Judah, ha-Levi.
ha-Kuzari

703
351
1043
352
1591

זה השער לה'

ספר

הכוזרי

יסדו החכם החבר ר' יצחק
הסנגרי ז"ל אשר קדש שם
שמים בויכוחו
הישר:

חברו בלשון ערבי החכם הגדול
אבי כל המשוררים רבי יהודה
הלוי ספרדי ז"ל והעתיק אותו
החכם ר' יהודה ן' תבון מרמון
ספרדי אל לשון הקדש
במגדל לוניל שנת
תתקכו:

והיום הזה אלקים ראינו עולים בפה
קדוש הוא כמה"רר יהודה מוסקאטו
זצוק"ל אשר ביאר את דבריהם כאשר
עיניך לנוכח יביטו:

נדפס בשנת אשמחה ע"י זואן דגארא

בויניציאה

Con licentia de Sup.

מי עלה שמים שמי הדעת ויורד. שריד לאדירים · הפליא עצה הגדיל תושיה לקדש שם ה' ותהלתו
בביאור שלם לפני המלך הכוזר מבלעדי איש האלקים קדוש זה יולד לשם ה' יושב בשמים יצחק
הסנגרי ז"ל: מי אסף רוח בחפניו רוח אלקים מרחפת רוח דעת ויראת ה' היא אוצרו ויגד תעלומות חכמה לעם
אשר לנחלה לו עם ערבים בתוכו · זולתי הר"ר יהודה הלוי ז"ל אשר לבו קבץ און והון לו ולמד דעת את העם
אזן ותקן דברי החבר ועל שפתיו הוסיף לקח: מי צרר מים רבים אדירי' מים עליוני' מים שאין להם סוף בשמלת
לשון הזהב והדרת קדש: אמרו צדיק הר' יהודה ש"צ בר שאול כי טוב מעט דבש ותרומה רבו · ופרי מעלליהם
יאכלו לא רעבו להם ולא צמאו מים כי אם רעבים גם צמאים ללחם אבירים ומים קרים ממעיני הישועה:
מי הקים כל אפסי ארץ לראות מראות אלקים בדברי הספר החתום הזה אשר לא היה נתכם במחשבה זולתי
לשבים שלשה גדולים בראש אמיר קול לו כי אורו קול אלי מראות האלקים אשר ענהו בקול אורית אלף לגלות
אוצרות קדש ומטמוני מסתרים: מה שמו ומה שם בניו המפוארים ינו כי תדע מה למעלה מה למטה על פיו
ועל ידם: זה הדור בלבושו לבוש מלכות נופה ברוב כחו מה לפנים ומה לאחור אריא דבי עלאי כמהר"ר יהודה
מוסקאטו ז"ל אשר שם בארץ משפט הדרשות בספר נפוצות יהודה ולביאורו זה רבים ייחלו · שפתי חכם יזרו
דעת ומלאו פני תבל תבונה · והקרן אחים יחדיו ר' אלחנן והר' יצחק ינו בני הרב המחבר ז"ל ובמלכים לעבוד
את ה' ולעשות נחת רוח לנפש אביהם שבשמים הקריבו את קרבנם מנחה טהורה קמח שטחן אביהם על מזבח
הדפוס לא בכסף ולא במחיר ולא לרווח דמלתא כי אם לשם ה' צבאות לזכות את הרבים וללמד את בני יהודה
קשר עליוני' ותחתוני' וכתוב יושר דברי אמת כבתו"א עודנו חי לפני ה' · וערבה לה' מנחת יהוד' ובניו כימי עולם
ימי הר' יצחק הסנגרי, וכשנים קדמוניות שנות ימין הר' יהודה הלוי בחבורו בשפתי כהן הר' יהודה ש"ל: נאוה
ונראה נכות השכל שערים המכוונים בהליכות עולם במלך השלם המחבר הזה (כי שלשה ראשונים חשבינן חד)
בעטרה שעטרה לו אמו תורת אמת הנוטפת מבין שפתות הגאון המבאר אשר לא הניח דבר קטן ודבר גדול
אשר לא עמד עליו בעיונו הזך ויעש לו מטעמים כאשר אהב · אחז בכנפיו ויגדל ויחבר ויבאר המלות
הדרושים והויכוחים ויוציא כלי למעשהו: ואני בער ולא למדתי חכמה בדעת קדושים חזותי ראיתי אור נר
ביאור' המוסקאטו אור מנוחה מחברת הלוי אור קדמון אמרות הסנגרי קשורים יחד כשלהבת הקשורה בגחלת:
אמרתי אעלה בתמר ופרי עץ הדר הדר באמרות טהורות. דברי המחברים ז"ל להנחיל אוהבי יש · ואקרב אל
המלאכה מלאכת הקדש כמזקק ומטהר הכתב מכתב הדפוס עד היכן שיד השגתי מגעת · ועתה אינם המנוח
הזאת משכילים כזוהר הרקיע להטות משפט גבר נגד פני עליון לזכותו בדיניכם הצדק הלא תדעו
הלא תבינו כי בעל הבית דוחק והפועלים אצים לאמר למזקקים כלו מעשיכם דבר יום
ביומו והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לחם משנה וזולת אלה יש ויש
שמורם מהם ויוצ' מהם בשעת ההדפסה ומשנה שגרון האותיות
ונחלפה כגולם אות אחרת על ידי המדפיסים אשר
לא מבני ישראל המה: דרשו נא מעל
ספר ה' בעין החמלה ובל
מוטה
תכתקו הלא מנער היא ותחי נפשכם
ונפש עבדכם דורש טוב לעמו
וזוכר שלום הצעיר
שלמה שמעיה
בן לא"א הגאון כמהר"ר נסים יצחק ספורנו ב"ת

וראשא

ואשא עיני

וארא והנה שלשה אנשים נצבים עלי זה שלשת סנאורים האחי' הכוראי' כמ"ר אבינדור וכמה"ר רפאל נוידאלי נרו והמופלא כמה"ר יהודה ברוך ישרו תוארם כורא כמראה מלאכי אלקים עולים · ויורדים היו כאשר סרו אל אהל ביתי · וארא וארץ לקראתם מפתח האהל ואשתחוה ארצה: וישאו אלי ויאמרו לאמר אם נא מצאנו חן בעיניך אל נא תעבור על דעת חביריך · יוקח נא מעט מים ורחץ שבלך והשען תחת העץ להגדיל עצה להפליא תושיה · ואקחה נא פת לחם לסעד לבנו כי על כן באנו בגלל קריאתך בספר הכוזרי · ועתה הרחב נא מקני משכיות כונתו ועשה לנו כביאורו מטעמים כאשר אהבת · שמה כונתו באזנינו הלא בספרתך אשר תרשום בכתב אמת ימינך ושוב כשוב אליך כעת חיה וליהודה בן · ויהי בהריחי את ריח כונתם חרדתי חרדה גדולה עד מאד בבואה כבעתי ואשתומם ואומר אך חשך הסכלות ישופני חדל להיות ליהודה אורח כאנשים המשכילים בהבנת דברי הספר הזה החתום · אויה לי כי נגרתי משך זמן ארוך אשר לא קרבתי אל פתח ביתו · ומי איפוא הוא הגד ביד ויבא לי אבן מעמסה כשנבב לא אוכל לה: מה זאת עשה האלקים לי להעיר את רוחכם הטהורה לבקש ממני גדולות ונבורות כאלה: מאין לי קמח סולת ללוש ולעשות עוגות · איפה הם רועים בן בקר רך וטוב כדי להאכילכם לשובות בחרדל חריפות פלפולי · א"כ למה זה אנכי · למה זה נחקתם עלי · האלף אמכם אלד ואני לא זקנתי · או קמו האנשים וישקיפו על פני השקפה של זעם ויאזיקו בכנף מעלי אשר בקשתי למעול מעל במניעת חפצם ויקרעוהו · ואשים נפשי בכפם לעשות בה כטוב בעיניהם · ואקרב אל המלאכה ומהרתי לעשות אותה ואתן לפניהם לשובות עלנים בחר דל · קמח קמח שתקנתי אמטית ואייתית קמייהו · ויאכלו גרמים כאוכלים ראשון ראשון מסולק · מידם היתה זאת להם ומפרי מעלליהם יאכלו ·

פתיחה

הן אל שגיא בפעולת השכלת עצמו המעולה שבפעולות השכליות · ראה ראשית לו לברך אל מחשבת מעלת עיונו מעשה מלאכת שמים וארץ · גם מלאכיו עושי רצונו אשר עתקו גם גברו חיל בפעולת השכלתם הני נכבדת · הנה הנם גבורי כח עושי דברו בהכינם בגופים היקרים או בלכתם אנה ואנה בשליחותו של מקום · ובגלגלים אשר כסא לבם אומם בחכמה לחשוב מחשבות בעיון על דעת שלמים ורבים · הלא גם הם עושי מלאכה דרך גלגולם לרצון קונם · אם כן למה זה יעמוד ברחוק האיש הנלבב יעלים לבלתי כתון זרע השלמות לעצמו בשני החלקים האלה · הן האדם היה בלי ספק כאחד מהם לדעת טוב בעיון ובמעשה אפס כי לא תהיה תפארתו שלימה בעיון · בעודנו חי עם שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם רק שלימות המעשה ייוחד או אליו · עד יפשיט אדרתו ויעל אל יה בסערה השמים לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו עם בני ביתו מלאכיו רוחות ישר יחזו פנימו · והעיון המושג לאדם בחיים הגרועים הללו: הלא מוסר הוא · ואנכי כי אם כיכון אחד מתכונן מעין דוגמת האור הבהיר הבא והמנוצח אשר יהנה אחר כך ממנו מדי עלותו בבית ה' אחרי הפרד הגוף מעמו ותחי נפשו כנא סלה · ובאור הכיכון ההוא המושג לו כבאן יראה אור כי יהל בשלמות המעשה אשר בו תלוי עקר ענינו בעה"ז כאמור ושיזכה באמצעותו לשלימות העיון בעולם הנשמות אשר שם צדיקים יקננו בעטרות בראשיהם ליהנות מזיו שכינה · אך לא לאדם דרכו להביט גבולות מעשים כאותים ממראה עיניו אשר יראה · רק כאשר ישית עליו בעל התושיה מלכו עליון: כי על כל מוצא פי ה' בהנבלת מעשיו יחיה האדם לא זולת זה · פלס א"כ מעגל רגלו בצדק אורח תיו המלאך בעל החלומות הנודקים הלזה בא להגיד למלך הכוזרי יושרו מעם היות כונתו רצויה · וגם כי חיילים ינבר ביתרון הכשר מעשהו · מה כשרון לבעליו בלתי אם כועדו אל כשרון המעשה הרצוי אצל קונם · גם פי צדיק יהגה חכמה הוא החבר הבאה אשר לפני מלך כוזר יתיצב · כי בראותו את כל מעשה האלקים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה הרצוי אשר נעשה תחת השמש · ובשגם יעמול האדם לבקש ולא ימצא · וגם אם יאמר החכם הפילוסוף לדעת לא יוכל למצוא · הודה נגר כי זאת התורה אשר שם משה מפי עליון לפני בני ישראל · היא בכותב להם במים עזים נתיבה לעבור באני שיט ובי אדיר של מחוז החפץ אשר אליו הוא נושא את נפשו להתיצב לפני ה' בארצות החיים · ובי הצמיח ה' אלקים בגן עדן תורתו כל עץ נחמד למראה בכל חכמה ומדע בעיון

במעשים · הפוך בה והפוך בה שאין בית המלך חסרה כלום · ויערוך על זה ערך לחם לפני ה׳ · מלחמה לה׳ בעם הולך אחר שרירות לבו להתחכם כסברא שכלית (בעונייני תורתנו) · ועבר עליו רוח קנאת ה׳ צבאות אשר כשעה מזה כי שמע אומרים כלכה דותיכה לבקש לנו ככלי דתות (לעקור תורה כר תלת פרסי) כמחכם ישראל והוא כפה עליהם הר סיני כגיגית וכעשה כאומר להם אם אתם מקבלים את התורה הזאת מוטב ואם לאו שם תהא גבורתכם להשיב על תוכחתי · ובכן ראינו (רשעים קבורים · כי שם תהא קבורתם) מכח טענותיו ותשובותיו הנכוחות · יחשב כמו ששבר מלתעות עול כי צדקת ה׳ עשה ומשפטיו על דבר אמת ה׳ לעולם עומדת ·

ועתה נדעה נרדפה לדעת נושאו של ספר שכל קוי ספוריו נמשכים אל מרכזו ושם הם שבים ללכת · ואחוה אנכי אשית לבי כי על נקודה זו סובב הולך · להבין ולהורות שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות השי׳ עצמם אשר לו נתכנו עלילות כהגבלת שיעורם משקלם ומכם ומקומותם עם הכלוה אליה על המעולה שבפנים׳ דבהא כתי׳ ובהא סליק׳ וזה פריו מתוק לחכו וזכרו כיין לבנון בכל חלקי אמריו · ולא זו מתכב הוראת סגולת קשר אמיץ בעבותות אהבה מסכת בין ישר׳ לאביהם שבשמים ע׳י התורה האלקית בארץ הקדושה אשר על כל אלה תול כתל אמרתם ז״ל במכילתא ארבעה נקראו קנין · ישראל נקראו קנין שנאמר עם זו קנית · ארץ ישראל נקראת קנין שנאמר קונה שמים וארץ · בית המקדש נקרא קנין שנאמר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו · התורה נקראת קנין שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו יבאו ישראל שנקראו קנין לארץ ישראל שנקראת קנין ויבנו בית המקדש שנקרא קנין בזכות התורה שנקראת קנין ע״כ · כי הנה מקדש ה׳ כוננו ידיו להתחברו׳ כבודו שכנו כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכאמרו לשכנו תדרשו ובאת שמה׳ ובא הרמז על ארבעתם בדברי הנביא ישעיה סימן נ׳ כרם היה לידידי וגו׳ כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל · קרן בן שמן · זו ארץ ישראל · ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק · זאת התורה אשר שם לפניהם לעבדה ולשמרה · ויבן מגדל בתוכו וגו׳ · זה בית המקדש וכמו שדרשו ז״ל · (סוכה מ״ט) מגדל זה בית המקדש יקב זה המזבח · וגם יקב אלו השיתין ע״כ · ואלה הנחלות אשר נחלו ואתנו ראשי אבות המטות שם במכילתא באמרם ארבעה נקראו נחלה · ישראל נקראו נחלה שנאמר והם עמך ונחלתך · ארץ ישראל נקראת נחלה שנאמר בארץ אשר ה׳ אלקיך נותן לך נחלה · בית המקדש נקרא נחלה שנאמר בהר נחלתך · התורה נקראת נחלה שנאמר וממתנה נחליאל אמר הקב״ה יבאו ישראל שנקראו נחלה לארץ ישראל שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה ע״כ :

הן כל אלה בהנמדם יחד יתמלא העולם כלו אורה ושמחה וששון ויקר ובהתפרד חבילה זו או בעברת ה׳ צבאות נעתם ארץ תשתפכנה אבני קדש ויועם זהב התורה הנחמדת מזהב ומפז ובני ציון היקרים המסולאים בפז נחשבו לנבלי חרש · ועל זאת התפלל קול תמיד דניאל איש חמודות לעתנותו על חרבות ירושלם ה׳ ככל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך וגו׳ כי היתה תפלתו מקפת על ירושלם ועל קדוש משכני עליון ועל ישראל עם תורת אל בלבם וכמו שהטיב הר״א לראות מעין י׳אמר ה׳ כי תחלה זכר ירושלם באמרו ה׳ ככל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך וגו׳ וככתוב בהמשך הענין וכרון בית המקדש באמרו ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען ה׳ ואחרי כן בא הכתוב השלישי לזכר עם בריתו נוכרי תורתו ועדותיו באמרו הטה אלקי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו בהחיכות העם שהיה חרב ושמם · ונירך זכרון ירושלם לעם באמ׳ והעיר אשר נקרא שמך עליה כמו שנירף למעלה זכרון העם לירושלם באמרו כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבותינו כי עין בעין נראה העדר הנלחתם בהפרד איש מעל אחיו ואוי לו האחד מהם שיפול ואין שני להקימו · ואחר כך כלל שלשתם בלשונו המשולש ה׳ שמעה ה׳ סלחה ה׳ הקשיבה · ועל סביבותם שב באמרו ועשה אל תאחר למענך אלקי רמז לבית המקדש בית תפארתו כאמור · כי שמך נקרא על עירך כנגד ירושלם ועל עמך כנגד עם ישראל בעל ברית לשקים לתורה ולתעודה׳ וזה כל פרי כפה הנפית לישועת אלקינו כי יבא לציון גואל מחזיר עטרת התורה ליושנה במקום עקר שמירתה : אז ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם אשר יאירו ברקיו תבל ונהרו אליו כל הגוים : כדבר איש האלקים ישעיה סימן ב׳ · והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה׳ בראש ההרים וגו׳ והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלם · ונלקו יחדיו אמרי קדוש בעל מערכת

האלקות באמרו פ׳ י׳ ואם השכלת או ידעת כי ישראל והתורה והמצות וארץ ישראל ובית המקדש כלם צריכים לענין השלמות ולא יחסר אחד מהן בזמן השלמות שהוא לימות המשיח · והכל דבוק אחד וכו׳ · יעויין שמה ·

ומה יפו פעמיו בנעלים כנתיב סדרו אשר בו מצעדי גבר כוננו ממורא ספר עד מבואו · כי צדק לפניו יהלך בשומו לדרך פעמיו · ותהי ראשיתו עקר כשרון המעשה הרצוי אשר יבחר בו הא׳ ויקריב אליו · וכמגלגלו בדברים מעין המאורעות עד סימן י״א אשר היה דבר הקבר · ראשון לו להשיב את מלכו לאמר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים וכו׳ שם עלו ארבעת הקניינים והכשלות שהקדמנו וכמו שיתבאר שם בשער מקומו · ועל ידי גלגול ספורים נשכה דברו בסימן כ״ז אשר הניב לו במקום ההוא התחברות כבודו ית׳ אל ישראל סגולתו באמצעות התורה · ועל סביבותם שב בכל הנמשך ממנו והלאה עד סוף המאמר הראשון · וכמו שיתבאר סימן כ״ט בחלוקה פרטית מדוקדקת ·

ובראש המאמר השני הניב לו יד בביאור תוארי הבורא כי היה זה מבוא אצלו לגלגל ספורו על כבוד ה׳ שהוא כיכון אור אלקי מועיל אצל עמו וארצו · ובכן העלה ברותינו אל מול פני הוראתו שהתחברות כבודו ית׳ אל ישראל באמצעות התורה כמדובר לא ישלם כי אם באדמת הקדש כמו שהודה במשל הכרם המוזכר לו שם סימן י״ב ומן זו והלאה · כי מפרי דבריו שם עד סוף המאמר תשבע הארץ הקדושה תכסיסי שלמות בנבואה וזולתה והשקה הרים מעליות ספורו להורות על סגולת העבודות התוריות להוציא לפם השלמות מן הארץ ההיא הנבחר לעם זו בחר לו יה כי מן הארץ ההיא יצא מאוצר בדבוק האלקי הנכסף · ולבלם כתן לאיש חליפות מלות ממולאות בתרשיש שהם ויש פה להביע ולהשפיע מעלת שבחם להלל מאד · וכמו שידוקדק במאמר ההוא ענין סדר חלוקתו בראשיתו ·

ובמאמר השלישי רגלו עמדה במישור הסדר · כי מאז הואל בשני לקרא בשם החסיד עובד האלקים אצלנו והוא סגולת סגולתנו אשר בה ובאמצעותה ישלם ענין הדבוק האלקי באומה כמבואר שמה · ולא כנמרה מלאכתו בשני לשבות יזכרו במקומם הראות · על כן יצא לקראתנו בראש השלישי להורות על שלימות החסידים המרכים שלו׳ בעולם · ואחרי כן סמך לזה ענין הקראים החולקים על קבלת התורה בעל פה עם חוזק אמותה כמו שיבא · והם הנודמים לשכינה שתסתלק · הפך הסגולה הנו׳ · ועל ידי סמיכות הפך להפך יוכר ויבחן הדבר על בריו על דרך ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וזאת שנית יועילו מעשיו שם להורות כי קבלת על פה היא עצם מעצמי התורה כי אין לתורה שבכתב זולת תורה שבעל פה נורה בשלמת · ולזאת ג״כ יקרא תורה אלקית כי מאת אלקים לוקחה זאת · והורה ג״כ על מעלת חכמינו ובפרט במקום אשר יבחר ה׳ כי מציון תצא תורה וגו׳ וכל זה הוא לשלימות מאמרו בשני ובראשון וימשך בזה עד תום כל המאמר וגם שם בפתח דבריו יאירו משפטי סדר חלוקתו אשר אשים לפניך ·

והרביעי יהיה פריו בראשיתו קדש הלולים לשמותיו ית׳ הקדושים הבלתי מוחקים אשר מהם יתגלגל תשלום ביאור הענין האלקי הדבק באומה · הוא מראה דמות כבוד ה׳ אשר לא נתבאר עניינו עד הנה אך דבר שפתים · ושם ירחיב נקבי משכיתו כאשר נובל שאת · ולא זו מחבב שם את הרמוס ג״כ בדבריו הקודמים לשכון כבוד בארצנו · ומעלת התורה ושלמות אומתנו גם ביתר החכמות למיניהם ואת אשר ייטיב את מעגלות ספוריו שמה · לפתח המאמר ההוא רובן בקדוק חלוקתנו · ובכן הראית לדעת כי ארבעה פנים לכל אחד מהמאמרים הללו ארבעתן · איש אל עבר פניו ילכו ושבו בלכתן על ארבעת הקניינים והכשלות שזכרנו למעלה ודמות אחד לארבעתן עם היות בכל אחד מהם פנים חדשות ותוספת לקח · המה הפנים אשר ראיתי כבר כי אי״זל עבר פני הכושא ילכו ·

ובמאמר החמישי כאכל את פריו להא״ף לנו תבונתו בענייני החכמות אשר לא מבני ישראל המה ואולם בעבור את העמיד החכמות אשר בחוץ תרוכה · בעבור הראותנו כי הכל המה מעשה תעתועים · ולמען ספר כי יתרון לחכמה האמתית המקובלת · מן הסכלות אשר נתן האלהים את לבו לדעת חכמה ברב כעס ודעת [illegible] ללות ברעיון רוח כיתרון האור מן החשך · כדבר איש האלקים בספר הזהר פ׳ תזריע וז״ל תניא ורואיתי [illegible]ש יתרון לחכמה מן הסכלות כלומר מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא דאלמלא לא אשתכח ש[illegible]א בעלמא לא אשתמודע חכמתא ומלוי ותאנא חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא למילף מן שטותא ול[illegible]דע לה בגין דאתי תועלתא לחכמתא ; כגיפיה כמה דאתיא תועלתא לנהורא

מחשוכא

פתיחה

שמשובא דאלמלא חשוכא לא אשתמודע נהורא ולא אתיא תועלתא לעלמא מיניה וכו׳ עד אחרו׳ וכן לתתא אלמלא לא הוה שטותא שכיח בעלמא לא הוי חכמתא שכיח בעלמא׳ והיינו דרב המנונא סבא כד הוו ילפין מיניה חבריא רזי חכמתא הוה מסדר קמייהו פרקא דגולי דשטותא כגון דייני תועלתא לחכמתא בגיניה והה״ד יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט משום דהאי תקופא דחכמתא ויקרא דחכמתא׳ ועל דא כת״ב ולבי נוהג בחכמה ולאחוז בסכלות רבי יוסי אמר יקר מחכמה ומכבוד כלומר יקרא דחכמתא וגוי דילה׳ ויקרא לכבוד דלעילא מאי היא סכלות מעט זעיר דשטותא אחזי וגלי יקרא דהכמתא וכבוד דלעילא יתיר מכל ארקין דעלמא׳ כיתרון האור מן החשך תועלתא דנהורא לא אתיא אלא מן חשוכא׳ ולעולב תיקו׳ א דקוירא מאי היא חוכמא׳ אלמלא חוכמא לא אשתמודע הוורא ובגין חוכמא א סתליק הוורא ואתיקר׳ א״ר יצחק משל למתוק במר דלא ידע איניש טעמא דמתיקא עד דטעים מרירא מאן עביד להא מתקא הוי אימר האי מרירא והיינו דכתיב גם את זה לעומת זה עשה האלקים׳ וכתיב טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך עכ״ל׳ ואחריתו ישנא מאד על אזות הבחירה לאדם כי בלעדיה לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכשרון מעשהו המונב בדברים לראש תכה כאמור׳ וגם שם כעין סוף הדברים בתחלתן על ביאור אמרו דע את אלקי אביך וגו׳ שהזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו׳ הוא הדבר אשר דברו החבר בפתח דבריו בראשון סי׳ י״א באמרו לפני המלך אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו׳ כמו שקדם׳ וכחתום בטבעתו שלהיות החבר כאה דורש וכאה מקיים חשקה נפשו ללכת אל הר המו״ר לשמור מצות בוראו על אדמת הקדש באמרו כי אם גם בזמן גלותנו השכינה הנסתרת הרואית במנאת עם כל ישרא״ל רחי זך המעשים טהור הלב נפשו כרס לאלקי ישרא״ל וארץ כנען מיוחדת לאלקי ישראל והמעשים לא ישלמו לישרא״ל כי אם בה וכו׳ ובחלה התפקדו כל ארבעת הקבוצים המוזכרים למעלה׳ סוף דבר את אשר כדר שלם ויהי אלקיו עמו ויעל אל את כדר הלוקתו לשמור לדבר שמה ומראש המאמר ההוא תשורנו׳ ועתה לכה דודי נצא אל הביאור אחרי הקדימי את שבע הקערות האלה הראו׳ ות לתת לך:

א מחבר הספר הזה היה רבי יהודה בר״ שמואל הלוי ז״ל מן המשוררים המעולים והוא עומד עליהם בחשיבות ומעלה כדבר החכם רבי ישעיה בר׳ אברהם אסכוליט הפדרשי בכתב ההתכללות בעומד לכם עמים בתשובות הרשב״א סימן ת״ח וז״ל ורבי יהודה הלוי מתפאר בענייני החכמות בתהלותיו פיוטיו הנפלאים וממנו אבלנו עוד ספר הכוזר כפי מה שקבלנו הפלינ לחקור ונבאר בסתרי התור״ה כבוא׳ על כד הסכמת הדת והמושכל בכל כמו יותר מכל אשר היו לפניו עכ״ל׳ והוא היה חותנו של רבי אברהם אע לפי מה שקבלנו׳ וכבר נזכרו שניהם סמוכים זה לזה בסוף קבלת הרא״בד׳ וכתוב בספר יוחסין שהיו בני שתי אחיות והזהר בדבריו כי לשונו עט סופר מהיר בלתי שופך טפת דיו לאין צורך עד שתאמר טפה זו מה תהא עליה׳ רק הוא מבחין בין טפה לטפה כיתרון בעל הלשון לבלתי היות מלה כפולה בלשונו אשר יתפש בה על דברים בעל כ דהכי קיימא ליה הלך אחר הפחות שבלשונות להתחכם לו פן ירבה ונוסף ועלה לכפל מותר שכמנא דברו כעשה חולין׳ זכרון לבני ישרא״ל שיאמירו על עצמם שאפילו רואים בו טעת דיו כחרדל ישבו עליה שבעה נקיים בדעת בלולה נכונה ומיושבת׳ וכל היד המרבה לבדוק ומשובחת׳

ב החבר אשר עלה זכרונו לברכה בספר הזה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא ר׳ יצחק הסנגרי בדברי ר׳ שם נ׳שם טוב שכתב בספר האמונות שער ב׳ פרק ד׳ וז״ל׳ כבר קדמוני רבי יצחק הסנגרי ז״ל אשר למלך שכוזרי המתגייר ע״י החכם הזה זה כמה שני׳ בארץ תוגרמ׳ כידוע במקצת כתבי׳ והחכם הזה כמכאו תשובותיו ותמודות חכמותיו המורות על חכמתו הגדולה בתורה ובקבלה ובכל חכמות בעיון מפוזרות בלשון ערבי והחכם ר׳ יהודה הלוי ז״ל הפייטן הספרדי מגא אויה וחבר ספר מהם בלשון ערב כאשר היו והועתק ללשוננו עכ״ל׳ וידענו מזה כי אשר חקקו קנת המדפיסים בפתיחת שער הספר הזה דברים מוכיחי׳ כי ר׳ יהודה הספרדי ז״ל הוא אשר קדש שם שמים בויכוחו הישר הזה משגה׳ וא בלי ספק אם און בידך הרחיקהו כי לרבי יהודה הלוי ז״ל ייוחס החבור ור׳ יצחק הסנגרי הוא אשר יאמר עליו כי הוא זה אשר קדש שם שמים בויכוחו של׳ נאלו דברי אלקים חיים ושניהם בכלל הברכה איש אשר כברכתו תב׳ אותם׳ והנה זה החבר עומד אשר בתלכו משגיח מתלבושות חכמתו מכין מתרכי ניכתו לשום נבולכו שלום נ׳ב חטים ישביענו׳ הוא השולח אמרת הפילוסוף ארץ עד מהרה ירוצן דברו׳ הנותן שלג דבריו ברורים כצמר ׳ופר כאפר יפזר׳ משליך על כרסו הקשיו המפתים׳ ולפני קריאתו מי יעמוד׳ ישלח דברו על רוב הספקות ו׳ זס׳ ישב רוחו רוח דעת ויראת ה׳

ה׳ ומשעיני תורתו יתלונים מגיד דבריו להמון יעקב חקיו ומשפטיו לסגולת ישראל הלא עשה כן לכל גוי על משפטים בל ידעום · יהללוהו כרוב גדלו כי הנה כן יבורך גבר ירא ה׳:

ג הספר הזה גדול הערך ומהולל מאד בלשון המדרש״ המוזכר למעלה ובדברי בעל ספר האמונות שקדם זכרו באמרו והרוצה לעבוד את אלקיו יחשוק בספר ההוא אשר הוא רחוק מלב אנשי הדורות האלה עכ״ל · והר״ר אליה בעל אגרת חמודות על אודות הספר הזה כדברים האלה דבר · דע אחי כי לא חובר ספר מסכים אל האמת כמוהו ובלתי חולק על הקבלה כלל · אין בדבריו נפתל ועקש כי כלם נכוחים למבין והיו עיניך ולבך שם כל הימים עכ״ל · ודבר האפודי יקר הולך בסוף הקדמתו על הפוכה לחכוכיות ז״ל אני אקדים רפואה למחלתו ונותן גו׳ עצה הוגנת שיקדים להכין אל ההכלה העיון בספר הכוזרי אשר עשה החכם התוריי המעולה ר׳ יהודה הלוי ז״ל במלך כוזר מטענותיו על פלוסופי יון במה שיחלקו על יסודות התורה האלקית כי הוא כבר הפליג בו בטענות צודקות אמתיות ומתישבות על הלב לקיים שרשי התורה האלקית ולא יצטרך בם לעומק חקירה ועיון רב ועם זה ישמר מהסתבכו בשרש הראש והלענה הפורץ בפרדס חכמותיהם עם פרי מגדיהם כפריהם ונרדיהם עכ״ל · ובפרקי ה״ר ברכיאל פרק ב׳ כתוב לאמר שדברי הרמב״ם קרובים אל האמת יותר מן השקר ודברי הרלב״ג קרובים אל השקר יותר מן האמת ודברי ה״ר יהודה הלוי כלם אמת עכ״ל:

ד יום הולדת הספר הנכבד הזה היה לפי הנראה קרוב לשנת ד׳ אלפים תת״ק לבריאת עולם · עמדנו על זה מתשובת החבר לשאלת הכוזרי כמה אתם מונים היום · ד׳ אלפים ות״ק · ור׳ יהודה הלוי מחבר הספר אמר בראשיתו וזכרתי מה ששמעתי כבר מטענות החבר אשר היה אצל מלך כוזר הנכנס בדת היהודים היום כארבע מאות שנה וכו׳ · והרי כי מאז חובר ועד עתה בתל״ג שנים · וסי׳ לבושיה כתל״ג חיור:

ה חלא יאמן כי יסופר המעש׳ הגדול והנורא אשר הספר הזה נשען על ידו וסובב על קטבו כי באמ׳ היה ונברא · ואם איננו כן מה לו למחבר הספר לשקר בדבורו כי הוא אמר ויהי בראשיתו כאשר נזכר ונודע בספרי דברי הימים · ונשנה הדבר בפתח מאמרו השני באמרו ואחרי כן היה מענין הכוזרי מה שהוא נודע בספרי כוזר מגלותו סוד חלומו לשר צבאו וכו׳ עכ״ל · ואיך יאמר דבר שסופו להשמע בספרי הקדמוניות · ואי אפשר לשמעו להעדר מציאותו · וכמנהג בזה שם באמנותו מתחלל וחוקה לא מרע אויבים בפשיה גם אריכות דבריו שם בפרטי המאורע עד נאמן על ככה והרא״בד בספר קבלתו סמוך לסופו דף ל״ב עמוד ד׳ שט סופר מהיר על אשר נעשה תחת השמש באמרו סמוך לנהר אובל היו גוים כוזריים שנתגיירו ויוסף מלכם שלח ספר לרב חסדאי הנשיא ב״ר יצחק בן שפרוט והודיעו שהוא על דעת רבנות וכל עמו · וראינו בטוליטולא מבני בניהם תלמידי חכמים והודיעונו ששאריתם על דעת רבנות עכ״ל · ומלשון בעל ספר האמונות שקדם זכרו · כתר שם טוב עולה על גבי המספר הצודק הזה להיות הדברים האלה נזכרים ונעשים ככתבם וכזמנם אך את שפתותי אשמור לבל יעבור פי לגזרת אומר שתסולקנה ידי המחבר מלהוסיף מעין המאורעות במקומות רבים אשר מפרסומם לא נוכל להתעלם וזכור אזכרנו בסימן ח׳:

ו חובר הספר הזה בלשון ערב ויצאה העתקתו על ידי שני אנשים עברים האחד ר׳ יהודה ב״ר יצחק ן׳ קרדביאל אשר העתיקו ראשונה · וכבר נקרא שמו בספרי דפוס הכוזרי על סדור עניני ספר יצירה מאמר ד׳ סימן כ״ה כי שם נאמר זה הסדור מצאתי בהעתקת ר׳ יהודה ב״ר יצחק ן׳ קרדביאל ז״ל עכ״ל · והשני ר׳ יהודה ב״ר שאול ן׳ תבון מרמון ספרד · אחרון הכיב נח בלשונו ומקלע אל כונת המועתק ולא יחטיא כפי מה שיסבול טבע ההעתקה כי אמנם לא נפלאת היא ממני כמה יכלול המאמר מן הקושי באשר יורק מכלי אל כלי כדבר הרא״בע בפירוש איוב סימן ב׳ באמרו והקרוב אלי כי הוא ספר מתורגמן על כן הוא קשה בפירוש כדרך כל ספר מתורגם עכ״ל · והמעתיק הזה הוא יפה נוף משוש המעתיקים אשר העתיק ספר חובת הלבבות הנני ככבד הוא היה אבי ה״ר שמואל ן׳ תבון מעתיק המורה ששם בפתיחתו העלה היותו אבי המעתיקים · והנה בידיעת שמו יודע כדע כי טעות נפל בקנת הדפוסים בהשמטת שם המחבר מראשית הספר באמנו אמר יהודה ן׳ שאול ז״ל שאול שאלו אותי וכו׳ · וכך היה ראוי לומר אמר יהודה בן שאול ז״ל אמר המחבר שאול שאלו אותי וכו׳ ולרוב הטעיות אשר נפלו בספר הזה צריכים אנו לתקון סופרים בכמה מקומות ממנו · אולם גבול שמנו לבלתי הרבות פגעיו חכם ולהשמיד הנראה שנדפסת כאשר נוכל שאת בכל מאמני כח · והיא הדפסת כמ׳ מאיר פאריצי אל וויניציאה שנת שו״ד ונזכר הרשומה בחרוזו המוצב לו בסוף הספר · ויש אמונת עצי לבטות מן הנוסח ההוא על פי נסחאות מודפסות לפני · ומעט מזער יהיו המתוקנים מאומד ומסברא · ובכל מקום אשר אזכיר את שמי בתקנתי

פתיחה

בהקדמתו אשר אליך בסורלת כראה לי · והפלר ממן כפירוסן כי מכסחה אחרת לוקחו · ויש אשר יהיה העניין כלשון הדבוס מגומנס קכת ולפסר להעמידו עי׳ הדחק · או שיהיה משמעותו סתום · ולשון הכוסח האחר מתוקן ופשוט יותר ממכו · אז תשמע שכיהם יחד מדברים · בהוראת כ״א גם את זה לעמת זה תכעכס שפתי החלם שאם יהאמכה בדיק חסד ויוכיחכי על כי אשפוך מי ביאורי במקומות שאין רוב המשכילי צריכים להם · זאת ישיב אל לבו כי לעשות ברבון איש ואיש כתכוונתי · כי אמכם כאשר יסיה הטוב יותר כולל כן ירבה וכן יפרוץ עכייכו לשלמות מדרגה ·

קולי אל ה׳ אקרא ואל ה׳ אתחכן שמע ה׳ · **קול יהודה** ואל עמו המיחלים לדברו בביאור ספר הכוזרי תביאכו · ידיו רב לו לכתוב זאת זכרון בספר · ועזר מצריו תהיה לכור מעוזי ולבית מגודות לפלטהו מריבי עם · על כן קרא שמו · **קול יהודה** · וכוסף גם הוא כי הספר הזה בתן בארבעה קולות ובכלם לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו · כי הכה החכם ר׳ יהוד׳ הלוי מחוקקו בלשון ערב · והנבורים אכשי השם ר׳ יהודה ן׳ קרדכיאל ור׳ יהודה ן׳ תבון כתכו בקולם קול עוז וידברו גבוהה גבוהה להוציא העתקתו מפיהם ללשוככו · והרביעי יהודה מוסקאטו בכמה״ר יוסף ז״ל יהיה פריו ביאורו של ספר קדש הלולים לה׳ ·

וזאת ליהודה הכה שלישית לקריאתו של ספר כי בשמו יוחקו ארבעת סכותיו · חמרו · צורתו · פועלו · ותכליתו · כי חמרו קול יהודה הלוי בספור הדברים כאשר כפלו · וצורתו קול היהודי בעל הויכות בכח ובהדר לשבר ארזי הלבכון בתשובתו הככחת · ופועלו לציכון מזהיר קול יהודה איש איש ממלאכתו אל עבר פכיו · כי פכיהם וככפיהם לארבעתם כמדובר · ותכליתו הקול קול יהודה וישראל בכלל · להודות לשם ה׳ על שלמות תורתו הכותכת שלימות כשמה לעם עליה ורוח להולכים בה ·

ועתה כשמע ובלכה ואלכה לנגדך באור אבוקתי על ביאורו של ספר · וה׳ אורי וישעי ישלח אורו ואמתו המה ינחוני במעגלי צדק למען שמו אשר הככתי לכדו לראש פכת חבורכו כי חדשים לבקרים רבה אמוכתם וקיומם בקעשוקם לשמו ב״ה ומשעיכי טובו שפע ימים ארוכים ייכקו ·

שאול שאלו• הכפל מורה על נחוץ הענין כי חזקו עליו דברי השואלים אשר בכל לב ידרשוהו פעם אחר פעם ולא יכול להתאפק לכל הנצבים עליו לתת את שאלתם ולעשות את בקשתם:

אמר יהודה בן שאול ז״ל•

אמר המחבר

שאול שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות והתשובות על החולקי׳ עלינו מן הפילוסו׳ ואנשי התורו׳ חוץ מהנצרים ועל המינים (פי׳ הקראים והצדוקים והבייתוסים) החולקי׳ על המון ישר׳ וזכרתי מה ששמעתיו כבר מטענות החבר אשר היה אצל מלך כוזר הנכנס בדרת היהודים היום כארבע מאות שנה כאשר נזכר ונודע בספרי דברי הימים כי נשנה עליו חלום פעמים רבות כאלו מלאך

מן הטענות והתשובות• בהרצה לעמוד על דקדוק משמעותן של מלות כפי הוראתן המיוחדת בהבנן גם יחד יראה כי הטענ״ה היא הראיה אשר יתקומם בה האדם לבטל דעת זולת• והתשוב׳ היא למדח׳ הספקו׳ והראיו׳ העומדו׳ כנגד דעתו• אך לפעמי׳ יוקח לשון טענה בכללות להורות על שתיהן כמאמרו במשך מטענות החבר• שרצה בו טענות ותשובו׳• וגם לפעמי׳ תוקח האחת מהן במקום חברתה זו חלוף זו וזו תמורת זו• ויש אשר יהיה גם כן לשון טענה על קיום דעת הטוען עצמו כי כן יאמר בספר המלחמות לרלב״ג במקומות ממנו• ואולם השתנות הוראת המלות כפי מקומותן אשרנוהו וקיימנוהו מדברי חז״ל בבכורות• הביאם רש״י פרשת אמור בשבילו בין גרב לילפת כי גרב הוא יבש מבפנים ומבחוץ וילפת לח מבחוץ ויבש מבפני׳• ובמקום אחר קורא לגרב הלח מבחוץ ויבש מבפנים שנא׳ בגרב ובחרס• אך תוכן הדברים כי בהסמך גרב אצל חרס קורא לילפת גרב וכשהוא סמוך אצל ילפת קורא לחרס גרב• ובמסכת דבכורות פ״ו גבי מומין שאין שוחטין עליהם לא במקדש ולא במדינה הביאו בעל גרב והוא שאין הלח מבחוץ ומבפנים וכמו שביאר שם הרמב״ם וזולתו• ובשני כתובים מוכחים מצא החלוף הנזכר פ׳ מטות אצל שבי ומלקוח כמוזכר שם לרש״י• וגדולה מזו בפ׳ וישלח אצל דשון ודישן וכמו שכת׳ שם הרמב״ן• וכבר ידעת כי מעקר ההוראה טענות תקראנה הראיות המספיקות אצל השכל הכלול והזך ולא ביד חזקה כחוזק יד המופת• וכבר הורה הרמב״ם בחמישי מאבות כי מכלל המעלות השכליות הוא שישאלו מה שצריך לשאול בדבר ההוא ולא יבקש מופת למודי בחכמת הטבע ולא טענה טבעית בחכמות הלמודיות וכיוצא בזה• ואם יהיה הוא הנשאל גם כן יענה מענין השאלה• אם ישאל בעניינים שטבעם מופת יענה מענין השואל במופת• ואם ישאל במה שלמטה מזה יענה לפי מה שבדעתו וטבעו• עכ׳• והמורה גם הוא יורה בחלק השני מחמד פ״טו• כי חמר הגופה בכמו אלה בלתי סובל אומן הראיו׳ המופתיות• וש׳ בעל חובת הלבבות בפסק אשא כי דעת שפתיו תבורכה בהקדמ׳ בספרו לאמר• ואשים לשון הפסוק והמלות הנכריות והמופתים ההולכים על דרך מלאכת ההגיון שקורים אותה אנשי חכמת הדבר בלשון ערב ש׳ גדל• והמחקרי׳ הרחוקים אשר לא יתכן להתישב עליה׳ בספ׳ הזה׳ מפני שלא הבאתי בו אלא הראיות המספיקות אשר שיתישב הדעת עליהן על משפטי החכמה האלקית• וכמו שאמ׳ הפלוסו׳ אין ראוי שנבקש בהשגת כל מחקר המביא שהיא על דרך המופ׳ כי אין כל מחקר שכלי נמצא במופת• ולא שנבקש בחכמת השמוש הדבר המספיק ולא בחכמה האלקית להדגים ולהמשיל• ולא בתחלת החכמה הלמודית מופת• ולא בראשית המופת מופת• כי כאשר נשמר מן הדברים האלה יקל עלינו להגיע אל בקשותינו ואם לא נעשה כן נטעה מדרך עיוננו ויקשה עלינו למצוא מה שהיתה כונתנו אליו• ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלקית נשמרתי בו מן הראיות שהן הולכות על דרך חכמת הדבר וחכמת השמוש וכו׳ עכ״ל: מן הפלוסופי׳ וכו׳• ונגלו דבריו אלה בחלוקה הכרחית כי הנה בעל דברי׳ ינגש להתוכח עמנו אם מצד היותו מכחיש כל דת נחשבת לאלקית אם מצד התחלף דתו לדתנו ואם מצד היותו חולק באיזה פרט או פרטי׳ עם היותו נחשב מכלל דתנו• והנה לג׳ אלה כוון באמ׳ פילוסופי׳: אנשי תורות חוץ מהנצרים• כי לא ידובר מהם מאומה בכל הספר: ומינים היינו קראים וצדוקים ובייתוסי׳ כמו שנבאר• כי את כל מעשה יביא במשפט וכמו שיתבאר מהמשך דבריו• ואתה ידעת מה שכתב הרמב״ם בפי׳ המשנ׳ פ״ק דחולי׳ כי הצדוקי׳ והבייתוסי׳ הם שקוראים אותם אנשי דורנו מינים בשם מוחלט• ואינם מינים על האמת אבל דינם להיות כדין המיני׳ וכו׳• והאריך עוד בעניינם בפי׳ אבות פ״א על משנת אנטיגנוס אלא שהיו לאחדי׳ בידו הקראי׳ עם הצדוקי׳ והבייתוסים• והחבר לא כן שהרי הבדיל עניינם בשלישי סי׳ ס״ה• ומ״מ כללם הנה בשם מיני׳ שהוא סוג כולל לב׳ הכתות עם היותו מיוחד שם אלו של הצדוקי׳ והבייתוסים לבד ודע לך שהוראתו

מדבר עמו ואומר לו כונתך רצויה אצל הבורא אבל מעשיך אינם רצויים (נ"א מעשך איננו רצוי) והוא היה משתדל מאד בתורת כוזר עד שהיה משמש בעבודת ההיכל והקרבנות בעצמו בלב שלם וכל אשר היה משתדל במעשים ההם היה המלאך בא אליו בלילה ואומר לו כונתך רצויה ומעשיך אינם רצויים (נ"א מעשך איננו רצוי)

בוללת מדברי חז"ל בקדושין פ' האומר על ספור מה שאירע בינאי המלך אשר בימיו פרח הזדון כן מטה רשע הקראים כמוזכר בדברי החבר במקומו אשר הראת כי שם נאמר אמר רב נחמן בר יצחק מיד זורקה בו מינות דאו'לים למימר תינח תורה שבכתב תורה שבעל פה מאי. ועל כל זה יושלם הביאור בשלישי הנז' שהם עלת המאמר כלו בארוכה. ולפי דעתי נקראו מינים על כי אינם מסכימים על דעת אחת וזה יקרה להם מצד היותם בלתי נסמכים על הקבלה אבל כל אחד מהם מסברת שכלו בונה במה לעצמו עד היותו כמין נפרד מיתר אנשי מינו. כי אמנם הקבלה היא כפונות יהודה תקבץ להיותם גוי אחד בארץ ובלעדיה הנם ככל המינים הללו נבוכים בדעותיהם כאמור. והלא כה דבר הכוזרי בשלישי סימן ל"ח באמרו והקראים כפי שנדעם ינהגו התורות כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד לא יעמוד על תורה אחת כי בכל יום תתחדש לו דעת וכו'. עוד שם סימן מ"ט הוסיף לקח באמרו החבר הם מתחכמים משכלות מהם ומשנים התורה וגורמי' למינות ר"ל חלוק הדעות אשר הוא שרש הפסדת האומה ויציאתם מתורה אחת ומשפט א' וכו' ע"כ. והמסתכל איך היה זהיר בדבריו כי בתפסו לשון ראשון אצל הפילוסופים ואנשי התורות הכל אמר החולקים עלינו ובתפסו לשון אחרון אצל המינים אמר החולקים על המון ישראל וטעם החלוף כי הראשוני' באים לשרש יעקב בהשליכם אמתת תורתנו ארצה מכל וכל. על כן יאות אצלם לשון החולקי' עלינו כלומר על עצם תורת משה כי היא חיי אומתנו וצורתה העצמית: אולם האחרוני' אין מחלוקת' כי אם על הקבלה המתפשטת בהמון ישראל מקבלת אבות ושו הפורשי' עצמ' מן הצבור סרו מהר מן הדרך המקובל וחלק לבם משורשה קהלת יעקב. ובכן יצדק עליהם אמרו שהם חולקים על המון ישראל. גם יתכן שאצל מחלוקת הפילוסופים ואנשי התורות המתדמות לאלקיות יאמר עלינו להורות כי מחלוקתם יתפשט על כל הנחשבים מכללנו והמינים הנזכרים בכלל כי יהודים יחשבו אף הם עם היות לבבם פונה איש לדרכו הנשחתת. ואצל מחלוקת המינים הללו אמר על המון ישראל כי זה השם יבדיל בין ישראל אמתי בעל הקבלה ובין המזויף הסומך על סברתו: החבר. החכם הישראלי חבר יקרא בלשון

ר"ל. והחבר הזה הוא הקדוש אשר נקרא שמו עליו רבי יצחק הסנגרי כמו שזכרנו. ואל יטעך דברי הר"ר שם טוב שזכרנו בפתיחתנו לאמר החבר קדמוני רבי יצחק הסנגרי חבר למלך אלכוזר. אשר מהם יראה כי שם החבר קורא לו על שם היותו מתחבר למלך כהרגל מתמיד: כוזר. שם מדינה כן בדברי יוסיפון הראשונים באמרו תוגרמה שם עשרת משפחות. מהם כוזר ופצינך וכו'. וכפי מה שכתב הנשיא רבי אברהם בר חייא בספר צורת הארץ שער ראשון פתח פי' המיושב בארץ. היא באקלים השני לצד מזרח: כונתך רצויה. בהיותך מכוון אל המנהיג העליון: ומעשיך אינם רצוים. עם היות הנסח הזה מתיישב ואין בו נפתל ועקש. מ"מ בראותי נסחאות אחרות שכלם מתאימות לנוסחא הדבור הזה בלשון יחיד ומעשך איננו רצוי. ונשנה נ"כ החלוף הזה בסמוך. וגם אחרי כן יתנשאו הדברים לעמת נחתם לאמר אבל מעשהו איננו נרצה. וזהו בחלום לבקש המעשה הנרצה אצל הבורא. ובסימן ב' נאמר כי המעשה הזה איננו נרצה. גם בראש המאמ' השני כתוב לאמר. והיה החלום נשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה וכו'. ראיתי אני שיש יתרון לגרסת הנסחאות ההן להורות כי המעשה הנרצה אצל הבורא ית' הוא קיום אחד ותורה אחת שלימה שעם היותה מחוברת מאברים רבים. אחת היא תמתו כאחדות גופו של אדם עם היותו בעל אברים רבים למספר רמ"ח כנגד רמ"ח מצות עשה שבתורה. וכאחדות העולם כלו שחובר לו יחדיו מחלקים שונים. כי את זה לעמת זה עשה האלקי' כדבר האלקי בזהר תולדות יצחק סמוך לראשיתו. ת"ח כל מאן דאשתדל באורייתא איהו קיים עלמא וקיים כל עובדא ועובדא על תקוניה כדקא יאות. ולית לך כל שייפא ושייפא דקיימא ביה בבר נש דלא הוי לקבליה בריה בעלמא דהא כמה דבר נש איהו מתפליג שייפין וכלהו קיימי' דרגין על דרגין מתתקנין אלין על אלין וכלהו חד גופא. הכי נמי עלמא כל איכון בריין שייפין שייפין וקיימין אלין על אלין וכד מתתקנין כלהו הוו חד גופא ממש וכלא כגוונא דאורייתא דהא אורייתא כלא שייפין ופרקין וקיימין אלין על אלין וכד מתתקנן איתעבידו חד גופא. ע"כ. ולהורות אחדות קיום התורה: קו"ל פ"ק דבתרא אמר ב"ת חבר הות אתם

וכתוב

וכתוב לקוח את ספר התורה הזה · כי באמנם בחסרון אות אחת לא יוכל להמנות הספר הזה אחד שלם · וע"כ בקראת כל התורה כלה בשם מצוה · באמרו (פ' עקב) כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות וגו' · להורות כי על בטול אחת ממצותיה יהיה משחתה בה מום בה כמו שיקרה לעם בריתה על חטא איש אחד מיחידיה שהרי בחטא של עכן הדבר יצא מפי המלך חטא ישראל · וכמו שזכר בעל העקידה שער פ"ג · ומכל זה יצא לנו טעם נכון למה שזכר בעל החלום מעשה נרצה בלשון יחיד כי זה מעשה התורה האלקית מקשה אחד הוא כמו שקדם ומה שזכר בסמוך וכל אשר היה משתדל במעשים ההם · ובפי' כ' אמר המלך נפשי זכה ומעשי ישרים לרצון הבורא לא באמרו הדברים כי אם בערך אליו שהיה מרבה מעשים מדעתו בחשבו להתקרב בם אל האלקים · ולא היה אפשר לו לסדר מעשיו בכיוון שלם יתקשרו בו ויתאחדו בשלמות לרצון לפני האחד האמתי ית' · אמנם בחלום השנה עליו פעמים רבות מוצא שפתיו שמור בלשון יחיד מן הטעם אשר זכרנו · והכונה לראות שעם היות הכוזרי משולל מן העיון התוריי עם מעשהו ולא נשאר לפניו בלתי אם כוונתו נכונה לעבוד את המשגיח הכולל · מ"מ לא זכר כי אם המעש' לבדו להיותו מכוון בעצם וראשונה הפך דעת הפילוסוף · או כאמר כי המעשה הולך ונמשך אחר הדעות וכדרך מאמר המורה בשני פרק ל"א שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לכנה לא ישארו · וכמו שרמז החבר עצמו באמרו בשלישי סימן י"א וקושר מנפשו בענין האלקי בתחבולות · מהם מצות כתובות ומהם מקובלות והוא נושא התפילי' וכו' ע"כ · וכפי חלוף הדעות יקרה ג"כ חלוף במעשים כמפורסם מענייני הדתות השונו' אשר החזיקום בעלי האמונו' המתחלפו' · (האמונות והדתות ·) שם אמונה יאמר על מה שיקיי' אדם בדעתו עם היקש או זולתו · וכן יורו דברי המורה פ' נ' מחלק הראשון באמרו כי האמונה היא ההאמנה במה שיצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצוייר בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה שאי אפשר חלוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא לשכל מקום דחיה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית עכ"ל · ודברי הפילוסוף באחרית הפסקא יעידון יגידון כי סברת הפילוסוף ע"פ היקשיו השכליים גם היא תקרא אמונה באמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה כו' ויש ג"כ הוראה לזה ממה שאמר הכוזרי בחמישי סימן ה' · וזאת היא האמונה כאשר יכריחנו הכרח השכל להורות בכוס · ע"כ · ונראה שעקר שם זה מורה על הדעות והוא נרדף עם שם חכמה והעד על זה כי החכם המוזכר סימן ד' בבא אליו שאלת המלך על חכמתו השיבהו אני מאמין וכו' · ושם דת כשהוא סמוך אצל אמונה יורה על החלק המעשי וכולל דת טבעית · נימוסית · ואלקית · אמנם שם תורה שיזכור הפילוסוף אח"כ נראה היותו מיוחד לחלק המעשי המוגבל ע"פ הדת הנחשבת לאלקית וכמו שיבא · ואם בין תבין את אשר לפניך מזכרון שמות אלו על סוף הפסקא ותעביר כל טוב השקפתך על פניהם כדרך משמעותם אשר הוריתיך · תמצא כלם מכוונים נזכרי' ונעשי' יפה בעטו של סופר מהיר :

וגרם לו זה לחקור על האמונות והדתות והתיהד בסוף הוא ועם רב מהכוזרים והיו מטענות החבר מה שנתיישבה נפשו נ"א נפשי עליה' והסכימו לדעתו נ"א לדעתי ונ"א נפשו לדעתי וראיתי לכתוב הדברים ההם כאשר נפלו והמשכילים יבינו · אמרו כי מאשר ראה מלך

והיו מטענות החבר מה שנתיישבה נפשו עליהם והסכימו לדעתו · הכנוי מוסב למלך כי אחרי חקרו על האמונות והדתות ולא מצא בהן קורת רוח כמו שיבא · נחה שקטה נפשו ודעתו על טענות החבר · הן קודם הגרות כמו שירא' מהמשך דבריהם עד סוף המאמר הראשון · והן לאחר הגרות כמו שיראה ממנו והלאה · ובאמרו והסכימו לדעתו יורה כי היתה מחשבתו של מלך משוטטת באותו ענין בטרם יבא אליו החלום עם טענותיו של חבר העוזר לענתו כמו שיתבאר סימן נ"ח · אולם לפי הנסח שכתוב בו שנתישבה נפשי עליה' והסכימו לדעתי יתבאר ענינו כי למה שקדם אמרו שאול שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות וכו' · ואמר שם בסמוך וזכרתי מה ששמעתיו כבר מטענות החבר וכו' · הן עתה שיים דבריו לאמר היו מטענות החבר הנזכר מה שנתישבה נפשי עליהם והסכימו לדעתי ועל כן בחרתי גם להשיב שואלי דבר כי אין לי לחדש דבר מעתה וכמו שסמך אמרו · (וראיתי לכתוב וכו') ועוד יש נסחא שלישית שנתישבה נפשו עליהם והסכימו לדעתי · והכונה לומר כמו שנתישב' עליה' נפשו של מלך · כן הסכימה לדעתי · אולם הנסח הראשון הוא הנכון בעיני : כאשר נפלו ר"ל בלי תוספת במספרם ועצמותם : והמשכילים יבינו · מעצמ' כי אמנם לא הסכמתי להרחיב הביאור בענייני' · או המשכילים יבינו מה שיש בטענות ותשובות ההן

כוזר בחלומו כי כונתו רצויה אצל הבורא אבל מעשהו אינו נרצה וצוהו בחלום לבקש המעשה הנרצה אצל הבורא שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו על אמונתו וא"ל הפילוסו' אין אצל הבורא רצון ולא שנאה כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכונות כי הכונה מורה על חסרון המכוין וכי השלמת כונתו

מרוב אומנים ואומן כח בבחינת חומר הכותב כי אין כל מחקר שכלי כמצא במופת וכמו שזכרנו · או המשכילים יבינו את אשר הגלתי והוספתי מעין שמאורעו ונתקין סדרן של דברים · כי אמנם עם היותו כותב הדברים כאשר נפלו · שלא עיניו פקוחות על כל דרכיהם לתקנם ולסדרם כפי הצורך כי אין להעלות על לב היותן במד' במשקל ובמשורה ככל שיוצא מפי הנושאים והנותנים בויכוח הלז בלי שום תוספת וגרעון · רק תמצית עקר הכונה ערוכה בכל ושמורה אצלו על פי הדברים אשר נפלו · וישים עליהם נוספות משלו כפי צורך מקומן ושעתן : וצוהו בחלום וכו' · צוהו בלי ספק ואם לא הוזכר זה למעלה ויוכיח על זה מה שנזכר בראש מאמ' השני והיה החלום הנשנה עליו ש"בקש המעשה הנרצה אצל האלקים בהרי סרסאן · ע"כ : שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו · הזכיר זה להודיע כי אחד מיוחד שבדורו היה הפילוסוף ההוא אשר שאל ממנו ועכ"ז לא מצא בפיהו מענה נאות להפיק לשאלתו · ואמרת קדושי אל שמכתבי באמרם (במדבר סיני רבה) כל מקום שנאמר אחד גדול הוא באלקנה שנאמר בו ויהי איש אחד מן הרמתים והיה גדול בדורו · וזולתו שלמ"ס וכן רבים הביאו שמה להושיב הכלל הזה על כנו · ומעין זה מה שאמרו (במגילה פ' בני העיר) אם נאמר כבש למה נאמר אחד · מאי אחד מיוחד שבעדרו · ע"כ · ובספרי שכינו פר אחד בן בקר שלא היה בעדרו כמוהו איל אחד שלא היה בעדרם כמוהו ע"כ · אף אם נאמר פילוסוף אחד וכו' שלא היה בדורו כמוהו · ומה שלא עשה כן לחכמי' שיביא וזכרם בסמוך בלי זכרון היותם המיוחדים והמופלגים שבדור · טעמו אצלי כי הכל כשרים להעיד על תכסיסי דת מקובלת כאומתם אשר לא מתורת סברתם והקשתם · אבל הפילוסוף שמהלך על כנפי רוח בינתו להקים לו מצבת אבן פנתו המיוסדת ע"פ עיונו השכלי · ראוי ונאות שיגדל כסאו על כסאות יתר הפילוסופים למען יתכן לו לבקש תורה מפיהו : על אמונתו · כבר באר כי שם אמונה יאות לכל מה שיקיימהו אדם בדעות יהיה עם היקש או זולתו והרי הוא כשם חכמה · ומה שלא שאל על מעשהו גם כן כמו ששאל עליו לחכמי' בסי' ד' וה' אשר לכל אחד מהם שאל על חכמתו ומנהגו · טעמו לפי הנראה כי יודע המלך דרך הפילוסופי' באופן מה בכללות שהיכה בתלית

על פרט המעשי' עם היותו בלתי יודע בפרטי ענייניה משפט הרון · ועם היות מחשבת הכוזרי נזכרת בו שיש שם מעשה נרצה בעצמותו כמו שיתבאר סימן ב' · אמנם להשלים החפוש על חקירת ענייני הדתות כלהם לא נמנע מהביא גם הפילוסוף בתוכם לראות מה יהיו חלומותיו · כי ישקיט בזה הנטיית לבו מן הגמגומים בהתברר אצלו שאין בפי הפילוסוף תוכחות מספיקו' להשיב אחור ימין מחשבתו בעקר המעשי' · ובכן יעלה קיום שלם למה שגזר על אמתתו · והרי זה מעין מה שכתב הפילוסוף בראשון מספר המופת כי לשלמות הידיעה לא יספיק לאדם קיום דעתו במופתים אם לא יהיה סמוך לבו בטוח בבטול מה שידומה מתנגד אליו · ועל כיוצא בזה ביאר בעל העקידה שער ע"ח מאמר שלמה כי אמת יהגה חכי ותועבת שפתי רשע · יעויין שמה · או נאמר כי מחבר הספר אשר עיניו פקוחו' על תשובת הפילוסו' ורואה וידע היותה סמוכה ונשענת על עקר העיון לבדו לא ראה להזכיר בשאלתו מעשה כלל : ואמר לו הפילוסו' וכו' · מכללי דבריו ניכר שקדם לו ספור החלום · והקרוב שהמלך עצמו הודיעהו כל זאת עת בא דבריו לשאול על אמונתו ויורה על זה באמרו סימן ב' אך איכם מפיקים לשאלתי וכו' : אין אצל הבורא · לא כוון לבריאה מורה על החדוש כי רחוק הוא מכליותיו : רק דרך העברה דבר וכמו שיתבאר בסמוך וברביעי סי"ג : כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכוונות · נראה שהכונה היא אצלו במדרגת נקודה והיא ראשית פנותו בעוד רצון אל הדבר שמערכו טוביותו למראית עיניו · ושהחפץ הוא במדרגת קו הנמשך מן הנקודה בהתנועע הרצון תנועה פנימית רוחנית אל מול הדבר המכוון · ועל כן אמר כי לא לבד הוא יתברך נעלם מכל החפצים המורים על תגבורת התשוקה אל השגת דבר אבל הוא נעלה ג"כ מכל הכוונות · ולא זו אף זו קתני : כי הכונה וכו' וכי השלמת כונתו וכו' ראיה אחת היא לאמר כי להיות הכונה מורה על חסרון וחסרון לא יוכל להתייחס אל הבורא השלם · א"כ לא תיוחס אליו כונה בשום פנים · ואולם שהכונה תורה על חסרון הוא מבואר לפי שהשלמת כונת המכוין היא שלמות אליו · והמקבל שלמות מה כבר היה חסר קודם השלמתו · וזה דופי בשלמותו ית' השלם לעולם · ובכן

אשרנו

שלמות לו ובעוד שלא תשלם הוא חסר וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מידיעת חלקי הדברים מפני שהם משתני' ואין בידיע' הבורא שנוי והוא אינו יודע אותך כל שכן שידע כונתך ומעשיך וכל שכן שישמע תפלתך ויראה' תנועותיך ואם יאמרו הפילוסופים שהוא

אשרנו וקיימנו כי הכונה שמורה על חסרון לא תיוחס כלל ש׳ הבורא השלם שלימות אין למעלה הימנו · וטעם סו"לו שסוסיף באומרו וכי השלמת כונתו וכו' הוא כי שתי זו שמענו על קיום דעתו כאילו הן שתי ראיו' על השכות הקקש טעמי' עם היות כחן כם ראיה אחת כמדובר: כל שכן שידע כונתך ומעשיך וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך · על השכות הכל שכן טעמי' כי כיון הדבר מאתו להוסיף אומן בכל שכן השני לומ' אם לא תיוחס אליו ית' הידיעה בכונתך ומעשיך עם היות הידיעה שכלית בלתי תלויה בדבר גשמי · כ"ש שירוחק ממנו ענין השמיעה והראיה שמורי' בחוקנו על הגשמות המסולק מענינו בלי ספק · וכמאמ' הכוזרי בשני סי"ג איך תעשה במדות שאם יותר גשמיות כמו רואה ושומע וכו' · עכ"ל · ואולם לפי האמת ענין הראיה והשמיעה בחוקו ית' אינו זולת ענין הידיעה וכמו שכתב המורה בראשון פ' מ"ו שהושאלו לו הראות והשמע לראיה על ההשגה בכלל · ובכן ישתכח טעם הכל שכן לשנה כהעביר על פניו מה שכתב המורה בשלישי פ' י"ז לאמר שההשגחה לדעת הפילוסוף מחייבת השאר הנמיכים והתמדתם ושלא בעזבו ג"כ אישי כל מין עזיבה גמורה · אבל כל מה שנזדכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב ימשכו אליו מה שיאות לו וידחו מעליו מה שאין תועלת לו בו ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הושמו בו כחות אחרי' לשמרו ולכנרו והושמה לו יכולת אחרת להתנועע לכוין למה שיאות לו ולברוח ממה שהוא כנגדו ואח"כ נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר יבחין בו ויחשוב ויסתכל במה שאפשר בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלמות האיש ההוא · אמנם שאר התנועות הנופלות באישי המין הם נופלות במקרה ואין זה אצל אריסטו' בהכהשגת מכסינ' וכו' עכ"ל · והעולה מזה כי מלבד הבורא הטבעית המינית אשר בה נתענם המין כלו יש שם דברים מתיחסים לאישי המין ההוא בא' משני פנים · אם שיתיחסו לכל אחד מאישי המין כפי מה שיצטרך לו המין ההוא או שלא יתיחסו לכלם רק יתיחד בהם איש בלתי איש · והנה באמרו אינו יודע אותך וכו' כוון בשלול ידיעת הבורא מאמתת מסות האיש הרמוז אליו

מכל מה שהוא הפרטי הלז שמתענם בגזרת הבורא המינית · וכל שכן שראוי לשלול ממנו הידיעה בדברים שמקריים המתיחסים לכל אישי המין כענין הכונה והמעשים המשותפים לכל מינו כי הנה הוא לא ידעם מכל מה שהם באיש הזה הרמוז אליו · וכ"ש במעשים המיוחדים לאיש בלתי איש אשרי הם רחוקים מאד מן הידיעה להיות משפטם בלתי שוה בכל אישי המין · וזו היא כונת אמרו וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך שהן הכריעות והשתחויות ויתר התנועות הפרטיות הרגילות בעת התפלה והתחנה וכמו שנזכר בשני סימן כ"ו בשיאות גביני העינים וכו' אך אמנה אם היה פלא ומאוני משפט ביד הפילוסוף היה בלי בספק משיב אל לבו כי לא כל דרכי הקשיו יכונו אך יש לפלא שכלו סוף וגבול כל יעבירנו · והיה מסתיר את פניו ירא מהביט אל השקים ולבו יהגה אימה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים הנבוהי' הלא שוה כונתו · ידיעתו והשגחתו ית' · ואיך לשון כלעג אין בינה שת בשמים פיהו · והרוצה לעמוד על עקרן של דברים ילך לו ש׳ הר המור הוא הרב המורה ז"ל בערוגת בשם החלק הג' פ' כ' שם יתכה נדקות ה' באמרו · וכלל הענין אשר אומר אותו בקצרה כי כמו שלא נשיג אמתת עצמו ועכ"ז ידענו שמציאותו שלמה מכל מציאות ולא יתערב עמה לא חסרון ולא שנוי ולא הפעלות כלל · כן עם היותנו בלתי יודעים אמתת ידיעתו מפני שהיא עצמו כדע שהוא לא ישיג פעם ויסכל פעם אחרת ר"ל שלא יתחדש לו מדע כלל ולא יתרבה ולא יגיע לתכלית ולא יעלם ממנו דבר מהנמצאות כלם ולא תבטל ידיעתו אותם טבעיהם · אבל האפשר נשאר עם טבע האפשרות וכל מה שיראה בכלל אלו הדברים מסתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כי אם בשם בלבד · וכן הכונה תאמר על מה שככונהו אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתברך כוון אליו בשתוף · וכן ההשגחה נאמרת בשיתוף על מה שכשגיח אנחנו עליו ועל מה שנאמר שהוא ית' ישגיח עליו · והאמת אח"כ שענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המיוחסות אלינו בלתי ענין המיוחסות אליו וכשילקחו ב' ההשגחות או ב' הידיעות · או ב' הכונות על שיקבנם ענין אחד · יבואו הספקות הנזכרות וכשיודע שכל מה שייוחס שינו

בראך הם אומרים זה על דרך העברה מפני שהוא עלת העלות בבריאת כל נבר' לא מפני שהוא בכונה מאתו ולא ברא מעולם אדם כי העולם קדמון ולא סר האדם נולד מאדם שקדמו מתרכבות בו צורות ומזגים ומדורת

מבדל מכל מה שיוחסו אליו יתבאר האמת · וכאשר הגיד שהבדל בין שם המיוחסי' אליו ובין המיוחסי' אליו כאמ' ולא דרכיכ' דרכי כמו שקד לבו וזכרו עכ"ל · גם בעל העקרי' מאמר ב' פ' כ' וג' מוליך לימין משה זרוע תפארתו ית' בעלוי מדרגת הכונ' והרכין המיוחסים אליו על המיוחסים אלינו ויהי ידיו אמונ' כמשפט וצדק · ואם ישב הרלב"ג ללחום את מושל בספר מלחמותיו מאמר ג' והעלה בידו דעת מוזר לאחיו בפנת הידיעה כאשר תפס עליו בעל העקידה פ' וירא שער י"ט באמרו שהרלב"ג השתדל לפשר בין הפילוסופים לבין התורה האלקית פשר מה רחוק מהשכל וקרוב להפסדים רבי' והתחכם לחלוק על דעת הרמב"ם ז"ל השומע אמרי אל וכו' · ובפ' שמות שער נ"ה כתב ויתד תהיה לך על אזניך לבלתי שמוע דבר ממה שכתב הרלב"ג ז"ל בזה ובכל כיוצא בזה וכו' עד אמרו ולפי שהארכנו בותרו אבל ארדה נא ואראה וגו' שער י"ט גם דברנו בענין הידיעה האלקית הכוללת והפרטית מה שבידינו בשער כ"ח אבל העקידה שהם מקומות מיוחדים לזה לא אחוש לדבר וכו' עכ"ל · גם הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל החזיק מגן וצנה כנגד החולק הנזכר יעויין שמה · ואולם כל אדם אשר חזו בו בשלישי מספר המלחמות כלל פ' ג' אשר ייחדו לביטול דעת המורה בהכחשת השיתוף בין ידיעת האל ית' לידיעתנו יכירו וידעו כי לא יולידו טענותיו זולתי ביטול השיתוף הגמור ובין שתי הידיעות אמנם הוכח בדבר זה לא יסכון כי עם היות שם ידיעה כאמר אבלו בשיפוק הלא גם הוא בשם שיתוף יקרא כי השתוף יחלק לשני מינים הא' מהם יקרא שתוף גמור בהחלט והשני יקרא שתוף סתם והוא ממוצע בין השתוף הגמור להסכמה ושם השתוף יצדק עליו יותר משם ההסכמה · והנה להיות שם ידיעה בשתי אלו הידיעות משוג המשותפים ובפרט לרוחק מדרגתו ית' ממדרגתנו בעצם השלמות והכבוד וכמו שזכר הוא עצמו בסוף הפרק · ועל שכיונותיו שב בביאורו לספר קהלת סימן ה' על מה שכתוב שם אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטי' · אמנם יביט מרחוק כי קרוב הוא מכח השתוף ההוא להמצא בין ידיעתו ית' לידיעתנו החלופים כלם המוזכרים למעלה · ואין לו להרלב"ג שום הכרח אשר למענו תעזב ארץ מידיעתו ית'

בכל חלקי פרטיה · ומי יתן והיה לבבו ליראה מגשת ולבלתי עברו להרוס של עיונים שנבו ממנו עד שהוצרך ע"פ עיונו לשנות את הידוע ממשמעות הכתובי' ולעוות אות' כרצונו ועתה אך את מטה לוי לא תפקד ואת פירושו על הכתובים הכם לא תשא בתוך בני ישראל: ואם יאמרו הפילוסופים שהוא בראך וכו' · זכר כיוצא בו ברביעי סי' י"ג (מתרכבות בו צורות ומזגי' ומדות וכו') הן היו' הקרבתי את חטאתי להכיף המאריך על המקצר כי לא יכלתי להתאפק לכל הסעיפים הנצבים עלי · ועתה אליך הקורא אקרא הרחב נא שי לבך עד אשית הדום לרגליך הנעות מתיחסות ומועילות להבנת מה שאנחנו עליו ובלכתך לא יצר צעדך:

דע כי כל חושב מחשבות לעשות בזהב ובכסף · ולוטש כל חורש נחשת וברזל · ובכלל רוב בעלי אומניות שבעולם יעשו כל מלאכתם על ידי אש משוער כפי צורך הדבר אשר יפעלוהו והוא הכלי הנאות אשר יתמזג בו החמר ויוכן לקבל רצון של אומן · וכאש בצורתו להמציא בחמר הנפעל צורתו המושכלת · ועל' אזהרת לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת לחלק יצאת ומכל פרטי מלאכת המשכן הנכללים בארבעים חסר אחת היא לבדה נזכרה · כי היא היתה אם כל יתר המלאכות או רובן וכלי נאות להן כאמור · והיא המוכיחה כלים מכלים שוני' לכל אחת ואחת מהנה · ויהי כן להמצא הסכמה ודמיון בין המלאכה והטבע כי המלאכה מחקת לו ולהדמות אליו היא משתדלת תמיד בכל פעולותיה · ויהי כי ראתה כי גדל כח פעלתו באמצעות החום היסודי המשוער בדבר דבר כפי צורך עובי המזג או דקותו הראוי בו אל קבלת הצורה אשר לו יאתה · בטתה אל הדרך הטבעי ותאמר הנה נא אבא אליו כי בתחבולות על ידי החום האשיי אעשה לי מלאכה כמוהו · וראה עד היכן הגיע כח התחבולה המלאכותית האומרת בלבבה אדמה לעליון בשנוי עצם של עצם אחר כאשר עשו בעלי האלכימיאה כדבר החבר מאמר ג' סי' כ"ג אשר עלימו תטוף מלתו לאמר שהחכמים חשבו שישערו האש הטבעית במשקליהם עד שיהיה הענין להם מה שירצו ותהפך להם העצמי' כאשר תעשה את החום הטבעי וכו' עכ"ל · ובעת יאמר לפי דרכנו שמן הטעם הזה יתואר ה' ית' בשמש כמו שכתוב כי שמש ומגן ה' אלקים · ובאש באמרו כי ה' אלקיך אש אוכלה

הוא

הוא · ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר · ללמדנו כי מכח השפעתו ית' ושלמו הפעולות כלן הן טבעיות הן מלאכיות · והתורה גם היא נמשלה לשמש · כי נר מצוה ותורה אור · ובמזמור השמים מספרים כבוד אל יתבאר אמרו תורת ה' תמימה לעונות שמוזכר שם מסגולות השמש להמצא ביניהם יחסים נפלאים כדבר החכם שקבץ בספר אילת אהבים בראשיתו והחבר עצמו מורה על זה בשני סי' כ"ו · וכמו כן נמשלה לאש הלא כה דברי כאש · מהאש יצאו והאש תאכלם : (יחזקאל ט"ו) שרנה בו עד ביאור המתרגם מדידת עצמם על עוצם תורתו · והנה טעם המשל הזה לפי שטתנו להיות התורה כלי אומנותו של הקב"ה בבריאתו של עולם וכאילו עשה באמצעותה בבריאה הכוללת · כסדר הנעשה מאת השמש בבריאה החלקית טבעית ומלאכותית על ידי שני הכלים הראשיים האלה · ולמען תקח אזנך שמץ מנתיבות הטבע אשר יתנהג בם בפעולותיו כפי מה שהכינו שומרי חקותיו · ויעלה ממנו שלימות הכנה בדברי הפילוסוף שאמרנו על ביאורה הכנה ושמע ישר של את אשר עלה בחקירת כת הפילוסופי' קיום מציאות שכל נבדל פועל בהשפעת הצורות ההיולאניות · ובשני דרכים יבאו אלינו בענין אצילותו מאשר למעלה הימנו · כי לדעת ן' סינא ואבוחמ"ד ישתלשלו הנבדלים זה מזה בסדר שמדרגה דרך עלה ועלול · עד בואם אל קצה האצילות שהוא השכל הנזכר הנאצל גם הוא ממלאך א' לבדו כמשפט חביריו הקודמים שאין מלאך אחד עושה שתי אצילות · ואין שני מלאכים משתתפים באצילות אחד וכמו שיבא ברביעי סימן כ"ה · ונתבאר ענינו בספר העקרים מאמר ב' סי' י"א · אמנם הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר חמישי חלק ג' וביחוד פ' י"ב ממנו גזר אומר שיש שם צורה ראשונה אין לה יחס פרטי באחד מחלקי העולם · ויושפעו ממנה ראשונה צורות ימצא להם דבקות מה בנבדל שבחלקי העולם והם מניעי הגרמים השמימיים ובאמצעות כלם גם יחד הושפע צורה ימצא לה דבקות מה בחמר השפל ובאמצעותה יושפעו הצורות ההיולאניות על מדרגותיהן · והצורה הזאת השפלה שבצורות הנבדלות · היא הנקראת אצלם שכל הפועל וזה שמו אשר יקראו החבר בשם הפילוסופי' מאמר ה' סימן ד' שכל פועל אלקי משכיל נותן הצורות · וגם שם בסימן י"ב קראו שכל כללי · והוא לדעתם משיג ומשכיל נימוס של הנמצאו' השפלות כלם וסדרם וגדרם · ונתעל סברת הרלב"ג לומר שאל המלאך הזה רמזו חז"ל באמרם ששמו כשם רבו להיותו משותף לאל ית' בהשגת נימוס הנמצאות השפלות בכללות עם היות שאין יחס

בינו לבין בוראו ית' כי השגתו ית' תהיה בנימוס הנמצאות כלם העליונים והתחתונים בצד היותר שלם שאפשר מה שאין כן בשכל הפועל הזה שאיננו משיג רק הנמצאות השפלות כי בנימוס הגרמים השמימיים אין לו השגה זולתי השגה החסרה שיש לעלול בעלתו · והשכל הזה הוא לדעתם פועל היצירה באמצעות החום היסודי הנמצא בזרעים אשר יושפע מהגרמים השמימיים באמצעות הכוכבים על ידי השלכת ניצוציהם של הדברים אשר בכאן · ושהחום הזה המשוער בדבר דבר מאלו הדברים ישתתפו בהשפעתו כל הגרמים השמימיים כי ענינו תלוי בהתמזגות · וההתמזגות הוא מדברי' רבים יתמזגו יחד והוא במדרגת הכלי אל השכל הפועל שזכרנו כי לפי מדרגת החום ההוא יוכן החמר לקבל רצוי · ובמדרגת העובי והדקות במזג המתחדש מהרכבת היסודו' מכח החום היסודי הזה אשר יתפעלו בו כחומם קצתם מקצת כן יהיה ענין הצורה החלה עליו · כי יחס החמר אל החמר הוא יחס הצורה אל הצורה · יען לא ימנע השכל הפועל מלתת צורה הראויה לכל אחד מהמוכנים אשר הוכחנו ש' מול קבולה · וקרוב לזה כתב הרמב"ם בהלכו' יסודי תורה פ"ד באמרו שמסבבת הגלגלים יתחברו ד' היסודות ויהיה מהם שאר גולמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת והאל נתן לכל גולם וגולם צורה הראויה לו על ידי המלאך העשירי שהיא הצורה הנקראת אישים ע"כ · ונמצא לשטת רלב"ג כי מניעי הגרמים השמימיי' הם המשפיעים בין כלם השכל הזה הפועל בהויה · והגרמים השמימיים ישפיעו כלם החום המשוער אשר הוא כלי אליו להשלים בו המזג בדברים בפנים מפנים שונים על מנת לקבל מהם הצורה הנאותה כפי הכשר בית קבולם · ורוב אלו הדברים ילוקטו לאחד אחד מפרקי המאמר החמישי הנזכר · והנה על השערת החום הזה הטבעי יתבאר אמרו קול ה' חוצב להבות אש · קרוב למה שכתב בו בעל נוה שלום מאמר א' פ' ז' שהוא ית' משער זה החום המהוה · וגוזר אותו כמו החוצב דבר מה להכין אותו באופן שיהיה נאות לשערו בבנין ההוא ועל ידי החניכה ישוער ויוגבל כאשר מיוחס אל האומן המלאכותי · ע"כ · גם בעל העקידה שער ל"ד · פי' חוצב להבות אש אשר בחומם יתהוו כל ההויות במאמרו ית' והוא גם הוא שער ל"ב ביאר מה שאמר (ישעיה סי' נ"ד) הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו וגו' שהוא ית' ברא הטבע על ענין החרש הנופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו · וזה למה שמוציא כל הויותיו ע"י החום השמשי וכו' ע"כ · והנה להיות החום המשוער שופע מן

הגלגלים

הגלגלים באמצעות כוכביהם על ידי השלכת ניצוציהם בהסכמה גם יחד כמדובר · יהיה שעור חום הגוף מתחלף כפי חלוף השלכת הניצוצות ההמה · כי אינו דומה החום המסובב מהשלכת ניצוץ מכה ביושר לאשר יסובב מהשלכתו על אופנים אחרים כמפורסם אצל יודעי חקות שמים · והתחלפות השלכת הניצוצות יהיה כפי מה שיתחלף מצב ערכי הכוכבים דרך שנושם אלו עם אלו ועם הנמצאות השפלות · וכה אמר החבר ברביעי סימן כ"ה כי בנת רבות הדברים הוא סבוב הגלגל וכו' · ובחמישי סימן ו' לא ימוש ספור הדבר הזה מפיהו · ואולם הערכים ההווים מהם הדלו לספור כי אין מספר כי מי האיש החפץ להוציא במספר צבא היחסים המתחדשים במערכות אלקים חיים · וכמאמר הכוזרי בחמישי סי' ז' ואחר כך אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים והם עד אין תכלית מרוב ע"כ · והלא כה דברו של הראב"ע בתחלת ביאורו לספר קהלת באמרו כי לא תמצא מתכונת מלאכת השמים נמשלת למתכונת אחרת רגע אחד ע"כ · והביטה לראות מה שכתב בעל ספר היצירה פ' ד' וז"ל ב' אבנים בונות ב' בתים · ג' בונות ו' · ד' כ"ד · ה' ק"כ · ו' תש"כ · ז' בונות ה' אלפים וארבעים בתים · מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לספר ועין לראות ואזנים לשמוע ע"כ · גם החבר ברביעי סימן כ"ה זכור יזכרנו · ומה גם עתה במרבית צבא השמים אשר אם יוכל איש למנות מספר הערכים ההווי' מהם · גם חלוף מזג הזרעים המתחדשי' על ידי החום המשוער השופע מכח ניצוציהם ימנה · וכך היה אומר הראב"ע בספר יסוד מורא שער י"ב אשר שיה שם דברו על שבעת הככבים המשרתים וז"ל · ומערכת זה אל זה משתנה עד אין קץ פעם מתחברים ופעם מתפרדים וכו' עד אמרו ובעבור כל אלה הדברים הנז' גם אחרים ישתנו כל הנולדים בארץ מהמקורות והצמחים והחיים כי לא יתכן שתמצא מערכת שוה לאחת ברבבות אלף אלפי שנים · על כן כתוב בספר יצירה עד אחד עשר שאין הפה יכולה לדבר ולא האזן יכולה לשמוע · אם כן במספר הזה אף כי במספר רב מחול ימים · עד כאן · ורצה באמרו עד אחד עשר מה שכתב שר אליעזר מגרמישא בביאור ספר יצירה וז"ל וי"א אותיות שהיא תיבה גדולה שבתור' כמו והאחשדרפנים עולה לתתקנ"א רבוא ו' אלפים ותת"ב תיבות · וה"נ ית' וי"ת בירך כ"ב אותיות לדבור אחד מה שאי אפשר לבשר ודם כי אין קץ וסוף ע"כ · ועוד נוסיף לקח בזה ברביעי סי' כ"ה · ולפי דרכנו נפתחו לפניך שערי בינת אמרי הראב"ע בתחלת ספר מאזנים וז"ל ויספרו בתי המקדש מכן שתים עד אחת עשרה ע"כ · אמנם להיות כן העליונים בזה סבה כוללת רחוקה · לא תוכל עשותו לבדה · בלעדי עזר והכנת הסבה הפרטית הקרובה · כמו שזכר המורה בסוף השני · על כן החום המשוער השופע מלמעלה אשר בו כחו לחדש המזג הנאו' בזרעים ע"י הבישול הראוי הנעשה בהם למען יוכנו אל קבלת הצורה הנאותה כמדובר · ישותפו בענינו בעלי הזרע שאע"פי שהיא יורדת מלמעלה מנוה להביא מן ההדיוט · כי האדם ד"מ יולידהו שאדם והשמש כדבר הפילוסוף · כוון בזה שהחום המשוער ישותפו בו הככבים עם בעלי הזרע וזכר השמש להיותו המושל הגדול ופעולתו מפורסמת ביותר לרואי השמש ואין מעשה כלם כנגד מעשיו כי אם חלק מחלקי' רבים כדבר הראב"ע בתחלת ביאורו לספר קהלת על אמרו תחת השמש · גם אצל אמרו וזרח השמש כתב היותו השרש במלאכת שמים והפליג מאד בשבחיו : הנה א"כ לפי טבע מזגו של אדם יתחלף בזרעו החום המשוער השופע מלמעלה · ועוד אחרת יקח לו להחליף ולהמיר אותו · והוא מזג הנקבה אשר יפגוש זרע הזכר בזרעה כי מדמה גם כן יתהוה הולד הנולד · כמאמר החבר סימן נ"ה ובשלישי סי' י"ז גם בחמישי סי' י"ג וכמו כן סמוך לחתימת הספר בהקדמה השנית באמרו כי השכבת זרע והדם חמר לאדם · ביוצא בו כתב הרלב"ג מאמר ה' חלק ג' פ"ד באשר דרוש דורש מפני מה השוה יוליד פעם שוה ופעם פרד · אמר ז"ל הפועל הנבדל יפעל באמצעות החום היסודי אשר בזרע ולפי מדרגת החום ההוא תהיה היצירה אשר יפעל אותה ולפי שכבר ישתנה זרע הזכר כשיפגוש זרע הנקבה שאינה ממינו לחוזק החלוף אשר בזרעים הנה יקרה מזה שישוב חום הזרע הזה במדרגה מתחלפת לחום הזרע אשר יפגוש זרע הנקבה שהוא ממין בעל הזרע · ולזה יעשה הפועל הנבדל מאלו הזרעים הויות מתחלפות ע"כ · ואם כה יאמר בשחלוף המינים ישית איבה בין זרעו ובין זרעה · שיהיה זה סבה להחליף ולהמיר שיעור החום היסודי כמדוב' כן משפטו חרכנו בחלוף מזג נקבת מינו אך במשפט סדר הגדלות שאני מונה בין מדרגות חלופיהם · ואולי על כן אמרה תורה אעשה לו עזר כנגדו לומר שיהיה לה מזג שוה לעומת מזגו כי מכח הסכמתם ישמר החום המשוער כראוי לא ישתנה מכד התנגדות זרע האשה אל זרע האיש · ומן הטעם הזה אמרו חז"ל שישא אדם אשה הוגנת לו · ואל זה יביט הראב"ע באמרו פ' וארא · והזכיר אחות נחשון בעבור סוד הכהונה · וכן כתב פ' משפטים כי תבואת הארץ תשתנה בהשתנות המקומות על כן נבחרו בני

אהרן

אחרון להכנת עולם ולא בני משה וזה הוא הסוד· והמזג הוא אשר זכרנו שכן מצד הזכר הן מפאת הנקבה יש לו סבה בעלים כנגדו להחליף ולהמיר אותו טוב ברע או רע בטוב· וגם מזג הולד ישנה לעומתם עודנו עובר בבטן המלאה· והם איכות האוירים והארצות והמזונות והמימות ואולי גם מדות ההורים שהן תכונות נפשיות קבועות בנפשם בקשר אמיץ מרוב הרגלם בהם יש בו רושם חזק בגופם כמו שנראה הגוף מתפעל מאד מתכונות הנפש בשנוי מראיתו בשעת הכעס והעצב וזולתם מן ההפעליות· ואפשר שגם יותר הקרובים מכל רגילותם עמהם כמדה שמדדו לעצמם בה ימדדו להורים שללו להקנות להם לאחוזת עולם גווני המדות אשר התנהלו אותם ויתפשט להם משכנתם רושם מה בגופם וממנו אל זרעם עד ישתנה מפניו החום היסודי המשוער על הדרך אשר זכרנו וכל הקרב הקרב בקורב' זו להרגל תמידי· יהיה כחו אמיץ בשנוי מדות ההורים התדירים אצלם אשר כפיהן ישתנה מזג הזרע כמדובר· ומזה שכתבו ז"ל הנושא בת אחותו לדעת מי שסובר דבת אחותו דוקא כי בשבת האח והאחות גם יחד בהרגל שתמיד תדרכה מדותיה על פי מדותיו לעשות רושם במזגה עד ישתנ' מפניו החום היסודי בזרע בעלה אשר תנשא לו כאמור· ובכן יהיה דמיון הנולדים ממנ' מעין דוגמת האח שהיה הרגלה עמו· ובאמר' ז"ל פ"יש נוחלין רוב בנים דומי' לאחי האם ובכן כשנשא אדם בת אחותו מבא מין אל מינו ובעבור המזגה המתנשא בשווי לעמת מזגו כמו שזכרנו· ותרא חכמת ז"ל כי טוב הוא לבעני' השקפתם בכל זה בבחינת האשה לבד באמרם שישא אדם בת אחותו ושהבנים ידמו לאחי האם ולא שתו לבם אל בת אחיו גם לא אמרו שידמו הבנים לאחות האב כי אמנם שלימות הולד יתנשא לעמתה לדמיון תבואת הארץ המשתנית בהשתנות המקומות· כדבר הראב"ע במה שקדם· ואפשר שנכלל ג"כ בדברי החבר בי' קט"ו באמרו ולא ישתמש בה אלא כראוי בהכנת הזרע במקו' הראוי ע"כ· כל זו כתבתי בחכמ' להבבי' פני הראו' לדברי' אלו עם היותם קשים קצת להולמם אבל מלומדי מלחמה במופתים חותכים· ואולם אם אמת נכון הוא שהנסיון מוכיח על ככה לא יוכל ההקש להיות פרבן באות שעה· והכלל כי כל מה שיוכל לעשות רושם באופן מה בבעלי הזרע והדם יהיה כחו ג"כ לשנות זרעם ודמם שהם חמר ההויה כאמור· וידעתי גם אני כי אמור יאמר בעל דרך אריסטו' מן האחרונים שבשומרי משמרתו כי אמנם ההתפלספות הזה שאמרנו ירע שדרך לנגדו ולא לפניו יבא מי שיאמר בשכל הפועל שהנחנו היותו נבדל כאחד ממניעי הגרמים השמימיים להשפיע הצורות ההיולאניות· כי לדעתו אבלם אין שם שכלים נבדלים זולתי מניעי הגלגלי' כי הנחת נבדל זולתם היא לבטלה אבל להיותו סובר כי הצורות ההיולאניות יוצאות אל הפועל מכח החמר אשר היו שם עד הנה מסתתרות בכח· חוץ מצורת האדם אשר תושפע לפי סברתו מהבורא יתברך או מא' ממניעי הגלגלים כי לא נמצא לו מאמר מבואר מורה בהכרח על הנחת שכל נבדל מיוחד על השפעת צורת האדם· ואפשר ג"כ שלא יודה במה שהנחנו על התפשט מתכונות הנפש רושם בזרע· להיותו בלתי מתחבר ומתייחד עם הנפש בהתייחד הגוף עמה· שהרי יתהוה הזרע מן הדם המבושל כשהוא קרוב להתהפך לטבע הניזון והוא עדיין נפרד ממנו ולהיות הזרע מותר המזון האחרון והמותר הוא זר לבעל המותר וכמו שזכר הרלב"ג בחמישי מספר מלחמותיו ח"ג פ"ד· איך יתפעל הזרע בהתפעלותם· וכל שכן שיהיה רחוק אצל שטתו ענין הקרובים אשר זכרנו· אבל אין להשיא אותנו בזה עון אשמה כי אף אמנם שגה הפילוסוף הזה אשר אנחנו על דבריו להולמם· אתו תלין משוגתו ועלינו לבקש לו שמירות דעת בשטת איזו כת שתהיה מן המתפלספים· וכל כי כן מנחת דבריו במלח תמלח· על כן לא השבתי מלח ברית להעמיד דבריו על דעת קצת הפילוסופי' שזכרנו· ואל יהיה לבך נוקפך על מה שיחסנו לפילוסוף הלז דעת השפעת כל הצורות מן השכל הפועל· כי מאשר ייחסו החבר לפילוסופים נכתם בחמישי סי' י"ד ובמקומו' זולתו ולפי הנראה שקמו בפירושו על פילוסופי דורו כי לא היה מתייחס לפילוסופי' שתם מה שלא היתה רוש פילוסופי דורו נוטה הימנו· וידענו שזה הפילוסוף הוא המיוחד שבהם כמו שביארנו· קרוב לשמוע כי לא זזה ידו מתוך ידם וכל שהתחכמותם עולה בענין אחד· ועת' כי הלוך הלכתי נושא משך הזרע להכין לבו שדרך אל הבנת דברי הפילוסוף בנקלה· בא יבא ברנה נושא אלומות אורך הדברים אשר הנענו כי משם יקפוד אוכל להטעים לו נוכח הפילוסוף הלז· ואחרי שנרכנו על ביאור דבריו בדרך הזאת עד באנו לקנה גבולה· עוד נוסיף לקח להטעימם ג"כ בדרך אחרת בעתה אחישנה:

והנה בדרך אחד יבאו דברי אליך כי להורות כתן הפילוסוף בלבו של מלך שהחלום הנמצא בפרטי סמין אינו ממה שיורה על נוכח מכוון מן הגזרה אשר נגזרם אבל הפילוסופים שכל פועל שיפעל בנוכה ורצון לא בטבע יעשה פעולות מתחלפות רבות· והביאה שמורה פרק כ"ב מהחלק השני ואולי כוונו אליה חז"ל באמרם פ'

אחר דימוי מזוגות אדם טובע מאה מטבעות בחותם
אחד וכלם דומים זה לזה והקב"ה טובע כל אדם
בחותמו של אדם הראשון ואין אדם דומה לחבירו שנאמ'
תתהפך כחומר חותם עכ"ל . ובנדה פ' המפלת הצבע
נותן הסממנים ביורה כלן עולין לצבע אחד והקב"ה צר
את העובר באשה וכל אחד עולה למינו עכ"ל . ואף גם
זאת אמר הפילוסוף הלוי ההולך לקראתנו מה שתראה
רבים יוכרו ולא א' בהם דומה לחברו לא תייחס הדבר
לפועל בכוכב ורצון רק יהי' מקורך ברוך משבח את
הבריות מכל היותו שנה לזה ע"י אמצעיים אשר אליו
אם שנים ללכת דרך חיוב השתלשלות לא זולת זה
כי החילוף אשר תראה ד"מ בפרטי האדם אמנם יקרה
מפני שמתרכבו בו צורו' ר"ל כי נכח צורת הולד בכללו
ברכם צורות קודמות שהן ש"ה במדרגת היולי כמוזכר
בחמישי סימ' י' וכבר קדמון ז' לשד בראשית ביאורו לספ'
ששמע כי שם היתה בפיו שומה קריאת הצורה מורכבת
באשר תכלול בכחה צורות אחרות . כדומ' אשר יכלול
צור' ארבע' היסודו' והצומח הכולל עם צורתו ארבעת'
והחי שעל כל הנזכרו' יוסיף החיו' ונוסיף כל מדרגות
שצורו' שהחמ' השפל כחיי עליהן . הן האדם היה כא' כולל
בצורתו כל יתר הצורו' ועליון היו כלנה . ואפש"ב שהיה
סובר הפילוסו' אלו כי הצורו' הנז' הן נפרדו' במהו' כל א'
לעצמה ומתרכבו יחד בנושא עד שתמצא באד' ד"מ צורת
שדומם בפרד' מצור' הצומח והק' ע"ז בצורו' האחרו' אשר
בו . וזה כי שמעתי דבת רבים מהפילוסופים מתגוררי'
סביב ע"ז שדעת ובתוכ' אפלטון וביעאו לדעת קצת גם
הפילוסוף סקוטו הרבה צורו' באדם על הדרך המיוחד
אצלו . וזכור נא מה שכתב הרמב"ן פ' בראשית על ויפח
באפיו נשמת חיים וז"ל . דע כי המתחכמים במחקר
חלקו באדם מהם יאמרו כי באד' ג' נפשות נפש שגידול
בצומח וכו' עוד נפש התנועה שהזכירם הכתוב בדגים
ובחיים ובכל רומש על הארץ . והשלישי' הנפש המשכלת'
ומהם יאמרו כי זאת הנפש אשר באדם מפי עליון גם
ימצאו שלשת הכחות האלה . ורק היא יחידה והכתוב
הזה כפי משמעו ירמוז כן כי יאמר שיצר השם את האדם
עפר מן האדמה והיה מוטל גולם כאבן דומם והקב"ה
נפח באפיו נשמת חיים ואז שב האדם להיות נפש חיה
שיתנועע בה כמו החיות והדגים שאמר בהם ישרצו
המי' שרץ נפש חיה ותוצ' הארץ נפש חיה וזה טעם לנפש
חיה כלומ' שנעשה האדם להיות נפש בה חיים אחרי שהיה
חרש את חרשי אדמה כי הלמ"ד תבא בהפוכים כמו והיו
לדם ביבשת ויהי לנחש וישם את הים לחרבה . אבל
אנקלוס אמר והות באדם לרוח ממללא כראה שדעתו

כדברי האומרים שיש בו נפשות שונות וזאת הנפש
המשכלת אשר נפחה השם באפיו היתה בו לנפש מדבר'
וכן נראה לי מדעת רז"ל ממה שאמרו רבא ברא גברא
שדריה לקמיה דר' זירא הוה משתעי ליה ולא אשתעי
אמר ליה דמן חברייא את תוב לעפריך ובויקרא רבה
א"ר אבין בשעה שאדם ישן הגוף אומר לנשמה והנשמה
אומרת לנפש והנפש אומרת למלאך . וכן רוחו ונשמתו
אליו יאסוף יורה כפי משמעו שהן שתים . ואם כן
יאמר הכתוב וייצר ה' אלקים את האדם יצירת
תנועה שהיה אדם נוטה כלומר בעל תנועה כי היצירה
היא החיות וההרגש שבהם הוא אדם לא גבול העפר
וכמו שאמר וייצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה
ויבא אל האדם ואחרי שיצרו בהרגשה נפח באפיו נשמת
חיים מפי עליון להוסיף הנפש הזאת על היציר' הנזכר' .
ויהי האד' כלו לנפש חיה כי בנשמה הזאת ישכיל וידבר
ובה יעשה כל מעשה וכל הנפשות וכחותן לה תהיינה
והלמ"ד הזו למ"ד הקנין כמו לך אני אדני המלך וכל אשר
לי . לקונה אותו לדרותיו . לך אני הושיעני . או יאמר
שחזר כלו נפש חיה ונהפך לאיש אחר כי כל יצירותיו היו
עתה לנפש הזאת . עכ"ל . ואיך שיהיה הואיל וצור' האדם
היא מורכבת על א' משני הפנים באמור אין להפלא אם
יפול החלוף בין הצורות הנכללות בו . ועד"מ שכתב
רא"בע . פ' משפטים על פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם
וגו' באמרו כי הג' נפשות שבאד' צומחת מרגשת ומשכלת
אפשר שתהיין כלן חזקות או כלן רפות . או זו חזקה וזו
רפה . או לא חזקה ולא רפה . וכי כהן ימצאו בני אדם
על כ"ז מינים משונים וכו' עכ"ל . ובלעדי אלה בלי ספק :
הפרידה ברב ומעט בכל א' מהן אין לה תכלית מפני
שהיא פרידה מקרית כמו שיזכור החבר סי' ל"ט : ואח"כ
אחר שמתרכבים בו נ"כ מזגים . ר"ל כי לכל אבר מאבריו
גופו יש לו מזג מיוחד לפעולתו כי לא תוכל הנפש
להתעסק בפעולותיה רק באמצעות האברים שהם
כלים לה בהשלמתן ואם יארע ד"מ באחד מהם לשנות
מזגו גם פעולת הנפש הנגמרת על ידו תגרע ממנו
כפי חלוף מתכונתו . כי בהשתנות מזג המוח דרך משל
תלקה עמו פעולת הדמיון עם יתר הכחות הפנימיות
כלן או מקצתן לפי רוב השנויים או מעוטן והקש על
זה . באופן כי לרוב מזגי האברים המתרכבים באדם
ולפי רוב החילוף הנופל בהם ישתנה ענינו של אדם
על כמה פנים . ואת כל אלה עין המורה ראתה בלמדו
את משפט צדקו פ"מ מהחלק השני על דברת בני האד'
באמרו כי לרוב ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכ'
האחרון היה ההבדל רב בין אישיו עד שאפשר שלא

תמצא

ממנה ב׳ אנשים מסכימים במין ממיני המדות כמו שלא תראם בורותיהם בהיאות שוות׳ ועלת זה התחלף המזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו ג״כ המקרים הנמשכים אחר הצורה כי לכל צורה טבעית קנת מקרים מיוחדים נמשכי׳ אחרים בלתי מקרים הנמשכים אחר השומר וכו׳ ע״כ מדבריו המסכימי׳ אל עם הדברים שאכתבנו על ביאורם׳ ויוסף עוד הפילוסוף הזה לבקש עלות של החלוף הנמצא במין האחד באמרו שמתרכבו בו גם כן

מאביו ומאמו ושאר קרוביו ואיכיו׳ מן האויר׳ והארצות והמזונות והמימות עם כחות הגלגלים והמולות והחילים בערכי ההווים מהם והכל שב אל הסבה הראשונה לא בעבור כונה ממנה אבל הוא אצילות נאצלת ממנה סבה שנית ואח״כ שלישית ורביעית

מדות מאביו ומאמו ושאר קרוביו ר״ל המדות אשר הכחלו להם ההורים אם מצד מזגם להיות התכונות הנפשיות נמשכות אליו וכמו שיבא בחמישי סי׳ י׳ אם מצד הרגלם אשר בו יקנו להם מדות לאחוות עילם׳ וימשך מזה רושם נורע כמו שקדם ויש לקרובים בזה מבוא גדול מצד התמדת מציאותם אלו עם אלו כמו שביארנו׳ ואפשר שישוב אמרו מאביו ומאמו גם אל המזגים שקד׳ זכרם וכן אמרו ושאר קרוביו אפשר שיושב ג״כ אל המזגים מצד היותם מקור במדות אשר מהם תמשכנה כמו שקד׳ וכן מתרכבות בולד הנוצר עודנו עבור ברחם אמו בטרם יגמר בישולו איכיו׳ מן האוירי׳ אשר ישתנו בקירותם וחומם ויבשם ולחותם׳ וכן איכיות מן הארצות באיזה מחוז מן האקלימים יפול גורלם וכן איכיות מן המזונות והמימות באיזו מדרגה מארבעת האיכיות יהיה מושכם כי מהם יתפרנס הולד במעי אמו כאמרם ז״ל נדה פ׳ המפלת אוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ע״כ׳ כל אלה חברו בחלופיהם וחלופי חלופיה׳ אשר רבו למעלה ועל הולד הנוצר היו בלבה להחליף את מסכורת מזגו עשר מונים׳ והיו דבריו אלה קרובים למה שכתב בעל ספר העקרים מאמר א׳ פ׳ כ״ה וז״ל הוא מבואר שמזגי האנשי׳ מתחלפים קצתם מקצתם מצד התחלפות מזגי האבות או מנדדים אחרים עד שאי אפשר שיסכימו שני אנשים על מזג ותכונה אחת כמו שכתב ן׳ סינא וכו׳ עד אמרו ויתחלפו האנשים בזה גם כן מצד התחלפות מקומו׳ ומשכונותיהם כי טבעי הארצות מתחלפות בשנויי האוירים וההרים והמימות וכיוצא בזה עד שתמצא ארץ שפירותיה גסים וקשים בטבעם וזה מצד שהאויר שהם גדלים בו איננו זך ונקי׳ ותמצא ארץ אחרת שפירותיה בלתי ערבים או בלתי בריאים מצד שהמימו׳ שגדלים עליהם אינם טובי׳ והב״ח הניזונים מאלה הפירות בהכרח שיתדמה מזגם אל המזון שהם ניזוני׳ ממנו וארץ אחרת שימצאו פירותיה בהפך והב״ח הנזונים מהם יהיה מזגם הפכי אל אנשי הארץ האחרת וכו׳ ע״כ׳ וכל זה יהיה עם כחות הגלגלי׳ המפורסמים שנקבעו בהם שבעה כוכבי לכת כמאמרו׳ כשנשים׳ ואמר גלגלי׳ ולא אמר כוכבים עם היות שפע הכח מגרם הכוכב כדי לכלול בלשונו שהשפעת החום המשוער תהיה דרך גלגולם׳ והמולות הם השני׳ עשר שבגלגל השמיני׳ והחילים יתר צבא השמים הנכלל בשלשי׳ ושם צורות אחרות בשואות באותו גלגל׳ כי הלא בכח יגבר אוסף הכוכבים כלם המתחלקים לכמה כיונות בערכים ההוים מהם בקבותם ביחסם אל עצמם. ואל הנמצאות השפלות כמדובר להכין ולהשפיע החום הטבעי המשוער כראוי כדבר דבר עם הכנת המולידים אשר הם סבה קרובה פרטית כאמור׳ כי ישתמש האומן הוא השכל הפועל להשלמת מלאכתו בכתיבת הצורה ולהמשיך ההויה אשר נקרא שמו עליה כמו שקדם׳ ואיננו רחוק שיוכלל באמרו עם כחות הגלגלים רמז אל המשפט המתחייב מהם בעת ההריון והלידה כדבר החבר בשלישי סי׳ י״ז לאמר שכל אדם מזרע ודם מתנבדים בהם הטבעים ומתנכני׳ בהם המדות כפי התחלפות ההנלסה ורוע המזל כאשר נתבאר בספ׳ יצירה ע״כ׳ ולהיות סוף מגמת הפילוסוף להורות על סבות החלוף באישי האדם׳ לא הוצרך להזכיר בכאן נותן הצורות להיותו בכל עת על אופן אחד בלתי משתנ׳ ולא ימנע טוב שפע שבע רצון למוכני׳ אליו׳ ואין ההתחלפות הקורה באישים רק מנדם כפי חלוף הכנתם לקבל רצויו׳ וחתם דבריו באמרו כי הכל שב אל הסבה הראשונה לא בעבור כונה ממנה אבל הוא אצילות נאצלת ממנה סבה שנית וכו׳׳ ובכן לא יתרבה האל ית׳ בשום פנים כי כאשר ירד הגשם משקי השמים ושמה לא ישוב להתיחס אליו כן יקיף הרבוי היוצא במשתלשלים ממנו לא ישוב להתיחס אליו בשום צד רבוי שימצא בו חלילה כי אם מצד הנאצלים בזה אחר זה כהתרבות המספר מן האחד הפשוט עד הנה גבול הדרך הראשון אשר בו המשכנו ביאורנו על אופן יאותו כל פרטיו של הולד הנוצר עודנו עבור בבטן אמו׳ אמנם כי בראותי הספור הזה עצמו מהמם ובא בדברי החבר שי׳ כ״ה עם חלוף מוער׳ והוא שם מוכרח ממקומו על כל מקרי הולד שיולד עד אשר יגדל ויעמו׳

בכל שלמות דעתו כמבואר שמה · שבתי וזממתי דרך אחרת והיא כי הפילוסוף זכר הנה סבות חלוף הנולד השבות עניינו עד בא עתו להיות איש על ענש תומו : ואחרי זכרו התרכבות הצורות והמזגים על הדרך אשר בארנו זכר המדות אשר יקחם אותם אחרי הולדו מרוב הרגלו אצל אביו ואמו מלבד המזג אשר לו מורשה משם הן מצד שכבת זרע האב הן מצד דמה של אם · וכמו שזכר שם בפירוש · והמדות אשר יקחם מאשר קרוביו גם כן בהיותו רגיל אצלם וכן איכות האוירים וכו' יתפעל מהם הולד עצמו גם אחרי באתו לאויר העולם וכפי התחלפות הסבות ההן יראה חלוף רב לאין תכלי' בבני האדם ובפרט בהגיעם לפרקם כאשר יגדלו כי אז יתפרסמו בהם חלופי התכונות אשר קנעו בכמות' והרוצה לעמוד על טעם החלופים שבין הלשון הזה אצל הפילוסוף לאשר הוא שם אצל החבר · שם ימצאהו בי ידרשנו · והנה יתירה נודעת לשטה זו מצד מה שנפטרנו בה מידי הדוחקים הנכללים בדרך הראשון מהתפשטות רושם כוכב ממזל ההורי' והקרובי' שהיתה כפה הפילוסוף קושה בהם כאשר הראיתיך · כעלה אב"ה הפילוסוף בדבריו אלה כי לפי התחלף תכונת הדברים שקדם זכרם · איש ואיש יולד בה והוא יכונה עליון על"ד השתלשלות הסבות אשר אליו ית' הן סבות ללכת מבלי אין לו בהם כונה · ידיעה · והשגחה פרטית לא מינה ולא יונקתה · וזאת אשר דבר המורה בשני פ' כ' באמרו כי ענין החיוב אשר יאמינהו אריסטו' הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות אי אפשר לו מבלתי סבה מחייבת לדבר ההוא אשר הותהו כפי מה שהוא עליו · ולסבה ההיא סבה שנית · ולסבה השנית שלישית כן עד שיגיע לסבה הראשונה ממנה התחייב הכל להמנע ההשתלשלות אל לא תכלית · אלא שהוא לא יאמין עם זה שחיוב מציאות העולם מהבורא ר"ל מהסבה הראשונה כהתחייב הצל מהגוף (פי' שאינו של חיוב העדרי כמניעת האור) או התחייב החום מהאש (פי' שהוא חיוב טבעי בלי שום ידיעה בפעולתו שנמשכת) או התחייב האור מהשמש (פי' שיש לו ידיעה בהיותו מאיר אך לא ימשך אורו מצד ידיעתו) כמו שיאמר עליו מי שלא יבין דבריו אבל יאמין החיוב ההוא כחיוב המושכל משכל כי השכל הוא פועל המושכל מצד היותו מושכל · שההסבה ההיא הראשונ' (ואפי' אצלו) היא שכל בעליונה שבמדרגות המציאות והשלימ' שבהם עד שאמר שהוא יתברך רצה במה שהתחייב ממנו ושמח בו ונהנה וא"א שירצה חילופו ולא יאמר לזה כונה ואין בו ענין הכונה (פי' לפי שהכונה היא דרישה לענין כפקד ידרוש הגיעתו) והן הן הדברים הנכללים באמירתו הנזכרת כלפי נבוס · ומראיהן רע כאשר בתחלה · ואיקץ ואראה בעין שכלי והנה אמרות טהורות מלאות וטובות עולות בקנה אחד מיוחד בעצמו הוא דניאל איש חמודות · ותבלענה אמרות הפילוסוף הרקות והרעות כלמד דעת את העם כי החום הטבעי השופע מן הגלגלים כמדובר · נמשך ובא מרצונו וכוכבו ית' אשר ימטיר אש משוערת מאת ה' מן השמים לתועלת הנבראים · כי לא לבם מעצמם יהיה הזרע להכינו ולסעדו בהתמזגות כאות של קבלת הצורה · רק את כל אשר הם עושים שם דרך גלגולם · הוא ית' היה עושה · והפילוסוף שחת ארחה לבלתי נתון זרע לאביו שבשמי' הפועל ועושה הכל ברצונו · כמו' הדר הוא בדניא' סי' ז' באמרו כורסייה שביבין די נור גלגלוהי נור דליק נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבבן קדמוהי יקומון דינא יתיב וספרין פתיחו : כי באמרו כורסייה שביבין די נור רמז אל השמים כאלו הוא הגלגל השמיני בעל הכוכבים הקיימים הדומים לניצוצות של אש והגלגל הזה הוא המקיף העליון אצל קצת הפילוסופי' חדשים גם ישנים · ויש מהם מי שסובר כי הבורא ית' הוא מניעו בעצמו · לא כיתר הגלגלים המתגלגלים ע"י המלאכים לפי סברתם · גלגלוהי נור דליק רמז לז' כוכבי לכת שהם נראים אלינו ככדורת דולקות לדוגמת ז' נרות שבמנורה · נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי לרמוז של החום הטבעי המשוער שהוא שופע ונמשך מן העליונים · ובלעדי זאת אפשר שנקרא השפע ההוא נהר כי על ידו כפי התחלפו לסבות שונות כנזכר · תמשך ההויה וההפסד בזה אחר זה כמים הנגרים · כי יום ליום יביע ישפיע החום הזה תכונות שונות בנבראים כפי השתנותו לחליף המזגים ויתר הסבות שקדם זכרם · ואפשר שלזה כוונו חז"ל באמרם פ' אין דורשין כל יומא ויומא נבראים מלאכי השרת מנהר די נור ואומרים שירה ובטלים שנא' חדשים לבקרים רבה אמונתך · כי הנה שם מלאך יאמר על כל הכחות כדבר המורה בשני פ"ו ויהיה אמרם שירה ענין התמידם ההויה וההפסד ברצונו על מקום בכל עת היותם על משמרת מנגנים עד שיפוח היום ונסו המנגנים ההם ויתחדשו אחרים תחתם וככה הם עושים בכל יום חליפות · אפס כי מדברי החבר ברביעי סי' ג' יראה שהמאמר הזה אצלו יובן כפשוטו באמרו שם והמלאך יש שהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכמו שיתבאר שמה · אלף אלפין ישמשוניה הם כל צבא השמים המשפיעים החום המשוער ע"פ מצותו ית' ורצונו ·

ורבוא

והדבקו כ"א והתדבקו הסבות והמסובבות והשתלשלו כאשר אתה רואה אותם והדבקו' קדמון כאשר הסבה הראשונה קדמונית אין לה תחלה ולכל איש מאישי העולם סבות שבהם יגמר כפי ההרכבות והאיכיות כנ"א נשמטו המלות הללו שלפתן ויש איש שנשלמו סבותיו ובא שלם ואיש שחסרו סבותיו ובא חסר ככושי אשר לא הוכן ליותר מקבול צורת האדם והדבור בתכלית החסרון והפילוסוף אשר לו נתכנו תכונות יקבל בהם המעלות המדותיות והמדעיות והמעשיות ולא חסר מאומה מן השלמות אבל השלמות הזה בכח צריך בהוצאתו לידי מעשה אל למוד ומוסר עד שתראה התכונה על הענין אשר הוכנה לו מן השלמות והחסרון : ואמצעיים אין להם תכלית והשלם ידבק בו מן המין האלקי

ודבור רבנן קדמאי יקומון הם מלאכי אלקים גבורי כח עושי דברו העומדים מימינו ומשמאלו מביטים אל שכינתו כעיני עבדים אל יד אדוניהם · והורה בזה כי שגו הפילוסופים בראותם שהם פלילים בחשבם שאין הם מלאכים רק למספר הגלגלים אשר יניעו לפי דעתם כי יש ויש מלאכים רבים הולכים בשליחותו של מקום אל אשר יהיה שם הרוח ללכת · דכתיב יתיב ושפלין שליחו להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · כי הוא חפץ יודע · ומשגיח בפרטים ודעת הפילוסוף בשני השני אין להם על מה שיסמוכו כי היה ככזב בלדתו אותם · והאמת הברור כי הכל כפי מלאכתו ית' ורצון עפ"י האמת והצדק · ולכל איש מאישי העולם ר"ל ולכל פרט מפרטי העולם לא לבני האדם לבד · כפי ההרכבות והאיכיות · כלל בהרכבות הגזרות והמזגים והמדות שקדם זכרם ובאיכיות הבליע כל השאר שהם האוירים והארצות וכו' כי לבחירת השיעור בחדא מחדא מחתיכהו · ויש נסחא שנשמטו בה שלשת המלות כפי ההרכבות והאיכיות · ונוסחא זו היא פשוטה ומבוארת כי באמרו סבות שבהם יגמר הכל נכלל · ככושי אין לכושי הכנה לקבל החכמה · אך בצלם יתהלך איש וצורתו עם כח דבורו חסרים בו מאד · אשר לא הוכן ליותר וכו' ר"ל שסוף הכנתו איננו אלא להשיג צורת האדם והדבור בתכלית החסרון וזכור תזכור כי הכושיים הללו כללם המורה עם בני אדם שאין להם אמונת דת לא מדרך העיון ולא מדרך קבלה · שכן כתב בחלק השלישי פרק נ"א דין אלו כדין בעלי חיים שאינם מדברים ואינם אצלי במדרגת בני אדם ומדרגתם בנמצאות למטה ממדרגת האדם ולמעלה ממדרגת הקוף אחר שהגיעם להם תמונת האדם ותוארו והכרה יותר מהכרת הקוף עכ"ל · והפילוסו' שיעורו והפילוסוף כי למה שהביא מציאות איש שנשלמו סבותיו וכו' · ואיש שחסרו סבותיו וכו' · המשיל בשניהם משלה אמר ככושי למשל האיש שחסרו סבותיו ·

ואחר זכר הפילו' למשל מי שנשלמו סבותיו : והמעשיות כללו בזה המלאכות כלכה: למוד · במדעיות ובמעשיות: ומוסר במדותיות : מן השלמות והחסרון · אל ידרוך הדורך קשתו להקשות ולומר איך יפול חסרון בשלמות הפילו' שקדם דברו עליו כי לא חסר מאומה מן השלמות כי אמנם היה דברו כאן על הפילוסו' בכלל שיש בו רוחב למדרגותיו ושלמות קטן לגבי גדול חסרון קרי ליה · ואמצעיים אין להם תכלית למה שקדם אמרו כי יש איש שנשלמו סבותיו · ובא שלם כפילו' · ואיש שחסרו סבותיו ובא חסר ככושי עתה בא להשלים דברו באמצעיים כי בין מדרגת השלם כפילוסו' ובין מדרגת החסר ככושי ארוכה מארץ מדה ורחבה היא רחבת ידים יוכללו בה אמצעיים עד אין תכלית : ידבק בו מן המין האלקי וכו' כתב אשר בכת למעלה בשם קצת הפילוסופים בענין השכל הפועל ונקתם בטבעת הרלב"ג בספר מלחמותיו אין להשיב אותו באריכות הכפל דברים · זאת לבד אשיב אל לבך כי הוא אצלם שכל נבדל שפל במדרגה מכל יתר הנבדלים וכמו שיבאר הפילוסוף בסמוך באמ' והוא מלאך מדרגתו למטה מן המלאך הממונה בגלגל הירח עכ"ל והוא כאשכל ומושפע · אם ממניע גלגל הלבנה לפי דעת ן' סינא וסיעתו · ודבר על אודותיו החכם לטיף בספר שער השמים שער א' פ' ט"ו ובספר גנזי המלך פ' כ"ד : או ממניעי הגרמי' השמימיי' כלם · לדעת הרלב"ג אשר האלין עליו מאמר חז"ל ערבות שבו נשמות של צדיקים ונשמות ורוחות העתידות להבראות באמרו מאת ה' הנה פרק י"ג כי קראוהו הנביאים והחכמי' ערבות להתערב בו שפע כל מניעי הגרמים השמימיים : והשכל הפועל הזה אצלם משיג ומשכיל כיתום כל הנמצאות השפלות סדרם ויושרם · ואמרו כי יחסו ומשכלנו יחס השמש מהעין הרואה כי באורו נראה אור המושכל כי יכל וכמו שיתבאר בחמישי סי' י"ב · ואין המושכל המושג אשר נקרא שמו אצלם שכל נקנה · וזולת הסדור שהיה לדבר קבוע כנפש השכל הפועל אשר הוא

רשום כל הנמצאות השפלות כאשר דברנו · וזה כי המושכל אשר לאלו הדברים נקרא השכל הפועל הוא המושג לשכל ההיולאני כדברי הרלב"ג פ' י"א מהמאמר הראשון · אך מה שגזר הפילוסוף בכאן שהצלחת האדם תלוי' בהדבקו בשכל הפועל וכמו שנזכר ג"כ מאמ' ה' סוף סי' י' וסוף סי' י"ב · והוא אשר דבר החכם לטיף בשער השמים שער א' פ' י"ח וי"ט איננו מוסכם בין הפילוסופים אשר הניחוהו והלא הרלב"ג פרק י"ב מהמאמ' הנז' דחה אפשרות הדבקות הזה בשתי ידים · ומכלל ראיותיו כי הנה הוא בלתי אפשר לאדם שישיג כל אלו המושכלות וכ"ש שישיג השכל הפועל אשר הוא רשום כלם כמו שזכרנו · ואיך אם כן ישלם לו הדבקות עמו · רק אם נאמר שבכר השיגנו באופן מה בהשיגנו אלו המושכלות שהן כלן בשכל הפועל וכפי מדרג' השגתנו מהם תהיה מדרגת השגתנו אותו והיא תקרא התאחדות עמו :

אור שהיא נקר' השכל הפועל ידבק בו שכלו הנפעל דבקות התאחדות עד שיראה האיש ההוא כאלו שהוא השכל ההוא והשכל הפועל אין

כי לפי דעת התורה יש דעת פרטי' בעליון ולכן הרלב"ג לא כן יחשוב גם בחלק השני פ' י"ז וי"ח הורה התורה על השגחת הש' באישי מין האד' על אופן יותר מעולה ממה שהניחו הרלב"ג כנראה מספר מלחמותיו · ובכן לא נגרע מעבודתו דבר עם היותו מסכים בשבות האמונות בהוראת דבריו שנזכרים וכמו שהורה ג"כ דרך כלל בסוף החלק השני דוק ותשכח · ונשוב אל גלגול דברינו ונאמר כי הנה הפילוסוף הנזכר לפני המלך הכוזרי גם פה לא עשה מאומה כי שם את עצמו כבור אין מים בו · אבל נחשים ועקרבים יש בו כי הנה יחשב און והרה עמל בהקדמותיו המזויפות וילד שקר בתולדות ההכרחות מהן אשר ימצא בם טבע מקורן · ולולי כאמר תומיך ואוריך אשר יחשב לשכל הפועל הזה אשר שבולת השכלת בשכל מלוך אשר בשיתו במסות ובאותות ובמופתים ובשאתו במטה גאות חוזן ותריבהו על מי מריבה לקיים דעתך עליו בספר מלחמותיך · תחלקם מיעקב ותפיצם מישראל ומחה נא אותם מספרך אשר כתבת כי אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר כמאמר דוד ה' אורי וישעי וגו' כי עמך מקור חיים באורך נראה אור · וכמאמר משה רבינו ע"ה ובו תדבק ובו תדבקון וכל דבריו האמת והצדק ביחסו הנבוא' והפלאים אל הבורא ית' המפליא לעשות כי הוא לבדו אמר ויהי עולמו אשר ברא בפלאים עצומים · הוא צוה ויעמוד בפליאותיו הנעשות מאתו לבורך שעתן ועד מאמר הכתוב אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונ' אומן רל"ל יש לנו עכ"פ להודות אליו ית' עשיית הפלאים אחר הבריאה כי הנה עצותיו מרחוק אשר הפליא בבריאה הן הנה לקיום הדעת הזאת אמונה אומן · ובורא ניב שפתים אמר אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו · ומי יבא אחרי המלך לעוות עלינו את הכתובי' בהפשיטו מעליהם את כתנת הפשטי' ובהורידו את עדיים מהר חורב · ומה גם עתה על דעת החבר כי כלה גרש יגרש השכל הפועל הזה באמרו בחתום הספר אבל ספור המלאכים וז"ל · ואחרית מדרגתם והקרוב מהם אלינו השכל הפועל אמרו כי הוא מנהיג העולם הזה התחתון ואח"כ השכל ההיולאני וכו' וזה כלו חדוד לא אמת והכפתה לו עכ"פ אפיקורוס עכ"ל · הנה עינינו רואות ועיני אחי בין ימין כי פיו המדבר אלינו בלשון הקדש קדוש הוא לאלקיו · שכלו בבחינתו · הוא השכל ההיולי שיזכו אח"כ כי אמנם הוא בכח בהיולי הזה שהוא

ואתה תחזה עד היכן הגדיל הרלב"ג והאדיר כח השכל הפועל הזה ביתר שאת ויתר עז בהנם הוא מסר בידו מפתחו המסות והאותות והמופתים במאמר השני מספרו הנזכר בחלק השני ממנו ופתח כמים העלהו על משכני אביו שבשמים · אז חלל · כי לפי דעת התורני נאמר · לו ית' לבדו נתכנו עלילות לכל האותות והמופתים ולכל היד החזקה · ועל אצילי בני ישראל לא שלח את ידו ליחס נבואתם אל השכל הפועל הנז' · וכל יש לו נתן בידו להתודע במראה ולדבר בחלום · קרוב מאד לאשר דברו הפילוסוף בסוף הפסקא · וכמו שיורו משפטיו ליעקב בשני מספר מלחמותיו · לא כן משה עבד ה' כי בכל ביתו נאמן הוא בזה · ואז ישיר משה את השיר הזאת מה הן במור' הן בחנו הנדו' כי את השכל הפוע' השיב על כנו וגדולתו כלה בכללם בידיעה פרטית והשגחה מיוחדת · יום ליום יביע ישפיע נחתנו ורבונו ע"י המלאך הזה שר צבאו · וזה כי לכח כתיבת הלוחות זו כמו לאלקיו אמין הנה באמרו פרק ד' מה' יסודי התורה הש' נתן לכל גולם וגולם צורה ראויה לו ע"י המלאך העשירי שהיא הצורה הנקרא אישים וכמו שנזכר למעלה · ואם למשפט שפע הנבואה הן יתן בקולו קול עוז קול ה' בהדר ובהיכלו כלו אומר כבוד · פ' ל"ו מהחלק השני מספר המורה וז"ל · דע כי אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע שופע מאת הש' ית' באמצעות השכל הפועל על הכח הדברי תחלה ואח"כ ישפע על הכח המדמה וכו' עכ"ל · ולא נעלם מעיניך במה שקדם

האמר

ביניהם שנוי וישובו כל כליו אחרים ר"ל איברי האיש ההוא ולא ישתמשו כלם אלא במעשים היותר שלמים ובעתים היותר נכונים ובטוב שבענינים וכאלו כל כליו הם כלים לשכל הפועל לא לשכל ההיולי הנפעל שהיה בתחלה משתמש בהם טרם הוציאו ליד שלמות בכח

נ"א ר"ל איברי האיש ההוא לא

כנא נשמטו מפסת המלות הללו

שאמר וצריך הוא להתפעל כמוהו בהוצאת השלמות מן הכח אל הפועל · והשכל הפועל וכו' לפי נסחא זה שכונה מבוארת אולם לפי גירסת הנסחא שכתוב בו שהוא השכל ההוא הפועל הלא היא הדעה אשר החזיק בה ן' רשד כמו שזכר הרלב"ג בראשון מספר מלחמותיו פ"א באמרו כי דעת ן' רשד שהשכל ההיולאני הוא השכל הפועל בעצמו אלא שמצד דבקותו בנו הוא הכנה ונמצא לו כח על שישכיל אלו המושכלות הנמשכות אל הענינים המוחשים הנמצאים חוץ לנפש וכו' · לולא האמנה לראות בשיעור הלשון שיאמר עד שיראה האיש שהוא כאלו הוא השכל שהוא הפועל בלי שום שנוי ביניהם · אחד ש' שכלם מתאימים הפעולות בתכלית הטוב יתלכדו ולא יתפרדו איש אל ברעו מקנהו עד חלק לבם עתה יאשמו הא למה זה דומה לדברים ז"ל בבראשית רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותם נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדים אלוקות הרבה · יעקב שבעים נפשות היו לו והכתוב קורא אותם נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד · או ירצה באמרו אחדים ההתאחדות עם השכל הפועל וכאילו הם כליו כמו שמבאר והולך · ולא ישתמשו כלם וכו' לא שיכוין אל מעשה הטוב מצד עצמותו שהרי זה מקצוע גדול בתורת הפילוסופים · כמו שיזכור בסמוך גם ברביעי ב"נ. ו"ט לבלתי היות המעשה אצלם רק להכין להם הדרך לבואם אל מחוז חפצם שהוא המדע השכלי בבחינת אמתת הנמצאות כפי מה שהם להדמות בזה לשכל הפועל · אבל רצה בזה לפי מה שאחשוב כי המעשים השלמים יחשבו אף הם אצל הפילוסוף ויבחר בם ויקריבם אליו מדרך המוסר להכתיר עצמו בתכסיסי פעולות ואותות על צד היותר טוב כדי להדמות לבורא בסדור הדברים על דרך הטוב כפי היכולת אעפ"י שלא תשלם לו בזה מצד עצמו שום דבקות בגדל כי הלא נאוה למשכיל כבוד במעשה הצדק והיושר אשר לפי שכלו יהולל ואם אינו מעקר שלימותו המופלא ונאוה לו גם כן מדרך זה להשלים את זולת אשר ממנו יראו וכן יעשו וגם הם יבואו לקראת העיון ע"י הכשר המעלות כמוהו כי זה כל פרים אצל הפילוסופי' כאשר דברנו וזאת התור' המושמת ברביעי בי' ט' מטעם הפילוסופים באמרו אבל כוון אל הטוב והוקירו מן הרע בדרך שראוי והמשובח להתדמות

לבורא אשר סדר הדברי' על דרך הטוב וקבעו הנימוסי' וכו' עכ"ל ויועיל ג"כ כשרון מעשהו להתמי' עיונו בשלימו' כי זולת זה יפול משמים ארץ הלל בן שחר כמו שנגרש אדם מעדן מדרגת השגתו על ידי בטותו אל הנאות חושיו הגשמיו' על דרך מה שכתב המורה בראשון פ"ב ז"ל וכאשר היה על שלמות ענייניו ותמותם והוא עם מחשבתו ומושכליו אשר נאמר בו בעבור' ותחסרהו מעט מאלקים לא היה בו כח להשתמש במפורסמות בשום פני' ולא להשיגם עד שאפילו הגלוי שבמפורסמות בגנות והוא גלוי הערוה לא היה זה מגונה אצלו ולא השיג גנותו וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמ' כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים נענש בשולל ההשגה ההיא השכלית וכו' עכ"ל · והחבר עצמו רמז על זה באמרו אחר והדבק בדרכי הצדיקים במדות ובמעשים כי הם עוזר בבירור האמת ודבקות התלמידה וכו' ויש בנוסחאות שכתוב בהן וישובו כל כליו רבוני לומר איברי האיש ההוא לא ישתמשו כלם וכו' והכונה כי כל איבריו ישובו במדרגה שלא ישתמשו כלם וכו' במעשים היותר שלמי' ובעתי' וכו' כענין לתת צדקה לעני בשעת דחקו בפני מאירו ובענין יושג בו התועלת בקבלה · והמשל בזה כי יתן איש אל רעהו האביון כסף או כלי' בעבור אוכלי' טוב תתו אותם לו כדגן תירוש ויבשר כי קרוב הוא תועלתם : לשכל ההיולי וכו' כתבאר עטבו במאמר ה' סימן י"ב באמרו ג"כ שכל דומה להיולי אשר הוא דומה לאפס בפועל והוא כל דבר בכח ויהיו בו הצורות המושכלות וכו' · והכונה כי כמו שהחמר הראשון הוא בכח מוכן אל קבלת כל הצורות הטבעיות כן השכל ההיולי היא בכח מוכן אל מול קבלת כל הצורות המושכלות · וכתוב הדר כוס (משלי כ"ז) שאול ואבדו לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה על פי ביאור הרלב"ג עליו באמרו כי החמר שהוא סבת ההפסד לא ישבע בלבישתו הצורות כי תמיד יבקש צורות אחרות וכו' וכן עיני לב האדם לא תשבענה מהמושכלות ובזה ביאר סוד עמוק מענין השכל ההיולי כי כמו שההיולי ערום מצד עצמו מהצורות ולו כח על קבולם כלם כן וכו' עד שיחס ההיולי אל הצורות הוא יחס השכל ההיולאני אל המושכלות · עכ"ל משתמש בהם טרם הוצאתו לידי שלמות בכח או ישתמש האדם

באברי

והיה מטיב פעמים וחוטא פעמים וזה מטיב תמיד / והמדרגה הזאת היא תכלית ההגעה המקווה לאדם השלם אחרי אשר תשוב נפשו מטוהרה מן הספיקו' מבינה החכמות על אמתתם ותשוב כאלו היא מלאך ותשוב גם במדה המלאכותית הנפרדת מן הגופות והיא מדרגת השכל הפועל והוא מלאך מדרגתו למטה מן המלאך הממונה בגלגל הירח והם שכלים מופשטים מחומרים כ"א מאמר קדומים עם הסיבה הראשונה ואינם יראים הכליון לעולם ותשוב נפש האד' השלם והשכל ההוא הפועל דבר אחד ולא יחוש לכליון גופו ואיבריו מפני ששב הוא ואיתו דבר אחד ונחה נפשו בחיים מפני ששב בכת הרמ"ס ואסקלביו' וסק"ראט ואפ"לטון ואר"יסטו כי הוא והם וכל מי שעלה ע' מדרגתם והשכל הפועל דבר אחד עומד לעד וזהו אשר יכונה ברצון האלהים על דרך העברה או על דרך הקירוב / רדפהו ובקש ידיעת אמיתת הדברי'

בלכדי גופו בכח עת היותם בלתי מורגלים ומוכנים אל קבלת רצונו של שכל כי לא קבלו עליהן מרותו וממשלתו עליהם להיותו סורר בבית להטות ש' כל אשר יחפוץ ועדיין צריכים הם להוצאת כחותיהם אל שלמות הפועל: אמנם בהנשא חיות השכל מעל הארץ ינשאו האברים לעמתו בלכתו ילכו ובעמדו יעמודו כי רוח החיה באופני תנועותיהם: והגיע תור השלמות הזה שר כל הכח מעלים זה אתם ובשכלם אל ימרודו: ואלה הדברים מכד מה יתכנו אלוך תשמענה כי המלין עיכותם באמר' בשם הנפש המשכלת: ואף כי שמו אותי בגו' שפע אבי רוח שפע שבע דבון ממלא כל גדותי ישפיק ברוחב שיעורו לעבו' ממני לבלתי משכחו השכלי' ש' עד ארגילי גויתי גם הוא הקרו' אל כותי במכסת נפשות לבלתי השתמש במושגיהם או לעשות כל מלאכה כי אם אפן בם השכל להעזר בהצלחה: לכלם חלקתי מכבודי איש לפי אכלו ובכבודי הודי התנשאו וגם שמו בכליהם וכו' עכ"ל: והמורה גם הוא סוף פרק ע"ב מהחלק הראשון נרדו נתן ריחו לאמר כי כמו שהמלך העליון כמכינו הוא נפרד מכל חלקי העולם: ואף גם זאת הנהגתו ית' והשגחתו מחוברת לעולם בכללו חבור נעלם וכו': כן השכל הנקנה הנאצל לאד' הוא נבדל מן הגוף הנבדל אמתי והוא שופע עליו עכ"ל: ועל השפע הזה המתפשט על חלקי הגוף כוון הראב"ע באמרו פרשת משפטים על פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם וברך וגו': ובהתאמץ הנשמה יתאמץ כח השומר הגוף שיקבל האד' מן השמים והוא הנק' תולדת עכ"ל ובכ"א כשמעו חמשת המלות הללו טרם הוצאתו לידי שלמות בכח ותהיה הכונה לפי זה יותר פשוטה ומבוארת: אחרי אשר תשוב נפשו מטוהרה מן הספקות מבינה החכמות וכו': ר"ל שבהיותה מבינה החכמות על אמתתן או תשוב נפשו מטוהר' מן הספקות: ותשוב גם במדה המלאכותית וכו': לא זו בלבד שתשוב:

נפשו להיותה כמלאך על כד הדמיון בדרך רחוקה: אבל תשוב ג"כ במדה ובמדרגה המלאכיית עצמה מצד דבקותה עם השכל הפועל כאמרו למעלה ידבק בו שכלו הנפעל דבקות התאחדות עד שיראה וכו':
וביוצא בו ברביעי סימן י"ג:
ונחה נפשו בחיים וכו': כלו' כי עוד בחיים חיותו תנוח נפשו בחשבו שכבר שב בכת הרמס וכו': הרמס בספר חשב האפוד פ' ט"ו: עדות נאמנה מתמד' ועולה על המב כתוב בספר תולדו' הקדמוני' כי לפי דעת' הרמס הוא חנוך הקדמון: אשר היו תורות מתחלפות כפי משפטי אלקי המזלות וקבע חג בראשי חדשים על פי ראיי' הלבנה והיה מפורסם שלמותו בימים ההם וביחוד בחכמת האלקות כי על כן נאמר עליו ויתהלך חנוך את האלקי' וגו': כי הוא והם עיין באמיתי סי' י"ד: על דרך הקרוב כי להיו' השלמות עצמו של אדם מוטלת עליו חובה היא תקרא רצונו של מקום כי קרוב הוא ליתן אליו ית' כל דבר ראוי והגון מצד עצמו: ויותר נכון לפרשו על דרך מאמר הישמעאלי סי' ה' ואם יראה ממנו (ר"ל מן הנשמות) שום דבר כדבריו כפרשהו ונאמר כי הוא דרך העברה וקירוב לשכלנו עכ"ל: ועניינו כי כאמרנו עין ה' יד ה' ודומיהם המורים גשמו' כאמר שדברה תורה כלשון בני אדם לשבר את האזן: אף כאן יאמר ברצון אלקים שהוא לקרב אל שכלנו דבר ההשתלשלות מאתו ית' על דרך המשך המעשים מרצונו של אדם: לשבר את האזן: רדפהו ובקש ידיעת אמתת הדברים וכו' כי זה הוא עקר ההצלחה. אבל הפילוסוף ואין כשרון המעשה כדרש מפלת עצמו רק מצד היותו עוזר לשלמות המדע וכאמרו ברביעי סי' י"ט: אבל מה שאמרתי לך הוא שרש אמונתם כי תכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני וכו' וזה לא יתכן עם עסקי העולם על כן הם רואים שיפרשו מהממון ומהגדולה והתפלה וכו' עכ"ל: והוא דבר הפילוסוף בכאן כי הם

עזר

עד שישו' שכלך פועל לא נפעל והדבק בדרכי הצדיקים במדות ובמעשים כי הם עזר בציור האמת ודבקות הלמידה וההדמות לשכל ההוא הפועל ותכף לזה תעלה בידך מדת ההסתפקות והשפלות והכניעה וכל מדה

עזר בציור האמ' וכו' : פועל לא נפעל · בעלותו למדרג' שהשכל הפועל ועודו מבחינתו הקודם : והדבק בדרכי הצדיקים · העיר הפילוסוף ממורה ספר המדות בראשי' החמישי ממנו שם ושבח שבחי הצדק · יקראהו לרגלו מעלת המעלות · כתר עולה על גביהן באמרו שהצדק מעלה תמימה כוללת כל המעלו' וכמו שזכר גם בעל העקידה שער ו' · על כן באו שלמי המדות בכל קריאתו · של צדק וקורא להם שם צדיקים · ויש בכלל דבריו שראוי להתחבר אל הפועלים למען ילמד לשמור ולעשות פעולות הצדק שיוצר כדמותם כצלמם · וכבר כתבתי מזה זו אצלנו בכלל הענין להתחבר עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד בישיבתן מאמר' ז"ל בספרי ולדבקה בו הדבק בחכמים ותלמידיהם : במדות ובמעשים · המדה היא קנין שמתחזק בנפשו של אדם לאחוזת נחלה מרוב הרגל הפעולה · והמעשה הוא הפועל היוצא ונמשך הימנו : כי הם עזר וכו' · על כן יאמרו המושלים כי תכנה ותכונן נפשו של אדם להיותה מעון ומכון לשבת המושכלות · כשתשבע בבחינות המדות המעולות הממרקות ומזככות אותה מכל טינוף ולכלוך לדמיון המראה שצריך להעביר חלודה מעל פניה ולהסיר כתמים כשירשמו בה הצורות המושמות לנגדה : וכך היה אומר אפוקרט' שהגופות הבלתי נקיים וממורקי' כל מה שתוסיף לזונם תוסיף ברעתם · וכן קיימו וקבלו היהודים מאמר חז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימ' · ואמרת החכם שלמה גרפתהו באמרו שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו כפי הפי' אשר הסכימו עליו בעל העקידה והעמכו"אל שאמר מוסר על תקון המדות · וחכמו על שלמות המושכלות · ואל תפרעו אזהרה לבלתי שנות סדרם למפרע · והכונה למען אשר לא יקרב איש זר לאכול מן הקדשים בעיון בלתי אם הורגל באכילת חולין בטהרה עם נטילת ידים בחלק המעשים : ודבקות הלמידה וכו' : מלבד העזר בציור האמת אשר יעלה לו מתקון מדותיו יתכן לו ג"כ להתמי' העיון כי תאוותיו לא יטרידוהו ולא יפסיקו עיונו בנעותו אנה ואנה כפי מה שזכרנו למעלה מטעם המורה ובכן יכנס שיעור כל הפתחים בנקל וידבק בשכל הפועל כאמור : ותכף לזה וכו' : ר"ל תכף לדבקותך בדרכי הצדיקי' הנזכרים בהשתדלך בכל עוז להתכשל אות' לנפשך יעלה בידך קנין כל מדה מעולה ·

לא תיגע להעשיר בשלמות המדו' שהם כאשר תניתך לא תחדל לשים דעתך עליהן בכל לבבך ובכל נפשך ובא הלשון הזה ע"ד אמרם ז"ל פ' כיצד מברכין אמר אביי תכף לריח טוב ברכה · שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזה הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח · אמר אביי אף אנן נמי תנינא תכף לתלמידי חכמי' ברכה במעשה ידיהם שנא' ויברכני ה' בגללך · ע"כ · כי התייחסות הריח עם תלמידי חכמים הוא להיות הריח מתפשט במשרה מכל דקותו של פנימיו' הכחו' שבפנימיות ועל דרך זה יתגלגל התועלת מכח חברת תלמידי חכמים למתחברים שיהם במעט מן הזמן · וכבר משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של בשם אע"פ שלא לקח כלום מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו : מדת ההסתפקות וכו' · טעם בחירתו בזכרון אלו השתים מבין כל שאר המעלות המדותיו' כי מאשר היו כחות נפשו של אדם : טבעית · חיונית · ומשכלת · הנקראות בשם נפש · רוח · נשמה · והשתים הראשונות הן הנה היו אשר המעלות המדותיות תבאנה אל קרבנם · זכר מדת ההסתפקות המתקנת נפשו של אדם בענייני המאכל והמשתה והמשגל לבל יצאו חוץ לתחום' · ומדת השפלו' והכניעה להסיר אדם מגאה וגאון והיא כפולה בשמות ע"ד אחד אחר הוי שפל רוח · וכמו שהיא כפולה אלו כוונות בשלישי סי' ז' באמרו כי אנחנו יודעים שהענוה טובה ומוסר הנפש בכניעה ובשפלות טובה · ע"כ · והיא היתה אם כל יתר המעלות המתקנות הרוח החיוני הבוטח מטבעו להשתרר על זולתו גם השתרר וכאמר הכתוב אל תבהל ברוחך לכעוס כפי מה שכתב שם הרלב"ג · גם בפ' משפטים אמר ועבדתם את ה' אלקיכם וברך וגו' · ויתרון הכשר מדה זו על חברותיה יתבאר לנו ממאמר שלמה (משלי ו') שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו עינים רמות וגו' כי היא שיתה לראש פינת המדות הנמאסות והמתועבות אצלו ית' · ומידיעת ההפכים נשכילה בדרך תמים כי השפלות מעלה רמה ונשגבה · וכבר אמרו ז"ל על המהלך בקומה זקופה שהוא כאילו דוחק רגלי שכינה · והמורה לא מנאה בשבחי משה רבינו ע"ה מעלה יפה הימנ' באמרו והאיש משה ענו מאד · ודברי פי חכם חן (משלי ט"ו) יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה : ירצה כי מוסר המדות המעולות אשר להן דין קדימה של העיון בחכמה

מעולה עם הגדולה שמרוממים לסבה כ"א רוממות ושפלה הראשונה לא כדי שיחנך רצונו ולא להסיר מעליך קצפו אבל בעבור החדמות אל השכל הפועל בבחינת האמת וספור כל דבר במה שהוא ראוי לו ודעתו כאשר הוא ואלה הם ממדות השכל וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על אי זה תורה תהיה ובאי זה דת ובאי זה מעשה ובאי זה דבור ובאי זה לשון אתה או בדרך

באור שיעלה תיקונו ביראת שמים על משפטי התורה לא על פי הנהגתו אצל הפילוסופים · ומדת הענוה היא האבן הראשה שראוי לשום לראש פנת כל יתר המדות המשובחות כי זו היא המכובדת המכבדת את הבריות ואחריה רעותיה מובאות בשמחות וגיל · ובא הכתוב הזה ע"ד אז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייתה · מיוסדים דברים על אדני פז הכתובי' ראשית חכמה יראת ה' · עקב ענוה יראת ה' · כמו שהוא נודע ונגלה לכל עמי · ואל תתן דופי בביאורנו על זה ממה שתמצא כתו' לאריכתו'

סוף מאמר ראשון מספר המדות כי אין להכיר מעלה אנושית בנפש הטבעי' הצומחת להיותה בלתי נשמעת אל השכלית כי גם אנחנו לא עלתה בזאת על דעתנו רק שהכח המתעורר יתוקן גם בדברים המניעים לתשוקתו בענייני הצומחת באכילה · שתיה : ומשגל · ואין הדברים הללו נכנסים בתחום דברי הפילוסוף שצו' ליקח מכל אשר להם מחוט ועד שרוך נעל · או באמר שהשפלות כנגד הכח התאווני · והכניעה כנגד הרגזני · והם שני חלקי הכח המתעורר המוזכרי' לארבעו' בשלישי מספר הנפש כי שם שם לו חק שהתאווני לומר ארדוף אשיג מבוקשי · ומשפט הרגזני להתרעם ולהתנגד כנגד המעיק ולהתחזק עליו להנקם ממנו שאומ' בלבבו אריק חרבי תורישהו ידי · והוא כח הגבורה שזכר המור' בשני ראש פרק ל"ח באמרו שזה הכח בכחות הנפשיות הוא אצלו כדמות הכח הדוחה בכחות הטבעיות : והחבר בחמישי בסימן י"ב קרא לתאווני כוסף ולרגזני כועס · וכן יתבאר דברו באמרו שם סי' ו' ואיננו נותן לכח הכעס רצונו ולא לכח התאוה רצונו · על שני חלקי המתעורר הללו : והנכון העולה על גביהן אצל דעתי שאמר שפלות : עם אנשים · וכניעה : עם אלקים ע"ד הראית כי נכנע אחאב מלפני · ועד מוכיח על זה אמרו אח"כ למניין הכניעה לרומם ולשבח וכו' כמו שיבא · או השפלות והכניעה שניהם לאלקים על דרך אמרו בשני סי' מ"ו התקרבות תכלית הקירוב הוא השפלות והכניעה · וכוונתו שם לאלקים כמו שיתבאר · ונכון כבר שבנו לראשית דברנו לבאר הכפל על הפלגת השפלות · אלא שבתרוקנה לכבוד מלכות שמים : עם הגדלה שמרוממי'

לסבה וכו' · ר"ל שאף גם זאת יעלה בידך מצד דבקותך בדרכי הצדיקים שתגדיל ותרומם הסבה הראשונה כמו שהם מגדילים ומרוממים · ויש בזה נסחא אחרת שכתוב בה עם רוממות הסבה וכו' · והנוסחה מבוארת לא כדי שיחנך רצונו וכו' :: אבל בעבו' וכו' · ביאור כי הוזכר ברביעי סי' י"ג וי"ט · והכוונ' כי כל אלה המעשים המעולי' לא ישקפו מצד עצמם : רק כאשר הם סומכים ידיו של אדם אל הנפש ההדמו' לשכל הפועל כידוע' אמתת כל דבר על טבעו כמו שקדם וז"א וספו' כל דבר וכו' · דומה למה שהוזכר ברביעי סי' י"ג כי הפילוסוף איננו מבקש שלא שיספרהו על אמתתו כאשר הוא מבקש שיספר הארץ (על הדמיון) שהיא במרכז הגלגל הגדול וכו' עכ"ל : ודעתו כאשר הוא · להבין ולהשכיל אמתתו של דבר כמו שהוא חוץ לנפש והוא לתשלום ביאור מה שקדם : ואלה הם ממדות השכל : לא מסוג המדות הנזכרות שהם לתקון הכח המתעורר בחלקי הנפש והרוח · כי אמנם אלה הם מסוג המדות השכליו' לתקון שלימות הנשמה שהוא העקר המכוון אצל הפילוסוף כאמור : מן האמונה : כבר כתבנו כי שם אמונה יאות לכל אשר יקיימהו אדם בדעתו · והנה נכלל בזה מה שיקיימהו הפילוסוף בהכרתו העיונית · על איזה תורה אשר יחשב בה שהיא אלקית · ובאיזה דת · טבעית או נימוסית והנה דת ותורה יורו בכאן על חלק המעשי' · כי העיוני כבר נכלל בשם אמונה : ובאיזה מעשה היא הפעולה היוצאת לחוץ כי התורה והדת יורו על הסדור המונהג בנפש לגמור מלאכתו על פיו בצרפו מחשבה למעשה : ובאיזה דבור · לשבח ולפאר ולרומם הסבה הראשונ' לא תצטרך בזה לסדור דברי' מיוחדים ומוגבלי' : ובאיזה לשון' כי אין מעלה ויתרון אצל הפילוסוף ללשון אחד על זולתו כמו שחייב אצל החבר (מאמר ד' סימן כ"ה) לשום מעלה ויתרון ללשון הקדש · ושם באמר שהמלאכים חושבין לה ומרגישין מזולתם מהלשונות · והנה כלל הנה סוגי כל ענייני האדם אצל מעשהו · במחשבה · בדבור · ובמעשה · כי באמרו על איזו תורה ובאיזה דת נכללה המחשבה לפעול ולעשות · ובאמרו ובאיזה מעשה · נכלל המעשה עצמו היוצא לחוץ · ובאמרו ובאיזה דבור ובאיזה לשון אתה · הרי

הדבור

לעצמך דת לענין הכניעה ולרומם ולשבח ולהנהגת מדותיך וביתיך ואנשי מדינתך אם הם סומכים נ"א הסמוכים עליך ושומעים אליך או קח לך לדת הנימוסים השכליים אשר חברו הפילוסופים ושים מגמתך וכונתך זוך נפשך וכללו של דבר בקש זוך הלב באי זה אופן שיתכן לך אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתת ואז תגיע אל בקשתך ר"ל הדבק ברוחני נ"א הדביקה ברוחני ההוא ר"ל השכל הפועל

ואפשר

הדבור אמור ׃ לענין הכניעה · שהיא אין לפנה אל יתר מעלות המדות לשלמות החיונית · והשמיט זכרון ההסתפקות שהיא לתקון הנפש הטבעי' במאכל משתה ומשגל · כי בחר לשון ערומי' דרך מוסר המלכות לבלתי הרבות דברים בענייני חוש המישוש חרפה היא לנו מן יראה כחושד המלך שיהיה צריך אחד לתקונו הם כי לא להזכיר · ודי בזכרונו פעם אחת דרך גלגול דבריו באמרו ותכף לזה תעלה בידך מדת ההסתפקות וכו' כי מקום הוכן לו שם להוסיף זה בלשונו כלאחר יד כאילו היתה מדה זו עולה מאליה אמנם בכאן לדבר אתו דרך עצה טובה אן בדה לעצמך דת לענין הכניעה וכו' נזכר בלשונו מאד בחכמה ודעת · והנה אם השפלות והכניעה הם דבר אחד בעצמו וזכירתם למעלה כרוכים גם יחד היתה להורות על הפלגת השפלות הן עתה לא הועלה עלינו חובת הדרישה מפני מה לא הזכיר כאן השפלות כי שני השמו' על דבר אחד באמרו · ולהערת הפלגתו די לו במוזכר למעלה · אך אם השפלות והכניעה הם שני דברים כמו שזכרנו · ראוי לבקש טעם מפני מה השמיט הנה זכרון האחד מהמה · ואפשר שנאמר כי די לו בזכירת הכניעה להיותה כנגד הרגזני המתאזר חיל למלחמה להרים מכשול מדרך התאווני שלא יגבר ממנו את אשר יום לעשות כאשר דברנו · וגם לפי הביאור שזכרנו שם אשר עליו שקטה דעתנו תהיה הכניעה לאלקים · והוא מה שנמשך אליו לרומם ולשבח · ואפשר שהשמיט זכרון השפלות כי אין לבא אל שער המלך בעת השפלת עצמו אבל בכל אדם כי אמנם ראוי לו שיהיה כשיאות אבלם לתועלת הרבים ועל זאת לא שבאו ידידי' מה שלא הקפי' שאול על כבודו · כאמר ז"ל פ"ק דיומא אמר רב יהוד' אמ' רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנ' ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו · וכתיב ויעל נחש העמוני · ע"כ ועל כן תפש עליו הנביא באמרו הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה כמו שכתב החכם ספורנו פ' חקת והנה להיות השפלות בלתי נאות אל המלך לא יעצו הפילוסוף על אודותיו · אחרי כן כלל כל המדות באמרו ולהנהיג מדותיך וכו' · כי סדר

הנהגות הוא מוכח · הנהגת עצמו · ביתו · ומדינתו כסדרן הכתוב בפרשת דוד עם נבל ואתה שלו' וביתך שלום וכל אשר לך שלום ׃ זוך נפשך וכו' כוון לפי הנראה שתכלית כל המדות והמעשים תהיה טהרת הנפש המשכלת לא המעשי' עצמם אשר אין לפלוסוף בהם חפץ כמו שזכרנו · והוא עצמו מה שהוכח ראשונה באמרו והמדרגה הזאת היא תכלית שהנעם וכו' אחר אשר תשוב נפשו מטוהרת מן הספיקות מבינה החכמות על אמיתתם ותשוב וכו' · שהורה בזה כי טהרת הנפש תלויה ועומדת בהבנת החכמות ׃ אף כאן כמו כן סופו בתחילתו · וקבע המאמרות בדבריו הראשונים באמרו וכללו של דבר בקש זוך הלב וכו' אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתתם ואז תגיע וכו' ענינו לומר כי זוך הלב יושג עם הבנת כללי החכמות · וכן כן הדברים הנקנין באמירתו הנזכרת · אפס כי עז שתוף השם אשר יקרה לפי ביאור זה בין זוך הנפש המוזכר הנה לנפש זכה המוזכרת סי' ב' בדברי המלך כמו שיבא · על כן שנתי אני ואראה שכוון אל זוך הנפש והלב במעלות המדותיות או התוריות אשר בהן תזדכך נפשו של אדם כראי מוזך ממורק ומלוטש מחלאת הפחתיו' ותהא כונתו בריא' לתכלית הטוב והיש' והכונה נמשכת לאמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונ' אל תחוש על איזו תורה וכו' או קח לך לדת וכו' · כי אמנם אין לך בזה זולתי שתשים מגמתך וכונתך זוך נפשך במדות המעולות המוגבלות באיזו תורה ובאיזה דת שיהיה כאמור ולא תשא פני מעשה מיוחד פרטי מזולתו ובלבד שיגיע לך זוך נפשך וטוהר כונתך בקשוט המדות המשובחות כמדובר וזהו שחתם דבריו לאמר וכללו של דבר בקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך ר"ל באיזו תורה ובאיזה דת שיהיה כמו שקדם אך שיהיה זה תפל · ולמוד החכמות עקר וז"א אחרי אשר תבין כללי החכמות וכו' כי כבר הודעתיך שאין המעשה נחשב אצל הפילוסוף מפאת עצמותו רק על אחד מן הפנים שזכרנו למעלה אבל אמרו ולא ישתמשו כלם אלא במעשים היותר שלמים וכו' · ויהיה אמרו אז תגיע אל בקשתך וכו' מוסב בעצם וראשונ"ש הבנת כללי החכמו'

יכול להתקן אשר בהם לבדם שמן חלקו של פילוסוף ומאכלו בריאה בהכלה לפי מחשבתו והכח זה שביאור שכבים מאד לתשובת המלך בכמחשבות כמו שיבא ועל כן אחזתיו ולא ארפנו: ואפשר שיבא וכו' וכמו שכתב המור' בשם הפילוסופים בשני פ' ל"ב · ולפי הנראה ענין נבואה זו אצלם הוא מתחלף ממה שזכר הרמב"ן פ' ל"ה

ואפשר שיבא אותך ויודיעך העתידות בחלומות אמתיים ומראות נאמנות:

על כי יקום בקרבך נביא או חולם יתכן שירמוז שכתוב אמת שהוא אמת כי בנפשות בקצת אנשים כח נבואי ידעו בו עתידות לא ידע האיש מאין יבא לו אבל יתבודד ותבא בו רוח לאמר ככה יהיה לעתיד לבא בדבר פלוני ויקראו לו הפילוסופים כהין ולא ידעו שבח הדבר אך שדבר באמת לעיני רואים · אולי שנפש בחלושה (כא בחדודה) תדבק בשכל הנבדל תתכוין בו · והאיש הזה יקרא נביא כי מתנבא הוא · ועל כן יבא האות והמופת אשר יאמר · ע"כ · והלא זה ענין הכח המשער שכתב המורה בשני פ' ל"ח באמרו שהוא נמצא בכל האנשים ויתחלף במעט וברב וכל שכן בענינים אשר לאדם בהם השגחה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם עד שאתה תמצא בעצמך שפלוני כבר אמר כך או עשה כך בענין הפלוני ויהיה הענין כך ותמצא מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק מאד נכון עד שאפשר שכל אשר ידמה הויתו יהיה כמו שידמה או יהיה קצתו: וסבות זה רבות מענינים רבים קודמים ומתאחרים והווים אשר במהירות זה המשער יעבור השכל על ההקדמו' ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט עד שיחשב שזה בלא זמן: ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות

וכו' · ע"כ · והוא מה שכיון אליו הרלב"ג בפירושו לישעיהו סימן מ"ד על מפר אותות בדים כי בדים מגזרת בדד כי יש נשמות שיש להם כח להתבודד ואומרים כן יהיה לא בדרך חכמה ע"כ · ועל הכח הזה דבר הרשב"א בתשובותיו סימן תקמ"ח · אמנם הנבואה המוזכרת הנה כדברי הפילוסוף יפלו אליה לפי דעתו במעלות החכמה: והנה זאת לא זאת · אמנם בעל העקידה פ' וירא שער י"ט כתב כי הפילוסופים הם דור מה רמו עיניו ביחסם לעצמם גדולות ונפלאות מהם עם היותם בלתי רואים · ואלה קצות דבריו על ככה אמנם קצת הפילוסופים הקדמונים שגזרו על מציאות הנבואה הנה הם תארוה לפי דעתם ושמו מדתה משוערת למדתם וזה כי האדם הנכון המכריח על צד היותר באות במעשים הטבעיים אשר אבל הדברים האפשריים יקרא אצלם נביא בענין ההכהנה והשיתיישר במעלות השכליות אל השגת המושכלות והידיעות בענינים ההכרחיים יקרא להם נביא בהשכלה ולזה כאשר יעלה חכם מהם בלמוד מהדקדוק אל ההגיון וממנו אל ההנדסה והתשבורת ומשם אל חכמת התכונה וממנה אל הטבעית ומשם יעלה אל מה שיקרא אצלם החכמה האלקית כבר יחשב האיש ההוא אצלם שעלה אל הר ה' ושעמד במקום קדשו וכאשר נתקיים להם ציור אלו העיונים שהשיגום ובפרט בענינים האלקיים כשעלו בידם עיונים דקים דמיוניים חשבום לאמתיים כבר יאמרו שראו מראות אלקים ושבמחזה שדי חזו כל מה שהושג להם מהעיון וכו' ע"כ ·

אמר הכוזרי רואה אני דבריך נכוחים ומספיקים אך אינם מספיקים לשאלתי מפני שאני יודע בעצמי כי נפשי זכה ומעשי ישרים לרצון הבורא ועם כל זה היתה תשובתי כי המעשה הזה איננו נרצה אף על פי שהכונה רצויה ואין ספק שיש מעשה שהוא נרצה בעצמותו לא כפי

סימן ב רואה אני דבריך וכו'. הדברים ויכוחו כי הנה אחר שאלת המלך את הפילוסוף בהודעת חלום חלמתי כך וכך ופותר אין אותו כהנהגת מעשי אשר אתרצה בם אל הבורא ית' כפי הוראתו של חלום הנשנה עלי פעמים רבות. ועתה הגיד לי איכה תרעה איכה תרביץ אמונתך בדברים אלו. אז השיב הפילוסוף את פני תשובתו אליו בהודיעו מה יהיה משפט הפילוסופי' ומעשיהם כי מגמתם השכל וידוע בענינם ראשונה ובטפל לזה בדקות נפשם כוון להם וכונתם באיזה אופן שיתכן להם על פי תורה או דת אשר יבחרו כי זה או זה יכשר ואל מקום שתפול ענת המעשה שם יהא דליכא ברירה. והעלה בדבריו כי אין ליחס רצון לבורא זולתי דרך העברה. ובכן לא יהיה שם מעשה מיוחד נרצה בעצמותו רק מדות מעולות ומעשי' נאותי' בזכות נפש וזכוכה טהורה על איזה אופן שיזדמנו לעזור ציור האמת ודבקות המידה זולת זה כפי הבחינות שזכרנו למעלה. ותחת כנפי דבריו תחסה כונתו להסית המלך ליאש את לבו מן החלום ולהדיחו מבקשת מעשה באות כנחר בעצמו בהוראת החלום באמרו כונתך רצויה אצל הבורא אבל מעשיך אינם רצויי' כי אמר החלומות שוא ידברו בבאם מסבה מקרית. ואולי הדמיונות אשר שם מראשותיו החלימוהו ועם השנות החלום פעמים רבות. עד נדק אמתתו לא ישוב מאשר כי הכל שב אכלו אל סבה אחת היא מחשבתו של מלך המושמת על זה תמיד לעומת פניו ותקראנה אתו באלה אשר ילדו לו סעיפיו בחזיונות לילה. על דרך מה שהעיד בעצמו המלך באמרו לחבר סימן כ"ח כבר עזרת ענינו במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי וכו' עכ"ל. אולם מדרך מוסר המלכות הכביד זה תחת לשונו פן יראה כמטיל דופי בחזיונות רעיוניו של מלך. וגם אחרי כן בנה אליו תשובתו על בנה שיתם שתיקתו יפה לו מדבורו כי לא הוסיף דבר אליו עוד בדבר הזה. ויהי כשמוע המלך את אשר מנא הפילוסוף מענה בפיהו. כמסתיר פניו מכוונתו בבטול החלום על פי דרכו הנזכרת. החזיק בתומו נדיק כי שריה נפשו בו ובאמונתו יחיה כי כנו' דברי החלום לכל דבריו ולכל משפטיו המורים בלי ספק שיש שם מעשה נרצה בעצמותו לבושת פני הפילוסוף כמו שיבא והטעם עקלקלותיו ויפוג לבו מהאמין בחלום נשנה עד כמה פעמים במדובר. אין זה כי אם עקש ופתלתול והנה שלם הוא בוטל על סתירת דעת הפילוסו'. האחת מנגד חלומו אשר לא יוכח עמו מקום לסברתו. הב' מנגד ההתנגדות העומד כנגדו ממה שהוסכם עליו אצל הכל. והג' על כי אין לפילוסופי' חלק ונחלה במדרגות הנבואה והחלומות הנאמני' עם היותם לפי סברתם קרובים מאד להדבק בשכל הפועל המגנה והמודיע בחלומות אמתיים כמוזכר בסוף הקודמת. ומשלשת הטענות יוכללו השתים בפסקא זו. והשלישית בסי' ד'. ופתח דבריו ישא את פניו אל הפילוסוף ויתן לו שלום לתת לו פאר על דבריו המיוסדי' על אדני חכמה ודעת מה שלא עשה כן לפרסי ולישמעאלי באמ' סי' ה' אין בכאן מקום לסברא אך הסברא מרחקת וכו' ובסי' ו' מי פרוכים ליסר אותו בדבר האלקים וכו' צריך לברר אבלו וכו' ובסי' ח' אין הדעת נוטה להודות וכו'. על כן יצא לקראתו לסחר פניו ויאמר לו רואה אני דבריך נכוחים ומספיקים ראוים עם פני הראות מצד עצמם כפי מה שיביא אליו העיון הפילוסופי. כי הן גרשת את האדם היום מעל פני אדמת עפר המדות המגונות. קנית כליותיו ולבו וכל דרכיו המסכת והרגלת להסיר כרותיו אל מול פני מנורת המעלות המדעיות ומפניו ית' יסתר חלקיות הדברים גם אהבה גם שנאה אינכו יודע לפי סברתך והשבת מתואריו כל בוכה ורצון וכיונא בהם מן הדומה לכיעור. כוכה מאתך להשגיא פעלו ליתרון מעלה ורוממות. וכל דבריך אלה נכוחים הם וישרים למוצאי דעת המקשה השכלית. אבל מה אעשה ואני שכמים נזר עלי בחלום חזיון לילה (כי כנוי הוא בלי ספק על השנותו פעמים רבות כאמור) לבקש את המעשה הרצוי. והנה לא יפיקו דבריך לשאלתי אשר הנות ליאש בם את לבי מבקשת מעשה נרצה בעצמותו מפני שאני יודע בעצמי כי נפשי זכה נבונה טהורה וביושר לבב ומעשי ישרים לרצון הבורא אם על כל הקירוב לפי דעתך ואם לרצון הבורא ממש כפי נטיית דעתי. והנה השויתי פנימי לחיבון נכרוף טוב מחשבה לשלמות מעשה. ובכן השגתי זוך הנפש והלב אשר זכרת בקודמת. לא בפעל דבר מכל דברך הטוב בנסיון המעשה בכלל. ועם כל זה היתה תשובתי בחלומי

המחשבות ואם איננו כן מה לפרס ולישמעאל שחלקו היישוב נלחמים זה בזה וכל אחד מהם זכה נפשו וכונתו לאלהים ונבדל ונפרש וצם ומתפלל והולך ומגמתו להרוג את חבירו והוא מאמין שהריגתו צדקה גדולה וקורבה אל הבורא ית' וכל אחד מאמין כי הליכתו אל גן עדן והאמן לשנידם זה דבר שלא יתכן אצל השכל :

הנודע כי שמעשה הזה איננו נרצה אף על פי שהכונה רצויה · ואין זה כי אם מאת האלקים גלוי דעת על שאילות מעשה נרצה בעצמותו לרצון לפני השקים אשר הודיעני כי עם היות כונתי רצויה ונפשי זכה לעבדו ית' במעשה כהנך אשר יבחר בו ויקריב אליו · הן קהלם ידי מעבדן במעשה נאות מיוחד אשר בו יתרצה מלך אל אדוניו מלכו עליון · ואולם עם היות נפשי יבקש מן החכמות אשר הגנת עניינן לראש פנה בקודמת באמרך אמו' וכללו של דבר בקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתתן וכו' (כי אמנם יתאמת זה מתוך דברי החבר שיצטרך להודיעו בחכמה אבי' דברים ריקמין שבה) הלא שמעת כי לא נזכר בדברי החלו' שלמות החכמה' רק שהמעשה הזה איננו נרצה אעפ"י שהכונה רצויה והחכמה מאין תמצא שא ודאי כשרון המעשה עקר גדול שהכל תלוי בו ושקר ענית לאמ' שתבקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך · שהרי בעל החלום מעיד על זוך לבו ונפשו באמרו שכונתי רצוי' ודרכי לא יתכנו אבל באמרו שמעשי אינם רצויים · ואם כן צריך לבקש זוך הלב באופן פרטי מיוחד מי יתן ואדענו · זאת מצאתי על דברתי מלכי צדק למען יצדק בדברו יזכה בשפטו שכר בא הכמתכונת ביכתך היא אם לא · ואתה קח לך בשמים ראש מפרדס חכמתך ורקח בטעמו מרקחו מעשה רוקח ממולח טהור קדש · והשכות ש לבנך כי לשון מספיקים שקדם בדבריו על השפקו' ראיה עם פני הראות כבר נשתמש בו החבר סימן י"ג באמרו ומשם מה שיספיקו גם דבר שתתישב הדעת עליו וכו' עכ"ל · והוא מלשון כתו' ישעיה סי' ב' ובילדי נכרים ישפיקו שהכונ' על השפיקם ראי' עם פני הראו' מן החכמו' הנכריו' והפלוסופיות ודוגמת לשון הפקם מצינו לו גם כן בשלישי סימן כ"ב באמרו ויותר מפיקים לפשט התורה עכ"ל · והוא מלשון כתוב (תילים קמ"ד) מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן כפי תרגומו אוצרכיא מליין מספקן מן שתא לשתא · והוא ענינו מה שביאר עליו רש"י יעויין שם · ומה שאמר והיתה תשובתי וכו' מורה על מה שזכרנו מקדימת מחשבתו בענין החלום טרם באו וכמו שהעיד באמרו סי' נ"א כבר עזרת ענני במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי וכו' כי אמנם בערך קדימת מחשבתו בענין ההוא היה

לו השלום אשר בא עליו במדרגת תשובה · ועל אודות החלום השנה פעמי' רבות אל המלך · לא נשתה מי באר הפילוסוף הנזכר דרך המלך כלך לא נטה ימין ושמאל · כי ענתו תקוה · הן מצד שכונתו כאמור והן מצד הראותו למלך במשפט ועמיד ארץ · כשפיא דרכי יצחק · כנזכר מקן · הע"ש דאתמ' דלא אחזיין ליה לבר נש אלא כההו' דרגא דיליה · שאני למלכים דאחזיין לון מלין עלאין ומשניין מבני נשא אחרנין · כמה דמלכא עילאה על כל שאר אחרנין · כמה דאת אמר את אשר האלקים עושה הראה את פרעה · ודוגמתו נזכר פ' כ"ח מכל החלומות אין הבריות חולמין אלא חלומות המלכי' · מפני שכל העולם כלו הוא עכ"ל · והנה שמענו עד כה הטענה הראשונה על הפילוסוף אשר בה המלך דבר לו רדה משכרת שיקשך · מעתה באו לו אל השנית באמרו · ואין ספק וכו' : ואם איננו כן וכו' וטענה זו מיוסדת על אדני הקדמה נצוחית · מורגלת אצל הפילוסוף · שהמוסכ' אצל הכל יגזור השכל על אמתתו · וכמו שהעיד עליו המורה בשני פ' י"ד באמרו · ועוד על כל עצות הראיה המפורסם אצל האומו' כלה מן העולם אשר יחייב זה שהענין טבעי לא מוכח ולזה נפל' הסכמ' הכל עליו · יאמר אריסטו כל אנשי העולם ביארו בהתמדת השמים ועמידת וכו' עכ"ל · גם בעל העקידה כתב שער ל"ב פ' ויחי ז"ל וכבר הקבל החכמה מופתים כאלה בקנת הדרושים כמו שכתב החוקר פ' י"ג מא' ז' מהמדות אמר כי הדבר המפורסם אשר יפרסמו אותו תמים רבים פעמים רבות לא יאבד מכל · והוא טעם מה שהקפיד שאול על המחוללות וכו' הכה שאול באלפיו וכו' עכ"ל · והנה אלה אשר חלקו ביניהם כל הישוב דעתם שוה בהסכמה על היות שם מעשה נרצה בעצמותו כי הנה כל אחד מהם נפשו זכה וכונתו לשקי' ונבדל מן העברות ונפרש כפי כחו מכל מעשה נתעב לפי מחשבתו וגם ומתפלל · שזה כלו מורה כי ישרה נפשו בו · ועם כל שלמותו נכשרון מעשם כוללי' בשא יבא רעהו וחקרו ויתגר בו מלחמה על כלי השכים לו במעשהו ואין זה כי אם גלוי דעת מהם שיש שם מעשה מיוחד נרצה בעצמותו כי לולי זה לא היה נושא גוי אל גוי חרב · נוקמת נקם ברית הואיל ונכונת שניהם זכה במעשיה נאותים לפי דרכם · ומלבד הכונה הלזו

הפשוט

ג. אמר הפילוסוף אין בדת הפילוסופים הריגת אדם מפני שמגמתם השכל:

הפשוט. הנה אחר אריכו' דבריו בפועל ההריגה אמרתי אני בלבי כי את צדק שבדתו ישפוט על כל המעשה שם כי עם היות כל אחד מהנזכרים מתגדל בכשרון מעשה בכלל כמו שקדם אבל מקום יבחר לו גם כן מעשה מיוחד להתקרבות בו לאלקיו:

והוא מעשה רחוק מאד מן השכל ולא ימצא שום דת ונימוס אשר לא ינכהו השכלי' שנכות הוא מעשה הריגת איש את רעהו והוא מאמין שמעשה הריגה זו יחשב לו צדקה גדולה וכו' ועל שמך זה הוא מתכון בנפשו לבאת למלחמה על אויבו והנה אם לא היה זה אצלם מעשה ברכה בעצמותו אלא שמקרה קרה להם על בחירתו ועל הדרך אשר הכתה בדרכך אלי לאמר ש' תחוס על איזה תורה ובאיזה דת ובאי זה מעשה וכו'. איכה היתה זאת שיבחרו להם יחד כלם מעשה נתעב כזה אשר ינגדהו השכל ולא יוכל שאתו. ושעור הלשון בעשה כאומר ואם איככו כן מה ראו על ככה ומה הגיע אליהן לשתי האומות המפורסמות אשר כל הישוב בכלל תחת ממשלתם להיותם נלחמים זה בזה וכו': והאמין להניה' זה דבר שלא יתכן וכו' שמא תאמר אם שני בנים כנעלך להיות הענין מוכרח על הסכמתם ועליהם כמאמרת בטענתך עלי. הנה הגעת בזה אל מחוז חפצך ומצאת במעש' הבאות אשר דרשת. ואתה קח לך בשתי מעשיהם הרצויים כי אין לך צורך להרחיק ולחפש אחר זולתם: ולמה זה תשאל לשמי. לזה אשיב כי עם היותי נשען על הסכמת שניהם לקוחים ממנה שיש שם מעשה ברכה בעצמותו. כל זה איננו שוה לי להדבק בדרכיהם כי לא יתכן אצל השכל שיהיו שניהם כאחד טובים בהיות כל א' מהם סותר מעשה חבירו ואיך יודע איזה יכשר הזה או זה. וכאמרו בכל כיוצא בזה (ברביעי סי' כ"ב) ולא יתכן שיהיה האמת בשתי קצוות הסותר וכו' ע"כ. והיו הדברים האלה מתנשאים לעמת מה שיאמר סימן י' אני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת וכו' ע"כ. כי אמנם להאמין לשניהם במה שינגדו זה לזה הוא הדבר אשר לא יתכן אצל השכל. אבל להאמין לשניהם במה שהסכימו יחד הוא נכון וקיים ישר ונאמן:

סימן ג אין בדת הפילוסופים וכו' ר"ל משפטך אשר חרצת על צדקת הדבר המוסכם אצל רבים. הלא כה דרך אמת וברור כשלא יחלוקו החכמים על הדבר שהוא מוסכם. אך אם יתיכנו חכמי ארץ לחלוק עליו כבר הותש כחו ואין לסמוך עליו אפי' בטענת הדחק. ועל פי הפילוסוף עצמו בספ' ההכוח שיהיה שוה כי ההקדמות ההכרחיות תקבלנה בשלם הרים גבוהים שלימי החכמה בהסכימם יחד כלם או רובם או המופלאים שבבית דין החכמה שהיא אשר שהקדמות ההן תיוחסנה אליה ועתה בנדון זה בטל כח ההקדמה הלקוחה מהסכמ' מרבית שעם הסמוכי' לשונ' שובר עמה כי הנה החכמים הפלוסופי' נועדו עברו יחדו להסכמ' מוחלט' וישימו לאל' אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו. וזה כי מגמת השכל ר"ל כי היתר שהשכל תלוי בו הוא שלמות עיונו בהבנת החכמות על אמתתן כמדובר. והוא הפתח שכל העיוני' בופו ש"ו ואין אצלם מעשה ברכה מצד עצמו. ע"כ הריגה זו שמשתדלים בה האומות הרג איש באחיו איננה בדת הפילוסופי' ומלבד היותה בלתי נותנת שלמו' לעוסקי' בה הנה היא באופן מה מעיק לשלמות כי על צדק לא ישוב משפט המעשה הרע הזה אשר יעשון ואחריו כל ישרי לב לא ימשכו מאום השכל כמוזכר סי' א' וברביעי סי' י"ט וכו' עשה לדבריו שזה באמרו ובאם יהיה האל יודע התכלית ההיא המבוקש מהמדע לא יחוש על מה שהוא עוש' כי הם איכם יראי' לקבל גמול על היראה ההיא ואיכם חוששי' שלם היו גוזלים או רוצחי' היו נענשים ע"ז אבל כוו על הטוב והזהירו מן הרע בדרך הראוי והמזוכה להתדמו לבורא אשר סדר הדברי' ע"ד הטוב וקבעו הנימוסי' וכו' ע"כ. וגם לפי כונת המלך הפשוט שבכללה בדבריו הקודמי' באמרו ואם איככו כן וכו' כאשר דברנו אמו' יאמ' הפילוסוף שאין בדת הפילוסופי' הריג' אדם מפני חלוף מעשים כי אמנם מגמת הפילוסופים איננה זולת השכל והמדע ולהשגת זה יספיק לכל אחת מהאומות זכות בעשה והשתדלה בכשרון מעשה בכלל כמוזכר בקודמת. ועל כן בפעל כפיו נוקש עם בדנאת זולתו. ועל"פ מה שמצאתי כתוב על זה בשם האפ"ד הוא בעיני רחוק מאמתת הכונה באמרו אין בדת הפילוסופים הריגת אדם וכו' ירצה שהדת הפילוסופית תתחלף משאר הדתות במה שלא תתיר הריגה על הדת בשום צד ונתן הסבה בזה להיות מגמתם השלמות השכלי' בחקירה וכפי מה שיחייב המופת האמתי' לא זולת. רצוני שלא יקפידו במעשה כי אין שם לפי דעתם מעשה זולת מעשה. ברכה. גם לא באמונות מה שלא שתבא' במופת ואין במופת הכרחי. וזה בחלוף שאר התורות כי הניחו מעשים ברכים כפי מה שראו ואמונות על מה שלא התבאר מופתו ועל כן התירו הריגת האדם הבלתי נשמע למעשה ולאמונה ההם מפני שאין מגמתם השכל כפילוסופים ולפי מה

שהשכנו

אמר הכוזרי ואי זה דבר שהוא נוטה מן האמ' אצל הפילוסופי' גדול לא יותר מאמונתם שהעולם חדש ושהוא נברא בששת ימים ושהסב' הראשונה מדברת עם אחד מבני אדם עם הרוממות שמרוממים אותו הפילוסופים מידיעת החלקיות ועם זה היה ראוי כפי מעשה הפילוסופים וחכמתם ואמתתם והשתדלות' שתהיה הנבואה ידועה בהם ונמצאת ביניהם מפני הדבקם ברוחניות ושיסופ' עליהם נפלאות ונוראו' וכבוד וגדולה ואנחנו רואים החלומות הנאמנים למי שלא התעסק בחכמה ולא בזכך לא כזיך נפשו ונמצא הפך זה במי שטרח בה וזה מורה כי יש לדבר האלהי סוד אחר זולת מה שזכרת אתה הפילוסוף:

שמשכנו הם. ע"כ. ואם תשא עיניך להסתכל בעיון שלם אז תבין כי לא ירד הספר לעומק כונת הדברים על צד תומם דוק ותשכח. והנה שפתי לא אכלא מהעיר לך און כי משלשת הטענות שטען המלך כנגד הפילוסוף הא' מצד חלומו הנשנה. הב' מצד שהיסב אל השכל. והג' מצד הסדר הקודם לפילוסופי' בחלו' או בנבואה כמו שזכרנו בקודמת: על הראשונה מהן כנה הפילוסוף תשובתו מדרך מוסר המלכות עם היות לו מענה לשון באופן מה כאשר פרשתי. ואל השנים מהן האיר פני תשובתו בפסקא שלו. ועל השלישי שיטעון עליו במחשבת לא ידע אתו אותו' ובאלו דומי' כמו שיבא:

סימן ד' ואיזה דבר שהוא נוטה מן האמת וכו'. ועתה יגדל נא כחך זה אשר דברת לאמר כי הפילוסופי' אנחנו שלימות השכל והבאת את הטענה השלישית הזאת באמ' מערך בחינתך. והגידה נא לי איפה הוא פועם דבר נוטה מן האמת אצל הפילוסופים גדול מאמונתם של האומות הנזכרות שהעולם חדש וכו'. ואם לא תאמין גם לשני האותות הנזכרים. לא מן הבא בידי אהבות החלום ולא מאשר הסכימו שני אומו' המפורסמו' על היות שם מעשה נראה בעצמותו כמדובר. הבא נא ידך בחיקך ותאמין לקול האות הזה האחרון יסודתו בהררי הפילוסופים אשר ישערו בנפשותם כי האמת אתם במדעיהם וכי שקר בחלו אחיהם באמונת החדוש וזולתו מהפנות התוריות שיש להם נטיה גדולה מן האמת בערך אל הרוממות שמרוממים וכו' ולפי זה היה ראוי (כפי כשרון מעשה הפילוסופים במעלות המדות ושלמות חכמת באמתת הדעות עם השתדלותם בדבקות הלמודים וטהרת הנפש מן הספיקות. אשר מכל אלה אשתוללו חסרי לב כמו שהם נסכלות ולא שבאו כאנשי חיל ידיהם במדות המשובחות.) שיהיה השפע יורד מלמעלה על הפילוסופים ותהיה הנבואה ידועה בהם. כאשר דברת לאמר ואפשר שיבא אותך וכו' וראוי היה ג"כ שתמצא נבואה זו ביניהם תדיר מפני

לדבקותם ברוחניות ושיסופר עליהם נפלאות וכו'. והפך הוא כי החלומות הנאמנים נראו למי שלא התעסק בחכמה כמו שהם בעלי האמונות אשר נחשבו לזרות רחוקות מן האמת אצל הפילוסופים ולא נזכך נפשו במדות המשובחות כפתאים ובתינוקות. ונפש הפילוסופים יבשה אין כל. וזה מורה כי יש לדבר האלקי בענין ההשפעה דבר זולת מה שזכרת מדבקות השכל הפועל בבעלי העיון אשר לבבם פונה אל הזכוך והטוהר. והנה הכוזרי הוליך הטענה הזאת בדרך ערכה לילך בו הפילוסוף כאמרו ואפשר שיבא אותך ויודיעך העתידות בחלומו' אמתיים ומראות נאמנות. וגם הוא מעין מאורע החלום הנשנה עליו כאמור: ובא עליו משא חזיון הנסיון הוא העומד כנגדו מאשר נמצא פעמים רבות החלומו' הצודקי' אצל מי שלא התעסק בחכמ' וזכוך הנפש והנבוא' בלתי חלה בפילוסופי' כלל עם היותם ראוים להמצ' בהם בכל עת. ואולם ראיתי ונכון אל לבי הטעם אשר כתב הרלב"ג (בספר מלחמותיו פ"ו) למקרה הפתאים אשר על כן יצא משפט חלומותיהם וזו מדה מצויה בהם יותר מבזולתם והעולה שם מתמצית כונתו בכלל הוא בהביאו תחלה ב' מיני הודעה. הא' בנבואה. והב' בחלום ובקסם. ומקבל השפע בנבואה הוא השכל ההיולאני. והמקבלו בחלום ובקסם הוא הדמיון. אמנם השופע לשניהם הוא השכל הפועל אם בנבואה בזולת אמצעי ואם בקסם ובחלו' ע"י אמצעי והם הגרמים השמימיים ולפי שהיה המקבל בנבואה השכל ההיולאני היה שתהיה נמשכת לשלמות השכל והיתה מנעת מפני זה בהתלמדות. ולפי שהמקבל בקסם ובחלום הוא הדמיון. לא היתה הגעתה נמשכת לשלימות השכל ואינם מניעים בהתלמדות ולפי שהדמיון יתבודד בקלות מטרדת המחשבה והחוש בפתאים ובנערי' יותר מזולתם היה שתמצא בקבתם זאת ההודעה יותר ממה שתמצא להרבה מהמשכילים וזה כי קבול זה השפע לכח הדמיוני יבערך אל שיתבודד הכח המדמה מבין שאר הכחות

אחר כך אמר הכוזרי בלבו אשאל פרס וישמעאל כי אחד משני המעשי' הוא הנרצ' מאין ספק אבל היהודי די לי במה שהוא נר' משפלות' כ"א מסכלות' ומיעוט' ושחכל מואסי' אותם וקרא לחכם מחכמי פרס ושאל אותו על חכמתו ומעשהו ואמר לו אני מאמין בחדוש הנבראות ובקדמות הבורא ית' ושהוא ברא העולם כלו בשש' ימים ושכל המדברי' צאצאי אד' וגליו הם מתייחסי' כלם ושיש לבור' השגח' על הברואים והדבקות במדברי' וקצף ורחמים ודבור והראו' והגלות לנביאיו וחסידיו והוא שוכן בתוך רצויו מהמוני בני אדם וכללו של דבר אני מאמין בכל מה שבא בתורה ובספרי בני ישראל אשר אין ספק באמתתם בעבור פרסומ' והתמדתם והגלותם בהמונים גדולים

ה אמר הכוזרי לפרסי אין בכאן מקום לסברא אך הסברא מרחקת רוב הדברי' האלה אך כאשר תתאמת כ"א תאמת הראיה והנסיון עד ש אמין בו כל הלב ולא ימצא דרך אחרת להאמין בזולת מה שנתברר אצלו יתחכם להקשה וינהלה לאט עד שיקרב הרחוק ההוא כאשר יעשו הטבעיים בכחות המופלאים אשר הם רואים

פכחות המשינות כדי שלא יבלבלו פעולתו עכ' · אפס כי בכל אלה לא ימצא שום פילוסוף עזר כנגדו כי אי סוא זה ואיזה הוא יהי דן דיכו למזור על בלי הגיד לו השכל הפועל אשר בחר לסגולתו · אם פעל אל · והיה אך עסוק כל הימי' משפעת הודעתו · כי לא במראה אליו יתודע גם בחלום לא ידבר בו · הן מפי עוללים ופתאים יוסד עוז · והיה הפילוסוף הקשן לבעור זרוק מבלי היות לו פועלו לכיוין מנהיק בעת מן סעתים · על כן היתה סתיקתו יפה לו על בלי במנא מענה בפיהו : ומה שייחס הפילוסוף שלו דבור השכל הראשונה עם בני אדם לאמונת אנשי התורות אל יקשה בעיניך ממה שקויים אלו סוף סימן א' לאמר ואפשר שיבא אותך וכו' כי אמנם ההבדל בין שני המאמרים כבר סורה שחבר עליו באמרו סי' פז והאמינו העם מן היום ההוא כי משה מדובר בדבור התחלתו מאת הבורא לא קדמה לאשה בו מחשבה ולא ענה שלא תהיה הנבואה כאשר חשבו הפילוסופים מבפם יזדכבו מחשבותיה ותדבק בשכל הפועל הנקרא רוח הקדש או בגבריאל ויעזרוהו וישכילוהו ואפשר שיתדמה לו בעת ההיא בחלום או בין שינה והקיצה כאיש מדבר עמו ושומע דבריו בנפשו לא באזניו ובמחשבתו לא בעיניו ואז יאמר כי הבורא דבר בו וכו' · משפלותם הכסה הזה ישכים לאמרו סי' יב כי השפלו' והדלות לא עזבו להם מדה טובה ולכסה שבתיב בו מסכלותם ישכימו דבריו שם באמרו ונכי שידעתי אבוד זכרם וחסרון ענתם : והראות והגלות וכו' · אפשר שאמר הראות על הנביאים והגלות על החסידים קרוב להבדל אשר שם הר"מבן רא"ה ע' וירא בין מראה נבואה לגלוי עינים · ועל אלה תטוף מלתו

שלחבר בשלישי סי' יא באמרו על החסיד ושוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים בו בכח ואם יחזק בחסידו ויהי' במקומות הראוים לשכינה יתחברו בפעל ויראה אותם עין בעין למטה ממדרגת הנבואה כאשר היו טובי החכמים בבית שני רואים הצורות ושומעים בת קול זהיא מדרגת החסידים ולמעלה ממנה מדרגת הנביאי' עכ"ל : פרסומם · לכל האומות כאמרו פ' כשלח שמעו עמי' ירגזון וגו' וכמאמר רחב כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' :

והתמדתם · כאמרו פ' עקב וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלקיך זה ארבעים שנה במדבר וגו' · והוא מה שזכר הישמעאלי סי' ט' באמרו והוריד להם המן והשליו אשר האכילם אחרי כן ארבעים שנה במדבר וזכר זה החבר סימן פ"ה באמרו שעמדו במדבר ארבעים שנה וכו' : והגלותם וכו' · בהמוני גדול של ששי' רבו' ובשכנו בתוך בני ישראל רל' והאמין גב' בשכנו שסכן בתוך בני ישרא' וקירוב אלהי שמשפע השפע ומשכנו בתו' בני ישראל' כאשר היה הענין האלקי וכו' בזמן בית שני :

סימן ה אין בכאן מקום לסברא וכו' · הכונה כי בשתי בעיפף להאמ' דבר אם בהתבררו אצלנו עם ראיה חושיית שאין עליה פקפוק · אם על ידי סבר' שכלית שאין לה מדחה · והנה בזה שתיקן בעדרו כי הסברא מכחשת · והחוש הברור בלתי מעיד : כאשר יעשו הטבעיים בכחות המופלאי' כענין שאבן השואבת אשר בכח תגבר למשוך את הברזל וכיוצא מן הדברים שלולי החוש המעיד על מציאותם לא היו הפילוסופים מתחכמים למצא להם סבות כאשר יעשו אחר בהתברר אצלם כי הדברים ההם הוו ונבראו וכמו שזכר הרמב"א בתשובותיו · סימן ט' ויעוד יבא דברנו על זה

שאם יסופר להם עליהם מבלי ראותם היו מכחישי' אותם וכאשר רואים אותם מתחכמים ושמים להם סבות מן הכוכבים והרוחניו' ולא ידחו הראו' אבל אני אינני מוצא דעתי נוחה לקבל הדברי' האלה מפני שהם חדשים לי ולא גדלתי עליה' וחוב' עלי לחקו' בשלמו' עד שאמצ' העקר כ"א קאמ' ואח"כ קרא לחכ' מחכמי ישמעאל ושאל אותו על חכמתו ומעשהו ואמר לו אנחנו מקיימי' האחדות והקדמו' לאלקי' ית' והחדוש לעולם והיחס אל אדם ונרחיק הגשמו' בכלל ואם יראה ממנו שום דבר בדברינו נפרשהו ונאמר כי הוא דרך העברה וקירוב לשכלנו עם הודאתנו כ"א ונודה כי ספר תורתנו דברי אלקים והוא בעצמו מופת התחייבנו בקבולו בעבור עצמו כ"א חוקו מפני שאין אדם יכול לחבר ספר אחר כמוהו ולא נפרשה כ"א כפרשה · ואפשר לתקן כפרש א' מפרשיותיו ושנביאנו הוא חותם הנביאים ומבטל כל תורה הקדומה כ"א שקדמה לו וקורא כל האומות אל תורת ישמעאל וגמול השומע השבת רוחו אל גופו בגן עדן ונעימות לא יחסר מאכל ומשתה ומשגל וכל אשר תאוה נפשו ועונש הממרה הליכתו אל אש לא תכבה ולא יתמו יסוריו לעולם·

ו אמר לו נ"א איכנו **הכוזרי** מי שרוצין ליישר אותו בדבר האלקים ולברר אצלו כי האלקים מדבר עם בשר ודם והוא מרחי' זה צריך לברר אצלו דברים מפורסמים שאין מדחה להם ולואי שיאמין עם זה כי הבורא דבר עם אדם ואם ספר תורתכם מופת לכם והוא בלשון ערבי אין מכיר מופתו והאות שלו לועז כמוני וכאשר יקרא באזני אינני מבדיל בינו ובין זולתו מלשון ערבי עד שיאמין שהוא האות בלא כשמעו המלו'

הללו אדבעתן ולפי כשחתכו כל לתקן עד שאאמין · או עד שיאמין שהוא האות ·

ז אמר לו נ"א איכנו **החכם** וכבר נראו על ידו מופתי' כ"א אך לא הושמו לאות בקבול תורתו ·

עצמו ס"ה שהם חדשים לי וחסרתי הראיה והנסיון שקדם זכרם · ולא גדלתי עליהם · לבטל הקושיה לאט וכו': והיחס אל אדם · כי ראשון אדם יולד ואחכמנו כאנשיו : והוא בעצמו וכו' · הספר עצמו עם יופי מליצתו וסדורו מעה לב האדם להאמין כי יד אלוק נגעה בו בהדרו אשר שם עליו: בעבור עצמו · יען מצאתי בכתבא בעבור חוקו יש לנו לבאר בו בעבור עוצם מדרגתו ויקרתו על ספר ולא כפרש' אחת מפרשיותיו : עניינו שאא לחבר ספר כמוהו גם לא כפרש' א' מפרשיותיו · ואם כה יאמ' ולא כפרש וה' וכמו שאפשר לתקן הנסחא האומר ולא כפרש' · יהיה עניינו שלא הורשית שום בריה להתחכ' כפי הספר שהוא למעלתו · ואפי' על פרשה אחת ממנו כי חק לישמעאלי הוא לבלתי חקור על דתם וכמו שזכר הר"א בפי' ישעיהו על פסו' כל כלי יוצר עליך לא יצלח:

סימן ו · ואם ספר תורתכם · מופת וכו' אין מכיר מופתו וכו' : כי א"א לעמוד על פליאת עניינו רק כשהוא נקרא בלשון עמו · אבל כשלועזים אותו לעם לועז או חוללם יפעתו של ספר ואין מליצתו חשובה לכלום · ואיה איפוא אצל הלועז מופ' על פליאות עדותיו בשקות שנו · ולשון מופת מורה בכללות נס על הנעשה בשנוי טבעו של עולם ואם איננו לאות ולסימן על אמתת דבר · ולשון אות הוא מיוחד להורות על דבר נפלא שנעשה לסימן על בירור דבר · וכך הם דברי רש"י באמרו פ' ואתחנן באותו' בסימנים להאמין שהוא שלוחו של מקום כגון מה זה בידך · מופתים הם נפלאות שהביא עליהם מכו' מופלאו' ע"כ · ומאמר הרמב"ן קיים פ' ראה על פסוק ובא האות והמופת יעוין שמה · על כן אחרי אמרו אין מכיר מופתו הוסיף בהלכתו והאות שלו בהיותו לשון מיוחד מן הראשון · והבבא הסמוכ' לזו מסייעתני באמ' וכבר נראו על ידו מופתים לא הוזמנו לאות בקבול תורתו : עד שיאמין שהוא האות · נראה שהגרס' הנכונ' עד שאאמין וכו' · וכוונתי לומר אינני מבדיל בינו ובין זולתו עד שאוכל להאמין ולהתברר מתוכו כי הוא המופת והאו' על היותו נקי כאם דברת · או יהיה תוכן הגרסא עד שיאמין ועניינו שיאמין אבל הכל : אולם בלא נשמעו המלות הללו אדבעתן :

סימן ז · אמר לו החכ' וכבר נראו על ידו וכו' · אשר ראיתי אני טוב אשר יפה בדברים האלה הוא היותם לתשלום הספור אשר החל בו להודיע למלך משפט הישמעאלי ומעשהו ובאלו הם סמוכים ומנרכים למאמרו ולא יתמו יסוריו לעולם · כי אחרי הודיעו שהספר הוא מופת לעצמו

לעצמו ובהמשך אל ספור ההכלל בו מאורת ואמונתם׃ אותם כהוגן דעתו להשלים ספורו בדבריו שהיה להודיעו כי מכלל המופתים הנעשים ע״י נביאים לא הושם לאות על חיוב קבול תורתו רק מופת הספר עצמו אשר זכרי אלא שהמלך הבנה בדבריו שמעו מופת הספר ולא יכול להתאפק לגמגומו הנכב עליו׳ ואחרי כן נגש החכם להוכיח ש׳ גבול הפעל יתר הדברים שנשארו בכח אבל כונתו׳ ויהי כאשר שמע כל דבריו אשר מתוכם הכיר הכוזרי כי לא נשאר אתו מופת אחר על בירור ספקיו רק כל ישעו וכל חפץ כי לו יאמין עד נאמן אמונתו של ספר כאמור׳ או ראה וספר כי לא יוכל להאמין בדבר אין מופת לו בשנוי של טבע׳ ובכן יבררו הגמגומים הכופלים בתשובות הללו הנראות בלתי מתיחסות ומכוונות הא למה זה דומה לענין הפסק דיבורו של נחש כאשר החל לפתות את האשה באמרו אף כי אמר אלקי׳ לא תאכלו מכל עץ הגן ועדין היה דברו תלוי ועומד עד עת באה תשובתו אחר באמ׳ לא מות תמותון׳ כי או משפטו חרוץ בגזירה שלים אך אמנ׳ הדבור עודנו בין שניו של נחש טרם יכרת בגזירת אומר שלם׳ והאשה הכנסה בדבריו והפסיקתו בדרך סיפורו׳ העזה פניה ותאמ׳ לו הם כי לא להזכיר אשר לא נוכל לאכול מכל עץ הגן כי אמנם מפרי עץ הגן נאכל וגו׳ ועל הדרך הזה פירשו בעל העקידה קחנו ועיניך שים עליו כי טוב פתרי׳

סימן ח בספור׳ מאלפים יחידים מבני דורו׳ ובקבל׳ מדורו ראשוני אשר לא היה לקבלת׳ מוצא מפרסום האמונ׳ רבים כענין קבלתנו שהיא במראה בענין כדבר החבר בסוף סימן כה׳ משאלותיו׳ משאלות

ח אמר הכוזרי אין הדעת נוחה להודות שיש לבורא חברה עם בשר ודם כי אם במופת שמהפך בו טבע הדברים כדי שיודע כי זה לא יוכל עליו אלא מי שברא הדברים מאין ושיהיה הענין ההוא לפני המונים יראוהו בעיניהם ולא יגיעם בספור ובקבלה ושיחקרו על הדבר ויבחנוהו בחינה אחר בחינה עד שלא יפול בלב אדם ספק כי יש לא״ש בו צד דמיון או צד כשפים ולואי שתקבלנה הנפשות הדבר הגדול הזה שבורא העולם הזה והעולם הבא והמלאכים והשמים והמאורים יתחבר אל החומר הנבזה הזה ר״ל האד׳ ושידבר עמו וימלא משאלותיו ויעשה בקשותיו:

ט אמר החכם והלא כבר תורתנו מלאה מדברי משה ובני ישראל ואין מדחה במה שעשה בפרעה ושבקע את הים והציל את בחיריו וטבע את אשר קצף עליהם והוריד להם המן והשליו אשר האכילם אחרי כן ארבעים שנה במדבר ושדבר עם משה בהר סיני והעמיד השמש ליהושע ועזר אותו על הגבורים בני ענק ומה שעשה קודם לכן מן המבול ומהפכת סדום ועמורה הלא כל זה דבר ידוע ומפורסם ואין בכל זה צד סברא שהיה בתחבולה ולא בדמיון:

י אמר הכוזרי אני רואה שצריך אני לשאול ליהודים מפני

לבו טרם יקרא והוא יענה׳ בקשותיו עוד הוא מדבר וה׳ ישמע׳ ובא על דרך תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה:

סימן ט ומדברי משה וכו׳ ומה שעשה קודם לכן וכו׳ הקדים מה שפרסומו גדול לפני שמוכיח המוכיח אמונת משה ואילך ואחר כך גלגל עליהם הדברים הקודמים אשר נכתבו גם הם בתורת משה כי המפורסם עד נאמן על הנעלם׳ וראוי להודיעך כי הנסח שכתו׳ בו והציל את בחיריו וכו׳ ושהעמיד השמש ליהושע הוא הנכון בעיני כי כן יעלו כהוגן כל הענין הללו שהרי בהתחדש ענין יחדש בו הקשור בשין ובהמשך אחר ענייני הקודם׳ אך סוף הקהה את שיניו בהשמטתם׳ והכלל הזה תמצאהו בודק בסוף שכל כי תחלה זכר מה שעשה לפרעה לעצם רשעו׳ וסמך לו מה שעשה לישראל עמו ובעבורו ואח׳ זה דבור ה׳ עם משה בהר סיני ואחר כך מה שעשה ליהושע׳ ואחרי כן חזר אל מה שעשה קודם לכן וכו׳ ולפי שסודלת המן והשליו שיהא קודם הדבור עם משה בהר סיני וגם אחרי כן עד מ׳ שנה כי גם השליו נמשך כל הזמן הזה לפי דעת חז״ל על כן אמ׳ והוריד להם וכו׳ אשר האכילם אחרי כן וכו׳

סימן י שצריך אני לשאול ליהודים׳ הודה בלשון זה על הסכמתו שקודמת שלא ישאל מאת היהודים כאמרו סימן ד׳ אבל היהודים די לי במה שהוא נראה משפלותם (כ״א מהכלותם) ומעוטם ושהכל מואסים אותם וכן אמר אחר סי׳ יב משכים הייתי שלא אשאל יהודי וכו׳ כי אמנם לא בא לידי מדה זו אלא אנוס על פי הדבור אשר נשנה עליו פעמים מפי חכמי

שאלו גוים המפורסמות כי לכבוד שם תורת היהודים יקר שמנו · וזה מפני שהם שארית בני ישראל וכו' · ר"ל מאותם בני ישראל אשר עלה זכרונם לטוב בפי האומות אשר הקרתי על אודותם עד הנה · כי לבני ישראל היה אור במושבותם: ואחרי דבריהם בפיהם ירבו לשאת את שמותם על שפתיהם: עדות לישראל להודות על היותם השרש והיסוד שהכל תלוי בו: אודה נא ואראה · על אמונתו לא זכר כאן שאלו על מעשהו כמו שעשה בשאר אנשי התורות שאל כל א' מהם כאשר ושאל אותו על חכמתו (שהיא אמונתו כמבואר לעיל) ועל מעשהו וטעמו אולי לפי שעם הכוזרי היה ספורו של מלך יועץ נועד ואיידי דזוטרי מלייהו תנא להו מחבר הספר בלישנא קלילא · ובדבור אחד כאמרו · לא כן היהודי כי הספור עמו היה בשובה ונחת והדברים ארוכים · על כן הופס כל חלק בפני עצמו ותהי ראשיתו על חלק האמונה בשרשי דעותיו · אחרי כן יתגלגלו נ"כ הדברים על מעשהו בפרט את שכל עשה המחבר יפה בעתו · כי עם היותו כותב הדברים כאשר נפלו כמו שהורה בראשית אמריו · באים הדברים היוצאים מפי עושיהם על פי סדור המחבר וכמו שכתבנו שמה · ומקום הניח לבו להאמין נ"כ שהמלך מידי ראותו כי היהודים הם הטענה והראיה לכל בעל דת גזר בדעתו. מאז להאריך הספור עם החבר הלז · עם היותו מסכים תחלה לבלתי פנות אליו כאמור · ועל כן התחיל לשאול על שרשי דעותיו: ובעתו יקים השאלה על מעשהו נ"כ לפי הזדמנות הדברים המשתלשלים ביניהם · ובלעדי זאת קרוב לשמוע כי להיות עקר משמרת היהודי נוסד על רוב מצות מעשיות מפורסמות לעין כל לא ראה המלך ליחד שאלתו על ככה כשכבר לקחה אזנו שמץ מנהו · אבל רבה להתחקות על שרשי מחנה אמונתו הנבוכה כי מעניינה לא ידע אתו מאומה · וכבר למדת טוב טעם להשגות וכרון מעשה בשאלת הפילוסוף נ"כ · והרי הוא אבל ספורו מוכח לפניך:

שהם שארית בני ישראל מפני שאני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת כי יש לבורא תורה בארץ ואחר כן קרא חכם מחכמי היהודים ושאל אותו על אמונתו ·

סימן יא

יא אמר לו החבר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים ובמסות והמכלכלם במדבר והמנחילם את ארץ כנען אחר אשר העבירם את הים והירדן במופתים גדולים ושלח משה בתורתו ואחר כן כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על תורתו מיעדים בגמול הטוב לשומרה ועונש הקשה לממרה אותה ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב בתורה והדברים ארוכים ·

אנחנו מאמינים באלקי אברהם וכו' · ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב וכו' · ראה ראיית לו לערוך לפניו שלחן הספורי' המפורסמים והנודעים במקהלות עם רב · אחרי כן התגלגלה אמירתו לכלול בה כל מה שכתוב בתורה מהנפלאות הקודמות כי שם חלקת מחוקק ספון למן היו' הוסד ארץ וכל מה שנמש' מהמבול והפכת סדום וכו' · הוא הסדר הזה עצמו שהיה שמור וערוך בפי החכם הישמעאל סימן ט' · והוא הנאות להקדים יותר נגלה כי ממנו תוצאות מופת על אמתת הנעלם: באותות ובמופתים ובמכות · עניינו המשוטטות נסדרים אל סדר קדימתם בכתוב · כי שם אות נזכר תחלה פ' שמות והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון · והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה · אחרי כן פ' וארא כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת · ובאחריתם ובעקבות' פ' ואתחנן או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות וגו': אחר אשר העבירם את הים וכו' והירדן: טרם עברם את הירדן מדי כבשו ארץ סיחון ועוג החלו לנחול בארץ כנען אבל נחלת' כדברי הרמב"ן פ' חקת על וישלח ישר' מלאכים אל סיחון וגו' · ובפ' מטות אבל וכל אשר לא יבא באש וגו' והנה כמאמר זכרון הים כדי לצרפו אל הירדן כמו שאומר נ"כ ענין שליחותו של משה כדי לסמוך אליו שאר הנביאים · ולו השכיל זאת הכוזרי משמירת היחס בסדור דבריו מאלמנה שפתיו מיחס לנו חסרון ענה בתשובתו הנמשכת: והדברים ארוכים · ר"ל אם באתי במגלת ספר כתוב על מפלאות תמים דעי' אשר כללנו בדברי אלה מעטים · ארוכה מארץ מדה · להגידם אי אפשר על רגל אחד · ואשר יבא אל המלך להוסיף לו ספורים ארוכים אשר לא יקרא להאריך בעיניהם אחת דתו לשתקו ככזיפ' ולהשליכו מעל פניו אבל וחפוי · על כן אשים יד לפה כי לא ידעתי מה אעבור · ואולם פרשה זו קטנה הרי היא ככל תורת החבור כלה · כי כלל הנה ארבעת הענינים אשר נזכרו בהקדמת פעליהם

יב אמר הכוזרי מסכים הייתי שלא אשאל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם וחסרון עצתם כי השפלו' והדלות לא עזבו להם מדה טובה והלא היה לך לומר היהודי כי אתה מאמין בבורא העולם ומסדרו ומנהיגו וממי שבראך והמטריפך ‹כ"א או כבוראך ומטריפך› והדומה לספורים האלה אשר היה ‹כ"א היא • וכא' הם •› טענת כל מי שיש לו דת ובעבודה הוא רודף האמת והשווי להדמות לבורא בצדקו ובחכמתו :

יג אמר החבר זה שאת אומר היא הדת ההקשית מביא אליה העיון ונכנסים בה ספקות רבות • ואם תשאל הפלוסופים עליה אינך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד ולא על דעת אחד מפני שהם טענות יש מהם מה שהם יכולים להעמיד עליהם מופת ומהם מה שיספיקו בם דבר שתתיישב הדעת עליו ומהם מה שלא יספיקו בם כל שכן שיעמידו בם מופת :

שעליה' תסוב אמונתו בכל המשך הספ' כי הנה זכרון הענין האלקי הדבק באומה • עולה לכאן באמרו אנחנו מאמיני' באלקי אברה' יצח' ויעק' המוציא' את בני ישר' ממצרי' באותות ובמופתים וכו' • וישראל הרי כבר אמור • וארץ ישראל גם היא נזכר באמרו והנחילם את ארץ כנען • והתורה היתה שומה בפיו באמרו ושלח משה בתורתו וכו' :

סימן יב מסכים הייתי וכו' • שאמנם ידעתי כי כן תהיה תשובתך אלי בחסרון שכל והסכמתו ואת היתה בטרם ידע מה יענו מלאכי גוי הם החכמים אשר פשו את פיהם תחל' וכתנו יקר לדברי משה והודאת דבריו סימן ד' באמרו אבל היהודים די לי וכו' וכמו שכתבנו גם כן על אמרו סימן י' אני רואה שצריך אני לשאול ליהודים וכו' : אשר היא טענת כל מי שיש לו דת וכו' • גם דת הפילוסופים בכלל זה כי עם היותם מרחיקי הבריאה המורה על החדוש כבר הודו על היותו ית' בורא דרך העברה לענין טוב כל הסבות שיו וחובה מוטלת על האדם להגדילו ולרוממו ולהדבק בדרכיו כמו שבא הכל מבואר בדברי הפילוסוף סימן א' וא"כ היה לך להזכיר החסדים הכוללים אשר מכלם הוטלה על כל אדם חובה להאסף לעבודתו : האמת • בעיון : והשווי • במעשה : בצדקו • כנגד המעשה • ובחכמתו • כנגד העיון • וכבר ביארנו סימן א' על איזה אופן יבחן המעשה אצל הפילוסוף :

סימן יג זה שאתה אומר היא הדת ההקשית וכו' • ר"ל מה שנגזרת על טענת היותו ית' בורא מסדר ומנהיג וכו' אשר תאמר כי היא זאת טענת כל מי שיש לו דת וכו' • דברך אמת שהיא טענת הדת ההקשית מביא אליה העיון אך לא בא עליה אות או מופת מן החוש הברור ע"י המעמדות המפורסמות • ועל כן נכנסים בה ספקות רבות כי לא ידעו ולא יבינו את אשר יתהלכו ביושר לבב ובחסרון מעשה להדמות לעליון וזה שאמר תשאל הפילוסופים עליה אינך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד • בחלק המעשי שזכרת בקודמת • ולא על דעת אחד • בחלק העיוני שזכרת שמה והעדר הסכמתם על זה עד מוכיח על היותם רחוקים מן הנכונה • והיה זה מפני שהם טענות וכו' • רוצה לומר שאשר שמו בכליהם לקרב אל השגת העיון הם טענות שכליות לא באו ממקור מים חיים כאמני' והם על ג' מדרגות • יש מהן מופתיות • ויש מהן נצוחיות ומספיקות עם הראות שנכון • ויש שאין בהן כדי הספוק לחלשתן • ואריכות לשונו במדרגה האחרונה הזאת באמרו כ"ש שיעמידו בם מופ' • להורות כאן כי בעניינים האלקיים הן בדעות הן במעשים לא יוכלו להתפאר שיעמידו עליהם מופת כי אפי' להספיק בם אינכו אתם • והמאמר הזה יקר הולך כל עמת שבא דברו שניה (סימן טו"ו) כי על כל אלה המופת אתנו עפ' הראייה אשר אין למעלה הימנה • ושעל כן באו לבו אותו בחכמה לפתוח שעריו בתכלית המעמדות ההן המפורסמות שהם עלו לבו שבטי יה עדות לישראל כאשכה יותר מן המופת על אמתת הדעות ויושר המעשים אשר שם יד הפילוסוף לא תשכנו ולא תאחזנו ימין מופתיו גם לא טענותיו המספיקות כמדובר ואיננו רחוק שישא בכפי שחר כוכתו להטיל מום ופגם בדרכי הפילוסופי' אשר בכללותם לא יתכנו וטוב לפני האלקים ימלט מהם וחוטא ילכד בם' כי הנמשך אחריהם במופתיות לא עמדה רגלו במישור אשר לא תמעד בשאר חלקיהם : כענין אמרו בחמישי סימן יד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי ומבוחש הנפש על דעות' כי למה שנתברר בהם המופת בחכמו' ההנדסיות וההגיון בטחו הנפשות על כל מה שאמרוהו בטבע ומה שאחר הטבע וחשבו שכל מה שאמרוהו

מופת

יד אמר הכוזרי רואה אני דברך היהודי טוב מפתיחתו ואני רוצה עתה שאוסיף לדבר עמך :

טו אמר החבר אבל פתיחת דברי היא המופת ועוד כי היא הראיה אין צריך עמה לא ראיה ולא מופת :

יו אמר הכוזרי ואיך הוא זה ·

יז אמר החבר אם תתן לי רשות להקדים לך הקדמות אבאר לך כי אני רואה דברי כבדים עליך ונקלים בעיניך :

יח אמר הכוזרי הקדם הקדמותיך ואשמעם :

יט אמר החבר אלו היו אומרים לך כי מלך הודו איש חסד ראוי

מופת ע״כ · והנה הור׳ על דופי הטענו׳ שמספיקו׳ שאפי׳ המדוקדקו׳ שבהם משחת׳ בהם מום בם׳ כאמרו ברביעי סימן ג׳ כי הראיות מתעות וכו׳ · עד אמרו אך דרכי הראיו׳ נחלקו׳ מהן מדוקדקו׳ עד תכלי׳ · ומהן מקובלו׳ והמדוקד׳ שבה׳ הפילוסופיו׳ ודרכי הראיות הביאום לאמר באלקים שלא יועילנו וכו׳ ע״כ : כונתו להורות שעם היותם מעמידים ראיה מספקת על מציאות האל ואחדותו ובלתי היותו גשם או כח בו לא יוכלו להוסיף את כחם בהשגחה והשכר והעונש וביתר הפנו׳ האמתיו׳ · על כן לא משם ולא מהמה ולא נחת רוח בהם שאומרים לנרפה לא מדורשיך ולא מעוקביך :

סימן יד אמר הכוזרי רואה אני וכו׳ · הפסיק הכוזרי חוט הרינה שמורו של החבר אשר לא גמר אומר עד עת כא דברו בבוא המשכת אבל פתיחת דברי וכו׳ · ושומע סביר ששוא ענין אחר ויפרש אבל לאמתת דברים כלשון אבל אשמים אנחנו · אבל שרה אשתך · לפירוש רש״י · וכשמוש תיבה זו אבל המחבר בכמה מקומות · אמנם אבל לדעתי אינו אלא תשלומו של ראשון כי אחרי תלותו חסרון ודופי ב בטענו׳ בעלי הדת הקדשת · זכר מעשה תוקף מופתי׳ ענינו · ויפה נופל בזה לשון אבל לפי רוב תשמישו · ובל כמה דפשיט איניש טפי עדיף לקחת הדברים בפשטן ומשמעותם המורגל יותר · ועוד אוסיף את כח הביאור על זה בשער מקומו : רואה אני דברך היהודי · טוב מפתיחתו · יותר מפתיחתו כי מאז דברך בתחלה · הכר לשון אובד עצות ראיתיך · ועל אשר קראתיך בחמתי · ועתה ברך אברכך הטוב והמטיב כי דבורך הולך ואור טוב אחרית דבר מראשיתו · ומעתה · רוצה אני שאוסיף לדבר עמך כי לא ראיתי ליאש עוד את לבי מכל אודותיך :

סימן טו אמר החבר אבל פתיחת דברי היא המופת · ר״ל פיך פערת לבלי חק על פתח דברי אשר יחסת לחסרון ענה · ועתה דע לך אדני המלך כי ראש דברי אמת והוא מופת בלתי מסופק כי לא כטענות הפילוסופיות העבריות כי היות אמתיו׳ הנה · ומה שפתחתי בו מהוצאת בני ישראל ממצרים והנמשך אליו שממנו הטחת הדברי׳ כנגדי · הוא בעצמו מופת חותך ויתר עליו · על אמתת כל הדעות ועל כל המעשה שם : וזא ועוד כי היא הראיה וכו׳ כי הדברים אשר באו בראשית אמרי׳ · שם יתכנו בדקות ה׳ על פי הראייה שהיא שרש כל מופתי׳ ומקורם · ובלעדיה לא ירים איש את ידו ליתן אות או מופת כי כל אחד מהם להבל דמה בלתי אם הסכים החוש על אמתו · וכמו שכתב בעל העקרים מא׳ ד׳ פ״ב · ובכן תרי קלי משתמעי בדבריו אלה כי יש בהם להוות כדי להשיב למלך על אמרתו הנכנסת בדבריו כמדובר · ויש בהם לשעבר כשנצרף עם דבריו הקודמי׳ כי אחרי אמרו על דברת בני האדם כמה הם כוללים בטענותם מרפיון וחולשה · אתם דבריו · באמרו אבל אני לא דרכי דרכיהם ולא מחשבותי מחשבותיהם · כי מראשית כל פרי הקדמתי אשר הבאתי אליך כל פקודי כל ישרתי למופת גמור על ברור עסקי · ויתר על כן · כי הכל נעשה יפה בעתו מקודם על פי הראיה אשר לא תשיה שמיעה גדולה הימנה לא חושיית ולא שכלית · ויש לנו כיוצ׳ בו מהפסק הדבור אבל שחכם הישמעאלי כמבואר שמה כי מקרה אחד לשניהם בזה כמו שחשו להקדים הדברים המפורסמים אל אשר מראיהם שהכל מהכיר פרסומם כמו שנתבאר איש על מקומו :

סימן יט אמר החבר אלו היו אומרים וכו׳ · הנה עין החבר בעד אשנבו נשקף לבאר מה שהביא סי׳ ט״ו כי שרשו פתוח בסי׳ י״א הוא המופת על אמתת כל הדעות ובשרון כל המעשים · וישא משלו על זה אשר יבא פתרונו סי׳ כ״ה · וגם אנו בדרך ביאורנו נרחיב בקני משכיותיו · והנה בלבנו יחשוב להבין ולהורות ש׳ המשל הזה כי בהתברר לנו שהאל ברוך הוא משנה את הבריות מטבעם המסודר כמו שעשה במופתי מצרים וכיוצא שנמשך מהנפלאות במעמדות ההם המפורסמי׳ אשר על ידם נודע ביהודה אלקים

לרוממו ולתת כבוד לשמו ולספר מעשיו במה שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו ומדותם הטובות ושמשאם ומתנם באמונה ההיית חייב בזה להגידו ולהאמינו :

כ אמר הכוזרי ואיך הייתי חייב בו ואני מסופק אם צדק אנשי הודו מעצמם ואין להם מלך או צדקם מחמת מלכם או אם משני הפנים יחד :

כא אמר החבר ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיו' אינך מסתפק שאינם נמצאים אלא בארץ הודו בארמנות המלכים בכתב מפורסם שהוא מאתו ועמו רפואות שהם רופאות אותך מחלייך ושומרות עליך בריאותך וסמי מות לשונאיך והנלחמים בך שאתה יוצא להם בהם וממית אותם מבלי כלי מלחמה ההיית חייב בזה להיות כר אל משמעתו ואל עבודתו :

אלקים והתחברות כבודו כישראל גדול שמו ועניהם הרואות בדרך יסתלק בו כל ספק תחבולה כי סר צלו מעליהם וכל עיף שסיה פורח על דמיונס מחשם ונמגוס מיד כסרף · בקומה וכעלה בית אל להאמין בחדוש ובכל פנה תורים כי כל מה שכתלה בזה מן המנות כדעות ובמעשים ראוי לקבלו כמאמר הכוזרי סי' פ"ד · מה שלא יעשה כן לכל פילוסוף הבא מכח טענתו הלקוחה על פי הדת ההקשת מביא אליה העיון אשר יכנסו בה ספקו' רבות על משפטים כל ידעום על פי הקשתם השכלית וכמו שכתבאר סי' י"ג : מלך הודו · זכר הודו להיותה מדינה רחוקה מאד מארץ כוזר · כי עם היות שתיכן מנד מזרח ים הבבל ביניהם מנד הרוחב · כי כוזר באקלים השמי' והודו קנתה בשני וקנתה בשלישי כמבואר בספר צורת הארץ לבר' אברה' בר' חייא שער ראשון פתח פי' המיושב בארץ · ואפשר שבחר לשון באות בדרך המליצה יוכלל בו רמז עליו ית' הנמשל בו אשר הודו על ארץ ושמים : במה שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו וכו' · ר"ל שיבא האות והמופת על היות המלך ההוא איש חסד ממה שתראה אנשי ארצו מיוסדים על אדני צדק ואמונה · ההיית חייב בזה להגידו וכו' · ר"ל לספר מעשיו של מלך או לפחות להאמינו בלב מבלי הגד' · והנמשל בזה מי שירצה לחייב את חבירו לרומם מלך מלכי המלכים הקב"ה מצד מה שיראה סדר הטבע יושרו וצדקו כי כל הנמצאות ישכנו יקר לנמצאיהם הכותן לכל בעל חק חקו :

סימן כ ואיך הייתי חייב בו וכו' · הנמשל בזה כי עדין שיש לב אדם בוקפו אם הדברי' הטבעיים השומרים מנהגם בצדק · מידם היתה זאת להם · ומלך אל קום עמם אין מלך ואין שר · כדעת אפיקורוס שכל הדברים כפלו על צד המקרי והזדמן · וכמו שיזכור החבר בחמישי סי' ח' · או אם שום ישימו עליהם מלך אך לא יוכל להטותם אל אשר יחפוץ כדעת

הפילוסוף שמוכר חייוב השתלשלות הנמצאות מן הסבה הראשונה והן כידם טבעם לא יסורו ממנו · ובכן לא יחוייב שרוממות הגמור אל המלך על חסדו וצדקו מבלתי יכולת המלך לשנות עניינם ושתתף בזה שם שמים ודבר אחר · כי עם היותו ית' רב אונים ואמיץ כח אשר ממנו כל הנמצאות כאצלו · אם לא בעדר מטבעו הקבוע בו אחוזו ולא ירפנו ויד אלוק לא ינגע בו ולזה רמז באמרו או אם משני הפנים יחד או אם המלך אדיר בגבורה וכל הנמצאות גבורי כח עושי דברו בהנהגה טבעית והשגחיית לא יסורו מן המכוון ימין ושמאל והוא מה שרומז באמרו או צדקם מחמת מלכם · והחלוקה הזאת הכרחית · דבר על פרטיה בעל העקיד' בשערו הראשון ומורה גם הוא יורה בחלק השני פ' י"ג :

סימן כא ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיות וכו' · הנמשל בזה · בוללת חכמה של מעלה תורה מאת ה' מן השמים · על לקחת מתנות באדם הכדרש על מתנת התורה והלא כה דבריו סי' קט"ו באמרו ונתן לו מתנות יקרות וכו' · ובא ביאורו שם על זה באמרו והמתנות היקרות השלוחות הם השני לוחות בעשרת הדברים : אינך מסתפק וכו' · רמז כי מעמד הר סיני נתברר במופתים גדולים אשר אין אחריהם ספקות כי לא תוכל עליהם תחבולה אנושית בשום צד ועניין וכאמרו אתה הראית לדעת וגו' : בכתב מפורס' : כאמרו והמכתב מכתב אלקים הוא וגו' : ועמו וכו' · ר"ל עם ספר התורה ובתוכו כדשאו בבת אחת רפואו' שהם רופאות וכו' ושומרות וכו' · וסמי מות וכו' · וראה והפלא איך בדרו קיים ומכוון למה שנפ' משפטים כתוב לאמ' א' · ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך · ב' · לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא · ג' את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבוא בהם וגו' ושלח פי

את פרעה וגו' · שלש ככנגד שלש כי ככנגד ועבדתם וגו' אמר רפואות שהם רפואות אותך מחלייך · וככנגד לא תהיה משכלה וגו' אמר ושומרות עליך בריאותך · וככנגד את אימתי אשלח וגו' אמ' ושמי מות לשונאיך וכו':

בכל אלה עכ"ל · וכפ' ואתחנן נתעורר בטעם השבת אשר נשתנה בדברות השניות באמרו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטוי' על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת ·

כב אמר הכוזרי כן הוא ויהיה הספק הראשון סר ממני אם יש לאנשי הודו מלך אם לא והייתי אז מאמין שמלכותו ודבריו נוגעים אלי:

כג אמר החבר ואם ישאלך השואל עליו במה תתאר אותו:

כד אמר הכוזרי בתארים אשר התבררו אצלי ואחבר אליהם אשר היה ספק אצלי והתבררו בז"ה האחרוני'

כה אמר החבר על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני וכן פתח משה לדבר עם פרעה כשאמר לו אלקי העברי' שלחני אליך ר"ל אלקי אברהם יצחק ויעקב מפני שהיה דבר מפורסם אצל האומות כי התחבר אליהם דבר האלקי' והנהיג אותם ועשה להם נפלאות ולא אמר אלקי השמים והארץ שלחני אליך ולא בוראי ובוראך וכן פתח דבריו אל המון ישראל אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם וכן פתחתי לך כאשר שאלתני על אמונתי השיבותיך במה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישר' אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא במראה העין:

סימן כב והיה הספק הראשון סר וכו' והייתי וכו' · פרשו בזה כי ענין כתיב סתום לפרש על האופן שזכר בירר להם מציאות המלך והיותו מנהיג כל הממלכות בחפץ · ונוסף עוד שהשגחתו מיוחדת בם מזולתם להתחברות כבודו אליהם בפרט כמו שיבא:

סימן כג במה תתא' אותו הלא תייח לו תוא' בורא או זולתו מן התארים:

סימן כד בתארי' וכו' כא יבא באור המשל בפסקא הנמשכת כי נעשה וראשונ' כתארהו במה שעמדנו על בריו במעמד הנבחר · וממנו נעתק לאחם שיו האר במצא ובורא ומנהיג וכיוצא בהם כי מהלך שבילי הדעת כך הוא מסודר להתהלך מן הידוע הברור אל המסופק שנעלם:

סימן כה על הדרך הזה השיבותי' וכו' כאן השלים החבר עגולת ספורו ושב אל המקו' אשר עמד שם בפתיחתו לפני המלך לקיים מה שהתפאר עליו באמרו סימן ט"ו אבל פתיחת דברי היא המופת וכו' · וכן פתח דבריו אל המון ישר' אנכי ה' אלקיך וכו' ולא אמר אני בורא וכו' · מתכששים לעמתם דברי הרמב"ן באמרו על ביאור הכתוב ז"ל ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו ותורה על היכולת · והיכולת תורה על היחוד וכמו שאמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ וזה טעם אשר הוצאתיך כי הם יודעי' ועדים

והוא טעם מתחלף לאמרו בראשונה כי ששת ימים עשה ה' וגו' והוא ז"ל שם העיקר למסור באמ' כי בעבור היות יציאת מצרים מור' על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול כמדובר על כן אמר אם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכר · וחתם דבריו באמרו ובאר להם כי מיציאת מצרים ידעו שהוא אמר והיה העולם ושבת ממנו · וכבר ביאר הרא"ה על כונה זו מאמר הכתוב ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן ירצה כי מה שהראהו מעשיית הפלאים יהיה לנו קיום אמונה על עצות מרחוק בבריאת העולם כי לא יוכל להתקיים האחד מבלעדי חבירו · והביטה לראות מה שכתב הראב"ע פ' יתרו על פסוק אנכי ה' אלקיך כי שאלה זו עצמה נשאלה לו מאת חותנו ר' יהודה הלוי מחבר הספר הלז באמרו · שאלני ר' יהודה הלוי מנוחתו כבוד למה הזכיר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמ' שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתיך וזה היה בתשובתו אשר כה מגמ' פניו מתפלא למגמ' פני החב' בכאן שהרי כונת הראב"ע פונ' להורו' כי לנעכו יבין שבלתי משכיל הזכיר כן · ולדע' החבר אפי' כלנו חכמי' כלנו נבונים לא היה נמנע הבורא מלפתוח להם ככה מכל מה שבכלל בזה מופ' ויות' ממנו ולהיותם ג"כ דברים נוגעים אלינו בפרט כמו שקדם ואחר כך הקבלה הנמשכת שהיא במראה העין · יש לנו כיוצא בו

בחמישי

לקיחת המזון והגידול וההולדה וכחותם וכל תנאיהם והתיחד בזה הצמח ובעלי חיים מבלעדי האדמה והאבנים המוצאים והיסודות:

מאיש מראהו׳ על כן בשתים יתמהמה המלך להוכיחו מדי דפוני הנה בהוראת אמתת החדוש אשר בלעדיו לא ידים איש מדרגת היותו סגולה על שאר מינו׃ והנה בהודעת התיחסות כל האל לאחד מיוחד ראשון לכל המסתעפי במינו כי כוה מקום ויוכח להתגדר בו הנה הנמשך ממנו להיותו ממלא מקום אבותיו בחשיבות וגדולה׳ וממנו יבשא משך הורע בירוש נחלת הסגולה מדור לדור׃ וכרכו לשתיה שו גדול מאד׳ עד שאם האמת מהכה לו כעדרה׃ תהי אמת הסגולה אבלו נעדרת׃ ותשובתו אל המלך תשאר מעל׳ על כן עוז התאזר לבאת למלחמת זו של מינו׃ וחלם שעמד לסדרו עוז בהראותו את יקר תפארת האיש המעולה אשר אנחנו סמוכים על קבלתו וכנואתו כי זה משה האיש ידענו מה היה לו מההתבשא לכל לראש הבני אדם׃ מגד חפש מחופש אשר חפש החבר׃ בקטן הכל ובגדול כלה להודיע ולהודע כי עלוי מדרגת הנורה יוכר מיתרון הכשר הפעולה היוצאת ממנה׃ וכמו שיבא בחמישי סי׳ יב׳ והנה בא מבטו בדומם בצומח במרנים ובמדבר׃ ומן זו והלאה מעלה יתירה כודעת לבוראו של מרע״ה מגד פעולותיו אשר עשה להפליא ובמשך בזה עד סי׳ מג׳ שם עלו דבריו על האיש הלזה ההולך לקראתנו באבוקת אור בבואתו וקבלתו הנאמנת איך הודיע החדוש עם כל פרטיו׃ ובתורתו בתוב לאמר שלשלת היוחסין מסגולה לסגולה מכי שיש אדם הראשון עלי ארץ עד אשר תכו בקהלתה להיות הסגולה מורשה לקהלת יעקב ובשלם זה בסי׳ מז׳ משם בסעו׃ ויבואו דרך האחרים לתור להם מבוחה ויחנו בהר ספר איזו ראיה מבהלת פנים אל אמתת הקבלה כאשר יוכל שאת קמר הבוגא לא שיחשיב להביא על זה ראיות ברורות כי לא כבחד המבטו ממנו כאשר אמר בחמישי סוף סי׳ יד׳ בדברו על הפילוסופים בדברים שאלה לאמר והם עכ״פ מעולים אחר שלא יחוייב להם קבול מה שאבלבו ואנחנו יחוייב לנו קבול העדות והקבלה אשר היא בראייה עכ״ל׃ הרי כי ברור מלל שלא יחוייב להם קבול מה שאבלבו׃ ואין זה כי אם מחסרון ראיות מכריחות על ככה׃ אבל הבונה המוסמת לעמת פניו של חבר של זה תביט כי כל אשר יוסרו המעתיקים העומדי׳ בכותל בפני הקבלה׃ אחד המרבה ואחד הממעיט׃ כן שם יבוחו וגיעי כח ולאין אונים עצמה ירבה להוסיף אומץ בגבורת אמתתם׃ ויתגלו בזה פני הראות לטעם

הכוזרי ולתוספתו של חבר׃ וכמו שיתבררו ויתגלו הדברים במקומותם והמשבילים יבינו׃ ובכל זה יתגלגל עד סוף סי׳ כט׳׃ אז המלך יקשה על החדוש כרב חילו והחבר הגבור יכגל גרבה עד סוף סימן מז׳׃ כעת הזה יבוא המלך לשוב לגלגל דבריו אלה כי כבר באה שקט דעתו במה שיצא קום מן השטה אשר על פי דברו׃ ואולם בעבור זאת העמדתיך על השקף הכוז׳ הכוללת הזאת בעבור הראותך בה כל הספור מגיד מראשית אחרית׃ והיה כאשר תרד מעבין לעבין ותפרקת עול הקושי מעל צוארך כי עיניך לנוכח יביטו של אשר יהיה שמה הרוח ללכת ועפעפיך ישירו נגדך להעמיד הדבר על בריו ועל מכונו מעתה ירדה אל הפרטים של תמולי׃ יבא דודי לגן עיונו ויאכל פרי מגדיו׃ בדין הענין הטבעי וכו׳׃ אתה הראית לדעת כי מן הפעולות הנגלות תודענה הכחות הפנימיות והצורות הנעלמו׳׃ וכי על הקדמה זו עלה החבר במעלות חפושו בסדר בעלי הנפש׃ צומחת׃ מרגשת׃ ומשכלת׃ על מנהג בוכתו להוכיח במישור כי הנה עם בני ישראל רב ועצום בתפארת הסגולה׃ הוא ל ואיש שקים נורא אשר בנוראות בפלאותיו קבע לו מקום למדרגתו הנפרדת בחשיבות ממדרגת מין האל׳׃ הוא המודיע בתורתו התמימה שלשלת היוחסין מכי שים אדם עלי ארץ׃ וכי אנחנו נושאי משך הזרע מידי נגלה כמו שיתבאר סי׳ מז׳ ומן זו והלאה עד סי׳ נט׳ כאשר מגא לנפשו מבוא באמרו זה רביתי לשמוע׃ ועתה בקטן הכל באמרו בדין הענין הטבעי׃ רל במדרגת הנפש הצומח הנקרא נפש טבעי אצל הרופאי׳ ואכל החב עצמו מאמ׳ ב׳ סוף סי׳ יד׳ באמרו וכמו שהטבע בוא למזג השוה באיכיותיו שיחול בו ויהיה צמח ובמאמ׳ ה׳ סי׳ י׳ שם עלו דברי מתיחסי׳ מאד של הכב׳ הנכו׳ כללו על שלימותן׃ וכחות׳ מושך׃ מחזיק׃ מעכל׃ ודוחה׃ ארבעת בכח הזן לשרת אותו׃ ועמה כח את משב׳ המזון לדם׃ ומדביקו של האיברי ולבסוף ישכהו מכל וכל לטבע הכיזון׃ והזן עצמו עם אחות מרעהו הכח ישרתו אל כח הגידול עד בא של תכליתו באיש ההו׳ ובלם יחד משרתי׳ לכח המולד לקיום המין והכח הזה מולי הזרע ואחר ישני׳ בכחו להפריד מזג חלקיו את לבם לבם׳ ואת לעב לעב׳ כן ליתר החלקי היוצאי׳ מן היכיר׳ גם בכח ינכר להשלי׳ צור כל האיברי׳ והדברי׳ ארוכי׳ ברוב לעמוד על פרטם ילך לו של קרי שם ן׳ סינא אופן א׳ למוד ופ״א וב׳ גם החבר דבר על אודות בחמישי סי׳ יב׳׃ וכל תנאים׳ תנאי התנו

במשפט הכתו' הנו' לאיש על מקומו כהוגא שלו ש' יאמר
סמוך הכאות למען יתכן לו להוציא פעולתו מאין פגע :
סימן לב זה כלל שצריך לפרוש אותו וכו' · ר"ל
אמר ידעתי כי כן האמת אמנם ולפיכך

חפץ באופן מה כי לא ימנעו היסודות מאין חפץ כלל ·
ומ"מ עד החפץ השלם לא באו כבעלי החיים השלמים ·
על כן ייחד להם לשון בפרד ובבדל מן הלשון המיוחס
לשלימי צורת החיות · או ירמוז בא' תאוות של ההשגלו'

לב אמר הכוזרי. זה כלל שצריך לפרוש אותו אבל אמת הוא :

לג אמר החבר ובענין הנפשי התיחדו בעלי חיים כלם ונתחייבו מהם תנועות וחפצים ומדות וחושים נראים ונסתרים תאוות וזולת אלה :

לד אמר הכוזרי גם זה מבואר אין דרך לדחותו :

לה אמר החבר ובדין הענין השכלי התיחד המדבר מכל החיים והתחייב ממנו תקון המדות והמעון והמדינה ושאר ההנהגות ונמוסים מנהיגים :

כ"א מנהגיים :

לו אמר הכוזרי גם זה אמת :

לז אמר החבר ואי זו מדרגה אתה חושב למעלה מזאת :

לח אמר הכוזרי מעלת החכמים הגדולים :

לט אמר החבר איני רוצה לומר אלא מעלה תפריד את בעליה פרידה עצמית כהפרד הצמח מן הדומם והפרד האדם מן הבהמה אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית מפני שהיא פרידה מקרית ואינה מעלה על דרך אמת :

אל תחוש להפסיק בו הכוו' המוסמ' עתה לצורת פניך · כי למועד אשוב אלך לעמוד על פרטיו וכבר נתקיים זה בחמישי סימן י"א באמרו בלשון הזה עצמו · רוצה שתפרוש לי הכלל הזה וכו' :

סימן לג ובענין הנפשי · ר"ל במדרגת הנפש החיונית שהוא' מרגשת : ונפרדים : ר"ל הכח המתעורר שממנו תנועת החפץ בבעלי החיי' וכמו שהורה בחמישי סי' י' וי"ב · וכן קרא שמו הר"אבע פרשת משפטים אצל פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם וגו' בא"מ' ותנועת החפץ והרוח בלב · והנה החבר הוציא הדבור הזה בלשון רבים אולי להתחלק המתעורר לשנים תאווני ורגזני כמו שקדם בדבריהו סי' א' : ומדות · תכונות נפשיות הן טבעיו' הן קנויות בהרגל · כי כל אשר רוח חיים באפיו יטה של אשר יתנהג בו לפי רוב טבעו : וחושים נראים · שמושים עלו והלכו חושים · מודעת זאת בכל הארץ : ונסתרים · חוש משותף · מצייר · מחשב · וזוכר · בכר האריך בענייהם מאמר ה' סי' י"ב · ותאוות · הנה אפשר אמרו שהנה שרנה בו המתעורר בשני חלקיו תאווני ורגזני כמדובר · למה זה יחזור לשנות דברו במלות שונות · אבן הנראה בעיני כי אמר תאוות על הבעלי חיים החסרי' כבעלי הקשקשים אשר זכר בחמישי סי' י"ב הנקראו' אוסטריגי' וקוקילי"א כלעו אשר ימצאו על שפת הים · ואלו אין הכח המתעורר שלם בהם · על כן לא יאות להם שם שפן רק דרך העברה · ושם תאוות יחלא את חסרונם · כי אמנם יש להם תנועת

האחת עזרה הכשואות בכח המתעורר בשני חלקיו שם המערכת בתאווני · וחמש ברגזני · שם הכח · אהבה · ושנאה · חמדה · ונעול · הנאה · ועגב · והמושים עלו · תוחלת · ויאוש יראה אבירות · וכעס · ולכל אלה תולדות אין זה מקום באות להזכיר' וכבר נזכרו מהם בשני סי' ל"ח : וזולת אלה : תכאים מונחים בחק הבעלי חיים לענין כושאי מכחיר בחותם ומזגיהם · כלים מכלים שונים אך לצי הביאור הראשון על אמרו תאוות יהיה אמרו וזולת שה על התפעליות שזכרנו :

סימן לה תקון המדות והמעון · והמדינה · הן הן שלשת ההנהגות הידועות והוא עמד עליה גם בראשי אמריו סי' א' מטעם הפילוסוף · ובכן רמז אל הנהגת הדת הטבעית · ובאמרו ושאר ההנהגות רמז אל הנהגת הדתות המשכות לאלקיות · ובאמרו ונימוסים מנהיגים רמז אל הנהגת הדתות הנימוסיות · והנה עיניך רואות כי הוציא במספר חלקי דבורו אין פה ד"ן ואין יוצאת משווי הסדר הבאות :

סימן לח מעלת החכמים הגדולים · יען לא הזכיר החבר בדבריו הנזכרים סימן לה"ה זולתי ענייני ההנהגות באמרו והתחייב ממנו תקון וכו' · נחשבה שאלתו אצל הכוזרי · אם המכא המבא מדרגה למעלה מבעלי ההנהגות ההנה · על כן האדיר בתשובתו מעלת החכמים הגדולים העולה היא למעלה :

סימן לט אבל שפרידה בין רב למעט אין לה תכלית מפני שהיא פרידה מקרית ·

והמקרים

כו אמר הכוזרי אם כן אני רואה שהורתכ' אינה נתונה כי אם לכם ואין חייב בה זולתכם:

כז אמ' החבר כן הוא וכל הנלוה אלינו מן האומות בפרט נכא' אלינו • יגיעהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו אך באמונתינו לא יהיה שוה עמנו ואלו היה חיוב התורה מפני שבראנו היה שוה בה הלבן והשחור כי הכל בריאותיו אך אנו חייבין בה לא סחורס מפני שהוציאנו ממצרים והתחבר כבודו אלינו מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם:

בתחומי סוף סי' יד • והלא כה דברו של רבינו סעדיה בספר האמונות מאמר ג' וז"ל • אמרו הספרים כי ההגדה הנאמנת אמת כאמתת הדבר המושג בראות • הוא אמרו עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד ע"כ• וכתב הרמב"ן פ' ואתחנן על פסוק רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך וז"ל כשתגיע אלינו התורה מפי הנבור' לאזנינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק וכו' וזהו שאמר וגם בך יאמינו לעולם כי כ כשנעתיק נ"כ הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות כי לא נעיד שקר לבנינו ולא נכחיל אות דברי הבל ואין בם מועיל והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם אבל יאמינו בודאי שראינו כלנו בעינינו כל מה שספרנו להם וכו' • ע"כ • והראב"ע כת' בפי' תילי' סי' קי"ט אשרי נוצרי עדותיו הזכיר עתה שומר העדות שקבל מהאבות ועקר' עדות בעין •

סימן כו אם כן אני רואה וכו' • ר"ל אם כן שענין חיוב התורה תלוה ביציאת מצרים בפתח דבריה ואמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם • וביציאת מצרים אין לזרים אתכם כמצא שהתורה היא נתונה לכם ביחוד ואין חייב בה זולתכם:

סימן כז כן הוא וכו' • ר"ל תורת משה היא מורשה מיוחד' לקהלת יעקב: כי היא לבד' האשה המקודשת לו ית' בקדושי תורת משה ומנותיו בתקון כסת שברכות אשר קדשנו במצותיו קדושין ממש וכמו שבעל העקיד' במתק שפתיו הוסיף לקח פ' ואתחנן שער פ"ח • אמנם עם היותה מיוחדת אלינו • אין הקב"ה מקפח שכר כל הנלוה לא זרהנו מן העמי' כי יגיעהו מן הטובה וכו' • ע"ד מה שאמר משה לחותנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך • ואמרו בפרט • בבקשת כשחאות • להורות בתן שלא כאמר אינו דומה מועטים העושים בעול תורה למרובים אשר בית אלקים נהלכו ברגש להיותם כלוים אלינו באגודה אחת • כי

אמנם כל הנלוה אלינו אפילו בפרט יגיעהו בפרטיותו מן הטובה וכו' • אמנם אשר ראיתי אני טוב אשר יפה כמו מה שאמר הכוזרי בקודמת כו' כי מה שאמר הכוזרי בקודמת אם כן אני רואה שתורתכ' אינה נתונה כי אם לכם ואין חייב בה זולתכם• כונתו שאין האומות חייבות בשמירת התורה בהלתי ניתנה להם • ובכן לא יאות לשלול מהם גמול מעשיהם הטובים ואם הם נעדרים ממנה • ועל זאת באה תשובת החבר לאמר כן הוא ר"ל שאין האומות חייבות בה ויש שכר לפעולתם מכל מקום כי כל אדם מאיזו אומה שיהיה יש לו גמול מעשה הטוב כאז"ל בחסידי או"ה כמבואר סימן קיא • שהוא מקום מתייחם לזה ע"פ הסדר אשר העמידך עליו בפי' כ"ט אמנם ביאר לו שהשכר שמקווה להם על מעשה הטוב יאות בפרט לכל הנלוה אלינו מהר כי לא בלבד יגיעהו שכר גמול מעשה הטוב כראוי לכל אחד מחסידי האומות כאמור אבל יגיעהו נ"כ מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו עם היותו בלתי שוה אלינו כמו שהולך ונושא מפך הביאור באמרו אך לא יהיה שוה אלינו וכו' וכמו שאמר סימן קט"ו בענין הכנואם כי לאזרח בישראל יאתה ושם חלקת מחוקק ספון להרחיב בו הביאור על ככה • ויש בכלל זה נ"כ שלא יהיה שוה אלינו בענין ירושת הארץ • ואם לא כעלה זכרונו שמה • ולעומת המוזכר כאן מהיות התור' מיוחדת לנו יתכשלו דברי הרמב"ן על פסוק ויסעו מרפידי' ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר: וז"ל ויתכן שהבדילו מתוכם כל האספסוף אשר בקרבם וחנו בני ישראל לבדם לפני ההר • וערב רב אחריהם כי לישראל יתן התורה כמו שאמר כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל • וזה טעם ויחן שם ישראל ע"כ: הלבן והשחור • בחות הלשון • כלומר כל העם מקצהו ועד קצהו למקטנם ועד גדולם כי השחור הוא הכושי אשר לא הוכן ליותר מקבול צורת האד' וכו' כמו שקדם זכרו סימן א' • והלבן הוא האיש שהשלמו סבותיו והיה שלם כמוזכר שמה: והתחברות כבודו אלינו וכו' • ר"ל דע לך כי לא היתה בחירתו אותנו בהבון שטוט ולא בשבית

כח **אמר הכוזרי** אני רואה אותך מתהפך היהודי וכבר שב דברך רזה אחר שהיה שמן:

כט **אמר החבר** בין רזה בין שמן הרחב לי לבך עד שאפרש אותו:

ל **אמר הכוזרי** אמור מה שתרצה:

לא **אמר החבר** בדין הענין הטבעי נתחיי'

אלא ברית אלקינו מעל הבחירה הזאת כי על כל הקריבו אליו את אשר בחר בו בקריב אלא באמרנו כי טעם הובאתו אותנו ממצרים שהוא ראשית התחברות שהכבוד להשגיח בנו בפרטות עם השלמתו אח"כ ע"י נתינת התורה: היה מפני שאנחנו קראם הסגולה מבני אדם. כענין אמרם ז"ל במדרש בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות סתם פיהם הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחו' עמים כשם שבני מביאין · ויתילדו על משפחותם · לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני ואח"כ וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן ע"כ · והטיב מאד אשר דבר על זה הרמב"ן פ' ואתחנן בא"מ וטעם חשק שנתקשר עמכם בקשר אמיץ שלא יפרד מכם כלשון וחשוקיהם כסף ויבחר בכם מכל העמי' שתהיו אתם סגולה ונחלה לו · כי הבחירה בכל מקום ברירה מן האחרים ואמר הטעם כי מאהבת ה' אתכם בחר בכם שראה אתכם ראוי להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים ולא הזכיר בזה טעם רק הבחירה · כי הנבחר לאוהב היודע להשכיל את אוהבו בכל הבא עליו ממנו · וישראל ראויים לכך מכל עם · כמו שאמרו ג' עזים הם · ישראל באומות · כי יעמדו לו בכל זכות · או יהודאי או צלוב · וחשק בכם בעבור אבותיכם שהגיע ענינם עד שנשבע להם כדי שלא יגרום החטא ותבטל הבטחתם · וכו' · ע"כ · וכתוב מפורש הוא פ' ראה כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה:

סימן כח אני רואה אותך מתהפך היהודי וכו' · כי איך יעלה על הדעת המצא עם מבלתי עם הוא לב האדם וסגולתו ויתחבר אליו כבוד האלקים ביחוד · הלא כלנו שוים באנושות · ורעה עוד מזאת שתתגאה בנפשך אתה היהודי הבזוי לאמר שעמך היה הלב והסגולה הנבחרת להתחברותו ית' מכל העמים · ומראיהם שאל מהכיר לכם פנים מזולתכם · ובלי ספק בטלה הסגולה מעקרה כי מין במינו אינו פונה לקבוע לו מדרגת חשיבות בפני עצמו · ומשמן דברך יראה כמה שנזרת על ככה · וגם על בטילת עטרה זו לאומתך · ואמרו אחר שהיה שמן הוא ממה שאמר אליו המלך סימן י"ד רואה אני דברך היהודי טוב מפתיחתו:

סימן כט בין רזה בין שמן וכו' · ר"ל הסכת ושמע עד שאפרש הדבר אשר חשבת לרזה כי ישאו שערים ראשיה' וינשאו פתחי העולם ויבא מלך הכבוד לידי ברור ספקו כי עוד אורנו ישועות פני ספורי ואטעימנו שמנוני' דברי על אמרי שאנחנו בקראי' הסגולה יהיה בא ענין הקור' ולבו אל סדר הדברי' הנמשכים · כי כאשר שם החבר לפני המלך סימן כ"ז שאין תורת משה כתובה כי אם לנו · ושאין חייב בה זולתנו · ושהנלוה אלינו מן האומות בפרט יגיעהו מן הטובה וכו' והורה שם בדבריו שהתחברות כבודו ית' אלינו היה באמצעות התורה הנתונה לנו מפני היותנו הסגולה מבני אדם ראה המלך בדבריו אלה מהפכת זרים על כן יבא לקראתו בדברי קנטורין בקודמ' לאמר רואה אני אותך מתהפך היהודי וכו' · ומעתה יתחיל החבר לברר דבריו ומהי ראשית הוראתו על אמתת הסגולה להיותה סבת כל השאר עד דרוש שמלך אותו על אפשרות ההתחברות סימן מ"ח · ואחרי כן סימן פ' על ענין התורה שהיתה אמצעית אל ההתחברות · סוף דבר הקול בשמע סימן ק' על קיום מאמרו שהתורה כתובה לנו בפרט וקולו זה הולך ומתפשט עד סימן קי"ו · ומשם ואילך בא יבא דברו על גמול מעשה הטוב אשר יעשה אדם מן האומות הבלתי חייבות בשמיר' תורתנו · עם תנאי הגר הנלוה אלינו · ובין כה וכה שאול ישאלנו בענייניו המתייחסים · וכן התמו המאמר הזה הראשון שכל יפה בעתו בסדור נפלא בהגיע תור הנערה והער' לבא אל המלך:

סימן לא אמר החבר בדין הענין הטבעי וכו' · הנה החבר בר ומנוקה מכל אשר הכעיסו הכוזרי גם בעם בעבור הרעימו כי המרה את רוחו ויבטא בשפתיו כמדקרות חרב יורדות חדרי בטן באמרו אני רואה אותך מתהפך היהודי · וכבר שב דברך רזה אחר היותו שמן כי לא האמין לו שיהיה לקב' הא' דין סגולה על קנתו עד שיתייחד בו ההתחברות האלקי בפרט · וגם שיוחס זה ליהודי בזה כן משתת

מקום

ולארבים עד שהוליד יעקב אבינו שנים עשר שבטי' כלם ראויים לענין האלהי ושכנה האלהו' בקהל רב ובהם היה המנין ואנחנו קבלנו מנין שני הקדמונים ממשה ונדע מה שיש ממשה ועד עתה :

מח אמר הכוזרי זה הפרט מרחיק המחשבה הרעה מן הלב מהכזב וההסכמה כי דבר כזה אי אפשר שיסכימו עליו עשרה מבלי שיתבלבלו

שדברי ר' יוחנן לא יוכחו על אנוש עצמו כבה"מנם רק על בני דורו כהוראת דברי רש"י והר"ן שכתבו שם כאנוש דור אנוש התחיל לעבוד ע"א דכתיב אז הוחל וגו': לב האדם · ר"ל עקרו · וכדרך אז"ל באיכה רבתי ואת רעתך כי תמר כי נגע עד לבך זה שההדרי גדולה שהית' לבם של ישראל שנא' לבי לחוקקי ישראל וכו': והיו יחידי' ולא רבים · אחרי אמרו שהיו יחידי' נראה שוא ותפל אמרו ולא רבים · אמנם בריבי' אנו לחברו עם הכמש' אחריו לומ' שלא כאו השקיים בכלל היותם רבים עד שהולי' יעקב אבינו שני עשר שבטים וכו' · כי היו כלם ראויים לענין האלהי מאז שהיתה מטתו שלמה בלי שום פסולת · ועל זאת שבחו אהובים ליעקב אבינו באמרם ז"ל פ"ק דתעניות יעקב אבינו לא מת ממאמר הכתוב (ירמיה ל) ועתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו · מה זרעו בחיים אף הוא בחיים · וכפי מה שביאר בו הרשב"א ז"ל · שאר האבות פסולת היה בזרעם ולא נזדקקו התולדו' עד יעקב · ולא היה זרעם כלו ראוי להדבק בחיים ולקבל התורה שהיא מקור חיים עד יעקב · כי התורה היא מזוקקת שבעתים כאמ' אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים · וע"כ לא היה ראוי רק לזרע יעקב שהיה צרוף ומזוקק שבעה זקוקים והוא היה מזוקק בלי פסולת · כי אדם הראשון לא נזקק זרעו רק בשת · ושת בנח · ונח בשם · ושם באברהם · ואברהם ביצחק · ויצחק ביעקב · ויעקב היה מזוקק וכל זרעו אתו כלו זרע אמת והוא זרעו של יעקב שהוא איש אמת · מאמרו תתן אמת ליעקב · וע"כ ראוי להדבק באמת ובחיים והיא התורה האמת והחיים וכל הדבק בה דבק בחיים כאמ' ובחרת בחיים · ואומר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום · אבל אותם שלא היו ראויים לקבל את התורה · כאלו נעדרו מן החיים · וכמאמר הכתוב בנבואה כמו אותי עזבו מקור מים חיים · וכל הנפרד ממקור החיים הרי הוא מת באמת · ועל הכונה הזו אמרו יעקב אבינו לא מת · ולא אמרו האבות לא מתו · כי מקצת זרעם מת · והוא המעיד כי לא היה כח תולדותם חי בלא שום הפסד כי עוד נמשך מעשיו של כחש · ואמר מה זרעו לא מת אף הוא לא מת לומר הזרע מעיד על השורש שלא היה בכח תולדתו שום הפסד או פסולת שאלו יזנו קצת הענפים יראה באמת כי היה בשורש שום הפסד שממנו נמשך לענפים ההם :

ועל כן זרע יעקב שנבחר כלו מעיד על השרש שלא היה בו שום הפסד : וכלו זרע אמת כלכם חיים ע"כ : ושכנה האלקות וכו' · אין ענייננו שוב הדבר אל המקו' אשר היה שם אהלו בתחלה · רק משמעותו שמהיותה שורה על היחידים נעתקה להיותה שורה במקהלים : כאשר פרו וישרצו · וירבו ויעצמו כמאמר מ"ל ודומה לו כי ס"נ באמרו ומעת ששם המלכות לרומיים · ר"ל שנעתקה להם מבעלים הראשונים · ודוגמת זה בלשון תמצא במקומות רבים · ומעין דבריו בפסק' הזאת אמר בשלישי סי' יז אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב וכו' · ע"כ · ונראה שעל היות בני ישראל לב אדם וסגלתו · על כן נתנה בכורתו להם · כאמרו בני בכורי ישראל : להיותם במקום אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה כי הוא ראשית אונו בבריאת האדם וישראל נוחלי מעלתו ימלאו מקום אביהם הראשון בבכורה :

ועל זה ביאר בעל נוה שלום מאמר א' פ' ט"ו מה שאז"ל אדם אתם · אתם קרויי' אדם וכו' · כלומ' אתם ראויים להקרא בשם אביכם הראשון במעלתכם ולרשת נחלתו · אחר שתכלית הכונה האלקית בבריאה תמשך מכם · וכל חפצי אפשים בכם וכו' · ע"כ : ובהם היה המנין · ר"ל כי ברוב עם לעולם כשמר זכרון ימות עולם מורשה קהלת יעקב מקבלת אבות שלמים וכן רבים :

סימן מח · זה הפרט וכו' · הפרט המבואר בספר החומש שלכם · כמה מאדם ועד נח וממנו . ולהלן הכל בפרט כאשר דברת מרחיק מלכות בני האדם מחשבת פגול מהיות בו כזב והסכמה : אם לענין ההסכמה : א"א שיסכימו על דבר כזב עם כל דקדוקיו ופרטיו עשרה מבני אדם בבלי שיתבלבלו בדקדוקי הפרטים ההם · ומתוך בלבולם יכירו בודי הסכמת לידי גלוי · או שהם עצמם יגלו הסוד ע"י בלבול הסכמתם לאיזו סבה · ואם לענין הכזב אשר יקרה בו מצד האמינם לדברי זולתו קל מהרה · רחוק הוא מני ומנאכו כי תוקנן של בני אדם לבודדו ולהשתדל בכל

ויגלו סוד הסכמתם או ידחו דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה כל שכן המונים רבים והמנין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס עליו:

מט **אמר החבר** אבל אברהם אבינו עצמו היה בדור הפלגה ונשאר הוא וקרוביו בלשון עבר אבי אביו ולזה נקרא עברי ובא משה אחריו לארבע מאות שנה והעולם מלא מחכמת שמים וארץ ובא אל פרעה וחכמי מצרים וחכמי בני ישראל חוקרים עליו על אשר לא האמינו לו אמונה שלימה כי הבורא מדבר עם אדם עד

פון על דחיית דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה והיה לאל ידם לעשו' כי על מי לא יקום אורחו להשכיל בדברי הימים המפורסמים אשר היו בלי ספק משתרגים אליהם על איזה פרט מן הפרטים ההם המפורסמים להוכיח על פניו כזבו · ובכן היה השטן שהוא מוסיף אתוכו על ידי הפרט ההוא המוכחש ויפסל · ולכן שהיה זה בקל בהיות כלל המנין מעט היכירם קרוב מאד בימי משה כי לא היה כלו רק אלפים ות"ק שנה · ואין הכזב והשקר יכול ליכנס עליו לא מצד כללו ולא מצד פרטיו כי לפי מעוט השני' ארכ' שרחק הכזב מענייני' כי הרוצה לשקר מרחיק השמכת עדיו ממקום קרוב' אבל הכזב והשקר לזווגם עם הכזב והסכמה שקדם זכרם · ועם היות טענת על זה ממה שכתב הפילוסוף מקולות מים רבים אדירי' אשר שטפו עברו על מקומות שונים כזה אחר זה · והיא הסבה אשר לאבדן ספרי החכמה וכמו שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמ' ו' פ' ט"ו · כבר השיב עליו כהוגן במקום ההוא ע"ש · ואל תבהל ברוחך לחשוב שתואר ראיה זו רבים ישחיתו כי היום הזה תאמרנ' דתות פרס ומדי עם ועם כלשונו להיו' כל איש שורר בדתו להוכיח אהבכמת בעליהן ראיה על אמתתן · וכל האנשים יתנו יקר לבעליהן והנה מובאים אל כמנע הקנון בין שפתים ובדי בזיון וקצף · ש בכי כי לא טובה השמועה הזאת אשר תלבבה מחשבותיך עקודים נקודים · כי הנה המלך זכר בראיה הזאת את אשר עשתה ואת אשר כגוזר עליה באמרו דבר כזה אם שיסכימו וגו' · ובטוב ההשכלו' תבחין ותדע כי ההיא לא תקרא הסכמה רק אמונ' שיאמינו לכוהן אות או מופת המושכי' לבו של אדם כי התחלת כל אחת מהן מיוסדת על דברים נעשים להפליא למראית עיני הנוטים אחריהן · ואת"ה מ"מ נוכיח אמתתן מכח הכד השני שבראיי' הנזכרת שאילו היה כזב היו דוחים דברי הרוצה לברר אצלם דבר כמוהו · דע לך כי אין מעשה תקפו וגבורתו של זה ההקש אלא כשאפשר לעשות מדחה ולסתור הדבר ההוא שחשבנו על כזבו מדברים בגלים מפורסמים לחוש כמו שאמרנו

בענין הפרט הזוכר שאפשרות סתירתו היה תלוי בפרסום ספרי הקדמוניות הראוים לאמנה גם מתאול גם משלשם גם מאז דברו על כלל המנין ההוא מעט היכירה כי המנין קרוב כמדובר וכ"ש בפרטים הנכללים בו · לא כן בענייני התורות כי מי זה יערב לבו לגשת להוכיח כזבו על פני האומר כך וכך תעשו · זה שדרך לבו בו ולעולמו הקשיבו על כי נוראות נפלאתי ונפשי יודעת מאד · הלא אין ענין סתירתו תמור לבית דין פרסום גדול שיוכל להכזיבו לדוגמת המנין ופרטיו אשר עליו יוחדש הראיה הנזכרת · והנה מכח ראיית הכוזרי בתקרבנה אל הדעת שבת החדוש על דרך מאמר הכתוב זכור ימות עולם וגו' · לפי מה שיאמר בו הר"א במרכבת המשנה אשר לו באמרו זכור ימות עולם כמה הם שהעולם שיעור ההוא היה קרוב לשני אלפים ות"ק שנה שנברא והמנין הזה מהשנים לא בא כי אם מהשרש האמתי והוא היות העולם מחודש ולכן מנה העולם בימותיו מהיום שנברא בו · וכמו שזכר החבר לכוזרי וכו' · עכ"ל : גם הנה אמרת החבר גרופה מאד על היותנו מתעפים מלב האדם וסגולתו כי אותה הוא מבקש להוכיח בענם והתשובה למען יצדק בדברו בהשפטו לפני מלך ויעשה כן הדין ליפטר מן התרעומ' והחרפה אשר נשא עליו באמרו כי כ"א אני רואה אותך מתהפך היהודי וכבר שב דבורך רוח אחר שהיה שמן · אמנם דבר החדוש נכנס הנה ע"י גלגול לצורך ענין הסגולה :

סימן מט

אבל אברהם אבינו וכו' · הנה ענין דור הפלגה אשר בא ספורו בתוך הנאים בספר החומש שלכו להגיד איך היתה כל הארץ שפה אחת ואחר כפוכו · יפה כחו להנהיל פנים אל אמתות החדוש ופרטיו כי לו יאתה החכמ' לשון עד זמן ועדן · כמו שהיה מעיק לזה חלוף הלשונות מימי קדם מאין זכרון לראשונים המסכימי' על ככה · על כן שת פניו החבר להוסיף יומן בגבורת ראיה של מעלה אשר החל הכוזרי לעשות על הוראת קיום הספורי' ההם שמתנכם

יובר

מ אמר הכוזרי אם כן אין מעלה במורגשים יתירה על מעלת בני אדם :

מא אמר החבר ואם ימצא אדם שיבא באש ולא יוזק בו ויעמוד מבלי מאכל ולא ירעב ויהיה בפניו זוהר שאין העין יכולה להסתכל בו ולא יחלה ולא יחלש וכאשר יגיע אל תכלית ימיו ימות לרצונו כמי שיעלה על מטתו לישן ויישן בעת ידוע ובשע׳ ידועה עם ידיעת העבר והעתיד מה שהיה ומה שיהיה הלא המעלה הזאת נפרדת בעצמה ממעלת בני אדם :

מב אמר הכוזרי אבל המעלה הזאת אלהית מלאכותית אם היא נמצאת וזה מדין הענין האלקי לא מן השכלי ולא מן הנפשיי ולא מן הטבעי :

מג אמר החבר אלה קצות תארי הנביא שלנו אשר אין עליו חולק אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי בהם ושיש להם אלוה מנהיגם כרצונו (ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו) ככ״א איכנו וכפי עבודתם והמרותם והגיד להם הנעלם והודיע איך היה חדוש העולם ויחס בני אדם קודם המבול היאך נתיחסו אל אדם והיאך היה המבול ויחס השבעים אומות אל שם חם

והמקרים הולכים לאין תכלית כפי התחלף המזגים המתחייב מחילוף הערכים הגלגליים כמו שכתבנו בימן א׳ · אמנם הצורות העצמיות יש להם תכלית מוגבל · וכמו שנזכר בחמישי סימן ז׳ בשם הכוזרי ז״ל ואח״כ אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים · והם עד אין תכלית מרוב · · ואמנם דומים כורו הנמחים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע וכו׳ · ע״כ :

סימן מא ואם ימצא אדם שיבא באש וכו׳ · זה משה האיש ידיננו מה היה לו מהרשות בתוכה ליכנס למקום השכינה אשר נאמר עליו פ׳ יתרו והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה׳ באש · וכתוב עוד פ׳ משפטי׳ ומרא׳ כבוד ה׳ כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר וגו׳ וכמאמר החבר גם בסימן פ״ז אמר ואש שסבבה את הר סיני ובשארה שם ארבעים יום רואים אותו העם ורואים את משה בא בתוכה ויוצא ממנה וכו׳ · ע״כ : ויעמוד מבלי מאכל וכו׳ כאמרו פ׳ תשא ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעי׳ לילה לחם לא אכל וגו׳ : ויהיה בפניו זהר וכו׳ כאמרו פ׳ תשא כי קרן עור פניו : ולא יחלה ולא יחלש · כאמ׳ פ׳ וזאת הברכה לא כהת׳ עינו ולא נס ליחה : ימות לרצונו · הלא כה דבר הכתוב פ׳ האזינו ומות בהר ולא יכוון אד׳ על מה שאינו ברשותו :

סימן מב אבל וכו׳ הכונה · אני אמרתי כי במורגשים אין מעלה יתירה וכו׳ · אבל זה שאתה ממשל בו משלים לא גזרתי אומר על אודותיו שאם היה מקום לאפשרות מציאותו היה זה מדין הענין האלקי לא מן השכלי וכו׳ · אולם אני לא שמתי דברתי עליו רק על המורגשים המנהיגים אותנו מדין שלשת הכחות הנזכרות · או יהיה טעם אבל לאמתת דבר כלשון אבל אשמים אנחנו והוא לשון שכשתמש בו הרבה המחבר הלז וכמו שזכרנו סי׳ י״ד :

סימן מג אשר אין עליו חולק · כי האומו׳ המחלקות ביניהם בכל הייחוס קיימוהו וקבלוהו כמו שקדם סימן ד׳ וסימן ט׳ : אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי בהם וכו׳ · מגמת פניו להורות כי זה משה איש האלקים הנאמן לנביא ה׳ מהודאת בעל דין · כל דבריו האמ׳ והצדק בהודעת השתלשלות אומתנו מלב האדם ומגולתו כפי מה שהוכח סי׳ כ״ז וכפי עבודתם והמרותם · גם זו לישראל ביחו׳ להשגיח על כל פרטי מעשיהם ובהמרותם יתלך עינו ית׳ כאמרו רק אתכם ידעתי מכל משפחו׳ האדמה על אפקוד וגו׳ · אמנם על יתר המשפחות לא תדוקדק ההשגח׳ רק בדברי שקלקול הייסוד תלוי בהם כאמרו כי מלאה הארץ חמס וגו׳ · ובא יבא מעין זה סימן קט״ו גם בשני סימן ל״ב וסימן כ״ח : והגיד להם הנעלם והודיע איך היה וכו׳ · זה ספור התולדות היחסים אשר יודע מהם היותנו ממשפחי׳ ובאים מן הקו האמצעי השוה המה הגבורים אנשי בגולה אשר מעולם אנשי השם · וזה פריו להודיע כי אנחנו נקראי׳ הסגולה׳ ושמא כוון באריכות לשונו אל אשר כתב המורה פ׳ כ׳ מחלק השלישי ז״ל · כאשר היתה פנת התורה שהעולם מחודש ואשר נברא תחלה היה איש אחד ממין האדם והוא אדם הראשון ולא היה באורך הזמן אשר מאד׳ עד משה רבינו רק אלפים ותק׳ שנה בקירוב ואלו בא להם זה הספור לבד היה האדם מסופק בדבר כי נמצאו אז בני האדם מפוזרים בקצוות הארץ כלה ומשפחות חלוקו׳ ולשונות חלוקים רחוקים מאד · בוסר הספק הזה ביחסם כלם

חברון

ויפת בני נח ואיך נפרדו הלשונות ואיך שכנו ואיך צמחו המלאכות ובנין המדינות ושני העולם מאדם ועד עתה:

מד **אמר הכוזרי** גם זה תמה אם יש אצלכם מנין ברור מבריאת העולם:

מה **אמר החבר** בו אנו מונים ואין בין שני יהודים מחלוקת מהודו ועד כוש:

מו **אמר הכוזרי** וכמה אתם מונים היום:

מז **אמר החבר** ארבע אלפים וחמש מאות ופרטם מבואר בספר החומש שלנו מימות אדם ושת ואנוש עד נח עד שם ועבר עד אברהם יצחק ויעקב עד משה ואלה היו לב הארם וסגולתו ולכל א' מהם היו בנים והשאר כקליפות אינם דומים לאבות ולא התחבר בהם הענין הא'הי ונמנה המנין האלה לאלה האלהיים והיו יחידים

וזכרון הסתעפם וזכור שמות המפורסמים מהם פלוני בן פלוני ושכונותיהם ולהגיד מקום שכנם · והטעם המביא להתפורם בקצות הארץ והטעם המביא להחלק לשונותם · ושמתחלה היו במקום אחד ושפה אחת לכלם · כי כן ראוי להיותם בני איש אחד · עכ"ל ולהורות כתן נ"ל בארוכות לשונו שהרוכה לפקר אינכו מאריך בפרטי תנאים · אשר בהמנא פגם באח מהם יוטל דופי בכל עקר הכוזב ההוא וכמו שכת' הר"מם בתשובותיו בלל קז' סימן ו' באח שהספקה צריך קבור כי אין לו מעמד רגל' ואם היה גדול וארוך בקל יפול · עכ"ל · על כן מה שכתב מאו הספורי' בתורת משה שקיים אמתתו מגד מה שהאריכה בהם · כאילו אמרים תאמר הפוך והפוך בשבע דרושות וחקירות אם תוכל למצוא עלה ופחיתה באחד מפרטי הספורי' הללו כי בלי ספק תלאה למצוא הפתח כי אמרת אוק צרופה מזוקקת שבעתים · ומן עיניך ביופי דברי הרמב"ן פ' כח על אריכו' ספור תולדות בח בארכותם לגוייהם · וז"ל וכרב אמר במורה הנבוכים כי זה יאמת לשומעים חדוש העולם · וגם זה אמת כי אברהם אבינו יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ויעיד להם על נח ובניו שראו המבול וראו בתיבה והנה הוא עד מפי עד בכל ענין המבול ועד דבריו על היצירה כי נח ראה אביו שראה אדם הראשון ויצחק ויעקב ראו שם העד במבול ויעקב מגיד כל זה ליורדי מצרים · גם לפרעה ולכשי דורו והאנשים בכל דור יודעים מאבותם ד' או ה' דורות מגידים מעשיהם ותולדותיהם · עכ"ל: מאדם ועד עתה · עם היות שלא הודיע משה בתורתו שנות דור ודור עד עתה כי אם עד הזמן אשר הוא יושב בקרבו · אף גם זאת יצדק אמרו שהודיע שנות עולם מאדם ועד עתה כי משה שהגיד להם הנעלם מהמשך הדורות עד הזמן ההוא · בעשה בזה כמודיע אותם עד דורותינו אלה · כי מזמנו ואילך מפורסם וידוע בקהל רב מהשתעפות הקבלה אשר ענפיה ארזי אל ותשלח

קבירים עד יום אחרון והוא אשר דבר סוף סי' מז' ואמרו קבלנו מכין שני הקדמונים ממשה וכדע מה שיש ממשה ועד עתה · עכ' · ויתבאר לנו כי לא פרץ גדריו לפכות אל הרבים אשר בקשו חשבונות רבים · יובאו מרכו כוכבי חז"ל להטיל ספק במספר מפקד משך שעבוד מצרים · וזמן שני שנתים · אבל רגלו עמדה במישור דעתם וידו אוחזת בשכיני קבלתם שבאמנת · ובא האות והמופת סימן מט' ובשני סי' כג' וכו' כי הולך בתומו בדוק והלא סדר עולם בידך אשר ממנו תבין שנות דור ודור על כן לא טרחתי להביאם אליך ולהכניס לפניך:

סימן מד גם זה תימה' כמו שהיה תימה אמרך שאתם נקראים הסגולה:

סימן מז אדם שת אנוש כו' הזכיר שו בשמותם לעונם פרסומם · ומה שהכנים אנוש בכלל הסגולה מסכיר פני' לכאור' שתהא דעתו זולת דעת חז"ל האומרים פ' כל כתבי כי היה אנוש עובד אלילים · דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל ישראל המשמר שבת כהלכתה אפי' עובד אלילים כאנוש מוחלין לו · שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת · עכ"ל · ובפי מה שהבין מפשוטו הרמב"ם ז"ל בראשון מהלכות עכו"ם וחקותיהם ושכתב החבר לדעת החכם ר' ידידיה הנקרא פילוני בספרו המכוכה מכהנו של רע לארוב אל הטוב · כי אנוש נדיק תמים היה · והיא לדעת הרא"בע אבל פסוק אז הוחל לקרא בשם ה' · אך אמנה עם טוב העיון נשי' נה שמם עלו ספורים דונמת אלו · כדע כאמנה שאין לנו הוכחה ברורה על דעתו בזה · כי שם שם לו חק ומשפט שלא לכל בעל סגולה יחוייב הנדק ודי לו שיהיה בשורש תולדתו שיוליד סגולה · ושם כשהו מתרח אבי אברהם יעויין שמה · ואפשר גם כן שיהיו בענין אנוש מדרשים חלוקים שכן מנינו בב"ר פ' כ"ד בעון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק · אמר להם עד כאן בצלם ודמות · מכאן ואילך קינן קנטרין וכו' · עכ"ל · או באמר

וספר ויבחן היותו עם סגול' אשר אתו היתה זאת לראש פנת כוונתו כאמור · וזה מעשה ההודאה על ידי כרוז הספור הלז כי רב חילו כמדובר · והלא כה דברו יקר הולך · כבר הבעתי לפניך דרך כללות משמוש הנחלה על אדם הראשון יכיר כפיו ית' ככתוב על ספר תורת אלקים אשר עדותה נאמנה מאד להבין ולהורות על ידי פרטי הספורי' כי הסגולה מורשה לבני קהלת יעקב · אחת דברתי שתים זו שמעת גם בחלום כאשר דברת · אמנם טוב תתי אותה לך חזקה ומיוסדת בבחינת איזה פרט מיוחד ורשום שבספורים הגם אשר בהגלות נגלות אמונתו אבלך תתנשא לעומתו אל האמו' החדוש והנמשך אליו בנחת רוח · וראייתי כזה תינק מן הדדים שעשית לי המקום הנה · אוציאה כאן אתהם אליך להשביע בטוב עדיך · וזה כי מכלל לב האדם וסגולתו שזכרנו אחד היה אברהם מיוחד לראש יחס אומתנו כאמ' הביטו אל בור נוקבתם וגו' · הביטו אל אברהם אביכם וגו' · והוא עצמו היה בדור הפלגה כי בימיו נפלגה הארץ · ונשאר הוא וקרוביו בלשון עבר אבי אביו · וזה יודע מצד מה שבא להם בכתוב לשון נופל על לשון בלשוננו זה · כי הנה עבר קרא שם בנו פלג כי בימיו נפלגה הארץ · ואברהם נקרא בשמו על שם אב המון גוים · ויצחק בנו על שם ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד וגו' ועל שם צחוק עשה לי אלקים וגו' ויעקב על שם וידו אוחזת בעקב עשו ורבים זולת אלו · ולזה נקרא עברי להתיחסו אל עבר לא מפני היותו מעבר הנהר שא"כ מה הוא ענין אמרו כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברי' לחם וכי המקו' גורם מניעת אכילתם גם יחד אין זה כי אם על דתיהם שונות להיות מחזיקי' בדעות עבר · אלא ודאי נקרא עברי להתיחסו אל עבר כאמור כי אברהם לסגלתו ולא לתרח אביו יחשב (וכמו שיתבאר סימן נ"ה) ובכן הלשון ההוא נאה לו להיותו נוחל מעלתו בסגולה · והנה בספור ההוא שנכתב בתורת משה לא יפול עליו הכזב מצד קירוב הזמן כי הנה בא משה אחריו לארבע מאות שנה ואתה אמרת כי על מבין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס · ואם כנה אתה אומר על מבין שבות היגירה אשר היו בימי משה כאלפים ות"ק כל שכן שיצדק במבין מועט של ארבע מאות · ולפעולות אדם בדבר שפתיך שהיו משתדלי' לדחות דברי מי שירצה לברר אבלם דבר כזה · היטבת לראות ותקבע בה מסמרים מצד מה שידענו מחכמת אנשי זמנו של מרע"ה ומכהנם עמו לבלתי שמוע אם לא זרחה השמש עליו ועיניהם תחזינה ראיים חושיית · ואפילו בני עמו היו מפקפקים במעשיו והביטו

אחרי משה לדקדק עמו עד חוט השערה · ובם שאיש זה בחק אנשים אשר לא מבני ישראל שמה · וכבר עלה המורם במסלה הזאת פ' ל"ה מהשני באמרו על מרע"ה הגידה התורה עליו ג"כ שלא יקום נביא לעולם שיעשה אותות בפרהסי' לעיני האוהב והשונא שהאות לו והחולק עליו כמו שעשה משה והוא אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים וגו' לעיני כל ישראל · שהוא קשר הכב שני הענינים יחד שלא יקום נביא שישיג כהשגתו ולא מי שיעשה כמעשיו · ואחר ביאר שהאותות היו לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו שחולקים עליו והיו ג"כ לעיני כל ישראל המאמיני' אחריו שנאמר לעיני כל ישראל · ע"כ : וכל החרדה הזאת שיפם אבלם מיראתם תחבולות החכמות השמימיות בעבור הכוכבים שמא יודע היה משה עת בקיעת ים סוף דרך משל כפי משפטי מערכת הכוכבים ועל כן נטה או את ידו עליו ויבקעהו כמו שיפה כזבים על זה בילוסו הכלדיי או שמא עשה זה באופן אחר זולתם על ידי כשפים והורדת רוחניות · וכל אלה שתחבולות הם מאשר לא יעמדו למחקר וכו' · שמתוך שמחקר יוכר זיופם מה שאין כן שענין האלקי באמת אשר הוא כזהב המזוקק הולך ומוסיף · ואם ככה קרוב אליהם הדבר מאד ונפקחו עיניהם בחכמה ודעת והורגלו בחקירת עניניו · איך יעלה בדעת שבאמת יבערו ויכסלו כי ידומה אבלם וירוץ לבם פתאום להאמין בדברי משה על ענין הפלגה ופרטיה · מי ישום אלם או עור לבלתי פנותם אל בטול כזבו פן ירבה התפשטותו בעולם בעמד' כנגדו להלחם בו ועלה מן הארץ על ידי הכתב והמכתב חרות על לוחות דברי הקדמוניות · ובפרט בהיות ספור הפלגה נוטה ונשען לגבול פרטי יחסי האומות ומחלקות ארצותם כי ברובם כן יתיחסו כולם המספר אותם בסמכא שתירת איזה מהם על פי ספרי דברי הימים הקדומים ערכה לפני התיגנה מלך אדיר היתכן לאדם היום (אעפ"י שאין החכמה מצויה בעולם כמו שהיה בעת ההיא) לאמת אבלכו · (ואם לא הגענו לחכי מרבית חכמתם של ראשונים שקדם זכרם ·) בזב ביחס אומות מפורסמות שהכל יודעים בטיב ענייכם ובדבריהם ר"ל במאורעותיהם · ובלשונותם שכל אלה הם דברי רשומי' שאין דרך העולם להעלים עין מחקירת אמתתם ושלשלת קבלת אבות מצוים בענייכם · ועם זה יהיה הדבר פחות מת"ק שנה · כי בלי ספק כל פרטי מעשיהם בספר נכתבים · איך יתכן זה שנתפתה ונעלים עין מלחקור על ענייכו מפי ספרי' וסופרי' אשר כח בהם להורות על הספק המסופר בהיות בו כזב · ואתה המציין

שהשמיעם דבריו בעשרת הדברים וכן היו עמו ולא מסכלותם אבל מחכמתם מיראתם תחבולות החכמות השמימי׳ בעבור הכוכבים וזולתם מאשר לא יעמדו למחקר מפני שהם כמו הדבר המזויף והענין האלהי כזהב המזוקק הולך ומוסיף ואיך יעלה בדע׳ שידומה אצלם כי הלשונו׳ אשר היו לפניהם כחמש מאות שנה היו לשון עבר לבדה ונפלגה בבבל בימי פלג ויחס אומה כך וכך אל יפת ואומה כך וכך אל שם ואומה כך וכך אל חם וארצותם כך היתכן לאדם היום לאמת אצלינו כזב ביחס אומות מפורסמות ובדבריהם ובלשונותם ויהיה הדבר מפחות מחמש מאות שנה:

נ אמר הכוזרי זה לא יתכן ואיך יתכן זה ואנחנו מוצאים החכמות בכתב ידי מחבריהם מחמש מאות שנה

פא״כ עיניך וראה איך פתח החבר בארבע מאות ושיים בפחות מחמש מאות כי תחלה אמר שבא משה אחר דור הפלגה לארבע מאות שנה ובסמוך אמ׳ כי מן הפלג׳ עד משה פחות מת״ק ׃ והשבות אל לבבך כי אברהם היה בפלגה בן מ״ח שנה כדברי בעל סדר עולם פ״א׳ כמנא מן הפלגה עד שנולד יצחק נ״ב שנה ׃ ומשנולד יצחק עד צאת בני ישראל ממצרים ת׳ שנה ׃ שכן כתוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו׳ ארבע מאות שנה ׃ זה יצחק על דעת חז״ל ׃ וכן כתוב בסדר עולם פ׳ ב׳ ואחריהם החזיקו רש״י והרא״בע ׃ הרי מן הפלגה עד משה עת בא דברו לישראל תצ״ב שנה כי השלשי׳ שנה הנזכרים באמרו ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה׳ מארץ מצרים ׃ היו משנגזר׳ גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק וכמו שכתבו רש״י והרא״בע ׃ ואף אם נאמר שהיו תוספת על הארבע מאות כי הוסיפו על חטאתם שפשע אחר הגזירה כדעת הרמ״בן ׃ עדין אינן אלא תפ״ב ׃ זאת גם כן תשיב אל לבך כי אב ובנו שני דורות כדעת חז״ל וכמו שכתב הרא״בע פ׳ שמות על אמרו וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא שאין הדור קצוב למספר שנים כך וכך ׃ רק משהוליד בן ראה ב׳ דורו׳ וכשהוליד בנו ראה ג׳ דורות וכן תמיד באופן כי ימצא דור ארוך ודור קצר לפי רוב ומיעוט שני האדם אשר יוליד ׃ ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבן עזרא את יצחק המשכיל בסוף ספר איוב כי הוא היה אומר שכל דור ל״ה שנה וחשב להסתייע ממה שכתוב שם ויחי איוב אחרי זאת קמ׳ שנה וירא בניו ואת בני בניו ארבעה דורות וכשתחלק קמ׳ שנה לד׳ דורות יגיעו לכל דור ל״ה שנה ׃ והרא״בע גלה את ערות טעותו והסיר כל הספק ההוא מעלינו באמרו כי ארבעת הדורות הם כלל כל מה שראה בין קודם שבותו בין אחר שבותו כי דור הולך בקצרה ודור בא בארוכה כמו שזכרנו ׃ אמור מעתה כי באמרו ובא משה אחריו לת׳ שנה ר״ל אחר הדור ההוא שהיה בו אברהם כאמור ׃ כי אחרי הולידו את יצחק ׃ נ״ב שנה אחר הפלגה כתחלת הדור וגם לדעת הרמ״בן יצדק אמרו לת׳ שנה על שהיו המנין ההוא בשלשי׳ שנה ׃ אמנם הקרוב לפי דרך זה שדעת החבר כרש״י והרא״בע ולישנא דארבע מאות דוקא קאמר ׃ ובאמרו פחות מת״ק שנה ר״ל בבחינת הזמן ההוא עצמו אשר בו נפלגה הארץ שעל בחינה זו הרי הם תצ״ב שנה או תפ״ב לדעת הרמ״בן והרי הן עכ״פ פחו׳ מת״ק ׃ והדבר מבואר כי לפי שטה זו יתבאר אמרו ובא משה וכו׳ ׃ על ביאתו לישראל ולפרעה להוציא העם ממצרים ׃ שהיה אז בן שמונים שנה ׃ אף יש לנו בזה שטה שנית כי אמרו ובא משה אחריו וכו׳ הוא על ביא׳ משה לאויר העולם אחר זמן הפלגה ממש ת״ב שנה לפי שטת הרמ״בן בתוספת השלשים שנה על הארבע מאות כמדובר ויהיה אמרו אחר כך כחמש מאו׳ שנה או פחות מחמש מאות בבחינת זמן יציאת מצרי׳ שאז בא משה אל פרעה והיא ביאה שניה שזכר אבל אמרו ובא משה אחריו לת׳ שנה וכו׳ ׃ ובא אל פרעה וכו׳ ׃ ועתה כי העברתי את אשר לי בביאור כל ההכנה הזאת בכלל ׃ אחזור על פנים קטנים זעיר שם זעיר שם ׃ וכן היו עמו עמו ׃ ר״ל פנים אחרי כן יבאו בני עמו לסתרים כנגדו ולהרחיק בענין אמונ׳ אומן כמה ימרוהו במדבר בעבור הככבים ׃ מצד ידיעתו בגזירת משפטם לכל זמן ועת לכל חפץ ׃ וזולתם ׃ לדעת לעות הורדת הרוחניות ולעשות בהם כשפים עי׳ קטור למלאכת השמים וכיוצ׳ על דרך מה שזכר המורה בשלישי פ׳ כ״ט ׃ לא יעמדו למחקר וכו׳ ׃ בחתימת הספר תמצא כיוצא בו ׃ ולכפסך יכעס ׃ כי הלשונות וכו׳ ׃ היו לשון עבר לבדם וכו׳ ׃ כי אמנם הלשונות שנתרבו אח״כ היו מתחלה שפה אחת ודברים אחדים בלשון עבר ואחרי כן נפלגו ללשונות ג׳

סימן נ ׃ זה לא יתכן וכו׳ כי אפי׳ הריקנים שבבני אדם יקומו לכך וישתדלו למצא דרך אל

ודבר מי כנא איכנו שהיה מחמש מאות שנה לא יעבור הכזב על הגלותו כמו היחסי' והלשונו' והכתיבות :

נא אמר החבר והיאך לא היו חולקים על משה במה שאמר והיו עמו תובעים אותו כל שכן זולתם :

נב אמר הכוזרי אלה דברים מקובלים חזקים ומיוסדים :

נג אמר החבר האתה רואה שהלשונות קדומות אין להם תחלה :

נד אמר הכוזרי אבל הם חדשות מוסכם עליהם מורה על זה חבורם מן השמות והפעלים והמלו' והם מן

הסתרת הכזב והעלותו מן הארץ בהיות לא ידם לעשות. כמו שהוא ענין הזה. כי אנחנו מודים שהחכמות בכתב ידי מחבריהם מתק״ שנה. וכן היה הענין כדבר מי שהיה מזמן כזה אשר בלי ספק לא יעבור עליו הכזב מכל הגלותו מספרי דברי הימים. וכמו אלה דברים המפורסמים בקל מאד להמנע ספק הכזב. הלא המה יחסי המשפחות והלשונו' והכתיבו' שעומדי' בהם עמים עליהם לבניהם יספרו ובניהם לבנים לדור אחרון. ולפי זה אין בדברי המלך תוספת על דברי החבר בקודמת רק הרחבת ביאורים. אך אפשר עוד לומר כי מדבריו של חבר הקודמים לא הבין המלך ראיה על הדבר כי אם מכח היותו ביחס אומות וכו'. והדבר מפחות מתק״ שנה כי אמנם אף מזולת כתב יד המחברי' הלא פרסום שמקובל מזמן קרוב כזה הוא יעיד על אמתת ענייניהם. על כן אמר המלך קיים ראשונה ראיית החבר המובנת לו מדבריו הקודמים. ואחר כך הוסיף תת כח לו מכל כתב יד המחברים אשר כע וכד היה בארץ מתק״ שנה :

סימן נא והיאך לא היו חולקים וכו'. כיון שעל דבר קרוב מתק״ שנה לא יעבור כזב מכל הגלותו כי זה כל האדם אפי' בחק הגרועי' שבהם. א״כ כשהודיע משה ענין דור הפלגה כי קרוב הוא פחות מתק״ שנה. היה ראוי שיחלקו עליו הפקחים שבדורו או היה בענין שהוא מקום של כזב כי לא יכבר מהם אשר זממו להכזיבו. מן הבא בידם מספרי דברי הימים בזמן הקרוב ההוא. גם לא היו נמנעים מלחלוק עליו גם בני אדם גם בני איש כמו שמצינו שהיו בני עמו תובעי' אותו כדי להתגרר עמו על עסקיהם. וכל שכן זולתם :

סימן נב אלה דברים מקובלים וכו'. ר״ל שעם היותם מקובלי' הנם ג״כ חזקי' ומיוסדי' שזכות הסברא השכלית מסייעתן :

סימן נג האתה רואה שהלשונות קדומות וכו'. עם היות דעת המלך כוחש ונוטה לראיית החבר השרושה על קיום החדוש שממנו תולדות קיום לסוף עקר מגמתו להושיבו עם

בני הסגולה עם אלקי אברהם הנשאר בלשון עברי בעת הפלגה כמדובר. רצה החבר לחדש טוב טעמו על מעשה בראשית בהסבירו פנים לראיתו הקודם ועוד בה כוכפו כמו שיבא להשקיט המית פקפוק הסגולה על כי גם במדעו מלך. אל יקלל אותו בחרפו' וגדופים כאשר עשה לו על ככה סי' ... בה באמרו אני רואה אותך מתספק היהודי וכו'. כי שניקוהו דבריו אלה הרבה מאד (כמו שכתבנו סי' ל״א) ועדיין אבלו רישומן ניכר. ועתה עם היות כי מלך בינפי בהכתו מחויבת עיניו. הנה הוא יוכל לקראתו בשאלתו ובקשתו לאמר פנה אלי וחנני מענה לשון על טבע הלשונות אשר בכלל ענייניהם בראיתי הקודמת. היתכן קדמות לפי טבען אבל מחשבתך. ובעת הזאת אל תתן עיניך ביופי הראיו' שבחבר הבאת על חדוש העולם ופרטיו עם מה שהשבעתי בבחינות בפסק בחנות שני הראות כמדובר. הסב עיניך מנגדם שהם הרהיבוך להאמין שאין קדמות לעולם ומזה ג״כ שאין בלשונות קדמות. אך עיניך במשפחת הלשונות וטבען מצד עצמן האם אתה מכיר בענייניהם שיהיה אפשרו' הקדמות ברוך בעקבותם. ובכן עם קדמותן מחוייבת בלי ספק טבעיות. שאם היו מוסכמות היו המסכימים קודמים של המוסכם ולא יהיה כאן קדמות כלל להיות ענייני תלוי' בהעדר התחלה. והנה עין בעין נראה כי כוונת החבר בשאלה הזאת היא להראות פנים ולקרב עוד אל השכל אפשרות ענין הפלגה שזכר הוא עצמו בסמוך פן יאמר אויבו יכלתיו בהקש שכלי מורה על היות הלשונו' טבעיו' לא הסכמיו' כמו שמתחייב מן המסופר ההוא כי יגלו כי ימוט היתד התקוע אבל קבלתנו. באמר כי אין יתרון לבעל הלשון להיותה מצות אנשים מלומדה. על כן הסיר המעיק הזה. כי בהסרתו קרן הקבלה תרום בכבוד וזאת אשר יבחר בו לעקר כוונתו בענין הסגולה יקריב אליו :

סימן נד אבל הם חדשות מוסכם עליהם וכו'. הכונה שאילו היו טבעיות היו לקוחות מזולתי הדבור מבלי אמצעי רק קולות בחון הרוכה

האותיות הלקוחות ממוצאי הדבור :

נה אמר החבר הראית בודה לשון מלבו או שמעת עליו :

נו אמר הכוזרי לא ראיתי ולא שמעתי ואין ספק (שהגיעו אליה) נ"א שהיה בדור מהדורות ולא היתה קוד' לשון

להורות על כונת משמיע · ובמקום אמרו רעב אנכי ללחם היה דרך משל נותן בקולו קול אה אי או וכיוצא וכמו שספרו על התרנגול כי כאשר יעוט עלי אוכל ישמיע בחוץ קולו בקריאת התרנגולת לבא גם היא להתענג עמו כטוב לו ועל בהמת היונה יאמר ג"כ שהיא סימן לקריאת בת זוגה · אבל בהיות הלשונות מורכבו' ומחוברו' מן השמו' והפעלי' והמלות שאין מונחים מבלי הדבור כאשר הם שם בזולת אמנם רק חבורם מן ה שאותיות הלקוחות ממוצאיהם בפנים משונים · ראיה מחכמו באופן מה על היותן מוסכמות :

סימן נה הראית בודה לשון וכו' · הכונה במה תאמר שהלשונות מוסכמות האם ראית או שמעת בודה לשון מלבו זה ודאי לא ראית ולא שמעת ואיך א"כ יעלה בדעת שהלשונות חדשות מוסכם עליה' שלא מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש: ועם היות שכבר גלית פני הראות לדבריך הקודמים לא נפטרת מידי צורך הסרת כל הספק הזה מעליך :

סימן נו לא ראיתי ולא שמעתי ואין ספק וכו' · ר"ל עם היות שלא ראיתי ולא שמעתי עדיין אני אומ' כי בלי ספק הגיעו אליה · ר"ל ש' הכחת לשון אשר בדו מלבם בדור מן הדורות בזמן שלא היתה קודם לכן שום לשון שהסכימו עליה · והכחת שהלשון אשר הגיעו אלינו בדור מהדורות היתה מהסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון · ר"ל כי כל עם ועם לקחו להם לשונות מכל אשר בחרו · והיה זה בקל אצלם למה שעדיין לא היתה להם שום לשון לזויתם עדיין חדשים בעולם · שאלו היתה להם מקדם לא היו מניחים אותה כדי לבדות מלבם לשונות אחרות כמו שעתה כדרכך כן הוא שלא נראה ולא נשמע בודה לשון מלבו הואיל ויש להם לשון על מה שיסמוכו והנה אם שמעת בעסקי שעה לאחר שהוסכם על לשון מה אין לך להקל בעסקי דורות ראשונים בעת היותם חסרים ממנה · ובנ"א כתוב ואין ספק שהיה בדור וכו' · ואין חלוף בכונה · ויתכן לפרש אמרו מהסכמתם וכו' כקשר ונמשך לשלילה הקודמת לו כי יאמר שלא היתה קודם לכן לשון שהסכימו עליה מהסכמת עם וכו' כמו שהיה ענין שהסכמה זו בדור מהדורות בלי ספק והכל יעלה לכונה אחת · והנה זה כלו הולך מהלך שבילי דעת הרלב"ג בפירוש מספר מלחמותיו חלק א' פ"טו באמ' כי לא יתכן שיסכימו אומה מהאומות יחד לשנות לשונם ללשון אחר שלא יתכן שתהיה שם סבה תביאם אל זה ושהוא מגונה מאד שיאמר שיסכימו אומה מהאומות יחד בדבר לבטלה וכו' ועוד שהלשונות לא הורגשו מעולם משתנים וזה השנוי בזה הזמן הארוך אשר הם הועתקו אלינו קורותיו ר"ל שיקומו אנשים יבטלו לשונם ויחדשו להם לשון אחר · כ"ש שאין ראוי זה מכל מה שיקר' מההפסד לאומה ההיא בזה הפעל וזה כי בעבור שחויב בחכמים שבדו' ודור שיחברו חבורים וספרים בחכמות ובנימוסים להשלים בעלי הבריאה החסר' להיישירם אל השלמה אין ספק שהכלל לא יסכימו לבטל הלשון ולמנוע התועלת בספרים השם מהבאים אחריהם · עכ"ל · והנה רוח התשובה הזאת המשכת מכח שאלת החבר היא מרחפת על פני ראיותו הקודמ' בענין הבלגם כי הטבע לא יבגד אליו רק הוא מסכים מאד לאשרו ולקיימו : ולמדנו לפי דרכנו כי מאמר התורה שהיתה כל הארץ שפה אחת אשר הוא לשון עבר ושהוא הקדוש שעליו נשאר אברהם כמדובר · איננו טבעי רק מוסכם הסכי' עליו אדם הראשון כדבר התור' פ' ל' מחלק השלישי באמרו ומה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו אמרו ויקרא אדם שמות וגו' למדנו שהלשונות ההסכמיות לא טבעיות כמו שכבר חשבו זה · עכ"ל · ומה לך בן אדם כי תכוס המעיין תשוב לאחור מלהאמין כי החבר במכוונת שאלתו הנזכרת העלה ג"כ ראיה נכונה על הקדוש על פי הדרך אשר הכין לו הרלב"ג כדבר שפתים ענה וגבורה למלחמה בספר מלחמותיו אל המקום אשר היתה שם הוראת אנבענו בתחלה · וזה כי אחרי הוכיחו ביושר משפט צדקו שהלשונות אינן טבעיות רק הסכמיות כתב כי כבר יחוייב שיהיו המסכימים קודמים ללשון בזמן ואם היה להם לשון אחר קוד' יהיה מתחייב בו גם כן מה שחייבנו אותו רבונו שכבר יחוייב שיהי' הסכמיי ושיהיו המסכימי' קודמים ללשון ההוא בזמן · ואין לאומר שיאמר שיהיה להם בזה האופן לשון לפני לשון אל לא תכלית וזה כי מפני שכבר התבאר מענין הלשון שהוא הסכמיי · הנה לא יתכן שיסכימו אומה מהאומות יחד וכו' ככל היוצא מפי העתקת לשונו שנמשך לזה ככתוב למעלה · וגם אחרי כן האריך למעניתו במה שהוצרך אליו להוליד ממנו מה שהוליד ר"ל שיהיה המין האנושי מחודש במוחלט · וזאת התורה אשר שם בזה לפנינו כי להיות

המין

המין האנושי מצטרך ללשון להעמיד אישיו ומינו הזמן האפשרי לפי שהוא מדיני בטבע כי לא ישלם לו המצטרך אליו בעמידתו אף במלאכות רבות גם הוצרך אל השלמות בחכמה וכמו שקדם בראשית הפרק ולא ישלם זה רק בהקהל׳:

שהסכימו עליה מהסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון:

כז אמר החבר השמעת על אומה שחולק׳ בשבוע הידוע שהתחלתו מיום ראשון והשלמתו בשבת היתכן שישוו

ולזה חוייב הלשון לשאול בו קנינו לקנות מה שיצטרך לקיום גופו ולהגיע השלמו׳ האנושי כפי מה שאפשר אם כן רחוק הוא שימצא המין האנושי זמן בב״ת בזולת לשון· ובכן יחוייב שיקדם המצאותו ללשון. זמן שיש לו תכלית וא״כ הוא מחודש· ובכן לא ירחק מעמק המקום לתלות בדברי החבר כונה זו עצמה במה שהוכיח אמתת ענין הפלגה· כי הנה מאשר ידענו הסכמות אנשים על לשונו׳ לא היו מתחלה· נדע באמת כי גם הלשון שהיה להם בתחלה היה מוסכם· שאלו היה טבעי לא היה אפשר העתקם ממנו בבלתי אפשרות האבן לעזוב טבע רדתה אל הארץ בהיותה נזרקת כלפי מעלה· וגם כי תרגילנה בזה אלף אלפי פעמים למען סור משאול מטה היא לא תגלה· וכמו שכתב הפילוסוף בשני בספר המדות בראשיתו והוא ע״ד זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי· וכן הדין בכל יתר הדברים הטבעיים· ולע״ע שכודם כי האדם המוטבע בלשון א׳ הוא שליט בעצמו להתלמד ג״כ בלשון אחרת מצד היות לו הכנה על ככה מ״מ לא יוכל לעזוב לשונו הטבעי אליו כמו שלא יהפוך כושי עורו· וזה כי אין דברינו כאן על מה שהאדם מוכן אליו מטבעו להשיגו כהרגל בענין המדות שאינן לא טבעיות ולא בלתי טבעיות רק האדם בטבעו מוכן אליהן כמו שביאר הפילוסוף בשני מס׳ המדות· אבל הכונה באמרנו טבעיות שתהיינה בסגולה בשחוק יושר לא יוכלו להעתק ממנו כל ימי היותו לא ימושו מפיו ומפי זרעו ומפי זרע זרעו מעתה ועד עולם· והנה הואיל וגם שלשון הקוד׳ היה הסכמיי בהכרח א״א למוסכ׳ שיהיה בזולת מסכים קודם לו בזמן· ומזה נעמוד על אמת החדוש באורח זו ישלך הרלב״ג במלחמתו הנזכרת· כל זאת באתנו ולא העלינו עד הנה על ראש שיחתנו דבר יאות לקרב אל הדעת שהסכמת הלשון שהוא היתה שאיש אחד ראשון הוא לבו לחדושו הוא הלב והסגולה אשר אליו כל הסגולות הנמשכות מיוחסנה וממנו פנה וממנו יתד לתלות עליו קיום דברו אשר החל בו לבורו׳ שיש במין האדם סגולה נתיחס אליה· והנה אם השמות יהרסון מהיות שם אבן שתיה ראשי׳ סגולה במין האדם צריך מה פעל בעשותו שמוכות לענין הפלגה ולקבלת החידוש· כי מי זה אמר ויהי נכון בטעמו כי יש לנו אב זקן ראשון לשלשלת היוחסים הוא הראש והלב שממנו תוצאות החיים הנמשכים וסגולתו דבקה במעולה שבנטיעותיו על הדרך שכתב סימן מ״ז וכי אברהם שנשאר הוא לבדו מדור הפלגה בלשון עבר (כי השאר בדדו הלכו להיות כל איש מדבר בלשון עמו) הוא היורש נחלת הלב והסגולה· ומי יודע אם באולי היו מקדם מפעליו מאלו ראשי יחסים רבים וכן רבים עתה עם הארץ שבן לולא היו בבריאה אחת כלם גם יחד איננו גדול במין הזה שאחד יותר מחברו וכל הטעמים המסתעפים ילכו איש בשם אבותיו הראשונים השוים בגדולה הואיל ודין הקדימה בטלה מהם ובכן לא תהא מעלה יתירה נודעת לאברהם בהיותו מסתפח בנחלת עבר ולשונו מודבק במלקוחיו כמו שזכר סימן מ״ט כי הרבה סגולות יש מה עצמו ראשיהם אשר יוכר יחד לנס ולא אחד בהם לב וסגולה מכל מין האדם· ואם לא נמצא כזה איש אשר רוח בו בנפש יתירה על שאר מינו למה תאמר יעקב ותדבר ישראל אשר בך אתפאר בתפארת היוחסים באמרך אמור כי אברהם ראש יחסך הוא הלב הממלא מקום אבותיו בסגולה· על כן הוצרך החבר להוסיף עוד שנית ידו בשאלתו הנמשכת לקנות שם סגולה לשאר עמו במה שבונן חן ברור על יתר לירות במו אופל הספק הזה לישר בו לב המלך אל הנכונה לכאותו הדרך במעגלי צדק עד יביאהו למחוז חפצו להודות כי הוא נאות להמצא שם ראש היחס אליו גוים ידרושו על שלמות הלב והסגולה· והיו למאורות להאיר על אמתת מה שאמרנו בנודף העברת הספקות הללו הדברים אשר הוסיף הכוזרי באולי הבבא הזאת באמרו שהסכימו עליה מסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון· והלא מספיק היה לתשובת השאלה מה שאמר ואין ספק שהגיעו אליה בדור מהדורות ולא היתה קודם לשון· אלא שהיה זה דבר שפתים אך למחסור כי הואיל באר את אשר הביא אליו ההכרח על הסכמת הלשונות· אך ממנה אפשרות היות המסכימים רבים· הרי הוא עדין במקומו מוכח ועומד· על כן להשלים השאלה על זה נשא החבר את שאלתו ויאמר·

סימן נז השמעת על אומה שחולקת בשבוע וכו׳·

בזה אנשי הצין עם אנשי איי המערב מבלי התחלה והקהל והסכמה:

כח אמר הכוזרי לא יתכן זה אלא בהסכמ' מן הכל וזה רחוק או שיהיו המדברים כלם בני אדם או בני נח או זולתם ויהיה השבוע אצלם מקובל מאביהם:

כט אמר החבר זה רציתי לשמוע, וכן מנין העשרה הסכים כל אדם עליו במזרח ובמערב אי זה טבע יביא לעמוד בעשרה, אלא שהוא מקובל ממתחיל בו:

ר"ל על דבריתי מלכי צדק אשר דברת בקודמת שהסכימו על הכתת לשובות מסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון ופעולתכי בזה ואכי תלותי בידי בראותי כי עדין כשא מקו לפקפק בו כענין ראש הסגולה יהי דבר אדוני המל' למכוח יביע אומ' ויחו' דעת השמע עם חולק בשבוע הידוע ובו יראה המלך בעין שכלו ושפוט היתכן שיסכו בזה אנשי הצין שהוא מקוה כפאת מזרח (וכמו שיתבאר מאמר ב' סימן י"ט) עם אנשי איי המערב שכלם מתאימים להשלים השבוע ביום השבת וגם כלם הטעמים ילכו איש בשם קריאת השבת בחילוף שין בסין עם היות דרך קבעם לכנות שאר הימים בשם הככבי המשרתים שגם קריאת יום א' בשם מורה על ארכות לפי דעת קצת על השמש המושל כי הכי קרא שמו בעל בלשון כתוב ומצאתי כתוב כי ככב שבתאי נקרא כן מצד היותו מושל ביום השבת לא שהשבת נקרא על שמו ועוד כי הככב ההוא נקרא בעו"ג כאלו הן שתי מלות שיתי' עו"כם כי לשבעת הימים שבועות תספר לך בחורת חלילה אפס כי הרא"בע פ' בשלח על ויבאו אילמה כתב וז"ל כל האומות מודים על ישר' במספר הזה והנה האומות קראו שמות ימות השבוע על שמות המשרתי' ויום שבת לא כן ובלשון ערבי קראו חמשה ימים על דרך המספר ויום ששי אלג"מע על שם חבורם כי הוא להם היום הנכבד בשבוע ויום שבת קראו אותו סבת כי הש"ין והסמ"ך מתחלפים הכתיבתם ואלה מישר' למדו כי הנה אנשי הודו שאינם מודים במעשה בראשי' תחלת ימי השבוע להם יום רביעי בעבור כי ככב היום הוא ככב חמה ויש לו שלטון עליהם כפי דבריהם ע"כ ודע כי ככב חמה שזכר הרא"בע הוא הנקרא אצלנו ככב שתם: וגם המורה קראו ככב חמה בשני פ' כ"ד: מבלי התחלה והקהל והסכמ' ר"ל או התחלה מאיש א' מתחיל בו או הקהל והסכמה שיקהלו יחדו כל יושבי תבל להסכים על כזה:

סימן נח לא יתכן זה וכו' בחר לו הכוזרי ליות' כאות שייוחס זה להתחל' אחת אם שהיית' השקפת סדור השבוע כפי ממשלת ככבי לכת ומשערים כארץ כל אחד יומו ושהיה לפי כן היום הראשון מיוחס לחמה אשר נתן כתר מלכות בראשה כמו שקדם בביאור סי' א' או שהיתה זאת מסכה אחר' היא כפלאת מעיכינו' ע"כ את אשר יבחר בו ויקריב אליו השכל הישר הוא שהוסכם על זה מהתחלה אחת כי רחוק הוא שיצטרפו רבים על הסכמתו הוא הדב' אשר דברו החבר מאמ' ב' סימן כ' וז"ל וכאשר נושבת הארץ ורבו בני אדם היו מוספרים הימים כאשר יספ' אות' אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבע ימי השבוע עד כאן:

סימן נט זה רציתי לשמוע שהכל שב לאדם א' עקרו של מין אשר יאמר עליו כי הוא זה לב האדם וסגולתו כי אומרם לעת כזאת הגעתי ש' אשר היתה כנגדו כל תאותי להראות את יקר תפארת הסגולה מאז באת לקטר למלאכת השמים באמרך סי' כ"ה אני רואה אותך מתהפך היהודי וכו' ועד שהמלך במסבו אשר הסב את פניו אחורנית וכמעט שעבר ממני אחזתיו ולא ארפנו בבקשי את פניו סימן כ"ט להרחיב לי לבו עד שאפרש ועת הנה תשובתך קח ולך כי נרדי נתן ריחו ובכל סיונה מפי עטיתו: כי בחבלי אדם משכתיך בעבותות אהבה להודות במה שיתייסד בו כל מעקש והוא כי מקו' הוכח לקבלה להתגדר בו כל כאוטו פעמים והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישר' לא יבושו כי ידברו אויבים בשער כי בלי ספק יש לעולם ראשית ראשון הוא לבו לסגולת האדם ובכן קרוב לשמוע כי אברה' הכשא' בדור הפלגה בלשון עבר כמו שזכרנו הוא הלב הנמשך ובא מן הלב הראשון אם עמדנו על אמיתותו ואכחנו יוכא' יריכו כוחלי מעלתו והכנו ועליכו למעלת היותנו נקראים סגולת האדם: וכן מנין העשר' הסכי' כל אדם עליו וכו' הלא החבר יחקור זאת ההגלה' ע"פ שני עדי' כי מן המנין לוקחה זאת הראיה האחרונ' והקודמת אליה מן השבוע וזה דרכו שכל לו כי אחרי שמעה אזנו ותבן את אשר לקח לו המלך ראיה על הקדום ופרטיו מכל פרט שסכים והמנין הקרו כמדובר' סי' מ"ח היסיד גם הוא לפניו דרכו דרך המלך ילך בדברי' כללים כנושא הוא עצמו גם מאז דברו על פי הסגנון

בסוף

ההוא על פי כ"א כמו שביארנו וגם אחרי כן אהני ליה שעתיה למר ואחריה נמשך בשתי הראיות הללו. וזה כי ראית הכוזרי היתה תלויה במנין הקף השני' ופרטן והסבר יכשל לעמתו להבי' ראיותיו אם מצד טבע המנין עצמו ומצ' טבע הקף השנו' הנקרא אצל המורה הקף הימים בשלישי פ' מ"ג וכמאמ' הכתוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה (איוב סי' א') כמו שהשנה גם היא תקרא הקף באמרו לתקופת השנה. והנה כושל ראיותיו מתייחס יחס זה אל מאמר המלך אבל זה הוא מיתרון שלמותו שעודף. ודוגמת דבריו בכאן יזכיר עוד ברביעי סי' כ"ז באמרו והנגרר בספר הזה בסוד העשרה האחדים שמסכימים עליהם במזרח ובמערב וגו':

ס אמר הכוזרי ואיך לא יפגים עליך אמונתך זאת מה שאומרים על אנשי הודו כי מקומות אצלם יש ובנינים וברור אצלם כי יש להם מאות אלפי שנה:

סא אמר החבר היה זה מפגים עלי אמונתי אלו נמצא זה באומה מוחזקת או בספר שמסכימי' עליו הכל מבלי מחלוקת במנין ידוע ולא ימצא זה אך הם אומה מופקרת ואין אצלם דבר ברור והם מכעיסים את אנשי התורות בכמו אלו הדברים כאשר הם מכעיסים אותם בצלמיהם ואליליהם ותחבולותם ואומרי' כי הם מועילי' להם ובוזי' למי שאומר כי יש אצלו ספר מאת הש"י וחברו בזה ספרי' מעטים חברום יחידים מבני אדם נפתה בהם מי שדעתו קלה בקצת

ומבלי אין אצלם דבר ברור במנין אין לך בלבול בעניין גדול מזה. וכנגד מה שהוחזקו בני אדם לדחות דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה וכו'. הן אומה זו איננה מוחזקת רק היא מופקרת. ובלעדי אלה ידוע מהרגלם שהם מכעיסין את אנשי התורות וכו'. והסבה מקלקלת השורה ונוסף גם הוא כי חברו בזה ספרים מעטים ולמעוטם לא הרגישו בני אדם ב בענייניהם. ובכן לא השתדלו לעקור אותם מן היסוד ומתבל לא יבינום. וגם כן חברום יחידים מבני אדם בלתי ראוים לסמוך עליהם כי בקל הוא להם לנטות מן האמת ולהמציא כזבי ועתה אדוני המלך על דברת בני האדם אשר זכרת שית לבך לראות שהם בהמה רבים המה להם והעבר' כל פטר שקר בהם אשר הפטיר' בשפ' להכניע ראש דבר אמת' ולעולם כל משפט בדקו על ספר החומש שלנו. וספרי העבודה הנבטית אשר הזכיר עמדנו על קצת ענייניהם ממה שכתב המורה פ' כ"ט ול' מהשלישי לאמר שהספר ההוא מלא שגעונו' כגון עשיית טלסמאות והורדת רוחניו' וכשוף וכיוצא כמבואר שם באורך. וזכר שם כי מקבלי הספר ההוא הם שאילן אחד מן האשרות הכהונות בימים ההם ושמו אמלוי עמד בהיכלה שנים עשר אלף שנה ושהיה לו ריב עם היברוח (פי' מאנדרא"גולה) כי רצה לקחת מקומו וכו'. גם פ' ל"ז ממנו כתב שהספר ההוא סובב על מיני כשופים מועילי' כפי דעתם לעבודת האדמה והם מדרכי האמורי. ומכללם הדבר המתועב אשר ספר באמרו כי שם זכרו שבעת הרכבת מין במין זולתו צריך שיהיה החוטר אשר ירצה להרכיבו ביד נערה יפה ואיש ישגלנה משגל מגונה רוצה בו שלא כדרכה. ובעת חבורם על זה הדרך תרכיב האשה הנטע באילן וכו' ע"כ. הן אלה קצות הבליהם אשר יתנו עדיהם ויצדקו על ענייני הספר ההוא וטמא טמא יקראו. ואם מלת נבטית היא עברית אפשר היותה נגזרת מלשון הנטה כפי מה שנגלה שם המורה באמרו כי אי אפשר לפעולת הכישוף

סימן ס ואיך לא יפגים וכו'. כל הכונה לבטל את השם על ברור אמתות דבר לא יספיק לו שיביא ראיות על חיוב קיומו. אבל יחוייב גם כן להעמיד להדרו עוז. והוא יגוד עקב על גדוד יגודנו להיות לו נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח. ויבטל מעליו כל גזרות קשות וכל חלומות רעי' בפתרו להם חלומותיהם איש כחלומו. ככה יעשה לאיש הלזה אשר המלך חפץ ביקרו כי עם כל הבא בידו ראיות ראויות לסמוך דעתו עליהן בענין החדוש ופרטיו כמדובר: עורר את חניתו למען הוציא לאור משפט ויטל את חניתו בספקו מצד ספרי דברי הימים אשר בחשבו בלתי מותרים למחייבנו במה שקדם:

סימן סא היה זה מפגים וכו'. אמר מופקר' כנגד מוחזקת ואמ' ואין אצלם דבר ברור כנגד אמרו או בספר שמסכימי' עליו הכל וכו'. והנה מקר' הוא קרה גם לאומה ההיא המופקרת מעין המוזכר למעלה סימן מ"ח באמרו דבר כזה אי"א שיסכימו עליו עשרה מבלי שיתבלבלו וכו'. או ידחו וכו'. שהרי כאן נעדרו שני התנאים גם יחד. כי כנגד ההסכמה בזולת בלבול הן הספר הזה לא יסכימו עליו הכל מבלי מחלוק' זה מונה וטועה בכך וכך אלפים וזה מונה וטועה במנין אחר:

ספרי ההוברים שכותבים בהם מניני עשׂרת כ״א עשרות אלפי שנים או כמו ספרי העבודה הנבטית שזוכרים שם שמות ינבו״שאר וצג״רית ורואני ואמרו כי היו קודם אדם ושינב״ו שׂאר היה רבו של אדם הראשון והדומה לזה :

סב **אמר הכוזרי** אמור כי טענתי עליך באומה מופקרת ובעם שאינם מסכימים על דעת אחרת והיטבת התשובה בזה מה תאמר בפילוסופים והם כאשר הם מן המחקר והדקדוק והסכימו על הנצחות והקדמות כ״א הקדמות לעולם ואין זה עשׂרת כ״א עשרות אלפים ולא. אלפי אלפים בלא דבר שאין לו תחלה ותכלית : כבא״ איננו :

סג **אמר החבר** הפילוסופים אין להאשים אותם מפני שהם עם שלא נחלו חכמה ולא תורה מפני שהם יונים ויון מבני יפת השוכנים בצפון והחכמה שהיא ירושה מאדם והיא החכמה המוחזקת בכח

הפיסוף מבלתי הנטה בעמיני הככבים ר״ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק הככב הפלו׳ וכן כל נ״ח וכן כל מונח ייחסוהו לככב וכן יחשבו שהפעולות ההם אשר נעשות אותם יעשה להם הכישוף · הם מיני עבודו׳ לככב ההוא ויוב׳ הפעל ההוא או המאמ׳ ההוא או העשן ולזה יעשה לכו מה שנרנה עד כאן אלשונו : ואמרו כי הם קודם אדם · וכמו שספר המורה מענייכם בשלישי פ׳ כ״ט באמרו כי האמינו אנשי הנאכה כלם קדמות העולם שהשמים אצלם הם השקי׳ וחשבו שאדם הראשון איש נולד מזכר ונקב׳ כשאר בני אדם של שהם מגדילים אותו וכו׳ :

סימן סב אמור כי טענתי עליך וכו׳ · ר״ל בזה מצאת מקום לברוח ויוכח שיהיה כדבריך והיטבת התשובה בזה ויפה דברת כי כן הוא שאיננו כדאי לסמוך עליה׳ מה תאמר וכו׳ · הלא מפני השנה זו לא יתכן לך לברוח כי הנה הם כאשר הם מן המחקר והדקדוק ר״ל כי אתה ידעת כתיבתם בדרך זו יהלכו בענין מחקרם שמדוקדק ביותר · ובכן אין להחשיבם לאומה מופקרת בלתי מוחזקת · וכבר הסכימו וכו׳ · ולא כתבלבלו כאותם שזכרתי סימן כ״א : ואין אלין תבחן כי מלת הנצחית ומלת ותכלית עודפות הן בענין כי אמנם אין הספור בכאן זולתי בקדמות ובהתחלה על כן בוחר אני בנוסחאות הנוזרות על השמעתן :

סימן סג אמר החבר הפילוסופים אין להאשים אותם וכו׳ : בונתו הכוללת בפסקא זו ובנג׳ הכמסכות כי אין בין הפילוסופי׳כלם ראוי לסמוך על התפלספותו זולתי ארסטו׳ ואחות מרעהו לא מהקודמים אליו גם לא מהמתאחרים ממנו · והנה הוא אשר נבר באחיו לא נטה במחשבתו אל דעת הקדמות רק מפני שהיתה אבלו אמתת הקבלה נעדרת · ושו היה באומה יורשת נחלת מקובלות ומפורסמות כמונו · היה מפנה הקשין להעמיד החדוש : וזה מבלי אין לו על

קדמות העולם מופת מכריע כדבר המורה פ׳ ט״ו מהשני וז״ל כוונתי בזה הפרק לבאר שארסטו׳ אין מופת אצלו על קדמות העולם לפי דעתו ואיננו בזה טועה ר״ל שהוא עצמו יודע שאין מופת לו על זה והטענות ההם והראיות אשר יאמר אותם הם אשר ירא ונטה הנפש אליהם יותר והם יותר מעט הספקות כפי מה שיחשוב אלכסנדר וכו׳ · וכל הפרק ההוא מיוחד על ככה · ושם הביא דברי הפילוסוף שמתוכם ניכר בפירוש איך היה בענין החדוש מסופק מאד שימה עיכך עליו : גם בפ׳ י״ו ממנו כתב ז״ל ואשר אשתדל בו אני שאבאר כי היות העולם מחוד׳על דעת תורתנו שהב׳ באורתינו איננו נמנע ושהראיות ההן כלן הפילוסופיו׳ אשר יראה מהם שאין הענין כמו שזכרנו · ימצא לטענו׳הן כלם פנים יבטלו וכו׳ ע״כ: ובפ׳ י״ט כשא על שפתיו מאמרי ארבענ׳ המורים על היות ענין הקדמות אין ולאו רפיא בידים כי מפיו דעת ותבונ׳ על פי הדברים הא״ה לאמר · וכשכנקש השאלות המעולות הנכבדות ונחוק להתירם הותר מעט מתוקן מן הדין על השומע שתחזק שמחתו ויטים ע״כ : ושא כא עיכך ורא״ה מן המקום ההוא כי הוסיף עוד לדבר על ככה ושאהו נחיקך כי דברי פי חכם חן : ואחרית מודו עם בשמו בהכריעו מאמ׳ החדוש על זולתו בכמה פרקים רצופים שמה · וקמת ועלית אל המקום הנבחר הזה אשר אנחנו על ביאורו כי שמרו דבריו אמרי קדוש ובריתו ינצורו לבלתי היות במופת הכרעם להטות לב אדם אל האמנת הקדמות חלילה · וכפי הרשב״א ז״ל בתשובותיו סי׳ ט׳ היתה שומה אמרת החבר ראש הפסקא הזאת באמרו שם ואני איני מאשים אחד מן הפילוסופים בבטלם הענינים האלו כלם לפי שלא יכריחם דבר בנואיו ולא קבלת חכם מחכמיהם וכו׳ · ע״כ · השוכנים בצפון · ואין הפלא הביא משכן לאהלי שם כאמרו סי׳ נ״ה ושם הגלת כח מפני שהוא יורש האקלימים השוים אשר אמצעיתם ומחמדם ארץ כנען

אדמת

פרמת הנבואה ויבא יפת אל צפון וחם אל דרום וכו׳:
המוחזקת בכח אלקי · אשר הוקתה אכלנו שהיא כמשכת
מכח אלקי לא ידע אנוש ערכה לעמוד על עקריה מפני
אנושותו או שהיא מוחזקת ביד שמחזיקים בה · או
שהוחזקם ביד מי שזכה גם
ראשונ׳ כבא עליון שקי כי לא
מלכו והמכאתו · והרמז בזה
לאדם הנז׳ יציר כפיו ית׳ אשר
נפח באפיו נשמ׳ רוח חכמה
ובינה ערוכה בכל ושמורה
וכמו שיבא סימן נ״ה: לא
פסקה החכמה ולא תפסוק
מן הסגולה ההיא מאדם ·
אכי שם אדם הראשון עלי
ארץ התחילה הסגול׳ וממנו
בשכם כמו שקדם ויותר
נכון לפרש כי מאדם אשר
זכה בחכמ׳ השקית ראשונה
כמו שזכרנו מן זו והלאה לא
פסקה ולא תפסוק מן
הסגולה ההיא דרך ה
השתלשלות קבלה מורשה
קהלת יעקב: מעת שגברו
על פרס וזהו שסמך אליו
ונעתקה החכמה אליהם
מפרס: וקמו בהם · יונים
שנזכרים הפילוסופים ם
המפורסמים · כארסטו׳ וסיעתו: ומעת ששבה
המלכות וכו׳ · אין ענייננו ששבה למקומה הראשון כי
לא היתה אצל הרומיים גם מתמול גם משלשום אבל
כונתו שבמקום היותה תחלה אצל היוני׳ נשתנה ענייניהם
להיותה אצל הרומיים · ודוגמת הלשון הזה מצינו סימן
מ״ז כאמ׳ שבה האלקות בקהל רב כמבואר שמה · ובכן
השלים זכרון הד׳ מלכיות ואיך נעתקה החכמה ליון
מפרס כי אלכסנדרוס מוקדון הראשון ליון הרג דריוש
בבבל ולקח המלוכה ממנו · ואל פרס מכשדים כי כורש
חתן דריוש הרג בלשאצר שמלך האחרון לבבל ·
ויוליאנוס קיסר שמלך על רומי העביר המלוכה מבני
יון: והענין הזה נשנה מאמ׳ ב׳ סימן ס״ו · והאריך
באמרו שלא היו פילוסופים מפורסמים לא קודם לכן
ולא לאחר מכאן להורות כי אין לחוש על שום פילוסוף
זולתי על היונים שארסטו׳ הברכיטם והרי זה אין
מופת לו על הקדמות כמו שיבא וכל שכן זולתו:

אלהי איננה כי אם בזרע שם שהוא סגולת
נח לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגול׳
ההיא מאדם ולא היתה החכמה ביון אלא
מעת שגברו ונעתקה החכמה אליהם מפרס
ואל פרס מכשדים וקמו בהם הפילוסופים
המפורסמים בימים ההם לא קודם לכן ולא
לאחר מכן ומעת ששבה המלכות לרומיים
לא קם בהם פילוסוף מפורסם עד עתה:

סד אמר הכוזרי וכי זה מחייב
שלא נאמין
לארסטו׳ בחכמתו:

סה אמר החבר כן מפני שהטריח את
שכלו ומחשבתו בעבור
שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו
וחשב בתחלת העולם וסופו כא על סופו והיה
קשה על מחשבתו לצייר ההתחלה כאשר
היה קשה גם כן הקדמו׳ אך הכריע הקשותיו
הנוטים אל הקדמות במחשבתו המופשטת

סימן סד וכי זה מחייב וכו׳ · ר״ל הואיל ונעתקה
החכמה אליהם מפרס מעת שגברו
למה תגרע נחלתם על בלי היותם נוחלי׳ אותה מקבלת
אבות כזרע שם · והלא ריח החכמה לא נמר וטעמה לא
נפגם מפני זה וארסטו׳ מה
הוא כי תלין עליו ועל
חכמתו: והרי הוא חכם
עדיף לדברי הכל וגם הוא
מסכים על גזירת הקדמות׳
וכי מפני היותו יוני בלתי
נוחל מקובלות מאבותיו לא
נאמין לחכמתו הנעתקת
אליו מכל מקום על הדרך
אשר זכרנו:

סימן סה כן מפני
שהטריח
וכו׳ · כלומר כן הוא
כי מבלי היותו באומה
נוחלת מקובלות כזרע שם
לא נאמין אליו בחכמתו
מפני שהטריח את שכלו
וכו׳ · ושכל ומחשבה
נבדלים זה מזה כהוראתם
המדוקדקת וכמו שיבאר
בחמשי סימן י״ב ואף גם זאת
שכינו׳ שהוא מתעלם מדקדו׳
בתיבה ובחד׳ אחת מהתיבו׳
כי אמנ׳ אין דרך המחברי׳ להתיישב תמיד על דקדוקן של
מלות כמו שקדם בראשית ביאורנו · וטעם אמרו בעבור
שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין וכו׳ · הוא מפני שאין
דעתו של אדם נוטה להאמין כי אם לקבלת אבותיו
המוחזקי׳ לבלתי התנחלם שקר לבניהם כדבר המשורר
(תהלים מד) אלקים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו
פעל פעלת בימיהם בימי קדם · וכפי מה שביאר עליו
הראב״ע באמרו אלקים באזנינו שמענו והמספרים היו
אבותינו שהיו צדיקים והם נאמנים ועוד טעם אבותינו
שכל אב אוהב את בנו ולעולם לא יורנו רק האמת לבדו
עד כאן: וחשב בתחלת העולם וסופו · כבר הראית
לדעת שס״ב כי עקר ספקו׳ בכאן הוא בתחלת העולם
לבד לא בתכליתו וסופו ועל כן הכפרתי שם ההנחות
שהשמיטו זכרון ההנחות והתכלית · ומן הטעם הזה
עצמו אכשיר כאן הנסח שכתו׳ בו וחשב בתחלת העולם
עד סופו והכונה כי חשב בענין התחלת העולם עד

ולא ראה לשאל על מנין שני מי שהיה לפניו
והיאך נתיחסו בני אדם ואלו היה הפילוסו'
באומה שינחל מקובלות ומפורסמות שאינו

סוף העיון בזה עד היכן הוא מגיע ומה שנמשך אליו מן
הספקות והגמגומים: במחשבתו המופשטת · ר"ל בסברא
נזכר בלא קבלה · ודומ' לו בחמישי סוף סי' י"ד באמרו על
הפילוסופים ונתן להם שבח על מה שטענו במופשט
הקשיהם ע"כ: ולא ראה
לשאול על מנין שני מי שהיה
לפניו וכו' · כדי לעמוד בזה
על הראיה הנזכרת אשר
הביא הכוזרי סימן מ"ח על
אמות החדו' ופרטיו: ולא שת
לבו לזאת כמתיאש מן החדוש · מה שלא היה עושה כן
אלו היה באומה שינחל בה מקובלות כמו שינחל: ואלו
היה הפילוסוף וכו' · כבר בארנו במה שקדם מטעם
המורה בפרקים אשר הנחנו לך ביונם כי אין לארסטו'
מופת על הקדמות וכי הוא עצמו המכיר בחלשת דבריו
על כנם · ובכן אלו היה באומה שינחל מקובלות
ומפורסמו' וכו' · כל פנות שהיה פונה היה פונה להימין
לזכות החלק האחר · ועל דרך מאמר הכוזרי פי' ה' אך
כאשר תתאמת הראיה וכו' · עד אמרו כאשר יעשו
הטבעיים בכחות המופלאים וכו' · וכאשר רואים אותם
מתחכמים ושמים להם סבות וכו' · ולולי נתפרסם
לרלב"ג מציאות הנער הנמצא בזמנו שהיה מודיע מה
שידע שואלו · לא היה מתחכם לו למצא סבה לעניינו ·
כאשר עשה בשני מספר מלחמותיו פ' ו' · ומה מתוק
מדבש מה שכתב הרשב"א בתשובותיו סי' ט' על ביאור
עדות ה' נאמנה מחכימת פתי שהכונה אצלו על מי
שנפתה אחר החקירה להכזיב האותות והנסים ואחר
ראה בעיניו מעמד ים סוף וסיני וכיוצא שמתוכ' נתברר
אצלו קיום האותות והפלאים כי אז יחרץ לבקש טענות
ולהתחכם על היות השי"ת מניח ורוכה ויכול לשנות
הטבעי' וכו' וז"א מחכימת פתי והנה הפילוסוף בחכמתו
אדמהו וישוה לרב חובל תוך אניה בלב ים אל אשר יהיה
שם הרוח ללכת יטנה להימין ולהשמאיל · ובכל ענין
יבקש ויתור להעמיד אניתו על טוב מכונה אשר לא
תשבר מאדירים משברי ים כי יהמו יחמרו מימיו וכל
פנות שהוא פונה הוא פונה לצד הרוח המנשבת :
ועל כיוצא בזה אמר קהלת דברי חכמים כדרבונות
וכמסמרות נטועי' בעלי אסופות כלם נתנו מרועה אחד ·
להורות כי ינהיגו החכמים את עניני חכמתם האנושי'
אל אשר יהיה שם הרוח · אחת הנה ואחת הנה לפי
צורך שעתן · ולא כן דרך אנשי הקבלה העומדת על
קיומ' תמיד בל נמוטו פעמיה וז"א דברי חכמי' כדרבונות
כי יעידו עניני חכמתם האנושים אל אשר יניעום

הספקות שמתנפלאי' לעומתם אך בעלי הקבלה האוספים
בתוך לבם הדברים המקובלים אצלם והוא אמרו בעלי
אסופות · שלא הם כמסמרות נטועים אשר לעולם לא
ימוטו להוסיף או לגרוע בדברי קבלתם בהאמנת כי
כלם נתנו מרועה אחד הוא
משה רועה נאמן שברמ' כאן
שמו בנוטריקון מרעה כי
על כן בא במספרו ה"ו והוא
ראש קבלתנו כמאמר שתנא
משה קבל תורה מסיני וכו' :
ושנה על דרך זה האמור היה מתנהל הפילוסוף בחדוש
ובפרט בהיות הקדמות לפי האמת יותר קשה לקבל
כדבר המורה פ' י"ו מהשני באמרו כמו שתתחייב לנו
קצת הרחקה באמונת החדוש כן תתחייב הרחקה יותר
גדולה ממנה באמונת הקדמות · עד כאן : ובפ' כ"ב כתב
כאשר התבאר אצלנו שזאת השאלה והיא אם השמי' הוים
או קדמונים אין מופת על אחד משני הסותרים בה :
ובארנו הספקות המתחייבות לכל אחד משני הדעות
הראינו לך שדעת הקדמות יותר רב ספקות ויותר מזיק
במה שראוי שיאמן בחק השם מחובר להיו' החדוש דעת
אברהם אבינו ונביאנו משה רבינו עליהם השלו' וכו' ·
עכ"ל · ומן זו והלאה הלוך ילך ובאר את אשר קבל עליו
ביאורו · ואני שמעתי על המצא כתוב לה"ר שם טוב
בביאורו לספר המדות כי שנים חכמים יגידו איך נמצא
במצרים מכתב לארסטו' והיה בו כדי ספר מודיע בו
כי שמעון הצדיק הטהו ברוב לקחו לקח טוב לבטל
דעתו בהכחשת הקדמות ובכל מה שהיתה סברתו חולק'
על תורתנו ונהפך לאיש אחר : ואספר קרוב הוא זה
ממה שנזכור בשני פי' ס"ו על שם הר"א בנחלת אבות
על משנת שמעון הצדיק · ויותר לרואי ספר התפוח
שנעתק מלשון ערב ללשון הקדש אשר סופר בו מה
שאירע לארסטו' בעת פטירתו כי היה בידו תפוח בעל
ריח טוב שהיתה נשמתו נהנית ממנו ובו היה מתחזק
לחיי שעה והחכמים חביריו אנשי שם שמאום מ"ולון
וקרי"טון שבאו לבקרו העירוהו לדבר אליהם דברים
טובים דברי ניחומים על קיום הנפש והפרדותה אחר
המות ומתוך גלגולי ספורי' הורה על קיום פנות תוריות
ומכללם החדוש · ואין וייטב בעיניו מאמר מ"ולון אשר
דבר שם בדברים האלה לאמר וכל בני אדם היו טועים
עד שבא נח אב החכמים והמשכילים שהשכילו וחכמו
להבין יוצרם והוא ידע כי יש לכל ראש וסוף קץ ותחלה:
ונתן לאל החכמה היתירה והמעלה הרמה והנכונה
ואח"כ קם אברהם אשר החכים מכלם והבין כי כל בני

יכול לדחות אותם היה מתעסק כ"א מתחזק בהקשותיו ומופתיו להחזיק החדוש עם קשיו כאשר החזיק הקדמות אשר הוא יותר קשה לקבל:

סו אמר הכוזרי וכי יש במופת הכרעה תתפשט בשכל:

סז אמר החבר ומאין לנו מופת בשאלה הזאת חלילה לאל שתבוא התורה במה שידחה ראיה או מופת אך תבא התורה בנפלאות ושנות המנהגים לברא את דברים או להפך דבר אל דבר אחר להורות על חכמת בורא העולם ויכלתו לעשו' מה שחפץ בעת שיחפוץ · ושאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות

לזרז היו טועים וגם מקבילים בהבליהם או כסבו ה'ית' וניוהו להקריב לו בנו יחידו ויעש כן כי לבו היה שלם לאלקיו להבין מעלותיו והבין כי השמש והירח וכל הכוכבים יש להם מניע ראשון ולא נטה אחרי תרח אביו שעבד הצלם אשר הוא בחרן והוא צלם הירח · והיו מקריבים אליו ועובדי' אותו ומעבירים בניהם ובנותיהם באש ובעבור שנתרחק אברה' אבינו ע"ה מהם וממנהגם נקרא פילוסוף · והמגיע לחכמה הזאת ויבין בחכמה הפילוסופית כאשר הבינו אברהם הזקן ראוי לבקש המות וכו' · עד כאן מדברי מילון בפני ארסטו' אשר הוד' לדבריו בכל תוקף' וסוף דבר הקול נשמע כי כאשר כלה החכם לדבר הדברים ההם שנזכרו שמה רפו ידיו ונפל התפוח מידו ושחרו פניו וימות ויבכו תלמידיו ויאמרו לאחר האוסף כפשות הפילוסופים הוא יאסוף רוחך שיו וישימהו בגנזיו כאשר יאות לאיש הם ויאסר כמוך' עכ' ואם אמת הנה בקדמוני' הפילוסופים הלא היא כתובה פי' ספר דברי הימים כי עין בעין נראה רוחו ונשמתו של ארסטו' כאספת ממנו לדמיון כיון אם מזכיר שה זכרתי למען דעת גדקו שחבר כי יפה דן יפה הורה בתשובתו הרמת' · ובאמרו שאינו יכול לדחו' אותם רמז למופתים אשר נעשו למעלה מן הטבע · ודבריו שו דומים למה שאמר ברביעי סי' נ' ואלו היו רואי' פילוסופי' יון הנביאים בענין נבואתם ומופתיהם היו מודים להם והיו מבקשים פנים וכו' עכ' · וזהו שהשלים דברו לאמר היה מתעסק בהקשותיו ובמופתיו להחזיק החדוש וכו' · והסתכל מה למעלה ממך בפסקא זו באמרו אך הכריע הקשותיו הנוטים של הקדמות כי לא זכר מופת בדבריו שמה · ואולי טעמו כי להחזיק החדוש שאינו כל כך קשה לקבל היה ארסטו' בחכמתו מביא עליו מופת ג"כ מה שלא יכול עשוהו בקדמות לרוב זרותו:

סימן סו וכי יש במופת וכו' · לפי העולה בתחלת הדעת נראה שר"ל האם אפשר זה שימצא המכנדו' מופת לדעת החדוש בכראה מתוך מה שאמרת כי ארסטו' הכריע הקשותיו הנוטים אל הקדמות · כי הנה עם היות שלא הזכיר שם זולתי הקשים מכל וכו' לא הבדיל הכוזרי בין הקש למופת ונסקיר' אחת כסקרו אכלו · ואולם היה זה מחליש מאד ענין המוכס הזאת: הכרעה תתפשט בשכל · לא הברה נרידא נוברת במחשבתנו · ועוד יבאו לכאן פנים חדשות בפסקא הנמשכת:

סימן סז ומאין לנו מופת בשאלה הזאת וכו' · כי לא אמרתי לך שארסטו' יכריע דעת הקדמות זולתי בהקשים כסברא נוכרת לא שיהיה לו בזה מופת מכריע ולמה זה תתפלא בי לאמר וכי יש במופת וכו': חלילה לאל וכו' כי היה זה מביא חו לידי ביטול התורה כמאמ' המורה סוף פ' כ"ה מהשני ז"ל אלו התאמ' להם מופת על דעת ארסטו' תפול התורה ויעתק הענין לדעות אחרות עד כאן · וכל הפרק ההוא מתיחם לכוונתנו · ומאמר החבר בכאן דומה לאמרו בימן כ"ט חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר עד כאן לשונו: אך תבא התורה וכו' · לא זאת בלבד עשה לנו בן עמר' להכחן דת על ידו בלתי יראת שתכנלות המופת הפלוסופי לפנות דעוקים · מבלי אין במופתיהם שום הכרעה עלים · אבל גם כן זאת התורה היא העולה במופתי נפלאותיה להכריע על מופתי הפילוסופים אשר עשו בלהטיהם כן ויוכרחו להודות בפנות התוריות אשר שנכו מהם ולא יכלו לעלות אליהן בכלם מיוכם: ושאלת החדוש וכו' · כבר העיד המורה על עומק שאלה זו באמ' פ' ע"א מהראשון · וכבר ידע כל מעיין זך השכל באמת שלא יטעה נפשו שזאת השאלה ר"ל קדמות העולם או חדושו לא יגיעו אליה במופת חותך ושהיא מעמל שכלי והנה כדבר בה הרבה ויספיק לך מזאת השלם שפילוסופי הדורות חולקים בה מהיום ג' שפים שנה ש' ומכנו זה כמה שנמצא מחבוריהם ודבריהם עכ"ל · והנה אחרי הוסד הכלל הנזכר בכל הפנות אשר אין במופת הכרעה כנגדם · ייחד הביאור על ככה אבל הפנה הזאת שאנחנו עליה באמ' כי אמנם שאלת החדוש והקדמות עמוקה כי לא ידע האדם

שתחלת עיונו ליכנס בשער הזה שגזר הוא לא יפתח על קושי שאלה זו ולא ידע מאיזה מקום יהיה כח ליכנס מגדל עוז כמוהו ומי זה יערב לבו לגשת אליו · וגם אחרי כן בהכנסו טענות וראיות בחקירת השאלה תמצא' ראיות שתי הטענו' גם כן שוות · כי אין בהקש פילוסופי להכריע הכרעה מתפשט בשכל · ונטי להפך

(ג"כ) אינם בכח שוות עד שתכריע ההדו' הקבל' מאדם ועד נח ומשה בנבואה אשר היא

כי הקבלה תכריע החדוש בהיות שני קצות הסותר שוי' ובפרט כשהקבלה ראויה לסמוך עליה מצד שמשכת מאדם יכי' כפיות' ועד נח שבו נתחדשה היכיר' והמכין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס עליו כאשר דברתי ואמנם בפרט חובה עלינו לקבל מאבותינו הראויים לסמוך עליהם כהנדרש הנאמנה · ובלעדי זאת משה רבן של נביאים יכריע אמונתו בנבואתו המפורסמת שאין עליה חולק אשר היא מאין ספק יותר נאמנ' מן ההקש' : והרי זכר כאן שני מיני הראיה שזכרו למעלה סימן מ"ג ומ"ז ומ"ח והיו דבריו אלה שפה אחת ודברים אחדים מסכימים עם מאמר המורה פ' י"ו מהשני אשר החלונו להעתיק לשונו אצל סימן כ"ג ששם עלו דברים אלו לאמר וכאשר שנבאר לי זה ושיתה זאת השאלה רוצה לומר קדמות העולם או חדושו אפשרית · שיתה אצלי מקובלת מצד הנבואה אשר תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע אליהם כמו שנבאר שהנבואה לא תבטל ואפי' על דעת מי שיאמין בקדמות ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו אתחיל בהכריעו על זולתו בראיה עיונית ג"כ ר"ל בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות ואבאר שכמו שנתחייב לנו קצת סרחה וכו' · כלשונו המועתק למעלה סימן ס"ה · גם בסימן ס"ג הבנתי לפניך דברים מתיחסים לוקחו גם הם מאוכרות שבמתו : והודה החבר באמרו שתי הטענות שוות כי הראיות הזכורות למעלה מסימן מ"ח ואילך אין להם הכרע ומקום סומך לבעל דין לחלוק · לא שהן מקרבות אל השכל אפשרות הענין עד שיקל עליו לסמוך על הקבלה והנבואה כי כל אשר יקרב אפשרותו להאמין מצד עצמו יקל יותר הסמך על הקבלה והנבואה אשר תגלה על אודותיו כי אמנם השכל והדת שני מאורות · וכבר הודענו מענין זה במה שקדם ואני לא אחשוך פי מלהודיע · כי דרך זו יהלך המורה באמרו שכאשר היתה שאלת קדמות העולם או חדושו אפשרית היתה אצלנו מקובלת מצד הנבואה וכו' · ואשר דרך בה החבר באמרו ששאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות ג"כ שוות עד שתכריע החדוש הקבלה וכו' ·

היא הדרך הישרה שיבור לו הראב"ע בספר צחות לשון הקדש כאשר בא אל תשובתו כנגד המכחישים במלת הייטב בעיני ה' כי להיות משפט ה"א התימה להנקד בפתח חטוף כפי הכללים שהתכה על זה כמבואר שמה: וה"א הייטב היתה לתימה לפי האמת · וראויה לפי כן להנקד בפתח חטוף והנה היא פתוחה בפתח גדול לבדו · כתב ז"ל והנה מלת הייטב בעיני ה' זרה על כן אמרו מכחישי תורתנו שהיא על כה כי טעמו נ"הא הדעת כמו אשר ייטב בעיני ה' ובל זה בעבור הדגשות וכמוהו השבה עם נעמי וכו' · והנה לפי דבריהם אנה מצאו ה"א הדעת עם עתיד חוץ מזאת כי אין ראיה ממנה כי עליה היא המריבה והנה המלה זרה והנה כי כן זרה כנגד זרה · ויש על פירושינו עדים נאמנים והם המעתיקים זכרם לחיי העולם הבא · עכ"ל · והראיה דעתו על ביאור הכתוב וגם הור' על טובת המכחישים לבאר שאונן מותר באכילת קדשים שכן כתב על שמם והטעם כי בני השרפי' היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם · כי העגל והאיל בעד אהרן ובניו ותקראנה אותי כאלה פירושו צרות או דאגות על מות הבנים ובעבור זה לא יכלתי לאכול כל חטאת רק אכלתי ממנה מה שייטב בעיני ה' והטעם מה שיוכיחני מידי חובה · ועל דעת המעתיקים ה"א הייטב לתימה היא מלה זרה · גם על הפירוש שזכרתי היא זרה כי לא מצאנו בכל המקרא ה"א הדעת עם פעל עתיד · ומלת ואכלתי חטאת · כאילו אמר ואילו אכלתי חטאת וכו' · והטעם כי הייתי אונן ואיך אוכל חטאת כטע' לא אכלתי באוני עכ"ל בפ' שמיני · והמקום ההוא ימלא את חסרון חבירו כמו שחבירו ימלא את חסרונו ושניהם כאחד טובים לביאור הכונה · והסתכל כי מאמרו בכאן שראיות שתי הטענות שוות כר' כסותר לאמר סוף סי' ס"ה שהקדמות היא יותר קשה לקבל כי היה ראוי שיאמר כאשר השכיל פיהו הרב המורה באמרו פ' י"ו שקדם זכרו · וכאשר שנבאר לי זה והיתה זאת השאלה וכו' · עד אמרו ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו אתחיל בהכריעו וכו' · כמוזכר למעלה · אך אפשר כי באמרו שהקדמות יותר קשה לקבל לא כוון שתהיה בהכרעת החדוש ראיה עיונית · ובעת לא יאמר אבל שהכרענו מאמר החדוש מפני שהיתה דעת הקדמות רבת הספקות ויותר מזקת במה שראוי שיאמן בחק ה' · עם היות שהמורה חשב מזה הכרעה לחדוש באמרו פ' כ"ב שכל מה שלא יעמוד עליו מופת צריך שיונחו ב' קצות הסותר בענין ההוא ויראה

מאין ספק יותר נאמנת מן ההקשה ואם היה מצטרך בעל תורה להאמין ולהודות בהיולי בכ"א איננו בחומר קדמון ועולמים רבים קודם העולם הזה לא היה בזה פגם באמונתו כי היה מאמין כי העולם הזה הוא חדש מזמן ידוע ותחלת האדם אשר היו בו אדם וחוה :

מה יתחייב לכל א' מב' סותרי מן הספקות ויאמין המעט בהם ספקות וכו' · והנה דבר החבר באמרו שראיות שתי הטענות שוות יהיה בבחינת בלתי שום הכרע מבואר כנגלה שנקרא שמו עליו הכרע ה' מתפשט בשכל אשר עליה של המלך בפסקא הקודמת · ויהיה א"כ מאמר המורה בודק על הכרעת החדוש בראיה עיונית מצד יתרון הספקות הנופלות בקדמות כשילקח לשון הכרעה במקום הכרה נזכרת · ויבדק ג"כ מאמר החבר על היות שתי הטענו' שוות שהקבלה לבדה תכריע בקחתנו לשון הכרעה על פי הנושא אשר אליו הוא נושא את נפשו · רצוני בזה הכרעה שתתפשט בשכל להחזיק בו באופן שיהיה לב האדם לאדם נכון ובטוח שיהיה כן על כל פנים · וכן כל אחד והם כדק בדברו זכה כשפטו בבחינות שונות אל אשר היה שם הרוח ללכת : ואם היה מצטרך בעל התורה וכו' · ר"ל עד הנה עניתי דברים על מה שיסופק מדעת ארסטו' המופלא שבנית דין הפילוסופי' אך אמנם מיתר פילוסופי דור ודור אין שום ספק מוטל עלינו לבטול הפכה זאת · כי אף אמנם יולידו במופתיהם קיום דעת ההיולי הקדמון כהנחת אפלטון שסובר קדמות החמר וחדוש הצורות · וכמו שכתב המורה פ"י"ג מח"ב ועל זה המליצו מאמר הכוזרי שקי' ביור גדול שמלא ממים גדולים שבהם ברא את העולם כי המים אלו הם תהו ובהו · או כפי דעת האומרים בבריאת כמה עולמות קודם העה"ז · וכמו שרמזו שם המורה באמרו כי אבל כת אחת מן הפילוסופים הוא ית' יברא בחמר הקדמון מה שירצה פעם יצייר שמים וארץ ופעם יצייר ממנו זולת זה וכו' · ויש מיחסי' זה הדעת אל האומר קודם שברא הקב"ה את העולם היה בונה עולמו' ומחריבן לא היה זה פגם באמונתנו הואיל והית' עם זה בידנו פנת החדוש מזמן ידוע קיימת וכאמנת ככתוב בראשית תורת ה' תמימה וכמו כן שתחלת האדם אשר היו בו הם אדם וחוה כעדות ה' באמנה · וזכר זה כי לא יוכל בלתו להראות פני' על היותנו סגולת האדם אשר הגיע לו לסבת התחברות הכבוד האלקי אינו כמו שקדם · והיו דבריו אלה קרובים לדברי המורה בשני פ' כ"ה באמרו אמנם אם יאמן הקדמות על הדעת השני אשר באררנוהו והוא דעת אפלטון והוא שהשמים גם כן הווים נפסדים הדעת ההוא לא יסתור יסודי התור' ולא

תימשך אחריו הכזבת האותות אבל העברתם ואפשר שיפורשו הכתובים עליו וימצאו לו דמיונות רבו' בכתובי התורה וזולתם שאפשר לסתלות בהם וגם יהיו לראיה אבל אין הכרח מביא אותנו לזה של אם התבאר הדעת ההוא במופת אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נטה אליו ולא הדעת ההוא גם כן נביט אליו כלל אבל נבין הכתובי' כפשוטיה' ונאמר כי התורה הגידתנו ענין לא יגיע כחנו להשגתו עכ"ל · ועלה בידנו שלא נכח ינגדו הפילוסופים מחשתי כתות הנזכרות אבל המורה בפרקו הנז' להקלים אנלנו אמונת החדוש על האופן המוכח בתורת אמת יגילו צדיקים וירננו כל ישרי לב · ומאמר החבר שאם היה מצטרך בעל התורה להאמין ולהודות בהיולי הקדמון וכו' · לא היה בזה פגם באמונתו וכו' · כבר אור השלמה להתכונו' בם הרלב"ג אשר היה בזה כמתעת במא' הששי מס' מלחמותיו · ואולי גם הרא"בע הכשר בזה מתוך רמזיו באמרו על בראשית ברא והמשכיל יבין · ויש נסחאות שכשמעו שם מלות גם כן אבל אמרנו למעלה וראיות שתי הטענות וכו' · והנוסחה לפי זה יותר פשוטה ומבוארת · וכבר עלה במחשבתי לפרש קצת דברי הפסקא הזאת עם הקודמת על פי מרוצת אופני אחרי' כבוכים מתכששים לעמתי ע"ז התאר שיהיה מאמר הכוזרי בקודמת וכי יש במופ' הכרע' וכו' חוזר על מאמר החבר סוף סימן כ"ה שאלו היה ארסטו' באומה שיקבל מקובלות וכו' היה בונה מופתי' על החדוש ובכן בקש זאת מידו להודיע לו איכה ירעו איכה ירבינו בבהרים · ואמר הכרעה תתפשט בשכל · להבדיל בין הכרעה מופתית שכלית לבין הכרעה מופתית כפלאה יוצאת מן ההיקש הטבעי שעליה נוסדו פנות תורתנו לפי האמת · על כן ענהו מאין לנו היהודים מופתים על ככה כי אין חובה זו מוטלת עלינו ללכת לקראת היקשים מופתיים · וחלילה שתבא התורה לספר במה שידחה ראיה או מופת של אחרים בדרך עיוני כי אין מטינה להתפלסף ולהוכיח על פני המנגד כונו במופתים עיוניים לא בחדוש ולא בפנה אחרת ועל דרך אמרו בחמישי סימן ט"ו כי החכם התמים כמו הנביאים על הדמיון מעט הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד ולא ישיב על חולק בדרך הדבור עכ"ב · אך עניינה תלוי באותות ובמופתים יוצאים מן ההיקש הטבעי להורות

על

סח אמר הכוזרי די לי באלה (הטענות המספיקות) כא הדברים המספיקים בשער הזה ואם תארך חברתי עמך אטריחך להראות לי הטענות המספיקות אבל שוב אל גלגול דבריך והיאך התחזק בנפשכם הדבר הגדול הזה שיהיה לבורא הגופות והרוחות והנפש' והשכלי' והמלאכי'

על יכלתו ית' ורצונו וכו' ואמנם השאלה הזאת על החדוש ראיות שתי הטענות שוות כה מאין הכרע מופתי כמבואר למעלה לפי דרכנו הראשון · עד שהכריע הקבלה והנבואה שהם כלי זייניכו לא ההקשים מופתיים · וזה כי הנבואה יותר נאמנת מן ההקשה: ולכן ימין אמר ידיד ה' תשכון לבטח בין כתפי הקבלה ותחת כנפי הנבואה שחופפ' עליך כל היו' תחסה · והמופתים שעיוניי שלך אי אתה רואה · אבל אתה רואה של יהודי שנולה המקובלי' ושל נבוא' והנה נמשך בזה אל מה שהשיב למלך סימן י"ג זה שאתה אומר היא הדת שהקשי' וכו' · כי לא רצה להשען על טעמי ההקשה · וכמו שביאר שם סימן ט"ו באמרו אבל פתיחת דברי היא המופת ועוד כי היא הראייה אין צריך עמה לא לראיה ולא מופת ע"כ · וכן הורה בחמישי סוף סי' י"ד באמ' על הפילוסופים והם עכ"פ מעולים אחר שלא יתחייב להם קבול מה שאמרנו ואנחנו יתחייב לנו קבול העדו' והקבל' אשר היא כראיים ע"כ · ראה נתתי בידך משפט בחירת האחד מאלו השני דרכים וילך לידי זיל דון' ואזיק וזכי לנפשיך · ולכל אחד משניהם יתכן לפרש אמרו ואם היה מצטרך בעל התורה להאמין וכו' · שיושב למה שאמר סימן ס' ואיך לא יפגום וכו' כי עם היות שבאה תשובתו על זה סימן ס"א שהיתה אומה מופקרת וכו' עתה בא להוסיף תשובה שנית בדבר כי אין במה שיאמרו האנשי' הפסד דבר יסתור כונת החדוש כי פנה א' לעולם קיימת גם כי ירבו עדן ועדנין יען סוף סוף לא יסורו מהודות בחדוש וצריך עמהם הנזורים בקדמות החמר והמרבים עולמו' כי משפט א' לכלם לבלתי הטילם פגם באמונתם · ואיננו רחוק שאמר זה כלפי אמרו למעלה שהתורה תבא בנפלאות וכו' להורות על בורא העולם וכו' ויען היה אפשר לפקפק ולומר שאין הוראה זו מתפשטת אל הכרעת חדוש שאנו הא' הודיענו כי אין זה חסרון בחקה וזה ואם היה מצטרך וכו' אפס כי הביאור הקודם נשא חן בעיני · ויורה על אמתתו מה שנזכר כאן בסוף הפסקא ותחלת האדם וכו' מסכים עם המוזכר שם סוף סימן ס"א באמרו ושיכונש"ר היה רבו של אדם הראשון:

סימן סח הטענות המספיקות וכו' : הטענות אשר כח בהם להטות לב האדם בסבר' גוברת מבלי הכרעה משלמת הנטיה כמו המופת · טענות מספיקות תקראנה מודעת זאת מן השלוקה שזכר סי' נ' באמרו כי יש מהם שיכולים להעמיד עליהם מופת · ומהם מה שיספיקו גם דבר שתתישב הדעת עליו · ומהם מה שלא יספיקו גם וכו' · וכבר קדם הכוזרי סימן כ' לאמר רואה אני דבריך נכוחי' ומספיקים וכו' ובא יבא דברו בשני סי' כ"ט באמרו דברים מספיקי' ומקרבים אותם לשכל · ובחמישי סימן י"ד יאמ' החבר וסלדברים ההם הם בספוק למעט מספר יבירם · ובכלן יש ספקות וכו' · והכונה לומר די לי בשער הזה · ר"ל בחלק הזה מן הספור בטענות המספיקו' שזכרת להדיח גם הספקות אשר עוררתי על החדוש · ומנהגו דוגמת הלשון הזה בסוף המאמר עת בא דבר החבר ושו הייתי מרחיב בשער הזה הייתי מאריך הספר : אטריחך להראות לי הטענות המספיקות · ר"ל שיספיקו לבטל הקדמות בהסבירך על זה פני הראות לכל שכל חומר הבושא עם קשיו · כי ידעתי גם אני שאין בזה מופת מכריע זולת הקבלה והנבואה כאשר הודעתני והתבאר שזה הושלם בחמישי מסימן י"ח ואילך · וגם סימן י"ז אמר הכוזרי בענייכו איכני מבקש ממך שתעמיק בענין הזה אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונ' יהיה לי למזכר וכו' : שוב אל גלגול דבריך והיאך התחזק כו' · חבור עם הבריאה הזאת וכו' · ישוב הדבור אל מה שממנו נעתק הספור לבאת מורכזו והוא כשאמר החבר סימן כ"ז והתחברות כבודו אלינו שאנחנו נקראים הסגולה · כי אז הוציאו הכוזרי ממסלול דרכו באמרו אליו אני רואה אותך מתהפך היהודי וכו' · כמו שהראית לדעת דרך גלגולן של דברים עד שבאו לכלל ויסוב להוכיח את המלך מידי ספקו · ועתה כשנו קושה על ההתחברות ההוא הנזכר שמה איך יסבול זה השכל שיתחבר האלקים עם האדם והלא הוא דם ובשר ונבוה מאד : בורא הגופות והרוחות וכו' · אפשר שכוון ברוחות אל השדים המורכבים מעצמים דקים כעדרי המראה שהודם החבר על מציאותם מאמר ה' סימן י"ד באמרו ולא תתרחק כפשך מקבול הרקיע והמים אשר מעל לשמים והשדים אשר יזכרו רבותינו · ע"כ · ואליהם רמז הכתוב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירי' והרמב"ן פ' אחרי מות האריך על אודותם · או הם הרוחות המתפשטים מן הלב אל הגידים הדופקים וממולדים מאד

אשר נתעלה והתקדש והתגדל מהשגת השכלים כל שכן מהחושים חבור עם הבריאה הזאת הנבזה כ"א הכמנזה המגונה בחמרה ואם היא נפלאה בצורתה כי בקטן שברמשים מפליא׳ חכמתו מה שאין הדעת משגת אותו :

סט אמר החבר בדבריך זה לא (הוצרכתי בדברים) כ"א הזכרתני ש׳ דברי׳

מאיר ועלה מן המדוקדק שבדם · ויוקשרו באמצעותם הכפגות כנופות כי הספכים לא יקובבו כזולת אמצעי · ומלרנת הרוחות אמצעים בין הנשמי והבלתי גשמי : זהכפשות · הן הכומחת והמרגשת : והשכלים · שכל האדם ושכל הגלגל : אשר נתעלה והתקדש והתגדל וכו׳ · ככנד שלשת מיני שכלי׳ שכשלשת העולמו׳ על דרך קדוש קדוש קדוש וגו׳ שהוא קדוש זכבדל משלשתם למעלה למעלה : מהשגת השכלי׳ גם המלאכים בכלל זה להיותם שכלי׳ מופשטים מחמר · וככללו כאן שלשת השכלים שהם שכל האדם ושכל הגלגל והשכל הפשוט שעל כלם בתעלה הבורא והתגדל והתקדש כמדובר : כל שכן מהחושים · ככנד הנפשות שקדם זכרם : כי בקטן שברמשים וכו׳ · הלא כה דבר החבר בשלישי סימן יז שחכמתו ית׳ והנהגתו ביכיר׳ הנמלה והדבורה איננה מקברת מחכמתו והנהגתו בשמש וגלגלה : אך סימני החכמה וההשגחה יותר דקה ונפלאה בנמלה ובדבורה עם קטנותם · עכ׳ · וברביעי סימן כה׳ באמ׳ כי אין החכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · עכ׳ · ובחמישי במוך לחתימ׳ הספר בהקדמה השלישית כתוב לאמר כי חכמתו בפרעוש וביתוש · על הדמיון : איננה מקברת מחכמתו בכדור הגלגלים · עד כאן דבריו · ומבית אוכרו של פילוסוף בשכי ממה שאח הטבע לוקחו באומרו שית לבך לזאת כי פליאה דעת האומן זבתחבולו׳ יעשה לו מלאכה כבבדת ובמעשה ידיו יתפאר בהוציאו כלי למעשהו מחמר עכור ובזוה · יתר מאד מאשר יפעלהו בזה׳ ובכסף או על רצפ׳ בהט ושש ודר וסוחרת · וכבר המליבו על זה מאמ׳ חז״ל בתקשה משה בשרצים · לרמוז כי נפלאת׳ חכמתו ית׳ גם בבריות השפלות ההכה לא ידע אנוש ערכה ואם בין כוכבים ישים קנו בחכמה ודעת ואפשר קרוב הוא כי על כן היה ר׳ יוחנן אומר בדקתך בהררי של כד הוה חזי נמלה כמו שספרו ז״ל פ׳ ש׳ו טרפות · ושם הם שנים ללכת דברי בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ׳ ז׳ וז״ל החכמה נראית בקטני היצירות ובגדוליהן · כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גודל גופו איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותם · אך כל אשר תקטן היצירה יהיה כח החכמה והיכולת נראה בה יותר ותקון הבורא יותר נפלא ונראה ממנה וכו׳ · עד אמרו ואמר הפילוסוף אין כמה שברא האלקים יותר נפלא ממה שבריא · ורבה לומר כי החכמה בקטן ובגדול מחלקי העולם מתדמה שוה · כמו שאמר דוד ע״ה בספרו מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייניך וכו׳ · עכ׳ · ומזה יבא לו לבעל העקרים מה שכתב מא׳ ב׳ פ׳ א׳ והטיב אשר דבר מטעם הכתובי׳ : וכתגלגל בדבריו על זה מאמר ארסטו׳ מספר בעלי חיים · וחתם דבריו באמרו שעל זה רמזו חז״ל פרשת שירה באמרם שרנים מה הם אומרים יהי כבוד ה׳ לעולם ישמח ה׳ במעשיו כלומר כבודו ית׳ במקומו מוכח לעולם שהוא בחי ואלו הנמצאות הנולדות מן העפוש פחותו׳ ונפסדו׳ שאין להם קיום לא במין ולא באיש · כבר יתכן שישמח בהם מצד שחכמתו נכרת בהם בהיותם מעשיו וכו׳ · יעויין שם כי לא ראיתי למלאת אורך היריעה בהעתקת כל הספר׳ שהוא המתייחס כלו לבונתנו · ולפי זה יתבאר אמרו מלאה הארץ קנינך · להורות כי הארץ שעכורה גם היא מלאה קנין הבורות המעולות והוא פלאי · עד מאמר הפילוסוף המוזכר למעלה · וכלל כונת הכוזרי שעם היות חכמתו ית׳ מבוארת בגלת ביצירת האדם לא יתקרב מוס אל השכל האותות חבורו ש׳ו כי מן הטעם הזה עצמו יתחבר גכ׳ אל הקטן שברמשים שהרי חכמה יתירה נודעת ביצירתם :

סימן סט בדבריך זה וכו׳ ר״ל לא אינע להעמיד אותך על קשט דברי אמת · ומבינתך לא אחדל אשר דברת לאמר כי פליאת חכמתו ית׳ נמצאת בכל היצורים · והיא הכותבת כונתנו · כי כאשר לא היה בילזת למעלה להבחיל עליון בורות באותו׳ לכל בריה · כן לא ימנע טוב מבעליו להראות רשמים ועכיינים אלקיים בעם נולד · כי עשה נומים בכוכים למלאכת השמים עם ההזמנה הראויה בגזירת עליון : וכמו שיבאר סי׳ עז׳ ועט׳ · ויתכשלו דבריו לעמת אמרו בשלישי סי׳ כ״ג ושיעור הערכים שראויה להם בבורה האנושית איננו כי אם ליוצרה ית׳ וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה איננה כי אם לשקים לבדו וכו׳ · עכ׳ · והנה כוף מגמתו לחתום דבריו באשר הוא סוף סי׳ עז׳ לאמר אם כן אל יהיה רחוק בעיכין הראות רשמים וכו׳ · בשיהיו החמרים ההם

מכונים

רבים להשיבך האתה מיחס זאת החכמה הנמצאת בבריאת הנמלה דרך משל אל גלגל או אל כוכב או לזולתו כ"א לזולתם מבלתי הבורא היכול המשער אשר נתן לכל דבר חקו מאין תוספת וחסרון:

שבוניס וכו'. גם יתכן שכוונת אמרו כדרך זה וכו'. שהיה לומר. שדרוש הוא שאמרנו עליו לא הוצרכתי בו לאריכות דברים כמו שהוצרכתי לזה בשאלת הסגולה אשר ארכו לי שם הדברים להעמידך על בוריים:

האתה מיחס וכו'. שאלתו על זה כמסופק בדבריו הקודמים על הבורא ית' אם כוונתו בהם כהוראת פשוטם שהוא ענינו ית' יוכר אבל בחכמה. או אם כוונתו בהם להיות הכל נגמר על ידי זולתו אשר מלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה שאותה אל הכוונה שהוא. שאם ככה הוא עושה לו. לא ישיג בטענת החבר ממש להוכיח מזה שתחברו האלקים באומה. והיה ספק הכוזרי כאשר בעיניו איך יהיה הבורא הגופות והרוחות וכו'. חבור עם הבריאה הזאת וכו': המשער וכו'. רנה בו מה שאמר בשלישי סי' כג ושיעור הערכים שראוים להם הצורה האנושית אינכו כי אם ליוצרה ית' וכו'. וכמו שזכרנו. גם שם סי' כג היה דברו כי הקוות הטבעיות משתערות ומתאזנות שנערכות בהמזגם מן הטבעים הארבעה ובמעט דבר ישלמו ויתכנו ותחול בהם הצורה אשר היא ראויה להם צמחים ובעלי חיים ויהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו ובמעט דבר יפסד וכו'. וכיוצא בזה הביע אומר במקומות שונים. והתיכב וראה כי כוונת החבר היוצאת מכח מאמריו הנמצאים לו בספר הזה. שלא יאות ליחס פעל הכנת הצורות והנהגת כל פרט ופרט מלידה מבטן ומשריון. גם עד זקנה ועד שיבה. בלתי לא' לבדו החכם היכול המשער כי ע"י עצמו הכל נגמר. אם כי יבנים פועלים אמצעיים במעשהו על דרך החמום והקרור וההרטבה והיובש וכיוצא מההכנות בגרזן ביד החוצב בו. אמנם ליחס החכמה לדברים שהם המביאים וכאלו יפקד המלך פקידים לעשות מלאכתו בסלוק השגחתו מהם כמנהג נותן משרה על שכם משכנו זה בטל ומרוחק אצל סברת החבר. כי ראה בזה דמיון העברת כחלה משבט המושל ברוך הוא לשבט משטרו של כח מן הכחות בארץ. וכאלו היה זה חוטר יוצא מגזע אמונת הקדמות לבא בדרך השתלשלות הסבות אל כח פועל הבירה זולתו ית' וכמו שעשו הפילוסופים בשכל הפועל וקצתם יחסו הפעל הזה לכח כמבא במתהוה עצמו כאשר יאמר בספר מלחמות הרלב"ג מאמר חמישי פ"א. ועד מא' ג' שיבום בכח המצייר

המוזכר בדברי החבר בחתימת הספר. אך את נפשם ישמרו אנשי התורה כי אמנם עם הודאת החדוש יקבל כל קשה ויתיישר כל מעוקש כדבר החבר מאמ' ה' סי' יד. ולא יבאו בעקבו' הפילוסופים רק יאמינו כמה שזכר שם סי' י' שאין תכלית לפניו ית' אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו'. וכיוצא בו סמוך לחתימ' הספר בהקדמ' השלישית באמרו כי הבורא ית' נותן לכל חמר הטובה שבצורות שאפשר לו לקבל והמתוקנת שבהם וכו'. ופנה זו מיוסדת אצלו בכל תוקף במקומות זולת אלו כי אם פעולה שלימה כזו שיש בה תשלימות. השערת החכמה מה שלא יעלם אל החכם הבורא ית' כי לו לבדו יאתה. ולמה הלך לקראת כחשים כפעוני סורו שמא קראו למו כמנע רגלנו מנתיבתם כי חלומותיהם השוא ידברו. והצור תמים פעלו אין ביד האלקיכו' הוא הטבע האמתי הטובע כל המטבעות בחותמו. כשימהו כחותם על לבנו כחותם על זרועכו. ועל האבן הזאת שבעה עינים משוטטו' לו בכל דבריו לירות אותה לראש פנת תורתנו. ועוד תשוב תראה כזו כזו מתוך אמרי קדוש המתגלגל' בהמשך ביאורנו. ותראה לפניך דרכו בכל המקום אשר יהיה שם זכרון לפילוסופים שם יתן את דודיו למלך בהראו לו שבות מכשולם כי הכל ענייכם וברוב דבריהם לא יחדל פשע לא מהם ולא מהמהם ולא נחת רוח בהם כי כל מה שאמרוהו על פקודת אמצעיים שרים רבים וכבדים שופטים ושוטרים על תבניתי הבירה. ענינו כמשך משרת פורח ראש לענת הקדמו' כמדובר וכתנים אלבנו שד היניקו גוריהם. ודם ענב ישקו חמר מגפן סדום גפנם. לא כאלה חלק יעקב אשר שוקלה משלתם באמונת החדוש המבטל מהם בורך מכוי האמצעיי'. רק שבטם יתן בהכנת החמרים על דרך החמום והקרור וההרטבה והיובש אשר אין להם מדה מבד שורא' החום והכסיון וכמו שאמ' בחמישי סי' יד אחרי העירו בספק על הכחת היסודות הארבעה אצל הפילוסופים וז"ל אמת כי אחר המחקר יביאנו ההכר' להודות בחמימות והקרירו' והלחות והיבשות ושהם איכיות ראשונים לא ימלט מהם או ממכועיהם גשם מהגשמים עכ"ל. אמנם על פעולת הציור והנהג' הבוגר וכיוצא מהדברי' הנפלאי' המתחדשי' תמיד בכל יום. הקול קול יעקב. ה' הוא האלקי' ה' הוא האלקי' אין עוד מלבדו חכם יכול ומשער. והכל משרתיו עושי רצונו ככלי ביד האומן לא זולת זה:

סימן ע

סימן ע וזהו המיוחס וכו' עמד טעמו בו וריחו לא נמר כי ככונתו או כוונתו עתה ככוונה מאז כי הבורא ית' הוא החכם הפועל היכול המשער בכתיבת הבורות · וכעת יאמר לו לחבר מה פעל אל · כי אמנם תיוחס פעולתו אל הטבע להכהכן בה כמו אמצעי על ידי הכנת החמר במוזכר בקודמת · וזאת בוכתו עדי עד גם מאז דברו וכמו שהורה אחר כך באמרו סימן עו' א"כ אני רואה שהטעוכו בשמו' וכו' : בי יוזה הוראה שלא היתה קודמו כי אם מצד היותו מגולל הידיעה כגדרו של טבע וכי כוונתו מאז היתה כן רכויה :

ע אמר הכוזרי וזהו המיוחס אל פעל הטבע :

עא אמר החבר ומה הוא הטבע :

עב אמר הכוזרי הוא כח מהכחות על מה ששמענו בחכמות ואין אנו יודעים מה הוא אבל החכמים יודעים אותו בלי ספק :

עג אמר החבר אבל ידיעתם בו כידיעתנו גדר אותו הפילוסוף כי הוא ההתחלה והסבה אשר בה ינוח וינוע הדבר אשר הוא בו בעצם ולא במקרה :

התקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר האיש ההוא בעצמו וכו' · והיה כל אשר לו הכחות האלה וכו' הוא אשר ינהיגהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא ינהיגם בתבונה מהתבונו' קרא אתם התבונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · עד כאן מלשונו המדוקדק מאד באמרו קרא אתם וכו' · להורות כי לא יתכן להקרא כן כישראל שמו על פי הגדר אשר יגדרוהו הפילוסופים באמרם שהיא התחלה וסבה וכו' · וכמו שיבא כי אלו הדברים יאותו לגבוה מעל גבוה שומר · אין זולתו · על כן השיבו החבר

סימן עא ומה הוא הטב'

הנה חברי' מהוכ' להוכיח לאור בוכת המלך אשר לא עמד על מתבוכתה עד הנה : כאיש תבונה ידלנה על ידי השאלה הזאת שאם כה יאמר שלא הוא הבורא ית' · גם לבנו של חבר נכון עמו באמונה הזאת כאשר דבר בשלישי סימן כג · כבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחיים ואמרתי כי הבורא וכו' · עד אמרו איננה מן הטבעים אך מאת האלקי' ית' קוראים אותו החכמים טבע וכו' · ואם כה יאמר הן הטבע הלא אשר נתייחס הפעל אליו הוא מה שמכין החמר של קבלת הצורה כשמש והירח והכוכבים · גם את זה יקבל ובגלוי דעתו סימן עז' יאפס כי עז אם כוון בדבריו אל אשר כוונו הטבעיי' בשם טבע כשהודיעו טבעו בעולם וכמו שיבא סי' עג' · וכבר קדמה הערתנו על זה סימן כט :

סימן עב הוא כח מהכחות על מה ששמענו בחכמות וכו' ר"ל כפי מה ששמענו בחכמות · והורה בזה כי לא היה עם לבבו שהטבע הלא הוא הבורא ית' אבל הוא כח מן הכחות יהיה אמצעי בהשלמת פעולותיו ית' · ובכל זאת לא היה מוטא בשפתיו אם היה אבלו מובנו של טבע על היותו כלי ואמצעי אל הכנת החמרים כמדובר · אמנם להיותו סומך על מובנו אצל הפילוסופים והרי הוא כולל אצלם ממשלה רבה · הנה הוא לא ידע ואשם · כי הנה כה מבטה של פילוסופים להיות הטבע סודר בשמירת המין כמוזכר בחמישי סימן י' אצל ספור מדרגת הצמח וז"ל ויבקש הזרע ההוא כמו המעשה ההוא לתכמ' הנפלאה

סימן עג אבל ידיעתם וכו' · כוונתו בזה דע לך כי הרבה גדולה אלו בכח הזה הנקרא טבע על פי הגדר אשר גדרוהו כי לא נפלאת היא ולא רחוקה דעתם בזה וכמונו כמוהם בידיעת ענייכו ובלבנו הפרים מידיעת מהותו אל נכון · כי כשיאם ורוח ונפש אין וכמו שיבא · והנה אם הטבע הוא התחלה וסבה לתנועה וכו' · כדבר הפילוסופים ותייחס לו הפעל גם כן כאשר דברת סי' ע' · חוששני מטעות למוברים כן כי יאוו להם שוקות הרבה כי הנה מלבוש עליון הוא זה וקרוב מאד שדבר לייחס לו הבריאה נ"כ וכבודו ית' לא אחר יתכו · והגדר הזה הנכילו הפילוסוף בשני מס' השמע · וכך הוא ענייכו לפי מובנו אצל החבר והמלך · הטבע הוא כח כבמנא הטבעי אשר הוא לו התחלה וסבה לשיבוח ויבוע · והתכה כו שיהיה הכח ההוא בכמנא עבמו להבדיל בינו ובין הפועל והתכלית שעם היותם סבה להכיעו או להביחו בסור הנעתם ממנו · שלא פרח מהם ענייכו של טבע להעדר הכלי היות בכמנא עבמו · והתכה בו נ"כ שיפעל בעבם לא במקרה · וביאור זה דרך משל כי יפול בעל חיים מראש הגג אין חיותו סבת תנועתו למטה לארץ רק תורת כבדות היסוד העפרי או המימיי הנזכר בהרכבתו · ומקרה הוא קרה לו היותו בעל חיים בתנועה ההיא · ולא יבחן בענייכם בעבם זולת הכבדות · והוא יקרא טבע לבדו בערך אל התנועה ההיא · אמנם בהתנועע בעל חיים תנועת החפץ או תיוחס התנועה של נפשו החיונית והיא הטבע

בערך אל התנועה הזאת · זהו מה שנכלל בגדר הזה כפי מובנו אבל שני החלקים השלמים האלה בשתי הכבוות הנמשכות :

סימן עד כאילו הוא אומר וכו' · בא לפשוט קמטי הגדר המונח לפניו למען דעת אם הבין ענייני כראוי באמרו שהטבע הוא אשר בו ינוע הדבר מעצמו וינוח מעצמו להוציא מידי הנעת הסבה הפועלת והתכליתית כי הוא זה אשר נכלל בגדר באמרו אשר הוא בו כי אמנם אלו אינן בו רק בחוץ תעמודנה כמו שקדם · ורמז ג"כ בביאור הזה אל התנאי השני שינוע וינוח מעצמו ר"ל מצד היותו כך וכך בעצם כמשל הב"ח הנופל ממקום גבוה כי אל נורת הכבדות היסוד הגובר בו תייחס התנועה בעצם · כי אמנם היא ההתחלה והסבה העצמית של התנועה הזאת לא החיות כי בלעדיו היה כאלם פועל הירידה כבעל חיים הנופל · ומקרה הוא קרה לו היותו בעל חיים כי יפול הנופל ממנו · והתנאי הזה הוא הנכלל בגדר באמ' בעצם ולא במקרה:

עד אמר הכוזרי כאלו הוא אומר כי הדבר אשר ינוע מעצמו וינוח מעצמו יש לו סבה מה בה ינוח וינוע והסבה ההיא היא הטבע :

עה אמר החבר זה הוא שרצה לומר עם דייקות רב ודקדוק והפרש בין מה שיפעל במקר' ממה כ"א ובין מה שיפעל בטבע והדברים מבהילים השומעים אבל העולה מידיעתם בטבע זה הוא :

סימן עה זה הוא שרצה לומר וכו' · ר"ל הלא זה ביאור יבחרהו הפילוסוף בגדר ההוא עם דייקו' רב · כמה שאמ' אשר הוא בו : ועם דקדוק והפרש בין מה שיפעל במקרה ממה שיפעל בטבע באמרו בעצם ולא במקרה · ועל השתנות מלת עצם שבגדר הפילוסוף אל מלת טבע בדברי החבר באמ' ממה שיפעל בטבע · כי נכון הדבר וקרוב לשמוע שהיה מקפיד מאד על מה שכנו הפילוסופים אל הטבע בלשון עצם המורה על היותו עצמי להנעת הדבר · שא"כ לא יתכן היותו במדרגת הכלי שאין הכלי עצמי בפעולת דבר וכדי בזיון ובזות במאמר הזה כי גדולה יתירה נודעת לו בדבריו אצלם : והדברי' מבהילי' וכו' · ר"ל שרבו כמו רבו הבלבולים אצל הפילוסופים והגיעו עונם התווכחותם בענין הטב' לדעת מה הוא והכל עשו להתגדל ולעטו' עטרה לעצמם בתפארת הנכוחים למען יראה עליהם הוד חכמה אצל השומעים כי המה ראו כן תמהו לעוצם בלבולם נבהלו נחפזו מקול הקור' והקולות לא יחדלון נשיאים ורוח וגשם אין כי מטר לקחם לא נתך ארצה בהודעת ענין מהותו של טבע לפי האמת · ואולי כוון לאמרו בחמישי סימן י"ו ונשמע להם השמות ודברים מבהילים וכו' · ר"ל קול ענות דברים המעניים את נפש שומעיהם · או אמר כן להורות שהשמות כאשר השמם לשון גדר הטבע אצלם כדי להבהיל השומעי' ולהפחידם ויסכים זה עם מה שאמר המלך סי' ע"ב על מה ששמענו בחכמות ואין אנו יודעים מה הוא וכו' · ויהיה דוגמת הלשון שכתב המורה על דברי המדברים פ' ע"ד מהראשון ז"ל ואילו קוננו בשירים ונשקלו במליצות ונבחר להם נאות דברים ואולי באמרו בלשון סתום · ובוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן · עכ"ל · ועל כוונה זו אפשר לבאר מאמר החבר ונשמע להם השמות ודברים מבהילים וכו' · שנכלל בו ג"כ משפט כתוב אצל המדברים בחקי השיר בלשון מבהיל ומפחיד כמתהגם בכל מה שחברוהו מן החכמות : אבל העולה מידיעתם בטבע זה הוא · כעשה כאומר לו · לבד זה הבאתי מידיעתם בטבע הבר כי אם הוא דבר נאות אצל המאמין בחדוש ליחס פעל אל הכח הזה המתואר אצלם בהפלאות הנורות כאלה להיותו התחלה וסבה וכו' · אשר בעבור זאת העמדתיך על ענייני בדברי הקודמים למען הראותך כי אין ענייני של טבע אצל הפילוסופים (אשר אל מובנו אצלם אתה נושא את נפשך) דבר יהיה במדרגת הכלי אל הנעת החמרים · רק הוא אצלם שר וקצין מושל על מכוין כאמרם שהוא התחלה וסבה וכו' · הנה תבחרהו ליחס לו הפעל כאמרך אמור (סי' ע') וזהו המיוחס של פעל הטבעי · ונכון הראית לדעת כי אין בין הכוזרי והחבר מחלוקת בענין רק בהנחת מלת טבע על דרך מובנה אצל הפילוסופי' ומשמעות דורשין איכא ביניהו · ואולם אם יבין מענייננו שיהיה כח פועל ברצון הבור' ית' כגרזן ביד החוצב בו · אין רע' ועתה אין לכוזרי בזה עון אשר חטא רק מה שתלה דברו בענין הטבע אל מה ששמע עליו מן החכמות הפילוסופיות · וזה דרכו של חבר לפנות טעמם של בעלי ההקש על חלומותיהם ועל דבריהם כי בדברים עצמם לא יחדל פשע · ובענין הגדר הזה אשר בו הגדילו הטבע למעלה ראש באמרם שהוא התחלה וסבה ועצם והדברים הללו מורים כי הבריאה הסית ערוכה בכל ושמורה בידו להנהגתו · וידעתי גם אני שיש לפילוסופים הקבלות לאשר שמו סדר כחות עצמי לדברים

לדברים הטבעיים הנמשכים מאת הבורא ית' איש איש על עבודתו ועל משאו · ולפי הנראה אין להאשימם רק יוכלו על כל פנים ונתן להם שבח על סדורם אשר בו מתעלה שם שמים כי אות היא לעדות נאמנה להודות לשם ה' על פליאות חכמתו ·

מה שכתב הקדמנו שמנא ההכרח בזה ערות דבר כי לא הוכרחו שיין רק הפילוסופים אשר הוכחו להם שוא ותפל בחיוב ההשתלשלות מימי קדם ודברו על צדיק עתק בגאון וכו' ובכמו אלה אומרים לצרעה לא מדובשי' ולא מעוקציך · וכבר האריכנו על ענינו סימן בט :

עו אמר הכוזרי אם כן אני רואה שהתעונו בשמות אלה (ושמונו משתתפים) ונ"א ושמנו משתתפים ואיפשר לתקן ושמונו משתתפים עם הבורא באמרנו הטבע חכם פועל ואפשר נ"א שנכנה לומר בורא על טעם דבריהם :

עז אמר החבר כן הוא אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולכוכבים פעלים על דרך החמום והקירור וההרטבה

סימן עו אם כן אני רואה וכו' · ר"ל חטאתי כי לא ידעתי טיבו של טבע זה היותו על זה הדרך מובן אצל הפילוסופים אשר אליהם פי קראתי באמרי הוא כח משכחות וכו' · אבל החכמים יודעים אותו וכו' · כי הנה אנכי כרואה שהתעונו בשמות האלה ושמונו משתתפים וכו' · או לפי הנסח השני ושמונו משתתפי' וכו' · והשמות הם באמרנו על פי הוראתם הטבע פועל חכם · כי הנה זה דברי יאמן באמרי סי' ע"ג וזהו המיוחס אל פעל הטבע והוא מאמר שוא לאמרנו הטבע פועל חכם כי על החכמה הנמצא' בברואי' היתה בונת הסיפור · ואני לא חשבתי שיכנס בגדר הטבע היותו התחלה וסבה וכו' · שאם כן חסרנוהו מעט מאלקים · ובאמרנו הטבע חכם פועל אפשר גם כן שנקראהו בורא על טעם דבריהם בגדר הטבע אשר שמוהו בו לאדון ולפטרון · ואולם אני לא חפצתי לקחתו על המשמעות הזה רק היותו משרת לאלקיו אשר יפעל חפצו ית' בדברים במדרגת כלי מכין לא זולת זה · ועתה דע בעיני אשובה לי ואשורה נא מעל אהלי הרשעים האלה וכל אשא מעתה את שמותם על שפתי להשתמש במלת טבע על טעם דבריהם · ומה שאמר ואפשר בורא · הוא נקשר עם אמירתו המוזכר' ושיעורו באמרנו הטבע חכם פועל · ואפשר שנאמ' בו ג"כ בורא · על טעם דבריהם המוזכרים · וכן מצאתי בנסחא ואפשר שנכנה לומר בורא וכו' · ועל היות הטבע מתואר אצל הפילוסופי' בשם חכם כתב המורה פ"יד מח"ה השני וז"ל · וזהו הענין אשר ישיבהו ארסטו' תמיד ויאמר בטבע חכם תמיד ולא יעשה דבר לבטלה · ושהוא עושה כל דבר על מה שאפשר בו מן השלמות · עכ"ל · גם שם פ"ו על דברת הכחות הכוללות השופעות מלמעלה כתב וז"ל כשתבחן פעולות אלו הכחות תמצאם שני מינים הוית כל מה שיתהוה ושמירת המתהוה ר"ל שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו זמן אחד · וזהו ענין הטבע שיאמר שהוא חכם מנהיג משגיח בהמצאת החי במלאכה מחשבית משגיח בעמידתו והתמדתו בהמציא כחות נותנות צורה הם סבת מציאותו וכחות זנות הם סבת עמידתו ושמירתו הזמן שאפשרי שיכון הוא זה הענין האלקי המגיע ממנו שתי הפעולות הללו באמצעות הגלגל · עכ"ל · אולם בשלישי פ"יט ברור מלל · וז"ל : אין הטבע בעל שכל והכנה · וזה מוסכם מן הפילוסופי' כלם · אבל זאת ההכנה הדומה למלאכת מחשבת תבא לפי דעת הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא מפעולת בעל שכל לפי דעתנו · והוא אשר הטביע אלו הכחות בכל מה שימצא לו כח טבעי וכו' · עכ"ל :

סימן עז כן הוא · יפה דברת כי על טעם דבריהם בגדר הטבע הגדלת והוספת בתארים אשר בכבוד והדר תעטרהו עד היותו כאלקים בחכמה ודעת ומשרת בידו שרביטו של מלך וטבעתו להיותו התחלה וסבה נעלם לשמור מינו והכנעתו ויראתו בחכמה · ואלה תכסיסי מלכות לא יאותו רק לבורא קנות הארץ · כי כן לא קצרה יד ה' המשפיע הוא בעצמו ובכבודו הכנת צורה ראוי למוכני' וכמו שיובא בהקדמה השלישית סמוך לחתימת הספר אשר יאמר כי הוא זה הבורא ית' נותן לכל אשר הטובה שנבוראות וכו' · וכי הוא לא ימנע הכנתו וחכמתו והנהגתו מדבר כי חכמתו בפרטות וכו' איככה מקצרת וכו' · כנזכר למעלה סי' כ"ח · וכנה לו ית' יאתם עשייה זה הוא עצמו בלא שליח כמו שהוא ית' בעצמו ובכבודו ברא יצר ועשה את הכל יפה בעתו · ומי הכניסנו להאמין שיפקד שמלך פקידים על פעל שלם אלקי כזה · באם שמנו לבנו אל דרכי סוברי הקדמות לשכנעך כמו שם לסדר השבות העצמיות המשתלשלות בחיוב חלילה חלילה · כמו מתג ורסן עדיכו לבלום כל קרוב אליכו · כי זה קול ענות חלושה מקטני אמנה אמנם הקול קול יעקב שהידים ידי עושיו ית' שמה עשו ויכוננו את

והיבש והתלויים בהם מבלי שניחס להם חכמה רק עבודה אבל הציור והשעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה לכונה לא יתיחס כי אם לחכם (יכול משער) לא היכול משער ומי שקורא זה שמתקני החומר בחמו׳ ובקרור טבע לא יזיק כשמרחיק מהם החכמה כאשר ירחיק מהאיש והאשה יצירת הולד בהתחברם אך הם עוזרים לחומר המקבל לא לקבל צורת האדם והצור מאת המצייר החכם ואל יהיה רחוק בעיניך הראות רשמי ענינים

ר״ל הציור · הוא אשר פעל ועשה אין הכל כחפצו והוא בטובו המחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית · ועשה מי חכם ויבן אלה לדעת לעות שיעור נורא בלותה למוכני אלים מבלעדיו ית׳ היכול המשער וכו׳ · כנז׳ למעלה סוף סי׳ כט׳ אין זה כי אם כיד אלקים וזה שער מיוחד לחלקי השמים לשער ערכים תאות להם סגורים · סגור הוא לא יפתח לזולתו ית׳ וכמו שזכרנו מאמר שלישי סימן כג׳ וכג׳ · והוא ית׳ יקרא טבע באמת כמוזכר שמה להיותו טובע בחותמו כל מטבעו היצורי׳ · גם היא דעת המאושרים ז״ל באמרם שהקב״ה יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים · רמוז אל השגחתו ית׳ אפילו ביצירת הקטן שנרמשים כי הוא עצמו יצור צורתם ועל כן אמר בני כנים ולא אמר כנים לרמוז על תחלת עניינם כי הכל בידו ית׳ לא הפקיד על זה פקיד שר ונגיד · ואמרו קרני ראמים להורות כי מראשית יצירת הבעל חי ועד אחריתו השגחתו ית׳ לא תסור עד קרנו תרום כנכון קומתו · ועוד תשוב תראה דברי׳ מתייחסי׳ לזה ברביעי סי׳ א׳ ובחמישי סי׳ יד׳ ובחתימת הספר : אבל יש ליסודות וכו׳ · הרי זה דומה קצת לאמרו מאמר ג׳ סי׳ כג׳ כי הטבעים מזדמני׳ לקבול המעשה ההוא כפי ערכם מהחום והקור והלחות והיובש וכו׳ · וביותר לרופאי ששם בהקדמתו השנית סמוך לחתימת הספר באמרו והקדמה השנית שהודאה בסבות אמצעיות אך אינן פועלות · אבל הם סבות על דרך החמר או על הכלי וכו׳ עכ״ל · ויאמנו לזה מאמר הכתוב וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים · כי השוואת האיכיות יוכלת עניניהם זה מחמם ומיבש וזו מקררת ומרטבת : והתלוים בהם · הם האיכויות השניות כמו הרכות והקושי וזולתם : מבלי שנייחס להם חכמה וכו׳ · כבר המשילו ענין הטבע הבלתי משכיל ומכוין במה שיפעלהו עם היותו מביא אל התכלית : לאנשים המתנבאים ולא ידעו מה · ועל הדרך שכתב הרלב״ג מא׳ חמישי חלק ג׳ פ״ב באמרו כי הטבע והוא לא יבין יוליך מה שיעשהו אל הכונה המכוונת אליו כי הוא בלתי חושב ומשכיל בפעל מה שעשה · וזה ממה שיורה על שהבורא בהטביעו אותם היקשים אמי שהוא יותר נדיב

מהם ויותר נכבד וכו׳ · והרלב״ג אמר כמו מה שכבר נראה מאנשים יתפננו לדבר דבר ידברו בו ויתנבאו בו ממה שיהיה והם לא יבינו מה שיאמרו · עכ״ל בשם תמיסטיוס · ובפ״ב כתב בשם ן׳ רשד ז״ל וזאת השער׳ מגע׳ מהאומנות השקי השכלי אשר הוא דומה לצורת האחת אשר למלאכה האחת הראשי׳ אשר תחתיה מלאכות רבות · הנה כפי זה ראוי שיובן שהטבע כשיעש׳ פועל בתכלי׳ הסדור מבלתי שיהיה משכיל שהוא מוספק מכחות פועלו׳ יותר נכבדות ממנו וכו׳ · עכ״ל · גם המשילו ענינו לחץ ביד גבור אשר יקלע אל המטרה ולא יחטיא והחץ הוא ביד כאמן לשולחיו אל המטר׳ בלא ראות · והורה החבר בזה כי לא לבד יש לנו להעביר ממשלת הטבע וחכמתו מפעולות היה ר׳ יע״פ גדרו אשר גבלו הפילוסופים · אבל גם כן ראוי ונאות שלא נייחס אליו תאר חכמה גם כי נבין מענינו היותו כח אמצעי אל הכנת החמר רק קריאת שם טבע תתקיים בו ואין בזה הפסד · אמנם תאר החכמה ישולל ממנו עכ״פ : אבל הציור · ר״ל כתיבת הצורות · והשיעור · להגביה קומתם עד השיעור הראוי : וההזרעה · שיהיה זרעם נכון לפניהם להחיות להם לפלטת מינם · והנה כלל בהם שלשת פרקי הנזכר׳ והם ראשית הוית הנמצ׳ באמרו הציור · ואמצעיתו כשהוא נצב בקומתו על טוב מכונו · ואחריתו בהיות זרעו בו למינהו להשאיר אחריו ברכה · וזה כי הבורא ית׳ מנהיג כל ענייניו על דרך וכל דרכי הסבות · ואפשר שכוון לזה מאמר חז״ל שזכרנו כי באמ׳ קרני ראמים רמז בו אל גובה שיעור הקומה · ובאמרו ביצי כנים רמז אל כתיבת הצורה גם בביצי הקטן שנרמשי׳ כי שם חלקת מחוקק נכון לחקות ולרשום את צורתם · ונכלל בו ג״כ רמז להזרעם כי אחרי בלותם היתה להם עדנה להטיל ביצים להקים זרע : וכל אשר יש בו חכמה לכוונה : ר״ל שההיא בו חכמה באמת לכוין בה אל תכלית כי לא כשום לב אל קריאת הטבע חכם דרך העברה מבלי שישכיל ויכוין במה שיפעלהו : כשמרחיק מהם החכמה · שלא ייחס להם חכמה באמת רק דרך העבר׳ : כאשר ירחיק מהאיש וכו׳ · כדברו בשלישי סי׳ כג׳ ונ״ג ובסוף החמישי בהקדמה השנית : ואל יהיה רחוק בעיניך הראות רשמי ענייניכם אלקיים וכו׳ · אחרי שתבאר מתוך

במשך

אלקיים נכבדים בעולם הזה התחתון כשיהיו החומרים ההם נכונים לקבל אותם וזהו שורש האמונה ושורש המרי:

עח אמר הכוזרי ואיך יהיה שורש האמונ' הוא שורש המרי:

עט אמר החבר כן כי הדברים אשר יכונו לקבל הרשמים ההם האלקיים אינם ביכולת אדם ולא יוכלו לשער כמוהם ואיכותם ואם ידעו עצמם לא ידעו זמניהם אך הויתם וחבורם והזמון להם צריך בוה ל ידיעה שליכה מפורשת תכלית הביאור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הו' המאמין ומי שהשתדל לתקן דברי' לקבל הענין ההוא במחקר וסברות והקשות ממה שימצא בספרי החוזים והורדת הרוחניות ועשיית הצלמים

שמסך דבריו כי בהיות הדברים נכונים ע"י המשמעים הנקראים טבע ע"פ הנמצא שקדם זכרם · יעלה רוח ממרום להלבישם כורם אשר תאות להכנתם · משפטיו למלך יתן וצדקתו לסבין מלך כי כן הענין כשוה אצל ההתחברות האלקי באומה כשהיא ראויה ונכונה לזה ע"י ההכנות המונגלות מפי עליון כנזירת חכמתו לא מהתחכמות אדם וכענין הטבע המכין כזולת חכמה כמו שקדם והרי זה דוגמת מאמרו בתלימי סי' כ"ג אשר הביאותיו לך והנגתיו לפניך למעלה בסימן כ"ע באמרו ושיעור הערכים הראויה להם הבורם וכו' : וזהו שרש האמונה וכו' · קרוב ביאורו לבא ולהתגלות סי' ע"ט :

סימן עט אמר החבר כן כי הדברים אשר יכונו וכו' · ר"ל כן הוא שדבר אחד בעצמו הוא שרש לשניהם כפי מה שיוכנו הדברי' אל מול קבול הענין האלקי · אם על מוצא פי ה' והוראתו · או בסברות והקשות אנושיות כמו שמבאר והולך · ומעט אשר היה לפני צריך לביאור בשער הזה כי פרץ לרוב סי' כ"ז אשר הוא עצמו ביאור אל המקום הזה עם פתרון חלומו של כסיל · ובתלימי סי' כ"ג כלו תראה וגם שם סי' נ"ג אפס קצהו תראה באמרו והרוחניים כאשר שמעו מאדם עד בני ישראל וכו' · (וכשיהיו שלשה ספרים אלו כפתוחים לפניך בראש ככיסאך לעיון הפסקא הלזו · או תכליא בה את דרכי עיונך ואז תשכיל) לא כשאר לפני בלתי אם ביאור איזה פרט בקצרה אחרי הודיעי אותך כי אל ההכנות האלה רמז הרא"בע באמרו במקומות רבים כי העבודה לאלקים תלויה בשמירת כח הקבול וכו' · אך לא על דרך שוה לדרכו של חבר וכמו שיתבאר לכל מראה עיני הבוחן דברי שניהם יחד מדברים איש איש ממלאכתו אשר המה עושים על פי שטתו המיוחדת : יכונו לקבל · עניינו שיהיו נכונים לקבל : ואם ידעו עצמם · ר"ל כמותם ואיכותם הנזכרים : אך הויתם וחבורם והזמון וכו' רמז אל המשכן שהיה בכוונו בזמנו רבה לקבול הרשמים האלקיים · וכמו שביאר

בתלימי סי' כ"ג אשר בקריאתו יאורו עיניך בהבנת זה כמדובר · שסם עלו דבריו להבין ולהורו' כי ההתחכמו' והסברא איננו מביא אל רצון האלקים וכי אין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעור' ומשקלם וזמנם ומקומותם ומה שהוא תלוי באלם הקבלו' אשר בהשלמת ג' יהיה הרצון והדביקה בענין האלקי כמו שהיה במעשה המשכן וכו' · עד אמרו והיה סמוך להשלמתו חול השכינה וכו' : קחנו ועיניך שים עליו · ואפשר שאל אמרו שם שיעורם ומשקלם יתייחס אמרו הנה כמותם ואיכותם · והנה יהיה אמרו הויתם על חלקי המשכן כל א' בפני עצמו וחבורם על הרכבתם יחד בהקמתו : והזמון להם · על המשיחה והקרבנות ושום שכל בכל מה שבספר תורת האלקים מפורש לבטרו שכיב' במעשי ידיהם : שהגיעו הדבר הזה היא ידיעת הכנת הדברים אל מול קבלת רשמי הענינים האלקיים ע"פ מכונתו ית' : וקיים אותו וכו' · ובכן הושלמו שני תנאיו המוזכרים בתלימי סי' כ"ג שאחד שתהיה התורה מאת האלקים · והב' שתהיה מקובלת בלב נאמן וכו' · כמבואר שמה : הוא המאמין · כי האמין בה' בשמירת הגבולים התוריים המוגבלים מחכמתו ית' אשר בהם ישמור כח הקבול ויעש' עצמו מרכב לשכינתו ית' להערות עליו רוח ממרו' וזהו שרש האמונ' הכתובה לו צדקה · וההפוך הוא במי שהשתדל לתקן דברי' לקבל הענין ההוא במחקר וכו' · והוא רמז אל ענין העגל אשר יזכיר סי' צ"ה בו וכו' אליו תבא כי שכר שכרתיך ביעוד תועלת קריאתו אל טוב טעם הבנת בדברים הללו על כרייס · גם עפעפיך יישירו נגדך בתלימי סימן נ"ג באמרו והרוחניים כאשר שמעו מאדם עד בני ישר' מה שהיה להם נקל נבות מהראות באותות האלקיו וכו' · כי זה לעמת זה עולים גם יחד לכוון אחד כאשר הודעתיך : והורדת הרוחניות וכו' · השב כח אל חיקך וכרון מה שכתב הרמב"ם בפי' המשנה פ' כל הצלמים בראשיתו וז"ל חושבים בעלי זה המעשה כי כשתהיה

והטלסמאות הוא הממרה כי הוא מקריב הקרבנות ומקטיר הקטורות מהקשה וסברא ואיננו יודע אמתת מה שראוי ובמה ואיך ובאיזה מקום ובאיזה עת ומי מבני אדם ואף ראוי להתעסק בענין ההוא ועניינים רבים ספורם יארך כ"ה ויהיה ככסיל אשר נכנס באוצר רופא מפורסם כי רפואותיו מועילות והרופא איננו בו ובני אדם היו מכוונים אל האוצר ההוא לבקש התועלת והכסיל ההוא היה נותן להם מן הכלים ההם והוא לא היה מכיר הרפאות ולא כמה ראוי להשקו' מכל רפואה ורפואה לכל איש ואיש והמית אנשים רבים ברפואות ההם אשר היו מועילות להם ואם יזדמן שיקבל תועלת א' מהם בכלי מן הכלים ההם יפנו בני אדם אליו ויאמרו כי הוא המועיל עד אשר יראו לזולתו תועל' במקרה יפנו גם כן אליו ולא ידעו כי המועיל בעצמותו אמנם הוא עצת הרופא ההוא החכם אשר חבר הרפואות ההם והיה משער אות' כראוי והיה מצוה החולה שיזמן מה שצריך לרפוא ממאכל ומשקה ותנועה ומנוחה ושינה והקצה ואויר ומשגל וזולתם ועל הדרך הזה היו בני אדם קודם משה זולתי מעט מזער נפתים בנימוסי הכוכבים והטבעים ונעתקים מנימוס אל נימוס ומאלוה אל אלוה ואפשר

השמש במעלה ממעלות הגלגל איזו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה וכראים ממנו כחות במציאות בעניני אותה צורה והפעלים המיוחסים לה · והם מקטרים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלים אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה · וזה מין ממיני הצלמים ונקרא בערבי טל"סם וכו' · עכ"ל · וכיוצא בזה כתב בפי' המשנ' סוף פ' שני דפסחי' · ושמעתי אומרים כי מוצא המלה מן טלה שמש · כי כך הצלם ההוא על שם עשייתו בעת היות השמש במזל טלה ראש המזלות וגם החכ' דבר על מעשה הרוחניים האלה בשלישי סי' כ"ג · ועוד תשוב תראה מה שכתב המורה בשלישי סימן כ"ט וז"ל ולפי הדעות ההם הצאביות העמידו הצלמים לככבים צלמי הזהב לשמש וצלמי הכסף לירח וחלקו המוכאי' והאקלימים לככבים ואמרו שהאקלים הפלוני אלקיו הככב הפלוני · ובנו ההיכלות ושמו בהם הצלמי' וחשבו שכחות הככבים שופעות על הצלמים וישכילו וישימו בני אדם להנבא ויודיעו לבני אדם תועליותם וכן אמרו באילנו' אשר הם מחלק הככבים שהם כשיתייחד האילן ההוא לככב ההוא ויטעוהו לשמו ויעשה לו וכו כך וכך תשפע רוחניות הככב ההוא על האילן ההוא וידבר עם בני אדם על דרך נבואה וינבאו וידבר עמם בעת השינה · ותמצא זה כלו כתוב בספריה' אשר אצריך עליהם וכו' · עכ"ל : ואיך ראוי להתעסק וכו' · איכות ההתעסקות על עניינו כי איכות הדבר עצמו הרי כבר אמור במה שקד': ככסיל יפתח במשל פיו כאילו אמר כח במה זה דומה לכסיל וכו' · והוא לשון קבר בעין אדם למלך שנכנס למדינה וכו' · ובכנסתו'

מנחתי ויהיה ככסיל והנרמזו במשל הכסיל הם הקוסמים והאצטגנינים כמבואר סימן נ"ו וכן היו בני אדם קודם משה כמו שיבאר בסמוך · והרופא איננו וכו' · זה משה האיש אשר לא זרח עדיין שמשו עליהם ללמדם להועיל בהדרכו העניינים על פי התורה השקי' להשרות בהם שכינה · ויותר נכון אולי שהרופא המפורסם הוא הבורא יתברך והאוצר הוא העולם כלו ובלתי היותו באוצר הוא קודם הגלותו לבני העולם בנתינת התורה המורה השוטי' בדרך : יפנו בני אדם אליו · ר"ל אל הכלי ההוא אשר הועיל במקרה · יפנו גם כן אליו ר"ל אל הכלי שהוא השני : עצת הרופא · המורה דרך לקיחת שהרופאה היא עם כל התנאים הצריכים ובלעדיה לא יושג תועלתה רק במקרה : שיזמן מה שצריך לרפואה וכו' · כי הלוקח תרופו' יצטרך אל סדר הנהגתו בכל אלה ובלתם לא יושג לו מן התרופו' ההן התועלת המקווה : ממאכל ומשתה וכו' · זכר בכאן הדברים שהם סבות פועלו' באדם לשנות גופו ממצב למצב כפי היותו אצלם טוב ברע או רע בטוב · וזכרי במנו אצל הרופאים במספר ששה וקראו אותם לדברים בלתי טבעיים המשנים מתכונת גופו של אדם · והחבר השמיט החלק השני מהם הוא הנוגע על הפעליות הנפש · וכללו במלת זולתם אך לא זכרו בפירוש להיות שמירת הסדר בהם קשה מאד ובמעט שאין יד החולה שולטת עליה : ומרוק גופו של אדם מן המותרות אשר שמוהו בחלק החמישי כבר נכלל בעצם הרפואות הנזכרו' למעלה : מנימוס אל נימוס · לדוגמת הנוטה אל כלים מכלים שונים לפי הראות בהם התועלת הנמשך מהם במקרה כאמור : ומאלוה וכו' · כי כל כח מכחות הגלגל

וכל

שמחזיקים כרבים מהם ושוכחים מנהיגם ומנהלם ומשימם סבה לתועלות והם בעצמם סבה לנזקי' כפי ההכנה והזימון אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלהי והמזיק בעצמו הוא העדרו :

וכל טבע מן הטבעים בשם אלוק יקרא אותם כמו שיזכור ברביעי סימן א': כרבים מהם: כבני שמים וכסיליהם וטבעי המזלות למיניהם: מנהיגם: הוא הבורא ית' הנוהג מעל גבוה שומר סדר טבעם: ומנהלם: בדרכו עם כלל טבעם:

והם בעצמם סבה לנזקים וכו'. ר"ל כי עם היותם בעצמם סבה לנזקים כפי הכנת המקבלים והזמנתם לקבול נזקם הן הבורא ית' משימם סבה לתועלות על ידי רצונו כי לא כח טבע מוסרם וכוחם על גורל הצדיקים אשר חל עליהם הרצון האלקי. או יאמר כי הבורא ית' משים אותם בסדורם הטבעי סבה לתועלות וכן הם בעצמם ישימם סבה לנזקים כפי טבעם וכל זה כפי ההכנה והזימון הטבעי הראוי במקבלי תועלתם ונזקם כי הן לא בידם טובה או הפכו ברצון וחפץ. רק הושם לכל ענייניהם גבול טבעי בל יעברוהו. אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלקי וכו': ועלה מכל זה כי אי אפשר בלא תורה. תורה דרך הזמנת הדברים הראויים אל חיול הענין האלקי באומה ויהיה התחברות כבודו אליהם. והיא מה שנתן את נפשו אליו מסימן כ"ט ועד הנה. ולא אוכל להתעלם במקום הזה ממאמר רז"ל (במדבר רבה פ' י"ט) ששאל ממנו א' זר אילין מיליא דאתון עבדין נראים כמין כשפים אתם מביאין פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואחד מכם מטמא למת מזין עליו שתים ושלשה טיפין ואתם אומרים לו טהרת. אמר לו נכנסה בך רוח תזזית מימיך. א"ל לאו. ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית. א"ל הין. א"ל ומה אתם עושים לו. א"ל מביאין עקרין ומעשנין תחתיו ומרביצין עליה מים והיא בורחת. א"ל ישמעו אזניך מה שאתה מוציא מפיך. כך הרוח הזו רוח טומאה דכתיב וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ מזין עליו מי נדה והוא בורח. ולאחר שיצא אמרו לו תלמידיו רבינו לזה דחית בקנה לנו מה אתה אומר. א"ל חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא אמר הקב"ה חקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי דכתיב זאת חקת התורה. עכ"ל. ועתה יגדל נא כח המקשה על דברי החבר הנזכרים בשוותו למעשה האלקים חקו לשער כמות ואיכות הדברים אשר יזכו לקבל הרשמים האלקיים כי לא יוכל האדם מעצמו לסדרם כהוגן ושם דוגמתו שיעור הערכים שראויה לשם הנורה הא' כושית וכמו שכתב גם כן בשלישי סימן כ"ג. ושם כאמר וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה אינכו כי אם לאלקים לבדו וצריך לשמוע אותו השיעור והערך ממנו ית' ולא יתחכם אדם עם דברו וכו' עכ"ל. והנ"ב אל מי נדמה זה וישוה כי אם למי שנכנס בו רוח תזזית כמשלו של רבינו ז"ל העכו"ם הנז'. וכבר ראינו ממאמרו לתלמידיו שאין במשלו ממש ואין דעתו נוחה הימנו. ובכה אל אשר פנה להפיס דעתם. ועת למה פרץ החבר גדרו ולא אשר טומא טיהר. עורה כבודי אעירה שחר לגלגל חשך הספק הזה מפני אור התשובה שיוצאת לקראתך. וזה כי החבר גם הוא הביא בדבריו מה שיעמוד במקום תוספתו של רבינו לתלמידיו. והוא מה שאמר למעלה ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין. תפוש לשון אחרון באמרו בלב שלם ותבחנהו. אז תבין כי כנת ינבה בכלל היוצא מפי רבינו לתלמידיו. כי גם הוא לפי דעת החבר לא כוון לשלול ענין המשל ההוא מכל וכל. רק להורות בתן בלבם שעקר המעשים כלם הוא כונת שם שמים לעשות נחת רוח למנוחה יתברך אשר בחכמה יסדם לתכלית מכוונת אצלו ואצל חסידיו גבורי כח לעמוד בסודו. והן הן הדברים אשר דעת שפתיו ברור מללו בשלישי סי' כ"ג לאמר שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעורם וכו'. עד אמרו והיה סמוך להשלמתו חול השכינה מפני שנשלמו בשני העניינים אשר המה עמודי התורה. הא' מה שהיה התורה מאת האלקים. והב' שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל וכו' עכ"ל. ובכלל דברי רז"ל חקה חקקתי גזרה גזרתי וכו'. ואפשר גם כן שכוון רז"ל למה שהורגל בו החבר במקומות לבלתי יקשה על כל דבר פשע אשר יאמר כי הוא זה עד האלקים בנתינת טעם ברור על מעשהו. וכמו שאמר סימן כ"ח אינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה. ואולי הוא על דרך יותר עמוק ממה שיעלה במחשבה וכו' עכ"ל. ובשני סי' כ"ו הלא כה דברו ואינני גוזר חלילה שהכונה מהעבודה הזאת היא הסדר הזה אשר זכרתיו: אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה ושהיא תורה מאת האלקים ית' ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שיתחכם בה וחקר וכו' עכ"ל. גם שם סימן ס' אמר כבר אמרתי לך שאין ערך בין שכלנו ובין הענין האלקי

וראוי

הראי שלא כטרח לבקש עלת אלה הגדולות והדומה
לזה · אבל אני אומ' אחר בקשת המחילה מבלתי שאגזור
שהוא כן וכו' · עכ"ל · ראה כמה מתוקנים ומכוונים דבריו
פיו ולבו שוים לרוח אמרי קדוש · ולמה שאמרו גם כן
(יומא פ' שני שעירי) את חקותי תשמרו · דברים שהשטן
ואומות העולם משיבים עליהן · ואלו הן אכילת חזיר
ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר
המשתלח ופרה אדומה · ושמא תאמר מעשה תהו הן ·
ת"ל אני ה' חקקתים אין לך רשות להרהר בהם עכ"ל ·
שלמען יגרפו ויתלכלכו דברי החבר באמרו תמיד שאין
ביכולת בשר ודם ידיעת שיעור המעשים התוריים האלקיים ·
פן יאמר אדם רושמכו כי הנה המורה בשלישי בהרבה
מקומות ובפרק ל"א בפרט הקרים כנגדם באמ' מבני
אדם אנשים שיכבד עליה' נתינת סבה למצוה מן המצות
והטוב אצלם שלא יושכל למצוה ולאזהרה ענין כלל ·
ואשר יביאם אל זה הוא חולי שימצאוהו בנפשם לא יוכלו
להגות בו ולא ידעו לומר אותו · והוא שהם יחשבו שאם
יהיו אלו התורות מועילות בזה המציאות ומפני כך וכך
נצטוינו בהם · יהיו כאלו באו ממחשבה והסתכלות
בעל שכל · אמנם כאשר יהיה דבר שלא יושכל לו ענין
כלל ולא יביא לתועלת יהיה בלא ספק מאת ה' כי לא
יביא מחשבת אדם לדבר מזה כאלו אלו חלושי הדעת
היה האדם אצלם יותר שלם מעושהו · כי האדם הוא
אשר יאמ' ויעשה מה שמביא לתכלית אחת וה' לא יעשה
כן · אבל יצונו לעשות מה שלא יועילנו עשותו ויזהירנו
מעשו' מה שלא יזיקנו עשיתו חלילה לו חלילה · אבל הענין
בהפך זה · והכונה כלה להועילנו וכו' · עכ"ל · אמנה כי
עניך תשובה על זה אשר הרגיש בעניינה הר' שם טוב
על ספרק ההוא ואם עשה לה מדחה כמו שיבא וזה כי
אמו יאמר שהחבר יש ויש בלי ספק תכלית עליון שקי לכל
מצוה · אולם הכחבו לא כדע טעמה · ומה שהשיב
הר"ש טוב על זה באמ' שם כי לנו ניתנה התורה וראוי
לנו שנדע מה שיועילנו ומה שיזיקנו · כבר המציא החבר
תשובה לזה באמ' בשלישי סימן ז' שהמעשים האלקיים אין
שכלנו מגיע שיהם ואיכן כדחים (ע"א כרא"כ) אבל השכל ·
והם כשמעים כאשר ישמע החולה של הרופא ברפואותיו
והנהגותיו וכו' · עכ"ל · ואולם עוד יד הר"ש טוב נטויה
לאמר כדברים האלה · ואם ישיב התוריי לומר בקיום
המצות יבוא לנו כל טוב העה"ז והטוב הנפשיי · מבלתי
שנדע על איזה צד יתחייבו אלינו אלו הטובות מהמצות ·
ונדע אנחנו התועל' הבא מהם מבלתי שנדע איך ימשך
מן המצות אלו התועלות עכ"ל שנה ומשונה התשובה בזה
כי לא יקרא אדם חכם (וכמאמ' הכתוב רק עם חכם
ונבון וגו' וכמו שכו' שם במירס. גם בחובת הלבבות
שער א' פ' ב') אם לא בכתיבת שבות הדברים כי אם
יאמ' רופא אחד תקח סם אחד ונתרפא ולא יוכל לדעת
בעבור איזו סבה ועל איזה צד פעל אותו כהם לא יקרא
אותו האיש חכם אבל שידע הדברי' כבנין כמו הזקנות'
ואם יש בזה תשובות הם על הדרש והאמת מה שאמר
סרב וכו' · עכ"ל · הביטה לראות איך קנף גדול סוא
קונף על בעלי הדעת הזאת עד שבעל בפניהם דרכי
התשובה באמ' שאין טוב בד תשובה כי אם בדרך הדרש'
ואולם שמע נא איך יושב קנף איש בפי אמתחתו בדרך
הפשט ג"כ · בא ולמד מה שכתב על זה הר"י א פ' ואתחנן
שעם היות שהחקים אין להם טעמים הנה העמים אשר
ישמעון את החקים האלה יאמרו בלי ספק רק עם חכם
ונבון הגוי הגדול הזה · לפי שיראו התועלת הנמשך
מפעל החקים ההם היותו גדול ועצום הדבקות האלקי
וכו' · עד אמרו כמו שהרופא המרפא החולי המוכן כדב'
קל בלתי מתיחס אליו יחשב לרב חכמתו ועמקה · כן
בראות העמים שישרא' בעשיית החקים שאין להם טעם
ידבקו באלקים ית' ויהיו קרובים אליו ינזרו אומר שבלי
ספק החקי' ההם עם היות טעמם נעלם מעיניהם הנה
יש בהם חכמה מופלגת וטעמי' גדולים יורה עליו עוצם
התועלת ההוא היוצא מהם וכו' · עכ"ל · אכן לא הוצרכנו
לכך · כי הנה החבר עצמו ביאר הכתוב הזה בשלישי
סימן ל"ט על חכמת המשנה והגמרא שהם מעט מהרבה
מהחכמות הטבעיות והאלקיות והמוסריות והגלגליות
וכו' · ובפ' כלל גדול אמרו חז"ל ושמרתם ועשיתם כי
היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזוהי חכמה
ובינה שהיא לעיני העמים זו היא חישוב תקופות ומזלות
עכ"ל · ואתה דע לך כי שרש כל המחלוקת בזה תלוי
ועומד על חלוק הדעות בענין המצות המעשיות אם
לעצמן הם מכוונות · או אם להגיע אל המושכלות
בלבד הן כדרשות · כי הוא זה אשר יאמר המורה ·
ואותו יקח לו החבר להיות הכל כעשה יפה בעתו כענם
וראשונה לא זולת · והמקובלים האמתיים כעשו בזה
חברים אל החבר · ודעת המורה הרחיקו בשתי ידים :
ובשלישי סימן מ"ז תמצא מה שסופר עליו כי חזר בו
מהרבה דברים שכתב בעניינים אלו · את כל אלה ידי
עשתה לתקוע יתד במקום נאמן כי הוא היסוד
שכל הספר הזה תלוי עליו · ועליו
תסובנה כל מלותיו ויהיו כל
אלה נאם ה' בכוון
דעתו לדעת
עליון :

סימן פ נשוב אל ענייננו וכו' · הוא אשר נטינו ממנו תחלה כאשר הפסקתי חוט הענ' שפירך בשאת הסגולה סי' כ"ח ואח"כ בשאת ההתחברות סימן ס"ח · כי על כן יצאת מכי הענין אשר היית עסוק ושם סימן כ"ה וכו' · על דבר אמת כתיבת התורה באמרך כי הבורא ית' פתח אל המון ישראל אנכי ה' אלקיך וכי היא כתובה להם בפרט · ועתה הודיעני נא את דרכים איך קמה ואיך פשטה וכו' והנה כנגד שלשה פנים דבר על התור' כפי רגילותם להמצא בהשלמת כל דבר · והם התחלה · תוספת · ועמידה בתכלית כי כנגד ההתחלה אמר איך קמה · וכנגד התוספת אמר איך פשטה ונראתה כי יתוספו גרים בהתפשטם ענינה · וכנגד העמידה אמר ואיך נתחברו הדעות כי יקר בהתפרסמה לענין כל שיבאו ככבי' להתקומם עליה למען לא תקום ולא תהיה · וכשיוסרו המעיקים ההם והספקים יחוברו אל הסכמה אחת או תכנה ותכון הדת ואמונה על משפטו ושב · ולהיות זה כלו בשלם בזמן לפי הנהוג אמר ובכמה שנים וכו' ואמר נתיסדה האמונה כנגד היסוד וההתחלה ואמר ונכנסה כנגד התוספת ואמ' עד שנתחזק ונשלמה כנגד העמיד' והתכלית · ואמ' כל זה כמדבר בלשון עצמו כפי סברתו שקרה לתורתנו כזה כמקרה שאר הדתות הקדמוניו' ותכין אמרו אשר ירצה האלקי' להראותו · למראה עיניה כפי סברת' שיהיה כן לדעת עליון להתרומ' ולהתנשא הנימוס ההוא בבני אדם : ועתה גלה עיניך והביטה נפלאות איך באו כל אלה מכוונים כנגד מה שקרה למלך עצמו בהתגיירו עם כל עם כוזר כמו שיסופר ענינו בראש המאמ' השני כי יגיד שם איך המלך גלה סוד חלומו השניאי לשר בבאו ושניהם יחד נכנסו בתורתנו וכמו לו במערה ובשובם לארצם היו מסתירים אמונתם עד שהתחזקו לגלות סודם מעט מעט וכו' עד שרבו וכו' ונתחזקו וכו' · וכלפי ענייננו הוא מה שנזכר כאן ההתנכרות לעזור הדבר אשר ירצה האלקים להראותו וכו' · ושל בירור כוונת המחבר וזהו השמש :

פ **אמר הכוזרי** נשוב אל ענייננו והודיעני איך קמה תורתכם ואיך פשטה ונראתה ואיך נתחברו הדעות אחרי אשר היו חלוקות ובכמה שנים נתיסדה האמונה ונכנסה עד שנתחזקה ונשלמה כי התחלות הדתות מבלי ספק לא תהיינה כי אם ביחידים כ"א ליחידים שמת גבורים לעזור הדבר אשר ירצה האלקים להראותו והם הולכי' ורבים ונעזרים בעצמם או שיקום להם מלך עוזר ויכריח ההמון על הדבר ההוא :

פא **אמר החבר** לא יקום ויגדל על הדרך הזה כ"א הנימוסי' השכליי' אשר התחלתם מן האדם וכאשר יגבר ויעזור יאמר כי הוא נעזר מן הבורא ומלומד והדומה לזה אבל הנימוס אשר התחלתו מהבורא הוא קם פתאום ואמר בו כא יאמר לו היה ויהי כבריאת העולם :

פב **אמר הכוזרי** הבהלת אותנו בדבריך החבר :

פג **אמר החבר** אבל הענין מבהיל יותר כי היו בני ישר' משועבדי' במצרים שש מאות אלף רגלי מבן עשרים שנה

סימן פג אבל הענין מבהיל יותר וכו' · כי הדבר המסופר עם דקדוקי פרטיו מבהיל יותר מהיותו מסופר דרך כלל · והנה מקום אתו אשר מצא לו נאות להרחי' בגלגו' הספור אשר פתח בו בראשית אמריו סימן י"א באמרו אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים וכו' · ואשר חזר עליו סימן כ"ה באמרו וכן פתח דבריו אל המון ישראל אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' ובפרק כ"ז באמרו אך התורה אנו חייבין בה מפני שהוציאנו ממצרים · כי שם סובב הספור המתגלגל כאשר דבר מלך שלשון בראשית סימן פ' לאמר נשוב אל ענייננו וכו' · כמו שזכרנו · ועתה הואיל באר בגדולות והנוראות אשר קרו בגלגוליה עד שבאו לכלל ישוב קבלת התורה על ידי מפלאות תמים דעים אשר כל אלה בפרטותם יבהילו השומעים עד מאד · ואין ספורו יוצא מידי פשוטו כי יציאת מצרים מתייחסת מאד לכתיבת התורה לסיבות התורה תכלית יציאתם משם כאמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה · ובהתחלת התורה בדבור הראשון יש זכרון יציאת מצרים באמרו אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' · וכמו שהעיר החבר את אזן הכוזרי בדבריו הקודמים אשר אליהם הספור הזה חוזר ומתגלגל · והנה סדר הדברים הבאים זה אחר זה כך הוא · כי מאז הבינו לו שהתורה נתנה לנו להיותה כלי נאות להתחברות כבודו ית' אלינו · ושזה ההתחברות ראוי לנו מצד היותנו נקראים הסגולה ·

ומעלה מתיחסים אל שנים עשר שבטים לא נמלט מהם איש ולא ברח א׳ לארץ אחרת ולא נכנס ביניהם נכרי מיחלים המועד אשר יעד בו ה׳ לאבותם אברהם יצחק ויעקב שינחילם את ארץ כנען וארץ כנען היתה בעת ההיא בידי שבע אומות בתכלית ההצלחה והחוזקה כ״א הרוב והחוזק וההצלחה ובני ישראל בתכלית הדלות והעינוי ביד פרעה הורג את בניהם שלא ירבו ושלח משה ואהרן עם חולשתם ועמדו כנגד פרעה עם חוזקתו באותות ובמופתים ובשנוי כ״א עם שנוי המנהיגים ולא יכול להסגר מהם ולא לצוות עליה׳ ברע ולא למנוע עצמו מעשר מכות אשר חלו במצרים במימיהם ובארצם ובאוירם ובצמחיהם כ״א ובנכסם ובבהמתם ובגופם ובנפשותם שמת מהם ברגע א׳ בחצות לילה כל בכור בבתיהם ואין בית אשר אין שם מת זולתי בתי בני ישר׳ וכל המכות האלה היו באותות באזהרה ובהתראה ובמועד ומסתלקות כדי שיתברר כי הם בכונה מאת אלוה חפץ עושה חפצו

אחרי כן פנה עצמו לחזור על כל אלה באחרון החל ובראשון כלה · כי תחלה הורה על ענין הסגולה ואח״כ על ההתחברות · ועתה הואיל באר ענין נתינת התור׳ עם הקדמת יציאת מצרים הקרובה אליו כאמור · וכבר היה דברי ראשון לי סימן כ״ט על המשך הסדר עד סוף המאמ׳ יעויין שמה · ובהאריך הענין בהמשך הספור עם כל פרטיו כוון החבר להעלות קיום חוק לאמתת תורתנו : לא נמלט מהם איש: ר״ל לצאת מכללם בארץ מצרים: ולא ברח וכו׳: לשאר ארצות כ״אמרו נפי אל ארץ אחרת: ולא נכנס ביניהם נכרי · ר״ל שמרו סגולת יחסם : ולא שנו את שמם ולא שנו את לשונם ודתם ומלבושיהם כמאמר החכמים דרשו על זה ויהי שם לגוי וכו׳ · מלמד שהיו ישראל מצויינים שם : ר״ל ניכרים ורשומי׳ ונבדלים מן המצרי׳ לא עבר זר בתוכם ועמהם ספרי היוחסי׳ למשפחותיהם׳ והגרי׳ הכלו׳ היו ניכרי׳ מהם בפני עצמם כדבר הרמב״ן פ׳ במדבר סיני על פסוק ויתילדו על משפחותם · וז״ל אבל ויתילדו שהביאו תולדותם למשפחותם לבית אבותם · והטעם לומר כי כאשר צוה אותם משה כן מפי הגבורה הקהלו כל העדה כלם אל פתח אהל מועד חוץ מערב רב אשר לא מבני ישראל המה כי ניכרים היו בהם מיום שיצאו ממצרים · עכ״ל : במימיהם וכו׳ · הגדיל עשרת המכות בחלוקה נפלאת אשר בה נכיר ונדין איך היה היזק מתפשט בכל אחת מהיסודות הידועים שאנחנו שוכנים אצלם ארץ מים ואויר · וגם במורכבים מהם למדרגותיהם : במתיקי ומדבריהן לנוף ביסורין הן לנפ׳ במיתה והקדי׳ יסוד המים עם היותו למעלה מיסוד הארץ להמשכו בו׳ על סדר המכות · כי המים לקו תחלה בדם ובצפרדעים · ואחר כך הארץ בכנים · והאויר בחשך · ועם היות מכות אחרות מפסיקות בנתים רצה להזכיר את אלו שבעצם היסודות סמוכות ורצופות · אבן

במורכבים תפש לו דרך אחרת בבחינת סדר המדרגה לבעלי הנפשות כי עם היות תחלה במציאות מכת הערוב המזיק לפי הנרא׳ לאדם ולבהמה כאמרו תשחת הארץ מפני הערוב · וכן הדבר שמת בו כל מקנה מצרים וכמו כן השחין באד׳ ובבהמה · ואחר כך הברד והארבה להלקות הצומח · אף גם זאת הקדים הצומח לחי לפי סדר המדרגות כאמו׳ ושנוי הסדר הזה היה לו במורכבים כראותו כי לא יוכל לשמור סדר המכות עם סדר הנזקין אשר לאדם לאדם ואשר לבהמה לבהמה כי ערוב פרשיות רצה לכנו כענינים יען לקה האד׳ לפני הצומח ולאחריו · ואם כן כיון שקדם סדר המורכבים ויעמוד ויפלל כי טוב ויפה לבחור סדר קיים לפי סדר הבדלות בעלי הנפש אלו כן הנזקין : באזהרה כאמרו שלח את עמי ויעבדוני : ובהתראה כאמר כי אם אינך משלח וגו׳ : ובמועד · שכן מצינו בדם שהרי אהרן נטה ידו את המים אשר ביאור לעיני פרעה ולעיני עבדיו ומיד נהפכו מימיו לדם כפי היעוד אשר הודיעו לאמר הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם · שמשמעו כפירושו מיד פתאום לפתע · ובערוב כאמר למחר יהיה האות הזה · ובדבר כתוב וישם ה׳ מועד לאמר מחר יעשה ה׳ הדבר הזה בארץ · ובברד הנני ממטיר כעת מחר וגו׳ · ובארבה הנני מביא מחר ארבה וגו׳ · ובמכת בכורות ויאמר משה כה אמר ה׳ כחצות הלילה וגו׳ · ואם לא נזכר מועד ביתר המכות ילמד סתום מן המפורש : ומסתלקות · ר״ל שמסתלקות ג״כ במועד כאשר גלה בקצתם · בהסרת הצפרדעים כתוב ויאמ׳ למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה׳ אלקינו · ובערוב כאמר וסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר · ובברד ויאמר אליו משה כצאתי את העיר וגו׳ · והברד לא יהיה עוד : לא מצד הטבע שבמנהג בדבר הלוקה : ולא מצד הככבים · כי רשמים

מושפעים

בעת שיהפוץ לא מצד הטבע ולא מצד הככבים ולא מצד כשפים ולא במקרה ואחר יצאו בני ישראל בדבר השם בלילה ההיא בעת שמתו בכוריהם מעבדות פרעה והלכו דרך ים סוף ומנהלם עמוד ענן ועמוד אש הולכים לפניהם ומנהיגים אותם ונגידיהם וכהניהם שני הזקנים האלקיים משה ואהרן היו בעת שנתנבאו בני שמונים שנה ויותר ועד העת ההיא לא היו להם מצות כי אם מעט מורשה מן היחידים ההם כאדם ונח ולא בטלם משה אבל הוסיף עליהם ואחר כן רדף אחריהם פרעה בא וחילו ולא נצטרכו אל כלי

מוספתים מהם לעת מכה המערכת על מכה כך וכך: ולא מכח כשפים · שמכחישים פמליא של מעלה על ידי עירוב הכחות והטבעים: ואחר יצאו · ר"ל ואחרי כן יצאו: ונגידיהם וכהניהם שני הזקנים וכו' · היו וכו' ·

היחידים כי תחלת דבר ה' באדם על שם מצות · וכנח על מצוה אחת נוספת · וגם אחרי כן בזולתם בו לבד קו לקו · ונכון הכין לו הדרך אל ספורו אח"כ כי מעט אשר היה להם מן המצות לפני בא מרע"ה ויפרוץ לרוב

שיעורו ונגידיהם וכהניהם שהם שני הזקנים וכו' · היו וכו' · ואמר שני הזקנים האלקיים וכו' · היו בעת שהתנבאו בני פ' שנה · כי אמרם בישישים חכמה · ונכון הורה על שלמותם בנבואה וכמו שכתב ראב"ע על פסוק ומשה בן שמונים שנה וגו' · וז"ל הזכיר שנותיהם ולא מצאנו בכל המקרא נביאים שהזכירם הכתוב שהתנבאו בזקנותם רק אלה כי מעלתם גדולה מכל הנביאים ולהם לבדם היה מדבר ה' בעמוד ענן וכו' · ע"כ · ולא יבא

על ידו בנתינת התורה שמלאה לה שלמות בלתי סובל תוספת או מגרעת · ואם אח"ל דרך כלל היחידי' ההם שר"ל היחידי' המפורסמי' אשר היו בדורות אלפים למה אח"כ פרט אדם ונח וקצר בזולתם מן הטעם אשר זכרנו · או שרמז באמרו היחידים ההם אל אברהם יצחק ויעקב המוזכרי' למעלה בפסקא זו · ואח"כ זכר אדם ונח אשר מהם ירושת הטבע מצות והקדים זכרון האבות להיותם הנזכרים בדבריו הקודמי' · וכדי לכרוך הספור

מכלל לשונו מה שזכר למעלה שאלה משה ואהרן עם אלפתם · לומר כי זקנים היו וזרועם לא הושיעה למו רק ימין ה' עושה חיל · אלא שאפשר לגמגם בזה מכח המאמר במשה לא כהתה עינו ולא נס ליחה: לא היו להם מצות כי אם מעט מורשה מן היחידים וכו' · שים עיניך אל דברי הרמב"ם פ"ט מה' מלכים ומלחמות באמרו על ששה דברים נצטוה אדם הראשון · על ע"א ועל ברכת ה' ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינים · אע"פ שכלן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה · הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצא ז' מצות · וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם · בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית · ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום · ויעקב הוסיף גיד הנשה · והתפלל ערבית · ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו עכ"ל · אלו הם שהיחידים אשר היו המצות מורשה מהם עד בא מרע"ה · ואח"כ תימה על עצמו למה אמר מאדם ונח והשמיט זכרון האחרים מורישי מצות גם המה · שא שיכול לומר כי זכר אדם להיותו ראשון ליצירת האדם ונח גם הוא נתחדשה בו היצירה אחר המבול · וכאילו אמר מני שים אדם עלי ארץ היו המצות מורשה מן

בדברים דומים ומתייחסים · ומה שקרא ירושת היחידי' ההם בשם מצות לא כוון בו שיאמינו היותן מאת הבורא ית' שהרי בסמוך סי' פ"ז יורה על היותם מסופקים עד יום מתן תורה איך ידבר אלקים עם האדם רק חשבו היותן מצות אנשים נעורים מאת האלקים וכמו שיבא · והיתה מחשבת אמת בקצת כמו שנראה ממצות מעשר המיוחסת ליצחק וביוצא בו ממה שעלה זכרונו בדברי הרמב"ם המובאים למעלה: ולא בטלם משה אבל וכו' · אם רוח המושל יעלה עליך לאמר איך יצדק זה עם מה שהוכח סי' פ"א כי לא יקום ויגדל על הדרך הזה אלא הנימוסי' השכליים וכו' · והלא גם בנו דבר ה' תחלה במצות היחידים ההם אשר הוסיף משה עליהם עם שהושלם בו אח"כ ענין התורה האלקית ואיך אח"כ קמה פתאום בתנאי הנימוס האלקי שזכר שם סי' פ"א מקומך אל תנח ואף אתה אמור לו מה ששנינו במס' חולין פ"ז גיד הנשה בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו · וכתב שם הרמב"ם שים לבך על העקר הגדול הכלול במשנה הזאת והוא מה שאמר בסיני נאמר · לפי שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו מרחיקין או עושין היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י מרע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אוכלים אבר מן החי · אינו מפני שהקב"ה אסרו לבני נח אלא לפי שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שצוה בסיני שיתקיים אסור אבר מן החי · וכמו כן

מלחמה ולא היו העם מלומדי מלחמה ובקע עליהם ה"א להם את הים ועברו בתוכו וטבע בו פרעה וחילו והשליכם הים מתים לעיני בני ישראל והדבר ארוך וידוע :

פד אמר הכוזרי זהו הענין האלהי באמת ומה שנתלה בו מן המצות ראוי לקבלו כי אין נכנס בלב מאמתו כ"א מחמתו ספק לא מכשפים ולא מתחבולה ולא מדמיון ואלו נדמה להם המכות והבקע הים ועברם בתוכו לא ידומה להם הצלתם מן העבדו' ומות מעבידיה' וקחתם שללם והשאר ממונם אצלם וזה עקשות מאפיקורוסים :

פה אמר החבר ואחרי זה יותר מזה שעמדו במדבר ארבעים שנה מקום אין זרע והוריד להם לחם נברא יום יום מלבד השבת אכלוהו ארבעים שנה :

פו אמר הכוזרי גם טה אין בהם מדחה מה שמתמיד ארבעים שנה לשש מאורת אלף איש והנלוים אליהם ירד ששה ימי' ויסתלק יום השבת אם כן חובה

אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהב"ה צוה ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה · וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו · אלא מצות מרע"ה · הלא תראה תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני וכל אלו מכלל המצו' עכ"ל : ולא היו וכו' · ר"ל מה שלא הוצרכו לכלי מלחמה לא היה משפלגת גבורתם כי לא היו מלומדי מלחמה רק מאת ה' היתה זאת וזרוע עוזו ית' הושיעה למו :

סימן פד זהו הענין האלקי באמת : הוא הענין האלקי אשר זכרת סימן כ"ז לאמר והתחברו כבודו אליכו וכו' ובסימן מ"ג באמרך אמור אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי וכו' גם בסימן ע"ט מראשית דבר עד אחריתו : ומה שנתלה בו וכו' · ר"ל חלק המצות שבתו' ובא מכח הענין האלקי שמתברר כל דרכו בנפלאות ההן אשר עשה עמהם להפליא ביציאת מצרי' ראוי הוא להתקבל מכל עמנו אע"פ שלא היה מתפרסם אצלם מעמד הר סיני שיזכור אח"כ · ורצו בפרט אל המצות התלויות בענין יציאת מצרי' כקרבן פסח וקדוש בכורות וזולתם : כי אין נכנס בלב מאמתו וכו' · ר"ל שהנזהר על אמתתו לא יהיה לבו בוקפו משום ספק כשפי' וכו' : לא מכשפי' ולא מתחבולה לא כחרטומי מצרים העושים בלטיהם ובלהטיהם אשר על ביאורם אמרו חז"ל בלטיהם אלו מעשה שדים · בלהטיהם אלו מעשה כשפים · וכיון שעמדו הנפלאות ההן במערך כור מצרי' מקום משפט התחבולה במעשה שדים שמה הרשע במעשה כשפים · אין ספק כי סר צלם מעליהם לא יסופק בענייכם משום מעשה כשפים או תחבולת מעשה שדים : ולא מדמיון וכו' · שהנייכה הנפלאות ההן בדרך אחזת עיני שאם כן לא היה נמשך מן הדמיון ההוא מציאות דיוק והכלה בפעל גמור : וזה עקשות מאפיקורוסים · ר"ל לייחס הדברים של תחבולת מעשה שדים וכשפים · ולומר שחרטומי מצרים לא הודו למשה רק על גדולתו מהם בסוג החכמה ההיא שנפרדו בו בפחות ויתר וכמאמר כ"ש הרומו הכלדיי בבקיעת ים סוף פי רשע מחתה לו · כי הם אמנם דברי עקש ופתלתול מאפיקורוסים · האומרים לש"י סור ממנו כמו שיבא בחמישי סי' ח' :

סימן פה ויותר מזה · ר"ל יותר מבהיל ממה שספרתי עד הנה אספרה נא לך מצד היות הספור המתקדם בדברים מתמידים משך זמן ארוך · והדבור הזה חוזר לאמרו בתחלת סימן פ"ג אבל הענין מבהיל יות' וכו' ועכשו מוסיף עליו בהלא מופלגת : לחם נברא · כי בריאה חדשה היה כמו שיזכור סימן נ"א :

סימן פו גם אלה אין בהם מדחה · לתלות הדברים בתחבולה ודמיון · ואמר גם לדאותם ולהעריכם מצד מה שאין להם מדחה : לא להעלותם במאזנים ישאו יחד שקרי אלה הכוזרים לאחרונה אשר התפאר החבר על היותם מוסיפי' בהלא מופלגת · היו ראויים לגזירת אומר שאין בהם מדחה מקל וחמר אלא שלא ירד לבחינת הבדל מדרגתם הי מיכייהו עדיף : רק להסכמתם יחד לבלתי היות להם מדחה · ובכן יאות בו מאמר גם אלה : מה שמתמיד וכו' ירד ששה ימים ויסתלק יום השבת · לא יוקשר הלשון הזה עם אמרו אחר כך א"כ חובה וכו' · שהרי אין עיניו של חבר נשואות בספור הזה אל קיום השבת · עם היות שהכוזרי לקח לו ממנו יתד לתלות עליו חובת קבלתו · אבל הוא מחובר עם אמרו למעלה גם אלה אין בהם מדחה · ופירש מה המה אלה · באמרו כי האחד מהם הוא מה שמתמיד ארבעים שנה לת"ר אלף איש וכו' · כי התמדת דבר בפרסום גדול מעידה על אמתתו · והב' שהדבר ההוא המתמיד ירד ששה ימים ויסתלק יום השבת כי שמירת קיום הוא עד שני דברי

וככר

לקבל השבת מפני שהיה הענין נ"א שהענין האלקי נרבק בו :

פז **אמר החבר** השבת מוזהר עליו מזה ומבריאת העולם בששת ימי בראשית וממה שאני עתיד לזכרו והוא שהעם עם מה שהאמינו במה שבא נ"א בו משה אחר המופתים האלה נשאר בנפשותם ספק איך ידבר האלקים עם האדם כדי שלא תהיה התחלת התור' מעצה ומחשבה מחמת אדם ואחר יחברהו עזר ואומץ מאת האלקים מפני שהיה רחוק הדבור בעיניה' מזולת אדם בעבור שהדבור גשמי ורצה ה' להסיר הספק הזה מלבותם וצוה אותם להתקדש הקדושה

ובכר כתב הראב"ע בפ' המן זה הנס היה גדול מכל הנסים שנעשו על יד משה כי נסים רבי' היו במן ועמדו ארבעים שנה ולא כל הנסים האחרים · ע"כ : אם כן וכו' הוא הדבר אשר דברתי כי מן הספור הנזכר לקח לו יחד לתלות עליו חובת השבת מפני שהיה הענין האלקי נדבק בו לבלתי רדת מן ביום ההוא כנזכר הימים:

סימן פז השבת מוזהר עליה מזה ומבריאת העולם וכו' וממה וכו' · ר"ל שלא אבי כותל להורו' על חובותנו בשמירת השבת ולקראתו קדוש ה' מכובד · שלו האכילנו את המן עם הסתלקות רדתו ביום השבת ביום השבת · גלא הודיענו כי בו שבת אל ממלאכת שמים וארץ · דיינו להיותנו מוזהרי' על שמירתו ובכבוד והדר כנעדרנו · ואלו הודיענו כי בו שבת מכל מלאכתו ולא נתן לנו את השבת לא במקום ירידת המן ולא בשקרבנו לפני הר סיני אשר שם העמיד לנו מצות על זכירתו ושמירתו · דיינו להיותנו מוזהרים עליו כי כן חובת כל היצורים · על אחת כמה וכמה אוהרה כפולה ומכופלת · שהאכילנו את המן אשר הורידו בשאר הימים עם סלוקו בשבת · ובו שבת אל מכל מלאכתו · ונתן לנו את השבת במקום ירידת המן תחלה ושוב בזיו בשקרבנו לפני הר סיני כאשר נתן לנו את התורה בעשרת הדברים שהם שרשיה כמו שיבאר · ואמנם לא רצה לבאר הנה הטעם השלישי לחובתנו על קבלת השבת רק סתמו באמרו וממה שעתיד אני לזכרו בי ראה להמשיך ולהודיע ענין מתן התורה כסבותיו על הסדר · וכשיגיע לאנכי שיש עקור בעשרת הדברי' או יעלה ביאורו על זה באמרו שהם אמות התורה ושרשים · אחד מהן מצות שבת ושכבר קדמה מצותו עם הורדת המן : והוא שהעם וכו' · הואיל באר את אשר נקב בשם וסתמו באמרו למעלה וממה שאני עתיד לזכרו · והתחיל בענין מתן התורה ודרכו אל המעמד ההוא הנפלא כי בזה ימשיך ספורו על סדר ויוכלל בו מה שהוצרכנו אליו להשלמת ביאור המכוון : עם מה שהאמינו במה שבא משה · (נ"א שבא בו משה) וכו' ·

הכונה כי עם היות שאחר המופתים האלה הנזכרים האמינו העם במה שבא בו משה מעלוי המדרגה באלקי' כי אמנם ע"י המופתים האלה הכירו וידעו כי זה משה האיש הוא אשר רוח אלקים בו וראוי לסמוך על דבריו ולשמור חקיו ומשפטיו אשר ישים לפניהם כמו שעשו עד הנה בנמס מצות בתורת הפסח וזולתו : ויוס כי המופתים הנעשים על ידו על נפי מרומי הטבע והמנוקים מכל חשש זיוף תחבולה בתכונה עליון על כל בני האדם ענו"ז חשבו על אפשרות זה מנד עוד אלקי כלוה שיו להנליגו בכל אשר יפנה בהשגים לדעת עליון על ידו אחרי · ש התעוררו אל הטוב אשר יחפוץ בו · ועם זה נשאר בנפשותם ספק איך ידבר האלקים עם האדם וכו' :

כדי שלא תהיה התחלת התורה מענה ומחשבה מקומת אדם ואחר יחברהו וכו' · כל זה ביאור להטעים בורך האמנתם כי ידבר אלקים עם בני אדם · וזה היה כדי שלא יחשבו שהיתה התחלת התורה מענה ומחשבה וכו' · כאשר חשבו עכייכו של משה עד הנה · והיה זה מחליש התורה אבלם על כן רצה הש"ית להסיר הספק מהם כמו שיבאר בסמוך כדי להעמיד התורה נידם חזקה וקיימת · ויאמר הכתוב קיים כי כאשר ראו העם וינועו ויעמדו מרחוק ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים ונו' · אז ישיב משה לבני ישראל אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקי' ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו : מפני שהיה רחוק הדבור בעיניהם מזולת אדם · הידוע שנת ספקם כי לא היה מחמת חשש על משה הנאמן אבלם והנחשב לאיש קרוב לאלקיו כאשר דברנו · אבל היה מפני שלא היו רואים אפשרות הדבור רק במין האדם לבדו לא במה שלמטה ממנו במדרגת מציאות ולא במה שלמעלה ממנו מהנבדלי גשמיים : וזה בעבור שהדבור גשמי · ואיך א"כ ידבר האלקים העליון על כל בורא בנבדלת : ורצה ה' להסיר הספק הזה מלבותם וכו' · כמו שהעידו אחרי כן בעצמם היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וזהו דעת הראב"ע על פסוק

הצפינה והגלויה: ושם הדבר הנחוץ בה הפרישות מן הנשים והזמון לשמוע דברי האלקים והתקדש העם ונזדמן למדרגת הנבואה ולשמוע נ״א אף לשמוע דברי האלקים פנים בפנים והיה זה אחר ג׳ ימים בהקדמת אותות גדולות מקולות וברקים ורעמים ואש שסבבה את הר סיני ונשארה האש ההיא ארבעים יום רואין אותה העם ורואין את משה בא בתוכה ויוצא ממנה ושמע העם דבור צח בעשרת דברים הם אמות התורה ושרשיה נ״א שמורות ושרשיהן אחד מהם מצות שבת וכבר קדמה מצותו עם הורדת המן·

ואלה עשרת הדברים לא קבלם ההמון מאנשי יחידים ולא מנביא כי אם מאת האלהים נתנו אבל לא היה בהם כח כמשה לראות הדבר הגדול ההוא והאמינו העם מן היום ההוא כי משה מדובר בו בדבור התחלתו מאת הבורא לא קדמה למשה בו מחשבה ולא עצה שלא תהיה הנבואה כאשר חשבו הפילוסופים מנפש יזדככו מחשבותיה ותדבק

בעבור ישמע העם בדברי עמך · אפס כי עד כעיני הרמב״ן שכתב שם כי איננו כנון · כי זרע אברהם לא יסתפקו בנבואה כי האמינו בה מאבותם וכו׳ · אלא שהיום בזכות הראב״ע מטעם המכילתא שכתוב שם וגם בך יאמינו לעולם גם בך גם בנביאי העתידי לעמוד אחריך והיו דבריו על זה באמרו מטין דבריה לדברי ר׳ אברהם: שהפוכה כאמרו וקדשתם היום ומחר: והגלוים באמרו וכבסו שמלותם:

ושם הדבר הנחוץ כשתמה בלשון זה בשלישי סימן י״ז ז״ט וע״ש בענין חוק ואומן: הפרישות מן הנשים· באמרו אל תגשו אל אשה כי אמש שאמר כן משה של העם שדעתו נוטה של מקום על בנה ואם לא נזכר כי פעם יקבר בנוי ופעם במעשה בדברי הרמב״ן במקומות הרבה ונפרשת כא של פרעה מכללם · ונכרת כי כדברות הרב המורה דרכי אם יהיה ראוי לחול עליו השפע ה הנבואה (פ׳ ל״ו מהשני) שלכל מה שהרוס דרש אתו לשיות ענם מוחו שוה באמרו ממונו וכו׳ · ושלמות שכלו בחכמה כמבואר שמה · גם תאותיו ישלים עמו לכל יבאו חוץ לתחומם · רק תשייכ׳ כל מדותיו ישרות ושוות אל גבול שם כל יעבורון·

ובפרט שם הדבר בחוץ ועקרי בהתבטל מחשבתו ותשוקותיו לענינים הבהמיים · ר״ל בחירת תענוג המאכל והמשתה והמשגל ובכלל שום המשוש אשר באר ארסטו׳ במדות כי חרפה הוא לנו · ובפ׳ מ׳ כתב שהכחת שתענוגים הגופיים היא תחלת מדרגות אנשי החכמה ובפ״ג הנביאים · ובפ׳ החוש אשר הוא חרפה לנו · ובפ׳ מאום המשגל מהם ע״כ: והזמון וכו׳ · כאמרו והיו נכונים ליום השלישי: והתקדש · כנגד הקדושה ההפוכה והגלויה שזכר ונזדמן · כנגד הזמון שקדם זכרו: למדרגת הנבואה וכו׳ · אשר לא כמורת המורה פ׳ ל״ב מהשני באמרו אמנם מעמד הר סיני ואע״פ שהיו רואים כלם האש הגדולה ושומעי הקולות הנוראות המפחידים

על כך הפלא לא הגיע למדרגת הנבואה אלא הראוי לה וכו׳: ולשמוע דברי האלקים פנים בפנים · אבל הכונה המוזכר למעלה לא זכר פנים בפנים רק אמר לשמוע דברי אלקים · הורה בזה על רוב חסדו ית׳ כי הת׳ פשט יד השפעתו יותר מן היעוד כי כותן בעין יפה הוא כותן ורמז לאז״ל יומא פ׳ אמר להם הממונה אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה וכו׳: הם אמות התורה וכו׳ · כבר השתדלו מביני מדע להראות איך הם עשרה והב ממולאים באר שלש עשרה מצות · וכמוזכר בדברי רש״י פ׳ משפטים על אמרו ואתנה לך את לוחות האבן והתור׳ והמצוה וגו׳ · וז״ל כל שש מאו׳ ושלש עשרה מצו׳ בכלל עשרת דברות הן · ורבינו סעדיה פי׳ באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו · ע״כ: ואלה עשרת הדברי׳ וכו׳ · עשרת הדברים עצמם שמעו כלם בחתוך אותיו׳: לא כהרמב״ם שכתב פ׳ ל״ג מהשני שהדבור היה למשה ויש׳ שמעו קול עצום ופשוט בלא הבדל דברים ומשה יורד לתחתית ההר להודיעם · או שהקול כשהגיע לאזנם באלו הדברים הראשוני׳ אנכי ולא יהיה לך ומן השם לא הגיע לאזנם אפי׳ הקול · גם לא כדעת הרמב״ן ששמעו כלם קול עצום ופשוט והשנים הראשוני׳ לבדם בחתוך אותיות ומשה לבדו שמע את הקול מדבר אליו בכלם רק לדעת החבר ששמעו כל ישרא׳ הדברים בהבדל דברים נחתכים באותיות · ואחריו החזיק הרי״א ז״ל במרכבת המשנה אשר לו פ׳ ואתחנן בסוף ביאורו על י׳ הדברות: אבל לא היה להם כח וכו׳ · ר״ל מן זו והלאה: שלא תהיה הנבואה וכו׳ · הלא היה דברי ראשון לי (סי׳ א׳) על אודות השכל הפועל והעירותיך על מקומות שמו כם דברתם על זה הרב המורה והרלב״ג משם תדרשנו · ונוסף עוד מה שכתב המורה על ככה פ׳ ל״ב מחלקו השני: יזדככו מחשבותיה · על הדרך האמור שם סימן א׳ בקשו זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך אחרי

אשר

בשכל הפועל הנקרא רוח הקדש או בגבריאל ויעזרוהו וישכי' והו ואפשר שיתדמה לו בעת ההיא בחלו' או בין שינה והקצה כאיש מדבר עמו ושומע דבריו בנפשו לא באזניו ובמחשבתו לא בעיניו ואז יאמר כי הבור' דבר בו · יוס"ד כ"א וסרו אלה הסברות במעמד הגדול ההוא ומה שנלוה אל הדבור האלקי מן המכת' האלקי שחקק עשרת הדבור' האלה בשני לוחות אבנים יקרות ונתן אותם אל משה וראו אותם מכתב אלקי כא אמת כאשר שמעו אותם דבור אלקי ועשה להם משה במצות האלקים ארון והקים עליו המשכן הידוע ונשאר זה בין בני ישראל כל ימי הנבואה כתשע מאות שנה עד שמרו העם ונגנז הארון וגבר עליהם נבוכד נצר והגלם:

אשר תבין כללי החכמות על אמתתם ואז תגיע אל בקשתך ר"ל הדבק ברוחני ר"ל השכל הפועל ואפשר שינבא אותך וכו': או בגבריאל: נראה שכוון לאמרם ז"ל הן האדם היה כאחד ממנו דהכין אמרי בגבריאל שנאמר והנה איש אחד לבוש בדים עכ"ל. וכבר ביאר ענינו החבר לטעון על השכל הפועל בספר שער השמים שער א' פ' ט"ו ובשער ג' פ' א' ובספר גנזי המלך רא"ז פ' כ': ויעזרוהו וישכילוהו. השכל הפועל או גבריאל יעזרו אותו בהוסיפם על השכלתו: בנפשו לא באזניו: כנגד אמרו ושומע דבריו: ובמחשבתו לא בעיניו. כנגד אמרו שיתדמה לו וכו' כאיש מדבר עמו: ואז יאמר וכו'. יאמר כן אבל הפילוסופים דרך העברה: ומה שנלוה וכו'. גם בזה יוסרו הסברות הנזכרות: וראו אות' מכתב אלקים וכו' כי בהכרח אצלם היותו מכתב אלקים כמו שלא נשאר אצלם ספק על מה ששמעו היותו דבור אלקי: ונשאר זה וכו'. ואין לחוש לתחבולה וטעות בדבר נמשך לאורך ימים: כל ימי הנבואה וכו'. נראה משנים לאמרו בשני סי' כ"ג שהתמידה השכינ' בציון כאורך תת"ק שנה. וביאור זה כי במלכים א' כתוב לאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל ויבן הבית לה'. ושבע שנים בנאה עד כלותו כאמרו שם, ויבנהו שבע שנים. ומעת צאתם ממצרים באשר באו אל הר סיני שהוא מגבול ארץ ישראל כמבוא' בשני סימן י"ד. התחילה השכינה לשרות בישראל והתמידה עמהם בארץ עד חרבן בית ראשון אשר עמד על עמדו ת"י שנה לפי דעת חז"ל. ובהצטרפם לתפ"ז הנזכרים קמו עמדו תת"ק ולא השגיח בשום החשבון בעבור השלשה אשר נפקדו ולא כוון כלל לנבואת א' שנה של בית שני הואיל ולא היתה שם שכינה. כמו שהורה על זה בשני סימן כ"ד באמרו שנשאר היה הענין האלקי מוזמן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימי' כלם לשוב בנפש חפצה וכו'. ומכלל דבריו אתה למד שלא הושלם הדבר כהפקד תכלו. ועדותו כאמרו יאלד באמרו בשלישי סימן ס"ה כי הנבואה התמידה עם אנשי בית שני מ' שנה מהזקנים הנעזרים מכח השכינה שהיתה בבית ראשון וכו'. עכ"ל. ואולם אם שבע שני הבנין לא יוסיפו על מנין ת"י. וכמו שנראה מדברי חז"ל. המונים מיציאת מצרים עד שחרבן השני אלף ת"פ שנים: ת"פ עד הבנין הראשון: ת"י של בנינו: ע' של גלות בבל ות"כ של בית שני וכמו שסדרם הר"ר לוי ן' חביב בתשובותיו סימן קמ"ג הנה יחסרון מתת"ק עשר שנים ולא ישגיח בעבור העשרים. ולא ראיתי בזה שום הכר יביאנו לחשוב שדעת החבר תקים כדעת האומרים שימי עמידת בית ראשון היו תל"ו שנה כסבר הרל"ג בהקדמת ביאורו לספ' מלכים ובשטת הקמחי (מלכים ב' י"ד) כי יעברו בסך שנות מלכי יהוד' ידדוס עד חרבן בית אלקים עד כי אמנם לא הרוחנו בזה לכוין שהבין לתקן שנה בדוקא שהרי עכ"פ עשר ישאר אחד שהרבה ואחד שמעיט. כי המעדיף ירבה עשר או יותר מעשר על סכום החשבון כפי מה שהחסיר הממעיט על שני הדרכים שזכרנו. אפס כי ממה שיאמר בשני סימן כ"ו על עמידת השני בתים אלף ות"ק שנה שכששו היה בעיני אלף ות' שנה. כמו שהזכיר שמה: כמעט נטיו שתוכותי להאמין שדעתו כדעת הקמחי והרל"א שזכרתי אלא שאין הדבר מוכרח מפני אמרו שם כמו אלף וכו'. ואפשר עוד לומר שכ"ף כתשע מאות המוזכר כאן אבל הנבואה תתפשט בהוראת הקירוב גם לשנות הנבואה בבית שני. ובית באורך תשע מאות המוזכר בשני סימן כ"ג אבל התמדת השכינה תורה שם על המנוס ולא ראי זה כראי זה: ונגנז הארון: דעתו כדעת האומר (יומא פ' הוציאו לו) שהארון נגנז. ועוד יזכרנו בשלישי סוף סימן כ"ט. וכבר ידענו מדברי חז"ל בפרקים הנז' ובתוספתא דסוטה פ' י"ג ובסדר עולם פ' כ"ד כי יאשיהו מלך יהודה גנזו. והכל יודעין כי עוד רבות בשני' מיאשיהו עד הגולה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל. על כן מה שאמר כתשע מאות שנה עד שמרו העם ונגנז הארון. ראוי שיובן בדרך הקירוב

וכמו

וכמו שקדם על הנבואה · ומה שתלה ענין הנבואה בנביאות הארון · הוא מה שהאריך על אודותיו בעל העקרים מאמר ג׳ פ׳ יא : וכמו שיבא ברביעי סימן ג׳ על אמרו וכן רומזים אל ארון הברית וכו׳ :

פח אמר הכוזרי מיששומע דבריכם כי האלקי׳ דבר עם המוגשם וכתב להם לוחות וזולת זה הדין עמו שייחס אליכם דעת ההגשמ׳ גם אתם אין להאשימכם כי אין מדחה למעמדות הגלוי׳ הגדולים האלה ויש לדון אתכם לזכות בהשלכת ההקשה והעיון השכלי :

פט אמר החבר חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר ותחלת עשרת הדברים הוא הצווי שנאמין באלהים והשני האזהרה מעבוד אלקי׳ אחרים ומעשות פסל ותמונה ותבנית וכללו של דבר מהגשמים ואיך לא נרוממהו מהגשמו׳ ואנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהגשמות כנפש המדברת אשר הוא האדם באמת כי אשר ידבר עמנו ממשה וישכיל וינהיג איננו לשונו ולא לבו ולא מוחו אך אלה כלים למשה ומשה נפש מדברת מכרת איננה גשם ואיננה נגבלת במקום ולא יצר ממנה מקום ולא תצר היא מהכלל בה

סימן פח שייחס אליכם דעת ההגשמ׳ שהרי הדבור והכתיבה הם מקרים גשמיי׳ : יש לדון אתכם לזכו׳ בהשלכ׳ וכו׳ · ר״ל כמה שתשליכו אחרי גוו מה שיטה שיורה העיון על ספק מה שהורה עליו העיון :

סימן פט חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה וכו׳ · חלילה לו מן הכעור ומן הדומה לו · כי לא בלבד נרחיק ממנו שפת שקר · אבל ירחק גם כן ממדת אמתות שלו לכל ירא׳ ובל ימצא בתורתו דבר יתנגדהו השכל ויכזיבהו והנכון אצלי כי כנגד שתי זכות האלו׳ שעשנים אשר השיב המלך לעמתו · הא׳ במה שפסק הדין לזכות המייחס אליו דעת ההגשמ׳ והב׳ בייחסו אליו השלכת ההקש והעיון השכלי · ילמד ידיו לקרב ידו אחת מבלת אותו מחשש דעת ההגשמה וידו אחת משקעת את אשר דובר בו מהשלכת ההקשה והעיון · וזה כל פרי הסר חטאתו בפסקא הזאת · וזה אמרו חלילה לאל מן השק׳ אשר כשקור לו כדעת ההגשמ׳ : ושיבא בתורה וכו׳ · שהשליך גוו ההקש והעיון : ותחל׳ עשרת הדברים וכו׳ · ואיך אם כן ייוחס אליו דעת ההגשמה · ולכאורה נראה שהיה מספיק להורא׳ כוונתו הדבור השני המזהיר מהגשים · ואולם הוצרך אל הא׳ גם כן אשר צוה בו להאמין באלקים כי בלעדיו הייתו מפרשים כל השני על אזהרת ע״א בלבד · אמנם מאשר ידענו שהדבור הראשון יוחד אל הצווי שנאמין באלקים קרוב לשמוע כי מאמ׳ לא תעשה לך פסל וגו׳ אינו ענין לאלקים אחרים האמורים כבר באזהרת לא יהיה לך אלקי׳ אחרים על פני · שאם תנהו ענין של הדבור הראשון ללמד שהרחיק ממנו ההגשמה לכל מיניה · ועל זה הדרך פי׳ הרמב״ם פ׳ חלק מה שנא׳ כי לא ראיתם כל תמונה כלומ׳ לא השגתם אותו כבעל תמונה לפי שהוא אינו גוף ולא כח בגוף ע״כ : ואיך לא נרוממהו · גם זה מוציאנו מידי החשד הנזכר : אשר היא האדם באמת · כדעת אפלטון שגוף האדם אצל נפשו הוא במדרגת הכלי ביד אומן והספינה מונהגת על ידי רב החובל · שהרי בספרו הנקרא אלקיביאדי גדר גדרו של אדם היותו נפש מדברת בעלת שכל משתמשת בגוף · אמנם ארסטו לא כן יחשוב · רק שניהם יחד קרא את שמם אדם עם היותו מודה · · לפי דעת רבים ונכבדים · השארות הנפש אחר הפרד מחבר׳ הגוף : כי אשר ידבר עמנו משה וישכיל וינהיג איננו לשונו וכו׳ · אמר לשונו כנגד ידבר · ולבו כנגד וישכיל · ומוחו כנגד וינהיג · כי ללב ייוחס פעל ההשכלה כמו שכתב רב״ע בראשית ביאורו על התורה : כי נשמת האדם העליונה תקרא לב והלב גוף והיא אינה גוף · בעבור היות הלב המרכבת הראשונה לה : ע״כ · ולמוח תיוחס ההנהגה להיותו משכן לכח הדמיוני : וכבר ידעת מה שכתב המורה חלק ב׳ פ׳ לז שאם יהיה השפע האלקי על המדמה לבד ויהיה קצור הדברי אם מעקר היצירה או למיעוט התלמדו זאת הכת הם מנהיגי המדינות מניחי הנימוסי׳ וכו׳ : ומשה נפש מדבר׳ מכרת : ר״ל מה שנקרא משה באמת היא הנפש המדברת שלו : ובאמרו מכרת כלל ההשכלה וההנהגה · וכבר נכלל הדבור באמרו המדברת : ואיננה נגבלת במקום · כמו שיזכיר בחמישי סי׳ יב באמרו ולא תוגבל וכו׳ : שלא יגדר לה מקום על דרך מאמר המליץ עד בקלות הרגל שכלו ורוח בינתו בקצוי הבריאה מוליך ומביא מעלה ומוריד עד יאסוף בחפניו גלילות ארץ בתעצומו ורוממו ובנאותו שחקים ע״כ · או אמר זה על היותה ממלאה כל הגוף

פולחת

צורות כל הברואים ואנחנו מתארים אותה בתארים מלאכותיים רוחניים כל שכן בורא הכל יתברך אמנם הדין עלינו שלא נדחה מה שקבלנו מן המעמד ההוא ונאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשם הענין עד ששב דבור וקרע את אזננו ולא מה שברא לו יתברך ממה שלא היה נמצא ובל"א ולא מה שהעביר לו מן הנמצאים כי לא יחסר לו יכולת כאשר נאמר כי הוא ית' ברא את הלוחות וכתב אותם כתב

פועלת ונוגעת בכל חלק מחלקיו באברים ובפרקים· כאמרם ז"ל פ"ק דברכות הני ה' ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד· לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה· מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם אף נשמה כל הגוף· מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראי'· מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף· הקב"ה טהור אף נשמה טהורה· הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים· יבא מי שיש בו חמשה דברי' הללו וישבח למי שיש בו ה' דברים הללו· והרא"בע לקח לו הדמיון הזה באמ' על נשמת אדם בעבור שנשמת האדם העליונה שאיננה מתה נמשלת בהויתה לשם ושאיננה גוף והיא מלאה כלו וכו'· ע"כ· והנה גם החבר תפש לו הדמוי שהוא נקשר לשון׃ ולא תכר היא וכו'· כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים להקיף ולהשקיף על צורות הנמצאות כלנה· וכמאמר המלין עד יכלול מדעו טבעי היצירים ותכונתם תקבץ בחינתו אמתת הנבראים למיניהם׃ כל שכן בורא הכל ית'· וה"ה שקר רדפונו המיחסים אלינו דעת הגשמות׃ אמנם הדין עלינו וכו'· ונאמר שאין אנחנו וכו'· ר"ל לא נצטרך להשליך ההקשה והעיון כאשר דברת אבל ממקו' אחר נצדיק דיננו על אשר לא נדחה מה שקבלנו מן המעמד ההוא הנכבד· וזה אמנם כשנאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשם שענין וכו'· וראוי להעלות בכאן נר זכרונך אל מול פני מה שכתב המורה פ'ס"ו מהשני על דעת אנקלוס במה שתרגם כתובי' באצבע אלקי' כתיבין באצבעא דה' ולא כנה כמנהגו להרחיק גשמות מאתו ית' כי ראוי היה לפי מנהגו שיתרגם כתיבין במאמרא דה'· וביאר שם המורה כי אנקלוס שם אצבע דבר אחד מצטרף לה' ופירוש אצבע ה' כמו הר ה' ומטה ה'· ורוצה בזה שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון ה'· ע"כ· והנה על זה הדרך יאמר החבר בדבור ה' שענייננו הדיבור שחדש ה' ויחסו אליו דרך הצטרפות כהר ה' ומטה ה'· ועל זה הדרך עצמו ביאר בשני סי' כ"ו מאמר הכתוב את קרבני לחמי לאשי· שרצה בו כי הקרבן שהוא והלחם והריח הניחוח אשר הם מיוחסי' אלי· אמנם הם לאשי· ע"כ· ובכן סרו מהר מן הדרך הזה כל פקפוקי

הגשמות כנדון· כי לו יש בידי חתיכת כסף או זהב בתמונת אצבע ואגזור עליו היותו אצבעי אין כונתי משמעותו אבלי שיהיה עצם מעצמי ובשר מבשרי רק שהוא מצטרף אלי להיותו קנייני· וכבר כתב המורה פ'נ"ג מהשני כי קול ה' בסדר עשרת הדברות היה קול נברא אשר הוכן הדבור ממנו למי שסביבו כפי חלוף הדעות אשר זכרנו· ועתה שפתי החבר ברור ימללו שאין אנחנו יודעים איך נגשם השפע אשר נשפע מאתו ית' עם היותו בתכלית הפשיטות רחוק מכל כל ממקרי הגשם ונשוהו לדבר גשמי קרע את אזנינו למען תשמענה׃ ולא מה שברא וכו'· גם לא נדע איך נהיה מה שברא לו ית' ממה שלא היה נמצא· רמז אל הלוחות שנבראו לשעתן· לא כדעת המורה שסובר פ"ס"ו מהראשון שמציאות טבעי מששת ימי בראשי'· והמכתב נ"כ היה לדעתו מקד' מפעליו אלו כמו שברא משפט אמריו שמה· וגם הרא"בע סובר כמוהו שכן כתב פ' תשא· קדמונינו אמרו כי נגזרו להיותם ככה כאשר פירשתי בראש ספר בראשית· ולפי דעתי כי מעשה אלקים שהיו ככה במדה הראויה בנבראים והזכיר זה בעבור שהשניים פסלם משה ע"כ׃ וכל מה שהעביר לו מהנמצאים· ר"ל גם לא נדע איך היה מה שהעביר לו וכו'· רמז לכתיבת הלוחות מכתב חרות אשר בו העביר מהם מה שהוצרך אליו בחקוק האותיות· כי בתחלה אבנים שלמות שמציאם מאין ואחרי הבראם העביר לו מהם התמונה ההיא שצוירו עליה· והחזירם לתמונה אחרת נאותה לו אל השלמת חפצו להיות שרשי התורה דמות דיוקן חכמתו העליונה חקוקה עליהם וכבר היה אפשר לפרש אמרו וכל מה שהעביר וכו'· על בטול נברא והעברתו מן העולם מכל וכל כי קשה העברה זו אצל הפילוסופים כבריאה עצמה· וכמו שא"א אצלם לברוא יש מאין כן הוא בלתי אפשר לדעתם· בטול יש והעברתו לאין· ועל כן יאמר החבר כי אנחנו לא נדע איך יהיה זה עם היותנו יודעים כי לא יחסר לו יכלת· אלא שדעתי קרובה אל הביאור הראשון כי על פיו יבאו ועל פיו יבאו כל דבריו המסכמים מסודרים ומכוונים׃ כי לא יחסר לו יכולת· כי יכלתו בנ"ת ויוכל עשותו עם היות השפע הבא ממנו פשוט׃

חרות כאשר ברא את השמים כ"ח והכוכבים במאמרו בלבד ורצה יתברך ונגשם כ"ח ונגשמו הלוחות על השיעור אשר חפץ ועל המתכונת אשר חפץ ונחרת בהם הכתב בעשרת הדברים כאשר נאמר כי קרע את הים ושמהו לחומות עומדו מימין העם ומשמאלם ומסלו' מסודרות ורחבות וארץ ישרה ילכו בה מבלי טורח ולא עכוב וכן הקריעה והבנין והתקון מיוחס אליו ית' לא נצטרך בו אל כלי ולא אל סבות אמצעיו כאשר יצטרך בפועל הבוראים כי המי' עמדו

אפשר באמר כי הוא ית' ברא וכו'. זה פתרון לשונו הסתום אשר קדם. כי כנגד אמרו וכל מה שברא לו ית' ממה שלא היה כמנא. יאירו דבריו שענייני על בריאת הלוחות לשעתן מאין. וכנגד אמרו וכל מה שהעביר לו וכו'. כונה באור ישיה שענייני על שכתיבה נכתב חרות: כאשר ברא את השמים וכו'. העריך ערך בריאת הלוחות כנגד בריאת השמים כמו שמנאנו שכיהם מכונים בלשון כתוב על דרך אחד באמרו על הלוחות כתובים באצבע אלקים. ועל השמים כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך וכמו שהתעורר על זה המורה פ' ס"ו מהראשון עם היות כי לא דרכי החבר דרכיו כמו שזכרנו. והנה הדמיון הזה תמוהה לנגד עינינו על ביאור הב' חלקים הנזכרים. כי כנגד בריאת הלוחות שם דוגמתו בריאת השמים במאמרו בלבד שרצה יתברך ונגשם המאמר ההוא על השיעור אשר חפץ כי עם היות השמים נמתחים והולכים כאז"ל כי הוא ית' גער בהם ויתמהו מגערתו ועמדו על השיעור אשר שם עליו כי הוא שדי שאמ' לעולם די. וכן העמידם על מתכונתם בתמונה העגולית אשר נפלה בגורלם המוטל בחיקו ית' ואל אשר יחפוץ יטנו. וכנגד הכתיבה בלוחות מכתב חרות שם דוגמתו קריעת הים וכו'. כי גם החקיקה ההיא תקרא קריעה שקרע לו חלוני להיותם שקופים עוברים מזה ומזה כמאמר הכתוב: ומה שאמר ומסילות מסודרו' וכו'. זכר עשו חז"ל לנפלאותיו ית' בקריעת ים סוף ומכללם הנה נגזרות י"ב שבילים למספר שבטי ישרא' והדבר ארוך וידוע: וכן הקריעה וכו'. אמר הקריעה כנגד אמרו למעלה כי קרע את הים. והבנין כנגד אמרו ושמהו לחומות וכו': והתקון. כנגד אמרו ומסלות מסודרות ורחבות וכו'. וכוונתו בזה לדמות כתיבת הלוחות לקריעת ים סוף לענין חדושם בלא כלי ובלא אמצעי כי לא יחסר לו יכולת כמו שקדם. ואמר זה אגב הכתיבה למען לא יחשב אמרו כתובים באצבע אלקים על דרך ביאור המורה כמחשבת אנקלוס שיהיה כלי נברא לחקוק הלוחות כמו שזכרנו. כי מה שהעביר דעתו של חבר הפלוסוף שיהיה מציאות הלוחות טבעי כדעת המורה

הוא שמסיח דעתו מלחשוב שיהיה המכתב באמצעות כלי נברא כפי הדעת המיוחס לאנקלוס. כי למה נעשה כה לאין צורך. לזה אמר וכן הקריעה וכו'. ר"ל גם ממקום אחר יבדק דמיון הכתיבה לקריעה מצד מה שהקריע' והבנין והתקון מיוחס אליו ית' לבדו: וזה כי לא נצטרך בו אל כלי ולא אל סבות אמצעיות כאשר יצטרך הוא יתברך אל סבות אמצעיות בפעל הברואים לאחר שנבראו כפי גזרת הקדמתו סמוך לחתימת הספר וז"ל. ההודאה בסבות אמצעיות אך אינם פועלות אבל הם סבות על דרך החומר או על דרך הכלים וכו'. עד אמרו ואי אפשר שלא להודות בסבות אמצעיות. עכ"ל. ויתכן עוד לפרש כי כונתו באמרו וכן הקריעה וכו' היא להורות כי עם היות שהקריע' עם הכתיב' המשלת אליה איננה בריאת יש מאין רק העברת טבע הנמצא אחר הבראו וכמו שזכר למעלה באמ' וכל מה שהעביר לו מן הנמצאים וכו'. אף גם זאת הרי היא עכ"פ ענין יצירה חדשה קרובה ומקרבת לענין הבריא' מצד היותה גם היא מתיחסת אליו יתבר' לבדו בלי שום צורך לכלי ואמצעי כדרכו בשאר פעולותיו הטבעיו' כאמור. אמנם כי עז וקשה לזווג מאמרו בקריעת ים סוף שהיתה בלא אמצעי עם הכונה כתוב מפורש בספר הישר ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים וגו'. שהרי היה שם אמצעות הרוח לכל האותות ולכל המופתים ההמה. ואולי יחשוב החבר שלא היה צורך הרוח להיותו אמצעי בפעל הקריע' רק להביא את לב המצרים שיתלו הדבר לדרכי הטבע ולא ימנעו מרדוף אחריהם אל תוך הים. אבל ענין הפלא לא תלו בו ידי שום אמצעי ורצון ה' פעל כל זאת. ודמדומי ראי' לדבר מענין קריעת הירדן אשר לא הוזכר שם אמצעי כמבואר ביהושע ד' לאמר וכבא נושאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה מי הירדן וגו' ויעמדו המים היורדים מלמעלה וגו'. אף כאן כיוצא בו. אלא שהוליך רוח קדים לפתות המצרים שירדפו אחרי בני ישראל בתוך הים כאמור. וכן הן דברי הרמב"ן פרשת בשלח ז"ל ויט משה את ידו וגו'. הים

הרנון

במאמרו ונצטיירו בחפצו וכן יצטייר האויר המגיע אל אוזן הנביא בצורות האותיו' שהם מורות על הענינים שהוא חפץ להשמיעם אל הנביא או אל ההמון:

צ אמר הכוזרי וזאת הטענה מספקת:

צא אמר החבר ואינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה ואולי היה

ברצון לפניו ית' לבקע הים ברוח קדים מיבשת שיראה כאילו הרוח היא המחרבת יש כענין שכתוב יבא קדים רוח ה' ויבש מקורו ויחרב מעיינו. השגיא למצרים ויאבדם כי בעבור זה חשבו אולי הרוח שם הים לחרבה ולא יד ה' עשתה זאת בעבור ישראל. אך על פי שאין הרוח בוקעת ים לגזרים לא שמו לבם גם לזאת ובאו אחריהם מרוב תאותם להרע להם וזה טעם הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם וכו'. ע"כ. או יהיה ויבקעו המי' מוקדם לאמרו ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה וגו'. וכן פירש בו החכם ספורנו באמרו וישם את הים לחרבה. רוח הקדים הקפיא טיט קרקע הים. ויבקעו המים בנטיית יד משה על הים במכות בוראו. ע"כ: ואמר כי המים עמדו במאמרו. באמור למעלה ושמהו לחומות עומדות וכו': ונצטיירו בחפצו. כמו שאמר ומסלות מסודרות וכו'. ועלינו אנו להביא מן ההדיוט תשלום הדמוי הזה באמרנו שכן היה ענין הכתיבה בלי שום כלי ואמצעי רק יצירה חדשה כקריעת הים ממש שהושוו שניהם גם יחד במה שקדם: וכן יצטייר האויר וכו'. זכרון אחד מהקריעה והבנין והתקון שולה לו לכאן ולכאן. רצוני לכתיבת הלוחות כאמור ולענין הדבור אשר החל להראות בו היותו נברא באמרו כי אנחנו לא נדע איך נעשה הענין על שנה דבור וקרע את אזנינו. וכלל כונתו כי קול ה' נברא שנה על האויר למען ידח ממנו כדח אל האזן ונשמע הקול מדבר אליו כי היה מתחדש מנח הנאתו בכלל אותיות מורות על כונת משמיע וכנכן היה דבר ה' יקר בהצטייר האויר המגיע אל אזן הנביא או אל ההמון בצורות האותיות וכו' הכל בחפצו כענין הבנין והתקון אשר בקריעה ובכתיבה כמדובר. ויש לדבריו אלה יחס וקורבה עם מה שאמר בשני סימן ד' שכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו וכו'. גם עם הבא בידו ברביעי סימן כ"ז באמרו ומכתב אלקים הוא ידיעותיו. ודברי האלקים הוא מכתבו ושיעור האלקים הוא דברו וכו'. וכתב הקייט בפירושו למערכת האלקות פרק י' שהוא שער האדם על אמרו ותמונה אינכם רואים זולתי קול וז"ל. יש לדייק במלת זולתי קול. והלא בקול לא שייך ראיה וג"כ אינה ממין התמונה לשיאמר זולתי קול. ומכח קושיא זו יש בהכרח לומר כי גם בקול תמונה היו רואים והתמונה ההיא היו משיגים כל ישראל במעמד הר סיני לא שיתה תמונת אדם אלא תמונת אותיות אשר מהם נעשה קול ודבור. וכבר הודעתיך כי הן כאות אלקיות חיים. ומאחר שיש לנו בשרש אמתי כי שום דבר שיצא מהקב"ה לא ישוב ריקם בין במחשבתו בין בדבורו כי הכל עושה פרי בין לטוב בין למוטב על שאמרנו כי מן מחשבתו לשעבים הרשעים מתקוים כאות דין משטינים ולהפך בהפך. א"כ דברו שטוב אשר דבר ביד משה עבדו כשאמר אנכי ה' אלקיך וכל הדברות האחרות אותו הדבור עצמו היו שומעים ורואים בעיניהם האותיות של אותו הדבור כי היו נרשמות ונחצבות בלהבי אש שנאמר קול ה' חוצב להבות אש והיו רואים אותם בעיניהם. ועז"א הכתוב וכל העם רואים את הקולות וכו'. ורש"י ז"ל שפי' רואים את הנשמע מה שאין שפה יכולה לדבר וכו'. כוון לזה ע"כ. ועל זאת שבחו הפייטנים ביוצר יום ראשון של פסח אחת לאחת משיקות בהירות ברכומי רשקות אומר וחרת כחשקות ישקני מנשיקות. ופירש על זה בעל קמחא דאבישונא שהדברות העליונות היו כחשקת שפתים ולא כהנעם כי אם הקולות היו נרשמות באויר לפי דעת חכמי האמת. בהירות ברכומי רשקות. שהיו נרשמות האותיות באויר ונחקקות בדמות זוהר ובהירות כמראה ברקים כוכבים ולפידי אש בוערים ומזהירים כמו הכרכום היפה בלעז כפא"רמו שנקרא בגמרא דבבא קמא. ברכומא רשקא. אומר וחרת כחשקות. פי' אותן הדברות הם באמירה וכתובות באצבע. וכאמרו חרות על הלוחות וזהו לשון חרת. כחשקות. ר"ל חמודות כמו שכתוב הנחמדים מזהב ומפז רב ואל זה רמז שהעלה בחכמתו ישקני מנשיקות פיהו. ע"כ:

סימן צ וזאת הטענה מספקת. ר"ל להסיר גם עקשות פה המיחסים לכם דעת ההגשמה ולבטל מעליכם גזרות קשות אשר גזרתי מהשכלת ההקש והעיון השכלי. כי שלא דברתם כנוכ'ליהם דבור וכתיבה אליו ית' ואין לופי הגשמות עולה מזה כלל ועקר:

סימן צא ואינני גוזר וכו'. מוסר השכל שלא ירוץ לבו של אדם לגזור על דברים אלקיים מאמ' קיים אשר יאמר כי הוא זה. רק אם רחש לבו דבר

על דרך יותר עמוק ממה שיעלה ממחשבה כ"א במחשבתי אך העולה מזה האמנת מי שראה המעמדו' האלה כי הענין ההוא מאת הבורא מבלי מצוע מפני שהם דומות לבריאה הראשונה והיצירה כ"א והיצירה הראשונה ותאמין הנפש בתורה הניתנת בהם עם האמונה כי העולם חדש וכי ה' בראו כמו שהתבאר שברא הלוחות והמן וזולתו ויסורו מ"ב המאמין ספקות הפילוסופים ובעלי הקדמות:

נב אמר הכוזרי הזהר החבר שלא תטה בספור שבחי עמך ותעזוב מה שנתפרסם ושנודע ממרי'ם בזה המעמדו' כי שמעתי שבתוך זה עשו עגל ועבדוהו מבלתי האלקים:

נג אמר החבר חטא שהגדילוהו עליהם

שוב יאמר מעשיו למלך · ולשונו עט סופר מהיר להורו' על קבורו · ולפניו יכרעו כל רעיוניו יורדי עפר לאמר אדם ילוד אשה קצר הדעת ונפשו לא חיה באור המושכלו' והננו עבדים לקבל אמת ה' לעולם · וזאת ראש החכמים קבלת הי' כשא על שפתינו לאמר וראיתי את כל מעשה האלקים כי לא יוכל האדם למצא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמול האדם לבקש ולא ימצא · וגם אם יאמר החכ' לדעת לא יוכל למצוא · וגם נאמר כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלא' · ככה לא תדע את מעשה האלקים אשר יעשה את הכל: אך העולה מזה וכו' · כל מה שרצינו להעלות מכלל הספור הזה הוא האמנת מי שראה המעמדות האלה ר"ל כל המעמדות אשר עמדו שם רגלם של ישראל במישור בעת התקדש להם הנוראות והנפלאות אשר זכרנו להאמין: כי הענין ההוא מאת הבורא בלי אמצעי וכו': לבריאה וכו' מקצת הנפלאות שראו במעמדות שלה היו כענין בריאה כלוחו' ומקצתם כענין יצירה כקריעה והמכתב כאמור: כמו שהיו רואים שלוחות והמן · שכן אמרו ז"ל במסכת יומא בשם רבי עקיבא לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלים · וביאורו לדעת הרמב"ן שקיום מלאכי השרת בזיו השכינה כמו שדרשו ואתה מחיה את כלם מחיה לכלם · ועליו נאמר ומתוק האור שישיגו באותו האור טוב טעם · והמן הוא מתולדת האור העליון שנתגשם ברצון בוראו ית' · ונמצא שאוכלי המן ומלאכי השרת ניזוני' מדבר אחד וכו' · הרי שהמן נברא ונגשם מן האור ההוא שפשט על הדרך אשר כתבנו למעלה · ובפירוש כתב הרמב"ן כי המן נוצר להם יצירה חדשה בשמים כענין מעשה בראשית · והוא מה שאמרו בו שנברא בין השמשות · ולזה הסכים הסכם רבי ידידיה הנקרא פילוני בספרו המכונה חיי משה דף תקפ"ו · והטעים הדבר באמרו כי כמו שהבריאה התחילה מיום ראשון לששת ימי החול · כן המן תחלת ירידתו היתה שמנו · ונזכר כזכרנו בשני סימן כ' · וכמו שבריאת העולם היתה מאין · כן המן מאין ימצא · כי כאשר השגיב כחו באדמת עפר להוציא לחם אבירים דגן שמים: ויסורו מלב המאמין ספקות הפילוסופים וכו' · הפילוסופים הם הסוברים השתלשלות הסבות בחיוב: ובעלי הקדמו'ת הם אשר דבר על אודותם בשני סימן כ"ד באמ' והיה מהם עם שאומרי' שאין בורא ואין חלק בעולם יותר ראוי שיהיה נברא ממה שיהיה בורא אך הכל קדמון: וגם אחד אומרי' שהגלגל הוא הקדמון וכו' · עכ"ל · ועניין הסר הספקות הוא בראות' כעין דומת בריאה · כי יעמדו מזה על בירור הבריאה הכוללת · ואפשר שרמז בזה להסרת ספק הנשמות על פי דרכו המוזכר למעלה · גם לספק המשך הנבואה מאת השכל הפועל כאשר יזדככו מחשבות הנפש · כמו שקדם · כי גם זה דעת סוברי החיוב בהשתלשלות הסבות:

סימן צב שנתפרסם ושנודע · שמא תאמר נתפרסם קול הדבר אצל ההמון בדרך הוצאת דבה שאין בה ממש · אין זה כי אם קול שנתחזק בבית דין ונודע אל נכון שכן בא אל פועל המביאו: ועבדוהו מבלתי האלקים · חשב הכוזרי שמעשה העגל היה עבודה זרה גמורה לא שהיתה כונת ישראל בעשייתו להקביל אליו בספרם נפלאות אלקיהם · וכי כאמנה את אל רוחם וכמו שיתבאר לו מדברי החבר סימן נ"ז:

סימן צג חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם · כי חטא קטן לגדול גדול יחשב כאז"ל חטא קטן לגדול נקרא גדול · וזאת אשר דבר הראב"ע פ' וישלח אבל והיה המחנה הנשאר לפליטה · וז"ל ידענו כי כל עון קטן וגדול כנגד העושה · על כן העון הקל לגדול יקרא גדול עכ"ל · ואמרו הגדילוהו אפשר לפרשו על ישראל עצמם הגורמים בגדולתם בגדלת חטאם עם קטנו · או יפורש על האחרים שרמז להם באמרו בקודמת שנתפרסם ונודע החטא הזה אצלם · וכאילו אמר שבני אדם הגדילוהו על ישראל לגדולתם

ועניין

לגדולתם והגדול מי שחטאיו ספורים :

כד אמר הכוזרי וזה מנטותך ועזרך לעמך ואי זה עון גדול מזה ואי זו מעלה תשאר אחר זה :

כה אמר החבר הרפה לי מעט עד שאבאר אצלך גדולת העם ודי לי לעד שהשם בחרם לעם ולאומה מבין אומות

וענין חטא קטן לגדול כדמיון ויסוד לרושם הכתם הניכר מאד על בגד יקר וחשוב יותר מבזולתו · ויומלץ על זה מאמ' הכתוב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · שעם היותו כסוי חטא' קלה הוא נשוי פשע שמכשלי' ומגדלים את חטאו כאלו היה פשע לא חטאה · פי' אמנם זה יקרהו לשלמותו · כי על כן שחטאו שקטן יחשב לו גדול לפי ערכו · וזהו טעמו של בעל הטורים פ' פנחס אבל ושם איש ישראל המוכה וגו' כי אמרו עליו שבתייחס הרשע לגנאי ולכאורה נראה שאינו אלא לשבח כאמ' נשיא בית אב לשמעוני והוא ז"ל ביאר הגנאי מן ההקדמ' הנזכרת כי כל שגדול מחברו חטאו גדול ממנו · וכמצא שכתוב הזה נשאהו וישליכהו · וקורא אני על זה מאמר שלמה זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמ' מכבוד סכלות מעט · ירצה כמו שהשמן המבושם יתקלקל לשנה קלה מאד בזבובי מות הנופלים לתוכו · שאפי' שאחד מהם יבאישהו ויעלה בו אבעבועות · מה שלא יקרה בשמן אחר בלתי חשוב כמוהו · כן האיש היקר והחשוב מצד החכמה הנכבדת שבו · יקלקלהו סכלות מעט · וחטא קטן אשר בזולתו לא יחשב לו בגדול יהיה משחיתו בו מום כי שכל הגדול מחברו יחשב לו יצרו גדול ממנו כמו שקדם וקרוב לפירוש זה מצאתי אח"כ לבעל העקידה · וראיתי ונתתי אל לבי מה שכתב הרלב"ג ברביעי מספר מלחמותיו פ' ב' שנראה כמבאר אמר' חטא קטן לגדול נקרא גדול על מי שיש לו יתרון הכנה אל השלמות כי לפי מעלת הכנתו לזה יהיה קצורו ממנו ראוי לעונש יותר גדול · ואם כה יאמר החבר בחטא העגל ישתייע מן הכתו' רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך וגו' לפי מה שביאר עליו החכם ספורנו ז"ל · רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך אתם מתאבלים על מה שאמרתי כי לא אעלה בקרבך · והוא אמנם טוב לכם שאם אעלה בקרבך אכלה אותך בהיותך עם קשה עורף בלתי פונה לשמוע קול מורים עם היותך מוכן לשלימות בהכנה רוחנית קנויה במעמד הר סיני ועתה הורד עדיך מעליך אותם ההכנות הרוחניות הכתובות לך בהיותו שמעמד הנבחר הוריד מעליך כי האל ית' אחר שנתן המתנה לא יקחנה מן המקבל · כאז"ל (פ' סדר תעניות אלו) דנמירי דמיהב יהבי · משקל לא שקלי · ולדעת מה אעשה

לך שלא תהיה ראוי אז לעונש כל כך גדול · עכ"ל · אלא שלפי הנראה מאמרו סימן כ"ז לא שנו תארם ועדים וכו' · אין דעתו כעדי הזה כדעת הספורנו כמו שיתבאר שמה : והגדול מי שחטאיו ספורים · הואיל ואין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא ואתם מעלה יתרה נודעת למי שחטאיו ספורים · כי בזה הוראה על מעוטם אצלו · ובכן אמר הכוזרי על עמו מצד איכות שחטאים וכמותם :

סימן צד וזה מנטותך וכו' · הן הזכרתיך סימן כ"ב לבלתי לטעות בספור שבחי עמך יותר מדאי · ואתה בא להוסיף בנטייתך לזכותם בקומך עוזרת למו בדרכים לא יתכנו כי איזה עון גדול מזה אשר הוא קל בעיניך באמרך אמנ' כי הגדילוהו עליהם לגדולת' · עם היותו קטן בעצמו : ואיזו מעלה שתשאר אחר זה כי אמרת והגדול מי שחטאיו ספורים · איך תכסה את עמך מפשע רב · הלא החטא הזה לבדו גדול מאד מכשול להם פנים · והוא מספיק להפיל אור פניהם ולהשפיל גבהות' ולקלקל כל ענייהם · כי אין זה עון פרטי רק הוא כולל שכל המודה בע"א כאלו כופר בכל התורה כלה :

סימן צה הרפה לי מעט וכו' · דרכו שלו לפניו להיישיר לב המלך אל העברת מחשבתו אשר חשב על היסודים שעבודתם לעגל היתה נכריה כאמ' סימן כ"ב ועבדוהו מבלתי האלקים · וכמו שיבאר סימן כ"ז כי שם כל פרי הסר חטאתו של עם ישראל לכל יראה ונגל ימצא במעשה ההוא עונש מדרגת השיעור העולה היא למעלה בתחלת הדעת : ודי לי לעד וכו' · כי את אשר יבחר ה' הוא הקדוש ורב לכן בני ישראל עונש ראיה מזה לשלמות עמנו · כי אמנם לא היה בוחר באומה פחותה · כאמ' סי' כ"ז והתחברות כבודו אליכו מבני שאבחנו נקראים הסגולה מבני אדם · ואם כבר קדמה הודעתו סימן מ"ז שאנחנו הייני הסגולה לא הוכפלו דבריו בכאן לאין צורך · כי אמנם אין סוף מגמתו להורות בזה על היותם נושאי משך זרע הסגולה אבל כוונתו להודיע בענה כי החכמ' האלקית מורשה קהלת יעקב מראש הסגולה אשר מלא אותו אלקים רוח דעת · ובכן יעשה לו סולמות לעלות אל המוכב לעומת ככיו להוכים במישור כי גדולת העם הוא בחכמה האלקית הירושה להם מאבותיהם מבני שים

העולם וחול הענין האלקי על המונם עד שהגיעו כלם אל מעלת הדבור ועבר הענין אל נשיהם והיו מהן נביאות אחר שלא היה חל הענין האלקי כי אם ביחידים מבני אדם אחר אדם הראשון כי אדם היה שלם מבלתי תנאי כי אין טענ׳ בשלמות מעושה חכם יכול מחומר בחרו לצורה אשר חפץ בה ולא מנע מונע ממזג שכבת זרע האב ולא מדם האם ולא מהמזונות וההנהג׳ בשני הגדו׳ והינוקות והתחלפות האויר והמים והארץ כי יצרו כמגיע לתכלית ימי הבחרו׳ השלם ביצירותיו

אדם עלי ארץ בלתי סובלת מחשבת פגול להסב פני עבודתם בלתי לה׳ לבדו כאשר החל המלך לחשוב עליהם תועה: לעם ולאומה· להיות שם עם בלתי מורה על חשיבות רק על הפכו׳ כאז״ל ויחל העם לזנות בכל מקום שנא׳ העם לשון גנאי הוא· על כן הוסיף ולאומה שהוא שם חשוב עד אמרם ז״ל אין לאום אלא מלכות: והזכיר עם לגלויי מלתא שזכר אומה להגדיל ולהאדיר· ועבר הענין אל נשיהם· כמרים וזולתה מהנביאות שעמדו אחר כך לישראל· ואמרו נ״כ ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכו׳: מבלי תנאי· לא על דרך שעבר עם איזה תנאי ושיור׳ רק שלם נמלט מכל בד:

כי אין טענה בשלמות וכו׳· ר״ל שאין בה בשום בריה לפנות פה ולצפצף ולטעון כנגד שלמות מעשה שכל סבותיו הושלמו כו׳· פועלת חמרית וצוריית· שהיא עצמה תכליתית בהיותה על שלמותה· ועל שלימות אמרו אז״ל בירושלמי דשבת פרק במה מדליקין אדם הראשון חלה טהורה היה לעולם דכתיב וייצר ה׳ את האדם וגו׳ ואתיא כההיא דאמ׳ ר׳ יוסי כשהאשה הזאת מקשקשת עיסתה היא מגביהה חלתה ונרמה לו חוה מיתה לפיכך כמסרה מצות חלה לאשה וכו׳ ובב״ר פ״יד וייצר ה׳ אלקים כתיב מלך במשפט יעמיד ארץ וגו׳· מלך זה ממ״ה הקב״ה· במשפט יעמיד ארץ שברא את העולם בדין שנא׳ בראשית ברא אלקים· ואיש תרומות יהרסנה זה אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם· ונקראת חלה תרומה שנאמר ראשית עריסותיכם וגו׳· א״ר יוסי בן קצרתא כאשה הזאת שהיא מקשקשת עיסתה במים ומגבהת חלתה מבינתים כך בתחלה ואיד יעלה מן הארץ וגו׳ ואחר כך וייצר ה׳ אלקים וגו׳· עכ״ל· ושלמות צורתו ידענו מצד היותו בצלם אלקי׳ ובירושלמי הנזכר אמרו אדם הראשון דמו של עולם היה הקב״ה כר׳ כ׳ גמת אדם ונרמה לו חוה מיתה לפיכ׳ כמסרה מצות הנר לאשה עכ״ל· ושם כאמור אחרי אמרו אדם הראשון חלה טהורה היה לעולם וכו׳· כמוזכר למעלה אדם הראשון דמו של עולם היה הה״ד שופך דם האדם וגו׳ ונרמה לו חוה מיתה· לפיכ׳ כמסרה מצות כדה לאשה·

עכ״ל· רמז בזה אל הרוחות המתילדות מן הדם האידיאו והם הקושרים ומחברים בין כחות הנפש והגוף· כי ההפכים לא יחוברו כי אם על ידי אמצעי והרוחות הם במדרגה אמצעית בין הגשמי והבלתי גשמי וכמו שכתבנו סי׳ ס״ח· והנה בעל המאמר תיאר אדם בשלמות החמר ובשלמות הצורה· ובשלמות האמצעי המחבר ביניהם· והכ׳ כלו שלם כבר מפועל שלם: ולא מנע מונע ממזג וכו׳· לא יכלו להזיק לשלמות יציר כפיו ית׳ הדברים אשר מטבעם לשנות מזג הנולד והם אשר עלה זכרונם בשם הפילוסו׳ סי״א· אך עם איזה חילוף בפרטי שאעמידך על טעמו אחר תשלום הביאור לדב׳ המחבר שיונחו לקראתנו· והנה לדברו ש״כו שלא מנע מונע שלימותו של אדם הראשון לא ממזג ש״ז וכו׳· כי השכבת זרע והדם חמר לאדם כמו שיבא סמוך לחתימ׳ הספר בהקדמה הששית: ולא מהמזונות· אשר בנאתו מרחם אמו יזון מדם· גם בעודנו עובר בבטן המלאה כמבואר סימן א׳· גם לא ההנהגה אשר ינהיגוהו אביו ואמו ושאר קרוביו· על פי מלותיהם המתפשטות אליו מתוך הרגל התמידי· ודרך המזונות וההנהגה אמנם היא לכלכל מזגו של אדם בטרם תבוא שנת העמידה על עצם תומו בשלימות השכל וזהו בשני הגדול· כנגד המזונות· והינוקות כנגד ההנהגה אשר ננינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם אל שלימות החיים· וכפי הרגלם מן העת ההיא יהיה משפטם עוד כל ימי חייהם כמו שיתבאר אצלנו מאמר הכתוב כחצים ביד גבור כן בני הנעורים כי מאז כוננו לשלם אותם אל המטרה להשיג שלמות התכלית המכוון· אך לא פעלו עולה למגוע שלימותו של אדם: התחלפו׳ האויר והמים והארץ· והם הג׳ יסודות אשר הוא יושב בקרבם· ונתן טעם לדבריו מפני מה לא יכלו להזיק לו המזונות והאויר והמים והארץ (כי אין ספק בנשארים אשר לא הזיקוהו כי אין לו אב ואם גם בן ואח אין לו ביום הבראו) ואשר כי גם לא יכלו לו שאר המונעים שקדם זכרם: כי בטרם יביכו סירותיהם אטד לסוך את דרכו בסירים בקוצים ובברקנים להזיק לשלמותו: יצרו כמגיע לתכלית ימי הבחרות השלם ביצירותיו· לענין שלמות

מזג איבריו: ובמדותיו · בתכונות הגופיות לענין השכל · והכוח · והנפשיות הנמשכות גם הן אל המזג: והוא אשר קבל הנפש על תומה · ר"ל שכל כחותיה סודרו בערך שלם: והשכל על תכלית מה וכו' · שהיה שכלו על שלמות פעולתו כאילו התעסק זמן רב בהשגת כל חכמה עד מקום שידו מגעת: והכח האלקי אחר השכל וכו' · הוא הדבר אשר דברו בחמישי סימן י"ב

ובמדותיו והוא אשר קבל הנפש על תומה והשכל על תכ׳ י׳מה שביכולת האנושי והכח האלקי אחר השכל רוצה לומר המעלה אשר בה ידבק באלקים וברוחניים וידע האמתות

ז"ל וכבר הצליח הנה הדבר בקצת האנשים מהדבקו בשכל הכללי כמה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור מעליו הטורח בלמוד ובכבוד' ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש · עכ"ל · עוד שם בסימן י"ד והנה כבר נתפתית לדמיונות נפסדות ובקשת מה שלא נתן לך יכולת עליו ולא הושם בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושם זה בטבע הבריאה בתנאים אשר שומריהם יגיעו אותן הנפשות אשר יציירו העולם בכלליו ויראו אלקיהם ומלאכיו ויראו קצתם את קצתם וידע קצת את קצתם כמו שנאמר גם אני ידעתי השמו ואנכי לא נדע זה ובמה זה אם לא שיבואנו בדרך הנבואה עכ"ל · וכבר היה לו מקום לתלות בו שלא השיגו לשלמותו המזונות והאויר והמים והארץ מפני היותו בגן עדן מקום שוה מכל צד ופירותיו כדברי הרמב"ן בבלעים באיברים כמן ומקיימים את אוכליהם וכו' · אפס כי לא הוצרך לזה דקים ליה בדרבה ועדיפא מינה · והוא כי נברא כמגיע לתכלית ימי הבחרות וכו' · ובכן לא נשאר מקום למעיקים למנוע שלימותו ממנו הואיל והיתה הגעתו אליו מעת הבראו : ועל מה שאמר כי נברא כמגיע לתכלית ימי הבחרות וכו' · הסכימו ז"ל באמרם בכלל · כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונן נבראו · וביאר עליו המורה בשני פ"ל כי כל מה שברא אותם נברא על שלימות כמותו · ועל שלימות צורתו ובנאה שבמקריו והוא אמרו בצביונן נבראו מן צבי היא לכל הארצות · עכ"ל · ואמרו בב"ר פ"יד וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה · רבי יהודה בר סימון אומ' עופר עולם על מליאתו נברא · א"ר אלעזר בר שמעון אף חוה על מליאתה נבראת · א"ר יוחנן אדם וחוה כבני עשרים שנה נבראו · ר' הונא אמר עפר זכר · אדמה נקבה · היוצר הזה מביא עפר זכר ואדמה נקבה כדי שיהיו כליו בריאים · עכ"ל · כוונו לתת טעם לכפל הלשון באמרו עפר מן האדמה · ולר' יהודה בר סימון עפר מלשון עופר האילים על כן אמר

שענין הכתוב לומ' כי עופר עולם והוא אדם הראשון על מליאתו נברא בימי בחורותיו · והוסיף ר' אליעזר שגם חוה נבראת כמוהו פן יהיה עם לבבנו לפרש עפר כמו עופר המורה על זכר בלבד כי אמנם שבר הפסוק שנהם כי שניהם על מילוא' נבראו כי את זה לעמת זה עשה אלקים · ורבי יוחנן בא להגביל זמן למלואותם ביום הבראם · ואמר שהיו כבני עשרים שנה · עת מבחר ימיו של אדם · בנוי · ובכח · ונעשה תומו בכל חלקיו · אולם ר' הונא לא ראה מדברי הכתוב ראיה על ככה · עם היותו אמתי מצד עצמו על פי המושכל אבל כי בכל מעשה בראשית כי בקומתן נבראו וכו' · כאמור · וראה ליישב הכפל באמרו כי עפר זכר · ואדמה נקבה וכו' · ואולי רמז באמרו עפר זכר · לשתי האיכיות הפועלות שביסודות · והם החום והקור · ובאמרו אדמה נקבה · רמז של השתים המתפעלות והם הלחות והיובש כמבואר ברביעי מספר אותות השמים בראשיתו · ואמר שכן דרך האומן לעשות · כי המלאכה תשתדל להדמות של הטבע בכל פעולותיה כמוזכר בי"א · ועתה כי הלוך הלכתי על ביאור דברי החבר · כסוף נכספתי נ"ב למצא טוב טעם לחלוף הנראה בין דבריו לדברי הפילוסוף בי"א עם היותי שניהם לפי הנראה סובבים על קוטב אחד עצמו · כי הנה קרה החלוף מצד הסדר ששם עלו הקרובים קודמים אל המזונות באמרו ושאר קרוביו ואיכיות וכו' · והמזונות · וכאן אמר ולא מהמזונות וההנהגה וכו' · שהרי הקרובים בכלל ההנהגה כאשר דברנו · גם שם איחר המזונות והקדים הארץ למים באמ' ואיכיות מן האוירים והארצות והמזונות והשמיני · וכאן הקדים המזונות סמוך לשכבת זרע האב ודם האם · והקדים המים לארץ באמרו והתחלפות האויר והמים והארץ · וקרה גם כן החלוף מצד השמיטו בכאן זכרון כחות הגלגלים והמזלות וכו' · המוזכרים שמה · ואבד מנוס ממנו לומ' שהשמיטם הסבר כי יפוג לבו מלהאמין להם · שהרי מפיו דעת כי' עז' יש לשמש ולירח ולכוכבי' פעלים ע"ד החימום והקירור והרטבה והיובש והתלווי' בהם · וזכרנו שם מקומות אחרים אצלו על קיום הדעת הזאת · ועיני לא ראתה לייחס כל זה של ההזדמנו' והקרי · כי אמנם לא יחסר בזה פועל חכם · אשר לשונו תמהר לדבר נחות בחכמה ודעת כמוזכר בפתיחתנו · ואולם בהיות בעל המאמר האחד זולת בעל השני היה אפשר לדחות הספק באמרנו כי לא יפלא דבר למשפט השתנו'

לשון

מבלי למוד אבל במחשבה קלה וכבר נקרא אצלנו בן אלקי׳ וכל הדומי׳ לו מזרעו בני אלקי׳ והוליד בנים רבים ולא היה מהם ראוי להיות במקום אדם אלא הבל כי הוא היה דומה לו וכאשר הרגו קין אחיו מפני קנאתו בו על המעלה הזאת נתן לו תחתיו שת והיה דומה לאדם והיה סגולה ולב וזולתו כקליפ׳ וסגולת

לשון האחד מהם מלשון חברו · להיות כל איש שורר בדבורו להניב לו סדר מיוחד אשר יבחר בו ויקריב אליו · ואף גם זאת ראה ראיתי בטעם זה דברים לא מאשתים ולא נעלמים לכתבם · ואשר לבבו פונה מהם הרשות בתוב׳ לו להפר בריתו אתם:

ובכל זאת לא יחטא בשפתיו בתתו תפלה להפלג׳ הרינותיבו · וזאת התעודה לטעם החלוף אשר זכרנו ויש בה כדי בתיבת טעם · גם אם היה אח׳ בעצמו בעל שני שמאמרי׳ הכוכבים כי עדיין היה מוכרח לשנות בשני המקומות לפי טבע הנושא

בכל אחד מהמה · וזה כי שם סי׳ א׳ היתה מגמת פניו להורות כי החילוף הנראה בנולדים הוא בלתי מכריח ההודאה בבורא פועל בחפץ׳ שהרי סבות רבו׳ מתחלפו׳ במצאו לחלופם כמבואר שמה · ובכן שמר הפילוסוף את סדרו בספור סבות החלוף הכל לפי רוב המעשה · על כן הקדים האב והאם · שהם תחלה למעשה ראשית הולד שנוצר כי דם האם וזרע האב הם המכינים את מזגו אל מול קבול הצורה כמוזכר שמה׳ ולהיות המדות במשכות על הרוב אחר המזג אשר יכינו ההורים ואתם אחות כחלה בזה לשאר הקרובים מתוך הרגלם במדוב׳ · על כן סמך אותם אל ההורים · ואחר כך זכר האוירים והארצות שהאדרי׳ בכח לשנות המזגים · והנמשך מהם׳ הן מצד היותם פועלי׳ בגופו של ולד · הן מצד פעולתם במזונות והמימות · ולפיכך הוקדמו · סוף דבר הקול בשמע על כחות הגלגלים וכו׳ · להורות כי כל אלה הסבות הקרובות לא תוכלנה לפעול את הרחוקות לא תשלחנה עזרם מקדש · אך במקום הזה אין הסדר ההוא כאות אליו · כי אין הכונה בכאן רק לשלול מעכייני של אדם כל סבה מונעת שלימותו ולפיכך הקדי׳ תחלה מה שלא ישים שוא ותפל זכרון הדברים הכמשכים אחר כך · כי אמנם מלתא דאתיא בקל וחומר לא טרח וכתב לה · ובכן זכר תחלה כי בטלה אצל אדם מניעת ההורים על כלי המנאם כלל בבריאתו · ואחר כך זכר המזונות לפי שעדיין היה אפשר שיעיקוהו ויטרידוהו · ואח״כ שהכהנה כי עם היות שנעדרו בבירתו ההורים אשר בהעדרם גם יתר הקרובים נעדרו · מ״מ היה אפשר שתעיקהו ההכהנה שיורגל בה מעצמו · אחרי כן זכר הג׳ יסודות אשר היתה העקתם אליו אפשרית אף אם לא יעיקוהו המזונות ממה שכבר הודענו · כי כשלים

לגבורת פעולתם אצלו · ולא הוצרך כאן לטלטל מדף היסודות כמו שהוצרך שם סי׳ א׳ כי שם היה עמוק ונגא להורות על רבוי סבות החלוף על כן הקדים האוירים והארצות שפעולתם במשכת גם כן למזונות ולמימות כמו שקדם והשנויי כאן זכרון הכחו׳ הגלגליות וכו׳ · כי לא הוצרך אליו מאשר שזכרנו בזה ובמה שקדם סי׳ א׳ · כי השבו׳ הרחוקו׳ בלעדי הקרובות לא תפעלנה · והנה אם הקרובות בבריאת אדם לא עשה מאומה כמו שקדם: גם הרחוקות רחקו מנו ואין להם עסק בבריאתו כלל ועיקר · ולא מצא מקום לזכירתם קוד׳ זכרון הסבות הקרובות כי הספור במשך וכו׳ משלמות מעשה מעושה חכם יכול מאמר בחרו לבורה וכו׳: וכבר נקרא אצלנו בן אלקים וכו׳ · שיש פנים אל אשר כתב הרמב״ן פ׳ בראשית על פסוק הנפילים היו בארץ וגו׳ · וז״ל · הנכון בעיני כי אדם ואשתו יקראו בני האלקי׳ · בעבור שהיו מעשה ידיו · והוא אביהם אין להם אב זולתו ואדם הוליד בנים רבי׳ ככתוב ויולד בנים ובנות והיו האנשים האלה הנולדים ראשונים מאב ואם בשלמות גדולה מן הגובה והחוזק כי נולדו בדמות אביהם ככתוב בשת ויולד בדמותו כצלמו ויתכן שהיו כל בני הקדמוני׳ אדם שת אנוש נקראים בני האלקים כי היו ג׳ האנשים האלה בדמות אלקי׳ וכו׳ ע״כ · ואיננו רחוק שיתבאר מאמ׳ הכתו׳ (דכיאל נ׳) ורויה די רביעאה דמי לבר אלקין · על אדם הראשון יכיר כפיו של הקב״ה אשר בופר על יופי תארו (פ׳ חוקת הבהים) דשופריה דאדם הראשון מעין דשכינה: שת והיה דומה לאדם וכו׳ · כמאמר הכתוב ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת · ושמו מורה עליו כי ממנו הושתת · וכבר ביאר המורה בראשון פ״ז כי כל מי שקדמו לאדם בנים טרם הולידו את שת לא הגיעה אליהם הצורה האנושי׳ באמת אשר הוא צלם אדם ודמותו הנאמר עליו בצלם אלקי׳ וכדמותו · אמנם שת כאשר למדהו והבינהו ונמצא שלם השלימות האנושי · אמר בו ויולד בדמותו כצלמו · ע״כ: אנוש · כבר ביארנו מ׳מז׳ כי לא נוכל להוכיח מזה התנגדות דעתו של חבר לדעת חז״ל ברשעת אנוש המוחזק אצלם לעובד ע״ז כמוזכר שמה · כי הן לו יהי דעתו מסכים לדעתם עדיין שם הסגולה קיים בעכייני מצד מה שהיה בשרש תולדתו שיוליד סגולה כמו שיבא בספורו של תרח כי

שת אנוש וכן הגיע הענין עד נח ביחידי׳ היו כלם דומים לאדם ונקראים בני אלקים שלמים (בבריאתם ובמדתם) כ״א בבריאותם ובמדותם ובאריכו׳ הימי׳ ובחכמות וביכולת ובימיה׳ אנו מונים מאדם ועד נח וכן מנח ועד אברהם ואפשר שהיה מהם מי שלא דבק בו הענין האלקי כתרח אבל אברהם בנו היה תלמיד לאבי אביו עבר ועוד שהשיג נח בעצמו והיה הענין האלקי דבק בהם מאבות אבותם אל בני בנים ואברהם היה סגולת עבר ותלמידו ועל כן נקרא עברי ועבר היה סגולת שב ושם היה

ראה להזכיר זה אבלו להיות בו עניינו מפורסם יותר׃ אמנם על דבר אבות התלוי במחלוקת׳ ואולי גם מדרשי חז״ל חלוקי׳ עליו כמו שזכרנו שם סתם הדברי׳ כי לא רצה להכניס עצמו בין סלע המחלוקות ושמר פיו ולשונו לבלתי הכריע׃ וכן הגיע הענין עד נח ביחידים וכו׳׃ מדבריו ניכר שדעתו נוטה לדעת המורה שלא היה אורך השנים זולתי ביחידים הנזכרים בכתוב׃ אבל שאר בני אדם בדורות ההם היו שני חייהם כשנים הטבעיות המורגלות׃ ועל זה כתב הרמב״ן שאין דעתו נוחה הימנו מן הטעמי׳ אשר זכר שם׃ ונראה גם כן מדעת החבר שטע׳ אריכות ימיהם ותקפם של אלו היה בעבור חכמתם בהנהגת עצמם׃ וזה יראה ממה שהחכים חכמות בין אריכות הימים והיכולת׃ והראוי היה לסמוך יכולת לאריכות הימי׳ כי שניהם לחלק הגשמי יחשבו׃ אך שם חכמות באמצעיתם להורות כי על ידי החכמה בהנהגה האריכו ימים׳ והוסיפו אומץ כי אמנם החכמה תעוז לחכם והחכמה תחיה את בעליה׃ ונוסף גם הוא כי בהיותם הלב והסגולה כח מזגם אמיץ הכח׃ כי זכות מזג אבותם מסייעתן׃ טרם ישתנה ענייניהם בפלגה ובמבול׃ ובכן יסודו ממנו השגות הרמב״ן אשר עשה כנגד המור׳ כמבואר׳ למעלה׃ ונקראו׳ בני אלקים וכו׳׃ יש בזה כדי כתיבת טעם לקריאתם בשם בני אלקי׳ מפני היותם שלמים בבריאתם׃ ר״ל במזגם ובכחות גופיות ונפשיות׃ ובמדתם׃ להיותם נפילים שקומתם נופלת על רואיהם׃ כאמרו הנפילים היו בארץ בימים ההם שהם בני האלקים שקדם זכרם׃ ובכ״א כתוב שלמים בבריאות׳ ובמדות׳ והדברי׳ קרובי׳ לאמרו למעלה השלם בגבורותיו ובמדותיו׃ ובאריכות הימים׃ כנראה מענייניהם סוף פ׳ בראשית׃ ובחכמות׃ כמו שזכר המורה גם כן ראוי שיאמין כי בכל דור ודור הוסב לב אבות על בנים להשכיל׃ ובפירוש העיד הכתוב ויתהלך חנוך את האלקי׳׃ והלא הדברים קל וחומר אם בני קין אשר היו בערך אלו רמי הקומה׃ גרועים ונרפים במעלה וחשיבות׃ הזכיר מהם הכתוב יבל אבי ישב אהל ומקנה ויובל אבי כל תופש כנור ועוגב ותובל קין לוטש כל חורש נחשת וברזל׃ וחכמתם בזה התחילו אותה מאדם

הראשון עם היותה מיוחסת להם להתחזקם בכל תוקף איש איש במלאכתו אשר המה עושים׃ וכמו שסדרו חז״ל באמרם (ב״ר פ׳ כ״ב) כל האומניות אדם הראשון למדם מאי טעמיה וחרשים המה מאדם (ישעיה מ״ד) מאדם הראשון׃ ע״כ׃ כל שכן שהיתה בבני שת החשובים חכמה רבה עצומה ומופלגת׃ ויכולת כאמ׳ המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם׃ וזכר יכולת אחר החכמה עם היותו ראוי לפי הנראה להסמיך אבל אמרו שלימים בבריאתם להיות היכולת מן הכחות הגופניות׃ והיה טעמו ממה שזכרנו כי החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר׃ ועל דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה׃ וכאמרו עצה וגבורה למלחמה׃ ובימיהם אנו מונים׃ לא כשאר הבנים שבא׳ עליהם ויולד בנים ובנות׃ כי הם הקליפות׃ ומבין השנים ראוי להמשך באנשי הלב והסגולה׃ ועוד שהשיג נח׃ כי היה אברהם אבינו בן נ״ח כאשר מת נח כדבר הראב״ע פ׳ נח׃ דבק בהם וכו׳ ר״ל שזו מדה דבקה שום בכלם להיות ענין הסגולה מדלג ומקפץ בהם לפרקים מאבות אבות אל בני בנים׃ ועל כן נקרא עברי׃ כי קרוב הוא להיות זה שמו הייחסיי כנזר מעבר מוריש הסגולה כי בזה נתייחד מזולתו אין לזרים אתו׃ ולא מעבר הנהר כי רבים אשר אתו ראויים כמוהו להתייחס אליו׃ והראב״ע פ׳ משפטים על כי תקנה עבד עברי׃ הורה על פי דרכו כי היותו נקרא אברם העברי בעבו׳ שבא מעבר הנהר יש בו גמגום מפני שהיה ראוי להיות עברי כהרי׃ וכבר קדם דברו פ׳ שמות אבל בלידכן את העבריות כי כל שהוא ממשפחת עבר ועל אמונתו יקרא עברי וכו׳׃ ונסכם דברו על זה פ׳ משפטים אבל אמרו לעם כברי וגו׳׃ והחכם שזכרנו גם הוא ביאר ויגד לאברם העברי שהיה מחזיק בדעות עבר כמוהו׃ ועבר היה סגולת שם וכו׳׃ פניו אחורנית לשוב על ביאור מה שהונח ראשונה מהמשך הסגולה מנח עד אברה׳׃ כי כאשר הקשה על עצמו מענין תרח המפסיק לפי הנרא׳ שלשלת הסגולה׳ ובא בכלל תשובתו המיחס׳ אברהם של עבר׃ חזר להעמיד הדבר על שרשו להורות בבירור כי אברהם יורש עבר הסגולה מסגולה לסגולה

עד עלותו לסגולת נח: מפני שהוא יורש האקלימים השוים. אשר לא כדעת הרמב"ן שכתב על פסוק ומלכי צדק מלך שלם כי גבול הכנעני מצידון יכלול כל ארץ ישראל. וגבול בני שם במזרח ממשא רחוק מארץ ישראל. ויתמרמר בהשגתו על רש"י במה שכתב והכנעני אז בארץ שהיה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם זקנו של אברה' שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו את הארץ שנאמ' ומלכי צדק מלך שלם. ע"כ. כי לפי דעת הרמב"ן אין משם ראיה על זה אף על דעת רז"ל שמלכי צדק הוא שם בן נח כי קרוב אליו הדבר לאמר שהלך מארצו לירושל' לעבוד שם את ה' והיה להם לכהן לאל עליון בשביל היותו אחי אביה' הכנעני. והרמב"ן עודנו עומ' בסברתו שמגבול הכנעני היתה ירושלם. אולם אחרי כן הליך ילך ונושא משך השגתו על רש"י באמרו אבל אם חלק נח לבניו הארצות ונתן לשם א"י הרי זה כמחלק נכסיו על פיו וישבו בה בני כנען עד אשר ינחיל אותה ה' לזרע אוהבו. ע"כ. כונתו בזה שעכ"פ לא יצדק מה שכתב רש"י שהכנעני היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם אף אם נודה כי בהנחל נח הארצות לבניו נתן ארץ ישראל לשם. שהרי גם לזאת נטית לבנו לאמר שהושיב בה בני כנען עד הזמן אשר יכשר בעיני האלקים. והנה בדברי הרמב"ן האחרונים מקום פתח לנו להעמיד דעת החבר על תלה. כי אמנם בטענות הרמב"ן על רש"י לא לנו אשם לא לנו: השוים. בשווי ארבעת האיכיו'. ויצא יפת אל צפון. כמו שקדם בי"ג. כלם סגולה. כאמרם ז"ל שהיתה מטתו שלמה: ויפרם וירבם ויגדלם וכו'. על מאמר הכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו וגו'. כי פרו וישרצו בזכרים אבל בנקבות אחת מהם שסופר היותם פרים הערבי' ילדות ששה בכרס אחד. והיה פריים לברכה על כן הוסיף וירבם כנגד וירבו ורעם היה נכון לפניהם בעונם גדולת השלמי' ורבוים שהיו להם במדרגת הפרי השוב' כסמוך על כן הוסיף ויגדלם שהוא כנגד ויעצמו: אשר היו ראויים לנבואה מתמדת ככתוב פ' בהעלותך ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו. כי אין פירושו אבלו כדעת ספרי שלא נתנבאו אלא אותו היום בלבד וכפשט המורה דבקה בה בפתיחתו לאמר ומהם מי שיברק לו פעם אחת בלילה כלו. והיא מדרגת מי שנאמ' בהם ויתנבאו ולא יספו. ע"כ. רק כאנקלוס שתרגם ולא פסקין. וכן דעת רש"י שהנבואה לא פסקה מהם: וחור בנה של מרים. באחר זכרונו אצל כלב לפי שמרים אמו אשתו של כלב היתה כאמרם ז"ל (סוטה פ"א) חור ממרים קא אתי דכתי' ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכו': וההשגחה ההיא הרבונית. אמר רבונית להבדיל בין הקד' ובין קדש הקדשים. בין ההשגחה הכוללת אשר בה ישגיח הש' ית' על העולם כלו ובין הפרטית המיוחדת שעליה בקש משה ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה. וכן יורה לשונו הסמוך באמרו ואם היו ביניהם ממרים שהיו נעלים כי אמנם היה זה מורה על פרטיות ההשגחה שביניהם כאמרו בשני סימן כ"ח העדה יצוויה שעוכסם ונגולה לעתה בתוכה רוצה לומר השכינה הלא תראה מה שאמר יהושע לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלקים קדושים הוא וכו'. עד אמרו ומה שהיה מעונש מרים בצרעת ועונש נדב ואביהוא וכו'. ע"כ. ולפי הנראה שכתוב בו ההשגח' האלקית הרבונית הכונה מבוארת על ההשגחה הזאת המיוחדת בהמשכת מרצונו ית' לכל זמן ועת לכל חפץ לא כהשגחה הטבעית המסודרת תמיד על אופן אחד בלתי משתנה: אך הם בלי ספק הסגולה. אמר זה כנגד המפקפק

ס

סגולת נח מפני שהוא יורש האקלימי' השוים אשר אמצעיתם וחמדתם ארץ כנען אדמת הנבואה ויצא יפת אל צפון וחם אל דרום וסגולת אברהם מבניו יצחק והרחיק כל בניו מהארץ הזאת המסוגל' כדי שתהיה מיוחדת ליצחק וסגולת יצחק יעקב ונדחה עשו אחיו מפני שזכה יעקב בארץ ההיא ובני יעקב כלם סגולה היו כלם ראויים לענין האלקי והיה להם המקום ההוא המיוחד בענין האלקי וזה היה תחלת חול הענין האלקי על קהל אחרי אשר לא היה נמצא כי אם ביחידים וישמרם האלקים ויפרם וירבם ויגדלם במצרי' כאשר יגדל האילן אשר שרשו טוב עד שהוצי' פרי שלם דומה לפרי הראשון אשר נוטע ממנו רוצה לומר אברהם יצחק ויעקב ויוסף ואחיו והיה מן הפרי משה ואהרן ומרים וכמו בצלאל ואהליאב וכמו ראשי המטות ושבעים הזקנים אשר היו ראויים לנבואה מתמדת וכיהושע בן נון וכלב בן יפונה וחור בנה של מרים וזולתם רבים ואז היו ראויים להראות האור עליהם וההשגחה ההיא הרבונית כ"א האלקית הרבונית ואם היו ביניהם ממרים היו

נגעלים אך הם בלי ספק סגולה כאשר הם בתולדתם וטבעם מן הסגולה ויולידו מי שיהיה סגולה ונזהרים באב הממרה בעבור מה שיתערב בו מן הסגולה אשר תראה בבנו או בבן בנו כפי מה שתזדכך הטפה כמו שאמרנו בתרח וזולתו ממי שלא נדבק בו הענין האלקי אך בשורש תולדתו שוליד סגולה מה שלא היה כן בתולדת כל הנולד מחם ויפת ונראה כזה בענין הטבעי כי כמה יש מבני האדם שאינו דומה לאב כלל אך הוא דומה לאבי אביו ואין ספק כי הטבע ההוא והדמיון ההוא היה צפון באב ואף על פי שלא נראה להרגשה כאשר היה צפון טבע עבר בבניו עד שנראה באברהם:

צו אמר הכוזרי זאת באמת היא הגדולה הנמשכת מאדם ואדם היה הגדול שבבריות הארץ ונתחייבה לכם הגדולה על כל הנמצאים בארץ אבל איה הגדולה הזאת מן החטאת הזאת:

צז אמר החבר כי האומות כלם בזמן ההוא היו עובדי' צורות

שמפקפק שיאמר אם כן שהיו רוביהם ממרים ראויים לניצול לא ירחק מהם מקום לתלות בו עבודתם לעגל מבלתי האלקים כדבר הכוזרי סי' כ"ב · כי כעת יאמר ליעקב שאין זה מחייב עזבו את שקיו כי אך טוב לישראל במעלת הסגולה וחזקתם בזה עומדת לעד: כאשר הם בתולדתם· שנולדו מן הסגולה: וטבעם· שגם הוא יסודתו בהררי הסגול'· וזה על שני מינים· אם סגולת עצמם· ואם סגולת הנולדי' מהם· וזה ויולידו מי שיהיה סגולה: ונזהרים באב הממרה וכו' וזה בין בדיני שמים ובין בדיני אדם· אם בדיני שמים· א"ל בזהר פ' תולדות אבל ויהי רעב בארץ· קב"ה אוריך לרוגזיה עם רשיעא בגין דיפוק מההוא גזעא טבא בעלמא· כמה דאפיק אברהם מתרח דאיהו גזעא טבא ושרשא וחולקא טבא לעלמא: עכ"ל· ואם בדיני אדם כבר א"ל פ' יש נוחלין שאין מעבירין נחלה אפי' מברא בישא לברא טבא· דלא ידעינן הי זרעא נפיק מיניהו· והוא טעם מאמ' ישעיה לחזקיהו בחליו כמו שזכרו ח"ל פ"ק דברכות כי מת אתה בעה"ז ולא תחיה לעולם הבא א"ל ולמאי כולי האי א"ל משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל והא אמרו לי דנפקי מנאי בני דלא מעלו א"ל את גבי כבשי דרחמנ' למה לך איבעי לך לאעסוקי ומאי דניחא קמי קב"ה לעביד וכו'· עכ"ל וכתב על זה הרי"א מלכים ב' סי' כ' הנה עשה הקב"ה כל זה לפי שעמקו מחשבותיו והוא קורא הדורות מראש וראה בחכמתו העליונה שאעפ"י שיהיה מנשה רשע כמו שרף ועקרב ואמון בנו כמוהו הנה יצא מהם יאשיהו שכמוהו לא היה לפניו מלך ישר בעיני ה' והלך בכל דרך דוד אביו וזה היה הפרי טוב היוצא מהעצים הרעים ההם· עכ"ל: וזולתו וכו'· אפשר שרמז בזה לאנוש· ולא זכרו בפירוש להיות ענינו מוטל בספק· כמו שזכרנו:

סימן צו אמר הכוזרי זאת באמת וכו'· לא הבין הכוזרי על שכה להיכן הדברים מגיעים בכל מה שהגיע החבר מפרשת גדולת אומתו הכמעט מלך האדם וסגולתו· על כן אמר לא ידעתי מי זאת עולה מהמדבר כאוס [illegible] מקוטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל· שקיל טיבותא ושדי אחורא· שהרי כאלה משמים ארץ: ומה זאת מעלה כשארם אחר עון הכפירה בשקי' והן הן הדברי' שזכר סי' נ"ד· כי אמנם בכל מה שהאריך החבר למעלתו עד הנה· אין אומר ואין דברי' להתכללות עמו על כלי כשמע קולם אבל שמלך:

סימן צז אמר החבר כי האומות וכו'· כלל כוונתו בהתנצלות עמו אשר עשו את העגל· על זה הקוטב סובב הולך· שלא היה ענינו אללם רק להיות כבוד אלקים בגורת גויה· ר"ל שיוריד על הגורם השיא המורגשת רוחניות קדוש מאתו ית'· לא משום כוכב ומזל כנראה מדעת אבן עזרא פרשת כי תשא· רק כענין הולדת השכינה בבית המקדש באופן שיתכן להם להגדיל ולהאדיר כוונתם לשמים על ידי המורגש האלקי הכוח'· וזה להם תמורת מה שהיו מכפים על ידי משה לוחות וארון עם כרובים שיחול בם הענין האלקי ויקבילוהו על תעלם של כבון כונת תפלתם למרום שמים ויתנשאו לעומתו בספור מפלאות תמים דעים· והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לפי כונה זו· ואין בחטאם כך עבודה זרה כי אם עבירה שעברו במצוה פרטית על דעת קונם לעשות פסל מדעת עצמם הפך מאמרו לא תעשה לך פסל וגו'· כי אמנם אין אנו יכולים להגיע אל הענין האלקי כי אם במעשים מצווים מאת האלקים כדבר החבר בשלישי סימן כ"ג· ואין אנחנו רשאים להקדם פעולות דומות לאלקיות כי לא תגלחנה ולא

ואלו היו הפילוסופי' מביאים מופת על היחוד ועל האלקות לא היו עומדים מבלי צורה שמכונים אליה ואומרים להמונם כי הצורה הזאת ידבק בו ענין אלקי וכי היא מיוחדת בדבר מופלא נכרי ומהם מי שמיחס זה אל האלקים כאשר אנחנו עושים היום במקומות המכובדות אצלנו עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ואבניהם · ומהם מי שמיחס אות: אל

ידע אם יעבוד את ה' אם לא יורנו מדרכיו ללכת באורחותיו · ותחלה הורה כי מקום מכשולם של ישראל היה ממנהגם של אומות · כי הנה עם בני ישראל ישנים שהלאים מהתדמותם בזולתם כמו שיבא בשני סימן מ"ד: ואילו היו וכו' · ר"ל עם היות הפילוסופים מביאים מופת על היחוד אשר לא יתכן עמו גשמות כלל: ועל האלקות · ר"ל שהוא יתברך הוא המושל והמנהיג · שכולל שראוי לרוממו במאמר הפילוסוף סימן א' לא היו הפילוסופים ההם והאיצטגנינים ובעלי הרוחניות: עומדים מבלי צורה וכו' · עם היות הצורה ההיא גשמית · רק היו אומרים להמונם כי הצורה הזאת ידבק בה ענין אלקי שופע עליה · לא שהצורה ההיא תכיר אלהים עצם האלוק: וכי היא מיוחדת בדבר מופלא נכרי · דוגמת זה הלשון כתב המורה בראשון סוף פ' א' בענין הצלם · וז"ל · וכאשר יוחד האדם בענין שהוא זר בו מאד מה שאין כן בדבר מן הנמצאות מתחת גלגל הירח והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל דמה אותה בהשגת הבורא וכו' · עכ"ל · אף כאן כאשר שהצורה זו מתיחדת מבין כל שאר הצורות בדבר מופלא נכרי וזר עד מאד בכונה לו שהיא מראה דמות הכבוד · או שתראה בה תנועה וכיוצא מהדברים המפליאים בני אדם בענין זר מאד: שמייחס זה אל האלקים · לא אל רוחניות ככבי' · רק אל ענין אלקי שופע ממנו ומתיחס אליו · כי אין סוף מגשמם בצורה ההיא לעבודת שום נברא בלתי לה' לבדו אשר ממנו לפי דעתם תוצאות הרוחניות ההיא ולכבוד שמו באמונתם יקר יתנו: במקומות המכובדות וכו' · אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אשר בהם נשתחוה ונכרעה לפני ה' המשכן שמו שם לפי דעתנו · וכמעט נטיתי לבי להאמין שאמר זה על המקומות המקודשים בארץ ישרא' שאנו מתברכי' בהם בלכתנו שמה · והיתה כונה זו מסתייעת ממה שסמך לזה ע"ד שאנו מתברכי' בהם ובעפרם ובאבניה' · כל עומת שבאו דבריו אלה מסכימים ושוים עם אמרם ז"ל פרק בתרא דכתובות על חביבות ארץ ישראל · רבי חייא בר גמדא מגנדר בעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו · והיה מכביר פנים לזה

מה שזכר בחמישי סימן כ"ז על ביאור הכתוב ההוא וז"ל · ר"ל כי ירושלם אמנם תבנה כשיכספו בני ישר' לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה · עכ"ל · אף רוחי בקרבי היה הולך ומחשב לתקן נסחתנו עד שאנו מתברכים בחלוף בי"ת בכ"ף למען היות למלה זו הוראת מתגלגלים כמלת מגנדר מתרגם ונגללו את האבן ומגנדרים ית אבנא · לולי ראיתי שתלה הדבר במקומות המכובדים בלבד לא בארץ ישראל בכללה כאשר היה מן הנאות לו בזה פני כונתו אל המאמר ההוא · ועוד כי באמרו אחר כך מפני מה שאנחנו בונים בו היום מעשות בתים ובחירתנו אותם ונדלכו להם והתברכנו בהם · להורות בזה בלבנו כי בכלל המקומות המכובדים וכו' כל בתי כנסיות במשמע בכל מקום שהן · אפילו חוצה לארץ · על כן נעו אמות הסיפים ויעמדו מרחוק מן הביאור הזה וישפטו שפוט כי הכונה לכלל בתי מקדש מפני שאנו מתברכים בהם להיותנו מאמינים שהברכה מצויה באמונותם · ואנחנו נזהרים בקדושת עפרם ואבניהם · כל זמן אשר נקרא שמם עליהם וכבר ביאר עליהם החכם ספורנו סוף פ' בהר שיהי מאמר הכתוב ומקדשי תיראו באמרו שהם המקומות המקודשים בגלות · והם בתי כנסיות ובתי מדרשות אף על פי שחרב בית המקדש באמרו ואהי להם למקדש מעט · וחז"ל (מגלה פרק בני העיר) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות עכ"ל · ועל קדושה זו אמרו ז"ל (פרק בני העיר) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' ומכבדים אותן ומרביצין אותן · ועל זה כתב הרמב"ם בהלכות תפלה פ' י"א בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד ומכבדין אותן ומרביצין אותן וכו' · עכ"ל · ושם פרק בני העיר שנינו א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים וכו' שנא' והשמותי את מקדשכם · קדושתן אף כשהן שוממין · והלא היא כתובה על ספר השר הרמב"ם שם בהלכות תפלה פרק י"א באמרו בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן עומדות וכו' · עכ"ל · אלא שאפשר לפרש לשונו הראשון על כללות הארץ הקדושה שעם היותה היום שממה ומשמם עדין היא בקדושתה עומדת · ולא מנעה ה' מכבוד ·

ולכהנו

רוחניות כוכב מן הכוכבי׳ או חיל מן החיילים
או מערכת מזל וזולת זה ולא היו מסכימים
ההמון על תורה אחת אלא בצורה מורגשת
שמכונים אליה והיו בני ישראל מצפים למה
שייעד אותם משה שיוריד להם ענין מאת ה׳
שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבלים
עמוד הענן ועמוד האש בצאתם ממצרי׳ אשר
היו מביטים אליו ומקבילים ומגדלים אותו
ומשתחוים נכחו לאלקים וכן היו מקבילי׳ עמוד
הענן אשר היה יורד על משה בדבר אתו
האלקים והיו עומדים בני ישראל ומשתחוים
כ״א משתחוים נכחו לאלקים וכאשר שמעו העם
דברי עשרת הדברים ועלה משה אל ההר
להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם
ארון להיות להם דבר נראה שיכונו נגדו שבו
יהיה הברית לאלקים והבריאה הרבונית כ״א
הרבונית רוצה לומר הלוחות זולת מה שדבק
בארון מהענן והכבוד ומה שנראה בעבורו
מהמופתים ונשארו העם מצפים לרדת משה

ואמרנו היום. רוצה. מפני המקומות ההם המכוכבות אשר הלכו עד שאמרו נתברכים או מתברכים בהם · על דרך דברי הויה בר נמלא המוכר למעלה · וזה כהיותנו מאמינים כי עדין דמדומי חמה וניצוצי אור הענן האלקי יפיצו אורם עליהם מכונה השכינה הנזכרת אשר יזכיר בחמישי סי׳ כ״ג · ויהיה ענין הדמיון כי בעלי הצורות הנזכרות יאמינו שידבק בהן הענין האלקי וכו׳ כאשר אנחנו מאמינים שהשכינה שורה בארץ ישרא׳ על הצדיקים ועל החכמים · ונתפרש לשון אחרון באמרו מבני מה שאנחנו בוזבנים בו היום מעשות בתים וכו׳ · על שכני בניית הכנסיות בכל מקום כאמור :

ומהם מי שמייחס אותו אל הרוחניות וכו׳ · כבר קדם דברנו על זה בי׳ מ״ט : ככב מן הככבים · מז׳ כוכבי לכת : או חיל וכו׳ · מאלפים ושש צורות הגלגל השמיני שזכרנו סי׳ א׳ : או מערכת מזל מי״ב מזלות שבאזור : ובסדר הזכרת׳ הולך ומוסיף כי זכר תחלה ככב פרטי מז׳ כוכבי לכת · ואח״כ קבוץ ככבי מחילי כאות׳ · ואח״כ מערכת המזלו׳ אשר חיילים יגברו תחת האזור · וכח קבוצם שם גדול מאד מאשר הוכח לו : אלא בצורה מורגשת שמכוני׳ שיה וכו׳ כי כוחת האדם תתגבר מאד עד להפליא באמונו׳ דבר מורגש · כדבר החבר עצמו ברביעי סוף סי׳ נ׳ · והשלים ביאורו סי׳ ה׳ באמרו ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתנכר׳ על סדר עד שיגיע של כל הענינים הבריכי׳ בשקות השכלו בלבד מבלתי שיסמוך של מורגש וכו׳ הלא תראה שאיך יכול לכלול כל ענייני שפלאך במחשב׳ לבדה בלתי קריאה · ולא תוכל לספור עד מאה דרך משל במחשבה לבדה בלא דבור וכו׳ ע״כ מדבריו ועוד שם נוספות מתייחסו מאד של הכונה הזאת: כאשר היו מקבילים עמוד הענן ועמוד האש וכו׳ · תן עיניך ביופי מאמרו ברביעי סי׳ נ׳ אבל ביאור שם אלף דל״ת · כי השפור ההוא מתיחס מאד של הכונה הוא לחוז׳

בכונתה בשלמו׳ מחזה של מחזה באספקלריאה מבוהבת · כי אז תבין כונת החבר בהקבלת הענינים האלו והארון והכלום לזה מאשר יזכיר בסמוך וזכור אזכרם עוד במה שיבא : אשר היו מביטים אליו וכו׳ אין זכרון לזה בכתוב בעמוד אש וענן · אמנם ילמד הסתום מן המפורש · שכן כתוב בעמוד ענן אשר פתח אהל משה והיה כבוא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה ורא׳ כל העם והשתחוו איש פתח אהלו והמבדיל בין עמוד לעמוד לומר שלא היתה השתחויתם כנגד העמודים ההולכים לפניהם בצאתם ממצרים · באמרו וה׳ הולך לפניהם יומם בעמו׳ ענן וגו׳ · רק כנגד עמודו של משה הנז׳ למעל׳ הנה הוא לדעתי חוסך מיושר הסברא אך למחסו׳ · כי למה יבדילו בין קדש לקדש והנה אמרו וכן היו מקבילים עמוד הענן וכו׳ כאילו אמר דע לך שכן היתה הקבלתם והשתחוית׳ ככה העמודים הנז׳ · השרי מניכו דוגמתו בעמוד הענן אשר ירד אל פתח אהל משה · ואם כן יגיד עליו רעו המפורש על הנעלם : להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם ארון להיות להם וכו׳ · גם הראב״ע (פ׳ תשא) דמה ענין בקשת העגל · אל ענין הארון (עם היות דרך אורחותיו מתחלף ממעגלות החב׳ כמו שזכרתי) באמרו ומלת אלקי כבוד הוכה כצורת נויה · וככה אמרו אשר ילכו לפנינו · ואם תשים לבך אל המסע הראשון אז תבין זה · והנה לכבוד ה׳ נעשה וכו׳ · ע״כ · רמז למאמ׳ הכתוב פ׳ בהעלותך ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם דרך ג׳ ימים לתור להם מנוחה · וככה לפי דעתו היתה כונתם בעגל להיותו להם מורה דרך מעגל ישר מפלס · כאשר היה בנסוע הארון · וכאמרם אשר ילכו לפנינו וגו׳ : הברית לאלקים והבריאה הרבונית וכו׳ · הברית לאלקי׳ היא ברית התורה בכללה אשר כרת ה׳ עם בני ישראל · והבריאה הרבונית · ר״ל הלוחות

והם על עניניהם לא שנו תארם ועדים ובגדיהם אשר עמדו בהם יום מעמ' הר סיני אך נשארו בתכונתם ממתינים למשה

שהיתה בריאתם יש מאין · כמו שזכר סי' פ"ט · ואמר רבותי' · להורות שאין זו בריאה על דרך הטבעים המוטבעים אצל הפילוסוף סי' א' · והנה הלוחות והתורה מונחי' בארון והוא מה שביאר בשני סימן כ"ח באמרו ושם עשרת הדברי' ותולדותיה' ·

והיא התורה · מצדו כמה שאמר ושמת אותו מצד ארון ברית ה' · ע"כ · ושם יתבאר כי שכתוב במלכים סי' ח' אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם ממצרים · ביאורו לדע' החבר על דרך ביאורו אצל הרי"א בחסרון וא"ו · כאלו אמר ואשר כרת וכו' · וירמוז אל התורה והמצות אשר כרת עליהם בריתי כמו שיתבאר בשער מקומו · והנה אל שכתו' ההוא יתייחס אמרו שבו היה הברית לאלקי' והבריאה הרבונית וכו' : והם על עניניהם וכו' · ר"ל שהיו על טוב מנהגם השם נפשם בחיים והיו נכונים וראויים להראות עליהם האור והשגחה ההיא הרבונית להיות מעלת הסגולה קיימת בהם כמוזכר למעלה סי' נ"ה · כי כלו משקה את הכונה הזאת להודיע כי בבחינת שלימותם אין לחשוב בכפירה זו יציאה רבה מכלל הדת כמחשבת המלך סי' נ"ב : ומה שנראה בעבורו מהמופתים · כאמרו ברביעי סי' נ' וכן רומזים אל ארון הברית ואומרים עליו אדון כל הארץ בעבור הראות הפלאות בהמצאו והעדרם בלעדיו וכו' · ע"כ : לא שנו תארם ועדיים ובגדיהם וכו' · למען כדעת כרלפה לדעת את כונת החבר במהות העדי אשר התקשטו בו ישראל יום מתן התורה · דרך המחלוקת הלך לא נטה ימין ושמאל · הנה לא ימלט אם שהיה העדי הזה תכשיט הדיוט לתפארת · כנזמים והטבעות וכיוצא' והוא דעת הראב"ע · או שהיה תכשיט של קדש · וזה יתחלק גם הוא · אם שהיה עדי רוחני עטרת תפארת מיד ה' שזכו אליה על קבלת התורה והוא כניף מלוכה בכף שקים לא יסור מהם בבחירתם כי אם על פי דברו · והוא הנראה על דעת רש"י שהיו כתרים נתנו להם בחורב באמרו נעשה ונשמע · שהוא ענינו מאמר ר' סימאי שבת פ' ר' עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע מיד באו ס' רבוא של מלאכי השרת ולכל א' ואחד מישראל קשרו ב' כתרים אחד כנגד נעשה · ואחד כנגד נשמע · וכיון שחטאו בעגל ירדו ק"כ רבוא של מלאכי חבלה ופרקום שנ' ויתנצלו בני ישראל את עדים וכו' · ולזה כוונו החכם שפורשו במה שכתב אצל אמרו רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך וגו' ·

אלא שהכניס שם הסכמת ישראל בהורדם כמבואר מדבריו אשר הבאתים לפניך בסי' נ"ג · או שהיה ביכלתם ללבוש ולפשוט התכשיט הקדוש ההוא לכל אות כפשט · ומציאות זה אצל המפרשים הוא על אחד מג' פנים · הא' מהם שהיו תפילין של יד ושל ראש אשר נצטוו עליה' בפ' קדש לי כל בכור כי שם נאמר והיה לאות על ידכה וגו' · והוא דעת בעל העקידה · הב' שהיה עדי המלבושי' אשר זורק עליהם הדם המושם באגנות ככתו' במעשה הברית סוף פ' משפטים · כי היו הבגדים ההם לאות על היותם בעלי ברית לאלקי' · והג' שהיה תקון כלי זין · כתרגום אנקלוס והוא דעת האומ' בב"ר ויאות חגר להם והרמב"ן ביאר כונתם באמרו שחגר להם הקב"ה בשעת מתן תורה כלי זיין להנצל מכל פגע מלאך המות והם שמותיו של הקב"ה ובהורדם זו קבלו ישראל עליהם את המיתה ברצון מפני עונש העגל · וזו תשובה גדולה וחרטה בחטא · ע"כ · וקרוב לזה כתוב בפרקי ר' אליעזר הגדול פ' מ"ז · ועתה נחזה לנו נכוחות ונקרא לחבר ונשאלה את פיו להיכן דעתו נוטה במהות העדי הזה · והנה אלו היה לדעתו תכשיט הדיוט לתפארת כדעת הראב"ע · לא היתה לו ראיה ממנו על שלימות ענינם של ישראל מאשר לא שנו אותו בעשותם את העגל כי אותם הוא מנקם להוכיח מזה לבטל מעליהם מחשבת תועה וכפירה באלקים ומה זו ראיה · גם היותו אלו עדי רוחני שאין בו תפיסת ידי אדם להפשיט ולהלביש · רחוק הוא מכוונותיו · כי איככה יוכל להביא ראיה על בלתי צאתם מעבודתו ית' לגמרי מצד מה שלא הסירו מעליהם העדי הרוחני ההוא בשעת קלקלתם · ואם היה העדי הזה לטוטפות בין עיניו כדעת בעל העקיד' היינו צריכי' לפרש אמרו אשר עמדו בהם יום מעמד הר סיני · שיחזור לבגדיהם בלבד דסליק מנייהו · לא אל תארם ועדיים המוקדמים בלשון · כי אין עדי הטוטפות מיוחד ליום מתן התורה · שהרי מעת שמעו אותה פ' קדש התחילו להתקשט בם · וככר היינו יכולים ליחס לו דעת הסוברים כי הבגדים אשר זורק עליהם דם הברית היו להם לעדי · לולי האמנתי לראות כי על אלה תורה מלת בגדיהם כמו שיתבאר בסמוך · אולם אחרון חביב להיותו תכשיט של קדש מעלין ומורידין אותו מעליהם ברצונם · התחילו בקישוטו יום מעמד הר סיני לאות על היותם לגיון של מלך משרתיו עושי רצונו לא שיהיה כלי זיין ממש :

בדעת אנקלוס · שאין לנו בירור על זה בדעתו של חבר וכ"ש כי לדעת רבי אליעזר הגדול פ' מ"ז ביטל מהם העדי ההוא ונמצאו ערומים שלא ברצונם · אלא שהיה דבר בשלמו בו כל הנבאים הללו אשר זכרנו · ובכן היה בלתי הסירם אותו ביום העגל ראיה על בלתי נאתם בעבייתו מעבודתו ית' · עם היותם עוברים את פי ה' במנום פרטית בעשותם כורה לא נכשלו עליה · ואם יש את נפשך להשב אמרו אשר עמדו ההם יום מעמד הר סיני אל מלת בגדיהם לבד כאמור · רק אין דבר זולת זה ברגלי למבוע הסכמת דעתו של חבר עם בעל העקידה · הכה לא ידך בחיקך ואת אשר תבחר בו תקריב אליך · ולענין אמרנו שמלת בגדיה היא הרומזת אגלו אל בגדי ישע אשר הלבישו עצמם בעת זריקת דם הברית · ראוי שנתעורר לקול דברו באמ' שעמדו בהם יום מעמד הר סיני · כי כגלה נגלית כונתו בזה היותה מסכמת עם בר פלוגתיה דר' יוסי בר' יהודה שנחלקו במכילתא על מעשה הברית · אם קודם מתן תורה היה · או אם לאחר מתן תורה בא למחרתו · יש אומרים אמור שספור העם וכתיבת ספר הברית היה קודם מתן תורה בחמישי בסיון ואמר להם הרי אתם קשורים תפוסים וענובים · מחר בואו וקבלו עליכם את כל המצות · ואין מוקדם ומאוחר לפי הדעת הזאת · והמשפטים שספר לעם ונתנם בספר הברית הנה הנם אשר נצטוו בהם בני נח ושנאמרו להם במרה · ור' יוסי בר' יהודה אמר בו ביום נעשו כל המעשים · ר"ל שבו ביום לאחר מתן תורה נעשו המעשים של ספור העם וכתיבת ספר הברית · אך מעשה הברית היה ביום המחרת למתן תורה · ולפי זה · הפרשיות באות כסדרן והמשפטים אשר ספר וכתב היו כל הנזכרים מתחלת פ' משפטים והלאה · הכל נכתב מיד שרמב"ן עלינו השכיל כמבו' בשער מקומו בפי' התורה עם היות כונתו נוטה לדעת רבי יוסי · ומראה נוטת החבר על זולת דעת רבי יוסי הזוכר אמת הוא כי מפי גבור לשונו שמענוהו כאשר הראית · ועתה שלח ידך ואחוז בדבריו ונה תעשה להם לבארם · והם בשעת קלקלתם בעגל היו על עדייהם ומכנס הראשון · וכלל בזה כל מכנס הטוב ואחר כך פרט באמרו לא שנו תארם · ר"ל תאר שכלם בשלימות הדעות בבוראם ית' · ועדים ובגדיהם · הרי אלו שני עדים נאמנים על טוב כונתם הנפשית שלא שנו תארם כאמור · הואיל ולא שנו עדים תאר הורב והוא העדי הקדוש שנתבאר ענינו למעלה · גם לא שנו בגדיהם שנזרק עליהם הדם ביום הכנסם בברית שהוא עצמו יום מעמד הר סיני כמדובר · ושכם זאת אות הברית על היותם עדין בעלי ברית לאלקים בשלמות תכשיט קדוש ובגדים מקודשים על התפיסם לזכרון ברית לפני ה' תמיד · ואם כה תאמר זו מנין לו שלא שנו בגדי הברית בעשותם העגל · הן לו יהי כדברו בענין העדי ממאמ' שכתוב אחר העגל ועתה הורד עדיך מעליך וגו' · הן זאת חשבתי למשפט כי יבא לנו ממה שכתוב הורד עדיך מעליך וגו' · ויתאבלו וגו' · אחרי אמרו ולא שתו איש עדיו עליו שזה אמנם הוא אח' מן המקראות שראוי להרעיש ולהרגיש הספקו' עליהם · כי איך יורידו מה שכבר הורידוהו · ומזה התעורר בעל העקידה לפרש כי באמרו ולא שתו איש עדיו עליו היתה הכונה שכל אחד מהם לא שתו אבל קנתם שתו כלשון הכתוב בשופטים · כי לא לקחנו איש אשתו עלית במלחמה ר"ל כי לא לקחו במלחמת יבש גלעד לכל איש מאנשי בנימן אשתו רק לקנתם · ופירש כי העדי הזה היה קדש ממה שאמר רשב"י במדרש כלי זיין נתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו · ולדעת בעל העקידה הם התפילין שהיו עליהם לכבוד ולתפארת שנצטוו עליהם בפ' קדש לי וגו' · והם כלי זיין בידם כאמרו וראו כל עמי הארץ וגו' · ותנא דבי רבי ישמעאל אלו תפילין שבראש · וקנת העם שלא שתו עדים זה עליהם דנו עצמם כאבלים מתאבלים על עצמם כאלו מתו כי כפשע בינם ובין המות · וכאמרו ויתאבלו ולא שתו וגו' · וקנתם אשר שתו עדים חשבו לנפשם ודנו עצמם כמנודים לשמים ולא חשו להספד גופם הקרוב למות בערך להפם נפשם על מה ששמעו כי לא אעלה בקרבך וגו' · וראו שהמנודים חייבים בתפילין · ויהי כראות הבורא שלימות תשובתם · נחם אותם והודיעם שלא יוסיפו בער יותר מאחיהם ודי שישתוו להם בהורדת העדי לחוש על העונש הגופיי וכו' · כאשר הוא מתוקן כל ברכו בפירושיו · והעלה עוד תקונו על דרך אחרת במה שפירש העדי על תכשיטיהם כי קנתם הבינו הדבר הרע ויתאבלו ולא שתו איש עדיו · ושאר העם שלא הבינו לא שתו לבם לזאת על כן צוה האל ית' לבל ישיתו עדים גם המה כאשר עשו אחיהם כדי לעוררם אל ההכנעה והתשובה · וכן עשו למלאת את דבר ה' · אמנם לשון החבר תיטיב דעת לבאת מן ההפכה הזאת באמרנו שהעדי המוזכר בכתוב נחלק לשני עדיים · הא' הוא המיוחד בלשונו של חבר בשם עדים והוא תכשיט של קדש שקדם ביאור ענינו למעלה ועליו אמר ולא שתו איש עדיו עליו לאבינות כאמ' וישמעו העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו וגו' · והשני שיובא אליו מאמ' הכתוב ועתה הורד עדיך מעליך וגו' · הם

הבגדים

הבגדים אשר הזה עליהם דם הברית שגם הם עדי
שהם לאות לזוכרי בריתו ית' ועדותיו ׃ והכונה בזה
להוסיף עוד לערוך אנוש בהסכמה מופלגת יורו עליה
ההרים גם את זה מעליהם כמורים כענינם היותם
שופים לגמרי ובלתי ראוים
לברית האלקים ׃ ובכן
תהיה להם כפרת עון וזכות
ההכנעה מסייעתן ׃ על
כן אמר ואדעה מה אעשה
לך ומיד ויתנצלו בני ישראל
את עדים מהר חורב הוסיף בזה מהר חורב להורות על
שנצלו מן העדי הראשון כי זה אמנם זכו אליו מהר
חורב רמז אל הברית אשר כרת אתם מיד באם שם על
ידי זריקת הדם על בגדיהם שהיה זה לפי שטת החבר
קודם מתן תורה כאשר הראית ׃ ואולם שנתי אני
שהרא' כי מה שאמר לא שנו תארם ועדיים ובגדיה' וכו' ׃
אפשר לבארו בדרך אחרת נתעוררתי עליה ממה שאמר
בשני סימן ס"ב ׃ כי היתה השכינה בישראל כמעלת
הרוח בגוף האדם מועילה אותם החיות האלקית
ונותנת להם זיו והדר בגופותם ותכונותם וכו' ׃ כי
דנה בתכונותם המלבושים כמבוא' שמה ׃ ויאמר אם כן
שהם היו בלי ספק על עמדם בשלימות נפשם וכונתם
לאלקים והראיה על זה כי לא נשתנה זיו תארם והוא
הבהירות והזוהר המתכונן על פניהם מן האור השכלי
שצפון המזהיר בשלימות השגתם הפנימית עד חכמת
אדם תאיר פניו גם לא נשתנה הוד והדר לבושם והוא
עדים שגם עליו עבר ונתפשט הזוהר האלקי ׃ ואלו הם
השני כתרים שקשרו מלאכי השרת לכל א' מהם אחד
כנגד נעשה והוא עדי המלבוש החצוני ׃ ואחד כנגד
נשמע והוא השאר הפנימי המזהיר לעמת פניו
ובגדיהם יהיו בגדי הברית כמו שזכרנו ׃ וזה הראיה
המוכחת על שלימות ענינם כי זולת זה היתה
השכינה מתרחקת מהם מיד והיה משתנה זיו תאר
הגוף והמלבוש וגם הם היו פושטים הבגדים
אשר זורק עליהם דם הברית ׃ ולפי זה יפורש אמרו
ויתנצלו ולא שתו איש עדיו עליו על תכשיטיו ומלבושיו
הנאים והחמודים כרצון איש ואיש לפי שמחתו ׃ על
כן אמר איש עדיו עליו ׃ ומה שאמר הורד עדיך מעליך
הוא המשותף לבעלי הברית ׃ ולפיכך לא אמר בזה
הוריד כל איש עדיו מעליו ׃ וביאר בענינו ויתנצלו
בני ישראל את עדים מהר חורב לומר שהראשון אשר
לא שתו איננו העדי אשר זכו אליו מהר חורב ׃ ונכללו
בעדי הזה בגדי הברית והעדי המזהיר שזכרנו לשני
מיניו כי הכל הר יחדו נאלחו וכמו שרמזו בשני סימן
ס"ב כאמרו ובעת שמתרחקת מהם מסתכלת ענתם
ויתכערו גופיהם וישתנה יפיים ׃ עכ"ל ׃ או כאמר שהעדי
הראשון היו בגדי הברית והשני היה העדי המזהיר ׃
והבוחר יבחר ׃

ובושש משה מ' יום וחוא לא לקח צידה ולא נפרד מהם בלא על מנת שישוב ליומו אז גבר' דמחשבה הרעה על קצרת ההמון ההוא הגדול והתחילו ההמון נ"א קצת העם להחלק

ובושש משה ארבעים יום וכו' ולא
נפרד מהם אלא וכו' לא פנה
את לבו לאגדת שבת פרק
רבי עקיבא בשעה שעלה
משה אמר לישראל לסוף
ארבעים בתחלת שש אני בא וכו' ׃ וזה הדרך הלך בו
הראב"ע פ' כי תשא כאמרו חלילה שעשה אהרן
ע"ז גם ישראל לא בקשו ע"ז רק חשבו שמת משה שהשיעם
מים סוף כאשר פירשתי כי ראו שהמן איננו יורד בהר
סיני ומשה התעכב שם מ' יום ואין כח באדם לחיות זה
הזמן בלא מאכל כי הוא לא אמר להם מתי ירד גם
הוא לא ידע ׃ כי ה' אמר לו עלה אלי ההרה והיה שם עד
שאתן לוחות הברית וכו' ׃ עכ"ל ׃ ואחריו נמשך הרלב"ג
כמבואר שם בפירושיו ׃ על קצת ההמון ההוא הגדול ׃
יש בלשונו פיוט והתכללות כי א"א בעם רב כמוהו שלא
ימצא בו פסולת אנשים ׃ להחלק למחלקות וכו' ׃ דבר
זה לא מצאנוהו מפורש בכתוב ׃ ומכל מקום יראה
מוכרח מענינו שאם היו מסכימי' כלם בעשיית הצורה
איך היה זה שלא עבדוה כי אם שלשת אלפי איש ׃ ואילו
לא היה שם מחלוקת וערבוביא בדבר אלא שהלכו
פתאום האנשים האלה החטאים לבקש נעבד מורגש
וכו' ׃ איככה נוכל לראות באבדן דעת אהרן שיסכים
תכף לדעתם ויקבל עליו לעשות את בקשתם והלא
כמה עוזרים היו לו לבטל דעתם ׃ וכ"ש עם מה
שקבלו ז"ל מהריגת חור ודרשו על זה ויבן מזבח לפניו
שהבין מן הזבוח לפניו וחשש שמא יהרגוהו והשיאו
אותם עון אשמה רבה עד מאד כענין אמרו אם יהרג
במקדש ה' כהן ונביא ׃ ועם מה שאמרו ביומא פרק
שני שעירי שאלה אשה חכמה את רבי אליעזר מאחר
שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה אמר לה
אין חכמה לאשה אלא בפלך שנאמר וכל אשה חכמת לב
בידיה טוו איתמר רב ולוי חד אמר זבח וקטר בסייף
גיפף ונשק במיתה שמח בלבו בהדרוקן ׃ וחד אמר
עדים והתראה בסייף לא עדים ולא התראה בהדרוקן
עדים ולא התראה במגפה ׃ עכ"ל ׃ ורש"י הביאו על
ויגף את בני ישראל ׃ והנה אם לא היתה שם מחלוקת
איך נפלה שם התראה אלא ודאי קדמה המחלוקת
והבלבול במחנה משער לשער ולא היתה שם ברירה
לעביר

להכיר את החטאים בכפשותם · על כן הוכרך אהרן עם תומכי ידו מגדולי ישראל למען תפוש את בני ישראל בלבם ולהבחין בין עובד האלקים בלב שלם לאשר לא עבדו לברור את הפסולת מתוך האוכל על ידי עשייתו של עגל כי על ידי בירור מחשבת החוטאים למעשה יבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור בבא הדבר לידי גלוי למען לא יהיה כעם ככהן וטוב לפני האלקים ימלט ממנו וחוטא ילכד בו וז"א כי פרעו אהרן:

מחלקות ומרבים העצות והמחשבות עד שנצטרכו נ"ל שנצטרפו מהם אנשים לבקש נעבד מורגש יכינו נגדו כשאר האומות מבלי שיכחשו באלקות מוציאם ממצרים אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו כשיספרו נפלאות אלקיהם כאשר עשו הפלשתים בארון שאמרו

שאם אי אתה אומר כן · תבקש טעם למעשהו ולא תמצא · אולם אם ככה את עושה לו הנה עמד טעמו בו · והיה טעמו כטעם שאר הגדולים אשר לא מיחו · להיות דעת'כוחה בנסיון הזה לברר הממרה מהמאמין · ובכן כלם נתפשו ברשת העון · אך מדרגותיהם מתחלפה · ולפי שטת החבר עם היות שלא היה בזה עון אשר חטא בעבודה זרה · מ"מ נחשב להם לעון גדול מצד היותו מבוא אליה בעשותם צורות מדעתם · ועוד כי או מקרוב אזן שמעו בהר סיני מפי הגבורה לא תעשה לך וגו' · והמה מרו ועצבו את רוח קדשו מיד עד שהמלך במסבו · ועל דרך אמרו סימן ט"ז חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם · והכונה הזאת מסתייעת מן הכתוב כשאמר משה לאהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה ואהרן השיבו אל יחר אף אדוני אתה ידעת את העם כי ברע הוא כלומר שיש ביניהם בעלי מחשבות רעות בקרבם ישימו ארבם · (ולפירוש הרא"בע אמר כי ברע הוא · להורות שהיו ישראל מעורבים בערב רב כי על כן לא אמר כי רע הוא) ויאמרו לי עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו (ר"ל להקביל לו כאמור) כי זה משה האיש אשר העלנו וגו' · (ר"ל ולא הוריד לנו את אשר קוינוהו לבוין ככנדו) ואומר להם למי זהב (כדי לבחון מי הם המורדים למען אוכל לעשות בהם את הדין) התפרקו ויתנו לי וגו' · וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן (ר"ל שהוציא כחם הצפון אל גבול הפעל שמפורסם) ואולם שטה הזאת לפי הנראה קשה להולמה ולא תסכים אבל כל לדברי הכתוב המיחס העון הזה לכלל העם באמרו ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו' · ואחרי הריגת שלשת אלפי איש העובדים אמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה · ולקול תחנוניו ה' ענהו מי אשר חטא לי אמחנו מספרי · ואמר וביום פקדי

ופקדתי ואחר כך נאמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן · ואין הדברים הללו סובלים התכללות העם על פי שטת החבר מפני המחלוקת שקדם ביניהם ושלא הגיעו עובדיו של שלשת אלפי איש מכלל ס"ג מאות אלף · ואם באנו לחשות במה שכתב הרא"בע פ' כי תשא באמרו ואל תתמה בעבור שהכתוב אומ' כי שחת עמך סרו מהר כי לא כתוב כל עמך שלא תראה כי לא מעל בחרם רק עכן לבדו והנה כתוב חטא ישראל גם עברו גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם וכו' · ע"כ · מה נעשה למאמר הכתוב ויתפרקו כל העם וגו' כי לפי הנראה ודעתו היה בפריקה זו עון אשר חטא מצד היות מכליהם ליסם ענין אלקי על מה שיעשו בידם ורצונם וה' לא נוה אבן שעיפיו ישיבוהו כי אין זה כלו רק מצד מה שהסכימו וסייעו להוציא הכח הצפון שבלב הממרים אל גבול הפעל כי גם מה שאמר הכתוב ויתפרקו כל העם וגו' היה מתחבולת סייעם אל הוצאת הכח הצפון לראות מי הוא זה אשר ימלאהו לבו לעבור את פי ה' והיא לא תצלח · אבל ע"כ יקשה שאם כן היו בני לוי גם המה ראוים לענש על מה שסייעו לגלות מצפון · וכבר אז"ל יומא פ' שני שפירי מי לה' אלי מאן לא בעי מיהוי בר בייתיה דמלכא אלא אמר משה מי שלא נתן נזם לעגל יבא אצלי מיד ויאספו אליו כל בני לוי ע"כ · ואולי את מטה לוי לא יפקוד החבר להפטר מידי עונש: ומרבים העצות והמחשבות' שם מחשבה יפול בענם על אשר יוסת ככחו של אדם להשיגו ושם העצה יאמר על התשוטטו בשכלו על בקשת דרכי השגתו · ועל דרך זה יתבאר הכתוב רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום · ירנה לב אדם יחשב דרכו וישים פניו אל השגת מבוקשו אמנם כשתהיה עצתו לדרוך של השגתו עצת ה' ר"ל שיתיישר של ו בדרכיו ישרי' דרכי ה' · אז תקום ותהי כי אז יכלים את דרכיו ואז ישיג · ועל שניהם נאמר עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור · ואמר שהיו מרבים העצות כי אמנם הרבה דרכים למקום להתהלך בהם אל מחוז החפץ · ולא העצות בלבד היו מתרבות בהם אבל גם מחשבות לבם רבו כמו רבו לדעת מה יעשה להם ומה בקשתם ותעם : עד שנצטרכו מהם אנשים וכו' · אם יתוקן הנכח כאשר היה עם לבני שיאמר עד שנצטרפו וכו' · הכונה מבוארת

כי האלקים שם וכאשר אנחנו עושים בשמים ובכל דבר שאנו יודעים שתנועתו אמנם היא בחפץ האלקים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע וחטאתם היתה בציור אשר נאסר עליהם ושיחסו ענין אלקי אל מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלקים ויש להם התנצלות במה שקדם מהמחלוקת ביניהם ולא הגיעו עובדיו אל שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף שהיו אבל התנצלות הגדולים שסייעו בעשותו היה בעבור שיראה המורה מהמאמי' כדי להרוג הממר' העובד אותו ונחשב להם לעון מפני שהוציאו המרי מן הכח הצפון אל גבול המעשה ולא היה העון נ"א הענין ההוא יציאה מכלל עבודת מוציאם ממצרים אך היה מרי לקצת מצותיו כי הוא יתברך הזהיר מן הצורות והם עשו צורה והיה להם להמתין שלא יקבעו עצמם נ"א לעצמם וכ"א מעצמם דבר שיקבילוהו וימשכו אחריו ומזבח וקרבנות וזה היה מעצת מי שהיה ביניהם מן החוזים והאצטגנינים חשבו שיהיו פעולותם הסבריות קרובות מן המעשי' האמתיי' והיה ענינ' בזה כענין הכסיל אשר זכרנו שנכנס בחנות הרופא והמית האנשים אשר היה מועילם ברפואות והם קודם לכן עם שלא היתה כונת העם לצארת

במחשבה לביאורנו עד הנה כי אחרי שהגיע הריב והמחלוקת ברוב עצות ומחשבות נצטרפו והסכימו יחד אנשים מהם לבקש נעבד מורגש וכו' · והורה בלשונו כמה טרחות טרחו קודם הצטרפ' לבא לידי מדה זו כי לעמו הוא דורש טוב · ההתנצלות בכל דבריו · אולם אם באנו להעמיד כשקתנו אמו' מעת כי כאשר המתינו למשה שיוריד להם ענין מאת האלקי' שיראו אותו ויקבלוהו כמו שקדם · ובושש מהם ארבעי' יום וכו' אז נבחר המחשבה הרעה וכו' והמחשבה היתה לחשוב עליו שמא נפגע ונספה ולא ישוב עוד לביתו · ובכן פנו איש לבצעו ובשרירות לבו ילך · וז"א והתחילו המון העם להחלק וכו' · וזה קרה להם ממה שזכר למעלה כי לא היו מסכימים ההמון על תורה אחת של"א בצורה מורגש' שמכוונים אליה וכו' · וחלוק הדעות הלך הלוך וגדל עד שנצטרכו וכו' ר"ל שהוצרכו לבקש נעבד מורגש וכו' · למען יסכימו בו ההמון על תורת אל' מוציאם ממצרים: וכאשר אנחנו עושים בשמים וכו' · רמז לדבריו ברביעי סי' ג' וז"ל אבל אלה הכתב בשף ל"א בין יוד הוא ברמז אליו · כי הרמז הוא בכל מבלתי כדי כי יש שירמוז אל הדברים הנפעלי' מאתו המשמשים לו שמוש ראשון כאשר ירמוז אל השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח ויאמרו השכל הזה או השכל הלזה ואין רמז באמת אל מה שאיננו מוגבל במקום ואע"פ שכל אחד מאברי משמשי' לשכל השמוש ההוא הוא במניע הלב או המוח · ובלי הראשוני' רומזי' אליהם שהשכל שם · כן רומזים אל השמי' מפני שהוא כלי משמש בחפצו נרדף מבלתי סבות אחרות אמצעיות ביניהם · ואיך רומזים אל דבר מהמורכבו' מפני שהם כלים משמשי' במניע וכו' · עד אמרו וכן רומזים אל עמוד האש ועמוד הענן ומשתחוים נכחו ואומרי' כי האלקי' שמה כי העמוד ההוא משמש כחפצו לבד וכו' · עד כאן דברו וכן רומזים אל ארון הברית ואומרים אליו אדון כל הארץ · בעבור הראות הפלאות בסמכאו וכו' · קחנו ועיקר שים עליו · כי אפס קנהו תראה במה שהעתקתי מדבריו וכלם מתאימים הבנת הדברים אשר בכאן כמו שהעירותיך במה שקדם · ובכלל דברו של דבר כי לא כל הדברים שוים לרשותו של אדם שירמוז בהם אל ה' בהקבלתם · רק כשיתנועעו בחפצו ית' בלא מנוע זולתו ובדמיון משמשי השכל הקרובים שזכרנו · וזו היא בקשת' של עושי העגל להוריד כבוד אלקי על הצורה המורגשת · למען יתכן להם להקבילה ולומר כי הוא זה האלוק כספרם נפלאותיו ית' אע"פ שנודע אצלם בלתי היותו נגבל במקום לפי האמת · וכמו שהור' שם החבר במשל השמש והמלך: בחפץ אלקים מבלי מקרה וכו' · יתבאר לך מחלוקתו בחמישי סימן כ' באמרו כי המעשים יהיו אלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים: בציור ר"ל בעשיית צורה: אבל התנצלות הגדולי' וכו' היא הרא"בע כיוצא בזה בשם הגאון והשיג עליו בא' פ' תשא ועתה אומר לך דעת הגאון רב סעדיה · אמר כי אהרן עשה בערמה כאשר עשה יהוא · על כן בנה מזבח · והקשה על נפשו אם כן למה התאנף ה' בו · והוא השיב בעבור שלא הרגם מיד כאשר עשה משה בבאו · גם זה איננו נכון כי הוא קרא חג לה' מחר · וזה השם הוא שם עצם לכבוד ה' לא יתערב אחר עמו במלת אלקים שהוא לענינים רבים · ועו' למה לא הזכיר זה בענותו למשה כי הוא אומר ואשליכהו באש · ואין המעשה דומה למשה · ע"כ · כענין הכסיל אשר זכרנו ·

בסי'

בס׳ ע״ט : ועל כן באו אל אהרן לגלות מצפונם · שאם לא היתה כונתם לשמים · איך יגלו מצפונם כפירתם לאהרן קדוש ה׳ : ועל כן סייע לעשותו · ר״ל כי מאשר לא היה בענין העגל המבוקש מידו יציאה מן העבודה האלקית הסכים לסייע בעשייתו :

מעבודת האלקים אך היו חושבים שהם משתדלים בעבודה ועל כן באו אל אהרן לגלו׳ מצפונ׳ ועל כן סייע בעשותו ונאשם בהוצאתו מריהם כא״ מרייס מן הכח אל המעשה והדבר ההוא הוא גדול מאד בעינינו מפני שאין בזמן הזה צורות נעבדות ברוב האומו׳ והיה קל בזמן ההוא מפני שהיו עושים כל האומות צורות לעבוד אותם ואלו היתה חטאתם שעשו בית כרצונ׳ לעבודה לכוין אליו ולהקריב בו הקרבנו׳ ולכבדו לא היה דבר גדול בעינינו מפני מה שאנחנו נוהגים בו היום מעשות בתים ובחירתנו כא״ וקברנו אותם וגדלנו להם והתברכנו בהם ואיפשר שנאמר שהשכינה חלה בהם והמלאכים חונים סביבותיהם ולולי הצורך להתחברות קהלנו היה הדבר הזה נכרי כאשר היה בימי המלכים שהיו מוחי׳ באנשים משתדלים שהיו עושים בתי׳ לעבודה היו נקראים במות והיו חסידי המלכי׳ הורסין אותם כדי שלא יגדלו זולתי הבית אשר בחר בו האלקים והתכונה אשר צוה בה ולא היה דבר נכרי בה הצורות אשר צוה הוא בהם מהכרובים ועם כל זה נענשו כא״ נענשו האנשים אשר עבדו העגל ביום ההוא והרגום והיה

והנה פלא ומאזני משפט בידו לשקול פעולותיו של אהרן קדוש ה׳ מכוב ולהרחיק מהם כל מה שאפשר מן הכיעור · וזה כי עם היות התכלית אהרן מטעם גלוי הממרים לעשות בהם משפט כתוב כי הדר הוא לכל חסידיו הבלתי ממרי׳ שזכר למעלה · עוד יש בזה תכלית נוספת שאילו היה במעשה ההוא שמץ פסול עבודה זרה · לא היה נזקק אליו כלל ועקר מפני החמר שבו · והיו ידיו מסולקות מהשתדלות גלוי מצפונם · אלא שהניח מקום לגלות חובתם הואיל ולא היה בעניינו מחשבת ע״ז בשום פנים : והתברכנו בהם כי כתוב שבאמצעותם נשא ברכה מאת ה׳ : ואפשר שנ׳ שהשכינה חלה עליהם וכו׳ כמו שהיתה חלה בעמודי אש וענן · וכמו שחשבו ג״כ שתחול בצורת העגל :

והתכונה אשר צוה בה : תכונת הבית לכל דבריה ולכל משפטיה : כדבר ה׳ השופע והיורד על פי מדותיה ותכונת תאר כליה · כמו שנא׳ הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל כל מלאכות התבנית : גם תכונת הקרבנות והעבודות הנעשות בה על כל מוצא פי ה׳ ומצותו : ולא היה דבר נכרי בה הצורות וכו׳ גם זה מורה על קלות חטאם אשר נכשלו בו · כי אין ענש העון בעשיית הצורה כמו שיחשבו הפתאים · שהרי גם במקדש היו צורות וכל זר ונכרי לא יקרב בעניינם הואיל ונעשו על פי הצווי האלקי׳ · אבל ענש החטא וזרם המרי הוא עשיית דבר אשר לא צוו · בחשב׳ פעולות השכליות קרובות מן המעשים האמתיי׳ כמוזכר

למעלה · וזאת אשר דבר רש״י פ׳ יתרו אבל לא תעשון אתי אלקי כסף וגו׳ · ר״ל בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף · שאם שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלוהות · ואלקי זהב בא להזהיר שלא יוסיף על שנים שאם עשית ארבעה הרי הן לפני כאלקי זהב · לא תעשו לכם שלא תאמ׳ הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם · עכ״ל · להורות כחן בלבנו כי חטאת קסם מרי אשר ימרה איש את פי המצוה ית׳ לבלתי שמוע אל דבריו אשר יצונו : ועם כל זה נענשו האנשים וכו׳ · הנה הוא יוצא לקראת מי שלבו נוקפו לומר מאחר שלא היה במעשה העגל עון אשר חטא בע״ז · למה זה נענשו בעונש חמור כמוזכר · על כן אמר שעם כל זה נענשו מפני היותם עובדים העגל ביום ההוא · ורמז למה שהקדמנו כי עשיית עובדי כו״ם הצורות בלתי צווי אלקי נחשב גדול לע״א · וכן קרבנו ימי שמעם את הקול מדבר אש׳ לא תעשה לך וגו׳ : והיה חטא הגדילוהו עליהם לגדולתם באמור · וכל זה נכלל בשפתיו כנות וקולו ישמע באמרו אשר עבדו העגל ביום ההוא : ולא פסק המן לרדת למזונם · כך גזרו רבותי׳ במדרש על פסוק ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח ויהי נאם ה׳ אלקים (יחזקאל י״ו) באמרם ז״ל יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו לפניו · ואף על פי כן ביום מחר לא פסק · וכן מפורש בספר עזרא כי עשו עגל ומסכה וגו׳ · ומנך לא מנעת מפיהם כדי היה למנוע מפיהם ולא מנעת · אף כאן אמר ויהי נאם ה׳ אלקים היה הלחם ולא פסק מלירד · עכ״ל : אולם החבר לקח זה לראיה על בלתי באתם

מספר כלם שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף ולא פסק המן לרדת למזונ' והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחות' והנביא מתמד' ונוספת ביניה' ולא נעדר מהם דבר מכל אשר נתן להם זולת שתי הלוחות אשר שברם משה והתפלל להשיבם והושבו להם וכופר להם העון ההוא :

כח אמר הכוזרי כבר עזרת עצתי במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי כי אין האדם מגיע אל הענין האלקי אלא בדבר אלקי רוצה לומר במעשים שיצום האלקים ואם לא היה כן אלא שהוא כן רוב בני אדם משתדלים אפילו החוזים והקוסם ועובד האש ועובדי השמש והמשני' וזולתם :

כט אמר החבר כן הוא וכן כל תורותינו כלם כתובו' בתור' מדבור האלקי' עם משה ימימה שכתב משה ונתן להמון

שעבודתו ית' אשר לא כתורתו של מדרש כאמ' כדי היה למנוע מפיהם ולא מנעת: והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחותם · אמר והענן לסוכך עליהם מן הכתוב (פ' בהעלותך) אבל ספור נסיעתם מהר ה' · וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה · וכתב שם רש"י ז' עננים כתובים במסעיהם · ד' מד' רוחות · וא' למעלה · וא' למטה · וא' לפניהם ממיך הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים: עכ"ל · והנה באמ' לסוכך: כלל כל עניני הענן · כי גם מן הכל יקרא סכוך: וכמו שכתב רש"י פ' ויקהל פרכת המסך פרוכ' שמחיצה: כל דבר המגין בין למעלה בין שכנגד קרוי מסך וסכך וכן שכת בעדו הנני שך את דרכך · עכ"ל · ואבל עמוד האש אמר להנחותם · כי עקר ענינו לא לסוכך היה רק להאיר כתיב בנסעת הייתם כאמ' כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה · וכתוב הדר הוא פ' דברים ההולך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנותכ' באש לילה לראותכם הדרך אשר תלכו בה ובענן יומם :

סימן צח כבר עזרת עצתי וכו' · ענינו היתה לבקש ולתור אופן באות לקיים את שאלה על רוחו במחשבה מופשטת שיהיה שם מעשה ברצה בענינותו · והחלום הסכים עם מחשבות לבו · ודבר החבר היה עזר לעצתו כדבר המחבר ראש בי' א' לאמר והיו מטעבות החבר וכו' · והסכימו לדעתו וכו' · לפי הנראה הראשון המוכר שמה כי כן למדהו דעת באופנים טובים לבא מגביהם לידי קיום מחשבתו המשובחת · כי אמרם כוונה דעתו לדעת עליון · ועל בירור הדבר הזה הוסיף לקח באמרו ואם לא היה כן וכו' · וממה שאמר במה שעלה בדעתי וכו' · למדנו שקודם החלום כבר היתה מחשבתו מגעת באותו ענין כמו שהעירותיך בסי' א' · ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים וכו' · ובכן לא היה שום הבדל גדול בין בעל תורה אלקית לזולתו · כי היו כלם מורידים

ענין אלקי להתחבר בכודו אליהם כמו שהיו שוים בהשתדלות הפעולות איש איש ממלאכתו אשר המה עושים · וזה שוא ותפל · כמו שיתבאר דבריו לעמת זה בשני סימן מ"ט באמרו אבל דעת הפילוסופים וכו' · וכבר שכנו של ההקש והשכל' וכו' · עד אמרו וזה בטל · יעויין שמה · והכוונה הזאת מתבארת בשלישי סימן כ"ג האמרו הלא הקדמתי לך בדברי כי ההתחכמות והסברא בתורה איננו מביא אל רצון האלקים · ואם לא המשנים ואנשי הקדמות ובעלי הרוחניות והכנזרים בהרים ושורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלקים · וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות השי' עצמם · בעבור שהוא יודע שיעורם וכו' כמו שהיה במצות המשכן וכו' · עכ"ל · ובאמ' אפי' החוזה והקוסם וכו' הור' על גריעות' של שני · ואולי גריעות החוזה והקוסם הוא מקוצר יד מלאכת' בהגדת העתידות' וגריעות עובדי האש והשמש הוא להיות עבודת' נכרית לנבראי' · ואפשר שזכר שני מכלל יתר הנבראי' מפני היות' שני הכלי' שעל ידם יגמר כל דבר טבעי ומלאכותיי כמו שכתבנו סימן א' · וגריעות המשנים שהם המאמינים בשני אלוקות הוא כי עם היות עבודתם לבורא כבר הכניסו בענייניו הרבוי · וכבר זכר המורה בראשון פ' ע"ה כי ענין המשנים הוא באמרם שיש שם שני אלוקות' האחד מנהיג החומר התחתון ואין התלות לפעלו בגלגלים · והשני מנהיג הגלגלים ואין התלות לפעלו בהיולי · ובא יבא דבר החבר ברביעי סימן ג' לאמר וכי מי הביא המשנים לאמר בשתי סבות קדומות וכו' :

סימן צט וכן כל תורותינו וכו' · ר"ל מצותינו בענין וזאת תורת העולה וזאת תורת המנחה וזאת תורת החטאת וזאת תורת האשם וזאת תורת זבח השלמים וזולתם רבים · ויתקצר אמרו וכן · כי כאשר אמרנו סימן כ"ז בענין הבית והצורות שראוי לנפות בהם נוויו של מקום לא זולת זה · כן הדבר בכל

הגדול ההוא בק׳רצ׳ במדבר לא נצטרכו בם כ״א גם לקבלה ולא להורא׳ פרשה ומצו׳ מצוה ותכונ׳ כ״א איך תכונ׳ הקרבנו ואיך מקריבי׳ אותם ובאי זה מקו׳ ולאי זה צד ואיך נשחטים ואיך עושים בדמם ונתחיהם ממלאכו׳ חלוקות כלם בביאו׳ מאת הש״י שלא כ״א לא יחסר מהם דבר קטן ויפסד הכל כמו ההויות הטבעיות אשר הם מתחברות מיחסים דקים לא תשיגם המחשבה לדקות׳ אשר אם יארע מכשול מעט ביחסים ההם היתה נפסד׳ ההויה ההיא ולא היה הצמח ההוא או החי ההוא או האבר ההוא דרך משל לא מופסד או נעדר וכן זכ״ר כ״א זוכר איך תנותח הבהמה הנקרבת ומה יעשה באבר אבר ומה שיש לאכילה ומה שיש

בכל פרטי מצות התורה כי הוא ית׳ יודע שיעור כאמורי׳ כתובות בתורה מדבור האלקים וכו׳ · ומזה וכו׳ · ר״ל שהכתיבה ע״י שניהם בנמרה כאילו הש״י מקרא אותו ואומר לו כתוב כך וכך והוא כותב מפיו על הספר בדיו כאשר יעיד עליו בעל הכוזרי ית׳ לא שיחסר המלות ברצונו אחרי שמעו כונת המצוה · ונתן להמון הגדול ההוא וכו׳ · והנה לא היה בו פקפוק לרוב פרסומו : לא נצטרכו גם לקבלה וכו׳ כי מפי משה רבם להם דעת ותבונה בלי אמצעי · ועם היות גם הוא מקובל מפי השכינה כאמ׳ משה קבל תורה מסיני אין זו השגה קבלה שכל שמוע מפיו יחשב לו כאילו שמע מפי השכינה עצמה · כי כבר נתברר אצלם עוצם מדרגתו כנבוא׳ ואמרו קרב אתה ושמע וגו׳ ושמא תאמר אף גם זאת היו המצות האלו המקובלות ממנו מתומות עד שהוצרכו למורה צדק בלתו שירחיב להם בביאור הכונה הכוללת בענייכם הנה זאת לא וזאת כי לא הוצרכו להורא׳ פרשה וכו׳ · כי הכל למדו ממנו עצמו כאמר׳ ז״ל בעירובין ת״ר כיצד סדר משנה׳ משה היה למד מפי הגבור׳ נכנס אהרן שנה לו משה פרקו׳ נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה · נכנסו בניו שנה להם משה פרק׳ נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן · נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם · נסתלקו זקנים ישבו לצדדי׳ נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם וכו׳ · ע״כ · ולא פרט׳ ופרשה בלבד למד מהם בכלל · אבל נ״כ כל מצוה ומצוה בפרט · ולא זו אף זו קתני בזגם. דקדוקי כל מצוה שמעו מפיו כמו שהיה בתכונת הקרבנו׳ וכו׳ · ותכונת הקרבנות׳ לעולה לחטאת ולשלמים וכיוצא · ואיך מקריבי׳ אותם קריבה זו קודם שחיטה להקריב׳ חיי׳ למקו׳ המיוח׳ להקרבת׳ ובהמשך דבריו יורה שלא אמר זה על הקרבתם ע״ג המזבח · וסמך הביאור על זה באמרו ובאיזה מקום · וש׳ תמוה על שהוא היוצא לדון בדבר החדש לפי עקר תשמישו · כי הרבה דוגמתו תמצא לביאור הקוד׳ כמו שיתבאר בשני סימן כ״ה וכו׳ ובמקומות זולתם · והנה זה בא כנגד אמרו פ׳ ויקרא יקריבנו אל פתח אהל מועד וכיוצא :

או כאמר שכוון באמרו ואיך מקריבי׳ אותם · על הקרבה חיים כאמור · ואחר כך אמר ובאיזה מקום על המקום המיוחד אל ההקרב׳ ולפי זה וה״ו מוסיף על ענין ראשון׳ ולאיזה צד׳ כאמ׳ ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ וכיוצא · ואיך נשחטי׳ · אלו דיני שחיטה הלכה למשה מסיני · ובכלל זה אם בשחיטה אם במליקה : ואיך עושים בדמם · כאמ׳ שם והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם וגו׳ ויש במתן דמי׳ משפטים חלוקים כנודע · ובנתחיהם׳ כאמרו שם וערכו בני אהרן את הנתחי׳ את הראש ואת הפדר וגו׳ · וקרבו וכרעיו וגו׳ · ואין הכונה בכאן אל נתוח הבהמה לנתחים כאשר הוזכר שמה · כי בא יבא דברו על זה באמרו אחר כך איך תנותח הבהמה הנקרבת וכו׳ · כי שם רצה לומר זה אל חלוקת האברים קצתם לשריפה וקצתם לאכילה · אבל כונתו בכאן לסדר ההקרבה אל המקום המיוחד לכך והשחיטה והזריקה וההקרבה ע״ג המזבח · ובכל אלה חברו בפ׳ ויקרא שהם עלו סמוכים ונכרכים על הסדר הזה עצמו · לא שהפסיק שם הכתוב׳ ונתאחר כאן בדברי המחבר מן הסבה שזכרנו : שלא יחסר מהם וכו׳ · תמצא דוגמת זה בשלישי סימן כ״ג · מיחסים דקים · אשר בין האיכיות והליחות · איך תנותח וכו׳ · כאן הזכיר ענין נתוח׳ כי לענין הקרבתם לבד היה דברו למעלה באמ׳ ואיך עושי׳ בדמם ובנתחים׳ כמו שקדם · ומה יעשה באבר אבר · א״א לפרש זה על נתוח כל אבר ואבר אחר כתוספת הכולל · כי כבר הפרישונו ז״ל ונתח אותה לנתחיה · ולא נתחיה לנתחים אבל הכונה לומר איזה חלק מן הקרבנות לבעלים · ואיזה מהם לגבוה ולכהני׳ הזוכים משלחנו באלו תאמר אם כשב הוא מקריב וזבח שלמים אליתו קריבה באמרו חלבו האליה תמימה וגו׳ · מה שאין כן בעז · והקש על זה בשאר חלוקי הקרבנות : ומה שיש לאכילה וכו׳ כי מה שאין הבעלים זוכים בו מן הקרבנות · והם החלבים וחזה ושוק · ולפעמים האליה כאמור · יהיה קצתו לאכילה לכהנים · וכמו חזה ושוק׳ וקצתו לגבוה ·

לשריפה ומי יאכל ומי ישרוף ומי יקריב מן הכתות אשר המצוה בהם (לא יעברום) אינם כנ"א וא"ך תהיה תכונת המקריבי' ע"ד אינני בנ"א שלא יהיה בהם פגם עם תכשיטיה' ומלבושיה' וכל שכן מלבוש כהן גדול אשר נתן לו רשורת לבא אל מקום ד"עני, האלקי מקום השכינה והארון והתור' ומה שנתלה בזה מן הקדושה והטהרה ומדרגו' הטהרו' והקדושו' והתפלות דבר שיארך ספורו אך סומכים בו על קריאת התורה ומה שהעתיקו רבותינו והכל מדברי אלקי' עם משה וכן תכונת המשכן כלה הראתה למשה בהר סיני המשכן והאהל והשולחן והמנורה והארון וחצר המשכן ועמודיו ומכסיו כ"א ומסיכיו וכל מלאכותיו הראו לו רוחניו' וצורותם גשמיות כאשר התנו לו וכן הבית הגדול אשר בנה שלמה הראה לדוד

גם הכלים והאליה: ומי יאכל. כענין אמרו כל זכר בכהנים יאכלנו וגו' שנאמר בקדשי קדשים: ומי ישרוף. כענין אמרו ושרף את הפרה. ופר החטאת ושעיר החטאת של יום הכפורים כאמר ושרפו באש את עורותם וגו' וכיוצא: מן הכתות אשר המצוה בהם לא יעברום. כל זה מוסב לאמרו ומי יאכל ומי ישרוף ומי יקריב. כי האכילה והשריפה וההקרבה לא יעברו מהכתות ההן. כי עליה המצוה מוטלת לשמור ולעשות וגם בהם לעבודה לא כשחיטה וזולתה מ מהדברים הכשרים בזר: וכל שכן מלבוש כהן גדול וכו'. ר"ל כ"ש שהוצרכו לשורות הבורא על פרטי ענייניו כפי ענינם מדרגתו של כהן גדול בהיות הענין האלקי דבק בו יותר מזולתו כמו שמבאר והולך: הקדושה. מנהגים ומשמרות וכיוצא: והטהרה. מן הטומאות: שיארך ספורו אך וכו'. ר"ל עם היות מה שנתלה בזה מן הקדושה וכו' דבר שיארך ספורו על רוב פרטיו ודקדוקיו. ש תדמה בנפשך שנתנה שמירת פרטי חקיו לגזרת שכל והתחכמות. וכמו שיקרה לפילוסופים בהנהגת המדות המעולות שפרטיהן נמסרו ביד הכח התבוני שבאדם לשער ולכוון הפרטים ההם כפי צורך מקומם ושעתם. אך עם כל הרבוי המופלג שבפרטי המצות הללו. סמוכים אנו בהם לעד לעולם על מה שנתבאר מהם בתורה: ומה שחסר הכתב ימלא מה שהעתיקו רבותינו בקבלת על פה. ואין להתחכמותנו בהם שום כחלה. כי באם כחלתנו אלינו ממורשה קהלת יעקב: או כוון באמרו אך וכו': כי הדבר ההוא שיארך ספורו עם היות רוב פרטיו אינו בכתובים: אנחנו סומכים בו על קריאת התורה שנכלל בה ברמז ועל מה שהעתיקו רז"ל מפי השמועה כי הכל מדברי אלקים עם משה לא כפל דבר: הראו לו רוחניות וצורתם גשמיות וכו'. דע שאין כונתו ברוחניות לדבר בלתי גשמי לגמרי: שאם כן היה כדבריו קבוץ בין הפכים באמ' שהראו לו רוחניות

וצורותם גשמיות. והיינו צריכים בביאורו להתעסק בבנין מגדלים פורחים באויר דמיוננו. והיינו נכשלים במה שכתב המורה בפתיחתו על כיוצא בזה שתגיע מזאת הסערה לכמו זאת ההויה העצומה אשר יהוו בה ויתכרו בה רוב כתות העולם בזמננו זה: להיות כל אחד מהם רובה שיונכא ענינים למאמרים לא כוון בהם אומרם דבר ממה שירכוהו. וכבר כשל בעיוני כחי על ביאור המקום הזה: וכא החלום ברוב ענין עד אשר אורו עיני ממה שכתוב בשני סימן ד'. וכן לדעת חכמינו מבטיירות מן הגשם הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה' וכמו שיתבאר ענינו א"ה: וכללה של דבר שקרא מראו' המשכן רוחניות להתהוותם מן הגשם הדק הרוחני המוכר שנקרא אצלו רוח הקדש. וכבר הורה זה נ"פ באמרו ברביעי סימן ג' תתראנה הצורות ההן ענין בענין במראה ולא בחידות כאשר נראה המשכן וכו'. והגשם הזה הזך הרוחני הוא המכונה לרז"ל בשם אש על עוכם דקותו. וזה כי במנחות פרק הקומץ תניא רבי יוסי בר יהודה אומר ארון של אש שלחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמ' וראה משה ועשה כמותן שנאמר וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר: ע"כ: אמנם לא אמרו זה רק על שלשת הכלים האלה לפי שאצלם הוא כתוב בתבניתם אשר אתה מראה בהר: לא אצל שאר חלקי המשכן שהרי בפ' הנו' כתוב לאמר אלא מעתה דכתיב והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר הכי נמי. הכא כתיב כמשפטו התם כתיב כתבניתם: ע"כ. הרי שהבדילו בין שלשת הכלים שכתוב בהם כתבניתם שמשמעו כי דמותם הראהו: ובין שאר חלקי המשכן שכתוב בו כמשפטו על משפטו הלכותיו הנאמרות לו על פה: אמנם החבר לא הבדיל בעניינים וכלם אצלו בשקידה אחת נשקרו: כאשר התנו לו. ר"ל כאשר הושמו לו תנאי להיות כך וכך: וכן הבית הגדול וכו': באמרו בד"ה א' כ"ח הכל

ככתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית: סברא היא המחשבה הנופלת בדבר דבר: הקשה. היא החקירה מדבר אל דבר על ידי הקשים: התחכמות. שרוצה להתחכם בתורה מדעתו כי עם היותו בלתי סומך על חכמתו והקשתו להקים דת לעצמו כי אם בתורת ה' חפצו. מ"מ בגלותו פנים בתורה לא להתחכם בפירושה למראית עיניו כמו הקראי' כפי הוא חושב כי תחטא ואשם. ואף על פי שאין זה מקום מיוחד לספור הקראים שהרי מקום הוכן לו בשלישי להתגדר בו. וגם הראיה המובאת על זה באמרו ואלו היה כן היו הפילוסופים וכו' אין לה ענין עם הקראים. מ"מ כוון לסדר יחד כל מיני ההתחכמות שבלתי מועילי' בעבודת האלהים:

צורתו רוחנית והבית העולמי הקדוש אשר יעדנו בו הוראה לנביא יחזקא' צורתו ותכונתו ואין בעבודת האל סברא ולא הקשה ולא התחכמות ואלו היה כן היו הפילו' מגיעי' ברוב חכמתם ושכלם לכפלי מה שהגיעו בני ישראל:

ק אמר הכוזרי בכמו זה תנוח הנפש לקבל התורה מבלי ספק ולא פקפוק שיבא נביא לעבדים משועבדים לחוצים וייעד אותם שיצאו מעבודתם בערת ההיא מבלי איחור על התכונ' ההיא ושיכניס אל ארץ כנען והיא ביד שבע אומות כל אחת מהם חזקה מהם והודיע לכל שבט חלקו מארץ קודם שיגיעו אליה והתקיי' הכל בזמן מועט במופתי' נוראי' זה מאמת גדול השולח וכבוד השלוח וגודל מעלת העם אשר אליהם לבדם שולח ואלו היה אומ' כי אני שלוח ליישר כל העולם ולא היה דברו מגיע עד חציו היה פגם בשליחותו מפני שלא נשלמ' כונת הבורא בשליחותו וזה המונע (בהשלמת שליחותו) לא השלמתה היו' ספר תורתו עברי וזה יהיה מעמם וטורח ולאות רב על אומות שבא והודו וכוזר

סימן ק' על התכונה ההי' ברכוש גדול וביד רמה: אשר אליהם לבדם שולח וכו': אחרי התבאר לו ענין הסגולה והתחברות כבוד אלינו ואיך קמה תורתנו עם כל הגלות לסיפורים הללו מסי' כ"ח ואילך והם מן הדברי' הראשיים הכוללים בדבריו של חבר סי' כ"ז: הנה הוא עתה יוכל לקראתנו לאשר ולקיים מכל זה מה שהניח שם החבר כי התורה האלקית לנו היא ולבנינו. אין זולתנו אתנו. והוא הדבר אשר דברתי עד כמה פעמים. שמן הפסקא ההיא תוצאות כל הספורים המספרים עד סוף המאמר הזה הראשון: ואלו היה אומר כי אני שלוח וכו'. כח הראי' הזאת כי צדיק וישר הוא להודות שהתורה כתובה לנו בפרט כמו שזכר שם החבר כאמור. לפי שהיתה מביאה אל הנבות גזירת אמרנו שהיא ניתנה לכל יושבי תבל. כי בהיות דברו בלתי מגיע עד חציו היה פגם בשליחותו וכו'. ועוד ראיה שנית כי איך יתכן אמרנו שהתורה ניתנה לכל העולם. והנה ספר התורה שנכתב בלשון עברי היה מונע השלמת השליחות מגד מעמם וטורח ההעתקה ללשונם אשר לא תשלם כי אם אחרי מאות שנים מכח השבות אשר יזכיר. וזה והיה מונע השלמות שליחותו היות ספר תורתו עברי וכו'. ויפה לנו כי לא האמין לאמרם ז"ל במסכת סוטה פרק אלו נאמרין הביאו את האבני' ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומן ע"כ. (ופירש בעל המזרחי פ' דברים היטב בגימטריא עם החשבון הקודם עולה שבעים.) ועוד אמרו שם פרק אלו נאמרין ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה ר' יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנאמר וכתבת על האבנים את כל דברי התור' הזאת באר היטב. ואחר כך סדו אותן בסיד. א"ל ר' שמעון לדבריך היאך למדו אומות העולם תור' א"ל בינה יתירה נתן להם הקב"ה ושגרו נוטרין שלהן וקלפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להם ללמוד ולא למדו וכו'. גם שם בירושלמי אמרו תני על אבני המלון נכתבו דברי רבי יהודה. ר' יוסי אומר על אבני מזבח נכתבו. מאן דאמ' על אבני מלון נכתבו בכל יום ויום אומות העולם היו שולחין נוטריהן ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בע' לשון. מ"ד על אבני המזבח נכתבו לא לשעה היו ונגנזו. ועוד היתה מעשה נסים נתן הקב"ה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע' לשון. ע"כ. ובסדר עולם פ' י"א כתוב לאמר ואת שתים עשר האבני' האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל וסדום בסיד וכתבו עליהן התורה בשבעים לשונות שנ' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב. ע"כ: מעמם וטורח ולאו רב וכו'. שבח ושלם להפליג בעניינו: שבא והודו וכוזר וכו'. לפי מה שכתב רבי אברהם בר' חייא בס' צורת הארץ פתח פירוש המיושב בארץ מהוו

שבא

אלא הוא באקלים הראשון והודו קצתו בשני וקצתו בשלישי · וכוזר הוא באקלים השני כמוזכר סי' א' · והנה תחלת דברי פיהו במחוזות האקלים הראשון והשני והשלישי וקצר ועלה בקפיצה אל מחוז כוזר היא מדינת המלך המתגייר שבאקלים השני ודבריו כלם מכוונים בדעת ובהשכל: שיקרה שיהם להשתנות עליה' · אם באת לקיים הנסח הזה כך פרשהו שיקרה אל האומות הנזכרו' להשתנות בענייהם לסבת גלגול השנים הרבות שהנה והוא אמרו עליהם · וזה יקרה בעבור נצחון · או שכונה וכו' · שעל ידיהם יקרה השתנותם לשוב אל ענייני תורתנו כמו שיבא · אך טוב ויושר נעימי הנסח השני: שיקר' להם להשתנו' אליהם · והכוונה שיקרה לאומות להשתנו' עם ישרא' שמוזכר למעלה · ודוגמת שלשון הזה תמצא על כוונה זו בשני סי' ל"ג: בעבור נצחון וכו' זכר ארבע סבות להשתנות האומות לתורתנו כי מגזרת החלוקה יחיה זה אם בהכרח · אם ברצון ואם בהכרח היינו הנצחון שהזכי' ועניינו כי תקראנה מלחמה ונצח ישראל אשר לסבה זו יקרה שהשתנות באמו' ואם ברצון אפשרותו הוא על אחד מג' פנים · אם מצד הרגל וזה או שכונה כי בהיות שכני ישר' מהם יראו וכן יעשו · ואם בשמעם מפי אחרים תוקף הראיות הכתובות בתורת משה וכן ירגישו בדבריו ראיה מספקת לשיקבלו עליהם שמירת תורתו : וז"א או בראיות וכו' · או יהיה זה מכח נביא שיזהירם עליה · וז"א או נביא וכו' · אמנם לפי הנסח שכתבנו לא בראיית הנביא בעצמו וכו' · נצטרך לפרש כי לא יקרה זה

להבינו ה'עשר' מה שכתוב בו ,לא אחרי מאות שנים שיקרה (אליהם להשתנות עליהם) נ"א להם להשתנות אליהם בעבור נצחון או שכונה (או בראיות) נ"א לא בראיית הנביא בעצמו או נביא אחר שמעיר ומזהיר על תורתו :

קא אמר החבר לא קרא משה לתורתו זולתי עמו ואנשי לשונו ויעד אותם הבורא להזהיר על תורתו כל הימים על ידי הנביאי' ועשה כן כל ימי הרצון והזמן שהיתה השכינה ביניהם :

קב אמר הכוזרי והלא היה יותר טוב שיישר הכל והיה זה יותר נכון וראוי בחכמה :

קג אמר החבר והלא היה יותר טוב שיהיו החיים כלם מדברים אם כן

כבר שכחת מה שקדם בהמשך זרע אד' והיאך חל הענין האלקי באיש שהיה לב האחים וסגול' האב מקב' לאור ההוא וזולתו בקליפה איננו מקבל אותו עד שבאו בני יעקב כלם סגולה ולב נבדלים מבני אדם בעניני' מיוחדים אלהיים שמים אותם כאלו הם מין אחד ועצם אחד מלאכותי מבקשים כלם מעלת הנבואה ורובם מגיעים אליה בעבור שהיו קרובי' אליה במעשים הנרצים והקדושה והטהר ופגיעת הנביאים ודע כי כל אשר יפגע נביא בעת פגעו אותו ושמעו דבריו האלקיים מתחדשת לו רוחניו' ונפרדת מסוגו כלא ממינו בזכות הנב' והשתוקקה אל המדרגו' ההם והדבקו בענוה

ההשתנות בראיית הנביא בעצמו וכו' · שהרי לא בראו אליהם כלל לא בנתינת התורה ולא באזהרת ענין שמירתה :

סימן קא

לא קרא וכו' · ר"ל כמו שצריך כאומ' מי שלא קרא משה לתורתו זולתי עמו ואנשי לשונו · כי אמנם היטיב לראות ראיה נכונה לזה מצד השליחות והלשון כאמור · ואולם גם מזה לא נוכל להתעלם כי אותם לבדם ייעד הבורא להזהירם על תורתו וכו' · כאמרו נביא מקרבך וגו' · ואין דעתי נוחה במה שנגזרת על אפשרות ביאת איזה נביא מעיר ומזהי' את זולתנו על שמירת התורה · כי זו אינה מדה בהם כלל לא ממש' ולא מן הנביאים אחריו · וכבר ריקן כל התורה כלה עם אזהרותיה לישראל בלבד · ומ"ש לא קרא משה לתורתו וכו' · עם היותו מוסכם אצל הכוזרי בקודמת · הנה הוא כעין ראיה לדבריו האחרונים · שהרי אין שם מקום להזהיר זולתי למקבל התורה שהאזהרה תפול על שמירתה · וכבר נתבאר סי' כ"ו וכ"ז כי תור' משה אינ' כתוב' כי אם לנו · ואיך אם כן תיוחס אזהרה על שמירתה לזולתנו · אמנם לפי הנסח השני המוזכר בקודמת לא בראיי' הנבי' בעצמו וכו' יהיו הדברי' הא' כלם לקיום דבריו של מלך בכל מכל כל :

סימן קג

מה שקדם בהמשך זרע וכו' · בסי' מ"ז ונ"ה : נבדלים מבני אדם בעניינים מיוחדים וכו' · וזה להם מצד היותם נקראים סגולה ולב כאמר סי' כ"ז והתחברות כבודו אלינו מפני שאנחנו הסגולה מבני אדם : כל אשר יפגע נביא וכו' · כמו

ובטהרה זאת תהיה אצלם הגדולה הנראית והאור הבהיר בגמול העול' הבא כי המבוקש ממנו איננו אלא שתשוב נפש האדם אלקית תפרד מחושיו ותראה העולם ההוא העליון ותהנה בראיית האור המלאכותי ושמיעת הדבור האלקי כי הנפש ההיא תהיה בטוחה מן המות כשיכלו כליה הגופיים · וכאשר תמצא תורה שמגיעים בחכמותיה ומעשיה אל המדרגה הזאת במקום אשר צותה ועם הענינים אשר צותה בהם היא מבלי ספק התורה שמובטח בה להשאיר הנפשות אחר כלות הגופות :

שנאמר בשאול ופגעת חבל נביאים וגו' : וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר · והכרת החבר שכל אדם מיסר' טהר לב נקי כפים בפגעו נביא ובשמעו דבריו מתקדשת לו רוממות שיעור איזו מדרג' כפי הכשר בית קבולו · ואל לא תהי כזאת רחוק' בעיניך בזרע ישראל · כי היה כלו זרע אמת רוח ה' נוססה בו במעמד הר סיני שהם עלו שבטי' שבטי' יש אל מדרגת הנבואה כמו שקדם בסי' פ"ז באמרו ושמע העם דבו' לא כעשרת הדברים וכו' · עד אמרו ואלה עשרת הדברים לא קבלם ההמון מאנשים יחידי' ולא נביאי' כי אם מאת האלקים כתבו וכו' · וכבר אז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו' · ובסי' קט"ו כתוב לאמר כי האזרחים לבדם היו ראויים לנבואה וכו' · והנה עם ההכנה הזאת קרוב לשמוע מה שכתב החבר כל עם ה' נביאים בפגיעת הנביא כי יתן ה' את רוחו עליהם ע"י התפשטות השפע ממנו לנוגעים אליו איש איש כערכו והכנתו המרבה והממעיט לדוגמת אצילות רוח משה על הזקנים שכתב שם הרמב"ן כי הם לא שמעו דבור מפי ה' ולא נראה להם במראה או בחלום · אבל ה' מדבר עם משה · ומאצילות רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא · וזה טעם ויתנבאו ולא יספו שלא יספו להתנבאות מעצמם אבל בנבואה שאמר ה' למשה בה לבדה התנבאו וכו' · ע"כ : קום קרא מה שכתב הרלב"ג בשני מספר מלחמותיו פ' ז' וז"ל כבר יראה שלמה שידעוהו הנלוים לאדם ועומדי' עמו רושם מה בהמציא לו הידיעה בדבר ההוא עד שכבר ימצא האדם יותר מוכן לאמר בדבר דבר כפי מה שראוי כאשר היה בפני החכמים מאשר הוא בעת אשר אינו עמהם · ואולם היה זה באדם להיותו בעל זה הכח האלקי כאילו ילוה שפע מה מאיש אחד לאחר וכו' · ע"כ · ועדות זו ילמדנו רבי פ"ה ד"ט באמרו לא זכיתי לתורה אלא על דחזית קדליה דר' מאיר מן אחוריו · ובפ"ק דערובין אמר רב האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה · ואלו חזיתיה מקמיה מחדדנא טפי · ופליאות עדותיו של אפלטון בספרו הנקר' טיאג"יב על איש אחד שהיה רגיל

אצל תוקרא'טי רבו ובכל עת המצאו עמו בבית אחד עם היותו רחוק ממקומו היה מרגיש בנפשו תועלת רב בלמוד החכמות · ויותר מזה בהיותו סמוך למקומו ובתועלת יותר עצום כשהי' שם מסתכל בו בעת הלמו' · ובאופן יותר נפלא בקיותו יושב אצלו ונוגע בו · והנה על היות כזה נאמר והיו עיניך רואות את מוריך : ונפרד מסוגו וכו' · לא אמר ממינו למה שקדם מדבריו שישראל מין אחד מיוחד בפני עצמו · ונכון ימצאו בסוג האדם שני מינים · כאילו תאמר שהאדם סוג אחד כולל שני מינין · אדם טבעי שהם העכו"ם · ואדם אלקי שהם ישראל עד אמרם אדם אתם אתם קרויים אדם וכו' · והורה בלשונו על הפרד היות ההוא ממדרג' האדם טבעית ושקיעה כי מעלה יתירה נודעת לו עליה' ברוחניו' ההוא העודף · אולם לפי הנסח שכתו' בו ממינו לא הוצרכנו לכל זאת : אל המדרגות ההם · ר"ל מדרגות הנבואה : זאת תהיה אצלם · ר"ל אצל ישראל : הגדולה הנראית והאור הבהיר בגמול העה"ב · ר"ל שהגדולה המוכנת להם בגמול העה"ב היא להם מבוארת נגלית ומפורסמת · והאור הצפון להם בעולם ההוא שמוכלל בהיר הוא בשחקים לעונם פרסומו מזולת ראיה אחרת מעידה על ככה · כי זאת היתה להם ראיה מספקת בראות' ענין הפוגע בנביא שישתוקק לדבק במדרג' ההן וכו' · כמדובר : וזה כי המבוקש ממנו · ר"ל תשלים ההוא המשתוקק שזכרנו : איננו אלא שתשוב נפש האדם אלקית תפרד מחושיו וכו' · והלא במאמר נפשו היה מספיק · אלא שאמר נפש האדם כדי ליתן שכר טוב הוראתו כי המבוקש ממנו הוא שתשוב נפשו ממדרגת אדם שפלה אל מדרגה אלקית מעולם מן הקצה אל הקצה והנה התשוקה הזאת גוברת בו כי הנפש היא בטוחה וכו' · ולפיכך לא תחוס על הפרדה מחושים שאלולי כן למה נדרוך להפרדה בתשוקה עזה · והמאמר הזה דמיתיו ושוה למאמר הכוזרי סי' ק"ה מבלי ספק שסוף מתאוה שתתמיד נפשו על פרידת חושיו ותשאר בנבואה באור ההוא והוא הוא שמתאוה המות · ע"כ : במקום אשר צותה · בארץ ישראל :

קד **אמר הכוזרי** אני רואה שיעודי זולתכ' שמנים ודשנים מיעודיכ':

קה **אמר החבר** אבל הם כלם אחרי המות ואין בחיים מהם מאומה ולא דבר שיורה עליהם:

קו **אמר הכוזרי** ולא ראיתי א' מן המאמיני' ביעודים ההם שהוא מתאוה למהירותם אבל אם היה ביכלתו לאחרם אלף שנים וישאר במסורת החיי' ובעול העולם ועצבונו היה בוחר בזה:

קז **אמר החבר** ומה תאמר במי שהוא רואה אלה המעמדים הגדולים המלאכותיים:

קח **אמר הכוזרי** מבלי ספק שהוא מתאוה שתתמי' נפשו על הפריד' מחושיו ותשאר נהנית באור ההוא והוא מה לא הוא שמתאוה המות:

קט **אמר החבר** אבל יעודינו הדבקנו בענין האלקי בנבוא' ומה שהוא קרוב לה והתחבר הענין האלקי בנו בגדולה ובכבוד ובמופתים ועל כן איננו אומ' בתורה (כי אם) אם תעשו המצוה הזאת אביאכם אחרי המות אל גנות והנאות אבל הוא אומ' ואתם תהיו לי לעם ואני אהיה לכם לאלקים ואנהיג אתכם ויהיו מכם מי שיעמוד לפני ומי שיעלה לשמים כאשר היו הולכי' בין המלאכים וקוו אים להם המלאכים בין אדם כדי להכירם בין המלאכים העומדים בתוכם

סימן קד אני רואה שיעודי זולתכם וכו' · כי לפי האומות על ספר תורתם יוחקו יעודים רוחניים ופורש מה יעשה להם יקר וגדולה בשכר הנפש' וכיוו חלב ודשן תשבע נפשם:

סימן קה אבל הם כלם וכו' · ר"ל אמת שיעודי זולתנו שמנים וכו' · אבל הרחיקו את יעודיהם:

סימן קו במסורת החיים: ר"ל בקשר החיים כי מסורת כמו מאסורת:

סימן קז אלה המעמדים וכו' · ר"ל מעמדות הנביאים שקדם זכרם סי' קג:

סימן קח מבלי ספק שהוא מ מתאוה וכו' · על הפרד' זולתו הגוברים · והמאמר הזה שוה לאמרו למעלה סי' קג כי המבוקש ממנו איננו אלא שישוב כפש היודם אלקית וכו':

סימן קט אבל יעודינו הדבקנו וכו' בקשר עם סוף דבריו סי' קה באמרו ואין בחיי מהם מאומ' ולא דבר שיורה עליה' וכבר הראיתיך כיונא בו במה שקד' : ומה שהוא קרוב לה: ברוח הקדשי: בגדולה ובכבוד ובמופתי' · התארים הללו מתכשאים לעצמ' המשבחי' ואומרי' (דברי' כו) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפאר' · כי התהלה כנגד גדולת הממשלה והתכנס' לכל לראש והשם כנגד כבוד החכמה אשר יכחלו לשם עולם לא יכרת כאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה ותפארת כנגד המופתים הנראים בקרבם לא עשה כן לכל גוי הדר הוא לכל חסידיו : אל גנות וכו' כי שמעאלים : והנהגתי אתכם אני בעצמי כאמרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים : מי שיעמוד לפני · לשרת ככהני והלוי' כאמרו ואתם תהיו לי ממלכ' כהנים : ומי שיעלה לשמים כמו שהיו וכו' ר"ל כמו שהיו בגוף ונפש ורמז הכתוב לזה באמרו וגוי קדוש על דרך אמרם ז"ל (סנהדרין פ' חלק) מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימי' והוא לשון שמלאכי השרת משתמשי' בו קדוש קדו' וגו' והוליך דבריו לימין משה כאז"ל פרק רבי עקיבא כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה ביניכו וכו' אלא שסנה את טעמו לשנה הקריאה כי על דרך חז"ל הדב' בהפך שהם השלו מאמ' מלאכי השר' מה לילוד אשה ביננו וכו' חמדה גנוזה שגנוזת וכו' אתה רוצה לתתה ביד בשר ודם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ודרשו עליה למרו' שכית שבי לקחת מתנו כאד' על מתנות הסודו' שמסרו לו מלאכי השרת בשב' שקראוהו אדם לשון שפלות כונר מאדמה · ועם היות זה מיוחד למשה לבדו הוציא דברו בלשון רבים כאמרו כאשר היו כי לכללות האומה ייוחס הכבוד ש שיפגעו פרטיה להיותם גוי אחד בארץ ואם חטאו של עכן שהיה איש אחד נוגע בעונו כתלה בכלל האומה כאמרו חטא ישראל כ"ש שיהיה זה במדה טובה מרובה בתשלומי כפל · ולכבי כמו כן יחשוב כי לא ללמד על משה בלבד יצא כי אם על כלל הנביאים אשר יקרם באופן מה כמקרהו כי כן מאמר גוי קדוש יכלול את כלם · ובכלל בהיכם זו אליהו אשר עלה גם הוא בסערה השמים ויוכלל בה יחזקאל

ויהו גם כן מלאכי' הולכים ביניכ' בארץ ותראו אותם יחידים ורבים שומרים אתכם ונלחמים לכם • ותתמידו בארץ אשר היא עוזרת על המעלה הזאת והיא אדמ' הקדש ויהיה שבע' וטובת' ורעתה בענין תלוי כפי מעשיכם ויהיה נוהג כל העולם על המנהג הטבעי זולתכם כי תראו עם שכינתי שתהיה בתוככם מטוב אדמתכם וסדר גשמיכם שלא יעברו עתיהם הצריך להם ושתגברו על אויביכ' במתי מספר מה שתכירו בו כי אין ענינכ' נוהג על המנהג הטבעי אבל בחפץ כאשר תראו אם תמרו מהבצורת והנגף והחיה הרעה והעולם כלו בשלוה ואז תדעו כי ענינכם מנהיג אותו דבר שהוא גדול מן הענין הטבעי • והיה כל זה והתורה הזאת וכל יעודיה מובטחי' לא יפול

ומזוקק גם כן אשר הקראו אבל המלאכים כן אלם וכהוראת אמרו נפתחו השמים ואראה מראות אלקים • ואליו בפרט יוסב טעמו של חבר שהיה זה לסבירו בין המלאכים • לא למשה שכבר נקרא שמו ונודע אשר הוא נוכר מאדמה לשון שאלות אבל קריאת המלאכי' מטעם המדרש שזכרנו : ותראו אותם יחידים ורבים וכו' • כי כל עסקם של ישראל עם המלאכים בכלל באמרו וגוי קדוש כמו שקדם ורמז בזה לאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך. וגו' כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי והחתי וגו' ויובלל בזה ענין המלאך הנראה ליהושע ככתוב בספרו (סי' ה') וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגו' כי אני שר צבא ה' עתה באתי והמלאך הנראה לגדעון באמרו שופטים ו' וירא גדעון כי מלאך ה' הוא ויאמר גדעון אהה ה' אלקים כי על כן ראיתי מלאך ה' פנים אל פנים והמלאכים אשר באו לעזרת אלישע ככתוב במלכים ב' סי' ו' ויתפלל אלישע ויאמר ה' פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה' את עיני הנער וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע ונאמר בכלל כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך • והנה אמר יחידים או רבים • יחידים על מלאכי יהושע וגדעון הנזכרים למעלה על דרך חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם • ואמר ורבים על מלאכי אלישע שקדם זכרם על דרך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך • ויהי דבר חז"ל במדרש שיר השירים על אמרו מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים • מה אתם יכולים לעשות לנו כחולה שנעשית ליעקב אבינו כשיצא מבית לבן • רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר ס' רבוא מלאכים היו חלין ומרקדין לפני יעקב אבינו בצאתו מבית לבן ורבנן אמרי ק"כ רבוא הה"ד ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה הרי ששים רבוא • ויקרא שם המקום ההוא מחנים הרי ק"כ רבוא • או מה אתם יכולים לעשות לנו כחולה שנעשית לאלישע שנא' ויעכס ומערת איש האלקים לקום ויצא והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה אדוני איכה נעשה וכתיב ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אתם מיד ויתפלל אלישע ויאמר ה' פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה' את עיני הנער והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע • או מה יכולים אתם לעשות לנו כחולה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא וכו' ע"כ • וא' המלאכים האלו שהיו נראים ליש' שהבינים ומתחברים להם לעזור ולהועיל כוון החבר באמרו בסמוך ושנו החברים שהם שולחים שלוחים להגיע אל ארץ הודו ולראות פני המלך מבלי טורח בעזר אלה השלוחים שהיו מורים אותם וכו' וכמו שיתבאר • והנה עם היות כל זה בלתי מבואר בפרט ביעודי התורה כבר עשינו להם הוראות במה שאמר ועתה אם שמוע תשמעו וגו' והייתם לי סגלה וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש • ובלעדי זאת מאשר יבאו אל המציאות לשומרי מצותיה הרי הוא כאלו יועדו בה בכתב מפורש : אשר היא עוזרת • עוד יעלה במעלות על שבחי הארץ בשני סימן ח' ומן הוא והלאה עד סוף סי' כ"ג ובשלישי סימן י"א זכר זה לענין התחברות המלאכים וברביעי מסימן ז' עד סוף סימן י"א גם בחמישי מסי' כ"ב עד סוף הספר : ויהיה שבעם • ככתוב פ' בחקותי • אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם וגו' והשיג לכם דיש וגו' : וטובתם : השלום ויתר ההצלחות הזכר שם באמרו ונתתי שלום בארץ וגו' ורדפתם את אויביכם וגו' : ורעתם • כאמור שם אחר כך ואם לא תשמעו לי וגו' : מטוב אדמתכם וכו' • עיניו נשואות למקרא מגלת הברכות והקללות שבפ' בחקותי והקדים טוב האדמה והוא השלום שבלעדיו אין כלום וכל השאר הזכיר כסדרן הכתוב שם בפרשה הן לטוב הן למוטב : כאשר תראו וכו' • הוא אשר דבר סימן מ"ג גם בשני סימן ל"ב ונ"ח : והיה כל זה וכו' • רצה באמרו מובטחים על דבר בטוח וקיים מאז"ל מובטח לו שהוא בן העה"ב • והכונה שכל המחבר מהיעודים והתורה הואת כלם

כל יעודים אלבד אלה הנזכרים הן הכתובים והן אשר לא כתוב בספר תורת האלקים מפורש כלם מובטחים וקיימים לא יפול מהם דבור ארצה אשר לא כתורת יעודי זולתנו: ויעודיה כלם כולל אותם וכו'. ר"ל אל ירך לבבך מפני נפלאת

ונו'. אמר הקב"ה למשה לך רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל עכשו שישראל חטאו גדולתך למה לך וכו'. עכ"ל. וכך הם דברי החבר עצמו בשני סי' כ"ו כאמרו אבל מעלת משה היתה בעבורם:

מהם דבר ויעודיה כלם כולל אותם שורש א' והוא יחול קורבת האלקים ומלאכיו. ומי שיגיע אל המעלה הזאת לא יירא מן המות ותורתנו ככר הראית לנו זה עין בעין והמשל בזה חברים שהיו עומדים במדבר והלך אחד מהם אל הודו ופגע ממלך הודו כבוד וגדול מפני שידע שהוא מן החברים ההם והיה יודע אבותיהם מקדם והיו מאוהביו ונתן לו מתנות יקרות שנשא אותם אל חבריו והלבישו בגדי חמודות ושלח עמו מעבדיו אנשים ולא עלה על לב איש שיצאו מלפני המלך ולא שילכו אל המדבר ההוא וצוהו במצות וכרת עמו ברית לקבל עבודתו ובא אל חביריו עם השלוחים ההם ההודיי' ושמחו בהם החברים ההם והשתדלו בכבודם ובנו להם ארמון שהושיבום בו ושבו החברים ההם שולחים שלוחים להגיע אל ארץ הודו ולראו' פני המלך מבלי טורח בעזר אלה השלוחים שהיו מורים אותם הדרך הקרובה והישרה וידעו כלם כי מי שרוצה ללכת אל ארץ הודו הוא קל עליו מאד כשידבק בעבודת המ"ך ויכבד שלוחיו המגיעים אותו אליו ולא הוצרכו לשאול למה נעבוד העבודה הזאת כי העלה נראית לעין כדי להתחבר במלך וחברתו היא הטובה הגדולה: והחברים הם בני ישראל וההולך

מוסים ונסיון הרבות המספקים למה אם כן לא בא הספר הרומזי מפורש בתורה כי אמרנו כאמנו בבטחונו של מקום זה יסדתי לנו לתשובת ספק' באמרנו שהרי הוא כאילו נתבאר בה והמלאכה היתה דיה והותר כי הנה היעודים כלם המוכים לעד לעולם על שרש אחד והוא להגביר תוחלתם על היותנו קרובי' אל האלקים ולמלאכיו כמדובר. ומי שיגיע אל המעלה הזאת לא יירא מן המות כי כל הקרוב הדבק באלקיו עודנו חי כמאמר בקארו ב"ג שישיג זה בשלמו' בהפרדו ממנו שאז בלי ספק תשוב הרוח אל האלקים בזולת מעיק. וכמו שיבא זכרון זה בשלישי סימ' כ' וכ"א שהם עלו לדברים קרובים ומתייחסים לאלו: והנה תורתנו ככר הראית לנו זה עין בעין: כי יעו' היעודים האלה המתקיימים באומה עדות התורה כאמנה אחר בראיי' חושיית נקנית כנמה

ונתן לו מתנות יקרות וכו'. כענין אמרו סימן כ"א ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיות וכו': ובנו להם ארמון. הוא המשכן: שולחים שלוחים וכו'. הם יתר הנביאים כמו שיתבאר: בעזר אלה השלוחים. הם השכינה והמלאכי' כמו שיבא כי היה חזון נפרץ ומזכוי' בישראל בהיות שם שכינת אל כל קדושיו בידו. ובכר ידענו הסתלק הנבואה הנקנית בהסתלק השכינה כמו שיבא בשלישי סימן ס"ה: וידעו כלם כי מי שרוצה וכו'. כי עם היותם בלתי מוזמנים כלם אל מדרגת הנבואה יודעים היו קלות עלותם אליה: ולא הוצרכו לשאול וכו'. הכונה שלא היה להם צורך ליעודים רוחניים לדעת מה יעשה להם חלף עבודתם וכמא' זולתנו למה תעמוד רחוק תעלי' הביאור מפני מה העבוד' זאת לנו למה תסתיר פניה ממנו להודיע ולהודיע כי הנה היא נותנת

דרכים שפשטנו כנפור כמלטה את המות לסיומה ברורה בברור הקיים וברור זה הוא גלוי ומפורסם בתור' כמה שנלתה יעודית בעסק יותר ממה שהיה בהתלות כתלות בע"ה. והמשל בזה וכו'. שהמשל בו יתבאר מדברי עצמו במוך כי המשל הוא בכנס אבלו כיון להורו' ענין הספר הרומזי הבלתי מפורש בתורה וענין זולתנו המפורש אבלם: מפני שידע שהוא מן החברים ההם. להורות על גדולתו של משה בעבור ישראל כאמרם ז"ל פ' אין מעמידין ויאמר ה' אל משה לך רד כי שחת. ע"כ

את בריתם שלום ברית כהנת עולם בהסגת אור פני מלך חיים כנחיים: כי העלה נראית לעין כדי להתחבר וכו'. ר"ל כי העלה והסבה התכליתית בעבודתנו היא מבוארת כגלוית שהרי עיניהם הרואות התחברות הכבוד הנמשך מה ירצה: וחברתו היא הטובה הגדולה. ומה גדולה הסברה אחר הדבוק האלקי עודנו במסורת החייה הגופיים הללו וכ"ש אחר המות כמו שזכרנו. ויבא עוד דוגמתו בחמישי סוף סי' י"ב: והחולכים האחרים וכו'. לא זו הדרך אשר דרך

כח

פה בסדור שהמשל כי שומע משכנתו כמשל שזה לסמוך ההולכים שאחרים אל ההולך הראשון שהוא משה כי אין בשכנו איכו תוכן : והשלוחים השודיים הם השכינה והמלאכים וכו׳ · בהבנת המשל זכר המתנות תחלה ואחר כך הבגדים ואחריהם השלוחים שהולכים עמו כי כן היה הסדר הטבעי אמנם שבמשל פרוש שזה כי פרשו החבר בקריאתו למפר׳ מאן דסליק מיניה על דרך במה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין וכו׳ · ועוד כי אחרון אחרון חביב · על כן התחיל בביאור מה שהיה תכלית ההשגה · ואמנם לא במקא בכתוב מפורש שבאו המלאכים עמו אלא שהסברא מורה על ככה כי ברכות ה׳ דרכי איש להשרו׳ שכינתו עליו ועל עמו · גם מלאכיו יהיו לו ללכת בכל אשר ילך כמוזכר למעלה ואולי על כן באו הכרובים בכל קורת המשכן הן ביריעותיו הן בכפרת להורות על מלאכי אלקים יורדים לחנות שמה כי הנה הכרובים הם לרמז המלאכי׳ כמו שכתב הרלב״ג בפי׳ התורה והרא״ה מלכים א׳ ח׳ גם החכם בפירושו פ׳ תרומה · ועוד כי הנה זה בא על דרך ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו וגו׳ ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו : ומהם מי שאמר לא בא וכו׳ · כי לא באמנה רוחם ואין ולאו ורפייא בידיהו : ורובם הגבירו וכו׳ · למען חזק ידים רפות וברכים כושלות : וקבלו העבודה · להיות עבדים מחויבים לאשר בחרו : ויחלו נפשותם וכו׳ · שחלו בני ישמעאל קלא אילן בבגדיהם ואמרו תכלת הוא רבותי בזה שבתנו על ציצית בכנפיהם החבוריים תקות פתיל תוחלת חלום אשר במהרה ינתק כהנתק פתיל הנעורת בהריחו אש כי השכל הוראה שיבורית לא ישוה השמיני לחיכון : על עמי הארץ וכו׳ ·

לא על ספקחים : ואיך יתפארו אלה וכו׳ · לומר אבותנו בחירי אל לפי שאחר המות ישיש לנו כך וכך מקרבת אלקים ויתפארו בזה על מי שיגיע בחייו שדבר שהוא מקרבתו לאלקים וגם שיבוא זה בהשלומו אחר המות לפי העלות ענן השמר מעל האהל כמו שקדם · כי אחר כן יסעו בני ישראל אל מקום שהשרה השכינה ובמקום אשר ישכון שם השכל הנבדל שם יחנו בני ישראל בשובה ונחת :

הראשון הוא משה וההולכים האחרים הם שאר הנביאים והשלוחי׳ המודיעי׳ הם השכינה והמלאכים והבגדים החמודות הם האור המושכל אשר חל בנפשו מהנבואה והאור המורגש אשר חל על פניו והמתנות היקרות השלוחות הם השני לוחות בעשרת הדברים ובעלי הנימוסים האחרים לא ראו מכל זה מאומה אך אמרו להם קבלו עבוד׳ מלך הודו כאשר קבלו עליה׳ החברי׳ ההם ואחרי המות תגיעו אל המלך ואם לא תעשו ירחיק אתכם ויענה אתכם אחרי מותכם ומהם מי שאמר לא בא אלינו אדם שיגיד לנו שיהיה אחרי מותו בגן עדן או בגיהנם ורוב׳ הגבירו סדור ענינם וחבור עצתם וקבלו העבודה ויחלו נפשותם במצפון יחול חלוש אך בנראה יחול חזק ונאמן ומתגדלים ומתפארים על עמי הארץ שבהם באמונה ואיך יתפארו אלה בטענ׳ מה שיגיעו אליו אחרי מות׳ על מי שיגיע אליו בחייו והלא טבע הנביאים והחסידים קרוב אל הקיום בעולם הבא יותר מטבע מי שלא קרב אל המדרגה הזאת :

קי אמר הכוזרי כמה הוא רחוק מן הדע׳ שיהיה האד׳ כלה בטבעו אבד גופו ונפשו זולתי הפילוסופים על דעתם

סימן קי כמה הוא רחוק מן הדעת וכו׳ · אתה הקורא ידעת בתיבתי בדר׳ זו אהלך מסי׳ כ״ז עד סוף המאמ׳ הזה הראשון להודיע כמה באות פסיעותיו בהמשיכו הסיפור על סדר הפרטים הכוללים שם הלא המה הסגולה · והשתחברות · והתורה · והיותה לנו מורשה בפרט : והנה גם עתה בדברי כן הוא · כי כל התוכחות שאתה תוכח אתה תוכח לבד ואין כוונתו הנזכרת כי עתה תראה איך גלגל בספורו ביאור פרט אחד אשר לא העביר עליו השקפתו עד הנה והוא אמרו שם ולכל השלוח אלינו וכו׳ בפרט יגיעהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו אך לא יהיה שום עמנו וכו׳ · ובביאור זה ימשך עד מחצית סימן קט״ו עד אמרו והיעודים אשר ערכו לך וכו׳ · ומשלמות סדורו כי גם בהתקבלנו על ביאור הפרט הזה עודנו עומד על קו סיפורו הנמשך ובכוון אחד עולם לכאן ולכאן · כי כבר הרגית לדעת שעם היות מאורע הכוזרי אמתי בעצמו בשכב ינא של המציאו כמו שהודענו בפתיחתנו · הן חבור הספר הזה היה על ידי ר׳ יהודה הלוי כמוזכר שמה · ועבד הלוי הוא עבודת סדור הדברים ושם דרך יראנו ראוי ובאות לקשר ולחבר בין

ועו' יאמרו אנשי התורות שהוא ישוב חי לעד בנעימי' בעבור מלה שהוא אומר בפיו ואפשר שאיננו יודע כל ימיו זולתי המלה ההיא ואפשר שלא יבין ענינה כמה גדולה מעלת המלה שתעתיק ממדרגת הבהמו' אל מעלת המלאכים · ומי שאינו אומר המלה ההיא ישוב בהמה אפילו אם יהיה פילוסוף חכם עושה טוב כל ימיו כוסף אל המעלות ההם :

קיא אמר החבר אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו הטובי'

בעמיניס בחכמה בתבונה ובדעת · ובכל זאת לא הטלתי בספקי לבער הקדש מבית בעליהם גם כי נתתיו ללוי · כי הללו מטהרים ענין הספורים בענינם · וזה מטהר שלמות סדורם · אלו ואלו דברי אלקים חיים · ועתה בהגיע תור המשך הספור על ההבדל שבין אנשי התורות · מצא הלוי אשר בשעריכו מקום באות להתעוררות הכוזרי על ספק שנתחדש לו בענייני' כי כלם נסתרו אצלו בסתיר' אחת וגם היהודים בכלל · בהראותו את עצמו כי לא הבין עדיין שהנה שלימ' את אשר דבר החבר סימן כז באמרו וכל הנלוה אליו וכו' · ונפלאת היא בעיניו איך יתכן שיהיה האדם מטבעו כלה ואבד בגופו ונפשו זולתי הפילוסופים לפי דעתם הגוזרת שבשלמות ההגנה השכלית ידבק האדם בשכל הפועל כמבואר סימן א' · וזולתם לפי סברתם הנה הוא עדי אובד כמו שיבא בחמישי סימן יד באמרו ואיזה הוא הגבול מהמדע שתשוב בו נפש האדם נבדלת מהגוף בלתי אובדת וכו' · עד אמרו ואם לא מבלתי הגעתם לקצה והקפתה בה בהגיוניות והטבעיו' הוא ענין בלתי מושג ושוא אובד בלי ספק על דעתם · עכ"ל · והנה זה כולל ענין זר ונכרי שיהיה האדם כלה מטבעו בגוף ונפש ועם השכלה ישוב נצחי לדעת הפילוסופים ולא דיה לנכרה זו בטעתה כי עוד יאמרו אנשי התורות שהוא ישוב חי וכו' · בעבור מלה וכו' · והנה זאת בלי ספק קשה מן הראשונה כי כמה היא גדולת מעלת המלה שתעתיק וכו' · ומי שאינו אומר וכו' · אפילו אם יהיה פילוסוף וכו' · ר"ל שיכלול זה מן הזרות בפלים · האחד שתהי' מעלת המלה מעולה כל כך והב' שיהיה כל זולתם טובים בצדק לא יועיל למו והמלה לבדה תגבר על כל חסרון המעשה שם · או יאמר והוא הנכון בעיני כי היה לו לזרא לומר כפילוסופים שיהיה האדם כלה מטבעו בגוף ונפש ועם השכלה ישוב נצחי ובלעדיה יאבד כמו שזכרנו כי לדעתם ישולל הגמול מכל אדם בלתי משכיל עם היות מעשהו נכון והוא דבר קשה לקבלו · ונוסף גם שוא לזרות נפלא אצל אנשי התורות באמרם שהוא ישוב חי וכו' · כי יחשבו טוב הגמול מבעלי המעשים המעולי' אשר יעשה אותם האדם מבלעדי המלה ההיא וכו' ·

ואפשר שכיון באמרו ואפשר שלא יבין וכו' · אל מה שזכר המורה בראשון פ' ל' ששפתאים יזכו אמונות לא יציירו להם ענין וכו' · והכוזרי כלל העברים בזה עם שאר כל אנשי התורות כחשבו שמאמר החבר ולכל הנלוה אלינו וכו' היתה בו הכונה שיספיק לו לקבל עליו שמיר' תורתנו אך דבר שפתי' וגם דעת העברים יהיה לבל ימצא שום שכר מעשה טוב לאשר לא מבני ישראל המה וגם השני דברי' אשר הפליג התמיהה על זרותם :

סימן קיא אין אנחנו שוללים וכו' · לשתי התמיהו' אשר היו אצל הכוזרי לזרא · ראשונה ישע בתשובתו על השניה מהם הפליא מכה · וזה מעט' ההוראה בפסקא הזאת · כי אמנם לפי מחשבתנו אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה על כשרון מעשיה · אמנם על הראשונה מהן יגיע · וירא וכשמע קולו בתשובתו סי' קטו באמרו ואנחנו אין אנחנו משוים עם נפשותינו כל הנכנס וכו' · ששם ביאר כי אין מלה בלשוננו אשר עליה לבדה יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' על שמירת המצות המצוות ממנו וכמו שיבא · ואין אנחנו בזה לא כדעת הפילוסופים ולא כדעת יתר אנשי התורות · ועל השנות הלשון פעמים באמרו אין אנחנו בשני המקומות ראוי לדבר זכר לדבר כי כוון דבר ביאורנו שעל שתי התשובות הנזכרות בדבור אחד באמרו · ועתה הודיענו כי חסידי אומות העולם יש להם חלק בטובה כאמרת חז"ל וכמו שהובא בדבריו סי' כ"ג במאמר שמה · ויוסיף עוד שנית ידו בשלישי סי' כ"א · ודבר זה מחלוקת ר' אליעזר ור"י (פ' חלק) ונפסק כר"י כאשר עשה הרמב"ם בהלכות תשובה פ' ג' · גם בפני' מסכת חלק הוכיח כן ממה שהוזכר שם בלעם בכלל ארבעה הדיוטות שאין להם חלק לעה"ב · באמרו וזכר בלעם והוא איננו מישראל · לפי שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעה"ב · והודיע כי בלעם מרשעי אומות העולם ואין לו חלק לעה"ב · עכ"ל · והוא מה שדקדק שם בגמרא בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי · הא אחריני גוי' אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא רבי יהושע וכי נאמר בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלקים · אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל

גויס שכחי אלקים · עכ׳ · ואמר זה להבדיל בין דעת ישראל לדעת הפילוסופים ואנשי התורות כי כלה גרש יגרשו אותנו מהסתפח בנחלת הטוב · · ובבר כתב המורה פ׳ י״ז מהשלישי וז״ל ובארו בכל מקום שהמשפט מחוייב בהכרח בחקו ית׳ והוא שיגמול העובד על כל מה שיעשה ממעשה הכבוד והיושר ואעפ שלא נוה בו על ידי נביא וכו׳ · אמרו אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה וכו׳ · ואמרו אינו דומה מצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה ובארו שהוא אעפי שלא נווה נותנים לו שכרו ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם · עכ׳ · ונכון הר כלו של זרות אחד אחוז מן השנים הנזכרים אשר הייתה פליאתם כשגבה אבל המלך · ובאמרו אבל אנחנו רואים כטובה וכו׳ · עודנו עומד על מה שהרחיב בו דבריו בימן קט כי הקרבה בחיים ערוכה בכל ושמורה אל קרבת אלקים אחר המות · והנה מלאך אחד עושה שתי שליחיות · והוא הדבר אשר דברתי כי עם היותו משיב כהלכה לשואל כענין על ספק מתחדש כאמור · איננו יוצא מידי פשט סיפורו ·

סימן קיב והתמד הדמיון הזה בהפך · ר״ל גם עתה כדברך כן הוא כי לפי מיעוט הקורבה כיום הזה בגלותכם תמעט מעלתכם בעה״ב · ואם כן אין כל אומה בידכם מכח משפטך אתה חרבת בערכך נפשות:

סימן קיג אני רואה שאתה מגנה וכו׳ · פדם בשלו׳ נפשו מקרב לו באמרו שראוי לערוך קרבת אלקים בעולם הזה אל המעלה אבלו אחר המות · לא מעלת גדולת העה״ז למעלת גדולת העה״ב · כי הנה זה דבר תעיד עליו הסכמת האומות החולקות כל הישוב כי תפארת גדוליהם היא הדלות והמסכנו׳ וכו׳ לא מעלת תהלת העולם הזה הנפסד: ומה שאמ׳ והגיע הוא וכו׳ מן הבוז וכו׳ אל ענינים נפלאים וכו׳ · רצה בו שהגיעו אל אופנים זרים מאד מהבוז וכו׳ : עד שגברו וכו׳ · בקשר עם אמרו למעלה מאות מן השנים · כי היה שבכלם כל הנער ההוא זמן רב עד שתקפה ידם ונתחזקו בדת שאז לא נכרכו לכך : אשר גבה שיאם ר״ל רוממותם מן יעלה בשמים שיאו : ונפלאו מרכבותם · שהיו להם מרכבות רבות עד להפליא ושם הדברים כלם כשנו ברביעי ס׳ כ״ב:

סימן קיד כן הוא אלו היתה כניעתכם ברצון · כי הוא זה מה שהגדול והאדיר שמם של ענוי ארץ באומות אשר זכרת · וזכר דוגמת זה ברביעי סימן כ״ב:

סימן קטו מצאת מקום חרפתי וכו׳ · כיוצא בו זכר ברביעי סי׳ כ״ג: בין הכרח ורצון ר״ל קנתו בהכרח וקנתו ברצון ויבא הנה מכל מקום: וכמו זה איננו אבד וכו׳ · כי הן אל כביר לא ימאס מעט הכשרון ואיננו מקפח שכר כל בריה כי אם מעט ואם הרבה יאכל ·

מאי זו אומה שיהיה אבל אנחנו רואי הטובה הגמורה לעם הקרובים בחייהם ואנו עורכים מעלתם אצל האלקי׳ אחרי מותם בערך ההוא :

קיב אמר הכוזרי והתמד כ״א ועיוך על הדמיון הזה בהפך ועריך מעלתם בעולם הבא כמעלתם בעולם הזה היום :

קיג אמר החבר אני רואה שאתה מגנה אותנו בדלות ומסכנות ובהם היו מתפארים גדולי האומות האלה כי אין מתפארים אלא במי שאמר מי שהכה על לחייך הימיני הכן לו השמאלי ומי שלוקח טליתך תן לו חלוקך והגיע הוא וחביריו וההולכים אחריו מאות מן השנים מן הבוז והיסורים וההרג אל ענינים נפלאים וידוע הם והם הם הפארם · וכן בעלי תורת ישמעאל וחביריו עד שגברו · ובאנשים ההם היו מתפארים ומתגדלים לא במלכים האלה אשר גבה שיאם ורחבה מלכותם ונפלאו מרכבותם אם כן ערכנו מקרבת האלקים יותר קרוב ממה שאם היתה לנו גדולה בעולם הזה :

קיד אמר הכוזרי כן הוא אלו היתה כניעתכם ברצון אבל היא בהכרח וכאשר תמצא ידכם תהרגו אויביכם :

קטו אמר החבר מצאת מקום חרפתי מלך כוזר כן הוא אלו היה רובנו מקבל מהדלות כניעה לאלקים ובעבור תורתו לא היה מניחנו הענין האלקי כל הזמן הארוך הזה אבל המעט ממנו על הדעת הזאת ויש שכר לרוב מפני שהוא נושא עול הגלות בין הכרח ורצון כי אלו היה רוצה היה חבר לנוגש אותו במלה שיאמר בלי טורח וכמו זה איננו אבד אצל השופט הצדיק

ואלו היינו סובלים הגלות הזה והדלות הזה לשם האלקים כראוי היינו לפאר הדור שאנו מצפים עם המשיח והיינו מקרבי' עת הישועה העתיד' שאנו מייחלי' אות' ואנחנו אין אנחנו משוים עם נפשותינו כל הנכנ' בתורתנו במלה בלבד אבל במעשי' שיש בהם טורח על הנפש מטהרה ולימוד ומילה ומעשים תוריים רבים ושינהג במנהגינו ומתנאי המילה וסבותיה שיזכור תמיד כי היא אות אלקית שמה האלקי' באבר התאוה הגוברת לגבור עליה ולא ישתמש בה אלא כראוי בהנחת הזרע כראוי כא במקום הראוי ובעת שראוי וכאשר ראוי אולי יהיה מצליח יצלח לקבול הענין האלקי · ומי שדבק בדרך הזה יהיה לו ולזרעו חלק גדול מן הקורבה אל האל יתברך ועם כל זה לא נשתוה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח כי האזרחים לבדם הם ראוים לנבואה וזולתם תכלית ענינם שיקבלו מהם ושיהיו חכמים

שכל · והנה הוא השופט בצדק מבחין בזה היותו ראוי לשכר פעולה כי לא דבר ריק הוא אצלו : היינו לפאר הדור שאנו מצפים וכו' · הכונה שהדור ההוא היה מתפאר בנו כמו שמתפארות האומות הנזכרות סי' קי"ג באנשי סובלי הבוז והיסורין:

אם כן היינו מקרבים וכו' שהיינו זוכים בעצמנו לגאולה לא שיהיו אחרים מתפארים בנו אחר מותנו וכל אלה בקצרה כאן ברביעי סי' כ"ב ול"ג בחילוף מזער : ואנחנו אין אנחנו וכו' · אל המקום הזה התעוררתי סי' ק"א לשומו ראיה שתשובה על חזרות השני אשר ייחס המלך לכל אנשי התורות סי' ק"ג ולא הוכי' שעברי מכללם · ועתה בא החבר להדיח מעלינו דברי תמיהתו שבלתי מגיעי' שינו בגדולת מעלת המלה כי לא כן אנחנו עמנו להאמין שכל הכלום אלינו יגיעהו מן הטוב הנזכר סי' כ"ז על ידי המלה בלבד · אבל במעשים רבים וכו' · כמו שמבאר והולך : מטהרה : רמז אל טבילת הגר : ולמוד מה שצריך להזהירו קודם שנכנס בברית כאז"ל · (יבמות פ' החולץ) גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית וכו' · א"ר אלעזר מאי קראה ותרא כי מתאמצת אמר לה נעמי לרות אסור לנא ייחוד באשר תלכי אלין מפקדינן אתחום שבת כאשר תלכי אלך מפקדינן אתרי"ג מצות עמך עמי אסור לנא ע"א ואלקיך אלקי · ע"כ : ומילה · שאז הוא ראוי לבריתו של אברהם אבינו : ומעשים תוריים רבים · שצריך להזהר בדקדוקי המעשים התוריים כלם אשר קבל על נפשו בהכנסו בברית · ושינהג במנהגינו שמנהג ישראל תורה ואין ליטוש תורת אמנו : בהנחת הזרע כראוי · בהיותו נזקק למותרות לו ובשוראת שנכנס שכתוב גם לאמר בהנחת הזרע במקו' הראוי · ואפש' גם כן שכלל בזה מה שזכרנו סי' א' מטעם הרא"בע פ' משפטים כי תבואת הארץ תשתנה בהשתנות המקומות על כן נבחרו בני אהרן לכהונת עולם ולא בני משה · וסוף דברו שהיה ראשון לו פ' וארא באמרו

שהזכיר שכתוב אחות נחשון בעבור סוד הכהונ' ו הכלל כי טוב לנכר שיהא אשה הוגנת לו ובכן תהיה הנחת זרעו במקום הראוי ופריו לברכה : ובעת הראוי · לאפוקי ימי טומאתה · וזולת זה יש עתים מיוחדים לאיסור תשמיש כ"ש וט' באב וכיוצא : וכאשר ראוי · שתהיה הנחת הזרע באופן ראוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש עם התנאים שהורו חז"ל שלא ישמש ערום ולא כנגד ס"ת וכיוצא : אולי יהיה מצליח וכו' · הזרע ההוא היוצא מחלציו עם הכונות הנכונות האלה אם יצליח את דרכיו ואז ישכיל · ואמר אולי כי אמנם הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע מזולת לב האד' והסגולה כי טבע המקור ימצא כמה שיחשב ממנו · אמנם בא יבא ברנה נושא אלומותיו בשלמות הדרכים אשר זכרנו: ועכ"ז לא ישתוה הגר עם האזרח · הכלל שב אל סימן כ"ז שאליו הוא נושא את נפשו בביאור הזה כמו שקדם: כי האזרחים לבדם וכו' · וזולתם תכלית ענייהם שיקבלו מהם וכו' · כי לא יתנבאו בעצמם כלל רק יגיעו למדרגת חכמים וחסידי עליון כשמעיה ואבטליון · אכן נודע דברם ז"ל פ' א' דיני ממונות אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר משום ר"מ עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא · פי' אבא יער · והכונה לומר שמן היער עצמו יכנס בתוך הגרזן בית יד לקצץ בו את היער וכן היה עובדיה הנביא לאדום · אמנם להסתלק מן הספק ראוי לומ' שאף אמנם יחשב גרותו של עובדיה לדעת מוסכם אבל חז"ל כמו שיראה מדבריה' הן הכלל הזה אשר הניח החבר באמרו כי האזרחים לבדם הם ראויי' לנבואה וכו' · לא ישחת בעבור האחד שיוצא מכללו · ואולי היה מעשה כן והוא פלאי על גדולת מעשהו להחיות מפלט למאה נביאים כדבר רבי יצחק פ' אחד דיני ממונות מפני מה זכה עובדיה לנביאות מפני שהחביא ק' נביאים במערה דכתיב ויהי בהכרית איזבל

את

וחסידים אך לא נביאים והיעודים ההם אשר ערכו לך. ככה: קדמו חכמינו לספר גן עדן וגיהנם ומדדו אותם לאורך ולרוחב וספרו הנעימות והיסורין ביותר מה שספרו שאר האומות הקרובות ודברתי עמך עד עתה על מה שבא במקרא בדברי הנביאים כי לא נזכר בהם יעודי העולם הבא הרבה בבאור כאשר נזכר הרבה בדברי החכמים ואמת הוא כי בדברי הנבואה שישוב העפר שבגוף האדם אל הארץ ותשוב הרוח אל האלקים אשר נתנה ובדברי הנבואה תחיית המתים לעתיד ושליחות נביא שמו אליהו כבר שולח בזמן העובר ולקחו האלקים כאשר לקח זולתו שהוא לא טעם טעם מיתה. ויש בתורה תפילת מי שהתנבא ברוח האלקים שהתפלל על עצמו שימות מות ישרים ותהיה אחריתו כאחרית בני ישראל. וכבר שאל א' מהמלכים נביא מת והתנבא לו בכל מה שיבא עליו כאשר היה מתנבא לו בחייו ואם היה מעשה

את נביאי ה' ויקח עובדיה מאה נביאים וגו'. וכולי האי ועדיין לא היתה נבואתו כי אם על פורענו' אומתו וכאמרם שם מיכים ונביא אבא ליזיל ביה כרגא. ועליו כאמר כפא דחק כרגא בגוים כשרוף סרדלא. אפס כי חזקו עלי מאד דבריו של אשר באמרו מאמר החלטי שהאורקים לבדם הם ראויי' לנבואה וזולתם תכלית ענייניהם שיקבלו מהם ושיהיו חכמים וחסידים אך לא נביאים. ראה כמה דיו שפך לחרון משפטו בגזרה מוחלטת עד בלתי השאיר לו שריד כמעט להמצא שם אפילו גר אחד עולה אל מדרגת נבואה לאי זו סבה שתהיה ואם רבה. על כן חושבני לו מחטאת השטים מדעת חז"ל וכמו שמבארנו מתרחק מהם סימן כ"ז על המתכת משה שירד מן ההר ובסימן ק' על טורח זלאות האומות להבין מה שכתוב בתורת משה של אחרי מאות שנים כמבואר שם. ואתה אנוש כערכי עורה לקראתי וראה הי מינייהו עדיף ואת אשר ראית בדיק לפניך כדב' הזה קח בידך והלכת: והיעודים ההם אשר ערכו לך וכו'. אחרי הודיעו סימן קט"ו כי עם היות שלא מצאנו יעוד רוחני מפורש בתורה כבר הראית לנו זה עין בעין על ידי הייעודי' שנתקיימו אבלנו בעה"ז. הן עתה בכלותו להשיב על פקפוקי המלך המתגלגלים באמור. שב לבאר איך הייעודים הרוחניים גם המה נתבארו בכתבי הקדש ובדברי חז"ל שיעור מספיק. ופרטות חלקיותם גם הוא בלתי נעדר ממנו כי הנה המלאכים מאן מלכי רבנן קדמו לספר גן עדן וגיהנם ומדדו אותם לאורך ולרוחב וכו' כאמרם במדרש תילים כל כת וכת משבע כתות יש לו מדור בפני עצמו בגן עדן וכנגדן ז' בתי דירות בגיהנם וכו' ומכינו לרבי יהושע בן לוי כד משכחא ביתא קמא דבמדור גיהנם אשכחית בה מאה מילין באורכא וחמשין מילין בפותיא וכו' ומשכחית ביתא תניינא דבמדור תניינא וכו'. כבר האריך בעניינם הרמב"ן ז"ל בשער הגמול: וספרו הנעימות והיסורין וכו' הכל ספר כמבואר באורך. ועיין מה שכתב על המדרש הזה הרב ן' סקלאי בספר אור ה' מאמר ד' דרוש ט': ודברתי עמך עד עתה. הכונה שמסמיך דבריו על מה שכאילו אין במקרא זכרון ליעודים הרוחניים כי אמנם מעט מזער הוא אשר היה לפניו לפי רוב שמצאו בדברי חז"ל. ומה שהוסיף בדברי הנביאי' אחרי אמרו במקרא. טעמו אבלי לזווג המלות הללו על אמרו בסמוך דברי החכמים כי את זה לעמת אלה עשה להורות כי דברי החכמים הרבו והעדיפו בענין זה. ודברי הנביאים המעיטו והסתירו: אך אמת הוא כי בדברי הנבואה וכו'. כמאמר קהלת סי' י"ב וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה. ובדברי הנבואה ג"כ לתחיית המתים לעתיד ומכללם העצמות היבשות שביחזקאל למאן דאמר (פ' חלק) אמת היו ולא משל. ובדברי ישעיה יחיו מתיך נבלתי יקומון ומאמר דניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו'. ובפ' הנזכר הרבו להביא ראיות על ככה. וכל אלה עדים נאמנים על השכר הרוחני: ושליחות נביא שמו אליהו. כאמרו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא: כבר שולח בזמן העובר וכו'. ר"ל הוא עצמו אשר שולח בזמן העובר בימי אחאב ישולח להבא שהרי לא מת רק לקחו האלקים בעלותו בסערה השמים (מלכים ב' סימן ב':) כאשר לקח זולתו. הוא חנוך שנאמר עליו ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים: שהוא לא טעם טעם מיתה. הוא אליהו שעודנו עומד חי וקים בגן עדן או יושב הכנוי לחנוך להודיע שהכתוב עליו ויתהלך חנוך וגו' לא כוון בו למיתה כי לא נזכרה בו מיתה כלל כמו שלא נזכרה באליהו: מי שהתנבא וכו'. הוא בלעם: וכבר שאל אחד מהמלכים וכו'. נודע אשר הוא שאול בה עלותו שמואל הנביא על ידי אוב:

ושאלו

והמלה עברית מורכבת · מגיא בן הנם הנזכר במלכים ב׳ כ״ג ובירמיה ז׳ ובמקומות זולתם:

סימן קיו אם כן אין חדוש אחרי תורתכם וכו׳ · ר״ל אין כל חדש אצל האומות ביעודי שאמר כי הכל נכלל בתורתכם: אלא חלקיות וכו׳ · שהם מרחיבים הספור על פרטן יותר מהם:

סימן קיז גם זה איננו חדש וכו׳ · ר״ל גם בזאת לא באות להם להתיחס לבכורה בהודעת פרטי השכר הרוחני כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו שלמים וכן רבים יביעו אומר ויחוו דעת על פרטיו לא הארכו כל · וכבר שב הדבור אל מה שממנו היה ראשית הויכוח על פי הדברים היוצאים מפי המלך עקורים אמרי כעס · כי מבני ישראל היה אור העולם והראיה לכל בעל דת שיש לבורא תורה בארץ · והנה זאת התורה הקודמת מאז לא השלימוה אחרי כן כי כבר היה שלימותה בעצמה מכל הצדדים בזה וכנא:

המלך ההוא אסור בתורתנו רוצה לומר הדרישה אל המתים הוא מורה כי היו העם מאמינים בימי הנביאים כי הנפשות נשארות אחר כלות הגיפות ועל כן היו שואלי׳ המתים ופתיחת תפלתנו שיודעים אותה הנשים והקטנים כל שכן החכמים אלקי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה ואתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה׳ אלקי שאתה הוא רבון כל המעשים ברוך המחזיר נשמות לפגרים מתים · וגן עדן עצמו אשר הרבו בני אדם לזכרו לא לקחו אותו כי אם מן התורה והיא המדרגה אשר הוכנה לאדם ולולי שחטא היה עומד בה לנצח וכן גיהנם הוא מקום ידוע קרוב לירושלם גיא שאין האש נכבית ממנו היו שורפין בו עצמות הטומאה והנבלות ושאר הטומאות והמלה עברית מורכבת:

קיו אמר הכוזרי אם כן אין חדוש אחרי תורתכם אלא חלקיות מדברי גן עדן וגיהנם ותכונתם והכפלת דברים והרבותם:

קיז אמר החבר גם זה איננו חדש כי החכמים הרבו בזה מאד עד שלא תשמע מאומה שלא תמצאנו לחכמים כאשר תבקשנו:

נשלם המאמר הראשון בשם ה׳

המאמר השני

א ואחרי כן היה מענין הכוזרי מה שהוא נודע בספרי כוזר מגלותו סוד חלומו לשר צבאו והיה החלום הנשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה אצל האלקים בהרי הרסאן ולכתם שניהם המלך ושר צבאו אל ההרים ההם אשר במדבר על הים · והיאך הגיעו בלילה אל (אותה המערה) כ"א מערה שהיו שובתין לשם אנשים מהיהודים בכל שבת · והיאך נראו אליהם ונכנסו בתורתם ונמולו במערה ההיא ושבו אל ארצותם ולבם על דת היהודים והיו מסתירים אמונתם עד שיתחכמו כ"א שהתחכמו לגלות סודם מעט מעט לקצת אנשים מסגולתם עד שרבו וגלו מצפונם והתחזקו על שארית הכוזרים והכניסום בתורת היהודים והביאו החכמים והספרים מכל הארצות ולמדו התורה ומה שהיה מהצלחת׳ וגבורת׳ על שונאיה׳ וכבושם הארצות ומה שנגלה להם מהמטמונים ומה שהגיע אליו חילם מן הרבוי עד מאות אלפי׳ עם אהבתם בתורה והכספם אל בית המקדש עד שהקימו תבנית המשכן אשר עשה משה.

ה קמה מלתי במאמר הראשון ושם נכנה סימן כ"ט כי בסימן כו׳ חלקת מחוקק ספון ועליו תסובינה אלומות בדק כל ׳ במלא רוחב המאמר סהוא מקנהו ועד קנהו · ה זאת היא שם וריעתו זחת במפולת יד שאין ה כתוכה כי אם לנו קייב בה וזולתנו וה אלינו מן העמים ו יניעהו מן הטובה וכי התחברות כבודו אלינו היה באמצעות ה הנתכת לנו מפני כו כקראים הסגולה אדם · ומשם ואילך היה דברו יקר מודיע ען פרי עושה פרי למינו פי סדרו סמוכה · ויקנו בו הלקי אמריו איש על לדגליהם עד תום כל אמר ההוא לעבור מספר גר כמבואר שם אגלנו זכ מפירש ושום שכל · זה הנה בה מבטו אל ום זה יסד על תוכאות ו כאמור ואין הוא כושא נפשו גם במאמר השני ה היונה לקראתנו כי ז שהוכח שם התחברות דו ית׳ אלינו באמצעות רה חלה עליו הוכת ור הכבוד הלז איזה בית · ננה לנדרו ואיזה מקום מכוחנו · וענין התורה לקית ועבודותיה ומה שכללה מן השלמות בחכמה בונה ובדעת ובמעלת לשון הקדש אשר בה ניתנה · יאור ענין הכבוד הקדים לתאר במחוגתו תאריו ית׳ י״ב עד כי א׳ שם יגזור אומ׳ כי הכבוד ניצוץ אור אלקי ציל אצל עמו ובארצו ומשיך דברו עד סוף סי׳ כ"ב מעלות ארץ ישראל להתחבר שם הכבוד האלקי אל סגולה באמצעו׳ העבודות התוריו׳ שהם לה כעבוד׳ דם ובאלה התפקדו שבתות ה׳ ומועדיו שקביעותם לוי בכחלת ה׳ · ולהיות עבודת הקרבנות במשכן ה׳ קר גדול שהתחברות הכבוד תלוי בו על כן הראיב

בו הספור מסימן כ"ה עד סוף סימן כ"ח ואחר כך מסימן כ"ט עד סימן ע"א ספר כשה׳ עמו המכונל להתחברות הכבוד האלקי הנוכר וכפרט על ידי סגולת הסגולה שהם הכהנים והחסידים שומרי מצותיו ית׳ חוקיו ומשפטיו · ונכן היה עם ישראל מעשה ידיו להתפאר · ומסי׳ ע"א עד סוף המאמר הורה על שלימות התורה הזאת אשר באמצעות׳ יושלם התחברות הכבוד אלינו כמו שקדם · כי עד סימן פ"ו הורה על שלמותה מצד מה שכללה בה כל דק ועמוק מהחכמות למיניהן · ומן זו והלאה רמז לשלמות תורת חסד · על לשונה השובה שבלשונות :

סימן א ואחרי כן היה מענין הכוזרי וכו׳ · יפה כקשר המאמר הזה עם הקודם כי אחרי הודיעו שם (סימן קט"ו) קלות וקצורות בענין הגר שנלוה אלינו והוא להשלום ביאור סימן כ"ז במא׳ ולכל הנלוה אלינו מן העמים בפרט יגיעהו מן הטובה וכו׳ · כמבוא׳ שמה · משך השבט סופר להגיד לאדם יושרו של מלך אשר מכח הספור ההוא הכולל שרשי הדת האלקית בא לחסות על פי הנאיהם תחת כנפי השכינה · ועם היות שהודיע לו כי לעולם לא יהיה הגר כאזרח · אף גם זאת לא נמנע מלקבל עול מלכות שמים ותורתו באהבה : והיה החלום הנשנה עליו וכו׳ · הפליא חסדו ית׳ עמו להעירו על התכלית ועל הדרכי׳ המביאו׳ אליו כי מור׳ מקום היה לו לבקש בו את המעש׳ הנרצה : אל אותה המער׳ (כ"א אל מערה) אשר היו שובתים וכו׳ · אולי שעת גזרה היתה כסהי׳ דמם שבת פ׳ כמה אשם לא יצא האיש בכלל מסות׳ מ"ט אמ׳ אבא אמ׳ שמואל שלפי שגזירה היו והיו נחבאין במערה ואמרו הנכנס נכנס והיוצא אל יצא וכו׳ · הביאם הרי"ף ז"ל בהלכותיו : וגלו מצפונם והתחזקו · שמאחז

והאלה עברית מורכבת׳ מגיא בין הנם הנזכר במלכים ב׳ כג׳ ובירמיה ז׳ ובמקומות זולתם:

סימן קיו אם כן אין חדוש אחרי תורתכם וכו׳ ר״ל אין כל חדש אבל האומות ביעודי העה״ב כי הכל נכלל בתורתכם: אלא חלקיות וכו׳ שהם מרחיבים הספור על פרטן יותר מכם:

סימן קיז גם זה איננו חדש וכו׳ ר״ל גם בזאת לא נאות להם להתיחס לנבורה בהודעת פרטי השכר הרוחני כי יהודה נכר נאחיו שלכניד ממנו שלמים וכן רבים יביעו אומר ויחוו דעת על פרטיו לא הסרכנו כל׳ ובכר שכ הדבור אל מה שממנו היה ראשית הויכוח על פי הדברים היוצאים מפי המלך עבורים אמרי נעם׳ כי מבני ישראל היה אור העינים והראיה לכל בעל דת שיש לבורא תורה בארץ׳ והנה זאת התורה הקודמת מאז לא השלימום אחרי כן כי כבר היה שלימותם בעצמם מכל הפנים בזה ובכל:

המלך ההוא אסור בתורתנו רוצה הדרישה אל המתים הוא מורה כי היו מאמינים בימי הנביאים כי הנפשות נש אחר כלות הגיפות ועל כן היו שואלי׳ הם ופתיחת תפלתנו שיודעים אותה הג והקטנים כל שכן החכמים אלקי נשמה ש בי טהורה אתה בראתה ואתה יצרתה ו נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כ שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה׳ שאתה הוא רבון כל המעשים ברוך הם נשמות לפגרים מתים׳ וגן עדן עצמו ג הרבו בני אדם לזכרו לא לקחו אותו כי מן התורה והיא המדרגה אשר הוכנה ל ולולי שחטא היה עומד בה לנצח וכן גיו הוא מקום ידוע קרוב לירושלם גיא ה האש נכבערת ממנו היו שורפין בו עצמות הטומאה והנבלות ושאר הטומאות והב עברית מורכבת:

קיו אמר הכוזרי אם כן אין חדוש אחרי תורתכם אלא חלקיות מדברי גן עדן וגיו ותכונתם והכפלת דברים והרבותם:

קיז אמר החבר גם זה איננו חדש כי החכמים הרבו בזה מאד עד שלא תשמע מאומה שלא תמצאנו לחכמים כאשר תבקשנו:

נשלם המאמר הראשון בשם ה׳

המאמר השני

א ואחרי כן היה מענין הכוזרי מה שהוצא נודע בספרי כוזר מגלותו סוד חלומו לשר צבאו והיה החלום הנשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה אצל האלקים בהרי הרסאן ולכתם שניהם המלך ושר צבאו אל ההרים ההם אשר במדבר על הים· והיאך הגיעו בלילה אל (אותה המערה) נ"א מערה שהיו שובתין לשם אנשים מהיהודים בכל שבת· והיאך נראו אליהם ונכנסו בתורתם ונמולו במערה ההיא ושבו אל ארצותם ולבם על דת היהודים· והיו מסתירים אמונתם עד שיתחכמו נ"א שהתחכמו לגלות סודם מעט מעט לקצת אנשים מסגולתם עד שרבו וגלו מצפונם והתחזקו על שארית הכוזרים והכניסום בתורת היהודים והביאו החכמים והספרים מכל הארצות ולמדו התורה ומה שהיה מהצלחת' וגבורת' על שונאיה' וכבושם הארצות ומה שנגלה להם מהמטמונים ומה שהגיע אליו חילם מן הרבוי עד מאות אלפי' עם אהבתם בתורה והכספם אל בית המקדש עד שהקימו תבנית המשכן אשר עשה משה

הנה קמה מלתי במאמר הראשון ושם נכנה סימן כ"ט כי בסימן כ"ז חלקת מחוקק ספון ועליו תסוביבה אלומות נדק כל הסדור במלא רוחב המאמר הסוא מקנהו ועד קנהו·

כי הנה זאת היתה שם ודיעתו בכת אחת במפולת יד שאין הסורה כתובה כי אם לנו ושאין חייב בה זולתנו ושהכלוה אלינו מן העמים בפרט יגיעהו מן הטובה וכו' וכי התחברות כבודו ית' אלינו היה באמצעות התורה הנתנת לנו מפני היותנו נקראים הסגולה מבני אדם· ומשם ואילך היו היה דברו יקר מוריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו על פי סדרו הסמוך· ויקנו ויסעו חלקי אמריו איש על ידו לדגליהם עד תום כל המאמר ההוא לעבור משער לשער כמבואר שם אגלנו בכתב מפורש ושום שכל· ועתה הנה בה מבטו אל מקום זה יסד על תוצאות סדרו כאמור ושיו הוא כושא את נפשו גם במאמר השני הלזה היוצא לקראתנו כי למה שהוכח שם התחברות כבודו ית' אלינו באמצעות התורה הלה עליו הובת ביאור הכבוד הלז איזה בית אשר נכנה לנדרו ואיזה מקום מכוחתו· וענין התורה האלקית ועבודותיה ומה שכללה מן השלמות בחכמה בתבונה ובדעת ובמעלת לשון הקדש אשר בה ניתנה· ולביאור ענין הכבוד הקדים לתאר כמחונתו תאריו ית' מסי' ב' עד סי' ח' שם יגזור אומ' כי הכבוד כיכון אור אלקי מועיל אצל עמו ובארצו ומשיך דברו עד סוף סי' כ"ד על מעלות ארץ ישראל להתחבר שם הכבוד האלקי אל עם סגולה באמצעו' העבודות התוריו' שהם לה בענוד' לבדם ובאלה התפקדו שבתות ה' ומועדיו שקביעותם תלוי בכחלת ה'· ולהיות עבודת הקרבנות במשכן ה' עקר גדול שהתחברות הכבוד תלוי בו על כן הרחיב בו הספור מסימן כ"ה עד סוף סימן כ"ח ואחר כך מסימן כ"ט עד סימן ע"ח ספר בשבח עמו המסוגל להתחברות הכבוד האלקי הנזכר ובפרט על ידי סגולת הסגולה שהם הנביאים והחסידים שומרי מצותיו ית' חוקיו ומשפטיו· ונכון היה עם ישראל מעשה ידיו להתפאר· ומסי' ע"ח עד סוף המאמר הורה על שלימות התורה הזאת אשר באמצעות' יושלם התחברות הכבוד אלינו כמו שקדם· כי עד סימן ס"ו הורה על שלמותה מצד מה שנכלל בה כל דק ועמוק מהחכמות למיניהן· ומן זו והלאה רמז לשלמות תורה חסד· על לשונה הקשובה שבלשונות:

סימן א ואחרי כן היה מענין הכוזרי וכו'· יפה נקשר המאמר הזה עם הקודם כי אחרי הודיעו שם (סימן קט"ו) קלות וקמורות בענין הגר שכלוה אלינו והוא לתשלום ביאור סימן כ"ז בא"מ' ולכל הכלוה אלינו מן העמים בפרט יגיעהו מן הטובה וכו'· כמבוא' שמה· משך בשבט סופר להגיד לאדם יושרו של מלך אשר מכח הספור ההוא הכולל שרשי הדת האלקית בא לחסות על פי קנאיהם תחת כנפי השכינה· ועם היות שהודיע לו כי לעולם לא יהיה הגר כאזרח· אף גם זאת לא נמנע מלקבל עול מלכות שמים ותורתו כאסכם: והיה החלום הנשנה עליו וכו'· הפליא חסדו ית' עמו להעירו על התכלית ועל הדרכי' המביאו' אליו כי מור' מקום היה לו לבקש בו את המעש' הנרצה: אל אותה המער' (נ"א אל מנרה) אשר היו שובתים וכו'· אולי שעת גזרה היתה כההי' דמס' שבת פ' במה אשה לא יצא האיש בסנדל מסומ' מ"ט תנו' תנא את' שמואל שילפי הגזירה היו והיו נחבאין במערה ואמרו הנכנס נכנס והיוצא אל יצא וכו'· הביאם הרי"ף ז"ל בהלכותיו: וגלו מצפונם והתחזקו· שאמאו

והיו מכבדים אזרחי ישראל ומתברכים בהם כאשר נזכר בספריהם וכאשר למד המלך התורה וספרי הנביאים לקח החבר ההוא לרב והיה שואל אותו שאלות עבריות ותחלה מה ששאל אותו על השמות והמדות המיוחסות אל הבורא יתברך ומה שנראה בקצתם מן ההגשמה עם הרחקת הדבר ההוא אצל השכל וכן מרחקת אותו התורה בביאור:

ב אמר החבר שמות הבורא כולם חוץ מהמפורש הם מדות

שבשני חיל ידיהם לפרסם דתם לעין כל לא ייראו ולא יחתו · וככן נלחמו עם שאריתם ושתחזקו עליהם: והיו מכבדים אזרחי ישראל וכו' · כי כן יסד החבר בהודיעו למלך במא' הקודם סימן קט"ו וקודם לו סימן כ"ז שלא ישתוה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח וכו' · וכי תכלית ענייננו שיקבלו שם וכו': וכאשר למד המלך תורה וכו' · לפי הנראה לא רצה להטריחו שילמדהו ספר · בראשית ענייננו כי היה החבר חכם גדול מופלא בדורו · ולא רצה להשתמש בכלי קדש עד היותו מלומ' במלחמתה של תורה שיהיה ראוי למסור לו חכמה בראשי פרקים וכפם המלמד לא תקון בו: ותחלת מה ששאל אותו על השמות והמדות וכו' · זו היא הדרך הישרה שהורה עליה בראשון סימן כ"ג וכ"ד באמ' ואם ישאלך השואל עליו במה תתאר אותו · והיתה התשובה על זה בתארים אשר התבררו אצלי ואחבר אליהם אשר היו ספק אצלי והתבררו באלה האחרונים · ועתה כשהתברר למלך כי ה' אלקי ישראל הוציא את עמו ממצרים ונתן להם תורה עם מה שנלוה לזה מן המופתים והם דברים מתבררים מן הקבלה שהיא במראה העין כמוכו' שם סוף סימן כ"ה שאחר זה ימשך ג"כ היותנו מתארים אותו בתארי' אחרים כמדובר' · ספקה נפשו בידיעת התארים ההם על איזה אופן יצדקו בו ית' · וזה אמנם יעלה בכאן באופן כולל אך השלמת ביאורו תהיה ברביעי אחר בקשת המלך בסוף השלישי להוסיף לו ביאור בשמות האלקים ית' וירחיב לו בענין מעט בעזרת אלקים · ועין בעין תראה בפסקא הנמשכת כי לא ביאר מן השמות זולתי הכנויים כרחום וחנון וכיוצא · כי מה שזכר אל חי ואלקים חיים לא היה בבחינת שם אל ואלקים רק בבחינת חי וחיים · וכן גם זכרון שם אל שדי בתוך הבאים אגב גררא כהוראת אמרו ואפשר שזה רצה באמרו וארא אל אברהם וגו' · אולם כוונת החבר לבאר כאן ענין הכנויים לבד אשר הוצרך אליהם לעת עתה להשלמת המכוון כי בזאת יבא אל ביאור ענין הכבוד שהוא כינוי לאור אלקי מועיל אצל עמו ובארנו כמו שזכרנו בפתיחת הספר ובהבנת החלוקה אשר המכתי

לך לבתחיה בראש זה המאמר · והנה עדין עת הזמיר לא הגיע בביאור ענין השמות האלקיים כשם יו"ד ה"א ואלקים וזולתם עד השלימו הוראת הדבוק האלקי וכרופו לאומה הזאת שעליה נקרא שמו ה' במדת אחוות שלו עם כל הנלוה לזה על ביאור כל משפטיו · וכל זה לא ישלם עד תום המאמר השלישי ואז תתגלגל שאלת המלך לשאלת מה שחסר בכאן והחבר פי מלך ישמור בראש המאמר הרביעי המתוקן לכך וכמו שכתבנו ביאורנו שמה · ואמר השמות והמדות וכו' · כמבדיל בין שמות למדות ובלתי מבדיל בין שם העצם לזולתו מן השמות כי כלם נסקרים לפניו בסקירה אחת · אמנם החבר יוכיחהו בשקים אלו מידי דפיו בתשובתו הנמשכ': וכן מרחקת אותו התורה בביאור · כמו שאמר בראשון סימן כ"ט הלילה לאל מן השקר וכו' · ותחלת עשרת הדברים הוא הצווי שנאמין באלקים והשני האזהרה מעבוד לאלקים אחרים ומעשות פסל ותמונה · וכללו של דבר מהגשמות · ע"כ ·

סימן ב שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות וכו' · לפי ששאל הכוזרי בקודמת על השמות · ולא הבדיל בין קדש לקדש הקדשים ויבדל בין שמות למדות כמו שזכרנו דקדק עליו החבר לתקן עוות לשונו במה שהודיעו כי הן הן שמותיו הן הן מדותיו כי השמות מורים על המדות חוץ מהשם המפורש כי הוא מאד נעלה על כל השמות ובלתי מורה על תאריו ומדות כלל ועקר · וכאמרו ברביעי סי' א' והדיקות והמעלה היתירה אינה כי אם בשם הנכבד יו"ד ה"א וא"ו ה"א ית' הוא שם נודע רמוז אליו במדו וכו' · ולשון מדות בחוקו ית' יובן על דרך מאמר המורה פ' כ"ד מהראשון וז"ל הדרכי' אשר בקש ידיעת (ר"ל מרע"ה) והודיעו אותם הם הפעולות הבאות ממנו ית' והחכמים יקראום מדות ויאמרו י"ג מדות · וזה השם נופל בשמוש' על מדות האדם ד' מדות בהולכי בית המדרש ד' מדות בנותני צדקה · וזה הרבה · והענין בזה אינו שהוא בעל מדות אבל פועל פעולות דומות לפעולות הבאות מאתנו ממדות ר"ל מתכונות נפשיות לא שהוא ית' בעל תכונות נפשיות · ע"כ · ומא' הוראת מלה זו לא הנומנם

כל

בל כך אל המכר: כי הנה היא כמתקת והולכת אל
הוראות אחרות כמו שיתבאר מן הענייניס שהם מדות
יכשא עליהם באיברי חלוקתו · ואולם מה שאמר באמרו
מדות ותכונות טפליות · זו היא שימת עין שאשימה
עיני עליו מתוך ספקות יגורו עלי עזים למקנה הסימן
הזה ועד קנהו · כי הנה ירוד ירד בתחלה לחלוק
שמו הכור (חוץ מהמפורש) לשתי · וכן מדות ותכונות
טפליות · שהרי אין טפליות מורה על חלק בפני עצמו
כי לחסרון הוא לא יוכל להמנות · ובסמוך החליף הטעם
באמרו וכללו של דבר כי המדות מתחלקות (זולתי השם
המפורש ית') לג' חלקים שתהיינה מעשיות · או
טפליות · או שולליות · והנה מתפכת זרים אני רואה
בכאן · הא' כי אחרי אמרו למעלה שמות הבורא כלם
חוץ מהמפורש הם מדות וכו' · והודיענו בזה שאין שם
המפורש בכלל המדות · למה חזר עתה להוציא מן הכלל
מה שלא היה בכללו · באמרו כי המדות מתחלקו' זולתי
וכו' · והב' כי שם הבדיל בין טפליות למדות כי זה לעמ'
זה הושמו בחלוקה · וזאת הפעם שם מעצמיו לזאת
יקרא מדה כי בכלל המדות לוקחה זאת · ועוד גם
שלישית מאס הרחיק בראשונה המדות מהמפורש · איך
ישוב אחר כך לחברם גם יחד באמ' אבל המדות הנלויי'
בשם המפורש ית' הם הבירות מבלי מנועים טבעיי' וכו' ·
ועל ארבעה לא אשיבנה אם כה יאמר בראשונה כי
שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות וכו' · וגם
אחרי כן באמ' כי המדות מתחלקו' זולתי השם המפורש
ית' לג' חלקים וכו' כמדובר · שהרי למראית העין לא
נמלט א' משמותיו זולתי המפורש ית' מהיותו בכלל בשם
מדה · למה יאמר אחר כך בסוף הבבא כי חכם לבב
איננה מדה · וחמישיתו אוסיף עליו כי מן הטעם עצמו
אשר יאמר בחכם לבב שאיננה מדה מפני היותו ית' עצם
החכמה · נאמר גם כן באמיץ כח ואי כי במספר המדות
לא יבואו להיותו ית' עצם הכח והחיו' ובמה יודע איפוא
היכר הבדל בין זה לזה · אלו קשרים שאנו חייבים על
היתרן כמו שנתחייבנו על קשרן למען תהיה תורת ה'
בפיך תמימה משיבת נפש מטוהרה מן הספקות · ואולם
להישיר לפניך דרך גלגוליהם של דברים עד שיבואו
לכלל ישוב אשתדל לערוך ערך חלוקה כוללת אשר
לאורה תהיה כופה ומביע מסוף שבעלם בסימן הזה ועד
סופו · ואמרתי אני אל לבי כי מעשה חרש פתוחי חותם
יפתח החבר החלוקה הזאת על שמות אלקי ישר' · וכה
תעשה לה לתארה · כל אשר יקרא האדם אל הבורא ית'
שמו' אשר קנהו יגיע לעצמותו ית' · וקנהו בלתי מגיע
אליו · ושהגיע לעצמותו · אם שיורה על עצמותו ממש
באורח מישור · והוא שמו המפורש אשר יאמר עליו כי
הוא זה · או שיורה על שלמות שבו · וממה שידענו שכי
כל המיוחס אליו ית' הוא בלתי נעדר מעצמותו · הרי
זה שם שמים שסופו להתקיים בעצמותו ית' ממש · אלא
שהשם המפורש רומז לעצמותו בקו ישר כשם העצם של
ראובן המורה עליו ורומז אליו ביחוד · וכמאמר החבר
ברביעי כ"ה · והשם המורה על שלמות ישוב באופן אם
אל הוראת עצמותו כשם חכם המורה אצלנו על שלמות
החכמה כי להיות דבר שכלי ראוי ליחסה אליו ית' בעצם
וראשונה · ולהפלגת פשיטותו ראוי שנאמר בענייננו כי
הוא עצם החכמה · ואין החכמה מדה לו · אולם הבלתי
מגיע לעצמותו אם שיהיה שולליי כמו חי ואחד וכו' ·
שהוראת השמות ההם אצל בני דורו של החבר היתה על
דברים בלתי מורים על שלמות ראוי בחקו ית' וכמו
שנתכוון מתוך דבריו או שיהיה חיוביי וזה אם נלקחו
מצד הנמשך אלינו מאתו ית' · או מצד מה שימשך אליו
מאתנו · ואולם הנמשך מאתו אלינו אם שיהיה למעלה
מן הטבע מבלי היות לו התלות בו כלל ואלו הן המדות
הנלויות בשם המפורש הדבקות אל עצם כבודו מבלי
מנועים טבעיים כמו יוצר אור ובורא וכו' · או שיהיה
במינועים טבעיים · ואלו הן המדות שבלתי דבקות של
עצם כבודו כמוריש ומעשיר וכו' · ומכללם אמיץ כח
המורה אצל בני דורו על פעולת יכלתו ית' להציל גם
עני מחזק ממנו · וכבר הורה המורה בראשון פ' נ"ג כי
היכולת איננו כמנא לבורא בבחינת עצמו לפי שהוא לא
יוכל על עצמו · רק הוא תאר בבחינת יחס בינו ובין
ברואיו · ע"כ · אך הנמשך אליו מאתנו הוא הרוממו אשר
נרוממהו ונברכהו ונקדישהו וכו' · שינשאו לעמתם
שמותיו ית' אשר נשא על שפתינו לאמר רם ונשא ברוך
ומבורך קדוש וכו' · ויוכללו כאן כל התארים שיאשיים
המצטרפי' אשר בהם ישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא
שמו ית' אצלנו · והוא מין התארים שכתב המורה בראשון
פ' נ"ב היותו הראוי שבתארים אשר צריך שיקלו בתאר
הבורא בו לפי שלא יחייב שנוי בעצמו ית' בהשתנות
המיוחסים עם היות שאין יחס לפי האמת בינו ית' ובין
ברואיו · עד כאן הפשטנו את עולת החלוקה הזאת
ונתחנו אותה לנתחיה והיא מחלוקת שהיא לשם שמים
וסופה להתקיים מתוך דברי החבר עצמו כמו שיתבאר ·
והיו הדברים האלה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך
כי בחוזק יד יוציאך ממכור ספקות אשר העירותי ·
תדע זה ותשכל מן מוצא דברינו בביאור הפרטים:
שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות ותכונות
טפליות וכו' · ר"ל כי שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש

ותכונות טפליות נלקחות מהפעליות הברואים לו כפי גזרותיו ומעשיו נקרא רחום כשהו' מתקן ענין מי שהיו בני אדם מרחמי' עליו לרוע עניניו מיחסים אל הבורא הרחמים והחנינה ואמתחם אצלינו חלישות הנפש והמיית הטבע · ואין זה ראוי לו יתברך אבל אמנם הוא שופט צדק גוזר בריש אדם אחד ועושר אדם אחר מבלי שישתנה בעצמותו ולא ירחם על אח' ולא יכעוס על אחר ואנחנו רואים כזה בשופטי בני אדם כששואלין אותם בדינין ודנין במה שמחייבת התורה ויהיו אנשים זוכים בדין ואחרים חייבי' והכל תלוי מניב השופט ודינו בלי השתנות בו שינוי · וכן השם פעם יקרא אל רחום וחנון ופעם יקרא אל קנוא ונוקם והוא ית' איננו משתנה

עד עצמותו שהם מורים על מדות · ותכוניות טפליות · ובאמ' הנה מדות רמז אל המדות התלויו' בשם המפורש אשר יזכיר אח"כ כי הן הן מדותיו באמת דבקות אל עצם כבודו נמשכות ממנו מבלי מניעים טבעיים · ובאמרו תכוניות טפליות רמז אל יתר התארים הטפלי' והסמוכים אליו ית' אשר להם התלות ודמיון בברואים בחיוב או בשלילה כמו שיבאר בסמוך בחלוקתו המשולשת · ועם היותן כללות שם בשם מדות · זכרם הנה בשם תכוניות טפליות · בערך אל המדות התלויות בשם ה המפורש לשום הבדל ניכר בין מדות למדות · ותכוניות מלשון תכונה · שענינו דמות ותאר או דוגמ' ודמיון · וטפליות ר"ל נסמכות אליו מלשון כל שהוא עקר ושמו טפלה · ואולם לא הוכרך שם לזה כי לא העריך ערכ' אבל המדות התלויות בשם המפורש כמו שיתבאר · וראוי או להקרא גם הן בשמם מדות אף על פי שבעצם ובראשונה יאות שם זה לנתלות בשם המפורש · ובאמרו בסמוך אחרי השלימו ענין חלוקתו המשולשת אשר עשה בתכוניות הטפליות · וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו וכו' · ולמראה עיני נראים אכן לומר כי בהוציאו מן הכלל השם המפורש לבלתי היותו מורה על מדה כי היתה הוראתו מיוחדת על עצמותו ית' לבד · הרי הוא כאילו הוציא ג"כ מן הכלל כל שלמות עצמי בלתי נבדל מעצמותו כשם שהמורה אבלו בסוף הבבא על היותו ית' עצם החכמה · ונזכר שם כי החכמה איננה מדה לו והם אלו שני איברי חלוקתנו הראשונים הכוללים בבבת עין עצמותו ית': נלקחות מהפעליות הברואים לו וכו' · רוצה לומר שנלקחו לו התכוניות טפליות שזכר מהפעליות שברואים וקראו בשמותיו על אדמות כפי גזרותיו ומעשיו וכו' · ורצה בגזרותיו מה שגוזר לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · ומעשיו · ר"ל מה שנמשך ממנו תמיד להשביע לכל חי רצון ברחמיו על כל מעשיו · ואין כונתו לומר שהתכוניות הטפליות נלקחות כלן מהפעליות הברואים וכו' · שהרי מהם יפרד והיה

לג' ראשים · כמו שמבואר והולך · רק זה החלו בחלק הראשון מהחלוקה ההיא המשולשת אשר יבא תשלומם בסמוך באמרו וכללו של דבר וכו' · והנה ממשל משלים הוא בשם רחום אשר נפל גורלו בחלק הראשון מחלוק' התכוניות · ודבריו כאן עולים כהוגן אח' עם מאמר המורה בראשון פרק נ"ד וז"ל וכל אשר הושגה פעולה מפעולותיו יתואר הוא ית' בתאר אשר יבא ממנו הפעל ההוא · ויקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא · והמשל בו כי כשהושגה דקות הנהגתו בהויות עובר בעלי חיים והמציא כחות בו ובמי שיגדלהו אחר לדתו שימנעוהו מן המות ומן האבדון וישמרוהו מכל היזק ויועילוהו בשמושיו ההכרחיים · וכיוצא בפעולה הזאת ממנו לא תבוא אלא אחר הפעלות והמיית רחמים והוא ענין הרחמנות כאמר עליו ית' רחום כמו שאמר כרחם אב על בנים ואמר וחמלתי עליכם כאשר יחמול איש על בנו לא שהוא ית' יתפעל ויכמרו רחמיו אך כפעל שהוא אשר יבא מן האב על בן אשר הוא נמשך לחמלה ורחמנות והפעלות גמורה · יבא ממנו ית' בחק חסידיו לא להפעלות ולא לשנוי · וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא זה בלשוננו חנינה · כמ"ש חנונו אותם אשר חנן אלקים כי חנני אלקים וזה הרבה · והוא יתברך ימציא וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו ולהנהיגו · לזה נקרא חנון וכו' · עכ"ל מדבריו שם המתייחסים מאד אל מה שאנחנו עליו : ואין זה וכו' · גם שם יד המורה תקחנו על כיוצא בזה באמרו וצריך למנהיג המדינה כשיהיה נביא שידמה באלו התארים ויבאו ממנו אלו הפעולות כשיעור וכפי הדין לא לרדיפת הפעלות לבד וכו' · עד אמרו עד שיהיה כשריפת אש · והוא בלתי כועס ולא קוצף עליו ולא מואס בו אבל כפי מה שיראהו מהתחייבו בו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן התועלת העצומה בעם רב וכו' · עכ"ל : וכללו של דבר כי המדות מתחלקות וכו' · הן הן התכוניות הטפליות שזכר למעלה כי נשתנה שמם מן הטעם שאמור · והשלים כאן לכלול ענינם בחלוקה הזאת המשולשת ·

במדה אל מדה · וכללו של דבר כי המדות מתחלקות זולתי השם המפורש יתב לשלשה חלקים שתהיינה מעשיות או טפליות או שולליות · והמעשיות נלקחות מהמעשים הבאים ממנו באמצעיים טבעיים כמו מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם רחום וחנון קנוא ונוקם גבור נדיב והדומים להם · והטפליות כמו ברוך ומבורך מהולל קדוש רם ונשא נלקחות מרוממות המדברים לו ואלה אם הם רבות אינם מחייבות לו רבוי ולא מציאות אותו מאחדות · אבל השולליות כמו חי ואחד וראשון ואחרון כופר עליו באלה כדי לשלול ממנו הפכם לא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם כי אין אנחנו מבינים חיים כי אם בהרגשה ותנועה וכבר התעלה מהם · ואנחנו אומרים עליו שהוא חי לשלול ממנו תאר המות מפני שמחשבת הלב קודמת כי מי שאינו חי הוא מת ולא יתחייב זה אצל השכל אך כבר תשלול מהזמן דרך משל החיו'

משולשת · ובאמרו זולתי השם המפורש ית' לא על המפורש עצמו כוון · שהרי אינו מדה כמו שקדם · ומפני זה לא הוצרך להוציאו מכלל המדות הנחלקות · רק עניינו על המדות התלויו' בשם המפורש אשר נזכר אחרי כן להלכה · ודבר הלמד מענייננו הוא כי באמ' המדות המתחלקות זולתי השם המפורש · כאילו אמר זולתי מדות השם המפורש · וכבר ידעת אזהרת ה הפילוסוף שראוי בכל דבר להבינו כפי ענין הספור שנסמך אליו · ראה קרא בשם טפליות חלק אחד מן המדות הטפליות · כי כן הורגלו בכתובים קריאת שם החלק בשם הכל · כי הנה במאמ' הכתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ · כלל שם ארץ ארבעת היסודות · אחרי כן ויקרא אלקים ליבשה ארץ בקרא החלק בשם הכל : והמעשיות וכו' · הם תארי הפעולות שראוי לתאר בהם הבורא יתברך כמו שכתב המורה בראשון פ' נ"ב : נלקחות מרוממות המדברי' לו · באמרו הללו ברוך ומבור' מהולל וכו' נלקחות לו ממה שימשך אליו יתברך מצד המדברים לרוממו ולהדר שמו בקדש הלולים · כי מהיותנו מברכים אותו בדברינו נקרא ברוך ומבורך · ומהיותנו מהללים אותו · נקרא מהולל : וכן כל התארים היחסיים קדוש רם ונשא ודומיהם וכלם נקראו טפליות ביחוד · להיותן מדות ותארים נטפלים ונסמכים אליו בארשת שפתינו ממה שנמשך אליו מאתנו ע"ש הצרוף כאמור · ואפשר נ"כ לחבר מלת לו אל מלת הדברים הסמוכה שמדברים לו דברי שבח ותהלה או אל רוממות המדברים והכונה אל הרוממות שמייחסים לו המדברים והכל הולך אל מקום אחד · ולכך תשית למה שרמז כאן אל ענייני השבחים הכוללים בקדיש וברכו וקדושה : ואלה אם הם רבות אינם מחייבות לו וכו' · באמ' אלה רמז אל המעשיות והטפליו' גם יחד · ולא המתין לומר זה אחר השולליות

להיותן בלי ספק בלתי מחייבות רבוי · כי השוללים לא ידברו גבוהה גבוהה לשום אבן על אבן תאר על תאר · רק יצא עתק מפיהם להעתיק התארי' ולהפשיטם מעל המתואר · ואיך יוכלו לחייב בו רבוי · אמנם בשני החלקי' המחייבי' צורך גדול היה להודיע כי עם היותן רבות לא יחייבו רבוי במתואר על כן השמה הודעה זאת אצלם · ואף גם זאת לא נמנע מלהזכיר זה אחר שלשתם באמרו וכל המדות האלה אינם דבקות בעצם כבודו ולא מתרבה בהם : אבל השולליו' וכו' · כבר האריך המורה במאמרי השלילה פרק נ"ח לך בא אל הסוכן הזה כי תמצא שם דברים מתיחסים מאד אל הנדון : על הדרך שאנחנו מבינים מהם וכו' · בזה העלה ארוכה ומרפא למה שיסופק עליו מפני מה לא יסופר עליו יתבר' בשם חי בבחינת היותו עצם החיות · וכמו שעשה בסוף הסימן בשם חכמה · וכמו שהושוה ענינם גם כן אצל המורה בראשון פ' נ"ג · והיה טעמו של חבר כי לעולם יהיה הדבור מתייחס להרגל לשון בני אדם שבלשונו הדור · והנה בדורו היה ענין החיים מובן בהרגשה ותנועה אשר הוא ית' נתעלה מהם · וא"ד אע"כ באמר שהוא עצם החיות · ולהורות כתוך בלבבו שאם היינו מבינים בשם חיות כדרך שאמרו גדולי החכמים כי מדרגת כל דבר בחיים כמדרגתו בהשגה · אין ספק כי הוא ית' הנעלה על כל מדרגות השכל יקרא באמת אלקים חיים · וכמו שכתב רלב"ג בחמישי מספר מלחמותיו ח"ג פרק י"ב · וזה רצה באמרו אחר כך ואם יאמר חיים לא כחיותנו הוא כונתנו כי לא השגנו אנחנו מעולם חיים כי אם חיינו וכו' · ובכן יתיישב מה שאמר בחמישי סוף סימן י"ט והוא ית' חי בחיות עצמותו לא קנויה וכן יכול ביכלתו וחפץ בחפצו וכו : ולא יתחייב זה אצל השכל וכו' · זהו ההבדל בין מה שיסופר דרך שלילה למה שיסופר דרך

העדר

ולא יחוייב שיהיה מת אחר שאין מדרכו קבול
החיים והמות כמו שלא יתחוייב ממאמרך
שהאבן איננה חכמה שתספר עליה שהיא
כסילה וכאשר האבן פחותה משתקבל החכמ'
והכסילות כן העצם האלקי יתברך מרומם
מלקבל החיים והמות כאשר איננו מקבל
האור והחשך אבל אם ישאל השואל אותנו
הישנו העצם ההוא אור או חשך היינו אומרי'
על דרך העברה אור מיראתנו שיקדים
למחשבה שמה שאינו אור הוא חשך אבל עד
האמת יש לנו לומר שאין מקבל האור והחשך
אלא הגופות הטבעיות והעצם האלקי איננו
גוף על כן לא יסופר באור אלא על דרך דמיון
או לשלול ממנו המדה הפחותה וכן לא
יקבל החיים והמות אלא הגופות הטבעיות
והעצם האלקי מרומם ונעלה מהם ואם
יאמ' חיים לא כחיותנו הוא כונתנו כי לא הבננו
אנחנו מעולם חיים כי אם חיינו וכאלו אנו
אומרים לא נדע מה הוא ומה שאומר אל
חי ואלקים חיים הוא מדה כנגד מדת
האלילים שהם אלהים מתים לא יהיה מהם

מפני כי כשיסופר על האבן שהיא מסוללת הראות
או שאינה רואה לא יתחייב מפני זה היותה עורת כי
דרך השלילה בלתי מורה על נושא מוכן לזה ולזה
בדרך ההעדר · רק הוא שולל הראות ממנה עם היות
שאין מדרכה קבול הראות
והעורון · וזו היא כונת
אמרו עינים להם ולא יראו
אזנים להם ולא ישמעו וגו'
להורות כי אין להרחיק
ענין אלו התארים מהם רק
דרך שלילה הואיל ואין להם
הכנה אל נושא קבולם:
אלא על דמיון וכו' · ענין
הדמיון כי כיתרון האור
מן החשך שזה קנין וזה
העדר · יש יתרון למציאותו
ית' על מציאות זולתו כי
כלם כאין נגדו · ודאוי
להסתכל בשם אור איזה בית
אשר ככה לו בין איברי
החלוקה הנז' כשיורה על
דרך דמיון · כי בלי ספק
אינו נכלל בשוללות · שהרי
הוא עצמו מבדיל בינותם
באמרו אלא על דמיון או
לשלול וכו' · גם במעשיות
איננו שהרי הם תלוים
במעשים באים ממנו: ואין
ענין האור תלוי במעש' לפי
מה שזכרנו · ואולי כי מקום
מכוונתו יהיה בטפליות שגם הם לפי הנר' מיוחסות אליו
ית' ע"ד דמיון ויחס בהצטרף אל יתר הנמצאות אשר לפי
ערכו בחשכה יתהלכו · או יהיה ענין הדמיון כי כמו
שהאור פועל בשוי ותועלותיו כגלוי ומפורסמו' כן בהגיע
לנו מאתו ית' הצלח' וכבוד נקראהו בשם אור כמאמ' דוד
ה' אורי וישעי וגו' ולפי זה יהיה נכלל בחלק שמעשיות ·
או נאמר כי אין זה מכלל שמותיו ותאריו ית' הואיל ואין
ענייננו כי אם דרך דמיון בעלמא: ואם יאמר חיי' לא
כחיותנו וכו' · דוגמת זה כתב המורה בראשון פ' נ"ז:
ומה שאו' אל חי ואלקים חיים וכו' · הים ביאורו עד הנה
כי אמרנו עליו שהוא חי הכונה לשלול ממנו תאר המות·
או שיאמ' עליו חיים לא כחיותנו · ועתה הוסיף לבאר כי
לא הוצרכנו לכל זה אבל אמרו אל חי ואלקים חיים ·

כי חי וקיים הלא הם הבדל לאל ואלקים להבדיל
בין קדש לחול כנגד מדת אלקי העכו"ם · שנקראים
גם הם אלקים · ועליהם אמר ישעיה סימן כ"ו מתים
בל יחיו רפאים בל יקומו לפירוש רד"ק · והמיתה בהם
ענייני' שלא יהיה מהם מעש'
לא מיתה ממש · ואת קולו
שמענו מתוך דברי ראב"ע פ'
ואתחנן על פסוק כי מי כל
בשר אשר שמע קול אלקים
חיים · וז"ל וטעם חיים על
דעתי להפריש בין אלקי' ובין
הנבא כי לא יתנועע הוא
מעצמו עכ"ל · ועל זה פירש
רד"ק מה שאמר (הושע סי'
ב') והיה במקום אשר יאמר
להם לא עמי אתם יאמ' להם
בני אל חי שטעם בני אל חי
כי בזמן הקודם עושי' עצמם
בנים לאלקים אחרי' שאינם
חיים · ואפי' החיים שבהם
שהם המזלות אינם חיים של
בעילת המחיה אותם ·
אבל הוא ית' חי מבלי סבה
ועלה · עכ"ל · והוא דבר
המשורר באמרו (סי' מ"ב)
צמאה נפשי לאלקים לאל חי
וכמו שביאר שם הרד"ק ·
ובשמות רבה פ"ה אמר ר' לוי
משל וכו' · כך אמרו משה
ואהרן לפרעה שוטה דרכן
של מתים להמצא בין החיים שמא החיים אצל המתי' ·
אלקינו חי הוא אלו שאתה אומר מתים הם אבל אלקינו
הוא אלקי' חיים ומלך עולם עכ"ל · אולם כשנסמך חיות
אצל השם המפורש כאמרו חי ה' לא היה ענייננו להבדיל
בינו לבין אלקי העמים הבלתי נכללים בשם ההוא כלל:
ואז הוצרכנו לבאר בו תאר חי לשלול ממנו תאר המות ·
או עם תוספת לא כחיותנו כמו שקדם · ושא נא עיניך
וראה מלכים ב' י"ח וישעיה ל"ז ששם עלה אשור שבט אפו
ית' ולחזקיהו ע"י רב שקה כדברים האלה דבר שהצלו
הצילו אלקי הגוים איש את ארצו מיד מלך אשור איה
אלקי חמת וארפד איה אלקי ספרוים וגו' · מי בכל אלקי
הארצו' אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלם
מידי · אז שלח חזקיהו אל ישעיהו לאמר לו יום צרה

ותוכחה

מעשה · ועל הדרך הזה נאמר אחד לשלול ממנו הרבוי לא לקיים לו האחדות המובנת אצלנו כי האחד אצלנו מה שנדבקו חלקיו זה בזה והתדמו כאשר תאמר (עצם אחד ויד אחד) כ"א וגיד אחד ואויר אחד. ומים אחדים ותאמר בזמן על דרך הדמיון בגוף המתדבק יום אחד ושנה אחת · והעצם האלקי מרומם מהדביקה והפרידה ונאמר אחד לשלול הרבוי וכן ראשון לשלול ההתאחרות לא לקיים לו ההתחלה וכן אחרון לשלול ממנו הכליון לא לקיים לו התכלה וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו ולא

ותוכחה וכלמה היו' הזה וגו' · אולי ישמע ה' אלקיך את כל דברי רבשקה אשר שלחו מלך אשור אדוניו לחרף אלקים חי וגו' · אחר כך התפלל חזקיהו ויאמר הטה ה' אזנך וגו' · ושמע את דברי סנחריב אשר שלחו לחרף אלקים חי אמנם ה' החריבו מלכי אשור וגו' · ונתנו את אלקיהם באש כי לא אלקים המה וגו' · ועתה וגו' · כי אתה ה' אלקים לבדך · והנה משם תובאות מאמר החבר כי ש' חי מדה כנגד מדת השלילי וכו' כמו שהיו תנאותיו למדת אלקים חיים · מענין הפלשתי עם דוד ע"ה שמואל א' י"ז שם כתוב ויאמ' הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל וגו' והנה איש הבינים עולה גלית הפלשתי שמו מגת ממערכות פלשתים וידבר כדברים האלה וישמע דוד וגו' · ויאמר דוד וגו' כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקי חיים וגו' · והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכות אלקים חיים וגו' · הרי כי זכר מערכות אלקים חיים כנגד מערכו פלשתי' שהיו מערכות אלקים מתים · ודברי החבר אמת צדקו יחדו : ועל הדרך הזה נאמר אחד וכו' · לפי מה שכתב המורה בראשון פ' נ"ז לא יאות אליו ית' תאר האחדות להיותו אבלו מקרה קרה לכאנא כענין תאר חכמה וגבורה וזולתם · וזאת אשר דבר שם · כמו שהוא מן שפקד עליו מקרה הרבוי כן הוא מן הפקר עליו מקרה האחדו' ר"ל כי אין האחדות ענין נוסף על עצמו' אבל הוא אחד לא באחדות · עכ"ל · אף הרלב"ג בספר מלחמות מא"ה' ח"ג פ"יב חלק עליו בזה והאחז במשפט ידו להבין ולהודו' שאין האחדו' מקרה נוסף על העצמי' זאיך שיהיה · הכל שוה שכהם כי אין אמרנו אח' בחקו ית' לקיים לו האחדות המובנת אצלנו · והיא כוונתנו · הוא הדבר אשר דבר הרמב"ם בראשון מה' יסודי תורה וז"ל אלוק זה אחד הוא וכו' אלא אחד שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא אחד שאין יחוד אחר כמותו בעולם : עכ"ל : ועיין מה שכתב בעל העקרים מאמר ב' פ' ל' · ואפשר שלזה כוון הראב"ע באמרו על פסוק והוא באחד

ומי ישיבנו (איוב סי' כ"ג) · וז"ל · והוא באחד יש אומרי' שהב"ית כיסף · והאמת שאיננו נוסף · ולא אוכל לפרש כי יש בו סוד גדול · עכ"ל · ולפי דרכנו יהיה סודו שהאל ית' הוא באחד ר"ל בדמיון האחד דרך העברה לא אחד ממש כי מקרה האחד גם הוא לא יקרהו וכמו מתנ ורמז עדייכו לבלו' כל קרוב אליו משרוכות האחד המובן אצלנו · רק יבא דברכו אליו וכבדכוהו לאמר אחד לא באחדות או לא כאחדותנו כמו שקדם · אפם כי יש לי בדברי הראב"ע פירוש אחר פונה אל כוכם אחרת כי ירמוז על היותו ית' בתכונת האחד המספרי אשר ממנו יתכן לנו לעמוד על כיורו ית' באופן קרוב ומתייחס לשכלנו כי כמו שהאחד המספרי איננו מספר והוא ראשית כל תמונו' המספרים נמצא בכלם וכלם נכללים בו בכח · כן הוא ית' איננו דבר מהנבראים והוא ראשית' נמצא בכלם וכלם בו נכללו באחדו' פשוטה שלימה לאין תכלית · והלא זה דבר הראב"ע עצמו פ' שמות על ביאור שם אהיה באמרו כי כל מספר הוא באחד בכח והוא בכל מספר במעשה וכו' · ובפ' תשא כתב וזה השם הנכבד הוא האחד שהוא בעצמו עומד ואין לו צורך לאחר לפניו ואם תסתכל מפאת החשבון שהוא ראש הכל וכל חשבון מהאחדים הוא : תמצא האחד שהוא האחד שהוא הכל על כן סוד התפלות והתהלות וטעם והתגדלתי והתקדשתי ועוד אשר בך אתפאר והנה האחד אין לו תמונה והוא כדרך כלל לכל התמונות כי מאתו יבאו עכ"ל · וזכור אזכרנו ברביעי סי' נ' יעויין שמה · והנה באחד משני פנים גליתי לך מסתורי הראב"ע על אמרו והוא באחד ומי ישיבנו שיש ימיכך על ראשו של אחד מהם כשפשך שבעך : והעצם האלקי מרומם מהדביקה והפרידה · כאז"ל פ' אין דורשין שאין למעלה לא עורף ולא עפוי · הביאו הרמב"ם בראשון מה' יסודי תורה ופירש ענייכו בפ' חלק באמרו כלומר לא פירוד והוא עורף ולא חבור והוא עפוי מלשון ועפו בכתף פלשתים כלומר ידחפו אותם בכתף · להתחברם בהם עכ"ב : וכל המדות האלה אינם דבקות בעצם כבודו · אמר זה כנגד המדות שתלויות בשם המפורש שיעלה וכרם

מתרבה בהם אבל המדות התלויות בשם המפורש יתברך הם היצירות מבלי מצועים טבעיים כמו יוצר אור ובורא חשך ועושה נפלאות גדולות לבדו רוצה לומר בגזרתו וחפצו מבלי מצוע סבה אחרת ואפשר שזה רצה באמרו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי רוצה לומר בדרך הגבורה והנצחון כמו שאמר לא הניח אדם לעשקם ויוכח עליהם מלכים ולא ברא להם מופת כאשר ברא למשה ועל כן אמר ושמי ה׳ לא נודעתי להם רוצה לומר ובשמי ה מפני שב״ת באל שדי השתררת לשניהם ועשה עם משה וישראל מה שלא הניח ספק בנפשות שבורא העולם ברא את הדברים ההם בריאה חדשה מכוונת כמו מכות מצרים וקריעת ים סוף והמן ועמוד הענן וזולתם לא מפני שהם גדולים מאברהם יצחק ויעקב אך מפני שהם רבים והיה הספק בלבבם . והאבות היו בתכלית האמונה ובר הלבב שאפילו לא היו פוגעים כל ימותם כי אם רעה לא היתה אמונתם באלקים נחלשת ולא היו צריכים אל כל זה ונקרא איתו חכם לבב מפני שהוא עצם החכמה ואין החכמה מדה לו אבל אמיץ כח מן המדות המעשיות :

אברם בסמוך כי להיותן תלויות בו מבלי אמצעי׳ טבעיים אמר היותן דבקות אל עצם כבודו : ואפשר שזה רצה באמרו וארא וגו׳ כוון להעמידנו על אמתת החלוק אשר חלק בין המעשים הבאים מאתו ית׳ באמצעיים טבעיים ובין הבאים מאתו בלתם . ממה שראינו כי על החלוק הזה יוסד מאמר הכתוב וארא וגו׳ כי באמרו באל שדי כוון אל המעשיות הבאות באמצעיים טבעיים ובאמרו ושמי ה׳ . כוון אל התלויות בשם המפורש אשר עשה להפליא עם משה וישראל : ולא עשה כן עם האבות . ומה שאמר מפני שב״ת וכו׳ . כן הן דברי הרא״בע פרשת וארא : ואין החכמה מדה לו . כבר ביארנו כי כל מה שיש לו מדה באופן מה אל הוראת עצמותו . אינו נכלל בשם מדה . והנה שם חכם המור׳ על שלימות שכלי . ולפי כן ראוי ליחסו אל עצמותו ית׳ והשלימות המיוחס שיו הוא בלתי נפרד ממנו כאמור ש״ה בלתי נתפש בשם מדה כלל: אבל אמיץ כח מן המדות המעשיות . המשיך הביאור על זה להיותו כתוב אבל חכם לבב שקדם זכרו באמ׳ חכם לבב ואמיץ כח . והודיענו שאין ענינו היותו עצם הכח כי כדבר המורה בראשון פ׳ נ״ג היכלת איננו כמנח לבורא בבחינת עצמו שהוא לא יוכל על עצמו . אבל הוא תאר בבחינת יחס בינו ובין ברואיו כמוזכר למעלה . והנה אמיץ כח כאל שדי שהזכיר ושניהם מסוג המעשיות . ואם תשים אל אשר כתבנו לבך ורוחך ונשמתך אליו תאסוף . אז תשכיל כי כל הספקות אשר העירונו המה כרעו ונפלו : ואנחנו קמנו ונתעודד לבור מעוז ולבית מצודות להושיע אמרי קדוש מריב לשונות הנראים כסותרים זה את זה . ובכל זאת לא שמתי בזה גבול לבלתי עברו רק מקו׳ הנחתי להתגדר

בו כל הקרב הקרב למלאכת הקדש וכל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול . וכשמש יבא על הארץ מכונס כנגדו עבי הספקות יעברו על פי דרכו אשר יכין לו : פה יבא דברו שיבו וככרכוסו : ולא לבי הלך כאשר הפך איש לקראתי לאמר הלא שם מפורש מאמרהו שגיא כח מכלל הי״ג מדות כאמרו ה׳ ה׳ אל רחום וחנון וגו׳ . כי עד ונקה ימשך מספרם . ואיך יאמ׳ החבר כי שמות הבורא חוץ מהמפורש הם מדות שלח ידך ואחוז בתשובת זה מטעם הרא״בע פ׳ תשא כי השם הנכבד הכניסוהו במלות עם היותו שם עצם כבחינת הרבים ולא חששנו להוציא האחד כמו שבגדי הכהונה אינם רק ז׳ . ובעבור שהבין כמו תכשיט הכניסו במספר . וכמו כן י״א שבטים נולדו בפדן ארם . ובנימין לבדו נולד בארץ כנען . ועל כלם כתוב אלה בני יעקב אשר יולדו לו בפדן ארם . וככה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה . ומנשה ואפרים לא ירדו כי שם נולדו . ולדעתו השם הראשון עצם . והשני תאר . כי עם היות שניהם שוים באותיות כבר כתב פ׳ שמות כי פעם הוא זה השם כמו תאר . ע״ד ויזכור ימי עולם משה עמו . כי משה שם עצם ושם הוא כמו תאר מענין משיכה והוצאה . והשם הנכבד כשהוא תאר יהיה טעמו המעמיד ההויות על כן ה׳ סמוך לאלקים שהם המלאכים הקדושים . והוא סמוך גם כן לצבאות שהם צבאו השמי׳ ואלו היה שם עצם לא היה יכול להסמך . וגם כתוב בשער השמות כאשר בא להודות כי שם העצם לא יסמך כתב ז״ל ואין ראיה מסוד השם הנכבד והנורא . כי יש לו סוד עמוק . על כן נחשב הוא אחד מי״ג מדות . וכמוהו ויזכור ימי עולם משה עמו . ויש אומרי׳ שהוא משה ועמו . עכ״ל . וכונתו מבוארת ממה שזכרנו . וכבר

יחשב

ג אמר הכוזרי איך תעשה במדות שהם יותר גשמיות כמו רואה ושומע ומדבר וכותב על הלוחות ויורד על הר סיני ושמח במעשיו ומתעצב אל לבו :

ד אמר החבר הלא דמיתיו לך בשופט צדק שאין חטא במדותיו ויוצא מדיניו הצלחת עם וכבודם ויקרא אוהבם ושמח בהם וגוזר על אחרים בהריסת בתיהם והחרים אותם ויספרו עליו בהפך זה שהוא מואס אותם וכועס עליהם ושהאוי וכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו כאשר הצטיירו השמים והארץ ונקרא כותב ומדבר · וכן מצטיירו מן הגשם הדק הרוחני הנקרא אצלנו רוח הקדש הצורות הרוחניו'

ואחשב שלזה כוון החבר באמרו ברביעי סי' א' ושליקות והמעלה היתירה איכה כי אם בשם הנכבד יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא שם נודע רמוז אליו במדות · עכ"ל · כי באמרו רמוז אליו במדות נראה שכוון אל הי"ג מדות הנזכרות בכתוב שה"ב מהן מדות מהם יסופרו על ענש שם הראשון לא שיוחלט עליו שם מדה · אע"ג כמנהג שותר את עצמו נשכב הוציא השם המפורש מכלל המדות · אכן משפט ביאור דבריו על הכון בשער מקומו תפורנו · וכבר היה לנו מקור נפתח להקזיר ספק הי"ג מדות ריקם · באמרנו כי השם הראשון גם הוא תאר ומדה ויהיה ענינו כמו שכתב עליו החכם שפורנו שהוא הממציא שעשה איכו ישנו · והב' יהיה ענינו שהוא מקיים מציאו' כל נמצא שאין לשום נמצא קיום מציאות זולתי השופע ממציאותו ובכן לא היינו צריכים לסמוך על הכלל כדבר הראב"ע שזכרנו · וחז"ל השבירו פנים לזה באמר' כי שניהם מדת רחמים · אחת קודם שיחטא אדם · ואחת אחר שיחטא וישוב · וזו היא המדה כי רחמיו ית' לא יפינו טעמם אנשי רשע אשר מרו ועצבו את רוח קדשו הנב"ת · ועוד ידו נטויה לקבל שבים · ואגידה לך רשום בכתב אמת כי ליום אביע אומר על הנושא הלז לחבירי המקשיבים · לילה יחוה דעת על חקירת ענייננו כי בתנומות עלי משכב רוח על פני יחלוף ויעבור ויקרא את אשר בו נתעוררתי לחקור על ככה :

סימן ג שהם יותר גשמיות וכו' · כי עם היות קצת המעשיות הנזכרות בקודמת מורה על הפעליות נמשכות לאמר כרחום וחנון וכיוצא · מ"מ אין ענין הגשמיות מתפרסם בהם כהתפרסמו באלו · כי הראיה והשמיעה והדבור והכתיבה הן פעולות נשלמות בכלים גופיים והירידה מורה על העתק הגוף ממקום אל מקום שפל ממנו כדבר המורה פי' מהראשון · והשמחה והעצב עם היותם גם הם הפעליות הנפש כרחום וחנון וחבריהם · הרי שו יותר מפורסמי' בהוראת הגשמות מצד השתנות פני השמח והנעצב למראית הענין שזה מורה על הפעלות חוץ נעשה בחומר · ואם באת ליישב דבריו אלה על סדר · כה תעשה להם לסדרם · קח לך ראש מר דרור מלך בו שופט ארץ · ומצאת בו כי תדרשנו · כל התכסיסים הללו על סדר · וכן יתייחס מאד ענין השאלה עם התשוב' האומרת הלא דמיתיו לך בשופט צדק · וזה כי עיני המלך משוטטות לראות את המעשה אשר יעשון · ואזנו קשבת למען תקח שמע מנתיבות בני מדינתו אם מתהלכים במישרים · והוא מדבר כוסא ונותן תמיד על צדק משפטם וכותב על ספר מצותיו חקיו ומשפטיו והנכל נכתב על ספר הזכרונות ישכיל כל מלאכות תכנית פעולותיהם של כל בני המדינה · וכל זה על מאמ' שתכא עין רואה ואוזן שומע' וכל מעשיך בספר נכתבים · והוא נעתק ג"כ ממקום אל מקום שפל ממנו כי ממרום שבתו על כסא מלכותו השגיח בסתר המדרגה' שגבוה השפיל בדרתו מן השר אל העם לפקח על עסקיהם · ובראותו טוב מכל ענייניהם ישמח במעשיו · ועל הפך זה יתעצב אל לבו :

סימן ד הלא דמיתיו לך בשופט צדק וכו' · השיב על אחרון ראשון · ואחר כך דילג אל מדבר וכותב · ולבסוף שב לבאר ענין הירידה · ועל הראיה והשמיעה לא השיב מאומה · את כל אלה ידו עשתה בחכמה ודעת · כי תחלה השיב על מה שהיתה תשובתו מוסתת לעמת פניו בדברים הקודמים אלא שהכוזרי לא העלם על לבו · וסרו מהר מלעמת מזכרתו · וזה כי דמיון השופט שענינו הוא תשובה לעסקי השמחה והעצב כבר קדם לו בראשית סימן ב' באמרו שם אמנם הוא שופט צדק גוזר בריש אדם אחד ועושר אדם אחר מבלי שישתנה בעצמותו וכו' · עד אמרו בלי השתנות בו שנוי · כי הורה בזה שהשמחה והעצב עם יתר ההפעליות לא יאותו בשופט צדק בשר ודם וכל שכן בשופט כל הארץ ית' שמו · ולא יאמר זה עליהם רק דרך העברה · ובכלל זה נ"כ תשובה מספקת לענין הראיה והשמיעה · כי מאשר ידמה ענינו לשופט צדק

והוא על פי הראיה והשמיעה יזכה את השכלי ויחייב את שחייב. ימשך שיותנו מספרים עליו באלה על כל המשל והדמות. וכי האויר וכל הנושאים בפעלים לרצונו וכו'. שהוא לתשובת ענין הכתיבה והדבור כבר הוקדם ענינו בראשון סימן פ"ט. באמ' כי השמים עמדו במאמרו ונצטיירו בחפצו. וכן יצטייר האויר המגיע אל אזן הנביא בצורו' האותיות שהן מורות על הענינים שהוא חפץ להשמיעם אל הנביא או אל ההמון. ע"כ. ועוד השכיל שם ענין הלוחות וכתיבתם. לבריאת השמים ולגזירת ים סוף לגזרים. ואם הן הדברים הנאמרים בכאן בבנינם ובקומתם. ומה שאמר בכאן ומצטיירי' בדבורו אין להבין ממנו שהיה לו דבור קודם. שא"כ בפעלו נספק עצמו שברצונו ממנו לייחס לו דבור גשמי. רק ענינו שמצטיירים בצורות האותיות המורות על הענינים וכו'. וכמו שהורה בדבריו בראשון סימן פ"ט שזכרנו. וזה הוא דבורו. ורמז נ"כ למה שיבא ברביעי סימן כ"ה על ביאור ספר וסיפור וספר שהם ג' ספרים הנזכרים בספר יצירה אשר ברא אלקים את עולמו בהם. וביאר שם שהנד כי הם כנגד מחשבה דבור ומעשה באמרו ומכתב אלקים הוא יצירותיו. ודברי האלקים הוא מכתבו. וסיפור האלקים הוא דברו. הנה שב הספר והסיפור והספר בחק האל דבר אחד. ע"כ. אחר כך המשיך תשובתו על הירידה אשר לא דובר בה עד הנה. וזה באמרו וכן מצטיירות מן הגשם הדק הרוחני וכו'. והענין הזה יתבאר לך בהעלותך אל מול פני מנור' וברורך כי לפי עלוי מדרגת הנמצא הטבעי יאות לו דקות החומר אשר יתהוה ממנו. וכמו שהורה רבי אליעזר הגדול בפרקיו. ומוזכר הוא בב"ר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הקב"ה לקח ונטה כשמלה והיו מותחים והולכים. שנאמר עוטה אור כשלמה וגו'. הארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ. וטעמו לדעת הרמב"ן פ' בראשית כי בעבור שירצו החכמי' לעלות החומר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים לא יראו שהשמי' שהוא גוף מתנועע בעל חומר וצורה הם הנבראי' מן האין אבל אור הלבוש הוא הנברא' הראשון וממנו יבא חמר הממש בשמים. וכתן לארץ חמר אחר. ואיננו בדקות הראשון. והוא שלג שתחת כסא הכבוד. כי כסא הכבוד נברא. וממנו היה השלג שתחתיו. וממנו נעשה חומר הארץ. והנה הוא שלישי

הנקראות כבוד ה' ונקרא על דרך העברה ה' בלבד כמו וירד ה' על הר סיני ואנחנו עתידים להוסיף על הענין הזה ביאור כאשר נדבר על החכמות:

בבריאה. עכ"ל. ואם כה יאמר בדברים הטבעיים. מה"נ שהם עתה ביצורים אשר למעלה מן הטבע. כי בלי ספק נברא להם יסוד גשם דק רוחני כנ' אבלו רוח הקדש הוא החומר אשר יתהוו ממנו. ומדרגות יש ביצורים ההם לפי מה שיזכו' ברביעי סימן ג'. כי יש שיוכל לסבלו ראות הנביאי' כמראה המשכן למשה בהר. וכמעמד ויעבור וכבוד ה' וזולתו על הדרך המוזכר שמה. ויש מה שראותנו סובלת אותו. כמו הענן ואש אוכלת וכו'. ויש אחריו דק יותר מדק עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה הנביא ואם יהרוס אליו תנתק הרכבתו וכו'. כמבואר שם בארוכה. ובאורו תראה אור במה שזכר הנה. הנצטיירו' הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה' מן הגשם ההוא הדק הרוחני הנק' אצלו רוח הקדש. והכבוד ההוא יקרא נ"כ ע"ד העברה ה' בלבד בלא לווי כבוד. וזהו ענין וירד ה' על הר סיני לא שתיוחס הירידה אליו ית'. ועל הדרך הזה יתבאר מה שאמר בראשון סימן פ"ט אבל ענין המשכן וכל מלאכותיו הראו לו רוחניות וצורתם גשמיות. כי קראם רוחניות להתהוותם מן הגשם הדק הרוחני הזה הנק' רוח הקדש והורה על זה ברביעי סימן ג' באמרו תתראינה הצורות ההן עין בעין במרא' ולא בחידות כאשר נראה המשכן וכו': ואנחנו עתידים להוסיף וכו'. ברביעי סימן ג' כמו שזכרנו. והנה לשלשה חלקים תשובה זו מתחלקת. כי על השמחה והעצב ועמהם הראיה והשמיעה כאמור. גזר על היותם נכללים במעשיו הנזכרות סי' ב' בדיבור והכתב. גזר על היותם נכללים במדות שתלויות בשם המפורש שנזכרו שמה להיות ענינם דומה לבריאה ולקריעת ים סוף. אולם הירידה לא לבורא ית' יאתה רק לדבר נברא' וגשמי על כן לא נחוש שיש לתת לה מקו' בחלוקתו הנזכרת. וכבר ידעת כי שם כבוד מורה על דבר גשמי מאז"ל פ' חלק על פסוק ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש הנאמר אצל מלך אשור ומחנהו (ישעיה סי' י') א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש. כי הא דר' יוחנן קרי להו למאניה מכבדותי. ר' אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן. מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים. אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. ע"כ. שהרי הושוו ר' יוחנן ורבי אלעזר שיהיה שם כבוד מורה מעקרו על גשם. והוא הגוף. אלא שלדעת רבי יוחנן איננו מורה במקום ההוא על גוף ממש. רק על הבגדי' שעליו. ובאמרו ותחת כבודו. רצה בו שריפת הגוף.

ולד'

ולר' אלעזר הוא מורה כמה שכתבנו על הגוף · ותחת כבודו ר"ל שהנשמה שבתוך הגוף היא לבדה נשרפה · וכבר ידעת מאמר המורה פ"ט מהראשון בשתוף מלא וז"ל · אם תרצה פעמים כבוד ה' האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום וכוא אשר מלא את המשכן · אין ספק בזה ע"כ · ויותר מפורש מזה כתב שם פ"סד וז"ל · כבוד ה' פעמים רוצים בו האור הנברא אשר ישכינהו ה' במקום להגדלם · על המופת וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו וכו' ע"כ · ואולם שם יזכר עמנו גם כן כי פעמים רוצים בו עצמו ית' ואמתתו כמו שאמר הראני נא את כבודך ובא המענה כי לא יראני האדם וחי · מורה כי הכבוד הנאמר הנה עצמו ואמר כבודך להגדיל וכו' ע"כ :

אמר הכוזרי אמור שתהיה נצול מכל המדות עד שלא נתחייב רבוי מה יצילך ממדת החפץ שאתה מיחס אותה אל הבורא והפילוסוף מרחיק ואותה ממנו :

ואמר החבר כבר קרבנו אל ההצלה אם לא ישעון עלינו ביותר מהחפץ נאמר לו אתה הפילוסוף מה הדבר אשר שם אצלך השמים סובבי' תמיד והגלגל

הטענה הזאת באמרך אמור שתהיה נצול מכל המדות וכו' מה יצילך וכו' : נאמר לו אתה הפילוסוף וכו' · הנה הן הדברים שאמר בחמישי סימן ב' ואח"כ סיבב חפץ האלקים · וחכמתו סבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל כ"ד שעות ויסבב עמו כל הגלגלים בסיבובו כזה בשולי הזאת אשר היא בחלל גלגל הירח שהויים כפי תנועות הגלגל וכו' · עוד שם סימן ד' אבל ההכרח יביאם להודות בחכמת המפרד ענין מענין וכו' · ותמצית כוונתו שם כי פרידת הדברים בצורה מיוחדת עצמית הכריחה הפילוסופים להודות בנותן הצורות וכי אין הדברים מתחדשים במקרה · וכן נזכר שם בשם הכוזרי סימן ז' באמרו ואני אדבר עמו על הגלגל העליון עצמו מה הוא שיגלגלהו ההיה הדבר ההוא במקרה אם לא · ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליי' והם עד אין תכלית מרובי' · ואנחנו רואים צורות הצמחים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע והיה ראוי שתתחדשנה עם חלוף הערכים צורות ותמונות אחרות · עכ"ל · אולם אתה המעיין הנה לא ידך בחיקך ותפשם כל סדרי בטן על תשובת החבר בזה אם חומה היא לבנות עליה טירת כסף · כי הנה אויביה ישמיעון בהבדילם בין חפץ לחפץ ובין רצון לרצון · כי יש חפץ ורצון שהוא הפך המקרה והוא מה שיודהו הפילוסוף להודות בו כמו שיורו דברי החבר והכוזרי אשר זכרתי · וכך הם דברי המורה בשני פ"כ באמרו אריסטו' יבאר שהענינים הטבעיים כלם אינם נופלים במקרה וכו' · וכתב שם כי הפילוסו' אמר שהוא ית' רוצה במה שמתחייב ממנו ושמח בו ונהנה ולא שירצה חלופו וכו' · ע"כ · והמשיל זה לאדם שהוא רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמח בזה ונהנה בו ולא שירצה חלופו : ואפשר עוד להבין ממלת חפץ ורצון דבר יותר מזה לא לבד על הפך המקרה · אבל ג"כ על כוונה לדבר טרם היותו וזה מורה על חסרון שאכוין כדבר הפילוסוף בראשון סימן א' · והוא דבר המורה בפרקו הנזכר באמרו אבל דבריו הנזכרים שאי שלא היה זה האיש בעל ידים ועינים בכונה ממנו והתיחדות לזה השאר ואלו הפעולות · ואין ענין הכונה וענין ההתיחדות אלא לענין בלתי

סימן ה אמור שתהיה נצול מכל המדות וכו' · ר"ל יונח שיהיה נפרד במדות מרוחק מכל פעולת לענין שלא נתחייב ממנו רבוי · ובכלל זה שלא נתחייב ממנו נשמות שגם הוא מורה על רבוי הרכבה : אבל מה יצילך ממדת החפץ שאתה מיחס וכו' · הן כמעשיות האלקיות מן המעשים הבאים ממנו באמצעיים טבעיים כמוריש ומעשיר רחום וחנון וכו' הן במדות השלויות בשם המפורש ית' שהם היכולים מבלי אמצעים טבעיים כיוצר אור ובורא ועושה פלאות וכו' כמוזכר למעלה סימן ב' · ורמוזות לשתיהן בקודמת ובפרט אל השלויות בשם המפורש אשר דברת לאמר וכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו וכו' · ואיך תיחס מדה זו לבורא והפילוסו' מרחיק אותה ממנו ונראים דבריו להיותה מורה על חסרון בעליה כדבר הפילוסוף סימן א' · אם לא על דרך ההעברה או ע"ד הקירוב כמוזכר שמה · וזה בלי ספק איננו שוה לך · כי החפץ אשר יחסת אל הבורא ית' הוא חפץ ממש · ואין ענינו שתמצאנה פעולות ממנו דומות לפעולות הנמשכות מהחפץ על הדרך אשר נאמר בחנון ורחום וזולתם · רק הוא חפץ מלא ימלא את ידו בדברי' ההם רוח מלא מאלה :

סימן ו כבר קרבנו אל ההצלה אם לא ישעון וכו' · ר"ל קרובה ישועתי לבא ונדקדק דברי להצלות אם לא נשאר על דברי נמגוס זולתי מגד

נמצא ואפשר מציאותו כמו שיכוון וייוחד ואפשר שלא ימצא כן וכו' · ע"כ מדבריו · ואם כן הפילוסוף ישים לו מקום אשר יכול שמה לאמר לא ראי זה כראי זה · לא הרי החפץ אשר הכריחני העיון להודות בו · כהרי החפץ אשר בקשת ליחס לו יתי' לענין הדבור והמכתב · כי זה הוא חלופו והוא בלתי מורה על חסרון בעליו ועל כן לא ארחיקהו · וזה אשר חלופו ומורה על חסרון בעליו · על כן אדחהו בשתי ידים · והנה להיות שם חפץ ורצון מן השמות המשותפים אין לחפץ ולדלג בו מהוראה אחת אל זולתה · ואולם המאמר הזה שאני רוקד כנגדו למען לא יוכלו אויביו ליגע בו לרעה · איכי יכול ליגע בו מטוב טעם הרב המורה בשני פרק י"ט ומן זו והלאה כאשר בא אל בטול דעת הקדמות מצד השתחלפות הנראה בגלגלים שא"א לתת לו עלה עד שיהיה זה על סדר הכונת קנתה מקנתה · והוא המורה אבלו על כונת מכוין בחפץ פשוט · וזכר שם גם כן שאר חלופים אשר לא יסכימו עם הקדמות · והאריך על אודות הרלב"ג בששי מספר מלחמותיו פ' ח' כי הנה דברי החבר לא יסבלוהו להיות הטעם הוא יסודתו על השתחלפות · וטעמו של חבר מכותלי דבריו ניכר היותו מונח על הסדר באמרו: מה הדבר אשר שם אגלך השמים סובבים תמיד וכו' ושם סדר הכל וכו' · רק אם נאמר שכוון אל הסדור המסודר על בלי סדר · והרי זה לשון שאין רוח חכמים נוחה הימנו · על כן אמרתי אעשה לו עזר כנגדו ויהיה טעמו ממולח טהור קדש על זה הדרך · כי הסדר הזה הנראה בדברי הוא מורה על מסדר · והמסדר הוא מסדר לתכלית · כי זה הוא ענינו של סדר להיות החלקים מסודרים בו לתכלית מה · והמסדר לתכלית תאות לו הכונה אליו : ומה שהוא בכונת מכוין יתחייב היותו מחודש בחפץ פשוט · וכמו שכתב המורה בשני פרק כ' ועוד כתב בשלישי פרק י"ג דע כי מן הגדולה שבראיות על חדוש העולם למי שמודה על האמת הוא מה שיעמוד עליו המופת בנמצאות הטבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחד שזה מפני זה והיא ראיה על כונת מכוין ולא יצוייר כונה רק עם התחדשות מחדש ע"כ: ועל זה אדני הרלב"ג שטבעו במופתיו המובאים על חדוש העולם בששי מספר מלחמותיו פ' ו' וכי בא הלום ברוב ענין וברוב דברים אשר לא כתבו ליכתב כאן לעונש אריכות' · ויקרבו דברי החכם שפורכו לזה בא"מ פ' ואתחכן זה הסדר המוחש יורה על החפץ דעות

העליון נושא הכל ואין מקום לו ואין נטייה בתנועתו וכדור הארץ מרכז עומד באמצעיתו

הטועים כי אמנם יורה בהכרח שיש איזה נמצא מסדר לתכלית מכוון מאתו אשר המציאם לסדרם למען יושג תכלית מציאותם וסדרם כי לא יהיה כל זה במקרה בלי ספק ע"כ · ועוד יבא מענין זה בחמישי סי' נ' · ובכן הוכיח החבר על פני הפילוסוף שגם הוא יתן בידינו זבחים ועולו' ועשינו לה' אלקינו להודות בחפצו הפשוט · לא על צד המקרה לבד כי ממנו נקח ראיה ג"כ על החפץ אשר בקשנו מצד הסדר אשר לא יוכל הפילוסוף להכחישו · הא למה זה דומה למה שכתב בעל דרך אמונה במאמרו הראשון על ראית החדוש באמרו ועוד נשאל למכחישי החיוב אחר שהוא ית' בב"ת ביכלת וככה למה הוגבלה תנועת הגרם השמימיי אשר יגיעהו השפע ית' בכח הבב"ת אל שהשלם בכ"ד שעות ואבל זה המספר מהזמן יוגבל כחו · ואם יאמרו כי זה לקיום המציאות שאם היתה יותר מהרה יפסד העולם ויחרב מהתנועה השורפת · א"כ תהיה ההגבלה הזאת בהגבלת מגביל לא על צד החיוב · אבל בכונת מכוין לתכלית קיום המציאות · וזהו משות הרצון לא השפעת חיוב · ע"כ · ואם באת לדון ולומר מ"מ הן שיוכרח הפילוסוף להודות בחפץ · הן לא יוכרח בזה · איך נוכל להמלט מן הדופי והחסרון שיורה עליו שם חפץ כמוזכר בדברי הפילוסוף הראשונים · כבר הטביע החבר אדניו בזה בחמישי סוף סי' י"ח באמ' האקים חפץ; כי כל הבא ממנו באפשר שיבא הפכו או העדרו או קודם העת אשר בו או אחריו ויכלתו על הכ' שעניינים שוה וכו' · והוסיף עוד חפצו ית' קדמון כאות למדעו לא יתחדש עליו דבר ולא ישתנה מלאכו וכו' · ע"כ · והנה גם הוא יסתלק מן הספק ע"ד המורה בשלישי פרק כ' וכבר כתבנוהו בראשון סי' א' · הנה זאת חשבתי למשפט דברי החבר · ואם לא איפוא מי הוא הבר ניד ויבא לי נוכחו הרצויה בהעביר קול טובו על פניו נגילה ונשמחה בו ונברכהו גם ברוך יהיה · אך אם לא תגיע ידו די זה · ולקח הוא ושכנו את הקרוב אל ביתנו אשר למראה עינינו ישפטנו עד יאמר טובו אשר יאמר כי הוא זה ראש וקדם · ואז ישן מפני חדש תוציא : ואמרו נושא הכל ואין מקום לו · רצה בו שהוא כולל כל יתר הגלגלים והוא איננו נכלל ונגבל במקום לפי האמת · על בלי היות חוצה לו שום דבר יקיפהו עם היות שכבר יחסו לו מקום במקרה והוא מרכז העולם אשר יתגלגל סביבו ולא יזוז בכללותו ממנו : ואין נטיה בתנועתו · רק הוא לעולם על סדר אחד שום בלתי

נוטה

מבלי נטייה ולא סבה · ושם סדר הכל על מה שהוא עליו מהכמות והאיכות והתמונות ולא תוכל להמלט מהודות בדבר ההוא כי לא בראו הדברים את עצמם ולא קצתם את קצתם והדבר ההוא שם האויר מצטייר בשמע בעשרת הדברים ושם המכתב מצטייר חרות בלוחות קרא אותו אתה חפץ או דבר נ״א דבור או כאשר תרצה׃

ז **אמר הכוזרי** כבר התבאר לי סוד המדו׳ ונתגלה נ״א ונתגלגל לי הבנת ענין כבוד ה׳ ומלאכות ה׳ ושכינה

נוטה לכאן ולכאן׃ מבלי נטייה ולא סבה · שאינו יוצא חוץ לתחומו רק הוא תמיד באמצע ושם הוא נח בלי שום נדנוד או סבוב כי הארץ לעולם עומדת לסבול עליה מסבת הגלגלים וכל הסדר הזה אין עמו מקום למקרה כמדובר׃ והשמיט זכרון הצורות העצמיות כדברי עם היונן הטבעה והראיה כנגד המיחסים הכל אל המקרה כמו שזכרנו׃ כי רצה להזכיר מה שנגלה לעיני רואי אשר ממנו נכיר ונדע אמתות התורה אשר לא נוכל לראות את פניה כי אם על ידי ראיית אחורים שהם כמותו איכותו ותמונתו של דבר ׃ ודברים אלו בנביונן נראו דומים מאד למאמר ה׳ לאיוב סימן ל״ח · מי זה מחשיך עצה במלין בלי דעת · אזור נא כגבר חלציך ואשאלך והודיעני איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה · מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה קו · על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלקים וגו׳ · הנה קרא מחשיך עצה למיחס הדברים אל המקרה כי הוא מחשיך עצת הפועל בחכמה ודעת ביחסו הכל אל הזדמן · ואמר מי שם ממדיה על הכחות הנותנות בדברים מדת הצורות והכמות והאיכות והתמונות · או מי נטה עליה קו · אמר זה על הגלגלים · על מה אדניה הטבעו · קול ה׳ על המים אשר הארץ משוקעת בהם · ע״ד מאמר המשורר כי הוא על ימים יסדה · או מי ירה אבן פנתה · הוא על מרכז הארץ הנקרא אבן שתיה שממנה הושתת העולם · וכאמרו תולה ארץ על בלי מה · ואמר ברן יחד כוכבי בקר על הכוכבים הקבועים בגלגלים · ויריעו כל בני אלקים על מלאכי עליון · הנה אלה הכתובים אפס קצה ביאורם ראית מתוך דברי אלה מעטים · וכלו תראה בהבנת דבר מדבר כי הנחתי לך פאה בתוך שדי לך חזק וקני ויהי אלקים עמך׃

סימן ז׳ ונתגלה לי הבנת ענין כבוד ה׳ וכו׳ · הבין הכוזרי בראשי פרקים את אשר כוון אליו החבר בדבריו סימן ד׳ על הנפש הדק הרוחני וכו׳ כמבואר שמה · כי כבר מלא כרסו מעדני חכמת התורה וכמו שכתבנו סימן א׳ · וממה שזכר שם החבר הנפש הדק הרוחני הנקרא אצלינו רוח הקדש שהצורות הרוחניות מצטיירות ממנו עם היות שלא זכר זה כי אם בכבוד ה׳ · הבין הכוזרי שהיסוד הדק ההוא יהיה חמר לכל היצורים הנכבדים · ובאמ׳ מלאכו׳ ה׳ רצה בו המלאכי׳ כמאמר החבר ברביעי סי׳ ג׳ ומלאכות כנוי לשליחות והמלאך יש שהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכו׳ · ובמה שזכר כאן שכינה כוונה דעתו למה שאמר שם החבר וזהו כבוד ה׳ ומלאכות ה׳ ושכינ׳ ה׳ וכו׳ · וכן עמוד ענן ואש אוכלת אל מקומו וזרח הוא שם · ויהי דבר התורה באחרון מן הראשון ז״ל וכמו שאין נפש הכוכבות אצלנו הוא נפש כדור השמש · כן יאמר שאין נפש האור הנברא ר״ל השכינה הוא נפש המלאכי׳ והנבואי׳ ולא נפש השכינה או עמוד הענן הנברא הוא וכו׳ · ע״כ · וכבר הנה הרמב״ן על קדקד הסברא הזאת באמרו פ׳ ויגש על פסוק אנכי ארד עמך מצרימה׃ ז״ל הו׳ שיהיה הדבר הנקרא שכינה כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד ית׳ כאשר חשב הרב כאן · ובפרקי׳ רבים מספרו · והוא תרגם אם אין פניך הולכים אם לית שכינתך מהלכא בינגא · ומשה לא יחפוץ בלכת עמו כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד יתברך שכבר אמר לו הקב״ה הנה מלאכי ילך לפניך · ולא היה מתרצה בכך · אבל היה מבקש שילך עמו הש׳ בעצמו ובכבודו · וכן אחר ששמע ה׳ בקולו ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה · אמר משה ילך נא ה׳ בקרבנו · תרגם כען שכינתא דה׳ בינגא · וכן תרגם לא תוכל לראות את פני · לא תוכל למחזי אפי שכינתי ארי לא יחזינני אינשא · ואמר יונתן בן עוזיאל בריך יקרא דה׳ מאתר בית שכינתיה · ואם הכבוד הזה ירצה בו הכתוב עצם הבורא ואמתו · ויהיה כמו הראני נא את כבודך שפירש בו הרב כן · הנה הזכיר בו אתר ובית ושכינה · ואם יאמר שהוא כבוד נברא כדעתו של הרב בפסוק וכבוד ה׳ מלא את המשכן וזולתו · איך יקבעו בו ברוך · והמברך והמתפלל לכבוד נברא כעובד ע״א · ובדברי רבותינו דברים

ושהם שמות נופלים על דברים נראים אצל הנביאים כמו שאמר נ"ל שנאמר או שתאמר עמוד ענן ואש אוכלת ועב וערפל ואש ונוגה ואשר נאמר על האור בבקר ובערב וביום המעונן כי האור ניצוץ מן השמש אף על פי שהיא נסתרת ונאמר שהאור והניצוץ מעצם השמש ואינו כן אך הגופות הנפעלות לא הם נפעלות בנכחם ויאורו בהם:

רבים יורו על שם השכינה שהוא אל יתברך · אבל בעניינים האלה לאונקלוס ויונתן בן עוזיאל דברים ידועים בקבלה וסודם ליודעים חן וכו' עכ"ל · אולם החבר הרבה כבאיו על פי שטתו להשיב על ככה באמרו ברביעי סימן ג' כי שם הנכתב באלף ד"לת נון יוד הוא כרמז אליו ית' כי הרמז הוא לבד מבלתי עד כי יש שירמזו אל הדברי' הנפעלים מאתו' המשמשים לו שמות ראשון כאשר ירמזו אל השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח ויאמרו השכל הזה או השכל הלזה ואין הרמז באמת אל מה שאיננו בגבול במקום וכו' · כן רומזים אל השמים מפני שהוא כלי שמשו בסבבו נבדלה מבלתי סבות אחרות אמצעיות וכו' · ויאמר היושבי בשמים וכו' · ויש שאומרים על העברה יראת שמים וכו' · וכן רומזים אל עמוד האש ועמוד הענן ומשתחוים נכחו ואומרים כי האלקים שמה וכו' · וכן רומזים אל ארון הברית ואומרי' עליו אדון כל הארץ וכו' עד אמרו וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אדני באלף ד"לת נון יוד כאילו הוא אומר אדו' אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה וכו' עכ"ל · והוסיף קיום לזה במשלים ודמיונים ידרשם הדורש מן המקו' ההוא אשר שם מוח עצמות דבריו ישוקה להבין ולהורות כי לא לדבר הנברא תכוין מחשבת המברך והמתפלל כי המברך יברך באלקי אמן · ושומע תפלה עדיו כל בשר יבא · רק שהיה הרמז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה כאמור · וכמו שיוזכר שמה ועוד יבא דברנו שם להורות שאין החבר מהלך בזה על כנפי רוח דעת הקבלה כי בעו מעגלותיו ממנה למראית עינינו: כמו שאמר עמוד ענן ואש אוכלת וכו' · ר"ל כמו שאלו הם דברים נראים ככה הכוכבים נראים גם המה · ואין הכונה שיהיו אלו נראים לנביאים לבדם כאותם שזכר בתחלה · כי היה זה מותר לאמרו ברביעי סימן ג' ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלת אותו כמו הענן ואש אוכלת וכו' · גם אוש העיד על הפך זה בשכבר היו עמוד הענן והאש נראים לעיני כל בית ישראל · רק ענייננו שהם שמות נופלים על דברים נראים למוכנים אליהם ואם אינם נביאים: וכאשר נאמר על האור בבקר ובערב וביום המעונן וכו' · ממשל משלים הוא בענין הנורא' הרוחניות האלה המצטיירות בחפץ אלקים מכוונות זהרו בגשם הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש כמדובר · וישא משלו בניצוצי אור השמש כדמיונו אצל החבר ברביעי סימן ג' · וזה כי בבקר ובערב בצאת השמש על הארץ בבקר בהיותו קרוב אל האופק וכן בשקיעתו בערב האדים העולים מן הארץ מכהים גלגל חמה ומונעי' ניצוציה שלא יגיעו אלינו זכים ומזוקקי' כאשר הם בעצם רק האדים אשר יבדילו בינם לבין ראותנו כפי התחלף מהם כמותם ואיכותם בעבירות ודקות יצטיירו מהם פעם לדמות גוון אחד · ופעם לדמות גוון זולתו · והאור ההוא הנמשך אלינו באמצעותם אינו ניצוץ השמש כאשר יחשב : אך הגופות וכו' · ר"ל האדים ההם נפעלות בנכח הניצוץ והשמש שקדם זכרם ויאורו בהם · וכן הדין ביום המעונן כי האיד אשר פרשו עליו עננו מתחלק לכמה גוונים כפי איכות דקותו ועבירותו · וטעות המחשבה בכל זה הוא במה שתחשוב אור השמש בעל גוונים ותחליף את משכורתו עשרת מונים · ואין החלוף ההוא זולתי מכל החמר שפוגש בו הניצוץ ההוא כי על ידי פגישה זו מתראה הניצוץ כלבוש מצוייר הנה הוא לו כסות עינים בעל גוונים תמונה לנגד עינינו · וזהו ענין הקשת הנראה בענן אשר טל אורות עליו כמבואר בס' אותות עליונות לארסטו' · הנה כה משפטו של הניצוץ האלקי אל מול פני הגשם הדק הרוחני הנ"ל הנקרא רוח הקדש · כי הגשם הזה נפעל בנכחו ויאור בו · ובכן יצטייר לכמה פנים הוא מראה כבוד ה' לא שישתנה ניצוצו ית' מצד עצמו · וכמאמ' החבר ברביעי סימן ג' על כיוצא בזה ורבו המדות והענין אחד בעבור התחלפות הדבר המקבל בהתחלפות הכוונות והגשם אחד וכו' · וכמדומה לי שאל המשל הזה עצמו כוון יחזקאל באמרו סימן א' וארא כעין חשמל וגו' ראיתי כמראה אש ונוגה לו סביב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם · כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' ואראה ואפול על פני וגו' · והמורה גם הוא לקח הרמז ממנו בשלישי פ' ז' על מראות אלקים המצטיירות בנפש הנביא המוכנת

לנבואה

ח **אמר החבר** כן הכבוד ניצוץ אור אלקי מועיל אצל עמו ובארצו :

ט **אמר הכוזרי** מאמרך אצל עמו כבר התבאר לי אבל מאמרך ובארצו קשה לקבלו :

י **אמר החבר** אל יקשה בעיניך שתתיחד ארץ בדבר מכל הארצות ואתה רואה מקום שמצליח בו צמח מבלתי צמח ומוצא מבלעדי מוצא וחיה מבלעדי חיה ומתייחדים יושביו בצורות ומדות מבלעדי זולתם ובמצוע המזג תהיה שלמות הנפש וחסרונה :

יא **אמר הכוזרי** אינני שומע עם השוכנים בארץ ישראל יתרון על שאר אנשי העולם :

לנכואה מאור הנינון האלקי לדוגמת התחדשו' הקשת בענן · וקרוב לזה מה שכתב בעל העקרים מאמר ב' פ' כ"ט · ומדברי החבר אתה למד כי רעיוניו של אדם על מחשבו שליקו שיהיה האור כיכון מן השמש ואין זה כי אם כוגה כרק הניכון המבהיק בגופות הנפעלות בנכח הניכון והשמש ויאורו בהם כאמו' ועוד לב אדם יחשב שהאור והניכון הם מעצם השמש ואינו כן כי הניכון הנמשך מן השמש איננו עצמו והאור הנמשך מן הניכון איננו הניכון כמו שזכרנו ולהורות כתן בלבנו כי אור המראות הרוחניות שקדם זכרם איננו הניכון האלקי בעצמו וכל שכן שאיננו עצמותו ית' אשר ממנו ימשך הניכון רק הוא אור אלקי כי יהל בגופות הרוחניות ההנה · וכייחסהו אליו ית' באמרנו כבוד ה' וכו' באמו' ומה שאמר אף על פי שהיא נסתרת איננו סותר אמרו ברביעי סימן ג' וזה הדמיון איננו באות בכל אלא אם היתה השמש בלתי מושגת וכו' · כי ענין ההסתר בכאן איננו זולת העלם הראותו על עצם תומו מפני עב הענן והאידים והוא מבואר · עודני מדבר וזה בא ברעיוני לבאר אמרו וכאשר באמר וכו' כלפי מאמ' המלך בקודמת ונקרא על דרך העברה ה' בלבד כמו וירד ה' וכו' · כי למה שלא זכר המלך עד הנה כי אם הנבנת ענין המצטרפים אליו ית' כבוד ה' ומלאכות ה' וכו' עתה בא להוסיף שהבין גם כן ענין וירד ה' שעם היות שירידה מכוונת אליו ית' אין הכונ' זולתי לאור ניכונו הנקרא על שמו וכמשל האור בבקר ובערב וכו' שזה בלי ספק איננו כן רק דרך העברה בלבד :

סימן ח' כן הכבוד ניכון אור אלקי וכו' · הודה לו כי כנים דבריו יפה דן ויפה הורה כי ענין הכבוד הוא אור הניכון האלקי הפוגע בגשם הדק הרוחני כמו שזכרנו · וראה החבר להוסיף ביאור בענין הכבוד הזה על איזה עם יבליח · ואיזה מקום מנוחתו כבוד בעגם וראשונה ואמר שהוא מועיל אבל עם סגולתו בארצו הנבחרת · וכבר זכרנו בפתיחת הספר ובהקדמת המאמר כי אל זה הוא נושא את נפשו מראשית דבריו לבאר ענין הכבוד הזה שנשתם ענייני מאז דבריו בראשון סי' כ"ה והתחברות כבודו אלינו וכו' עיין שמה · ומה שאמר כי הכבוד הוא ניכון אור וכו' איננו סותר לאמרו ברביעי סימן ג' שהוא הגוף הדק וכו' כי היה דברו שם על אמרו הדק סי' ד' וכאן דבר על צורתו :

סימן ט' כבר התבא' לי במה שהראיתי לדעת כי אתם הסגולה מסימן כ"ח עד סי' ס"ח מן הראשון :

סימן י' צמח מבלתי צמח וכו' · הקדים צמח למוצא שהוא הדומם ואין זה סדרם למדרגותיהם · כי רנה להקדי' זה לפרסומו בהיותו כנב על פני השדה גלוי לכל העמים והכל יודעים כמה יגיאתו במקום מבלעדי מקום עושה בו רושם ניכר בהבדל עצמי · מה שאין כן בדומם הטמון והמכוסה בבטן הארץ · גם לא בחיה המתנועעת להסתתר בינות עצי יער · וכל שכן האדם שאין רושם המקום ניכר בו רק על ידי חלוף הצורות האישיות והמדות : ומתיחדים יושביו בצורות וכו' ובמצוע המזג וכו' · וממה שידענו בלי ספק המנאת שם מקומות מסוגלים להתייחד בם בצורות ובמדות כמו שקדם בראשון סימן א' · וידענו גם כן כי במצוע המזג תהי' שלמות הנפש וחסרונה וכמו שיבא בחמישי סימן י"ב · עמדנו על אמתת שלמות א"י לענין הכבוד אשר יועיל אבל יושביה · כי להיותה באמצע היישוב יש לה מבא גדול לשלמות מזגם ולעמתו יבא שלמות הנפש כמדובר · ואל עבר פונה זו יאירו דברי הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב' :

סימן יא אינני שומע עם השוכנים וכו' · ר"ל סבר' זו לא תקום ולא תהיה כי מעדו קרמוליה בהיותה נשענת על דבר שהחוש יעיד על הפכו · כי קנה שלמות הנפש אשר דברת איננה

יב **אמר החבר** כן הכרם זה שאתם אומרים שמצליח בו הכרם אלו לא היו נוטעים בו הגפנים ועובדים העבודה הראויה להם לא היה עושה ענבים. והמעלה המיוחדת הראשונה היא לעם שהיא סגולה ולב כאשר זכרתי ויש לארץ עזר בזה עם המעשים והתורות התלויות בה אשר הם כעבודה לכרם אבל לא יתכן לסגולה הזאת להגיע אל הענין האלקי בבלעדי המקום הזה כאשר לא יתכן שיצליח הכרם בבלעדי ההר הזה :

יג **אמר הכוזרי** ואיך הוא זה וכבר נבאו מאדם הראשון ועד משה בארץ אחרת אברהם באור כשדים ואחר כן יחזקאל ודניאל בבבל וירמיה במצרים :

במעלת בשוכני א"י ביתר שאת על שאר אנשי העולם :

סימן יב כן הכרם זה וכו' רוצה לומר כן דברת ויפה וכוונו דברת. אמת כי לעת כזאת לא תוסיף את כחה בהיותה שכולה וגלמודה מיושביה הראויי' לה כפי טבעה וגם כל מלאכת עבודותיה הראויו' לתת לה מבית המלך לא יעשה לה. וזה כי כל זמן שהיה בארץ עם ישראל אשר גרשוהו מהסתפח בנחלתה מלכה ושריה בגוים אין תורה עד ירא ה' וישפוט זמן אשר לבאת ולבא להתיצב לפני ה' בארצות החיים לעבדם ולשמרם בעבודות הראויות להגלאתם. אז יכפר אדמתו עמו על ידי המעשים הנאותים אשר הם לה בעבודה לבדם. וכמו שכתב בעל העקידה על אמרו לא כארץ מצרים היא וגו' פ' עקב סוף שער כ"ב. ובהשממתם והשמדם יתמלא הבית כלו אורה. ובא זה על דרך אמרו תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו' ועד"ז אמר (ישעיה סימן ה') כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשות ענבים וגו' וכדברי נעים זמירות סימן (פ') גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ וגו' ועוד טעם ודעת למדנו בהתייחסותם בעל העקידה שער כ"ד. והרל"א כפי' ישעיהו סימן ה'. וחז"ל לא זזו מחבב משל הכרם במסכת כתובות פ' נערה שנתפתתה באמרם מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה וכו'. וכתב שם הרמב"ם כרם הוא שם הקבוץ מן החכמים שהיו מתקבצים ביבנה באותו זמן כענין שנאמר כרם חמר ענו לה ע"כ. ובאמרו והמעלה המיוחדת וכו'. כוון לבאר טעם היות ארץ ישראל מקו' מוכן לשלמות כאמור אין לחשוב בהנחתו שהיתה שוה לכל עם. רק המעלה המיוחדת הראשונה שהיא הנבואה והדבוק האלקי לא היתה רק לעם סגולה ויש לארץ עזר לזה. ודוגמת זה כתב הראב"ע כי בהיו' ישראל עם סגולה וארצם ארץ סגולית נראה בהם פעולת הכיון האלקי. כי באמרו עם סגולה כללו גם כן העבודות התוריות. ודבר ה' היה יקר באמ' על ידי יחזקאל (סימן כ') כי בהר קדשי ירושלם בהר מרום ישראל נאם ה' אלקים שם יעבדוני כל בית ישראל כלו בארץ שם ארצם ושם אדרוש את תרומותיכם ואת ראשית משאותיכם בכל קדשיכם. ונעים זמירות זכר בשירת שניהם באמרו סימן קל"ב כי בחר ה' בציון אוה למושב לו וגו' ובסימן קל"ה כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. ועל הנחלת הכרם הזה בהר הטוב הזה והלבנון אמר הנביא הושע סימן ב' וזרעתיה לי בארץ לדעת יונתן שתרגם עליו ואקיימינון קדמי בארעא בית שכינתי. ובאמרו כאשר זכרתי רמז לסימן מ"ז וש"ט מהמאמר הראשון. גם צדק מלאה ימינו של הרמב"ן פ' שופטים אצל נביא מקרבך מאחיך כמוני באמרו טעם מקרבך לרמוז שאין נבואה אלא בארץ ישראל ולכך יאמר בה הכתוב משא גיא חזיון וכמו שהזכירו רבותינו. וכן טעם מאחיך כי ה' נתן לך מעלה על כל העמים ולא יתן רוחו רק עליכם ע"כ. ובחזק שבאופנים באתנו כל זאת במכילתא באמרם שארבעה נקראו קנין. ישרא'. וארץ ישראל. ובית המקדש. והתורה. וכבר זכרנו זה בפתיחת הספר עם המתייחס אליו להורות על אמתתו כאשר זכרתי בראשון סימן מ"ז :

סימן יג וכבר נבאו מאדם הראשון ועד משה בארץ אחרת וכו'. למראה עיני אין אדם הראשון גם לא משה רבינו בכלל השאלה. רק הנמשכי' מאדם עד משה ולא עד בכלל. וכן הנמשכי' ממשה ואילך כמו שאמר אחר כך יחזקאל וכו'. והנה מקום אתי להטעים דברי שהרי לא מנינו לאדם הראשון נבואה כלל אחר באתו מג"ע אשר מדרגתו למעלה מארץ ישראל כדבר החבר בפסקא הנמשכת. ע"כ אמרתי כי ראשית ספקו כפרד מקין אשר היה

דבר ה' אליו לאמר למה חרה לך ואי הבל אחיך וכו' · וכן אם היה משה בכלל בשאלה זו היה החבר מיחד תשובה על אודותיו בפרט ולא היה מבליעו בטעם התשובה אשר יזכיר בשאר במשפט הכללי מוזכר בשאלה בפירו' וכמו שיבא · ובלי ספק על נבואת משה בהר חורב ובמדין ובמצרי' אין אומר ואין דברים בתשובתו של חבר · בלי משמע קולם על ענינו ביחוד · כי מה שזכר נבואת משה ואהרן בפארן וכו' אין מובנו כי אם על נבואת שלשתם גם יחד במקום ההוא כדכתיב ה' פ' בהעלותך צאו שלשתכם וגו' וכמו שיתבאר במקומו · על כן אמרתי כי לא הפליג התמיהא בשאלתו על נבואת משה במצרים להיות כל ענינו נחשב כמי לא יוכלל בשום צד עם יתר הנביאים על כן לא התפש לא בו אף אמנם יבא חוץ למקום המוכן לכך · קרב אתה ושמע מה שכתב המורה בשני פ' לד' וזל' · ואשר אודיעך אותו כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי זה המאמ' אמנם הוא בצורת נבואת הנביאים אשר לפני משה ואשר יבאו אחריו · אמנם נבואת משה רבינו לא אדבר בה באלו הפרקי' אפי' מלה אחת לא בביאור ולא ברמיזה · והוא שהשם נביא אמנם יאמר אצלי על משה ועל זולתו בספוק · וכן הענין אצלי עוד בנפלאותיו ובנפלאות זולתו כי אותותיו אינם מכת נפלאות שאר הנביאים · עכ"ל · וזכר אברהם בפרט מתוך הכלל אשר כללהו באמרו מאדם ועד משה להכביד עול קושייתו מצד מה שהוזכר בו בפירוש היותו באור כשדים רחוק מאד מארץ ישראל · ועל כן יקרב החבר אל ההבנה ויחיש מפלט לו מן הקושי הכולל בטענתו על נבואת קין באמרו שהיתה נבואתו בא"י עצמה · ובכן תסור הקושיא ההיא אשר פתאם לפתע יביא שברה · ובאברהם יוצרך לטעם אחר אשר יביא מרחוק כמו שיתבאר · ועוד זכרו בפרט להיותו ראש יחסנו העומד לנס עמים · ומה שזכר ירמיה בסוף שאלתו עם היותו קודם ליחזקאל בזמן וכמו שכתב הרד"ק בפתיחתו לפי' ירמיה כי רצה לסמוך נבואת יחזקאל ודניאל שהיתה בבבל לנבואת אברהם במחוז ההוא באור כשדים שגם היא לגבול ארץ כנען תחשב כדבר הרמב"ן פרשת כח: ולפי דעתי כוון מסדר הספר לזכור בשאלה זו בפירוש שלש כתות של נביאים המתיחסים לשלשת הסבות אשר על פיהן הנבואה שורה כמו שיבא בתשובת החבר בכתבת כי האחת מהן מניכו באברהם שהיתה נבואתו באור כשדים בדברים מגיעים לארץ ישראל · ויחזקאל ודניאל בבבל בשתים יעופפו כי מלבד הנזכר היתה בהם ג"כ סבה שנית שכבר נמצאו בארץ ישראל בזמן הבית · ועוד השלישית הלא בא ירמיהו בשבתא במצרים כי מלבד הנזכרות נוספה בענינו סבה שלישית כי היה המקום ההוא מוכן לנבואה כארץ ישראל כמו שיתבא' אחר זה · והנה נתן המחבר לרוח משקל במשפט נדקו :

יד אמר החבר כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה או בעבורה הנה

סימן יד בה או בעבורה: מלת בעבור · ושמרו חוקיה ותורותיה בעבורו היותה מלה משמשת להורא' סבה פועלת ותכליתית ושתי הוראות אלו בדבור אחד באמרו לפי התחלף ביאור המפרשים על אמרו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים כי הרא"בע פי' בעבור זאת העבוד' שהיא אכילת המצה ולא יאכל חמץ שהיא תחלת המצו' שצוה לנו ה' עשה לנו אותו' עד שהוציאנו ממצרי' והטע' לא הוציאנו ממצרים רק לעבדו ככתוב בהוציאך את העם ממצרי' תעבדון את האלקים על ההר הזה וכתוב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים עד כאן להראב"ע שפירש מלה זו לסבה תכליתית · אמנם הרמב"ן פירשה לסבה פועלת באמ' כי בעבור זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני עובד את העבודה הזאת כענין שאמר שם למטה על כן אני זובח לה' כל פטר רחם · ולשני מיני הסבות הללו כוון החבר באמ' בעבורה כי הנה הארץ סבה פועלת לנבואת הנביא חונה לה כשקדם היותו בה בזמן הבית · וגם היא סבה תכליתית אליה בהיות הנבואה לתכלית ענייני הארץ · ובכן הנבואה שורה על אחד מג' פנים אם בהיות הנביא בארץ ישראל עצמה · או שכבר היה בה בזמן הבית · או בדברים מגיעים אליה · ואיפשר שיורכבו השנים מהם או שלשתם כמו שמבאר והולך · ואוסיפה לך הנה בענין הנבואה סבה אחרת נזכרה בשלישי סימן סה כי כאשר הבדיל החבר בין הנבוא' המשכת לאנשי בית שני בכח השכינ' שכבר היתה בבית ראשון · ובין הנבוא' הנקני' אשר נסתלקה בהסתלק השכינה מישראל גמר אומר שאין לקוות הנבוא' הזאת הנקנית לא בעת מופלא ובעבור כח גדול כמו אברהם ומשה והמשיח שאנחנו מקוים אליו והדומי' להם אשר הם בעצמם מעין לשכינה ובהמצאם יקנו המוכנים מדרגת

נתנבא אברהם כדי שיעבור בה ויחזקאל ודניאל מפניה וכבר היו נמצאים בבית ראשון וראו בו השכינה אשר בהמצאה היה מגיע לנבואה כל המוכן לה מהסגולה אבל אדם

שנבואה ע"כ · הרי לפניך כי אל אשר יהיה שמה רוח הנבואה ללכת ראוי להמצא שם כח גדול מענין לשכינה · והן הן הצדיקים אשר כח בהם לעמוד במקום היכל מלך להיותם מקדשי אל כוננו למרכבת שכינתו ית' והם האמצעי' להתפשטות הכינון האלקי בעולם לדוגמת הארון שהוא עומד לפני ה' בזמן הבית ומה שלא זכר השנה הזאת בכאן טעמו אגלי מפני היותו עמו וגם בשנבי האר' הנבחר ומן השב' הזאת לא יוסיף ולא יתן לה מעלה כלל על כן המק עבר מזכרונ' ועוד חזון למוע' אשר יאות להעי' על ענייני' ועוד כי שנה זו היא ממוכ' ובשעב' על השבו' הנזכרות שאם לא היה בה און בעבודה לא נכח יגבר איש להנבא כדי שיעבור בה כמו שנאמר לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך · ואמר ויעבור אברם בארץ וגו' : ויחזקאל ודניאל מפניה · כאילו אמר בשבילה ולתכליתה כי על טוב ישראל לאדמת' נתנבאו עניהם : והשומע סבור שדבריו על נבואת דניאל שותרים קבלת רז"ל האומרים עליו פ"ק דמגלה ובסנהד' שלק ודאיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם · מאי ניניהו האנשים א"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי · איניהו עדיפי מיניה · ואיהו עדיף מיניהו · איניהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא · ואיהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו · ע"כ · הנה שאמרו בפירוש דאיהו לאו נביא · אך אם אתה לו שמעני כתתי תשובת זה קח ממני מטעם הר"א מעין נ' תמר ב' כי אחרי העירו ספקות יגודו עליו מסתירו נראות נשא על ביאור המאמר המשל הזה שעם היות לפעמים אבל חז"ל שם נביאים כולל לכל מקבל שפע עליון : הנה בענם ויחוד רבו בשם נביא שליח אל העם להנהיגם ולהוליעם דרך זו ילכו כי לכן נק' נביא מלשון ניב שפתים ואמ' נביא יקים לך וגו' נביא לגוים נתתיך וגו' שתמיד שם נביא נאמר על השלוח של העם להנהגתו ומוסרו · אמנם מי שיראה מראה הנבואה ולא יהיה שליח אל העם יקרא רואה או חוזה לא נביא בשם מיוחד וזהו ענין היה דבר ה' אל אברם במחזה שראה מראות אלקים · אבל לא היה אברם נביא שלוח לזולתו · וכן היה אגל חז"ל מדרגת דניאל שלא היה נביא שלוח לישראל לדבר להם נבואו ודברי

אזהרות כחגי זכריה ומלאכי אבל היתה מדרגתו רוח אלקים ומחזה שדי והיא מעלה עליונה כנביאו' · ולכן אמרו שחגי זכריה ומלאכי עדיפי מדניאל במה שהם היו נביאים שלוחים לעם והוא לא היה נביא שלוח והיה זה לפי שהם נבאו בירושלם בהקבץ עמים רבים לבנין הבית והיו מזהירים אותם על הבנין ועל המעשרות ועל הרחקת נשים נכריות · אמנם דניאל לא עלה שמה ולכן לא היה שליח לעם · האמנם היה הוא עדיף ומשובח מחגי זכריה ומלאכי בענין השגת המראות שהוא זכה לראות מה שלא ראו וכו' · ע"כ : וכבר היו נמצאים וכו' · זו מדה שנית היתה גם שהיו ראויים מפניה לחול עליהם הנבואה בחוצה לארץ כי כבר נמצאו שם בזמן הבית : והשכינה וכינון האור האלקי המכה על הארון (כדבר בעל העקרים מאמ' ג' פ' י"א) האיר אל עבר פניהם המוכנים לכך וקנו שלמות הנבואה להיותה נוהגת בהם בכל מקום · וכדרך אז"ל על יחזקאל היה היה דבר ה' ליחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר מאי היה שכבר היה · ואולם לא הוצרכנו לטעם זה כי אם בדברים הבלתי מגיעים לתכלית ענייני הארץ ובשבילה וכמו שהיתה נבואה זו של יחזקאל הרומזת לנסיעת הכבוד מן הבית וכמו שזכר החבר על פי שטתו ברביעי סימן נ' · ואין זה בשבילה רק כנגדה ועל כיוצא בה יוסד מדרש חז"ל היה שכבר היה לפי שטתם · אבל בדברים המגיעים אליה ולתכליתה כהרבה מנבואותיו של יחזקאל ונבואת אברהם באור כשדים טעמו שמור להיות הנבואה ראויה בהם אף בלא קדימתה בארץ · וזהו טעמו של יעקב אשר נאמר לו בחרן שוב אל ארץ אבותיך וגו' · כי היתה נבואתו לתכלית הארץ ונוסף נ"כ שכבר קדמה לו נבואה בארץ במראה הסלם ואם לא היה זה בעת המצא השכינה בבית · וכבר היה משה עצמו נכלל בטעם הזה על נבואתו במדין הן מצד היות נבואתו לתכלית הארץ · הן מצד קדימת נבואתו בהר האלקים הנכלל בגבולי ארץ כנען כמו שיבא · לולי האמנתי לראות כי להפלגת עלוי מדרגתו לא כוון המלך בשאלתו על אודותיו כי אמנם היה ראוי ליחד אליו תשובה פרטית מבוארת כמו שעשה בזולתו מהנזכרים בשאלתו בפירוש כאשר דברנו : אבל אדם הראשון וכו' · אחרי הקדימו תשובה על אברהם

היא היתה אדמתו ובה מת כאשר קבלנו כי במערה ארבעה זוגות אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה והיא הארץ הנקראת לפני ה' הנאמר עליה תמיד עיני ה' אלקיך בה ועליה נפלה הקנאה והחמדה בין הבל וקין בתחלה כשרצו לדעת אי זה מהם דרצוי להיות במקום אדם וסגולתו ולבו לנחול את הארץ ולהדבק בענין האלקי ויהיה זולתו כקליפה ואירע מה שאירע מהריגת הבל (ונשאר קין ערירי) כ"א וכשארם שמלכות ערירית ונאמר ויצא קין מלפני ה' שיצא מגורש מהארץ הזאת שבה היו והיה נע ונד בארץ וכן נאמר ביונה ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה': כ"א מלפני פ' לא ברח כי אם ממקום הנבואה והשיב אותו האלקים אליה ממעי הדגה ונבא בה׃ וכאשר נולד שת בדמות אדם כמו שאמר ויולד בדמותו כצלמו היה במקום הבל׳ כמו שאמר כי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל והיה ראוי שיקרא בן אלקים כאדם׃ וזכה לארץ ההיא שהיא מדרגה למטה מגן עדן ועליה נתקנאו יצחק וישמעאל כ"א וסיס יכחק סעקר בלב וסגולה ונדחה ישמעאל כקליפה אף על פי שנאמר בו הנה ברכתי אותו והפרתי אותו וגו׳ בטובה העולמית ונאמ׳ ליצחק נכ"א איכנו ואפשר לתקנו כיכחק אחר כן ואת בריתי אקים את יצחק רוצה לומר הדבקו בענין האלקי והטובה בעולם הבא ואין לישמעאל ברית ולא לפרסי ואם הצליחו ועל הארץ הזאת נפלה הקנאה בין יעקב

אברהם יחזקאל ודניאל הנזכרים בפירוש בשאלת המלך׳ וראה לאחר עבייכו על ירמיה כדי לזוונו אחר כך עם הדומה לו בכבואת מנרים כמו שיבא׃ שב עתה לבלק מעליו גמגומו של קין הראשון לאד׳ יולד אשר ככלל באמרו מאדם הראשון ועד משה כמזוכר ויחשב בו שענייכו עם הבל ונבואת ה׳ אליו למה חרה לך ואי הבל אחיך היתה לו בחונה לארץ ומבלי אין נבואתו לתכלית הארץ היה קשה לזוונו עם באחרי כקריעת ים סוף׃ על כן שם פנין להוכיח כי המקום אשר היה עומד עליו בעת הנבואה אדמת קדש הוא׃ וזה מה שינזור השכל עליו מצד היותה אדמתו של אביו כדעת ר׳ אליעזר הגדול בפרקיו ויגרש את האדם יצא אדם וישב לו חוץ לגן עדן בהר המוריה ששערי גן עדן סמוך להר המוריה ומשם לקחו ולשם החזירו שנאמ׳ לעבוד את האדמה אשר לוקח משם׃ ע״כ׳ ונב״ יודע זה מצד היותו קבור שם׃ וקרוב לשמוע שדירת קין היתה במקום אביו כי למה יעמוד ברחוק אל ארץ אחרת׳ ולכל זה כוון אבל דעתי באמרו אבל אדם הראשון היא היתה אדמתו ובה מת וכו׳ שהיא הקדמה על אודות קין כמו שמבאר ענייכו והולך׃ הנקראת לפני ה׳ וכו׳ כאמרו ויצא קין מלפני ה׳׃ וכתן טעם לקריאה זו מצד מה שנאמר עליה תמיד עיני ה׳ אלקיך בה׃ והוסיף תת כח טענתו על זה מצד הקנאה שנפלה לו עם אחיו בגשתם אל המזבח לברר על ידי קרבנותיה׳ איזה מהם הרצוי וכו׳ לנחול את הארץ וכו׳ שמתוך כך כהרג הבל ונורש קין מן הארץ ההיא שנפלה הקנאה על אודותיה מדה כנגד מדה כאמרו ויצא קין וגו׳ ובשלמא אם היתה דירתם בארץ ישראל׳ באים הדברים היוצאים מפי הכתוב ששים ושמחים בכתיבת טעמם למה זה נגשו אל האלקים על ידי קרבנם׳ ומה ענין גרושי קין מן הארץ ההיא׃ אבל עכשו׳ להיות הכל מתוקן באמרנו כי הן לצדק כמדד לו באיפת צדק שיהיה מגורש מן הארץ ההיא שעליה נפלה הקנאה מצד היותה ארץ חפץ נכי לכל הארצות שכל העינים צופות אליה׳ חלף עבודתו ככרי׳ אשר בקש בה לנחול אותה לעצמו בארחות עקלקלות׃ והיה נע ונד בארץ לא לו באיש נודד ממקומו׳ וזה טבע האמת להיותו עד מסכים לעצמו מכל צד׃ אך אם יש את נפשנו להאמין שלא היתה דירתם בארץ ישראל הלא כל הספקות הללו שבונו גם שבנונו׃ ולא זו משם החבר עד שהוסיף אומץ בזה ויחזקהו במאמרים כל ימוט בהוכיחו תחלה כי ארץ ישרא׳ היא הנקראת לפני ה׳ כמו שנאמר ביונה ויקם יונה וגו׳ ולפי דרכי אעור ספק על מה שהכחנו תחלה שקדימת הנבואה בארץ או המנא שם הנביא בזמן היות השכינה שורה בבית׳ היתה סבה פועלת לנבואת חוצה לארץ׃ א״כ למה ה׳ יעמוד יונה ברחוק בברחו מארץ ישר׳ החונה על ספק שלא יגיעהו שם נבואה כדברי חז״ל ונדולה מזו הנרו במכילתא שהושב שם יונה להנבא בה והוא מה שכתב רש״י אל הקב״ה חייך יש לי שלוחים כיונא

בן לשלוח אחריך ולהביאך משם וכו' ואחריהם כמשך החבר באמרו כאן והשיב אותו האלקים אליה ממעי הדגה ונבא בה · למה זה ועל מה זה הואיל וכבר היתה עליו יד ה' בארץ הקדוש קודם ברחו תרשישה · אולם פני תשובתי ילכו

ועשו בבכורה ובברכה עד שנדחה עשו עם חזקתו מפני יעקב עם חולשתו ונבואת ירמיה

והניחותי לך כי כהניחנו אפשרות הנבואה חוצה לארץ עם קדימתה בארץ ·

לא נזכנו על חיובה עכ"פ אבל אפשר הוא שימנע זה מונע גלוי ונפוי לחכמתו ית' ואולי המונע בנבואתו של יונה הוא היותה מנעת לענייני אומה אחרת ואיך שיהיה די לנו שכשים לב אל אפשרות הנבואה חוצה לארץ ע' אחת הסבות אשר זכרנו · עוד בקש החבר למצוא דברי חפץ לקיום הפנה הזאת שהיה קין עומד בא"י בעת הנבאו · והוכיח זה מכד מה שכתוב בשת שנולד בדמות אדם כי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין · כי הנראה מזה שמדרגתו של שת ענין דוגמת מדרגתו של הבל אשר הוקם תחתיו · והנה א"כ כמו שנאמר בשת הנולד בדמותו כצלמו של אביו והראוי לפי כן להקרא בן אלקים כמוהו · שזכה בארץ ההיא שהיא מדרגה למטה מג"ע כאשר זכה בה אביו (כי הנה בהטרדו מג"ע לא יחשב היותו מושלך מן ההפך של ההפך וגרחק ה' את האדם מן המקום ההוא שנאו לטבעו כי ההשתנו' המופלה לא יסבלהו הטבע רק הקרוב של הדעת שהורד מג"ע של הארץ הזאת שהיא מדרגה למטה ממנו וכמו שיורו דברי רבי אליעזר הגדול המובאים למעלה וגם החבר סימן כ' יורה עליו לפי דרכו · והנה שת הנוחל את מעלתו גם הוא ינוח לגורלו כן משפטו חרננו על הבל הדומה לו · כי אדם להבל דמה לענין היותם שוים זה לזה בדירת הארץ הנבחרת · ומזה יצא לנו גם כן כי שם היה משכנו של קין אחיו בעת נבואתו והוא תכלי' המבוק' ומה שאמר בן אלקים באדם כתבאר ענינו בראשון סימן כ"ה · ומה שדמה ארץ ישראל לגן עדן באמרו שהיא מדרגה למטה ממנו דרך הכתוב ילך פרש' וירא אבל המקומות אשר לכנעני יושבו כגן ה' כארץ מצרים · ולהורות כתן כי מכד זה גם כן ראוי לחשוב של הארץ ההיא הורד אדם מגן עדן למען יוכל לסבול שנוי המקום הבלתי רחוק בטבעו ממנו · וכמו שזכרנו · ויוסף עוד להראות פנים כי על הארץ הזאת נפלה קנאת קין עם הבל ממה שמצינו דוגמתו ביצחק וישמעאל אשר נתקנאו עליה כי הנמשך בניהם עד מוכיח על ככה שהרי נדחה ישמעאל מפני יצחק ושבה לו אל אדמת נכר · וכן היה ענין הקנאה בין יעקב ועשו בבכורה ובברכה · יוכיח על זה מה שנדחה עשו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו · והנדמות שביניהם לענין הקנאה אשר בין אחים יפדיא · הלא היא הדעת באופן מה כי הסבה בכלם שוה על נחלת הסגולה והארץ המסוגלת · והנה זה על נור ירוממנו לקיים את אשר הנחנוהו כי קין היה עובד אדמ' קדש ושם היתה נבואתו · אמורה כן · ואראה מדוע לא יבער הספק הנזכר את המנגא כתוב ננח כי היתה עליו יד ה' על נהר התיבה · ויעש · ויבא · ויהי גשם · ותרם התיבה מעל הארץ וגו' וזה לא יתכן היותו בארץ ישראל לפי מדרשם ז"ל כ"כר כשם ר' לוי לא גושמה ביום זעם דלא טפת ארעא דישראל במיא דמבולא · ואם היה עומד חוצה לארץ איך היתה לו נבואה במקום ההוא שלא לצורך הארץ ובלי קדימת נבואתו בה · אולי אוכל נכה בו בספק הזה ומעט מעט אגרשנו מפניך כהניגי עמך את אשר דברו ר' אליעזר הגדול בפרקיו כי ארץ ישראל לא ירדו עליה מי המבול מן השמים אלא שנתגלגלו המים מן הארצות ונכנסו לתוכה וכו' והרמב"ן הביאו אגב פסוק והנה עלה זית טרף בפיה · וכאמר לפי זה כי היה נח בארץ ישראל להיותו הלב והסגולה · וכמו שהוכחנו מענין הבל ושת כי להם יאתה · וכבר קדם בראשון סימן כ"ה כי שם סגולת נח מפני שהוא יורש האקלימים השוים אשר אמצעיתם וחמדתם ארץ כנען אדמת הנבואה ע"כ · וכאמר שמכח המים הנכנסים רמה התיבה מעל הארץ: או יסבור החבר שהיתה לנח הנבואה בארץ ללכת לו חוצה לה לעשות שם התיבה לעיני האנשים החטאים בכפשותם אל אשר יהיה שמה זרעו של קין נע ונד מן הארץ הקדושה כאמור · למען יתנו לב וישובו מדרך פשעם · וכבר ידעת מה שדרשו על עירד ומחויאל ומתושאל מזרע קין הנרגע שקנו על שם אבדן שנימוחו והותשו · גם מה שאמרו מפרשים כי ויראו בני האלקים הם בני שת החשוב ואת בנות האדם מזרע קין הנרגע · והכלל כי זרע קין היה שורש פורה ראש לעבת המבול והתיבה ראויה להעשות בפניהם למען ישובו · וכבר הונגד מראש כי מעמדם חוצה לארץ היה מגזרת נע ונד · או נאמר כי סברת החבר נבחה בו להאמין בזה לדעת ר' בירויי החולק עם ר' לוי כמבואר שמה או נא' כי תשובה נבואה זו של נח מכל נבואות שבתורה להכרת קיום העולם שהיה כלו חוזר לתוהו ובהו: ונבואת

ירמיה וכו' בהתעטף עלי רוחי על הנכת דבריו - נכאן סובב סובב הלך הרוח ושפוט שפוט כי נבואת ירמיהו עם היותה בתחום מצרים · אמנם היתה במקום אחד ממנו אשר לכנעני יחשב · :

כי על כן איחר זכרון ירמיהו לכאן לסמכו אליהם כמו שקדם · וכל אשא בזה את שם משה רבינו של שפתי · מפני עונש חשיבותו בנביאות עד שאין לנו לבקש טעם לנבואתו בכל מקום שהיא כאשר הראית:

במצרים בה ובעבודה וכן נבואת משה ואהרן ומרים בפארן כנ"א איננו כי סיני ופארן מגבול ארץ כנען מפני שהם מׄן נ"א הין ים סוף כמו שאמר יתברך ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר ומדבר הוא מדבר פארן והוא הנאמר בו המדבר הגדול והנורא ההוא כי הוא גבולה הדרומי והנהר

הוא תחפנחס אשר היה שם עליו יד ה' כאמרו סימ' מ"ג ויהי דבר ה' אל ירמיהו בתחפנחס לאמ' וגו' ויחפש רוחי פני הראות לזה ממה שמנינו דוגמתו ביהושע סי' י"ג · מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לכנעני תחשב · וככר כתב הרמב"ן פרש' שלח כי ארץ כנען מגעת בתחומה קרוב למצרים · וכתב עוד פרשת דברים אבל פסוק והעוים היושבים בחצרים עד עזה · כי הכפתורים שהם בני מצרים ואינם ממשפחת אברהם · ארצם היא של ישראל מפני שהכפתורים לכדו אותה מבני כנען ע"כ · אף רוחי בקרבי ישחר אמרם ז"ל במדרש על פסוק ויקח יהושע את כל הארץ הזאת ההר ואת כל הנגב ואת כל ארץ הגשן וגו' (יהושע י"א) והביאו שם הרד"ק שזו היא גשן של מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל כמו שאמר ויעל לקראת אביו גשנה מלמד שהיא נעליה כלפי א"י ובזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורות לפניו זכה שיהיה לחלקו ארץ גשן שהיא טובה · ומצינו עוד בגבולי הארץ מלבא חמת עד נחל מצרים · סוף דבר רוח דעת על פני יחלוף ונשמע קולו לאמר עד כמה מתלבטי' אנחנו בדרך עקלתון לאין צורך שהרי דרך סלולה לפנינו בדרך כדרך כלך אשר הכין לנו החבר עצמו ברביעי סי' ג' ואין לנו מפרש דבריו על אמתתן יותר ממנו · כי הנה ביאר שם מקום הנבואה באמרו שהוא כאשר שת את גבולו מים סוף עד ים פלשתים ונכנס בו מדבר סיני ופארן ושעיר גם מצרי' כי למקו' ההוא מעלה ע"כ: ואל מעלה זו יביט באמרו סימן כ"ב וכבר שמו לארץ מצרים מעלה וכו' כמו שיתבאר שמה והנה לפי דעת החבר נתחברו בירמיה שלשת הסבות הנזכרות כי היה במקום שהושמה לו מעלה בזה מענין א"י ונתנבא בעבודה על השני פנים שזכרנו כי היה בארץ ישראל בזמן הבית בהמנא שם השכינה ונתנבא בשביל הארץ באמרו ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך וגו' ומה שזכר כאן מענין מצרים יעלה ם כן לנבוא' אהרן ומרים לדעת חז"ל בארץ היא

וכן נבוא' משה ואהרן וכו' היא נבואתם הנזכרת פ' בהעלותך כאשר דבר' מרים ואהרן במשה ויאמר ה' פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם וגו' ואמר וכן לענין נבואתם בארץ לא שהיתה נבואה זו בעבורה שהרי לא היתה זולתי על דבר כמש' כמפור בכתוב · ונבואה ההיא היתה בפארן בלי ספק כי קודם לכן אמר ויסעו בני ישראל ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן ומה שכתוב בסוף הפרשה ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן עניינו לומר כמו שביאר שם הרמב"ן כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר כאשר במסע הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן · אבל נסעו מחצרות אשר הוא במדבר פארן וחנו במקום אחר מן המדבר ההוא עצמו וכו': כי סיני ופארן וכו' ר"ל טעם נבואתם בפארן מפני היותו מגבול ארץ כנען: מפני שהם מן ים סוף וכו' · נ"א מפני שהם בין ים סוף וכו' ושתי הנסחאות נכונות בענין · ולמען דעת כוונת החבר בזה זכור נא מה ביארו המפרשים על פסוק ושתי את גבולך מים סוף וגו' · כי רש"י כתב פ' בא אל פרעה אבל ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד וגו' · רוח ים רוח מערבי · ימה סוף אומר אני שים סוף היה מקנתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרחה של א"י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בים סוף כנגדו: וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לנגד מזרח שנאמ' מים סוף ועד ים פלשתים ושני חבל הים גוי כרתים ע"כ · אבל רבינו בחיי פירש מים סוף ועד ים פלשתי' ים סוף הוא לנגד דרום ים פלשתים הוא במערב וכו' וממדבר לנגד מזרח ועד הנהר הוא פרת ע"כ · אולם דעת החבר נוטה לדעת רש"י ואותה לקח לו כי היא ישרה בעיניו ליישובו של כתוב · ונה נכפלה ראיתו על פארן שהוא מגבול ארץ כנען שהרי פארן עם סיני נכלל תחלה באמרו מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב כדברי רש"י כי אמנם שניהם נכללו בנבואה זו לפארן ביחוד נרמז פעם

שנית באמרו וממדבר עד הנהר כי מדבר הוא מדבר פארן כדברי החבר ונמצא בידו על סיני ראיה א׳ ועל פארן שתים · כי על פארן היה עקר ספורו ונתגלגל עמו סיני הן מצד סמיכותם כאמ׳ קודם המעש׳ הנזכר ויסעו בני ישרא׳ למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן · והן כדי לכלול בדבריו טעם לכבודתן של ישראל בסיני אשר עלו כלם אליה במתן התורה כמו שקדם בראשון סימן פז · ואפשר ג״כ שזכרון ראייתו על פארן עולה תמיד לכאן ולכאן להיותם סמוכות ומוכרחות זה לזה כמו שקדם · והנה שיעור דבריו כי סיני ופארן מגבול ארץ כנען · מפני שהם מן ים סוף ר״ל שהם מים סוף ולפנים בין מזרח למערב כי ים סוף שקדם וים פלשתים מאחור יכללו כל הרצועה ההיא אשר סיני ופארן יושבים בקרבה וכמ״ש הכתוב ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים · ולפי הנראה השני יאמר מפני שהם בין ים סוף באמצע התחומים הללו כי ים סוף המוצב לגבול הוא מקיף אותם משלשת הרוחות כמוזכר בדברי רש״י המונחים לפניך · ועו״ד ראיה אחרת על פארן בפירוש מסוף הכתוב וממדבר עד הנהר כי מדבר הוא מדבר פארן · ואל תתמה מפני מה קראו מדבר סתם כי הוא הנודע בשערים המדבר הגדול והנורא ההוא ושמו בפירושו · ויאמנו דבריו שמדבר פארן הוא המדבר הגדול והנורא כי אמנם בפ׳ דברים כתוב לאמר ונסע מחורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם וגו׳ ונבא עד קדש ברנע וגו׳ ותקרבון אלי כלכ׳ ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו׳ וקדש ברנע הוא במדב׳ פארן כדברי הרמב״ן סוף פ׳ בהעלו׳ גם פ׳ בהעלו׳ תקנאמ׳ ויסעו בני ישר׳ למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן · והרי כל מסעותיהם מידי נסעם מחורב היו במדבר פארן והוא עצמו שנק׳ שמו עליו גדול ונורא באמרו ונסע מחורב ונלך את כל המדבר וגו׳ ולמען לא יעלה בדעת לחשוב שהמדבר הזה המושם לגבול הוא לצד מזרח כדעת הקובעים להם תחומים הללו כדרך אלכסון והנחיי מכללם כאשר זכרנו · אמר כי הוא גבולה הדרומי והנהר הוא נהר פרת גבולה הצפוני לרמוז שנח הלשון מורה בכתוב · על גבול מבריח מן הקנה אל הקנה ממזרח למערב ומצפון לדרום ·

כי כן יאות להיות כיום המצרים זה לעומת זה מחול פניו מים סוף שבמזרח עד ים פלשתים שבמערב וממדבר שבדרום עד הנהר שבצפון · ונכון הושלמה ראיה שנית בפירוש על פארן שהוא מגבול ארץ כנען · ואולם בהגלו׳ נגלות בלוח ציור העולם אשר כוננו ידי חכמי לב אשר בידם מחקרי ארץ לגבולותיה · שים סוף הוא לא״י דרומי מזרחי וים פלשתים צפוני מערבי אליה · ומדבר העזים בערבה לקרן מערבית דרומית ונהר פרת לקרן מזרחית צפונית · נצטרך לומר שהכתוב באמרו ושתי את גבולך מים סוף וגו׳ יכב׳ גבולות הארץ בשני אלכסונים · האחד מקרן דרומית מזרחית אל קרן צפונית מערבי׳ והוא גבולה מים סוף ועד ים פלשתים והב׳ מקרן דרומית מערבית אל קרן צפונית מזרחית והוא הגבול ממדבר ועד הנהר · ונמצאת ארץ ישראל נכללת בשני גבולי אלכסון אשר זכרנו עם היות שעונותינו הטו לבלתי העמיד במרחב רגלינו ככל היעוד הטוב אשר הובטחנו עליו כי ירחיב ה׳ לנו ופרינו בארץ · ואחר שטה זו גם החבר נמשך אם כבאר אמרו הוא גבולה הדרומי על קרן דרומית מערבית וגבולה הצפוני על קרן צפונית מזרחית · והוא הדבר אשר הוסכם עליו מאת הראב״ע באמרו פ׳ בראשית על נהרות גן עדן כי נהר פרת הוא בא מפאת מזרחית דרומי׳ של עולם והוא אחרי גבול הארץ מפאת מזרח הנוטה לומר שהוא עובר ומתפשט כנגד קרן מזרחי צפוני׳ של א״י כמדובר: ובה המזבחו׳ וכו׳ · אחרי דברי׳ האלה הכוללים תשובה מספקת לשאלות הכוזרי בסתרות ונגלות · גדל החבר את המקום הקדוש ההוא מכמה פנים מתבארים בהמשך דבריו: בהר שלא היה בו יישוב וכו׳ · הורה באריכות לשונו כי הוא זה בלי ספק ההר חמד אלקים למקדשו · וכי יפול ספק על זה כי המקום המיוחד לשכינה מיושב היה ומקום העקידה לא היה בו ישוב ואם כן מקום העקידה הוא זולת מקו׳ בית המקדש · לא יוטל דברו בשביל זה כי הנה הוא סומך ידו באמרו כי אינו בלתי נאות שהיה ההר ההוא בעת העקידה בלי ישוב ואחר כך נתישב בהגלותו בימי דוד כי זו היא דרך כל העולם · וצדיק וישר הוא שנחשוב כי היה ענין העקידה במקום מיוחד מוכן לשכינה רמוז אליו באמרו אל אחד ההרים אשר אומר אליך כלומר אל

הוא נהר פרת גבולה הצפוני ובה המזבחות שהיו לאבות אשר נענו בהם באש העליונה והאור האלקי: וכבר היתה עקידת יצחק אבינו בהר שלא היה בו ישוב הוא הר המורי׳

המיוחד

ונתגלה הדבר בימי דוד כשהיה מיושב כי הוא המקום המיוחד המוכן לשכינה וארונה היבוסי עובד והורש בו כמו שאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה · וביאר בדברי הימים כי בית המקד בנוי בהר המוריה ושם מבוי ספק המקומות שראויים להקרא שערי השמים הלא תראה יעקב אבינו שלא תלה המראות אשר ראה לא בזכות נפשו ולא באמונתו וברו לבבו אבל תלה אותם במקום כמו שאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ועליו אמר קודם לזה ויפגע במקום רוצה לומר המקום המיוחד והלא תראה כי הועתק אברהם מארצו כאשר הצליח והיה אז כנ״א איככו ראוי להדבק בענין האלקי והיה לב הסגולה ההיא (והועתק היה) איכס כנ״א אל המקום אשר בו תגמר השלמתו כאשר ימצא עובד האדמה אילן שפריו טוב במדבר ומעתיקו אל אדמה נעבדת מטבעה שיצליח בה בשרש כא׳ הפרט ההוא ומגדלו שם וישוב פרדסי אחר שהיה מדברי וירבה אחר שהיה מעט שלא היה נמצא אלא בעת שיזדמן ובמקום שיזדמן. וכן שבה הנבואה בזרעו בארץ כנען רבו אנשיה כל ימי עמדם בארץ כנען עם הענינים העוזרים מהטהרות והעבודו׳ והקרבנות כל שכן בהמצא השכינה והענין האלקי כמו צופה למי שראוי להדבק בו שיהיה לו לאלקים כמו הנביאי׳ והחסידים כאשר השכל צופה למי שנשלמו טבעיו ונשתוה נפשו ומדותיו שיחול בו על השלמות כפילוסופים וכמו שהנפש צופה למי שנשלמו כחותיו הטבעיים השלמה מזומנת למעלה יתירה ותחול בו כחיים וכחו שהטבע צופה למזג השוה באכיותיו שיחול בו ויהיה צמח:

המיוחד שבהם והמוכן להשרות שכינתי עליו : ולזה כוון החבר באמרו כי הוא המקום המיוחד וכו׳ · כי הוא טעם מוסב למה שאמר וככר היתה עקידת יצחק אבינו בהר וכו׳ אלא שהפסיק בכתים לכלול בדבריו תשובה אל הנמנו׳ שזכרנו:
וארונה היבוסי וכו׳ · גם בזה פנין ילכו להסיר הגמגום שקדם זכרו על היות מקום העקידה בשעתה בלא ישוב ומקום המקדש בעת הגלותו היה מיושב ואמר שעם היותו בעת הגלותו מיושב בקצת עדיין היה עובד וחורש בו ארונה היבוסי וזה לאות על היותו בעצמו המקום אשר נבחר לעקידתו של יצחק כי לא היה עדיין מיושב לגמרי אלא שהיה הולך ומתישב במקום היותו מאז כעדר היישוב כמו שאמר ויקרא וכו׳ · שהורה באמרו ה׳ יראה על ההגלות הנזכר; וביאר בדברי הימים וכו׳ · כי לא פורש במקומו שהר המוריה הוא הר בית ה׳ על כן לקח לו מדברי הימים ב׳ סימן ג׳ מה שיורה על זה : והלא תראה כי הועתק אברהם וכו׳ · חתם דבריו במתיקם לענין המשל שקדם זכרו סי׳ י״ב : שיצליח בה בשורש ההוא ר״ל שהעובד יצליח בשרש ההוא באדמ׳ אשר העתיקו אליה : וירבה אחר שהיה מעט וכו׳ · הכוונה כי עד ימי אברהם היו נביאים מועטי׳ בלי הגבלת מקום וזמן אבל מאברהם ואילך התחילו הסגולו׳ להתרבות בזרעו עד שנבה האלקו׳ בקהל רב כמו שזכר בראשון) (סימן מג׳ · והסתכל כי אמר בהמצא השכינה והענין האלקי ·

סימן מז׳ · וכל זה בהגבלת מקום הארץ הנבחרת בעת עמד שם עם הענינים העוזרי׳ וכו׳ אשר באמצעות היתה שכינה שורה עליהם · ולשלשת אלא כוון באמרו בסמוך וכן שבה הנבואה בזרעו בארץ כנען רבו אנשיה כל ימי עמד וכו׳ · גם לשלשתן כוון באמרו סי׳ ז׳ ומה תאמ׳ בהמון וכו׳ בארץ המיוחדת וכו׳ ובעתי׳ קבועים וכו׳ : רבו אנשיה · ר״ל אנשי הנבואה כי נביאי׳ רבו׳ היו מהם כמבוא׳ ברביעי סימן י״א : כל ימי עמדם בארץ כנען וכו׳ · ר״ל בימי הבית הראשון כי בשני לא התמידה הנבואה בינ׳ זולתי מ׳ שנה וכמו שזכר בשלישי סימן ס״ה : מהטהרו׳ בשמיר׳ עצמם מן הטומאו׳ : והעבודו׳ · כאן כלל כל מצות ה׳ במחשב׳ בדבור ובמעשה · ובסימן י׳ יפרטם אחד לאחד : והקרבנות · זכרם בפרט להיות החלק הרשום שבעבודות · עם היותם בכללי׳ בשם עבודו׳ שקדם זכרו וכמו שהורה הוא עצמו סימן י׳ באמרו בקראים מלאכת ה׳ ועבוד׳ ה׳ : כ״ש בהמצא השכינה והענין האלקי כמו צופה וכו׳ דברים אלו בכיוון כבראו כאשר המה בחמישי סי׳ י׳ באמרו וכאשר במזגו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבדת וכו׳ · עד סוף הסי׳ וחתם דבריו כי אין כילות לפניו ית׳ אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו׳ · ואלה הם ארבע מדרגות שבבעלי הנפש · נמח הכן׳ טבע׳ וחי׳ ומדבר : ונביא · אשר זכרם בראשון מסי׳ לא עד

טו אמר הכוזרי ז"ה כללי החכמה שצריכי לפרוט ואין זה עתה מקומו ואחר זה א"א אותך עליהם במקום החכמה והשלם ע"ה דבריך בספור מעלות ארץ ישראל :

יו אמר החבר היתה מועמדת להיישיר כל העולם מוכנת לשבטי בני ישראל מעת הפרד הלשונות כמו שנאמר בהנחל עליון גוים כ"ו בהפרידו בני אדם וג׳ ולא נתכן לאברהם שידבק בענין האלקי ושיכרות עמו הברית אלא אחר שהיה בארץ הזאת במעמד בין הבתרים ומה תאמר בהמון סגולה היו ראויים להקרא עם ה׳ בארץ מיוחדת נקראת נחלת ה׳ ובעתים קבועים ממנו יתברך לא מהסכמה עליהם ולא נלקחים מחכמת הכוכבים ולא מזלות נקראו מועדי ה׳ בטהרות ועבודות ודברים ומעשי׳ משוערים מאצלו ית׳ נקראים מלאכת ה׳ ועבודת ה׳ :

יז אמר הכוזרי בסדר הזה ראוי שיראה כבוד ה׳ לאומה הנקראת עם ה׳ :

יח אמר החבר הלא תראה איך קבלה הארץ שבתות כמו שאמר ושבתה הארץ שבת לה׳ ולא נתן רשות למוכרה לצמיתות כמו שאמר והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ ודע כי שבתו׳ ה׳ ומועדי ה׳ אמנם הם תלויים בנחלת ה׳ :

האלקי · וכנגדם אמר הנביאים והחסידים כנביאים כנגד השכינה וחסידים כנגד הענין האלקי כי חלוף השפע בהם כפי חלוף מדרגתם · וטבעינו ר"ל ארבעת היסודות ואיכיותהם שבהמזגו בהרכבתו כמו שביאר בחמישי סימן י׳ שזכרנו עם ביאור יתר הדברי׳ הנזכרי׳ בכאן עד תומם :

סימן טו אלה כללי החכמה צריכים לפרוט וכו׳ · כבר הוריתיך על מקומם בחמישי סימן י׳ :

סימן יו היתה מועמדת וכו׳ · הכונה שהעמיד הבור׳ יתברך את המקום הזה והכינו כ במו להישיר בו כל העולם כי מציון תצא תורה וגו׳ · לא שיהיו כל בני העולם כדאי לה : רק היא מוכנת לשבטי בני ישראל וכו׳ · אשר בהכי ה׳ יקראו להבין ולהורות לכל יושבי חלד · וכאשר ביאר סימן י"ד ענין הכרם אשר בשא למשל סי׳ י"ב המשיך דברו בכאן לבאר ענין ההר שהכרם ההוא נטוע בו ושוכני עבודותיו שיכלים כהן הכרם הנטוע שמה · אפס כי קנתם יזכיר כאן כפי התיחסות למעלת א"י · אך הענין כלו יושלם סי׳ כ"ה ומן זו והלא כשישאל המלך על ענין הקרבנות ובכן יעלה ביאור שלם אל ענין המשל ההוא לכל פרטיו : ולא נתכן לאברהם וכו׳ · זהו גמר ביטולו של כרם המושם למשל · אשר הקל ביאורו בענייני אברה׳ סי׳ י"ד : ועתה הבשילו אשכלותיו ענבים באמרו כי לא נתכן לאברהם שידבק וכו׳ אלא אחר שהיה בארץ הזאת במעמד בין הבתרים ר"ל כי לא נתכן שידבק בו הענין האלקי בשלמות עד שיכרות עמו ברית בין הבתרים אלא אחר שהיה בארץ הזאת :

ומה תאמר בהמון סגולה וכו׳ הפליג בענין זה שימנה המון והגוי עם כלו סגולה שהיו ראויים להקרא עם ה׳ · ואפשר לפרשו כלפי אמרו שלא נתכן לאברהם הדבוק השלם אלא אחר היותו בארץ · כי כ"ש בהמון עם רב שלא יתכן להם הדבוק זולתי בארץ ההיא הנבחר׳ וזא ומה תאמ׳ בהמון סגולה · כי אמנם היו ראויי׳ להקר׳ עם ה׳ בארץ מיוחדת וכו׳ לא זוכה לה קל וחומר מאברהם · ואמ׳ המון סגולה כנגד אמרו למעלה סימן י"ד וירבה את שהיה מעט : ואמר בארץ מיוחדת נקראת נחלת ה׳ · כנגד אמרו למעל׳ ובמקו׳ שיזדמן ואמר ובעתי׳ קבועים וכו׳ · כנגד אמרו שם בעת שיזדמן כי עת הזמי׳ הגיע להשמיע קול תורת מועדי ה׳ בארבעות הקיי׳ אשר בהם היה בגמר שלמות הדבוק לאומה זו עם אלקים : לא מהסכמה עליהם שיסכימו עליהם מעצמ׳: ולא נלקחים וכו׳ · כדעת רבים שהשבת כנגד כוכב שבתאי וכיוצא · בטהרו׳ וכו׳ מוסב לאמ׳ היו הראויים להקרא עם ה׳ וכו׳ · כי הי׳ ראויים לכך בארץ ובעתים הקבועי׳ ממנו ית׳ בטהרות וכו׳ · וזה כנגד אמרו סי׳ י"ד עם הענינים והכונה בטהרות שישמרו את עצמם מן הטומאות : ועבודות · זו עבודה שבלב בכונה רצויה : ודברים · כגון ברכת כהנים וכיוצא מהדברים הנאמרים : ומעשים משוערים מאצלו ית׳ · כגון מעשה הקרבנות · ובכן כלל בדבריו זה שכתלה במחשבה ובדבור ובמעשה · עם טהרת הגוף מכל טומאה: נקראים מלאכת ה׳ ועבודת ה׳ כי בשם זה יוכללו כלם כמו שקדם סימן י"ד :

סימן יח הלא תראה וכו׳ למה שקדם סימן י"ו כי

יט אמר הכוזרי הלא תחלת קביעות הימי' מן הצין מפני שהוא תחלת שארת המזרח ליישוב:

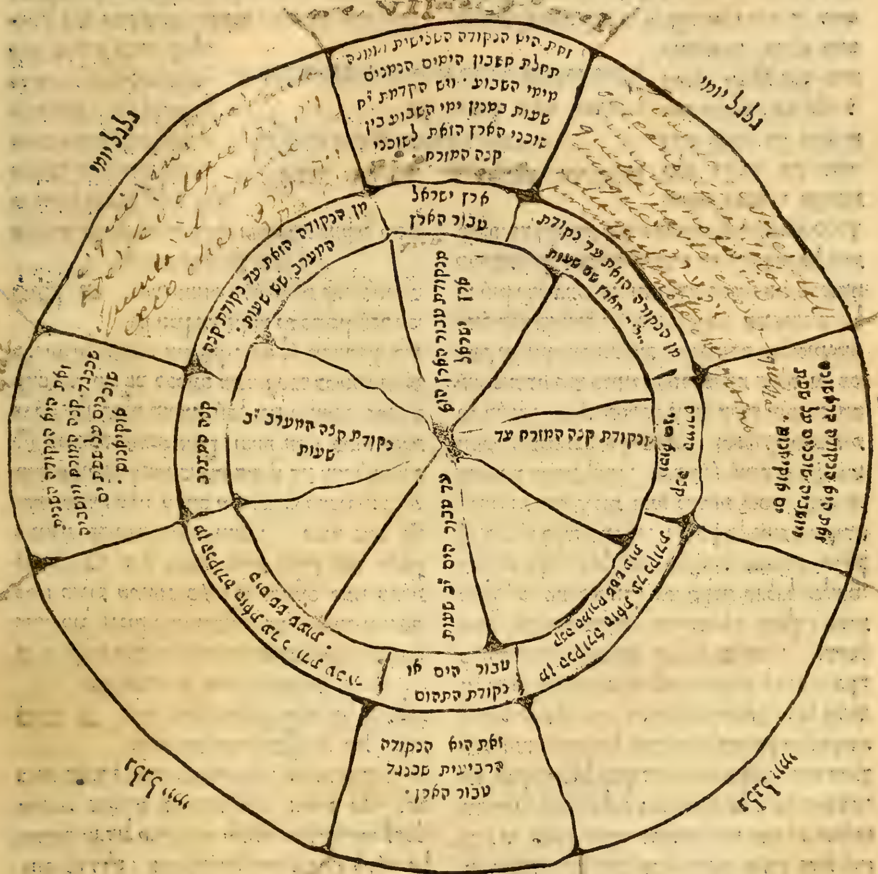
כ אמר החבר והלא התחלת

אין ראויים להקרא עם ה' בארץ מיוחדת נקראת נחלת ה' ובעתים קבועים וכו'. שמה הורה יחס העתים הקבועים עם המקום ההוא הקדוש. הואיל באר ענין היחס וההקשר הזה משני פנים. הן מצד שהארץ עצמה קבלה שבתות ה' לשכייכים מגיעי' אליה משם. והן להיות כל מעיני כופות אליה לאותות ולמועדים ולימים ושנים. כי מונכה ונערך אליה כל מנאותיהם ע"פ זריחת השמש ושקיעתה במקום ההוא כמו שמבאר והולך סימן כ':

סימן יט אמר הכוזרי הלא תחלת קביעו' הימים מן הצין וכו' אין זה מדבר סין אשר חנו בני ישראל בנסעם מים סוף. גם לא מדבר צין היא קדש אשר חנו שם בנסעם מעציון גבר כנזכר פ' מסעי כי אין אלו תחלת המזרח אבל הם מקומות סמוכים לא"י הסמוכה לאמצע הארץ: ובאמ' מפני שהוא תחלת המזרח ליישוב טעמו כי כמו שיש לו דין קדימ' בפאות ושמו מוכיח עליו קדמה מזרח כן לו משפט הבכורה בתחלת קביעות הימים ממנו. וכבר כתב הר' אברהם בר חייא בספר צורת הארץ שער ראשון פתח פירוש המיושב בארץ כי באקלים השני בפאת מזרח רוב ארצות הודו והצינים וכו'. וכתב עוד שם כי באקלים השלישי בפאת מזרח קצת ארצות הצינים וסוף משכנות הודו בצפון וכו':

סימן כ אמר החבר והלא התחלת וכו'. להדליק נר חנוכת הבנת שכלך אל מול הבנת בונת הסבר כדברי הפסקא הלזו. התיצב והכן לך אל מול פני המנורה הטהורה דבינו זרחיה הלוי בעל המאור הגדול אשר העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו סוף פרק דר"ה. והיו למאורו ברקיע שמיו להאיר על הארץ למשול ביום ובלילה. ולהבדיל בין האור ובין החשך איך היתה קריאת הימים ויהי ערב ויהי בקר בכל חלקי הישוב. גם אור נרו זורח הוא שם יפה לבדיק סוד העבור הנבנה על י"ח שעות. ולפת עליך היום נרנה אשא את פניו מאירות אליך בהעתקת לשונו משם וישם לך שלמות הבנת הדברים הללו עד תומם: פתח פיהו ויאירו דבריו. דע לך כי אין היום והלילה שוים בזמנם כאחת בכל מקומות הישוב ולא בכל הארץ כלה כי כל כ"ד שעות מן היום ומן הלילה כל שעה מהן היא ערב במקום אחד ובקר במקום אחר על פני אורך הארץ כלה והוא כהקפת הגלגל עליה המקיף ממזר' למערב. וזהו הפירוש בויהי ערב ויהי בקר האמור בימי בראשית. והקו המקיף את אורך הארץ על פני הגלגל הרביעי מז' הגלגים והוא האמצעי בישוב יש לו ד' נקודות כנגד ד' רבעי היום שהם תחלת היום ותחלת הלילה וחצי היום וחצי הלילה. וגם אלה ד' רבעי היום הם במזג מן הלח והיבש ומן הקור והחום כנגד ד' תקופות השנה. וד' נקודות אשר בקו הסובב את אורך הארץ הראשונה קצה המזרח ויושביה הם היושבים על שפת ים אוקיינוס במזרח. והנקודה השנית היא שכנגדה והיא קצה המערב. ויושביה גם הם שוכנים על שפת ים אוקיינוס במערב. והנקודה השלישית היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה על פני כל הארץ. והיא הנקראת טבור הארץ ויושביה הם יושבי ירושלם וכל ארץ ישראל. והנקודה הרביעית שכנגדה מתחת לארץ. וגם היא אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות והיא נקראת טבור הים או לב הים או נקודת תהום. ויש בין כל נקודה ונקודה מארבע נקודות אלו עד הנקודה שכנגדה מרחק מהלך י"ב שעות באורך כפי הקפת הגלגל עליהם. ומכל נקודה ונקודה הסמוכה לה מהלך ו' שעות באורך הארץ מהקפת הגלגל עליהם. והמשל על זה כי כשיהיה בקר לשוכני מזרח לא יהיה בקר לשוכני ירושלם עד ו' שעות לאחר מכאן. ועל הדרך הזה אתה מחשב בכל שעה ושעה המרחק מכל נקודה מד' הנקודות אל הנקודה הסמוכה לה. וזהו מהלך החמה בהקפת הגלגל בכ"ד שעות על ד' נקודות שלה. ודע כי חשבון הימים המנוים מימי השבוע תחלתו מן הנקודה השלישית שהוא טבור הארץ והיא ארץ ישראל והמשל על זה כי כשמתחיל יום א' מימי השבוע לשוכני ירושלם. וארץ ישראל לא יתחיל לשוכני קצה המערב עד ו' שעות לאחר מכאן. ובטבור הים שלמטה מן הארץ והיא נקודת התהום לא יתחיל עד י"ב שעות לאחר מיכן. ולשוכני קצה המזרח לא יתחיל עד י"ח שעות לאחר מיכן. וכן בכל יום ויום מימי השבוע וכן בכל שעה מן היום ומן הלילה כך הוא סדרן לעולם. ונתברר לך מזה כי יש הקדמת י"ח שעות במנין ימי השבוע ושעותיהם בין שוכני ירושלם לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקדימי' על שוכני קצה המזרח אע"פי שאין המרחק ביניהם כפי מהלך

הגלגל הגדול אלא ו' שעות כשאתה מתחיל למנות קצה המזרח · אבל במנין ימי השבוע ושעותיהם כך הוא הסדר להם · וזהו הסדר הנסדר להן מו' ימי בראשית וזהו המרחק ביניהם במהלך הגדול כשאתה מתחיל מנות מארץ ישראל · עד כאן מדבריו · ועל פי הדברים האלה נהגו לצור צור בתוך צורה וראה ועשה כתבנית אשר אתה מראה בהר:

ויהי כי הקיפו ימי השבוע ממזרח שמש הוראתו של בעל המאור כמדובר הפך פניו כלפי הוראת סוד הקבוע ופתח בלשון ברוך על זה התאר · דע כי סוד העבור המסור בידינו יסודתו בהררי קדש והם שתי הנקודות מן הד' הנזכרות האחת היא ארץ ישראל והיא אדמת קדש אשר בה עיר הקדש והוא המקום אשר בחר ה' לשום את שמו שם שנאמר עליו לשכנו תדרשו ובאת שמה · והשנית קצה המזרח שהיא תחלת הישוב וכנגד מה שאמר הנביא והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו · ופירוש הענין בזה כי חשבון המולד שאנו אומרים שהוא ביום פלוני בכך וכך שעות מן היום או מן הלילה הוא כנגד ירושלים · ומה שאנו דנין על ראיית הלבנה מתוך חשבון המולד כפי מה שאמר אבוה דר' שמלאי לפני רבינו שמולד הוא על ראיית הלבנה בקצה המזרח · ועוד נוסיף לך ביאור בזה במקומו בתוך השמועה:

ודע כי אין אור ללבנה מעצמה כי אם אור הנאצל על פניה מאור החמה · ומולד הלבנה הוא דבוק הלבנה בחלק אחד כנגד גלגליהם · והדבוק הוא כהרף עין ולאלתר נפרדת זו מזו והלבנה הולכת ומתרחקת מן החמה לפאת מזרח ואור החמה הולך ופושט על הלבנה על פניה שכנגד הארץ כפי המרחק קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם · ואין כח העין שולט עליו עד שיגיע לי"ב מעלות ממעלות הרקיע שהם שם מעלות

ברקיע

ברקיע כלו וזהו יתרון מהלך הלבנה על החמה בכ"ד שעות׳ וכן האור פושט על פניה עד שכח העין שולט עליו לראותו קודם שקיעת החמה׳ וזהו תחלת דקות הלבנה בחדושה והוא הנראה בפאת מערב׳ וכנגד זה בלבנה הישנה הנראית בפאת מזרח בתכלית דקותה עם הנץ החמה׳ והוא כשיעור המרחק הנזכר שהוא י"ב מעלות ולאחר היא הולכת ומתקרבת אל החמה ומסתתרת תחת אורה עד שהיא חוזרת להדבק בה כבתחלה׳ ועל הסדר הזה חוזרת חלילה׳ ואחר שהקדמנו הקדמות הללו שהן כיסודות לפירוש ג׳ שמועות הכפופות בכאן זו אחר זו׳ נתחיל בפירוש השמועה הראשונה בעזרת המלמד לאדם דעת׳ כי סליק רבי זירא אמר צריך שיהיה לילה ויום מן החדש׳ כלומר אין אנו קובעים היום ראש חדש אלא א"כ היה בו המולד מתחלת הלילה במקום אחד ממקומות הישוב ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאים מקום אחר שיש בו לילה ויום מן החדש׳ ולבאר הענין הזה אני נותן לך משל ודמיון באחד מן הימים שאנו קובעים בהם ראש השנה שהוא ראש חדש תשרי כשאנו קובעי׳ אותו ביום שבת אין אנו קובעים אותו על שיהא המולד בירושלם יום שבת קודם חצות׳ ואותה שעה שהיה המולד היא בקצה המזרח תחלת ליל שבת כמו שביארנו לך כי שוכני א׳ מקדימים בסדר מנין ימי השבוע ושעותיהם לבני שוכני קצה המזרח י"ח שעות ואחר שתלך הלבנה ברקיע השמים כ"ד שעות אחר המולד היא תחלת דקותה׳ והוא שיעור החדוש הנראה׳ נמצאת הלבנה נראית בחדושה ליושבי קצה המזרח בסוף יום שבת לפני שקיעת אור החמה׳ ולפי היה יום שבת יום ראוי לקבעו ראש השנה בכל מקום מפני הלבנה שנראית ביום שבת בערב בקצה המזרח קודם שקיעת אור החמה ולא נמלט היום מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הארץ ושם היה להם הלילה והיום מן החדש כלו אחר המולד׳ ואע"פ שלבני ארץ ישראל לא נראתה הלבנה ביום שבת מפני שהיתה שעת תחלת דקות הלבנה׳ והיא שעור לחדוש הנראה בחצי יום א׳ להם מימי השבוע׳ ואור החמה התוקף עליה מכהה את אורה ומונעו מהראותו עד הערב שהוא סוף יום א׳ ותחלת יום ב׳׳ וזהו פירוש צריך שיהיה לילה ויום מן החדש׳ וגם הוא פירוש הברייתא השנויה בסוד העבור המסוכה לזו השמועה לפי שדברי שתיהן שוין׳ לכן אחר זה שאמר אבוה דר׳ שמלאי לפני רבינו הקדוש

מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות׳ כלומר אם נולד בירושלם ביום שבת קודם חצות׳ בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת לשוכני קצה המזרח׳ ולא נמלט היום ההוא מראיית הלבנה ולפיכך כשרה היום ההוא לקבעו ראש חדש בכל מקום והוא הדין לשאר הימים׳ נולד אחר חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת בשום מקום בעולם כי כשנראה לשוכני קצה המזרח כבר שקע כל אור החמה ויבא אור שבת לפיכך נדחה היום ההוא מלקבעו ראש חדש בכל מקום וכו׳׳ ובאר שם בסמוך מטעם הגמרא כי גם לדורות הראשונים שהיו מקדשים על פי הראייה היה תועלת בחשבון תולדת הלבנה להכחיש את העדים׳ כי מחשבון המולד היו יכולים לדעת שעת הראייה שהוא לאחר מיכן בכ"ד שעות כאמור ואם העידו העדים שראו את החדש קודם הזמן הזה הרי הם מוכחשים׳ והוסיף עוד לבאר שם בסוף הפרק כי מה שאמרו צריך שיהא לילה ויום מן החדש׳ נפקא לר׳ יוחנן דקיימא לן כותיה ממה שאמר הכתוב מערב עד ערב דכשם שהשביתה בכל ימים טובים נמנית מתחלת לילה עד תחלת לילה כדרך שביתת השבתות׳ כך ימי החדש שהמועדים תלויים בהם כלם נמנין על הדרך הזה׳ לפי׳ צריך שיהא כל הלילה עם היום מן החדש׳ עד כאן מדברי בעל המאור אשר יהל אורם להבהיל פני כוכבי החבר בדבריו אלו כי שניהם איש אל עבר פני חבירו ילכו לא יסבו בלכתם׳ ואתה תחזה כי לא כבד ממך הדבר ותוכל עשוהו לבדך׳ וכבר לא היה לי לחדש דבר מעתה זולתי להמליץ על זה מקרא דכתיב לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש אתה הצבת כל גבולי ארץ׳ ולפתוח לך כונתי במה שאמר ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאים מקום אחד שיש בו לילה ויום מן החדש ע"כ שהכוונה לומר כי זה היום אשר עודנו בקריאתו יום שבת לא טרם יכרת׳ לא ימלט מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הישוב והוא קצה המזרח אשר בו תראה הלבנה בחדושה קודם שתפסק קר את היום אשר קרה בו המולד בירושלם׳ ובכן הוא הקדוש והקריב שיו לקבעו ר"ח בירושלם למפרע מאז בואו לקרוא שם בשם אותו היום עם היות כיום יום זה קודמת שם למולד י"ח שעות שהרי לא היה שם המולד עד סמוך לחצות היום כמו שהוכח׳ ועל סוף היום במקו׳ ההוא לא נשאר מן החדש זולתי שש שעות כי אז תכלה שם קריאת היום עם היותה הולכת

שמשכת כשאר מקומות הישוב כמו שקדם · ואולם חשנכם תשוקתי להועילך למען לא תהא הלכה זו קוהה כיד שום אדם כבד מן הכדדים ולמען תבחין עד היכן יד אמתתה מגעת · אמרתי טוב תתי אותה לך על ידי הקדמות והערות ללמד בני יהודה קשת לקלע אל שערת האמת ולא יחטיאו · הלא היא כתובה על ספר ישר יחזו פניך להשביע בהקין תבונתך · על כן יצאתי לקראתך ואליך אשים דברתי להעירך על עניינים כוללים · תתנשא לעומתם על בני רקיע הבנת הדברו' על בוריים ותשים גם דברי אותותיך להעמיד האמת על מכונו ועל תלו · אך את נפשי שמור כי אין כונתי הנה לבאר לך כל חלוקי הדעות הנופלות בדברים אשר אזכיר · רק מיסודו של נדיק בעל יסוד עולם הרב ר' יצחק למדתי רובם · ועם היותי יודע כי חדשים מקרוב היתה רוח אחרת אתם להוסיף או לשנות במקצתם לא אחוש אליהם · כי להבנת מה שאכתוב עליו הלא דבר ריק הוא ממנו לשנות בהם מימינם או משמאלם ·

הערה א כדור הארץ נחלק לב' חצאין · הא' מגולה לאויר והיא היבשה הנקראת ארץ · והב' מכוסה במי הים הגדול טבוע בהם כתפוח משוקע עד אמצעיתו בתוך המים · הרי ששפת הים הגדול הזה הנק' אוקיאנוס היא גבול היבשה סביב סביב · יסוד עולם מא' ב' פ"ב · וכך היא במדרש במדבר סיני רבה פ' י"ג ובירושלמי דמסכת אלילים פ' הנלמים מזרק אחד כסף כנגד העולם שהוא עשוי ככדור הנזרק מיד ליד · מכין שהים עשוי כקערה והעולם ככדור כההיא דתניא כל שיש בידו כדור או קערה וכו' · ע"כ · ואולם קמו אנשים מקרוב באו אשר הליכות עולם למו דרך אניה בלב ים · ועל פי הראיה העידו כי גם נגד העבר השני אשר מתחת לארץ יבשת ידיו ית' יצרו ·

הערה ב חצי עגול גדול כמין קשת היוצא ועובר ע"ג היבשה מנקודת אמצע רוח מזרח עד נקודת אמצע רוח מערב · הוא הנקרא קו האורך · להיותו נמשך על אורך הישוב ומורה על מדתו כמו שיבא · ונק' הקו השוה כי מסגולת המקומות הנכונים עליו בארץ הישוב · שלהם לבדם בכל יום ויום תימות השנה נחשבה כאורה י"ב שעות שוות לכל א' מהם · וחצי עגול שני היוצא ועובר ע"ג היבשה מנקודת אמצע רוח דרום עד נקודת אמצע רוח צפון הוא הנקרא קו הרחב כי ממנו תלקח מדת רחב הישוב כמו שיבא · והנקודה שנחתכו עליה ב' חצאי העגולות הללו תקרא טבור הארץ · והנקודה שכנגדה מתחת לארץ והיא הקבועה באמצע ים אוקיאנוס ההיא תקרא טבור הים (שם פ' ג')

הערה ג רוב החכמי' אשר בקנה תבל מליה להורו' איכ' ירעו איכ' ירבינו בני אדם בחלקי היבשה · בכל הארץ יצא קום לארכה ממזרח למערב · ולרחבה מדרום לצפון · ויאמרו לאמר כי הישוב מתפשט באורך בכל המרחק שמקצה מזרח ועד קצה מערב והם כל הקפ' מעלות שמשפת הים הגדול המזרחית ועד שפתו המערבית · אמנם ברוחב הוא מתפשט בפאת צפון בכדי ס"ו מעלות בלבד לקוחו מקו הרוחב והולכות מקו השוה והלאה לצד צפון · והכ"ד מעלות הנשארות במקצוע צפון לתשלום הצ' מעלות שהם אחרית הקפ' שבקו הרוחב אמרו שאין בהם ישוב · וכן במקצוע דרום כלו · והכלל כי כל היבשה חוץ מהס"ו מעלות הצפוניים שזכרנו היא מדברות ושממון ויאים זולתי ים אוקיאנוס · וחלקו רצועת הישוב הלזו לארכה בז' רצועות קצרות נמשכות מקצה מזרח ועד קצה מערב וקראו אותם אקלימים עד שיהא האקלים השביעי כלה בסוף הישוב בפאת צפון · (שם פ' ג') אמנם הר' אברהם בר' חייא כתב בספר צורת הארץ שער א' פתח ו' שי"ו מעלות מתרחב הישוב מן הקו השוה לפאת דרום · ושם הרחיב המאמר על האקלימים הנזכרים ועיין שמה · וכזה ג"כ חדשים מקרוב הרחיבו הגבולים לאורך ולרוחב · ואין לנו עסק בחלופיהם לפי דרכנו :

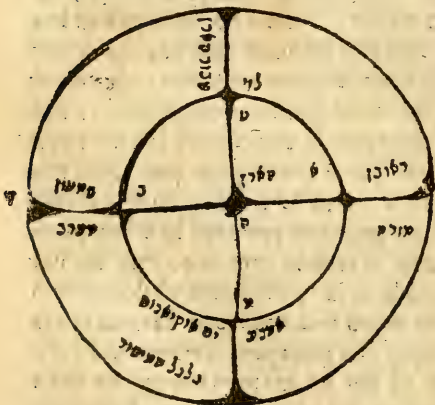
הערה ד ירושלם היא אמצע א"י ומרחקה מקצה המערב כלפי מזרח ס"ו מעלו' ומחצה · והיא משוכה מהקו השוה לצד צפון ל"ב מעלות · מדת המעלה האחת ס"ו מילין ושני שלישי מיל · וכל מספר ט"ו מעלות במרחק המדינה ממערב למזרח · הוא עולה לשעה אחת מהשעות השוות · הרי כי ירושלם רחוקה מטבור הארץ כלפי מערב כ"ג מעלות וחצי · ומרחק זה הוא בכדי שעה אחת תרי"ב חלקי' מתתר"ף לשעה · כאילו תאמר שעה אחת וחצי ועו' חלק מט"ו לשעה · (שם פ' ג' ומא' ד' פ"ח ובסוף הספר לוח כ"ב :

הערה ה ראוי שתדע מטעם בעל יסוד עולם הנזכר מא' ב' פ' י' שארבעה רגעים הם מהעגולה הסובבת עם החמה בתסיבה היומית שכל אחד מהם ראוי לשומו ראשית היום יותר משאר רגעיו · הא' מהם רגע שקיעת החמה בקו האופק המערבי במקום מקום · ויהיה לפי זה היום הולך אחר הלילה · והיא השטת תורתנו בתה שאמרה ערב

עד ערב תשבתו שבתכם · וכברות המערכה יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר · הב׳ הוא רגע חצות לילה במקום מקום · והיא הסכמת קצת החוקרים על מהלך הכוכבי׳ וטעמם כבון לפניה לשומו ראשיתו של יום לפי שאז תתחיל החמה לסבוב ולעלו׳ על גלגלה כדי לזרוח לאנשי המקו׳ ההוא עד שהרגע שזה דומה לעת ההריון אבל עתי היום · הג׳ הוא רגע זריחת החמה במקום מקום · הסכימו להשימו תחלת היום האומות המוכות לחמה · לפי שבו יתחיל האור להתילד על הארץ עד שהוא דומה בעניינו לעת הלידה · ולפי הסכמה זו הלילה הולך אחר היום · ועל דרך זה כתוב היום בתורה לגבי אכילת בשר שלמי תודה כדכתיב ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא תותירו ממנו עד בקר · הד׳ הוא רגע חצי היום במקום מקום · ועל זה הסכימו רוב המחשבים למהלך הככבים · וטעמם לא נזכר שם בדבריו רק שמענוהו מספרי החוקרים ומנאכוהו בדברי הרלב״ג כי באו להתחיל הימי׳ מן הרגע ההוא · כי כן ישתוו הימים כלם בהמכותם מחצות לחצות ולעולם יהיה זה כזה מאין שניאה כמחצות לילה לחצות לילה · אכן מנאכו להראב״ע באגרת שבת דבר זה תארו · יש ליום ד׳ גבולים תחלת היום וחציו ותחלת הלילה וחציו · מחצי היום אין למנות כי אז הבל קבר ואינו רק מיצע ופעמים לא יוכל עין האדם לדעת זה · גם בכלי הבל גם בכלי הנחשת אין יכלת באדם לדעת רגע חצי היום · על כן הוצרכו רז״ל לומ׳ כי תפלת המנחה שהיא בנהרים תהיה אחר חצי שעה כי אז תראה העין כי נטתה השמש לצד מערב ·

להיות זאת ראשית היום רחוקה מן האמת אף כי חצי הלילה · היה הנכון להיות ראשית הערב או הבקר ובעבור כי חדש התורה הוא ללבנה ואורה המתחדש לא יראה כי אם בערב על כן ראשית היום מערב עד ערב · וחדש ניסן ראשון לתקון המועדים כי כן ינאו אבותינו ממצרים · רק ראשית השנה באמת במעט וליובל מתשרי שפירושו בלשון כשדים תחלה · והנה הערב דומה לתקופת החרף בתשרי · עכ״ל · ר״ל שדומה לו במזגו שהוא קר ויבש · הרי לפניך כי ארבעה ראשי ימים הם ערב ובקר ונהרים וחצו׳ לילה לקום להודות לאל ית׳ ולהתפלל לפניו כמו שבעל העקידה על שפתיו יוסיף לקח פ׳ כי תבא שער נ״ח וז״ל הבאת הבכורים וכל מנחת ראשית המובאות יורו על אדנות של אלקות וכו׳ · ולזה בחר בראשית דגן תירוש ויצהר וכו׳ עד את ואת אבי כי מזה המין כבשרו

להתפלל לפניו ית׳ השעות המיוחדות לתפלה כי כלם מנחת ראשית · תפלת השחר ראשית היום והערבית ראשית הלילה וגם תפלת המנחה הגדולה ומנחה קטנה אחר חצות שהוא ראשית היום למוכין מחצות היום כמו חכמי האומות הכככיות וגם מה שאמר חצות לילה אקום להודות לך לפי שיש מונים התחלת לילה לחצות לילה כמו שמונים האומות מספר ימיהם וכו׳ עכ׳ · והנה על רגעי ארץ הללו כפי חלופיהם וגם כפי חלוף ערכם אל ארבעת הנקודות שעקריות בכדור הארץ · הלא המה אמצע רוח מזרח ואמצע רוח מערב ועבור הארץ ועבור הים כמו שזכרנו בהערה השנית תתחלפנה דעות החכמים אשר מונאי בקר וערב ירכינו · יום ליום יביעו אומר ולילה ללילה יחוו דעת בקביעו׳ מקום לתחלת עבייכם · יש קובע מהם מקום לראשיתם והוא שזה אבלו גם למכין העולם מיום הבראו · ויש אשר יקבע לזה מקומות שנים · כא׳ מהם קבוע מנגד עצמו למכין העולם מראשית היצירה · והכ׳ לפי מה שהוסכם עליו · ומהם מי שמתחיל לזריחה ומי לשקיעה וכדומה שיתבאר בסמוך :

הערת ו אחוך שא׳ לי חה חזיתי בספר יסוד עולם הכוכבי · אספרה נא לך אשר במאמרו השני ברא׳ כיב שב׳ני׳ על תוכן השמים וביום פיו סדר כל כבאם ובפ׳ האחרון ממנו כבאו לדבר אתנו על סדר ימי השבוע אף זמן כתן להם שלא ישמו

את תפקידם בקריאת שמותם עלי אדמות׃ וזאת אשר
דבר (אפס כוכבו תראה ולשוכו כלו לא תראה כי להקל
מעליך אמרתי אלקטה נא בעמרים אחרי הקצורים)
אעביר עגולת הקו השוה סביב נקודת ה׳ שה ולא מרכז
העגול׳ והאני ממנה א״טב הוא הקו השוה עצמו החק ק
על אמצע נ״ב היבשה מקצה מזרחה ועד קצה מערבה
(וכבר זכרנוהו בשער השנית) ואוציא בה אלכסון אה״ב
הנמשך מנקודת א׳ שבקצה מזרח ועד נקודת ב׳ שבקצה
מערב׃ ועוד אוציא אלכסון ט״ה״מ׳ הנצב עליו ונמשך
מנקודת ט׳ שהוא טבור הארץ ועד נקודת מ׳ הקבועה
באמצע ים אוקיאנוס ונקרא לפי זה טבור הים׃
ואמשיך ב׳ האלכסונים אלה מפה ומפה על יושרם עד
לנקודת נ״ז ד״ח מגלגל המישור החקוק בעקמימות
הרקיע עד שתהיה נקודת נ׳ ממנו היא נקודת נכח
ראש ראובן השוכן במקום א׳ שבקצה מזרח הישוב
כמו שנקודת ד׳ ממנו היא נכח רגליו והיא עצמה רוצה
לומ׳ נקודת ד׳ היא נכח ראש שמעון השוכן בקצ׳ המערב
כמו שנקודת נ׳ היא נכח רגליו׃ וכן תהיה נקודת ז׳
מהרקיע היא נכח ראש לוי השוכן במקו׳ ט׳ שהוא טבור
הארץ ותהיה לפי זה נקודת ח׳ היא נכח רגליו והתבונן
כי האופן העובר על נקודת נ״ד הוא אופן חצי היום
משותף לראובן ושמעון ולכל המקומות הקבועים על
גבול מזרח הישוב ועל גבול מערבו׃ והוא גם כן
אופק משותף לטבור הארץ ולטבור הים הואיל ונקודו׳
ז׳ח׳ הם קטביו׃ ויהיה האופן השני גם כן העובר על
נקודת ז״ח הוא אופן חצי היום משותף לטבור הארץ
ולטבור הים ולכל המקומו׳ הקבועי׳ על אמצע הישוב׃
והוא גם כן אופק משותף לראובן ושמעון הואיל
ונקודות נ״ד הם קטביו׃ נמצא לפי זה שראובן
ושמעון עומדים על שטח האופק הזה המשותף כנצבים
עליו משני עבריו בקומה זקופה על שטחיו זה ממעל
לו וזה ממעל לו לפי מחשבת הדמיון׃ עד שיוכל לומר
כי שטח כפות רגלי ראובן כשהוא עומד במקומו הוא
מקביל לשטח כפות רגלי שמעון כשהוא עומד במקומו
וכו׳ עד אמרו וכשתזרח החמה בכל יום ויום לזה אז
היא שוקעת לזה ורגע חצות היום לזה הוא רגע חצות
לילה לזה האחר וזמן כל יום ויום מימי עולם מתחלתו
ועד סופו לזה הוא בעצמו זמן הלילה מתחלתו ועד
סו׳ ו לזה האח׳ וכו׳׃ כך הוא דין המקומות שבקצ׳ מזרח
אצל המקומו׳ שבקצה מערב׃ וכענין זה עצמו הוא דין
מקום טבור הארץ עם טבור הים׃ אלא שאין שם ישוב׃
ומכל זה תתבונן כי עת זריחת החמה בכל יום
ויום באמצע הים הוא בעצמו עת חצות היום בקצה
המערב׃ והוא עצמו עת חצות הלילה בקצה מזרח
כמו שאז היא עת שקיעת בטבור הארץ׃ וכפי המשפט
הזה מתגלגלים עתי היום והלילה בכל יום ויום
בארבעת המקומות האלה מעגולת הקו השוה׃
ולדעת החכם הזה כי רגע מעמד מרכז החמה מכל
יום ויום נכח אמצע הים הוא ראוי להיותו מדרך האמת
ולפי הטבע תחלת היום וראשיתו לפי שאז הגיעה
החמה לתכלי׳ מה שהעמיק בה הרקיע והורידה מטה
מטה תחת האדמ׳ על פי המסבה היומית כדי להסתיר
אורה אז מכל פני הישוב כאחד׃ ומן זו והלאה תחיל
אורה להתילד בעלותה על גלילה לזרוח ולהראות
על פני האדמה בקצה מזרח׃ זורחת היא שם תחלה
לשאר כל פני הישוב העומדים אז כאישון לילה׃ הוא
הרגע הזה מכל יום ויום דומה בעינינו לעת צאת
הולד ממעי אמו בהתיחסו למקומות הישוב בענין
הזריחה׃ ומן הטעם הזה יאמר כי נכח טבור הים
הוקבע מרכז החמה והועמד בתחלת היצירה כשאמר
אלקים יהי אור׃ וגם בתחלת ליל ד׳ ליצירה כשנתלו
המאורות לקיים מה שנאמר להאיר על הארץ שמאז
והלך האור הולך ומתפשט על הארץ שהיא היבשה
שקראה ארץ׃ ושם ג״כ היה מעמד החמה בסוף כל
יום ויום מששת ימי בראשית כאמ׳ ויהי ערב ויהי בקר
לנכחו תחנה על הים בסוף יום ו׳ כשנגמרה מלאכת
שמים וארץ וקדש היום וכאמ׳ ויכולו השמים והארץ
וגו׳ והיה אז תחלת ליל השבת ההוא בקצה מערב׃
וכבר נסתלק לו שם יום ו׳ לגמרי מכל האדמה וכאמ׳
ויהי ערב ויהי בקר יום הששי בה״א הידיעה׃ וכבר
השלים אז הרקיע שש הקפות שלמות והחזיר החמה
להעמידה נכח טבור הים כבתחלת היצירה׃ וזה שמו
אשר יקראו לרגע הזה מכל יום ויום רגע מולד העול׳
הואיל ונו׳ ויתמו לדעתו ימים שלמים לעולם בכל יום
ויום׃ ובו גם כן יצא העולם מן האפיסה אל המציאו׳׃
ואמר כי ראוי הוא להיות בו מולד העולם הואיל
ודמות דיוקנה של בריאת העולם מאין׃ חקוקה בו׃
לפי שאז מתפשט החשך על פני האדמה כלה בכל יום
ויום ובפתע פתאום יתחיל האור להתילד ולזרוח כמו
שזכרנו׃ ומתיחס זה עם אמרו יהי אור כי ברגע
נראה האור על הארץ החשוכה ונברא הכל בצאתו אל
הפעל מן האפיסה המוחלטת׃ והנה על פי הדעת
הזאת מדרך האמת ולפי הטבע היה ראוי שתהיה
תחלת היום מאז יחל האור להתילד במזרח כאמור׃
ויהיה לפי כן היום קודם והלילה נמשך אחריו׃ אמנם
בעבור היות הרגע הזה שבו יתחיל האור לזרוח הוא

עצמו רגע תחלת הלילה בקצה מערב ששוכני ארץ ישראל יחשבו מהם כי כן הבטיחנו האל להמשיך גבולה עד שמה כאמ' עד הים האחרון יהיה גבולכם · ושם עקר שמירת התורה וכמה מצות תלויות בה ככתוב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ וגו' · ראתה התורה והסכימה לשום תחלת היום בשמירת השבתות והמועדים מעת שקיעת החמה ולא מרגע אחר · כלו' שתתחיל קדושת היום מבערב · ועל הסכמה זו בהיות שהערב הראשון של כל יום ויום הוא חל בקצה מזרח ראשונה · יהיה א"כ נכח אמצע הישוב הוא מעמד מרכז החמ' כשיתחיל היום להקרא בשמו ראשונה · ואין זה סותר ומבטל מה שנתברר למעלה כי נכח אמצעים אוקיאנוס הוא מעמדו ברגע תחלת כל יום ויום למכין העולם · כי שני אלו העקרי' כאח' נכונים ואמתיים כי מה שנתברר מענין מולד העולם הרי הוא אמתי מצד עצמו שכך היה החפץ האלקי ביצירה · ומה שאמרנו מהתחלת הקריאה מערב עד ערב הוא צודק לפי ההסכמה אבל שמירת המצות שעקרן תלוי בארץ אשר הובטחנו על התפשטה בעתיד לקצה המערב · ושם החמה שוקעת ברגע מולד העולם שהוא מעת היציר' ראשיתו של יום · וכלל דעתו על קריא' ימי השבוע לפי הסכמת תורתנו · כי מקצה המזרח ולא מזולתו תהיה התחלת קריאת כל יום ויום בהגיע מרכז החמה נכח אמצע הארץ ·

שברגע הזה בכל יום ויום תתחיל החמה לשקוע במקומות הישוב בקצה מזרח זו · והערב הזה הוא הראשון לכל ערב שיהיה בישוב לכל יום ויום מימי השבוע · על כן לו משפט הבכורה להיות הימים נזכרים על פיו ונקראים בשם : וכמו שבקצה המזרח מתחיל היום להקרא בשמו במקומות הישוב · כן בקצה המערב ושהלך שם היום באחרונה · וזה לאחר ל"ו שעות שעברו מהזמן הנמשך · הוא השעור הקצוב לכל יום ויום מימי השבוע להקר' בשמו אשר פי יושבי תבל יקבנו בזה אחר זה כי עד ל"ו שעות תשמש אותה אורה של כל יום ויום כאמור : זהו תמצית כונתו של בעל יסוד עולם בקריאת ימי השבוע · כתוב בפ' אחרון מהמא' השני ושני במובאים אבל לוח כ"ב · ומשולש בכתובי' בספרו המכונ' שער השמים שער כ"ב למוד י"ב :

אמנם דעת הר' אברה' בר חייא כי לא זו בלבד לבני מזרח תחשב לראות ראשית לו בקריא' הימים לעת מבוא החמה נכח אמצע הארץ · אבל שם הועמדה נ"כ לפי דעתו בתחלת היצירה כשאמ' אלקים יהי אור · ולא יכיח מקום התחלה מדרך האמת · מתחלף למקום התחלה מצד ההסכמה כאשר עשה בעל היסוד הנז' והיה טעמו לפי שהמאורות נתנם הב"ה בעת בריאתם בענין שיהיה אור החמה פושט על הארץ כלה שנאמ' להאיר על הארץ ואין הענין הזה נמצא אלא בעת היות מרכז החמה באמצעות קשת חצי השמים שעל הארץ והוא החלק שנכח אמצעית הארץ ובעת ההיא תעשה אור כשלמה על כל יושביה · כי שוכני מזרח רואים אותה כשהיא שוקעת ושוכני מערב רואי' אותה כשהיא זורחת וכל שאר המקומות נופי' ומסתכלים ביופיה משני הצדדין ומכאן ומכאן ונכון וימין גם הם יאותו לאורה כי להיותה באמצע גלגל המישור זוהר מתפשט הנה והנה לכל יושבי חלד וכבוד הודה וזיוה עליהם יזרח : והדעת הזאת לא מצאה חן בעיני בעל יסוד עולם ככתוב בספרו אל מקום זה יסד לו על החקירה הזאת בסוף מאמרו השני אשר זכרנו :

ועוד בה שלישיה היא דעת החבר אשר אכתבנו בנכים על מחקרה · והנה גם הוא שם לקריאת הימים התחלה אחת משותפ' מסכים בזה עם הר' אברה' הנז' · אפס כי בקביעות מקום להתחלה זו רוח אחרת היתה אתו · וכלל כונתו בזה · כי מארץ ישראל ולא ממקום אחר תתחיל קריאת הימים בשמותם עלי אדמות לעת מבוא מרכז החמה נכח קצה המערב שאז הוא בא השמש לארץ ישראל והערב הזה ראשון הוא לו לכל הערבים שיהיו בישוב לכל יום ויום מימי השבוע · כמשך ובא הסדר הזה מימי עולם בעת היצירה ומן הארץ ההיא יצא ונקרא בשם מכי שים אדם עלי ארץ · ונכון היו שבתות ה' ומועדיו תלוים בארץ הנבחרת הואיל והתחלת קריאתם למקראי קדש היתה ממנה · ותשב בפתח עינים כי עיני כל אליה ישברו נופים ומסתכלים בה מאימתי קורין את שם שבתות ה' במקום ההוא הנכבד והיו תוצאותיו הימה ועבר נינה הוא הקצה המזרחי כאשר הוא סוף כל גדרי הקריאה אחר שמנה עשרה שעות שהם העיקר כמו שיבא כי כן ימלאו בקריאת תחלת הימים ממבוא השמש לארץ ישר' עד מבואו לתחלת מזרחה שהוא הנין וכמו שיתבאר ומה שהגביל גדרי קריאת היום לשמנה עשרה שעות וכן עוד היום גדול לא עת האסף שמו מן היישוב כלו שהרי שש שעות נשארו עדיין לקריאת תחלת השבת אבל השוכנים בין קצה המזרח לארץ ישראל ואיך אם כן גבול שם כל יעבורון גדרי הקריאה מלאה לקצה המזרח · טעמו בזה כי כל המזרח ההוא על שם המזרח יקרא בכללתו והזמן ההוא הנמשך בנתים ביומא אריכתא דמיא ומשבא השמש לתחלת הנין כבר הושלם

עקר

עקר קריאתו של יום בתחלתו וביאת השמש לאחר שיכן ביתר המקומות שהם עד ארץ ישראל משוכה ביאה ש׳ מכל ביאות שהרי היא ביאה ריקנית לא תוסיף ולא תתן בבחינת הכוללים שהם ארבעת הנקודות הראשיו׳ לא בעת רבעי עגול הכדור אשר עליהם ובערכם קר׳ אות הימים תשובינה בלכתן: ובכן היו הסמיכה שגזרה שש שעות עקר בקריאת היום · ועל הדרך הזה שבמו יתמיד בשמו יום השבת י״ח שעות אחר שנפסקה קריאתו במקום ההתחלה שהיא א״י · ובמקומו יתבאר לך מי הנכון מיוניא כל הכל שעות ל״ח ע״י בחינת הכוללי׳ כמדובר כי אמנם בעבור זה עשהו לפי דעתי שבאתו ליישב מאמ׳ נולד קודם חצו׳ להשלימו ולהסכימו עם מאמר צריך לילה ויום מן החדש · ושניהם יחד עם החכמים הקודמים אשר גזרו אומר כי ל״ח שעות אחר המולד יראה הירח כמו שיעלה זכרו בהערה הסמוכות ויתבאר הכל יפה בעתו · והנה על דעת החבר הזמן הנמשך בהתמדת קריאת שם לימים אצל שוכני ארץ בזה אחר זה כאמור עם היותו בהשקפת הכוללים מ״ח שעות אשר בהם ישלם גלגול התמדת הימים על ארבעת הנקודות העקריו׳ בכדור הארץ · מכל מקום לפי האמת בהשקפת הפרטים הם מ״ח שעות כי כן ימלאו מעת כניסת שבת דרך משל לא״י עד עת באתה לשוכנים אצל א״י מצד מזרח ושבת החלוף הנופל בזה בינו לבין בעל יסוד עולם אשר הגביל הזמן הזה לל״ו שעות בדוקא כמוזכר למעלה הוא מצד התחלפם במקום ההתחלה · כי בעל יסוד עולם מתחיל ממזרח שמש ונמצאו ל״ו שעות כלין לו במקום בעבר הישוב הוא ים אוקיאנוס הנמשך ובא שתחת לארץ עד ראשית המזרח מקו׳ הבין וכמו שקדם ובכן בשיעור הזה מן הזמן נמצא שם שבת מסתלק ופוסק מפי כל יושבי חלד · אמנם לדעת החב׳ המתחיל מא״י השבת נמשך והולך לשוכני ארץ עד תום מ״ח שעות כאמור ועל ידי ההערה המאוחרת למעלה סר כל קשה התיישר כל מעקש קחנה ועינך שים עליה · וכבר הודעתיך כי סוף מגמתו להוכיח שא״י תחלה למקראי קדש · היא שער השמים להכנס בה תחלת שבתות ה׳ ומועדיו ומשלחנה קא זכו כל בני העולם להיות גם הם קוראים לשבת ענג לקדוש ה׳ מכובד · ונוסף גם הוא כי שם שבת עודנו בין שניהם של שוכני הארץ הקדושה טרם יכרת · וכבודו נראה על כל יושבי תבל והיתה שבת הארץ להם לאכלה · ומה שיש לדקדק על הדעת הזאת שמתי לו מקום אשר אחקור שם על אודותיה אחרי שבכרי על ביאור פרטיהם של דברים

בעזרת שדי משפיל ומרים:

הערה ז להיות הירח מקבל אור מזהרי החמה הנה כשיגיע לחנות נכחה מתחתיה אז הוא מזהיר חציו כלפי מעל׳ וחציו השני קודר כלו כלפי הארץ · וזו היא סבת הסתרתו מבני אדם בראשי החדשים · משם יפרד לרוץ ארח כמנהגו לפני החמה לצד מזרח ומעט מעט הוא מתרחק ממנה · וכפי רחוקו ממנה עד חצי החדש הולך ומתגלגל האור השופע לו · ונפחת מכלפי מעלה ומוסיף להתפשט בחציו שכלפי הארץ והתוספת הזה בכל יום ויום הוא בכדי חלק א׳ מט״ו שבגוף הירח כפי מה שמתרחק מן החמה בכל יום ויום י״ב מעלות שהם חלק ט״ו מקפ״ מעלו׳ מרחק שמקצה מערב ועד קצה מזרח · והסכימה דעת החוקרים שבכדי הגבול הזה של זמן לילה ויום שהם כ״ד שעות לכסוי הלבנה החדשה מרגע החדוש ועד עת הראייה הוא תכלית דקותה של לבנה החדשה שאפשר להראו׳ עליו וזהו מאמר ר׳ זירא פ״ק דר״ה צריך לילה ויום מן החדש שבארו בעל יסוד עולם אזהרה לבני בבל הבלתי יודעים ודאי היום הקבוע על פי הראייה בירושלים והיו סומכים על חשבונם שיזהרו מאד לבלי יגזרו שקדשו ב״ד יום ל׳ לשם על פי הראייה עד שיחשבו וימצאו שרגע החדוש היה בא״י בתחלת יו׳ ליל כ״ט לשם ואז יאמינו כי הלבנ׳ החדש׳ נראית בסו׳ יום כ״ט לישן בא״י וקדשו ב״ד את החדש ע״פ הראייה ואם ימצאו שרגע החדוש נתעכב ולא חל אלא לאחר תחלת ליל כ״ט לישן אז יסתפקו בדבר וידחו הקביעה · וזה כי צריך שיקדם רגע החדוש לעת הראייה בכל מקום ידוע בכדי כ״ד שעות מתחלת הלילה עד סוף יומו · וזהו הגבול הנכון לראיית הלבנה החדשה ברוב ראשי החדשים · אעפ״י שלפעמים יזדמן הראות׳ לפחות מזה ולפעמים ליותר מזה: מבעל יסוד עולם· מא׳ ב׳ פ״ז · ומא׳ ג׳ פי״ג · ומא׳ ד׳ פ״ח · וידוע תדע כי לדעת החבר יהי׳ מאמ׳ ר׳ זירא שזכרנו שוה למאמ׳ אבא שנזכיר בהערה הנמשכת · ולפי ההבדל שנאמ׳ אשר נבדיל שם בינו לבין בעל יסוד עולם אצל קביעו אותו היום או מחרתו משפטו שוה כמו כן בזה כי שניהם כאחד עולים אבלו שוים מכל צד וכמו שיתבא׳ בסמוך:

הערה ח מאמ׳ אבא אבוה דר׳ שמלאי (פ״ק דר״ה) נולד קודם חצות בידוע שנרא׳ סמוך לשקיעת החמה לא נולד קוד׳ חצות בידוע הוא שלא נראה סמוך לשקיעת החמה · נחלקו בפירושו ברוב אמקנה מזה וברוב אמקנה מזה · הלא הם הספר

ובעל

ובעל יסוד עולם פורשי כפים מלמעלה · כי החבר
יפרש כולד הירח קודם חצות יום שבת דרך משל
בירושלם בידוע שיראה ליושבי המזרח ביום שבת
שלהם בערב סמוך לשקיעת החמה ל' קודם שקיעת
לשם וזה מטעם קדימת רגע החדוש על עת הראייה
לשם בכדי כ"ד שעות שזכרנו בהערה הקודמת ·
ולפי שנראה הירח בטרם יבא החרסה אל מקום זה
הנזכר לראייה הוא המזרח ראשית הישוב שארץ
ישראל תהיה בת זוגו לחשבון המולד כאשר אורו
עיניך מדברי בעל המאור המוזכר למעלה · ראוי
מפני זה לקבוע היום ההוא ראש השנה דרך משל
לכל בני העולם וראשית קביעותו תהיה מדי הכנסו
תחלה בארץ ישראל המקדמת ליום הנה מה י"ח שעות
כאמור ומן זו והלאה סובב סובב הולך בכל מקום אשר
לכל בני ישראל ויהיה אור במושבותם בזה אחר זה ·
וגם כי בעת הראות הירח לבני מזרח יום שבת סמוך
לחשכה · כבר היו יושבי א"י בתוך יום ראשון ל"ח
שעות מזמנו מדין קדימתם בקריאת כל יום והפסקתו
בכדי זה השיעור כמוזכר בהערה הששית מכל מקום
אין בזה בית מיחוש כלל כי אמנם עקרה כוכבה שביום
השבת ביום השבת יערכו קביעות המועד ההוא
על ידי גלגולו של יום בכל מושבותיהם · וכל הקודם
מהם בקריאת שמו של אותו היום זכה ג"כ בקדימת
קביעות המועד בעצם היום ההוא אבלו גם כי לפי האמת
אין לבני א"י מן החדש בעת קביעתם לשם רק שש
שעות מעת המולד אשר אירע שם לפי הכתבנו קודם
חצות היום ההוא עצמו כמו שקדם · וילך בעל יסוד
עולם ושב לו מכנגד הרחק במטחוי קשת מן הפירוש
הנז' כי אמ' אל תראה ברעתו אשר קנהו תראה מטעמו
אחר ביאור הפרטים ונשא את קולו מאמר ד' פ"ח ויאמר
כי דין ההלכה של נולד קודם חצות וכו' לא נאמר אלא
לבני קדם תשרי וכו' אשר לא כדעת החבר הבלתי
מחלק בין חדש לחדש כי טעמו שוה בכלם · וחשבון
המולד לדעת בעל יסוד עולם מאמר ד' פ"ז נתיסד על
טבור הארץ · ומקום הראייה הוא באמצע א"י הרחוק
מטבור הארץ כלפי מערב בכדי שעה ותרי"ב חלקים
כמו שקדם לנו בהערה הרביעית · לא שהמולד יהיה
בבחינת ארץ ישראל והראייה בבחינת המזרח כדעת
החבר וכמו שהורה בעל בריתו המאור הגדול באמרו
בדבריו המועתקים למעלה כי סוד העבור המסור
בידנו יסודתו בהררי קדש והן שתי הנקודות מן הד'
האחת א"י והיא אדמת הקדש וכו' והב' קצה המזרח
ההוא תחלת הישוב · וכנגד מה שאמר הנביא וכבוד

כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וגו' והארץ האירה
מכבודו כאמור · וסמוך לשקיעת החמה הנזכ' במאמר
אבא הוא לבעל יסוד עולם אחר השקיעה כשלשים שעה
שאז יתכן להראות הירח לבני אדם כשהוא בתכלית
דקותו שאפשר שיראה עליו לא כדעת החבר שפירש
אותו קודם שקיעת החמה · ומזה ג"כ יבא המחלוקת
לענין קביעות אותו היום בעצמו לדעת החבר · אם
היום הנמשך אחריו לדעת בעל יסוד עולם · וכמעט
נטיו רגליהם זה מזה בכל חלקי המאמ' הנזכ' עד בלי
השאיר לו אפי' אות א' שתתבאר אצל שניהם על אופן א'
וכלל ביאורו של בעל יסוד עולם מיוסד הוא על אדנים
אשר הטבעו לו במה שקדם · וכמו כן על מה שהושרש
אצלו כי בכדי כ"ב שעות ומחצה ולא פחות מזה אפשר
שיקדם רגע החדוש של תשרי על עת הראייה בא"י ·
וכי בכדי י"ד שעות תרמ"ח חלקי ולא ביותר מזה אפשר
שיקדם רגע החדוש של תשרי על רגע מולדו כי רב
מאד ההבדל אצלו בין רגע החדוש שענייננו לפי
המהלך האמתי לרגע המולד המשוו' ובא לפי המהלך
האמצעי הנקרא שוה כפי הביאור המיוחד לו על זה
בפ' הראשון מהמא' הב' · על כן אמר אבא אבוה דר'
שמלאי שאם של מולד תשרי קודם חצות יום כ"ט לאלול
במקום טבור הארץ שעליו נתיסד חשבון המולד אצלו
כלומר שסימנו המתוקן על פי עקרי העבור יהיה שם
לפחות מ"ח שעות מהיום · אז יכירו וידעו כי אפשר
הוא שתראה הלבנה החדשה בסוף היום ההוא עצמו
כשלשים שעה אחר השקיע' באמצע א"י ששם דין הראייה
נוהג אבל דעתו כמו שזכרנו וראוי הוא ומפני זה
לקבוע יום ל' ר"ה · והיה טעמו כי בהיות אמצע א"י
רחוק מטבור הארץ כלפי מערב בכדי שעה אחת
תרי"ב חלקים כמוזכר בהערה הרביעית כמנה שמעת
סוף המולד קודם י"ח שעות בטבור הארץ עד סוף
היום ההוא בא לשלשים שעה אחר השקיעה כמשכו ז'
שעות תרי"ב חלקים אשר בהצטרפם עם הי"ד שעות
תרמ"ח חלקים מאפשרות קדימת רגע חדושו של
תשרי על רגע מולדו כמדובר · יעלו ויגיעו לתשלום
הכ"ב שעות ומחצה שהגבלנו אצלם אפשרות קדימת
רגע החדוש של חדש תשרי על עת הראייה בא"י · אמנם
בנולד אחר חצות לא יוכל להמנות חסרון חשבון
השעות הללו · וכה אין ללבנה החדשה להראות
בסוף יום כ"ט באמצע ארץ ישראל ובכן יהיה האלול
ההוא בן ל' יום ·

ואתה דע לך כי בעל יסוד עולם הבדיל והפריש
בין הלכה זו למאמר זירא שזכרנו בהערה

הקודמת באמרו שעם היות שביהם גם יחד פוכים אל עבר א׳ אך בזאת יבדלו שר׳ זירא הגביל עת הראייה כפי יחסה לעת החדוש במקום חדוש הראייה · ואמר כי המספיק לזה הן כ״ד שעות של ליל יום כ״ט ויומו לחדש הישן · ולא שת לבו לשי׳ הנולד שעל טבור הארץ ובעל הברייתא של נולד קודם חצות וכו׳ · הגביל עת ראיית הירח של תשרי באמצע א״י כי ראה ליחס אותה ראייה לבי׳ מולדו של ורח כפי מעמדו ביום כ״ט לישן בטבור הארץ שע״י אותו סימן הוא לומד העקר הזה של נולד קודם חצות וכו׳ · ולהשלמת מלאכת ביאורנו ראוי גם כן להעביר על פנינו דעת ר׳ אברהם בר ר׳ חייא בענין הזה כי ממנו תוצאו׳ בינה שלימה בדברים שאנחנו על ביאור׳ · וזה כי הוא סובר שעל קצה מזרח הישוב יוסד חשבון מולד הלבנה והראייה בסוף היום ההוא בקצה מערב · ופי׳ נולד קודם חצות כאלו אמר כאשר אל המולד קודם חצות היום בקצה המזרח אז תראה הלבנה החדשה בקצה המערב בסוף היום עד שיהיה לפי זה שיעור זמן י״ח שעות ומשהו במשך מעת המולד בחצות היום לקצה המזרח עד עת הראייה בסוף היום בקצה מערב · ועם היות שנדחה הדעת הזה אצל בעל יסוד עולם בפ׳ הנז׳ לא דבר ריק הוא לענין הבנת מה שכוון אליו הסבר על פי סברתנו וכמו שיבא · ועם זה בשים לעומתנו מה שכתב בעל יסוד עולם מאמר ג׳ פ׳ ט״ו כי הנה החכמים הורו ואמרו ש״ח שעות לפחות קודם רגע הקבוץ האמתי וי״ח מאחריו מתכסה הירח ברא״ח ואינו נראה בשום מקום בעולם מפני דקות חוט הזהר וכו׳ · ובעל יסוד עולם תמה על זה ואמר שהוא פלא איך אמרו שתוכל הלבנה החדשה להראות לכדי י״ח שעות בלבד מעת הקבוץ האמתי ואילך כי זה א״א רק בהתחבר כל הסגולות המקרבות ומחישות עת הראייה · והתחברות כלן כא׳ הוא נמנע בשום ל״ח מפני שמקצתן מעכבות זו את זו · וכמו שהודיע באותו הפרק · ויש ג״כ סגולות אחרות מעכבות ומאחרות עת הראייה עד כדי ל׳ שעות ויותר · ובשביל זה הסכימה דעת החכמים כלם להורות ולומר כי הזמן הממוצע והגבול הנכון שיש לסמוך עליו בראיית הלבנה החדשה ברוב ראשי החדשים כשהיא בתכלית דקותה שאפשר להראות בו הוא כדי לילה ויום וכמאמר ר׳ זירא שזכרנו למעלה · אמנם אפשר הוא עם זה שתראה לפחות מעט מזה בחדש מן החדשים בהזדמן התחברות הסגולות הממהרות והמקרבות עת הראייה מעת הקבוץ · וכן להפך בהזדמן התחברו׳ הסגולות המעכבו והמאחרו׳ על כן יחשוב בעל יסוד עולם כי החכמים האומרים שבי״ח שעות תראה הלבנה החדשה דרך גוזמא דברו כלומר שאלו היה אפשר שתתחברנה יחדו כל הסבות הממהרות והמקרבות עת הראייה (מה שאפשרותו נמנע כאמור) אז היתה הלבנה נראת בכדי שעור הזמן אשר הניחו · הרבה דברים מאלו הגנתי לפניך עם היות שנטה לו החבר מחוץ למחניהם הרחק מהם עד גבול הפכם כי אמנם יתרון ידיעת ההפך מן ההפך כיתרון האור מן החשך וכהמשך הביאו׳ תרגיש בתועלתם · ואולם השמעתי זכרון הדעות המתחלפות שזכר מפרש קדוש החדש להרמב״ם פ״ז על נולד קודם חצות וכו׳ · כי אין לידיעתם שום מבוא אל הבנת הדברים שאנחנו על ביאורם ·

ועתה לך עלה מזה ראש הפסקא הזאת ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה את כל ארץ יהודה עד הים האחרון כי בהערות הנזכרות חזקתיך ואמנתיך להנחילך את הארץ אשר תראה ושמה תעבור על פרטי הדברים בשובה ונחת :

בהפרידי הפסקא הזאת לנתחיה · אנב גבולותיה למספר שלש · הן הנה היו בראשיתה אשר אסף בתחיה אליה כל נתח טוב ירך וכתף מבחר עצמים אשר יוסקף אליהם בענם וראשונה · האחד שאין תחלת קביעות הימים זולתי מארץ ישראל אחר שקיעת החמה לשם · הב׳ שאחר ארץ ישראל בשמנה עשרה שעות ימשך עקר קריאת היום אצל חלקי העולם העקריים לראש עפרות תבל · הג׳ שדברנו זה על עקר קריאת היום כ״ח שעות הוא סוד קביעת ר״ח אשר הוא כנכה על י״ח שעות וכו׳ · על שלשת הקטבים האלה יסבו בלכת׳ כל דברי הפסקא הזאת עד אמרו והנה ידיעת שבתות ה׳ ומועדי ה׳ תלויה בארץ שהיא נחלת ה׳ ע״כ · כי זה יהיה לנו גבול עקרו של ספור זמן זו והלאה ירד הגבול והיו תוצאותיו לדברים בטפלים · כהורא׳ דבריו שם באמרו עם מה שקראתו מאשר בקראה הר קדשו וכו׳ כי מקרה הוא קרה לה בערך אל הספור הקודם · והנה מדי דברו והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורם וכו׳ עד אמ׳ בהקדימנו הלילה על היום חנו ממתקים להטעים הכתח הראשון · ומשם ואילך מאז דברו ונריך שתהייכה הי״ח שעות עקר וכו׳ עד עת בא דברו ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאה שם אחר · כלו מחמדים להקריב מלח על קרבן הכתח השני · משם בסע

השבת א נה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה (וכי השבת נכנס) לא וכי השבת לא נכנס · ואפשר לתקנו ואין השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על הו דגה עד אחרית המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואח׳כך עד האין אשר הוא מזרח היישוב ויקרא השבת לצין אחר ארץ ישראל

שדבור עד תכליתו לתת מלח ותבלין על הכתח השלישי · ועתה נתנה ראש ונשובה לבאר הפרטים על סדרן: איכה כי אם מסיני ר״ל כי תחלת השבת היתה מיום הולדת חק שמירתה באמרו על הר סיני ששת ימים תעבוד וגו׳

ויום השביעי שבת וגו׳ · וא״כ בערך אל המקום ההוא הנכלל בגבול ארץ ישראל כבסימן י״ד ראוי להתחיל קביעת הימים לא מתחלת המורת כהנת הכוזרי בקודמת: ורלה שראה איך כוונה החכמה

האלקות להיות הימים נוכלים ונעשי׳מן המקום ההוא בהכהינו הכווי הזה על אופן שאז יתחילו משם כל הימים על סדר מן הראשון עד השביעי כעין דוגמת הבריאה · שהרי בשבת ניתנה תורה לישראל כאמרם ז״ל פ׳ ר׳ עקיבא דכוליה עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתי׳ התם ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה וגו׳ מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו של יום עכ׳ ותכף ביום המחרת התחילו בשמירת ששת ימים תעבוד וגו׳ ויום השביעי שבת וגו׳: ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה · התחלת ירידת המן באלוש היא דעת חז״ל ואם לא הודיעו הכתוב בפירוש · שהרי קודם פ׳ המן כתוב לאמר ויסעו מאלים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני · וכבר כתב הרמב״ן כדברים האלה לאמר אחז הכתוב דרך קצרה כי בנסעם מאילי׳ חנו על ים סוף ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין כי המדבר הזה גדול מגיע מאלים ועד סיני וכאשר נסעו מאלים חנו על ים סוף במדבר ההוא ונסעו משפת הים ונכנסו בתוך המדבר ונסעו מסעות דפקה ואלוש ויסעו מאלוש אשר הוא במדבר סין ויחנו ברפידים · ועל דעת רבותינו היה דבר המן באלוש כי בראותם שהיו חונים ונוסעים וחונים במדבר בדפקה ואלוש ולא יבאו ממנו פקדו ונתרעמו וזה טעו׳ילונו במדבר כי לא היתה׳תלונה ביום בואם שם · רק בהיותם במדברי עכ״ל: וצריכים אנו לומר על פי שטת החבר להקים את דברו שגם אלוש מגבול ארץ כנען נכלל באמ מים סוף ועד ים פלשתים · והיה טעמו כטעם סיני בסימן י״ד · והנה כונת אמרו ומאלוש קודם לכן וכו׳ · כי שם נאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר

יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום · ואומר ששת ימים ילקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו׳ וראוי א״כ שיהיה קביעת הימים שמור בכל ובערך אל המחנה ההוא שגם הוא לכנעני יחשב כמדובר ·

ועם היות התחלת השבת באלוש קודמת וא״כ ראוי לו להתיחס לבכורה · מ״מ ניתנה בכורתו לסיני כי עקר מצות השבת בסיני היה · והנה גם בזה היתה כונת החכמה האלקי׳מעין דוגמא של מעלה בהר סיני שהרי א״זל פרק ר׳ עקיבא

שבאחד בשבת התחיל המן לירד וכי לקיטתם בששי לחם משנה היתה ביום הששי לימות השבוע וביום ששי לירידת המן · ולזה הסכים החכם ר׳ ידידיה הנק׳ פילוני בספרו המכונה חיי משה דף תקפ״ז: וכי השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש וכו׳ · אם באת לבארו כפשוטו על פי הנסח הזה כך פרשהו׳ הואיל והתחלת המנוה למנות ששה ושבעה מסיני היתה ומשם הוראת שבת יוצאה לעולם · איך יעלה בדעת שתדומה אגלנו כניסת שבת אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על המדרגה וכו׳ · ועל הדרך הזה הלשון כלו מתגלגל בתמיהא עד אמרו אשר הוא מזרח היישוב אז יכוח לו באמרו ויקרא השבת וכו׳ · כלומר זה הדרך יאות בו להקרא שבת בצין אחר ארץ ישראל בי״ח שעות וכו׳ · ואולם נסחא אחרת יושבת ממולי וזה תארה וכי השבת לא נכנס אלא וכו׳ · ועם היות שמבא הלשון על פיה מכוח לכף רגלו · מ״מ לא ידעתי טעם לקשר וכו׳ · והנה תקנתו קלקלתו · ועל כיוצא בזה אמרו לתקוני שדריתיך ולא לעוותי · על כן אמרתי אם באמת ותמים נפל טעות בלשון ובאנו לתקן מעוותו · הנה זאת מכוחתו עדי עד ובנסחא זו אשב כי אויתיה: ואין השבת נכנס אלא וכו׳ ונפילת טעות בזה קלה מאד בחלוף אות אל״ף בפרד״ס לאות כף שלנו · ובהשמטת הקו המורה על נון והיו׳ עיניך ולבך אל הצורה המתוארת למעלה ולדברי בעל המאור ולחמש הערותינו הראשונות אשר הנבתי אל מול פניך לאורים ולתומים · בין בדבר והבן במראה כי אז תבין נוכח הדברים ואין פרץ ואין יוצאת ואין מבוכה ברחובותם: ויקרא השבת לצין אחר ארץ ישראל בי״ח שעות וכו׳ אבל המספר הזה של י״ח שעות יונבל עקר קריאת כל יום ויום כי כל ד׳ הנקודות

שנכנות למספר רבעי הארץ יוכללו ברוחב הזה אחת שהנה לא נעדרה · עם היות רוחב לכל א' מהרבעים ההלו בלי ספק כי מן הנין דרך משל עד אמצע הישוב: מקומות הרבה נשארו עדיין אשר לא חלה עליהם קריאת היום · ועכ"ז לא

כשמונה עשר שעות מפני שארץ ישר' באמצע לישוב וכאשר בא השמש לארץ ישראל הוא חצי הלילה לצין וחצי היום לארץ ישרא' הוא בא השמש לצין וזה הוא סוד הקבוע אשר הוא נבנה על י"ח שעות כמו שאמרו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת

ימנע אמרנו שעל כל העולם כלו עבר קריאתו וקורא להם שם יום חדש: ושבח זה כי כשנשום עינינו מראו' כפרטי' והשקפתנו בשחר פרוש על ההרים הכוללים בלבד והם הד' נקודות ראשיות הרשומות בכדור אשר הועלה זכרונם בהערה השנית ועוד יבא תשלום ביאורו בחלק המתיחס לזה כפי חלוקתנו אם יתמהמה חכה לו: מפני שארץ ישראל באמצע הישוב: לא דקדק בפרוטרוט כי כבר הראית לדעת בהערה הרביעית שאין האמצעיות הזה מדוקדק באורך הישוב להיות הארץ הזאת רחוקה מטבור הארץ לנגד מערב בכדי המרחק שזכרנו שמה: וזהו סוד הקבוע הנבנה על י"ח שעות וכו' · פתח דברי בהערה השביעית והשמינית יאיר נתיב להבין אמרי החבר הנכנים לקראתנו · והנה גם הוא אחרינו ירחיב את גבולו בחלק השלישי המתייחס לזה כפי חלוקתנו · ואולם מנחת כונתו כליל תקטר כי הדבר אשר דברו החכמים על אפשרות ראיית הלבנה החדשה בכדי י"ח שעות מעת הקיבוץ ואילך כמוזכר בהערה השמינית לא בדרך גוזמא אמרוהו על דרך אלו היו יכולות להתחבר כל הסגולות המחייבות עת הראייה אשר התחברם מכת הנמנעות · כאשר ישית עליו בעל יסוד עולם כמבואר שמה · גם לא יתכן להבינו בפשוטו שיספיקו לזה י"ח שעות מעת המולד כדעת הר' אברהם שזכרנו שם · רק אמתת מאמרם על הקדמת הי"ח שעות שבין שוכני ירושלם לשוכני קצה המזרח במנין הימים וכמו שנרחיב ביאורו להשביע בטוב עדיך · ועל פי השטה הזאת · מאמר הבא נולד קודם חצות וכו' ומאמ' רבי זירא צריך לילה ויום מן החדש אשר קדם זכרם בשתי ההערות האחרונות בדבור אחד באמרו · והמה מתנבאים על עקר אחד בעצמו בסגנון מתחלף · לא כר' אברהם הנז' אשר שנה את טעמם לנכונות מתחלפות · כי הנה הי"ח שעות · והכ"ד · ממספר אחד הם לפי בחינתנו · כי בכ"ד שעות ישלם הסבוב על כל חלקי הארץ הפרטיי' ובי"ח שעות ישלם הסבוב על כל חלקי' הכוללים שהם הד' נקודות הראשיות בכדור הארץ והשש שעות האחרונות יפלו מן החשבון כי לא יוסיפו ולא יתנו כדבר החבר עצמו באמ' אחר זה וצריך שתהיינה הי"ח שעות עקר וכו' עד אמרו כי בתחלת הבנין היה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו אמנם נקרא בשהוא מזרח וכו' · ומראה הערב והבקר אשר נאמר בשם ר' זירא צריך שיהיה לילה ויום מן החדש · אמת הוא כי מעת המולד עד עת הראייה באותו מקום עצמו צריכים כ"ד שעות · אמנם מאמר הבא שתם החזון בנולד קודם חצות · ויהי בראות החבר את החזון · בקש בינה · והנה עומד לנגדו כמראה גבר אשר פירשו על הי"ח שעות שהזכירו החכמים על ענין הקביעה כאשר עשה הר' אברהם בר' חייא הנז' · ובדרך שרצה לילך · בה הוליך גם החבר שטתו לבאר המאמר ההוא על נושא הי"ח שעות שהזכירו החכמים ההמה כי לא ראה לפרש דבריהם על דרך הפלגת הגוזמא כסברת בעל יסוד עולם שזכרנו · אך את שבתותיו ישמור בבחינה מתחלפת לבחינתו של ר' אברהם כי עשה החבר שביל לעצמו לבאר מאמר נולד קודם חצות שאם קרה המולד בירושלם קודם חצות יום שבת דרך משל: והוא יום ראוי לקבעו ר"ה · בידוע שנראה הלבנה החדשה בתחלת הישוב סמוך לשקיעת החמה קודם שקיעתה במעט · יום שבת זה עצמו לשוכני הארץ ההיא והם י"ח שעות בבחינ' עקר החלקים בכללותם כאמור · ובמנחת ראייה זו בכדי כ"ד שעות את המולד לפי האמת · אמנם בבחינת א' אשר לה בקריאת הימים דין קדימת הי"ח שעות הנוגעות בארבע פנות העולם כמדובר · תהיה זו בכדי הי"ח שעות מן הנגד אשר זכרנו · ולהיות כי ביום השבת הזה · עודנו עומד בשמו שנקרא עליו וכבר התחיל הירח להראות בתחלת הארץ שהוא קצה המזרח מקום מוכן לראייה כמו שקדם בהערה השמינית וכדברי בעל המאור אשר הקדמנו · על כן ראוי לקבוע ר"ה ביום השבת ההוא בארץ ישראל שאם נכנס ראשונה ואם לעת צאת השבת מן המקום ההוא לא חלפו למו אחר המולד רק שש שעות בלבדי ומפי שמועה זו למדנו את אשר הגיע לבב החבר להכניס עצמו בזרות נפלא לעשות

לו

החכמה והבונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה והוא המקום שהורד בו אדם מגן עדן בליל כ"א בערב שבת וממנו תחלת המנין

לו כוונים למלאכת השמים שה"ח שעות יהיו עקר בקריאת היום עד שיעלו מכוונים כנגד הכ"ד אלה מפה דרך הכלל ואלה מפה דרך הפרט כאמור: כי מאתו היתה כסבה כרצותו להסכים בין מאמר רבי זירא שצריך לילה ויום מן החדש למא' ר' אבא בנולד קודם חצות עם הסכמת החכמים שקדם זכרם על אפשרו' הראייה בי"א שעות על הדרך אשר ביארנו אך אם בחוקותי תמאסו ואת משפטי תגעל נ"ש סך בהפרך את בריתי הכוון אשר השתדלתי בו על פי דרכי המוזכר עד הנה: כי ירחק ממך אפשרות השקפתו של חבר ש' דעת החכמים ההם המגבילים שעור הראייה באמרו כי סוד הקבוע כבנה על י"ח שעות כי לא תהא דעתך נוחה מהבלעת השעות כאמור: אף אני אעשה זאת לך להפים דעתך בביאו' שכיונו על פשוטו לבד כי על כן בא בדבריו היותו נבנה על י"ח שעות כי אמנם לא היה אפשר לקבוע ר"ה ביום שקרה בו המולד קודם חצותו בירושלם: אם לא היתה לא' קדימת הי"ח שעות בימי' ובשעותיהן על קצה המזרח לפי שעל ידי גרעונן לא היתה הלבנה יכולה להראו' לעת צאת השבתות בקצה המזרח תחלת הישוב ואם במנעה ראייתה ביום ההוא במקום ההוא הראוי לראייה: איך יוקבע בו המועד בא' תחלה למקראי קדש וכן אם היתה לא' קדימ' על קצה המזרח ביותר מי"ח שעות: לא הייתי צריכים לנולד קודם חצות כי גם בנולד אח"כ היה אפשר להראות בקצה המזרח טרם כלות יום שבת לשם והנה כא הואלתי לבאר זה ע"י דמיון: כגון קדימת הימים בא' על קצה המזרח בכדי ט"ו שעות ולא יותר: הנה ימשך מזה כשיקרה המולד קודם חצות יום שבת דרך משל בירושלם שלא תוכל הלבנ' להראות טרם כלות היום ההוא בתחלת המזרח שהוא מקום הראייה כי לא שלם עדיין מספר הכ"ד שעות מעת המולד כמאמר ר' זירא: ועוד כגון קדימה זו בכדי כ"א שעות הנה ימשך מזה כי כשיקרה המולד אחר חצות בירושלם בכדי ג' שעות: עדיין אפשר הראותו בתחלת המזר' מקום הראייה בסוף יום השבת לשם כי כן ימלאו הכ"ד שעות הצריכי' כמדובר ונאמר עוד בטעם היותו תופש הי"ח שעות עקר לפי הבחינה הכוללת כמו שקדם זכרו: כי בראותו כמה מעלו' טובות למקו' קצה המזרח על יתר גבולי היישו' הואיל וכעט' כן זוגה של א"י מבחר כל המקומו' לקנמר

ע' שניהם. ענין סוד העבור כי ארץ ישראל מקום מיוחד לחשבון המולד וקצה המזרח לראיה המוזכר למעלה מטעם בעל המאור המיסיר דרכו בזה כמעגלי צדק הסבר כמדובר וכל המקומות הכללי' בין קצה המזרח לא' היו כלא היו אצל בעלי העבורי' חשב זאת למשפט לבקש טוב טעם יוגבל ויושלם בו ענין הימים בשני ה המקומות האלה מכל וכל:

ויפן בה זכה וירא כי על פי הסדר הכוכר תכתן לו כפשו בששתו וכוכתו בבקשתו: והכוכה היא לא' שהיא מקום התורה: ביאר כי כוכת אמרו כולד קודם חצות היא על ארץ ישראל כאשר דברנו כי לה יאתה תחלת הקריאה בימים בעבור היותה מקום התורה וזה החלו לבאר החלק הראשון מחלקי חלוקתנו והוא שאין תחלת קביעות הימים רק מא' אחר שקיעת החמה: ואמר שהיא מקום התורה כלפי מה שאמר למעלה והלא התחלת השבת איכה כי אם מסיני וכו' כי להיותו מקום כתיכת התורה ראוי שתהיה התחלת הקריאה ממנו על הדרך אשר ביארנו: ובכלל עוד בלשונו כי להיותו מקום מיוחד לעקר שמירתה של תורה ראוי שיהיו השבתות והמועדים מתייחסי' אליו ועל פיו יבאו ועל פיו יבאו: והוא המקום שהורד בו אדם מגן עדן בליל שבת וכו' כבר זכרנו סימן י"ד מטעם ר' אליעזר הגדול כי הורד אדם הראשון מגן עדן לארץ ישראל אך אמרו בליל שבת הוא ממה שאמ' ר' אחא בר חנינא: פ' אחד דיני ממונות: י"ב שעות הוי היום: שעה ראשונה הוצבר עפרו: שנייה נעשה גולם: שלישית נמתחו אבריו: רביעית נזרקה בו נשמה: חמישית עמד על רגליו: ששית קרא שמות: שביעית נזדווגה לו חוה: שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה: תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן: עשירית סרח: אחד עשרה נידון: שתים עשרה נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר ולא ילין (פירוש בל ילין לינת לילה) והנה אמרו בליל שבת כאלו אמר בערב סמוך לליל שבת כי אמנם רגע אחד בעצמו הוא אחרית היום ותחלת הלילה: ועל מאמר ר' שמעון בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש: הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום ע"כ: וככר מצאת: כמחאות שכתוב כהן בערב שבת: וטעם אריבות לשונו באמרו והוא

המקום

סמוך לששת ימי בראשי' והתחיל אדם לקרו' שם לימים (וכל אשר) כ"א וכאשר נושבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע ואל תטעון עלי באלו שהתחילו מחצות יום סוף היישוב במערב והוא בא השמש בארץ ישראל ובו נברא האור הראשון

במקו' שהורד בו אדם מג"ע בליל שבת וממנו תחלת המכין סמוך לששת ימי בראשית הוא לפי מה שאחשוב להוציא מלבן של בני אדם פן יחשבו שמג"ע מקום ירידתו של אדם היתה תחלת מנין הימים · על כן הודיענו כי זאת לא זאת רק מן המקום שהורד אליו בליל שבת והוא ארץ ישראל כמבואר למעלה וזה כי עד תחלת ליל שבת לא היה אפשר לו להתחיל המכין הזה · מבלי אין אצלו ימים עד הנה לא תחלה ולא סוף ולא חנות כי לא כוכבי' ובחסרון קביעו' ההתחלה לא יוכל היום להמנות · אמנם כשראה חמה שוקעת בליל שבת וירא ראשי' לו ראוי להסמך עליו אז היתה לו תחלת המכין ממנו · ואמרו ממנו יושב אל המקום הנז' ולא ראיתי להשב אותו כלפי אדם גם לא של זמן ליל שבת הסמוך אליו עם היות שניהם צודקי' בענין כי אמנם אחר עקר כונת הלב הן הן הדברי' והעקר בכאן הוא להוכיח שמן המקום ההוא תחלת המכין ולא מזולתו · והיו הדברים האלה קרובים אל אשר דבר אח"כ באמרו על הדמיון על היום אשר התחילה השמש לסבב מסוף המערב וראה אותה אדם שוקעת והוא בא"י ע"כ · ושמא תאמר יש כאן לימים התחלות שתים · האחת בערך לא"י כמדובר · והשנית בערך לאיזה מקום זולתו שהושקף אליו במכין ששת ימי בראשית כמו שהיה דעת קצת כאשר הראית בהערה החמישית והששית · על כן רמז בדבריו כי צדיק יושר הוא שיהיה מכיונו של אדם מיום שבת ואילך מתיחס אל הימים הקודמים ושאחר כלותם מיד ימשך המכין בסמוך לו בלי הפסק כי איככה יוכל וראיכו שיהיו הששה ימים בבחינת מקום א' והשביעי בבחינה אחרת · וזהו שרמז אליו באמרו וממנו תחלת המכין סמוך לששת ימי בראשית · ונגלה בזה כי הנה מקום אחד מוגבל ומיוחד אשר בערכו נמנו ימי היצירה · וגם הימים הנמשכים אחריהם ירוצו · לא כבעל יסוד עולם אשר הבדיל והפריש שתי התחלות האחת בערך של היצירה והשנית בערך של ההסכמה התוריית כמו שהעירותיך על זה בהערה הששית · ובכלל עוד באמרו סמוך לששת ימי בראשית גלוי דעת ממנו על כונת אמרו וממנו יתחיל המכין כי אין הכונה בזה שהימים יתחילו להמנות מן השבת שהרי מיום ראשון ואילך יסודר המכין · רק תוכן כונתו שתחלת המכין היתה מן המקום ההוא סמוך לו' ימי בראשית כאלו אמר שהתחיל השביעי להמנות ממנו בערך אל ששת הימים שכבר חלפו הלכו למו : והתחיל אדם לקרא שם לימים וכו' · אמר זה לחזק את צדק הכחתנו שמאדם העומד בא"י הוחל לקר' בשם הימים ומזה ג"כ שבערך של המקום ההוא יבחן המכין · כי אשר לבבו פונה היום מעם הדעת הזאת יכופף ידו על אמרנו שהית' לאדם תפיסת יד בהתחלת המכין הלז כי זו מכין לנו · והלא אפשר הוא שלא שת לבו לזאת · ואם כן עם היותו בארץ ישראל בעת ההיא למנות ימינו כן הודע ותביא לבב חכמ' להורות שהיו ימינו נמנים בערך אל המקום ההוא אשר ישב אדם שמה : אל זה יביט החבר באמ' והתחיל אדם לקרא שם לימים · רמז לנו כי הקורא שמות לכל הדברים לא יגרע חק הימים לבלתי היותם נקראי' לפניו ונקראי' בשם · כי מי שם פה לאדם לקרא שמות לדברים כלם : ומי ישום אלם לבלתי קרא מקרא של הימים גם המה : הן זה לא יוכל השכל שאתו · ועוד כי על הכונה זו ינתן טעם נכון להסכמת כל העולם על קריאת ז' ימי השבוע אשר בזולת זה לא ישכול השכל אפשרות הסכמתם כי אם בדרך רחוקה כאשר הובא הכוזרי לכלל הודאתו בראשון סימן כ"ח ולזה כוון באמ' וכל אשר נושבה הארץ וכו' וע"כ לא יחלקו וכו' : רצה באמ' וכל אשר נושבה וכו' כי כל עוד שהיה העולם הולך ומתישב עם היות שבני אדם רבו למעלה לא זזה מפיהם ספירת הימי' על הדרך אשר הונחלו להם מאדם הראשון · והנה הוא שפיל ואזיל ועינוהי מטייפי קורין בעיניו ובשפתיו אל המוזכר סימן כ"ח שרחוק הוא להיות כזאת מהסכמת רב עם וכל שכן מן המדברים כלם · אכן יקרב מציאותו בהיותו מקובל מאב אחד אשר ממנו יתפשט לבנים ומהם לבניהם לדור אחרון · ועל דרך זה לא יעיק לנו רבוי המסכימים על ספירת הימים בכל מקומות מושבותיהם · כאשר יעיק הרבוי המסכים הלז אל הבלתי מיחסים אותה למתחיל בה : ואל תטעון עלי באלו שהתחילו וכו' · ברחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו החבר מה שאפשר לנמנס עליו

ואחר כך השמש מפני שהיה אור ובא לעתו והיה לילה לישוב והלך הסדר להקדים הלילה על היום במו שאמר ויהי ערב ויהי בקר וכן הזהירה התורה מערב עד ערב

למקנה האבן ועל קנה הארץ מזה: אחד ומזה אחד · אנשי מערב מקנה מזה בחוברת הישוב ושוכני מזרח מקנה מזה בחוברת השנית · ובמקום אשר יאמר שלא יחלקו בני אדם בשבע׳ ימי השבוע. כאשר יסד אותם אדם כמדובר בהפוך הוא בזה כי משני קצותיו חובר במחלוקת עליו אדם מקד׳ ופלשתים מאחור · על כן ביחק את האדם באמרו שני פעמים: ואל תטעון · והראשון מהם על אנשי מערב אשר בסוף הישוב המתחילים למנות מחנות יום שלהם · ועל ביאור דבריו אלה יהי נא פי שנים ברוחי אליך · כי בדרך אחד יבאו דברי להמשיך הטענה עד אמרו ואחר כך השמש · ומן זו והלאה תשובתו נמשכת עד תשבתו שבתכם · והנה כה מבטו׳ אל תטעון עלי בשו שהתחילו מחנות יום סוף הישוב במערב ולפי סברתם נמצא השבת בככם להם תחלה ואחר כך לא״י בקדימת חנות יום שלהם לחנות יום אחר המקומות והנם בלי ספק חולקים על תחלת הבייה של אדם אשר יסודתו בהררי קדש · ולא עוד אלא שיש לסברא זו פני הראות לקיומה ולבטול דעתנו העומד כנגדה · כי הנה חנות יום שלהם הוא רגע בא השמש לא״י ובנקודה ההיא המערבית נראה האור הראשון באמ׳ יהי אור ואחר כך השמש ברביעי בשכללו המאורות הועמד מרכזו לעמת הנקוד׳ ההיא עצמה כי כן הורה משפט אמרו בסמוך שארץ ישראל הוא המקום שהורד בו אדם מג״ע בליל שבת וממנו תחלת המנין סמוך לו׳ ימי בראשית וכו׳ שהמובן ממנו כי המנין מאדם ואילך מתיחס אל הקודם אליו מראשי׳ הבריאה וקרא זה אל זה בהסכמה גם יחד במו שקדם׳ וא״כ האור והשמש היה מעמד ראשית תכלית הקצוי שבמערב · ובשלמא לדעת המתחילים מחנות יום סוף הישוב במערב · צדק צדק ירדופו · כי אור ה׳ עליהם זרח בתחלה · אולם לדעת המיחסים התחלה זו לעת השקיעה בארץ ישראל הלא כשנברא האור הראשון לא היה המשך הזמן המשוער שקדם לו ראוי להקרא בשם ערב או לילה · כי החשך הנזכר ראשונה קודם אמרו יהי אור יתבאר ענינו בחמישי סימן ב׳ שהוא כנוי להעדר הנור׳ וכו׳ כמוזכ׳ שמה׳ אמנם החשך המוזכר שנית באמ׳ ולחשך קרא לילה היה מציאותו אחרי הוית האור · וא״כ למה תאמר יעקב שמראה שערב ושבקר הנאמר בכתוב אמת הוא בהתיחסו

לארץ ישראל · והרי לא קדם שם עדיין האור אשר הותכה נורך מציאותו קודם אפיסתו הנקראת לילה וערב בכתוב ההוא · עד כאן הוא סוף גבול תחומי אשר אליו היה כמתח והולך כח טענתו הראשונ׳ על פי דרכנו זה הראשון · מכאן ואילך יסד לו מקום שבעלי תשובה עומדים וצדיקי׳ גדולים יכלי׳ לעמוד בו כנגד הטוען להשיב על תוכחתו · והוא אמרו מפני שהיה אור ובא לעתו וכו׳ אשר בזה דחה מעליו כח הטענה הנזכרת מצד הפסולת המעורב בה · כי אמנם לא נברא האור הראשון בנקודה המערבית עצמה עד ימשך מזה שלא יוכל להתיחס הערב לארץ ישרא׳ מפני חסרון קדימת האור אשר בעבורו לא יוכל להמנות מספר הימים על האופן שזכרנו · רק כדבר ה׳ היה אור על אופק ארץ ישראל ובא לעתו מיד והיה לילה לעקר הישוב שהוא א״י ולו להתייחס הבכורה למנין הימים · לא לאחרים המערב אשר מי אוקייאנוס להם חומה ודגים ירקדו שם · והנה הלך הסדר להקדים הלילה על היום הן מעת היצירה באמ׳ ויהי ערב ויהי בקר · הן מצד הסכמת התורה שכן הזהירה מערב עד ערב תשבתו שבתכם · ובכן בטל הקיום מעקרו כי לא תוכל דעתם להתקיים מצד אמרם שהאור נברא בחנות יום שלהם הואיל ולא נברא בחנותו ממש · ובטל האיסר מעקרו אשר בקשו לשלוח יד לאסור דעתנו מצד המנע האור קודם הלילה · כי לכל ארץ ישראל היה אור קודם לכן במושבותם · והרי אין כאן לא אסר ולא קיום · אבל יש כאן תשובה מועילה ומעולה לכפרה על כל ספקותנו · ומה שאמר מפני שהיה אור ובא לעתו הוא על דרך מה שכתב הרמב״ן בשם קצת המפרשים כי האור הזה לדעתם נברא לפניו של הנב׳ באלו במערב והשקיעו מיד כדי מדת לילה ואחרי כן האיר במדת יום · וזה טעם ויהי ערב ויהי בקר שקודם היה לילה ואחר כך יום ושניהם אחרי היות האור · והוא ז״ל כתב על זה ואיננו נכון כלל כי יוסיפו על ששת ימי בראשית יום קנר עכ״ל · ואולם בקל לבל הספק הזה לבטות ולשוב אחורנית כמה מעלות בשנאמר כי לא היה האור ההוא הקודם לתוספת יום רק לצורך קריאת הימים בשמותם על ש׳ לדמות מערב עד בקר כי ע״י קדימת האור אז יאות להקרא ערב באפיסתו וכי תמשך כמשך מה יאמר

בספר

תשבתו שבתכם · ואל תטעון עלי באלה התוכנים המביטים לא שהם גונבי החכמה ולא

שאמר על מחלוקת חכמי מערב והלא זה סותר למה שאמר שלא יחלקו בני אדם בז' ימי השבוע · אין לך דבר שעומד בפני התשובה ומעצמה היא מבוארת · כי תשיב אמריך לך שזה לא יקרא מחלוקת לבא מפניו בעבור הואיל והזמן עצמו אשר יתחילו בו הימים שוכני מערב הוא אשר יתחילו בו הימי' שוכני א"י אלא שההפרש ביניהם הי מיניהו עדיף בקדימת קריאת על יום ויום · והדבר הזה מבואר ענינו בשוכני מערב יותר ממה שהוא בשוכני מזרח על כן הוצרך החבר להארי' בו שמה כמו שיבא · ועתה אישיר לפניך דרכי השכית על ביאור אמרו ואל תטעון עלי באלו שמתחילו וכו' · והנה עפ"י הדרך הזאת איננו מתחיל בנכונות הטענה ומקיים בשבח התשובה כענינו בקודמת · רק לעולם יכנס בה בני טוב ויצא בני טוב כי ידרוש לעצמו טוב אחרית דבר מראשיתו · אשר שער על נפשו על פי השטה האחת כן הוא · אל תטעון עלי באלו שמתחילים מחצות יום סוף הישוב במערב כי מה טענה היא זו והלא הוא עצמו עת בא השמש בא"י וא"כ אין ההפרש ביניהם רק בכינוי בלבד ומחלוק' מועט כזה לא יחשב · ונמשך בדבריו להורות שהמקום הזה המשתתף שהוא בא השמש לא"י וחצות היום לקצה המערב הוא אשר בו נברא האור הראשון ואח"כ השמש בעת תלייתן של מאורות · ואם ישאל שואל זו מנין לך · ואמרת אליו כי בחוק יד נברא עליו הסברא הבודקת מפני ג' תנאים שהוזכרו להם יחלו עם הכתוב ואת · כי הנה משפטי האמת נדקו יחדו שהאור הראשון בא לפתע פתאום אחר הויתו כסדר האמור בפרש' הייני הוית האור תחלה ואחריו המשך זמן העדרו הוא החשך הנקרא לילה ואח"כ שב האור לאיתנו בהמשך זמן אשר בשם יום יקרא · (כי החשך הנזכר בפסוק שני כבר ביארו החבר עם תהו ובהו על העדר הצורה כמו שזכרנו) ולזה כוון באמרו מפני שהיה אור ובא לעתו · ואשר יבחר ויקרב השכל כי באמ' ויהי ערב וגו' והוא הלילה הזה הראשון לתחלת הימים ליל שמורים הוא לה' בערך אל המקום המיוחד לישוב ולזה כוון באמרו והיה לילה לישוב · ובלב נבון תנוח ג"כ מחשבה נוכרת שהלך הסדר להקדים הלילה על היום גם אחרי כן אשר יקרא האדם שם לימים כמוזכר למעלה לא שיהיה סדר אחד בערך א' ביניה וסדר אחד בערך אל ההסכמ' כדעת הסוברי' פן במוזכר למעלה מן ההערה השניה רק יחדו יהיו

תמים מאמר הכתוב אצל הבריאה ויהי ערב וגו' ואמרת קדוש ישראל באזהרת תורתו מערב עד ערב וגו' · ולזה כוון באמרו והלך הסדר להקדים הלילה וכו' עד אמרו תשבתו שבתכם · והנה הן המאורו' שנבראו בדרך הראשון אלא שהוזכרו לכפלם כאן בקצרה · וכלל הכונה באריכו' הזה כי כל הנזכרו' הנז' נתקנו בהניחם האור הראשון נברא בקצה המערב שהוא דרך מבוא לא"י כמדובר · ומה שהוכיח קדימת הלילה על היום מאמרו מערב עד ערב תשבתו שבתכם הלא הרא"בע במתכונתו עשה כמוהו פ' בשלח על פסוק אכלוהו היום ע"ש: ואל תטעון עלי באלה התוכנים וכו' · העיר ממזרח ספק יקראהו לרגלו כי הוא חפץ למען צדקו יגדיל תורתו ויאדיר בביטול כל הספקו' העומדי' לנגדו · ולפי שהספק הזה אמיץ כחו יותר מן הקודם אשר לוקח מחכמי מערב שהרי מחלוקתן של זו נראה ועבר לעין כל · הללו מתחילים ממזרח שמש לבין · והללו מתחילים מביאת שמש במערב ואיכה נוכל להסכימם · ולא כאלה מחלוקת חכמי המערב שסופה להתקיים ממה שהיה חצות יום שלהם הוא עצמו בא השמש לא"י כמו שקדם · על כן ראה ראשית לו להטיל מום בהם ולפנות טעמם להמעיט מגד זה ולהחסיר כח מחלוקתם עלינו כי הכל ענינו · וכדרך שעשה בראשון סי' ס"א אצל מכין אלפי השנים לחכמי הודו · ואת התוכנים ר"ל המבקשים לחדש פני אדמה בסברא' מקרוב באו לא שערום אבותיהם · המביטים ר"ל אשר בהביטם השמימה לשמור חוקות משפטי הככבי' וכסיליה לא ישענו אל מנהג אבותיהם כראוי בדברים מקובלים כאלה · וכמו כן המה יביטו ויראו בעיונם כסומכים על עצמם ולמראה עיניהם ישפוטו · ואפשר עוד לפרש מביטים כמו חוזים כי דומים חוזים הם לנו כענין אז' בראשון סימן ס"א והם מכעיסים את חכמי התורות וכו' · ואולם הביאור מראשון הוא יותר נכון ממה שמבינו לו שמוש זה הלשון ברביעי סימ' כ"ט באמרו במכוסים הכדורים ובאמ' שם למביט הבאתני שענינו חוזה בככבי': גונבי החכמה ולא תיוחס להם גניבה זו מצד היותם מיחסים לעצמם דברי החכמה ההיא ולא יתלו אותה בבעלי' כי אמנם היה זה מביא לחשוב שהחכמה תחלוק עלינו וחלילה לאל מן השקר וכו' כדבר החבר בראשון סימן פ"ט · כי החכמה מאין תמצא חולקת על האמת בהיותה על עצם תומה נקיה מן הפסולת · אבל נקראו כן מפני היותם גונבים

חכמה

היתה כונתם לגנוב אבל מצאו חכמות מסופקות מעת שנפסקה הנבואה והתחכמו משכלם והברו חבורים אשר נתנה סברתם ומכלל זה ששמו הצין תחלה לימים כ"א למזרח בהפך התורה אבל לא בהפך גמור מפני שהם מסכימים עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מהצין אך המחלקות שבינינו ובינם בהקדימנו הלילה על היום וצריך שתהינה השמונה עשרה שעות עיקר (בקריא' היום השביעי) כ"א בקריאת ימי השבוע מפני שארץ ישראל שהיא מקום התחלה לקריאת שמות הימים בינה ובין השמש (בעת שהוחל לקרא) כ"א בעת תחלת הקריאה בשם שש שעות ואיננו זז להתמיד שם השבת על הדמיון על היום אשר התחילה השמש לסבב מסיף המערב וראה אותם אדם שוקעת והוא בא'

חכמה מלבם ויתנו עליה הוד חכמה אמתית ולפי שירחיק השכל המבא שם אנשים בוזי החכמ' האמתית ומשתדלים בחכמה בדויה רצה לקרב זה אל הדעת באמרו ולא היתה כונתם לגנוב : שאילו היו החכמות על שלמותן לא היו טועים כד' ר' שקר: אבל מצאו חכמות מסופקות וכו' ומפני זה התחכמו משכלם וכו' ונמצאת נכונה זו באופן מה שלא אדעת: ומכלל זה ששמו הצין וכו' על כן אין לנו לחוש על ענייכם וכל שכן כי לא בהפך גמור היתה כונתם מפני שהם מסכימי' עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מהצין וכו' כי ראשית זריחת החמה לבני הישוב אחר שקיעת' לשוכני מערב כאמור הלא מאז היתה משהגיע מרכזה כנח אמצע הים על דרך מה שזכרנו בהערה הששית מטעם בעל יסוד עולם ומשם כתגלגלה הזריחה כלפי ארץ ישראל כמבואר שמה וכבן היתה בלי ספק תחלת היום הראשון מהצין שפס ינא ראשוב הכן החמה אל החלק המיושב מהארץ אך המחלוקת וכו' כי אנחנו המקדימי' לילה ליום כפי סדר הבריאה והתורה כאמור לא כשום לב אל הזריחה ההיא שהיתה לצין תחלה הואיל ולא היתה שם קדימת לילה אשר אנחנו מבקשים על פי תורתנו והכל מתוקן להבנת הדברים הללו מן ההערה הששית אשר הקדמנו והכלל כי ריוח והצלה יעמוד ליהודים מן הטענה הזאת הן מצד מעוט המחלוקת הן מפאת הלשת החולקים: וצריך שתהיינה י"ח שעות עקר וכו' הנה מקום אתו לביאור החלק השני מהמחלוקה הנזכרת ונבנת על נור מעון שכלך והבטת אל אשר זכרתי למעלה כי שם נמסרו בידך כל המפתחות לפתוח בהם שער בונתו ומי הכניסו בעובי הקורה הזאת שיניח י"ח שעות עקר ושם ביארנו כי להיות השני מקומות הללו ארץ ישרא' וקצה המזרח יושבים ראשונה בחשיבות כי רצה המקו' לזכות אותם בענין סוד העבו"ה מן הראוי שתהא נגמר על

ידם מלאכת כל הימים ועוד (אם בזה חפצת) כדי' שיובן מקום להתג' דר בו מאמר בולד קודם חכות עם מאמר נכרך לילה ויום מן החדש' עם הסכמות החכמי' על הדרך אשר זכרנו. ולהיות דברנו על זה כפול ומכופל כמה שקדם מעט אשר היה לפני במקום הזה להוסיף על הביאו: בקריא' היום השביעי כן לשמות הימים היונאים גם כם מטעם אח' בעצמו שלא שזכר שבת על דמיון באות כמו שיתבאר בסמוך: בינה ובין השמש בעת שהוחל לקרא לשם שש שעות ר"ל בעת שהוחל לקרא יום השבת לשם בארץ ישראל והוא עת שקיעת החמה בקצה המערב או בין ארץ ישראל ובין השמש השוקע שש שעות הוא המרחק שבין עבור הארץ מקום שם ארץ ישראל לפי הנחתו ובין קצה המערב כאשר הראית בצורה המתוארת למעלה: ומ"ש ואיננו זז להתמיד שם השבת וכו' הוא נקשר עם אמרו עד שהגיעה ע' עמת ראשו וכו' וכל מה שבנתים כלו מבוא לבאר בו מפני מה נשא שם השבת על שפתיו יותר משאר הימים הואיל ומשפט אחד לכלם בענין הזה ואמר כי זכר את יום השבת לקדשו הדמיון דרך משל על היום ההוא שקדם זכרו אשר בו התחילה השמש לסבב מסוף המערב וראה אותה אדם שוקעת וכו' כאמור ומה שאמר אשר התחילה השמש לסבב וכו' יורה בתחלת העיון שתסכי' דעתו עם האומרים שלא התחיל שום כוכב להמשיך פעולתו עד עבור כל ששת הימים ויהיה ונאמ' הכתוב כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות מנהיב פנים אל הדעת הזאת כאלו אמר שבראם לעשות ולפעול פעולתם מיום השביעי ואילך: והיה אפשר לישא על זה משלו של בעל העקידה פ' ויכולו במי שרוצה להסיר פקק ממעין חתום כדי שיקלחו מימיו והוא מכה עליו עד ערב שבת עם חשיכ' ובמכה האחרונה הסיר הפקק ויצאו מים חיים כי הנה באמת בהכנסת שבת התחיל עקר המלאכה שהיא הולכת

וקרא תחלת השבת עד שהגיעה אל עומרת ראשו אחר שמנה עשר שעות והיתה ערב לתחלת הציון ונקרא לשם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו הוא נקרא בשהוא מזרח למקום שממנו מתחילים הימים ואין להמלט ממקו' משתתף

ועושה וכו' · אבל אין פי' זה מוכרח בלשון החבר כי קרוב הוא לפרש התחלה זו שהזכיר לא בערך אל הימים הקודמים לומר שאז ולא קודם לכן התחילה לשבת רק בערך אל התחלת שבותו ביום ההוא בעצמו לומר כי לעת ערב תיוחס ראשית השבות · והיה סוף גדרי הקריאה · ר"ל סוף גדרי תחלת הקריאה בהסכמת יבלה· ולא אמ' סוף הקריאה דמיחזי כשקרא הואיל ויושבי המקומות הקבועי' בין הכין לאמצע היישוב עדין ביום ששי הם עומדי' ועתידה היא שבת ליכנס עליהם · רק אמר סוף גדרי הקריאה ורצה בגדרי רביע שלם מכדור הארץ והוא הנכלל מנקוד' לנקודה שמוכה לה וכל אחד מהם כולל אופקים רבים כמו שיבאר · וכבר זכרנו למעלה מדברי בעל המאור השוכי בזה עם דעת החבר כי מתוקן ומקובל שיהיה קצה המזרח סוף גדרי הקריאה להיותו בעל מעלה יתירה כן זונה של ארץ ישראל בענין סוד העבור והורה על מעלה זו ממאמר הנביא והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וגו' · ואם כן טוב ויפה הדבר הזה שיהיה קצה המזרח סוף גדרי הקריאה כמו שהו' תחלה אליה : כקרא בשהוא מזרח למקום שממנו מתחילים לימים · התחלת הימים והתחלה לימים · נחלקים במשמעותם כי התחלת הימים הוא הכין כאמ' למעלה מפני שהם מסכימי' עם אנשי התור' בהתחלת היום שהוא מהכין · והתחלה לימים הוא מקום הקריאה כהוראת אמרו כמה שקדם ומכלל זה ששמו הכין תחלה לימים · והכונה מבוארת כי בקצה המזרח יתמו גדרי קריאת הימים בבחינת ארבעת החלקים הכוללים שבכדור הארץ · ומיתרון מעלת הקצה ההוא · כמו שזכרנו · כי מה שיש אחריו מהמקומות הפרטיים ביכו לבין ארץ ישראל כלו לקצה המזרח יחשב ועל שמו יקרא בערך לארץ ישראל אשר ממנה נתחיל הקריאה לימים והפרטים לא יוסיפו ולא יתנו בבחינה הכוללת · ואין להמלט ממקום משתתף וכו' · כי נגבול שם קצה המזרח בלי יעבורון הימים ממנו והלאה כאשר הוא סוף כל גדרי הקריאה כמדובר רצה לקיים קביעות הקצה ההוא כי בלעדיו לא תשלם לימים קריאה שם ידוע ליישוב כלו ובקביעותו יותן גדר באות לזה כמו שיתבאר בסמוך · ואחר כך באמרו אך לקריאת השם רוחב וכו' · יפנה דרך לפניו לבא אל ביאור צריך לילה ויום מן החדש אשר יזכור בחלק השלישי מהחלוקה הנזכרת · וגם אחרי כן באמרו והרוחב אשר נחלקים בו הקטרים וכו' יכין את אשר יביא לצורך כולל קודם חנות הנכלל גם הוא בחלק השלישי מהחלוקה הלזו : והנה לפי העולה על רוחי כמו שקדם כל דבריו לצורך הן להטיל שלום בין שמלי' של מעלה ר"ל להעלות הסכמה בין שני המאמרים ההם לענין הקבו' הנכנה על י"ח שעות כמוזכר למעלה כי לתכלית זה היו כמה טרחות שטרח עד הנה ויוסיף עוד טרחא יתירא עד עשותו ועד הקימו מזימו' לבו' אך להשלים ההוראה על היות הימים מארץ ישראל אשר מזה משך היותה תחלה למקראי קדש · לא הוצרכנו להכיח הי"ח שעות עקר בקריאה · כי לא ראיתי סבה מספקת לשיכנים עצמו לזה למען יספר באזכינו כי כדי ו' שעות טרם יפסק שם שבת מארץ ישראל כבר היו שוכתים עמה יחדו כל בני תבל · שאם היה זה סוף מגמתו כמכא שהטריח עצמו בהכנ' כלים רבים לעשות מחט ברזל אחד הואיל ועכ"פ לא יצדק זה בפרטים כמדובר · ומה בכע לה ותם שם שעות או יותר או פחות מכן : והלא די לנו בזה שהשבת עודנו בין שניהם של שוכני אדמת קדש יכנס בכדי זמן כל שהוא על כל פרט ופרט מן הישוב ותהא שביתתם שוה עמה בכדי הזמן ההוא המועט · כי אמנם כל חלק זמן כשם זמן יקרא אחד המרבה ואחד הממעיט כמשפט כל גוף מתדבק · ועוד כי עין בעין נראה לפי המשך ספורו להיכן הדברים מגיעים כי אחר כונת התכלית להטעים הכתח הג' מחלוקתו הן הן הדברים · ואל זה הוא נושא את נפשו מראש דברו אמת וכבר קדמו לנו בזה ביאורים כפלים לתושיה : ולענין משמעות דבריו באמרו ואין להמלט ממקום משתתף וכו' · הן כאתך וכאך ידעתי ואת התרנזך אלי על צורך קביעות המקום המשתתף הזה כי לפי הנרא' לא הוצרכנו אליו ודי לנו שנקבע מקום להתחלת הקריאה לבד · ועתה בין תבין את אשר לפני דרך נכון לביאורו הט אזנך ושמע · כי שמעת לקולו באשר הוא שם בתחל' הכין סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו אמנם הוא נקרא בשהוא מזרח

וכו' כאמור ועניינו מבואר אצלנו במה שקדם כי בהגיע תור הקריאה אל מקום המזרח להיותו פנת יקרת מוסד עפ"י התורה בחינה יתירה נודעת בסוד העבור כבר מצאה הקריאה מנוח לכף רגלה · ומן זו והלאה עד אי' על שם המקו' ההוא עד אי' יקראו המקומות בכללתן · ובכן יצא לו מספר הי"ם טעות אשר בקש · ופן יפתה לבבנו להיות כל איש סור' בבחינתו לתפוש מזרח בעגולה אל אשר יהיה שמה הרוח · והן קדם נהלוך לצייר לנו פאת קדמה מזרח קודם תחלת הבנין ויהיה סוף גדרי הקריא' אבל המזרח המוכח לפי בחינתנו · וכל הבא אחריו עד אי' על שם המזר' ההוא יקרא' ואולי ימסרון הי"ם טעות שתים או שלש או יותר מכן כפי קדימת המזרח מתחלת הבנין · על כן יצא החבר לקראת הספק הזה אשר ארב לו · ושם עליו לבעבור נסות את אשר הבין ובעבור תהיה יראתו על פניכם והניח הדרבן להדריכנו ש' הישרה באמרו כי לבעבור תשלם קריאת שם ידוע אל הימים וישמרו חקיו ותורותיו ינצורו לישוב כלו בזה אחר זה צריכים אנו בלי ספק שנקבע לנו תחלה מקום ידוע להתחלת קריאתם או שיהיה שם מקום מיוחד ראוי מטבעו להיות ממנו ראשית הקריאה · ויען לא תהיה ראשית קריאה זו רק מאחד מאלו היינו מזריח' החמה או משקיעתה מחצות יום או מחצות לילה כמו שקדם בהערתנו החמשית · ראוי אם כן שנקבע לנו מזרח בערך אל המקום אשר ממנו תוצאות הקריאה על כל אחד מד' אופנים אלו הנזכרי' שהמזרח מורה על כלם ובהצטרף אליו יבחן ענין כל אחד מהם לא זולת זה · והמזרח הלז יהיה מזרח גמור ומה שקדם אליו בסמוך לו מערב גמור מה שאין כן במקומות הנמשכים אחר מקום הקריאה על סביבות הכדור עד המזרח הזה כי כל אחד מהם מזרח ומערב בערך אל הקודם ואל המתאחר · ובהם לכלם יצדק אמרנו שקצתם מזרח לקצתם · והנה מבלעדי מזרח קבוע לא ידוע קביעות מקום לקריאת הימים אשר תחלת קריאתם · איככה כי אם מצד הזריחה או השקיעה וכו' כמדובר · והמורה

תהיה תחלת מזרחו אחרית מערבו והוא לארץ ישראל תחלת הישוב ואין זה בדין התורה לבד אבל בדין הטבע גם כן כי לא יתכן שיהיו הימים השבועיים נקראים בשם אחד בעצמו לישוב כלו אלא אם נקבע מקו שיהיה תחלה לקריאה ומקו' לקריאה מתקרב שלא יהיה קצתו מזרח לקצתו אבל קצתו מזרח גמור וקצתו מערב גמור · ואם לאו לא תשלם לימים קריאת שם ידוע מפני שכל מקום מסבוב אמצע הארץ מזרח ומערב יחד ותהיה הציון מזרח לארץ ישראל ומערב לתחתית הארץ ותחתית הארץ מזרח לציון ומערב למערב ומערב לארץ ישראל · ואין מזרח ואין

על כל אחד מאלו הוא המזרח כמוזכר למעלה · והנה אבל דין התור אשר קבעה לה אי' מקום נאות להתחל' הקריאה ובערב יום אל הארץ ההיא יתחיל השבת · דרך משל להנכנס שם ראשונה · לעולם לא יתכן זה רק בקביעות מקום המזר' והוא הבין שמשם אורה יוצאה לאי' כל עמת שבא אל מול פני מקום שקיעתה לארץ ההיא עצמה · והלא הוא המקום הנבחר לזווגו אליה בענין סוד העבור כמדובר · וכל מה שאחר אי' בכל סביבות הכדור עד מחוז הבין כלו ראוי להקר' מערב בערכו ומזר' למתאח' ממנו · אך המקום הזה המזרחי וממנו והלאה עד אי' לא יצדק עליו שם מער' כלל להיותו מקום אשר ממנו ובערכו ובהצטרף אליו הוקבע המקום להתחלת הקריאה ומקצה העבר השני ממנו בסמוך לו הוא מערב גמור · כי לא יאמר עליו היותו מזרח למזרח שא"כ כבר בטלת קביעות המזרח גמור אשר בקשנוהו · והקש על זה בכל המקום אשר יזכירו לו את שם הקביעות הזה לקריאת הימים · כי תורה אחת ומשפט אחד טוב לכלם והזהר בדבריו כי באמרו מקום משתתף וכו' לא כוון בו לנקודה בלתי מתחלקת שמשתתף למזרח ולמערב גם יחד כמשפט כל נקוד שהיא ראשית למתאחר ואחרית לקודם · על שתהא נקודה זו כנדון נקודת קצה המזרח הבלתי מתחלקת שאם היתה כוונתו על זה האופן מדוקדקת · היה לו לומר יהיה תחלת מזרח ואחרית מערב · אך באמ' תהיה תחלת מזרחו אחרית מערבו להורות נתן כי כוונתו היתה על מקום בעל רוחב ראוי ליחס לו מזרח ומערב · והנה בבחינת מקום משתתף בעל רוחב מה סביב לקצה המזרח תהיה הנקודה האמצעית ממנו תחלת החלק הנמשך ממנו לצד מזרח ואחרית החלק הנמשך ממנו לצד מערב · ונוסף גם הוא כי המאמר הזה מתיחס ושב לאמרו בסמוך ומקום מתקרב שלא יהיה קצתו מזרח לקצתו אבל וכו' ונוכח הלשון הזה מבואר כגלה שאין לו בחינה למקום בלתי מתחלק שאין לו קצת · והוא לארץ ישראל תחלת הישוב · ר"ל שהמקום המשתתף

מערב תחלה ולא סוף ולא שמות ידועים לימים והסדר הנזכר נתן שמות ידועים לימי׳ והתחיל מא״י אך לקריא׳ השם רוח ע״כ מפני שלא יתכן לזכור מקומו׳ כל נקוד׳ ונקוד׳ מהאר׳ כי בירושלם עצמה מזרחים ומערבי׳ רבים ושמזרח ציון דמ׳ איננו מזר׳ כה״ ועגולי אפקיה משוני׳ עד״ האמת אשר לא ישיגו׳ החושי׳ כ״ש דמשק מירושלם ואא״ שלא נאמ׳ ששבת דמשק קיד׳ שבת ירושל׳ ושבת

שכבר הכריחונו לקבוע בו מקום להתחל׳ קריא׳ הימי׳ הוא תחלת הישוב בקצה המזרח בערך לא״י אשר ע״פ הסיור קבענו להתחל׳ קריא׳ זו· והרי הוא כרומז בלשונו כי כאשר היתה תחלת הישוב אצלנו מזרח גמור בערך של הא״י אשר נקבע להתחלת הקריאה אבל הסכמ׳ תורתנו כן יהיה תמיד בכל מקום שתקבע לכך אבל זולתנו להיותו הכרחי שיונח שם למזרח גמור מקום מתקרב ומנטר למקו׳ הקביעו׳ בכדי המרחק ההו׳ שמתחל׳ הישוב לא״י כמו שהוא כרחי כיאורו בדבריו הנמשכי׳: ואין מזרח ואין מער׳ תחלה ולא סוף׳ אמ׳ תחלה כנגד מזרח וסוף כנגד מער׳: ולא שמו׳ ידועי׳ לימים׳ כשכבר זכרנו כי כל ענין קביעו׳ המקומו׳ להתחלת קריאת הימי׳ נמשך ובא מפאת קדמ׳ מזרח ע״י קביעו׳ הקצה ההוא שממנו תחלת הזריחה של המקו׳ הקבו׳ לקריא׳ ומנה הנטרפו הפאו׳ כאש׳ זכרנו· שאם אין כאן מקום קבוע לזריחה גם קביעו׳ השקיע׳ יבוטל לעומתו וכן הדין בחצותו׳ או לילה כי לכלם הנטרפות אל המזר׳ והרי הוא מחיה את כלם כי תוצאות׳ ממנו ע״פ יבאו וע״פ יבאו כל סדרי הזמני׳ וזא״ והסדר הנזכר נתן שמות ידועי׳ לימי׳: אך לקריא׳ השם רוחב ע״כ וכו׳ ביאור שאמ׳ למעל׳ כי תחל׳ הבנין הוא סוף גדרי הקריא׳ ומה שיש אחריו אמר הוא כן בשהוא מזרח וכו׳ לא כוונו לשלול הרוח בקריא׳ השם בכל גדר ונג׳ מד׳ רבעי הכדור אשר זכרנו כי בלי ספק לכל א׳ מהם יש רוחב· וכל פרטי המקומו׳ הנכללי׳ בו יש לה סד׳ בקריא׳ שם הימי׳ בזה אחר זה עד שהנכללי׳ בין תחלה הבנין לא״י יש להם זמן ומנם ומני׳ הרבה מתוקנים לפי טבע קדימתן זה לזה וכפי בחינ׳ זו לא יתאמ׳ מה שזכ׳ כי בתחל׳ הבנין סוף גדרי הקריא׳ רק ע״ד כלל בבחינ׳ הענ׳ כמו שהיה זהי׳ בדבריו למעל׳ באמ׳ וכרי שתהיינה חוץ שטוע׳ עקר וכו׳ וכבר קדמ׳ סב׳ זה למעל׳: מפני שלא יתכן לזכור כל נקוד׳ ונקוד׳ מהאר׳ וכו׳ הכונ׳ לומ׳ אתה תמה איך לקריא׳ הש׳ רוח׳ ע״פ כי רבו כמו רבו חלוקי המקומו׳ המתחלפי׳ למספר כל הנקודו׳ מהאר׳ עד שלא יתכן לזכר׳ וכוון באמ׳ לא יתכן שא״א בשו׳ פני׳ לזכור אות׳ כי לא יספרו מרוב· וכלל עוד בלשונו שאף אם ישכי׳ עליו האפשרו׳ לא יתכן ולא יאות לזכור כל הפרטי׳ כי מדר׳ החכמי׳ לבלתי פנות שיה׳ רק להשקיף אל הכוללי׳ המושג׳ אצל השכל· ומאמרו זה קיים את אשר הגביל

הימי׳ לא שעו׳ למספ׳ את רובע הבנין שהיא הנקוד׳ הש׳ מן הכדור כמבואר: כי בירושלם עצמה וכו׳ כשאר משלו בדברי׳ מגיעי׳ של המקומות הקבועי׳ בין תחלת הבנין לא״י להורו׳ כי להם רוחב עם היו׳ שסב׳ חליט המזו׳ עליה׳ שעל שם המזר׳ יקר׳ בכללות׳ וה״ה לרוח הקריא׳ בכל רבעי הכדור כי חקה א׳ להם על כן אמר כי בירושלם עצמה מזרחים וכו׳ ומזרחי ירושלם הם מהמקומות הכנ׳ שמהם היתה לה אור בזריח׳ השמש: וזא׳ שמזרח כיון דמ׳ איננו מזרח כה״ ועגולי אופקיהם כחלקי עלה׳ אשר לא ישיגוה החושי׳ כי האופק הוא עגול שטחי מדומ׳ בער׳ לשוכני׳ במקו׳ א׳ עובר על מרכז ה עולם וחולק העגול לב׳ חלקי׳ חציו נרא׳ לשוכני׳ במקו׳ ההוא וחציו נסתר מהם ובצאת השמ׳ על האופ׳ אור היו׳ נגה עליה׳ והנ׳ האופ׳ הזה הולך ומשתנ׳ הגבה והשפל כפי חלוף המקומו׳ המתגלגלי׳ זה אח׳ זה בסביבו׳ כדור הארץ· והנה אופקי ירושל׳ כחלקי׳ ומשתני׳ כל א׳ מחברו׳ ועגוליה׳ כל׳ עוברי׳ על המקומו׳ שבין הבנין לא״י כאשר זכרנו: כ״ש דמשק מירושל׳ וכו׳ ר״ל אם הוכרחנו להודו׳ ברוח׳ מצד הבדל המקומו׳ הבלתי מושגי׳ לחוש כאשר זכרנו כ״ש שיאלצנו ההכרח להודו׳ בו מצד ההבד׳ המורגש במקומו׳ רחוקי׳ זה מזה וקריא׳ שם הימי׳ בהם מפורסמת היא בחלופה אצל הכל· כי יש יתרון בקדימת השבת לדמשק מירושלם וכו׳ כיתרון מרחקם ממערב לצד טבור הארץ· שהרי מרחק דמשק ממער׳ ס״ט מעלו׳ ו׳ רגעים ומרחק ירושלם ס״ו מעלות ל׳ רגעי׳· ומרחק מצרים ס״ד מעלות כ״ח רגעים כמבוא׳ בס׳ יסוד עולם לוח כ״ב· וא״כ אין ספק שיש לדמשק קוד׳ שבת ירושלם ושבת ירושלם קוד׳ שבת מצרי׳· וקדימ׳ זו ניכר׳ לעין לא כקדימ׳ כיון לב״ה אשר לא ישיגוה חושי׳ ולפרסו׳ הקדימ׳ כשאו המביא׳ לידי הודאה גמור׳ ברוחב הקריא׳ כפל דברו לאמ׳ וע״פ כודה ברוחב: ואל יהיה לבך נוקפך על אשר הביא דמשק מכלל א״י באמ׳ ששבת דמש׳ קוד׳ שבת ירושל׳ ולולי היה מכלל א״י לא היה יכול השבת להכנס בו תחלה כשכבר הפרשנו כי תחלת הקריא׳ מא״י והרי הכתוב אומ׳ כי ראש ארם דמשק: דע לך כי דמשק גם היא לא״י תחשב מכבוש יחיד מכלל סוריא· וכך הם דברי הרמב״ם סוף פ״ה מה׳ קדו׳ החדש ז״ל וכל מקו׳ שבינו לבין ירושלם מהלך י׳ ימים בשוה או פחות שאפשר שיהיו שלוחי׳ מגיעים שם רואי׳ אם אותו המקו׳

ירושלם קוד׳ שבת מצרי׳ ועכ״פ נודה ברוחב · והרוחב אשר נחלקים בו הקטרים כ״א הגבולים בקריא יום בעצמו הוא י״ח שעות לא פחו׳ ולא יותר קוראים אנשי הקטר הזה שבת וכבר יצאו אנשי קוטר כ״א גבול אחר מן השבת קט״ר

במקו׳ מא״י שהיו בה ישר בשעת הראי׳ בכבוש שני כגון אושא ושפרע ולוד ויבנ׳ וכוב ועכרי׳ וכיוצא בהן עושי׳ יום א׳ בלבד ואם אותו המקו׳ מסוריא׳ כגון כור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן או מח״ל כגון מצרי׳ ועמון ומואב וכיוצא בהן עושים כמנהג אבותיהם׳ שבידיה׳ אם יום א׳ יום א׳ ואם ב׳ ימי׳ ב׳ ימי׳ עכ״ל׳ ראה כתן לפניך מקומו׳ מא״י במורה ומקומות כחשבי׳ לה מכבוש יחיד שמכללם דמשק ומקומות שהם חוצה לארץ שמכללם מצרי׳ ובזה יבחנו אמרי׳ קדוש אשר בזר׳תכן וכתן דבריו לשיעורי׳ מדוקדקי׳ ומכוונים׳ במד במשקל ובמשור כי אין הנ׳ מקומו׳ שהזכיר הא׳ מהם מא״י במור׳ והב׳ מכלל סוריא׳ והג׳ מח״ל שלא שמו למצרי׳ מעל׳ מעין א״י כמו שקד׳ סי׳ י״ד וכמו שיב׳ סי׳ כ״ב גם כד סי׳ ג׳ ואולם למען סור משאול מה טעם כחשו׳ דמשק מא״י לענין זה׳ הואיל ולא היתה בכללה מאז הוחל לקר׳ בשם הימים׳ ארח מישרים למעלה למשכיל בהעביר על פניו כוונת החבר מדבריו הקודמים והמתאחרים׳ · היא הנשקפת על פני כחינת כדור הארץ למספר רובע חלקיה הנמשכים אחר ארבעת הנקודות הראשיות שזכרנו׳ · בל חלק מהם כמשך אחר נקודת ראשיתו · כהוראת דבריו למעלה באמרו והיה ערב לתחלת הנין ונקרא שם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שים אחריו אמנם נקרא כשהוא מורח וכו׳ וכמו שיורה עוד בסמוך אבל הרוחב אשר נחלקים בו הקוטרים וכו׳ · על כן בהכתן דת שהימים יתחילו מא״י המוכחת ברביע נקוד׳ טבור הארץ׳ נדיק וישר הוא לפי הבחינ׳ הנזכר׳ להכיר פנים בשבילה לכל הרביע מהחל טבור הארץ ואילך׳ · והרי דמשק בכלל כאשר הראית׳ · ולפי דרכנו נדע כי בבל גם היא בכלל זה להיותה נמשכת ׳מציל׳ומטבו׳ הארץ לצד מערב כמבוא שם בלוח הנז׳ נוסף על היות לבבל מעלת א״י כדבר רב יהוד׳ בכתובו׳ פ׳ שני דייני גזירו׳ כל הדר בבבל כאלו דר בא״י ואמ׳ שם אביי נקיטינן בבל לא חזיא חבלי משיח׳ · ועוד תשוב תרא׳ בעל חשב האפוד שכתב כי אפשר ג״כ שגבול א״י מגיע עד מקו׳ הטבו וכמו שיבא אלא שאין זה על דעת החב׳ שהוני׳ בבל מכלל זה באמרו ברביעי סי׳ ג׳ ובעת הנסיע׳ המרכב׳ אשר ראה יחזקאל ושמר׳ כלה במחשבתו חוץ למקו׳ הנבוא׳ והו׳ כאשר שת את גבולי מים סוף וכו׳ גם בזה סימן י״ד אמר ויחזקאל ודניאל מפניה׳ וכו׳ : והרוחב אשר נחלקים בו הקטרים וכו׳ אחרי בואו

לכלל הודאה ברוחב קריאת השם על כל גדר וגדר כפי עצמו מארבעת רבעי הכדור שלא א׳ ידו לאחוז בעקר הקריאה אשר יונבל לי״ח שעות כהכחתו למעלה כי כן ימלאו ומני הרוחב שיתחלקו בו ד׳ הנקודות הראשיות בקריא׳ יום אחד בעצמו כי הרוחב הזה כאשר יבחן בערך ש׳ רבעי הכדור בכללות הלא הוא י״ח שעו׳ לא פחות ולא יותר ועם היות שנקבת נקחאות כתוב במקום קטר וקטרי׳ מקום ומקומות׳ · ובקנתם גבול וגבולים ובלעתנו עלה נ״כ לשנות הלשון לגדר ונדרים מענין גדרי הקריאה שזכר למעלה אשר ביארנוהו שם על רבעי הכדור ולא היה זה רחוק להיותם לשונות כופלים זה על זה והטעות מצויה בהם מצד דמיון אותיות המונח ג״מל לקוף וט״ית לד״לת׳ · מכל מקום אנכי הרואה שיש להעמיד גרסתנו ולפרש קוטר על רביע הכדור׳ · כי עקר הוראת שם קוטר הוא על קו ישר חולק העגולה לב׳ חצאין והוא עובר על מרכזה והנה בהיות הכדור נחלק לרבעיו ע״י שני קטרים הא׳ מהם נמשך ממזרח למערב והשני מדרום לצפון ויאחודשו על ידם ארבע נקודות לד׳ ראשיהם יצדק אם כן להקרא כל א׳ מהם בשם קטר עם כל הנלוה אליו במחיצתו : קוראים אנשי הקטר הזה שבת וכבר יצאו וכו׳ · הן הראנו החבר במה שקדם כי קריא׳ שבת עניינה אצלו התחלת קריאתה בכל המקום אשר יזכירו שמה והיתה הוראתו על זה באמרו על תחלת הנין שנקר׳שם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה׳ · ואין ספק כי על ראשית הקריאה במקום ההוא היתה הכונה לא זולת זה׳ · ואת קולו שמענו אחרי כן מתוך אמרו ששם יום השב׳התחי׳ י״ח שעות אחרי שנפסקה קריאת מקום ההתחלה וכו׳ · כי קריאת השבת מוכנה אצלו תכלי׳ קריאתה והסתלק שמה מכל וכל כמו שיתבאר שמה · אי לזאת הלשון הזה העומד בכתים כעשה חמר גמל זה מותח מלמעלה וזה מלמטה׳ · על כן נבארהו על פי ב׳ דרכים פונים לכאן ולכאן קרב אתה ושמע׳ ואת אשר תבחר ותקרב אותו קח לך על פי הדרך הא׳ כונתו לומר שקוראים אנשי הקטר הזה שבת והם אנשי קטר קנה המערב כשתשקע להם חמה בטבור הים שאז השבת נכנסת אצלם : וכבר יצאו אנשי קטר אחר מן השבת וכו׳ ר״ל שאנשי קטר א״י כבר יצאו באותה שעה מקריאת השבת לא שנפסק שם שבת מפיהם מכל וכל רק שאין באנשי

הקטר

כ"א נגזל אחר קט"ר כ"א נגזל עד שתשלמנה שמנה עשרה שעות מן העת שהתחילה בו קריאת השבת עד שתהי' השמש לעמת ראש ארץ ישר' ותסתלק הקריא' מהיום ההוא ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאת שם אחר ועל כן אמרו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כאלו אמר נולד קודם חצות יום שבת בירושלם בידוע שנראה ביום שבת סמוך לשקיעת החמה והוא ששם יום השב' התמיד

שקטר הבית זוי שלא נכנסה שבת אצלו כשהתחילה ליכנס לאנשי הקטר הסמוך לו׃ וכן סובב סובב הולך קטר אחר קטר כשזה נכנס זה יוצא מתחילת קריאת השבת עד שתשלמנה י"ח שעות מן העת שהתחילה בו קריא' השבת בארץ ישראל עד שתהיה השמש לעמת ראש א"י שהוא עת כניסת השבת לאנשי קוטר קנה המזר' ותסתלק הקריאה מהיום ההוא ר"ל שתחלת קריאת שבת בכניסתה תסתלק מכל הקטרים כי לכלם נכנסה וזא ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאת שם אחר בונתו על התחלת כניסת היום׃ ובאמ' ולא ישאר אדם כבר הודעתיך כי ענייננו על אנשי הקוטרים שזכרנו בבחינת כללותם כי בהגיע השמש לעמת ראש ארץ ישראל כבר הנכינו שבת אנשי הקטר שבקנה המזרח׃ וכן התמו ראשי הקטרים שהם עקר בקריאה כמוזכר למעלה וכפל זה בכאן עם היותו כזכר במה שקדם׃ הן לפרט הענין בשלמות׃ והן לחבר הדברים אל החלק השלישי המוכב לו לעקר מכוון כאשר הוריתיך׃ לכה נא דודי נצא אל הדרך השני אשר יעדתי ואורח משפטו כך הוא׃ שקוראים עדיין בשם שבת אנשי הקוטר הזה והוא קנה מערב שעדיין לא נשקע שם שבת מפיהם בעת שכבר יצאו אנשי קטר ארץ ישראל מן השבת לגמרי כי אנשי ארץ ישראל הם ראשונים להפסקה כמו שהם ראשונים להכנסה׃ וכן הסדר הולך ומתגלגל בהפסקת שם שבת לגמרי קוטר אחר קוטר עד שתשלמנה י"ח שעות מן העת שהתחילה בו הפסקת קריאת השבת שהוא עת הפסק קריאתה מארץ ישראל׃ ולפי זה תחסר מלת הפסקה או ראוי שתובן מכח דבריו ובאמ' כי זכר טעמו של דבר במקום הדבר בעצמו׃ רמוני בזה שכלל בלשונו כי ההפסקה הזאת ראוי להבחין אותה בערך אל מקום התחלת הקריאה כי כמו שהיתה התחלת הקריאה משם׃ כן התחלת ההפסקה תהיה מן המקום ההוא עצמו׃ ובכן יהיה תחלת הבין סוף גדרי הקריאה כי משם ואילך יתחילו בקריאה אחרת יהיה קריאת יום א' לארץ ישראל כשתשקע לה החמה׃ והיא תחלת ההפסקה כמדובר׃ וזהו גם כן סוף גדרי ההפסקה כי שם יכלה היום כלו לפי הבחינה הכוללת והכל עולה אל ענין אחד׃ והוא מה שמבאר והולך כי ההפסקה הזאת הולכת ונמשכת עד שתהיה השמש לעמת ראש ארץ ישראל שאז הוא חצות יום א' לארץ ישראל ותסתלק הקריאה מיום השבת לגמרי ולא ישאר אדם מהקטרים הכוללים שיקרא היום ההוא שבת כי גם קנה המזרח שהוא תכליתם יצא מן השבת מכל וכל׃ ומתחיל בקריאת שם אחר והוא יום ראשון׃ ולפי זה יפה מתקשר עם הנמשך אליו מהחלק השלישי שענייננו תלוי בהפסקת קריאת השבת לא בהכנסתה כאשר עיניך תחזינה׃ ראה נתתי לפניך שתי דרכים תגזור אומר ויקם לך איזו מהן היא דרך ישרה שיבור לו האדם׃ ועל כן אמרו נולד קודם חצות וכו' עד השלישי הלא בא מאיברי החלוקה המורכבת אל מול פניו׃ ומאשר שכשנה על זה הדבור פעמים רבות כבר יצאנו מידי חובת הארוכות בעניינו׃ על כן יהיו דברינו מעטים על פרטיו בלבד׃ כאלו אמר נולד וכו' ביאור המאמר הזה אילו נשקרה המולד קודם חצות יום שבת בירושלם בידוע שתראה הלבנה בקנה המזרח ביום שבת לשם סמוך לשקיעת החמה קודם שקיעתה׃ ולפי שביום השבת בקנה המזרח תראה הלבנה לשם והוא המקום המיוחד לכן על פי התורה כאשר כתבנו זכרו׃ ראוי אם כן לקבוע ביום ההוא ר"ה דרך משל מאז התחילה כניסתו בארץ ישראל׃ ושבתה הארץ שבת לה' עם היות שבעת הפסק קריאתו לשם לא עברו מן המולד כי אם שש שעות׃ ולא תוכל להראות שם עד י"ח שעות לאחר מכן להשלי' לילה ויום הנריכות לזה דכל שעי מיכסי סיהרא׃ והוא עצמו בסמוך ירחיב גבול ביאורו כי אין לחוש אם קביעות המועד ההוא לא יהיה בזמן אחד בעצמו שוה לכל חלקי הישוב גם יחד׃ רק יספיק לנו שביום השבת ביום השבת יערכנו מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע׃ קדש ושבת קרא מקרא בזה אחר זה ע"פ הסדר הנזכר כל הקוד' קודם לזכות

וראשון

שמנה עשרה שעות אחרי שנפסקה קריאת מקום ההתחלה עד ששבה השמש לעמת ראש ארץ ישראל אחר יום ולילה · והתחיל להראות הירח למי שהוא בתחלת כא במזרח ארץ ישראל בשבת בערב והסכים עם מה שאמרו רבותינו שצריך שיהיה לילה ויום מן החדש וכבר נסתלק שם השבת מן היישוב והתחיל יום ראשון אף על פי שיושבי ארץ ישראל יצאו משם יום השבת ושבו בו תוך יום ראשון כי אמנם הכונה השם כא היום השביעי הפשוט בכל היישוב שיאמר למי שהיה בצין ולמי שהיה במערב באיזה יום קבעתם ראש השנה ואמרו יום השבת על הדמיון אף על פי שאח׳ מהם כבר היה יוצא מהמועד כשיהיה האחד במועד כפי מקומותם מארץ ישראל אבל בקריאת ימי השבוע היה להם המועד ביום אחד בעצמו והנה ידיעת שבתות ה׳ ומועדי

וגראשון ראשון מסתלק: אחרי שנפסקה קריא׳ מקום שהתחלה שיגאה שבת לגמרי מאנשי ארץ ישראל כי ראשית הפסקת הקריאה תיוחס ג״כ כמו שהיא תחלה למקראי קדש: עד ששבה השמש לעמת ארץ ישראל אחר יום ולילה · כי אחר כ״ד שעות היה שוב השמש לשם · מספר השעות אשר היה דבר ר׳ זירא פ״א דר״ה למלאת לחדשות הלבנה מעת קבוצה עם השמש עד עת הראותה · לילה ויום · ועם היות מאמרו של רבי זירא מקדים לילה ליום באמרו צריך לילה ויום מן החדש מ״מ שכל את ידיו לשכות סדרו באמ׳ אחר יום ולילה להורות כי לא יתבא׳ במאמר אכלו בלילה ויום דוקא עד שתהיה בזה קדימת לילה ליום תכלי הכרחי כמו שחשב בעניינו בעל יסוד עולם כאשר הונח מראש בהערה · ה השביעית והתחיל להראו׳ הירח למי שהיה בתחלת ארץ ישראל בשבת בערב וכו׳ המשנה הזה אשר כפל בספרים לעונש פרסומו איננו משנה עוד בדרך לשנות מאמרי דעת · כי שגיא׳ זו מי לא יבין שתמורת אמרו בתחלת א״י ראוי לתקן בתחלת הישוב לא״י כלשון עצמו באמרו למעלה והוא לא״י תחלת הישוב: וכבר נסתלק שם השב׳ וכו׳ הכונ׳ לומר שאז תוך שעה מועטת מסתלק שם השבת מן הישוב שהרי בשבת סמוך לערב התחיל הירח להראו׳ בקצה המזרח שבו תכלי׳ ההפסקה כמדובר: אעפ״י שיושבי א״י יצאו משם יום השבת ושבו בתוך יום ראשון כי אמנם וכו׳ הנה הוא יוצא לקראת ספק שראה ממשמש ובא וסמך בלבו להשיב עליו ולהפיל רוכבו אחור · כי הנה זה עומד וצווח אחר בחלבו איננה כוכל וראינו כי בצאת אנשי א״י משם יום השבת עד ששבו כבר בתוך יום ראשון ובאמצעיתו בהגיע תור הראייה בקצ׳ המזרח סוף יום שבת שלהם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו לקבוע היום ההוא ר״ה דרך משל עם היותם בלתי שובתים בו כלם גם יחד · האם יתכן זה שיהיה להם ביום ראשון מקרא

קדש עכ״ל זכר את דבר קדשו ואת הספק הזה הסיר התו באמרו כי הדבר הזה טוב וישר והמקריב אותו לא יחשב לו פגול ובטל · כי אמנם הכונה אבל התורה בשמירת השבתות והמועדים איננה לזמן אחד מוגבל אבל כל העולם כלו כאחד כאלו תאמר כ״ד שעות מסויימי׳ בעצמם אשר בהם יעשו כלם אגוד׳ א׳ להתחיל מקראי קדש ולהשלימם בלי שום קדימה ואיחור · כי זה כן משחתם אין מראהו והוא בטל מעקרו עם בטול האפשרו בענייננו שתהיינה שבתותיהם תמימות מערב עד ערב · ולשמו את החקה הזאת מיומים ימימה צריך עכ״פ שיבואו לידי שמירתם בזה אחר זה ולפיכך כונת התורה בנדון הוא השם השביעי (כא היום השביעי) הפושט בכל הישוב · מתגלגל והולך · על הדרך אשר כתב הראב״ע פ׳ וישלח בביאור ויזרח לו וז״ל ושואל ישאלו מה טעם ויזרח לו השמש והלא ברגע אחד זורחת בכל העולם ושאלתם תהו כי עת זרוח השמש ישתנה והנה בין ירושלם ובין זאת המדינה שחברתי בה זה הפירוש ושמה לוקא שעה ושליש שעה וברחב י״ב מעלות וזה הדבר ברור בלא ספק עכ״ל · ועל זאת אין לתמוה אם יום השבת אשר נראה בו הירח בקצה המזרח כתבו עליו הוד מלכות להיותו נזכר ונעשה בקדושת ר״ה וביום השבת ביום השבת יערכוהו כל יושבי תבל כל אחד כפי דין קדימתו בהכנסת השבת עד שיאמר למי שהיה בצין ולמי שהיה במערב מן הקצה אל הקצה · באיזה יום קבעתם ר״ה ויאמרו יום השבת על הדמיון לא שיכונו לזמן אחד קבוע להם יחדו · וז״א אעפ״י שאחד מהם כבר היה יוצא מהמועד כשיהיה האחד במועד כפי מקומותם מארץ ישראל ר״ל כפי יחס ומרחק המקומות מארץ ישראל כי כפי רחוקם ממנה ירחק מהם הפסק המועד כאשר ביארנו · אבל כונתם באמת כי בקריאת ימי השבוע היה להם המועד ביום אח׳ בעצמו לא יום מוגבל רמוז בו רק יום שבת בכלל כפי הדמיון המוש׳ לעמת

לעמת פנינו׃ ויתם דבריו בנושא הלז בלקחו מראשי׳ כל פרי האדמה אשר תביא מא״י קדש הלולים לה׳ באמרו והנה ידיעת שבתות ה׳ ומועדי ה׳ תהיה בארץ שהיא נחלת ה׳ והוא מה שאמרנו התנועע בסוף סימ׳ י״ח באמרו ודע כי שבתות ה׳ ומועדי ה׳ אמנם הם תלוים בנחלת ה׳ ע״כ׳ ולענין התפשטות הימים בכל הישוב מצאתי לחכם ספורנו פ׳ אמור דבר ראוי ומתקב׳ מתיחס מאד אל הדרוש הזה שהסכמנו עליו וז״ל שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם׳ הוא היוצר ובורא חושך קובע אותה בכל מושבותיכם אעפ״י שתשתנה תחלת היום והלילה כפי השתנות האורך בגלילות מתחלפו׳ ועכ״ז היתה השבת הראשונה משוערת כפי אי זה אורך מיוחד בהכרח׃ מ״מ תהיה תחלת השבת וסופה בכל אחד מהגלילות ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא ע״כ׳ ויען כי לאדם מערכי לב לענות על ריב לנטות אחרי עונם הספקות וזרותם׃ ירא אנכי אותו פן יבא והנני בחן ברור ובגבורות ימלל אם כנים דבריך כי תחלת שבת וסופה יהיו בכל אחד מהגלילו׳ ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא׃ תהיה א״כ השבת ליושבים תחת הקטב הצפוני (אשר העידו על ישובו חדשים מקרוב באו) בת שנה תמימה הואיל ולהם יום אף להם לילה כל אחד מהם נושא משך ו׳ חדשים רצופים וכמו שכתב הר׳ אברהם בר חייא בספר צורת הארץ סוף שער ראשון כי תהיה השנה כלה במקום ההוא כיום אחד חציו יום וחציו לילה ע״כ׳ והנה אם ישכון ארץ רועה אמונה איכה יעבוד את אלקיו במקום ההוא בשמירת שבתותיו ומועדיו׃ כי איך ישבות מכל מלאכתו בכל הזמן הארוך הזה שמערב עד ערב כמשפט התורה והכתוב צווח ואומר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם והקול נשמע גם על היושבים אצל הקטב ההוא שיארכו להם קצת ימים ולילות עד חדש וחדשים לפי רוב ולפי מעוט קרבתם אליו׃ מי בעל דברים יגש לבא לקחת לו את אשר ישים אלקים בפי להתר ספקו׃ אך אשמרה לפי מחסום ואלת החבר על לשוני באמ׳ לפי דרכו בראשון סימן כ״א אנכי נוזר שהיה הענין על הדרך הזה ואולי הוא על דרך יותר עמוק וכו׳׃ גם אני בוחר אתנהו והפקדתיו מעת לכתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע כי אנכי אומר קבלו דעתי רק בנושא ונותן משום דרוש וקבל שכר׃ הן לא ידעתי ונפשי שמתני בסברא נוגדת כי א״י מקום התורה אשר ייוחס אליו עקר שמירת עם כל מצותיה אף אם אינן תלויות בארץ וכמו שהורנו הרמב״ן ז״ל בביאורו על

התורה במקומות הרבה׃ היא המדה ישוערו בה כל יתר המקומות אשר אליהם ידח ממנו נדח לקצאת עמנו׃ וכאשר תרצה הארץ היא את שבתותיה מערב עד ערב מוגבלות למספר כ״ד שעות לא פחות ולא יותר׃ אל מספר זה עצמו יוגבלו ג״כ בכל המקום אשר נזכיר את שמם׃ ומהיותם על מספר זה ליום ולילה לא ישבותו׃ ועדיין לב אדם נוקפו מה יהיה משפט העברי אשר ינטה לשבת הארץ ההיא כי יטולטל שם טלטלה גבר האם תם לגווע בגלותו וישבות מהיותו לגוי קדוש בשכותו את מקומו כי הוציאו עונו מלפני אביו מלך המלכים ויגרשהו וילך וזה הים גדול ורחב ידים ימה של תורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים מה לו כי יקום וישוב לאחור לבלתי התפשט עד אפסי ארץ ולבני ישראל יהיה נר מצוה ותורה אור בכל מושבותם כמה אם כן מטלטלי׳ שביליה של תורה כי לא יוכלון העברים למשפחותם למקומותם לשמור אורחות מצותיה הבלתי תלויות בארץ והוא הפך האמר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם׃ הן לא קצרה ידינו מהשיב על ככה והתשובה נקנית בשלשה דרכים׃ הדרך הא׳ כי גלוי וידוע לפני תמים דעים וכן היא כתובה לפניו במרום כי לבני ישראל שומרי מצוה לא יהיה שם מסלול ודרך מעתה ועד עולם׃ רק שבתם יתן בכל העמים אשר ינהגם ה׳ שמה׃ ורפא ירפא בשומו להם מקום אשר יתכן שם לקרוא לשבת ענג ולקדוש ה׳ מכובד׃ ובכן זאת התור׳ היא העולה עמם בכל מקום לשמור ולעשות כי היא מורשה קהלת יעקב וירושה אין לה הפסק׃ ודרך זו אלך להתיר הספק הזה הוא עצמו אשר דרך בו הרמב״ן ז״ל סוף פ׳ מסעי אבל ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי על דעת חז״ל שדרשו דבר זה שלא יהא נוהג אלא בדור ההוא בלבד כתב הוא ז״ל כי יתכן שלא היו בכל הדור ההוא הבא לארץ יורשות נחלה בלתי בנו׳ צלפחד ורבה בזה שלא היו שם יורשות נחלה אפי׳ בנשואות כי כן יעלה תקון כולל בצוויו ית׳ לבל יתערבו השבטי׳ זה עם זה בנחלה בעת החלוק כי אז תהיה הקפידה יותר גדולה אשר לא יקרב בעל אשה משבט אחר בעת חלוק הארץ לבא לקחת לו נחלת אשתו בתוך מטה אחר כי אמנם אחרי כן כבר נודעה נחלתן ולא יקפידו כל כך׃ וכתב הוא ז״ל כי עם היות שלא היתה הקפידה רק לזמן החלוק מ״מ בעבור שלא נודע זמנו הזהיר בכל הדור על פי דעת חז״ל׃ ולא הוזכרה האזהרה רק בבנות צלפחד כי אותן לבדנה היו יורשות נחלה בדור ההוא לא פנויות ולא נשואות׃

ולפי

ולפי שיוכל אדם לגמגם ולומר שכל זה איננו שוה
להעלות תקון כולל אל המכוון עד שלא יתערבו
השבטים בנחלה בעת החלוק כי עם היות שלא היו
או בכל הדור הנכנס לארץ יורשות נחלה זולתי אלו
עדיין היה אפשר שתרשנה מיום זה והלך ע״י מיתת
אביהם או אחיהם בלא בנים ועל כרחנו תסוב נחלתן
ממטה אל מטה בעת החלוק ושוא שקר שומר כי לא
הועיל בתקנתו׃ תשובה לזה רמז באמרו כי השם אשר
בידו נפש כל חי אין לו לחוס מכאן ואילך׃ והכוונה כי
יודע ה׳ אשר לא ימות המורים עד לאחר החלוק וכבן
לו ותכנו עלילות ולא יבצר ממנו את אשר יזם
לעשות לצורך התקון המכוון ממנו׃ ואל תשליכני
מלפניך בגזירת הכתו׳ כי בארבע רוחות השמי׳ פרשתי
אתכם כי דרך גוזמא דבר ע״ד ערים גדולות ובצורות
והכוונה להורות על עונש התפוצה והפזור׃ וכן מאמר
הכתוב אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו׳ אין ענייננו
על קצה הקטבים או דומיהם שאין אלו ראויים בשם
קצה השמים יותר מכל שאר חלקי הארץ להיות׳ בתוך
הגלגלים כנקודה בתוך עגולה שמרחקה ממנה שוה
מכל צד׃ רק ענייננו שאם יהיה נדחך מושלך משמים
ארץ שהיא המטה המוחלט הנקרא קצה השמים משם
יקבצך ה׳ אלקיך ויסיבך על כנך ומשם יקחך על
זרועותיו ויקבלך בסבר פנים יפות׃ מבירא עמיקתא
לאיגרא רם׃ והדרך הב׳ להסתלק מן הספק הוא
כי זה היום עשה ה׳ לאות ולמועד בנילה ובשבתה בו
כבר הונב גדולו ונדרו אבל בעל יסוד עולם מא׳ ב׳
פ׳ י׳ כי הוא הזמן אשר בו ישלים הרקיע הקפה אחת
עם החמה על פי מרוצתו היומית כלפי מערב׃ ואם
כה משפטו הנה בהמצא מקום שלא בשלמו בו התנאים
הללו כבר נפטרו יושביו מן השביתה וכמו שהעדר
השדה יפטור מן המעשר והעדר הבית מן המעקה
וכיוצא בזה מחסרון הנושא לשמירתן של מצות׃ ועתה
אם באת לידי בחינת המקום ההוא המיושב לפי
הנחתנו תחת הקטב הצפוני׃ נכיר ונדע כי אשר
יאמר היום אבל יושביו בן שנה תמימה׃ בהר ה׳
ובתורתו יראה בלתי היותו ראוי לשם יום באמת
בהפקד מענייננו תנאי גדרו שזכרנו׃ וזה כי אין
הגלגל היומי בתנועתו כלפי מערב שבה אבלם
להתחדשות הימים׃ רק תנועת השמש בגלגלו
ממערב למזרח׃ כי בשוטט השמש במזלות שם
המערכת הנוטים לפאת צפון׃ אז היתה ממנו להם
אורה׃ וכאשר ישוטט בשם המערכת לפאת דרום אז
אור יחשך בעריפיהם והנה אין לגלגל יומי שום רושם

כלל ביום ובלילה ההוא אשר בו נדלה שבתם על ידי
תנועת החמה בגלגלה כאמור׃ כי הקף החמה
אצלם על פי המסבה היומית סובב סובב הולך כלו
על האופק או כלו תחתיו׃ ואין לה מחמתו לעולם
לא זריחה ולא שקיעה הואיל וקו המישור הוא אופקם
וקוטב העולם הוא להם נכח הראש כאשר יובן אל
מי שעיין מעט במלאכת הכדור היא מלאכת שמים
וארץ׃ ובכן אם לא ברית יומם ולילה על פי הגדר
האמתי אשר זכרנו׃ חקות ש״מ בארץ ההיא לשמירת
שבת לא הושמו׃ וכבר נמצא בפסיקתא מתיחס לזה׃
עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו׃ א״ר יוחנן לא
נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד׃ יהי מאורות
מארת כתיב׃ אם כן למה נבראת לבנה לקדש בה
ראשי חדשים וראשי שנים׃ רב שילא דכפר תמרתא
בשם רבי יוחנן אע״פ כן שמש ידע מבואו׃ מכאן שאין
מונין ללבנה אלא אם כן שקעה חמה וכו׳ ע״כ׃ והנה
אם אין מונין ללבנה (אשר על פיה אנו חיין במועדי
ה׳ מקראי קדש) אלא אם כן שקעה חמה׃ ושקיעת
החמה שדרכה בטלה מן המקום ההוא כמדובר׃ גם
מועדי ה׳ לא יחולו שמה׃ וכל זה שאמרנו אל הקף
החמה גם להקף הלבנה יוכל להתייחס׃ כי אבל
המקום ההוא חקה אחת לשניהם בתנועתם הנזכרת׃
וכבר מצאתי להרלב״ג בשרש עוף שהמלין על המקום
ההוא מאמ׳ איוב׃ סימן י׳׃ ארץ עיפתה כמו אופל
צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל׃ שפירושו על
דעת אביו ארץ חשך כמו אופל שהוא מקום לא יורח
בו השמש ו׳ חדשים והוא צלמות ולא סדרים שאין שם
סדרי ירח וכוכבי׳ ותופע כמו אופל ר״ל ויתחשך כאותו
האופל שאור השמש לא ישיגנו זמן ארוך כאמור׃ ובכלל
זה ג״כ תשובה מספק לענין השוכני׳ אבל הקטב הצפוני׳
שעם היות קצת יש שבותם מסודרי׳ ע״פ המרוצה היומי׳
מ״מ להם יום אף להם לילה עוברים גבול הכ״ד שעות
עד חדש וחדשים כאמור אשר לא יוגבל ענייכם ע״פ
מרוצת הגלגל היומי כמבואר למעיין במלאכת הכדור
ובכן בתפרדה חבילת הימים לענין היקף השבועות
והחדשים אשר אצלם שבתות ה׳ ישוערו׃ והדרך הג׳
כי אף אמנ׳ יתחייבו שם בשמירת שבת לא חלה עליהם
שביתה זו רק כבדי יום של כ״ד שעות לאחר ו׳ ימים
משוערים גם המה כבדי המדה הזאת לכל אחד ואחד
וזה כי מערב עד ערב תשבתו שבתכם לא כאמ׳ זולתי
לשוכני א״י שכבר הודענו היותה המדה ישוערו בה
כל יתר המקומו׳ ואם שביתה זו לשוכני הקטב הצפוני
לא תהיה מערב עד ערב אין בזה בית מיחוש כי מדב

את קנה אחד לכל הימים בכל מקום ובכל זמן · מן
הארץ ההיא יצא כי היתה לראש פנת המנות אשר בה
כתבו ובה עקר שמירתן · ויהי כאשר תמו דברי באורי
על כללי הספקא הזאת ופרטי׳ כמעט נדבת יד הכותב
מקוצר רוח ומעבודה קשה · והיה כנעור כבגדים
וקשיים שכותי כפי עליהם עד עברם · הן עתה אסיר
את כפי וראית את אחוריהם אשר תגלה ערותם על
דעת החכם ר׳ יצחק בעל יסוד עולם · אפס כי לא
תהיה תפארתו בהתנשא לאמר מצאתי און לי בכל
אשר ספקתי על החבר · בעמוד על זה אחרי פרשת
שלמת דבריו שיונעו לפניך ברורים כשמלה · יודע
איפוא כי החכם ר׳ יצחק הלזה ההולך בסדר קריאת
הימים לקריאתנו מצא בשטת החב׳ לפי מחשבתו ערות
דבר מג׳ פנים · וזאת אשר דבר במאמרו השני פ״ו ·
ואתה אם תשים את לבך לדברי האנשים האלה ר״ל
החכם ובעל המאור שכתבו בחבוריהם בזה הענין
תראה שדעתם היא כי מירושלם או מטבור הארץ היא
התחלת קריאת כל יום ויום מימי השבוע כשמו וכי
סוף קץ אתו הוא כלה בקצה מזרח · והמשל לסברתם
הוא יום שבת יאמרו כי לבני ירושלם או לבני טבור
הארץ הוא שיכנס יום השבת בראשונה ולאחר ו׳ שעות
מכאן הוא נכנס לבני קצה מערב · ולאחר ו׳ שעות
אחרות מזה הוא נכנס בטבור הים · ולאחר ו׳ שעות
שלישיות הוא נכנס לבני קצה מזרח ולשם ר״ל בקצה
מזרח יכלה לו קריאת שם שבת ההוא מפני בני אדם
ויתם · ועתה ראה איך היא סברתם זו בטלה ונעקרת
מאליה הואיל ואין להם שום טעם ולא עקר וזה כי
באמת רגע חנות יום שבת בטבור הארץ · בעת יומם
הם אז עומדים כל בני הישוב כאחד זולתי בני קצה
מזרח שהוא להם אז תחלת ליל שבת לפי סברתם וכל
בני חצי הישוב המערבי לדבריהם · (וכן הוא לפי
האמת לפי סברתם) ביומם של יום שבת ובקודם חנות
היום ממנו הם עומדי׳ אז כלם ויאות לנו עתה לשאול
על אותם בני חצי היישוב המזרחי שיאמרו לנו באי זה
יומם הם אז עומדים · ואם ישיבו ויאמרו כי ביומם של
יום שבת ובאחר חנות היום ממנו הם עומדים וכן
הוא לפי האמת הנה יכחישו את עצמם במה שיסדו
ואמרו כי בשמנה עשרה שעות יתחיל היום להקרא
בשמו בטבור הארץ או בירושלם קודם שיקרא
בקצה מזרח · הואיל והם יודו שקודם זרחה החמה
ביום הזה וכן בכל יום ויום בקצה מזרח מזורחה
החמה במקומות חצי הישוב המזרחי הזה · ועוד הם
מכחישים עצמם במה שאמרו כי מירושלם או מטבור

הארץ היא התחלת קריאת היום בשמו הואיל ובני חצי
הישוב המזרחי האלו באחר חנות היום הם עומדים ·
ובני הטבור הם עומדים ברגע חנותו · ואם יחזרו
לומר כי ביומם של יום הששי הם עומדי׳ אז כל אלו בני
חצי הישוב המזרחי (וכך יאות להם לומ׳ לפי סברתם)
וכי השבת לא יכנס להם עד שתשקע לה החמה יום
זה במקום מקום מהם הנה יכחישו עצמם כמו כן במה
שאמרו כי בקצה מזרח יכלה לו קריאת כל יום ויום
מימי השבוע בשמו ויתם · או שיאמרו שהשבת לא יכנס
לבני חצי הישוב המזרחי האלו לא קודם שיכנס לבני
טבור הארץ ולבני ירושלם ולא לאחר מכאן · וזה שקר
והתול גדול · ועוד יש לטעון עליהם בזה ולומר איך
יתכן שיהיה לוי השוכן במקום טבור הארץ עומד
עתה בחנות יום שבת ויכפור בו יהודה שכנו הרחוק
ממנו מעט קט מצד מזרח ויאמר לא כי אלא ביומם
של אתמול אנו עתה עומדים · היש בעולם התול
כמו זה · ונאמר על דרך כלל כי אינו אפשר בשום
פנים ולא יכול לבני אדם העומדים כלם ביומם
אחד ורואים את החמה כאחד שיהיו קוראים מקצתם
בשם יום פלו׳ מימי השבוע ויהיו מקצתם קוראים
בשם יום אתמול או מחרתו לא לפי הסכמתנו ולא
לפי הסכמת המוני היום מבקר עד בקר׳ אמנם אפשר
הוא שיהיו בני מזרח עומדים בליל שבת ויהיו אז בני
מערב עומדים ביומם של יום הששי עדין · ואפשר
הוא כמו כן שיהיו אלו ואלו קוראים בשם יום שבת
ויהיו אלו ביומם שלו ואלו בליל שלו · והרבה יש
לתמוה על שני האנשי׳ האלה איך השתדלו לתת סדר
נכון לפי סברתם לדגי הים הגדול בקריאת ימי
השבוע · ונלאו להם כל כך וקצרה ידם לתת אותו
לבני חצי הישוב המזרחי כלם · וכל השבוש והבלבול
הזה אירע להם לפי שסברו כי התחלת קריאת כל
יום מימי השבוע הוא מתחיל ממקו׳ אחר זולתי מקצה
מזרח ושסוף גבול קריאתו הוא כלה ותם במקום
אחר זולתי בקצה מערב ע״כל · והנה כל השומע
יצחק בדבריו אלה יכיר וידע כי צחוק עשה לו על
החבר · ואמנות מרעהו · והמזלג שלש השנים בידו
והכה בו על קדקד סברתו · וכל אשר יעלה המזלג
יקח לו מצד אמרתו של חבר שבקצה המזרח תכלה
הקריאה · כי לפי כן יביאהו לפי דעתו ההכרח לידי
בטול והתול שוא ותפל והוא שבני חצי היישו׳ המזרחי
לא יהיו לעולם מסכימי שבת · או יחזור לאחוריו
בהכחשת עצמו מהכחתו הנזכרת · ואם מצד ערבוב
הקריאה לשוכני הטבור עם הקרוב אליו מצד מזרח

כי וכחישו זה את זה בקריאת יום אחד. כעצומו של יום וגם מכל מעוט השערתו בהשתדלות אשר על ימים יסדה בחוקו חוק על פני תהום וזכר את הדגנה אשר אכלה את חק קריאת הימים חכם ... ולא עשה אדם כדגי הים כי לא זכר בני הישוב המזרחי ושכחם · אך אמנה לולי פחד יצחק היה לי מתפיסתו השכית כי עתה ריקם שלחתיהו מן הטעם הפותרותי כי את יגיע כפיו של חבר ראיתו להבין ולהורו שלא כשלמה ולא נפלאת היא מעיניו כי קריאת היום מתפשטת ומתגלגלת בכל הישוב כלו כאשר באנו לבחינת פרטיו · ומי לא ידע בכל אלה · ואין ספק כי לא נשא לשוא נפשו בעלותו בהר ה' ובקומו במקום קדשו לפי שטתו על ידי בחינת הכוללי כי מנה עפר הישוב למספר את רובע הכדור ויוכח אמש גם מאז דברו וצריך שתהיינה י"ח שעות עקר בקריאת היום וכו' וכאמ' וסיה סוף גדרי הקריאה לפי מה שהיה דקדוקנו עליו · וגם אחרי כן עת בא דברו אך לקריאת השם רוחב עב"פ וכו' וכמו שעלה ביאורנו במקומותם · ובוראות נפלאתי על החכם הנזכר אנה פנה דעתו ולא שת לבו גם לזאת · ואנכי הרואה כי הנכד השלישי גם הוא אשר נפל פחדו עלינו · עם היות לו פני הראות הנה מקו אתנו להתרים כנגדו באמרנו כי התורה לא תביט אל הזר שאין לו תורה · ולשמוכים ומנרכים כל כך עד שיבאו לידי הכחשה בקריא' הימים לא חיישינן · והוא ליה מלתא דלא שכיחא דלא גזרו ביה רבנן · ולמענה לא תעזב ארץ ולא יעתק כיור החבר ממקומו · אמנם מה שנפשי קוהה ונאלשת עליו בדעת החבר הוא כי מספר הי"ח שעות המיוחסות לקדימת א"י בקריאת הימים · יסודתו על מוכח בטל כאלו היתה א"י במקום טבור הארץ עצמו אשר לא כאורתו מן ההערה הרביעית אשר הקדמנו · כי שם הושם למרחק שביניהם חק ומשפט בכדי שיעור ביכר ורבוס אבל מספר הי"ח שעות · ומה שאחז"ל שא"י באמצע הישוב ראוי שיובן על צד הרוחב מצפון לדרום לא על צד האורך ממזרח למער' ואגידה לך את הכמנא כתוב על ספר חשב האפוד פ"ב עם הגהה רשומה בגליונו בשם מ"פ כי זה לעומת זה מתיחסים מאד אל מה שהנחנו עליו · ואלתו של חשב האפוד על לשונו לאמר · שיעור המיושב מן הארץ באורך שהוא החצי מקו השווי הוא שיעור י"ב שעות וכבללו בשיעור זה האיים אשר בקצה המערב בים אוקיאנוס · והסכימו חכמי ישראל על שא"י היא באמצע זה האורך ועל זה הוא יסוד כל מה שאמרו בסוד העבור לפי דעת קצת

שיעור כל מעלה מן הארץ אבל חכמי התבונה הוא ס"ו מיל (כל שלים ושתי מיל) ושני שלישי מיל · וכל מיל ד' אלף אמה והוא כפל המיל אשר אצל חכמי ישראל ז"ל · ירושלם אשר היא בקצה מערב ארץ ישר' רחוקה מקצה מזרח הישוב ז' שעות וחצי ועל זה הסכימו כל חכמי התכונה והתבאר להם זה מזמני הלקיות · ושיעור כל א"י כלה כפי מה שכתבו החכמים ז"ל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה אשר כל פרסה אצלם ד' מילין וכל מיל אלפים אמה וכשיחלק זה השיעור על שיעור המעלה לא יגיע כ"ט מעלות אשר הוא שיעור שעה אחת · ויהיה לפי זה קצה מזרח ארץ ישרא' רחוק מקצה מזרח הישוב יותר מששה שעות וחצי ויקשה זה לחכמי ישראל ז"ל ואולי בעבור כי לא יגיע לז' שעות חשבוה כאילו היא באמצע עכ"ל · ובהגהה בגליון אמר מ"פ · כשנגנה שיובא מלבני השליט לא השגיח זה החכם בזה המקום ש' מרחב ארץ ישר' מקו השוה אשר ישינבם מפניו גרות העגולה אשר ימדד עליה ארכה בארץ · ומה שזכר כי שיעור כל מעלה מן הארץ וכו' · לא יתאמת רק בעגולות הגדולות העוברות על מרכז הארץ כמו עגולת הקו השוה וחצי היום וכמו שכתב הכשי"א ז"ל בשיעו' ר"ט מן החזיון עד שזכר שם כי ארך קשת המיושב על הקו השוה הוא כחצי הקו הסובב שהוא עשרת אלפים מיל ומאתים מיל · וארכה בסוף הרוחב המיושב הוא כמו חמשית הקו הסובב שהוא ארבעת אלפים ושמונים מיל ומעתה לא יקשה לחכמי ישראל ז"ל דבר למבין עכ"ל · אפס כי להוציא את החבר מידי ספקו בשומו מירושלם עד קצה המזרח סך ב' י"ח שעות צריך לדחו' ע"ב דרכו של חשב האפוד כי על צד הקירוב באמרו הדברים · ואכינה בא עמך מה שכת' בעל חשב האפו' הלז בפ"י כאשר בא לבאר לנו מאמר ר' זירא פק' ד"רה עשרים וארבע שעי מיכסי סיהרא וז"ל ביאור זה שכבר התבאר במה שקדם כי היום והלילה הוא שיעור תנועת הגלגל היומי ולפי שאין בגלגל נקודה יותר ראויה בשתלקח התחלה בתנועה מזולתה כי אין מקום בשם מעלות מהיקף אורך הארץ יותר ראוי שילקח התחלה לקריאת הימים מזולתו · המשל כי לבנו שבתחיל בקריאת יום השבת כשהתחיל השמש להעריב בקצה המזרח או בכפת הארץ או בקצה המערב או בטבור הארץ והיותר כאות אבל הטבע שתהיה התחלת הקריאה בקצה המזרח שגם התחלת הישוב · אמנם לפי שכתבה התורה הש"קית לבני ישראל והם בארץ ישראל הנה ראוי שתהיה שם התחלת הקריאה לימי השבוע וגם התחיל יום השבת

מאשוכה או כהר סיני הבלתי מתחלף לה חלוף מוחש כאורך וכן תמשך הקריאה עד סוף המערב ומשם עד קצה המזרח מתחת לארץ ומקצה המזרח עד ארץ ישר׳ ושם התחלת הקריאה ותכליתה לפי שהיא סוף למזרח הארץ וראשי למערב הארץ לפי שהיא באמצע המיושב באורך לפי בעל המאמר הזה ולא ירחק מהם מאד שהי׳ מ׳ ז׳ · ואפשר גם כן שגבול ארץ ישראל מגיע עד היום ההוא וכן נראה שתהיה סבר הגמרא כי תמיד יאמרו כי ארץ ישראל באמצע העולם ורצו בזה קצה המזרחי ממנה · ועם היות שתחלת היום כפי משפטי התורה הוא בקצה המזרח שאם לא כן ימצאו בכפת הארץ תוך ארבע אמות שני ישראלים עושים מלאכה ביום השבת והאחד יהיה ענוש עליה סקילה והאחר יעשה כהיתר ויהיה זה ספק גדול בתורה · הנה עם כל זה התחלת הקריאה האמתית ליום התוריי הוא ארץ ישראל שהוא מקום התורה · וכן אמר החכם רבי יהודה הלוי בכוזר ועם זה יובן מה שהעתיק בו בשבת כין ולזה אמרו ויקרא השבת לבין אחר ארץ יש׳ כ״ח שעות ואמר גם כן שהתחלת הימים הוא מהכין · אמנם נראה שהוא לא ירצה שתהיה ארץ ישראל רק התחלה לקריאה לא סוף הקריאה כי הוא אמר שסין סוף סוף נדר הקריאה · והפלא ממנו כי בדבר העגול הנקודה אשר תלקח התחלה היא בעצמה תכלית · כי לא אבין המרחק אשר בין קצ׳ המזרח וכפת הארץ למה לא תמשך בו הקריאה אחר כין ומה יהיה ממנו · ואיך שיהיה הנה הוא הסכים שא״י אשר הקצ׳ המזרחי ממנה הוא כפת הארץ היא התחלת הקריאה ואחריו נמשך הר״ז הלוי בספרו במאור בפירוש השמועה הזאת עכ״ל · ואולם על אמרו כי בעל הכוזר לא ירצה שתהיה א״י רק התחלה לקריאה לא סוף הקריאה וכו׳ והוא מה שהוסיף לספק עליו בפרק ט״ו · לו חרש בעגלתי היה מוצא כוונת החבר הנעלמת ממנו בהעלמה מבעל יסוד עולם כאשר הראיתיך · גם מה שכתב כי בעל הכוזר הסכים שארץ ישראל אשר הקצה המזרחי ממנה הוא כפת הארץ היא התחלת הקריאה · לא ידעתי איך יסבול זה מאמר החבר על מולד קודם חצות שענייננו כאלו אמר מולד קודם חצות יום שבת בירושלם שהרי מדברי בעל חשב האפוד עצמו המוזכרים למעלה הנה ירושלם אשר בקצה מערב ארץ ישרא׳ יהיה רחוקה מקצה מזרח הישוב ז׳ שעות וחצי · והלא טוב לנו לדחוק עצמנו כבתחלה ולומר כי על כל הקירוב הדברים כאמרו · והנה חשב להעלות תקון למה שהספק כנגדו בעל יסוד עולם באמרו איך יתכן שיהיה

לוי השוכן במקום טבור הארץ עומד עתה בחצות יום שבת ויכפור בו יהודה השוכן הרחוק ממנו מעט קט מצד המזרח וכו׳ כמוזכר למעלה · ובעל חשב האפוד התכנס לעומת זה במה שביאר על אמרו מפני שהם מסכימים עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא הכין וכו׳ · ואמר שהתחלת היום כפי משפטי התורה היא בקצה המזרח · ועם זה התחלת הקריאה האמתית ליום התוריי היא ארץ ישראל שהוא מקום התורה · והנה לפי זה תהיה מעלת ארץ ישראל בהתחלת הקריאה לפי המחשבה והרעיון לבד לא לפי האמת· והרי זה כחלום יעוף שאין לו פתרון כדברי החבר הבלתי סובלי׳ אותו בשום צד ובא החלום ברוב ענין ודברים בטלי׳ לפי שטתו וכבר הראית לדעת ביאורנו על דבריו באמרו מפני שהם מסכימי׳ עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מה כין וכו׳ אליו המעיינו׳ ידרושו· עוד כנגע אחד הביא בעל יסוד עולם על דעת החבר במולד קודם חצות וכו׳ כי במאמר הרביעי פ׳ ז׳ כאשר בא לבאר כפי שטתו שעל מקום טבור הארץ הם מיוסדים חשבונות תקון מולדות הלבנה ותקופות החמה בעבור כתב ז״ל ובעל ספ׳ הכוזר וכן בעל ספר המאור ז״ל · כמו שהודעתיך יאמרו כי מטעם ההלכה הזאת של מולד קודם חצות ילמדו הם שעל אמצע ארץ ישרא׳ שלשם הוא כוהנ׳ דין ראיית הלבנה הוא מיוסד חשבון המולדות · והלא גם הם תעו מדרך השכל בביאור הענין הזה · ולא הוציאו משפטו לאור וכו׳ עכ״ל · ובסוף פ״ח ממנו כתב ז״ל ודע כי בעל ספר המאור גם הוא ז״ל במה שאמר כשתבא וכו׳ ואמר כי על אמצע ארץ ישראל הוא מיוסד חשבון המולדות · וכי על קצה המזר׳ הוא סמוך ראיית הלבנה בחדושה· וכדי להעמיד סברתו זאת הוצרך ליסד ולומר כי בכל י״ח שעות תזרח החמה בכל יום בירושלם קודם ממה שתזרח ביום ההוא בקצה מזרח וזה שקר גדול ומפורסם ושכוי׳ סדרי בראשית · וכדר הברייתא של מולד קודם חצות וכו׳ לפי סברתו יאמר כי אם חל רבע מולד החדש קודם חצות יום שבת על משל בירושלם בידוע הוא כי הלבנה החדשה שלו היא נראית לפי כן בסוף יום שבת זה בקצה מזרח · ואם יחול המולד מחצות יום שבת ואילך בירושלם שאז הוא ידוע שאין הלבנה החדשה שלו יכולה להראות בסוף יום זה בקצה מזרח · ואם יחול המולד מחצות יום שבת ואילך בירושלם שאז הוא ידוע שאין הלבנה החדשה שלו יכולה להראות בסוף יום זה בקצה מזרח וזה שבוש גמור הואיל ועת הראייה לפי

הנ׳ עתו

הנעתו זאת תהיה קודם לרגע המולד וזה שקר על כל אופן באמרו שלפי הנעתו זאת תהיה עם הראייה קודמת לרגע המולד אם כלפי עצמו דבר להורות כי הפירוש הזה על הבריית' הנזכרת לא יעלה יפה למה שכבר יוסד אבל בעל יסוד עולם עצמו מן הטעמים שזכר בזולת זה המקום הקרשתי כי אין כל הספק הזה שוה בנוק החבר אך אם כלפי החבר כאמ' הדברי בהורא"ש שטעיות לא ידענא מאי קאמר כי לפי מה שביארנו כונתו למעלה הלבנה החדשה תראה בקנה המזר' יום שבת לשם שהוא חצות יום ראשון בא' לאחר כ"ד שעות מעת חול רגע המולד בירוש' ועכ"פ תהיה הראי' אחר המולד הן שיובן בשם מולד רגע הקבוץ האמצעי בן שיובן ממנו רגע הקבוץ האמתי אשר דבר על אודות בפ' ההוא וכבר העירונו על הכלל בהערה השמינית בהודיענו שם מטעמו כי בכדי י"ד שעות תרמ"ח חלקים ולא ביותר מזה הוא אפשר שיקדם רגע החדוש של שום תשרי והוא הקבוץ האמתי על רגע מולדו שהוא הקבוץ האמצעי עוד תשוב תראה מה שכתב על זה בעל חשב האפוד פ' ט"ו כי אחרי הנחתו ביאור שמועה זו של נולד קודם חצות על פי דרכו אשר תחזה שמה כתב שיש להפלא מבעל הכוזר שאמר כי בהיות המולד השוה בכפה על דרך משל קודם חצות יום שבת הנה הוא בקנה המזרח קודם ליל שבת ולכן ראייתה אפשרית יום שבת בערב וכו' ונתפלא בו באמרו איך לא השגיח למולד האמתי בזה כי על דרך האמת הוא עקר ויסוד לראייה ממנו יוגבל הזמן אשר בכמוהו תהיה הראייה אפשרית עכ"ל ואמנה ביאור נולד קודם חצות אצל רבי המפרשים הוא על המולד השוה וכמו שנראה מדברי הרמב"ם בהלכות קדוש החדש פ"ז ומדברי הראב"ע המוזכרים בפרק הנזכר לחשב האפוד גם מדברי בעל יסוד עולם שזכרנו למעלה אמנם לא נפלאת היא ולא רחוקה שגם בזה עשה החבר שביל לעצמו לבאר נולד קודם חצות על המולד האמתי ותסור מעליו תלונה זו וכבר הראית לדעת בהערה השביעית והשמינית כמה רחקו מאד בדרכי ביאור

ה' תלויה בארץ שהיא נחל' ה' עם מה שקראתו לאשר נקראה הר קדשו והדום רגלו ושער השמים וכי מציון תצא תורה ומה שהיה מוריזות לאבות לדור נ"ה והיא בידי ע"א והכספם לה והעלותם עצמותם אליה כיעקב ויוסף ותחנת משה לראותה ונמנעה ממנו והיה קצף והראה ה' לו מראש הפסגה והיה חסד ומה שהיה מבקשת האומות פרס והודו ויון וזולתם להקריב עליהם ולהתפלל בעדם בבירת ההוא הנכבד ומה שהוציאו ממונם על המקום ההוא ואם היו מחזיקים בחקיהם אחרים מפני שלא קבל אותם הנמוס האמתי

המאמר הנזכר בעל יסוד עולם והחבר ואם באתי לחטוא על שרשיה ועל שרשי זולת בחקיר' ודרישה היתה בזה הובא' דברי יתיר' על השב' לפי צורך עקר הכוונה שאנחנו עליו וזה דבר השמע שמוע ידי מהארי' בענינו וכבר נעשה לך אבנתי מטרון מור דרך להביאך אל המקו' אשר ממנו תוכל לבוא על במותי החקירה הזאת בכל אות נפשך : עם מה שקראתו וכו' מלשון פן יקראנו אסון : והורה בזה כי מה שזכ' עד הנה משבחי הארץ הוא העקר והמשך מכאן ולהבא הוא עמו טפלה ובאלו אמ' ונוסף לזה מה שפגשה אותו מענייני השבח שאין לה במקרה בערך אל הדברי' העצמיים למעלתה שעל חשיבותם הוקדמה · והיא בידי עכו"ם וכבוד ה' עליה לא זרח עדיין: והיה קצף והיה חסד כי זה מור' על גוד' ענייני' ועונש חבוכה : ומה שהיה מבקשת האומות וכו' מפני שלא קבל אותם הנימוס האמתי ר"ל כי בקשת המקום הזה אצלם עם היותם מחזיקים בחוקים אחרים אשר לפי כן היה להם להסתפח ולהסתפק בנחלתם ואל הארץ הזאת כל ידרושו הלא מאתם היתה זאת כי טבע האמת הכריחם אל בקשת השלימות הנעדרת : ומה שאמר מפני שלא קבל וכו' הוא שוה לאמרו שהם לא קבלוהו · וזכר פרס הודו ויון להיותם אצלו בזה היותר מפורסמים וכמה כתובי' באים כאחד להורות כי גדול היה כבוד הבית המתיקר על ידי כורש מלך פרס · ואותו פקד ה' לבנות לו בית בירושלם ככתוב מפורש בתחלת עזרא · ושם ידבר עמנו מי בכם מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ה' וגו' וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקומו בכסף ובזהב וברכוש ובבהמ' עם הנדבה לבית האלקים אשר בירושלם · ותפארת גדולת הבית הזה אשר גדלו המלך הראשון ליון אלכסנדרוס מוקדון הלא היא כתובה על ספר דברי הימים ליוסיפון בהראותו את יקר תפארת גדולתו של שמעון הצדיק אשר נשאו המלך הזה לפי שהיה דמות דיוקנו מנצח לפניו בבית מלחמתו וכמו שזכרו ז"ל במסכת יומא פר' בא לו · ותלמי מלך יון גם הוא

שנה

ומה שהם מרוממים אותו עם העדר הראות השכינה עליו ושכל האומות חוגגים אליו ומתאוים לו זולתינו מפני גלותינו ולחצנו וממה שזכרו רבותינו ממעלתה יארך ספורו:

כא אמר הכוזרי השמיעני קצת מה שיזדמן לך מדבריהם:

כב אמר החבר ממה שאמרו בענין זה הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין ודנו האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל שתצא שלא בכתובה והפכו כאשר האיש אינו רוצה לעלות עם אשתו בארץ שיוציא ויתן כתובה ואמרו לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בחוצה לארץ אפי' בעיר שרובה ישראל שכל יהודי הדר בא"י דומה למי שיש לו אלוק וכל יהודי הדר בחוצה לארץ דומה למי שאין לו אלוק וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים לומר לך שכל יהודי הדר בחוצה לארץ כאלו עובד כו"ם וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות האחרות ושפטו על זולתה מק"ו

שעה לבית תפארתנו את כל הכבוד ההוא המסופר בחבור אריסטיאה היוני כאשר דרוש דרש מאלעזר הכהן לשלוח לו השבעים זקנים מעתיקי התורה והוא אשורע מפורסם מאד: אפס כי לא נתפשט אצלנו פרסום ענין הודו אם לא נקבל היותו על מעשה אחשורוש המולך מהודו ועד כוש: ויש אם ראוי שנחשוב כי גם הוא ינדל בפרסומו אצלם בפרס ויון הטולים עמו בקנה אחד כי על כן לא יחד בלשון החבר כמוזכר למעלה ואל בא יהי' דברנו זה בבית השני שלילת ענינו בבית הראשון: כי בלי ספק הן היתה שם כזאת בישראל לתלאת דבר המלך שלמה בתפלתו ונם של הנכרי אשר לא מעמך ישר' הוא ובא מאר' רחוק למען שמך כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזק וזרועך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשי' ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אותך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי: ומה שהם מרוממים אותו וכו': כי אין גוים ידרושו גם לאחר חרבנו מודעת זאת בכל הארץ זולתנו מפני גלותנו ולחצנו: אפשר להסב מלת זולתנו למלת חוגגים לבדה והכונה לומר שמפני גלותנו ולחצנו אין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות בבית הבחירה עם היותנו בלי ספק מתאוי' אליו יותר מזולתנו: או נאמר כי הלשון הזה מוסב לכל מאמרו הקודם ויהיה גלותנו כנגד חוגגים ולחצנו כנגד מתאוים: וביאורו כי הגלות לא יניחנו לחוג אליו ולחצנו ימנע אותנו מהתאוות אליו על דרך אמרו ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה:

סימן כב הכל מעלין לארץ יש' ואין הכל מוציאי' וכו' כך היא שנויה בכתובות פ' בתרא והביאה הרמב"ם פרק י"ג מהלכות אישות ופירש רש"י הכל מעלין את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלם אחד האנשים ואחד הנשים אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם ע"כ: ודנו האשה וכו': ברייתא שם פ' בתרא דכתובו' ולהרמב"ם במקומו הנ"ל: ואמרו לעולם של ידור וכו' ברייתא שם והביאה הרמב"ם פ"ה מהלכו' מלכים ומלחמות: של פקבר החבר בלשונו שכך היא כתובה במקום מאבנה: וכל יהודי הדר בחוצה לארץ דומ' למי שאין לו אלוק שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים: וכי כל שאינו דר בארץ אין לו אלוק אלא לומ' לך כל יהודי הדר בחוצ' לארץ כאלו עובד כו"ס וכן בדוד הוא אומ' כי גרשוני היום וגו' מי אמ' ליה לדוד לך עבוד אלקים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחוצה לארץ כאלו עוב' כו"ס ע"כ: ולפי דעתי כי השמיט הדפוס מלת וכו' קודם אמרו וכן בדוד הוא אומר כי כדמה לנו למניה בשפוו שהוכפלה שם מלת וכן להיות ההבדל בלתי ניכר כל כך בין מלת וכו' למלת וכן בהזדמן אולי לפניו כתיבה בלתי מתוקנת והספיק לחבר זכרון סופו של מאמר להיותו עקר המסקנ' וכן עשה הרמב"ם במקומו המוזכר למעלה: וכבר שמו לארץ מצרי' מעלה על שאר הארצות האחרות ברייתא שם: בברכותיה של א"י (פי' כשהשכה מבורכ') בית סאה עושה ה' רבוא כורין: ביישובתה של צוען בית סאה עושה ע' כורין דתניא ר' מאיר אומר אני ראיתי בבקעת בית שאן בית סאה עושה ע' כורין: ואין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמר כגן ה' כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען דהוו מרבי בה מלכי

וחומר ואמרו ומה מצרי׳ שנכרתה עליה ברית אסור · שאר ארצות ע״א כל שכן · ואמרו כל

שלכי דכתיב כי היו בצוען שריו · ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון דהוו קברי בה שכבי · ואפ״ה חברון מבונה על אחת מז׳ בצוען דכתי׳ וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים · מאי נבנתה אי לימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול שנאמר ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען · אלא שמבונה על אחת מז׳ בצוען (פי׳ מבונה לשון בנין שהיתה בנויה בכל טוב · או לשון פרי כדכתי׳ ואבנה גם אנכי ממנה) וה״מ בטרשים אבל שלא בטרשי׳ חמש מאה · וה״מ שלא בברכותיה · אבל בברכותיה כתיב ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו׳ ע״כ · ובאורו בזה את אשר הביאו בתחלה שבברכותיה של ארץ ישראל בית סאה עושה חמשה רבוא כורין · כי חברון על א׳ מז׳ בצוען · ובצוען בית סאה עושה ע׳ כורין · א״כ בית סאה בחברון עושה ת״נ כורין ויש להוסיף עד ת״ק במקום שאינו טרשין · ובברכותיה כתיב מאה שערים פר״ל על אחת שבשאר שנים נתברך למאה ומאה פעמים ת״ק הרי חמשה רבוא ע״כ · ועוד יורה על טוב ארץ מצרים כאמ׳ סימן כ׳ והביא אותם בטוב שבמקומות כמו שיתבאר שמה : ושפטו על זולתה מק״ו ואמרו ומה מצרים שנכרתה עליה ברית אסור שאר ארצות לא כ״ש · נראה שרוח כונתו מרחפת על פני רקיע מאמרם ז״ל בספרי והביאו הילקוט פ׳ שופטים · מכין שאפי׳ סוס אחד בטל כדי הוא שיחזיר את העם למצרים ת״ל רק והלא דברים ק״ו ומה מצרים שהברית כרותה עליה עבירה מחזירתן לשם שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן עאכ״ו · ואם אמת בכון מוצאו מן המקום ההוא רואה אני את דבריו כי נרפים הם נרפים וזרים על ביאורו · כי מן הנראה על דעת החבר ענייננו לומר שכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות על פי אמרם בכתובות שאין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמ׳ כגן ה׳ כארץ מצרים וגו׳ כמו שקדם · וזו היא הברית שנכרתה עליה להיותה מבונה בכל טוב יותר מכל שאר הארצות חוץ מארץ ישראל כמדובר · ואעפ״כ אסור ללכת שם להשתקע וכ״ש אל יתר המקומות שבחוצה לארץ · או תהיה כונתו לומר שנכרתה עליה ברית להיות שמה עקר גרותם של ישראל עד ת׳ שנה שנגזרת בין הבתרים · ויחשוב החבר שהיתה בחירת הארץ ההיא לגלותם מפני היותה המעולה שבכל הארצות כאמור כי ברוגז רחם יזכור · ומזה ודאי תרפנה וכא הק״ו שאם הארץ עצמה הנבחרת לישיבת גרותינו על פי הברית הכרותה לאבותינו הוזהרנו מדירתה בשלשה מקראות לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד · לא תוסיף עוד לראותם · לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם · ככתוב להרמב״ם פ״ה מהלכו׳ מלכים ומלחמות · שאר ארצות לא כל שכן או כאמר לפתרון כונתו שהברית הכרותה למצרים היא אזהרת לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו · ואפשר עוד שרמז למאמר ישעיה סימן י״ט ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה׳ צבאות עיר ההרס יאמ׳ לאחת ביום ההוא יהיה מזבח לה׳ בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה׳ והיתה לאות ולעד לה׳ צבאות בארץ מצרים כי יצעקו אל ה׳ מפני לוחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם וגו׳ עד סוף הסימן והיא ברית שלו כרותה למצרים וקרוב הוא מאד שרמז החבר אליה · ובכל ענין יהיה על דעת החבר מאמ׳ ספרי עבירה מחזרתן לשם · כאלו אמר שחזרתם לשם עבירה היא בידם · והנה אם למשפט הק״ו אמין אנכי כי טעם אסור מצרים הוא מפני שמעשיהם מקולקלים יותר מכל שאר הארצות שנאמר כמעשה ארץ מצרים וכמו שכתב הרמב״ם בפרקו הנז׳ · גם הרמב״ן כתב פ׳ שופטים על פסוק לא ירבה לו סוסים וגו׳ וז״ל על דעת רבותינו כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד מצוה ומשם הזכיר וה׳ אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד וכבר פרשתיו וטעם המצוה הזאת מפני שהיו המצרים והכנענים רעים וחטאים לה׳ מאד כמ״ש כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וגו׳ · והנה רצה ה׳ שלא ילמדו ממעשיהם והכרית הכנעני כל נשמה ואמר לא ישבו בארצך והזהיר במצרים שלא נשב אנחנו בארצם ע״כ · ומה שמצינו אסור בישיבת חוצה לארץ כמו שקדם אינו מכח האזהרות האלה רק מכח העשה שכתב הרמב״ן פ׳ מסעי וז״ל · והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה · על דעתי זו מצות עשה היא יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי היא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה׳ ואילו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתישב שם יעברו על מצות ה׳ ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת

הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח ומשבחים מי שמת בה יותר ממי שנשוא אליה מת ממה שאמרו אינו דומה קולטתו מחיים

חמנה וידינו כמולדת האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל וכן האיש· בכאן כנצטוינו במצוה הזו כי הכתוב הזה היא מצות עשה ויחזיר המצוה הזו במקומות רבים באו ורשו את הארץ עכ״ל· ואם למראה עיניו ישפוט האל שלא יפול הספק הנזכר ולא יוטל על החבר כי הנה הוא יסמוך ידו כשלא יתלה הדבר הזה על טעם החכמים אשר זכרנו גדולה מזו ישכח· ויסמוך שלא תהא קלה בעיניו להוציא׳· וזה כי עין בעין יראה כי מאמ׳ ספרי יתבאר בלי ספק על זה התא׳ מכין שאפי׳ סוס א׳ בטל כדי הוא להחזיר את העם למצרים אע״פ שתראה בידו עבירה קלה בעברו על אזהרת התורה במעט קט בטל במיעוטו· ת״ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב· והלא דברים קו׳ ומה מצרים שהברית כרותה עליה מן המקראות שזכרנו אשר לא יוסיפו לראותם עוד עד עולם ושלא יוסיפו לשוב בדרך ההוא עוד ואעפ״י כן עבירה שיעבור המלך על אזהרת לא ירבה לו סוסים כדי היא להחזירם לשם· ובכן הברית הכרותה על בלתי שובם שמה חוזרת ריקם· והוא מה שרמז שם לשון הכתוב באמרו רק לא ירבה לו סוסי׳ ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וה׳ אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לומר שעם היות ברית כרותה שלא יוסיפו לשוב בדרך ההוא לעולם· מ״מ עבירת הרבות סוס מחזירתן· שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן על אחת כמה וכמה שעבירה זו גוררת הליכתן לשם אם יחטא המלך להרבות סוסים מן הארצות ההנה· כי מה שהזכיר הכתוב ולא ישיב את העם מצרימה וגו׳ הוא על פי דרכו לדבר בהווה כי משם עקר מוצא הסוסי׳ כאמ׳ ותצא מרכבה ממצרים וגו׳ ואמנם הוא הדין שאין להרבות סוס אפי׳ מארצות אחרות והיה טעמו למען לא ילכו להתיש׳ חוצה לארץ כי ישיבתה גם כן אסורה כמו שזכרנו· וכבר חשב הרמב״ן דרך נכון בפשוטו של כתוב לפר׳ רק לא ירבה לו סוסים בשום אופן לא מארצו ולא מארצות אחרות כדי שלא יבטח על רכבו כי רב· ואחר כך הזהיר שלא ישיב את העם מצרימה שיהיו לו שם מעבדיו ומעמו שרי מקנה יושבים בערי הרכב למען הרבות סוס כענין שנאמר בשלמה וכו׳ ועיין שמה· זה הוא דרך ישר לפנינו על ביאור מאמר ספרי אשר רחוק יהיה בינו ובין ביאור החבר כמה אלפי אמה במדה· ואם חשבנו שאחרית לאיש שלום בהסביר דבריו להעלותם עם דברינו בקנה אחד· והוא שיהיה אמרו ומה מצרים שכרותה עליה ברית אסור וכו׳ כאלו אמר שכרותה עליה ברית לא תוסיפון כמו שזכרנו· ואעפ״כ אסור להרבות סוס מן הארץ ההיא מדאגה מדבר פן ישיב את העם אליה· שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהם לבלתי יחטאו ללכת שמה על אחת כמה וכמה שאין להרבות סוס מן המקומות ההם פן יגרום הליכת העם לשבת חוצה לארץ· הנה און ותרפים הספר כי לא הועלנו כלום בתקנתנו כי אמנם בהקדימו לזה וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות ושפטו על זולתה מקו׳ ואמרו וכו׳ הביא כונתו לידי גלוי מבואר שהברית הכרותה מעלה היא למצרים· ואין הדבר כן לפי שטת ביאורנו· ועוד הורו דבריו על זה באמרו ברביעי סימן ג׳ שמקום הנבואה הוא כאשר שתה גבול מים סוף עד ים פלשתים ויכנס בו מדבר סיני ופארן ושעיר גם מצרים כי למקו׳ ההוא מעלה עכ״ל· אחרי כן מצאתי בפסיקתא מה שיתקיים בו דברנו על ביאור הספרי ז״ל ומנין שאפילו אחד והוא בטל כדאי הוא שישוב את העם מצרימה תלמוד לומר לא ירבה ולא ישיב· והלא קל וחומר ומה אם מצרים שאמר הקב״ה לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד· הרי השיבם ע״י עונם שנאמר והשיבך ה׳ מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לא תוסיף עוד לראותה· שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן עאכ״ו· וכן הוא אומר ואזרם במזרה לכל רוח· ואומר כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם עכ״ל: כל זאת למראה עינינו שפטנו על פי הנחתנו שהחבר שת אל הספרי פניו כאשר דברנו אך אמנה אם המצא ימצא בידו מאמר זולתו שממנו היו תוצאותיו·· ממסתרות יבקש כפי נפשו יבקשה וכל ידעה מה: ואמרו כל הקבור בארץ ישראל וכו׳ גם זה בכתובות פ׳ בתרא אמ׳ רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח· כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי· וכתיב התם וכפר אדמתו עמו עכ״ל· וכבר הורה הרמב״ע על חשיבות הארץ הזאת לקבור המתים כאמ׳ פ׳ חיי שרה· ובזכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות אל החיים והמתים עכ״ל· עם היות שכתב שם הרמב״ן כי לא ידע טעם לדבריו איך יובן זה מכח הראיה הזאת: ומשבחים מי שמת בה יותר ממי שנשוא אליה וכו׳ גם זה שם עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח נפשיה בחוצה לארץ אתו אמרו ליה לרבי אלעזר אמר אנת עולא על

אדמה

לקולטתו אחר מיתה · אבל אמרו במי שהיה יכול לדור בה ולא דר בה שאסור לשאת אותו אליה לאחר מותו שאמרו בחייכם ונחלתי שמתם לתועבה ובמיתתכם ותבאו ותטמאו את ארצי והיה מהקפדת רבי חנינא כאשר שאלו אותו אם מותר שילך פלוני לחוצה לארץ שייבם אשת אחיו שאמר אחיו נשא עכום ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו · ושאסרו מכירת קרקע לעכו' ושאסרו מכירת קורות הבית והניחו חרב ושאמרו אין דנין דיני קנסות אלא בארץ ישראל ושלא יצא העבד לחוצה לארץ וזולת זה הרבה · ועוד אמרו אוירא דארץ ישראל מחכים ומאהבתם אותה אמרו כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא · ואמר רבי זירא לכופר כשרצה לעבור עמו בנהר בלי מקום מעבר מתאותו לעבור בארץ ישראל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו ליה מי יימר דזכינא ליה :

כג **אמר הכוזרי** אם כן אתה מקצר בחובת תורתך שאין אתה משים המקום הזה בגמתך ובית חייך ומותך ואתה אומר רחם על ציון כי היא בית חיינו ותאמין כי השכינה שבה אליו ואלו לא היה

אדמה טמאה תמות · אמרו לו ארונו בא · אל איכו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה : אבל אמרו במי שה"ב יכול וכו' בירושלמי ריש פרק הכותב רבי בר קרייא ורבי אלעזר הוו מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהן באים מחוצה לארץ אמר רבי בר קרייא לרבי אלעזר מה הועילו אלו אף אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכון ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכ' אמר לו כיון שמגיעי' לארץ היו נוטלין גוש עפר ומניחים על ארונו דכתיב וכפר אדמתו עמו · עכ"ל · ועל זה מצאנו טעם למה שנהגו להניח עפר מארץ ישראל על המתים ככתוב בהגהה מיימונית פרק ה' מהלכות מלכים : והיה מהקפדת רבי חנינא וכו' פ' בתרא דכתובות ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי מוזאה אתא לקמיה דרבי חנינא אמר לו מהו למיחת ויבמה אמר לו אחיו נשא עכום ומת ברוך המקום שהרגו · והוא ירד אחריו · עכ"ל: ושאסרו מכירת קרקע וכו' משנה פרקא קמא דמסכת אלילים : ושאסרו מכירת קורות הבית והניחו חרב · לא ידעתי מקום מוצאו : ושאמרו אין דנין וכו' פ"ק דסנהדרין · ובפ' החובל · ובה' סנהדרין להרמב"ם פ"ה: ושלא יצא העבד וכו' משנה שלימה שנינו גטין פ' ד' המוכר עבדו לכותי או לחוצה לארץ יצא בן חורין וכך היא שנויה בספרי · לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבדו לכותי או לחוצה לארץ יצא לחירות · ועל פסוק זה כתב הרמב"ן רבותינו אמרו אפילו בעבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לארץ שגם זה יעמוד לפני יושבי ארץ ה' ויגלל מעבוד היושבים על אדמה טמאה ושאין כל המצות

כוהנות שם עכ"ל : ועוד אמרו אוירא דארץ ישראל מחכים · מימרא דרבי זירא פ' מי שמת: ומאהבתם אותה אמ' כל המהלך וכו' מימרא דרבי ירמיה בר אבא אמר ר' יוחנן פ' בתר' דכתובו' מן הכתוב ורוח להולכים בה · והראב"ע כתב פ' וישלח על ויקן את חלקת השדה וז"ל חלקת השדה חלק בשדה והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל ומי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עולם הבא · עכ"ל : ואמ' רבי זירא וכו' בכתובו' פ' בתרא רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למעברי בקטו במברא (פי' הקונטרים יש מקום שאין גשר ומשליכים עץ על רוחב הנהר משפה לשפה ואינו רחב לילך עליו כי אם אוחז בידו בחבל המתוח למעל' היטנו קשור שני ראשיו בשנים יתדות אחד מכאן ואחד מכאן בשנים עברי הנהר) וקעבר · אמ' לו ההוא כופר עמא פזיזא (פי' עם בהול) דקדמיתו פומייכו לאודניכו פי' שהקדמת נעשה לנשמע אכתי בפחזותייכו קיימיתו פירוש עודכם בבהלתכם כבתחלה למהר לעשות דבר בלא עתו · אמר לו דוכתא דמשה ואהרן לא זכו ליה אנא מי יימר דזכינא ליה · ומה שאמר שרצה לעבור עמו ר"ל שרבי זירא רצה לעבור עם אותו כופר עם היות שלא היה לו לר' זירא מקום נאות לעבור בו ודקק עצמו כי לא רצה להתמהמה :

סימן כג בית חייך ומותך · כנגד מה שזכר בקודמת איכו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה : ותאמין כי השכינה שבה אליו כי באמרך רחם על ציון כי היא בית חיינו כבר הראית אמונתך שהשכינה שבה אליו ר"ל שעתידה לשוב אליו

לה מעלה אלא התמדת השכינה בה באורך תתק שנה היה מן הדין שתכספנה הנפשות היקרות לה ותזכנה בה כאשר יקרה אותנו במקומות הנביאים והחסידים כל שכן היא שהיא שער השמים וכבר הסכימו כל האומות על זה אומרי׳ שהנפשות נקבצו׳ אליה וממנה מעלין אותן אל השמים והישמעאלים אומרים כי היא מקום עליית הנביאי׳ אל השמים ושהיא מקום מעמד יום הדין והוא לכל מקום כונה וחג אני רואה שהשתחויתך וכריעתך נגדה חונף או מנהג מבלתי כונה וכבר היו הראשונים בוחרים לדור בה יותר מכל מקומות מולדתם ובוחרים הגרות בה יותר משהיו אזרחים במקומותם כל זה עם שלא היתה בעת ההיא נראית השכינה בה אבל היתה מלאה זמה ועז ועם כל זה לא היתה להם תאוה אלא לעמוד בה ושלא לצאת ממנה בעתות הרעב אלא במצות האלקים והוו מבקשים לנשוא עצמותם אליה:

כד אמר החבר הובשתני מלך כוזר והעון הזה ה״א אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו האלקים בבית שני כמה שאמר רני ושמחי בת ציון כי כבר היה מענין האלקי מזומן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל רוצים בגלות בעבודה שלא

בברכת ה׳ אלקינו אשר נתן לך בנסח השמנה עשרה ברכות המחזיר ברחמיו שכינתו לציון שיבא זכרה בסימן כ״ד · ואם כן עדיין קדושתו עליו מצד הוכנתו לחול עליו השכינה כמאז: ואילו לא היה לה מעלה אלא וכו׳ ר״ל אעפ״י שכשב עינינו מהשקפת הטעם הנז׳ עוד ממקום אחר נוסף מעלת קדוש׳ הארץ מצד מה שהתמידה בה השכינה באורך תתק שנה: וכבר בארנו על אמתת מנין זה בראשון סימן פ״ז אבל אמרו כל ימי הנבואה כתשע מאות שנה · יעויין שמה: ותזכנה בה ר״ל שתקננה הנפשות זכות בה ובשבילה של ארץ ישראל בהתכנסם שם לפני ה׳ בארצות החיים או שתזדככנ׳ מאוירה של ארץ ישראל המחכים כמוזכר בקודמת: כאשר יקר׳ אותנו במקומות הנביאים וכו׳ · כי מצד מה שנמצאו שם לפי שעה קנו המקומות ההם מעלה יתירה וקדושה מגלחת יושביהם: שהיא שער השמים מענין אמרו בברכות פ״ט ושמיה עוזרים לזה: והוא לכל מקום כונה וחג ר״ל שהכל מכוונים וחוגגים אל המקו׳ ההוא כדבר החבר סי׳ כ׳ מה שהיה מבקשת האומות פרס הודו ויון וזולתם להקריב עליהם וכו׳ עד אמ׳ ושכל האומות חוגגים אליו וכו׳: אני רואה שהשתחויותיך וכו׳ כאז״ל פ׳ תפלת השחר היה עומד חוצה לארץ יכוין פניו כנגד ארץ ישראל שנא׳ והתפללו אליך דרך ארצם וכו׳ · ולהרמב״ם פ״ה מהלכות תפלה: ובוחרים הגרות בה יותר וכו׳ רמז לאברהם אשר הלך לו מארצו וממולדתו אל ארץ כנען · ועל זאת יבאר הרמב״ן · וישב יעקב בארץ מגורי אביו · כי אמר למעלה שאלופי עשו ישבו בארץ אחוזתם כלומ׳ הארץ

שלקחו להם לאחוזת עולם אבל יעקב גר כאביו בארץ לא להם אלא לכנען וכו׳: ושלא לצאת ממנה בעתות הרעב אלא וכו׳ מדבריו אנו למדים שדעתו כויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ · שהיה זה על פי הדבור ואם לא נזכר בכתוב כי אולי נמנע לו במה שנזכר שם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו׳ וידוע הוא כמי ששמע בקול אלקים ללכת אל ארץ אשר יראנו לא היה מסיע עצמו מן המקו׳ ההוא בלתי רשיון מלכו של עולם אשר על קדושת שמו כבר מסר עצמו למיתה · וביעקב פי׳ הכתוב שהלך בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה וגו׳ אל תירא מרדה מצרימה וגו׳ וביצחק לא מרה את פי ה׳ אשר צוהו לבלתי צאת מן הארץ באמ׳ גור בארץ הזאת וגו׳ כי להיותו עולה תמימ׳ חשש לו לבל יפסל ביוצא כי אין חוצה לארץ כדי לו: והיו מבקשי׳ לנשוא עצמותם שיה מודעת זאת מן הכתוב ביעקב וביוסף · ובכתובות פ׳ בתרא אמ׳ קרנא ונשאתני ממצרי׳ וקברתני בקבורתם דברי׳ בנו יודע היה יעקב אבינו שצדי׳ גמור היה ואם מתים שבחוצה לארץ חיים למה הטריח את בניו שמא לא יזכה למחילות · כיוצא בדבר אתה אומר וישבע יוסף את בני ישראל וגו׳ · א״ר חנינא דברים בנו יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה ואם מתים שבחוצ׳ לארץ חיים למה הטריח את אחיו ד׳ מאות פרסה שמא לא יזכה למחילות · וזה עם רוב מה שנכלל בפסקא הקודמת תמצא כתוב בה׳ מלכים להרמב״ם פ״ה ·

סימן כה ונשארו רובם וגדוליהם · נודע מיעוט העולים

השעולים מן הכתוב בעזרא סימן ב׳ כל הקהל כאחד ד׳ ריבוא אלפים שלש מאות ששים · ועל גדוליהם שנשארו בבבל אמר רבי אלעזר פ׳ עשרה יוחסי׳ לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקייה ומשנה שלימה שנינו עשרה יוחסי׳ עלו מבבל וכו׳ והכונה שהפריש עזרא כל הפסולי׳ שהיו בבבל והוליכן עמו כדי שלא יתערבו עם המיוחסים מאחר שאין שם בית דין : והלב הער התמדת הנבואה ביניהם · כאמרם ז״ל באיכה רבתי זאת רעתך כי מר כי נגע על לבך זה הקב״ה אמר ר׳ חייא היכן מצינו שהקב״ה נקרא לבן של ישראל מן הדין קרא צור לבבי וחלקי אלקים לעולם : ואמרו כשל כח הסבל׳ ככתוב בנחמיה סימן ד׳ והוא מאמר אנשי יהודה כאשר קשרו האויבי׳ לבטל בנין הבית · ויאמר יהוד׳ כשל כח הסבל והעפר הרבה ואנחנו לא נוכל לבנות בחומה · ופיר׳ רש״י ויאמ׳ יהודה כך היו אומרי׳ ומתאוננים אנשי יהודה · כשל כח הסבל · הסובלים ועומסים האבנים והעצים לבנין החומה נכשלו בכחם שאין בהם כח לבנות מפני האויבים · והעפר הרבה · ועדיין יש טיט וחומ׳ הרבה ליתן בבנין החומה לומר שעדיין המלאכה גדולה עלינו לבנות ואנחנו לא נוכל לבנות בחומה מפני פחד האויבים עכ״ל · אפס כי החבר ידמה שכללה באמרם כשל כח הסבל הוראה על חסרון מנפוכם כאלו היה הדבר ההוא עליהם למעמס ולמשא · ואין לשון הכתוב מורה בפשוטו שהיה כשלון כחם מפני פחד האויבים כפי׳ רש״י · שהרי תחלה אמרו מאמר האלטי כשל כח הסבל וגו׳ · ואחר כך ספרו דעת האויבים אשר חשבו לעשות להם תועה · ואלו היה כשלון כחם מפני אימת המציק היה לו לתלות זה בזה ולומר כשל כח הסבל וגו׳ כי אמר וצרינו · וכל שכן לפי מה שפירש רש״י על ויאמרו צרינו שכך הי׳ נחמיה מספר והולך ולא מדברי אנשי יהודה המ׳ · על כן אמר ונתן להם במצפון לבם וכו׳ · כי לפי הכשר כונתם במעשיהם היה נתם ה׳ עליהם להצליח בידם חפצם · וכפי קצורם היו הענינים ההם מקוצרי׳ כמו שמבאר והולך · ואפשר גם כן שהורו על חסרון מנפוכם במלת סבל כי היה להם לומר כשל כחנו במלאכת בנין החומה ולא יראו את עצמם כנושאי משאוי · כי אמנם כדברי החבר עצמו בחתימ׳ הספר סימן כ״ה עבודתו ית׳ הוא החירות האמתי וכו׳ · והרמב״ן כתב פ׳ קרח על אמרו מתנת כהונה אתן את כהונתכם שאיננה לכם עבודת שעבוד כעבודת עבדי המלכים אבל עבודת מתנה גדולה נתתי לכם כה לכבוד ולתפארת וכו׳ עכ״ל : והם יחסו לעצמם תואר סבל המורה על היותם עמוסים בעבודת שעבוד והרי זה חסרון בחקם : השתחוו להר קדשו וכו׳ · כנגד מה שאמר המלך בקודמת אני רואה שהשתחויתך וכו׳ : והמחזיר שכינתו לציון וכו׳ כנגד אמרו שם ואתה אומר רחם על ציון וכו׳ :

יפרדו ממשכנותיהם ועניניהם ושמא על זה אמר שלמה אני ישנה ולבי ער כנה הגלות בשינה והלב הער התמדת הנבואה ביניהם׳ קול דודי דופק קריאת האלקי׳ לשוב׳ שראשי נמלא טל על השכינ׳ שיצאה מצללי המקדש ומה שאמר פשטתי את כתנתי על עצלותם לשוב · דודי שלח ידו מן החור על עזרא שיהה פוצר בהם ונחמיה והנביאים עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה ואמרו כשל כוח הסבל ונתן להם במצפון לבם ובאו הענינים מקוצרים מפני קצורם בי הענין האלקי איננו חל על האיש אלא כפי ה הזדמנותו לו אם מעט מעט ואם הרבה הרב׳ ואלו היינו מזדמנים לקראת אלקי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה היינו פוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים . ואין דבורנו השתחוו לה׳ הר קדשו והשתחוו להדו׳ רגליו והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה אלא כצפצוף הזרזיר והדומה לו שאין אנחנו ח חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו כאשר אמרת מלך כוזר :

כה אמר הכוזרי יספיק לי זה בענין הזה וארצה עתה שתקרב לי מה שקראתיו בקרבנות ממה שיקשה על השכל לקבלו ממה שאמר את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי ואמר על הקרבנות כי הם קרבן ה׳ ולחמו וריחו :

סימן כה

שתקרב לי וכו׳ · רוצה לומר קירוב שכלי באופן ישורו מטרידיו מאשר ימצא בקרבנות דברים מורים על גשמות חלילה : ואמר על הקרבנות וכו׳ · אין זה דבר בפני עצמו רק הוא נמשך של ראשון לבאר כי ממה שיקשה על

השכל לקבלו בענין הזה הוא מה שיאמר בקרבנות הכתובים לנבוה כי הם קרבן ה' ולחמו וריחו להוציא ממה שיתבאר בו אח"כ לפי האמת כי הקרבן והלחם והריח לא לה' המה כי אם לאשיו וכלו כך היתה כתוב' לפניכו יאמר על הקרבנות וכו' ואל תתמה על הזו כי הרבה דוגמתה תמיכו לחבר בפסקא הכמשכת כאשר ארחך · וכבר מצאתי כסתא שכתוב בה יאמר וכו' ונתבררה הכוונה · והנה הסדר הראות שמוד ובא בדברים כי מאשר הניח סימן י"ב משל ההר שיבלח בו הכרם עם העבודה הראויה · ואמר שם כי המעלה המיוחדת הראשונה היא לעם שהוא כנולה ולב · ושים לארץ עזר לזה עם המעשים והתורות התלויות בה שהם כעבודה לכרם · וכבר ביאר ענין הסגולה בראשון סימן מ"ז וס"ט · וביאר מעלת הארץ בענין הנבואה ובדברים רבים מתיחסים מסימן י"ג ועד הנה · עתה בא לבאר בשלימות · החלק הנשאר והוא ענין המעשים והתורות הממשיכים הדבוק בארץ הקדושה שהקרבנות מקצוע גדול בהם · ואחריהם ימשוך דברים מתיחסי' אל הכונה הלזו · כאשר מראש המאמר בסדר דברתי ·

כי אמר החבר

מה שאמ' לאשי מישר כל קשה הוא אומר כי הכל בכתב מיד ה' בשליש' סי' כ"ג וכ"ג · שם עלה זכרון המשכן והקרבנות בפרט ·

סימן כו

אמר החבר מ"ש לאישי מישר כל קשה · הקריב החב' את קרבנו לאמו לאנשי המחקר והסברא לדעת לעות את יעף דבר בענין הקרבנות · על ידי תיקון משלים ודמויים כאמרים בשתוף השם לא בהכמה כההיא דרבא מאי דכתיב ויותר שהיה קהלת חכם וגו' אנמרה בסימני ואסברה בהדמיא ליה · ובשמע את הקול מדבר אליכו בסוף זה הסימן כי נפלאתה הכונה האלקית בכל אלה ורחבה ונשבה למעלה הפלא ופלא והמדרגה העליונה היא למקבל התורה קבול שלם מבלי התחכמות שבלי אפס כי לנוטה מן המדרגה ההיא יאות להוציא אליו בענייניה מוצאי החכמה · להשקיט יש הספקות מזעפו ושם יבואו כמעט יגיעי כח · הנה עיניכו רואות כי פיו המדבר אליכו שאין מאמרו על ענין הקרבנות רק לשבר את האזן ולקרבו אל השכל והיא בקשתו של מלך בפסקא הקודמת · וכבר הראית לדעת בראשון סימן ע"ז · וע"ט · ונ"ט · מעט דברי החבר עצמו במקומות זולתם אשר בקבנו באו לך בביאורכו שמה כי ענייני התור' כמשלו להויות הטבעיות המשתערות ומתאחזות ונערכות בקמוגם מהרכבת הטבעים · וכמעט דבר ישלמו ויתכנו ותחול בהם הצור אשר היא ראויה להם מקיים ונמחים ותהיה לכל מזג הצור שהיא ראויה לו במעט דבר יפסד · וכן מעשי התורה כלם משוערים מאת הבורא ית' ואין ביכולת בשר ודם לשער מעשים עד שיחול בהם הענין האלקי ·

יראה דרכיו וחכם במקומות ההמה · ועתה דרכו של לפניכו להמשיל סדור הקרבנות והמשכן עם שומרי משמרתו אשר על ידם היה חל הענין האלקי באומה · לאדם שלם היצירה אל יחסר המזג כי להיות המשכן עם הכלוה אליו דוגמת העולם הכללי והן האדם היה עולם קטן כמוהו · קרבו ויאמיון ביחס כפלא עד היותם ראויים להמשילם גם יחד · ואלה פקודי המשכן לכל עבודתו אשר פוקד על פי החבר לדמות במראה אדם עליו מלמעלה · לב נכון ברא לו אלקים והוא הארון אשר שם זהב התורה ומשם תצאנה שתי חכמות חכמת התורה והנבואה כמו שיתבאר סי' כ"ח · והכרובים פורשי כנפי' הם במדריגת הריאה המרחפת על הלב בשתי ערונותיה · האש לג' מיניה המתחלפים בדקות ובכות לקרבנות ולקטור' ולמנור' כנגד הרוח החם הטבעי שבאדם אשר על ידו תתחבר בו הנפש וגם הוא קונה שלש מדרגות כפי איכותו של דם אשר יתהווה תחלה בכבד ואחר כך יתוקן הכלול ממנו בלב ואח"כ הכלול שבכלול יתוקן במוח · וכבר ידענו כי הרוח החם הטבעי יתהווה מן הדם האידיי מהחלק המעולה והדק שבו · וכפי זכות הדם יזדכך האיד העולה ממנו והיה לרוח טבעי נושא לכחות הנפש אם בכבד לשאת הנפש הטבעית · ואם בלב לשאת את החיונית · ואם במוח לשאת את המשכלת · וכל זה ממקו' חכמת איפוקראטי אביר הרופאים מטעם רבים ונכבדים מבני מדע · וגם לדעת החכמים אשר שמו הלב ראשית לתנאות הכחות כלנה והחבר מכללם כמו שיתבאר לא נצטרך לשנות הסדר ובלבד שתהיה המשרה על שכמו של לב לחלוק מכבודו והודו ליתר האיברי' שכלם יזכו משלחנו ועל פיו ישקו הקרבנות והקטורת והשמני' היו שם להתלות בהם האש הנזכרת לג' מיניה כמו שקדם לדוגמת החום הטבעי לג' מיניו הנתלה במיטב הדם להתקיים בו כמו שזכרנו · ועוד היה שם שמן המשח' קדש קדשי' מורה על שפע הנבוא' באדם כי שמן על ראשו בל יחסר משמן הראש היורד עליו מיתרון שפע שבע רצון אלקי לא מצד טבעו של

אדם

אדם וזה לעומת שמן המאור המורה על אור החכמה והדעת כמו שקדם והם שני מיני החכמה היוצאים מן הארון כאשר דברנו · ולשמן המשחה המורה על שפע הנבואה לא נתיחס לו מגד עצמו חלק גשמי בגוף האדם כי כל פריו קדש הלולים ועניינו אלקי יוצא מגדר מין האדם כמבואר בראשון סימן מ״א ומ״ב · והנה הוזכרו ג׳ כלים כנגד ג׳ הדברים שהאש היתה נדבקת בהם · והם מזבח העולה · ומזבח הקטורת · והמנורה עם יתר כלי הקדש אשר ישרתו בהם · כנגד הכבד · והלב · והמוח · עם המשרתים אותם לכל עבודתם · אשר בהם יתוקן האדם לשלשת מדרגותיו אשר זכרנו : ואל יקשה בעיניך איך בלב ולב כדב׳ כי לפי מה שהוכח הארון הוא הלב כמו שקד׳ דע לך כי ההכרח הביאנו הלום ממה שהיה בלתי נאות להשלים פעולה זו בארון ועל כן הושלמה על ידי כלי ממלא מקומו בזה והוא המזבח הפנימי · ואל תדמה בנפשך להמלט מזרות מה בדמויים כאלו כי חמר הנושא יסבול להכפיר בם בהבה והנה · השלחן וכליו היו שם לדוגמת צרכו של אדם לשלחן ערוך לאכול לשבעה לקיום מציאותו · יריעות המשכן ואהל מועד מכסהו ומכסה התחש ומסך כנגד האיברים הרכים החיצוניי׳ שומרי משמרת הפנימיים קרשיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו כנגד האברים הקשים לשמור גם הם משמרת האיברים הפנימיים · הכהנים והנביאים נושאי חכמת התורה והנבואה היוצאות מן הארון המושם במדרגת הלב כאמור הם כנגד החושים הנראי׳ והנסתרי׳ שמחניהם הראש בעזרת הלב כמדובר כי אלו לעמת שו יועצים מכירים ומזהירים על מה שראוי לקוותו או להזהר ממנו · היו שם כיור וכנו ומלקחים ומחתות וקערות וכפות ומנקיות וסירות ומזלגות וזולתם · כל עמת שבאו בגוף האדם גרון ואף וכלים מכלים שוכים לעבודת הנשימה לתקן ולהשוות מזג הלב · ובחות דוחות מותרי המזונות וכלי היציא׳ והשתן׳ וכמו שהיה צרכו של אדם להעתק ממקום למקום לבקש המועיל ולברוח מן המזיק · כן היו שם נושאים את המשכן עם כל כליו כי שעור הככבד היה נושא בעצמו שמן המשח׳ וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המאור כנגד הדברים הזכים והדקים שבאדם ואין טורח במשאם לעונם רוחניות׳ · בני קהת היו נושאים הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש אשר ישרתו בהם ובכתף ישאו כמו שהאיברים הפנימיי׳ אין להם עצמות׳ והרוחות עם הכחות הדבקי׳ בהם ישאום · ובני גרשון היו נושאי׳ יריעות המשכן ואהל מועד מכסהו ומכסה

התחש והמסך שהם כנגד האיברים הרכים החיצוניי׳ · והיו בני מררי נושאים קרשיו קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו שהם כנגד האיברי׳ הקשים ושתי הכתות האלו נעזרו בעגלות והם במדרגת הידים והרגלים · אולם יתר הפרטים הם כלם לצורך אלו המוזכרים · וככה פניך יהיה אמרו בשלישי סימן מ״ג כשיתבררו הכללות אל תתן לבך לחלקים · ולמען היות הדברים האלה כלם על לבבך את זה לעמת זה הצגתי לפניך ·

הארון ששם התורה ·		הלב שממנו תוצאות החכמה :
כרובים פורשי כנפים ·		הריאה המרחפת על הלב בשתי ערונותיה :
האש האלקית לקרבנות ולקטרת ולמנורה ·		הרוח החם הטבעי המתחלק לג׳ מדרגות ככבד · כלב · וכמוח :
הקרבנו׳ והקטר׳ והשמני׳ להתלות בהם האש הנז׳ לג׳ מיניה ·		תליי׳ החו׳ הטבעי שקדם זכרו בחלק המעולה שבדם להתקיים בו :
שלש׳ כלים שהוזכרו לכך מזבח העולה · ומזבח הקטרת · והמנורה · עם כלי הקד׳ אשר ישרתו בהן		הכבד · והלב · והמוח · עם המשרתי׳ אותם לכל עבודת׳ אשר בהם יתוקן הדם לג׳ מדרגותיו הנז׳

ולהשלמת פעולה זו הוזכרכו לכלי ממלא מקום הארון שהוא הלב האמיתי להיות׳ בלתי אפשרית להשלם בו · והיה מזבח הקטר׳ הכלי אשר פעל פעולה זו למענהו :

השלחן וכליו ·		טוב ההזדמנות לאדם שלם להיות לו שלחן ערוך לפניו לעושר ולכבו׳ למען ישלם מציאותו על כל היותר טוב :
יריעות המשכן אהל מועד מכסהו ומכ״ס התחש והמסך וכיוצא לשמור את הכלי׳ הנז׳ ·		האיברים הרכים החיצוניים :
קרשיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו וכיוצא לשמור גם הם הכלים הנזכרים ·		האיברים הקשים החיצוניים :
הכהני׳ והנביאי׳ נושאי חכמת התור׳ והנבואה היוצאות מן הארון ·		הראש שבו החושי׳ הנרא׳ והנסתרים המכירים נה יועצי׳ והמזהירי׳ על מה שראוי לעשו׳ ולהזה׳ ממנו :
שמן המשחה המוצק על הראש ·		השפעת הנבוא׳ באדם בהלו נרו יתברך עלי ראשו והוא פלאי :

שבירתכנו ומלקחיו ומחתו׳ הקערות וכפות ומנקיות הסירות ומזלגות וזולתם כושאי המשכן וכליו׃	הנדון והאף וכלי הכשימה להשוות מזג הלב והכחות הדוחות מותרי המזונות וכלי היציאה והשתן׃
כושאי המשכן וכליו׃	הרוחות והידים והרגלים שהם כלים מעתיקים ממקום למקום לבקש המועיל ולברוח מן המזיק׃
שעור כושא בעצמו שמן המשחה וקטרת הסמי׳ ומנחת התמיד ושמן המאור	הדברים הזכים והדקים שבאדם ואין טורח במשאם לעוכם רוחניותם׃
בני קהת כושאי כלי הקדש׳ הפנימיים ובכתף ישאו׃	הרוחות והכחות כמה ישאו האיברים הפנימיים שאין בהם עצמות׃
בני גרשון כושאי בעגלות יריעות ודומיהם כאמור׃	כלים כושאים האיברים הרכים הקיצוניים׃
ובני מררי כושאי׳ ג בעגלות קרשים ודומים כמדובר׃	כלים כושאים האיברים הקשים׃ ושתי הכתות הללו הם כמדרגת הידים והרגלים׃

והבדל שכוון החבר במשל הזה להורות איך הכל כעשה יפה בסדר ותבוכת חכמה אלקית כאלו שם מגמת חכמתו להשלים עדתו במזג שוה נכון ומזומן אל מול קבלת הענין השכי כדרך שיושלם מזגו של אדם אל מול קבלת השכל׃ ואולם איך היה במשך זה שיחול הענין האלקי באומה ע״י ההזדמנות ההוא לא פנה אליו החבר לחקור על אודותיו כי הלא אלקים יחקור זאת וכמו שגלה כוכתו בזה במקומות רבים אשר הראיתיך במה שקדם׃ ומכללם מאמ׳ נ׳ סי׳ כ״ג באמר ושיעור הערכי שראויה להם הנור האנושית איננו כי אם ליוצרה יתבר׳ וכן האומה החיה הראויה לחול הענין השכי עליה איננו כי אם לאלקים לבדו צריך לשמוע אותו השיעור והערך ממנו ואל יתחכם אדם עם דברו כמו שאמ׳ אין חכמה ואין תבוכה ואין עצה לנגד ה׳ ע״כ׃ גם מראשית הפסקא ההיא ברור מלל על הכוונה הזאת ואמר שאין מתקרבים אל השכי כי אם במצות השכי עצמם בעבור שהוא יודע שעורם וכו׳ כמו שהיה במעשה המשכן אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש בצלאל וכו׳ כאשר צוה ה׳ את משה ר״ל בלא תוספת ומגרעת ואין בדבר מהמלאכו׳ ההם מה שהוא מסכי׳ לדעתנו ולסברתנו וזאת בה באמ׳ וירא משה את כל המלאכ׳ והנה עשו אות׳ כאשר צוה ה׳ כן עשו ויברך

אותם משה והיה סמוך להשלמתו חול השכינה מפני שכשלמו בשני הענינים אשר המה עמודי התורה הא׳ מה שתהיה התורה מאת השי״ם והב׳ שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל והמשכן היה ממצות השי״ם׃ והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנא׳ מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמ׳ התולדת שהיא השכינה כאשר אמ׳ ושכנתי בתוכם וכבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחיים וכו׳ ע״כ׃ והנה התמיד עקר מתכונת ההכנה לקבול הענין האלקי בשני דברים לא יפרדו האחד שמאתו יתבר׳ יוגבל השיעור והערך הראוי במעשים למען יחול על ידם הענין האלקי באומה׃ והשני שיהיה לב הקהל נאמן ונכון להשלים הענינים המצווים מאתו יתבר׳ בשמחה ובטוב לבב׃ ומשני החלקים האלה חובר שרש האמונה שכבר ביאר ענינו ראש סימן ע״ט באמ׳ על הרשמים האלקיים אך הויתם וחבורם והזמנן להם צריך בזה ש׳ ידיעה שלימה מפורשת תכלית הביאור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין וכו׳ ע״כ׃ ואולם אשר יבחר בו החבר להקריב אל השכל בפסקא זו הוא להביט מרחוק נבואה לנבואה על דמיון אופן הערכי׳ המשתערים ומתאזנים מאתו יתברך בענין המשכן והכלוה שיו עם הקרבנות לדוגמת שעור ההמזגות בגופו של אדם לענין הכנתם אל קבלת הצורה העליונה לזה שכלית ולזה אלקית כמדובר שהנהר השוה בשניה׳ לחול עליהם הכהנת המלך חול גדולה לא חול מקום כמו שיבא׃ ובכלל דבריו היה טעמו לענין הקרבנות אשר כתנו למאכל האש האלקית׃ כטעם לשד השמן אכל החום הטבעי שבאדם כאשר דברנו ויבא עוד תשלומו בביאור הפרטים׃ ועתה כי פתח לבנון דלתיו ללבן ולברר כוכתו של חבר בפסקא זו בכללות׃ הככס בכי טוב אל הבנת ענייניה עם לקדוקיה ופרטיה׃ הוא אומר כי הקרבן וכו׳ יבאר בסמוך כי התיחסם אליו ית׳ הוא להורות על קבולו מכחתם ואולו אכלם וכו׃ ר״ל האש הנפעלת וכו׳׃ וזה טעם התיחסה אליו ית׳ באמ׳ לאשי׃ והיא האש היסודית הנפעלת לרצונו ית׳ כאמרו אחר כך כפעלה האש בחפץ האלקים ברצותו באומה והיתה אות קבול מנחתם ותשורתם כי האש הוא הדק והנעל׳ מכל אשר תחת גלגל הירח מהגופות ע״כ׃ וכיוצא בלשון זה מצינו לו סי׳ ד׳ באמ׳ שהאויר וכל הגופי׳ נפעלים לרצונו ומצטיירים לדבורו כאשר הצטיירו שמים וארץ וכן כותב ומדבר וכו׳ ע״כ׃ ואמר חלקה׳ ר״ל מה שנשאר מן הקרבן שאיננו חלק האש הנזכרת

הקרבן ההוא והלחם וריח הניחוח אשר הם מיוחסים אלי אמנם הם לא ש"ר"ל האש ה הנפעלת לדברו ית' אשר מאכלה הקרבנות ואחר כן יאכלו הכהנים שאר חלקה וה כונה בזה תקון הסדר כדי שיחול בו המלך חול גדולה לא חול מקום ושום דמיון הענין ה האלהי הנפש המדברת החלה בגוף טבעי בהמי כאשר נשתוו טבעיו ונסדרו כחתיו סדור נכון לענין יותר נעלה מענין הבהמות והיה ראוי שיחול השכל המלך אצלו להוורת אותו ולישרו ולהתחבר אצ לו כל ערת אשר ישאר הסדר ההוא וכאשר יפסד הסדר יפרד ממנו וכמדומה לכסיל כי השכל צריך למאכל ולמשתה ולריח בעביר שרוא אותו כי הוא מ מיד בהתמדתה נפדר בהפרדם ואיננו כן אכן הענין האלהי מטיב לכל רוצה הטוב ובערת שיסתדר דבר ויכון לקבל הנהגתו לא ימנע ממנו להאציל עליו אור וחכמה ודערת וכאשר יפסד סדרו לא יקבל דאו' ההוא ויהיה הפסדו יוהתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד וכל מה שיש בסדר עבודה מהעבודות

כי אם חק לכהנים : והכונה בזה תקון הסדר וכו' · כי האש עם הקרבנות המתוקנים לה למאכלה היא לדוגמת החום הטבעי שבאדם עם הדק המעולה שבדם המתוקן לקיומו כמו שיזכיר אחר זה יחס כל חלקי המשכן והכלוה אליו עם חלקי האדם השלם ביכירה לכל דבריו ולכל משפטיו אשר מתקון המזג ההוא כזה ובזה ימשך חול הנורה השכלית או השקית בלתי התייחס גשמו' לשום אחת מהנה על פי הדרך אשר הקדמתי הכיללת : חול גדולה לא חול מקום · שאין שם ערוב כח בנושא גשמי : ושום דמיון וכו' · ר"ל שום תשי' לדמיון הענין האלקי את הנפש המדברת וכו' · והוא דמיון נאות לפי הנוכח כאשר הנעתי בספו' הכולל: נשתוו טבעיו ד' היסודות ואיכיותיהם · והוא עצמו ביא' זה בחמשי סי' כאמ' והשתוו הנפשות שוי גדול כפי התגבר הטבעים הארבע עד כאן: ונסדרו כחותיו העליונים והתחתונים · הם כחות הנפש הצומחת והחיונית אשר דברנו על אודותם בראשון סימן לא ולג · ואמרו העליונים והתחתונים הם הכחות הראשיות והמשרתות שזכרנו שמה : סדור נכון לענין יותר נעלה מענין הבהמות : כאמ' בחמישי סימן י' ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכנס לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכספו לצורה יתירה ואין כילות אבל הענין האלקי ואבל עליו צורה יתירה נקראת השכל ההיולאני הנפעל וכו' : היה ראוי שיחול וכו' · נקשר עם אמ' למעלה כאשר נשתוו טבעיו וכו' : להורות אותו · בעיון : ולישרו במעשה : למאכל ולמשתה · כנגד קרבני לחמי : ולריח · כנגד ריח ניחוחי : אכן הענין האלקי וכו' (כא וכן הענין האלקי וכו') אותה קח לי כי היא ישרה בעיני שזהו ענין הנמשל אשר יתחיל מעתה להסכימו עם המשל: אור החכמה והדעת אפשר שהחכמה היא הכנלית: והדעת היא הנסתרת בסודות נעלמים כדברי אגור בן יקא (משלי סימן ל') ולא למדתי חכמ' ודעת קדושי' אמנא : ויהיה הפסדו · יוסב הכנוי אל הדבר שנפסד סדרו כי כאשר לא יקבל האור ההוא ימשך הפסדו מכל וכל ואולם נוח לי שיאמ' ויהיה הפרדו ויוסב הכנוי אל האור כי יבא בזה הנמשל מכוון עם המשל שזכר בו למעלה · ולהתחבר אצלו כל עת אשר ישאר הסדר ההוא וכאשר יפסד הסדר יפרד ממנו : והתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד · ר"ל שעם היותו נפרד ממי שנפסד סדרו מלקבל הנהגתו הנה לא ישיגנו ית' שנוי או הפסד · ולא זכר הבלתי שנוי והפסד אבל השכל כי אמנם ישיגנו שנוי באופן מה בהפרדו מן הגוף כי בגופו יבא תחלה להתחב' עמו ובנפו יבא אח"כ להיותו שוכן לבדו ונשתנה יחסו מאשר בתחלה · אמנם הוא ית שאין שום יחס כלל בינו לבין הנבראים כדבר המורה בראשון פ' נ"ו אין לחשוב בו שום השתנו אפי' מנד היחס · והוא דבר המורה בראשון פ' י"א לאמר ולא ישתנה יחוסו לזולתו כי אין יחס בינו ובין זולתו שישתנ' בו היחס ההוא כמו שיתבאר ע"כ : וכל מה וכו' (כא וכל מה וכו') כבר עלה במחשבה לחבר הדברים למעלה שאמ' והתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד בכל מה שיש בסדר עבוד' מהעבודה' ומכאן ואילך תושבנא אחריכא ותהיה הכונה שלא ישיגנו שנוי מחלוף סדר העבודות גם לא הפסד מהעדרם · אלא שהמשך הדברים באמ' אח"כ כאמ' בהם עבודת ה' ולחם אלקיך וכו' מורה שזכרון עבודת ה' עולה כנגד אמרו

והקרבנות והקטורת והזמירות והמאכל והמשתה על תכלית הטהרה והקדושה עד שנאמר בהם עבודת ה' ולחם אלקיך וזולתי זה והכל בנוי לרצונו בסד' הטוב באומה והכהני' וקבלו מנחתם על דרך הדמיון וחולו אצלם לכבוד להם והוא נעלה ונקדש מן ההנאה במאכלם ובמשתיהם אך מאכלם לנפשותם כמו שעכול האצטומכא והכבד כאשר היה נתקן ואח'כ יתקן הצלול ממנו בלב והצלול שבצלול ברוח יתקן הלב והרוח והמוח במזון ההוא ויתוקנו גכ' כלי העכול ושאר האברים ברוחות ההולכ' אליהם דרך הדפקי' והעצבים

למעלה עבודה מהעבודות· גם מה שאמר והכל בנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהנים וקבולו מנחתם וכו' מורה הסכמה עם אמרו למעלה בסדר עבודה מהעבודות והקרבנות והקטרת וכו'· על כן חזרתי לאחורי ועל פי הנסח השני ראיתי לחבר כל הספו' יחדו אלא יהיה לקנתו חבור עם מה שלמעלה שיאמר והכונ' בזה כי כל מה שיש בסדר עבוד' מהעבודה אשר ישרתו בה כהנים לוים וישראלים: שהקרבנו' והקטר' והזמירות שהמאכל והמשת' רוצה לומ' הקרבנות והקטר' על ידי שכהנים והזמירו' עי' הלוים שהמאכל והמשת' גם עי' ישר' אשר יזבחו זבח שלמים לה' משלח' גבוה זוכי' גם המה בשהם נעשים על תכלית שטהר' והקדוש' אז נא' בהם עבוד' ה' כנגד מה שזכר. עבוד' מהעבוד': ולחם אלקיך· כנגד מה שזכר הקרבנו' וחבריו וגם הזמירות בכלל עבודה כדרך המלכי' אשר בשיר ישתו יין ואין בכל זה שום מיחוש פן יתלה גשמות בחקו ית' כי הכל בנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהני' כנגד אמ' למעלה בסדר עבודה מהעבודה· והאומה תכלול לויים וישרא'·והכהנים· כמשמעו כי כנגד שלשת המדרגות דבר החבר כמו שזכרנו : וקבולו מנחתם כנגד אמר) שהקרבנות וכו'· וכל זה אינהו רק עד' הדמיון וחולו אצלם לכבוד להם לא שיהנה מן הקרבנות ההם כלל שעקר וזה והוא נעלה ונקדש מן ההנאה וכו' אך מאכלם לנפשותם ר'ל כנורך תקון מזונם הנפשיי עפ' הערך והשיעור אשר און חקר ותקן החכם המשער האמתי ית' כתבונ' בלתי מושג' אכלכו לצורך השלמתנו בדבוק האלקי עי' המעשים המכווים מאתו ית' במלאכ' המשכן לכל עבודתו כמו שיזכור אחר זה קנת סדורו עי' משלו אשר נשא על מזגו של אדם כאש' דברנו· ואין לו ית' מכל זה הנאה של כלום כי הוא נעלה ונקדש מן ההנאה וכו'· וכך הם דברי הראב"ע פ' כח חלילה חלילה להיות השם מריח ולא אוכל כי כן כתוב אשר חלב זבחימו יאכלו וגו'· רק הטעם שקבל העולה וישרה לפניו כאדם המריח ריח טוב והוא ערב וכו' עכ': כמו שעכול האצטומכא והכבד וכו'· רצה בזה

שאין תכל מאכלו של אדם הנאה של כלום לחלק השכלי אשר בו· רק הגוף לבדו הוא נהנה באכילתו לתקן מזגו שיתקיים על טוב תכנו למען תחול עליו הנהגת השכל לתקן ענייניו בשלם שבפנים כהמשך ביאורו· ועל ידי המשל הזה אתה רואה את דברי תורה על קרבן ה' ולחמו א'כי אינם להנאתו כלל רק לתועלת כלל האומה כי הקרבנות עם המשכן וכליו והנטפלי' אליהם יחד כלם משלימים הערך והשיעור ושווי המזג הנאות לחול בו השכינה בישראל כמדובר והכל להנאתנו ולטובתנו· אפס כי נעלמה מעיני כל חי איך היה נמשך זה במשל וכנמשל מנד השווי ההוא הנערך כי סוד נשגב הוא זה ואין לשכלנו מנא להשגתו· והנה הנם דברים נכוחים מיוסדים על כל מונח פי איפוקרא"ט ונאל"נו אשר הודיעו טבע הרפואה בעולם כי המאכל מתעכל תחלה באצטומכא וממנו אל הכבד יובל על ידי הורידים שם יוסיף להתעכל יפה והיה לדם והאיד הדק העולה במקום ההוא ממנו הוא הרוח עצמו הנושא לנפש הצומחת· אחרי כן מקנת הדם אל הלב יובל שם יתעכל יפה יפה ויעלה שם תקונו להיותו זך ונלול ונכן יעלה עשנו מדוקדק יותר מן הראשון והוא רוח חן להנשא עליו הנפש החיונית· משם יסע מקנתו של דם ויעלה מעלה מעלה אל חדרי המוח אשר שם יושלם עכולו עד היותו נלול שבנלול דק מחספס בתכלית הזכות ונחה עליו רוח ה' מן האיד העולה כאמור והוא רוח דעת להנשא עליו הנפש המשגת· וביאר החבר כי כאשר ישלמו העניינים על הדרך הזה אז כל ההנאה תשוב אל האיברים עצמם ואל מזג הגוף כלו להיותו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת והיא לא נהנית מהמזון ההוא מאומה : וז"א אז יתקן הלב והמוח במזון ויתוקנו ג"כ כלי העכול והם האצטומכא והכבד אשר הזכיר ראשונה כי העכול ראשיתו באצטומכא ובכבד כאמור : ושאר האיברים אשר כלם משלחן אלו הנזכרים קא זכו וזה ברוחות ההולכות אליהם מן הדפקים ר"ל דרך העורקים הדופקים בנשבים

והורידים · וכללו של דבר שיהיה המזג כולו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת אשר היא עצם נפרד קרוב לעצם המלאכים שנאמ' בהם די מדרהון עם בשרא לא איהודהי ויחול בגוף חול מלאכות והנהגה לא חול מקום והיא לא נהנית מהמזון ההוא מאומה כי היא נעלה ממנו והענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל והנפש לא תתחבר

הנושכים מן הלב ועל ידם יובל הרוח החיוני לכל האיברים : והעצבי' הם הגידים המסתעפים מן המוח לצורך החוש והתנועה ונראה היותו מלשון כתוב ידיך עצבוני ויעשוני (איוב סימן י') קרוב לדעת המפרשים שזכר שם הראב"ע באמרו רובי המפרשים אמרו כי עצבוני מלשון קדר בראו איברי הגוף · עד כאן: והורידים · הם העורקים הבלתי דופקים המתפשטי' מן הכבד והם צינורות להוליך הדם אל כל חלקי הגוף · והנה החבר נראה אומר כי כל הרוחות הללו מתפשטות בעצמן אל כלל הגוף עם היות שאבירי הרופאים הנזכרים נסתפקו אחד ברוח הנפשיי אם יתפשט בעצמו דרך העצבים אל איברי הגוף לצורך התנועה וההרגשה · או אם תפארתו לשבת בית במשכן המוח ומשם ישגיב בכחו לחלוק מכבודו לכל האיברים כשמש יצא על הארץ וכהרף עין יאיר ויזהיר לכל המקומות: וכללו של דבר שיהיה המזג וכו' מבאר והולך כי הגוף נהנה ואין הנשמה נהנית מן המזון ההוא כי סוף כל ענייננו הוא שיהיה המזג כלו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת אשר היא עצם נפרד וכו' ולפיכך אין לחשוב בה שום צורך למזון: ויחול · העצם הנפרד ההוא : בגוף חול מלאכות והנהגה לא חול מקום · כמו שאמר למעלה והכונ' בזה תקון הסדר כדי שיחול בו כמלך חול גדולה לא חול מקום עכ' · ומה שאמר חול מלאכות ר"ל כענין חול המלאך שאינו חול מקום רק חול הנהגה · ובנסחא אחרת כתוב חול מלכות ובכן הלשון שוה עם הנז' למעלה : והיא לא נהנית וכו' ר"ל הנפש המדברת אשר זכר : והענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל וכו' זה החלו להורות בפרט איך ישכים סדר תכונת החכמה האלקית אשר אזן ותקן להשלים על ידו דבוק שכינתו באומה · עם יושר מזגו וסדור עניני של האדם הפרטי אשר על ידו יתכן לו השלימות על תכליתו · ואמר כי הענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל והוא מאמר שוה לאמרו בחמישי סימן י' ולא נשתוו הטבעי' במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול נורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכספו לנורה יתירה ואין כילות אבל הענין האלקי

ואצל עליו נורה יתירה נקראת השכל ההיולאני הנפעל וכו' עד אמרו והאדם ההוא בלי ספק לבו ריק מן התאוות המופלגות ונוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו והיא המדרגה האלקית וכו' אבל הוא נוען ומבקש מאלקיו שיורהו הדרך הישרה וזה הוא אשר יאצל עליו רוח אלקי נבואי אם היה ראוי לנבוא' או למודי אם מדרגתו למטה מזאת ויהיה חסיד ולא נביא שאין כילו' לפניו ית' אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו' עכ' · ועם היות הענין האלקי שזכר למעלה על השכינה הדבקה באומה בכלל: אין הכונה בזה המקום רק על החנינה האלקית הפרטית לאדם מיוחד אשר הכשיר הכנתו אל מול קבלת כח עליון על דרך אמירתו הנזכר' ויצורף לזה מה שאמר סימן י"ד והענין האלקי כמו צופה למי שראוי להדבק בו שיהיה לו לאלקים כמו הנביאים והחסידים כאשר השכל צופה למי שנשלמו טבעיו וכו' · או ירצה באמרו נפש מקבלת השכל כאילו אמר נפש מדברת וכאמרו בימן י' שזכרנו ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול נורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכספו לנורה יתירה ואין כילות אבל הענין האלקי וכו' · והנה על פי הדרך הראשון מרם אכם נטה קו להורות כי כמו שהענין האלקי לא יחול על אדם פרטי אלא כאשר ישרה נפשו בו לקבל השכל בפעל אחרי היותו בכח מן העת אשר נאצל עליו השכל ההיולאני הנפעל כאמור · או על פי הדרך השני כמו שלא יאציל הענין האלקי נפש שכלית באדם אם לא בהשתוות טבעיו כמו שקדם והנפש הלזו לא תתחבר כי אם ברוח חם טבעי הנקשר בלב על ידי הדם ונסבת כלי העכול ובעזר כלים מכלים שונים כאשר ראתה החכמה לצורך ענייני של אדם לכל דבריו ולכל משפטיו · ככה יעשה לאיש הכולל היא האומה בכללה אשר המלך חפץ ביקרה לשכון כבוד החיות האלקי בקרבה כי סדר ענייניה למערכותיה מעין דוגמת האדם הפרטי הנזכר וכמו שמפרש והולך על הסכמת האלקים אלו עם אלו מן תוצא דבריו כאמ' וכן כסדר

כי אם ברוח חם טבעי אי אפשר לו בלתי מקום שיקשר בהקשות הלהב בראש הפתילה דמיון הפתילה היא הלב והלב צריך אל משך דם והדם לא יתאוה כי אם בסבת כלי העכול על כן הוצרך אל האצטומכא הכבד ושמשיהם · וכן נצטרך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרו' והמיתר המניע למיתר החזה לעבודת הנשימה להשורת מזג הלב באויר הנכנס וכעשן היוצא והוצרך לבער מותרי המזונות אל כלים כחות רוחות וכלי היציאה והשתן והיה הגוף מכל אשר זכרנו והוצר' אל העתקת הגוף ממקום למקום לבקשת מה שצריך אליו ולברוח ממה שיזיקהו וכלי שיביאו אליו וידחו מעליו והוצרך אל ידים ורגלים והוצרך אל יועצים מתרים כמה שיירא ממנו ויקוה אותו יודעים מה שהיה כותבים ומזכירי' מה שעבר להזהר מכמוהו לעתיד או לקוותו · והם הה' חושים הנראים והנסתרים והיה הראש מחניהם בעזרת הלב והמשכתו והיה הגוף כלו מסודר אחר שב על הנהגת הלב אשר הוא מחנה הראשון לנפש ואם תחול במות הוא

החיות האלקי וכו' כי מן זו והלאה משתדל להככים המשל עם המשל: כרוח חם טבעי וכו' דע לך שאין הפרש אצל גדולי הרופאי' בין רוח לחם טבעי · אכבר ביארנו כי הרוח הזה הוא המתהוה מן הדם הדק האידיי וכי לשלשה אדרנו' יתחלק אצל הכבד והלב והמוח · אולם להיות עקר מעשה תקפו בלב תלה מקו' הקשרו בלב· כי אמנם הוא המחיה את כלם והוא התחלה וסבה לכל הפעולו' הנעשו' בגוף האדם כי עם היות תחלת התחדש הרוח בכבד מן הדם האידיי המתהו' שם ראשונ' כמדוברי · מכל מקום מאין אוכים לא ירבה עצמה להוכי' הפעולו' לידי מעשה רק בעזור הלב כי ממנו לפלן תוצאו' חיים ע"י הרוח היוצא ומתפשט ממנו לכל חלקי הגוף ובלעדיו לא ירים כח מן הכחות את ידו ואת רגלו: והלב צריך אל משך דם · כצורך הפתילה אל שמן במשך אליה להתמיד בה חבור השלהבת: ושמשיהם · כמו הושט והכיכורות המובילים אל הכבד האוכל המתעכל באצטומכא: וכן נצטרך הלב אל הריאה · אמרו שתועלתה לנשב ולרחף על פני הלב לדוגמת הכלי אשר ינשבו בו בימות החמה להדיח מעליהם האויר החם ולהביא על ידי תנועתו אויר קר תמורתו · ועוד שהאויר הכרחי להוית הרוח החיוני כידוע אצל הרופאים: והגרון והאף · לשאוף רוח אל הריאה והלב ולהוציא מהם את רוב חומם · ועל כן הזכיר הכתוב אפיו אצל נשמת חיים לדעת הראב"ע מפני שבהם יחיה האדם כי הם יוציאו האויר החם מחום הלב ויביאו אויר אחר עכ"ל: והקרום · לפי דעתי הוא המסך המבדיל בין האיברים העליונים הרוחניים לבין התחתונים · והוא הנקרא טרפשא דכבדא ויש לו מבא לעבודת הנשימה · או ירמוז לקרום אחר שעל פי הקנה פותח וסוגר לפי צורך הכנסת הרוח אל הריאה ומניעת המאכל לבל יכנס שמה ויבא בזה לידי סכנה וכאמר' ז"ל שמא יקדים קנה לושט · והביאור הראשון נכון יותר מאשר מנאנו ברביעי סימן כ"ה שאמר ולא הקרום והריאה מפני שהם שמשים וכו' · ובסמוך לו אמר והקרום חולק וכו': מורה בזה כי על המסך ההוא היתה כונתו בשם קרום המוזכר למעלה: והמיתר וכו' · ידענו כי ע"י הגידים והמיתרי' תשלם תנועת איברי הנ"ח ולעמת תנוע' החזה תנשא תנועתה של ריאה לפי' היה זה נ"כ מעבודת הנשימה: אל כלים מכחות דוחות וכו' · ר"ל שהוצרך אל כלים שוכים הן מכחות דוחות שגם הם כלים להשלמת ביעור המותרות · והן מכלים נשמיים לנקות הגוף על ידם והם כלי היציא' והשתן: אל העתקת הגוף וכו' · הוא כח תנועת החפץ שזכר בראשון סימן ל"נ: והוצרך אל ידים ורגלים אין זה רק לתשלום דברו שאמר וכלים שיביאו אליו וידחו מעליו וביאר לנו מה המה אלה: יועצים וכו' · ר"ל מתרי' ומזהירי' במה שראוי לירא ממנו כל קרוב אליו ויועצי' במה שראוי לקוות אותו ירדוף וישיגנו: יודעים מה שהיה וכו' · ביאר כי הדבר הזה כשלם במה שהיועצים ההם יודעים מה שהיה כי בזכרונם הוא חקוק ובזכרון במה שעבר מועיל במה שיהיה לאחרונה להזהר מכמוהו או לקוותו: והוצרך אל החושים הנראים והנסתרים · גם זה לתשלום הקודם כי אמרו שהוצרך אל יועצים וכו' והודיע כי כונתו בזה אל החושים החמשה הנראים ואל הפנימיות כדמיון והזוכר ורעיהם המובאים בחמישי סימן י"ב: בעזרת הלב והמשכתו · כי הוא נושא משך זרע החיות לכל הכחות כמו שזכרנו · והוא מה שהוסיף לומר והיה הגוף כלו מסודר אחר שב אל

הנהגת

חול שני במצוע הלב וכן נסדר החיות האלקי כמו שאמ' יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכ' נפעלה האש בחפץ האלקים ברצותו באומה והיתה אות קבול מנחתם ותשורתם כי האש הוא הדק והנעלה מכל אשר תחת גלגל הירח מהגופו והיה מקו' חולה שומן חלבי הקרבנו' ועתרם ועשן ענן הקטור' והשמני' בדרך האש אשר איננה נתלית כי אם בחלב בשומן ובשמן כחום הטבעי אשר הוא נתלה בדק השמן מהדם · וצוה האל ית' במזבח העולה ובמזבח הקטורת ודמנורה ואחר כן העולות וקטור' הסמי' ושמן המאור ושמן המשח' אולם מזבח העולה להדבק בו האש הגלוי' ומזבח הזה לאש היא יותר קלה ודק' אבל המנור היה יותר קלה ודק' להדבק בה אור החכמ' והדעת

הכנת הלב וכו' · כי אליו כל חלקי הגוף שבים ללכת ליטול פרס מחיתס וקיומס · ובאמרו והיה הגוף וכו' בכללו ג"ב כל האיברי החיצוניים עור ובשר ילבישוהו ועצמות וגידים יסוככוהו: ומש שאמר אשר הוא מחכה הראשון לנפש וכו' · הוא שוה למאמ' הראב"ע (פ' בראשית) על הפסוק הראשון נשמת האדם שעל וכה תקרא לב והלב גוף והיא איננה גוף בעבור היות הלב המרכבת הראשונה לה ע"כ: וכן בסדר החיות האלקי · זה חלקו מכל משלו אשר בקדים כי זה הקלו להכני' המשכל עמו כאמור: כאשר אמר יהושע ונו' לראיה כי אשר יקרא לו חיות אלקי הוא שמו הכן עליו בקריאה ככונה אחד: כפעלה האש בחפץ וכו' ללכת בשליחותו של מקום כאמ' ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים ונו' והוא דוגמת הלשון שכתב למעלה כי ר' שהאויר וכל הגופים כפעלים לרצונו וכו': והיתה אות קבול מנחתם ותשורתם · ובנוסחא אחרת כתוב ותשובתם ועל פיה יוסר הכפל מן הלשון: כי האש הוא הדק וכו' · ביאר כי הן לנדק כבחר האש לזאת ההוראה להיותו הדק והנעלה שבעולם התחתון נוסף על היותו ראוי להשלים בו תכונת המזג הנאות בעניני כללות האומה עפ"י סדרו ית' לשיחול עליה הענין האלקי כמו שזכרנו · ויתחבר לזה כי הנס מתפרסם בו ביותר כמו שכתב הרי"אה בביאורו לספר מלכים ב"ים באמרו כי בהיות האש הקל שביסודות וטבעו לעלות למעלה · הנה ברדתו למטה לאכול העולות כפי הרצון האלקי יוכר בזה היותו משפיע משגיח ובוחר בעבודה הנרצית אלו ובאמרו שם והיה האלקים אשר יענה באש הוא האלקי' ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר: והיה מקום חולה שומן קרבי הקרבנות וכו' · זכר הנה ג' דברים האחד שומן חלבי הקרבנות ועתרם העולה מהם · השני עשן ענן הקטורת · השלישי השמנים שבמאור מחבירו זך ומדוקדק מן הקודם אליו וכם

על סדר שלש מדרגות האש הנדבק בהם כמו שיתבאר בסמוך לעומת ג' מדרגות הרוח החם הטבעי המוזכר למעלה בבחינת המנאו בכבד בלב ובמוח כאמור · ורבוי לאשי ירמוז אליהם · והן אתה ידעת מאמ' תמיד פ"ב כי מלבד סדר המערכה הגדול שעל המזבח החיצון היה שם סדר מערכה שניה לקטרת שממנה היו נותנין גחלים להכנים למזבח הפנימי שחרית וערבית להקטיר קטרת · וידעת גם כן כי ביומא פ' טרף בקלפי דרשו אש תמיד תוקד על המזבח כי האש שנאמר בה תמיד והיא שמדליקין בה את הנרות שנאמר בה להעלות נר תמיד אף היא מעל המזבח החיצון תוקד והביאו רש"י בפירושו · ולפי הנראה מדעת החבר האש העליונ' הרבוצה על המזבח כאמ' פ"ק דיומא · על שתי המערכות היתה רובצת: אשר הוא נתלה בדק וכו' · בשלשת מדרגותיו שזכרנו: במזבח העולה · ובמזבח הקטרת · והמנורה · שלשה מקומות הללו להכיל את העולה עליהם להדבק בו באש המשולשת כאמור וכמו שיבאר הוא עצמו בסמוך: העולות · וקטרת הסמים · ושמן המאור · שלש כנגד שלש מדרגות הדם האידיי להדבק בו האש כמוזכר למעלה · ושמן המשחה הוא מורה על הכנת הנבואה בשמן הראש היורד מנדיבות השפעתו ית' שאין בה כילות כמו שיובן מכלל דבריו סי' כ"ח ואם לא נתבאר שם כל צרכו · ואין לזה בגוף האדם דבר מתייחס לפי שהיא זה מדין הענין האלקי לא מן השכלי ולא מן הנפשיי ולא מן הטבעי כמו שאמר הכוזרי בראשון סימן מ"ב ואין בזה תפיסת ידו של אדם ממדרגת מינו כמוזכר שמה: אולם מזבח העולה וכו' זכר כאן בפירוש ענין ג' מדרגות הרוח החם הטבעי שבפלכו זכרו במה שקדם ואמ' שמזבח העולה היה להדבק בקרבנות שעליו האש הנלויה והיא המסתכבת בשומן חלבי הקרבנות ועתרם ובכן היה לה עובי ונפות על כן נקרא אותה בשם אש נלויה כי הדברים כל זה

שהם יותר נשמיים תהיה הרגשתם אבל החוש מפורסמת יותר · ומזבח הזהב לאש יותר קלה ודקה כיחס מדרגת הקלות והדקות שבעשן עשן הקטרת אשר תנשא שמה · והמנורה היתה מעון לאש שלהבת יה קלה ודקה מאד כמדרגת קלות השמן ודקותו וכללו של דבר שהיה ענייניו של אש מתיחס מאד למדרגת החום הטבעי בכבד בלב ובמוח ככל היוצא מפינו במה שקדם לא פעם אחת ולא שתים · וכבר הודענו בהנעה הכוללת כי עם היות הארון הוא הלב האמתי מכל מקום הוכרחנו להניח כלי אחר ממלא את מקומו לצורך האש שהוא דוגמת הרוח החם הטבעי השוכן בקרבנו · והיה זה מזבח הקטרת: והשלחן להדבק בו הטובות הגופיות וכו׳ יש לזה חלק מתיחס במשל כי זכר שם שהדם לא יתהו׳ כי אם בסבת כלי העכול וכו׳ ואע״פ היה שם צורך לשלחן ערוך להתפרנס האדם ממנו כי מאין לו דם ובשר ואיברים מבלעדי ארוחתו ארוחת תמיד: הרוצה להתחכם ידרים וכו׳ · וכל אלה עבודות לארון ולכרובים וכו׳ · כי עקר כל המשכן היה הארון והכרובים כאמ׳ ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים וגו וכל מלאכת המשכן היה לצורך אלו העומדים לפני לפנים בקדש הקדשים כפי מה שחייבה חכמתו ית׳ משפט סדר תכונתם ש׳ התכלית המכוון ממנו: אשר הם במדרגת הלב והריאה מרחפת עליו · בסימן כ״ה ישלים ביאורו על היות הארון במדרג׳ הלב להיות שם המקור׳ שמשם תאצלה חכמת התורה והנבואה האלקית כמו שהלב מקור החכמה והדעת · ואמנם הכרובים הסוככים בכנפיהם יחקו ויציירו הריאה המרחפת על פני הלב כאמור: והוצרך לאלה כלים ושמשים וכו׳ · כמו שהוצרכו שמשים לאיברי גוף האדם כמוזכר למעלה וכאמרו הגרון והאף והקרו וכו׳ עד אמרו וכלי היציאה והשתן: והוצרך אל דבר שישמור אותם וכו׳ · כנגד זה הזכיר במשל והיה הגוף כלו מסודר כמו שביארנו: והוצרך לנושאים לכל אלה וכו׳ · כנגד מה שאמר במשל והוצרך אל העתקת הגוף וכו׳ · אמנם שתוף השם אני רואה בהעתקה זו כי במשל הורה על תנועת השתן ממקום למקום וכאן במשא אלעזר ובני קהת שבו התחיל הנמשל אין בענייננו מקום לתנועה זו כלל כי הדם והאיברים המתנועעים בגוף על ידי הכחות והרוחות שהוא רמז משאם של אלו כמו שיבא אין תנועתם בשתן רק אל אשר יהיה הרוח הטבעי ללכת ילכו לא יסבו בלכתן · הוא הדבר אשר דברתי כי אין לבקש בכמו אלה הדוגמות שלמות דמיון מכל כד: ובחר לנכבד שבהם וכו׳ · לימד על דעתי שאלעזר היה נושא בעצמו ארבעה דברים הללו כפשוטו של כתוב · וכדעת הרמב״ן שהבין ככה מן הירושלמי לא כדעת רש״י שעל שמן וקטרת ושמן המשחה לבדם היה ממונה ועל מנחת התמיד ינוה ויזרז להקריב בעת שכיחתן: הם אשר נתלית בהם האש הזכה והדקה ואור החכמה והדעת ואור הנבואה באורים ותומים · כונתו בזה שארבעת הדברים

והשולחן להדבק בו הטובות הגופיות כמו שאמרו רבותינו הרוצה להתחכ׳ ידרי׳ הרוצה להתעשר יצפין · וכל אלה עבודת לארון ולכרובים אשר הם במדרגת הלב והריאה מרחפת עליו והוצרך לאלה כלים ושמשים כמו הכיור וכנו ומלקחים ומחתות וקערות וכפות ומנקיות וסירות ומזלגות וזולת זה והוצרך אל דבר שישמור אות׳ המשכן והאהל ומכסהו ולשמור הכל חצר המשכן וכליו והוצרך לנושאי׳ לכל אלה ובחר חלקים לזה בני לוי שהם הקרובים כל שכן מעת העגל שנאמר ויאספו אליו כל בני לוי ובחר לנכבד שבהם והוא אלעזר הכהן והוא נושא לנכבד שבדברים והדק שבהם כמו שאמר ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המשחה וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המאור כל אלה אשר נתלית בהם האש הזכה והדקה ואור החכמה והדעת ואור הנבואה באורים ותומי׳ ולנכבדת שבכתות הלויי׳ אחריו והם בני קהת לשאת האברים הפנימים כמו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש אשר ישרתו בהם ובהם נאמ׳ כי עבדת הקדש עליה׳ בכתף ישאו כאשר אין לאברים הפנים גם עצמות שעוזרים על נשיאתם אבל הכחות והרוחות נושאים אותם במה שדבק בהם ולמי שתחתם מהלוים והם בני גרשון נשיאת האברי׳ הרכים החיצוניים והם יריעות המשכן ואהל מועד מכסהו ומכסה התחש ומסך ולמי שתחתם

שהיה אלעזר נושא בעצמו הכ אשר נתלית בהם האש הזכה והדקה עם האור העליון שזכרנו למעלה · מנחת התמיד למזבח העולה · קטרת הסמים למזבח הזהב · שמן המאור למנורה כנגד אור החכמה והדעת · ושמן המשחה להורות על הכנתו לאור הנבואה שהיה לכהן בענין האורים והתומים · עם היות שכתב הרמב"ן פ' תצוה על פסוק ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים כי זאת ממדרגות רוח הקדש שהיא למטה מן הנבואה ולמעלה מבת קול שמשתמשים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים שהזכירו רבותינו · ואפשר שגם אצל החבר היה ענין האורים והתומים ממדרגת רוח הקדש ויובן שם נבואה בכאן בהורא' כוללת כאשר תורנו המורה בשני פ' לב שכל מגיד בעולם מנד הקסם ומגד המשער או מגד משכה נודקת הוא גם כן יקרא נביא · והנה יהיה אמרו ואור הנבואה באורים ותומים כאלו אמר ששמן המשחה היה מורה על אור הנבוא' שהיה לו לכהן בענין האורי' והתומים להאיר ולהתמים דבריהם על הדרך שכתב הרמב"ן בשער מקומו אשר זכרנו · אלא שהכוזרי לא הבין הרמז הזה עד ששאל על אודותיו סימן כז וכפתחו שעריו בדברי תשובתו של חבר בסימן כח · וסבת פקפוקו היתה לפי שראה דבריו של חבר הראשונים בלתי שוים ומסכימים כו תחלה אמר וכוה האל ית' במזבח העולה ובמזבח הקטרת ובמנורה ואחר כך העולה וקטרת הסמים ושמן המאור ושמן המשחה · וסמך לזה נורך הב' מזבחות והמנורה ואת דבר שמן המשחה לא הגיד לא למעלה ולא למטה רק באמצע והחבר גם הוא לא עשה זה מבלי הדעת רק מאשר הבין ענינו של שמן המשחה ורמזו נבדל בסדר במה הנבדלות מן השאר להיותו רומז לאור הנבואה העולה היא למעלה מטבעו של אדם · והנה היה משא אלעזר הנכבד הדק הרוחני הנושא את עצמו · ומשא בני קהת גרשון ומררי · היו האיברים לשלשת

והם בני מררי לשאת האיברים הקשים קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו · ונעזרו שתי הכתות בנשיאתם בעגלות כמו שאמר שתי העגלות לבני גרשון וארבע עגלות לבני מררי כפי עבודתם כל זה בסדר ותכונת חכמת אלקית · ואינני גוזר חלילה שהכונה מעבודה הזאת הוא הסדר הזה אשר זכרתיו אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה ושהיא תורה מאת האלקים יתברך ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה וחקר אף מי שנטה מהמדרג' העליונה ההיא אל המחקר טוב שיוצא בהם מוצאי החכמה משיעזבם לסברות רעות ולספקות מביאות אל אבדון ;

מיניהם לפי יחס מדרגת חשיבותם כי הפנימיים אשר רוח ישאם הלא המה לבני קהת בכתף ישאו : וזה ובהם כאמר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו כאשר אין לאיברים הפנימיים עצמות עוזרים על נשיאתם אבל הכחות והרוחות נושאים אותם במה שדבק בהם · ר"ל שהיו הכחות והרוחות נושאים אותם באותו החלק מהם שהיה דבק באיברים ההם הפנימיים המוכנים לכך בלי שום עזר זולתו אפש כי אין זו תנועת החפץ ממש אשר טובע במשל אלא שאין לנו לדקדק בכל פרט ופרט בדוגמות כשו כאשר דברנו והאיצוניים הרכים היו לבני גרשון והקשים לבני מררי ונשיאת בעגל' הכל מבואר בדברי החבר ובאלה יבדק משל העתקת הגוף על ידי הכלי' שנזכרו שמה : אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה · מאמרו קיים כי בלי ספק כוון האל ית' מהעבודה הזאת ר"ל הקרבנות והמשכן ככל האמור למעלה דברי' נפלאים לא ערב לבו החבר לגשת אליהם כי מי עמד בסוד ה' : ושהיא תורה מאת האלקים יתברך ומי שקבלה קבול שלם וכו' · הם שני עמודי התורה שזכר בשלישי סימן כג באמרו האחד מה שתהיה התורה מאת האלקים (כשכבר הקדים שם שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם) . והשני שתהיה מקובלת בלב כאמן מהקהל והמשכן היה ממצות האלקים והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמת התולדת שהיא השכינה וכו' : אף מי שנטה וכו' · ר"ל מי שלא מצא בנפשו תמימות לקבלה בזולת התחכמות וחקירה : טוב שיוציא בהם וכו' שיהיה נכון מוכאם מתמר ועולה לטוב טעם הענין התוריי שאליו הוא נושא את נפשו : ונראה ליה לחבר דלעביד איסורא זוטא לחקור על ככה ולא לעביד עם הארץ איסורא רבה להעזב לסברות רעות ולספקות וכו' ודברים כאלה בנבוכן כנראו מפי הכוזרי באמרו בתחלת סימן ל' כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב טוב אבל

עם רוע הלב החקירה יותר טובה עכ"ל · גם קרבנו ויאתיון אל הסכמת כונה זו דברי בעל העקידה שער לו באמרו שאפילו הצדיקים מבקשים אות על מה שבא להם כנגד מה שידמוהו או ישכילוהו · מעצמם אדרבה מי שברי אות ואינו שומעו הוא מכלל המוטעי' המנסים את אלקיהם ומסרבי' בכונתו כמו שהוא' אחז כשאמר לא אשאל ולא אנסה את ה' על ידי ישעיהו באמרו המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את אלקי לומר שמנסים אותו ית' בסרב מה שהוא כאות צריך אליהם כלומר שיקבלוהו באותם עכ"ל · והחבר הפליג בחמישי סי' י"ו בשבח השיר המוטבע שהיא המדרגה העליונה הנזכרת הנה עי' בשאלת משלו במי שלומד מקצבי השיר בדקדוק משקלם מראה מדרגתו שפל מבעל השיר המוטבע כמבואר שמה :

כז אמר הכוזרי הפלית החכ' במה שדמית אלא שהראש וחושיו לא שמעתי לו דמיון ולא לשמן המשחה :

כח אמר החבר אמת הוא ששורש החכמ' מופקד בארון אשר הוא במדרגת הלב ורוצה לומר עשרת הדברים ותולדותיהם והם התורה מצדו כמה שאמר ושמת אותו מצד ארון ברית ה' ומשם תצאנה השתי חכמות חכמת התורה ונושאיה הכהני' וחכמת הנבואה ונושאיה הנביאים והם היו כמו היועצים המכירים כל המתרים המזהירים האומה והמזכירים והם ראש האומה :

כט אמר הכוזרי אם כן אתם היום גוף בלא ראש ובלא לב :

סימן כח אמת הוא וכו' בא להורות כי עם היות האמת כן הוא שהארון הוא הלב מקור החכמה והנבואה להיות הלוחות עם עשרת הדברים מונחים בו והם אמות התורה ושרשיה כמוזכר בראשון סימן פ"ז וגם שם בצדו של ארון היו תולדותיהם של עשרת הדברים והיא התורה המסתעפת מהם בפרטי מצותיה והלא רבים יתמהו להורות איך תיוחסנה התולדות אל חיק אמותם · אף גם זאת הוצרכנו למוח הראש והם הכהנים נושאי חכמת התורה והנביאים נושאי חכמת הנבואה הרמוזה בשמן המשחה המוצק על ראש הכהן כמוזכר למעלה סימן כ"ו · ומה שאמר שם עשרת הדברים וכו' הוא גמר ביאורו של ראשון להורות איך שרש החכמה מופקד בארון וכבר הראיתיך אותו כיונה בזה למעלה סימן כ"ו · ומה שכתב על התור' שהיתה מונחת בצדו של ארון שם עשר' הדברים הם על עניינו מחלוקת פ"ק דבתרא יש אומרי' דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה ספר תורה מונח ויש אומרים בתוך הארון היה מונח · ואמרו שם אין בארון רק שני לוחות האבנים מאי אין בארון רק הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אלא לרבות ספר תורה שהיה בארון רבי יהודה אומר לרבות שברי לוחות שהיו מונחות בארון וכו' עכ"ל · אמנם במסכת שקלים חלקו החכמים אם היו בישראל ב' ארונות או ארון אחד בלבד ולדעת רבי יהודה בר אלעאי היו בישראל ב' ארונות באחד מהם היו הלוחות השלמות ובאחד היו שברי לוחות וספר התורה שהניח משה · ורש"י בפי' התורה והרלב"ג ורד"ק נמשכו לדעת רבי יהודה בר אלעאי והרמב"ן בפי' התור' פ' עקב נמשך לדעת רבנן שלא היה בישראל אלא ארון א' ובו היו לוחו' ושברי לוחות וספר התורה שכתב משה · והרא"ה בפירושו לספר שמואל פרשה שלישי' הכריע כרבנן בארון אחד בלבד ובמלכים ח' פיר' הכתוב אין בארון רק שני לוחות אבנים שעניינו כי לא היה בארון דבר אחר לא נכנס המן ולא מטה אהרן ולא דבר קדושה אחר כי אם התור' השלמ' וזה אם הלוחות הן שלמו' והן נשברות כי על כלם באמר שני הלוחות ואח התור' והמצות אשר כרת ה' עם בני ישראל וגו' שהיו שם בספר התורה אשר כתב משה ולזה כיון באמרו אשר כרת כי הלוחות לא כרת עם ישראל כי אם התורה והמצות ויחסר או כאלו אמר ואשר כרת וגו' וזהו תמונת כונתו ועל דרך זה תתבאר דעת החבר לפי מחשבתנו וגם הרא"בע הקליט אומר פ' תרומה על פסוק ונתת אל הארון וגו' כי מצד הארון מחוץ היה ספר התורה מונח ועומד : והם היו וכו' ביאר אופן יחס דוגמתם אל הראש יען היו במדרגת החושים החיצוניים והפנימיים הנכללים בו וזכר מה שיבנה גוף האומה מהם ענה ותושיה לבדו לו בחלק היפה במעשים הנאותי' הנו שיגים מכסף כאשר סוגה מפס אזהרתם מן המסלה הבלתי סלולה ומיושרת · וכל זה מעין משלו בחמישי סימן כ"ו באמרו והוכרך אל יועצים וכו' · והוסיף כאן לבאר כי תועלתם של אלו החכמים והנביאים גם כן מתפשטת מצד העלותם על ספר זכרון לבני ישראל הדברים כאשר נפלו והמשכילים יבינו מהם לבלתי יכשלו בעונות ראשונים אשר היו

בישראל

בישרש לפוקה ולמכשול· וזה לנו תועלת עצום מספרי החכמים והנביאי׳ הכתבי׳ בספר לשום נפשנו בחיים המאורעות ההם לבל נתן למוט רגלנו· ועל כן ננה אותם הכתוב בשם פנים כדבר הושע סימן ב׳ ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מבין שדיה עד׳ ביאור הרד״ק כי הפנים משל לנביאים שהיו העם מחליפי׳ נביאי ה׳ בנביאי השקר והשדים משל לתורה שבכתב ושבע״פ שהיו מחליפים אותם בחוקי הגוים· ולכאורה נראה שאין בתשובה זו כדי להפיק לשאלת הכוזרי רק על דמיון הראש· ושאלת שמן המשחה עדין במקומה היא עומדת· אך אם תשית אליו לבך גם הספק הזה הוסר מעם פניו במה שגלה דמיונו של ראש כי להיותו דוגמת הכהנים והנביאים נושאי חכמת התורה והנבואה בקל הוא להבין ולהשכיל כי מאמר יורה שמן המאור על חכמת התורה כמבואר למעלה סימן כ״ו יהיה שמן המשחה המוצק על ראש הכהן מורה על מדרגת הנכת הנבואה השופעת לו מכדבת השפעת עליון וכמו שכתבנו למעלה סימן עשרים וששה אבל אמרו ואור הנבואה באורים ותומים ועם היות שמן המשחה מוצק על ראש הכהנים לא על ראש הנביאים די לנו הוראה על הנכת הנבואה בכהנים הזוכים לכך בענין האורים והתומים כמדובר וה״ה לשאר הנביאים אשר לא מן הכהנים המה· וככר מצינו ג״כ משיחה אצל הנביאים וכמו שכתב הרמב״ן פ׳ תנוה על פסוק למשחה בהם שעם ביאר ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך משיחה ממש וכתב כי הכתוב שאמר רוח ה׳ אלקים עלי יען משח ה׳ אותי לבשר ענוים דרך משל שימשיל רוח הקדש אשר תחול עליו לשמן הטוב כענין שנא׳ טוב שם משמן טוב עכ״ל ועתה אחרי הקריבנו את קרבן ה׳ מטעם החבר אשר עיננו ערך ביאור כוונתו כפי השגתנו ראינו להזכיר כאן כי החכם רבי יצחק בעל העקידה בא מבא לבאר בלל כונת החבר על הדרוש הזה ואל תפיסתו עליה ישים דברתו פ׳ ויקרא שער נ״ז וכה ידבר· אזכור דעת החכם החבר ז״ל אשר השיבו אל מלך כוזר על שאלה זו עצמה למה שראיתיהו כמו שער לבוא בו אל אלו הענינים החמורים עם שלא בשלמה התשובה על ידו, זה כי הוא ז״ל אמ׳ שכבר ימצא דבוק השכינה האלקית עם האומה הישראלית באמצעות הקרבנות הנקרבים בבית מקדשו כענין שתמצא הנפש השכלית עם הגוף עי׳ המזונות הנשמיי׳ שהיב׳ מטבע׳ אבל מצאנו דאינו תועלתם· ככה לא נדע טעם צורך השכינה אל אלו הקרבנו׳ אבל נמצא דבקו׳ השכינה עמנו באמצעותם

והנה הוא מבואר כי נוסף על מה שהוא ביאר הדבר הנעלם בנעלם כמוהו הנה המשל אינו דומה לנדון וההבדל ביניהם הוא גלוי כי הנה המזון הוא צורך ניכר ומפורסם לבריאו׳ הגוף אשר הוא הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצלו והיא תטרד בטרדת הגוף כמוזכ׳ שם מה שלא יהיו כן הקרבנות לא צורך השכינה ולא צורך האומה כדי שתתקיי׳ם עמהם השכינה והדבקות האלקי ביניהם· ובמקום הזה לא נלמוד סתום מן המבואר אחר שלא השוו בטעם עכ״ל· ולי אני נעדר הבינה· נקל לבל ספקותיו לנטות· כי אינה ירדוף א׳ אלוף לראש למען תפוש אותו בלבו לאמר שהודיע נעלם בנעלם כמוהו אם ההודעה ההיא לא עלתה על לבו מעולם· מודעת זאת מאשר הראית לדעת כי סוף מגמת החבר אינו אלא להסיר פקפוק הכוזרי לקרב אל שכלו מאמר הכתוב את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי לבל יורה על נשמות חלילה כי לא על דרוש הקרבנות היתה השאלה לדעה איך ימשך על ידם הדבוק האלקי כמו שיורו דברי בעל העקידה שזכרנו באמרו אזכור דעת החכם החבר ז״ל אשר השיבו אל מלך כוזר על שאלה זו עצמה וכו׳ ובכן נמשך החבר להודיעו יחם הערכים אשר חובר מהם שווי המזג בענייני המשכן והקרבנות והכלים כמוזכר למעלה עד יצוייר מכללותם דמות במראה אדם שלם במזגו עד תשלם הכנתו לחול עליו הנפש השכלית· ולעומתו יבא חול הענין האלקי באומה על ידי הכנת המעשים ההם המצווים מאת האלקים ית׳ ובכל זה כמנהגו הוא נוהג מן המקומות שזכרנו להודיע ולהודע כי ענייני התורה כהויות הטבעיות המתעררות ומתאחזות בערך כפלא ועיניו משוטטות לאמת סגולת יחס ביניה׳ באשר חמר הכושא יוכל שאת ובא בתוך הבאים יחס האש העליונה אל החום הטבעי שבאדם ויחס שמכונת הקרבנו׳ הנתנים לאשים ממנות המלך· אל הדק שבדם אשר ידבק בו החום הטבעי כאשר דברנו· אך את נפשו ישמו לבלתי בקש טעם לאופן המשך הדבוק על ידי המעשים האלה כי מעולם לא נשא לבו אותו בחכמ׳ להגיע לזה כאשר יבכר ממנו מזמה ודעת איך ימשך חול הנורה על במנגו טבעי על ידי המזג המיוחד לדבר דבר וכמו שהורה על נכה בשלישי סימן ז׳ באמרו אבל המעשים האלקיים אין שכלנו מגיע אליהם ואינם נדחים (כא׳ נראים) אבל השכל והם נשמעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו עכ״ל· ובסי׳ נ״ג כתב לאמר וכבר דמיתי לך בינירת הצמח והחיים וכו׳ עד אמ׳ והערכים ההם אין אנו יכולי׳ לשער אותם וכו׳ גם בסי׳ נ״ג הורה

על

על זה כנלית ומבוארת · ואם לא שת לבו להודעה הזאת איך יאמר עליו שלא כעשי מחשבתו מאשר הודיע בעלם בכעלם כמוהו · ובעל העקיד׳ מה הוא כי יתלה עליו הודעת דבר לא כוונו · גם מה שהבדיל בעל העקידה בין המזון שערכו ניכר ומפורסם לבריאות הגוף בהיותו הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצלו לבין הקרבנות שאין הצורך נראה בהם לפי דעתו לא מצד השכינה ולא מצד האומה כדי שיתקיים בה על ידם הדבוק האלקי · למה זה לא מיהר למצוא מה שהקרא החבר לפניו מאמרים טובים מורים על היות קבול הענין האלקי סמוך ונשען על שני הדברים · האחד שהנבלת שעור המזג וערכו הראוי במעשים לשיחול על ידם הענין האלקי באומה · תהיה מצות האלקים מלומדה · והב׳ שכוונת אנשי האומה בהשלמת המעשים ההם המצווים להם מאתו יתברך · תהיה נכונה מאד בכוסף מלא וחפץ שלם בידם ישלם · וכבר כעשית לך אנבעי מטטרון מורה דרך ש׳ כמה מקומות מתיחסים לזה אחד לאחד למצוא שבון · ולמה יעמוד ברחוק החכם ר׳ יצחק הנזכר יעלים עיניו מהביט אל אחד מאמה האם זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות · ואיך אם כן לא יהיה צורך נפלא לקיום הדבקות האלקי באומה הערך הנפלא השמור במעשים המצווים מאתו יתברך שהקרבנות מכללם להדבק בהם האש השקית בדבקות החום הטבעי באיד הדם כמדובר · ואור ישראל אשר יהיה להם במחשבתם הנכונה ש׳ השלמת שפכו יתברך בתכלית החפץ והרצו׳ מי שם פה לאדם ויהי טרף לביתו מאכלו ומזונו צורך הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצל גופו או מי ישום שם בכתיבת כבה לחקי סדרי הטבע אשר הטביע לכל נמצא בתכונת חכמה אלקית הלא הוא ית׳ את קרבנו לחמו יוכל את לערוך שלחן לצורך הכרחי באומה להתקיים בה על ידו הדבקות האלקי ואם עין לא ראתה בשום אחד מהם מדרגת פליאת החכמה · והנה הדמיון שוה ומספים כי מי שאמר ללחם וידליק החום הטבעי באדם בהתהפכו למזונו למען יתחזק הקשר בין הנפש והגוף בחכמה נפלאה בלתי משוערת · יאמר לשומן הקרבנות וידליק באומה החום האלקי לקשור בה על ידו מעדנות דבוק שכינתו על דרך אמרו לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם · וכל שכן עם שלמות חפץ שומרי מצותו להקריב קרבן אשה ריח ניחוח בחת רוח לפניו ית׳ שאמר ונעשה רצונו ·

ועתה אשים פני אל הרי ישראל אשר יכאמו באש[ר]

כי מה שייחס בעל העקידה לעצמו בטעם הקרבנות הוא הדבר אשר כוון ש׳ו החבר על פי האמת והצדק׳ הנוטה אזן הלא ישמע דברי בעל העקידה אשר ללשונו יגביר אחר תפיסתו על החבר כמדובר וז״ל אלא שאני אומר שהענין בהם שוה ומבואר בלתי מוסכל וזה כי כמו שיושלם בריאות הגוף ע״י המזונות ובבריאותו יהיה לו שלו׳ עם נפשו ותדבק אליו כן יהיה הענין באלו הקרבנות כי בטוב ההשקפה הם נזתכים הבריאות והשלמות אל כללות האומה ואל יחידיה וסגולותיה כדי שימצא אצלם הדבקות בלי ספק · והוא כי מהידוע שהנפש האצולה ומתעצמת באדם השלם ברב זירוזו והשתדלותו אשר על זה נאמר ויהי האדם לנפש חיה כמו שנתבאר שם שער והיא נפש יקרה ומעולה מהיות חיונית או היולאנית והנה כמו שהן נבדלו במהיותיהן כן נבדלו מזונותיהן אשר בהם יתפרנסו ויתקיימו אצל הגוף כי הנפש החיונית אשר היא השלמות הראשון אל הגוף זוכת ומתקיימת אצלו במאכל ובמשקה הגשמיי׳ אמנם זאת הנפש האצולה הרוחני׳ איננה מתפרנסת רק בדברים מחשביים שכליים כי לחמה הם וכו׳ עד אמרו ועל זה הענין עצמו תתקיים השכינה ותדבק בכללות האומה הנבחרת במעשה הקרבנות לא מצד שהם מאכל לשכינה ולא לאומה רק שבהטיב כונתם בהם והקריבם באופן נרצה וכאות יועילו למו להשלים נפשם ולהכשיר מעשיה לפני ה׳ ית׳ עד כי טוב כונתם ועונם שלמותם יהיו סבה מחייבת להמצא אצלם השכינה האלקית ולא תפרד מהם בשום צד וכמו שאמ׳ בקרבנות בכלל ריח ניחוח לה׳ נחת רוח לפני שנויתי ונעשה רצוני · ובהסתלק הכונה הזאת השלימה מעל הקרבנות נעקר השלחן האלקי מלפניו ונתפרדה חבילה עכ״ל · ואחר כך האריך לתור ולדרוש הכשר הכונה הראויה בקרבנות על פי דמויהם כמבואר שמה · והנה עם היות בעל העקידה והחבר כראים כאוהבים שוים ומסכימים בהכשר הכונה הנריכה להשלים הדבוק הלא בלב ולב ידברו כי אין משמעות הכונה שוה אצלם ובהעריך דבריהם אלו עם אלו ימצאו מתחלפים חלוף כביר לא מזער וזה כי בעל העקידה שם כל עקר מאודו של מעשה הקרבנות בעונם שלמות המקריבים הנמשך להם מהשקפת ענין הקרבנות והרמז המכוון מהם וטוב כונת הזאת המרחפת על השקפת הוראת הקרבנו׳ והשכלת׳ היא לדעתו הסבה המחייבת להמצא השכינה אצלם : אתה עתה ברוך ה׳ זכור נא מה יען החבר על סבת

ל אמר החבר כן הוא כאשר אמרת ועוד ולא גוף אבל עצמו' מפוזרו'

כמו העצמות היבשות אשר ראה יחזקאל ועם כל זה מלך כוזר העצמות אשר נשאר בהם טבע מטבעי החיי' וכבר היו כלים לראש וללב ורוח ונפש ושכל טובים מהגופות המצויירות מאבן וסיד בראש ועינים ואזנים וכל האיברים ולא חלה בהם מעולם רוח חיה ואי אפשר שיחול בהם אך המה צורות דומות לצורות אדם ואינם אדם:

לא אמר הכוזרי כדברך כן הוא:

לב אמר החבר כי האומות עלום אשר חשבו להדמות לאומה החיה לא יכלו להשיג אל יותר מן הדמיון הנראה הקימו בתים לאלקים ולא נראה בהם לאלקים אות · הפרשו והנזרו להראו' עליהם הנבואה ולא נראת'. החניפו והכעיסו ובעטו ולא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום כדי לברר אצל' שעונשם מאת האלקי'

קיום הדבקות באומה אם כה יאמר כדברי בעל העקידה הכהנים למכיך · הלא ידעת ושמעת כי סגולת הנבלת שעור הערכים במעשים המצווים מאת ה'מן השמים ותמימות הישרים בלכותם להשלים כוונו של מקום בנפש חפצה · הם שני דברים ישבו אחים יחדו להשלים על ידם סבה מספקת אל הדבוק הזה ושהערכים ההם להגידם אי אפשר כי אין בהם תפיסת יד אדם להיותם מן הדברים שאין להם שיעור למעלה אבל בחכמתו · ואיך אם כן תשקלנה שתי הדעו' בפלס הרים ובמאזנים לעלות ישאו יחד:

סימן ל ועוד ולא גוף · ר"ל הוסף עוד על דבריך לאמר שאפי' הגוף איננו אתנו · ואפשר שהנסח היושר הוא בלא גוף כי הבי"ת נתחלף בוא"ו מטעות סופרים: העצמות אשר נשאר בהם טבע מטבעי החיים וכו' הרי זה מעין דוגמת מה שכתב בעל העקרים מא' ד' פ"ל"ה שהדבר שקבל איזה שפע או כח עליון אעפ"י שנסתלק ממנו השפע או הכח ההוא כבר נשאר במקבל ההוא אי זה רושם מהמעלה שהיה בשפע ההוא שקבל ראשונה ובעבור זה הוא שאמרו רבותנו ז"ל והשימותי את מקדשיכם אף כשהן חרבין הם בקדושתן ואמרו תשמישי קדושה נגנזי' וזה בעבור הרושם שנשאר בהם מהדבר האלקי שהיו משכן לו או תשמיש אליו וכן על זה הדרך נאמר שהגוף שהיה משכן לנפש שהיא כח עליון שאף על פי שתבא ממנו בעת מה שכבר נשאר בו אי זה רושם מהכח האלקי ההוא שקבל ראשונה וראיה לדבר וכו' ע"כ: ורוח ונפש ושכל הם נפש רוח ונשמה שרמז להם פעמים סימן כו ע' שלשת מדרגות ברוח החם הטבעי בכבד בלב ובמוח שבעשו שם נושאים אל הכחות האלה כמבואר שמה · ובסימן ל"ב תשמע שלום לפתור אותו מפי בעל המשל עצמו · ומה שאמר דומות לצורות אדם וכו' שזה לאמרם ז"ל אדם אתם אתם קרויים אדם וכו':

סימן לב כי האומות וכו' זהו פתרון המשל המוגב לפניו בסימן ל' להורות איך זולתנו צורות דומות לאדם וכו' ודבריו בכאן קרובים לדברי עצמו בשלישית סי' ט' באמרו וכן שאר הדמיונים לא יכלה אומה וכו' עד אמ' היוכלו להדמות אל כאשר ידמו וכו' ע"כ: הפרשו והנזרו וכו' כעשו פרושים ונזירים: החניפו והכעיסו ובעטו: ומה שלא נפקד' עליהם עונש פתאום ראיה על היותם נעדרי ההשגחה הרבונית · כי לא כאלה חלק יעקב כאמ' רק אתכם ידעתי וגו' על כן אפקוד וגו' וכמו שהרחיב בזה בסי' נ"א באמ' העדה שגופה שעונשה ונגלה לעתה בתוכה ר"ל השכינה וכו' · והאמנתי כי ידבר החבר בלשונו המושלם החניפו והכעיסו ובעטו לרמוז אל שלש עברות שעשו ישראל במדבר בזה אח' זה כמבוא' בפ' בהעלותך והם הנקראי' פורעניות בדברי חז"ל באמרם ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זה מקומה וכו' ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה פורענות שניה מאי היא ויהי העם כמתאוננים פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' ואמ' רבי חמא בר חנינא שסרו מאחרי ה' והיכן מקומה אמר רב אשי בדגלים ע"כ · ור"י בעל התוספות פירש פורענות ראשונה כדאמרי' במדרש שנסעו מהר ה' דרך שלשת ימים כתינוק יוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו כך היו בורחים מהר סיני ג' ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני אמר הכא בסמוך פורענות לפורענות · לאו · אלא ככתוב פרשת ויהי בנסוע הארון ע"כ · וכן כתב הרמב"ן והרחיב עוד הביאור באמרו והפסיק שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו

ועל הענין וזהוא נפגע לבם רוצה לומ' הבית ההוא שהם מכוונים אליו ולא נשתנה ענינם אבל ענינם משתנה כפי רובם ומעוט' וחוזקתם וחולשת' ומחלקותם וחבורם על דרך הטבע והמקרה · ואנחנו כשימצא פגע אר"ה לבנו אשר הוא בית מקדשנו אבדנו וכאשר ירפא נרפא אנחנו בין שנהיה רב או מעט ועל איזה ענין שיהיה מנהיגנו ומלכנו והמושל בנו והמחזי' אותנו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות אל חי:

לזרוכאלו מוסקי' בפורעניות וקרא החטא פורענות מעתה שלא אירע להם ממנו פורענות ושמא אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד עכ"ל: והנה על שלש עבירות שהם כמעט מהר סיני בשמחה והתאוננם רע באזני ה' והתאוותם תאוה בבכי · ועל שני העונשים המפורשים שם בכתוב כי בערה בם אש ה' ויך ה' בעם מכה רבה מאד הבשר עודנו בין שניהם כמוזכר שמה · באו דברי החבר מכוונים באמרו הקציפו והכעיסו ובעטו ולא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום לומר שלא נראו בהם רשמי ההשגחה בפקידת עונש פתאום כאשר נעשה לישראל עמו לגמול ולעונש· ואפשר עוד שכוון לאש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתי' איש מקריבי הקטורת · ולנגף אשר יצא אז מלפני ה' החל הנגף במתלוננים על הענין ההוא כמו שמפורש בענין קרח וכפל לשונו באמרו הקציפו והכעיסו ובעטו לרמוז אל הפלגת מריים על קשר העדה עם קרח ועל פקפוק תלונתם אחר מעשיו של מקום : ועל הענין ההוא · ר"ל על שלא יכלו להדמות אל האומה החיה כאמור : כשנגע לבם וכו' ר"ל אין לתמוה אם בפגיעת לבו של מת לא ישתנה ענינו של מת כך האומות המתות העובדות כוכבים ומזלות גם כי יקרה להם פגיעת לבם והוא הבית המקודש אצלם (כי כן היה משלו בסימן כ"ו להמשיל עקר המשכן שהוא הארון עם התור' שבתוכו ללב האדם אשר בו עקר החיות כאשר בואר שמה) לא נשתנה ענייניהם מן הפגיעה ההיא כאשר ישתנה ענייננו בפגיעת בית תפארתנו אשר הוא לבנו כאמור · וכאמרו המקונן כי רבות אנחותי ולבי דוי רמז לחרבן הבית הקדוש · וכבר אחז"ל באיכה רבתי זאת רעתך כי מר כי נגע על לבך זה בית המקדש שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים : אבל ענייניהם במלחמותיהם לענין הנצחון או הפכו משתנה כפי רובם ומעוטם וחוזקתם וחולשתם ומחלקותם והחבור' והם שלשה עמודים אשר בית הנצחון נכון עליהם · רוב חיל · רוב אוכים · והתאחדות אנשי הצבא בל יחלק לבם פן יאשמו: ועל דרך הטבע והמקרה כאשר

עסקיהם · ובכל אלה היה דברו מכוון עם מה שאמר ברביעי סימן ג' איה קבלו אותם וכו' : בין שנהיה רב או מעט כנגד אמ' למעלה כפי רובם ומעוטם : ועל איזה ענין שיהיה מנהיגנו ומלכנו כנגד אמרו למעלה וחוזקתם וחולשתם כי אמנם אומץ גבורות כל צבא המלחמ' בחיק מנהיגם ינוח · ואמר מנהיגנו על השופט או שר הצבא · ומלכנו כמשמעו · ואולם כנגד אמ' למעלה ומחלקות' וחבורם לא הזכיר הנה על איזה ענין שנהי' מהמחלוק' והחבור כי אמנם הוא תנאי הכרחי לרפואת מכתנו שנהיה גוי אח' בארץ כענין אמרו ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל · וזו היא שיחתן של תמ"ה הצריכה תלמוד כמה שספרו במדרש איכה סמוך לראשיתו חד מאתנים אתא לירושלם אשכח חד מדוכא מתלקא (פי' מדוכה מושלכת ושבורה) נסביה ואובליה גבי חייטא אמ"ל חייט לי הדין מדוכא תבירא אפיק ליה איבו מלא קומניה חלא אמ"ל שזור לי חוטין ואנא חייט ליה · עכ"ל · כונת חד מאתנים לישא את לבו של החייט הישראלי מהיות עוד ארוכה למכתנו · כי כיון שנשברה אבן ישראל שוב אין לה תקנה עולמית ולפי' היה מלעיג בו בבקשו ממנו חבור הפרוק הבלתי סובל שום תקון · או יתרץ החייט בתשובה נכונה לאמ' שיביא אליו חוטין של חול משזר ואז ימלאנו לבו לתפור שברי המדוכה · רמז לו בזה שאם ישראל עם ממושך ומורט המשל לחול יתחבר קו לקו בהתאחדות שלימה יש תקוה לאחריתם להעלות למחלתם ארוכה ומרפא: והמושל בנו וכו' שמא תאמר איכה יוכל להתקיים מי שהוא בלא ראש ובלא לב גם בלא גוף כמוזכר סי' כ"ט ולזה אמ' כי אל חי בחסדו הוא המושל בנו והמחזיק אותנו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות כענין אמרם גדולה כבשה וכו' גדול הרועה וכו' והנה אמר המושל בנו כנגד אמרו מלכנו ואמר המחזיק אותנו כנגד אמ' מנהיגנו שהוא שר הצבא המחזיק כל אנשי החיל כמו שבארנו ובאמרו אותנו רמז אל מעוטנו · ובאמרו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות רמז אל העדר ההתאחדות הצריך לרפואתנו כמו שקדם כי

עם

עם היותו כעבד ממכו בהיותכו מפוזרים ומפורדים בין העמים וכמו שרמז למעלה באמרו סימן ל׳ שאכחנו בלא ג״ף אבל עצמות מפוזרות וכו׳ אל חי נורכו הנביר חמדו לשמור את דרככו כאשר אכחנו שם להעמיד זרעכו שמכו כל הימים וכמו שיבאר הכוזרי בפסקא הנמשכת:

לג אמר הכוזרי כן הוא כי לא יעלה במחשבה שאומה מן האומות יקרה בגלו׳ הזה שלא תשתנ׳ לאומה אחרת כ״ש שכן עם אורך הזמן הזה וכמה אומות אבדו שהיו אחריהם לא נשאר להם זכר · שהם אדום ומואב ובני עמון וארם ופלשת וכשדי׳ ומדי ופרס והבור המיי והצביים וזולתם רבים:

לד אמר החבר ואל תחשוב כי מה שסייעתיך בדבריך הודא ממני שאנחנו כמו הדבר המת אבל יש לנו התחברות בעני׳ ההוא האלקי בתורות אשר שמם ברית בינינו ובינו כמילה שנאמרה בה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם · והשבת שנאמר בה כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם מלבד ברית אבות וברית התורה אשר כרת אתנו פעם אחרת בחורב ושנית בערבות מואב עם הגמול והעונש התלויים בה הנזכרים בפרש׳ כי תוליד בנים וכמו פרש׳ והיה כי יבאו ע״ק ושירת האזינו וזולתי זה ואין אנחנו במעל׳ המת אך אנחנו במעלת החול׳ הנשחף כ״א הכשלף שנתיאשו מרפואתו כל הרופאי׳ והוא מקוה רפוא׳ מצד המופ׳ ושנוי המנהג כמו שאמ׳ הכתו׳ התחיינ׳ העצמו׳ הא״ה ונשלם המאמ׳ בהנה ישכיל עבדי מן לא תאר לו ולא הדר וכמסתר פנים ממנו נבזה ולא חשבנוהו רוצה לומר משנוי הנראה ורוע מראהו וכמו הדברים המטונפים שיש לאדם אסטניסות להביט אליהם ומסתיר פניו מהם נבזה וחדל אישים איש מכאובו׳ וידוע חולי:

סימן לג כן הוא · כי אל חי מושל בכם ומחזיק אתכם כאשר דברת · והראיה על זה כי לא יעלה במחשבה וכו׳ · ומה שאמר יקרה וכו׳ לפי כוסח הראשון יהיה ענייכו כי לא יעלה במחשבה שיקרה לאומה זולתכו שלא תשתכה בגלות הזאת כאשר לא קרה אליכו להשתנות בה · ולפי הכוסח השני תהיה הכ׳ כה שלא יעלה במחשבה שיקרה לאומה זולתכו כמו הגלו׳ הזא׳ אשר מצאתכו ולא תשתכה וכו׳: אדו ומואב ובכי עמון וארם ופלשת הן הסמוכות לארץ ישראל ואמרו ארם ופלשת עד אמרו ארם מקדם ופלשתים מאחור: וכשדים ומדי ופרס כי מדי ופרס השחיתו מלכות כשדים והיוונים השחיתו מלכות מדי ופרס כאמרו בראשון סימן סנ״ · והברהמיים אולי הם אומות שמייחסים עצמם לאברהם כאלו אמ׳ והאברהמיי׳ וכמו שמכיכו הגרים מייחסים עצמם להגר׳ ואולי היו מבני הפילגשי׳ אשר כתן להם אברהם מתנות וישלחם וגו׳: והכביים אולי הם מאכשי הכאכה שזכר המורה פ׳ כ״ט ול׳ מה״ה הנ׳ · או הם הנזכרי׳ בכתוב שמאכר מלך נבויים: ושמא הם הסבאים שזכר הכתוב והבאים אכשי מדה ונזכרו נ״כ ביחזקאל סימן כג״:

סימן לד כי מה שסייעתיך וכו׳ כאמ׳ סימן ל׳ כן הוא כאשר אמרת וכו׳: במעלת המת כאלו אמר במדרגת המת: החולה הנשחף לשון שכשתמש בו רש״י פ׳ בחוקותי וז״ל את השחפת יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת״ל שחפת שהוא נשחף ע״כ · והנה טעמו כענין התך בשרו · וכבר פירשו ר׳ יונה בלשון ערבי סחאף והוא החולי שהגוף מתנונ בו כמו שכתב רד״ק בשרש שחף ואולי טעמו כטעם נשאף בחלוף אלף בחית כמכהג אחה״ע מלשון כי שאפכי אכוש שאפו נוררי כל היום ענין בליעה כאלו הבשר כשאף ובבלע מרוב השחתת וכבר תרגם המתרגם וש׳ מקומו סואף ולאחרי׳ שחיף: ולפי הכסח שכתוב בו הכשדף יתבאר עד הראכע שכתב פ׳ תבא כי השדפון הוא כפיחות כשדופו׳ קדים או לדעת יש אומרי שהוא ההפך והטעם דקות: וכשלם המאמ׳ וכו׳ ר״ל שכתבא׳ הדבר בפ׳ הנה ישכיל עבדי ישעיה נ״ב · המתבאר׳ על ישר׳ אבל מפרשי רבים וכוון בזה שבא שם תשלום ביאור מאמרו בהמשילו אומתכו לחולה הנשחף שנתייאשו וכו׳ וכל זה מתבאר יפה מן הפסוקי ההם · כי מפסוק יחזקאל לא שמענו ראיה רק על ייאוש הרפואה · ובפסוקי ישעיה ראיה על כל חלקי הדמיון בשלימות: מן לא תאר לו ולא הדר ומן וכמסתר פנים וכו׳ הכוונה שבכלם ביאור מאמ של חבר מן השני כתוב ס הללו כמו שזכרנו: רוצה לומר משנוי הנראה ורוע מראהו וכמו הדברים וכו׳ השב. כא אל חיקך וכרון הפסוק ס

לה אמר הכוזרי ואיך יהיה זה משל לישראל והוא אמר אכן חליינו הוא נשא וישראל לא מצא אותם מה שמצאם כי אם בעונותם :

לו אמר החבר ישראל באומות היו כלב באיברים הוא רב חליים מכלם ורב בריאות מכלם :

לז אמר הכוזרי הוסף לי עוד ביאור :

הללו כאשר המה כישעי' סימן כ"ג באמרו שם כשם האומות המוכירות קלקול מנהגם של ישראל בהיותם נפוצים בגלותם · לא תואר לו ולא הדר ונראהו ולא מראה ונחמדהו נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי וכמסתר פנים ממנו נבזה ולא חשבנוהו · וכבר ידעת מה שכתב ראב"ע וזולתו כי לא משרת עצמו ואחר עמו וכאלו אמר ולא נראהו ולא נחמדהו וככה כוו' החבר תאיר אל עבד ככי בביאור הכתובים האלה על זה האופן · מה שלא היינו יכולים להפכות הבטחנו שיו באמרו ונראהו · טעמו מפני שנוי הנראה שלא היה לו תאר ולא הדר בתכונת איבריו כי הודו נהפך עליו למשחית · ומה שלא היינו חומדים אותו כאמ' ונחמדהו היה מפני רוע מראהו והוא אמרו ולא מראה שלא היה עין הנכים לבן אדמדם כחמד למראה · ובכן הורה על דמיון החולה הנשחף אשר זכרנו · אחרי כן נעתק אל ביאור הכתוב הנמשך אשר בו יותן טעם למה היו מסתירים פנים ממנו להפליג היאוש עד שהיו מואסים ומתעבים אותו · ואמר שהיה זה מצד היותו נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי · ושעור הכתוב לפי מה שערכנו מדעתו של חבר כי אחרי הניחם שהיה עם ישראל נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי חזרו להפליג בענין זה על ידי דמיון המסתיר פניו מן הדברים המעופשים וכו' ויאמרו לאמר מה שהכחנו היותו נבזה וחדל אישים וגו' הוא בהפלגה רבה כענין הדברים המעופשי' שמסתיר אדם את פניו מהם לרוב מאוסם וז"א וכמסתר פנים ממנו והוסיפו עוד להפליג באמרם נבזה ולא חשבנוהו לומר כי היה נבזה ונמאס כל כך עד שלא נחשב בעינינו לכלום · או שמלת נבזה המוזכרת בסוף הכתו' היא בית אחיזה לראשיתו להמשיך ולשרבב לשונו כאלו היו שם כתובי' שנית כל הדברים האלה לאמר נבזה וחדל אישים איש מכאובו' וידוע חולי · שראוי לכפלם לביאור הפלגתם ברוע עד שהיו בכה לשיסתירו פנים ממנו מרוב התיעוב והאכזריות הנמצא בהבטתם :

סימן לה והוא אמר אכן חליינו וכו' · באותה פרשה עצמ' סמוך לב' הכתובי' הנז':

סימן לו ישראל באומות היו כלב באיברים וכו' · ויתבאר מה שבא למעל' שישרא' הוא הלב והסגולה בראשון בסי' מ"ז וכ"ה ובשנה הדבר במא' השני הזה סי' י"ב הוא ל באר התיחסו' המשל והוא אמ' היותו רב חליים מכלם וכו' · ומפי החבר עצמו יבא ביאור הרעו' והטוב אשר יקר את הלב כי לזכוך הרגשתו מפני זכות דמו ורב רוחו הוא מרגיש בפתע פתאו' מה שיפגעהו מחליי שאר האיברים הנוטים ממזגם · מה שלא ירגישו האיברי' ברעת עד התחזקה אכלם ובזה הוא רב חליים מכלם · אפס כי הלב מתאמץ ברב כח לדחות מעליו מיד מה שיפגעהו בתחלת הפגיעה קודם שיתישב בו ולא כן שאר האברי' כי יתכן שיתעכב בהם החולי זמן מה ובזה הוא רב בריאות מכלם : ולענין המשל יתבאר גם כן כי ישראל מצד זכותם ישינום חלאים ועונשים מהתערבם בגויי' ולמדם ממעשיהם ונפקדו עליהם עונותיהם מבלי איחור למען לא יתחזק חליים עד מלוי סאתם הגורם לאבדון הגמור כאשר יקרה לזולתנו כאמרו כי לא שלם עון האמורי וגו' ובדרך זה יזדכך הלב הזה ויתוקן באופן שעל ידו ידבק הענין האלקי בעולם כי מדרגת הענין האלקי אצלנו כמדרגת הנפש אצל הלב כי זה מרכבה לזה וכמו שנתבאר סי' כ"ו · זהו כלל מה שיבא בפרטי הדברים עד סוף סימן מ"ד · ואתה תחזה כמה יתייחסו הדברים עם מאמר הזהר פ' פנחס דף רכ"א מדפוס מנטובה על אלתא בעיין דבעא חד חכים מר' אליעזר · האחת על אמרו גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון שאלו תוחלת הבית הנ' אבדה · הנ' כי כל הקרב הקרב אל משכן ה' ראוי שיהיה כן חורין מן הנער והיגון והפחד והלא אנו הכל נפוי ונלוי כי ליהודים לא היתה אורה ושמחה וששון ויקר · אדרבה כל העולם כלו בנחת והם בנער ואם כן כעת לא יאמר ליעקב עם האלה · הנ' שעל כן לא יאכלו בני ישראל נבלה וטרפה למען היות להם גוף חזק ובריא אולם · ותהי להפך כי כל העמים ילכו איש אחר תאוותם לאכול ולשבעה מכל אשר בחרו · ולכח אמין הנה הנם ועצמותיהם יאלינו בכל מעשה תוקף ואנחנו מוכים בחליש' כח ובכנעי' גדולי' וחטאת עמנו כי לא אנחנו עמו ובאן מרעיתו כאשר כפשנו שמתנו · ואחרי ספרו

שם את אשר קרה לאותו רשע מהלעיגו במלאכי שקי' הניד דבריו של רבי אליעזר אשר האירו אל מול פניו מפי אליהו על תשובת השאלה הראשונה כי בנין השני בתים היו על ידי בשר ודם ושעל כן לא היתה להם עמידה וקיום ואין אנו מנפים בית אחר על ידי בו רק בנפה הבית השלישי מקדש ה' יכוננו ידיו ובאשר על זה מאמר שלמה אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו

לח אמר החבר שהוא בחלאים מתמידים ופוגעים אותו בכל עת מדאגות ויגונות ופחד ונטירה ושנא' ואהבה

בוניו בו עיין שם כי אין האריכות בזה ממה שיעלה ויוריד במה שאנחנו עליו · אמנם הנכות ושמע את אשר דבר על שתי השאלות האחרות באמרו שאלתא אחרא דודאי שכן קריבין למלכא עלאה יתיר מכל שאר עמין עובדי כו"ם ודאי הכי הוא דישראל עבד לון קודשא בריך הוא לבא דכל עלמא והכי איכון ישר' בין שאר עמין הכ"ל כלבא בין שייפין כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפי' רגעא חדא בלא לבא ועל דא הוו באמצעיתא דכוליה עלמא כלבא גו שייפין וישראל מתכהגן גו שאר עמין כגוונא דלבא גו שייפין · ליבא איהו רכיך וחלש ואיהו קיומא דכל שייפין לא ידעין מכערא ועקא ויגונא כלל אלא לבא דביה קיומא דביה סוכלתנו שאר שייפין לא אתקריב בהו כלל דהא לית בהו קיומא ולא ידעין מדי כל שאר שייפין לא קריבין למלכא דאיהו חכמתא וסוכלתנו דשריא בתוחא אלא לבא ושאר שייפין רחיקין מיניה ולא ידעין מני' כלל כך ישר' למלכ' קדיש קריבי' ושאר עמין רחיקין מיניה · שאלתא אחרא דישראל לא אכלי נבלות וטרפות וטנופא ולכלוכא דשקצים ורמשים כשאר עמין הכי הוא דהא לבא דאיהו רכיך וחלש מלכא וקיומא דכל שאר שייפין לא נטיל מזוניה אלא בירירו ונהותא דכל דמא ומזוניה נקי ובירירא דכלא ושאר פסולת אנח לכל שייפין וכל שאר שייפין לא משגיחין בהאי אלא כל פסולת וביש דכלא נטלין ואיכון כתקיפו כמה דאתחזי לון · ועל דא בכל שאר שייפין אית אכעבוען שאת או ספחת בנירו דגרעת' ללבא לאו מכל הכי כלום אלא איהו נקי בירירא מכלא לית ביה מומא כלל על דא כתיב כלך יפה רעיתי ומום אין בך עכ"ל הרביתי הדברים לפניך להראותך ישפם עם דברי החבר לענין המשל עם היות דרכיה' שונים לא ראי זה כראי זה :

סימן לח מדאגות וכו' · אלו הם מהפעליות הנפש אשר זכרנו ענייכם בראשון

סי' ל"ד והלב כושאם ממה שראינו כמה שנויים ישובבו מהם אל גופו של לב כמו שספרו היותו כענר מעוכר רעה וינון ונרתב מן ההפך על אמרו כי תרחיב לבי וכן יתחמם מן הכעס · נם תוחלת ממושכה מחלה לב כאשר עמדו על אמתת כל זה מכח הנסיון · ומן הנגלה הידוע כשפוט על הנסתר הנעלם : ואמר מתמידים ופוגעים אותו בכל עת כי אפשר הוא היותם מתמידי' ולא יתמידו בכל עת וכענין נר תמיד של הדלקת מנורה שאינה אלא מלילה ללילה ועולת תמיד שאינה אלא מיום ליום ומנחת חביתים שנאמר בה תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב והתמיד האמור בלחם הפנים הוא משבת לשבת וכמו שהזכיר רש"י פ' תצוה על פסוק להעלות נר תמיד עם היות מחלוקתו של הרמב"ן עליו בתמיד הנזכר שם אצל הדלקת המנורה שהוא לדעתו על הנר המערבי הדולק תמיד ביום ובלילה · ולהורות על פגיעה זו בכל עת תמיד לא תחשה הרבה והפכיר הוראת התדירות בלשונות שונות עם היותו מספיק בפחות מכן וכל זה להפליג בהתמדת פגיעת ההפעליות אשר יום ליום יעמסו עליו ואל כל אשר יפנה ירנים דברי' יתפעל מהם · וכבר היה דברי בדרוש המיוחד לענין הסדר כי הרבה דברים נראים מחוסרי הסדור · והעדר סדורם הוא ענם הסדר הנאות כדבר ההוא לענין התכלית המכוון · כן משפטו חרנכו בסדור ההפעליות הללו שזכר החבר בבלי סדר כי הוא סדרו הנאות להורות על ידו מהפכת דברי' זרי' יקרו לאדם בכל עת ובכל שעה ובכל רגע' והוא על דרך המסכה ובא אחר ושכה בו וכמו שראינו לכמה גדולי המחברי' שישימו אופני הדבור מתיחסי' אל טבע הדבר אשר ידובר בו · וענין הדאגה הוא הענכון על העתיד כשיתחזק בלבו כי בא יבא עליו את אשר יגור מפניו : והיגון הוא כאשר למענכה ישכב על תלאה מנאתהו · והפחד הוא בהיותו ירא פן יקראנו פגע אך לא הגיע לגבול הדאגה עליו : ונטירה ושנאה ואהבה' שלשתן כאחת באים מוכים זה לזה כפ' קדושים לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה' · אמנם החבר שנה את סדרם כדי לסמוך אהבה לשנאה להיותם גבולים הפכיים האחד מקנה מוח והאחד מקנה מוח במחברת שונם ·

או להמשכו בכוכב ורצון אחר שכויו של סדר מן הטעם אשר זכרנו · וכבר ביארו ז"ל ענין הכטירה באומר השאילכי קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני אנלך אמר לו הא לך ואיכי כמותך · שלא השאלתני · והוסיף לומר סכנות לכלול כו כל מיני המקרים המתרגשים תמיד להבהיל האדם כבאו לידי סכנתם ועם היות שזכר הפא' אשר גם הוא אנודת מאורעות רעות כי תקראנה · רנה גם כן להזכי' שכנו להוסיף ענין על מקרי כני האדם כי אפשר שיפחד לפעמים כי רעיוניו יבהלוהו · על כן אמר שיפגעוהו תמיד בכל עת סכנות מתחלפות ראוי שיפול פחדם עליו וכל זה לפרסת גדולת ההפעליות אשר יפגעוהו כמו שקדם :

ומזגו עם העתים בהפוך · רוצה לומר כי לרוב זכותו של לב כפתע פתאם יתהפך מזגו ממצב אל מצב כפי התחלף העתים והפוכם · וכלל בזה התחלפות מזג האויר כי הוא משכות יתהפך תמיד והלב יתכשא לעמתו : ובשנוי מתוספת ומגרעת שאם לא יתהפך הטבע הפוך לשום וניכר מכל מקום אין נמלט מהשתכות תמידי בפחות ויתר מן האיכות הקודם : מבלעדי המאכלים וכו' מן השמה דברים המשכים מתכוכת גופו של אדם אשר הכנתים לפניך בראשון בימן ע"ט השמיט זכרון חלק המירוק מן המותרות שהמשגל מכללו וכבר עלה זכרונו בדבריו שמה · אולי טעמו כי היה ענם כוכתו בכאן לזכור הדברים המשכים תמיד בכל העתים ואין החלק ההוא תדיר כל כך · והפעליות הנפש שהשמיטם במקום ההוא מקוכר יד החולה הבלתי שולטת בהם כי אם בקושי ענום כאשר בארנו לא יכול להתעלם מהם במקום הזה להיות בו הספור על ענם כושאם שהוא הלב ויש להם דין קדימה בזכירת פנעיו : וזולתו מן האיברים במנוחה כי לא תהיה הרגשתם אהירה לחוש על יהפגעים אשר החלו לכפול לפניהם כי קרוב לבא עתם ואם לא יקנישו בתחלת כהרגשת הלב והכל מתבאר מתוך דברי החבר המתרגשים ובאים בזה אחר זה :

וסכנות ומזגו עם העתים בהפוך ובשנוי מתוספת ומגרעת מבלעדי המאכלים הרעים והמשתה הרע והתנועות והטרחים והשינה והקיצה כלם פועלים בו · וזולתו מן האברים במנוחה :

לט **אמר הכוזרי** כבר נתבאר לי איך הוא רב חלים מכל האיברים באר לי איך הוא רב בריאות מכלם :

מ **אמר החבר** היתכן שתעכב בו ליחה שתעשה בו מורסא או סרטן או תבלול או חבורה או בטול ההרגשה או רפיון כאשר יתכן להתעכב בשאר האיברים :

סימן לט איך הוא רב חליים וכו' כי מי יחלה ומי יחוש במחליתו מיד · חוץ ממנו כמדובר :

סימן מ היתכן שתתעכב בו ליחה · הרופאים גמרו אמ' כי פירוק החבור בלב ימיתהו פתאום אמנם יש הבדל בזה בין הנעת הפירוק אל החלל לבלתי הגעתו שמה · אמנם על כל פנים המיתה קרובה לבא : שתעשה בה מורסא או סרטן או תבלול או חבורה וכו' · למראה עיני זכר הכה בתחלה ארבעת שפטים רעים אשר יקרו מן הליחה המותרית הבורחת אבעבועות באדם למספר רובע הליחו הד' המפורסמו' והם אדומה · לבנה · שחורה וירוקה · · המורכא יוכן עכייכה בכאן על בועה מתחדשת מן הירוק · והסרטן הוא מן האבעבועות המתחדשות מן השחור · והתבלול כשנעמוד על ענינו מטעם הוראת חז"ל במסכ' בכורות פר' ואלו זהו תבלול לבן הפוסק בשירא וכו' ורש"י הביאו פרשת אמור · כלע מכד מראית לבניכותו היותו חולי מתחדש מן הלבנה · ומבורה מן האדומה שכן כתב רש"י פרשת משפטים חבורה היא מכה שהדם כנרר בה ואיכו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו · ובכן עלו כל הארבע אבות נזיקים אשר זכרנו חדושם ממותר הד' ליחות המחליאות כאשר תהייכה לאבעבועו' פורחות כמדובר · ועדיין אפשר שלא תגיע הליחה לגבול פורח אבעבועו' ועם כל זה ישחית המזג ויגרו' ביטול ההרגשה או רפיונה · וכבר כתב הרמב"ן פרשת ויגש על ויפג לבו לשון פוגה שביתה ובטול כמו אל תתני פוגת לך וכו' עד אמרו וגם זה ויפג לבו כי פסקה תנועת הלב והיה כמת וזה הענין ידוע בבא השמחה פתאו' והוזכר בספרי הרפואות כי לא יכבלו זה הזקני' וחלושי כח שיתעלפו רבים מהם בבא להם שמחה בפתע פתאום כי יהיה הלב כרחב ונפתח פתאום והחום התולדי יוכא ומתפז' בחיצוני הגוף ויאפס הלב בהתקררו והנה נפל הזקן כמת וכו' עכ"ל · אמם כי החכם שזכרנו כתב ויפג לבו נתעלף וחסרה קצת דפיקת לבו ורוחו ממה שהיה קודם כמנהג בעלוף

וכו'

וכו' ע"כ · הרי כי האחד ביארו על הביטול והשני על הרפיון · אמנם הביטול והרפיון שוכר בכאן הרי הוא מן הליאה כמדובר · והמסופר שם היה מדאגה בלב איש בזכירת שם יוסף · ולפיכך זה כתן להשכון · וזה שוב אין לו תקנה עולמית כאשר יורו דברי החבר באמרו היתכן וכו':

מא **אמר הכוזרי** זה לא יתכן כי ביות' מעט מזה יהיה המות ושהלב בזכוך הרגשתו מפני זכות דמו ורב כחו הוא מרגיש בדבר המועט שיפגעהו ודוחה אותו מעליו בעוד שתשאר בו יכולת לדחות וזולתו איננו מרגיש בהרגשתו ומתעכבת בו הליחה עד שיעשו ממנה החלאים:

מב **אמר החבר** אם כן צערו כ"א שערו והרגשת' הם מביאי' עליו רב החלאי' והם הסב' לדחות' מעליו בהתחל' פגיעתם קודם שיתישבו:

מג **אמר הכוזרי** כן הוא:

מד **אמר החבר** וכן הענין האלקי ממנו כמעלת הנפש מן הלב ועל כן אמר רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם · ואלה הם החלאים אבל הבריאות מה שאמרו רבותינו מוחל לעונות עמו ישראל מעביר ראשון ראשון כי איננו מניח עונותינו להתעכב עלינו ויהיו גורמים לאבדנו לגמרי כאשר עשה האמורי שאמר עליו כי לא שלם עון האמורי עד הנה והניחו עד שהתחזק חולי עונותיו והמירת אותו וכאשר הלב משרשו ועצמו שוה ומיושר המזג להדבק בו הנפש החיה כן ישראל מצד שרשם ועצמם ידבק בהם הענין האלקי וכאשר ישיג הלב משאר האיברים חלאים מתאוות הכבד והאצטומכא והביצים מרוע מזגם כן ישראל ישיגום החלאים מהתדמותם בגוים וכמו שאמר ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם·

סימן מא והלב וכו' הכונה מבוארת וכל שכן עם מה שקדם לנו מהרחבת הביאו' ועל היות הלב מעותד להרגש דבר מועט כאמור שם הטבע השגיחתו עליו בחכמת בוראו לסוכך עליו בכנפי שאר האיברי' וכמו שכתב המורה פ' ע"ב מהראשון באמרו שהלב מכל בעלי חיים שיש לו לב הוא באמצעיתו ותוכו ושאר האיברים אשר תחת ידו מקיפים בו בעבור שתכללהו תועלתם בשמירתו והסתרו בהם עד שלא ימהר אליו היזק מחוץ ע"כ: וזולתו איננו מרגיש הרגשתו · ענינו שאין בשאר האיברי' מי שירגיש ממין הרגשתו של לב בפתע פתאום:

סימן מב אם כן צערו והרגשתו וכו' ובנוסחא אחרת כתוב שערו והרגשתו וכו' והוא מלשון השערה ולפי הכונה יהיה שם כרדף להרגשתו לומר שהשערתו של לב והרגשתו בחלאים פתאום היא משימה אותו רב חלאי' והיא סבת התאמצו על דחייתם בתחלת הפגיעה ואת הכל יפה בעתו בארנו מסימן ל"ו ועד הנה · וגם נסחתנו במקומה עומדת אין פרץ ואין יוצאת במשמעותה · במאומה כי הכונה על פיה שהיותו מצטער בנקלה על כל פגע מחליאו ומבריאו על יתר האיברים כאמור · ואולי אמ' צערו כי בבחינתו יהיה רב חלאים · ואמ' הרגשתו כי בבחינתו ידחה אותם בתחלת פגיעתם ויהיה אמרו הם מביאים וכו' והם הסבה וכו' להורות כי מבין שניהם יצא ענין היותו רב חלאים ורב בריאות כאמור:

סימן מד וכן הענין האלקי ממנו כמעל' הנפש מן הלב · שיעורו שמדרגת הענין האלקי וערכו אצלנו כערכך כפשות אצל הלב וכמו שבריאות הלב הכרחי לשתחול על ידו הנפש בגוף כן האומה הזאת צריכה לבריאות השלמו' לשיחול על ידה הענין האלקי בעולם · והדברים ברורים ממה שהאיר אל עבר פניהם ביאור כללותם בסי' ל"ו ומן זו והלאה: וכאשר הלב משרשו ועצמו שוה המזג וכו' הכונה בזה כמו שהלב הוא משרש יצירתו ועצמותו שוה המזג ומנגד זה דבקה בו הנפש החיה כן עם בני ישראל מנגד בחינת שרשם ועצמם ומנגד זה ידבק בהם הענין האלקי כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ולפיכך ה' אלקיו עמו · ואמנם כל התלאה אשר מצאתם איננה רק מרשעת הכותים אשר התחברו אליהם ויהיו להם למוקש כי על כן באו מכיעות רבות בתורה לבל יכרתו להם ברית ואמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וגו' וכמה אזהרות על זה רבו מספר והכניא בזה אל דרך הגוים תלמדו וגו' · וזא וכאשר ישיג הלב משאר האיברים חלאים וכו' כן ישראל וכו' ווכר הכבד והאצטומכא כי בהם תתעורר תאות המאכל והמשתה כידוע

ואל יהי רחוק בעיניך שיאמר בכמות זה אכן חליינו הוא נשא · ואנחנו בצרה והעולם במנוחה והצרו׳ המוצאות אותנו סבת לתקנת תורתנו ובור הבר ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו ובבורנו ותקוננו ידבק הענין האלקי בעולם כמו שיד׳ עת כי היסודות נהיו להיות מהם המוצאי׳ ואחר כן הצמח ואחר כן החי׳ ואחר כן האדם ואחר כן סגולת האדם · והכל נהיה בעבור הסגולה ההיא להדבק בה הענין האלקי והסגולה ההיא בעבור סגלת הסגולה כמו הנביאים והחסידים ועל זה הדרך נסדר מאמר האומר תן פחדך ה׳ אלקינו על כל מעשיך ואחר כן תן כבוד לעמך ואחר כן צדיקים יראו וישמחו מפני שהם סגולת הסגולה :

מה אמר הכוזרי כבר העירות החבר ודמית והטברת להעיר

אבל הרופאים וזכר שכינים כי בהם תתעורר תאות המשגל · ויהיו למשל על עונש פרסומם להיותם נראה בנזקים גדולים כאשר יטה מ׳נס מן היושר והלב לוקה מרוע סדור׳ בראשונה מצד זכוך הרגשתו באמור · ומצאתי בזהר שכתב על פסוק וגם אים ישראל המוכה וגו׳ מן לבד נפקין כל מרעין וכל מכתשין לכל שייפי גופא וביה שריין · לב איהו זכיך מכלא מיניה נפקין כל טב וכל בריאות׳ דשייפין כלהו וכל תוקפא וכל חדווא וכל שלימו דאנטרי׳ לכל שייפין ע״כ: ואל יהי רחוק בעיניך וכו׳ כי עם היותו רחוק בעיני הכוזרי ממה שיחשב כפשוטו של כתוב אשר ירצה ממנו לכאורה שהחלאים פגעו אותם בעוונו׳ זולתם וכמו שהורה סי׳ ל״ה: איננו רחוק לפי האמת שיפורש על החלאים אשר פגעו אותם מחמת עונותיהם של אומות מצד מה שנתערבו וילמדו מעשיה׳ כאמו׳ ויביה ביאורו שישראל נשא את חלייה׳ של אומו׳ אשר חולו בעוונותיה׳ עם היו׳ שעדיין לא הרגיש׳ בחליי׳ מחסרו׳ הרגשת׳ עד מלוי סאת׳ לדמיון האברי׳ אשר זכרנו׳: וישראל הרגיש מיד במעט החלי הנדבק בו מחבר׳ פועלי האון וזה לזכו׳ הרגשתו לדמיון הלב כאמור: ואנחנו בצרה והעולם במנוחה׳ כנגד אמרו שהלב רב חלאים מכל האיברים: והצרות המוצאות אותנו סבה לתקנת תורתנו כנגד אמ׳ שהלב רב בריאות מכלם: ובור הבר ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו ר״ל שהצרות סבה לברר אוכל מתוך פסולת ולזכך ולטהר אותנו ולהוציא חלאת החטאים מתוכנו עד היותנו בקיום ראויים שתשרה שכינה בעולם באמצעותנו · ואולי כוונתו לומר שמתוך הצרות ישובו אל ה׳ בני ישראל אשר נגע ה׳ בלבם ויגל אזנם למוסר והפושעים שבהם יכלו בלכתם עמו בקרי וזהו בור הבר ויציאת הסיגים ע״ד כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם וקורא אני על זה מקראי דכתיבי לב נשב׳ ונדכ׳ אקי׳ לא תבזה · קרוב ה׳ לנשברי לב הרופא לשבורי לב · כי לישר הנמשל׳ ללב היה הרה כהיותו נשבר ביסורי׳ לטובתו כאמו׳: ובבורנו גם זה לשון בר לבב בלשו׳ בור הבר שוב׳ בתוך :כמו שידעת וכו׳ רצה לבא לו הכחתו הכו׳ שבבורנו ותקוננו ידבק הענין האלקי בעולם ושאין כל העולם בכללותו כדאי אל הדבוק הזה רק על ידי החלק המעולה ממנו : שכן מצאנו סדור מדרגו׳ הדברי׳ הנקלה בשביל הנכב׳ וכמו שהורה על מדרגותיהם בראשון מסימן ל״א עד סימן מ״ז והדבר הזה צדיק וישר הוא · כי כמו שמצינו בדברים הטבעי׳ עין רואה לא בכללה רק ע״י החלק הספירי ממנה · שהוא משכן חוש הראות והוא סבה ראשיית בכל האבר ההוא לפעולת הראיה · ונתנות העור עם יתר החלקים שבכלל העין חובר מהם אינ׳ רק לאי זה שמוש ולמשמרת וכן הדין בשאר האיברים כי לכל א׳ מהם חלק ראשי ומיוחד אל עקר הפעולה היוצאת ממנו : וגם בדברי׳ המלאכותיי׳ מצאנו ראינו כי כלי המחרישה אשר הורכב מחלקי׳ רבים ובלים מכלי שונים אין פעולת החרישה נשלמת בו לפתח ולשדד אדמתו רק על ידי החלק הפרטי ממנו הנקר׳ ומ״רי נלגו והשאר הכנה ושמוש להוציא כלי למעשהו כן העולם כלו איננו כדאי לקבל הענין האלקי רק ע״י סגולת הסגולה והם נקיי כפים וברי לבב וכאמ׳ אך טוב לישר׳ אקי׳ לברי לבב שהם הלב האמיתי אשר יצדק עליו מאמרו בראשון סימן מ״ז וכ״א שהוא לב האדם וסגולתו · ומאמר בן זומא קיים זה בעמדו על הר הבית והיה רואה את ישרא׳ עולים לחוג ברוך שברא כל אלה לשמשני · ועדות ה׳ נאמנה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל חנינא בני וכו׳ · כי אמנם הם יחידי סגולה כבת עינו של הקב״ה שעל ידם תשוטט השגחתו בע״ל לדבקה בו · והיו הדברי׳ האלה קרובי׳ לאשר דבר בראשו׳ מסי׳ ל״א עד סי׳ מ״ג והם שוים ומסכימי׳ עם ההקדמ׳ הד׳ אשר הניח לו בה׳ סמו לאה :

סימן מה כבר העירות החבר ודמית וכו׳ · ר״ל

שעירות

ולדמו׳ אבל היה צריך שנרא׳ בכם מהפרושים
והעובדים יותר ממה שהם בזולתכם:

מו **אמר החבר** כמה קשה עלי שכחתך
מה שהקדמתי לך מן
השרשים והודית אתה בהם הלא הסכמנו כי
לא יתכן להתקרב אל האלקים כי אם במעשי׳
מצווים מאת האלקים התחשוב כי הקורבה
הוא השפלות והכניעה והדומה להם:

מז **אמר הכוזרי** כן עם הצד׳ וכן אני חושב
וכן קראתי בספריכם כמו
שאמר מה ה׳ אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה
ואמר מה ה׳ דורש ממך כי אם עשות משפט
ואהבת חסד וזולת זה הרבה:

מח **אמר החבר** אלה והדומה להם הם
החקים השכליים והם

העבודות תחלה במה שגלית כוונתך סימן ל״ד שפלשת הכה ישכיל עבדי על ישראל כאמרה שמזה כתעוררתי לספק כנגדך סימן ל״ה מאמרו אכן חליינו הוא נשא ועל ידי כך דמית ישראל באומות כלב באברים סימן ל״ו ואמנם הוא דמיון נאה הדור ומשובח וזולתו לא למה שיו ביופיו אך משפטי׳ אדבר אותך כי היה צריך שנראה בכם מהפרושי׳ וכו׳ למען תצדק בדברך שישראל באומות כלב באיברי׳ ושעל ידי סגולתם ידבק הענין האלקי בעול׳ כאשר דברת בקודמת׳ ואמנם ראינו כי בשאר האומות רבו ענבות של פרושי׳ המסגפים את עצמם לעבודת האל ונזירים בהרים להפליג השקידה על עבודתם ועל משאם ולא כאלה חלק יעקב ומשבח אני את המתי׳ שכבר המיתו את עצמ׳ לשמו ברוך הוא ע״י ענויים וסגופים:

מן החיים אשר הם חיים בעצבה ושמחה כמותכם אתם הדבקים בה׳ אלקיכ׳ חיים כלכ׳ היום לפי מה שתחשובו:

סימן מו מה שקדמתי לך מן השרשים׳ בראשון סימן ע״ט וכ״ז וכ״ט׳ והודית אתה בהם׳ שם סימן כ״ח: כי לא יתכן להתקרב וכו׳ דברים כשה בנביונם כבראו בשלישי סימן כ״ג וכ״ג: התחשוב כי הקורבה הוא השפלות והכניעה והדומה להם׳ ר״ל השפלות והכניעה לאלקים והכפל להפליג בשפלות על דרך מאד מאד הוי שפל רוח וכמו שכתבנו בראשון סימן א׳: ולפי שהרגיש בו שכחת מה שהקדים אליו שלא יתכן להתקרב אל האלקים כי אם במעשים מצווים מאת האלקים הקל על זה הספור עמו כאלו לא היה לו בירור על ככה וזה אמרו התחשוב וכו׳ ואמנ׳ מתוך המשך הספור שב זכרונו של מלך לאיתנו וכמו שהודה בדבריו סימן מ״ט באמרו לא כפי אשר הקדמת׳ רמז אל מאמר החבר בכאן כמה קשה עלי שכחתך מה שהקדמתי לך וכו׳ ודוגמת דבריו בכאן תמצא לו בשלישי סימן כ״ג באמרו והנזירים בהרים ושורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלקים וכבר אמרנו שאין מתקרבי׳ וכו׳ וכוונת החבר להורות שאין הקורבה תלויה בפרישות והשפלות אלא בשמירת סדורו ית׳ במצותיו חקיו ומשפטיו וכמו שיבאר באלוק׳ סימן מ״ח ומן זו והלאה גם ייוחד הדבור על אודותיו בשלישי המתחיל מכהנ׳ העובד אלקים אצלנו איננו נגזר מן העולם וכו׳ אמנם הכוזרי לא הבין כוונתו עדיין על כן השיבו:

סימן מז כן עם הצדק ר״ל כדברך כן הוא כי הקורבה היא השפלות והכניעה לאלקים אך בתנאי שיחובר זה עם הצדק למען יהיה טוב לשמים על ידי השפלות והכניעה וטוב לבריות כאשר צדק צדק ירדוף: וכן אני חושב׳ מצד סברתי הפשוט׳ כאשר שאלת ממני׳ וכבר כוונה דעתי בזה לדע׳ עליון וזה וכן קראתי בספריכ׳ וכו׳ ושני הפסוקים שהביא הראשון מהם ראיה על השפלות והכניעה׳ והשני על הצדק:

סימן מח אלה והדומה להם הם החקי׳ השכליים וכו׳ ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש והנה מטעמו של חבר בשלישי סימן י״ג שלשה המה למיניהם ומאלה נפצה כל הארץ׳ המין הא׳ הם המעשים המנהגיים אשר על פיהם תסודר ההנהגה בין החיים שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ובלעדיה לא ישלם ביניהם הקיבוץ כענין האונאה וההפקר עם הנשים וכיוצא׳ הב׳ החקים השכליים שהשכל מורה על חיובם כמוסר הנפש בכניעה ובשפלות לאלקים וכיוצא׳: הג׳ התורות האלקיות השמעיות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לשמוע בקול דברו עם קצור שכלו מהגיע אל טעמם׳ והחלוקה הזאת עלתה אצל בעל העקרי׳ מאמר ראשון פ״ז בסגנון דת נימוסית׳ טבעית׳ ואלקית׳ ועל פיה יוכיח ר״ל ב׳ תועלותיו בביאור התורה עם הפרש מועט׳ במדות׳ בדעות ובמכות׳ ויהי שם דבר החבר לאמר כי אף אמנם הראה האדם את נפשו טוב בעמלו בבחירת סוגי המעשים המנהגיים והשכליים כהוגן וכשור׳ לא ישלט בכל עמלו להגבילם ולשערם

הקדמות והצעות לתורה האלקית קודמות לה בטבע ובזמן אי אפשר בלעדיה בהנהגות איזו קהלה שתהיה מבני אדם עד שקהל הלסטים אי אפשר שלא יקבלו הצדק ביניהם ואם לא לא היתה מתמדת חברתם וכאשר הגיע המרי מבני ישראל עד ענין שהקלו בתורו' השכליות והמנהגיות אשר אי אפשר מבלעדיהם לכל קהלה כאשר אי אפשר

על אופן יאותו בו אבל הכל וגם זו ראה כי מיד השקי' היא · אבל המעשים האלקיים אין שכלנו מגיע אליהם כלל ועקר ואינם נדחים (או נראים) אבל השכל והם במעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו וכו' ויורנו ויאמ' לכו במקום ההוא יתמוך דברי התורות השמעיות לבד · שמור מצות האלקים וחיה כי ע' החלק השלישי שזה היה חול הענין האלקי באומה ואין זה מצד השנים הקודמים שאינם רק הכנה אל השלישי הכי ככבד · ואלה הם הקוטבים אשר עליהם תסובינה אלומות צדק דבריו של חבר בכאן עד סוף סימן כ · והיה כל פריו להורות כי לא על הכניעה והצדק לבדם יהיה האדם מתקרב אל האלקים לדבקה בו כי על כל מוצא פי ה' במצות השמעיות יחיה האדם והעבודה הזאת לכן לא יצטרך עמה לפרוש ולהבזר כאותם הפרושים והעובדים שרמז הכוזרי עליהם בסימן מ"ה · רק מתוקה שבת העובד לאלקים בתוך עמנו כי אין ה' דורש ממנו כי אם תורת חסד · וביאור הכתוב מה ה' דורש מעמך וגו' הנו' בקודמת · וזולתו ממה שדומה לו יהיה כנחיכת הדורות ההם אשר היו המנהגיות והשכליות בטלות אצלם עם היותן לפי האמת הצעות הכרחיו' אל המצות השמעיו' כאמור על כן היה מנכה שמרם החלק השלישי עם דעותם השנים הקודמים והיה דורש מהם שישובו אל הכנוכה בשמירת מה שהזכרתו להקדימו למען יוכנו לשלימו' החלק השלישי לא שעשות משפט ואהבת חסד יהיה עקר בשמירה אלא שהוכרחה קדימתם כאמור עם היותם טפלים מצד עצמם · ובכן יסורו כל גללי הספק אשר יכטו עליו מדברי המלך שקדם זכרם · ועתה שים לבך אל דברי החבר כי הנה הם יונאים לקראת שנים ושמחי' לקבל בסבר פנים יפות ומנהיגו' אלה והדומה להם הם החקים השכליי' גם המנהגיים בכללו בזה כי שניהם נזכרו למעלה כמו שביארנו אך להיות המנהגיים גם המה על פי הסדר השכליי יקרא בהם שמו על כן יוכללו לפעמים בשם שכליים · וכבר זכרם בשמם הפרטי באמרו בסמוך שהקלו בתורות השכליות והמנהגיות וכו': והם ההקדמו' וכו' קודמות לה בטבע ובזמן · כבר ידעת מה בין קדימה טבעית

לזמנית ודמיון הטבעית הוא הסוג בערך אל מיניו כי בעל חי קודם בטבע לאדם ולבהמה וכן המספרים הא' קודם לחברו לדרך סדורם · בזה אחר זה בקדימה טבעית · ואם בזמן קורא אני אליהם יעמדו יחדו · וככלל זה כל מה שמציאותו הכרחי למציאות האחר · וכן הענין בחקי' המנהגיי' והשכליים כי הם הקדמות והצעות הכרחיות לתורה האלקית השמעית קודמו' לה בטבע גם אחרי הנתן דת · וקודמו' ג"כ בזמן שהרי כמה דורות קדמ' דרך ארץ כמז"ל: אי' בלעדיהם בהנהגת איזו קהלה וכו' כי לא תשלם הנהגה בלתי החקי' השכליי' והכניעה לאלקים כי היא תעבור בעמי' לבל ירעו ובל ישחיתו · שור נא לראות מאמר אברהם לאבימלך רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני וגו' לא אמ' רק אין מעשה דין וחשבון במקום הזה והרגוני וגו' כי אמנם עושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינ' והיו במחשך מעשיהם באישון לילה ואפלה ובמסתרי' תבכה נפשם של עשוקים ואין מושיע · אם אמונת ה' לא תהיה ביניהם לחשוב כי גבוה מעל גבוה שומר לפניו יכרעו כל יורדי עפר · וגם כי ילכו בגיא צלמות כפילוסופים אשר נפשם לא היו בהודאת ההשגח' יהיה עכ"פ מורא שמים עליה' מנדקת הדבר ויוסרו מפאת עצמו כדבר הפילוסוף בראשון סימן א' · ובסימן ג' הוסיף לאמ' אין בדת הפילוסופים הריגת נפש על הדרך שביארנוהו · ובכן עלו כהוגן דברי אברה' אבינו ע"ה בתלותו טעם חשש הריגתו לחסרון יראת אלקים במקום ההוא כי בלעדי' ירים איש את ידו להכותו נפש וגם בסתר ואין מציל · ואין לנו צורך לבאר מלת אלקים כמו שופטים ודיינים כמו שביאר שם החכם ספורנו : ומה שאמ' עד שקהל הלסטים וכו' הוא על מאמר שלמה (משלי סי' א') אם יאמ' לכה אתנו נארבה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' גורלך תפיל בתוכנו כיס א' יהיה לכלנו כי הצדק הכרחי ביניהם להתמיד חברתם וגם בשעת קלקלת יראת שמים על פניהם באופן מה כי ימאסו בכבש מעשקות עם חבריהם אשר התעסקו עמם וקורא אני עליהם המשל שהזכירו חז"ל גנבא אפום מחתרת רחמנא קא קרי : וכאשר הגיע המרי וכו': כל הדברים הללו מגיעים אל ביאור הפסוקים הנראים כסותרים כוכא

לכל יהיד מבלעדי הדברים הטבעיים מאבילה ושתייה ותנועה ומנוחה ושינה ויקיצה והחזיקו עם זה בעבודות בקרבנות וזולתם מן ההורות האלקות השמעיות הסתפק מהם בפחות ואמ' ולואי שתשמרו התורות ששומרי' אותם הפחות שבקה"ו מקבלת הצדק והדרך הטובה וההודאה בטוב הבורא כי התורות האלקיות לא תשלמנ' אלא אחר השלמת התורו' המנהגיות והשכליות ובתורות השכליו' קבלת הצדק וההודא' בטוב הבורא ומי שלא החזיק באלה איך מחזיק בקרבנות ובשבת והמילה וזולתם ממה שאין השכל מחייבו ולא מרחיקו והם התורו' אשר בהם התיחדו בני ישר' תוספ' על השכליות ובהם היה להם יתרון הענין

זו ופני מה שהטיא כנגדו הכוזרי בקודמת · וביאורם בכלל בכח דברי אשר הקדמתי : כאשר אי אפשר לכל יחיד מבלעדי הדברים הטבעיים מאכילה וכו' · כבר זכרתי בראשון סימן עט וכזה סימן לח את הששה דברים המוכים מתכוכת גופו של אדם ואשר הרופאי' קראו דברי' בלתי טבעיי' · ועתה זכר השלשה מהם המפורסמים כגודל צרכם למחיתו של אדם כי בלעדי אכילה וכל הבלוים עמה בכאן לא יעשר אפשרות קיומו מה שאין כן במשגל וכהפעליות הנפש · שאין הדבר כחוץ בענייכם כמו באלו · ועם היות האויר הכרחי לעמידת הבע"ח מ"מ אין ענייכו מתפרסם לכל כפרסום אלו · על כן היה זכרוב כבחר אנלו מן השאר בוסף גם כן כי אין דברו בכאן רק במה שיפול תחת רשותו של אדם ואין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח · וקראם טבעיים בערך אל התורות השכליות והמנהגיות התלויות בבחירת האדם לתקן קבוצם על צד היותר טוב · אמנם הרופאים אשר קראום דברים בלתי טבעיים רוח אחרת היתה אתם כי בערך אל הדברים הטבעיים אשר חובר מהם בנין גופו של אדם · היו אלו הבאים מחוץ לשנות בו · ראויים לשם בלתי טבעיים וכל אדם שליט ברוח להבחין הדברי' מן הנדדים הברכים אבל וכפי חלוף בחיכתו יבטא בשפתיו ליחם קריאת' אחת הנה ואחת הנה : הסתפק מהם בפחות ואמר וכו' זהו מה שהקדמנו לביאור הכתובים המראים פנים על היות המנהגיות והשכליות עקר והשמעיות טפלה · וביאר כי אין ענין הכתובים ההם רק הוראה ממנו ית' שהיה מסתפק מהם בפחות ר"ל כאלו היה מספיק לו ענין שמירתם השכליות והמנהגיות וזה מנד היות קדימתן ההכרחית לשלימות המנו' השמעיות לא שיספיקו השני חלקים ההם כי הם המעט והפחות כמדובר · אלא שפרסם ההקפדה על מה שהיו ידיהם מסולקות הימנו ולא הראה עצמו מקפיד על החלק השלישי הנכבד כי ממילא רווחא שמעתא שבלי ספק לא היה אפשר חול הענין האלקי בלתו · ולשון הכתוב בזה על דרך הלשון כענה כאומ' ולואי שתשמרו התורות וכו' שאין ענינו רק בקשת מה שהיה כורך הטעה מחייב על הקפדתו כי אמור לא שיותר בחלק השלישי אשר הוא בלי ספק העקר שהכל תלוי בו בחול ע' ענין האלקי בתוכנו · והוא מה שסיים בו הפסקא הזאת באמ' היתכן שיחזיק הישראלי וכו' : ובתורות השכליות קבלת הצדק וההודאה בטוב הבורא · אמר וכלל המנהגיות בשם שכליות כאשר עשה בראשי' הפסקא ואי אתה דן אלא כעין הפרט שביאר הוא עצמו באמרו קבלת הצדק · והוא כנגד המנהגיות · וההודאה בטוב הבורא · והוא כנגד השכליות : ממה שאין השכל מחייבו · ואיך אם כן יחזיקו בם אם לא שתולבם למה שהשכל מורה עליו · ואמרו ולא מרחיקו · שכך היא דרכה של תורה לכל יראה וכל ימצא בה דבר שהשכל ירחיקהו וישימהו שקר כמו שהתבאר מדברינו בראשון סימן סז ופט : והם התורות אשר בהם התיחדו בני ישראל תוספת על השכליות וכו' גם הנה כלל המנהגיות בשכליות כאשר עשה זה פעמים · והמאמר הזה מסכים ושוה לאמרו בשלישי סימן ז' אבל האלקיים הנוספים עליהם לחול באומה אל חי שיהיו נכה אינם ידועים עד שיבאו מאבלו מפורשים ומחולקים וכו' ע"כ · וכוונתו בכאן שלא יתכן לשמור מה שהוא תוספת על דבר מה בלי שמירת הדבר ההוא שכנגדה התוספת עליו וספר זה בכוונתן של ישר' המחזיקים אז בעבודות הקרבנות עם הניחם התורות השכליות והמנהגיות וכ"ש שנבאי הדבר לומר איכה ירדוף אחד שמירת תורות לא יודע טעמם היאך יתחייבו · והוא עצמו קומם תורות שכליות ומנהגיות אשר השכל חפץ ביקרם מנד הטעם המתפרסם מהם : וזהו מה שכוון אליו באמרו תחלה ממה שאין השכל וכו' והאריך בו אחר כך באמרו ולא ידע איך יתחייבו אלו התורות וכו' : ובהם היה להם יתרון הענין האלקי · כיונא בו כתב הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב' פ' ו' על יחוד מצוה או מצות מן התורה

אל יתרון ההשגחה האלקית: איך יתחייבו אלו התורות וכו' מסכימה חוייבו להיות כך ולא באופן אחר: איך ירד כבוד ה'. שהחל בו הדבור סימן ד' וידבר עוד על אודותיו ברביעי סי' נ': ואש ה' על קרבנותם. כמוזכר סימן כו: ואיך שמעו דבור האל שנכנס הדבור האלקי באופן יגיע לאזנם כנזכר בראשון סימן פ"ט באמ' אין אנחנו יודעים איך נגשם הענין עד שסב דבור וקרע את אזננו וכו': ואיך אירע להם וכו' כמו שספר בראשון מסי' פ"ג עד סוף סימן פז: ועל הדרך הזה נאמר להם ומה ה' דורש ממך ועולותיכם ספו וכו'. כבר עלה ביאורם בדבריו הקודמים אמנם לא הזכיר מאומה על פסוק מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכבר הטיקו כנגדו המלך סימן מ"ז כי עתה אחרי הודיעו החלוקה המשולש' מהתורו' המנהגיו' והשכליות והשמעיות וכי עקר חול הענין האלקי באומה מוכח ועומד ב השמעיות לבדנה עם היות לשמיר' האחרו' הכרח קדימ' והנעה לשו כמו שקד'. כקל הוא לבאר הפסוק ההוא על שאת היראה בשמיר' דרכיו ית' לכל חלקיהם הלא תראה הכתוב כוון שם פ' עקב ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו וכו' לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך ומעתה אין לנו צורך להרחיב ביאור הכתוב כי בלי ספק העולה על רוחו של מלך היו לא תהיה להיות הכניעה והנדק מספיקים לשלימות הקורבה לאלקים:

סימן מט לא כפי אשר הקדמת. מתוך משך ספורו של חבר הושב בכף זכרונו באמתחתו של מלך ולעומת מזכרתו היו הדברי' אשר נבהו על שבחתם החבר סי' מ"ו באמרו כמה קשה עלי שבחתך מה שהקדמתי לך וכו' ולזה אמר לא יתכן זה שיחזיק הישראלי בעשות משפט ואהבת חסד הנזכרים

האלקי ולא ידעו איך יתחייבו אלו התורות כאשר לא ידעו איך ירד כבוד ה' ביניהם ואש ה' על קרבנותם ואיך שמעו דבור האל ואיך אירע להם כל מה שאירע ממה שאין הדעות מקבלות אותו לולי המעמדות וראות העין אשר אין בו מדחה ועל הדרך הזה נאמר להם ומה ה' דורש ממך. ועולותיכ' ספו על זבחיכם וזולת זה ממה שדומה לו. היתכן שיחזיק הישראלי בעשות משפט ואהבת חסד ויעזוב המילה והשבת ותורות הפסח ושאר התורות ויצלח:

מט **אמר הכוזרי** לא כפי אשר הקדמת אבל דעת הפילוסופים יהיה אדם חסיד ולא ירגיש באי זו דת שיתקרב אם בהתיהד או בהתנצר או בזולת זה או בדבר שיבדה לעצמו וכבר שבנו אל ההקש' והסברה השכלית וההתחכמות ויהיו כל בני אדם משתדלים לקבוע תורה במה שמביאה אליו הקשתם וזה בטל:

אמר החבר ותורת משה לא העבידה אותנו בפרישות

בפסוק מה ה' דורש ממך וגו' אשר הטעתיו כנגדך סימן מ"ז ויעזוב המילה והשבת ותורות הפסח ושאר התורות ויצלח. כבקשתך ממני בקודמת לדעה כוכתי על ככה: כי זה בלי ספק לא יתכן בשום פנים והכתוב ההוא והדומה אליו יתבארו על הדרך עצמו אשר הוריתני. וזה כפי אשר הקדמת מן הפרטים שכבר הודיתי בהם באם הזכרתני סימן מ"ו. והיה מקום ההודאה באמ' אליך בראשון סימן נ"ח כבר עזרת עצמי וכו' כי אין האדם מגיע אל הענין האלקי אלא בדבר אלקי ר"ל במעשים שיצוום האלקים ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים ואפי' החוזה והקוסם ועובד האש ועובד השמש והמשני' וזולתם עכ' ועל פי הדברי' האלה באמר כאן אבל דעת הפילוסופים יהיה אדם חסיד וכו' וכבר שבנו אל ההקשה וכו'. וביאור זה יעלה בקנתו מדברי הפילוסוף בראשון סימן א' באמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על איזה תורה תהיה ובאיזה דת ואיזה מעשה ובאיזה דבור ובאיזה לשון אתה או בדה לעצמך דת לענין הכניעה וכו' ומה שאמ' וכבר שבנו אל ההקשה וכו' יתבאר מדברי המלך הנזכרים סימן נ"א באמרו ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים וכו' כמו שקדם: וזה בטל כי ייגעו לריק ויולדו לבהלה וכאמרו בראשון סימן י"ג זה שאתה אומר היא הדת ההקשית מביא אליה העיון וההכשים בה ספקות רבות ואם תשאל הפילוסופים עליה איכך מוצא אותם מסכימים וכו':

סימן נ והתורת משה לא העביד' אותנו בפרישו' וכו' אחרי הודיעו כי בקורבה האלקית אין דין קדימה למטולטלים הכוזרי' בהרים בפרישות ובזירות שרמז הכוזרי אליהם בסי' מ"ה וזה כי כעדרו מהם התורות האלקיות השמעיות אשר בהם יתרון הענין האלקי

האלקי כמו שנתבאר סימן מ״ח · ועדיין היינו סבורים שענין הפרישות ההוא חובה עלינו מדין התורה האלקית עד לא נוכל בלתה להתקרב אל האלקים ובלעדי לא יחול בנו הענין האלקי ולא ידבק בעולם: האיר פני ספורו אלינו בפסקא זו להבין ולהורות כי מצות תורת ה׳ תמימה מתוקים מדבש ונופת צופים · כי לא יחפוץ במות המת שימית האדם עצמו בסגופים כי תיקר נפשו בעיניו לכל מערכותיה שכל הנפשות לו הנה · טבעית · חיונית · משכלת · ולכל אחת מהנה לא נעדרה הנגלה שוה בתורה במשפטי׳ ישרים משוערים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בשמחה ובטוב לבב · והנה בצדק כל אמרי פיו כי לא טוב היות האד׳ מתאכזר כנגדו בעברו על צוויו של חכם (משלי סימן י״א) גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי · שעליו נבנה מאמר הלל הזקן אשר סופר עליו במדרש שכשהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך אמרו לו תלמידיו להיכן הלל הולך אמר להם לגמול חסד עם חד אכסנאי דאית לי בגו ביתאי אמרו לו וכל יום אית לך אכסנאין אמר להם וכי האי נפשא עלובתא לאו אכסניא דהאי גופא היא דיומא דין איתא הכא ולמחר ליתא הכא הה״ד גומל נפשו איש חסד · ע״כ · וכן אמרו שם עליו שכשהיה נפטר מתלמידיו וכו׳ אמר להם לעשות מצוה אמרו לו וכי מה מצוה הלל עושה אמר להם לרחוץ במרחץ אמרו לו וזו היא מצוה אמר להם הן מה איקונין של מלכים שהם מעמידים אותם בבתי טרטיאות ובבתי קרקסאות ומי שהוא ממונה עליהם מהדקן ושוטפן ולא עוד שא שהוא מתגדל עם גדולי מלכות אנו שנבראנו בצלם ודמות דכתיב בצלם אלקים עשה את האדם עאכ״ו עד כאן: וכבר יוחד לביאורם שער ס״ט לבעל העקידה יעויין שמה כי הדברים מתייחסי׳ מאד לכוונתנו · אך את נפשו ישמור האדם הלא לבל יפול במהמורות מלוי תאוותיו יותר מדאי כי במקום אשר יאמר לגורע חקם עוכר שארו אכזרי יאמ׳ למוסיף על חקם ורחמי רשעים אכזרי כי כונת החכם בפסוק ההוא (משלי י״ב) היא להורות כי יודע צדיק נפש בהמתו לתת לנפשו הבהמית את לחם חקה לבלתי התאכזר עמה במניעת הראוי רק יצדק מדותיו על פי התורה · אמנם כשיתגלגלו רחמיו עליה למלאת כריסה אכול והותר יהיה גורמא בנזקי׳ ובמנאו רחמיו באים לידי אכזריו׳ די לו אם כן כמה שי׳ ליס ברכיה ושאר כסותה ועונתה לא יגרע · פן יחטא על הנפש תחת אשר ענה כי עוכר שארו אכזרי כמו שזכרנו · וכן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ונפשו עליו תאבל לא לעזור ולא להועיל ואפשר שעל אלה אמר קהלת סימן ב׳ כי מה הוה לאדם בכל עמלו וברעיון לבו שהוא עמל תחת השמש כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינו גם בלילה לא שכב לבו גם זה הבל הוא אין טוב באדם שיאכל ושתה והרא׳ את נפשו טוב בעמלו גם זו ראיתי אני כי מיד האלקים היא · וכתב רא״בע בפי׳ קהלת על פסו׳ טוב כעס משחוק · ע״כ הטוב לאדם שישקול כל דבריו וענייניו במאזני צדק ויתן חלק לכל נפש בעתו וכו׳ ע״כ · וכבר ידעת מאמר ר׳ אליעזר הקפר על מה שכתוב בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שציער עצמו מן היין והרא״בע הטיח דברי׳ כנגדו באמרו שם על הנפש הוא על נפש מת כמו ושרט לנפש ואילו היה שחטא על נפשו לא היה השם מצוה אותו שיחזור לחטאתו ע״כ · ולא הבחין כונת ר׳ אליעזר בלתי היותה זולתי על מה שהביא עצמו לידי צורך הנזירות מאשר הרס גבולי החיים המשוערים ויצא חוץ לתחומם הראוי עד שהוצרך מפני זה לצער עצמו מן היין למען ישוב לפנות בקר לאיתנו כי לאיש כזה יאות בלי ספק לקדש עצמו במותר לו ולהתרחק מן התאוות מן הקצה אל הקצה למען יתכן לו לשוב אל האמצע על דרך חבורות פצע תמרוק ברע כמו שכתב הרלב״ג שם במקומו משלי סימן כ׳ גם החכם שפורנו בביאורו לפ׳ חקת התורה · ולזה ירמוז החבר באמרו ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות · כי יובן מזה שבהיות התאוות חזקות טוב לגבר כי ישא עול הענויים והסגופים · ואח״כ מה לו לרא״בע כי יקום ויסוב לאחור מדברי רבי אליעזר הקפר שיהיה החטא מצד מה שהביא עצמו לידי צורך מניעת היין אשר במניעתו יקבל הצער כי מה שהקש׳ לזה שא״כ לא היה ה׳ מצוה אותו שיחזור לחטאתו אין בו כדי בטילת מקום הפירוש הזה שאחרי נפלו בשלוח רסן התאוות: צדיק וישר הוא שינזור עצמו בנזירות וכ״ש שכבר בא בקשרי מלחמת יצרו על ידי נדרו ואינו מן הראוי שיחל דברו רק ישלימהו וישב על ימי טהרה כל הימים אשר הזיר לה׳ והכלל כי איני רואה בזה שום מקום לתפיסה · ומכל אלה על דרכי החבר נגה אור לנו ונלכה באורחותיו: ותורת משה לא העבידה וכו׳ לא שמה עלינו חובת הפרישות והנזירות רק עבודה מתוקה כאמ׳ בשלישי סימן כ״ב וכמו זאת תהיה העבודה שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר ע״כ · אמנם מקום הונח בזה לרשותו של אדם לפי צורך שעתו כאמ׳ איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה׳

אך בדרך השוה ולתת לכל כח מכחות הנפש והגוף חלקו בצדק מבלי רבוי כי הרבוי בכח א׳ קצור בכח אחר ומי שנטה עם כח התאוה קצר בכח המחשבה ובהפך · ומי שנטה עם הנצחון קצר בזולתו ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות וכחותיו חלושי׳ וגופו רזה אבל טוב שיעדן גופו · ולא המעטת הממון עבודה כאשר יזדמן מן המותר מבלי יגיעה ולא יטרידהו קנותו מן החכמ׳ והמעשי׳ הטובי׳ כל שכן למי שיש לו טפול ובני׳ ומאוויו לו וציא לשם שמים אך הרבוי יותר נכון לו וכללו של דבר כי תורתינו נחלקת בין היראה

גרונאו הכוונ׳ לזה דברי הרמ״בם בפרקיו המוקדמי׳ למס׳ אבות פל׳ · ובמורה גם הוא יורה כל זה בשפה אחת ודברים אחדים שכן כתב בשני פל״ט · כן הענין בזאת התורה במו שביאר משויה ואת חקים ומשפטים צדיקים וככר ידעת שענין הצדיקים שוים וזה שהם עבודות אין טורח בהם שלא תוספת בעבודת המתבודד בהרים הפורש עצמו מן הבשר והיין ודברים רבים מדרכי הגוף שבטלטול לעבודה וביוצא בהם · ולא הסרון שיביא אל זוללות ושטיפה כזאת עד שיחסר שלימות האדם במדותיו ועיונו וכו׳ ע״כ: ולתת לכל כח וכו׳ · זהו לביאו׳ הדרך השוה הסמוך לו ושמוש ואו״ כזה אבל הסבר הלא הראיתיך סימן פ״ה וכו׳: מכחות הנפש והגוף · קרא כחות הנפש שכחות השכליות וכחות הגוף הכחות החמריות · או ירצה כחות הנפש המרגשת והשכלית · וכחות הגוף כחות הצומחת שקראה טבעית סימן י״ד גם בראשון סימן ל״א: כי הרבוי בכח אחד קצור בכח אחר · על כן הטיבו אשר דברו המושלים להמשיל נפש האדם לירח שכל זמן היותו מזהיר חציו כלפי מטה כל חציו השני קודר יהלך כלפי מעלה וכן להפך וכמו שכתבנו על ביאור הנין בהערה השביעית אשר הקדמנו: ומי שנטה עם כח התאוה וכו׳ ומי שנטה עם הנצחון וכו׳ זכר התאוה המשכת מן הצומחת · והנצחון המשך מן המרגשת כי שניהם עם רבויים מעיקים אל המחשבה המשכת מן המשכלת ובשזה קם זה נופל באמור על כן ראוי לפשר ביניהם בדרך שוה כוח לזה שלזה וכמו שקדם מדברינו: ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות וכו׳ אך אמנה למי שפחז עליו יצרו ראוי שיזיר עצמו מתענוגות בני האדם וייסר בחו שסבר לבו הזונה כמו שזכרנו · וכההיא דתניא פק׳ דנדרים א״ר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא פעם אחת בא אדם א׳ נזיר מן הדרום וראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה שלה אמ׳ לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות

איש מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטרדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיו׳ רמה ותולעה העבוד׳ שאגלחך לשמי׳ מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו אמרתי לו בני כמותך ירבו נוזרי נזירות בישרא׳ עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה׳ וכו׳ עד כאן ומה שזכר חלשת התאוות והכחו׳ ורזון הגוף אפשר שיבדק מחובר או בפרד׳ אם שבא׳ כי האיש אשר אלה לו שלשתם יחד׳ הוא הבלתי ראוי לענות נפשו או שסבה אמ׳ מהן פוטרתו כי השולט בתאוותיו עם היותו רב אונים בכחותיו ואין כח בגוף לשן ושמן · אין רב הענוי כאשר לו לעבודה וכן מי שכחותיו חלושות ומתאו׳ נפשו וכח אין לליד׳ ולהולי׳ מחשבת תאוותיו אל הפעל גם הוא נפטר מן העינוי המופלג · וכן מי שגופו רזה ויש לחוש פן יביאהו רב העינוי לידי סכנה· אף אם תאוה נפשו למותרות וכמו מספיק להפקת רצונה׳ ידרוש טוב לעצמו פן תדבקנו הרעה ומת מקוצר רוח ומעבודה קשה · ואתה קח לך את אשר תשאך נפשך מן השטות השתים אשר זכרנו: ולא המעטת הממון וכו׳ · אחרי זכרון התענית כנגד הנפש הצומח׳ המתאו׳ זכר המעט הממון כנגד המרגש׳ הלהוטה אחר העושר והכבוד כל עמת שבא זכרון שתיהן למעלה באמ׳ ומי שנטה עם כח התאוה וכו׳ ומי שנטה עם הנצחון וכו׳ כמו שביארנו: ולא יטרידהו קנותו מן החכמה וכו׳ תנאי התנה בזה שלא יטרידהו קנין הממון ההוא משכילי הדעת ומחסרון המעשה כי אמנם לא טוב לאדם רב ההזדמנות אשר יעיקוהו מהשיג שלמות המכוון: כל שכן למי שיש לו טפול וכו׳ שאז המעטת הממון איננה עבודה אדרבה יאות אליו הרבוי ממנו ואך הרבוי יותר נכון לו: כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה כי מרגלא בפומה את ה׳ אלקיך תירא ויראת מאלקיך ואהבת את ה׳ אלקיך לאהבה את ה׳ אלקיכם תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלקיך בשמחה ובטוב לבב כמו אלה עצמו מספר · הן יראתו על פניכו תהיה בנקיבת

והאהבה והשמחה תתקרב אל אלקיך בכל אחת מהנה ואין כניעתך בימי התענית יותר קרובה אל האלקים משמחתך בימי השבתות והמועדים כשתהיה שמחתך בכונה ולב שלם · וכמו שהתחנונים צריכים מחשבה וכונה כן השמחה במצותו ובתורתו צריכים מחשב' וכונה שתשמח במצוה עצם מאהבתך המצוה בה ותכיר מה שהטיב לך בה וכאלו אתה בא באכסנייתו קרוא אל שלחנו וטובו ותודה על זה במצפון ובגלוי ואם תעבור בך השמחה אל הנגון והרקוד היא עבוד' ודבקה בענין הא'לקי ואלה הדברי' לא הניחה אותה התורה מופקרים אבל כלם תחת מסורת מפני שאין ביכולת בני אדם לחלק תקנות כחות

שנים גדלו וחכמתו · ויהיה בלבבו מטע אהבת ה' להתפאר בבחינת טובו וחסדו עמנו ובכן יגל יעקב ישמח ישראל ישיש כגבור לרוץ אורח שמירת מצותיו בחבה יתרה כודעת · וכמא' התנא הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות רמז בזה אל הזהירו' במצוה בשמחה וששון ויקר ואמר כי שוש ישיש ויגל שומר מצוה קלה כחמורה ועלת זה לפי שאין אנו יודעי' אם באולי מתן שכר המצו' תלוי ועומד בענין השמח' שבלב המקיימן · ואם כן כבר הושוו בזה קלות וחמורות הואיל ואחר כונת הלב ושמחתו הן הן הדברים · וכבר הזהיר המשורר על זה באמ' עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה · שדרשוה תרגמה שמחה מה זו עושה הוראה שלימה ועדו' כאמרה על שלימות הקנין בנפש הפועל וכמו שכתב בעל העקידה פ' ראה שער כ"ד מטעם הכתובים · עפעפיך יישירו נגדך כי מתוק אור דבריו וטוב לעינים · ואולי רבה באמרו שהתורה נחלקת בין היראה והאהבה כי היא נחלקת למצות עשה המיוחסות לאהבה ולמצות לא תעשה המיוחסות ליראה וכמו שכתב הרמב"ן פ' יתרו על פסוק זכור את יום השבת לקדשו וכבר זכר אנטיגנוס בראשון מאבות היו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס לרמוז אל האהבה · ויהי מורא שמים עליכם כנגד היראה · ואמרו עבוד מאהבה עבוד מיראה עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עבוד מירא' שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט · עכ"ל · והכונה אולי שאם באת לשנוא מצות עשה לבלתי שמרם בשמחה ובטוב לבב כראוי · דע שאתה אוהב ומיד תהיה פעולתך בהם שלמה והיית אך שמח · ואם באת לבעוט במצות לא תעשה דע שאתה ירא כי אז תבין יראת ה' ושמרת את מצותיו חקיו ומשפטיו · והנכון העולה על גביהן לפי שעתו שאמר יראה כנגד הכניעה שיכנע האדם ויכור מדרכי עולם מיראת שמים ואמ' אהבה ושמחה כנגד שמתעלם בשמירת חקיו ית' באהבה רבה

לשם שמים כשמחת בית השואבה שהיו שמחים הלל הזקן ורשב"ג וחבריהם (סוכה פ' החליל) ואמ' ותתקרב אל אלקיך בכל אחת מהנה · כי אחד המרבה להכניע בפרישות לפי צורך שעתו ואחד הממעיט בזה מבלתי יכולת או מפני שאין צרכו אליו כאמור רק יהיה עסקו להתענג על ה' בפקודיו ישרים משמחי לב · יהיה ההתקרבות לאלקי' ובלבד שיכוין לבו לשמים והיא ענין השמחה הראויה בזה כמו שמבאר והולך באמרו ואין כניעתך וכו' מאהבתך המצוה וכו' ביאר שהכוונה הנכונה היא שתשמח בפעולת המצו' מצד אהבתך הא' המצוה בה וכמה שתכיר מה רב טובו שצפן לך במצוה ההיא והנוסח' שכתוב בה ותכיר מי וכו' גם היא יכולה להתקיים אלא שהראשונה יותר נכונה וצודקת: וכאלו אתה בא באכסנייתו וכו' כי תאמר לה' אדו' אתה טובתי בל עליך כי כל פעל ה' למענהו חסדו וטובו אין לנו עליו חק של כלום רק הכל מתנת חנם: ואם תעבור בך השמחה אל הנגון והרקוד וכו' ככתוב בדוד מלך ישראל (מלכים ב' סימן ו') בהעלותו את ארון האלקים ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה' בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתופים ובמנענעים ובצלצלים עוד שם ויעל את ארון האלקים מבית עובד אדום עיר דוד בשמחה וגו' ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' וגו' עד אמרו ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה: ואלה הדברים לא הניחה אותם התורה מופקרים · ר"ל בתיבת החלק הראוי לכל אחת מכחות הנפש והגוף בשווי ובצדק כאשר הוכח ראשונה לא הניחה אותם התורה מופקרים לכל להיותם מסורים ללבו של אדם שיגבילם על פי תבונתו למראית עיניו כאשר עשו הפילוסופי' בהגבלת שווי במדות הממוצעות לפי מקומן ושעתן ויתר התנאי' אשר התנו בזה הכל לפי מה שהוא אדם ולפי המר הכולל עם כל תנאיו אשר ישפוט עליהם שהשעה צריכה לכך · ואולם זה רחוק רחוק מי ימצאנו כאמרו בשלישי סי' ז' אף הנגלה

הנפש והגוף. ושיער מה שראוי להם מהמנו'
והתנועה ושיער מה שתוציא הארץ עד
שתשבות בשמיט' ויובל וינתן ממנה המעשרו'
וזולתי זה. וצוה על שביתת השבת ושביתת
המועדים ושביתת הארץ והכל זכר ליציאת
מצרים וזכרון למעשה בראשית מפני ששני
הענינים דומים שנעשו בחפץ האלקים
לא במקרה ולא בטבע. וכאשר אמר יתברך
כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך:
השמע עם קול אלקים או הנסה אלקים והיתה
שמירת השבת היא בעצמה ההודאה באלקות
אבל כאלו היא הודאה מעשית כי מי שמקבל
מצות שבת בעבור שבה היה כלות מעשה
בראשית כבר הודה בחדוש מבלי ספק ומי
שהודה בחדוש הודה במחדש העושה יתבר'

שם ושיעורו על שיהיה טוב לכל שיכנו כי אם לאלקים ית' עכ'. על כן רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ומסר להם דקדוק פרטיותם וגבול שם בכל מעשיה' כל יעבורון וזה אכל כלם תחת מסורת וכו': ושיעור מה שראוי להם מהמנוחה והתנוע' ושיעור מה שתוציא הארץ וכו' זכר שיעו' המנוחה והתנועה כנגד המתיחס לנפש הנוטחת המתאוה ושיעור הוצא' הארץ לצורך אסיפ' ממון כנגד המתיח לנפש המרגשת הנבהלת להון כי כנגד שתים אלו דברה הפסקא הזאת כמו שזכרנו. ובסמוך יבאר כי שיעור המנוחה והתנועה הוא שבית' השבת והמועדי' וכאמרו ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבתון וגו' אלה מועדי ה' מקראי קדש וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו וגו' ומאמר המלך הנכבד השיעור הזה בשלישי סימן י' בא' וכבר היה לכם בזה ששית ימיכם מנוחת הגוף ומנוחת הנפש. עכ'. ושיעור הוצאת הארץ וכו' הוא שתספיק בעבודת שאר השנים חוץ מן השמטות והיובלות וכאמרו שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואת' ובשנ' השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגו' וספרת לך שבע שבתות שנים וגו' והורה החבר בזה כי האל ית' שיער מה שתוציא הארץ ברב שפע עד שתוכל לשבות בשמטה ויובל ובזה לא יקרב וגם לחם יוכל תת למעשר הארץ תרומה לה' וחסרון לא יוכל להמנות כי אין עניות במקום עשירות והארץ תוציא כאלה כריח שדה אשר ברכו ה'. כן צדקה וזרועיה תצמיח כמשת נדבת שנותן כי או יצליח את דרכיו ואז ישכיל. וכבר הודיע הכתוב בפירוש הנגלת השיעור הזה של הוצאת הארץ בא' וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן וגו' ועוד ירחיב הביאור על זה בסימן כו: ונזה על שביתת

השבת וכו' הנה זה ביאור השיעורים שזכר למעלה כי על שיעור המנוח' אמר שביתת השבת וכו' ועל שיעור מה שתוציא הארץ על שתשבות וכו' אמר ושביתת הארץ וכבר הראיתיך דוגמת זאו ונזה בפסקא הזאת ובסימן כה' וכו' שאינה להוסיף ענין רק לביאור הקודם: והכל זכר ליציאת מצרים וכו' הדברים הללו מעין דוגמת מה שכתב הרמב"ן בתחלת משפטים שיש בשלוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנז' בדבור הראשון כמו שאמ' בו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך על כן אנכי מצוך הדבר הזה היום ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדניו כיום השביעי ויש בה עוד שביעי בשני' שהוא היובל כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמיטות וכו' עכ'. וכפ' ואתחנן כתב על חלוף הטעמים שזכר הכתוב במצות שבת זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים כי היה זה להיות האחד מהם עד נאמן על חברו וכמו שזכרנו מטעמו בראשון סימן כה' והדברי' מסכימים מאד עם דעת החבר הכנבת עמכה בזה ולענין שתוף שביתת הארץ עם שביתת השבת מלבד מה שהבנתי לפניך לדוגמתו דברי הרמב"ן שבתחלת משפטים: קום קרא בברייתא דתורת כהנים שבת לה' כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמ' בשביעית שבת לה' עכ': מפני שכעשו וכו' אמר זה להורות על דמיון שני הענינים שזכר והדמוי הוא מצד העשותם בחפץ אלקי פשוט אשר לא היתה בו תפיסת יד מקרה או טבע: וכאשר אמ' יתברך וכו' הורה על אשר הפליג הכתוב בפרשת גדולת יציאת מצרים להיותה בחפץ האלקים מעין דוגמת מעשה בראשית כפי מה שהוכיח: והיתה שמירת השבת וכו' כוון להחזיר הדברים אל ראשי' דרכו שבעבורו התגלגלו דבריו עד הנה להורו' שאין הכניעה לישראל בימי התענית יותר קרובה אל האלקים מהשמחה בימי השבתות וכו' ולא עוד אלא שהשמחה.

ומי שלא קבלה יפול בספקות הקדמונות ולא תזך אמונתו לבורא העולם אם כן שמירת השבת מקרבת אל הבורא יותר מהפרישות והנזירות · וראה היאך שב הענין האלקי הדבק באברה' ואחר כן בהמון סגולתו ובארץ הקדושה מביא הענין מדרגה אחר מדרגה ונזהר בזרע עד שלא נמלט מהם אחד והניח אותם בטוב שבמקומות והפרם והרבם הרבוי ההוא המופלא עד שהעתיק אותם ונטעם באדמה הראויה לסגולה ונקרא אלקי אברהם ואלקי יצחק כאשר נקרא יושב הכרובים ויושב ציון ושוכן ירושלי' לדמותם בשמי' כמו שאמר

שהשמחה בימי השבתות וכו' היא יותר קורבה אליו לישראל · ומזה שאין מדרגת הפרישות והנזירות מעלה לישרא' כמו שחשב הכוזרי סימן מ"ה וז"א והיתה שמירת השבת היא בעצמה ההודאה באלקות אבל וכו' כלומר לזאת יקרא הודאה במראה ולא בחידות כי לא דבר ריק הוא רק בצרוף מחשבה זכה למעשה כנכה: ומי שלא קבל' יפול בספקו' הקדמות ולא תזך אמונתו וכו' וכמאמר המורה בשני פרק ל"א שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידו' ויפרסמום ויתמידו' בהמון לכנה לא ישארו עד כאן · מלבד מה שיש בענש המעשה מסגולת החכמה העליונה כאמרת החבר נרופה במקומות רבים: וראה היאך שב הענין האלקי וכו' · כבר הוריתיך סי"ב כי מן המשל ההוא שהמשיל בו הצלחת אברהם וזרעו בארץ הנבחרת ע"י המעשים והתורות האלקיות אל הצלח' הכרם בהר עם העבודה הראויה · העתיק המאמר ממנו והלאה בשרשרות זהב והתיחסות נפלא בין חלקי הספורים · ועתה ליום הכסא יבא ביתו לפקוד נוהו ולא יחטא בנטותו מני דרך · על כן אסף הדברים של ראשיתם להאיר של עבר פני המלך בדקות המשל ההוא ע"י הדברי' המתגלגלים עד הנה · ובכן יכין לו הדרך להרחיב לו המאמר בשבחי עמו להיות זה מתיחס מאד אל המשל הנזכר כמו שיבא: וז"א וראה היאך שב הענין האלקי הדבק באברהם וכו' מביא הענין וכו' והוא מה שהחל ביאורו מסוף סימן י"ד וגם אחרי כן בסימן י"ו וממנו והלאה · והנה שם ראשונה כללות ענייניהם של ישראל מאברהם ראש יחסם ובגלגוליהם עד באם לכלל ישוב הארץ הקדושה ואחר כך באר בפרט איך יבא הענין האלקי מענין לענין בהדרגה נפלאה להוסיף כל זה של תכליתו בשלם שבפנים · ואפשר ג"כ שזה מוסב אל ענין הפרושי' שהיה עד הנה עסוק ובא על אודות להורות כי לא על הפרישות לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם בשמירת חקי תורותיו האלקיות · ועתה בא להוכיח זה מצד היותו ית' נזהר מאד בזרעו של אברהם עד שלא נמלט אפס אחד לעולם כשמרו

בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים הנוי כלו כי לו מה יקרו ריעיו האהובי' קטן וגדול שם הוא פרושים וזולתם · ואולם זה העם לא היה חביב כל כך בכלל פרט ופרט ממנו אם היו עניין יח' בנאמני ארץ הפרושים בלבד · וזהו תורת העולה על רוחו של חבר עד סוף סי' נ"ג יבואו ויגידו צדקתו דברי פי חכם חן כמו שיבא : ונזהר בזרע וכו' כי לפקדון לארץ מצרים היו עד הגיע תור גאולתם וכלם יצאו משם איש לא נעדר וכמא' משה לפרעה בנערנו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך וגו' ואמרו וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה · ובפי' אמר הכתוב ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים · ולפי דעתי כוון בזה למה שאמר בראשון סימן פ"ג שהיו בני ישראל משועבדים במצרים שש מאות אלף רגלי מבן עשרים שנה ומעלה מתיחסים של י"ב שבטים ולא נמלט מהם איש ולא נרא' אל ארץ אחרת וכו' ע"כ · שענייננו להורות כי לא נפקד מהם איש לצאת מן הכלל בארץ מצרים או לברוח לשאר ארצות וכו' כמוזכר שמה : ומה שאמר והניח אותם בטוב שבמקומות · ר"ל בארץ מצרים המעולה שבכל הארצות חוץ מא"י כאמרו כגן ה' כארץ מצרים וכמו שכתבנו סימן כ"ב אצל אמ' וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות האחרות ושפטו על זולתה מזו וכו' · ובכלל עוד בדבריו היותם מונחים בארץ גושן מיטב ארץ מצרים כאמ' במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ישבו בארץ גושן : והפרם והרבם וכו' כאמ' ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד וגו' : עד שהעתיק וכו' · הוא צאתם ממצרים ונטיעתם בארץ ישראל ההר הטוב הזה אשר נשא משלו עליו סימן י"ב כמדובר : ונקרא אלקי אברהם ואלקי יצחק · להודיע באיזה דרך ישכון אור יפעתו ית' עלינו · תלה הדבר באבות הקדושים יסוד מוסד פנת יקרת אומתנו בהם ובעבורם ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר · כאמרו רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל

היושבי בשמים מפני הראות אורו באלה כהראותו בשמים אך במצוע ראוים לקבל האור ההוא והוא מאציל אותו עליהם ונקרא זה ממנו אהבה והיא אשר נקבעה לנו ונתחייבנו להאמינה ולהודות עליה באהבת עולם אהבתנו כדי שנשים אל לבנו שההתחלה ממנו לא ממנו אנחנו כמו שנאמר בבריאת

הטעמים כיום הזה · ולפי דעתי שהשמיט הסופר מלות אלקי יעקב או שהחבר קצר בלשונו כי למה יגרע יעקב מהתייחד שם אלקים עליו והלא מקרא מפורש הוא (שמות סימן ד׳) אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב · ועוד שם כה תאמר לבני ישר׳ ה׳ אלקי אבותיכ׳ אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ועוד זכר לדבר מי לדבר מה שסמך לזה כאשר נקרא יושב הכרובים ויושב ציון ויושב ירושלם שנראים הדברים היותם מכוונים כנגד שלשת האבות · ירושלם כנגד אברהם · ציון כנגד יצחק · וכרובים כנגד יעקב · להיותו המקום היותר מזומן ומיוחד לחול בו שכינתו ית׳ כאמ׳ ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובי׳ וכמו שהיה יעקב המיוחד שבאבות וכל מטתו שלימה כאמור בראשון סי׳ מ״ז והיו יחידי׳ לא רבים עד שהוליד יעקב אבינו י״ב שבטים כלם ראוים לענין האלקי ושבה האלקות בקהל רב וכו׳ · ושמא עיני נראה במדרש מאמר מספיק מאד לכוונתינו אמ׳ ז״ל והנה ה׳ נצב עליו אין אדם עומד על שדהו לא בשעת חרישה ולא בשעת זריעה אלא בשעה שעומדת בקמותיה וכן באברהם כא׳ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה · וביצחק ויזרע יצחק בארץ ההיא · וביעקב והנה ה׳ נצב עליו ע״כ: הנה עיניך רואות כי יחסו שלימות אברהם ויצחק אל החרישה והזריעה ושלימות יעקב איש תם אל הבאת התבואה שהיא התכלית · ועוד אמרו מתיחס לזה משל למלך שהיו לו ג׳ אוהבים ובקש לעשות לו פלטרין הביא הראשון ואמר לו ראה המקום הזה שאני רוצה לבנות ממנו פלטרין א״ל זכור אני שהיה הר תחלה · הניחו · בא לו אצל השני א״ל מבקש אני לבנות פלטרין במקום הזה א״ל זכור אני שהיה שדה תחלה · הניחו · בא לו אצל השלישי וא״ל מבקש אני לבנות פלטרין במקום הזה א״ל זכור אני שהיה פלטרין תחלה א״ל חייך על שמך אני בונה אותו · כך אברהם יצחק ויעקב היו אוהביו של הקב״ה אברהם קראו הר שנא׳ בהר ה׳ יראה · ויצחק קראו שדה שנא׳ ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה׳ · יעקב קראו פלטרין שנא׳ אין זה כי אם בית אלקים א״ל אתה קראת אותו בית עד שלא נבנה חייך על שמך אני בונה אותו שנא׳ אל אלקי יעקב ע״כ ·

והנה ההר הוא מקום בלתי נעבד ורחוק מישוב הצמחת פירות ואין עין השגחת האדון שולטת בו · והשדה הוא מקום נעבד ומושגח מבעליו · והבית הוא מקום שתמיד עיני הבעלי׳ בם פקוחות · ובכן התבאר׳ בנמשל מדרגת האבות שהן הן המרכבה ואיך צדק עליהם התיחסות ירושלם ציון וכרובי׳ על הדרך אשר זכרנו · ועוד תמוה תראה כי לאברהם יאות ענין ירושלם מטע׳ א״ז״ל בבראשי׳ רבה ויקרא אברהם שם המקום ה׳ יראה אברהם קרא אותו יראה שנא׳ ויקרא אברהם וגו׳ ושם קרא אותו שלם שנא׳ ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב״ה אם אני קורא אותו יראה · שם אדם צדיק ומתרעם · אם אני קורא אותו שלם · אברהם אדם צדיק ומתרעם · אלא הריני קורא אותו בשם שניהם ע״כ · והוא ההר הטוב הזה שרמז אליו המדרש הנז׳ באמ׳ שאברהם קראו הר שנא׳ בהר ה׳ יראה · וליצחק שקראו שדה ע״פ המדרש ההוא יתיחס ציון ממה שכתוב ציון שדה תחרש · וליעקב שקראו בית יתיחס ענין הכרובי׳ ממה שאמ׳ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכ׳ ועשו ארון וגו׳ ודברתי אתך מעל הכפור׳ מבין שני הכרובי׳ : לדמותם בשמי׳ וכו׳ · ר״ל שנתייחסה ישיבתו ושכינתו ית׳ לכרובי׳ ולציון ולירושל׳ כמו שנתייחס לשמי׳ באמ׳ היושבי בשמי׳ והיה זה מצד דמיונ׳ לענין הראות האור האלקי עליהם כי היתה בכרובי׳ ובציון ובירושלם הכנה להיות בהם ובאמצעותם מושב אלקים בארץ כמו שהיו השמי׳ כסאו ממעל · והיא מדרגת האבות גם כן אשר נקרא שמו עליה כי הם בעצמם מעון לשכינה כמו שיזכור בשלישי סי׳ ס״ה : אך במצוע עם ראוים וכו׳ · כי הדרת מלך לא תראה בירושלם ובציון ובכרובים רק באמצעו׳ רב עם ראוי לכך כענין אמ׳ סי׳ י״ב והמעלה המיוחד׳ הראשונה היא לעם שהיא סגולה ולב כאמ׳ זכרתי ויום לארץ עוד בזה עם המעשי׳ וכו׳ : והוא מאציל וכו׳ באמ׳ בראשי׳ סוף סי׳ שאין כילות לפניו ית׳ אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכשכ׳ דברו שם סי׳ כ׳ בהקד׳ השלישית : ונקרא זה ממנו אהבה · כמו שזכרנו מאמ׳ רק באבותי׳ חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרע׳ וגו׳ : והיא אשר נקבע׳ לנו׳ בברכות קריאת שמע : ונתחייבנו להאמינה · בלב · ולהודות עליה · בפה באמרנו אהבת עולם אהבתנו · וזה כדי שנשי׳ אל לבנו שההתחל׳ ממנו ולא ממנו אנחנו וכו׳

החי על דרך הדמיו' שהוא לא ברא את עצמו אך האלקים יצרו והתקינו כאשר ראה חומר שראוי לצורה ההיא כן הוא יתברך המתחיל להוציאנו ממצרי' להיות לו לעם סגול' ויהיה לנו למלך כאשר הוא אומר ושונה אני ה' אלקיכם המוציא אתכם ממצרים להיות לכם לאלקים · ועוד שאמר ישראל אשר בך אתפאר:

נא אמר הכוזרי כמה יצא המאמר במקום הזה יציאה גדולה · ומחלה המליצה מחילה רבה שיהיה הבורא מתפאר בבשר:

נב אמר החבר ההיה זה קל בעיניך בבריאת השמש:

נג אמר הכוזרי כן מפני גודל מעשיה מפני שהיא אחר הבורא הסבה בהויה ובה ובעבורה מסתדר הלילה והיום ופרקי השנה וההווים המוצאי' והצמח

וכו' קדימת אהבה זו מצדק באהבת כלולו' אשר קדמנו בה להמשיך אותנו לעבודתו אפס כי על הפרטית יש דין קדימה להתחלה מצדנו כמאמ' הזוהר פ' לך לך אני לדודי ועלי תשוקתו תנינן שכינתא לא אשכחת עמהון דחייביא כיון דאתני בר נש לאתרכאה ולמיקם: נביא דקב"ה כדין שכינתא שריא עליה הה"ד אני לדודי בקדמייתא ועלי תשוקתו לבתר · אני בר נש לאתדכא מתדכאין ליה על' ואולם עכ"פ לך נאה להודו' במאוני צדק עיונך כי אין הבורא ית' מפיל גורל בחירתו בזולת טעם הכנה מה במקבלים כמשל בריא' בחי חומר ראוי לצורה ההיא והתחברות כבודו: שוכן מפני שאנחנו הסגלה וכו' כמוזכר בראשון סי' כז וממנו והלאה: אומר ושונה: ר"ל שכפל המאמר הזה פעמי' לבוא' · וכבר היה דברו ראשון לי כי כונת החבר נטויה להורו במה מבינין ישראל שבקרבו כלם בנים למקום וחבה יתיר' נודעת להם שלא על הפרושי' אהם בלבד היתה עין השגחתו כי על כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' וראה עד היכן אמתת זה מגעת כי לגדול שבהם השקול כנגד כלם והוא משה רבן של נביאים עם רוב פרישותו לא תלה לו הכתוב גדולה רק בשביל ישראל וכמו שדרשו ז"ל על אמ' לך רד וגו' ועוד יבא בתוך הבאים בגלגול ביאורנו סי' כו:

סימן נא כמה יצא המאמר וכו' · ר"ל שמאמר הכתוב בזה ליחס אליו ית' ההתפארו' בבשר ודם יצא מן השטה יציאה רבה לא תאות בחקו לעוצם גדלו והפליג עוד בזה לאמ' · ומחלה המליצה מחילה רבה וכו' כי אמנם יש בזה ויתור לשון אשר המליצות פשטו בה בהתירם לעצמם לשית בשמים פיהם ומלין לכל עילאה ימללו:

סימן נב ההיה זה בקל בעיניך וכו' · האם היה בקל בעיניך לכנות אליו כאשר יסופר ההתפארות הזה בשמש · נא והשוב אם היה זה נאות בחקו לפי מחשבתך אין תלות למליצה זו מחילה רבה · וכונת החבר ללחוץ רגל הכוזרי אל הקיר להביאו לכלל הודאה · על היות ההתפארות בשמש דבר נאות מצד עוצם אורו והפלגת תועלתו ומזה ילכדנו באמרי פיו במשכו' ברשתו בראותו כי בני ישראל אשר היו למאורות לכל בני העולם להאיר שכלם באמתת הדעות מדרגת' למעלה מן השמש ומכל שכן יאות בהם ההתפארות ההוא:

סימן נג כן מפני גודל מעשיה וכו' · השיבו כי בלי ספק היתה השמש מעשה ידיו ית' להתפאר בה מצד עוצם הפעולות הנמשכות בה באמצעותה כהמשך ביאורו: ובה ובעבורה מסתדר הלילה והיום · אמ' בה כנגד היום המתקדש בה ובעצמותה בצאתה על האופק כגבור לרוץ אורח · ואמר בעבור' כנגד הלילה שהוא בהסתר פני חמה לא בעצם אורה ממש רק בסבת העדרה מעל אופקנו: ופרקי השנה · קור וחום וקיץ וחורף: וההווים · כי בסבת התקרבו והתרחקו של שמש באזור המזלות תהיה ההויה וההפסד כדבר הפילוסוף: המוצאים והצמח והחיים · זכר מדרגות ההווים למיניהם רק השמיט זכרון מדרגתו של אדם מה שלא עשה כן בראשון מסי' לא עד סימן לה ובזה עצמו סימן יד · אפשר שכוון בזה להרחיק עצמו מליחס לשמש הויתו של אדם הכי נכבד · ונשמתו חצובה מן העליונים · ועם היות שכבר נתבאר בראשון סי' עז ויתבאר עוד בשלימות בחמישי סימן י' ובהקדמה השלישית סמוך לחתימת הספר כי הוא ית' נותן לכל חומר הטובה שבצורות וכי פעל השמש איננו כי אם על החמום והקרור וההרטב והיובש וכו' כמוזכר במקומותיו: מכל מקום היתה הרחקתו בענין האדם הב' כי לא להזכיר בהויתו פעולת השמש · כאשר עשה הכתוב באמ' אצל בעלי החיים תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו' ואמר

והחיו'ובאורה הבהיר תהיה הראו'והמראים הנראים ואיך לא יהיה בריאתה תפארת לעושה אצל המדברים :

כד **אמר החבר** והלא אור הלבבות יותר דק ומעולה מאור הראות והלא היו כל אנשי העולם בעורון ובתעורת קודם בני ישראל זולתי היחידים אשר זכרנום והיה מהם עם שאומרים שאין בורא ושאין חלק מן העולם יותר ראוי שיהיה נברא משיהיה בורא אך הכל קדמון · ועם אחר אומרים שהגלגל הוא הקדמון ובורא הכל ויעבדוהו · ועם אחר טועים שהאש הוא עצם האור והמעשים החזקים והמופלאים והיא

עינותו של אדם וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים · הרי שייחס לעצמו את' יצירת החמר ונפיחת הנשמה : ובאורה הבהיר תהיה הראות וכו' כי לא יצא כח הראות לפעלו ולעבודתו בהרגש' המראים המושמים לנגדו רק על ידי אור כי יהל :

סימן נד והלא אור הלבבו'וכו' · כלל דבריו שהאיר לארץ ולדרים באור נגה אמתת הדעות האלקיות הוא מעולה מהמאיר לאישון בת עין להסתכל במראים · ועל כן ישראל שהלכו גוים לאורם ונתישרו באמונתם אל כמה דעות אמתיות כשכנת החדוש וההשגחה והשכר והעונש וכיוצא הרי הם תפארת לעושיהם יותר מהשמש · ועל כן הטיב אשר דבר בבא בן בוטא להורודוס דקטליכהו לכלהו רבנן (בתרא פ"ק) ושאל מיניה מאי תקנתיה דההוא גברא והשיבו הוא כיבה אורו של עולם ילך ויעסוק באורו של עולם בית המקדש דכתיב ביה ונהרו אליו כל הגוים עכ"ל · ועם היות שזכר הכוזרי מפעולות השמש דברים רבים ונכבדים מבלעדי האור כנראה בקודמת' הנה יוחדה התשובה על האור בלבד להיות זה היותר מעולה ונשוב שבטבעיות השמש כי על כן אמר החכם (קהלת י"א) ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש · וכפרט כי פעולת ההויה עם כל המסופר בקודמת מכונה כנגדו עברו אל המציאות ואם כן בהזכירו האור הכל במשמע · והנה במה שאמר והלא אור הלבבות כוון אל אור ישראל אשר האיר לבבות כל יושבי חלד באמתת הדעות כמו שיבאר בסמוך ובאמרו יותר דק ומעולה מאור הראות' כוון אל אור השמש המוציא כח הראות אל פעל הרגשת המראים כמוזכר בקודמת : זולתי היחידים אשר זכרנום · בראשון סימן מז' ונה' ודמו בזה לפי המשך שטתו כי עם היות בדורות ההם יחידי סגולה אשר הכירו והפרישו מ"מ לא ירדה שכינה לדור בתחתונים באמונתם עד שנודכככה קהלת יעקב שהיתה ראויה לחול עליה האור האלקי לא

מכל הפרישות והנזירות כמו שיתבאר בסמוך · הלא ידעת מה שספרו על חנוך שהתהלך את האלקי' שחנוך זה הוא הרמס המפורסם בספרי האומות וכמו שזכרנו מטעם האפודי בראשון סימן א' ואולי ממנו נקראו הפרושים ארימיטי' שר"ל הנוזרים בהרים במקומות חרבה ושממון שכן ארימוס בלשון לטי"ני ר"ל מקום מיוחד להתבודד בו ואפשר שהמלה נגזרה מלשון הרס בחילוף הי"ת בש"ף או כה"א על שם היותם מתבודדים במקום חרבה שאין שם ישוב וכמו שפירשו על מאמר הכתוב ומשה היה רועה ונו' וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא עד הר האלקים חורבה ונו' שהיה הולך שם להתבודד בעיונו כי חכם גדול היה : והיה מהם שאומרים שאין בורא וכו' · מספר והולך כתות הכופרי' הרשומות מהן אשר היו בעולם עד שלא האיר שמשן של ישראל להפיץ ענכם · וזכר מקנתם המורה בשלישי פ' כ"ט · והכת הראשונה סוברת שאין לשום כמנא מעלה על זולתו עד שיתואר בשם בורא רק כל דבר עומד בפני עצמו בשלימותו הטבעי הכטוע בו מקד' ואין לו השתלשלות מסבה קודמת · ולפי הדעת הזאת אין בורא בשום פנים אפילו על דרך העברה שהורה בה הפילוסוף בראשון סימן א' · או שכוון בזה לדעת אפיקורוס האומר כי הכל היה במקרה כמו שיתבאר בחמישי סימן ח' גם ברביעי סימן ג' וזכר הדעת הזאת עם רוב יתר הדעות שיבא זכרם בסמוך · והב' סוברת שהגלגל הוא הקדמון ובורא הכל ויעבדוהו · כדבר המורה בפרקו הנזכר ז"ל ותכלית מה שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף בזמנים ההם שידמה שהשם רוח הגלגל ושהגלגל והככבים הם גוף והש"י רוחם כבר זכר זה אבוב"כר אלצ"איג בפירוש ספר השמע ולזה האמינו הצאבה כלם קדמות העולם שהשמים אצלם הם השוק וכו עד כאן · ושם פ' מ"ה כתב על אנשי הצאבה שכלו מציאות השם יתבר' וחשבו שהכמנא הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וככביו ושכחות שופעו ממנו על הגלמים וכו' · והשלישי טועה לחשוב שהאש

שראויה לעבוד ושהנפש היא אש · ועם אחר עובדים זולת זה משמש וירח וככבים וצורות בעלי חיים נחלות בצורות הגלגל · ועם אחר עובדים מלכיהם או חכמיהם וכלם מסכימים שאין נראה בעולם דבר יוצא מן המנהג והטבע עד אשר הפילוסופים אשר דק עיונם וזכה מחשבתם והודו בסבה ראשונית אינה דומה לשאר הדברים נטו בהקשתם שאין לו

הוא שנם האור · כי יחשבו שענם אור הככבים כלם קורן מחמר האש הלזה ההולך לקראתנו בראותם כי הכל יאותו לאורו והוא סבת מעשים חזקים ונפלאים בתועלתם כמו שכתבנו בראשון סימן א׳ כתתנו עליו סוד מלכות אבל כל בעלי אומניות שבעולם יעויין שמה · ויהיה אמ׳ והמעשים כאלו אמר והוא שנם המעשים כי מלת שנם מושכת עצמה · לומר שהאש סבה אל שלמות המעשים כמדובר ואמרו שהנפש היא אש כמו שסופר דעתם אצל הפילוסוף בראשון מסימן הנפש · וזכר זה המחבר להיותו אצלם כדמות ראיה על היות האש רבת הערך ראוי שתעבדי כי הנה הנפש היקרה ספיר נזרתה למחצב האש · ומה שזכר טעות אבל הכת השלישית הזאת באמרו ועם אחר טועים וכו׳ אפשר שהיה זה לגריעותה אצלו יותר מן השאר כי איך ינה שכיב אנש ליחס לו מעלת אקות אבל סברת המשובשת · ובאמת אין בכל הכתות המסופרו׳ בכאן כמוה לרוע · וכבר אז״ל פ״ק דתעניו׳ על מאמר הכתוב כי עברו כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד ההמיר גוי אלקים והמה לא אלקים ועמי המיר כבודו בלא יועיל · תנא כתיים עובדים לאש וקדריי עובדים למים ואף על פי שיודעין שהמים מכבין את האש לא המירו אלקיהם ועמי המיר כבודו בלא יועיל : ועם אחר עובדים זולת זה משמש וכו׳ · זאת היא הכת הד׳ אשר זכרה הרב המורה בפרקו הכו׳ בא״מ ידוע שאברה׳ אבינו ע״ה נדל באמונת הצאבה ודעתם שאין אלוק רק הככבים וכו׳ · עד אמרו יתבאר לך אמרם בביאור שהככבים הם אלוקות ושהשמש הוא אלוק הגדול וכן אמרו עוד ששאר הככבים החמשה אלוקות אבל שני המאורים הם יותר גדולים ותמצאם אומרים בביאור שהשמש הוא אשר יכהיג העולם העליון והשפל וכו׳ · ואמנם אברהם שגדל בכותא כשחלק עם ההמון ואמ׳ שים שם עושה בלתי השמש וכו׳ עד כאן · והאריך מאד על ענינם ועל ויכוחו של אברהם כנגדם להשיבם של המכונה · והנה זכר המחבר שמש וירח בפרט להיותם השני מאורות הגדולים : וככבים · הם שאר הככבים החמשה משבעה מטיבי כעד הנקראים ככבי לכת : וצורות בעלי חיים נחלות בצורות הגלגל · הם י״ב מזלות עלה שור תאומים וכו׳ שהיו עובדים צורות בעלי חיים נעשים על תמונתם להוריד בהם כח רוחניותם : ועם אחר עובדים מלכיהם או חכמיהם · אנשי הכת הזאת החמישית היתה עבודתם כבריאת למלכיהם או חכמיהם כענין אמרם ז״ל על פרעה לפי יאורי ואני עשיתיני וכענין המן שהיו כורעי׳ ומשתחוי׳ לו וכמו שמצינו בדניאל סימן ב׳ באדין מלכא נבוכ׳ נאצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד ומנח׳ וניחוחי׳ אמר לנסכא ליה · ועם היות שלא אפשר לעמוד על התכל כבר כתבו טעם לסכלותם שהיו חושבים כי בקבלתם עבוד׳ המלך המולך או החכם ההוא עליהם כבר עשו בזה כחא רוח למזל המטו׳ בהשפעתו לנעבד ההוא ובכן בכח יגבר להרבות שפעו עד יעבור ממנו על זולתו מרוב הפלגת השפע היורד עליו · ואולי כי את כל מעשה הנליהם האלקים הביא במשפט אמרו פרשת ואתחנן ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הככבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק וגו ואמר שם גם כן פן תשחיתון ועשית לכם פסל תמונ׳ כל סמל תבנית זכר או נקבה תבנית כל בהמה וגו׳ תבנית כל רומש וגו׳ וכתב החכם שפורנו תמונת כל סמל כמעשה החושבים שלכל כמנא כפסד יש איזו התחלה קדמונית והיו עושים צורת אותו הנפסד להורות על מה שחשבו היות קדמון והתחלה לאותו הנפסד המצוייר והיו עובדים לאותה הצור׳ להשפיע עליה פעולת מה מאותו הנמצא שחשבו קדמון ע״כ : וכלם מסכימים וכו׳ · עם היות שלא ראי זה כראי זה בענייני טעות׳ הנה השוה שבהם שדרכם להזיק בשמירתם הדעת הכוזב הזה שלא יראה בעולם דבר יוצא מן המנהג על ידי מופת למעלה מן הטבע ועל כן סמך אמרו והטבע כי לא היה מספיק אמר׳ מן המנהג כי אמנם עשיית המופתים למעלה מן הטבע גם היא תקרא מנהג בחק הבורא יתברך עושה גדולות ואין חקר נפלאו׳ עד אין מספר על כן בירר דבריו להודיע שלא האמינו ביציאת שום דבר ממנהג וטבעו של עולם : עד אשר הפילוסופים אשר דק עיונם וכו׳ · כי יד האומות תקפה כל כך בשבוש הדעות קודם נתינת האומה המזוקקת עד

אפילו

מעשה בעולם כל שכן בחלקיות שמרוממים אותו ומבדילים אותו מידיעתם וקל וחומר שיחדש בהם חדוש עד שנזדככה הקהילה ההיא שהיתה ראוי' לחול עליה האור ולעשו' לה המופתים הנוראים ולשנות להם המנהגי' ונראה עין בעין כי יש לעולם מושל ושומר ומסדר ויוצר יודע הקטון והגדול שבו וגומל על הטוב ומעניש על הרע והית' סבה להישר' הלבבות וכל מי שבא אחריהם לא יוכל לצאת מיסודותיהם עד ששבו היום כל יושבי העול' מודים בחדוש העולם ובקדמות לבור' העולם ומופתם על זה בני ישראל ומה שנעשה להם ומה שנגזר עליהם:

נה אמר הכוזרי זה פאר גדול ויש בו אור

אפילו המעולים שבפילוסופים אשר נלקות וקלות שיוכם הגביהו עוף על פני רקיע השגת שבה ראשונ' שאיכה דומה אל הדברים הנזכרי' בדברי החמש כתות הנזכרות אשר קמו ועשו להם אלוקות דומי'ל הדברי' ההם מצד החמריו' המיוחס אליהם כי לא ידעו ולא הבינו הקדמונים ההם שטעו' דבר נבדל מחמר כי לא עבר שיוכם מהמורגש כמוזכר בדברי המור' פרק מ"ה מהשלישי והוא מה שעלו אל אמיתתו הפילוסופים המעולים להבחין על ידי הקשת שיש שם שבה ראשונ' נבדלת מחמ' מכל וכל ובכן אין לה הדמות עם יתר הנמצאי' אף גם זאת כשו שהקשתם שהסבה הראשונה הזאת והאלוק הזה אשר השיגו אין לו מעשה בעולם בכללו להשגיח על כללו באופן שיוכל לשנות סדרם: כל שכן בחלקיות להשגיח בפרטים ממנו לשנות טבעם מן המנהג הטבעי כי ההשגחה פרטי' רחוקה מטבעיו יותר מן הכוללת: שמרוממים אותו וכו' כמאמר המשורר אשר יומרוך למזימה נשוא לשוא עריך ירנה עריך שהם אויביך החזקי' באיבה שמבקשי' לעקור את הכל מלשון ערו ערו עד היסוד בה יומרוך רוצה לומר יאמירוך וירוממוך לסלק ידיעת והשגחתך מעולמך מלשון את ה' האמרת וכל זה למזימה ומחשבת פסול אשר חשבו היות זה מעלה למה בחקך ואמנם נשוא לשוא ר"ל נשאו ורוממו אותך לשוא ותפל כי תחת שטה יצא חוח ותחת באש מק יהיה כי אמנם מרום וקדוש תשכון ואת דכא ושפל רוח וזה הוא כבודך באמת וכבר כתבתי בדרוש המחונה האלקית כי על כן באה מלת יומרוך בחסרון א' פ' הפועל להורות כי בזה איכם מאמירים אותו באמת וכן מן הטעם הזה עצמו היתה מלת נשוא בחסרון אל"ף למ"ד הפועל כי האלף שבסופה היא למשך הנח כמו אל"ף ולא אבוא שמוע: עד שנזדככה הקהלה וכו' כי לבני ישראל היה אור להאיר על הלבבות אשר הוכו בסנורים ובאורם ראו אור ומראי הדעות האמתיות כראו לעיני שכלם יותר מהמראים הנראים לרואי השמש: ואמרו ולשנות לה המנהגים אחרי אמרו ולעשות לה המופתים הנוראים כי אמנם כל מעשי הטבע גם הם מופתי' נוראי' כמאמ' אליהוא (איוב סי' ל"ז) ירעם אל בקולו נפלאות עושה גדולות ולא נדע כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עזו וגו' ואמרו האזינה זאת איוב עמוד והתבונן נפלאות אל' ועוד שלש מאמ' התדע על מפלשי עב מפלאות תמים דעים וגו' על כן הוסיף על הורא' כונתו לשון מיוחד באמרו ולשנות להם המנהגים: מושל וכו' אמ' מושל בבחינת היותו עלת מציאותו של עולם: ושומר בבחינ' היותו עלת קיומו של עולם בשפעו השופע עליו תמיד לא כבונה ארמון שהוא עלה פועלת להויתו אך לא במותו יפסד הבנין הואיל ויש לו עלת קיומו זולת עלת הויתו: ומסדר להיותו מחד' טובו בכל יום תמיד לסד' הכוכבי' על משמרותיה' כאמרו המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא שתמיד מכוין סדורם לתכלית מה שירצהו: ויוצ' שעושה יצירו' חדשות לפי צורך שעתן כמשות באותות ובמופתים בסתרים ובגלוים: והיתה סבה להישרת הלבבות וכו' הוא ביאור מה שהביא בראש הפסקא באמ' והלא אור הלבבות וכו' כמו שביארנו: ומופתם על זה בני ישראל כמו שעשו חכמי האומות בראשון סימן ד' וט' אשר שמו ענינם של ישראל למופת על אמיתת הפנות הללו על שמזה נתעורר הכוזרי לומר סימן י' אני רואה שצריך אני לשאול היהודי וכו' מפני שאני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת וכו': ומה שנעשה להם ומה שנגזר עליה' כבר ביארנו בראשון סי' מ"ג ובזה סי' ל"ב כי השגח' הבורא נתפרסמ' בעמנו הן מצד מה שנעשה עמנו להפליא בהצלחת ענייננו והן מצד מה שנגזר עלינו מהעונש בשעת הקלקלה ותרבה הדעת בזה בני כ"א:

סימן נה זה פאר גדול וכו' הנה בא הכוזרי לכלל הודאה שהדבר הגדול הזה אשר נהיה בישראל לשים מחשך שבילי הדעות לפני האומות הגדולות לאור הוא נכי תפארת לעושיו ית' וראוי להתכבד בו כי כינוי אור פניהם של ישראל יכהו

גלגל

שהוא פלא ובאמרת נאמר לעשות לו שם עולם ותעש לו שם כהיום הזה לתהלה לשם ולתפארת :

כו אמר החבר הלא תראה איך הציע דוד בשבח התורה כשהקדים ספור השמש במזמור השמים מספרים כבוד אל וזכר אורה הכולל וזכות עצמה ויושר דרכה ויפי מראיה וסמך לזה תורת ה׳ תמימ׳ משיבת נפש והתלוי בו כאלו אמר ל׳ תתמהו מן הספורים האלה כי התורה יותר בהירה וגלויה ומפורסמת ומועילה ומעולה ולולי בני ישראל לא היתה התור׳ ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב ובחר במשה להגיע הטוב אליהם על ידו ואנחנו אין אנו נקראים עם משה אלא עם ה׳ כמו שאמר עם ה׳ אלה

בגלגל חמה וכל מאורי אור בשמים יקדירו כי מכונה כנהם עברו על גבול ארס · על כן כהה סקטה דעתו של מלך מן הספק ההוא אשר העיר בסימן כ״א · וזהו אמרו ובאמת באמר לעשות לו שם עולם · ככתוב בישעיה סימן סג מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם לעשות לו לשם עולם ומשמעו אכלו על קנותו לעצמו שם טוב ותפארת כאשר קנה לעצמו העם הזה הנבחר על ידי הנוראות והנפלאות ה המתפרסמות ממנו ב באמצעותם · לדוגמת מה שנאמר עוד שמה כבהמה בבקע׳ תרד רוח ה׳ תניחנו כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת וקרוב אגלי שזכרון את עלה אצלו לכאן ולכאן ואפשר שכשמטה מן הכתב מלת וגו׳ אחר כך מצאתי כספר שכתוב בה ובאמת כאמ׳ לעשות לו שם תפארת · והראוי לעשות לך שם תפארת ותעש לך שם כיום הזה בדניאל ט׳ כל אמ׳ ועתה ה׳ אלקינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך וגו׳ : לתהלה ולשם ולתפארת · בדברים כ״ו כתוב לאמר ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת וגו׳ וביאורו כמו שביאר שם החכם מפורשו באמרו לתהלה ולשם ולתפארת · לאל ית׳ כאמרו ישראל אשר בך אתפאר ע״כ :

סימן נו הלא תראה איך הציע וכו׳ · הכונה להורות שאור ישר בהיר הוא בשחקים יותר מהשמש וכמו שזכר בסימן כ״ד והוכיח זה מאשר הציע דוד ספור ענייני של שמש התורה יותר ממנו ולולי בני ישראל לא היתה התורה א״כ ליהודיי היתה אורה עצומה שעליה נקרא שמו ית׳ מתפאר בהם וכמו שהוזכר למעלה סוף סימן ב׳ : וזכר אורה הכולל · באמרו לשמש שם אהל בהם שהוא מלשון אם אראה אור כי יהל · עד ירח לא יאהיל לפי דעת קצת · ספר בזה שבח השמש מצד האור בכללות : וזכות עצמה הוא שבח פרטי ומיוחד בענין האור המכוחנה יותר מן הראשון ועל זה אמ׳ והוא כחתן יוצא מחופתו כלומ׳ מצד פרטיותו יש לו זכות נפלא על יתר מאורי אור כחתן יכהן פאר בעת צאתו מחופתו הדור כאה ומשובח : ויושר דרכה · כנגד אמרו ישיש כגבור לרוץ ארח מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם כי יתהלך באשרים תמיד במסלול ודרך קבוע לו באמצע אזור המזלו׳ כנודע : ויופי מראיה · כי מכונה כנגד עין רואה כל הבדלי׳ המראים כאמרו סימן כ״ג ובאורה הבהיר תהיה הראות והמראות הנראים ועל זה כאמר ואין נסתר מחמתו כי הכל גלוי לעיני השמש ובאורו נראה אור : כי התורה יותר בהירה · כנגד האור הכולל : וגלויה ומפורסמת · כנגד זכות עצמה : ומועילה · כנגד יושר דרכה כי דרכי דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכמו שיועיל מהלך השמש באזור אל ההויה המתמדת כמבואר סימן כ״ג : ומעולה · כנגד יופי מראי׳ כי תורה אור להאיר עינים של מול המראו׳ השכליו׳ בחכמ׳ ודעת׳ ובשני פסוקי׳ הללו ברמזו ארבעת׳ כי באמרו פקודי ה׳ ישרים כרמז יושר דרכה ובאמרו משמחי לב כבלל אורה הכולל כי מאור עינים ישמח לב · מצות ה׳ ברה · כנגד זכות עצמה · מאירת עינים לעומת יופי מראיה אלא שאין הסדר כערך על פי הנחתו בהצעת שבחי השמש : ולולי בני ישראל וכו׳ · הסב אל חיקך מה שאז״ל בב״ר רבי אליעזר בר אבינא או׳ כ״ו דורות היה אלף קורא תגר לפני הקב״ה אמ׳ לפניו אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי א״ל הקב״ה העולם ומלואו לא בראו אלא בזכות התורה שנאמר ה׳ בחכמה יסד ארץ למחר אני עתיד ליתנה בסיני ואיני פותח אלא בך שנאמר אנכי ה׳ אלקיך עד כאן · כוון לתחלת מחשבה סוף המעשה כי עם היות שה״שת עלה במחשבה תחלה אעפ״י כן נתאחר במעש׳ כמנהג הנפעלים והוא מה שנכלל במדרש רבי הושעיא על

פסוק

פסוק ואהיה אצלו אמון כי התורה אמרה בראשית בו ראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו ובשם רבי ברכיה אמרו שם בזכות משה נברא העולם שנאמ׳ בראשית וכתיב וירא ראשית לו עכ״ל׃ כונתו שלולי משה בחירו השלם והראוי להנתן דת על ידו לא היתה התור׳ ניתנת ושם נאמר בשם רבי שמואל בר רב יצחק ש מחשבתן של ישראל קדמה לכל כי הוא זה נקרא עם סגולה ראוי לקבל את התורה כמוזכר בראשון סימן כ״ז ואפשר כי על כן נאמר בני בכורי ישראל לרמוז על מחשבתם הקודמת בדעתו ית׳ כנשוע רוח נדיבה מאתו לברא את העולם׃ והנה על פי המדרשי׳ האלה אמרתי אני אל לבי כי קרוב הוא שאליהם כוון החבר באמרו ולולי בני ישראל לא היתה התורה ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם וכו׳׃ ואין סתירה מדבריו בכאן לאמרו סימן מ״ד׃ שהכל נהיה בעבור הסגולה היא להדבק בה הענין האלקי והסגולה היא בעבור סגולת הסגולה מן המסולתים שבהם והם עיני ה׳ המשוטטו׳ בכל הארץ כמבואר שמה׃ אך אמנה משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו׃ כי מעלת חסידיהם בנבואה לא היתה להם רק בזכותם של המון זרע אברהם יצחק ויעקב כדברם ז״ל במכילתא ויהי מקץ עשרה ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו רבי עקיבא אומר וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן לאמר בא ואמור להם בזכותם היה מדבר עמי שכל ל״ח שנה שהיה כעס על ישראל לא היה מדבר עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה ויהי דבר ה׳ אלי לאמר אלי היה הדבור א״ר שמעון בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו ולא עם משה בלבד נדבר בזכותם של ישר׳ אלא עם שאר כל הנביאים לא נדבר עמהם אלא בזכותם של ישראל שנאמר ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר ה׳ אלי לאמר ואו׳ ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיה וכן אתה מוצא בברוך בן נריה וכו׳ עכ״ל׃ ולביאור זה כתב רש״י פ׳ דברים ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר ה׳ אלי וגו׳ אלי היה הדבור אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר וידבר אלא ויאמר ללמדך שכל ל״ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל עכ״ל׃

אל״ה ועם אלקי אברהם ואין ראויות החוקים האלקיים דקות המלות ונשיאות גביני העינים והעלם הבכורת והרבורת בתחנה ובתפלה ובתנועות ובמאמרים שאין אחריהם מעשים

אולם מה שאמר רבי שמעון ולא עם משה בלבד וכו׳׃ הכונה שלא עם משה בלבד אשר היתה מדרגתו בנבואה עליונה מאד למעלה למעלה על נבואת כל נביא כל חוזה וכמו שזכר המורה בשני פ׳ כ״ה׃ היה הדבור בזכותם של ישראל׃ כי גם עם כל יתר הנביאי׳ למדרגותיה׳ לא היה הדבור אלא בשבילם והנה צדק בדבריו כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב והכתוב מסייענו פ׳ עקב הן לה׳ אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה׃ כי אמנם אהבתו יתברך משקפת ביחוד על הגוי כלו כמו שכתבנו בסי׳ כ׳ ואם הדבוק יושלם בגזירי ישראל זכו משלג והם סגולת הסגולה כמדוברי׳ היה זה להם מצד היותם חלק ישראלי מהולל מאד לא בבחינת פרישותם בשלוח׃ ובכן נתבאר רב טוב לבית ישרא׳ אשר בו יתפאר הא״ל יותר מהתפארו בשמש המזהיר וכי היותנו מן הזרע הנאהב שומרי מצותיו חקיו ומשפטיו יתברך טוב לנו מן הפרישות המורגל באומות בקדומות שממנו ה׳ ה׳ נלגול הספור מם מן מ״ה ועד הנה ושם הם שבים ללכת דברי המשכים באמרו ואין ראיות החקים האלקיים דקות המלות וכו׳ כמו שיתבאר ועוד שכתי ואראה כי כונת אמרו ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה וכו׳ היתה להוסיף תת כח ראיה על פאר ישראל אשר הונק ואשר הורם על מדרגת השמש ובעבור זה עשה ה׳ לו שם תפארת באמרו ישרא׳ אשר בך אתפאר כמוזכר למעלה׃ והוכיח זה מצד היות מעלת משה בעבור מעלת של ישרא׳ וכבר ידענו דברי חז״ל פני משה כפני חמה כי קרנו תרוס נכבוד מקירון עור פניו וכמו שרמז החבר בראשון סימן מ״א באמ׳ ויהיה בפניו זהר שאין העין יכולה להסתכל בו וכו׳ ושם הביא את הכוזרי לכלל הודאה שהמעלה הזאת אלקית מלאכית׃ ובזה יודע איפוא כי מדרגת ישראל עליונה על מדרגת החמה הואיל ופני של משה הזוכה בעבורם דומים אליה׃ ואותה אנחנו מבקשים להוכיח על פי המשך הספור כמו שהראית לדעת׃ ואין ראיות החקים וכו׳׃ כוון בזה להוכיח מלב החושבים שדרכי הפרושי׳ ההם שקדם זכרם הם עדים נאמנים על שלמות עבודתם לבורא יתברך ואי מלב לזרע אברהם שיהיו חקיהם של אלו חקים שכליים

כי המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים מטבעם שהם קשים על נפש האדם אך הוא עושה אותם בהכלי התאוה והאהבה בהליכ׳ אל מקום מהמקומות לחוג שלש פעמים בשנ׳ ומה שדומה מן ההוצאות והטורח והוא עושהו בתכלית השמחה והגילה ובהוצאת מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני והראיון ועזיבת תבואות הארץ בשמיטות ויובלים והוצאת השבתות והמועדים ושביתתם

בלתי אלקיים כמו שקדם בדברי החבר סימן מ״ח · ושם דרך הנסיון בזה כי אמנם תוכן המעשים עצמם ראיה ברורה על מה שסודר מאלוק ממעל אשר תופע עליו נכרה כי המשפט לאלקים הוא אשר שער את הכל יפה על סדרו וערכו ·

והתחיל בשלילת זה מענין הפרושים הנקובי׳ בשמותם למעלה ואחר כן יורה על היותו בעדת ישראל באמ׳ כי המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים וכו׳ · אמר ש״כ שאין להתפתו׳ ולהאמין בחקי הפרושי׳ ההם היותם אלקיים מצד ראותנו בהם דקות המלו׳ וזולת זה ממה שנהגו תמיד להראו׳ העמי׳ את יופי כונתם כי טובת מראה היא · כי להיות הדברים הללו בלתי מחוברים אל המעשים השלמי׳ אין מהם ראיה על הוראת המכוון כי הכל נפוי כנפוי מיכוכייותם · אמנם הכל לפי רוב המעשה וככן כנזב העולם כידון להבחין בין עובד אלקים בשמירת חקיו לאשר לא עבדו: כי המחשבות הזכות וכו׳ · ר״ל אין דקות המלות ונשיאות נביכי העינים וכו׳ ראיות לבעליהם על היותם מחזיקים בחקים אלקיים · כי אם המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים מהם קשים מטבעם על נפש האדם ועכ״ז הוא עושה אותם בתכלית התאוה והאהבה וכו׳ ר״ל אלה אזכרה ותשפך עלי נפשי כי תוקף מהם ראיה על היותם חקי האלקים ותורותיו · וכמו שחתם דבריו כל זה במצוה מאת האלקים וכו׳: אך הוא עושה אותם בתכלית התאוה והאהבה בהליכה וכו׳ במאמ׳ הכתוב פ׳ ראה כי אם אל המקום אשר יבחר ה׳ אלקיכם מכל שבטיכם לשום שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה וכתב שם הרמב״ן וטעם לשכנו תדרשו שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית ה׳ ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלקי יעקב כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם (ירמיה סימן נ׳) עכ״ל · והוא ענין התאוה והאהבה שהזכיר כאן החבר: והוא עושהו בתכלית השמחה והגילה · שם נאמר ואכלתם שם לפני ה׳ אלקיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם וגו׳ ונכפל עוד באמרו והיה המקום אשר יבחר ה׳ אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם וגו׳ ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם אתם ובניכם וגו׳: ובהובאת מעשר וכו׳ · ומתנות בכורים ובכורות וכו׳ · מבלעדי הנדרים והנדבות וכו׳ · מסתכל הייתי בנבואה שלי תנא היכא קאי דקתני כל ההובאות הללו על סדר זה והנה ראה ראיתי מתוך אספקלריאה שאינה מאירה דתנא אקרא קאי פ׳ ראה מן מונא דבר אבל הכתובים שזכרנו והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ותרומת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה׳ וגו׳ לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ונדבותי׳ ותרומת ידך וגו׳ עם צרוף מה שנכתב בסדר ההוא עצמו עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו׳ ואכלת לפני ה׳ אלקיך במקו׳ אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וגו׳ מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו׳ מקץ שבע שנים תעשה שמטה וגו׳ כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו׳ שמור את חדש האביב וגו׳ שבעה שבועות תספור לך וגו׳ חג הסוכות תעשה לך וגו׳ ומתוך הכתובים הללו הבאים כאחד היסיר לפניו דרכו לסדר׳ על זה התאר כי ראה ראשית לו להקדים הובאת המעשרות והראיון שהיא עולת ראיה ויכלול נ״כ שלמי חגיגה לפי דעת קצת אבל מה ששנינו בתחלת פאה אלו דברים שאין להם שעור הפאה והבכורים והראיון כי פירשוהו על עולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב ולא יראו פני ריקם שאין לה שעור מדאורייתא דכתיב איש כמתנת ידו · ויראה מזה לפי דרכו של חבר כי מאמ׳ הכתוב והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם וגו׳ וכן מה שאמר שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכ׳ וגו׳ וכן מה שאמר שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם וגו׳ כוון בו בעצם אל עולת ראיה ושלמי חגיגה כי ליתר העולות והזבחי׳ נרמז בכתובי׳ ההם באמ׳ ונדריכם ונדבותיכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה׳ · ועם היות הרמז במעשרותיכם על הנאכל לפנים מן החומה בלבד כמעשר שני · ראה לנכור עוד גם מעשר ראשון

ומעש' עני ובפרט כי לכלם בא הרמז באמרו עשר תעשר וגו' מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ובא הלוי (על מעשר ראשון) והגר והיתום (על מעשר עני כמבואר בפירוש רש"י מדברי חז"ל) ומה שהקדים מעשרות לראיון בהפך הכתוב אולי בעבור זה עשהו כי דרך אנשים לו לקחת המעשר או פדיונו בידו טרם קומו לעלות אל המקום הנבחר אשר בו לא יראו פניו ריקם מן הראיון׃ וראה לצרף בכאן זכרון עזיבת תבואות הארץ בשמטות ויובלים כדרך שנזכר בפרשה אחר עשר תעשר וגו' ומקצה שלש שנים וגו' מקץ שבע שנים תעשה שמטה וגו'׃ ומצא מין את מינו ונעור זכרון הוצאת השבתו' והמועדים ושביתתם׃ כי על כלם נאמר שבת לה'׃ והוא ענינו כללם יחד באמרו סי'כ' ובזה על שביתת השבת שביתת המועדי' ושביתת הארץ והכל זכר ליציאת מצרים וזכרון למעש' בראשית וכו'׃ ונוסף נ"כ כי שם בפרשה נזכרו הרגלי' באמרו שמור את חדש האביב ועשית פסח ועשית חג שבועות חג הסכות תעשה לך׃ ומתנות בכורי' ובכורו' וכו'׃ כנגד מאמר הכתוב אצל המעשרות והראיון שנזכרו׃ ותרומת ידכם׃ כי לדברי חז"ל אלו הבכורים שנאמר בהם ולקח הכהן את הטנא מידך ונצרף עמו הבכורו' שגם המה נכתבים שם ובכורות בקרכם וצאנכם שעם היות נדריכם ונדבותיכם מפסיקי' בנתים ראה לסמוך את הדומה לדומה ובפרט כי אחר כך אצל זכרון השמטה נזכר כל הבכור אשר יולד וגו' ונוסף גם הוא כי בפ' מתנו' כהונה סוף פ' קרח הזכיר בכורי כל אשר בארצם ואחריו מיד כל פטר רחם לכל בשר וגו' ואמר ומתנות כהונה לכלול בו יתר המתנות הנזכרות שמה כי לא אבה לזכור בפירוש רק הבכורים והבכורות המפורשים בפרשה הזאת כאמור והשאר המוזכרים פ' קרח כללם יחד בלשון מתנות כהונה ולפי שלא נזכרו שם בפירוש ראשית הגז וראשית העריסות הוצרך לפרטן והנה ראשית עריסות נזכר בפ' שלח וראשית הגז בפ' שופטים אעפ"י כן הקדים החבר ראשית הגז לראשית עריסות על פי הסדר אשר נרמז בו בפרשת מתנות כהונה ואם לא נזכרו שם בפירוש שכן אז"ל בספרי ראשיתם זו ראשית הגז׃ אשר יתנו׃ זו הזרוע והלחיים והקיבה לה' זו חלה׃ ואולם נאלמתי דומיה

ומתנות בכורים ובכורות ומתנות כהונה וראשית הגז וראשית עריסו' מבלעדי הנדרים והנדבות ומלבד מה שהוא חייב בו על כל זדון ושגגה והשלמים ומה שהוא חייב בו מן הקרבנות על המקרים אשר יפגעוהו מן הטומאות על כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל צרעת וזולת זה הרבה כל זה במצו' מאת

למה אם כן לא פרט מתנת הזרוע והלחיים והקיבה גם גזל הגר שהם מכלל כל מתנות כהונה כי עם היותם נכללים שם נרמז שכך דרשו אשר ישיבו לי' זה גזל הגר׃ אשר יתנו׃ זו הזרוע והלחיים והקיבה׃ אעפ"כ מאשר לא נזכרו שם בפירוש היה ראוי שישא את שמות על שפתיו כאשר עשה בראשי' הגז והעריסות מן הטעם הזה עצמו כמדובר׃ ואם כפר יושת על השמטת הגזל מפני נכותו׃ מה נדבר ונצטדק בענין הזרוע והלחיים והקיבה׃ מבלעדי הנדרים והנדבות׃ שרניה נקט ואז"ל על פי הכתובי' שנזכרו מפ' ראה שאחר אמרו תרומת ידכם כתוב לאמר ונדריכם ונדבותיכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה' ואמר מבלעדי לפי שאין בהם חובה כראשונים רק מאת כל איש אשר ידבנו לבו לידור נדר או נדבה׃ ומצא בזה מקום באות אל זכרון יתר הקרבנות באמרו ומלבד מה שהוא חייב בו וכו' והכוונה לראות כי בכלל דבריו כל ענייני קרבן היחיד לחמשת חלקיו אשר זכר הרמב"ם בהקדמת זבחים באמרו שקרבן היחיד נחלק לה' חלקים החלק הא' שיהיה היחיד חייב קרבן על מעשה שעשה או דבר שדבר׃ אם בשוגג בעברו על אחד מהל"ג כריתות שזכר שמה או בעברו על שבועת בטוי׃ אם במזיד גם כן כגון על שפחה חרופה או עובר על שבועת העדות והפקדון׃ החלק הב' שיתחייב קרבן על ענין מן הענינים שיש בגופו כזב ומצורע או שנטמא במת אם הוא נזיר בין שיהיה שוגג או מזיד ונדה ויולדת והגר הנכנס לדת׃ החלק הג' שיתחייב קרבן על שום ענין מהעניינים שיהיה בנכסיו כבכור ומעשר בהמה כי מעשר בהמה אוכלי' אותו הבעלים בירושלם כמעשר שני והבכור אם היה תמים מקריבים ואוכלים אותו הכהנים וכן אם יביא בכורים וכו'׃ החלק הד' שיתחייב קרבן בהגיע זמן ידוע והוא זמן הרגלים שאז כל אחד מישראל חייב קרבן עולת ראיה וקרבן שלמי חגיגה וקרבן שלמי שמחה׃ והחלק החמישי שיתחייב קרבן נדר או נדבה׃ ועתה שא נא עיניך כי כל אלה נקבצו באו לך בדברי החבר ואם אינם שמורי' בנכון אחר בסדר׃ כי החלק הראשון נרמז באמרו ומלבד מה שהוא חייב בו על כל זדון ושגגה והשלמים ויהיו השלמי' הללו שלמי

האלקים לא משכל בני אדם והתחכמותו ואין ביכולת הבשר לשאת את זה על סדרו ומנהגו וערכו ולא יירא להכנס בו מכשול כאלו שיעור ישראל ושיעור התבואה ארץ כנען צמחיה ובהמתה ושיעור שבט לוי וצוה במדבר בערכי' האלה מפני שידע כי כשיסתדר הערך הזה ישארו ישראל עשירים ולא יחסר ללויים דבר ולא יגיע הענין לדלות שבט או משפח' כאשר צוה בשנת היובל לשוב הכל כאשר היתה בשנה ראשונה מחלו' הארץ בחלוקי' ודקדוקי' יצרו הספרים מהכילם ומי שהתבונן בהם יכיר שאינם ממחשבת בשר ישתבח ויתרומם חושבם לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ונשאר הסדר הזה בשני הבתים כמו אלף ת"ק שנה ואלו הלכו העם על הדרך הנכונה היה מתמיד כימי השמים על הארץ:

אולם שעם היותם כוללים על דעת הרמב"ם כחלק כדר וכלכה ראה המבל לחברם אל קרבנות חובה כי הנם מופאים להודאה על נס והיא חובה על האדם כאמ' אבל הצריכים להודות יודו לה' חסדו וגו' ויזבחו זבחי תודה וגו' · והחלק הב' הוא מבואר כאמ' ומה שהוא חייב בו מן הקרבנות על המקרים אשר יפגעוהו מן הטומאות ועל כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל צרעת וכו' · והחלק הג' כבר עלה זכרונו באמרו ומתנות בכורים ובכורות · והחלק הד' כרמז אליו באמ' והראיון · והחלק החמישי הוא רשום באמרו מבלעדי שכרים והנדבות · ואמר עוד לפרש השלמים שזכר למעלה על שלמי חגיגה ושלמי שמחה הבאים חובה לרגל מלבד עולת הראיה שנזכרה באמ' והראיון כי רצה להשלי' זכרון הקרבנות המחוייבים בזמן ההוא כמו שקדם ומה שאמר על כל לידה הוא על קרבן היולדת שחייב בעלה להביא כמו שיבא עוד בשלישי סי' יא: ואין ביכולת וכו' לא יירא להכנס בו מכשול וכו' · ר"ל שאי אפשר לו לאדם לשעריזה באופן שלא יירא מהכנס בו מכשול: כאילו שיעור וכו' · ר"ל כי הוא ית' היה כזה משער אמתי ובודק כאילו שיער הכל בפרט כמו שמבאר והולך וכבר קדם דברו על זה סימן כ' · ולו ידע קרח השיעור הזה המוגבל בצדק וביושר לא היה מפליג לגלוגו על חקי אלקים ותורותיו כאשר סופר עליו במדרש תילים מזמור א' · כי שם אבל פסוק ובמושב לצים לא ישב אמרו זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ועל אהרן · מה עשה כינס כל הקהל שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה התחיל לומר ליצנות אומר להם אלמנה אחת היתה בשכונתי ועמה שתי נערות יתומות והיתה לה שדה אחת באת לחרוש אמר לה משה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו באת לזרוע אמר לה לא תזרע כלאים באת לקצור ולעשות ערימה א"ל הניחי לקט שכחה ופיאה באת לעשות גורן א"ל תנו תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו מה עשתה מכרה את השדה ולקחה שתי כבשות ללבוש מגיזותיהן וליהנות מפירותיהן כיון שילדו בא אהרן וא"ל תני לי את הבכורות שכך אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו · הגיע זמן גיזה וגזזה אותן אמר לה תני לי ראשית הגז שכן אמר לי הקב"ה ראשית גז צאנך תתן לו אמרה אין לי כח לעמוד באיש הזה הרי אני שוחטת אותן ואוכלתן כיון ששחטה אותן א"ל תני לי הזרוע והלחיים והקיבה אמרה לו אעפ"י ששחטתי אותן לא ניצלתי מידו הן עלי חרם אמר לה תנם לי שכך כתוב כל חרם בישראל לך יהיה נטלם והלך לו הניח בוכה היא ושתי בנותיה · צריך כדין הא בזתא עלובתא כל כך הם עושים ותולים בהנה עכ"ל: בחלוקים ודקדוקים יצרו הספרים להכילם · כי ברובם כן יקצר מכע הספרים להשתדל בספור כל פרטיהם כענין אז"ל בת"כ מה ענין שמטה אצל הר סיני וכו' מה שמיטה נאמרו כללותי' ופרטותי' ודקדוקיה מסיני וכו' וכמשך היובל אצל השמטה באמרו שם וספרת לך שבע שבתות וגו' משפט אחד שוה לזה ולזה לענין הרבית פרטיהם ודקדוקיהם: ונשאר הסדר הזה בשני הבתים כמו אלף ות"ק שנה לא כוון בזה לזמן המשך השני בתים שהרי שניהם יחד לא עמדו רק כמספר כת"ת או עם תוספת עשרים שנה כפי שני הדעות שכתבנו בראשון סימן פ"ז אמנם הכונה מאז היתה תורה בישראל בחדש השלישי לצאתם ממצרים כי כבר הראית לדעת בשי' הנז' כי מאז עד חרבן בית ראשון כתת"ק שנה והוסיפנו עליהם שבעים שנה של גלות בבל ות"כ של בית שני יגיעו לאלף ות"ק שנה בקרוב על פי שני הדרכים שהזכרנו ולפי דעתי כי אות ק' תוספת בנוסחאות לאשמת המעתיקים וראוי הוא ליכתב כמו אלף ות"ק שנה אם לא

כז אמר הכוזרי אתם היום במנוחה גדולה מאלה החובות הגדולות ואי זו עדה תוכל לשמור כל הסדר הזה:

כח אמר החבר העדה שצופה שעונשה וגומלה לעתה בתוכה

רוצה לומר השכינה הלא תראה מה שאמר יהושע לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלקי' קדושי' הוא· וזה עם מה שהיתה בו עדתו מן החסידות והזהירות בענין שלא נמצא בהם עובר בחרם יריחו זולת עכן לבדו משש מאות אלף איש והיה מעניש הכל לעתו מה שהיה ומה שהיה מעונש מרים בצרעת ועונש נדב ואביהוא ועונש עוזא ועונש בית שמש כי ראו בארון ה' ומה שהיה ממופתי השכינה שיראה המעט מן העונות לעתם בקירות

שסמכים לדעתנו לומר שרצה החבר לעשות סכום משכון האלף ותקן ולא חשש לתוספת המאה: והורה החבר בזה כי לא מקרה הוא קרה לנו בשמור החקים האלה זמן ארוך ומתמיד ומזה תתחזק הראיה על היותם חקי אלקי' ותורותיו לא משכל אדם והתחכמותו:

סימן נח

העדה שצופה שעונש' וגומלה לעתה וכו' ר"ל על אשר שאל איזו עדה תוכל לשמו' כל הסדר הזה: משיבך המלך כי העד' אשר תוכל על זה היא הצופה פין בעין פרטיות השגחת האל בתוכה לגמול ולענוש מיד לעתה אחד כמו רגע וכמו שזכרנו בזה מעלת האומה בראשון סימן כ"ה ובשני סימן ל"ב: או ירצה לעת שלה כלומ' בכל עת עשותה דבר ראוי לשכר או לעונש: הלא תראה מה שאמר יהושע וכו' הם דברי יהושע האחרונים סימן כ"ד כאשר בא אל בני ישראל לנסותם לדעת את אשר בלבבם הישמרו מצותיו ית' אם לא ושם לפניהם קלות וחמורות למען יתאמנו בעבודת אלקיהם וזה הדבר אשר מלל יהושע אל כל העם לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלקים קדושים הוא אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאתיכם כי תעזבו את ה' ועבדתם אלקי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם אחרי אשר הטיב לכם ויאמר העם אל יהושע לא כי את ה' נעבוד וגו': וזה עם מה שהיתה בו עדתו וכו' העונש הנחוץ הזה המסופ' היה כן עם עוצם החסידו' הנמצא אז בעדה שהראיה עליו עכן עכן היוצא לבדו מן הכלל כפרשו' הספור ביהושע סי' ז' וכמו שהזכירוהו פנחס ועשרה נשיאים עמו לבני ראובן ולבני גד ולחצי שבט מנשה (סימן כ"ב) לאמר הלא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו: והיה מעניש הכל לעתו מה שהיה: ר"ל מה שהיה מעון האיש היחידי ההוא היה מתפשט ענשו לכלם מיד כמבוא' שם בתלא' אשר מצאתם בעבורו במלחמת העי: ומה שהיה מעונש מרים בצרעת כי פתאום לפתע נפקד עונה כאמרו פ' בהעלותך ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם וגו' ופרט מין ענשה שהיה בצרעת להפליג בעונש הענוש הבא עליה פתאום לא ראינו כמוהו בכל הארץ לרוע בהיות לבעליו כדי בזיון וקצף כי מחוץ למחנ' יהיה מושבו ובדד ישב: והוא רע ומר ממות: ועונש עוזא אשר הוכה בידי שמים וימות על אשר שלח את ידו לאחוז בארון ה' בראותו כי שמטו הבקר כמסופר בשמואל ב' סימן ו': ועונש אנשי בית שמש וכו' בספר שמואל מפורש סימן ו' וממה שזכר סבת ענשם באמ' כי ראו בארון ה' גלה דעתו כמאן דאמר (סוטה פ' אלו נאמרין) שהיה חטאם כי הרסו אל ארון ה' לראות מה שבתוכו ועברו בזה על מאמר הכתוב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והוא באמת פשוטו של כתוב וכוון לומר כי העונש הפתאומי נמצא בעמנו אף לסבה קלה וזה משלמות ההשגחה המדוקדקת כמו שזכרנו: ואתה תחזה כי לא שנה סדרו ע"ג הקרי כי כוון מלאכתו לסמוך עוזא ואנשי בית שמש לנדב ואביהוא להיות חטא כלם בקדש על כן הקדים זכרון מרים היוצאת מכלל חטאם ואחר כך סדר זכרון נדב ואביהוא אשר הקריבו לפני ה' אש זרה ולדעת רבי שמעון כבר היה חטא' בקדש הכך כסך שכר כי שתויי יין נכנסו למקדש ממה שהזהיר סמוך למיתתם יין ושכר אל תשת ואחריו ענין עוזא אשר שלח ידו בארון ה' ולא כקה: ועם היות אנשי בית שמש קודמים אליו בכתבם ובזמנם: נתאחרו בדברי החבר לקלות חטאם לפי הנר' וז"א ועונש אנשי בית שמש כי ראו בארון ה' כלו' אף על פי שלא תיוחס חטאת' רק לראית' בעלמא: ומה שהיה ממופתי השכינה וכו': וכאשר ירבה הענין וכו': מכעדיו כוונו על אמרי יושר חז"ל במדרש רות אין בעל הרחמים פורע מן הנפשות תחלה: ממי אתה למד מאיוב לקה תחלה בממונו

ואחר

ובבגדים וכאשר ירבה הענין יראה בגופים על מדרגות מן החוזק והחלשה והכהנים מועמדים לחכמה הזאת הדקה להכיר מה ממנה אלקי ומצפי' בו שבועי' כאשר צפו במרי' ומה ממנו מזגי מתישב ובלתי מתישב והיא חכמה מופלאה הזהיר עליה הבורא יתברך במה שאמר השמר בנגע הצרע' לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהני' הלויים :

ואחר כך בבתיו ובכלי ביתו ואחר כך בגופו · וכן במצרים תחלה בממונם ויך גפנם ותאנתם ויסגר לברד בעירם ואחר כך ויך כל בכור במצרים : ואף בנגעים כן תחלה באין על ביתו חזר בו הרי הן טעונים חליצה שנא' וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע ואם לאו טעונין נתיצה שנ' ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו · ואחר כך באין על בגדיו חזר בו מוטב ואם לאו טעונין קריעה שנא' וקרע אותו מן הבגד ואם לאו טעונין שריפה שנ' ושרף את הבגד ואחר כך באין על גופו חזר בו מוטב ואם לאו בדד ישב מחוץ למחנה מושבו ע"כ והנה עם היות סדר הכתוב בלתי שומ' תכונתו בין דין לדין ובין נגע לנגע כאשר ישית עליו בעל המדרש כבר עמדנו על סדרו אשר נתן בפלילים מאיוב וממצרים · וזכור יזכרו עוד במדרש משל למה הדבר דומה לעבד רע שהיה נמכר בשבא רבו לקנותו היה יודע שהוא עבד רע לקח עמו כבלי' שאם סרח יהא רודה אותו בהן כיון שסרח הביא אותן כבלים וכבלו כך הקב"ה היה גלוי וידוע לפניו שהאדם עתיד לחטוא והתקין יסורין הללו שאם חטא יהא רודה אותו בהן וכך היו הנגעים באי' · האבנים היו לוקים תחלה זהו שכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם עשה תשובה מוטב ואם לאו מלקהו בבגדיו שנאמר והבגד כי יהיה בו נגע צרעת חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בגופו וכיצד בגופו מעט מעט מתחיל ממריטת הראש שנאמר ואיש כי ימרט ראשו ועדיין יש במריטת ראשו ספק לטמא ספק לטהר חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בשחין שנאמר אדם כי יהיה בו בעורו שחין חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בנגעים קשים שאת ספחת ובהרת ע"כ · ובכן נתבארה כונת החבר · ומה רבה באמ' יראה בגופים על מדרגות מן החוזק והדלות שענייננו מכוון לאשר דברו בעל המדרש שזכרנו מחוק וחלשת היסורין הבאי' על גופו של אדם כל עומת שבא ענינו אבל המוסר הקודם על דרך אז יגלה אזן אנשים ובמוסרם יחתום (איוב ל"ג) ועל אמרו שם סימן ל' ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון · וכבר באו דברי המורה מכוונים לזה בשלישי פמ"ז וז"ל שכל טומאת צרעת כבר

כי אמרו עליה רבותינו ז"ל ג"כ באורוהו והודיעו אותו והעקר המוסכם עליו שהוא עונש על לשון הרע ושהשנוי ההוא יתחיל בכתלים ואם עשה תשובה הוא המכוון ואם עמד במרדו יתפשט השנוי ההוא לכלי משרתיו וכלי ביתו אם עמד במרדו יתפשט אל בגדיו ואחר כך לגופו וזהו מופת באומה וכו' ע"כ : מה ממנה אלקי ומצפים בו שבועים כאשר צפו במרים וכו' : לכל מראה עיני הבוחן בדברי החבר המה יורו משפטי הצרעת היותה בלתי נחשבת לטומאה רק בהיותה אלקית לתוכחת עון כצרעתה של מרים וזא ולהכיר מה ממנה אלקי ומצפים בו שבועים : רוצה לומר שאז בהיותו אלקי יהיה ראוי לצפות בו השבועים הראוים כפי איכות הצרעת אם שבוע או יותר כגזרת הכתוב והביא הדמיון בזה באמרו כאשר צפו במרים שבוע אחד על פי הדבור תסגר ז' ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף ותסגר מרים וגו' : ומה ממנה מזגי וכו' · רוצה לומר כמשך לטבע מזגו של אדם ומה שאמר מתישב ובלתי מתישב יושב אל החלק השני כי בהיותו מתישב וקבוע יוחלט מיד כענין אמ' צרע' נושנת היא בעור בשרו וטמאו הכהן לא יסגירנו וגו' והנה זאת תהיה תורת המצורע לדוגמת מה שכתב החכם ספורנו אביר הרופאים ז"ל בפרשת תזריע אדם כי יהיה בעור בשרו · וזה יהיה ברוב אם לא יטהר הזרע מדם הנדות שאת או ספחת או בהרת · כלם מיני צרעת ומראיהן לבן כמו שבא בקבלה ואין בהם ממיני הצרעת שספרו הרופאים זולתי המורפיאה והאלבאראס והנתק אמנם שאר מיני הצרעת החזקים שספרו שהם סרטן לכל הגוף בכלל והם נוטים אל האודם והשחרות לא תטמאם התורה כלל כי אלה הד' מראות לבדנה שספרו ז"ל בהן שאת ותולדתה בהרת ותולדתה באות בתוכחות על עון כאז"ל (ברכות פ"ק) כל שיש בו אחד מד' מראות הללו אינם אלא מזבח כפרה אבל שאר מיני הצרעת שספרו הרופאים לא יהיו בעמנו כלל על כן מזבח כפרה אם לא יהיה עמנו בתכלית הקלקול או בשאר מדוי מצרים הרעים או מצד חטא בהנהגת המאכל והמשתה וזולת ולא תהיה בהם טומאה כלל ע"כ · ובכן יהיה מה שממנה אלקי

סוג הצרעת המוזכר בכתוב · ומה שסמכה מזגי סוג
הצרעת המוזכר אצל הרופאים כי לא ראי זה כראי זה
ודתיהם שונות לטהר או לטמא כאשר דברנו · ואולם
אקום הוכיח לנו לבאר הדברים על דרך אחרת כשכבר
אמרו מתיישב ובלתי מתיישב אל המזגי הקרוב אליו ·
ולפי זה גם המזג הבא בדרך הטבע יסבול הטומאה
כשיהיה על אופן יתרשם מענינו היותו מתיישב
וקבוע על ידי מחיה ושער לבן ופשיון וכיוצא אשר
על פיו יהיה כל ריב וכל נגע אם לפטור אם להחליט
אם להסגיר כמוזכר בראשון ממסכת נגעים וממני
והלאה שעם היות הדבר לפי מראיתו ממשמש ובא
מהתחלה טבעית מצד המזג אין זה כי אם נגע שקים
במשתלשל על האדם באמצעות דרכי הטבע משרתיו
עושי רצונו · וכאמרו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים
עונם · ומזה המין יהיה מה שאז״ל במדרש על סמיכות
פרשת נגעים לפרש׳ יולדת · כי היה זה ללמד שהבלתי
נשמר מן הנדה יהיה הולד מצורע וכל מי ששמש עמה
ביום ראשון לנדתה יהיה הולד מצורע לעשר שנים
ואם הוא משמש לשני ימים לנדתה יהיה מצורע לכ׳ שנה
וכן עד שבעה ימים שאם ישמש ביום השביעי לנדתה
יהיה מצורע לשבעים שנה וכמו שבא מפור׳ בתנחומא
ומזה המין יהיה גם כן מה שאמרו קטן היוצא מצורע
ממעי אמו אין לו טהרה שעליו יתבאר מאמר הכתוב
אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי
בשרו · רוצה לומר אל נא תהי אחותנו זאת כמצורע
החשוב כמת אשר בצאתו מצורע מרחם אמו הרי הוא
כמי שנאכל חצי בשרו שאין לו תקנה עולמית · וזאת
תהיה תורת המצור׳ הזאת אשר נצטרעה על אודותיך
שאם אין אתה מוחל עלבונך · רפואות תעלה אין לה ·
כי דברים שבין אדם לחברו לא נתנו לכפרה זולתי
ברצון חברו הנעלב · ולפי זה לא יובדל האלקי מן
המזגי בענין הטומאה רק שהאלקי אין לשום לב אליו
להבחין בעניינו אם הוא מתיישב אם לאו כי על כל
פנים ראוי לנפות עליו השבועים הראוים עד חיותו
לא יבקר בין קבוע לבלתי קבוע כי מאת ה׳ היתה זאת
והיא נפלאת · כצרעתו של מרים שהוחלט מיד לשבוע
אחד עד נרפא הנגע · אמנם המזגי שלא נתפרסם כל
הפלא בעניינו ראוי לבקר בו בין מתיש׳ לבלתי מתיישב
על פי הכללים המופרשים · וממה שאין ספק בו
שצרעתה של מרים היה דבר נפלא בתכלית הפלא
ועל כן כתב המורה פרק כ״ד בשתוף הלך כי ויחר אף
ה׳ בם וילך יש בו שני עניינים יחד ענין הסתלק ההשגח׳
המכונה בהליכה וענין התפשט הדבר והגלותו

והראותו כלומר החרון אף אשר הלך ונמשך אליהם
ולזה שבה מצורעת כשלג · עד כאן מדבריו שכוון
בהם איך היתה צרעת מרים מכוונת מה׳ ית׳ על
כד העונש לא מהסתר פנים והעדר ההשגחה בלבד ·
ואל תהיה כאיש נדהם מאשר מצינו בספרי אל נא
תהי כמת אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה או
מי מטהרה · אני אי אפשר לראותה שאני קרוב
ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם
וכולי · שנראה מזה שגם הנגעים המופלאים
המפורסמים בפלא ניתנו להתבקר בין מתיישב
לבלתי מתיישב שכן מוכיח אמרו מי מסגירה
או מי מטהרה אני אי אפשר לראותה וכו׳ ·
אל נא תהי כמת וכגבור לא יוכל להושיע כי קרוב
אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך להשיב ולומר כי
ענין ראייתו של כהן אין בו כדי להוכיח צורך הביקור
להבדיל בין מתיישב לבלתי מתיישב כי אין זה רק
מפני גזרת הכתוב שאין טומאת נגעים וטהרתן
נגמרת אלא על פי כהן ומשנה שלימה שנינו במסכת
נגעים פר׳ ג׳ הכל כשרין לראות את הנגעים אלא
שהטומאה והטהרה תלויה בידי הכהן אומרים לו
אמור טמא והוא אומר טמא · אמור טהור והוא
אומר טהור עד כאן : ובתורת כהנים אמרו אם
סופנו לרבות את כל ישראל מה תלמוד לומר או
אל אחד מבניו הכהנים אלא ללמד שאין טומאה
וטהרה אלא מפי כהן הא כיצד חכם שבישראל רואה
את הנגעים ואומר לכהן אפילו שוטה אמור טמא
והוא אומר טמא אמור טהור והוא אומר טהור עד
כאן · אף כאן צריכים היו לכהן שיאמר טמא וטהור
עם היות הטומאה שם בלא ספק הואיל ויד אלוה
נגעה בה על ידי פלא גלוי ומפורסם · ואין לשון
מי מסגירה כענין אמרם במשנה פ״ג דמגילה אין בין
מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה
וכולי · רק ענינו על טומאה מוחלטת כלשון
הכתוב שם תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר
תאסף ותסגר מרים מחוץ למחנה וגומר ·
ועוד אני אומר כי ענין המדרש אשר זכרנו מספרי
הוא דרך אגדה להמליץ דבריו של אהרן ב
בהתחננו על צרת אחותם שאם לא כן איך נסגרה
מרים הואיל ולא היה שם כהן אשר טמא טמא
יקרא כגזירת הכתוב במשפטי הנגעים כאמור ·
אלא ודאי הענין ההוא יצא מן הכלל על פי ה׳
יחנו בו ועל פיו יסעו ואין מן המדרש הנזכר
מדחה לכונתנו :

סימן נט

נט אמר הכוזרי היש אצלך בזה דברים מספיקים ומקרבים אותם לשכל:

ס אמר החבר כבר אמרתי לך שאין ערך בין שכלינו ובין הענין האלקי וראוי שלא נטרח לבקש עלות אלה הגדולות והדומה לזה אבל אני אומר אחר בקשת המחילה מבלתי שאגזור שהוא כן שאפשר שתהיה הצרעת והזיבו' תלוי' בטומא' המת כי המות הוא ההפסד הגדול (והאבר המצורע הוא כמת) כ"א דומה לבשר המת והזרע הנפסד כן מפני שהיה (בעל רוח טבעי מוכן להיו' טפה) כ"א מוכן לקבל רוח חיים טבעי שיהיה ממנה אנוש (והפסדו כנגד כח החיו' והרוח) כ"א וכאשר נפסד דומה למת ואיננו משיג בהפסד הזה לרב דקותו אלא בעלי הרוחות הדקות והנפשות החשובות המשתדלות להדבק באלקות או בחלומות האמתות והמראות הברורות ועוד שטעם שימצאו כובד בעצמם בעוד שלא רחצו מקרי' וכבר נוסה שמפסידים במגעם הדברים הדקים כפניני' והיינות ורובנו

סימן נט דברים מספיקים וכו'. ר"ל שיספיקו להטות לב האדם אליהם בסברא נוכרת אף על פי שאינ' מופת חותך וכבר בא דוגמת הלשון הזה בראשון סימן י"ג וס"ח ובמקומות זולתם כמבואר שמה:

סימן ס כבר אמרתי לך שאין ערך וכו'. כבר העירהו על זה בראשון סי' ע"ח וצ"ט ובשני הזה סימן כ"ו ומ"ח: כי המות הוא ההפסד הגדול ולעוצ' הפסדו ראוי להיותו נתעב וכא לא מוליד טומא' בנוגעים: והאבר המצורע כמת. להעדר החיות מן האבר ההוא כנפסד כי על כן אז"ל בספרי אל נא תהי כמת מה המת מטמ' באהל אף כן מצורע מטמא בביאה. ובמדבר רבה ארבעה חשובים כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים. מצורע. דכתיב אל נא תהי כמת וכו': והזרע הנפסד כן וכו'. דמה הזיבות לטומאת המת מצד העדר כח החיות והרוח הנושא אליו. כמבואר סימן כ"ו: מן הזרע. כי היה בתחלה בעל רוח טבעי שהוכן בו מטבעו להיות טפה ראויה להתחד' ממנה אנוש בעל רוח חיים באפיו ובהפסד הזרע ההוא נעדר ממנו כח החיות והרוח הנושא לו כאמור. ואם גדר המות איננו זולת הפסד החיות. הנה גם הזרע אשר נעדר כח חיותו ממנו. יש לו למות תוכאות. וקרוב אלינו הדבר מאד אשר כתב הרמב"ן בפרשת מצורע על טומאת שכבת זרע וז"ל וטעם טומאת שכבת זרע אף על פי שהוא בטבע התולדה כטעם טומא' המת כי המקור משחת והשוכב לא ידע אם ישחת זרעו או יהיה ממנו ולד בוכר וכו' ע"כ: ואיננו משיג בהפסד הזה לרב דקותו אלא וכו'. כי ירחק ממך המקום על אמתת הכחתו בהפסד הזרע הדומה למות. הואיל באר כי אמנם לרב דקותו לא יורנו ההפסד רק אצל בעלי הרוחות הדקות וכו' כי נפש יקרה הוא סובל: כי אמנם ההפסד הדק עושה רושם דברי החשובים המתיחסים אליו בדקות לדוגמת מה שכתבנו בראשון סי' כ"ג עם צרוף מה שכוון הכתוב באמרו זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח וגו' כמבוא' שמה. והלא ממשל משלים הוא בזה כמו שיבא ובכל שב אל הסבה מפני מה הזיבו מטמא מה שלא יקרה ביתר המותרות כשתן וכנוא' וכמו שיבא סיומו של דבר בסימן ס"א. ויש בכלל דבריו מה שהזכירו ז"ל (שבת פרק ר' עקיבא) דברו אל בני ישראל בני ישראל מטמאין בזיבה ואין כותיים מטמאים בזיבה אבל גזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהם: המשתדלו' בשקות העדה כלם קדושים. או בגלותיהם חסידי עליון. או בחלומות וכו' בעלי רוח הקדש והנבואה כי כאשר ירים את ידו במדרגת החשיבות ונכר יותר בהרג' ההפס' עם דקותו ומעוטו: ועוד יש טעם וכו'. ר"ל כי מלבד מה שראוי לקבל אמתת הכחתו מצד עצמה להיות מדרג' חוזק ההרגש בהפסד כפי מדרגת חשיבות המתפעל בו עוד יש לו הדמות ראיה לזה מצד מה שנתברר אצלו כי האנשים החשובים בעלי נפש זכה שקדם זכרם ימצאו כובד בעצמם גם אחר הפסק הזיבות מהם בעוד שלא ירחצו מקריים ואין זה כי אם מצד זכות נפשם המתפעלת לזה כל עוד שלא יטהרו ממשפטי התורה אשר המציא' רפואתם ברחיצת בשרם במים. ומלת מקריים כוללת הזיבות גם כן שהרי עקר הספור על הזיבות סובב הולך ולפי הנסח השני הכוונה מבוארת אלא שלא ידענו על איזה עם כאמרו הדברים: וכבר נוסה וכו'. הואיל באר על ידי משל מה שהניח מהטנת הפסד הזרע לבעלי הרוחות הדקות ואמ' שכבר שמד הכניון

על

על בעלי הזיכות שיפסידו במגעם הדברים הדקים בפנינים והזיכות · ודוגמת זה סופר על הכתם הנרשם במראה זכוכית על ידי הבטת האשה בימי נדת דותה וכמו שזכר הרלב"ג בשם הפילוסוף ראש פ' כי תשא · והכדות והזיכות אלא הם קרובי' באיכותם : ורובנו משתנה וכו' · מוסיף ראיה על מה שזכר כי בעלי הנפשות החשובות קרובים מאד להרגיש הפסד מבית ומחוץ: כאשר אנחנו רואים דמיון זה בשכליות וכו' · שתם דבריו בדמיון מבואר מגלה יותר מהראשוני' וזה כי סבה קלה מאד בנפש יקרה תגיד להשיב אחור ומיכה משכח פעולותי' עם היות הסבה ההיא בלתי מספקת להטריד הנפש הבלתי זכה וכדמיון ה המזונות העבים ודומיהם אשר הזכיר · ומה שאמ' או זכות נפשו ר"ל או לזכות נפשו וכו': מוצא וכו' הכוונה שהוא מוצא היזק למזונות העבים באיכותם ולתוספת המאכל והמשתה בכמותם לענין זכות נפשו הנזכרת וכן לישיבת הנשים ויתר הדברים המרבים הבל'·

משתנה מקב"ת המתים והקברות ומתבלבלת נפשנו זמן מה בבית אשר היה בו מת ומי שהוא עב הטבע איננו משתנה לזה כאשר אנחנו רואים דמיון זה בשכליות מי שהוא מבקש לזכות נפשו ומחשבתו בחכמות המופתיות או זכות נפשו לתחנה ולתפלה מוצא לנפשו במזונו' העבים ובתוספ' המאכל והמשת' היזק וכן ימצא היזק מישיבת הנשים בחברת הליצנים והתעסק בשירי האהבה והשחוק ·

סא אמר הכוזרי זה מספיק לי בהתרת מה שתסתפק בו הנפש למה הוא מטמא זה המותר העצמי רוצה לומר הזרע עם היותו כלו רוח מה שהשתן והצואה אינם מטמאים עם כיעור ריחו ומראהו ועם רובו אך נשאר עלי ספק צרעת הבית והבגד :

סב אמר החבר כבר אמרתי לך כי השכינ' היתה בישראל במדרגת הרוח בגוף האדם מועילה אותם החיות האלקית ונותנת להם זיו והדר בגופותם ובתכונותם ובמשכניהם ובעת שמתרחק

ואולם חי אני כי זאת התורה אשר שם להבדיל בין הקדש ובין החול על ידי שני הטעמים שזכר באמרו ועוד יש טעם שימצאו כובד בעצמם וכו' · ורובנו משתנה וכו' לא נתבררתי על עסקיו כי לא נסיתי · אמנם כדאי הוא בעל המאמר הזה לסמוך עליו אף בשעת הדחק:

סימן סא זה מספיק לי ר"ל זה נותן לי טענה מספקת כאשר דרשתי מאתך סי' נ"ט דברים מספיקים וכו': בהסתפק הנפש וכו' · ר"ל במה שהיתה הנפש מסופקת בו למה זה מטמא זה המותר העצמי שהוא הזרע המתהוה ממותר מיטב המזון המתעכל בגוף הניזון וכלו רוח כאמ' סימן ס' שהיה בעל רוח טבעי מוכן להיות טפה שיהיה ממנה ממש

וכו' · מה שאיננו מטמא המותר הנרוע בשתן והצואה וכו' · והאדם יראה לפנים שהכבוד בעיניו כמאם לענין הטומאה אלא שהוריתני כי על היות הזרע מותר עצמי בעל רוח טבעי כאמור · נמשך להפסדו ענין הטומאה כי לפי טהרתו היתה טומאתו מה שלא היה כן במותר הנרוע שענין החיים והמות בטל מעניינו : ונשאר עלי ספק צרעת הבית והבגד שכר היותם במדרגת המותר הנרוע אשר זכרתי לענין היותם גם הם נעדרי המות והחיים כמוהו ואין הטעם הנזכר בסימן ס' שוה להם לתלות עניינם ב בטומאת המת:

סימן סב כבר אמרתי לך כי זה מריחוק כחות השכינ' וכו' · ליתן את האמור על זה בסימן כ"ח שהיה ממופתי השכינה שיראה המעט מן הטומאות לעתם בקירות הבתים והבגדים וכו' · עם צירוף מה שזכר מהחיות האלקי באומה מסימן כ"ו ואילך עד סימן מ"ד · ורצה באמ' כי זה מריחוק כחות השכינה וכו' · שקרה ענין צרעת הבגד והבית מסבת ריחוק כחות השכינה השופעות באומתנו בשעת הכושר · ובכלל גם כן בזה טעם שני לנגע צרעת כי תהיה באדם · וזה כי הלא מראש הוגד לנו סי' כ"ו איך היתה השכינה בישראל במעלת הרוח בגוף האדם מועילה אותם החיות האלקית כי באור פני מלך חיים ונותנת להם זיו והדר בגופיהם כי הדר כבוד הודו ית' ממקומו שופע וזורח הוא שם על פניהם כל רואיהם יכירום היכר ברכה בין כל מין ומין מעמי הארץ · ושופריהו מעין שופריה דמשה רבינו בקירון הפנים איש איש בערכך נפשות אבל מדרגת ההשגה והדבקו' חכמת אדם תאיר פניו : ובתכונותם · הוא מתכונת המלבוש כי הוד והדר לבושו עד שמלתך לא בלתה מעליך שהיו ענני כבוד שפין

ומגהצין

ומנהגין אותם · או כוון אל עדי המלבוש שזכרנו בראשון סימן כ״ז אבל אמרו והם על עניינם לא שנו תארם ועדים ובגדיהם וכו׳ : ובמשכנותיהם׳ כי על כל כבוד חופה שהיה חופף כל היום על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ומה טובו אהלי יעקב ומשכנו׳ ישר׳ במשוך עלי אהלם בהלו נרו : אפס כי בעת שמתרחקת · מהם החיו׳ האלקי׳ כי או כצאת מן בת ציון כל הדר שהי׳ השכינ׳

מהם מסתכלת עצת׳ ויתבערו גופיהם וישתנ׳ יופי׳ וכשהי׳ מתרחקת מיחידי׳ נראה על אדמת האיש ההוא סימן התרחק אור השכינ׳ ממנו כאשר נראה התרחק הרוח פתאום בעבור

ע״פ מדרש חכמינו המאושרי׳ : מסתכלת עצתם כי נפשם בהם תתעטף ויתבערו גופיהם וישתנ׳ יופים כי הודם נהפך למשחי׳ ככלות שארם ובשר ובשנוי קלסת׳ הפנים כן משחת מאיש מראיהם ותארם מבני אדם · ואפשר שכוון בהשתנות יפים להשתנות המלבושים כי אורם וזהרם גם הם אין אתם : וכשהיא מתרחקת מיחידים : אין הקום נראה על אדמת האיש היחידי ההוא׳ הראוי להשגחה מדוקדקת כנו : סימן התרחק אור השכינה ממנו : ואמר בענין נגעי הבתים יחידים כי אמנם בני עליה הנם מועטים שתגיע זכותם להיות עלייתם לוקה בנגעים להעיר אזן הבעלים אל התשובה ועל זה כתב החכם ספורנו סוף פ׳ תזריע וכאשר לא עלו הדורות למדרג׳ הראויה למעלה זו אין זכרון לראשוני׳ שנמצאו לעולם נגעי בתים עד שאמרו קדמונינו ז״ל שלא היו לעולם עכ״ל · ואולם עם היות גם בנגעי הבגדים פליאה נשגבה לא הגיעה לחצי מדבית פליאת הבתי׳ · כי הנה מונא אכי מר מות הנגעים שיקרה בארבעת סוגי הנמצאות · כי הבתים מן הדומם והבגדים צמר או פשתים או עור כלם מן הצומח והחי והאדם הוא המדבר · והנה כל מה שהוא רחוק מישועת החיים יותר נפלא הוא בו ענין הנגעת הפורחת לפי טבעה בבעלי החיים בלבד · ואין ספק כי הבתים בשפל ישבו בהעדר החיי׳ לגמרי ולפי כן עצמו מספר פלאי פלאים נעשו בענייכה כאשר יד הנגע נגעה בם· ובכן ראינו כמה מסולסלים ומסודרי׳ שביליה של תור׳ בנגעי אדם בגדי׳ ובתי׳ שהם כלל מדרגו׳ הנמצאו׳ כאמו׳ וכלם נכללו בטבעו של אדם כי בו כח הדומם בכלל בצומח וכח הצומח בחי וכח החיו׳ במדבר עד כי בכח המדב׳ ינבר איש בארבעתן׳ וכבר יצוייר חקוי עניינו בשבתו לבוש הבדים בתוך הבית עם היות הסדר משתנה בו כי אז המדבר בכלל בצומח ובחי אשר מהם נתהוו בגדי צמר או פשתים או עור ואלו נכללו בדומם שהוא הבית באמור · והנה התורה תעיר אזן אנשים כי לא יוכלו

להתקיים בלתו ית׳ המחיה את כלם בהיותו ׳להש במדרגת נפש רוח ונשמה שהם כנגד צומח חי מדבר כמבואר אצלנו בדרוש המיוחד לזה כי שדי מצאנוהו שגיא כח מתואר בפלשתן כמבואר שם וגם הוא ית׳ הלב האמתי לנמצאות כלם ואם ישים אליו לבו ורוחו ונשמתו אליו יאסוף הכל סר יחדו כאלחו והנה כלם פגרי׳ מתים על אמ׳ תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגוועון ואל עפרם ישובון · ועם היות הבתים כעדרי הכפש מכד טבעם · הן כורת הדומם להם במדרגת הנפש ואם עוב ה׳ את הארץ הנה נשחתה ושבה והיתה לבער כתהו ילל ישימון · ובכלל בדבריו אופן חול הנרעת במקבליה וממנו התבאר ג״כ טעם מספיק על טומאתה כי עם היות נרעת הבית והבגד בלתי תלויה בטומא׳ המת כנרעת האדם והזיבות על הדרך שזכר למעלה סימן ס׳ · ראויה היא מאו לטמא בהיותה סימן להתרחק אור השכינה ממנו וכדי בזיון וקצף · ושנתי וראה שכוכל לבאר אמרו וכשהיא מתרחקת מיחידים וכו׳ · שהענין הזה יקרה גם כן ליחידים שמא תאמר הלא דבר הוא תלוי ברבים כי לא יתחדש מופת כמוהו בשביל היחיד · או כאמר שבא להוציא מן הכלל עת היותה מתרחקת מן הגוי כלו כי לא תקרה מזה נרעת בכל הארץ על כן אמר מיחידים ואין זה בבתים לבד כי גם בבגדים אלא שהספיק לו זכרון הבתים באמרו על אדמת האיש ההוא וכו׳ · כי אחת דתם בטעם שוה לשניהם · ולפי זה יהיה אמרו וישתנה יופיים על השתנות זיו תאר הפנים כאשר בארנו בתחלה · ומה שאמר מסתכלת עצתם ויתבערו גופיהם וישתנה יופיים כלו נדק הן בכלל הן בפרט על כן לא הזכיר שם מלת יחידים כאשר עשה בענין הבתים שנכללן ענין הבגדים כמו שקדם : כאשר נראה התרחק הרוח פתאום וכו׳ · משל נאה לברר איך היה ההשתנות הנראה במקומות ההם סימן להתרחק מהם רוח החיות האלקי׳ · מאשר שמענו כן ראינו התרחק הרוח פתאום בעבור פחד או דאגה מחמת שנוי הגוף אשר ההשתנו׳ ההוא סימן מובהק יעמידנו על ככה · ורנה בהשתנות הזה מה שהורגלו לנכות בשם נשיבת מתים ואמ׳ כי יקרה זה במי שרוחם חלושה כנשים והנערים ומי שנוהג מנהגם כי במעט שנת יפוג לבם ויתבודד רוחם · ואלקי גופה שנתרחק הרוח מהם פתאום בשעת הפחד והדאגה ישתנו

פחד או דאגה משנה הגוף ונראה בנשים ובנערים בעבור חלישות רוח שיעשו בגופותם מקומות שחורים וירוקים מהיציאה בלילה והם מיחדים זה אל השדים ואפשר שיקרה מזה ומראית המתים וההרוגים חליים קשים בגוף ובנפש:

סג **אמר הכוזרי** אני רואה תורתכם נכלל בה כל דק ועמוק מהחכמות מה שאין כן בזולתה:

סד **אמר החבר** והסנהדרים היו מצווים שלא תעלם מהם חכמה

במראיתם וישובו שחורים וירוקים ובפרט יקרה זה מפחד בלילות וזה מהיציאה בלילה כי יפול פחד מראות מבהילות עליהם יקראום שדים לפי דמיונם: ואפשר שיקרה מזה וכו'· ר"ל שמהיציאה בלילה וכן מראיית המתים וההרוגים ויארעו בהם חליים קשים נדעים ונאמנים מאלו גזה הן בגוף הן בנפש כמו שקרה לפעמי' בעת הריגת אדם שתטרף דעת הנשים הרואות ותכנס בם רוח שטות ויאמרו עליהן כי נכנסה רוח ההרוג בקרבן ורוחו דבר בם ומלתו על לשונם· וכמבאת למד מכלל דבריו של חבר בפסקא זו שאין לך להפלא כאשר תראה היהודי ניכר במראהו משחת מאיש ותארו מבני אדם בעת שפלותו כי סתר פנים ישים אלקיו ית' לעומ' פניו וזה לך האות על ענין האומה הזאת שהוא כלו פלא עצום ומן ההפך האחד יוכר ויבחן ההפך השני לקריאתו להודיע ולהודע כי אין עמידת חיותה רק באור פני מלך החיים ובהשגחתו המיוחדת בה באורו תזהיר כזוהר הרקיע ובהסתר פנים ממנה יכהה מראיתה לאין שיעור לא נעשה כן לכל גוי כי אין ענייננו נוהג על המנהג הטבעי רק בחפץ עליון בכל שדי והיה זה מעין דוגמת הצרעת לשלשת מיניה שזכרנו למעלה· ועל כל דברי הפסקא הזאת שית לבך למה שכתב הרמב"ן פ' תזריע אבל אמרו והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וז"ל זה הענין איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם· וכן נגעי הבתים אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב· וכאשר יקרה בא' מהם חטא ועון יתהוה כיעור בבשרו או בבגדיו או בביתו להראות כי ה' סר מעליו ולכך אמר הכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כי היא מכת ה' בבית ההוא· והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' כמו שאמר וכי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר ה' הנכבד שוכן בתוכ' ובת"כ דרשו עוד שאין הבית מטמא אלא אחר כבוש וחלוק ושיכיר כל אחד ואחד מכיר את שלו והטעם כי אז נתישבה דעתם עליהם לדעת את ה' ותשרה שכינה בתוכם וכן אני חושב בנגעי הבגדים שלא יהיו אלא בארץ ולא הוצרך למעט מהן חוצה לארץ כי לא יארעו שם לעולם ומפני זה עוד אינם נוהגים אלא בבגדי' לבנים לא בצבועים כי אולי הצבע הוציא הכיעור ההוא במקו' ההוא בטבעו ולא מכת אלקים היא ולפיכך הצבועים בידי שמים מטמאים כדברי רבי שמעון· עד כאן דבריו הקרובים לדברי הראב"ע שכתב בפ' מצורע הכל לבאר צרעת הבית וטעם כי תבאו אל ארץ כנען כי זה נוהג בארץ לבדה בעבור גודל מעלת הארץ כי המקדש בתוכה והכבוד במקדש· ונתתי הדבר תלוי בנתינת ה' עכ"ל· ומן המקום הזה למד החכם ן' יחייא מה שכתב בפי' שיר השירים וז"ל· להיות כי האור האלקי היה חל על כל המין בכללו ובתיהם ולבושיהם וגופם היו נבדלים באומה מנגעי הצרעות לכן כשהיה החוטא בתחלת חטאו· לעכשו היה נעדר מביתו האור האלקי וזאת היתה צרעת הבית וכו'· ואם שב בתשובה מוטב ואם לאו היה נעדר האור האלקי ממלבושיו וזאת היתה צרעת הבגד ואם שב בתשובה מוטב ואם לאו היה נעדר האור האלקי מגופו והיה מצורע ומשולח מכל המחנו' וטמא טמא יקרא עד אשר ישוב אל ה' ולקח ביום טהרתו עץ ארז וגו' ולכן היה הרופא מחולי הצרעת הכהן וכו'· הבקי באור האלקי עכ"ל:

סימן סד מהחכמות האמתיות וכו'· באמרו אמתיות כלל כל חכמה אמתית שיבא עליה מופת על איזה אופן שיהיה· ודמיוניות הם ענייני הקסם שצריך בהם תגבורת הדמיון וכמו שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ב' פ' ו'· גם בכללו בו הכשפים והודעת הרוחניו' והשמושו' הנזכרו' לדעת העתידות והוא מה שקראו חכמי העפר והחבר יזכירנה ברביעי סימן ט' כי כל אלה כפי מה שכתב הרלב"ג בפירוש דניאל על פירוש המכשפים והכשדים אין התחלת פעולותיהם מסודרת מחכמה אמיתית אבל הם דמיונים וענינים בדויים: ושכמיות· הם

בהנהגים

מהחכמות האמתיות והדמיוניו' וההסכמיות עד שהכשפים והלשונות היו ידועים · ואיך ימצאו תדיר שבעים זקנים חכמים אם לא תהיינה החכמות מתפשטות קיימות באומה ובעת שימות זקן אחד יעמוד אחר תחתיו כמוהו ואיך לא יהיה זה וכלם צריכים אליהם בתורה · הטבעיות צריכים אליהם בעבודת הארץ לדעת הכלאים ולהזהר מהשביעית והערלה ובהכרת הצמח ומיניו כדי שישארו על מה שנבראו עליו ולא יתערב מין במין ·

מהכנים והתורות אשר יוסכמו בין האנשים ויש בכלל הלשונות המתחלפות המוסכמות כמבואר בראשון סימן כ"ד או ירצה באמתיו ודמיוניו והסכמיות שלשה סוגי החכמה הנזכרים אצל הפלוסופים אלקיות טבעיות ומדותיות · אשר התכשלו לשמתם המעשים האלקיים והשכליים ו והמכהניי המוזכרי' למעלה סימ"ח ובחמישי סימן ז' ולפי זה קרא לחכמות הטבעיות דמיוניו' כפי מדרגת יחסם לאלקיות ובמאמר אחרת כת ב' מתדמות כי כן החכמו' הטבעיות ודומיהן מתדמות לאמתיות שזכר: שבעים זקנים וכו' · ידענו פסק ההלכה כחכמים שסנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד לא כר' יהודה דאמר שבעים כמשנת סנהדרין פרק א' · על כן ראוי לכוון שעשה החבר סכום חשבון של שבעים המפורסמים ככתוב באמרו אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ולא הכנים עמו לענין המחלוקת אם היה משה יושב עמהם בדין אם לאו והכללים התלמודיים במקומם יוכחו: מתפשטות קיימות באומה · שתהיינה לעולם מתפשטות ברבים מהם למען יתכן לשנא חליפין אל הזקן הנעדר להיות קם תחתיו להשלמת מנין הסנהדרין כמו שמבא והולך לקוח ממסכת סנהדרין פרק ד' וזכור אזכרנו בשלישי סימן סה: ואיך לא יהיה זה · רוצה לומ' כורך התפשטות החכמות בכל האומה: וכלם צריכים אליהם בתורה כי בלעדי החכמות לא ירים איש את ידו לשמור את מצות ה' כהלכתן ואמרו אליהם שב א' החכמות שקדם זכרם: והטבעיות מהם וכו' · העביר החפוש על מיני החכמה שהצורך להם בשמירת התורה מפורסם מאד ואמר כי הטבעיות שהם מכלל החכמות אשר זכר צריכו אליהם לכל הדברים אשר יזכיר: לדעת הכלאים ולהזהר מהשביעית והערלה · סדר המסכתות כקוצ ואז"ל כי שביעית אחר כלאים וערלה באחרונה וכבר נתבארו במקומותם למושבותם פרטי הדיני' הצריכים לחכמה גדולה בענייניהם הטבעיים ואביא לך דמיון בשביעית מהא דתנן שם פ"ב אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבי' ערב שביעי' פחות מל' יום לפני ר"ה וכו' · ר' יהודה אומ' כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב א' כה

קולטת רבי יוסי ורבי שמעון אומרים לשתי שבתות וכבר נתבארה משנה זו פ"ק דר"ה והרי זה משא ומתן של דברים טבעיים צריכים לחכמת הטבע · ודמיונך בערלה מה ששנינו במסכת ערלה פ' א' אילן שנעקר והסלע עמו (ר"ל העפר שסביב השרשים) שטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור וכו' · ר"ל אם יכול לחיות מן העפר שבא עמו בלא תוספת עפר אחר הרי הוא כנטוע במקומו הראשון ופטור מן הערלה ואם לא הרי הוא כאילן הנטוע מאליו וחייב · ועוד שם תנן אילן שנעקר ונשתייר בו שרש פטור וכמה יהא השרש רשב"ג אומר וכו' · כמחט של מתוח · ר"ל שיעור עובי השרש כמחט שהאורגים מותחים בו הבגד אחר שארגוהו להפשיטו ולהרחיבו · ואין זה כי אם ענין טבעי בלא ספק · אמנם בכלאים לא הבנתי לפניך דמיון כי הנה הוא עמו מאריך בעניינו להיותו מרובה באוכלוסי הדינין הטבעיים יותר מחביריו הנזכרים: ובהכרת הצמח ומיניו כדי שישארו על מה שנבראו עליו ולא יתערב מין במין חכמה גדולה · ר"ל שצריך חכמה גדולה בהכר' הצמח ומיניו וכו' · ולרז"ל בתיחד הדבור על אודותם בראשון מכלאים: והטעם שזכר כדי שישארו וכו' · הוא מעין מה שכתב הרמב"ן פ' קדושים וז"ל והטעם בכלאים כי ה' ברא המינים בעולם בכל בעלי הנפש בצמחי' ובבעלי נפש התנועה ונתן בהם כח התולדת שיתקיימו המינים בהם לעד כל זמן שירצה הוא ית' בקיו' העולם וצוה בכחם שיוציאו למיניהם ולא ישתנו לעד לעולם שנאמר בכלם למינהו וכו' · והמרכיב ב' מינים משנה ומכחיש במעשה בראשית כאלו יחשוב שלא השלי' הקב"ה בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות וכו' · ואסר אף כלאי זרעים מפני שישתנו בטבעם גם בצורתם בהיותם יונקים זה מזה ויהיה כל גרעין ממנו כאלו הורכב משני מינין וכו' · עכ"ל מדבריו שמתיחסים לטעמו של חבר כי לא חפצתי להעתיק כל דבריו בכאן עם היות בהם טעם אחר לשבח מוסף על האמו' כי אמנם אינו ענין לכוונת ביאור הדברים אשר חלה

רוצה לומר לדעת אם השעורה נקרא' כנדרוס דרך משל ממין השעורה. או השיפון ממין חטה. או הכרבתור ממין הכרוב. ובידיעת כחות שרשיהם ושיעור הפשטם בארץ ומה שישאר לשנה אחרת ומה שאינו נשאר לדעת כמה יונק בין מין למין במקום ובזמן ובהכרת מיני החי' לענין הזה ולענין אחר מה שיש לו ארס ומה שאין לו ארס' ובידיע' הטרפו' אשר היא יותר דקה מכל מה שזכר אותו ארסטו

עלינו חובת ביאורם: אם השעורה הנקראת כנדרוס דרך משל ממין השעורה או השיפון ממין חטה: שהרי במנחות אמרו הכוסמין מין חטין ושיפון מין שעורים לענין בלתי הצטרפם לחלה דמין בשאינו מינו אינו מצטרף כדתנן ברביעי ממסכת חלה. ואלו בראשון ממס' כלאים אמרי דכוסמין ושיפון לא הוו כלאים זה בזה משום דדמו להדדי וצריך להפרי' בעניינם הכל לפי צורך שעתו: הכרכתור: הוא התרובתור המוזכר במסכת כלאים פרקא קמא הכרוב והתרובתור אינם כלאים זה בזה וכתב שם הרמב"ם תרובתור הוא כרוב מדברי שקלחיו דקים וכן יפרשהו הגמרא עכ"ל: וידיעת כחות שרשיהם וכו': מקנה פ' שני דכלאים מוצאו של ביאור זה ותקופתו על קנות הפרקי' הנמשכים מתנו והלאה עד פ' ז'. ואין נסתר מחמתו הכלל היוצא מדברי הרמב"ם סוף פ' ד' מה' כלאים לאמר מכל אלו הדברים נתבאר לך שבזמן שיש בין שני המינים הרחקה הראויה להם כדי שלא יינקו זה מזה אין חוששין למראית העין כמו שביארנו ובזמן שיראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתם אפי' הן זה בצד זה כמו שנתבאר עתה עכ"ל והם ודאי שני קוטבי' שרוב משפטי הכלאים סובבי' עליהם אך שלא הוצרך החבר להזכיר ענין מראית העין על בלי היות בו מהפלגת החכמה כאשר היא בידיעת כחות השרשי' וכו': ומה שישא לשנה אחרת ומה שאינו נשאר וכו'. תמוהה לנגד עיני כי אל פ' שני דכלאי' משנה שלישית הוא נושא את נפשו. כי שם באמ' היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים ימתין לה עד שתתלי' ויופך ואח"כ יזרע אם צמחה לא יאמר אזרע ואח"כ אופך אלא הופך ואח"כ זורע עכ'. ופי' הרב מבירטנורה עד שתתליע ושיעור הוי כשתהא בארץ שלשה ימים בקרקע לחה וביבש צריך יותר ויופך יהפך הקרקע במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע עכ"ל. ועוד שם במשנה הרביעית והחמשית זרועה ונמלך לנטעה לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך ואח"כ נוטע: נטועה ונמלך לזרעה לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש אלא משרש ואחר כך זורע וכו'. היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהם שאינן עושין אלא לשלש שנים עכ'. ופיר' הרב הנזכר זרועה ונמלך לנטעה שהיתה זרועה תבואה ונמלך לנטעה נטעים וכו'. קנבוס או לוף שמינים הללו אין התלעה וחרישה מועלת בהן לפי שמתקיימים בארץ שלש שנים ואינן מתליעים עכ'. ונכן עלה ביאור כוון לדברי החבר הננים לפנינו: ומה שאמ' לדעת כמה יונק וכו': לנדדים קתני כל עומת שבאו בדבריו שני ענינים הא' באמ' וידיעת כחות שרשיהם ושיעור הפשטם בארץ ולעומתו מתנשא אמרו לדעת כמה יונק בין מין למין במקום והב' באמרו ומה שישאר לשנה אחרת ומה שאינו נשאר והנה הוא יוצא לקראתנו במה שאמר ובזמן: כי יצטרך להמתין הזמן אשר בו יתקיים הנטע ההוא בארץ קודם החרישה והפיכת הקרקע והזריעה באותו מקום: ובהכרת מיני החיים לענין הזה עקרו לענין כלאי בהמה בשמיני מכלאים עם צרוף מה שהוקדם על ענינו באמ' שם פ"ק הזאב והכלב וכו'. ורואה ראינו איך נמשכו דבריו בעברו על פרקי המסכתא ההיא על סדר באות: ולענין אחר כמה שיש לו ארס וכו'. באותה ששנינו פ"ג דחולין דרוס הזאב בדקה ודרוסת ארי בגסה דרוסת הנץ בעוף הדק ודרוס' נשר בעוף גס וכו'. וכבר נתנו טעם לזה מפני הארס השורף שיטילו בבהמה בהכאת צפרנים: וידיעת הטרפות וכו'. כמוזכר שם באותו הפרק: אשר היא יותר דקה וכו'. כוון בזה לסתום פי המלעיגים במלאכי אלקים באמרם שאין משפטי הטרפיות אצלנו מסכימי' עם הכלל אשר העלו במסכת חולין נ"ג לאמר זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה. שהרי כמה טרפיות מנו שאין בהם כדי להמית והחכמים הטבעיי' יביעו אומר ויחוו דעת על החלאים ממיתי הקיים ובאלה לא היה מה שהזכירו ה"ל. על כן הנה הוא יוצא לקראתם באמרו כי ידיעת הטרפיות לגדולי אומתנו היא יותר דקה מכל מה שזכר אותו הגדול שבטבעיים כי זכות נבואתן מסייעתן לעמוד על מה שלא יוכל עליו טבע שכלו של אדם. וזאת התורה אשר שם רבינו משה בר מיימון בהלכות שחיטה פ' י' באמ' ואין להוסיף על טריפות אלו כלל. שכל שאירע לבהמה או לחיה

מידיע ממיתי החיים להרחיק מאכילת המתה ובמעט אשר נשאר בידינו מן החכמ׳ הזאת מה שהדעות תמהות עליו׃ ובידיעת המומי׳ אשר בעבודם מתעכבים הכהנים מעבודה ומומי הבהמות שאינם ראוים לקרבן׃ והבדלת מיני הזיבות לאיש ולאשה׃ וכמות הקפי הנדות ובחלקי החכמות ההם מה שאין בשר ודם יכול עליו בדרך סברתו מבלי עזר אלקי ובחכמת הגלגלים והליכותם מה שהעבור קצת תולדותיה וגדולת מעלת תוכן העבור ידועה ומה שנקבע לאומ׳ זאת הדלת החומר החזקת הצורה׃ ואיך איננה כן והיא איננה מורגשת בין האומות ממיעוטה ודלותה וגלותה׃ ומחברת אותה שארית התורה האלקיית חבור שהם בו אחד׃ ומן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד מתקופת לבנה שלא נשתנה מכמה אלפים

או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל׃ איפשר שתחיה ואפי׳ כודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות׃ וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אעפ״י שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקנתן איכן ממיתין ואיפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שנא׳ על פי התורה אשר יורוך׃ עכ״ל׃ ומה שאמר להרחיק מאכילת המתה מקובל למעלה עם אמרו וידיעת הטרפות וכו׳׃ כי אמנם כל ענין הטרפיו׳ אינכו רק להרחיק מאכילת בהמה חיה ועוף שאפילו בחייהם קרויי׳ מתים הואיל ולמיתה הם עומדים מחולי זה וכהורא׳ הכלל אשר זכרנו׃ ובמעט אשר נשאר מן החכמה הזאת מה שהדעות תמהות עליו׃ כי הדברים מבהילים מאד בכמה דברי׳ ונראים מן ההיקש הטבעי המפורסם׃ כענין אמרם על בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כשרה מן הארכוב׳ ולמעלה פסולה וכן שניטל צומת הגידין וכו׳׃ (במסכת חולין פ׳ ד׳) שאין לתמוה היאך תחתוך צומת הגידין והיא טריפה ואם נחתך הפרק שבו צומת הגידין היא מותרת לפי שחתיכת היתרים איכה חתיכת העגל׳ (כלשון הרמב״ם על אותה משנה) שזו ממיתה וזו איכה ממיתה והוא מה שאמרו אין אומרי׳ בטרפות זו דומה לזו שהרי חותכה מכאן וחיה וחותכה מכאן ומתה׃ וידיעת המומי׳ וכו׳׃ ומומי הבהמות וכו׳׃ כקבכו באו לך בשני פרקי בכורות ששי ושבעי׃ והבדלת מיני הזיבות וכו׳ וכמות הקפי הנדות וכו׳׃ כבר יוחדו לביאורם מסכת זבים ומסכת נדה׃ ובאמרו וכמות הקפי הנדות רמז אלא יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני כמבואר בנדה פ׳ ד׳׃ או לפתחי נדה הזכורים במסכת ערכין פ׳ ב׳ באמ׳ אין פתח בנועה פחות משבעה ולא יתר על שבעה עשר וכבר האריך הרמב״ם בפירושו יעויין שם׃ מה שאין בשר ודם יכול וכו׳׃ באמרו סי׳ גו

כל זה במנוף מאת האלקי׳ לא משכל אדם והתחכמותו ואין ביכלת הבשר לשער את זה על סדרו ומכהגו וערכו לא יירא מהכבם בו מכשול׃ וברביעי סי׳ לא יאריך ככל הכוכר בפסקא זו מענייני הטרפיות ובכמשך מדבריו עד הנה׃ ובחכמת הגלגלי׳ והליכות׳ מה שהעבו׳ קנת תולדותיה וכו׳׃ אחרי השלימו הוראת כורך הטבעיות בשמירת התורה׃ הורה על כורך החכמה הגלגלית מכד מה שהעבור קנת תולדותיה ואמכם שהעבור מקנוע גדול בתורה הוא מבואר מהמשך דבריו׃ ושיעורם כי בחכמת הגלגלים והליכות׳ ככלל מה שהעבור קנת תולדותיו וכנוי׳ ת תולדותיה מוסב ע׳ החכמה שזכר והכל הולך אל מקום אחד׃ ומעלת תוכן העבור היא הדלת כבוד החכמה הזאת בענינה אשר היא תפארת ליודעיה ועליה אז״ל כל היודע לחשב תקופו׳ ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומ׳ אל פעל ה׳ לא הביטו ואת מעשה ידיו לא ראו וכוסף על זה התועלת הכמשך שזכר באמרו ומה שנקבע בו וכו׳׃ ר״ל שעל פי העבור הכז׳ נקבעו לישראל חדשיהם ומועדיהם כנודע׃ לאומה הזאת הדלת החומר וכו׳׃ הורה שעם היותה בתכלית הדלות כבר הועילם תוכן העבור תועלת עצומה להתאסף בו יחד שבטי ישראל על סדר קביעת המועדי׳ באופן קיים בלתי משתנה וזה מחוזק נורתם אשר בה הוכנו לקבל מהישרת הנבואה מה שהספיק למלאת חסרון חלשת חמרם׃ ומחברת אותה שארית התורה וכו׳׃ וזה מורה על חוזק צורתה שאף גם זאת בהיותה בארץ אויביה לא מאסה בתורת ה׳׃ כי אשר נשאר לה ממנה שארית כמעט׃ היה לה לפלטה גדולה להחיותה כיום הזה בחבורים אלקיים אשר בהם נהייתה לגוי אחד קדוש לאלקים׃ ומן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד וכו׳ פרשת גדולת העבור האריך בעניינה בעל יסוד עולם שער

ומאות שנים · וכבר נשתנו קבועי הקובעים מיון וזולתם והוצרך בהם לתקון ותוספת אחר מאה שנה וזה נשאר על אמתתו מפני שהוא נתלה בנבואה · ואלו נכנס שום שנוי

ל׳ ס׳ י״ד והביא שם דברי רבי חסדאי שאלו מכללם · על ידי דוד המלך ע״ה עמדו המעיינים מחכמי ישראל בירושלם ובדקו בעיונם ע׳ כלי העיון המתוקנים שהעמידו על כוון מעמד עתי התקופות ועתי מולדו׳ הלבנה כפי מרחקיהם אלו מאלו ושאר יסודי העבור המכורים בידם לקדוש ראשי החדשי׳ ועבור השנים וקביעות המועדים כזמנם בדין תורה כלם הם עקרי׳ ויסודות אמתיים יוכיח ויעיד עליהם העיון האמתי ועל זה וכיוצא בו היה מתפאר בעצמו ומשבח ואומ׳ ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש ואמר עם אבכי על אמרתך כמוצא שלל רב ואומר נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי · ומאתים איש ראשי סנהדרין ועמהם חברים ותלמידי׳ לאלפי׳ ולרבבות היו בישראל בזמן ההוא עומדים בכוכים לכוין העתים כמו שכתוב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם וגו׳ · עד אמרו אלא כאמת זה שאמר הכתוב לדעת מה יעשה ישר׳ כאלו אמ׳ להודיע לישראל ולהראותם שמנהגם בקדוש ראשי החדשים ועבור השנים וקביעות המועדים הכל הוא נוהג על עקר אמתי נכון עכ״ל · והעקר המקובל מבית דוד מתקופת הלבנה הוא מה שאמר רבן גמליאל פ״ק דר״ה כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחות מכ״ט יום ומחצה ושתי ידות שעה וע״ג חלקים · והכונה על בית דוד אבי משפחת הנשיאים כפירוש רש״י : וכבר נשתנו קבועי הקבועי׳ מיון וזולתם וכו׳ · יתבררו ויתלבנו הדברי׳ ממה שכתב בעל יסוד עולם מאמ׳ שלישי פ״ב כי אחרי הראותו השתדלות חקירת אברכם נבר חכם בתבונה על פי עדות בטלמיום כדי לעמוד על מדת זמן השנה המדוקדקת ותפישת בטלמיום עליו · ואחרי הניחו שלש דעות בגדר השנה שאין זה מקום ראוי להאריך בענייכם · הורה על ההתחלפות הקורה לפי רוב השנים במדת השנה המוכחת מבטלמיום ועיר שם וז״ל תראה כי משנה לשנה ומזמן לזמן מכל הזמן הרב הזה שמימי אבר״כם ועד עתה הוא זמן השנה התקופיי הולך לו ונפחת במדתו מעט מעט משנה לשנה וכו׳ · אלא שהמעט קט הזה כל כך הוא דק מאד מאד עד שאינו נרגש ולא ניכר אלא לאחר שנים רבות והעד על החסרון הזה בזמן השנה התקופיי הוא מה שמעידים האחרונים האלה כמו שמפורש בספריהם ואומרי׳ שהם בדקו ומצאו שמקודם לאבר״כם · בזמן רב היתה מדת זמן השנה התקופיי הזה שס״ה יום ורביע יום וכנוין רביע שעה עוד · ופ״לוש החכם מצא אותו אחרי כן שס״ה יום ורביע יום בלא שום תוספת ובטלמיום מצא אותו פחות מרביע יום כבדי מה שאמרנו · והחכם הבתיני בדק ומצא אותו פחות ממה שמצאו בטלמיום בכדי קכ״א חלקי׳ ומני מתארך בשעה והאחרונים וכו׳ · עד כאן מדבריו המתייחסים לכונתנו · ועוד שם במוך כתב וז״ל עתה הוי יודע כי על פי זמן השנה התקופיי ולא על זולתו מאחר הדעות שזכרנו ייסדו לנו קדמונינו ז״ל וקבעו מחזור הלבנה של י״ט שנה שעליו כמו שיתבאר הם מיוסדי׳ כל חשבונות העבור והלכותיו בקביעת ראשי החדשים וכל מועדי ה׳ הקדושים ועל מדת זמן השנה התקופיי הזה הנכונה והמדוייקת והמסורה בידינו וקדמונינו ז״ל בשם רב אדא בר אהבה שנקרוב אודיעך מדתה אנו סומכין ומונין ימי עולם ושנותיו ומסדרים ועושי׳ אותם מחזורים של י״ט י״ט שנה לצורך קבוע המועדי׳ כי עוד יתבאר לך במקום אחר ותדע כי כמו שהוא קבוע ראשי החדשים והמועדים כלם תלוי במולדות הלבנה כך הוא מצד אחר תלוי גם כן בתקופות החמה ע״כ · ואחרי הקשותו על המוכח הנז׳ כתב ז״ל ולא נוכל לעמוד בזה כנגד קדמונינו ז״ל ונאמר שנתעלם מהם דרך האמת נאו לומר עליהם שהם ידעו אותו והתעינו בו וכו׳ · ואיך יעלה זה על לב משכיל ולהם באמת נמסר סוד העבור וקבלו אותו מהנביאים שנפו ברוח הקדש וידעו הכל על בריו והנה מחזור הלבנה הזה המיוסד על פי מדת זמן השנה המסור בידינו מהם בשם רב אדא לא נתחלף במנהגו ולא נשתנה מבראשית ועד הנה ולקות החמה והלבנה המתוקני׳ על יסודי חשבונות העבור כפי מה שיתבאר להבא הם מעידות על זה שלא שהטעם האמתי בתרוץ זאת הקושיא הוא שכאמר וכו׳ ע״כ · וטרם יכלה לדבר כפ׳ ההוא אמר כדברים האלה ומעולם לא נמצא מי שהגיע לאמתת דבר זה בן במדת זמן השנה התקופיי הזה הן במדת זמן חדש הלבנ׳ האמצעי שלא קדמונינו ז״ל ר״ל שלהם לבדם נתגלה סוד זה ויסדו עליו מחזור הלבנ׳ הנכון של י״ט שנה ומסרו לנו סודו והודיעונו כי זמן ושס״ה יום ותתקע״ט יום וי״ז שעות ותקנ״ה חלקי׳ עוד

בחלק אחד בעקר היום היה גורם ההפסד גדול מאד לרוחק מה שימצא בין המולד והראיה · וכן מבלי ספק היתה אצלם ידיעת תקופת החמה וזולתה מהככבים · אבל חכמת המוסיקא חשוב באומה שהיא מחלקת הנגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם והם בני לוי מה עסקים בנגונים בבית הנכבד בעתים הנכבדים ולא הוצרכו להתעסק בצרכי הפרנסה במה שהיו לוקחים מהמעשרות ולא היה להם עסק זולתי המוסיקא והמלאכה נכבדת אצל כל בני אדם כאשר היא בעצמה אינה גרועה ולא פחותה והעם מחשיבות

הוא בכלל י"ט שנים לחמה לפי מדתה המדוייקת שאמרנו בלי שום תוספת ומגרעת והוא כולל כמו כן רל"ה חדשי' ללבנה לפי המדה המדוייקת שתוכל עתה לחשב ולכוון אותה וזה אם תתבונן למספ' ימי המחזור הזה האמור ותחלק אותו על מספר שנותיו שהם י"ט שנה יצא לך ויעלה בידך שמספר ימי השנה הנכון הוא שס"ה יום ה' שעות תתקנ"ו חלקים ו"ב רגעים עוד מ"ט בחלק ואם תקח כמו כן מספר ימי זמן המחזור ושעותיו וחלקיו ותחלק אותו על מספר חדשיו שהם רל"ה כמו שאמרנו יצא לך כמו כן ויעלה בידך שמדת זמן חדש הלבנה האמצעי הוא כ"ט ימים וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים מתתר"ף חלקים בשעה וחכמי האומו' עובדי כו"ם לא נתגלה להם סוד זה ולא ידעוהו מעולם אלא חכמי ישראל וחכמי האמת הם שידעו אותו לקיים מה שנאמ' מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים וגו' עכ"ל והראב"ע כתב פ' אמור בקביעות המועדים הכלל שחז"ל העתיקו לנו שנסמוך על העבור בגלו' וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר אחר טוב ממנו עכ"ל · ואנכי הנה הרביתי להביא עמך כל הדברים האלה כי מכוונה בנגדם נראה אור כי יהל בהבנת נכונת דברי החבר הנכבדים לקראתנו · ומה שמשהוא נתלה בנבואה הוא מן הכתוב החדש הזה לכם שדרשו בו חז"ל כי הראה הקב"ה למשה לבנה בחדושה ואמ' לו כזה ראה וקדש ואז בלי ספק נמסרו לו כל עקרי סוד העבור · ומה שאמר בחלק אחד אולי כוון לחלק האחר שבין רבן גמליאל לבטלמיוס בחדש הלבנה כי לרבן גמליאל שיעורו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים ולבטלמיוס איננו רק כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ב חלקים וכמו שזכר מפרש קדוש החדש להרמב"ם פ"ו על הנבא המתחלת משיתקבץ הירח והחמ' וכו': ובאמ' בעקר ר"ל בראשיתו מענין דונחת מה שכתבנו למעלה מדברי בעל יסוד עולם כי המעט קט עם היותו דק מאד ובלתי נרגש בתחלתו לפי רוב השנים ירבה הרגשו וכן יקרה בכל חכמה מטעם הפילוסוף בראשון משמים והעולם

שהשעות המועט בהתחלותיה הולך ומתרבה לאין שיעור: היה היום הזה גורם ההפסד הגדול מאד לרוחק וכו' · ר"ל שלא היה מתקיים בידינו שיעור הרוחק בין המולד והראיה על פי הכללים המקובלים כההיא דר"ה פ"ק א"ר זעירא אמ' רב נחמן כל שעי מכסי סיהרא וכו' ולא היה מקום לכל מה שהוזכ' מזה וכיוצא בו בסימן כ' ואמרנו רואים כי החשבון הזה משום וכו' מן המזיקין אין פרץ ואין יוצאת אפי' כמלוא נימא · וכמו שבא בכלל דברי בעל יסוד עולם המוזכרים למעלה · ולשון תקופת לבנה ותקופת חמה ענינו על השלמת סבוב גלגליה' מלשון ויהי כי הקיפו ימי המשתה · ותקופת השנה וכמו שיבא ברביעי סי' כ"ט שהם עלו דברים רבים על הנושא הלז: אבל חכמת המוסיקא חשוב באומה וכו' · כעשה כאומר אין צורך להרחיב ספור למען הראותך כמה שלימה מאד היתה נמצאת באומתנו חכמת המוסיקה די לי בזה שתשא רעיוניך לחשוב בענין אומה שומרת משמרת לחלוק הנגונים האלקיים ולהעמיד אותם על הגדולים והם בני לוי המתעסקים בנגונים וכו' · כי בכל אלה יגדל נא כח הסברא להאמין כי היתה חכמה זו נמצא' בנו על עצם תומה · ותלה באומה חלוק הנגונים על הלוים עם היות שמחת דוד מלכם היתה ואת להם כי אמנם בתר רישא גופא אזיל והוא הדבר המוזכר בד"ה א' ט"ו ויאמר דויד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים בכלי שיר נבלים וכנורות ומצלתי' משמיעי' להרים בקול לשמחה ויעמידו הלוים את הימן בן יואל וגו' והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע וגו' ומתתיהו וגו בכנורות על השמינית לנצח · וכנניהו שר הלוים במשא יסור במשא כי מבין הוא · ובאמרו בעתים הנכבדים כוון אל עתות הקרבת הקרבנות שהיו אז הלוים משוררי' על הדוכן: והמלאכה נכבדת אצל בני אדם וכו' · חפץ למען נדקו להגדיל הוראה על המנא המוסיקא שלימה בנו בעת ההיא אם מצד היותה בעצמה מלאכה בלתי גרועה כבורסי וכבורסקי ואם מצד היותה מאז בלתי פחותה

בהתעסק

השרש וזכות הטבע כאשר הם ומראשיהם במלאכה דוד ושמואל ומה תחשוב במוסיקא ההיו יודעים אותה על אופניה אם לא :

סה אמר הכוזרי שמה בלי ספק נגמרה ושמה היתה מעוררת הנפשות כאשר יאמר עליה שהיא מעתקת את הנפש ממדה אל הפכה ולא יתכן שתהיה

בהתעסק בה השפחות והמשוררים מבני אדם אשר יזכיר בהמשכת · ואם מצד שבעם מתעסק בה היה מעולה וחשוב מאד והם הלוים ראשי עם קדש · כי אמנם אם שלא אלא לא יעשה לה למלאכה · ויגאה אמנם אין כוסף בבני אדם להתעסק בה בכל תוקף ולא ישלימוה : אמנם בהתאסף יחד שלשת התנאים הללו כמו שכלם בקבצו באו גם במלאכת המוסיקה להיותה מצד עצמה כבודה : ולא קרה אז מקר' כזה להיותה פחותה ביד בזוים רק היתה בת מלך פנימה ביד המעולים שבעם · היה לב המתעסקים מתאוה לה בכל תוקף והיה זה סבה שיראו סימן יפה בתלמודה בלי ספק וזה והמלאכה נכבדת וכו' · ר"ל שאז המלאכה היא מעולה ונכבדת אצל בני אדם ומתאמצי' להתעסק בה בתכלית הכוסף כאשר היא בעצמה ומטבעה איננה גרועה כגרעון הבורסי והבורסקי וכיוצא בם מהמלאכות הגרועות המבזות את בעליהן · וגם איננה פחותה מצד היותה נופלת ביד הפחותים שבעם המתעסקים בה כי בזה יקרה לה מן הפחיתות מה שיספיק להשיב אחור ימין החשובים לבלתי התעסק בענייניה · והעם המתעסק בה הוא מחשיבות השרש אשר חוצבו ממנו · וזכות הטבע אשר נזכרו עליו כאשר הם רוצה לומר כמו שהם בני לוי הנזכרים המתעסקים במוסיקא החשובה הנזכרת: ומראשיהם במלאכה דוד ושמואל · ככתוב בדה"א ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם · וגם מוכח והולך את אשר העמידו הלויים על מכונים ועל המשוררים אמר ואלה המשוררים ראשי אבות ללוים בלשכות פטורי' כי יומם ולילה עליהם במלאכה וגו' ופירוש פטורים שהיו פטורים ונקיים מכל מס ועול ואין מלאכתם רק לשורר וזהו מה שאמר החבר למעלה ולא היה להם עסק זולתי המוסיקא ואם כן שהיו גם נשמרי' במלאכת המוסיקא כל התנאי' שנזכרו: מה תחשוב במוסיקא ההיו יודעים אותה על אופניה אם לא · ואמר זה כלפי אמר' במה שקדם חשוב באומה וכו' וכעשה כאומר אחרי השלימך הבחינה לחשוב בכל מה שזכרתי מה יולידו מחשבותיך בשלימות המוסיקא הראויה לפי כן להמצא באומתנו מאז האם היו יודעים אותה וכו' אין ספק כי היתה שלימה אצלם שלמות אין

למעלה היאנו וכמו שהשיב לו הכוזרי במשכבו · ובנסחא אחרת כתוב המלאכה הנכבדת וכו' והכונה על פיה שלא היה ללוים עסק זולתי המוסיקא שהיא המלאכה הנכבדת אצל בני אדם כמו שהיא איננה לא נגרעה מצד עצמה גם לא היתה פחותה מהתעסקות השפחות והמשוררים מבני אדם אבל העם אשר ראינו מתעסקי' בה אנשי חשיבות היו כמו שקדם · ואם כן מה תחשוב במוסיקא וכו' : ושית לבך לאשר פתח בחכמה וסיים במלאכה כי תחלה אמר אבל חכמת המוסיקא וכו' · ואחר כך בא דברו לאמר והמלאכה נכבדת וכו' · אפשר שכוון בזה לכלול כל שבחי המוסיק' לא לבד בחלק המדעי ממנה התלוי ועומד בידיעת סגולת ערכי הנגינה והוא עקר החכמה הזאת מהולל מאד · אבל גם כן בחלק המלאכותיי שישתמשו בו לשורר בפה ובכלי שיר · או כאמר שכל דבריו על מעשה הנגון והשיר כי פעמים בשם חכמה ופעמים בשם מלאכה יקרא · וכבר כתב הרא"בע פרשת בראשית כנור ועוגב מיני כלי נגינות והיא חכמה גדולה עכ"ל · ומה שזכר מסדור המשוררים על ידי הראשי' ההם יבא עוד זכרו בשלישי סוף סי' ל"ט וגם סימן מ' יתבאר איך לא היה בזה בית מיחוש משום בל תוסיף עם היות המנו' הזאת קיימת ומתמדת לא להוראת צורך שעה לבד · ולכל דברי הפסקא הזאת יתייחסו מאד ונסכימו דברי בעל דרך אמונה מאמר ב' שער ג' באמרו אמנם ביאור איך ר"ל למדו וידעו כל החכמות הוא עם ההשתדלו' והחפוש בדבריה אם בחכמת הנגון וכו' יעויין שמה:

סימן סה שמה מבלי ספק נגמרה ונשלמה וכו' · שמה רומז אל הבית הנכבד שקדם זכרו בדברי החבר : ושמה היתה מעוררת הנפשות וכו' · כבר זכרנו בכל לשוננו המכונה הגיון בכנור כי יש ויש בבינוני המוסיקא מינים שונים מיוחדים למדו' שונות להחליפם ולהמיר אותם כפי הרצון וכבר הורגלו קדומי הרופאים לרפאת בה חלאים בהשבת הפעליות הנפש אל יושר מזגם הראוי וכבר אמרו אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה ונגון דוד לפני שאול (בשמואל א' סי' י"ו) ומאמר אלישע קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' (במלכים ב' סימן ג') עדים נאמנים על כל אלה · ולפי דרכנו נאמר שבאולי

בכללה

היום בערך ממה שהיתה מפני ששבה פחות' בהתעסקו בה השפחות והמכוערים מבני אדם אך ירדה עם חשיבותה כאשר ירדתם אתם עם חשיבותכם:

סו אמר החבר ומה תאמר בחכמת שלמה וכבר דבר על כל החכמות בכח אלקי ושכלי וטבעי והיו אנשי העולם באים אליו להעתיק חכמתו אל האומות עד מהודו וכל החכמות הועתקו שרשיהן וכללם מאתנו

בכללם כוכה זו בדברי דוד האחרונים אשר באו לחתימת ספר תהלותיו באמרו הללויה בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור וגו' ותכלית דבריו כל הנשמה תהלל יה להורות כי מכח הכנורות ההם תתעורר הנשמה להלל יה ושבח ויתפאר: מפני ששבה פחותה וכו'. כנגד מאמר החבר בקודם אליכם נרועה ולא פחותה כמבואר שמה ובימינו עמו שלא יתכן היותה היום בערך מה שהיתה אז מפני ששבה פחותה וכו' כי זה ממה שיחליש דעת החשובים ליאש את לבם מבנוע בה להשתדל בלמודה כי בזוית היא בעיניה' כמאמר הוא"ל והיתה כוס זהב בתוך חסרי פחותי הערך אשר עמהם תמות חכמה: אך ירדה עם חשיבותכם וכו' כי רואה כמו אליכם אתם כתמול שלשום בזמן הבית הכבוד האו' למעל':

סימן סו ומה תאמ' בחכמת שלמה וכו'. יען הכוזרי סי' ב"ד שהיו החכמו' מתפשטי' קיימו' באומתנו ולא הוכיח ותרץ בקנתן הוא"ל עתה באר כי החכמו' כללנה העתקו שרשיהן וכללם מאתנו כי לנו המי' ומשלמן שלמ' קח ובי כל מתפא' בחכמ' וכב' דבר על כל החכמו' בכח אלקי ושכלי וטבעי והיו אנשי העולם באים וכו'. עדו הכתו' באמר במלכ' א' סי' ה' ויתן האלקי' חכמ' לשלמ' ותבונה הרבה מאד ורחב לב כחול אשר על שפת הים ותרב חכמת שלמה וגו' ויחכם מכל האדם וגו' ויהי שמו בכל הגוים סביב וגו' עד אמרו ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו. ומה שאמר אלקי ושכלי וטבעי אשר שכוון בו ע' החכמה האלקית שהמלאכיית בכללת עמה והגלגליית והטבעית. ולשלשתן ירמוז הכתוב כי באמרו חכמה רמז אל האלקות עם המלאכיית כמדוב' בזאת יקרא חכמ' באמת כי היא היתה אם כל החכמו' וזה פריס'. ותבונה. על הגלגליית על דרך כונן שמים בתבונה. ורוחב לב. על הטבעית. ומה שאמר ורוחב לב כחול אשר על שפת הים. הכוונה אבלי שאין ענין הידיעה זולתי להקיף במדע ולהציב גבולות הדבר ההוא הידוע ולכלול אותו מכל צדדיו וזו היא שנמה כגבול החול בענין הגבלתו לים מכל צד כמאמ' הכתוב (ירמיה סימן ה') אשר שמתי חול גבול לים. על כן יאמר כי היה לבו של שלמה כפתחו של אולם רחב

אחד בו יכללו יוקפו ויוגבלו כל החכמות המכונות בים. באמ' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים והיתה הגבלתו לחכמות כדמיון החול אשר על שפת הים מקיפו ומגבילו ואפשר שאל ביאורנו זה כוון רבי לוי באמרו במדרש רבה פר' י"ט מה חול גדר לים כך היתה חכמה גדור' לשלמה ע"כ. ולפי שטתנו זאת שאמרו ורחב לב הוא כנגד החכמה הטבעית כאמר גם כן שלא זכר אבל זולתה כחול אשר על שפת הים כי אמר לא תקיף אחשבתנו בשלימות השתי חכמות העליונות שזכרנו עד שיבדק אבלם מאחר כזה כאשר יבדק אבל הטבעית הקרובה אלינו ולטבענו. ועל כן האריך הכתוב בחכמתו הטבעית באמרו וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים ולא הודיע בזולת זה מאומה. ואם הג' מלות הנזכרות אלקי ושכלי וטבעי חשבת לקחתם כנגד החכמות האמתיות והדמיוניות וההסכמיות המוזכרות למעלה אבל חכמת הסנהדרין. וכפי הפירוש השני שזכרנו שם להיותן מכוונות כנגד האלקיו' והטבעיות והמדומיות. המתכשאות לעמת המעשים האלקיים והשכליים והמנהגיים המוזכרים בסימן מ"ח ובשלישי סימן ז' כמבואר שמה. יהיה טבעי כנגד ההסכמיות שכך הם מוגבלות ומסודרות כפי טבע של אדם אשר יגזור על שיעורן ויוסרן: עד מהודו. אי אפשר לפרש זה על מלכת שבא אשר באה לנסותו בחידות כמוזכר במלכים א' סימן י' ובדברי הימים ב' סימן ט' שהרי זכר בראשון סימן שבא והודו וכוזר ואם כן לא שבא הודו ולא הודו שבא וכבר באר כן גם מדבר ר' אברהם בר חייא בספר צורת הארץ כי מסוו שבא הוא באקלים הראשון והודו קצת בשני וקצתו בשלישי. על כן חשבתי שאמר זה ממה שזכר הכתוב (במלכים א' סי' ה) ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו וכן באמר שב סימן י' וכל הארץ מבקשי' את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו' והנה החב' אשר בידו מחקרי ארץ חשב כי בהזכירו ארץ הודו על מרחק ארוך יותר מהזכירו מלכות שבא כי הנה הודו בפאת מזרח רחוק מאד מארץ ישראל

אל הכשדים תחלה ואחר כך אל פרס ומדי ואחר כך אל יון ואחר כך אל רומי ובאורך הזמן ורב המצועים לא נזכר בחכמות שהם הועתקו מן העברים אך מן היונים והרומיים

שבמערב הלא תראה מה שכתב' רבי אברהם בר חייא בדבריו על האקלים השני וז"ל והאקלים הזה בפאת מזרח רוב ארצות הודו והצינים וכו' ואח"כ על האקלים השלישי כתב ובאקלים הזה בפאת מזרח קצת ארצות הצינים וסוף משכנות הודו וכו' וכבר ידעת מדברינו למעלה סי' כ' כי הצין הוא סוף כל הישוב לצד מזרח ור' אברהם ביאר לנו שארץ הודו גם היא בנגדו לפאת קדמה כאמור וכן הסכימו דברי החבר עם הכתוב לאמר וכל הארץ מבקשים את פני שלמה וגו' בהעירו על אפסי ארץ הרחוקים מאד מארץ ישראל יותר ממלכו' שבא כי אתה ידעת מושב ארץ ישראל באמצע האקלים הד' לפאת צפון ומשוכה כלפי מערב ושא נא עיניך אל המקום אשר זכרנו מספר צורת הארץ כי דעתך תנוח ותשקוט על כל אלה: אל הכשדים תחלה וכו' כבר ביארנו ענינו בראשון סי' ס"ג שם נכפל הענין הזה במלות שונות: ובאורך הזמן וכו' כי קצת פגעו בנו מאותם שזכר המורה בשני פ' מ' באמרו יש מבני אדם מי שייטב בעיניו שלימו' אחד ויערב לו ויתאוהו ויבנה שידמו בני אדם שאצלו השלמות ההוא ואעפ"י שהוא ידע שאין אצלו שלמות כמו שתראה רבים יתפארו בשיר זולתם ויאמרו שהם עשאוהו וכן נעשה בקצת חבורי אנשי החכמ' ובחלקי חכמות רבות יפול ליד איש מקנא מתרשל דבר חדשו זולתו ויתפאר שהוא חדשהו וכו' עכ"ל: גם בראשון פ' ע"א זכר המורה שבות אבדן החכמות הרבות אשר היו באומתנו: ועל דבר העתקת שרשי כל החכמות מאתנו עיניך תחזינה מה שכתב בעל דרך אמונה מא' ב' שער נ' וז"ל מצאתי בשם חכם מופלא מפילוסופי היונים דבר זה ענינו פעם אחת נכנסתי להתוכח עם חכם מחכמי ישראל והתחלנו לדבר בחכמת הטבע ולא היה בעיני הרבה ואחר נכנסנו בחכמת האלקות והעלני באלקותו אל שלא הייתי יכול לסבור ולהבין עד שהתפללתי לאל יתן שכל להבינו עכ"ל: ון' רשד אשר היה מגדולי הפילוסופים אמר בסוף ספרו המיוחד הפלת ההפלה שהחכמות היו נמצאות בישראל עכ"ל בעל דרך אמונה ואחר כך הוסיף עוד דבר וז"ל וגם נמצא ספר אחד בין הכוזרים עשאו חכם יוני שמו איוושי"פיאו הביא בו דברים רבים מספרי חכמי ישראל על כל החקירה וההתפלספות וזכר שמות החכמי' ההם אשר היו הוא והם בזמן בית שני והחכם

היוני ההוא בנה ספרו כלו על שהחכמה האמתית וההתפלספות השלם אינו נמצא ולא נולד כי אם בין היהודים ועם היותו יוני האריך בשבח לשון הקדש והחכמות היונאות ממנו ובשבח חכמת חכמי ישראל הרבה מאד ובתוך דבריו בא להורות כי אם היה שנמצאת החכמה בין חכמי יון שהיא נולדה מישראל וז"ל אמר ט'ירקוס לתלמידיו אם הייתי מספר לכם חכמת הפילוסופים מאין באה ואיך נולדה תשמחו בזה ויענו אותו הן האדון נשמח ונגיל על זה אמר להם רוב חכמת הפילוסופים באה אלינו מארסטו' החכם אשר אם ייטב בעיניכם אספר לכם איכות בואה אלינו ואיך שמענוה מפיו אמרו כי האדון אמור ואז התחיל ואמר הוא היה איש יהודי מזרע ישראל ירושלמי מבני קוליה משבט בנימן בא לשמועתנו מהאיים הרחוקים אשר באס"יא וירד מההרים אלינו וישב עמנו ימים רבים: פילוסופיא הוליך מאתנו ויותר הרבה מאד הניח אלינו ולמדנו מפיו עכ"ל: אחרי כן כתב בעל דרך אמונה הלז כבר נודעה חכמת שלמה ע"ה אשר קובל ממנו היות שני החכמות באות מספריו כי נאבדו לאורך הזמנים ונעתקו ללשונות האומות הזרות ע"כ: והנה כה משפטו של ז"ר חרן בספרו קהלת סימן ב' כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רבה: גם הר"א כתב על מסכת שמעון הצדיק כי נמצא באגרת שכתב ארסטו הפילוסוף רבו של אלכסנדרוס מוקדון שדבר עם שמעון הצדיק בדברי החכמה הטבעית וכאשר דברו בחכמת האלקות הגדיל עצה הפליא תושיה והשתומם ארסטו ממעלת חכמתו באלקיות ונמצא בדבריו שכתב באגרותיו בעניינים מיוחדים שאמ' וזה ממה שהשיבני השמעוני עכ"ל: והדברים קרובים עם מה שזכר בעל דרך אמונ' בשם חכם מופלא מפילוסופי היונים: אפס כי מה שהעיד הר"א על המצא כתוב לארסטו זכר השמעוני לא ידענו מאין לו אמנם ראית לא ראיתי אנכה ראיה: ומה שזכר בעל דרך אמונה מדברי איוושי"פיאו הלא היא כתובה על ספר הכנתו בתשיעי ממנו פ"ג וזכרו יוסיפון בספרו הראשון כנגד אפ' אוני וראוי לטהר לשון דרך אמונה בספור הזה מגלולי הטעיות אשר נפלו בו ממוקשי הדפוס עד תעלה כונת דבריו שספר ארסטו' לחברו קלי"ארקו כי אדם לחברה עם גבר חכם עברי שישב אתו שם ימים

רבים

והמעלה לעברית בעצם הלשון ומה שנכלל בה מהענינים:

סז **אמר הכוזרי** היש לעברית מעלה על לשון הערב היא יותר שלמה ורחבה ממנה ואנחנו רואים את זה בעינינו:

סח **אמר החבר** מצא איתה מה שמצא נושאיה נתדלדלה

דניס והרי זה בא ללמוד ונמצא מלמד · עוד תשוב תראה מה שכתב האפודי בפתיחתו וז"ל כל מה שנמצא אצלם מהאמת באלה החכמות העיוניות לקחוהו כלו מבני ישראל בזמן הגלות וכמו שכתוב באגרת הבעלי חיים לחכמי ישמעאל כי כאשר התפאר החכם היוני באומתו ושהיא היות שלימה שבאומות בשלימו' החכמות השיבו בעל השכע' ה להכ' שאין לו להתפאר מזה לפי שהחכמות אצלם כגניבה שלקחו אותם מבני ישראל בזמן גלותם · ולא הכחיש זה החכם היוני אבל שאמ' כי כצאת ישראל ממצרים לקחו אותם הם ג"כ משם · וגם החכם בן רשד העיד בכללו בהפלת ההפלה על מציאות החכמות העיוניות בבני ישראל מקדם:

והמעלה לעברית בעצם הלשון וכו' · הכונה שעם היות החכמות נועתקו מן העברים אל יתר הלשונות הלא כהריקם מכלי אל כלי נפגם טעמם כי איננו דומה הבל פה שאין בו חטא בכל תנאי שלמות הלשון להבל פה שיש בו חטא בחסרון תנאיו · או יתקשר אחרו והמעלה לעברית עם מה שאמר הכוזרי בסימן סג אני רואה תורתכם נכלל בה כל דק ועמוק מהחכמות מה שאין כן בזולתה כי ממנו נמשך כל הספור עד הנה על הוראת התפשטות כל החכמות מאומתנו ועתה בא להוסיף על דבריו כי לא לבד נכלל בתורתנו כל דק ועמוק מהחכמות וכו' כמו שקדם אבל מעלת הלשון ג"כ לעברי' יאתה והנה הורה על חשוב לשוננו הן מצד היותו שלם מאד כי על כן היה קדוש לאלקיו לבראת בו שמים וארץ כאמ' (סימן כח) שהיא הלשון אשר דבר בה הש"י עם אדם וחוה וכו' · והוא מה שרמז אליו באמרו כאן והמעלה לעברית בעצם הלשון · והן מצד מה שנכלל בה מהענינים ר"ל שהיא טובה ורחבה נכונה מאד להורות בה על ענינים מתחלפים כי כל דבר לא יכחד ממנה להבין ולהורו' בעת הצורך וכמו שיושלם ביאורו סוף סימן סט · וירמוז עוד לענינים הדקים והעמוקים נטבעו בה להבין הענינים וכו' שיביא זכרם סימן ע"ב · גם למה שאמר ברביעי סימן כה וז"ל אך הלשונות והמכתבים יש לקצתם יתרון על קצתם מהם מה שמזותם נאותים הרבה נקרואים ומהם רחוקים מהנאות להם והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ולבבו היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות והנאותה לקרואיה יותר מכלם כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ר"ל שהוא הראוי לשם ההוא ונאות לו ומלמד על טבעו והתחייב מזה לשום מעלה ויתרון ללשון הקד' ושהמלאכי' יותר חוששים לה ומרגישי' מזולת' מהלשונות ועל זה באמרו במכתב כי צורות אותיותיו אינם בלא כונה ובמקרה אבל לענין נאות עם ה המכוון מכל אות ואות ע"ש ומסכים לזה כתב רא"בע בראשית ספר שפה ברורה וז"ל הנה מצאנו שהשם הביא הבהמות והעוף אל אדם הראשון לראות מה יקרא לו ואולי היותו חכם לב לדעת תולדת כל מין ומין ולהיות השם הנקרא לאות על תולדתו לא היה השם הנכבד והנורא בוחן כסיל ע"כ ולכל זה אפשר שכוון החבר בדבריו הנזכרים באמ' ומה שנכלל בה מהענינים כמדובר:

סימן סז היא יותר שלימ' ורחבה ממנה' ר"ל והלא לשון הער' יותר שלמ' היום כי לה להתייח' התפארת וההוד · ורחבה ונשגבה למעלה נשביעת שפתותיה מלות רכות נכונות להבין ולהורות כונת משמיע אל השומע יותר ממה שתוכל עליו לשון הקדש' והנה התרים כנגד שני הענינים שזכר החבר באמרו בקודמת והמעלה לעברית בעצם הלשון ומה שנכלל בה מהענינים כי כנגד עצם הלשון הוד והדר ישוה על לשון ערב באמ' היא יותר שלמה וכנגד הענינים המוטבעים בה לצרף מחשבה למעשה הדבור · הנה שפתו אתו באמרו ורחבה ממנה:

סימן סח נתדלדלה בדלותם ונרה במיעוטם וכו' · כל עומת שבאו דברי הכוזרי בקודמת לתת לשון ערב הצעירה לפני לשון הקדש הבכירה ויתירה מגביר הן בעצם הלשון והן בהרחבת גבולה כמו שבארנו · כן ילכו דבריו אלה להשיב לו על תוכחתו · ועמדו רגליו בהתנכלות לשוננו שמקרה הוא קרה לה כי לא טהור ועם היותה עם קורותיה כאהלי קדר הלא היא נרבת בני עמה כיריעות שלמה והמקרה הזה לא יוריד עדיה מעליה כי הודה לא נהפך עליה למשחית אינת עולם · והרי היא עטרת תפארת לנושאיה עמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה · והנה אמ' נתדלדלה בדלותם כנגד שלימותה

בדלותם וצרה במיעוט' והיא בעצמ' החשובה
שבלשונות מקבלה וסברא הקבלה שהיא
הלשון אשר דבר בה ה' יתברך עם אדם וחוה
ובה דברו שניה' כאשר יורה על זה הגזר אדם
מאדמה ואשה מאיש וחוה מחי וקין מקניתי

אשר שבה אחורנית כזה מעלות טובות : ואמר ונרה
במיעוטם כנגד נר ומנוק מכאוה במקום היותה
אלפנים רבבה מאד לא מונק תחתיה · והנכים לזה
דבר המורה בראשון פ' ס"א באמרו על השם המיוחד
אל הבורא ית' ואפשר שיורה
כפי הלשון אשר אין אתנו
היום ממנו אלא דבר
מועט עכ' · גם שם פ' ס"ז
כתב על ויכל ביום השביעי
והמרת כמו זה הענין
שמעט לא יבוטל בדרכי
שמוש הלשון עם דעתנו
שאנחנו היום בלתי יודעים
לשוננו וכו' עכ' · והנה על הוראת שני הענייני'ם
המשיך כל הפסקא הזאת בהראותו את יקר תפארת
הלשון ואת כבוד עשרה בעת הגלחת כושאיה וזהו אמ'
והיא בעצמה החשובה שבלשונות מקבלה וסברא ·
מקבלה וכו' עד אמרו ומעלתה מדרך הסברא וכו'
עד סוף כל הכנא' · ואולם שמע נא את אשר דבר
האפודי בהקדמת ספרו על דקדוק הלשון בהגיע
ידו אל המקום הזה : וז"ל · כמן סבת דלותה ומעוטה
דלות בעליה ומיעוטם וזה כי אחר שגלו אבותינו
ונפוצו אנה ואנה בין גויי הארצות הסתפקו בלשונות
הגוים והניחו לשונם הנבחר וישכחוהו וכמו שאמר
ויתערבו בגוים וגו' והנה בע"שנה של גלות בבל
שכחו קרוב לחצי העם לשונה וכמ"ש בסוף נחמיה
ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר
יהודית וכלשון עם ועם · שיעור הכתוב וחצי בניהם
מדבר אשדודית וכלשון עם ועם ואינם מכירי' לדבר
יהודית · ואם בזמן ההוא הקצר קרה להם זה · מה גם
עתה בגלות הארוך הזה אשר אבדו ספרינו וחבורינו
וכו' ואבדו החכמות הרבות אשר היו באומתנו והיה
כל זה סבה לקצור הלשון העברים ומעוטה עכ"ל ·
ובכל זאת לא ישוב דברי ריקם כי את אשר שם אלקים
בפי אותו אשמור לדבר כי אחר נוכח שתי החלוקות
הנזכרות הן הן הדברים : והיא בעצמה וכו' · לא
בבחינת המקרה אשר מצאה כמו שזכר : כאשר יורה
על זה הגזר אדם מאדמה ואשה מאיש וכו' · עם היות
לב החבר סמוך בזה על קבלתו כמו שיורו דבריו
בסמוך : מ"מ לא תהיה פעולתנו לריק בחפשנו חפוש
שכלי איכה תרעה איכה תרבין בנהרים ראיה ברורה
ומזהירה על מעלת קדימת לשוננו · ועתה שים פניך
אל הרי ישראל באמרם ז"ל בב"ר פ' י"ח כי מאיש לוקחה

זאת מכאן שנתנה התורה בלשון הקודש רבי פנחס ורבי
חלקיה בשם רבי סימון אמ' כשם שנתנה תורה בלשון
הקודש כך נברא העול' בלשון הקד' שמעת מימיך אומ'
גיני גיניא אנתרופי אנתרופיא גברא גברתא אלא איש
ואשה · למה שהלשון הזה
נופל על הלשון הזה עכ' :
אך אמנם מי ישים אלם
לבלתי יפקפק אדם על זה
באמרו מה זאת עשינו כי
יפול הנופל ממנו בלשון
איש ואשה ובשמטו מזה
הלשונות הנזכרו' וזולתם :
ומה ענין שמעה זו אבל
הראיה שהזכרנו לא להוכיח שיש יתרון לבעל הלשון
הזה להנתן דת ע"י וראשון הוא לנו מכי שיש אדם עלי
ארץ והלא אפשר הוא וקרוב לשמוע שהיה כל הארץ
שפה אחרת ודברים אחרים זולת לשוננו ולשונ' תהלך
בארץ מיום עשות אלקים ארץ ושמים ובה נתנה תורה
וממנה נעתקו הדברים ללשוננו זה שבידנו היום ·
והמלות המורות שם בלשון ההוא על איש ואשה מצאו
מקום בלשוננו להתנדר בו כפי ענייננו המכוון
שמה וחדוש הוא שחדשה תורת לשוננו להורות על
נוכח המלות ההנה כמו שהוא מורגל אצל המעתיקים
לחדש מלות כפי הצורך וכמו שהוכיח אותת זה הר'
שמואל ן' תבון כפי' המלות זרות אשר הקדים למאמר
המורה ועל' מה שכתב הראב"ע פ' דברים כי ומזוזים
מלה מתוקנ' על משפט לשון הקדש כמו האחשדרפנים
עכ' · ואולם שמע נא איך תוכל להשלים כח הראיה
על קדימת לשוננו ולהרבות נבאיה להפים דעת כל
מפקפק עליה כי אמנם העקר שהכל תלוי בו הוא שאין
דרך מעתיקי ספרי הקדמוניות לשנות טעם השמות
העצמיים הנקובים בספוריהם רק הם שומרי' תמונתם
בהעתקתם ויקראו בשמותם עלי אדמות לא יקליכום
ולא ימירו אותם כלל ועקר · למען יודעו בעלי
המאורעות ההם המסופרים בעצם שמותיהם ממש ·
ולפני לא יראו דברי הרמב"ן שכתב פ' מקץ על צפנת
פענח בהראותו אפשרות היות המלה הזאת מתורגמת
וגם זה ידענו שם יוסף הפך דעת הראב"ע ואלה
הם דבריו · ועל דעת הראשונים שאמר המפענח
נעלמים יתכן שקרא לו שם נכבד בלשון ארצו כי שאל
לו או שהיה המלך יודע שפת כנען הקרובה אליו
ועניינו צפונה מגלה וכן בתו קראה שם משה רבינו
בלשון עמו מן המים משיתיהו ואל תשתומם בעבור

שקראוהו

שקראוהו סופרי המצריים מוכיים כי ישנו השמות ללשון מובן או מורגל להם כאשר יעשה התרגום בקצתם כגון בין קדש ובין ברד בין רקם ובין חגרא וכן בהרבה מן השמות ובקצתם לא ישנה דבר כאשר עשה בסיחון מלך חשבון ובעוג מלך הבשן וזולתם הרבה וזה לפי מה שהיו נקראים בלשון האומות בדורו וכן עשו האחרים המעתיקים עכ"ל ואולם אין אני מודה לו במה שאמר כי הסופרים ישנו השמות ללשון מובן או מורגל להם מצד התפשט הבנתו גם לשמות העצמים של בני אדם בעלי המאורעות הנזכרים בספור כי הנה שם מוכיום הנזכר למשה בספרי המצריים וכמו שזכר גם הראב"ע פ' שמות על ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו אין בו שנוי לשון רק הוא שם משה עצמו בחלוף מועט כי אשר נקרא שמו מוכיום בלשון מצרים כנגזר ממלת מו"ים שר"ל מים באותו לשון הוא שמו ג"כ בלשוננו בלא שום חלוף ניכר ויפה נופל עליו גם בלשוננו כי מן המים משיתיהו כאלו אמר הוצאתיו מן המים וכמו שכתבתי בדרוש המכונה אגלי הגיון בכנור והתרגום לא ישנה לעולם שמות עצמי בני אדם בעלי המאורעות המפורסמות רק יבאר שמות המקומות אשר הוחלפו ברוב הימים ויזכרם בשם הנודע בזמנו אצל בעלי הלשון שהעתיק אליה הלא תראה שתרגם עוג מלך הבשן עוג מלכא דמתנן הנה השאיר על על מקומו שם עצמו של עוג ושנה בשן למתנן להיותו השם המובהק לבני דורו אמנם אצל סיחון מלך חשבון לא שנה את לשונו באחד מהם כי הנה מקום אתו נודע בשמו כמאז ונחזור לענין ראשון ונאמר כי הנה כל מעשה תוקף הראיה נשען על זה כי בראותנו שמות העצמים אשר לא יעבור זר בתוכם להעביר גזרתם בהעתקה והנה הנם בכתבי לשון הקדש מתייחסים ומכוונים עם ספור גזרתם בלשון נופל על לשון אין זה כי אם אות שקי ברורה וקיימת בינו ובין בני ישראל אות היא לעולם כי זאת התורה נקודות עבריות ניתנה והיא היתה אם כל חי מראש הבריאה ולהגלות נגלות זה בשמות העצמים באדם מאדמה וקין מקניתי וזולתם כן משפטו אבהנו מרגנו גם בשמות הבלתי עצמיים כאשה מאיש וכזה ראה וחדש במאמר שזכרנו מבראשית רבה כי לא על המלה ההיא לבדה היתה הכונה רק קבעו בלשונם במנהג תמיד וסמכו על המבין אשר שלה עליו חובת ביאור תשלום ראייתם להשמיע קול פנימי בכונתם להוציא את הרבים ידי חובתם ובאים הדברים הללו

היונאים גם כן ומפי הראב"ע בספר שפה ברורה באמרו בסמוך לראשיתו נוכל לדעת מהתורה כי לשון הקדש היא הראשונה והמוסף שטעם שנקרא אדם הוא מגזרת אדמה ולא כן בלשון כשדים וקדר וכלם יורו כי אדם היה שמו עכ"ל ולטוש עיניך ללשונו זה קצר ומתוקן איך כלל בו כל תוקף הראיה שזכרנו מטעם הודאת כלם כי אדם שם עצמותו אשר לא ישתנה בהעתקה כמדובר ועוד הוסיף שם דברים באמרו רק חוה ישתנו בה בשלש לשונות והנה שם יוכיח ואם יטעון הטוען איך נח מגזרת ינחמנו גם שמואל מגזרת כי מה' שאלתיו גם יעקב מגזרת ילדתו בעקב יש להשיב כי הנחמה היא מנוחה לנפש ולא שמרו האותיות רק הטעמים כמלת זכור ושמור ואין שמואל מגזרת שאלתיו רק טעמו שמו אל כי החולם והשורק יתחלפו הלא תראה אמרו נ"ן בנו יהושע בן נ"ן גם יתכן להיות יעקב כאשר הוא כתוב כמו כשב עכ"ל ומה שאמר על נח ינחמנו דוגמתו כתב גם כן בביאור נח ז"ל ונח הפך העצבון והטע' זה ינחמנו ונכון מעצבון ידינו גם נחמה מנוחה מעצבון הלב כי העברים ישארו הטעמים ולא המלות והעד ירבשת וירבעל עכ"ל וכיוצא בזה כתב פרשת יתרו על שם גרשום יעויין שם אולם במה שכתב על שם חוה אינני מבני עם החבר כי הורה על חוס הראיה הלקוחה ממנו מצד היותו שוה לשלש לשונו עבר כשדים וקדר והן הן הג' לשונות שזכר החבר בסמוך ועל כן החזיק הראב"ע בשם של הבלתי שוה להם וממנו הושתתה הראיה אבלו ומכל שכן עלה ביאור לדברי החבר הנזכרים לקראתנו אך אינני גוזר שיהיה טעמו של חבר שוה לשל הראב"ע בהגזר נח מינחמנו כי אפשר הוא להיות טעמו כטעם הרד"ק המוזכר בביאורו לספר יהושע סימן ה' על מלת גלותי וז"ל דרך לשון הקדש בשמות הלקוחים מן הפעל להוסיף בו אות או לגרוע ממנו כמו נח מן ינחמנו שמואל מן כי מה' שאלתיו וגם להפך סדר האותיות כמו יעבץ מן עצב עכ"ל ואבינה כאן עמך מה שכתב האפודי על זה הדרוש באמרו פרק ג' הנה ראיתי למפרשי התורה כלם שהסכימו על כי הלשון הנברא והמוסכם עליו מהבורא יתברך הוא הלשון העברית הנקרא בלשון הנביאים יהודית אמר אל תדבר עמנו יהודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית וגו' והחז"ל קראוהו לשון הקדש ויבא הדבור על בבה זה ולאמת הסברא הזאת כתב הא"ע ז"ל וטעם שפה אחת לשון א' והקרוב שהוא לשון הקדש ושם אדם וחוה וקין ופלג גם שת לעדים עכ"ל ונראה כי השמות האלה כלם

ושת משרת ונח מינחמנו עם עדות התורה וקבלת דור אחר דור עד עבר עד נח עד אדם ושהיא היתה לשון עבר ובעבורו נקרא' עברית מפני שנשאר עליה עת הפלג' ובלבול הלשונו' וכבר היה אברהם מדבר בארמי' באור כשדים שהארמית היא לשון כשדי' והיתה לו העברי' לשון הקדש והארמית לשון חול וכן נשא אותה ישמעאל אל הערב והיו אלו שלש לשונות משותפות מתדמות הארמי והערבית

פזורים משמות או פעלים מוכחים בלשון הקדש כמו שהעיד הכתוב על כל אחד מהם · ועל הדעת הזה הרמב"ן ז"ל כתב בפרשת כי תשא כי בלשון ההוא ברא ה' עולמו וקרא שמו שמים וארץ וכל אשר בהם ומלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקרא מיכאל וגבריאל עכ"ל · ובכר הורה בזה גם כן על כי הפועל ללשון הראשון הוא ה' יתברך וכי היה לשון הקדש · והרש"י ז"ל כתב גם כן בפירושי התורה שפה אחת לשון הקדש ואמנם קרא הכתו' לשון הקדש שפה אחת לפי שהיתה היותר פשוטה והשלימה ולא התערב זר בתוכה ושאר הלשונות אינם כן כי לפי שהיו אנשי דור הפלג' כלה קודם בנותם המגדל מדברים הלשון ההוא והיה ענש' על מרים העלד הלשון ההוא מאת' והתבלבל לשונות' והתרבותם לשבעים לשון הנה אין ספק שבהסכימם על הלשונות ההם השתמשו בקצת שמות ופעלי' מהלשו' שהרגילו והתמזגו הלשונות והורכבו קצתן בקצתן ולא אחת בהן פשוטה בעדרת ההרכבה כמו שנראה היום אשר שמענו ולפי זה אין ראוי שיקרא שפה אחת כי אם הלשון ההוא אמנם אחשוב כי פשיטות הלשון ההוא ואחדותה היה אז בזמן ההוא · ואולי אחרי כן לקחו אנשיה גם כן במקומות מה קצת שמות ופעלים מן הלשונות האחרים כאשר אמ' החכמי' על וטאטאתיה ועל יהבך ובלמם מרעהו וזולתם · ואולי מזה נמשך הזרות בקצת ממנו · ולזאת הסבה נקרא לשון הקדש או שפה אחת ובעלי הגימטריא אומרי' כי לשון הקדש ושפה אחת חושבניה דדין כחושבניה דדין לא יותיר לשון הקדש על שפה אחת כי אם באחד להורות על אחדות מניחו יתברך כי שאר הלשונות מניחיהם יותר מאחד וגם הורה על אחדות הלשון ושלמותו וכו' עכ"ל: עם עדות התורה וקבלת דור וכו' · העיד לו עדים כאמרו' על הנוצר אדם מאדמה וכו' והם תורת ה' כאמרה וקבלת דור אחר דור וכו' ולא פנה אל רהבים מעתיקי תורתנו לאומות שונות שמהם תבא ראיה חזקה כוללת לסכור פי כל מערער כמו שזכרנו · כי אמנם סמוך לבו בטוח בקבלתו בעצם וראשונה כמובן · טובו ממה שאמר בראשון סימן כ"ז שהקבלה והנבואה מאין ספק יותר נאמנה מן ההקשה: ושהיא לשון עבר: הוסיף תת

כח ראייתו על קדימת לשוננו מצד היותה לשון עבר כי על כן הקבלה הנמשכת ממנו על זה היא יותר נאמנה: ובעבורו נקראת עברית · היא הסבה עצמה שעמדה לו בראשון סימן נ"ה באמ' כי על היות אברהם סגולת עבר ותלמידו נקרא עברי וכבר כתבנו שם כפי הצורך: וכבר היה אברהם וכו' · לפי שהפליג הכוזרי בשבחי לשון ערב · כוון החבר להודיעו שמקרה הוא קרה לה מצד התדמותה ללשון הקדש כמו שקרה גם כן מן הטעם הזה עצמו ללשון ארמית שהיא לשון כשדים הטפלה ללשוננו כמו שהולך ונושא משך הביאור: לשון מיוחדת ללשון הקדש · רוצה לומר החשובה אצלו והמובחרת לכל דבר שבקדושה · ואם תתן בדברי החבר עיניך תתהלך במשרים לדחות דברי הרמב"ן שכתב פרשת ויגש אצל כי פי המדבר אליכם וז"ל איננה ראיה שידבר אחד במצרים בלשון הקדש כי על דעתי הוא שפת כנען כי אברהם לא הביא אותו מאור כשדים ומארץ חרן כי ארמית היא והגלה הזה עד ואין בנו לשון לאיש אחד לבדו אבל הוא שפת כנען ורבים במצרים יודעים אותו כי קרוב הוא וכו' עכ"ל בנסחאות המיושרות עם היות בקצת ספרי הדפוס קצור בלשון: והנה עם היות כדבריו כן הוא שלשון ארמית לחוד ולשון הקדש לחוד לא יתחייב מזה היותה שפת כנען רק אם כאמו' שמעת היות עם אברהם לשונו תהלך בארץ ההיא בפיו המדבר אליהם בלשון הקדש ועל דרך זה יתבאר מה שאמר הנביא ישעיהו סימ' י"ט ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות וגו' · אשר היה עליו דבר הראב"ע באמרו מזה ללמוד כי הכנענים בלשון הקדש היו מדברי' עכ"ל והנה שפתנו אתנו לקיים דבר כי מאברהם היתה זאת להם: והיו אלו שלש לשונות וכו' · כבר זכרנו דוגמת זה מדברי הראב"ע בספ' שפה ברורה וכתוב עוד שם בראשיתו לשון הקדש ולשון ארמית ולשון קדר שפה אחת היתה ודברי' אחרי' וכו' עכ"ל וגם בפרשת ויבא על לוז וערמון כתב ז"ל והגאון אמר כי לוז שקדים בעבור שנקרא כן בלשון ישמעאל כי הג' לשונות והארמית ממשפחה אחת הין עכ"ל:

והעברי׳ בשמותיהם ובהליכותיה׳ ובשמושיה׳ והיתה לשון העברית לבדה המעולה שבהם

בשמותיהם׳ כמו שכתב שם הראב"ע כי הרב בשמו׳ גם בפעלי׳ בשה הנ׳ לשונו׳ שוה באותיו׳ או הם קרובי׳ הלא תראה וידברו הכשדים למלך ארמית מלכא הכו מגזרת מלך׳ לעלמין מעולם׳ חיי מגזרת חיים׳ אמר מגזרת אומר׳ חלמא מגזרת חלום׳ לעבדך מגזרת עבדיך׳ ופשריה כמו מי יודע פשר דבר וכו׳ ע"כ׳ ובהליכותיה׳ ובשמושיהם׳ כדבר הראב"ע במקומו הנזכר כי אותיות הבנין ירחבו ויאריכו ואותיו׳ הכנוי הם אהו"י וסימני הדברים (כל המדברים או הדוברים) והבנין שוים הם במבטא הקל והכבדים וכפעל והתפעל ע"כ׳ והוסיף עוד לומר וז"ל ועוד כי עשרת הכנויים שהם מוסדות כל השמות הסמוכים וכל הפעלים הם אני ואנחנו וכו׳ עד אמרו אלה בשלש הלשונות שוים ע"כ׳ ומכלל דמיונם מה שכתב פ׳ וירא על ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזוב את עבדיו וגו׳ וז"ל יש בלשון קדר טעם בלוי ויעזוב רק אין יכולת בנו לתרגם הדבר בלשון אחרת וככה ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ורבים ככה׳ ע"כ: והיתה לשון העברית לבדה וכו׳ אין ספק כי לשון עברית היא לשון הקדש וכן בלשון מסכת ידים פ׳ בתרא תרגום שכתבו עברית ועברי׳ שכתבו תרגום וכו׳ שהרב מבירטנורה פי׳ עליו תרגום שבדניאל ועזרא וכגון כדנא תאמרון להום שבירמיה אם כתבו בלשון הקדש וכן דברי הנבואה הנאמרים בלשון הקדש שכתבן תרגום אין מטמאין את הידים ע"כ והוא מה שכוון אליו הרמב"ם באמ׳ עברית הלשון העברי׳ אמנם הכתב העברי לדעת רז"ל איננו הכתב הזה שנו נכתבו כתבי הקדש׳ כמו שהורו שם במסכת הנזכר באמרם וכתב עברי אינו מטמא את הידים ובא באור הרמב"ם עליו וז"ל וכתב עברי כתב עבר זהוא כתב אשר כותבים בו התורה העם הנקרא ס׳ אלסמ"רה (כ"א אל סמירה) והכתב הזה אשר נכתוב בו ונכתוב התורה הוא כתב אשורי והכתב אשר כתב ית׳ התורה בו אשורי מן הגדולה והתפארת כמו באשרי כי אשרוני בנות והוא אמרם אשורי שהוא מאושר שבכתב לפי שאינו משתנה ולא יפול בו דמיון בעול לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ולפי שאינו כדבק אות באות בשעת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתיבות ע"כ׳ והרב מבירטנורה הרחיב הדברים באמ׳ כתב עברי הכתב שבא מעבר הנהר והכותיים שהם השמרונים כותבי׳ בו עד היום ויש׳ היו משתמשים באותו כתב בדברי חול ומטבעות של כסף כמנהגות

בידנו היום שהיו מזמן מלכי ישראל ומפותחות באותו כתב אבל הכתב שאנו כותבים בו ספרים היום כתב אשורי הוא נקרא זהוא הכתב שהיה בלוחו׳ ונק׳ אשורי שהוא המאושר שבכתיבו׳ לשון כאשרי כי אשרוני בנות ע"כ׳ ומונא הדברי׳ ממסכ׳ יומא פ׳ כהן גדול אמר מר זוטר׳ ואי תימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תור׳ לישרא׳ בכתב עברי ולשון הקדש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי׳ ביררו להן ישראל כתב אשורית ולשון הקדש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמית מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברי אמר רב חסדא כתב ליבונאה וכו׳ (פירשו בו כתב עברי של בני עבר הנהר׳ ליבונאה אותיות גדולות כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות) אמנם קיימו וקבלו היהודים הא דתניא התם רבי אומר בכתב זה (ר"ל אשורית) ניתנה תורה לישראל׳ כיון שחטאו נהפך להם לרועץ (פי׳ מלשון תרועץ אויב ור"ל שנשכחוהו) כיון שחזרו בהן החזירו להן שנאמר שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך (פי׳ לאנשי בית שני אומר שובו לירושלם עיר מבצר כי גם היום אשיב לך מגיד משנה התורה הזאת אשר שכחת) למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רבי שמעון אומר משום רבי אליעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עקר שנאמר ווי העמודים מה העמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו (פי׳ שכל האותיות אנכנו דומין לווים אלמא בימי משה היו הווין עשויים כעין שלנו) ואומר ואל היהודים בכתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה (פי׳ שלדברי הכל בלשון הקדש נכתבה ועדיין היא בלשון הקדש) אף כתבם לא נשתנה ע"כ׳ אמנם מה שכתב הראב"ע בספר צחות שער האותיות ונשנה הדבר פ׳ שמות עם השתנות לשון באמרו ומלת חיה קשה בדקדוק והיא זרה כי המשפט ותיתה כי ה"א השרש מן חיה יחליפוהו בת"ו כמשפט בסמוכים ולכל חית הארץ והיה כן בעבור שה"א והת"ו קרובי׳ במכתב ואין ביניהם לבד משך הנקודה שבתוך הה"א אבל לא במבטא כי הבדל יש ביניהם בשמות כי תהלה תקרא ה"א וכשימשך הנקודה תקרא ת"ו וזה לאות כי הכת׳ שבידינו הוא כתב עברי ע"כ׳ הרי הוא במש׳ לשטתו שהראיתיך בראשון סי׳ נ"ה כי יחס עברי אבלו איננו מעבר הנהר רק ממשפחת עבר ואמונתו מטע דבריו בפ׳ שמות אבל בילדכן את העבריות ובפ׳ משפטים על כי

תקנה

ומעלתה מדרך הסברא לפי העם המשתמשים בה ובמה שהיה צריך אליו מהמליצה כל שכן עם הנבואה הפושטת ביניהם והצורך אל האזהרה ואל הנגונים והזמירות ומלכיהם משה ויהושע ודוד ושלמה היתכן שיחסר להם מליצה בעת שהיו צריכים אליה לדבר נאה כאשר תחסר לנו היום בעבור שאבד הלשון ממנו הראית ספור התורה המשכן והאפוד והחשן וזולתם כשהוצרכו אל שמות נכריות היאך מצאו אותם עד תומם וכמה נאה סדר

שקפה עבל עברי והעירותיך עליו בפסקא הזאת והנה אין ההפרש ביניהם זולתי בנוסחאות המלות · כל זאת הבנתי ממך ואם לא כנו הכרחי כנאן להבין אמרי בינת החבר כי על כל היותר טוב כתכונתי להועילך בהבנת היכל בכלל בין הכתב והלשון ולמען תחכם בידיעת לשון התור וכתיבתה על האמת: מעלתה על דרך הסברא וכו' · אחר הדברים האלה אשר עלה אחמתם ביאור מעלת לשון הקדש מצד הקבלה · הלה עליו חובת ביאור מעלתה מדרך הסברא לשמור פתחי פיהו אשר שם גבול הכחתו לאמר שהיא בעצמה החשובה שבלשונו' מקבלה ובכרא · ובכן ישלים הוראת עושר כבוד הלשון כי רחבה היא מני ים ותנבענה שפתיה כל המלות הצריכות להעתיק ולהעביר משכיות לבב מנפש לנפש ולהלביש אותם מחלבות כנכבדות מדובר בה : כפי העם המשתמשים בה · כי כפי חשיבותו של עם ראוי שתיוחס שיו הלשון בסדר המדרגה : ומה שהיה צריך אליו מהמליצה · כי בן יאות לעם חשוב וכנכבד שיהיה דברו אשר יצא מפיו מהודר מן המהודרים בלשון ממהרת לדבר צחות · כי אמנם הדבור הוא סגולתו של אדם והמעולים שבהם יורו על עלוי מדרגתם ביתרון הכשר החלק המיוחד הזה אשר היה בו יתרון האדם על כל נפש חיה : כש"כ עם הנבואה וכו' · כי לנביא שלוח מאת האלקי להגיד דבריו ליעקב ולהזהירם בשמו · יאות בלי ספק היותו בורא ניב שפתים שלם שלם לרחק ולקרב את אשר יכוון לרחקו או לקרבו · וישראל ישמעו וייראו · ועל שעדר התנאי הזה היה משה רבן של נביאים מסרב בשליחותו לאמ' הן אני ערל שפתים כי כבד פה וכבד לשון אנכי עם היות שבאמת כי הענין הבוא לאור טעם נכון סוד ה' ליראיו · ואילו היה זה להורות כי חקי אלקים ותורותיו אשר שם משה לפני בני ישראל אין השפה יכולה לדבר מה עצמו ראשיהם וכל לשון תקום אתם לדבר בם מצד מהותם ועצמות סודותיהם תהלך בארץ כי לא תוכל לבטא מה שנכלל בהם מן השלמות ובמאמר האומ' אלו הו בא בסיני תבעב' תרתי פומי חדא למלי דעלמא וחדא למלי דאוריתא וכבר אמ' ז"ל בזה

שמות רבה על אמרו לא איש דברים אנכי אמר לו אם אתה אינך איש דברים אל תחוש הלא אנכי בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלם מי שחרשתי וחרש ועור ופקח לראיה ופקח לשמועה ואם חפצתי שתהיה איש דברים הייתי אלא לעשות כך אני חפץ ובשעת שתדבר יהיו דבריך בנוכים שאני אהיה עם פיך הה"ד ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך עכ"י · וראיתי החבר בזה הולכת על שתים · הא' מצד המשלח כי להיותו נביא שליח ה' ראויה לו לשון של זהורית לכבוד שולחו והב' מצד מי שהנביא שלוח אליו כי הנה הוא ראוי מפני זה להכנן לו לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר למען ישיג המכוון בחן שפתיו וכל לשון תקום אתו למשפט ירשיע · וזה והצורך אל האזהרה : ואל הנגונים והזמירות · כי המליצה צריכה מאד לקביע תהלות אלקינו ושפתי רננות יהלל פינו עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור וכפל אמרו בנגונים והזמירות להורות על צרכנו להלל יה בשירות ותושבחות בפנים מפנים שונים : ומלכיהם משה וכו' · ולהם יאתה שפה ברורה להגדיל ולהאדיר מוראה של מלכות קול בכח קול בהדר קול שובר ארזים מפני מוראו יחתו : היתכן שתחסר להם וכו' · אפשר להסב פני הדבור הלז אל המלכים לבדם דסליק מיניהו או לכל הכתות שקדם וכוונו להיות צורך המליצה בכל אחת שבהם בכללם : הראית ספור התורה המשכן וכו' · העביר החפוש להודיע כי טובה ורחבה היתה לשוננו מאז להביע אמרים של אשר היה שם רוח המדבר ללכת והקדים המשכן עם האפוד והחשן מתוך חשיבותם וחביבותם אצלו : כשהוצרכו אל שמות נכריות וכו' · הכל יודעין כמה מלות שונות ומשונות הוזכרו במלאכ' המשכן והאפוד והחשן לפי צרכן להודיע מעשה ה' הגדול והנורא ההוא ובהרבה מהן נתקשו המפרשים כקערות וכפות וקשות ומנקיות ומשוקדים ובגדי השרד וזולתם רבים : וכמה נאה סדר הספור ההוא כי מלבד שלמות חלקיו במלות נכונות נוסף גם הוא שלמותו הכולל כי הנו יפה אף נעים מצד סדרו והקשרו הנאות כמשפט כל צורה כוללת במורכב

מחלקים

יניעו הג' האותיות וכו' אך להיות אלף אֱלקים הנקוד בחטף סגול אות גרונית. גם כי ינוע השוא הקודם באות יו"ד של יפת הדבקה ונסמכת אל המלה הנמשכת הואיל ואי אפשר לעמוד על נע כמו שקדם. אין בזה לדעתו עון אשר חטא. אפס כי עז הדבר אל הראב"ע כי יאמר אם היה זה נכון ויושר להניע השוא הקודם על המלה שב אות גרונית: מדוע לא היתה כזאת באמצע המלה לעולם. שהרי במלת בָּרָא אֱלקים נראה בטל ענין הנעת בלמד ואף מטעם האות הגרונית. ורחוק הוא שר' יהודה יגזור על קריאתם על זה התאר: גם להשגת הראב"ע באמרו בספר מאזנים שלא היה בעל הטעמים מפסיק באתנח וכו' כמוזכר למעלה נוכל לומר שאין זו תפיסה כי רבי יהודה עצמו הקדים רפואה למכה זו. באמ' כי בלא הפסקה ראוי לחבר האות השואית המונעת עם מה שאחריה אף בהיות שם הפסק תתיצב על עמדה ושני השואים כאחד ינוחו. ופן יהיה עם לבבך דבר לגמגם על המונח שהעבריים לא יחברו ג' אותיות מתנועעות בלי שום נח בנתים כאמור. ממה שמצינו מלת יְדַבֵּר וכו' וגם שקבלנו שם ג' אותיות מתנועעות בלי שום נח בנתים קח נא את תשובתי המובאת לך כי בלי ספק אחר הדלת הפתוחה ימצא נח נבלע בנח הדגש אשר בבי"ת. כי מדרך הדגש להורות על אות קודמת כאלו יבטא בה הקורא בשוא נח. כי אמנם הדגש הבא אחר תנועה קטנה לא ישלול ממנה הנח הנראה הראוי לה כפי טבעה כמו שהיה שולל אותו הרפה אם היה שמה. על כן במלת יְדַבֵּר עם דגשותה ישאר עדיין הנח נראה אחר הדלית הפתוחה וכאלו היתה מלת יְדַבְבֵר כתובה לפנינו. וכמה דמיונים לנו בזה מספר נחות על אות הנון ומכללם נון השרש שבראש המלה ויחסרוהו בעתיד כי מנפל כאמור אֶפּוֹל יִפּוֹל והנה הוא נבלע בדגש וכאלו מקול ההברה שמענו זכא במבטא אֶנְפּוֹל יִנְפּוֹל וכן ימצא מבולע בתוך המלה והוא שרש נ"ב ישוב אַפְּךָ כי הוא מגזרת כי אנפת בי ודרך תשלומו אַנְפְּךָ והכרת המבטא מורה על ככה. וכן איש מִמֶּנּוּ כמו מן מֶנְנוּ וכמו כן להתבלע הנו"ן הנוסף בעבור תברכני נפשך כאלו אמרו תְבָרְכַנְּנִי נפשך. ועל דרך זה כתוב במכלול אצל האכן הארבע ועשרים כי מנהג הלשון להוסיף נון באחרונה. עד שהבליעוה בדגש בכף הכנוי כשיבא בהפסק כמו אשר אַרְאֶךָּ ויחנך וכו'. בכל אלה ובזולתם רבים ישכבון בין שפתים אותיות בשוא נח מובלע כמדובר. ולפי דעתי

כי גם הדגש שביִשָּׂשכָר אמור נרס. נרס לרבות בין השפתים השין נחה כאילו היא מובלעת בשוא נח על הדרך האמור. כי עם היות השין הנחה כתובה אחר הדגושה. האמנתי כי מקרה הוא קרה לא פן יטעה הקורא בעניינה לבטא בה ולקרות יִשָּׂשכָר כיון שלפעמי' ישמיטו נקודת השוא מן הכתב כאָמַר ושָמַר ודומיהם. ועל כן אימרוה וכיוצא בזה במלת למְחַצְּצרים ולמשוררים (ד"ה ב' ה') מן הטעם הזה עמו קרה מקרה. ואם מצינו שם מַחְצְצְרִים במסורות הנה הוא לדעתי כמהפכת זרים ומשפטו מְחַצְּצְרִים ובכן שבטעמו למשפט כתוב. ואם קול ההברה שמענו בדגושים האלה אשר נח בהם להורות על אות ראויה להמצא שמה. מהם כדין לכל זולתם כי יגידו האותיות לאחור ואף אמנם יהיו להוראת בנין כבי"ת יְדַבֵּר. או לתפארת הקריאה כגון מִקְּדָשׁ. כי עם היותנו בלתי צריכים בהם לאות אחרת. אין המלט מקול ההברה אשר היתה לאות בין אות הדגש ובין הקודמת וכאלו היתה שם אות מובלעת בשוא כאמור. ובזמן קריאת המלות הדגושות האלה ידמה הקורא לנפש כי תשמע לבטא בשפתי' מקְּדָשׁ יְדַבֵּר או מִקְ דָשׁ יְדַבְבֵר אעפ"י שלא הוזכרו שם לאותיות המובלעות ההגה. ואחרי הודיע אלקים אותי את כל זאת מטעם רבי יהודה חיוב הנזכר נקל לבטות אל ביאור כונת החבר אשר לא רחוקה היא מכונתו של רבי יהודה כמו שפה אחת היתה להם כאשר הראיתיך. ושמת על לבבך כי הדברים האלה נכון מונאם על פי התכונה השכית מהשלש תכונות שיזכיר סימן פ' וכמו שיתבאר לך מאמ' והתכונה השכית מעיינת ביופי חבור המלות וגלגולם וכו' ועתה אין לך רשות להרהר אחריו עד בא עתה. שאין לך בדברים רק מקומן ושעתן. ואולם בזה לא יקרב בהשכלתך גם כי תשב עיניך מנגדו עד תעביר טוב עיונך על פני הדברים האלה. אמנם אחרי כן תראה היקרך דברי כי אצל התכונה השכית הן הן הדברים כאשר דברתי. יאמר אם כן כי בתכונה השכית הסובבת על יופי חבור המלות וגלגולן כמו שיבוא. אפשר שיקבנו בלשוננו שני נחים כגון השני שואים שיבואו בסוף מלת וַיֵּבְךְּ וכיוצא במוזכר למעלה. אכן סר האפשרות הזה בקבוץ ג' אותיות מתנועעות אשר לא עבר נח בתוכם בכח או בפעל כמו שקדם. אלא על ידי הדחק. רצ"ל בהזדמן שם אותיו' אחה"ע או כפגישת הכפל כאשר הראיתי. והחבר עצמו יעמידנו על זה באמרו בימן פ' ובעת שיזדמנו

שלש תנועות וכו׳ ׃ ומה שאמר ובא הדבור נוטה אל הנח רנה בו כי מאשר לא יכלו העברים לקבץ בין ג׳ תנועות כמדובר בא הדבור העברי נוטה אל הנח כי אין המלט מהמנה שם בין שלשת התנועות נח בכח או בפעל כמו שזכרנו ׃ ותשא משלך על זה מלת אֲמֶרֶת כי בין האלף ובין המ״ם ימצא נח נסתר בקמץ חטף גם בין המ״ם ובין התי״ו ימצא נח נראה הוא השוא הבלתי מתנועע תחת הרי״ש ׃ וכן במלת יְדַבֵּר ישכון בין הדלת ובין הבי״ת שוא נח מסתתר בדגש הבי״ת כאילו קול ברמה נשמע יְדַבְּבֵר או יְדַנְבֵּר כאשר הוגד מראש דברנו על ביאור דברי רבי יהודה חיוג׳ ועתה שוב אשוב אליך להביע לך רוחי על קבוץ השני נחים אם יסכים בו החבר עם רבי יהוד׳ הנזכר לכל דבריו ולכל משפטיו אם לא כאשר יעדתי ׃ ואולם לב אדם יחשב דרכו שאם היתה דעת החבר מסכמת עמו להבדיל בשני נחים בין מקום הפסקה לזולתה ושבמקום ההפסקה בלבד ישכנו שניהם ויבואו כמו שזכרנו ׃ איך לא ביאר תנאו בזה הגבול והיה בגזירת שיור ניכר ורשום כי רובא דרובא כמנאו בלא הפסקה ומשפטם לדעת ר׳ יהודה להיות השני מהם מתנועע׳ והלא בגזרת הג׳ תנועות ביאר תנאו על שיור מועט תלוי ועומד על הדחק כמוזכר למעלה ואיך יטול קיסם ויניח קורה ׃ על כן אמרתי כי דעת החבר על השני שואים באחרית המלה היא מסכמת עם דעת הראב״ע בספר צחות כי זאת מנוחתם עדי עד במקום הפסק או זולתו ׃ ולפיו נח ביאורנו על השני נחים כי על שני שואים דנופים היתה הכונה כמדובר ׃ ויהיה מאמר המכלול נותן טעם בר נותן טעם להתירא על קיומו נוסף על מה שכבר אמרנוהו וקיימנוהו במה שקדם ׃ וזה כי דוגמת הלשון הלז כתב בפתוחי פְּקֻדַּת ׃ באמרו ושמו חירק תחת השוא בהתחברה עם הכנויי כי כבד על הלשון לחבר ג׳ שואים שיקראו בכנוי הרבים והרבות ע״כ ׃ וכונתו בזה כי כשתגיע לפתוחי אבני פקדתים פקדתין ׃ לולי שמו חירק תחת שוא היינו צריכים לחבר שלש שואין זה אחר זה באמרו פְּקְדְתְ ׃ פְּקֻדַּתְ ׃ מה שאין הפה יכולה לדבר כי לא מילדי העברים זה לקבץ ולחבר יותר משני שואים נחים כאמור ׃ ודוע תדע כי ענין הקבוץ בין שני נחים והבלתי קבוץ בין ג׳ תנועו׳ שנזכרו כאן לביאור מעלת לשוננו ואיך תפסיד אותו המשכל (כי אותה אנחנו מבקשים כמבואר בקודמת גם מאז דברו בסי׳ ע׳ וע״ב ומן זו והלאה) לא ללמד על עצמה בלבד יצאו מכלל יתר תנאי דקדוק לשוננו רק ללמד על הכלל כלו יצאו ׃ ושזכירת אלו היתה לדוגמא על הזולת והן הן שנתחלקו עניינם אבל הערבי לעלות עמו כימין פ׳ באמ׳ ואינכו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דג״ש אבל באה תנועה מוא״ת אחר תנועה שוא״ת שלש ויותר כאשר יעבור זה בערבי אבל זה נכרי בתכונה השנית וכו׳ כמו שיתבאר ׃ אמנם המעלה המועלת לכל הדברים שזכיר ושקדם זכר קצתם בסימן ע״ב וע״ו היא מעלת תוכן הדקדוק בכללו גם בפרטיו כל יתר תנאיו והוא מה שיתברר מתוך דבריו סימן פ׳ באמ׳ ואחרי זה מעלת הנקוד וכו׳ ׃

יבא הדבור נוטה כו׳ אל הנח והועילה זאת המעלה רוצה לומר החברה והחריצות על

והועילה זאת המעלה של החבר והחריצות על הקריאה ׃ זאת הנראה היא בעיני נכונה כי מה שכתוב בנסחאות שבידינו רוצה לומר החברה משנה הוא נפל בספרים להחליף אל״ף ברי״ש ׃ ואפשרות זה קרוב מאד אל ברי לבב זכי הרעיון ׃ וביאור הדברים כי המעלה הזאת מהנגלה ענין הקריאה על אופן מדוקדק ביותר תועיל אל החברה וכו׳ שיוכלו רבים להתחבר להם יחדו בשפה ברורה לקרא כלם בדברים אחדים כאמרו למעלה סימן ע״ו ׃ הלא ראית מאה אנשים קוראים במקרא כאלו הם איש אחד על׳ ׃ וזאת לא זאת בהיות תכונת הלשון עיר פרוצה אין חומה בלתי מסב׳ גבולותיה כראוי באז יהיה זה מושך לדרומו וזה לצפונו ולא תהא קריאתם שוה כאחד ׃ גם אל החריצו׳ תועיל מעלה זו מהנגלת אופן הקריא׳ כמדובר להיות הדברים שגורים בפי הקורא כי כבר הודעתיך שהנחתו בקבוץ השני נחים ובלתי קבוץ השלש תנועות על פי התכונה השנית כאמרה והיא התכונה שיתבאר לך ענינה היות מתקב׳ סדר גלגול הדבור כמו שיבא ׃ ועל קבוץ השני נחים יבא דברו סימן פ׳ באמר וזולת זה ממה שהם מועילים מיופי סדר גלגול הדבור בקבוץ השני נחים עד שתבא בדבור העברי קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות ע״כ ׃ ועל בלתי קבוץ הג׳ תנועות יתן אומר המבשר שאינכו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות וכו׳ ע״כ ׃ גם הטעמים רבי התועלת למען יחרץ הלשון וירוץ קורא בם ׃ והקל בעבודה על הזכרון ׃ רוצה לומר כי המעלה הזאת מיוסד דקדוק הלשון כמדובר ׃ תועיל גם כן להקל על הזכרון בעבודה ׃ כי בהיות הדברים שגורים בפי הקורא על ידי גלגול יפה ונכון כאמור ׃

הקריאה והקל בעבודה זכרון והכנס הענינים בנפש ותחלת מה שיפסיד במקצב השיר ענין אלה השני נחים וינוח סה ויסליך המלעיל

אין ספק שנעלם מזה של הזכרון קלות כמרן והטעמי' בפרט ונעילו לזה אחד · וכמלין על זה מאמר הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: ואחר כך אמר ועתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכ' מפי זרעו וגו' ובמסכת ערובין פרק כיצד מערבין אמר ר' אמי מאי דכתיב כי נעים כי תשמרם בבטנך אימתי דברי תורה נעימים בשעה שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדו על שפתיך ע"כ · אולי רמז בזה אל יופי גלגול הדברים גם אלה הוצאתם מפיו בנעימה ובטעם: והכנס העניינים בנפש · ותועיל גם כן מעלת דקדוק הלשון להכנים העניינים בנפש הקורא והשומע כי מתוך ההבדלים הנכללים בתחומי דקדוק לשוננו מבדלו העניינים ואופני הדבור ויוכנו בפרטיותם

מעבר ועתיד ואולם שאופן הקריאה יפריד ביניהם ככתוב למעלה סימן ע"ז: ותחלת מה שיפסד במקצב השיר ענין אלה השני נחים · כן הוא עקר הנסחא לא במקבר או במחכב או במקב' השיר ככתו' בכל הנסחאות והוא הלשון עצמו שהזכיר פעמים בחמישי סי"ו באמ' כאשר נראה מאשר לומדי' מקצבי השיר ומדוקדקים במשקלם וכו' · וכוכתו בזה לספר בנכות השירים בעלי משקל ביתדות ותנועות קבועות כי ישחיתו המשוררי' ויהרסו גבולו הלשון כי תלחן רגלם של השיר להעמיד רגלו במישור הקצב והמדה · על דרך מה שכתב הראב"ע בספר צחות אבל הדרך השני על משקל הפעלים והשמות שהיא על דרך בעלי החרוזים כי שם ידבר עמכו ועליכו תשוף מלתו באמרו ויש מרובע שהוא שני תנועות ויתד ושני תנועות ויתד כמו

מה לך יחידה תשבי · רומם כמלך בשבי
בנפי רננים תאסוף · וכנף ינונים תסהבי

אף על פי שלא עשה כהוגן במלת תשבי כי השי"ן הוא בה כראה והוא הניעו בעבור המשקל עד כאן לשונו · ואולם אני שמעתי ולא אבין מה זה נעשה בו שלא כהוגן שהרי כמשפטו הונע למראית עיניכו מי יתן ואדע על מה היה דוה לבו על ככה · גם בהניעו למשפט השיר המתואר בשני תנועות ויתד ותנועה ויתד · רק בסוף החרוז יקים תחת היתד האחרון תנועה · וכן בחצי החרוז הראשון לא כן בחרוזים האחרים כמו

הנהה אם מלת וחוק היא סוף חצי החרוז הראשון ראוי להנקד הואו בקמץ:

נבר אשר דת וחוק · חרת עלי לבו
ישמח בדעתו כנ־ · בור עת שלוף חרבו
לחקור יסוד סוד צפנ־ · תיו יעלה אל מעון
מדעו ונשקיף בעין · שכל באשנבו

ובעבור היות זה המשקל ככה בלשון הקדש בעבור היתידות הוכרך בעל החרוזים להפסיק במלת כגבור וכן כפכתיו כי לא יזיק כי חרוז אחד הוא ע"כ לשונו · ועיניך רואות כי שו"א על מעון הוא נח עם היותו בראש תיבה ולדוגמתו הוכפל כמה פעמים בשיר המתחיל שמור לבי מענה · אשר חברו החכם ר' שלמה בן גבירול: והוא שלוח רסן מעל פני בעלי השיר להקל מעליהם משא המשקל · והראב"ע גם הוא כנגד שכמו לסבול הכחו ההוא ולא דבר על אודותיו מאומה כאשר היה דברו על הפסק מלת כגבור ומלת כפכתיו. והרי בכלל דבריו כי לשני פנים יקלקלו המשוררים בשיר יהא אבל הכח והנע · והב' אבל המלעיל והמלרע ושני הקלקולים יוזכרו בדברי החבר כמו שיבא · אך לא זכר הראב"ע הקלקול השלישי שיקרה בשיר כאשר

יסמוך במקום הנפרד ויעמוד במקום הסמוך כמו שזכר החבר סוף סימן ע״ב כמבואר שמה · כי אולי לא יעבור זה אבלו מקולי השיר יאו שתפס היותר מורגלי׳ אצלו · ולענין הפסד השני כתים במקבת השיר המוזכר בדברי החבר : הכונה

ודמלרע וישוב אוכלה ואוכלה שוה ואמרו ק״א ואמרו שהוא מלרע עתיד ושהוא מלעיל עבר ואמרו ואוב֑ד ואומר וכן יהיה שבתי ושבתי על מה שיש ביניהם מן ההפרש מעבר ועתידי

מבוארת כי לפקל המלה לפני בעל השיר כן ינוף באבן רגלו כעו מענלותיו ולא ישוב מפני כל להכיע הכח: ותקח אמ׳ יולדת בן דרך משל למספר שלש תנועות להיות הקריא׳ הנכונה להכיח השני פוא״ס גם יחד על פי שטת הרא״בע שהיא שטתו של חבר לפי מה שזכרנו · הנה הוא יקח ת״ו של יולדת הנקודה בשו״א ויחברה למלת בן ויהיה לו יתד להתלות בו · ויהיה לו יולד תבן לשני תנועות ויתד · והנה כשתו בזה גבולי הדקדוק כי השחית השיר את דרכו על הארץ · וההפסד הזה יקרה גם כן בפואים אחרים שאיכם בסוף מלה להכיע הכח ולהכיח הכע כמו שיקרה במלת פקדו שהשוא המוכע ישיבוהו כח למקכב השיר · אבל הורה הכבד השני כחים · והוא הדין לכל שו״א כאמור · והוא הקלקול הראשון שהרגיש הרא״בע במלת תשבי שזכרנו למעלה · ואם הוקשו עלי דבריו כמוזכר שמה : ויכוח המלעיל והמלרע · רוכה לומר שמפני השיר יוכח ויובטל גם כן המלעיל והמלרע והוא הקלקול השני שהרגיש הרא״בע במלת כנבור ובמלת נפכתיו במשקל השיר · שזכרנו למעלה כי היה מספיק באמצע כאילו היו מלעיל תחת היותם שכיהם מלרע · והב׳ קלקולים הללו נוספו על הראשון שזכר סוף סימן ע״ב כאשר הודעתיך : וישוב אוכלה ואיכרה שוה ואמרו ואמרו ואומר ואומ׳ וכן יהיה ע׳ בתי ושבתי וכו׳ · לפי שזכר שני מיני קלקול במקכב השיר האחד מצד בלבול הכח והכע · והשני מצד הפוך עליונים ותחתונים השפלה הגבה והגבוה השפיל · הביא לדוגמתם שתי מלות לכל אחד מהמה · הייכו אוכלה ואמרו למשלו של ראשון ואומר ושבתי למשלו של שני · כי אוכלה שהוא עתיד מן הקל בתוספת ה״א ומשפט השוא להיות בו מתכועע · הן המשוררים יבלעוהו ויכיחוהו לתקון משקלם ולפי הכסח שכתו בו אכלה ואיכלה שוה · יהיה ענייכו כי השוא של אוכרה המוכע מטבעו ישוב כח ושוה לשוא כח של אכלה וכהרכו בזה הגבולי שזכרכו ורוח על פני יחלוף לחשוב מחשבות על אשר כשא משלו בתחלה במלת אוכלה ואוכלה ממה שכתב רבי אליה

אשכנזי בספר מסורת המסורת בהקדמת החרוזית גם בשלישית כי חובר ספר במסרה אשר נקרא שמו עליו אכלה ואכלה · ונקרא כן בעבור התחלתו והפליג בשבחי הספר ההוא על כל ספרי המסורת · וכבר הועלה זכרו בשרשים שרש קרב ושם כימוקו של הר״ אליה הנזכר בביאור ענין הספר ההוא וחתם דבריו באמ׳ שכל המסרה הגדולה שבסוף העשרים וארבע הגדול כלה מן הספ׳ ההוא ושלא נמצא ספ׳ אחר מחובר במסרה רק זה לבד ע״כ · ויושת החבר אל הספר ההוא פניו בעת שאתו המשל על מכוונו הנזכר ונבעה על לשונו המלה הראשונה ממנו · ואותה לקח לו להורות מה שכוון להורות · וכן במל׳ אמרו שוא עבר מן הקל ומשפט השו״א להיותו מתכועע כמקר הראשון גם הוא יקרהו · כל זאת באתני להעמיד הכסחאות על עמדן ואולם חי אני כי לדעתי שתיהן זייפו וכפרים אבלי דברי אמת מאשר אגיד לך · שוב פנה לך דודי אל המסרה הגדולה שכדפסה בסוף העשרי׳ וארבע גדול ומספ׳ אכלה ואכלה לוקחה זאת כפי מה שכתב ה״ר אליה בכימוקו לשרש קרב שקדם זכרו · ועיכיך תחזכה סמוך לראשיתה מלין דמשמשין חד א׳ וחד וא׳ ולית דכוותהון ותהי ראשית׳ אָכְלָה וְאָכֵלָה והם ותקם חנה אחרי אָכְלָה · ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצידי וגו׳ וסמוך לזה הזכיר אוֹמְרָה וְאוֹמְרָה והם אוֹמְרָה לא כלעי למה שכחתני · ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואוֹמְרָה אליו וגו׳ · ולפי מה שזכרנו יראה כי המלות הללו יושבות ראשונה בספר אכלה ואכלה כי על כן קרא שמו בזה התאר · והנה בעלי מקכב השיר כהכיחם השוא״ם המתכועעי׳ כאמו׳ יבלעו וישחיתו שוא של מ״ם אוֹמְרָה וכן שוא של מ״ם ואוֹמְרָה וישיבום שוא״ם שוי׳ במשקל לשוא״כ של כ״פי אכלה ואכלה הראויי׳ לפי טבעם לכוח ולהתבלע · ואתה תחזה כמה מתוקכים שבילים אלו עד שראוי מפכיהם להאמין אמוכה אומן כי משנה הוא כפל בכסחאות וכה העצה להם לטהרם ויהיו אָכְלָה אָכְלָה שוה לאוֹמְרָה ואוֹמְרָה או יעלה תקונם וישוב אָכְלָה וְאָכְלָה ואוֹמְרָה ואוֹמְרָה שוה במשקל · כי שתי המלות הללו שוה במשקל מלאכה נוספות בכסחא אחרת · והנה להיות הדברים הללו שמחים ככתיבתן מביכי הטו את לבבי אחריהם ·

ואומר

וכבר היה לנו רוחב בדרכי הפיוט אשר איננו מפסיד לשון כשנשמרים בה אבל השיגנו באמירת המחובר מה שהשיג את אבותנו במה שנאמר עליהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם:

עט אמר הכוזרי אשאל אותך התדע למה מתנועעים היהודים בקריאת העברית:

פ אמר החבר אמרו כי בעבור העיר החום הטבעי ואינני סבור שהיא

ואומר ואומר ר"ל כי אֹמֶר שהוא שם דבר ומוכב מלעיל. יורידוהו מלרע לשקול בפלס שירים. וכן שַׁבְתִּי ושַׁבְתִּי ר"ל כי שַׁבְתִּי שהוא פעל עבר המגביהו לשבת. ירד אל השפלה לתקונו של שיר.

ויהי כראותי כי מקצב השיר על מפרקי דקדוק לשון הקדש ישכון ותקנתו של זה קלקלתו של זה. המלצתי עליו אמלאה החרבה לא כמלאכת שיר אלא מהרכבה של ירושלם כי אמנם בנין היתה קמת לשון ירושלם מעורבת. ומה שאמר החבר על מה שיש ביניהם מן ההפרש העובר והעתיד. כוון בו שלא סוף דבר הקלקול הגיע במלת שַׁבְתִּי להשפיל הגבוה כי זה אמ' הוא מוסף על קלקול אחר אשר יבולבל בו הפרש העבר והעתיד בהיות שם הוא"ו בראש מלת שַׁבְתִּי. כי משפט העבר להיותו מלעיל והעתיד מלרע כאשר תוסב המלה הזאת לעתיד על ידי הוא"ו המהפכת. והשומע סבור שהדבור עובר והוא עתיד או עתיד והוא עובר וכדי בלבול ועירבוב במלאכת השיר ובטרם התגלגל השיר כטוש. ואם באת לעמוד על אמתת ההפרש העובר והעתיד אשר מחמת המלעיל והמלרע. צא ולמד מה שכתב המכלול אצל האבן השכית ואחריו החזיק הבחור בעקר ד' כי בשפה ברורה מללו שיש למלות הנכח והמדבר בעדו ליחיד סימן להכיר בין וא"ו החבור לוא"ו ההפוך. וזה כי בהיותם עם וא"ו החבור: הם בטעם מלעיל על הרוב כמו שהם תמיד זולת וא"ו. ואכלתי חטאת היום ודברתי על הנביאים הם עברים שהטעם מלעיל. אבל עם וא"ו ההפוך ישובו בטעם מלרע על הרוב. כמו ושמרת כל חקיו ודברתי משפטים. וכן כל הבניינים מכל הגזרות. חוץ מנחי למ"ד אלף או ה"א שהם תמיד מלעיל עם הוא"ו וזולתה. כמו וקראת ומצאת ובנית ופנית ודומיהם ע"כ. ונחזור לענין ראשון ונאמר כי יכול היה לדבר בגנות המשוררים במלת אומר ג"כ מצד הקלקול המחודש בה מוסף על המלעיל והמלרע אשר יפסד בו יופי גלגול הדבור. כי הנה אֹמֶר מלעיל הוא שם דבר ואֹמַר מלרע הוא פעל בינוני. והנה נשתנו העניינים גם המה.

אלא שסמך על מה שאמר במלת שבתי הנוסעת באחרונה ומצא מקום להאריך בענייננו מבלי הפסק. והיישיר לפנינו דרכו איך יוכפל הקלקול אצל בעלי השיר בשני איסורים באים כאחת. והכל מכוין אצל בחינתם ביתר המלות על פי הדרך אשר הורנו. והנה עלתה בזה תשובה מספקת לשאלת המלך בסוף הקודמת באמ' ואיך תפסיד אותו המשקל: וכבר היה לנו רוחב בדרכי הפיוט וכו'. הוא ל' ביאר כי דרכי הפיוט הבלתי נותן לרוח משקל כבעלי השיר השקול המחובר בקצב ובמדה. טובים מהמה: כי הפיוט לא יפסיד הלשון בהשמר בה דרכיו ומשפטיו כראוי. והורה בזה כי בפיוט ג"כ יקרה הפסד בלשון כשלא יעמדו הפייטנים על משמרתם. והפיוטים הם הפזמונים הידועים שהורגלנו לאמרם בבית הכנסת למועדים ולרגלים ואינם משועבדים למשקל היתדות והתנועות. ויש שלא יהיו רגליהם רגל ישרה. רק שבתם יתנו בסוף טוריהם ובמלות מכוונות יחדו יבואו באחריתם. וזהו הרוחב שיש לנו בדרכיהם כדבר החבר. ובאלה לא התפקדו הסבות המטרידות ומפסידות הלשון. כי נקל הוא לנטות מהם בשמירה מועטת מה שיקשה מאד על בעלי השיר המחובר במקצב כי הטוב שבהם לא ימלט מהלכד בם. והנה הדברים מתייקשים ומסכימים עם האמור למעלה סי' ע"א אבל השגנו באמירת המחובר וכו' אמירת המחובר היא האמירה השיריית המתוקנת בזרת לארכה ולרחבה במספר מפקד תנועות ויתידות מדה אחת קצב אחד כאמור. והיא האמירה שנעשה החבר קטיגור עליה מסי' ע' ועד הנה. ומנה אותה מכלל המעשים הבלתי מהוגנים אשר דבקו בנו מחברת האומות. ואולם עלובה עסה שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה כי הנה זה הר' יהודה הלוי מחבר הספר הוא ראש המשוררים המעולים כמוזכר בפתיחתנו:

סימן פ אמרו כי בעבור העיר החום הטבעי. על דעת זולתו הולך ומספר שהיה זה לנו כדי להעיר החום הטבעי על ידי התנועה אשר בה יתעוררו הרוחות והכחו' ע"ד כל עצמותי תאמרנה

פי תרדמה תפול עליהם בהיות האדם נח ושוקט
וינדדו מלכת אל פעולת הקריאה בזריזות כראוי:
ואיני סבור שהוא אלא מצד הענין שאנחנו בו מפני
שהיו יכולים וכו'. הכונה כי מעלת דקדוק לשוננו
המונהגת על פי תנאי רבים
מכל הלשונות ובכן תועיל
אל החברה כמוזכר למעלה
וזהו אמ' מפני שהיו יכולים
לקרא רבים כאחד. היא
היתה סבה שיוכלו להתקבץ
מהם רבים על ספר אחד:
וזה היה יכול שיתקבץ וכו'
ומאשר יכלו רבים להתקבץ
על ספר אחד כאמור היתה
עלת קדמונינו לעשות
הספרים גדולים כי גם
הנביאים והכתובים היה
המנהג אצלם לכתבם
בקלפים גדולים כספרי
התורה אצלנו וזהו אמרו
ובעבור זה היו וכו'. ולפי
שהיו מתאספים מהם רבים לקרא יחד כלם והיו
מסתכלים בספר למרחוק פן יבלבלו זה את זה מרוב
דחקם והשלכת עצמם על פניו. היה כל אחד מהם
צריך להטות עצמו לפרקים אל המקום הנמוך אשר
היה בו הספר מונח כדי לדקדק היטב על התיבות
והאותיות. והיה שב על עמדו מיד לתת מקום
לחביריו. וככה יעשו תמיד: וזה ויצטרך ר"ל א"כ. וכו'
והיה זה סבה ראשונה למסעי בני ישראל בקריאתה
העברית אשר על אודותם נשאל בקודמת. ואלה
מסעיהם למוצאיהם אל תקרי למוצאיה אלא למוציאיהם
בפה: ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות והראיה
בנדודם תמיד וכו'. עם היות הנסח הראשון בדירם
תמיד. אמרתי להעלות תקונו בנידודם תמיד מלשון
ארחיק נדוד שבעתי נדודים. ורוצה לומר בנענועם
תמיד והכונה כי מרוב ההסתכלות בתוך הספר ועם
הנדוד הנזכר הרגילו עצמם להתנועע בעת הקריאה
אף בלא מתכוין וגם בקריאה על פה או כל א' בספר
בפני עצמו בסור סבת הנענוע מן ההסתכלות בספר
משותף לכלם. ועוד כדי להדמות לזולתם כאשר הוא
בטבעי בני אדם לחקות את אשר יראוהו מהמדות
והפעולות ואפשר שמלת בדירם יתירה מכל וכל:
וכמו שנשמטה מכמה נסחאות כתיבת יד היושבות

מחולי. או יעלה תיקונו לומר בספרם תמורת בדירם
והכונה מבוארת. או שיהיה תוכן הנרצה בדורם.
וביאור זה כי נתחלק דבר החבר לשני טעמים הא' על
דורות הראשונים שהורגלו בספרים ההם הגדולים
באמ' שהיה טעם נענועם
גם בסור סבת השתתפם
בספר אחד. מפני ההרגל
ששב בהם לטבע שני:
וזה מפני ההסתכלות
והראיה בדורם תמיד.
ר"ל מפני היותם או בדור
תדירים בהסתכלו והראיה
שקדם זכרה. והב' על
דורות הבאים אשר לא
הורגלו בספרים גדולים
כראשונים. ויהיה טעם
נענועם להדמות לאבותם
אשר ראו תנועתם בכל
עת. מכח הרגלם המושב
בם לטבע כמו שקדם. וכן
היה הענין הולך ומתגלגל
מנחלת אבות לבנים מורשה קהלת יעקב. והאפודי
כתב על זה בדרך העשירי כי היו הספרים גדולים
מפני שהיו רבים על ספר אחד ושהיה זה אמתי בזמני
ההם שהיו העוסקים בתורה לאלפים ולרבבות עד
שבעלי המלאכות בעתות הפנאי לא היה להם עסק
בזולתם. אבל עתה שרבו הספרים על הסופרים ובעלי
המלאכו' בעתות הפנאי והבטלנים ילכו אחרי ההבל
ויהבלו לשחוק בקוביא והכרדסיך והדומ' להם בטלה
סבה זו אבל נשאר המנהג להרגל ומנהג הקודמים
עכ"ל: וזולתנו וכו' כי בטלה אצלם סבת זה מעקרה.
והיא מעלת הנבלת הלשון שממנה נתגלגל המשך כל
הענין כאמור: ואחרי זה מעלת הנקוד וכו' ילך וישוב
לדברו אשר דבר סימן ע"ח באמ' הועילה זאת המעלה
אל החברה וכו' כי לא הזכיר שם זולתי ענין הנ' נחים
והנ' תנועות. והוצרך שם להפסיק ענינו לסבות
שהוקדמו. כי אמנם היתה מעלה זו תלויה גם ביתר
פרטי הדקדוק המיוחדים נכונות לשוננו כמו שקדם.
על כן אמר כי אחרי זה שהוקדם מהשני נחים והנ'
תנועות יש לשום לב למעלת הנקוד שגם לו מבוא בזה
הענין מוסף על היותו מועיל אל המעלה הענינית
שנזכרה סימן ע"ב וע"ג. ולהבין אמרי כונת החבר
אישיר לפניך דרכו. ואם תרוץ לא תכשל. דע כי על

ב"א מצד הענין שאנחנו בו כי מפני שיכולים
לקרוא רבים מהם בזה אחד היה אפשר
שיתקבצו עשרה מהם או יותר על ספר אחד
ובעבור זה היו ספרינו גדולים וכל א' מהעשרה
מצטרך שיטה בכל עת לעיין התיבה וישוב
והוא נוטה ושב תמיד (מפני שהספר בארץ
והיה זה הסבה הראשונה) כ"א מפני שהוא רחוק
מן הספר ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות
(והראיה בדירם תדיר ולהדמות למי שרואין
אותו) ס"א והמיכוי אשר הם כאשר הם בטבעי
בני אדם. אמנם זולתנו קורא כל אחד בספרו
ומקרבו אל עיניו או יקרב הוא אליו כפי רצונו
מבלי שיצר עליו בו חבירו ואיננו צריך שיטה

שלש תכונות הדבור העברי מוכח ועומד אשר על פיהן יחכו ויכונו אמות הספור מקול הקורא · התכונה הראשונה תכונן אכל האותיות והתיבות כפי מה שיאותו להן מן הנקוד והתנועה לפי טבען מבלי שום לבאר סדר גלגול הדבור

ישוב. ואחרי זה מעלת הנקוד ומסורת השבע מלכי ומה שיש לנו מהדיוק ומהדקדוק והתועלו' היוצאות מההפרש אשר בין הקמץ והפתח ובין הצרי הסגול ותועלותם בעניני להבדיל בין העובר והעתיד בהם כמו שמתי

ויפיו כלל ועקר · הב' היא המוסבת על יופי הסדור המלות והסדרן כסמוך וכמוכרת ומלה גדולה וקטנה וזולת זה והשלישית מבלים כפלו לה בנעימים להטעים הקריאה לנגן בנגינות מזמור שיר · הראשונה והשלישית יעירו על הפירושים כמו שיתבאר בסוף הפסקא · אך השנית כאלת סדר הגלגול והיופי ספרה עליה · ולשלשת התכונות האלה שמתי אותותם אותות · כי הן הנה המילדות העבריות אשר שם האחת פועה שפועה ומדברת והוגה כפי טבע נקוד האותיות והתיבות · ושם השנית שפרה שמשפרת את הולד אשר תוליד בסדר גלגול הדבור · ושם השלישית נעמי כי נעימות בימינה כנה בטוב טעם ודעת · ועתה בן אדם נופה בתתיך ושמעת מפי הקבר דבר דבור על אופניו · וזה כי מה אמרו מעלת הנקוד וכו' עד העולה היא למעלה · היה דברו על התכונה הראשונה · ומשם עד אמרו מבלי טעות · דבר על התכונה השנית · ושם בסמוך ידבר עמנו על התכונה השלישית באמרו ולטעמים תנאים אחרים · אמנם מן זו והלאה באמרו כי נדדי הדבור וכו' שב לבאר בפרט מה שהביא בכלל מן מופלא דבר : מעלת הנקוד · כל הנקודות בכללן : ומסורת השבעה מלכים · זכר בפרט הז' נקודות הראשיות שיתבאר ענייניהם בסמוך · ואמר מסור להיותם כמסרי' בידנו בקבלה איש מפי איש על הדרך שיתבא' בשלישי סימן לא · והוא הלשון המוזכר למעלה כי ע"ג באמרו והמסורת הזאת וכו' : מהדיוק והדקדוק · הכפל להורות על הקבלה דקה מן הדקה אשר לא נהיתה ביתר הלשונות: בין הקמץ הפתח ובין הצרי והסגול · ביתן צרי וסגול עם קמץ ופתח · כי על שמם יקראו בכללתם · להיות הצרי קמץ קטן · והסגול פתח קטן · וכבר כתב הר' אליה המדקדק בספר מסורת המסורת בהקדמה השלישית כי בעלי המסורת לא יקראו שמות לנקודו' רק לקמץ ולפת' ובכללם הצרי והסגול דהיינו לצרי גם כן קמץ ולסגול ג"כ פתח וכשראו המדקדקים הראשונים הבדילו מעט ביניהם בקריאת השמות דהיינו שקראו לנקודה הזאת קמץ גדול · ולזאת קמץ קטן · ולזאת פתח גדול · ולזאת פתח קטן · אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשמם בכל המסרה גדול' וקטנה רק זכו ע"כ לשונו : ותועלתם בענייניס להבדיל בין העבר והעתיד בהם וכו' · בנוי ותועלתם מוסב לקמץ ופתח שזכר תחלה לא לצרי וסגול שנזכרו אחריהם כמדובר : וכן בהם ענינו באמצעותם של אלו רוצה לומר הקמץ והפתח וכמו שיתבאר במלת ואברכהו ולא פירש הנה תועלת הסגול והצרי כי היתה זכירתם אגב גררא כמדובר · ואולם מכלל תועלת הוא להבדיל בין הפועל הבינוני ובין השם כמו אֹמֵר ואֹמֶר וזולתם · ומה שאמר כמו שמתי ושמתי · אם אינו ענין להפרש בין הקמץ לפתח כי מה לתבן את הבר · תנהו ענין לסדר הבדלות בין העובר לעתיד וכמו שזכר למעלה סימן ע"ח באמרו וכן יהיה שבתי ושבתי על מה שיש ביניהם מן ההפרש העובר והעתיד עד כאן · והיה זה ממנו להוציא ממחשבת חושב שהבדל העובר והעתיד תהיה עבודת הקמץ והפתח בלבד · והודיענו שגם למלעיל ולמלרע חלק ונחלה בזה · ועל כל פנים צריכים אנו לומר שהביא כאן שמתי ושמתי לדמיון בעלמא · ואם אינם מעקר הכונה שהרי הוא מונה אחר כך ענין שמתי ושמתי בכלל המשתנ' מן התכונה הראשונה לתקן השנית · ואין הדברים נכאן רק אגב הראשונה כמו שהראוי לדעת מהכרח חלוקתנו · ומסברת הדברים הנמשכים המנהילים פני האמת משמן : וכן ואברכהו · זה הוא לביאור אמרו על הקמץ והפתח שתועלתם בענייני להבדיל בין העובר והעתיד · ושים בכיך על מה שכתב ראב"ע בספר צחות על אות הוא"ו במלת העתיד וז"ל · ואם היה אות סימן המדבר בסוא בע ופתח גדול כמו וָאֲדַבֵּר יהיה הוא"ו פתוח כפתח גדול וכו' עד אמרו רק עם האלף יהיה הוא"ו קמוץ בקמץ גדול וָאַדַע כמו · וָאֶעֱד עדי וָאֶעֱשֶׂה למען שמי וכן וָאֲשִׁילִיך את עבדו · כו' עד אמרו וכין בנכין הדגוש עם האלף שהוא סימן המדבר לעולם קמוץ בקמץ גדול וָאֲדַבֵּר אל העם בבקר חוץ ממלת וָאֲבוּתְתֵיו וטעם אנשי המסורת אינני טעם ע"כ · וכתב עוד הנה אם הוסיפו וא"ו לדבק הטעם ואף על פי שירצה שאחריו נח נעלם כמו וַאֲדַבֵּר אותך לעולם הוא בפתח להפרים נינו שהוא עתיד וכין וַאֲדַבֵּר אל

ושמתי וכמו אברכהו ואברכהו ויבדיל בין פעל לתאר כמו חכם וחכם ובין הא השאלה והא הידיעה כמו העולה היא למעלה וזולת

הטעם שהוא עבר על כן נקמץ · וכן משפט אם תשוב ואֲשִׁיבְךָ ואֲשׁוֹבְבָה עכ"ל · ודוגמת זה כתב גם בספ' מאזנים בדברו על העוברים עיין שם · והכל נכון מוגלה מספר אותיות הנוח הקנד לר' יהודה חיוג כשדבר על הואו באמרו ואם היה אחריו אלף לענין המדבר יהיה פתוח לענין העתיד כמו כן אדם עמו על רגלך וַארבה אוסף וקמוץ לענין שעבר כמו וָאַרבה אל הטעם כנקד חוץ מן ואמותתהו עכ"ל לשונו · ונתבארו דברי החבר באמ' וכן ואברכהו כי בהיות הואו נקודה בפתח הוא עתיד · וכשהיא נקודה בקמץ הוא עבר :

ויבדיל בין פעל לתאר כמו חכם לחכם · היה דבר הרא"בע בספר צחות העברים הפרישו בין כל פעל עבר ובין שם תאר כמו בני אם חָכַם לבך שהכף פתוח בפתח גדול כמשפט בעבור שיש אחריו נח נראה עכ"ל · ובסמוך כתב גם כן עשו בשמות כמו עָשָׁן שהשין קמוץ להפריש בינו ובין כאשר יהיה סמוך ואם היה פתוח הכנו פעל עבר והר סיני עָשַׁן כלו עכ"ל :

ובין ה"א השאלה וה"א הידיעה וכו' · הרא"בע בספר צחות הגיד דבריו ליעקב על חקי משפטי ה"א השאלה והדעת · ומכללם שאם היה האות הבא אחרי ה"א הידיעה אחת מאותיות הגרון · גם הר"ש עמהם יהיה הה"א קמוץ בקמץ גדול כמו ה"א הָעולה היא למעלה הָאלקים האדירים האיש הרך בך והענוג וכו' וזה הרב והמעט להיותו בפתח קטן כמו מי כהֶחכם אכל הֶחכיל וכו' · ויש מעטים ובעל המסורת זוכירם שבאו בפתח גדול כמו הָעבד העברי · אמנם בה"א התימה הדבר בהפך שאם היה האות הבא אחריו אחת מאותיות הגרון יהיה הה"א לעולם פתוח בפתח גדול והוא הרב בפעלים גם בשמות · גם יהיה בפתח קטן כמו הֶאמינון אחיך הֶאנכי הריתי הַאוכל בשר אבירים הַחייתם כל נקבה וכו' · עכ"ל מכלל דברי הרא"בע מה שיספיק לכוונתנו · והרוצה לעמוד על דקדוק פרטן של דברים ישביע בנא צחות נפשו · ולו שת לבו לזאת החכם בעל העקידה לא היה נופל ברשת זו כטמנה לו כאשר ביאר בלשון שאלה הָאדם עץ השדה שהוא קמוץ באמרו שם פ' שופטים ותהיה ה"א האדם כה"א הָאִישׁ אחד יחטא הָאחד בא לגור הָעולה היא למעלה שכלן קמוצות והוראתן לשון שאלה לפי כוונתן והכוונה לכך אני מניח על זה כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור לשון שאלה וקרוב לזה כתב רש"י באמרו כי האדם שמא האדם · והרא"בע ז"ל אמר שטעמו כי ממנו תאכל כי האדם עץ השדה ואותו לא תכרות לבא מפניך במצור ואשר כתבתי הוא נכון וכו' עכ"ל · ראה ובחן איך קלה עיניכו בנקודת הקמץ ונתחלף לו האמת בכל זה כי אמנם כל עדיו עדי שקר הם וכלם על פי הדקדוק הנכון באים להתאחר בלתי שאר כלל :

והנה הסתיר פניו ממנו שכל להבין במה שכתוב מפורש בספר צחות הנזכר למעלה · גם על פסוק הָעולה היא למעלה (קהלת סימן ג') כתב הרא"בע ידוע כי ה"א הידיעה אם בא אחריו אח' מאחה"ע הוא קמוץ ברוב ועל התימה לעולם בפתח · וה"א העולה היא למעלה קמוץ · עכ"ל · ואיך גם לעורה אל בית מדרשו של רש"י ז"ל והנה הוא הופך קערתו על פיה גם בפסוק עצמו אשר קרא את שמו עליו · גם בשלשת הפסוקים והם שלשה עדים אשר על פיהם לא יקום דבר כי הוא אמר ויהי נזהר בלשונו מאד באמ' על כי האדם עץ השדה וגו' · הרי כי משמש בלשון דילמא שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך להתיסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר למה תשחיתנו עכ"ל הרי כח השאלה מוכח לדעתו במלת כי · שעניינה שמא לא כה"א האדם הקמוצה רק במקומה היא עומדת להודעה בלבד כמשפטה והספור מוסב בלשון שאלה מחמת מלת כי על משמעו שמא שהוא אחד מד' שמושיה אי אלא דלמא דהא כנודע · ובכן שמר אזהרות יוסר חז"ל שגם הם פירשוהו לה"א הידיעה שכן אמרו פ"ק דתעניות בשם ר' יוחנן · מ"ד כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ השדה הוא · אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות · הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות · ואם לאו אותו תשחית וכרת · עכ"ל · והדבר מבואר כי לדעתם בא הכתוב להקיש האדם לעץ השדה ואין זה רק מכח ה"א הדעת :

ככה יעשה לאיש הנזכר בפ' קרח באמרו הָאִישׁ אחד יחטא וגו' שקשר רש"י על פתחו לשון של והורים באמרו האיש אחד הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף · עד כאן · והדבר מבואר כי פניו ילכו להכיר לנו כח הספור בלשון הודעה כראשיתו להרחיק את האדם מן העבירה שלא יפרשהו האם יחטא איש אחד וכו' · רק האיש אחד שהוא קרח הוא בלי ספק החוטא ואיך אתה על כל העדה תקצוף ·

ולשונו

אחלקים שהרי היא מקפת מן השלמות כוספות על שלימות חלקיו : וכן שמות העמים ומיני העופות והאבנים· כפי סדר מדרגותיהם הוא מוכה מדבר חי ודומם כי אין לזכרון הבומה מבוא בזה ועל כן כשמט׳

הספור ההוא וכן שמורת העמים ומיני העופות והאבנים וזמירו׳ דוד והתרעם איוב נהתוכחו עם רעיו ותוכחות ישעיה ונחמותיו וזולתם :

סט אמר הכוזרי רתכליתך בזה ובזולתו שתשוה את ה עם זולתה מהלשונות בשלמות וא״ה המעלה היתירה בה אבל יש יתרון לזולתה עליה בשירים המחוברים הנבנים על (הנגונים) כא הלחשים :

והעמים הם הנזכרים סוף פ׳ כח ודעתו ז״ל לפי מה שיובן מדבריו אלה כי חדוש הוא שהדשה תורה לשוב שמות בארץ אל העמים ההם כפי הסכמת הוראת טבעיה׳ ומכהניהם כיתר השמו׳ שבלשוננו וכמו שאמר ברביעי כי היא השלמה מכל הלשונות והראותה לקרואיה יותר מכלם עכ׳ · וממדרגת החי לא הזכיר רק העופות הן מגד הרבוי הנזכר מהם פ׳ שמיני העולה הוא למעלה על מספר הבהמו׳ וזולתם הנזכרי׳ שמה והן מגד הזרו׳ הכמנא בשמות העופו׳ הלא תראה מה שהוזרך הראב״ע לערוך מלחמתו בפירוש העזניה באמ׳ אעפ״י שיש דברי יחיד שאיבב בישוב טעה הגאון שתרגם אותה אעבקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יורו חכמי לשונם א״כ לא יתכן שיאמור השם הדבר שלא היה עכ׳ · וכן אבל הדוכיפת כתב אמרו הבדוקים שהיא התרנגולת ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם עכ׳ וברוב המינים ההם הוליך בדרך ביאורם לשון מסופק · ועל אבני המילואים ידעת דברו פ׳ תבוה באמ׳ ואין לנו דרך בבירור לדעת אבני המלואים כי הגאון תרגמם כרצונו כי אין לו קבלה שיסמוך עליה וכו׳ עכ״ו ודבריו שמעת מתוך אם תוכחתו על הגאון אשר תרגם את התורה בלשון ישמעאל ובכתיבתם ואלה דבריו בפ׳ בראשית ואין ראיה על פישון שהוא היאור רק שתרגם החוילה כפי נרכו כי אין לו קבלה וכן עשה במשפחות ובמדינות ובחיות ובעופות ובאבנים אולי בחלום ראם ובבר טעה במקצתם כאשר אפרש במקומו אם כן לא נשען על חלומותיו וכו׳ עכ׳ · ועם היות שזכר למעלה האפו׳ והחשן לא היתה כוונתו שם על האבני׳ הקבועות רק על ענם האפוד והחשן : וזמירות דוד וכו׳ הזכיר אלה שלשתם בפרט להיות חבוריהם מרומי׳ בגל הלשון עד להפלי׳ ודבריה׳ מתחלקי׳ לכמה בינונות

כושאים שונים ואופני בסור מתחלפים חלוף רב מאד :

סימן סט תכליתך בזה ובזולתו וכו׳ · הכונה כלה על דרך הסברא שסמך החבר עליה מן הטעמים שקדם וברם לא על דרך הקבלה שזכר תחלה כי מי ערב לבו לנשת במחלוקתו כנגד המקובל רק כעשה כאומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה· וזה כי למה שקדם מאמ׳ החבר שהשלש לשונות משותפות מתדמות הארמית והעברי׳ והערבית בשמותיה׳ ובתהלוכותיהם ובשמושיהם אלא שמשפטו הרן על היות העברית לבדה המעולה שבהם· והביא על זה מדרך הסבר׳ טעמים רבים ולא מצא הכוזרי בהם עזר כנגדו להודות על יתרון מעלת העברי׳ על השתי׳ המשותפות והמתדמות שזכר הוא׳ל ובשמותיהם ובתהלוכותיהם ובשמושיה׳ שלשת׳ בדרך איכאו׳ עב׳ אמ׳ מה יתרון לבעל הלשון העברי על חברותי׳ הלא תכליתך בזה שאמרת ובזולתו שתוסיף לי מהכה וכהכה איככו שוה לך רק שתשוה אותה עם זולתה וכו׳ ואיה המעל׳ היתיר׳ בה אשר דברת לאמ׳ והית׳ לשון העברי׳ לבדה המעולה שבהם· אבל יש יתרון לזולת עליה בשירי המחוברים· השירים המחוברים הם בעלי המשקל אשר לבם כרעים לכתר בחבו׳ באה׳ אם בהיות׳ הולכי׳ על ד׳ תנועו ועל ארבעת רבעיה׳ בלכתם ילכו או שיתקעו יתד או יתדות במקו׳ באמן על אשר יהיה שם הרוח ללכת ואופני רבי׳ יכשלו לעומת בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו במדה במשקל ובמסור כידו לבעליה׳ · והנה תלה שלימו׳ השיר השקול בזולת לשוננו כי אמנם בוא נר מארץ נכריה וחדש מקרוב מרחוק בא אבלנו וכמו שיורה באמ׳ סוף סי׳ ע״א אבל השיגנו באמיר המחוב׳ מה שהשיג את אבותינו במה שכ׳ עליה׳ ויתערבו בגוי׳ וילמדו מעשיהם : הכנבים על הנגונים כי בכייב עפ״י חוקיה׳ המיוסדי׳ הוא באות מאד של הנגונים ר״ל להכעי׳ קול משוער מתייאס מאד בבניבותיו ובנן· אל השירים ההם המחוברים· ואיך א״כ תלית גדולה זו בלשונך באמרך אמור בקודמת שהבורך בה של הבנונים והזמירות והרי יותר ישלם זה ביתר הלשונו׳ אשר בהם מלאכת השירים שלימה מאד :

ע אמר החבר כבר התבא' לי כי הנגוני' אינם צריכים אל המשקל בדבור ושבריק כ"א ושכריק והמלא יכולי' לנגן כ"א כבועם בהודו לה' כי טוב בנגון כ"א כבועם (לעושה נפלאות גדולות) ס"א כי לעולם חסדו זה בנגוני בעלי המעשי' אבל בשירים הנקראי' אנשאד'א והם החרוזים האמורים אשר בהם הוא נאה החבור לא הרגישו על הם בעבור המעלה שהיא מועילה ומעולה יותר:

עא אמר הכוזרי ומה היא:

סימן ע הנגונים אינם צריכים וכו' · בשתים יעופף להמלט כצפור מיד הכוזרי שהוכיח יתרון שאר הלשונות מכל שיריהם השקולים · הא' מכל היותם בלתי הכרחיים בנגוני הזמירות ועל כן בזאת לא יבחן השלימות בלשון · והב' כי מלבד מה שהיה מבנה השיר בלתי צריך לנגן בנגינותנו כי בלעדיו בזמירות נריע הוכיח על פניו ג"כ כי שיר כזה הוא שיר של פגעים לגרום נזק והפסד במתכונ' לשונינו מן הפנים שיזכיר · וזה החלו לדחות דברי הכוזרי במה שאמר בשירים המחוברים · הנבנים על הנגונים · כאלו היה מן ההכרח היותם מחוברים ונבנים בבדקה למשקלת למען יתכן בהם לנגן בנגינות מזמור שיר · ולזה אמר כי הניגונים אינם צריכים אל המשקל בדבור כי בלעדיו ירים איש את קולו בנעימה רבה להמשיך הדברי' כהוגן עם היותם נעדרי המשקל · ואל אשר יחפוץ מהנגונים יטנו · וז"א ושבריק והמלא (כ"א ושכריק וה מלא וכו') ועניינו לפי פשט הכ"ף שיהיה טעם כבהן כריק הדעת והמלא החכמה · הקטנים עם הגדולים כלם יכולים הם בלא עמל ורב השתדלות להמשיך הנגון בשני הפסוקים הללו בשוה כאשר שמענו כן ראינו ביום השבת ביום השבת כאשר יערכו זמירו' בבית הכנסת קטן וגדול שם הוא להשמיע קולם בנעימות נגון עם היות השני כתובי' הללו בלתי נבנים על מבנה השיר בעל המשקל כי תנועות השני מהם עודפות על תנועות הראשון ואף גם זאת ביד כל אדם להבליע השני בנעימת נגון הראשון ואין חלוף תנועותיהם גורם הפסד בנגון · והזכיר השני כתובים הללו ממזמור קל"ו שהורגלנו בכל שבת לאמרו שחרית בבית הכנסת בטעם נגון · ועם היות שיפסיקו ביניהם שני כתובים והם הודו לאלקי האלקים והודו לאדוני האדונים בחר לו זכרון לעושה נפלאו' גדולות לבדו כי להיותו מרובה באוכלוסי תנועות תחזק הוראתו על הבלעת תנועות רבות בנעימת ניגון אחד טוב · והנה אמר כריק והמלא יכולים לנגן וכו' להורות על אמתת מה שזכר כי הנגונים אינם צריכים אל המשקל בדבור

שהרי אפי' הריקים שבבני אדם יודעים לכוון דבריהם מתחלפי התנועות על טעם נגון אחד · ומה נגע כי יתם דרכיו השיר המחובר להבנות בנין נאה ונכון אל הנגונים אם בלעדיו יקל על כל אדם לנגן כל נגינותיו כהוגן · ולפי הפשט האחר יהיה הריק אחזה דבור שימעטו תנועותיו כמו הודו לה' כי טוב · והמלא הוא בעל תנועות רבות כמו לעושה נפלאות גדולות לבדו והכונה שבין בריק בין במלא יכולין לנגן על אופן אחד וסמך הדמיון לזה באמרו בהודו לה' כי טוב וכו' כי יכולין לנגן בהודו לה' כי טוב שהוא מאמר ריק התנועות בנגון לעושה נפלאות גדולות לבדו שהוא מאמר מלא התנועות תורה אחת לשניה' בטעם הנגון ונקבל פשט זה בסבר פנים יותר מחבירו על בלי היות מנהג בלשון לומר כריק והמלא כי אין כמוהו טעם נכון כי שם השני כפי"ן יקראו זה ש' זה בדמיון מתהלך בין שניה' או יתבא' כי בנגון ריק ובנגון מלא יכולין לנגן בהודו וגו' בנגון לעושה וגו' והנגון הריק הוא הנגון הנעשה בזולת מלאכ' והמלא הוא הנעשה במלאכה על פי משפטי המוסיקה: זה בנגוני בעלי המעשים וכו' · נקראו בעלי המעשים · בני ישרא' אשר אמר על אודותם סימן כ"ו כי המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים וכו' · להבדיל ביניכם ובין הפרושים העובדים שזכר לו הכוזרי בסי' מ"ה ואליהם כוון החבר בסימן כ"ו הנז' באמ' ובתנועות ובמאמרים שאין אחריהם מעשי' כמבוא' שמה ונוכחנו בכאן כי מה שאמר מהנגונים שאינם צריכים אל המשקל וכו' · מנהגנו נוהג בנגוני בעלי המעשים והם בני ישראל אשר ישימו מגמתם המעשה הנכון ולא ידקדקו במלו' הנבנות על הנגונים במשקל כאשר ידקדקו זולתם כמוזכר למעלה סימן כ"ו באמרו ואין ראיות החקים האלקיים דקות המלות וכו' · וזהו שסמך לזה אמרו אבל בשירים וכו' להורות כאן כי לא מבני ישרא' המה השירים הללו השקולים בפלגי התנועות והיתדות ולא פנו אליהם · כי שמרו אמרתם ובריתו ינצורו בשומם לב למעלה מועילה ומעולה יותר ממה שהוא תקון השיר וחבורו הנאה במדה ובמשקל · והמעלה הזאת

עב אמר החבר כי המכוין מן הלשון הכנס מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע וזאת הכונה לא תגמר על תומה אלא פנים אל פנים מפני שהדברים הנאמרים מעלה על הדברים שבכתב וכמו שאמרו מפי סופרים ולא מפי ספרים מפני שדברי שבעל פה ובעמידה במקום ההפסקה ובהתמדה במקום הסמוך · ובחוזק הדבור ורפיונו וברמיזות ובקריצות בתמיהא ושאלה

יתבאר בסמוך סימן עב ועג · ומה שאמר החרוזים האמורים וכו' · ר"ל הנזכרים למעלה בדברי הכוזרי סימן סט באמרו בשירים המחוברים וכו' ואם באנו לבאר הדברים על פי הנסח שכתב בו בנגונים בעלי המעשים תהיה הכונ' לנגוני' הזכרי' תהיה שומרי המעלה הענייני' ולא השמעי' כמו שיבא במסכת כי אנחנו אין מגמתה רק מעשה תוקף ההוראה בדברי' הנאמרי' מאין פנות אל המקבב השירי' הבלתי פונה כי אם לתענוגות בני אדם להשמעות אזנים · וכמה נאים הדברי' היוצאי' מפי ה"ר שמואל ן' תבון בראשית ביאורו לספר קהלת וז"ל ויש למלאכת השיר תנאים אחרים כוללים לכל ומיוחדים לאומה אומה זכרם אריסטו' בספרו בשיר וכן זכר שקצת האומות לא היו מכוונים בשיריהם השתוות האותיות האחרונות אף שיהיו שוות בזמן קריאתם לבד' וכן אומר כי קצת האומות לא היו מתנאי' שיריהם שיהיה המשקל אחד מדרך הנקוד כלומר המלכים והשבאי' שיהיו על דרך אחד ומספר אחד רק ימלאו החסרון בנגון ואין ספק שהיה להם בזה סדר כי לא ימלאו בו כל חסרון · וכתבתי לך זה מפני שנראה שבדורות דוד ושלמה ע"ה היו שיריהם כן כי לא נמצא לא משקל ולא חרוז · ויש לומר שהיה לשירים ההם יתרון על אלו שיוצאים היום כי לא היה דרכם כך והיו יכולים להכניס בשירי' הענין אשר ירצו לשומו בהם כרצונו על שלימותו אך בדורות האלו קבלו על עצמם בשיריה תנאי' רבים הן לעשותם הן להזהר מהם וקבלו על עצמם מאד הדרך עד שלא יוכלו לנטות ימין ושמאל ויביאם זה לדחוק ולקצר ולחסר ולהתיר לעצמם כבלות ועם כל זה יפסידו הענינים או לפחות ירחיקו הבנתם · האורכתי בזה לכבוד שירי דוד ושלמה ולהפך בזכותם עכ"ל · ויש לדברים האלו הסכמה עצומה עם כל המוזכר למעלה בפסקא זו ועם מה שיבא בפסקא הכמשכת · ונתגלו פני הראות לביאור השני שזכרנו על ריק ומלא ממה שכתב רק ימלאו החסרון וכו':

סימן עב כי המכוון וכו' כל הדברים הללו מניעים לכלל דעת כי פשיטו הלשון בזולת משכל מועיל יותר מן המחובר במשכל להכניס מה שבנפש המדבר אל נפש השומע שהוא התכלית הענייני המכוון בדבור והיא המעלה הנזכרת בסימן ע שראוי לחוש אליה יותר מערבות השירי אשר במאזני התנועות והיתדות שקול ישקלו · כי בהם יוקשים בני אדם להניח הכנע ולהכניע הכח וזולת זה ממה שמפני' כונת שומע ומשמיע כמו שיתבאר בסוף זה הסי' ומן זו והלאה עד סימן עח · מפני שלדברי' פנים בפנים וכו' · על דרך אמרו והיו עיניך רואו' את מוריך הלא זה הלב אשר דבר ה"ר שמואל ן' תבון בהקדמתו לביאור קהלת וז"ל הרבה תחבולות וגלגולים ותנועי פני הדברים אפשר למלמדי החכם לעשותם כדי שיבינו התלמידים הנבונים כונתו ואף על פי שלא יבאר ולא יפרש מה שאי אפשר לעשות בכתיבה בספר כמו שיאמר אדם לחבירו בטוב עשית כשעשית כך ויבין הנאמר אליו כי רע היה בעיניו מה שעשה וזה לא יבינהו מגופו של מדבר כי הדבור ההוא הפך מה שכוון אליו אומרו אך יבין אותו ממשיני הדבור ההוא וממקרים שילוו אליו אם ממראה פני האומר שיאדימו פניו או יוריקו כפני אדם כועס או מתוכן קולו כלומ' שלא יאמ' הדבר בנחת ועל הדרך שאדם אומרו כשאומרו על פשוטו אך אמרו בתבוכת מי שאומר דבר שהוא רע בעיניו או מדברים אחרים שיסמוך לדבר ההוא או שיסמוך הדבר ההוא אליהם וכבר תבו מזה הבת חכמי הדבר הרבה וכל זה קשה מאד לעשותו בספר וקנתם במנע כמראה הפנים ותכונת הקול וכו' עד כאן: וברמיזות וקנרות · הרמיזה היא בעינים בלשון כתוב כמאמר אליפז(איוב ט"ו) ומה ירזמון עיניך שהוא כמו ירמזון בהפוך אותיות · והקריצה היא בעיני ובשפתים כאמ' קורץ בעיניו(משלי ו') קורץ בשפתיו(משלי י"ו) וכבר כתב קווינטיליאו בספר יההלכה מאמר י"א כמה גדול כחן של מדברי נאות בגרפס כועס דבריהם ש' האותות מעשה הרמיזות והקילות ותקון הפנים עם תנועות כל איברי הגוף על השיעור הראוי לכל דבר ודבר לפי התחלף טבעו עד שעל פי מרקו שוכיאו היתה שומע קריאת החלק הזה מהרמיזה הלכת הגוף · ולשום ועיניך לאז"ל פ' חלק מאי ועליהו לתרועה רב ושמואל חד אמר לתרפיון מאי לתרפיון תואר פנים · וחד אמר

והגדה ויחול והפחד ותחנה ותנועו׳ שמקצר׳ בזה המליצה הפשוט׳ ואפש׳ שיעזור המדבר בתנועו׳ עינו וגבותיו ובכל ראשו ובידיו להבין הכעס והרצין והתחנה והגאוה על השיעור שהוא רוצה ובשארית הזאת אשר נשארה מלשוננו הברואה ימצאו עניני׳ דקים ועמוקים נטבעו בה להבין הענינים ולהיותם במקום המעשים ההם שהם פנים בפני׳ והם הטעמים אשר יקרא בה המקרא מציירין בהם מקום ההפסק והסמוך ומפריד מקום השאלה

להתיר פה אלמים · ר׳ יוחנן אמר להתיר פה עקרות ע״כ · ותחזה לך נכונו׳ איך כללו שם כל תנאי המליץ כי תאר פנים מורה על הסברת מה שיאמר ע״י רמיזות וקריצות כראוי · ופה אלמים מורה על טוב המלצת הדברים במלות נכונות על׳ ולשון עלגים תמהר לדבר צחות · ופה עקרות יורה על המצאת דברי חכמה וחדושם מדעתו ע״ד רני עקר׳ לא ילדה פצחי רנה · ובשלשתן בכלל חמש׳ תנאי המליץ שנז׳ אצל המחברים ומרקו טוליאו מכללם · כי בתאר פנים מקו׳ הונח למה שקר׳ אצל פרונונציאציאוני ובהתרת פה אלמים מנא מקום מה שקראו בשמותם אילוכוציאוני · ובהתרת פה עקרו׳ כנגד מה שקורא אצלם אינו׳ נציאוני ובזה התפקדו גם השני הנותרים אשר ישאו את שמותם על שפתיהם דיספוסיציאוני · ומימוריאה · היינו סדור חלקי הספור : והזכרון · כי להיות חמשת התנאים הללו נכללים במחשבה דבור ומעשה · לשלשה מהם המתיחסים אל המחשבה שהם המצאת הדברים וסדור חלקיהם : והזכרון · רמז באמרו להתיר פה עקרות · ולשנים אחרים רמז באמ׳ להתיר פה אלמים כנגד הדבור · ותאר הפנים כנגד המעשה · והפירוש הזה מתיחס מאד אל הכתוב עצמו שנבנה עליו המדרש הלז כי כן כתוב (יחזקאל מ״ז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל וגו׳ והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה · כי על החכמה והמתיחס אליה הכתוב מדבר · ועלהו תאר לדבור ולמתייחס אליו על דרך מדרש חז״ל על אמרו ועלהו לא יבול שאפילו שיחה בטלה של תלמידי חכמים צריכה תלמוד · וזכר לדברים אלו מה שיעד הנביא לעתיד מה שתרבה הדעת לעות את יעף דבר · באמרו רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי וגו׳ כי רני עקרה רמז להמצאת הדברים מלבנו וכו׳ פצחי רנה רמז להמלצת הדברים וכו׳ וצהלי רמז להסברת הפנים וכו׳ כאמור : והגדה רוצה לומר ספור דברים בפשטן בלא תמיהא ובלא שאלה : ויחול · מלשון תוחלת : ותנועות · כלל בזה כל יתר ההפעליות זולת אלה שזכר בפרט : המליצה הפשוטה · היא הבלתי נעזרת בחוזק הדבור ורפיונו זולת זה שזכר עד הנה ואין הפרש בזה בין היותה

כתובה והיא המכונית בשם דבור מת וכן היותה נאמרת אמירה סרת טעם משוללת החוזק והרפיון והרמיזות והקריצות שקדם זכרם שגם היא בחייה קרויה מתה הואיל ולא נעזר׳ במה שמדרך הדבור החי להעזר ממנו · או רצה במליצ׳ פשוטה הדברי׳ שנכתב׳ בהיות׳ נעדרי הנקוד והטעמים הראוים למלאכת מקום הדבור פנים בפנים וכמו שיבאר בסמוך: ואפשר שיעזור המדבר בתנועות עיניו וגבותיו וכו׳ התנועו׳ הללו אינם רמיזות העינים וקריצות השפתים שזכר למעלה רק הם כגון כפיפו׳ גביני העינים לנאה וגאין וכיוצא כמו שמבאר והולך ואין שו ראויים להקרא בשם רמיזות או קריצו׳ כאותם שזכרנו : הכוונת הברואה · שאינה מוסכמת מבני אדם כשאר הלשונות רק היא כוונת וברואה מאתו ית׳ אשר ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם הראשון כמוזכר למעלה ומבואר ברביעי סימן כ״ה באמ׳ והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות וכו׳ · וכפל דברו לאמר הכוונת הברואה למען הודיעך כי לא לבד יפה ותקנה אחרי ההסכמה עליה מכח נברא אבל היא גם כן ברואה מאתו ית׳ ומאין תמנא בראשית דרכה · ואל יקשה עליך מאמר הכתוב ויקרא האדם שמות וגו׳ עם אמרנו שהיא ברואה כי תשובת זה קלה מאד מאשר לא אמר הכתוב שקרא שמות רק אל חית השדה ואל עוף השמים אשר שמותם גם הם נגזרו מיסודו׳ הלשון אשר הונחל לו מפי עליון כאמור : נטבעו בה וכו׳ ומלתו על לשונו להורות שגם הטעמים היו ונבראו עם הלשון עצמה אשר הושמה על לשונו ובלבבו של אדם כמו שזכרנו ועל כן אמר נטבעו בה כאלו הטעמים אשר על אודותם הספור הזה סובב הולך הם טבעיים בלשון ומולד אחד שוה לשניהם · וכבר אז״ל בנדרים פ׳ אין בין המודר אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא · בספר תורת האלקים · זה מקרא: מפורש· זה תרגום : ושום שכל · אלו הפסוקים : ויבינו במקרא · אלו פסוקי טעמים ע״כ : ויתבאר ענינו בשלישי סימן ל״א באמרו מבלי ספק שהיה שמור בלבבות :

מן התשובה וההתחל' מן ההגדה · והחפזון מן המתון והצווי מן הבקשה שיחובר בהם חבורי ומי שזו כונתו מבלי ספק שהוא דוחה החבור ש"א המסודר כי המחובר ש"א המסודר לא יתכן לאמרו אלא על דרך אחת והוא סומך ברוב המקום הנפרד ועומד במקום הסמוך ולא יתכן להזהר מזה אלא בטורח גדול:

עג אמר הכוזרי באמת נדחתה מעלה שמעית בעבור מעלה עניינית כי החבור ש"א הסדור מהגדה הנשמע

בלבבות כפתחא והקמץ והשב' והכתי' והשבא והטעמי' בלב הכהני' וכו' עד אם ושמו שבע המלכים והטעמים אותות לתכונו ההם אשר העתיקו בקבלה ממשה וכו' עכ"ל: והתחלה · רצה בו לפי דעתי הדבר הבלתי שלם עודנו תלוי ועומד כי לא בא עדיין אל המכוון והוא הנקרא סוף המאמר: מן ההגדה · רצה בו תכלית ספור אשר בו יושלם כלל הגדתו במשפט חרוץ והוא הנקרא בסוף המאמ': שיחובר בהם חבורים ר"ל כי עשות ספרים הרבה אין קץ על ביאור דברי הכתובים לכל אותו' והמופתי' האלה למען דעת מקום הפסק והסמוך והפרדת מקום השאלה מן התשובה ויתר החלקים המחוברים זה מותח לדרומו וזה לצפונו עד אשר רבו כמו רבו החבורים ללהג הרבה ויגיעת בשר וכל זאת באתנו על הסדר ידיעת הטעמים אשר שכחנו ואין אתנו יודע עד מה כי לולי זה היו הטעמי' עם הנקודות מושיעים כל עניניהם בקלה א' כדבר החבר סוף סימן פ' באמרו ולמחבר החכמה הדקה הזאת סודות נעלמי' ממנו ואפשר שעמדנו על קצתם וכוון בהם להעיר על הפירושים וכו' עכ"ל · נא ולמד מה נקט בעל העקידה להטעים בו פירושו על מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו' (פ' עקב סוף שער כ"ב) מכל מה שהפליג בעל הטעמים להמליץ עניינו · שים עינך עליו והיה לך לאות לדוגמא ולמשל אל יתר הענייניים · ומי שזה כונתו · ר"ל הכונה מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע כמו שזכר בתחלה: דוחה המחוב' ר"ל החרוזי המחוברי בשלם ומשקל וזה שמם אשר קור' להם בשי"ש וע"ש גם בפסקא הנמשכת: לא יתכן לאמ' אלא על דרך אחת כאשר ישית עליו תוכן המשקל אשר שמהו עליון אלוף לראש ואת כל דבריו נתן לו לעבדי' על פי השיר ישקו ועל פיו ישפו: והוא סומך ברוב במקום הנפרד וכו' · כי כאשר מוצא שפתיו ישמור שיתנהל לאטו לרגל מלאכ' השיר ולבלתי נטות ממנו ימין ושמאל · יפרוץ גדר הסמוך והנפרד וזה יקרה לו על הרוב · ועמל האדם לפיהו ברצותו לשובב נתיבות שירו לארחות יושר הסמוך והנפרד כי לא יוכל להזהר רק בטורח יתירא · ועניין הסמוך והנפרד

שהזכיר הוא מה שנהגו המשוררים להרחיב בעדיהם תחתם בהשתמש' סמוך במקום מוכרת והפך זה' והמשל בזה אלא לבב הנקודה לפי טבעה הלמ"ד בצרי במקום הפרדה ובשוא במקום הניכות והמשוררים יקלו על עצמם בשום זה חלוף זה כפי צרכם ליתר או לתנוע וכמו שעשה העמנואל במחברת באמרו לִי שִׁיר יְנוּ נֵב הַבְּתוּלוֹת לִי זְמִיר · חֵשֶׁק דְּבָרָיו כָּל לְבָב יִקְרָעוּ · גם במלת עון מצאו לו עון אשר חטא מזה המין עצמו באמרו במחברת עשרים ושבעה · צְבִי מְאַס עֵין וְאוֹן וְאֶל חֶקוֹם אֱמוּן גִּלָּה · אשר נכפלו בו בו הזריות כי עי"ן של עון הראוי לינקד בקמץ במקום מוכרת הנה הוא נקדו בשוא לתקוע יתד · והאל"ף אמון הראוי לינקד בצרי' עבר על ניקודו בחטף סגול לאותה שנה עצמה ופרץ גדר (כי לפי מה שכתב המכלול בשער השמות במשקל פְּעוֹל הוא שוה לעולם בצרי בסמוך ובמוכר' רק ישתנה בקבוץ הרבי' כמו עד אֱמוּנִים) וכאילו היה משקלו כאשון חשך (משלי כ') ובכן שנה שנוי אחר שנוי במלה אחת ותקע יתר במקו' בלתי נאמן כי לא דיה לנרת שנוי מתכונת המלה בשנותו את טעם הנקודה אשר לא כדת · כי גם יד המשנה על העל וכה להשתמש בסמוך במקום המוכרת · והנה זה קלקול אחר בשיר מתחלף לשני הקלקולים אשר יוזכרו בו בסימן ע"א ויש בו הפסד מבואר בהבנת הענינים:

סימן עג באמת נדחתה מעלה שמעית וכו' · ר"ל באמת ובתמים ובצדק נדחית אצלכם המעלה השמעי' התלויה בחבור הנאה במדה ובמשקל אשר יהנו בו אזני השומעים · מפני מעלה אחרת מעולה הימנה והיא המעלה העניינית להכנים מה שיש בנפש המדבר לנפש השומע שהוא תועלת נמשך מהדבור הבלתי משועבד אל המשקל כמו שנתבאר בקודמות · וזהו מה שהולך סביב ביאורו באמרו כי החבור וכו' · ובאמרו והמסורת הזאת כוללת הענייניים רצה בו מסורת הנקודות והטעמים שכבר זכרנו מטעמו של חבר בקודמת כי מסורת היא

בידנו

והמסורת הזאת כוללת הענינים · אבל אני רואה אתכם קהל היהודים שאתם טורחים להביע אל מעלת החבור ר"ל הסדור ולהקורת זולתכם שהאומרת והכניסו העברית במשקליהם :

עד אמר החבר וזה מתעותינו ומריינו לא די לנו הנחתנו המעלה הזאת אלא שאנחנו מפסידים תוכן לשוננו שהוא מושם לחבורה וגשבהו למחלוקת :

עה אמר הכוזרי ואיך הוא זה :

עו אמר החבר הלא ראית מאה אנשים קוראי במקרא כאלו הם איש אחד פוסקים בעת אחת ומחברים קריאתם כאחד :

עז אמר הכוזרי כבר התבוננתי בזה ולא ראיתי כמוהו לא באדום ולא בערב ולא יתכן זה במקרא ס"א בקורא השירים הודיעני מאין היתה המעלה הזאת ללשון הזאת ואיך (הפסיד אותו) ס"א תפסיה אותו המשקל:

עח אמר החבר (מפני שקבצנו בה בין שני נחים ולא קבצנו בין שלש תנועות) נ"א מפני שקבצנו בה שני נחים ולא קבצנו בה בין שלש תנועות אלא על ידי הדחק (ובא הדבור נוטה) ס"א שנקבצנו גם כי לפיכך

קבלנו מסיני : אבל אני רואה · טפח על פניו מה שהורגלנו להכניס לשוננו תחת שעבוד משקלי החרוזי' כי פשתה הנגע גם בעמנו להשחית בנויי השיר השקול בחבור נאה עם היות בו מהפסד הכונה מה שזכרנו :

סימן עד וזה מתעותנו וכו' · הודה אלא גם כי טעות הוא לחטאת עמנו לא לבד מצד שנתנו המעלה העבריית שזכר בקודם אבל ג"כ מצד היותנו מפסידים תוכן לשוננו וכו' · והכונה בזה במו שיבא בסמוך כי בהגבל לשוננו גבולות טעמים ונקודות למשפט בני ישרא' בדקדוקי מבטאי הקריאה יתר אחד מן הערבית הקרובה ללשוננו בחשיבות וכל שכן מכל שאר הלשונות יתכן לנו להיות הרבה ממנו מתאחרים בקריא' ולהתחיל ולהפסיק ולהתמיד בה גם יחד מה שלא יוכל עליו זולתנו ומזה ישלם התכון והחבור בינינו בהתאסף יחד משבטי ישר' לקרא שכם אחד בשפה ברורה עד היותם לאחדים בקריאתם כספר אחד עצמו כמו שישלים הביאור סי' פ' שהוא אשר דבר כאן כי על ידי קלקול השיר שזכרנו סוף סימן ע"ב · ועוד יזכר בו קלקול נוסף סימן ע"ח · הנה נשיב החבר למחלוקת בי בהריסת גבולי דקדוק הקריאה מתוקני השיר תפסד המעלה הזאת המתחדשת מהתיצבות הגבולים ההם על עמדם ועל כל זה יעביר הביאור בפסקות הנמשכות :

סימן עו הלא ראית וכו' · הקדמתי ביאור זה בסימן ע"ד :

סימן עז ולא בערב · ערב הוא ישמעאל : במקרא השירים · כאילו אמר בקריאת השירים : המעלה הזאת ר"ל השלמת החברה וההסכמה בין הקוראים בלשוננו :

סימן עח אמר החבר מפני שקבצנו בה בין שני נחים ולא קבצנו בין ג' תנועות אלא ע"י הדחק ובא הדבור נוטה אל הנח · זה אחד מן המקראות בחבור הלז שהרעיש את העולם כלו כי לא ידעו מה הוא · ובכל זאת לא נשיב אחור ימיננו מהזכיר בביאורו את אשר יערה עלינו רוח ממרום רוח ה' רוח דעת ודבר בנו ומלתו על לשוננו · קבוץ שני נחים · לשלשה ראשים יפרד כפי המורגל בלשון המדקדקים · הא' כשחוברו להם יחד שני נחים נעלמי' על דרך מה שכתב המכלול בפתיחת שער אותיות אוי"ה באמרו נתחברו ב' נחים נכתב באחרי' המלה האחד לצורך והאחד שלא לצורך שאינו אלא למשך הנח הֶהָלְכוּנוּ אתו · ולא אָבוּא שמוע וכו' ע"כ · והראב"ע כת' בספ' צחות על עגלה דשא דע כי שם התאר לשון יחיד זכר הוא דֶּשֶׁא על משקל מָלֵא והנה השף נח נעלם וכאשר רצו להוסיף סי' הנקבה גם הוא נח נעלם התחברו שני נחים נעלמי' על כן חסרו הא' ונקמץ השי"ן להורות על לשון הנקבה וכו' · ע"כ · הב' כשהאחד נעלם והאחד נגלה · הוא אשר דבר החבר עצמו סי' פ' לאמר ויכול שיבא אחר נח משוך נח נראה כמו קָאם שאון וכו' עד אמרו ואפשר שיבא אחריו נח נראה כמו שור שמאל · · הג' כשהם נגלות כגלות שני הנחים גם יחד אשר עליו הראב"ע יתן אומר בתחלת ספר צחות וזה ידבר · ובסוף המלה יתחברו שני שואין כמו יֶפְתְּ אלקים וַיֵּשְׁתְּ מן היין וכו' · ובשכה דבריו בפ' יתרו על מלת ויחד · גם המכלול בשער השוא כתב ויש שקוראים כל שני שואים

בסוף המלה נחים וכו׳ עכ״ל׃ שלשה אלה בני נח׃ ומאלה נפצה בחיבת כונת חבר חברים מחוכם בדבריו אלה׃ אפס כי הראשון אינו ענין כלל לכונתנו על בלי המנא שום נח מהם נרגש במבטא׃ והשני יהיה לו זכרון עם שיהיה לאחרונה׃ ואחרון חביב הוא הראש השלישי ויהי לשר ועקר בכונת המאמר שאנחנו על ביאורו׃ יבואו ויגידו צדקתו דברי החכם רבי יהודה ברבי דוד המכונה חיוג בספרו הרשום על אותיות הנוח׃ הוא החכם הזה ראש המדקדקים בכל מקום ובדברי הראב״ע ביחוד היה לו דין קדימה לכל דבר שבקדושה׃ הלא תראה כי בסימן מאזני לשון הקדש נתן כתר מלכות בראשו ובראש ספרו הנז׳ עם יתר וספרי ספריו באמרו ורבי יהוד׳ ברבי דוד מערבי ממדינת פָֿאס הנק׳ חיוג חכם חרשי הלשון רב על כל חושבי מחשבות ומחשבתו הולידה ארבעה ספרים והם ספר הנוח וספר הכפל׃ וספר הנקוד וספר הרקחה׃ והילדים האלה ארבעתם נתן בהם האלקים חכמה עכ״ל׃ והספר הזה ליהודה חיוג אשר ידיו רב לו בלשון ערב׃ אל עמו יביאנו הראב״ע המתרגמו בלשון הקדש והלא הוא כמוס עמדי בכתיבת יד׃ אתה עתה ברוך ה׳ קרב ושמע קול יהודה חיוג מתיחס ומסכים עם החבר בגבולי הדקדוק אשר הציב לו ונשא את שמותם על שפתיו שפה אחת ודברי אחדים׃ ואל עמו כיאנו ועזר לדבריו יהיה׃ וזאת ליהודה ככתבו וכלשונו׃ ועוד אומר כי העבריים לא יחברו בין שני נחים שאינם נעלמים כי אם במקום ההפסקה והשלמת הדבורים׃ ואם יתחבר שוא עם שוא באמצע המלה או באחריתה השני מתנועע חוץ ממקום ההפסקה ותנועתו בכל דבריהם על הדרך שהזכרתי בשוא שהוא בתחלת המלה כמו יִשְׁמְרוּ יִשְׁמְעוּ כי השין שוכן והמם נע וכו׳׃ עד אמרו וכן וַיֵּבְךְּ על נזרו׃ אל תוסף על דבריו׃ יָפְתְּ אלקים׃ ויפת בסתר לבי׃ וישְׁבְּ׃ ישמעאל׃ אל ישְׁתְּ אל דרכיה לבך׃ יולדְתְּ בן עד לא שָׂמְתְּ שאילה כלם מתנועעי באחרונה בעבור המכם עם שוא אחריהם׃ ובמקום ההפסקה ישכנו וינוחו כמו וישא עשו קולו ויֵבְךְּ׃ ויש לך לדעת כי העבריים לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות במלה שאין שם אהו״ע או אותיות הכפל עכ״ל׃ ואזניך תשמענה לשון אל לשון קורא לקול צנוריה אשר אמרו ללשונכו כנביל נבולי הדקדוק שפתיכו אתנו בדברים שוים ומסכימים׃ הן החבר יקרא והחיוג יענהו׃ עמו הוא בגרזת לשונו ירחיב פיו על קנורו ויאלאהו כי שניהם נמדים הליכות שוא קוו למו׃ ועל הראש השלישי הלא באנו להורות כי על קבוץ שני נחים בראש היה עקר כונת החבר באמרו מפני שקבצנו בה בין שני נחים והוא ראשית מבוקשנו׃ כל זאת באתנו להשיב כפש כי זה יהיה להם הגבול שוה אגלם במשמעות הלשון׃ ולא שכתבנו כי קרוב הוא בלתי היות שוים על תוכן קריאת ואולי כי החבר הוא בוחר בדעת הראב״ע שעשה בזה מדחה לדברי הר׳ יהודה חיוג באמרו בתחלת ספר נחות כדברים האלה׃ ויאמר רבי יהודה המדקדק כי ראוי לקרא תי״ו וַיֵּשְׁתְּ מן היין שוא מתנועע דבק עם מלת מן׃ והנה מה יעשה במלת יָפְתְּ אלקים כי אין כח בלשון לחבר שני שוא״ין מתנועעים כי ניקוד אֱלֹקִים שוא עם פתח קטן וכו׳׃ ויאמר וכו׳׃ וכתוב בטבעתו לאמר רק בתנועת השוא שהוא אחר שוא לא תאבה לו ולא תשמע אליו וכו׳׃ עכ״ל׃ גם בספר מאזנים אזן חקר ותקן קריאה זו כבאו לדבר אתנו על משפטי הנחים והוסיף שם ראיה שנית על ככה באמ׳ אלו היה דברם אמת לא היה בעל הטעמים מפסיק באתנח ובסוף פסוק במלת ויפול על צוארי בנימן אחיו וַיֵּבְךְּ וישא עשו קולו וַיֵּבְךְּ עכ״ל׃ ואחריו החזיק בעל המכלול בשער השוא יעויין במה׃ והאדם יראה לעינים שאם היתה כונת החבר בזה כדעת הר״ר יהודה חיוג לשייר פאה בגזרת הקבוץ בין שני נחים שלא יהא בית הבליעה פנוי להבלעתם׃ לא היה מוציא דבריו בלשון חיובי ובפתם׃ כי הנה אגל קבוץ הג׳ תנועות היה לשונו שולל והושם בו לשיור תכלי׳ הדחק׃ אמנם עדין לא הגיע זמן קריאת שמע של תכלית כונת החבר על זה עם פרטיה ודקדוקיה על כן לכה איעצך הכבד ושב והתיצב על עמדך עד שתכן החמה על ביאורה כי בעתה אחישנה׃ ועתה כדמה נרדפה לדעת איזה דרך ישכון אור כונתו של הר׳ יהודה חיוג בדבריו האחרונים שזכרנו באמ׳ כי העבריים לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות וכו׳׃ כי עדיין קול דברים אנחנו שומעים ותמונת מורכם אין אנחנו רואי׳ זולתי קול׃ כי לא הושם מחשך לפניכו לאור בענין הזה כאשר הושמו מעקשי׳ למשור בקבוץ הנחי׳׃ והנ׳ לדברי ר׳ יהוד׳ חיו׳ יהיו נכו לעיני והיה כי ילך עמנו ביאור נכון על ענייני׳ והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה׳ עמנו בטוב טעמם והטבנו לדברי החבר המתנגשאים לעמתם לא ישבו בלכתן בזכרון א׳ עולה לכאן ולכאן׃ ועתה הניחה לי והרחב לי לכך עד שאפרש דברי רבי יהודה וירחב פי בהם ואכלם ואעש אותך מוכן ומזומן מול הכב׳ לדברי החב׳ על עגם מתו׳ מהי כא אוכך קשב׳

דע כי רבי יהודה חיוג הודיע בספרו הנזכר בחלק הראשון ממנו סמוך לראשיתו מה הוא הנח והנע וביאר כי האות הנע הוא שיבטא אדם בו באחת מהז׳ תנועות הנקראות מלכים וזכור נזכרם עוד בהמשך ביאורנו׳ והנח השוכן הוא שלא יבטא האדם בו באחת מאלה׳ אחר כך א׳ כי העבריים לא יחלו בשוכן נח ולא יעמדו על נע ולא ימצא בלשונם נח או שני נחים נפגשים זה עם זה כי אם אחר נע נקדם׳ כוונתו אבלי שלא יחלו להבליע שוא בראשית מלה כי צריך להניעו עב״פ וכמו שביאר שם בסמוך כי כל שוא שהוא בראש המלה שם או פועל הוא נע׳ גם לא יעמדו בנע שלא ימצא שוא נע בסוף מלה כשאין שם מלה אחרת סמוכה שיסמך אליה השוא המונע אשר במלה ההיא הקודמת וכמו שנתבאר מכלל דבריו שהבנתי לפניך למעלה׳ וביאר שם בכללות כי לא ימצא בלשון העברים שום נח או נחים נפגשים כי אם אחר נע נקדם רוצה לומר אחר אות מונעת באחת מהז׳ תנועות שקדם זכרם׳ כי הנה השני השואים שישבכו וינוחו במקום הפסק כמו שזכרנו מטעמו במלת וישא עשו את קולו ויבך׃ לולי שקדם להם אות היו״ד המונעת בצרי לא היה לשום א׳ מהם מנוחה והשקט׳ אחרי כן היה מלא רחב מאמרו עמנו על תכונת קריאת השוא מתנועע בהשקפת סמיכות האותיות והתנועות הבאות אחריו (כמו שיתגלגל ביאורו בכלל דברינו) עד הגיעו אל מקום זה יסדתי העתקת לשונו למעלה אשר היה בו דברו בפרט על משפטי העברים בקריאת שוא אחר שוא באמצע המלה או באחריתה עם הפסק וזולתו במלת ישמעו יפת אלקים וישא עשו את קולו ויבך׃ שקדם׃ סוף דבר ראה חובה לעצמו בדבריו האחרונים שהכנו על ביאורם (והן הן תכלית הספור ההוא המיוחד אבלו על ביאור ענייני הנע והנח כי מן זו והלאה התחיל לדבר על אותיות הנח והמשך) לברר הענין הזה בכתיבת טעמו מפני מה לא יונעו השני שואים הנפגשים רק הראשון ינוח כי אין שם הפסק ובהפסק ינוחו גם שניהם ומאשר יפרד אפשרות קריאתם לארבעה ראשים אם שיהיו שניהם נחים׳ או שניהם נעים׳ או שיהיה הראשון נע והשני נח׳ או הראשון נח והשני נע׳ וכבר נפסל החלק השלישי בכלל אמ׳ שלא ימצא נח כי אם אחר נע נקדם שכוונתו על האות המונעת באחד מז״ המלכים כמו שזכרנו עם היות לשון נע מתפשט לפעמים אל השוא ג״כ כאמרו שם כי כל שוא שהוא בראש המלה שם או פועל הוא נע וכו׳ כמו שקדם׳ והחלק הראשון כבר הושם לו מקום אשר ינוח שמה והוא מקום ההפסק׳ גם החלק הרביעי הנה מקום אתו בלא הפסק כמדובר׃ והחלק השני נשאר לבדו ולא דבר על אודותיו עד הנה ולא הודיענו מפני מה לא יוכלון העברים להניע שניהם כאשר יוכלון שאת הניחם גם יחד׃ על כן יצא לקראתנו ויולין לנד עלת זה ימלל באמ׳ ויש לך לדעת כי העבריים לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות במלה שאין שם אה״ע או אותיות הכפל׳ וכעשה כאומר דע לך כי נסיתי לבי מהשכים על תנועת השני שואי׳ לפי שאופן קריאת העברים כמנהגנו נוהג אשר לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות׳ מבלי הולד שום נח ביניהם לא בשם ולא בפועל׳ וכ״ש במלת יֶפֶת שאם נאנו להניע בה שני השואים לא בלבד יפקד מושב הנח בין האות הראשונה הפתוחה לשניה המונעת׳ ובין השניה הנקודה בשוא לשלישית׳ אבל גם השלישית עצמה משוללת הנוח׃ וזה כי אחר הפתח לא ימצא נח נסתר להיותו תנועה קטנה גם נח נראה לא ימצא שם להתנועע השוא הסמוך לו כפי הנחתנו׳ ואחר השוא מודעת זאת כי לעולם לא ימצא שם שום נח מחמתו׃ וא״כ היו ג׳ אותיות מתנועעות סמוכות ורצופות׳ הוא הדבר אשר לא יוכלון העברים שאת כמו שקדם׳ רק אם יהיה שם אות אה״ע כבמלת בזעו יגחלי שאז יאיכו מן הכפל חבור ג׳ אותיות מתנועעות עם היות שלא ינכס נח ביניהם׳ וזה כי הנון הפתוחה אין שום נח אחריה כמו שזכרנו במלת יפת׳ גם לא אחרי ההא הנקודה בשוא ופתח׳ ועכ״ז להיות ההא גרונית הותר הענין הזה בחוקה למען הקל הקריאה מעליכו׳ והנה כה משפט האות הכפולה כבמלת שררך אגן הסהר׳ כי מקום הונח לקורא להניע הרי״ש הראשונה ואם יקרה בטול הנחות מן השין ומן הריש וכמוהכו מחברים ג׳ אותיות מתנועעות מבלי הולד נח בין השתים לשלישי׳ אשר לא כתורת מנהגנו׃ אלא שהיה זה מנד כבל האותיות הנפגשות והוכרך גם הוא לדון בו להקל׃ ובאלו אמרו מקבנין ג׳ אותיות מתנועעות בלי שום נח ביניהם׳ ומזה יעלה קנת התכללות לר׳ יהודה חיוג מאשר השינו הרא״בע באמרו שא״א להניע ב׳ שואים כמו שימשך מהנחתו קריאת תיו של יֶפֶת קריאה מתנועעת שהרי אחריו אֱלקים שגם היא שוא״ית אלא שנצטרף עם הגרול ומעניו לא יצא חפשי מעבדותו להיותו נידון כשוא כנחו אז כחו עתה׳ כי הגד רבי יהודה נגל כנפי מאמרו וחסה אשר התנה בו שלא תבא אות גרונית אחר השוא ואז יתיצב על עמדו מנהג העברי׳ לבלתי

זה ממה שהם מועילי׳ מיופי סדר גלגול הדבו׳ בקבוץ חשני נחים עד שתבא בדבור העבר׳ קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות ולטעמים עוד תנאים אחרים כי צרדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיג׳ קמוץ ופתיחה

ולשונו עט סופר מהיר במלאכתו באמרו על האחד בא לגור וגו׳ (פרשת וירא) אדם נכרי יחידי אתה ביניכו שבאת לגור ונעשית מוכיח אותנו עכ״ל הביטה וראה איך ישב הדבור ההוא בלשון נחת להרים מכשו׳ הביאור על לשון שאלה׃

והספק בא בעד קלו שכלך איך אמרתו ז״ל עולה על פשו׳ העולה היא למעלה שכן כתב שם מי יודע וגו׳ כמו מי יודע ישוב ימי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני אדם היא העולה למעלה ועומדת בדין׃ ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ׃ ואין לה ליתן דין וחשבון׃ וצריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה עכ׳ והדברים הברורים להודעה לא לשאלה׃ אכן יוכל בעל העקידה להתנחם כי הלוי אשר בשעריכו כלוה עמו לא יעזבנו כי יש לו חלק ונחלה עמו בטעות הלז וכמו שברור מלל בפירוש התורה על האחד בא לגור ועל כי האדם עץ השדה ובפירוש קהלת על העולה היא למעלה׃ לביאורו הראשון׃ וגם כן ארח לסברתו החכם שפורנו ז״ל שכתב על האחד בא לגור היש גם אחד שיעשה כן׃ עכ״׃ וכן כתב כי האדם עץ השדה כי האתכם עץ השדה אדם ראוי לבא מפניך בגללו העיר במצור וכו׳׃ וכונתו שם מבוארת לשאלה ולא להודעה כלל׃ אך אבל האיש אחד יחטא כראה ששכח את טעמו לפרשו בלשון הודעה באמרו ז״ל האיש אחד יחטא שהוא עשה שנקהלה עליכו העדה כאמ׳ ויקהל עליהם קרח את כל העדה׃ עכ׳׃ ולזה נמשך בהעולה היא למעלה כי הלא כה דברו׃ ומי יודע מי הוא המשתדל לדעת ולהכיר רוח בני האדם השכלי העולה שהיא עולה למעלה במדרגת אשור נכחי׃ שראוי להתנהג בה בעיון ובמעשה׃ ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ ולהכיר כמו כן את רוח הבהמה היורדת׃ שראוי להרחיק את תאותה׃ עכ׳׃ ודבריו מבכימים בזה מאד עם רש״י שזכרנו למעלה׃ ועם מה שכתב שם בעל העקידה שהראה עצמו כחוזר בו ממה שכתב בפ׳ שופטים יעויין שם׃ ולפי דרכנו בארנו עד היכן הגיע כח הבלתי הזהר בכלל הזה המלמד אדם דעת להכיר ולהבדיל בין ה״א השאלה לה״א הידיעה׃

וזולת זה ממה שהם מועילים מיופי סדר גלגול הדבור בקבוץ הב׳ נחים וכו׳׃ כבר הראית לדעת שהדברים הללו כנגד התבונה השנית כאמרו׃ והיא

אשר תארנוה בשם שפרה במה שקדם׃ ועל פיה ישא ענין הקבוץ בשני נחים שהם הב׳ שוא״ם אשר זכרנו בסוף המלה לתקון סדר גלגול הדבור עם היות שאלה התבונה הראשונה הבלתי מעיינת אל התקון הזה רק אל מה שיאות מן הנקוד והתנועה אל האותיות והתיבות מצד טבען בלבד כמו שביארנו לא היתה בטבעתן יציאה מן הדת כי אין אונס׃ אמנם ידענו כי כן יסד מלך הלשון על פי התבונה השנית המעיינת ביופי סדר גלגול הדבור לעשות כרנון איש ואיש שיוכלו להתחבר יחד אל הקריאה כאמור למעלה סי׳ ע״א׃ וזה כאן עד שתבא בדבור העברי קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות׃ ולטעמים עוד תנאים אחרים הדברים הללו מניעים לענין התבונה השלישית אשר דובר בה במה שקדם׃ כי נדדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיגים קמוץ ופתיחה ושבר ובחלוקה אחרת וכו׳׃ שאל נא לדור ראשון וכונן לחקר אבות המדקדקים המה הגבורים השלמים במלאכה הזאת אשר מעולם אנשי השם׃ המה ראו מעשה הדקדוק ותורי זהב עשו לנו על נקודות הכסף ויאמרו לאמר כי הנה המלכים אשר מלכותם בכל הנקודות משלם נועדו עברו יחדו למספר שבעה מטיבי נגד ושימכין והקמונו עליו שבעה רועים׃ והם ַ ושמו פתח גדול׃ ואָה ושמו קמץ גדול׃ ואֶה ושמו סגול ויקרא פתח קטן׃ ואֵי ושמו צירי ויקרא קמץ קטן׃ ואִי ושמו חירק ואוֹ ושמו חולם ואוּ ושמו שורק׃ וכבר נכון כיונס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים והחכם ר׳ יהודה חיוג היה מונה שבחן בספרו הנזכר כי אחר הודיעו שהאו׳ הנע הוא שיבטא אדם בו בא׳ מז׳ נע תנועות אלה והנח השוכן הוא שלא יבטא אדם בו באחת מאלה׃ אמר ז״ל ולולי שאשנא רוב דברים ושלא היה מחפץ הספר הייתי מבאר סבת אלה התנועות שהם בכלל ללשון הקדש באר היטב וכו׳׃ עכ׳׃ ואחרי כן יצא הראב״ע אחיו בחכמה ובמדע וידו אוחזת בעקב מעשיו בספ׳ ההוא וימלא את דבריו בספ׳ צחות וזאת דבר המלוכה הגיד בראשיתו בתתו הוד מלכות על שבע התנועות הנזכרות׃ ומעשה חרש פתח אותם פתוחי חותם איש על שמו באותיות והוסיף לקח על טעם נורתם וידו חלקה אותם למלכים ומלכי מלכים מחלכיו יבאו באמרו וכאשר חפשתי דברי התנועות

ושבר ובחלוקה אחרת קמוץ גדול והוא קמץ והקמוץ בינוני והוא חולם וקטן והוא שורק ופתיחה גדולה והוא פתח וקטנה והוא סגול ושבר גדול והוא חירק קטן והוא צרי והשבא מונעת באלה כלם בתנאים והיא התנועה:

מלכים מצאתי המוסדים מהם הם ג' חולם וחירק ופתח גדול והד' הנשארים מורכבים מאלה וכו' ע"כ: והמעיין ימלא את ידו בידיעת אופן הרכבתם על השלמות מדבריו שמה כי לא באתי כאן למלאת כרסי מהם רק בכדי שיעמוד לצורך כונתנו. ואמנם ידעתי גם אני שיש קוראים מלכים לה' תנועות גדולות בלבד ויש נותנים הוד מלכות לכל העשר תנועות והשוא משרתם כל א' מהם כפי בחינתו המושמת לעומת פניו. אולם אנחנו נעבור חלוצים אחרי שרי צבאות הדקדוק אשר זכרנו כי אתם אנו לדקדוקם אחוזת נחלתנו כדברי החבר אשר על ביאורם אנחנו מובאים. ועתה דעת לנבון נקל מה המה דרכי חלוקת הנקודות לשלש ולשבע אשר זכר החבר כי באמרו כי צדדי הדבור בדרך החלוקה משיגים קמוץ ופתיחה ושבר: לקח ויגב לו מנבת חלוקתו על המוסדי' השלשה שזכר הראב"ע והם חולם וחירק ופתח גדול: שהנשארים מורכבים מהם כאמור: כי אמנם הקמוץ עקרו החולם כביאורו אבלו באמרו בסמוך שהקמוץ הבינוני הוא החולם:

וכבר ידענו כי באמצעיות בין הקצוות המעלה מוכחת ועומדת: ובדאי הוא להקדים החולם לשלימו' תנועתו כמו שיתבאר בסמוך מטעם הראב"ע: והשבר עיקרו החירק כאמ' בסמוך ושבר גדול והוא חירק: כי מבלי אין שם אמצעי בין הקצוות תלה החשיבות בגדול מהם: וזה שמו אשר יקראהו רבי יהודה חיוג בספרו הנזכר בראשיתו: והוא הדבר אשר דברו הראב"ע בספר מאזנים אבל החירק כי מדקדקי לשון ערב יקראו החירק שבר הפך החולם: כונתו בזה כי החולם פירושו שלם ותמים בעבור היות תנועתו שלימה וכל המלכים חסרים כנגדו והוא מגזרת ותחלימני: ובדברי רז"ל עתים חלים: ככתוב בתחלת ספ' צחות: וגם בספר מאזנים אשר היה דברו על החולם שיקראוהו מדקדקי לשון ערב גבהות ורוממו' וכן הוא הנרגש בלשון ועל כן הוא למעלה: השלים הביאור על זה באמ' כן החירק הוא הפכו בהיותו כשבר ויוצא מן השנים ולפי' הושם למטה הפך החולם שהוא למעלה: ע"כ: ומזה היה סדורו של חבר נאות בשומו תחלה החולם השלם בתנועתו כאמו' ואחרונה ישע החירק שהוא הפכו והפתח בתוך להיות חברתה אמצעית בין ההפכים ההם ונפלאתי על דברי

הר' אליה המדקדק שכתב בספ' מסורת המסורת בהקדמה השלישית וז"ל: ונקודת אי קראו לה חירק ויש שקורין לו שבר: וכן קרא לו ראב"ע בהרבה מקומות: שהוא נקר' כן בלשון ערבי: והחכם הכוזרי קרא לחירק שבר גדול ולצרי שבר קטן: וברור לי כי החירק של תנועה קטנה ר"ל שהוא בלי יו"ד הוא שקראו לו שבר ואותו שהוא עם היו"ד קראו חירק סתם עכ"ל: והנה החכם רבי יהודה חיוג לא חלק בזה כי בספרו הנזכר נראה לדבר אתנו על משפטי קריאת השוא שאחריו אחת האותיות אחה"ע כשבר שהוא החירק: יניעו גם השוא כן: כמו קחי הקוף בשבר בעבור הקי"ת שהוא בשבר: והנה ק"ת של קחי נקודה בחירק עם יו"ד וטעמו של הר' אליה כשבר והראב"ע עם חביריו כמלטו: וקצור אמרו כי צדדי הדבור וכו' עם מה שלמעלה הימנו הוא כלפי מה שהורה הראשונ' מה שיש לנו מהדיוק והדקדוק וכו': ועתה הואיל באר בפרט מה שהורה בכלל ונכון טעם להנחתו הנזכרת אמ' כי אמנם חדרי הדבור וכו': ובאמרו ובחלוקה אחרת קמוץ גדול: והוא קמץ וכו': נתן חלק לשבעת המלכים הנזכרים ואופן הסתעפם מן השלשה מוסדים אשר הניח לו: כי הקמוץ נחלק לג' והפתחה לב': והשבר גם הוא לב' כפרטן המתבאר מתוך דבריו: והקמוץ נקר' כן להיות הפה נקמץ בקריאתו כאשר כתב הראב"ע בספ' צחות על הקמץ גדול באמרו שאין לקרא אותו בפתיחה כאשר אנחנו עושים: רק אנשי טבריא גם חכמי מצרים ואפריקא יודעים לקרא הקמץ גדול: וכבר עלה זכרון אנשי טבריא לשבח בס' מסורת המסורת להר' אליה המדקדק בהקדמה השלישית באמרו שמזמן חתימת הגמרא והלאה שהיה שנת ג' אלפים תתקפ"ט ליצירה שהיא שנת ת"ל אחר חרבן בית שני היה לשון הקדש הלוך וחסור עד זמן בעלי המסורת: והנה אנשי טבריא היא מעזייא והיו חכמים גדולים ובקיאים במקרא וצחי לשון מכל שאר היהודים אשר היו בדורות ההם: ואחריהם לא קמו כמוהם כאשר העיד עליהם רבי יונה המדקדק בדברו באותיות בג"ד כפ"ת: וז"ל הרי"ש הדגושה והרפויה בקיאים בה אנשי טבריא ולא אנחנו כי הם צחי הלשון מכל היהודי' וכן ראב"ע כתב בס' צחות: וז"ל כן מנהג חכמי טבריא והם העקר כי מהם היו אנשי המסורת ומהם קבלנו כל הנקודי' ע"כ:

ודע כי הר' יהודה חיוג בשער הפעלים שה"פא שלהם אלף קרא לנקודת החולם קמוץ מאוסף · וכתב שם כי פתרון אוסף קבוץ שפתים · והנה לדבריו יהיה החולם ממוצע בין הקמוץ גדול שהוא הקמץ ממש · ובין הקמוץ קטן שהוא השורק · ובכן היתה הסכמתו כפורקת עליה כנה לקריאת החולם בשם קמוץ כיכוכי כדעת החבר · עוד תשוב תראה בתחלת ספר אותיות הנוח להר' יהודה חיוג הנזכר שנקודת השורק כאלו נקראה בשם קמוץ כקריאתו של חבר · וזה כי היו היה דברו שם על משפט תנועת השוא נוטה לתנועת אחה"ע שאחריו · כמו שיבא · ונשא משלו על זה באמ' וכן קָחוּ הקוף קמוץ ומקובץ עכ"ל: והשוא מוצעת באלה כלם בתנאים · דע כי חשובי המדקדקים למען היות לה בדק תורתה הוראתם המנוצחת על משפטי קריאת השוא אשר עבד עבדים יהיה לאחיו המלכים לשלת את פניהם כנודע · כל עמת שבא דבר הרא"בע בספר צחות שהשוא איננו נקרא בעצמו רק בעבור תנועה אחריו או לפניו · ואם התנועה אחריו הנו שוא מתנועע ואם התנועה לפניו הנו שוא נח והוא נראה במבטא וכו' · וגם שם ידו תנחנו על אופני תנועת השוא לדוגמת תנועת האות הבא אחריו כי כאשר היה דברו על חבור השני שואים במלת יִבַּחֲ אשר זכרנו · כתב בשם הר' יהודה חיוג לקוח מסימן אותיות הנוח שקדם זכרו בהעלותו את נרות נוכתו בכלל אל מול פניו וכדברים האלה דבר · ויאמר החכם הנזכר כי אנשי טבריא יקראו השוא המתנועע אם אחריו יוד בתנועת החירק יְחִזְיָהוּ יִרְמְיָהוּ ויקראו השוא שאחריו קמץ גדול כמו בְּרָכָה שְׁמָרִים בפתח חטף והטעם שוא עם פתח · ואם אחר השוא המתנועע אחת מאותיות אחה"ע שהם אותיות הגרון לעולם תהיה תנועת השוא כפי התנועה הבאה אחריו כגון רְעוּ איפה שיקרא הדלת כדמות שורק וכמלת דְּעִי כאלו הוא בחירק וכמלת דְּגָה כאלו הוא בפתח קטן וכן מנהג מקרא המדקדקים כאשר אמר באותיות הגרון וביו"ד וכו' עכ"ל · אכן משפטי אתו על בלי הגיד לנו כונת החכם הנזכר בקריאת השוא בפתח גם כי ילך אחריו אחד מיתר האותיות זולת אלה המוזכרים בדבריו · בין שיהיה נקוד בקמץ בין בנקודה אחרת שכן יורו בכללות דברי רבי יהודה חיוג בספרו המוזכר למעלה באמרו וזה שוא שיניעו אותו בפתח והם רבים אם לא היה אחריו אחד מאלה הה' אותיות שהם אחה"ע והיו"ד והיה האות משאר האותיות כמו בְּרָכָה קְלָלָה רְשָׁעִים שְׁמֵנִים נִדּוֹנִים נְבוֹכִים דְּשֵׁנִים וכו' · וגם אחרי כן כתב בא"ש יִשְׁמְרוּ יִשְׁמְעוּ שתנועתו כפתח: ואם כן מה ראה הרא"בע על ככה ומה הגיע לו לצמצם דברי החכם ההוא ולהעמיד דבריו על נקודת הקמץ הבלתי מתחלקת לנקודות זולתה · ובכר מצאתי כתוב בדברים האלה אם יבא אחר השוא אחד משאר האותיות ר"ל שלא יהיו מאותיות אחה"ע ולא תהיה יוד · קריאת השוא נוטה לקמץ כמו שאנו קורין הנע"א והמשל אשרי האיש אנו קורין אַשְׁרֵי האיש · והמכלול בשער השוא כזאת הודיע לנו הדלך השלישי · וכן כתב הר' אליה המדקדק בפרקי שירה שיר ז' · וז"ל בעת יבא פשוט אזי תמיד לפתח גדול הוא קצת פונה עכ"ל · והספק הזה על הרא"בע עצום הוא ממני אם לא כאשר דמיתי כן היה להתיר קבוש כאמרנו כי להיות סוף מגמת הרא"בע לאחוס ידו על טוב טעם קריאת השוא על פי הוראת החכם הנזכר ממנהג מקרא המדקדקים כאמור · ולבי ראה כי לא יוכל כבדהו לקבל דבריו בכללותם מאשר לא קיימו וקבלו היהודים בכתבם ובזמנם להיות קורין השוא בתנועת פתח רק אצל נקודת הקמץ כיתר האותיות · על כן נדד דבריו אל אופן במנוס אשר בו יהיה סופם להתקיים ואת אשר לא יבחר בו · לא יקריב אליו רק יכחידנו תחת לשונו · ואולם על ביאור קריאת השוא עם כל תנאיו · לך בא אל פרק שירה להר' אליה המדקדק כי שם זכו דברי שירו השביעי משלג · וגם משפטי הנע"א אשר יזכיר החבר בממוך נחו מחלב במה שביאר שם כי קריאת השוא היא משולשת · הקריאה האחת היא פשוטה נוטה קצת לקריאת הפתח · וכשיבא נע"א כאלו היא כקריאת הפתח ממש כמו דְּבַר בליעל · הב' כשיבא השוא לפני אחה"ע אז קריאתו נוטה לקריאת אות הגרון ועם הנע"א קריאתו בבירור כקריאת אות הגרון ממש כמו דְּעוּ איפה · הג' כשיבא השוא לפני היו"ד אז הוא נוטה קצת בקריאתו אל החירק כמו וְיַעֲקֹב וְיוֹסֵף · ועם הנע"א אז קריאתו בברור כקריאת החירק כמו בְּיַד משה ואהרן · אמנם אם היוד נקודה בחירק אז עם הנע"א תהיה קריאת השוא כקריאתו הפשוטה כמו וְיִשְׂרָאֵל אהב עד כאן דבריו · על כל מוצא פי המכלול בשער השוא שזכרנו · ובכן לתנאיו דברי החבר באמרו והשוא מוצעת באלה כלם בתנאים ·

לבדה בלי תוספת וזולתה מביאה נח אחריה והקמץ יהיה סמוך לו נח משוך ולא יהיה סמוך לו דגש בתכונה הראשונה ואם יבא סמוך לו דגש יהיה בעבור דוחק התכונה הב' או השלישית ונחו המשוך הה"א או אלף כמו ברא וקנה ויכול שיבא אחר הנח משוך נח נראה כמו וקאם שאון החולם יבא אחריו נח משוך והנח שלו וא"ו או א' כמו לא לו ואשר שיבא אחריו נח נראה כמו שור שמאל הצרי יבא אחריו נח משוך ונחו אל"ף או יו"ד כמו יוצא ויוצאי: אבל הה"א איננה באה אחרי

והיא התנועה לבדה בלי ותוספת וזולתה מביאה נח אחריה: גם השוא יקרא אבל בשם תנועה עם היות תנועתו חלושה מאד כי לכל התנועות זולתה נח ונכון להביא אחריהן נח נראה או נסתר כמו שיתבאר בסמוך: ותשאר היא לבדה כי לא נכח תנכר על ככה: אפס כי המכלול בשער השוא כתב דע כי השוא איננה תנועה אך היא משרתת התנועות על ג' דרכים וכו' ע"כ: והקמץ היה סמוך לו נח משוך: נח משוך ונח נסתר עולים אבלו לשפה אחת ודברים אחדי' ולא נמנע לשונו בזה כאשר עשה ה"ר יהודה חיוג בספרו הנזכר באמרו ולמה נקראו אותיות המשך בעבור שהם נוספים בפעלים ובשמות בעבור המשך שהתחדש בהם כואו שכור וגבור שהוא נוסף למשך לבדו ואיננו שרשי ע"כ ועל פיו יבאו ועל פיו יבאו דברי המכלול הנזכרים בראשית סי' ע"ב באמרו שאינו אלא למשך הנח הנלוא אתו וכו': אמנם החבר הרחיב את גבולו כי הפיל שם המשך גם אל האות השרשית כאמ' בסמוך וכמו המשוך הה"א או אל"ף כמו ברא וקנה וכו': ולא יהיה סמוך לו דגש בתכונה הראשונה וכו' כבר הראית לדעת כי על ג' תכונות הלשון עומדת: על תורת האותיו' והתיבות בענין והיא הראשונה: ועל עבודת סדר גלגול הדבור והיא השנית: ועל גמילות הטעמים והיא השלישית: ואת אשר ביארתיו לך כל נרכו פעם אחת לא תשנה לו כי אמנם כפל מטריח בלא הועיל אותו לא אוכל: ועתה ביאר שמטבע הקמץ היותו בלתי סובל דגש סמוך לו והיא תכונתו הראשונה העצמית: אפס כי לתקן יופי גלגול הדבו' יעתק ממקומו הטבעי ורחוק נעשה קרוב: על כן יאמר בספר ה' לָמָּה זה שלחתני וְזָבַחְתָּ פסח ודומיהם רבים שכך עלה במחשב' מסדר הלשון היותו ראוי ונאות לסדר הגלגול ויופיו: ובעל הלשון עשה לו מטעמים בתכונה הג' כאשר אהב לסבב סדר גלגול הדבור בתכונה השנית את הכל יפה בעתו: והנה מלאכת הלשון תדמה בזה ונשוה לפעולות הטבע בשנותו את טעמו גם הוא

לפני אביו מלך הוא מלכו של עולם לקיום סדר עולמו על מתכונתו: כי הנה יסוד הרוח העולה היא למעלה מדרך טבעו ינרשהו וילך מטה מטה. כי יכרה איש בור ואיננו מתמלא או מחלייתו רק האויר ירוץ שם ככני לעשות רצון קונו לבטל הריקות ממנו: כי לא לרצון יהיה לו יתברך פרוק חבור התאחדות עולמו כי היה ה' אחד ועולמו אח' כמו שביאר המורה ענין התאחדו בראשון פרק ע"ב באמרו דע כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד לא זולת זה וכו': ומן הטע' הזה עשמו קול ה' על המים מתנגדים ויורדים מטבעם כאשר האדם בלות נפשו ישאף רוח מן השפופרת הנונע בשוליו במים והמה יתעוררו ושבו למעל למלא' הריקות: וכבן מבטלים רצונם מפני רצון אביהם שבשמים: ככה יעשה במלאכ' הלשון לשלשת תכונותיה כי הם על כדכות יקומו להיות האחת נדחית מפני חברתה לצורך גלגול הדבור ותקונו הכללי כאשר שת עליו בעל הלשון ונתן בפלילים: ונחו המשוך הא' או אל"ף וכו': למען שתי אותותי בקרבך כי לא היה עם לבבו של חבר להגביל ענין הנחים הראשונים להוציא במספר נבאם ולכלם בשם יקרא אשר יאמר כי הוא זה ולא זולת: נא נא בעקבות הרועים שקדם זכרם היושבי' ראשונה במלאכת הדקדוק כי גם בזאת יאותו לנו האנשים האלה השלמים ואחריהם ריעיהם מובאים למלאת את דבריהם: וזה כי היתה הוראתם שלימה רחבת ידים לשכינו על משפטי הנחים אחר הז' תנועות הראויים לכל אחד מהם לתת לה כיד המלך כי הנה שמו גם דברי אותותם כמנ' אל להראב"ע פל' בשמות גם בספ' צחות שהאל"ף ימצא נעלם על כל תנוע' רָאשִׁים רֵאשִׁית חַטָּאת פֶּלֶא רֹאשׁ רִאשׁוֹן פְּאֵר והה"א ימצא נעל' עם חמשה עָשָׂה בָּנָה בּוֹנֶה שְׁלֹמֹה יִקְרֶהָ והוא"ו ימצא נעלם עם שורק ועם חולם והיו"ד עם חירק ועם צרי וכבר ביארו על נוכה זו מה שכת' בחידתו המוסדת על אותיות א' ה' ו' י' באמרו הנכור ימצא בגלגלים ששה וכו' כמו שכתב בעל לוית חן פרק ו' מהשער הראשון מטעם משכיל אחד אשר קדמוהו

בהגדת

בהגדת החידה על פי דרכו כאשר הגיעו אליו דבריו בכתיבת יד · והנה בעל המכלול גם הוא השלים על ידם בשער אותיות אהו"י ואחריו שרים רבים ונכבדים להבין ולהורות שעם היות הנח המיוחד לקמץ הוא האלף או הה"א · והנאות לחולם ולשורק הוא הואו · וראוי לצירי ולחירק הוא היוד וכמו שכתב גם כן הר' אליה בספר מסורת המסורת בלוחות הראשונות דבור א' · מכל מקום זה אל זה שושי ובששי ומתגדלי גם יחד · כי בחיק הקמץ גדול ינוח הה"א או אלף בעלמים כמו בָרָא קָנָה · או יוד כמו עָלָיו יָדָיו והצירי נושא משך אלף או יוד או ה"א כמו יוֹצֵא יוֹצְאֵי מִקְנֵה אברם והחירק אחריו ימשוך יוד או אלף כמו אני ראשון · והחולם ימשוך ויקח לו ואו או אלף כי לא לו יהיה הזרע · גם ה"א כעשה שטים שכאתי · והאלף ראש דברך אמת · והשורק לקח לו הואו לשכב אצלו להיות עמו · אמנם הפתח גדול וקטן · שם הוא על הרוב נח נראה כמו ויאמַר קֹדֶשׁ חֹדֶשׁ נִפְלְתִּי קַמְתִּי · אך לפעמי' ישכון אצלם נח משוך כה"א אֶעֱשֶׂה אָנֶה מִנֶּה וזולתם וכמשך שַׁעַה שֶׁבֶר ודומיהם כי העמדת המלה מלעיל תורה על אות מובלעת כמו שכתבים על זה דברתנו במה שיבא · ועתה הנה ראית כי אתה עמל וכעס תביט אם תכוין לתת חלוקה הכרחית בידך במספר הנחים המשוכים המובאים הנה · כי בלי ספק תפס היותר נכונים מהם ועליך יעזוב חילך לדרוש השאר מעל ספרי המדקדקי' פיהם במלאכה זו לאורך ולרוחב · אמנם כי עז מה ענין שמע' שהשמיט אבל הצירי זכרון נח נראה אחר נח משוך ואין עוד אפס כי כל ארבעת רעיו בעלי הנח המשוך קמץ חולם שורק וחירק נזכרו ונפקדו · הן אמת חפצת מורה דרך בשתו חכמה יודיעני: הצירי יבא אחריו נח משוך וכו' · הנה נרדה ונבלה שם שפת החבר כי שם בלל ועירבב סדרו המונח תחלה קמוץ פתוח ושבר למחלקיהם קמץ חולם שורק פתח סגול חירק וצרי · ועתה הלוך ילך נה ונה כנשאו ביאור משך הנחים · כי אחרי ביאור הקמץ והחולם היושבים ראשונה במלכות דלג וקפץ אל הצרי · ואחרי כן שב למקומו אל השורק ומשם חלף הלך לו אל החירק · והפתח והסגול לאחרונה יסעו · ואם לב אדם יחשוב דרכו

הצרי בטבע והתכונה ד ראשונה אך באה בתכונה השנית השורק מתנועע כ"א כעזב על השלשת כונו' יבא אחריו המשוך ויבא אחריו ד דגש והנה הנראה ונחו הואו לבדו כמו צַו לָלוּן ולוקח החירק כמו השור' כמו לִי וְלִבִּי הפתח והסגול לא יבא אחריה' נח משוך

ליחס כל זה אל ההזדמן זה הבל ועניין רע · כי מה יותר לחכם מן הכסיל · על כן אמרתי שסדר תחלת התנועות השלש המבואות אחריהן נח משוך ונח נראה והן הנה הקמץ והחולם והצרי · אך לא יבא אחריהן הדגש בתכונה הראשונה רק בעבור דוחק בתכונה הב' כמו סובו כיון הֵמָּה ראו כי שהיהם מלעיל לדמיון לָמָּה שָׁמָּה יָמָּה הנזכרי' אבל הקמץ כי אמנם התנאי הזה שזכר בקמץ יובן משפטו גם בחולם ובצרי' הסמוכים אליו · ואחר כך הביא התנועות השתי' אשר לא לבד יביאו אחריהן השני נחים שזכרנו · אבל יתכן גם כן לבא אצלם הדגש אף בתכונה הראשונה כמו לִבִּי ולוקח שם מלרע ואחרונה יסעו הפתח והסגול אשר לא יבא אחריהם נח משוך בתכונה הראשונה והכל כסדר : אבל הה"א איננה באה וכו' אך באה בתכונה השנית הדמיון לזה מלת מראה אשר בהיותה בתכונה הראשונה בלתי נסמכת תנקד האלף בסגול ומַרְאֶה ולא בחלות · ובתכונה השנית בהסמכה תנקד בצירי טוב מראה עינים מהלוך נפש · וכמו שיתבאר מדבריו בסמוך : הפתח והסגול וכו' אבל תמשכם בתכונה השנית להשען עליה · ההשענות הזה הוא לעשות סמוכות למלה להתחזק עליהם · ודמיון זה וַיְהִי לִי שור וחמור שהיה משפטו מלרע בתכונה הראשונה אבל נשתנה אל התכונה השנית המעיינת ביופי גלגול המלות והיה מלעיל עם מאריך בואו כאלו נח משוך נרוך אחריו לא לצרכנו אל ההמשך ההוא רק להשען עליו למען תהיה הקריאה חזקה וקיימת על מתכונת' והחבר עצמו יביא על זה דמיונים באמרו אחר כך הלא תראה פָּעַל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד ומשוך העי"ן והוא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ ומשיכת העי"ן איננה כי אם להשען לא לנח רפה וכו' והכונה שהיה ראוי להמשיך הקמץ ולהעמידו על תלו מלעיל להיותו מטבעו מביא אחריו נח משוך כמוזכר למעלה אמנם לתקן סדר גלגול הדבור שלא ישוב רזה רפה המזג כמו הקשרים נפח באפיו נשמת חיים בהמשיכו העי"ן הפתוחה להשען לגבול אחרית המלה כי אזן מלין תבחן מה יפו פעמי הדבור כאשר בא להורות על פעולת דבר מה שיאמר שָׁמַר אָכַל במשיכת המלה מלרע יותר מאמרו שָׁמַר אָכַל הפעולים הם למעלה

בתכונה הראשונה אבל תמשכם התכונה השנית להשען עליה או לטע' או למקו' הפסק הפרק והתכונה הראשונה תקבל תנאיה כשאתה מעיין באות ותיבה תיבה ולא תרגיש על תקנת גלגול הדברים המחוברים מחבור והפסק ומלה גדולה וקטנה וזולת זה ואז יכוננו לך השבעה מלכים על תכונתם הראשונ' מבלי חלוף והשוא על ערכה מבלי געיא והתכונ' השני' מעיינ' ביופי חבור המלו' וגלגוליו ואפשר שישונה מן התכונ' הראשונה לתקן השנית והתכונה השלישית מבלי הטעמים ואפשר שישתנה דבר שלא לבור משתי התכונות הקודמו' ואינני

למעלה והאותיות האחרונות תפולנה בשפתים כעות וקולם לא ישמע קול ענות גבורה · ולצורך ההשענות בלבד הנגינה השפילו לא לנח רפה אשר יולד שוא : ובזה יתבאר לך אמרו : אבל תמשכם בתכונה השנית להשען עליה · ר"ל שאתה תמשוך הפתח או הסגול בתכונה השנית להשען על התכונה ההיא כפי הצורך או לפי הנגינה האומרי אבל תמשכם התכונה השנית וכו' ייוחס ענין המשיכה אל התכונה כאלו היא תמשכם לצורך השענו' הראוי לה · ותמצא ג"כ משיכת הפתח לטעם להפסק הפרק כאמ' הנה נא זָקַנְתִּי ויחר אף ה' בה וַיֵּלַךְ וזכור יזכר עוד במה שיבוא והסגול גם הוא תקראנה אותו כאלה ויצא אליהם לוט הַפֶּתְחָה ולוט עמו הֶנֶּגְבָּה כי כמו מתג ורסן עדיו לבלום להשיב כניעת המלה אחור במשיכת הפ"א על ידי טעם לתקן יופי גלגול הדבור לכל מראה בעל הלשון · ושא עיניך וראה מן המקום ההוא אשר אתה שם (פלך לך) כי שם חלקת מחוקק צפונה וָנֶגְבָּה וקדמה וימה ודומיהם גם בבעלי הסגול עצמו מספר ושוב ישוב שיבו החב' לבאר הענין הזה במשקל פֶּעֶל וָשַׁעַר אל יחסר המזג · ואל תתמה על אמ' אבל תמשכם בתכונה השנית עם היות המשך דבריו על השלישית ג"כ באמרו או לטעם או למקום הפסק הפרק כי אין כונתו זולת על שלילת התכונה הראשונה וכל לגבי דידה קרו לה תכונה שנית עם היות השלישית בכלל ואין מדקדקי' בכיוצא בזה לדוגמת אמרם על משנת פ' משילין כל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת וכו' דלגבי מצוה גמורה רשות קרי ליה · וכן בפ' כל הבשר אמר רב יצחק בן אשיאן מים ראשונים מצוה אחרונים חובה מתיבי מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות · מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה · ואפשר שרמז אל התכונה השלישית באמ' או לטעם או למקום הפסק וכאלו אמ' אבל תמשכם התכונה השנית להשען עליה או התכונה השלישית לטעם וכו' ואיננו רחוק שיתבאר אמרו או לטעם לאיזה טעם וסבה שתהיה

שם להסב פני דבר ורמז בזה למה שיבא אצל מלת פֶּעֶל עם הבאים על משקלה : והתכונה הראשונה תקבל תנאיה וכו' פה אל פה דברתי בך במה שקדם על אודות שלשת תכונות הלשון במראה ובחידות · וברוב דברים לא יחדל פשע הכפל הבלתי מועיל · ודברי החבר עצמו מספיקי' לעצמם כי ברור מללו · ובמה שיבא פתח יפתח את ידו למלאת די מחסורך אשר יחסר לך · וככל ביארתי ענין השוא עם הגעיא וזולתה · וכתב אשר בכתב אין להשי' ומה שאמ' מחבור והפסק ר"ל סמוך ומוכרת כי אנשי מקנה היו עבדיך הוא בסגול כמוכרת ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר סמוך בצירי : ומלה גדולה וקטנה · כי אָמַר אלקים מלרע בעבור מלת אלקים הגדולה ואָמַר לי מלעיל בעבור השענו על מלת לי הקטנה וכמו שיבאר : וזולת זה · כי גם במלה אחת עצמה בלי שום השקפה לדברי המחוברים יש מבא לתכונה השנית וכמו שיראה מאמרו אחר כך אבל זה כבר בתכונה השנית : והתכונה השלישית מבלי הטעמים אין בנסח הזה בכותן טעם כי נשתנה לפנים לאשמת הסופרי' ומעלה תיקונו יפה אם נחליף אמרו מבלי הטעמים לאמרו מעלת הטעמים והוא דוגמת הלשון המוזכר למעלה באמרו מעלת הנקוד · וטעות כזה קרוב מאד להתגלגל על יד סופר כי יפול הנופל ממנו בהזדמן לפניו עי"ן מחוקה דומה לבי"ת וקוץ באחרי המלה מורה על תי"ו ויחשבהו ליו"ד · או קח לך בשמים ראש לתקנו על ידי מלח ותבלין כי יאמר תבלי הטעמים בחלוף מ"ם בתי"ו אשר המה להם קרובי התמונה והתאר והכונה שהטעמים לתיבות כתבלין לקדרה הן ליופי הקריאה הן לתועלת הענייני' כדבר הראב"ע בספ' מאזנים כל פירו' שאינו על דרך הטעמים לא תאבה לו ולא תשמע אליו כי בעל הטעמי' ידע הפירוש יותר ממנו ע"כ : ואיפשר שישונה וכו' : כבר כתבנו כי איש מהם את מקומו לא יבלה מאת חבירו בהסב את פניהם אל תועלת כלל הלשון המתיקה על ידם גם יחדו לדמיון הדברים הטבעיים

אשר

נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש אבל באה בתנועה שבאית אחר תנועה שבאית שלש ויותר כאשר יעבור זה בערבי · אבל זה נכרי בתכונה השנית · ובעת שיזדמנו שלש תנוע' בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח כי העברי קשה לה רדיפת שלש תנועות אלא בפגישת הכפל כמו שָׁרְרֵךְ או אותיות אחה"ע כמו נהרי נחלי ואם תרצה המשוך ואם תרצה המהר · וכן הכשר

אשר להיותם קשים על כבוד קונם להמשיך רננו כסדר המציאות רוח המושל יעלה על טבעם ומקומם יניחו כמוזכר למעלה · וכמה שאמר אחר אמרו ועל כן השאירו אמר לי ועשה לי וכו' תקח אזנך שמן מכתיבות הדקדוק בחוקו חוק על פני שלשת התנועו' האלה · ומקום הונח לכל אחת מהן מבלעדי חברתה ומשם יתבאר לך שנוי השתים הקודמות לצורך השלישית ר"ל בעבור הטעמי' המוכחי' במקומותיהם לסוד נעלם ממנו אפס קצהו נראה וכלו לא נראה · כמו שרמז לנו החבר בסוף דבריו על כללות החכמ' הדקה הזאת:

ואיננו נכרי בתנועה ה הראשונה רדיפת שלש תנועות וכו' · הרבה דברים הרביתי לפניך כמו' ע"א והמלאכה היתה דיה והותר לכל אשר נשאו לבו לקרבה אל הבנת הדברים הללו אשר הכון מונחים מן המקום ההוא · והכונה להודיע כי אבל התנועה הראשונה הבלתי מעיינת אל תקנת גלגול הדברים וכו' כאמור לא היתה נמנעת רדיפת ג' תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש כאלו תאמר להוציא מלת אֶפְקוֹד בשלש נחות אֶ פְ קוֹד שהיו שלש תנועות בלתי שום נח בין האלף ובין הה"א · או בין הפ"א לבין הקו"ף · גם לא עבר ביניהם דגש כמלת אֲפַקֵד שאז לא היה נחשב לזרות כלל בהיות הדגש מורה על אות מובלע ובכן היה מושב ענינו כאלו נח נכנס ביניהם כמוזכר למעלה · אמנם בבחינת התנועה הראשונה מצד עצמה וטבעה בצדק צדק כרדוף הג' תנועות בלי שום נח או דגש וכמו שהרשות נתונה לבטא בשפתים שלשת תנועות למען תִחְיֶה ת חֲ יֶה בשלש נחות ואם אין שם מקום לנח או לדגש · ככה יעשה לכל יתר המלות עם אחה"ע או זולתם כי משפט שוה לכלם אבל התנועה הראשונה ובעת יאמר אֶבְנֶה אֶקְנֶה אֶ ב נֶה אֶ קְ נֶה על דרך הנזכר · וכמו כן יעשה למלת וְהִשְׁתַּחֲוִית עם רבוי תנועותי' ויחדו יהיו מתנועעי' בלי שום נח או דג' באמרנו וְ הִ שְׁ תַ חֲוִי תְ ולא זו בלבד כי גם כן לא יבצר ממנו את אשר יזמנו לחבר יחד כמה שואים זה אחר זה כמו יְפֵת אֱלֹקִים בקריאת השואים שלשתן יְפֶת אֱלֹקִים וגם כי יוספו שואים כהנה וכהנה כמשפט הזה יעשה להם על פי התנועה הזאת כמו שהעיד על לשון ערב שכנה לו מחוקי המבטא ולא היתה השקפתנו בזה להבדיל בין אות אחה"ע לזולת' אבל כל זה נכרי אצלנו בתנועה השנית המעיינ' ביופי חבור המלות ובגלגולן כמוזכר למעלה ולפיכך בעת שיזדמנו ג' תנועו' בתנועה הראשונה תמשך אחת מהן בתנועה השנית בשיעור נח וכו' · ודמיון זה מלת אֶבְנֶה שעל פי התנועה הראשונה אין אומר השב מלקרות השוא ולהניעו (כי הכלל המיוסד אצלנו שאחר תנועה קטנה יבא נח נראה איננו על פי התנועה הזאת) וכבר היו שם ג' תנועות נרדפות בלי שום נח או דגש · אמנם עלתה תקנת גלגול הדבור על פי התכונה השנית בהמשיך אחת מהן בשיעור נח והיא האלף הנמשכת בשיעור נח נראה כי השוא שתחת הבית יהיה נח נראה לא מונע כבתחלה · ובכן הושבו השלש נחות לשתים ובעת יאמר אֶבְ נֶה במקום אמרנו אֶ בְ נֶה · רק אם היתה שם פגישת הכפל כמו שָׁרְרֵךְ אגן הסהר או אותיות אחה"ע כמו נַהֲרֵי נְחָלֵי דבש וחמאה כי באלה הותרה רדיפת הג' תנועות כמוזכר למעלה :

ומה שאמר ואם תרצה תמשוך ואם תרצה תמהר אפשר שירצה לאמרו תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח והכונה שהרשות נתונה לכל אות נפש הקורא אם למשוך משך ארוך באלף אֶבְנֶה אשר שמנו לדוגמא כאמור · או למהר הקריאה · ודבריו אלה יורו משפטי הקריאה הנכונה היא המודעת אצלנו עם היותה נפלאת בעינינו כמו שהרבה דברים נפלים בקריאת אנשי טבריה עם היותה מתחלפת לקריאתנו כמו שזכרנו כי שתים זו שמענו על קריאת אֶבְנֶה יִבְנֶה תִבְ נֶה נִבְנֶה וכו' אם למהר הקריאה כפי מה שהורגלנו עליו · אם למשוך ולאחר אותה לאמר אֶבְ נֶה יִבְ נֶה תִבְ נֶה נִבְ יֶה · או יתקשר דברו עם הסמוך לו מרדיפת שלש תנועות בפגישת הכפל או אותיות אחה"ע כי יונח הדבר בבחינת הקורא אם למשוך בהם כמשפט התכונה הראשונה ואם למהר כפי התכונה השנית כי שניהם נכונו בקריאה : וכן הכשירה

התכונה

התכונה הראשונה קבוץ שתי תנועות זאת אחר זאת נמשכות כשיעור שני נחים. וראתה תכונה השנית כי הדבור כזה לא יהיה נאה והפילה אחד משני המשכי' והשאיר השני כמו שמתי ושמתי וכל הדומה לו הלא תראה פעל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך העי"ן והיא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ ומשכה העי"ן איננה כי אם להשען לא לנח רפה ועל

התכונה הראשונה קבוץ שתי התנועות וכו' וראתה התכונה השנית וכו' כבר התלותי להראות שהעמדת המלה מלעיל תורה על אות מובלעת בשו"א נח כי הכלל בידינו שאחר תנועה קטנה ימצא דגש או נח נראה והנה במלות גֶּבֶר וּבַיִת לא יראה ולא ימצא אחר הנ מל והבי"ת שום א' מהמה אפס כי להיותן מלעיל הרי הן כאלו נכתבו גֶּבְבֶר בַּיְיִת כי עד שהמל' נמשכו בטעם מלעיל: האות המובלע כתן ריחו אעפי' שלא הודגש נמצא כי נקרא עם כמעט רגע עד יעבור טעם: וכבר כתב הר' אליה המדקדק בשני מפרקי שירה על התנועות הקטנות וז"ל אחריהן דגש מכפידות או לשוא נח הן מולידות אך אם בטעם נלכדות רפות אחריהן כאגדות ע"כ: והוא עצמו הרחיב שם כונת דבריו באמרו שבהיות הטעם תחת התנועו' הקטנות אז יבא הרפי אחריהן כמו וַיִּבֶן וַיִּמַח גֶּבֶר בַּיִת ודומיהן לפי שהן מלעיל יבא אחריהן הרפי ע"כ: ובספר ההרכבה כתב על נור ילדך תֵּשִׁ עתיד לבנין מחסרי פ"א נון ונחי הלמ"ד ושרשו נשה והיו"ד במקום פ"א למ"ד הפעל והראוי תְּנַשֶּׁה והיתה השי"ן ראויה להדגש ובא הנח תמורתו כי הוא מלעיל ע"כ: וזו היא עצמה כונת הראב"ע על הפסוק עצמו ואם לשונו הוא מבולבל: ובכן יאורו עיניך בהבנת כונת דברי החבר אחרי שומך על לב את אשר זכרנוהו כי תנועה תקרא אצלו כל חלק וחלק מהתנועות הדבור: ואולם כי על כן שם הפילוסוף את הדבור החנוני בשער מאמר הכמה להיותו מתנועע בזמן שגם הוא יושב שם בשער מקומו וכפי מה שיבואו חלקי הדבור לבטא בשפתים בארוכה או בקצרה כך היא המדה: והשוא גם הוא מחלקי הדבור וכן יתנועע לפי דרכו וטבעו כמו שקדם: והנה כונת החבר שמלת שַׂמְתִּי דרך משל הנכנת בהעמדה מלעיל יקונו בה שני חלקי דבור מתנועעים זה אחר זה ונמשכים בשיעור ב' נחים וכאלו יאמר שַׂמְמְתִּי בשבר ידעת כי שמתי וחביריו הם מנחי העי"ן והשרש בהם קום שוב וכו' והנה שאחר הקמץ בְּקָם היא האלף הכתובה במלת וקאם שאון שהוא תמורת עי"ן הפעל כמנהג יבוא המתחלפות וכמו שכתב המכלול אבל הפעלים

שעניהם יו"ד או וי"ו נחה והנה כאשר באנו לומר קַמְתַּ קַמְתִּי גַּחַ שַׁבְתִּי אין שם קמץ בין הנו"ן ובין המ"ד שיורה על העי"ן הנחה ולדעת החבר מקום העמדת הפ"א מלעיל ימלא את חסרונו כי מנח הארכת הנשימ' יולד נח כמו שזכרנו וזהו המשך הנ' תנועו' והם שמ' כי שיעור שני נחים והם וא"ו נחה נסתרת ומ"ם נחה נראית הראוים להמצא בשורש שום כאמור כי על ידי הערת המלה מלעיל ישוער הכל כראוי מדה אחת קנה אחד: וכבר הראי' לדעת מדברי החבר עצמו ענין השני נחים הללו: שהאחד משוך והאחר נראה כמו וַיָּקָם שאון שור שמאל וכו' כמוזכר למעלה אבל שבעת המלכים אמנם התכונה השנית המעיינת יופי גלגול הדבור ראתה להפיל א' משני המשכים כאשר הביא הצורך לזה כי יש יתרון לבעל הלשון לשפוט על ככה כאשר עשה במלת וְשַׂמְתִּי שהוא פעל עבר מוסב לעתיד כי לא ראה בעל הלשון מצד יופי גלגול הדבור להעמידה מלעיל כבתחלה רק הפיל אחד משני המשכים והשאיר השני ר"ל שבהשפילו המלה הזאת מלרע נתבטל טעם השוא המובלע בין השי"ן והמ"ם ונשאר השני שתחת המ"ם לבדו ועם היות טעם המדקדקים במלות שמת שמתי קמתי ודומיהם הוא מתחלף לטעמו של חבר: כמדומה לי שבעל המכלול רמז אליו במקומו הנזכר כי אחרי הקדימו לזה הטעם המשותף לשאר המדקדקים כתב ז"ל ועוד על הטעם שכתבנו אמור על האות הנופלת ואתה דע לך: ע"כ: ונוכחנו אבלי שעור היה זה מפני טעם ההעמדה מלעיל שזכר שם בסמוך בדבריו הקודמים שהוא מורה במשיכתו על האות הנופלת: והנה מקום ראיה על נוכחנו מה שכתב אחר כך וז"ל וכשנוסיף וא"ו הדבור על קַמְתָּ קַמְתִּי ויורה על העתיד יפול הנח ותשוב המלה מלרע כמו וְשַׁבְתָּ עד ה' אלקיך וְקַמְתָּ ועלית וכו' ע"כ והן הן דברי החבר אשר זכרנו: ועם היות שהענין הזה מועיל גם כן להבדיל בין העבר והעתיד לא היתה כונתו בכאן זולתי אל הנאה והמנוחה ואלא ועוד קאמר כעין את סימן ע"א על מה שים ביניהם מן ההפרש העובר והעתיד כמו שנתבאר שמה: ואורחא דתנא נקט פ"ט דבכורות כי לטעם אמרו שהבהמות מתעברות בכ"ט

באלול

בן ה' שאירו אמר לי ועשה לי על התנועה הראשונה מפני שנשענו על המלה הקטנה · וכן אנו רואין פועל בשני קמצין והוא פעל עברי · ונבקש עלה זה ונמצאהו באתנח או בסוף · ונאמר שזה הנח נתיישב בתנועה השנית בעבור העמידה וההפסק ונמצא לו וקרא בו וכו' ע"כ ·

בגלגול ולא באחד בתשרי אמר מפני שהוא יום טוב שכבר בא הביאור עליו דהדא ועוד קאמר שהרי בזולת זה היה בו טעם אחר משום דבעינן הכירא כין חדש לישן למען דעת כל עמי הארץ שאין מגרפים לעשר אלו עם אלו: הלא תראה פָּעַל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך הע"ן והוא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ · וכו' · כבר עלה ביאור זה במה שקדם ולא אשנה לו כי לא היה לעוד ולא להועיל רק למעמם · והכלל כי היה ראוי כפי משפט התנועה הראשונה להמשיך התנועה הגדולה שתחת פ"א הפועל לומר פָּעַר אָמַר ולחטוף קריאת הע"ין הפתוחה עם הלמד לדמיון מה שכתב המכלול בפתוחי פקדה באמרו פְּקָדָ֥ם העי"ן והלמ"ד קמוצים והתי"ו פתוחה וַאֲכַלְתֶּם חית השדה ובִקַּשְׁתֶּם ולא תמצא לפי שהמלה מלעיל ותחטף קריאת התי"ו עם המ"ם על כן התי"ו פתוחה אבל כל שאר כנוי הפעלים התי"ו קמוצה לפי שתעמוד קריאת התי"ו עם המ"ם ולא תחטף: ע"כ · וכה היה משפט פָּעַל וְאָמַר לפי דעת החבר לולי התנועה השנית שסבבה את טעמה מלרע והיתה משיכת העין עם היותה נקודה בתנועה קטנה לא לצורך הנח רפה אשר יולד שם שהרי לא יאות נח משוך אחר פתח כמוזכר למעלה רק היה זה לצורך ההשענו' באחרית המלה למען תמצא מנוח לכף רגלה כאמור כי כן יסד מלך הלשון לתקון יופי גלגול הדבור אָמַר אָמְרָה אָמַרְתִּי אָכַל אָכְלָה אָכַלְתִּי ודומיהם · ונח רפה יקרא אצלו הנח משוך או נסתר ועוד תמצא אחר זה דברים מתייחסים לענייננו אבל אמרו וכן כדמה מִפָּעַר גשם עלו דברי המכלול והר' אליה המדקדק מועילים מאד לכונתנו: ועל כן השאירו אָמַר לִי וְעָשָׂה לִי וכו' הכונה שואיל וכל ההשתנות הזה לא היה כי אם לצורך ההשענות כמדובר · הנה כאשר יפול ויוטל הצורך הזה שוב ישוב הדבור לאיתן מושבו על תנועתו הראשונה ועל כן כהסמך אמר ועשה ודומיהם למלה זעירה אשר ישענו לגבולה אז רגלם עמדה במישור על מתכונתם הראשונה מלעיל אָמַר לִי עָשָׂה לִי ועם היות מלה עָשָׂה לי שכולה קמוצה איננה דוגמת מלת אָמַר שתניה קמץ והניה פתח אשר עליה נוסד כל

הדבור הזה מ"מ אם איכו ענין לדוגמת פתח עי"ן הפועל הבלתי נמשך · תנהו ענין לקמץ פ"א הפועל הנמשך על טבעו מפני הסמכו למלה זעירה כי הענין הזה הוא נד שוה בשניהם · וכבר כתב המכלול חלוף קריאת אמר ועשה ודומיהם עם מלה זעירה וזולתם באמרו אבל האבן הראש' למשקל פָּעַר וז"ל וקריאת המלה מלרע מי פָּעַל וְעָשָׂה אָמַר ה' · וכשתבוא בסמוך למלה זעירה או למלה שהיא מלעיל תהיה גם היא מלעיל כמו עָרְמוּ אָבַד כָּלַח וְשָׁאַל לו וְקָרָא בו וכו' ע"כ · והר' אליה המדקדק חשב מחשבות להשיג על המכלול בהגיהו לא היה צריך לומר אלא מלה שהיא מלעיל כי מלה זעירה פשיטא שהיא מלעיל ע"כ · והלא דבריו לא יתכנו כי איך יתואר בעורון מה שאין לו הנחה על הראות · כיוצא בדבר איך יכשא על מלה זעירה תואר מלעיל או מלרע אם לא הוכשר בית קבולה לשום אחד מהמה · ודע כי המכלול כתב שם וז"ל וכבר באו מהם על זה הדרך מלרע מי בָרָא אֵלֶּה וייכש הכחל כי לא הָיָה גֶשֶׁם וכו' ודסמיך למילה זעירה הָיָה איש גדול וכו' מי יָצַר אל ולא יָסַף עוד לדעתה וכו' וגם באו מלעיל בלתי סמיכות מלה זעירה או מלה שהיא מלעיל הנה שָׁבַר עלנו שָׁאֹל שָׁאַל האיש ע"כ · ודבריו אלה הנגתי לפניך לבעבור כסות כי פעמים ישאר הדבור על מתכונתו הראשון כמו שָׁאַל האיש · ופעמים ישוכב על פי התנועה השלישית כמו מי יָצַר אל כי אין שם ענין לראשונה או לשנית · והוא אשר דבר החבר למעלה כי בתנועה השלישית אפשר שישובה משתי התנועות הקודמות: וכן אנו רואים פעל בשני קמנים והוא פעל עבר ונבקש עלת זה וכו' · כן כתב המכלול אבל האבן הראשה באופן השלישי וז"ל הפעל העובר שניו קמץ ושניו פתח · ואם בסוף פסוק או באתנח כלו קמוץ כמו פקד את שרה כאשר אָמָר · וכמושב לנים לא יָשָׁב וכן כלם ע"כ · ואמר שזה הנח אשר כתישב פה אחר הקמץ השני הוא על פי התנוע' השנית בעבור העמידה וההפסק · ואולם כוכל גם כן ליחס החלוף הזה של התנועה השלישית להיות האתנח מכלל הטעמים והמיוחם שבהם אלא שאין החבר מדקדק בכך וכלל לנ בי ראשון שני קרי ליה כאשר דברנו ·

ועוד שהטעמים יבאו לפעמים לצורך הוראת התכונה
השכית לתקנת גלגול הדבור ומלך ביופיו תחזינה
עיניה: ונמצא הענין הזה הולך כן ר"ל כן יהיה תמיד
על הדרך הנזכר: עד שנמצא עוד פעל בשני קמצים
בזקף ככתוב במכלול אבל
האבן הראש למשקל פָּעַל·
ז"ל וגם באו בזקף קמוצים
כי גם הזקף יש לו משפט
ההפסק במקומות רבים
לחמו לרעב נָתָן חבול לא
חָבָל ותרבית לא לָקָח
וכו׳: ונבקש עלתו ונמצאהו
מקום הפסק בענין· ר"ל
כפי משמעות המאמר היה
שם הפסק הדבור עם היות
שאין שם טעם מפסיק
להורות על ככה כי אין
דעתו כדעת המכלול שיהיה
לזקף משפט ההפסק: ו"א
והיה דינו שיהיה אתנח או
סוף פסוק לולי דחקים אחרים הצריכו שלא יפול
באתנח ולא בסוף פסוק· הכונה מה שמנע היותו
באתנח או סוף פסוק ובא זקף תמורתם היה לטעמים
ולרמזים נעלם עליהם ממנו· וכמו שהעיר בדבריו
האחרונים באמ׳ למחבר החכמה הדקה הזאת סודות
נעלמים ממנו וכו׳ ואסברה בדמיא ליה באמרו כאשר
מנא ג"כ פתחים באתנח ובסוף פסוק על זולת ההלוך
ההוא וכו׳: רוצה לומר בהפך הכלל הנזכר על
השתנות הפתח לקמץ במקום אסף וכמו שכתב
המכלול באבן כ"ד ז"ל ואשר המה בפתח אם בהפסק
הענין בקמץ וכן בשלשלת כי יש לה משפט
הפסק וַיִּשְׁחָט ויקח משה מדמו ובאו מהם
בהפסק בפתח אלקי תהלתי אל תחרש ותקח מפריו
ותאכַל ותתן גם לאישה ויאכַל וכן כל ויאמַר
ויאכַל פתח באתנח וסוף פסוק וכל וירַד וכל
וירד וכו׳ ע"כ וכתב עוד באבן השכית ז"ל וכשיהיו
השלמים בהפסק יהיו לעולם מלעיל בואו ובזולתה
והע"ין קמוצה· לבלתי אכל ממנו אָכַלְתָּ פן תאכל
ושָׂבָעְתָּ וכו׳ וכבר באו מהם בהפסק בפתח הנה נא
זָקַנְתִּי· ואני זָקַנְתִּי וכו׳ עד אמרו וכן על פי
המסורת כל שָׁבַרְתָּ ושברתי ודברת ודברתי
והצלת והצלתי פתחי׳ באת׳ וסוף פסו׳ וכו׳ ע"כ
ובעו הענין הכין בפעל כתב ז"ל ולרבו׳ תִּפְקֹדְנָה

בפתח ובהפסק בקמץ ובאו בהפסק בפתח והם מאמר
בלא הפסק כגון ואזני חרשים תִּפָּתַחְנָה וגו׳·
וקשתותם תִּשָּׁבַרְנָה וגו׳· כי זרועות רשעים
תִּשָּׁבַרְנָה וגו׳ ע"כ: ונמצא עלת ויאמר וכו׳: יחשוב
החבר כי סבת פתחות
ויאמַר במקום הפסק הוא
על היות משמעות המאמר
בלתי שלם במקום ההוא
עם היותו בפסק שם מצד
הטעם וזה כי עדין צרכו
למה שאחריו לגמר דין
משמעותו מהדבר הזה נוהג
כן תמיד זולתי המעט
היוצא מכללו מצד שצורכו
אשר למענו לא יעזב הכלל
המיוסד על פי הרוב כי
הוא זה משפט ראוי לשמרו
בכל הדברים והודיע שאין
הענין הזה נוהג במלת
ויאמַר כמנהגו במלת אמ׳

הענין הזה הולך כן עד שנמצא עוד פעל
בשני קמצים בזקף ונבקש עלתו ונמצאהו
מקום הפסק בענין והיה דינו שיהיה אתנח
או סוף פסוק לולי דחקים אחרי הצריכו שלא
יפול באתנח ולא בסוף פסוק כאשר נמצא גם
כן פתחים באתנח ובסוף פסוק· על זולת
ההלוך ההוא כמו וילך ויאמר וזקנתי ותשברנ׳
ונמצא עלת ויאמר מפני ההקפדה על הענין
מפני שאין דין ויאמר לעמוד בו מפני צרכו אל
מה שאחריו בהשלמת הענין אלא המעט כמו
כאשר אָמַר כי ענינו שלם בהשגה על מה שקד׳
והוא ראוי לקמץ מפני שהוא מקום הפסק·

הקמוצה במקום הפסק כי ההיא תנקד בקמץ כמו
כאשר אָמַר שזכרנו לפי שהיה ענינה שלם בהשגה
על מה שקדם כי לא יוסף ענינה כלל אל מה
שאחריו להשלמת חקו ועל כן היה ראוי להקמץ
בהיותו במקום הפסק נמוד במשפט והנה אמרו כמו
כאשר אמר נקשר עם אמרו מפני שאין דין ויאמר וכו׳·
ומה שאמר אלא המעט כוון בו להוציא מן הכלל איזה
מהם שלא ישיגו שכלנו להשלים ביאורו על פי הדרך
המונח כמו שזכרנו ובענין אמרו שאין דין ויאמר
לעמוד בו מפני צרכו אלא מה שאחריו וכו׳ צריכים
אנו לומר שאף גם זאת ראה בעל הלשון להפסיק שם
בעבור דקים לא ידענום וכמו שזכר במלת אמר כי
את זה לעמת זה הניב לקראתנו מן הקנה אל הקנה
דוק ותשכח: אכן הרא"בע שנה את טעמו בזה שכן
כתב בספר צחות סמוך לראשיתו וכאשר יפתח האות
בענו׳ שיש אחריו נח נראה כ"ש את יקמץ בקמץ גדול
אם היה בסוף פסוק או באתנח כי משפט אחד להם
וכאלו היא חצי חרוז וקמץ בעבור שהוא מעמד ואל
תתמה על כל ויאמַר שהוא פתוח והוא באתנ"ח גם
בסוף פסוק כי היה תחלה בפתח קטן והנה עלה
מדרגה אחת להיותה בפתח גדול ודי לו ע"כ· והנה
הוא הולך לדרכו שכתב בספר מאזנים במקום פתח
דבריו יאיר על משפטי הפתח ז"ל וכן כל מלה שע"ין
שלה

אך וילך ותשברנה מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה כ״א קמצא גדולה מבלי גלגול אבל העתיקוהו אל פתח ושמה זקנתי מהדר׳ הזה בעבור ששרשו זקן והעתיקו הצרי בעמיד׳ אל פתח וכן נתמה מפעל וכל אשר בא על משקלו מלעיל משוך הפא והוא בסגול עד

שלא אחת מאלו ושיו אהח״ע והיא מלעיל כמו גער שער ככל פתחין ולמה זה בעבור היות נער על משקל ארץ ובעבור העין כפתח ומתחלה היו שניהם סגול שהוא פ״תח קטן ובעבור אות הגרון שב מקטן לגדול וכן מקרה כל ויאמר שהוא בסוף פסוק ואתנ״ח הוא פתח גדול בעבור היותו בתחלה כפ״תח קטן וכן וילך וידר ע״כ׳ ובביאורו על הטור פרשת חיי שרה כתב על ויקח העבד את רבקה וילך וז״ל וילך פתוח ואם הוא סוף פסוק ולא בקמץ כי בתחלה היה בפ״תח קטן ולא יוכל לעלות שתי מדרגות וכן כל ויאמר ע״כ׳ והנה עם היות הסבר מורה גם הוא בדין של המדרג׳ בנקודות וכמו שיזכיר בסמוך לא ראה להשתמש בו בזולת ויאמר כי תבחן המלה אבלו בלא וא״ו ההפוך כי כשת יאמר אומר יאמר תאמר נאמר ועל כן היה מן הראוי להתעלות אל מדרגת הקמץ במקום הפסק לולי הטעם המוזכר בדבריו׳ וכן תמצא בסמוך ששם פני בחוכתו במלת וילך בהיותה בלא הפסק נקודה וכמו שיבא׳ אולם הרא״בע יבחן המלה כמו שהיא עם וא״ו ההפוך שמשפטה בסגול ויאמר והספי׳ לו מה שזכרנו מטעמו: אך וילך ותשברנה מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה גדולה מבלי גלגול וכו׳ נראה שטעות נפל בספרים ובמקום אמר׳ פתחה גדולה ראוי לתקן קמצה גדולה׳ ואל לא תהי בזאת קשה בעיניך כי אמנם כזו וכזה תאכל חרב ההשתבשו׳ בדפוס ותקראנה כשה בדברי הרא״בע פ׳ שמות בשני מקומות האחד בא לגור בדבריו על מלת ויהי שכן כתוב בפירושו מלת יהי היתה ראויה להיות כמו ירב המשא עליו ובעבור היות הה״א מן הגרון פתחו בזולת יהי היו״ד הראשונה בקמץ קטן וכו׳ ע״כ׳ והיה משפטו לומר בפתח קטן׳ והמקום השני הוא שם בדבריו על אותיות אהו״י הנאות למשך ונמצא כתוב בדפוסים ועם קמץ קטן עושה פלא ע״כ׳ וראוי שיאמר פתח קטן והנך רואה בעיניך אין הודעה חזקת הנוסחאו׳ באמר הנושא עצמו שאחכנו עליו וכי כקל לכנות שיאמר כאן קמצה גדולה כאשר דברנו ונוכחנו מבואר׳ כי טעם פתחות וילך ותשברנה במקום ההפסק הוא מפני שהוא קשה להעתיק במדרגות השבר שהוא הצירי כמו שקדם אבל היה בזולת הפסק במלות וילך ותשברנה והב׳ מדרגו׳ הין לעלו׳ מן הצרי׳ הפ״תח ומן הפתח אל הקמץ וזה מבלי גלגול ר״ל להעתיק דבר אל זולתו רחוק ממנו במדרגה מבלי אמצעי ינלגלהו אליו ולפיכך העתיקוהו אל הפתח ולא אל הקמץ׳ ורמז לנו בזה כי כשהית מלה בזולת הפסק ראויה לבפתח׳ אז בהפסק היתה בקמצת כי לא היתה עולה רק מדרג׳ אחת והוא מה שכתב המכלול בטור השני הבנ׳ בבנין כפעל וז״ל ולרבות תפקדנה בפתח ובהפסק בקמץ: ובאו בהפסק בפתח והם מאשר בלא הפסק בצרי וכו׳ ע״כ׳ ומה שאמר החבר שמה זקנתי מהדרך הזה בעבור ששרשו זקן והעתיקו הצרי בעמידה אל פתח׳ הוא דוגמת מה שכתב המכלול אבל האבן הראשה באופן השלישי ממנה כי הקפיד לבנין קמל הבא בפתח במקום אתנח היה זה לדעת רבי יעקב בן אלעזר בספר השלם לפי שאלו היה בלא הפסק היה קמל בצרי כמו קנה וסוף קמלו והושב לפתח מפני ההפסק אבל אם היה מגזרת פעל בפתח היה באתנח קמץ וכן כתב ר׳ יונה וכתב כי זה הטעם בכל מקומות שנמצא פתח באתנח וסוף פסוק בשמות ובפעלי׳ שהיו בלתי האתנח בצרי וכל אשר הם מגזרת פעל בצרי ישוב פתח באתנח וסוף פסוק וכן דעת רוב המדקדקים אבל רבי יונה יחס זה הטעם אליו ואמר כי הוא חדשהו ולא קדמהו אדם בו ע״כ מדבריו׳ וכבר הייתי יכולים להעמיד הנראה הנזכרת על ידי הדחק ולומר כי על כן קרא שם הקמץ פתחא גדולה כי בערך השבר הלא גם הוא כפתח בהגדה כי כבר נתבאר לך מחלוקתו הקודמת׳ כי הקמץ והשבר הם הפכים מן הקנה אל הקנה והפתחה בינונית ולפיכך יאות שם פתחה גדולה לקמץ בערך הצרי אשר הנה הכרתו׳ ואמר גדולה להבדיל בינה לבין הפתח שהיא קטנה אבלו לא לענין הפתחו׳ רק לענין תנועה קטנה או גדולה׳ ועוד אני רואה ראיה אחרת כי פעם יכנים הקמץ בחלק הקמוץ ופעם בחלק הפתח שהרי ברביעי סימן נ׳ בספרו מעלת אותיות אהו״י אמר שלא נוכל לבטא בשאר האותיות אם לא בהמצא שם אחת מאלה אמר וז״ל הפתחה לאלף והא והקמוץ לוא״ו והשבר ליוד ע״כ׳ ואם תשים אליו לבך רוח בעתו אליו תאסוף בהפתחה שאמרת שם על הקמוץ ג״כ כי אמנם

שלף והלא הם נחים משוכים מיוחדים אל הקמץ
במבואר הנה בסמוך ובשניות יוחסו אל הפתח הגדול
והקטן באמ׳ אחר כך הפתח והסגול לא יבא אחריהם
נח משוך בתנועה הראשונה אבל תמשכם בתנועה
השנית כמו שיתבאר·
ועוד תשוב תרא׳ כי הקמץ
אשר ייחד שם אל הוא״ו לא
יאות עניינו בענם של הקמץ
כמו שזכרנו וזה לאות כי
הנה לא נכלל שם בקמץ
רק בפתח׳ ותשתייע לזה זו מה שמנינו להרא״בע
במגלת איכה על היתה למס שכתב כפתח למ״ד למס
להורו׳ על הא הדעת הנעד׳ ולא כדגש הא״מס להקל על
הלשון ע״כ· והנה עין רואה כי למ״ד למס היא קמוצה
בכל הספרי׳ לא שקראה פתוחה על כלי היותה שואית
כמשפטה בלא הא הדעת· כי אמנם אין השעה צריכה
לבחינה מדוקדקת מבדלת בין פתחות לקמצות· וכי
תאמ׳ בלבבך איך לא ראה החבר כי יש שבר מועתק ב׳
מדרגות כי הנה במלת וילך כעשית תנועת ההעתקה
מצרי לסגול ומסגול לפתח· תשובה לדבר כי לא
מצאנו כזאת לעולם שבמקום הפסק ישוב הצרי לסגול
ועל כן בהעתק המדרגות לא יתחשב: וכן כתמה
בפָעַל וכו׳ יען כל בריו הנזכרים למעלה ספר אל חוק
כי הפתח והסגול לא יבא אחריהם נח משוך בתנועה
הראשונה רק בשנית· הואיל באר הענין הזה בפרט
בכל אחד מהם נוסף על מה שהקדים קצת ביאורו
בדבריו הנזכרים ותהי ראשיתו מן הסגול באמרו
שנתמה ממשקל פֶּטֶל כדרך גֶּבֶר מפני מה נמשך
הפא מלעיל והוא בסגול ומדוע ככה נשתנה ענינו
מן התנועה הראשונה אשר מטבעה שלא יבא אחריו
נח משוך כמו שקדם כי הנה הסגול הזה המשוך נושא
משך הנח וכמו שכתב המכלול בפתוחי פקד ננכוי
פָּקַדְנִי ונחביריו (כי עם היות דברו שם על הפתח
משפטו שוה לסגול ג״כ כי דין אחד לשניהם)
וז״ל פָּקַדְנִי העין קמוצה והלמד פתוחה זה איננו
כמשפט הנקוד כי אחר הלמד נח נסתר והיה משפטו
קמץ אבל מצאנוהו פתח פְּעָלַנִי ופְעָרְתַנִי הפעילַנִי
והפעלתַנִי וכו׳ כמו **אכלַנִי המַמְנִי** וכו׳· ובהפסק
הם קמוצי וכו׳· ובאו בקמץ זולת ההפסק להורו׳ כי כן
המשפט מפני הנח הנסתר וכו׳ ע״כ· וכתוב שם בהגה״ה
לה״ר ש״יה המדקדק אמ׳ ש״יה אעפ״י שלפי הדקדוק נקרא
נח נסתר אחר תנועה גדולה· אחר תנועה קטנה נקרא
נח נראה· מ״מ כשהטעם תחת התנועה קטנה שמאריכו׳

שנחשוב שאם לא משכו ד פ״א היה מביא צורך
הדבור העברי למשו׳ הע״ין וישוב מל״רע ויהיה
בין הע״ין והל״מד נח רפה אחר סג״ול וזה דבר
תמה ואין תמה בפ״א כי אי אפשר זה בלי נח

נו הנשימ׳ נקרא נח נסתר ע״כ· עד שנתשוב וכו׳ הנה
הוא משקיע התמיה הנזכר ע״י חשבנו כי היה זה לסבה
ולטעם אשר יאמר כי הוא זה שאם לא משכו הפא היה
מביא צורך הדבו׳ העברי למשוך העין וישוב מלרע כי
מהכרח החלוק מעלין מקר׳
קדש או מורידי׳ ואין אמצעי
בין המלעיל למלרע במלה
כנוג׳ לזה ולזה· והנה במשכנו
העין מלרע יהיה בין העין
והלמד נח רפה אחר סגול
כי באמרנו דֶרֶךְ יולד נח רפה במשוך ריש עין הפעל
ע״י הארכת הנשימ׳ כאשר גזר אומ׳ למעלה במלת אָמַר
וז״ה דבר תימה כי אין לנו צורך להשענות בזה כאשר
הונרכנו שמה כי לא הרי השם כהרי הפעל ויתרון
בעל הלשון לקח לו וינכב מנכת ההשענות במלת
אָמַר ונחביריו ולא מן השם הוא זה
למראית עיני בחינתו המזוקקת להתהלך בחוץ
דֶרֶךְ עֶבֶר על משענתם ואם כן כמעט מזה שתי
הפעלות אשר נח כהן להמשיך המלה מלרע כי הנח
המשוך לא יאות אחר הסגול אבל התנועה הראשונה·
גם לא ההשענות בכמו אלה אבל התנועה השנית
כאמור· על כן היה זה אבל טעם מספיק להשיב
אחור המלה אבל הפא בטעם מלעיל כי שם יאות הנח
המשוך וז״א ואין תורה בפא כי אי אפשר להבליע הנח
ומקום הנח רק וכו׳ ולפי נסח אחר ואין תימה בפא
כי אי אפשר לה בלי נח ומקום הנח רק וכו׳· וביאור
נוסחו לפי מה שחשבתי כי בהעמידנו מלת דֶרֶךְ
גֶבֶר ודומיהם מלעיל במשיכת פא הפעל הנה עם
היותה גם היא נקודה בסגול אשר ידעת ואשר שמעת
שאין מדרכו להתיצב אחריו נח משוך כמדובר· ובמשוך
המלעיל המה יעלו למדרגת משיכת הנח אשר לא
כתורתו· אל תתמה על החפץ כי בהשקיפנו אל
תכלית המשקל הזה שסופו להנקד הפא בקמץ במקום
הפסק דֶרֶךְ עָבֶר ודומה ככה ולקמצות הפא ראוי
להמצא שם הנח על כל פנים גם עתה בהיו׳ המלה בלי הפסק
א״א להבליע ולהסתיר הנח ההוא הראוי להיות שם
בעת מן העתים ויהיה מקום הנח ריק בלי שום רושם
נחות ויהיה להבליע מלשון נבלע את הקדש· ולפי
הנסח השני הכונה מבוארת בלי שום דוחק· ועוד
נוכל לפרש ע״פ הנסח הראשון שיאמר כי לא היה
אפשר להבליע נח תחת הפא במקום הפסק אם היה
מקום הנח ריק בלי שום רושם בלא הפסק והכל עולה
לכונה אחת: והמשך ההוא שהוא מלעיל אמנם הוא

ומקום הנח רק · והמשך ההוא שהוא מלעיל
אמנם הוא במקום נח נראה כנגד (פֶּן עֶל)
ס"א פֶּאן עֶל לא כנגד פֶּא עֶל אמנם כאשר יבא
באתנח או בסוף פסוק שב פָּעֶל ס"א (פָּאן עֶל)
כנגד פָּא עֶל וראינו צורך המשך כאשר אמרנו
בשמתי ושמתי וכן נתמה מ שער ונער וחבריה'
על המשך הפא הפעל שלהם והיא פ"תח
ונחשב ונראה שהוא במקום פַעַל ואמנם
נפתחו בעבור אחהע · ועל כן לא נשתנה
בסמוך כאשר ישתנה נָהָר וקָהָל וזָהָב בסמוך
כי הוא על משקל דבר · וכן אעשה יעשה
אבנה אקנה בסגו"ל עם נח רפה ונחשו' בדמיון
הראשון שהוא אפעל יפעל ונראה שעין

במקום נח נראה כנגד פֶּן עֶל · וזהו רושם הנח האמור שמה: לא כנגד פֶּא עֶל · כי לא יאות נח נסתר אחר סגול כאמור · וזה ראוי להיות כן מפני שכאשר היה באתנח ובסוף פסוק שב פָּעֶל כנגד פָּאן עֶל והוא אשר דברנו כי למה שהיה סופו להתקיי' בקמץ מלעיל פָּעֶל ש שיעורו פָּאן עֶל כי מכל היותו בקמץ ימשוך נח נסתר ומכל היותו מלעיל ימצא שם נח נראה: היה מן הנאות שגם בהיותו בזולת הפסק יהיה רשומו על נח עבר שם ולא יהיה ריק ממנו כמו שקד' ומוצא אני קורת רוח בנסח האומר שב פָּעֶל כנגד פָּא עֶל כי אמנם לפי משך הספור אין לנו הנראה ענין בכאן · ואם באת ג"כ להעמיד הנסח האומר שב פֶּעֶל כנגד פֶּן עֶל צריך אתה לבאר כי באתנח ובסוף פסוק שב פָּעֶל כנגד פֶּן עֶל האמור שלא במקום הפסק כי בא במקום הפסקא נח נסתר תמורת הנראה שהיה נמצא זולתה · וחתם דבריו באמ' וראינו צורך המשך כאשר אמרנו בשמתי ושמתי · ר"ל כבר עלה בידינו מזה צורך המשך בדֶּרֶךְ גֶּנֶר ודומיהם למקום הנח הראוי להמצא שם לפרקים והיה טעמו בטעם לשד שמתי ושמתי שזכר למעלה אשר התבאר שם ענין משיכת הפא בנחי העי"ן להוראת הנח הראוי להיות שם במקום עי"ן הפעל וכה היה משפטו שְׁמַמְתִּי שעל פי התכונה השנית נתבטל טעמו בהתהפכו לעתיד וישאר אך נח אחד לבדו בתיבה לתקון סדר גלגול הדבור כמוזכר שמה · ואל תבהל ברוצך להקשות על החבר ממה שמצאנו כמה שמות באים על משקל פֶּעֶל כמו מֶלֶךְ צֶדֶק שלא ישתנו בהפסק לומר מָלֶךְ וצָדֶק כי כבר זכרנו שהכלל נדון על פי רובו · וכן כתב על זה ראב"ע בספר צחות שער השמות כאשר בא לבאר שמשקל השמות אין קץ להם וסדר הגדלות הוא מוכח במשפט חלופם בסמיכה או בהפסק · כתב ז"ל משקל אֶרֶץ על שני דרכים האחד להיות פ"א הפעל בקמץ קטן כמו סֵפֶר והשני בב' נקודות כמו צֶדֶק וחֶסֶד. והנה סֵפֶר לא ישוב קמץ בקמץ גדול במקום מוכרח גם כן צֶדֶק וישוב חָסֶד והרוב שהם על משקלו ע"כ: וכן נתמה משַׁעַר ונַעַר וכו' הממשיך הענין הזה אצל הפתח כי גם עליו יעבור כוס התמיה מאשר זכר על אודותיו למעלה כי לא יבא אחריו נח משוך · והיתה תמיהתו במשקל פַּעַל מען דוגמת תמיהתו במשקל פֶּעֶל כי למה יעמוד ברחוק בהעמדה מלעיל יעלים נח בהמשכתו והוא פתח הבלתי מוכן לכך כאמור · והשיב לזה כי כתוב ונראה שהוא במקום פעל ואמנם נפתחו בעבור אחהע והוא עצמו מאמר הראב"ע בס' צחות שער השמות חלק ג' וז"ל אם היה עי"ן הפעל בכל שם שהוא על משקל אֶרֶץ אֶזֶן אחד מהע"א יפתח הפא גם העין כפתח גדול כמו נַעַר שַׁעַר גם כן שם התאר איש בער ע"כ · ומאמרו קיים שם באות א"ת באמרו שַׁעַר על משקל אֶרֶץ רק נרחב והרחיב ע"כ: ועל כן לא נשתנה בסמוך כאשר ישתנה נָהָר וקָהָל וזָהָב וכו' בא להורות כי באא"זני לעלות משקל נער שער ומשקל נהר וקהל המה לא ישאו יחד רק משקל שער נער במשקל ארץ כאמו' והוכיח זה מכל ההשתנו' אשר יקרה בסמיכות נָהָר כדבר הראב"ע בשער השמות באמרו יש שם על משקל עָשָׁן זָהָב שניהם קמוצין ובסמוך עֲשַׁן העיר וזְהַב הארץ ההיא וכו' ע"כ · ולא כן יקרה בסמיכות שַׁעַר לכל באי שַׁעַר עירו וכדרך משקל פֶּעֶל הבלתי משתנה בסמיכות כמו שכתב שם ראב"ע ז"ל ודע כי סֵפֶר. וצֶדֶק וכל מה שהוא על משקלם לא ישתנה כאשר יסמך אע"פ שמצאנו מלות זרות והם מעטים · ע"כ · וכלל כונת החבר בזה כי פַּעַל שוה לפֶּעֶל ובמשקל חקה אחת להם · וזכרון טעם אחד לדרישת הפא מלעיל עולה לכאן ולכאן: וכן. אעשה יעשה אבנה אקנה בסגול עם נח רפה וכו' · ר"ל וכן יש לתמוה ממה שהושרש אצלנו שאין אחר סגול נח משוך: ונחשב בדמיון הראשון וכו' · ר"ל כנתקה את מוסרות הספק הזה כשנחשוב בדמיון הראשון שהוא מחברת

הפעל לא נבנה על משך אבל על נח נראה עם פתח לעולם ויש לנו אמתלא על שלא ניקד בפת"ח גדול והיו אומרי' אעשה בעבור ש"א תפול פתחא על ה"א נח ה אלא בקמ"ץ והקמ"ץ משוך וע"ין הפעל איננו משוך כל עקר ב"א אם תעתק אליו תנועה או תפול על אל"ף כמו אצא·

בשלמים אֶפְעַל יִפְעַל אשר באו כנגדם אֶעֱשֶׂה יַעֲשֶׂה אֶבְנֶה אֶקְנֶה במחברת בתי הלמד שלמודיהם ה"א ונראה שע"ן הפעל לא נבנה על משך וכו' · רוצה לומר שאין לנו להמשיך בהם ע"ן הפעל כלל ועקר רק גומר אדם שו"א נח בחטיפה אחר ע"ן הפעל הפתוחה לעולם ועל תנאי כך נבנה מאת בונה הלשון : ויש לנו אמתלא וגו' · וכי תאמר בלבבך מה טעם לא נקוד אֶעֱשֶׂה בפתח גדול על משקל אֶפְעַל דע שיש לנו בזה אמתלא והתנצלות בעבור שלא תפול פתחה על ה"א נחה שלא בקמץ וכו' נ"א אלא בקמץ וכו' כלל הנוכה כי מאשר לא מצאו מקום בניקוד מלה זו לא קמץ ולא פתח מן הטעם המוזכר בדבריו הנמשכי' אחר זה · נשאר נקוד בסגול המעט שבתנועות כמו שראית שדרך למעלה מדברי הראב"ע כמלת ויאמר שם עלה שדרכן סגול פתח וקמץ · ואולם הפתח לא מצא פתח פתוח ליכנס שמה להיותו מטבעו בלתי נופל על ה"א נחה · והקמץ גם הוא בלא יבא על ע"ן הפעל לפי שהקמץ משוך מטבעו וע"ן הפעל איננו משוך כל עקר כמו שזכרנו ואיך יונח המאריך על המקצר · אך את נפשו ישמור לבלתי החליט בכללות שלא תהא ע"ן הפעל משוכה לעולם · והכלל הזה היה צריך וקצרו על ידי הטלת שני תנאים כאמרו אלא אם תעתק אליו תנועה או תפול על אלף כמו אֵצֵא : התנאי הראשון הוא מוסב כלפי מה שזכר למעלה שפַּעַל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך הע"ן והיא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ ומשיכת הע"ן איננה כי אם להשען ולא לנח רפה וכו' ושם במקומו נתבאר כל צרכו · והנה בזה הע"ן משוכה הפך הנאמר הנה · על כן תנאו ושייר מה שהשליך בו ממנו עבותי הספק הזה באמרו כי אמנם אין מונע מלהיות ע"ן הפעל משוך אם תעתק אליו תנועה כמלת אָמַר שתנועת המשך הראויה להיות בפ"א הפעל אצל התנועה הא' נעתקה אל הע"ן בתנועה השנית לצורך ההשענות המוזכר שמה ובכל שכן במקום אתנח וסוף פסוק שאז בהקמץ הע"ן נשלם המשך לכל דבריו ולכל משפטיו · והיוצא לנו מזה כי על כל נשימה ונשימה שאדם נושם להאריך נשימתו במשך ע"ן הפעל באֶפְקֹד יִפְקֹד ודומיהם כמו שיעשה במלת אָמַר הנה הוא לפי שכלו של בעל הדקדוק לא יבולבל והרי זה מכלל נאתנו מחק

משפט הקריאה הנכונ' מאנשי טבריה ודומיהם בקיאי' בה ולא אנחנו עם נאן מרעית' אשר אמרנו ללשוננו נגביר ואפילו אותותינו לא ראינו ואין אתנו יודע עד היכן יד לשוננו הקדוש מגעת ואין איש שם על לב כי מי משלנו בני ישר' יקרא בגרון אל יחשוך נקודת השוא לכל משפטיו המוזכרים למעלה· והסב עיניך מנגד קצורנו בהפרש שבין קריאת קמץ לפתח ובין צירי לסגול וכיוצא באלו שכבר יוחס תוכן קריאתם לאנשי טבריא כמדובר · השקיפה על קצורנו בהעמדת התנועות הגדולות בהארכה להורות על הנח שיש אחריו · ואף על אלה לא נפקחו עינינו ללמוד בני יהודה קשת להיותם מגודלים בנעוריהם על שלמות הדבור הקדוש הזה ולא יהיו בכלל מוציא דבה הוא כסיל כאשר גזר אומר הר' יהודה חיוג בספר אותיות הנוח אשר זכרנו באמרו על מלת יאמרו תאמרו תאכלו יאכלו ואוכלה מכל בני ודומיהם שכלם מֻעֲמדים בהארכה להורות על הנוח כאמור וכתב על זה על כן הוא כסיל הקורא אחד מהם בלא העמד' אריכות בעבור שיפול מהמבטא פ"א הפעל שיורה עליו העמדת האריכות עכ"ל · ואנכי הרואה בהענין הגדול העומד כאן לפנינו בשכחת דברי החבר על נקלה הוא כי נורשנו היום מהסתפק בנחלת תוכן הקריאה העברית ונהי בעינינו כחולים שכל אוכל תתעב נפשם וישימו מר למתוק ומתוק למר · ונשוב לענייננו לומר כי התנאי השני שנכלל בשיור הנזכר בדבריו של חבר הוא כשע"ן הפעל תפול על אלף כמו אצא כי הצירי שהיא ע"ן הפעל תפול על אלף כי שרשו יצא על כן היתה הע"ן נקודה בצירי שהיא תנועה גדולה משוכה כמשפט · ולפי שהגעתי לפניך שתי הנסחאות שלא בקמץ ואלא בקמץ · ראוי שנבאר כי אז יעמוד חי הנסח הראשון כשנסכים לבאר הפתחה כפי המשמעות שרמזנו למעלה אבל אמרו מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה גדולה · והוא שיתפשט כללות הפתחה לכל היוצא מכלל שבר ובבחינה זו הקמץ בכלל ויאמר אם כן בעבור שלא תפול פתחה על ה"א נחה שלא תהיה הפתחה ההיא בקמ"ץ כלומר שכל פתחה נפסלה בענין זה זולתי הקמץ · ואם לא חפצת בדוחק הזה תפוש לשון אחרון אלא בקמץ עם הנסח השני ויהיה משמעות פתחה כפשוטו של הפת"ח לבדו ·

וראוי להעתיק עש״ב סגול מפני שהו׳ המע׳ שבתנועות ישוב וישתתף עם הצרי כשיצטרך בתכונה השנית ליִשבו כ״א להשיב את תמורתו בעמידה וכמעט שלא יראה לה״א באעשה מקום לא בהפסק או בטעם ויקל הדגש עמה אעשה לך אבנה לי עד שלא תראה מה שאין כן באצא ואנא ויבא לי׳ ולא יבא אחריו דגש ויבא לפניו צרי בעבור הראות האלף והלא תראה קלותם בה״א עד שהפילוה מן הכתב והלשון בויבן ויקן ויעש׳ ואיך תחשב בצרי אבל היא נותנת המעט׳ שבתנועו׳ והיא הסגול׳ זה בתכונה הראשונה עד שתעתיק׳

לבדו: ויאמר שלא יפול פתח גדול על ה״א כהה אלא יהיה זה בקמץ לבדו: וראוי להעתיק וכו׳ הוא תשלו׳ טעם האמתלא שזכר למעלה מפני מה לא ננקד אעשה בפתח גדול כמלת אפעל ואיך נתגלגל הדבר להנקד בסגול וכמו שאמרנו מפני שהוא המעט שבתנועות׳ גם זה בכלל מה שביארנו ישוב וישתתף עם הצ״רי כשיצטרך בתכונ׳ השנית להשיב תמורתו בעמיד וכמעט שלא יראה לה״א כאעשה מקום בהפסק או בטעם זה פתרונו כי לפעמי׳ יתהפך הסגול בצרי׳ כמו אם עשה עמנו רעה (בראשית כ״ו) אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דובר (ירמיה מ׳) וזולתם שנזכרו במכלול אצל הפעלי׳ שלמ״דיהם ה״א כהה׳

ולדעת החבר מקרה הוא קרה להם על פי התכונה השנית להשיב תמורת הסגול שהוא הצ״רי בעמידה והמשך בשביל הפסק או טעם בלתי מפסיק שהיה שם אשר בעבורם הוצרכו להמשיך המלה ולא היה אפשר זה בסגול על כן החליפוהו והמירו אותו בצ״רי בושא משך הנוח׳ ולהעמיד הנרסא שכתוב בה לישבו תמורתו בעמידה תהיה הכונה כשיבא הצורך בתכונה השנית לישב הצרי׳ תמורת הסגול מן הטעם אשר זכרנו ואמר כי בזולת ההפסק או הטעם הנזכר׳ כמעט לא יראה לה״א כאעשה מקו׳ כי לא נוכל לבטא בה כלמ״ד הפעל המונע ההבלעת חטיפה כאמור גם לא נתחזק ענייני׳ בנקוד ע״ן הפעל בתנועה גדולה שתורה עליה וכמנאת קריאת מכאן ומכאן׳ ולמען לא יחטא אדם בחשבו שמלת המלות הללו בצרי׳ מתחלת בריאתן׳ הספיק בידו תשובה על זה בהראותו כי להיות מציאו׳ הה״א במלות ההן חלוש מאד׳ אין לחשוב עקר ישובה בצרי׳ והורה על חלשת מציאותה באמרו ויקל הדגש עמה וכו׳ רוצה לומר שנקל בעיני בעל הלשון לחבר הדגש אצלה ולומר אעשה לך אבנה לי שהלמ״ד דגושה בשניהם עד שלא תראה הה״א מכח חטיפת הדגש המכה עליה בחוזק ואין זה כי אם למעוט חשיבותה אצלו עד שלא יחוש לה סדה: מה שאין כן באנא ואבא ויבא לי׳ שהלמ״ד היא אינה מודגשת:

והוא מה שסמך ביאורו לאמ׳ ולא יבא אחריו ד״גש וכו׳ והלא תראה קלותם וכו׳ עוד ידו נטויה להורות על חלשת מציאות הה״א באעשה וכל זה לצורך הוראתו שהסגול טבעי במלה ההיא וכיוצא בה׳ ולא הצרי׳ אף על פי שנמצאו גם כן עמו כמו שקדם׳ וזהו מה שחתם באמרו ואיך תחשב בצרי׳ וכו׳ זה בתכונה הא׳ וכו׳ עד שתעתיק׳ וכו׳ והוא שוה לאמרו למעלה וכמעט שלא יראה לה״א באעשה מקו׳ של׳ בהפסק או בטעם של׳ שהטעים כאן או בטעם להיותו סומך על המוזכר שמה: וכן כתמה במראה וממעשה וכו׳ הכלל הזה הוא מפורסם מאד אצל המדקדקים והיה עליו דבר הראב״ע בספר צחות אצל ביאור הקמץ קטן וז״ל ואם היה סוף המלה ה״א נח נעלם והמלה שם איננו פעל או עתיד׳ אם הוא סמוך הטעם כפי הענין הנו בקמץ קטן ומקנה הבהמ׳ ואם הוא מוכרת הנו בפתח קטן כמו ומקנה רב וכו׳ וזה אחד מן המקומות שנכשל בו שר וגדול בישראל הרמב״ן ז״ל שכתב בפרשת מקץ על מרכבת המשנה וז״ל והנכון כי משנה תאר כמו ואנכי אהיה לך למשנה׳ כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וכן כסף משנה תאר כמו כסף שני וכבר הביאו המדקדקי׳ ראיה בהיות של׳ כלם בסגול ומשנה התורה וכל השמות בצרי׳ כמשפט הסמיכות והענין כי יש למלך מרכבת ידועה לו כמו שכא׳ וסוס אשר רכב עליו המלך ואחרת ידועה למשנהו ואחריו לשלים׳ ע״כ׳ והנה נדחה ידו בגזירת הראיה המובאת בדבריו כי אמנם אין הראיה על כל אלה היותם תאר מצד הסגול הנמצא בכלם שהרי השמות גם הם זה משפטם בזולת סמיכות כמו שזכרנו׳ אבל הראיה היא על משנה כסף לבדו וכמו שכתב עליו בעל השרשים בשרש שנה וז״ל והשם ומשנה כסף והנכון שהוא תאר כמו וכסף משנה והראיה שהוא בסגול ואלו היה שם היה ענינו סמוך והנה בנקוד צרי אבל לפי שהוא בסגול איננו סמוך ואם כן הוא תאר כמו וכסף משנה וכו׳ ע״כ גם בעיני יפלא מה שכתב רש״י על כי האלקים מענה בשמחת לבנו (קהלת ה׳) כי

להיות

התבונה השנית אל הצרי בהפסק. וכן נתמה ממראה וממעשה ומקנה וחביריה' מפני שנר' אותם בסמוך בצרי ובלתי סמוך בסגול ונהיה סבורים שהאמת בהפך זה. וכאשר נחשוב על למד הפעל הנחה והיא ההא כי היא נחשבת כאין וכא"ו השמות האלה א"נם כי אם מרא מעש מקן לא היתה ראויה לזולת הסגול עד שיביא (נ"א שיבא) צורך להראותה בנח רפה במראם ומעש' (ומראיהן ומעשיהן) נ"א ומראהו ומעשהו הושב הסגול צרי לעמוד בעת הסמוך במקום הפתח נ"א הקמץ במראם

להיות מענה כתובה בספרו בסגול הנון כתב שם וז"ל מענה כתו' בפתח קטן לכך אני מפרשו שם חב' כמו כי אין מענה בפי שלשת האנשים עכ"ל. כי מה יתן לו או מה יוסיף לו לשון מענה בסגול ענין היותו שם דבר או תאר או פעל שהרי גם בפעלים מצאנו במשקל זה מעלה נשיאים וכיוצא בו וכמו שכתב שם הראב"ע ובשמות כבר הודענו כי שם דבר ינקד בסגול או בצרי כפי הסמוך והמוכרת ובמלה זו עצמה מצאנו אשר לא מצאו מַעֲנֶה ומה' מענה לשון ושניהם שם דבר. ומה זה ימנע היות האלקים מענה שם תאר על משקל כסף משנה או פעל על משקל מַעֲלֶה נשיאים כדברי הראב"ע מי יתן ואדע. ומה שאמר החבר וכן נתמה וכו' ונהיה סבורים שהאמת בהפך זה עקר התמיהה כי לתנועה הגדולה יאות מקום המוכרת ולקטנה מקום הסמוך וכן היה משפט התנועה הראשונה. וכבר ראינו דוגמת זה במה שקד' באעשה אבנה שנתייחס ההפסק אל הצרי והסמוך אל הסגול. ועתה נתחלפה השטה במרא' מעשה ומקנה בסמוך בצרי ובלתי סמוך בסגול וכאשר נחשב וכו'. הכונה כי היה זה לפי שבעל הלשון לא שת לבו לה"א למד הפעל להוציאה לידי גלוי שלא במקום הסמיכות כי רק אין דבר ברגליה יעבור שתהא ידו אוחזת בעקבה לבטל הוראתה מכל וכל. ולפיכך לא היתה אז נחשבת הה"א למאומה וכמו שכתבא' למעלה ועל כן לא היתה ראויה לזולת הסגול המעטה שבתנועות כאמור. אמנם במקום הסמיכות הביא הצורך להראות הה"א בנח רפה פן יבא הסמוך לבטל כחותה מכל וכל. וזה דבר יגזרהו טבעו של אדם לחוס על מה שתגדל סכנתו ועל זה אמר עד שיביא צורך. (נ"א שיבא צורך) להראותה בנח רפה במרָאם ומעשָׂם ומראיהן ומעשיהן (נ"א מראהו ומעשהו הושב הסגול צרי לעמוד בעת הסמוך במקום הפתח (נ"א הקמץ) במראם ומעשם. והכונה מבואר' על הזדמן צורך הראות הה"א בנח רפה במקו' סמיכות מן הטעם אשר זכרנו כמו שהוא בהסמכה אל הכנויים במרָאם ומעשָׂם כי מקום הקמץ ימלא את חסרונה שעם היותם בלתי נמצאים בכתוב כבר נתנה רשות להשתמש בכמותם כדבר המכלול במשקל מפְעֶה וז"ל ואולי נאמר כן מראו מַרְאָהּ מִקְרָהּ ואם לא נמצא כי הנה שדה הה"א ג"כ למד הפעל ומצאנו אל ביתה ואל שָׂדָהּ וכן במשקל זה בה"א עכ"ל ואף אנו נאמר מראָם מַעֲשָׂם כמו שמצאנו ולא נֹהַם אלקים שגם הוא מבעלי הה"א אעפ"י שזה שם וזה פעל. וכבר כתב המכלול בכינויי הכינויים בפתוחי פוקד כי נאמר פוקדם כמו גֹאֲלָם חזק או פוֹקְדֶהֶם בסגול עין הפעל או בפתח ואם לא נמצא כן עם היחיד בה"א עם הנה מצאנו ישפטו אוֹתְהֶם כמו אותם וכו' עכ"ל. והרי לפנינו כי הרפות כתובה בחלופים כמו אלה. וכן בהסמכה אל מראֵהו ואל מעשֵׂהו הזדמן ג"כ צורך הראות ה"א למד הפעל עם נקודת הצרי. והנה ככה יעשה ג"כ לכל מראה מעשה מקנה וחביריהם המוכנים לשוב בהם הסגול צרי כדי לעמו' בעת הסמוך במקום הקמץ במרָאם ומעשָׂם כאמור ובכן ראינו אין צרי סמוך תנור כי ינדו נעדי אוכ' במקום סמיכות והכל בטעם נכון. ואם יש את נפשך לקבל את אשר העירותיך זה פעמים על אפשרותו כי לא חשש החבר לכלול גם הקמץ בלשון פתח כשלא היה שם עקר הספור להבדיל בין פתח לקמץ ממש. או תעלה הכונה אל נכון ואתה תחזה. ומה שהקפיד כאן שלא תבטל הוראת הה"א בסמיכות ולא כן הקפיד למעלה באעשה לך אבנה לי הבאים בדגש שגם הוא כלי משחית לחבל ולבטל הוראת כחות האות הקודמת. אפשר שראה בעל הלשון צורך הקפדה זו בשמות ולא בפעלים ואהימנותיה קא סמכינן כמו שאנו צריכים לסמוך על אמונתו בדברים זולת אלו כמו שקדם: ואשר בא על התנועה הראשונה וכו': כן כשהוא נפרד בצרי ובסמוך בסגול וכו' הכונה בזה שיש אשר יהיה בשמות ג"כ. הצרי במוכרת והסגול בסמוך כמשפטו הכתוב למעלה. ודמיון זה מלת בן. על כן הטיב אשר דבר הרמב"ן פ' ויחי על בן פורת יוסף שאין לפרש בן סמוך לפרת כאלו אמר כטע של פארו רבות:

רק שפירושו בן כמשמעו ויאמר שיוסף הוא בן שהוא
כמו פארת אילן שתול על המעין וכו׳ · עד כאן דברו
ולא כסמך בן אל פורת · אבל הוא כמו אשור ארז
בלבנון · כפתלי אילה שלוחה · בנימין זאב · ולפיכך
נקוד בצרי כי אילו היה
פירושו כטעם שיש לו פארות
משפטו בסגול · ואמר כן
דרך משל כמו מטרף בני
עלית וכו׳ · ע״כ · והנה
בדבר שנתקלקל בו נתקן
כי בצרי ובסגול אבל סמוך
ומוכר׳ היה קלקולו למעלה
במרכבת המשנה · והיה
תקנת תשובתו שלימה
באותה נקודה ובאותו פרק
עצמו של צרי וסמוך בסמוך
ובמוכרת בבן פורת כאשר
דברנו · והדברים הללו
מתבארים כלם ממה שכתב
ראב״ע בספר צחות שער
השמות ח׳ ג׳ וז״ל וכן כשהוא
סמוך הוא בשלש נקודות
ושוה הוא שיהיה במאריך
או במקף והמוכר׳ כטעם ·
ואם היה במקף כמו ותלד
בן שני הוא בקמץ קטן ע״כ·
הנה אסף כונתו אל חפציו
באמרו כי כל עת היותו מוכרת לפי המשמעות אע״פ
שנראה סמוך על ידי המקף לעולם הוא בקמץ קטן
ובזולת זה הוא בפתח קטן · ונתבאר מאמרו של
חבר שאפשר שימשכהו הטעם בן יאיר בן שמעי
והוא על תכונתו הראשונה בסגול · וסבת זה להיות
שם סמיכות ענין אף על פי שאין שם סמיכות מקף
שהרי כדבר הראב״ע שוה הוא בזה היותו במאריך או
במקף : ואפשר שיחפזנו הטעם מלרע שהוא בצרי ·
וסבת זה להיותו מוכרת לפי המשמעות אף על פי
שיהיה שם מקף יחפזנו כי כדבר הראב״ע המוכרת
בטעם אף על פי שיש שם מקף יהיה נקודתו בקמץ
קטן כאמור · וקרא תכונה ראשונה בכאן משפט קריא׳
בֵן כשהוא נפרד בצרי וכשהוא סמוך בסגול · וקרא
תכונה שנית טעם המאריך והמקף · וזה על הדרך
אשר זכרתי דכל לגבי ראשון שני קרי ליה · ואמר כי
בן נפרד יהיה או סמוך לא שנתה אותו התכונה הב׳

ומעשם · ואשר בא על התכונה הראשונה
ולא שינתה אותו התכונה השנית בנקוד לא
בדבור בן כשהוא נפרד בצרי וסמוך בסגול
ואפש׳ שימשכהו הטעם כמו בֶן יאיר בֶּן שמעי
והוא על תכונתו הראשונה בסגול · ואפשר
שיחפזנו הטעם מלרע שהוא בצרי · ולמחבר
החכמה הדקה הזאת סודות נעלמים ממנו
ואפשר שעמדנו על קצתם וכוון בהם להעיר
על הפרושי׳ כאשר אמרנו בהעול׳ היא למעלה
ובמה שמבדיל בין העובר והעתי׳ ובין הנפעל
העומד והנפעל העובר וינקדו נאסף לא עמי
בקמץ וכאשר נאסף בפתח וינקדו וישחטם
הא וישחט בקמץ ואם אינם במקום הפסק דבור
זה היה במקום הפסק ענין והרבה שמנהיגים
הסגול הבא אחר הזרקא מנהג האתנח
והסוף פסוק והזקף בזולת התכונה הראשונה
ואלו הייתי מרחיב בשער הזה הייתי מאריך
הספר ולא הראיתי לך כי אם מעט מהחכמה
הזאת הדקה ושאינה מופקדת אבל היא

בנקוד אלא בדבור רוצה לומ׳ בבחינת הטעם בקריאה
מאוחרת או נחפזת כמו שזכרנו אך לעולם נשמרו חקי
נקודו כי בהיותו מוכרת בטעם לעולם הוא בצרי
ובזולת זה הוא בסגול : ואפשר שעמדנו על קצתם
עם חוזק העלמ׳ מתנו אפס
כלם לא נראה לחלשת
ראותנו : כאשר אמרנו
בהעול׳ היא למעלה שלהיות׳
נקודה בקמץ היא הא
הידיעה והחייתם כל נקבה
להיותה פתוחה היא לשאלה
וכמו שנתבאר שמה :
ובמה שמבדיל בין העובר
והעתיד · כמלת ואברכה
שזכר למעלה כי בעתיד
הוא״ו פתוחה ובעובר היא
קמוצה: ובין הנפעל העומד
וכו׳ · כי העבר בפתח
והנכון כי העומד הוא בקמץ:
וינקדו וישחט וישחט וכו׳
והם שני וישחט אשר באו
בטעם שלשלת וזכרם
המכלול באמרו כל וַיִּשְׁחָט
ויקח משה מדמו וישחט ו
ויקח משה את הדם שניהם
בויקרא סימן ח׳ ועם היות
שכתב שם המכלול כי
השלשלת יש לה משפט הפסק אין החבר סובר
כמוהו רק היה זה לדעתו להפסק ענין כי שם
נמרו על דבר אחד ומשם ואילך מספר והולך ענין
מתחלף עם היות שאין שם הפסק הדבור כי
השלשלת אבלו איננה מספקת: והרבה שמנהיגים
הסגול וכו׳ · רוצה לומר שעל הרוב הנהיגו באלו
משפט ההפסק לבא מפניהם בתמור התכונה הראשונה
לשנות ענינה מנקודה לנקודה כמו שזכרנו וז״א
בזולת התכונה הראשונה ובענין הזקף הדבר הזה
מבואר וכבר קדם זכר ענינו למעלה · אמנם בענין
הסגול הבא אחר הזרקא לבד זה מצאתי במ׳ המכלול
אבל האבן הראשה למשקל פָּעַל וז״ל ובשלשת הספרים
המשקל השלישי לזרקא שהוא במקום סגולה כפאר
הספרים יש לו משפט אתנח וסוף פסוק וכו׳ ע״כ :
ושאיננה מופקדת · ר״ל מכל גבול ומדור שבלי וכהלכת׳
בלי עמוד : בשלות · בטעמים ישרים ובכונות נכונו׳:

המסורות ·

ובמסורות׳ כמו שיתבאר בשלישי סימן כ״ה ומן זו והלאה עד סימן ל״ה׳ אתה עתה כרוך ה׳ בינה שמעה זאת אשר תכאב יד שכלי עד הנה על ביאור הדקדוק הלא ישמע חכם ויוסף לקח׃

סימן פא שתעתק עמי אל תואר העובד וכו׳ ואחר כך אשאל וכו׳ שתים זו שתעבו במאמר השלישי הנמשך לזה׃ ואחר כן אבקש ממך בדעות ובאמונה שרשים׃ זה נשלם לו במאמר החמישי באמ׳ אי אפשר שלא להטריח עליך שתשמעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות וכו׳׃

בעלות ובמסורות׃

פא אמר הכוזרי די לי בזה לחבוב הלשון אצלי ואני מחלה פניך שתעתק עמי אל תואר העובד צ׳קים אצליכם׃ ואחר כן אשאל אותך ע׳ טענתכם על הקראי׳׃ ואח״ב אבקש ממך בדעות ובאמונ׳ כ״א ובאמונות שרשי׃ ואחר כן אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות הראשונות׃

מעט מחכמות חכמי האלוהים לטבעים׃ ויש לתמוה מפני מה החליף השטה ולא נמשך בסדרו בשאלתו על סדר בקשתו אשר הביב לו בכאן׃ אולם זאת אשיב אל לבי שעם היות הסדר המכוון אבלו להשאיר אחריו כדכה ספור מה שנשאר בידינו מן החכמות להיותו סות׳ בכרוך ואחרון אחרון חביב מכל חקו קרה מקרהו שהחבר נלגל בדבריו׃ זכר חכמת הקדמונים חכמי עמנו כאמרו ברביעי סימן כ״ג אבל היתה להם תאוה לתוספת תועלת מכנחון וברכת ממון בכחות הקם אשר היו אבלם מעשים וכו׳ או המלך התאוה תאוה

ואחר כך אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות הראשונות היה זה ברביעי באמרו סימן כ״ד אבי רוצה עתה שתראה לי מעט משיורי החכמות הטבעיות אשר אמרת שהיו אצלכם ואז פתח לו בספר יצירה׃ ואחר זה היתה בקשתו באמרו שם סימן כ״ח רצוני שתראני

והקדי׳ המאוחר כי לא יכל להתאפק׃ אכן דברו בסוף השלישי באמרו רצוני שתראה לי מעט מחכמתם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות וכו׳ ענינו על חכמי חכמינו אשר בידיעתם חשקה נפשו מכח הספור שקדם שם על אודותם מסימן כ״ה והלאה׃

צופה ויודע שדרכנו הנזכרי׳ בפתיח הספר · ובסימן כ״ט מן הראשון גם בראשית השני · יביט לסוף דבר בקדמותו כי גם השלישי הלז מוסב הולך על שאלת המכוון בשני ה המאמרי׳ הקודמי׳ על שלמות אומה זו עם התורה האלקי׳ אשר באמצעות׳ יתחבר לה הכבוד האלקי׳ במקו׳ המיוחד

מאמר שלישי:

א אמר החבר מנהג העובד אצלנו איננו נגזר מן העולם שלא יהיה למשא עליו וימאס החיים שהם מטובות הבורא וזוכר טובתו עליו בהם כמו

אליו והן הן המאורות שנבראו בראשון סי׳ כ״ז אשר הוא פתח עינים שכל עיני הספור הנמשך צופות אליו כמו שזכרנו · וכבר נתלו בשני ויהלו אורם בביאור כל פרטם והודיע שם לפי דרכו כי עקר ההתחברות ישלם ע״י סגולת הסגולה שהם הנביאים והחסידים הנבחרים עמנו · ועתה בשלישי הלז אור נגה עליהם והרחיב הביאור על מנהג החסיד המרב׳ שלו׳ הדבוק האלקי בעולם · ועל שלמות התורה בקבלתה על פה כי זולתה לא ישלם ההתחברות האלקי אלינו ועל כן יבושו ויבהלו מאד הקראים אויביה כי ידחקו רגלי שכינה במחלוקתם עליה והנה בזאת יבא החבר אל המלך להורות לפניו מנהג עובד האלקים אצלנו כאשר בקש זאת מידו בחתימת המאמ׳ הקודם באמרו ואני מחלה פניך שתעתק עמי אל תאר העובד אלקים אצלכם · וכל זה נמשך בסדור נכון בהביטנו אל מאמר המלך בשני סימן מ״ח כאשר דבר · אבל היה צריך שנדאה בכם מהפרושים והעובדים יותר ממה שהם בזולתכם · וינד לו החבר על פי הדברים האלה שאין קרבת אלקים תלויה בפרישות המופלג רק בשמירת סדור מצותיו חקיו ומשפטיו ית׳ כמבואר שם סימן מ״ח · וכי מתוקה שנת עובד האלקים אצלנו כמבואר שם סימן נ׳ · ונמשכו דבריהם עד סוף המאמר על ידי גלגול ספורי׳ שונים כפי צורך מקומן ושעתן · ומשם נתאוה המלך לידיעת תאר העובד אל נכון · וכדי הוא השער הזה לפתוח בו מאמר מיוחד בפני עצמו · והקדים לנכות ענין הפרישות העובר גבול ומוליך חק · כי בנטותו אל התכלית הקצוי נזק יקרב באהלו מן הפנים שיזכיר · ואחר כך סימן ב׳ התחיל לתאר במחוגתו מנהג עובד האלקים אשר כל משפטו מיוסד על שווי הממוצע ואז טוב לו · ואחר הדברים האלה המתגלגלים על זה עד סימן כ״ד:

כנוח דעת המלך בשאלת עובד האלקים אצלנו · וכפי את שאלתו השנית אשר עשה בחתימה הקודמת לאמר ואחר כך אשאל אותך על טענתכם על הקראים · וכפשו אותה לשמוע מפי החבר את אשר יגזור עליה׳ באמרו שם סימן כ״ב · ואם מבקש אני ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאלך בקראים וכו׳ · והיה דבור החבר על ככה מתגלגל והולך עד סוף סימן כ״ג · וממנו והלאה עד סוף סי׳ ס״ג נתפשט הספור על חכמת אנשי בית שני שהועלה זכרם בספורי׳ הקודמי׳ ומזה נמשך אל הוראת אמתות הקבלה על פה ואופן השתלשלותה אלינו עד סוף סימן ס״ז וילך למסעיו עד סוף המאמר הלוך ונסוע על הוראת הזרות הנראה בדברי חז״ל בגמרא שקדם זכרו שמה הן בהוצאת הכתובים אל הוראות רחוקות והן בענין ההגדות והמעשים המבהילים היוצאים מן ההיקש השכלי · כי בכל זאת לא חטאו לתת שום תפלה בדבריהם רק כלם נכוחים למבין ובכבוד חכמים ינחלו · לבושת פני הקראים המלעיבי׳ במלאכי אלקים ובוז יבוזו להם ולדבריהם שכלם מתאימים ושכולה אין בהם:

סימן א איננו כנזר וכו׳ · כי לתאוה נהיה יבקש נפרד להפרד מחברת בני אדם · ונפשו עליו תאבל לאסור אסר לענות נפש גדל פרע שער ראשו ונשא השעיר עליו את כל עונותיו אל ארץ גזירה אשר לא עבר בה איש ולא היה אדם שם · לא כאלה חלק יעקב · וכבר קדם לנו דברו על ככה בחיך מתוק מזה בשני סימן נ׳ כאשר הודעתיך · ולשון כנזר הוא כנזר מן ארץ גזרה כאמור וכענין אמרו סימן כ״ג והנגזרים בהרים · ותהיה נוכח אמרו · שלא יהיה למשא עליו וכו׳ · למען לא יהיה עליו למשא הפרדו מחברת בני אדם עד שימאס בחיין אשר לא יאות בהם המיאום לעונם חשיבותם מצד היותם מטובות הבורא : וזוכר טובתו עליו בהם · ר״ל כי גם מטעם אחר לא יאות למאום בחיים כי בהם ר״ל כי הן בעודנו חי יש ספק בידו לזכור טובתו ית׳ השופעת עליו תמיד בכל שעה ובכל רגע ולתת לו שבח והודאה עליה מה שלא יוכל עליו אחר המות על דרך מכתב לחזקיהו (ישעיה סימן מ׳) כי לא שאול תודך מות יהללך וגו׳ · חי חי הוא יודך וגו׳ וכמאמר דוד (תילים קמ״ו) אהללה ה׳ בחיי וגו׳ או ירצה שהוא זוכר בהם טובתו

שמוטל עליו להחזיק טובה ולשלם תודו' לגומל לחייבי' טובות: ויהיה מלשון חז"ל פ' מי שהפך בשבת בטובה כ"ט במזונו' כמועד בשכר שעניינו כי בשבת מחזיקין לו טובה ומליץ על זה מאמ' דוד טובתי בל עליך · ר"ל עליך בלתי מוטלת טובתי שתחזיק לי טובה על קבלי עלי עול מלכותך באמרי ה' אתה · והוא על דרך מאמ' התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת וקרוב לזה באליהו ז"ל פ"כל המכות אמרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע החזק לי טובה שהודעתיך בעולם אמר לה טובתי בל עליך אין אני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני בעולם תחלה שנא' לקדושי' אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם עכ"ל · ודוגמת זה הלשון תמצא לו סי' י"א באמ' זבאילו הוא זוכר טובתו לאלקינו וכו': כמו שנאמר את מספר וגו' · היא ראיה על היות החיים מטובות הבור' שהן באות בטובה ממנו לא מעולם כמנהגנו בוהנ אבל אוהב העול' כנגד אמ' למעלה איננו כנזר מן העול' ואריכו' הימי' כנגד אמרו שלא יהיה עליו למשא וימאס החיים: מפני שהוא מקנ' אותו העה"ב וכו' כנגד אמ' שהם מטובות הבורא וכו' · כי הנה מה טובו החיי' הזמניים הואיל והאמצעית לקנות החיי' הנצחיי' · ועל זאת ימשך בעל לשון הקדש אשר קרא שם לחיים בלשון רבים לעולם לא יפרד וכמו שזכר בעל השרשים שרש חיי · והיה זה להורות כי חייו ואורך ימינו בעה"ז אינם חיים באמת בלתי אם בועדו בטוב ההשתדלות אל השגת החיים הנצחיים לעולם הבא · וכאז"ל התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ומי שלא טרח בערב שבת לא אכל בשבת · ולהיות שני מיני החיים כרוכים גם יחד · וקרא זה אל זה חיים הם למוצאיהם בלשון רבים כאהבים ונעימים בחייהם לא נפרדו:

שנאמר את מספר ימיך אמלא והארכת ימים אבל אוהב העולם ואריכות הימי' מפני שהוא מקנ' אותו העולם הבא וכל אשר יוסיף טובה יעלה מדרגה לעולם הבא אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע למדרגת חנוך שנאמר בו ויתהלך חנוך את האלקים או למדרגת אליהו זכור לטוב · ולהפנות עד שיתיחד לחברת המלאכי' ולא יהיה משתומם ביחידות ובבדידות אבל הם צותו כא וחברתו וישתומם במלא עם מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל ונתוסף עמו ראית בראות מלכו' שמים אשר לא יהיה צריך עמה למאכל ולמשתה ולכמו אלה תהיה ראויה הבדידות השלמה· אך מתאוים המות מפני שהגיעו אל התכלית אשר אין אחריה מדרגה שיקוו תוספתה: ולחכמים המתפלספים אהבה בבדידות בדי שתזדככנה מחשבות' ליל' מסברות התולדות האמתיות עד שיגיעו אל האמת במה שנשאר עליהם מהספקות ורוצים עם זה פגיעת תלמידים שיביאו אותם אל המחקר והזכרון

אך הוא מתאוה זה וכו' · ר"ל שאז הוא מתאוה להפרד מחברת בני אדם אל ארץ גזרה ולא ישתומם כמו שמבאר והולך וגם כן לא יאהב אריכות ימיו בעולם הזה הואיל ותכלית מדרגתו אל הדבקו' העליון עד בלתי קוותו מן הזמן תוספת שלימות · והלואי שלא יטרידהו להוריד מעליו עדי שלמותו הקנוי וזה יתבאר באמרו אך מתאוים המות וכו': ולהפנו' עד שית' חד לחבר' המלאכי' וכו' · כי הבדידות מכל צד קשה מאד לאד' המדיני בטבע · ובהתיחדו לחברת המלאכים כבר בתמלא חסרונו מחבר האדם בשכוי לשבת: אבל הם צוותו: ר"ל חברתו ושעשועיו מלשון אז"ל על ירא שמים שכל העולם כלו נברא לצות שלו · וראיתי בנסח כ כתיבת יד כותו וחברתו: וישתומם במלא עם · הפך מנהגן של בני אדם ה המשתוממים ביחידותם · כי אמנם טבעו של זה הורחק מאד מאדם בהתחברו אל העליונים · וז"א מפני שנעדר ממנו ענייני העולם השפל ונתוסף עמו ראית מלכות שמים וכו' · (ובנסחא אחרת כתוב לאמר: מפני שנעדר ממנו ראות מלכות שמים וכו') והוא לשון מתוקן יותר מן הראשון: הבדידות השלימה · להבדיל בינה ובין שני מיני בבדידות בבלתי שלימה שיזכור אחר כך כמו שיבא: אך מתאוים המות וכו' · נקשר עם אמרו למעלה אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע וכו' · שהכוונה גם על היותו מתאוה להפרד מחברת בני האדם למען יתכן לו להתייחד עם חברת המלאכים מפני שלא יקרה לו להשתומם ביחידות ובבדידות וכו' · והוא עקר אמרו בפתח המאמר איננו כנזר מן העולם וכו' · ועתה הוסיף על תאות השלם לאמר שאף גם זאת יקרנו בהשתוממות והמות לא יחוש כלל כי יקר בעיניו המותה ואז טוב לו · והוא כנגד אמרו גם שלא יהיה

כמי ששגה בקבוץ הממון והו' שוגא להתעסק אלא עם מי שיסחור כדי שירויח עמו וזאת מדרגה סקראט והדומה לו · ואלה היחידים אין תקוה להגיע למדרגתם אבל בהמצא השכינה בארץ הקדושה בעם המוכן לנבואה ואז היו אנשים נפרדים ושוכנים במדברות מתחברי' עם מי שדומ' להם לא היו מתבודדי' לגמרי אבל היו נעזרים על חכמות התורה ומעשיה המקרבו' אל המדרגה ההיא בקודש ובטהרת

עליו למשה ויותר החיים וכו' וכל זה יתכנס ג"כ לענין אמרו במה שקדם אבל אוהב העולם ואריכות הימים וכו' כמבואר שמה: ולחכמים המתפלספים וכו' · יזכיר כאן שניה שיאות להם ג"כ ההתבודדות · אך לא כראשונה שהזכיר מחנוך ואליהו · כי לשניה הזאת והמתפלספים לא יאות הבדידות לגמרי להעדר דבקותם בעליונים · כי על כן לא תביא בדידות זולתי לזמן קצוב עד שיגיעו אל האמת וכו' · ושאר חייהם ישגאו בם ערכו כמו שיזכו' ועדין צריכים הם לפגיעת התלמידים וכו' · כמו שמבאר והולך · והכונה על הפגיעה לפרקים לא שיהיו מתחברים עמהם תמיד · וכבר ידעת כי קצת הפילוסופים הקדומים נקראו משאיים ומפרשים אמרו שנקראו כן על שם היותם הולכי מדברו' במקום שואה ושממה להתבודד בעיון החכמות · והחבר מא"ה סימן ט"ו קראם הולכים · ושם יתבאר: שגה · ר"ל שהתעסק מלשון באהבתה תשגה תמיד · לאחד מן הפירושים שהביא בעל השרשים בשרש שגה וז"ל · ור' יונה שם באהבתה תשגה תמיד בענין שמחה וערבות כמו שגיון לדוד · על שגיונות · או בענין התעסקות באהבתה מאהוב זולתה · ומזה הענין וכל שוגה בו לא יחכם · וכתב רבי יונה בשם רבי יהודה בן קריש כי הוא שמע אלדד הדני אומר יש לי שגיה בענין יש לי עסק · ע"כ · ונקרוב להיות מענין כי שיח וכי שיג לו (מלכים א' י"ח) בתמורת שי"ן בגי"ן שענינו עסק כמו שזכר בעל השרשים בשרש שיג · ובלשון זה כתבו הרמב"ם בהלכות תשובה פ' ג' באמרו ושוגים כל שכתם בהבל וריק: רצה בו ומתעסקין · ושנה עוד שם פ' י' פעמים רבות על הכונה הזאת ונוראות נפלאתי על הראב"ד ומהר"י קארו איך לא שתו לבם לזאת · כי הנה כתב שם הראב"ד אמר אברהם זה השגיון לא ידענו לאיזה דבר כוון ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד · וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בעניניך שלא תשים אליהם לב · ע"כ · וכתב שם מהר"י קארו מה שאמרו לשון שיר · נראה דהיינו לומר שישמח באהבת ה' כמו שאדם שמח בשיר · עכ"ל · והרשן הלאיקו שניהם מעקר הכונה כאשר הראתי

חאת מדרגת סקראט וכו' · נשא פנים לחכמתם בהזכירם לשבח כאשר עשה בחמישי סימן י"ד באמרו אמת שיש להם יתרון בחכמה האנושית כמו שהיה אומר סקראט הראשון לעם אני לא אכפור חכמתכם האלקית אבל אני אומר לא אדעה · אמנם אני חכם בחכמה האנושית · ויש להם התגלות למה ש שנצטרכו להקשיה להעדר הנבואה והאור השמי אצלם וכו' · ע"כ · ושים הפסקא ההיא בשבחם לאמר אבל יוכלו ע"כ ונתן להם שבח על מה שטענו ממופשט הקשיהם וכוונו הטוב ועשו הנימוסים השכליים ומאסו העולם וכו' · ע"כ : ואלה היחידים וכו' · שב לשתי הכתות שזכר מחנוך ואליהו ומהחכמים המתפלספים · שהואיל ואין לנו תקוה להגיע ש' מדרגת' לא למדרגת חנוך ואליהו בדבקות העליון ולא למדרגת סקראט והדומה לו בשלימות מחקר החכמה הטבעית שכל כת מהם הוקל עליה ענין ההתבודדו' מן הפנים שזכרנו · אם כן לא יתכן לו היותו כנזר משתומם מן העולם פן יקוץ בחייו כמו שקדם : אבל בהמצא וכו' · יען אמר כי אין תקוה להגיע למדרגת השתי כתות הנזכרו' ועל כן לא יתכן לזולתם ענין ההתבודדות ההוא שב לבאר כי בעת המוצלח כשב' ישר' על אדמתם לרצון לפני ה' שקיה' היה שם מין שלישי מההתבודדות ממוצע ובאו לאנשי' רבים בהקבץ שלשה תנאי' באומתנו' הא' המצא השכינה · הב' הארץ הקדושה · והג' עם מוכן לנבואה · כי העדה כלם קדושים ובתוכם ה' במראה להם יתודע · בהיותם שומרי משמרת התורה במקום ההוא שהיו בשלמות בזה סבות החזון כמבוא' בשני סי' ח' : ומן ההוא והלאה · ואז בהתאסף יחד עניני' אלו בשבטי ישראל · היו אנשים מהם נפרדים לבקש חזון והיו שוכנים במדברות לא מתבודדי' לגמרי כראשונים · רק מתחברי' עם הדומים להם מהמבקשים גדולות וגבורות במדרגת הנבואה · ועם היותם בלתי מתבודדי' לגמרי · שיש להם מה שימלא את ידם להשיג מבוקשם · והיא הקדושה והטהרה המכינה אותם אל מול חכמות התורה ומעשיה אשר בהם היתה קורבתם אל המדרגה ההיא הנבואיית · ואלה הם בני הדעת שבישראל הנקראים בני הנביאים : אך בזמן הזה ·

שנאמר את מספר ימיך אמלא והארכת ימים אבל אוהב העולם ואריכות הימי׳ מפני שהוא מקנ׳ אותו העולם הבא וכל אשר יוסיף טובה יעלה מדרגה לעולם הבא אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע למדרגת חנוך שנאמר בו ויתהלך חנוך את האלקים או למדרגת אליהו זכור לטוב · ולהפנות עד שיתיחד לחברת המלאכי׳ ולא יהיה משתומם ביחידות ובבדידות אבל הם צותו כ״א וחברתו וישתומם במלא עם מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל ונתוסף עמו ראית כ״א ראות מלכו׳ שמים אשר לא יהיה צריך עמה למאכל ולמשתה ולכמו אלה תהיה ראויה הבדידות השלמה׳ אך מתאוים המות מפני שהגיעו אל התכלית אשר אין אחריה מדרגה שיקוו תוספתה׃ ולחכמים המתפלספים אהבה בבדידות כדי שתזדככנה מחשבות׳ לילד מסברות׳ התולדות האמתיות עד שיגיעו אל האמת במה שנשאר עליהם מהספקות ורוצים עם זה פגיעת התלמידים שיביאו אותם אל המחקר והזכרון

שמוטל עליו להחזיק טובה ולשל׳ תודו׳ לגומל לחייבי׳ טובות׃ ויהיה מלשון חז״ל פ׳ מי שהפך בשבת בטובה כ״ט במזונו׳ כמועד בשכר שעניינו כי בשבת מחזיקין לו טובה ומליץ על זה מאמ׳ דוד טובתי כל עליך · ר״ל עליך בלתי מוטלת טובתי שתחזיק לי טובה על קבלי עלי עול מלכותך באמרי ה׳ אתה · והוא על דרך מאמ׳ התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת וקרוב לזה באליהו ז״ל פ״כל המכות אמרת לה׳ ה׳ אתה טובתי בל עליך אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבש״ע החזק לי טובה שהודעתיך בעולם אמר לה טובתי בל עליך אין אני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני בעולם תחלה שנא׳ לקדושי׳ אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם עכ״ל : ודוגמת זה הלשון תמצא לו סי״א כאמ׳ וכאלו הוא זוכר טובתו לאלקיו וכו׳ : כמו שנאמר את מספר וגו׳ · היא ראיה על היות החיים מטובות הבורא׳ שהן באות בברכה ממנו לא מעצם כמנהגו בוהג אבל אוהב העול׳ כנגד אמ׳ למעלה איננו כנוזר מן העול׳ ואריכו׳ הימי׳ כנגד אמרו שלא יהיה עליו למשא וימאס החיים׃ מפני שהוא מקנ׳ אותו הע״הב וכו׳ כנגד אמ׳ שהם מטובות הבורא וכו׳ · כי הנה מה טובו החיי׳ הזמניים הואיל ובאמצעות קונה החיי׳ הנצחיי׳ ועל זאת ימונה בעל לשון הקדש אשר קרא שם לחיים בלשון רבים לעולם לא יפרד וכמו שזכר בעל הפרפים פרש חיי · והיה זה להורות כי חייבו ואורך ימינו בעה״ז איננם חיים באמת בלתי אם בועדו בטוב ההשתדלות אל השגת החיים הנצחיים לעולם הבא · וכא״זל התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ומי שלא טרח בערב שבת לא אכל בשבת · ולהיות שני מיני החיים כרובים גם יחד · וקרא זה אל זה חיים הם למוצאיהם בלשון רבים כאחבים ונעימים בחייהם לא נפרדו :

אך הוא מתאוה זה וכו׳ · ר״ל שאז הוא מתאוה להפרד מחברת בני אדם אל ארץ גזירה ולא ישתומם כמו שמבאר והולך וגם כן לא יאהב אריכות ימיו בעולם הזה הואיל ותכלית מדרגתו אל הדבקו׳ העליון על בלתי קוותו מן הזמן תוספת שלימות · והלואי שלא יטרידהו להוריד מעליו עדי שלמותו הקנוי וזה יתבאר באמרו אך מתאוים המות וכו׳ : ולהפנו׳ עד שית׳ חד לחבר׳ המלאכי׳ וכו׳ · כי הבדידות אשר כל כך קשה מאד לאד׳ המדיני בטבע · ובהתיחדו לחברת המלאכים ככר בתמלא חסרונו מחבר׳ האדם בשנוי לשבח : אבל הם צותו · ר״ל חברתו ושעשועיו מלשון חז״ל על ירא שמים שכל העולם כלו נברא לצות שלו · ורא[י]תי בנסח כ כתיבת יד צותו וחברתו : וישתומם במלא עם · הפך מנהגן של בני אדם ה המשתוממים ביחידותם׃ כי אמנם טבעו של זה הורחק מאד מאדם בהתחברו אל העליונים׃ וזה מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל ונתוסף עמו ראי׳ת מלכות שמים וכו׳ · (ובנסחא אחרת כתוב לאמר׃ מפני שנעדר ממנו ראות מלכות שמים וכו׳׃) והוא לשון מתוקן יותר מן הראשון : הבדידות השלימה׃ להבדיל בינה ובין שני מיני הבדידות הבלתי שלימה שיזכור אחר כך כמו שיבא : אך מתאוים המות וכו׳ · בקשר עם אמרו למעלה אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע וכו׳ · שהכונה שם על היותו מתאוה להפרד מחברת בני האדם למען יתכן לו להתייחד עם חברת המלאכים מפני שלא יקרה לו להשתומם ביחידות ובבדידות וכו׳ · והוא עקר אמרו בפתח המאמר איננו כנוזר מן העולם וכו׳ · ועתה הוסיף על תאות השלם לאמר שאף גם זאת יקרבו בהשתוממות והמות לא יחוש כלל כי יקר בעיניו המותה ואז טוב לו · והוא כנגד אמרו שם שלא יהיה

כמי ששגה בקבוץ הממון והו׳ שוגא להתעסק
אלא עם מי שיסחור כדי שירויח עמו וזארת
מדרגה סקרא״ט והדומה לו · ואלה היחידים
אין תקוה להגיע למדרגתם אבל בהמצא
השכינה בארץ הקדושה בעם המוכן לנבואה
ואז ה׳ו אנשים נפרדים ושוכנים במדברות
מתחברי׳ עם מי שדומ׳ להם לא היו מתבודדי׳
לגמרי אבל היו נעזרים על חכמות התורה
ומעשיה המקרבו׳ אל המדרגה ההיא בקדוש׳
ובטהרת

עליו למשל ויום החייט וכו׳ וכל זה יתכשא ג״כ לענין אמרו במה שקדם אבל אוהב העולם ואריכות הימים וכו׳ כמבואר שמה: ולחכמים המתפלספים וכו׳ יזכיר בזה שניה שיאות לה ג״כ ההתבודדות · אך לא כראשונה שהזכיר מחנוך ואליהו · כי לשניה הזאת והמתפלספים לא יאות הבדידות לגמרי להעדר דבקותם בעליונים · כי על כן לא תביא בדידות זולתי לזמן קצוב עד שיגיעו אל האמת וכו׳ · ושאר קייהם ימצאו בם ערבו׳ כמו שיזכו׳ ועדין צריכים הם לפגיעת התלמידים וכו׳ · כמו שמבאר והולך · והכונה על הפגיעה לפרקים לא שיהיו מתחברים עמהם תמיד · וכבר ידעת כי קצת הפילוסופים הקדומים נקראו מש״איים ומפרשים אמרו שנקראו כן על שם היותם הולכי מדברו׳ במקום שוחה ושממה להתבודד בעיון החכמות· והחבר מא״ה סימן ט״ו קראם הולכים· ושם יתבאר: שגגה · ר״ל שהתעסק מלשון באהבתה תשגה תמיד · לאחד מן הפירושים שהביא בעל השרשים בשרש שגה ז״ל · ור׳ יונה שם באהבתה תשגה תמיד בענין שמחה וערבות כמו שגיון לדוד · על שגיונות · או בענין התעסקות באהבתה מאהוב זולתה · ומזה הענין וכל שוגה בו לא יחכם · וכתב רבי יונה בשם רבי יהודה בן קריש כי הוא שמע אלדד הדני אומר יש לי שגיה כענין יש לי עסק · ע״כ· וקרוב להיות מענין כי שיח וכי שיג לו (מלכים א׳ י״ח) בתמורת שי״ן בגי״ן שענייני עסק כמו שזכר בעל השרשים בשרש שיג · ובלשון זה כתבתם הרמב״ם בהלכות תשובה פ׳ נ׳ באמרו ושוגים כל שכתם בהבל וריק · רצה בו ומתעסקין · ובשגה עוד שם פ׳ י׳ פעמים רבות על הכונה הזאת ונוראות נפלאתי על הראב״ד ומפרשי׳ קראו איך לא שתו לבם לזאת · כי הנה כתב שם הראב״ד אמר אברהם זה השיגיון לא ידעתי לאיזה דבר כוון ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד · וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בעניניך שלא תשים אליהם לב · ע״כ · וכתב שם מהר״י קארו מה שאמרו לשון שיר · נראה דהיינו לומר שישמח באהבת ה׳ כמו שאדם שמח בשיר · ע״כל · והנה הרחיקו שניהם מעקר הכונה כאשר הראתי

זאת מדרגת סקרא״ט וכו׳ · נשא פנים לחכמתם בהזכירם לשבח כאשר עשה בחמישי סימן י״ד באמרו אמת שיש להם יתרון בחכמה האנושית כמו שהיה אומר סקרא״ט הראשון לעם אני לא אכפור חכמתכם האלקית אבל אני אומר לא אדעה · אמנם אני חכם בחכמה האנושית · ויש להם התנצלות למה שנצטרכו להקשיה להעדר הנבואה והאור האלקי אצלם וכו׳ · ע״כ · וסיים הפסקא היא בשבחם לאמר אבל יכולו עכ״פ וכתן להם שבח על מה שטענו ממופשט הקשיהם וכוונו הטוב ועשו הנימוסים השכליים ומאסו העולם וכו׳ · ע״כ : ואלה היחידים וכו׳ · שב לשתי הכתות שזכר מחנוך ואליהו ומהחכמים המתפלספים שהואיל ואין לנו תקוה להגיע של מדרגת׳ לא למדרגת חנוך ואליהו בדבקות העליון ולא למדרגת סקרא״ט והדומה לו בשלימות מחקר החכמה הטבעית שכל כת מהם הוקל עליה ענין ההתבודדו׳ מן הפנים שזכרנו · אם כן לא יתכן לו היותו כנזר משתומם מן העולם פן יקוץ בחייו כמו שקדם : אבל בהמצא וכו׳ · יען אמר כי אין תקוה להגיע למדרגת השתי כתות הנזכרי׳ ועל כן לא יתכן לזולתם ענין ההתבודדות ההוא · שב לבאר כי בעת המוצלח כשב׳ ישר׳ על אדמתם לרצון לפני ה׳ שקיה׳ היה שם מין שלישי מההתבודדות ממוצע וכאו׳ לאנשי׳ רבים בהקבץ שלשה תנאי׳ באומתנו׳ הא׳ המצא השכינה · הב׳ הארץ הקדושה · והג׳ עם מוכן לנבואה · כי העדה כלם קדושים ובתוכם ה׳ במראה להם יתודע · בהיותם שומרי משמרת התורה במקום ההוא שהיו בשלמות בזה שבות החוץ כמבוא׳ בשני סי״ח : ומן הוא והלאה : ואז בהתאסף יחד ענייני׳ אלו בשבטי ישראל · היו אנשים מהם נפרדים לבקש חזון והיו שוכנים במדברות לא מתבודדי׳ לגמרי כראשונים · רק מתחברי׳ עם הדומים להם מהמבקשים גדולות וגבורות במדרגת הנבואה · ועם היותם בלתי מתבודדי׳ לגמרי · שיש להם מה שימלא את ידם להשיג מבוקשם · והיא הקדושה והטהרה המקרבת אותם אל מול חכמות התורה ומעשיה אשר בהם היתה קורבתם אל המדרגה ההיא הנבואיית · ואלה הם בני הדעת שבישראל הנקראים בני הנביאים : אך בזמן הזה ·

ובטהרה והם בני הנביאים ואף בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה ואין חזון נפרץ עם מיעוט החכמה הקנויה והעדר החכמ׳ החיא הטבעית מי שהכניס עצמו להנזר בפרישות כבר הכניס נפשו ביסורין וחולי נפשי וגשמי ותראה עליו דלות החלאים ויהיו סבורים בני אדם שהוא דלות הכניעה והשפלות וישוב נאסר מואס בחייו מפני קיצתו במאסריו ומכאוביו לא מאותו לבדידות ואיך לא יהיה כן והוא איננו דבק באור אלהי שימצא בו צוות הנביאים ולא הגיע לחכמ׳ שמספיקי להתעסק בהם ולמצוא עריבות בם שאר חייו כפילוסופים ואמור כי הוא ירא וחסיד אוהב שיפגע אלקיו בבדידות והעמידה והתחנה והתפלה במה שהו׳ יודע מהתחנוני׳ והבקשו׳ אלה החדשות אין להם עריבות כי אם ימים מעטים בעוד שהם חדשים וכל אשר ישנו על הלשון

אין הסגולה שורה בם כנגד תנאי המעלה הסגולה שזכר למעלה: ובמקום הזה • שהיכנו קדום לאלקיו • כנגד אמרו למעלה בארץ הקדושה: והעם הזה ואין חזון נפרץ • כי מעט נורא מן הוא והלאה נבר שב ענייננו שכולל השלמות וההכנה אל הנבואה כי אין הדור ראוי לכך • כנגד אמרו למעלה בעם המוכן לנבואה: עם מעוט החכמה הקנויה • ר״ל בקנית ברוח הקדש כאותם שזכר מחנוך ואליהו • וכאותם שזכר בחמישי סי׳ י״ב באמרו • וכבר יגליח הכח הדברי בקצת האנשים שהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור מעליו הטור׳ בלימוד אלקי ובנבואה ותקרא סגולתו זאת קודש ותקרא רוח הקדש עכ״ל • ונכנס עוד דברו באמרו שם סי׳ י״ד ולא הוטמה בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הוטמ׳ בטבע הנבחרי׳ מבגול׳ שבורא ית׳ הזכי׳ מזכי הבריאה וכו׳ • ואפשר עוד שכוון בחכמה הקנויה אל החכמה היא הנקנית מירושת קבלת אבות המזוקק מכל סיג: והעדר החכמה היא׳ הטבעית • כנגד חכם הקרא״ט והדומ׳ לו מהמתפלספי׳ שזכר למעלה • כי היא תקרא טבעית אנושית כי אבונת אנוש וחכמתו לוקחה זאת כמו שזכרנו: וחולי נפשי וגשמי • כי בשרו עליו תאכל ולדמתו תמס בתחבולות יסוריו • וזה מפני העדר תשלומי כחו מבלי אין לו מה שימלא חסרונו ע״י דבוק אור אלקי במדרגת חנוך ואליהו והנביאים שקדם זכרם • או ע״י עיון החכמות המחיות בעליהן חיי נועם וערבות כהקרא״ט וסיעתו שמוזכרי׳ למעלה וכמו שהלוך ילך ובאר בסאתו מסך הספור: שהוא דלות הכניעה והשפלות • ואין זה כי אם דרך ינוגב בו מחוזק יד יסוריו אשר בהם ישתומם • וז״א וישוב כאסר מואס בחייו מפני קיצתו במאסריו וכו׳ כי יקוץ בחייו מפני בכות התחתים אשר בדרך זו ישלך עמנו את לו: איננו דבק באור אלקי וכו׳ • במדרגת חנוך ואליהו ובני הנביאי׳ הבנ׳ • בנות הנביאי׳

הם התלמידים המתחברים עמהם כמוזכר למעלה: ולא הגיע לחכמות וכו׳ • בחכמים המתפלספי׳ המעולי׳ שהעלה וזכרם במה שקדם • ומה שאמר שמספיקים להתעסק בהם • ותכן היותו מלשון אין מספיקין בידו לעשות תשובה • והכונה שלא הגיע לחכמו׳ שיספיקו בידו להתעסק בהן • כי אמנם תקצר ידו לשלוט על ההגיון • וכאלו החכמות הנבורות והרמות הרחק ירחיקוהו לבל יוכל יגע בם להעדר הכשר בית קבולו • ובכן את הרע יקבל בעבדו׳ ענוי ואת הטוב לא יקבל כי סר מעליו כל הכחות הנזכרו׳ אשר חבלי נפלו להם בנעימי׳ ועל כן נחלת מחלת הבדידות פרס עליהם • והנכון אצלי שענינו לומ׳ כי לא הגיע לחכמות הנשאות במדרג׳ שתהיינה מספיקות בענין להתעסק האדם בהן להכנס מאין פנות אל שאר עסקי העולם ולא יבא מזה לידי מיאו׳ בחייו כי הנה שכרו אתו בפעולת עיונו בחכמות ההם כי בשמרם עקב רב • ומעין זה מה שסמך באמרו ולמצא עריבות בם שאר חייו כפילוסופי׳ • והוא מסכים עם מה שזכר למעלה ולחכמים המתפלספי׳ אהבה בבדידות וכו׳ • עד שיגיעו אל האמת וכו׳ • כי בכלל זה הודאה שאחר הגעה זו ימצאו ערבות במרץ בשאר ימי חייהם: ואמור כי הוא ירא וחסיד אוה׳ שיפגע וכו׳ • הכונה על מה שתוכל לגמגם ולומר שעם היותו בעדר הערבות הכופל בחיי הכחות שזכרתי • כבר ימצא לאיש אשר אלה לו ערבות כביר לא מזער להקל מעליו משא הפרישות המופלג המוטל על שכמו כי ימתק הרגל יסוריו במה שיערב עליו שיחו אשר ישפוך לפני ה׳ תמיד בבדידות: כי הן שם לבדד ישכון ליחד לבו לאלקיו: והעמידה • על רגליו תמיד בלא סמיכה: והתחנה והתפלה במה שהוא יודע וכו׳ • כי כונת הספור הזה על מי שאין עסקו בחכמה ודעת • רק זה כחו לאלקיו במעשה תפלותיו ותחנוניו תמיד עם הסגוף התמוד • על כן אמר במה שהוא יודע וכו׳: וכל אשר

ישנו

הלשון לא תפעל להם הנפש ולא ימצא לה כניעה ולא חנינה וישאר בעתי היום והלילה ונפשו התבענו בכחותיה אשר נטבעה עליהם מהשמע והראיה והדבור והעיון והעסק והאכילה והשתיה והמשגל והריוח בממון ותקנת ביתו ועזרת דלי' ועזר התורה בממונו כשיראה שום קלקול הלא ישאר מתחרט על מה שקשר נפשו אליו ויוסיף בחרטתו רוחק מהענין האלקי אשר טרח להתקרב אליו ·

ב אמר הכוזרי אם כן ספר לי מעשה החסיד שבכם היום ·

ואמנו על הלשון לא תפעל להם הנפש וכו' · הכוונה כי אל השבות על הלשון כשל על כפל השפלות והתחנות אשר הרבה ושהזכיר תמיד כמדובר · כבר שב שמורגל לטבע ושר בה השתפעלות אשר היתה הנפש מתפעלת בו מהראשונה ולא ימצא לה כניעה ולא חנינה · ר"ל שלא תסובב לו מהם כניעה וחנינה בהתחנן אל ה' בכל עת ובכל רגע · ולפיכך טוב מעט בצדקה כמא' בעל חובת הלבבות שער אהבת ה' פרק ו' על ענין השפלה המשובחת וז"ל אל יקדים בה לשונך את לבך כי השמע ממנ' עם השוא לבך בו טוב ממהירות תנועת לשונך ברב ממנה בהיות לבך ריק ממנו · עכ"ל · וכיוצא בזה כתב המורה בשלישי פ' מ"ז · וז"ל · וכל דבר שכבר שיתמיד האדם לראותו יחסר מה שבנפש ממנו וימעט זה שהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות כבר העירו החכמים על זה הענין ואמרו שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה · ושמנו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך וכו' עכ"ל · ולא ראיתו לבאר ישנו מישן נושן לומר שכל אשר יתייהשנו החדשות שאלה על הלשון לא תפעל להם הנפש וכו' כי היה ראוי היותו ישנו כמו מן נודע יודעו במשפט הנפעל מנחי פ"א יו"ד : וישאר וכו' הראה היותו נסמך ונקשר עם אמרו אחר שלא ישאר מתחרט וכו' · כי על ידי שהפסיק בענין תנועת כחותיו ובא שמנוע הכהנה בנתים ברוב דברים החזיר הלשון הוא בעצמו כמנהג הלשונות וכאלו אמר וישאר בעתי היום והלילה מתחרט על מה שקשר נפשו אליו וכו' · ונפשו התבענו בכחותיה וכו' · או תהיה הכוונה שישאר בכהל משתומם בעתי היום והלילה לפי שנפשו התבענו וכו' : ונפשו התבענו בכחותיה וכו' · כל מגמת פניו כמו שהקדמנו היא להורות כי לא טוב היות עובד האלקים עוסק שום בה מכחותיו כי בזה תקראנה מלחמה בקרב מחנהו · ועל זה גבה ההתבודדות בכל תוקף · ועוד ידו נטויה להורות על ככה וכמו שיבא מהשמע והראיה וכו' · זכר תחלה שני החושים המעולי' העוזרי' בלמוד כי עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם לעולם תועלתם בידיעה ולזה סמך אליו הדבור והעיון · כי דבורו של אדם ועיון שכלו נמשך למה שכבר ראה או ידע מפי השמועה : והעסק ללכת אנה ואנה לטיול ושעשוע · או עסק משא ומתן של הלכה בין החברים · כי כבר קדם לו בסמוך זכרון הדבור והעיון · והאכילה וכו' · אחרונה ישנו ענייני חושיו הפחותים חוש הטעם והמשוש הרפה הוא לבו : והנ' לא זכר חוש הריח אע"פ שהנשמ' נהנית ממנו והמור' כתב על אודותיו בשני פ' ל"ו כי הריח והשמע והראות אף על פי שהם גשמיים הנה ימצא בהם עת אחת תענוג לאדם מאשר הוא אדם כמו שביאר זה ארסטו · עכ"ל · וענייננו כי ריחני פקחין מועילים למוח ועניין מהם תענוג לאדם מצד צורתו האנושית · ובחוש השמע והראו' ישנו רוב המושכלות · גם מקולות הנגונים תמצא נפש האדם מרגוע · ומראה עינים בתמונות היפות מרחיב לבו של אדם · וא"כ מה זאת עשה המחבר להשמיט זכרון הריח ולמה זה יגרע · ואולי היתה סבת השמטתו לפי שאין הכל תאבים אליו · ויש מי שיוזק בו · ואגב טבעו ריחא לאו מלתא היא · והנכון אצלי שלא העלהו על שפתיו לפי שאין בענייני מצוה כתובה בתורה · כי לכל אחד מיתר החושים מצינו אזהרה מפורש' כמו לא תשא שמע שוא · לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם · אל תפנו אל האלילים · לא תאכל כל תועבה · לא תנאף וזולת אלה ממינים רבו מספר · אמנם הריחו ביראת ה' · אין בכתוב אזהרה על ענייני ביחוד עם היות גם הוא בכלל לפי האמת באיסור הנאת של בשמי עכו"ם כי בכלל הנאה זו הרחתם ג"כ · אבל אין זו הוכחה מוטל' על חוש הריח בפרט ומן הטעם הזה עצמו השמיטו הר' ה' כאשר בא להזכיר בתיבת חלק כל החושי' כמו שיתבאר : והריוח בממון · לאסוף ולכנוס עושר ונכסים · ועד כאן נמשך דברו על שמתייחס להנהגת עצמו · ואח"כ דבר על שמתייחס להנהג' הבית באמ' ותקנת ביתו · ואחרי כן יצא אל שמתייחס להנהגת המדינה באמרו · ועזרת דלים ועזר התורה בממונו כי לבנו יפנה לתקן בדקה כפי הצורך ועלכן התחזק נפשו להתעסק בקניית הממון לצורך אלו ·

סי' ב מעשה החסיד · הוסב שם עובד אלקים לשם חסיד כי כבר התבאר אצלו שלא יתכן לאדם בזמננו זה להגיע לאלקי' והארץ תעוב ממנו מכל וכל

ובחות

ג אמר החבר החסיד הוא הנזהר במדינתו משער ומחלק לכל אנשיה טרפם וכל ספקם וינהג בהם בצדק לא יונה אחד מהם ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו וימצאם בעת צרכו אליהם שומעים לו וממהרים לענותו בעת קראו יצוום ויעשו כמצותו ויזהירם ויזהרו.

ד אמר הכוזרי על חסיד שאלתיך לא על מושל.

ה אמר החבר החסיד הוא מי שהוא

משוגה. אך את נפשו ישמור להראותה טוב בעמלו. וכמאמר שלמה (קהלת ד׳) ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלקים היא. ובהיותו גומל נפשו איש חסד חסיד שמיה דאמרינן מילתא כי ימשוך חסד עם שקים ועם אנשים. אולם לא ידע עד הנה מה טיבו של חסיד זה ידיעה ברורה ומדוקדקת:

סימן ג החסיד הוא הנזהר וכו׳. וכונו לבריו אלה דרך משל כמו שיבאר סי׳ ה׳ כי המשיל החסיד בתתו לכל חלקיו חקם הראוי. למושל עיר שמנהג מדינתו בחסד וכל אנשיה ברחמים עד שיהיו בעת הנהגתו היותם קיימים לו כתובים בעבים שמח לסור למשמעתו לשמור ולעשות מצותיו חקיו ומשפטיו:

סימן ד על חסיד שאלתיך וכו׳. לא הלך לבו להבין הדברי׳ מגיעי׳ כי ממשל משלי הוא כאמור:

סימן ה החסיד הוא מי שהוא וכו׳. מעתה יחל דברו לבאר ענין משלו שבו׳ סי׳ ג׳. ושא נא עיניך אל מאמר חמישי סימן י״ב וראה מה שביארנו עליו בסדור הכחות הנפש הללו שהם עלו דברים על חמשת החושי׳ הנראים אשר ישיגו המוחשי׳ בהרגשם חיצוני׳ וצורותיה׳ מובלגם אל החושים הפנימיים ותחלת ראשיתם החוש המשותף אשר אליו יתחברו תחלה כל מוחשי ההרגשו׳ הנראות בקוים אל מרכזם. ואחר כך אל הדמיון ואל המחשב ואל הזכרון. וגם הראיתיך אופן השכלת האדם מן הצורות הדמיוניות. והעירותיך על ענין הכחות המניעות באדם שהם שכל ודמיון ומחשבה כי לעומת השכל יתנשא החפץ השכלי. ולעומת הדמיון והמחשבה יתנשא הכח המתעורר בשני חלקיו התאוה והכעס ואלה שלשתם ישימו משטרם באיברים ע״י החפץ השכלי והמתעורר להישיר לפניהם דרכם להתנועע אל בקשת הנאות ובריחת הבלתי נאות כפי משפטם החרוץ מאת מניעיהם הנזכרים איש איש ממלאכתו אשר המה עושים והאיברי׳ יסורו למשמעתם וילכו בכח תנועתם הנתונה בהם באמצעות הרוחות החיוניות המתפשטות להם מן המקור שהוא הלב. על כל אלה היה דברנו שם פתוח לרווחה קחנו ועינך שים עליו. ונכונה נא עמך מן

הנה כידי מדברי בעלי החכמה על דרך המשל הזה שהמשיל החבר. ויאמרו לאמר כי במלכת בתי הנפש הזאת מלך כיפיו תקונים עניך הרצון השכלי הוא המולך בצדק על כל שאר הכחות. ומבלו יתיצב יועץ הכם מרטים ונכון לחם והוא השכל המעשי המלחם באוכיו מעשה היוצר ועל פי עצתו יחנה ועל פיו יסע החפץ השכלי בהיותו על ענם תומו בן חורין. ולא יהיה מלך אסור בחלקלקות החנפים אשר נזכיר. ויעמדו בהיכלותיו גבורי כח משרתיו עושי רצונו מכפים לכוחיו להשלים חפצו. והם כחות איבריו המתנועעים אל אשר יהיה שם רוח החפץ ללכת. גם לפניו חנפים יבאו ויטילו עצה רעה לפי דרכם ויסבו ישר בדרך רע והם שני חלקי המתעורר אשר דרכם בחלקלקות ומבית הסורים יבאו למלוך. כי את החפץ השכלי המולך יאסרו בכחשתים ויטו אותו לבחירת תענוגי׳ בני אדם הנחמדו׳ למראה ככסף סיגים מצופה על חרש. ובאין אומר ואין דברים. בשמע קולם בעלת בהודה של נפש ובקינכה ובקיטנה אליכו ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל. ועל הכח המתעורר הזה אמר הכתוב ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו כי מלחמתו חזקה כנגד הרצון השכלי אמנם הושם בטבע בתולדתו של אדם לתת כתר מלכות בראש החפץ השכלי תחת אשר כי ימלוך. ומפורסם הוא מאד מה שאמר שלמה על כיוצא בזה עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים וגו׳. וזהו מה שהבין המורה בשני פ׳ ל׳ ממדרש חז״ל שהנחש היה כשעור גמל. ורוצונו שהיה במשל הוא אשר השיא את חוה. שרמזו בזה כי הכח שמתעורר המכונה נחש ושיעור קומתו גדול מאד. ורוצונו הוא שהדמיון המכונה סמאל. וליצר מחשבות לב האדם רק רע כל היום. תשוקותיו הדמיוניות יטו שמרו המכונה חוה אל רדיפת ההנאות הגשמיות. ובאמצעות חוה שהוא החמר בזה יקרב גם לאדם שהוא השכל. ובמגילה זו יעלה הנכם שפירשנו פ׳ בראשית יעויין שמה. זה הדרך הלכו בו מביני מדע בחכמה הטבעי׳ ועל פיו יבאו ועל פיו יבאו דברי החבר בפסקא הזאת עם היות לו נטייה כמעט בפרטים ממנו ותוכיך תשמענה:

מושל נשמע בחושיו וכחתיו הנפשיי' והגופיי' ומנהיגם ההנהג' הגופיי' כמו שנאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר · והוא המוכן לממשלה כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק כאש' נהג בגופו ונפשו' וחסם הכוחו' המתאוי' בא' התאויים ומנע אותם מן הרבוי אחר אשר נתן לכל חלקם והספיק להם מה שימלא חסרונ' מהמאכל המספיק והמשתה המספיק על הדרך השוה והרחיצה וכל צרכיה על דרך שוה. גם וחסם הכחו' הכעסני' המבקשי'

שהמשכה: מושל נשמע בחושיו וכו'. ר"ל שהוא מושל בחושיו ונשמע אליהם כי ישורו למשמעתו ואל אשר יצפון יטם: וכחותיו הנפשיי' והגופיים. הגופיים הם המתפשטים באברים להשלים תנועתם. והנפשיים הם כל שאר כחות הנפש הנזכרים. והנה סדר דבריו על דרך אמרם ז"ל העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים: כי זכר תחלה החושים. ואח"כ כלל כל כלי חמדה בנפשיים: ומשלימי התנועה בגופיים: ומנהיגם ההנהגה הגופיית' אמר הגופיית להבדיל בינה ובין הנהגת שכלי' והמדינית. כי על הנהגת עצמו של חסיד סודר דבריו הנה: כמו שנאמר ומושל ברוחו וגו'. לראיה על היותו ראוי לשקרא מושל יותר מזולתו ושעל כדק כמס שנתן כתר מלכות בראשו: והוא המוכן לממשלה וכו'. ומפני זה ג"כ ראוי היה להקרא בשם מושל: וחסם הכחות המתאוים וכו': וחסם הכחות הכעסנים וכו'. התאוניי והכעסני הם שני חלקי הכח המתעורר אשר יכונה אלו בשם הכח החפצי כמו שיבא והוני' כל א' מהם בלשון רבי' לרמוז על ההפעליות הי"א אשר הוזכרו בראשון סי' ל"ג שם הנה בכח התאוני אהבה. שנאה. חמדה. געול. הנאה. ועצב. והמש בכעסני. תוחלת. יאוש. יראה. אבירות. וכעס. כי אלו הם מטרידי הכח החפצי המתעורר ויעמידו בחלקיו רוח סערה וירוממו גליו. ונגר תמיס יתמס להקים סערה זו לדממה עד יחשו גליהם. וישמח כי ישתוקו בהנחותם של מחוז החפץ השכלי ראש המלוכה: ודברי החבר המורים על ככה הלא המה בעבר הדף הסמוך באמרו ויגער בכעסני ובתאוי מהטות החפצי והכניעו והטרידו כמה שיש אכלם מהכעס והתאוה. כי שם פניו אל הרוחות האלה הנושבות בו: אחר אשר נתן להם חלקם וכו'. כי בזה יכונו דרכיו להביאם למסורת הברית. ובעלותו למדרגת השלימות יקומו ויעזרוהו כאשר יתבאר. כמו שעל הפך זה על ידי גרעון חקם היו דרכי הצלחתו שוממים כמוזכר סי' א'. ואתה ידעת אמרם ז"ל יצר' תנוק ואשה שמאל דוחה וימין מקרבת: אשר המלכתי עליו מאמר משלי סימן בו דלף טורד ביום סגריר ואשת מדיני' נשתוה צופניה

יצפן רוח ושמן ימינו יקרא. כי ענינו אבלי שאשת מדינים נעלת ריב ותנה עד כי השקט עמה לא יוכל הבעל. הלא היא תדמה ותשוה לדלף טורד בביתו של אדם לעת וזמן שאין לו המלט ממנו בבאתו החוצה כי גם שם יד המטר השוטף תטרידנו. ואלו היה זה להסגר בביתו. אבל מה יעשה וארם מקדם ופלשתי' מאחור יחדו יגורו עד כי אבד מנוס ממנו מבית ומחוץ והנה מה יהיה משפט האשה שכך תארגוה. האם תם האדם לגווע מבלי אין לו עמה תקנה עולמית: לזה היישיר לפניו דרכו לאמ' דע כי המשתדל להצפין אותה ואת כעסה ולהשבי' מדיני' בחוזקת היד: לא יוכל עשוהו כי בגבול יגבול וכמקרה צופן רוח. גם הוא יקרהו. כי לא יוכל להתעלם ולהכנס אפילו בעמקי תהומות הלא תראה כי בהעצרו בבטן הארץ יתאמץ בכל עוז לצאת החוצה וירגיז הרי בכחו ויפרוץ פרץ על פני פרץ. כן האשה הזאת כל מה שישתדל אדם לעצור ברוחה להשפיל גאותה. לא יגלא למאומה. אבל מרפא החולי הזה הוא להתנהג עמה במדת נועם ובדרכי טובו ישיבה אל הנכונה. וזאת ושמן ימינו יקר'. ר"ל כי יהיה חלק משמן הכו ובתבונו' כפיו ינחנה. אז יקרא אליה לשלו' והיא תענגו ופתחה לו. והנה אמרו שמן ימינו יקר' הנה כאלו אמר שיקרא אותה של בימינו שתחבקה עד ימין מקרב שהזכירו ז"ל: ועל דרך זה בעצמו יתבא' על היצר הנמשך מגד החמד הנמשך באשה כי בזה ימצא חן ושכל טוב לקרבה אל מלאכת השלמות לעשו' אותה מאין פגע. והנה התחיל בחסימת הכח המתעורר ובלימת פיו ברסן החפץ השכלי. כי אמנם הוא עקר מלחמתו של אדם. וזה כל פרי הסר חטאתו: על הדרך השוה: לא מה שיספיק לכחות האלה מגד עצמם. כי אמנם הם עזי נפש לא ידעו שבעה. רק כבל חקת הסיפוק אשר יורה שווי השכל השלם. והזכיר הרחיצה וכל ענייני תענוגי' שחוש המשוש יהנה מהם. והנה הקדים זכרון המאכל והמשתה מוחשי הטעם כי אמנם שני הם השני חושים המריים העכורים. אשר נפשו של אדם תאבה להם יותר מדאי. וגם כי שמור רב פן יעו לבבו אחרי בנעם:

לנצוח אחר אשר נתן להם חלקם בנצחון המועיל בדברי החכמות והדעו' וגער' האנשי' הרעים · ונתן לחושים חלקם במה שמועיל לו ומשמש בידיו ורגליו ולשונו בענין הצורך

אחר אשר נתן להם חלקם בנצחון המועיל וכו' · כבר זכרנו כי להפטר עם הכחות הללו בלא כלום אי אפשר כי אמנם מאמר קודמנו אולם האיש הנלבב יסבב פני דבר במותר לו ע"ד אמרו בכל דרכיך דעהו · ויסים לעמתו מאמר חז"ל שבת פ' שואל האי מאן דבמאדים יהא גבר אשיד דמא · אמר רב אשי אי אומן (פי' מקיז דם) אי גנבא (פי' לסטים הורג נפשות) אי מוהלא · אמר רבה אנא במאדים הואי · אמר אביי מר נמי ענים וקטיל (ר"ל שהיה מענים העוברים על דבריו) והרי לפניך כי ביד כל אדם יחתום רשות נתונה לו להסב פני נטיית טבעו אל מה שיסולק בו החטא והגנות ותחת הנעצוץ יעלה ברוש · והנצחון המועיל בדברי החכמות הוא ללחום מלחמתה של תורה ולהתאמץ בכל עוז לנצח החולקים עליו אך במשפט ישר אמתי ולא תטרידהו אהבת הרשות והנצוח הבלתי מועיל שהוא מכלל המונעים מהשגת האמת כפי מה שהוא כמו שזכר המורה בראשון פרק ל"א והנצחון המועיל בגערת האנשים הרעים הוא ע"ד מאמר הכתו' הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא שתהיה תוכחתו לשם שמים ואל ילבין פני חבירו ברבים: ונתן לחושים חלקם וכו' · אחר הקדימו ענין הכנעת הכח החפצי המתעורר במתג ורסן עדיו לבלום בשני חלקיו אחרי מלאת ספקם כראוי · והיה דין קדימתו מצד היותו עקר בית מלחמתו של אדם · שם את פניו להזכיר ענין כחות הנפש על סדרן כפי מה שיאות לחסיד לתקן כל ענייניהם למען ישלם לו העזר מהם · ומן החושים החל להיותם דרך מבוא העיר הקטנה ודרך פתחם יכנסו המוחשות הנחמדו' למראה ותאוה הם לעינים ומשם יתפשטו אל הכחות הפנימיות ונפשו של אדם שתאוה להם ויוציא כלי למעשהו · וכך הם הדברים על סדר אמרם העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים כמוזכר למעלה · וזה כי אחר זכירת החושים הנראי' והנסתרי' יזכיר הכח החפצי המתעורר ואחרונה ישעו האיברים · ואולי כי זה היה מעשה איל המלואים אשר נתן משה מדמו על תנוך אזן אהרן ובניו הימנית ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית · כי רמז להם בזה אל הכנעת החושים וכלי המעשה לעבודת בוראם · ובכלל זה הכח המתעורר המנהיג את האיברים המתנועעים אל גמר הפעולה: ומשמש בידיו ורגליו וכו' · פרט כל החושים בלעדי

הריח אשר השמיט זכרו מן הטעם אשר הגבלנו לפניך סימן א' · ורמז לחוש המשוש באמ' ומשמש בידיו ורגליו וזה כי עם היות כחו בכל חלקי הגוף אשר ימצא שם בשר וגידים כמבואר בספרי מה הנפש · כבר הסכימו החכמים והרופאים יחשבו אף הם הפילוסופי' כי יראה כחו עצום בכפות הידים והרגלים להיות שם בשר וגידים בתכלית שווי המזג בין איכות החום והקור והלחות והיובש והרכות והקושי · ולפיכך יהיה שם ההרגש במשושים שלם מאד · ובפרט במין האדם לשלימות מזגו המתהלך במישרי' ובערך המזג הנמצא בו בחלק המיוחד שזכרנו ישוערו מזגי הדברים כלם אשר לחום לחום · ואשר לקור לקור · וזולתם ככה · כי בכפו יבא ובכפו יצא משפט מזגם היורד על פי מדתו הישרה והממוצעת · ועם היות לקצת הבעלי חיים שלמות יתירה עליו בשאר החושים כחוש הראות בנשר וחוש הריח בכלב · כבר יוחד האדם בשלמות המשוש והטעם להיות שני החושים האלה משלימים פעולתם על ידי הבשר והגידים המיוסדים באדם על אדני שלמות ההרכבה והמזג הצרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים למען יתכן היותם בסיס נאות לצורתו המעולה · והן כף האדם היה פלס ומאזני משפט בידו לדעת טוב מזג המורכבים השפלים ובו ישפוט וידין תבל בצדק ובמישרים · ובכן יתבאר לך מה שכת' רא"בע בספר צחות שער האותיות על אות הכ"ף וז"ל ובעבור היות כל המעשים כפי יושר ממסך העושה · ואין בגוף אבר ישר בממסך שיוכל לדמות בו כל דבר בעבור היותו ישר כמו הכ"ף נקרא כן · גם ידמה מעט לצורתו ע"כ · וכונתו מבוארת ממה שזכרנו כי על כן היה זה שמו אשר יקראו בעל הלשון כף להיותו ככף איש בענין הוראתו שהרי אין בגוף אבר ישר במזג כמו הכף אשר ליושר שווי מזגו בין ההפכים יוכל האדם לדון בו על מזג שאר המורכבי' להיותו המדה הישרה אשר ישוערו בה מזגיהם בהדמותם שוו או בהתרחקם ממנו · וזה שיוכל לדמות בו וכו' כן אות הכ"ף ענינו לדמות דבר לדבר כי כמוך כפרעה · והיה כעם ככהן ולשון ממסך הוא כמו מזג · מלשון ושתו ביין מסכתי · והוא לשון כתוב לחקור ממסך (משלי כ"ג) למני ממסך (ישעיה ס"ה) ובאמרו ובעבור היות כל המעשים וכו' כוון להורות כי על כן היה האבר הזה מיוחד אל המעשה להיותו ישר במזגו כאמור וכל המעשים היו

יהיו

כא הצריך ובחפצו המועיל וכן השמע והראות
וההרגש' המשתתפת הילכת אחריהם ואחר
כן היצר והרעיון והמחשב והזכרון · ואחר
כן הכח החפצי המשתמש בכל אלה · והם
משמשים עובדים לחפץ השכלי · ולא עזב אחר
מאלו הכחות והאיברים שירבה במה שהוא
מיוחד בו ויפחית הנשארים · וכאשר עשה
צרכי כל א' מהם ונתן לטבעיים מה שיספיק
מהמנוחה והשינה ולחיוניים מה שיספיק להם
מהקיצה והתנועה במעשה העולם אז יקרא
אל עדתו כמושל הנשמע שקורא אל חילו
השומע לעזור לו להדבק במדרגה שהיא
למעלה ממנה · רוצה לומר המדרגה האלהית
אשר היא למעלה מהמדרג' השכלית · ויסדר
עדתו ויתקנה ודומה לסדר שסדר משה עליו

והיו כפי יושר ממסך העוסה (?) והוסיף עוד בטעם אות הכף כי גם בצורתו ידמה מעט לכף ידו של אדם: ולשונו · הורה בו על חוש הטעם המוכח בלשון כי שם עקר כוחו בשני גידים התקועים באמצע הלשון · ומשם יתפשטו אל כליה לכאן ולכאן · ואל הגידים האלה תובלנה צורות מוחשי הטעם באמצעות בשר הלשון כענין הצורך וכו' שב לשלשת החושים הנזכרים אשר ישתמש בהם בענין הצריך לא לתענוגות כונות בני אדם רק אל אשר יטש חפצו המועיל הוא הכח החפצי שיזכיר כי לא יהרוס מכחו ולא יתיר כהן תאותו במוחשים הנזכרים רק אל אשר יכשירנו השכל ויורה על תועלתו וכמו שיתבאר אחר כך · או חפצו המועיל הוא חפץ השכל שיזכור אח"כ אשר לו ממשלה טבעית על יתר הכחות : וכן השמע והראות · הם השני חושים הנז' כי זכרון חוש הריח לא בא בתוך הבאים לפנה שהקדמנו והבדילם לעצמם מפני רוחניותם על דרך אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם : וההרגשה המשתתפת הולכת אחריהם · רוצה לומר אחר כל ההרגשות הנראות שקדם זכרם, כי אל החוש המשותף הזה כל צורותיהם תובלנה כאמור ואליו תיוחס שמירת הצורות המוחשות לפי דעתו של חכם והוא שופט ומבדיל בין מוחש למוחש כמו שיתבאר בחמישי סימן י"ב : ואחר כך היצר והרעיון וכו' כבר הראית לדעת כי בחמישי סימן י"ב יוצב הביאור על כחות הנפש הללו יהיו עיניך ולבך שם כי אז תשכיל · ובאמ' היצר והרעיון כוון של הכח היצרי שהוא הדמיון אשר בו יורכבו ויובדלו הצורות המוחשו' כמו שיתבאר שמה והנה מאמר הוזכר שם כי הכח היצרי כשישתמש בו המחשבי יקרא יצרי · וכשהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי והוא מה שביאר שם באמרו על הנפש המדברת כי כליה הראשונים הם הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח מהרוח הנפשי מן הכח היצרי תשיבהו מחשבי כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבו' ותבדילהו הבדלות מביאים אל תולדת חכמה וכבר היה קודם

זה יצרי כשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שלא יו מכוון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות וכו עכ"ל · וכמו שנרחיב ביאורו שמה · על כן אמ' היצר והרעיון לרמוז לשתי הפעולות גם יחד : והמחשב · הוא הנקר' אצלו מחשבי אשר תארוהו שם היותו מוציא צורה בלתי מוחשת מן המוחשת כאהבה ושנאה ובחינת טוב ורע בדברי המורגשים: והזכרון תארוהו לכוכן שומר · ה הצורות הבלתי מוחשות ההנה · וכאן השלים זכרון החושים מבית ומחוץ: ואחר כן הכח החפצי וכו' · הוא הכח המתעורר כי כל עת (?) שבאו אצלו הצורו' הנזכרות מן הדמיון והמחשב כן יתנשא וילך של מול השגתם: והם משמשי' עובדים לחפץ השכל · הוא החפץ השכלי המולך שזכרנו למעלה · כי לו לבדו המלוכה יאתה ע"פ הסדר הנכון הטבעי אם לא ימר בו הכח החפצי ויוריד עדיו ממנו : ולא עזב אחד מאלו הכחות והאברים וכו' יזכר גם כן כלי המעשה הנזכרים השגת מה שבקש הכח החפצי המשמש לחפץ השכל · כי לכלם נתן לאיש כפי חקם הראוי · ובכן ימצא כל כחותיו נכונים גם ידיו ורגליו ולשונו ויתר האיברים מוזמנים בבית מדרשו · אל כל אשר ידרשם ילכו · כמו שביארו על זה הולך ונמשך : ונתן לטבעיים וכו' ולחיוניים וכו' כלל כל הכחות הנזכרים בשני סוגים · והם טבעיים וחיוניים · כי הטבעיים יכללו המישוש והטעם · והחיוניים יכללו כל השאר · אמנם השכל היא מדרגה שלישית: כמו שהוא נודע מחלוקתם המפורסמת: נפש רוח · ונשמה : אז יקרא אל עדתו וכו' הכונה מבוארת ממה שזכרנו כי בהיות כוונו על כל כחותיו ואיבריו אז מעשה ידיו יכוננו עליו יקומו ויעזרוהו כאשר יקרה למנהיגי במדינה בצדק וביושר וזה החלו להשב מגמת פניו של הכונת עצמו של חסיד להתכונן אל ה' כי בעת ההיא ידבק במדרגה עליונה אלקית וכאמרו אחר כך יתאוה קרבתו שבו מתלמה ברוחניים וכו' : ויסדר עדתו ויתקנה ודומה לסדר שסדר משה וכו' : כי בסדר המדרגה הנכנס אל מול ההר ההוא · וכמו

השלום לערתו סביבות הר סיני ומצוה הכח החפצי שיהי׳ מקבל ושומ׳ (לאשר) כ״א לכל אשר יבא מאצלו צווי ויעשהו לעתו וישתמ׳ בכחו׳ ובאיברים כפי אשר יצוה מבלי המרו׳ ויצוה אותו שלא יפנה אל השדי׳ המחשבי׳ המתדמי׳ ולא יקבלם ולא יאמין בם עד שיועץ את השכל ואם יכשי׳ מה שיש אצלם יקבלם ואם לא ימרם ויקבל החפצי זה ממנו ויסכים לעשותו ומישר כלי המחשבה כ״א המחשב ומפנה אותו כ״א אותה מכל אשר קדם מהמחשבו׳ העולמיות׳ ומצוה המדמ׳ כ״א היכרי להמצי׳ ההדו׳ שבצורו׳ הנמצאו׳ אצלו בעזר הזכרון לדמות אליו הענין האלקי המבוק׳ כמו מעמ׳ הר סיני ומעמ׳ אברה׳ ויצחק בהר המורי׳ וכמו משכן משה וסד׳ העבוד׳ וחול הכבו׳ בבי׳ המקד׳ וזולת זה הרבה ומצו׳ השומ׳ לשמור

שכתב ראב״ע פ׳ יתרו׳ וז״ל׳ ויתיצבו בתחתית ההר מחוץ לגבול שהגבילם משה׳ והנה היו במעמד הר סיני כדרך שהגיב משה ביניהם בשכת האהבעים בברכתו בריגו עמה׳ כי בתחלה היו הבכורים הכנסים אל ה׳ : ואחריהם ראשי שבטי׳הם הנשיאי׳ ואחריהם הזקנים ואחריהם השוטרי׳ ואחריהם כל איש ישראל׳ ואחריהם הטף׳ ואחריהם הנשים׳ ואחריהם הגרים׳ ומשה ואהרן עברו הגבול׳ והיו בהר קרובי׳ אל הכהנים אע״פ שלא דבר הכתוב זה מפור׳ כי הכתו׳ אחז דרך קצר׳ כי ידענו כי הם לא מרו פי השם כי הנה כתוב לך רד ועלית אתה ואהרן עמך׳ ואמר משה אנכי עומד בין ה׳ וביניכם׳ עכ״ל׳ וקרובים דבריו לאמרת חז״ל משה מחיצה בפני עצמו וכו׳ והנה יעשה לאיש החפץ ביקרו׳ כי יסדר כחותיו לפי קדימת מעלתם ואיש על מקומו יבא בשלו׳ : ויעשהו לעתו׳ ר״ל תכף ומיד בעת הגיע אלין כוונו : ויצוה אותו וכו׳ יוסב הכנוי אל הכח החפצי שזכר : אל השדים המחשביים המתדמים׳ קרא הדמיונות הכוזבות שדים קרוב למה שכתב המורה בראשון פ׳ ז׳ על מי שלא הגיעתהו הצורה האנושית בשלמות שכן היו בני אדם הקודמים לשת ואמרו במדרש כל אותן ק״ל שנה שהיה אדם כזוף בהם׳ היה מוליד רוחות׳ ר״ל שדים וכו׳ עכ״ל׳ גם בחלק השלישי פ׳ מ״ו כתב אין הפרש למי שאחזהו שד באמת או שדיהם׳ עכ״ל : עד שיועץ את השכל׳ הוא היועץ החכם שכן תארכוהו במשלכו׳ כי אמכם ראוי לכח החפצי המתעורר לבלתי תת כתף סוררת ולבלתי הקשיף לעבור תורו׳ השכל ולהפר עצתו : ומישר כלי המחשבה וכו׳ שב אל החסיד הנזכר שענינו ג״כ ליסר כלי מחשבתו כי הן לו בידו טובו לכלכל כח המח׳ במשפט להעביר עיניו מראות בעניני העולם שדרך מחשבתו של אדם לפנות אליהם : ומצוה המדמה וכו׳ גם על שדמיון ישים משטרו להיו׳ שליט ברוח לכלוא את הרוח לבלתי דמות רק הצורות היקרות החשובות בי בטשבו

רעיוניו על זה האופן׳ תהיה נפשו מוכנת ליאור באור פני מלך ויסיג מבוקשו אשר אליו הוא נושא את נפשו בהתחננו אל ה׳ בעת ההיא׳ ובאמרו בעזר הזכרון יכוון אל הכח השומר המיוחס לדעתו אל המשותף אשר בו יופקדו הצורות המוחשות אחר העלמם מן החושי׳ במו שזכרנו: כמו מעמד הר סיני וכו׳ כל אלה יגביהו בוכנו כנשר לעוף השמי׳ להתדבק בעליון׳ ויגיה מה שימכיא מאלה בכח דמיונו דברים מתיחסים׳ אל אשר יבקשהו׳ ובכן ישלים ההתבודדות׳ וזהו מה שאמר לדמות אליו הענין האלקי המבוקש׳ ואז השג ישיג ושכל יגיל כנפשו שבעו׳ וב״ז בכוונו עם הכיור ההוא לסודות נרמזות בעניני המכווירים׳ באלו תאמר במשכן שהעשר יריעות יעידו על מניאות עשרת הגלגלים (לדעת הסוברים כן) שעליהם באמר נוטה שמים כיריעה גם דרוש דורש עליהם כיריעות שלמה כיריעו׳ שמתחן מלך שהשלום שלו׳ ואמר והיה העולם שמשעה שמתחן לו זזו ממקומן׳ ויהיה זה מעין אמרו בסוף ישעיה כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה׳ כן יעמוד זרעכם ושמכם׳ והמנורה בז׳ נרותיה יורו על ז׳ כוכבי לכת׳ והשמש הוא הנר האמצעי שכל הנרות פונות אליו׳ והשלחן על גלגל המזלות עם הוראת שתי מערכות לחם הפנים על שש המזלות הצפוניים והשש הדרומיים׳ ומזבח העולה יורה על עולם ההויה וההפסד׳ וכן ביתר החלקים שהאריך הרלב״ג על ענייניהם בביאורו על התורה׳ או רמזים זולת אלו : וכמו משכן משה וסדר העבודה׳ העלה זכרם ברבועי סיג׳ באמרו כאשר נראה המשכן וסדר עבודה׳ וגם יתבאר כי סדר עבודה יכלול כל סדר עבודת הכהנים והלוים והישראלים : ומצוה השומר וכו׳ כי מלכותו של אדם בכל כחותיו מגלה ובתוכם השומר עד׳ אנמרם בסימני להטיב הזכרון : ויגער במחשבי׳ ושדיו וכו׳ למנוע מענו דברי הפשיטה להיותו נכון למועדי רגל במשפט מעוקל׳

לשמור את זה ולא ישכחהו ויגער במחשבי ושדיו מבלבל האמת ומספקו ויגער בכעסני ובתאוני מהטות החפצי והניעו והטרידו במה שיש אצלם מהכעס והתאוה · ואח זאת ההצעה ינהיג הכח החפצי כל האיברים המשמשים אותו בזריזות וחריצות ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה וישתחוו עת שיצוום להשתחוות וישבו בעת הישיבה · ומביטות העינים הבטת העבד אל אדניו ויעמדו הידים ממעשיהם ולא תתקבץ האחת עם האחת ותשוינה הרגלי׳ לעמיד׳ · ויעמדו כל האיברי׳ כנבהלים היראים לעשות מצות מנהיגם לא ירגישו על מיחוש ולא על הפסד אם יהיה להם ויהיה הלשון מסכי׳ עם המחשבה

מעוקל · והוא יגבור בו לבלתי יבלבל האמת בכוונו בקריאת שליש ולא יפסקהו : ויגער בכעסני ובתאוני וכו׳ כבר זכרנו כי הכונה בזה להפעליות הכח החפצי המתעורר בשני חלקיו שהיכו החסיד ישכים שאון גליה׳ וישקיט המייתם לבלתי יהטיאו הכח החפצי · ה המתעורר בהטייתו לרעה · כי כוע יכוע מהמתם כשכור וכבר עליו פשעו ויטרידוהו מן העולם וכבל ולא יוסיף קום מענינם · עד אמרם ז״ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם : ואחר זאת ההכנה יכין הכח החפצי וכו׳ · אחרי הקדימו מה שראוי להכנת כל ההרגשות והכחות הפנימיות והשכליות עד העין רואה והלב חומד השלי׳ ענין כלי המעשה הגשמיים · וגם האיברים בא׳ כי מפני כבא הכחות הנזכרות המתיקנות על סדר וקומו האיברים המשמשי׳ והכנת הכח החפצי תכלית בארה מישור ויעלה תיקון אבריו של חסיד ויכון בהם לקריאת אלקי ישראל להשפיך לפניו שיחו ותפלתו זכה : בזריזות וחריצות ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה · כוון לעת סמיכת גאולה לתפלה שכן אמר עליה סימן י״ז והתחייב לסמוך גאולה לתפלה בתכלית החריצות והזריזות · כאשר הקדמנו ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם זכרם ע״כ : וישתחוו וכו׳ · כגון באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף : וישבו בעת הישיבה · כגון בנפילת אפים : ומביטות העינים הבטת העבד אל אדוניו ויעמדו הידים וכו׳ · כי הא דאמרינן פ״ק דשבת רבא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי · אמר כעבדא קמיה דמריה · אמר רב אשי חזינא לרב כהנא כי איתיה צערא לעלמא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה וכו׳ וזכר זה הרמב״ם · באמרו פר׳ ה׳ מהלכות תפלה ונותן עיניו למטה כאילו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה כאילו הוא עומד בשמי׳ ומניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד ולא יניח ידיו על חלציו ע״כ · והנה לדעתו יהיה פירוש פכר ידיו שחבק את ידיו בתמיכתן זו עם זו. מתרגום ובחבלי

חטאתו יתמך ובחבלי חטאוי יתפכר ועל פי הדברים האלה היה עולה על רוחי לפרש פנס הטעות על אמרו ולא תתקבץ האחת עם האחת משלילה לחיוב שיאמר ותתקבץ האחת וכו׳ כי אמר ידי המתפלל אגורות ובקבוצות וכרוכות גם יחד כמו שקדם · אך אמנם אם אמת כבר הנסח שבידינו כך פרשו שיעמדו ידי החסיד הנזכר ממעשיהם גם שלא תתקבץ הא׳ עם הא׳ וזה הוא מעונם שלגות ההתבודדות והבוכה השלימה העולה היא למעלה והזמנ׳ האיברים לגמם בזריזות וחריצות · או כפרש שיעמדו ממעשיהם עד שלא ירים איש את ידו על חברתה כי עם היות קבוצ׳ מעשה קל מאד אעפ״כ ההתבודדות הענוס ימנעהו מזה · ויתבאר אבלו פכר ידיה מלשון ירושלמי שתרגם פרקו נזמי הזהב פרקו קדשיא דדהבא ותרגם עת לפרוץ עדן בחיר לפרסא בבינא כי בלתי התקבץ היד האחת עם האחרת הוא ענין פרוק חבורם ופריכת בפיכם באופן מה ואפשר שכוון לשוניא מן הביאור הראשון מכל וכל כי לדעתו לא יאות חבוק הידים בעת התפלה · רק תהיינה פשוטות ולא תתקבצנה כלל דכל מה דפשיט אוכים טפי עדיף לדמיון שווי הרגלים שיזכיר בסמוך : ותשווינה הרגלים לעמידה · כהיא שאז״ל פ״ק דברכות אמ׳ יוסי בר חנינא משום ר׳ אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה · והוזכר בהלכות תפלה להרמב״ם פרק ה׳ : לעשות מצות מנהיגם וכו׳ · נקשר עם אמרו ויעמדו כל האיברי׳ וכו׳ לא עם מלת היראים המוספה · והנה על זאת התכונה יתפלל כל חסיד לעת מצוא כל כחותיו ואיבריו כנוני על התאר האמור לא ירגישו וכו׳ · על דרך מה ששנינו פרק אין עומדים אפי׳ נחש כרוך על עקבו לא יפסיק : ויהיה הלשון מסכים עם המחשבה וכו׳ שלא תהיה תפלתו בפה ושפה בלשון ישמע אל : רק על דרך מה שכתב בעל חובת הלבבות שער אהבת ה׳ פרק ו׳ וז״ל ועקר הדבר אחי בזוך נפשך בעת שתתפלל אותה וכונת לבך בה ותשתדל בה לאט עם המשוך לה ואל יקדים בה לשונך

המחשבה לא יוסיף עליו ולא יבטא בתפילתו עד״ המנהג והטבע כמו הזרזיר והגיבא׳ כ״א והכנגא וכ״א והפפאגי׳ אלא עם כל מלה מחשבה וכונ׳בה ותהי׳העת ההי׳לב זמנו ופריו ויהיו שאר עתותיו כדרכים המגיעי׳ אל העת ההיא׳ יתאוה קרבתו שבו מתדמה ברוחנים ויתרחק מהבהמי׳ ויהיה פרי יומו ולילו השלש עתות של תפלה׳ ופרי השבוע יום השבת מפני שהוא מעמד להדבק בענין האלקי ועבודתו בשמחה לא בבניע׳ כאשר התבא׳׳והסדר הזה מהנפש

אם לבך׳ כי המעט ממנה עם כמנה לבך בו טוב מתהירות תנועת לשונך ברב ממנה כשיהיה לבך ריק ממנו׳ ואמר אחד מן החסידים אל תשבחו שבח ריקם רק ממנוא הלב בו׳ אבל יהיה בהמנא הלב כמו שאמר דוד ע״ה בכל לבי דרשתיך שנאמר׳ ואמר חליתי פניך בכל לב ואמר לבי ובשרי ירננו אל אל חי ע״כ׳ גם המור׳הור׳ על עקר שלימות הכונה בשני פרק ה׳ באמרו שהגלגלים משבחים השם יתברך ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון והוא האמ׳ כי אמר ישבח בדברי׳ אמנם יספר מה שגייד׳ ועגם הגיור הוא השבח האמיתי אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג ככר אמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה כמו שביארנו ע״כ׳ ובחלק השלישי פרק הכהנת המתבודד הוא פרק כ״א כתב הכל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך של הכותל ואתה חושב במקחך וממכרך וכו׳ לא תחשוב שהגעת לתכלית אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם ע״כ׳ ודברי פי חכם חן בשער נ״ח לבעל העקידה על עיקר הכונה בתפלה ודאוים הם שיעויינו׳ וכבר א״ז״ל שאסור להתפלל עד שתתישב דעתו׳ ועל כל אלה תגוף מלת הרמב״ם בהלכות תפלה פרק ד׳: לא יוסיף עליו׳ שיהיו פיו ולבו שוים בתפלתו והמרבה לא יעדיף מענה לשון על מערכי לב׳ וכמו שיזכיר בסמוך אלא עם כל מלה מחשבה וכונה בה׳ ובכוי עליו׳ לא נוכל להשיבו אל מלת מחשבה׳ כי בעל הלשון זכר ונקבה ברא אותם׳ רק על ענין נסתר בדבריו׳ כאלו תאמר לב או מכפון על דרך מה שכתב הר״אבע פרם משפטים על א׳ חבול תחבול וז״ל׳ אחר שאמר שלמת רעך שהוא לשון נקבה וככר אמר כי היא כסותה לבדה׳ את תשיבנו׳ והטעם על החבול שהוא לשון זכר ע״כ׳ או שראוי להיותו עליה׳ וגוז בנדקה יבונן הכנוי למחשבה הכוזרת: כמו הזרזיר והגיבא׳ הם עופות מנפנפים ומהגים׳ והכונה שלא יהא המתפלל כבום ענור כן יצפצף׳ והנה כיונה פותה אין לב אלא עם כל מלה מחשבה וכו׳: לב זמנו ופריו׳ רוצה לומר עקרו: כדרכים

המגיעים של העת ההיא׳ והעת ההיא תהיה במדרגת התכלית הנכסף כענין ספירת העומר עד יום מתן התורה כי אל הזמן ההוא כל העינים נושאות ומביטות למרחוק׳ וזהו שסמך ביאורו לאמר יתאוה קרבתו וכו׳ מכורף להיותו מוזמן בכל עתותיו הקודמים ליתרון הכשיר טהרת הנפש׳ למען תכון תפלתו קטרת לפני אלקיו בעתה ישיכ׳: מעמד וכו׳ דוגמת הכתוב בשני סימן י״ו לענין ארץ ישראל שהיתה מועמדת להישיר כל העולם מוכנת וכו׳ אף אנו כאן יאמר שיום שבת הועמד הוכן והוכן לשיוסג בו הדבוק בענין האלקי על ידי מכות׳ הגוף והנפש והוא מה שכת׳ הרא״בע על פסוק ויברך אלקים את יום השביעי כי ברכת יום השבת מצויה בתוספ׳טובה׳ כי אז תתחדש בגופות דמות כח בתולדת ובנשמות כח היכר והשכל׳ גם הרמ״בן הוסיף על קיום אמתתו בביאור הכתוב ההוא׳ וכמו שיבא בחמישי סימן י׳ באמרו ואמר על יום השביעי ושבות ויברך ויקדש בעבור וכו׳: כאשר התבאר׳ באמרו בשני סימן כ׳ואין כניעתך בימי התענית יותר קורבה אל האלקי׳משמחתך ביום השבתו׳ והמועדי׳כשתהיה שמחתך בכונה ולב שלם: והסדר הזה׳וכו׳ דמיון נאה ומשובח בין שני חלקי האדם כי כצורך הגוף למזונות דבר יום ביומו׳ כן צורך הנפש למזונה הרוחני׳ והיה אמונת עתו המיוחד לזה חוסן ישועות׳ וכמו שתאות לגוף מכוחת השקט מדי שבת בשבתו׳ כן ימצא האדם מרגוע לנפשו ביום השבת כי בו ישבות ויכפש כאמור׳ ולפי הצטרך הגוף לאיזו תרופה להקל מעליו המותרות המחליאות מדי חדש בחדשו׳ בלקיחת סמנים לעורר הקיא׳ כן היה ראש חדשים לתשועת נפשנו מיד השוכא המסית׳ הוא יצר הרע׳ וכבר יביא הצורך גם כן להתמיד בריאות הגוף על ידי לקיחת מבשלים והרקות בזמני מיוחדים בשנה למועד קדש האביב והחורף׳ ודוגמא זה סודרו המועדים המסוגלים לטהרת הנפש מכל דעת כפבך והלבש אותה מחלבות הדעית הבר אות והתנובות ובכה יעשה לאיש אשר חפץ ביקר הבר אות כי ימעיט חלבו ודמו ע״י הקוה פעם את נפשה׳ וכזה יהיה גם׳

מהנפ׳ כסדר המזון מהגו׳ מתפלל לנפשו ונזון לגופו ומתמד׳ עליו ברכה התפל׳ עד עת תפלה אחר׳ בהחמד׳ כח סעוד׳ היום עד שיסעו׳ בליל וכל אשר תרחק עת התפל׳ מהנפש היא הולכ׳ וקודרת במה שפגע כ״א שפוגע אותה מעסקי העול׳ כל ש״כן אם יביאהו הצורך לחבר׳ נערים ונשים ורעי׳ וישמ׳ מה שיעכיר כ״א שיקדיר זכות נפשו מדברי׳ בעורי׳ ונגוני׳ שתט׳ הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה׳ ובעת התפלה מטהר נפשו מכל מה שקדם ויתקנ׳ כ״א ויתנקה לעתי׳ עד שלא יעבר׳ שבוע על זה הסד׳ עד שיתקן כ״א שתקן הנפש והגוף וכבר נקבצו מותרים מקדירים עם אורך השבוע ל״א יתכן לטהר׳ ולנקותם בלא בהעמדת כ״א בהתמדת עבודת יום עם מנוחת הגוף ואז ירצה הגוף בשבת את אשר חסר לו מששת הימים ויהיה נכון לעתיד׳ וכן הנפש תזכור מה שחסרה עם טרדת הגוף וכאלו היא ביום ההוא מתרפאה מחולי שקדם ומתעתדת למה שידחה ממנה החולי בעתיד דומה למה שהיה עוש׳ איוב בכל שבוע בבניו כמו שהוא אומר אולי חטאו בני׳ ואחר כן יהיה עתיד לרפואה החדשיית שהיא זמן כפרה לכל תולדותם רוצה לומר תולדות החדשים וחדושי הימים כמו שאמר כי לא תדע מה ילד יום׳ ואחרי כן יהיה עתיד לשלש רגלים׳ ואחרי כן אל הצום הנכבד

אשר

יבחרהו האל׳ יום כפורי׳ הוא לכפר על׳ בו׳ וכבר סופר על אנשי רומי כי שלחו ליון מימי קדם לדרוש מהם חקי משפטי הרפואה הבלתי ידועה אצלם בימים ההם׳ ישיבו איקס דבר בקיבר מלין על זה בתאר׳ פעם אחת ביום׳ פעם אחת בשבוע׳ פעם אחת בחדש ופעם א׳ בשנה׳ וזה פתרונו׳ פעם ביום׳ במאכל׳ פעם בשבו׳ במשגל׳ פעם בחדש׳ הקיא׳ פעם בשנה ההרקה׳ והיו הדברי׳ האלה קרובי׳ למשלנו׳ אלא שהוספנו על הדבר מה שיוגלם בו׳ שכן ברגלים באה׳ שמנו זמן הרקה לחולי׳ וזמן הקולחו׳ כאשר הראית׳ ויותר מהמא ידיד נפשי סוהר איך העריך את ערכו להזכיר בכל אלה התפלות המתוקנות כנגד הקרבנות על סדרם הקבוע כדברי המלך שלמה המוזכרי׳ בדברי הימים ב׳ סימן ב׳ באמ׳׳ הנה אני בונה בית לשם ה׳ אלקי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמי׳ ומערכת תמיד ועולות לבקר ולערב ולשבתות ולחדשים ולמועדי ה׳ אלקינו לעולם זאת על ישראל׳ שוא שסדר הזה סמוך בדברי עזרא (נחמיה סי׳ י׳) ללחם המערכ׳ ומנחת התמיד ולעולה השבתות החדשי׳ למועדי׳ וגו׳: מתפלל לנפשו ונזון לגופו וכו׳׳ כי בכל יום תמיד צריך הוא למזון הגוף להשלים בו תמורת הניתך׳ ואל זה ידמה ענין התפלה שהוא המזון הרוחני הנאות לנפש: ברכת התפלה׳ ר״ל כח התועלת שנמשך לנפשו ממנה: וכל אשר תרחק וכו׳׳ כל עוד שהוא מתרחק מן הזמן ההוא שבו היתה עטרת הנפש בתפלה׳ נפשו הולכת וקודר׳׳ כמו שהגוף הולך וחסור מדי התרחקו מעת לקיחת מזונו הראוי׳ כי אש שלהבת הנפש הענעי תמיד תוקד על מזבח לחות הפרשי׳ שהוא סימן למאור בגר אלקים נשמת אדם׳ וצריך הוא תמיד לתשלומי תמורת הניתך: במה שפוגע אותה מעסק העולם כ״ש אם יביאהו הצורך לחברת וכו׳׳ ולעומת זה יהיה אמרו סי׳ כ״א וקיליך אתה סבור שהיא בזמן ההבלחה וכו׳׳ ובתוך פעם הסם וכו׳׳ והתמיד ניניהם מזולכך וכו׳׳ עד סוף הפסקא: ורעים׳ יסבול הפי׳ לשני פנים׳ אם שיהיה הר״ש בנ״רי׳ וענינו ריעיו ואוהביו המתחברים עמו לשעשועיו יום יום׳ או שיהיה הר״ש בקמץ׳ וענינו חברת רעים וחטאים אשר רגליהם לרע ירוצו: ולא יוכל למשול בה׳ כי הנפש הלזו השקועה בים מכולת החמר הזה׳ בעו מענלותיה לתענוגות הזמן׳ וקשה לפרוש הימנו: ובעת התפלה מטהר וכו׳׳ בי בהגיע תור תפלה ותפלה לבא אל המלך׳ יהיה בו למשיב נפש אל טהרתה הקודמת׳ כמו שהלחם אשר הוא אב כל מסעודה לבעדה ישיב הגוף לאיתנו הראשון׳ אעפ״ שלא ישלים זה עד תומו לסבת המותרו׳ המתחדשות וכמו שיבא: ויתקנה (כ״א ויתנקה) לעתיד וכו׳׳ שעי׳ החזרת טהרת הנפש ליושנה ע״י התפלות כאמור׳ ישלה תקונה וקויה גם בזמן הנמשך יום ליום יביע עם היו שאין התקון והנקוי הוא מספיק לבדו׳ רק יועיל בו להזדמן עלידו אל קבלת תקון השבת כמו שיזכור וזהו מה שכוון אליו באמרו עד שלא יעבור שבוע וכו׳׳ ר״ל באופן שלא יעבור שבוע על זה הכדר עד שתקן הנפש והגוף׳ ר״ל מבלעדי תקון הנפש בתפלותיו יום יום ותקון הגוף בלחם חקו׳ כי כל א׳ מהם יתמיד טובתו עליו בכל יום ויום׳ אלא שבכל זה לא שוה להם להשלים תקונם לגמרי: וז״א וכבר נקבצו מותרי׳ וכו׳: וכן הנפש וכו׳׳

אשר בו ינקה מכל עון שקדם וישיג בו מה שחסר לו בימים ובשבועים ובחדשי׳ ותנקה הנפש מהבלבולים המחשביים והכעסיים והתאווי׳ ותשוב מנטי׳ אליהם תשוב׳ גמורה בין במחשבה בין במעשה ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיוני עליה במה שקדם לה מזכרון מה ששמעה מימי הנעורים משירים וחידות וזולתם תנקה מהמעשה ותתודה על הרעיונים ותקבל שלא תזכרם בלשונה כל שכן שתעש׳ וכמו שנ׳ זמותי בל יעבר פי וצומו ביום ההוא צום שזור׳ קרוב בו להתדמות במלאכים מפני שהוא גומרו בכניעה ובשפלו׳ ובעמידה ובכריעו׳ ותושבחו׳ ותהלות וכל כחותיו הגופיים צמי׳ מהעניינים הטבעיים מתעסקי׳ בתוריים כאלו אין בו טבע בהמי׳ וכן יהיה צום החסיד בכל עת שיצום שיענה

וכו׳ והכונה כי לא יסיה שלימות המזון מספיק להמיר הכחך בלתי מותר מחליא׳ וכן יקלס נמזון הנפש הזוכר שלא יחליף ולא ימיר רע בטוב הזכות והטהר על בלי השאיר בנפש עכירות וקלדות מורגש בסוף השבוע לולי מבוא׳ שבת אשר תועיל לזה ולזה: בהעמד עבודת היום וכו׳ על דרך אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג: ואז ירגם וכו׳ יתכן היותו מענין השלמה בלשון אז תרצה הארץ את שבתותי׳ והכונ׳ שע׳ מנוחתו לרוח היום ההוא יקנה אומץ גם לעתיד: וכן הנפש וכו׳ כי אז ע׳ מנוחת הגוף תתענג על ה׳ וכל יצר מחשבות לבה רק טוב כל היו׳ ובהעבר הקדרו הקוד תעטה אור בשלמה יספיק ברוחב שיעורו להתפשט תועלתו לימים הבאי׳: ואח״כ יהיה עתיד וכו׳ הורה בזה שגם תקון השבתות שקדם זכרו בלתי מספיק בשלמות לתמורת הכיתך בכתים מטהרת נפשו של אדם כי עדיין הוא צריך לרפואה חדשית להקיל ממנו המותרות המחליאות ואחר כך עד זה לשלש רגלים ואחר כך לגוים הכפור קדוש ה׳ מכובד: וישיג בו מה שחסר לו בימים וכו׳ לא העלה על ספתיו זכרון הרגלים כי חסרון לא יוכל להמצות בהם לקדושתם כמו שלא ייוחס חסרון לעתות התפלה בימים ולזוס השבת בשבועים ולראשי הדשים עצמם כי אם לשאר עתות הימים והשבועים והחדשים אשר הנפש בהם הולכת וקודרת בפגיעת עסקי העולם ולא נשאר חלק זמן להתלות בו חסרון זולתי של המוזכרים: מהבלבולים המחשביים וכו׳ כבר זכרנו בזה די ספקו במה שקדם: תנקה מהמעשה ותתודה וכו׳ שאם שלם שב לא יעשה לה תקון מחשבה דבור ומעשה בשלמות כהוגן אשר שלשתן נכללו בדברי דוד כאמ׳ מי יעלה בהר ה׳ וגו׳ נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו׳ ובאמרו דברי פיו און ומרמה וגו׳ און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב וגו׳ ועל

עקר טהרת שלשתן דבר המורה בסליחי׳ פרק ז׳ שלא בשתים יעופף להשלים עצמו בדבור ובמעשה וגם שארם וכסותה של מחשבה לא יגרע להתודות על הרעיונים וכו׳ עם היות שאין אדם שליט ברוח לכלוא את רוח המושל העולה עליו וכמו שדרשו ז״ל מאמר פקודי שהיל למשה ונקרב את קרבן ה׳ וגו׳ שאמרו מידי הרהור לא יצאנו אפס כי לרז״ל פרק גט פשוט שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום הרהור עבירה ולשון הרע ועיון תפלה ולקושי מניעת ההרהור היה מהתפארות יחזקאל מה שאמ׳ הנה נפשי לא מטומאה שדרשו עליו פ״ק דחולין שלא הרהרתי ביום לבא לידי טומאה בלילה וכמו ש׳ שהעידו שם בעלי התוספות והנה נגע זה על ספתיו זכרון הג׳ תנאים העקריים בתשובה שהם חרטה ווידוי ועזיבת החטא ולשלשתם כיון הכתוב (איכה ג׳) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה׳ נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים נחנו פשענו ומרינו וגו׳ וכפי ביאור הכהן יחייא אשר הטיב לראות בו לאמר כי להיות דרך המתפלל בבכיה לשאת כפיו השמימה ולדבקם יחד בהנכסה להראות הכנעה כשל כלי המעשה הם אסורים ומבוטלים אבלו לעשות רצון קונו לא זולת: על דרך יקדשו ידיו לעושיהן על כן אמר נשא את כפינו נשא גם לבבנו לעמתם למען תהיה מחשבת הלב עם מעשה נשיאות הכפים ודיבור הוידוי לומר נחנו פשענו וגו׳ שלשתם אחים גם יחד: וצומו ביום ההוא צום וכו׳ שיהיה ענין צומו ביום ההוא כזה בנחר ורצוי להתקרב בו אל המדרגה העליונה המלאכיית כמאמר רבי אליעזר הגדול בפרקיו פ׳ ו׳ ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביה ואמר רבון העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביה מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים מכל חטא ביה וכו׳ ע״כ: שיענם

שיענה בו הראו' והשמע והלשון ולא יטרידם בזולת מה שיקרב אותו אל האלהי' וכן הכחו' הפנימי' מרמיזן כ"א מיכר ומחשבה וזולתי זה. ועם זה יהיו המעשים הטובים הידועים:

ו אמר הכוזרי מה המעשים הידועים.

ז אמר החבר המעשי' המנהגיים והחקים השכליים הם הידועים. אבל האלהיי' הנוספי' עליהם לחול באומת אל חי שיח ייב שינהיגנ' אינם ידועים עד שיבאו מאצלו מפורשים ומחולקים ועוד כי אין המנהגיים והשכליים ההם ידועים שאם נדעם בעצמם לא נדע שיעורם כי אנחנו יודעים שהענוה חובה. ומוסר הנפש בכניעה ובשפלות חובה. וההונאה מגונה וההפקר עם הנשים מגונה. והביאה על קצת הקרובות מגונה וכבוד האבות חובה וכדומה לאלה. אך הגבלת זה ושיעורו עד שיהיה טוב לכל איננו כי אם לאלהים ית'. אבל המעשים האלהיים אין שכלינו מגיע אליהם ואינם נדחים כ"א נראים אצל השכל והם נשמעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו. הלא תראה המילה כמה היא רחוקה מן ההקשה ואין לה דרך אל ההנהגה וכבר קבל אותה אברהם עם קושי הענין על הטבע והוא בן מאת שנה בנפשו ובבניו והית' אות בו כ"א ברית להדבק בו ובזרעו הענין האלהי כמו שאמר והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך.

ח אמר

בו הראות והשמע והלשון וכו' עד סוף הסימן כלל כל כחותיו החיצוניות והפנימיות בהזכירו ראשיהם העקריים ונגלה בדבריו זכרון מחשבה דבור ומעשה: המעשים הטובים והידועים. כלל בזה שלשת חלקי המעשים המוטלים עלינו חובה. אלקיים שכליים ומנהגיים. כמו שיבא אומר על ביאורם סימן ז' ושם אשר הזכרנו בשני סי' מ"ח: ושם הרחבנו עליהם את גבול ביאורנו:

סימן ז המעשים המנהגיים וכו'. כבר הערותיך סוף סימן ס' כי הרחבנו ביאורנו על זה בשני סי' מ"ח: שהענוה חובה ומוסר הנפש וכו'. כל זה מתייחס אל החקים השכליים ואין בו כפל מותר. כי לא על הענוה לבד יחיה האדם כי גם מאד מאד יהיה שפל רוח: וההונאה מגונה וכו'. מכאן והלאה נמשך דברו על המעשים המנהגיים אשר בהם תסודר הנהגת התקון המדיני. ובסימן י"א יבא פרטים רבים ממיני המעשים האלה: ואינם נדחים אצל השכל. דומה למה שאמר בראשון סי' פ"ט חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר. וכיוצא בו כתב ראב"ע פ' בא על והיה לך לאות על ידך וגו'. וז"ל: יש חולקין על אבותינו הקדושים שאמרו כי לאות ולזכרון ע"ד כי לוית חן הם לראשך וגו'. גם וקשרתם לאות על ידך. כמו קשרם על לוח לבך וכו'. ואין זה דרך נכונה. כי בתחלת הספר כתוב משלי שלמה וגו'. ואין כתיב בתורה שהוא דרך משל חלילה. רק הוא כמשמעו. ע"כ לא נוציאנו מידי פשוטו כי בהיותו במשמעו איננו מכחיש שקול הדעת. במו ומלתם את ערלת לבבכם שנצטרך לתקנו לפי הדעת. ע"כ. והוא מה שהשרישו בהקדמת פירוש התורה בדרך החמישי באמרו וכל דבר שהדעת לא תכחישנו נפשטנו כפשוטו ומשפטו כפרשנו ונעמידנו על מתכונתו ונאמין כי ככה אמתו. ולא נגשש קיר כעורים ולפי הרכני במשוך הדברי'. ולמה נהפוך הנראים לנסתרים וכו'. ע"כ: או ירצה כי עם היות שאין שכלנו מגיע אליהם אינם נדחים אצלו לבלתי שמור רק הם נשמעי' וכו'. ובכ"מ כתוב לאמר ואינם נראים אצל השכל: ויהיה ביאורו שאין השכל רואה ומבחין טעמם. ועל כן א"א לו לגזור על עשייתם כדבריו הקודמים באמרו אין שכלנו מגיע אליהם: או יאמר כי לא די שאין שכלנו מגיע אליו לגזור עליהם. אבל גם אחרי כן שהורונו מן השמים אופן עשייתם עדין אינם נראים בטעמם אצל השכל ואעפ"י כן הם נשמעים וכו': והכי קרא שמם מכו' שמעיו' בשני סימן מ"ח שזכרנו: כאשר ישמע החולה של הרופא וכו'. וכן הכתוב אומר פ' בשלח ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך: ירצה שאין לך לחקור הסבה אשר בעבור ימשך זה מקיום המצות והחקים. רק זאת תשיב אל לבך. כי אני ה' הרופא הנאמן שלך חקה חקקתי גזרה גזרתי כפי הכונות לתועלת בריאותך: כמה היא רחוקה מן ההקשה. לא כחקים השכליים שהשכל של אדם מורה על חובתם: ואין לה דרך אל ההנהגה

במעשים

ח אמר הכוזרי באמת קבלת התור' הזאת כראוי ועשיתם אותה בהשתדלו' גדולה במקהלי' בהזדמן נ"א להזדמן אליה לשבח עליה ולזכור שרשיה ועלת בברכ' וישמעא' ופרס טרחו להדמו' אליכ' ועלה ביד' הצער מבלי ההנאה אשר ימצאנה מי שהוא חושב בסכנה אשר בעבורה סובל הצער הזה·

ט אמר החבר וכן שאר הדמיונים לא יכלו ישמעא' ופר' להתדמו' אלינו בדבר הלא תראה אשר קבעו יום למנוחה במקום יום השבת היכלו להדמות אלא כאשר ידמו צורת הציורים אל צורת בני אדם החיים·

י אמר הכוזרי כבר חשבתי בענינכ' וראיתי שיש לאלהי סוד בהשארכ' ושהו' שם השבתו' נ"א להשאי' והמועדי' מהגדול שבסבו' בהשאיר תארכם והדרכם כי האומות היו מחלקות אתכם ולוקחות אתכם לעבדים בעבור בינתכ' וזוך דעתכ' והיו משימ' אתכם עד' נ"א עוד ואפשר לתקנו עם אנשי המלחמ' לולי אלה העתי' שאת' שומרי' אות' השמיר' הזאת המעול' מפני שהם מאת האלהים ולעלות חזקות כמו זכר למעשה בראשית זכר ליציאת מצרי' זכר למתן תורה· וכלם ענינים אלהיים אתם מוזהרים

בפעמים המכהני' שלב אדם יחשב דרכם נכון לפניו · להשלים הקבון באמצעותם · אמנם כי מצא בה המורה תועלת בהכהנה באמרו בשלישי פ' מ"ט ויש במלה עוד ענין אחר צריך מאד · והוא שיהיה לאנשי זאת האמונה כלם רצוני לומר מאמיני יחוד ה' אות אחד גשמי שיקבלם · ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי · כי פעמים יעשה האדם א"כ כדי להגיע אל תועלת או כדי להתנכל אל אנשי זה הדת אך זה הפעל כלומ' המילה לא יעשהו אדם בו' או בבניו · רק מתוך אמונה אמתית · כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע · אבל ענין שיהיה קשה מאד · וידוע ג"כ רוב האהבה שהעזר הנמצא באנשים שהם כלם בסימן א' שהוא על צורת ברית וכו' · ע"כ · וגם בעל העקידה שם זה לתועלת שני מתועלו' המצו' הזאת · יעויין במקומו פ' לך לך שער י"ח :

סימן ח כהזדמן אליה וכו' · אפשר שכוון בזה ההזדמנות המורגל בסוד ישרים ועדה שובר לעשיית המצוה הזאת כי יתן הדורש אמרי שפר לקרוא בשם בעלי הברית וגם יתנה צדקות ה' בטעמי שרשי המצוה הלזו · והוא מנהג פשוט אשר בו ישמח ישראל בעושיו · או כוון להזדמנות הקהל במקום עשייתה אשר שם במקהלי' יברכו ה' ושפתיהם ישבחוהו עליה · בתודה וקול זמרה · ובחרוזים ובשירים זכר רב טוב שרשיה יביעו וצדקתה ירננו · ועל כן עלתה בברכה · כאז"ל שבת פרק רבי אליעזר דמילה תניא רשב"ג כל מצוה שקבלוה ישראל עליהם בשמחה כגון מילה דכתי' שש אנכי על אמרתך עדיין עושים אות' בשמח' ע"כ : וזולתכם וכו' הופיע מהר פארן : אשר ימצאנה מי שהוא חושב בסכנה וכו' היא סכנה המפורש' בכתוב פרשת לך לך והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו' · ואתה את בריתי תשמור וגו' זאת בריתי וגו' המול לכם כל זכר וגו' והיה לאות ברית ביני וביניכם :

סימן ט היוכלו להדמות וכו' · כי השקט לא יוכלו במנוחה שלימה כמו שיזכור סימן י' :

סימן י וראיתי שיש לאלקי' סוד וכו' · הסוד הזה יתבאר ברביעי סימן כ"ג באמרו שיש לאלקים בנו סוד וחכמה כחכמת נרגיר הזרע וכו' · אמנם עתה היה הכוזרי כמתנבא ואינו יודע רק למראה עיניו ישפוט שיש לאלקים סוד מה בהשארת אומה זו הדלה אשר עם היותה בוערת באש הגלות איננה אכלת: והיו משימים אתכם עד (נ"א עוד) אנשי המלחמה · אם הנסח הזה אמת ונכון כך פרשהו · שעוד נוסף על האמור היו ג"כ משימים אתכם אנשי המלחמה והייתם יוצאים בצבאותם · אך העולה על רוחי היו תהיה לתקנו עם אנשי המלחמה הכונה מבוארת · ועל אלה היה דוה לבו של רשע באמרו ואת דתי המלך אינם עושים וכאז"ל דמפקי שתא בשה"י פה"י : מפני שהם וכו הוא טעם לשמירה המעולה הנזכרת: כמו זכר וכו' אמ' זכר מעשה בראשית על השבת · ובכלל פסח וסכות נזכר ליציאת מצרים באמרו כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים · וגם השבת בכלל בזה לפי טעמו השני הנזכר בדברות השניות · ואמר זכר למתן תורה על חג השבועות · ובכן רמז

בדברא

מוזהרים בשמירתם. ולולי הם לא היה אחד
מכם לוב' בגד נקי ולא היה לכם קבוץ לזכרון
תורתכם מפני שפלו' נפשכם בהתמדת הגלות
עליכם ולולי הם לא הייתם מתנעמי' יום אחד
באור' ימיכם וככה היה לכם בזה ששית ימיכם
מנוחת הגוף ומנוח' הנפש כי אשר אין המלכי'
יכולים עליה מפני שנפשותם אינם מתישבות
ביום מנוחתם כי אם יצטרכו בו' ההו' ליגיעה
ותנועה היו נעים ויגעי' ואין נפשות' במנוחה
שלימה. ולולי הם היה כל יגיעכם לזולתכם
מפני שהוא מזומן לשלל אם כן הוצאתכ' בהם
ריוח לכם בעול' הזה ולעולם הבא שהוצא'
בהם לשם שמים:

יא אמר החבר החסיד ממנו נזהר במצות
אלה הדברים האלקיים
רוצה לומ' המילה והשבת והמועדי' ותורותם
המצווים

בדבריו אל השבתות והמועדים שקדם זכרם: לא היה
אחד מכם לובש וכו' וכבר הזהירונו ז"ל לא יהיה
מלבושך של שבת כמלבוש של חול ע"ד ולקדוש ה' מכובד
שרמז בו לכסות נקיה: ולא היה לכם קבוץ לזכרון
תורתכם: בהתאסף עם
יחד בבתי כנסיות שבהם
תגלה תורה מפי המורים אשר
ביום השבת ביום השבת
יערכו לחמה של תורה
לפני ה' תמיד: לא הייתם
מתנעמים וכו' לא היתה
לכם שלות השקט אפי' שעה
אחת בכל ימיכם להתענג
בדשן נפשכם. לולי היה
נועם ה' אלקיכם עליכם
בקריאתו לשבת עונג: אין
המלכי' וכו' כבר העירותיך
סימן ט' כי זה מה שלא
יכלו בו להדמות אלינו:
ששית ימיכם וכו': החשבון
הזה עולה בין השבתות
והמועדי' כי שבתו' נ"ב ומועדי'
שבעה יוכללו בשנת החמה
ועם היות הנ"ט מספר כלם
בלתי מגיע לששית שנה זו אשר ימותיה שס"ה שברי י"א
יום עודפים על המנין. לא ישים איש לבו כי לא ישחית
בעבור האחד עשר לעשות שום חשבון: וכל שכן
בהתיחסו לימי שנת הלבנה שהם שנ"ד כי הנ"ט בערכם
ששיתם ממש: לא יפחיתו ולא יותירו: אמנם המורה
בשלישי פרק מ"ג באמרו שיהיה שביעית חיי האדם
בהנאה ובמנוחה וכו': לא שם פני בחינתו למועדים
כלל בלתי לשבת לבדו כמבואר שמה: ולולי הם היה
כל יגיעכם וכו': שאלו לעבדים לוקחנו או עם אנשי
המלחמה כאמו' היו בתינו כנוה משולח ונעזב כמדבר
ויגיענו היה נהפך לזרים: מפני שהוא וכו' כי יגיע
כפינו מתבודד ומתמוטט: וקרוב הזדמנותו אל
השלל אך הוצאתכ' בהם וכו': ר"ל על כל דברי תועלות
המנוחה בשבת ובמועדים אשר נזכרו: ריוח והצלה
יעמוד ליהודי' בעה"ז ובבא מכח הוצאתם לברכ' מנוחת
השבת והמועדים כיון שבאמצעות' יזכו למנוחת הגוף
והממון והנפש ככל הדבר הטוב אשר דבר: ולא
יקרא עוד שמה הוצאה כי אם ריוח: ובעת יאמר
בדרך מליצת השיר מוסף על פשטו של דבר: כל

מזוכותיו של אדם קצובין לו מרא"ה חוץ משבתות וי"ט
שאם הוסיף מוסיפין לו: ועל התועלת הנמשך מן
השבת לשני חלקיו הגוף והנפש: כתב המורה
בשני פ' ל"א מענין דוגמת ענייננו וז"ל: וכונו בתורת
השביתה והמנוחה לקבץ
שני הענינים האמנת דעת
אמתי והוא חדוש העולם
המורה על מציאו' ה' בתחלת
המחשבה ובעיון הקל.
וזכור חסדי ה' עלינו ב
בהניחנו מתחת סבלות
מצרים. וכאלו הוא חסד
כולל בדעת האמתי העיוני
ותיקון הענין הגשמי: עכ"ל.
וכתב עוד בשלישי פ' ל"ה
שעלת השבתות והימים
טובים: היא להגיע אל
דעת אמתי או למנוחת גוף
או לשניהם יחד: וביאר
שם פ' מ"ג שענין השבת
טעמו מפורסם: כי כבר
נודע מה שבו מהמנוחה
עד שיהיה שביעית חיי
האדם בהנאה ובמנוחה מן
העמל והטורח שלא ימלט ממנו קטן וגדול עם מה
שמתמיד ומקיים הדעת הנכבד מאד לדורות והיא
האמונה בחדוש העולם עכ"ל: שהוצאה בהם לשם
שמים. כי לולי זה אין התועלת המקווה מושג על ידה:

סימן יא החסיד ממנו נזהר וכו': שב החבר אל
גלגול דבריו על מנהג החסיד אשלנו
אשר מראש המאמר היה דברו עליו וילך הלוך ונמשך
עד סוף סימן ה': ושם הורה כי לו יאותו המעשים
הטובים הידועים אשר באר ענינם סימן ו' בחלוקתו
המשולשת למנהגיים ושכליים ואלקיים: ובהתיכנו על
ביאור האלקיים בא זכר המילה בתוך שנאים שממנה
בהתגלגל הדבור גם כן על השבתות והמועדים עד סי'
י' כאשר הראית: ועתה לפני המלך יתיצב למלא את ידו
בהודעת משפטי החסיד במעשי' ההמה לשלשת מיניהם
ומן האלקיים המקודשים החל ותהי ראשיתם המילה
והשבת והמועדים שקדם זכרם מסי' ז' והלאה: ושלשתם
אות כי המילה לאות ברית: והשבתות והמועדי' לזכר
נפלאותיו אשר עשה: והמשיך לזה זכרון חקים מחקים
טובים ראשיהם שרשיהם אשר כי עדיין לא עלה ביד

המצווים מאת האלקים׳ ולהשמר מן העריות
והכלאים בצמח ובבגדים ובחיים ובשמיטה
וביובל ולהשמר מעלו״ם ומה שנתלה בה׳ ·
ולהשמר מדרוש ידיעת הנעלם מזולתי
הנבואה או האורים והתומים או החלומות
הנאמנים · ולא ישמע אל קוסם ואל חובר
ואל מעונן מנחש · ולהשמר מהנדו׳ והזיבות
ולהשמר מבעלי חיים הטמאים במאכלו
ובמגעו ומן הצרעת׳ ולהשמר מהדם והחלב
מפני שהם חלק אשי ה׳ ושמירת מה שהו חייב
בו על כל עבירה בשוגג ומזיד מקרבן זולת
מה

מה שתכוף עליו דעתי בנמוס שיעור סדורם אלנו · כי אמנם לחם סדרים לאכי יכעס וקשה עלי לזווג ספור דברים בלתי שומר תיווכתו על סדר המסך כאות בדין הקדימה והאיחור · ואולי לא כוון החבר לזכרם הנה על סדר · עקב היתה רוח אחרת עמו ותהי כוכתו לאסף כאכלו יערו עם דבשו ונהגינו לפניכו כערבוניא יער כומה חקים אלקיים אל מקום שיפול שם יהוא · כי בכלם יחיה החסיד הזוכה מהם מכל מקום בכל עת שזדמנם לפניו ויהי לו הבלי סדר לסדר · ואף גם זאת לא אפר כריתי אתו לקרב דבריו אל הסדר כאשר יוכלון שאת : ולהשמר מן העריות וכו׳ · אל פרשת אחרי מות וקדושים ובהר סיני הבאות זו אחר זו הוא נושא את נפשו כדבריו אלה · כי העריות פורש ענייכם בסוף אחרי מות · והכלאים לשלשת מיניו בתחלת קדושים · והשמיטה והיובל ראש פ׳ בהר סיני · וכל אלה הנזכרים הם כעלמי הסבה חקות כחקקי גזרות כגזרו׳ : ולהשמר מעלו״ם וכו׳ · ולהשמר מדרוש וכו׳ · כל אלה מתייחסים לכבוד יחוד האלקים · ובפרשה אחת כללו בסדר שופטים באמרו כי אתה בא אל הארץ אשר ה׳ אלקיך נותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר וגו׳ תמים תהיה וגו׳ כי הגוים וגו׳ ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלקיך נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה׳ אלקיך אליו תשמעון וגו׳ : ולהשמר מהנדות והזיבות וכו׳ · הנה השוה שבהן שדרכן להזיק גופו ונפשו של אדם · ושמירתן עליו מפני הטומאה והטמטום ושהזיק חב המזיק בנזקי עצמו · וכבר הוזכ׳ בכתוב תחלה ענין הבעלי חיים הטמאי׳ במאכל ובמגע בפ׳ שמיני · ואחריהם נמשך ענין הצרעת בפ׳ תזריע ומצורע · ואחרונה ישנו הנדות והזיבות סוף פ׳ מצורע· והנה החבר שנה את סדרם אולי כוון להקדים הטומאה היוצאת מגופו · והשאר הזכיר על סדר · ושמא הוצרך להקדים טומאת הנדה לצרעת מפני שהיא לטומאה זו גם כן קצת מבוא בנגעי צרעת כמו שסופר על הנדות שהבלתי נשמר מן הנדה יהיה הולד מצורע כמו שזכרנו

בספר סימן כ״ח ולפי זה נאמר שהקדים הנדות והזיבות ביותר ענייניים בהבאת הצרעת ואח׳ כך טומאת הבעלי חיים שיש לה מבוא לזה כאמור : ולהשמר מהדם והחלב וכו׳ · כי כן כתוב בפ׳ ויקרא והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח כל חלב לה׳ · חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכ׳ כל חלב וכל דם לא תאכלו : וכתב עליו הראב״ע אחרי שהחלב והדם לגבוה הם אסורים לכם וכו׳ ע״כ · גם בפ׳ צו כתוב לאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו וגו׳ כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה׳ ונכרתה וגו׳ וכל דם לא תאכלו וגו׳ ולדעתו של החבר גם הדם בכלל בטעם הזה שכן כתוב בפ׳ אחרי מות כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם וגו׳ · אמנם אין לחשדו פן יפתה לבבו לסור אל דעת הראב״ע שאין חלב אסור מן התורה זולת חלב הנקרבים עצמם · רק תתבאר כוונתו כנוכח מסכמת לדעת הרמב״ן אשר העריך שם מלחמה כנגד הראב״ע והביא מנחת ביאורו בכלי טהור בית ה׳ באמרו מן הבהמה אשר יקריב ממנה · לא יתכן שיהיה פירושו מן הבהמה שהיא עצמה קרבן ולהוציא את החולין · כי שכתוב כבר אשר בסדר ויקרא חקת כל חלב : ואין שם תכלי׳ ושיור וגם כאן וכו׳ על אמרו והראיה הגמורה שפי׳ מן הבהמה אשר יקריב ממנה מן המין הקרב · כי כן נאמר בערכין ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה׳ כל אשר יתן ממנו לה׳ יהיה קדש · ופירושו בהמה שמקריבין ממינה קרבן לה׳ וכו׳ ע״כ · גם המורה קשר ענייכו בכבוד הקרבנות באמרו בשלישי פרק מ״ח וכן בחלב יש בו כרת למה שיהנו בו בני אדם וכבר נכד בו הקרבן להגדילו ע״כ · ומה שביאר הטעם באיסור הדם והחלב באמרו מפני שהם חלק מאשי ה׳ מה שלא עשה כן בשאר · לא תהיה זאת לפוקה ולמכשול ולאבן נגף לתלות בו דעת הראב״ע אשר זכרנו · כי אמנם אהיה עליו כמלאך מליץ באמרי שביאר בטעם במה שנמצא בו כתוב מפורש · ואלו היה מוצא כן בשאר לא היה נמנע

מהזכירו

מה שהוא חייב בו מפדיון בכור כ"א והבכורות והבכורים ועל כל לידה שתהיה לה קרבן· ומה שנראה ממנו בזיבו' כ"א מזיבות וצרעת קרבן ומנחה בלעדי מה שהו' חייב בו ממעשר ראשון ושני ומעשר עני והראיון שלש פעמי' בשנה והפסח ותורותיו שהוא קרבן ה' חייב בו כל אזרח בישר' והסוכה והלולב והשופר ומה שהוא צריך מהכלי' וכלי הקדש הטהורי' למנחות

מחבירו גם כן: בשוגג· בעברו על אחת מל"ג כריתות: ומזיד· בבא על שפחה חרופה או בעברו על שבועת העדות והפקדון וכמו שכתבנו על כיוצא בזה בשני סי' י"ן באמרו ומלבד מה שהוא חייב על כל זדון ושגגה· וגם תמצא רוב העניינים אשר הזכיר בסמוך מסוג האלקיים וכבר שיימתים שם במכרים מסודרים· וגם פה כראו דמדומי הסדר הנזכר שמה בהחיבה זכרו כל עניני קרבן שיחיד לחמשת מיניו המוזכרי' להרמב"ם בהקדמת זבחים וגם בשני' כ"ו הבנתי כללם לפניך בדברים אחרי'· וזה כי באמרו בכאן ושמירת מה שהוא חייב בו על כל עבירה בשוגג ומזיד מקרבן· הנה נגע בזה בחלק מה שחייב על מעשה שעשה או על דבור שדבר· ובזכרו פדיון בכור ובכורים· נגע בבכור החלק שמתחייב בו על ענין יהיה בנכסיו· ובאמרו על כל לידה וכו'· ומה שנראה וכו'· כוון לחלק הקרבן שיתחייב בו על ענין שיהיה בגופו· ומה שאמר מעשר ראשון ושני ומעשר עני· גם הוא מסוג מה שיהיה בנכסיו כבכור והבכורים שקדם זכרם· ויהיה זה מכלל שניו של סדר אשר זכרנו· ומה שאמר והראיון וכו'· זה חלק הקרבן שמתחייב בו בהגיע זמן ידוע מזולת מעשה אחר· כי על כן זכר בו בפרט שהוא קרבן החייב בו כל האזרח מישראל לומר שאין זה תלוי במעשה רק הזמן גורם· ומה שזכר בסוף מלבד הנדרים והנדבות וכו' הוא החלק שיתחייב דרך נדר או נדבה כמבואר הכל שמה· אמנם יתר הדברים הנכנסים באמצע הרי הם יובאו מרכז הסדר למראית עיני: ועל כל לידה וכו'· גם בסימן כ"ו הקדמנו באו שלשת אלה כלם כאחד באמרו ועל כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל צרעת. וממה שכתבנו שם נתבאר כי לידה זו משמעה אולי על לידה ממש עם היותה כוללת גם משמעות תולדות המאורעות והמקרים· ואולם חובה זו המוטלת על היולדת גם לבעלה תתיחס דניחא ליה דליעביד מצוה בממוניה ונראה שעל סמך זה חייב אותה שכתוב קרבן· ובפ' המקבל ובפ' אין בין המודר תניא ר' יודא אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבנות שהיא חייבת ופי' רש"י כל הקרבנות שלא בנדר ונדבה כגון קרבן זיבתה וחטאת ואשם וכך הם דברי התוספות דקרבנות חובה כאלו שבאים לחובת גופה

חייב הבעל לשלם בשבילה· ולענין שינוי הלשון כנגד כאומר ונ"ב שמירת מה שהוא חייב בו על כל לידה שתהיה לה קרבן כי אמנם יש לידה שאין לה קרבן כמו' ששנינו בכריתות פ"ק אלו מביאות קרבן ואוכל' וכו' וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת אדם וכו'· אלו מביאו' ואינו כאוכל המפלת ואינו ידוע מה הפילה וכו'· אלו שאינן מביאות המפלת שפיר מלא מים מלא דם וכו'· ואולם ראוי היה לפי זה שיאמר ועל כל לידה שיהיה לה קרבן כי זכר לעולם בריתו· ועוד ראוי הוא שלדבריו בכאן עם דבריו הנזכרים מעין זה בשני יחדיו יכוננו על שפתיו ע"כ אמרתי שהגרס' הנכונ' ועל כל לידה שתהיה לו שפה אחת ודברים אחדי' עם המוזכר לשם· ותהיה מלת קרבן נקשרת עם החיוב הנזכר למעלה כאלו אמר ושמירת מה שהוא חייב בו קרבן על כל לידה שתהיה לו: ומה שנראה ממנו כאלו אמר מה שראוי לו ויבוקש מידו משורת הדין: ומצרע' היא המובאת על טהרת המצורע כמוזכר במקומו: ומעשר עני· נראה שהמקום הנאות לזכרונו היה בין התורות המכהנ' שיזכיר בסמוך· אמנם צרפו עם חביריו מעשר ראשון ושני שלא תתפרד החבילה· או להיות ענין המעשר רומז במספרו לסוד מן הסודות אם לנבדלים העשרה שזכר הרלב"ג בחמישי מספר המלחמות ח"ב סוף פי"ג או לעניינים יותר עליונים ונעלמים· על כן הביא זכרונו בין החקים האלקיים: והפסח ותורותיו· זבח חג הפסח לכל דבריו ולכל משפטיו: כל אזרח בישראל· ולא כוון בזה להוציא מי שאינו אזרח שהרי כתוב מפורש פ' בא אל פרעה כל עדת ישראל יעשו אותו וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם· רק הוא אך דבר שפתים מורה על כל בריות זורח הוא שם ועוד כי עקר המצוה על האזרח וכמו שתורה אמרו והיה כאזרח הארץ· ולישנא דקרא נקט שאמר גבי סכות כל האזרח בישראל ישבו בסכות· וביאר שם רש"י האזרח זה אזרח· בישראל לרבות הגרים: ומה שהוא צריך אל הכלים· אולי כוון למה שכתבו בשלישי מבכורים העשירים מביאים

למנחות ולקרבנות האלה ומה שהוא חייב בו מהקדוש' והטהר' ושמירת הפאה והערלה וקדש הילולים · וכללו של דבר שישמור מהענינים האלקיים מה שיוכל להיורת נאמן באמ' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי מלבד הנדרים והנדבות והשלמים ומה שהוא מקבל על עצמו מהנזירות אלה והדומה להם הם התורות האלהיות והשלמה רובם בעבודת כהנים אבל התורו' המנהגיות כמו לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענ' ברעך וכבוד אב ואם ואהבת לרעך כמוך ואהבתם את הגר ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו והתרחק מן הנשך והרבית והזהר במאזני צדק אבני צדק ואיפ' צדק והין צדק ועזיבת הלקט

בכוריהם בקלאות של כסף וזהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והבכורי' נתנים לכהנים · ר"ל סלי הערבה הקלופה · ובסוף ישעיה כתוב לאמר כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה': ובכלי הקדש וכו' · הם כלי שרת המקודשים : מהקדושה והטהרה · לקדש עצמו ומותר התאוות החמריות ולהשמר מטומאת מקדש וקדשיו: ושמירת הפאה · לפי דעתי כוון בזה לפאת ראש וזקן כי פאת השדה כבר נכללה בסוג המצות המנהגיות וכמו שיתבאר בסמוך: מלבד הנדרים וכו' · שאין אלו נכללים בחיוב כמו האחרים שנזכרו · ועין בעין תראה בשוב החבר כיון לספר על ענין החסיד אשר הועלה עליו קוצת המצות הנוהגו' בפני הבית:

וזה נראה כסותר לדבריו הראשונים שאמר סימן א' אך בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה וכו' מי שהכניס עצמו להנזר וכו' · והכוזרי שאלהו סי' ב' א"כ ספר לי מעשה החסיד שבכם היום ומשם נסע החבר מסימן ג' והלאה להגיד לו ישרו של חסיד זה באמרו החסיד הוא הנזהר וכו' ושם הם שנים ללכת הדברים שבראש הפסקא הזאת באמרו החסיד ממנו נזהר וכו' להשלים ענייניו אשר החל כמו שביארנו · וגם אחרי כן אמל תשלום הספור במשפטי החסיד אנלנו סימן כ"א אמר וכבר ספרתי לך מה שעושה החסיד בזמננו זה והיאך אתה סבור שיהיה בזמן ההנלמה ההיא ובמקום השכי ובתוך העם ההם וכו' · ואין נתלית בגופו ובבגדיו טומאת זיבות ונדות ושרצים ומתים וצרעת וזולת זה וכו' · ע"כ · לולי האמנתי לראות בעין שכלי כי עם היות הספור הולך ונמשך על החסיד בזמננו לא דבר ריק הוא ממנו ענין המצות הללו על פי הכלל המוסרש כל העוסק בפ' עולה כאילו הקריב עולה וכו' כי אמנם כונת החסיד אנלנו שיא שלמה בקרבו ומצוה המדמה להמניא ההדורה שבכורות · ויראה בעין שכלו ולבבו יבין כאילו פעל ועשה כל המצות ההנה במקומן ושעתן · ומה יקרו רעיו ומחשבותיו לפני הש'

המעלה עליו כאילו נרף מחשבה למעשה · וכבר אמרו ז"ל במסכת תעניות פ' בתרא א"ל אברהם להקב"ה בברית בין הבתרים בזמן שאין בה"מ קיים מה תהא עליהן · א"ל כבר הקדמתי להם סדר הקרבנות כל זמן שעוסקים בהם מעלה אני עליהם כאילו הקריבו קרבן לפני · ובמנחות פ' הרי עלי עשרון גם במדרש תנחומא דרשו מאמ' מלאכי ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה אלו ת"ח העוסקים בתורה בהלכות עבודה בכל מקום ומעלה אני עליהם כאלו מקטירי' ומגישים לשמי שנאמר זאת התורה לעולה למנחה זאת התורה לא עולה ולא מנחה ע"כ · עוד שם אמר ריש לקיש מ"ד זאת התורה לעולה למנחה וגו' כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה (פי' מדלא כתיב זאת החקה רק זאת התורה) אמר רבא האי לעולה למנחה · עולה ומנחה מבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם · א"ר יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת זאת תורת האשם · כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם · ע"כ · ועוד שם דרשו מה שאמר שלמה ד"ה ב' סי' ב' הנה אני בונה בית לשם ה' אלקי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועולות לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי ה' אלקינו לעולם זאת על ישראל · והוקשה להם ז"ל איך היתה זאת לעולם על ישראל שהרי קרבנות בטלו : ואמר רב גידל אמר רב מזבח בנוי (פי' בשמים) ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב קרבן · ור' יוחנן אמר אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה ומעה"כ כאילו נבנה מקדש בימיהם ע"כ · וכן הורו דבריו סימן ל"א באמרו בלב הכהנים מפני נכנס לעבודה וכו' עד אמרו ובלב החסידים כדי לקבל שכר ע"כ · וע"כ היתה זאת לפנים בישראל תקנת קריאת כל יום בפרשת תמיד ובמשנת איזהו מקומן · כי זה יהיה להם הקרבן בכל מקום ובכל זמן : אבל התורות המנהגיות מכאן יתחיל

ביאור

הלקט והעוללו' והפאירו' כ"א והפיאות והדומה לזה׳ וההתורות הנפשיות והם הפילוסופיות כמו אנכי ה' אלדיך ולא יהיה לך א־לדי' אחרי' ולא תשא את שם ה' אלדיך עם תוספת מה שנתבאר בתורה הזאת כי הוא יתברך יודע מצפוני בני אדם כל שכן מעשיהם ודבריהם ושהוא גומל על הטוב ועל הרע מהם׳ וכי עיני ה' משוטטות בכל הארץ ואין החסיד מתעסק ולא חושב ולא מדבר עד שיאמין שעמו עינים רואות וצופות וג'מ'לות ותו על הטוב ועל הרע ופוקדות עליו כל מעוות מדבורו ומעשהו והוא הולך ויושב כירא ונחרד המתבייש ממעשיו לעתים כאשר הוא שמח ושש ותיקר נפשו אצלו בעת העבודה וכאלו הוא זוכר טובתו לאלקיו כשהו' סובל הצער בעבודתו׳ וכללו של דבר שהו מאמין ומקבל מה שנאמ' הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין׳ ויראה שמה שאמר דוד הטענה הנאמנה

ביאור החלק השני מן המעשים הנז' סי' ז'׃ והפארות׃ כאמרו פ' קדושים כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך וגו'׳ וכתב שם רש"י לא תטול תפארתו ממנו מכאן שמניחין פיאה לאילן׳ ובכן מקום יוגה לכסה השני גם כן שכתוב בו והפיאות לרמוז על שתי פיאות פיאה בשדה ופיאה באילן׳ ויצדק דבריכו כי הפיאה הנזכרת למעלה ר"ל פאת הראש והזקן׃ והתורות הנפשיות וכו'׳ מכאן ואילך מבאר ענין החקי' השכליים שהו' חלק השלישי בחלוקתו המשולש סי' ז'׃ הפילוס' פיו' שגם הפילוסופים הגיעו להשגתם מכח עיונם׃ עם תוספת מה שנתבאר בתורה וכו'׳ כי עין הפילוסופי לא ראתה הכרח אמתתם אלקים זולתו׳ מצפוני וכו'׳ מחשבה מעשה ודבור׳ שלשתם עוברים כאן לפניו כבני מרון׃ וכי עיני ה' משוטטות וכו'׳ לא במקום מיוחד ממנה בלבד כאילו תאמר בא"י על דרך מאמר הכתוב פ' עקב עיני ה' אלקיך בה וגו' רק עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ כמו שמתבאר במקומות אין מספר׃ ואין החסיד מתעסק ולא חושב ולא מדבר׳ כנגד מחשבה מעשה ודבור שקדם זכרם׃ ופוקדות עליו כל מעוות מדבורו ומעשהו׳ ואלו מחשבה לא זכר כי לבני ישראל היה אור במחשבותם לבלתי התפשם במזמות זו חשבו כאז"ל שאין הקב"ה מצרף להם מחשבה למעשה׳ וכבר זכר החבר בימן ה' שאין אדם שליט ברוח המחשבה אשר אין המלט ממנה באמרו ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיונים עליה וכו' תבקש מהמעט ותתודה על הרעיוני' ותקבלם שלא תזכרם בלשונה וכו'׃ והוא הולך ויושב כירא וכו'׳ שילך למסעיו הלוך ונסוע ביראה וברתת ובכל מצב ומצב יהיה אדם מפחד תמיד ומתבייש ממעשי הבלי שבונם׳ ובאמרו לעתי' כוון בו כי בכל עת ועת שיביאהו

השכרה להתעסק במעשי הרם פניו יאורו כתבנו על המרובם׳ ועל מה שכתב התורה באורך בשלישי פ' ח באמ' וכל אשר יביאוהו נרכי החמד ותאותיו ללכלוכיו וחרפתו שמפורסמת ונטער על מה שנשקע בו ויבוש ויכלם וכו' ע"ש׃ כאשר הוא שמח וכו'׳ כי זאת מנוחתו עדי עד ושם השכינה שורה׃ וכאילו הוא זוכר טובתו וכו'׳ ר"ל כאילו מתוך שמחתו בעת העבודה הוא זוכר לבורא שם אלקים טובת תגמולוהי עליו אשר שם חלקו בחיי׳ עובדי עבודתו שאין זו עבוד' עבד רק עבודת מתנה כמאמר דוד אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי׳ או יהיה מענין אז"ל בשבת כטובה שעשייתו מחזיקין לו טובה׳ והכונה לומר שהוא זוכר התובה המוטלת עליו ל' להחזיק טובה לאלקיו על כל אשר גמלהו רב טוב בשיבתו על דרך לו טוב כי מתוקה שנת העובד׳ וכבר קדם לו לשון כיוצא בו באמרו בימן א' וזוכר טובתו עליו יעויין שמה׃ ויראה שמה שאמר דוד הטענה וכו'׳ ר"ל שיראה שהחסיד הזה בשכלו כי מאמר דוד היא הטענה הנאמנה והראיה הנכונה בגד המנהג שים ידיעתו ית' בפרטים והוא מה שאמר הנוטע אוזן וגו'׳ והמור' גם הוא נשא עליו טירת כסף טענתו שכן כתב בשלישי פ' י"ט אמרו לי זה שני' הכשיט משכילי אומתנו הרופאים שגם תמהים ממא' דוד ע"ה יאמרו כן היה מתחייב לפי הקשו זה שבור אפף יאכל ויוכר הראש יכעס וכן שאר האיברים והסתכל אתה המעיין במאמרי זה כמה רחקו מן הכונה בהבנת זאת הטענה ושמע עניינה׃ מבואר הוא שכל פועל כלי מהכלי לולי שהתעלל הכעשה בכלי ההוא מצויר אבלו לא היה יכול לעשות לו כלי׳ והמשל בו שאם לא היה הנפח מצייר ענין התפירה ומכין אותה לא היה עושה המחט על התכונה בזאת אשר לא תשלם התפירה אלתה׳ וכן שאר הכלי'

וכאשר

הנאמנה איכם נכ"א הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט · וכל מה שאמר במזמו' ה' חקרתני ותדע יחשוב כי כל איבריו מושמי' בחכמ' וסדר ושעור ויראה אותם נשמעי' לחפצו והוא אינו יודע מה שראוי להניע מהם על הדמיון שירצה לקום וימצא כל האיברים כעוזרים ונשמעים כבר הקימו גופו והוא לא ידע האיברים ההם וכן כשרצה ללכת או לשבת ושאר המצבים ולזה רמז באמרו אתה ידעת שבתי וקומי ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת · ויותר מזה דק ועמוק ממנו אברי הדבור תראה התינוק מדבר כל מה שהוא שומע והוא אינו יודע באי זה אבר באי זה עצב ובאי זה מיתר ראוי לדבר · וכן כלי החזה

ובאשר חשב מי שחשב מן הפילוסופים שהשם לא ישיג אלה הפרטים להיותם ממושגי החושים · והש"י לא ישיג בחוש אבל השגה שכלית · טען עליהם במציאות החושים ואמר אם היה ענין השגת הראות נעלם מהשם שלא ידעהו איך המציא זה הכלי המוכן להשגת הראות שתראה שבמקרה היה שתחדש ליחס אחת זכה ותחתיה ליחס אחרת כך ותחתיה מקיפה אחת הולדן שנקב בה נקב ובאה כנגד הנקב מקיפה זכה וקשה · סוף דבר לאות העין ומחיצותיו ועצביו אשר בהם מן התיקון מה שנודע וכוון בכלם תכלית זה הפעל האם יצייר מחשבי שזה נפל במקרה · לא כן אבל הוא נכונה מן הטבע נסכרת כמו שביאר כל רופא וכל פילוסוף · ואין הטבע בעל שכל והכונה וזה מוסכם מן הפילוסופים כלם · אבל זאת ההכונה הדומה למלאכת מחשבת תבא לפי דעת הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא נפעולת בעל שכל לפי דעתנו והוא אשר הטביע אלו הכחו' בכל מה שימצא לו כח טבעי · ואם השכל ההוא לא ישיג זה הענין ולא ידעהו איך המציא או הניע אותו לפי הדעת שהוא טבע שיכוין אל זה הענין אשר אין ידיעה לו בו · ובאמת קראם דוד בוערים וכסילים · ואחר כך התחיל לבאר שזה חסרון בהשגתינו ושהש"י אשר נתן לנו זה השכל אשר בו נשיג ומפני קוצרנו מהשיג אמתתו ית' התחדשו לנו אלו הספקות העצומות יודע זה החסרון בנו ושמחשבתנו זאת שמקצרת אין להשגיח אל מה שחייבתנו מן ההריסה אמר המלמד אדם דעת ה' יודע מחשבי אדם כי המה הבל ע"כ · וכבר שב החבר לקבוע בו משמרות כמש"ש סימן י"ח פ"ו ובאמ' האלקים יודע כל דבר קטן וגדול ולא ימלט מידיעתו דבר כי התבאר שהוא ברא הכל וסדרו ותקנו כמו שאמר הנוטע אוזן הלא ישמע וגו' · ע"כ · והנה אמרו הטעמה הנאמנה לרמוז אל תוקף הראיה שזכרנו מטעם המורה · וכל מה שאמר במזמור ה' חקרתני ותדע יחשוב כי כל אבריו וכו' הכונה שיראה ג"כ שהחסיד הנז' כי כל מה שאמ' דוד במזמור ה' חקרתני וגו' הוא הולך ומחשב תשבוחות של

מבוה איך כל איבריו מושמים בחכמה וכו' · שזהו מה שכוון באמ' חקרתני ותדע כאדם שמפליג בחקירתו על אופן תקון הכלי אשר יוביל למעשהו וממציא לו ההדורים שנתכוונות בשעור באות ונסדר כבון · ומענין זה תמצא לבעל חובת הלבבות שער הבחינה פ' ה' : ואפשר ג"כ לקשור הלשון עם הקודם שיאמר ויראה החסיד הנז' שמה שאמר דוד הטעמה הנאמנה באמרו הנוטע אזן הלא ישמע וגו' · וכל מה שאמר ג"כ במזמור ה' חקרתני ותדע כל זה הוא מתוקן אמתו לחזו' בו חשבונו' סדור אבריו ותקונם כמדוברי ולפי הנוסחא שכתוב בה ויראה שמה שאמר דוד הנוטע אוזן הלא ישמע וגו' וכל מה וכו' היה הביאור השני מתאמת בהכרח ועל פי השני דרכים שזכרנו יושב אמרו ויראה אותם נשמעים לחפצו וכו' על דוד שמחשב בדבריו חשבון האברים כאמור · אולם אני אדרוש אל דרך אחר טוב מזה ומזה ואומר כי הנסחא הראשון הוא הנכון · ויתבאר אמרו ויראה שמה שאמר דוד הטעמה הנאמנה וכו' בכל היוצא מפי במה שקדם · ויושב אמרו וכל מה שאמר במזמור וכו' אל הכלל הנזכר באמרו וכללו של דבר שהוא מאמין ומקבל מה שנא' שהשכל וכו' · ואליו הוא נושא את נפשו של חסיד שהוא מאמין ומקבל ג"כ מה שאמר במזמור ה' חקרתני ותדע ובכן יחשוב החסיד הנזכ' כי כל אבריו מושמים בחכמה וכו' ויראה אותם נשמעים לחפצו וכו' · ויפה נקשר זה עם אמרו אח"כ וכשיהי' החסיד חושב זה בכל תנועותיו וכו' : וימצא כל האברים כעוזרים וכו' · והוא לא ידע וכו' · לזה רמז דוד באמ' אתה ידעת וכו' · כאילו אמר ואנכי לא ידעתי : וכן כשירצה ללכת וכו' · זכר קימה והליכה וישיבה כנגד שבתי וקומי ארחי ורבעי כי רבעי אבלו כמו רבצי ולשון ישיבה כוללו ג"כ · ובאמ' ושאר המצבים כוון למאמ' הכתוב וכל דרכי הסכנת: ויותר מזה דק ועמוק וכו' · כוונתו אל ביאור הכתוב הנמשך כי אין מלה בלשוני וגו' : וכן כלי החזה וכו' · ר"ל שכן הוא ענין כלי החזה עצביו ומיתריו וכו' · אבל טעמי הכנין אשר ישמעם התינוק הנז' : כי הנה הוא מדמה אותם ·

החזה בטעמי הנגון הוא מדמ' אותם ומתקנ' ואיננו יודע באי זה דבר כאלו יוצרם ממציא' ומעבידם לו בכל העתים ובצרכו כ"א בנרכו וכ"א לנרכו והדבר כן או קרוב לכן מפני שאין עניין הבריאה דומה לענין המלאכ' כי האומן כשהוא עושה הרחים על הדמיון וילך לו יעשו הרחים מה שבעבורו נעשו והבורא יתברך בורא האיברים ונותן להם כחות וממשיך להם עם הרגעים ואלו היו מעלים על לב הסתלקות השגחתו והנהגתו רגע אחד היה נפסד העולם כולו · וכשיהיה החסיד חושב זה בכל תנועותיו איך לא תהיינה תנועותיו כלם כבר נתן בהם חלק הבורא אשר בראם תחלה וממשיך להם כעוזר תמיד בהשלמתם והוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים

ר"ל שהוא מחקה טעמי הניגון הנז' ועושה דוגמתם בנעימות קול ומתקנם תקון כאות בשרים וחוללי' אשר מעייני ו נם' או ישוב ככוי ומתקנם ע' כלי החזה הנזכרי' שהוא מתקנם באופן שיוציא מהם קול נאה · קול הדור קול מזוכך להשלים טעמי הנגון הנז' אשר בנפשו הפנימי' ואפשר ע"ד לפרש מדמה אותם שמצייר אותם בדמיונו ואח"כ מיד מתקנ' בהוצאתם אל הפעל : ואיננו יודע באיזה דבר · ר"ל באיזה כח ישלם זה אבל ובכל החזיון הזה כתב הרלב"ג בשלישי מספר מלחמות ה' פרק ד' וז"ל וכבר כזמור על קלות הקול החמר רבוי הבורה כשנעמוד על תכונת האדם המשוערו' לפי ביורו . והמשל שהאדם כאשר רבה לשורר שיר מה מצוייר בנפשו יתנועעו תכף מהכנור שהוא כלי הקול כאלו שתנועות הנפלאות עד שתלאה המלאכה בכלי הזמר לשמב ה בכמו אלו התנועו' ובזה יתנועעו אצבעות יד בעל הזמר בהכנע' כלי הזמר מהכנור אשר בנפשו בקלות רב מזולת שיתכוין בתנוע' תנועה איך ראוי שתעשה · וכן הענין בדבור כי האדם יבטא וידבר באותיות אשר ירצה בקלות מזולת שיתכוין בבטאו אות ואות איך יניע כלי הדבור בדרך שיבטא באות אות ההם כראוי עכ"ל · וביותר בדבריו אלה כתב בשמי חלק א' פרק י"ח סמוך לסופו יעיין שמה : כאלו וכו' · לא אמר בזה מאמר מוחלט כי עוד ישוב לספק על תוכן הענין באמרו בסמוך והדבר כן וכו' : בכל העתים בצרכו · ר"ל בכל עת הצטרכו אל הכלים ההם : והדבר כן או קרוב לכן וכו' · ר"ל שהדבר כן שהבורא ית' עצמו הוא הממציא והמעביד לו הכלים ההם בכל שעה ובכל רגע כפי צרכו אליהם כמו שאמרנו · או קרוב לכן באיזה אופן אחר בעולם מזה שראתה חכמתו להפקיד פקיד על זה במדרגת כלי אל המשכת רצונו ובלבד שלא תנתן המסרה על שכמו בהסתלקות השגחתו מן הדבר ההוא כי כבר הורה על ביטול זה בראשון סימן ס"ע ומן הוא והלאה · וז"א מפני שאין ענין הבריאה וכו' · וזה כי עם היות שם פועלים אמצעיים הכח אין פניו יתברך הולכים בקרב מהמתם לא יעלה מזה שום פעל כלל · ועל הפועל הקדוש הזה כברא כי ב שפתים היותו פועל אמיתי שלם שלם רחוק וקרוב : וכשיהיה החסיד חושב זה וכו' · ר"ל כל מה שזוכר באתם ידעת שבתי וקומי ונוגו' ובאין מלה בלשוני וגו' אשר נתבאר מהם כי ה' פעל כל זאת וזו כחו לאלקיו בכל מיני התנועות המוטבעות בו איך לא תהיינה וכו' · ר"ל איך לא יתמוך דרכיו לבו של חסיד זה בבחירת הטוב והנאו' בפעולותיו ומראשית כל פרי תנועותיו יביא בית ה' אלקיו לתת לו בהם חלק בראש לכבוד שמו ית' בהכירו כי הוא הבורא אשר ברא תחלה התנועות ההנה וגם אחרי כן ממשיך להם שפע תמיד להשלמתם כאמו' למעלה וממשיך להם עם הרגעים וכו' · ואמר כעוזר כלפי אמרו במה שקדם כאלו יוצרם ממציאם ומעבידם לו וכו' ואפשר שכוון כי הבורא יתברך ממשיך השפע לתנועותיו הנזכרו' והוא למו הולך דרך העוזר להשלמתם בתקון המעשים הראוים · ולא אמ' כעוזר · מקום הנית להתגדר בו בחירתו של אדם והוא ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו · ובכן כח בחירתו במקומו מונח ועומד או יאמר כשיהיה החסיד חושב זה בכל תנועותיו איך אמת הוא יציב ונכון שלא תהיינה כל התנועות ההם · תנועותיו ממש ולא להתייחם לעצמו רק לבורא יתבר' תיוחסנה כאמור · שהם הוא בזה כבר תלה הגדולה בבעלים · ותחלה נתן בתנועות הכן חלק הבורא אשר בראם בהודות לו כי ראשית הכח והתמדתו ממנו · ואחר כך הוא מכח בחירתו ממשיך לתנועותיו כעוזר תמיד בהשלמתם בכשרון מעשה רצוי לפני בוראו ית' ולפי הפי' הזה אמר כעוזר להודות שזה ראוי להתייחס בענם אל הבורא ית' כי מידו הכל ומידו נתנו לו ואין השתדלותו של אדם רק כדמות עוזר בהשלמת תנועותיו אשר הכין לו בוראו במתכונת שלם · ומעט אשר היה לו לרכיו להשלים ענייהם כי פרץ לרוב מה שקדם בהם משלמות הכנת אשר זכה בה משלחן גבוה: והוא לעולם

מתחברים עמו בכח ואם יחזק בחסידות
ויהיה במקומות הראוים לשכינה יחברוהו
בפעל ויראה אותם עין בעין לפי זה ממדרגת
הנבואה · כאשר היו טובי החכמים בבית
שני רואים הצורות ושומעים בת קול והיא
מדרגת החסידים ולמעלה ממנה מדרגת
הנביאים · ויקבל החסיד מכבוד הענין האלקי
הנמצא עמו מה שראוי לקבל העבד מאדוניו
שבראו והטיב לו והוא צופהו לגומלו או
לענשו · ואל יגדל בעיניך מה שאומר החסיד
קודם הכנסו בבית הכסא התכבדו מכובדים
קדושי' כבוד לשכינ' והתודותו אחרי יציאתו
בברכת אשר יצר את האדם בחכמה · וכמה
גדולה הברכה הזאת בענינה וכמה מתוקנו'
מלותיה למי שהוא מסתכל בהם בעין האמת
שהקדים תחלה בחכמה וחותם ברופא כל
בשר

כאילו השכינה עמו · כדבר הרמב"ן פרשת עקב אבל לדבקה בו ואל יתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר ה' ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבותך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך · עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו ולבו איננו עם הם אבל הוא לפני ה' ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהי' נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים · כי הם בעצמם מעון לשכינה כאשר רמז בעל ספר הכוזר עכ"ל: מתחברים בו בכח · קרא שהתחברותם בכח כשהגיעה מדרגת דבקותו בהם להיות כבודם זורח עליו לשמרו אך כבודם עליו לא יראה עין בעין · וכמו שיזכיר בסמוך: במקומות הראויים לשכינה כוון לאדמת הקדש המוכנת למראות אלקים · וכמו שזכר בשני מסימן ח' והלאה וגם בזה סימן א' אמ"ר אבל בהמנא השכינה בארץ הקדוש' בעם המוכן לנבואה וכו' · או באמר שכוון למקומות המנוקים מטנופת על מאמר הכתיב פ' תצא ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת וכסית את צאתך כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך וגו' והיה מחניך קדוש וגו' · ויוכיח על זה מה שיזכור בסמוך באמרו ואל יגדל בעיניך מה שאומ' החסיד קודם הכנסו בבית הכסא וכו' · ואף גם זאת רואה אני את הביאור הראשון נכון יותר: ויראה אותם עין בעין וכו' · רחק ממנו משפט המורה באמרו במקומו' מהשני ומכללם פ' מ"ב לא יעלה בדעתך שיש ראיית מלאך או שמע דברי מלאך אלא במראה הנבואה או בחלום של נבואה וכו' ע"כ · רק תמנה ימינו בדעת קדושים בעלי הזוהר שכן כתוב שם פ' וירא תא חזי בתר דאתגזר אברה' הוה יתיב וכו' וקב"ה שדר לגביה תלת מלאכי באתגליא לאקדמא ליה שלם · ואי תימא דהא באתגליא וכי מאן יכול למחמי מלאכין והא כתיב עושה מלאכיו רוחות וגו' · אלא ודאי חמא לון וכחתי לארעא כגוונא דבני נשא · ולא יקשה לך שאי דהא ודאי אינון רוחין קדישין · ובשעתא דנחתי לעלמא מתלבשין באוירין וביסודי דגולמין דאתחזו לבני נשא ממש כחיזו דיוקנא דלהון · ותא חזי אברהם חזי לון כחיזו בני נשא וכו' · ע"כ · וכזה כתב הרמב"ן פ' וירא וז"ל אבל במקום אשר יזכיר המלאכי' בשם אנשים כענין הפרשה הזאת ופרשת לוט וכן ויאבק איש עמו וכן וימצאהו איש על דעת רבותינו · הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל שיודעים מלבוש יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידי' ובני הנביאי' ולא אוכל לפרש עכ"ל · וידענו מה שנזרו לומר קצת כי המלאכים גשמיים לפי האמת עם היות גשמות' יותר דק מגשמות האדם · וכמו שכתוב בספר הפרדס שער היכלות · · ואם כן יהיה מאמר הזהר רוחין קדישין על רוב דקות הגשמו' אשר לא יושג לעיני בשר אם לא בהתלבשם עוד באוירין וביסודי דגולמין · וכן יובנו דברי הרמב"ן שקל זכרם · ולענין היותם גשמיים · · מטבעם הלא היא הדעת אשר גלה החבר ברביעי סימן ג' באמרו והמלאך יש שהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכו' · ושם באותה פסקא הודיענו כי צורתם ודמותם כצורת האדם ודמותו כמו שיתבאר אך לענין המלבוש לא ראיתי בדבריו שום הכרח · כי מצד אחד יראה שהיה זה מה שכנהו כאן חבור בפעל כשיתבאר על התלבשם ביסודות מורגשים לעין: ומצד אחר יש לומר שאין זה רק מכח העין הנסתרת הנבראת למשיג · וכמו שיתבאר ברביעי סי' ג': מה שראוי לקבל העבד וכו' כי ירחמנו עושהו ויזכרו ינחנו הכל בתורת חסד לא זולת זה · וכבר זכר הפילוסוף בשמיני מספר המדות כי גדולה אהבת המטיב למקבל טובתו יותר מאהבת המקבל אל המטיב: ואל יגדל בעיניך וכו' · כאילו אמר אל יפלא בעיניך וכו' · והכונה לומר שמכח הדברים האמורים עד הנה לא נפלאת היא ולא רחוקה כתיקת טעם למה שיאמר החסיד למלאכים המתחברים עמו לכבוד השכינה · שאל זה יביט בלי ספק החסיד החרד על דברו ית' באמרו דברי' הללו כלפי משרתיו עושי רצונו לא זולת

בשר ומפליא לעשות · למד על פליאת מה שברא בחיים מהכחות הדוחים והמחזיקים וכלל כל החיים באמרו כל בשר · וקושר מצפונו בענין האלקי בתחבולות מהם מצות כתובות ומהם מקובלות והוא נושא התפילין על מקום המחשבה והזכרון מהראש ואיצא מהם רצועה מגעת אל ידו כדי שיראה אותה (עם השעו׳)כ״א לזכור תור׳ס׳תמימ׳בכל רגע ועונ׳ ותפילין של יד על מבוע הכחות רוצה לומר הלב ונושא הציצי׳כדי שלא יטרידוהו חושיו בעולם וכמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם · והכתוב בתפילין היחוד והגמול והעונש וזכר יציא׳ מצרי׳מפני שהיא טענה שאין בה מדחה כי לענין האלדי התחברות בברואים והשגחה עליהם וידיעה במעשיהם אחר כן מתגלגל בכל חושיו לתת חלק האלקים בהם וכבר קבלנו כי המעט שבשעורים ·

זה׳ והוא מה שיורה בכלל דבריו להם קדושים קדושי עליון · גם לא יפלא ממך דבר משפט התודותו אחר יביאנו משם בברכת אשר יצר את האדם בחכמה ממה שהעירותיך כבר על חכמתו ית׳ בכל א׳ מהאיברים · ומאמר התכבדו עם ברכת אשר יצר · · ככה הוזכרו בהלכות תפלה להרמ״בם פ״ז : למד על פליאת וכו׳ · וכלל כל החיים וכו · · כי אמנם בקטן שברמשים מפליאת חכמתו וכו כדברו שקדם בראשון סימן ס״ח : וקושר מצפונו וכו׳ · ר״ל שהחסיד הנו׳ קושר מצפון דעותיו האלקיו בתחבולות דברים כעשים בפעל מחקי רצונו ית׳ כי חנון ורחום ה׳ זכר עשה לנפלאותיו כח מעשיו הגיד לעמו אשר בהם יקל עליה׳ זכרון הענינים המושגים על דרך מה שכתב המורה על כיוצא בזה בשני פ׳ לא וז״ל הדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויעמידום בהמון לבנא לא ישארו עכ״ל ודבר החכם שפורש היה יקר כ׳ אמרו בכוונת התורה כי אמנם הפעולות בעת העשותן בפעל להורות על דברי יעוררו המלאכה גם אחרי כן להוביל אל הכח השכלי ולהתבונן כדבר אשר הורו עליו · ובכן יקבעו תכונה בנפש כענין קנין בודר לקיים כל דבר · עכ״ל : על מקום המחשבה והזכרון · פנים ואחור על משכנות השתי כחות הללו כמו שיבא בחמישי סימן י״ב · ושם בזכיר מה שכתב הרמ״בן פ׳ בא אל פרעה בטעם התפילין שזה ומסכים לטעמו של חבר : ואוצל מהם רצועה מגעת אל ידו · נגלה דעתו כדעת רש״י בבא דפ׳ הקומץ וכמה שיעורה (ר״ל שיעור הרצועה) אמר רמי בר חמא אמר ר״ל עד אצבע צרדא כי לדעת רש״י אמצועות של ראש קאי לא כבעל הערוך שפירשו על רצועה של יד הלא היא כתוב על ספר הישר הגאון קא״ו על טור א״ח סי׳ כז : עם השעות תמיד בכל שעה : על מבוע הכחות וכו׳ : לקיים מה שנאמ׳ ושמו הדברים האלה על לבבך : כי על כן אמר ר׳ חייא בר אבין · (בפ׳ הקומץ) תכין ומנח ליה להדי ליבי׳ד וכושא הציצית וכו׳ כבר אז״ל (בפ׳ התכלת) תניא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳ ועשיתם אותם · ראיה מביאה לידי זכירה · וזכירה מביאה לידי מעשה ואמרו כפירושו כי ציצית בגימט׳ ת״ר וחמשה קשרים וח׳ חוטין הרי תרי״ג · וזהו ענין שזכיר המביאם לידי מעשה · וכמו דיו כשרך וקולמוסים כשברו אבל המפרש׳ בכתיבת טעם למצוה זו · ואיך ימשך מהכם התועלת המסופר בכתוב · ומכללם הרלב״ג ראוי שיעויינו דבריו בזה סוף פ׳ שלח ויותר מהמה הוהר כמה שכת׳ בעל העקיד׳ ראש שער עז׳ כי למה שאמר החבר בכאן וכושא ציצית כדי שלא יטרידוהו חושיו בעולם · יסכימו דבריו שם באמ׳ והנה ענין התכלת כך הוא טבעו שהוא אמצעי בין המראה הלבן המפור הראו׳ · ובין השחור המקנכו · והוא כמשותף משניהם · עד שמפני זה הוא מחזיק הראות ומקיימו כי הוא כאות אבלו׳ והוא טעם והיה לכם לציצית וראיתם אותו · יר׳ כי כשיטילו פתיל תכלת בין חוטי הלבן העין מעצמו יברח מהביט בלבן מפני שמזיקו · ויסתכל בתכלת לפי שמחזיקו · ועל ידי כן יתבונן שהממוצע בכל הדברים הוא הטוב והנאות · ויתבונן מעצמו כי על כן נצטוה להטיל התכלת בכנפי בגדיה׳ שהבגדים בכל מקום כנוי אל הקניינים המדותיי וכו׳ יעויין שם בשער מקומו : היחוד · בפ׳ שמע : והגמול והעונש · בפ׳ והיה אם שמוע : וזכר וכו׳ · בפ׳ קדש והיה כי יביאך : מפני שהיא הטענה וכו׳ · וכמו שזכר בראשון סימן כ״ה · ועם היות לשון טענה מורה על ראיה בלתי מופתית וכמו שכתבנו בראשון סימן א׳ מאמר שהיא טענה שאין לה מדחה להיותה חזקה מאד בסוגה ואין לה מלחה רק אבל המתעקשים · וכמו שאמר הכוזרי בראשון סימן פ״ד : אחרי כן מתגלגל בכל חושיו לתת חלק האלקים בהם וכו׳ · ר״ל להודות לו ולברך בשמו מעין כל מושגי החושים · הוא אשר

שבשעורים אשר יצא הישראלי בהם ידי חובתו מהתושבחות הם מאה ברכות לא פחות מהם המפורסמות • ואחר כן ישתדל להשלימם בריחנים ומאכלים ושמועות ומראות יברך עליהם וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלקים וכמו שאמר דוד פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות רוצה לומ׳ כי שבחך לא יכללהו המנין אבל אקבלנו עלי כל ימי ולא אמנע ממנו תמיד • והאהבה והיראה מאין ספק נכנסות בנפש עם אלה הענינים כ״א עם השוי ומשוערים בשעור תוריי כדי שלא תביא השמחה בשבתות וימים טובי׳ אל מה שמביא אל השחוק והתאוה והבטלה ולהמנע

בברכתו יברך אותו ות׳ על טובתו עליו : וזה חלק אלוה מעולמו • והלשון הזה מסכיר פנים לביאורנו הראשון על מה שאמ׳ למעלה איך לא תהייב׳ תכועותיו כלם ככר כיון בהם חלק הבורא וכו׳ : כי מעט שבשעורים וכו׳ : כא״ל פ׳ התכלת והביאו הרי״ף בסוף ברכות • תניא היה ר׳ מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכו׳ בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה א״ר חייא בר אויא בשבתות וי״ט דלא כפישי ברכות ממלי להו באספרמקי ומגדי ע״כ וכבר המלכתי על זה מאמר דוד ברוך ה׳ יום יום יעמוס לנו האל ישועתנו סלה על דרך ביאורו של ר׳ זירא שאמר פ׳ כיצד מברכין בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו רצ״ל שראוי לברך אותו תמיד מעין הברכות וההודאות המתחלפות שעושה עלינו בכל עת לפי צורך שעתן ולא יהיו עלינו לטרח כמשא ככד יכבדו ממנו רק חבלים נפלו לנו בנעימים כי האל ישועתנו סלה ורבה המקום לזכות בהם את ישראל לתשועת עולמי׳ לפיכך הרבה להם תורה במנות הברכות׳ ועל דרך זה יהי טעם הפסוק הזה על ביאור כוכתנו לאמר • ברוך ה׳ יום יום יעמוס לנו בתמיה רצ״ל איך תהיה זאת בישראל שיהיה עליהם לאבן מעמסה מה שהם צריכים לומר ברוך ה׳ בכל יום ויום עד מאה פעמים ואיך תכבד העבודה הזאת עלינו והלא האל ישועתנו סלה ובכל יום ברכתו מרובה מחבירו אין קצה לאוצרות טובותיו השופעות עלינו תמיד ולמה יאמרו אחינו בית ישראל למען שמו יכבד ה׳ ואיך יהיה קלוסו זז מפינו משעה שחמה זורחת במזרח עד שעה שהיא שוקעת במערב : המפורסמות שכבר בא מספרם מסודר בתקוני המאה ברכות המורגלות בפינו ופרס הרמב״ם בהלכות תפלה פ׳ ז׳ : ואחר כך ישתדל וכו׳ זהו לפי הנראה בשבתות וימים טובים שאין אנו מתפללים בהם הי״ח ברכות ובכן נגרע מערך המאה המוטלו׳ עלינו חובה דיך להשלימם בריחנים ומאכלים והם האספרמקי

ומגדי שנזכרו במאמרו פ׳ התכלת שקדם זכרו וכל זה הוזכר להרמב״ם בהלכות תפלה פ׳ ז׳ • ויותר נכון לקשור מלת המפורסמות עם מלת מהם הקודמת לה ולחבר זה עם דבריו הנמשכים • כי אחרי הביאו מספר המאה • הואיל באר איך יושלם המספר • כאמ׳ כי הקבת מהן תהייבת הברכות המפורסמות שאין נמלט מהן בכל יום כשבע ברכות של קריאת שמע שחרית וערבית ותשע עשרה ברכות לשלש תפילות וכיוצא • והשאר ישתדל להשלימו • אחר כך בריחנים ומאכלים וכו׳ • כי אפילו בימות החול לאו בכל יומא ויומא מתרחיש לומר כל המאה ברכות המסודרות בפרק הנזכר להרמב״ם • וכמו שהורה שם באמ׳ בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות • וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו כגון שלא ישן כל הלילה • ולא התיר סנורו • ולא נכנס לבית הכסא • וכיוצא באלו • צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות • ע״כ • ואם חפצת לחבר מלת מהם עם דבריו הקודמים אין הביאור הזה נפסד בידנו ובלבד שתחבר מלת המפורסמות עם הנמשך להורות שמספר המאה יושלם בין המפורסמות ובין מה שישתדל אח״כ להשלימם וכו׳ • ושמועות ומראו׳ יברך עליהם וכו׳ : ביאר איך על המאה ברכות יש עוד נוספות לפי הזדמנותן • כדתנן פ׳ הרואה על הבשורות הטובות אומר ברוך הטוב והמטיב • ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת : ועל כמה ראיות חייב לברך כמבואר שם הרואה מקום שנעשו בו נים ס לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וכו׳ : ומשוערים בשעור תוריי וכו׳ • ענייני שמכח הענינים הנזכרי׳ יסיו האהבה והיראה הנמשכים מהם כאמור • משוערים בשעור תוריי וכו׳ : ובכ״א תוספת ביאור באמרו עם השוי ומשוערי׳ וכו׳ • וזכר השמחה כנגד האהבה כי שם שמחה שורה בהעשות הדברים מרוב חבה וכאמרו בשני סימן כ׳ כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה וכו׳

ולהמנע מהתפילו' בעתם כראוי ושלא תוציא היראה אל גבול שמיאש מהמחילה והסליח' וישאר דואג כל ימיו ויעבר כל מה שצוה הבורא מהשמחה במה שחננו כמו שאמר ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך וימעט שבחו על טובת האלקים כי השבח הולך אחרי השמחה ויהיה כמו שאמר בו תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך וגומר ושלא תוציאנו הקנאה בהוכח תוכיח את עמיתך ובדברי החכמו' לידי הכעס והנטירה ותטרד נפשו (מהזדככות ובעתות) נ"א מהזדככות בעתות התפלות ויישב בלבו צדוק הדין ישוב שיהיה לו למגן ולמסתור מהפגעים והצרות ההוות בעולם כשיתישב בנפשו צדק בורא החיים ומצריפם ומנהיגם בחכמתו ושאין הדעות משיגות פרטיה אבל משיגות כלליה במה שהם

על אמרו שתשמח במנוה ענמה מאהבתך המנוה כה' ושלא תוציא היראה וכו' כי היתה יוצאה מגדר היראה הראויה בהנכלה משוערת אשר אוככה בכת היאוש רק הפך זה כמאמ' דוד כי עמך הסליחה למען תורא' ר"ל שלולי הסליחה היתה בטלה היראה מעקרה · כי אמור יאמר החוטא כואש ואין לענין היראה מנא כפי אמתת היראתה כרעס אשר תמנא את הירא על כל פני' כי אז תקרא דאגה לא יראה · והוא דבר הרמ"כן ראש פ' דברים באמרו כי ג"כ רחמן מלא רחמים כי הסליחה והמחילה ממנו ית' סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו · וכענין שאמר הכתוב כי עמך הסליחה למען תורא · ע"כ : ויעביר וכו' · שיבטל ענין השמחה שהיא מקנוע גדול בשמירת המנות על מאמר דוד עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה · ואמר נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה · וכען מאמר המורה בשני פ' כ"ט כי האמונה באלקים והשמחה באמונה ההיא הם שני ענייניס : אין שיכורו ולא ישתכו לעולם מכל מי שהיו לו · ע"כ : וההתמזגות הנכבד הזה בין היראה והשמחה היא סגולה מיוחדת במנאת בעבודה האלקית כאז"ל אין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדתו של הקב"ה בלבד והטיב אשר דבר על סודותיו בעל העקידה פ' אמור שער כ"ז · גם פ' ראה שער נ"ד על אמרו והיית אך שמח כתב כי מלת אך תורה על הפסרת השמחה עם היראה וכו' ישקיף אל מקום שואף כי זורח הוא שם : ושלא תוציאנו הקנאה וכו' · פן תחת קנאתו לאלקיו יעטה כמעיל קנאה זרה וילבש בגדי נקם תלבושת ויבא מענין התוכחת הראויה אל כעס ונטירה הפך הרצון האלקי · וכן קנאת הסופרים שתרבה חכמה לא תהרוס גבולה אל ענין הכעס והנטירה · כי תפסד הכונה בלי ספק · ותטרד נפשו מהזדככות בעתות התפלות שלא את נפשו לא ישמור מהריסת גבוליו

הנזכרים · הנה לא תישר נפשו בו ולא יתכן לו הווע' שקט על שמריו ולהזדכך בטהרתה של נפש לנורך תפלתו וזה כמו שזכר למעלה סימן ה' באמרו ובעת התפלה מטהר נפשו וכו' : ויישב בלבו נדוק הדין ישוב וכו' כשיתיישב בנפשו נדק בורא החיי' וכו' · הכונה שנהשיבו אל לבו כי ארח לנדיקו של עולם מישרים · והוא ישר מעגל נדיק מפלס הכל יפה בעתו · או יכוח דעתו על כל הקורות אותו וישמח לנכח שואות באמרו טוב וישר ה' וכל מעשהו באמונה הלא פלס ומאזני משפט ביד ה' ולעות אדם בריבו ה' לא ראה ומה יתאונן אדם חי · ובכן יסבול כל הבא עליו בחבה ע"י הישוב הזה שיישב בלבו נדוק דינו כאמור · ולא ייגע באנחתו ומנוחה ימצא · וזה ישוב שיהיה לו למגן וכו' ובאמרו כשיתישב בנפשו נדק בורא החיים וכו' : כוון בו להעביר החפוש על המפורסם מפליאות חכמתו ונדקת מעשהו בבריאת הבעלי חיים כלם לכל דבריהם ולכל משפטי' נרכיה' ומן החפוש הזה יעלה בידנו מכל שכן שנדק נדק ירדוף בחכמה ודעת על עניני האדם העולה בשלמותו על נביהן · ובכן יתיישב בלב החסיד נדוק הדין שזכר למעלה · ולפי הנרא' משפט אחד אבל שחבר למינים ולפרטים · כי ההנהגה שוה לכלם מושגחת מאתו ית' · שאלנ איך יכוח החסיד ליום נרה ע"י בחינת נדק הבורא בבריאת החיים למיניהם · והנה אריסטו' עומד ובווח · (כמסופר ממנו אנל המורה בשלישי פ' י"ז) כי התנועות הנופלות באישי המין הם נופלות במקרה ואין זה אנל אריסטו' בהנהגת מנהיג ולא בסדר מסדר וכו' כמבואר שמה' עם היותו מודה בהשגחה המיניי' לאדם למיניהו וליתר הנמנאות למיניהם · אלא שההבדל הזה בלתי נחשב אנל החבר ולא לפניו יבא להבדיל בין כלל לפרט כי כלם בחקירה אחת נחקרים ומושגחי' איש אשר במדרגתו ישגיח בם · גם לא לפניו הבדל יבא לשים.

ואין היכר ההבדל בין עדר לעדר וכדעת המורה בפרק הנז' אשר כל המיני' בלעדי האדם הוציא אותם בחוקם מהשגחתו ית' בפרטיהם · אולם החבר שם דבריו עדים מוכיחים על סברתו שהדקת השגחתו ית' בפרטי אף על מין האדם המעולה שבתחתונים · ומשפטו תהום רבה על יתר הנמצאות השפלות · עד שאדם ובהמה יושיע ה' · ועל דרך אמרם ז"ל שהבורא ית' יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים · כמבואר בראשון סימן ע"ז · וכ"ש עם בולאת בעל דין בחקר כמא' המורה בפ' הנז' שעל דעת אריסטו לא נעזבו ג"כ אישי כל מין עזיבה גמורה · אבל כל מה שנודכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת האנושית נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב וימשכו אליו מה שיאות לו וידחו מעליו מה שאין תועלת בו וכו' · וכבר כתב המורה ראש פ' י"ח שאין להבדיל בין מין לאישים לענין זה · שאין חוץ לשכל מין כמנא' · רק כל כמנא חוץ לשכל אמנם הוא איש או אישים · ויצא לנו מכלל דבריו כי כל מה שיתואר בו השגחה במינו יאות ג"כ באישיו עד שבאמרנו כי השגחתו ית' דבקה במין האדם לכל דבריו ולכל משפטיו · זה עצמו ראוי שיובן על פרטי אישיו · כי עיניו על כל דרכיהם לפי מדרגת הכנתם אל מול ההשגחה ההיא · וכמו שמבואר שמ' · וכן באמרנו שהשגחתו יתברך במיני שאר ב"ח לענין יצירתם עם כל הצריך להם לעמידם וקיומם (אך לא לענין מאורעותיהם · כי זה אמנם מיוחד באדם · ובלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו על מדרגת שאר הב"ח ויתרון האדם מן הבהמה אין והוא מגונה) ההשגחה ההיא עצמה תיוחס לאישי כל מין · איש אשר כברכתו ברך אותם ביצירתו עם כחותיו הראויות לעמידת אישו ומינו · וכבר הוכחתנו בבחינה זו לידיעת אמתת דעתו של החבר כי מגמת הבין איככה לעשות אדם כדגי הים להיות כל אישיהם מושגחים לכל הקורות והמאורעות · רק היה זה פשוט אצלו באישי מין האדם לבדו · ויעבור ערך השגחת החיים הבלתי מדברי' כפי ענין השגחתם אשר זכרנו לעומת השגחת אישי האדם כפי יתרון מדרגת ההשגחה המיוחדת בם · וכ"ש כי הן האדם היה באישו כאחד ממיני שאר הב"ח לעוצם מדרגתו עליהם · ועל כן לא נאמר באדם למינהו כצמחים וכב"ח הבלתי מדברים להורות כי אישו כמינו למעלה וחשיבות · וקרוב אליו הדבר מאד אשר דבר בעל העקרים ברביעי פ"א וז"ל אחר שאישי האדם מתחלפים בשלמות הכח השכלי שבהם התחלפות יותר גדול מ מהתחלפות מין א' מהבעלי חיים על האחר · עד שנראה איש אחד קרוב להיותו במדרגת הבעלי חיים הבלתי מדברי' · ואחר קרוב להיותו במדרגת המלאכים ראוי אם כן שיהיה בין האישים התחלפות ההשגח' כמו שהיא בבעלי חיים בין המינים · ויתחייב מזה שיהיו מדרגות ההשגחה מתחלפות בין אישי האדם כפי התחלפות מדרגותיהם בשלמות עד כאן דבריו · ומדברי הרלב"ג לוקחו ברביעי מספר מלחמותיו פ' ד' וה' שגם אלו דבריו גם כן לזכר נפלאותיו ית' אשר עשה בהשגחתו על כל החיים מעין מה שזכר החבר בכאן עם הוראת יתרון האדם בהשגחת הבורא עליו :

שהם רואות מתקון הבריאה בהם ומה שכלל מהפליאות המורות על כונת חכם וחפץ יודע ויכול באשר שם לקטון וגדול מהם מה שהו' צריך לו מחושים נסתרים ונראים ורוחות ואיברים ושם הכלים מפיקים ראויים לרוחות ושם לצבועים מדת הגבורה וכלי הדריסה והטרף ושם לארנבת ולאיל כלי הבריחה ומדת המורך: ומי שמחשב בבריאת האברים ותועלותיהם

ומה שכלל מהפליאות המורות על כונת חכם וכו' · ר"ל מה שכלל תקון הבריאה בהם מהפליאות המורות על כונת חכם כי כלם בחכמה עשה : וחפץ · כי היותם שלמי התקון והסדר לתכלית מוגבל · מורה על מסדר ומגביל · ואין הסדור וההגבלה זולתי ממכוין יכוין מלאכתו אל שלמות סדורה והגבלתה · וזהו ענין הרצון והחפץ הפשוט · וכמו שכתבנו בשני סימן ו' : ושם הכלים מפיקים ראויים לרוחות · מלשון מפיקים מזן אל זן · שענינו מוציאים · והכונה שגם הכלים המוציאים הרוחות ממקום למקום כפי צורך הבעלי חיים כראוי · ע"ד מה שאמר בשני סימן כ"ו · ויתוקנו גם כן כלי העכול ושאר האיברים ברוחות ההולכות אליהם מן הדפקים והעצבים והורידים · ושם ביארנוהו : ושם לצבועים וכו' · כתב רד"ק בשרש צבע על ביאור אמרו השוקף על גי הצבועים המדברה (שמוא' א' י"ג) צבוע היא חיה הנז' בדברי חז"ל רבי מאיר אומר אף הצבוע · ואמרו צבוע זה אפא · ופי' אפה אפעה · כי כן מנהגם להסתיר אותיות הגרון · וכתיב על גי הצבועים לחולת אפעיא : וב"בר הצבוע הזה מטפה של לובן היה · ויש בו מיני צבע כמנין ימות החמה · ע"כ · גם ימצא עוף שקורא שם צבוע עליו באמרו העיט

ותועלותיהם וערכם מן הרוחות יראה בזה: מהצדק והסדור החכמי מה שלא ישאיר בלבו ספק בצדק הבורא ואם יבא שנון המחשבה הדראות לו העול על הארנבת באשר היא מאכל לצבועים והזבוב לעכביש ישיב עליו השכל ויגער בו לומר איך איחס העול לחכם שנתברר לי צדקו ושאינני צריך אל העול ואלו היה צידת הצבועים לארנבת וצידת העכביש לזבוב במקרה הייתי אומר בטענת המקרה: אך אני רואה החכם ההוא המנהיג הצדיק הוא אשר שם כלי הציד לאריה מגבורה ויכלת ושינים וצפרנים ושם העכביש נזכר כא"ו מוסגח לתחבולה ושם לו האריגה לכוש מבלי למידה יארוג השבכים לזבוב ושם לו כלים ראוים למלאכה הזאת וזמן לו הזבוב למחיה ולמזון כאשר זמן הרבה מדגי הים לדגים אחרים האומר על זה שיהיה אלא חכמה שאינני משיגה ואצדיק מי שנקרא הצור תמים פעלו׳ ומי שנתיש׳ על נפשו זה יהיה כמו שאומרי׳ על נחום איש גם זו כל אשר תמצאהו צרה אומר גם זו לטובה ויחיה חיי׳ עריבים תמיד ותקל עליו הצרות אבל אפש׳ שישמח בהם כשירגיש לעון שיש עליו כמי שיפרע חובו והוא שמח במה שהקל מעליו ממנו וישמח לשכר ולגמול הצפון לו · וישמח במה שהוא מלמד לבני אדם

צבוע נחלתי לי · וכתב שם רד"ק לפי שהוא נוצים צבועים קראו לו כן · כאילו הוא צבוע · ואומרים כי הוא עוף אחד שהוא צבוע וכל העופות מאספין אליו לאכלו שרואים אותו · ע"כ · ואולם יותר נכון ליחס זה אל הענין הראשון : וערכם מן הרוחות · ר"ל הערך והיחס שיש לאיברים עם הרוחות כי לכל אחד מהם יתפשטו הרוחות באיכות וכמות נאות לטבעם : ואם יבא שנון המחשבה וכו' · ר"ל חדוד המחשבה (מלשון חציך שנונים) לחשוב מחשבות · כי מקרה ופגע יקרה לבא כלם מדברים ובלתי מדברים · ושוד ושבר בהנהגתם · ע"ד מה שכתב המורה בפרק הכז' · כי אין הפרש אצל ארסטו' בין חתול שנזדמן לו עכבר וטרפו או עכביש שטרף זבוב · או אריה שירעב ופגש בצביא וטרפו · כן ישתונן כליותיו של מפקפק זה ליחס עול בהנהגתו ית' שתהיה הארנבת מאכל לצבועים והזבוב לעכביש · ויחרף לזה עמל ואון בהנהגת אישי האדם: ישיב עליו השכל וכו' · ויוציא מלבו חשש פסול בהנהגה הנז' באדם ובבהמה ובכל הרמש · ומענין זה יזכור סימן מ"ג גם בחמישי סימן כ' בהקדמה הראשונה : ואלו היה צידת הצבועים וכו' · ר"ל אם היה בזה תנאי המקרה הבלתי נופל מסודר בשלמות · הייתי מייחס אותו לדרך המקרה אשר טען בקיומו אפיקורוס · וכמו שיבא בחמישי סי' ג' עד סוף סי' ח' : אך אני רואה החכם ההוא המנהיג הצדיק וכו' · כי הוא הולך תמים בכדורס בשומו כלי הציד לאריה מגבורה ויכולת והן הן כליו אשר בכחם יגבר לצוד ציד לצביא ולהשלמת צידו הושמו לו כלי מעשה הגומרים · והם השנים והצפרנים : נזכר

לתחבולה · ר"ל שמהו נזכר ומוסגח לענין התחבולה הנמצאת בו להפליא עם היותו קטן ברמשים · וכמו שזכר ארסטו' בס' ב"ח מאמר ט' פרק ל"ט : ושם לו האריגה לכוש וכו' · כי הנה הוא עושה אריגתו בשלמה ונוטה מכבר מעשה רשת · כיריעה אשר על ידה זבובי מות יבאיש יביע · כי ברשת זו טמן ללכוד רגלם : וכל זה בעכביש בלתי מלומדה : ושם לו כלים וכו' · הם איברי גופו ועצם מעצמיו : כאשר זמן הרבה מדגי הים וכו' · ע"ד מאמר חבקוק ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו : האומר על זה וכו' · הואיל ועוצם הסדור הנמצא בו · הוא בלתי סובל ענין המקרה כאמור : ואצדיק מי שנקרא הצור תמים פעלו · כנגד אמרו למעלה איך איחס העול לחכם שנתברר לי צדקו וכו' · וכיוצא בזה כתב המורה בשלישי פי"ב להעיד על צדק הבורא ית' בנמצאות וכמוס בטבעתו לאמר לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו זהו על הרוב בכל זמן ובכל מקום ולא תביט לזר כמו שבארנו ולפי שתי הבחינות האלו יתבאר לך חסד השם ית' על ברואיו מהמציאו ההכרחי על הסדר והשוותו בין אישי המין בבריאת' ולפי זאת הבחינה האמתית אמר האדון הנביא כי כל דרכיו משפט וכו' ע"כ : ומי שנתיישב וכו' · הרי זו תולדה נמשכת ממה שאמר למעלה ויישב בלבו צדוק הדין וכו' שיתיישב בנפשו צדק בורא הכל וכו' : ותקל עליו הצרות · ר"ל נפשו הנז' המיושבת על הבחינה הקודמת תקל על החסיד הצרות והפגעים ההווים בעולם · והוא אשר דבר תקלה נאמרו ויישב בלבו צדוק הדין ישוב שהיה לו למגן ולמסתור מהפגעים והצרות

אדם מה שסבל והצדקת דין הבורא וישמח במה שיש עליו בזה מהשם הטוב ותפארת זה בצרות המיוחדות בו וכן יעשה בצרות הכוללות בשיעבירו בלבולי המחשב על לבו אורך הגלות ופזור האומה ומה שהגיע אליה מהדלות והמיעוט יתנחם תחלה בצדוק הדין כאשר אמרתי ואחר כן בנכוי עונותיו ובשכר הצפון לעולם הבא ובהדבק בענין האלקי בעולם הזה ואם ייאשנו שטנו מזה כאמרו התחיינה העצמות האלה לגודל מה שנכחדנו מגוי ונשכח זכרנו וכמה שנאמר יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו יחשוב ביציאת מצרים ובכל מה שנאמר בכמה מעלות טובות למקום עלינו ולא יהיה רחוק בעיניו איך נשוב לקדמותנו אפילו אם לא ישאר ממנו אלא אחד וכמו שאמר אל תראי תולעת יעקב כי מה הוא הנשאר מן האדם כששב תולעת בקברו :

יב **אמר הכוזרי** כמו זה יהיה בגלות חיים ערבים ויפרה פרי תורתו בעולם הזה ובעולם הבא ומי שהוא סובל הגלות מתקצף כמעט שהוא מפסיד עולמו ואחריתו :

יג **אמר החבר** וממה שיוסיף לו עריבות על עריבות שיברך רחמ ד על כל מה שהוא מוצא מן העולם ומה שמוצאו ממנו :

יד **אמר הכוזרי** ואיך הוא זה והברכות טורח יותר :

טו **אמר**

והברות וכו' : זה בברות וכו' כל מה שזכרנו עד הנה ואות לחסיד בברותיו הפרטיות ואולם כן ישמור לעשות גם בברות בבור הכוללות וכו' : ובהדבק בענין האלקי בעה"ז הזכיר זה אצל ברות הרבים ולא זכרו אצל הברות הפרטיות כי זכותא דרבים עדיף : ואם ייאשנו שטנו שוס וכו' : שוא שטן הוא יצר הרע המסית ומדיח : התחייבה העצמות האלה וכו' : כבר ביאר זה על גלותנו בנבי סי' ל' : יחשוב ביציאת מצרים וכו' כביאור שיר השירים אשר לו יפה שוא בדרש על זה מאמר אלא לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי : אפי' אם לא ישאר ממנו אלא א' וכו' : קרוב לענין זה ביאר הרד"ק אל ירמיה סימן ג' ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון : אפילו יהודי אחד יהיה בעיר מערי הגוים משם אקחנו : וכן אם יהיו אפילו שנים לבדם באומה אחת משם אקחם : והאומה נקראת משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה וכו' : עכ"ל : כי מה הוא שנשאר וכו' : הלא כאין נחשב וכאפס ותהו מה שנשאר ממנו בעת ההיא : ואף גם זאת חיזק ואימץ תוחלתנו שאף אם אל שאול בודד אל ירכתי בור הגלות במדור התחתון שבשפל המדרגה ואם ימעט ויסוח מספר מפקד העם : ונשאר אנוש מוער עד שלא ישאר מהרבה רק א' בכל גבולכוי אין לא קצרה יד ה' מהושיע : וכל זה בכלל באמרו אל תיראי תולעת יעקב : ועל כוכה זו ביאר הרלב"ג מאמ' שכתוב יחי ראובן ואל ימות וגו' : שהוא כמתפלל על

הגלות הראשון גלות ישראל שהגלה תגלת פלאסר מלך אשור לשבטים היושבים מעבר לירדן : ואחרי כן הוגלו שאר השבטים ממלכות ישראל על ידי שלמנאסר מלך אשור וכלם גלו לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי : וכללו כלם בשם ראובן כי הוא הגדול ואליו ייוחס הגלות : והתפלל שלא ימות בקרב האויבים אף על פי שיהיו מתיו מספר שבסוף הענין יהיו עשרת השבטים מספר מועט : ואמר וזאת ליהודה לומר שכזה ענינו התפלל על גלות יהודה וירושלם : ועליו אמר שמע ה' קול יהודה : ר"ל שישמע צעקתם בגלות וכו' :

סימן יב ומי שהוא סובל ה

הגלות מתקצף וכו' ר"ל מי שלא יכוח ליום צרה כשב צידוק הדין על לבו כ כבקודמת רק יתקצף מקוצר רוח ומעבודה קשה כמעט שהוא מפסיד העולם הזה והבא :

סימן יג על כל מה שהוא

מוצא מן העולם וכו' : כבר ביאר המורה פ"יב מהשלישי שכל רע שימצא האדם ישוב אל אחד מג' מינין : המין הא' מן הרע הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההויה וההפסד רוצה לומר מאשר הוא בעל חומר : כי מפני זה יארע לקצת בני אדם מומין גדולי' וכו' המין הב' הוא מה שיארע לבני אדם מקצת לקצת כהתגבר קצת' על קצת' וכו' : והמין הג' הוא מה שימצא כל א' מבני אדם מפעולתו בעצמו וכו' : הנה אמרו מה שהוא מוצא וכו' : היה עולה בדעתנו שכוון בו לפגיעתו של אדם בשהוא עצמו נראה בנזקיו אשר הוא

טו **אמר החבר** הלא האדם השלם כ"א הנמור יותר ראוי שיספר כ"ל שיסופר בהרגשת ההנאה במה שיאכל וישת' מהתינוק והבהמה כאשר הבהמה יותר ראוי' להנאה מהצמח אף על פי שמצמח גיזון תמיד:

יו **אמר הכוזרי** כן הוא ליתרון החוש וההרגש בהנאה כי אם היו מביאים אל השכיר כל אשר יתאוה והוא בענין שכרותו ממאכל ומשתה וישמע הנגונים ויתחבר עם מי שיאהב והבקהו אהובתו ויסופר לו כל זה כשירפא משכרותו היה דואג על זה ויחשוב הכל הפסד ולא ריוח מפני שלא באו לידו ההנאות ההם והוא בענין שירגיש וינעם בהם·

יז **אמר החבר** ההזדמנו' להנאה והרגשתה ושיחשב בהעדרה קודם לכן כופל ההנאה וזה מתועלת הברכו' למי שהוא רגיל

בולך אליה למנו' אות' ובאמרו ומה שמונאו ממנו יהיה עכיונו מה שיארע לו אם מהכר הטבע'אם בבחיר אדם מתנב' עליו והוא לא חטא ואם כזה רק מחוץ תשכל חרב הבא אליו למנוא אותו ולפנוע בו· אמנם אשר ראיתי אני נדיק לפני בדבר הזה הוא שכוון בדבריו למאמ' התנא (סוף ברכות) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה וכו' ויהיה אמרו על כל מה שהוא מונא מן העולם כל אשר תמנא ידו להשיג ממנו טובה והנלחה כלשון כל אשר תמנא ידך לעשות בכחך עשה· כמונאת שלום. כביר מנאה ידו· ומנא חן· ומנאו מרגוע· ורבים ככה בהתייחם פעל המניאה לאדם· ומה שמונאו ממנו הוא הפך זה ר"ל הנרות והפגעים אשר יקרוהו בלשון ומנאוהו רעו' רבו'· ומנאכו עון· את כל המונאות אותם· את כל התלא' אשר מנאתם בדרך· וכמו אלה רבים כשענין המניא' כתלה בדבר אשר יקרהו· והביאור הזה יסכים מאד להמשך הדברים· כי ערבות ברכו' הוא מתפשט בברכת הטובה והרעה· ובעגם וראשונה בברכת הטובה· ולפי הביאור הראשון לא היה לו מקום רק ברעות· וזה לא יתכן כמו שיבוא:

סימן טו הלא האדם השלם· ר"ל הכנמר בנידול שאיננו תינוק: יותר ראוי שיספר בהרגשת ההנאה וכו' לב אדם יחשב דרך ביאורו· שהאדם השלם הוא המספר על עצמו היותו מרגיש בהנאה וכו' יותר מהתינוק וכו'· אמנם להיות המאמר הזה בלתי נודק בעיני שיהיה האדם השלם ראוי שיספר על עצמו בהרגשת ההנאה וכו' יותר מהתינוק והבהמה כי המובן מזה שהבהמה גם היא ראויה לספר מדרגת הנאתה· אמרתי אני אל לבי שראוי להסב פני הספור לאחרים וכה יהיה משפט הקריאה· הלא האדם השלם יותר ראוי שיסופר וכו'· והכונה כי כן יאות הספור עליו היותו מרגיש ההנאה וכו'· יותר מהתינוק והבהמה: כי אמנם כפי מדרגת ההכרה תתחלף מדרגת ההרגש בהנאה· כתשובת המלך אליו בפסקא הנמשכת באמרו כן הוא ליתרון החוש וכו'· והנה היא כתובה על ספר ן' סינא במה שאחר הטבע מאמ' ח' סימן ז' כי שתים הנה סבות ההנאה והתענוג משתתפות גם יחד בחידושו· האחת היא קרבת הנאו' המתחבר והנכמד אליו כאלו תאמר כועס כינון אל האזן· אור יקרות אל העין· והמתוק לחיך· השנית היא הרגשת הנאות ההוא ובחינתו אצל המשיג כי אם שכחו בהייתה עליו· גם כי יתחבר אליו הנאות לא יתענג מחסרון ה' רגשתו בו· וכן אמר ן' רש"ד במה שאחר הטבע מא' י"ב סימן לט כי סבת ההנאה היא הרגשת ענייבה· וכמו כן בהפך זה השגת הבלתי נאות המתחבר לנ"א היא סבת התונג והענב· ומכל זה ימשך שמדרגות ההנאה ויקחו ממדרגות הטוב והשלמות הנמנא בנושא המושג ושלימות התחברותו אל המשיג· וכפי מדרגת הרגשתו ובחינתו בנאות ההוא המושג· ומזה אמר ן' סינא בספרו הנזכר שהיותר מעולה ובחינתו יותר שלימה תהיה הנאתו עצומה עד מאד· עכ"ל· וכל זה הנעם לתשובת שאלתו שיבא תשלומה בסימן י"ז:

סימן יז ההזדמנות להנאה וכו': ושיחשב בהעדרה וכו': זהו ביאור מה שהכים סימן י"נ שהברכות אשר יברך החסיד תמיד מוסיפות לו ערובות על עריבות· וזה כי המברך כהוגה והבכה כראוי יקדים להעביר כל טובו ית' על פניו בהבחינה מה שהיה בעדר ממנו לולי ה' שהיה לו ומה שמלא המקום את חסרונו· ועל ידי הניור הזה הוא מתעורר בהרגש שלם ומזדמן בזה אל מול ההנאה ההיא שעתיד ליהנות בה אחר ברכתו· ובכן תכפל הנאתו כפי מה שנתבאר

רגיל בהם בכונה והכל מפני שהם מציירו מין
ההנאה בנפש והשבח עליה למי שחננה כבר
היה מזומן להעדרה ויאזת גדל השמחה בה
כמו שאתה אומר שהחיינו וקיימנו · וכבר
היית מזומן למות ותודה על שהחייך ותראה
זה ריוח ויקל בעיניך החולי והמות כאשר יבא
מפני שכבר חשבת עם נפשך וראית שרוחרת
עם בוראך שאתה ראוי להעדר מכל טוב
בטבעך כי עפר אתה והטיב לך בחיים וההנאות
ותודה על כן ובעת שיסיר ממך תודה ותעבור
לא ותעבוד ותאמר ה' נתן וה' לקח יהי שם ה'
מבורך ותהיה נהנה כל ימיך ומי שאינו אוחז
הדרך הזה אל תחשוב כי הנאתו הנאה אנושית
אך הנאה בהמית אינו מבינה כאשר אמרנו
בשכור וכן יעלה החסיד אל לבו ענין כל ברכה
ויבין הכונה ממנה ומה שהיא נתלה בה הנה
יצייר ביוצר המאורות סדר עולם העליון וגודל
האישים ההם וגודל תועלותם ושהם אצל
בוראם כקטן שברמשים ואם הם גדולים
(בעצמם לגודל תועלותינו) לא בעינינו לגודל
התועלת בהם · והראיה שהם אצל בוראם
כאשר אמרתי שחכמתו והנהגתו ביצירת
הנמלה והדבורה לא והכלים איננה מקצרת
בחכמתו והנהגתו לשמש וגלגלה אך סימני
החכמה וההשגחה יותר דקה ונפלאת בנמלה
ובדבורה לא למה שהוכן מהכחות והכלים עם
קטנותם יחשוב בזה כדי שלא יגדלו בעיניו
המאורות ויסיתהו השטן בקצת דעות אנשי
הרוחניות ויעלה בלבו שהם מועילים ומזיקים
בעצמם ואינו כן אבל באיכותם כרוח וכאש
ויהיה כמו שאמר אם אראה אור כי יהל ויפרת

בסתר

באנה ביאור שתי הברכות הקודמות · מפני שהם מציירות וכו' · ר"ל שהברכות ההם מציירות בנפש שמברך מין ההנאה המוחשת · ומציירות בנפשו ג"כ השבח הראוי לשבח עליה אל הבורא ית' שחנן אותה:
וכבר היה מזומן להעדרה וכו' · וגם זה מכלל הציור כי לולי אלקי אברהם היה לו להמציא כל ברכו · כי עתה ריקם שולח · ועל כן ישמח ויגיל: תודה ותעבוד ותאמר וכו' · ר"ל שאם לוח עוצים על פניו יחליף לפקפק ולהרהר אחר מדות בוראו יעבור וילך פן יחטא ואשם · כי אז כחו נאלקיו לעשות כל הישר בעיניו לטוב לו כל הימים אכן יש כסחאות שבת ב כהן תוד' ותעבוד והכונה מבוארת על עבודתו לשמים לבלתי הרהר אחר מדותיו:
ותהיה נהנה כל ימיך · ר"ל בשתברך על הטובה ועל הרעה · את הכל יפה בעתו תסבול באהבה שברוב אכה · והוא הערבות המושג בברכות לשני אוכיה הכו' בסי' י"ג:
כאשר אמרנו בשכור · בפסקא הקודמת: הכונה ממנה וכו' · ר"ל הכונה העצמית אליה מעקר הנחתה וגם הנתלה בה שהנכנת דבר מתוך דבר כי אחת דברה שתים זו שמענו · וכמו שמבאר והולך: וגודל האישים ההם ר"ל הפרטים ההם · בלשון הכתוב על צבא השמים איש לא נעדר:
שהם אצל בוראם וכו' · הן הן מאורות אמריו שכבר או בראשון סימן ס"ח ובתלו ברביעי סימן כ"ה ובחמישי

סמוך לחתימת הספר: כאשר אמרתי · היותם כקטן שברמשים: שחכמתו והנהגתו ביצירת הנמלה וכו' · הכונה מבוארת ממה שהוזכר בראשון סימן ס"ח · ויהיה אמרו עם קטנותם כאלו אמר להיותם קטנים שמצד זה היתה החכמה בהם יותר דקה · ולפי הכנה האומר למה שהוכן בהם מהכחות והכלים עם קטנותם · יתבאר שהחכמה ניכר בהם למה שהוכן בהם מהכלים והכחו' עם היותם קטני האד' ועתה ישימו לב בני ציון היקרי' איך נחשבו הגופים היקרים הללו אצל בוראם לנבלי חרש · שהרי הגדול שבהם יכונה בשם האומר לחרס ולא יזרח חרס · בטרם יבא החרסה · ועל כלם כאמרו ובבלי שמיה מי ישכיב: אנשי הרוחניות · האומנים לדעת חקות שמים ומשתדלים לשים משטרם בארץ ע"י הורדת רוחניותם על איזו צורה כמוזכר ברביעי סימן כ"ג: שהם מועילים ומזיקים בעצמם ואינו כן אבל באיכותם וכו' · כאמ' בראשון סימן ע"ז אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים · ע"ד החימום והקירור והרטב' והיובש והתלויי' בהם מבלי שנייחם להם חכמה רק עבוד' וכו' ע"כ · כי אמר בעצמם על הפעולה בעצם בחכמה ודעת · ואמר באיכותם על העבודה בדרך החימום והקירור וכו': ויהיה כמו שאמר אם אראה אור וגו' הוא מאמר איוב (סי' ל"א) אם אראה אור כי יהל וירח יקר הולך ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל ·

בסתר לבי כו' ותשק ידי לפי וכן ירתן אל לבו באהבת עולם הדבק הענין האלקי בעדה המוכנת לקבולו כהדבק האור במראה הזכה ושהתור מאצלו התחלת חפץ ממנו להראות מלכותו בארץ כהראותה בשמים ולא גזרה החכמה שיברא מלאכים בארץ אבל אדם מזרע ודם מתגברים בהם הטבעים ומתנצחים בהם המדות כפי התחלפות ההצלחה ורוע המזל כאשר נתבאר בספר יצירה · וכאשר יזך מהם יחיד או קהל יחול עליו האור האלקי וינהיגנו בנפלאות ובנוראות יוצאות מסדר העולם הטבעי ויקרא זה ממנו אהבה ושמחה ולא מצא הענין האלקי מקבל מסכית לדברו דבק בסדר אשר צוה בו אחרי המאורות והגלגלי' אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל וחל עליהם הענין האלקי לאהבה להיות להם לאלקים וסדרם במדבר כסדר הגלגלי' ארבעה דגלים כארבעת רבעי הגלגל ושני' עשר שבט כשנים עשר מזלות

ממעל · וכתב שם הר"אבע אם אראה אור · הוא השמש · וירח יקר · בחצי החדש · ויפת בסתר · כמו פן יפתה לבבכם · ותשק ידי לפי · ממיני ע"א כי רובי הקדמוני' טרם באו הנביאים היו עובדים שני המאורות · על כן אמר גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל · והענין שהוא למעלה מהמאורות ע"כ : וכן יתן אל לבו באהבת עולם וכו' כהדבק האור וכו' · אינו רחוק שההשקיפו לשמיכות אהבת עולם ליוצר המאורו' כתעורר אל הדמוי הזה : ושהתורה מאצלו כו' : ביאר איך כתגלגל דבר בקירתו בעם זו יהיה לו לסגולה דבקותו כמו שהניח · וחק כי חפץ ה' בידו מקדם מפעליו מאז להקהיל כבודו לברואיו ולהראות מלכותו בארץ כבשמים · ויען גזרה חכמתו לעשות את האדם בארץ והוא מחומר עכור קורץ הכין למועדי רגלי על כן חשבו בידו לא כלה במין כלו · רק כי עליה מעטים יכונו אל מול האור האלקי · ויחידים היו עד בא יעקב אבל כאלתו אשר זרעו נכון לפניו לקבל הענין האלקי כענין השמים לטוהר · והנה ענין אמרו שהתורה מאצלו התחלת חפץ וכו' · יתבאר עם מה שאמר סי' ע"ג וכאשר היתה כונת החכמה בבריאת העולם התורה שהיא גוף החכמה ונושאיה הם הצדיקי' וכו' · ע"ש : אבל אדם מזרע ודם · שהכונה זרע האיש ודם נדות האשה וכמו שכתבנו בראשון סימן א' · וכונה דברו סמוך לחתימת הספר בהקדמה השנית באמ' כי השכבת זרע והדם חומר לאדם · ואולי לזה כוונו חז"ל באמרם (נדה פ' המפלת) נדרש ר' חנינא בר פפא מאי דכתי' ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנתה מלמד שלא נוצר אדם מכל הטיפה אלא מן הברור שבה תנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שזורה בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח את הפסולת כדר' אבהו דר' אבהו רמי כתי' ותזרני חיל וכתי' האל המאזרני חיל · אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע זריתני וזרזתני : ע"כ · ויותר המורה כי אור זה כי לפי בעל האגדה יהיה אלקי

מעכין תש"ים כמו דרך גבר בעלמה · ורבעי גם הוא השמים כלשון לרבעה · ואולם אני לפי דרכי אפרש ארחי מלשון ארח כנשים המורה על דם נדותה · ורבעי הוא טפת הזרע · וכמו שדרש שם ר' אבהו מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישר' מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה · ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמ' מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושי' יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתי' נאם הגבר שתום העין וכו' · ע"כ · ולפי זה יוכללו כדברי דוד מטעם חז"ל שני החלקי' שזכרנו שיהיה חומר לאדם : מתגברי' בהם הטבעים · הם הד' יסודות עם איכיותיהם שמתמזגי' בהרכבתם בפנים מפנים שונים · כמו שיתבאר בחמישי סימן י' וכבר נזכר זה בשני סי' י"ד : ומתנצחי' בהם המדות · כי כשתחלף המזגי' תתחלפנה המדות המשכות אחריהם כפי התגברות איכות מן האיכיות · וכמו שכתבנו בראשון סימן א' וכל זה כפי התחלפות ההצלחה ורוע המזל כמוזכר שמה : ולא מצא וכו' אחרי המאורו' והגלגלי' וכו' · כי אמנם המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבי' ככוכבים אשר לא ישנו את תפקידם רק הם ששים ושמחים לעשות רצון קונם : אלא חסידי בני אדם היו יחידים וכו' · כבר הוליד בצלמו כדמותו בראשון סי' מ"ז באמ' והיו יחידי' ולא רבים עד שהוליד יעקב אבינו י"ב שבטים כלם ראוים לענין האלקי ושבה האלקות בקהל רב · ע"כ : וסדרם במדבר כסדר הגלגלים ד' דגלים כד' רבעי הגלגל הם טבת ס"א מעך גדר אשר כפיה תקייב ארבע תקופות השנה · וכן תמנא שמות בני ישראל שנים עשר מפותחי פתוחי חותם כאבני החשן באר בענין עוזי' אבן · ושני עשר שבט וכו' · חז"ל בפסיקתא רבתי ואת כל אלה ידי עשתה · אתה מוצא י"ב חדש בשנה י"ב מזלות ברקיע י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה · כוכבות מה · כוכבות כל אלה בשביל ישראל שהם שנים עשר וכו' · ע"כ · ובכד

ומחנה הלויי' בתוך המחנות כאשר אמר בספר יצירה והיכל קדוש מכוון באמצע והוא נושא את כלם וזה כלו מורה על אהבה ויהיה משבח עליה ויסמוך לזה קבולו התורה בקרי' שמע ואחר כן במה שכולל אמרת ויציב מהענינים הנוחצים לקבלת התורה כאלו אחר שנתבאר לו כל אשר קדם והבין אותו והכירו אסר על נפשו אסר והעיד עדים שקבלו כאשר קבלוהו האבות לפניו ובן יקבלוהו הבנים עד עולמי עד כמו שהוא אומר על אבותינו ועלינו ועל בנינו ועל דורותינו דבר טוב וקיים חק ולא יעבור · ואחר כן מסדר הקשרים אשר בהם ישלמו קשרי היהודים והוא שיודה באלהותו יתברך ובקדמותו ובהשגחתו על אבותינו ושהתורה מעמו ובמופת על כל זה והוא החתו' ביציא' מצרים כמו שאמר אמת שאתה הוא ה' אלקינו אמת מעולם הוא שמך ועזר' אבותינו ואמת ממצרים גאלתנו ה' אלקינו ומי שהשלים כל אלה בכונה גמורה הוא ישראל אמתי וראוי לו שיקוה להדבק בענין האלקי הדבק בבני

שהבאתי בביאור שיר השירים כי על כן נמשלו ישר' לאגוז להיותו נחלק לארבעה טורים למספר את רובע ישראל לארבעה דגליהם כאמור · וכמו שהאגוז נחלק ראשונה לשני חלקים · כן לפעמים נחלקו שבטי ישראל לשנים כי באבני האפוד ששה משמות' על האבן האחת וכו' · וכן ששה שבטי' על הר גריזים · וששה על הר עיבל · וכל זה על יחכם לי"ב מזלות כי בבחינה אחת יחלקו לשנים: שש המערכת לדרום · ושש המערכת לצפון : כי"ב לחמי פנים המונחים על השלחן בשתי מערכות להורות על ככה לפי' הרלב"ג · ובבחינה אחרת יחלקו לארבעה כנגד הד' תקופות כמדובר · ועל זאת אמרו ז"ל שהשבטים תקרתו של עולם ממה שכ' ישראל מקוראי לרמוז על היותם כנגד הי"ב מזלו' שהם תקרתו של עולם כגלגל השמיני · וכבר הארכ בעל העקידה שער ל"ח בבוראת יחס הבנין אשר בו נבנה בית ישר' על תכונת צורת הבנין הכללי השמימיי דרשהו וקבל שכר : והיכל קדוש מכוון באמצע וכו' · הוא בעצמו ביאר בתבונ' סימן כ"ה כי ההיכל הזה הוא רומז לענין האלקי המחבר בין ההפכים והוא הכח הסובל לכל · והשוכן אתם בתוכם ובאמצעיתם להמשיך להם קיום מתמיד וכמו שיתבאר במקומו והנה כנגדו היה במחנה הלויי' ארון הקדש נושא את נושאיו : ויהיה משבח עליה · ר"ל החסיד הנז' בברכת אהבת עולם שבמשכנו על היהודים עד הנה : קבולו התורה בק"ש שיש בה קבלת עול מלכות שמים ועול מצות : ואחר כן במה וכו' · ר"ל שאחר כך יסמוך קבולו התורה במה שכולל אמת ויציב מהענינים המורים כחן ואומץ לענין הוראתו בקבול התורה · וזה בכפילת הדברים לאמר אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וכו' ודוגמת זה הלשון זכר בראשון סימן פ"ז כאמרו ושם הדבר הנחוץ בה הפרישות וכו' · ונוה סימן ט' באמרו והנחוץ ממה שיעיין עליו

הקיר וכו' נס כסי' ע"ג המנאכו פעמים שלש · ובכן לא הוצרכנו לשנות לשון גרסתנו לומר כמרגיש או כאותיים כאשר ראיתי משכים אותה לאין צורך : והעיד עדים שקבלו · הרי הוא כאילו הע"יד עדים כאמונ' על עצמו שקבל כל מה שזכר · והעדות הזאת היא כמה שכולל בלשונו מאמרים מורים על אמתת הדבר כי שם כן שבועת ואסר ויבואו יגידו צדקתו כי הוא צדיק באמונתו יחיה : אשר בהם ישלמו קשרי היהודים וכו' להיותם עקרי הדת הישראלי ובלעדיה יותר הקשר שקושר בין אומה זו לאלקים · ובמופת על כל זה וכו' · ר"ל שמודה במה שהוא מופת על כל מה שקדם כמו שאמר סימן י"א · וזכר יציאת מצרים מפני שהיא טענה שאין בה מדחה וכו' · והעיד עליו גם בראשון בי' כ"ה כמו שזכרנו : אמת שאתה הוא ה' אלקינו · הרי זו הודאה באלקותו ית' : אמת מעולם הוא שמך · זו היא הודאה בקדמותו : ועזרת אבותינו כאן נכלל ההודאה בהשגחתו על אבותינו · ושהתור' מעמו כי שם כאמר אשרי איש שישמע אל מצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו · ונכלל יחד ההשגחה עם התור' כי אמנם השגח' יתירה נודעת לאבותינו בנתינת התורה · וכן בדבריו הקודמים אבל אמרו והוא שיודה באלקותו וכו' כלל שניהם יחד בלתי ספר הבי"ת באמרו שם ובהשגחתו על אבותינו ושהתור' מעמו. לא עשה כן באלקות ובקדמות וביציאת מצרים · כי שם כאמר והוא שיודה באלקותו ובקדמותו ובולי ובמופת על כל זה וכו' ויעש להם נ"סים : ואמת ממצרים גאלתנו וכו' · היא הודאה במה שהוא מופת על השאר כאמור : בענין האלקי הדבק וכו' כאמרו בראשון סימן כ"ז והתחברות כבודו אלינו בעבור שאנחנו נקראים סגלה מבני אדם · ולפי זה יתבאר אמרו הדבק ובולי שהוא לביאור מה שאמר בענין האלקי ואם יש את כפסק לקחתו במקו' הבדל יהיה ענינו להבדיל בין ההשגחה

המיוחדת

בבני ישראל מבלעדי שאר האומות עובדי כו"ם ויקל עליו לעמוד לפני השכינה וישאל ויענה והתחייב לסמוך גאולה לתפלה בתכלית החריצות והזריזות כאשר הקדמנו ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם זכרם בברכות הכוללות כל ישראל כי הבקשה והתפלה במה שמתיחד בו היחיד אינם אלא מן הרשות וכבר קבעו לזה מקום בשומע תפלה במי שהוא רוצה: ויתן אל לבו מהברכה הראשונה הנקראת אבות מעלת אבות ושברית האלקים קיים להם עד עולם לא ימוש כמו שהוא אומר ומביא גואל לבני בניהם: ומהברכה השנית הנקראת גבורות כי לאלקי' בעולם הזה ממשלה מתמדת ואיננו כאשר חושבי' שהו' על הטבעי' אשר נסום נ"א וידמו שאין בו ית' יכולת לשנו' הטבעי' אשר כסום: ונ"א שהוא על הטבעים אשר כתנם ויתן אל לבו שהוא מחיה המתים בעת שירצה עם

המיוחדת לישראל ובין הכוללת לכל האומות: והתחייב לסמוך וכו'. שכן אז"ל פ"ק דברכות (דף ד') רבי יוסף בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלם כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום. ובירושלמי אמרו תכף לגאולה תפלה שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה היינו תפלה וכו': בתכלית החריצות והזריזות כאשר הקדמנו. הוא אשר דבר בסימן ה' ואחר זאת שהכונה ינהיג הכח החפני כל האיברי' המשמשי' אותו בזריזות וחריצו' ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה: ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם זכרם. בכל הזכירם סימן ה' באמרו ומביטות כעינים הבטת העבד אל אדוניו וכו': בברכו' הכוללות וכו'. ר"ל שתפלתו כצבור המוטלת עליו חובה היא בברכות הכוללות לכל ישראל. אבל תפלתו לעצמו בשביל צרכיו בפרט אינה אלא רשות וכו'. ובכלל דבריו מה שכתב הרמב"ם בהלכות תפלה פ"א שיש בברכות האמצעיות שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כלן: וכבר קבעו לזה מקום וכו'. פ' אין עומדין אמרו ז"ל שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכ' וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר. אמ' רב חייא בר אשי אמ' רב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנס' אפי' בברכת השנים. אמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומ' אחר תפלתו אפי' כסדר יום הכפורים אומר. וכתב שם רבינו יונה שענין הזה מתחלק לד' חלקים הא' שבברכת שומע תפל' יכול לשאול כל צרכיו בכל ענין שירצה שברכת שומע תפלה כוללת כל הברכים ולכך תקנוה. והדין השני שאם בא לומר בסוף כל ברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ואפי' שלא יהיה לצרכו ממש מותר כיון שאומ' אותן

כלשון רבים. מיהו כלשון יחיד אסור לומר כיון שאינו אומר אותו אלא א' כצבור כל ישראל והוי הפסקה. ודוקא שיכול לאמרו בלשון רבים בסוף כל ברכה וברכה שכיון שהשלים כבר מה שתקנו חכמים לחיוב גמור אין לחוש במה שמוסיף אחר כך אבל באמצע הברכה לא דכיון ששואל צרכי רבים באמצע הברכה נראה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים. והדין השלישי שאם שואל צרכיו ממש כגון ששואל על חולה שיש לו בתוך ביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לומ' בלשון יחיד ואפילו באמצע הברכה. והיינו דאמרי אם יש לו חולה בתוך ביתו אומ' בברכת החולים ולא הזכיר בכאן בסוף הברכה אלא ברכת החולים סתם קאמר דמשמע דאפי' באמצע הברכ' יכול לשאול צרכיו כיון שהוא לו לפי שעה והוא שיאמר אותו בלשון יחיד שלא ידמה כמוסיף במטבע שתקנו חכמים. והדין הד' שבסוף התפלה בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולומר כרצונו בין בלשון יחיד בין בלשון רבים בין צרכיו ממש בין צרכי צבור. מפי מורי הרב נר"ו. עכ"ל. ואולם בעבור זאת שעמדתי כל זה לפניך פן תכשל בדברי החבר ולמען תדע על אי זו בחינה ראוי שיובנו. והוזכר דין זה בהלכות תפלה להרמב"ם פ"ו: ומהברכה השנית הנקראת גבורות וכו'. רוצה לומר שגם ממנה יתן אל לבו אמתת בחינה זו כי לאלקים בעולם הזה ממשלה וכו': שהוא על הטבעים אשר כסום. אפשר לפרש זה על מחשבת הפילוסופים אשר דמו כי הוא ית' על הטבעים אשר כסום. רוצה לומר שהכסיון הזכיר אכלם מה שהוטבעו עליו המנהגות הטבעיות ההם ויחשבו כי טבעם מאתם לא ימוש להיותו ויתברך שכם ראשונה להם מני קדם ויעמידם לעד לעולם בלי שום חלוף ושנוי. והוא מה שהורחב ביאורו בנסחא אחרת לאמר וידמו שאין בו ית' יכולת לשנות הטבעים. וכשר בעיני הנסח שכתוב בו שהוא על הטבעים אשר כתנם והכונה מבוארת כי יחשבו הפילוסופים שהוא ית'

עם רוחק זה מהקשרת הטבעיים וכן משיב הרוח וזולתו · ובחפצו מתיר אסורים וזולתו וכבר התבאר זה מעניני בני ישראל · ואחר שיאמין באבות וגבורות שהם מדמות שהוא יתברך נתלה בעולם הזה הגופני ירוממהו ויקדישהו ויגדלהו שישיגהו או יתלה בו דבר מספורי הגופניים בקדושת השם יתברך והיא אתה קדוש · ויתן אל לבו מהברכה הזאת כל אשר ספרוהו בו הפילוסופים מהקדושה והרוממות אחר שיקיים אלהותו ומלכותו באבות וגבורות כי בהם נתברר אצלנו שיש לנו מושל ומצוה ולולי הם היינו מסתפקים בדברי הפילוסופי׳ עם אנשי הקדמו׳ והתחייב להקדים אבות וגבורות על קדושת השם ולאחר שמקדשהו ומרוממהו בזה יתחיל בבקשת צרכיו בכלל כל ישראל כי התפלה הנענית

עומד עליהם מכל בחינתם ויכולות ממנו כמוזכר בראשון סימן א׳ ואפשר עוד לפרש זה לפי אמתת מחשבתנו כי אנחנו נאמין שיש לאלקים בעולם שזה ממשלה מתמדת אשר לא כדעת הטבעיים כי אמנם הוא יתברך שליט בחפצו על הטבעים אשר כשום הטבעיים כאמור · או אשר נתנם הבורא יתבר׳ וה׳ נתן וה׳ לקח ולכל אשר יחפוץ יטנו כחומר ביד היוצר · לא כגזרת הפילוסופים שאין בו ית׳ יכולת לשנות הטבעים: עם רוחק זה מהקשת הטבעיי׳ כי מי בכל חכמי הארצות יגזור אומר ויקום שינוי שהעדר יותן לשכון: משיב הרוח וזולתו · את זולתו על מוריד הגשם ומורי׳ הטל כי לזכירת כל אלה זמן ועת לכל חפץ כמבואר בתעניות פרק א׳: ובחפצו מתיר אסורי׳ וזולתו׳ אמר זולתו על הכלולים אתו סומך נופלים ורופא חולים ומכלם בחר לו מתיר אסורי׳ כי על זה יפול דברו הנמשך באמ׳: וכבר שהתבאר זה מעניני בני ישראל · כי בצאת ישראל ממצרים קרא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח׳ ואפשר שיוסב זה גם לתחיית המתים שהתבארה גם היא מעניני אומתנו על ידי אליהו ואלישע וזולתם: שהם מדמות וכו׳ · ר״ל שהם מסבירות פנים לדמיוננו לחשוב שיהיה לו ית׳ התלות יחס ודמיון בעניני העולם הזה הגופני חלילה לו הלא ישוב חרב פיפיות ילטוש ובקשתו ידרוך ויכוננה בברכת קדושת ה׳ אשר בה ירוממהו ויקדישהו וכו׳: ואם רץ לבו ליחס לו עניינים גופניים יחזירהו למקומו בהגבירו השכל על הדמיון וכל עוף דמיוני שפורח עליו מיד ישרף ודברים דוגמת אלו זכר ברביעי סי׳ ג׳ בכנוי קדוש: כי בהם וכו׳: נותן טעם לסדור השלש ברכות הראשונות מפני מה הוקדמו אבות וגבורות לקדושת השם באמ׳ כי תחלה הוצרכנו להשריש בלבנו אמונה אומן אלקותו ומלכותו ית׳ לבדר אבלנו שיש לנו מושל ומצוה · ואחר כך דרכנו סלולה להכנס בפרדס העיון והחקיר׳ בקדושתו ורוממותו ית׳ אשר הפליגו בעניינה גם הפילוסופים · ואם היה משתכח סדרם להפליג בקדושתו ורוממותו תהלה היא זו וקשה להאמין בקרבתו אלינו כי איך מרום וקדוש ישכון את דכא ושפל רוח · ואם מצאנו שהפליג איך קרבת אלקים יחפוץ: על כן זה הדרך הלכו בה היא ישרה ונכונה על אמונת האלקות והמלכו׳ ישרים יעקב בתחלה ואח״כ יציץ ופרח ישראל באמונת הקדושה והרוממות אשר הורו גם הפילוסופי׳ עליה ואת הטוב יקבל ואת הרע לא יקבל: ולולי הם · ר״ל אבו׳ וגבורו׳ שכבר הושרשו בפתח דברינו: היינו מסתפקים וכו׳ כמו ובילדי נכרי׳ ישפיקו׳ והכוונה לומר שהיה מספיק להם לרוממו כמו שירוממוהו הפילוסופי׳ אשר יומרוהו למזמ׳ וידברו על צדיק עתק בגאוה ובוז כי בכל מקו׳ שמוצאו גאותו אתה מוצא שם חלול יפעת כבודו׳ ואולם גדול ה׳ ושפל יראה: והתחייב וכו׳ זו היא תולדה נמשכת מדבריו הקודמים: ולאחר שמקדשהו ומרוממהו בזה אמר בזה להורות כי אין הקדוש והרוממו׳ לסלק ידיעתו והשגחתו מן התחתוני׳ רק בזה שזכרנו לרוממו מהתלות בו דבר מספורי הגופנים כאמור: יתחיל בבקשת צרכיו בכלל כל ישראל · יש בכלל זה שתהיה תפלתו בלשון כולל כאמ׳ למעלה בברכות הכוללות כל ישראל וכו׳ וכא״ל פ׳ תפלת השחר לעולם לשתתף איניש בהדי צבורא · גם בכללו שיהיה מקום התפלה כולל את הרבי׳ בבה״כ ושניהם יפרש סי׳ י״ט באמ׳ שיתפלל היחיד תפלת הצבור ושתהיה תפלתו בצבור וכו׳: כי התפלה הנענית וכו׳ פ״ק דברכות אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבה״כ שנא׳ לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה: וא״ר יוחנן משום ר׳ יוסי בן זמרא אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבה״כ שנא׳ ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין · ר׳ יוסי בר׳ חנינא אמר מהכא בעת רצון עניתיך רב נחמן אמ׳ מהכא הן אל כביר לא ימאס תניא נמי הכי וכו׳: וכבר זכר זה הרמב״ם פ׳ ח׳ מהל׳ תפלה באמרו לעולם ישכים אדם לבית הכנסת׳ שאין תפלתו

שמעת בכל עת אלא בבית הכנסת · עכ' · או לאחד שיהיה במקום קהל וכו' : רב נחמן אמר מהכא כנגד כל ישראל או יהושע וכיונא בו שיאות עליו מאמ' רבי אלעזר פ"ק דתעניות אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ נענה כיהושע שנאמר קום לך למה זה אתה נופל על פניך :

סימן יט כי הקהל אינם מתפללים וכו'

וגם אם יהיה בתפלתם דבר שלא תהא רוח איזה יחיד נוחה הימנו כמי שהיה עסקו בחטה ושעורך · והנכור מתפלל על ברכת הטכים ובמנא זה מפסיד לפי סברתו · מכל מקום עם טוב הסתכלו' תועלת הנכור מתפשט לכל חלקיו' ובאמת יגדל תועלתו בטוב ההוא הכולל יותר ממה שהיה תועלתו בפרט בנזק רבים : והיחיד אפשר שיתפלל וכו' · ועל זאת יתפלל קול חסיד ביום הכפורים אל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים כאז"ל ביומא פ' הוציאו לו · ועם היות שספרו שם על רבי חנינא בן דוסא דהוה קא אזיל באורחא שדא מטרא עליה אמר לפניו רבון העולמי' כל העולם בנחת וחנינא בצער פסק מטרא · כי אתא לביתיה אמר כל העולם בצער וחנינא בנחת אתא מטרא · א"ר יוסף מאי אהניא ליה צלותיה דכהנא רבא לגבי רבי חנינא בן דוסא · עכ' · כל זה א נכו שוה להכיל דבריו · ארנה דשאני חנינא דאדם חשוב הוא ושקול ככל הקהל וכבר התנא על כיונא בו בסוף סימן י"ז והבדילנו ה' לטובה ולשבח מכל יחידי ישראל · תדע לך שהרי בפ' סדר תעניות אחרי שפרש עליו מעשה אחר דוגמת הקודם דהוה קא אזיל באורחא והוה דארי נכא דמלחא ארישיה אתא מטרא אמ' לפניו וכו' ככל האמור בההוא עובדא דיומא שהקדמנו זכרו הין היה דברים בשם רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כלו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובין מערב שבת לע"ש · עכ' · ואולם לא היה במנע דבי חנינא בלכתו בדרך מהתפלל על תועלתו הפרטי עם היותו גרמא בנזק הרבים : כי אמנם היה סמוך לנו בטוח להחזיר מיד בתפלתו תועלת הרבים לאיתנו הראשון כי לא היה להם במניע הגשם בזמן מועט עד הגיעו אל ביתו הפסד נחשב : ואפשר שיש ביחידים ההם וכו' ר"ל שיתפלל אין יחיד מהם על הפך תפלת היחי' שקדם זכרו וסתרי אהדדי זה מותק לנפוכו כמה שיחשב לעצמו תועלת וזה מותק לדרומו כמה שיועי' לעצמו לפי סברתו ונמנאו מתפללים על דבר אחד בעינו באין ולאו · ויקרה זה כדבר שא"א להתקיים בו רצון שניה': ומתנאי התפלה הנענית וכו' · זהו תשלומו של ראשון להורות שהיתרון הוא לתפלת הרבי' להיותה בלתי הפסד היחיד ותפלת היחיד אפשר שתכלול הפסד הזול' כי אמנ' מתנאי התפל' הנעני' שתהי' במה שיועיל וכו' : ומהם שמעט הוא שתשלם וכו' · ר"ל מן הפני' ההם אשר בעבור' יהיה יתרון הקהל על היחיד כמו שהניח בראש הפסקא הוא מה שעל המעט יקרה שתהי' תפלת היחיד שלימה זכה אשר לא יחטא בה ואשם · כי אמנם תנא נוכתו החוב לרעיון זר ומי לנו גדו' מר' חייא שנא והעי' על עצמו בירושלמי' דפ' היה קור' אנא ביומוי לא איכוונ' אלא חד זמן בעית כוונני' והרהרי' בלבי ואמרי' מאן ליעול קמי מלכא קדמאי' שקפתא או ריש גלותא עוד שם שמואל אמר אני מניתי' אפרוחי' (ר"ל עופות פורחו' באויר) ר' בון אמ' אנא מניתי' דומכיא · ר"ל טורי אבן אשר בכותל : א"ר מתניא מחזיק אנא טיבו לרישי דכד הוה מטי למודים כרע מגרמיה' עכ' · ולפיכך יאות השיתוף לרבים כי מעוות הא' יוכל לתקון זולתו וחסרון זה יוכל להמנות בשלמות חבירו · ובין כלכ תכון תפלת קטור' לריח ניחח לפני ה' ויקשו' כנהלפון כתרים להב"ה מתפלותיהם של ישרא' ככלל · וזהו אמרו וכן קבעו לנו וכו' שאינו אלא תשלומו של ראשון : כאילו אמר ובכן או ועל כן' וזכר שני תנאים· הא' שתהיה תפלתו בלשון כולל לרבים · וגם שתהיה במקום קבוץ הרבים · וכבר בא הרמז לזה בסימן יז"ה : לא פחות מעשרה כמו שהורו ז"ל פ"ק דברכות כי במקהלות

הנענית אינה כי אם לקהל או לאחד שיהיה במקום קהל והוא נעדר בזמננו זה :

יח **אמר הכוזרי** ולמה זה הלא שיתיחד האדם יותר טוב ותהיה נפשו זכה ומחשבתו פנויה יותר ·

יט **אמר החבר** אבל היתרון לקהל מכמה פנים מהם כי הקהל אינם מתפללי' במה שיש הפסד ליחיד והיחיד אפשר שיתפלל במה שיש בו הפסד ליחידים אחרים ואפשר שיש ביחידים ההם מי שיתפלל במה שיש בו הפסדו ומתנאי התפלה הנענת שתהיה במה שיועיל העולם ולא יזיקהו בשום פנים · ומהם שמעט הוא שתשלם תפלה ליחיד מבלי שגגה ופשיעה · וכן קבעו לנו שיתפלל היחיד תפלת הצבור ושתהיה תפלתו בצבור בעוד

בעוד שיוכל לא פחות מעשרה כדי שישלם קצתם מה שיחסר בקצתם בשגגה או בפשיעה ויסתדר מהכל תפלה שלמה בכונה זכה ותחול הברכה על הכל ויגיע לכל אחד מהיחידים חלקו ממנה כי הענין האלקי כמטר מרוה ארץ מהארצות כשתהיה הארץ כלה ראויה לו ואפש' שיכלול בה מי שאינו ראוי לו מהיחידים ויצלחו בעבור הרוב ובהפוך זה שימנע המטר מארץ מהארצות מפני שהארץ כלה איננה ראויה לו ואפשר שיכלול בה יחידים היו ראויים לו ונמנע מהם בעבור הרוב שה שדיניו יתברך העולם יש ואצלו יתברך הגמול ליחידים ההם בעה"ב ועוד שבעולם הזה יתן להם תמורה טובה וייטיב להם בקצת טובה יהיו בה נכרי' משכניהם אך מעט שינצלו מהעונש הכולל הצלה גמורה ומשל מי שהתפלל לצורך עצמו במשל מי שהשתדל לחזק את ביתו לבדו ולא רצה להכנס עם אנשי המדינה בהעזרם על חזוק חומותם הוא מוציא הרבה ועומד על הסכנה ואשר יכנס במה שנכנסים בו הצבור מוציא מעט ועומד בבטחה כי מה שמקצר ממנו א' משלימו אחר ותקום המדינה בתכלית מה שיש ביכולת ויהיו אנשיה מגיעים כלם אל ברכתה בהוצאה מועטת עם הדין וההסכמה: ועל כן קורא אפלטון מה שיוצא בצד התורה

חלק

במקהלות ברכו ה' בסוד ישרים ועדה שאינה פחותה מעשרה · כמבואר להרמב"ם פ' ח' מהלכות תפלה: כמטר מרוה ארץ וכו' · הרי זה מעין לדוגמת מה שפי' רא"בע על פסוק והתברך בלבבו לאמר וגו' למען ספות הרוה את הצמאה וז"ל · ולפי דעתי שמלת ספות לשון תוספת כמו ספות חטאת · והטע' שלום יהיה לי אעפ"י שאלך בשרירות לבי כי בצדקת הצדיקים אחיה כי הם רבים ואני יחיד חוטא וכו' עד אמרו והנה ספות כי הרוה תוסיף על הצמאה · ומשל הצדיק ברוה כטעם עץ שתול על פלגי מים · והרשע בצמאה כטעם הערער בערבה · והעד שכתוב בתחלה שרש פורה ראש ולענה · והוא במקום נמא · עכ"ל · וקרוב לזה ביאר שם הרי"א במרכב' המשנ' אשר לו יעויין שמה: ואפשר שיכלול בה מי שאינו ראוי וכו' · קרוב למה שכתב רמב"ם בהלכו' תפלה פ"ח וז"ל תפלת הצבור נשמע' תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקב"ה מואס בתפלתם של רבים לפיכך צריך אדם לשתף ע עצמו עם הצבור · עכ"ל · ואפשר שיכלול בה יחידים וכו' על דרך אמ' בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך (דה"ב כ'): אלא דיכוין וכו' כי ירא מתת הכסילי' דופי בדרכיו ית' שאף יספה צדיק עם רשע אמר כי משפטי ה' אמת צדקו יחדו בהשקיף גם אל השכר הצפון לעולם הבא כי אמנם אין האל מקפח שכר שום בריה ואם בהדי הוצא לקי כרבא בעול' הזה הכלה ואבד יהנה שכרו אתו ופעולתו לפניו בעולם שכלו טוב וארוך · ואין בזה הפסד כי אם ריוח והצלה: ועוד שבעולם הזה וכו' · כאמרו ב' עב פדך ממות ובמלחמה מידי חרב · ושר העולם אמרו

לפסוק זה לא ראיתי צדיק נעזב וגו' · וכל זה להבדיל בין הקדש ובין החול בין שוכל שקי' לאשר לא עבדו: לחזק את ביתו לבדו · לשום במרום קנו במאמר משנ"ב חומותיו להכנל מכף רע האויב אשר הוא עושה פס העיר מלחמ: בתכלית מה שיש ביכלת · רוצה לומר על תכלית מה שאפש' כמו שכתו' בנסחא אחרת: בהוצאה מועטת עם הדין בההסכמ' רוצה לומר כפי דינו הקצוב לו ממשפטי התורה ע"ד אמרם ז"ל פרק לא יחפור על מסכת פופין אות לבנות לעיר חומה דלתים ובריח בעא מניה ר' אלעזר מר' יוחנן כשהן גובין לפי נפשות הן גובין או לפי שבח ממון הם גובין או לפי קרוב בתי' הן גובין א"ל לפי קרוב בתי' הן גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות · ועוד שם לשון אחר דלפי ממון הן גובין · וכתב הר"ן הכי תרי' לישני לא פסקינן הדין ע"פ כל א' מהתי בחיכות או' ונם בחיכות אחרות יוספו בו ככל הכמנא כתוב על ספרי הפוסקים ז"ל · ועל כיונא בזה אמר עם הדין · ואמר וההסכמה על ההנהגה וכימוס המוכח והמוסכס ביניה אשר על פיו יחנו ועל פיו יסעו · והכל כי ראוי לבני העיר להם פני כל עסקיה ש' התועל' הכללי בלב א' כאיש

א' כי אז יבליהו את דרכיה' ואז ישכילו: בצד התורה · ר"ל כפי מה שתגזרהו התורה שהסכימו עליה להיותם קיים על פיה היא התורה הנשקפת על פני תועלת הכלל וא"ש לפי אכלו יכוסו על זה כאשר ישית עליו בעל התורה וכתן כפלילים: חלק הכל · הואיל ויש בחלק ההוא תיקון הכלל ראוי להקרא חלק הכל · מה שלא יקרא שמו עליו בהוציא אותו לתועל' עצמו בפרט כי אז לא בבחינת היותו חלק הכל היתה זאת מאתו ·

כי אמנם

חלק הכל ובעוד שיתעלם היחיד מחלק הכל והוא שיש בו תקנת צבורו אשר הוא חלק ממנו וחשב כי יתירנו לעצמו הוא חוטא על הכל וחוט׳ לנפשו יותר כי היחיד בכלל הצבור כאבר האחד בכלל הגוף אלו היה מקפיד הזרוע על דמו כשהוצר׳ אל ההקזה היה נפסד הגוף כלו ונפסד הזרוע בהפסדו אך ראוי ליחיד לסבול הצער עד המות בצד תקנת הכל והנחוץ ממה שיעיין עליו היחיד הוא חלק הכל שיתננו ולא יתעלם ממנו׳ ומפני שלא היה דבר שתשיגהו ההקשה צוה בו הבורא במעשרות והמתנות והקרבנות וזולת זה והוא חלק הכל מהממונות׳ אך מהמעשי׳ השבתות והמועדים והשמטות והיובלים וכיוצא בהם׳ ומהמאמרים התפילות והברכו׳ והתושבחות׳ ומהמדו׳ האהבה והיראה והשמחה׳ והראויה להקדי׳ מהבקשות בקשת השכל והדעת שבהם

יגיע

כי אמנם להועיל לעצמו בלב׳ הוניא ולא להועי׳ לעצמו עם הכלל כלו הוניא: וחוטא לנפשו יותר׳ להיותו סבה גורמת לנזקי הפרט, והכלל וקורא אני על זה מאמר חבקוק הוי בוצע בצע רע לביתו לשום במרום קנו להנצל מכף רע׳ יעצת בוש׳ לביתך קצות עמים רבים וחוטא נפשך׳ כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננ׳ כי אמ׳ הוי בוצע בצע לביתו וגו׳ על משל הבית הנבנ׳ לקראתנו בזמן שהיחי׳ נושא את נפשו אליו לתועלתו הפרטי ומשתדל לבנר חומו׳ ביתו להשג׳ בו מן האויב ולא שת לבו אל הכלל׳ ועמת זה מתכס׳ אמ׳ יעצת בשת לבית׳ אשר על בנינם השתדל׳ בכל תוק׳ מבלי שום לב אל הרבי׳ אבל השלכת בחינתם אחרי גווך כאילו כלם מוקצי׳ בפא׳ א׳ ונקצן וזית וז״א קצו עמים רבים והנה כנו מעגלותך ולא תדע כי אתה בזה חוט׳ נפשך׳ כי איככה תוכל וראית ברעה אשר תמצא אותך ואת עמך׳ כי הנה אתה תבנה והאויב יהרוס ומבנך משגב חומות העיר עם כל אשר בה ישפיל ויגיע לארץ עד עפר׳ והבית אשר בנית גם הוא בכלל ההריסה ומה תועלת בתקות עצמך׳ וז״א כי אבן מקיר תזעק וגו׳ או יהיה רומז אל הריסת בניינו אשר תקרהו עם כל העיר וכלתו ואת עניו ואת אבניו׳ או יהיה קצות מענין כריתה כלשון מקצה הגלים כי כן ביארוהו המפרשים ויסוב ענינו למה שזכר הנה באמרו הוא חוטא על הכל וחוטא לנפשו יותר׳: כי היחיד בכלל הצבור כאבר הא׳ בכלל הגוף וכו׳ לוקח הדמיון הזה מזה״ר פ׳ פנחס שכן כתוב שם בשעתא דיתפסקון צדיקיא במרעין או במכתשין בגין לכפרא על עלמא כדין יתכפרון כל חובי דרא מכלן מכל שייפי גופא (ר״ל איברי הגוף) בשעתא דכל שייפין בעאקו ומרע חד שריא עלייהו שייפא חדא אצטריך לאלקאה בגין דאיתסון כלהו ומגו דרועא דרועא אלקי ואפיקו מיניה דמא כדין הא אסותא לכל שייפי גופא׳ אוף הכי בני עלמא איכון שייפין דא עם דא׳ בשעתא דבעי קב״ה למיהב אסותא לעלמא אלקי לחד צדיקא בינייהו ובגיניה יהיב אסותא לכלא מכלן דכתיב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו ונומר ובחבורתו נרפא לנו ובחבורתו אקזותא דדמא כמאן דאקיז דרועא ובההוא חבורא נרפא לנו אסוותא הוא לנא לכל שייפין דגופא וכו׳ ע״כ: בצד תקנת הכל׳ מצד מה שימשך מזה תיקון כללי שהוא העקר׳ והו מה שסמך אליו והנחוץ וכו׳: ר״ל העקר שראוי להזדרז אליו בכל תוקף והוא לשון מורגל אצלו בראשון סימן פז׳ וכזה סימן יז׳ ועוד׳: ורנ׳ בזה כי ראוי לכל יחיד שיתן חלקו המוטל עליו בצבור למען יעלה תיקון הכלל בשלמות׳ וזה ראוי לו בכל ענייניו כמו שיתבאר הן בממון׳ הן במעשים׳ הן במאמרים׳ הן במדות׳ כי בכל אלה ראוי לכל איש ישראל שישלים חקו לתועלת הכלל להיות כל ישר׳ ערבי׳ זה לזה׳ וראוי לכל אחד מהם להשלים חובתו המוטלת בכל אלה כי הוא חלקו בכלל ההוא: ומפני שלא היה דבר וכו׳ ר״ל שווי בתיקנת חלק הכל כי מי ערב לבו לכלכל דבריו במשפט ולשערם כראוי לבלתי יקטא להוציא מזה וליתן לזה כעוסק וכלוז ויהיו כל מעשיו משוערי׳ כהוגן עד שיבדק עליהם שם חלק הכל באמת אשר הוא חלקו המוטל עליו בכלל ההוא לא פחות ולא יותר׳ לפי׳ רצה המקום לזכות את ישראל והרבה להם תורה ומצות משוערות כהוגן וכשיעשה אותם האדם על פי השעור ההוא המוגבל אשר יאות לכל נפש׳ אז יעלה מהם תקון הכלל כי זה חלק אדם מאל וחלק אלוק ממעל הנבחר והיתה השערת חלק הכל בענייני המחשבה והדבור והמעשה׳ והמעשה נחלק לשנים׳ או עם בזבוז הממון או זולתו׳ וזהו שמבאר והולך בממונות ובמעשים ובמאמרים ובמדות׳ ודבריו אלה בקומתן ובדעתן ובניונן ובראו בשני סי׳ ב׳ ושם ביארנו מה שהבי׳ אליו הצורך: והראוי להקדים מהבקשות וכו׳

בנר

יגיע האדם להתקרב אל אלדיו על כן הקדים חונן הדעת הסמוכה אל מה שאחריה רוצה לומר הרוצה בתשובה כדי שתהיה הדעת והבינה ההיא בדרך התורה והעבודה כמו שהוא אומר השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך ומפני שאי אפשר לאדם בלתי חטא ופשע התחייב להתפלל על סליחת החטא במחשב׳ ובמעש׳ בברכת חנון המרבה לסלוח וסומך אל התפלה הזאת תולדת הסליחה והיא הגאולה ממה שאנחנו בו ומתחיל ראה נא בענינו וחותם גואל ישראל • ואחר כן יתפלל על בריאות הגופים והנפשות וסומך לתפלה הזאת הזדמנות מזונם לשמירת כחם בברכת השנים • ואחר כן יתפלל על קבוץ הגלות במקבץ נדחי עמו ישראל ויסמוך לו הראות הצדק וחבור הענין האלקי במה שאומר ותמלוך עלינו אתה לבדך • ואחר כן יתפלל לבער הסיגים והחוטאים כזדון וסומך לה שמירת הסגולה הזכה באמרו על הצדיקי׳ ועל החסידים • ואחר כן יתפלל להשיב שבות ירושלם ולשומה מקום שכינתו ויתפלל סמוך לה על משיח בן דוד וישלים מהצרכי׳ העולמי׳ ואחר כן יתפלל על קבול התפלות בשומע תפלה • ויתפלל סמוך לה להראות השכינה עין בעין כאשר היתה לנביאי׳ ולחסידי׳ וליוצאי מצרים באמרו ותחזינה עינינו בשובך לציון ויחתום המחזיר שכינתו לציון ויחשוב בלבו שהשכינה נצבת נגדו וישתחוה לנכחה כאשר היו ישראל משתחוים בראותם השכינה ויכרע כריעות מודים בברכת הודאה שהיא כוללת ההודאה בטובו׳ הבורא יתבר׳ והשבח עליהם יחדו וסומך לה עושה שלו׳ שהיא החתימ׳ כדי שתהיה פטירתו מלפני השכינה בשלום •

כ אמר הכוזרי לא נשאר לי מקום שאלה מפני שאני רואה כל הענינים מתוקנים ומסודרים ואשר הייתי תופשר עליכם והוא מיעוט מה שאני רואה בתפילותיכ׳ מזכרון העול׳ הבא כבר השיבותני

כבר קדמוהו רבנן במגלה פ׳ ב׳ להסדיר שמנה עשרה ברכות על טעם סדר סמיכותן כמוזכר שמה • אמנם שהבר הטעים סדורן על דרך אחרת הקרובה אליו: במחשבה ובמעשה • כבר קדם סי׳ ה שגם החסיד הוא מכוי להכשל בכמו אלה באמ׳ ותשוב מכשות אליהם תשוב הגמור בין במחשבה בין במעשה׳ ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיונים עליה כמה שקדם לה וכו׳ • והשמיט חטא הדבור הכרמו שם באמ׳ • ותתודה על הרעיונים ותקבלם שלא תוכלם בלשונה כל שכן שתעשם וכו׳ • כי אמנם רחוק הוא מהמנא החסיד שיחטא בשפתיו כי אין יתרון לבעל הלשון ואין יכרו של אדם מתגבר עליו להחטיאו כדבר שפתי׳ כמו שהוא מתגבל אליו למשכו ברשתו אל חטא המחשבה והמעשה הלא תראה מאמר דוד זמותי בל יעבור פי ועל איוב כאמר בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו • ומה שהעלה זכרו סי׳ה׳ לא היה רק במקרה לדך העברה כהוראת הלשון למסתכל בו: תולדת הסליחה וכו׳ • כי זה כל פרי הסר החטאת והיותו ית׳ מגביר חסד סליחתו עלינו כי באהבתו ובחמלתו הוא ינאלנו: על בריאות הגופים והנפשות • כי באמרו רפאנו וכו׳ יכוון לבריאו׳ הגופים׳ ובאמרו הושיענו וכו׳ לבריאות הנפשות וכן יורה לשונו הכולל באומרו לכל מכותינו ולכל תחלואינו: וישלים מהצרכי׳ העולמיי׳ • כי שאלותיו ובקשותיו עד הנה כלן כאלו׳ בצרכי הגלחותיו הזמניות: ויתפלל סמוך לה להראות השכינה וכו׳ • אמנם בקשה זו יש בה מעין העולם הבא ליהנות מזיו שכינה אשר עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון וכמו שיתבאר בסימן כ׳ • וענין זה של גלוי שכינה אשר קנהו ראית בראשון סימן כז׳ ובשני סימן ד׳ וסי׳ ז׳ • ועוד יש עליו נוספות ברביעי סימן ג׳ • ובראשון סימן כז׳ זכר גם כן ענין ההשתחוות לנכח השכינה יעויין שמה • ויכרע כריעות מודים וכו׳ • כריעת הודאה תחלה וסוף • ואנכי לא ידעתי מפני מה לא זכר למעלה כריעות תחלה וסוף • שהרי בפרק אין עומדין ת״ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף: והשבח עליהם יחדו • באמרו על כלם יתברך וכו׳:

סימן כ כבר השיבותני עליו כי מי שהוא מתפלל וכו׳ • התשובה על זה נכללה בכח דבריו הקודמים באמרו ויתפלל סמוך לה להראות השכינה עין בעין וכו׳ • והיו הדברים שאלה עם הנכלל בפסקא הכמשכת קרובים מאד לאשר דברו בראשון מסי׳ קד׳ עד סוף המאמר:

סימן פא אוסיפך ביאור בזה· ר"ל במה שהזכיר הכוזרי בקודמת· באמרו כי כל מי שהוא מתפלל להדבק
באור שאלקי בחייו וכו': המשל וכו' · כאילו אמר שלא בא את המשל הזה · והנה כמשלו ישראל
קרוי אדם אשר בא אל מלכו של עולם וכו' ·· והיה האיש ההוא תם וישר רגיל עם המלך ומתוך רגילותו אצלו
היה מבקש ממנו שיבוא לשרות שכינתו בביתו· ושיהיה בסעודתו לפנות אל מנחתו ולקחת רצון מידו כמו
שעשו משה ואהרן בשמיני למילואים כאז"ל בברייתא
הנוספת על תורת כהנים על אמרו ויבא משה ואהרן אל
אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל
העם · כיון שראה אהרן שקריבו כל הקרבנות ונעשו
כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער
וכו' עד אמרו מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה
שכינה לישראל· ובסעודת שלמה בשעתו בשנכנס בה"ה
לשמו ית' בקש ואת מירו שיבוא של ביתו ויהיה בסעודתו·
והמשיל קבלת הקרבנות בסעודה כמו שהוא מורגל
אצל החכמים באמרו (סוכה פ' החליל) משל למלך
בשר ודם שעשו לו עבדיו סעודה וכו'· ובמנחות פרק
המנחות והנסכים משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו
סעודה וכו'· וכמה שאמר שלמה בשיר השירים על שם
האומם יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו· ותשובת
הדוד על זה באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם
בשמי אכלתי יערי עם דבשי וגו'· והנה היה המלך
עושה כדבר אוהבו וליום הכבא יבא ביתו להתענג עמו
בסעודתו: והיה שולח אליו סגולת שריו· והם מלאכיו
גבורי כח עושי דברו ומראה כבוד ה' ונלוי שכינתו
אשר יבאדם ברביעי סימן ג': שישוב אל מנהגו וכו'·
על כן יאמר בברכת העבודה והשב העבודה לדביר
ביתך ואישי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון
וכו' ותחזינה עינינו בשובך לציון: ואנשי המדינה·
רמז לקראים: בעת שילכו וכו'· לבשירחיקו נדוד
אחר מיתה· והרמז בזה לזכרון העולם הבא בתפלותם
אשר להעדרו מתפלותינו היה תופש המלך עלינו
בלאשונה כמוזכר בקודמת: בהיותם בעיר· עוד
בקיום חייתם: והיה מתפאר וכו'· כי ישא נוי אל גוי
חרב פיפיות להתפאר על חבירו ביתרון השגחת המלך
עליו להיותו סגור בדרך הקשתו ומיוכו כי הוא מרומם
וכו': בדרך הקשתו (כ"א וכדרך הקשתו) אפשר לקשור
זה עם סוף דם· ואו יהיה בלא וי"ו גם אפשר לקשרו
במתאחר ואז כנטרך אל הוא"ו· ואחרון חביב: והיה
האדם הזה נכרי· כי בגוים לא יתחשב רק הוא כנכר
כתעב נכרי ומוקצה מחמת מיאוס· ורחוק הוא בעיניהם
מיגועת שהתפארות הנזכר כי לא תאר לו ולא הדר
בזה ולא תבונו וכמאמר הכוזרי בראשון סי' ע"ב מסכים
הייתי שלא אשאל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם וחסרון עצתם כי השפלות והדלות לא עזבו לשם מדה
טובה· לו יאמר שזה האדם הזה בעיניהם כנכרי ורחוק ממחשבת הדרך הרחוקה הנזכרת וזהו שסמך אליו

עליו כי מי שהוא מתפלל להדבק באור האלהי בחייו עד שהוא מתפלל לראותו בעיניו ויתפלל על מדרגת הנבואה ואין קורבה לאדם אל האלהים גדולה ממנה כבר התפלל מבלי ספק על מה שהוא גדול מהעולם הבא ואם יגיע אליו יגיע אל העולם הבא כי מי שדבקה נפשו בענין האלהי והיא טרודה במקרה הגוף ומכאוביו כל שכן שתדבק בו כשתתיחד בו ותעזוב אלה הכלים המלוכלכים·

פא **אמר החבר** אוסיפך ביאור בזה המשל אדם שבא אל המלך וקרבו המלך קורבה גדולה ונתן לו רשות לבא אליו בכל עת שירצה והיה הוא רגיל עם המלך עד שהיה מבקש ממנו שיבא אל ביתו ושיהיה בסעודתו והיה עוש' ושולח אליו סגולת שריו ועושה עמו מה שלא היה עושה עם זולתו ובעת שהיה האדם הזה שוגג או פושע והיה המלך פוסק ממנו לא היה מבקש ומתחנן כי אם שישוב אל מנהגו לבא אליו ושלא יפסוק כ"א יפסיק שריו מלבקרו· ואנשי המדינה כלם לא היו מתחננים כי אם בעת שילכו בדרך רחוקה שישלח עמם המלך מי שיצילם מן הלסטים והחיות ופגעי הדרך והיו בוטחים במלך שיעשה רצונם בזה ושישגיח עליהם אחר הליכתם אף על פי שלא השגיח עליהם בהיותם בעיר והיה מתפאר כל אחד מהם על חבירו שהמלך ישגיח עליו יותר ממה שישגיח על זולתו בדרך כ"א וכדרך הקשתו כי הוא מרומם המלך יותר מזולתו והיה האדם הזה נכרי ולא היה זוכר הליכת הדרך ולא היה

מבקש

אלא היה זוכר וכו'. הוא דבר הכוזרי בקודמת על מיעוט מה שבא בתפלותינו מזכרון העה"ב: וכל אשר עשיתי כמצותו וכו'. ר"ל כל מה שעשיתי היה כפי השיעור המצוה וגדול המצווה ועושה כי כמו שזכר בראשון סי' ע"ט הדברי אשר יכונו לקבל

ולפי מיעוט מאי דהוה הוה ומה הוסיף ומה תתן בדבר הזה קבלת רבותינו: אכן בעיני יסיכוני כי החבר והמלך שניהם יודעים כי בא זכרון העה"ב פעמים רבות בתפלותינו שהרי בתחלת המאה ברכות חיוב לאמר אני עמל לחיי העה"ב: ושם

פרסמים האלקיים אינם ביכולת אדם ולא יוכלו לשער וכו': וכן יאמר סימן כג שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות השם שצוה וכו': ואינו מאבד שכרכם וכו'. כאמרו בראשון סימן קי"א אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו הטובים מאיזה אומה שיהיה. אבל אנחנו רואים הטוב בגמורה לעם הקרובים במעיהם ואנו עורכים מעלתם אצל האלקים אחר מותם בערך הבוא. ע"כ. והכונה לומר אם אינו מאבד שכרכם כל שלא ימנע שכרי הראוי על עבודתו השלמות עם היות שלא הוצאתי מפי מלין לבקש על ככה שהסבה בזה היה רוב בטחוני בצדקו אשר לא ימנע טוב מבעליו: ואם לא וכו'. ר"ל ואם לא התעקש בזה אך הוא רוב לקבל דברי רבותינו: הנה תפלותינו וכו'. ודברי רבותינו וכו' מלאי' מהגבלת גן עדן וכו'. ומקום ביאורו הוא בראשון סימן קט"ו: ואולם לבי שחרחר על מאמר המלך בקודמת שהיה רוא' בתפלותינו

מבקש מי שילוה אותו וכאשר הגיע עת הליכתו אמרו לו אנשי העיר תדע כי אתה מת בדרך הזה המסוכן מפני שאין לך מי שילוה אותך אמר להם ומי הוא המלוה אתכם אמרו לו המלך שבקשנו ממנו ושאלנו מאתו ללוותינו מיום היותנו בעיר הזאת ולא ראינוך אתה שהיית שואל על זה לעולם אמר להם כשוגעי' ומי שהוא קורא אותו בעת הבטחה הלא כל שכן שיקוהו בעת המגור אפילו אם לא יפתח פיו בזה והוא שעונהו בעת השלוה הלא ראוי לו שיענהו יותר בעת הצרה ואם אתם טוענים שהוא משגיח עליכם בעבור שאתם מרוממים אותו היש בכם מי שקבל עליו מה שקבלתי אני ומי שברוכם אורתו כמוני בסבל כ"א וכבל מן הצער בעבור שמור מצותיו מה שסבלתי כ"א אני ונזהר מן הטומאה בעת זכרון שמו מה שנזהרתי כ"א אני או מי שחלק כבוד לשמו ולתורתו מה שחלקתי כ"א אני וכל אשר עשיתי במצותו ובלמודו ואתם מרוממי' אותו מהקשה וסברא ואינו מאבד שכרכם ואיך יעזבני בהליכתי בעבור שלא הוצאתי דבר בפי כאשר עשיתם אתם מפני שבטחתי בצדקו וזה הדמיון אמנם הוא למי שהתעקש ולא קבל דברי רבותינו ואם לא הנה תפילותינו כלם מלאו' מזכר העול' הבא ודברי רבותינו שקבלו מהנביאים מלאים בהגבלת גן עדן וגיהנם

כאשר

נאמר אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב וכו': תנא דבי אליהו כל האומר הלכה ושונה בה מובטח לו שהוא בן העה"ב וכו': ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וכו' ונזכה לתלמוד תורה ולמעשים טובים ולחיי העה"ב: וזה עצמו בכלל בסדר קדושה האמור בכל יום ובזמירות כריע לו אתה הוא בעה"ז ואתה הוא לעה"ב: וביוצר שבת אין ערוך לך ה' אלקינו בעה"ז ואין זולתך מלכנו לחיי העה"ב: וזולת אלו' אולם המתעקש בקבלת רבותינו יוכל לומר שאין זה עולם הנשמות רק הם ימים טובים מאלו שאנו מקווים את עת בואם בימות המשיח או אחר כך וקורא להם שם העה"ב אך מי שקבל דברים ז"ל המלאים בהגבלת ג"ע וגיה' כמו שנתבאר בראשון סימן קט"ו נקל הוא להבות ולהאמין כי על עולם הנשמו' אנחנו נושאים את נפשנו בזכרון העה"ב: והנה מאמר המלך על מיעוט זכר העה"ב בתפלותינו אין ענינו על

זכרון מועט מהעה"ב: והנה החבר מלא בפיו לאמר שתפלותינו כלם מלאות מזכר העה"ב: ואם תאמר אין זה רק אצל הבלתי מתעקש בקבלת רבותינו כי לו לבדו יתגלו כפוכות איך מלאו תפלותינו מזכרונו: זו קשה מן הראשונה כי איככה נוכל וראינו שקבלת רז"ל תמלא בין תפלותינו כלו אורה מזכר העה"ב אם המלך דבר בקודמת שאין זה כי אם בדבר מועט: והלא לפי רוב

הטעם המלות הללו מורכי': כי הלא ידע מציאותן בתפלותינו כפולות ומכופלות כהנה וכהנה: אמנם על זכרון העה"ב בנשמות אחר המות: היה דברו שלא יתבאר המרכו עה"ב על ימי הגאולה המקוים אחר ימות המשיח: הרי לא נספר לפניכו בלתי אם גויתנו ואדמתנו בעסקי חיי שעה ואין בתפלותינו זכר עולם הנשמות כי אם מעט: כאלו תאמר בברכת אלקי נשמה שתה

כפקת

פעמת כי ואתה משמרם בקרבו ואתה עתיד להחזירם בי לעתיד לבא · וכן תחיית המתים הנזכרת בי"ח ברכות מורה על השארות הנפש אחר המות · וכאשר ביאר לו שאצל המקבל לדברי רבותינו לא יסופק היות תפלותנו מלאות מזכר ענין העה"ב כאמור · ואתה ידעת את אשר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד שהרי לדעת הרמב"ם פרק ח' מהלכות תשובה עולם הנשמו' שאחר המות נקרא עולם הבא · ולדעת הראב"ד עולם הבא יקרא עולם התחיה · וכבר כתב שם מהרי' קארו ז"ל וצריך ליישב לדעת הראב"ד דעה"ב היינו עולם שאחר התחיה היאך יתיישב מימרא דרב העה"ב אין בו לא אכילה וכו' עכ"ל · ואולם הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמ' ג' כלל ד' האריך בדרוש הזה והעלה ישיב על דעת הרמב"ם גם הענ' על סתירת שם עה"ב בדברי חז"ל ש"ו המעיינים ידרושו : וכבר ספרתי וכו' · מאז הואל לקרוא בשם החסיד כאמרו בי"ג החסיד הוא הנזהר במדינתו וכו' · זמן הוא והלאה עד מקום זה אשר עמהו לאותם הספור הזה המעולה : והיאך אתה סבור שהיה בזמן ההצלחה ההוא וכו' · כבר העירותיך סימן י"א כי עם היות כבודו על מנהג החסיד שלא בזמן הבית ובמקומו המובחר · מכל מקום דבר על אודותיו בכמה פרטי ענייני' נאלים בזמן ההצלחה בארץ ישראל · וגם הראיתיך טעמו למראית עיני · ומה שזכר הנה זמן ההצלחה והמקום האלקי והעם ההוא · כן ילך כל אמת שבא לדוגמתו סי' א' באמרו אבל בהמנא השכינה בארץ הקדושה בעם המוכן לנבואה וכו' · וגם באמר אך בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה וכו' : והם סגולתם · ר"ל כי הן עם בני ישראל סגולתם של אבות זרע קדש ונבחרים וטבע מקורם כמבא בעם זו כתכב מהם · וכאמרו עליהם בראשון סי' מ"ח ואלה היו לב האדם וסגולתו ולכל א' מהם היו בני והשאר כקליפות ראוים לענין האלקי ושבה האלקות בקהל רב · וכבר פקדים שם סימן כ"ז והתחברות כבודו אליכו בעבור

כאשר בארתי לך וכבר ספרתי לך מה שעושה החסיד בזמננו זה והיאך אתה סבור שהיה בזמן ההצלחה ההוא ובמקום האלהי ובתוך העם ההם ששרשם אברהם יצחק ויעקב והם סגולתם מוטבעים על הצניעות אנשים ונשים אין עולה בלשונותם והחסיד ביניהם מזדכך ואין נפשו מתלכלכת בדברי הנבלה שישמע אותם מהם ואין נתלית בגופו ובבגדיו טומא' זיבות ונדות ושרצים ומתים וצרעת וזולת זה בעבור שהיו דבקים בקדושה ובטהרה וכל שכן מי שהיה שוכן בעיר השכינה ואיננו פוגע כי אם כתות על מדרגות הקדושה מכהנים ולוים ונזירים וחכמים ושופטים ושוטרים או יראה המון חוגג בקול רנה ותודה בשלש פעמים לא בשנה ואיננו שומע כי אם שיר ה' ולא רואה

שאנחנו בקרא"ם הבנולה וכו' · גם בסימן כ"ה אך הם בלי ספק סגולה וכו' · או ירצה שהאבות הן הן אבות סגולתם של ישראל אשר בהם יתפארו : מוטבעים על הצניעות וכו' כי יביטו אל אבותם אבותם ואל שרה תחוללם מדת הצניעות נזכרה גם על פאמ' אברהם לשרה אשתו כאשר הקריב לבא מצרימה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וכא' כאומרם ז"ל עליו שעד עכשו לא הכיר בה מרוב צניעות · עוד אמרו במציעא פ' השוכר את הפועלים ויאמרו אליו איה שרה וגו' ויאמר הנה באהל להודיע שהיה אמנו צנועה היתה · עכ"ל · וכתוב מפורש הוא ברבקה ותקח הצעיף ותתכס · ואין צריך לומר ביצחק שהיה עולה תמימה · וליעקב שמעת מה שקרהו בענין הכנסת לאה במקום רחל · ולולי רוב הצניעות שבו לא היתה כזאת בישראל · וכבר אז"ל על אמרו בהו וראשית אוני שהיתה טפתו ראשונה · ובפ"ק דמגילה א"ר אלעזר מאי דכתיב לא יגרע מצדיק עינו ואת מלכים לכסא בשכר צניעות שהיתה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול וכו' · ובשבת פ' במה בהמה יוצאה הפליגו בשבח איש ואשה אשר החזיקו במדה זו באמרם שם ת"ר מעשה באדם אחד שנשא אשה גדמת ולא הכיר בה עד יום מותה · א"ר בוא וראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה · א"ל רבי חייא זו דרכה בכך אלא כמה צנוע איש זה שלא הכיר באשתו · עכ"ל · ועל מדה זו היה הנביא עומד וצווח מה ה' אלקיך דורש מעמך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך : אין עולה בלשונותם · כמאמר הנביא שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית · והחסיד ביניהם מזדכך · כי לא יארח לחברה עם פועלי און · רק יתחבר תמיד עם תמימי דרך ההולכים בארחות יושר · וזה הפך מה שיקרהו בזולת זה כאמרו למעלה סימן ה' וכל אשר תרחק עת התפלה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפוגע אותה מעסקי העולם כ"ש אם יביאהו הצורך לחבר נערים ונשים נרעים וישמע מה שיעכיר זכות נפשו מדברי

רואה כי אם מלאכת ה' וכל שכן אם יהיה כהן או לוי יחיה מלחם ה' ועומד בבית ה' מנעוריו כשמוש ואיננו צריך לבקשת המחיה ומתעסק בעבודת ה' כל ימיו מה אתה סביר במעשהו ובזכות נפשו ותקון מעשיו·

כב אמר הכוזרי זאת מדרגת התכלית אין אחריה כי אם מדרגת המלאכים ובדין מקוים לנבואה בכמות הקבול הזה כל שכן עם המצא השכינה· וכמו זאת תהיה העבוד' שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאצלך בקראים כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבנים ואני שומע טענותם יותר מכריעות ויותר מפיקות לפשט התורה·

כג אמר החבר הלא הקדמתי לך בדברי כי ההתחכמות והסברא בתור' איננה מביא אל רצון האלקים ואם לא אנשי הקדמות ובעלי הרוחניות והנגזרים בהרים

פשורים ונגונים שתעת הכנס אליהם ולא יוכל לפסיל בה· ע"כ· ואל כל זה הוא נושא את נפשו בכל מה שזוכר הנאן עד סוף הפסקא· כי כנגד סברת נערים וכו' אמר תחלה ובתוך העם ההם וכו'· ואחר כן אמר ואיננו פונע כי אם בתורת ה' וכו'· וכנגד הנגזרים שתעה הנפש אליהם אמר ואיננו שומע כי אם שיר ה'· וכנגד עסקי העולם אמר ואיננו צריך לבקשת המחיה וכו' המון חוגג בקול רנה וכו'· כדבר המשורר על עולי רגלים (סימן מ"ב) אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלקים בקול רנה ותודה המון חוגג: וכ"ש אם יהיה וכו' ר"ל החסיד הזה שמספור על אודותיו: ואיננו צריך לבקשת המחיה וכו'· כי על מונח פי ה' יקים שמה ומשלחן גבוה קא זכי· במעשהו· שמיוחד אליו במה שבינו לבין חבירו: ובזכות נפשו ותקון מעשיו· במה שבינו לבין המקום:

סימן כב בכמות הקבול

הזה· ר"ל מתכונת בית הקבול והההכנה אשר בא בזמן אל מול קבלת הענין האלקי מלשון אמרו סימן כ"ג ומה שהוא תלוי באלה הקבלות וכו': כ"ש עם המצא השכינה. בפשי קוסם בלשון הזה שיראה ממנו אפשרות מציאות הנבואה עם העדר השכינה· והוא מה שיורה עליו מכח הכ"ש· והנה זה סותר מה שאמר בשני סימן י"ד בראשיתו כי המצא השכינה הוא תנאי בהגעת הנבואה למוכן לה או שנבר כמצא המוכן ההוא בעת המצאה· אכן שעיפי ישפוני כי עוד שם חלוקה שלישית אשר תתכן עמה הגעת הנבואה זולתי השתים המוזכרו' והיא בדברים המניעים לא"י והמתייחסים לה עם היותו חוצה לה· ועם היות נ"ב שלא היה שם בזמן שבית בהלו כר השכינה עליו וכמו שביארנוהו שם כל צרכו· גם מטעם אמרו סימן ה' שנם אחרי שנסתלק הנבואה הנקנית בהסתלק השכינה יש תקוה לקחזר הנבואה באמצעות הצדיקים

שהם עצמה יהיו מצון לשכינה· וכהמצא יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה· וכבר זכרנוהו בשני במקומו הנזכר והכן כנעה מדחה לספק אשר עוררנו: שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר· כעין סוף הדברים בראשיתן שכן פתח דברי המאמר הזה יאי"ר באמ' מכהג העובד אצלנו איננו נגזר מן העולם וכו': ואני מבקש ממך עתה וכו'· כי הלא כה דברו בסוף השני לאמ' ואני אח"כ אבין שתעתק עמי אל תאר העובד אלקים אצליכם ואח"כ אשאל אותך על טענתכם על הקראים ע"כ· וכבר הודעתך טעם הקשור כי אחרי בפורו על מנהג החסיד שהוא כגולת הסגולה והוא הסבה הראשיית להתחברות הכבוד האלקי באומתנו כמו שהוזכר בשני סי' מ"ד ראוי היה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עובד אלקים לאשר לא עבדו שהו' הקראי הדוחק רגלי שכינה כמו שהחסיד נעשה מעון לה· וכמו שביארנו השתלשלו' הסדר בראש המאמר עם מה שהוקדם על זה בפתיחת הספר: כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה וכו'· כי כל מצוה שהחזיקו בה הקראים הם יותר זהירים בה מזולתם: ויותר מפיקות וכו' שכן מפיקו' רצון כל דורש מעל ספר ה' לישב הדברי' על פשטן מה שתכוה עליו הדעת· והן עוד מלה זו בלשונו בראשון סי' כ' באמרו אך איננו מפיקי' לבונתי·

סימן כג הלא הקדמתי לך כי ההתחכמות וכו'· היה זה בראשון סימן מ"ט והכוזרי הודה גם לכלל הודאה עליו בימן כ"ח גם בשני סימן מ"ט· והכל כתבאר שם במקומות ההמה· והנה אמר זה על הקראים אשר מלבם יוציאו מילי ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה הורו והוגו מלב דברי שקר בביאור הכתובים על פי סברתם והתחכמותם וכמו שיבוא: ואם לא וכו'· הוא מאמר שוה לדבר הכוזרי בראשון סימן כ"ח· ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים אפי' בחוזה והקוסם וכו'· וכנגם דברו בשני סימן מ"ט באמרו ויהיו כל בני אדם משתדלי' לקבוע

ב־רים ושורפי בניהם באש משתדלי' להתקרב אל האלקים וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעורם ומשקלם וזמנם ומקומם ומה שהו' תלוי בזה הקבלות אשר בהשלמת' יהיה הרצון והדביק' בענין האלקי כמו שהיה במעשה המשכן אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש בצלאל את הארון ויעש כפרת ויעש יריעות ובכל אחת מהם כאשר צוה ה' את משה רוצה לומר בלא תוספת ומגרעת ואין בדבר מהמלאכות ההם כה שהוא מסכים לדעתנו ולסברתנו וחתם בה באמרו וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן

לקבוע חורה במה שמביאה אליו הקשתם ויגליחו וזה בטלי עכ"ל · ועניין בטולו כי לא נהיתה כזאת כפי מה שהעיד החוש והנסיון · והמשנים הם המאמינים בשני שוקות וכמו · שבארנו בראשון סימן כ"ח ובשני הקדמו' נתבאר עניינם בשני סי' כ"ד ובעלי הרוחניות דברנו על אודותם בראשון סימן ע"ט : והנגזרים בהרים בבר ני כר עניינם בתחלת המאמר : משתדלים להתקרב וכו' : והיה ראוי לעונש ה השתדלותם והתחכמותם שורידו עליה' כביד הענין האלקי · וזהו שוא ותפל כי לא עשה כן לכל גוי רק לעם זו בחר לו יה על ידי המצות המצוות אליו מאתו ית' · וזהו אמרו וכבר אמרנו וכו' · ועל כיוצא בזה דקדק הר"א מא' מלאכי ובכל מקו' מוקטר מוגש לשמי וגו' כי לא אמר לו בלשון הכתוב בישראל אדם כי יקריב מכם קרבן לה' רק לשמי להבדיל בין הנעשה לו על פי מצותו · ובין הנעשה לשמו · אך לא על פי דברו : שעורם ומשקלם · בר' היותם כנגד כמותם ואיכותם שזכר בראשון סימן ע"ט · והנה זאת אשר דברו הכותים בבואם לבטל בנין בית המקדש אשר הרשה עליו המלך בימי רבי יהושע בן חנינא כמסופר בבראשית רבה פ' ס"ד כי לבלתי חלל דברו שיצא מפיו על הבנותו יעצוהו להטיל בו תנאי שנוי מקומו או שיוסיפו עליו או יגרעו ממנו חמש אמות כי בזה ימנעו מבנינו מבלי ספק להעדר ערכי המדות ויחסיהם ממנו · והיו על לבבך דברי חז"ל בספרי שלא ככלי הדיוט כלי בית עולמים · כלי הדיוט שוקלן אחד אחד ושוקלן כלן כאחד פעמים מרבה פעמים ממעיט · אבל כלי בית המקדש אינן כן אלא שוקלן אחד אחד וחוזר ושוקלן כלן יחד לא רבה ולא מעט · עכ"ל · וביאורו כמו שכתב המזרחי פ' נשא אבל כל כסף הכלים שלא היה כדרך השוקלים שאינם מדקדקים במשקל הפרוטרוט כל כך במכוון · ולפעמים לא יהיה כן וכשחוזר לשקלן כלן יחד פעמים מרבה פעמים ממעיט · אבל משקל כלי בית המקדש איננו כן אלא שהיו כל כך מכוונים המשקלים של פרוטרוט על שלא היה הפרש בין המשקלים של פרוטרוט למשקל של כלן יחד · עכ"ל · ואין זה כי אם בית אלקי' מוגבל בשיעוריו ובשיעור כל כליו במכוון גמור להיותם רומזים אל עניינים נפלאים נעלמים מגביהים לשבת · ולהורות על קוצר יד האדם מהשיג אל הגבלת השיעור המכוון בעניינים האלקיים היה דבר ה' בשמן משחת קדש ובמתכונתו לא תעשו כמוהו קדש הוא וגו' ובקטרת במתכונתה לא תעשו לכם קדש יהיה לך לה' : באלה הקבלות · הוא הלשון אשר נשתמש בו המלך בקודמת באמרו בכמות הקבול הזה : ועניינם שמירת כח הקבול והזמנתו אל דבר והכנתו לקבל הענין האלקי · ועל כזלך השערת כל המעשים ונמנותם על פי השקים אשר בידו פלס ומאזני משפטים לבלתי סור מכל מצותו בהם ימין ושמאל · ויתבאר הכתוב פ' שמות ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה · כפי מה שביאר בו החכם ספורנו לאמר ראה כל המופתים אשר שמתי בידך עיין בכל פעם כל המופתי' שיהיו אז מושמי' בידך לעשותם על האופן והסדר אשר אצוך · ועשיתם לפני פרעה · אז תצליח לעשות' לפני פרעה כשלא תשנה כי כשישנה האדם במצות בוראו בחסר וביתר יקלקל הכונה והיא לא תצליח כמו שהיה הענין במי מריבה וכן נוה בקיום המצות לא תוסיפו ולא תגרעו · עכ"ל · וכבר זכרנו על זה מניעת התורה מעשות כמתכונת שמן המשחה והקטרת : אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש וכו' כאשר צוה ה' וכו' · מה שהקדים עשיית הארון והכפורת לעשיית היריעות · עם היות בסדר עניינם (פ' ויקהל) בהפך זה כי תחלה אמר ויעש יריעות ואחר כך באמר ויעש בצלאל את הארון ויעש כפרת וכו' קרא לקדוש ה' מכובד בהקדמו הכלים המקודשים הנעשים על ידי בצלאל כי יראה מדעתו שהוא סובר כדעת הרמב"ם שכתב שם ויעש בצלאל בעבור כבוד הארון גם הוא עשה כל כלי הקדש · עכ"ל · אבל ויעש יריעות איננו מוסב לבצלאל רק לכל חכם לב עד ביאור הרמב"ן אבל

אמרנ

ה' כן עשו ויברך אותם משה והיה סמוך להשלמתו חול השכינה מפני שנשלמו בשני הענינים אשר המה עמודי התורה האחד שתהיה התורה מאת האלקים והשני שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל· והמשכן היה ממצות האלקי' והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמת התולדת שהיא השכינה כאשר אמר ושכנתי בתוכם· וכבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחי' ואמרתי כי הצורה אשר בה יהיה עצם צמח מבלתי צמח

אמרו ויעשו כל חכם לב· אך בענין כל כלי הקדש איככו כמפך לדעת הראב"ע שכן כתב שם וחזר ואמר שתם ויעש את השלחן ויעש את המנורה ועל"ד ר"א ירמוז אל בצלאל שעשה כל כלי הקדש ואין כן דעתי שגם בחבר המשכן אמר כן אבל הוא חוזר לרמוז על כל חכם לב כאשר אמר במשכן ע"כ· והנה דעת הרמב"ן שלא עשה בצלאל לבדו רק הארון וכמו שהקדים שם דברו לאמר והזכיר בארון ויעש בצלאל להגיד כי האומן הגדול שבהם הוא שעשה לבדו הארון· ע"כ· ואל תטעה באמרו ובכל אחת מהם כאשר צוה ה' את משה שהרי לא הוזכר זה בשום אחד מהם ז"ל קרי· אבל שנייכו כפי מה שכתב שם הרמב"ן ז"ל והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו כאשר צוה ה' את משה· אבל באלה פקודי בבגדי כהונה יזכיר כן בכל דבר ודבר· והטעם כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה· אולי היה זה מפני שנוי הסדר כמו שהזכירו רבו' ע"כ· והוא מה שהזכיר רש"י פרשת פקודי מטעם רז"ל ובצלאל בן אורי עשה וגו'· אשר צוה אין כתוב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה· אפי' דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו· א"ל כך שמעתי מפי הקב"ה· א"ל משה בצלאל היית כי בודאי כך צוה לי הקב"ה וכך עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים· ע"כ· וכתב שם הרמב"ן ובצלאל וגו' הענין כי על פיו נעשה הכל כי הוא המורה לכל החכמים ולפניו היו עושים כלם ומראים אליו כל מלאכתם כמ"ש ולהורות נתן בלבו· אבל גם כל חכמי לב עשו במלאכ' כמ"ש ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן· ועל"ד רבותינו יהיה זה לשבח אותו ולומר שאפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני· ולא בא הכתוב לומר שהוא עשה הכל אלא שקיים בכל הנעשה על ידו כל אשר צוה ה' אל משה· ולפיכך לא אמר בכל אשר נעשה על ידו כאשר דבר ה' אל משה· כי היה במשמע כאשר אמר לו משה כדבר ה' והוא שנה הסדר בהם ממה שאמר לו משה· ולפיכך כלל זה בכאן לומר שעשה הכל כאשר אמר ה' כמו שכתבתי למעלה· ע"כ·

אך רוחי הקרבי סובב הולך לחשוב מחשבות במה שהקדים החבר ויעש בצלאל את הארון ויעש כפורת לויעש יריעות כי לא היתה זאת מאתו על הורא' דעתו כדעת הראב"ע שנעשו כל כלי הקדש על ידי בצלאל כאש' הצלה רואי בתחלה שהרי הם דברים של מה בכך במקום הזה· ואין זה כדאי לעוות עליו את הכתובים אבל כוון אבל דעתי למה שזכרנו משנוי הסדר אשר עשה בצלאל ומה שהקדים משה הצווי בכלים ואחר כך במשכן· ולאוי היה מפני זה שימצא כתוב תחלה ויעש בצלאל את הארון ויעש כפורת וכו' ואחר כך ויעש יריעות אמנם הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני ועשה תחלה משכן ואח"כ כלים· ונרמז הכתוב באמרו בכל אשר צוה ה' את משה כמו שקדם· וזהו ענין אמרו ובכל אחת מהם כאשר צוה ה' את משה ר"ל בלי תוספת ומגרעת: והיה סמוך להשלמתו חול השכינה· כאמרו שם אחר הקמת המשכן ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: האחד שתהיה וכו' והשני וכו': כן הן הדברים שזכר בראשון סימן ע"ט כאמרו אך היותם וחבורם והזמן להם צריך בזה אל ידיעה שלימה מפורשת תכלית הב' אור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על נביאיו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין· ע"כ: והמשכן הזה וכו'· ביאר איך כשלמו בו שני הענינים אשר הקדים ומה שאמר בתכלית החפץ הוא כקשר עם אמרו מכל הקהל: כאשר אמר ושכנתי בתוכם· אחרי אמרו ועשו לי מקדש: וכבר דמיתי לך וכו'· היה דברו יקר על זה בראשון מסימן כ"ט עד כי ע"ט· ושם הרחבנו הביאורי על כן יהיו דברי במקום הזה מעטים· אפס כי לא זכר שם ה[illegible] בפירוש אלא שבכלל במה שאמר סי' ע"ז אבל הציור והשיעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה

לבונה

צמח וחי מבלתי חי איננה מן הטבעי' אך מאת האל"די' יתברך קוראי' אותו החכמי' טבע ואמת הוא כי הטבעים מזדמנים לקבול המעשה ההוא כפי ערכם מהחום והקור והלחות והיובש ויהיה זה תמר וזה גפן וזה סוס וזה ארי והערכים ההם אין אנו יכולים לשער אותם ואילו היינו יכולים לשער אותם היינו יכולים לעשות דם והלב דרך משל ושכבת זרע מלחיות שנשער מזגיהם עד שנוכל לברא חיים שיחול הרוח בהם או שנוכל לעשו' מה שיעמוד במקום הלחם מדברים שאינם מן המזונות בשערנו החום והלחות והקור והיובש כל שכן אם נדע הערכי' הגלגליים ומעשיהם העוזרים על דעת החוזים בכל מה שרוצים להראותו בעולם הזה וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים האלה מבעלי הכמי"א ובעלי הרוחניות בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיין כי זה איננו משעור וחכמתם אבל הוא מנסיונות שמצאום כאשר מצאו המשגל

לצורה לא יתייחס כי אם לחכם יכול משער וכו' ע"כ: כי הצורה וכו'. היא הצורה העצמית והוא הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא והוא אמתתו מאשר הוא הנמצא ההוא כמו שכתב המורה בפרקו הראשון. ולא זו להבדיל בינה לבין הצורה הנראית המוחשת לחושים והיא הנקראת תמונה והאר כמוזכר במורה פ' ג' ועוד יתבאר ענין הצורה הזאת העצמית בחמישי סימן ד': איכות מן הטבעים. נקראו כן אלו ארבעת היסודות או האיכיות שמהתמזגותם יתהוה המורכב וכמו שביארתי בשני סימן י"ד ולמעלה בזה סי' י"ז באמרו מתנגדים בהם הטבעים וכו': ואמת הוא כי הטבעים מזדמנים וכו'. באמרו בראשון סימן ע"ז אבל יש ליסודות וכו' בעלי ע"ד החמום והקירור וכו': אל המעשה ההוא. מקבלת הצורה: מלחיות שנשער מזגיהם וכו'. כאלו תאמר מיין ושמן וכיוצא משאר משקין כאלו היה אפשר אצלנו לערכם על מזג שוה במכון במשקל ובמשורה ולהמציא שם שווי הערכים הראויים לקבול צורה היה נמשך בלי ספק שנוכל לברא חיים וכו'. כי אמנם נדיבות השפעתו יתברך אין בה כילות. וכמו שיזכיר בחמישי סימן י' גם בהקדמה שלישית סמוך לתחילת הספר: כש"א נדע הערכים הגלגליים. שעניני התחתונים נתלים בהם כמו שזכרנו בראשון בימן א': ומעשיהם. מה שנמשך מכל אחד מהערכים ההם הגלגליים: העוזרים על דעת החוזים וכו'. ר"ל כי המעשים הנמשכים מן הערכים ההם הגלגליים הם עוזרים לפי דעת החוזים בכל מה שרוצים החוזים או זולתם להראות בעולם הזה מהדברים הזרים היוצאים לפי הנראה ממנהגו של עולם כענין הטלסמאות וכיוצא מהדברי' אשר ישתדלו בעניינם בעלי האלק"מיאה ובעלי הרוחניות שיבא זכרם בסמוך כי שמור ישמרון

במשפטי הכוכבים אחרי גם שנאתם אל ענייני התחתונים אשר עליהם הושם משטרם בארץ: וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים וכו'. הוא"ל ביאר כי שוא מחשבת אדם שיוכל לשער הערכי' הנזכרים עד הנה. ואל בעלי האלק"מיאה והרוחניי' שלא ידו אשר חזו משאות שוא ומדוחים כי הנה חשבו בעלי האלק"מיאה שתשלם להם השערת חום האש בכלם ומאזני משפט עד יהפך להם מין מתכת לשאינו מינו ותחת הנחשת יביאו זהב כמו שיוכל החום הטבעי להפך המזון לדם ולבשר ומה שהטעה אותם היה ראותם התהוות מין ממין אחר כעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיין ובשא להם אות' לעשות גם הם בלטיהם כן כי אמרו הלא בעינינו ראינו השתנות ענין בענין ע"י חום משוער טבעי גם אנו נביא אש מן ההדיוט ונשערהו באופן שתשלם בו פעולת שנוי העצמים ועל ידי הדמיון הזה הורו על אפשרות מלאכתם. והרוחניים אף הם יחשבו לשער פעולות נעדרות להורדת הרוחניות בכלים אשר יכוננו ידיהם כמו שזכרנו בראשון סימן ע"ט והנה סבת טעותם מה ששמעו הראות השמים אלקיים על ידי הקרבנות אשר בקרבנו מאדם עד בני ישראל וכמו שיורה על כל זה בימן כ"ג באר היטב. והנה פקו פליליה דוחו ממועצותיה' ולא יכלו קום כי בושו וגם נכלמו בכלות לריק כחם והיא לא תצלח. ומה שנסמכה דעתם על התהוות הדבורים והיתושים כאמור יסוד רעוע הוא זה שהרי לא שערו ערך החום הטבעי אשר הוא סבה להויתם. ואם ידעו מציאותם בדרך הנסיון לא השיגו סבתו באמת עד יתכן להם לחדש דבר מעתה לדוגמת קדומים. וז"א כי זה איננו משיעורם וחכמתם אבל וכו' ושיעור הערכים וכו': גם משכנת הקנה אשר נכשלו הרוחניים עליו מאשר ראו בקרבנות אכשי הסגולה.

בתפעם

המשגל יהיה ממנו הולד ואין לאדם כח יותר מהנחת הזרע באדמה שהיא מזומנת לקבולו ולהצלחתו בה ושעור הערכים שראויה להם הצורה האנושי׳ איננו כי אם ליוצרה יתברך · וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה כ״א בתוכה איננו כי אם לאלקים לבדו וצריך לשמוע אותו השעור והערך ממנו ואל יתחכם אדם עם כ״א על דברו כמו שאמר אין חכמה ואין תבונ׳ ואין עצה לנגד ה׳ ואיך אתה רואה התחבולה שנתדמה לאבותינו ללכת אחריהם ולא נתחכם אנחנו בתורה ·

כד אמר הכוזרי אי אפשר לזה אלא בהעתקת דבר הם וסמך מעשיהם אם ימצא מי שיאמין בזה מרבי׳ אחרי רבים

בתפשם בו בכף תרון כי הלא לאלקים פתרונים איזה בית קבול ומתכונת פעולות שלמות יכנו לו ואיזה מקום משוער וכערך כאות למכונתו כבוד : וזה וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בתוכה וכו׳:

ואל יתחכם אדם על דברו וכו׳ · וכל זה מבואר כגלה בדבריו סימן כ״ג עד כא דבהו וכמו זה טעו בעלי הכמ״א והרוחניים וכו׳ עיין שם · כי הם שפה אחת ודברים אחדים מגלי׳ טפח וטפחים בהבנת כונת הדברים האלה · ומה שאמר בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושים מהיין כבר בא זכרון זה על שם תמסטיוס בדברי ן׳ רשד במה שאחר הטבע מאמר י״ב סימן י״ח וכתב שם כי תשלם הויתם מכח החום השופע בשיעור כערך מאת השמש והככבי׳ והוא מתחלף בערך ושיעור כפי התחלף תנועותיהם ומבטם · וכבר דברנו על החום הזה המשוער בראשון סימן א׳ · ומהמשך דברינו התבאר לך שאמרו בעשות הדבורים וכו הוא ביאור מקום מכשולם של בעלי האלקימיאה ומה שאמר כי זה איננו משיעורם וחכמתם · הוא בתכלית סבה למה שזכר מחרפתם אשר לא נשלמה ענינם במה שהיתה השתדלותם עליו · כי אמנם היה זה מהעדר השיעור והחכמה באופן התחדשם אלא שמצאו כן בדרך הנסיון ואת משפט שיעור החום הטבעי בחדושם לא ידעו כי אם בכלל כאמור · וכלל בזה כי בלקחם ראיה על אפשרות מלאכתם לשנות ענים אל ענם על ידי החום המשוער · ממה שראו השתנות ענם בשר הבקר לדבורי׳ וענם היין ליתושים במדוב אין הנדון דומה לראיה כי זה שראו מהתחדשו׳ הדבורים והיתושים איננו משיעורם וחכמתם · ואיך יוכלו לשער מה שלא ידעו בו שיעור : ואין לאדם בו יותר מהנחת הזרע באדמה וכו׳ · ר״ל כי איננו עושה בזה יותר ממה שהיה עושה בהנחת הזרע באדמה המוכנת לשזרועיה תצמיח · כי אמנם שיעור הערכים שראויה להם הצורה האנושית איננו כי אם ליוצר׳ ית׳ · ולבאר דמה זה הרא״בע לזריעת תבואה בשדה באמרו

פ שמות וז״ל בת לוי · בן ישראל והיא אחות אביו · ולא דבר כבוכה האומר כי תבואת השדה הזורעת בשדה אחרת תגליח · רק באותו שדה עצמו לא יכלים כי עקר אסור הערוה היה להיות ישראל קדושים ע״כ : וכן האומה וכו׳ · הוא ענין המשל אשר כוון במשלו שזכר עד הנה · וככלל בו בטול ענין הרוחניות שקדם זכרו וכמו שיתבאר מדבריו סימן כ״ג כי אמנם קצור קצרו דבריו בכאן ושם ירחיב את גבולם : ואיך אתה רואה וכו׳ · ר״ל ענינו שביארתי לך כי חול הענין האלקי באומה היה באמצעו׳ מעשים משוערי׳ מצווים מאת השי״ת לא זולת זה כי עין בעין נראה כבוד ה׳ וענגו עומד על אומה זו מאז היתה לגוי קדוש לאלקיו ע״י שמירת החקים בלי התחכמות ופלא · כא כא בניכי לשפוט בעין שכלך איזה דרך ישכון אור אומתנו ובאיזו תחבולה יתכן ההשתדלות להמשך אחר אבותינו הראשונים אשר עקבותיהם כודשו באורחות יושר ולא נצטרך להתחכם בתורה · וזה כי אין אתנו יודע מצות האלקים על פי נביא כמו שידעו אבותינו מקדם מפי ׳ בן של נביאים כי על כן לא היו צריכים להתחכם בתורה : ומה תחזה בהשלמת תחבולה זו שתוכל לגאלת בזה חסרוננו עד שלא נצטרך גם אנו להתחכם בתורה כמונו כמוהם · והנה בשאלה הזאת מגמ׳ פניו להכריח צורך הקבלה איש מפי איש כי מפרי פי איש בקבל תשבע בטנו בשמיר׳ החקי׳ כהוגן מה שלא יוכלו הקראים עשוהו כמו שיתבאר :

סימן כד וסמך מעשיהם כי לא תספיק העתקת דבריהם אם לא יחובר לזה סמך מעשיהם באופן עשיית המצוה עם כל תנאיה ע״ד אמרו סימן כ״א אם היינו היום מצווים להקריב קרבנות היינו יודעי׳ איך נשחטם וכו׳ : אם ימצא מי שיאמין בזה · כל זה ממוצע בין הקודם והמתאחר ושיעור כל הלשון כך הוא בהעתקת דבריהם וסמך מעשיהם מרבים אחרי רבים וכו׳ אם ימצא מי שיאמין בזה · והנכים התכלי׳ קזה בדבריו כי אמנם צריך לזה לב טהור כאמן אשר

ישרא

רבים שלא יעביר על כמותב ההסכמה מקבלת התורה ותולדותיה ופירושיה ממשה ברורה בלבבות או בספרים ·

כה אמר החבר ומה תאמר אם ימצא חלוף בספר א' או בשנים ושלשה ·

כו אמר הכוזרי יעיינו ברוב הספרים כי הרבים לא יעבור עליהם הכזב ויגידו היחידים כן במעתיקום כשיחלקו המיעוט וישובו לדעת הרוב ·

כז אמר החבר ומה תאמר באות שתמצ' בספרים בחלוף הדקשה כמו צדו צעדינו התראה שהוא צדו ואשר לא נשא לשוא נפשי ישיבוהו נפשו וזולת זה כא הרבה שלא נוכל לספרם ·

כח אמר

ישרה נפשו בו ובאמונתו יהיה בסמיכות דעת הקבלה אשר הונחל לו וכדרך אמרו בראשון סי' ס"ה כי ארכשו הטריח שכלו ומחשבתו בעבור שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו · והנה אמר כי העתקת הדברים והמעשים הנז' ראוי שתהיה מרבים אחרי רבים כמו שהיו כתות כתות חכמינו המאושרים דור אחר דור כאשר יזכיר סימן ס"ה · ומה שאמר כי הרבים לא יעבור על כמותב ההסכמ' כבר התבאר בראשון סימן מ"ח : מקבלת התורה וכו · ביאר שההעתקה מרבים כאמור הלא היא מענין קבלת התורה ותולדותיה המסתעפי' ממנה ופירושיה ודקדוקיה ושתהא הקבלה מתמשכת ועולה עד משה המקבל תורה מסיני · ואז יהיה נכון לב האדם בטוח בקבלה · וזה מעשה התחבולה שהדם זכרה בקודם לכל יצטרך להתחכ' בתורה מהקשתו וסברתו : בלבבות · כי חרותה של לוח לבם היתה מאז התורה שבעל פה כמשפט כתוב אשר לא ניתנה ליכתב : או בספרים · אחרי הותרה כתיבתה משום עת לעשות לה':

סימן כו יעיינו ברוב הספרים וכו' כאשר עשו לימים ראשונים כפי הנראה ז"ל בספרי הביאה הילקוט פרשת זאת הברכה על פסוק מעונה אלקי קדם · והנה היא כתובה על שלמות במס' סופרים אמר ר' שמעון בן לקיש שלשה ספרים נמצאו בעזרה ספר מעונה · ספר זאטוטי · ספר היא : באחד מצאו כתוב מעון אלקי קדם ובשנים כתוב מעונה אלקי קדם וקיימו שנים ובטלו אחד · באחד מצאו כתוב וישלח את זאטוטי בני ישראל ובשנים מצאו וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שנים ובטלו אחד · באחד כתוב אחד עשר הוא ובשנים מצאו כתוב אחד עשר היא וקיימו שנים ובטלו אחד עכ"ל · וכלל גדול בתורה אחרי רבים להטות:

סימן כז ומה תאמר באות וכו' כמו צדו צעדינו וכו' דברי הראב"ע ישבעו בנפלאות

כפסך באמרו על אות הרי"ש וז"ל ויש אומרים כי בעבור היות הדל"ת והרי"ש דומים במכתב · על כן דודנים רודנים דעואל רעואל · ולפי דעתי שהם שני אמות לאדם אחד כמשפט על כן טעה האומ' כי צדו צעדינו היה נרו צעדינו · וראייתו ברחובותינו וכתיב לא יכר צעדך והלא פקח עיניו וראה הבא אחריו קלים היו רודפינו בלכד בשחיתותם והנה צדו כמשמעו ואין צורך לדבר הזה המהביל עכ"ל : ואשר לא נשא לשוא נפשי וכו' לפי האמת נפשו כתי' וקרי נפשי כמו שיתבא' והנה זאת שאתו האדם ישיב קריאתו כפי הכתוב בשנוי מנהגנו כי לעולם כל משפט נדקו לסמוך על הקרי עם היות כל אמ'מהם כדרש לעצמו כפי ענייננו · וזה כי לבו של אדם ש קריאתו עם ויו הוא נושא את נפשו כי קרוב הוא עם משמעותו לפי סגנון המזמור · ותהיה א"כ שאלתו וקושיתו אם דבר זה מסור ללבו של אדם ואת אשר יבחר בו כפי הקשתו יקריב אליו' ואתה דע לך כי לא כל אנבעות החכמים שוות במה שכתבו על מתכונת מלת נפשו הלזו כי לשלש מחלקות נחלקו' ואת אומר' כי הכתוב נפשו והקרי נפשי וכמו שנתפשט בכל המקראות הנדפסות · שא נא עיניך וראה מה שאמ' בזהר וירא אשר לא נשא לשו'נפשו נפשו כתי'נפשי קרי והא אוקמו'נפשי דא נפש דוד בטרא דמהימנותא נפשו דא נפש דבר נש ממש בגי' דכד יפוק מהאי עלמא ונפשיה יסתלק בעובדין דכשרין על מה דיתקיי' בהו למהך כל איכון כד"א אתהלך לפני ה' בארצות החיים ובגין דלא נשא לשוא נפשי יגא ברכה מאת ה'וגו' עכ"ל ושם באמר פ' תוריע נפשו כתיב מהו נפשי ונפשו אלא כלא חד מלה כד"א נשבע ה' בנפשו אמר כלבבי ובנפשי יעשה ודוד מלכא אתאחיד בהוא לב ובההיא נפש ועל דא לא נשא לשוא נפשו עכ"ל ולזה נטה רש"י בכתבו לא נשא לשוא נפשי לא נשבע בשמי ובנפשי לשוא ומנינו לשון שבועה נופל על נפש שנא' נשבע ה' בנאות בנפשו עכ"ל · וזאת להרד"ק בפי' המיוחד אשר לא נשא לשוא

רפשי ביוד והיא מאמר הנ"ל כמו לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא ונפשו הוא שמו · וכן אמר נשבע ה' בנפשו · וכתוב נפשו בוא"ו ר"ל אפי' נפשו של הנשבע לא ישא לשוא וכו' ע"כ · גם במכלול בשרש נפש העלהו על זה התאר נפשי ביוד ובחירק · אלא שנכתב אחר כך עם הגהות הר' אליה המדקדק נמצא רשום נפשו בוא"ו ובחולם כי כן המדקדק הזה הטהו לפי שטתו וכמו שיבא ומפרשי' רבי' נמשכו בעקבו הרע"י אשר זכרנו · וזאת אומרת לא כי רק הכתיב נפשי והקרי נפשו והי' דעת הראב"ע שכתב על שמו זה ונפשו ענה כבוד ה' כמו נשבע ה' בנפשו וכתוב נפשי דרך כמוי כענו כבוד ה' עד והייתי אני ובני שלמ' חטאים כאשר פרשתיו · ע"כ · ועוד בה שלישית והיא דעת הר' אליה המדקדק שאין כאן קרי וכתיב · והכתיבה והקריאה שוין הם במלה זו בוא"ו ובחולם שכן כתוב בס' מסורת המסורת מא' ט' אשר לא נשא לשוא נפשו וא"ו קטיעא ותמהתי אני על כל המפרשי' אשר ראיתי שלכו פירוש כלם הוא כתיב נפשו וקרי נפשי וכן ראיתי ברוב נוסחאות המסורת ואין ספק כי הוא טעות סופרים בין זה ובין פדה נפשו מעבור בשחת (איוב ל"ג) שהוא קרי נפשי · וכן הוא נמנה עם מ"א מלין דכתיבין וא"ו וקריין יוד ולשוא נפשו לא נמנה עמהן ר"ל שכתיבה אלא וא"ו קטיעא · ע"כ · ולשטתו זאת נמשך בהגהות שרשים שרש נפש עד שכתב בדפוס ההוא ממטבע שטבע הרד"ק עצמו בפירוש תילים על מהפוכת המלה הזאת באמור · ומה שכתב שאין לשוא נפשו נמנה עם הכתיבין וא"ו וקריין יוד הוא עצמו מה שתמה עליו המגיה בגליון המקרא הגדולה על נפשי הלזו וז"ל · ותימה דלא נמנה במסור' גדולה מא' מלין דכתיבין וא"ו בסוף תיבותא וקריין יוד · ע"כ · ונר' שדעת הראב"ע גם דעת הר' אליה המדקדק ימצאו עזר שוה לשניהם מן התרגום שתרגם אשר לא נשא לשוא נפשו דלא אומי על שקרא לחייבא נפשים · גם ממדרש תילים על פי נסחת הילקוט באמרו אשר לא נשא לשוא נפשו זה משה שלא נשא לשוא נפשו של מצרי · אלא ויפן כה וכה וירא כי אין איש שראה את במלאכים והלך בכן והרגו בדין וכו' · ד"א מדבר באברהם וכו' אשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של נמרוד וכו' ד"א מדבר ביעקב וכו' · אשר לא נשא לשוא נפשו נפשו של לבן וכו' · ע"כ · ומה שאמר זה נפשו של נמרוד נר' שכוון אל הריגת המרגל שהוא נמרוד כהוראת שמו שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש ובאמרו זה נפשו לבן · נר' שכוון אל ויגנוב את לב לבן וגו' · הנה כי במדרש תילים עצמו כמצא אצלנו בדפוס כתוב לאמר זה משה שהעל נפשו של מצרי וכו' ככל הכתוב לעיל · ואח"כ אומר זה אברהם וכו' אשר לא נשא לשוא נפשי נפשו של נמרוד וכו' · ד"א זה יעקב וכו' אשר לא נשא לשוא נפשי ללבן וכו' · ע"כ · ונראה לפי הגרסא הזאת אפשר לגרוס כי תחלה ביאר המלה כפי הכתוב · ואחר כך שב לדרוש כפי הקרי · ובאברהם יתבאר כי לא נשא לשוא נפשו על הנפש העליונה המושפעת לו מאת בוראו ית' כי רוח הקדש אומרת כן · והכונה שנשא אותה על עצם תומה בשביה בפני נמרוד ולא אבה שמוע לקולו בעבודת פסלו · וכן יעקב לא נשא לשוא נפשו כשנשבע גמי ללבן · ויהיה לפי זה לשונו כפול עם אמ"א ולא נשבע למרמה · ומ"מ נראה שנסחת הילקוט היא העקר · ובכן קם המדרש הזה עזרה לו לאבן עזרא · וגם הר' אליה המדקדק ישגב בו · אכן רוח היא באנוש להכיר מהם משען ומשענה לאמר כי מילדי העברים זה לדרוש בכתיב או בקרי כל היכא דאיכא למדרש בדרך אגב כהא ופעמי' ישמכו המדרשי' על האחד מהם היותר מוכן לקבלם ואין שום ראיה מזה על שלילת השני לגמרי · והמתרגם כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם יכלכל דבריו במשפט מטעמו של כתוב ויקרבה עליו יתכן יותר מלשונו ועל אודות הראיה המיוסדת על אדני המסורה שבידנו מאשר לא נמנה מלה זו על הפקודים דכתיבי וא"ו וקריין יוד · כמו שזכרנו מטעם הר' אליה בנו' · אין ספק כי כדי היא המסורה נכללה לסמוך עליה · אבל מה נעשה במקום שהורע כחה כאשר הוא בתיבה הזאת שנחלקו בה רבים ונכבדים בקריאתה ביוד וכתיבתה בוא"ו · אין ספק כי הנה המלכים הללו נועדו עברו יחדיו על כל מוצא פי המסורה וברו להם בחלק שיפה ומוקה לא שבקי היתרא ואכלי איסורא · ואין הנם מניא הקלה אפי' ע"י נאמנות של צדיקים · ונה"ר אליה באמר כי מסרה משנפתא היא בודמכה בהשמטת תיבה זו מכלל הכתובים בוא"ו וקריין ביוד כמו שאירעו בה כפולים אחרים מקוצר רוח כותבו ומעבודה קשה בגלות וטלטול · והנה גם בזו דבר הר' אליה עצמו בהקדמתו השלישית לספר מסורת המסורת בהטילו חשד על נוסחאות המסורה וכתב שם כי לא מצא נחת רוח רק במסורה אחת בקיאה בספר אכלה ואכלה ובים בגנזת השאר · ומי יביאנו לראות אם הספר ההוא מוחזק מכל בית ומוקרה להחריב גם הוא לא יקרהו · על כן אהימנותייהו דרבנן קא סמיכן אפילו אמרו על ימין שהוא שמאל · כי אמנם תורת אמת היתה בפיהם ועולה לא נמצא בשפתותיהם · ואת כל זאת עין השכל ראתה ונפשו קשורה בנפשו כתיב ובנפשי קרי כי ידו אותות נעקבות הרועים הראשונים אשר זכרנו :

כח אמר הכוזרי אם תשלוט ההקשה על אלה והדומה להם

תשנה הספרים כלם באותיות תחלה ואחר כך במלות ואחר כן בחבורים לא בספורים ואחר כן בנקוד ואחר כן בטעמים וישתנו הענינים וכמה פסוקי' יכול האדם להעתיק עניניהם אל הפכם בהעתקת אחד מאלה המסודות כל שכן כלם·

כט אמר החבר ואיך תחשוב שהניח משה ספר תורתו אל בני ישראל·

ל אמר הכוזרי מבלי ספק שהיה ספר פשוט מאין נקיד וטעמים

כאשר אנחנו רואי' (ספר תורה) כ"א ספרי התורה היום שאי אפשר שיסכימו עליהם בהמון כמו שאי אפשר שיסכימו על המצה בפסח ושאר הורותיו שהם זכר ליציאת מצרי' שמתישבת בנפשות ישראל אמתת יציאת מצרים במעשים ההם המתמידים שאי אפשר להסכי' עליהם בשנה מהשנים מבלתי שלא יהיה עליה מוחה·

לא

סימן כח אם תשלוט ההקשה וכו' הכוזרי לא אשר ידוה האלהים לפניהם אותו יקח לו לטוב והגון כי נא"ח זו יהלך בהקשתו והבדלתי שם הטעות המגיע שמכה פה לו · והרבה אשר ימצא האדם בספרים דברים זרים רחוקים מהקשתו · ואם רוח המושל יעלה עליו לשכות ברצונו יבלע וישחית עד אשר לא יעזוב להם שרש וענף · ומה שאמר בחבורים עניינו המאמרים הנשמים המחוברים מן המלות · וכה"א כתוב בספורי' והכותב אחת : וישתנו הענינים גם לנקודות ולטעמי' ושם כזה כמו שאמ' בשני סי' ב' וכוון בהם להעיד על הפירושים כאשר אמרנו בהעולה ה"א למעלה וכו' : המסורות · כי כלם נמסרו בקבלה על הדרך שיתבאר וכבר אמרו ז"ל בנדרים פ' אין בין המודר אמר רב מ"ד ויקראו בספר בתורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא · בס' תורת האלקים זה מקר' · מפורש זה תרגום· ושום שכל· אלו הפסוקים· ויבינו במקרא · אלו פסוק טעמים · ואמרי לה אלו המסורות (פי' מה שנמסר במסרה) אמר רבי יצחק מקרא סופרים (ר"ל הקריאה שמסרו לנו הראשונים שנקראו סופרים) ועטור סופרים פי' סופרים תיבות יתרות שכתבו ליפות הלשון וקריין ולא כתבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני · ע"כ · והדברים יוהירו כאשר ויקבל באמרו שכיון כתיב ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא והא אוקמוה רז"ל דאינון פסוקי טעמי ומסורת וכל אינון דיוקנין ודינין עלאין כלא אתמסר למשה מסיני וכו' · ע"כ · ועיין בספר מסורת המסורת לר' אליה המדקדק בהקדמה שלישית:

סימן כט ואיך תחשוב וכו' · ענינו בשאלות להביא המלך לבלבל הוראה שעלה ברורים אנו לומר כי התורה הכתובה לא תספיק לבדם ואין המלות היותן גם דבר ש על פה שמורים בלבבות ונו' ית מלות התחלה הבן דעת הקראים · ותחלה יורה על זה הנקודות והטעמים כי יביאנו ההכרח לסמוך בקבלתם על פה · ואחר כך ימשוך זה בטעמים ובפירושים מסי' ל"ה ואילך: ובהנלגלם כדבריו הקירא על הניקוד והטעמי' שכנה הקדים היותם מסורת קבלה מסיני אם מאז נבראו כבניינן כאשר הם כתובים אצלנו היום או אם היתה מכונת קול הנרתם עזובה בלבבות ושמורה · ואחר כך שמו אותותם אותות כרשמי הנקודות והטעמי' הנמצאים אתנו להורות על הכרתם המקובלת · ובשו' לא יפול הספק הזה ויותר כמו שנבא

סימן ל מבלי ספק שהיה ספר פשוט מאין נקוד · כתב הר' אליה המדקדק בספ' מסור' המסור' בהקדמתו השלישית רבים ישאלו איך היה אפשר קוד' שנמצאו הנקודו' ללמד לנער הקריאה ה הנכונה מתוך ספר שאינו נקוד (כי אמנם לא היתה הנקודות נודעת מסיני וכמו שיתבאר אחר כך) וא אומר שאלה כי לשון הקדש היה הלשון שדברו בו כלם נער וזקן טף ונשים כי לא היה להם לשון אחרת עד שגלו מעל אדמתם וכאשר נער אחד למד עד שהכיר האותיות היה רבו קורא עמו מתוך הספר פסוק אחד ב' או ג' פעמים עד שהיה שגור בפיו ולפי שהנער היה בקי בלשון ההוא היה נקל לו לזכור המלות שקרא ובכל מקום שמצאם קראם בלי משגה וכו' · והביא דמיון על זה עיין שמה : שאי אפשר שיסכימו עליהם בהמון וכו' · נותן טעם לגזירתו על היותו מקדם ספ' פשוט באותם הנמצאים בידנו היום שאם יעלה על הדעת היותו בנקוד וטעמים · איך נפלא הסכימה זו בשמוך לעשות כל ספריהם פשוטים ואין בהם מוחה ודבר זה קשה מניאותו אלו כמו שהוא רחוק הסכימ' על המצה בפסח וכו' ולולי שהיה זה מקובל אצלם מאתחי' כו וכה

הראיה הזאת מענין דוגמא של מעלה בראשון סימן כח כי שם על ענין השבוע כתב בשם המלך לא יתכן זה אלא בהם כמה מן הכל וזה רחוק או שיהיו המדברים כלם בני אדם וכו׳ ויהיה השבוע אצלם מקובל מאביה׳ שהחב׳ הוסיף שם על דבריו שאמרו שיתן כ״ע אי זה טבע יכול לעמוד בעשרה אלא שהוא מקובל מתחיל בו עכ״ל והן אמת רחוק הוא מאד שיסכים ההמון לעשות כל ספריהם בחלוף הספר ההיא הפשוט אשר פיה ממשה מורשה קהלת יעקב׳ כי א״ך ככלו כלם השנוי ולא מיחו זה כזה לאמר במתכונתו נעשה כמוהו לאות עולם לא יכרת׳ ואין לפרש אמרו שא״א שיסכימו עליהם בהמון׳ מוסב אל הניקוד והטעמים׳ כי היה קשורו בלתי נאות׳ גם אמרו שהיה ספר פשוט וכו׳ שיה בהלכתא בלא טעמא הוא העקר שכל תיקף ראיית הקבלה בניקוד ובטעמים סמוך עליו כמו שיבא:

לא אמר החבר מבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר

סימן לא מבלי ספק שהיה שמור בלבבות וכו׳

כאן שנה רבי מה שכוון אליו מעת בא דברו סימ׳ כ״ע להוכיח אמתת הקבלה מצד הטעמי׳ והנקודות וכמו כן שגיעה שעת קריאת דעתי בענין הנקוד והטעמי׳ ועל זה גזר אומר כי לא משיני כיתבת צורתם רק קול הברתם בלבד ואחר כך קמו אנשים אשר לא העלה את שמותם על שפתיו והם חדשו תמונו׳ הנקוד והטעמים למען יהיה רושם ניכר לתכונות המועתקות ההנה׳ והנה אנכי שולח לכם את אליה שמכנזי אשר החזיקה ידו בדעת החבר כי בספ׳ מסורת המסורת בהקדמה שלישית עשה מערכה על הדרוש הזה ותחלה הביא מלשונות המכלול מה שיורה על היותו סובר שהנקודות ניתנו מסיני וסוף דבר הוכיח שאין עניינו לומר צורת הניקוד רק שמות הקולות הגדולות ושמות הקטנות והוסיף זה מן הבא כלשונו זכרון תנועות לא נקודות וכו׳ אחרי כן יבא לערוך מלחמתו כנגד האומרי׳ שהניקו׳ ניתן מסיני אך שנשכחוהו עד שבא עזרא וגלהו׳ וכתב ז״ל אך אמת הוא שאין בו ספק שזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל היה ספר פשוט בלי ניקוד ובלי טעמים ובלי סימני סופי פסוקים כאשר אנחנו רואים היום׳ ולפי דעת בעלי הקבלה כל התורה היא כפסוק אחד׳ ויש אומרי׳ כה אחת ויוצאין מהן שמות של הקב״ה כמו שכתב הרמב״ן ז״ל בפתיחתו לפי׳ התורה ע״ש ואני אומר אם אמת הוא שהניקוד ניתן מסיני לא ימנע מהחלוקה אם נאמר שהנה הקריאה למשה רבינו ע״ה צורת הנקודו׳ והטעמים של אם לא כזה ראה הוא קמץ וכזה הוא פתח וכזה רואה צירי וכזה הוא סגול וכזה הוא זרקא וכזה הוא פזר וכן כלם ומ״מ הקריאה המוכתם לישראל ולא שם את עם התיבות׳ א״כ מה תועלת היתה להם לישראל בראיה זו׳ ואם נאמר שהם אותם עם התיבות צריכים אנחנו לומר שנזב להם שם זולת ספר התורה כענין החומשים שלנו עם הנקודות והטעמים וקרא בו עמהם עד שידעו אותם ואחר כך כל מי שרצה העתיק לו חומש אחר כמוהו׳ וא״כ איך שאך כאן שכחה אם לא נאמר שאבדו הספרים ההם כלם וזה רחוק להאמין׳ וא״ל לפי מדרש חכמים שדרשו על פסוק ויקראו בספ׳ תורת אלקי׳ כמו שכתבתי לעיל לא זכרו בו הניקוד כלל׳ וכן דעת רא״בע בספר צחות׳ וז״ל ׳ימ רבים מטעים את המפסיק ולא דברו נכונה ומהם ר׳ משה הכהן וכו׳ עד ואני אתמה מזה תמהון גדול איך טעה המפסיק ואף כי אם הוא עזרא הסופר׳ ו כלל כי המפסיק לא היה אחריו חכם כמוהו כי הנה ראינו בכל המקרא לא הפסיק אף במקום הראוי׳ עכ״ל׳ ושי׳ המפסיק מי ששם הפסקת הטעמים׳ ותמה אני עליו איך כתבו כאן בלשון יחיד ואין ספק כי היו אנשי׳ רבים כמו שהוכיח אחר כך׳ וכן כתב אותם בעצמו בספר מאזנים בלשון רבים׳ והנה כאן מובן מדבריו שאין דעתו שהטעמי׳ ניתנו מסיני׳ וכן מצאתי בספר אחר הנק׳ נח שפתי׳ וז״ל ויש לנו לדעת כי הניקוד ניתן בסיני ולא שנקדו הלוחות׳ אך כאשר דבר הקב״ה לשון הקדש היינו שומעים כל התנועות והקולות הקטנות והגדולות כאשר נכון שדבר במוצא פה׳ החוק הוא הרעה׳ כך יש להכיר מפי הקוראים בין אָה קמץ לאַה פתח ובין אֵ צירי ובין אֶ סגול ובין אוֹ חו׳ לאָ ק״ק ובין או בוי״ו ראֻ בלי וי״ו ובין אִי ביו״ד לאִ בלא יוד׳ ע״כ׳ וגם כתב החכם בעל ספר הכוזר במאמר ג׳ מספרו וז״ל אמר החבר בלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר והשבא והטעמים וכו׳ עד ושמו הו׳ מלכי׳ והטעמי׳ אותות לתכונות ההם אשר העתיקום בקבלה ממרע״ה ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כך בניקוד ואחר כך בטעמים ואחר כך במסור׳ עם שמיר׳ המלא והחסר עד אשר מנו אותיותיה׳ ע״כ׳ הרי שאין דעתו שמשה כתבם רק שהיה שמור בלבבות איך ק״א משה רע״ה איך ק״א הפרש בין קמץ לפתח ובין צירי לסגול ודומיהן׳ ע״כ מדברי הר׳ אליה המדקדק הנזכר׳ ובסמוך נוסיף עוד בזה דברים מטעמו׳ והנה באמרו מבלי ספק שהיה שמור וכו׳ כוון

לומר

והשבר ודנט יה והשבא והטעמי' בלב הכהני' מפני צרכם לעבודה ולהורות את בני ישראל ובלב המלכים מפני שנצטוו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו · ובלב השופטים מפני צרכם אליהם בדינים · ובלב הסנהדרים מפני צרכם אליהם במה שכתוב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכ' · ובלב החסידים כדי לקבל שכר · ובלב אנשי החנף להתגדר בהם ושמו שבע המלכים והטעמים אותות לתכונות ההם אשר העתיקום בקבלה ממשה ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כן בנקוד ואחר כן בטעמים ואחר כן במסורות על שמירת המלא והחסר עד אשר מנו אותיותיה ובררו כי וי"ו דגחון חצי התורה ושמירת כל נכרי מקמץ ופתח וצרי וסגול יוצא מן ההקשה התראה שמעשיהם בזה לריק ולבטלה או השתדלות בדברי חובה ·

לג אמר

לומר שהספר הוא פשוט שוכר בקודמת היה שמור בלבבות בפתחא וכו' הכל כנירבא מתוקנת שום כפיהם ובלבבם כי בלבם לא היה מוכן משמעות שכתוב שהיו צריכים אליו כהנים מלכים ושופטים ואלפם שמוכיר והולך: ובאמ' בפתחא והקמץ והשבר והנטים והשבא והטעמים כלל כל ענייני הניקוד והטעמי' שוכר בשני סימן פ' כי הפתחא והקמץ והשבר הם בלשת איברי החלוקה בראשונה שעקרם שפתח והחולם והחירק ועליהם כטפלו שאר המלכי' הנוטים לאחד מאו כמבואר שם אבלנו באורך · ולזה כוון באמרו והנטייה כי כל אחד מהשבעה מלכים נוטה בקריאתו האמתית לאחד משלשתן והזכיר השבא בשני ענמו כי במקום מלכים לא יעמוד להיותו משרת לשם המבואר שמה · ולו ידע הר' שייא הכו'כוכת סחבר בנטים הואת לא היה משמי' זכרונה בהעתיקו לשונו המוזכר למעלה: בלב הכהנים וכו' מפרט והולך מפני מה הוצרכה שמירת ענין הנקודות והטעמים בלבבות כמו שהניח · כי אמנם לכל כתות האומה למדרגותיהם יתפשט תועלתם והמה רועים לא ידעו הבין טעמי הכתובים לולי ענין הנקודות והטעמים אשר נמסר להם קבלה מסיני · וזאת היתה הסבה שתהיה קבלה זו מתקיימת בידם להצטרכם תמיד לענייניה איש איש ממלאכתו אשר המה עושים · ואחשוב כי מן הטעם הזה נבא בני האלקים להתיצב במערכת הספור הלז בזכרו כהנים מלכים שופטים וחביריהם בא גם זכר השטן בתוכ' באמרו ובלב אנשי החונף להתגדר בהם להודיע כי צורך הקבלה ההיא משותף לכל · עד שאפילו ריקנין אנשי חונף הוצרכו אליה לפרכם עצמם ללכוד אנשים בערמם · ובכן שמרו משמרת הקבלה ולא עבר זר בתוכה · ובלב החסידי' וכו' · כא"ל מנחות פ' הרי עלי עשרון אמר ריש לקיש מ"ד זאת התורה לעולה ולמנחה וגו כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה וכו' כמו שקדם סי' י"א ·

ושמו שבע המלכים וכו' כ"ל שמתמו בפירושו על אנשי כנסת הגדול' כי על הזמן ההוא יצדק הקוד והמתאח' כי הנה זכר תחלה כהנים מלכים שופטים וכו' · ואחרי כן ימשיך דברו לאמר ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כן בניקוד ואחר כן בטעמים ואחר כן במסורו וכו' · וכוון בזה למא' נדרים פ' אין בין המודר שזכרנוהו סימן כ"ח כי אמרו תקנו המקר' בפסוקי' שזה לאמר' ושום שכל אלו הפסוקים: ומה שוכר בטעמי' הוא מה שוכרו שם ויבינו במקרא אלו פסוקי טעמים · ומה שהוסיף במסורות הלא הוא דברים שם ואמרי לה אלו המסורו' והנה החבר הולך ומבאר מה המה אלה המסורו' אשר יסדום וזה על שמירת המלא והחסר וכו' ולהוסיף כלל בזה שמיר' כל נכרי מקמץ ופתח וכו' ומה שאמ' עד אשר מנו אותיותי' וכו' הכי איתא פ"ק דקדושין לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וי"ו של גחון · חציין של אותיות של ס"ת · דרש דרש חציין של תיבות והתגלח של פסוקים · יכרסמנ' חזיר מיער עין דיער חציין של תילי' באותיו' והוא רחום יכפר עון חציין דפסוקים ע"כ · גם במס' סופרים פ"ט אמרו וי"ו דגחון צריך להיות זקוף שהוא חצי אותיות של תורה דרש דרש חצי תיבות של תורה דרש בסוף שטה דרש בראש שטה ע"כ · ואולם עם היות הניקוד בלתי נזכר ונפקד במאמר נדרים: אעפ"כ לא רצה להפרידו מחביריו כי לדעתו כלם כיתנו מרועה אחד ויחדו כולם · ואין בין זה לזה כמלוא נימא · או שכלל שם ענין הניקוד באמרם בם' תורת האלקים זה מקרא ויהיה ענינו אופן הקריאה עם הניקוד כי בלעדיו לא ירים איש את לשונו על הקריאה · ועיניך תראינה מה שכתב על זה הר' אליה המדקדק בספרו הנזכר סמוך לדבריו המועתקים למעלה וז"ל מי יתן שפירש לנו החכם על מי שב שככנו

של ושמו אם על אנשי כנסת הגדולה או על בעלי המסורת · ועל דעתי שהוא שב אל בעלי המסור ע"כ · וכבר הראית לדעת מהמשך דברי החבר כי אל אנשי כנסת הגדולה יושב הכנוי לפי מה שהעלתה ודבריו מבוררת כיכתבו · ולדעת החבר כשה האפוד כאמרו פ' ז' מספרו בדקדוק · השלם ראש הסופרים עזרא הכהן הסופר בעד חבריו ושם כל מאמצי כחו לתקן המצות וכן עשו כל הסופרים הבאים אחריו ותקנו הספרים בתכלית מה בא בשר עד שהיה זה כפה להם אדם שלמי' במנות הפרשיות והפסוקים והתיבות והאותיות והמלא והחסר · והזר והנוהג מנהג הלשון וזולת זה ולזה נקראו סופרים ועשו בזה חבורים והם ספרי המסרה ע"כ · גם הרא"ה בהקדמת ירמיהו ורוב אנשי החכמה מסכים לזה הדעת · אגם כי הר' אליה הבוכר כתב גם בהקדמה השלישית על אמרו ויקראו בספ' תורת האלקים מפורש וכו' כי לפי פשוטו של מקרא אין הפסוק מדבר בעזרא רק הוא שב על המקרא שלמעלה הימנו וישוע ובני ושרביה וגו' עד והלוים מבינים את העם לתורה ועליהם הוא אומר ויקראו בס' תור האלקי' וגו' ולא על עזרא · אחרי כן יבא ליישב מדרש כדרים שזכרנו על דרך פשטו של כתוב על זה התואר ויקראו בס' תורת אלקים זה מקרא רוצה לומר שאלה האנשים קראו הפסוק בראשונה בלשון עברי · ואחר כך מפורש זה תרגום פי' שהיו מתרגמים להם הפסוק בלשון ארמי לפי שאותו לשון היו מבינים הכל ושום שכל אלו הפסוקים רוצה לומר שהיו מפסיקים בין פסוק לפסוק כמו שהיתה קבלה ביד' ממ"רעה כמו שאז"ל במסאונילה כל פסוק דלא פסקיה ליה משה לא פסקינן ליה · ויבינו במקרא זה פסוק טעמים רוצה לומר שהיו קוראים להם עם הפסקות באמצע הפסוק לפי כונת הענין כמו שהיה קורא מרע"ה לזקנים והמשל כשהיה קורא להם הלא המה בעבר הירדן אחרי היה מפסיק מעט במלת אחרי ואחר כך דרך מבוא השמש · ע"ד פי' רש"י ורז"ל קראו זה פיסוק טעמי' לפי שהפסק נותן טוב טעם ודעת להבנת הפסוק לא שהיו להם הטעמים אשר בידנו היום כי עדיין לא נעשו לפי דעתו · ולמ"ד אלו המסורות פירש שהיו קוראים להם כל המלות כמו שהיתה מסורת בידם ממ"רעה כגון קריין וכתיבין לא שהיו קוראים להם המסורת על פה או שהם כתבו המסורת על התורה ולא על כל המקר' כמו שהוא בידנו היום כי לדעתו עזרא לא כתב דבר רק בתורת משה לבד · ואחר כך הרבה דברים על הקרי והכתי' דרך והשיג לרד"ק ולאפודי · ואל הרא"ה בהקדמתו לספ' ירמיה שלא ידע באמרו כי רוב דבריו לא לרכון ובטלין ומבוטלין ולא ביאר מאיזה טעם ולבסוף בהראותו את עוצ' כבוד מלאכתו בכדון הוא לקח לו מבינת הרא"ה עשאו לתיקון מלאכתו אשר ברא לעשות וממנו היה העק' שהכל תלוי בו כמבוא למעיין בדבריהם · ואולם אין זה מבורך כוונתו · אחרי כן יבא להוכיח דעתו בנקודות והטעמים שלא נתחדשו לפי סברתו עד אחר חתימת הגמרא והראיה לזה פנים · האחד מהם כי לא נמצא בכל דברי חז"ל בגמר' ובהגדות ובמדרשות שום זכר ורמז מנקודה או טעם קמץ או פתח סגול או צירי פשטא דרגא תביר ודומיהן · כי מה שאמרו לפעמים אל תקרי כך אלא כך כמו אל תקרי ושם דרך אלא ושם דרך · וכן מה שאמרו יש אם למקרא ויש אם למסורת משם ראיה שלא היה הניקוד אבלם רק היו רגילי' לקרא כך בלי ניקוד שאם היתה המלה נקודה כתאר כך לא היו אומרים אל תקרי כך · אולם קרוב בדקו של חבר מאמר מניכו זכרון הנקודות אבל חכמי האמת שומרי משמרת הקדש לשום שכל ברמזיהם ובאמרו במדרש זוהר שיר השירים לית לכל אתוון רשו למטל להאי סטרא ולהאי סטרא בר בנקדי · אתוון כלהו כגופא בלא נפשא כד אתיין נקדי הא גופא אתקיים בקיומיה · ובהקדמת ספר התיקונים כתוב לאמר וטעמי איכון כשמ-ין ונקודין רוחין ואתוון נפשין אלין מנהגין בתר אילין אתוון מתנהגי בתר נקודי ונקודי בתר טעמי כי גבוה מעל גבוה שומר · ע"כ · ובשמות נקדו שמה הנקודות באמרו ואתוון יק כחשבן אלם דאיהי אמצעי ותרין כחשבן וק וכו' · ובזהר בראשית ובמקומות זולתו ככפל זכר הטעמים גם כן · ומה שאמרו אל תקרי כך אלא כך אין להבין ממנו העדר הנקודות אבלם כי אף אמנם ידעו בבירור איך היתה המלה מנוקדת רנו לסמוך דרישתם על קריאה אחרת אפשרית באותיו' הכתב הכל דרך אסמכתא כמנהג' וכמו שיבא סי' ע"ג וכן אמר' יש אם למקר' ויש אם למסורת על דרך זה יתבא' ויבא עוד ראיה אחר' הר' שיית הכו' מאז"ל בתרא פ' לא יחפור כי יואב הרג את רבו על אשר עשה מלאכתו רמיה והקרה לו תמחה את זֵכֶר עמלק והנה אם היו להם נקודות והיה נקוד זֵכֶר בשש נקודות איך היה קורא זכר בב' קמצים · וזה איננו שוה לו כי כבר פירשו הרשב"א הר"ן והריטב"א שהתלמיד לא טעה בקריאתו אלא שלא השגיח על התלמיד בהחליפו קריאתו בטעות ודבר זה מבואר גם כן לעת מבוא הספר לפניו מנוקד כהוגן ונלאו אדעתיה ·

לא אם היה שם שבוש כנרא או טשטוש · ועוד שלא היתה ראיה זו עורכת מלחמה כי אם על האומר שהנקודות בידינו בצורתן מסיני לא על כונת החבר שיחשב חדוש נודע לאנשי כנסת הגדולה בבית שני כמדובר · ובכמו זה גם כן יותש כח ראיתו על דבר הטעמים מה היא דכ' דחגיגה ויעלו עולות ויזבחו זבחים וגו' מר זוטרא אמר לפי סוק טעמים וכו' סוף דבר מה שכנה מגור מגד המנא שמות הנקודות והטעמים בלשון ארמי ובבלי ולא בלשון עברי כגון צירי וסגול חולם מלא פום מפיק דגש דרגא תביר ודומיהן · הרי זה בנין רעוע אחד כי גם מעתקי התורה כתבו בגמרא בלשון בבלי וירושלמי וכבר היו אנשי בית שני מדברים שפת כשדים וגם שמות החדשים עלו אתם מבבל ואיך ידרוך הדורך קשתו בקושייתו הלזו ואיך יתעל בבריונו והנה שריון קש קשים הוא לבוש · ואחר הדברים האלה אשר אין כח בהם לעמוד כנגד החבר במדובר הוציא הר' אליה בוכתי לאור באמרו שברור לו כי הניקוד לא היה ולא נברא בימי חכמי הגמר' וכ"ש בימי אנשי כנסת הגדולה כי לא היו צריכים להם להיותם בקיאים לקרוא בלי ניקוד וטעמים וקראו במקו' העמדת הענין בהפסקה ובמקום סמיכת הענין בהתמדת הדבור כאשר שמעו וקבלו מפי הנביאים ובחז"ל ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה וכן דור אחר דור עד שמכח ההרגל ידעו לקרוא בלי ניקוד וטעמים וכו' · וכן היה הענין לעולם קודם שנולדו הנקודות ונמשך זה עד אחר חתימת הגמרא שהוא שנת ג' אלפים תתקפ"ט ליצירה שהיא שנת ת"לו אחר חרבן בית שני ומאז והלאה היה לשון הקדש הולך וחסור עד זמן בעלי המסורת והם אנשי טבריה היא מעזייא והיו חכמים גדולי' ובקיאים במקרא וצחי לשון מכל שאר היהודים וכו' כאשר העיד עליהם רבי יונה המדקדק וכו' · וכן רא"ע כתב גם בצחות וז"ל כן מנהג חכמי טבריא והם העקר כי מהם היו אנשי המסורת ומהם קבלנו כל הניקוד · ע"כ · והרוצה לעמוד על פרטן של דברים ילך לו אל מקומו וימצא ככו קונר והנכו מעמר כי אני לא באתי רק להעיר בכלל על המועיל בכונת הספר באחכתו על ביאורו · ולזה גם כן אניחה לא עמך מדבריו במקום ההוא מה שיתבאר לך ממנו טעם נכון למה שזכר החבר הקמץ והפתח והצרי והסגול לבדם ולא שת לבו לזכרון השאר כי לא דבר ריק הוא ממנו · והנה אחר דבריו הנזכרים כתוב נאמר אף זה לבד מצאתי כי בעלי המסורת לא קראו שמות לנקודות רק לקמץ ולפתח ונכללם הצירי והסגול דהיינו שקראו לצירי גם כן קמץ ולסגול גם כן פתח · וכשבאו המדקדקים הראשונים הבדילו מעט ביניהם בקריאת השמות דהיינו שקראו לנקודה הזאת קמץ גדול ולזאת קמץ קטן · ולזאת פתח גדול ולזאת פתח קטן · אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשמם בכל המסורה גדולה וקטנה רק קראו לחירק אִי ולחולם אוֹ ולשורק אוּ ולקבוץ אֻ ולשוא ולג' חטפין קראו שמות אחרות כאשר יתבאר בלוחות שניות במאמר ז' · והמשל באמרם במסורת כ"א מילי חד אוֹ וחד אִי כמו האמור תאמר אלקים אני לית וחד האמור למלך בליעל · ולא אמרו חד חולם וחד שורק וכן כ"ז מילין דכתיבין אִי וכל חד לית דכותיה כגון ללין לית יפיל לית · ולא אמרו דכתיבין חירק · והנוסחאות שנמצא בהם חולם או חירק או שורק אינו מלשון בעלי המסורת רק מהתחכמות הסופר שכתב כן כדי להראות שהוא מבין המסורת · ועתה אודיעך הטעם למה לא קראו להן שמות כמו שקראו לקמץ ולפתח · וזה לפי שהתנועות האחרות יש להן סימן אותיות המשך ר"ל הוי"ו והיו"ד אוֹ אוּ אִי · והספיקו בשמות האלו ולא קראו להן שמות אחרים אבל הקמץ והפתח שאין לה אות המשך הוצרכו לקרא להן שמות מיוחדים וכן הקמץ קטן ופתח קטן שאין להן אותיות המשך על הרוב כמו שביארתי בפרשת שירה לפי' קראו להן שמות מיוחדים שהן קמץ קטן ופתח קטן ואחר כך קמו מדקדקים אחרי' ושנו את שמותן וקראו לקמץ קטן צירי ולפתח קטן סגול ולדעת אלה השבים דעת כלם בשוה · אבל שמות של שאר הנקודות לא השכים עליהן דעת כלם בשוה יש שקורא לנקודת אוֹ חולם ויש שקורא לו מלא פום וכן קרא לו רש"י כמו במלת יכסיומו ונועלו לכינון · ע"ש · ולהכתבו האשכנזי' קוראים לנקודת אוּ מלא פום ולא ידעתי מאין הוצאוהו כי אין בכל ספרי המדקדקים והנקדנים שקראו לו כן אך קראו לו שורק והנקדנים קורין שורק לנקודת אֻ והמדקדקים קורין לו שלשה נקודות או קבוץ · והעקר שקראו לו קבוץ שפתים · ויש שקורים לו קבוץ פום · ונקודת אִ קראו לו חירק ויש שקוראי' לו שֶבֶר וכן קרא לו רא"בע בהרבה מקומות וכתב שהוא כך כן בלשון ערבי · והחכם הכוזרי קרא לחירק שבר גדול ולצירי שבר קטן · ונראה לי כי החירק של תנועה קטנה ר"ל שהוא בלא יו"ד הוא שקראו לו שבר ואותו שהוא עם היו"ד קראו חירק בתם · ע"כ · וכבר קדם דברנו על זה בפני סימן פ' · הקורא שמעשיהם בזה לאק וכו' · כמו שהיו

לב אמר הכוזרי אבל כלא הוא השתדלות בדבר חובה עם שמירת התורה שלא יהיה דרך לשנות ה עם החכמה המופלאה כי נראה מקביעו' הנקוד והטעמי' סדר שלא יהיה אלא מחכמה נעזרת איננה מערך חכמתנו בשוב פנים ולא יתכן שיהיה מקובל אצל ההמון אלא מרבים רצוים או מיחיד רצוי ולא יתכן שיקבל ההמון מיחיד אלא אם יהיה נביא או נעזר בענין האלהי כי החכם שאיננו נעזר טוען מי שהוא קרוב לו בחכמתו שיעשה כמעשהו:

לג אמר

פנים מנכים עניכם כדבר האפודי בהקדמתו וז"ל רוב החכמים שראיתי ושמעתי מפתיתים ומבהילים ומגנים החקירה הזאת המיוחסת לסופרים והרא"בע המשילם למי שמונה העלין והדפין לספרי הרפואה כי לא ינהה מכל זה מזור · ולא השקיף לכונה זו והנביא האשים המהבילים האלה אמר איכה תאמרו חכמי' אנחנו ותורת ה' אתנו אכן לשקר עשה עט שקר סופרים עד כאן:

סימן לב אבל ה השתדלות בדבר חובה עם שמירת התורה · ר"ל שילוה אל ההשתדלות ההוא ונמשך אליו ענין שמירת התורה כאז"ל מסורת סייג לתורה · ר"ל שלא יהיה דרך לשנותה וכן כתב רא"בע בתחלת ספר יסוד מורא וז"ל · האמת כי יש שכר לפעולו' בעלי המסורת שהם כשומרי חומות העיר כי בעבורם עמד' תורת ה' וספרי הקדש על מתכונתם בלי תוספת ומגרעת עכ"ל · וינדקו בזה דברי הר"ר אלייה המדקדק שקדם זכרו הקודמת כאמ"כי לולי בעלי המסורת אשר העמידו התורה והמקרא על עמדם כבר כלתה החררה ונעשית התורה כשתי תורות ולא היו כ' ספרי' בכל ספרי המקרא שהיו מסכימי' יחד כאשר קרה לשאר ספרי המחברים · הלא תראה כמה שבויים וחילופים נמצאו בתרגום אנקלום וכו' והבלינ בשבחם עד אמרו שאחר המעשה אשר עשו בעלי המסורת אי אפשר שנפל בו שיפול חלוף או שבוי בשום צד בכל ספרי המקרא שלא לחנם אז"ל מסורת סייג לתורה וכן דרשו על פסוק איש חרבו על ירכו מפחד בלילות אלו המסורת שהסמכים שלא תשתכח תורה בגלות · עכ"ב · וקרוב לשמוע מה שכתב שבעלי המסורת היו למאות ולאלפים דור אחר דור ועוד היום מי שיאסף לקרב אל המלאכה שלעשות סימנים וכללי' למנות חשבון מחלות או ענייני' המסורת הרשות בידו אך בתנאי שלא יוסיף ולא יגרע על מה שהסכימו עליהם אנשי כנסת הגדולה במלאים וחסרים ובקרי ובכתיב ובאותיות גדולות וקטנות פתוחות וסתומות בתורה וכדומה לאלה גם לא יכחיש דברי בעלי המסורת בענין הנקודות והטעמי' וסימני

האלות שמנו הם ונתנו בהם סימנים וכו' · וסוף דבר כתן כתר מלכות בענין המסר על ראש הספר המכונה אכלה ואכלה הזכירו הרד"ק בשרש קרב וקדם זכרו אליכו בשני סי' ע"ח · והרמב"ן כתב בהקדמת פירוש התורה יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר כאילו תחשוב דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלקים · וכל התורה כן מלבד צרופיהן וגימטריותיהן של שמות · וכבר כתב רש"י בפירושיו בגמרא ענין השם הגדול של ע"ב באות וזה ענין הזה ג' פסוקים ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול וכו' עד אמרו אעפ"י שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה וזה הענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר בכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שהשתדל בזה כמו שאמרו הפסוק ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא עכ"ל: עם החכמה המופלאה · כקשר למעלה עם אמרו אבל השתדלות והכונה שהיה זה השתדלותם עם חכמה המופלאה אשר ברוח ה' כוסשה בם · וזהו אמרו כי נראה מקביעות הנקוד והטעמים כדר שלא יהיה אלא מחכמה נעזרת · כוון בזה למדרגת רוח הקדש שהיא למטה ממדרגת הנבואה כלשון המורה בשני פ"מה באמו שילוה לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו וכו' וכן יורה לשונו בסמוך באמרו שלא אם יהיה נביא או נעזר בענין האלקי וכו' · והנה כח הראיה הזאת מוכח ועומד על טוב הסדר כי אם היותו בלתי חכמה נעזרת כמו שהיתה כמנאת באנשי כנסת הגדולה כאמור : ולא יתכן וכו' · הוסיף ע"ד ראיה הולכת על שתים וזה כי בראותנו ענין הניקוד והטעמים עם שונם זרותו מקובל באומה לא ימלט אם שהיתה קבלה זו מרבי' רצויי' וכבר אמרנו בו' כ"ד ובמקימות זולתו כי לא יעבור על כמותם התהסכמת' או שהיתה מיחיד רצוי וזה לא יצוייר כי אם בהיותו נביא או נעזר כי יתן ה' את רוחו עליו אשר ישלח לו עזרו מקדש : כי החכם שאיננו נעזר טוען וכו' ובכן הגלים

הרפת

לג אמר החבר אם כן הקבלה אנחנו והקראים חייבין בה וכל מי שיודה כי התורה הזאת הנמצאת על התכונה הזאת היא נקראת תורת משה ׃

לד אמר הכוזרי כן אומרים הקראים אבל אחר שמצאו התורה של מה אינם צריכים אל הקבלה ׃

לט אמר החבר הנה זה ספר משה הפשוט הצרכנו במלותיו ובדבור בו אל כמה כחות מן הקבלה (מן הנקוד) ר״ל מנקוד ומוטעם ונפסק וממסורת על אחרת כמה וכמה אנו צריכים בעניניו ופירושיו כי הענין רחב מן המלות החראה כאשר אמר להם החדש הזה לכם ראש חדשי'

מלפת ויופו בקהל רב כלבר החבר כראשון סימן מט באמרו שתחבולות החכמות לא יעמדו במחקר מפני שהם כמו הדבר המזוייף והענין האלקי כזהב המזוקק הולך ומוסיף וכמו שביאר בחתימת הספר סי' פ״א מאמר ירמיה הכל המה מעשה תעתועים בעת פקודתם יאבדו ר״ל שאחר תפקדם והחפש עליהם יהיו כדבר המזוייף ׃

סימן לג אם כן הקבלה וכו' מכח הדברים שנוקדמו מסימן כ״ט ועד הנה לקט קצירו ילקט שע״פ צריכים הקראים להודות בקבלה הואיל והקור' הזאת הכמנאת אצלנו על התכונה הזאת בלי נקוד וטעמים היא בקיאת תורת משה כי כן על זה התאר הניח משה ספ' תורתו לבני ישראל והם עם

ואולם לפי הכ׳ לא אמר זה המלך בגזירה מוחלטת שיהיו הקראים סומכים על קבלת הנקודות והטעמים והמסורת שהרי החבר ישאלהו על בירור זה סוף סימן ל״ה ׃ ובסי' ל״ו יורה המלך בתשובתו כי לא ידע אתו אלא מה על כן אמרתי שאין זה כי אם משלמות החפוש ודקדוקו וכעשה כאומר יונח שיודו הקראים במקצת שנסתמך על קבלת ענין הקריאה הרי לא יחוייבו על האחר שיאמינו בקבלה על ביאורם של דברים כי ענין הקריאה לחוד וענין משמעותן של דברים לחוד ׃

סימן לה והנה זה ספר וכו' ׃

כ״א הנה ספר וכו' כא' משני פנים אפשר לפרש גרסתנו אם שיהיה זה סתמית כפור עם דבריו הקודמים סימן ל״ג והיו ראוים להכתב שם

כל מי שיודה כזה מוכרחים להודו' כי תכונת הטעמי' והנקודות ומסורות שיו בלבנות קבלה מפיהם ככל מה שנמשך על זה הספור עד הנה ׃

סימן לד כן אומרים הקראים אבל אחר וכו' ׃ ר״ל ענין הקבלה הזאת אשר דברת אפס קנהו יראו הקראים וכלו לא יראו כי הנה כמה שהיה הצורך אליו בענין הניקוד והטעמים שבלעדיהם לא ירים איש את לשונו לקרוא קריאה נכונה מובנת ע״כ יביאם ההכרח להודות בקבלה הואיל וספר התורה אשר שם משה לפני בני ישראל פשוט היה כמדובר אולם אחר שמצאו התורה שלימה בנקודותיה וטעמיה אשר בהם ישלמו הענינים על הדרך שזכרנו אין להם לחדש דבר מעתה בפירושים יוצאים מפשוטו של כתוב כי מה האל' שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו מעת קבל משה תורה מסיני והיא על בניינה וקומתה כבראת ואין שם הכרח ילחצנו להכנים בה דבר הקבלה וכבר ידעת הרבות ענינים לא טוב בהיות לאל ידך לעשות במעט מהם ׃ והרי זה דומה למאמר אלעזר בן פנטירא לינאי המלך כאשר פרחה מינות הקראים על מנהם כא״ל קדושים פי' האומר וזכור אזכרנו סימן ס״ה כי כששאלהו ינאי המלך תורה מה תהא עליה השיבו הרי כרוכה מונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד ׃ ע״כ ׃

סמוכים ומכרכים לולי פסקיו כמלך על הדרך אשר ביארנו בראשון סימן ז' ׃ או שואלו כוספת כזו תמנא הרבה בסמך הספורים ׃ וכלל כוכתו שאם נורך הקבלה מבואר בנקודות ובטעמים מהודאת בעל דין כאמור ׃ כ״ש שיהיה זה בענייני התורה ופירושיה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ׃ במלותיו ובדבור בו ׃ כאמרו למעלה סימן כ״ח ואחר כן במלות ואחר כן בחבורים ׃ אל כמה כחות מן הקבלה מנקוד ומוטעם ונפסק וממסורת קרא ארבעת אלו כחות הקבלה ר״ל מינים וענינים שונים צריכים לקבלה כמוזכר למעלה וסם הד' שוכר סי' ל״א באמרו ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקי' תחלה ואח״כ בנקוד ואחר כך בטעמים ואחר כך במסורות ׃ כי הענין רחב מן המלות׃ כי אופני קריאת המלות יוגבלו בחקים ומשפטים בבלי מספר אכן לרחב ענייני התורה ומשפטיה אין חקר ׃ ומי זה ערב לבו לדעת לעוות את יעקב דבר בפירושי מנו התורה לולי הקבלה וכמו שהפליא הראב״ע תוספות על זה בהקדמתו לפי' התורה בדר' השכי ׃ כי שם כלחם מלחמה לה' כעס זה פתלתול ושר נכאו ענין אדום החדש לשמירת מועדי ה' כמשפט ׃ וכמו שעשה החבר בכאן כי ראה ראשית לו לא קרות שביה בענין זה וזאת התראה כאשר אמר להם החדש הזה לכם וגו' ׃ רוצה לומר

אלא שתחשוב שכאשר אמ' להם המצוה הזאת המופלאת הסתומה והחתומה וכיוצא בה מהמצות הצריכו ביאור לא נשתקו על עניינה לבקש מפיו דעת ותבונה על פרושי פרטיה ודקדוקיה אין ספק שבקשו לדעת זאת אלולי כן איך השא לבם אותם בחכמה שתסכים דעתם למה שנאמר למשה בסיני כדבר הרא"בע פ'

על הדמיון לא נסתפק העם אם רצה לומר חדשי המצרים שהיו ביניה' או חדשי הכשדי' שהיו

בא אל פרעה הנה משה לא פי' לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים ואם לא נמצא אביב מה נעשה · ויש לתמוה מזה תימה גדולה איך פירש דיני כל נגעי המצורע שהוא באדם אחד ולא יעמוד בכל זמן והניח דבר המועדים שכל ישראל חייבים לשמרם בכל זמן ויש כרת על אכילת חמץ בפס' ועל אכיל' יום הכפורי' והנה אם סמך על המולד היה לו לפרש אם הוא כפי המהלך האמצעי או כפי מולד האמת שהוא כנגד המזלות וכו' עד אמרו וזה לאות כי סמך על קריאת ב"ד בכל דור ודור והיתה קבלה בידם וכו' · ע"כ · והנה דברו בכאן דומה לאמרו פ' ל"ט היעלה בדעת שלא ישאלו על פרטיהם ומחלקותם וכו' · ועל מה שאמר חדשי המצרים שהיו ביניהם או חדשי הכשדים וכו' · הכונה לראות מה שכתב הרא"בע בפרשה הנז' שהביא שם כי מהלך הלבנה בגלגלה בנקודה ידועה כנגד גלגל המזלות עד שובה אל הנקודה בעצמה הם שבעה ועשרים יום ושלישית יום בקירוב וביאר כי התחברותם עם השמש לא ישלם עד סוף כ"ט יום וחצי וב' ידות שעה וע"ג חלקים מחלקי ישראל · ועוד ביאר כי השנה באמת היא לשמש לבדו כי הוא המוליד זמני הד' תקופות ובשס"ה ימים וקרוב מרביעית יום ישוב בגלגלו · עד שובו פעם שנית אל המקום אשר היה שם אצלו בתחלה ושבעבור זה נקר' שנה ושאין ללבנה שנה כלל כאשר אין לשמש חדש כלל כי לא יתחדש בו כלל רק דבר החדוש הוא לאור הלבנה ועל כן נקרא חדש גם ירח וכו' והודיע שם כי בעבור ששנת הכותי' קרובה אל שנת החמה וראו שי"ב פעמים תתחדש הלבנה בשנת החמה חלקו ימי השנה על י"ב וקראו לכל חלק חדש בעבור שהוא קרוב מימות חדש הלבנה וזאת השנה מהם אינה כדרך התולדת · גם הישמעאלי' בעבור שמועדיה' תלוים בימי חדשי הלבנה ותחלת החדש מליל' ראות הלבנה וראו כי י"ב חדש יש בשנת החמה לא מצאו חשבון יותר קרוב מזה כי אין בין שני המספרים רק י"א יום על כן שמו כל שנותיה' שנות הלבנה וכל שנה ישתנה מועד פסחם מתורכית י"א יום עד שיהיו ל"ג שנות חמה הם

ל"ד שנות הלבנה כי אלה אינם עד התולדת · והשם צוה בתורתו לשמור מועדיו במועדם כי אמר שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' והנה אם לא ימצא אביב בחצי החדש נעשה פסח בחדש הסמוך אליו וככה קרא חג השבועו' חג הקציר וככה חג האסיף כי הקציר והאסי' תלוי' באביב · וראינו שאמר שלא נעשה פסח רק בחצי חדש הלבנה וככה שנותי' · והנה צוה לשמור ימי חדש הלבנה ויהיו המועדים זמניהם שמורים ומשה לא הזכיר בתורה שבספור י"ב חדש או י"ג רק אמר בחדש שנמצא אביב בו החל לספור והוא יקרא ראשון בין שתהיה השנה מי"ב חדש או מי"ג וכו' עד אמ' והיתה קבלה בידם שלעול' יעבר ב"ד שבע שנים בכל י"ט שנה וכו' עד אמרו והנה התברר לך כי כלל שנותינו ישוב בכל המחזור שנת החמה ותחשינו תמיד חדשי הלבנה וברוך ה' שהדריכנו בדרך ישרה וכו' עד כאן מדבריו שלקחתי משם כפי צרכנו אל הביאור · עו' כתב בפ' בהר סיני וז"ל ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו הולכין בחשבון השמש ואלו היה זה נכון הנה לא פי' משה מהלך שנה תמימה כי חכמי המזלות לא יכלו עד הנה להוציאה לאור כי חכמי הודו מוסיפים על רביע היום חומש שעה ותלמי וחביריו אומרי' כי יחסר חלק משלש מאות ביום והו' קרוב ממהלך העבור והבאים אחריו אמרו חלק ממאה ושש · ואחרים ק"י ואחרים ק"ל גם ק"פ כי יש מי שהוא שנתו להשלמת המזלו' מנקודה נראית ויש מנקודת הגלגל הנטוי לימין ולשמאל ואנחנו צריכים לקבלה ועוד כי פי' חדש יכחיש הפרסי וכו' ע"כ · וכבר ביאר הרמב"ם העקר הזה בראש הלכות קדוש החדש באמ' חדשי השנה הם חדשי הלבנה שנ' עולת חדש בחדשו ונא' החדש הזה לכם ראש חדשים כך אמרו חכמים הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקדש · והשנים שאנו מחשבי' הם שני החמה שנאמר שמו' את חדש האביב וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מי"א יום · לפיכך כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו ל' יום או פחות מעט או יותר מעט מוסיפים חדש אחר ועושי' אותה השנה י"ג חדש והיא הנקראת שנה מעוברת וכו' ובפ"ו כתב כל י"ט שנה שיהיו מהם ז' שנים מעוברות וי"ב פשוטות נקרא מחזור ולמה סמכנו על מנין זה שבזמן שאתה מקבץ מנין ימי י"ב שנה פשוטות וז' מעוברו' ושעותיהן וחלקיהן ותשלים כל אלף ותשים חלקי שעה וכל כ"ד שעות יום ותוסיף למנין הימים תמצא בכל י"ט שנה משני החמה שכל שנה מהן שס"ה יום ושש שעות בשוה ולא ישאר

ממנין

שהיו עם אברהם באור כשדים או רצה חדשי השמ' או חדשי הירח או שני הירח (בתחבולו' ישכימם עם שני השמש) כ"א שישכי' אותם עם שני השמש בתחבולו' כאשר בחכמ' העבור הייתי רוצ' שישיבוני הקראי' תשוב' מספקת על זה והדומ' לו' ואשוב לדעת' כי רצוני להשתדל שישיבוני תשובה מספקת כאשר אשאלם על מה שיתיר החי לאכול ומה ענין הזביחה ושמא היא נחירה או הרג כאשר יזדמן ולמה נאסרו זבחי ארמיי' ומה הוא שיש בין זבחו והפשטו ושאר מלאכה ו והייתי רוצה שיבאר לי החלב האסור והוא דבק עם המותר במעים והקיבה וזולת זה מנקור הבשר ושימסור אלי הגדר שבין המותר והאסור כדי שלא אחלוק בו עם חברי וכן האליה האסורה אצלם היש לה גדר ושמא האחד

משכין ימי החמה בכל י"ט שנה חוץ משעה אחת ותפ"ה חלקים שי' להם אתש"ה מהלך במחזור שהוא כזה החדשים כלם חדשי הלבנה והשנים שני החמה וכו' ע"כ. והנה לפי הנראה היו המצרים והכשדים מונים לשנת החמה כיהודה הפרסי וחלשיהם חדשי חמה נ"ל כי חלקו שנתם לי"ב חלקים שוים שקלם וכרם. כמו שידענו השכמתם ברוב מכהניהם כפי מה שזכר הראב"ע בהרבה מקומות ומכללם פ' שמות אצל אמרו ושאלה אשה משכנתה וגו' וכפ' תשא על אמרו פרקו נזמי הזהב וגו'. אמנם בספרם ניניה יהיה כשיעור משך השנה כפי חלוף הדעות שזכר הראב"ע פ' בא כי ימי אשר זכרנו כאילו תאמ' שבנת המצרי' היתה שס"ה ימים ורביע אשר חלק משלש מאות כתלמי ושנת הכשדים הוסיפה עוד שעה על שס"ה יום ורביע כחכמי הודו וכפי החלוף בשיעור השנה אמנם יתחלף גם כן שיעור החדש שהוא חלק שנים עשר ממנה ואחרי העירו ספק בין חדש חמה לחדש חמה העיר שנקו גם כן אם היתה כונתו לחדשי השנה כמצרים והכשדים ובכותים או לחדשי לבנה כישמעאלים והקראים אשר יבא זכרם בסימן נ"ח. גם למה שאמר או שני הירח וכו'. היתה אורה מאשר הקדמנוהו כי אמנם הכונה בוא אל המחזור שסודר עניינו אבללנו להשכים בתחבולות ע"י העבורים בין שנות הלבנה משנ"ד יום לשנות החמה משס"ה יום ורביע באופן שמקום יונח להתנדר בו החדש בנתיבת הלבנה והאביב בנתיבת השנה כאשר האירו עינינו שני המאורות הגדולי' בגיונני דבריהם שיוצאים לקראתך ושיעור הדברים כך הוא או שני הירח אשר ישכימם בתחבולות עם שני השמש וכו' והוא מה שהתנבא בכמה אמרת שכתוב בה או שני הירח שישכי' אותם עם שני השמש בתחבולות: ואשוב לדעתם וכו'. כי עד הנה היה תאר ספורו מכוון כלפי המלך כאמרו התרא"ה וכו'. ועתה הסב את פניו כלפי הקראים עם היות לפי האמת כל הראיות הללו מכוונות לסבר

מתלעות הקראים לא זולת: ע"כ מה שיתיר השם לאכול. כאיזה אופן תהיה השחיטה מתרת הבהמה לאכול כי בהמה בחיים בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה פ"ק דחולין ואם תאמר הרי הכתוב מלמדנו שהיתרה בזביחה לזה. ומה ענין הזביחה וכו' כי מאמר שכתוב וזבחת וגו' לא ידענו מה הוא לולי הקבלה שביאר' חז"ל' הנאים שהיה. דרסה. חלדה. הגרמה. ועקור. פ"ק דחולין. וכבר דרז"ל כאשר צויתיך מלמד וכו': ולמה נאסרו זבחי ארמיים. כאומרם שם שחיטת נכרים נבילה וטעם משום דלא בתורת שחיטה הוא: ומה הוא שיש בין זבחו וכו'. שמעשה שחיטתו כאשר ומעשהו בהפשט ונתוח וביוצא בו איסור והכרא"ה בטעמו דקאיל ולאו בתורת שחיטה הוא הוה ליה כנוסר ולא קרינן ביה וזבחת: והוא דבק במעים והקיבה וזולת זה מנקור הבשר. כ"א והוא דבק במעים ובקיבה ובזולת זה וכו'. והכונה אחת היא לבקש מן הקראים ביאור מספיק להבחין בין החלב האסור ובין השומן המותר להיותם דבקים יחד במעים ובקיבה ובזולת זה ממקומו' הבשר אשר בצוויינו על ניקורו להשבית ממנו כל חלב וזכר מעים וקיבה ברומז למה שאמרו רז"ל יש מעיא באמתא בעיא גרירא: ושימסור אלי הגדר וכו' כדי שלא אחלוק בו עם חבירי וכן האליה וכו'. כתב הרמב"ן פ' ויקרא על חלבו האליה וז"ל שם חלב בלשון הקדש השומן הנפרד שאינו עם הבשר כדבר אחד כי השומן המתערב בבשר שאינו נפרד ממנו יקרא שומן וכו' והחלב הוא הנפרד אשר עליו קרום ונקלף לא יתערב הלשון בהם בשום מקום וכו' והנה אין באליה חלב כלל אבל יש בה שומן שאינו נפרד כמו שיש בכל בהמה טוב ירך וכתף וכן ידעו הרופאים בטבעיהם וכו' ואמרו כי טבע השומן שאינו נפרד מן הבשר בצלעות ובגדדים ובאליה הוא חם ולח והנפרד מן הבשר כמו אשר על הכליות קר ולח ונס ועבה וקשה

ד אחד יסיר קצרת הזנב ואחד יסיר הכף כמו שהוא׳ והייתי רוצה שיבאר לי העוף הטהור מן הטמא זולת המפורסמים רצוני לומר בן יונה או תור ומאין הוא אומר שאין התרנגול׳ והאווז והקורא והאלגרכיה מהטמאים׳ והייתי רוצה שיתן לי גבול אל יצא איש ממקומו ביום השבת אם הוא ביתו או חצרו או רשותו אם יהיו לו חצרים רבים או מבואו או שכונתו או מדינתו או מגרש עירו אחד שתיבת מקום סובלת זה ויותר מזה׳ והייתי רוצה שיראה לי גדר המלאכה דאסורה בשבת ומה הוא המונע מהקולמוס והקסת להגיה התורה והתיר לו לטלטל הספ׳ הגדול והשלחן ושאר המאכלים וסעודת האורחי׳ ולטרוח בכל מה שיפרח האדם לאורחיו והם במנוחה והוא ביגיעה ויותר מזה עבדיו ונשיו וכבר נאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך׳ ולמה נאסר׳ רכיבת בהמות הנכרי׳ בשבת ולמה זה נאסרה הסחורה׳ והייתי רוצה שידין בין כל שני בעלי דינין

להתכשל בשבת מ״מ וממהר לכלות ויוליד לחה לכנה וסותם וח״פ הכתוב שאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו אין שומן שעל גבי הש״ה בכלל כי איכו חלב כשמו ולא כטבעו וכו׳ והכתוב הזה שאמר חלבו האליה תמימה פירוש שיקריב ממנו חלבו באליה תמימה כי כאשר יסיר הש״ה תמימה עד העצה יוסר עמה חלב רב אשר הוא מחובר גם בבשר הפנימי וכו׳ ואחרי הרבותו דברים על ככה אמ׳ והוצרכתי להאריך בזה לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמם כי כדבריו תורה כאמר ענה כסיל כאולתו וכו׳ ע״כ׳ ועל דבר האליה גם הראב״ע ערך מלחמה נגדם פרש׳ צו כאמרו פעם אחד בא אלי צדוקי אחד ושאלני אם האליה אסורה מן התורה וכו׳ ע״ש׳ ואולם גם הוא שגה כרואה והרע ממנו כמו שהשיב עליו הרמב״ן וזה כי בכלל תשובתו לצדוקי ברח מן הרמז אל הפש׳ כי בבואו לכלל הודאה שהש״ה נקרא חלב בא לכלל טעות להתיר חלב בשר חולין מן התורה והשאיר אסורו מדברי סופרים וכבר הערותיך על זה למעלה סימן י״א׳ ומכל זה נגה אור על דברי החבר שעמדנו על ביאורם: והייתי רוצה שיבאר לי העוף הטהור וכו׳ כמו ששנינו פ׳ אלו טרפות סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור ר׳ אליעזר בר צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא: זולת המפורסמים רוצה לומר בן יונה וכו׳ פרסום זה מזולת׳ לטהרה הוא מצד מה שהוכשרו לקרבן בכתוב מפורש: ומאין הוא אומר כו׳ כי התורה לא הבדילה בין הטמא ובין הטהור: והקורא׳ אמרו שהוא העוף הנקרא פירדיצ״י בלע״ז: והאלגרכיה׳ שם עוף טהור בערבי ולא ידעתי מה הוא ובל״א כשמו זכרו: גבול אל יצא איש׳ דדרשינן ל״ה פרק מי שהוציאוהו של אלפים אמה׳ והרי״ף פסק גמרא דילן׳ ולזה הסכימו הרמב״ן והרשב״א כמבואר שם במגיד׳ ואולם דעת החבר בזה כדעת הרי״ף וחביריו מאחר הביאו בכלל משפטי התורה המקובלים לקבלה ויש במה שזכרנו טעם להזכירו מגרש בדבריו אלה כי אחר׳ מגמת פניו למחלוקת רבי עקיבא ורבנן אשר זכרנו: ויותר מזה׳ שיש מקום מיוחד וכולל קטן וגדול: גדר המלאכה וכו׳ הן המ׳ אבות מלאכות חסר אחת השנויות פרק כלל גדול: ומה הוא המונע מהקולמוס וכו׳ והתיר לו וכו׳ והלא כתיבת שתי אותיו׳ בתורה הוא דבר שיש בו מנוחה ואין בו טורח ואיך ימנה זה בכלל המלאכו׳ וטלטול ספר גדול והשלחן וכו׳ שטרחן מרובה׳ במלאכות לא יתחשב למה זה ועל מה זה ודבריו מוכיחים שהקראים נהגו איסור בכתיבה בשבת: ולמה נאסרה רכיבת וכו׳ והלא אין בהמת נכרים בכלל אזהרת לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך

סוף פרקא קמא דעירובין שזה אינו אלא מדרבנן תחום י״ב מיל ומעל׳ הוא מדאורייתא וזה מנהג רש״י ושלמי שהביא שם ואחרי כן נמשך בדבריו אלה לאמר נמצאנו עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא אלפים אמה ולמעלה עד י״ב מילין לוקה עליהן מדרבנן ולרבי עקיבא לוקה עליהן מדאורייתא דכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו׳ וכתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים וגו׳ אי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה אלא אלף מגרש ואלפים אמה תחום שבת ורבנן סברי אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים ומשנים עשר מיל ומעלה לוקה עליהן מדאורייתא לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו והיינו שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל ע״כ: וכן דעת הרמב״ם פרק כז מהלכות שבת והיא הסכמת הגאונים לפי מה שכתב שם המגיד אבל הרא״ש והמרדכי סוברי׳ דאפי׳ חוץ לי״ב מיל אין איסורו אלא מדרבנן לפום

דינין מסדר וא״ה המשפטים וכי תצא · והפשוט שבתורה הוא סתום כל שכן הסתום כי לא היו סומכים א״א על התורה שבעל פה · והייתי רוצה שאראה דיניו ומשפטיו בכל הירושות מפרשת בנות צלפחד או איכות המל׳ והציצי׳ והסוכה · ויבאר לי מאין הוא חייב בתפלה לאל · ומאין הוא מאמין שיש בית מועד לכל חי וגמול ועונש אחר המיתה · ואך הם דנין במצוות הדודות זו את זו כמילה עם השבת או הפסח עם השבת מיגרחה מפני מי וזולת זה

ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגו׳: ולמה זה נזכרה בתורה · שאין אסורה מפורש בתורה · ולפי הנראה גם הקראים נפרשים הימנה: והייתי רוצה שידון וכו׳ כי בכל אלה מקרא מועט והלכות מרובות · וכבר ידעת מחלוקתו של ריב״ז עם הצדוקים בירושת הבת כמו שסוף פרק יש נוחלין תניא בכ״ד ביה תבנא לדיננא · פירוש בכ״ד בטבת שבנו למשפט שהודו להם הצדוקים שלא תירש הבת עם בת הבן שהיו הצדוקים אומרי׳ תירש בת עם בת הבן נטפל להן ריב״ז אמ׳ להם שוטי׳ מנין זה לכם ולא היה בהם אדם שהחזי׳ דבר חוץ מזקן א׳ שהי׳ מפטפט כנגדו ואמר ומה בת בנו הבאה מכח כחו יורשתו בתו הבאה מכחו לא כל שכן וכו׳ ולבסוף השיב לו ריב״ז מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים תאמר בבת שהורע כחה במקום אחיה (פירוש שהרי מצינו בנות צלפחד שירשו בנכסי חפר אבי אביהם עם בני חפר שנאמר נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם ולא לקחו בני חפר ובנות חפר כל נכסי חפר במקום אם כן בת הבן קודמת לבת דהיינו בנות צלפחד שקדמו לבנות חפר) ואותו היום עשאוהו יום טוב וכו׳ עכ״ל · שים לבך למה שכתב רא״בע בפרשת בנות צלפחד וז״ל ובן אין לו הנה אות כי הבן יירש את אביו · לאחיו מאב או מאם לשארו הקרוב אליו מכל המשפחה · ויירש אותה הנחלה וכבר פירשתי דרך חכמ׳ ז״ל בפסוק לעם נכרי · ולדעת הנחלות ואם יירש האב או האם את הבן ומה שתירש (וכל שיירש) אשת צריכים אנחנו לקבלה עכ״ל · הנך רואה כי הלוך ילך בדרך סברתו להוציא מן הכתוב כל מה שאפשר׳ להוציא ממנו כפי מובן מליותיו ואח״כ יש קבלת קדמונינו נשענו עליה · ואתה ידעת כי מה שכתב לאחיו מאב או מאם הוא סותר את קבלתנו בלי ספק שהרי אין הירושה נוהגת באחים מן האם כדתנן פרק יש נוחלין האחים מן האם לא נוחלין ולא מנחילין · אלא שכתב כן נכתהו את הכתוב לכתחיו לדעה עד היכן יד הפשט המופשט מגיע · ולזה נמשך באמרו לשארו הקרוב אליו מכל המשפחה ויורש אותה הנחלה כנגד מה שאמרו פרק יש נוחלין והאחים מן האב נוחלין ומנחילין מנא לן דאמר קרא ממשפחתו וירש אותה ומשפחת אב קרויה משפחה

ומשפחת אם אינה קרויה משפחה · דכתיב למשפחותם לבית אבותם · וכנגד מה שאמרו שם והאיש את אשתו נוחל ולא מנחיל מנא לן דתנו רבנן שארו זו אשתו מלמד שהאיש יורש את אשתו · יכול אף היא תירשנו ת״ל וירש אותה הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו · ואחרי שראותי כי למשפט הכתוב היה דין הנחלות יוצא על פנים אחרים נוטים מדברי חכמים ז״ל · הודיע כי בכל זאת לא השיב אחור ימינו לזכות קבלתם כי היא בלי ספק אמונה אומן אכן שמו לקבלת רמז ואסמכת׳ בלשון הכתוב עם היותו לפי פשוטו בלתי מוכרח על פי דרכם כפסוק לעם נכרי אשר יבא ביאורו אצלם שאין רשו׳ לאדון למכר׳ לשום אדם ואפי׳ לישראל שגם הוא לענין זה לנכרי נחשב · וכנגד זה כתב שם הרא״בע כי אמרו לעם נכרי וגו׳ הוא מוסב לכי ימכור איש את בתו לאמה · והנכונה כי בבאו לבגוד בה במכירתה לא ימשול למכרה לנכרי כלל ואין צורך להוציא נכרי מידי פשוטו · ואחרי כן יבא וידו אוחזת בקבלת חכמים ז״ל באמרו ואמת ונכון הוא כי אין רשות לאדון למכרה לאיש מישראל וזה ידענו מהקבלה ושמו זה לזכר ולאסמכתא עכ״ל · ובמאמר שלם הורה על זה באמרו ולדעת הנחלות ואם יירש האב או האם וכו׳ והיא שפה אחת ודברים אחדים · עם מה שזכר בכאן רבי יהודה הלוי אחיו אשר הזכירו שם לטובה בפרשת בנות צלפחד על אמרו כי בחטאו מת: מאין הוא חייב בתפלה לאל · כבר הוציאו זה מאמרו ועבדתם את ה׳ אלהיכם ומאמרו ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם · ותניא בספרי ובירושלמי ריש פרק תפלת השחר איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה הלא היא כתובה על ספ׳ משנה תורה להרמב״ם בהלכות תפלה פרק א׳: ומאין הוא מאמין שיש בית מועד וכו׳ הוא עולם הנשמות גן עדן וגהינם שזכר בראשון סימ׳ קט״ו איך קדמו חכמ׳ בו לבאר ענייניהם ומדדו אותם לאורך ולרוחב וכו׳ וכי לא נזכר בדברי הנביאים יעודי העולם הבא הרבה בביאור כאשר נזכר הרבה בדברי החכמים · וגם במאמר הזה סימן כ״א אחרי נשוא המשל ההוא על מה ש״א הורגל בתפלותינו וברון הפה״ב אמר שזה הדמיון אמנם היא למי שהתענג ולא קבל דברי רבותינו וגו׳: כמילה עם השבת · פרק רבי א״יע״ד

זה ממה שיארך ספור כלליו כל שכן פרטיו השמערת מלך כוזר על חבור לקראים בדבר ממה שזכרתי לך בסמך או בקבלה שאין בו בינ הם מחלוקת ממסור או מנקוד או מטעמי או מאסור והיתר או מדינין:

לו אמר הכוזרי לא ראיתי ולא שמעתי אבל אני רואה אותם משתדלים בכל כחם:

לז אמר החבר זה ממה שאמרתי לך מהתחכמות והסברא והמתחכמים

שעזר תנן כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת מילה כזמנה שאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת: אמר רבא הלכה כר' עקיבא ומכין שמילה דוחה את השבת שנאמר וביום השמיני ימול משמע אפילו בשבת: או הפסח עם השבת דהכי תנן בפסחים פרק אלו דברים אלו דברים בפסח דוחים את השבת שחיטתו וזריקת דמו וכו' ושם תנו רבנן הלכה זו נעלמה מבני בתירא שפעם אחת חל יד להיות בשבת ושכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמ' להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל שמו ששימש ב' גדולי הדור שמעי' ואבטליון שלחו בשבילו ושאלוהו אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה שבת שנאמר עולת שבת בשבתו אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת וכו': השמעת מלך כוזר על חבור לקראים בדבר ממה שזכרתי לך וכו' לפי שעדיין היה אפשר להלין בעד הקראי' ולומר כי לא מהתחכמות וסברא היה לכרם בפשטי הכתובים ובזולת זה רק מבלי קבלה תהיה אבל באמת יותר מקבלתנו רבה לברר לו כי אין זה מן האפשר מבלי רוב המחלוקת הנמצא להם בכל פרט ופרט כי זה מורה על היותם סומכים בהתחכמות ומזה קרה להם השתנות הדעות על זה האופן מן החלוק וכמו שיבא סימן לח והנה שאל ממנו אם שמועה שמע שיהיה אצל הקראים חבור בדבר ממה שזכר למעלה ממסורת או מניקוד וכו' בסמך שיסמכו על דעת חכם או חכמים או בקבלה קדמונית משתלשלת מאבי ויהיה הדבר ההוא מתקיים בידם מאין מחלוקת והרי זה לחותם דבריו המתגלגלי' מסימן כ"ג להשיב על שאלת המלך סוף סי' כ"ב ולהורות כי מה שיראו שעבות הקראים יותר מכריעות ומפיקות לפשט אין לשום לב אליו הואיל והוא מהתחכמותם וסברתם ולא מהשתלשלות קבלה באמת יסמכו עליה:

סימן לו לא ראיתי ולא שמעתי כי מה שדברתי לך סי' ל"ד כי כן אומרים הקראים ועלה בדעתי שיבדילו בין קבל' אופן קריא' ובין קבל' ביאור מעכיבים מאומד ומחשבה הלא כה דברי בדרך משא

ומתן כאמור וכבר העיר ראב"ע בהקדמתו לפירוש התורה על היותם כעדרים אף מענייני המסורת והנקודות והטעמים באמרם כי הנקודי' המתלתולים כל איש כרצונו יפרש הפסוקים גם במצות ובחקים והם מדעת תוצאות לשון הקדש ריקים על כן יתעו גם בדקדוקים ואיך יסמכו במצות על דעתם וכל רגע יהפכו מבד אל בד כפי מחשבתם בעבור שלא תמצא בתורה מצוה אחת בכל ברכיה מבוארה וכו' ע"כ: אבל אני רואה וכו' שתים זו שמענו למעלה סימן כ"ב אשר עליהם כדלה שכת המלך: האחת כראותו הקראים דבקי' בהשתדלות עבודתם יותר מזולתם וזה שם ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאבלך בקראים כי אני רואה אותם משתדלי' בעבודה יותר מהרבנים: והשנית בראותו כי פשטו של כתוב מסייע לקראים בכל אשר יאמרוהו: וזה היה מורה על צדקתם לפי הדעת המשותף: והחבר החל סימ' כ"ג להשיבו על אחרון ראשון וכמשכה עד הנה תשובתו עליו ועתה כי הרחיב למלך מספקו האחרון: שב לפקפק על הראשון: כאלו אמר כדי הוא לסמוך עליו מה שפתחת בגבות רודפי הפשט מהתחכמות וסברתם וקבלה ברחוק תעמוד אבל עדיין ספקי הראשון במקומו מונח ועומד ולא יתן מושבו כאשר בתחלה כי אני רואה אותם משתדלים בכל כחם בעבודת האל יותר מהרבנים והוא דבר מחליש הנפש לדעת למה זה ועל מה זה:

סימן לז זה ממה שאמרתי לך מהתחכמו' וכו': דבר אחד בעינו היה סבה לב' הדברים שעוררת ספקך עליהם כי כמו שההתחכמות והסברא אשר בדו מלבם היה להם סבה לרדפם הפשט והכיפם הקבלה בקרן זוית היא הכותבת גב' השתדלותם רב ועצום במלאכת שמים: ונוכחת הדברים מבוארת כי הסומך על קבלתו ימצא לנפשו מרגוע לא ייראו מרבבו' עם אשר סביב שתו עליו כי מבכר משגב קבלתו ידיח מעליו כל אבני בליסטראו אשר יורו המורי' בהתחכמו' וסברא ולקש כהפכו לו אבני קלע וכאילו לא הזדמן למחלוקת חולק והפך זה הסומך על בינתו וקבלה לא יקבל

והמתחכמים בעבודה למלאכת השמים יראה שהם יותר משתדלי' מעושי מלאכת ה' המצווי' עליה מפני שלא במנוח' במה שקבלו ממלאכת ה' ובטחה נפשם כהולך בעיר שלא כ"א ולא הזדמנו למחלקת חולק: ושלא כהולך במדבר איננו יודע מה יפגע והוא מזדמן בשלחים חלוץ למלחמה ומלומד בה: ואל ישיאך מה שאתה רואה מהשתדלותם ואל יעציבך מה שאתה רואה מרפיון המקבלים רוצה לומר הרבנים כי אלה בקשו מבצרים להבצר בהם ואלה שוכנים על ערשותם בעיר קדומה ובצורה:

לח אמר הכוזרי כל מה שאמרת בדין הוא כי התורה הזהירה על תורה אחת ומשפט אחד והקראי' כפי סברתם ירבו התורו' כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד לא יעמוד על תורה אחת כי בכל יום תתחדש לו דעת ותוסיף דעתו ויפגע מי שישיבהו בטענה וצריך שיעתק בהעתקת דעתו ואם נמצאם מסכימי' נדע כי הם מקובלי' מאחד או מרבים שקדמום ומן הדין שנכפור עליהם כל ענין ההסכמה ונאמר להם איך הסכמתם במצוה פלונית והדעת מכרעת בה אל פנים רבים ואם אמרו כן היתה דעת ענן כ"א ענן או בנימין או שאול או זולתם חייבו עצמם טענת הקבלה ממי שהוא יותר קדמון ויותר ראוי להאמין ר"ל רבותינו כי הם רבים ואלה יחידים ודעת החכמים סמוכ' על הקבלה מהנביאים ושלא סברא גרידא בלבד והחכמים מסכימים

יקבל כי הוא כהולך למקום אויבים רבים לוחמים לו סביב: ועל כן צריך הוא להזדמן בשלחים ובחרבות וכו' והוא מלשון ואיש שלחו בידו (דברי הימים ב' כ"ג) כי אלה בקשו מבצרים וכו' על דרך מאמר הכתוב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וגו' כי תהיה מבטחתם בכבוד ה' ילחם להם והם יחרישון: בעיר קדומה ובצורה: היא קבלת משה מסיני: ואמר קדומה כי מכלל הבניינים הקדומים להיותם חזקי' מאד ואוסיפה לך בזה טעם שני כי דברים של קדש נעשים מאליהן כאמרו במנור' מקשה תיעשה' וארון נושא את נושאיו והכלל כי אמת ה' לעולם ולעולם כל משפטי צדקו:

סימן לח כל מה שאמרת בדין הוא וכו' מאמר המלך קיים דברי החבר בקודמת שזה הקראי' כהולך במדבר איננו יודע מה יפגע וכו': תתחדש לו דעת ותוסיף דעתו: ר"ל או שתתחדש לו דעת מכל וכל או שיוסיף איזה דבר על דעתו הקודמ': ויפגע מי שישיבהו בטענה במאמר החבר בקודמ' איננו יודע מה יפגע וכו': וצריך שיעתק וכו' כאלו נעתק מעצמו ואישו ונהפך לאיש אחר כשנעתק דעתו הראשונ' ואמר זה כלפי מה שזכר כי ירבו התורות כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד לא יעמוד וכו': ואם נמצאם מסכימים כדעת וכו' להיותו קשה וקרוב לנמנע היותם מסכימים בדבר תורה מהתחכמותם וסברתם לולי שסמכו על קבלת מי שקדם וז"א זמן הדין שנכפור וכו' כי בלי ספק אין זו הסכמת עצמ' שא"כ לא היו מתקיימי' עליה רק היו נעתקים יום יום וכמו שזכרנו אלא ודאי סמכו על קבלת זולתם במה ששמעו מיחיד רבוי אבלם או הרבים הנויים ובכן הם מחייבים עצמם לבוא אל משמעת קבלה וכמו שיזכור בסמוך: או כפרם אמרו ומן הדין שנכפור עליהם עכ"ו ההסכמה וכו' כי ראוי ובכן שנראה עצמנו כאלו אין אנו יודעים שסבת הסכמתם היתה מפני קבלת' מן הזולת ונשאלם איך הסכימו למען יכשלו בתשובתם אשר בה ילכדו: וענן ושאול הנזכרים בדבריו הם אשר בן מטה רשע' בימי רב יהודאי גאון ז"ל כזכר הראב"ד בספר הקבלה באמרו בימיו היה ענן ושאול בנו: וענן זה מבית דוד היה ואח"כ היה בתקל' והכירו בו שמץ פיסול מפני כן לא נסמך לגאון וגם לא מינוהו מן השמי' להיות ראש גלות: ומפני השנאה שהית' בלבו העלתה סרעון ועמד להסית את ישראל מעל קבלת החכמי' מפי הנביאים עדים כשרים מפי עדים כשרים כמו שסדרנו בספר זה ונעשה זקן ממרא על פי בית דין לבלתי שמוע אל השופטי' וחבר ספרי' והעמיד תלמידים ובדא מלבו חוקי' לא טובים כי אחר הרבנן נתלדלו המינים עד שעמד ענן ושאול עכ"ל: והחכמים מסכימים ואלה חולקים: שלא יפול לב אדם עליך לפקפק ולומר הלא המחלוקת מצויה גם כן בין חכמינו ז"ל ומה יתרון להם בזה על זולתם כי הנה הנזכר בהקדמת זרעים יגלך מה יקום ובאמרתו יגבך לך כי לא נפלה מחלוקת בשום פנים בפירושים המקובלים מפי משה שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת בזמן מן הזמנים מימות משה ועד

רב

מסכ מיה ואלה דולקים׳ והחכמים דבריהם מן המקום אשר יבחר ה׳ ואפי׳ אם היו רבים מסברתם גרירא מן הדין היה לקבלם ואלה אינם כן ומי יתן שישמיעוני תשובתם בשאלת החדש הזה ואני רואה אותם הולכים אחרי הרבנים

רב אשי בין החכמים כדי שיאמר אחד המוציא עין חברו יוציאו את עינו שכאמר עין בעין ויאמר השני אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת׳ ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר כדי שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר אחר שהם חבושים או רמונים או זולתו וכו עד אמרו שכלן פירושים מקובלים מפי משה ועליהם ועל דומיהם אמרו כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אבל אף ע״פ שהם מקובלים ואין מחלוקת בהן מחכמת התורה הכתובה לנו נוכל להוציא ממנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזי המכווי׳ במקרא וכשתראה אותם בגמרא מעייני׳ וחולקים זה על זה במערכת העיון ומביאים ראיות על אחד מאלו הפירושים והדומה להן כגון מה שאמר הכתוב פרי עץ הדר אולי יהיו רמונים או חבושים או זולתם וכו׳ אלו הראיות לא הביאום מפני שנשתבש עליהם העניין עד שנודע להם מהראיות האלה אבל ראינו בלא ספק מיהושע ועד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרנו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפי׳ המקובל וכן היא ראייתם על ההדס וראייתם על דיני אברי׳ בעושם ממון וכו׳ ז״ל קרי׳ וכבר חלק שם הדינין לחמשה חלקי׳ וביאר כי החלק הראשון פירושי׳ מקובלים מפי משה ויש להם רמז בכתוב ואפשר להוציאם בדרך סברא וזה אין בו מחלוקת אבל כשיאמר האחד כך קבלתי אין לדבר עליו׳ החלק השני הם הדינים שנא׳ בהם הלכה למשה מסיני ואין ראיות עליהם כמו שזכרנו וזה כמו כן אין חולק עליו׳ החלק השלישי הדינים שהוציאו מדרך הסברא ונפלו בם מחלוקות כמו שזכרנו ונפסק הדין בהם על פי הרוב וזה יקרה כשישתנה העיון ומשום כך אומרים אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה וכולי עד כאן׳ גם הראב״ד סלוי כראש קבלתו כנה ומוסרה אמיתת אמרתו שכתב כי כל דברי רבותינו אלו חכמי המשנה והגמרא כלם מקובלים חכם גדול וצדיק מפי חכם גדול וצדיק׳ ריש ישיבה וסיעתו מפי ראש ישיבה וסיעתו מאנשי כנסת הגדולה שקבלו מהנביאים זכר כלם לברכה ולעולם חכמי הגמרא וכ״ש חכמי המשנה אפי׳ דבר קטן לא אמרו מלבם חוץ מן התקנות שתקנו בהסכמות כלם כדי לעשו׳ סייג לתורה ואם לחשך אדם שיש בו ריח מינות לומר

מפני שנחלקו בכמה מקומות לכך אני מסופק בדבריהם אף אתה הקהה את שיניו והודיעהו שהוא ממרה על פי ב״ד ושלא נחלקו רז״ל לעולם בעקר מצו׳ אלא בתולדותיה ששמעו עקרם מרבותיהם ולא שאלום על תולדותיה׳ מפני שלא שמשו כל צרכן׳ כיוצא בו לא נחלקו אם מדליקין נר שבת אם לא ועל מה נחלקו במה מדליקין ובמה אין מדליקין ולא נחלקו אם חובה לק״ש קש ערבית ושחרית או לא ועל מה נחלקו מאימתי קורין את שמע בערבי׳ ומאימתי קורין את שמע בשחרית׳ וכן לכל דבריהם׳ ע״כ׳ אולם הקראים למחלוקתם אין קצה אף בעקרי הדיני׳ וכפי מה שיודה החבר על חלוק דעותם במקומות רבים מזה המאמר׳ וע״כ שמה יכשלו במחלוקתם ונפלו׳ וחכמינו בהסכמת יקומו ויתעודדו: דבריהם מן המקום אשר יבחר ה׳ שעליו נאמר כי יפלא ממך דבר למשפט וגו׳ ועלית אל המקום וגו׳ וכמו שיבאר בימן לט: ואפי׳ אם היו רבים וכו׳ כי קושך זו היתה מוטלת עלינו מכל אמרו על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל׳ וכבר ביארו על זה אפי׳ אומרים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין: בשאלת החדש הזה׳ שהוזכרה סי׳ לה׳ ושם נאמר הייתי רוצה שישיבוני הקראים תשובה מספקת על זה: ואני רואה אותם הולכים אחרי הרבנים הנה הקראים אשר קרבת פשוטו של כתו׳ יחשבון ואת משפט הקבלה עזבו ישמרו את חדש האביב לעשות הפסח במועדו כמשפט כתוב פ׳ ראה שמור את חדש האביב ועשית פסח לה׳ אלקיך כי בחדש האביב הוציאך ה׳ אלקיך וגו׳ על כן יעברו גם הם את השנים כמונו למען יבאו המועדים בזמנם פסח באביב׳ שביעית בקציר׳ וסכות באסיף׳ ובכן יחשבו חדשי׳ ומועדי׳ לימות הלבנה כבתוב על ספר סיפר ועי׳ העבור ישנו שנות הלבנה עם שנות החמה כי ממגד תבואות שמש ותחדשו זמני אביב קציר ואסיף המוזכרים בכתוב ובכל זאת לא נתנו תפלה לאלקים׳ אמנם לא שתו איש עדי הקבלה עליו להאמין שיש שם דברי׳ אחרי׳ זולתי האביב שבשבילן ראוי לעבר את השני׳ כלם כקבני׳ באו לך בה׳ קדוש החדש להרמב״ם פ״ד אשר לוקטו שם לאחד אחד ממקומות המשנה והגמרא: ודברי הר״אבע פ׳ ראה יורו משפטי הקראים בזה ליעקב באמ׳ את חדש אביב נקרא כן בעבור שהיה בו אביב בנאתם ממצרים והמכחישים

והמאמינים אמרו כי לא נעשה פסח בלא אביב וכבר השיבותי על שאלה זו גם אנחנו נודה כי בה"ד היה מסתכל לאביב וכו' עד אמרו וטעם ראשון כאשר ימצא האביב הנו חדש הראשון כי אם יחל לספור החדשי' אם היתה שנה מעוברת י"ג חדש או י"ב לא נחוש על זה וזה טעם ראשון רק קדמונינו ז"ל העתיקו עם האביב דברים אחרים וכל דבריהם אמת · עכ"ל · והוא הדבר אשר דבר ה' בא אל פרעה לאמר עתה אתן לך כלל אע"פ שישראל בבית שמקדש היו מסתכלי' אל האביב לא היה עבור השנה מסור להם כי אם לבית דין שהיה מסתכל לדברי' אחרים חוץ מהאביב כמתוב במשנה · עכ"ל · וגם כאשר הנה אתן לך ראיה מן המקרא שהמועדי' תלוים בב"ד דכתיב ויועץ המלך חזקיהו לעשות פסח בחדש השני ואם היתה קבלה בידם להסתכל לדבר האביב כאשר אמרו החולקי' על רבותינו ז"ל למה לקח עצה לקבוע פסח בחדש השני וכו' · עכ"ל · ובכל אלה לא השיגם ידעו לדעת איך ילכו הקראים אחרי הרבנים ומה ברכם אליהם שהרי עיניהם להם הלא יראו אם עת האביב הגיע' ואולם אנכי הרואה בתחלת הדעת כי בענין האביב עצמו צריכי' הם לסמוך על הרבנים שהרי משפטו תלוי בתקופות שוכות מסודרו' מחכמינו ז"ל ועליהם יחיו גם המה ובכל היוצא מפי הרמב"ם בה' קדוש החדש פ"ד וז"ל שנה מעוברת היא שמוסיפין בה חדש ואין מוסיפין לעולם אלא אדר ועושי' אותה שנה ב' אדרים אדר ראשון ואדר שני · ומפני מה מוסיפי' חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהיה הפסח באותו זמן שנא' שמור את חדש האביב שיהי' חדש זה בזמן האבי' ולולי הוספת החדש הזה הפסח בא פעמי' בימות החמה ופעמי' בימות הגשמי' על ג' סימני' מעברים את השנה על התקופ' ועל האביב ועל פירות האילן · כיצד ב"ד מחשבי' ויודעין אם תהיה תקופ' ניסן בי"ו בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנ' ויעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהיה הפסח בזמן האבי' ועל סי' זה סומכין ומעברין ואין חוששי' לסי' אחר · וכן אם ראו ב"ד שעדיין לא הגיע האביב אלא עדיין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמח בזמן הפסח סומכים על שני סימנים אלו ומעברים את השנה ואע"פ שהתקופה קודם לי"ו בניסן הרי הן מעברין כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בי"ו בניסן וכדי שיהיו הפירות צומחים כדרך כל זמן האביב · ועל שלש ארצות היו סומכים באביב על ארץ יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו ובאחת מאלו לא הגיע אין מעברין ואם הגיע באחת מהן ולא הגיע בשתים מעברין אם עדיין לא צמחו פירו' האילן ואלו הן הדברים שהן העקר שמעברים בשבילם · כדי שיהיו השני' שני החמה · ויש שם דברים אחרי' שאין ב"ד מעברין בשבילן מפני הצורך ואלו הן וכו' · עכ"ל · והנה לסיום כל אלה מתיחסים לידיעת חדש האביב שעל פיו גם הקראים יחנו ויסעו · ומכללם לפי הנראה הוא ענין התקופה ע"י החשבון והוא תלוי בביאור מפרושו שרי' וקראוהו כדינו עם קדמוני' ז"ל אשר מקנת שכחם שלא נפניה כתב בעל יסוד עולם מא' ד' פ"ו וז"ל ובמקומות זולתם · גם ידיעת המקומו' אשר עליהם יסמכון באביב מאין תמצא להם אם לא יעזו להם רב או רבני להסתלק מן הספק · על כן ראוי היה להם שילכו בעבור זה אחרי הרבנים אף לפי שטתם שעניניהם נשואות לאביב בלבד · והנה יפה אמרו בעבור אדר באדר כאילו אמר בענין עבור השנה לצורך האביב לכל דבריו ולכל משפטיו שזכרנו למעלה' והוא מה שהורגלנו לעשותו בחדש אדר מפני היותו סמוך לאביב ובו יהיה נודע אם צריך לעבר מחמת שעדיין לא הגיע האביב ולא צמחו פירות האילן כאמור מה שלא היה נודע ענייני קודם לכן ומשנכנס ניסן לא היה נכון לעבר כי הוא ראשון לחדשי השנה ואם הוספנו ניסן אחר נמצא שלא יבא תשרי בשביעי וכבר נכלל כל זה במה שכתב האבודרה"ם בסדר תפלות הפורים וז"ל וא"ת למה מעברים חדש אדר יותר משאר החדשים וי"ל מפני שצריך שיהא תשרי שביעי שנא' בחדש השביעי באחד לחדש · וטבת ג"כ צריך שיהא עשירי שנא' בחדש העשירי הוא חדש טבת ושבט ג"כ אין מעברין משום שנא' לחדש שנים עשר הוא חדש אדר וכו' עד אמרו אי נמי מפני שחדש אדר הוא סמוך לאביב ובו יהיה נודע אם צריך לעבר מפני האביב אם לאו עכ"ל · והן הנה ראיות מוכרחות גם אצל הקראים מלבד מה שהורונו ז"ל במכילתא ר' יצחק אומ' הואיל וחדש מתעבר ושנה מתעבר' מה חדש למנויו אף שנה למנויי' (ר"ל יום שלם בחדש וחדש שלם בשנה) מה חדש אין תוספת עיבורו אלא בסוף אף שנה אין תוספ' עבורה אלא בסוף והוא חדש אדר · עכ"ל · ועוד דרשו ושמרתם את החקה הזאת למועד' מלמד שאין מעברין את השנה אלא בפרק הסמוך למועד עכ"ל · ועדיין לב אדם נוקפו מאשר נמצא כתוב להראב"ע פ' בהר ס"י כי אחרי אמ' ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו מוכים בחשבון השמש והכחיש דבריו הסב את פניו כלפי הצדוקי' וכדברים האלה דבר והצדוקים האומרי' שהדת על שנת הלבנה דע כי אין ללבנה שנה כלל רק בקשו המחשבים מספר חדשים קרובים לשנת החמה ונמצאו י"ב כאשר אין לחמה חדש והמחשבים בקשו מספר לחדש שיהיה בחלק קרוב לחדש מימות חדשי הלבנה על כן חדשינו

הרבנים בעבור אדר באדר והם מקשים להם בראיי' ירח תשרי איך צמתם צום כפור בתשעה בתשרי הלא יבושו והם אינם יודעי' אם החדש ההוא אלול או תשרי כשיעברו או אם הוא תשרי או מרחשון כשאינן מעברין והלא היו אומרי' אנחנו הטובעים ומה נפחד מהבלילה אנחנו לא נדע אם החדש תשרי או מרחשון או אלול ואיך נקשה למי שאנו הולכים בעקבותיהם ונלמוד מהם התצומו כ"א בשביעי בתשיעי או בעשור לחדש:

לט אמר

שם ללבנה ושנותינו ישובו בסוף לשנות החמה על כן העתיקו חז"ל כי לעולם היה בד' עושה ז' עבורים בכל מחזור הלבנה למשה מסיני אעפ"י שהיו קובעים בכל חדש ע"פ ראיית הלבנה וסוד המחזור ידוע מחכמת המזלות. ע"כ. נראה שבואר של' יהודה הפרסי שהוא מקנא מזה בנטותו לשנ' החמה והקראים מקנא מזה בנטותו לשנת הלבנה. ואנחנו בתוך בהתיננו על סוד העבור המתקן בין שני השנים האלה וזהו דברו שם על ימים תהיה גאולתו ר"ל ימים שנה עד שוב ימי' קור וחום וקיץ וחרף כאשר היו כי שנתם שוב השמש למקומו והנה אנחנו צריכים לקבלה על שנה תמימה אם לחמה אם ללבנה ואם מעוברת ע"כ שם שם שני הקנות את זה לעומת זה והמכריע בנתים. והתבאר מכל זה שאין הצדוקים נמשכים אחר הרבנים בהשבת שנות הלבנה לשנות החמה. וגם הנפש לא תמלא מכל אשר זכרנו עד הנה. ובנה יורו ג"כ דברי הראב"ע שכתב בארוך (פ' בא אל פרעה) כי שוב בלל שנותינו בכל המחזור שנות החמה וחדשינו תמיד חדשי הלבנה היא דרך ישרה מיוחדת לנו אשר הדריכנו בה הש"י בקבלתו ואין לקראים חלק בה. והנה שנה מכוונתנו לאיתנה ולתכלה הראשון. כי לא ידענו לכתם אחרי הרבנים בעבור הלז. הנה בתחכמה להשיב על זה מטעמו של חבר בראשית פסקא זו לאמר כי הקראי"ם כפי בנתם ירבו התורות כפי שברת כל אחד מהם וכו' והנה הם כתות כתות של מלאכי חבלה זה אומר בכה וזה אומר בכה ש אשר יהיה שמה הרוח. ואנו אין לנו אלא דברי הספר העורך ערך מלחמתו כנגד הקראים ההולכים בתקון העבור אחרי דרך הרבנים כמו שקדם. כי אמנם לפי הנראה רוב הכתות הללו זה ענייהם מנגד לאין פשט הכתוב הלוקח אותם באמ' שמור את חדש האביב וגו'. והם מקשים להם בראיית ירח תשרי וגו'. העולה על רוחי בראשית הדעת היה תהיה שכוון למעשה שאירע לרבן גמליאל ור' יהושע מגדולי ישראל המפורסמים בתוכן העבור כפי מה שנזכר עליהם במסכת ר"ה פ"ב באשר באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ובליל עבורו

לא נראה וקבלן ר"ג. (ר"ל שראוהו ליל שלשים ולא ראוהו ליל ל"א ורבן גמליאל לא האמינם מפני היותו מאמין שהירח נראה ליל ל' ואחר כך נרתע אחור ושב אל השמש ונסתר בליל ל"א. אבל האמינם בעדות שהעידו בראייתו בעת הראיה ומה שלא ראוהו בלילה השני שמא חלשה ראותם או נסהו ערפל ולא הרגישו) אמר רבי דוסא בן הרכינס עידי שקר הם היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר נרים בין שניה. א"ל ר' יהושע רואה אני את דבריך. שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. א"ל יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי. שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס א"ל אם באים אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל. צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל ג' וג' שעמדו ב"ד על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל י"ה להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו א"ל בא בשלום רבי ותלמידי. רבי בחכמה. ותלמידי שקבלת דברי. ע"כ. והנה לפי חשבון רבי דוסא ורבי יהושע היה יום כפור לרבן גמליאל בתשעה לחדש ולזה אפשר שכוון באמרו איך צמתם צום כפור בט' בתשרי. וכל כוונתם להוציא דבה רעה על חכמינו ז"ל. אמנם לא נחה דעתי בזה שהרי הלשון מורה כי הדריכו את לשונם קשתם שקר בהקשותם עלינו מנגד הקלקול המתמיד היוצא לפי דעתם מתוכן העבור המתוקן בידינו אשר על פיו נצא ונבוא בקביעות מועדינו על כן אמרתי כי נתנו עיניהם במה שהושרש בידנו מחשבון העבור שאלול חסר לעולם והנה יקרה פעמים רבות שראיית הירח תהיה אחר כך ולפיכך יאות כפי הראיה לקבוע ראש השנה ביום ל"א וכמו שטענו פק"ד"רם על שנה חדשים

היו שלושים יוצאים וכו' על אלול מפני ר"ה · ועל זה
כתב הרמב"ם בה' קדוש החדש פ"ה כדי שישבו מצפין
ביום שלשים לאלול אם נודע להם שקדשו ב"ד יום ל'
נוהגים אותו היום קדש בלבד ואם לא נודע להם
נוהגים יום ל' קדש ויום ל"א קדש וכו' ע"כ · ואנחנו
על פי החשבון קבענו משמרות ביום שלשים מאין
פנות אל הראיה כלל וכמו שכתב הרמב"ם בה' קדוש
החדש ראש פ"ה ז"ל ובזמן שאין שם סנהדרין קובעים
ע"פ החשבון זה שאנו מחשבים בו היום ואין נזקקים
לראייה אלא פעמים שיהיה יום שקובעים בו בחשבון
זה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום
וזה שיהיה לאחר הראייה ביום אלא הוא בארצות
שהן למערב ארץ ישראל ע"כ · ועל כן ימצאו הקראים
מקום להקשות עלינו מהקדמת הקביעות יום אחד
בהתאחר הירח להראות · ומזה ימשך לפי דעתם
שנום הספור אצלנו מוקדם ופסול כי יהיה תשיעי
במקום עשירי · ולא ידעו ולא הבינו שאין הראייה
קובעת שום כלל הם שקובעים ע"פ עדי הראייה כשהיו
שם סמוכים בא"י אשר להם נמסר דין זה לכל משפטיו
כמו שזכר בעל יסוד עולם מאמר ד' פ"ה · ואחר
ביטול הסמיכה נמשך ענייננו על פי הדרך שכתב שם
פ"ו ז"ל וכפי זה שבדרכנו היה דין קבוע ראשי החדשים
והמועדים ועבור השנים בזמן הראשון ע"פ ב"ד עד
שבטלה הסמיכה ורבו החכמים והזקנים שעמדו
באחרונה כי ים הגלות הוא הולך וסוער וכו' והחכמה
מתדלדלת וכו' וישראל הולכים ודלים ומתפזרים בקצוי
אדמה ולא היה לפי כן להסכים כלם על הראייה ולא
נשאר ב"ד סמוך בארץ וכו' עמדו להם אז חכמי ישראל
כלם וכו' והסכימו עליהם כלם על ענה נכונה ונכוחה
מן השמים כשתיעשו עליה ויסדו לנו והתקינו לעבור
השנים ובקביעת ראשי חדשים והמועדים ולעשות
ישראל כלם ע"פ החשבון הנכון והמתוקן המסור בידנו
עתה מהר וכו' שכך היתה קבלה ומסורת בידם
אהבת איש כי כשיגרמו העונות שלא ישאר ב"ד סמוך
ויבטל דין הקבוע ע"פ הראיה מפיכן · לנהוג ולעשות
ע"פ החשבון המתוקן האמור כלומר לנהוג עבור
השנים בכל המחזורות של י"ט המצויים מבריאת
העולם נוהג על סדר גו"ח אדז"ט לעולם ושלא לקבוע
ר"ה בימי אד"ו ולא י"ה בימי אג"ו ולא הפסח בימי בד"ו ·
ונתפשט זה בכל ישראל וקבלו אותו כאלו מהר סיני
ואין לסור ממנו עד שיבא מורה צדק והחזיקו בני א"י
עם זה במנהג אבותיהם לעשות מועד הפסח ועצרת
והסכות יום א' בלבד ככתוב בתורה חוץ מר"ה שלעולם
קודם לכן היו עושים אותו ב' ימים וחוץ מא"י שלעולם
בכל מקום ובכל זמן עשו אותו יום א' בלבד · ע"כ ·
ובדברים אחרים בכלל זה במה שכתב הראב"ע פ' אמור
על מועדי ה' · ז"ל · והכלל שחז"ל העתיקו לנו שנסמוך
על העבור בגלות וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל
לעשות דבר אחר טוב ממנו · ע"כ · וזאת אשר כתב
בעל ספר הכוזר פ' בא אל פרעה על מצות קדוש
החדש · ז"ל · ואם תשאל א"כ היאך אנו עושים היום
שאין לנו חכמים סמוכים דע שכן קבלנו שר' הלל
הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא שהיה גדול בדורו
ונסמך בארץ והוא החכם שתקן לנו חשבון העבור הוא
קדש חדשים ועבר שנים העתידים לבא עד שיבא אליהו
ועל זה אנו סומכים היום · ע"כ : ואת קושיא זו יכולים
היו הקראים לעשותה ג"כ לענין חמץ בפסח שגם הוא
בכרת שהרי כל אדר הסמוך לניסן לפי חשבוננו חסר
לעולם וגם אם היתה הראייה יכולה להתאחר
ונמצאנו אוכלים חמץ בשביעי של פסח מצד קדימת
המועד יום אחד על הראוי יש לומר שזכר תפיסתם
הכוללת לכל ישראל בכל מושבותם כי ענין החמץ
בשביעי של פסח לא יכלול הרחוקים מירושלם
המורגלים בי"ט שני של גליות אשר בו נתנו חלק לשבעה
וגם לשמנה ונפטרו מידי כריתן · אך יום כפור
להיותו בכל המקומות יום אחד בלבד הרי כל ישראל
בכלל בענייננו אין נקי מתפיסתם לפי מה שיחשובו
וכל שהקראים הם שהספור על אודותם לא בארץ
ישראל המה רק חוצה לה ותפיסתם היתה עם החוכים
אבלם · ובחקם לא היה כדבריהם ממש על חמץ
בפסח מפני י"ט שני הנהוג כמשפטם וכבר לקחו
אוכי שמן מכתיבות הקראים בקביעות המועדים ·
והנם קובעים עוד היום על פי הראיה איש איש על
מקומו · ונמצא כתוב על ספר אחד מגדוליהם דברי
זה לשונו · יש להאמין שכונת התורה לקדש החדש על
פי הראיה · ואולם מה שמשבשים בענין ראיית הירח
שנשתנה קשת המראה כפי המרחב לנגד מקו השוה
ויראה במקום אחד · ובמקום אחר לא יראה · גם אם
יקרו עבים איך יהיה הדבר · אמנם מפני שנוי הקשת
בידוע כי ישראל בזמן שהיו להם נביאים וגלו ממקומם
למקומות אחרים היו מקדשים על פי הראיה כפי המקום
ולא חששו לשנוי הקשת · ואין לחוש שמהם יהיו
מקדשים היום · ומהם למחר · כי הנה מצות שבת
שהמחלל חייב כרת · יש בין מקום למקום כפי מרחב
הנטייה שעה ושתי שעות ושלש שעות והמצוה תלויה
כפי המקום · הוא הדין בירח · ואולם מפני מניעת

העכנים כפי שהוא בזמננו · כך היה בזמן המלכות ·
ועל כל פנים היו עושים על פי ההקרבה · כי זאת
קדעת · הכשירה התורה להתנהג בה כדבר המסופק
כמו שביארנו בספר מנות · הוא הדין על מה שיבא
בידינו · עכ"ל · ומצאתי להרא"בע פ' אמור שכתב על
מועדי ה' והמתענים י"ה שני ימים מה יועילם בעבור
ספקיות כי בשנת גטר"ד אם על המולד היה ראוי
שיתענו בשמנה לקביעותנו וכי למה כעות אנחנו
אשבון שכתנו בעבור שנה אחרת וכן יקרה להם עם
הרא ה' · עכ"ל · ונראה שעל הקראים הללו הדברים
באמרו שהם נוהגים להתענות שני ימים לצאת מספק
תשיעי לעשירי · ואילו כתלו במה שאמר הכתוב
ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב ותהיה
קושייתם אלינו מכל מה שאנחנו פק' דר"ה שהשלוחים
יוצאים באלול מפני ר"ה כאשר בארנו ועל תשרי מפני
המועדות ופי' רש"י כי לאחר שקדשוהו ב"ד בתשרי
השלוחים יוצאים ליום המחרת והולכים עד מקום
שיכולים להגיע עד החג ומודיעים אם עברו ב"ד
לאלול ואם לאו כדי שלא יהא לכם נוקפם ב"ה ונוכו'
והיה יסיה נמנומס על הרחוקים שלא יוכלו השלוחים
להגיע אליהם קודם י"ה כי לפי תקוני חז"ל פעמים
יצומו בתשיעי כשכזדמן שעברו ב"ד את החדש והם לא
ידעו ושמעתי אומרים בשם שבלי הלקט כתיבת יד כי
מנהג הקראים להתענות בתשיעי לבד מנח פשוטו
של כתוב אשר זכרתי ושעל זה אמרו חכמינו ז"ל כל
האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי ועם
היות שהגד הוגד לי על הכמנאים מהם היום שאינם
מתענים זולתי יום אחד לבד הלא אפשר קרוב הוא
שנשתנית תורתם מאז ועד עתה כי כפי סברתם ירבו
התורות כמו שקדם · והנה הקראים רשת הכינו
לפעמי חכמינו וראוי להם לכפוף כפסם לכלמה
ולבשת כי כרו לפניהם שיחה נפלו בתוכה וזהו אמרו
שלא יבושו והם אינם יודעים וכו' ר"ל האם לא יבושו
בהוציאם דבה זו על חכמינו והלא הקראים עצמם
אינם יודעים איזה הוא חדש תשרי באמת לולי הישרת
חכמינו אשר היתה להם לעינים כי אין להם תחבולה
מעצמם לדעת זאת רק הם ינששו כעורים קיר · והנה
כשעברו את השנה על פי התורה אשר יורום חכמינו
במנהגם להמשך בזה אחר עקבותיהם · לא מחכמת
עצמם ידעו ויבינו החדש ההוא שיקרה בו הצום
בעשירי ממנו ושעליו היתה תלונתם כנגד הרבנים ·
האם הוא חדש אלול או תשרי וכו' והכוונה בזה שאם
באמת ובתמים היתה השנה ההיא ראויה להתעבר

כאשר עברוה יהרי הוא תשרי באמת ויפה כוונו אלינו
בדבריהם כשאמרו איך נמתם צום כפור בתשעה
בתשרי · ואם לא היתה ראויה להתעבר כמנא החדש
ההוא שנפלה תרעומתם עליו והוא החדש שראוי צום
כפור לחול בעשירי ממנו כאמור איננו תשרי רק אלול
לפי חשבון השנה ההיא המעוברת ודברם כשאר מעל
באמרם איך נמתם צום כפור בתשעה בתשרי · כי איננו
אלא לאלול כאמור וזה כי קריאת תשרי לא תאות
לעולם זולתי לחדש השביעי שחל צום כפור להיות
בתוכו והנה אם לא היתה השנה ההיא ראויה להתעבר
כמנא החדש השביעי מוקדם בכדי חדש א' ואליו
היתה ראויה קריאת תשרי · וכבר הם מסכימים על
היותו אלול לפי חשבון השנה ההיא המעוברת · וזה
חלוף לא יתכן · וכן להפך בשאינם מעברים בהסכם
נ"כ להורא' חכמינו הנה אם השנה פשוטה כהוראתם ·
יפה כוונו הקראים בזכרון חדש תשרי · ואם היתה
ראויה להתעבר כחשו בחדש ההוא ויאמרו לא הוא כי
קראו מקרא חדש תשרי לחדש מרחשון · כי אמנם אלו
היתה השנה ההיא ראויה להתעבר · כמנא החדש
השביעי מאוחר בכדי חדש אחד ואליו יאתה קריאת
תשרי כמדובר · והלא הם מסכימים על היותו מרחשון
לפי חשבון השנה הפשוטה הקבועה אז אצלם · גם זה
חלוף לא יתכן · והמה לא ידעו הבין בכל אלה רק
הם כעורים כמשכים אחר פקח כי מפי חכמינו ז"ל
הלא הם חיין · ואפשר עוד לפרש אמרו כשיעברו
וכשאינן מעברים שיהיה מוסב לקראי' בבאם לעשות
מדעת עצמם לבלתי לכת אחר הרבנים והכונה בזה
שאם היו באים לעבר בזמן שאין הרבנים מעברים ·
הנה אז לחסרון דעתם במעשיהם היו נבוכי' בידיעת
החדש ההוא הרמוז אליו אשר יחזיקוהו הרבני' לתשרי
ועליו תפול תפיסת הקראים כאמור · האם הוא תשרי
כפי שטת הרבנים הבלתי מעברים השנה ההיא או אם
הוא אלול כפי דרך הקראים שהיו מעברים את השנה
מסברתם לא בדעת ולא בהשכל וכן אם באו לגזור
שהשנה פשוטה במקום היותה מעוברת אצל הרבנים ·
כהפוך הוא טעותם הכל כי יסתבכו בידיעת החדש
הרמוז אליו אשר הם עושים עמו מלחמה האם הוא
תשרי כמו שחשבוהו הרבנים או אם הוא מרחשון כפי
דרכם של קראים חשך וחלקלקות אשר לא ידעו במה
יכשלו · שאם ימים עמוד ענן הרבנים ההולך לפניהם
לנחותם הדרך בתקון העבור באמת יבערו ויכשלו
חדש ושבת קרא מקרא · והנה אם ידיעת החדש
ענינו שחל צום הכפור להיות בתוכו איננה אתם רק
מהוראת

מסור את חכמינו איך יתלאה לכם להשינם על אי זה יום יבחרוהו לצום · ועל כן אמר והלא היו אומרים אנחנו הטובעים ומה נפחד מהטבילה וכו' רוצה לומר אילו היו בושים ונכלמים מזה כמוטל עליהם חובה היו אומרים וכו' · או ענייננו שראוי היה להם לומר ככה · והנה זה משל עליהם ישא ומליצת חידות לו לקוח משלו מן הטובע ככה שהגיע למדרג' אולת עד שיעזוב את דבר הטביעה ודאג לו שיכביד עליו עב טיט כי הם בקומר מים רבים יבלול את עצמו וכל מלבושיו ינש · ראה כמה טפש הוא זה המרבה דאגה לא לו על אשר שת לבו לטפל ואל העקר לא פנה כי עם היותו ראוי לטבילה אין הטבילה מעכבת בו כי נפש הוא חובל ועליה ראוי לחוס להצילה מכף רע לא של טנוף הבגדים ולכלוכם · ודוגמת המשל הזה זכר בעל העקד' על פסוק המבלי אין קברים במצרי' לקחתנו למות במדב' כי במפלגי' על אשמ' משה וכמתלוננים עליו א"ל שמא חשבתנו מן הפתאי' שחרדי' מת הקבור אחרי מותו כאשר יקברוהו בחייו ולפי שידע שאם במותו כהרג במצרי' לא נשים בלי קברים כי ע"כ יקברו אותנו לעפר הארץ לזה לקחתנו למות במדבר כדי שנפול כלנו שם פגרים מתי' ואין קובר וכו' עכ"ל · והיא מליצה נאה וחמודה לתקן בה השתי מלות שוללות המבלי אין שבחם כח החיוב כנודע · ואחרי שנעת תאר המשל הרשיב ענין הנמשל באמרו אנחנו לא נדע וכו' · וזה כי היה להם לישא המשל ההוא על עצמם ולומר הנה אנחנו כטובעים שלא נדע אם החדש תשרי וכו' ואיך נחוש לנלול ונקש' למי שאנו הולכי' בעקבותיה' וגם הרבנים שכלמו מהם אי זה חדש ראוי לצום ונאמר עליהם הלזה תקראו צום ויום רצון לה' וכו' · ובכן הקראי' אשר יגורו ינפובו המה עקב הרבני' ישמורו על און פלוני למו מן שתפיסה הזאת וישומו על עקב בשתם האומרי' לחכמינו היאך ראתה עיניכ' לצום צום כפור בט' בתשרי כמו שקדם · ובעת יאמר בכיוצא בזה מה שאמ' הלל לעכו"ם שבא לפניו להתגייר על תנאי שלא יתחייב להאמין בתורה שבעל פה קיימת מפי הגבור' והלל גיירו כמו שסופר ענייננו

פ' במה מדליקין ועשה זה לסיומו סומך על חכמתו כי עשה יעשה לו בתחבולות מלחמה להביאו אל מסורת הברית · וספר שם יומא קמא א"ל א' ב' ג' ד' למחר אפיך ליה (פי' שאמר לו כדרך ת' ש' ר' ק' למפרע) א"ל והא אתמול למדת לי הכי פירוש שהרי למדתני אתמול להמשיך הקריאה מן הימין של השמאל ועכשיו באת להפוך הקריא' על פיה מן השמאל של הימין כדרך קריא' אנשי יון א"ל לאו עלי דידי קא סמכת · דע"פ נמי סמיך עלי עכ"ל · (פי' מכין אתה יודע שהקריאה תמשך מן הימין של השמאל שלא שלמדתיך וסמכת עלי · דעל פה נמי תסמוך על דברי) וקורא אני על זה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ותהיה המליצה בימין על קריא' א' ב' ג' ד' דרך ימין ומליצת שמאל הפוך קריאתם דרך שמאל · אך לא נעלמה ממני שטת רש"י ז"ל שביאר ההיפוך באותיות עצמן · שכן כתב שם אפיך ליה כגון תשר"ק לאו עלי קא סמכת מכין אתה יודע שזה אלף וזה בי"ת אלא שלמדתיך וכו' והבוחר יבחר :

לט אמר החבר תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר ה' כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם במעמד שופטים ושוטרים וכהנים וסנהדרים · ואנחנו מצווים שנשמע מהשופט הממונה בכל דור ודור כמו שאמר או אל השופט אשר יהיה וגו' וסמך לו אמרו ועשית על פי התורה אשר יורוך : לא תסורו מן הדבר : והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן ומת האיש ההוא השוה המרו' הכהן והשופט לגדולה שבעבירות באמרו ובערת הרע מקרבך וסמך לו וכל העם ישמעו ויראו בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרין ושאר הכתות אשר בהם ישלם הסדר וידבק בהם הענין האלהי בלי ספק בין בנבואה

סימן לט תורתנו קשורה בהלכה וכו' · משפטו למלך יתן וצדקתו לבן מלך כי רוב חכמתו יענהו לקראים בקודמת ויבטל גם של שבמקום שתקנו אותם בכופה · הוסיף טעם לשבח לזכות חז"ל מעין מה שהוסיף ר' דוסא לר' יהושע במסכ' ר"ה המוזכרת למעלה וזה תורתנו קשורה וכו' · או מן המקום וכו' · כי זה וזה יכשר והוא ענף מצותו ית' לבלתי סור ממצות הב"ד כמו שמבאר והולך : כמו שאמר או אל השופט אשר יהיה וגו' · וכבר בא הביאור על זה אין לך אלא שופט שבימיך : השוה המרות ככהן וכו' · שהרי זה הלשון עצמו הזכיר שם הכתוב אצל עובד אלקים אחרים באמרו יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונ' ובערת הרע מקרבך · וסמך לו וכל העם וגו' · להורות עוד על חומר האזהר' : בעוד שהסדר וכו' · נקשר למעל' עם אמ' ואנחנו מצווים וכו' · כי לנו המצוה הזאת מן התור' בעוד שהסדר נשאר וכו' : ושאר הכתות · שזכר למעלה באמרו שופטים ושוטרים וכהנים וסנהדרים : וידבק בהם

הענין

בנבואה בין באומץ והודעה כאש׳ היה בבית שני ולא יתכן לעבור על כמותם ההסכמה מדעתם ובזה נתחייבנו במצות מגלה ופורים ומצות חנוכה ויכולנו לומר כא״ אקב״ו על מקרא מגלה ולהדליק נר של חנוכה ולגמור את ההלל ולקרא · ועל נטילת ידים ועל מצות עירוב וזולת זה · ואלו היו חוקינו יוצאים אחר הגלות לא היו נקראים מצות ולא היינו חייבים

הענין האלקי בלי ספק כי מענין הנבואה או רוח הקדש או בת קול נתפרסם כי ש׳ אחס לדין דין אמת לאמתו על פי התורה גם במה שלא קבלו ובמצות של דבריהם גם כן כחנוכה ומגלה יש לנו להאמין שהסכימו דעתנו לדעת עליון: והלא שנינו במסכת ידים פ״ד עמון ומואב מעשרים מעשר שני בשביעית כו׳ עד בכה ר׳ אליעזר ואמר סוד ה׳ ליראיו וגו׳ צא ואמר להם אל תחושו למנייניכם כך מקובלני כו׳ · ופירשו דהלכה למשה מסיני לאו דוקא דמדרבנן בעלמא הוא הרי שאפילו לכוין לדעת החכמים מתקני התקנות יהיו כעוזרי עזר עליון ואפי׳ אחר החרבן שהרי היה זה ביום שמנו רבי אלעזר בן עזריה לנשיא מדתקני התם בו ביום וכל היכא דאשכחן בו ביום על זה היום נאמ׳ כמש׳ תפלת השחר · ובפירוש הזכירו שם פרק ד׳ דידים הכי יום שהושיבו ר׳ אלעזר בן עזריה בישיבה · ועל המצות שעקרן מדברי סופרים אמרו בשעה שתקן שלמה ערובין וידים כו׳ ובמגלת אסתר קיימו למעלה מה שקבלו למטה : בין בנבואה · כאשר היה בבית ראשון ובתחלת בית שני עד קרוב לארבעים שנה כמו שיבא : בין באומץ · הוא העזר האלקי הנלוה לאיש שזכר סימן ל״ב באמרו אלא אם היה נביא או נעזר בענין האלקי וכו׳ · והיא מדרגת רוח הקדש הזכירה המורה פרק מ״ה מהחלק השני כמו שבארנו · או הודעה על ידי בת קול שזכיר סי׳ מ״א וביאר ענינה המורה בשני סוף פרק מ״ב · וכן אז״ל פ״ק דסנהדרין ופ״ק דיומא ובאחרון דסוטה ת״ר משמתו נביאים האחרונים חגי · זכריה · ומלאכי · נסתלקה רוח הקדש (ר״ל נבואה) מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אדם שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכו׳ ועוד הביאו שם ובתוספת דסוטה פרק י״ג מעשים רבים על אמתת הבת קול המצויה ביניהם בעת ההיא : ולא יתכן לעבור וכו׳ · כמו שזכר סימ׳ כ״ד ובמקומות זולתו כמבואר שמה : ובזה נתחייבנו וכו׳ · היה דברו עד הנה על מה שעקרו מן התורה ופירשו מדברי סופרים · ועתה בא לדבר על מה שעקרו מדברי סופרים : ויכולנו לומר אקב״ו על מקרא מגילה וכו׳ · פרק במה מדליקין היכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן בר יצחק אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך : ואילו היו חקינו וכו׳ לא היו נקראים מצות וכו׳ · כי לא תפול שם אזהרת הכתובים הנזכרים אשר בנאם ינבר איש להקרא תקנתו בשם מצוה ראויה לברך עליה שהרי שם גל הענין האלקי מעלינו ואין אור ה׳ אתנו כמאז בהלו נרו עלי ראשנו ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא לענין הברכה על תקנותיהם כי על כלל אין עוד אתנו נביא ולא רוח הקדש ולא בת קול אין אתנו יודע מבריא כי מאת ה׳ היתה זאת ולפיכך אין לברך עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו אבל מכל מקום חייבים אנו מן התורה לשמוע גם כן לתקנות הסנהדרין שעמדו אחר הבית כידוע מתקנות אושא ויבנה · או אפשר גם כן שנאמר כי לדעתו של חבר אין אנו חייבים מן התורה לשמוע אליהם אלא בזמן הבית כלשון הכתוב וקמת ועלית אל המקום וגו׳ · ובזמן הגלות חובה עלינו לקבל תקנותיהם מן הטעם המוזכר להרמב״ן בתחלת השגותיו למנין המצות יעויין שמה · עוד שנית ורואה מה שכתב הרמב״ם בתחלת ה׳ ממרים וז״ל ב״ד הגדול שבירושלם הם עקר תורה שבע״פ ועליהם הבטיחה תורה שנ׳ על פי התורה כו׳ כי כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנא׳ לא תסור כו׳ · אחד דברים שלמדו מפי השמועה והם תורה שבע״פ ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן · ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא ואחד דברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות כו׳ כל אחד מאלו הג׳ דברים מצות עשה לשמוע להם כו׳ · וכיוצא בדברים אלו כתב גם כן בהקדמתו למשנה תורה · ואף על פי שלא כתב שם על שפתיו המצות שעקרן מדברי סופרים ואינם סייג לתורה ולא נתלות בה כגון חנוכה ומגלה · כבר העלה בפרק י״א מהלכות ברכות שגם עליהם מברכים אקב״ו מן הכתוב אשר יאמרו לך תעשה · ועתה על פי הדברים האלה

כעברה

חייבים לברך עליהם אך היו אומרי׳ בהם שהם תקנה או מנהג ורוב מצותינו סמוכות אל משה הלכה למשה מסיני וכן ראוי שיהיה כי עם שלא הוצרכו לטרוח במזונות ארבעים שנה ולא בלבוש ולא בדירה והם כאשר היו מן הרוב ומשה נמצא עמם והשכינה איננה זזה מהם והוא כבר צוה אותם בכללי המצות היעלה בדעת שלא ישאלו על פרטיהם ומחלקותם עם השעות ויעתיקו פירושיהם ומחלקותם וכבר אנו רואים והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו והוא כבר אמר להם באחרונה כי היא חכמתכ׳ ובינתכם ומי שרוצה להכזיב הפסוק הזה יראה ענין הקראים ומי שהוא רוצה להאמין בו יראה חכמת המשנה והגמר׳ והם מעט מהרבה מהחכמו׳ הטבעיות והאלהיות והמוסריות והגלגליות ויראה שבאמת

מעברה לא ונראה דברי החבר מראש הפסקא מכוונים לדברי הרמב״ם אשר השיב לעומת פניו כי תחלה הניח שמצות התורה הם נחלקו על ב׳ פנים אם הלכה למשה מסיני שהונחלנו לנו מפי השמועה או מן המקום אשר יבחר ה׳ כו׳ והם אשר לא קבלו מסיני ואם קבלו שכחום וחזרו ויסדום על ידי מחלוקת שכלם היורד על פי מדותם י״ג מדות שהתורה נדרשת וגם מה שאמר אחר כך ובזה נתחייבנו במצות מגלה ופורים וכו׳ נמשך לדעת הרמב״ם שזכרנו ואף על פי שהשיג עליו הרמב״ן בתחלת השגותיו למנין המצות כבר דחה השגתו בעל קרית ספר בהקדמתו ׃ ולא זכר החבר בדבריו מה שתקנו חכמנו לגזרה וסייג לתורה דמאי דעדיף מקט הייבו המנו׳ שאינן תלות בדברי תורה כלל ׃ ורוב מצותינו וכו״׃ למה שהניח בראש הפסקא כי תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר וכו׳ ׃ שב לבאר כי רוב מצותינו מהמין הראשון קבלה מסיני׃ וכן ראוי שיהיה כי עם וכו׳ ׃ ר״ל שהפנאי היה מסכים להם ענין החקירה והדרישה בענייני תורתם ׃ ולא בלבוש ׃ כאמרו שמלתך לא בלתה מעליך ׃ ולא בדירה ׃ כאמרו כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים ׃ והם כאשר היו וכו׳ ׃ וכדוגם פן ירבה ויפרוץ מספר מפקד תופשי התורה והעיון ׃ ומשה במצא עמם וכו׳ ׃ ומימי תורתו מתברכים מן המבוע העליון ׃ והוא כבר צוה אותם וכו׳ ׃ וכבר פתח להם פתח לדרוש ולחקור במה שהניח לפניהם כללים קצרים סתומים וחתומים ׃ היעלה בדעת וכו׳ ׃ אין הדעת סובלת שבהיות שם כל הבחינות שזכרנו לא יתעוררו לשאול על פרטי הכללים ההם וחלקיהם בכל עת ובכל שעה ובכל רגע ויעתיקו ממנו פירושי הענינים על דקדוקיהם כראוי ׃ וכבר אנו רואים והודעתי וכו׳ ׃ מורה זה על ביאור החקים והתורות בפרט כי זולת זה לא תקרא ידיעה ׃ כי היא חכמתכם ׃ ולולי הידיעה הגמורה אשר קבלו מפיו בפרטי הדברים ומחלקותם חכמה זו מאין תמצא להם מן הכתוב הפשוט אלא ודאי רוב בעל פה ומיעוט בכתב וז״א ומי שרוצ׳ להכזיב הפסוק הזה וכו׳ כלומר כמו שא״א להכחישו לעונש פרסומו כן א״א לבן דעת שיראה ויקבל ענין הקראי׳ המרחיקים אמתת הקבלה ׃ והם מעט מהרב׳ מהחכמות הטבעיות וכו׳ ׃ חלוקה זו תתברר לך בהשקיפך אל מה שכתב בעל חובת הלבבות בראשית הקדמתו וז״ל החכמה מתחלקת לג׳ חלקי׳ החלק הראשון חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אל עלם אל טבעי והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן ׃ והחלק הב׳ הוא חכמת השמוש שקורין לה בלשון ערבי אלעלם ריאצי ׃ וגם מי שקראה חכמת המוכר והיא חכמת המכון והשעורים וחכמת הככבים וחכמת הנגון הנקראת מוסי״קא ׃ והחלק הג׳ קורין לה בלשון ערבי אלעלם אלקי והיא חכמת האלקות והיא דעת האל ית׳ ודעת תורתו ׃ ושאר המושכלות בנפש ובשכל ובאישים הרוחניים ׃ ע״כ ׃ והחבר הזכיר מוסריות בכלל וגלגליות בפרט כי הוא החלק המעולה שבחכמת המוסר ׃ ונקראו מוסריות על שם היותן כמוסר השכל לשכלו של אדם להרגילו בהפשטת הענינים מן החמר ולהתעלות אל ההשגות העליונות האלקיות או על הרגילם הנפש בחדוד השכלה מופתית כמו שכתב הרמ״בם בהקדמת אבות פ׳ ה׳ באמרו וכן כל מה שילמדהו מן החכמות וכו׳ עד אמרו כיונא באלו יהיה הכונה לחדד השכל ולהרגיל הכח השכלי בדרכי המופת עד שיגיע לאדם ידיעת ההיקש המופתי ויהיה זה דרך שיגיע בה לידיעת אמתת מציאות ה׳ וכו׳ ׃ ע״כ ׃ ועל שלשת אלה ביאר המורה בשלישי פ׳ ה׳ מראת יחזקאל המשולשת בזכרון מלת וארא שלש פעמים כמבואר שמה ׃ וכבר העיר החבר על חכמת רז״ל בשני סימן ס״ד עם היות שם שלוקתו

שבאמת ראוי להם להתפאר על כל העמים בחכמתם וקצת מצותינו מן המקום אש' יבחר ה' עם התנאים הנזכרי' וכבר התמידה הנבוא' בבית שני קרוב לארבעים שנה וכבר שבח ירמיהו עד מאד בנבואתו אנשי בית שני וחסידותם וחכמתם ויראתם ואם לא נסמוך על אלה על מי נסמוך · וכבר אנו רואים מה שנקבע אחרי משה והיתה מצוה כמו שעשה שלמה שקדש את תוך החצר והעלה עולות בזולת המזבח ועשות החג שבעת ימי' ושבעת ימים ומה שכתב דוד ושמואל מסדר המשוררים בבית

חלוקתו בבחינה אחרת · וברביעי מסימן כ"ט ואילך יוסיף שית ידו להאריך על ככה : וקצת מצותינו מן המקום וכו' · יען זכר למעלה שרוב מצותינו סמוכות אל משה הלכה למשה מסיני וכו' · עתה בא להשלים דבריו לאמר כי רק קצת מצותינו הם מן המקום אשר יבחר עם כל התנאים שזכר למעלה בא' בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרי' וכו' ולפי שבא בכלל התנאי' שהם דבקות הענין האלקי בנבואה הואיל ביאר כי לא לבד היתה הנבואה מצויה בינינו כל ימי הבית הראשון אבל גם כן בבית שני עד קרוב לת' שנה וכמו שיזכיר עוד סימן כ"ה והלא היא כתובה על ספר הקבלה להראב"ד הלוי כי בשנת מ' כפטר עזרא הסופר וחגי זכריה ומלאכי ונסתלק' הנבוא' מישראל: וכבר שבח ירמיהו וכו' · אולי כוון לאמ' סי' כ"ט כי לפי מלא' לבבל ע' שנה אפקוד אתכ' והקימותי עליכ' את דברי הטוב להשי' אתכ' אל המקו' הזה וגו' · וקראת' אותי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם ובקשתם אותי ומצאתם וכו' כל זה מורה על חסידותם · אמנם על חכמתם יורה אמרו סימן ל"א כי זאת הברית אשר אכרות את בני ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' וגו' · ומקרא מפורש על יראתם באמ' סימן ל"ב ועתה לכן כה אמר ה' אלקי ישראל אל העיר הזאת אשר אתם אומרי' נתנה ביד מלך בבל וגו' הנני מקבצם וגו' והשיבותים אל המקום הזה והושבתים לבטח והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותי כל הימים וגו' ואת יראתי אתן בלבבם וגו': וכבר אנו רואים מה שנקבע וכו' אמר זה להורות על אמתת מה שהביא באמרו וקצת מצותינו מן המקו' אשר יבחר · ובאמרו והיתה מצוה' כוון לומר שלא היתה תקנה או מנהג כענין אמרו במה שקדש ואלו היו תקניכו וגזרים אשר הגלות לא היו נקראים וכו' אך היו אומרים בהם שהם תקנה או מנהג · על כן אמר כי אלו אשר יזכיר היו מצות באמת לא תקנות או מנהגים : כמו שעשה שלמה שקדש וכו' באמרו מלכים סימן ט' וד"ה א' סימן ז' ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמי' כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל את העולה ואת המנחה וכו' ומחלוקת היא בזבחים פ' קדשי הקדשים והחבר בחר לו דעת רבי יהודה דדברים כפשטן שקד' את רצפת עזר' בקדושת מזבח להקטיר על הרצפה מרוב הקרבנות שהביאו דלא כרבי יוסי האומר מהו קידש המלך את תוך החצר שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה וכו' : ועשות החג שבעת ימים ושבעת ימים וכו' · עשות הוא מקור וכאלו אמר ומה שעשה והוא מה שכתוב שם במקומות הנזכרים ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול וגו' לפני ה' אלקינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום וגו' · ובד"ה הוסיף ביאור באמרו ויעשו ביום השמיני עצרת כי חנוכת המזבח עשו ז' ימים והחג ז' ימים וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם לאהליהם שמחים וטובי לב וגו' · ושבעת ימי חנוכת המזבח היו סמוכים ומחוברים לימי חג הסכות מאח' ארבעה עשר יום · ולדעת רז"ל פ"ק דמ"ק אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה יצאת בת קול ואמרה להם כלכם מזומנים לחיי העה"ב · מאי דרוש ק"ו ומה משכן דאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד בשבת דאסו' סקילה דחה מקדש שקדושתו קדוש' עולם וקרבן צבור וי"ה דאסור כרת לא כ"ש · אלא אמאי דואגים התם נורך גבוה הכא נורך הדיוט התם נמי מיעבר כעברו מיכל לא אכלו ולא שתו · אין שמחה בלא אכילה ושתיה וכו' · עכ"ל : ומה שכתב דוד ושמואל וכו' · באמרו ד"ה א' סימן ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם וגו' ושם ספר ענין הדור המשוררים באמרו ואלה המשוררים ראשי אבות ללוים וגו' וכבר זכרנו מזה בשני סימן כ"ד : והיו למצות תמידות · ועכ"ז

גדול

בבית והיו למצות תמידות ומה שעשה שלמה במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר ומה שהעמיד עזרא בבית שני על קה"ו לתת שלישית השקל ומה שהעמידו במקום הארון התכונה שהלו לפניה הפרוכת בעבור שידעו כי הארון גנוז לשם :

מ אמר

גדול כהן של נביאים וכהנים וכו' מן המקום אשר יבחר ה' להיותם מצותיהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו ואין בזה משום לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו על הדרך שיבאר בימן מ"א אמנם הראב"ע כתב על פרשת הקדש וז"ל ויאמ' וגו' עתה הזכיר תחלת המצות שהיו על ידי משה ואהרן כי הם לבדם היו נביאי התורה כי אחריהם לא נתחדשה מצוה רק אם היתה לצורך שעה כדבר גדעון ושיהו ואל יעלה על לבך דבר השיר שהיה בבית ה' על ידי דוד כי כמו תקון היה ומוסר שיסד דוד ושמואל וככה כתוב באמונתם ולא בנבואתם והגאון אמר כי קבלה היתה בידם מפי משה כי מלך יקום ויחדש כלי שיר וכמוהו לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת ע"כ ולדברי הגאון הלז יסכים החבר כמו שיבא : ומה שעשה שלמה במה שבנה וכו' מבוארי' המה בכתובים כלים מכלים שונים אשר חדש שלמה זולת כליו של משה וקרוב הוא שכוון הדבר למה שאז"ל בתוספתא דסוטה ראש פ' י"ג משנבנה בית ראשון נגנז אהל מועד ונגנזו עמו קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו ואעפ"י כן לא היו משתמשים אלא בשלחן שעשה משה ומנורה שעשה משה וכו' ע"כ וזאת אשר דברו במנחות פ' שתי הלחם שנו רבותינו עשר שלחנו' עשה שלמה ולא היו מסדרים אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב' עשר מנורות עשה שלמה ולא היו מדליקי' אלא בשל משה שנאמר את מנורת הזהב ואת נרותיה לבער בערב בערב ר' אלעזר בן שמוע אומר על כלם היו מסדרים לחם הפנים ובכלם היו מדליקין שנאמר ואת המנורו' ונרותיה לבערם לפני הדביר זהב סגור' רבי יוסי בר' יהודה אמר לא היו מסדרים אלא בשל משה אלא מה אני מקיים ואת השולחנות אשר עליהם לחם הפנים זהב שו' שלחנות שלשה שהיו במקדש שנים שהיו באולם מבפנים פתח הבית א' של כסף וא' של זהב על של כסף נתן לחם הפנים בכניסתן ועל של זהב ביציאתן שמעלים בקדש ולא מורידין א' של זהב מבפנים שעליו לחם התמיד ע"כ גם במדרש אמרו ואעפ"י שעשה שלמה י' שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה וכו' ואעפ"י שעשה שלמה י' מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה וכו' ע"כ ומה שכתוב במלכים סימן ח' ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל ויעלו אותם הכהנים והלוים כבר באארו שם רש"י ורד"ק שאחרי העלות' מציון ומגבעון גנזו אהל מועד באוצרות בית האלקים גם במכילתא על אמרו כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל (מלכים סי' ט) וכי קטן היה והלא כבר נא' אלף עולות יעלה שלמה מה תלמוד לומ' קטן מלמד שמיום שבנה זה נגנז זה ע"כ והיו הדברי' האלה למאורות על ביאור אמ' במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר : ומה שהעמידו עזרא וגו' כאמ' נחמי' (סי' י) והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלקינו ללחם המערכת וגו' וכתב שם הראב"ע כי זה נוסף על מחצי' השקל לצורך הצריכים הנז' : כמשך בזה למה שכתב ע' תשא שהגאון אמ' כי כסף כפורים הוא חיוב על ישראל בכל שנה בין שיספרם מלכם או לא ישא מספרם וראיתו משאת משה במדבר (דה"ב כ"ד) ואמרו כי ממנו יקריבו קרבנות הצבור וכו' וכאן ביאר בשלישית שקל שהוא נוסף על משאת משה במדבר אמנם הרמב"ן כתב שם כי שלישי' השקל היינו משאת משה במדבר כי מחצית השקל בשל משה היה אלא שהוסיפו על השקלים בימי עזרא ושלישית השקל היה אז בזמנו עשר גרה : אפס כי לא תהיה דעת החבר כדעת הרמב"ן שאם כן לא היתה מצוה זו ראויה לכתיבתם לעזרא כי תורה נוה לנו משה במחצית השקל שהיתה מצוה לדורות כפי מה שהבחנו ולשון והעמדנו עלינו מצות מוכיח כח כנגורת שגרת החבר כי עזרא הוא המעמיד והמקים את דברי התורה והמצוה הזאת : ומה שהעמידו במקום הארון תכונה וכו (נ"א ומה שהעמידו מקום הארון בתכונה וכו') האמנתי כי ידבר על מה ששנינו ביומא פרק הוציאו לו את הכף במסור עבודת הקטור שהיה עושה ביום כפור הכהן הגדול בבית קדש הקדשים ושם כאמ' הגיע לארון נתן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטרת על גבי הגחלים ונתמלא הבית כלו עשן וכו' משניטל הארון אבן היתה שם מימות הנביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה

היה נותן את המחתה וגמרא ומסקנא שם דבמקדש שני עסקינן שלא היה שם ארון כי כבר נגנז בימי יאשיהו מלך יהודה · ומאי הגיע לארון שנאמר במשנה מקום ארון והא דקתני נתן את המחתה בין שני הבדים אימא כבין שני הבדים · וגם נחלקו במחלוקות איכא מאן דאמ' ארון גלה לבבל ועל זה דקדקו לשון המשנה הנזכרת משניטל הארון וכו' משנגנז לא קתני אלא משניטל תנן כמאן דאמר ארון גלה לבבל דתניא רבי אליעזר אומר ארון גלה לבבל וכו' ואיכא מאן דאמר ארון נגנז ולזה הסכימה תוספתא דסוטה פרק י"ג ובעל סדר עולם פרק כ"ד · והדעת הזאת גם היא נחלקת לשתים דעת מי שסובר ארון במקומו הוא נגנז מדכתיב ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה · ודעת מי שסובר ארון בלשכת דיר העצי' הוא נגנז כהא דתנן (שקלים פ"ו) מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה את הרצפה שהיא משונה מחבירותיה בא להודיע את חביריו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאה נשמתו וידעו ביחוד ששם הארון נגנז · ושם הקשו על ראיות הסובר במקומו נגנז שהרי אין אמרו ויהיו שם עד היום הזה ראיה גמור' ואשיקו לה בתיובתא · ואף גם זאת מבלי אין שם קושיא רק תיובתא כברית החבר נבחר בו להאמין בדעת האו' במקומו נגנז כי על כן שיש לכהני בית שני מקו' לעבוד עבודתם שם כאילו היה שם ארון וכפרת כי עם היותם בלתי נראים כבלע את הקדש · מכל מקום כאן כמבאו וכאן היו בגניזתם · וכבר כתבנו בזה פתחון פה לבעל דין שיאמר כי לא היתה עבודת בית שני כעבודת הראשון להיות הכהן מחוסר בגדים לפי דעתם מבלי היות שם אורים ותומים ואין כפרת וכמו שזכר הראב"ע פרשת אחרי מות אבל ונתן אהרן על שני השעירים גורלות וגו' · אולם הקדים שם רפוא' למכה זו של בגדים באמרו כתנת בד קדש ילבש ולא הזכיר האפוד והחשן והמעיל כי כבר הזכיר ונשמע קולו בבואו אל הקדש ומזה הכתוב למדו אנשי בית שני ששמשו בלא אורים ותומים גם נביאים היו שם עכ"ל · וכוונתו לפי הנראה כי מאחר לא חשש הכתוב בעבודה הזאת לאורים ולתומים הורה בזה שאנשי בה תנאי הברתי ובלעדי זאת ההוראה כבר היו להם נביאים אשר מפיהם תצא תורה ודבר ה' בירושלם ולענין הכפרת לא דבר מאומה · אכן מה שזכרנו ימלא חסרונו כי בהיו' הארון גנוז שם הרי הוא כאילו במקומו מונח ועומד וזה היה טעמו של חבר בבטוחו אל דעת האומר במקומו נגנז · ולכן ראה גם כן כי מאשר אמרו הגיע לארון מקום ארון וכן ממה שאמרו שהיה נותן את המחתה בבין שני הבדים ראוי שתהיה שם איזו תכונה וציון מה להכיר בו מקום הארון ושני בדיו אליו יכוין הכהן בתתו המחתה אבל המקום ההוא · והתכונה הזאת לפי הנראה היא זולת אבן השתיה הנזכרת שעליה היה נותן את המחתה וזה משני פנים אם מפני היות שם האבן ההיא מונחת ועומדת מימות הנב' אי הראשוני' וקודם גניזת הארון כהוראת תוספתא דיומא פרק ב' באמרו אבן היתה מימות הנביאים הראשונים ושתיה נקראת גבוהה מן הארץ שלשה אצבעות שמתחלה היה עליה ארון כתיב משניטל הארון עליה היו מקטירים קטרת לפני לפנים ר' יוסי אומר ממנה נשתת העולם וכו' עכ"ל · והנה לא יבדק בזה מאמר החבר שהעמידו במקום הארון תכונה וכו' · וגם מפני אמרו עליה היה נותן את המחתה · וכבר היה צריך לתתה בבין שני הבדים שגם הם נגנזו עם הארון כמו שהוא מפורש בתוספתא דיומא פרק ב' וגם מתבאר מדברי הגמרא שזכרנו למעלה · אם כן האבן הזאת לא היתה מכוונת מושמת על מקום הארון ממש שאם כן היאך יתקיימו שני דברים הללו שתהא המחתה בתוכה עליה ובין שני בדי הארון על כן אמרתי לפי הנראה כי הארון נגנז מהלאה למקום אבן השתיה ויהיה אמרו במקומו נגנז כאילו אמר בבית קדש הקדשים לאפוקי מלשכת דיר העצים · ותכונה אחת היתה שם במקום הארון עצמו לבניים מצריו וגבוליו למען יתכוין הכהן אל מול נכחו שאם לא כן היאך יתקיימו כתובי' שו וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות וגו' ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים וגו' · ואולם אם יש את נפשך לומר כי התכונה הזאת על אבן השתיה עצמה כאמרה צריך אתה לפרש מאמר החבר במקום הארון כאילו אמר במוך אליו ומורה על היותו גנוז שם במקום קרוב ממנה כאילו היתה אבן השתיה בתוכה בין שני בדיו הואיל ועליה בתוך המחתה הראויה להיות בבין שני הבדים כאמרו ועל כל פנים כלל תכונה שאנשי בית שני מגד הכח האלקי הבינן להם כמדובר נפתולי אלקים נפתלו וגם יכולו להעמיד במקום הארון תכונה וציון ולפניו תלו את הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים כאילו היה שם ארון נראה עין בעין כי עם היותו נעדר למראית העין מכל מקום עודנו שם לפני ה' ושם הכיון עוזו במקום גניזתו ובכדי הוא בית אלקינו לכהונ בו כבוד כמאז ולעבוד בו עבודות שלימות כימי קדם וכשני קדמוניות ומה שאמר בעבור שידעו וכו' הוא בקשר עם אמרו שהעמידו במקום הארון תכונה שאמנם היה זה למען

ידעו הכהנים הנכנסים לעבודתם כי הארון גנוז לשם ביחוד ובכן יוכלו לכוין הכנסתם וכונתם אליו בעת עבודת הקטרת וההזאות כמדובר · וכבר ידעת כי אנשי בית שני כוונו מלאכתם בבנין השני לבנין שלמה שעל אודותיו נאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל וגו' וגם לבנין יחזקאל כדברי הרמב"ם בה' בית הבחירה פ"א וסמ"ג עשין קס"ג וז"ל ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה · ומעין הדברים המפורשי' ביחזקאל שכתבנא על הבנין העתיד ליבנות רק שהגדילו מדתו יותר מבנייני של שלמה : ע"כ · אבל התכונה הזאת עם הכלונה אליו באמרו אדוש הוא שחדשו מעצמם לפי הצורך כיד ה' הטובה עליהם · ואפשר שרצה באמרו במקום הארון חליפיו ותמורתו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש להשלים על ידו העבודות ההכב וזו היא ההעמדה שהזכיר החבר באמרו שהעמידו וכו' כלומר שהסכימו על היותה שם במקום ובמדרגת הארון הגנוז לכל לכל עבודת' · אחרי כן מצאתי לרלב"ג ראש פ' אחרי מות שכתב וז"ל · ראוי שתדע כי בבית שני לא היה שם ארון כי כבר גנזו יאשיהו · ועכ"ז היה שם קדש הקדשים והיה שם צורת כרובים להורות על מציאות הצורות הנבדלות אשר בעבורו היה קדש הקדשים · אף על פי שאין שם ארון וכפורת ולזה ע"ר על שאין ארון וכפורת מעכבים זאת העבודה אמר אחר זה בזאת יבא אהרן אל הקדש והביא מבית לפרוכת והביא את דמו אל מבית לפרוכת · ר"ל אף על פי שאין שם ארון וכפורת · ולזה עשו זה בבית שני שהיו שם כמה נביאים · והנה אחשוב שהיה הכפורת בבית שני עם הכרובים כי כבר הקפידה התורה בהזאת דם הפר ושעיר של י"ה שתהיה על פני הכפורת ולפני הכפורת · עכ"ל · ואולם לפי הנוסח האומר שהעמידו מקום הארון בתכונה וכו' קרוב לשמוע כי על שנוי הרצפה במקום גניזתו כאמרו הדברי' כההיא דשקלים פ"ו שזכרנו למעלה כי עם היותו גובר ארון במקומו נגנו כמו שקדם ומשנה דשקלים על לשכת דיר העצים כאמרה מ"מ כתן של זה בזה והעתיק שנוי הרצפה לצורך תליית הפרוכת לפניה בעבור שידעו כי הארון נגנז לשם על הבנות שזכרנו :

מ אמר הכוזרי איך יתכן זה עם לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ·

אמר החבר לא נאמר זה אלא להמון כדי שלא יחדשו משכלם ויתחכמו מדעתם ויקבעו לעצמם הורות מהקשתם כמו שעושי' הקראים ומזהיר לשמוע מן הנביאים אחרי משה ומן הכהנים והשופטים כ"א מן המקום אשר יבחר ה' כמו שאמר נביא אקים להם מקרב אחיהם

סימן מ איך יתכן וכו' ראה אתה אומר אלו שאלה הנזכרים קבעו וסדרו דברים שהיו למצות תדירות ואין זו הוראת שעה כדבר אליהו בהר הכרמל · ואיך אם כן לא הרסו בזה מצות אזהרת לא תוסיף וגו' :

סימן מא לא נאמר זה אלא להמון וכו' · תמצית כונתו שאין זה נקרא תוספ' בערך אלו אשר חפץ ה' בידם יצלח והאל ית' גומר עליהם בשומו ושטרם בארץ מן המקום אשר יבחר עם התנאי' שנזכרו סי' ל"ט וזהו ענם חפצו ורצונו ית' להיות כל המצות היוצאות מפי גבורי כח עושי דברו קיימות ונאמנות כי אף על פי שיוסיפו ויעמידו עלינו מצות בלתי כתובות בתורה לא לחדש רק להעמיד עקריה כונתם רצויה (אמנם דרוש דרשו ז"ל אלה המצות אין לך לחדש דבר מעתה) ואזהרת לא תוסיף וגו' אין ענייכה כנגד אלה המחשיכים רצונו ית' במציאות וידם כיד רבם בכל אשר ינזורו רק כנגד ההמון המתכבל בהתכשא מהקשה וסברה הבלתי נעזרת משמים ממעל ותמיד כל היום יחפש רוחם לחדש תורות בדויות · ולאלה אשר יטמאו בשקוציהם כפשם חפנה פנה הכתוב באמרו לא תוסיפו וגו' · והכונה להזהירם שלא יוסיפו על כל המצוה האלקית הן על ידי משה רבן של נביאים הן על ידי המחזיקים בבריתו מאשר רוח ה' נוססה בם על פי התנאים שהוקדמו שהרי הוא ית' העמיד עלינו מצוה זו בפירוש באמרו נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו' · בא וראה כמה גדול כחן של חכמינו ז"ל בגזרת אלוק ממעל אשר תופע עליהם נהרה שהרי בירושלמי דנדרים אמר ר' אבין אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו הבתולים חוזרין ואם לאו אין חוזרין · ע"כ · וכתב המגיד פרק ב' מהלכות איסות להרמב"ם ביאור זה הירושלמי הוא שר' אבין היה אומר שמשפטי התורה אינם כלם כפי שנלכו שהרי בת ג' שנים ויום אחד אם היא אשת איש כגון שקדשה אביה הבא עליה בחנק ופחות מכן פטור · והטעם לפי שפחות מכאן הבתולים חוזרים ואין ביאתו ביאה ואם כן היאך אפשר שתהיה חוזרת בתולים שהוא דבר טבעי בה תלויה בעבורו של חדש

אחידם כמוך וגומר · ואמר בכהני' ובשופטים שיהיו דבריה' נשמעי' והיה באמרו לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם לעשות בנ״א איננו על מה שצויתי אתכם על-ידי משה ועל ידי נביא מקרבך מאחיך על התנאים הנזכרים בנבואה כ״א המקיימים את הנבואה ומה שנקבצו עליו הכהנים והשופטי' מן המקום אשר יבחר ה' מפני שהם נעזרים בשכינה ולא יתכן לעבור עליהם שיסכימו בדבר שחולק על התורה בעבור רובם ולא תעבור עליהם הטעות לחכמתם הרחבה הירושה והטבעית הקנויה כאשר קבלו כי הסנהדרין היו מצווים לדעת כל החכמו' כל שכן שלא נסתלק' מהם הנבואה

או

אלא שהש״י גזר כך וזהו לאל גומר עלי · ע״כ · והנה כונת החבר מבוארת עם מה שהצענו · ואולם לא ידחיק החבר את אשר כבר השרישו חכמינו ז״ל פ״ק דמגילה דתנו רבנן מ״ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חוץ ממקרא מגילה · מאי דרוש א״ר חייא בר אבא א״ר יהושע בן קרחה קו ומה מעבדות לחירות אומרי' שירה ממות לחיים לא כ״ש וכו' · וגם פרק שני אמר ר' יוחנן מ״ד ועליהם ככל הדברי' מלמד שהראה הקב״ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרי' עתידי' לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה ע״כ · ככה נאם החבר שהכל נפוי למשה מסיני ונרמז בתורתו והרשות נתונה לנביאים הבאים להוציא הדורש מן הכח אל הפועל כי כלם נתנו מרועה אחד הוא מרעה אותיות דדין כאותיות דדין · כמו שהעליתי ביערת הדבש אשר לי · ובכן יסכים החבר לדעת הגאון אשר הובאו דבריו למעלה בכלל דברי ראב״ע סימן ל״ט אבל אמרו והיו למכות תמידות אפס כי עז וקשה מאי שנא מקרא מגילה משאר מצות · ונ״ע: ואמר בכהנים וכו' · כי זכר את דבר קדשו של כתוב באזהרתו לשמוע מן הנביאים באמרו נביא אקים וגו' הואיל ביאר כי גם בכהנים ובשופטים כבר הוא אמור שיהיו דבריהם נשמעים · ורמז אל מה שקדם זכרו בימן ל״ט ממאמר הכתוב פ' שופטים כי יפלא ממך וגו' ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקו' וגו': והיה מאמרו לא תוסיפו וגו' כתוב הדר הוא פ' ואתחנן ומבאר אותו על חייוב ההמון לשמוע משלשת הכתות שהזכיר · משה מחיבה לעצמו · והנביאים אחריו מחיבה לעצמם · והכהנים והשופטים במה שיסכימו עליו מחיבה לעצמם · כי את כל אלה יביא האלקים במשפט אזהרתו להמון שלא יוסיפו ולא יגרעו על הדבר היוצא מפיהם לשמור ולעשות: ואמר על הנבאים הנזכרים בנבואה · על אופני בחינת הנביא

לקיים נבואתו באמרו פ' שופטים אבל נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו' · וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה' אשר ידבר הנביא בשם ה' וגו' וכבר האריכו המפרשי' על משפטי הבחינה הזאת ואין זה מקו' אתי להתיישב על חקירתו: ומה שנקבצו עליו · ר״ל שהסכימו עליו: הירושה · מקבלת משה מורשה קהלת יעקב: והטבעית הקנויה וכו' · שגם המה בחרו בדרכי החכמה להתחקות על שרשי מחצב אמתות התורה כי השכל והדת שני מאורות · וז״א כאשר קבלו כי החכמה הקנויה מטבע חפוש עיונם חקירתם השכלית היתה מסכמת לאמתת המקובל אבלם אשר הוא ככסף צרוף מזוקק שבעתים · או כאמר שכוון אל אשר דברו סימן מ״ט שגם במה שתשוטט מחשבתו של אדם להנצי' דיכי לא הועלו על ספר ראוי לו להשתמש בכלים המקובלי' ר״ל במדות שהתורה נדרשת בהם · ולזה כיון גם באמרו אמנם צריך שתעיין בשרשים מן המקובל והכתוב וההקשות הנובעות על הסדר המקובל להשיב התולדות אל האבות וכו' · וזאת תורת העולה על כונתו באמרו בכאן הטבעית הקנויה כאשר קבלו כי היה אופן קנייתה בדרכים המקובלים כאמור · ודוגמת זה הלשון זכר גם אבל דבריו שזכרתי באמרו כי כל מה שהתירו חכמים לא היה לסברתם וכו' · אך בתולדות החכמה הירושה המקובלת אצלם וכו' · ואפשר עוד לפרש החכמה הירושה · על החכמה העיונית אשר למדו מרבותיהם · והטבעית הקנויה על אשר היו מוסיפים מדעתם בחכמה ההיא העיונית כפי מה שהי' טבעתם מסייע לזה ושתים אלו היו עולים בידם עם הסכמת קבלתם האמתית כי קוט המשקולת השכלי היה יורד כנגדו בקו ישר שוה ומסכים עם אמתת המקובל · וז״א כאשר קבלו: אכן מה שיזכיר אחר כך סימן מ״ט החכמה הירושה המקובלת היא קבלה בלי ספק · כי ממקומו הוא מוכרח בחכ' המקובלת: כי הסנהדרין היו מצווים וכו' · כמו שנזכר למעלה סי'

ל״ט

אומה שעומד במקומה מבת קול וזולת זה ואמור שלא לחלוק עם הקראים במה שהם טוענים עלינו מן המובן ממלת ממחרת השבת כא"ו ועד ממחרת השבת שהוא מיום ראשון ואחר כן נאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכי' הרצוי' עם דעת הסנהדרין וכל החכמי' כא"ו והחכמי' ואף כי הבונה מן המספר ההוא לשום

ל"ט ובשני סימן מ"ל : או מה שעומד במקומה מבת קול וכו' · כבר קדם ביאור זה באמרו סימן ל"ט וידבק בהם הענין האלקי בלי ספק בין בנבואה בין באומן בין בהודעה וכו' : ובאמרו וזולת זה כוון אל מדרגת רוח הקדש שהיא אמצעית בין נבואה לבת קול : ואמרו שלא לחלוק וכו' · אחר תום כל הדבר שראה להקדימו מפרשת גדולת האנשים המעולים אשר מהם ובאמצעותם נתפשטה אלינו הקבלה האמתית ושאנחנו מצווים לשמוע מהם וככל השנה מפיהם כעש"ו אין לשום כלל משו"א תוסיף ולא תגרע וכמו שנמשך הביאור מראש סימן ל"ט ועד הנה · ובכן בר כלם של קראים מעליה במנותם להתחכם בסברת על ביאור הכתובים וקרבת פשעם יתפנון וכמו שזכר בימן ל"ה ואחריו נמשך המלך סי' ל"ח אשר חתם דבריו בענייני המועדי' שגם בהם הכניסו התחכמות סברת' ובכלל זה גם כן מה שחשבו לסתור בו דברי חכמינו מן הכתוב פ' אמור וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שלפי דעת חז"ל בתורת כהנים ענייננו וממחרת יו"ט ראשון של פסח והמה כדפי חמר הפשט אשר לא שתו איש עדיו עליו מן הפירוש האמתי המקובל מצאו מקום להשגב בו מצד מלת שבת שהוראתה הפשוטה על שבת בראשית ועל"כ אמרו כי לעולם ראוי לספור מיום ראשון וכי אמרו שבע שבתות תמימות תהיינה · ענייננו שלא תעלה במספר השבת הראשונה שיחל לספור ממחרתה וכמו שכתב שם הראב"ע מטעמם · ואנחנו אינם קמנו ונתעודד בסמיכת דעתנו על יסוד הפי' המקובל הכי נכבד כמו שזכרנו · וראיות המכחישים לקש נחשבו · אחר כל זאת בא לבאר שאף אמנם תוכח בדבריהם מלת שבת על פשוטה · עדיין לא יוכלו יגעו בנו כי שפתינו אתנו להשיב על תוכחתם במו שיתבאר : וז"א ואמור שלא לחלוק וכו' · וכבר זכרו בתוספתא דר"ה פ"ק פעם אחת שכרו ביתוסים שני עדים לבא להטעות את חכמים לפי שאין ביתוסי' מודים שתהא עצרת אלא בא' בשבת בא אחד ואמר עדותו וכו' · ע"כ · ובמסכת מנחות פ' ר' ישמעאל ספרו את המעשה אשר יעשון בקצירת העומר בעסק גדול ואומר שם מפני הביתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יו"ט · עוד יש לי טעם על הקשור הזה כי למה שהתחיל המלך סימן ל"ח להורות על אמתת קבלתנו ועל רגשת פועלי און הם הקראים אשר פיהם פערו לבלי חק בשפתי שקר דוברות על צדיקים עתק וגלה את מקור מומם מצד היות הולכים אחר הרבנים בעבור אדר באדר ואף גם זאת מלאם לבם להקשות עליה בראיית ירח תשרי וכו' כמבואר שם · הנה החבר ובא לקראתו סי' ל"ט לקיי' תחלה דברו הטוב בפרשת גדולת קבלת חכמינו ושונם כחם שיכנו בו משלחן גבוה במו שהתבאר · ועתה המשיך דברו על קיום אמר המלך לבלות תלונת הקראים מעל חכמינו ז"ל גם בדבר ספירת העומר ממחרת השבת וכו' · כי גם בזה ראוי להם שישמכו על חכמינו אשר מפיהם יחיו בענין עבור אדר ואדר כאמור אשר ממנו יונבל זמן החל חרמש בקמה · ולפי זה התחלת הספירה גם להם יאתה וכמו שיזכיר אחר כך באמרו והחל חרמש מונח אלינו ובספור בו וכו' · וזה טעם קשור דברו ואמור שלא לחלוק וכו' · כלומר לא יתיצב איש לפניך ויכול תוכל להודות במובן ממלת ממחרת השבת וכו' שהוא מיום הראשון כאשר דברו תן להם כהבנתם · כי אין בזה שום הפסד באמתת הענין וז"א ואח"כ נאמר שאחד מן הכהנים והנביאים והמלכים או השופטים עם דעת הסנהדרין והחכמים זאת הנרצה מבאתי והיא בעיני נכונ' ומסודרת ובזכרון המדרגות כללו נראה שכוון למה שנזכר בקבלת הראב"ד ז"ל היה המנהג בבית שני שהמלך מבני חשמונאי או מעבדיהם בני הורודוס היה המוציא והמביא במלחמה ובכל דברי המלכות אבל כל דברי תור' חקי' ומשפטים על פי הנשיא מבית דוד היו נעשים ועל פי ב"ד והסנהדרין וכן אתה מוצא במסכת סנהדרין מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גג מעלה בהר הבית וכו' · ע"כ · וכונת החבר כי אחר הודאתנו זאת תשובתה בצדה כי אחד מן הכהנים וכו' ידע באמנה מן הפנים הנזכרים שעקר כונת הכתוב איננו רק להשיב מספר נ' יום בין בכורי קציר שעורים לבכורי קציר חטים ולשמור שבעה שבועות חקות קציר והנה בה משפטו לאיזה יום שיפול בו ראשית המספר אלא שתפש הכתוב דמיונו בתחלת ימי השבוע · וה"ה בהזדמן התחלה זו מכל שאר הימים כי מקפה את

תעשק

לשום חמשים יום בין בכורי קציר שעורים ובכורי כ״א לבכורי קציר חטים ושמירת שבעה שבועות שהם שבע שבתות תמימות וניתן לנו דמיון בתחלה כ״א כהתחלת יום מהשבוע לומ׳ אם יהיה החל חרמש בקמה מיום ראשון תגיעו במספר עד יום הראשון להקיש ממני שאם תהיה ההתחלה מיום שני נגיע עד יום שני והחל

ונעשה אותם להקיש זה לזה אל מקום שיפול שם יהוא לא שנתחייב להתחיל ממחרת יום שבת בראשית בכל שנה ושנה · והכונה מבוארת · ואם עיניך יביטו גם בדברי הראב״ע תמצא דבריו האחרונים מתייחסי׳ לכונת החבר כי אחרי ספרו ראיות המאמינים אם נזכר המלא במקומות רבים מלת שבתון על זולת שבת בראשית ואם נזכר מלת תמימות המורה כי שבע שבתות על שבעה שבועות באמרו אשר בהם יאות בלשון הזה · אך לדברי המכחישים צריך לדחות פירושה כמו שזכרנו · ועוד שאם היתה שבת במשמעה כבר יקשה מאיזה שבת נחל לספור וכו׳ · אחר הדברים האלה חתם דבריו באמרו גם יוכל המאמין להשיב כי בדרך נבואה ידע היום שיהיה בו תנופת העומר שיום השבת יהיה הקביעות והעד מערך הלחם שהיה בשבת והזכיר הכתוב איך יחשבו בשנה הראשונה ואז הקריבו שלמים והעולה הנזכרת ואחר כן הנזכרת בפנחס ואחר כך אמר בשבועותיכם שבעה שבועות ולא אמר שבתות ואין ראיה כי תחלת השבוע יום ראשון וטמאה שבועים יוכיח · ע״כ · ומה שאמר והעד מערך הלחם שהיה בשבת כוון למה שכתב פ׳ פקודי על ויערוך עליו ערך לחם וגו׳ · וז״ל · ובעבור שהכתוב אמר ביום השבת יערכנו הכהן כו׳ כי ביום השבת ערך הלחם משה על השלחן והנה ביו׳ שני הוקם המשכן או ביום שבת · ע״כ · הורה בזה כי ערך הלחם ביום השבת קרה לו מצד מה שראתה החכמה העליונה כי אז יוחל בשם ה׳ לערוך ערכו שלא שהוסיף שם אף על פי שאין זה ראיה גמורה כי יוכל הטוען להשיב ביום השבת יערכנו הכהן אחר שהוקם המשכן וערך משה הלחם · ע״כ · מ״מ אין ענינו בכאן רק לדמיון ודוגמא · ומ״ש בשבועותיכם הוא הכתוב פ׳ פנחס וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ בשבועותיכם וגו׳ ושבעה שבועות הלא המה בכתובים פ׳ ראה שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות · והנך רואה כי בכלל דבריו דברי החבר ויותר מהמה וקרוב אצלי שמאמ׳ החבר ושמירת שבעה שבועות שהם שבע שבתות תמימות הוא כולל בכח את שני מיני הראיות המפורשות בדברי הראב״ע הנזכר שהאחד אחוז ממלת תמימות כי בזה האופן יהיו הנ׳ יום בין קציר לקציר כאמור ולא בזולת זה · והאחד מכל שנוי שבת לשבוע כאשר הראית · אמנם כי הוראתו במלת שבת שהיא בפשוטה כדבר הקראים עם היותה שוה להוראת הראב״ע כאמור · מ״מ דרך ישובה לקבלתנו הוא מתחלף אמנם כי הנה החבר לא ראה לגזור אומר על היות יום תנופת העומר הראשון בכניסתם לארץ ממחרת שבת בראשי׳ כדבר הראב״ע במקומו הנז׳ שהרי מה שכתב שם כי מחרת הפסח המוזכר ביהושע הוא יום ט״ו בניסן איננו מסכים עם דעת חז״ל אשר ביארוהו על י״ו בו שאז הקריבו את העומר ואותה שנה אירע הפסח ביום א׳ וכמו שתוכל לחשב ממה שכתוב בסדר עולם פ׳ י׳ וי״א · לא כדברי הקראים האומרים כי יום שבת היה וכמו שהעיד עליהם הרמב״ם בהלכות תמידין ומוספין פ׳ ז׳ · וז״ל · וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפין את העומר בי״ו בניסן בין בחול בין בשבת והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וכת׳ ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדמו הטפשים היאך תלה הכתוב היתר אכילתן לחדש בדבר שאינו העקר ולא הסבה אלא נקרה במקרה שא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח הדבר ברור שמחרת הפסח היא העלה המתרת את החדש ואין משגיחין על איזה יום הוא מימי השבוע ע״כ · אמנם כח ראיה זו החליש ראב״ע פ׳ אמור על מועדי ה׳ יעויין שמה · על כן פנה לו לדרך אחרת באמרו שהכתוב זכר שבת לדמיון ולדוגמא כמו שביארנו · ואולם שמע נא כי נאים הדברים הללו כלם וביותר מהמה היוצאים מפי חכמינו ז״ל במנחות פרק רבי ישמעאל שכן אמרו שם והיו ביתוסים אומרים עצרת אחר שבת ניטפל להן ר״י בן זכאי אמר להם שוטים מנין לכם לא היה אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד עמד ותיקנו אחר השבת שיהיו ישראל מתענגים ב׳ ימים קרא עליו המקרא הזה אחד עשר יום מחורב וגו׳ ואם משה רבי׳ אוהב ישרא׳ היה למה איחרן במדבר מ׳ שנה א״ל ר׳ בכך אתה פוטרני א״ל שוטה לא

תהא

והחל חרמש מונח אלינו בכל עת שנראה שהוא ראוי״ אכו נתחיל בו ונספור בו וקבעו אותו שיהיה יום שני של פסח ולא יהיה בזה כתירה לתורה והתחייבנו לקבלו לתור׳ מפני שהוא מן המקום אשר יבחר ה׳ עם התנאים הנזכרים ושמא היה זה בנבואה מאת הבורא ויכול להיות ונהיה נקיים מבלבול המבלבלי׳ ·

מב אמר

תהא תור׳שלמה שלנו כשית׳בטילה שלכם כתב א׳אומ׳ תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות יהא כיצד כאן כ״ט שחל להיות בשבת כאן ב״ט שחל להיות באמצע שבת וכו׳ : עד אמרו תל׳ וספרתם לכם שתהא ספירה לכל א׳ וא׳ ממחרת השבת ממחרת י״ט או יכול ממחרת שבת בראשית א״ר יוסי בר׳ יהודה הרי הוא אומ׳ תספרו חמשים יום כל ספירות שאתה סופר לא יהיו אלא חמשי׳ וא״ת ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מוצא נ״א נ״ב נ״ג נ״ד נ״ה נ״ו וכו׳ : רבי יוסי אומר וכו׳ וכי נאמר ממחרת שבת פסח והלא לא נאמר אלא ממחרת השבת וכל השנה כלה מלאה שבתות צא ובדוק באיזה שבת וכו׳ ורא״ה בכל שה׳ לא מנא שם רבא בלא פירכא והחזיק בשתי ראיות אחרות נזכרו שמה האחת מהן בשם ר׳ישמעאל אמרה תורה הבא עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת מה להלן רגל ותחלת רגל אף כאן רגל ותחלת רגל והשנית בשם רבי יהודה בן בתירא נאמר שבת למעלה ונאמר שבת למטה מה להלן רגל ותחלת רגל סמוך לה אף כאן רגל ותחלת רגל סמוך לה · ע״כ : והחל חרמש מונח אלינו וכו׳ כי הדבר הזה מסור לבית דיננו לראות אם הזמן אב״ב וראוי לקבוע בו בניסן או אם ראוי לעבר את השנה וכמו שהורה על זה בימן ל״ח באמרו ואני רואה אותם הולכי׳ אחרי הרבנים בעבור אדר באדר וכו׳ ורמז לנו בזה כי כאשר נמסר׳ אלינו הנבלת זמן האביב שבו תלוי החל חרמש בקמה׳ כן ראוי שיהיה מסור בידינו ענין הספירה ממחרת השבת ועלינו לקבוע עת התחלתו כאשר ביארנו · וכן יהיה קביעות יום שני של פסח להתחלת הספיר׳ דבר מוסכם אצל חכמינו אשר להם משפט בחירה זו מפי עליון · כי אמנם לפי שטה זו אין זכרון בכתוב ליום שני של פסח הואיל ונתבאר ממחרת השבת על שבת בראשית : עם התנאים הנזכרים סימן ל״ט ויכול להיות · אמר זה לקיים אפשרותו כי קרוב הוא שהיה דבר ה׳ אתם בחזון נפרץ והרי זה ספק אצלו נוטה לודאי על כן באמרו סימן ל״ט כי היה דבק בהם הענין האלקי בלי ספק בין בנבואה בין באומן והודעה וכו׳ לא החליט לגמרי ענין הנבואה שהרי קמה אפשרות זה ונם נכנה ברוח הקדש ובהודעת בת קול · המבלבלים · הם הקראים · וכבר שמענו קול קראים מלחשים בחבוריהם על מבר חברים מחוכם כי כמו פתן חרש יאטמו אזנם מדברי הקבלה שבנו לשונם כמו נחש על כל מה שכתב ראב״ע פ׳ אמור · חמת עכשוב תחת שפתימו · בחשבם לדחות פעמי חבר והבלי׳ פרשו רשת ליד מעגל ויאמרו לאמר וכבר ראינו בקצת חבוריהם שהם עצמם אומרי׳ שהיא שבת בראשית ומבארים רצון התורה על פנים זרים לא תשלי׳ הדעת בהם וזה לשונו · ואמור שלא לחלוק עם הקראים במה שהם אומרים עלינו מן המוכן מן מחר השבת שהוא מן יום ראשון וכו׳ עד אמרו וקבעו אותו שיהיה יום שני של פסח · ואם הוא תלוי על פי רצונם איך יתקנו תקון שתחול עבודה בשבת לחלל השבת ואינו במצוה תוריית והכתוב אדרבה אמר ממחרת השבת שלא יחל בשבת · ע״כ · ואתה קדוש הרום שנימו בפימו אמור להם כי ירפו את שברם על נקלה בשפטם שפוט שהביאור הזה על פנים זרים כי מי שם משטרם בארץ לקרב ולרחק את אשר במראה עיניהם יוכיחו ואיך בילדי נכרים ישפיקו להפיל חומת דלתים ובריח · גם מלקטו׳ בוזרים כתוך במה שאמרו ואם הוא תלוי על פי רצונם איך יתקנו תקון שתחול עבודה בשבת וכו׳ ויאמר אדם אך פרי לצדיק בתשובת זה מכח מה שקדם כי ענין האביב לנו הוא ולבנו וכינו לכל דבריו ולכל משפטיו וכא גומר עלינו ככל אשר נגזר׳נו וזהו עצם המצוה התוריית כאמור ואין בדברי הקראים כי אם תואנה ותואבתם מי ישיבנה כי באות נפשם שאפו רוח ואוי אשר לעמוד על התפל · וכבר הועד בנו בימן כ״ב על פי המלך באמרו על הקראים ואני שומע טענותם יותר מכריעות ויותר מפיקות לפשט התורה · ואף גם זאת לא נשים אליהם לבנו כדבר החבר בתשובת זה סימן כ״ג כי ההתחכמות והסברא בתורה אינו מביא אל רצון האלקים וכו׳ודי לנו לחבר שיורה על הסכמת הכתוב אל הקבלה בלי שום סתיר׳ וכמו שיבא דוגמתו סימ׳מ״ט על יין ישכר של נזיר׳ ואחרי שיאחז דרך הקבלה לעצמו וכפן עלילות דבריהם של קראים אל הסלע כי כזה וכזו תוכל הקנאת שכלם לחדש פירושים מעצמה ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה ואין לדבר סוף · ולפי דעתי על כיוצא בהם נאמר אל תען כסיל כאולתו :

סימן מב

מב אמר הכוזרי: כבר פסקת כי בבא אלינו החבר בכללות האלהות אשר לא אוכל להכחישם מחלקים היו בלבי מטענות הקראים הייתי סבור שאצטרך בהם·

מג אמר החבר: כשיתבררו הכללות אל תתן לבך לחלקים כי הרבה שיכנס בהם הטעות ועוד שאין להם תכלית מפני שהם מסתבכים ולא ימלטו המדברי' מבלבול וזה כמי שנתברר אצלו צדק הבורא ושחכמתו כוללת איננו מביט למה שהוא נראה בעולם מן העול וכמו שאמר אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ וכמי שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאינה גשמית אבל עצם נפרד מהגוף כמלאכי' ואיננו מביט אל מה שתקשהו המחשבה מהעדר פעולות הנפש בעת השינ' ועם החולי שהוא מאבד המחשבה ומה שהיא הולכת אחר מזג הגוף וזולת זה מן המחשבות המבלבלות:

מד אמר הכוזרי: עם כל זה אין מספיק לי עד שאשבע מדבר עמך על החלקים ואם יש לתפוש עלי בזה אחר אשר הודיתי בכללים אשר הבאתם:

מה אמר החבר: אמור מה שתרצה:

מו אמור

זכרנו ברביעי סימן ג' אבל אמרו ומכוין בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם וכו' כי לא יכנה אמרו כאן שהנפש עצם נפרד מהגוף כמלאכים אל אשר הנכתבו על דעת החבר שהמלאכים גשמים עיין שם: ואיננו מביט אל מה שתקשהו המחשבה וכו': כי כל אלה יתנו לב אדם לחשוב שתהי הנפש מעורבת בגוף ומזג ימשך הפקדה בהפקדו: ומה שהיא הולכת אחר מזג הגוף· כאמרו בחמישי סימן י' וכמו אדם גם כן טובים זה מזה כי רובם טבעיהם כוזים ויטה שכלם עם הפטים שהיא וכו' והמדות הולכות אחרי המזג וכו'· וזכר זה המורה בשלישי פרק י"ב וכבר המציאו תשובה לאלו הנמנומי' ואמר לאמרו כי פעולת ההשכלה לא תשלם לשכל בזולת הצורות הדמיוניות המתגשמות לעיניו ומהם יוציא ה המושכלו כמו שיתבאר בחמישי סימן י"ב אמנם אין השכל כשלם בדמיון כאלו היה כלי לפעול' השכלתו וכזה תבדל פעולה זו מפעולת ההרגשה כי פעולת ההרגשה תשלם ע"י המזג גם האמרי כרים וטעם וכו'· ויצטרך גם כן הכלי אשר ימשך בו החוש המרגיש אך בפעול' ההשכל' אין שם צורך לשום כלי והדמיון איננו לו במדרג' כלי אבל הוא כח מכין הצורות המתגשמות לעיני השכל ופעולתו של שכל נגמרת בעצמו בזולת כלי כמו שקדם והצטרכו לצורות הדמיוניות· אך זה כי אם בשכנו בחומר הזה העכור· אך בהפרדו ממנו ישכיל מושכליו וישמח במושגיו בלי ספק הואיל ופעולת ההשכלה עצמה היא בלתי נצמחת בכלי כפעולת ההרגש· וכן לענין נטיית השכל עם נטיית המזג איננו על היות פעולתו צריכה לכלי רק היה זה מצד בלבול הדמיון בדברים שה המזג נוטה אחריהם ולא ימציא צורות דמיוניו כראוי להשכלה

סימן מב כבר פסקת כי החבר וכו' עניינו שעם הכללים האלה הנזכרים אשר לכח משפטם אמין לא אוכל להכחיש אמתתם כבר פסקת בי וסלקת ממני קצת מהחלקים והפרטים אשר היו בלבי מטענות הקראים וכו' כלומר שעדיין נשארו מקצת אשר לא שקטה דעתו מלפקפק עליהם:

סימן מג כשיתבררו הכללים וכו' כי מי יוכל לדון בחלופיהן וחלופי חלופיהן ושגיאות מי יבין כי כרובם כן יחטאו שמעיינים בענייניהם ואין שום כלל צדיק בארץ אשר יוש' אמתתו בכל פרטי חלקיו ולא יחטא· או כוון באמרו שיכנס בהם הטעות כי יען החלקים שנאם ימצא איזה שהם יוצא מן הכלל כענין אמרם אין למדים מן הכללות אף על פי שנאמר בהם חוץ וכבר ביאר המורה בשלישי פרק י"ב שאין להביט אל זר ודבריו שם מתיחסים אלה לכונת החבר עיין שם: ועוד שאין להם תכלית כמאמ' אפלטון שאין ידיעתנו מקפת באישים כי למספרם אין תכלה: מפני שהם מסתבכי' רוצה לומר שעניני הפרטים מתרכבים זה עם זה אין קצב לאופני הרכבתם אלו עם אלו: וכמו שאמר אם עושק רש וגו' יש לסמוך על זה סופיה דקרא כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. כלומר אם תראה און ועמל תביט בפרטים ושוד וחמס לנגדך אל כא תהי מריבה ומדון ישא שמפקפק על ככה כי הנה הכללים שנכונים יצדקו וכשיתבררו הכללים אין לשום לב על הפרטים הכללים תחתם אם מקצת מהם יצאו מן הכלל: וכמי שנתברר אצלו במופת וכו' רמז למופת הפילוסופים על זה בחמשי סימן י"ב באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו וכו' וכבר

מו אמר הכוזרי הלא עונש הנזק מפורש בתורה במה שאמר עין תחת עין' ובא זר יתן מום באדם כן ינתן בו:

מז אמר החבר והלא נאמר בו אחר כן ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש הלא זה כ"א קודם שזה הכופר והלא לא היה אומר מי שהכה סוסך הכה סוסו אבל אומר קח סוסו כי אין לך תועלת בהכות סוסו וכן מי שכרת ידך (אין אומרים לך קח ידו כ"א קח כופר ידו כי אין לך שאין בזה) תועלו' בכרו' את ידו וכל שכן שהי' נכנס בדינין האלה מה שסותר אותו השכל מפצע תחת פצע

להשכלה כמו שיבא בחמישי סי' י"ב ובכן לא יפעל השכל פעולתו הנגמרת כוללת כלו: לחסרון ההכנה הראויה להמצא שמה:

סימן מו הלא ענש הנזק מפורש וכו' ולזה תעמו השכל' לבאר בו דמי עינו והכל תשלומי ממון כאמרם ז"ל פרק החובל ומה תשו' על תוכחת הקראים בזה ויהיה בו כדי לשבר את האזן כאשר עשית על מחר' השבת סימן מ"א:

סימן מז והלא כאמר בו אחר כך ומכה נפש בהמה וכו' לקח לו עקר הראי' בזה על דרך אמרם ז"ל פרק החובל תניא יכול סימא את עינו כסמא את עינו קיטע ידו כקטע את ידו שיבר את רגלו כשבר את רגלו תלמוד לומר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה ליקח כופר לראשי איברים שאינן חוזרים וכו' והנה הראיה הזאת היתה לו לראש פנה אלא שאחר כך גלגל בדבריו כמה דמדומי ראיות שהובאו פרק החובל ושם כדאו וכמו שהוכי' בסוף הפסקא כי לדעתי עם היותם כדאים שם לא נתבטל כחם ולא סר כלם מכל וכל כי הסברא השכלית מסכמת לשם פנים באופן מה ומכל מקום לא כיטפלו בדבריו בשטות כי אחרי הקדימו הראיה היושבת שם ראשונה במלכות אמר כל שכן שהנה נכנס בדינים האלה מה שסותר אותו השכל וכו' ועד אמרם ז"ל פרק שור שנגח ד' וה' משל לנייד הפולה דגים משכח זוטרי שקיל משכח רברבי שקיל: הלא זה הכופר' רוצה לומר ידעתי בלי ספק שתודה על ככה מן הטעם אשר יזכיר בא' והלא היה אומר וכו' (ובנ"א כתוב לאמר לא היה אומר וכו') וכל אחד משניהם אפשר להולמו כי לפי נסחתנו יאמר אם היה דין אמרו כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו כפשוטו של כתוב לכרות יד הכורת ידך כן היה דין אמרו בבהמה נפש תחת נפש' שהמכה את סוסך יכה את סוסו אבל הורס בחלוף זה במאמר ומכה בהמה ישלמנה' וכן ראוי לפי הסברא גם כן כי לא היה לך תועל' להכות סוסו אם כן היה בכורת יד חבירו וכיונת טעם היות טבעי של אדם מתחרה לנקום נקם אין כונ' הכתוב לעשות נחת רוח ליצרו רק לשלם אליו תשלומי נזקו' ובנסחא השנית גם היא נכונה כי יאמר שלא היה ראוי לפסוק הדין שתכ' סוסו של מכה סוסך ולא היה הכתוב אומ' זה בשום פנים כי אין בכך תועלת רק משפט צדק הוא שיאמר קח את סוסו לתשלו' נזק מהכאת סוסך' וכן על דרך זה ראוי שיתבאר כמי שכרת ידך וכו' כי לשון הכתוב שוה בזה ובזה ודרך אחד בביאור שוה לשניהם: כל שכן שהיה נכנס בדינים האלה וכו' הדברים האלה כלם שוים ומסכימים עם מה שכתב ראב"ע בשם הגאון על פסוק עין תחת עין עד כי מרוב הסכמתם יתבאר לנו טעם היות המחבר כותב הדברים באשר כפלו כמו שזכר בראשון בימן א' מכל מקום יש עוד כוספות משלו כמו שהעירותיך שם ובמקומו' זולתו והא לך דבר ראב"ע ככתבם וכלשונם' אמר ר' סעדיה לא נוכל לפרש זה הפסוק כמשמעו כי אם אדם הכה עין חבירו וכבה שלישית אור עיניו' איך יתכן שיוכה מכה כזאת בלי תוספת ומגרעת אולי יחשיך אור עינו כלו ויותר קשה הבושה והפצע והחבורה' כי אם היו במקום מסוכן אולי ימות ואין דעת סובלת' אמר לו בן זיטא והלא כתוב במקום אחר כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו: והגאון השיב לו יש לנו ב"ית תחת על והכם טעמו כן יכתן עליו עונש' ובן זיטא השיב לו כאשר עשה יעשה לו' והגאון השיב הנה שמשון אמר כאשר עשו לי כן עשיתי להם ושמשון לא לקח נשותיהם ונתנם לאחרים רק גמולם השיב להם' ובן זיטא השיב אם יהיה המכה עני מה יהיה ענשו' והגאון השיב אם עור יעור עין פקח מה יעשה לו כי העני יתכן שיעשיר וישלם רק העור לא יוכל לשלם לעולם' והכלל לא נוכל לפרש מצות מן התורה פירוש שלם אם לא נסמוך על דברי חכמים ז"ל כי כאשר קבלנו התורה מן האבות כן קבלנו תורה שבעל פה אין הפרש ביניהם' והנה ישיה פירוש עין תחת עין ראוי להיות עינו תחת עינו אם לא יתן כפרו עכ"ל' גם הרמבן הרבה והפליג בביאו' שכתיב

וזה כנגד המכחישים · וז"ל הידיע בקבלת רבותינו שהוא ממון ויבא כלשון כזה בתשלומים ויזכה בהמה ישלמנה נפש תחת נפש · ואמר ר' אברהם כי כונת הכתוב לומר שהוא חייב בכך אם לא יתן כפרו והכתוב אשר עלינו שלא נקח כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות אבל נקח כופר במי שהוא רשע לכרות אבר מאבריו ולכן לא נכרות אותו לעולם אבל ישלם כדי דמיו · ואם אין לו יהיה עליו החוב עד שתשיג ידו ונגאל · ונראים לדברי חכמים מה שאמר למעלה רק שבתו יתן ורפא ירפא ·

ואם נעשה באיש אשר יכה את רעהו כאשר עשה כן מה ישלם לו אחרי כן והוא גם הוא צריך שבת ורפוי וכו' · וכתבו' כטבעתו לאמ' והכלל כי הקבלה בכל מקום אמת עכ"ל אמנם ראיתי להרמב"ם שכתב במורה חלק ג' פרק מ"א וז"ל מי שחסר אבר יחוסר אבר כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ולא תטריד רעיונך בהיותנו עונשים הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים ולא סבת דברי הגמרא ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו הגמרא דעת ישמע פנים בפנים והמכות אשר אי אפשר לעשות כיוצא בם בשוה דינם בתשלומים רק שבתו יתן ורפא ירפא עכ"ל אכן אמרתי אני אל לבי שמא דעתו כדעת הרמב"ן אשר זכרנו · כי שורת הדין היתה לחסרו אבר · לולי הכופר אשר יושת עליו כי לא נמנענו מזה זולתי לנפש רוצח · כאז"ל פ' החובל לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינם חוזרים · ולשון המורה עצמו מסייעני כי אחרי אמרו בראש הפרק כי עונש כל חוטא בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשוה אם הזיק בגוף יוזק בגופו וכו' אמר · ז"ל: אמנם ההורג לבד לחוזק חטאתו אין מקילין לו כלל ולא ילקח ממנו כופר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו וכו' · עכ"ל · ואולם אני אדרוש מעמו מי הכניסו שיבא בדברים מסופקים נוטים אל הכתוב הפשוט ולא הוציא גזירת דינו המקובל בלי גמגום · והנה החכם הכרבוני מצא מקום לתלות בו שכוון הרב לבאר אמרם ז"ל פ' החובל עין תחת עין או אינו אלא עין ממש ת"ל עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין כי הכונה לדעתו שראוי לנקר העין בדרך שלא יהרגוהו ואם זה בלתי אפשר לפי האומד אז יחייבוהו ממון אמנם אין רוח חכמים נוחה הימנו שהרי דין פשוט הוא אצלנו לחייבו ממון לעולם · גם מה ששמעתי תולי הדבר הזה ש' מנהג הסבה החמשית מהסתירות שזכר המורה בפתיחתו אין דעתי סובלתו מבלי אין התנאים שהם כשלמים בזה למראה עיני כי איה איפה צורך הקלתו בהבנת הענין בעיון גם ובלי

דקדוק באמתתו עד בא דברו במקום הראוי אשר יבחר בעצם לביאורו בכל היוצא מפיו בתנאי הסבה ההיא · ואולם שמע נא מילי כי גדול יהיה כבוד הביאור הזה האחרון מן הראשון לא שיעקר הראשון ממקומו אלא שיהיה זה עקר והוא טפל נמשך אחריו · כבר ידעת משפט מעגלות המורה בבאו לדבר אתנו על מופתי מציאות האל ואחדותו ובלתי היותו גשם כי רצה לבאר גם לדעת מאמיני הקדמות ועל כן היה דברו בראשון פרק ע"א וז"ל כבר התבאר לך כי מופתי מציאות ה' ואחדותו והיותו בלתי גשם אמנם צריך שילקחו לפי הנחת הקדמות ואז יעלה בידנו המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש ולזה תמצאני לעולם במה שחברתיו בספרי הגמר' כשיזדמן לי זכרון יסודות הדת ואבא לדבר בקיום מציאות ה' שאני אקיימנה במאמרים נוטים לצד הקדמות אין זה שאני מאמין בקדמות אמנם אני רוצה שאקיים מציאותו ית' באמונתנו בדרך מופת שאין מחלוקת בו בשום פנים ולא נשים זה הדעת האמתי גדול הערך נשען ליסוד כל אדם יקעקענו וכו' · עכ"ל · וכבר נשנה זה בראש השני ובמקומות זולתו וזה כי לדעתנו מאמיני החדוש לא יסופק על מציאות מחדש ועל כן בקש לו דרך נאות לקיים דבר על פי יסודי מאמיני הקדמות גם כן כי כן ימלאו דרכי קיומו ונתון תמרוקיהן על כל הפנים · ככה יעשה האיש הלז שהמלך חפץ ביקרו בבואו להורות על בחינת שלמות התורה האלקית אשר העיד על שווי משפטיה בשני פ' ל"ט ואח"כ בפרק הנמשך כתב קו בחינה זו לאמר וכשתמצא תורה שכל הנהגותיה מעויינים במה שקדם מתקון הענינים הגופיים ובתקון האמונה גם כן וכו' תדע שזאת ההנהגה מאתו ית' ושהתורה ההיא אלקית · עכ"ל · ומזה החזיק שטר חוב על עצמו לבאר בפרט יושר התורה הזאת בענייני סדור המדינה והסרת העול והחמס ממנה כפי מה שהכינה שמה למען תשלם בחינ' זו לכל מערער ומפקפק · ועתה בחלק השלישי באו ימי הפקודה והשלום ופריעת בעל חוב מנוה על הוראת משפטי צדק תורתנו לענין כל בפרטים ובא בתוך הבאים משפט עין תחת עין אשר הודיע צדקתו לכל אדם גם לאשר עיניהם נשואות למקרא כפי פשוטו בלבד · וז"א כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקי' ולא סבת דברי הגמרא וכו · ונשנה דבריו שם פרק מ"א באמרו כבר הודעתיך שאני אמנם אתן סבת הנראה מן הכתוב עכ"ל · אולם בעקר מציאות ה' להיותו פנת יקרת מוסד · אמר שדבר בענייננו על דרך זה גם

במה

פצע וחבורה תחת חבורה איך נוכל לשער זה שמא ימות אחד מהם מפצע ולא ימות האחר מכמותו ׳ ואיך נוכל לשער כמותו ואיך נקח עין מי שאין לו אלא עין אחת כופר עין מי שיש לו שתי עינים וישאר הא׳ סומא וזה שני בעין אחרת והתורה אמרה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ומה צרכי לדבר עמך על אלה החלקים אחרי אשר הקדמתי לך צורך הקבלה עם אמתת נ״א אמונת המקובל מהם וגדולתם וחכמתם והשתדלותם :

מח אמר

באמר שחבר בספרי הגר׳ מה שלא עשה כן במשפט עין תחת עין אתר שם ימשיך לכרו לפי הדין ויבאר בו כופר עין כמו שקדם ׳ וזה״א הרב ז״ל עד לעצמו כמה שכתב בה׳ חובל ומזיק פ״א על ביאור עין תחת עין מפי השמועה למדו שזה שנאמ׳ תחת לשלם ממון הוא זה שנאמר בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו איכו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו והרי הוא אומר ולא תקחו כופר לנפש רוצח לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר אבל לחסרון איברים או לחבלות יש בו כופר וכו׳ ׳ עכ׳ ואולי תחת כנפי ההתכללו הזה יחסה בכל מה שנתן טעם לכלי המקדש ועבודותיו בקרבנו וזולתם והשא והשפיל טוב טעמם השוכן במנבר משגב הבודית האלקיות ׳ כי אמנם היה זה לסבה שזכרנו כי לא כוון בו רק להוכיח על פני כל מפקפק יושר נימוס התורה האלקית והוכיח לעשות זה בטעמי׳ נגלים לא ידקם שוב מתעקש ובכל זאת לא השיב אחור טוב טעמם הידוע לשרידים אשר ה׳ קורא׳ ובכמה מקומות מצינו אמרת חז״ל לאלו דחית בקנה ׳ לכו מה אתה אומר׳ וכבר מצינו לו אגרת לבנו על רמזי המשכן באמרו דע בני אברהם ירחמך האל כי המשכן וכליו נא המשל על גוף בכבד וכו׳ דע כי הארון הוא משל על הלב וכו׳ מלבד האגרת השלוחה מאתו לחכמי׳ ולכל ארץ תימן לאמר אליהם אחרי בואי בארץ הזאת מצאתי זקן אחד שהאיר עיני בדרכי הקבלה ואלו ידעתי אז מה שהבנתי עתה דברים רבים כתבתי שלא כתבתי׳ ואיך נוכל לשער כמותו׳ הוא מה שזכרנו מדברי הראב״ע בשם הגאון באמ׳ כי אם אדם הכה עין חברו והכה שלישית אור עיניו וכו׳ ׳ והנה זכר תחלה שהא׳ לכוין האיכות באמ׳ איך נוכל לשער זה וכו׳ ואחר כך דבר על הכמות ׳ וכבר העירותיך בראש הספקא כי דברי׳ כיוצא בשו הביאו ז״ל פ׳ החובל דרך משא ומתן וכלאו שמה׳ והיה מכללם מה דתניא ר׳ דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ושל זה קטנה ׳ היאך אני קורא בזה עין תחת עין ׳ וכי תימא כל כי האי גונא שקול מיניה ממונא

וקתני ר׳ אמ׳ משפט אחד יהיה לכם משפט השוה בכלכם׳ אגרי נאמי קושיא דלמא כהורא שקול מיניה ׳ כהורא אמר רחמנא כישקול מיניה ד״א לא תימא הכי קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה וקתני ד״ה אמרה משפט אחד יהיה לכם אלא בשמה שקול מיניה בשמה בשקול מיניה וכו׳ ׳ תניא רשב״י אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע היאך אני קורא בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט א׳ וגו׳ ׳ ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ודאי לא תימא הכי טריפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכ׳ דאפשר וכו׳ אביי אמר אתיא מדתנא דבי חזקיה עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין ואי ס״ד עין ממש זמנין דמשכחת עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה לעיניה נפק נשמתיה ׳ ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן ליה אם מצי מקבל עבדינן ליה ואי לא לא עבדינן והיו דאמדינן דמצי מקבל ועבדינן ליה ונפק רוחיה אי מיית לימות מי לא תנן אמדוהו ומת תחת ידו פטור׳ עכ״ל ׳ וכבר כתבתי מה שראיתיו מכוון להתכללות החבר על אשר הביא בדבריו ראיות כדסות ׳ אפס כי אין להעלים עין מאשר כתב מהמאמר הגמרא בסומא שסימא וכו׳ והמירסא והחליף אותו במי שאין לו אלא עין אחת שנקר אחת משתי עיניו של חבירו ׳ כי אמנם היה לו בזה על מה להסמך להיותו בכלל בדברי הגאון רב סעדיה שנזכר באמרו כי אם אדם הכה עין חבירו וכו׳ ׳ ועוד כי בזה לא ישיגהו הדחוי שנעשה בגמרא בסומא שסימא כי שם באמרו הדברים בסומא גמור משתי עיניו ואז לעשות בו את הדין ׳ וכאן דבר בסומא מאחת מעיניו שבנקירת עינו היה נעדר הראות מכל וכל והוא לא כבה אור חבירו רק במקצת : אחרי אשר הקדמתי וכו׳ ׳ צורך הקבלה כמבואר מסימן ל״א עד סימן ל״ח ואמתת המקובל וכו׳ כמבואר סימן ל״ט ומ״א : עם אמתת המקובל מהם וכו׳ ר״ל כי החכמים אשר מהם נעתקה הקבלה כנים הם ואמתיים לא יסופק כלל בשלמותם ׳ ואמר גדולתם על עוצם מדרגתם ברוח הקדש כמו שקדם ׳

מח **אמר הכוזרי** עם כל זה טוב הוא בעיני לדעת למה צוה השם השמירה מן הטומאות:

מט **אמר החבר** הטומאה והקדושה שני ענינים זה כנגד זה לא ימצא האחד אלא בהמצא השני ומקום כ״א ובמקום שאין קדושה אין טומאה כי ענין הטומאה איננו כי אם דבר שאסר ע׳ בעליו לנגוע בדבר מדברי הקדושה ממה שהוא מקודש לאלקים כמו הכהנים ומאכלם ומלבושם

סימן מח עכ״ז טוב הוא בעיני לדעת למה צוה ה׳ השמירה וכו׳ · ר״ל עם היותו ראוי שתנוח הנפש בידיעת הכוללים מה טוב ומה נעים שתבאר לי בפרט ענין השמירה מן הטומאות למה זה ועל מה זה · ולפי המשך דברי התשובה יראה כי ע״כ יוקדם שאלתו על זה לפי שהיו הקראים מתקדשים ומטהרי׳ מטומאתם הנוהגת אצלם · והרי זה מכלל מה שזכר המלך סימן כ״ב ואלו מהשתדלותם בעבודה יותר מהרבנים והיא פליאה דעת ממנו כמוזכר שם · והיתה תשובתו של חבר כי זה מהתהשכמותם הבלתי מועיל וכו׳:

סימן מט זה כנגד זה: כמשפט המצטרפים כעבד כאדוניו כשפחה כגבירתה · והמורה גם הוא יורה ענין קרוב לזה בשלישי פ׳ מ״ז עם היותו דורך דרך אחרת · וז״ל · ואת המכוון של טומאה וטהרה איננה נתלית רק במקדש וקדשיו לא בזולתם בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא אבל לזולתם אין חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה ויאכל חולין טמאים כמו שירצה וכו׳ והכלל אין לנו טומאה וטהרה אלא לקדש ולמקדש וכו׳ עד אמ׳ הנה התבאר שמלת טומאה נאמרת בשתוף על ג׳ ענינים נאמרת על מדות האדם ועברו על המכוון בו · ממעשה או דעת ועל הזיהומים ועל הלכלוכים טמאתה בשוליה ועל אלו הענינים המדומים ר״ל מגע דבר פלוני או משא דבר פלוני וכו׳ עד כאן דבריו וכן הקדושה נאמרה בשתוף על שלשה ענינים שכנגד אלו השלשה · ע״כ · ואתה המעיין עורה לקראתי וראה כי כדברי החבר עד אמרו ותנאי הטומאה תוספתי יגורו עלי ספקו׳ עזים הא׳ מאין ימצא לו אסור בנגיעת הטמא בכהנים וכו׳ והרי לכהנים עצמם לא מצינו אזהרה כי אם לנפש לא יטמא בעמיו ובפירוש כתב הרמב״ן פ׳ ויקרא על ונעלם ממנו ו׳ והוא טמא שאין בנגיעת נבלת ושרץ חטא ולא הוזהרו ממנה אפילו הכהנים והוא פשוט בעצמו · הב׳ מה זה אמר ויהי שיתלה ענין הטומאות במעמד השכינה ושחסרנו אותה ובכן סרה חובת השמירה בסור הקדושה המתגשמת לעומתה וה׳ לא טוב שהרי חז״ל פ׳ בני העיר אמרו והשמותי את

מקדשכם אע״פ שהם שוממים בקדושתן עומדים · ובתנחומא אמרו בין חרב בין שאינו חרב שכינה שם שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ואמר קולי אל ה׳ אקרא ויענני מהר קדשו סלה · אמר ר׳ אחא לעולם אין שכינה זזה מכותל מערבי שנא׳ הנה זה עומד אחר כתלנו ואומר וה׳ בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ · ועוד בה שלישיה כי מדבריו ימשך שהכהן בזמן הזה לא תחול בו אזהרת לנפש לא יטמא כיון שבטלה קדושה אשר בהעדרה לפי דרכו לא ישאר מקום אל הטומאה · ואיך יבטא זה בשפתיו פי צדיק ינוב חכמה שהרי הלכה רווחת בישראל שינהוג דין טומאת מת בכהן בכל מקום ובכל זמן עם היות הפרש בזה לענין המלקות שאינו סופג אותו בזמננו כפי מה שכתב מ״נ בשם רבינו יעקב בהלכות טומאת מת עשין רל״א · ועל ארבעה מי יושיבני כי יראה מאמרו ומה שאנו נוהגים היום מאיסור שכיבת הנדה וכו׳ שגם משום טומאה נגעו באיסור זה במעמד השכינה · ואיה איפה מניעת אדם מישראל מאיזו טומאה שתהיה ואפילו טומאת מת החמורה ונוסף גם הוא כי אחרי תלותו טעם בטול הטומאה היום בהסתלק השכינה · שכח את טעמו באמרו אבל חובות הטומאה בטלו ממנו מפני שאנו בחוצה לארץ וכו׳ כי לפי הנראה פנים חדשות באו לכאן ופני בטעם הראשון לא היו לו עוד · הנה נתחכמה לו על היתר ספקות אלו ונלחם בם להעלות׳ מן הארץ לפי דרכנו: שאסר על בעליו לנגוע בדבר מדברי הקדושה וכו׳ עין רואה ואוזן שומעת ממה שכתבנו כי האסור הזה בלתי נופל על בעלי הטומאה עצמם לבל יוכלו יגעו בכהני׳ ובמאכלם ובמלבושיהם שהרי הלכה כישראל ושום שכל בכתוב מפורש שאפילו הכהן עצמו אינו מוזהר לבלתי הטמא רק בטומאת המת מאמרו לנפש לא יטמ׳ בעמיו וכל שכן שלא יוזהרו אחרים על ככה · ועוד איככה נוכל ליתן אסור לכל בעל טומאה לבל יגע בדברים של קדש והרי אין כל בעל טומא׳ אדם חי מדבר שיאות להתיחס אליו מניעת הנגיעה במקודשים · על כן אמרתי לפרש בו שענין הטומאה סוף דבר מעמיד בעליו בתכונה בלתי ראויה לגע בעניני קדושה הכל

כפי

ומלבושם והתרומות והקרבנות ובית המקדש וזולת זה הרבה · וכן ענין הקדושה דבר שאסר על בעליו לנגוע בדברים רבים ידועים ומפורשים ורב מה כ"א מהם שהם תלוי במעמד והשכינה

כפי עניינו ודינו באיסור הזה לעשות בהם משפט כתוב · ונגדר זה בכל בכלל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים · ובאמרו מאכלם כוון אל כל מאכל אשר יאכל לכהן בטהרה · ואחרי כן זכר התרומות שלא נתנו עדיין לכהן ואסור לטמאם מכל מקום :

ומלבוש' כגון בגדי כהונה:

וזולת זה הרבה · כבלי הק"ש והנזי' שגם הוא מוזהר מטומאת מת ככהן גדול :

וכן ענין הקדושה ענין שאסר וכו' גם הוא יבאר על פי דרכו המוזכר בגדר ענין הטומאה כי משפט אחד שוה לשניהם · ואשר שהיתה כוונתו בזה כי ענין הטומאה הוא דבר מונע אדם טמא מלנגוע בדבר מדברי הקדושה וכו' ובכללם הכהנים ומאכלם וכו' כי להיות עבודת הקדש עליהם מוטלת הרי הוא בלתי באות לגרום להם טומאה מביאה אותם שיזורו מקדשי בני ישראל בבטול עבודתם · ואם אמרו ז"ל שחייב כל אדם לטהר עצמו ברגל מאמרו ובנבלתם לא תגעו כמו שקדם והיא מצוה מדברי סופרים כאסמכתא דקרא כמו שכתב הרמב"ן פרשת שמיני ולפי הטעם שראיתי בו היה זה למען יהיו ברגל מזומנים לאכול מן הקדשי' אשר יזבחו שלמים לה' בירושלם נראה שהוא הדין והוא הטעם לכהנים תמיד כי בכל עת יהיו בגדיהם לבנים למען יאכלו את קדשיהם הראויים להם בכל עת · ויסכימו פנים לזה דברי הרמב"ן שכתב פרשת שמיני על וידבר ה' אל משה ואל אהרן וגו' שהכהנים צריכים להשתמר תמיד מנגיעת הטומאה בעבור שיצטרכו לבא במקדש ולאכול בקדשים עכ"ל : וכתב · אמרו ז"ל על וטמא טמא יקרא הכתוב בצרוע שהטמא אומ' פרושו וכו' ומנין לרבות שאר הטמאי' תלמוד לומר טמא טמא יקרא וכו' ארבה את טמאים חמורים ולא ארבה את טמאים הקלים וכו' תלמוד לומר טמא טמא יקרא עכ"ל · וע"ז היותו יכשר לפרשו משום טהרות וקדשי הפוגעי' בהם מכל מקום באמ' בכללות ולא ירחק לבארו גם כן על נגיעת המיוחדים לקדושה וכמו כן בדרך זה יהיה ענין הקדושה דבר אוסר את האדם המקודש לנגוע בדברים הטמאים ועל אמתת הפירוש השני הלז יורה מה שיזכיר אחר כך באמרו ומה שאנחנו היום מאסור שכיבת הנדה והיולדת אינו מפני הטומאה וכו' וכן מה שאנחנו מהרחקת האכילה עמה וכו' שהדברים מוכיחין שאסור המוזכר למעלה בטומאה הוא מגיע מגע

ולא כאשר עלה על הלוח בתחלה · ודמדומי ראיה יש לנו שאין לבלתי התגאל אדם קדוש בדבר טמא עם היותו בזה בלתי מוזהר מן התורה הוא מאמר ישעיה בשם המחזיק עצמו לטהור וקדוש האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך · ותרגם יונתן לא תקרב בי ארי רכיכא מינך הורה בזה שהיו נשמרים בקדושתם לבל קרוב אליהם מי שהיה במדרגת קדושה למטה ממדרגת' וכל שכן שלא היו סובלים נגיעת טמא לא בהם ולא בעניני תשמישן ובכלל זה מאכלם ומלבושם וכל שכן שהורו במאמרם הנזכר על פסוק ובנבלתם לא תגעו שהוצרך הכתוב לומר בישראל ולאלו תטמאו להורות על הרשות אבל להטמא בנבלה · ואין הרשו' הזה מתפשט לכהנים שאין הדבור מורה עליהם · ואם כן כשאמרו באסור טומאה אף בנבלה עם היות שלא מניחו על טומאתם אזהר' מפורשת זולתי במת · ואולם נראות כפלאתי על הראב"ע כי לבו הלך בו מן ההפך אל ההפך באמרו ובנבלתם לא תגעו והכתוב לא הזכיר הנוגע שיטמא עד הערב רק מדברי קבלה ידענו זה והנה הנוגע בזדון יש לו מלקות כי הוא עבר על לא תעשה עכ"ל הרא' עצמו בתחלה חרד על הקבלה ואחר נגע בה ויצא · וחלילה חליל' שאתלה פגם כזה בחכם הכאה שהכהנו על באור דבריו : רק באתי להשכיל כי החכם הלז ידע פשר דבר ובאלו יתבאר הכתוב אבלי ראוי היה לכם שבנבלתם לא תגעו אלא שאיככי אוסר זה עליכם זולתי בזמן שתהיו בו מזומני' בירושלם לאכול קדשים ברגל שאז ראוי לכם להזהר על כל פני · וזאת התורה תהיה בכהנים תמיד כמו שזכרנו : ורב מה שהם תלויים במעמד השכינה · ובנסחא אחריתא ורב מהם שהם וכו') הודיענו כי רוב הדברים שנעל הקדושה ראוי להזהר מנגיעתם הרי הם תלויי' במעמד השכינה והיא עיר ה' ציון קדוש ישראל בית מקדש ה' וקדשיו אשר מפני זה לא היו יכולין לגדל תרנגולים בכל בירושלם עיר הקדש להיות דרכם לנקר באשפות ולהוציא משם שרצים וזולתם מן המטמאי' וכמו שנזכר בבבא קמא פרק מרובה אין מגדלים תרנגולי' בירושל' מפני הקדש · וכל זה להיות הטהרות והקדושו' מצוות שם לרוב · שכמוהו לא כהיתה בשאר המקומות עם שמנא שם תרומות וחלות · כן אזהרת כהן מטומאת מת נוהגת בכל מקום ובכל זמן ולזה כוון באמרו ורב מה ·

השכינה וככר חסרנו אותה ומה שאצלנו היום מאסור שכיבת הנדה והיולדת אינו מפני הטומאה אבל היא מצוה גזירה מאת הבורא וכן מה שאצלנו מהרחקת האבירה עמה ולהשמר מקורבתה אין זה כי אם מניעות וסייגות שלא יתגלגל לו הענין לשכב עמה אבל חובות הטומאה בטלו ממנו מפני שאנו ברוצה לארץ כ״אויר טמא וכל שכן מה שאנו משתמשין בו מהקברות והשקצים כ״א והשרצים והמצורעים והזבים והמתים וזולת זה וכן אסורה עלינו הנבלה ורא מפני טומאתה אבל

אמת וכו׳ או ירצה כי גזר הזכירה בזמן היות השכינה שורה בישראל שאז היה עקר הטומאות עם היות שאזהרת טומאת הכהן במת נוהגת בכל זמן כאמור: וזה שאנחנו היום וכו׳ מדבריו נראה שאז במה השכינה בקרבנו היה אסור זה גם מפני ה הטומאה ואם ראוי שיתבאר על המקודש ככהן אסר ה הקדוש אסורו לנגוע בדברים הטמאים מכל קדושתו האוסרת נגיעתם כאמור: ואפשר שלא כיון באמרו מה שאנחנו היום לדקדק מזה שבזמן השכינה היה באסור נדה משום טומאה רק כעשה באומ׳ הדברי׳ אע״פ שאסרו אנחנו באסרים וכראוי כענין טומאה אין עלינו משום טומאה אבל מהרחקת האכילה עמה כמו ששנינו פרק קמא דשבת לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה. ועשו משפטם שוה לשני בני אדם שמכירים זה את זה שנאסר עליהם לאכול יחד על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה כלומר אם שמו דבר מפסיק ביניהם להיכירא בעלמא: ולהשמר מקרבתה. דהכי איתא פרקא קמא דשבת באשה שמת בעלה בחצי ימיו שאליהו שאל את פיה בימי נדותיך מהו אצליך והשיבתו חס ושלום אפילו באצבע קטנה לא נגע בי וכו׳. עוד שם דרשינן אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא קרב מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשה נדה אסורה לישן עם בעלה במטה אחת אפי׳ הוא בבגדו והיא בבגדה: בחוצה לארץ וכו׳ אין להבין שזה שטומאה וטהרה נוהגת בארץ ישראל היום שהרי הוא עצמו תלה חסרון זה בהעדר השכינה כאמ׳ למעלה ובכבר חסרנו אותה. וחסרון זה לא יוכל להמצות גם בארץ הקדש רק ענינו אצלי על דרך באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך וכו׳ כי אמנם כשלו מדרגו׳ הקדוש׳ לחטאת עמנו. ואפשר שתלה זה בארץ העמים אשר שם רוב גלותנו וימצאו שם שני מיני הטומאות האחד עצמי והאחד מקרי מהשתמשות הקברות וכו׳ כמוזכר בדבריו אמנם בארץ ישראל לא תמצא רק המקרי מכל מקום אין הפרש ביניהם בבטול חובת הטומאה מטעמו הנזכר. ואפשר עוד שאמר זה כנגד הקראי׳ שאף גם זאת בהיות׳ בארץ העמים נוהגים היו להתקדש מן הטומאה אשר לא כדת. או רצה לבורות שמלבד הטעם הנזכר יש לנו

עצם אחר לבטול חובות הטומאה ממנו היום שהרי כשוכים אנו בארץ העמים ואיך נבא מידי דופי טומאתנו אף כי נכבס בנתר ונרבה לנו בורית ונבל שנן נריב מימי הטומאות השוגנות אותנו תמיד שאף גם זאת לא היינו בארץ העמים היה מביא הכרחי להטביל עצמנו יום יום לפי רוב הטומאות המזדמנות בכל רגע ולא כן בעת הצלחתנו כי היו שם פקידי׳ לטהר את הארץ וכמ׳ מעלות טובות למקום על טהר הקדש לבל תגוף רגלם בטומאות כאזהרת אין מגדלים תרנגולים בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות וכנין הקברות המוזכר פרק קמא דמועד קטן על אמרו וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש וזולת אלה. ואין להבין מדבריו כי בזמן בית שני שלא היתה שם שכינה לא היה דין טומאה נוהג שהרי היה שם בית המקדש וקרבנות ואין ספק כי טומאה וטהרה נוהגים שמה אלא שיש לנו לומר כי עם היות השכינה הנגלית נעדרת מהם כבר היו שם כנונות ממנה כי כאשר אמר כי כי׳ לט״ שהארון היה גנוז שם ובמקומו העמידו תכונה וכו׳ כמבואר שמה. כן היו שם דמדומי שכינה באופן כי בבחינות מתחלפות יכולים אנו לומר שהיה שם ארון ושכינה ושלא היה שם שום אחד מהם ואיך לא נשכים בזה אם אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם השכינה הנסתרת הרוחנית היא עם כל ישראל אורחי וכו׳ כמו שזכר בחתימת הספר סימן כ״ג אלא ודאי צריכים אנו לחלק בין שכינת בית ראשון לשכינת בית שני כאמור. או נאמר לפי ביאורנו המוזכר ראשונה כי אין הכונה לומר היותם תלויים בהמצא השכינה רק אמר במעמד השכינה שהוא ירושלם ובכלל בו גם הבית השני ומה שאמר וכבר חסרנו אותה רוצה לומר שלא נוכל עוד לקרותו מעמד השכינה הואיל וחרב הבית ונטמאה הארץ ביד עכו״ם על פי אחד מן הביאורים שבשאלנו על דבריו. וכן שעירו תיך כי באמרו ורב מה שהם תלויים במעמד השכינה וכו׳ הוציא עצמו מידי חשד שלא נבין מדבריו שדין טומאת כהן במת כבר בטל בהעדר השכינה חלילה לו שהרי דינו קיים בכל מקום ובכל זמן. ואין כאן ספק רק לענין המלקות אשר כתב הסמ״ג בהלכות טומאת

מת.

מצוה גרידה באסור הנבלה ותנאי הטומאה תוספת ולולי שאמרו עזרא חקן טבילה לבעלי קריין לא היינו חייבין בה חובת התורה אך חיוב טהרה ונקיות ואם הם מקבלים אותה על עצמם לענין הנקיות אין גנאי בזה מבלתי שיקבלוה לתורה · ואם לא כבר הם מתחכמים מסכלות מהם ומשנים התורה וגורמים לאפקורוסות רוצה לומר חלוק הדעות אשר הוא שרש הפסדת האומה ויציאתה מתורה אחת ומשפט אחד כי כל אשר נקל בו אנחנו על עצמנו מהשתמש בשבתות בבתינו בעירוב ואם ראה דבר שאינו נאה יקל אצל מה שתסבב דעתם מהמחלוקת והכפרנו עד שיהיה בבירת אחד עשרה אנשים בעשר דעות ואם לא יהיו המצות אצלנו קשורות בגבולים שלא יעברום לא היה מובטח מהכנס בה מה שאין ממנה ויוצא ממנה קצת מה שיש בה בעבור שהוא

לוקח

את שאין דלא כשם רבינו יעקב כי בזמננו זה הכהן שמטמא בבית הקברות אינו לוקה והביא ראיה לדבריו ועקר טעמו כי בזמן הזה אינו מרבה עליו טומאה כיון שמי חטאת אין כוהנות · ואם היות טומאת מת בכהנים כוהנת ככל זמן כאזור אין זה רק מתכוה גרידא שלא יוכלו לטמא עצמם בטומאה זו לכתחלה · אך איננה טומאה אוסרת בעליה לנגוע בדברים של קדש כי אתה אנחנו מנקשים כפי מה שקדם מנדרה כל עמת שבא כנגד הקדושה כמשפט המנטרפים שכל אחד מהם תבאי כמניא' חבירו באמור: ותנאי הטומאה תוספת כי אסור נבלה לחוד וטומאת נבלה לחוד: ולולי שאמרו עזרא תקן טבילה לבעלי קריין · הלא היא מעשר תקנות שתקן עזרא פרק מרובה וכתב שם הר"ן אף על גב דמדאורייתא הוא דכתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע היינו לתרומה וקדשים והוא תקן אפי' לד"ת:

לא היינו חייבים וכו' · אבל אחר תקנתו חובת תורה היא עלינו מכח אזהרותיו יתברך לשמוע אל השופט וכו' וכמו שנתבאר סימן ל"ט ומ"א אמנם כתב הר"ן במקומו הנזכר דהאידנא נהוג עלמא כר' יהודה בן בתירא דאין דברי תורה מקבלים טומאה ומשום שלא פשטה תקנת עזרא ברוב ישראל נתבטלה כדאמרינן בשמן פרק אין מעמידין עכ"י · והלא היא כתובה על ספר משנה תורה להרמב"ם בסוף הלכות קריאת שמע וב פרק ד' מהלכות תפלה · או רנה באמ' לא היינו חייבין בה חובת התורה כי לולי תקנת עזרא שהיתה לנו יאמר כל ישראל לא היתה מצד התורה שום חובה עלינו בטבילה זו · אף לא כוון בזה שאחר תקנתו נעשית מצוה זו בשל תורה מכח אזהרת לא תסור: אך חיוב טהרה ונקיות · שהיינו ראויים לטבילה זו על צד נקיות הגוף וטהרתו מלכלוך לא על צד התקדש מטומאה · וכבר אמרו ז"ל פרק מי שמתו כי טעם תקנה זו כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים והוא ענמו חיוב טהר'

ונקיות שזכר בכאן: ואם הם מקבלים אותה וכו' הכונה לומר שאם הקראים מקבלים הטבילה מטומאתם על צד הנקיות אין להם שום גנאי בזה וכו': ואם לא וכו' ר"ל שאם אין זה מקבלים על צד הנקיות רק למשפט התורה יביטו ארחות טומא' וטהרה ככר נפלו ברשת התחכמו' מסכלות שנכס וכו': כי כל אשר נקל בו וכו' · וכר זה לענין הטומאה שאנחנו מקילי' בה בזמננו · ולפי שהראה היו הקראי' מחמירי' בענייניה כמו שזכרנו ובכן יראו עצמם משתדלים במצות התור' יותר ממנו על כן אמר כי לא לרצון יהיה להם מה שיחמירו בכך ובכיוצא ולא ייוחס להם למעלה ולשבח כי להיות זה מדרך הקשתם וסברתם לא מן הקבלה הנאמנ' ובכן הודמנו למחלוק' כמו שקדם סימן ל"ז ול"ח הרי הם פורסים כל גבולי האמונה בהרבות מחלוקתם וכדי בזיון וקצף וגם יקרה מענייניהם שיחמירו פעם ופעם יקלו כי דרכם חשך וחלקלקות והם נדחים לכאן ולכאן לא ידעו במה יכשלו ובכן יכיר כלם מעליהם במה שהיה המלך מיחס להם השתדלו' בעבודה יותר מהרבני' ולקח לו לדמיון ענין הערוב שאנחנו מערבי' בו הרשויו' והקראי' אינם מודים בתורת ערוב וכמו שזכר החבר בירושל"ה כפי ערובי' פ' סדר במשנה הנ' והרי הם בכלל מה שאינו פס הדר עם הכברי בקבלאו עם מי שאינו מודה בערוב כו' ולא שעם היותה בראי' קולא יתירא והתרשלו' בעבוד' המצות להיותו דבר בלתי כלא ומתוקן הנה זה הוא בקל מאד ובלתי נחשב להתרשלו' בעבוד השקי' בערך של המחלוק' והמינו' המסובב מהתחכמות במצות · כי ההיא תקר' אשמה רבה משחת בהם מום בם · כי אמר חלק לבם עתה יאשמו כי ברוב בן חטאו בחלוק הדע' וכמו שקדם סימ' ל"ח ומכאן מודע רבתי לתורת השתדלותם הגרא' בעבודה וטעום בא וראה כי טוב טע' מלכתו המוכח ועומד על הערוב שלכו המערב ומדבק רשויו' שונות ועל ההתחכמו' שלהם המפרי' בין הדבקי': קשורות בגבולי' שלא יעברום · הם

משפעי

לוקח בהקשו וטעמו ויקל בעיני הקראים הנאת עבודת כוס מכסף וזהב וקטור' ויין ועל האמת המות מבלעדי זה טוב · ויקשה בעיניו שיהנה מחזיר אפילו ברפואה ועל האמרו הוא מהעבירו' הקלות חייב בהם מלקות וכן יקל על הנזיר אכילת הצמוקי' והענבי' יותר מהשכרות משכר הדבש או שכר התפוחים והאמת הפך זה כי האסור איננו אלא במה שיצא מהגפן בלבד ואין הכונה אסור השכרות כאשר יעלה במחשבה אבל האלקים יודע ונביאיו ובחוריו ולא יתכן להחזיק בסכלים אנשי הקבלה או הסוברים כ"א אנשי הסברא בזה כי מלת שכר לאנשי הסברא גלויה וידועה ויקבלו שיין ושכר האמור' בנזיר איננו כי אם מעסיס היין ולמצו' גבולים מדוקדקים עליהם בחכמ' ואם לא יראו במעשים נאים והזריז ירחק מהם מבלי שיאסו' אותם

משפטי צדק אשר חקקו קדמונינו ז"ל על פי הקבלה על הגבלת המצות בכל תנאיה איש על מקומו הראוי לקולא בלא מרא מעקר דינו ונכן הניחו גבולות המצות לבל יבאו מגדרם החוקה ולולי הם שהיו לנו יאמר נא ישראל לא היה הדבר מוגבל מהכנס בתורה חומרו' יתרו' אשר לא מכלל אסורותיה והיה יוצא מזה קנ"מה שיש גם שהמונו' ונמנא קולא במקום שאיש בו ראוי להחמיר ויקרה מזה הפסד גדרתה בהיותה בלתי שומרת תמונה וכמו שיתבאר עוד בהמשך דבריו עד סוף הפסקא: המות מבלעדי זה טוב: ע"ד טוב מותו שנפל כי ידבק בידו מן החר' והיה חרם כמוהו: או שכוון לחז"ל בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה: הוא מהעבירו' הקלו' וכו' אמ' זה על אכילתו לא על הנאתו כדפוש': וכן יקל על הנזי' וכו' · נרא' שהוא חומר אבל בשכר מבנמוקין וכו' בחשבם שעקר המניעה הוא ענין השכרות ושאר הדברים נטפלו אליו כי על כן התחיל הכתו' מיין ושכר יזיר: אבל האלקים יודע ונביאיו וכו' ר"ל אכן יש טעם אלקי במקום הזה ואנכי לא ידעתי רק סוד ה' ליראיו: כי האיסור אינו אלא במה שיצא מגפן וכו' כמו ששנינו במס' נזיר פ' ג' מינין שלשה מינין אסורין לנזיר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן ודין זה מוסכם אבל הכל הלא הוא כתוב להר"מבם בה' נזירות פ' א' ולסמ"ג עשין ר"ב אמנם בשכר דכהן נחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בתורת כהנים ונפ' אמרו לו כי שם נאמר רבי יהודה אומר יין אל תשת אין לי אלא יין מנין לרבות כל המשכרים תלמוד לומר ושכר אם כן למה נאמר יין לומר לך על היין במיתה ועל שאר המשכרים באזהרה רבי אלעזר אומר יין ושכר אל תשת אל תשתהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא פטור: וכתב סמ"ג לאוין ש' ונפ' בתרא דיומא ובנזיר מ"ך ובכמה מקומו' אומר אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב ומעמידה כר' יהודה ופוסק רב בפרק אמרו לו כר' אלעזר · ע"כ: ורש"י פ' שמיני כתב יין ושכר יין דרך שכרותו: כר' אלעזר דפסק רב כותיה וכתב שם הרמב"ן כי דעת הרב ללמוד שכר מן הנזיר ושכן הדבר לפי דעתו: אבל הרמב"ם פסק בה' נזירות פ' א' כר' יהודה שעל שאר המשכרים באסור' נראה שדעתו סומכת על הסוגיו' הנזכרו' דאתאן אליביה ולא שת לבו לפסקו של רב: אולם הראב"ע רוכן בין המשפטים במה שכתב פ' נשא וז"ל על דעת המעתיקי' שם: גדול מתירוש ואחרים אמרו שכר ממש כל דבר שישתכר האדם ממנו ע"כ: ולא יתכן להחזיק וכו' כי בלי ספק ידעו' היו הוראת מלת שכר המפורסמת שהיא כוללת ג"כ שכר הדבש והתפוחים וכמו כן אין לנו להחזיק בסכלים הסוברים ר"ל הקראים אנשי הסברא (וכן הוא בנסחא אחרת) כי אמנם הוראת המלה כוללת כל דבר משכר כדבריהם: וזה כי מלת שכר לאנשי הסברא גלויה וידועה אלא שאנשי הקבלה יכוונו על קבלתם כי שכר זה הנאמר בנזיר עניינו בפרט על היין הראוי לשכר כמו שזכרנו: ומה שאמר למעלה שאין הכוונה אסור השכרות ראוי לבארו שלא זו בלבד היא כוונת המצוה אבל היא ג"כ חוספת על היותו יוצא מן הגפן: והנה זכר התנכלות אנשי הסברא באמ' כי מלת שכר וכו' והתנכלות אנשי הקבלה באמ' ויקבלו וכו' וכלל כונתו להודיע כי באמור הם עושים בעלי הקבלה ויש להם על מה שיסמוכו: ואפשר ג"כ להסב אמרו ויקבלו וכו' אל הקראים אנשי הסבר' עצמם שראוי ונוח להם לקבל זאת מן המעתיקי' שהרי אין מזה שום סתירה אל הכתוב כי הרבה מלות כא"ז בכלל ובפרט כמלת ארץ לפירוש הרמב"ן פ' בראשית וכמלת מעים להר"מבם במורה בראשון פ' מ"ו והרוזק דומה למה שזכר סימן מ"ח על מחרת השבת כאמרו ואמור שלא לחלוק עם הקראים וכו' כי כל מגמתו לקרב הסכמת הקבלה עם הכתוב שלא תהיה בעיני הקראים כמתעתע: ולמצות גבולים מדוקדקים וכו' הודיע כי אינכו רחוק המנא עניני קולות בדיני תורתנו ואין

לקפלא

איתם כמו בשר בני כוש'כוש אשר הוא מותר
בעבו' שאינו בטוח במו' הבהמ' ההיא ולאומר
שיאמר כי תרפא והותרה והטרפה שנראית
בריאה אסורה מפני שיש לה חולי ממית מבלי
ספק ולא יתכן שתחי' ממנו ולא שתרפ' ונאסר'
ועם הסברא וההתחכמות ישובו הדינין האלו
בהפך׳ על כן לא תהלך אחר סברתך והקשת'
בתולדות המצות פן תפול בספקות יביאוך
לאפיקורוסות ולא תסכים דעתך עם חבריך
בדבר מהם כי לכל אחד מבני אדם סבר' אמנם
צריך שתעיין בשרשים מן המקובל והכתוב
וההקשות הנוהגו' על הסדר המקובל להשיב
התולדו' אל האבות ומה שיוציאך אליו האמון
בו ואם יהיה רחוק אצל סברתך ומחשבתך
כאשר תרחיק המחשב והסברא העדר הרקות
וההקשות השכליות מחייבו' זה וכאשר תרחיק
הסברא שיכול להתחלק הגוף לאין תכלית
וההקשה

לשפלא מאשר יחמירו הקראים בכמה דברים יותר ממנו
וזאת היתה כשבא למלך שינזור למעלה סימן כ"ב ואלו
שהם משתדלים בעבודה יותר מהרבנים כמדובר׳ וזה
שום למנות גבולים מדוקדקים אשר שעמידום על חוט
השערה וכן עלו בשורת
הדין לקולא בחכמה ודעת
עם היות הגבולים ההם
המדוקדקים על המנות
בגמנות בלתי נראים כאים
לענין מעשה אלא שהזהיר
יחמיר לדניכו ובלבד שלא
ינזור אומר על איסורם כמו
שהקראים עושים והנה
מנחת פניו להוכיח שעל"פ
נריכים אנו לשמור ענייני
התורה בדיוק המדוקדקי'
ושראוי עם זה לגדור כה
גדרים כדרך הפייג לא זולת
זה כי אמנם בהעדר האחד
מאלה תפסד כונת התורה
וכמו שיבא סוף הפסקא
שתימה מענין פתיחה כאמ'
ושני הענינים צריך אלוהם
וכו' ושם יתבאר: כמו בשר
כוש כוש וכו' דאמרינן פ'
השוחט ונבלה וטרפה לא
אכלתי מנעורי (יחזקאל ד') שלא אכלתי בשר כוש כוש
מעולם׳ פי' כוש כוש שחוט שחוט שלא תמות מפני
שהיא מסוכנת: בעבור שאינו בטוח במות הבהמה׳
כי אולי לא תמות ושמא נ"כ תשוב לרפואה נמורה ודי
בכך לבלתי האסר: ועם הסברא וכו' כי למראה עיניו
ישפוט האדם שהמסוכנת ראויה ליאסר והנראית בריאה
וחזקה ראוי להתירה: בתולדות המנות להוליד דינים
ומשפטים ממעי סברתך יפרדו: ולא תסכים דעתך וכו'
ר"ל שיקר' לך מזה שלא תסכים דעתך עם חבריך וכו' כי
לא כל הדעות שוות וכל אדם יולידו עשתונותיו דברים
לא יסכים בם עם חבירו וכמבואר בסוף בזה שזכרתי
למעלה באמרי ונורמים למוכות ר"ל חילוק הדעות אשר
הוא טבע שפכדת האומה וכו': אמנם צריך שתעיין
בשרשים וכו' וההקשות הנוהגות וכו' שיבא חוטר
ההקדמה מגזע הקבלה וגם כבר התולדות משרשיו
יפרה על דרך כדור המדות שהתורה נדרשת בהם
כמוזכר סימן תג"ו ועל פיהם יהיה משפטך ודינך והגיון

לכן לפניך לא יכרע מכהנ' המופתים שפילוסופיים רק
משמן הראש היורד על פי המדות הי"ג יערוף כמטר
לקחך ויזל כטל חרמון היורד על הררי ציון כי שם צוה
ה' את הברכה׳ ובשתים אלו רמז למעלה סימן מ"א
באמרו ולא תעבור עליהם
הטעות לחכמתם הרחבה
הירושה והטבעית שקבוים
כאשר קבלו וכו' כפי הערתנו
שמה׳ וקורא אני על זה
כודע ה' משפט עשה בפועל
כפיו נוקש רשע הגיון סלה
כי שאל ית' שהודע לנו
בדרכי משפטי המדות הי"ג
אשר עשה להיות התורה
נדרשת בהם׳ אמנם הרשע
ההולך תמיד אחר דרכי
ההגיון הטבעי המיוסד על
ההקשה וההכרח השכלית בלבד
הרי הוא נפועל כפיו נוקש
ובלבד כי מעשה ידי אדם
המה מעשה תעתועים:
להשיב התולדות אל האבות׳
דמה הענין הנמשך מן
ההקדמות לילד יולד׳
וההקדמו' עצמן לאב המוליד
והזהירו להרגיל עצמו

באופני ההקשות הכו' למען ידע להשיב לב אבות על
בנים ולב בנים על אבות'רצוני בזה איך ימשכו התולדות
מן ההקדמות ואיך תלדנה ההקדמות את תולדותיהן:
ומה שיוציאך וכו' מה שיטה לכך אל אמתתו מכח
ההקשה הזאת המקובלת אותו קח לך והחזק בו לדעת
אמת ונכון אע"פ שלא יאות אל סברתך הטב עית:
כאשר תרחיק המחשבה והסברא העדר הרקו וההקשות
השכליות מחייבות זה כאשר ביאר ארסטו ברביעי
מס' השמע שאין ריקות נמצא בראיות רבות מופתיות
שאין המקום הזה גבול וכרס: וכאשר תרחיק וכו' ביאר
הפילוסוף בשני מס' השמע כי כל מה שהגוף מתחלק
עדיין יתחלקו חלקיו לחלקים אחרים וכן לאין תכלית כי
לעולם מכל מה שהוא גוף יסבול חלוקה לאין תכלה
וקץ שאם יתחלק גוף א' לשנים וגם כל חלק מהם לשנים
וכן לעולם יינעו עמים כדי ריק ולאומי' כדי ריק ייעפו
לבא על תכלית חלוקתו בשלימות וראיות הפילוסוף על
זה אין הפורך מבוא לאוכחתם גם אין המקום גורם

והקשה השכלית מחייבת זה וכאשר תרחיק המחשבה שהארץ כדורית ושהיא חלק אחד ממאה וששים ושש פעמים מעגול השמש וכל מה שיש במופתי התכונה ממה שתרחיקהו המחשבה כי כל מה שהתירו חכמים לא היה לסברתם ולא במה שנרא' לדעתם אך בתולדות החכמה הירושה המקובלת אצלם וכל מה שאחרו כן ומי שנלאה להשיג כ"א מהשיג חכמתם ולקח דבריה' כטעמו וסברתו יהיו נכרי' בעיניו כאשר הם דברי הטבעים והגלגלים נכרי' בעיני עמי הארץ· והם כשמדקדקין בגבולי הדינין ויורו ההיתר והאיסור באמתת הדין מראים לך מה שאינו נאה מהגבולים ההם כאשר הם מגנים אכילת בשר כוס והוצאת ממון (בתחבולת הדיינין) כ"א בתחבולות הדינים והתרת ההליכה בשבת בתחבולו' מן העירוב· והתרת הנשים בתחבולית שהנשואים מותרים בהם והתרת השבועו' והנדרים במיני הערמות אשר

וזכרון מה שכתב הרלב"ג בששי מס' מלחמותיו פ' ד' לבאר שהעדר התכלית הנמצא בחלוקת המתדבק הוא בפעל שהחלוקה לא במספר החלקים וכו' עיין המעיינים ידרושו· ואם באת לדקדק אמרו כאן הקשה שכלית ולמעלה אבל הריקות אמר הקשות שכליות לשון רבוי· יש לתת טעם לזה מפני רוב ההקשי' אשר הובאו בביטול הריקות הרבה מאד מאשר הובאו על התחלק הגוף לאין תכלית: וכאשר תרחיק המחשבה שהארץ כדורית· וכבר התבאר כדוריותה במופתים והמה נכתבים בספר ש"אנ"כטו לטולומיא"ו מא' א' פ' ד' ובספר צורת הארץ לר' אברהם בר' חייא בשערו הראשון: ושהיא חלק א' ממאה וששים פעמים וכו'· כבר ביאר טולומיא"ו בספרו הנזכר מא' ה' פ' ט"ו שהשמש גדולה מן הארץ קס"ו פעמים בקירוב וכן כתב הרמב"ם בה' יסודי תורה פ"ג· אמנם בהקדמת זרעי' דקדק השיעור ושעמידו על קס"ו פעמים ושלשה שמיני פעם ולזה יסכים ר' אברהם בשער השביעי מספרו הנז' ששם ביאר היותו קס"ו פעם ושליש פעם ולכל הפנים טעות נפל בלשון החבר שכתב קס"ה וראוי לתקנו באחד משני פנים אם שיאמר קס"ו או שיאמר קס"ה מבלי שום לב אל החלקים שלא להרבות פגעיו חכם וכן מצאתי אחר כך ברביעי סימן ג' באמרו שהוא כקס"ו פעמים· וידוע תדע כי ההרחקה הזאת המחשבית הביאה הרמב"ם בהקדמתו הנזכרת באמרו כגון ששאל לאיש מאנשי חכמת הפילוסופיא וכו' והוא בעור וריק מחכמת התשבורת וחכמת הכוכבים· וכאמר לו מה אתה אומר באיש שהוא טוען שגוף השמש שאנו רואים כאילו היא עגולה קטנה ויאמר שהוא גוף כדור וגודל הכדור ההוא כגודל גוף הארץ קס"ו פעם וג' שמיני פעם וכו' אין ספק שהאיש ההוא זך הרעיון וכו' עד אמרו לא ימצא בנפשו מקום לקיים זאת האמונה וכו' עכ"ל: אך בתולדות החכמה וכו' כיוצא בו זכר למעלה סימן מ"א במאמ' ולא תעבור עליהם

הטעות לחכמתם הרחבה הירושה וכו': וכל מה שאחרו כן: ר"ל שלא היה לסברתם וכו': והם כשמדקדקים וכו' בכונה לפי הנרא' כי בעמדם על נקודת אמתתם בכוון מבלי שיטו להחמיר בהם יראה נכון בעיניהם בתחלת הדעת המשוקף כי האדם יראה לעינים שדרכיהם לא יתכנו ושהרבה היקלו יותר מדאי· והוא לגונו לתעל"ה באמרו ולמנות גבולים מדוקדקים עליהם בחכמה וכו' ויוסב אמרו באשר הם מגנים וכו' הקראי' המגנים אכילת בשר כוס וכו' כי יבוזו לשכל מיליהם של חכמינו ז"ל ועליהם פערו פיהם לבלי חק· ואמר והוצאת ממון בתחבולת הדיינים (ובנ"א בתחבולות הדינים) על הרבה דינים יוצאים מן ההקש בגימופי כשיעמידו אות על גבוליהם המדוקדקים ע"ד יקוב הדין את ההר· ויראה המתחכם היותם בלתי נאים ושיהיה בהם ויתור ממון הנתבע אשר מעוכב ומשפט לוקח בלא משפט כתוב ויכנס בכלל זה שודא דדייני שהזכירו בכתובות פ' הכותב גבי הוא דאמר נכסי לטוביה וכו' אתו תרי טוביה וכו' שניהם שכני' שניהם קרובים שניהם ת"ח שודא דדייני עכ"ל· וכן במנה שודא דדייני בקדושים פ' י' יוחסין· ובמקומות זולתם· והוא דבר אשר יקשה למה לא יזכה כל א' משניהם בקצת ההוא המוטל בספק· וכ"ש לפי שתוספות דשודא מלשון שוחדא שהחי"ת מובלעת כדרך שאמרו מסותא ועכייכו מסחותא ופירושו שהרשות ביד הדיינים לעשות כרצונם· וכמו כן במאן דאלים גבר שהזכירו ז"ל בתרא פ' חזקת הבתים גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמר רב נחמן כל דאלים גבר· ודוגמת זה בגיטין פ' הנזקין· והרבה דינים מדוקדקים כיוצא באלו כפשו של אדם קוהה בהם· ואמר והתרת הנשים בתחבולות וכו' על התרתם לבעליהם בדקדוקי הג' דרכים שהאשה נקנית בהם כמבואר בקדושים ובדרך כשם הברכה ושתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין

אשר הם עוברים אצל העיון הדיני מבלתי ההשתדלה התורייה · ושני הענינים צריך להם כי אם תיחד העיון הדיני יעברו בגבוליו מינים מהתחבולו' לא יתכן לספרם ואם תעזוב הגבולים של דיניהם אשר הם סייג התורה ותסמוך על ההשתדלה יהיה סבה לכפרנות ויאבד הכל ·

כ אמר

וקדושין וכאמרו והתרת השבועות וכו' כוון להתירן על ידי פתיחת פתח ופתחים בדרכים רבים מדוקדקים שנתבאר ענייניהם במס' נדרים ועד אז"ל התר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו · אולם השנית דרכי ואשיבה רגלי' ביאור כנין יותר מן הראשון והוא כי חכמינו ז"ל כאשר ישמרו משמרת דיניהם להגבילם בדקדוק ולהורות בהם ההיתר והאיסור באמתת הדין בנמצא אינם נמנעים מלהראות גם כן מה שאינו כלא מהגבולים ההם ל להתנהג בו כאשר הם בעצמם מנהגים את אשר התירו מבשר כוס כוס וכמו שדרשו על אמרו ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם כמוזכר למעלה · וכן בהוצאת ממון בתחבולות הדינין כההיא דפ' נערה שנתפתתה קריביה דר' יוחנן הוה להו אתת אנא דהות צריכה לרפואה כל יומא אתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו זילו קיצו לה מידי לרופא דקויא לה רפואה שום לה קצבה · א"ר יוחנן עשינו עצמנו כעורכי הדיינים מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר מבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני ע"כ · וכן בהתרת ההליכה בשבת בתחבולות מן הערוב אמ' שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו' · עם היותו עירוב אף אם ערבו לדבר הרשות · וכן בהתרת הנשים בתחבולו' שהנשואים מותרים בהם כענין אמרו שהאיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה וכו' ואע"פ כן אמרו שאם אפשר לו לקדשה בעצמו אין לו לקדשה על ידי שליח אלא אם כן מכירה וכו' · וכן בהתרת השבועות והנדרים ומיני הערמות· כתוב בס"מג לאוין ר"מ אעפי' שמותר לשאול על השבוע' ואין בזה דופי ומי שלבו נוקפו בדבר זה אינו אלא שמץ מינות אעפ"י כן ראוי להזהר בדבר זה ואין נזקקין להתיר אלא מפני דבר מצוה או צורך גדול וכו' עד אמרו ומצינו במסכ' כתובות בר"נ שזכה על ידי כך ליכנס בגן עדן חי שלא התיר מעולם שבועתו ע"כ · ועל כל אלה אמר אשר הם עוברים וכו' והעיון הדיני הוא דקדוק גבולי הדינים שזכר למעלה פעמים בהתמידם דבריהם על אמתת הדינים אף על פי שיוקל בענייניהם ויראה בהם מה שאינו כלא למראה עינים כמו שקדם והשתדלה התוריה היא השמירה שישמיר בם לפנים מן השורה

ועליה קדם מאמר המלך סימן כ"ב באמרו על הקראי' אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבני' ובשנה על זה דברי סימן ל' באמרו אבל אני רואה אותם משתדלים בכל כחם · ובכבר זכרנו למעלה כי על שכינות זה שב הרוח לבאר כי שוא להם משכימי קום בהשתדלה ההיא התורי' בלבד וכי היא סבה להפסד התורה עם היותה נראית לפנים שיותה עבודה ראויה גורמת לקיומה ובעת יאמר פעמים שקיומה של תורה הוא ביטולה וכמו שיבא · אמנם בהעמיד הדינים על תכלית דקדוקם ובנקודת אמתתם שבלתי מתחלקת · ובהתחבר לזה נ"כ היות עין השקפתנו פקוחה על שהשתדלה התוריה להחמיר במקומות ע"ד הסייג ותקנה בענין אמרו למעלה והזריז ירחק מהם מבלי שיאסור אותם וכו' וכמו שיזכיר סימן כ"א ובשלם בין שני הפנים כללו באופן שיעלה משניהם קיום התורה על תלם באמת · על כן אמר אשר הם עוברים וכו' ר"ל שכל אלה הנזכרים הם עוברים אצל העיון הדיני בדקדוק גבוליו המצומצמים כמו שזכרנו מבלי ההשתדלה התורי' להחמיר במה שהתיר לנו פסק יד המשפט שהוא המדוקדק אולם האמת כן הוא כי שני הענינים צריך אליהם וכו' כי שניהם גם יחד יתלכדו ולא יתפרדו שאם תיחד העיון הדיני לאחוז בו ביחוד ומן ההשתדלה התוריה תנח ידך · הרי זה לא יתכן כי ירבו המתפרצים בעם ובראותם שהותרה הרצועה יבנו קלים ראש ומבנג שפקר בעיון המיני המדוקד' שזכרנו ויעברו בגבוליו המדוקדקים מינים מהתחבולות עד אין מספר אשר מספר אשר בהם יתנכלו בני אדם להורות היתר לעצמ' ואוי להם מעלבונה של תורה המתחללת על ידם· כי כנה כל העם הרואים את הקולות אשר יקלו בדברים זה דרכם כסל למו אשר ישוטו ויעמדו מרחוק מן המשפט הראוי במתכונתו של דין וכן השתות יהרסון · על כן באו יראי השלמי' ולבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי יחטאו · פנו נ"כ אל ההשתדלה התוריה ובנו חומת אש סביב ע"ד הסייג והתקנה להרחיק האדם מן העבירה וכמו שיזכיר סימן כ"א וכבר נכפל דברם במקומות שלכם ואין מורים כן · וכמו כן אם תעזוב גבולי המיני' המדוקדקי' ההם אשר הם סייג התורה · כי בלעדיהם מפסד גורת ופניה לא והיו לה עוד להיותם גופי תורה

כ אמר הכוזרי כיון שהדבר כן אני מודה לרבני שמקבץ אלה שני הפנים ביתרונו על הקראי' בנרא' ובכנסת' ויהיה עם זה טוב לב בתורתו בעבור שהיא מקובלת מהחכמים המאומתים שחכמתם מאת האלקים כי הקראי ואם הגיע השתדלותו מה שהגיע לא ייטב לבו מפני שהוא יודע שהשתדלותו סברא והקשה ולא ייטיב לבו ולא יבטח שהמעשה ההוא הוא הנרצה אצל הבורא וידע כי בעמים הרבה אנשים משתדלים יותר מהשתדלותו אבל נשא' לי לשאול אותך בערוב והוא קלות במצו' חשבת איך יתיר מה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפחותה,

כא אמר החבר חס ושלום שיסכימו המון חסידים וחכמים על מה שיתיר קשר מקשרי התורה אך הם מוזהים ואומרים

(וזהו הוא שקרי דיליה) ותסמוך על ההשתדלה כלבד להשתדל בעבודה כדרך הקראים יהיה זה סבה למיעוט וזהו חלוק הדעות שזכר למעלה וכמכא' התורה דורכת אל הפסד וכאשרו כמה שקדם וגורמי' למיעוט ר"ל חלוק הדעו' אשר הוא שרש הפסד האומה ויביאה מתורה אחת וכו' והשתכל אמרו אבל גבולי המינים ואבל ההשתדלה התוריה שי' כ"א סייג לתורה' כי אמנם גבולי המינים שומרי' עצם התורה מבפנים ועל כן יאות בהם לשון ראשון וההשתדלה התוריה שומרי' משמרתה מבחוץ ועל כן יאות בה לשון אחרון דוק ותשכח · וראה כמה יסכימו דבריו אלה עם מה שכתב המורה בשלישי פ' מ"א · וז"ל כאשר ידע ה' ית' שמשפטי זאת התורה יצטרכו בכל זמן לפי התחלף המקומות והקדושי' ולפי הנראה מן הענינים להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם · הזהיר מן התוספת ומן המגרעת ואמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת ה' · והותר גם כן לחכמי כל דור רצוני לומר ב"ד הגדול לעשות סייגים כדי לקיים משפטי התורה אשר בענייני' שיחדשום לשמור התורה וישארו הסייגים ההם קיימים לנצח כמ"ש ועשו סייג לתורה וכן הותר להם גם כן לבטל קצת מעשה התורה ולהתיר קצת הנזהר ממנו לפי ענין אחד ולפי מאורע אחד אבל לא יעמידוהו לדורות כמו שביארנו בסדר פי' המשנה בהוראת שעה וכזאת ההנהגה תתמיד התורה אחת ויתנהג בכל זמן ובכל מאורע כפי הצריך לו וכו' ע"כ · והנה בכלל דבריו קבוץ העיון המיני וההשתדלה התוריה שזכר החבר :

סימן נ כיון שהדבר כן אני מודה וכו' דברי החבר בקודמת הטו את לבבו להודות במה שהיה מסופק עליו סימן כ"ב ולו מההשתדלות הנראה בקראי' יותר מהרבנים כאמ' כי אני רואה אותם משתדלים וכו' על כן אמר הואיל וכן הדבר שהאיש הרבני מקבץ בין העיון הדיני המדוקדק בגבוליו ובין ההשתדלה התורי' להתמיד במקומו' ע"ד הסייג כפי הצורך כמו שקדם הנני מודה ביתרונו על הקראי בנראה ובכנסת · והם שני מיני הספקות שהתעורר לו ס' כ"ב · כיון כ"ב הא' בנראה בהשתדלותם בעבודה יותר מהרבנים והב' במה שהיה שומע טענותם יותר מבריאות ויותר מפיקות לפשט התורה · והחבר השיב תשובתו על השני עד סי' ל' שאז דרזו הולך על תשובת ספקו הראשון באמו' אבל אני רואה וכו' · ומן זו והלאה היתה תשובתו על שניה' גם יחד ועתה מצא לנפשו מרגו' ובא לכלל הודאה על שלוק שני הספקו' כי נתברר אצלו יתרון הרבני על הקראי לא כלבד בנסתרו כי תורת אמת חרותה על לוח לבו בקבל' האמת' אבל גם בנראהו כי השתדלותו בעבודה הוא לפי האמת יותר מן הקראי מן הפני' שזכרנו לא כאשר עלתה על לבו בתחלה שהיה רואה השתדלו' הקראי בעבודה יותר מהרבני :

ויהיה עם זה וכו' הורה על יתרון הרבני ג"כ מצד שעבודתו לאלקים בשמחה וגילה מפני סמיכות דעתו באמתת תורתו המקובלת מהחכמי' המאומתים וכו' והקראי לא כן: וידע כי בעמים הרבה וכו' כמו שקדם סימן כ"ג באמרו ואנשי הקדמות וכו' משתדלים להתקרב אל האלקים וכו': אבל נשאר לי לשאול אותך בערוב וכו' הואיל ונזדמן זכרו בדבריו של חבר סי' מ"ט באמרו כי כל דבר נקל בו אנחנו על עצמנו מהשמתם בשבתות מרשות לרשות ע"י ערוב ואם כראה דבר שאינו כלה וכו' :

סימן נא שיתיר קשר וכו' ר"ל קונה מקונו התורה : ומן הסייגות שסייגו וכו' מלשות היחיד לרשות הרבים ובהפך · שנינו בעירובין פ' כיצד מעברין עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבים את כלה ושל רבי' ונעשית של יחיד אין מערבין את כלה וכו' ופי' הרמב"ם העקר אצלנו כי עיר של רבים כשיש לה ב' שערים יכנסו בני אדם על האחת ויצאו על השנית שאין עושי' לכלה ערוב אחד כדי שלא ישתמשו בני אדם בר"ה דעלמא והם אינם יודעים כי הערוב הוא שהתיר להם התשמיש בתוכה ולפיכך צונה להניח ממנה שיור בלא עירוב

כדי שלא ישתמש אותו השיור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא שהתיר לנו להשתמש בתוכה׃ והודיענו כי כשתהיה העיר מקודם לכן של רבים אף׳ היא היום של יחיד שהיא צריכה לשיור על כל פנים כמו שהיה מקודם אבל אם היתה של יחיד מקודם שהיה אפשר לעשות ערוב אחד בכלה תשאר כמו שהיתה אפילו היא עכשו של רבים ואם יש לה פתח אחד בלבד אפילו שהיא של רבים אינה צריכה שיור וכו׳ ע״כ׃ והנה זאת כדיעתא היא שם עיר של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד מערבים את כלה שאחר שאינה מפולשת לשני פתחי׳ אינה דומה לדגלי מדבר׃

וסמ״ג בהלכות ערובין הוסיף ביאור על המשנה הנזכר׳ וז״ל פירוש עיר של יחיד שלא היו נכנסים בה תמיד ס׳ רבוא של בני אדם ואינה חשובה ר״ה מפני שאינה דומה לדגלי מדבר׃ ונעשית של רבים שנתוספו בה דיורים או נקבעו בה שוקים מערבים את כלה בלא שום שיור שהרי היא כחצר של יחיד ע״כ׳ ועוד כתב שם וה״ה שנתמעטו אוכלוסיה והרי היא של יחיד אין מערבי׳ את כלה הואיל ומתחלה היתה של רבים ועוד שאם יערבו זאת יבא לערב של רבים והרי היא של רבי׳ ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור שלא תשתכח תורת ר״ה ואותו שיור הרי הוא היכר כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל במדינה זו שרבים בוקעים בה שהרי המקום הנשאר ולא נשתתף עמהם אין מטלטלים ב׳ אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן ע״כ׳ ונמשך הסמ״ג להוכיח אמתת מה שאמר שעיר של רבים והרי היא של רבים מועיל לה שיור אע״ג כתב וכ״ל שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים שמערבי׳ אותה אלא כגון ירושל׳ שדלתותיה נעולות בלילה ונחשבת מן התורה ע״י כן ככרמלית כאשר פירשתי בתחלת המצוה ע״כ׳ אמור מעתה שעל ר״ה כזה כאמרו דברי החבר ונסו כללי הספקות מפניך׃ והנה אמר זה על העירוב שנראה בו יותר מן הנכות שהרי זה יראה כמתיר קצת מן התורה אם שלא היה נראה כן בטלטול מר״ה לחצר או למבוי ועל זה היה דוה לבו של מלך כששאל בקודמת איך יתיר הערוב מה שאסרו הנורא בו אמנם טלטול כזה מרה״י לר״ה רחוק מאד מאדם העיר׃ והנה הודיענו כי אין זה

ר״ה מן התורה וכמו שכתבנו דק הוא מדבריהם וכו׳׃ ואחר כן גלגלו וכו׳׃ על דרך הם אמרו והם אמרו כי לא נגעו בגבולי התורה כלל ועקר במה שגלגל גלגול העירוב להרוחה והוא להתיר על ידו הטלטול הנאסר׳ מחמת תקנתם וזה עשו כדי שלא תהא השתדלותם לזרא ויהיה רוב הצבור יכול לעמוד בה׃ ואמר השתדלות׳ בתורה על ההשתדלה התוריה שזכר סוף סימן מ״ט כמבואר שמה׃ ושיהיה בו ריוח וכו׳׃ והיתה גם השקפתם לטובה למען ריוח והצלה יעמוד ליהודים לקרא לשבת עונג בהשתמש מבית לבית כדי צרכם והיה טעמו כטעם הרמב״ם להתיר הוצאה ב״ט שכן כתב בה׳ שביתת י״ט פר״א׳ אע״פ שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותם מערב י״ט ולמה לא אסרוה׃ כדי להרבות בשמחת י״ט ויוליך ויביא כל מה שירצ׳ וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידיו אסורות ע״כ׃ כדי שתהיה הכרה וכו׳׃ אם תאמר שוא עבוד אלקי׳ בסייג הזה אשר סייגו לאסור ההוצא׳ הנזכרת ומה בצע כי שמרו משמרתו כיון שהלכו בו אחורני׳ כי את אשר אסרו התירו אחרי כן ע״י העירו׳ והרי שניהם כאין נגדנו׃ דע לך שהרב׳ הועילו בתקנת׳ אשר נה הכר מבדיל בין המותר לגמרי וכו׳ ובכן שלמנו בין שני העניינים אשר הראית נרכם סוף סימן מ״ט הוא העיון הדיני המדוקדק על גבוליו כנמוס והשני ההשתדלה התוריה להעיר על הסייג הראוי בעניני המצות לבל יצא איש ממקומו לעבור שגבולים במיני התגבולותיו אשר ימצא להגות בהם קלות ראש כי כבר התבאר שם צורך שני הענינים להקים את דברי התורה הזאת לבל תמוט עולם ועד כי בהעדר הא׳ מהם תבטל ותפסד׃ והנה חכמינו ז״ל הודו על ההשתדלה התוריה במה שעשו סייג ליציאות שבת וז״א ובין הסייג׃ ואחרי כן הודו על העיון הדיני המדוקדק שגם הוא מחויב לקיום התורה כמדובר במה שחזרו והתירו וז״א ובין המותר לגמרי׃ אמנם בוא לעשות זה ע״י הערוב המורם על רשותם׃ להעיר שלא היה ראוי שהתירו לולי שהתירו בעניינו בשתי ידים וז״א ובין האסור׃ וכזה שתקון זכרון לבני ישראל שלא יבואו לזלזל בקדושת שבת רק יקראו לקדוש ה׳ מכובד׃ והנה למען היות לנו במעשה אחד בענינו הערה על צורך העיון הדיני וההשתדל׳ התוריה אשר

ואומרים עשו סייג לתורה ומן הסייגות שסייגו שאסרו ה הוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים ובהפך מה שלא אסרה זה התורה ואחר כן גלגלו בסייג הזה גלגול להרוחה כדי שלא תחשב לעמל השתדלם כ״א השתדלותם בתורה ושיהיה ריוח לבני אדם בהשתמשם ולא יגיעו אל הריוח ההוא אלא ברשות ודרשו הוא עשות הערוב כדי שתהיה הכרה בין המותר לגמרי ובין האסור ובין הסייג׃ נב אמר

כב אמר הכוזרי כבר הספיק לי זה אבל לא חזקה אצלי מלאכ׳ הערוב עד שתהיה מחברת בין שתי רשויות·

כג אמר החבר אם כן לא חזקה כ״א חזקו אצלך (המצוה כלה) כ״א המצו׳ כלם החזק בעיניך התר׳ הנכסי׳ והממון והעבדי׳ בלקיחת הקנין והצוא׳ והתרת האשה ואסורה אחר שהיתה מותרת באמרו הרא לי מקודשת והתרתה אחר שהית׳ אסורה באמרו כתבו וחתמו ותנו גט· וכל מה שיש בתורת כהנים ממה שהשלמתם כ״א שהשלמתו תלוי במעשה מן המעשים או בדבר מן הדברים וצרעת הבגד והבית התלויה במאמר הכהן טמא או טהור וכל המשכנה לא חלה הקדושה עליה אלא בהקמת משה את המשכן והמשיחה בשמן המשחה וכן הכהנים לא חלה הקדושה עליהם

אשר להיותם שהמה קשה לזווגם כזוגא אחד על כן חז״ל יודעי פשר דבר ראו לחברם ע״י אמצעי כשהתירו איסור ההוצאה ע״י הערוב המורה על ישותם כי הנה מכל איסורם הורו על צורך ההשתדלה התוריה משום שיין· שמכל היתרם הורו על צורך העיון שדיני ולפי שע״י התור׳ היתה הורא׳ השיון מתבטלת על בלי היות לה על מה להסמך הוא״ל ושורשו להיתר ההוצאה כבראשונה ובשו לא היה שם שיון מעולם על כן הצריכו בזה רשות הערוב שעל ידו נתעורר אל האסור הראוי בדבר ההוא לולי הרשות הכתובה· או נאמר כי ברשות שזה תהיה הכרה בין המותר לגמרי שלא ראו לאסרו כלל ובכן לא הוצרכו בו לחזור ולהתיר· ובין האסור שאסורו מצד עצמו· ובין השיון במה שלא ראו להניחו על היתרו לגמרי כחקת משפט נבולו הדינים כי ראתה חכמת׳ שיותו ראוי לעשות בו שיון שהיא ההשתדלה התוריה שקדם זכרה ואע״פ שיחזרו להתיר לאיזו שנה כמדובר לא יהיה זה בזולת רשותם ובכל זה הערה לשמירת שבת הוא״ל ונכללה בו הוראה על צורך השיון· או יאמר כי היה הערוב המורה על התאחדות הרשות ע״י שתופם חלק כחלק למען תהיה הכרה בזה בין המותר לגמרי שהוא דה״י עצמו אשר לדוגמתו נעשה הערוב ההוא כאמור· ובין האסור כרה״ר המוחלט אשר להרחקת דמיונו נתקן הערוב במקום הזה אשר ערבנוהו· ובין השיון במקום עצמו אשר על תקונו סודר הערוב המשתף אותו עד שירא׳ כרשו׳ אחד תמור׳ שיותו בתחל׳ דומה לרה״ר שמוחלט ועל כן הוצרך לסלק הדמיון בדרך זה כאשר דברנו :

סימן נב לא חזקה אצלי מלאכת הערוב וכו׳ ר״ל לא ידעתי מה ענין מלאכת הערוב אבל חבור הרשויות ובאיזה אופן תאות אלי התחבולה הזאת כי עם היות מעשה מורה על שתוף רשות כאלו הוא רשות א׳ ע״י השתתפם חלק כחלק· אע״פ כן כל זה איננו שום לחזק בשכלנו טעם ראוי לסמוך עליו :

סימן נג א״כ לא חזקה אצלך המצוה כלה (ובכ״ת המצות כלם) אם נאכו להעמיד נר בתכו יסיה שם מגום כולל לכל המצות והכוונה שאין לנו לנטריד רעיוננו בבקשת ענין איך יאותו חקי משפטי המצות ולזה הזכיר דברים רבים יקשה מאד לעמוד על אמתת ענינם וטעמם הברור :: ואשרי תמימי דרך ההולכים בהם ביושר לבב ועל״ד מה שכתב רא״בע על והיה תמים שלא תשאל למה המילה ע״כ· כי אמנם שוא להם מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים לחקור על בירור ענין טעמיהם כי ייגעו בדי ריק וייעפו· אכן יתן לידידו שינה בהמנו אהימנותייהו כי המאמין לא יחוש אם לא ישכילו להשקפתו וזאת ישיב אל לבו כי רחבו ונשגבו טעמיה למעל׳ למעלה לא יגיע שכלו להשגת ולהיו׳ הענינים האלקיים בשמים ושכלנו מתהלך ארצה על כן יהיו דברינו כם מעטי׳ ועם היות שהתבונ׳ עצמו המניא טובם לבמה מצות בקרבנם וזולתם כבר התכל שם בשכי שי׳ בו נאמרו ואיככי גזור חלילה שהכונה מהעבודה הזאת היא הסדר הזה אשר זכרתיו אבל מה שהוא יותר נפלא וכו׳ ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה וכו׳: החזק בעיניך וכו׳ האם נתחזק בהאמנתך בירור טעם נכון איך ע״י קנין סודר תשלם הקנאת נכסים שיש להם אחריות והם הקרקעות : וממון· והם המטלטלים וכו׳ ולא וכל שטרות שאין גופם ממון בקנה בקנין סודר רק בדרכים אחרים בכתיבה ומסירה כמבואר במקומותיו : והבואה לא בללה עם הקנין בקנין סודר לפי שמתמה בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים דמו : והתרת האשה· לנושאה : ואסורה אחר שהיתה מותרת· לבוליה עלמא : והתרתה וכו׳ בנאתה לקפפי מבעלה בגט בריאות שאז תהא מותרת לכל : או בדבר וכו׳ ר״ל כמאמ׳ הכהן טמא או טהור ובוונא שסמוך זכר פרטן באמ׳ וצרעת הבית וכו׳ ולא זכר צרעת הבית רק צרע׳ הבגד והבית לעונש זרותם : וכל המשכנה וכו׳ כל המשכן בכללו קרא משכנה כדרך שנקרא בנייכה בניין כל המקדש בכללו כי זה שמו אשר יקראו רד״ק סוף פירושו לירמיהו באמרו

ובספר

עליהם אלא במלואים ובתנופה והלוים והטהרה כ״א בטהרה והתנופה · וטהר הטמאי׳ במי נדה שבו אפר הפרה ואזוב ושני תולערת ועץ ארז וחטוי הבירת בשני צפרים חיורת והמלאכה ההיא·וכפור העונות ביום הכפורי׳ וטהרת מקדש מהטמאות בשעיר כ״א ושעיר עזאזל עם המעשים התלוים בו וברכרת בני ישראל בנשוא אהרן את ידיו ובאמור יברכך ה׳ והיה חל עם כל מעשה מהמעשים האלה הענין האלקי כי כ״א מעשי התורה בהויורת הטבעיות כלם משוערות מאת הבורא ואין שיעור׳ ביכולת בשר ודם כאשר תראה ההויות הטבעיות משתערות ומתאזנות ונערכורת בהמוגם מן הטבעי׳ הארבע ובמעט דבר ישלמו ויתכנו ותחול בהם הצורה אשר היא ראויה להם מחיים וצמחים ויהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו ובמעט דבר יפסד הלא תראה הביצה שיפסידה מקרה מעט מחום גדול או קור או תנועה ולא תקבל צורת האפרוח וישלימנה חמום התרנגולת אותה שלשה שבועות ותחול בו הצורה על השלמות ומי זה אשר יוכל לשער המעשי׳ עד שיחול בהם הענין האלקי כי אם האלקים לבדו · וכמו זה טעו (בעלי הכמ א) כ״א הכמיים והרוחניי׳ הכמייא כ״א הכמיים חשבו שישערו האש הטבעירת במשקליה׳ עד שיהוה הענין איכנו בנ״א להם מה שירצו ותהפך להם העצמים כאשר תעשה אש החום הטבעי בחיים אשר יהפך המזון לדם ובשר

ובספר מלכים בנבואה · פירשנו הענין ותמוהה לנגד עיני כי כיונא בזה ראיתי להרא״בע אך אעמוד ולא אכיר מראהו כי לא ידעתי מקומו אין · ועל דרך זה מכינו מערבה בה״א הנקבה למען ידעו ממזרח שמש וממערבה (ישעיה מ״ה) מערבה לנימון (ד״ה כ״ג) וכבר קדם ענין זה סימ׳ כ״ג באמרו כמו שהיה במעשה המשכן וכו׳ עד אמ׳ והתחייב השלמת התולדה שהיא השכינה וכו׳ אלא במלואי׳ ובתנופה הלא המה בתוכי פר׳ צו ויתבאר אמרו ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וגו׳ אות תנופ׳ לפני ה׳ על אהרן ובניו כמו שביאר שם הרא״בע באמרו וינף אותם הניף אהרן ובניו כאשר יניף אהרן את הלוים: והלוים והטהרה והתנופה · מדעתי ראוי לתקנו והלוים בטהרה והתנופה · והכוונה כי חלה הקדושה עליהם ע״י שני הענינים · וכתבאר ענינם פ׳ בהעלותך וכה תעשה׳ להם לטהר׳ הזה עליהם מי חטאת וגו׳ והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה׳ וגו׳: וחטוי הבית וכו׳: באמרו פ׳ מצורע ולקח לחטא את הבית שתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב וגו׳ וזכר זה להפלגת הזרות שנראה בעניינו · ולמה שכבר השמיט זכרון נגעת אדם למיעוט זרותו כאמור השמי׳ גם עתה ענין טהרתו ממה שכתוב ולקח למטהר שתי צפרים חיות וגו׳: וטהרת מקדש מהטומאות · היה זה בשלם ע״י פר ושעיר של י״ה שהיו מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו על כן ראוי לתקן הכמסך לום שיאמר ושעיר עזאזל וכו׳: כי מעשה התורה כהויות הטבעיו׳ וכו׳ מכר זה למעלה סימן כ״ג ושם התבאר כל צרכו: משתערות ומתאזנות מלשון שיעור ואיזון כי עניינם

משוערת שיעור שלם בכלם ומאזני משפט ביד ה׳: מן הטבעים הארבע · כבר זכרנו פעמים היותם ארבעת היסודות עם ארבעת איכיותיהם: ובמעט דבר ישלמו וכו׳ ובמעט דבר יפסד · כי אמנם שלמות ערכם מונח ועומד על קו אחד בלתי מתחלק עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע למען תחול עליו הצורה הראויה כי עניינה תלוי בנדקת שווי מזג הטבעי׳ למסקלת: המרבה מעדיף והממעיט מחסיר וכל שזה לשניהם במניעת חול הצור׳ עליהם: מחיים וצמחים · ולא זכר המוצאים כי בחמישי׳ סי׳ י׳ יסופק עניינם אבלו להיות דעת קצת הפילוסופים שכאותם וטבעיהם מזגיים לבד אינם צריכים ל׳ צורות אלקיות וכו׳: ומי זה אשר יוכל לשער וכו׳ שאם ככה עניינו בדברים הטבעיים כ״ש שיקרה זה באלקיים שלא יוכל אדם לשער המעשים הראויים וכו׳ וכבר קדם דוגמת זה סימן כ״ג גם בראשון סימן ע״ז וע״ט ובמקומו׳ זולתם שכבר נזכרו: וכמו זה טעו בעלי הכמייא (כ״א הכמיים) הם בעלי מלאכת האלקימיאה אשר ישבו להביא תחת הנחש׳ זהב וכל הענין הזה התבאר סימן כ״ג באמרו וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים האלה מבעלי הכמייא הרוקחיות וכו׳ וכמעט שאין לנו צורך לתוספת · ועתה ראה מה שכתבנו שם · ושאהו בחקק אל צורך הבנת הדברים הללו כי זכרון אחד עלה לשניהם: הכמיים חשבו וכו׳: הם בעלי האלקימיאה אשר הזכיר ראשונה והם חושבים שע״י החום המשוער הקוא יקווק להם מה שירצו ושבהם

ההיא

ההיא המשוערת תהפך להם עצם הכסף לעצם הזהב או יהיה להם כפי מה שירצו ויהיה אם זכר ונקבה: וטורחים למצוא כאש הזאת ופעולתם לריק כי לעולם לא יוכלו לשערו שיעור מספיק לכוונתם: והתעו אותם נסיונות שמצאו וכו' הם

לגזור אומר על שנוי מטבע הכסף שיאמר ומאומיות הפלאות וכו' ותהיה הכונה פשוטה ומבוארת שהיו לפי סברתם עושים תחבולות בדרך החכמה להכריח ענין הפלאים הנעשים על ידם: על פעמים ספרי' לכוכבי' רוצה לומר עשות ספרים הרבה על ענייני הקטל' למלאכת השמים: ואלה בעלי השמות וכו' ר"ל שגם אלה שגו פקו פליליה כמו הנזכרים ולפי מה שיראה בכונה מדבריו בכאן הן האדם יראה לעינים וישפוט שפוט שאין דעת החבר נוטה להאמין בענייני השמות שיעשו רוב באמירתם וכתיבתם רק יהיה מסכים בזה למה שכתב המורה בראשון פ' ס"א וס"ב אמנם עם טוב ההתבוננו בדבריו ברביעי סימן כ"ה באמ' ואם יהי רחוק בענין הזה השמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב. יתקיים בידך כי קרובה דעתו להאמין באמתת ענינה הפך לדעת המור' ואולם אין בשני המקומות סתירה כי שם האמין בם עם תוספת תנאי הכונה הנאותה כי על כן אמר שם וקרוב להם השיעור ר"ל מחשבת הנפש הטהורה הדומה למלאכים וכו' וכאן הרחיק ענינם כאשר הם נאמרים בספק בלתי צרוף מחשבה טהורה זכה. ושם הוספנו ביאור על הדרוש

ובשר ועצם ושאר האיברים וטורחים למצוא כאש הזארת והתעו אותם נסיונות שמצאו אותם במקרה לא משעורים כאשר נמצא האדם נהיה מהנחת השכבת זרע ברחם והרוחניות כאשר שמעו מאדם עד בני ישראל מה שהיה להם מהקרבנו' כי נעשה להם בקרבנות מהראו' האותות האלקיות חשבו כי ההתחלה אמנם הוא מ מחקר והחפוש ושהנבא איש אמנם היו חכמי' מחוכמים ומחשבי' כא' ימשיכים הפלאות ההם בהקשתם וקוו שיעשו הם גם כן קרבנות בעתים ידועים ומבטי' כוכבים כפי מה שהביאה אליו סברתם עם מעשים וקטורת עד שעושין ספרים לכוכבים וזולת זה ממה שספורו וכל שוכרו אסור. ואלה בעלי השמות כאשר שמעו על נביא ונביא שדבר בכה וכה ונעשה לו הפלא שנעשה חשבו כי הדבור ההוא הוא סבה בפלא ההוא ואין הנעשה כמוטבע. כי המעשים התוריים שהם דומים לטבעיים אינך יודע תנועותם ותחשבם תוהו עד שתראה התולדת ותרומם מנהיגם ומניעם ותיחד לו היכולת כאשר אם לא היית שומע מעולם משגל ולא ידעתו ולא ידעת התולדה ממנו ותרא עצמך נזקק אל הכעור שבאיברי האשה ואתה יודע מה שיש בקרבתה מהפחיתות ומה שיש בבניעות אל האשה מהגריעות היית נפלא ואומר אין התנועות האלה אלא תהו ושגעון

המוזכרים שם סימן כ"ג מהוית הדבורים מבשר הבקר וזולתו מהמתהוי' מן העפוש שאין ענינם כי רק מכל חום משוער פועל בהויה ההיא ובמוהו נשא לבם אותם לעשות גם המה ולא יבינו כי מה שידעו מציאותו לא ידעו סבתו איך היא משוערת באופן יגיע ממנו התולדה ההוא ואיך א"כ יקחו ראיה ממנו להוליד דוגמתו במעשי ידיהם ור"ל שמצאו אותם במקרה לא משוערים כי זה יקרא כמין במקרה כשלא ידע שיעורו ואופן התחדשו במדרגת החום ההוא ה המשוער ואם שאין זה דומה רק למה שמצאוהו מהוית האדם על ידי הנחת השכבת זרע ברחם שאין לאדם בזה שום פעול כלל זולתי הקריבו הפועל אל ה המתפעל אבל שיעור יחסם וערכם כאופן יאות לקבל צורת הולד על האופן המוכן הלא הוא נעלם מעיני כל חי ולא יוכל אדם ללמוד ממנו מאומה לענין מלאכתו להפך עצם אל עצם והלא לאלקים שווי השעורי' הללו על מתכונת ערכם וכמו שהושלם ביאורו בפסקא הנזכרת: מה שהיה נעשה להם בקרבנות וכו' שעל ידם היתה שכינה שורה כמוזכר בשני סימן כ"ו: ומחשבים הפלאות ההם בהקשת בדרך החכמה להכריח ענין הפלאים הנעשי' על ידם הכונה לפי כונה זו שהיו מחשבים מחשבות בהקשתם להוליד מכחם הפלאות ההנה ואולי רוח על פני יחלוף

כי שם ביתו: ואין המעשה כמוטבע. זו היא כתיבת טעם לאשר המשיך הוראתו לאמר שאין לנו להעריך את ערך טעמי המעשים התוריים להקשתנו כי גבהו דרכי הטבע מדרכי מעשינו וכל שכן שגברו מחשבותיו יתברך ממחשבותינו. ועתה גזר אומר כי לעולם אין הנעשה במלאכה דומה למוטבע אשר הוטבע על טבעו ושעל כן לא יצליחו במעשיהם המתפתלים שקדם זכרם

ולפי

ושגעון עד שתראה דמיונך נולד מן האשה
יראך הדבר ותחשוב כי אתה עזרת היצירה
כא היא ושהיוצר כיון בך ישוב העולם · וכן
הם המעשים התוריי' המשוערים מאת האלקים
תשחט הכבש על הדמיון ותתלכלך ברמו
והפשטתו וברחיצרת מעיו והדחתו ונתוחו
וזריקת דמו ועריכת עציו והקדרת אשו ואלו
לא היה במצות אלקים היית לועג למעשים
האלה והיית חושב כי הם מרוחקים כא מרחיקי'
מן האלקים לא מקורבים כא מקרבי' עד שכאשר
ישלם כראוי ותראה האש או תמצא בעצמך
רוח אחרת לא היית רגיל בה או חלומות
אמתיות או גדולות תדע כי הם תולדת מה
שהקדמת והדבר הגדול אשר בו דבקת אליו
הגעת ואל יקשה בעיניך אם תמו' אחרי אשר
דבקת בו כי אין מותך כי אם כלות הגוף
בלבד אבל הנפש שהגיעה אל המעלה ההיא
אין לה ירידה ממנה ולא רוחק מן המדרגה
ההיא ·

ולפי שהיה מוטבע באלו המעשים התוריים ויוחסו
לטבע הורה כי אמנם ידמו דמיון חוק לדברים
הטבעיים כי אלו ואלו מעשי אלקים חיים ומרועה
אחד ניתנו ובכל אחד מהכיהם יתפלא האדם
הבלתי יודע תכועות
יתפלא האדם הבלתי
יודע תכועותם ומשפטי
מעגלותם בנתיבות יושר
ויחשבם לתהו עד שיראה
התולדת רוצה לומר ה
התולדה הנמשכת מעכייכם
בגאתם אל הפועל ואז
ירומם מכהינם וכו' וייחד
לו היכולת כי לו לבדו
נתכנו עלילות לא ל
למחשבת אדם כי המה
הכל · וכשא משלו על זה
מעכייני הטבע מעשה
המשגל וההולדה ואחר כך
יתכשא לעומתו ענין ה
המעשים התוריים והכוכה
מבוארת : ואתה יודע'
באמרם זכרם לברכה פ'
השואל חמת מלא נואה
ופיה מלא דם והכל רצין
אחריה : עד עת שתראה
דמיונך וכו' · רוצה לומר
שתוליד בגלמך כדמותך : יראך הדבר ותחשוב
וכו' · רוצה לומר או יורה זה על מה שהיית מסופק
בו ותדע באמנה כי אתה עזרת היצירה ההיא
להיותך סבה אמצעית לזה כמבואר בחמישי בהקדמה
השכית כמוך לחתימת הספר ושהיוצר כוון כך
ישוב העולם כען אמרם זכרם לברכה פ' השואל
אמר רב כהנא מאי דכתיב כי הוא אמר ויהי זו אשה
הוא נוה ויעמוד אלו בנים : כי הם מרוחקים מן
האלקים לא מקורבים (ובנא מרחיקים ומקריבים)
ועם היות שתיהן נכונות מ"מ השנית נכונה יותר :
ותראה האש היורד מלמעלה לקבל הקרבן ברצון · או
תמצא בעצמך רוח אחרת וכו' כי זה אחד מתועלות
הקרבן להערות על המקריב רוח ממרום בידיעת
העתידות וסמא לזה כיון הראב"ע בא"מ בראשית ויקרא
גם יש בעולות סודות לעתידות ע"כ : תדע כי הם
תולדות וכו' ר"ל כי הוא זה כל פרי המעשים ההם אשר

הקדמת ותבא לכלל דעת כי העולה על הרוח בתחלה
היו לא תהיה וזה והדבר אשר בו דבקת אליו הגעת
שלעשית מחשבתך במה שכוכת הנעתו לא בגזירת
הרעיון האומר מה בצע כי כשמור משמרת דבר לא
יסכון ואלין לא יועיל בם ·
ואז בהגיעך אל המדרגה
ההיא העליונה ע"י המעשי'
התוריים שקדם זכרם לא
יקשה בעיניך אם תמות
וכו' : אין לה ירידה ממנה
וכו' אפשר שכוון בו לאמר
המות שאז נפשו קיימת
לעד אין העדר שולט בה
לעולם כמו ששלט בגוף
הכלה · ואם באנו לפרשו
עוד בחיים חייתו שנפשו
עולה עמו במדרגה ההיא
ואיכה יורדת לעולם ·
ירא' בתחלת הדעת היותו
מסכים לר' יוסי וכוטה
מדעת רבי עקיבא כמה
שנחלקו בספרי על כי
יקום בקרבך נביא או
חולם וכו' שר' יוסי אומר
ראה עד היכן הגיע סוף
עובדי עכו"ם שנתן להם
ממשלה אפי' מעמידים חמה
ולבנה כבבים ומזלות ש' תשמע להן מפני מה כי נכסה
כי ממה שכתב רבי יוסי פשוטו של כתוב המורה שהם
על נביא אמת שיומלט עליו שם נביא כלא שים לווי ·
יראה כי קשה עליו פרידתו של נביא אמת משלימותו
המושגת · ולדעתו נטה המורה בשלישי פ' כ"ד גם
הראב"ע שהסכימו לבאר זה על נביא מתפאר בשקר
לאמר כי דבר ה' אתו · אמנם רבי עקיבא אומר שם
ח"ו שמעמיד הקב"ה חמה ולבנה כבבים ומזלות לעכו"ם
הא איכו מדבר אלא במי שהיו נביאי אמת מתחלה
וחזרו להיות נביאי שקר כחנניה בן עזור וכו' ע"כ ·
אלא שעדין אפשר לומר כדבר הר"א שגם רבי עקיבא
לא עלתה זאת על לבו שתהא ירידה למי שעלה
במדרגה הזאת האלקית · והלא הדברים אשר דבר
שם הר"א פ' ראה על המאמ' הנזכר אין ראוי שיובן
כפשוטו כי חלילה לנו שנאמין שהאיש אשר עמד בסוד
ה' ויושמע את דרכיו ונתאמת לנביא לא · ישוב לנבא

ההיא׳ ונתבאר מזה כי אין קורבה אל האלקים אלא במצות האלקים ואי אפשר לדעת מצות אלקים אלא מדרך נבואה לא בהקשה ולא בסבראי ואין בינינו ובין הדברים ההם קורבה אלא בקבלה הנאמנה ואשר מסרו לנו המצות ההם לא היו יחידים אבל היו רבים וחכמים גדולים שהגיעו הנביאים ואפילו לא היו כי אם הכהנים והלוים והזקנים אשר היו נושאים התורה ולא פסקו ממשה׳

נד **אמר הכוזרי** לא ראיתי אנשי בית שני אלא שכבר שכחו התורה ולא ידעו מצות הסוכה עד שמצאוה כתובה בתור׳ וכן מצות לא יבא עמוני ומואבי ונאמר בהם וימצאו כתוב בתורה וזה ראיה על אבדן התורה׳

נה **אמר החבר** אם כן אנחנו היום חכמים ויודעי׳ יותר מהם שאנחנו יודעים התורה כלה כפי מחשבתנו׳

נו **אמר הכוזרי** כן אני אומר׳

נז **אמר החבר** אם היינו היום מצויים להקריב קרבנות ההיינו יודעים איך נשחטם ולאיזה צד וקביל דמו והפשטו ונתוחו ולכמה נתחים ינתח ואיך נקריב ואיך נזרוק הדם ומנחתו ונסכו והשיר הראוי לומר עליו ומה שהכהנים חייבים בו מקרושה

לעבוס ולא שהנביא שקר יעשה אותות ומופתי׳ בשמים ובארץ אבל היה לדעת החכמים הש״ה שמלעה דבר כזה במציאות אף כמה שלא להיות כי אף אם יראו אדם מועשה אותות ומופתים בשמים ובארץ ואף כי יהיה נביא מנביאי הש״י לא ישמעו אליו בשום פנים לעבוד ע״כום כי המופתים אין ראוי שיהיו חולקים על הדבר האמתי בעצמו וכו׳ ע״כ׳ או על דרך מה שכתב בעל העקידה פ״ל״ה שער ג״נ עיין שם׳ אולם הביאור הראשון ראיתי נדיק לפני בדבר הזה׳ ונתבאר מזה וכו׳ מקבץ לנקבציו מן מונח דבר סימן כ״ג ומן זו והלא׳ כי זה כל פרי תכונת כוונתו מאז ועד עתה: ואין ביניכו וכו׳ כי אין הנביאים מנויים בכל דור ודור ועל כן הקבלה הנאמנה תמלא את חסרונכו והוא מה שהתחיל הרמז עליו באמ׳ סוף סי׳ כ״ג ואיך אתה רואה התקבולה שנתדאה לאבותינו וכו׳ כמבואר שמה: שהגיעו הנביאים: ר״ל שהיו בזמן אחד עמהם וכמו שאמ׳ ברביעי סימן ג׳ והודו להם החכמים אשר הסינוס וכמו שיבא ג״כ סי׳ ב״ה באמרו על אנשי כנסת הגדולה שסמכו קבלתם אל הנביאים כאשר אמרו ונביאים מסרוה וכו׳: ואפי׳ לא היו וכו׳ ר״ל כדי הם אלו לסמוך על קבלתם אפילו לא היו במדרגה הזאת שזכרתי רק שהיו כהנים לוים וזקנים נושאים את התורה מפי ה׳ השמועה מזה לזה עד משה דרך שלשלת הקבלה על דרך אמרו משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו׳ עד אנשי בית שני והם אנשי כנסת הגדולה כי חזקת אנשים כשרים כאלה לא היו מקבלים שקר לנאים אחריהם׳ או ירצה באמרו

נושאים התורה שהם היו נושאים על לבם משפטי התורה להיותם ראשי עם קדש כלשון אמרו סימן ע״ג שנושאי החכמה הם הצדיקים וכו׳: ולא פסקו ממשה׳ מוסב למעלה כי אשר מסרו המצות ההן למדרגותיהם הנזכרו׳ לא נפסקה שלשלת קבלתם ממשה בם כו׳:

סימן נד לא ראיתי וכו׳ ר״ל איני יודע אם כנים דבריך בשבחי אנשי בית שני אשר מהם תבא תורה בקבלה עד משה כמו שקדם׳ לבד זה ידעתי מענייני׳ שכבר שכחו התורה ולא ידעו וכו׳ והנה זאת ראיה על היות הקבלה נפסקת מאז שהם לא ידעו המצוה הזאת הקלה מה יעשו בחמורות׳ ודבר זה כתוב בספ׳ נחמיה סימן ח׳ וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלוים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל דברי התורה וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה׳ ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחדש השביעי ואשר ישמיעו וגו׳: ושם נאמר סימן י״ג ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל האלקי׳ עד עולם וגו׳: ונאמר בהם וימצאו כתוב בתורה׳ לא נאמר הלשון הזה בשניהם כי אבל עמוני ומואבי נאמר ונמצא כתוב בו וגו׳ אבל כלל ענייניהם יחד בלשון וימצאו כתוב בתורה שנזכר תחלה במצות סוכה׳

סימן נז אם הייכו היום מצויים וכו׳ שהדין לא יספיק לנו מה שנכתב בגמרא ובפוסקים להישיר לפנינו דרך עשייתם כהוגן לרוב חלוקיהם ואופני מעשיהם כי המחשבה לחוד וגרוף מעשה לחוד:

ותכונות

מקדושה וטהרה ומשיחה ובגדים ותכונות ·
ואיך אוכלין הכהני' הקדשי' וזמניהם ומקומות'
וזולת זה ממה שיארך ספורו ·

כח **אמר הכוזרי** לא נדע זה אלא מכהן או נביא ·

כט **אמר החבר** הלא ראית אנשי בית שני איך בנו המזבח עד שעזרם האלהים על בנין הבית ואחר כן בנין החומה התחשוב שהיו מקריבים מבלי סדר כפי שיזדמן ·

ס **אמר הכוזרי** לא יתכן שתהיה עולה אשה ריח ניחוח והיא מצוה שאינה שכלית עד שישלמו כל חלקיה ברשות הבורא ובמצותו כל שכן שכבר ידעו מצות יום הכפורים ומה שהוא גדול מהסוכה וכלם צריכו' לחכמה מופלאה ומלמד מזומן ·

סא **אמר החבר** ומי שיודע אלה הדקדוקי' בתור' היעלם ממנו עשות הסכה ומצות לא יבא עמוני ומואבי ·

סב **אמר הכוזרי** אם כן מה נאמר בוימצאו כתוב בתורה ·

סג **אמר החבר** הטעם הברור הוא שכות' המקרא לא הרגיש לנסתרות

ונתכונות ר"ל תוכן ענייניס זולת אלו ·

סימן נט איך בנו המזבח וכו' בראשית עלותם קודם שיבנו הבית כאמר שם סימן ג' ויגע החדש השביעי וגו' ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו וגו' ויבנו את מזבח אלקי ישראל וגו' מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עולו' לה' והיכל ה' לא יוסד· ואח"כ כאמ' שם ובשנה השנית וגו' ויעמו' ישוע בניו ואחיו וגו' לנצח על עושה המלאכ' בבית האלקים השנית וגו' ויסדו הבונים את היכל ה' וגו' ואחר השכינה שהיתה להם השינו בנין הבית כאמ' שם סי' ו' ושבי יהודאי בנין ומצלחין בנבואת חגי נביא' וזכריה בר עדו ובנו ושכלילו מן טעם אלקי ישרא' וגו' ושיציא ביתא דנא וגו'· ואח"כ השינו בנין החומה כמבוא' בספר נחמיה סי' ב'·

סימן ס והיא מצוה שאינה ס שכלית· ר"ל שאין השכל מורה עליה ואיך אח"כ יוכל אדם בשכלו והקשתו לסדר ענייניה בזולת מורה יורנו בדרך זו ילך בעשייתה בשלמות: כ"ט וכו': שכותי אני לחשוב מחשבות כי כל הדברים האלה עד סוף הפסקא הם דבריו של חבר וכי בטעות נתאחר אמר החבר אל אמרו ומי שיודע וכו' ובטעות נתאחר המקו' הזה ראוי לו כי מה טעם שיאמר זה המלך שהרי לפי סדר המשך הדברים עודנו מחזיק בדעתו לאמ' שאנשי בית שני שכחו את התורה ואפי' דין הסוכה לא ידעו· ואיך פתאום לפתע בטרם ישמע דבר מפיק לשאלתו יהפך מכד אל כד ויאמר שכבר ידעו מצות הש"י ומה שהוא גדול וכו'· ועוד אם כבר כחה שקטה דעתו בכך מה בצע כי יוסיף על החבר שבית להוכיאו מדי דפיו כאמ' ומי שיודע אלה הדקדוקים בתורה היעלם ממנו עשות הסוכה וכו' על כן גזרתי על היותם דברי החבר המושכים את לב המלך מעט מעט אל כוונתו כמשפטו· אך אם אתה לא תשמעני כי יקשה בעיניך לשנות הגרסא בעת יאמר כי כשמוע המלך את אשר הודיעו החבר מחכמת אנשי בית שני הכין את לבבו לחשוב כי לא מהעדר חכמ' היה ענין הסוכה אצלם ועל כן הפליג עוד בענייניהם באמרו כל שכן שהיה זה דבר זר ונפלא איך נעלמה מהם מצות ישיבתם בסוכה הואיל והיה לבם שלם ב בידיעת דברים צריכים לחכמה מופלאה יותר ממצוה זו· אולם עדיין היה מחזיק בסברתו שמצוה זו נעלמה מהם אלא שהיה מתפלא בו הפלא ופלא עד עת בא דברו של חבר להרחיק זה מדעתו מכל וכל בפסקא הנמשכת ומן זו והלאה· ומה שאמ' שכבר ידעו מצות י"ה הוא מפני שלא מצינו בכתוב ענין העלמו כמו שמצינו זה במצות הסוכה ואין לתעות ממה שכו' שם סי' ג' ויעשו את חג הסוכות ככתוב וגו' ואיך אח"כ יובא מקום למפקפק שיאמר כי נעלמ' מהם אחרי כן בקרב שנים· כי אמנם עדיין היה לב אדם מפקפק לומר כי חג הסוכו' אשר עשו בתחלת עלותם היה קרבן החג ושזה הוא ענין אמרו שם ויעשו את חג הסוכות ככתוב ועולת יום ביום וגו' ואחרי כן עולת תמיד ולחדשים ולכל מועדי ה' וגו' כי הלכה זו אשר נעלמה מהם היתה על ישיבתם בסוכות וכמו שיורה אמ' וימצאו כתוב וגו' אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג וגו':

סימן סא ומי שיודע וכו' ר"ל איך תעלה זאת בדעתך ליאמ להם העלם המצוה הזאת הקלה·

סימן סב הטעם הברור וכו' אל זה יביט בכלל כונתו· שכותב המקרא לא שת לבו להזכיר

להזכיר כי אם הדברים המפורסמי' להמון והיו בעיניהם ראויים להתכנא ומן הטעם הזה הסתיר הכתוב ענייני החכמות והסודות אשר לא ישאום ההמון · וזאת היתה הסבה לאבדתם ממנו · ואל זה רמז אמרו וימצא כתוב וגו' להודות על חרדתם לדבר ההוא בפרסום כפלא אשר מפני זה בא זכרונו בכלל המספרים לא מיוחד על מציאת דבר שהיה נכסה ונעלם מהם : ולא העתיק מיהושע וכו' · רוצה לומר שכותב המקרא לא העתיק מענייני יהושע דבר מחכמתו שקבל מאלהים וממשה רק הכל כסה והכניע כבגד השתיקה : עמידת הירדן וכו' · איחר המילה עם היותה קודמת במעשה כי רצה להקדים מה שפרסומו מופלג יותר : שמשון ודבורה וגדעון · הקדים שמשון לחשיבותו עליהם : אך הדברי' המיוחדים אשר היו מנשאים וכו' · רוצה לומ' שהדברים המיוחדים בענייני החכמות אשר היו מנשאים אותם יחידי הסגולה לא רצה כותב המקר' לזכור על בלי היותם מפורסמים להמון וזאת היתה הסבה שכלם אבדו ממנו וכו' ומעין זה היה דברו ברביעי סימ' כ"ה כי לשאלת המלך איך אבדו ספרי החכמה וכו' השיב לו מפני שהספרים שהם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם וכו' עד אמ' ואבדו היחידים ואבדו חכמתם ולא נשאר כי אם ספרי התורות אשר ההמון צריכים אליהם ויודעים אותם רוב העם וכותבים אותם ומתעסקים בהם הרבה וכו' : ועלו ההרים וגו' · ככתוב בספר נחמיה סימן ח' : ביום שגרשו העמוניות וכו' · כאמרו שם סימן י"ג ויהי כשמעם את התורה ויבדילו כל ערב מישראל : אמר וימצאו כתיב · כבר כתבתי סימן כ"ד כי לא חשש להזכיר בזה הלשון המיוחד אליו בכתוב לאמר ונמצא כתוב בו וגו' רק שתף לו הלשון המוזכר שם אצל סוכה · או נאמר כי מקרה אשר החכמים גם הוא יקרהו לטעות כמו אלה מגד רוב סמיכת דעתם על לשון הכתוב השגור בפיהם · שלא זה אשר יטעה בכוונא בו המורה בראשון פרק י"ט באמרו מלא העומר לאחד כי התערבו לו שם שני פסוקי' והרלב"ג ברביעי מספר מלחמותיו סוף פרק שני וסוף פרק ה' כשל פעמים ניחסו לדוד מאמר ישעיהו אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני · וכבר הראיתיך כיוצא בו כמה שקדם :

סימן סד שתביא לי מעט מאיכות וגו' · איכות הקבלה הוא אופן השתלשלת כמו שיתבאר בתשובה הנמשכת :

סימן סה כי הנבואה התמידה וכו' · כבר התבאר זה למעלה סימן ל"ט וכי זה משמש בלשון אשר כאלו אמר הענין המבוקש הוא זה אשר הנבואה

לנסתרות אבל כתב המפורסמות הנלויות ולא העתיק מיהושע מחכמתו שקבל מאלהים וממשה דבר · אבל זכר יום עמידת הירדן ויום עמידת השמש ויום המילה בעבור פרסומם אצל ההמון · וכן מספורי שמשון ודבורה וגדעון ושמואל ודוד ושלמה לא זכר מחכמתם ולא ממה שהיה להם מהמעשים בתורה דבר · אבל זכר מדברי שלמה סעודותיו הגדולות ועשרו הגדול ולא זכר מכל חכמותיו הנפלאו' חוץ מאז תבואנ' שתים נשי' זונות בעבור שהיה הדבר במעמד ההמון · אבל חכמתו עם מלכת שבא וזולת' לא זכר כי לא היתה כונת הכותב לזכור כי אם הדבר המפורסם בהמון אשר נשאוהו כל העם · אך הדברים המיוחדי' אשר לא היו מנשאים אותם היחידים כלם אבדו ממנו אלא המעט מהם והמליצות הצחות מהנבואה שערבו לבני אדם ללמדם ליקרות עניניהם וצחות דבריהם · וכן לא כתב מדברי עזרא ונחמיה אלא המפורסם בהמון והיה יום עשות הסוכה יום מפורסם במה שחרדו העם ועלו להרים בעבור עלי זית ועלי הדס ועלי תמרי' ועלי עץ עבות · ומה שאמר וימצאו כתוב ר"ל ששמעו עם הארץ וההמון וחרדו לעשות הסוכות אבל היחידים לא אבדה מהם מצו' קלה כל שכן גדולה וכיון הכות' להגדיל ענין היום ההוא כאשר כוון ביום שגרשו העמוניות והמואביות מפני שהיה יום מעשה גדול לגרש העם את אמות בניהם והוא דבר קשה עד מאד ואיננו סבור שאומה מן האומו' עכו"ם תקבל כעבודה הזאת לאלהיה זולתי הסגולה הזאת ועל פרסום המעמד הזה אמר וימצאו כתוב ר"ל כי כאשר הגיע הקורא אל עם הארץ אל לא יבא עמוני ומואבי חרדו העם והיתה חרדה גדולה ביום ההוא :

סד **אמר הכוזרי** רוצה אני שתביא לי טעם כל מעט מאיכות הקבלה המורה על אמתתה :

סה **אמר החבר** כי הנבואה התמידה עם

אנשי

אנשי בית שני ארבעים שנה מהזקני' הנעזרים בכח השכינה שהיתה בבית ראשון שהנבואה הנקנית נסתלקה בהסתלק השכינה ולא היו מקוים לה אלא בעת מופלא ובעבור כח גדול כמו אברהם ומשה והמשיח שאנחנו מקוים ואליהו והדומים להם אשר הם בעצמם מעון לשכינה ובהמצאם יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה ונשאר לעם כ"א להם בשובם אל הבית חגי וזכריה ועזרא וזולתם ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים הנקראים אנשי כנסת הגדול' ולא יספרו מרוב והם שעלו עם זרובבל סמכו קבלתם אל הנביאים כאשר אמרו ונביאי' מסרוה לאנשי כנסת הגדולה · ואחריהם דור שמעון

הנבואה וכו' או ישמש בלשון דשא והוא כמוכן טעם למה שהוכח למעלה אמתת הקבלה ועתה בא להטעימו בדבריו אלו אשר יזכיר: מהזקנים הנעזרי' בכח השכינה וכו' שהנבואה הנקנית וכו' הם שני מיני הנבואה אשר זכרתי בשני סימן י"ד האחד נבואה כמשכת בזקני בית שני הנעזרים בכח השכינה הנמצאת מאז בבית ראשון · והשני נבואה בקני' שהיו זוכים אליה בעת המצא השכינה ביניה' והיא בלי ספק מדרגה מעולה יותר מן הראשונה ואם שאמר מהזקנים וכו' בקשר עם אמרו כי הנבואה· ויהיה שיעורו כי הנבואה מהזקני' הנעזרי' בכח השכי' שהיתה בבית ראשון התמיד' וכו' והזקנים הם חגי זכריה ועזר' וזולתם שיזכיר בסמוך: אלא בעת מופלא· הורה בזה כי יש לזמן מבוא אל הגעת הנבוא' והו' מה שרמז אליו המורה בשלישי ראש פרק ה' על נבואת יחזקאל במרכבה וז"ל מכלל מה שצריך לחקור עליו קשרו השגת המרכבה בשנה ובחדש וביום ובמקום שזה מה שצריך לנקש לו עיון ולא יחשב שהוא דבר אין עניין לו עכ"ל: ובעבור כח גדול וכו' כי צדיקים גמורים כאלה הן הן המרכבה לשכינתו יתברך לדוגמת ארון הקדש שהיה כבוד השכי' חופף עליו בזמן הבית וכמו שכתבנו בשני סי' י"ד וכבר ידעת מדברי בעל העקרים מא' ג' פ' כ"א כי מצד הארון והלוחות שהיתה שכינה שורה עליו היה מתהפך הרוח האלקי כדמות כיוון השמש המתהפך והיה שורה הרוח הנבואיי על האיש שתמצא בו ההכנה מה בדמיון מה שבארון והוא האיש שימצאו בו דעות התורה הכתובים בלוחות הברית באמת וכו' יעויין שם · כי אפס קצהו מסכים אחד לכוונתו ויבא זכרו ברביעי סי' ב' · והנה אמרו אשר הם בעצמם מעון לשכינה הוא מעין אמרו בסימן ע"ג שנושאי החכמה הם הצדיקים וביניהם כסא הכבוד · ועתה הורה מן המקום הזה כלל הכונה כי יש שיהיה שם נביא בזמן המצא השכינה בישרא' ויש נביא גם כן בזמן העדרה מהם וזה יתכן באחד משני פנים האחד בהיותו כעזור מכח השכינה הנמצאת בזמנו אלו עם היותה בלתי נמצאת בהווה · השני בהמצא איש צדיק תמים קדוש שיא לאלקיו שכחו יפה בהפלגה רבה אל יחסר המזג משרש יצירתו והתלמדותו בהוכחת שכלו ומדותיו לשלמות הפעל לא יפול דבר אחד מכל הדבר הטוב אשר דבר המורה על זה פרק ל"ו מהשני ויותר מהמה עד היותו כאלקים המעולים בהשגתם והתאחדותם בשם כאבות ומשה אשר עליהם זכרם אבל המור' בפרק הכונ' המתבודד הוא פרק כ"א מהשלישי כי אז יתעלה איש כזה בעצמו עד היותו מעון לשכינה ויהיה כארון ה' נוסע לפני העם ומכחו יקנו הנמצאי' מדרגת הנבואה: ונשאר להם וכו' ביאר מי המה אלה הזקנים הנזכרים למעלה שהנבואה התמידה בהם עד ארבעים שנה לבית שני · ושום שכל להשמיטו זכרון מלאכי להורות למו בזה היותו סובר כדעת האומר מלאכי הוא עזרא שכן אמרו פרק קמא דמגילה תניא ר' שמעון בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא וחכמים אומרים מלאכי שמו אמר רב נחמן בר יצחק מסתבר כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנבואתיה דמלאכי בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ומאן אפריש נשים נכריות מישראל זה עזרא דכתיב ויען שכניה בן יחיאל ויאמר לעזרא מעלנו בה' ונשב נשים נכריות עכ"ל · ואפשר עוד לומר שלא רצה להזכירו לבלתי הכניס עצמו בבלע המחלוקות והניח הדבר על גבוליו יהיה מלאכי עזרא או זולתו · ובכן היתה שתיקתו יפה מדבורו: ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים וכו' ראה שלשלת גדולה יוצאה בהמשך קבלתנו והם אשר ערך את ערכם במסכת אבות והרמב"ם דבר על אודותיו בפירוש המשנה ובהקדמת זרעים פרק ד' ובהקדמת ספר משנה תורה והראב"ד שלוי זכרם על פי סדרו בספר קבלתו · גם הרי"א המפיק סדר הקבלה על פי דרכו אשר הניב לנו בהקדמתו לפירוש אבות · ועם היותם מתחלפי' בדברים מה לא ראית בזכירתם תועלת: ואחריהם דור שמעון הצדיק וכו' הולך ונוטה משך הקבלה בטבע כמות של חכמים אשר היו בבית שני מתחלתו ועד סופו ולא ראו בקרבנו כמו שכתב הרמ"בם ובעל הערוך בעריך את ערכו

שמעון הצדיק כהן גדול ומי שהיו בסיעתו מתלמידים וחברים. ואחריו אנטיגנוס איש סוכו מפורסם ומתלמידיו צדוק וביתוס שהיו שורש לכופרים ובהם נקראו הצדוקים והביתוסים ואחריו יוסף בן יועזר חסיד שבכהונה ויוסף בן יוחנן

עליו נערך ביותר ושלמה זכרונו הראב״ד בקבלתו הנזכרת סוף הקדמתו ורצ״ה פרק ד׳ ששם הפלה שבעה דורות משמעון הצדיק עד הלל ולא זכר כאן מכל הדורות ההם זולתי היותר מפורסמים על מאורעות שארעו בימיהם או על עונם שגיבות לכבוד והם המוזכרים במסכת אבות פרק א׳ לכבוד ולתפארת. ואחרי כן זכר החכמים המפורסמים אשר היו בחרבן הבית או אחריו עד רבינו הקדוש והרמב״ם סדרם בארבע חבורות.

ומן החבורה הראשונה זכר הנה רבן יוחנן בן זכאי ורבי אליעזר ור׳ ישמעאל בן אלישע כהן גדול ור׳ יהושע ורבן גמליאל ור׳ יוסי ור׳ אלעזר בן ערך אלא שמקצת אלה לא הוזכרו בדברי הרמב״ם. ומן השניה זכר ר׳ טרפון ורבי עקיבא. ומן השלישית זכר סימן ס״ז ר׳ מאיר ורבי יהודה ור׳ יוסי ור׳ שמעון בן עזאי ועם או זכר חנינא בן תרדיון עם היותו נזכר בחבורה ראשונה אצל הרמב״ם. ומן הרביעית זכר רבינו הקדוש ואחיו ר׳ נתן ור׳ יהושע בן קרחה עם היותם נזכרי׳ להרמב״ם בחבור שנית ושלישית׳ ודעת לנבון נקל כי כל זאת כאמרו ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים הנקראים אנשי כנסת הגדולה וכו׳ ואחריהם דור שמעון הצדיק וכו׳ לא כוון בו שאחר הארבעים שנה היה ראשית אנשי כנסת הגדולה ושאחר שקיעתם של אלו זרח אור שמעון הצדיק הרחק מאד מסוף הארבעים שנה לבנין הבית שהרי לא נעלם מעיני כל חי כי עקר אנשי כנסת הגדולה היה מעולי בבל בתחלת בית שני והם אשר נקבו בשמות בכתוב מפורש ועלם זכרונם לטוב בשתי ההקדמות הנזכרו׳ להרמב״ם ובהקדמת מסכת אבות להר״א ושם כאמר שנתחברו להם חכמים אחרים ראשי בני ישראל המה עד תשלום ק״כ איש ומכללם שמעון הצדיק אשר האריך ימים אחריהם עד היותו האחרון שבהם כמאמר התנא שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. גם לא יוכל להתעלם מאמר׳ ז״ל פרק בא לו כי בימי אלכסנדרוס מוקדון פרח צדיק זה אשר בפגעו בו ירד המלך ממרכבתו להשתחוות לו באמרו דמות דיוקנו של זה מנצח לפני בבית מלחמתי ונשא פניו לבלתי הפכו את בית אלקינו והיה זה סביב לארבעים שנה לבנין הבית כמו שזכר הראב״ד בספר קבלתו. אלא ודאי כונת אמרו ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים וכו׳ שאחר הסתלקות הנביאי׳ עדיין משכו אנשי כנסת הגדולה שכבר החלה קודם לכן

כאמור וכן כונת אמרו ואחריהם דור שמעון הצדיק וכו׳ שנשאר אחריהם באורך ימיו או להיותו צעיר לימים בעת שנתחברו אל החבורה הקדושה הנזכרת. וכן בשלשה תרעומות מוהר״ר עזריה שכתב פרק ל׳ ממאמרי בינה כי החבר בדבריו הנז׳ הרחיק מאד שמעון הצדיק מסוף הארבעים שנה לתחלת הבית באמרו כי אנשי כנסת הגדולה קבלו אחרי ה הארבעים שנה וכי שמעון הצדיק היה אחרי הכנסיה ההיא וכו׳. לפי דעתו שם כמ״ש החבר בזה כחולק על קבלת חז״ל ולמען הכיל אותו הטיל מום החסר במעתיק ן׳ תבון לבלתי שומרו אמונים בכונתו הנזכרת. ובא ש׳ החסר הזה כנגד המעתיק הלז מאשר מצאו במאמר בא׳ בספר סימן כ״ז אתם היום במבוכ׳ גדולה וכו׳ אשר היה הלשון הזה קשה מאד להולמו לולי ן׳ קרדכיאל שהטיב אשר דבר לאמר אתם היום בהשקט ומרגוע וכו׳ והפליג התלונה עליו באמרו כי בשפתיו יכנר בהעתקתו שלא השכיל לבו הדברים באופן שיוכל להשמע כאשר לשומעי נכרים ולטנעו היושר של ר׳ יהודה הלוי המחבר כנודע כי זך ובר לקחו וכו׳. ואולם תפיסה מכל אלה לא מצאתי למעתיק הנזכר כי מלבד מה שכבר הראיתיך הדברים שמחים הנתיכתן לפנינו כי בכל זאת לא חטא החבר בשפתיו על הדרך אשר ביארנו. הלא אין זה מן המקומות הקשים אשר יקרה בהם משגה למעתיקים והמקום ההוא אשר נתלה בו החסר איננו אתי זולתי משגגת הסופרים אשר כתבו מבוכה במקום מנוחה. ועל עומק הדברים אין לו עון אשר חטא כי חייב טבע המועתק אשר באו בו העניינים בלשון קצר עד מאד והיות המעתיק נאמן רוח בהעתקתו לבלתי סור משנכון המועתק ונוסף גם הוא טבע ההעתקה כדבר הראב״ע בפי׳ איוב סימן ב׳ וכמו שזכרנו בפתיחתנו שם עלה גם כן כי הר׳ יהודה ן׳ תבון מעתיק הספר הזה הוא המעתיק הנכבד שהעתיק בעל חובת הלבבות והו׳ נח בלשונו מאד מקלע ש׳ כונת המעתק ולא יחטיא ואין לחשוב לו עון מה שעוותו הסופרים והמדפיסים המועדים לקלקל ולהטיל מום ופגם בקדשי׳: אנטיגנוס איש סוכו מפורסם. על מעשה שהיה עם תלמידיו שיזכיר: ומתלמידיו צדוק וביתוס וכו׳. באבות דר׳ נתן הוא היה אומר אל תהיו כעבדים וכו׳ ויהי מורא שמים עליכם כדי שיהיה שכרכם כפול לעתיד לבא אנטיגנוס איש סוכו היו לו ב׳ תלמידים שהיו שונים בדבריו היו

יוחנן וחביריה׳ ובו אמרו משמת יוסף בן יועזר בטלו האשכולות שנאמר אין אשכול לאכול מפני שלא ידעו לו עון מנעוריו עד יום מותו אחריו יהושע בן פרחיה דברו מפורסם ונתאי הארבלי היה בדורו · ואחריו יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח וחביריהם ובימיהם התחיל׳ה דעת הקראות כ״א הקיאים בעבור מה שאירע לחכמי׳ עם ינאי המלך והיה כהן והיתה אמו חשודה שהיא חללה ורמז אליו א׳מן החכמים שאמר לוינאי המלך רב לכם כ״א לך כתר מלכו׳ והנח כתר כהונה לזרעו של אהרן ויעצוהו חביריו (להבאי׳ בחכמי) כ״א לבאש החכמי׳ ולכלות ולהגלותם ·

שולים לחלק דים ותלמידים לתלמידיהם עמדו ודקדקו אחריהם ואמרו וזה ראו אבותינו לומר כך אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית אלא אלו היו יודעים אבותינו שיש עולם הבא ותחיית המתים לא היו אומרים כך עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסים צדוקים על שום צדוק וביתוסים על שום ביתוס עכ׳ · ובעל הצריך העריך את ערכו כערך ביתוסין והעל׳ וכרו הרא״בד בקבלתו הנזכרת : וכו אמרו משמת יוסי וכו׳ במסכ׳ סוטה פר׳ בתרא תנן משמת יוסי בן יועזר איש צרידאי ויוסי בן יהודה איש ירושלים בטלו האשכולות שנאמר אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי · וכתב שם הרמב״ם אשכלות כנוי על אדם הכולל המדות המעולו׳ והחכמו׳ לפי מיניהם והוא מה שאמרו אשכולות איש שהכל בו עכ׳ · אבל רש״י פי׳ בגמרא שהכל בהם · עד ימיהם לא היה מחלוקת בחכמי ישראל כלם היו אומרים דברים כהויתכן למשה מסיני והם הראשונים שנחלקו במיכת הקרבנות ב״ט כדאמרינן בחגיגה והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה עכ׳ · אמנם החבר נטה לפי׳ הרמב״ם והוסיף כמעט בא׳מ׳פני שלא ידעו לו עון להיותו חסיד שבכהונה : דברו מפורסם וכו׳ הובא זכרו בקבלת הרא״בד יעויין שמה : בעבור מה שאירע לחכמים עם ינאי וכו׳ · במס׳ קדושין פר׳ האומר תניא מעשה בינאי המלך (אשר היה מן הכהנים של בית חשמונאי) שהלך בכוחלית שבמדבר (פירוש שם מדינה) וכבש שם ס׳ כרכים ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה שלא וקרא לכל חכמי ישראל ואמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים (פי׳ ירקות מלשון הקוטפים מלוח) בזמן שהיו עסוקים בבנין המקדש (פי׳ שהיו עניים כבואם מן הגולה והיו צריכים להוציא במלאכת הבנין) אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו (פי׳ שמזה בתעורר להודי׳ לפניו ית׳ על ברכתו אשר העשירתנו) והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואכלו · והיה שם אדם אחד לץ לב רע ובליעל ואלעזר בן פכטירה שמו ויאמר אלעזר בן פכטיר׳ לינאי המלך לבם של פרושים עליך (פי׳ שונאי אותך וקיבם

שמתי׳ בהבלתך) ומה אעשה (פי׳ להכיר אמתתו של דבר הקם לך בציץ שבין עיניך) פירו׳ תן ציץ הקדש על מצחך דכתיב בים והיה על מצחו תמיד ועל כן הותר שלא בשעת עבודה לפירו׳ ר״ת · או שלא כדין יעשהו לפירוש הרמב״ן · והם יקומו על רגליהם לכבוד ה׳ החקוק בו ותהיה גרמא לשינלו את לבם על אודותיך) הקים להם בציץ שבין עיניו היה שם זקן א׳ ויהודה בן גרידא שמו ויאמר יהודה בן גרידא לינאי ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרי׳ אמו נשבית במודעית (פירו׳ שהפרושים היו אומרים עליו שאמו נשבית בהר המודעית ושבויה פסולה לכהונ׳ ונשאה אביו וכמנא היא חלל) ויבקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם (פירו׳ שבעס עליהם המלך) ויאמר אלעזר בן פכטירא לינאי המלך ינאי המלך הדיוט שבים כך הוא דינו (פי׳ ראוי לו שיסבול חרפתו) אתה הוא מלך וכה״נ כך הוא דינך (פי׳ בתמיהא האם זה ראוי שלא תנקם מהם) ומה אעשה אם אתה שומע לעצתי רומסם (פי׳ הרגם כלא סרוג) תורה מה תהא עליה (פי׳ והלא בזה עתידה תורה שתשתכ׳ הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד (פי׳ הואיל וכתובות בו כל המנות לא ישתכח) אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו מינות (פי׳ שכפר בתורה שבע״פ) דהל״ל תיכח תורה שבכת׳ תור׳ שבע״פ מאי מיד כתוכן הרעה ע״י אלעזר בן פכטירא (פי׳ כמו ויבן בין או בכיבון המנעי׳ו הרגו כל חכמי ישר׳ והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח פי׳ שלהיותו אחי אשתו היא החביאתו) והחזיר את התורה ליושנה · עכ׳ · וכבר הרחיב הרי״א ענין הספור הלז בנחלת אבות מסכת יהושע ין פרחיה : ורמז אליו אחד מן החכמים וכו׳ הוא יהודה בן גרידא שרמז על החשד הלז באמרו כדברים האלה : ויעצוהו חביריו רמז לאלעזר בן פכטירא הכז׳ באמרו למלך אם אתה שומע לעצתי רומסם והמלה הזאת כוללת אכלו ארבעת שבטים רעים על כן אמר להבאים בחכמ׳ (בנ״א לבאש החכמי׳) לכלות׳ ולהגלות׳ ולהמיתם כאלו אמר שכפשו תגעל בם להרס בבזים ושפלו׳ וגם יקר אפו בהם ויכלם במיני ענוי ועוד ישליכם

מעל

ולהגלותם ולהמיתם ׃ ואמר להם כאשר נאבד החכמים ממי נלמוד התורה אמרו לו הרי תורה שבכתב כל הרוצה יבא וילמוד ואל תרגיש בתורה כ״א לתור׳ שבעל פה׳ והאמין להם ושמע דבריה׳ והגלה החכמים ובכללם שמעון בן שטח והיה חתנו ונתקלקלה הרבנות זמן מועט וטרחו להחזיק התורה כ״א כתורה בשקול דעתם והקשותם ונלאו ולא יכולו עד שהושב שמעון בן שטח ותלמידיו מאלכסנדריא ושבה הקבלה כ״א הרבנות לאיתנה ׃ וכבר השרישו הקראים שורש עם אנשים שהיו דוחים תורה שבעל פה ומתחכמים בטענות כאשר אתה רואה שעושין היום אבל הצדוקי׳ והביתוסים אינם כי אם אפיקורסים מכחשי׳ העולם הבא׳ אך הקראים הם משתדלים בשרשים מתחכמי׳ בתולדות ׃ ואפשר שיגיע הפסד אל השרשים רק מסכלותם לא בכונה מהם ׃ ואחריו היה שמעיה ואבטליון ומתלמידיהם הלל ושמאי והיה מענין הלל מה שהוא מפורסם מחכמתו וענותנותו והוא מזרע דוד וחיה מאה ועשרי׳

שעל פניו אל ארץ אחרת וסוף דבר יוציאם מכת חרב והרג ואבדן ׃ ואמר ישובו חכמיו כלשון רבים לרמוז אל שמעון המחזיקים בידו ואם לא נזכרו במאמר הקודם: נאמר להם וכו׳ היא תשובת ינאי המלך אל היועץ הנז׳: ושמע דבריו והגלה החכמי׳ וכו׳ נראה שענין אמר ויהרגו כל חכמי ישראל לאו דוקא רק הקצת מהם גלותם היא מיתתם וגם נמלטו עם שמעון בן שטח שמוזכר שם במאמ׳ כי כאמרנו הסך להם בבאתם ליסע עמו ׃ וכבר כתבו התוספות פרקא קמא דבתרא גבי עובדא דהורודוס דקטליכהו לכלהו רבנן לאו דוקא לכלהו דהא הוו בני בתירא שהיו נשיאים בשעלה הלל מבבל כדאמרי׳ בפסחים בפרק אלו דברים והלל היה נשיא בפני הבית ק׳ שנה כדאמרי׳ פ״ק דשבת ומלכות הורודוס היה בפני הבית ק״ג שנה כדאמרינן פ״ק דע״א ע״כ ׃ והיה חתנו אפס כי מקבלת הראב״ד גם מפי רש״י שמענו היותו אחי אשתו לא חתנו ׃ שכבר השרישו וכו׳ כי מנה מין את מינו וכיעור ׃ אבל הצדוקים והביתוסים וכו׳ הרי לפניך דעתו של חבר להבדיל בין הצדוקי׳ והביתוסי׳ אשר הקלו מימי אנטיגנוס ובין הקראים אשר לפי דעתו היתה ראשיתם אחר כך בימי שמעון בן שטח ממעשה דינאי כאמו׳ ולשעתו כמשך הר״א בקבלת אבות על משנת יהושע בן פרחיה ׃ ומה שאמר כי הצדוקים מכחישים העולם הבא מבואר הוא ממה שאמרו באבות דר׳ נתן שזכרנו למעלה גם מדברי חז״ל פרק חלק אשר שמו בה דברי אותם להוכיח על פיהם תחיית המתים וכאומרם שם שאלו צדוקים את רבן גמליאל מנין שהקב״ה מחיה המתים אמ׳להן מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קבלו ממנו וכו׳ ׃ אך בראשון סימן א׳ הראיתיך כי הרמב״ם איננו אתו להבדיל בין קראים לצדוקים וביתוסים ובפירוש אבות ברור מלל כי יקראו בארצות מצרים קראים ושמם אצל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה וכו׳ ע״כ ׃ והראב״ע גם הוא משום ענייכם בהזדמן אליו הספור על אודותם ולפי דעתם הוצרכנו לומר שעם היות הקראים בלתי מכחישים העוה״ב כבר היתה ראשיתם שרש פורה ראש ולענה בדעת הנפסד הזה שלא נתפשט לשנה נזכרת כדברי הרמב״ם במשנ׳ אבותינו׳ ז״ל והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו זה המאמ׳ יצאו מלפניו וכו׳ והכחישו שתור׳ והתחברו לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונ׳ הרעה תפריד הקבוצים כל שכן שלא תקבץ הנפרדים כנו׳ להאמין הדבר שלא יוכלו לכזבו אבל ההמון שאלו היו מוכיחים אותו מפיהם היו הורגים אותם ר״ל דברי תור׳ ואמר כל א׳ לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה כ״א כה אמתית וזה לפטור עצמם מן המצות המקובלות והגזרו׳ והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל וכו׳ ע״כ ׃ ומה שנתף בזה הביתוסים עם הצדוקים הוא כמשך למה שזכרנו מאבות דר׳ נתן אשר זכר בפירוש כי רגליהם של שתי הכתות לרע ירוצו בהכחשת העולם הבא ותחיית המתים ומכאן תשובה למה שכתב מוהר״ר עזריה ז״ל במאמרי בינה פרק שלישי על צדקו כפש הביתוסים לנקותם מפשע הצדוקים בהכחשת השארות הנפש ונמולה אחר המות ׃ אך הקראים וכו׳ כבר נתבאר זה בסימן כ״ב עד סימן כ׳ ׃ ואפשר שיגיע הפסד וכו׳ כמבואר סימן מ״ט ׃ מה שהוא מפורסם מחכמתו וענותנותו ׃ פרק במה מדליקין תנו רבנן לעולם יהא אדם ענותן כהלל וכו׳ ׃ וגם הורה על חכמתו במה שקרה עם הכותים הבאים להתגייר בתנאים ובתנוכות כפיו יכנס אל מחוז החפץ ׃ והוא מזרע דוד ׃ כבר כתב הרמב״ם בהקדמת זרעים פרק ג׳ כי

שנה והיו לו כמה אלפי תלמידים ובמובחרים מהם אמרו שמנים תלמידי' היו לו להלל הזקן שלשים מהם ראויים שתשרה שכינה עליהם ושלשי' מהם ראויי' לעבר השנים ועשרי' בינוני' גדול שבהם יונתן בן עוזיאל קטן שבהם רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה וגמרא והלכות

שנעשו נשיאי אלה מחכמי המשנה כהנאר היותם מזרע דוד כרבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשי' הגל וביסודם הנשיא הלם הוא הלל הבבלי שאליו נסמכה בת מן החכמים האחרונים ועל דעתו היתה נקראת בית הלל והיה מבני שפטיה בן אביטל בן דוד: והיה מאה ועשרי' שנה כך העלה הראב"ד בקבלתו וכן אמרו ז"ל בסוף ספרי ומשה בן מאה ועשרים שנה זה אחד מארבעה שמתו בני ק"כ ואלו הם · משה · והלל הזקן · ורבן יוחנן בן זכאי · ור' עקיבא · משה היה במצרים מ' שנה ובמדין מ' שנה · ופירנס את ישר' מ' שנה · הלל הזקן עלה מבבל בן מ' שנה ושמש חכמים ארבעי' שנה ופירנס את ישראל מ' · רבן יוחנן בן זכאי עסק בפרקמטיא מ' שנה: ושמש חכמי' מ' שנה · ופירנס את ישראל מ' שנה · ר' עקיבא בן מ' שנה התחיל ללמוד תורה · ולמד תורה מ' שנה · ופירנס את ישראל ארבעים שנה · שש זוגות ששנותיהם שוות · רבקה וקהת · לוי ועמרם · יוסף ויהושע · שמואל ושלמה · משה והלל הזקן · רבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא ע"כ: והיו לו כמה אלפים תלמידים · מספר מפקד תלמידיו לא שמענו אמנם נכרא היא שהיה מספרם רב שהרי רבי עקיבא שהיה מתלמידי תלמידיו היו לו כ"ד אלפי תלמידי' כאז"ל בכתובות פ' אע"פ: ועוד אמרו שם פ' שני דייני כי הוו מפטרי רבנן מבי רב הוו פיישי פירו' נשארים אבלן לבמוד · אלפא ומאתי' רבנן מבי רב הונא הוו פיישי תמני מאה רבנן · רב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי (פירו' ר"ל אנשי' שהיו משמיעי' דבריו של התלמידי' כי היו צריכים להתחלק בכמה מקומות לכאן ולכאן מפני רבויים של שומעים וזכרו שם הפלגה רבה דכי הוו קיימי רבנן ממתיבתא דרב הונא ונפצי גלימייהו היה סליק אבקא וכסי ליה ליומא (פירוש שהיה האבק העולה מאפיל את החמה) ואמרי במערבא קמו ליה ממתיבתא דרב הונא בבלאה · פי' שהיה ניכר הענין עד א"י · ועוד אמרו שם כי מפטרי רבנן מבי רבה ורב יוסף הוו פיישי ארבע מאה רבנן וקרו אנפשייהו יתמי כי הוו מפטרי רבנן מבי אביי ואמרי לה מבי רב פפא ואמרי לה מבי רב אשי הוו פיישי מאתן רבנן וקרו אנפשייהו יתמי דיתמי ע"כ · וכ"ש שהיה מספר בית הלל כחול הים אשר לא יספר: שמנים תלמידים וכו' במסכת סוכה פ' הישן ובמס' בתרא פ' יש נוחלין ת"ר שמנים תלמידים היו לו להלל הזקן ל' מהם ראויים שתשרה שכינה עליהם כמשה רבינו ול' מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע · וכ' מהם בינוניים וכו' · ולפי שנראה מדברי החבר הזוהר אבל מאמר שתעמוד להם חמה לאמרו ראויים לעבר השנים כי אמרם מעברי השנים כהם יפה על סדר הזמנים וחק וזמן יקבעו להם שלא ישנו את תפקידם וכמו שזכרנו סימן מ"א וכי יקחו מועד שהם מישרים ישפוטו ואין לו להקב"ה מועדי' אלא אלו הנקבעים על ידם וקרי שמש ולבנה בידיהם נתנו וכאלו יבראו במאמרם מחקים וברוח פיה' כל צבאם וכשו חמה עומדת מפניהם · ולפי זה יהיה נ"ב אמרו ראויים שתשרה שכינה עליהם כמשה רבינו דמיון לבד לענין שריית שכינה בכלל לא לענין מדרגת דבקותה בהם כמשה והנה הוא ע"ד אמרו נביא מקרבך מאחיך כמוני וגו' שבלי ספק לא כוון בו השווי מכל צד שהרי הכתוב צווח ומעיד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה · ועל כן הערימה חכמתו של חבר להשמיט מדבריו כמשה רבינו · וזכור נא מה שכתב הרמב"ם בפרקיו המוקדמים למסכת אבות וז"ל בסוף פ' השביעי וכאשר ידעו חכמים ע"ה בשני המינים שאלו מן הפחיתיות ר"ל השכליות והמדות שם אשר יבדילו בין ה' ית' ובין האדם ובהם הוא יתרון מעלות הנביאים אמרו על קצתם במה שראו מחכמתם ומדותיהם שראוים הם שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו ולא יעלם ממך ענין הדמיון שהם דמו אותם בו לא שישוו בו אליו חלילה וכן אמרו על אחרי' כיהושע בן נון על הצד אשר זכרנו ע"כ · ושא נא עיניך לאז"ל פ"ק דסנהדרין פעם אחת היו מסובים בעליית בית גוריא ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אדם שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכו' וזכרניהו למעלה סימן לט' · ובתוספתא דסוטה פ' י"ג הובא המאמ' הזה עצמו ושנה את לשונו לאמר יש כאן אדם שראוי לרוח הקדש וכו' ואלו כמשה רבינו לא קאמר: אחרי כן מצאתי באבות דר' נתן שכך היא שנויה שם ראש פ' י"ד שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורן ראוי לכך ול' מהם ראויים לעבר שנים וכו' ע"כ גם המאמר הזה לפי מה שהובא בהקדמ' הרי"א לנחלת אבות לא היה כתוב בו כמשה רבינו וא"כ הלשון מכוון עם

והלכות והגדות וכל מדות חכמים וכל מדות סופרי' וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה שלא למדו ואמרו עליו שלא שח שיחת חולין מימיו ולא הניח אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי · ולא הלך ארבע אמו' בלא תורה ובלא תפילין ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ודורש · ולא פתח אדם לתלמידיו אלא הוא · ולא אמ' דבר שלא שמע מפי רבו ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש · וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו וזה רבן יוחנן בן זכאי חיה

דברי החבר בלי תוספת או מגרעת ואף גם זאת אחור לא כוונותי מאשר יבא מפני נדקה לשום שלו בין שני אומרים על פי דרכנו · וכל מדות חכמים וכל מדות סופרים וכו' אמר מדות סופרים תמורת אמ' שם דקדוקי סופרים ואמר וכל מדות חכמי' וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה להיות כתובים באבות דר' נתן פ' יד ובהם נכללו כל יתר הענייני' המוזכרים בזה ובזה קלות וחמורו' וגזרו שוות ותקופות וגימטריאות וכו' · כי הכל ברמז · בתורה באותיותיה הכתובות · כהלכתן או המשתנות בצורה וכו' כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לפי' התורה: ואמרו עליו שלא שח וכו' שם פ' הישן אלא שנה הסדר ולא ידעתי למה· גם השגיח שלא קדמהו אדם אשר הוזכר שמה בבית המדרש · ואגב אמרו ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש הוסיף שם חוץ מערבי פסחים (פי' מפני עשיית פסחים) וערבי יה"כ פיר' מפני שצריך לאכול מבעוד יום): וכן היה ר' אליעזר וכו' גם זה שם: וזה רבן יוחנן בן זכאי חיה וכו' כאז"ל בספרי המוזכר למעלה · גם בפ' יום טוב של ר"ה תניא כל שנותיו של ריב"ז ק"כ שנה היו · מ' שנה נתעסק בפרקמטיא · מ' שנה למד · מ' שנה לימד · ע"כ והוזכר בדברי הראב"ד בקבלתו הנז': והיה בחרבן בית שני · כמו שנתבאר בגיטין פ' הניזקין בעובדא דאבא סיקרא ריש בריוני והביאו הראב"ד בקבלתו: ר' ישמעאל של היכלות וכו' נקרא כן על שם ספרו המפורסם הנק' ספ' היכלות שפתח דבריו ואיר אמר ר' ישמעאל כשעליתי למרום להסתכל בצפייתי במרכבה הייתי נכנס בששה היכלות חדר בתוך חדר כיון שהגעתי לפתח היכל שביעי עמדתי בתפלה לפני הקב"ה וכו' ואנכי לא ידעתי מאין זכה לשם הכרת פניהם היה זה על שם ספר חובר ממנו או על מה שסופר מענייניו בברכות פ' שלשה שאכלו אמר ר' ישמעאל בן אלישע ג' דברים שח לי סוריאל שר הפנים וכו': והוא האומר פעם אחת נכנסתי וכו' ברכות פ"ק: שאירעו לו עם רבן גמליאל וכו' פ' תפלת השחר גבי מחלוקת אי תפלת ערבית רשות או חובה ובמסכת ר"ה פ"ב על עדות החדש כמוזכר למעלה סימן לא · ובבכורות פ' כל פסולי המוקדשי' על בכור שנפרמה שפתו ושלשתן זכר הראב"ד בקבלתו: אם יהיו כל חכמי ישראל וכו' אבות פ"ב: וחכמתם שלא פסקה חכמה מהם: כמו שאמרו אר"ר שמעון בן יוחאי וכו' ·

ומה שאמר ביום שהושיבו את ר' אליעזר בישיבה הוא יום העברת רבן גמליאל מנשיאותו כמוזכר פ' תפלת השחר · והזכיר בזה שהיה מכוין ע"פ הסנהדרי' כאשר הביא: ובמשכים אחר השנים מאות וכו' · כיון למה ששנינו בסנהדרין פר' ד' סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה וכו' ושלש שורות של ת"ח יושבים לפניהם כל א' וא' מכיר את מקומו (פי' כי כסדר חכמתם היו מושיבים אותם · (היו צריכים לסמוך) פי' כשמת אחד מן הדיינים סומכים מן הראשונה אחד · מן השניה בא לו לראשונה ואחד מן השלישית בא לו לשניה ובוררי' להם עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישי' ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו · ר"ל בסוף השורה השלישית לפי שקטן התלמידים שבשורות גדול היה מן הגדול שבקהל ע"כ · ועל זה ביאר הרמב"ם מה שאמרו באבות פ"ד הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים שהיו מעלים בקדש במנותם ראש ישיבה של כנ"ג סוף ישיבה גדולה של ע"א ודברי החבר בכאן יסכימו לאמרו בשני סימ' כל"ד והסנהדרין היו מכוונים וכו' שלא תעלם מהם חכמה וכו' ואיך ימלא תמיד ע' חכמים וזקנים לא תחייבה החכמות מתפשטות קיימות באומה ובעת שימות זקן אח' יעמוד אחר תחתיו כמוהו וכו' ע"כ: כאשר דברנו עליו ד' נכנסו לפרדס וכו' במסכת חגיגה פ' אין דורשין ת"ר ד' נכנסו לפרדס אלו הן בן עזאי בן זומא ואחר ור' עקיבא · אמר להם ר' עקיבא כשתגיעו אצל אבני שיש טהור הזהרו שלא תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרי' לא יכון לנגד עיני · בן עזאי הציץ ומת ועליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו · בן זומא הציץ ונפגע ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו · אחר קצץ בנטיעות · ר' עקיבא יצא בשלום ע"כ · ובפירו' בתרייתא וז כתב בעל הערוך זהו מפורש בהיכלו' רבתי והיכלות זוטרתי שהיו עושים מעשים ומתפללים תפלות בטהרה

חיה מאה ועשרים שנה כרבו והיה בחרבן בית שני ומתלמידיו רבי אליעזר בן הורקנוס שישלו פרקי רבי אליעזר המפורסמים בתכונה ומדו' הגלגלים והארץ וכל דבר מופלא בחכמת הכוכבים ומתלמידיו רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול והוא רבי ישמעאל של היכלות והכר' פנים ומעשה מרכבה כי ידע סודותיהם עד שהיה ראוי למדרגה קרובה מהנבואה והוא האומר פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת וראיתי אכתריאל יה יי' צבאות ושאר הענין ומתלמידיו רבי יהושע שאירעו לו עם רבן גמליאל הדברים הידועים ׳ ורבי יוסי ורבי אלעז' בן ערך שאמרו עליו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כלם ׳ ובאלה הדורות זולתי אלו המפורסמים וזולת המון החכמים וזולת הכהנים והלוים שהיתה תורתם אומנותם לא פסקו השבעי' סנהדרין וחכמתם על פיהם היו ממנים הממונה ומעבירין המ עבר כמו שאמרו א"ר שמעון בן יוחאי כך מקובל אני מפי שבעים זקנים ביום שהושיבו את ר' אליעז' בישיבה ונמשכים אחר השבעים מאות שלא היו כמותם ונמשכים אחר המאות אלפים אחר שלא יתכן להוציא שבעים אלא ממאות שהם למטה מהם וכן על ההדרגה ואחרי אלה ר' עקיב' ור' טרפון וחביריהם וכולם אחר החורבן והגיע רבי עקיבא אל גבול קרוב מהנבואה עד שהיה משתמש בעולם הרוחניים כאשר אמרו עליו ארבעה נכנסו לפרדס אחד הציץ ומת אחד הציץ ונפגע א' הציץ וקצץ בנטיעו' אחד בא בשלום ויצא בשלום

בטהרה ומשתמשים בכתר וצופים בהיכלות ורואי' היאך משמרות מלאכים במעמד' והיאך היכל אחר היכל ולפני' מהיכל וקאמר להו ר' עקיבא כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהורים אל תאמרו מים מים ופירושו מי שהוא מגיע בכפייתו לאותו מקום כראין לו שם מים ואין שם מים שלא דמות בעולם כראית ואם אמר הרי אלו מים כסדף לפי כי שקר הוא אומר וכן מפור' בהיכלות רבתי בלשון הזה אבני ששומרי פתח היכל ששי כראה כמו שיש בו מאה אלפי רבבות גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור שהן בלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומה למים ואם אמ' מי הללו מה טיבן וכו' עד סארו ולא שהן עולים במרום אלא בחדרי לבם רואים וצופים כאדם הרואה בעיניו דבר ברור ושומעים ואומרי' ומדברי' כעין הסוכה ברוח הקדש זהו פי' ר"ח ז"ל עכ"· ואחריו כמשך הח"ע בפירו' למערכת האלקות פרק ח' באמרו כי הפרדס הוא מורשי לבבם שהיו מכוונים במחשבתם בדברי האלקיים עד שהיו מתדמים לפניהם כאילו היו מתגלים לעיניהם והיו רואים אותם בעין שכל אבל רש"י פירשו לפי הפשט כי עלו לשמים בשם שם שהזכירו' ורבינו האי גאון כתב בתשובה דע כי דבר זה היה מקובל אצל הראשוני' כלם יחדו ולא היה אחד מהם מכחש בו כי אומרי' היו שהקב"ה עושה אותות ונוראו' על ידי הצדיקים כמו שהוא פועל על ידי הנביאים ומראה את הצדיקים מראות נוראות כדרך שהוא מראה את הנביאים כי תקנות יש לעולם כדברים הללו ואין בהם הספק כל עקר כי יודע אלקים שאין טועים בו טענה בטילה · וכל מה שנאמר שנעשה לרבי חנינא בן דוסא וזולתו מאמינים בו ולא מכחישים ובשנאה מר רב שמואל גאון ז"ל וביונא בו שסרבו לקרות בספרי דברי עלים שאומרים אין המראות הללו כראות של לנביאים ולא יעשה הם כזה אלא לנביא ומכחישים בכל מעשה שנאמר כי נעשה בו נס לצדיקים ואמרו כי אין זה הלכה יאך במעש' ר' עקיב' שנפש בהיכלות ומעשה רבי חנוכי בן הקנ' ועל ר' ישמעאל וביוצא בהן גם כל אלה אומ' אינם הלכה ואנו סוברים כי הקב"ה עושה נסים לצדיקי' ונפלאות ומראה להם היכלים עכ"ל· אך מדברי שהבר לא יוכל לעמוד על אמתת כוונתו באופן השתמשותם בעולם הרוחניים ואל כל אשר תחפוץ יטם מבלי הכרע: והיה שמת מי שלא חבל וכו' כי לשכלו של אדם גבול יעמוד אצלו כל יעבירהו כדבר המורה בראשון פרק ל"א והשורש לראות לפניהם ממחיצתי הרי זה כזוק וחיוב תלויים לו מכנגד וכמו שכתב המורה בראשון פ"ל"א באמרו שכל אדם שלם עם הדבק שבלו במה שנטבעו שישיג ויבקש השגה אחרת אחרים שתכם השגתו או ימות וכו' אלא אם ילוה אליו עזר שלא כמו שאמר ושכותי כפי עליך עד עברי עכ"ל · והנה דברי החבר אליכו ברביעי סימ' נ' בנאו לדבר אתכו על מדרג' כבוד ה' אשר וכו' כמבואר שמה אמ"ז"ל ויש אחריו דק יותר מדק עד שיגיע למדרג' שלא ישיגנה הנביא ואם יהרוס אליו תכתק הרכבה:

כאשר אנחנו רואים בכחות הראות כי מי שראותו חלושה לא יראה אלא באורה ממוצעת שהיא כשארית בין הערבי' כשטלק ומי שעיני תרוצות אלוסי הראות לא יראו כי אם כל ומי שראותו חזקה יראה השמש אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להביט אליו ואם ידחק לזה יתעור ע"כ · וזו היא הכנתו של בן עזאי: והשני נפגע ונטרפה דעתו וכו' · כך פירשו רבינו האי בתשובתו שנז' באמ' נפגע כמי שנשתט' מן המראות המבהילות שלא סבלה דעתו לסבלם ודמה זה לפגעים דאמרינן אי זהו שיר של פגעים יושב בסתר עליון וכו' וזו היא שאמרנו (שם פ' אין דורשין) מעשה בר' יהושע בן חנניא שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית וראה בן זומא ולא עמד מפניו א"ל מאין ולאין בן זומא וסוף המשנה א"ל ר' יהושע לתלמידיו עדין בן זומא מבחוץ כלו' שיצא מכלל הדעת ע"כ · ושלא יבא בחייט בפירושו למערכת האלקות פ' ח' להבין ולהורות כי המחשבה מתפשטת ועולה עד מקום מוצאה וכשמגעת שם היא נפסקת ואינה יכולה לעלות עוד · ומשל מעין המים היוצא מן הנהר אם תעשה מתחתיו חפירה לבל יתפשטו מימיו יעלו המים עד מקום המקור ולא יותר ולכן כל ההורס לחשוב בדבר שאין יכולת במחשבה להתפשט ולעלות אינו נמלט מאחד מב' דרכים לבלבל מוחו ולהרוס בנין גופו או מרוב כפיית המחשבה להדבקה במה שאינה יכולה להשיג תצלה נפשו ותנתק ותשוב לשרשה. ולזה אמרו רז"ל במופלא ממך אל תדרוש וכו' ע"כ: והשלישי הפסיד המעשים וכו' וזהו קצץ בנטיעות שמזכיר שם בהמשך משל הפרדס וענינו שהשחית אחד מן העקרים הגדולי' והוא המעשה המכוון גם הוא בעצמו לפי הדעת האמיתי ומשם היותו כלי השמים אל הגעת המושכלות לבד וכו' לדבר יחבל לו ומרעה אל רעה יבא ככל המסופר שמה ולראות זה כתב רבינו האי בתשובתו לאמר תקון הגוף וחכמת ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והגמרא ואשר טוב לישראל · כי למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים כמותו ויועיל לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי המצות והתורה ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם אשר זכרנו יסיר מעליו יראת שמים ויפסק מאותם

בשלום ומנו רבי עקיבא · והיה המת מי שלא סבל ראיית העולם ההו' עד שנתקה הרכבו' · והשני נפגע ונטרפה דעתו הטירוף האלקי ולא הועילו בו בני אדם · והשלישי הפסיד המעשים מפני שהשקיף על השכלים אמר ז"ה המעשים הם כלים ומשתמשים בנ"א איננו מגיעים אל ההדרג' הזאת הרוחנית ואני כבר הגעתי אליה ולא ארגיש על מעשה התורה · ונפסד והפסיד ותעה והתעה · ורבי עקיבא היה משתמש בשני העולם' מבלי נזק שהשיגו וכבר

העניינים כי יסלק מעליו כל ד"ת לגמרי ומזאת הפסד' יארע לבני אדם שישתבש דעתם עד שלא יחושו לעזיבת התפלה ולשאר המצות אבל אשר ימשיכו עצמם לתורה וליראת שמים יבא להם מוק כי יכהינו כל ההמון ליראת שמים ואחרי התשובה בלא פקפוק ולא ישימו שום ספק בהנ"ה ואם תראה שאותם בני אדם המתעסקי' באותם דברים יאמרו לך כי היא דרך כלולה ובזה ישיגו לידיעת הבורא לא תשמע ולא תאבה להם ודע באמת כי יכזבו לך ולא תמצא יראת חטא וזריזות וענוה וטהרה וקדושה אלא באות' המתעסקים במשנה ובגמרא עד כאן: משתמש בשני העולמ' וכו' בעליונים ובתחתוני' כענין ובמעשה · ורואה אני את דברי המורה בראשון פ' ל"ב כי קרנו ויאהיון חכמים בקנת לדברי החבר שהולך בהם רברנו להטות כונת הענינים אל משפטי העיון הקשי' שכן כתב שם דע אתה המעיין במאמר זה כי הנה יקרה בהשגות השכליות מפני שהן כתלו' בחומר דבר ידמה למה שיקרה להשגו' החושיית והוא שאתה כשתעיין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגהו וכשתכריח עיניך ותפליג בעיון ותטרח לעיין על רוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין ברחקו או תסתכל בכתיבה דקה או פתוח דק שאין בכחך להשיגו ותכריחם מה תק לאמתו לא יחלש ראותך על זה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם כן על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תרא' מה שהיית יוכל להשיגו קודם הפלגת ההבטה והטרחה · וכן ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות ענינו בענין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כל רעיוניו יבהל ולא יבין אז אפי' מה שדרכו להבינו עכ' אמרו ולא תשתדל להשיג מה שלא תוכל להשיגו עם זה כבר הגעת אל השלמות האנושי והיית במדרגת רבי עקיבא ע"ה אשר נכנס בשלום ויצא בשלום בעיונו באלו הענינים האלקיים · ואם תשתכל להשיג למעלה מה שבנתך וכו' תגיע כאלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם לבד אבל תשוב יותר חסר מכל חסר ותתקדם לך או תגבורת הדמיונים ונטות אחר החסרונות והמדות המגונות והרעות לטרידת השכל ולהכבות אורו כמו שיתחדש בראות מן הדמיונים המכזבי' מינים רבים עם

שלשה

שלשת בת הרואה בחולים וכאשר יפנו בעיון לדברים המאירים או לדברים הדקים וכו' עכ"ל: וכבר נאמ' עליו ראוי הוא שתשרה עליו שכינה כמשה וכו' והוא בשעה שהרגוהו היה שואל וכו' במסכת ברכות פרק הרואה וענין אמרם עד כאן הכוונה לומר עדיין אי אתה מכוון כראוי:

אחרי בית שני ארבעים שנה וכבר הראית לדעת כי אז הוחל לקרא המנין לשטרות ׃ ובכן צדק דברו גם כן שהיה חבור המשנה אחר תק"ל שנה להפסק הנבואה ׃ נתגלגל בה ׃ ר"ל כי במשנה הנזכרת נתגלגל זכרון שלשלת הקבלה שקדם זכרה ׃

וכבר נאמר עליו ראוי הוא שתשרה עליו שכינה כמשה אלא שאין השעה ראויה לכך והוא מעשרה הרוגי מלכות והוא בשעה שהרגוהו היה שואל לתלמידיו אם הוא עת קריאת שמע לקרא אותה אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך עכשיו שבא לידי לא אקיימנו והיה מאריך באחד עד שיצאתה נשמתו ׃

סו אמר הכוזרי בזה כל כך יחיה החיים הערבים וימות המיתה הערבה ואחר כן יחיה החיים התמידיים בתענוג מתמיד ׃

סז אמר החבר ואחריהם בדור אחר רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בן עזאי ורבי חנינא בן חרדיון והבאים אחריהם ואחרי אלה רבי והוא רבינו הקדוש והוא רבי יהודה הנשיא ועמו רבי נתן ורבי יהושע בן קרחה וזולתם רבים ואחריהם בעלי המשנה הנקראים תנאים ׃ ואין אחריהם אלא האמוראים והם בעלי הגמרא ׃ וחבר רבי המשנה בשנת תקל לשטרות כ"א למנין שטרות והוא שנת קן לחורבן בית שני אחר חמש מאות ושלשים שנה להפסק הנבואה נתגלגל בה כל מה שזכרנו אלה מעט מהרב' מדבריהם וממעשיהם ׃ והשתדלו במשנה בהשתדלותם בתורה מחברים כל מחברם אותה וסדורה ומספר סדריה ופרקיה והלכותיה והזהרם בשמועות מה שהוא רחוק מהדעת

סימן סו כזה יחיה החיים הערבים וכו' ר"ל על דרך תמיה כזה והוא ר' עקיבא שזכרת ראוי שיאמר כי יחיה וימות וישיש בערבות כמו כן בעודנו חי יחיה דבק באלקיו וישמח ישראל בעושיו ובעת הפרד נשמתו מגופו עודנו עומד לפני ה' באהבה ורוב חבה ואף כי אחרי מותו שאז ישלם בדבקות והחיים הנצחיים וכמו שספרו שם פ' הרואה שיצתה בת קול ואמרה לו אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העולם הבא ׃

סימן סז ואחריהם בדור אחר מאיר וכו': וחבר ר' המשנה בשנת וכו' המנין לשטרות הוא לראשית מלכות היונים ש"פ שנה קודם חרבן הבית השני כמו שהעלו חז"ל בפ"ק דמסכת אלילים ועתה באו חשבון ינכה ויכוון על דעת החבר הלא ימי עמידת בית שני היו ת"כ שנה לדעת חז"ל ועם ק"ל אחר חרבנו קמו עמדו תק"ע שנה הסר ארבעי' שנה אשר עברו מבנין הבית עד תחלת מלכות היונים אשר ממנו ליקח המנין לשטרות ש"פ קודם החרבן כמו שקדם ׃ תשאר ידך ותאחז בנשאר תק"ל שנה כדבר החבר ׃ וכבר ידעת מדברי החבר עצמו סימן ס"ה כי הנבואה שתמידה עם

מחברים אותה וכו' הכל בקשר עם אמרו אח"כ מה שהוא רחוק וכו' הכוונה לומר כי מענין חברם את המשנה חבור יפה כולל כל הדינים כדבר דבור על אפניו וסדור בערך שוה בין חלקיה עם טעם שזכות דבר לדבר ׃ וכוונת מספר סדריה כי בנתה עמודיה ששה אשר הטבעו על אדני הכתוב ישעיה ל"ג והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו כפי מדרשם ז"ל עליו שבת פ' במה מדליקין ׃ וכוונת נ"ג פרקים והלכותיה לשום ריוח בין הדברים להקל ההתבוננות והזהרם בשמועות לומר דבר בשם אמרו ומצד השמועה וקבלם אותה מפי רבים ולא מפי יחידים כמו שיתבאר אחר כך ׃ הן אמת יעלה מכל זה עד מוכיח מה שהוא על אמתת היותו דבר בעזר בענין האלקי כמו שירחיב עוד הביאור על אודותיו והלא ידעת מה שכת' על זה הרמב"ם בהקדמ' זרעים כי אחרי המשנה חלוקתו בסדרי המשנ' באמ' כאשר חשב המחבר לחבר זה הספר על זאת התכונה ראה לחלוק אותו לו' חלקים וכו' ונתן טעם לסדורם כטוב לו ׃ אמ' ז"ל וכשאסף כל אלו הששה מינים הכוללים המצות באה לחלוק כל מין כללי מהם אל מינים פרטיים כפי מה שהוא ראוי וקרא שם כל מין מהפרטים מסכתא' אחר כך חלק כמאמר

מהדרעת שיהירה דבר מוסכם עליו ונתגלגל בה מצחות הלשון העברית מה שאיננו נגזרו מלשון המקרא הרבה· אבל קצור דבריה ויופי חבורה ונוי ערכה וכלול אופני הענינים עם הפסק בלי ספק בעניין שיראה המעיין בעין האמת כי בשר ודם יקצר מחבר כמותה אלא בעזר אלהי· ואין שונא אותה אלא מי שאינו מבינה ולא מתעסק בלמודה וקריאת' וישמע מדברי החכמים השיחות והדרשות ויגזור עליהם בדרך מקרה ובחסרון כאשר גוזר נ"א יגזור על האדם בחסרון מי שיפגענו מבלי

בכל מין פרטי לפרקים וקרא שם כל אחד פרק· אחר כך חלק מאמר כל פרק לפרקים קטנים כנוסים להבין וקלים לדעתם על פה ולשמורתם וקרא שם כל אחד מאלו הפרקים הקטני' הלכה ואחרי כן יבא הרמב"ם להאריך בשום שכל ושוב טעם לסדור כל המסכתות והפרקים ומספרם בכל חלק ובאחרונה ישעו דבריו אלה והיו מספר כל מסכתו' המשנה ס"א ופרקים תקכ"ג ע"כ: מוסכם עליו הסכמה ואיכותי' בלי עזר אלקי: ונתגלגל בה מצחות הלשון העברית וכו'· כבר כתב הרמב"ם בהקדמת פי' המשנה כי רבינו הקדוש שחבר אותה היה בעל לשון ומופלג מכל האדם בלשון הקדש עד שהחכמים ע"ה היו לומדים פירוש מה שנתכסה עליהם מאותות המקרא מדברי עבדיו ומשרתיו וזה מפורסם בגמרא בכ"ל· אמרם כונת החבר שעם היות לשון המשנה ברם ליולדת' וממהר לדבר כאות כאמור כבר נכנס ונתגלגל בה מה שאינו נגזר מלשון המקרא כמו תורמים וכיוצא או מה שאין לו מוצא מלשון המקרא כלל כמו קטנית· חרוב· ולוכסן ודומיהם כי ההכרח הביאם הלום לכלול בה דקדוקי תורה ופרטיה ולא יכלו להתעלם מהשתמש בכמה מלות מחודשות הכרחיות להבנת הענין וכאלו לשון מקרא לחוד ולשון גמרא לחוד· אשר הביאו הראב"ע לתשובת מלת תורמין בפירושו למגלת אסתר על מלת מתיהדים· והנה מנטיית לשונם כמעט מלשון המקר' היה נראה פחיתות מה בערכם אבל יש לנו לשום לב אל יתר השלמיות הנכבדות מדובר בה וז"א אבל קצור דבריה וכו' ואמר קצור דברים כנגד מה שזכר בדסליק מוכיח מנחות הלשון שבדבר הלשון עצמו אשר נתגלגל ונו נתקלקל במה שאינו לשון מקרא כאמור· כן נתקן מצד קצור הדברים· אחרי כן חזר על הראשונו' מלמעלה למטה בספור שבחיה ואמר: ויופי חבורה· כנגד אמרו למעלה מחברם אותה: ונוי ערכה כנגד סדורה: וכלול אופני הענינים עם הפסק· כנגד כונס מספר סדרים ופרקים והלכותיה· בלי ספק וכו' ר"ל כל אלה התנאים שזכרנו הם בלי ספק מתוקנים בענין שיראה המעיין בעין האמת ובשכל כלול כי בשר ודם יקצר וכו' וזש לפתו'

עוד כל דבריו לשנה לשון המשנה גם במה שאינו נגזר מן המקרא כי אין נגרע בזה מנחות הלשון דבר· רק הוא כלו קדש הלולים כדברי הרמב"ם במסכת תרומות ראש פ"א וז"ל אמרם בכל המשנה תרם ותורם ויתרום בעלי הלשון האחרוני' מקשי' על זה ואומרים כי השרש הרים ומרים וירים וזו איננה קושיא אמתית שעקר כל לשון מן הלשונות הוא חוזר למה שמדברים בו בעלי אותו הלשון ומה שנשמ' מהם ושו בעלי המשנה בלא ספק עבריים היו במקומן רוצה לומר בארץ הצבי ונשמע מהן לשון תרם וכן נשתמשו הרי זו ראיה שהוא מקובל בלשון ושזו המלה לשון מלשונות העבריים ועל זה הדרך תהיה תשובתך לכל מי שיאמר מן האחרונים שלשון המשנה אינו גם או שהם נשתמשו במלות שאינם כדאי בלשון וזה העקר שזכרתי לך אמתי אבל החכמים השלמים המדברים על הדברים הכוללים כל הלשונות כלם ע"כ· ויהיה אמרו אבל קצור דברים מלשון אבל אשמים אנחנו לאמתת ענין כאשר הראית בראשון סימן יד ויתכשא אמרו קצור דבריה לעומת אמרו מנחות הלשון כי אמרם הלמוד בלשון קצרה הוא מקנוע גדול בנחותה· ויתר הדברים יתכנאו לעומת המתייחס אליהם על הדרך עצמו שזכרנו בביאור הראשון: אלא מי שאינו מבינה וכו' ר"ל שעם היותו בלתי מבין הגיע גם מהתרשלותו לבלתי התעסק בלמודה כלל ואפילו בקריאתה קריאה בלתי מובנת· ועם זה לא ישמע מדברי חז"ל רק השיחות הצריכות לימוד והדרשות הרחוקות מן ההקש השכלי והוא לא ידע ולא הבין תוכן ענינם כמו שיתבאר בסימן הבא ואילך· ובכן יגזור עליהם בדרך מקרה וחסרון לומר דברים אלו בקרי והזדמן ולא נמשכו אחר חכמה כאשר יעשה מי שיפגע אדם לא נודע אצלו מתמול שלשום ומבלי מבחן בענינו והרגלו באורך חברתו· למראה עיניו ישפוט ויגזור בחסרון האיש ההוא ויאמר לכל סכל הוא והוא לא ידע ואשם· ואיש אשר אלה לו הוא לבדו ישנא המשנה להיות ענינה רחוק משכליותיו מכל וכל: ומדמיוני המיוחם על הנבואה וכו' זה מוסב למה שהוכח למעלה

שהוזכרם

מבלי מבחן ואורך חנדה · ומדמיוני סמיכתם על הנבואה מה שאמרו אמר נחום הלבלר מקובל אני מפי רבי מאשה שקבל מאבא שקבל מהזוגות שקבלו מהנביאים הלכה למשה מסיני ומהזהרם בקבלה לא מקבלת היחידים מה שאמר אחד מהם לבנו שצוהו בעת מותו בני חזור לך לא חזור לך בד' דברים שהייתי אומ' לך אמ' לו ואתה למה לא חזרת לך לא כך אמר לו אני שמעתי מפי רבים והם שמעו מפי רבים · אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם אתה שמעת מפי יחי' מוטב שתניח דבר יחיד ולאחוז דברי רבים · אלה מעט מהרבה כטפה מן הים מן הראיות על מעלת שמועות המשנ' · אבל שמועו' הגמר' והמקבלי' אותו יארכו הדברי' בהם ובדרכיה' ובדבריהם ובמשליהם ואם יש בהם מה שאינו הי' משוב' כבר היה בדורות ההם נהוג ומשובח ·

סח **אמר הכוזרי** כן אני רואה בחלקי דבריהם מה שסותר המסופר לא מה שאתה מספר מכללותיהם מהוצאתם פסוקי התורה אל פנים שמרחקת אותם ההקשה ותעיד הנפש כי לא היתה הכונה בפסוק ההוא מה שזכרו פעם בדינין פעם בדרשות · וכן מה שיש להם מהגדות ומעשים רבים ממה שמרחיק אותם השכל ·

סט **אמר החבר** הראית מה שיש להם מהדייקות והדקדוק

מסודרים בשמועות וגם הוא משב פני תכלית ספורו אל מול ראשיתו סי' ס"ה שהם היה מוכח דברו ללמד על איכו' הקבלה המורה על אמתתה באמרו כי הנבואה התמידה וכו' · והמאמ' הזה הוא לנחום הלבלר במסכת פאה פ"ב אבל זורע את שדהו שני מיני חטין אם עשאן גרן א' נותן פאה א' שתי גרנות נותן שתי פאות · ופי' שם הרמב"ם הלבלר הוא הסופר : וזוגות הם שני המקבלים כגון הלל ושמאי שקבלו משמעיה ואבטליון המקבלי' מיהודה בן טבאי כמו שהתבאר במס' אבות : ע"כ : ומהזהר מקבלת היחידי' שלא יקבלו רק מרבים לשמור את דרך הקבל' הנאמ' כי הרבי' לא יעבור על כוונת ההסכמ' כמו שהתבאר סימן כ"ד ובמקומות זולתו · ומה שאמר אחד מהם הוא עקביה בן מהללאל כמסופר מענייני במסכת עדיות פ' ה' : אבל שמועות הגמרא וכו' האריך על אודותם הראב"ד בספר קבלתו : ובדרכיהם · דרכי משא ומתן של הלכ' שהורגלו בהם : ובדבריהם · תולדות מאורעותיהם : ובמשליהם · כי ממשלים משלים הם בדרשותיה' לרמוז על לימוד מועיל כמו שימשיך הביאור על זה במה שיבא : ואם יש בהם וכו' · הן מן הדרשות המחוברו' כל גבול הקש שכלי והשומע אשר לא ישרה נפשו בו סוגר היותן דרשות של דופי ויגזור עליהם בדרך מקרה וחברון כאמור ועליהם אמר החבר כי כבר היה ענינם בדורות ההם נהוג ומשובח להגיע אמרי בינה על פי הדרכים ההם כדרך הסמכת' וכיוצא · ומגילה רואה שמעתא בפסקו הכמסכו' וב"ז ע"ג בפרט תמצא דוגמת זה מן המור' בשלישי פ' מ"ג באמ' והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא וכו' ע"כ ·

סימן סח כן אני רואה וכו' כאשר דברת לאמר שיש בדברי חז"ל מה שאינו היום משובח כן הוא באמת כי אני רואה הפרט סותר של הכלל כי מה שסופ' מכללותיהם בקודמת הוא מעולם אחד כמשך אחר החכמ' אמרם שלקי' דבריהם מענין הוצאתם פסוקי התורה אל פנים זרים · שמרחקת אותם ההקשה וכו' לא יוכלו מלט משא הנבאי' והדופי ושלשם שמה כפלא' ממנו · לא מה שהוציאו מכונת הפסוק לענין הדינים או זולתם והכתוב בלתי סובל כונתם לדמיון מה שיזכור אח"כ סי' ע"ג אבל פסוק ויצו ה' אלקי' על האדם לאמ' שהוא כדרש לענין ז' מצות בני נח · הכ' מה שהפליגו בהגדו' לומ' דבר שלא לשמו לעינים זרות וזוא שסופו להשמע סי' ע"ג · כי שם שם לו חק לדמיון באמרם בשירה דכון העולמי' למבלים וכו' : והג' הוא מה שספרו מהמעשים אשר קרו ואין הדעת סובלתן כי כפלאים מעשים אשר יספרו יותר ממה שהאזן יכולה לשמוע ועל זה ישיב דברתו סי' ע"ג לאמר ומהם ספורים ממראות דומכיות ראוס ואין זאת פליאה על החסידי' וכו' והחלק השלישי הזה גם הוא בכלל כשוהגדו' שאין שיוח לו שם מעשי' וספורי' ולהרמב"ם פ' חלק דברים קרובים לאלו בספר בכנ' הכת הראשונה מהני כתות שלהם בחלקו בני אדם וז"ל כוברים שלא כוונו החכמים ז"ל בכל דבריהם הישרים והמתוקנים אלא מה שהבינו לפי דעתם מהם ושהם על פשוטם ואעפ"י שהנראה מקצת דבריה' יש בהם מן הדבה והריחוק מן השכל עד שאי סופר על פשוטו לעמי הארץ כ"ש לחכמי' היו תמהי' בהתבוננות' בהם והם אומרים שאיך יתכן שיהיה בעולם אדם שיחשוב בזה או שיאמין שהיא אמונה נכונה קו שייטב בעיניו וכו' ע"כ ·

סימן סט הראית מה שיש להם מהדייקות וכו'

ראה

בפירוש המשנה והברייתא ומה שאגיעים בה כ"א בו מן המחקר והבירור מבלי יתור וחסור במלה כל שכן בענין׳

ע אמר הכוזרי ראיתי מה שהוא למעלה מכל חכמת הנצחון אבל הוא המופת אשר אין להשיב עליו׳

עא אמר החבר הנחשוב על מי שידקדק הדקדוק ההוא שאינו יודע מהפסוק מה שנודעהו׳

עב אמר הכוזרי זה אי אפשר אך הדבר על א׳ משני פנים שנהיה אנחנו לא נדע דברי כ"א דרכי פירושם להורה או שמפרשי ההלכה אינם מפרשי התורה׳ ואלה הפנים השניים אי אפשר ומעט הוא שנראה להם פסוק שמסכים להקשה ולנראה מהמלות כאשר אין אנחנו רואים להם כלל פירוש הלכה צ"א בתכלית ההסכמה להקשה׳

עג אמר החבר אבל נאמר אחד משני דברים יכול שיהיה להם סודות נעלמות ממנו בדרך פירוש התורה היו אצלם בקבלה בהנהגת שלש עשרה מדות או שיהיה הבאתם לפסוקים על דרך אסמכת׳ שהם

ר"ל כמה מבוארים הדברים הללו המשכים עד סימן ע"ג על תוכן הראיה המובאת להורות על שלמות אמרי חז"ל עם מה שכתב הרמב"ם במקום זה וזכרנו לו בקודם׳ כי שם אבל שכת השלישי אמ׳ ז"ל אותם בני אדם שנתברר אצלם גדולת החכמים ז"ל וטוב שכל ממה שכתב׳ בכלל דבריהם מורים על ענינים אמתיים למאד ואע"פ שהם מעטים ומפוזרים במקומות מחבוריהם הם מורים על שלמות וכי הם השיגו האמת ושנתברר ג"כ אצלם מניעות הנמנע ומציאות המחוייב למציאות׳ ידעו כי הם ע"ה אינם מדברים הבלים וכו׳ ע"כ׳ ומה שמגיעים בה (כ"א בו) וכו׳ ר"ל שבפירוש המשנה והברייתא מגיעים אנשי השם למדרגה עליונה מן המחקר וכו׳ כ"ש בענין כי הוא ראוי לשמר בו השכל יותר מן המלות שאינם אלא כלים להבנת הענין ולא היה בהשכל הגלות כל כך זרות כי יאות זה פעמים להבנים בינה שלימה בלב השומע ואף גם זאת כזהרו מ מסכפלתן׃

סימן ע ראיתי וכו׳ אבל הוא המופת וכו׳ רוצה לומר חוזק הראיות שעליהם נסמך המשא ומתן שלהם אינינו הנצחון בראיות מספיקות לבד שאין להם על מה שיסמוכו כי אם בפני הראות וסברא נוברת׳ אבל הוא מופת חזק בראי מובהק לוקח נפשות חכם ומכריחו להודות עליו וכתב אשר בכתב ובחתם בחוזק הראיו׳ הכן אין פה להשיב עליו ומנח להרי ראש׳

סימן עב שנהיה אנחנו לא נדע דרכי פירושם לתורה׳ וזה ע"ד מ"ש הרא"ע פרשת פ׳ יתרו וז"ל חלילה שאומר שלא דברו כהוגן כי דעתנו נקלה כנגד דעתם רק אנשי דורנו יחשבו כי דבריהם כמשמעם ואינם כן ע"כ׳ וכתב עוד בספ׳ יסוד מורא שער ראשון כי הגמרא שהוא פי׳ המשנה הוא על דרכים רבים וכלם על כוונה כי מהגמרא נדע כל המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם׳ רק אין נכון למשכיל להיותו ריק מחכמת המקרא כי כאשר ימצא בגמרא כתוב שנאמר לא ידע באיזה ספר הוא ואם הוא על פשט או אסמכת׳ בעלמא כי ברוב חכמתם ושכלולם יוציאו דבר מתוך דבר והם ידעו הפשט מכל הדורות הבאים אחריהם ע"כ׳ ואלה הפנים השניים אף שהן הן הדברים הנאמרים בזה ובזה מפותחים פתוחי חותם איש על שמו והא׳ ליחבס לאכשים מתחלפים׃ ומעט הוא וכו׳ ישוב ויתבאר בשני הפנים התקבלנו בהם מן הקבלה אל הקבלה כי מאשר הוכרחנו לומר שמפרשי ההלכה הם עצמם מפרשי התורה׳ הפלא ופלא מענייני׳ כי שכל טוב לכל מעשיהם כתי׳ הפסוקים לא עמד טעמם וריחם נמר ברוב דבריהם׃

סימן עג אבל נאמר וכו׳ כלומר כן אתה רואות נפלאות׳ אבל דע לך כי ראוי שנאמר בזה א׳ משני דברים הא׳ שבאותו היה דרך נכון לפניהם להמשיך בו אופן ביאור הכתובי׳ והיו מנהיגי׳ בזה מנהג י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן בדרכים מקובלים אצלם ונעלמים ממנו׃ והב׳ שעשו לעניינים המקובלים במוכות לאסמכתא ולסימן ע"ד הציבי לך ציונים לא שיכוונו אל ביאורם׳ והנך רואה את מורה בחלק השלישי פ׳ מ"ג שסדר אלו דבריו על הדרשות באמ׳ שדרכם ידועה למי שהבין דבריהם וזה שהם אצלם כדמות מליצת השיר לא שהדבר ההוא הוא ענין הפסוק ההוא ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים׳ החלק הא׳ ידמה שהם אמרום על צד ביאור ענין הפסוק ההוא והחלק השני הוא מבזה אותם ויחשב לשחוק אחר שהוא שבוא׳ כגלה שאין זה ענין הפסוק והחלק הראשון כלחם ונתגבר לאמת דרשו׳ לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב שהם

שהם שמים אותה בסימן לקבלתם כאשר שמעו פסוק ויצו ה' אלדים על האדם לאמר סי' לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינין ה' ברכת השם אלדים זו עבודה זרה על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גלוי עריו' מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענינים ובין הפסוק הזה אך אצל העם קבלה ששבע (כ"ל כשבע או משבע) המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסי' שמיקל עליהם זכרם ושמא השני פנים יחדו יש להם בפירוש הפסוקים או שיש שם פנים אחרים נעלמו ממנו ומן הדין שנסמוך עליהם מאחר שנתבררה חכמתם וחסידותם והשתדלותם והמונם הגדול אשר לא יתכן בו שום הסכמה ואין לחשוד לדבריהם כ"א דבריהם אבל נחשוד הבנתנו כאשר נעשה בתורה ומה שנכלל בה ממה שלא יתישב בנפשותינו ואין חשד אצלנו בדבר ממנו אבל נתלה הקצור בנפשנו אך ההגדות מהם שנוהגים מהם כנ"א אוכנו דרך הצעה והקדמה לענין שרוצים לנחצו ולאמצו כמו שאמרו כשירד רבון העולמי' למצרי' לנחץ האמונה שיציאת מצרים היתה בכונה מאת האלקים יתברך לא במקרים ולא במצועים מתחבולו' בני אדם וברוחניו' כוכבים ומלאכי' ושדים וכל אשר יעבור בלב מחשב אבל בדבר האלקים

ענין הפסוק ושמשפט הדרשו' כמשפט הליכי' המקובלים ולא הניחה אחת משתי הכתות שהם על כך מליצת השיר אשר לא יוסיף עניינם על כל בעל שכל · ושתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא והיו עושים אותם הכל כמו מיעוט המשוררים מזמרי השיר · אז"ל תני בר קפרא ויתד תהיה לך על אזנך אל תקרא אזנך אלא אזניך מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו : ואני אומר אם זה התנא אבל אלו השכלי' כן יחשו' כפי זה הפסו' שזאת היא כונת זאת המגוש שהיתד הוא האצבע ואזנך הם האזני' אינו חושב שאחר ממי ששכלו שלם יחשוב זה אבל היא מליצת שיר נאה מאד הזהיר בה על מדה טובה והוא כי כמו שאסור לומר דבר מגונה כן אסור לשמעו וסמך זה לפסוק ע"ד משל השיר וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כך אלא כך זהו ענינו עכ"ל : וכבר זכרתי בקודמת לשון הרא"בע מספר יסוד מורא שהסכים בו לכל הדברים האלה · גם הרשב"א כתב בפי' ההגדות פ' אין עומדים ופרק הרואה שכונת רז"ל בדרשות רבות להסמיכם על הפסוקים בלשונות לא ישכח זכרם לא שהיתה כונת' כלל לפרש הפסוק כן עכ"ל · ועיין מה שכתב על זה בתשובותיו סימן ט' והרמב"ן פ' לך לך על מדרש חז"ל בהנה נא ידעתי וגו' עד שבשו לא הכיר בה מתוך הצניעות שבשניהם וכו' כתב ז"ל והמדרש קבלה בענוה שבהם ונסמך למקרא אבל אין צורך לכל הדברים האלה וכו' · וכת' מגורע על פסוק ואם ישוב הנגע ופרח בבית · אחרי היסוד שעשה על שמירת הליכי המקובלי' בלי שום עוות בכתובים התמה כאשר עשתם רש"י לפי דעתו · כתב ז"ל ומה שאמרו בתורת כהנים במה הכתוב מדבר וכו' סמך מדבריהם שורנו להזכיר בכתוב הענין

המקובל להם כנ"ל וכן מה שאמרו שם אם סופכו לרבות את השחור אף על פי שאינו פושט מק"ל ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע לו לומר שהנגע הכתוב במשמעותו ובלך אחר המדרש וכו' עכ"ל · ובביאור אז"ל פ"ק דמ"ק גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא וכו' והנה כל אלה הברו בהסכמה אחת עם החבר דקרא משום היכירא ולא משום מחיכה לשום גדר ונכול לביאורו הכל כתוב : כאשר שמו פסוק ויצו וגו' בסנהדרין פ' ד' מיתות : אך אצל העם קבלה ששבע (כ"ל כשבע או משבע) האלה וכו' והכונה מבוארת : ושמא השני פנים וכו' כי קנתם יתבארו על פי הדרך הכולם שהיה להם כפי התורה עם הנהגת הי"ב מדות כאמור ונקנתם כדרך שאסמכתא כמדובר : או שיש שם פנים אחרי' וכו' וכתקיומו בכלל דברי הכוזרי בקודמת באמ' שההיא אמנו לא כרש דרכי פירושם לתורה : כאשר נעשה בתורה · בעקר משפטים : ומה שנכלל בה · מן הספורים וזולת זה : אך ההגדות וכו' שוב ישוב אליו בהשגת אמריו לתחיקתו שהפליג סימן ס"ח על מה שיש להם מההגדות : מהם שנוהגים מהם ונכ"ה מהם שנוהגים · ואם לכנך פונה לנסחתנו צריך אתם לבאר שנוהגים מהם ומאחם כלומר אגלם : לנחצו ולאמצו כבר קדם לשון נחץ בראשון סימן פ"ז וכוזרי סי' ו"ט ועניינו לפי מקומו חזק ואומץ : בכונה מאת האלקים ית' לא במקרים וכו' בחמישי סימן כ' תזכה חלוקת המעשים כלם לאלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים והנה שם יבואר מכר ס' מהות האלקיים שיובאים עד"ז מהסבה הראשונה אין להם סבה זולת רצון האלקים ית' כמבואר שם · ועיין הרוחניות זכרנוהו בראשון סימן ע"ט : ואמרו וכו' · ר"ל שאמרו מה שאמרו בכמו אלה ההגדות

קול יהודה מאמר שלישי סימן עג

האלקים לבדו ואמרו על דרך מה שהם אומרים כביכול רוצה לומר אם היה יכול להיות כך היה כך וכך. ואף על פי שאין זה נמצא בגמרא ולא ימצא כי אם בקצת הסדורים אך בעת שתמצא כמוהו אל הענין הזה הוא נוטה כמו שאמר מיכיהו לאחאב ראיתי את ה׳ יושב על כסאו וצבא השמים וגומר ויאמר מי יפתה את אחאב ויעל ויצא הרוח ושאר הענין ולא היה העקר יותר מאמרו הנה נתן ה׳ רוח שקר בפי כל נביאיך אלה וזולת זה הקדמ׳ והצעה הלציית מנחצת הדב׳ הזה כי הוא אמת ומהם ספורים ממראות רוחניות ראום ואין זאת פליאה על החסידים ההם שיראו צורות מהם דמיוניות בעבור גודל מחשבותם וזכות דעות׳ ומהם צורו׳ שיש להם ממש אמתי מחוץ כאשר ראו אותם הנביאים וכן בת קול שלא פסקה מהם בבית שני והיא מדרגה למטה ממדרגת החזון והדבור ואל יהיה רחוק אצלך מה שאמר רבי ישמעאל שמעתי בת קול שמנהמת כיונה וזולת זה שכבר נתבאר במעמד משה ואליהו מה שישים זה באפשר וכאשר יבא בקבלה הנאמנה מהדין לקבלו ונאמר במה

ע״ד אז״ל כביכול וכו׳ מאין אומר ואין דברים גוזרים על כך: ואעפ״י שאין זה נמצא בגמרא וכו׳ ר״ל מאמר כשירד רבון העולמים למצרים רק בקצת הסדורים אשר סדרו בהגדות בבראשית רבה וזולת זה: כמו מיכיהו וכו׳ במלכים א׳ כ״ב: ולא היה העקר יותר מאמ׳ וכו׳. והוא לבדו אמתת הנבואה והשאר איננו רק הקדמה להוסיף אומן בדבר כי אמת נכון הוא וממהר האלקים לעשותו. וכן הענין הזה באמ׳ כשירד רבון העולמים למצרים עקר ענייני שהכוון להוציא את ישראל ממצרים בעצמו ובכבודו לא ע״י שליח והשאר הוא לחזק הוראתו על אמתת הענין כאמור: ומהם ספורי׳ וכו׳ והוא הראש השלישי מן הנ׳ אשר נפלאו בעיני שמלך בסימן ס״ח באמ׳ ומעשים רבים מהם שמרחיק אותם השכל. ועתה באו דבריו אלה לקרב אפשרות קצתם שהיו ונבראו וקצתם יורה על היותם משלי׳ מהם סתומים ומהם מתבארים במעט עיון וכמו שיבא: ומ״ש ומהם ספורי׳ ר״ל מן ההגדות שנו״ש ספורים ממעשי׳ שקרו לחכמים ממראות רוחניות וכו׳: ראום. כולל בזה ראייה שכלית וחושיית כמו שמפרש בסמוך: מהם דמיוניות וכו׳ כענין מה שזכרנו סימן ס״ה מלשון בעל הערוך בשם ר״ח על הארבעה שנכנסו לפרדס באמרו ולא שהם עולים במרום אלא בחדרי לבם רואים וצופים כאדם הרואה בעיניו וכו׳ וקרוב למה שזכר הגיוני פ׳ נשלא באמרו אל תטעה בהגדת רבי ישמעאל בן אלישע ור׳ עקיבא וחבריהם אשר ספרו בספ׳ היכלות והפליגו בשיעור הקומה ובכסא ובדברי׳ מופלאים ונוראים בו ובכלם נכוחי׳ למבין וישרים למוצאי דעת כי מרוב חכמתם ובינתם שהיו משתמשים בכתר שם הנורא זכו לראות בראיות נשמתם מעין מה שראו הנביאים כעין חזון בחלום לא בראיית עין בכלל אלא שהנביאים היו רואים בראיות בשמותיהם

ובבינת הלב כבוד השכינה ורוח הקדש מדבר עמם. אבל החכמים שבבית שני כגון אלו שנכנסו לפרדס לא היו משתמשים אלא בבת קול ועל פי המלאך וכו׳ ע״כ: ומהם צורות שיש להם ממש וכו׳ הן הצורות המצטיירות מן הנפש הדק הרוחני שזכ׳ בשני סי׳ ד׳ ויאריך בענייני ברביעי סימן ג׳ גם המורה בראשון פ׳ כ״א כתב כי מעמד ויעבור אפשר שהיה כי השגת חוש ראות לדבר נברא בראייתו יגיע שלמו׳ ההשגה השכלית וכו׳ ע״כ: וכן בת קול שלא פסקה וכו׳ קדם זכרון זה סימן מ״א ודברנו על אודותיו סימן כ״ט באמ׳ באומן והודעה כאשר היה בבית שני ושם העירותי על ענין הבת קול שמסופר בתוספתא פ׳ י״ג: והדבור הנה בו דבור של נבואה: מה שאמר ר׳ ישמעאל שמעתי בת קול וכו׳ וזולת זה מהדברים שמופלאי׳ שסופרו על חכמנו ז״ל ממראו׳ שראו וקולו׳ ששמעו: שכבר נתבאר במעמד וכו׳ הוא אשר דבר ברביעי סימן נ׳ כי מעמד ויעבור ה׳ על פניו ויקרא ומעמד אליהו במקום ההוא בעצמו וכיוצא הם ענינים לא יושגו בדרך הקשה כטלוס פלוסופי יון וכו׳ וקיימו אותם הנביאים וכו׳ עד אמ׳ ואלו היו רואים פילוסופי יון הנביאים וכו׳ היו מודים בהם וכו׳ ע״כ. וזורה בדבריו כי מאשר נתברר אצלנו אפשרות זה יש לנו לסמוך בו על קבלתנו הנאמנת אף אם היה נמנע מדרך המופת החותך לא היינו חייבים להאמינו וכמו שאמר בראשון סימן ס״ז חלילה לאל וכו׳ ושאלת החדוש והקדמות עמוקות וראיות שתי הטענות נ״כ שוות עד שתכריע הקבלה וכו׳ ע״כ. ודרך שלילה לפנינו בזה על פי מה שכתב ראב״ע פ׳ יתרו חלילה חלילה שתהיה מצוה אחת מהן מכחשת שקול הדעת רק אנחנו חייבים לשמור כל אשר צונו ה׳ בין שנגלה לנו הסוד בין שלא נגלה. ואם מצאנו אחת מהן מכחשת שקול הדעת איננו נכון שנאמין בו כי הוא כמשמעו.

במשמעו · רק בספרי חז"ל כבקש מה טעמה וכו' עכ"פ · ונאמר במה שאמר אוי לי וכו' · הוא סוף מאמרו של רבי ישמעאל הנז' וכוונת החבר שהענין ההוא המסופר ראוי שיקובל עם אפשרותו אך הדברים שנשמעים שם אוי לי וכו' יש לנו לתקנם על דבר תורה כלשון בני אדם או באיזה ענין זולת זה : ומהם מה שהם משלים וכו' · ר"ל יש שיהיו מהנושאים המסופרי' מה שאינם כפשוטם רק משלים וכו' וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהקדמת זרעים כי אחת מכוונות מחבר הגמרא היתה להכניס דרשות ראויות לפי ענין כל פרק וכו' · ושהדרש שכתבה הגמרא אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו חסר' אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהו' כולל חידות פליאות ודמיונו נפלאו' כי כשדרשו ההם כשיסתכלו בו הסתכלות שכלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן הענינים האלקיים ואמתות הדברי' מה שהיו אנשי החכמ' מעלימי' אותו ולא רבו לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותי' ואם תביט אותו על פשוטו תראה בו ענייני' רחוקי' מן השכל שאין למעלה מהם ועשו דבר זה לענינים נפלאים וכו' עש"ה כי האריך למענינו יותר מכדי שיעור העתקתו במקום הזה : ובפ' חלק אבל הכת השלישית שקדם זכרה סימן כ"ח וכ"ט כתב כי באמת להם שדבריהם יש להם נגלה ונסתר וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים דברו בהם בדרך חידה ומשל כי הוא זה דרך החכמי' הגדולים עד אמ' ואיך יקשה עלינו לסבור פי' על דבריה' ולהוציאם מפשטם כדי שיאות לשכל ויסכים עם האמת ועם היותם בכתבי הקדש והם בעצמם סוברי' בפסוקי המקר' ומוציאים אותם מפשוטם ומשימים אותם משל והנה האמת וכו' עד אמ' ואם אתה מן הכת השלישית כשתקרא דבר מדבריהם שדעת מרחיק אותו תעמוד ותתבונן בו ודע שהוא חידה ומשל ותזכה עמוק הלב וטרוד הרעיון בחבורו ובכברתו ותחשוב למצא כונת השכל ואמונת היושר כמו שאמר למצוא דברי חפץ וכתב יושר דברי אמת עכ"ל · וגם רוב פתיחת המורה על זה הקוטב סובב הולך להורות על דרך המשל והרגלו אצל החכמים כלם ואחר הפרש הזה נמשך בספ' ההוא ברובי תורתו ושא עיניך וראה מה שכתב הראב"ע על עניני המדרשים בפתיחתו

שאמר אוי לי שחרבתי את ביתי כאשר נאמר וינחם ה' ויתעצב אל לבו · ומהם מה שהם משלים מובאים על סודות החכמות נ"א החכמה נמנע גלותם מפני שאין להמון תועלת מהם והם מונחים לחקור ולחפש ליחידים כשיגיע אליהם מי שהוא ראוי להם אחד בדור או בדורות · ומהם מה שנראים בשקר נ"ל כשקר ויתבאר ענינם עם מעט עיון כמו שאמרו שבעה דברים נבראו קודם העולם גן עדן ותורה וצדיקי' וישראל וכסא הכבוד וירושלם ומשיח

למעלת איכה וז"ל אנשי אמת יבינו מדרשי קדמונינו הצדיקים שהם בונים על קשט וביצוקת מדע ובנוים וכל דבריהם כזהב וככסף מזוקקים אכן מדרשיהם על דרכים רבים נחלקים מהם חידות וסודות ומשלי נבוני' עד שחקים ומהם להראות בנות כלאות בפרקים עמוקי' ומהם לאמן כשלי' ולמלאות הריקים על כן ידמו למסות טעמי הפסוקים והמדרשים כמלבושים כגוף דבקי' מהם כמשי דקי' ומהם עבים כשקי' ודרך הפש' הוא הגוף בדברי' כבדים ובחוקים וכן אמרו שהמקרא כפשוטו והדברים עתיקים · עכ"ל : ומהם מה שנרא' כשקר ויתבאר ענייניהם וכו' בזה יבדל סימן הזה מן הקוד' כי זה יקל ענייניו במעט עיון והקוד' שיו הוא טוב צפון ליחידי' והסגולות וכמו שאמ' שבעה דברי' וכו' חפשנו באגדות ובמדרשות ומצאנו המאמ' הזה בארבעה מקומו' ולא אחד בהם מסכים לדבריו של חבר כי בפסחים פ' מקום שנהגו ובנדרים פ' אין בין המודר ובפרקי רבי אליעזר פ"ג שהזכירו תורה · ותשובה · וגן עדן וגיהנם · וכסא הכבוד · ובית המקדש · ושמו של משיח · רק חלוף הסדר בקדימה ואיחור איכא ביניהו : ובב"ר פר' ראשונה הזכיר תורה · וכסא הכבוד · והאבות · וישראל · ובית המקדש · ושמו של משיח · ור' אהבה בר זעירא הוסיף שם אף התשובה · והקול נפוי כי גדול היה אצלו כבוד המדרש הזה האחרון מן הראשון אלא שהחליף גבוליו כמה שהוציא תשובה והכניס גן עדן תחתיו ומלות אבות ובית המקדש מושבות שם לצדיקי' וירושלם ומזה הוראה אצלי כי נסחת אגדה אחרת היתה אתו ואם איננו כן אגזור אומר כי בראותו הדברים במחלוקת לקח לו השכן הקרוב אל בינתו והוא מאמר ב"ר והאבות הן הן הצדיקים וקרא לו עיר ה' ציון קדוש ישראל כי ירושלם כלה יש בה מעין קדושת נ"ה להיותה בדוכת כלשכים מן הקלעים וכאמרם ז"ל חומת ירושלם משוכה לקדשים אמנם לא ראה דבריו של רבי אהבה בר זעירא אשר הציב התשובה לעמוד שביעי · כי לדעתו התשובה היא בכלל התורה על כן השלים ענייניו בעמוד גן עדן ולא זכר גיהנם כי איננו בעצם רק בשניות ובאמרו' נ"ע שהוא לתשלום שכר לעושי רצונו יוכלל גיהנם לעצם הממרים ובכן המלאכה היתה די"ה במדרש השני הנבחר

ומשיח בן דוד · דומה למה שאמרו החכמים
חחלת המחשבה סוף המעשה · וכאשר
היתה כונת החכמה בבריאת העולם
התורה שהיא גוף החכמה ונושאיה הם
הצדיקים וביניהם כסא הכבוד והצדיקים
באמת לא יהיו כי אם מהסגלה והם בעלי דת
האמיתית · ואין ראוי להם כי אם הסגלה
מהמקומות והיא ירושלם ולא יחברם כי אם
החשוב שבברואים והוא המשיח ואחריהם
כ"ל ואחריתם אל גן עדן היה בדין שיושמו אלה
ברואים בכח קודם העולם · ומהנבראים עוד
שקר מה שאמרו עשרה דברים נבראו בין
השמשות פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו'
להפיק בין התורה והטבע כי הטבע אומר
במנהג · והתורה אומרת בשנוי המנהג ·
וההפקה ביניהם כי המנהגים שנשתנו הם
בטבע מפני שהיו בחפץ הקדמון מותנה
בהם ומוסכם עליהם מששת ימי בראשית ·
ואני פודה לך מלך כוזר שבגמרא דברים
שאינני יכול להטעימך בהם טעמים מספיקים
ולא

לכלול בו כל ענייני הראשון ויותר ממנו: דומה למה שאמרו וכו' וקדימה זו קדימת השכלית בנפש הפועל: וכאשר היתה כונת החכמה וכו' כאמ' למעלה סימן י"ז שהתור' מאלו התחלת חפץ ממנו להראות מלכותו בארץ וכו' שהיא גוף החכמה כאז"ל בב"ר · כוללת חכמה של מעלה תורה: ונושאיה הם הצדיקים כאמ' סי' י"ז וכאשר יזך מהם יחיד או קהל יחול עליו האור האלקי וכו' · וביניהם כסא הכבוד כאמרו למעלה סימן ס"ה אשר הם בעצמם מעון לשכינה: והצדיקי' באמת לא יהיו וכו' כאמ' סימן י"ז ולא מצא הענין האלקי מקבל מוכן לדבקו דבק בסדר אשר בוא בו אחרי המאורות והגלגלים אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל וחל עליה' הענין האלקי וכו' · מה שאמרו עשרה דברים נבראו וכו' אבות פ"ה: להפיק בין התורה וכו' כלומ' דרך שקר הסר ממנו כי אמנם אמתת ענינו הוא להפיק וכו' כי כמו שבין השמשות הוא עת וגבול אמצעי בין ששת ימי בראשי' המורי' על שטבע הבורא שאז גמר מלאכתו ובין הזמן הנמשך אח"כ · גמר הבריאה להמשיך ענין הבוראים אשר ברא אלקים לעשות · כן הענין הזה כאלו קובץ בענייני האותות והמופתים בין מנהג הטבע ושנויו · וזהו ענין אמרם בכמה מקומות תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' וכמו שהביא כל זה המורה בשני פ' כ"ט עם הוראת דעתו שהיא רחוקה ממנו וז"ל · אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו ויתמיד על השנוי ההוא להשמר מן הנפלאות כי אע"פ שנהפך המטה לנחש ונהפכו המים לדם והיד הטהור' הנכבדת לבנה מבלתי סבה טבעית מחייבת אותם הענינים ההם והדומי' להם לא נמשכו ולא שבו טבע אחר אבל כמו שאז"ל עולם במנהגו הולך · זהו דעתי והוא שצריך שיאמן אף על פי שהחכמים ז"ל כבר אמרו בנפלאות דברים זרים מאד

תמונאם כתובים בב"ר ובמדרש קהלת והענין ההוא שזה שהם רואים הנפלאו' הם ממה שבטבע ג"כ על כד אחד · וזה שהם אמרו כי כשברא הש"י זה המציאות והטביעו על אלה הטבעים שהם נטבעים שם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאו' בעת חדוש אות הנביא שהודיעהו השם בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו שהם בטבעו בשרש מה שהוטבע וזה ואם הוא כמו שתראהו הוא מור' על מעלת האומר והיות קשה בעיניו מאד שישתנה טבע אחר מעשה בראשית או יתחדש רצון אחר שהוכחו כן וכאלו הוא יראה עד המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו ממעלה למטה תמיד רק בעת ההיא שטבעו בו המצריים ושמים השם לנגד הם שיחלקו וכבר העירותיך על עקר זה המאמר ושזה כלו בריחה מהתחדשות דבר ושם כאמר א"ר יוחנן תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו א"ר ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הה"ד אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי · צויתי את הים שיקרע ואת האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה ואת האריות שלא יזיקו לדניאל ואת הדג שיקיא את יונה והוא ההקש בשאר וכו' ע"כ · והנה השכר במשך אל המדרשים ואחריו החזיק הראב"ע בהקדמת פטתו הקברס ז"ל והטעם כשלו התנה עם מעשה בראשית וגזר להיות אלה הנזכרים בעבור שאין כל חדש תחת השמש ובעבור שכתב ויכל ביום השבי כלא כל המעשים אמרו כי בסוף שהוא סוף השבי ותחלת שביעי גזר להיות ככה · וטעם בין השמשות רגע היות נקודת עגולת השמש כנגד שטח הארץ כנגד היושב אז כי עגולת השמש למעלה והחצי האחר למטה כנגד האדם עכ"ל · ובפי' משנה זו שאכתבנו עליה כתב הרמב"ן כבר זכרנו לך בג' השמיני שהם לא יאמינו בחדוש

הרצון

ולא להביאם בקשר ענין והם שהכניסו אותם התלמידים בגמרא מהשתדלם מפני שהיה אצלם ששיחת החכמים צריכה לימוד · ומרה שהיו נזהרים במה ששמעו מרבותיהם עם השתדלותם שיחברו כל מה ששמעו מהם והיו נזהרים שיאמרו אותם במלותם בעצמם ואפשר שלא היו מביני' ענינו · ויאמרו כך וכך שמענו וקבלנו ואפשר שהיה לרבותיהם במאמ' ההוא ענינים נעלמו מהתלמידים והגיע הדבר אלינו והקלנו בו מפני שלא ידענו ענינו · אך כל זה במה שאינו במותר ובאסור על כן לא נרגיש אליו

שרצון בכל עת אבל בתחלת ענין הדברים שם בטבע שיעשו בהם כל מה שיעשה פן יהיה הדבר שיעשה אחדיי והוא שדבר הטבעי או יהיה חדוש לעתים רחוקים והוא שמופת הכל בשוה על כן אמרו שביום השני שם בטבע הארץ שתשקע קרח ועדתו ולבאר שיוציא המים ולאתון שתדבר וכן השאר וכו' עד אמ' ואם תאמר אחרי שכל הנפלאו' כלם הושמו בטבע הדברים ההם מששת ימי בראשי' למה ייחד אלה העשרה דע כי לא ייחדם לומר שאין שם מופת שהושם בטבע הדברי' רק אלו אבל אמר שאלו נעשו בין השמשות לבד ושאר הנפלאות והמופתים בטבע הדברים אשר נעשו בטבע שעשאום תחלה ולא זכרו ע"ד משל שיום שני בהחלק המים הושם בטבעם שיחלק ים סוף למשה והירדן ליהושע וכן לאליהו וכן לאלישע · ויום רביעי כשנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלו' בדבר יהושע אליו וכן שאר הנפלאו' מלבד אלו העשרה שהושמו בטבעי הדברים ההם בין השמשות עכ"ל · ומשולשים דבריו בהקדמת אבות פ' ח' · והספק הזה שקשה יותר לפי שטת ביאורו בין השמשות כמשמעו · עודנו עומד לפני החבר אשר ביאר ענייני דרך משל כמו שזכרנו · אמנם כי עוז והדר בשוה עליו על פי הדרך שכתב בעל העקידה שער כ"א על הדברים שנבראו בין השמשות · וז"ל כבר פי' הר"מבם ז"ל טעם זאת שקדימה בכלל אמרם תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית על הים שיקרע וכו' לו שלא נתחדש לו מדע אחרי כן · אמנם לא פירש לנו מה נשתנו אלו העשרה מכל מעשה בראשית להיות בריאתם או תנאם בע"ש בין השמשות שהוא דבר יתחייב לשום אליו לב בלי ספק והנה מה שיראה מאלו העשרה הוא ודאי שהם אינם בכלל הדברים הטבעיים שהוטל עליהם תנאי בשעת בריאתם שישמשו בהם לשעתם ואחר כן יחזרו לתנאם הראשון אבל כל א' מהם הוא במנא מיוחד לעצמו בראו הקב"ה לבדו ושמו מסומר ובא לעת צרכו באלו כל א' מהם הוא מין בפני עצמו · כמו שיבא במן שער מ"א בעז"ה · אמנם מה שכוונו באמרם שנבראו בע"ש בין השמשות הוא שני ענינים נפלאים · האחד לומר שנבראו אחר בריאת האדם כמו שיורו על מעלתם והיותם יונקים

מכלל הדברים הטבעיים שנבראו קודם האדם והנה באים בכלל ענינים מעולים שנמשכו לגמור מלאכתו והולכים עמו מהלך השלמות כי לא היו אלא להשלמת ענינים נפלאים לקדושים אשר עלו בעבורם · והשני ליחסם אל אחרית הע"ש והוא בין השמשות כלומר מלאכה בלתי נגמרת לדוחק הזמן שהשבת מפסיק ואינו מניח לגמור אותה עד אחר השבת · והוא ענין נפלא מורה על ענייניהם ואמתת צרכם וזה שכל אלו נבראו מקדם ונשאר ששלמתן תלויה ועומדת על באת של הפועל א' משני קצות האפשר בבחירת איש איש מכל אות' אשר נעשו בשבילו הן לזכות הן לחובה שאלו לא בחרו בהם לא יבאו ואין לומר שלפי זה ראוי שתהיה הטלת שהתנאי בדברים הטבעיים בע"ש בין השמשות שהרי שהתנאי לא נתן להטילו אלא בשעת מעשה הדבר עצמו שעליו הוטל · ואולם אמרו שנבראו כן מתחלה לא לשלול חדוש המדע לבד כי אם לשלול חדוש יש מאין שזה מתיחד אל זמן הבריאה לבד אבל משם ואילך ברא שקים לעשות כי הוא עקר השבת וטעמו כמו שכתבנו שער ד' עכ"ל · והמין הקדמון אשר זכר הוא שכבר היה לעולמים רצונו ית' קדמון בקדמותו אשר בו כוון לחדש הדברים לעת אשר רצה ובחר בו ועל האופן אשר גזרה חכמתו אלו בלתי שנוי והתחדשות כמוזכר בחמשי סי' י"ח פ' י' · אך מה שישיג הדעת הזה מן הנמגוס כבר זכרו בעל העקרים מאמ' ב' פ"ב: ולא להביאם בקשר ענין וכו' ר"ל במסורת ברית ביאור מתישב קרוב אל השכל: מהשתדלם ר"ל מרוב זריזותם והשתדלותם: מפני שהיה אצלם וכו' הכונה שהיתה סבת השתדלותם הנזכר מה שהיה אצלם לעקר קיים ששיחת החכמים צריכה לימוד כמו שדרשו על פסוק ועליהו לא יבול ונ"ב מאשר היו נזהרים במה ששמעו מרבותיהם להיותו שמור בלבותם ומצורף לזה היותם משתדלים לחבר על ספר כל מה ששמעו מהם וכן היו נזהרים שיאמרו אותם במלותם בעצמם כמו שמצינו בעדיות פ"ק הלל אומר מלא הין מים שאובים פוסלים המקוה אלא שאדם חייב לומר כלשון רבו עכ"ל · ואפשר שלא היו מבינים ענין מה ששמעו לקוצר המלות ויאמרו כך וכך שמענו וקבלנו ונשארו סתומים וסתומי הדברים

באמר המש׳ • כי לא יכלו התלמידים להרחיב בקני משכיותם אם מהשתדלם כאמור ואם מקוצר הכנתם כי הם עצמם לא ידעו מה הוא המכוון מהם ועכ״ז העלו הדברי׳ המקובלים אשר היו לרבותיהם לנס לאות עולם לא יכרת כי אמנם אפשר שהיו לרבותיהם כמאמ׳ ההוא ענינים וכו׳ כי עם היותו קנר ה׳ לו היה שלם בטעמי׳ ואין להקל בענינו ועל ביוצא באלו כתוב במסורת המאור בהקדמתו וז״ל כתב רב שרירא גאון ז״ל במגלת סתריו על ענין האגדות הני מילי דנפקי מפסוקי ומקרו מדרש ואגדה אומדנא נינהו • ואמ׳ עליו כי דבר זה על קצת מהמדרשות שאמרו האחרונים כגון ר׳ תנחומא ור׳ אושעי׳ או על דברי מעטים מדברי אגדה שבגמר׳ כהוגי׳ באומד כגון מה שאמרו בראש פ׳ הזורק במסכת שבת ת״ר מקושש זה צלפחד וכו׳ והדומים לזה אבל רובם הם סודות וחכמות עליונות ומוסרי׳ ומדות טובות והנהגות בני אדם ותיקון הגוף והנפש ואין ראוי להניח הרוב בשביל המעוט עכ״ל: ולא יפחות החבור עם הפנים אשר זכרתי • הם אופני בחינת הדרשות וההגדות והמעשים שקדם זכרם כי צדק ילין בם ונגלה תועלתם בפנים מפנים שונים • וכלפי מה שהניח ראשונה כי במותר ובאסור אין פרץ ואין יוצאת ועל כן לא נרגיש לענייני הדרשות שב לבאר כי גם מכל הדרשות עצמם אין נוטה ברחוקותינו לפחות מעלת החבור מפניהם להיותם גם הם מיוסדים על אדני היושר עם הפנים שנזכרו:

אליו ולא יפחות כ״א יפקית החבור עם הפנים אשר זכרתים:

סימן עד

אמר הכוזרי כבר התיבות לבי וחזקת אמונתי בקבלה ורצוני עתה שתראה לי טעם כ״ל מעט מחכמותם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים ית׳ ותרחיב לי בענין מעט בעזרת אלקים:

סימן עד ורצוני עתה שתראה לי מעט מחכמותם עם היות כונה זו בנכת לעומתו עתידה היא שתעקר ממקומה ע״י גלגול הדברים אשר הודעתיך בסוף השני והנה ברביעי סימן כ״ח יביא שאות הזה כי שם נקט זאת מידו לאמר רצוני שתראני מעט מחכמות החכמים וכו׳ אחרי התבאר לו שם מסי׳ כ״ד ואילך מה שנשאר בידנו מן החכמות הראשונות על ידי גלגול כאמור • אולם אמרו אחר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים וכו׳ ענינו אתה החלות להראות ענינם בשני סימן ב׳ בתחלת בואי לחסות תחת כנפי השכינה וראשית דברי שאתי היה שם סימן א׳ על השמות והמדות המיוחסות אל הבורא ית׳ וכו׳ כי אמנם זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני כמה שהגדלת תושיה והוספת על ביאור ענינם אלא שעדיין כמאמ׳ כפני לאלקים בידיעת שמותיו הקדושים ולא באנו עד עתה אל המכוון מגלגולי הספורים שהתחדשו בינינו לפי צורך מקומן ושעתן ועתה קחם נא אלי ואברכם:

נשלם המאמר השלישי בה׳:

לצדק ימליך מלך כוזר לבקש ולחקור ידיעת השמות והמדות המיוחסות אל הבורא ית' מעת באו לחסות תחת כנפי השכינה כאשר סובב מראש המאמר השני · כי או ראה ראשית לו לדרוש על אודותם מן הטעם המוכר שם אלא שנתאחר תשלום ביאורם עד הנה על בלי הגיד לו החבר במקום ההוא זולתי הכנויים כמו שזכרנוהו · ועל כן יפה דבר מלכות מלפניו בסוף הקודם לאמר רצוני עתה שתראה לי מעט מחכמתם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים ית' ותרחיב לי מעט בעזרת אלקים · ועתה בצדק צדק ירדוף החבר או אמור מחבר הספר המסדר את הדברים במאמרותיהם כמוזכר בפתיחתנו · כי אחר גמר הוראתו על היות אומה זו סגולה לאלקיה ויחסם וכרופה אל הענין האלקי עם הנביאים הכלויים אשר כל זאת באתנו בעצם וראשונה מסימן כ"ז מהראשון ועד הנה · חלה עליו חובת ביאור יותר רחב מן הראשון בענין השמות הקדושים כמדובר · ובלעדי זאת למה שקדם אצלו זכרון הענין האלקי בכלל והנה לא שמענו עד כה ביאור ענייננו כאשר יבא מפיו בדקה בשני סימן ד' שהיה עתיד להוסיף ביאור על זה בדברו על החכמות · הן לעת כזאת · הגיע זמן קריאת שמותיו יתברך אשר יעמוד מתוכם על אמתת הכבוד האלקי השוכן בקרב עמו · ובזאת יבא להורות על סגולת אדמת קדש · ועל מעלת תהלת התורה האלקית מוסף על אשר דובר גם במאמריו הקודמים · ויצרף לזה כי רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה בכל מיני החכמות כי זאת ישיב אל לבו תמיד לבאר ענין הדבוק האלקי על אדמת הקדש באמצעות התור' בעם סגולתו כמוזכר אצלנו בהקדמת הספר · והנה השתרגו עלו דבריו עד סוף סימן י"ז על ביאור ענין השמות הקדושים הבלתי נמחקים אלא שמגלה זו קריאה מרוגין ויבא יבוא ושוב' כי בסימן נ' הדר כבוד ה' בדברי נפלאותיו ישיח היותו גוף רק הולך אחר חפץ האלקים ומצטייר כפי שירצה להראות על הנביא וכו' כמו שיבא · ומשם נסע להורות על צורך הנביאים של תמונות גשמיות נראות לנגד עיניהם ונמשך בזה עד סוף סימן ו' ואחרי כן הורה כי לכל זמן ומקום לכל חפץ תחת השמים וכי מקום ארץ ישראל בפרט הוא המוכן של האור האלקי גם בהודא' בעל דין ובזה נמשך עד סוף סי' י"א אשר ממנו נפתח לו שער לערוך ערך הקורב' והריחוק אשר לנו עם שלשת הכתות החולקות עלינו והן הן המוזכרות בראשון סימן א' במחלוקתו המשולשת פילוסופים ואנשי שתי דתות והמינים הנזכרים שם ונמתח הספור הזה עד ראש סימן ט"ו שם יתנם בדקות השמות בתשלום ביאורם כי השיב שם הדבור אל מה שממנו · ותשלם כל המלאכה הזאת בסימן י"ז כמו שזכרנו ונתגלגלו בדבריו שם ארבע הקניני' המוזכרי' בפתיחתנו באמרו ובאמת נקרא אלקי ישראל וכו' אחר הדברי' האלה אודי' עכו"ם סימן י"ח וי"ט על פרס אמונת הפילוסופים לבירור מה שקדם על אודותם בסימן י"ג הואיל באר כי לא נשקע אורנו בגלותנו שקיעה נמורה בלתי חוזרת ואין סוס ראיה כנגדנו מצד הדלות והעניי והפזור וכו' · אך יש לאלקים בנו סוד כמוס וחכמה בהמשך גלותנו · ועוד חזון למועד לטוב לנו ולזולתנו · ועל זה תסובינה מלותיו עד סימן כ"ג · שם נתגלגל זכרון החכמות שהיו באומתנו מקדם · ולעומת זה נתעורר המלך סימן כ"ד לבקש ולחקור על שורי החכמות הטבעיות שהיו אצלנו והיא שאלתו אשר ייעד עליה בסוף השני באמרו ואחר כך אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות הראשונות אלא שהכלה פנה בטרם תבוא שאלתו בדעות ובאמונת הקראים המקדמ' שם · והיה זה מן הטעם אשר הוריתיך והחבר יבא לקראתו סימן כ"ה באמרו כי ספר היצירה הוא משיורי החכמות הטבעיות ההנה ונמשך הספור על אודותיו עד סימן כ"ז · אחרי כן יבא המלך סימן כ"א לבקש מאתו על החכמות שהיו לחכמינו מאז בדברים לא ירחקו מן ההקשה השכלית בענייני ספר היצירה שקדם זכרו ונמשך הספור על זה עד סוף המאמר עם הוראת הנכם שסף בעבורם אבדו ממנו הספרים שהיו להם בענין החכמה :

ואולם על ביאור השמות הקדושים שזכרנו · פרש לצדיק אישרים כי הנה הוא ישר מעגל צדיק מפלם בפלם ומאזני משפט ביד ה' היותם על בסיסן כאמן ביתו באמרו פרשת עקב הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וגו' · הסכת ושמע איך הכתוב הזה לכל דבריו ולכל משפטיו הכחהו במעגלי צדק למען שמותיו יתברך כי תחלה ביאר ענין השם הנכבד יוד ה"א וא"ו ה"א כאשר הוא שם כתב ראשונה · וביאור שם אלקים בראשית אחריו לא היתה רק מפני שלא יכול לבא אל אהל מועד לדבר על אודות השם המיוחד (כי שכן עליו בענין המוכע מזה) עד התברר אצלו הוראת שם אלקים הכולל וכמו שתרא' מבואר נגלה בהמשך הדברים

עד אמרו והדייקות והמעלה היתירה איכה כי אם בשם הנכבד יו"ד ה"א וא"ו ה"א וכו'. אחרי כן המשיך הביאור על זה עם צירוף שם י"ה ואהיה שגם הם מיוחדים כמוהו כמו שיתבאר מדבריו ס"י מן ג'. וסמך לזה ביאור שם אלקי האלקים ושם אדני האדונים ושם אל. כלם נקבצו באו שם כזה אחר זה כפי סדרם המוזכר בכתוב שהוא ולא חשש להזכיר הגדול הגבו' והנורא כי הגדול בכלל בשם אלקי' שהוא תאר למושל ולדיין כמו שיבאר. והגבור והנורא בכללו בשם אל הנגזר מאילות שעניינו הכח והעונש וממנו היראה כמש"ב. ועוד שהכנוי' ככר נתבארו במאמ' השני סי' ב' ושם מקומם המיוחד להם כמו שזכרנו שמה. ואין המקום הזה כי אם בית אלקים וזה שער השמות הקדושים הטהורים הבלתי נמחקים שזכר הרמב"ם בה' יסודי תורה פ"ו. ומה שקרא אחר זה ואמר קדוש עם היותו מן הכנויים לא היה זה רק לבאר שהאל ית' נעלה ומרומם על כל ברכה ותהלה המיוחסת לו ממדו' הברוא' ותאריהם שזכר עד הנה כמו שיתבאר. ואחרי כן הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים ודברים אלקיים ירצום ויקבלום הנביאים והחסידים כמו שיב וא הכל יפה בעתו בעזרת שדי. ואולם אדני אדרוש מפיו מה ענין השמטת הביאור אצל שני שמות מהבלתי נמחקים והם שדי וצבאות אשר לא העלה את שמותם על שפתיו. אך זאת מנוחתי על התר הספק הזה כי שם שדי בכלל ביאורו בשם אל שהוא מענין כח וחוזק כמו שיזכירו. וכבר ביארו השני לפי דרכו (כמוזכר שמה) כי אל שדי רוצה לומר בדרך הכח והכבחון ולא אבה לכפול הביאור לאין צורך. ושם צבאות לא הזכירו כי לבדו לא תמצאהו זולתי עם אלקים או עם השם הנכבד. כדבר הראב"ע פ' שמות והנה כל דבריו מיוסדים על אדני צדק:

הראשונים לה'. וטעם אלקים כמו מלך ובני אדם המתעסקים במשפט אלקים יקראו כן ע"כ. ובהפך הוא לדעת המורה שכן כתב בחלק ב' פ"ו כי אלקים שם השופטי' עד האלקים יבא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכי' ולבורא ית' להיותו שופט על המלאכים ולז"א אני ה' אלקיכם ואחר כך אמ' הוא אלקים ר"ל אלקי המלאכים ואדני האדונים ר"ל אדון הגלגלים והכוכבי' שהם אדונים לכל גוף זולתם וכו' ע"כ. ולהרמב"ן דעת שלישית כי בשם זה נקרא לאלקי' עליון תחלה ואחרי כן המלאכים

המאמר הרביעי

א אמר החבר אלקים תואר למושל בדבר מן הדברים ולדיין ויש שיהיה בכל כשהוא רוצה בו מושל בעולם כלו ויש שיהיה בחלק כשהוא רוצה בו כח מכחות הגלגל או טבע מן הטבעים או דיין מבני אדם ונבנה

והשופטים על האלקים יבא דבר שניהם להקרא בהם שמו כי שפע ימי כחו והכהנתו ייבקו. שכן כתב פ' בראשית ויאמר אלקים בעל הכחות כלם כי המלה מורכבת אל שם כאלו אל שמוך והם ירמוז לכל שאר הכחות כלומר כח הכחות כלם ע"כ. כח מכחות הגלגל וכו'. לא העלה על שפתיו בכאן שם מלאכים אשר ינשאו הגלגלים לעמתם על דעת הפילוסופים. להיות נפשו קוצה על מניאותם. ושפתיו ברור מללו באמרו סי' ג' שהשמים הם כלי משמש בחפצו ית' נבדלה מבלתי שבות אחרות אמצעיות ביניהם. גם בחתימת הספר כתוב לאמר אל תשגיח לדברי הפילוסופים אשר מחלקי' העולם האלקי אל מדרגות אך כלם אצלנו מדרגה שקית מאחר שנפרד מהנשמה ואין כי אם אלוק מנהיג בגשמיים ואשר הביא הפילוסופים להרבות האלקים. בהיכתם בתנועות הגלגלים בפרוט והניעום אל יותר מארבעים וראו כי לכל תנועה מהם סבה זולת סבה האחרת והוכיח להם העיון כי התנועות ההם רצוניות לא הכרחיות ולא טבעיות והתחייב שתהיה כל תנועה מנפש ולכל נפש שכל והשכל ההוא שוא מלאך נפרד מחמר וקראו השכלי' ההם אלקים ומלאכים ועלות שניות וכו' עד אמרו וזה כלו דקדוק יקשה סדור לא אמת והכפתה לו על כל פני' אפיקורוס ע"כ. אמנם המלאכים אשר זכרם לא יכוף מדבריו עד כמה פעמים הלא המה פרים רבים וככבדים אשר אתו ית' משרתו ועושי רצונו רכב אלקים רבותי' אלפי שנאן ה' כם לכוונתם ללכת בשליחותו אנה ואנה. אך לא על דרך ההכהנה הטבעית המוזכר כאן שיהיו המלאכי' פקידי המלך איש על כסאו בכל גלגל וגלגל להשלים ענין תנועותיהם כאשר שמו כנגד פניהם כנוכי משכילי המתפלספים

סימן א אלקים תאר למושל וכו'. הודיעו כללות הוראת המלה הזאת על כל מושל ודיין בגדול הכל ובקטן כלה. כי אלקים שופט צדיק והכחות האלקיות גם המה אלקים יקראו. אך לא ביאר דעתו על איזה מהם נפל השם תחלה. והראב"ע כתב בתחלת בראשית כי זה יבא ראשונה על המלאכי' ובעבור היות כל מעשה ה' על ידם נקרא כן כמו שהדבורים יקראו שפה בעבור שיראו שממנה יבאו וכמו שנשמת האדם העליונה תקרא לב בעבור היותו המרכבת

שמתפלספים · כי זאת לא זאת לפי דעת החבר · שאין
הסבות האמצעיות אצלו רק להיותן פועלות על דרך
החמר או על דרך הכלים המשמשים בחפץ אלקים כאשר
ביארו בחמישי סימן כ' בהקדמה השביעית ׃ וכבר קדם
דברו בראשון סי' ע"ז אחרי הרחיקו התיחסות החכמה
בנבראים אל הטבע וז"ל אבל יש ליסודות ולשמש ולירח
ולכוכבים פעלים על דרך החמום והקרור והרטבה
והיובש והתלויים בהם מבלי שנייחס להם חכמה רק
עבודה אבל הצייור והשיעור והולדה וכל אשר יש בו
חכמה לכונה לא יתייחס כי אם לחכם יכול משער וכו'
ע"כ · ועל פי הדברים האלה יתבארו דבריו הנזכרים
שאין לחלק העולם הגלגלי נשמי המושל והמנהיג את
העולם כלו אל מדרגות סיבות ולומר זה הממונה על
הנהגת תנועת גלגל פלוני מותח למערב וזה על גלגל
פלו' מותח למזרח · רק הוא ית' לבדו נפרד מאחר וכמו
שנזכיר מטעמו במה שיבא סימן נ' ׃ ולו לבדו הממשלה
והמתנשא בכל אלה התנועות לכל אשר יחפוץ יטם
בחכמתו ויכלתו הנ"בת לא שתהיינה חפציות בעצמן ע"י
נפש הגלגל ושכלו ושכל חשוקו כאשר דמו הפילוסופים
והמורה במשך לשונם בכמה פרקים מחלק השני ·
ועוד אני מדבר וזה בא בזכרוני כי כונת דעתי של בעל
העקידה לדעת החבר במה שכתב בשער השני על
הפסוק הראשון · וז"ל אם משמעות מלת שמים בפסוק זה
הוא שמים ממש כמ"ש ויקרא אלקים לרקיע שמים ירא'
באמת שהתורה האלקית איננה מסכמת לדעת הפילוסופי'
במציאות המלאכים והוא שעם שמציאותם מפורסם מאד
בתורה ובנביאים ובכתובים הנה התיחסם להיותם הם
מניעי שמים והמשפיעים אותם זה לא נזכר בכאן ולא
נמצא מפורש בשום מקום · ויראה שנוכל להכחישו בלי
עון ופשע · כי הנה הפילוסופי' לא חייבו מציאו' המלאכים
רק מצד התנועות השמימיות המתמידות וחלופיהן כי
אמרו אם היתה תנועתם מהתחלה טבעית כתנועת
היסודו' יחוייב שינוח הגלגל כשיגיעו אל מקומו הטבעי ·
אבל מאחר שהוא מתנועע תמיד בחלקיו וממקום
שיתנועעו אליו יתנועעו חוייב שהתחלת תנועותיהם
תהיה נפש שכלית בה יציירו השכל אשר בעבורו
יתנועעו עם כרוך התשוקה התמידית להגיע אליו ולזה
היו מספר השכלים כמספר חלוקי התנועות ואמרו
שהשכל מושפע ממנו בגלגל וגלגל עד תום מספרם
וכו' עד אמרו והנה אחר שלא נזכר בכאן שהוא מקומו
המיוחד וגם המה באו על הדברים האלה כאשר ימשש
העור ובתגרת אומדנא כמו שכתב הרב המורה פרק נ'
חלק ב' עם מה שכתב פ' ע"ח חלק א' אבל אם יש להם

שכל שיציירו בו אין זה מבואר אלא אחר עיון דק ·
ועוד שאין אנו חייבים לשמוע בקולם ולא לקבל
הכרעתם כי מי יאמר שלא יהיה ענין תנועות הגלגלי'
בהתחלה טבעית שמה בורא ית' בהם בה יתנועעו כל
חלקיהם אל מקום מיוחד כאלו תאמר חלקי הגלגל
היומי אל הנקודה הטבעית וכל חלק וחלק מהגלגל
בהיות חוץ למקום ההוא יתנועע בטבע שלו כהתנועע
האבן אל המרכז כשהיא חוץ ממנו ואולם לא יוכל החלק
ההוא לנוח שם לפי שכל חלקי הגלגל מדובקים וכלם
רצים גם הם להגיע אל המקום ההוא דרך בבואם
ובמרוצתם דוחים החלק המגיע שם ומכריחים אותו
להעתק ממקומו ולהתרחק משם עד שישוב גם הוא
דוחה כאחד מהם וכו' ע"כ · והוסיף משלים על אפשרות
הסברא הזאת בתקון ישוביהם וגלגוליהם עד בואם
לכלל יישוב נכון וקיים · אלין תנא כי זכור זכרתי לך
מקומו א"ו · וכבר מנע זה משתרע בו העתקת אורך
לשונו מקנהו ועד קנהו · סוף דבר בהגלגלנו דבריו עד
אמרו ואולם מציאות המלאכים שהזכירה אותו התורה
הוא ענין מעולה מאד מהיותם נפשות או מניעי' לגלגלי'
הודיעה התורה מציאותם אשר המציאם בוראם להשלים
על ידם הנהגת המציאות על דרך ההנהגה הפרטית
והאישית כמו שתושלם ההנהגה הטבעית ע"י השמים
ותנועותיהם כמו שבא בכל מקום הוא ישלח מלאכו
לפניך הנה אנכי שולח מלאך כי מלאכיו יצוה לך וכולי
גם להשלים בנביאיו על ידם ויקרא מלאך ה' אליו וכו' וזהו
הטעם שלא נזכרה בפירוש בריאתם במעשה בראשית
כי לא נזכר שם רק השמים והארץ ושאר סדרי הבריאה
הטבעית כמו שנבאר · והנה זהו דעת תורני כבד
מאד ומסכים עם הכתובים שלא הזכירו תועל' הגלגלים
והמאורות רק להאיר על הארץ ולאותות ולמועדים כמו
שיבא ובכל מקום ה' אלקי השמים הודו לאל השמים סולו
לרוכב בערבות וגו' לומר שמניעו ית' שם בטבע אותו'
שאמר הם מתנועעים וכו' ע"כ מדבריו המקבילים · כי
כונת החבר מאמן כי על כן הנגתים לפניך בבנינם
ובקומתם · ואולם שמע נא מליו הסמוכים שם לאלה
הנזכרים וז"ל אמנם אחר שהסכמים התוריים כלם בכל
מה שנמנע מדבריהם נמשכו אחר הדעת הפילוסופי
וקבלו היות המלאכים מניעי הגלגלים הוא על הדרך
שאמרנו · ולא מצאתי לי בכלם עוזר ותומך בידי של הדעת
הזה · לבד זה מצאתי אחרי ראותי כי החכם הר' יצחק בן
לטיף ז"ל בספר שער השמים שלו נתעורר למה שכתבנו
מענין התמדת התנועה השמימית מצד דקיית החלקי'
הכדוריים ושמחתי כי יש עוזר מבעלי החכמה · אמנם

לאומות אל הרבים וכו' ראיתי להשכים עמהם בכל מה שאכתוב בפי' פרשה זו בע"ה ע"כ · והרי לפניך כי חזר בעל העקידה על כל תלמודו ובקש לו חבר ולא מצא ולו חרש בעגלתי היה מוצא כוונתו דומה בדברי החבר הנחמדים מזהב ועיניו יחזו עפעפיו יבחנו רוב פרטי אמריו בכללים שמש · והנה לשון החבר מדוקדק מאד באמת שלא זכר מלאכים בדבריו אלה · כי בזה ההערה באם אל שמלך שאין שם מלאך מנהיג הנהגה טבעית אחד מני אלף כי ההנהגה הטבעית תושלם על ידי השמים ותנועותיהם כדברי בעל העקידה מבלי שצריכם לשם חכמה רק עבודה כדברי עצמו בראשון סימן ע"ז · ומלאכי אלקים גבורי כח עושי דברו להשלים ההנהגה הפרטית שמיוחדת על דרך מה שכתב בעל העקידה או קרוב ממנו · אפס כי בסוף הפסקא כאשר הובאו בני האלקים להתיצב על השם באו גם המלאכים בתוכם באמרו כאלו שאל השואל איזה אלוק ראוי לעבוד השמש או הירח וכו' או האש או הרוח או שמלאכים הרוחניים או זולתם כי לכל אחד משם סבה בהויה ובהפסד · ע"כ · ועל כל פנים צריכים אנו לומר לפי שטתו כי לא על מלאכים מניעי גלגל היתה כוונתו שאם כן היה סותר עצמו במה שזכרנו · רק על משרתיו ית' עושי רצונו בהשלמת ההנהגה הפרטית המיוחדת בדברי בעל העקידה הנז' או על אופן זולת זה נעלם ממנו ועל כן איחר זכרונם ליתר הכחות כלאחר יד · ואם יד בעל דין תקיפה לומר שהמלאכים השם מלאכים ממש מניעי הגלגל · ספר אתה למען תצדק כי כאשר באו בני האלקי' להתיצב בספורו באו כל הנאשנים בתוכם והמלאכים בכלל עם היותם בלתי מקובלים אצלו אלא שהמשיך דבריו שם על דרך הפילוסופים הגוזרים על מציאותם · תדע לך שכך הבנתי ממה שאמר סימן נ' ויש שיהיה מן המלאכים הנבחיים ושמא הם הרוחניים שאומרים הפילוסופים ואין לנו לדחות דבריהם ולא לקבל אותם · ע"כ · ועל דרך זה נודר אדם בספורו דברים יוצאים משטתו ובלבד שלא יתכוין לעשות כם חריץ מודה על אמונתו בהם פן תגוף באבן השתירה רגלו · ובכה מנהגו של ראש הפילוסופים כי במקומות הרבה יעביר על פניו דברים על דעת הזולת ולבבו לא כן יחשוב · ואם החרים יחרים בעת ההיא לבלתי הרחיב כוונתו ודעתו · ביום ותודעת יעמוד לו במקום אחר · ובכה יעשה החבר שלם לעת כוונת הניע שפורו למלאכים נ"ל · הנה יניע לנו רוחו ודעתו במקומות אחרים כאשר דברנו · ובאמרו או טבע מן הטבעים · כוון לארבעת האיכיות הראשונות קור וחום ולחות ויובש והמתיחסי' אליהם שכן הורגל בקריאתם סימן כ"ה פעמים באמרו הארבעה טבעים · ומובאי הטבעים הארבע · וכן בחמישי סימן י' ובמקומו' זולתם · וזכר אלה היושבים ראשונה בעה"ז התחתון על משמרת הכנת החמרים

ונכנה השם הזה בלשון קבוץ בעבור מה שהיה נוהג בין האומות עכו"ם שהיו עושים צלמים והיו מאמינים שכל אחד מהם יחולו בו כחות הגלגלים ומה שדומה לזה וכל אחד מהם

והמזגתם בפנים מפנים שונים ובאמצעותם תשלם בכאן ההויה וההפסד · והנה על דעת החבר יהיה אמרו שקי האלקים מושל על כל הכחות הגלגליות והטבעיות · אמנם הרא"בע כתב פ' שמות על ויקרא אליו אלקי' מתוך הסנה · זה השם איננו שם העצם רק שם תאר כאשר אפרש והוא כולל כל קדוש שאיננו גוף ולא כח בגוף כדכתיב להן שכין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי שהוא הגוף · ע"כ · וכן הם דברי החכם ספורנו פ' בראשית על בצלם אלקים וז"ל הנה מלת אלקים ע"ב הסדמות האמר על כל ענין שכלי בפעל שלם נבדל מחמר וכזה הוא כנוי בהכרח ועל כן תאמר על האל ית' ועל מלאכיו וכמו כן תאמר על השופטים על שם החלק השכלי הראוי בהם וכו' · ע"כ : ונכנה השם הזה בלשון קבוץ בעבור מה שהיה נוהג וכו' זכר עשה למנהג זה הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פ' כל הצלמים באמרו חושבים בעלי זה המעשה כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל איזו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה ובראים ממנו כחות במציאות בענייני אותה הצורה והפעלים המיוחסים לה: והם מקטירים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלים אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה וזה מין ממיני הצלמים ונקרא בערבי טלאסם וכו' ע"כ : עוד שם משנה שלישית צורת חמה ולבנה אין צריכי שימצא עגול ויאמר זה הוא שמש או קשת עגול ויאמר זה לבנה · אלא שבעלי הצלמים שנקראים טלאסם מיחסי' לכוכבים צורות עד שאומרים צורת שבתאי צורת זקן שחור · וצורת נוגה צורת נערה יפה בחלי זהב · וצורת השמש צורת מלך מעוטר יושב על עגלה · וכן מיחסים לכל המזלות והכוכבים צורות הרבה · והם באותן הצורות חולקים מחלוקות הרבה לפי שהם אומרים כוזבים והכזב על דבר מן הדברים יגדל וירחב בלי ספק ע"כ : ועל דבוי האלוקות שהיה נוהג בין האומות מקדם כתב

החכם

מהם אצלם אלוה והיו קוראים כללם אלקים
כ"א והיו נשבעים בהם וכאלו המושלים בהם
והם מתרבי' ברבוי הכחות המנהיגי' את הגוף
והכחות המנהיגים את העולם כי הכחות כנוי
לסבות התנועות כי כל תנועה היא באה מכח
זולתי כח התנועה האחרת כי גלגל השמש
וגלגל הירח אינם רצים בכח אחד אבל בכחות
מתחלפין ולא פנו אל הכח הראשון אשר ממנו
באו כל הכחות האלה אם בעבור שלא הודו
בו וטענו כי קבוץ הכחות הזה הוא המכונה
אלוה ושהנפש ג"כ אינה כי אם קבוץ הכחות
המנהיגים את הגוף או שהודו באלקים אך
היה רחוק בעיניהם שתועיל עבודתו • וחשבו
כי הוא נעלם ומרומם שידענו כל שכן שישגיח
בנו חלילה לאל מדבריהם• על כן לא היו
עוברים דבר אחד אך רבים שקוראין אותם אלקי'
כלל שכולל הסיבות מאין חלוק• והדיקות
והמעלה היתירה אינה כי אם בשם הנכבד יו"ד
ה"א וא"ו ה"א ית' הוא שם נודע רמוז אליו במדות
לא

שהכם שבורנו (פ' ואתחנן) אבל אמרו תמונת כל משל
שוה כמעשה החושבים שלכל כמנא כפסל יש איזו התחלה
קדמונית והיו עושים כורת אותו הפסל להורות על מה
שחשבו היות קדמון והתחלה לאותו הפסל המצוייר והיו
עובדי' לאותה הכור להשפיע
עליהם פעולה• מה מאותו
הכמנא שחשבו קדמון • עכ"ל •
ועל תועבות כאלה אמ' יחזקאל
(סי' ח') ואבא ואראה והנה
כל תבנית רמש ובהמה שקץ
וכל גלולי בית ישראל מחוקה
על הקיר סביב וגו' • והיו
קוראים כללם אלקים • מה
שכתב הראב"ע פ' שמות על
פסוק הוא יהיה לך לפה
ואתה תהיה לו לאלקים וז"ל
אין אלקים בכל המקרא רק
השם הנכבד או מלאכיו
הקדושים כי על ידם יראו
מעשי ה' בארץ או קדושי
מטה השופטים משפטי אלקים
בארץ וכל אלקים שהוא עז
דבר הכתוב כהם לפי מ
מחשבת העובדים כמו אל
חכמים הכנוים • עכ"ל • הוא
כמסך לשטתו שאין בכללות
שם אלקים רק מה שאינו גוף
ולא כח בגוף כאמור ולפיכך
בהמנאו על זולתם יהיה לפי דעתו על מחשב' העובדים•
אמנם על דעת החבר יאמר שם אלקים על כל כח ואף
גם זאת בהיותו כח בגוף• ועל"כ ירחיב גבול ביאורו לאמר
והם מתרבי' ברבוי שכחו' המנהיגי' את הגוף והכחות וכו'
והכונה שכל כח ואפי' כח הזן המושך והמחזיק והמעכל
וכיוצא אלקים יקראו כפי כללות שם זה כמוזכר למעלה•
ולהיות דבריו אלה המשכים מבוארים בעצמם אין לנו
צורך לדבר בם שלא יספוק אדם מי ביאורו אין אם אמרי'
נרמזים לו: אם בעבור שלא הודו בו וכו' • הוא בקשר
עם אמרו אחר כך או שהודו באלקים וכו' : וטענו כי
קבוץ הכחות וכו' ושהנפש ג"כ וכו' נערכך כפשות יעריכו
ענין האלקות באמרם כי כמו שהנפש היא א' מקובצת
מכחות רבות כדבר הר"ס בפרקיו המוקדמים לביאור
מסכת אבות • ככה ענין האלקות ישלם מקבוץ כל
הכחות בכלל • ואלו הפועלים יכשלו בדמיון אשר זכר

על כוונת בזה המורה פ"י מהשני באמרו ואעפ"י שכל
כחות הגלגל מתפשטות בכל הנמצאות• אבל יהיה ג"כ
כח ככב אחד מיוחד במין אחד כענין בכחות הנפש
האחד כי שמגיעות כלו כאיש אחד כמו שזכרנו • עכ"ל •
ועל דרך זה קרא אפלטון
את העולם כלו בשם נ"א
גדול • ולו חכמו • ישכילו
הדמיון השלם שבין העולם
הגדול והקטן על פי הדרך
שזכר המורה בראשון פ"ע"ב •
כי אמנם כל אחד מהם עולם
דרך השתלשלות למעלה
ראש • כי המנהיג הכולל הוי
העולמים ית' הוא העומד
ברומו של עולם•לדמיון הכח
הדברי באדם • או לפי
הדמיון המדוקדק בסוף
הפרק הזה ידומה יחס
האלוק ית' לעולם • יחס
השכל הנקנה האלהי' לאדם•
אשר איננו כח בגוף והוא
נבדל מן הגוף הבדל אמתי
ושופע עליו וכו' : כלל
שכולל וכו' כאילו אמר שהוא
כלל שכולל וכו' : מאין חלוק•
כילא יבדילו בין קדש לחול
ובין קדש לבין קדש הקדשי'•
אולם אמנם בשם אלקים
נזכיר כאילו כאמר כח כל הכחות ומושל עליון שממנו
כל הממשלות ושמו קרוב למה שביאר בו הרמב"ן כמו
שזכרנו : והדיקות וכו' אמר דיקות להיות השם הזה
מורה עליו בדוקא ובעצם • וכך הם דברי המור' בראשון
פ' ס"א וז"ל כל שמותיו ית' הנמצאים בספרים כלם נגזרים
מן הפעולות וזה מה שאין העלם בו • אלא שם
אחד והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהוא שם מיוחד לו ית'
ולזה נקרא שם המפורש ענינו שהוא יורה על עצמו ית'
הוראה מבוארת אין בה השתתפות בה וכו' : שם נודע רמוז
אליו במדות וכו' למראה עיני שפעתי בתחלה כי הכונה
שזה השם הנודע ר"ל שם בעצם רמוז אליו במדות השלש
עשרה המתחילות בו לאמר ה' ה' אל רחום וחנון וגו' כי
שוכנו השם הזה לנגדנו תמיד לרמוז אליו כנודע אצלנו •
ועליו נושאים אנחנו ומיחסים כל המדות והתארי' וכמו
שקדם דברנו על זה בשני סימן ג' • ועוד משוב תראה
לשון

לא במקום אחד אשר לא היה נודע · כי היה נקרא א'קים בכלל ונקרא יי בהתיחדם כאלו שאל השואל אי זה א'לוק ראוי לעבוד השמש או הירח או השמים או המזלות או א' הככבים

אז

לשון הראב"ע המתיחס לזה ואמרו פ' תשא על ביאור הי"ג מדות וזה לשונו והנה הסתכלנו בתפלת משה על דבר המרגלים ויאמר ה' שהוא שם העצם והמדות תלויות עליו כאמרות וכו' · עכ"ל · וזה שמו אשר יקראו ה' ביוד ה"א וא"ו ה"א איננו במקו' אחד שלא היה נודע כי הבלתי יודע אותו לא יוסיף דעת בשם הזה וכמו שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' וגו' · והמשל בזה כאשר עיניך הרואות אדם ותשאל עליו מי הוא זה · גם כי ישיבך המשיב היותו אהרן או חור עדיין הספק אצלך במקומו מונח ועומד אהרן מי הוא וכו' · אך אם ישיב היותו הכהן הגדול מאחיו או השופט או איזה תאר שיזדמן · הלא זה התאר אשר תתארהו בו הוא במקו' האחד שלא היה נודע דומה קצת למה שכתב הרמב"ן פ' שמות ולכהן מדין שבע בנות לא יזכיר הכתוב שמו כי איננו ידוע רק מן הכנוי שהוא נכבד בכהונתו · עכ"ל · אמנם שם העצם איננו רק במקום אחד נודע מלפנים: שאם אחרי ידעך את אהרן בן עמרם לשמע אזן ששת' על אודותיו בפגעך בו מי לך האיש הזה אשר פגשת וישיב המשיב דבר אשר יאמ' כי הוא זה אהרן בן עמרם · אז את שמו המורה עליו הגיד לך במקום מי שהיה נודע אצלך · ועל דרך זה שם אלקים אשר ענינו מושל ודיין הוא במקום אחד שלא היה נודע ואם לשאלת מי הוא הממטיר ישיבוך שהוא אלקים כבר קבלת תשובה מה לשאלתך · אבל אם יענה שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א על שפתיו ולא קדמה לך ידיעה בעצם הנקרא בו לא יוסיף ולא יתן לך מענה לשון · ואל זה יביט מה שאמר אחר זה אחרי אשר יובן ממלת ראובן ושמעון אמתת עצמיהם · שאם לא היו נודעים עדיין היה נשאר הספק באיתן מושבו גם לאחר התשובה כמדובר · אמנם עודני מדבר ותבא בי רוח ותעמידני על ביאור דבריו בדרך אחרת כי שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא שם נודע ועצמי לנקרא בו שכבר נתפרסם ענינו אצלנו באופן מיוחד ע"י שמיעת דבריו וצוויו וכו' כמו שיבאר סימן ג' באמרו ואין אצל אחד מהם שם נודע שרומזים אליו אך אצל מי ששמע דבריו וצוויו והזהרתו וכו' והוא קורא אותו בשם נודע כנוי לזה שדבר עמו ואמת אצלנו שהוא בורא את העולם וכו' עכ"ל · והנה שם הזה שנודע הוא שנרמז אליו ביחוד על ידי כל המדות והשמות שנקראהו בהם וכמו שאמ' בשני סימן ב' שמות הבורא חוץ מהמפורש הם תארים וכו' · כי הכונה בכלם לרמוז אל השם הנכבד הזה הנודע לנו על ידי דבורו וצוויו וכו' כמדובר · לא כיתר העמים עובדי ככבים ומזלות אשר עד האלקים יבא דברם שהוא שם כולל מורה בכתם על מי שהוא מושל ודיין לא יגל נודע ביחוד על ידי הכנוי וצווי כאמור · ולפיכך אין להם שם נודע אשר ירמזו אליו לאמר כי הוא זה שמו הנכבד אשר יקראו בו ה' כדקנו · וזה לא במקום אחד אשר לא היה נודע ר"ל בשם אלקים שהוא שם כולל בלתי מורה על נודע אבל הקורא בדגלים מיוחדים כמו שזכרנו · והלוך ילך ביאורו על זה באמרו כי היה נקרא אלקים בכלל ונקרא ה' בהתיחד וכו' · ומה שיסביר פנים לפירוש הזה הוא אמרו סימן ג' שאדם הראשון לא היה יודע ה' לולי דברו עמו וכו' ונתברר לו שהוא בורא העולם והמן לו בדבור ובמדות וקרא אותו ה' וכו' כי הוא הנקרא הישר במקום ההוא כמו שיבא · ואולם עודני עומד לפני השם הזה הנודע הרמוז אליו במדות ותשא אותי רוח ותבא אותי אל שער בית ה' ובמצודת הבנתי העליתי אמתת הכונה מתוך מסך שיפורו סימן ג' · וזה כי מדות יקראו ג"כ אצלו תכונות הצורות הרוחניות המצטיירות מגשם דק רוחני שביארנו ענינו בשני סי' ד' והם כלים משמשים באמצעות לכבד כמו שיבא אחר כך סימן ג' ומהם תהיינה המראות הנבואות לנביאים כמו שיזכיר שם באמ' עד שהיו רואים אותו במבוע מה וכו' · וגם אחרי כן יבאר שאליהם יהיה הרמז בשם אלף דלת על פי הדרך אשר יורנו כי על ידו יושלם הרמז אליו ית' ובלעדיו לא יאמר עליו כי הוא זה · כי אמנם על ידי הרמז לדבר שהוא הנראה אליו ומדבר עמו ומצוה אותו ומזהירו יתכן לו לרמוז אל מה שיובנ' שם דרך העברה והוא הכבוד האלקי הנורא הוא שמה כי במראה ההיא אליו יתודע · גם כל הדברים אשר יבאו שמה ישלימו הסכמתם אל הכונה הזאת · והנה שם אלף דלת הנופל על הצורות שהן הרוחניות ודומיהן כמו שיבא הוא נרתקו של שם המפורש שעל ידו יתכן לרמוז אליו ית' כאמור ועל כן היה שבכל המקום אשר נזכיר שם ה' הנכבד ובא אליו וברכתיהו · נשמע קולו בשם אלף דלת · וכאז"ל פסחים פ' אלו עוברין רבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וכתיב וזה זכרי לדר דר · אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב ביוד הא ונקרא באלף דלת עכ"ל · ואמנם חכמי האמת שם אלף דלת הוא בית מקדש ומשכן לשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א וכמו שזכר בעל העקידה פ' בשלח שער מ' על

מכון

או האש או הרוח או המלאכים הרוחניים או זולתם כי לכל אחד מהם מעשה וממשלה וכל אחד מהם סבת בהויה ובהפסד ותהיה התשובה יי' כמו שאתה אומר פלוני בשם נודע כראובן ושמעון אחרי אשר יובן ממלת ראובן ושמעון אמתת עצמיהם:

ב אמר הכוזרי ואיך אודיע בשם מה שאין עליו רמז אך

מכון לשבתך פעלת וגו' וז"ל ויתכן ג"כ שכוון באן בשם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד מה שאמרו חכמי הקבלה שהשם הזה הוא בית המקדש ומשכן לשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א כענין הארון שבו העדות וכמו שאמ' כי שמי בקרבו. ואומר ענייני אבל ילך נא אדוני בקרבנו וגו' כעה"· ואמר שיהיה בית המקד' של מטה מכון לשבתו בארץ כמו שהשם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד הוא מכון שבתו של שם הגדול למעלה · ושעורו מכון לשבתך פעלת ה' כאשר אד' למקדש כוננו ידיך וזהו הכוון ע"כ · ולהיות ב' השמות הללו כאגדים גם יחד. כתב הרמב"ם פ' ב' מהלכות עכו"ם אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את ה' המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקי' שנאמ' ונוקב שם ה' · על שם המיוחד חייב סקילה · ועל שאר הכנויים באזהרה · ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א · ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל ע"כ · והנה כוונת החבר כי שם יו"ד ה"א שהוא שם עצמותו הנעלם כאמרו זה שמי לעלם · אין הרמז אליו כי אם ע"י שם אל"ף דל"ת המורה על כבוד ה' והם הצורות הרוחניו' הנראות למשיגים כי הוא המבוע שעל ידו יהיה הרמז הנאות אליו ית' כאמרו סי' ג' אבל אד' הנכתב באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד הוא כרמז אליו כי הרמז הוא לבד מבלתי כד וכו' ויהיה אם שם נודע על היותו מתפרסם אינו כדברי נוויו ואזהרותיו ומראותיו כאמור · כי לולי זה עם היותו שם עצם לנקרא בו לא היה שם נודע על בלי היות לנו ידיעה כלל בענייני עצמותו וכמו שיורו דבריו בסוף הפסקא · ואמרו רמוז אליו במדות ענייני שהרמז אליו הוא במבוע הצורות הרוחניות שהיו ראויה למשיגים שהדבור עמם מאלו וקוראים אותם כבוד ה' ולעומתם היו מתכנאים ע"י שם אל"ף דל"ת כמו שיזכיר · וזאת תהיה כוונת אמרו סי' ג' על אדם הראשון שרמז לו בדבור ובמדות וכו' ואמרו לא במקום אחר אשר לא היה נודע וכו' יתבאר על הדרך אשר קדם או קרוב לו · ותדע לך שמדות יקראו אלו הצורות הרוחניות ההנה · שכן אמר עליהן סי' ג' ורבו המדות והעצם אחד וכו' · ולפי דעתי שהצורו' הרוחניו' הנזכרו' נקראו מדו' לפי שנצטיירו מעין המד' והתאר שהבור' ית' חפץ להתפרס' בה לנביא' בעת ההיא · וכאמ' סי' ג' ורואי' אותי בעת שהוא מתעד' ומתקשט

ודן את המלכים עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב' ובעת הכעס והמחשבה לנצוח יושב על כסא רם ונשא ושרפי' עומדים ממעל לו · ובעת הנסיעה המרכבה אשר ראה יחזקאל וכו' ע"כ · ועל זאת אחרי זכרו שם ובבארו אם הכבוד בענין הנסתר' הצורה התמימה שהצורות אשר ראה אותם בדמות מלך או שופט יושב על כסא דין וכו' · אמר וכאשר נחשוב במדות שאא לראותם וכו' לא נמצא במה שאנו רואים דמיון קרוב משכבש המדבר' והוא האדם השלם וכו' עד בא דבריו ועל שני הדמיונים לא יתכן שיהיה דמותו אבל הדמיון אל צורת הגדול שנבראה אדם שממנו יובא התוכן והסדר לשאר בני אדם על מדרגות כאשר יובא ממנו ית' סדר העולם ומתכונתו ורואים אותו בעת שהוא מתעדה ומתקשט ודן את המלכים עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וכו' כמוזכר למעלה · או יהיה מעין אמרו בשני סימ' ב' אבל המדות התלויות בשם המפורש ית' הם היצירות מבלי מבועים טבעיים כמו יוצר אור ובורא חשך ועושה נפלאות גדולות לבדו ר"ל בגזרתו וחפצו מבלי מבוע סבה אחרת ע"כ · כי להיות הצורות הרוחניות ההנה נמשכות ובאות מן המדות התלויות בשם המפורש ית' מבלי מבועים טבעיים שהרי הם כלים מתפשים בחשקו ית' כאמור על כן בשם מדות יקרי' הם:

או מלאכים וכו' · בתאור זכרם מן הטעם אשר זכרנו:

או זולתם · כגון כסא מרכבה ואופנים שיזכור סימן ב':

בשם נודע וכו' אחרי אשר יובן וכו' · הוא הדבר אשר דברתי כי מתנאי השם נודע הוא שיוודע ויתפרסם אלינו ענין הנקרא בו באופן מה כענין התפרסמו ית' אלינו על ידי נוויו ואזהרותיו ומראותיו הנזכרים למעלה:

סימן ב ואיך אודיע בשם מה שאין עליו רמז וכו'

כי אמנם קצור קצרה יד שכלנו מהשיג עצמותו ית' כדבר המורה סוף פ' ל"ז מחלק ראשון שביאר ופני לא יראו אמתת מציאותי כמו שהיא לא תושג · ושם פ"נ באמר ישתבח מי אשר בהשקיף הדעות עצמו תשוב השגתם קצור השגה וידיע' וכו' ע"כ · גם במקומות זולתם מספרו הושב שענין הזה פעמי' עצמו ומספרי' · ובעל חובת הלבבות כתב בהקדמתו ידעתי דעת ברורה כי הבורא ית' מפני שהוא אחד אמת ולא ישיגהו שום ענין ולא מקר'

ואין

אף הראיה עליו ממעשיו:

ג אמר החבר אבל רומזים אליו ברמיזה הנבואית והראיה הרוחני'

כי הראיות מתעים ומן הראיות יבא אדם לאפיקורסות ולדעות מופסדות וכי מי הביא המשנים והם עובדי כוס לאמר בשתי סבות קדומות אלה הראיות וכן אנשי הקדמות מי הביא לאמר בקדמו' הגלגל ושהוא סבת עצמו וסבת זולתו אלא הראיות וכן עובדי השמש ועובדי האש הראיות הביאו אותם אל זה אף דרכי הראיות נחלקו מהם מדוקדקו' עד תכלי' ומהם מקוצרו' והמדוקדק שבהם הפילוסופיא ודרכי הראיו' הביאום לאמר באלקים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבנותינו ולא עבודתנו ולא מרינו ושהעולם קדמון בקדמותו

ואין משגב ממנו משגת דבר שאינו ענין ולא מקרה כמנעם ממנו השגתו מצד ענין כבודו ית' והוכרחנו לדעתו להשיג מציאותו מצד בריאותיו וזהו שער הנביא בכרוזי' וכו' ע"כ· והנה דבר המלך אליו איככה אוכל ואודיע בשם ענין זה שאין רמז על עצמותו אשר אומ' כי הוא זה כי הן בעיני יפלא מה שזכר בקודמת לאמר רמוז אליו במדות ועתה בא בא לקראתי במלא רוחב ביאור כונתך: אך הראיה עליו ממעשיו· כי מצד מעשיו השיג היותו ממציא ושהוא דיין שופט צדק וזולת זה מן התארים· אך השם לא נעמד על אמתת עצמותו שנרמוז אליו ונודיעהו בשם ענין כלל· ומזה ראיתי מי שכתב שאין כונתו בקיום היות השם שענינו לאלוק ית' לומר שהשם ההוא יגביל הוראת מהותו כפי מה שהוא אשר בו נתענה להיו' הדבר הזה מכת הנמנע להמנע ממנו קדימת רשמו וחקויו בציור הפנימי שלא תתכן בלתו הנחת שם על דבר נזכר בחיצוני· ומזה הצד יבדק מאמר האומר שהשם הראשונה היא על כל שם אפס כי על קדימת ציורנו באמתת חיוב מציאותו המופשט העומד בעצמו· תפול הנחת השם הנקרא שם השם להבדיל התאר שאיננו בבחינת עצמותו וציור מציאותו המופשט רק בבחינת המצאתו והתמדתו כללו' המציאות וחלקיו· זהו כלל כונתו בשם הענין המיוחס אליו ית'· אמנם החבר לא כן ידמה באופן הנחת שם הענין אליו· עם היותו מורה בהמנעות השגת מהותו וכמו שיתבאר בפסקא הנמשכת· כי אמנם בכל זאת לא נטה בשפתיו ממה שקיימו וקבלו בעל העקידה ההולך לרגלו באמרו פ' שמות שיגר לה' כדברים האלה לאמר יש בהזכרת השם דבר סתר שאין כח לשום בריה לעמוד עליו והוא מה שיורה זה השם על אמתת המהות בענין הנגדרים בגדרים או התארים במתוארים כי זו היא הוראת השם המפורש על פי עומק סודו המופלא אשר עליו דקדקו חז"ל זה שמי לעולם לעלם כתיב· אמנם מה שנתן להשתמ' בזה השם הוא כענין שמו השפרדי' המורי' על המציאות לבד כלומר כראובן ושמעון יהיו לי ואלה

אמ' וזה זכרי לדור דור· ור"ל גם ראה איך כאנכבלו שפיאם בשנכון א' כי כה אמר החבר בקודמת ותהיה התשובה ה' כמו שאתה אומ' כלפי בשם נודע כראובן ושמעון וכו' ואולם על מה זה יפול הרמז אליו ית' אשר אתנשא לעמתו הנחת שם ענין על דעת החבר לא יבא ביאורו בהשכל כאשר דברנו· ובסימן ב' אבל אמ' והכוונה בדבור השכלי שמות הנודא נזכיר דעת מוהר"ר ברכיאל' בפרקיו האלקיים בביאור שם הענין נקנו ית':

סימן ג אבל רומזים אליו וכו'· הכונה פסקת כדברך שאין עליו רמז מצד קוצר כח עבודת הקשיינו כי אנחנו לא נדע מעצמנו מה נרמוז ונודיע בשם ענין· אף גם זאת תהיה רמיזתנו אליו ברמיזה שהודרכנו בה על ידי השפעה האלקי' בנבואה או ברוח הקדש להשכיל לרמוז אליו ולהודיעו בשם ענין פרטי כי עמו מקור חיים ובאורו נראה אור· וז"א ברמיזה הנבואית והראיה הרוחנית והוא מה שיושלם ביאורו אחר זה באמ' אך אבל מי ששמע דבריו וצוויו וכו' וכוון בזה למנוע ההורות הרוחניות בהקראות אבל כבודה שאל ידם יהיה הרמז אליו כאמור· והוא עצמו בפסקא הזאת כישא מסך הוראתו כמו שיתבאר· ואמרו בראייה הרוחנית רוצה בו לדעתי ענין ממש לא ע"ד אמרנו מופת ראיה· וזה כי ענין בעין יראו המראו' הרוחניו' הכן שבהקבלתם יהיה הרמז אליו ית' כמו שיושלם הביאור במה שיבא ובפרט באמרו עד שהיו רואים אותו בנבוע וכו' וגם אחרי כן באמ' וכפרו את הבכי' בענין הכפתר הכור התמים שבצורו אשר ראה אותם כדמות מלך וכו': כי הראיות מתעים כלפי אמ' בקודמת כי הראיה עליו ממעשיו אמר כי אין לנו עסק בראיות השכליות להיות שהנחתם מביאה ברוב דרכי עיונם לאפיקורסו' להחזיק בדעת אפיקורוס היוני שהיה רואה כי העולם היה במקרה כמו שביאר המור' סוף פ"ג מהשני ושזכירו החבר בחמישי סי' ח: וכי מי הביא המשנים וכו'· בשתי סבות קדומות אלה הראיות· כבר קדם לנו ביאו' ענין המשנים בראשון סי' נ"ח: וכן אנשי הקדמו' וכו' וכן

בקדמותו ואין אצל אחד מהם שם נודע שרומזין אליו אך אצל מי ששמע דבריו וצוויו והזהרתו וגמולו על העבוד׳ וענשו על העביר׳ והוא קורא אותו בשם נודע כנוי לזה שדבר עמו ואמת אצלו שהוא בורא את העולם אחר שלא היה ותחלתם אדם לא היה יודע יי׳ לולי דברו עמו וגמולו וענשו ושברא לו חוה מצלעותיו ונתברר לו שהוא בורא העול׳ ורמז לו (כדבר ובדמות) כ״א כדבור ובמראות וקרא אותו ה׳ ולולי זה היה נשאר על שם אלקים שאין מתברר מה הוא אם הוא אחד או יותר מאחד

עובדי השמש ועובדי האש וכו׳ לכל אלה קדם הביאור בשני סימן כ״ה · אך דרכי הראיות וכו׳ · המדוקדקות עד תכלית · הם הלמודיות וההגיוניות שעליהם אמר בימיני ראש סי׳ י״ד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי ומנוחת הנפש על דעותם כי למה שנתברר מהם המופת בחכמות ההרגליות וההגיון בטחו הנפשות על כל מה ש שאמדוהו בטבע ובמה שאחר הטבע וחשבו שכל מה ש שאמדוהו מופת וכו׳ · ע״כ · והמקובלות · הם זולת אלו שזכרנו · והמדוקדקת שבמקובלות היא הפילוסופיא אשר יד ארסטו אוחזת עם אחוזת מרעהו וגם היא עם היותה מוגבלה ראיות מ מספיקות על כמה פנות אמתיות כמציאות האל ואחדותו וזולת אלה ·

הלא היא דורשת ג״כ דרשות של דופי כמו שנבאר והולך · וכבר קדמה הערה על זה בראשון סימן י״ג : אבל מי ששמע דבריו · הנה זה כולל כל מי שהגיע למדרגה עליונה אלקית ואדם בראש כלם כאמ׳ בסמוך ותחלתם אדם וכו׳ ואחר כך קין והבל וכו׳ ויצדק זה בפרט על העדה כלם קדושי׳ במעמד הר סיני כי שמעו מפי עליון עשרת הדברים כמבואר בראשון סימן פ״ז : וצוויו והזהרתו · מודעת זאת כי עשרת הדברים הנז׳ קצתם מצות עשה וקצתם אזהרות לא תעשה : וגמולו על העבודה · כאמרו שם למען יאריכון ימיך : וענשו על העבירה · כי לא ינקה ה׳ והיה טעמו להורות כי אמנם אצלו ימצא שם נודע שרומזין אליו מצד הדברי׳ המיוחדים שזכרנו : והוא קורא אותו וכו׳ · ר״ל כי על כן עד האלקים ית׳ יבא דברו בהוראת שם עצם אשר יאמר כי הוא זה אלי ואנוהו · כי הנה הוא המדבר אליו בצדקה רב להושיע ואת ה׳ האמיר בשם זה להבדיל קריאתו מאשר הכחות המכונות גם הם בשם אלקים כמבואר סימן א׳ · וקורא אני על זה מקרא דכתיב ישעיה נ״ב לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כי אני הוא המדבר הנני : ואמת אצלו וכו׳ · גם זה יצדק בפרט על כל ישראל במעמד הנבחר מוסף על היותו צודק על היחידים שיזכיר וזה באמרו להם אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו׳ שאין מקום עם זה לקדמות העולם · ועוד

ברור מלל כי ששת ימים עשה ה׳ וגו׳ : ותחלתם אדם וכו׳ שב לבאר מי שהכיר באמרו אך אצל מי ששמע דבריו וכו׳ : לא היה יודע ה׳ לולי דברו וכו׳ ושברא לו וכו׳ כלל בזה הבחינות הנזכרות למעלה בקוראי שמו הנודע · כי הוא שמע דבריו וצוויו וכו׳ והוא קנה ידיעה מבוררת על בריאת העולם כי הן האדם ידע את חוה אשתו שהיתה בריה חדשה נאצלת מצלעותיו והוא עד וראה וידע כי פעל פועל בפניו לא יאמן כי יסופר : ורמז לו כדבר ובדמות וכו׳ (כ״א כדבור ובמראות) לפי נסחתנו יתבאר שרמז אליו וקראו בשם עצם מיוחד מצד מה שדבר עמו כאמרו למעלה והוא קורא אותו בשם נודע כנוי לזה שדבר עמו · ע״כ · וגם מצד הראותו בתמונה לנגד עיניו הוא מרא׳ דמות כבוד ה׳ שיזכיר בסמוך באמרו עד שהיו רואים אותו במנוע מה נקרא כבוד ושכינה ומלכות ואש וענן וכלם ותמונה ומראה הקשת וזולת זה ממה שהיה ראיה להם שהדבור עמם מאצלו וכו׳ · ולפי הנסחא השני אשר בחרתי בו יהיה ענייני שוה למה שזכר סימן א׳ באמרו הוא שם נודע רמוז אליו במראות וכו׳ שהן הן הנורות הרוחניות הנראות לנביאים אשר שבאמצעותן יהיה הרמז אליו ית׳ המדבר אליהם · ובמראה היא להם יתודע כמו שזכרנו · ולשני הפירושים על פי שתי הנסחאות יהיה הב״ית לשמוש כלי כלומר שעל ידם ובאמצעותם היתה לו ראייה רוחנית מספקת לשירמוז אליו ויודיעהו בקריאת שם עצם · ובלעדי הערה אלקית לא היה יכול על זה מעצמו בשום אופן והוא אמרו בסמוך ולולי זה וכו׳ · וכלל הכונה כי כאשר היה דבר ה׳ אליו במנוע המראות הרוחניות שהן אות לנביאים שיזכיר בסמוך היותן ראיה להם כי פיו המדבר ש׳ הם ונתברר אצלו שהוא בורא העולם אז נודע אצלו מצד זה בידיעה ע״י הדת אשר זכה גם · לרמוז אליו ביחוד ע״י הדבור האלקי וצווי הנזכרי׳ עם המבוע שיבא זכרו כי היתה מנחתו אליו באמרו זה אלי ואנוהו · והיה בקוראי שמו בשם נודע ועצמי כאות לבורא אשר במראה אליו יתודע · ובזולת זה לא היה לו שום דרך לרמוז ולהודיע זולתי באופן כולל וזה ולולי זה היה נשאר בשם

מאחד אם הוא יודע החלקים אם לא · ואחר כן קין והבל ידעוהו אחר שקבלוהו מאביהם בראייה הנבואית ואחר כן נח ואחר כן אברהם יצחק ויעקב עד משה ומי שהיה אחריו כא אחריהם מהנביאים וקראוהו הם ה' בראייתם וקראוהו העם המקבלים מהם בהאמנתם אותם ה' בעבור שהיה דברו והנהגתו דבק בבני אדם והיו דבקים הסגלה מבני אדם בו · עד שהיו רואי' אותו במצוע מה נקר' כבוד ושכינ' ומלכות ואש וענן וצלם ותמונה ומרא' הקשת וזולת זה ממה שהיה ראיה להם שהדבור עמם מאצלו וקוראים אותו כבוד ה'· ויש שקראוהו יי' ויש שקראוהו כל' שיקראו הארון ה' כמו שהיו אומרים קומה ה' ושוב' ה' בנוחה ועלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר והם היו רוצים ארון ה' ויש שיקראו היחס שיש בין בני ישראל ובינו בהצטרף יי' ובזה נאמר הלא משנאיך ה' אשנא ואויבי ה' רוצים שם ה' או ברית ה' או תורת ה' כי אין צרוף בינו ובין אומה מהאומות עכו"ם כי איננו אוצל אורו כי אם על הסגלה ועל בעלידת האמיתית והם מקובלים ממנו והוא מקובל מהם וכן נקרא אלקי

אלקים וכו' כי מאין היתה לו ידיעה בדברים המיוחדים אותו ית' כמו שיאות לנקרא בשם נודע · ואולם כל זה יראה מדרך הסברא כי מה שהיה כבר נקרא שמו · נודע אשר הוא אדם הקורא שמות לכל הדברים כמו שזכרנו בשני סימן ס"ח· ועוד נזכרהו במה שיבא סימן כ"ה · אכן מה שהעלו במדרש שא"ל הקב"ה לאדם אתה מה שמך א"ל אני נאה להקראות אדם שנבראתי מן האדמה · ואני מה שמי נאה לך להקראות ה' שאתה אדון לכל אמר הקב"ה אני ה' הוא שמי שקרא לי אדם הראשון · ע"כ · לפי הנרא' לא דברו שם כי אם מאל"ף דל"ת נו"ן יו"ד שענינו אדנות · והסבר זכור יזכרנו במה שיבוא והוא מה שיתעל' על ידו הרמז אליו כמו ש שיתבאר · אבל כוונתו בכאן ה"א על השם הנכבד המיוחד ברוך הוא שאין מתברר מה היא: כמוזכר סימן א' ואחר כן קין והבל וכו' כי היה דבר ה' לקין כעדות הכתוב וכל שכן להבל אשר שעה אליו וא"ל מנחתו: בראייה הנבואית · בקשר עם אמרו ידעוהו כי אחר שקבלוהו מאביהם זכו למראית פנים שהו בראייה רוחנית נבואיית: וקראוהו הם ה' בראייתם· ר"ל בראייתם הרוחני' הנבואית הנזכרת שזכו אליה: וקראוהו העם וכו' שעם היותם בלתי עולים למדרגת הראיה הרוחנית הנזכרת זכו גם הם לקרא כלם בשם ה' המיוחד מכח קבלתם האמתי' שהיא כמראה העין כמוזכר בראשון סימן כ"ה: בעבור שהיה דברו והנהגתו וכו' · הוא טעם לקריאת העם בשם ה' שזכר בסמוך כי אמנם זה לא היה להם מצד ראיה רוחנית מושגת אצלם רק מצד ידיעתם בקבלה כי היה דבר ה' והנהגתו דבקה בנביאים הנזכרים · עד גבול היותם רואים אותו במצוע מה נקרא כבוד וכו' ולא היה שום ספק בשאר אצלם כי פיו המדבר אליהם בלשון קדש · כי אמנם היה זה מתבאר היטב מצד ראותם דברים מה שהיו להם ראיה כי שהדבור עמם מאצלו׳ וזה והיו דבקים הסגולה מבני אדם בו עד שהיו רואים וכו' · ובכן היה נכר אצלם במדת אמתות שלו שעליו נקרא שמו ה' ביו"ד ה"א וא"ו ה"א הנכבד והנורא· ובא יבא בפסקא הזאת סמוך לסופה ענין המראות הנכבדות האלה שהיו זוכים אליהם הסגולות במדרגות שונות מתבארות שמה· וכבר קדם דברינו על מרא' הקשת בשני סימן ז': וקוראים אותו כבוד ה' וכו'· הודיע כי הממוצע ההוא יקרא כבוד ה' לפעמים גם כן בשם שולחו ולא עוד אלא שגם הארון נקרא שם ה' עליו · וכל זה יתברר עניינו בסמוך עת בא דברו על שם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד: ויש שיקראו היחס וכו'· ר"ל שיש קוראים בשם ה' השייכות והצטרפו' והקשר הנמצא בין ישראל לאביהם שבשמים· בהצטרף · כבן יכבד אב ועבד אדוניו שהם משער המצטרף ויקרא זה אל זה· וההצטרפות · הוא שמו הנקרא עלינו כאמרו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך · וכן הוא הברית אשר כרת אתנו ותורתו המשתמרת על ידנו: והיא כתובה לנו כיסוד כמו שקדם בראשון סימן כ"ו וכ"ז: רוצים שם ה'· כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמו בגוים וגו' ואיך ישנאוהו· רק עניינו על הצרוף אשר בינו לבין אומתנו: כי אין צרוף וכו'· הוא טעמו למה שביאר אויבי ה' על הצירוף האלקי אשר בינו ובין ישראל אות היא לעולם· כי אמנם אין לו צרוף עם זולתו· ולפיכך שכינו שוה לאמרו אויבי היחס הנזכר: כי איננו אוצל אורו וכו' כדברו בראשון סי' כ"ז ובחמישי סימן י"ז ובמקומות זולת אלה: והם מקובלים וכו'· על דרך אמרו את ה' האמרת וה' האמירך: והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים· וכמאמר ירמיה סימן י' לא כאלה חלק יעקב· כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו וגו': ואמור שקנת אומות וכו'· הוא הדבר

אשר

אלקי ישראל ונקראים הם עם ה' ועם אלקי אברהם ואמור שקצת האומות הלכו אחריו ועבדו אותו משמע וקבלה איה קבלו אותם והדבקו בהם ורצותו בעבודת' וקצפו בהמרות' אך אנחנו רואים אותם נעזבים אל הטבע והמקרה טובתם ורעתם כפיהם לא בענין מחברר שהוא בדבר אלקי לבדו וכן ייחד אותנו באמרו ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר והיה השם הזה מיוחד בנו שאין אחר יודע אותו אמת ידיעתו זולתנו והוא שם נודע לא יסבול הא' הידיעה כאשר היא נוספת על אלקים ויאמר כה ויאמרו האלקים והשם הזה מכלל המעלות הטובות אשר יחדנו בהם וסודו נסת' אך מעלות האותיות המיוחדות (לו היא המדברת)

אשר המעתיק בשלישי סימן כג. מטעם שרי"א על מאמר מלאכי ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי: משמע וקבלה. כי שמעו את שמעו ומעצמם קבלו את מוראו עליהם: קבלו אותם והדבקו וכו'. כל אלה בלשון מקור מובאים. ומעין זה כלו כבר קד' דברו בשני סימן לב: כפיהם. ר"ל כפי הטבע והמקרה: והיה השם הזה מיוחד בנו וכו'. חוזר לשטתו על ביאור השם המיוח' יוד ה"א וא"ו ה"א ואמר כי כמו שבשמר היתה האמתי בינו לבינינו כן היתה ידיעת שמו מיוחדת בנו אין זולתנו יודע אותו ידיעה אמתית וכבר בא הרמז על זה במאמ' הכתוב מי יעלה לנו השמימה כי ראשי תיבות מילה וסופי תיבות שם בן ד' להורות כי מולים הם הזוכים למדרגה זו. כמו שכתב רבינו בחיי פ' וילך. והוסיף עוד רמז לזה ממה שאמרו משה להקב"ה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כי הנמולים ישאלוהו על השם המיוחד: והוא שם נודע וכו'. כדבר הר' אברהם בן עזרא פרשת שמות באמרו כי שם יוד ה"א וא"ו ה"א גם שם אהיה ושם יה שלשתם שמות העצם. וכמו שיזכור גם החבר בסמוך. והכלל הארבעה דברים אשר בהם יבדל שם העצם משם התואר. זכר התכלי הזה באמרו כי העצם לא יהיה מבואר בה"א הדעת כאשר יבואר שם התאר כי מן חכם יאמר החכם וככה לא יאמר האברהם היצחק וכו': נוספת. ר"ל שה"א הדעת יתוסף על אלקים מה שלא יסבול תוספתו השם המיוחד: אשר יחדנו בהם שאין לזרים אתנו כאמור: וסודו נסתר. כתב המורה בראשון פ' ס"א אך השם שאותיותיו יוד ה"א וא"ו ה"א לא יודע לו גזרה ולא ישתתף בו זולתו ואין ספק שזה השם הנכבד אשר לא ידובר בו כמו שידעת אלא במקדש וכהני ה' המקודשים לבד בברכת כהנים וכהן גדול ביום הכפורים יורה על ענין אחד אין השתתפות בינו יתבר' ובין זולתו בענין ההוא. ואפשר שיורה כפי הלשון אשר אין אתנו היום ממנה אלא דבר מועט. וכפי מה שיקרא גם כן ענין חיוב המציאות. סוף דבר גדולת זה השם והשמיר' מלקרא אותו. להיותו מורה על עצמו ית' (מאשר לא יסתפק אחד מן הברואים בהוראת השם כמו שאמרו ז"ל (פ' חלק) שמי המיוחד לי ע"כ. ובפ'ס"ב כתב נוכו בברכת כהנים וכה שם ה' ככתבו אשר הוא שם המפורש ולא היה נודע אל כל אדם איך יהיה הדבור בו ובאלו זו תכונתם יביע כל אות מאותיותיו או אם ידגש קצת אותיותיו אם היתה אות מקבלת דגשות אבל אנשי החכמ' היו מוסרי' אותו זה לזה ר"ל תאר הדבור בו ולא היו מלמדים אותו לאדם שלא לתלמיד הגון פעם אחת בשבוע. ואני סובר שזה שאמרו שם בן ד' אותיות חכמים מוסרים אותו לבניה' ולתלמידיהם פעם א' בשבוע אין זה איך יהיה הדבור בו לבד אלא ללמד גם הענין אשר בעבורו יוחד זה השם ויהיה בו סוד אלהי עוד ע"כ. והשם הנכבד הזה כל אדם חזו בו איש איש ממלאכתו אשר המה עושים. אולם אנוש יביט מרחוק כי הן אל שגיא ולא נודע סוד שמו בשלמות אפס קצהו נראה וכלו נראה לעת באת השואבים רוח הקדש מן המלוא העליון. ועל זה במליץ מאמר אליהוא (איוב לז) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקי' ורוח עברה ותטהר' מצפון זהב יאתה על שוק בורא הוד ירננה כי שם ה' אקרא וכי אדבר בו לבטא בשפתים האם תאמין כי יסופר לו עם הבנת הסוד כבאות אל הנקרא בו. אין בספק שאם אמר איש אך דבר שפתים כי יבולע ר"ל שאין אמירה זו לנבוה רק דרך הבלעה שמבליע שמו בנעימה מבלי שיושג עומק הסוד הכמוס בענייניו. ואתה דע לך כי עתה כפי שרש מחשב אנושותם בזולת עזר אלקי. לא ראו אור הסוד הזה הנשגב עם היותו בעצמו בהיר בשחקים ולא תגבר השגתו כי אם מפני קוצר המשיג. אמנם כאשר רוח ממרום יקחם בציצת ראשם ונשא אותם אל רום שמי השתכלות ותבא אותם במראות אלקים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם מושב רב טובו הצפון. הנה שם בלי ספק יראו כבוד אלקי ישראל בעמדם על סוד שמו המיוחד וזא"ו ורוח עברה ותטהרם: כי רוח קדשו על נביאים יחלוף ויזכך חמרם להשיב

המדברת)כ"א כי הם המדברות מפני שהם אותיו' אהו"י אשר הם עלת דראות כל האותיות שאין מדברים באות מהאותיות בעוד שלא תמצא אלה רוצה לומר הפתחא לאלף וההא והקמץ לואו והשבר ליוד והמה כרוחו' ושאר האותיו' כגופות · ויה כמוהו אבל אהיה אפשר שיהיה מן

ממש כעצם השמים לטהר · וכן יזכנו אל מול הידיעה הזאת הנפלאה · וזהו מצפון זהב יאתה על אלוק נורא הוד כי זהב העיון יאתה מחדרי מצפוני הסודות האלקיות על הבנת שם אלוק נורא הוד הוא השם המיוחד הכי נכבד · ושוב נשוב אל כונת החבר המלמד לאדם דעת כי סוד השם הזה אמנם הוא נסתר בבחינת חבורו כמו שהוא לדעת עקר הוראתו לגבולותיה· אך אמנה לקחה אזכנו שמץ מנהו בבחינת אותיותיו בפרדן וז"א אך מתנ' האותיות המיוחדות לו היא המדברת (כ"א הם המדברות וכו')ולפי הנראה הראשון יהיה ענייננו כי מעלת האותיות המיוחדות לו שיבא זכרם בסמוך היא המדברת ומעידה על עוצם גדולת השם המחובר מהם · ולפי הנראה השני יתבאר כי מעלת האותיות שמיוחדות לו תושג מצד היותן מדברות כי בלעדם לא ירים איש את לשונו לבטא שום דבור בשפתיו וכמו שיבא : מפני שהם אותיות אהו"י וכו'· כמה מעלות טובות ספר הראב"ע (פ' שמות) על האותיות הנכבדו' הא' ומכללם שהאלף ראשית המספר והיוד תכלית וההא והואו אמצעיי' כוון בזה על היותו ית' הנקרא בהם' ראשון· אמצעי · ואחרון · היה · הוה · ויהיה · לעולמי עד · והוא חותמו של הקב"ה אמת אלף בראש האותיות מ"ם באמצע ותי"ו בסופן · ונוסף גם הוא שיש לנו מזה הוראה על היותו ית' לכל הנמצאות סבה ראשונה פועלת כמו שהאלף ראשית כל מספר וסבתו · וסבה תכליתי' כמו שהיוד תכלית כל מספר וסבה צוריית כי מכחו היה כל דבר מה שהוא באמתת מהותו ויורו על זה הן מחוברים גם יחד אשר תאמר כי הוא זה במהות ועצמות · וכבר זכר המורה בראשון פ' כ"ט היותו יתברך מכונה בשלשת אלה · גם מספר כל אחת מאותיות אהו"י הוא עגולי שומר עצמו במרובעו · והסגולה הזאת באות' אחד אליו יתבר' להיותו לעולם קיים שומר תכונתו בלי שום שנוי וגם העגול משל נאות להיותו באמת בלי ראשי' ואחרית · גם אל המעלה הזאת שזכר החבר רמז הראב"ע באמרו שם והנה הראיתי כי אלו הד' אותיות הם אותיות המשך על כן היו השמות הנכבדים שהם שמות העצם מאלה האותיות עכ"ל · ותראה לפניך סגולה אחרת באותיות האלה כי נמצאו להם שני מיני נחות האחד נוח נעלם לא ירגיש בו האדם והב' נוח נראה מבואר בהרגש' וכן האל יתבר' הנה במהותו נכון בקיום מתמיד על

אופן אחד בלתי משתנה הוא כח נעלם באמתת מהותו · ונח נראה ע"י פעולותיו המפורסמות כי על כן לפי דעת קצת היה סדור הברכות בלשון נכח ונסתר להורות על היותו נכסה ונגלה פעם נכח ופעם נעלם כפי חלוף הבחינות שזכרנו · ומה שאמ' פתחא לאלף וההא והקמץ לואו והשבר ליוד כמשך לסדר חלוקתו שעשה בשני פי"ט כי כל שבעת המלכים כלל בשלשה אלה באמרו כי גדלי הדבור בעברית הדרך החלוק משיני' קמץ פתיחה ושב' וכחלוק אחר קמץ גדול והוא קמץ וקמץ בינוני וכו' חולם וקטן והוא שורק ופתיח' גדולה והוא פתח וקטנה והוא סגול · ושבר גדול והוא חירק · קטן והוא צירי · עכ"ל אמנם ממה שזכרנו שם על אמרו שעשה להעתיק השבר אל פתחא גדולה וכו' יתבאר לך כי קרוב לשמוע מדבריו בכאן שהקמ"ץ בכלל הנה בפתחא לא בקמוץ כאשר עשה בחלוקתו הנזכרת ודבריו יוכיחו כמה שייחד האלף וההא למשך הפתחא וכבר יוחדו שם אל הקמץ עצמו עם היות שנים הפתח קטן וגדול שם הוא במין זה אך בשניות כמבואר שמה · וכן ממה שייחד הואו למשך הקמוץ יש הוכחה לזה שהרי אינו משך מיוחד לקמץ בעצם · והרי לך גלוי דעת ממנו שאין הקמץ בכלל הנה בקמוץ רק בפתח כמו שביארנו כל זה בתשלומו במקומו הנזכר : והנה כללה הוראתו שאין אנו יכולים להוציא דבר בשאר האותיות בלתי אם נועדו שם אותיות אהו"י הנמשכות להברת נקודו' יתר האותיו' אשר כל נקודותיה' נכללו בשלשה אלה כמו שקדם · כי בלעדיהם כל רוח אין בקרבם · וז"א והמה כרוחות ושאר האותיות כגופות כי על כן נקראו בכלל קריאת אצל המדקדקי' אותיו' הנשימה כי אמנם הם רוח החיות בגופי שאר האותיו' והם צריכות לאלו עכ"פ ואין אלו צריכות להם במאומה · והמשיך לזה ביאור שם יק שגם כן הוא שם העצם ומחובר מן האותיות האלה · וכן שם אהיה לפי מה שהונח באפשרות אבלו : וז"א ויק כמוהו אבל אהיה אפשר שיהיה מן השם הזה · ר"ל מן המין הזה כענין אמרם לא מן השם הוא זה · והכונה שגם הוא ממין שם עצמותו יתברך כמו שזכרנו מטעם הראב"ע פ' שמות · ואתה ידעת מה שכתב פרשת תשא כי בחבור האותיות שיבטא האדם בהם בחני השם · ויהיה כמספר השם עכ"ל · ר"ל כי מספר יוד ה"א עולה כ"ו שהוא מספר ד' אותיות השם השלם · ועל היות האותיו' האלה

במדרגת

מן השם הזה ואפשר שיהיה נגזר מהיה ורצה
בו למנוע מחשוב באמרו' העצם אשר ידיעתו
נמנעת וכאשר שאלו ואמר ואמרו לי מה שמו
ענהו לאמר מה להם לבקש מה שלא יוכלו
להשיג דומה למה שאמר המלאך למה זה
תשאל לשמי והוא פלאי אך אמור להם אהיה
ופירושו אשר אהיה והטעם הנמצא אשר
אמצא להם בעת שיבקשוני אל יבקשו ראיה
גדולה מהמצאי עמהם ויקבלוני כן ואמור
אהיה שלחני אליכם וכבר קדם ושם מופתו
למשה בזה כ"א הענין באמרו כי אהיה עמך וזה
לך

במדרגת הרוח לשאר האותיות שמעצמם באלמו דומיה
לא יראו כלל בדבור כמו שזכרנו · כשאתי מליבתי לאמר
נאלמתי דומיה החשיתי מטוב · כי כאלם לא יפתח פיו
ישאר האדם וכאבן דומם כשישב וידום מאותיות יה
ורעיתיה מאותיות אהו"י אשר
בבחרו לשמות עצמותו יתבר'
ובאלו אמר נאלמתי דום יה
ואז האדם יחשה מטוב כי
הדבר אין בו להעדר הטוב
ממנו אל כל האותיות והוא
רוח אותיות יה ומחייו
המחיה את כלם · וכמ"ש שאית
זה עצמו לנורא הכל ברוך
הוא שהוא סבת המציאות
והקיום לכל הנמצאות כי
עמו מקור חיים לכלם ואם
רוחו ונשמתו אליו יאסוף ·
יחדו יסופו הנמצאות כדבר
החבר במה שיבא כי האלקים
הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וחיותו כאשר נקרא חי
העולמים וכו' וכיוצא בו כתב המורה בראשון פרק כ"ט :
ואפשר שיהיה נגזר מהיה וכו' ולפי זה לא יהיה שם עצם
אדרבה יהיה ענינו למנוע מחשוב באמתות העצם וכו'
כמו שנבאר והולך : אך אמור להם אהיה ופירושו אשר
אהיה · כב כה שאשר אהיה הוא פירוש לאהיה הנזכר
ראשונה : והשעור הזה בכתוב הוא עצמו מה ששער בו
הראב"ע באמרו ויאמר אהיה פירושו כמו ובית דוד כאלקי'
ואחריו כמלאך ה' לפניהם והוא פירוש כאלקים ע"כ :
וטעם הבנה וכו' · קרוב לכל קוראיו יהיה לזה מה
שכתב הרמב"ן פ' שמות על אמרם ז"ל פ"ק דברכות אהיה
אשר אהיה אהיה עמכם בצרה זו ואהיה עמכם בשעבוד
שאר מלכיות אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה אמר
לו יפה אמרת כה תאמר לבני ישראל וגו' ועל זה אמר
שהכונה להם כי אמר לפניו ית' ואמרו לי מה שמו שיגיד
להם השם שיורה הוראה שלימה על המציאות ועל
ההשגחה והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך
לראיה אחרת רק כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני
ואענם והיא הראיה הגדולה שיש אלקים קרובים אליהם
בכל קראנו אליו ויש אלקים שופטים בארץ וזה פי' נכון
באגדה זו עכ"ל : ויקבלוני כן · ר"ל מצד המצאי להם כי
עין בעין יראו ענין מציאותי והשגחתי מאין פנות אל
דרכי ההוראות העיוניות · ובהוראות נפלאתי על בעל
ספר שער ה' השם · כי כפשוטו נראה מן הפשט בדברו

על כונת החבר בדבריו אלה · יען כי אחרי הביאו דבריו
עד אמרו אך אמור להם אהיה אשר אהיה בהשמטת מלת
ופירושו (ולא ידעתי אם נכון ממנו או מיוקשי הדפוס)
כתב על ביאורם וז"ל ירנה בזה שאלת משה רבינו
היתה לומר אם ישאלו ישראל
ויאמרו לו מהו מהות הש"י
ועצמותו מה יאמר אל ישראל
ופי' מה שמו ר"ל מה מהותו כי
השם מורה על המהות וכן
ובחשך שמו יכוסה רונה לומ'
עצמותו יכוסה : והשיב לו
הש"י שיאמר להם אהיה אשר
אהיה כלומר שמהותו הוא
מה שהוא שאינו יכול לפרשו
להם לפי שהוא נעלם ולפי
שלא יחשבו שכמו שמהותו
נעלם כן מציאותו נעלם לכן
אמר שמציאותו לפחות נגלה
הוא מאד ולכן שב ואמ' שיאמ'
ויאמר להם אהיה שלחני אליכם · וכן כתב הר' חסדאי
בספ' אור ה' מאמ' א' כ"ג פ"ה אמר שם ז"ל ואמרו לי מה שמו
מה אומ' אליהם הרצון בזה הוראת עצמותו לפי מה שיראה
שהיתה התחלת נבואתו אז והיתה התשובה שההוראה
ההיא היתה מנועה מהם באמרו אהיה אשר אהיה כלומר
אין להם עסק במהותי כי אני אהיה מה שאהיה ירמוז ש
שמהותו נעלם ולהורות שהמציאות נגלה מאד שב ואמר
אהיה שלחני אליכם כלומר מעצמותי א"א לרמוז דבר אלא
ההויות בלבד ע"כ וכו' : ועתה נא בא בניני למשה בכל
מליו אשר כדעתו החבר על ביאור כונת החבר בתשוב'
הש"י למשה ונראה נא אם הוא ראוי ליטול שכר על פרוש'
אם לאו · והיו לך לעינים דברי הרמב"ן אשר על פיהם
המשכנו הביאור הנכון לפי דעתנו : ושם מופתו למשה
בזה הענין באמרו וכו' · לחזק במאמרו · ביאורו הנז'
על אהיה אשר אהיה · עשה לו סמיכות מלפניו ומאחריו
לומר שזה מקומו וביאורו הנאות · ותחלה אמר שמענין
המופת הזה מהמצאו ית' לעת הצורך · שם מופתו למשה
באמרו שם למעלה ממנו בסמוך לו כי אהיה עמך וזה
לך האות וכו' · ובא זה ולמד על זה כי שניהם קרובים
במקום ובענין וכ"ש שמלת אהיה מוזכרת בשניהם · וגם
אחרי כן כתוב שם בסמוך אלקי אבותיכם שלחני וגו'
להיותם המפורסמים בהשגחה המגויה בהם בכל עת ·
וכאלו דבריו מורכבים מדברי ה' למשה ומדברי משה אל
העם וקם שני כתובים הבאים כאחד · כי אין שם כתוב

לך האות כי אנכי שלחתיך · וזאות הוא
שאמצא לך בכל מקום וסמך לו מה שדומה
לזה באמרו אלקי אבותיכם שלחני אליכם
אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב
המפורסמי׳ בהמצא הענין האלקי עמם תמידי
ואלקי האלקים כנוי בעבור שכל הכחות
הפועלים צריכים אליו יתברך כ״א והוא ית׳
יסדרם וינהיגם · ואדני האדנים כמוהו אבל
אל נגזר מאילות וממנו יצאו כל הכחות והוא
מרומם מהתדמות להם וכשר לומר מי כמוך
באלום

שאחר אומר כדברים האלה אלקי אבותיכם שלחני אליכם
אלקי אברהם וגו׳ בדרך שזכרם בחבר כרוכים גם ישדי
אמנם רדף כונת הענין שהוא העקר או ששיה זה לפוס
שורפיה כי לא חש אל דקדוק נסח הכתוב להיותו בוטח
על זכרונו ולא אמ׳ שם הספר
והוא על דרך מלא העומר
לאחד שזכר המורה בראשון
פ׳ ע״ו · ולדעתי לפי הנראה
שושלם ביאור הכתוב כי אהיה
עמך וגו׳ בהוציאך את העם
וגו׳ · בדרך קרוב למה
שביאר בו הרמב״ן עם היותם
בלתי מסכימים בטעם אמרו
וזה לך האו׳ כי אנכי שלחתיך:
והנה זאת שטתו של חבר
בכתוב הזה כי שתים זו של
פרעה מי אנכי כי אלך אל
פרעה וכי אוציא את בני ישרא׳ ממצרי׳ · הם כנגד שתים
דבר לו אלקים לאמ׳ ועתה לכה ואשלחך אל פרעה· והוצא
את עמי בני ישר׳ ממצרי׳ · והוצאה זו לצורך ביאתם לארץ
שיתה כמו שביאר שם למעלה באמרו וארד להצילו מיד
מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה
וגו׳ ששם עצמם שני הענינים שזכר לו אח״כ מהליכתו אל
פרעה להציל עני מחזק ממנו · והוצאתו את בני ישראל
משם ללכת אל אשר יהיה שמה הרוח · והנה משה לא מצא
את לבבו ללכת אל פרעה וכמו שכתב הרמב״ן כי בעשה
כאומר מי אנכי שפל אנשים רועה צאן כי אלך אל פרעה
מלך גדול ואדיר · ואם אומר אליו לעזוב את העם
כלל עוד מעט וסקלוני כענין שאמר שמואל ושמע שאול
והרגני · ואמר עוד מי אנכי כי אוציא את בני
ישראל מארץ מצרים כמו שאמרת להעלותו אל ארץ
טובה ורחבה אל מקום הכנעני · וזה כי אמנם
ההצלה מיד פרעה איכה תלויה בהם שאם ישמע
פרעה יקל עולו מעליהם ויצילם או יגרשם מארצו על
כרחם · וגם הם עצמם ישמעו אל כל אדם בזה כי מי
האדם אשר לא ירצה לצאת מעבודה קשה שאין כמוה ·
אבל העליה לארץ הכנעני לא ישמעו בה · וכן היה
הדבר שהיתה מלחמת שעמי׳ ההם קשה עליהם מתחלה
ועד סוף ופחדו ממנה במצרים ובמדבר · וזאת יראתו
של משה רבינו מפרעה ופחדתו מהם ועל שתיהן ענהו
ה׳ ואמר לו אל תרא מפרעה כי אני אהיה עמך להצילך
וזה שאמצא לך בכל מקום אשר תפנה שם יהיה לך
ולאחרים לאות כי אנכי שלחתיך וראו כל עמי הארץ כי
ה׳ נקרא עליך ויראו ממך ואין לך לירוא מפני המלך
הערין · וכבר העיד הכתוב על זה גם האיש משה גדול
מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם ·
ולענין פחדתו מישראל שלא יאבו לשמוע אליו ללכת
אחריו אל ארץ הכנעני אשר
כגובה ארזים גבהו וחסון
הוא כאלונים · אמר בהוציאך
את העם ממצרי׳ תעבדו׳ את
האלקים וגו׳ לומ׳ שמאז יקבלו
עבודת ה׳ ללכת אחר מצותו
וגם כך יאמינו לעיל׳ ואחריך
ירוצו לכל מקו׳ אש׳ תצו׳ וכוב׳
אמ׳ על ההר הזה כלומר הנה
נגליתי לך בהר הזה בלכת
אם כי כן יהיה בעיני כל
העם בעבדם אותי בהר
הזה · כל זאת באמנו מדברי
הרמב״ן המסכימים לשטתנו על דעת החבר שלא שנטינו
מהם בביאור וזה לך האות כי אנכי שלחתיך כמו שיתבא׳
לך בשומך את עינך עליהם במקום שנתם : ואלקי האלקים
כנוי וכו׳ כבר קדם לך בראשית המאמר שאלקים תאר
למושל ולדיין ומשם מובא הביאור למה שאמר כי הוא ית׳
יסדרם וינהיגם · אמנם באמרו שהוא כנוי בעבור שכל
הכחות הפועלים צריכים אליו אשר שהכוכבים גם כן
בענייכו מה שכתב הרמב״ן פ׳ בראשית שאלקים ר״ל בעל
הכחות כלם וכו׳ כמוזכר סימן א׳ : ואדוני האדונים
כמוהו · להיותם קרובים בענין האדנות והממשלה ·
אמנם אחרי כן ישוב לדבר על שם אלף דל״ת נו״ן יוד
כשהוא בלתי סמוך רק ביוד בעה כנוי למדבר ויאריך
בענייכו · והנה עם היות בידנו לומר שכוון סדרו
בשמות המחברים על הנה על פי סדרן במזמור קל״ו
שאליו הוא נושא את נפשו גם בשני סי׳ ע׳ כמבואר שמה·
וזה כי זכר דבר קדשו תהלת הודו לה׳ כי טוב וגו׳ והוא
שם עצם · והקרוב אליו הודו לאלקי האלקים וגו׳ ואחב׳
הודו לאדוני האדונים וגו׳ · אע״פ כן כבר הערותיך
בפתיחת המאמר כי הנכון לומר שלעומת מחברתו אל
מול פניו היה מאמר מרע״ה פרש׳ עקב כי ה׳ אלקיכם הוא
אלקי האלקים ואדוני האדונים האל הגדול וגומ׳ ובכן
יהיה שם אל שיזכיר בסמוך · בכלל גם הוא בסדר הזה
כאשר דברנו : אבל אל נגזר מאילות׳ שהוא מענין חוזק
כמו ואת אילי הארץ לקח : והוא מרומם מהתדמות להם
וכו׳ כי לא בכוריכו גורם שעם היות כל כחותם כמשכי׳
ממנו אין להם עמו התדמו׳ כלל והקדי׳ זה למה שיזכיר
בסמוך :

באלים קבוץ אלי׳ וקדוש כנוי שהוא נקדש ומרומם מהשתוות לו מדה ממדות הברואים ואם יקרא בהם הוא איננו כ״א דרך העברה׳ ועל כן שמע ישעיהו קדוש קדוש קדוש עד אין תכלית׳ והטעם שהוא נקדש ומרומם משתשיגהו מאומה מטומאו׳ העם אשר ישכון כ״א ישכין כבודו ביניהם וכן ראה אותו על כסא רם ונשא ומכוין כ״א ויככה בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם ולא יתלה בו דבר ממה שיחלה

בסמוך: וכשר הדבר לומר מי כמוך באלים קבוץ אל להיותו מורה על שלול ההדמות בינו לבינם· ואמר וכשר הדבר כי לא אדם יחשב היותו בלתי ראוי ליחס שם אל ליותר מאשר· על כן ביאר לנו כי בהיותו נגזר מאילות שענינו חוזק כמו שקד׳ אין בזה שום גנות כלל: וקדוש כנוי וכו׳· כיוצא בזה היה דברו בשלישי סימן י״ז אצל ברכת אתה קדוש: נקדש ומרומם משתשיגהו מאומה וכו׳· כוון למאמר ישעיהו במקום השוא כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב: ומכוין (כ״א ויככה) בקדוש וכו׳· הכוונה לומר כי ישעיה הנ׳ מכוין או יככה בקדוש המחובר לו שם בקריאת השרפים אל הרוחני: אשר לא יתגשם וכו׳ ר״ל שאיננו גוף וגם לא ישיגוהו מאורעו׳ הגוף לא תאר ולא תמונה ולא השפלו׳ כלל ועקר והוא הסובר יתבר׳ גבוה מעל גבוה כי אמנם אין קדוש כה׳ כי אין בלתו בפרד ובכלל מכל ענייני הגשמיות שאין לו בענייני׳ שום התלות כלל ועקר שהרי המלאכים הם לדעתו גשמיי׳ כמו שיתבאר· גם המדברת שבאדם אשר גזר עליה בראשון סימן פ״ט היותה בלתי גשמית באמרו ואיך לא נרוממהו מהגשמות ואנחנו מרוממים קצת מבריותיו מהגשמות בנפש המדברת אשר היא האדם באמת וכו׳· גם בשלישי סימן מ״ג באמרו וכמו שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאינה גשמית וכו׳ לא תמלט גם היא מהתלות בה דבר ממה שיתלה בגשמים כי הן האדם היה בעודנו חי נפשו קשורה בגופו· וגם אחרי כן אשר המות יפריד ונפשו כצפור נמלטה לא ישור ממנה יחס ההתלות בגוף כי נפשו עליו תאבל ועזה כמות אהבתה ותשוקתה אליו עד קץ הימין אשר תקום בגורלו בתחיית המתים אז יתלכדו ברוב חבה ולא יתפרדו כי יחדו יהיו תמים בהמול לבו כל חמר ולב טהור ורוח נכון יתחדש בקרבנו ולא ימנעו כחות הגוף שלמות הנפש ע״פ דברו בחמישי סוף סי׳ י״ג· וגדולי החוקרים גזרו אומר כי ביחס הזה אשר לנפש אחר המות בהתגוקקה לשוב אל משכנה הראשון· יתכן לנו להבחין רבוי מספרי בנפשות האנושיות· כי אתה ידעת ואתה שמעת כי סבת הפרטיו׳ ורבוי המספרי הוא החמר ובלעדיו לא ישוער הרבוי בנבדלים כי אם דרך עלה ועלול· וזה אמרו שוה בנפשות הללו כי אין האחת מהן עלה לחברתה אך באמרנו שעם היותם נפרדות מגופותיהן להן תשוקה ולהן תשוקתה להתחבר אליהם כאמור· הנה יחס התשוקה הזאת הוא להן במקום ההתחברות בפעל· ובכן ישלם בהן הרבוי המספרי· ומזה גם כן רבו להכריח ענין התחיה שהרי חבור הנפש עם גוף שהאדם הוא דבר טבעי חביב בחמר ובנפש· ואין לחשוב בזה שום צד הכרח בעמידת האבן חוץ למקומה בהכרח על פני רקיע השמים: ואם יבדק בה היותה מחוברת מצד טבעם· לא יבדק בה היותה בפרד׳ כי אם על צד ההכרח· וההכרח לא יתמיד לעולם· א״כ מתוקן ומקובל להאמין באמתת התחיה לאדם· ואל יקשה בעיניך מה שזכר בשלישי סי׳ מ״ג שהנפש היא עצם נפרד מהגוף כמלאכי׳· ואיך נאמ׳ שהנפש בלתי גשמית· והמלאכים גשמיים כי אמנם יש להשיב על זה שאין הדמיון יצודק מכל צד רק דרך העבר׳ היה דברו כמלאכי׳ מצד הדקות והרוחניות· או נאמ׳ כי היה דברו שם על דעת הפילוסופי׳ אשר להם כנ״א את נפשו באמרו וכמו שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאינה גשמית וכו׳· ורמז אל המופת שזכר בשמו בחמישי סימן י״ב כי אחרי אמרו שם וממופתי עצמות הנפש וכו׳ עד אמ׳ ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד בעצמו מתואר בתוארי המלאכי׳ והעצמים האלהיים וכו׳· אמר ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו וכו׳· ע״כ· אלא שמצינו לו הלשון הזה עצמו בשני סימן כ״ו שם ידבר עמנו בלשון עצמו באמרו וכללו של דבר שיהיה המזג כלו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת אשר היא עצם נפרד קרוב לעצם המלאכים שנאמר בהם די מדרהון עם בשרא לא איתוהי· ע״כ· ואחן ואדר לחשוב ולומר כי לא נפלאת היא ולא רחוקה שתהיה נפש האדם על דעת החבר בעלת גשם דק רוחני מעין הגשמיות המוזכר אצל המלאכים· ודבריו בראשון סי׳ פ״ט באמרו שהנפש המדברת היא האדם באמת וכו׳ וכדעת אפלטון כמבואר שם: הם הרהיבוני בנפשי עוז לקבוע בדעתו זאת מהמרים שהרי לפי דעת אפלטון שאומר שנפש האדם היא כל האדם באמת ואין הגוף חלק ממנו אבל הוא כלי אשר בו תשתמש הנפש· לא

שתלה בגשמים כחז"ל ויאמר קדוש ישראל כנוי לענין האלקי הדבק בו ואחריו בהמון זרעו דבקות מחשבה והנהגה לא דבקות נגיעה ואין מותר לכל מי שירצה שיאמר אלהי וקדושי אלא דרך העברה בדרך הקבלה אך על דרך האמת לא יאמר אותו כי אם נביא או חסיד שידבק בו הענין האלקי ועל כן אמרו לנביא חל נא את פני ה' אלקיך והכונה היתה באומה הזאת שיהיה ערכם מן האומות עלום ערך המלך מן העם כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם' אבל אדני הנכתב באלף

בדעת אריסטו' שסובר כי האדם מורכב מנפש ושיא הבירה ומחמר והוא הגוף גשם כלבות יונק אשר בו תקשר הנפש המדברת דק וככחי' וכמו שכתב הפ"קו מירא"כדולאכו כי יש לו לאדם שני גופים האחד מהם רכחי ובהיר אשר קראהו בעלי דרך אפלטון מרכב שמימיי והוא אשר תשימשו בחיים הנפש המדברת בלי שום אמצעי' והאחד הוא מעיתד אל ההפסד והוא הנראה לעיני בשר מורכב מד' היסודות וכו' והנה אם כה כאמר בדעת החבר' ראוי שנבין דין קל וחומר אשר דן בראשון סימן פ"ט באמרו ואיך לא כרוממהו מהנשמות ואנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהנשמות כנפש המדברת אשר היא האדם באמת וכו' על דרך רבי טרפון דלית ליה דיו לבא מן הדין להיות כנדון' ויהיה כח ראיותיו שאם אנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהנשמות כנפש המדברת וכו' אשר עם היותה בעלת גשם דק רוחני כאמור עתה תרומם עתה תנשא מן הגשמיות העכור הגופני השפל' קל וחומר לבורא ית' אשר בלי ספק כרוממהו מכל ענייני הגשמו' ואביזרייהו' ומה שאמר בשלישי סימן מ"ג שהנפש איננה גשמית אבל ענם נפרד מהגוף במלאכים עם מה שזכר בשני סי' כ"ו כאמו' ועם מה שיאמר בסמוך שהשכל אינו מוגבל במקום יוכל ג"כ להתבאר על טהרתה של נפש מהגשמיו' העכור להיותה בעלת גשם דק רוחני מעין דוגמא של מעלה במלאכים' וכבן יעלה כהוגן מה שיזכיר סי' כ"ה שרוח הקדש מתנה כנבראים המלאכי' הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות' ראה נתתי לפניך בזה שני דרכים ובדרך שאתה רוצה לילך בה מוליכין אותך לדעתך בחור בטוב' ויאמ' קדוש ישר' כנוי וכו' ואחריו בהמון זרעו וכו' הוא הברוך אשר בינו ית' ובין בני ישרא' אות היא לעולם כמוזכר למעלה' ואמר הדבק בו על ישראל אבינו הזקן שהיתה מטתו שלמה כמו שזכר בראשון סימן מ"ז באמרו עד שהוליד יעקב אבינו י"ב שבטים כלם ראויים לענין האלקי וכו' ובשלישי סימן י"ז אמר אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל ואל עליהם הענין האלקי וכו': דבקות המחשבה וכו' ביאר

ענין הדבקות שזוכר שאיננו כאשר ידבק איש אזור במתניו ע"י מגע גשם בגשם' רק דביקה מדעית שכלית השגחיית: בדרך הקבלה' לענין היותו מקבל תקותו עליו' לא שיחדהו לעצמו כאלו הוא מעין לשכינתו' וזה אך על דרך האמת לא יאמר אותו וכו' ועל דרך זה ביארו אמרו במקרא בכורים הגדתי היום לה' אלקיך דרך כבוד אל הכהן' אך מה שקרא יעקב שם המזבח אל אלקי ישראל (ב' וישלח) לא כוון ליחד שמו עליו על דרך האמת שהרי נזהר מלייחדו על יצחק אביו בעודנו חי ואמר ופחד יצחק תחת אמרו ואלקי יצחק וכמו שכתב שם רש"י ז"ל' אבל ענייננו על דרך קבלתו קו וכמו שבאר רש"י באמו כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלקים לי שממי ישראל עכ"ל: והכונה היתה באומה הזאת וכו' עודנו עומד על ביאור מלת קדוש הוא לשון באור ענין קדושים תהיו כי היתה הכונה להעלותם בערכם על האומות כערך המלך הקב"ה על עם סגולתו: אבל אמר הנכתב באלף דל"ת וכו' כלפי מה שביאר למעלה ענין השם הזה בתיבות באמרו שאדוני האדונים הוא כמו אלקי האלקים' הן עתה בנאו לדבר עמנו על משפט הוראתו בלא תיבות רק בכנוי למדבר עם הכנת הי"וד אמר אבל וכו' או שאמר בן בעבור קדוש שנתחדש בשם הזה אשר כמוהו לא נהיה בשאר השמות שזכר עד הנה' וזה כי יתר השמות לא יושלם הרמז על ידם אל השם הנכבד י"וד ה"א וא"ו ה"א הנודע המוזכר למעלה רק היא סגולה בשם אלף דל"ת אשר בו יתכשרו השכיאים לעומת כורות הרוחניו' הנראות להם בהשגתם ועל ידם יתעלם הרמז אל הכינון האלקי הזורח שם וכמו שזכר סימן א' באמרו כי שם י"וד ה"א הוא כודע רמוז אליו במדות ובביאורנו שם: אמנם כל השמות זולת זה לא יתכן בהם הרמז לשום דבר מיוחד מכל ענינים רק מצד יחוד כוונתינו אל הנודע ההוא הנרמז בשם י"וד ה"א וא"ו ה"א ע"י אד' כאמור' על כן אמר אבל אד' הנכתב באל"ף דל"ת כו"ן י"וד הוא כרמז אליו וכו' ר"ל שזה השם לבדו בא בכנוי המדבר וכאילו שום ה' לנגדו והוא יושב ממולו רומז אליו ומתנשא לעומתו משבח ואומר אתה הוא מלכי אלקים'

ועעם

וטעם הרמיזה אליו ית' הבלתי מוגבל במקום הוא דרך העברה ר"ל כי הרמז הוא לצד מבלתי צד וכו' והכונה שהרמז אליו ית' נזכר הוא במשמעות דבר נברא מורגש אבל המשיג הדבר ההוא מוכרח מאתו יתברך בלי שום אמצעי ולעזרתו יתכסא המשיג כאמ'

היא סובבת על זה הקוטב ע"י משלים באותי' כמו שיבא' ויתברר לך מדעתו של המבוע שזה אשר על ידו יקראה ומכי זה הענין האלקי היו הנביאים רומזים בזכרם שם אלף דלת אשר ממנו היה מתעלם ברמז אליו ית' לא זולת' וכאילו היה שם בגבל ובגדר

באלף דלת נון יוד הוא כרמז אליו. כי הרמז הוא לצד מבלתי צד כי יש שירמזו ב' הדברים הנפעלים מאתו המשמשים לו שמוש ראשון כאשר ירמזו אל השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח

אלד' כא"ף דל"ת לא שיהיה תכלית כוונתו אל הדבר ההוא הנברא רק שההא כוונתו מתעלית ע"י לרמוז אל הבורא ית' אשר יוחס לו המקום הה"א למשכן דרך העברה וכ"ו שיו"ה אח"כ כאמרו כאשר יהיה הדבור ע"ז דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אד' באל"ף דל"ת נו"ן יוד כאילו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה וכו' ע"כ. ומעין זה כתב בעל העקרי' מאמר ב' פרק כ"ח יעויין שמה. והכלל שיש בין שני מיני רמזים האחד בהיותו מכוין אל מול הדבר ההוא הנבא' הנכב' לקראתו. והשני הוא הרמז של הכינון האלקי השוכן בקרבנו והוא עקר הרמז כי שיו כל העיני' בופו ושי'ויחס אמרו אדו' ומושלי לפי האמת. כי באופן אחר היה זה מקבל עליו דבר נברא לאדון ולפטרון חלילה וחס. אבל היה הדבר ההוא ראוי לנביאים כי ה' כ"א אליהם וכאמרו למעלה שהיו רואים אותו יתברך במבוע נ"ה בקרא כבוד ושכינה ומלאכות ואש וענן וכלם ותמונה ומראה הקשת וזולת זה ממה שהיה ראוי להם שהדבור עמם מאלו ויקראו אותו כבוד ה' ויש שקראוהו ה' וכו'. ובביונא בזה זכר בראשון סימ' כ"ז כי בוכת ישראל בעגל היתה להקביל אליו כדי שתכונו תתבטא בוכחם לשמים והקדים לזה שהיו בני ישראל מצפים למה שיעד להם משה שיוריד להם ענין מאת האלקים שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבילים עמוד הענן ועמוד האש בלכתם ממצרים אשר היו מביטים אליו ומקבילי' ומגדילי' אותו ומשתחוים ככחו לאלקים וכו' עד אמרו שבקש זו כענד מורגש יכוונו נגדו וכו' שיהיה מוכח להם להקביל אליו כשיספרו בתלאות אלקיהם וכו' וכאשר אנחנו עושים בשמים ובכל דבר שאנו יודעים שהכונתו אתכם היא בחפץ האלקים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע ושטותם היתה בצייור אשר כאשר עליהם ושיחסו ענין אלקי על מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלקים וכו' ע"כ. ומעין זה תמצא בשני סימן ד' בא' שמכנה ירות מן הגשם הדק הרוחני שבק' רוח הקדש הנוראה הרוחניות שנקראות כבוד ה' ונקראו ע"ד העבר' ה' נגלה כמו וירד ה' על הר סיני ע"כ. והנה כל הפסקא הזאת עד תומה

חלילה לו' שהרי הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו כי הגשם חלף הלך לו ממנו ואיך יקיפהו מקו' אם שהרמז אליו דרך העברה כאמור להיות הדבר ההוא המורגש כלי משמש בחפצו ית' לבד מבלתי שבות אמצעיו ביניהם וזהו ענין אמרו ברמז בכף הדמיון כי לפי האמת אין רמז למה שלא יוגבל במקום וכמו שהולך וכושא משך הביאור במשלי' באותי' לשבר את האוזן והברור שנהם משל המלך שיהיה לאחרונה. וממילא רואה שמעתה ע"י הכלל הזה שהקדמנו שא שראוי לעבור על פרטיו לבררם וללבנם. והנה יראה מדעת הסבר שהיה שם אלף דלת רומז אליו ית' על ידי מבוע דבר משמש בחפצו ית' לבד והיה הדבר ההוא ראוי לנביאים שהדבור עמם מאלו ית' כמוזכר למעלה. וגם בני אדם גם בני איש שלא הגיעו למדרגת הנואם יהיה בו הרמז אכלם של אשר נגלו באמונת' מענין הנביאים ההם הרואים מראות אלקים כאמרו למעלה וקראוהו העם במקבלים מהם בהאמנתם אותם (ה' וכו' ע"כ) והקבלה שנמשכת הרי היא במרא' הענין כמו שזכר בראשון סי' כ"ה. ועוד כי כל העם היו רואים עמוד האש והענן והארון שהיו מקבילי' אותם כמו שזכר בראשון סי' כ"ז ויזכרנו עוד בסמוך ולהם היו מכווני' בשם זה להיות גם הם משמשים בחפצו ית' לבד כמו שיבא. ולא עוד אלא שגם השמים מכללם אבל מי שנתברר לו אמונה קיימת בידיעה נבואיית או בקבלה היותם כלי משמש בחפצו נגידא כאשר יזכיר בסמוך. ובאופן זה בכל מקום וזמן מוקטר מוגש לשמו ית' לכוין הרמז אליו על הדרך אשר הקדמנו. וראה ובחן כי כאשר הדבר האלקי המורגש היה מעיד את הנביא על השגת עצמו ית' הזורח שוא שם כאמרו למעלה שהיה המבוע ההוא ראוי לנביאי' שהדבו' עמם מאלו ית'. כן יהיה הדבר אשר יבא מפיכו בקריאת השמות כי הנה שם אלף דלת הוא אשר בו נכוין אל שם יוד הא על דרך זה שמי וזה זכרי כמו שקדם סימן א' וזה מגד הנחתו הראשונה על הוראת המבוע ההוא כאמור: כי הרמז הוא לצד וכו'. כבר כתבנו שכוון בזה לבאר איך יתכן הרמז אל מה שלא יוגבל במקום. וכעגה כאומר אין זה רק דרך העברה מצד היותו זורח להם באמנעות

במוח ויאמרו השכל הזה או השכל הלזה ואין רמז באמת אל מה שאיננו נגבל במקום · ואף על פי שכל האיברים משמשים לשכל השמושי ההוא הוא במצוע הלב או המוח וכליו הראשונים רומזים אליהם שהשכל שמה כן רומזים אל השמים מפני שהוא כלי משמש בחפצו גרידא מבלתי סבות אחרות אמצעיות ביניהם ואין רומזין אל דבר מהמורכבות מפני שהם כלים משמשים במצוע סבות אחרות משתלשלים אליו ית' שהוא סיבת הסבו' ואמר היושבי כ"א ויאמר בשמים · כי האלקים בשמים · ויש שאמר כ"א שיאמר על דרך העברה יראת שמים ירא שמים · ומן השמים ירוחמו וכן רומזים אל עמוד האש ועמוד הענן ומשתחוי' נכחו ואומרים כי האלהים שמה כי העמוד ההוא משמש בחפצו לבד ואיננו כשאר העננ' והאשים הנקרים באויר מסבות אחרות וכן אל אש אוכלת בראש ההר אשר ראוה המון העם ואל הצור' הרוחנית אשר ראוה האצילים · ותחת רגליו כמעשה לבנת הספי' וקראו אותה אלקי ישראל · וכן רומזים אל ארון הברית ואומרין עליו ארון כל הארץ בעביר הראות הפלאו' בהמצאו והעדרם בלעדיו כאשר קראו העינים רואות והדבר שהראו' בו זולתם והיא הנפש · ויש שרומזים אל הנביאים והחכמים החסידים כי הם ככלים כ"א הכלים הראשונים לחפץ האלקים משתמשים בחפצו ולא ימרו מדברו מאומה ויראו המופתים על ידיהם ובכמו הרמז הזה אמרו רבותי' זכרונם לברכה את יי' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים

והדין

שמורגש האלקי אשר ככחו יחכו ברמז הזה והוא מה שביאר באמרו כי יש שירמזו אל הדברים הכפעלים וכו' · ולסבר את האזן בשא משלו על זה ויאמר כאשר ירמזו אל השכל וכו' · והכוונה שמקרה השכל גם הוא יקראהו שהרי יוחדו משכנו בלב או במוח כפי התחלף בו הדעות בין הפילוסופים ובין הרופאים וירמזו אליו ויאמרו השכל הזה או השכל הלז' שבו רמז חוק יותר מן הראשון להיו' השלה מורכבת משתי מלות הלז והזה · ובכן יהיה הרמז אל השכל עצמו הזורח הוא שם עם היות שלא יכירנו מקום לשיותו בלתי גשם כפי מה שקדם וזה ואין רמז באמת אל מה שאיננו נגבל במקום וכו' רק הוא בדרך העברה · ועל דרך זה יובן הרמז הנו' שהוא של הכיוון האלקי השוכן בקרב הדברים הנפעלים מאתו ית' המשמשים לו שמוש ראשון והכל דרך העברה כאמור וכמו שיבא · והמשל הזה משול ימשול בו הרא"בע פ' בראשית סמוך לראשיתה באמ' מדרך התושיה ידענו כי הדבורים יקראו שפה בעבור שיראו שממנה יבאו וכן נשמת האדם העליונה תקרא לב והלב גוף והיא איננה גוף · בעבור היות הלב המרכבת הראשונ' לה · ובעבור היות כל מעשה ה' ביד המלאכים עושי רצונו נקרא כן · ע"כ: כן רומזים אל השמים וכו' · כי השא עיניהו השמימה לכוין על ידם של הכיוון האלקי המכוין עליהם בלי אמצעי וזה אחר כך ויאמר היושבי בשמים וכו' והכוכה שכרמוז של מה שיוגבל במקום דרך העברה · וגדולים מזו אמרו יראת שמים וכו' לרמוז אל הענין האלקי שדבק בהם כאמור · ואם איננו נגבל בשום מקום לפי האמת רק הכל דרך העברה · ומה שלא זכר דרך העבר' אבל היושבי בשמים והאלקים בשמים · לא עשה כן לקושיאם מכלל דרך העברה · שהרי הוא בעצמו יזכיר אחר זה שרומז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה כמו שאמר היושבי בשמים וכו' אבל הזכיר זה אבל יראת שמים להמנא שם העברה יתירה מכל מה שמכנים האל ית' עצמו בשם שמים · והיא העברה לגוכית אשר מחלפה בה המליצ' מחילם רבם יותר מן הקודמת · אך אמנה חקה אחת לכלם היותם על דרך העברה בלי ספק : וכבר זכרנו בימן א' שזה אחד מן המקומות שחזיקו ראים על היות דעתו שאין השמים מתנועעים באמצעו' מלאכים כמחשבת הפילוסופים : וכן רומזים אל עמוד האש וכו' : כבר קדם ביאורו בראשון סימן כ"ז : וכן אל אש אוכלת וכו' : ר"ל שכן היו רומזים אליה : ואל הצורה הרוחנית וכו' היא המצטיירת מן הגשם הרוחני שנקרא אצלו רוח הקדש כאשר שזכר בשני סי' ד' וזכור יזכרנו במה שיבא : בעבור הראות הפלאות בהמצאו וכו' · כתב בעל העקרים מאמ' ג' פ' י"א כי מגד הארון והלוחות שהיתה שכינה זורחת עליהם היה מתהפך הרוח האלקי כדמות כינון השמש המתהפך והיה שורה הרוח הכבודיי על האיש שתמצא בו ההכנה וכו' · ע"ש · וכבר קדם לנו זכרון זה בשלישי סי' פ"ה : כאשר קראו העינים רואו' וכו' כי האד' יראה לעיני' שהעיני' יפעלו הראי' ואינם פועלי' אותו באמת כי הם בזה במדרגת הכלי לבד אבל

הנפש

והדין למי שהוא במעלה הזאת שיקראוהו איש האלקים תוא' מורכב מן האנושות והאלהו' כאלו אמר האנוש האלקי · וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אדני באלף דלת נון יוד כאלו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקו' דרך העבודה כמו שאמר היושבי בשמים יושב ציון יושב הכרובים שוכן ירושלם ורבו המדו' והעצם אחד בעבור התחלפות הדבר המקבל כהתחלפות הניצוצות והשמ' אחד וזה הדמיון איננו נאות בכל אלא אם היתה השמש בלתי מושגת וימצאו הניצוצות ולא תושג סבתם אלא

שנפש היא המוביא' פעולת ההרגש לאור בעצם וראשונה הוא הדבר אשר דבר בעל העקרים מאמר ב' פרק כ"ח כי נקרא האדון אדון כל הארץ ליחס פעולו' בעל הדבר אל הדבר שעל ידו יעשה או יגיע הפעל ההוא: כמו שבלשון בני אדם תייחס פעולת הפועל אל הכלי שעל ידו יגיע הפועל ההוא · כי אמרנו שהעין רואה והאזן שומעת והראו' והשמע אינם אלא לנפש · והעין והאזן כלים יגיע הפעל ההוא באמצעותם · עכ' ואחשוב שע הדמיון הזה כוון הראב"ע במה שכתב במגלת איכה על אמרו עיני עוללה לנפשי וגו' יש אומרים ע"כי עוללה האדון ויפרשו עוללה כ פעוללו' בציר עכ"כי לדעתם יה"ה ביאור הכתוב שהאדון הנדמה למין לא השאיר בהתחלקו לנפשה עוללות · כי או יבא מן בת ציון כל הדרה · תואר מורכב וכו' · כאז"ל במדרש על תפלה למשה איש האלקים א"ר אבין ממחציתו ולמעלה נקרא אלקי' וממחציתו ולמטה נקרא איש: וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי וכו' · ה"א הדבר המשמש באפנו ית' אשר על ידו יהיה הרמז אליו ית' · וכן יורו דבריו בא"מ' אח"כ ואל כמו זה יהיה הרמז וכו': כאילו הוא אומר וכו ורומז וכו' הכונה שבהיותו מקביל הדבר ההוא המורגש בא"מ' אדו' ומושלי אתה אין אמתת הרמז כי אם לכיבון האלקי השוכן בקרבו כאילו היה שם מוגבל ונגדר במקו' ההוא עם היותו לפי האמת בלתי נגדר ומוגבל כי הוא נקדש ומרומם מכל מאורעות הגוף אשר ההגדר במקום גם הוא מכללם · אך יתכן הרמז דרך העברה והוא אמרו במה שקדם שגם אלף דלת הוא נרמז ש"ו כי הרמז הוא לבל מגבלתי גד: כמו שאמר היושבי בשמים וכו' · עם היותם מלות בלתי ראויות בו ית' כפי הנחתם הראשונה כמו שביאר המורה בראשון בפתיחה יסב ושכן פ' י"א וכ"ה: ורבו המדות והעצם אחד וכו' · ר"ל כי כאשר יהיה האור הפשוט התחלה וסבה לגוונים רבים כפי התערבו בדברים מתחלפים · וכעין השמש המגיע מן החרכים המשיגים מן החלונות הבהירות אשר שמו שמשותיהם בדכוד ואבני אקדח או זכוכית שהיו להם לעינים בעלי גוונים רבים · וכפיהן יעטה אור השלמה גוונים שונים

בהתחלקו לכאן ולכאן ש"כמה גינונות מתחלפי' שמראים עם היות עצם האור אחד פשוט · ככה על דרך שדמיון כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל בשראותו את עושר כבוד מלכותו לבחיריו במדות ותכונות רבות מתחלפות וכמו שיבאר אחר באמרו וכשרוא' הנביא בענין שנסתרת הצורה שתמימות שבצורות אשר ראה אותה בדמות מלך או שופט וכו' וכאשר יראה דמות נושא כלים וכו' וכאשר כתוב במדות וכו' וכל זה יקרה להתחלפו' הלב המקבל והוא מה שיזכיר אחר כך בא"מ' וכבוד ה' הוא הגוף הדק הסול' אחרי שפין השקים המצטייר כפי שירצה להראות על הנביא וכו' · גם בשני סימן ד' קדם ענייני לאמר שמצטיירות מן הגשם הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש הצורות הרוחניות וכו' · והנה מכונה נגדו · מראות שונות וגוונים רבים יוכרו · ולו ית' עצם אחד בהם והוא הדמיון שזכר בשני סימן ז' ושם ביארנוהו · וקרוב אליו מאד הדמיון הזה כאשר יוכל שכלנו שאת · וכמו שיזכיר באמרו כי בבחינת השכל ידמה לו תמלת באור כי הוא החשוב שבמוחשים והדק שבהם והסובב והכולל חלקי העולם יותר מכלם · גם בשני סימן כג היה מונה שבחיו של שמש ועל כן אמר כעים ושירות כי שמש ומגן ה' וגו' · ויפה כוון יהושע בן חנניה (פ' אלו טריפות) כשאמר לו קיסר בעינא דאיחזייה לאלקיכא א"ל לא מצית חזי ליה א"ל איברא · אזל אוקמה לקדי יומא (פי' כנגד השמ') בתקופת תמוז א"ל אסתכל ביה · א"ל לא מצינא · א"ל ומה שמשא דחד משמשי דקיימי קמיה דקב"ה אמרת לא מצינא לאסתכלא ביה · שכינה לא כל שכן · עכ' · ונלכתך בדרך המשך ביאורנו על פסקא זו תפגע באשל קרוב לזה מטעם הראב"ע פ' משפטים שוש תש"ם ותגל על ביאורו: וטעם קריאת הצורות הללו בשם מדות כבר הקדמנוהו בסימן א': וזה הדמיון איננו נאות וכו' · מנא פגמו של דמיון מבד היות עצם הבורא ית' בלתי מושג כמו שהוא מושג עצם השמש והיה ראוי ולהשואת דמיונם שתהיה השמש בלתי מושגת ושלא ימצאו ממנה למראית עינינו כי אם הניצוצות לבד ולא תושג סבתם כי אם בדרך הראיה מן המסובב אל הסבה

פי׳ זה שיש משפט השגתנו מהבורא ית׳ הבלתי מושג שכלו בעצמותו : איך רומזים אל מקום וכו׳ מאשר קדם דברו כי גם שאף דלת ירמוז בו של הכיוון העליון הזורח בדבר אלקי נברא וכי הרמז הוא לצד מבלתי צד וכו׳ • המדובר • והוקשה עלינו איך נרמוז אל מקום מי שאין לו מקום, ונאמין שהנרמז אליו אינו המקום ההוא הנגב לקרא המבין רק הוא השכינה פרלסוב הזורחת שם וכאשר למעלה ורומז אל מה שיוגבל במקו׳ וכו׳ כי אמנם אם באמת ותמים היה הנרמז אליו נגדר במקום • היה נקל לנטות ולהאמין כי לא אל המקום עצמו יכוון הרמז אבל אל הנגדר בתוכו • אך אם אין שם הגבלה כלל • על מה זה יפול הרמז ההוא בלתי על הדבר האלקי הנברא שמתיצב לעמת פניו וחלילה חלילה לנו מעשות כדבר הזה • על כן יצא לקראתנו בהרחבת ביאור לקרב זה על ידי משלים נאותים למדענו : אבל אתה רואהו במלחמה וכו׳ עוד השוב תראה להיכן הדברים מגיעים • באמרו אחר כך וכשרואהו בבריא בעין הנסתלקת הכורם ה התמימה שבצורות אשר רואה אותה בדמות מלך או שופט יושב על כסא דין וכו׳ וכאשר יראה דמות נושא כלים וכו׳ ומשושיו : כי הפרש גדול יש בין משושי האדם אשר ימשש בנערותו ובחרותו לבין משושיו בזקנותו וישישותו • ויתכן לפרש משושיו על משושי אחרי המלך כי יתחלף בו הרגשם כפי השתלף שכינו מעת אל עת • וזה כי רבות השנ׳ וקפיו מתחלף האדם לפי שניו • וכלל הכונה לומר גם כי המגוש בו בלתי מתפעל רק בחפץ נפשו וכו׳ : דמיון אחר השמש נראה אותה עגול וכו׳ : מעין המשל הזה קדם דברו בשלישי

אלא בדרך הראיה : והצורך מביא להרחיב מעט בדברים בכאן בעבור שהוא מקום טענה איך רומזים אל מקום מי שאין לו מקו׳ ונאמין כי הנרמז אליו הוא הכבוד הראשון :

ואנחנו מציעים בתשובה זה הצעה ונאמר כי החושים אינם משיגים מן המוחשים כי אם מקריהם לא עצמיהם ואינם משיגים מן המלך על ההמון זולתי המראי׳ והתבניות והשעורי׳ ואיננו זה אמתת המלך שהם מקבלים עליהם לרובמו אבל אתה רואהו במלחמה בתכשיט אחד ותראהו במדינה בתכשיט אחר ובביתו בתכשיט אחר ותאמר כי הוא נ״א הוא המלך בגזירת החוש לא בגזירת השכל ואפשר שתראה אותו נער ואחר כן בחור ואחר כן זקן ואחר כן ישיש ותראה אותו בריא ואחר כן חולה וכבר נחלפו מראיו ומשושיו נ״א וממשושיו ונ״א וממששיו ולחותיו ומדותיו ואתה אומ׳ שהו׳ הוא׳ וגזרת שהוא המלך בעבור שהוא אשר דבר עמך וצוך והזהירך וזה ממנו איננו כי אם השכל או הנפש המדברת וכבר התקיים כי החלק ההוא ממנו עצם בלתי נגדר ואין רמיז׳ אליו ואתה כבר רמזת אליו וגזרת שהוא המלך וכאשר מת וראית ממנו מה שהיית רוא׳ גזרת כי הוא איננו המלך אך גוף יניעהו מי שירצה ויפעל על כמה פנים באופני ההפעליות מהמקרה נ״א והקפן כעננים הנקרים באויר ישאם רוח ותביאם ארצות ותקבצם נ״א רוח ותפזרם אחרת והיה קודם לכן לא יפעל כי אם בחפץ נפש המלך ההוא והיה כעמו׳ הענן האלקי אשר לא יפזרוהו הרוחו׳ דמיון אחר השמש נראה אותה עגול פשוט כשעור

ותמששו בידיך תכיר בשנויו מעת לעת ובעיניך תראה ובידיך תרגיש כי לעולם לא תוכל לגזור על אודותיו כי הוא זה המלך מצד גופו המשתנה וכמו שהוא עצמו נושא משך שביאור : ולחותיו ומדותיו : כי איכות ליחותיו באדם מתחלף תמיד ומזגו משתנה ואחריו המדו׳ ימשכו כמו שזכר בחמישי סימן י׳ בעבור שהוא אשר דבר וכו׳ • על דרך מה שזכר למעלה באמרו ואין אבל אחד מהם שם נודע שרומזין אליו אך אבל מי שמע דבריו וצוויו והזהרתו וזה על ידי מבוע הצורות הרוחניות הבראות למינים שבשפל זכר עד כמה בעניני נמה בקדם : או הנפש המדברת : לפי שזכר שם שכל בכללי • חזר ופרט נפש מדברת המורה ביחוד על השכל שבאדם : וכבר התקיים כי החלק ההוא וכו׳ כאמרו בחמישי סימן י״ב • ומהמופתי׳ עצמיות הנפש שהיא איננה גשם ולא מקרה וכו׳ עד אמרו ולא יאמר חצי נפש המדברת אשר בראובן כמו שיאמ׳ חצי גופו אחר שלא תוכר ולא תוגבל בצד מהצדדים ולא יורמז אליה וכו׳ עכ״ל והטעם אבלו משני היותה צורה עצמית וכמו שיתבאר שמה : וראית ממנו מה שהיית רואה׳ הוא הגוף׳ יניעהו מי שירצה וכו׳ כי כל רוח אין בקרבו שיכלכלהו ויהי בצאת נפשו כי מת כאשר מסולק ונעזב והיה כל מוצאו יטלטלהו והיה כעץ ונד בארץ נכון למועדי רגל ההתפעליות כאשר יזדמן מן המקרה וכו׳ וכל זה חלף היותו מלבכים.

כשעור הצנה ובתארה מזהירה חמה נחה. והשכל גוזר כי הוא כדור גדול מכדור הארץ כמאה וששים וששה פעמים ושאינה חמה ולא נחה אך היא מתנועעת שתי תנועות מתהפכות מזרחית ומערבית בתנאים יארך פירושם ולא הושם לחושים כח להשיג עצם הדברים אך כח מיוחד להשיג מקרים הלויים בהם יקח השכל מהם ראיה על עצמם וסבתם ולא יעמוד על המהות ועל הענין אלא השכל השלם אשר הוא שכל בפועל במלאכים ישיג הענינים והמהויות בעצמם מאין צורך אל המקרים שיהיו באמצע אבל שכלנו אשר הוא תחלה בכח בהיולי נ"א כהיולי לא יוכל לעמוד על אמתת הדברים אלא במה שחננו הבורא מכחות מיוחדים שהם בחושים ראוים למקרי המוחשים דבקים תמיד בכל המין כי אין מחלוקת בין ראות עיני וראות עיניך שהשמש הוא והעגול המאיר נ"א המזהיר הבדמם הוא השמש ואף על פי שהמדות האלה מרוחקות אצל השכל לא הזיק זה בעיון אבל הועיל מחמת שלקחנו מהם ראיה על חפצנו כאשר יקבל תועלת הפקח המשכיל אשר יבקש גמלד במאמר אלעמש או אחול שעיניו נ"א כעיניו טרוטות שרואה מאחד שנים אני רואה במקום פלו' שני כורכיות גואניק והפקח ידע כי הגמל הוא שרואה מאחד שנים ובהלישות

שלישי סימן מ"ט ושם כתבנו כי הרמב"ם השתמש בו בהקדמת זרעים. והנה האדם יראה לעינים היותה עגול פשוט שטחיו בלבד. והשכל יגזור על היותה בדמות כדור. הן האדם יראנה בשעור צנה ובתארה. ונזירת השכל תורה עליה שהיא גדולה מן הארץ קס"ו פעמים. גם למראה עיניו ישפוט האדם היותה חמה ונחה. והשכל יכזיבנו במופתיו כי לא זה וזה יכשרו. ומלת מזהיר' כדי נבנה שאין שום הבדל תלוי בה בין החוש ובין השכל: שתי התנועות מתחלפות וכו' כי הוא כחתן יוצא מחופתו בלכתו בתנוע' עצמו ממערב למזרח וזהו תקרא תנועה מזרחית מצד תכליתה. וישיש כגבור לרוץ אורח מכח הגלגל העליון ממזרח למער' וזהו תקרא תנועה מערבית גם מצד תכלית' או כהפוך הוא שאמר מזרחית ומערבית בכל ראשית התנועות זו ממזרח וזו ממערב. בתנאים יארך פירושם. אולי כוון לגלגל יוצא מרכז אשר בו גוף השמש בושע אשר ממנו יתחייב מה שנראה בשמש מהירו' ואיחור בתנועתו. בזמן זולת זמן ומקו' הרום והשפל ממנו הוא מתחל' ברוב הימי' וכב' הורכנו שאין זה מקו' נאות לביאור: ולא הושם לחושים כח וכו'. באמרו למעלה כי החושים אינם משיגים מן המוחשים כי אם מקריהם לא עצמיהם וכו': יקח השכל מהם ראיה וכו'. כי כאשר מן הפעולות יודעו הכחות ככה מיתר המקרים נתיישר אל הבנת המהות: ולא יעמוד על המהות וכו'. ר"ל כי המוכחת מהות הדבר לא יביט האדם הבטה שלימה: ואין זה כי אם בעל שכל שלם כמלאכים והוא לבדו ישיג המהויות בלתי צורך אמצעות המקרים אבל שכלנו ההיולאני צריך הוא לנקת

מן הכח אל הפעל על ידי השגת המקרים המורגשים. ועל זה הוא נושא משך ביאורו בדברים ברורים כשמש בכח ההיולי. ר"ל שהוא בכח מצד היות משכנו בחמר ולפי הכחות שכתוב בו בכח ההיולי יתבאר על דרך מה שאמר בחמישי סימן י"ב אמרו במדברת שהיא השכל ... ההיולאני ר"ל השכל הדומה להיולי אשר הוא דומה לאפס בפעל והוא במדבר בכח וכו' ראוים למקרי המוחשים כנאות למראים וכשמע לקולות וכן יתר החושים לקראת מוחשיהם וכל כח מהם נטוע באבר מיוחד כעין רואה ואוזן שומעת וכל עניניהם נזכר ככתבים בחמישי סימן י"ב: דבקים תמיד בכל המין וכו'. ר"ל שהחושים הללו דבקים הם בכל המין על משפט אחד בביאורו הנמשך. והקדים זה למה שיתבאר בנמשל הנכי כי כן יהיה ענין הנביאים המסכימים כלם על אמתת הצורות הרוחניות אשר עין בעין יראו ויעיד בהם קצתם לקצתם כמו שאנו עושים במוחשינו: מחמת שלקחנו מהם ראיה וכו'. כדברו למעלה שמהשגת המקרים באמצעות החושים יעמוד השכל על אמתת עצם הדברים ומהותם: כאשר יקבל תועלת הפקח וכו'. דמה השכל אשר יתור לדעת אמתתו של דבר אל הפקח המבקש את הגמל האובד ממנו. ודמה החוש והדמיון בבלתי מפיקים רק המקרים אל מי שהלה את עיניו הטרוטות שפירשו בו הערוך מי שעפעפיו הפוכות ואינן כפוחות אלא מעט מלשון אז"ל כרק במה מדליקין מפני מה עיניהם של התרמודיים טרוטות לפי שדרים בין החולות. והמשל מבואר כי הפקח יבקש גמלו ועל פי האמרו של בעל העינים הטרוטות ימנאנו בם

ובחלישות ראותו נדמה לו כי הוא כורכיאה גרנ״יק ובעבור עוות ראותו נדמה לו שהם שנים והועיל הפקח בעדותו ודן אותו לכף זכות ברוע מליצתו מפני רוע ראותו׳ וכן החושים והכח הדמיוני אצל השכל׳ וכאשר שם הבורא בחכמתו הערך הזה בין החוש הנראה והמוחש הגשמי כן שם בחכמה ערך בין החוש הנסתר והענין שאיננו גשמי ושם למי שבחר מברואיו עין נסתרת רואה דברים בעיניהם

מות מראותיו באמנעות דברים מרוחקים מן האמת׳ והוא כאות אחד של המשל כמו שירחי׳ את גבולו בדבריו במשכי׳ : ובחלישות ראותו וכו׳ החלישות הטעהו במין הבריאה על כן יחליף וימיר מין הגמל בבעל חיים זולתו׳ והעוות הטעהו באופן על כן יחשב אלו שאחד לשנים׳ ברוע מליצתו וכו׳ כי בעבור היות לו עינים חלושות וטרוטות היתה מליצתו כמה שהגיד בעלת כזבים ו והסתכלות הזה ידיכהו לכף זכות וישמח בתועלת המושג בעדות זו ולא כאמנה וכדרך אמרם יבא הכם מכל מקום : וכן החושים והכח הדמיוני אצל השכל׳ לענין דמיון השמש המוזכ׳ למעל׳ אשר על ביאורו נשא את המשל הזה תחלה משלום הראות עם ספקו׳ ועתה יעתק דברו אל עניינים טובים ומעולים מאלה׳ וזו היא מדרכי השכל לעלות מן הנמוך של הנבוא וכן ירדו עליונים למטה ויעלו תחתונים למעלה ורחוקים יעשו קרובים להוסיף תת כח בהשגת שכלנו על דברים נעלמו ממנו : והוא מה שאמר וכאשר שם הבורא בחכמתו וכו׳ והחוש הנסתר המוזכר בדבריו רצה בו העין הנסתרת אשר יזכיר׳ והענין שאיננו גשמי רצה בו הצורות הרוחניות הנראות אל הנביא שקדם זכרם וזכור יזכרם עוד באחרית הפסקא׳ ולא כוונה דעתו שיהיה הענין ההוא שנראה בלתי גשמי מכל וכל שהרי בשני סימן ד׳ שם דברו שמצטיירות מן הגשם הדק הרוחני הנק׳ רוח הקדש הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה׳ וכו׳ והוקדם זכרונו למעלה׳ והוא עצמו עד ממשה בזה באמרו אחר כך בסמוך׳ ומה שהרגילו מספרים אותם בתכונותם אשר ראום מוגשמות וכו׳ אבל אמר בלתי היותו גשמי בערך אל הגשמי המושג לחוש הנראה לעין כל׳ ונראה שלזה כוון המורה פ׳ כ״א מהראשון באמרו על מעמד ויעבור ה׳ על פניו ויקרא המוזכר בדברי החבר במה שיבא׳ וז״ל או היה שם עם זה השגת חוש ראות אבל לדבר נברא בראייתו יגיע שלמות ההשגה השכלית כמו שפירש אנקלוס זה אם לא היתה ההשג׳ במראות ההיא גכ במרא׳ הנבואה כמו שבא באברה׳ והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר׳ או שהי׳ עם זה השגת חוש אזן גכ ויהי׳ הקול הוא אשר עבר על פניו אשר הוא נברא גם כן בלא ספק׳ עכ״ל׳ כן קדנר בזה

אשר דבר החבר׳ כי בריאה יברא ה׳ גשם דק רוחני וכמעט שאיננו גשמי לעוצם דקותו וממנו יצטיירו צורות רוחניות בחפץ היוצר ברוך הוא׳ ולא כל העינים זוכות להשגתם כי אם יחידי השרידים אשר ה׳ קורא ורוח ככון יתקדש בכח ראותם או שכבר הושם בו משרש היצירה׳ והוא ישימם במדרגה ראוי׳ להסתכל במראה הקשת האלקי וביתר הצורות ה הרוחניו׳ שזכר למעלה ויבא עוד זכרם אחר זה׳ ולא תכהינה עיניהם מראות כי בחכמה עליונה הושם ערך בין החוש הנסתר שזכרנו׳ ובין הענין המכונה בלתי גשמי לעוצם דקותו כאמור׳ ומן המראות הרוחניו׳ הקכה ומעורר שכל הנביא על אמתות עניינים שכליים אלקיים כהתעוררות הפקח הנזכר להכיר את הגמל המכוסה׳ על ידי מי שעיניו טרוטות : ושם למי שבחר מברואיו וכו׳ הוא ביאור מה שהונח מענין החוש הנסתר׳ והנה הוא על שני סעיפי׳ כמסתפק בענינו אם הוא עין נסתרת רואה וכו׳ שהכונה בזה על תוספת כח מושם בחוש הראות כאמור׳ או הוא הכח המדמה בעוד שישמש הכח השכלי כי אז יתמלא כל ביתו אורה ומכוונה נגדו יזהיר הדמיון של מול פני המראה׳ כהן הנוראות שמכח הוראתן יפשיט השכל אמתות נכבדות כאשר הוא עצמו הוליך ילך בם ובה נושא משך הביאור׳ ומענין זה הוא מה שכתב הראב״ע סוף פ׳ נשא על וישמע את הקול מדבר אליו וז״ל וטעם וישמע שהוא לבדו היה שומע הקול ולא ישמענו מי שהוא באהל מועד חוץ לפרוכת גם זה נכון כי ה׳ הוסיף בהרגש׳ אזניו כאשר הוסיף באור עיני נער אלישע וכן ויגל ה׳ את עיני בלעם עכ״ל׳ ומה שאמר רואה דברים בעיניהם לא יתחלפו ענייניו אבלי הוא מתכוון לעמת אמרו אחר כך שהראיה הגדולה על אמתתם הסכמת כל המין הזה על הצורות ההם וכו׳׳ והכוונה שהעין הנסתרת אשר הושמה לבחיריו רואה דברים בעיניהם ובענינם׳ לא יתחלפו ומכל זה יתכן להעיר בהם קנתם לקנתם כאשר יזכיר׳ וכמו שאל זה יביט באמרו במשלו הנזכר שהחושים הראוים למוחשים הם דבקים תמיד בכל המין וכו׳ וזו היא סימת עין אשר שם החבר עינו עליה באמרו אחר זה שאלה העניינים וכו׳׳ קיימו אותם הנביאים מפני שלא יכלו להכחיש מה שראוהו

בעיניהם לא יתחלפו ויקח מהם השכל ראיה על ענין הדברים ההם ולבותם ׳ ומי שנבראה לו העין ההיא הוא הפקח באמת ויראה כל בני אדם כעורים ויורם ויישירם ואפשר שיהיו העינים ההם הכח המדמה בעוד שישמש הכח השכלי ותראינה צורות גדולות נוראות מורות על אמתת שאין בהם ספק והראיה הגדולה על אמתותם הסכמת כל המין ההוא על הצורות ההם רוצה לומר כל הנביאים ורואי׳ דברים יעיד בהם קצתם לקצתם כאשר אנחנו עושים במוחשינו כי אנחנו מעידים במתיקות הדבש ומרירות הלענה ואם נראה מי שיחלוק עלינו נאמר שהוא יוצא מהענין הטבעי ואלה מאין ספק רואים העולם כל״א הענין ההוא האלקי בעין הנסתרת ורואים צורות ראויות למבעידם ומה שהרגילו מספרים אותם כתבנית כל״א התכונות אשר ראום מוגשמו׳ והתבניות ההם אמתיות בהערכתם אל מה שיבקשהו המחשב והדמיון והחוש ואינם אמתיות בהערכתם אל העצם אשר יבקשהו השכל כאשר הביאונו הדמיון במלך כי מי שיאמר שהוא הארוך הלבן הלובש המשי אשר הנזר על ראשו והדומה לזה איננו כוזב׳ ומי שיאמר שאיננו כי אם המשכיל המכיר המצוה המזהיר בארץ פלונית בזמן פלוני על אומה

שראוהו בעין הרוחנית אשר נתן להם יתרון בם והיו קהלות בדורות כחלקים לא תעבור עליהם שהסכמה וכו׳ ולשון בעיניהם שירצה לומר בעצמם ועצמם הוא כענין אמרנו הדבר בעינו וכלשון החבר עצמו בחמישי סימן ו׳ עיני העצמים גם שם סי׳ כ״א הפוך עין העצמים ׳ ולפי דעתי כיון מוכחו מלשון כתוב אולי יראה ה׳ בעיני (שמואל ב׳ ט״ז) שהוא כמו בעצמי ׳ ואפשר שמזה ג״כ והנה הנגע עמד בעיניו עם היות שפרש״י כ״א עליו במראהו ובשיעורו מלשון ועינו כעין הבדולח כעין הקרח הנורא׃ ויקח מהם השכל וכו׳ כי ילקט התוכות והקליפות יזרוק׃ הוא הפקח באמת ׳ אמר באמת כי כבר דמה אליו השכל האנושי ג״כ כמו שקדם ׳ ועתה דקדק שמשל והעלהו אל הוראת משל כעלם אחד והוא שכל העלם הנבחר שזכר למעלה כי הוא זה הפקח באמתי שכל יתר בני אדם כעורים בערכו׃ ואפשר שיהיו העינים וכו׳ כבר ביארנוהו׃ ואלה שאין ספק רואים הענין ההוא האלקי וכו׳ משתדל בכל תוקף להעמידו על בירור הדבר הזה שבלי ספק היו רואים הצורות ההן אשר בנבואתן ובקומתן כבראו׃ ומה שהרגילו מספרים וכו׳ הכונה כי הצורות שהורגלו לחזות בנועם היו מספרי׳ אותם בכל תואר תכונתם אשר ראום מוגשמות כאשר ככה כי מן בגשם הדק הרוחני יוכרו הצורות ההן כאשר דברנו׃ והתבניות ההן אמתיות וכו׳ כי לא דבר רק הוא במציאות ׳ רק הוא ענין נברא מוחש באמת כאשר יראה החוש הנסתר וישפוט ׳ אלא שאין עקר ענינו בצורות ההנה ׳ כי אין לשפוט היותן עקר העצם אשר יבקשהו השכל במראה שהיא ׳ אבל השכל יקח מהם ראיה על ענין הדברים ולבותם כמו שזכר למעלה ׳ וזהו שא׳

שהם אמתיות בהערכתם אל מה שיבקשהו המחשב וכו׳ ובאמרו והחוש כלל כל החושים החצוניים ׳ אבל מן הפנימיי׳ המוזכרים בחמישי סי׳ י״ב השמיט כאן הציורי והזכרון ׳ וטעם זה כי אין לזכרון פעולה כי אם לשמור ענייני המחשב ולציורי על דעתו מיוחס שמירת הצורות המורגשות כמו שיתבאר שמה והנה מה שיבקשוהו המחשב וחביריו הנזכרים איננו כי אם דבר גשמי המתייחס לטבעם והוא להם גבול כל יעברוהו ׳ ובהערכתם יהיו הצורות ההן אמתיות כבחינ׳ אמר המראה עצמה ׳ אמנם אינם אמתיות בהערכתם אל העצם המושכל אשר יבקשהו השכל כי בערכו אין אמתות הדבר ההוא מה שנראה ממנו לחושים אבל הוא ענין פנימי מסתתר לא ישיגהו כי אם השכל והענין כזה׃ כאשר הבאנו הדמיון במלך כי מי שיאמר וכו׳ וכן הענין שזה בשם אל״ף דל״ת אשר סביב ביאורו נוכחים להבנו במקום הזה וכמו שקדם אמ׳ וכאשר ישים הדבור עם דבר אלקי שרומזים שיאמר אד׳ באל״ף דל״ת נו״ן יו״ד כאילו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקום דרך המעלה וכו׳ ׳ וקרי ענייני זה אל המשל הנשוא שלכחנו עליו כי הנה הרמז יאות מ׳ שני הפנים ׳ ר״ל הרמז אל הדבר האלקי הנכבד לקראת בו והרמז אל הכבוד האלקי השוכן בקרבו ׳ ובבחינות שונות אין שום אחד מהם כוזב ׳ ותעלומה כליותיך כי כפתחו בזה לפניך שערי בינת אמרי הראב״ע פ׳ משפטים על פסוק כי שמי בקרבו וז״ל כבר פרשתי כי השם הנכבד הוא שם העצם כי הוא לבדו גם ימצא תואר השם כי הוא הכל ומאתו הכל ׳ וטעם בקרבו משל לעגול שהנקודה היא קרובה אל כל מרחק על כן היה כבוד ה׳ בקרב המחנה ונוסע בתוך המחנות׳ וכן כתוב

אומה פלונית אינה כוזב גם כן וכשרואה הנביא בעין הנסתרת הצורה התמימה שבצורות אשר ראה אותה בדמות מלך או שופט יושב על כסא דין בענין צווי ואזהרה מהם כא מלכין ומהעדה ידע שהיא צורה ראויה למלך נעבד נשמע. וכאשר יראה דמות נושא כלים או נושא כלי ספרות או חגיר לעבוד עבודה ידע שהיא צורה ראויה לעובד שומע. ואל יקשה בעיניך דמות אדם לבורא כי בבחינת השכל נדמה לו תחלה

באור

כי שמו ה' בקרב העם הזה וכתיב ויוצר רוח אדם בקרבו. ואל תשתומם בעבור שהוא כתוב כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר. והנה אתן לך משל. כל חכמי המדות הביאו ראיות גמורות כי עצם הלבנה גוף מקבל אור השמש כי הוא בעצמו אין נוגה לו וכו'. ואחרי הביאו ראיות על היות גוף הלבנה בעצמו נעדר האור וכי באור השמש יראה אור. ממשיך דבריו שם באמרו והנה ידענו כי אור הלבנה בלילה מאיר האויר והנה אם אמר ראובן זה אור הלבנה יאמר אמת. ואם אמר שמעון זה אור החמה יאמר אמת עכ"ל. ואל מול פניך יאירו דבריו פ' וישלם באורו ודעתי בזה המלאך שנראה ליעקב שהוא גוף. יתבאר לך אם השם יפקח את לבבך בפרשת כי שמי בקרבו. עכ"ל. והנה עין רואה כי כונתי במלאך משה שהוא כבוד ה' והוא בגוף דק ההולך אחר מחנה האלקים המצטייר כפי שירצה להראות כמו שיזכור החבר באחרית שפסקא הזאת. ושמו ית' השוכן בקרבו הוא הכיון האלקי הזורח שם. כי על כן זכר הנה מה שקדם ביאורו פ' שמות כי השם הנכבד הוא לפעמים כמו תואר שמורה על גרופו לדבר אחר כי מאתו הכל. ועל זה ביאר שם אמרו ה' אלקים על דבקות המלאכים שקדושים עמו. וכן יהיה ענין כו בכאן כי שמו הנכבד היותו שם תואר יאיר אף יזריח בגוף הדק הנקרא כבוד ה' כאמור. והורה טעם היות הכבוד ההוא בלתי מאיר מעצמו והרי הוא בערך אל הכיון האלקי במדרגת גוף הלבנה אל אור השמש. אעפ"כ הרשות נתונה לכנות כה וכה ליחס הדברים לזה ולזה איך כמשפט הבחינ' הראויה לשניהם המדובר. ומזה יתבאר ג"כ מה שיצא מדעת החבר שהמלאך נברא מן הגופים הרוחניים הדקים ובהגיענו למקומו נבארהו ביד ה' הטובה עלינו: וכשרואה הנביא בעין הנסתרת וכו'. למה שהניח כי הצורות הנראות לנביא מורות על אמתו' אבל השכל נעתק לבאר זה בשני מיני צורות. הא' כשרואה הצורה התמימה שבצורות המורה עליון ית' ורואה אותה בדמות מלך וכו'. כדניאל איש חמודות באמרו סי' ז' חזה הוית עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חיור וגו' עד אמרו

ושאר חיותא העדיו שלטנהון וגו' ובסוף הענין וארו עם ענני שמיא וגו' וליה יהב שלטן ויקר ומלכו וגו'. אז ידע הנביא בבחינת שכלו שהיא צורה ראויה להורות על אמתת היותו ית' מלך נעבד נשמע. והמין השני מן הצורות הוא אשר בו יתבאר אמתות ענין הנבראים וזה וכאשר יראה דמות נושא כלים וגו'. כגון מראה למה שראה יחזקאל סימן ט' והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וקסת הסופר במתניו. כי נושא הכלים רמז לאיש כלי מפצו בידו. ונושא כלי ספרות רמז לקסת הסופר במתניו. ואמר כלי ספרות כי לא רצה להכריע בקסת שזה לא הוא כלי הדיו וכמו שפירש בו הרד"ק. או הוא פנקס הסופר כדעת יונתן ולפיכך אמר סתם כלי ספרות יהיה מה שיהיה. ואחרי כן באמרו או חגור לעבוד עבוד' כיון למה שראה דניאל סימן י' והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגורים וגו'. והנה צורות כאלה יורו משפט הנעבד והשומע ושמש אמתת ענין הצורות הנה אל השכל: ואל יקשה בעיניך וכו'. לפי שדמה האל ית' אל השמש ואל המלך יקשה על האדם איך ייוחס דמות אל הבורא בשום צורה מן הצורות עד ומה דמות תערכו לו. והוא מה שהקשה בעיני חז"ל באמרם כבר גדול כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה שנאמר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם והמורה בראשון פ' מ"ו ביאר כוונתם וזה לשונו כבר ביארו כי אלו הצורות כלם אשר ישיגום הנביאים במראה הנבואה הם נבראו' ברואו' הפי' ברואם והוא האמת כי כל צורה מדומה היא ברואה וזה כפלא מאמרם גדול כחן כאלו הראו על ענין ע"ה שהענין ההוא קשה עליה' וכו' עכ"ל. ועוד כתב בשלישי פ"ז אחר ביאור המרכבה וזה לשונו וכל מה שהמשיל בזו ההשגו' כלם הם כבוד ה' ר"ל המרכבה לא הרוכב כי לא ימשילהו ית' והבן זה עכ"ל. אמנם החבר הכוזרי מיוחס וש׳ אצילי בכי ישר חכמנו ז"ל שלח ידו להחזיק בטעם שמדמין צורה ליוצרה: בא להקל הקושי הנמצא בדמוי הזה ואמר כי הדמוי אשר יעשה הנביא לבורא והוא אמר דמות אדם לכבוד אלהנו כי אם בבחינה שכלית. כי הוא יתבר' נדמה לו לאדם תחלה באור מצד עלוי חשיבותו

במוחשים

באור כי הוא החשוב שבמוחשים והדק שבהם והסובב והכולל חלקי העולם יותר מכלם · וכאשר נחשוב במדות שאי אפשר לדחותם בין על דרך ההעברה בין על דרך האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ ומסדר ונותן לכל דבר מה שראוי לו ושופט צדק לא נמצא במה שאנו רואים דמיון קרוב מהנפש המדברת והוא האדם השלם וזה מצד שהוא אדם לא מצד שהוא גוף כי הוא משתתף בזה עם הצמח ולא מצד שהוא חי כי הוא משתתף בזה עם הבהמות · וכבר דמו הפילוסופים העולם באדם גדול והאדם בעולם קטן · ואם הדבר כן והאלקים הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וחיותו

שענין הדמוי זולתי להורות על חשיבותו שמופלג וזהו דמיון השמש שזכר למעלה כי הוא לבדו מכונה האור בגשמיים ובאורו יראו אור כל יתר הכוכבים לפי דעת שלימי הפילוסופים · וכבר קדם ששור מעלתו וסגולותיו בספר ב' סימן כ"ג · ואמר החשוב שבמוחשים · כי מתוק האור לעינים · והדק שבהם · כי על כן הוא כמו פולש ובוקע באורו בהרף עין : והסובב והכולל וכו' מקיף ומשקיף בכל הדברים וכלם באים לאורו ולעונגם תועלתו · ואפס לכרם אם ואל יקשה בעיניך דמוי אדם לבורא שיהיה הקושי ליחס דמוי אדם לבורא כמו שסותרו דבריו דשלי' מכיסו והוא לבדו העק' אשר עליו יבונו כל דבריו הנמשכי' אלא שהקדים לזה בתיבת טעם לענין דמיון ית' באור ואם אינו בכלל בעקר הקושי · כי היה בזה כעושה גורת פתח להכנס ממנו של ספור דמיונו באדם : ואתה את אשר תגשה תקרב כי עליך נסמכתי : וכאשר נחשוב במדות וכו' · אחרי שביאר ענין הדמוי אשר הורגלנו לדמות עצמותו ית' באור · בא עתה של הוראת דמויו באדם מצד המדות המיוחסות אליו ית' · והמדות האלו הן הן אשר זכר בספר ב' סי' ב' ואמר שא"א לדחותם בין ע"ד ההעברה בין ע"ד האמת כי עכ"פ צריכים אנו להודו' כי הן אל ישגיב בכחו על כל אלה אם שיוחסו לו ע"ד העברה · כענין מה שזכר שם באמרו שאם ישאל השואל אותנו היתכן שעצם ההוא אור או חשך היינו אומרים ע"ד העברה שהוא אור מיראתו שיקדים למחשב' שמה שאינו אור הוא חשך אבל ע"ד האמת יש לנו לומר שאין מקבל האור והחשך וכו' עד אמרו · אלא ע"ד דמיון או לשלול ממנו המדה הפחותה עכ"ל · או שיוחסו לו ע"ד האמת אך בפשיטות גמורה ובאחדות שלימ' ובכל סדר הבדלות שאנו יכולים לשום בין הנאמר עליו יתבר' למה שנאמר מהם על הברואים וזהו דעת הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ג' פ"ג וז"ל בחתימת דבריו : ובזה יתבאר שא"א מזול' שיתואר הש"י בשהוא שכל חי משיג ומטיב ויכול ורוצה ועושה ושהוא יותר ראוי באלו השמות מזולתו וזה מבואר במעט עיון וכו' אלא שאין הכוונה מאלו השמות הרבים כי אם דבר אחד פשוט בתכלית הפשיטות כמו שביארנו ·

והנה דומה אלו התארים והדומה להם כשנאמרו עליו ית' מכונתם כשנאמרו על זולתו הוא כדוחק מדרגתו ית' ממדרגתם בענין השלמות והכבוד ר"ל שהם נאמרים בשם ית' באופן יותר שלם מהאופן אשר נאמרי' בו בזולתו וכו' עכ"ל · ולכל זה רמז החבר בספר סימן ב' באמרו ואם יאמר חיים לא כחיותינו הוא כוונתנו וכו' · וגם בחמישי סי' י"ט פ"ח ופ"י כאשר הודיע : וזה מצד שהוא אדם · ר"ל מצד השכל אשר בו נבדל מיתר בעלי חיים כדבר המור' פ' ראשון כי מצד השג' השכלית נאמר באדם כי בצלם אלקים ברא אותו ונשנו דבריו שם בסוף הפרק : ועל דמותו אותנו יתבר' לאד' בבחינת השכל כתב בעל העקידה בתחלת ביאורו לשיר השירים כפי הנמשל · כי ביאור הכתוב ביחזקאל א' ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה כי לפי שהאדם הוא הנודע למושל ולמנהיג על כל הנמצאים אשר תחתיו לזה כי על אותו דמות שהוא מתאר המרכבה שעליונה אל הכסא · הוא מדמה ומתאר אל אשר על הכסא מראה אדם שהוא על כסא הממשלה על כל מה שתחתיו ויהיה זה הפי' מוכרח לכפל מלת עליו עכ"ל · והנה לדעתו ענין הכתוב כי על פי דוגמת הדמות עצמו אשר בה יתאר המרכבה לכסא שאין זה כי אם לדמוי בעלמא · יתאר ג"כ הבורא יתברך כיושב על מרכבתו למראה אדם יושב על כסאו ותכלית כל הדמוי הזה הוא להורות על היותו ית' מתנשא לכל לראש על גפי מרומי כל יתר הנמצאות · ומוסיף אני על ביאורו כי סוף הכתוב שהוא כאן מלמעלה כענין כאומר יתעלה וית' · ואם מן הדמיון הזה עלוי רב כי אין זה רק לשבר את האוזן כמה שהיא יכולה לשמוע : וכבר דמו הפילוסופים וכו' · הלא כה דבר המור' בראשון פ' ע"ב אשר ביאר בו כי המצי' בכללו כאיש א' ואחר שהמשי' ענייני לבאר כי האד' עולם קטן · וכמד' ג"כ הש"י יתב' לעולם · כן לב האדם לאד' ר"ל שכלו השלם בפעל וכש"י הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וכו' · על כן אמרו בזהר אחרי מות בביאור אמרו נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך · תאנא קב"ה רוחא ונפשא דכלא וישראל אמרי רוחי ונפשי אנת · בגין

וחיותו כאשר נקרא חי העולם כבר נתברר הדמיון על דרך השכל כל שכן שלנבואה ראות יותר גלוי מההקשה והראות ההוא השיג ההמון העליון עין בעין וראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם ולהם רמז באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו והטעם כי כבר הדרגתי היצירה והבאתיה על סדר החכמה מן היסודות אל המחצבים אל הצמחים אל החי אשר באויר ובמים ואחר כן אל החי אשר בארץ בעלי החושים הזכים והדיעות הנפלאות ואין אחר המדרגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הסוג כא סמין האלקי המלאכי והוא האדם בצורות מלאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה

כך מוסיף לאדבקא כך ומסרך לאסכלא רעותך עכ"ל. גם באר עליו ית' אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף. ואמר שיפו מנשמת אלוה יאבדו ומרוח אפו יכלו. והאליפוז אמר ונשמת שדי תבינם. והנה זאת כוונתו כי על כל אלה נתברר הדמיון אשר דמוהו ית' באדם איך הוא על דרך השכל וכאמרו למעלה אבל האור כי נכחיל השכל וכו'. ומעתה ישים לדרך פעמיו להטעים דמיון צבור לאד' מצד אחר מעולה מן הראשון. ומגמת פניו להורות כי הנביאים השיגו ענין המלאכי' שצורת' כצורת אדם כמו שיבא' והשכים בזה עם חכמי האמת שקראו למטטרון עולם המלאכים האדם העליון וכמו שכתב הקייע פ"ט סוף שער הכרים. ועליהם אמר בצלמנו כדמותנו כי להיותם קרובי' במדרגה אליו ית' הן האדם אשר היה בצורתו כאחד מהם ראוי הוא שיתייחס דמותו אל שצורתו ית' עכ"ל השכל והדמיון בלבד. וגם הרא"בד הלך לטעם זו כפי מה שכתב בעל האגרות בשמו פ"ק דתעניות על ג' מפתחות שלא נמסרו ביד שליח וז"ל שליח הוא שר העולם הנראה לנביאים מושל במרכבה מאצל מן השכל העליונה וכח העליון בו והוא אמ' נעשה אדם בצלמנו והוא) לית ליה ג' מפתחות וכו' עכ"ל. והנה לפי זה יהיה הדמיון שבדמהו ית' לאדם לא מצד האדם התחתון או העולם בכללו הנק' אדם גדול כאמו' רק מצד האדם העליון הדומה אליו בצורתו כמו שקדם. על כן אמר כ"מ שלנבואה ראות וכו' רצה בזה שיש לנביאים ראות שלא אשר לפניו נגלו מכוסות יותר מאשר נגלה לפילוסופי' הנזכרים בדרך ההקשה השכלי' אשר בה הכיר דמיון העולם באדם גדול ודמיון האדם בעולם קטן כאמור. כי הנה הראות ההוא הנבואיי השיג כל ההמון העליון מהכוכבים והגלגלים עין בעין עם כל מניעיהם למסעיהם על פי ה'. והיותר נכון אצלי שקרא המון עליון עולם המלאכים למדרגותיו כי גם הם לדעתו בעלי גוף מורגש אצל הנביאים עין בעין. וראה צבא השמים מהמלאכים הרוחניים ההם הן שקרובים במדרגה אליו ית' והן זולתם שבלתי קרובי'

במותם. הן בקדש חזה את כלם בצורת אדם ולהם רמז הכתוב וכו'. וקרא המלאכים צבא השמים כדרך מאמר מיכיהו בן ימלא (מלכים א' כ"ב) ראיתי ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו. וכבר ביארו הר"א על המלאכי' הרוחניים. וכן ביארו הרמב"ן פ' בראשית על ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. עם מה שכא' ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמי' ויפקוד ה' על צבא המרום במרום כאמרו כי יכללו גם כן השכלים הנבדלים וצלמי הדמיון הזה כדמהו ויסוד לתשוב' רבי יהושע בן חנניה למאי דאמ' ליה קיסר אלקיכם כאריה מתיל דכתיב אריה שאג מי לא יירא מאי רבותי' פרשא קטיל אריא. והשיב לו לאו בהאי אריא מתיל באריא דבי עלאי מתיל וכו' שלא היא כתובה במסכת חולין ע"ט: מן היסודות וכו' הנזכרים ביום ראשון באמ' והארץ היתה וגו' וכמו שביאר שם הרמב"ן: אל המחצבים. שנכללו באמרו בשלישי ותראה היבשה: אל הצמחים. המפורשים שם ביום ההוא באמרו תדשא הארץ וגו': אל החי אשר באויר ובמים. באמרו ביום חמישי ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ וגו': ואחרי כן אל החי. באמרו ביום הששי תוצא הארץ נפש חיה וגו' ואמר בעלי החושים הזכים והידיעות הנפלאות להבדיל בינם לבין הנבראים מן המים והרקק שאינם שלימים כשו בחושיהם החיצונים והפנימיי' ובתחבולותיהם הטבעיות אשר בהם אותם בשם ידיעות נפלאות: והוא האדם בצורת מלאכיו וכו'. למה שזכר למעלה כי ראות הנבואה ראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם וכו' ושם ביארנו כי זולתם רמז לרוחניים שאין מדרגתם קרובה כראשונים: רוח השואל יעלה עליו לבקש ולחקור איך יאמר הנה שהאדם בצורת הקרובים בלבד. אמנם יפיל הספק ויוטל באמרנו כי זכר המעולים שבהם אשר נכללו במאמר בצלמנו כדמותנו להורות כי מה שבדמה הצורה לאדם הוא מצד העליונים שבמלאכיו היושבים ראשונה במלכות ע"כ הם בצורת אדם כאמור. וכל זה

במדרגה לא במקום כי התעלה מהמקום כ"א אחר שאין מקום יגיעהו ועל שני הדמיונים לא יתכן שיהיה דמותו אצל הדמיון אלא כ"א לדמות צורת הגדול שבבני אדם שממנו יוצא התוכן והסדר לשאר בני אדם על מדרגות כאשר יוצא ממנו יתברך סדר העולם ומתכונתו ורואים אותו בעת שהוא מהעדה ומהקם ודן את המלכים עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב. ובעת הכעס והמחשבה לנסוע יושב על כסא רם ונשא ושרפים עומדים ממעל לו: ובעת הנסיעה המרכבה אשר ראה יחזקאל

לדקדק הדמיון ולהעלותו ככל מה שאפשר: כי התעלה מהמקום. כי להיותו ית' בלתי גשם אין לו מקום יקיפהו: ועל שני הדמיונים. ר"ל הן שיהיה דמיונו ית' לאדם מכל שכלו של אדם וכחותיו בעולם קטן כאמור. הן שיהיה זה מכל האדם העליון הדומה בצורתו לתחתון כאמור: הגדול שבבני אדם. הוא המלך אשר מעלתו גדולה מאד על שאר בני אדם. ועל זאת שבח הפייטן באמרו יופי מראות לנביאות להביט אל גדולתו. ואין תכלית ואין תכלית ואין קץ לתכונתו. רק מראיו למין בנ"א כמלך רם ומתנשא: התוכן. מתכונתו של דבר. על מדרגות. כי שופט צדק במדינה לכל איש ממנה לא יכלה את חקו. ותחתיים שניים ושלישים יעשה ויכוננם איש אשר כמדרגתו יברך אותם כראוי להם: ורואים אותו בעת שהוא מהעדה וכו'. הוא דניאל ברמזו אליו באמרו אשר ראה אותם בדמות מלך או שופט וכו': ובעת הכעס והמחשבה לנסוע וכו' זהו חזון ישעיהו אשר חזה בשנת מות המלך עוזיהו כאמרו סימן ו' ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו'. ועל דעת האומר היה זה הוראה כי כוון בבאו ית' מאז לסלק שכינתו מעם טמא שפתים: ובעת הנסיעה וכו'. ר"ל שבעת נסיעת שכינתו ית' מישראל ראה יחזקאל את המרכבה. ואולם לב השכל יחשב דרכו כי נסיעת השכינה היתה מאז הגלה נבוכד נאצר את יהויכין בבלה שאז מצאום רעות רבות וצרות על כי אין אלקיהם בקרבם ואז הוציא נבוכד נאצר מירושלם את כל אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך ויקצץ את כל כלי הזהב אשר עשה שלמה בהיכל ה' והגלה את כל ירושלם ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל עשרת אלפים גולה וכל החרש והמסגר לא נשאר זולת דלת עם הארץ וכו' כמוזכר במלכים ב' כ"ד ושכינה על מי שורה. ויחזקאל עצמו גלה אז עם יהויכין על כן יאמר בספורים כי על כתלי כנסת יחזקאל אשר בבבל חוקקו יהויכין וכל הבאים עמו בגלות בבל יהויכין בראש ויחזקאל בסוף וכמו שזכר הרי"א בהקדמת פי' יחזקאל. והנה בשנה החמישית לגלות יויכין ראה יחזקאל את המרכבה המורה על סלוק השכינה בתכסיס מלך רוכב על מרכבתו לנסוע. והיאך יתקיימו כל הדברים האלה. על כן גזר אומר כי בעת הנסיעה ראה יחזקאל את המרכבה והנסיעה היתה מאז גלה עם יויכין כאמור. אמנם שמר את המראה הזאת במחשבתו חוץ למקום הנבואה כאמרו שם בתחלת נבואתו ואני בתוך הגולה על נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלקים בחמשה לחדש היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר ותהי עליו שם יד ה'. ושמא יבאר אומרו היה היה דבר ה' וגו' ע"ד מדרש חז"ל מאי היה היה שכבר היה והוא דרך התרגום שאמר מהוי הוה פתגם נבואה מן קדם ה' עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב אתניבות ואתמליל עמיה במדינת ארעא כשדאי וכו'. אך הוא אל אשר יחפוץ יטה לסורות כי זאת המראה עצמה קדמה לו בארץ ישראל אלא ששמרה בלבו במחשבתו חוץ למקום הנבואה. והשלם הרי"א בהקדמתו ליחזקאל הוציא מן המקום הזה לחם ויין להשלים הביאור על המרכבה הזאת כי כאשר ימצא התירוש באשכול מצא ברכה בו להניח דעתו עליה. וזה כי אחרי הסירו מעל פניו כל יתר השטות אשר הקדים שם ספורם וביטולם ובא להיישיר לפניו דרך הביאור הנאות כתב וז"ל ועניין הדרך הזה הוא מה שהעיר עליו בעל ספר הכוזר שאמר במאמר הרביעי בדברו ממראות הנביאים אמירה משובחת וז"ל ורואים אותו בעת שהוא מהעדה מלכין ומהקם ודן את המלכים עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב וכו' עד אמרו ובעת הנסיעה המרכבה אשר ראה יחזקאל ע"כ. רצה לומר שהנביאים היו רואים את השי"ת בצורות מתחלפות מתיחסות אל פעולותיו ולכן כשהיה מהעדה מלכין ומהקם מלכין יראוהו כאילו הוא יושב לדין וכמו דניאל עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב. וכן יראו בעת כעס ה' על האומה ובהיות מחשבתו לנסוע ולסלק שכינתו מביניהם והשגחתו מעליהם מה שראה ישעיהו את ה' יושב על כסא רם ונשא כאילו היה מרחיק השגחתו מהם ומסלקה מהתחתונים והוגבה בין העליונים והוא אמרו ושוליו מלאים את ההיכל. ושמלאכי עליון שהיו שומרים את ישראל וחונים סביבו בארץ כמות שאל עלו ונסעו נ"ל מהם למרום כמו שנסעה ועלתה השכינה

ושמרה כלה במחשבתו חוץ למקום הנבואה
והוא כאשר שת את גבולו מים סוף עד ים
פלשתים ויכנס בו מדבר סיני ושעיר ופארן גם
מצרים כי למקום ההוא מעלה כאשר הוזמן
בו שיפגע התנאים התוריים המצווה בהם
תתראנה הצורות ההם עין בעין במראה
ולא בחידות כאשר נראה המשכן וסדר עבוד'
וארץ

והנו שרפים עומדים ממעל לו ושכן יחזקאל ראה את ה' בעת הנסיעה וחרבן הבית כמו שאמרו י' נסיעות נסעה שכינה כאילו ראה המרכבה מוכנת ללכת כה המלך ה' כנאות כמנהג המלכים בנסעם ממקום למקום שיכינו לו מרכבתו ללכת לדרכו וזה כלו ענין המשליי כלשון בני אדם ולכן ראה ד' חיות ואופני' לשלמות המשל כי כמו שהמרכבה הגשמית אשר אתנו שעליה ישב המלך בדרכו יכהינוה ד' בהמות או חיות שמניעי' את האופני' שהמרכב' מתגלגלת עליהם כן ראה יחזקאל מרכבה עליונה שנוסע בה הכבוד האלקי ושכינתו ונסתלקה מבית המקדש מקרב ישראל· ואמנם על מה יורו החיות וכן האופני' והרקיע והכסא והאד' והחשמל· רואה אני שהאופנים הם גשמים כדוריי מתנועעי' תמיד מתנהגת שבהמות או החיות המניעות אותם ויונתן בן עוזיאל תרגם על אופן גלגלא והאופנים גלגלייא והוא המוכיח· שהאופנים הם הגרמים השמימיים ושאין במראה דבר ירמוז ליסודות ולא למורכבים מהם· ובהיות הדבר כן יתחייב שיהיו החיות המוליכות את האופנים ההם משל לשכלים הנבדלים מניעי הגרמי' השמימיים ובהיות החיות שכלים נבדלים יתחייב שהרקיע שראה על ראשיהם היה ג"כ דבר נבדל רמז לשפע הנשפע ממנו ית' על השכלים ההם ושהכסא אשר עליו יהיה תאר מעלת הרוכב ית' והאדם והחשמל כאמר על הסנה שראשונה ית' וזהו לדעתי כללות המראה ההיא ופירושה· ושנה אמר בחיות דמות אדם להנה להגיד שהיו כמלאכים משכילים וכו'· וקראם חיות לפי שהחיות כאמר על הגבורה ועל ההשכלה ואף על פי שאין בשכלים הנבדלי' תנועה הנה יחס להם הנביא הליכה ועמידה מרוצה ושיבה להיות המראה הזאת על דרך מושגי החוש כמראות המנורה ושאר המראו' כלם ולפי שאנחנו לא נעמוד על מציאות השכלים הנבדלים אלא מפאת התנועה השמימיית שהם יניעו לכן ראה בהם כנפים לרמוז על התנועה הנמשכת מהם וכו' ע"כ מדברי הר"א אשר בעבור זאת העתקתים לפניך עם אריכותם למען ספר באזני בינתך פעם כה יאמ' כי דברי החבר הע' רוהו אל הביאור הזה· ומשלו הוסיף בו מה שהולידו רעיוניו ולא כוון בפרטיו להתחקות על שרשי מחשב דעתו של חבר· הם כי לא להזכיר שום תפיסה על דבריו· אך

אם עלה על רוחו כי על כל מוצא שפתיו ישמור סדר טעמו של חבר ועליה אדכיו סטבעו וכמו שיורו דבריו כפי המסכם· אמיר מעתה דלא חש מר לקמחיה· ואשם הוא אשום אשם פעמי' שלש עם גבר אשר דרכו נסתרה ממנו ולא ידע את מקומה· כי הנה על דעת החבר האופנים אינם הגרמים השמימיים שהרי במה שיבא ברור ימלל כי כבוד ה' הוא כלל המלאכים והכלים הרוחניים כסא ומרכב' ורקיע ואופנים וגלגלים וכו'· א"כ אופנים לחוד וגלגלים לחוד· ומזה נ"כ שאין הרקיע והכסא אבלו דבר נבדל כי להיותו כבוד ה' והוא גוף דק כמבואר שם בדבריו· א"כ הרקיע והכסא הם דברים גשמיים· ויתבאר שם נ"כ שהמלאכים גשמיים לפי דעת החבר· גם קדמה הוראתו סימן א' שהוא בלתי מאמין במציאות מלאכים מניעי הגרמים השמימיים· ומה שחשבו הפילוסופים לעמוד על מציאותם מפאת התנועה השמימיית הוא ילעג למו כחמישי סי' כ"א כמוזכר למעל' סימן א':· והוא כאשר שת את גבולו וכו'· יבא גבולות מקום הנבוא' שקדם זכרו כי הנה הוא כאשר שת הכתוב את גבולו באמרו מים סוף וגו'· וכבר כתבאר זה כל צרכו בשני סי' י"ד ששם עלה זכרון הכתוב הזה בעצמו: וכמו כן הוזכר שם כי מצרים יחשב גם הוא למקום ראוי אל הנבואה וכאילו הוא מכלל ארץ ישראל באמרו שם ונבואת ירמיה במצרים וכו' עם מה שנאמר שם סימן כ"ב כי כבר שמו לארץ מצרים מעלם על שאר הארצות וכו'· דרשוהו בהמצאו וקראוהו בהיותו קרוב אליכם הדבר מאד כי תקבלו שכר על הפרישה הנעשית שם על זה ואין להשיב: גם מצרים כי למקום ההוא מעלה כאשר הוזמן בו שיפגע וכו'· הורה שגם מצרים בכלל הגבול ההוא והראיה על זה כי למקום ההוא מעלה כאשר הוזמן בו מי שפגע התנאי' התוריים המצווה בהם כגון שיהיה שם אדם ראוי שתשרה עליו שכינה כאהרן ומרים וכיוצא בהם וכבר נתבארו תנאי הנבואה בשני סימן י"ד ובשלישי סי' כ"ה· ואפשר לפרש כאשר הוזמן בו שיפגע המקום ההוא התנאים וכו' והכל עולה אל כונה אחת: תתראנה הצורות ההם וכו'· אחר תום דברו בענייני הצורות הנראות לנביאים בפנים מפנים שונים· שב לבאר היטב שאין ענין הצורות ההנה דבר דמיוני לבד רק תתראנה עין בעין במראה ולא בחידות וכו': כאשר

וארץ כנען וחלקיה ומעמד ויעבור ה' על פניו ויקרא · ומעמד אליהו במקום ההוא בעצמו · ואלה הענינים אשר לא יושגו מדרך ההקשה בטלום פילוסופיון מפני שההקשה מרחקת מה שלא נראה כמוהו וקיימו אותם הנביאים מפני שלא יכלו להכחיש מה שראוהו בעין הרוחנית אשר נתן להם יתרון בה · והיו קהלות בדורות נחלקים לא תעבור עליהם ההסכמה

כראה המשכן · כמו שקדם בראשון סי' נ"ט : וכסדר עבודה טעה הייתי שכוון בזה אל מה שחז"ל על אמרו אני אעביר כל טובי על פניך שהראהו סדר עבודה וק"ל כסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל וכו' : אלא שהיה זה בכלל מעמד ויעבור שיזכיר בסמוך · על כן אמרתי שרצה בזה סדר עבודת הקרבנות כי הסברא נותנת שהראה עניינו למשה כדרך שהראהו תבנית המשכן ולולי זה היה זר וקשה מאד לכוין בו בסדר הנאות כי ברוב דברי הנויים הבאים על ככה · לא יקבל קושי עשייתם וכמו שהורה על כיוצא בו בשלישי מסי' כ"ז עד סי' ס' · ואשר אני אחזה לי נכון בעיני לבאר זה מכח דבריו המוזכרים בשני סימ' כ"ו באמרו וככל מה שיש בסדר עבודהמהעבודות וכו' · שהוא כולל לכל סדר עבודת הכהנים והלוים והישראלים כביאורנו שמה ובסוף הפסקא ההיא כשנה דברו לאמר ואיננו נוזר שהכוכה והעבודה הזאת הוא שסדר הזה אשר זכרתיו וכו' : וארץ כנען וחלקיה · באמרו פ' ואתחנן עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך וגו' ובשעת מעשה פ' וזאת הברכה באמר ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן ואת כל נפתלי וגומ' והר"א במרכבת המשנה אשר לו המשיך שטתו עד זה באמרו פ' וזאת הברכה שהיתה ראייה זו חושיית והדברי' הנראים היו מתחדשים לפני משה ע"ד הפלא ושאמנם היתה ראייה נבואיי' גמור' אבל לא היתה כשאר נבואותיו שהיו מקובלות בשכלו רק היתה נבואה מגעת בחושיו ולהמלין הענין הזה כתב שם כי פעמים תחול הנבואה בשכל ויראה האדם הדברים מפורשים והדרושי' ברורים מבלי משל וחידה כי אם דברים מושכלים וידיעות מושגות בשלימותם כפי טבע השכל המקבל אותם ופעמים תחול בדמיון ויראה או ישמע האדם צורות וענינים המשליים לא שיעשה אותם הדמיון בעצמו · רק השי"ת ברצונו יצייר בדמיון הנביא אותן הצורות והדברי' המורים על הדבר הנרצה להודיעו וכמאמר הנביא כה הראני והנה וגו' (ירמיה כ"ד) אשר שמעתי מאת ה' צבאו' הגדתי לכם וגו' (ישעיה כ"א) ולהיו' המדמ' הוא המקבל אותם יהיו צורות דמיוני' בטבעו ופעמים תחול הנבוא' על שניהם יחד ר"ל על הכח השכלי והמדמה וזה המין

מהנבואה בלבד שער הרב המורה כמו שתראה מהנדפס אשר נדר שנבואה כפ"לו ח"ב · ופעמים תחול הנבואה בחושים והוא שיתחדשו דרך הפלא לפניהם מוחשים כשהן הם טבעיים במציאות ויראו אותם הנביאים או ישמעום אם הם קולות מחודשים ואינם דברים מדומים כמו שחשבו החכמים בעיניהם כי לא היו הנביאים נכפים ולא מטורפי השכל לשיראו מחוץ מה שאינו נמצא וכו' ולא היה הכח בהשגת' אותם כי אם בהתחדשות הדברים ההם בעצמ' לפניהם לשעתם במציאו' ומזה המין מהנבואה היו המלאכי' שנראו לאברהם וחשב היותם אנשים ונתן לפניהם לאכול · והסוסי' אש רכב שראה נער אלישע בהר סביב אלישע כמו שהתפלל עליו ומזה המין הוא וה' השמיע את מחנה ארם קול רכב קול סוס ורבים מזה המין תמצא בספורי הנביאים וסבת כל זה ההתחלפות הוא חלוף הכנת הנביאים ושלמותם זה על זה וכו' אמנם הנבואה המוחשת פעמים תהיה מפאת המקבלים שאינם ראויים לקבלה בשכלם וגם לא בכח המדמה כמו שהיה ענין ישראל בהר סיני ופעמים תהיה מוחשת לתכליות הכרחיים וכו' ומזה המין מכינו שבאה הנבואה למרע"ה בענין המשכן שראה אותו בהר כאילו היה נמצ' במציאות וכמ"ש וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר והיה זה כדי שיקבל התבניות ההם בדעתו בשלמות כי הצורו' ההנדסיו' יצטיירו עם החוש מה שלא יוכל האדם לציירם עם השכל והדמיון לבד וכדי שיתן משה צורת מלאכת המשכן לאומנים כראוי הוצרך הש"י להראותה אליו מוחשת בפרטיותה בחושיו וכו' ומזה המין עצמו היה הענין בראיית הארץ שראה משה אדוננו בעיניו בראיים מוחשת לא בלבד כללות הארץ כי אם גם פרטי כל מחוז ומחוז וכו' עכ"ל מדברי הר"א המסבירים פנים לדעת החבר בענין הראייה הזאת · לבד זה מצאתי להבדיל בין זה לזה · כי הר"א הודה בדבריו שלא היה הכח בהשגת הנביאים הצורות ההם זולתי בהתחדשות הדברים ההם בעצמם לפניהם לשעתם במציאו' ולדעת החבר היה שם גם להכוכב מפני כח העין הנסתרת המוסמת למי שבחר ה' מברואיו כמוזכר למעלה : ומעמד אליהו וכו' כמוזכר מלכים א' י"ט : והיו קהלות בדורות נחלקים וכו' הכונה כי רבים היו שמתקנאים במראות הנבואות

ההסכמה והודו להם החכמים אשר השיגום וראו אותם בעת לא נעכין נבואתם. ואלו היו רואים פילוסופי יון הנביאים. בענין נבואתם ומופתיהם היו מודים להם והיו מבקשי' פנים מאופני ההקשה איך יגיע האדם למדרגה הזאת · וכבר עשה קצתם זה כ"ש המתפלספי' מאנשי

ב' נבואות אשר נבאו עת אשר מועד כדור אחר דור עד שלא יפול בענייניהם משל ההסכמה ודבר כזה: אשר השיגום ר"ל אשר היו בדורותם: ואלו היו רואים פילוסופי יון וכו' הרי זה דומה למה שאמר בראשון סימן ס"ה ואלו היה הפילוסוף באומה שיכחל מקובלות ומפורסמות שאינו יכול לדחות אותם היה מתעסק בהקשותיו וכו': וכבר עשה זה קצתם · כאשר סופר על אפלטון שהיה היה דברו עם ירמיה במצרים ואחרי הלעג והבוז אשר כהתל באנוש התל בו שבדבריו כמישב בדב' ושנה את טעמו לשנה נבאו לכלל דעת כי כנים דבריו ורוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו אשם כי מרמ"ליאו פיג"כו אשר העלה כל קורותיו על ספר חבור אגרותיו זכר בשתם העתקו ללבת מצרים אל הנביאים והכהנים ואת דבר ירמיה לא זכר: והר"א כתב בפי' ירמיה על אמרו כי נער אנכי כי אחר החרבן הלך ירמיה למצרים ועמד שם שנים רבות מבלי נבואה עד יום מותו ושחכמי היונים מעידים שדבר עמו אפלטון במצרים · עכ"ל · אכן לא יצדק על זה מה שאמר החבר אלו היו רואים פילוסופי יון את הנביאים בענין נבואתם ומופתיהם היו מודים להם וכו' · עד אמרו וכבר עשה זה קצתם · אם היה שאל אפלטון עם ירמיהו כאמרו הדברים · הואיל והיה שם ירמיהו נעדר הנבואה כאמור: כל שכן המתפלספים מאנשי התורות · אשר לא ירדו במצולות חכמת הטבע כמו און פילוסופי יון להשתקע · ונקל לגל דעותם לנטות אל מעלת הדעת האמתי · ונוראות נפלאתי ממה שמצאתי למוהר"ר ברכיאל בפרקיו פ' ב' וז"ל הרב ר' יהודה הלוי ז"ל דבריו אמתיים כי ראינו בספר ההוא אשר יחס למלך הכוזרי שאלות רבות על הפילוסופיא האלקית ועל תורתנו הקדושה והקבלה ויחס ליהודי החבר עליהם תשובות אמתיות עד שמתוך השאלות והתשובות השמה הצליחו בידינו שרשים רבים משרשי הקבלה האמתית ופירוש הדעות האמתיות ההם והפנימיות שבהם למשכילים באופן ראינו כי הגיע הרב הזה בחכמתו אל האמת והמסתכל בספרו יראה שאומר שם כי גם כדברים הא' המקובלים ודקים אשר בחכמת הקבלה גם כי נראים לגמרי למעלה מן השכל ודרך ההקש' נראה בהם כמבע עכ"ז יש בהם באופן מה דרך ההקשה · אכן הדרך ההוא מההקשה אינו כדרך אשר לארסטו וחבריו בחכמות

שאלוקיים הקדמותיהם מעיון וחקירה שכליית לבד אך הוא דרך יותר דק ויותר עמוק ותלקחנה הקדמותיו ממקומות לא ידעום ארסטו' וחביריו וזה תראהו מבואר מדברי הרב הנזכר במאמ' ד' מספר הכוזר בדברו דרך קבלה על הדברי' המיוחסים לאלוק ית' שכתב שמה והדברים האלה כטלום הפילוסופים כי בהיות שלא ראו אותם לא ידעו למצוא דרך ההקשה בהם וקיימום הנביאים אשר ראו אותם וידעום ומצאו דרך ההקשה בהם עד שאומר שם בספר האמור ואלו היו מוצאים הפילוסופים בימי הנביאים והיו מדברים עמהם כבר היו מאמינים לדברים והיו מחלים פניהם ומבקשים מהם שילמדום אופן וגד לדרך ההקשה בהם וכבר עשה זה קצתם עכ"ל וכו' עד אמרו ראה איך מצאנו בהדיא שאומר כי הנביאים היו גם הם מפרשים דבריהם העמוקים ודקים בדרך הקשה וכו' · עד כאן מדברי הר' ברכיאל הנזכר · אשר לא נחה דעתי בהם הן מצד אמרו שהספור הזה סובב הולך על דרך הקבלה והוא הפך הנראה כמו שיתבאר בסוף הפסקא' והן מצד מה שהבין מדברי החבר ענין ההקשה לנביאים כמו אלה · והדברים יוכיחו כי מהעתקה אחרת לוקחו ופיה בלי ספק משובשת כמו שיורו דברינו הקודמים · ואיך יאמר החבר שהנביאים היו גם הם מפרשים דבריהם העמוקים ודקים בדרך הקשה והלא הוא עצמו ברור מלל בחמישי סימן י"ו כי החכם התמים כמו הנביאי' מעט הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד ולא ישיב על הולך בדרך הדבור · ובעל הלבור יראה עליו הוד חכמה עד שישים לו השומע יתרון על התמים ההוא החסיד אשר חכמתו אמוכות לא ישיגהו מהם משיב וכו' עכ"ל · ואיך לא שת לבו גם לזאת שזכר שם סימן י"ד לאמר הנה כבר נתפתית לדמיונות נפלאות ונקשת מה שלא נתן לב יוכרך עליו ולא הושמה בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושם זה בטבע הנבחרים מסגולת הבורא ית' הזכים מזכי הבריאה בנבאים אשר הזכרנום יגיעו אותן הנפשות אשר יכירו העולם בכלליו ויראו אלקיהם ומלאכיו ויראה קצתם את קצתם וידע קצתם סתרי קצתם כמו שנאמר גם אנכי ידעתי החשו ואנחנו לא נדע זה וכמה זה אם לא שיבואנו מדרך הנבואה עכ"ל: ואל כמו זה יהיה הרמז באלף דלת וכו' · אל מה שממנו התבוננו אלין יתבונע · כי מאשר היה דברו למעלה באמרו אבל

מאנשי התורות הנזכרים בראשון. ואל כמו זה יהיה הרמז באלף דלת נון יוד לענין אלקי נמצא כאלו הוא אומר אדני. ומלאכות ה' כנוי לשליחות והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן

אד' הנכתב באלף דלת נון יוד הוא כרמז אליו וכו' עד אמרו וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אד' באלף דלת נון יוד כאילו הוא אומר אדו' אתה מושלי וכו'. ומשם נשע להודיע ענין הדבר האלקי שרומזים על ידו והוא מין הצורות הרוחניות אשר כל גופיו בשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראוהו ומכח ראיית הצורה הזאת היה שכלם מתעל' אל אמתת המבוקש ורומזים אליו כאמור. הן עתה אל מקומו שואף וזרח הוא שם כחותם דבריו לאמר ואל כמו זה יהיה הרמז באלף דלת וכו': ומלאכות ה' וכו'. אחר תום כל הדבר אשר לבו ראה לבאר על שמות אלקי יעקב. הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים בפנותו אל ביאור הכונה במלת מלאכות ומלאך וכבוד ה' והנלוי' אליהם. והלא היא כתובה על ספר הישר חגי סימן א' ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' וגו'. ושם ביאר הראב"ע מלאך שליח ומלאכות שליחות. והחבר הקדים מלאכות למלאך כדין קדימת שם דבר לשם תאר. ועוד כי הוראת השליחות מתפרסמת יותר באמ' שם במלאכו' ה'. והמלאך יש שהיה נברא לעתו וכו'. לדוגמת אז"ל פ' אין דורשין כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר די נור וכו' כמו שזכרנו בראשון סימן א' ובב"ר פ' ע"ח גם במדרש איכה על פסוק חדשים לבקרים א"ר חלבו בכל יום ויום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכים להם. א"ר ברכיה השבתי לר' חלבו והא כתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר. אמ' ליה תנוקת שברת לחנוקני גבריאל ומיכאל הן הן דכולא מתחלפים ואינן לא מתחלפים וכו': מן הגופים היסודיים הדקים. ענין אמרו שם מנהר דינור כי אמנם אין ביסודות כמוהו במדרגת הדקות. והנה בעל חובת הלבבות נוטה לזה במה שכתב פ' ו' משער היחוד וז"ל כבר חשבו קצת הפילוסופים כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליונים הם מתולדת האש ודומה לזה מה שאמ' דוד ע"ה עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט וכזה ראיה על המחשבה הזאת וכו' עכ"ל. גם הר' שם טוב בעל ספר האמונות נוטה אל הדעת הזה שער ד' פ' י"ח יעויין שמה. וכתב הרי"א בפי' מלכים סימן נ' כי זה הוא דעת הר' שלמה בן גבירול בספרו מקור חיים שהמלאכים מורכבים מחומר וצורה אלא שהחומר הוא מושלל מההויה והנפסד והתשתנות והתנועה והגשמות והוא דעת הפילוסופים הקדומים. והראב"ע כתב פ' וישלח על המלאך הנאבק עם יעקב

וז"ל דעתי בזה המלאך שנראה ליעקב שהוא גוף יתבאר לך אם יפקח ה' את לבבך בפ' כי שמי בקרבו עכ"ל. וכבר ביארנו ענינו למעלה. ואין ספק כי לדעת הראב"ע אין כל המלאכים גופות. כי מלבד הוראת לשונו הנז' באמ' בזה המלאך: ברור מאד פ' שמות וז"ל והעולם העליון הוא עולם המלאכי' הקדושים שאינם גופות ולא כח בגופות כנשמת האדם ומעלות' כנגדם מדעות הנקלות כנגדם וכל זה העולם כבוד וכלו עומד ואין תנועה ושנוי בערכו רק מעמדו איננו בעצמו רק בשם הנכבד לבדו' עכ"ל. אמנם הספק אצלי הוא על דעת החבר כי יש פנים לפרש דבריו שקצת המלאכים נבראים לעתם מן הגופים היסודיים הדקים וזה יהיה במלאך יעקב ושל משה לדעת הראב"ע שזכרנו בשני המקומות הנזכרים. וקצתם יהיו הנצחיים וכו' והם שאינם גופות כמו שזכר הראב"ע. גם יש פנים לפרש בדבריו שכל מלאך זה ענינו להיותו נברא מן הגופים היסודיים הדקים. והה' פרש אמנם הוא בין היותו נצחי או נברא לעתו ואולם לפי מה שאחשוב אל הצד השני יכריע באמ' בסמוך ושפק במה שראה ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם מהנבראים לעת הצורך או מן הצורות הרוחניות הקיימות. הורה בזה שהחלוקה השנית הנזכרת בענין מלאך היא על צורות רוחניות קיימות ונשמיות גם הנה כמו שהן נשמיות אבלו הצורות הנראות לשלשת הנביאים הללו כהוראת דבריו שקודמים למעלה והמתאחרים בסמוך. ובכן אמרו ושמא הם הרוחניים וכו' יתבאר היטב במה שיבא. וכבר העירותיך למעלה אבל אמרו ומכוין בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם וכו'. כי משם הוראה על סברתו שאין קדוש ונבדל מחמר מכל וכל בלעדי אלקינו. ובחתימת הספר סימן כ"ה בא יבא דברו על זה ברור ומבואר באמ' וש כשנית לדברי הפילוסופי' אשר מחלקים העולם האלקי אל מדרגות. אך כלם אבל כלו מדרגה אלקית מאחר שנפרד מהגשמה. ואין כי אם אלוק מנהיג הגשמיים וכו'. גם ביארנו בשלישי סי' א' שזו היא דעת חכמי האמת. והלא היא הדעת אשר העירו עליה בזהר פקודי היכלא קדמא' וז"ל בהאי היכל' חד ממנא שמא' טהריא"ל שמיה וכו' עד אמרו וכמה ממנן אחרנין עמיה כלהו אשא דמלהטא ופרגיטין דאשא בידייהו עכ"ל. ולהיותו הגשם שהוא דק עד מאד ולא היו עיני בשר יכולים לעמוד על השגתו. על כן בבאם להראות לבני אדם יתלבשו לרצונם ביסודות עבים

כאותים

מן הגופים היסודיים הדקים· ויש שיהיה מן המלאכים הנצחיים, ושמא הם הרוחניים שאומרין הפילוסופים ואין לנו לדחות דבריה׳ ולא לקבל אותם· והספק במה שראה ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם נ״א הוא מהנברא׳ לעת הצורך או מן הצורו׳ הרוחניו׳ הקיימות·

באותיות ומציאותו לחושינו והוא מה שהעירו ע״י פרס׳ שירה באמרם וכי מאן יכיל למחמי מלאכים והא כתיב עושה מלאכיו רוחות אלא ודאי וכו׳ עד אמרו ובשעתא דנחתי לעלמא מתלבשים באוירים וביסודי לגולמין ואתחזו לבני נשא ממש בחיזו דיוקנא דילהון וכו׳ ע״כ· וזאת אשר דברו פ׳ תולדו׳ אבל ויאמר שלחני וכי היך יכיל בר נש דאיהו גופא ובשרא לאתתקפא ביה מלאכ׳ דאיהו רוח ממש דכתיב עושה מלאכיו רוחות וכו׳· אלא מכאן דמלאכי שליחי דקב״ה כד נחתין להאי עלמא גלימין ואתגלימו ומתלבשין בגופא בגוונא דהאי עלמא וכו׳· שכן יש לספק במקום הזה כי אנכי לא ידעתי אם כונת החבר שיהיו המלאכים הללו הקיימים עם היותם גשמיי׳ באמור· עוד יתלבשו תלבושת אוירין ויסודי דגולמין בדאיתחזו לבני נשא וכו׳ כמו שזכרנו מטעם הזהר· או אם הם לדעתו תמיד על אופן אחד· ושראותם לנביאים יפיק מצד הנביאים עצמם באור העין הנסתר שהוזכרה למעלה· ועל כל אלה קדם דברנו בשלישי סי׳ י״א יעויין שמה· וידוע תדע כי המורה בראשון פ׳ מ״ט ובשני פ׳ו׳ דוחה בשתי ידים היות המלאכים בעלי גופות ונמשך בזה אחר דעת הפילוסופים· וכבר הראיתיך בשלישי סי׳ י״א את אשר דחה המורה אפשרות היותם נראים אל הנביאים בזולת עיון· ממה שאמר בשני סי׳ מ״ב לא יעלה בדעתך שיש ראיית מלאך וכו׳· והרי לפניך בענין המלאכים שלש דעו׳ והספק ארבע· הא׳ שהם כלם שכלים פשוטים נבדלים מחומר ופניהם לא יראו לחוש בשום צד וזו היא דרך הפילוסופים שנטה אליהם המורה כמדובר· הב׳ אפס קצתו יראה בעל גוף ממש וכלו לא יראה והוא דעת הראב״ע אשר הורה בדבריו המובאים כי קצתם בעלי גוף וקצתם אינם גופות ולא כגופות וכמו שקדם· והג׳ יגזור על היותם כלם בעלי גוף דק מגושם ונוסף על זה כי בהראותם לבני אדם ילבשו עוד תלבושת וזו היא דרך ישרה שיגזרו להם חכמי האמת כאשר ביארנו· והרביעי המסופק הוא דעת החבר מן הצד הנזכר בדבריו· שיהיו כל המלאכים אלו קיימים על אופן א׳ מן הגשמות ולא ילבישו עצמם מלבושות בהראותם לבני אדם רק תאורכם עיני הרואים הנסתרות המוזכרות למעלה· והנה כשיאמן הגשמות במלאכים נפטרו מידי מבוכת הפילוסופים איך יתכן בהם הרבוי שמספרי׳ שאם אמרנו

כי המכין יושכל בהם מצד היותם עלה ועלול· עדיין מקום שונה להם להתחלף כן כמו שכתב בעל כוזה שלו מאמר ד׳ דרוש שני פ״א יעויין שמה· ועוד יקל בזה הביאור איך יתנועעו המלאכי׳ במקו׳ ללכת אנה ואנה בשליחותו של מקום והוא מה שיקשה להלמו כהבדלם מגשם· ובכן יהיה ג״כ סדו׳ נכון במדרגות הנמצאות כי כמו שנמצאו שם גשמים מתנועעי׳ למעלה ולמטה והם היסודות· ומתנועעים בסבוב והם הגלגלי׳ כן יתן סדר מדרג׳ להמצא שם גשמים יתנועעו לכל המקומו׳ אשר יהיה שם הרוח ללכת· ומה שיראה מדבריו ספק זה באמרו סימן כ״ה ודמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחניים כמלך על כסאו אשר יעשו דבריו ברמז מעט אבל סגולתו ועבדיו המכירים אותו ובלי תנועה מהם וממנו ע״כ· עפעפיך יבקעו שם כי היו הדברים ההם על דעת זולתו ובהוראת תשובתו למלך סימ׳ כ״ז וכמו שהעיר שם על זה בעה״ו: ויש שהיה מן המלאכים הנכחיים וכו׳ שכן מצינו שר מלכות פרס ושר מלכות יון מיכאל שרכם וזולת שהם קיימים· וכן כתב בעל מנורת המאור נר ג׳ כלל ב׳ ח״א סוף פ״ה וז״ל והקנו לומר יוצר משרתים ואשר משרתיו משום הא דאיתא פ׳ אין דורשים כל יומא מיברו מלאכי השרת מנהר דינור שנאמר חדשים לבקרים והכי פירושא יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו מעולם כגון מיכאל וגבריאל כלם עומדים לפניו ע״כ: ושמא הם הרוחניים וכו׳ כבר זכרנו בי׳ א׳ ובפסקא זו למעלה שאין דעתו להאמין עם הפילוסופים שיהיו שם שכלים נבדלים מניעי השמים רק הם מתנועעי׳ לאהבת ית׳ לבד· ואולם היה כאן מוצא שפתיו בלשון מסופק תלוי ועומד באמרו שאולי ושמא המלאכים הנכחיי׳ הללו הם הרוחניים מניעי השמים שאמרו הפילוסופים· וגם קוב לא יקבם וגם ברך לא יברכם כי לא ראה לעשות על זה מערכה נגדם בדרך הנכוח וזה אין עלינו לדחות דבריהם ולא לקבל אותם· עם היות כי באמת את אל רוחו שאין קדום נבדל זולתו ית׳ ואין שם מניע גלגל כי אם חפצו גדולה וכמו שקדם דברנו על זה בראש המאמ׳ ובא יבא דברו בחתימת הספר: והספק במה שראה וכו׳ לא לפניו ספק ינא על המשכן וסדר העבוד׳ וכל המוזכר למעלה אבל משה ואליהו כי כלם היו בלי ספק כנראים לעתם מן הגופים היסודיים הדקים· אך הספק אבלו

במראות

בעולם האצילות המסולק מכל כל גשמיות · אבל יסכים בזה עם מה שכתב המורה באחרון מן הראשון כמו שזכרנו בשני סימן ז׳ והיו עיניך ולכך ש׳ מה שכתב החייט בפירוש המערכת פ׳ נ׳ ז״ל ועוד קשה ממה שאומ׳ במעשה מרכבה אומר לך שעור של יוצרנו וכו׳ · וידוע הוא כי לבורא ית׳ אין לו גבול וסוף ואין המחיצות מקיפין אותו · על כן יש אומרים כי כל מה שאמרו לא מן הבורא אמ׳ אלא [א] כרי השכינה מדלו ויחשבו כי השכינה נורה נבראת · ולא כן דעת הרמב״ן זכרונו לברכה וכל חכמי הקבלה חולקים על זה · ע״כ · גם בתמונת ה׳ ראיתי דרכיו של חבר רחוקים מדרכיהם · כי לדעתם היא בעולם האצילות וכמו שכתב החייט פ׳ י׳ מספר המערכת וז״ל התמונה מהשם נקראת העטרה על כי היא אספקלריאה המקבלת כל האספקלריאות שעליה ע״כ · וזאת לא זאת על דעת החבר אשר חשבה מכלל הגשמיי׳ המצטיירים מן הגשם הדק הרוחני שקדם זכרו וכמו שיתבאר עוד במה שיבא בשתי הפסקות הנמשכות · ומבואר גם כן כי לא מחשבותיו מחשבות המורה שכתב בראשון פ׳ ג׳ בשתוף תמונה וז״ל ויאמר על ענין האמתי המושג בשכל ולפי זה הענין השלישי יאמר בו ית׳ תמונה אמר ותמונת ה׳ יביט ענייננו ופירושו ואמתת השם ישיג · ע״כ · אמנם במעשה מרכבה לא ירחק מהם שהכוונה המרכב׳ בעולם היצירה כמוזכר במערכת ובחייט פ׳ י״א הוא שער המרכבה · אפס כי דעת המור׳ בזה רחוקה מכו שהרי מראשית החלק השלישי היה קולו הולך ומתפשט בביאור המרכבה על הגלגלים והיסודות שמתנשאים לעוצמם · ואתה הראית במה שקדם כי פנה לו החבר בזה אל דרך אחרת · ואולם על שיעור קומה · החבר יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הפילוסופים מבני עמנו · כי הנה הפילוסופים הללו נועדו עברו יחדו לגזירת אומר כי כל המציאות בכללו נקרא שיעור קומה ובשם זה יכונה פרק ע״ב מהח׳ הראשון מהמורה הוא המתחיל דע כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד וכו׳ · ודעתם במה שאמר רבי ישמעאל בפרקי היכלות כל היודע שיעורו של הקב״ה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ואני ועקיבא ערבים בדבר שהכונ׳ בהם הוא על השגת טבעי הנמצאו׳ ומהותם וסדר הקשר׳ והשתלשלותם כי על ידם יושג בוראם ית׳ כאשר תושג חכמת האומן בהשיגנו מלאכת מחשבת המוצא׳ ש׳ הפעל · והנה הרלב״ע גם הוא יובא לקראת הדרך הזה באמרו פ׳ תשא והנה אמר בכאן וראית את אחורי ובמקום אחר

עליך זרח · ואין להרחיק כל מה שנאמר בתמונת ה׳ יביט ויראו את אלקי ישראל ומעשה מרכבה

ותמונת ה׳ יביט ואלה דברים נכונים שרתם ערוך · אחרי כן אמר וזה השם הנכבד הוא האחד שהוא בעצמו עומד ואין לו צורך לאחר לפניו ואם תסתכל מפאת החשבון שהוא ראש הכל וכל חשבון מהאחדי הוא · תמצא שהאחד שהוא הא׳ שהוא הכל על כן סוד התפלו׳ והתהלות וטעם והתגדלתי והתקדשתי ועוד אשר כך אתפאר · והנה האחד אין לו תמונה והוא כדרך כלל לכל התמונות כי מאתו יבאו · ע״כ · כונתו אבלי לקרב סוד אלקי אל שכלנו על ידי דמיון האחד המספרי · כי כמו שהאחד במספר הרי הוא באמת כל מספר וכל תמונה עם היותו לא מספר ולא תמונה כי מאתו יבא כל מספר וממנו כל תמונה מספרית משולשת ומרובעת · וזולתם · שאלמלא לא היה כולל את כלם מה יוסיף ומה יתן את אשר איננו אתו · כן האחד האמתי שהוא האחד ית׳ הוא הכל · ועל כן יוחס לו כל מה שהורגלנו ליחסו לברואיו כי כל דבר לא יכחד מן המלך להיותו מקור כל שפע הנמצאות · ואיננו שום דבר מהם על אופן מציאותם רק הוא נעלה מאד למעלה למעלה · וזהו סוד כל התארי׳ שאנו מיחסים אליו בתפלו׳ והתהלות · לא שימצאו בו כענין מציאותם בנבראים · יתעלה ויתרומם מכל חסרון · אכן יוכללו בו בהכלל כל מספר וכל תמונה מספרית בכח האחד · וכעת יאמר ליעקב ולישראל שהוא ית׳ מתגדל ומתקדש ומתפאר וכיוצא מצד היותו כולל בו כל הענינים והתארים באופן שלם מעולה וכמו שכתב הרלב״ג בספר מלחמותיו מאמ׳ ג׳ פ׳ ג׳ כמוזכר למעלה אבל אמרו בין ע״ד האמת וכבר זכרנו מזה בשני סימן ב׳ · אחרי כן יבא הרלב״ע לבאר ענין הפנים והאחורים שאינם כפי הנגלה משטחיותם על כן אמ׳ הנה מצה יכול לדעת ולראות בעין לבו איך הבריאות דבקות ביוצר בראשית הנקרא אחורים ומדרך הכבוד אין כח בנברא לדעת זה וזהו כי לא יראני האדם וחי בעבור היות נשמת האדם עם הגוף והנה אחרי מות המשכיל תגיע נשמתו למעלה גדולה שלא יגיע בו בחיי האדם והנה משה שב כללי על כן אמר ה׳ ידעתיך בשם כי הוא לבדו יודע הפרטים וחלקיהם בדרך כלל · ובעבור כי הנכבד באדמה הוא האדם על כן נורת הכרובים · והנכבד באדם ישראל על כן דבר קשר של תפילין · ועל כן כתוב בשיעו׳ קומה כי ה׳ הוא בורא כל גוף וכל ככה מהגוף והכוונה מהגוף הוא המקרה · ואמ׳ ר׳ ישמעאל כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן העולם הבא ואני ור׳ עקיבא ערבים בדבר זה וזהו כעצם

מרכבה אף לא שעור קומה בעבור מה שיש בו מהכנס מוראו בנפשות וכמו שאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו׳ ·

ד אמר הכוזרי והלא כשאלהותו נכנסה בדעות ואחדותו ויכלתו וחכמתו ושהכל מאתו וצורך הכל אליו ושאין לו צורך אל הכל · יכנס המורא ממנו והאהבה לו ולא נצטרך לגשמות הזה:

ה אמר

אדם בצלמנו כדמותנו עכ״ל · והן הן דבריו בספר יסוד מורא שער ראשון באמרו הנה קדמונינו ז״ל היו יודעים סוד המרכבה ושיעור קומה וחלילה חלילה שדמו ויערכו לו רק דבריהם כדברים פירוש כדברי התורה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ונבואת יחזקאל כמראה אדם עליו מלמעלה ואמר ממראה מתניו ולמט׳ ובסוף זה הספר ארמוז לך זה הסוד עכ״ל · וגם בסוף הספר כתב דברים מעין שאמור פ׳ תשא ואחרי הזכירו מאמר רבי ישמעאל הנז׳ הוסיף ביאור באמ׳ ומזה הדרך יוכל המשכיל לדעת שאחד מפאת שכל בו הוא דבק · רק מפאת הטוב כלו אין כח בנברא לדעתו · והמשל באור השמש שעוברת על פני שתום העין ולא יוכל לראות פני השמש רק עד שיעבור על כן כתיב אני אעביר כל טובי על פניך · והנה הדבק בטוב כלו כדמות הפנים · והדבק בנבראים בדמות אחורים וזהו וראית את אחורי · וזה המשל באדם כי המדבר אדם והשומע אדם ואשר למד חכמת הנפש יוכל להבין אלה הדברים כי אינם גופות ולא בגופות · עכ״ל · אפס כי לא דרכיהם דרכיו של חבר והוראת לשונו באמרו ואין להרחיק כל מה שנאמר בו׳ · ואילו היה סובר בשיעור קומה ענין סדר המציאות והקשרו למה זה יעמוד ברחוק · והלא שדבר הזה מתוקן ומקובל טוב ויפה אצל השכל · אך אם זוהי ידו כזה מתוך יד המקובלים אסורים בא וראה · כי הנה על מה שכתב בנדון הלז בעל המערכת פ״ט הוא שער ההריסה ופ׳ עשירי הוא שער האדם · בא דבר הקיים פ״ט הנה מתוך דבריו נראה שכונתו כי כל אלו הענינים משעור קומה ומתמונת אדם שהיו רואים הנביאים ועניני הגשמו׳ הנזכרים בתורה רומזים למטטרון גופא דשכינתא לא למעלה חלילה וכו׳ עכ״ל · ועל דרך זה לא ירחק ממך המקום לכוין דעתו של חבר כלפי דעתם · כי מטטרון עולם המלאכים הוא לדעתם כעל גשם דק רוחני וגם הוא דעת החבר כאשר דברנו · אמת ואמונה כי רוב המקובלים מקום הניחו לשיעור קומה באצילות וכמו שכתב שם הקייט המוטה גם הוא לזה כמבואר שם כארוך · ובעל ספר הפרדס כתב בשער הכנויים על כנוי שיעור קומה וז״ל כפי הנראה מתוך דברי הרשב״י ע״ה כי הנשמה המתאחדת תוך הספירה נקרא שיעור מפני שהיא הנותנת שיעור לכל הקומה והוא שאומר לספירות די וכו׳ ובלשון קומה כתב הקומה פי׳ משך הסדרים מהבואר שרמוז בבינה כדפירשנו בערכו והוא שנקרא קומה עד סוף הירכים עם כל משך היסוד · כמנא קומה בתפארת וצדיק עם הקשרים למעלה בבינה ודעת למטה עד המלכות מקנה השמים עד קנה השמים · עכ״ל · ועל זה הדרוש האריך לשון מהר״ר ברצלאל ז״ל בפרקיו י״ח וי״ט ואולם לפי ערך המקום אין לנו עסק בנסתרות כאלה · אך במה שהורשנו נתכוין לגזור אומר על דעת החבר שהיו כל אלה עניני אלקיים בנבוכן בבריאה מן הגוף הדק הרוחני הנקרא אצלו כבוד ה׳ כמו שזכרנו · וכמו שיתבאר עוד בשתי הבבות היוצאות לקראתנו · והנה תוכן כוונתו שאין לנו להרחיק ולדחות מלהבין כפשוטו תמונת ה׳ יביט וכיוצא בו · כי היה לחוש הראות מבא כהבנתם ע״י העין הנסתרת שובר למעלה · ואין להפלא בדבר ולומר למה זה הנצרכנו לעניני הגשמות הללו כי אמנם גם בדעות יכנס אלקים בעבור מה שיש בו מהכנס מוראו בנפשות כי תתפעל נפש האדם מאד מהדברים המורגשים לעין · וכמו שאמר ובעבור וכו׳ כי היו שם ג״כ ענינים מורגשים נוראים כאמרו וכל העם רואים את הקולות וגו׳ ועל זה באמר שם ובעבור תהיה יראתו וגו׳:

סימן ד והלא כשאלהותו נכנסת בדעות וכו׳ · בדברי הרמב״ם בה׳ יסודי התורה פ״ב וז״ל האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו שנ׳ ואהבת את ה׳ אלקיך ונא׳ את ה׳ אלקיך תירא · והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו · בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע ה׳ הגדול כמ״ש דוד צמאה נפשי לאלקי׳ לאל חי וכשמחשב בדברים האלה עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמ״ש דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו עד כאן:

הקיימות · וכבוד ה׳ הוא הגוף הדק ההולך אחרי חפץ האלקים המצטייר כפי שירצה להראות על הנביא כפי הדעת הראשונה אך כ״א או על הדעת השניה יהיה כבוד ה׳ כלל המלאכים והכלים הרוחניים כסא ומרכבה ורקיע אופנים וגלגלים וזולת זה ממה שהוא קיים עומד והוא נקרא כבוד ה׳ כאשר נקראו כ״א כלי שמושי המלך כבודה ואת הכבודה לפניהם · ושמא זאת היתה בקשת משה באמרו הראני נא את כבודך ואמר לו הן על מנת שיזהר מראות הפנים אשר אין יכולת לאדם כ״א כאדם לראותם וכמו שאמר וראית את אחורי והכבוד כ״א ובכבוד ההוא מה שיוכל לסבלו ראות הנביאים ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלת אותו כמו הענן ואש אוכלת ממה שהוא רגיל אצלנו. ויש אחריו כ״א אכנו דק יותר מהק עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה הנביא:

במראות ישעיהו באמרו יושב על כסא רם ונשא וגו׳ וכן במראות יחזקאל · וכן מראות דניאל עד די כרסון רמיו וגו׳ והשאר נזכרו במה שקדם שמובאים זה לזה: וכבוד ה׳ הוא הגוף הדק וכו׳ · כבר הראיתיך דוגמת זה בשני סי׳ ד׳: כפי הדעת הראשונה וכו׳: אין כאן לפי הנראה דעות קודמות שעליהם יפול סדר ראשונה ושניה על כן יתכן לפרש כי במה שאמרנו עליו במאמר שתי דעות ושתיהן מספר והולך מכאן ואילך זו אומרת שיהיה כבוד ה׳ הוא הגוף הרוחני הדק וכו׳ כפי שירצה להראות וכו׳ · והנה לפי הדעת הראשונה הזאת לא יהיה בכלל כבו׳ ה׳ כי אם הגוף הדק המצטייר כפי שירצה להראו׳ לעתו׳ לא מה שהוא קיים ועומד כמלאכים הנבחרים וזולתם שיזכיר בסמוך · אמנם לפי הדעת השנית שתאמר בזה יהיה כבו׳ ה׳ כלל המלאכי׳ הנבחרים והכלים הרוחניים הקיימים שעומדים וכו׳ · אך אם באת להסב הדברים כלפי המוזכר למעלה תהיה הדעת הראשונה במה שאמר אם הם המתבראים לעת הצורך · והדעת השניה באמרו או מן הצורות הרוחניות הקיימות וכאילו אמר כפי הצד הראשון וכפי הצד השני · והנה זכר הנה כסא ומרכבה ורקיע ואופנים בכלל מה שהוא קיים ועומד · ונראה כי יותר דברו שקדם על היותו מסופק כמה שרא׳ ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם מהמתבראים לעת הצורך או מן הצורות הרוחניות הקיימות · לולא האמנתי לראות בטוב טעמו שהורה בזה כי כל אלו נתבונן כשראו בלי ספק במציאות קיים ועומד · אך הספק אצלו במה שראו ישעיהו ויחזקאל האם היה זולת אלה הקיימים שנבראו בעת ההיא לצורך הוראת שעת הנבואה שזכר בהם · וכן ענין ההסתכלות שזכר בדניאל עד די כרסון רמיו וגו׳ · ויותר נכון לומר שעם היותו זוכר כסא ומרכבה ורקיע ואופנים בכלל הדברים הקיימים אין זה כי אם על פי הדעת השני הנז׳ שהוא אחד משני חלקי הספק המוכח ראשונה לא שיוקח בודו לדבר מושלם כי איככה יוכל להעיד על קיומם

ועדיין ספקו בין שיהיו הם לעת הצורך נבראו או אם הם מן הצורות הקיימות · ויהיה שיעור דבריו כי כבוד ה׳ הוא הגוף הדק וכו׳ כפי הדעת הראשונה אשר על פיה יהיו בכלל זה כסא ומרכבה וזולתם ממה שנראה לשלשת הנביאים הנזכרים שיהיו גם הם מהנבראים לעת צורך או על הדעת השניה יהיה כבוד ה׳ כלל המלאכי׳ והכלי׳ הרוחניי׳ כסא ומרכבה וכו׳ כי יהיה לפי זה מה שראו שלשת הנביאי׳ הנזכרי׳ מכלל הדברי׳ הקיימים והעומדים ובשמו יפקד אבל הנה השני בעבור היותו נוטה לגזור על קיום ובכמו אלה תפיסת יד השמות חזקה ביותר: כאשר נקראו כלי שמושי המלך כבוד וכו׳ · פסוק הוא שופטים י״ח ואת הכבודה לפניה׳ · אבל השש מאות איש מבני דן העולים למלחמה על ליש · ופי׳ רד״ק הכלים והמטלטלי׳ ותרגמו קנינא כתרגום רכוש שהוא ג״כ כולל קנין אחר׳ כלים וכסף וזהב ושאר המטלטלים · ובשרש כבד הכניסו בין לשונות הכבדות ופירשו מקנים ושאר קניינים · ונראה שהוא דעת הראב״ע אשר כתב פר׳ לך לך על אמרו ואברם כבד מאד במקנה וגו׳ שיש לו כבודה רבה ומי שיש לו כן תבואתו כבדה עכ״ל · ולפי שהחבר לא כן יחשוב רק שהוא מלשון כבוד ויאמר בו כלי שמושי המלך אשר יתכבד בהם · וכבר השתדל הראב״ע לקרב ענין שתי לשונות אלו באמרו שם במקומו הנזכר הלא תראה כי כבוד מגזרת כובד אבן · וקלון מגזרת קל ברגליו עכ״ל: שיזהר מראות הפנים · שלא יהרוס לראות בכיוון האלקי הזורח שם במקום הכבוד: וכמו שאמר וראית את אחורי: כנוי לכבו׳ ההוא אשר הוא כלי שמושי של מלך הכבוד: והכבוד ההוא וכו׳ · חלק הכבוד שהוא למדרגותיו יש ממנו מושג לנביאים · ויש מושג גם כן לזולתם · ויש בלתי מושג לשום אדם: ממה שהוא רגיל אצלנו · כל זה אלא אוכרח להיותם דברים הורגלו יוכאו מכרים בראייתם וסדין שוה להמצא שם דברים זולת אלה שכח ר״ל תנו יסבול אותם: מרחק הרכבתו · כי עונש

הנביא ואם יהרוס אליו כ"א שיה תנתק הרכבתו כאשר אנחנו רואים בכחות הראות כי מי שראותו חלושה לא יראה אלא באורה המועטת שהיא נשארת בין הערבים כעטלף ומי שעיניו חדוטות וחלושי הראות לא יראו כי אם צל כ"א בכל ומי שראיתו חזקה יראה השמש אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להביט אליו ואם ידחק כ"א עצמו לזה יתעור וזהו כבוד ה' ומלכות ה' ושכינת ה' בשמות התוריים אך פעמים הושאלו גם כן למשפטים הטבעיי' ואמרו מלא כל הארץ כבודו ומלכותו בכל משלה אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם כ"א וכוה יתברר לאפיקורוס כי יש לאלקים ממשלה ומלכות קיימת וידיעה בחלקי מעשה היצורים (ואמר באמרת מלך ה') כ"א ואז יאמר באמת ה' מלך ונראה כבוד ה' וימלוך ה' לעולם· לאמר לציון מלך אלקיך וכבוד ה' עליך

אזרו יפריד בין אלקיה · וכענין הכתוב של בן עזאי המוזכרת בשלישי סי' ס"ה באמרו והיה המת מי שלא כבל לאיית העול' ההוא עד שניתקה הרכבתו ע"כ ושם זכרונו מטעם המורה כי הוגבל הר השגתו של אדם בכיב לא יוכל לעלות ממנו והלאה והוא אמ' בראשון פ' ל"א דע כי לשכל האנושי השגו' בכחו וטבעו שישיג ובמציאו' במנאו' ועניני' אין בטבעו שישגם בשום פנים וכו' כמו שלחושי' השגות ולא ישיגום על איזה מרחק שיודמן וכו' וכן הדין בענינו בהשגות השכליות יש יתרון לאישי המין זה על זה וכו' עד אמ' וזה היתרון ג"כ אינו ללא תכלה אבל לשכל האנושי גבול בלא ספק יעמוד אצלו וכו' ע"כ · וכפ' כ"א מהראשון כתב שכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג ויבקש השגה אחרי' תשתבש השגתו או ימות וכו' אלא אם יעזה אליו עזר אלקי כמש ושכותי כפי עליך עד עברי · ע"כ · ומעין המשל הזה זכר שם פ' כ"ט באמרו וכל הפילוסופים אומרים כבחנו בעיונותו ונעלם ממנו לחוזק הראותו כמו שיעלם השמש מן העינים החלושים להשיגו · ע"כ · ומדברי הפילוסוף בראשון ממה שאחר הטבע לוקחם זאת באמרו שם כי יחס השגתינו לעניינים האלקיים יחס ראות העטלף אל אור השמש · ועל אלה תטוף מלתו של בעל העקרים מאמר ב' פ' כט ול': וזהו כבוד ה' וכו' · הורה כי על דבר אחד בעצמו יכשאו שלשת השמות · כבוד ה' · מלכות ה' · ושכינת ה' מעקר הכתוב וזה בשמות התוריים ר"ל כשכשתמש בשמות כפי הכתוב התוריית בנוכום · אלא שלפעמים הושאלו למשפטים הטבעיים ג"כ הנומרים את חוקם כי בזה הם מורים על כבודו ומלכותו ית' · אמנם לפי האמת יקרא כבוד ביחוד מה שיראה לבחיריו וסגולתו וכו' כי כבודו עליהם יזרח ויראה באמת יותר מהראותו בדברים הטבעיים אשר לא יראה בהם יכלתו ית' לשנות המנהגות ברצונו גם לא ידיעתו בפרטים כמו שירא' כל זה על ידי הכבוד הנראה

על בחיריו וסגולתו ונביאיו ·· ומשפט ארון הוא לבעל הפקידה שעד ל"א כי כמו שסדר המציאות לפי הטבע הכאנ יעיד על אמתת מציאותו ית' · כן ענין שדודו ופריצת טבעו לפעמים יגיד גודל שם כבוד מלכותו: ואמרו מלא כל הארץ כבודו · הכונה שכל העניינים ה הטבעיים אשר מלאים הארץ קניינם הם כבוד אלקים כי כל העולם כלו אומר כבוד לשמו ית' · וכן ומלכותו בכל משלה עניינו הכח הטבעי השופע ממנו לכל הנמצאים הטבעיים: אך באמת לא יראה הכבוד וכו' ר"ל כפי עקר הכתוס הנזכרת ÷ אשר בהם יתברר לאפיקורוס וכו' · על דרך אמרו למעלה ואל ה העניני' אשר לא יושגו בדרך ההקשה בטלום פילוסופי יון וכו' וקיימו אותם הנביאים וכו' עד אמרו ואילו היו רואי' פילוסופי יון הנביאים בענין בבואתם ומופתיהם היו מודי' להם וכו' · ודעת אפיקורוס יתבאר בחמישי סי' ח' באמרו לדחות טעו' אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה · ממשלה ומלכות קיימת · הכונה שיכולת בידו קיימת לשנות טבע הנבראים בכל עת לכל חפץ · וכאמרו בשלישי סימן י"ז כי לאלקים בעה"ז ממשלה מתמד' ואיננו כאשר חושבים הטבעיים וכו': ויש לו ג"כ ידיעה בחלקי מעשי היצורים · שאם לא היה לו ממשלה וידיעה כאמור לא היה מקום לענין המראות והמופתים על ידי נביאיו כי יתן ה' את רוחו עליהם · ובהתברר זה לכל מתעקש ולאפיקורוס בראשם: אז יאמר באמת ה' מלך · וכו' · כי תמלא הארץ דעה מכבוד מלכות שמים על אותה מדרגה עליונה שנזכרה למעלה או יאמר שאז בהראות הכבוד והמלכות על בחיריו וסגולתו יאמר באמת ובענם ה' מלך ונראה כבוד ה' וכו': ואין להרחיק וכו' · בין בדבר וסכן במראה כי לא על דרך המקובלים חכמי האמת באמרו הדברים · אשר אתה ידעת ואתה שמעת כי לא יתוכב לפני בכי הענק מה שאמר החבר על שכינה ומלכות ודומיהם קבלתי כמנאים אבלם זולתי בעולם

אמר החבר אבל הם כבעלי העינים התרוטות אשר לא יוכלו לראות האור ההוא וצריך שנסמוך על הפקחים אשר

ומלבר לדבר על סדר · וזה בספור (או כספור) דברים כי האדם מספר והולך דברי עשתונותיו בקרב לבו ומוציא במספר כבאם לכלם בשם ויקרא בזה אחר זה והיה טעמו כטעם וספור את הכוכבים. או מענין ויספר לו את כל הדברים: ובהיות הענין כן לא יתכן בה לאחר וכו' · כי ז כמו שלא יתכן לספור או לספר שני דברים כא' כן לא יתכן זה במחשבה: ולפיכך א"א להתחבר מחשבתו ולכלול בה גם יחד כל הסדור השכלי כצריך בשקות כאשר זכר בקודמת: אם לא ונגע לפניו מורגש כולל כל הסדור ההוא בבת אחת כמבואר שם · ומאשר לא תוכל מחשבת אדם לכלול כל הסדור בהשקפ' אחת בלתי עזר המורגש גם אהבתו אף גם יראתו תגבר ממנו · והנה יתירה בודעת אבלו למעל' הרגש הראות על כן הפליג בהוראתו לאמר כי בלעדיו לא תושג מדרגת מורא שמים ואהבתו בשלמות · כי אמנם לא למראה עיני המחשבה ישלם זה· גם לא להשמעות אזנים · ויותר חוש הראות לבדו אשר על ידו תושל' הכונה להיותו החוש הכולל יותר מחבריו ולהורו' על יתרון חוש הראות על חוש השמע נשא משלו בענין המדינה אם שתהיה מסודרת במשפטים צדיקים וכל ענייניה מתוקנים על יושר מכל צד על דרך מאמר הכתוב ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו ששם עלו שבטים שבטי יה וגו' כי שם ישבו כסאות למשפט שהכונה להורות על סדורה בכל דבריה ובכל משפטיה או שתהיה המדינה בהפך זה · והנה כאשר עיני אדם מחוכה בהבטה אחת מישרים במדינה הנכבדת או הפך זה בזולתה · או יעשה רושם חזק בנפש ותכנס מיד בלב הרואה אהבה או שנאה כפי מה שיסבול טבע הנושא מה שלא יקרה כן לשמע אוזן אשר בו יגיעו הדברים בזה אחר זה · וזה כי החלקים אשר בראה אותם מהמדינה וכו' והנה בכנסה האהבה וכו' ואלו היו קוראים וכו' · וכבר הורה הרמב"ם על מעלת הראות בזה · באמרו פר' שמות על ויסתר משה פניו וז"ל כדרך כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ותנצל נפשי ושער העין מבער השמים כי ברגע אחד יראה אמונות רבות רחוקות עם קרובות ואין ככה בער האזנים והאף והחיך והיד ובעבור יראתו הסתיר פניו עכ"ל · ואפשר עוד להסב הדברים כלפי מה שאמר החבר בקודמת שא"א לכלול כל ענייני התפלה במחשבה לבדה בלתי קריאה ושלא נוכל לספור עד מאה דמ' במחשבה לכלם וכו' · ותהיה כוונת המלך להורות כאן כי א"א להגיע אל מדרגת מוראו ית' ואהבתו בזולת מורגש נרא' לעין כי לא יספיק לזה ספור הדבר' במבטא · על כן אמר כי שמחשבת שאין עמה דבר מורגש אין ספק כי לכל הפחות לא תהיה רק ע"י ספור דברים כאשר דברת: ואמנם הספור ההוא לא יתכן בו (כי זה משפט הכנחא לפי פשט זו) לאחר שני דברים גם יחד מבלי אין הדבור היוצא וזולתי בדבר אחד כי זכור ושמור בלשון בני אדם לא בדבור אחד כאמרו אלא בזה אחר זה · ואף אם נעביר אפשרות זה עם היותו נמנע · עדין יפגשך בדרך נמנע אחר והוא כי לא תמלא אזן משמוע שני הדברים גם יחד כאשר יוכל עין לראות כמה דברים בראייה אחת להיותו החוש היותר כולל כאמור: מן הטעות וכו' · מספר והולך חלשת המחשב' מכמה פנים ואמרו מן הטעו' רמז בו כי בהולדת התולדות מכח ההקדמות אדם תועה מדרך השכל בפנים שונים: והדמיון שיתערב לו הציור השכלי בדמיוני ויחשוב על אמתת הקדמות אין בהן אמתות כלל: ומדברים שקדמו ותשפוט שפוט על אמתת המורגל · וכבר ידעת שזו היא הנזכרת אצל המורה לסבה רביעית מסבות המחלוקת והבלבול בעניינים באמרו בראשון פ' ל"א כי האנשים בטבעם אוהבים מה שהורגלו בו ונוטים אליו וכו': ולא יזדכך לה דבר שלם · כי בכל עת תשכון עננה על מחשבתו של אדם מפני טנופת החמר אשר ארח לחברתה והנה היא לא מטוהרה וזכה בעיונית וצריכה היא לספר המורגש אשר על כור הציור השלם ירוממה · והוא מה שהלכנו סביבו מסוף סימן ג' ועד הנה:

סימן ד אבל הם וכו' כלומר לא סוף דבר שיבצר מן הפילוסופים אשר יזמו לעשות להגיע למדרגת השלמות האלקי בזולת המסכים אל מורגש כאשר דברנו עד הנה · אבל ג"כ יחשב זה בחוקם לדבר נמנע כי הנה הם כבעלי העינים הטרוטות וכו' שקדם זכרם במשלו סי' ג' ותחת כנפי משלו יחנה כי הפילוסופי' גם הם עם היותם קצרי יד השגה כאמור יתנו בידכו זבחים ועולו' בחקירותיהם העיוניות ועשיתן לה' אלקיהם בהשגת כמה ענינים אלקיים על ידם כמו שיעשה הפקח ובעל העינים הטרוטות במוזכר שמה · וצריך שנסמוך וכו' · כמונו כמוהם צריכים אנו לסמוך על בחירי ה' ונביאיו והם הפקחים אשר קדמונו וכו' שנזכרו גם הם סימן ג' באמרו ומי שנבראם לו העין היא הוא הפקח באמת ויראה כל בני אדם עורים ויגרם ויישירם · עכ"ל:

הנביא ואם יהרוס אליו כ"א שיה תנתק הרכבתו כאשר אנחנו רואים בבחורת הראות כי מי שראותו חלושה לא יראה אלא באורה המועטת שהיא נשארת בין הערבים כעטלף ומי שעיניו חדותות וחלושי הראות לא יראו כי אם צל כ"א בכל ומי שראותו חזקה יראה השמש אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להביט אליו ואם ירחק כ"א עצמו לזה יתעור וזהו כבוד ה' ומלכות ה' ושכינת ה' בשמורת התוריים אך פעמים הושאלו גם כן למשפטים הטבעיי' ואמרו מלא כל הארץ כבודו ומלכותו בכל משלה אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם כ"א וכוה יתברר לאפיקורוס כי יש לאלקים ממשלה ומלכות קיימת וידיעה בחלקי מעשה היצורים (ואמר באמת מלך ה') כ"א ואז יאמר באמת ה' מלך ונראה כבוד ה' וימלוך ה' לעולם· לאמר לציון מלך אלקיך וכבוד ה' עליך

אזרו יפריד בין אלקיה· וכענין הנכתב של בן עזאי המוזכרת בשלישי סי' ס"ה באמרו והיה המת מי שלא כבל ראיית העגול ההוא עד שנתקה הרכבתו ע"כ· ושם זכרנו מטעם המורה כי הוגבל· הר השגתו של אדם· כדי לא יוכל לעלות ממנו והלאה והוא אמ' בראשון פ' ל"א דע כי לשכל האנושי השגו' בכחו ובטבעו שישיג ובמציאו' כמציאו' ועניני' אין בטבעו שישיגם בשום פנים וכו' כמו שלאנושי' השגות ולא ישיגום על איזה מרחק שיודמן וכו' וכן הדין בעצמו בהשגות השכליות יש יתרון לאישי המין זה על זה וכו' עד אמ' וזה היתרון ג"כ אינו ללא תכלה אבל לשכל האנושי גבול בלא ספק יעמוד אצלו וכו' ע"כ· ובפ' ל"ב מהראשון כתב שכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג ויבקש השגה אחרי תשתבש השגתו או ימות וכו' אלא אם ילוה אליו עזר אלקי כמ"ש ושכותי כפי עליך עד עברי· ע"כ· ומעין המשל הזה זכר שם פ' ל"ט באמרו וכל הפילוסופים אומרים כבחנו בעיונותו ובעלם ממנו לחוזק הראותו כמו שיעלם השמש מן העינים החלושים להשיגו· ע"כ· ומדברי הפילוסוף בראשון ממה שאחר הטבע לוקחה זאת באמרו שם כי יחס השגתינו לעניינים האלקיים יחס ראות העטלף אל אור השמש· ועל אלה תסוב מלתו של בעל העקרים מאמר ב' פ' כ"ט ול': וזהו כבוד ה' וכו'· הורה כי על דבר אחד בעצמו ישאו שלשת השמות· כבוד ה'· מלכות ה'· ושכינת ה' מעקר הכתוב וזה בשמות התוריים ר"ל כשבשתמש בשמות כפי הכתוב התורית בכונות· אלא שלפעמים הושאלו למשפטים הטבעיים ג"כ כשומרים את חוקם כי בזה הם מורים על כבודו ומלכותו ית'· אמנם לפי האמת יקרא כבוד ביחוד מה שיראה לבחיריו וסגולתו וכו' כי כבודו עליהם יזרח ויראה באמת יותר ממראותו בדברים הטבעיים אשר לא יראה בהם יכלתו ית' לשנות המנהגות· כרכוכו גם לא ידיעתו בפרטים כמו שיראה כל זה על ידי הכבוד הנראה

על בחיריו וסגולתו ונביאיו· ומשפט הרוץ הוא לבעל העקידה שער ל"ח כי כמו שסדר המציאות לפי שטבעו הכחוני יעיד על אמתת מציאותו ית'· כן ענין שדודו ופריצת טבעו לפעמים יגיד גודל שם כבוד מלכותו: ואמרו מלא כל הארץ כבודו· הכוונה שכל העניינים ה הטבעיים אשר מלאים הארץ קניינם הם כבוד אלקים כי כל העולם כלו אומר כבוד לשמו ית'· וכן ומלכותו בכל משלה עניינו הכח הטבעי השופע ממנו לכל הנמצאים הטבעיים: אך באמת לא יראה הכבוד וכו' ר"ל כפי עקר הכתוב הנזכרת· אשר בהם יתברר לאפיקורוס וכו'· על דרך אמרו למעלה ואל ה העניינים אשר לא יושגו בדרך ההקשה בטלום פילוסופי יון וכו' וקיימו אותם הנביאים וכו' עד אמרו ואילו היו רואי' פילוסופי יון הנביאים בענין בואתם ומופתיהם היו מודי' להם וכו'· ודעת אפיקורוס יתבאר בחמישי סי' ח' באמרו לדחות טעו' אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה· ממשלה ומלכות קיימת· הכוונה שהיכולת בידו קיימת לשנות טבע הנבראים בכל עת לכל חפץ· וכאמרו בשלישי סימן י"ז כי לאלקים בעה"ז ממשלה מתמד' ואיננו כאשר חושבים הטבעיים וכו': ויש לו ג"כ ידיעה בחלקי מעשי היצורים· שאם לא היה לו ממשלה וידיעה כאמור לא היה מקום לענין המראות והמופתים על ידי נביאיו כי יתן ה' את רוחו עליהם· ונתברר זה לכל מתעקש ולאפיקורוס בראשם: אז יאמר באמת ה' מלך· וכו'· כי תמלא הארץ דעה מכבוד ומלכות שמים על אותה מדרגה עליונה שנזכרה למעלה או יאמר שאז בהראות הכבוד והמלכות על בחיריו וסגולתו יאמר באמת ובעצם ה' מלך ונראה כבוד ה' וכו': ואין להרחיק וכו'· בין בדבר ושבן במראה כי לא על דרך המקובלים חכמי האמת באמרו הדברים· אשר אתה ידעת ואתה שמעת כי לא יתיצב לפני בני העבק מה שאמר החבר על שכינה ומלכות ודומיהם קבלתי במנאים אגלם זולתי בעולם

ומדבר לדבר על סדר · וזה בספור (או כספור) דברים כי האדם מספר והולך דברי עשתונותיו בקרב לבו ומוציא במספר בבאם לכלם בשם יקרא בזה אחר זה ויהיה טעמו כטעם וספור את הכוכבים או מענין ויספר לו את כל הדברים · ובהיות הענין כן לא יתכן בה לתאר וכו' · כי ז[ה] כמו שלא יתכן לספור או לספר שני דברים כא' כן לא יתכן זה במחשבה · ולפיכך א"א להתחבר מה זכרנו ולכלול

אמר החבר אבל הם כבעלי העינים התרוטות אשר לא יוכלו לראו' האור ההוא וצריך שנסמוך על הפקחים אשר

בה גם יחד כל הסדור השכלי כצריך בשקות כאשר זכר בקודמת · אם לא יונח לפניו מורגש כולל כל הסדור ההוא בבת אחת כמבואר שמה · ומאשר לא תוכל מחשבת אדם לכלול כל הסדור בהסתכלות אחת בלתי עזר המורגש גם אהבתו יתר גם יראתו תגבר ממנו · והנה יתירה בודעת אבלו למעלת הרגש הראות על כן הפליג בהוראתו לאמר כי בלעדיו לא תושג מדרגת מורא שמים ואהבתו בשלמות · כי אמנם לא למראה עיני המחשבה ישלם זה · גם לא להשמעות אזנים · ויותר חוש הראות לבדו אשר על ידו תושלם הכונה להיותו החוש הכולל יותר מחבריו ולהורו' על יתרון חוש הראות על חוש השמע נשא משלו בענין המדינה אם שתהיה מסודרת במשפטים צדיקים וכל ענייניה מתוקנים על יושר מכל צד על דרך מאמר הכתוב ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו ששם עלו שבטים שבטי יה וגו' כי שם ישבו כסאות למשפט שהכונה להורות על סדורה לכל דבריה ולכל משפטיה · או שתהיה המדינה בהפך זה · והנה כאשר עיני אדם תחזינה בהבטה אחת מישרים במדינה הנזכרת או הפך זה בזולתה · או יעשה רושם חזק בנפש ותכנס מיד בלב הרואה אהבה או שנאה כפי מה שיסבול טבע הנושא מה שלא יקרה כן לשמע אוזן אשר בו יגיעו הדברים בזה אחר זה · וזה כי החלקים אשר נראה אותם מהמדינה וכו' והנה ככנסה האהבה וכו' ואלו היו קוראים וכו' · וכבר הורה הרמב"ם על מעלת הראות בזה · באמרו פר' שמות על ויסתר משה פניו וז"ל כדרך כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ותנצל נפשי ושער העין מגעד השמים כי ברגע אחד יראה אמונות רבות רחוקות עם קרובות ואין כנה שער האזנים והאף והחיך והיד ובעבור יראתו הסתיר פניו עכ"ל · ואפשר עוד להסב הדברים כלפי מה שאמר החבר בקודמת שא"א לכלול כל ענייני התפלה במחשבה לבדה בלתי קריאה ושלא נוכל לספור עד מאה ד"מ במחשבה לבדם וכו' · ותהיה כוונת המלך להורות כאן כי א"א להגיע אל מדרגת מוראו ית' ואהבתו

בזולת מורגש נרא' לעין כי לא יספיק לזה ספורי הדבר' במכתב · על כן אמר כי שמחשבה שאין עמה דבר מורגש אין ספק כי לכל הפחות לא תהיה רק ע"י ספור דברים כאשר דברת · ואמנם הספור ההוא לא יתכן בו · (כי זה משפט הכתב לפי שטה זו) לתאר שני דברים גם יחד מבלי אין הדבור היוצא זולתי בדבר אחד כי זכור ושמור בלשון בני אדם לא בדבור אחד כאמרו אלא בזה אחר זה · ואף אם כעביר אשורות זה עם היותו נמנע · עדין יפגשך בדרך נמנע אחר והוא כי לא תמלא אזן משמוע שני הדברים · גם יחד כאשר יוכל עין לראות כמה דברים בראיה אחת להיותו החוש היותר כולל כאמור: מן הטעות וכו' · מספר והולך חלשת המחשב' מכמה פנים ואמרו מן הטעו' רבה בו כי בהונאת התולדות מכח ההקדמות אדם תועה מדרך השכל בפנים שונים: והדמיון שיתערב לו הציור השכלי בדמיוני ויחשוב על אמתת ההקדמות אין כהן אמתות כלל: ומדברים שקדמו ותשפוט שפוט על אמתת המורגל · וכבר ידעת שזו היא הנמנית אצל המורה לסבה רביעית מסבות המחלוקת והבלבול בענינים באמרו בראשון פ' ל"א כי האנשים בטבעם אוהבים מה שהורגלו בו ונוטים אליו וכו': ולא יזדכך לה דבר שלם · כי בכל עת תשכון ענבה על מחשבתו של אדם מפני עכירות החמר אשר ארח לחברתה והנה היא לא מטוהרה וזכה בעיוניה וצריכה היא לספר המורגש אשר על כור הציור השלם ירוממה · והוא מה שהלכנו סביבו מסוף סימן ג' ועד הנה:

סימן ז' אבל הם וכו' כלומר לא סוף דבר שיבצר מן הפילוסופים אשר יזמו לעשות להגיע למדרגת השלמות האלקי בזולת המסכם אל מורגש כאשר דברנו עד הנה · אבל ג"כ יחשב זה בחוקם לדבר נמנע כי הנה הם כבעלי העינים הטרוטות וכו' שקדם זכרם במשלו סי' ג' ותחת כנפי לשונו יחכה כי הפילוסופי' גם הם עם היותם קצרי יד ההשגה כאמור יתנו בידכו זבחים ועולו' בחקירותיהם העיוניות ועשינה לה' אלקיהם בהשגת כמה ענינים אלקיים על ידם כמו שיעשה הפקח ובעל העינים הטרוטות במוזכר שמה · וצריך שנסמוך וכו' · כמונו כמוהם צריכים אנו לסמוך על בחירי ה' ונביאיו והם הפקחים אשר קדמונו וכו' שנזכרו גם הם סימן ג' באמרו ומי שנבראה לו העין שהיא הוא הפקח באמת ויראה כל בני אדם כעורים ויגרם ויישירם · עכ"ל:

וכמו

אשר קדמונו אשר כח בהם לראותו · וכמו שהפקח לא יוכל לראות השמש ויורה עליה זולתו וישיגיהו בהבטה אליה המנע אלא (בעתות היום) כ״א בעתים מן היום ובמקומות נשקפים שהשמש זורחת אליהם · כן הפקח באור האלקי יש לו עתים ומקומות בהם רואה האור ההוא והעתים הם עתות התפלות כל שכן בימי התשובה והמקומות הם מקומות הנבואה:

ח אמר הכוזרי אם כן אני רואה אותך שאתה מודה ברבי השעו׳ והמקומות כחוזים:

ט אמר החבר וכי אנו דוחים שיש לעליונות מעשה בגזרות אך נודה כי

וכמו שהפקח וכו׳ אחרי שורלת התועלת בדברים המורגשים הנראים לנביאים כמבואר סימן ג׳ · הורה על ענין השגתם שאינה בכל מקום ובכל זמן רק בעתי׳ מיוחדים ובמקום מיוחד כאשר שיתבאר · והוא מה שהוא ביאורו על מקום זה הבאות בפקח הנזכרת וחמק עבר על בלי היות לו שעת הכוש׳ להשלים ענייני שמש · ועתה המקו׳ הזה ימלא את חסרונו והלא כם דברו כי כמו שהפקח לא יבא בכל עת אל השמש לראות אותה באופן שיתכן לו להורו׳ זולתו עליה כמו שזכר · והבלתי יכולת בזה אין ענייני קושי ההשגה בלבד אבל הוא ג״כ מכח המכוע וזה וישיגהו בהבטה אליה הממנע ר״ל שישיג את הפקח בהבטה אל השמש המנעות ובלתי אפשרות · אלא בעתות היום ר״ל שאי אפשר לראותו זולתי בעוד יומם ממזרח שמש עד מבואו · אף בלילה לראותו במנעת או יתבאר על עתות היום שאין השמש בגבורתו ותקפו כעתות הבקר והערב שזכר בשני סימן ז׳ כי מה שאמר בזה סימן ג׳ שעכם השמש לא תוכל עין להביט אליו כבר התבאר שם בעת זכותה · אבל שלא בעת זכותה עין תגורנו · ובכיר פנים לזה שכתו׳ בו בעתי׳ מן היום · ואולם הביאור הראשון מתייחס יותר לפי המשל · ובמקומות הנשקפים וכו׳ שלא יבא במערות בורים ובמחלות עפר מקום שאין האורה נכנסת שמה וזהו כמו שיקרה לפקח הזה בראיית השמש הזאת שיש לו בראייתם מקומו ושעתו הראויים לכך · כן הפקח באור האלקי וכו׳ כמקרה הפקח באור השמש גם הוא יקרהו · ומקומות הנבואה כבר קדם ביאורם סימן ג׳ ויוסיף תת כח הביאור עליהם בדבריו הנמשכים:

סימן ח אם כן אני רואה אותך וכו׳ א״כ שאתה נושא פנים לשעות ולמקומות · הרי אתה מודה ברבי השעות וכו׳ והם המחזיקים עצמם ברבנים בידיעת ענין השעות והמקומות כחוזים בכוכבים השומרים חקיהם לפי מקומן ושעתן · ולפי זה יהיה לשון רבים מרב · כלשון על כל רב ביתו ורבי המלך · והנכון אצלי שהלשון מוסב אל הכוכבים המושלים בשעות ובמקומות כי אתה ידעת ואתה ממעט את אשר יחסו החוזים ממשלת תחלת כל יום לאחד משבעה כוכבי לכת על דרך חל״ס כנג״ה כי בתחלת יום ראשון בבקר השעה תמשול חמה וכן על הסדר עד סוף שבע שעות וחוזר חלילה עד שתושב הממלכה ללבנה בתחלת יום ב׳ · וכן שובב כוכב הולך בשתו׳ שעה אחר שעה ובכן יתגלגל השלטנות לכל אחד מהם בתחלת היום כמו וחד אליו כאמור ויקראו לשבעת הימים בשמות אשר קראו לשבעת המשרתי׳ בית איש יומו · וממשלתם בלילות היא נמשכת על סדר כנג״ש חל״ס בחזרת חלילה · ולענין המקומות גלוי לכל העמים מה שחלקו החוזי׳ כל מקומות הישוב לשנים עשר מזלות כי הושם משטרם בארץ אל מקום זה ומסר להם · וקנו בשמות שרי עם ועם ומדינה ומדינה והנה מקום אתם משועבד למזל אחד יותר מזולתו · והנה גם לדבריך חבר נושא פנים יש למקומות ולשעות ומה יקחך לכך לנטות בזה אל דעת החוזים:

סימן ט וכי אנו דוחים וכו׳ · והרי הכתוב מודיענו בהנחל עליון גוים וגו׳ יצב גבולות עמים למספר בני ישראל · ובא ביאור הרלב״ג עליו שהוא הקים גבולות עמים למספר בני ישראל שהיו י״ב והרצון בזה שגבולותיהם בארצותם שחלקו · הם לפי ממשלת המזלות המיוחדים לאומה אומה והם י״ב · עד כאן דבריו הלקוחים מבית אוצר הראב״ע אשר כתב שם פ׳ האזינו והנכון בעיני כי שאל אביך רמז למבינים וכן זקניך · והטעם כמו אשר חלק ה׳ אלקיך כי לכל חלק למטה חלק למעלה · וטעם למספר בני ישראל כאשר אחז״ל כי צורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד והוא סוד גדול והעד כי חלק ה׳ עמו וזו היא המעל׳ הגדולה שלא עשה כן לכל גוי וכו׳ עכ״ל · ויאירו דבריו אל מול פניך פ׳ ואתחנן באמרו אשר חלק · דבר מנוסה הוא כי יש לכל עם ועם כוכב ידוע ומזל וכן יש מזל לכל עיר ועיר והשם לישראל מעלה גדולה להיות ה׳ יועצם ולא כוכב לגוים והנה ישראל נחלת ה׳ · עכ״ל · ואמר הקהל

שכל

סימן ח זאת טענת הפילוסופים ופי' לומ' דיו מן הדין לאדם שיפנה בשכלו למעלה של השגתו ית' כפי כחו כי השכל נתן במרומים רבים לדעת את ה' וזה לפי דעתם יספיק להשגת מוראו ואהבתו ית' בלבבות. אך אמנם הנסיון יוכיח כמה היא מתפעלת נפשו של אדם מהמורגשות שהוראות וז"א ואשר נראה מנפש האדם כי היא יראה וכו' ומזה יתבא' כי לא על חנם היו המראות המורגשו' ההנה רק מועילות מאד למשיגים להשכין המורא והאהבה בלבם: ואל תאמין למתחכם. זו היא סבה שנית לתועלת הגשמות הנכלל במראות שהנה כי בלעדיו לא יוכל אדם להיטיב השכלתו כראוי ומגד זה לא יוכל לקנות מעלת האהבה והיראה וכמו שיתבאר: מתחברת על סדר. כנה קו לשורות כי שוא להם משכימי קום מאחרי שבת על הקשתם השכלית בחשבם שתשלם להם הגעת כל הענינים הצריכים אל האלקות בזכות מחשבתם לבד מבלי סמוך אל מורגש מעין הדבר ההוא המושכל אשר ממנו תשא מחשבתם בכנפי שחר ותתעלה אל המושכל העליון עד ישכון מוראו ואהבתו ית' בקרב לבם. ושתים זו שמענו בהמשך הדברים עד סוף הפסק' הזאת עם הפסקא הנמשכת ולשתיהן כוון מן מוכח דבר. האחת כי בלתי סמיכת מורגש אין למחשבה שתתחבר על סדר מהשכלת דברים מתחלפים אשר מהם יעלה שלימות חבורה עד שיגיע אל השכלת כל הענינים הצריכים באלקות לקנות מוראו ואהבתו. והורה זה במשלים ויתבאר מהם קושי העמידה על כיוצא בזה בשלימות ע"י המחשבה לבד אם לא יעשה לו עזר מורגש כנגדו. והשנית כי במחשבה לבדה לא יוכל איש למנות בבת אחת כל הענינים הצריכים באלקות לבעבור תהיה יראתו ואהבתו על פניו אשר לא ישלם זה כראוי כי אם בהעביר כל גדלו וטובו על פניו בהשקפה אחת וזה ג"כ יוכלל במחשבה המתחבר' שזכר החבר כי אמנם לא יוכל המתחכם לחברה יחדו על ידי השכלותו על סדר בזה אחר זה אם לא יהיה שם דבר מורגש אשר

ה אמר החבר

זאת טענת הפילוסופים ואשר נראה מנפש האדם כי היא יראה בהמצא המפחידות המורגשות מה שאינה יראה כאשר יסופר לה עליהם כאשר היא אוהבת הצורה היפה הנמצא׳ מה שאינ׳ אוהבת כשיספרו לא כשיסופר עליה׳ ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתחברת על סדר עד שיגיע אל כל הענינים הצריכים באלהות בשכלו בלבד מבלתי שיסמוך אל מורגש בראות דמיון ממלות או מכתב או מצורו׳ נראות או מתדמות הלא תראה שאינך יכול לכלול כל ענייני תפלתך במחשבה לבדה בלתי קריאה ולא תוכל לספור עד מאה דרך משל במחשבה לבדה בלא דבור בש׳ אם תהיה המאה ממיני׳ מתחלפים.

יכליל הסדר השוא השכלי ויגיעהו לפניו בעת אחת כעיר שחוברה לה יחדו אשר יזכירהו המלך בפסקא הנמשכת. והנה יתבאר זה אח"כ באמרו ולולי ההרגש שהוא כולל וכו' ובן מסתדרת וכו'. ואפש' שרמז בהתחכמו' מחשבת המתחכם אל מה שכתב הרלב"ג בראשון מספ' מלחמותיו פרק י"ג שהשכל הנקנה הוא אחד במספר לפי שהידיעות האנושיות הנקנות הולכות קצתם מקצת מהלך השלמות והנוכח בי שהחכמה האחת מהוא מעניינ' שחלקיה הם קצתם לקצת מדרגת השלמו' והצור' ושהחכמו' הרבות הם גם כן קצתם שלמות לקצתם: בראות דמיון ממלות וכו'. הכונה שעכ"פ הוא צריך לדבר מורגש כמו תאמר דמות מלות כרשומות באיזה חומר שיהיה כמו שהורגלו בו לעשות בעלי מלאכת הזכרון אשר יכינו להם ציורים תמונות מלות ענין ולכן לכנגד עיניהם: או מכתב. שיהיה כתוב לפניו על ספר ובדיו: או מצורות נראות. ר"ל שיראו כמותן במציאות: או מתדמות. ר"ל שירכיב בדמיונו צורות שאין להם מקום במציאות והכל הולך אחר העקר שאין המחשבה בזה מספקת לבדה. ואפשר שאמרו במלות רצה בו הוצאתן בפה וזהו הרגשן. וְהע"פ שאמר אל מורגש בראות דמיון ממלות וכו' לא יושב ענין בראות אל המלות כי אם מגד היותן מורגשות בהנעת שפתים ולמענם לא יעזב הכלל אשר יתכן בו לשון ראיה ממש. וכבר ידעת כי לשון ראות נמצא בכתוב אצל כל ההרגשות כי על כן יאמר וכל העם רואים את הקולות. ראה ריח בני. טעמו וראו וזולתם. והביאור בזה קרוב אצלי מגד אמרו אח"כ במחשב' לבדה בלתי קריאה: שאינך יכול לכלול כל ענייני תפלתך וכו' ר"ל להשלים הכונה בכל חלקי התפלה: כש"ס אם תהיה המאה ממינים מתחלפים. כגון אדם אריה שור נשר וזולתם כי ברוב מיניה' כן החטא המחשב' ותתבלבל לכלול מספרם. ולנוסחא האומרת מחלקים תהיה הכונה אל כמה מיני מספר החלוקים זה מזה כגון אחד. עשרה. מאה. עשר. עשרים. וזולתם תהיה

המח׳ מחוברת מהעניינים האלו · וכוון בזה אל רוב העניינים הצריכים באלקות כענין הגדולה והיכולת והרחמנות והחכמה וזולתם שיזכור בסמוך ולקיים דברו הקודם כי זולת מורגש יקשה מאד על האדם לחבר מחשבתו על סדר עד שיגיע אל כל העניינים הצריכים באלקות כאמור : ולולי ההרגש שהוא כולל וכו׳ פי׳ בזה צורך ההרגש כדי לכלול בבת אחת הסדר ההוא השכלי ע״י דמיונו ומורגשו ככבות לנגדו ודמיון תנועותיו׳ בדבור וכיוצא וזה דוגמת מאמ׳ המלך בפסקא הנמשכת בענייני המדינה הנראים גם יחד לצורך הכנסת מורא שמים ואהבתו בלב המשיג כמו שזכרנו וכמו שיתבאר עוד כמה שיבא : וכן מסתדרת לנביא וכו׳ הכונה כי ברגע יראה לו לנביא כל מה שיורהו על מדותיו יתברך להעלותם במחשבתו על סדר מתחבר ומתאחד כמו שקדם ובהשקפתם גם יחד יתחדש רושם חזק בנפשו לאהבה וליראה : מגדולת הצורה הנבראה לו וכו׳ כמו שנתבאר כל ברכו סי׳ ג׳ והנה כל ענייני הצורות הללו אשר יזכיר מועילים שם אל השגת התארים שקדם זכרם אלא שהסדר בהם בלתי שומר תמונתו כדין הקדימה והאיחור · ואין בזה הקפדה כי כאשר הודעתיך בשלישי סימן י״א יש אשר יהיה הענין בלתי מסודר יותר בנחר מן המסוד לפי מקומו ושעתו כאשר הוא נכון כי להורו׳ שכל ההשגות האלה נראות פתאום ברגע אחד כמו שזכר פעמי׳ · היה לו הבלי סדר לסדר הואיל ודין הקדימה והאיחור נתבטל בעניינם והנה כל אלה חברו בראיות הנביא להעמידו על אמתת תאריו יתברך אשר על ידם יתנשא אל מדרגת מוראו ואהבתו : ומעמד בני אדם והמלכים (נ״א והמלאכים) לפניו נכנעים וכו׳ · גם את זה לעומת זה יראה הנביא בענין נבואתו כי כל בני אדם והמלאכים ביד אל ניתנו ולפניו יכרעו ויפולו ע״ד ראיתי את ה׳ יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו : הומה · ר״ל שמעיו המו עליו מרוב חשק : או שלישית · למי שכבר נראה אליו שנית כשלמה שיזכיר בסמוך : וכבר נחשב לשלמה וכו׳ הכונה שהיה חשוב בעיניו למדרגה מעולה מאד מה שהשיג מראות אלקים פעמים כי זה הוא ענין הכתוב במה שהודיע הנראה שיו פעמים כמפליג בהודעת דבר יקר וחשוב אצל בעליו :
אל כזה · ר״ל אל כיוצא בזה :

סימן ו לא יתכן זה · שיגיע הפילוסוף במחשבתו אל מדרגה עליונה כזאת : כי המחשבה אינכה אלא בספור וכו׳ (נ״א בספור וכו׳) הכי קרא שמם מחשבה על שם המבוכות רבים אשר לב אדם יחשב לו תשוטט מחשבתו בהקשה שכלית מן הידוע אל הנעלם

ומדבר

מתחלפים) נ״א ממניינים נחלקים ולולי ההרגש שהוא כולל הסדר ההוא השכלי בדמיונות ותנועות לא היה נכלל וכן מסתדרת לנביא גדולת האלקים ויכלתו ורחמנותו וחכמתו וחיותו ותמידותו נ״א וקימתו ומלכותו ושאיננו צריך לכל ושהכל צריכי׳ לו ואחדותו וקדושתו במה שהוא רואה פתאום ברגע אחד מגדולת הצורה ההיא הנבראת לו והודה והדרה והתכונות והכלים המורים על היכולת כיד הנטוי׳ והחרב השלופ׳ והאש והרוח והברקי׳ והרעמים המשמשים במאמרו והדבור היוצא מביניהם באזהרות ובהודעת מה שהיה ויהיה ומעמד בני אדם והמלכים נ״א והמלאכים לפניו נכנעים ויציאת כל צרכיהם מאתו יספיק להם ולא יחסר מאומה יגביה השפל וישפיל הגבו׳ ויפשוט ימינו לשבים ׳ ויקרא אלקים נ״א אליהם מי יודע ישוב ונחם האלקים · ויאנף ויכעס על הרשעים ויעדה מלכין ויקם מלכין ולפניו אלף אלפין ישמשוניה וגומ׳ כל זה והדומה לזה יראה הנביא ברגע אחד ויכנס המור׳ והאהב׳ תקועים בנפשו כל ימי חייו והולך כל ימי חייו חושק הומה ומבקש שיתראה אליו פעם שנייה או שלישית וכבר נחשב לשלמה לדבר גדול השתי פעמים באמרו נ״א כמו שאמר הנראה אליו פעמים · מתי הגיע הפילוסוף אל כזה בהבונתו נ״א במחשבתו :

ו אמר הכוזרי · לא יתכן זה כי המחשבה איננה כי אם בספור דברים

נ״א בספור הדברים לא יתכן בה להאר שני דברים יחדו ואלו יהיה אפשר לא יתכן לשומע לכלול אותם יחד כי החלקים אשר נראה אותם מהמדינה ואנשיה נ״א וחלקים בשעה אחת לא יסבלם ספר גדול · והנה נכנסה האהב׳ במדינ׳ או השנאה בלבי כרגע אחד · ולו היו קוראים עלי זה בספר לא היה נכנס בנפשי כל שכן שהמחשבה מתבלבלת כמה שיפגענה מן הטעות והדמיון ומדברים שקדמו ולא יזדכך לה דבר שלם :

ז אמר

כי המשכי ההויה וההפסד מחמת הגלגל אבל הצורות מאת מנהיגם ומוליכם והשם אותם כלים להקמת כל אשר יחפוץ מן ההויו' מבלתי שנדע לחלק אותם והחוזה טוען שהוא יודע לחלק ולהבין ואנחנו מכחישי' אותו בזה ונגזור שאין בשר ודם משיג לזה ואם נמצ' מן החכמ' ההיא דבר סמוך אל חכמה אלדירת תוריית נקבלהו ובזה תנוח דעתנו על מה שנז' מחכמת הככבים בדברי רבותינו מפני שאנחנו סבורים שהו' מקוב' מכח אלהי והו' אמת ואם לא הנה כלו סברות וגורלו' בשמים יותר אמתיים מהם הגורלות

אבל האדם לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים עת ללדת ועת למות וגו' וביאורו על דרך בעל העקידה כי כל הדברים אשר יתנועעו האנשים אליהם מאיזה מין שיהיו יש להם נטיה והכרעה טבעית מצד הזמן התלוי במזל שהיא או הדבר הקורה דרך כלל והעת עצמו אשר בו תהיה הנטיה או ההכנה או הכנו' הוא השליט המכריע לכל חפץ תחת ההנהגה השמימיית המסודרת מיד האלקים בתחלת היציר' וכו' ע"כ. והנה כבר אמרי פי החבר כי אין לדחות מה שאמרו החוזים בכללו אך במשפט עם התנאי שהתנה באמרו אך נודה כי המשכי: (כ"א משכי וכא' אמרי) ההויה וההפסד וכו' והוא דברו בראשון סימן ע"ז באמרו אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים על דרך החמום והקרור וכו' אבל היצור וכו' לא יתייחס כי אם לחכם יכול וכו' ונשנה דברו בשלישי סימן כ"ג באמרו ואמת הוא כי הטבעי"ם מוזמנים לקבול המעשה כפי ערכם מהחום והקור וכו' גם בחמישי סימן כ' בהקדמה השנית אמר שיש להודות בסבות אמצעיות אך שאינם פועלות אבל הם סבות ע"ד החומר או ע"ד הכלים וכו'. וגם בהקדמה השלישית באמר כי הבורא ית' נותן לכל חומר הטובה שבצורות וכו'. וזהו דברו כאן כי השנוי והכנת החמר והזמנת שהמשך בהויה וההפסד הוא מחמת הגלגל. אבל הצורות הם מאת האלקים ית':
מבלתי שנדע לחלק אותם. לדעה איך יונכו הדברים באיזה מקום ובאיזו שעה בפרט כי לא הושמה בטבע אדם השגת זו בהקשה שכלית וז"א והחוזה טוען שהוא יודע וכו' ואנחנו מכחישים וכו' וכבר כתב הר' אברהם בר' חייא בהקדמת ספר צורת הארץ שהחלק הזה השני מחכמת הככבים הוא על המאורעות המתחדשות בארץ אשר מהלכות הככבים מעידות עליהן ונורמות להן ואיך יוכל אדם להבין אותם לפני בואם מהראיות המסורות בידי חכמי החלק הזה מן הקורות הבאות בזמניהם או מן הנסיונות אשר מסרו להם קדמוניהם וכו' והוא ראוי להקרא מלאכת הנסיון וכו' עד אמרו ואין החכמים העומדים על דרך החכמה נותנין לה כל המעלה הזאת מפני שראיותיה אינן ראיות נכונות וכלם באות מן הסברות והנסיונות וכו' ע"כ: סמוך אל חכמה אלקית תוריית. שהונחלנו יד עתו מדרך הקבלה ביד כל נביאי כל חוזה. וכוון למה שזכר שמואל (שבת פ' מפנין) שזמן התקופה ראוי להיות באחד בשבת וברביעי ובערב שבת. והקשו עליו בתלתא בשבת מאי טעמא לא משום דקיימא מאדים בזוגי. פי' שמזל מאדים משמש בו זוגות והוא מזל ממונה על כל הפורעניות והזוגות קשים שהם רשות לשדים כדאמרינן בפסחים. ועניין השמוש הזה הוא כי להיות מזל מאדים מתחיל שמושו בשעה ראשונה של יום ג' ואחר שבע חוזר לשמושו על סדר צורת הגלגל אשר זכרנו בקודמת במצאת חוזר שמושו בשעה שמינית ביום והיא זוגות) מעלי שבתא נמי קיימא בזוגי (פי' כי לפי סדר גלגולם האמור במצא שמוש מאדי' בשעה שנית שהיא זוגות) ותרצו כיון דדשו ביה רבים (פי' שהורגלו בו מפני דוחקן שיהיו קרובי' לסעודת שבת אשר הזהירו שם על כבודו בדברים גדולים ובמס' אלילים אמרו שני לדג דם) שומר פתאים ה' ע"כ. וכוון עוד אל מה שהיה כתוב אפנקסיה דר' יהושע בן לוי כפי המסופר ממנו (שבת פ' מי שהחשיך) האי מאן דבחד בשבא יהיה כך וכך והאי מאן דבתרי בשבא יהיה כך וכך וזולת אלה:
ואם לא הנה כלו וכו' הכונה אם לא ימצא מן החכמה דבר סמוך אל חכמה אלקית כי יפוג לבנו מהאמין שהמוזכר ממנה בדברי חז"ל יהיה מקובל מכח אלקי כן אמת יהיה כל הנמצא מזה סברות אנושיות וגורלות בשמים אשר אין להם שום בירור על מה שיסמוכו. ויותר אמתיות מהם יחשבו אצלנו הגורלות הנעשים בעפר הנק' גיאומנציאה כי קרוב אלינו הדבר לדעת אותו יותר מגורלות השמים הרחוקים ממנו ריחוק עצום ומקו' עם היות זה וזה דבר שוא ותפל בלתי ראוי לסמוך עליו: ונקראת חכמת העפר וחכמת החול כי היה מנהג קדומים לרשום שורות הנקודות בחול או בעפר וכן היו עושים ההשלכה והוצאת הצורו' הצריכות בגורל כמו שנהגו היום לעשות זה על ספר ובדיו. וכבר היו מיחסים לשנים עשר מזלות הי"ב בתים מהצורות הידועות בחכמה ההיא. ומהם לשבעת המשרתים.

וכתב הרלב"ג עליה בפירוש דמה"ל וז"ל המכשפים הם מי שיחשבו שיורידו רוחניות הככבי' ויודיעו להם העתידות לפי מחשבתם בעשיית צורות בשעות ידועו ומפעולותיהם נ"ב להביא על מי שירצו רע או טוב כעשיית תמונות על שם האיש ההוא ויחשבו כי זה יביא עליו הרע ההוא · והכשדים ידמה שהיו מתעסקים בגורלות לדעת העתידות והוא מה שיקראו חכמת העפר וכו' עד אמרו ואולם המכשפים והכשדים אין התחלת פעולות הם מסודרת מחכמה אמתית אבל הם דמיונים ועניינים בדויים · עכ"ל · ועיין מה שכתב בעל העקרים על הוראת המערכת וגורלות החול מאמ' ד' פ' ד': אם כן מי שיראה האורות ההם וכו' · חוזר על הראשונות להוליד מכל מה שקדם מראש המאמר ועד הנה כי הזוכה לראות הנורות המופירות שזכר סימן ג' הוא הנביא באמת לא הפילוסופים שהזכרו סימן ד' וה' גם לא החוזים הנזכרים בפסקא הזאת גם לא אשר יבא זכרונו לאחרונה: והמקום וכו' · הוא מקום הנבואה שהוקדם זכרו סי' ג' לאמר והוא כאשר שת גבולו מים סוף וכו': הוא מקום הכונה באמת מוכן לכוין דעתו של אדם לשמים למען יכון לקראת אלקי ישראל אל קבלת הנבואה המקווית אבלו להיותו מקום בית אלקים ושער השמים כי שם צוה ה' את הברכה לבחיריו: או רנה במקום שבוחה המקו' שראוי לכל אדם לכוין הליכתו אליו כי אדמת קדש הוא וכמו שעשה החב' עצמו כמוזכר בחתימת הספר · וכן יורה שמוש הלשון הזה אבלו באמרו בפסקא הכמשכת שהם מכוונים אל מקומות וכו' גם באמ' והיה מקום כונתם וכו' וכן אמרו סימן י"ג אך כיון שהטו מקום הכונה וכו':

סימן י · אבל שמורות וכו' · כטעם אמנם לקיים דבר: כי הוא מקום עליית וכו' · כדבר החבר במסכת באמרו ומשם שעלוהו אל השמים: ושהנבואה וכו' · כמו שקדם בראשון סימן ד' וסימן ט' ובאמרו לאבותם כוון לשלשת אבותיהם של ישראל:

סימן יא · אשר לא קבלו וכו' · כמקבלי שבע מצות בני נח או יותר מעט לפי רוב עקרי התורה שהוסרשו בידם: עד כמעט וכו' · כאשר למעלה עם אמרו לולי שמעשיהם סותרים את דבריהם ושכבוד' וכו': משתחוים וכו' · כענין אמרו ועבדתם וגו' ועל דרך ויתערבו וגו' · וזה הוא בנראה לא כאמת ענייננו וכדרך משל הנרגיר שיזכור ס' מ"ב: עם אבימלך: כי אמרו רק אין יראת אלקים במקום הזה לא היה כי אם חסד אך אמנם יראת אלקים חיתה על פניהם והראיה על זה כי שם כתעכב אברהם ממאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב: ולא עשה כן במצרים כי שם באמר הנה אשתך קח ולך ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו ואת ביתו וגו' וזה מוקשיעם אשר לא היה מורא שמים עליהם: ומתפלספים (ג"א והפילוסופים) יקראו וכו' · ר"ל שיש מן המתפלספים אשר יודו באלקותו ויקראוהו האלקים:

הגורלות בעפר · אם כן מי שיראה האורות ההם הוא הנביא באמת והמקום אשר יראה בו הוא מקום הכונה באמת מפני שהוא מקום אלקי והתורה אשר תבא על ידו היא תורת אמת:

י אמר הכוזרי אבל התורו' אשר אחריכם כאשר יודו באמת ולא יכחשוהו כלם משימים יתרון למקום ההוא ואומרים כי הוא מקום עליית הנביאים בשער השמים ומקום מעמד הדין ושהנפשות נקבצות אליו ושהנבואה בבני ישראל אחר הודאתם בגדולת מעלה לאבותם וההודאה במעשה בראשית והמבול וכל כל זה ורוב מה שכתוב בתורה וחוגגים אל המקום הנכבד ההוא ·

יא אמר החבר אמנם הייתי מדמה אותם לעובדי כוכבים אשר לא קבלו כל תולדות המצות אך שרשיה לולי שמעשיה' סותרי' את דבריהם ושכבודם למקום הנבואה בדברים שהם מכוונים אל מקומות היו לצלילים באיזה מקום שיקרה שיהיה בהם המונם לא נראה בו מעשה אלהי עם השאירם חוקי העבודות הקדומות וימי חגיהם ומועדיהם ולא שנו זולתי הצורות שהיו לשם מחו אותם ולא מחו דתותיהם כמעט שאומר כי כל מה שאמר הבורא ועבדתם שם אלקים אחרים עץ ואבן ונשית פעמים הוא רמז · ואנחנו עם רוב הימים משתחוים אליהם בעונותינו ואמת הוא שכוונתם אינה אלא לאלקים כמו עם אבימלך ואנשי נינוה ומתפלספי' ג"א והפילוסופי' יקראו לשם האלקים ומנהיג הנגרים אמר כי השיג האורות האלהיות והם במוצאם רוצה לומר אדמת הקדש וצוה ליישר אנשי העולם כלו והיה המקום כונתם הארץ ההיא ולא

נתעכב

נתעכב הענין כי אם מעט עד שהשיבו כונתם אל המקום אשר המונם שם· הלא זה כמו שירצה ליישר בני אדם כלם אל מקום השמש אבל עיניהם תרה טות ולא יכלו לראות ולא מצאו מקומה ונשא אותם אל קוטב הצפון או אל קוטב הדרום ואמר להם השמש הנה הקבילוה תראו אותה ולא ראו אותה· והמנהיג משה עליו השלום העמיד ההמון אצל הר סיני לראות את האור אשר ראוהו אלו היו יכולין עליו ביכלתו· ואחר כן קרא לשבעים זקנים וראוהו כמו שאמר ויראו את אלקי ישראל ואחר כן קבץ השבעים זקנים השניים וחל עליהם מאיר הנבואה מה שנשתוו עמו בו כמו שאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעי' איש הזקנים ומעידים קצתם לקצתם במה שרואים ובמה ששומעין· ונתרחקו המחשבות הרעו' מן האומה שיחשב כי הנבואה טענה מהיחיד שטען בה כי לא יתכן לעבור ההסכמה על ההמונים ההם כל שכן שרבו והיו קהלות משתוים עם אלישע בידיעת יום לוקח בו אליהו באמרם לו הידעת כי היום יי' לוקח אדניך מעל ראשך· וכלם עדים למשה מורזים על תורתו :

יב אמר

האלקים: במוגאס · במבועס ובמקורס ; ולא מצאו מקומה · שלא השתדלו ללכת אל המקום אשר תמצא שמה: אל קוטב הצפון וכו': אין לפרש זה על השוכנים תחת קוטב הצפון (אם היה שימצא שם יישוב כמו שהוקדם זכרו בספר סי' כ') אשר להם יום בן ששה חדשים: אף להם לילה כשיעור זה באופן כי השכל אכלס כיומא אריכתא דמיא ויקרה להם שלא יוכל השמש להנשא על אופקם כי אם כ"ד מעלות כפי רוחק ראש הסרטן מגלגל המשוה אשר היה להם לאופק כנודע לכל מי שהכניס ראשו מעט בחכמת התכונה· רק אם ישכים דעתך לסבול הדוחק ולבאר שנשא אותם שם ... בחדשים ההם אשר בחשך שמשם יכוסה: שאל"כ מאי קאמר אלו שתאמר כי הדמיון הוא מצד חלשת השמש במקו' ההוא כי ששה חדשי' לא יראם שם כלל וששה חדשים אינכו שם בגבורתו כי אין עלייתו על האופק רק כ"ד מעלות כאמור · ושכוון בזה להבדיל בין א"י לזולתה לענין המצא שם השמש האלקי בתקפו · ולא יחוייב היות כל חלקי הנמשל מכוונים עם כל חלקי המשל וכמו שכתב המורה בפתיחתו · אמנם כל זה הם דוחקים נראים לעין · על כן אמרתי שאין הכונה רק על הסבת פניהם כלפי הקוטב הצפוני או הדרומי שאין השמש נמצא בקוטבים ההם כי מוצאו מנקודת מזרח ומבואו בנקודת מערב אלא שלמזרח ולמערב יש רוחב כפי נטייתו של שמש בגלגלו לצפון ולדרום · והראב"ע העיר לנו אזן בזה באמרו פ' במדבר· קדמה מזרחה הוא מזרחה שמש מקום התחברות העגולו' והנה היא אמצעית עכ' והנה בשאתו אותם אל קוטבי הצפון והדרום כשמסב את פניהם אל אחד מהם באמרו הנה השמש נכח פניכם הקבילוה הרי הוא מהתל בם כי אין זה מקום ראייתם

לעולם: אבל הר סיני · כי הוא מכלל המקומות שאמר השמש האלקי יראה שם לזכי הראות כמוזכר למעלה סי' נ' ובספר סי' י"ד: השבעים זקנים השניים וכו' הם שמוזכ' פ' בהעלותך: כ"ש שרבו והיו קהלות וכו' הוא מה שנאמר (מלכים ב' סי' ב') ויצאו בני הנביאי' אשר בית אל אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך ויאמר גם אני ידעתי החשו וגו' ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום וגו' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן ויקח אליהו את אדרתו וגומר ויראוהו בני הנביאים אשר ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע וגו' · הנה הורו שהכתובי' על רבוי קהלות בני הנביאים ב המקומות שונים וכלם משתוים בידיעה אחת בענמך · והוא ענין שכל שכן המוזכ' בדבריו וכבר הפליגו חז"ל להורות על מרבית הנביאי' באומתנו דתניא פ"ק דמגילה הרבה נביאי' נתנבאו להם לישראל כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלי' כיוצאי מצרים אלא נבוא' שנצרכה לדורו נכתבה שלא נצרכה לדורות לא נכתבה: וכלם עדים למשה וכו': כי הוא לבדו הזוכה ליכתן תורה על ידו וכל שאר איכו אלא לאזהרה וזרוז על תורתו כמאמר מלאכי בחתים החזון זכרו תורת משה עבדי וגו' ואמר זה כלפי אמרו סוף סי' ט' כי מי שיראה האורות ההם · התורה אשר תבא על ידו היא תור' אמתי' ועכשו ביאר לנו כי זה אמנם יהיה כן בעוד שלא ימוש ספר תורת משה מפיו להוסיף על קיומו · וכן כת' הראב"ע פ' וזאת על הכתוב ומשה בן שמנים שנה וגומ' כי יתר הנביאים הם נביאי' תוכחות או עתידות אף שהכנים שם אהרן במחיכתו של משה:

יב **אמר הכוזרי** אבל הם יותר קרובים אליכם מהפילוסופים׃

יג **אמר החבר** רחוק מה שיש בין בעל התורה ובין הפילוסוף. כי בעל התורה מבקש האלקי' לתועלות גדולות זולת תועלת ידיעתו אותו· והפילוסוף איננו מבקש אלא שיספרהו על אמתתו כאשר הוא מבקש שיספר הארץ על הדמיון שהיא במרכז הגלגל הגדול ואיננה במרכז גלגל המזלות· וזולת זה מהידיעו' ושאין מזה הסכלות בידיע' האלהים אלא כחזקת הסכלות בידיעת הארץ שהיא משטח והתועלת אצלו איננה כי אם ידיעת הדברים על אמתתם להדמות בשכל הפועל וישוב הוא הוא בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס לא יחוש כשיהיה פילוסוף· ומשרשי אמונת' שהם אומרים לא ייטיב ה' ולא ירע· ושיאמין בקדמו' העולם. ולא יראה שהיה העולם כלל בכ"א איננו נעדר עד שנברא· אבל לא סר ולא יסור ואם יקראו האלקים יתברך בורא הוא על דרך העברה לא על המובן מהמלה· אך הוא רוצה באמרו בורא ויוצר שהוא סבתו ועלתו ולא סר העלול עם העלה· אם תהיה העלה בכח העלול בכח ואם תהיה בפועל העלול בפועל והבורא יתברך עלה בפועל ועלולו בפועל בעוד שהיא עלתו אך

אם

סימן יב אבל הם יותר קרובים וכו' מגלה מקום להבחין בין מדרגות הקורבה והרוחק אשר לנו עם שלשת הכתות הנכללות בהכרח החלוקה המונחת בראש הספר לאמר מן הפילוסופים וכו' כי את כלם יכיל החבר במשפט להעריך את ערכם גם יחד כפסקא הנמשכת:

סימן יג רחוק מה שיש וכו'· ומגדל זה היה כראוי כאשר דברת: בעל התורה· אי זו תורה שתהיה: לתועלות גדולות· כי קרבת אלקים ישתדל להשיג רצונו ולדבקה בו כפי היכולת: והפילוסוף איננו מבקש וכו'· כי זה כל פרי שהתפלספותו להשיג הדברים על בוריים כאשר הם ולאמת ישנה חקו על מהותם וענייניהם כאשר יוכל שאת טבע האנושי: על הדמיון· ר"ל בדרך הדמיון והמשל: הגלגל הגדול יהוא העליון המקיף: ואיננה במרכז גלגל המזלו' שהרי הוא יוצא מרכז בכוונתו ממרכז המקיף: ושאין מזיק הסכלות בידיעת ה' האלקים וכו'· עם היותו כדבר שמור בראשון פרק ל"ו שכל אשר תהיה הסכלות והכפיר' כללית בענין גדול ר"ל במי שיש לו מדרג' חזקה במציאה שהיא יותר גדולה מסכלותה במי שיש לו מדרג' למטה ממנו· וכמו שהמשיל שם כי המאמין שהאופן עומד בעת אשר היה בו יושב אין נטייתו מן האמת כנטיית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה· ואין נטיית השני מן האמת כנטיית מי שיאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו· ואין נטיית זה השלישי מן האמת כנטיי' מי שיאמין שהמלאכי' יאכלו וישתו וכיוצא בזה· ואין נטיית זה הרביעי מן האמת כנטיית מי שיאמין חיוב עבודת דבר זולת ה'·

עכ"ז אמר החבר כי אין אצל הפילוסוף הבדל ביניהם לענין היזק שיגיע לו משכלות עניינים: להדמות בשכל הפועל וכו'· כמו שקדם בראשון סי' א': בין שיהיה צדיק בכשרון המעשה: בין שיהיה אפיקורוס בחמישי סימן ח' ביאר ענייני שהיה רואה כי העולם היה במקרה· ולאיש אשר זה לו ייוחס היותו בלתי חושש לכשרון פעלים כלל ועקר ורצוי שתדע כי הגידו על אודותיו היותו סובר כי אמתת האושר תבלי' כללו לא בנעימו' לא בנעימות הדברים הגשמיים כי אמנם היו היו חיי המתפקו כפי המסופק מצרכיו ורק בנעימו' הדברי' הנפשיי' כהעד' הדלוג' מלב איש ונסו יגון ואנחה· והכבדות מדובר בו לאמר כי עלה במדרגתו על יתר הפילוסופי' כלם· אמנם מגד היותו תולה האושר בנעימו' כאשר לוקח ממנו שם אפיקור' לכל מי שפוטר לחיי הנעימות בהנאות הגופיות· וכמו שזכר בחמישי סימן כ' כי דעת אפיקורוס היוני שכל הדברי' הם נופלי' במקרה כי לא תראה בהם כונת מכוין ושיעתו נקראי' בעלי ההנאה כי סברתם כי ההנאה היא התכלי' המבוקשת והיא הטובה שאם ע"כ: לא יחוש כשיהיה פילוסוף· כדבר הפילוסו' בראשון סי' א' וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על אי זו תורה שתהיה וכו' ורוב מה שזכר בכאן כבר קדם זכרונו במקום ההוא: לא על המובן מהמלה· המורה על יש מאין אשר לא כדעת הראב"ע שכתב בראשית ביאורו על התורה שאין הוראת מלה זו מיוחדת לכך: אם תהיה העלה בכח וכו'· כדבר המורה בראשון פרק כ"ט באמרו כשתהיה עלה בפעל יהיה עלולה במגא במציאות העלה בפעל בהכר' וכן כשתהיה שפועל פועל בפעל יהיה מקשיי מציאות פעלו בהכרח כי הבונה קודם שיבנה הבית איננו

בונה

בונה בפעל אבל הוא בונה בנה ובשיבנה או הוא בונה בפעל כמו שתאמר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בנה ובשיבנה או הוא נבנה בפעל ויתחייב מציאות דבר נבנה או נהרס ע"כ׳ ואמרו בעוד שהיא עלתו׳ כאילו אמר שהעולם קדמון בקדמותו יתאשר לא סר היותו: אך אם יתרחקו וכו׳ משיב אחור מה שהיה נראה מן מובא דברי ודבריו מכוונים בשפה אחת עם אמרו בחמישי סימן יד׳ אמת שיש להם יתרון בחכמ׳ הפילוסופית כמו שהיה אומר סקרא"ט הראשון וכו ויש להם התכללות למה שנערכו להקשה הם וכו׳ ושם כאמר אבל יכ כלו עכ"פ וכתן להם שבח על מה שנענו ממופת׳ הקשיהם ונוגו הטוב ועשו הנמוסים השכליים ומאסו הבול׳ והם עכ"פ מעולי׳ אחר שלא יחוייב להם קבול מה שאבלנו ואכחנו יחוייב לנו קבול העדות והקבלה אשר היא כראיה ע"כ: ואם לא: ר"ל ואם אינכו כן: יותר קרובי׳ אלינו וכו׳ כי רוב גופי תורה בידם כשמרו ועכ"ז הקורבה הזאת אינה׳ כי כפי

אם יתרחקו הרוחק הזה אין להאשים אותם מפני שלא הגיעו אל הידיעה האלקית אלא בדרך הקש׳ וזה ממה שהביאה אליו הקשתם׳ והמודה מהם באמת יאמר לבעלי התורה כמו שאמר סקרא"ט אל העם חכמתכם זאת האלקית אינני מכחישה אך אני אומר שאינני יודעה אמנם אני חכם בחכמה אנושית אך ש"ה ההגריים כפי אשר קרבו רחקו ואם לא כ"ש כנס יבבעם וסיעתו יותר קרובים אלינו והיו עובדי׳ אלילים והם ישראל נמולים שומרי שבת ושאר המצות ש"א מעט ממה שהביאם צורך ההנהג׳ לעבור עליהם׳ והם מודים באלקי ישראל המוציאם ממצרים כמו שאמרנו בעושי העגל במדבר׳ ואין לש"ה עליהם מעלה ש"א בהרחק׳ הצורות אך כיון שהטו מקום הכיונה ובקשו הענין האלקי במקום שאיננו נמצא זולת שנות רוב המצות השמעיות כבר רחקו עד מאד:

יד אמר הכוזרי צריך שנבדיל בין סיעת ירבעם ובין סיעת אחאב

הבדלה

שני עגלי ירבעם דוגמת שני העמודים יכין ובועז אשר עשה שלמה בפתח האולם לזכר דוד ושלמה שבנו את הבית כי לעוצמתו התנשא לעשות נס הוא בשני העגלים כללו זכר וסימן למלכותו באשר הוא משבט יוסף שנאמר עליו בכור שורו הדר לו וגו׳ וכטל פי שנים אפרים ומנשה וכו׳׳ ואחרי הכירו מאד להרחיק מן הפעל ההוא שום צד ע"א ולבאר אמרו ויהי הדבר הזה לחטא שהוא ספור מה שנעשה אח"כ בהמשך הזמן לא כוונת עשייתם ואין עניינם כעגל מדבר׳ כתב ז"ל ואחשוב שזה ענינו היה דעת הסבר במה שאמר למלך אלכוזר אלא מעט ממה שהביאו צורך ההנהג׳ לעבור עליהם והם מודים באלקי ישראל שהוציאם מארץ מצרים ע"כ׳ ואנכי לא ידעתי איך כהו עיניו מראות בפסקא הזאת עצמה ובכמשכת לה כי המוכים לעלות עגלי ירבעם ועגלי מדבר שהם מהבל יחד והכניסם בסקירה אחת כשקרו אבלו הן לנבות והן להתכללות׳ואיך נעלמה ממנו דעתו של חבר בהתכללות

קורבתם בידיעת השרשים התוריים וקבלתם׳ היתה הרחקתם רבה בנטותם ש דרך לא טוב׳ והיותם רחוקי׳ ממנו פשוט הו׳ ממה ששנינו פרק חלק ג׳ מלכים אין להם חלק לעה"ב׳ ירבעם׳ אחאב ומנשה׳ ובפ"ק דר"ה הוזכ׳ ירבעם המחטיא את הרבים בכלל שיורדים לגיהנם׳ ונידונים בו לדורי דורות וגיהנם כלה והם אינם כלים: והיו עובדי ע"א והם ישראל וכו׳ ר"ל שעם היותם עע"א היו ישראל וכו׳: אלא מעט וכו׳ חוץ מדברים מועטים ממה שהביאם צורך הסכנה לעבור עליהם׳ וכראה שרמז לאשר עשה ירבעם לצורך הנהגת מלכותו כאשר ירא פן ישוב העם אל מלכות בית דוד׳ כספור הכתוב (מלכים א׳ י"ב) ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה׳ וגו׳ ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב וגו׳ וכמה תמוהין אצלי דברי הרל"א בפי׳ מלכים סימ"ן י"ב שאחרי אמרו כי היו

עגל מדבר בעולם לבאן ולבאן בראשון סימן כ"ה אשר יבא לו משם כי אין הכונה רק לאלקי ישראל׳ אין זה כי אם שימת עין על לשון החבר המובא לפניו בלתי ברוק הקודם והמתאחר וכן לא יעשה: כמו שאמרנו בעושי העגל במדבר׳ בראשון סי׳ כ"ז: ואין לאלה האומות הכו׳: בהרחקת הצורות׳ כאמ׳ סי׳ ז"א ולא שכו וכו אמנם ירבעם וסיעתו התעסקו בעשייתם: שנטו׳ זולתכו כבסימן י"א: זולת שנותם וכו׳ מלבד מה ששנו ג"כ וכו׳: כבר רחקו עד מאד׳ ובמצא ירבעם יותר קרוב מהם וכפי קרותו היה ריחוקו כאשר דברנו:

סימן יד צריך שנבדיל בין סיעת ירבעם וכו׳ לפי שהוזכר ירבעם וסיעתו בקודמת לאמר שכפי קרבתם רחקו רבה המלך להתברר על עסקיו בענין עובדי הבעל אם הרון אשפטם שזה לירבעם וסיעתו או אם יתחלפו בגדר וישפוט שפוט חכמה הכינה

הבדלה גדולה׳ כי עובדי הבעל הם עעז לגמרי׳ וכן אמר אליהו אם ה׳ הוא האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו. ובהם היו מסופקים החכמים איך היה אוכל יהושפט מסעודת אחאב ולא אמרו כזה בסיעת ירבעם וגם אליהו לא דבר בעבודת העגלים כאשר אמ׳ קנא קנאתי לה׳ אלקי צבאות כי סיעת ירבעם לה׳ אלקי ישראל היו כל מעשיהם׳ ומה שהיה להם מהנביאים היו נביאי ה׳׳ ונביאי אחאב לא היו נביאי הבעל׳ וכבר קם יהוא בן נמשי למחות את מעשה אחאב והשתדל׳ ההשתדל׳ ההיא באמרו אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה עד שמחה זכר הבעל ולא שלח יד בעגלי׳ ועושי העגל הראשון׳ וסיעת ירבעם ובעלי הבמות ופסל מיכה לא היו מכוונים כ״א כלם רק לאלקי ישראל אך עם עברה שחייבין עושיה מיתה כמי שנושא את אחותו לצורך או לתאוה אבל הוא מקיים כל מצות הנשואים כאשר צוה בהם האלקים או כא׳ מישראל שאוכל בשר החזיר אבל הוא נוהר בשחיטה ומן הרם כ״א וגיד הנשה וזולתו מתנאי המאכלים כאשר צוה כ״א כו:

טו אמר החבר הנה העירות על מקום ספק ואין אצלי בו ספק וכב׳ יצאנו מעניינו במדות וצריך שנשוב אליו ואוסיף לך

שלא ראי זה כראי זה וכו׳ נדקה בפשט. משוכם ישראל ירבעם וסיעתו מכנידת עובדי הבעל ואם נורם שוה לשניהם שאין להם חלק לעה״ב כמוזכר בקודמת אמנ מדרגות מדרגות יש במשפט העונשים: וכן אמר אליהו וכו׳׳ שמדבריו נראה כי כל ההולך אחר הבעל דומה כמי שאין לו אלוק כלל וכזאת לא נאמר בירבעם וסיעתו: ובהם היו מסופקים וכו׳׳ פ״ק דחולין: ולא אמרו כזה וכו׳׳ נפלאת היא בעיני מה זו ראיה שהרי אפשר לומר כי על כן לא אמ׳ כזה בסיעת ירבעם מפני שלא מצינו בכתוב שיאכלו עמו מחשובי ישראל׳ אולי כוון למה שכתוב (מלכים א׳ י״ג) וידבר המלך אל איש האלקים בואה אתי הביתה וסעדה ואתנה לך מתת ויאמר איש האלקים אל המלך אם תתן לי את חצי ביתך לא אבא עמך ולא אוכל לחם ולא אשתה מים במקום הזה כי כן צוה אותי בדבר ה׳ לאמ׳ לא תאכל לחם ולא תשתה מים ולא תשוב בדרך אשר הלכת׳ הנה תלה מניעת אכלו עמו במקו׳ ההוא שהוא עודנו הולך בשליחותו לא שיאסר לאכול עמו פעם אחרת׳ ואם כן היה לו לבעל הגמרא לשאול שאלתו בזה שמוקדם בכתוב ליהושפט עם אחאב לולי חלוף המדרגה שהיה ביניהם כמו שזכרנו: כאשר אמר קנא קנאתי וכו׳ במלכי׳ א׳ י״ט יורה המשך הספור כהיא כי על עובדי הבעל כאמ׳ הדברים לא על עגלי ירבעם וסיעתו: כי סיעת ירבעם לה׳ אלקי ישראל היו כל מעשיהם ובהפך זה העיד הכתו׳ על אחאב (מלכים א׳ ט״ז) ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב להכעים את ה׳ אלקי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו ועל זה אמר ר׳ יוחנן (פ׳ חלק) שכתב על דלתו׳ שומרון (אחאב כפר בה׳ אלקי ישראל) לפיכך לא יהיה לו חלק באלקי ישראל: ומה שהיה להם מהנביאים וכו׳ כי אבל על כי הרע את כל מעשיו מכל כך וכמאמר הכתוב מלכים א׳ י״ו ויהי הנקל לכתו בחטא׳ ירבעם בן נבט׳ ואמר ר׳ יוחנן (פ׳ חלק) קלות שעשה אחאב׳ כחמורות שעשה ירבעם: ומפני מה תלה הכתוב בירבעם׳ מפני שהוא היה תחלה לקלקלה: וכבר יצאנו מענייננו במדות וכו׳ הראית לדעת בסי׳ ג׳ כי שם מדות הוא כולל אבלו תכונות הצורות הרוחניות הנראות לנביאים בפנים שוני׳ כמאמר שמה׳ ויורה נ״כ על שמות הבורא חוץ מהמפורש כמבואר בשני סימן ב׳ והקרוב שכוון כאן אל הצורות הרוחניות

לא מניחו זכרון כנביאי הבעל אבל סיעת ירבעם כאשר מנאכום אבל אחאב: וכבר קם יהוא וכו׳ כמסופר עליו במלכי׳ סימן י׳: ועושי העגל הראשון וסיעת ירבעם וכו׳ כמו שזכר החבר בקודמת: לצורך וכו׳׳ לא כמורד באלקיו להכעים:

סימן טו הנה העירות וכו׳׳ לשני פני׳ יסבול הביאור אם שיאמ׳ מה שעוררת ספקך על שתי הכתות הנזכרות בסדר כמה הבדלות שאתה מוכה ביניהם מן הנראה בכתוב׳ אין בידי לספק תשובה עליו כי לא מצאתי את ידי ואת רגלי בבית המדרש לגזור על אודותיו מאמר מוחלט וזה״ו ואין אצלי בו ספק ר״ל כדי שפוק שתרת ספקך וצריך אני לעמוד אצלו ותשק ידי לפי פן לא אצדק כדברי לא אוכה בשפטי על כן אמרתי לי דומיה תהלה׳ או שיאמר מי הנכיסך בספק על זה והלא פשוט הוא ואין בו אצלי שום ספק שהרי שפתי ברור מללו בזכרי ירבעם וסיעתו לבד ולא נשאתי את שמות עובדי הבעל על שפתי ואם כן מה תועק אלי באמרך אמור בריך שהבדיל וכו׳ והלא מובדלים הם ועומדים כי לא גזרתי על שתים׳ גם שלא זכרתי אחאב וביעתו היא זה לפשיטותו

לך באור בדמיון מהשמ׳ שהוא א׳אך מתחלפי׳ מערכות לא יתכו הגשמים המקבלי׳ אותה ואשר יקבל אורה קבול שלם יותר כמו מכלם הפנינים והשוהם על הדמיון והאויר הצח והמים ויקרא בזה אור נוקב ויקרא באבנים הזכו והששחים הקלליים אור בהיר על הדמיון ׃ ובעצי ובארץ וזולתם א״ר נראה ובכל הדברים בכללות אור סתם בלתי שם מיוחד והאור הסתם הוא כמו אמרנו אלקים כאשר התבאר והאור הנוקב הוא כמו (שם ה׳) כלומר השם נודע מיוחד ביחס אשר בינו ובין השלם שבכל בריאותיו בארץ רצוני לומר הנביאים אשר נפשותם זכות מקבלות לאורו יעבור בהם כעבור אור השמש בשוהם ובפנינים ואלה הנפשות יש להם מוצא ומחצב מזרע אדם כאשר התבאר ׃ ונמשכת הסגלה והלב דור אחר דור וזמן אחר זמן ויצא המון בני אדם זולת הלב ההוא קליפות ועלי׳ ושרפי׳ וזולתם ׃ ונקר׳ לוק הלב הזה בפרט ה׳ ובעבור הדבקו באדם הועתק שם אלקים אחרי כלות מעשה בראשית אל ה׳ אלקים ׃ וכמו שאמרו רבותינו נקרא שם מלא על עולם מלא ושלמו׳ העולם לא היה כי אם באדם אשר היה לב כל שקדם לו ׃ והענין הנרצה באלקים לא יכחיש אותו מי שיש לו דעת אך תפול ההכחשה ביי׳ מפני שהנבואה מופלאה נכריה ביחידים כל שכן

המוזכרות סי׳ ג׳ והנה מסי׳ ד׳ ואילך ירצה הדרך לנגדו כי הפסיקו המלך ׃ ועתה מה שמאמר החבר עם ישראל ויבוער׃ ואוסיף לך ביאור בדמיון מהשמש ׃ הכונה להוסיף ביאו׳ על ידי דמיון אשר ילקח מן השמש וכמו שלוקח הדמיון מאמר לאורות נ״כ מה שכוון ביאורו בסימן ג׳ ׃ מערכות הגשמים ׃ ר״ל יחסי הגשמים (כמו שהוא בנסחא אחרת) ר״ל כפי ערכם ויחסם אל השמש לענין היות מוכני׳ בספירות אל קבלת אורו בשלימות יתר או פחות ׃ אור נוקב ׃ להיותו מפלש כמו בולח ונוקב בתו׳ העב׳ השקיפיי המקבל אותו׃ והששחים הקלליים ׃ כענין כאבן קלל זך ומלוטש ואמר ששחים כי אין להם ספירות ועתה לא נרא׳ אור בפנימיות כפנינים ונשהם ודומיהם המוכרים ׃ רק בהיר הוא בשטחים ההם החיצוניים ׃ והנה הרכבה מיני מקבלים זה למעלה מזה מוכחי׳ לפניכו ואור ההשנה השקו׳ מתחלף בהם כפי בחינת קבולם וכלם בשם יקרא כגדול הקל והוא האור הנוק׳ והקטן כלם והוא האור סתם וזה האמצעי׳ בתוך והם אור בהיר ואור נראה ׃ אמנם לא ביאר שבמשל זולתי בשני הקצוות ׃ כי ייחס אור נוק לנביאי׳ שהם נולדתנו ואור סתם ליתר האומו׳ ולא ביאר כלל בשני האורי׳ האמצעיי׳ ׃

ואין ספק שכוון בהם לכתות מדרגו׳ הקדושה שבישראל כי איש לפי שכלו יכונו על זה ליהנו מזיו השכינה ונראה שאמר אור בהיר כנגד הקם ידים ואור נראה כנגד ההמון ׃ כאשר שהתבאר סי׳ א׳ ׃ כמו שם ה׳ מיוחד ביחס וכו׳ שהודע לנו שם השכל המיוחד הנודע שקד׳ עניינו סי׳ א׳ וסימן ג׳ ׃ ונקר׳ אור נוקב מצד היחס והקירוב אשר בינו ובין הנביאים המוכנים אל קבלת אורו על ידי סגולות שהוזכרו סי׳ ג׳ ׃ ובכלל זה האמנו שיוזכר בסמוך ׃ ול יקשה בעיניך אם ושמו ה׳ לא נודעתי להם כי אמנם לדרך ביאורו יהיה אבל

השכר כדרך ביאור הרא״בע באמרו אין ספק כי האבות ידעו זה השם שהוא שם העצם רק זה השם הוא האמר לא ידעו וכו׳ וכוון למה שהקדים פ׳ שמות כי לפעמים הוא תאר ויהיה ענייכו המהוה והמחדש אותיות ומופתים עצומים מפורסמים והוא מה שהרחיב ביאורו שם פ׳ וארא באמרו הנה האבות לא הגיעה מעלתם לדבקה בשם כמשה וכו׳ על כן היה יכול משה לשנו׳ וכו׳ ע״ש ׃ יעבור בהם וכו׳ ׃ כי נפשם ספיריות כעצם השמי׳ לטהר והאור עובר ומפלש בה למלאת אותה על כל גדותיה ׃ ואלה הנפשות וכו׳ כאשר התבאר וכו׳ ׃ בראשון סימן מ״ז ונ״ה וקטו ובמקומות זולתם ׃ ויצא המון בני אדם וכו׳ ׃ ר״ל שהיה במדרגת מותר כדרם ויוצא המון כמו קליפות ועלי׳ ושרפי אילן וזולתם ׃ ונקרא אלוק הלב וכו׳ ׃ ר״ל שהאלוק המיוחד לסגולה זו הנזכרת שהיא הלב והפרי נקרא ה׳ והוא שם יוד הא וכו׳ ׃ ובעבור הדבקו באדם וכו׳ ׃ הלא היא הדעת אשר ה׳ הודיענו הראב״ע פ׳ בראשית באמרו ודע כי מהפסוק הראשון עד לעשות הזכיר הכתוב אלקים ואחר כן השם הנכבד והנורא עמו ומה יקרו דברי קדמונינו ז״ל שאמ׳

נקרא שם מלא על עולם מלא כי לא היה כח מקבל זה השם עכ״ל ׃ מי שיש לו דעת ׃ מאיזה שם שיהיה ׃ מפני שהנבואה מופלאה וכו׳ דבר זר וקשה הוא לקבול שתמצא הנבואה ביחידי סגולה ואם הם מועטים כמו שתמצא בהמון רבה של נביאים כמוזכר סימן נ׳ וי״א ובמקומות זולתם וכבר קדם בראשון סימן פ״ז כי גם הגוי כלו עלה אל מדרגה זו במתן תורה ׃ כאילו הבין וכו׳ ׃ ר״ל כאילו הבין במפורש ממלת ה׳ ביוד ה״א וכו׳ שמכין עצמו שיובן מהאור הנוקב וכאילו לו הורה אותו המובן השוא על אלוק

שכן בהמון ועל. זה הכחיש פרעה ואמר לא ידעתי את ה׳ כאלו הבין ממלת ה׳ מפורש מה שיובן מהאור הנוקב והורה אותו על אלוק ידבק אורו בבני אדם ויעבור בם והוסיף לאמ׳ לו אלקי העברים רמז אל האבות אשר העידו להם עדים בנבואה ובכבוד אבל אלקים הנך רואהו שם נוהג במצרים כאשר אמר פרעה ליוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת · איש אשר רוח אלקים בו כאשר אם היה אדם אחד ראה השמש לבדו ויראה מקומ׳ זריחתה ומקומות מרוצתה ואנחנו לא ראינוה מעולם אבל אנחנו משתמשי׳ בצל ובענן ונרא׳ בתיהם מאירים יותר מבתינו בעבור ידיעתו במהלך השמש ויקבע לה חלונות ואשנבים כפי רצונו וכן נראה זריעותיו כ״א ונטיעותיו מצליחו׳ ואמר לנו כי זה בעבור דעתו בשמש והיינו מכחישים בזה ואומרים מה היא · אבל אנו יודעי׳ האור ותועלותיו רבות אך הם באות אלינו במקרה והוא אומר יבואני ממנה מה שאני חפץ ובעת שאחפוץ בעבור שאני יודע סבת׳ ואיך מהלכת

וכאשר

בורא הוד ידבק אורו בבני אדם ויעבור ויפלא בם ובקרבם כאמור · או יאמר כאילו הבין ממלת השם המפורש מה שיובן וכו׳ : אשר העידו להם וכו׳ · ר״ל שהאבות העידו עד״ם לאנשי מצרים בענין הנבואה ובכבוד ההשגחה הדבקה בהם · או בכל האותות והמופתים שנעשו להם ובעבור ודוגמת הלשון הזה תמצא על כונה זו בחמישי סימן כ׳ באמרו ומבקש למוד אם הוא חסיד או אותות וכבוד אם הוא נביא וכו׳ · ע״כ · וכבר היה מפורסם ענין אברהם עם פרעה הראשון ודבר יעקב וזרעו · וכמו שזכר סימן ג׳ על פרסום ענינים באמרו שו וסמך לו מה שדומ׳ לזה באמ׳ אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שמפורסמים בהמצא הענין האלקי עמם תמיד ע״כ · גם בחתימת הספר סי׳ כ״ג באמרו אבל הזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעקב אשר דבקה בהם השגחתו וכו׳ · והנה שם יתנו עדיהם ויצדקו כי ה׳ המיוחד ואורו הנוקב עבר בתוכם · או יתבאר אמ׳ אשר העידו להם עדים על משה ואהרן שהם העידו להם עניני האבות עדים נאמנים בנבואה ובכבוד לרוב פרסומם כאמור : אבל אלקים הנך רואהו וכו׳ · הכונה שאין לך לומר כי פרעה הכחיש אלקותו ית׳ מכל וכל ולא השם המיוחד לבדו כמו שהוכח · שהרי הנך רואה אותו כי הוא שם נוהג במצרים וכו׳ : כאשר אם היה אדם אחד ראה וכו׳ · דמה יחידי סגולת עם קדש אשר יזכו למראות אלקים ולדבקו׳ השגחתו הפרטית לכל דבריהם כמו שהיו אבותינו הקדושים שקדם זכרם באמרו אלקי העברים · לאדם הרואה את השמש ויודע מקומות מוצאו ותקופתו ותהלוכותיו · ועל כן חפצו בידו יצלח לכוין הרוחות אשר יראה תקופתו על קצותם וקרע לו חלוני׳ ואשנבי׳ בחדרי ביתו וכוין פתיחן ליה כנגד השמש למען יתמלא הבית כלו אורה מקוי ניצוציו אשר יכנסו שם

בכל עת · וכן מצד ידיעתו במשפטי השמש וחוקותיו · ייחד זמן ועת לכל חפץ בזריעותיו ונטיעותיו למען יקבלו תועלתו ועשה והצליח · כן אבותינו הקדושים יודעים היו באופן של אלקיהם כי שמש ומגן ה׳ יודעין אם הוא מבקש והם עושים · ופתחו להם חלונות שקופים בבתי הנפש ולא מנעו טוב הנכנס בלבבם בתמים אל מול פני המנורה הטהורה העליונה וכבן שאמרו ב ברותיהם בכל מיני הצלחה נפשית וגופנית · אמנם פרעה ואשר כנילו : דמה אותם ויפיו לבני אדם כל חזו שמש ולא ידעו מה הוא רק הם משתמשי׳ בצל ובענן ומבוכה כנדו מתוך עניו עברו להם דמדומי אור חמה וקבלו ממנו תועלות במקרה כי טבעו נעלם מהם ועקבותיו לא נודעו · והנה אמרו כאשר אם היה אדם וכו׳ רמז אל האבות הנזכרים : ואנחנו לא ראינוהו וכו׳ · רמז לפרעה ויתר האומות ההן אשר לא ראו אור בהיר בשחקים : ויקבע לה וכו׳ לשמש הנזכרת · והכונה כי אל המקום אשר פנה שם השמש שם יקבע החלונות והאשנבים להכניס ניצוציו אל חדרי הבית : והיינו מכחישים בזה וכו׳ · כמאמר פרעה מי ה׳ אשר אשמע בקולו לשלח את בני ישראל לא ידעתי את ה׳ וגו׳ כמוזכר למעלה : אבל אנו יודעים האור וכו׳ · זהו מה שאמר למעלה שלא היה פרעה מכחיש שם אלקי׳ אשר המשיל ענייננו לאור השמש כאמור · רק היתה הכחשתו בשם המיוחד המורה על אור נוקב כמו שקדם : והוא אומר יבואני ממנה וכו׳ זהו רמז לתשובת משה ואהרן באמרם אלקי העברים נקרא עלינו נלכה נא וגו׳ שהעידו להם עדים מפורסמים בנבואה ובכבוד כמדובר · כי ענייניהם כלם היו נמשכים לא במקרה אבל כפי ההשגחה לכל עת ולכל חפץ בעבור היותם יודעים אופן של אלקיהם וזה סבתם ואיך מהלכת · ר״ל עם שיסובב ממנה ולאיזה מקום היא פונה בהליכתה :

וכאשר אזמן לה ואגיע ואשמור בכל מעשי בעתים ידועים אצלי אינני חסר מתועלתה כאשר אתם רואים ושם ה׳ הוא המכונה ממנו בפנים באמרו פני ילכו ׳ ואם אין פניך הולכים והוא העניין המבוק׳ באמרו ילך נא ה׳ בקרבנו וענין אלקים יושג בהקשה כי השכל מורה שיש לעולם מושל ומסדר ונחלקים בזה בני אדם כפי ההקשות והקרו׳ שבדעו׳ בו דעת הפילוסופי׳ אבל ענין ה׳ לא יושג בהקשה אך בראיה ההיא הנבואיית אשר בה יושב כ״א ישוב האדם כמעט שיפרד ממינו וידבק במין מלאכי ותכנס בו רוח אחרת כמו שאמר ונהפכת לאיש אחר ויהפוך לו אלקים לב אחר · ורוח לבשה והית׳ עלי יד ה׳ · ורוח נדיבה ורוח כנוי לרוח הקדש הלובשת

בשלימות : וכאשר אזמן לה ואגיע ואשמור וכו׳ · אמר אזמן על הזמנת השלוכות והאשכנים שמשם האורים בכנסת אל בתיו הנזכרים · ואמר אגיע על הגעת הדברים הצריכים להצלחת זריזותיו וכשיעותיו ממגד תנואות שמש · ואמר אשמור על שמירת סדרי זמנים בכל שה וכמו שהמשיך דברו לאמ׳ בכל מעשי בעתים ידועים אצלי · ויהיה אמרו אזמן ואגיע ואשמור כאילו אמר אעשה הזמנ׳ והגעה ומשמרת ובכן יתקשר הלשון יפה עם אמרו בכל מעשי שהוא כנגד אזמן ואגיע · ועם אמרו בעתים ידועים שהוא כנגד ואשמור לפי ביאורנו · ולפי הנמשל כל זה רמז של הזמנת נפשם וגופם בעיון ובמעשה למען יכינו דרכיהם לפני האלקים וממנו תהיה להם אורה ושמחה וששון ויקר : ושם ה׳ הוא המכונה וכו׳ · הולך לדרכו בעניני השמו׳ :

ועניין אלקים וכו׳ לתשלום ביאור שם אלקים ושם יוד ה״א וכו׳ שזכר למעלה הורה על הבדל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים והוא שעניין אלקים יושג בהקשה וכו׳ והעיד שהרבה דרכים למקום להשיג שיש שם מנוי ראשון ממציא כל נמצא וכו׳ כמבואר בתחלת יסודי תורה להרמב״ם ושהקרוב שבדעות בו הוא דעת הפילוסופים וכאמרו סי׳ נ׳ שהמדוקדק שבדרכי הראיות היא הפילוסופיאה · ואולי כוון בזה להוציא מדרך המדברי׳ אשר בקשו לקיים בה מציאות הש׳ בשבוש סדרי בראשית· וכבר נבאר ענייכם המורה בראשון פר׳ ע״א ומן זו והלאה עד סוף החלק : אבל עניין ה׳ לא יושג בהקשה אך בראיה וכו׳ · ר״ל שיושג במראית פנים שבנבואה על ידי הצורות הרוחניות שזכר סי׳ ג׳ אשר במראותם להם יתודע וידבר בם · ותתברר הראיה אצלם שהדבור עמם מאצלו כמבואר שמה : אשר בה ישוב האדם וכו׳ · ר״ל שיהפך כמעט מענינו אל ענינם בהפרדו ממין האדם והדבקו במין מלאכי וכו׳ · ויסכימו לזה מאד דברי בעל העקידה שכתב שער ט״ו וז״ל ואיני מסופק כי בהגיע זה האיש המובדל אל היחס השני הזה שישיגהו בעצמו שנוי לשבח ותהל׳ בצלמו ודמותו ויתעלה מאיש מראהו ותוארו מבני אדם ויורגש זה הענין האלקי

אל האנשים השלמים הקרובים אליו כמו אלה הענינים האלקיים עד יתנכר בעיניהם ויאמרו מי הוא זה · וזה הענין קנת אמותו כלמוד משאול אשר נאמ׳ עליו ונצלחה עליך רוח ה׳ והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר ובמעט כלו מעני׳ דוד הזה שזכרנו שנאמר בו ובראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא וגו׳ ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם כי בזה שאלה עצומה מאד וכו׳ עד אמרו אלא שעקר הענין הזה אצלי הוא גלוי הסוד הנפלא שאמרנו כי בהתלבש אדוננו דוד רוח עזה וגבורה מאת ה׳ ללחום מלחמת הפלשתי הלזה אשר חרף מערכות אלקים חיים · ביהוא היה ענין נוסף על מה שהיה עמו תחלה בהלחמו עם הארי ואת הדוב לנפשו רוח ה׳ ונתעלה עלוי רב וזיו אפוהי אשתנו לשנו ולתפאר׳ בעיני שאול ובעיני אבנר אשר היו הגדולי׳ בעם והיותר קרובים אל הרגשה זו על ששמו במחשבותיה׳ ונתעורר שאול ראשונה לשאול בן מי זה הנער וכו׳ ועיין שמה ואולם הענין הזה הנפלא מהשתנות פני דוד לשבח עד היותו דמי לבר אלקין עד שנסתפקו בו שאול ואבנר עם היותו קודם זה נודע ועבד להם מרוב הרגלו אצלם · כבר נפלה מחשבתו עליו טרם אקר׳ בדברי בעל העקיד׳ שזכרנו · ונוסף על היותו דבר נאות ומתקבל בעצמו · עדות נאמנה מתמדת ועולה על אמותו מאפ׳ הקדמונינו בחבר החכם ר׳ ידידיה שבמגדרי הנקר׳ פילוני כי בשפה ברורה מלל שבא מלאך ושנה את פני דוד לשבח ולא הכירוהו : ונהפכת וגו׳ ויהפך וגו׳ · אבל שאול כאמרו שמואל א׳ י׳ והוא עצמו מה שכתב הרמב״ם בהלכות יסודי תורה פ״ז וז״ל מיד רוח הקדש שורה עליו ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר עכ״ל : ורוח לבשה · בדה״א סי׳ י״ב נתבונה כי רוח נכון בחסדו בקרבו להלבישו אותו ומלבנו׳ אשר נהפך בו לאיש אחר

שהיתה עלי יד ה' (יחזקאל סימן ל"ז) ועכייכו כאלו שם עליו כפו לחדש יכירתו ולהשיבו אל מדרגה אחרת: שרוח נדיבה (תהלים נ"א) להורו' כי רוח הקדש תסמכהו להעלותו למדרגה רמה ונשגבה: ורוח ככוי וכו' שב לבאר כי שרוח אשר קדש זכרו פעמים הוא ככוי על רוח הקדש שלובשת הנביא בעת הנבואה וכמאמ' ישעיה (סימן ס"א) רוח ה' אלקים עלי וגו': והנזיר' כשמשון כי נזיר אלקים היה מן הבטן ועליו נאמר (שופטים י"ג) ותחל רוח ה' לפעמו וגו': והמשיח בשמשה וגו' כענין שאול שאחרי המשחו על ידי שמואל הנביא כאמרו שם (סימן י') ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו וישקהו ויאמר הלא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד' שם נאמר וצלחה עליך רוח ה' והתנבי' עמם ונהפכת לאיש אחר: וכן בדוד הוא אומר (סימן ט"ז) ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה וגו': אמנם מה שאמ' על המשיחה לכהונה קרוב לשמוע מדרך שהכרח להיותו בעל כבודו כנשיא אלקי' אשר תורה יבקשו מפיהו ומלאך ה' צבאות הוא: או עת שיעזרנו' כי לא כל המלכים כמשיחים גם לא במשחו הכהנים הגדולים מעת גנזו צלוחית שמן המשחה בימי יאשיהו ואף גם זאת אלקי יעקב היה שולח עזרם מקדש: במדע הנעלם' ר"ל בחכמה מופלאה בעזרת מרוח הקדש כדבריו בשלישי סימן ל"ב' והנה כל אלה חברו בקבנו באו לך כדברי המורה בשני פ"ל"ה וז"ל תחלת מדרגות הנבואה שילוה לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול כהצלת קהל חשוב מקהל רעים או הציל חשוב גדול או השפיע טוב על אנשים רבים וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות וזאת תקרא רוח ה' והאיש אשר ילוה אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה' או לבשה אותו רוח ה' וכו' וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם וכו' והתבאר זה בפרט נקמת השופטים והמלכים ושפי על השפעת רוח ה' ובאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה' ובאשר

ותצלח רוח אלקים על שאול כשמעו את הדברים. וכן נאמר בעמשא כאשר הניעהו רוח הקדש לעזור את דוד ורוח לבשה את עמשא וגו' וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה כמש"ש הכתוב בו ותצלח רוח אלקים אל דוד מהיום ההוא ומעלה ולזה שהגבר על הארי ואל הדוב והפלשתי וכו' ע"כ וכתב עוד שם וז"ל והמדרגה השנית הוא שימצא האדם כאילו ענין אחר חל עליו וכח אחר התחדש עליו וישימהו לדבר וידבר בחכמו' או בתושבחות או בדברי הזהרה וכו' וזה כלו בעת היקיצה וכו' וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקדש וכו' עד אמרו וכן כל כהן גדול השואל באורים ותומים מזה הכת ר"ל שהוא כמו שזכרו שכינ' שורה עליו ומדבר ברוח הקדש וכו' ע"כ: אמנם החבר כללם יחד ולא ירד לחלק המדרגו' בדקדוק: ואז יסורו וכו' ר"ל כהגיע האדם אל אחת מן המדרגות שזכרנו יאורו עיניו כאור פני מלך ויכסו גללי ערב ספקותיו הקודמים בכונת הל"ל והוא בפילוסופים יקלס ורוזניהם משחק לו לכל האותות והמופתים השכליים אשר הביאו לקיום דבר מציאותו ויחודו ית'' והוא לכל מבצר עיונם ישחק כי כברו עפר ללכוד גדולות ונצורות בשמים' והנה היא באלקים יהלל דבר ובה' יהלל דבר אשר האיר פניו בחכמה מופלאה בעזרת' ועל אשר הביאהו המלך חדריו יגיל וישמח בו ובמישרים יאהבהו ולא ואז ישוב האדם עובד חושק בנעבדו וכמו שזכר סוף סימן ס'' בהפך הפילוסופים שאינם רואים וכו' ודבר האמת בגדלו וכו' באמרו סימן י"ג והפילוסוף איננו מבקש אלא שיבשרהו על אמתתו וכו'' מפחיתות הנפש הרוצה בכזב' שאינה חוששת על אמתת הדברים רק היא נכשלת בעיונה להוציא משפט מעוקל:

הלובש' הנביא' בעת הנבואה' והנזיר' והמשיח כשנמשח לכהונה או למלוכה ערת שימשחנו הנביא או עת שיעזרנו האלקים ויישירהו בדבר מן הדברי' או בעת הודעת הכהן במדע הנעל' אחר שישאל באורים ותומים' ואז יסורו מלב האדם הספקות הקודמות אשר היה מסתפק באלקי' וילעג להקשות ההם אשר היו רגילות להגיע בתסאל האלקות והייחוד ואז ישוב האדם עובד חושק בנעבדו ומוסר נפשו להריג' על אהבתו לגודל מה שהוא מוצא מערבורת הדביקה בו והנזק והצע' בההרח' ממנו בהפך הפילוסופים שאינם רואים בעבודתו כי אם מוסר טוב' ודבר האמת בגדלו על שאר הנמצאות כמו שראוי לגדל השמש על שאר הנראים ושאין בכפירה באלקים יותר מפחיתות הנפש הרוצה בכזב:

יז אמר

יו אמר הכוזרי כבר התבאר לי ההפרש בין אלקים וי"י והבינותי מה בין אלקי אברהם ואלקי ארסטו ושי"י תכספנה לו הנפש בטעם וראיה ואלקי' יטה אליו הקשה והטעם ההוא יביא מי שיגיע אליו שימסור נפשו על אהבתו ושימורת עליה וההקשה הזאת היא רואה כי רוממותו טובה בעוד שלא תזיק ולא יגיע בעבודה צער ואין להאשים ארסטו כשהוא לועג על מעשה הנימוסי' אחר שהוא מסופק אם ידע האלקים אותם :

יז אמר החבר ובאמת סבל אברהם אור כשדים והגרות והמילה והרחקת ישמעאל ועקידת יצחק לשחוט אותו כי ראה מן הענין האלקי מה שראה טעם לא הקשה וראה שאין דבר ממנו נעלם מחלקי מעשיו וראה גומל אותו על צדקתו לרגעים ומורה אותו הדרך הישרה בכל מעשיו עד שלא היה מקדים ומאחר כי אם ברשותו ואיך לא יל"ג להקשותיו הקדומות כאשר דרשו רבותינו זכרונם לברכה בויוצא אותו החוצה אמר לו צא מאצטגנינו' שלך, רוצה לומ' שצוהו לעזוב כל חכמותיו ההקשיות מחכמת הככבים וזולתם וידבק בעבודת מי שהגיע אליו בטעם כמו שאמר טעמו וראו כי טוב יי' וגומ' ובאמת נקרא אלקי ישר' מפני שהראו' הזאת היתה נעדרת בזולתם · ונקרא אלקי הארץ בעבור שיש לה כח מיוחד מאוירה וארצה ושמיה עוזרים על זה עם הדברים התלוים בה אשר הם כעבודת האדמה וההצעה להצלחת המין הזה · וכל מי

סימן יו כבר המבאר וכו' אין בכלל הזה אלא מה שנפרש דברי החבר בקודמת : ושה' תכספנה לו וכו' ר"ל שפס המיוחד : בטעם וראיה · על טעמו וראו כי טוב ה' וכמו שיזכור החבר במסכת וכוונה על ראית הנורות הרוחניות שהיו לנביאים ראיה ברה מאירת עינים כי שדבור עמם מאלוית' בלי ספק כמו שזכרנו בקודמת וארך הספור על אודותיו סי' נ' כי אמנם מתוק האור ההוא לעינים אשר היו כן עטרו השגותיהם של נביאים בראשיהם ליהנות מזיו השכינה · ואלקים יטה אליו ההקש · להשיג בהקש שכלי מציאותו ית' ואחדותו כאמור : והטעם ההוא · אשר יטעמו בשמו המיוחד כמדובר : וההקשה הזאת שבל ה' הפילוסופים מסתכלים ב' באמצעותה כמו שקדם : אחר שהוא מסופק וכו' כאמ' סי' נ' ודרכי הראיות הביאוס לאמר באלקים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבנותינו וכו' :

סימן יז ובאמת סבל אברהם וכו' · לדברי המלך שנאם ירכם וסכנה מבוארת : והרחקת ישמעאל כאמרו גרש את האמה הזאת ואת בנה ונו' : טעם לא הקשה · כי היה אברהם אלין דבר שורנש ואור מתוק לעינים לא ראיה שיוכית בדרך הקש וכמו שקדם בדברי המלך : שאין דבר ממנו נעלם וכו' · שבל דבר מחלקי מעשיו לא יכחד מן המלך העליון ברוך הוא : שהוא גומל אותו על צדקתו לרגעים · תכף ומיד כענין אמרו בשני סימן כי העדם שנופה שעוכשם ונמלה לעתה כתוכה וכו' : עד שלא היה מקדים ומאחר

וכו' · אולי כוון לאמרו התהלך לפני והיה תמים ר"ל שילך עמו תמיד אל אשר יהיה שם הרוח העליון ללכת שמה יהיה רוח אברהם ללכת : בלכתו ילך ובעמדו יעמוד לא יקדים ולא יאחר : ונקרא אלקי הארץ כאמרו מלכים ב' י"ז : לא ידעו את משפט אלקי הארץ : בעבור שיש לה כח וכו' · על שלמות הארץ ההיא וקדושת אוירה האריך מאד בעל מערכת האלקות פ' י"ו ועיין שמה : גם אין ספק כי להיותה אמצעית לישוב אוירה מזוג ומוס חז"ל אוירא דא"י מחכים' וטובה הארץ מאד מאד וגם זבת חלב ודבש היא כדבר המרגלים בהראותם את פרי הארץ · ושמיה יערפו טל העזור על זה וכמו שרמז הרא"בע פ' וילך על אמרו אלקי נכר הארץ וז"ל ידענו כי ה' אחד והשנוי יבא מהמקבלים לא ישנה מעשיו כי כלם הם בחכמה ומעבודת ה' לשמור כח הקבול כפי המקום על כן כתוב את משפט אלקי הארץ על כן אמר יעקב הסירו את אלקי הנכר וספך המקום שדבק בעריות שהם אחד והמשכיל יבין · עכ' · ובפ' תרומה כרוב מלא באמרו ידענו כי כח השמש בכל הגוף ויש מקומות בגוף האדם שיש בהם מסתכלים שיונאים מן המוח שירגישו יותר מהאחרי' כמו העינים והאזנים כי הענמו גם הכבד לא ירגישו · והנה הלב קבל כח הנשמה יותר מכל איברי הגוף על כן היו אברים רבים מקדשים לו · והנה ה' הנכבד ידענו כי כבודו מלא כל העולם רק יש מקומות שיראה כח ה' בו יותר ממקומות אחרים בעבור שני דברים האחד מפני מתכונת תולדת המקבל והשני כפי כח

מי שרדף הנימוס השכלי הוא הולך אחר בעלי הראות הזאת וינוחו נפשותם להאמין להם עם תמימות דבריהם ועובי משליהם מה שלא ינוחו להאמין לפלוסופים עם דקות חקירותיהם ויופי סדר חבוריהם ומה שנראה עליהם מהמופת אך אין ההמון הולכים אחריהם כאלו הנפשות מתנבאות באמת וכמו שאמר נכרים דברי אמת :

יח אמר הכוזרי אני רואה אותך מגנה הפילוסופי' ומיחס עליהם הפך מה שנתפרסמו בו עד שכל מי שנבדל ונפרש יאמר עליו ששב פילוסוף או הולך על דעת הפילוסופים ואתה שולל מהם כל מעשה טוב :

יט אמר

העליון שהוא על ראש המקבל על כן נבחר מקום בית המקדש ע"כ · וזהו דברו (פ' ויצא) אכן יש ה' במקום הזה בעבור שימצאו מקומות יראו שם כיסים ולא אוכל לפרש כי סוד מופלא הוא · ע"כ · והכלל לדעתי כי כח העליון הנכב על מקום ארץ ישראל למדרגותיה הוא העוזר להצלחתה עם מ מתכונת תולדת המקבל והוא מה שרמז אליו החבר באמרו עם הדברים התלוים בה וכו' וכפי מה שכז בשני סימן י"ב במשל הכרם · ויסכימו עוד לבוראה זו דברי הראב"ע שזכרנו למעל' סימן ט' · גם הרמב"ן פ' אחרי מות העיר על מעלת הארץ אצל אמרו ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ וז"ל שהחמיר הכתוב בעריו' בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות והנה העריו' חובת גוף ואינן תלויות בארץ אבל סוד הדבר בכתוב שאמר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו' והענין כי ה' הנכבד ברא הכל ושם כח התחתונים בעליונים ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נדע באצטגנינות וזהו שאמר אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים כי חלק לכלם מזלות בשמים ונבונים עליהם מלאכי עליון נתנם להיות שרים עליהם כענין שכתוב ושר מלכות פרס עומד לנגדי וכו' והנה ה' הנכבד הוא אלקי האלקים ואדוני האדוני' לכל העולם אבל ארץ ישראל אמצעית הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיחד שמו זרע אוהביו וז"א והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ וכתיב והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים לא שתהיו אתם אל אלקים אחרים כלל · והנה קדש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיות לשמו ולכן אמ' ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשית' אותם ולא תקיא אתכם הארץ וכו' תעיין שם באריכות דבריו המרחיבים כוונת הראב"ע באמריו שזכרנו · עם היותם רחוקים זה מזה לענין יחוד הארץ ההיא כי נכהו

דרכי הרמב"ן מדרכי הראב"ע המייחס הכל למצב דגלי ככבי שמים וכסיליהם ואליו · לפי הנראה · כמשך החבר באמרו ושמים שוזרים על זה : והרמב"ן הגביה עוף לגדולות ובנוראות מאלה דוק ותשכח : וכל מי שרדף וכו' הוא עם בני ישרא' אלגם סמוך ובטוח על נביאי האמות והבדק ההולכים לתומם בדבריה' עם היותם בלתי מכוחכחי' ביופי המליצה ובדקדוק המשלים הלוכדים חכמים בערמם אשר כל שומעם' תצלנה אזניו ו והנפשות מודדנה · כי על היות זה בלתי נחשב אבל כביאנו בא הרמז באדון כל הנביאים באמרו לא איש דברים אנכי וגו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי · וסבת זה כי האמת עד מוסר לעצמו והנקל עושה רושם בנפשות הזכות : עם דקות חקירותיה' כנגד עובי משלי הנביאים : ויופי סדר חבוריהם · כנגד תמימות דבריהם : ומה שנראה עליהם מהמופת · ר"ל מה שנראים מהמופת העיוני שיביאו על חבוריהם הנז' כי עם היותם מתקנים משליהם ומיפים סדר חבוריהם ונוסף ג"כ היותם מגדרים דבריהם בראיות עיוניות אעפ"כ לא ינוחו הנפשות הזכות להאמין להם כמו שינוחו בדברי הנביאים אשר כל אלה בחוקם נעדרו · ונתן טעם לבלתי המשכם אחר הפילוסופים מענין שטעם שזכרנו וז"א אך אין ההמון וכו' · והיו הדברים האלה מסכימים לאמרו בחמישי סימן י"ו וכן העם המוטבעים לתורה ולהתקרב אל האלקים יקדחו בנפשותם נכונות מדברי החסידי' וישובו מאורות בלבותם וזולת המוטבע הוא צריך אל חכמת הדברים וכו' :

סימן יח עד שכל מי שנבדל ונפרש · בחסרון המעשה · ואתה שולל מהם וכו' · שיש זה מעת בא דברו על אודותם סימן י"ג באמרו והתועלת אצלו איננה כי אם ידיעת הדברים על אמתתם להדמות בשכל הפועל וישוב הוא הוא בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס לא יחוש בשיהיה פילוסוף וכו' :

סימן יט

סימן יט אבל מה שאמרתי וכו' ענין תשובתו כי בלי ספק לא יוכל להתעלם מחסרון המעשה אשר החזיקו בו הפילוסופים כדבר המלך אך אמנם לא שוף מגמתם המעשה הטוב שמתוקן ולא ישימו אליו לבם רק מצד היותו עוזר אל השלמת העיון אשר הוא תכליתם באמת ובעצם ולא יכוין האדם לקראתו בזולת מעשה הגון לא כמצווים ועושים לעשות רצון קונם כאשר אנחנו עושים לפי האמת גם לא כדורך הדבוק בשכל הפועל מבלי אין זה אצלם כי אם באמצעי העיון לבד · ולפיכך כשישנו מבוקשם במדע העיוני לא יחושו למעשיהם רק על כל תקון הקנין לשכל המעלה לפני המשתדלים לעלות אל

יט אמר החבר אבל מה שאמרתי לך הוא שורש אמונתם כי תכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני והגעת הנמצאות מושכלות בשכל בכח וישוב שכל בפועל ואחר כן שכל נאצל קרוב לשכל הפועל ולא יירא הכליון וזה לא ישלם אלא בכלות חיים במחקר והתמדת המחשבה וזה לא יתכן עם עסקי העולם על כן הם רואים שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה והבנים כדי שלא יטרדו אותם מן המדע וכאשר יהיה האדם יודע התכלית ההיא המבוקשת מהמדע לא יחוש על מה שהוא עוש' כי הם אינם יראי'

המדרגה ההיא העיונית ובאלו טבע השלמות המושג ובייחדהו לה · וזו היא כונתו לאמר אבל מה שאמרתי סימן י"ג שהתועלת אצלם איננה כי אם ידיעת הדברים וכו' בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס וכו' לא היתה כונתו כי אם מצד היות שרש אמונתם שתכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני וכו' · אך לא שללתי מהם מעשה טוב עוזר בהשגת העקר הזה אצלם וכמו שיתבאר מהמשך דבריו · וכבר הוקדם ענינו בראשון סימן א' : והגעת הנמצאות וכו' אין הכונה באמרו הנה שכל בכח · אל ההכנה הראשונה הנמצאת בשכל כל אדם אל הגעת המושכלות כי ההכנה ההיא אין בה תפיסת יד אדם להיותה טבעית בכל קנינו בזולת השתדלות כלל · אבל ענינו אל ההכנה אשר יקנה מעט בלכתו בדרך ההתלמדות וכמי שלמד התחלות חכמת ההנדסה ועדיין לא ידע להמשיך מהן התולדות אשר בהשגתם יקרא משכיל בפעל וכיוצא בזה · וכענין החמר אשר לו כח לקבל את הצורה אבל לא יוכל עליה בזולת הכנה קודמת קנויה לו על ידי הפועל הטבעי ובאחריתה בזמן האחרון תחול עליו הצורה המתחדשת כן השכל ההיולאני גם הוא יקראנו בדרך השגתו לצורת המושכל כאמור ואל ההכנה הזאת כוון החבר באמרו והגעת הנמצאות מושכלות בשכל בכח וכו' ר"ל השתדלותו לשיגיעו לו המושכלות ויהיו מושכלות בשכלו בכח וההכנה קרובה לשוב שכל בפעל שאז יקרא כן מצד השיגו צורת המושכל אשר דרך הדורך אליו בהכנתו הקודמת · ואחר כן שכל נאצל וכו' · והיא מדרגת מי שהשיג ידיעת כל החכמות טבעיות ואלקיות או רובם · וקרוב לענין זה זכר הרב ז"ל בביאור המורה בראשון סוף פ' א' על אמרו כי באמר בצלם אלקים ודמותו באדם מפני השכל האלקי המדובק בו וז"ל הכוון אחד מג' דברים או מפני השכל שהוא הכח וההכנה שאינה גוף ולא כח בגוף או מפני השכל אשר בפעל והוא השגה : או מפני השכל הנקנה באדם והוא השכל הנאצל אשר אחר הקנות רוב המושכלות ה הטבעיות ורוב האלקיות יתייחד האדם ויעשה מן ממושכליו צלם השכל הנאצל ויעלה האדם לזאת ה המדרגה אשר ישכיל הדברים בידיעה אחת לכן באמר שהוא בצלם אלקים ובדמותו והאמת כי מה שכוון הרב הוא זה המין האחרון מן ההבנה כי זה השכל נצחי וקיים והוא בלתי הווה ולא נפסד והוא המכונה בנשמתן של צדיקים ולכן נאמ' עליו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו לא בעבור התכלית הראשון והאמצעי אבל בעבור זה האחרון עכ"ל · וכבר הראית לדעת במקומות ממה שקדם גם במראם יתודע בחמישי כי הוכן אחור משפט זה משפטו של חבר והיא רחוקה ממנו : שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה · שלשה אלה זכר הפילוסוף בראשון מספר המדות פ' ה' בהראותו שהאושר לא יתלה באחד מהם וזכר הטוב בעל עולת שבת סמוך לראשיתו להורו' כי על שלש עבירות אלה נלכדה רגלם של דור המבול ודור הפלגה ואנשי סדום ועמורה כי דור המבול חטאו שהאושר הוא העונג ויראו את בנות האדם וגו' והוא אמרו ותשחת הארץ וגו' כי השחית וגו' ואחז"ל כל מקום שאתה מוצא זנות וכו' · ודור הפלגה חטאו שהכבוד הוא האושר וכז"א ונעשה לנו שם וגו' · וסדום ועמורה חטאו שהעושר הוא האושר כאמרו גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' : לא יחוש על מה שהוא עושה וכו' · הוא אשר דברנו כי לא יכשירו פעלתם כי אם במה שיעזרם אל השגת המדע ואחר יחדלו · והיו הדברים האלה קרובים למה שאמר הפילוסוף בראשון סימן א' · גם שם סימן ג'

לקבל גמול על היראה ההיא ואינם חושבים שאם היו גוזלים או רוצחים היו נענשים על זה אבל צוו על הטוב והזהירו מן הרע בדרך הראוי והמשובח להתדמות לבורא אשר סדר הדברים על דרך הטוב · וקבעו הנמוסים השכליים והם ההנהגות שאינם חובות אך הם מוהגים אלא בעת הצורך ואין התורה כן לא בחלקים מנהגיים וכבר נתבאר בחכמה התוריה מה שסובל התנאי ומה שאיננו סובלו :

כ אמר הכוזרי שקע האור ההוא אשר אחה מספר שקיע' שהדעת מרחקת שיראה עוד ואבד אבידה שהשבתה (בא אינה וכל כלתי) עולה במחשבה :

כא אמר החבר איננו שוקע אלא בעיני מי שאינו רואה אותנו בעין פקוחה ומביא ראיה מדלותנו ועניינו ופזורנו שנשקע אורנו ומגדולת זולתנו והשגתו לעול' ומשלו בנו כי ישלו אור :

כב אמר

סימן כ' אמר אין בדת הפילוסופים הריגת אדם ושפטי שהנהגתם השכל כמו שביארנוהו · והנה זה היה מקום שעותו של ש' שש אחר כפי מה שהוזכר בשלישי סימן ס"ה: אבל צוו על הטוב וכו' נראה זה כסותר עצמו כי תחלה אמר שלא יהיה הפילוסוף על מה שהוא עושה וכו' ועתה נעשה כאומר שישוב למעשה הטוב להדמות לבורא וכו' · אבל גם המדע העיוני שהוא אצל הפילוסוף תכלית ההצלחה לאדם איננו רק להדמות בשכל הפועל כמו שזכר למעלה סימן י"ג וקודם ביארו בראשון סימן א' · אמנם יפול הספק הזה ויוטל באמרנו כי המדע העיוני הוא תכלית הצלח' הפילוסוף להדבק בשכל הפועל דביק' מאושרת שישוב בה הוא הוא כמוזכר למעלה סימן י"ג · אמנם מעשה הטוב איננו עיקר שלמותו המוצלח אלא מדרך המוסר להדמו' לבורא בסדור הדברים על דרך הטוב כפי היכול' אף על פי שלא תשלם לו בזה שום דביקה בשכל · אלא שהיא בדיק ויושר הוא לגבר תמים בעיון שתהיה נפשו זכה מכל הגדרים ויהיה נקי כפים ובר לבב בבחירת מעשה הזות אשר לפי שכלו יהולל וימאס בהפכו הן לעצמו והן לזולתו שיקנו המוכנים מתקון סדורו הכנה עוד כנגדם להגיע ש' שלמות העיוני שהוא תכלית ההצלחה · וכמו שכתבנו בראשון סימן א' אבל אמרו ולא ישתמשו בהם אלא במעשים שיותר שלמים וכו': וקבעו הנימוסים השכליים · שהשכל מורה עליהם · והם ההנהגות · זה שמם אשר קראם בשלישי סימן ז' באמ' המעשי' המנהגיים וכו' : שאינם חובות · כי לא חוייבו לעשותם מצד עצמם כענין המצות שמוטלות עלינו חובה לעקר שלמותנו רק להכין לשם דרך הנעתם אל העיון כאמור · ולפיכך יקלו בעניינם כי בסבה קלה יבטלו בהם וזה אך הם מוהגים וכו' · וכוון בזה לפי מה שאחשוב אל אשר יאמרוהו תמיד כמרגלא בפומיהו שאין לתורה מקום בעת הצורך וזה הוא התנאי המוזכר בדברי החבר כי ההנהגות הפילוסופי' הם מותרים בדבר שזה לאמר שרו' לשמרם שלא בעת הצורך כלומר חוץ מעת הצורך ובצורך הזה אמנם ישערהו כל איש מהם לפי סברתו למראית עיניו : ואין התורה כן וכו' · ר"ל שאין מצות תורתנו מופקרים ותלויים בהכרעי הצורך: אלא בחלקי' מנהגיים כדיני ממונות וכיוצא שאין לך בדברים ההם רק צורך השעה · וגם אלה לא הניחה התורה אותם מופקרים וכל הרוצ' ליטול ישו' כהעברתם יבא ויטול אבל הלכה תחת מבור' על פי התור' המקובלת וזה וכבר נתבאר בחכמת התוריה וכו' וקרא חכמה תוריה מה שקרא עיון דיני בשלישי סי' ס"ט שהוא מתכונת הדין על אמתתו כפי התור':

סימן כ שקע האור ההוא וכו' · הוא האור כוכב שזכר סי' ט"ו אשר בו נפלינו מכל יתר העמים ולפי שנראה שקע שקיעה רבה בלתי משארת תקוה להראות אלינו עוד שהשגחה וכו' · שלא ימלאנו לבו של אדם לחשו' כדעתו מחשבה כלל שיוכל עוד לשוב אלינו · ולא זכר שר המקטים הלזה מה שיעד הכתוב באמרו קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח:

סימן כא איננו שוקע אלא בעיני וכו' · הכונה כי לא יחדל עליון מקרב עמנו בשכינתו הנסתרת אפס כי לא יהיה כנו עליון בשכינתו הנראית וכענין אמרו בחתימות הספר סימן כ"ג השכינה הנראית שן בענין היא אשר נעדרה כי איננה נגלית כי אם לנביא או להמון נרצה במקום המיוחד והיא אשר אנחנו מצפים לה וכו' · אך השכינה הנסתרת הרוחנית היא עם כל ישראל אזרחי זך המעשים טהור הלב וכו' לפי דעתנו : מדלותנו ועניינו וכו' : אמר דלותנו על ספק הגדולה ועניינו על ספק השגת די מחסור בעניינו בעולם ונכון יסודרו ויכוונו אמרותיו שלם כנגד שלם · דלות כנגד גדולה · עוני כנגד השגת העולם · ופזור כנגד הממשלה על המפוזרים :

סימן כב

כב אמר הכוזרי לא הבאתי מזה ראי' מפני שאני רואה שתי האומות החולקות זו על זו יש לכל אחת מהם גדולה וממשלה · ולא יתכן שיהיה האמת (בשתי קצות הסותר) נ"א בשני קצות ההפך לא או באחת מהם או אינו באחת מהן · וכבר פירשת בהנה ישכיל עבדי מה שהורה שהדלות והשפלות יותר ראוי בענין האלקי מהגדולה והגאוה והוא גם כן גלוי בשתי האומות כי הנוצרים אינם מתפארים במלכים ולא בגבורים ולא בעשירים אבל באנשים ההם שהלכו אחרי בעל דתם כל הימים הארוכים אשר לא נקבעה בהם דתו והיו האנשים ההם גולים ונחבאים ונהרגים בכל מקום שמצאו וסבלו על חזוק אמונתם ענינים מופלאי' מן הבוז וההרג והם אשר בהם מתברכים ומכבדי' מקומות' ומקומו' הריגתם ובונים במו' כום על שמותם וכן עוזרי בעלי דת ההגריים סבלו מן הבוז הרבה עד שנעזרו ובהם הם מתפארי' ובשפלות' ובמותם על עוז דתם משתבחים לא במלכי' המתגדלים בממונם וגדולת ענינם אך באשר כל כלפר היו לובשים הבלוים ואוכלי' השעורי' מבלי שבעם · אבל היו עושין כל זה עם תכלית הבדלם אל האלקים ואלו הייתי רואה היהודים עושים זה לשם האלקים הייתי אומר כי יש להם מעלה על מלכי בית דוד מפני שאני זוכר מה שלמדתני נ"א שלמדתני במאמר את דכא ושפל רוח כי אור האלקים איננו חל כי אם בנפשות הנכנעים :

כג אמר החבר הדין עמך שחרפתנו בזה מפני שאנחנו סובלי' הגלו' מבלי תולדה : אבל חשבתי בחשובים ממנו שהם היו יכולים לדחות הבוז והעבדות מעל נפשותם במלה שיאמרוה מבלי טורח וישובו בני חורין וידם על מעבידיהם ואינם עושים זה אלא בעבור שמירת דתם הלא די בקורבה הזאת להגיע ולכפר עונות רבות ·

ואלו

סימן כב לא הבאתי מזה ראיה · אך ראייתו תהיה ממה שיזכיר ושהדלות אשר לא הסבלוהו בנפש חפצה ובהכנעה לאלקים : ולא יתכן וכו' יש לנו כיוצא בו בראשון סי' ב' : בשתי קצות הסותר וכו' (נ"א בשני קצות ההפך) והשנית נכונה יותר כי אמנם דין הסותרים הוא לבלתי היותם גם יחד אמתיים לעולם רק מחלקים ביניהם האמת והשקר · מה שאין כן בהפכים כידוע לכל מי שעיין מעט במלאכת ההגיון אשר בה נקראו סותרים כל שני מאמרים שהאחד כולל ומחייב והשני פרטי ושולל · או שהאחד כולל ושולל · והאחר פרטי ומחייב · אמנם ההפכים יקראו שני מאמרים כוללים שהאחד מהם מחייב והאחד שולל · ועל כן לא יאותו דברי החבר כי אם בהפכים רק אם נאמר שמלת סותר בכאן הושאלה לענין ההפך ובכן יעלו שתי ההשאלות על כונה אחת : וכבר פירשתי וכו' · בשמי מסימן ל"ד עד סוף סימן מ"ד כי היתה שם תמימת דבריו בהמשך הפסוקים ההם על היות הצרות המוגבלות אותנו בזה לתקנת תורתנו ובור שבר ממנו ויגאלם השינוים מתוכנו ובכורנו ותקונינו · ידבק הענין האלקי בעולם וכו' : והוא ג"כ גלוי וכו' · הן הדברים שנבראת בראשון סימן קי"ב ונתלו ברביעי הזה · ובכל אחד מהם לפי צורך המשך ספורו : ואלו הייתי רואה וכו' · לסבול הבוז והיסורין לשם שמים כאשר עשו ואלתם לשם יראתם : הייתי אומר וכו' · כמו שהיו הם מתפארים בסובלי בנער הסוף יותר מהתפארותם בגדולת מלכיהם · והלא בה דברו בראשון סימן קי"ד : מה שלמדתני במאמר את דכא וכו' · אולי כוון למדרש חז"ל במכילתא ואת דכא ושפל רוח מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ וכן הוא אומר רוח ה' אלקים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים וכן מצינו במשה רבינו ומשה נגש אל הערפל מי גרם לו ענותנותו שנאמר והאיש משה עניו מאד ואומר ואת כל אלה ידי עשתה וגו' ואומר זבחי אלקים רוח נשברה וגו' והכוונה שלא אמרו שהוא זה מתבאר כמאן דאמר אני דכא ושפל רוח שהרי הקב"ה הניח הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני וירד למטה · עכ"ל · ועוד חז"ל בויקרא רבה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה א"ר אלכסנדרי הדיוט זה אם משתמש בכלי שבור גנאי הוא לו אבל הקב"ה כל כלי תשמישיו שבורים שנאמר קרוב ה' לנשברי לב · הרופא לשבורי לב · לב נשבר ונדכה · עכ"ל ·

סימן כג הדין עמך שחרפתנו וכו' · כדברו בראשון סימן קט"ו : מבלי תולדה · כי כונת לריק היסורים : ואין ישועה לנו · על מאמר ישעיהו בימן בו' הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועות בל נעשה

ארץ

ואלו היה מה שאתה מבקש ממנו לא היינו מתעכבים בגלות הזה עם מה שיש לאלקי' בנו סוד וחכמה (כחכמת גרגיר) נ"א כחכמה בגרגיר הזרע אשר יפול בארץ והוא משתנה ומתחלף בנראה אל הארץ ואל המים ואל הזבל ולא ישאר לו שום רושם מוחש כפי מה שידומה למביט אליו. והנה היא אשר תשנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה שתריק נ"א עד שתדק היסודות ותש בם אל דמות עצמה ותדחה קליפותי' ועליה וזולת זה וכאשר יזדכך הלב ויהיה ראוי לחול בו הענין ההוא וצור הזרע הראשון עושה העץ ההוא פרי כפרי אשר היה זרעו ממנו וכן תורת משה כל אשר בא אחריו ישתנה אליה באמתת ענייננו ואם הוא בנראה דוחה אותה. ואלה

ארץ וגו': וכענין הלשון הזה זכר בשלישי סימן י"ט להורו' על תועלת תפלות כמסך וסומך ש' התפלה הזאת תולדת הסליחה והיא הגאולה. ע"כ. ויתכן לפרש שאנחנו סובלים הגלות מבלי תולדה. מבלי אין בנו בכללותנו הרגש חזק בכובד הגלות עד נקבל ממנו התועל' המכוון ממנו כמוזכ' בקודמת כי על כן אז"ל. (מנחות פ' כל המנחו' באות מצה) זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך ר' יוחנן אמר למה נמשלו ישרא' לזית לומר לך מה זית זה אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישה אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורים. ע"כ. ויומלץ על זה כי את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאו' להעלות נר תמיד כי אז יהיה שמנן זך בלי שמרים כשיהיו כתותים כזית ואז יוכשרו למאור להעלות נר תמיד בסוד שוק עלי אהלם וכאמרו ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה: אבל חשבתי בחשובים וכו'. והם יחידי סגולתנו שלמים וכן רבים הסובלים הגלות בתולדה כי זה כל פרי הסר חטאתם בכניעתם לאלקים וכו' יקנו התועלת לעצמם ולזולתם כמו שהוא הולך וכושא מסך הביאור. ועל אלה ונדק אמרו בפ' הנה ישכיל שזכר בקודמת והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע. וזא אחר כך הלא די בקור בה הזאת להפגיע ולכפר וכו' ודברים שה קרובים הם למה שזכר בראשון סימן קט"ו. ומעט מזער הוא החלוף שבין שני המקומות: מה שאתה מבקש ממנו. להיות כניעתנו בגלות בדבון שלם ובטוב לבב לשם שמים: עם מה שיש וכו'. מוסיף טעם להמשך גלותנו כי יש לאלקים סוד וחכמה בענייננו כחכמתו בגרגיר הזרע וכו': בנראה. לפי מה שיראה ממנו בתחלת הדעת שמשותף בו אמנם אינו כן לפי האמת וכמו שיתבאר. וכן אמה במוך כפי מה שידומה וכו': והנה היא אשר תשנה הארץ וכו'. כי בהם שמן חלקם ומאכלה בריאה בהתשאב לחותה ומזונה מהם והם לה שנה חמרית להפרים שרשיה ולגאת ענף ולעשות פרי. והלשון הזה הספקני באמרו הנה היא אשר תשנה וכו' לא ידעתי איך

יושב אל גרגיר הזרע אשר עליו כל הספור הזה מוסב הולך. כי זה שמו וזה זכרו בלשון זכר וכמו שהוביא לשונו עד הנה באמרו אשר יפול בארץ והוא משתנה וכו' אלא שסבר שהרה דנועה זו לכנות כל דבר שאין בו רוח חיים פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה מטעם סרא"כע: עד שתריק וכו' (נ"א עד שתדק וכו') לפי נסחתנו יתבאר עד שתריק היסודות ההם אל עצמה כאשר יורק מכלי אל כלי ולפי הנסח הזכי יתבאר עד די אכלה ומדקת היסודות ההם כפר כתם ושחיקתם הדק כי על ידי טחינתם עד אשר דק יקנו מזג חדש ויושבו אל דמות עצמה כהשבת המזון אל טבע הניזון: ותדחה קליפותיה ועלים וכו': כי מאז תחל רוח ה' וכחו לפעמ' ותתחזק לדחות הקליפות והעלים לצד חוץ וזה כ בהתנער מעפר הלוך ותדל כנפן פוריה כי החלק העצמי ממנה והברור שבה הוא משומר ובא בחדר הפנימי. ואמר וזולת זה. כי היא כפורחת עלתה נצה: או כוון אל השרשים שזכר למעלה סימן ט"ו: וכאשר יזדכך הלב וכו'. ר"ל כשניע תור שסגפנים שמדר יתנו ריח וזה מכד ההודככות השלם אשר קנה לב הגפן ההיא ועצמותה עד שיותו ראוי לחול בו כח וצורת הזרע הראשון הנפסד למראית העין. אז תהיה הגפן ההיא עושה פרי למינה. וכן לענין שנמשל כרם ה' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו ותורתו הכתובה בלבם. והנביא ישעיהו לא זז מחשב הדמיון הזה באמ'ש' סב"ב כי כארץ תוצי' צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלקים יצמיח צדקה ותהלה וגו' וכבר אז"ל (פ' הפסח) א"ר אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע סאה חטים אלא כדי לכנס כמה כורין. ע"כ: ואם הוא בנראה וכו'. ר"ל כפי מה שידומה למביט יראה בתחלת הדעת שכל הבא אחריו ידחה תורתו ואין הדבר כן לפי האמת. והכונה מבוארת על פי המשל אשר הובא: ואלה האומות וכו' מעין דוגמת מה שכתב הרמב"ם סוף משנה תורה:

וכאשר

ואלה ההגריים הם הצעה והקדמה למשיח המחוכה אשר הוא הפרי וישובו כלם פריו כאשר יודו לו וישוב העץ אחד ואז יפארו ויוקירו השורש אשר היו מבזים אותו וכאשר אמרנו בהנה ישכיל עבדי ואל תביט אל רוחק אלה מן העלום והשתדלותם ביחוד ותפארם ותשבחם ותביט אל ישראל בעין הפחיתות בעבור שעבדו הבעלי׳ בימיהם׳ והתבונן במה שצופי׳ (רבי׳ מהפיקורוסי׳) כא׳ רבם מהאפיקורוסו׳ ועוד כי הם מפרסמים אותה ואומרים בה השירים המפורסמים הנזכרים שאין מושל על מעשי בני אדם ולא גומל ולא עונש עליהם מה שלא נזכר מעולם על ישראל אך היו העם מבקשים תועלות הצלמים ההם והרוחניות תוספת על תורתם והם שומרים תורתם בעבו׳ שהיתה תועלת העבודות ההם גלויה בזמן ההוא׳ ואם אינו כן למה לא נשתנו ש׳ תורות הגוים אשר הגלום ושבו אותם עד שמנשה וצדקיהו שלא היו בישראל מכעיסים כמותם לא רצו לעזוב תורת ישראל אבל היתה להם תאוה לתוספת תועלות מנצחון וברכת ממון בכחות ההם אשר היו אצלם מנוסים ממה שהזהיר

והאשר אמרנו בהנה ישכיל וכו׳ · נשני ממי״ל עד סוף סימן מ״ד וכמו שהעירותיך עליו בקודמת : בעבור שעבדו וכו׳ כמוזכר סימן י״ג וי״ד : והתבונן במה שצופים רבם מהאפיקורוסות׳ כי רבו המתפקרים בזולתנו ומעט אשר היה להם בהשתדלות היחוד שאמור עם יאר ה׳ העקרים התוריים׳ ויפרוץ לרוב אשר לפנו פונה היום אל דרך אחרת וכו׳ ועוד כי הם מפרסמים אותם וכו׳ לא סוף דבר שתקייב׳ עיני הרוב שנזכר נופות האפיקורוסות בקרב להם אבל ג״כ יביעו ידברו דברי שיר עתק מורם עליו בפרסום כי יקטרו בדבריהם למלכת השמים היא בינלת הקרי והזדמן שנקרא׳ בלשון לעז פורט״ונה וכאלו יאמרו לאל סור ממנו : אך היו העם וכו׳ כמו שקדם סימן י״ג וי״ד : בעבור שהיתה תועלת וכו׳ · ועל כן נפתה להם אחריהם · אך ברית תורתם יכנורו כאמור : עד שמנשה וצדקיהו וכו׳ כפלאת היא בעיני למה זכר צדקיהו במדרגת מנשה · שהרי במשנת חלק לא הוזכרו מלכים שאין להם חלק לעה״ב זולתי אחאב ירבעם ומנשה כמו שזכרנו בסימן י״ג · ואיך אם כן יצדק אמרו שלא היו בישראל מכעיסים כמנשה וצדקיהו וכל שכן עם מה שאמר רבי יוחנן שם פ׳ חלק בקש הקב״ה להפוך העולם כלו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה (פירוש שבני דורו היו רשעים · כי הצדיקים כבר הוגלו עם יהויכין) נסתכל בצדקיה ונתקרר׳ דעתו׳ ושקטו שם בצדקיה כמו כתיב וויעש הרע בעיני ה׳ ותרצו שהיה בידו למחות ולא מיחה · על כן אני אומר כי היתה כשגגה היוצאת מלפני השליט · והיתה כונתו לירבעם או לאחאב שפקדים זכרם סימן י״ד : אשר היו אצלם מנוסים ממה שהזהיר הבורא מהם · ר״ל כי מאשר ראינו אזהרת הבורא מהם באמרו לא תנחשו ולא תעוננו · אל תפנו אל האובות ואל הידעונים וכיוצא בהם יש לנו בדמות

ראיה על היותם דברים מקובלים בדורות׳ ההם כי היתה איזו פעולה כמשכת מעניינם׳ ועל כן רבה המקו׳ לוכות את ישר׳ בהרחקתם וליחד להם לשוני׳ לפיכך הרבה להם מכות ואזהרו׳ על אודות׳ · אמנם הראב״ע הרחיק מין הראי׳ הזה׳ כלא׳ פ׳ קדושי׳ וריקי מוח אם׳ לולי שהאובו׳ אמת׳ גם כן דרך הכישו׳ לא אסר׳ הכתוב׳ ואני אומר הפך דבריהם כי הכתוב לא אסר האמת רק ספק׳ והעבד האלילי׳ והפסילים ולולי שאין רבוני לשאריך הייתי מבאר דבר בעלת אוב בראיות גמורות ע״כ · וכן הם דברי הרמב״ם בה׳ ע״א סוף פ׳ י״א וז״ל כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחש׳ בלבו שהן אמת ודברי חכמה אבל התורה אסרתן אינו אלא מן הסכלי׳ ומחסרי הדעו׳ ובכלל הנשי׳ והקטנים שאין דעתן שלימה · אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה׳ אלקיך · ע״כ · ומאמרו קיים במורה פ׳ ל״ז מהשלישי וז״ל והמעשים ההם אשר יעשו אותם המכשפים אין ההקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל וכו׳ · ע״כ · אבל הרשב״א בתשובותיו סימן ת״ג נמשך לדעת החכר שהתורה לא אסרה אלא דבר שיש בו קצת עקר ויש בו כדי לטעות באמרו שזה נראה יותר לפי שאמרו (פ׳ חלק) הרי שמן והרי בנים נשאלין מהן בשבת מפני שמכובין׳ · וכן באוב וידעוני בשאול וחרטומי מצרים שהעידה התורה השלימה שעשו בלטיהם ובלהטיהם ע״כ · גם הרמב״ן קיים מציאותם פ׳ שופטים על אמרו לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם וגו׳ וכתב שם · רבים יתחסדו בנחשים לומר שאין בהם אמת כלל · כי מי יגיד לעורב

שהזהיר הבורא מהם ואלו היה להם היום הפרסום ההוא היית רואה אותנו ואתהם היום נפתים להם כאשר אנחנו נפתים לשאדי' הזבלים מאצטגנינות ולחשים וקמיעות ובסיונות רחוקות מהטבע עם הרחקת התורה אותם :

כל אמר

שלענור מה יהיה ואנחנו לא נוכל להכחיש דברים שהתפרסמו לעיני רואים · ורבותינו ג"כ יודו בהם כמו שאמרו בישלה שמות רבה כי עוף השמים יוליך את הקול· זה סעודב · וחכמת הטיארין העופות בלשון ערב · טאיר וחכמי העופות יקראו טיארין · ועל קיום זה באה תשובת הרשב"א סי' כ"ב ועוד מוזכר מזה הענין בגמרא וכו' · עד אמרו כי הכשפים שרם דבר נמצא נס · ולכן היה לשראל טענה במניעה מהם· עכ' ובאמת לא ידעתי טעם לדברי הרשב"א הנזכרי' באמרו כי הכתוב לא אסר האמת רק השקר · כי אמנם נקל הוא לענות על רב לכנות מנזרת משפטו · ואחרי הרב ן' חסדאי להטות כמה שכתב על כיוצא בזה בספר אור ה' מאמר ד' דרוש ד' כי אחרי העידו שפק אם היה לעוננות ולניחוש אמות הם הנה יחשב שלא היה ראוי שתרחיקם התורה · היתה תשובתי לזה כי לא מפני שקרותם היתה זאת רק מפני היותם ממה שיביא המון העם לסלק מעליהם הבטחון בה' ולבטל ההשתדלות וכו' : ואילו היה להם היום הפרסום ההוא וכו' · כדבר מכשה לרב אשי בחלומו (פ' חלק) אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בזינך ורהטת אבתראי פי' היית מגביה שפת מלבוש מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם : כאשר אנחנו נפתים לשארית הזבלים וכו' · לא יקרא כן מכל האמונות שאין בפעולתם ממש שהרי היה בותר עצמו במה שאמר אשר היו אבלם מכזבים וכו' רק הוא מבדיל עניינם מכל מניעת התורה לבלתי פנות אליהם והנכה בדבריו לאמר זכסיונות רחוקות מהטבע כי זולת זה היו מותרים לנו כאז"ל שבת פ' במה אשה על מסכת יוכאי' בביצת החרגול ושן של שועל ומסמר הצלוב משום רפואה · כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי · ופי' המורה בפלישי פ' ל"ז וז"ל רוצים בזה שכל מה שיגזרהו העיון הטבעי הוא מותר וזולתו אסור וכן כאשר כאמר אילן שמשיר פירותיו טוענו באבנים או סוקרו בסקרא על זה המעשה בשלמא טוענו באבנים כי היכי דלכחוש חיליה · אלא סוקרו בסקרא אמאי וכו' הנה התבאר שסקירתו בסקרא וכל מה שדומה לזה ממה שלא יגזרהו ההיקש הטבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי· וכן אמרו בשליא של מוקדשי' תקבר אם אין תולין אותה באילן ואין קוברים אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי ואל יקשה עליך מה שהתירו מהם כמסמר

הצלוב ושן שועל כי הדברים ההם בזמן ההוא היו חושבים בהם שהוציא אותם הנסיון והיו משום רפואה והולכים על דרך תלות רעזב שקורין בערבי פאצי"ונה ובלעז פיאוני"אה על הנכפה · ונתינת בואת הכלב למרסות הנרון וכו' כי כל מה שכתאמ' כיונכו בשו אע"פ שלא יגזרהו ההקש הוא מותר לעשותו מפני שהוא רפואה וכוהג מכהג שלשול הממכים · · ס המשלשלים עכ' · וכתב הר"ן פ' במה אשה על מאמרם הכא כל שיש בו משום רפואה · כין לחם בין כל דבר כיון שאנו יודעים שהוא מרפא והכי איתא בתוספתא וכו' · עכ' · ודין הקמיע הוא מפורש שם בהשנה לא יצא איש בכבלל מכומר וכו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה וביאר שם בגמרא אמר רב פפא לא תימא עד דאתמחי גברא ואתמחי קמיעא אלא כיון דאיתמחי גברא אע"ג דלא אתמחי קמיעא וכו' עכ' · ונפסק דינו נה' שבת להרמב"ם פ"יט עם היות שהרחיק עניינם במורה חלק א' פ' כא' וס"ב ובמו שנזכיר עוד בסימן כ"ה · וכבר היו חכמינו רגילים בלחשים כההיא דפ' ע' בי שבחי' ופ"ב דמסכת אלילים ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה · מאי סכנה סכנת שברירי ואי בחי מיא אי איכא איניש גביה לימא ליה פלניא בר פלניתא בחיכא מיא והדר בנתי · אי לא לימא איהו לנפשיה פלניא בר פלניתא אמרה לך אימך איזדהיר משברירי ברירי רירי רי בכסי חיורי עכ' והנה ראוי לנו שנבאר כי על לחשים וקמיעות שלא הומחו כאמרו דברי החבר למען לא יהיה כמתרים כנגד המשנה והגמרא ובכותר עצמו במה שאמר בסי' כ"ה שיש רפס לשמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב וכו' או שיונכו הדברים בכאן בחסרון שתנאי המוזכר שם באמ' וקודם להם השיעור כל' מחשבת הנפש הטהורה וכו' · כי לא כל אדם זוכה לסגולה זו לסיות דברו ומכתבו עושה רושם כי אמנם אחר כונת הלב הן הן הדברים הראויים להוציא לאור פעולתם בשלמות · והרשב"א בתשובותיו בימן קכ"ז להשיב שואלו דבר על עשיית צורת אריה בלא לשון חרותה על טס של כסף או של זהב לרפואה כאשר במצא לראשונים בספרי הרפואות שזה מועיל לחולי מתנים כהעשותו בשעה ידועה כתב וז"ל ואי משום דרכי האמורי האמת כמו שאמרת שכל שיש בו משום רפואה וידוע לרופאים שהוא בן אין בו

משום

משום דרכי האמורי ויתר מזה נראה שכל שלא נאסר
בגמרא באותן המכוונין בדרכי האמורי אין לנו לאסרן
לפי שאין הסגולות נודעות לנו ואין לנו לדון עליהם
מדרכי הטבע המפורסם שהרי יש סגולות שלא נודע
עקרן לכל בעלי הטבע · כקמיע של עקרים וקשירת
האבן הידועה הנקראת אשטופאשין גם בעשבים גם
בלחשים שהתירו חכמים כמו שאמרו בכמה מקומות לימא
הכי ולימא הכי · ואין לך רחוק מן הטבע מלחש שברירי
ברירי ואעפ"כ התירוהו חכמים בהדיא באותן המכוונין
בגמרא שיש בהן משום דרכי האמורי · והנה לרבותינו
ז"ל ג"כ רפואה בגזורות כמו שאמרו במסכת שבת ובשלש
שעל גבי הכיבית וכו' ושמעתי כי גם מורי הרמב"ן ז"ל היה
עושה אותה צורת אריה לאותו חולי כמו שאמרת ולא
חשש לכלום · עכ"ל · ובסימן ת"ג התיר פשט ידו להאריך
מ"ד על הנדון והוא עורר את חכיתו על דברי המורה
הנזכרים · משני צדדים · הא' מצד היותם לפי דעתו
סותרים לדבריו הקודמים לו שמה באמרו שהזהיר מכל
מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון
הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות והכחות
המיוחדות והוא אמרו ובחקותיהם לא תלכו ולא תלכו
בחקות הגוים עכו"ם · והם אשר יקראו ז"ל דרכי
האמורי מפני שהם ענפי מעשי המכשפים שהם דברים
לא יגזרם היקש טבעי וכו' ע"כ · הרי שאסר לנו אפי' מה
שיש בו תועלת מצד הסגולה כל שאינו גוזר אותו העיון
הטבעי וזה סותר למה שיורו דבריו הנזכרים שהם עלה
להתיר כל מה שנמצא בו תועלת מצד הנסיון וא"כ מותר
לסמוך על נסיוני הקודמים ואין אנו אסורים בהן עד
שיבחן הנסיון בהתאמת לעינינו · שהרי מאמר הגלוב
ושן של שועל אנו מותרים לסמוך על נסיונם של הקודמים
כמו שאנו סומכים על חכמי הרפואות באותן הרפואות
שאין ההיקש הטבעי גוזר אותם ולא על חכמי התורה
וחכמי הרפוא' בלבד אלא על כל האנשי' שאומרי' שנתנסה
הענין ההוא התירו לנו לסמוך עליהם כבעלי הקמיעין
שהרי התירו הקמיעין בין של עקרי' בין של כתב ולא פי'
לנו חכמים איזה קמיע של כתב ואיזה עקר מן העקרי' ·
ואיך יסכימו הדברים הללו עם אמרו שהזהיר הכתוב
מכל מה שיאמ' שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון
הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות וכו'
שאם כן גם מאמר הגלוב ואסר משום דרכי האמורי ·
זאת ה א' לדעת הרשב"א שהתיר הנראות כדברי המורה ·
ולא מצא לו מקום אשר יכום שמה · כי אם על ידי חלוק
בלשון נכון אלו והוא אמרו ואולי יאמר הרב ז"ל שאפילו
מה שתלו בספריה' לסגולה לא נאמין לפי שעקר ענינים
לתהו ולהבל בעניני המכשפים אבל מה שאמרוהו חז"ל
נאמין ונסמוך לעשות מעשה מצד מה שהתירו ובהתאמת
להם לסגולה ושמנו הרב ז"ל במבוכה רבה עכ"ל · וענין
המבוכה הוא כי בלשון כולל אמרו כל שיש בו משום
רפואה אין בו משום דרכי האמורי ולא הבדיל בזה בין
קדש לחול בין חכמי ישרא' לחכמי ישמעאל ופרס שאילו
נתברר תועלתו לרפואה יבא הכם מכל מקום · הכל
השני הוא בקומו לערוך אנוש מצד אמרו כל שגזרהו
העיון הטבעי דמאן דכר שמיה דעיון טבעי והלא כל
שיש בו משום רפואה אמרו · ומעשים רבים בגמרא
יוכיחו שהיו מתירים מה שהעיון הטבעי לא יגזרהו ·
ואחר תום כל הדבר הארוך אשר המשיך על ככה הדריך
הדבר הזה בכתיב שעתו אשר הניב לו וז"ל אף על פי
שכאמרו דברים רבים מספרי דרכי האמורי אין אומרים
כלן תחת סוג אחד ואב אחד לכלן ואין להתיר אחד
מהם כמו שבא בכתיך שאין הכפר משתפן להיות הכל
מותר או הכל אסור שאפי' בספרי הקוסמים והמנחשים
ובספרי דרכי האמורי יש דברים מותרים וכו' עד אמרו
והרי הספרים ברמונים שזורקין את הקליפין ואוכלים
הגרעינים היפים · אחרי כן גור אומר כי מחסד עליון
היה בתחלת הבריאה להמציא בעולמו דברים להעמיד
בריאות הנבראים ולהחזירם לגדרם כשאתם החוצה אל
מזג זר כי תקראנה קורות החלאים · וגם הכחות האלה
בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כסמים
והמסעדים הידועים לחכמי הרפואות · או בטבע מוגבל
במאמר הגלוב וכו' · ואינו מן הנמנע שיהיה בזה גם
בדבורים כענין הקמיעין והדומה לזה · ועל כן אמרו
אביי ורבא דרך כלל כל דבר שיש בו משום רפואה אין
בו משום דרכי האמורי ואמנם כתב ה' בתורתו תמים
תהיה עם ה' אלקיך שפירושו כולל אזהרה והבטחה הזהיר
שלא נשתמש ונחוש להבלי הקוסמים והמנחשים ואוכלי
הדם בכוכבים הרעה להמשיך להם שדים לא אלוה רק
היה תם עם ה' א"לך עמו בתמימות וכו' והבטיח
שבעשיית מצותו ובעבודתו יהיה תמים לא יגע בו רע
וכו' · ואולם הבטחון נחלק לענינים לפי הזמנים ולפי
האנשים · ודרך כלל לעולם בבטח כי לך בטח בלכתנו
בדרכי התורה השלמה והיא המצלת מן המקרי' והסבות
הנסתרות כאמרו בלכתך תשמור עליך וכו' · ואם חל
המקרה בחליים מותר להתעסק ברפואות ובלבד שיהא
לבו לשמים וידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא
שיכוין שהכל תלוי בסם הפלוני וברפואת האיש הרופא
והוא אמרו באסא גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים ·
ומי שהשגו החולי איננו סומך על הכם וכו' והוא אמרו

ורפא ירפא ואז"ל מכאן ניתנה רשות לרופא לרפאות וכו' · ונגדר זה בכללו כל דרכי הרפואות אפי' מה שמועיל בסגולה מן הסגולו' בין בעצמים בין בלחשים וזה דרך הקמיעים בין קמיע של כתב בין קמיע עקרין וכו' ע"ש · ואמנם ראיתי ונתתי אל לבי את גלגול דבריו והנה למראה עיני אין בהם כדי תפיסה על הרב אמור אשר בכלל דבריו דברי הרשב"א למסתכל בהם בעין יפה · ולא ידעתי מפני מה הוא מחלקו בשתי המחלקות אשר זכרנו והרי אני מכניס אותם בידי אחת ואולי להו כי הנה כונת המורה שע"פ שנים תנאים יקום הדבר נגדר דרכי האמורי · האחד שלא יגזרהו העיון הטבעי · והשני שלא יקיימהו הנסיון קיום ניכר וידוע · ובהעדר האחד מאלו כבר יכלול מדרכי האמורי פרוץ גדרם ומיסר' שרי והוא מה שדקדק המורה בלשונו באמרו שם פ' ל"ז והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההיקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל ע"כ · אמר אין ההיקש וכו' על התנאי הראשון · ולא יאמין השכל וכו' · על התנאי השני ; ומה שאמר גם שמדרכי האמורי הוא כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות וכו' לא כיון בו מה שתלה עליו הרשב"א לאסור מטעמו אפי' מה שיש בו תועלת מצד הסגולה כמו מסמר הצלוב וכיוצא שאז היה בלי ספק מותר עצמו כאמור · אבל דעתו על מה שהוא נוהג כמנהג הסגולות וכו' לפי דעת הסכלים ההם בלבד · אך לא קויים ענין סגולתם בנסיון שלם אבל זולתם כי בלי ספק היה בזו או כמו בעיון טבעי להיות שהעיון הטבעי מספיק בלתי נסיון והנסיון הברור בלתי עיון טבעי וז"א אחר כך ואל יקשה עליך מה שהתירו גופם כמסמר הצלוב ושן השועל כי הדברים ההם בזמן ההוא היו מושגי' שהוכיח אותם הנסיון והיו משום רפואה וכו' מה שלא היה כן בעניני הכשפים שנזכרים שלא היה ענינם נוהג מנהג הסגולות כי אם על דעת הסכלים השקועים בסכלים ההם כאמור · ובכן סרו מהר פקפוקי הרשב"א מן הדרך הזה והצמיד המורה להררו עוז בטוחו על גדר דרכי האמורי קו תהו ואבני בהו להיות' רחוקי' מדרכי הטבע המושג והמסוגל ובכל המה מעשי תעתועים · והנה מכח גלגולן של דברים פנים חדשות באו לכאן להסביר פני ביאור למה שאמר החבר ולחשים וקמיעות ובשינוכות רחוקו' מהטבע כי אמנם כיון לדרכי האמורי שאין להם ענין עם הטבע בשום אופן לא עם הטבע המושג ולא עם הטבע המסוגל כי לא הוציאם הנסיון הברור רק הם נוהגי' מנהג הסגולה אצל הסכלי' שהם ההולכים אחרי ההבל ויהבלו :

כד **אמר הכוזרי** אני רוצה עתה שתראה לי מעט משיורי החכמות הטבעיות אשר אמרת שהיו אצליכם ;

כה **אמר החבר** מהם ספר יצירה והוא לאברה' אבינו והוא עמוק

סימן כד אני רוצה עתה וכו' כבר קדם לנו סוף מאמר שני טעם היות הסדו' המוכן לו שם לבקש תחלה על השרשים בדעות ובאמונה ואח"כ על הנשאר בידנו מן החכמות ש הראשונות · מכל מקום הזדמנות הספור ודרך גלגולו שנה את טעמו להקדים המאוחר · וזה כי מאשר שעלה החבר על שפתיו זכרון חכמת חכמינו הראשונים והפליג מאד בענינה · עד שהמלך כמעט הסב פניו אחורנית מכונתו הראשונה כמדובר שם :

סימן כה מהם ספר יצירה והוא לאברהם אבינו וכו' · כתב הר' משה בוטריל בראשית ביאורו לספר יצירה · אברהם אבינו עליו השלום כתב הספר הזה · והוא מורה האנשים הנבוכים בהשקפת העיון האמתי בענין האמונה הגדולה · והנה אברהם אבינו ע"ה עשה זה כנגד חכמי דורו שהיו חולקים על ענין האחדו' כאשר כתב רבינו סעדיה ז"ל בספר הנקרא אגן הפילוסופים וז"ל בשער הראשון · וכו' ע"כ · והרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ד' דרוש י' כתב וז"ל המכוון במעשה בראשית הוא כפשוטו שהוא תאר מעשה היצירה והוא השתלשלות הנמצאו' וקשר העליונים עם התחתוני' אשר לא נודע סודו מדרך החקירה. והוא עקר מה שבא בספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו והוא הרמוז בדרש לרז"ל בה"א בראם שנאמר בהבראם באברהם בה' בראם וכו' · ולפי שהקשר וההשתלשלות הוא כפי מה שקבלו רז"ל תלוי בשם המפורש יחייב הענין הזה סוד סתום ונסתר להגדלת השם ויראתו · ע"כ · ויש מיחסים ספר זה לר' עקיבא שסדרו כן מפי הקבלה עד אברהם אבינו ע"ה : והוא עמוק ופירושו ארוך · הן החבר לא שת לבו לבאר מעניני ספר יצירה כי אם מעט מזער ובדלוג זעיר שם זעיר שם · שנים שלשה גרגרים בראש אמירי אמריו · וכמעט שהחלק המתבאר ממנו בטל במיעוטו באלף · ובכן לא הוטל עלינו משא ביאורו רק במוזכר ממנו בדברי החבר ועל פי דרכו ושטתו לבד · ואחרי גרסתו המתחלפת במקומות לגרסתנו כמשך וכרוכה · ואתה דע לך כי המעט ממנו המתבאר על ידו היה אופן ביאורו דרך כלל כנוגע ואינו נוגע ולא נשא את נפשו ליישב בפרטים וכמו שיורו דבריו באמרו

ופירושו ארוך הורה על אלקותו ואחדותו בדברים מתחלפים מתרבים מצד אבל הם מתאחדים נסמכים מצד אחר׳ והסכרותם מצד האחד

ב׳ ועניש וב׳ עליונים וכו׳ והרמז מובן ואם יקשה לבאר
חלקיו וכו׳ ובטרם יתפשט הביאור על דברי ספר
יצירה המובאים הנה · את אמרתי אשלח לפניך ונרשה
את רעיונך מלהרהר שיתבארו אבל החבר על דרך
הקבלה כי אף על פי שזקף
עשר לאצבעותיו לזכור עשר
ספירות בלי מה וכו׳ כמו
שיבא · לא נכנס על ביאורם
בעניני החכמה ההיא
הנפלאת אפי׳ כאצבע קטנה׳

ובא שאות והמופת ממה שהחבר היתה בקשת הכוזרי
בקודמת אני רוצה עתה שתראה לי מעט משורי החכמו׳
הטבעיות אשר אמרת שהיו אצליכם · ועל פי הדברים
האלה השיב החבר · מהם ספר יצירה וכו׳ ראה עד כמה
כוונתו רחוקה משיות הדברים שיזכיר סובבים על עניני
תעלומו׳ החכמ׳ ההיא העילה היא למעל׳ למעלה מדרכי
הטבע · ועתה גם אני היות אהיה כמוהו כי אין לבוא
אל שער ביאור דבריו ולחלוק על כונתו לבאר שעניינים
על דרך מתחלף לדרכו · על כן כתבו בעבור חלושים
בביאורם ובקבלה לאשבו לרגל המלאכה אשר לפנינו ·
ומקבלה ואילך מנות כהונה כי הכהנים הנכנסים אל ה׳
יתקדשו בעניני סודותיה ובלבד שיעשו שכיל לעצמן
ולא יתבוננו לעשות חרין בדברי החבר הבלתי מכנים
עצמו לפי הבדלה בסודות האלה כמו שיתבאר מתוך
דבריו שאם ככה הם עושים לו עם היות מלאכת מלאכת
הקדש יקרא לה מ״מ כפי ערכה אבל ביאור דברי החבר
בכאן הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה שחייבין עליה
משום גניבת דעת הבריות והויא ליה מין בשאינו מינו
שרואין את שאינו מינו כאילו אינו לפי הנוכח · ועוד
אעיר לך און כי מה שיזכיר מספר היצירה לא בא על כלו
מופת שתנוח עליו נפשך כי רובם דברי׳ מוכחים בסברא
גדולה ויקשה ביאורם עד מאד וכמו שיורו דבריו כאמ׳
וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל אם מפני שמבוקש
עמוק מהשיג · או מפני שתבונותינו מקוצרות או לשני
הדברים יחד : ע״כ · אלקותו · שמלכותו ית׳ בכל משלה
להשיג הכל על סדר נכון : מתרבים מצד וכו׳ · ועם
היות שהבחינה זו אין לנו ראיה על אחדותו רק היא
ראיה לסתור שכת האחדות או׳ · מ״מ בהיותם מתאחדים
נסמכים מצד אחד והוא צד הקשרם והתעלותם אל
מדרגת אחדות (כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד
כמו שהפליא ענה ותוסיף הרב המורה בפרקו שמיוחד
לזה הוא פ׳ ע״ב מהראשון הן הן עדי יחוד אשר יורו בלי
ספק על אחדות הממציא המסדר אותם שהשכל אבל

כיורו אחד והוא באחד אשר ישיגם להסכמה מתאחדת
וז״א והסכמתם מצד האחד אשר יכללם · כי אמנם
הסדור בנמצא אחד מורה על מסדר אחד ומן הפעולה
יודע הפועל כדבר הרלב״ג בחמישי מספר מלחמותיו
חלק ג׳ פ״ה באמרו כי
הסדור במתאחד יחוייב
שיהיה עלול מסדור מושכל
הוא אחד במספר · ע״כ ·
ובפנים יותר שלמים בתכלי׳
זה שם פ׳ ח׳ וי״ב · הוא
הדבר אשר דברו החכם שפורכו פ׳ ואתחנן וז״ל ה׳ הוא
האלקים המסדר הכנחי המפורסם בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת כי אמנם על זה יורה סדר וקשרם והתכלי׳
המושג מהם אשר לא יושג זולתו ובהם נודע שיש נמצא
מכוין שהמציא כל זה לתכלית מכוון אצלו · אין עוד ·
ומזה יודע שאין עוד כי הוא מן ההכרח שלא יהיה כל
זה זולתי בכח איזה נמצא נבדל מחמר מאד נעלה
בתכלית האפשר והוא נמנע שיהיה יותר מאחד בזאת
המדרגה מהעלוי אשר אין כמוהו כי בנבדלים לא יפול
מספר זולתי בהיותם בלתי שוים במדרגה ע״כ · גם
המורה סוף פ״א מהשני בדרך אחד יבא שיכון להורות על
אחדותו ית׳ מצד קשר המציאות קצתו בקצתו · כי
כברור המור היה לו זה למופת על ככה ומדברי ארסט״ו
לוקחם זאת · או ירצה שהורה על אחדותו גם מצד
הדברים המתחלפים שמתרבים כי מציאות כל דבר אינו
זולת שנתייחדו בעצם ומהות מבין שאר הדברים בקבל
כל אחד מהם חלקו באחדות מעין דוגמא של מעלה כי
מן האחד האמתי הפשוט האחד בא לנזור בכל עצם עצם
מן הנבראים · ובכל נבראי מעלה ומטה מצד האחדות
אשר חלק ה׳ לכל אחד מהם יעידון יגידון כלם כאחד
ה׳ א׳ ושמו אחד · ונמצא בזה שהרבוי שנחשב לקטיגור
על אמונת האחדות נעשה לה סניגור להודות עליה
כי לא יצוייר הרבוי זולתי בהבדל הדברים זה מזה
כדעת הפילוסוף ואין זה כי אם בבחינת התיחד כל
אחד מהם בדבר לא ישותף בו זולתו עמו · והוא עצמו
ענין האחדות המגיע לדבר דבר מן האחד האמתי
הראשון אשר הוא סבה לאחדות כל אחד מהם · אולם
מה שיפסיד עלי שביא׳ הזה הוא אמרו אבל הם מתאחדים
וכו׳ כי להורות כתן שאין אלו שתי ראיות על האחדות ·
מכח מלת אבל הפוסלת את הראשונ׳ והיה ראוי שיאמר
מתרבים מצד ומתאחדים נסמכים מצד · על כן אלכה
ואשובה אל פירושי הראשון כי טוב לי אז מעתה · והנה
דבריו עולים לקראת דברי הרמב״ע באמרו פ׳ בראשית
על

האחד אשר יסדרם מהם ספר וספור וספר · רצונו בספר השיעור והפילוש בגופי הנבראים כי השיעור עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו לא יהיה כי אם במנין והמדה והמשורה והמשקל וערך התנועות וסדור

על כעזה אדם כצלמנו כדמותנו · וגוף האדם כעולם קטן יהי ה' מבורך אשר בגדול שהל ובקטן כלם · וגם אמר הנביא שראה כבוד אלקים כמראה אדם והגם הוא האחד והוא יוצר הכל והוא הכל ולא אוכל לפרש ע"כ · וגמרה דברו בפ' תרומה על ועשית קרסי זהב וז"ל והנה יגשר יריעות הוא המשכן והמשכן קראו א' כולל הכל כי כל גוף איננו דבר א' רק הוא מחובר מאחדים · וככה השם הנכבד שהוא אחד כולל הכל ונקרא אחד וכן העולם קטן והגדול : ע"כ · ואמר שהסכמתם היא מכל האחד אשר יסדרם · כי להיות כל הדברים מתאחדים אחדות גמורה ופשוטה באחד האמתי ית' · כאשר בדברים שהתאחדו והסכמה המעידה על אחדותו ית' · והוא עצמו הדר כבוד מלכותו ואלקותו כמו שקדמה שמיכותם באמ' אלקותו ואחדותו · וכן הן דברי בעל העקידה שער פ"ז באמ' כי טעם קריאתו ית' מלך שהשלום שלו · שהוא מצד היותו משפיע על ברואיו ההתייחדות וההסכמה אשר הם קיים עליה שאינה רק קורת הרכוי אשר בהם אל דוגמת היחוד אשר לו ית' · כי הוא ממש ענין כבוד מלכותו שהוא קורת כל הדברים אל אחדות פשוטה וכאמ' והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' א' כי המלכות והאחדות ענין א' להם ולזה עולם קבלת היחוד שבשמע ישראל למען המלכיות והוא מבוא והוא טעם מלך שהשלום שלו כמו שאמרנו : ע"כ · וכשכה דברו (שער ג') אבל ביאורו לפרשת שמע · ויהי כמשיב ידו על זה פ' שופטים שער ט' · מהם ספר וספור וספר שלשה ספרים כפתחים לפניו בראש דברו לבאר מה שכתוב בראשית ספר יצירה ברא עולמו בשלשה ספרים בספר בספור ובספר · והכוונה אבלו כי מכלל הדברים שזכרנו היותם מתרבים מצד ומתאחדים מצד וכו' הם אלו הג' ספרים שהם בחק האל דבר אחד ובחק האדם שלשה · וגם בחקנו ימצא להם התאחדות מה כמו שנבאר והולך · וספר ר"ל מספר מלשון אמרו · ד"ה ב' סימן ב' אחרי הספר אשר ספרם דוד ועניינו מה שיחשב בדעתו לעשות בשעור וסדור כערך כמו שיבאר · וספור הוא הדבור במה שחשב וספר הוא הוצאת מה שחשב ודבר אל גבול הפועל שמכונה בכתיבה על ספר · ונמצאו לפי כן מספר ספור וספר מכוונים כנגד מחשבה דבור ומעשה המתכשרים כנגד בפיך ובלבבך לעשותו ועל כל אלה שלשה הביאור מדברי החבר עצמו המתמשים ובאים

בזה אחר זה · ושפילוש מלשון פלס ומאזני משפט ליה' ה' · ראוי למה שנברא לו · כי עוד כל ימי הארץ קור וחום ולחות ויובש ארבעת האיכיות הראשיות · במאזנים לעלות כפי טבע כל מורכב בערך מסודר ראוי אל פעולתו · אשר בהאחם מן השווי ההוא הנחשב במורכב ההוא למזג האות · שמה מהכל יחד כי לא יועילו ולא יצליחו בפעול' ההיא הכרנית ממנו · ומשל משלו בארוה כי לא בכח יגבר זולתי בהיותו על מזגו השוה אשר הוא בערכו מוכה ועומד על תכוך החום והיובש כמעלה השנית ובלעדיו לא ירים את ידו ואת רגלו כמעשה תקפו וגבורתו כפי חקו המוטבע במינו · כן ליתר התקונים הצריכים למתכונת בנייני כמו שיבא · והקש על זה ביתר המינים : כי אם במנין · הוא שם כולל למדה ומשורה והכיריהם המוזכרים בסמוך כי בחינת כלם כולל להשב אל בחינת המנין כאמרנו על מדת הכנגד שהיא על מספר כך וכך אמות · וכן אכל המשקלים וזולתם והוא מה שיאמר אחריהם הכל במנין · והמדה · מדת האברים : והמשורה · שיעור הארבע ליחות כי המשורה היא מדת הלח והיבש · והמשקל משקל היסודות כי שקול ישקל כל אחד מהם כפי צורך המורכב : וערך התנועות · כפי צורך התנועה בכל אחד מהנבראים ובחלקיו הכל צריך ליחס וערך מתקבל בתכלית : וסדור המוסיק' הוא סדור ההרכב כלה הכולל כל חלקי הנמצא ההוא המורכב אשר חובר לו יחדו בערך ויחס הנקרא מוסי"ק מלשון מזג אותיו של זה כאותיו של זה בקירוב כי אמנם עם היות כל חלק בפני עצמו שומר יחס תמוכתו · יצטרך ג"כ בהרכבתם לחבור כאות בהתמזגות החלקים אלו עם אלו בסדור מתוקן כולל · והיא תקרא מוסיקה שאין ענייכה זולת המזגות קולות מתחלפים בהיותם נערכים יחד ביחס כאות · ויהיה אם כן אמרו וסדור המוסיקה כאלו אמר וסדור חבור הכלל והרכבתו הנערכת מכל החלקים הנכללים בבנין המורכב · ואפשר שכוון באמרו המדה והמשורה והמשקל לכתוב בישעיה סימן מ' מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים · כי המדה כנגד מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן · והמשורה כנגד וכל בשליש עפר הארץ וכן פירש הרד"ק בשליש כמו משורה · והמשקל כנגד ושקל בפלס הרים וגו' ובכן התבאר מפני מה הקדים משורה למשקל

וסדור המוסיקא הכל במנין רוצה לומר ספר באשר אתה רוא' הכונ' לא יצא מתחת ידו בית עד שקדם ציורו בנפשו · ורצה בספור הדבור והקול אבל הוא דבור אלקי קול דברי אלקים חיים חה"ה בו מציאות התכונה והצלם אשר דובר בה כמו שאמ' נא שנאמר יהי אור ויהי אור יהי רקיע ולא יצא הדבור עד שנמצא המעש' · וספר רוצה לומר המכתב ומכתב אלקים הוא יצירותיו ודבר האלקים הוא מכתבו ושיעור האלקי' הוא דברו הנה שב כ"א הכתב והיה הספר והסיפור והספר בחק האל דבר אחד ובחק

למשכל ולא סדר' ע"ל דרך לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשור (פ' קדושים) כי טעם זה להיות השקפתו אל ככה הפסוק הנאמ' עליו ית' כמדובר · ובאמרו וערך התנועות וסדור המוסיקה יכוון בעבם ורחובה אל תנועות הגלגלים אשר מחלוף תנועותיה' הנערכות בסדור כפלא עד שהוחלט עליהם שם המוסיקה וקנת הפילוסופי' סוברי' שיתחדשו מערך תנועותיהם קולות ערבים (כמוזכר אצלי ביערת הדבש בדרוש המכונ' הגיון בכנור) ימשך כדר המנ אות באלו התחתונים ומכחם יתהוו המהוים ויתחדשו בפנים מפנים שונים על יעלה מהם רבוי הדברים המיפים בחלופי חלופיהם את המציאות הזה בהוד והדר ישוו עליו · וגם בזה לא הניח ידו ממה שכתוב בס (ישעיה סימן מ') שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר בבאם לכלם בשם יקרא וגו' : הכל במנין וכו' · כבר זכרנו כי על כל אלה ייוחס שם מנין באופן מה : אבל הוא דבור אלקי וכו' אין לו שיתוף ענין עם דבורנו הבולל מן החסרון מה שלא יעלם · וכבר כתב המורה פ' ס"ו מחלק הראשון שהוא אלו לו ית' הפעולה והדבור להורות על שפע שופע מאתו · ושפתיו ברור מללו פ' בה' כי הדבור והאמירה נופלים ג"כ על הענין המצוייר בשכל מבלתי שידובר בו כמו ואמרתי אני בלבי וכו' ויפול על הרצון כמו ויאמר להכות את דוד וכו' ושכל אמירה ודבור שבאו מיוחסים לשם הם משני הענינים האלה ר"ל שהם אם כנוי על הרצון והחפץ · או כנוי על הענין שהובן מאת השם וכו' והוסיף לומר כי עוד יהיה זה נאמר עליו ית' על צד הדמיון בפעולותינו וכו' · ופרט דבריו באמרו שכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ויאמר נעשה אדם רבה או חפץ וכו' ע"כ תתמיה דבריו · וכתב הרא"בע (פ' בראשית) על מלת ויאמר · אמר הגאון כי ויאמר ויברך ואלו היה כן היה ראוי להיות אור רק הוא כמשמעו וכן בדבר ה' שמים נעשו כי הוא כוח וכבראו והטעם כנוי על המעשה שלא היה בינתה ועל דרך משל מלך ומשרתיו · ע"כ · וכבר זכר החבר בראשון סימן פ"ט כי ענין הדבור והמכתב בהיותם מורי' על נשמות ראוי שירוחקו מאתו ית' · ע"ש : וכענין הדבור האלקי נזכיר עוד דברים

מועילים מטעם מוה"ר ברכיאל בפרקיו האלקיים כאשר כניע אל ביאור אמרו והניח בדבור השכלי שמות הכונה התכונה והצלם · אמר התכונה על בנין הדבר ותארו בצורתו הקיבונית המוסגת בחושים · והצלם על הכורה הטבעית המיכית הפנימית אשר בה נתענם הדבר ושים מה שהוא · והוא א' משתופי שם צלם כמו שביאר המורה פ' ראשון : ולא יצא הדבור וכו' · ר"ל שלא קדם הדבור למעשה רק הכל נכת אחת : וספר ר"ל המכתב ומכתב אלקים הוא יצירותיו וכו' שן כן דברי המורה בראשון פ' ס"ו באמרו ואמנם אמרו באצבע אלקים הוא כמו שאמר על השמים מעשה אצבעותיך אשר פתנא' שהם נעשו באמירה כדבר ס' שמים נעשו · הנה כבר התבאר לך כי הכתוב ישאיל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור · ושהדבר ההוא בעצמו אשר נאמר עליו שנעשה בדבור נאמר עליו מעשה אצבע כן אמרו כתובים באצבע אלקי' דומה לאמרו כתובים בדבר אלקים ואלו אמר בדבר אלקים היה דומה לאמרו במאמר אלקים בלומ' ברצונו וחפצו · ע"כ · ומה שכבה יצירותיו בשם ספר נכתב הוא מסכים עם מה שיפורש הכתוב ומחני נא מספרך אשר כתבת על המציאות נבללו · וכמו שכתב הרלב"ג פ' תשא וז"ל והמשיל זה המציאות לספר כי כמו שהספר יורה על הציור אשר ממנו היה מציאותו · כן הנמצא המוחש מורה על נימוס העולם המושכל אשר הוא אצל השם שממנו היה מציאות הנמצא המוחש · ע"כ · ואמנם הרא"בע ביארו עם דיבא יתיב וספרין פתיחו על מערכו השמים שגזרות השפלים תלויים בהם · והנה שמות שכהם שיהיה שם ספר נופל על יצירותיו ית' כדבר החבר מטעם ספר יצירה · ואין להעלים עין שהקפתנו מאמר הוכמו שלשת אלה כלשון אחד · כי אותיות ספר בשלשתן עם היות ביניהם החלוף בקריאה · וטעם זה על יחס קורבתם ודמיונם כי הדבור מורה על מה שבשכל והמכתב הוא במקום הדבור את זה לעומת זה עשה האלקים ובל שכן בחקו ית' ששם עלו כנם לדבר אחד פשוט בשיטות במורה כאמור · ובחק האדם וכו' בהיותו מחשב מדבר · וכותב · שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד וכו' · כי כל אשר אתה רואה בו

האר' שלשה מפני שהוא משער בשכלו ומדבר בפיו וכותב בידו הדבור ההוא בעבור שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד מבריאות הבורא יתברך ויהיה שיעור האדם בדבורו ובמכתבו ל"א דברו ומכתבו אותות מורים על עצם הדבר לא גוף הדבר · אבל שעור האלקי' ודברו הוא הדבר בעצמו והוא מכתבו כאשר אם היית מעלה על דעתך אורג בגדי פסים מחשב במלאכתו והמשי נעשה לרצונו ומגוון ל"א ומתגוון בגוונים העולים על לבו ומרכיב הרכבות ל"א ומתרכב ההרכבות אשר הוא חפץ יהיה הבגד ל"א ההוא בשעורו ומכתבו · ואלו היינו יכולים כשנדבר במלת אדם או כשנחקק גוף האדם להמציא צורתו היינו יכולים על הדבור האלקי והכתב האלקי והיינו בוראים כאשר אנחנו יכולים קצת היכולת על הציור השכלי · אך הלשונות והמכתבים יש לקצתם יתרון על קצתם מהם מה ששמותם נאותים הרבה בקרואים ל"א בהם ומהם רחוקים

ית' הוא מכלל בריאותיו וכל מחשבותיו ודבורו וכתיבתו של אדם לא יהיו רק להורות על ענין אחד מהענינים הנבראים מאתו ית' לא זולת זה · והורה בדבריו אלה שכל מה היו שלשתן בחק האדם שלוקי' זה מזה כי אמנם היה כן מבלי אין לו יכולת להוציא הדבר בעת חשבו דברו על אודותיו כמו שיכול על זה הבורא ית' חשב ותכין מאלו שיתחיל בבריאת כאמרו כאשר אם היית מעלה על דעתך אורג וכו' ולזה רמז הנה באמרו שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד מבריאות הבורא ית': לא גוף הדבר · ר"ל שאמנם ענינם הדבר עצמו כמו שהם בבורא ית' כפי מה שיתבאר: אבל שיעור האלקים וכו' · ונמצא שספר כספור: וספר ספס? מחשבה דבור וכתיבה הם בחקו ית' דבר אחד בעצמו ולא יהיו דבר א' זולת ענין הדבר הנברא כי הוא הוא המכתב המיוחס אליו אמנם כל אלה המציאים ארבעתם יתחלפו בחק האד' כי הספר והספור והספר הנזכרי' הם בו נפרדים זה מזה ורחוקים זה מענין הנברא' אשר יחשוב בו וידבר ויכתוב על הוראת ענינו · ועל פלא חיוב פעולותיו ית' מרצונו הקדמה המורה באמרו סוף פ' לא מקרקשון? ישתנה מי אשר בהשקיף הדעות ענינו חשוב השגתם קוצר השגה וידיעה וכשישקיפו חיוב פעולותיו מרצונו תנוב ידיעתם בכלות וכשישתדלו הלשונות להגדילו במאמרים ישוב כל הפלגת דברים לאות וקצור עכ"ל: כאשר אם היית מעלה וכו' · בזה משלו לברר וללבן את אשר קיימו בחק האל' מהיות כל הענינים הנזכרים לאחדים בידו והורה זה באדם אלו ידועה בחקו דומה למה שיתבאר בחק הבורא ית' והתחלה המשיל בו ענין השיעור והמחשבה · ואחר כך באמרו ואילו היינו יכולים כשנדבר וכו' המשיל ענין הדבור והמכתב שניהם גם יחד · והנה הורה תחלה שאם היה מתפשט יכלתו של אדם אורג בגדי פסים אל שיתחייב מרצונו אשר המש' עם היות הגווני הצריכים לפעולתו והרכבת הקועים

במלאכ' מחשבתו בהיותו חושב מחשבו' לבד מבלי שיצרך מחשבה למעשה ע"י מלאכ' כפועל כפיו רק שתהא מלאכה כעשיית משיה לא תגע בה יד · אז היה בשיעורו ומחשבתו ענין דוגמא של מעלה וזה יהיה הבגד בשיעורו ומכתבו · שמתהוה לפי הדמיון המוכח בשיעורו וכו' וכו היה מכתבו על הדרך שאמרנו במכתב שקים שבוא ינירותיו? : ואלו היינו יכולי' כשנדב' וכו' הורה זה ענינו ר"ל שהבגד ההוא עצמו בדבורו · ומכתבו של אדם כי לא כשנדבר במלת אדם יהיה הדבור למו · והאמ' או כשנחקק גוף האד' כבלל ענין הכתיבה כי יחקקת גוף האדם ההוא הקרא כתיבתו כי שם חלקת מחוקק ספון : היינו יכולים על הדבור וכו' הכונה שהיה דבורנו ומכתבנו מעין דוגמא של מעלה וכמו שזכר אבל השיעור במחשבה · כאשר אנחנו יכולים קצת היכולת על הציור השכלי · כי כשנא' יברא האדם בציורו השכלי כי המושכל יקום לו למקרה · וכן ידמה לבורא העליון ועל זה נאמ' בצלמנו כדמותנו : אך הלשונות והמכתבים וכו' יען הוכיח על פני האדם מומו בדבור ובמכתב אשר כפילתם גדולה מאד משלמות הדבור והמכתב האלקי כאמור · בא את פניו אליו ללמד דעת כי לא כל הלשונות שוות ולא כל המכתבי' שוים בהתרחקם מן השלמות האלקי שזכרנו כי אמנם יש לקצתם יתרון וכו' : מהם מה ששמותם נאותים וכו' כמוזכר בשמי כיאן? בא על הגזר כלשונו אדם מאדמה ואשה מאיש וחוה מחי וזולתם · וזכר השתדל הרא"בע פ' שמיני לבאר שמות העופות באופן מסכים עם טבעיהם ועניניהם כמו נשר מן אשרנו? ופרס מן הלוא פרוס וינשוף עוף ינשוף בנשף כי לא יראה ביום מפני להט אור השמש וזולתם שביאר שנכנס שמה : ובלשון האלקית הברואה וכו' · קראה ברואה כי אינה מוסכמת מבשר ודם כיתר הלשונות רק מה' מענה לשון הקדש והוא המלמד לאדם הראשון דעת דרכיה כמו שהולך ונושא מסך הביאור ·

וזה שמה אשר קראה בשני סימן ע"ב באמרו ובשארית הזאת אשר נשארה מלשוננו הנוכרת הברואה ענייניה דקים ועמוקים כטבעו בם וכו' ושמא לזה כוון הראב"ע באמרו בחידתו המיוסדת על אותיות אהו"י היא הנדפסת בראשית ביאור התורה· יום ברוא אדם אלה ארבעה בראו עכ"ל: ושמה על לשונו ובלבבו· כי לא לאדם מערכי לב כהנכנת גבולות לשון הקדש· גם לא לאל' דרכו לשאת את שמותם על שפתיו כי לה' מענה לשון באמור לכל אותיו' והנקודו' והטעמי' לכל דבריהם ולכל משפטיהם· וכל זה לא כענין העופות המנפצפים והמהגים לדמיון האדם אך לא בלב ידברו· ומצאתי לבעל העקידה פ' מצורע שער מ"ב שביאר הכתוב לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון· שבאשר היה האדם בטבעו משכיל ומבין לערוך מערכי הענינים המשתכלים אשר בלב אמנם מה' היה לו לאור הלשון לשלימות שכי· בו יהיה שואל ומשיב באופן שישתלם בו מציאותו וכן אמר הנביא ה' אלקים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר· ושכל אמרו שנברא העולם בלשון הקדש כי הוא הלשון הנברא במאמרו ית' ואשר בו השכיל לאדם וחוה לשמוע מפיו דבר ואשר בו ידברו איש את רעהו כמו שנתבאר במאמר לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו' שער ח'· וממנו למדו הדורות שנמשכים אחרי כן להמציא הלשונות כמספרם וכבר נתפאר על זה הש"ית באמרו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש וגו'· עכ"ל· היא מבלי ספק וכו' כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם וכו' כבר זכרנו בראשון סימן ע"ב שהכתוב הזה מעיד על קריאת האדם שמות אל חית השדה ואל עוף השמים איננו בותר לאמת שהוכח מהיות הלשון ברואה מלומדת אשר ראה האלקים וספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם· כי אמנם העלינו לספק הזה ארוכה ומרפא לא זרנו כי אשר שם שמות בארץ אל החיות והעופות· שפיר גזרתם מיסודות הלשון הברוא' המוטמת על לשונו ובלבבו אשר מפי עליון יתנא במדובר· אחרי כן מצאתי און לי ממה שכתב האפודי פ' ג' ז"ל ושיעור הכתוב' לפי זאת ההנחה הוא כן וייצר ה' אלקים וגו' הנה האדמה בכאן הוא שם כולל לד' היסודות כמו הארץ בפסוק הראשון אבל

מהנאות כא מהאות להם· והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא מבלי ספק השלימ' מכל הלשונות והנאותה לקרואיה יותר מכלם כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו רצה לומר שהוא ראוי לשם ההוא ונאות לו ומלמד על טבעו· והתחייב מזה לשום מעלה ויתרון ללשון הקדש ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישי' מזולתה מהלשונו' ועל

המאמתים ואמר שבאשר יצר ה"ית ר"ל שנתן צורה לבהמות ולחיה מן האדמה אשר היא חמרם הנה הביאם אל האדם לראות מה יקרא לו לא אמר שהביאם אליו לקרא שמות שכבר היו להם שמות אבל הש"י אבל לראות מה יקרא ירכה למען יכסכו אם ישתמש בכח אלקי השכלי אשר נתן לו כש"ית טבעי הנ"א ו והכדליהם עד שיקרא' בשם כאות ומסכים לטבעם כפי ההנחות הלשוניות הקודמות להנחת שם השמות אשר מהן כגזרו השמות ההם להורות על טבעי הנקרא' בהם כפי מוכח הגזרה ההיא הקודמת והוא השם אשר לשם אבל הש"ית ואמר שבכר הגיע משלמות חכמת האדם שכל נפש חיה שהיה קורא לו האדם שם כפי מהותו וטבעו הוא שמו שהיה אבל הש"ית בהנחתו והסכמתו על הלשון ההיא שברואה ואמר אחר כן כי כאשר קרא האדם שמות לסוג החי בהשיגו טבעם ומהותם והסכים השם אל זה הנה לא מצא בטבע אחד מהם אחד מסכים ונאות לטבעו כערך ומתיחס אליו עד שישלם לו העזר ממנו במה שיצטרך להשלמת מציאותו והתמדת מציאות מינו וכו' עכ"ל· שהוא ראוי לשם ההוא· און מלין תבחן כי אין שחר לאמרנו שהשם הוא ראוי לשם על כן אמרתי שענייננו בכאן עצמות ומהות וכדרך שביאר הר' חסדאי בספר אור ה' מא' א' כלל ג' פ"ה מה שאמר הכתוב ואמרו לי מה שמו שר"ל שורשת עצמותו וכן כתב בעל שער ה' האדם כי פי' מה שמו מה מהותו כי השם מורה על המהות וכן ונחשך שמו יכוסה ר"ל עצמותו יכוסה וכו': עכ"ל: וכלל כונתו שכל אשר יקרא לו האדם וגו' הוא ראוי למציאות הדבר אשר קורא עליו השם המונח על הוראתו והוא נאות לו ומלמ' על טבעי כי היה שם נגזר מן הפעולות הנמשכות מן הדבר ההוא והן המורות על טבעו ותורתו כמו שזכרנו· או נפרש שהדבר הנקרא הוא ראוי לשם ההוא והשם ההוא נאות לאותו דבר ומלמד על טבעו: ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישים וכו'· כבר ידעת אמרת קדושי אל פ"ק דשבת א"ר יוחנן כי הוה אזילנא בתריה דר' אליעזר לשיולה בתפיחה זמנין אמר המקום יפקדך לשלום וזמנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם· והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה אמר רב אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שאין

ועל זה נאמר במכתב כי צורות אותיותיו אינם בלא כונה ובמקרה אבל לענין נאות עם המכוון מכל אות ואות ואל יהי רחוק בעיון הזה רשם השמורת והדומה להם מדרך הדבור והכתב וקודם להם השיעור רוצה לומר

הנלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מכירין בלשון ארמית שאני חולה שהשכינה עמו דאמר רב יהודה אמר רב מנין ששכינה זן את החולה וכו׳ ובסוטה פ׳ אלו נאמרין אמרו יתפלל בכל לשון והאמר רב יהודה אמר רב אל ישאל אדם צרכיו וכו׳ לא קשיא הא ביחיד הא בצבור · עכ׳ · והנה שכם הסבר את לשונו לבלתי אמרו שאין המלאכים מכירים ביתר הלשונות אבל אמר שהם יותר חוששין לה ומרגישים וכו׳ · ועל דעתי בזאת יבא אל הודעת ביאורו על דברי חז״ל הנזכרים · ומכאן יבא לו לבעל העקידה מה שיגד על ביאורם פ׳ נו שער כ״ה כי אחרי העירו ספקותיו לאמר כי רחוק הוא מאד שתהיה כונתם לשלול הבנת לשון ארמית או זולתה ממלאכי השרת הראשונים לכל דבר שבמדע והלשון איננו רק הודאת הדבור הפנימי השוה לכל · ועוד שכבר הקבאר בסנהדרין פ׳ כהן גדול שבלשון ארמי שיש הכתב הנראה לבלשאצר שעליו נאמר (דניאל סי׳ה׳) באדין מן קדמוהי שליח פסא די ידא וכתבא דנה רשים ודא כתבא די רשים מנא מנא תקל ופרסין והכותב מלאך הנבאות היא · העלה ישוב לתקון דברי חז״ל באמ׳ שכוונו לזרז האנשים שישתדלו לדעת ולהשכיל בתורה ובחכמה עד שיוכל שלימותו בהדור לשונו כנאו להתפלל לפני אלקיו בלשון התורה הקדושה והנקי׳ מכל סיג כדי שימצאו לו האמצעיים הנאותים להעלים רצונו ושלא ישים אדם עצמו מכ״ל שאינם יודעי׳ לבקש צרכיהם רק בלשון הדיוט והוא הלעז המשותף לנשים ולנערים כי אנשים אשר כאלה כאשר יצטרכו לבקש צרכיהם מבוראם לא ימצאו להם מליצים ואמצעיים מפני חסרונם והוא מה שאמרו שמלאכי השרת אינן נזקקים להם לפי שאינם מכירים בלשונם לומר שאינם מעלים אל לשון הדיוט ולא למתפלל בו כמו שאמר יהי מכירך ברוך · מצאתי חן בעיניך להכירני · אמנם במקום חולה שהשכינה למעלה מראשותיו לזון אותו ולסעדו המקום בתורת חסד ירחם עליו ולא יקפיד על חסרונו וכמ״ש שומר פתאים ה׳ וכן בציבור כמו שפירש רש״י ז״ל יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת · רבים לא צריכי להו שנאמר הן אל כביר ולא ימאס וגו׳ כל אלו מדברי בעל העקידה · וקיים עוד דעתי ממקומות כתבאר מהם · כי המלאכים יודעים הם הלשונות כלם · וכבר השמיעו בחוץ קולם אל בני אדם בלשונותם · אלא שמעכין אלו · כי כשהדבר בא על ידי בת קול או מלאך או איש שליח מן השמים ודאי ישתמש בכל הלשונות כי אין דבר נעלם מלמעלה · וזה דומה למה שתקנו חז״ל נוסח הקדיש בלשון ארמי לפי שהוא הלעז שלהם כדי לברך הרבים כהבנתו ולשתף עמי הארץ למנין עשרה · אמנם בתורת זכות וסיוע אין נזקקין ואינן קרובי׳ ומכירי׳ כי אם אל הפואל בלשון תורה נקה ונכה · עכ׳ · מדבריו ובכלל דברי החבר דבריו לפי סברתי מגד מה שתלה בלשונכו גדולת מעלת התפלה הנשמעת בה יותר מבשאר הלשונות וזהו מה שרנה באמרו שהמלאכי׳ יותר חוששים לה ומרגישים וכו׳ · ומה שנזכר בדברי חז״ל לשון ארמית לאו דוקא כי ה״ה שאר הלשונו׳ רק הזכיר המעולה שבהם הקרובה ללשוננו כמו שקדם מאמ׳ ב׳ סימן ס״ח · ולענין הדבור המלאכיי נזכיר לך דברים לנקחו מיסודו של מוהר״ר ברכיאל בפרקיו האלקיים עת בא דבר החבר והכיא בדבור השכלי שמות הבורא · ועל זה נאמר במכתב כי צורות אותיותיו וכו׳ · ר״ל מגד מה שזכרתי משלמות לשוננו מדי דברי בך והלשון האלקית הבנואה ומן הוא והלאה · כדיק ויפר הוא שיתייחס שלמות המכתב עם הלשון ויהיה גם הוא נאות עם הכתב כמו שהלשון נאותה לקרואיה כאמור : אבל לענין נאות וכו׳ · מעין דוגמת חז״ל בזהר שמיני רבי יצחק אמר מאי מה ב׳ פתוחה וסתומה אלא בשעתא דבר נש אתי לאתחברא באורייתא הרי היא פתיחא לקבלא ליה ולא ישתתפא בהדיה · ובשעתא דבר נש סתים עינוי מינה ויהך לארחא אחרא הרי היא סתימא מסטרא אחרא לא ישכח פתחא עד דיתוב לאתחברא בה באורייתא אכפין נאכפין ולא יתנשי מינה ועל דא אורייתא פתחת קמי בני נשא ואכרזא וקרי להון אליכם אישים אקרא וגו׳ וכתיב בראש הומיות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר · עכ׳ · ועל פתיחת התורה בבראשית ברא אלקים כן הן הדברים · וכאלה רבות נמצאו להם ז״ל בספר ההוא הנכבד · ולא ירחק ממך מקום אמרם ז״ל (שבת פ׳ הבונה) אתו דרדקי לבי מדרשא ואמרו מילי דמימות יהושע בן נון לא אתמור כותייהו אלף בית גימל דלית מ״ט פשטיה כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכן של גומלי חסדים לרוץ אחר דלים וכו׳ ובמנחות פ׳ הקומץ אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקני דבי רב דקטרי ליה לגגיה דחי״ת כלומר חי ברומו של עולם ותלו ליה לכרעיה דה״א וכו׳ · והיו לאות על ידך אותיות דר׳ עקיבא · ולטוטפות בין עיניך צורות האותיות שכתב

הרא"בע בפ"ג נמות שער האותיות ויתחזקו לדברי החכם בידך בהתהלכך מן המבואר אל הנעלם · ואל יהי רחוק וכו' · ר"ל בעיון הזה אשר שמתי לפניך על בחינת הלשון הנאותם לקרואים ונודות האותיו' הנאותות עם המכוון מכל אות ואות כאמור לא יהיה רחוק מאמונתך רשם השמות וכו' · ר"ל שיעשו רושם באמירתם וכתיבתם בקמיעות והלחשים ויהיה להם מזה נפעלות חוץ לנפש כי יאמין החכם שאמת נכון הדבר וכמו שקיימו וקבלו חכמינו ז"ל כמוזכר למעלה באורך סימן כ"ג · ובאמרו השמות רמז לשמות של קדושה · ובאמרו והדומה להם רמז אל מלות אחרות נאמרות בלחשים ולרמוז על רשמם בכתב הן בעל פה אמר מדרך הדבור והכתב · ובכלל זה גם כן חותמות הכוכבי' כאלו תאמר חותם שבתאי הנעשה בצרוף אותיות באחדים בעשרות ובמאות · ובכל מדרגה מהם מבער חמשה עשר מכל צד למספר שם יה נור עולמים · כמראה הזה המונח לפניך ·

ב	ט	ד	
ז	ה	ג	אחדים
ו	א	ח	
כ	צ	מ	
ע	נ	ל	עשרות
ס	י	פ	
ר	ץ	ת	
ן	ך	ש	מאות
ם	ק	ף	

כי ענין החותמות הללו וכח פעולתם לפי שנראה · הוא מצד היחס אשר לדבריה הנפעלים עם האותיות ההנה · כמו שהן מתיחסות עם הכוכבים ההם שנערכו ונתהוו מהם שרשי האותיות שזכור עליהם אבל אמרו והנית בדבור השכלי שמות הבורא · ששיגא מעין זה על שם קנות הגלגל שנחתמים בטבעת חותמו של יקו וכו' · כמו שיתבאר · וזכור נא מה שכתב האפודי פ' א' שבעלי המשפט הניחו קצת האותיות מיוחדות לכוכב מה וקצתם לכוכב אחר · ועל דרך זה כל האותיות יכדו לשבעת המשרתים · ובהיות האותיות מיוחדות לכוכבים

ומוספעות מהם כן גם כן הכוונות אשר האותיו' מורינה עליהם עם מה שהניחו הקודמים מהפעולות הנעשות בשמו' וכי מהקולו' ההם יגיע רושם נפלא בנמצאות וכבר נזכר זה גם הפילוסוף בספר תכלית החכם מהרבנים קדומים וכו' עכ"ל · ולהורות כי חוזק הדבור והכתב הנזכרים ותקפם מוכח ועומד על טוב כונת הפועל בהם אמר וקודם להם השיעור וכו' · כי אמנם הוא עקר ומקבוע גדול בהשלמות הפעולה הראויה להמשך מכל אלה · ובכלל בדבריו מה שכתב הרא"בע ומרגלא בפומיה במקומות רבים כי כאשר ידע החלק את הכל ידבק בכל ויחדש בכל אותות ומופתים עכ"ל · ועם זה הן האדם הלז בתבל שאין דבר נמצא בו מעין דוגמא של מעלה בהתקבץ בו השלשה ספרים ספר וספור וספר בדבר אחד וכו' · וזה כי מכח מה שחשב ודבר וכתב יתהוה ויתחדש הדבר ההוא אשר כוון אליו בשיעור מחשבתו ובדבורו ובמכתבו בהיות שלשת אלה מתיחסי' אחד ומכוונים אל הדבר ההוא אשר נוקם חדושו ·

וכבן מדעת קונו יש בו לא לענין ההוא שלשת הענינים כי בלי ספק מובדלים ומופרדים הם בו לא ראי זה כראי זה · והתחדש באמת היא מנולם בחק האל אין לזרים אתו · אבל לענין השכימה והצטרפם אל מעשה הדבר המשוער המתחדש על ידם כמו שזכר למעלה בחק הבורא · וזה רצה באמרו שמתקבצים הג' ספרים בדבר אחד ויהיה הדבר ההוא המשוער כאשר שערו אותו וכו' · והנה שבת כל הפעולות הנמשכו' מכח הדבור והמכתב ששיב על ככה ואותם מלה בהאותות שלשון לקרואים והאותיות אל אשר תורכה עליו כאשר מראה הונד לך · וקורא אני על זה מקרא דכתיב לכו חזו מפעלות יקים אשר שם שמות בארץ ואז"ל אל תקרי שמות אלא שמות ·

הכונה לפי דרכנו הביטו לראות כי נכון הדבר מעם האלקים להתחדש בארץ פעולות נפלאות בשמותיו הקדושים וזה הוא מצד שומו השמות בארץ על ידי אדם הראשון נאותים לקרואי' בהם וכן הכתב נאות באותיותיו למכוון בם כאמור · ובכל זאת בטח בשפתיו ממה שכתב המורה בראשון סוף פ' ס"א לאמר ולא יעלה במחשבתך שגעון כותבי הקמיעו' ומה שתשמעהו מהם או תמצאהו בספריהם המשובים משמות חברום לא יורו על ענין בשום פנים ויקראו אותם שמות ויחשבו שהם צריכים קדושה וטהרה ושהם יעשו נפלאות · כל אלה הדברים לא יאות לאדם שלם לשמעם כ"ש שיאמינם וכו' · עכ"ל · וזאת אשר החל שם בלהו בפרק הנמשך לו באמרו וכאשר מצאו האנשים הרעים הפתאים אלו הדברים · שתרחב להם הכזב והמאמר שיקבצו איזה אותיות שירצו ויאמרו

שזה הוא שם יעשה ויפעל כשיכתב או כשיאמר על תאר
כך וכו' · עד כי רבת שבעה לה נפשו הלעג על בעלי
השכרא שואת · ואחרי כן יבא אחיו בעל אור ה' מא"ג ד'
דרוש ה' וידו אוחזת באמונת הקמיעות והלחשים שיהיה
להם מבא בפעולות אדם

וזה אחרי גדלו אופני הראות
לכאן ולכאן והעלם ביאורו
על המנא מהם שני מינים
ומדרגתם מדרגת הבלי יש
מהם עם קשר תנאי שהפועל
בהם יהיה חכם וירא חטא
עוש' פעולותיו בקדוש ובטהר'
במחשב' נכונה ויש מהם בלא
שום קשר תנאי וכו' לכך לך
הספר הסוף אשר הראיתיך
וראה דרכיו וחכם · כי אין
כוונתינו לסרבות הבל שיש בו הטא הדבור לאין צורך:
וכבר קדם דברנו בשלישי סי' ג"ן אבל אמרו ואלה בעלי
השמות וכו' · כי הרחיק ענין רושם השמות כשאין שם
מחשבה טהורה למוציאיהם בפה או לכותבים על ספר
ובדיו כי כל רוח אין בקרבם בהעדר הכונה הראויה
בהם · וכאן דבר בהעדר מחשבה זכה למעשה אמירתם
או כתיבתם כי אז בכח יגברו לפעול בהבליות רשם אזן
אחד כאמור · וכן מה שזכר למעלה סימן כ"ג · הלחשים
והקמיעות בכלל ההבלים · כבר ביארנו שם שאין זה
רק כשלא שומרו ולא כתבו בכוין גמור · ועוד שבכאן
הותנה בשיעור ומחשבת הנפש הטהורה וכו' · וגם זכר
לחשים וקמיעות בסתם · אמנם בתשובות הרשב"א סימן
רכ"ב כתוב לאמר שאלת עוד מה שאמרו שם כן מ"ב אותיות
שיודעו אסור למעלה ונחמד למטה מה פירושו אם רוצה
לומר הקריאה לבד או מוכאו או שמושו וכו' · תשובה
ממה שנתבאר בגמרא ודאי כי יש כחות מופלאות לקריאת
השמות בלבד · ובלבד בשמוש בקודש ולא עוד אלא
אפי' בכתיבתם וכמו שנזכר בכמה מקומות בגמרא
ובמדרשות באמרם הזכיר עליו את השם והרגו ביבמות
את שם ובלע בארץ · ובסנהדרין כמה בגמר' ובירושלמי
פ' הנשרפין וכן רבים אין להם מספר · ובכתיבה הרי
אמרו בשבת יוצאין בקמיע המומחין · בגיטין שושילתא
דכתב עלה שם ועוקת' כתוב בה שם ואמרו שמא דמרך
עלך ואמרו כתב שם אחספא וזרקו לתהום וכן בבי
שיתין בכרה דוד וכן רבים אבל מה שאמרו ביודעיו
שהוא אסור למעלה ונחמד למטה בבירור כך נראה
שלא באמרו הדברים אלא במי שיודע סודו ויודע לכוין

מחשבת הנפש הטהורה הדומה למלאכים
ומתקבצים השלשה ספרים ספר וספור וספר
בדבר אחד ויהיה הדבר ההוא המשוער כאש'
שער אותו בעל הנפש הברה וכאשר דבר בו
וכאשר כתבו · אכן כ"א וכן אמר זה הספר על
האלקים יתברך שברא את עולמו בשלשה
ספרים בספר וספור וספר כלם כ"א ובלם בחקו
יתברך אחד · והאחד ההוא התחלה לשלשים
ושתים

אל שקדש פנימה שהוא רומז אליו כי מי שאינו יודע אלא
קריאתו לבד ואינו יודע אלא קבוץ האותיות ונקודן
ויעשה מעשה בזה ואפי' לא יעשה מעשה אלא שיזכירנו
בהקנת שפתים אינו אסור ונחמד אלא ההפך ושומר
נפשו ירחק מזה וכו' · ע"כ:
ולפי זה יראה כי גם בלא
דעת ומחשבה בשם הנז' אפשר
להוציא פעולתו לאור · והחב'
לא כן ידמה לפי מה שזכרנו:
ובמה שיבא אבל אמרו והנה
בדבור השכלי שמות הכונה:
נזכיר על זה דברי מוהר"ר
ברכיאל בפרקיו האלקיים:
אכן אמר זה הספר וכו' ·
טעמו כמו אמנם · והכונה
לומר עם היות שהתקבצו גם
באלם הג' ספרים בדבר אחד כאמור · הנה ספר יצירה
היו היה דברו מיוחד על האלקי' ית' שברא עולמו בשלשה
ספרים וכו' · וכבר עלה ביאור זה במה שקדם ונתקרב
זה אל שכלנו כאשר יוכל שאת עם היותו מופלא ונסתר ·
כדברי הר' אהרן המקובל הגדול ראש ישיבת בבל שכתב
בספר הנקוד וז"ל · ספר וספור וספר בענין השם ית'
אין שום אדם יכול בכל יכלתו לחשב במחשב אמתי היאך
הוכחו בחוקו ובעצמו · לכן מואת הגבולה המגבלת
אכלו קמון פיך מלדבר ואל זה הסוד הכבלה בקודת מלת
אחד שהיא בפסוק שמע ישר' ה' אלקינו ה' אחד בגבול וקיום
כאשר נמצא בספר מדויק ירושלמי · ע"כ · והכונה אין
הלא ישמע מאמר איוב סימן כ"ח מי יספר שחקים בחכמה
ונבלי שמים מי ישכיב כי הורה בו על סגולה זו המסוגל'
אכלו ית' בהתאחדו שלשת הספרים הללו כי לכלם ירמוז
במלת יספר כמו שהעירני הרא"בד על זה בפירושו לספר
יצירה · וככלל בפסוק זה גם כן ענין המובלקת
המוזכרת למעלה בראש הפסקא · כי נבלי שמים מלשון
נבל עשור · וגם דעת הראב"ד נוטה סימנו: ויאמר
הכתוב מי זה אמר ותהי בחכמתו מלאכת שמים בספר
ספור וספר · ויהו שלשה ספרים אלו נפתחים לפניו
בבת אחת ויחדיו יהיו תמים בחקו · ומי ישכיב וירבין
על ידם נבלי שמים על מתכונת סדורם בערכי' בנוכיים
כאמור · ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו · ואתה
ידעת כי השמים נקראו ספר · דיכא יתיב וספרין
פתיחו · ונגולו כספר שמים · ובמנא אבל שמים ונבאם
ענין ספר שנכלל בו מנין ומדה כמוזכר למעלה המונה
במספר נבאם ושמים בזרת תכן · וענין ספור בדבר ה'
שמים

שמים כעשו׳ ובשלשתם השמים מספרים כבוד אל׳ ואולם שמע כא מלי ונספ׳ זכרונך יוחקו לדברי החב׳ אשר כבע מקדם לאמר כי אמת ככון רושם השמות והדומה להם מדלך הדבור והכתב וכו׳ עד אמרו ויהיה הדבר ההוא המשוער כאשר שער אתו בעל הכשם הכרם וכאש׳ דבר בו וכאשר כתבו׳ וככר ביארנו טעמו שיקרה זה מכד היחם וההכמה הענומה שבין המלות העבריות הכתבם וכלשונם ובין הדברי׳ עצמם הנאמרים והנכתבי׳ להיותם כוכרים ונעשים בפעל גמור וכש עם היחם המפורסם הנמצא בין המשער למשוער ככל היונא מפי במה שקדם׳ והנה מכל זה יבא לנו תוכן מפעליו ית׳ בבריאת עולמו (מטעם ספר יצירה) א׳ זו היא דרך ישרה שבררה חכמתו ית׳ בשומו לעולם חוקו מן האכם המוחלט׳ ואמר כי בריאת יצירה ה׳ האחד הפשוט האמתי ית׳ השפלות והנייכים דקים כבה יגברו להזמין חמר כל הנמצאות בכמות ובאיכות למען יוכן אל קבול הצורות העליונות הראויות לתת לו מבית המלך מלכו של עולם כי מפתח השפעקן לא מסרו ביד שליח לפי שבת השכר המתבארת במקומות רבים׳ ותשי ראשיתם בימן ע״ז מהראשון כמבואר שמה׳ וזכור יזכרנו עוד בההוך באמרו הבל מחמת הזכן הצורות וכו׳׳ ועוד הורה על בירך הזמכת הדברי׳ בשיעור הכמות והאיכות למען יבוכו לקבל הרשמים האלקיים׳ וזה כי הכמות הוא המקרה הראשון המשיג לחמר ובאמצעותו ישכנו ויכוחו בו האיכיות כלם וכמו שיתבאר בחמישי סימן כ׳׳ והנה היבודות והתחלו׳ הדקות אשר יסד המלך העליון לבורך בתיכת הכמות הם המספרים הנכללים במספר עשרה שהוא כך שנכון בוף האחדים וראשית העשרות וממנו והלאה אין שם מספר מחודש כי אם כפל מספר במלות שונות ונלגל הוא שחוזר לעולם כמפורסם אצל הכל׳ וכבר היו קדומי הפילוסופים כפיתאגורה וסיעתו מיחסים אל סוד המספר התחלות כל הנמצאות וכחכם בוקיליאו בראשית ספרו בחכמת המספר כתב כי כל הנמצאות יתפרסמו לעין כל׳ היותם נבנים על תכונת המספר אשר היה לראש שכת דוגמת ראשית בנפש האומן וכו׳׳ עכ״ל׳ והדיק וישר הוא זה שהרי מתכונתו של דבר תלוי ועומד בערך ויחס כאות לטבעו׳ ועקר כל זה ייוחס אל המכין וכמו שקדם דברו בראש הפסקא באמרו כי השיעור עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו לא יהיה כי אם במכין וכו׳׳ וכל זה מתייחס מאד לדעת המקובלים כמו שכתב בפרקיו מוהר״ר ברכיאל באמרו פ׳ ה׳ כי לזה נקראו ספירות מלשון סופר ומונה כי ממספרם נולד המספר כי הם הין

עשר ספירות׳ ונקראת כל אחת ואחת ספירה כי ככל אחת ואחת מגולת מספר מחברו׳ כי המספר כנולה כידוע לכל החכמים האמתיים׳ ועל זה יש לכל מספר ומספר סגולה פרטית׳ כי בעת שהתחילה הנקודה להתפשט ונתחלף קנת השלמות נתהוה הכתר עם שלמותו וסגולותיו ונתהוה ממנו שם מספר אחד׳ היינו מספר בערך אל האין סוף שלו׳ כדק עליו שם א׳ כהיוב׳ ולהיות כל מסובב דומה נגד מה לסבתו׳ נשארו במספר האחד סגולות דומות נגד מה לסגולות הכתר׳ וכן מהשלמות השני שנתהוה מההתפשטות׳ נתהוה מספר שנים ונשארו במספר ההוא סגולות דומות נגד מה לסגולות החכמה שהיא הספירה השנית׳ וכן מהשלישית השלשה ומהרביעית הארבעה וסגולותיהם׳ וכן כלם עד העשרה שהוא המספר השלם׳ וכמו שממספר עשרה ולמעלה מתחיל עשרות׳ היינו כי עשרה הוא אחד ועשרים שנים אשר אם כן עשרה חוזר להיות אחד הייכו עשרה אחד בהצטרף עמה כל התשעה׳ כן הספירה העשירית שהיא המלכות היתה ספירה אחת בהצטרף עמה כל התשע ספירות׳ והיו עשרה׳ וחוזרת להיות אחד כי אז האחדות שלם עם כל השלמיות׳ ועל כן מספר העשר׳ הוא בעל השלמות ומשלמות העשרה תבין כי הגולת ושלמות המספר הוא מצד סגולת ושלמות הספירות וכמו שביארנו׳ עכ״ל׳ אמנם הענייכים הדקים אשר יוכדו מפי עליון על כורך האיכות אשר יוכן בו החמר לקבל מרכית הצורות המתחלפות היורדות מלמעלה׳ הם האותיות העבריות המרוגלות בידם והסכמה באותה מאד עם המכוון מכל אחת מהנה כמו שקדם׳ ובכן היה להם רושם כללי אל הזמנת האיכיות בדברים להריק עליהם ברכת הצורות מאוצרות בית המלך כאמור וכבר המליצו על זה מאמר הכתוב מבך יברך ישראל׳ ר״ל שעל ידי הכ״ב אותיות למספר ב״ך ישפיע ישראל שבא ברכת הצורות מן הבריכה העליונה׳ וקרבן דברי אלה במלה תמלה מאשר שמענו כן ראינו אמרתם ז״ל ב״ר פ׳ ראשונה על מדרש ואהיה אצלו אמון ד״א אמון אומן׳ התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב״ה׳ בנוהג שבעולם מלך ב״ו בונה פלטין אינו בונה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים׳ היאך הוא עושה פשפשין׳ כך היה הקב״ה מביט בתורה ובורא את העולם׳ והתורה אמרה בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא תורה היך מה דאת אמר ה׳ קנני ראשית דרכו׳ עכ״ל׳ וככתוב נמי ה׳ בחכמה יסד ארץ וגו׳׳ עכ״ל׳ וכבר ידענו דברם ז״ל ב״ר פ״ו נובלת חכמה של מעלה תורה׳ וכתב הרמב״ן בפתיחתו

בפתיחת א' לפירוש התורה יש בידנו קבלה של אמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא׳ שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר כאלו תחשוב על משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות׳ וכבר כתב רש"י בפירושיו בגמרא ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקים ויסע ויבא ויט׳ ומפני זה ס"ת שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו וא"ו אחת ממלת אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב הוא"ו באחד משאר החסרים וכן כיוצא בזה אף על פי שאיננו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה׳ וזהו הענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר בכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא׳ ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה׳ שהיתה הכתיבה רצופה בלא הפסק תיבות והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך חילוק קריאת׳ המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי׳ כלו רצוף ויתחלק לתיבות של שלש אותיות ולחלוקים אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה ע"כ׳ את הלשון הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותיות שהתורה כלולה מהם׳ תקבוע גדול במעשה בראשית׳ כי אמנם לא ימוש ספר התורה מהיותו לוח קנה מורה על כל ענייני המציאות׳ והרבה הרמב"ן לדבר שם בזה גבוהה גבוהה להורות שכל טבעי הדברים אשר בכח אותם׳ מטעם חז"ל בשם שערי בינה כלם נקבעו באו כרמוזים בתורה בתיבות ובגימטריאות ובצורת האותיות הכתובות כהלכתן או כמשתנות בצורה כגון הלפופות והעקומות וזולתן או בקוצי האותיות ובכתריהם וכו׳׳ ויצורף לזה מה שאז"ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ׳ ועוד אז"ל במדרש מאי דכתיב ארח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע׳ מטולטלים הם שביליה של תורה שאלמלא ידעו שבריות סדרה של תורה היו יודעים לרפאות את החולים ולהחיות את המתים ובמדרש שוחר טוב (מזמור ג׳) לא ידע אנוש ערכה׳ א"ר אלעזר לא נתנו פרשיותיה של תורה על הסדר שאלמלא נתנו על הסדר כל מי שהוא קורא בהם יכול להחיות המתים לפיכך נתעלם סדורה של תורה שנאמ׳ מי כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי משומי

עד עולם׳ וכתב על זה בעל העקידה שער ע"ז שלמה אל הסדר הקודם שהיה להם אצלו ית׳ בהיותה אצלו אמון אשר בו נתלו הענינים הנפלאים ודברי המאמ׳ מוכיחים כן מאמרו ויערכה לי משומי עד עולם׳ והראב"ד כתב בסוף ביאורו לספר יצירה על אמרו וכיון שצפה אברהם אבינו והביט וראה וחקק וחצב וצרף ויצר וחשב ועלתה בידו נגלה עליו אדון הכל וכו׳׳ וז"ל פי׳ שחקר בחקירה אחר חקירה עד שעלה בידו כי יש כמו אלו כעלמות והם י׳ ספירות והתחיל לבחון זה עד שחקק בחכמתו וחצב בבינתו אותיות הקדש וצרף ועלתה בידו הבריאה שנאמ׳ את הנפש אשר עשו בחרן מלמד שנתעסק אברהם ע"ה בצירוף האותיות של ספר יצירה כדאמר ז"ל רבה ברא גברא שדריה לקמיה דר׳ זירא הוה משתעי בהדיה ולא קאמר ליה׳ אמר האי מן חברייא הוא דין תוב לעפריך וא"ל ואמלא אותו רוח אלהים יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ׳ וכאשר עלתה בידו נגלה עליו אדון הכל וכו׳ ע"כ׳ ומזה אז"ל דרב הושעיא ורב חנינא היו עוסקין בספר יצירה כל מעלי יומא דשבתא וברו עגלא תלתא ואכלי ליה׳ וכתב עליו הרשב"א בתשובותיו סימן תי"ג דמעלי שבתא דוקא משום שבו היתה בריאת הבהמה׳ ופליאות עדותיו של רבינו סעדיה על אמרו חוזר הגלגל פנים ואחור וז"ל נתן הב"ה כח לאותיות שאדם בורא מקרקע מגובלת וקוברה בקרקע ועושה עיגול וגלגל סביב לבריאה ואומר בכל היקף אלפא ביתא וכן תמ"ב פעמים לתמ"ב אלפא ביתות ואם הולך לפנים הבריאה עולה לחיים על ידי כח אמירת האלפא ביתות שנתן בהם הב"ה׳ ואם ירצה לסתור מה שברא יחזור לאחוריו בהליך עוגל באמירות האלפא ביתות ותשקע הבריאה מאליה בקרקע ותמות׳ ע"כ׳ ומענין זה כתב הר׳ שבתאי בפי׳ ס׳ יצירה וז"ל ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום הנה למדת שאלפים שנה קודם בריאת העולם היה הב"ה משעשע אותיותיו של תורה והיה מצרפם ומגלגלם ועושה מכלם דבור אחד ומגלגלו פנים ואחור בכל כ"ב אותיות והיה עושה עוד דבורים גלולים ודבורים גדולים מלא דבור׳ חצי דבור׳ שליש דבור׳ פי שנים בדבור׳ אחוז בזה ובזה ובדול מזה ומזה ומגלגלם פנים ואחור באותיותיהם ובנקודיהם ומונה מספר מניינם עד כלה׳ וכל זה היה עושה הב"ה על שהיה רוצה לברוא העולם במאמרו ובכנוי שם הגדול׳ ולפיכך היה מגלגל האותיות כדי להוציא את שמו הגדול בכתבו וכו׳׳ אשר מכנוי אותו השם שנקדש ונערץ נעשה כל מעשה בראשית ברגע קטן כהרף עין בלי לאות ויגיעה כי אם בדברו ובצוויו ובמאמרו כדכתיב

בדבר

ושתים נתיבות פלאו' חכמה שהם עשר ספירו' דעשרי' ושתים אותיות רמז אל יציאת הנמצאו' אל מעשה יוצרו כא"ו יוכרו וכ"א יוכרר בכמות ובאיכות והכמות מספר. וסוד המספר אינו כי אם בעשרה כמו שאמר עשר ספירות בלי מה עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה ולהם סוד חתום למה עמד החשבון על עשרה לא פחות ולא יתר ועל זה סמך לו הבן בחכמה וחכם בבינה בחון בהם וחקור בהם כ"א מהם ודע וחשוב וצור והעמ' דבר על בירורו כ"א כוליו והשב יוצר על מכונו ומדתן עשר שאין להם סוף ׃

כדבר ס' שמים כעשו וכו' ׃ ועוד היה הנה מגלגל האותיות כדי להוציא מהם כל דברי שלשונות שבכל הארץ ׃ ע"כ ׃ כל אלה חברו לייסב בלבבו כי אין ענין האותיות שזכר החבר מספר יצירה ׃ פורק באויר ׃ אבל יש לו על מה להסמך מכמה פנים ׃ ולהורא זו בלבד נא בתוך הבאים מאמר הרמב"ן שזכרנו ׃ עם היותו מיוסד בלי ספק על מוסדות הקבלה הנעלמת כי אמנם לא כהתם עיני ולא נם מזכרונ' מה שכתבתי למעלה לבלתי הבכי את שכמי כעומ' כתיבו פליא' ת אותה החכמה׃ כאשר לא כוון החבר ככאן לדבר על סודותיה ׃ עם היותו בלתי דוחה עניניה ׃ אלא שלא הרשה את עצמו להרום אליה כאמרו אחר כך שפה ברורה ׃ והסוד עמוק למאד והפירוש אבור וכבר כאמ' אין דורשין בספר יצירה אלא בתכמים ומעט שהם מזומנים ׃ ע"כ ׃ ועוד אעירך על דברי מוהר"ר ברכיאל בפרקיו האלהיים על סוד האותיות ופעולתם ׃ בשכניע לביאור אמרו והכינו בדבור השכלי שמות הבורא ׃ והנה כמו שאמר התורה נכלל בעשרת הדברים שהם אמות התורה ושרשים כדבר החבר בראשון סימן פז ׃ וכל"ב אותיות שהן כלל אותיותיה ומבודם יחד עולה למספר ל"ב וכן שתי האותיות המבריחות מן הקנה אל הקנה ב' של בראשית ול' לעיני כל ישראל ׃ וכרמז בזה שעשרת הדברים וכ"ב האותיות שלא המה התחלות התורה ויסודותי' כל"ב האל לאדם שהוא עקר יצירתו והתמדתו ׃ ככה המספרים הנכללים בגבול העשרה והאותיות העשרי' ושתים הן הכה היו לכל הכמנאו' יסודות ראשונו' ושרשי' סבות יצירתם ׃ ומדרגת אלו ביד הבורא ית' במדרגת הכלי ביד הכותב בו ׃ כי הם הכינו החמרים בכמות ואיכות נאות לקבול הצורה השופעת מיוצר כל ׃ וזה מגד האותות האותיות שהנה עם שמכוון מכל אות ואות כמו שנכפל זכרו במה שקדם ׃ וכבן הלחם בנקלוכך והביאור לפניך לאכול ולשתו' מה שכוון החבר בדבריו הזונאים לקראתך ואתה דע לך שעם היות דברנו כמשך עד הנה לפי הנסח האומר אכן אמר זה הספר וכו' ׃ גמ' רואה אני הדברים שמחים יותר על פי שנסח האומר וכן אמר זה הספר וכו' ׃ כי בזה יחוברו

הדברים השדרן מאשר הראית לדעת שהנס כמשכיל ונאים מכח מה שהזכיר על רושם השמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב וכו' ׃ וכן את אשר כבר ביארנוהו על אמרו אל מעשה יוכרו בכמות וכו' ׃ על פי שנסח הראשון ׃ כתדם שני ביאורו על פי הנסח האומ' ש מעשה יוכרו בכמות וכו' ׃ שרמז אל יציאת הנמצאות אל גבול מעשה אשר יוכרו בו ויובדלו למיניהם ע"י שעשר ספירות וכ"ב אותיות ׃ בכמות ׃ ובאיכות ׃ ומה שיקיים בידי אמתת הנסח הזה האחרון מן הראשון הוא ראותי שאחרי השלימו ביאור ענין הכמות באמרו והכמות מספר וכו' ׃ ובא לו אל ביאור ענין האיכות אמר ואחר כן שהדרתם באיכות וכו' ועוד נה נכחא שליש׳ה אל מעשה יוכרר בכמו' וכו' ׃ ויהיה הביאור אל מעשה שיוכרר ויוגבל ע"י הכמות והאיכות ׃ והאחד ההוא ר"ל הנכלל מספר וספור וספר שהם המחשב והדבור והמכתב המתאחדים בחקו ית' כאמור ׃ היה התחלה וכו' ׃ נתיבות פלאות חכמה ׃ מלשון הפלא ופלא ׃ או מלשון כי יפלא ממך דבר למשפט ׃ ענין כסוי והעלם כאמרו בסמוך ולהם סוד חתום וכו' ואמרו כי לדמיון ל"ב נתיבות אלו כמופלאות׃ שתחילת תורה ב"ית והשלימה כלמ"ד שהרי כאן ל"ב ׃ והמשורר אמר משפטים בל ידעום ׃ ספירות ׃ מלשון מספר דבר הלמד מעניינו לפי שעת החבר כמו שקדם כלימה ׃ נסתי מלות בלי מה ר"ל שאין שם מספר יוצא מכלל העשרה וכמו שסמך אמרו עשר ולא תשע וכו' ׃ או תהיה מלה אחת מלשון עדיו לבלום והכונה שיבלום פיו מלדבר מפני מה עמד החשבון על עשרה דוקא וכמו שיבא בדברי החבר הסמוכים ׃ וכתב רלב"ע פ' שמות וז"ל מדרך אחדת הם עשר ספירות בלי מה כי לא תוכל לבחל אחד אם לא יהיו עשרה והנה עשרה הוא דומה לאחד ׃ והוא שם כולל האחדים שהם מאחד ועד עשרה ושם העשרה כולל עם היותם מספר ראשון ותחלת המספרים הדומים לאחדי' כי כהגיעך ל עשרים או הם שני עשרות כנגד שני אחדי' ושלשים כנגד שלשה אחדים וכן כל עשרות עד תשעים הם תשע עשרו' כנגד תשעה אחדים ובהגיעך למספר מאה הוא דומה לאחד

ושהגיעו לתשע מאות גם הם כנגד תשעה אחדים עד שהגיע לאלף שהם עשר מאות גם הוא האלף דומה לאחד על היותם ט' אלפים כנגד ט' אחדים וכשהגיעו לי' אלפים או כאלו החשבון בהיותו רבבה א' וככה עד עשר רבבות על הדרך הזה כי כל ראשי המספרים הם דומים לאחד על כן אמרו חכמי המספר כי כל המספרים הם חלק מעשר או האחדים מכפלו או ממחברתו אל אחריו או מהשנים דרכים כאחד וזהו עשר ספירות כמספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וככה הגלגלים תשעה שהם גופות נכבדות עומדות והעשירי שהוא קדם נקרא כן בעבור שכחו בכל כסא הכבוד והוא התקיף וכל הגופות מקיף עכ"ל. ואמר עשר ולא תשע וכו'. כי לפי האמת מדרגת האחדים הוכר גבולה למספר תשעה אך אמרה לא כאשר עד עתה אל המקובל ואל הכחלם לעשות סך חשבון על העשירי קדם כי או כאלם עצייני להיותו סך כולל ומקיף כל האחדי' ומכרפם יחד ומכאן ולהלן חוזרת אחריכא. ולזה רמז הראב"ע באמרו פ' שמות הנה כל המספרי' הם תשעה מדרך אחת והם עשרה מדרך אחרת עכ"ל וביאור זה שלא יתכן לומר אחד תשע ושנים תשע כמו שאמר אחד עשר ושנים עשר. ואין זה כי אם מהיות מספר עשר אחרית מדרגת האחדי' וראשית מדרגת המספרים אחר כך ולא יושלם הדבר מכל צד זולתי במספר העשרי על כן אמר עשר ולא תשע כמו שהיה עולה על הרוח להיותו בקצה גבול האחדים כי אמנם עדיין לא קבל המספר תכלית שלמותו לשיוכל להתגלגל בתוספת. כי עד העשירי לא בא. וכן עשר ולא אחת עשרה כי השלם אין בו תוספת או מגרעת. ובהשלם ענין החשבון כלו במספר עשר אין לנו להרחיב עקר גבולו לאין צורך כי את אשר כוכל עשוהו כמועט. שוא לנו לבא עדיו במרובה: הבן בחכמה וכו'. אפשר שרמז בזה כי על ידי חכמת המספרים בהתייחם אל בחינת הנמצאות כראוי. נעלה במעלות על מזבח ידיעת נור עליון. ועל דרך מה שכתב המורה פ' ל"ד מהראשון ז"ל יתחייב בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עליו עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות בודקות ויועילונו בקבוציכו השקיות וכמה הקדמות ילקחו מטבע המכין ומגבולות צורות התשבורת וזרו לנו על ענייניים כרחוקם ממנו ית' ותורכו הרחקתם על הדרך ענייניים אמנם ענין התכונה הגלגלית והחכמ' הטבעית איני רואה שתספק בהיותם דברים שהכרחיים בהשיג ערך העולם להנהגת ה' איך היא על האמת לא כפי הדמיונות עכ"ל. ומעין סגולת טבע המכין בתועלת הבקשות האלקיות הוא מה שכתב ן' רשד בספר מאזני העיונים דע כי קבורא הקבס

כבר ידע שיקרו למשכילים הספקות והמבוכו' כשיחשבו בחדוש העולם והנהגתו ולא יצוייר בזה הדרך לקשיו ושם לו דרך אחרת יותר קלה מזאת ויותר קרוב ונכרת בנפשותם כאילו היא כתובה בהם כתיבה אלקית אף לאחד מהמשכילים להכחישה כעודה על האמת כי היא מבא אמתית בנפשו מעידה לו בו והוא איכות צורת המספר ותולדתו מן האחד אשר הוא לשני השנים עכ"ל. ומעין זה מה שכתב המפרש קרקשש בפרק הנז' כי הנה האחד הוא התחלת המספר ואיננו מן המספר וממנו יתאחו כל המספרים ואם יעדר האחד יעדר המספר ואם יעדרו המספרים לא יעדר הוא כי הוא התחלתם וסבת מציאותם וכן האחד מצד שהוא אחד לא יתחלף ולא ישתנה כי כשתכה אחד באחד לא יצא לך כי אם אחד וזו היא סגולתו האמתית ולא כן שאר המספרים כי כשתכה שנים על שנים יצא לך ארבעה וכן כלם וכו'. עכ"ל. ועל כיוצא בזה בשני סימן ב' חזון הרביעי. וע"ד תשוב תראה מה שכתב החכם לעיף בספר גנזי המלך פ' ע"ו ז"ל ואחר חכמת ההגיון תמשך החקירה אל חכמת המספר המבוא שכל כלבד והיא הקודמת שבחכמות הארבע הלמודיות בסדר כמו שסדרום הקודמים. ועוד שהיא מוסרת על דרך הדמיון ומשל לבחינת מציאות סבה ראשונה ומציאות הנברא הראשון ומציאות שאר השכלים הנבדלים מן החמר כדמיון המספרים המבואים בשכל לפי שהאחד סבת הספורים כלם והוא איננו מספר ואינו ממין הספירים אלא שאין מציאות לשנים שהוא ראש המספר בזולת קדימת האחד וכן אין מציאות לשלשה בזולת קדימת השנים והאחד וכן אין מציאות לארבעה בזולת קדימת השלשה והשנים והאחד וכן עד לאין תכלית כן מציאות השכלים הנפרדי' מושפעות ונאצלות מן הנברא הראשון הסובב צורת האחד וכדמיון מציאות המספרי' מן הא' מבלי היות הא' מספר וכן הם ר"ל השכלים מבואי' על מעלו' הדרגה זו למעלה מזו על היות הא' עלה והשני עלול ומציאות כל א' מהם תלויה במציאו' שלפניה וכשם שכח הא' מגיע אל האחרון שבספורים כן שפע זה הנברא הראשון המושפע מחפץ הבור' ית' מגיע ע"י האחרון שבנבראי' והוא משפיע לו מציאו' וכל זה מבואר היטב אמנם ענין מספר הוא היותו שם כולל הספורי' כלם והוא בכלם וכלם בו במציאו' האישי' במין והמין באישים וכן לא יצוייר מציאות מספר ולא ספורים בזולת סופר והבן זה. ועתה ראה גם ראה כמה הוא נכבד ערך העיון השכלי במופלא העולה בידנו מהשגת חכמת המכין. עכ"ל. וכיוצא בדבריו שה כתב בשערי השמים שער ה' פ"ב' ויהיה אמרו בחכמה רמז לחכמת הטבע על ה' בחכמה יסד ארץ.

סוף · ואחר כן הרהרם באיכות וחלק העשרים ושתים אותיות שלשה חלקים שלש אמות ושבע כפולות ושתים עשרה פשוטות ואמר שלש אמו' אלף מם שין אמ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה שממנו יוצאין אויר ומים ואש שבהן נברא הכל כ"א העולם ושם מערכת האותיות האלה עם מערכ' העולם הגדול והקטן שהוא האדם

נבוכה רמז לחכמת הגלגלים על כונן שמים בתבונה שעל ידם אנחנו מובאים לכלל דעת קדושים אדירים והוא הרמז שם באמרו בדעתו תהומות נבקעו יאמר א"כ שכן בחכמה הטבעית ובכם בבינת התכונ' הגלגלית וכל זה על ידי התיחסות המספרים שהם כי מקנוע גדול אצל היודעים ענייכם וז"א בחן בהם וחקור מהם ר"ל תזיה בחיכתך בחכמות הנזכרות באמצעו' המספרים הנז' וחקירת' בהם תהי' מכח ידיעתך בסגולת המספרים שזכרנו · או יוסב אמרו בחן בהם וחקור מהם של החכמה והבינה שקדם זכרם ולכל הפני' תעלה למדרגת ידיעת החכמה האלקית וז"א ודע וחשוב וצור וכו' · וצור הוא מלשון ציור כאמרו אחור וקדם צרתני ויצר אותו בחרט· ולהיות הדבור בזה על דעת קדושי' כאמור והיא רחוקה מאד מאדם וכל אשר תתפשט בחיבתנו בה תמצא קצור הטנה · על כן סידר המלות הלוך וחסר · כי תחלה אמר ודע · ולמען לא יחשב אפשרות ידיעה ברורה בענייכים כאלה · אמר וחשוב · ולהורות שאפי' מחשבה וסברא נכונה אין לנו בהם הוסיף וצור כלומר צייר באומדנות רחוקות כאשר תוכל שאתו חלשת שכלנו : ואיך שיהיה השב בא ידך בחיקך לחשוב ולצייר להעמיד דבר על בירורו כפי האפשר אצלך בידיעת מציאו' גבוה מעל גבוה ואם לא תגיע אל השגת מהותו ושאר הסודות העליונות וז"א והשב יוצר על מכונו · ואמר השב לפי שהתפשט מאחדותו ית' רבוי כל הנמצאות והריבים אנו לעלות בעליונות הסולם המוצב ארצה ולהשיב הפרטים אל הכוללים והכוללים של יותר כוללים כי כל מה שיעלה הענין אל יותר כולל יקרב יותר אל אחדות המדרגה האלקית המיוחדת · וכסדר ההתאחדות הזה נעלה מעלה מעלה עד הגיענו של האחדות הפשוטה בתכלית · והנה זה מסלול ודרך אשר יעלה בו בעל חובת הלבבות פ' ז' משער היחוד באמרו כי כאשר נתבונן בעלות הנמצאות נמצא מספרן פחות מעלוליהן וכל אשר נחקור על עילות העילות ההן למעלה נמצא מספרן פחות מהן וכל אשר תעלינה יתמעט מספרן עד שיגיע אל עילה א' והיא עלת העלות · וביאור זה כי אישי הנמצאים אין תכלית למספרם · וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים אותם יהיה מספרם פחות מן האישים אשר תחתיהם כי כל מין מן המינים כולל אישים רבים והמינים יש תכלית

למספרם וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם כי תחת כל סוג מהסוגים מינים רבים וכל אשר יעלו יהיה מספר הסוגים פחות עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה והם עצם וכמה ואיך ומצטרף ואנה ומתי ומצב וקנין ופועל ונפעל · וכאשר נחקור על עילות אישי מיני עשרת הסוגים האלה נמצאם חמש התנועה והיסודות הארבעה שהם האש והרוח והמים והעפר וכאשר נחקור על עלות היסודות הארבעה נמצאם החמר והצורה והם שנים וכאשר נחקור על עילתם יהיה מספרם פחות מהם והוא רצון הבורא ית' ואין מספר פחות משנים של אחד א"כ הבורא ית' אחד עכ"ל וכן אמ' דוד ע"ה לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש ר"ל כי הוא רם על כל רמים ועליון על כל העליוני' וראש כל תחלה ועילת כל עילה ועלול עכ"ל · וכבר יקבצו בני יהודה ובני ישראל כל הנמצאות יחדו ושמו להם ראש אחד · וכעת יאמר ליעקב ולישראל בפעולות אל כי השיבו את היוצר על מכונו בעלותם מרבוי נבראיו לאחדותו השלימה · אחר כך חזר על הראשונות ר"ל על מספר העשר אשר זכר וז"א ומדתן עשר שאין להם סוף לומר שמספר העשר מתגלגל וחוזר חלילה עד אין תכלית על הדרך אשר זכרנו מדברי הראב"ע פ' שמות ואולי לזה כוון בעל ספר יצירה באמרו עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן· רמז להיותם מתגלגלים בענין לעולם כדמות עגולה מתגלגלת שאין לה תחלה וסוף כי לכל חלק ממנה יתייחס ראשית ואחרית מאין ברירה : ואח"כ הרהרם באיכות · למה שהוכח למעלה כי כל הנמצאות יבאו אל המעשה ויוכרו בכמות ואיכות · וכבר קדם ביאור הכמות באמרו והכמות מספר וכו' · הואיל באר ענין האיכות שגם הוא סבה להכרת הנמצאות והבדלתם בין כל מין ומין וזה ע"י הכ"ב אותיו' כאשר דברנו : וחלק · ר"ל בעל ספר יצירה בפ' השני ממנו באמרו עשרים ושתים אותיות יסוד ג' אמות ז' כפולות שתים עשרה פשוטות : ואמר שלש אמות וכו' · שם פ' ג' ובכך רואה כי לא כוון החבר לבאר כל דברי הספר ההוא שהתום ולא רובם רק זעיר שם זעיר שם הולך ומלקט ממנו מעט משיירי שהבינו הטבעיו' אם בקש הכוזרי בקודם: סוד גדול וכו'

האדם ומערכת הזמן אחת וקרא אותם עדים נאמנים עולם ונפש ושנה הודיע אותנו כי הסדור אחד ממסדר אחד יתברך · ואם הנמצאות מתחלפות ושונות מזו התחלפותם מחמריה׳ שהם שונים מהם עליון ומהם תחתון ומהם עכור ומהם זך אבל מחמ׳ חונן הצורות ונותן התכונות והסדור הנה החכמה בהם כלם אחת וההשגחה אחת הולכת על סדר אחד בעולם הגדול ובאדם ובסדור הגלגלים והוא שאמר עליהם שהם עדים נאמנים על אחדותו יתברך עמו עולם · ונפש · ושנה · ושם מדורם על קרוב הדמיון הזה שלש אמות אמ״ש בעולם אויר · מים · אש · בנפש גויה · בטן · ראש · בשנה רויה · קור · חום ·

שאול הוא לדעה איך מכח האותיות השלש על הדרך אשר זכרנו יבאו אויר ומים ואש שבהן הכל נברא · ולפי משמעות דבריו גם הגופים העליונים תולדתם מאלו ואין ההפרש ביניהם רק בפחות ויותר זך כמו שיזכור בסמוך · וכן יבא דברו על משמעת הארץ בא״מ שלא זכרה מפני היותה הגוף והחמר להויות כי כלם ארץ אבל אומרים זה גוף אשי וזה גוף אוירי וזה גוף מימיי וכו׳ · ויוסף עוד שהכש לטיף כשער השמים אשר לו שער כ״פ ה׳ ו׳ ז׳ לייחס שלשת אלה למדרגות המלאכים הכוללות כי העגול הראשון שבהם כתייחס לאש והעגול האחרון מהם כתייחס למים והאמצעיים כלם כתייחסו לרוח כמבואר שמה · ואולי זכו אותיות אמ״ש לקרוי הוד המעלה העליונה הזאת להיותן קרובות לחותמו של הב״ה אמ״ת כי האלף ראשית האותיות והמ״ם אמצעיתן והת״ו תכליתן · ויחסרם מעט מאלהים כי עד הת״ו לא באו להורות כי כל הנבראים ראוי שיפנו אל התכלית הנכבד שהוא הבורא ית׳ שהנה פועלת בוריית ותכליתית לכל נמצא כי כל פעל ה׳ למענהו · וע״ד מאמר איוב הן תוי שדי יענני וכמו שתארתי בדרוש מחוגתי האלקית ועיניך תחזנה אבל אמרו ושניה בדבור השכלי שמות הבור׳ את אשר אכתוב שם מיסודו של מוהר״ר נרכיאל בפרקוי האלקיים · והנה אויר מים ואש הם שני ההפכים ואמצעי אחד כי המים קרים ולחים והאש חמה ויבשה והאויר חם ולח · ובאופן זה תשלם היצירה בהתחבר שם ההפכים ע״י אמצעי :
ושם מערכת וכו׳ · ר״ל בעל ספר יצירה שם פ׳ ג׳ · ובסמוך יורנו איך ערך את ערכם : וקרא אותם עדים וכו׳ · שם פ׳ ו׳ : הודיע אותנו כי הסדור וכו׳ · וזהו העדות בהיותם נקשרים זה עם זה בשלשלת יחסים מסודרת ומתאחדת כאשר הראית בראש הפסקא : ואם הנמצאות מתחלפות וכו׳ · סוב למאמר הראב״ע פ׳ וילך ידענו כי ה׳ אחד והשנוי יבא מהמקבלים · ומעין זה יזכיר בסמוך באמרו והחכמה אחת כי אין החכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים וכו׳ · ודוגמתו

בקמ״ש סימן כ׳ בהקדמה השלישית : אבל מחמת חונן הצורות · בכמה מקומות הורה על חכימת הצורות מאת הבורא ית׳ לא משכל פועל או זולתו ובמו שהעירותיך גם שקדם בפסקא זו : ונותן התכונות · הכוונה כי לא ענה הדברים בלבד הוא חונן אבל גם כן כל תכונות מקריהם אשר בהם ישלם ענייני מכל צד · והסדור לא סוף דבר חכיכתו להעמי׳ הדברים על מתכונתם בענ״מ כי גם סדרם בהתייחם זה עם זה ישלים עמהם :
הנה החכמה בהם כלם אחת וההשגחה וכו׳ · דברו זה על היות חכמתו ית׳ מ מתפרסמת בכל חלקי עולמו בשוה · כבר כשנה פעמים רבות ותהי ראשיתם בראשון סימן כ״ח באמרו כי בקטן שבראשים מפליאת חכמתו מה שאין הדעת משגת אותו · ובסמוך יבא דברו לאמר אין החכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · וכאן הורה כי חכמה אחת היא והשגחה אחת שוה בכל הנבראים להודיע ולהודע אחדותו ית׳ על ידי המשך בדר אחד שוה בעולם הגדול בכלל ובקטן שהוא האדם ובסדר הזמנים המשכים מן הגלגלים שעל ידי סדרם תמשך ההויה על סדור נפלא ובכן כל ברואי מעלה ומטה יעידון יגידון כי ה׳ אחד כמו שזכרנו : ושם מדורם וכו׳ · ר״ל שבעל ספר יצירה סדרם כן פ׳ ג׳ · ורבה באמרו על קירוב הדמיון הזה · שהוא על זה התאר והדוגמא אשר ישית בין עיניכו בגורם מכוונת על סדר ולפי שלא עלה זכרונם שם אלא בערבוביא אמר על קירוב הדמיון הזה · והכונה להורות כי על ידי שלשת האותיות הללו הוליד וחדש הדברים המשולשים שזכר בסוד מופלא ומכוסה כאמור כי לא ידע אנוש ערכם · וסדור גויה בטן ראש · כנגד אויר מים אש · לפי דעתי לא לענין איכיותיהם כאמר · כי לא תמצא לכוונם בהוגן להיות הראש קר מטבעו ולא יוכל להתייחס לבן זוגו שהוא האש כמו שבאולי הייתו יכולים לזווג הבטן עם המים וכדרך שאמרו מה מים לחים לעולם אף בטן לח לעולם · וכן בגוים היה אפשר לדחוק ולומר שטבעו כטבע האויר · אכן יהיה היחס

לענין

שלש אמות	א	מ	ש
בעולם	אויר ·	מים ·	אש ·
בנפש	גויה ·	בטן	ראש
בשנה	רויה ·	קור	חום

שבע כפולות בגד כפרת :

בעולם	שבתאי	צדק	מאדים	חמה	נגה	כוכב	לבנה
בנפש	חכמה	עושר	ממשלה	חיים	חן	זרע	שלום
בשנה	שבת	חמשי	שלישי	ראשון	ששי	רביעי	שני

שתים עשרה פשוטות ·

בעולם ·	טלה ·	שור ·	תאומים ·	סרטן ·	אריה ·	בתולה ·
	מאזנים	עקרב ·	קשת ·	גדי ·	דלי ·	דגים ·

בנפש ·	אבר לראות ·	אבר לשמוע ·	אבר להריח ·	אבר לדבר ·
	אבר לטעום ·	אבר לתשמיש ·	אבר לעשות ·	אבר להלוך ·
	אבר להרהר ·	אבר לכעוס ·	אבר לשחוק ·	אבר לישון :

בשנה ·	ניסן ·	אייר ·	סיון ·	תמוז ·	אב ·	אלול ·
	תשרי ·	מרחשון ·	כסליו ·	טבת ·	שבט ·	אדר ·

לענין הנפש וכחותיה כי הבטן העכור הוא למטה כטבע המים · והראש הזך ע"כ הוא למעלה כטבע האש והגויה באמצע כמו האויר · וכן בזמני השנה הקור תחלה כנגד המים · והחום בסוף כנגד האש · והרויה הוא עת האביב באמצע כנגד האויר או נאמר שכוון אל ג' חלקי הנפש הנשואים בשלשת המקומות הידועים כי הצומחת הנשואה בכבד שהוא בכלל בשם בטן הנה היא לשפלותה מתייחסת למים · והחיונית הנשואה בלב אשר משכנו באמצע הגוף המכונה גויה · ראויה היא שתתיחס לאויר והמשכלת הנשואה במוח הראש מלמעלה תתכשר לעומת האש המגביהי לשבת · ושלשת אלה חלקי האדם · לשלשת חלקי המציאות · עליון · אמצעי · תחתון · ויערך ערכם כמו שיבא בדבריו הנזכרי' · שבע כפולו' נגד כפרת אכן נודע טעם קריאתן כפולו' להיותן כפולו' בהכרת הדגש והרפה בלעדי קריאתן האמצעית לפי טבען · מה שאין כן ביתר האותיות' והנה הוא מיחס שבעת האותיות האלה אל מעשה היצירה בעולם ובנפש ובשנה · אך אמנה אופן יחס האותיות עם הדברים שנזכרים לא ידענו על שוה מקומו איו ועוד אתי אותה לך באמירה מסופקת · אתתי אותה מצולפת ספורים זרים לא אמון בם · ואולם קרוב לשמוע כי כמו שאותיות בגד כפרת קול עבות גבורה בדגש וקול עבות חלושה ברפה גם קול עבות ממוצע בין הקצוות וכמו שזכרנו · כן ימצא פחות ויתר בהשפעת השבעה משרתים כפי שתחברם אל המזלות · ולפי רוב ולפי מעוט השנויים בהשפעתם כן ענייני הנפש שהם החכמה והעושר וכו' · יבאו לעומתם להתחלף בענייניהם ברב או במעט : שנה ושנה מונקות וכן בימות השנה יש יום שברכתו מרובה משל חבירו בהשפעת שבעת המשרתים הממונים על כל אחד מהם כמוזכר למעלה סימן ח' · ואל זה יביטו דברי הראב"ע שכתב בביאור קהלת על אמרו ראה את מעשה האלקים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו · ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה כי את זה לעמת זה עשה האלקים וגו' · וז"ל ראה · והחכם שאין לו נחלה וכסף ישמח בחכמתו ולא יכעס בעבור עניו כי כבר נגזר עליו מה שנגזר מששת ימי בראשית ומיכי

אחד על גבי שלשה ושלשה על גבי שבעה ושבעה על גבי שנים עשר · ובאברים האלה מקום השתתפות כמו כליות יועצו' וטחול שוחק כל' וכבד כועס וקיבה ישנה · ואיננו תמה שיהיה לכליות כח בהטבת העצה כי אנחנו רואים כמו זה בביצי' שאנחנו רואים הסריסים יותר חלושי השכל מהנשים מפני שנעדרו הביצים אשרו חזקן והעצה הנכוגה · וטחול שוחק בעבור שבכח הטבעי מנקה הדם והמרה השחור' מהעכירו' והעובי ובהנקיותם תהיה השמחה והשחוק וכבד כועס בעבור המרירות המתילדות נ"א המרה האדומה

סכעסית

שאזכת שמים יביכו וכו' עד אמרו ביום · והחכם שהוא בעל כחלה וכסף לאם ישמח בדבר שלא יעמוד כאלו אומרים לו כשמחים ביום טוב היה בטוב ושמח · לכן יש עליך להסתכל כי יום רעה יבא זכו' · עד אמרו גם את זה לעמת זה כענין שכא' בספר יצירה שבע כפולות בגד כפרת · ע"כ · וחכמי התכונה שמשפטית מסכימי' גם הם ברוב מה שכזכ' בכאן על התייחסות ז' כוכבי לכת עם שבעה מוכקות חכמה עושר ומושלה וכו' · וכן יורו על ממשלת המזלות על איבריו של אדם אך במשפט סדר מתחלף ש' שכד' המוזכ' הנה כאשר עיניך תחזינה בספרו של יואלאו פירמיאכו מאמר ב' סימן כז' · ואל תתפלא כי כמה שלפעמים מוזכיר הגלגל במערכת העולם כאשר עשה בו' כוכבי לכת וב"יב מזלות ותם אחרי כן בתלי כמו שיבא · ולפעמים יזכירהו במערכת השנה וכמו שהורו דבריו למעלה באמרו והשגחה הולכת על סדר אחד בעולם הגדול ובאדם ובסדור הגלגלים שעניינו על סדרי הזמנים בשנה · כי לפי הכראה הגלגל המוכח אבלו בסדר הזמנים זולתי גלגל השמש שבו יסתדרו חלקי השנה כמו שיתבאר : שתים עשרה פשוטות וכו' · · לאלה תחלק ממשלת היצירה בענינים המתנשאים לעומתם במספרם כמשפט · וגם חכמי התכונה שמו משטר הי"ב מזלות על אברי' מיוחדים אך לא על פי הסדר המוזכר בספר הזה וכמו שקדם : אחד על גבי שלשה זכו' · לפי המשך שעת החבר נראה שהיה בזה כמשיב ידו על כל מה שאמר והוא אתימה מעין פתיחה לומ' שרוח האחד שאמתי' ית' היתה מרחפת על פני אמ"ש אשר קדם דברו על אודותם שנהם נברא הכל · ואלה הוסיפו כח בגבורת בג"ד כפר"ת וגם אלה כאכו מהודם על שתים עשרה הבותרות · הכל נכח עליון גבוה מעל גבוה כי הוא המחיה את כלם והכותן להם כח לעשות חיל במעשה היצירה כאמור : ועם היות הי"ב מזלות למעלה מז' כוכבי לכת מ"מ בגולא דבקם מיוחדת היתה לבג"ד כפר"ת על הז' ככבי לכת ול"יב הפשוטות על הי"ב מזלות שלמעלה מהם וכל זה ניחם בפלא מעשה ידי יוצר בחכמה בתבונה ובדעת עין לא

שזכתה : ובאברים האלה מקום השתתפות וכו' · שהוכה לפי הנראה שעם היותם מתחלפים ומתרכים מכל הנה הם מתאחדי' כשכמים מכל אחר כענין אמרו בראש הפסקא על ענייני הודאת הספר הה"א · ועל כן כנאו לדבר על האיברים שהם למטה מהקדוש וכו' · יוכיר שם ענאן כמין מריבה ערכן כמין מלחמה מקנת אלו מנטרפין עם אלו וכו' · עד אמרו ובלם אדוקין זה בזה ע"כ · ונראה שהוא ענמו ענין ההשתתפות ולפי שזכר הי"ב אברים הממונים כל א' על משמרת פעולתו · והיה זה מפורסם בכלם חוץ מהארבעה הנזכרי' באחרונ' · שאין ענייני מבוא' כשניריהם · על כן נשא את פניו אליהם באמרו כמו כליות יועצות וכו' · ולפי הנראה נטעות כשמט וכבד כועס שהרי אתה מוצא אותו בפרטן כמו שיבא · והנה זכר ארבעה איברים מיוחדים בכדר הי"ב שקדם זכרם ובם אבר להרהר וכו' · אולם הביאור הנכון אצלי הוא שיש באברים האלה מקום השתתפות ושבכמת ערך בין קנתם ובאמרו סימן לא' ומידיעתם בהערכת האיברים הנפשיים עם הטבעיים מה שאמרו שכי קרומים יש למוח וכנגדם לבנים ע"כ · והוא מה שסמך לזה כמו כליות יועצות · וכו' · כי כל אלה עם היותם אברים טבעיים יש להם שתוף יחס עם האיברי' הנפשיים · הכליות עם המוח : והטחול לשחוק שהיא פעולה נפשית · וכן הכבד לכעוס · והקיבה לישון כי כל אלו מלבד פעולתם הטבעית הרי הם משתתפים ג"כ בפעולה נפשית כי השינה גם היא יש לה רושם בפעולה הנפשית באופן מה מצד קשירת החושים החיצוניים והגברת הפנימיי' בפעולותיהם בעת ההיא וזהו מקו' ההשתתפות : וטחול שוחק · כי על כן בטולי טחול לא ישחקו וד' האברים המוזכרים כאן כליות יועצות וטחול שוחק וכבד כועס וקיבה ישנה · כבר זכרום חז"ל בפ' הרואה ושם פי' רש"י טחול שוחק מלשון שחוק ושמחה כמו שפי' בו החבר · אבל א"י"ה שהזכיר לשונו מפרש המ"נ על סימן ג' מאבות שעשה דף כ"ו עמוד ב' עשאו מלשון שחיקת שמכין · ומה שסמוך לו שם קרקבן טוחן ר"ל שוחק דק' ובתב שכן מוכית במדרש אגדה דגרסינן כל מה שברא

שנעשית בו׳ · וקיבה ישינה כנוי לכלי המזון ולא זכר הלב מפני שהוא המלך · ולא הקרום והריאה מפני שהם שמשים מיוחדים לו ואינם שמשים לשאר הגוף כיאם בדרך המקרה לא בכונה הראשונה והמוח נכנס בחלקי החושי׳ הנולדים ממנו · ועוד כי יש לאיברים שהם למטה מהקרום החולק סוד מפני שהם הטבע הראשון והתולדה הראשונה והקרום חולק בין עולם הטבע ועולם כ״א לעולם החיים כמו שהצואר חולק בין עולם החיים ובין עולם הדבור · כאשר זכר אפלטון בספר טימאוס · והמוצאים הראשוני׳ שהם מעולם הטבע דשם שורש ההויה שמשם יצא הזרע ושם יברא העובר במה שבין הארבעה טבעים משם בחר הבורא

בשאלנו כנגדו בראש באדם וכו׳ · על בראש רחים של גרושות בעולם וכנגדו באדם טחול שוחק · בראש את השוחקות וכנגדו קרקבן טוחן : ואיננו תמה שיהיה לכליות כח וכו׳ · כבר כתבתי בדרוש המכונה אגלי עולם קטן טעם לכליות יועצות לפי העולה על רוחי אמנם החבר לא יחקור על סבת זה רק שיש מכריו על דרך מופת ראיה להורות על יחס כלי שורש עם השכל · וקרובים דבריו למה שכתב נאמ״נו בפרקי איפוקרא״טי מאמר ז׳ פ׳ כ״ח · על אמרו שהסריסים לא יעשו קרחים נ״ל כריתת הבנים תשים את הסריסים במדרגת הנשים וכמו שלא תקרה הקרחת בנשים לקרירות מזגן · כן לא תקרה בסריסים · ע״כ ובפ׳ אלו טריפות אמר לוי הוה יתיבנא כי מסותא חזייה לההוא נכרא דטרייה לרישי׳ (פי׳ בעל הערוך נפל למרחץ והכה ראשו בכותל או בקרקע ונתבדבד מוחו) אמר איתמזמז מוחיה דדין ואביק אבוי התם דהיינו לומ׳ שאין מוליד · ופי׳ רש״י נתמזמז מוחיה דדין דולג היה עליו אוי לו לזה שנתמזמז מוחו · שאינו מוליד תולדת האיש מן המוח היא באה שגיד הנשה של ירך וגיד הגויה כלן מחוברים לחוט השדרה שהוא מתפצל ויוצא מתחת השדרה ונעשה גיד אצל פיהיכי׳ ונכנס לתוכו · ע״כ · כנוי לכלי המזון · כי איך יעלה מן האוכל אשר יאכל ויתהפך גאות עשן אל המוח ובכן תתחדש השינה : מפני שהוא המלך · כאמרו בהמוך לב בנפש כמלך במלחמה והוא מסדר החיים ומושל בחלקיו : על כן בכלל האיברים הפרטיים לא יבא להיותו אחד מיוחד שבגופו ואין ליחס לו כח פרטי כי ממנו תוצאות כל איברי החיים : ולא הקרום והריאה וכו׳ · כבר ביארנו שמושם בשני סימן כ״ו באמרו וכן נצטרך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרום וכו׳ : כי אם בדרך המקרה · כי הכל הולך אחר ה׳ עקר על אמר הכתוב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים · והמוח נכנס וכו׳ · וכבר עלה זכרונו בזה שאמר אבר לראות אבר לשמוע וכו׳ · כי תוצאותיהם ממנו להיותו מקור החוש כנודע :

ועוד כי יש לאיברים וכו׳ · הוסיף טעם שני על אשר לא זכר בספר יצירה הלב והקרום והריאה והמוח · וזה כי אין לבנו פונה שיש לזכור מן האיברים הפנימיים רק המתייחסים לעולם ההויה הטבעית והם האיברים המונחים למטה מן המסך המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי המזון ששם מקום הנפש הטבעית הצומחת · ומה נבחר לזה אברי הקרבן והם הנתחים הידועים שיזכירם בהמשך · ואפשר שכוון בזה כי להיות גוף האדם נחלק לג׳ חלקים מכוונים כנגד ג׳ העולמו׳ כי מן המסך ולמטה עולם טבעי כנגד העולם הזה התחתון · ולמעלה ממנו עולם החיות כנגד עולם הגלגלים כי על כן יאמר עד לב השמים · גם לפי דעת המור׳ הן הן החיו׳ שבמרכבה כמבואר אצלו בפרקי המרכבה ראש ח״ג · ועולם הדבור והשכל הוא הראש כנגד עולם המלאכים · והיה עקר הקרבנות לשכון כבוד בארצנו כי קול הענין האלקי עלינו ישלם באמצעותם כמו שזכר בשני סימן כ״ו ובמקומות זולתו · על כן היתה בחירת האברים הנקרבים · מן החלק המתייחס אל העול׳ הטבעי התחתון אשר יחול שם הכבוד באמצעות׳ ולא בחר בלב עם הריאה והקרום המפרידים את פניו · להיותם מתייחסים לעולם הגלגלים · גם לא המוח המתייחס לעולם המלאכים אשר אין להם מבוא אל העקר המכוון : ולזה רמז באמרו מפני שהם הטבע הראשון וכו׳ · כי שם האברים הצריכים לשמירת האיש והם כלי המזון · ולשמירת המין והם הכליות שנקראו כן בעבור כח תאוות המשגל הנגזרת מכסופה וגם כלתה נפשי כדברי הראב״ע פ׳ ויקרא · וכל שאר האיברים הנמנים שם הם להשלים שתי הפעולות האלה : כאשר זכר אפלטון וכו׳ · שהשגיח הנורא ית׳ על האדם בשומו הצואר חולק בין הראש לבין החזה למען תשלם בזה השמירה לנפש המשכלת השוכנת בראש כי בהיות הצואר משים ריוח והפסקה בין זה לזה יחלש כח האידים והעשני׳ העולים מן הלב למעלה ראש ולא ירעו ולא ישחיתו בהר קדשו · הנפש החכמה השוכנת שמה : והמוצאים הראשונים וכו׳ ·

כינסר

הבורא הנתחים המוקרבים החלב והדם ויותרת הכבד ושתי הכליות ולא בחר בלב ולא במוח ולא בריאה ולא בקרום. והסוד עמוק למאד והפירוש אסור כי אם ארוך וכבר נאמר אין דורשין בספר יצירה אלא בתנאים ומעט שהם מזומנים ואחר כך אמר שבע כפולות שש צלעות לששה צדדים והיכל קדוש כי אם קדם מכוון באמצע ברוך כבוד ה' ממקומו הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו רמז לענין האלקי

אמר שם וזה שיאמר בסמוך משם אחר וכו'. והכונה לומר שבחר לו הבורא את הנתחים המוקרבים וכו'. מן המקום ההוא אשר שם ההתחלות היסודיות והשרשים הטבעיים אשר בשפל ישכנו למטה מן הקרום המבדיל וקורא לשם שם העולם הטבעי כמו שקדם. ורמז בזה לארבע הליחות כי מושלם מן הכבד ששם יתהוה הדם ומשם יפרד והיה לארבע הליחות הראשיות. ויושלם בהם ענין שמירת האיש הזמן הראוי לפי טבעו וכן יתבאר אחר כך מתוך דבריו באמרו ורמז באברים שהם למטה מהקרום על מוצאי הטבעים הארבע וכו' ע"כ. ושם נ"ב שרש ההויה וכו'. לשמירת המין בין מצד הזכר והוא אמרו שמשם יצא הזרע. בין מצד הנקבה והוא מה שאמר ושם יברא העובר שהויתו תשלם שם במה שבין הד' טבעים הנזכ' ואמרו במה שבין וכו' כאלו אמר במה שיתמזג מארבעתן כי שכבת הזרע והדם הם חמר לאדם כמו שזכר בשלישי סימן י"ז ויבא עוד זכרו סמוך לחתימת הספר בהקדמה השנית גם הועלה זכרונו בראשון סימן א': ויותרת הכבד. היותרת הוא דופן המסך כמו שכתב רש"י פ' ויקרא והרב המזרחי הרחיב הביאור וז"ל פי' המסך הוא הקרום הלבן המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי המאכל ודופנו של זה המסך המקיף לו סביב סביב הוא הבשר הדבק בצלעות סביב סביב והבשר ההוא נקרא בלשון חכמים חצר הכבד וטרפשא דכבדא ובלשון התורה יותרת הכבד. ע"כ. ומבואר שמה כי היותרת הזה עם קצת הכבד היה קרב למזבח: ולא בחר בלב וכו'. כבר קדם בדברינו מה שנערכו בטעם הבחירה הזאת. ואפשר נ"כ שהיה דעתו בטעם בחיר' זו מעין מה שכתב הרמב"ן פ' ויקרא על פסוק עולה אשה ריח ניחוח לה' וז"ל ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה צוה ה' כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה ויתודה בפיו כנגד הדבור וישרוף באש הקרב והכליו' שהם כלי המחשבה והתאוה והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד

הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו וכו'. עד אמרו ואלה דברים מתקבלים מושכים הלב בדברי אגדה ע"כ: והסוד עמוק. חוזר לעניני ספר יצירה והעיד על עמקו כי מי עמד בסוד ה' על הוצאת הנמצאות אל מעשה יובן בל"ב נתיבות פליאות חכמה הנזכרים. והם המספרים והאותיות כאמור. ומה זה ערך כונה במערכת אותיו עם מערכ' העולם הגדול והקטן ומערכת הזמן כאמור כי כל זה כללו מהפלא והזרות מה שלא יעלם: אין דורשין וכו'. נראה שכוון למה ששנינו בחגיגה שאין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה חכם מבין מדעתו. ויבאר מעשה בראשית על ספר יצירה: ומעט שהם מזומנים להעדר התנאים האלה: ואחר כך אמר שבע כפולו' וכו'. והיכל קדש וכו'. הכונה שעם כל ספר יצירה שבע הכפולות הנזכרות כנגד השש קצוות הידועות ימין ושמאל מעלה ומטה פנים ואחור. והיכל הקדש הוא הענין האלקי המחבר בין ההפכים על ידי כבודה בת מלך פנימה לקיים כל דבר על מתכונתו ובלתה לא היה יכול לעמוד אפילו רגע אחד להיותם עצם מהותם ואמתתו ובהסתלק' יתקלקל בניינו ויתבטלו כל מרקמי קנותיו יתהפך כאמר חותם תעיף עינך בו ואיננו. והענין האלקי שהוא המחבר בין ההפכים הוא כבוד ה' הנקרא בשם מקום כי כמו שהמקום סבת קיום המתקומם כן רוח אלקים המרחפת על פני הנמצאות הסובבת אותם ובאמצעיתם היא הנותנת להם העמדה וקיום מתמיד וכמו שכתבנו על זה בדרוש מדרושינו האלקית. ושים פניך אל דבריו בחמישי סימן י' על צורת הצמח והקיים כי כן מלתו בלשוני על זה התאר. כאשר כמונו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבד' תראה בה החכמה האלקית יותר והיא הצמח אשר לו קצת הרגש והסגה וכיזון מן הארץ וכו'. ויגדל על אשר יוליד כמוהו ויעשה זרע לא יעמוד מעשהו ויבקש הזרע ההוא כמו המעשה ההוא לחכמה המופלא שתקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר האיש בעצמו שהוא מורכב מדברי' משתנים והיה

כל

ל האלקי המדובר בין ההפכים · ודמהו בנקודה והמרכז מגוף בעל הששה צדדים כ״א שם צלעות ושלשה המשכים ובעוד שלא תקבע כ״א יקבע התוך לא יקבעו הקצוו׳ והעיר על הערך אשר בין אלה ובין הכח הסובל לכל שבו יתחברו ההפכים בערך הנקבע בעולם ונפש ושנה כי שם לכל א׳ מהם דבר כולל את חלקיו ומסדר אותו · ואמר תלי בעולם כמלך על כסאו · גלגל

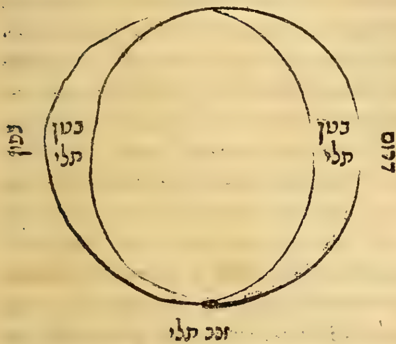
כל אשר לו שכחות האלה לגדול ולהוליד וקבול המזון לא ינוע התנועה המקומית הוא אשר יכנוהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא ית׳ יכנינם בתבונה מהתבונו׳ קרא אתה שתבונה היא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · וכאשר דק המזג יותר ונזדמן לשראות בו שחכמה הא׳קית יותר היה ראוי לתוספת נורה זולתי הכחות הטבעיים וכו׳ ע״כ: ודמהו בנקודה והמרכז וכו׳ · הג׳ המשכים כבר נודע היותם אורך רוחב ועומק · וכבר ענינתי דברים במקומותי הנזכרת על ענין דמיונו ית׳ בנקודה ומרכז ינל יעקב וישמח ישר׳ הקורא בם להיותם קרובים באופן מה אל דברי החבר · והנה נראתי בזה כי כמו שבלי מרכז לא יוכלו המצא שם נקודו׳ השש קצוות שהן תכליות לג׳ קיים אורך רוחב ועומק כי אמנם המרכז הוא המחברת אשר ממנה ימשכו הקוים באמת כן בקביעות התוך והמרכז האלקי הנזכר והוא בענין הבורא המושפעת מאתו ית׳ יקבעו הקצוות ויקום דבר על תכונתו · ובהסתר פניו ממנו או אפסו המסגרות והודו יהפך עליו למשחית ואין מעמד · אלם אין בורא ח״ו להמצא שם לא איכות ולא כמות מוגבלים אם היא כאן הכל כאן ואם איננה כאן מי כאן · ואפשר שרמזו אל הכח המנהיג הקושר את החלקים אם בפרט והוא הנקרא טבע פרטי ואם בכלל והוא הנקרא טבע כולל שעליה תסוף מלתו של הרב המור׳ פ׳ ע״ב מהראשון באמרו וכמו שבאדם כח א׳ יקשור איבריו קצתם בקצת וינהיגם ויתן לכל אחד מה שצריך שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר כינוהו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע · כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו נ״כ מדת מה שאפשר לשמרם וישמור נ״כ קצת אישי העולם · זה הכח יש בו עיון אם הוא במניע הגלגל אם לא ע״כ׳ גם בשני פ׳ י׳ בנע אמרתו על ענין הטבע שלא היה בתונה למעלה בראשון סימן ע׳ ובעל העקרי׳ דבר על או דוחיו מאמר ב׳ פ׳ ל״א: ואל הטבע הזה כוון הרא״בע באח׳ פ׳ משפטים על פסוק ועבדתם את ה׳ אלקיכם וברך את לחמך וגו׳ · וז״ל והשי׳ למען חסדיו בחר בישרא׳ והורם תורתו וכאשר ישמרוה יאמן חכמתו׳ וידריכם דרך ישרה לכל דבר שלא יזיק להם והכלל שיהיה גופם שר אל משמעת הנפש ולא הפך הדבר שהנשמ׳ שרה על משמעת הגוף ובהתאמץ הנשמ׳ יתאמץ כח השונ׳ הגוף שיקבל אדם מן השמים והוא הנקר׳ תולדת והנה הברכה תהיה בכל מאכל ומשתה וכו׳ ע״כ · והם מכוונים עם דברי המורה סוף פ׳ ע״ב באמרו ראוי היה שנדמה יחס השוק׳ ית׳ לעולם יחס השכל הנקנה בכאלל לאדם אשר איננו כח בגוף והוא נבדל מן הגוף נבדל אמתי ושופע עליו וכו׳ ע״כ · כי באמרו ושופע עליו בורה על התאמץ הכח ה השומר הגוף כפי התאמץ הנשמה השופעת עליו עוז ותעצומות · והנה לטבע הכולל ירמוז החבר באמרו בסמוך והעיר על הערך אשר בין אלה ובין הכח הסובל לכל וכו׳ · הנה בזה שהורה על הערך הנמצא בין הנמצאות כלם ובין הכח האלקי הסובלם אשר בו יתחברו ויתאחדו כל חלקים׳ על קיום מתמיד בדמיון הערך הנקבע למעלה באמרו ושם מערכת האותיות שאלה עם מערכת העולם הגדול והקטן שהוא האדם ומערכת הזמן אחת וקרא אותם עדים נאמנים עולם נפש ושנה וכו׳ · ע״כ · או יאמר שהעיר על הערך אשר בין אלה הגופים בעלי הששה צדדים ובין הכח האלקי הסובל לכל שבו יתחברו ההפכים שהורכבו מהם · והערתו בערך הזה בכללה בערך הכולל הנקבע לו בעולם ונפש ושנה המנהגו להמשיך הסדר על שלפחן · וזה כי שם לכל אחד מהם דבר אלקי כולל את חלקיו ומסדר אותן ונכללם יהיה ענין הגופי׳ בעלי הששה צדדים באמרו אחר כך שהערך ביניהם ובין הענין האלקי הסובל אותם הוא כמלך במלחמה שהוא בין ההפכים וכו׳ : ומכלל מה שזכרנו יתבאר לך מה שכתב הרד״ק על אמרו והנה מנורת זהב כלה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה (זכריה סימן ד׳) וז״ל · כמו מנורת התורה · והאמצעי הוא רמז לענין האלקי המחבר בין ההפכים · וכן שבע כפולות הם הפכים והמנהיגים לעולם שהוא כלו הפכים ז׳ כוכבי לכת : והעולם שש צלעות ושלשה מוסרים · ובעל הצלעות הוא השביעי והוא הנקודה · וכן גוף כל דבר · אלא שבעל ספר יצירה זכר בעולם שש צלעות לששה נדרים · והיכל הקדש מכוון באמצע זכר הדבר הנכבד שבכל הנוגדים · ע״כ: כי שם לכל אחד וכו׳ והכח האלקי ההוא בכולל

גלגל בשנה כמלך במדינה לב בנפש כמלך במלחמה׳ תלי שם התנין הנזכר בחכמת התבונה הוא בערב גוזה״ר רמז בו אל עולם השכל כי העצם לא שתכין בו מבנין הדברים הנעלמים אשר לא יושגו בחוש ורצונו בגלגל

גלגל

המוכל לכל קורא לו שם מתחלק בכל אחד מהלשון אשר פיו יקננו בלבריו הסמוכים: ואמר תלי בעולם וכו׳׳ הורלת זה אכלו (כמו שיבא) על הכהנת שלשת חלקי המציאות שהם עולם המלאכים ועולם הגלגלים והעולם התחתון כי כל אחד מהם יתקיים בענין החלקי הכולל את חלקיו והנה הוא נותן לו את בריתו שלום ה התאחדו והקיום׳ ויסכימו לזה דברי בעל כוה שלו׳כמה שכתב מאמ׳ ב׳ פ׳ו וז״ל השלום הוא שנ כולל כל ג׳מדרגות הכמבאו׳ וזה לזה שיבחן אם במוחלט אם ביחוד אם בהצטרף׳ השלו׳ שמוחלט הוא שאין בו הפכיות ומלחמה כלל וזה אינם ימצא בשכלים הנבדלים׳ השלום הנאמר ביחוד הוא שיש עמו הפכיות מה אי דומה לו וזה כמבא בגרמים השמימיים שעם היות שאין להם הפך אינם יש להם דבר דומה להפך והוא התהפך כלי שתנועו׳ בהם והתנועע האחד מהם למזרח והשני למערב׳ השלום הנאמר בהצטרף הוא שיש עמו מלחמה והפכיות או התנגדות אמתי ועכו״ ימצא כח כולל משלים ביניהם ושומר אותם שלא יפסידו זה לזה וזה לזה וזה אינם בחמר התחתון שיש בו מההפכיות מה שלא יעלם אולם יש כח שומר ההפכים ועושה שלום ביניהם ובזה הדרך ישלם שלשלת ההויה ואופן המציאות וזולת זה לא יתקיים ולא יתכן דרך ההויה ק״ה ראה כמה גדול כח השלו׳ ומדרגתו מעולם המציאות וכו׳׳ ע״כ וזכור בא מה שכתבנו למעלה כי עניני הגלגלים ייוחסו למערכת העולם׳ אך גלגל השמש יוחס למערכת השנה וכמו שיזכור בסמוך שגלגל השמש הכוטה בו ישתדרו חלקי השנה׳ ועל כן ייחס הנה תלי למערכת העולם וגלגל השמש למערכת השנה אפס כי החליף השטה בלקחו התלי במערכת העולם לרמוז על מה שלמעלה היינו שהם המלאכים וכמו שיבא׳ וגלגל השמש על עולם הגלגלים להיות השמש מלך גדול אות כצבא שלו: תלי שם התנין וכו׳׳ בעלי חכמת התכונה שמו אותותם אותות ויתארו במחונת דמיוני עגולה קוית בגוף הגלגל העליון באמצע אזור המזלות כנמצו׳ היא המגבלת תנועת החמה לרך השמש יקרא לה ובלשון לעז אקליטיקא וכל יתר הכוכבי לבד כלכתם ילכו תחת האזור אך הם מטים עקלקלותם ממסלול החמה חציים לצד צפון מקצה מזה וחציים לצד דרום מקצה מזה׳ ויש שלוף בנטייתם מן המסלול הנזכר בפאות ויתר צד

שיעור רוחב ו׳ מעלות לכאן ולכאן והן הי״ב מעלות המגבילות שיעור רוחב האזור הנאיל ואין שום כוכב מהכוכבים מרחיק תנועתו נוקו המסלול ביותר משש מעלות לשתי הפאות והוא כוכב נוגה המרחיק כדוד יותר מכל שאר חבריו׳ והנה השתי עגולות שהאחת מהן מגבלת מהלך החמה והשנית מגבלת מהלך יתר המשרתים כל א׳ כפי הגבלתו המיוחדת׳ יחלשו בפגישתם זו בזו ומחיבתם יחד בורת תכין לצפון ובורת תכין לדרום יבריחו מן הקצה אל הקצה רמנים באמצע והולכים ומתקצרים בשתי קצותם לדמיון תנין כמראה שזה המוכב לפניך׳

וסרנילו קריאתם בשם תלי שהוא כמו תני בחלוף דטלכת ומשפטו תכין על׳ דמיונם הקרוב כמו שזכרנו ובלשון לעז דר״קוני או הוא מלשון התרגום שתרגם נוטה שמים תלא שמיא׳ בורא שמים ונוטיהם ותליכון׳ וזה שמו אשר יקראו בעבור היותו נטוי מעל המסלול אשר זכרנו׳ וראש תלי יקרא מקום חתיכת שתי עגולות אשר יעבור עליו הכוכב בהתקרבו אליכו לצד צפון׳ וזנב תלי יקרא מקום חתיכתן אשר עליו יעבור הכוכב דרך מסבתו להתרחק ממנו לצד דרום׳ ובטן תלי הוא במלוא רוחב האמצע מזה ומזה׳ וכל כוכב מהם יליה שם התלי לשמו ויאמר תלי לבנה תלי נוגה וכן לשאר הכוכבים המתחלפים בנטייתם ממסלול

החמה

החמה ולפי כן יתחלפו הממונים ברוחב ובקוצר וכו' זה
תמצא רשום בספר הט' אוריקי שחבר ספיקולומיכו בלשון
לעז מא"ח פ' י"ב וקראו תראה בספר שער השמים אשר חבר
בעל ספר יסוד עולם בפ"ד ממנו ולהיות הצורה הזאת אצל
הקדמונים חשובה ומהודרת שמוה לכלם כעבד וכמו שמניחו
במסכ' ע"ז פ"ג כל הצלמי' המוצא כלי' ועליה' צורת חמה צורת
לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח. ואין ספק שכוון של
הדרקון אשר זכרנו כי להיותו אצלם רב אוני' ואמיץ כח
בהשפעה לפי דמיונם ומבריח על פני רקיע השמים מן הקצה
אל הקצה היו מיחדי' עבודת' אליו. וכך הם דברי הרמב"ם
שכתב שם. צורת חמה ולבנה. אין ענינו שימצא עגול
ויאמר זה הוא שמש או קצת עגול ויאמר זה לבנה. אלא שבעלי
הצלמי' הקדמוני' שלהם מיחסי' לכוכבי' צורות עד שאומרים
צורת שבתאי צורת זקן שחור וצורת נוגה צורת נערה יפה
בחלי' זהב וצור' השמש צורת מלך מעוטר יושב על עגלה.
וכן מיחסי' לכל המזלות והכוכבי' צורות הרבה והם באופן
שצורו אולקי מחלוקו' הרבה לפי שהם מאמרי' כוזבי' והכזב
על דבר מן הדברי' יגדל וירחב בלי ספק. ואמרו צור חמה
ולבנה ר"ל שימצא הצור' המיוחס' לשמש והצורה המיוחס'
אל הלבנה על איזה דעת שיהיה. והדרקון צורת גוף שיש
בו כינן וקשקשין הדבקי' לבין סנפיריו כקשקשי הדג וזו
הצור' היתה אצלם מסודר' לפי שהיו מיחסים אותה לחלק
מחלקי הגלגל והגיד לי איש אחד מבעלי מלאכה זו שזו
הצור' לתלי הלבנה ונקרא בערבי אל גוזה"ר ושה"א כעשית
על תבנית כך בשעת כך וכך ושאלתיו באיזה ספר זכרו זה
לפי שאני לא ראיתי מעולם צורה זו ואמר כי מלמדו כלם
מלבן צורה זו עם הרבה דברי' שמסר לו בסוד עכ"ל. וכבר
נמצא זה רשו' אצל קורכיליאו מא"ח ב' פ' מ"ה. ועל פי הדברי'
האלה נפתחו לפני שערי ביאור הכתוב בישעיה כ"ז ביום
ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן
נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר
בים. והוא אחד מן המקראו' אשר שאל קנין סותר ומושל
שקרא כקראתי גם אני לחוזי דעי היוצא לקראתך. וזה כי
להיות לויתן ותנין שמות נופלים על דגים גדולים ועל
נחשי' גם על חלק הגלגל שזכרנו כדבר הראב"ע שכתב
לויתן הוא התלי ונקרא בריח בעבור שהוא מבריח מן
הקצה אל הקצה. ועל לויתן. גם הוא בים והוא בירח
נחש כי גם צור' נחש בים ועקלתון שם התאר והתנין הוא
הגדול אשר בים וי"א כי לויתן נחש בריח גם עקלתון הם
כינוים והטעם על מלכי הארץ והתנין הוא מלך מצרים
כאשר הוא כתוב בספר יחזקאל וי"א מלך צור והישר בעיני ר'
משה הכהן שהוא רמז מבחר כל גבורי חיל ונגיד ושר עכ"ל
ור' דוד גם הוא כתב י"מ נחש בריח התלי שהוא מבריח מן

הקצה אל הקצה גם הוא עקלתון ועליו נאמר חוללה ידו נחש
בריח ולפירוש הזה נ"ב הוא משל על מלכי האומות וכן הוא
בפרקי ר' אליעזר התלי מכוד השמ' רות ונטוי מן הקצה אל
הקצה כבריח נחש עקלתון. עכ"ל. אמרתי אני אל לבי כי
יד הנביא נטויה להתנבא על מפלת מלכי אשור ומצרי' כי
הם היו בעמו לגרוש קללה. וכמו שייסד רוב משא
חזיונותיו על ככה. וכבר התנבא על אבדן שניה' בפרשה
אחת גם יחד והוא אמרו' לא הוי היורדים מצרים לעזרה
וגו' ומצרי' אדם ולא אל וסוסיהם בשר ולא רוח וה' יטה ידו
וכשל עוזר ונפל עזור ויחדו כלם יכליון וגו' ונפל אשור
בחרב לא איש וחרב לא אדם תאכלנו וגו' וידענו חכמים
של מעלה כשרוצה הקב"ה ליפרע מאומה כפרט משקיף
תחלה בשלילת כחם והפסק השפע היורד עליה מלמעלה
עד אמרם שכתוב ונשקי מצרי' אעשה שפטי' וכמאמ' ישעיה
בעמו סי' י"ט משא מצרי' הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרי'
ונעו אלילי מצרי' מפניו ולבב מצרי' ימס בקרבו וגו' ובסימן
כ"ד אמ' ישעיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל
מלכי האדמה באדמה וגו' וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' והכתוב
מבואר בו מדברי חז"ל כי על מפלת השרים העליוני' דבר
הכתוב והראב"ע הרחיב הביאו' באמרו שם יש רבי' שפירשו
זה על קדרו' המאורו' והנכון שהן המלאכים שהן עומדים
לעזור לגוי ולהיות לגוי אחד לשטנם וזה מבואר בספר
דניאל על כן אמר ועל מלכי האדמה באדמה כי מלכות
המלכים דבקה עם מלכות המלאכים וכו' עד אמרו
וחפרה וגומר טעם הלבנה והשמש כי הם מושלים והנה
מלכי האדמה יבושו גם תקדר השמש והלבנה וכו' עכ"ל.
וכן כתב הרמב"ן פ' בא אל פרעה על פסוק ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים וז"ל ועל דעתי ירמוז הכתוב לשרי
מעלה אילי מצרים כענין יפקוד ה' על צבא המרום
במרום ועל מלכי האדמה באדמה והנה השפיל מזלם
ושרי המזלות שעליהם והכתוב ירמוז ויקצר בכלם עכ"ל.
והנה מאמר הכתובי' הללו שאין מי לא יראה כי משמעות
הכתוב הזה שהבאנו עליו מתבאר לעומתם. וקול נביא
ה' אלקים דבר מי לא ינבא שהוכחת אמרו ביום ההוא
יפקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן נחש
בריח ה"א על מלאכת צבא השמים המכונית בתלי ותנין
ודרקון הקוטר מהלכי שבעה כוכבי לכת לה ומ
מכוח המאורות מבריח מן הקצה אל הקצה כדברי ר'
אליעזר הגדול שזכרנו למעלה. הן לא יפול לב אדם
לפקפק על זה כי לא דבר ריק הוא שרמז בזה לשלילת
כח השפעת עליונים על מלכי ארץ. ונעתק אחר זה
לייעד מפלת מלך אשור אשר דמהו ללויתן נחש עקלתון
כי היו ארחותיו עקלקלות מאד עד להפליא בהתנבא

גלגל השמש הנוטה שבו יסתדרו חלקי השנה׃ ולב מסדר החיים ומושל בחלקיו ורוצה לומר שהחכמה בשלשה אחת׃ והענין האלקי אחד והחלוף ביניה' איננו כי אם בהתחלפו' היוליה' ודמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחניים כמלך על כסאו אשר יעשו דבריו ברמז מעט אצל סגולתו ועבדיו המכירי' אותו מבלי תנוע' מהם וממנו׃ ודמהו כשהוא מנהיג הגלגלים במלך׃

לאמר בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי וגו' ישעיה י' אחרי כן יבא דבר היעוד על מפלת מלך מצרים שרמז אליו באמרו והרג את התנין אשר בים כמאמר יחזקאל עליו סי' כ"ט הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו וגומר׃ וגם כ"ט שא קינה על פרעה מלך מצרים ואמרת אליו כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים וגומר׃ והנה בחר לו בבואו דרך נחות הלשון לרמוז אל שני המלכי' הנזכרי' שכנוי דומה לכנויו של חלק הגלגל שמורה על קשר צבא המרום מכח חלקם וכחם כאמור׃ וכנגד מפלת שלשתם יוחדו ג' מאמרי' שהרב הכתוב באמרו הקשה והגדולה והחזקה׃ והכל עולה בקנה אחד מתוקן כהוגן׃ וסוד בא לראות איך כוון להזכיר חמה ולבנה בסי' כ"ד ודרקון בסי' כ"ז׃ על דרך מאמר שהבא מבא כורת חמה כורת לבנה כורת דרקון וכו' כאשר בראית במה שקדם׃ מוסף על זה מה שידענו מסגולת ראש תלי וזנבו להיות בו המאורות לוקים לסימן רע לאומות ההנה וכן כתב הראב"ע פ' שמות אצל ביאור אהיה אשר אהיה ז"ל אין לה (ר"ל ללבנה) אור מעצמה כי אם מהשמש ועוד כי בהתחברה עמו עם ראש תלי או זנבו לא תראה השמש אם היה ביום ואם היתה לנכח השמש בלילה באחד המקומות הנזכרים יהיה אור הלבנה נעדר עכ"ל׃ ואחב' ביכותי בדברי הראב"ע על אמרו ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו וגומר והנה לפי דעתי כוון אל ביאורו שכן כתב זאת הפקידה כמו הכתובה למעלה׃ לויתן הוא התלי וכו' עכ"ל׃ וירמוז לאמרו למעלה יפקוד ה' על צבא המרום וגומר כאשר הודעתיך׃ ואחר כל זאת אין לנו להפלא איך נרמז בשם התלי אל עולם השכל (כמאמר החבר) למעלת החלק ההוא מבין חלקי הגלגל בהגבילו רוחב האור שהוא י"ב מעלות כאמור׃ והוא החלק הזה אשר תשלם תחתיו תנועת מאורי אור שבעת הכוכבים המשרתים בעברם על כל חלקי המזלות הקבועות שמה שע"י כן השפעות טובות יורדות בעולם ובכן היה החלק ההוא מעולה מכל עצם השמים לטוהר׃ ולהיות כי אין ידיעת השגתנו במציאות המלאך רק באמצעות תנועת הגלגל לדעת הפילוסופים וכמו שיתבאר בחתימת הספר סי' כ"ח׃ היתה הוראתו נכונה לרמוז על ידו אל עולם השכל וזהו אמרו כי שעצם בו מבחין הדברים הנעלמים אשר לא יושגו בחוש׃ כוונתו אגלי על עצם השמים שראוי לבנות בו עולם השכל הנעלם כאמור׃ ונב"א כתוב לא"מ כי התנין בו מבחין וכו' ולפי זה יתבאר עוד מה שנמצא כתוב בספרי הקדמונים שהיו מתארי' הבחינות במשוג' עגולת הנחש כמשים עצמו כעגול ראש וזנב בכרך אחד וכמו שזכר רש"י פ' הזהב על אמרו בהכור עגלי' מלי עגלא"ה ר' יהודה אמר שמש שהקיפוהו דברי' כעגלה׃ וז"ל עגלה בחם שדרכו ליעשות כעגולה לשכבים וזנבו אצל פיו׃ עכ"ל ודב זה מצאוהו בספרי יעני ספרים' המאחרי' ענין הדמיון הזה מצד שהבחינות אין תכלית לו ובעגול זה סובב הולך ועל סביבותיו שב׃ ובכן היו הדברים הנעלמים בעלי שהבחינות מכונים ונרמזים בתנין כמאמר החבר׃ ואין ספק אגלי כי הנחש הזה הוא הנכון באמת וקורא חלוף הנבחא מצד שתוף הלא נזהר בלשון ערב כי כן קורין בשם זה גם מאמר העצם׃ גלגל השמש הנוטה׃ שהוא נוטה ממשוה היום חציו לצפון וחציו לדרום באמצע אזור המזלות כנודע למי שקרב אל פתח שער מלאכת שמים׃ או אמר נוטה בעבור נטיית מרכזו ממרכז העולם אשר בסבה זו נקרא הגלגל הנושא את השמש יוצא מרכז׃ ולב מסדר החיי' וכו' כמו שקדם בשני סי' כו׃ שהחכמה וכו' דוגמת זה כתב למעלה באמרו ואם המלאות מתחלפות ומוכות וכו' ומעין זה בראשון סי' כ"ה ובחמישי סי' י"ז גם בחמישי בהקדמת השלישית סי' ב' באמרו כי חכמתו בפרעוש וביתוש על הדמיון איננה מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים אך התחלפו הדברים מסבת חומריהם וכו'׃ ודמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחניים וכו'׃ אל תתמה בכספך איך יוכל להמלט מהתירת מה שקדם סי' ג' מגשמיות המלאכים על דעת החבר ויבא עוד זכרו בחמישי בחתימת הספר׃ וכאן יורו משפטיו שהמלאכים רוחניים שאין להם תנועה כלל כמשפט הגלגלי גשמיים כי אמנם מרפא הקושי הזה יהיה הוא עצמו במה שיאמר סי' כ"ז לתשובת המלך השואל אותו לאמר מה הצורך אל אמצעיות הוי"ו אל מלאך וגלגל וזולת זה עם ההודאה בחפץ הבורא והחדוש בעולם וכו' והוא השיבו השבות מלך כוזר זה האמת והאמונה באמת ועזיבת מה שאין צורך עליו אך שמא היה זה הציון מאברהם אבינו בשנתבררם

כשתתברר לו האלקות והאחדות קודם שידבר עמו במחזה ואחר שדבר עמו הניח הקשותיו ושב לבקש רצון האלקים מעמו וכו׳ · עכ״ל · וענין המשל בהשלמת מנות המלך ע״י סגולתו ועבדיו מבלי תנועה מהם וממנו ·

מהם שריד ופליט לולי החכמה וכו׳ : וזה כשכוכבי הגלגל וכו׳ · הוא גלגל השמש בסבובו בגלגלו הכוכב המוכר למעלה · וכמאמר הפילוסוף בספר ההויה וההפסד שע״י תנועת השמש בגלגלו הנזכר הוית הדברים

כמלך במדינה כי הוא צריך להראות בפנות המדינה שיראה על כל חלק ממנה ממשלתו ומוראו ותועלותיו · ודמהו כשהוא מנהיג החיים כמלך במלחמ׳ שהוא בין הפכים ישתדל להגביר אוהביו ולגבר על אויביו והחכמה אחת כי אין החכמה בגלגלי׳ גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · אך גדולת מעלתם בעבור שהם מחומר זך וקיים לא יכלם כי אם בוראם והחיים מחומר מקבל רושם מתפעל רושמים בו ההפכים הבאים עליו תמיד מקור וחום וזולתם ומכלה אותם הזמן לולי החכמה אשר התחכמה להם בזכר ובנקבה להשאיר המין באבד האישים וזה בסבובי הגלגל והזריחה והשקיעה · אשר הע״ר עליו הספר הזה ואמר שאין הפרש בין יצירת הזכר והנקבה אלא מה שיש בין הואות איברים מה והסתרם · וכבר ביארנו זה בניתוח שאיברי הנקב׳ כאיברי הזכר אלא שהם מהופכים אל פנים כמו שאמ׳ זכר באמש ונקבה באשם חוזר הגלגל פנים ואחור אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע רוצה לומר שאותיו׳ אמש ואשם וענג ונגע אחת הן ואין ביניהם אלא ההקדמ׳ והאיחור כמו שהזריחה והשקיעה לגלגל א׳ בחוקו ובחוקנו אנחנו רצוא ושוב ·

ורמז

הוא כי הפרקמים גם הם ישלימו רצונו בסדור ההנהג׳ בזולת תנועה · אמנם אנשי חיל שומרי משמרתם המה יתנועעו ללכת בשליחותם למצוא דברי חפץ : כי הוא צריך להראות וכו׳ כי באור פני מלך חיים לכל מדינתו · והגלגלי׳ ההולכים והכוכבים אנה ואנה ובכל הארץ יצא קום · מורים על כבוד מלכותו יתברך כאמרו השמים מספרים כבוד ה׳ וגו׳ ובכן מפני מוראו בחת הוא כל העולם כלו ומשתעבדי׳ לממשלתו ומיחלי׳ לתועלותיו : ודמהו כשהוא מנהיג את החיים וכו׳ כוון בזה אל הנהגת העולם השפל · וזכר החיי׳ להיותם החלק העקרי ממנו ובפרט האדם שהוא החי המדבר הכי נכבד · שהוא בין הפכים וכו׳ · וכן הענין האלקי המתפשט בעולם הזה הרוכב בין הפכי ההפכים הידועים הוא המחבר והקושר אותם בהטילו שלום ההתאחדות ביניהם יגביר אלו ויגבר על אלו כפי מה שיתגזור בחכמתו להיות שלום מתוך המורכב מהם : והחכמה אחת וכו׳ · כמבאר זה למעלה עם הודאת המקומות אשר באו על כיוצא בו · מתפעל וכו׳ · אחרי אמרו שהחמ׳ הזה מקבל רושם ביאר ענין הרושם הזה על היותו מתפעל על ידי משברי גלי ההפכים אשר עליו ועברו בזה אחר זה והוא כושלם כמו שיתבאר בחמישי פי׳ ב׳ וזה רושמים ההפכים הבאים עליו וכו׳ : ומכלה אותם הזמן וכו׳ ר״ל שעל ידי מריבת ההפכים הפס חיים הזמן מכלה החיים המורכבים ולא היה נשאר

והפסדם הולך ותמיד רצוא ושוב : הספר הזה ספר יצירה אשר הוא מתיכב כה על ביאור ענייניו · ואמ׳ שאין הפרש וכו׳ כוונתו בזה לבאר מה שכתוב בספר יצירה פ״ב · זכר באמש ונקב׳ באשם להורות איך הוסוד׳ היצירה באברי הנקבה והזכר שוים יחד ואין הפרש ביניה׳ זולתי בהיות איברי הנקבה מהופכים לאיברי הזכר על דוגמת היפוך אותיות אמש ואשם וראיתי ממליץ על זה מאמר חז״ל זה יכרו מבחוץ · וזה יכרו מבפנים · וא״א כי על כן ייחס אמש לזכר לפי שבאלפא ביתא דא״ת ב״ש מתחלף באם ביו״ד והרי הוא כמו איש ואשם לאשה כי בחלוף ה״א באם ע״י אלפא ביתא דא״ך בכ״ע הרי הוא כמו אשה · וכל זה רחוק מבלי ותיר כי לא כוון רק לקדימת האותיות ואיחורן · וקרוב לזה ביאור המאמר שם פ״ב׳ חוזר הגלגל פנים ואחור : ואין לטובה למעלה מענג וכו׳ שכך היא הגרסא אצלו ועניינו לפי דעתו כי כמו שחוזרת הגלגל הכלים פנים

ואחור בזריחה ושקיעה היא אחת בחק הגלגל עם היותה מתחלפת בחקנו אנחנו כי בערך אלינו תיוחס לו זריחה ושקיעה כפי אורך המקומות אשר כתב שמה לא בבחינת עצמו אשר לעולם דברו כבר בשמי׳ וזרח הוא שם תמיד על אופן אחד בלתי מתחלף כן יהיה בטובה וברעה הנרמז׳ באותיות ענג ונגע כי יבחן החלוף הזה בערכנו עם היות הכל בבחינת עצמו הטוב הגמור כאמרו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד · ובתורתו של ר׳ מאיר והנה טוב מות · וכענין זה גם כן איברי הזכר

ורמז באיברי' כ"א לאיברים שהם למטה מהקרו' על מוצאי הטבעי' הארבע כמו שאמר שני לועזים ושני עליזים שני יועצים ושני עליצים עשאן כמין מריבה ערכן כמין מלחמה מקצת אלו מצטרפין עם אלו כ"א אלו תמורת אלו וא'ו כנגד אלו אם אין אלו אין אלו וכולם אדוקים זה בזה והרמז מובן לגמרי כ"א איננו ואם יקשה לבאר הפרדתו כ"א חלקיו מצורת בעלי חיים אל ההפכים והן גורמין הצלתו מהמלחמה הזאת ולולי המלחמה הזאת לא היתה הצלתו זאת כל זה אחר שסדר היצירות והקדים כ"א וסדר הדבר החשוב והוא רוח אלקים חיים אמר אחת רוח אלקים חיים שתים רוח מרוח שלש מים מרוח ארבע אש ממים ולא זכר הארץ מפני שהוא הגוף והחומר להויות כי

שהנקבה הכלאים בהפוך אותיות אמש ואשם כן הן הדברים הדומים והשוים בעצמם עם היות שם בחינת ההפוך אשר זכרנו: ורמז לאיברים שהם למטה וכו' בעתך לבאר מאמר הספר הוא פ"ה שהוא לפי השקתו שני לועזים ושני עליזים שני יועצים ושני עליצים עשאן כמין מריבה ערכן כמין מלחמה· ודלג לפרק השני וכרך לזה מה שכתוב שם מקצת אלו מצטרפין עם אלו אלו תמורת אלו וכו' ונתן ביאורו על זה שבא לרמוז על האיברים שהם למטה מהקרום וכו' והם האיברים הצריכים לשמירת האדם בכבד ויתר כלי המזון ולשמירת המין בכליות וזולתם כמו שזכרנו למעלה אבל אמרו ועוד כי יש לאיברי' שהם למטה מהקרו' מחולק סוד וכו' ושם ביארנו הענין מובא הטבעים על ארבע הליחות שמובאם מן הכבד אשר שם יתהוה הדם וכו' לך כאחל שמקום ההוא כי ממנו היתה אל שמקום הזה אורה ושמחה· וחתם דבריו לאמר שהרמז בזה מובן בדרך כלל עם היות שיקשה לבאר חלקיו הנפרדים כאלו תאמר לדעת הרמז המיוחד ללועזים ולעליזים ולזולתם אמנם הרמז הכולל המובן הוא מענין דרך הבעלי חיים אל ההפכי כי שם כוון אל העולם הזה התחתון שעקר ענייני הבעלי חיים כמוזכר למעלה אבל אמרו ודמהו כשהוא מנהיג החיים וכו' ושאיברי החיים הללו על כסדרות הד' טבעים ההפכיים יתוכחו ותקון ענין הפכיותם על אופן ימשך בו קיום המורכב לכל דבריו אבל משבע ו עד שהמריבה עצמה תחשב מחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים וז"א והן גורמים הצלתו ולולי וכו'· והנה עם היות שלא ירד המחבר אל ביאור ענין עליזים ולועזים וחבריהם ולא עוד אלא שהוא עצמו הודה ולא בוש כי יקשה לבאר פרטי החלקים האלה· עם הנה מקום אתנו ליחסם באופן מה לדבריו שמוזכרי' במה שקדם באמרו ובאיברים האלה מקום השתתפות כמו כליות יועצות וטחול שוחק וכבד כועס וקיבה ישנה וכו' כי הנה הלועזים כנגד הכבד הכועס עם כיס הלדומה המתחלפת בו· שהרי על ידי הכעס יצא הלעז· והעליזים כנגד קיבה ישנה שהוא כנוס לבלי המזון כאמור· כי על ידי המזון יעלוז האדם וכלל השסם עם הקיבה באמרו שני עליזים· והשני יועצים הם הכליות היועצות· והעליצים כנגד הטחול לשחוק כי הוא מקום המרה השחורה מהצירות כמוזכר למעלה ונכרך אליו הבטן המוציא את המותרות החוצה ובכן ישישו בני מעי ו ישישו מצד השקוי שהוא לדוגמת שקוי הטחול· ומה שאמר עשאן כמין מריבה וכו' הורה על הפכיות טבעי האיברים ההם באיכיותיהם כל אחד כפי ערך פעולתו הנגמרת אים על ידו· ובמה שאמר מקצת אלו מצטרפין עם אלו וכו' הורה על השכמתם והתאחדם על דרך מה שהקדים בראש הפסקא על הוראת ספר יצירה בדברים מתחלפים מתרכבים מצד אבל הם מתאחדים מצד אחר וכו'· וכלל דבריו שהאיברים יתנגדו זה לזה בקצת איכיותיהם גם יצטרפו בקצתם וימצא ביניהם ערך ויחס זה תמורת זה וזה כנגד זה וכלם מתאחדים בקשר אמיץ לתועלת כלל המורכב עד שאין שלום יוצא להם שלא מתוך מריבה· וזה מצד הענין האלקי הקושר והמחבר בין ההפכים ומפליא לעשות· כל זה אחר שסדר היצירות וכו' ר"ל שכל זה הניח בעל ספר יצירה אחר שסדר היצירות בפרק הראשון ממנו באמרו עשר ספירות בלימה וכו' ואחר שסדר הדבר החשוב וכו' באמרו אחת רוח אלקים חיים שתים רוח מרוח וכו' שהוא הולך ומונה שם ענין העשר ספירות לאחת אחת עם הנמשך מהן· ולא זכר הנה שש הקצוות והם רום· תחת· מזרח· מערב· צפון· ודרום· כי מקום הוכן להם במה שיבא להתגדר בו אבל אמרו ורמז מעט מסוד השם הנכבד וכו' ושם יבאר אותם על שש קצות הגלגל הנחתמים בטבעת חותמו של שם יהו וכו' וכמו שיבא: מפני שהוא הגוף והחומר להווי' וכו' יורו דבריו הסמוכי' כי לא על היסודות התחתונים לבדם היתה הכונה· כי הלוך ילך ויבאר אמרי ספר היצירה על דברים עליונים כמו שיבא ואיך אם כן יצדק אצלם המאמר הזה

לא

כי כלם ארץ אבל אומרים זה גוף אישי וזה גוף מימיי על כן הקדים שלש אמות אש ומים ורוח והקדים רוח אלקים והוא רוח הקדש ממנה נבראים המלאכים הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות ואחריה האויר המושג ואחריו המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם הקשת הפילוסופים על כן לא הודו בהם ואפשר שיאמר בו אומר שהוא כדור הקרה שקורין בערבי זמהרי"ד ומקום תכלית הגעת העבים ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאת"ור

באשר

לא זכר הארץ מפני שהוא הגוף והחומ' לכולו: כי כלם ארץ וכו' : אבל הכונה כמו שזכרנו למעלה אבל אמרו ואמ' שלש אמות וכו' כי אויר מים ואש הם יסודו' לכל בברא אמנ' לכל במנא כפי מדרגתו ומדרגת יסודותיו והשמות הללו משותפי' לכלם וככר יחסום גם לפרטי היסודות בעולם השפל כנודע לבעלי החכמ' בהוא והנה לפי זה הורה על טעם השמט' הארץ כהמשיכו דבריו על היסודות הנמצאי' אבלכו להיו זה למין ודוגמא ליסודות יתר הנמצאות למדרגותיהם כי משפט אחד לטע' כלם איש איש על מקומו ומדרגתו במעלה וחשיבות כאמור עד שיבלק כדרך זה מה שדרשו ז"ל הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר אפי' גלגל חמה: כי כלם ארץ וכו' בי כל המתהוה בארץ עקרו מארץ אלא שנצטרפו שאר היסודו': אבל אומרי' זה גוף אשי וכו' כפי רוב היסוד במעורב במורכב: על כן הקדי' שלש אמו' כבר זכרנו ענינו למעלה: והוא רוח הקדש וכו' הוא אשר דבר בשני סי' ד' שמנטיירו מן הגם הדק הרוחני רוח הנה הקדש הנזרו הרוחניו הנקרא' בכוד ה' וכו' וכבר ענינו למעלה סי' ג' ושם שתבאר ענין המלאכים שגם הם לדעתו נבראו מן הגם הדק הרוחני ובה מתחברו' הנפשו' הרוחניו' הכוכ' כי שם תדבקנה בהפרד' וכענין אמרו בחמישי סי' י' והוא עולם המלאכות ועולם המנוחה כאשר תדבק הנפש וכו' תנוח וכו': ואחרי האויר המושג הוא ביאור לאמרו שתים רוח מרוח ואמר מושג להבדיל בין רוח זה לרוח הקדש הנזכר שעם היותו גשמי הוא בלתי מושג לעוצם דקותו אם קנהו יראה מי שברא לו הש' עין זכה כם תרת כמו שזכר למעלה סי' ג' ולהבדיל בין האויר הזה המושג ובין רוח הקדש הבלתי מושג יחם לרוח הקדש תאר אויר אליכו כתבנו כמו שיבא: ואחריו המי' וכו' הוא לביאו' אמרו ג' מים מרוח וכבר קרב זה של המביאו' שנאון רבינו סעדים באמרו כביכול בשר ודם יכול לעשות כן שמתמלא הבל רוח פיו ובעצו מים וכבא' ימשך על סדר מלמעלה למטה כי מרוח הקדש יבא רוח כקר' אבלו אויר מושג ומן האוי' הוה יבאו מים סיים וכל שו הם דברי דקי' עליונים למעלה מן השמי' ויור' על זה מה שזכור אח"כ באמרו מים מרוח חקק וחצב תהו ובהו ורפש וטיט וכו' ואילו שית כוכתו על המי'

שאחריי היך יאמ' שמה' חקק וחצב תהו ובהו הואיל וכבר נתבאר במה שקד' כי תהו ובהו על ההיולי הראשון על כן אמרתי שאין שו בלתי ענייני דקי' רוחניי' משתלשלי' זה אחר זה מלמעל' למטה וזכר לדעת הפילוסופי' כמי' אשר מעל לרקיע המוזכ' נכתו' על המי' הנמצאי' כבה בגבול האמצעי מן האויר החמרי וכמו שזכר המור' בשני פ' ל' והוא המקום ששם יעלו האדים ויתקדש מהם המטר והשלג ודומיה' ונקרא כדור הקרה בעבור הקרירות שבו: וזהו דעת הראב"ע פ' בראשית ואין כונת החכם שפורכו וכבר זכר עוד על אודותיו בחמישי סי' י"ג באמרו הקרה כמים רומז של המים אשר מעל לרקיע: ואחריו מקום האש וכו' הוא ביאור מה שאמר ארבע אש ממים והכונה שאחר המים

הנזכרים הוא מקום האש הטבעי וכו' ובחמישי סי' י"ד יספק על מציאותו באמרו ולמה לא תספק בטבעיותם ביסודות הארבעה ראשונה ותתנבא אותם בעולם האש אשר יטענו ששם האש העליונה וכו' והגאון רבינו סעדיה בפי' בספר יצירה הקריב אל השכל אפשרות שתקדש האש מן המים באמרו של תתמה איך יוצא האש מן המ' שהרי כדעת בני אדם המועטת ניתן לעשות כן ולהוציא אש ממים כיצד מביא כלי זכוכית טהור מלוטו זכוכית הבקיאה כרו"ן כלעז וממלאו מים ונותנו בשמש בירח תמוז שבחמה של שמה מתגבר ובעורת של פשתים סביב לכלי הזכוכית ויוצא אש מן המים אשר בזכוכית ומשים אחבקא יוצאת בכוכבות היוצאות מן הכלי ומבעיר עכ"ל ואולם ראוי לשום לב כי יבאונו ההכרח לומר שלא על פי שטתם וביאורו באמרו שהדברים אלא על דעת האומר שקדם זכרו אבל כדור הקרה כי הוא זה אשר יאמר שאחר המים הנזכרים ישים מקום האש אך לפי שטת בעל ספר יצירה אין לומר כן שהרי בפרק הסוא עצמו כתוב לאמר אש ממים חקק וחצב בם כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכו' והדברים מוכיחים שהיתה אש עליונה דקה וזכה ראוים ליצירת כל הענייני' האלה ועל כל פנים תשיגנו שתפיסה אפכי יתה השמים הביאור על פי שטתו משתבכמת לבעל היצירה ומתפיכה על דעת האומר שעלמי מסבבים בו כדת נמוס פנים כם

שכבר

כאשר אומרים על ורוח אלקים מרחפת על פני המים שרצונו במים האלה החומר הראשון בלי איכות אבל תהו ובהו עד שהתאיך בחפץ האלקים הסובב אותו וכנה אותו ברוח אלקים ודמות החומר הטבעי במים דמיון נכון ביותר כי מה שהוא יותר עבה מן המים לא ישתוו פעולות הטבע בכל חלקיו מפני שהם הזקים כי אין הגוף הארצי ראוי כי אם למלאכות כי המלאכה אינה כוללת כי אם שטחי החומר ולא כל חלקיו והטב' הוא כולל כל חלקי הדבר ואין הווה אלא שהיה כבר בתכונת המים זב נגר ואם אינו כן לא יקרא הוה טבעי אבל הוא מלאכותי או מתרכב או מקרי ואין הטבע פועל כי אלא בעודנו בתוכן המים יציירהו בחפצו ואחר כן תקשה כ"א פקע · ואפשר לתקנו יתקשה מה שהוצרך להתקשות ואמר על הדומה לזה עשה מתהו ממש ועשה את אשר איננו ישנו וחצב עמודים גדולים מאויר שאינו נתפש

ועוד

שבה יוכל לפרש ארבע אש מים עפר ורוח גם כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש וכו' על האש הטבעית הלזו · כאשר אומרים על ורוח אלקים וכו' אחר למה שאמר המים אשר מעל לרקיע שהוא כדור הקרח וכו' וערך ערך דבריהם על המים הנזכרים בפסוק ורוח אלקים מרחפת על פני המים הנה בו שאמר הראשון ואמר זה להקדים הנעת דבריו אל אשר כוון להזכיר בספר יצירה עשה מתהו ממש וכו' כי הדברים הללו מתיחסים שוים · ואפשר שכוון לתת טעם מפני מה קראו למים האלה השמים בשם מים · כי היה זה דוגמת קריאתם ככה לחמר הראשון שהוא נושא הכח וההכנה הכוללת של קבלת כל הצורות · וטעם זה תועיל הטעם זו אל אשר יזכיר וכמו כל מלאך אחד עושה שתי שליחות להיות לו כותרות למעלה ולמטה · בלי איכות · להיותו מצד עצמו מעולל ונעדר כל הצורות והמקרים כמו שיתבאר בחמישי סי' ב' · אבל תהו ובהו שניהם מתיחסים לחמר הראשון מצד הנעדר וההכנה אשר בו וכמו שתרגם אונקלוס צדיא וריקניא · לא כהרמב"ן שפירש תהו על החמר ובהו על הצורה · וכן יורו דבריו בחמישי סי' ב' באמרו וכבר חשבו קצת אנשים כי המים הנזכרים בתחלת מעשה בראשית כנוי להיולי הזאת וכו' עד אמרו וככה בהעדר הצורה והחמר בחשך ותהו ובהו · עכ"ל · עד שהתאיך וכו' שקבל איכות והכנה אל קבלת הצורות · הסובב אותו · כאמרו מרחפת על פני המים · וכנה אותו ברוח אלקים כי רוחו הוא חפצו הפועל בכל דבר כרצונו · ודמות החמר הטבעי במים וכו' · נתן טעם של הדמיון הזה אשר דמו בו החמר הטבעי למים ואמר שהיה זה דמיון נכון ביותר כמו שהולך ומבאר אחר הביאור: לא ישתוו פעולות הטבע וכו' · כי הטבע שהאלקי הפועל בו לא היה פועל ובוקע ומפלש בקרבו אבל כל חלק ממנו לסבת עביו המונע מזה: כי המלאכה איננה כוללת וכו' · רק להקנות לו תמונה

ויתאר בפעולותיו בלבד ואין לו עסק כלל בשנוי צורתו הטבעית בפנימיותו · ולהכינו אל קבלת צורה שתחול על הרכבתו כאשר יעשה זה הטבע השוכן בקרבו: ואין הוה אלא שהיה כבר וכו' · רוצה לומר שאי אפשר להתהוו' מאומה הויה טבעי' רק כשיתמרס ויתרכך תחלה רוצה לומר שיתחלחל ויתלחלח כמים הנגרי' למען יוכל לעבור בחלקיו כח הפעולה הטבעית המרחפת על פניו להכינו אל קבול צורתו · או מתרכב · כלישת מים עם קמח · או מקרי · שמקרה הוא קרה לו להתחדש וכל שלימות אין בו כמשפט הדברי' הנופלים במקרה · אמנם הטבע איננו פועל בכיוצא בו זולתי בהיותו על התכונה הנזכרת רוצה לומר בתכונת המים זב ונגר ואח"כ כאשר תמה פעלת הטבע בחלקיו יתקשה מה שהוצרך להתקשות ממנו וכענין אמרם ז"ל לחים היו ביום ראשון ונקרשו בשני · ויפה דבר החכם לטיף על ככה בספר שער השמים שער ב' פ' ז' לאמר וכבר העיר זולתי אל ענין היות החמר הכללי נמשל במים ולא בשאר יסודותיו ונתן הסבה לזה לפי שהמים אמצעיים בין הרוך והקושי כי הם בטבעם מתפרדים ונגרים ולפעמים כשיתחזק בהם הקור מתגלדים ונקפאים ומתקשים לפיכך יצוייר שיפעל הטבע כמשל בהם כוונת מכוונו עד שיהיו ממנו המצואים הגשמי' על טבעם הנאות לכל אחד ואחד בלי מונע לא מצד הקושי ולא מצד הרוך עכ"ל ואמ' על הדומה לזה עשה מתהו ממש וכו' · לפי מה שכת' הרמב"ן בפי' התורה על פסוק שבו יתבאר אמרו עשה מתהו ממש כי מן החמר הראשון יתהוה דבר שיש בו ממש ע"י הצורה · ועשה איננו ישנו הוא כפל ענין זה במלות שונות כי הוא קורא לחמר הזה איננו מפני שאמר הכתוב מאפס ותהו נחשבו לו וכאמרו שם כי התהו אחר האפס ואיננו דבר · ואפשר עוד שכוון באמרו עשה מתהו ממש לצורת הגשמיות הכוללת שיתבאר ענינה בחמישי סי' ב' היא המלבשת

החמר

ועוד אמר מים מרוח חקק וחצב תהו ובהו
רפש וטיט עשאן כמין ערוגה הציבן כמין
חומה סבבן כמין מעזיבה יצק מים עליהם
ונעשו עפר ואמר עוד תהו זה קו ירוק שמקיף
את העולם כלו בהו אלו אבנים מפולמות
המשוקעות בתהום שמביניהם יוצאין מים
ורמז

המאמר הראשון תהלה וכוונתו בו ממש לדעת ן' סינא ·
ואמר ועשה את אשר אינו ישנו על הצורות הפרטיות
מהד' יסודות · ואמר וחצב עמודים גדולים על
ההויות המורכבות מהם שהם תכלית כונת הטבע בכל
מה שקדם · או שכוון באמרו
עמודי' גדולים אל הד' יסודות
עצמם והוא פרטו של ראשון
כי תהלה היא שעשה אינו
ישנו ואח"כ ביאר מה שמה
אלה · וכל זה מאויר שאינו
נתפס והוא רוח אלקים
המוזכר למעלה שהוא סבת
שתאייך החמר לקבל הצורו'
באמור וקרא בן לעונס דקותו · וכבר קדמה הערתנו כי
קרא רוח מרוח אויר מושג להבדיל בינו ובין רוח הקדש
הנקרא רוח אלקים · ושנה יהיה רוח אלקים נקרא אויר
בלתי מושג והוא עצמו לשון אויר שאינו נתפס · ולפי
זה יאמר שהכל נהיה מכח רוח הקדש המוזכר למעלה :
ועוד אמר מים מרוח חקק וחצב תהו ובהו וכו' · מי יתן
ויפרשהו אליהו ולא יניח הלשון הזה לפניהו בחמר כעדר
הצורה · הוא הדבר אשר דברתי כי לא דמה החבר
בנפשו להשיג בספר יצירה עקר מכוונו ובפרט בהפרדת
חלקיו באמרו למעלה והרמז מובן לגמרי ואם יקשה
לבאר הפרדתו וכו' וכבר קדם דברו לאמר והסוד עמוק
מאד והפירוש אסור וכו' ועתה מה נעשה לדברים כאלה
הסתומים כיום שידובר בם · רק לקבל עליהם אחד מן
הביאורים המתחלפים המונחים לפנינו בפירושי ספר
יצירה המפורסמים · עם היות שלא ראיתי בשום אחד
מהם מה שתבא רוח חכמים נוחה הימנו · ואולם הנראה
בעיני על ככה כי למה שקדם ביאורו איך עשה מתהו
ממש וכו' להורות איך מכח האויר הבלתי מושג שהוא
רוח אלקים כאמור נמשך כל סדר היצירה ועדיין לא
ביאר איך נברא ההיולי עצמו הנקרא תהו כמו שקדם ·
בא עכשו להודיענו כי היה זה מכח מים מרוח הנזכר
למעלה שהם המים הרוחניים אשר מעל לרקיע ונמשכו
מן האויר המושג במבואר שמה ובהם חקק וחצב תהו
ובהו ורפש וטיט וכו' ר"ל שמכח המים העליונים נחקק
ונחצב החמר הראשון ונמשך בזה מדרגה אחר מדרגה
כי עשאו רפש וטיט רמז להתאייבו בחפץ אלקים על
הכנתו בענין שמים הנגרים ובאמרו במה שקדם שאין
הויה אלא שהיה כבר נתכונת המים זב נגר וכו' נגר וכו'
אל הצורות על הכנתו לקבל צורת הגשמיות אמר עשאן כמין
ערוגה הציבן כמין חומה סבבן כמין מעזיבה · ובאמרו
יצק מים עליהם ונעשו עפר רמז להשפעתו עליהם צורת
הגשמיות אחר ההכנות הנזכרות · והרמז בכון במשל
הוא על שש הקצוות כי ערוגה כנגד הצד התחתון
והחומה על ארבע הרוחות והמעזיבה על צד העליון
כי הוא שם כלל לבנין שעל
שתקרה וכמו שכתב רד"ק
בשרש עזב · וכתב רבינו
שעדיים מים מרוח כלומר
מרוח פיו כבראו השמי' כביכול
בשר ודם יכול לעשות כן
שמתלהלה הבל רוח פיו
ונעשו מים כך הב"ה נשף
והוציא מים מלחלוח הרוח
עד אין חקר ומספר ומאותן המים חצב תהו ובהו ·
ע"כ · ושמא כלל עוד בערוגה חלוק החמר ההוא לערוגו'
בדרך זורעי ירק למען יכון לקבל צורות מתחלפות
באלקים מתחלפים ממנו וכמו שנזכר בחמישי סי' ב' ·
ואפשר עוד שכוון לד' מדרגות הנמצאים המתהוים מן
החמר שתחתון כי באמרו רפש וטיט כיון להכנתו אל
צורת המחצבים ובאמרו ערוגה כוון להכנתו אל צורת
הצמחים אשר יציצו ויפרחו בערוגותיהם ובאמרו חומה
רמז אל הכנתו לקבל צורת בעלי החיים כי לחוזק
מדרגתם דמה אותם לחומה ובאמרו מעזיבה כוון אל
מדרגת צורת האדם העליונה שבצורו' הללו והיא השלמות
והתכלית כענין המעזיבה שהיא גמר כל הבנין והעליון
שבו ויהיה ביאור אמרו יצק מים וכו' על השלמת הדברים
אשר בעפר יסודם · ואמר עוד תהו זה קו ירוק וכו' לפי
שטות ביאורנו יפורש זה על שני דברים אשר יונחו
בהיולי הראשון · האחד היותו ממוצע בין המציאות
והעדר ר"ל שהוא ממוצע במציאותו בין מה שבכח ובין
מה שבפועל כמו שזכר הראב"ד בהקדמת ביאורו לספר
יצירה ונזכר אוכלנו בחמישי סי' ב' · והשני הוא היותו
כולל כל הצורות בכח מצד שויו הכנתו אל מול קבלתם
וכנגד שניה' באו שתי מלו' תהו ובהו וכמו שכיבו בחמישי
סי' ב' על אמרו ונכה בהעדר הצורה והחבור (כ"א והסדר)
וכו' עיין שמה · ודמה הראשון לקו הירוק שמקיף את
העולם כלו והוא לדעתי קו האופק המחלק את השמים
לשני חצאין ומראהו כמראה קו ירוק והוא דבר ממוצע
בין חצי העליון לתחתון וכן ההיולי הזה ממוצע בין
המציאות וההעדר כאמור · או יהיה טעם הדמיון כי
עת הראות הקו הנזכר כמראה קו ירוק מקיף את
העולם הוא בערב אחר שקיעת החמה ובבקר קודם
זריחתה כי אז בערב הולך האור מן ההוי"ה אל ההעדר

ורמז מעט מסוד השם הנכבד יוד הא וו הא שהוא נאו' לעצם האלהי המתאחד אשר אין לו מהות כי מהות הדבר זולת מציאות הדבר והאלקי יתברך מציאותו הוא מהותו כי מהות הדבר גדרו והגדר מחובר מסוגו והבדלו ואין סוג ואין הבדל לעלה הראשונה והתחייב שיהיה הוא הוא· וכאשר ספר כי סבת רבוית הדברים הוא סבוב הגלגל כמו

דרך אותו הקו המפרידים והנבקר הוא הנה מן ההפסד אל ההויה כדרך הבוא עצמו· וזה כלו מורה על טבע החמר אשר בו יושלם ענין ההויה וההפסד· וכנגד השני דמהו לאבנים מפולמות וכו' והוא כמו מבולמות מלשון עדיו לבלום ועניינו כמו כנוים וכעלמות ואפשר שיהיו מלשון פלמוני אלמוני גם הוא ענין כסוי והעלם שרמז אל הצורות הנעלמות בכח ההיולי הזה והנה אותן באמר אבני מפולמו' משוקעו' בתהום כי בעמקו של חמר זה הנחות והעלמות עקרי הצורות הללו ר"ל כי בעקר טבעו לקבל כל הצורות ההיולאניות וזה שמביאים שנאמר מים כי מים במקום הזה כנוי למציאות שמתהוות ממנו וכמס' חגיגה פ' אין דורשין הביאו המאמר על זה שאמר תנא תהו זה קו ירוק המקיף את כל העולם כלו שממנו יוצא חשך לעולם שנאמר ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו· בהו אלו אבנים מפולמות ומפולשות משוקעות בתהום שמהם יוצא מים שנאמר ונטה עליה קו תהו ואבני בהו· ע"כ· וגם זה עולה לקראת שנתנו כי אמנם מצד היותו של חמר זה והיותו ממוצע בין המציאות להעדר בענין הקו ירוק שזכרנו קרה מקרה החשך וההפסד לאישי העולם אמנם מצד היותו כולל בכחו אבני הצורות המפולשות והמשוקעות והנעלמות בעקר טבעו יבאו הויות מעולות והאבנים שלמות מטבע כחכו· וגם אם תפרש מלת מפולמות מענין לחות כלשון רז"ל דגים מפולמים שר"ל לחים· יהיה ביאורנו הנזכר יותר תמוכתו כי להיות הלחות השרשי שבת הקיום בדברים כתייחם בלשון הזה אל הצורות המעמידות את בעליהן על תוכן מכנם קיומם וכמו כן אם תפרש המלה כשתי מלות מפול מות על דרך כל מות יהיה הכנוי נודק על הצורות המשומרות בעליהן מליפול במות ההפסד והכליון:

ורמז מעט מסוד השם וכו'· הוא מה שכתוב שם בפרק ההוא אחר אמרו ארבע אש ממים וכו' חמש חתם רום בירר ג' פשוטות וקבען בשמו הגדול יה"ו וחתם בהם ו' קצוות פנה למעלה וחתמו ביה"ו שש חתם תחת ופנה למטה וחתמו ביו"ה שבע חתם מזרח ופנה לפניו וחתמו בהי"ו· שמינית חתם מערב ופנה לאחריו וחתמו בהו"י· תשיעית חתם דרום ופנה לימין וחתמו בוה"י· עשירית חתם צפון ופנה לשמאל וחתמו בוי"ה· אלו עשר ספירות בלי מה אחת רוח אלקים חיים· שתים רוח מרוח· שלש מים מרוח· ארבע אש ממים· ורום· ותחת· מזרח· ומערב· צפון· ודרום· ע"כ· ועל ביאור זה מתפשט והולך אך בצורת כמנהגנו· ומה שאמר כי השם הזה הנכבד הוא נאות לעצם האלקי המתאחד כן כתב המורה בראשון פ' ס"א ס"ב וס"ג וכבר קדם שביארנו למעלה סי' א' ונ'· ומה שאמר אשר אין לו מהות כי מהות הדבר וכו' כן כתב המורה בראשון פ' נ"ז שהמציאות והמהות שני ענינים מתחלפים ובפ' נ"ב כתב כי הגדר הוא תאר מורה על מהות דבר ואמתתו וכו' וזה המין מן התאר מרוחק מן האל ית' אצל כל אדם שהוא ית' אין לו סבות קודמות שהם סבות מציאותו ויובדל בהם ולזה הוא מפורסם אצל כל אחד מן המעיינים המבררים למה שיאמרוהו כי השם לא יגדר ועוד כתב שם שגם תאר המהות מורה על ההרכבה וכו'· ולפי הנראה עשה החבר ב' מיני ראיות להוכיח שאין לו ית' מהות· האחד מצד היותו מתחלף למציאות וא"כ היה זה רבוי בחקו ית' כיחסנו אליו מציאות ומהות· וכבר התבאר גם אצל הפילוסופים היותו ית' אחד פשוט מכל צד· והוא מה שזכרנו מטעם המורה פ' נ"ז· והשני הוא כי עכ"פ נצריכים אנו לסלק ממנו תאר המהות· מצד שהמהות הוא הגדר והגדר מחובר מסוג והבדל כאמרנו האדם חי מדבר וזה א"א בחקו ית' להיותו אחד פשוט מכל צד כמו שזכרנו וזה והאלקים ית' מציאותו הוא מהותו כי מהות הדבר גדרו וכו'· והשלישי הוא מה שצריך לזה שאין סוג ואין הבדל לעלה הראשונה לומר שה"א המצא לו גדר לפי שאין דבר למעלה הימנו שיכללהו כמו החי שהוא סוג כולל בגדרו של אדם וכמו שכתב המפרש בראש הלכות יסודי תורה להרמב"ם· וכלל עוד בזה שאלו היו לו ית' סוג והבדל להשלים מהותו וגדרו היו לו סבות קודמות וכו' וכמו שזכר המורה פ' נ"ב· והנה נדק בעל חובת הלבבות במה שכתב בהקדמתו לאמר כי הבורא ית' שהוא אחד אמת לא ישיגהו שום עצם ולא מקרה: וכאשר ספר וכו'· הלשון הזה נמשך עד אמרו כן כנצרך לחקור מאין כאמרנו וכו' והכונה להודיע צורך החקירה בענין השש

קצוות

קצוות המחברות עי׳ אותיות יקו וכרוטן · וערך את ערכו כי כאשר ספר בעל ספר יצירה כי סבת רבות הדברים הוא סבוב הגלגל וכו׳ עי׳ צרוף האותיות והתמזגם וכו׳ וכמו שיבא כן כשערך לחקור מאין נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל וכו׳ · ומפור בעל ספר יצירה על סבת התרבות הדברים מסבוב הגלגל הוא אמרו פ׳ כ״ב עשרי׳ ושתים אותיות יסוד קבועות בגלגל ברל״א חוזר הגלגל פנים ואחור וכו׳ עד אמרו כיצד שקלן והמירן א׳ עם כלן

השער השני לא הו עב חס פק שי · ושמה לא יעבור כי היה בדלוגו פוגש פעם אחרת באות האלף · והשער השלישי יתמזגו עי׳ דלוג שתי אותיות על דרך זה : אד זי מע קת גו טל סב שג הח כג פר :

במו שאמר חזר גלגל פנים ואחור ודמה זה בהתמזג כל״א בהתפרדות האותיות הנפרדות אלף עם כלם וכלם עם אלף בית עם כלם וכלם עם בית חוזרות הלילה נמצא כל הדבור יוצא במאתים ושלשים ואחד שערים · ואחר כן אמר איך

ושם יכוח כי היה פוגש באות האלף פעם אחרת · וכן על דרך זה ימשך השער הרביעי על ידי דלוג שלש אותיות והרביעי על ידי דלוג ארבע וכן כלם עד כאשר לקצה השער הכ״א על ידי דלוג כ׳ אותיות:

וכלם עם א׳ ב׳ עם כלן וכלן עם ב׳ ג׳ עם כלן וכלן עם ג׳ · וכן כלן · וכלן חוזרות חלילה וכו׳ ובפ׳ רביעי: כתוב שם כיצד צרפן שתי אבנים בונות שני בתים ג׳ בונות ו׳ ד׳ כ״ד ה׳ ק״כ · ו׳ תש״ך ז׳ בונות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לספר ועין לראות ואזנים לשמוע · עכ״ל · ובפירוש הר׳ אליעזר מגרמישא כתוב לאמר שתי אבנים וכו׳ האות קורא אבן וב׳ אותיות הן בית כלו׳ תיבה ותוכל להפוך לב׳ תיבות כמו הן נה ושל ג׳ בונות וכו׳ פי׳ של ג׳ אותיות תהפוך לו׳ כמו אבי אין ביא באי יבא יאן וכן כלן ויו״ד אותיו׳ שהיא תיבה גדולה שבתורה כמו והאחשדרפנים עולה לתתקכ״א רבוא ו׳ אלפים ות״כ תיבו׳ · והב״ה ית׳ וית׳ צרף כ״ב אותיו׳ לדבור אחד מה שא״א לבשר ודם כי אין קץ וסוף · עכ״ל · ומצאתי להר׳ שכתב בפי׳ ספר יצירה כי החשבון הזה עולה כך בלא ניקוד · אך עם הנקוד יעלה מעלה מעלה עד אין מספר ולו יוכח שימצא גבר חכם מחבר דבור אחד מכ״ב אותיות ומגלגל באותיותיו ונקודיו היה מוצא בו כל לשונות העולם · וכתב עוד שענין החשבון הזה יוצא בהכאת חשבון ראשון עם חשבון האות הבא כי ב׳ פעמים א׳ הרי ב׳ וב׳ ג׳ פעמים הרי ו׳ · וד׳ פעמים ו׳ הרי כ״ד · וה׳ פעמים כ״ד הם ק״כ וכן כלם · עכ״ל · והנה סבת התרבות הדברים הוא סבוב הגלגל כפי התחלף מבטי הכוכבים והתחברם והתפרדם דרך גלגולם כמו שהארכנו על זה בראשון סי׳ א׳ : כמו שאמר חזר גלגל פנים ואחור · היא תנועת הגלגלים למזרח ולמערב כי אחור וקדם יסבו בלכתם : ודמה זה בהתמזג וכו׳ · סדר השתמזגות באותיות עד שיצא כל הדבור ברל״א שערים כך הוא יתמזגו תחלה אלף עם בית גימל עם דלת וכן כלם על הסדר עד שיושלם השער הראשון על דרך זה : אב גד הו זח טי כל מנ סע פצ קר שת: ושני בן יתמזגו האותיות על ידי דלוג אות אחת ויהיה

את שר קב פע סכ מל כי טח זו הד גב: ובכן יתמו כ״א שערי האלף עם כלם וכלם עם אלף וכל אלה מאות האלף היתה ראשיתם משם יבואו אל שערי הבית עם כלם וכלם עם בית ויהיו עשרים שערי המתחילים מאות הבית הראשון מהם בדלוג אות אחת על הסדר : בד וח יל נע צר ת: ולא יעבור כי היה פוגש באות הבית שכבר נמנה והשער השני יהיה פתוח בהתמזגותם על ידי דלוג שתי אותיות כזה:

בה חכ כפ רא דז ים עק תג וט לס צש : ושם יכוח מפני פגישת הבית כאמור · והשער השלישי יהיה על ידי דלוג ג׳ אותיות והרביעי עי׳ דלוג ארבע וכן כלם על דרך זה הלוך ילך וכושא מסך הדלוג עד בואם לקצה בעשרים שערים של בית עם כלם וכלם עם בית שהאחרון שבהם הוא בדלוג כ׳ אותיות כזה : בא תש רק צפ עס נמ לכ יט חז וה דג : והנה מגרעות בתן לבית שער אחד כי הנה שערי הבית הם עשרים ושערי האלף עשרים ואחד · והנה כפי יחס שערי הבית לשערי האלף יהיו שערי הגימל לשערי הבית כי יתחיל השער הראשון בדלוג ב׳ אותיות: גו טל סב שג הח כג פר אד זי מע קת: וימשך סדר הדלוג על בואו לקצה הדלוג בעשרי׳ אותיו׳ : גב את שר קב פע סכ מל כי טח זו הד: ויבאו שעריו למספר י״ט הלוך וחסור משערי האות הקודמת שער אחד · ובדרך זו יהלכו שערי שאר האותיו׳ כל אחת כמשכת לחברתה באופן הדלוג כפי הערך הנזכר ובגרעון שער אחד כאשר הראית עד תום כל הדבר באות השין הנוספת לאחרונה ואין בה זולתי שער אחד עם דלוג כ׳ אותיות על זה התאר : שר קב פע סכ מל כי טח זו הד גב את : והוא השער האחרון לרל״א שערים פנים הנכללים בכ״א פרקים · אולם כשהאותיות תיו יתהפך מבון האותיות

איך התרבו בשלש האותיות ורבועם שלש אבנים בונות ששה בתים ארבע בונות עשרים וארבעה בתים צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לדבר ומה שאין האוזן יכולה לשמוע· כן נצטרך לחקור מאין נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל והבורא אחד הוא ולגלגל על דרך הדמיון ששה צדדים והניח כ״א שם בלעות וקבע· בדבור השכלי שמורת הבורא כ״א שם לבורא ובחר לו בדבור הגשמי האותיות היותר דקות אשר הם ברוחות לשאר האותיות והם הוי ואמר

לאחור בהתמונה על הפך ההתמזגות שקדם הלוך וכמו שאחורנית בכל מערכותיהם כדרך נסיעתם לפנים ברל״א שערים שזכרנו ושו הם רל״א שערי אחור· ותהי ראשית: תש רק כף עם כמ לכ יט חז וס דג: והשני ימשך בדלוג אות אחת והשלישי בדלוג שתי אותיו׳· ועל דרך זה ילכו למסעיהם אחורנית בשמירת היחס שמוזכר ברל״א שערים פנים כי את אלו לעומת אלו עשה האלקים ועל ידם יעשו פעולות נפלאות ביצירה כי הרל״א שערים פנים יבנו והרל״א שערים אחור יהרסו לדוגמת מה שזכרתי למעלה בשם רב סעדיה הגאון אך אמנם יראה מדברי החבר כי לדמיון בעלמא אמרו הדברים אבל בעל ספר היצירה כי כמו שהאותיות מתמזגות ומתהפכות בפנים שונים עם קיום הדבור אחד· כן על ידי סבוב הגלגל יתחלפו בפנים רבים מיני הכוכבים ומערכותיהם וכפי כן יתרבו הענינים המתחדשים מחמתם כמו שזכרנו בראשון סי׳ א׳· וכן נראה מדעת הראב״ע על אמרו שתי אבנים בונות שני בתי׳ וכו׳ כמוזכר שמה ולא ידעתי מפני מה לא הניחו על פשוטו לומר שע״י צירוף האותיות כפי רבוי התחלפם בתחייב סבוב הגלגל בחלופי הרבוי ההוא· אשר ממנו נמשך הרבוי בנבראים הואיל וקדמה הוראתו על סגולת האותיות לענין זה במה שקדם ויוסיף עוד שבית ידו במה שיבא· איך התרבו האותיות בשלש אותיות וכו׳ כבר שנזכר זה למעלה ומשם תבין מה שחסר בכאן מלשון ספר היצירה כי לא נזכר רק צרוף ג׳ וד׳ אותיות ונמשך להם ה׳ וחש״ב וכו׳ ושם לא נאמר זה כי אם אחר ז׳ אותיות ושמא לא חשש להזכיר זולת השלש והארבע להיותן עקר מבוקשו כאשר הוא שם כי ישוטט ספורו על ארבע אותיו׳ השם המיוחד יוד הא ויו הא ונפרט על השלש מהם יוד הא ויו שמהם יתהוו השש קצוות כמו שיתבאר כי אמנם האות הרביעית כפולה היא בתוך הבאים בשלשת אלה· כן נצטרך לחקור וכו׳ כבר זכרנו כי בקשר זה עם אמרו למעלה וכאשר ספר כי סבת רבות הדברים הוא סבוב הגלגל וכו׳· מאין נתרבו הדברים וכו׳· איך נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל שאז לא היה שם מקום לתלות כי הרבוי כמו שהיה לנו אחרי כן לתלות טעם

התרבות הדברים בסבוב הגלגל כאמור· והלא הבורא אחד הוא ולגלגל על דרך הדמיון ששה צדדים כמו שכת׳ הפילוסוף בשני מספר השמים שיש לגלגל בדמות מעלה ומטה ימין ושמאל פני׳ ואחור ולזה יכר לו הפילוסוף בחכמה את האדם הגדול בענקים שראשו בקוטב הדרומי ורגליו בקוטב הצפוני· ימינו למזרח ושמאלו למערב פניו מועדו׳ מלמעלה ומחזיר אחריו כלפי מטה· ואמר על הדמיון· כי אין לגלגל חלוק איברים בעלי ששה צדדים הללו כמו שישכן בבעלי חיים ואעפ״י כן יוחסו לגלגל מצד חלוק הכחות אשר לו בחלקים המוזכרים ואפשר עוד שרמז אל היות הגלגל העליון עם כל מה שבתוכו כאיש אחד מחובר מחלקי׳ שונים ומרכז זה הגוף הכולל הוא מרכז הארץ והוא מחברת הקוים שממנה נמשכים עד הגלגל שלשת הקוים על אורך רוחב ועומק אשר נקודת תכליותיהם הן שש הקצוות הנזכרות כמבואר למעלה אבל אמרו ודמהו בנקודה והמרכז וכו׳ והוא מה שסודר עליו אח״כ באמרו התחייב מכל אחד בד׳ מגדי העולם וקם הגלגל· והניח בדבור השכלי וכו׳· זה החלו לתת טעם לענין הרבוי בששה צדי הגלגל ואמר שבעל ספר יצירה הניח וקבע שם לבורא אשר יקרא לו בדבור השכלי המיוחד לו ית׳ ולשכליים כמו שיזכיר בסמוך· ואחר זה בחר לו בעל ספר היצירה הנזכר בדבור הגשמי האותיות היותר דקות וכו׳ והוא אמרו שם בירר ג׳ פשוטות וקבען בשמו הגדול יקו וככר קדם דברו סי׳ ג׳ על הוראת מעלת אותיות אהוי ושם ביארנוהו· ומה יפו ונעמו לפי הכוונה דברי החכם לטיף בשער השמים שער ג׳ פ״ב על הדבור הראשון השפע הרוחני ועל הקול והקריאה בשם הגשמי הנכבד בחמר האותיות וצורותיהם שממניאו׳ חמר לכל בעל חמר וצורה לכל בעל צורה כמבואר שם למשכיל· ועל כל שיאמר טוב ומועיל בענין זה ראיתי עוד להעמידך על דברי מוהר״ר ברכיאל בפרקיו פ״יג כי שם שם לו בחק האדם ד׳ מדרגות אותיות או מלות או ספורי׳ שאחת בהיותם בכתבים על ספר לזכר דבר יהב בששם במכתב שפתים הג׳ בהיות מחשבתו של אדם משוטטת בה׳· ועד׳ בשם בנחמים בשניעות הנפש ובמותה

הפרשי·

שרשי · והם שרשי האותיות והמלות והספורים כי מכח ענינות הנפש השרשי תולד המחשבה על ידי התחלקו בנפש לאותיות ומלות נחשבות ומשם אותיות המבטא ומשם אותיות המכתב · והשליש המאמר כי כל דבור וספור תחלת תולדתו הוא אך שהמחשבה שנולדת מהכח השרשי המתחלק לשרשי אותיות ומלות ויש הפרש בין הדבור האנושי לדבור המלאכיי כי האנושי להיותו נעשה על ידי נפש בגורה בגוף צריך לכלים וחושים · והמלאכיי להיותו נעשה על ידי נפש בלתי בגורה בגוף נעשה בלי כלים גשמיים ושניהם בין האנושי בין המלאכיי נעשים על ידי נפש בעלת צורה ובכן יובן מה שאחז"ל על המלאכים שמספרים בלשון הקדש (וכמו שקדם למעלה בדברי החבר) · אכן הדבור האלהי שמהוה מהאלוה אשר לא יצדק עליו שם כלים גשמיים ואפי' שם צורה · הוא יותר דק שרשי ועמוק מן המלאכיי וכו' אחרי כן ביאר שם כי באלוה המחשבה והמעשה באים כאחד · ויותר מזה כי המחשבה עצמה מעשה גמור כי כל הנאצל מהאלוה הן במחשבה הן בדבור לא ישוב ריקם מבלי פרי בראה ועל כן היו ישראל רואים האותיות במתן תורה וכו' עד אמרו וכן באמר גם בשרשי האותיות אשר הם שורש מחשבת האלוה שגם הם והמעשה באים כאחד ויותר מזה שהשרשי הלז שהם ממנו בהתפשטותו · הוא עצם האלוה א"כ שרשי האותיות שבמחשבה ובדבור האלהי הם עצמות האלוה אשר הם ומהם המעשה כי המחשבה והמעשה באים כאחד וכאשר עלה א"כ במחשבה האלהית להאציל הנקודה אשר מהתפשטותה נאצלו הספירות או שרש המחשבה שנתפשט היה שרשי האותיות על מחשבתו אשר הם ומהם היה מעשה האצילות שממנו אחר כך בריאה יצירה ועשיה אם כן על ידי האותיות האלה שהינו שרשיהן האציל האלוה ברא יצר ועשה את הכל וכו' · ואחרי שכתבום העולם הלז התחתון שהוא עולם המעשה נתן הקב"ה לנו עמו מעשה תורת האותיות האלו הנכבדות תמורת שרשיהן אשר על ידי כתיבתן או במבטא ירמזו לשרשיהן האמורי' כאשר האריכו בזה וימשיכו על האותיו' ההם את השפע האלקי הבוא בכתיבה או מבטא כאמור ועל ידם יתחדשו חדשות וישנו טבע הדברים ויבראו בריאה חדשה כי בהמשיך באמצעות אותיות המכתב והמבטא השרשי שבאותיות הנעלמה הספירות כפי המחשבה ברוך אשר לו נתכנו עלילות · הנך רואה בעיניך מזה שנדק מאמר

ואמ' כי החפץ בשהו' יוצא בשם הנכבד הזה יהי' מה שיחפוץ ית' (ויהי' כפי נגזר הוי) איכס בכא' ואין

בעל ספר יצירה שאמר בכ"ב אותיות ברא הב"ה את עולמו בהבינך זה לא יקשה לו. בעיניך מה שחלק האותיות לאמות · כפולות · ופשוטות · ודרכי גלגולי האותיות ופעולתם · גם מדברי אלה תבין היות מבואר אמרם אות פלונית ספירה פלונית כי אחרי שהאותיו' הם שרש מחשבת האצילות שהיא והם הוא מעשה האצילות והאצילות אם כן הם עצם הספירו' ושרשם ולפי שאותיו' שם ההויה בתיחדו בהיותם הם ביחוד עצם ההוי' היו על כן הם שרש ועצמו' הספירו' על כן קראו לשם ההויה שם העצם דייגו שם שהוא עצם כך פירשו החכמי' שם העצם במקו' הזה ולא רצו בפירושו שם המורה עצמותו כאשר רוצים בשם העצם של הנבראי' כי הנבראים הם ושמם שני דברים אבל הקדוש ברוך הוא הוא שמו ושמו הוא כי כבר שמעת דברי שהאותיות הם השרשי המתחלק לאותיו' במחשבה ברוך הוא וברוך שמו · אם כן הוא ושמו דבר אחד ובאצילו' נגלו האותיות ונגלה השם כך הוא דעת המקובלים ועם כל זה לפני האצילות שרשו היה נדו ואח"כ נגלה על כן נדק מאמר האומרי' לפני האצילות היה הוא ושמו אחד ונדק ג"כ שבאצילות נגלו האותיו' והשם וכו' עד בא דברו כשיחוברו האותיו' הרומזים לשרשיהם באופן וסדר אחד ויוליד על ידי האופן והסדר ההוא על אופן זה אין שום ספק כשיחוברו באופן אחר לא יולידו באופן זה כי אם באופן אחר ובקיבבל השתנו' הסדר יפעל כפי ההשתנות וכן ש' בלתי תכלית על כן בצרופו השמות אל אופנים שונים יש להם סגולות מתחלפו' כפי התחלפו' הסדר וזאת היתה הסבה שנהיו החכמי' עוסקי' בספר יצירה והיתה מחשבת' נדבקת בגלגול שרשי אותיו' היצירה כפי המבואר בספר ההוא הוה מתברי להו עגלא תלתא או אדם או כפי ההתחלפות והפן זה ודעהו כי על ידו יתבארו לך ספקות הרבה וכו' · עד כאן הבנתי לפניך מדברי מוהר"ר ברזילאי בפרקיו הנחמדים שאינם מוזמנים ביד כל איש אשר ידבנו לבו לקרבה אל העיון ידעתי כי יועילו הדברים מאד אל הבנת הענינים בענם והיו למאורות אל אשר ישנו פה עמנו במה שאכתבנו עליו וגם אשר איננו פה עמנו ממה שקדם זכרו בפסקא הלזו · ועם היות שהפרזתי על מדתי אשר קבעתי לבלתי לכת בגדולות ובנפלאות ממני ובפרט בביאור דברי החבר הבלתי נכנסים בעומק החכמה ההיא כאשר הודעתיך אף גם זאת לא נמנעתי מזכירתם להיותם דברי' קרובי' שידיעתם רבת התועלת והשומע ישמע והחדל יחדל ואמר כי החפץ וכו' ר"ל שבעל ספר יצירה כוון באמרו

ואין ספק שהוא והמלאכים מדברים הדבור השכלי ויודעים מה שיהיה בעולם הגשמי קוד' יציר' העולם ואיך יאצל הדבור וההברה ממנו על המדברים שהם ההבראות בעולם והיה בדין שיהיה העולם הגשמי נברא בענין שהוא נאות לגשמיות בשם הנכבד השכלי הנאות לשם הגשמי יהו יוה הוי היו ויה והי התחייב מכל אחד צד מצדי העולם וקם הגלגל· וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל אם מפני שהמבוקש עמוק מהשיג או מפני שתבונותינו מקוצרות או לשני הדברים יחד · ועל הדומה לזה חקרו הפילוסופים והביאם מחקרם לאמר כי מאחד לא יהיה ממנו כי אם אחד וקבעו מלאך קרוב נאצל מן הראשון · ואחר כן אמרו כי המלאך הזה יש לו שתי מדרגות אחרות שהוא יודע מציאותו בעצמותו כ"א בעצמו והשנית ידיעתו שיש לו סבה והתחייב ממנו שני דברים מלאך

ויתעשה בשם שם קבוצת שבה למעלה ואמנו ב"קו וכו' כי ב נשוא שהשם מאתו ברוך בדיבור · עושה אור השם המכונה בזה בעליה והוא שם בן נ' אותיות אלה בדוקדוקתם שהם עצמם אותיות שם בן ד' כי הרביעית כפולה כאמור · או יהיה מה שיאמרו כי כל אשר חפץ בשם הזה עשה וזהו אמר ויהיה כפי נגזר קוי שעם היותו כשמש מנשאת אחרת אין לשכלו מנשאתו כי הכל ייחס המעשה לשכלו ית' ולגזירת שם קוי שעל ידו ישלם מעשהו : ואין ספק וכו' · הורה על המצא שם דבור שכלי כאמור והתייחסו אל הגשמי כענין בענין הצירוף אשר ממנו התחייב הרבוי בבדי הגלגל· וזה כי הוא ית' והמלאכים מדברי' הדיבור השכלי שהוא ציור שכלם או שפע יוצא מהם המכונה בשם דבו' רוחני נבדל מענם שמדבר כדבר החכם לגויף בשער השמים שער ב' פ"ב' · ויקוד יצירת העולם שאו לפי שטת ספר יצירה כבר קדמה בריאת המלאכי' יודעי' היו מה שעתיד להיות בתבונת נכון שעולם הגשמי ואיך יאצל על שמדברים שדבור והסברה באותיותיו עד שיקרם בו צרוף אותיות שם אחד בפנים שונים · ומאשר ידעו זה היה בדין שימצאו היצירה הגשמית במציאות ענין באות אל הגשמיות היינו בשם הנכבד השכלי מצד האותיות ושם יחסותו בצירופי אותיותיו הרוחניות של שם הגשמי שכבר ידעו בו איך יאצל על המדברים כאמור · והוא השם המצטרף באותיותיו לשבעת השמות שללו יקו יו"ה וכו' · ובכן התחייב מרוחניות כל אחד משם כד מצדי העולם וקם הגלגל על מכונו ושבה כל מגמת פניו לקרב אל השכל איך נעשה צרוף האותיות הללו בדבור השכלי כמו שנעשה ברושם בדבור הגשמי עם היות ש' אחד ושמו אחד · וכ"כ החייט בפירושו למערכת האלקות בשער אמרו במטטרון וקראתי שמו יוד הא וו הא הקטן וסדרתי לו כל סדרי בראשית וז"ל השם הידוע נקרא

בשם ל"ו ובשם פ"ו ובשם ס"ה וכן בהרב שמו אחרי והטע"כי מפני שאותיו' נבראות וגם הא' הוא דבר נבד' ומאותיו' והנקודות והטעמי' והתגין שהם זוהר אי"ה הורכבו זה בזה. ונעשות הויות שיש להם ישות ואחיזה כמו שלהב ויותר דק מזה אלף פעמים וכל אחד כפי הקרוב אליו וכפי השמות שנקראים בהם וכבר הודעתיך שהשמו' הם כחות אקיו' לכן שם כ"ו ושאר השמות הם חותמות שבשמ' פועל בהם כל היצור וכל שעתיד לצור כי השי' לא ישיגהו מקום כי אם היה מגיע הוא הגלגל היה צריך שיהי' גשם והגלגל הוא גשם וכל דבר המקיף בגשם גשם הו' לכן השי' מסר ביד מטטרון כל החותמות ששם תחת ידו ואינו פועל דבר קטן או גדול של' בכח של החותמות וזהו וקראתי שמו ה' הקטן וסדרתי לו כל סדרי בראשי' סדרי בראשי' הם שש רוחות שהוא ממונה עליהן והוא מעלה ומטה ימין ושמאל פני' ואחור ובנגדן שש' ברואים בשמו וגם הם כנגד ששת ימי בראשי' ולכן נברא אדם ביום ששי כי הכל היה מסור בידו ע"כ : וזה מהדברים שאינם מספיקים וכו' · רוצה לומר שאינם מסבירים פני טוב טעם מתקבל אצל כל אדם : ועל הדומה לזה חקרו וכו' · למען ישיבו של לבבם אפשרות התפשטות הרבוי מן האחד הפשוט שעל זה היה דברו עד הנה מאז אמר כן בשטרך לה ור מאין בתרבו וכו' : והביאם מחקרם וכו' · דבר זה הסורה בשני פ"ד ותמצא תורף לשונו לשניכו בחמישי בי' כ"א · ובפרק י"א כתב גם כן שהשפע המגיע מאתו יתברך להמציא שכלים נפרדים ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל ואצלו תפסק המצאת הנפרדים ובכל נפרד תשפע ממנו גם כן המצאה עד שיגיעו הגלגלים אל גלגל הירח ואחרי זה הגוף ההווה הנפסד רוצה לומר החמר הראשון ומה שהורכב ממנו ע"כ : ובעל העקרים זכר זה מאמר ב' פ"י"א · ובעל כוזה שלום

נער

מלאך וגלגל הכוכבי׳ הקיימי׳ וזה גם כן במה שהשכיל מן הראשון התחייב ממנו מלאך שני ובמה שהשכיל מעצמותו התחייב ממנו גלגל שבתאי וכן עד הירח׃ ואחר כן אל השכל הפועל׳ וכבר קבלו בני אדם זה והרפתו לו עד שאמרו שהוא מופת מפני שיחסו אותו אל פילוסופי יון׃ וזאת טענה גרידא אין בה ספוק ומקשים עליה במה פנים אחד מהם למה עמדה האצילות הזאת והקצר יד מהראשון׃ ואחר כן נאמר למה לא התחייב מהשכלת שבתאי מה שלמעלה ממנו דבר אחר ומהשכלתו המלאך הראשון דבר אחר והיינו צורו׳ אצילות שבתאי ארבע׃ ומאין לנו שמי שישכיל עצמו יתחייב ממנו גלגל ומי שהשכיל הראשון יתחייב ממנו מלאך ובערת אשר יטעון ארסטו שהוא משכיל את עצמו צריך שיהיה נתבע ושיאצל

ג״כ להאצל

שלח״מ מ״פ יד: מלאך וגלגל וכו׳ המלאך הוא כאלו ממנו מצד השכילו שיש לו כבס׳ והגלגל מצד השכילו מציאותו בעצמו ובעל העקרים מאמר ב פ׳ ל״א ביאר יגל כונה זו מה שז״ל כחשמל עתים חשות עתים ממללות כשעה שהדבור יוצא מפי הקב״ה חשות וכשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב״ה ממללות יעוין שמה׃ ואמר גלגל הכוכבים הקיימים כי אצל קדומי הפילוסופי׳ ראשון הוא להם בסדר הגלגלים׃ והנה לפי דעתם שמנה לבד׃ אולם אחרי כן הוסיפו עליהם גלגל חלק תשיעי׃ ועוד גם עשירי לדעת חדשים מקרוב באו׃ ולדעת אלו שמשיך דבריו בחמישי סי׳ יד לאמר שסודרנו השכלים הב׳ אחת עשרה מדרגות ואין בזה שום סתירה כי היו דבריו בכאן על דעת כת אחת מן הפילוסופים׃ ושם המשיך הדברים על דעת כת אחרת מהם וטעמו בזה כי שם הורה על סוף מה שהגיעו דברי הפילוסופים באצילות כי המעדיף הרבהו עד מספר י״א מדרגות׃ אמנם הגלגל החוזר עטרה לי ושכם כי האין מספר הגלגלים שמנה ולא יותר׃ מפני שיחסו אותו וכו׳ כי היה זכרם לברכה אצלם ולכבוד שם חכמת יקר יתנו עם שיות כי לא אנשי מופת המה בזה רק סברא גרידא היא מהם ואומדנא בעלמא ולא זאת טענה גרידא אין בה ספוק׃ רוצה לומר שאין בה כדי להספיק טעם פני סראות שהסמוך עליהם הדעת ועל כיונא בזה כתב המורה בשני פ׳ כ״ב וז״ל זה אשר יזכרהו אריסטו׳ שהשכל הראשון סבה לשני והשני סבה לשלישי וכו׳ השכל הראשון מהם פשוט הוא בלא ספק ומאין כמצאת ההרכב׳ הנמצאת באלו הנמצאות על צד החיוב כמו שיחשוב אריסטו׳ אנחנו נודה לו כל מה שזכרו שהשכלים כל אשר יתרחקו יתחדש בהם הרכב׳ ענייני אחר שמושכליה׳ רבים ועם הודאתנו לו זאת המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלי׳ מהם ואיזה ערך בין החמר הנבדל אשר אין לו חמר כלל׃ אמור שאנחנו הודינו לו׃

שכל גלגל שכחו שכל על הצורה המוגדרת אחר שהשכל ההוא יש בו הרכבה בהיותו משכיל עצמו ומשכיל סבתו וכאלו הוא מורכב משני דברים אחד משני הדברים ההם יתחייב ממנו השכל האחר אשר תחתיו׃ והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל׃ ישאלו ויאמר לו הענין האחד פשוט ההוא אשר התחייב ממנו הגלגל איך התחייב ממנו הגלגל׃ והגלגל מורכב משני חמרים ושתי צורות׃ חמר הגלגל וצורתו וחמר הכוכב הקבוע בגלגל וצורתו׃ וכשיהיה הענין על צד החיוב אם כן נצטרך לזה המורכב סבה שתי סבות מורכבת יתחייב מחלקה האחד גרם הגלגל ומחלקה האחר גרם הכוכב וכו׳ עכ״ל׃ ומקשים עליה בכמה פנים אחד מהם וכו׳ הכונה למה פסקה ממשך האצילות לשיהיה השכל הוא הפועל מלאך אחד בהשכלת עלתו וכן ממלאך למלאך על פי הסדר הקודם׃ הקצר יד מהראשון׃ ר״ל הקצור קצרה יד ה׳ מהשפיע בעלול ממנו כח מספיק לעבור ממנו לזולתו כשיעור שיוכל גם הוא להמשיך שפעו בעלול ממנו להוליד בצלמו בדמותו ומקן הנה יהלאה בזה אחר זה ליותר מן המספר אשר הניחו׃ למה לא התחייב מהשכלת שבתאי וכו׳ כבר כתב המורה בשני פ׳ ד׳ שהגלגל עצמו הוא בעל שכל מלבד שכל חשוקו שהוא המלאך המיוחד להנעתו ומה שלמעלה ממנו הוא שכל חשוקו והמלאך הראשון הוא העלול הראשון אשר המביא שכל חשוקו שלגלגל שבתאי׃ ותהייבנה צורות וכו׳ כי ישכיל גם כן שכל גלגל המילות ושכל עצמו ויעלו כל ענייני אצילותו למספר ארבע׃ ומאין לנו׃ וזהו מעין מה שזכר המורה כפרקו הנזכר׃ ומי ששהשכיל הראשון וכו׳ ר״ל השכל המוכב לו מלמעלה׃ ובערת אשר יטעון וכו׳ הכונה שאם יתנשא אריסטו בנפשו לאמר כי הוא בחכמתו השכיל את עצמו צריך שיהיה נתבע כי לפי הנחתו הנזכרת היה ראוי שיאצל ממנו גלגל׃ וכן אם יתנשא לאמר שהוא השכיל המלאך

אשר

בא להאצל ממנו גלגל ואם יטעון שהשכיל הראשון שיאצל ממנו מלאך·

אמנם זכרתי לך ההתחלות האלה שלא תבהילך הפילוסופיא ותחשוב שאם תלך אחריה היית מניח לנפשך במופת הברור אבל התחלותם כלם לא יסבול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשה· ועוד כי אין בין שנים מהם הסכמה אלא המקבלים מהם שסומכים על רב אחד אם אבנדקלים כ״א חכומני ים ואם פיטגורים או ארסטו או אפלטון וזולתם הרבה אין אחד מהם מסכים עם חבירו·

סי׳ כו אמר הכוזרי מה הצורך של אותיות הוי או של מלאך וגלגל וזולת זה עם ההודאה בחפץ הבורא ובחדוש העולם ושהאלקים ברא את הדברים הרבים במנינם בבת אחת למיניה׳ כאשר זכר בסדר בראשי׳ ושם בהם כח העמידה והתולדה ומכלכלם לרגעי׳ בכח האלהי כמו שאנחנו אומרים מחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית :

סי׳ כז אמר החבר הטיבות מלך כוזר זהו האמת והאמונה באמרת ועזיבת מה שאין צורך אליו אך שמא היה זה העיון מאברהם כ״א לאברהם אבינו כשנתבררה לו האלהות והאחדות קודם שידבר עמו במחזה ואחר שדבר עמו הניח כל בקשותיו כ״א הקשתיו ושב לבקש רצון האלקים מעמו אחר שלמדו ואיך הוא הרצון ובאיזה

שזר הוא ראשון בערכו וכמו שחשבו פילוסופים אפשרות השכלה זו לפי דעתם ויתחייב לפי המונח המוזכר למעלה שיאצל ממנו מלאך : אמנם זכרתי לך ההתחלות האלה וכו׳ · מעת בא דברו לאמר ועל הדומה לזה חקרו הפילוסופי׳ וכו׳ והנה הודיעו כי עשה כן למען לא תגעל נפשו מעייני ספר יצירה בהכיח דעתו על דברי דברי הפילוסופי׳ בחשבו שהם יותר מספיקי׳ ממנו : אבל התחלות׳ כלם לא יסבול אותם שכל וכו׳ · כמו למה שזכר בחמישי סי׳ י״ד באמרו ולהם בהתחלו׳ טעות מהפסידות השכלי׳ · כמו השכל · כהעללתם · בהיות הגלגל שהוא יבקש שלמות שחסר לו וכו׳ ועיין שמה : אלא המקבלים מהם וכו׳ · כי אמנם שמקבלים מאחד מהם וסומכים על כחו · אפשר קרוב · הוא שתמצא ביניהם הסכמה · אך בין המעיינים בהקשתם לא תמצא הסכמה לעולם והוא בסוף שפסקא אין אחד מהם מסכים עם חבירו · שהוא מוסב על החכמי׳ שקדם זכרם וכשהוא אמ׳ אם אבנדקלי׳ וכו׳ וזולתם הרבה שאין אחד מהם וכו׳ · והיו הדברי׳ הש״ם קרובים למה שזכר בחמישי סי׳ י״ד לאמר ובמעט מאין הסכמה בין שני אישים כמה שיתחלפו אחר זה מהדעות במה שאחר הטבע גם בהרבה מהטבע ואם נמצא כת אחת מסכמת על דעת אחת הנה אין זה לחקירה ותולדה שעמדה עליהם דעתם אבל הם סיעת אחד שהמדברים קבלו ממנו כסיעת פיתאגורס וסיעת אבנדקלים וסיעת ארסטו וסיעת אפלטון וזולתם וכו׳ :

סימן כו מה הצורך וכו׳ · מה לנו של דרכים אלו כדי למצוא אופן התפשט הרבוי מן האחד הפשוט לא לנו דרך בעל ספר יצירה המוזכר בקודמת · באמרו כן כנצרך לחקור מאין כתרבו וכו׳ ולא לנו דרך הפילוסופים המוזכר שם באמרו ועל הדומה זה חקרו הפילוסופי׳ · כי לשמו ית׳ כתן כבוד על אמתת הבנו הפשוט והוא מה הצורך של אותיו׳ קו״י · כנגד ספר היציר׳ או של מלאך וכו׳ כנגד דעת הפילוסופי׳ · ואמר עם ההודאה בחפץ הבורא וכו׳ · כאשר כתב המורה בשני פ׳ כ״ב בגזרה השלישית כי כל פועל שיפעל בכונ׳ ורצון לא בטבע ימשה פעולו׳ מתחלפו׳ רבות׳ ע״כ : בבת אחת · לא דרך עלה ועלול כאמו׳ : העמידה · כאיש · והתולדה · כשאיש סמין · ומכלכלם לרגעי׳ וכו׳ · כן כתב הראב״ע פ׳ שמות על רצון שוכני סנה ז״ל ור׳ ישועה אמר הכבוד ששכן בסנה ולא דבר נכונה כי איך יקרא שוכני על רגע אחד ועוד למה כאמר על גזרת פועל ואיככו כן עושה שמי׳ וארץ כי ה׳ הוא עושה תמיד ומעמידם כהגה היוצא מפי אדם · ע״כ : וכבר זרחה שמש הזכר על כונ׳ כו כמ׳ שפי׳ שם בהקדמתו מלמ׳ הכתוב כי כאשר השמים החדשי׳ והארץ החדשה אשר אני עוש׳ וגו׳ עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר וכו׳ · בכח שאקי׳ המוזכר למעלה בקודמת :

סימן כז ועזיבת מה שאין צורך וכו׳ · כי עם ההודאה בחפץ הבורא ובחדוש העולם אין לנו צורך לאמצעיים לייסב בלבנו התפשטות הרבוי מן האחד הפשוט · כי אמנם הרבה ספקו׳ יסולקו באמונ׳ החדוש וכפי מה שכתב המורה בשני פ׳ י״ט ובמקומות זולתו : כשנתבררה לו האלקו׳ וכו׳ · בעלותו בשליבו׳ סולם העיון הטבעי להכיר את בוראו : כל בקשותיו · שבקשות והדרושים העיוניים והכנם השמי׳ יותר נכון ומבואר : איך הוא הרצון · שלמדו בכלל אמ׳

אשר

ובאיזה דבר יושג ובאי זה מקום ׳ ובכבר דרשו רבותינו בויוצא אותו החוצה צא מאצטגנינו׳ שלך רוצה לומר צא מחכמת הכוכבים ומכל חכמה טבעית מסופקת וכבר אמר אפלטון מהנביא שהיה בזמן מארינוס המלך שהוא אמר לפילוסוף שהיה מתעסק בפילוסופיא בחזון מהאלקים לא תגיע אלי בדרכים האלה אך במי ששמתיו שליח ביני ובין ברואי רוצה לומר הנביאים והתורות האמתיות והוגדר כא׳ ונגלה בספר הזה בסוד העשרה האחדים שמסכימים עליהם במזרח ובמערב מבלתי שיביא ש׳ זה טבע ולא יכריע שכל אבל לסוד אלקי מה שאמר עשר ספירות בלי מה בלום פיך מדבר בלום לבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקו׳ שלכך נא׳ רצוא ושוב ועל דבר זה נכרתה ברית ומדתן עשר שאין להם סוף בעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת ודע והשוב וצור שהיוצר אחד ואין בלעדיו ולפני אחד מה אתה סופר ׳ וחתימת הספר וכשהבין אברהם וצר וחקק וצרף ויצר וחקר וחשב ועלתה נגלה עליו אדון הכל וקראו אוהבי וכרת לו ברית בין עשר אצבעו ידיו והוא ברית לשון ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית מילה וקרא עליו בטרם אצרך בבטן ידעתיך ׳

אמר

אשר חנן ה׳ שיעשהו האדם וחי : ובאיזה דבר יושג ׳ אותות שמעשים ושיעורם אשר בהם יפיק רצונו של מקום : ובאיזה מקום ׳ היא ארץ כנען שעליה נאמר לו אל הארץ אשר אראך : בחזון מהאלקים ׳ כאשר עם אמרו שהוא אמר וכו׳ כי בחזון אמר לו לא תגיע אלי בדרכים האלה וכו׳ : אך במי וכו׳ ׳ רוצה לומר במה שיורה אותך מי ששמתיו שליח וכו׳ וכאמרו בשלישי סי׳ כ״ג שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקי׳ עצמם: והוגדר וכו׳ ׳ הכוונה שיכלל בגדרו של ספר זה כשיבין סוד העשר אחדי׳ וכו׳ מה שאמ׳ עשר ספירות בלי מה וכו׳ ׳ כי העיד על בלימת פיכו מלדבר בסוד זה ולבכו מלהרהר בו כי שוא להם מסכימי קום לחקי׳ על טעם התפשט המספר עד עשרה ושם בכמו והוא מה שאמר סי׳ כ״ה שלהם סוד סתום למה עמד החשבון על עשרה לא פחות ולא יותר וכו׳ ׳ ואפשר שיה׳ ה הנהגת הישר ונגדר על דרך גזרה אלה ׳ ותהי׳ הכוו׳ לפי זה שנגדר ונתגלגל בספר ההוא בענין סוד העשרה וכו׳ ׳ מה שאמר עשר ספירות וכו׳ ׳ ועוד אראך דוגמת הלשון הזה בסי׳ כ״ט ול״א ׳ ומה שאמר כי העשרה אחדים מסכימים עליהם במזרח ובמערב וכו׳ דוגמתו מניכו בראשון סי׳ כ״ט באמרו וכן מנין העשרה הסכים כל אדם עליו במזרח ובמערב ׳ איזה טבע יביא לעמוד בעשרה אלא שהוא מקובל מתחיל כו׳ ע״כ ׳ ובאמרו : לסוד אלקי שמא כוון למה שכתב הרא״בע פ׳ שמות וז״ל והנה עשר ספירות כמספר עשר אצבעו׳ חמש כנגד חמש וכנה הגלגלים תשעה שהם גופות כבדות עומדות והעשירי שהוא קדש נקרא בן כעבור שכחו בכל שאר הכבוד והוא התקיף וכל הגופות תקיף ׳ ע״כ ׳

או שכיון בזה לעשר הספירות העליונות ואם לא דבר מאומה על אודותם עד הנה כמו שהעירותיך סי׳ כ״ה: ואם רץ לבך וכו׳ הכונ׳ שישיב אחור מרוצת לבו בקומו להרוס ולראות בגדולתו ובפלאו׳ ממנו: שלכך נא׳ וכו׳ מאמ׳ הכתוב (יחזקאל א׳) והחיו׳ רצוא ושוב במראה הבזק הורה על היותם פעם מניחים במה שלמעלה מהם ופתאום לפתע כהרף עין יעלימו עיניהם מראו׳ כעין דוגמת הברק ׳ והוא נ״כ מה שאו׳ כחקרו במופלא ממנו : ועל דבר זה נכרתה ברית ׳ שלא יהרוס מגב לבקש לו בעלמו כשה: ומדתן עשר שאין להן סוף ביארכוהו למעלה ס׳ כ״ה על גלגל מספר עשר בחזור תבילה עד אין תכלית ועל כוונה זו ביארנו שם מה שאמ׳ נעוץ סופן בתחלתן וכו׳ להיותן מתגלגלי׳ בענין וכו׳ לעולם כדמות עגולה מתגלגלת שאין לה תחלה וסוף משוויות׳ ואמ׳ כשלהבת וכו׳ להורו׳ על המשך האחד מחבירו בזה אחר זה בקשר אמיץ : ודע וחשוב וכו׳ ׳ כתבאר ענייננו בסי׳ כ״ה : שהיוצר אחד ואין בלעדיו ולפני א׳ וכו׳ שההנהגה האחד במספרים כנא לידי הכרת הבורא בנמצאות כי טבע האחד הוא לכל ימצא קודם לו ׳ וכן הבורא יתברך הוא הראשון אשר עדיו כל בשר יבוא: כי עכ״ת יגיע השתלשלות הסבות של סבה ראשונה לכל הנמצאות : וכשהבין אברהם וצר וחקק וכו׳ ׳ יתכן שאמר וצר על תחלת הציור בחוש המשותף ׳ וחקק בדמיונו וצרף ויצר במחשבי להיותו כמצרף לכסף על בירור מה שיחדשהו הדמיוני וכמו שזכר בחמישי סי׳ י״ב אצל ביאור כל הכחות הללו ׳ וחקר בשכל על כל חלקי הסותר שנופלים בדרוש ׳ וחשב במאוני עיונו איזה מן החלקי׳ יכשר׳ ועלתה בידו ידיעת ברור אמתית : וכרת לו ברית בין עשר אצבעו׳ ידיו וכו׳ ׳

אמר

מספר שכון לבתי מעהבות החמות עזה׳ · ולא תעשה · כי כנגד מצות עשה כרת לו ברית הלשון בין אצבעות הידים כי הידים ידי עשייה להיותם כלים באותים אל המעשה ובעין אמרו סי׳ כ״ה אשר לעשות · וכנגד לא תעשה כרת לו ברית המילה להשקיט המיות יצר הרע לשמור את רגליו מהלכד ברשת זו טמנו לו תאוותיו הגשמיות · וכל זה יושלם בהביט אל עשרת הדברים בעתידים ליתן לזרעו עם המשך משרשיהן עשה ולא תעשה להיותן אמות התורה בלא וכמו שזכר החבר בראשון סי׳ פז · ועל כן זכר עשה במספר עשר בזה וכזה חכר ברית בלשון וברית המלה לכלול בעניינו חובת כל המצות · כי בברית הלשון שבללו המחשבה והדבור להיות הלשון בדבור עט סופר מהיר להורות על מחשבת הלב ועל כן קורא לו שם שליח השכל והמילה תרמוז אל המעשה · ולפי זה ייחוד הלשון בין אצבעות הידים והמילה בין אצבעות הרגלים לא לחלק שבא כי אם ליתן את של זה בזה ושל זה בזה · כי מחשבה דבור ומעשה יש לשלשתן מבוא במצות עשה ובלא תעשה · שברית הלשון הוא לשון הקדש שאמר עליה בי׳ כ״ה שלמדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו · והיתה לאברהם ידועה להיותו בגולת עבר שבראשון סי׳ מ״ט וכ״ה ושמא בוון בלשון · החלק העיוני · ובמילה החלק המעשי · שהרמז בזה שחמשת חושיו החיצוניים לעומת הפנימיים שגם הם חמשה לדעת קצת כמו שזכר בן סינא בספרו בראשון ברפואה אופן א׳ למוד ו׳ פ״ה וזכור שזכרנו בחמישי סי׳ י״ב וכלם נרמזו בעשר האצבעות · יחדו יהיו תמים אל העיון השלם · ואלה עצמם הנרמזים ג״כ בעשר אצבעות הרגלים ישכימו יחד בשלימות החלק המעשי · ואפשר שלזה עצמו כוונו ז״ל בנדרים פ׳ ארבע נדרים באמר׳ אמר רמי בר אבא כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הב״ה לאברהם על רמ״ג איברים ולבסוף על רמ״ח ואלו הן שתי עינים שתי אזנים וראש הגויה · והרמז אצלי על שלמות העיון שקנה באחד משני פנים אם בחקירה מעצמו ואם בלמוד מאחרים · וכנגדם אמר עינים ואזנים על אזן שומעת ועין רואה ה׳ עשה גם שניהם לכן ותם שחושים המעולים והמועילים מאד בקנין החכמה · רמז לשלמות שמעשה בראש שגויה כי סוף יען מעצמי

סי׳ כח אמר הכוזרי רצוני שתראני טעם נ״ל מעט מחכמו׳ הכוכבי׳ כ״א החכמים הגאותים לטבעים · כ״א לטבעיים

סי׳ כט אמר החבר כבר העידותיך על ידיעת במבטי׳ כ״א בכוונים הברורי׳ בהוראה נ״א בראות מדעם בתקופ׳ לבנה אשר היא כ״ט יב תשצג מקובל מבית דוד ולא נשתבש ותקופת חמה הברורה אשר היו בה נזהרים שלא

התאוות החמריות בחזק שבאופנים והוא נכון אב לכלן עוד בפנים אחרים כתבארו דברים אלו בספר העקרים מא׳ ד׳ פ׳ ל׳ באמרו שהאדם הוא קיים במין כשאר הבעלי חיים מצד הנוף שבכות החמריות אשר בו · והוא קיים בחים במלאכים מצד הנפש המדברת והכח השכלי אשר בו · ואל שני מיני הקיום רמז בעל ספר יצירה באמרו כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבעו׳ רגליו במילת הלשון ובמילת המעור וקיום המין הרמוז במילת המעור ידוע · וקיום החיים הרמוז במילת הלשון רוצה לומר בנפש המדברת וזה לפי שא״א לדבר הכנחי לכרות ברית עם הדבר ההווה ונפסד אלא מצד הקיום שבו · ע״כ · ואתה המעיין דע וחשוב וכור כי להיות הדברים הללו מובאים הנה בזולת ביאור לא אוכל לדבר אליך מאמר מוחלט · את אשר יבחר בו החבר מן הביאורים הקריב אליו · ובכל זאת לא שב אחור ימיני משעלו׳ על ספר דבר דבור על אופני׳ מתיירסים לאנוש כערכי המשפילי לשבת · ודקך האמת בהיכל קדשו מונח ועומד הם מפני כל הארץ :

סימן כח

רצוני שתראני מעט מחכמו׳ הכוכבים הנאותים לטבעים · לפי הנראה הוא בקש ממנו לבאר לו מעט מחכמות הככבים להיותם נאותים לטבעים וזה כי לפי מה ששאל ממנו סי׳ כ״ד על מורי החכמות הטבעיות · בקש ואת מידו להיותה ידיעה מתייחסת לידיעת הדברים הטבעיים עליונים למעלה ותחתונים למטה · כי את זה לעומת זה עשה האלקים ביחס מכוון ונפלא · על כן יאות לסמוך אותם זו כנגד זו · ולפי הנכחת השני שכתוב בו לאמר מחכמות שנאותים לטבעיים · רוצה לומר מה שזכרו החכמים האמתיים רבותינו ז״ל מענייני החכמות ויסכימו בהם אל הפילוסופים הטבעיים · ואמר זה לפי שענייני ספר יצירה המוזכרים עד הנה עם היותם מגיורי החכמות הטבעיות שנפארות אגלגו כנגדי כ״ד · אינם נאותים לפילוסופים הטבעיים כי רחקו מהקשתם כמוזכר סי׳ כ״ה על המים אשר מעל לרקיע :

סימן כט

כבר העידותיך וכו׳ · כלני סי׳ כ״ד : על ידיעתם במבטי׳ הברורים וכו׳ · פי׳ שיה מבטם בענייני שהכוכב ברור ומכוון בלי שבוש וקצרם

שלא יפול פסח אלא אחר תקופת ניסן וכמו שאמרו קצתם כד חזית דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עבריה לההיא שתא כדי שלא יפול פסח ברביעית החורף כ"א הסתיו והאלהים צוה והזהיר שמור את חדש האביב והתקופה הנוהגת אצל ההמון איננה ברורה אבל היא על דרך הקרוב בחלוק' השנה על ארבעת רביעי' כל רביע צ"א יום ורביע יום · ושיפול פסח בחשבונה ברביעית החורף וכבר טענו על היהודים וחשבו כי עקר תורתם אבד ושאינם על שורש אחד בעבור שיפול להם פסח קודם הכנס פרק האביב כפי חשבונם בתקופה שהיא בפרהסיא ולא שמו לב אל תקופת חמה הברורה האמתית שהיא בצנעה (בלתי מפורסמת) אינם כנ"ל ושעל חשבונה לא יפול פסח בשום פנים אלא עד שתחול השמש בראש טלה ואפילו יום אחד · ולא אירע בזה שום שבוש מכמה אלפי שנים והוא חשבון (דבק למביט הבאתני) כ"א מסכים לכון אלכיתאני והוא הברור שבקבועי' והאמתי שבהם ואיך יתכן מרע תקופת חמה ותקופת לבנה מדוקדקת וברורה אלא מחכמת התכונה על האמת ועל הברור · וכבר

והערה זו היתה ממנו בהודאת מ"ש בתקופת הלבנה וכו' אשר לוקח משם ראיה על זה כמבואר שם סי' ד': שלא יפול פסח וכו' · כי להיות ארבע תקופות השנה לארבע רביעים כמשלש חדשי' לכל אחת מהנה כנה"ר הרמב"ם ה' קדוש החדש פ' ט' והן מכוונות לד' פרקי השנה · תקופ' ניסן לזמן הקיץ והוא האביב · תקופ' תמוז לזמן החו' · תקופ' תשרי לזמן החורף · ותקופ' טבת לזמן הקור כנספ' יסוד עולם מאמ' ב' פ"ו ומאמ' ד' פ' י"א : הנה לו הונח שיבא פסח קוד' תקופ' ניסן לא היה עדין זמן האביב המיוחד לתקופ' זו ולא קרינן ביה שמו' את חדש האביב ועשית פסח כמו שיזכיר : וכמו שאמר קצתם כד חזית דמשכא וכו' · מימרא דרב הונא בר אבין דשלח ליה לרבא פ"ק דר"ה : ברביעית החרף · לפי נסחא זו קרא לתקופ' טבת הקודמ' לתקופת ניסן בשם חורף לפי הרגל לשון בני אדם · אמנ' קור יקרא בלשון כתוב באמרו קור וחום וקיץ וחורף · וזה שמו אשר קרא לו בעל יסוד עולם כמדובר · אך בא תיקונו בנסחא אחר' שכתוב בה הסתיו במקום החורף : והתקופה הנוהגת וכו' · להבין אמרי בינה זכור נא מה בין מר שמואל ורב אדא במדת שנת החמה כמבואר להרמב"ם בה' קדוש החדש פ' תשיעי ועשירי כי למר שמוא' שנת החמה נושאת משך שס"ה יום ורביע ולרב אדא שס"ה יום ה' שעות תתקצ"ז חלקים ומ"ח רגעים שכל רגע משם אחד מע"ו בחלק · ולפי חשבון מר שמואל תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים כ"א שעות ור"ד חלקים סימן להם יכ"א דר"ד וישאר ממנין ימי החמה בכל מחזור של י"ט שנה · שעה אחת תפ"ה חלקים סימן להם את"פה ויהיה בין תקופה לתקופה כ"א יום ז' שעות ומחצה : ולפי חשבון רב אדא תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים כ"א שעות קכ"א חלקים ומ"ח רגעים ·

סימן להם יכ"א קכ"א מ"ח ולא תמצא תוספת במחזור של י"ט שנה כלל אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעוברות כי אפס שהוא מותר המחזור לחשבון מר שמואל יתחלק לפי זה בין בעו' תקופות הנכללות בו ויגיעו כ' חלקים מ"ה רגעים לכל תקופה מהן והוא יתרון תקופת מר שמוא' על תקופת רב אדא כי לחשבון רב אדא יהיה בין תקופה לתקופה כ"א יום ז' שעות תקי"ט חלקי' ול"א רגעי' ובכן עלה המחזור שלם בלי תוספת או מגרעת · ואחרי הודיע הרמב"ם את כל זאת · בדברים האלה דבר סוף פרק י' ונראין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו היו סומכים לענין עבור השנה בעת ב"ד הגדול מפני שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון והוא קרוב מן הדברים שנתבארו בא בעניינו' יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שס"ה יום ורביע יום וכו' ע"כ · והוא דבר הרמב"ם פ' תשא אל תסמוך על תקופת שמוא' רק על תקופת רב אדא וכו' · ע"כ · הגישה נא חשב האפוד ותשאל בו במשפט האורים שאלו כי על פיו יבא לך מענה לשון באמרו פ' כ"ד ולקדמונים במדת זמן השנה הנזכרת דעות מתחלפות ולחכמי ישראל בו שתי סברות סברת רב אדא בר אהבה והיא כסברת המאמתים מחכמי האומות והיא שהיא שס"ה יום וחמש שעות תתקצ"ז חלקים מ"ח רגעים כחשב כל חלק לע"ו רגעים · והיה רבע הזמן הזה א"כ תקרא גם כן תקופה כ"א יום ז' שעות תקי"ט חלקים ל"א רגעים ויהיו לפי זה י"ט שנות המחזור שוים לי"ט שנות חמה לא פחות ולא יותר · ומותר שנת חמה על י"ב חדשי לבנה לפי זה הוא עשרה ימים כ"א שעות קכ"א חלקים מ"ח רגעי' וסימן יכ"א קכ"א מ"ח והסברא השנית היא סברת מר

שמואל והוא יתעזב השנה לש״ס יום וש״ג שעות לא פחות
ולא יותר. ורביעיתו כ״א יום ז׳ שעות וחצי ויהיה לפי זה
מותר תקופת מר שמואל על תקופת רב אדא בר אהבה
ב׳ חלקים מה״ רגעים ולזה אמר אחד מהמשוררים:

דעה תורה והתבונן בדת׳ש · ובתקופות תכה לכך ושיש׳ ·
ואם ישאל אנוש כמה יתירה · לרב אדא תקופ׳ מר שמוש׳ ·
השיבהו הלא אתה כמשיב · ולמשיב הלא אתה כשוש׳ ·

שיהיה מותר שנת חמה על שנת לבנה לפי זה י׳ ימים כ״א
שעות ר״ד חלקים והסימן יכ״א ר״ד והנה כשיתקבץ זה
המותר לי״ט שנות המחזור יעל״ה שעה ותפ״ה חלקים והוא
מה שיוסיפו י״ט שנות חמה על י״ט שנות לבנה לפי סברת
שמואל במדת שנת החמה ושיהיה מדת חדשי הלבנה כ״ט
י״ב תשצ״ג · אמנם למר שמואל בזה דעת רחוקה מן האמת
כי הוא אמר בברייתא שלו שמדת חדש לבנה כ״ט י״ב ושתי
ידות שעה שהם תש״ב חלקים ויורחק מהאמת תצ״א
חלקים שיתקבץ מהם בכל מחזור יותר מז׳ שעות ויהיה
בין מולדו ומולדנו היום יותר מחצי שנה ולכן מותר
השעה ותפ״ה הוא לפי המדה האמתית בחדש הלבנה
בו׳ עד אמרו ודע כי הדעת הזה ממדת שנת החמה למר
שמואל היא דעת האומות המונים לחמה ולא הניחו
על מה שיחסר מזה כפי האמת ולזה יתאחר יום קביעות
חגיהם כפי מה שיתחייב זה התוספת · אמנם מועדי ה׳ לפי
יסודותם על הדעת האמתי אשר הוא דעת רב אדא
יעמדו תמיד על אופן אחד בלתי משתנה וזה יורה
על קיום וכו׳ עד כאן דברו בסוף הפרק לאמר ולדקדוק
חשבון תקופת רב אדא ואמתתה וקירוב תקופת מר
שמואל ורחקה מן האמת אמרו החכמים כי שתי תקופות
הן תקופות רב אדא בצנעא ותקופת מר שמוא׳ בפרהסיא
עכ׳ · ובספר יסוד עולם מאמר ד׳ פ״א כתוב לאמר כי
שמואל שעשה זמן השנה עודף על זמנה המדוייק בכדי
מה שאמרנו איננו מפני שנתעלם ממנו דבר זה אלא מפני
שרצה להקל חשבון התקופות להקריבו לדעת הלומדים
כפי מה שעשו האומות המונים לחמה שלא חששו לאותם
החלקים שחוסר זמן השנה המדוייק משס״ה יום ורביע
יום ולא שמו לב אליו אעפ״י שהחסרון הזה יתקבץ
ממנו בכל ק׳ שנה כגון יום אחד על דרך קרוב עכ׳ ·
והן הן דברי הרמב״ם פ׳ החדש ז״ל והיתה קבלה בידם
שלעולם יעבר בית דין ז׳ שנים בכל י״ט שנה שהם רל״ה
חדשים וכו׳ וא״כ הם י״ט שנות החמה בלי תוספת ומגרעת
שלא תחוש לשעה ותפ״ה לחשבון תקופת שמוא׳ וידענו כי
לא נעלם ממנו זה רק תפ״ש דרך קירובה בזמנו לאנשי
דורו כי היום יש בין תקופת האמת ובין תקופתו קרוב

מט׳ ימים וכו׳ עכ׳ · וכתוב עוד בס׳ יסוד עולם בפרק
הנזכר על אמרם ז״ל שתי תקופות הן תקופת רב אדא
בצנעא ותקופת שמואל בפרהסיא כי האמת בזה שהם
הצניעוה מפני דקות החכמה ומפני שעקר יסוד העבור
וסודותיו הוא תלוי בה וכן היה מנהג החכמים מקדם
להסתיר את החכמות וכו׳ · ובפ״ג הביא דברי הטוענים
עלינו לאמר הכונה בסדור שנות העבור במחזור על
סדר גו״ח אדז״ט הוא כדי שיחול י״ו בניסן ויום שביעי של
ערבה בתקופה חדשה לעולם כהלכה וזה יאמרו לא עלה
בידכם ולא נתקיים שהרי החמישית למחזור וכן בשנת י״ו
לו תמשך עתה בתקופת טבת עד לאחר חג המצות כלו
וכן תמשך תקופת תמוז עד לאחר חג הסכות ושמיני חג
והיה להם מפני זה לעבר אותם מזה הטעם ולא עשיתם
ככה וכפי זה היו טענותם עלינו בזה ותשובתם הנכונה
על זה ראוי לעורר אותם ולהודיעם שתקון התקופות
לדעת שמואל שהורגלו הם בו וחשבו עליו איננו התקון
הנכון שיש לסמוך עליו בידיעת פרקי השנה ובסדור
שנות העבור במחזור כהלכה והוא התקון של דעת רב
אדא שלא הורגלו הם בו ולא ידעו דרכו מעולם ועליו
ולא על של שמואל נתייסד ונבנה מחזור הלבנה ונסדר
בו העבור על סדר גו״ח אדז״ט כדי שיחול י״ו בניסן ויום
שביעי של ערבה בתקופה חדשה לעולם וכו׳ · עוד
ביאר שם כי פרק ידוע משנת החמה הוא הראוי לדין
תורה לקביעת הפסח בו בשנה שנה והפרק הזה קראו
הכתוב חדש האביב ועשית פסח וגו׳ כלומר הזהר שיחול
חדש האביב תחלה ואז תעשה הפסח ותחלת חדש האביב
באמת הוא עת תקופת ניסן האמצעית המתוקנת לפי
דעת רב אדא וכו׳ · וגם ר׳ אברהם בר׳ דוד כתב ידוע
הוא שהכונה בתקון מחזור הלבנה היתה כדי להשוות
בו חמה ולבנה כאחד ואנו רואים כי לדעת רב אדא אין
שום מותר בין זו לזו בזמן המחזור ולדעת שמואל חמה
עודפת על הלבנה בכל מחזור שעה אחת תפ״ה חלקים
ויתקבץ מזה בזמן הרב כמה ימים ושעות וחז״ל מסרו לנו
סוגיות בתקופות כשקבעו לנו את המחזור ואמרו שלח
ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכא תקופת
טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תחוש לה
ועוד אמרו אמר רב יהודה אמר רב אין מעברין את
השנה אלא אם היתה התקופה חסרה רובו של חדש וכו׳
וזה כדי שיחול יום הנפת העמר ויום שמיני חג בתקופה
חדשה לעולם ועל השרש הזה סדרו לנו שנות העבור
במחזור על סדר גו״ח אדז״ט ועתה אם נאמר כי תקופת
שמואל עקר הרי אנו מובאים מועד הפסח כלו נופל בזמן
סוף תקופ׳ טבת ברוב השנים וכן כמה שמיני חג נופל

שתקופת תמוז שלא כהלכה אבל אם כאמר שתקופת רב אדא היא ינקר או כמנה כל הסוגיות וכו׳ וכתב עוד בשם ר׳ יצחק בר ברוך דומה לי כי אדם שקדמונינו ז״ל מונים לחמה כשמואל והמבין חכמתו בזה הענין ידע כי לא ישאר במחזור לחמה על הלבנה לדעת רב אדא כמו שישאר לדעת שמואל והנו מה שאמר שתי תקופות הן תקופת רב אדא בנכנע ותקופת שמואל בפרהסיא ואמר רוצה שתקופת רב אדא שהכניעוה היא המדוייק׳ שעליה תקנו לנו את הצבור ופרסמו תקופת שמואל לפי שרוב האומות מונים את שנותיהם עליה ובזה יתכעלו דברי שטוענים עלינו ואומרים שמועדינו לפעמים הם באים אחר התקופה ולפעמים קודם לה עכ״ל · ועל הדיין ר׳ חסאן היה דברו שהפליג מאד בזה הענין כי אחר שסדר בספרו שחבר בחכמת שענו׳ ולמד דרך תקון תקופ׳ שמואל על פי הלוחות שערך לזה אמר כי [illegible] לא היה קשה לו כשהיה מתקן תקופת ניסן בזמנו על פי הלוחו׳ ההם ומנא אותם לפעמים ובכמה שנים נופלת לאחר י״ו בניסן שלא כהלכה האמורה בשם רב הונא בר אבין והיה שמה על זה ובא ותקן אותה על פי העקרים שיסד לזה החכם שחבר׳ בתוכני ומצא שלפי עקריו איננה חלה בשום שנה אלא קודם י״ו בניסן כהלכה או נתקררה דעתו בזה וידע שתקון אחר יש לתקופו׳ שהוא יותר נכון ומכוון מזה של שמואל ועליו ולא על של שמואל הוא שנתייסד סדו׳ שנו׳ העבור במחזור על סדר גו״ח אדז״ט שגורם להיות תקופת ניסן חלה לעולם קודם סוף י״ו בניסן וכו׳ עכ״ל · ובסוף פרקו הנזכר השביע בטוב עדיינו על טעם שנכנעת תקופתו של רב אדא ז״ל ועתה כדי להסיר מעלינו טענת שאומרי׳ איך ומפני מה מסרו לנו קדמונינו ז״ל חשבון מוטעה ומשובש בזה של שמואל לכוון שתי התקופות שאינו עומד על מכון אחד והעיון מכחיש אותו והכניעו שתיקון של רב אדא והסתירוהו ממנו אתחיל ואומר · כי זה שאנו יודעים עתה מיסודי העבור וסודותיו וטע׳ חשבונותיו והלכותיו כגון מדת זמן שנת החמה המדוייקת ומדת זמן חדש הלבנה האמצעי וההפרש שיש בינו לבין האמתי עקר סי׳ בהר״ד לתיקון המולדות ועקר סי׳ כט״ו ג׳ קנ״א לאדר לתיקון התקופות וטעם מחזור הלבנה וסודו ואיך הוא כולל שנים שלמות לחמה וחדשי׳ שלמי׳ ללבנה וטעם סדור שנו׳ העבו׳ בו על סדר גו״ח אדז״ט ודין החלוק וההפרש שיש בין קבוע ראשי החדשים והמועדים בזמן הראשון על פי ראיית הלבנה בחדושה לבין קבועם על פי חשבון המולד וכל הכלול לזה ובא מחמתו מטעמי יסודי העבור וסודותיו שכבר שנתבאר רובם בחבור הזה · לא היה כל זה בזמן הראשון

כשהיתה סנהדרי גדולה קיימת ידוע ומפורסם אלא ליחידים ולשרידים שבדור כגון לנביאים וגדולי הסנהדרין הסמוכים שקבלו אותו איש מפי איש עד מרע״ה מפי הגבורה ושאר המון ישראל ואפי׳ החכמים המשכילים והמבינים שבהם לא נתגלו להם דברים אלו ולא ידעום מעולם · ובשביל זה היו היחידים המקובלים ההם קוראים אותו סוד העבור וזולתי היחידים ההם שאמרנו לא היו יודעים בזמן ההוא ולא מכירים מפני מה עברו ב״ד שנה פלונית ולא הסמוכה לה ולא מפני מה סדרו חדשי שנה זו על סדר זה ולא על סדר אחר אלא היו סומכים בכל זה וכיוצא בו משאר תורת ישראל כלן בזמן ההוא על זקני סנהדרין ושומעים אליהם ועושי׳ על פיהם ולא היו רשאין להרהר אחריהם ולא לעבור על דבריהם משום שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ובשביל זה לא היו ישראל משגיחים ולא שמים לב לידע שום דבר מטעמי יסודי העבור וסודותיו · אמנם ידוע היה לכל ישראל בכל זמן וזמן ומפורסם שחדשינו הם לפי הלבנה ושהשנים צריכים הם להיותם נמנות לפי החמה משום עשיית הפסח בחדש האביב · ועצרת בזמן בכורי קציר חטים · והסכות בזמן האסיף · אבל לא היו יודעים ולא מכירים היאך יאות שיהיה סדור שנות העולם בחדשיו עד שיתקיימו בהם כל המקראות שכתובים בתורה לגבי עשיית החגי׳ במועדם וזמנם כדין תורה ולא שמים לב לידע שום דבר מזה ולא משגיחים בו אלא סומכים היו בזה ובכל כיוצא בזה מוריני התורה על הוראת הסנהדרין כמו שכתוב בפ׳ כי יפלא ממך דבר והיחידים ההם מזקני ב״ד שאמרנו היו יודעים סוד הכל וטעמו כפי מה שהיה מסורת וקבלה בידם · אכן כדי לעורר לב העם ולהראותם ולהודיעם וללמדם לפי עיונם · הנה שנות העולם בהתחברן אינן נמנו׳ אלא לפי החמה לא לפי הלבנה בלבד כמו שהם נמני׳ החדשי׳ לפיכך ראו למסור להם ולהודיעם שמספר ימי שנת החמה הוא שס״ה יום ורביע יום · וזמן תקופה אחת לפי זה שהוא רביע השנה הוא צ״א יום וז׳ שעות ומחצה · וזמן השנה עודף על כדי זמן י״ב חדשי לבנה בכדי י״א יום על דרך קרוב · ובשביל זה הם מסדרים להם שנות העולם רובן מי״ב חדשי לבנה ומקצתם מי״ג חדש · וזה היה מספיק להם בידיעת טעם עבור השנה מחמת האביב ובשביל זה ראו היחידים ההם למסור לכל ולפרסם תקופ׳ שמוא׳ · והטעם שבשבילו לא ראו לגלות להמון ישראל ואפי׳ לא למשכילים ולמבינים שבהם סוד העבור · טעמו היה מפני שלפעמים היו ב״ד בזמן הראשון מעברים אותה כפי שנראה להם לצורך השעה כמו שעשה חזקיהו מלך

וכבר הקדמנו מסוד נולד קוד'חצ'ר וזולת זה • ונשאר עדיין מן החכמה המיוחדת בענין הזה ספר הנקרא כ"א קרא וז"ל הנקרא פרקי רבי אליעזר בן הורקנוס בו מדת הארץ וכל אחד מהגלגלים וטבעי הכוכבים והמזולות והצורות ובתיהם

יהודה כדכתיב ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלם לעשות הפסח בחדש השני כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא וכו' • וכמו כן לפעמים היו קובעים את החדש ביום שלשים ליסן על ידי העדים ושלא ע"פ הראייה • ולפעמים היו דוחים קביעתו עד ליום ל"א • ולא היו ישראל יודעים טעם שום דבר מזה ולא משגיחים בו בשביל שלא היו יודעים סוד הקבלה בו • ואו היו יודעים אותו ומשגיחים בו היו לפעמים באים לפי עיונם וחשבונם ומערערים על ב"ד וחולקים עליהם ועומדים כנגדם בטענות וסברות • והיה זה מביא לידי מחלוקת גדולה וקלקול בקביעת המועדים כגון אותו דרבן גמליאל ור' יהושע לפי שסמך על סברתו • ולולי ר' עקיבא ור' דוסא שישנו דעתו דר' יהושע וחזר להוראת רבן גמליאל • היתה המחלוקת ההיא מביאה לידי קלקול גדול • ובשביל זה היה מן הדין להיות בזמן הראשון הסו' יסודי העבור וסודותיו וסוד הקבלה בו וכמה דינים אחרי' מיסודי תורה וסוד הקבלה בהם מכוסי' ונסתרים מהמון העם • והעד על זה שאמרנו כי יסודי העבור וסודותיו היו בזמן ההוא מכוסים ונסתרים מישר' ואפילו מהמשכילים והמבינים שבהם • הוא שהרי מדת זמן חדש הלבנה לא היו חכמי ישראל יודעים אותו עד שהעיד להם רבן גמליאל עליו ואמר כך אני מקובל מבית אבי אבא שאין חדושה של לבנה פחות מכ"ט יום ומחצי יום ושתי ידות שעה וע"ג חלקי' • וכן לא היו חכמי ישר' יודעים דין חדש הלבנה האמתי ומנהגו שעל פיו כמו שהודעתיך הוא נוהג דין ראיית הלבנה בחדושה וקדוש ראשי החדשים על ידי כן עד שלמד אותו להם רבן גמליאל ואמר מקובל אני מבית אבי אבא שפעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה • ושמואל שהיה בקי בחכמת המזלות ומתפאר בה לא ידע משפט ראיית הלבנה בחדושה מחמת המולד עד שלימד אותו לו אבא אבוה דר' שמלאי • ור' זירא לימד לחכמי ישראל שהיו בבבל הסוד שהם צריך לילה ויום מן החדש • וכן היה עבור השנה מחמת התקופה נעלם טעמו ונסתר מראשונים מחכמי ישראל עד שגלה אותו רב הונא בר אבין והודיעו לרבא • וכן היו סודות העבור שאחד מהם הוא זמן תקופת רב אדא ועקר תקונה מכוסים בזמן הראשון ונעלמים אפילו מרוב חכמי ישראל • וחזרו אח"כ להיותם גלויים ומפורסמים ונודעים באחרונה עד ימי הלל בן יהודה הנשיא ז"ל שלמד אותם הוא ובית דינו ברבים כשראה כי אזלת יד ובטלה הסמיכה ובטל מפני כן דין קבוע ראשי החדשים והמועדי' ע"פ ב"ד וחזר להיות הכל נוהג על פי החשבון המתוקן הזה המסודר בידנו מהם • ולא נשאר לפי זה שום ספק בקבוע החדשים • ואין לחוש לשום מחלוקת בזה • וראו אנשי הדור ההוא שהחכמה הולכת ומתדלדלת עמד החסיד ההוא ובית דינו ופרסמו סוד העבור וסודותיו • ומאז נתעוררו משכילי עם לחזור על יסודי העבור וסודותיו וטעמי חשבונותיו שהיו מתחלה כמו שאמרנו מכוסים ונסתרים מרוב חכמי ישראל הרי שנתבאר טעם מפני מה הצניעו רז"ל סוד תקופת רב אדא ושאר סודות העבור ולא רצו לגלותם ופרסמו תקופת שמואל הואיל ואין כח כמו תקופת רב אדא שעליה נתיסד ובכחה מחזור הלבנה שממנו הם תלוים יסודי העגול והלכותיו וסדר חשבונותיו • ואחר שנתגלה לכל סוד תקופת רב אדא ונודע סדר תקונה • שוב אין לנו עוד להשגיח בתקופת שמואל • אלא לגבי שאלת הגשמים בלבד • וגם בתקופת רב אדא אין לנו עתה צורך כ"כ לגבי חשבונות העבור והלכותיו כי סדור שנות העבור במחזור על דרך גו"ח אדז"ט המציאנו כל צרכנו לקביעת ראשי החדשי' והמועדים במועדם וזמנם שזהו תכלית הכונה בחכמת העבור והלכותיו וצרכנו עתה • ותכלית כונתנו בתקופת רב אדא הוא להכיר פרקי השנה והיום ממנה שבו יתהפך הזמן וישתנה מענין אחד במנהג הימים והלילות לענין אחר זולתו • וגם כדי לידע על פיה שקביעת הפסח ושאר המועדים בכל שנה ושנה הוא במועד כדין תורה ע"כ ואנכי חזון הרביתי מפי ספרים וסופרים להודיעך קצת אמרי אמת להאיר לך נתיב הנכון • דברי החבר על בוריין שהרי הם מעתה גלוים וידועים כי זרחה שמש הערכי' עליהם: וכבר הקדמנו מסוד נולד וכו' • בשני סי' כ': והצורות מלבד י"ב צורות המזלות והם לו צורות הגלגל שזכרנו בראשון סי' א': ובתיהם ייחסו האצטגנינים בית או בתים במזלו' לכל א' מז' כוכבי לכת אשר בהמצא כל אחד מהם בבית או בבתים המיוחדים שלו אז יוסיף כח בגבורתו להמשיך פעולות חזקות מפורסמות • והנה לשמש ייחסו בית אחד לבד ביום ובלילה והוא מזל אריה • וכן ללבנה בית אחד בלבד ביום ובלילה והוא מזל סרטן • אמנם לכל א' מיתר המשרתים ייחסו שני בתים • בית אחד ליום

ובית

ובתיהם וטובתם ורעתם ועלייתם וירידתם ונשיאותם ושפלותם ומשך תנועת' והוא מחכמי ישראל המפורסמים · ושמואל מחכמי הגמרא שאמ' נהירא לי שבילי דרקיע' כשבילי דנהרדעא ולא התעסקו בו אלא לענין התור' כי לא ישלם בירור הליכ' הירח והתחלפו' הליכתו לברר עת התחברו עם השמש והוא המולד ועת הסתרו קוד' המולד ואחריו אלא ברוב חכמת התכונה· וכן ידיעת התקופו' הארבע על בירור לא תשלם אלא בידיעת השפל רום והגבוה רום והעליות על התחלפם ומי שטרח בזה אי אפשר שלא יתגלגלו עמו שאר חכמות הכוכבים והגלגלים אבל

ובית אחד ללילה · כי לשבתאי ייחסו דלי ביום וגדי בלילה · לצדק קשת ביום דגים בלילה · למאדי' טלה ביום עקרב בלילה · לנוגה מאזנים ביום שור בלילה · לכוכב תאומים ביום בתולה בלילה · ובעת המצא ביום אחד מן המשרתים בביתו המיוחד ליום תחזק פעולתו יותר מעת המצאו ביום בביתו המיוחד ללילה · ויהיו כל אלה כאשר שומרי חקות שמים בתכונה המשפטית ומכללם יוסי"פו מולי"טו בספר האיפו' מירו"די ראש מאמרו השני : וטובתם ורעתם · כי יש כוכב מסביר פנים נכונות בטוב השפעתו ויש להפך : ועלייתם וירידתם · רוצה לומ' חלוף זריחתם ושקיעתם באופק ישר או מעוקם כמבוא' לה"ר אברהם בר חייא בספר צורת הארץ שער א' פ"ח' וזכרם יוסי"פו מולי"טו הנזכר במאמרו הראשון באמרו כי לשוכני ארץ על אופק ישר ששה מן המזלות עולים עם רוב גלגל המישור ועל כן נקראו עולים ביושר או שעלייתם ישרה · והם סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת וששה שנותרים להיות עלייתם עם מיעוטו של גלגל מישור רוצה לומר עם פחות מחציו נקראו עולים עלייה מעוקלת : ונשיאותם ושפלותם · מבלעדי הבתים אשר ייחסו לשבעת המשרתים כאמור · עוד יתוארו בגבולם שבית שיא מעלת הנשיאות כי שכבים השבעה ינשאו בחוזקם ותקפם לעומת קצת המזלות זולת הכוכבים אשר היו להם לבתים מיוחדים אך לא יוסיפו תת כח להם במזלות הללו כאותם המיוחדים לבתיהם כמו שקדם · וזה כי השמש מתנשא בטלה · לבנה בשור · שבתאי במאזנים · צדק בסרטן · מאדים בגדי · נוגה בדגים · כוכב בבתולה · וכמו שביתנו שם במרומים רבים · כן לעומתם בשפל ישבו בהמצאם במזלות שמתנגדים לאלו רוצה לומר במזל השביעי לכל אחד מהמה · כי אמנם תשפל השמש במאזנים · לבנה בעקרב · שבתאי בטלה · צדק בגדי · מאדים בסרטן · נוגה בבתולה · כוכב בדגים · גם אלה תמצא בכתובים בספר מולי"טו הנזכר ראש מאמרו השני : ומשך תנועתם ·

במהירות התנועה ולא יחורה לכל אחד מהם : ושמואל וכו' · רוצה לומר כמו שמנינו ר' אליעזר מחכמי המשנה שהיתה חכמתו מרובה בענייני התכונה כאמור · כן מנינו שמואל מחכמי הגמרא שאמר נהירין לי וכו' ברכות פ' הרואה · ולא התעסקו בו וכו' · הכונה כי לא סוף דבר התעסקות בחכמת התכונה למען דעת ענייניה · אבל היה לתכלית יותר חשוב ונכבד בשביל התורה לדעת מה יעשה לה בשמירת חקים לקדוש החדש ולקביעות המועדים · וכן ידיעת התקופות וכו' : לא תשלם אלא וכו' · כי להיות מרכז הגלגל הנושא את החמה מתחלף למרכז אזור המזלות שהוא עצמו מרכז העולם כמראה שלו המוכב לפניך

וכמו שביאר היטב הפיקלומיאי בטיאוריקה אשר חבר בלשון לעז חלק א' פרק ה' · מהייכה עליות החמה מתחלפות דרך שכובה על גלגלה היוצא מרכז בערך אל המזלות אשר הוא מתנשא לעומתם בנסעה תחתם · כי כמו שביאר הפיקולומיאי בספרו הנזכר פ"ג ופ"ח עם היות תנועת החמה בערך אל גלגלה שוה ומסודרת מ"מ מצד צאת מרכז גלגלה ממרכז אזור המזלות כאמור יראה חלוף בתנועת החמה בערך אל המזלות שהיא נוסעת תחתם כי בחלק אחד מן האזור ובזמן אחד מן השנה תראה תנועתה יותר מהירה ממה שתראה בחלק

אבל מה שימצא להם מן החכמ׳ הטבעי׳ ממה שנגדר בתוך דבריה׳ בדרך המקרה לא בכונה ללמר החכמה ההיא פליאות ותמיהורת׳ ומה יחשב לבך שהיה לחכמיהם מן הספרים בחכמה עצמה׃

סי׳ ל׳ אמר הכוזרי ואיך אבדו הספרים ההם שהיו בכונה ונשארו אלו שהם במקרה׳

סי׳ לא׳ אמר החבר מפני שהספרים ההם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם יקרא זה חוזה וזה רופא וזה מנתח על דרך הדמיון ותחלת מי שיאבד כא״ שאכד מהאומר׳ האבודה אינם אלא החשובים שבהם ואחר כן מי שלמטה מהם ואבדו היחידים ואבדה חכמתם ולא נשאר כי אם ספרי התורורת אשר ההמון צריכים אליהם ויודעים אותם רב העם וכותבים אותם ומתעסקים בהם הרבה׳

אמר וכזמן אחר כי אמנם שומרי תקות שמים הכירו וידעו כי מנקוד תקופת ניסן אשר תקרה בזמננו בעשור לחדש מרנו עד נקוד תקופת תשרי אשר תקרה סביב לארבעה עשר יום לחדש סיע״מברי׳ יתנועע השמש בתנועה יותר מאוחר׳ ובזמן יותר גדול ממה שיתנועע מנקוד תקופ׳ תשרי עד נקוד תקופת ניסן כי עם היות שני הזמנים שוים תשלם תנועתו מנקוד תקופת ניסן עד נקוד׳ תקופ׳ תשרי בקפ״ז יום בקירוב׃ ומנקוד תקופ׳ תשרי עד נקודת תקופ׳ ניסן תשלם בקע״ח יום בקירוב וטע׳ החילוף הוא מנד חלוף המרכזי כמו שקדם כי בהיות השמש לנד גובה הרום שהוא המרחק היותר גדול ממרכז העולם יתנועע פחות ממזל אחד בחלק שני עשר מן הגלג׳ ובהפך זה בהיותו לנד השפל רום במרחק הקרוב למרכז העולם׃ ובכן תהיה תנועתו לנד השפל רום יותר מהירה ממה שהיא לנד הגובה רום ובן בכל מנה ומנה ימי ערכו במהירו׳ ובאיחור לפי נטותו לאחד משני המקומות הנזכרי׳ ר״ל כפי התקרבו לנד שפל רום או גובה רום׃ ונתבאר לאיבטנ״בי כי ימצא גובה רום השמש בזמננו זה קרוב לראשית מזל סרטן והשפל רום לנגדו קרוב לראשי׳ מזל גדי׃ ואזה נמשך החלוף בין זמני התקופו׳ כמו שזכרנו ועלתה בידנו הננת אמרו שלא תשלם ידיעת התקופות שארבע על בירור שלא בידיע׳ השפל רום והגובה רום והעליות על השתלשם׃ אבל מה שימצא להם וכו׳׃ הכונה כי פליאות ותמיהות הוא מה שימצא להם מן החכמה הטבעית ממה שהוכב גדרו ונכלל בתוך דבריה׳׃ וקרוב להיות תוכן הנראה. שנגדר מלשון נודר אדם כאשר פראית׳ך דוגמתו סי׳ כ״ז ויבא עוד כיוצא בו סי׳ ל״א׃

סימן לא מפני שהספרים וכו׳׃ כענין אמרו בשלישי סי׳ ס״ג אך הדברי׳ המיוחדי׳ אשר היו מבנאים אותם היחידים כלם אבדו ממנו אלא המעט מהם והמליצות הנחות מהנבואה שערבו לבני אדם ללמדם ליקרת ענייניהם ונחות דבריהם׃ ע״כ׃ ולדברי המורה שט אונך אשר כתב בראשון פ׳ ע״א כדברים האלה לאמר דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומו׳ עלינו ובהיו׳ הענייני׳ ההם בלתי מותרים לבני אדם כלם כמו שביארנו ולא היה מותר לבני אדם כלם אלא דברי הספרים לבד׃ וכבר ידעת שאפילו הגמרא המקובלת לא היתה מחוברת בספר מקדם לענין המתפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב והיה זה תכלית החכמה בדת שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה ר״ל רוב הדעות והתפרג׳ והספק׳ כופלו׳ בלשון המחובר בספר ושגגה תתחבר לו ותתחדש המחלוקת בין האנשי׳ ושובה חבורות ותתחדש שבלבול במעשים אבל נמסר הדבר בזה כלו לבל הגדול כמו שביארנו בחבורינו התלמודיי׳ וכמו שיור׳ עליו דבר התורה׃ ואם הפירוש המקובל כלה כן שקפדה מהשאירו לעד בחבור מפורסם לבני אדם כלם למה שיגיע בזה מן ההפסד׃ כל שכן שיחובר דבר מאלו סתרי תורה ויפורסם לבני אדם כלם אבל היו נמסרי׳ מיחידי סגולות ליחידי סגולות כמו שביארתי לך מאמרם אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ חכם חרשים וכו׳ וזאת היא הסבה המחייבת להפסק אלו השרשים העצומים מן האומה ולא תמצא מהם אלא הערות קטנות ורמיזות בזו בגמרא ובמדרשות והן גרגרי לב מעטין עליהם קליפות רבות עד שהתעסקו בני אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתם לב כשום פנים׃ ע״כ׃ גם שם בשני פ׳ י״א כתב ואלו הענינים כלם כבר באנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו כי אומתנו אומה חכמה שלימה כמו שביאר ית׳ על ידי האדון אשר השלימנו ואמ׳ רק עם חכם ונבון הגוי וגו׳ אך כאש׳ אבדו טובותינו וכו׳ ואבדו חכמתנו וחבורינו והמיתו חכמינו עד שהבנו סכלים כמו שיעד רע׳ בעונותינו ואמר ואבדה חכמת חכמיו ובינ׳ נבוניו תסתתר וכו׳ שבו אלו הדעו׳ הפילוסופי׳ כאלו הם נכרי׳ מתורתנו וכו׳ ע״כ׃ ותחלת מי שיאבד וכו׳׃

לפי

ואשר נגדר בספרי הגמרא מהחכמו' ההם נשמ' ונבאר בעבור דוב יודעיהם והשגחה אליהם ומכל זה כ"א ומזה וכ"ל ומכלל זה מה שנזכר בהלכות שחיטה והלכות טריפה שיש בהם מן החכמות מה שנעלם דובו מגאלינוס ואם אינו כן למה לא זכר בחו'אים מה שאנו רואים אותו בעינינו במה שהעידה התורה עליו מחלי הריאה והלב כמו סמוך ללב וסמוך לדופן ודבק כ"א זהדבק האונות וחסרונם ויתרונם ויובש הריאה והמססה ומידיעתם בהערכת האיברים הנפשיים עם הטבעיים מה שאמרו שני קדומו' כ"א קרומים יש למוח וכנגדן לביצים ואמרו כמין ב' פולים יש מונחים על פי הקדירה מן הפולים ולפנים מוח מן הפולים ולחוץ חוט השדרה ואמרו תלתא:

לפי נסחא זו יורה כי כן מנהגו של עולם כשאבדן אומה כי הנה אויביה ימהרו לאבד תשוביה תחלה כי עיני האנשי' הם יכקר לכלות עיניה ולהאדיב נפשם ולהסיר תקפם של האומה האובדת על דרך כך הכפתור וירעשו הספי' · והנה בין לפי נסח זה ובין לפי הנסח השני המספר מה שקרה הלא עדותיו נאמנו מאד ממה שאירע בגלות בבל כי תחלה גלו שם עם יהויכין כל גבורי החיל והחרש והמסגר וגו' כמוזכר בסוף מלכים וכבר ביארו ז"ל גטין פ' המגרש · חרש בשעה שפותחין נעשו הכל כחרשים מסגר בשעה שסוגרים שוב אין פותחין · ובספרי אמרו הכל גבורים עושי מלחמה · וכי מה גבורה עושים בני אדם שמהלכים בגולה ומה מלחמה עושים בני אדם זקוקים בזיקים ונתונים בשלשלאות · אלא הכל גבורי' במלחמת של תורה וכהא' על כן יאמר בספר מלחמות ה' ע"כ: ואשר נגדר וכו' · אם הנסחא הזאת אמתית צריכים אנו לבאר בו אשר נכנס בנגדר הספור עם יתר הדברים שמסופרים בספרי הגמרא · אך אם אתה לו שמעני לתקן הנסחא ואשר נגדר וכו' הכונה היא מבוארת מלשון גורר אדם וכמו שכתבתי בכיוצא בו למעלה סי' כז וכ"ט גם בחמישי סי' ט' · ומכלל זה מה שנזכר בהלכו' שחיטה והלכו' טריפה וכו' · כבר זכר מעין זה בשני סי' ס"ד באמרו מידיעת הטרפות אשר היא יותר דקה מכל מה שזכר אותו ארכבעו מידיעת ממיתי החיים וכו': סמוך ללב · כן הוא בטור יורה דעה סי' ל"ט וכתב שם הגאון קארו שדבר פשוט הוא זה דכגאין מכה באות מקומות טריפה בדין אומה הסמוכה לדופן דאסורה וכו': וסמוך לדופן' פ' אלו טרפות אמר רב יוסף בר מנומי אמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה בעלתה נמחין חוששין לה · מר יהודה מסמיה דאבימי אמר אחד זה ואחד זה חוששין לה היכי עבדינן אמר רבא רבין בר סבא אסברה לי מייתינן סכינא דחליף פומיה ומפרקינן לה מדופן אי איכא ריעותא בדופן תלינן בדופן ואי לא מחמת ריאה הוא וטריפה רב נחמיא בריה דרב יוסף

בדיק לה בפשורי · ומי אמר רב נחמן הכי והאמר רב נחמן ריאה שנקבה ודופן סותמתה כשרה לא קשיא התם במקום דביתא הכא שלא במקום דביתא והיכא מקום דביתא חתוכא דאוכי כלא היא כתובה להרמב"ם פ"ז מהלכות שחיטה ובטור יורה דעה נתבארו פרטי הדין באורך · ולפי הנראה לא כוון המחבר בכאן רק בענין שעושה אותה טריפה ככל חבריו המוזכרים הנה שהם מכלל החלאים הממיתים אשר נעלם ענינם מ מגאלינוס שקדם זכרו: ודבק האונות · שם אמר רבא הני תרתי אוני דסמיכי להדדי לית להו בדיקה ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן היינו רביתייהו ודקדוקי פרטיו תמצאם שם בטור יורה דעה במקומות הנזכר ובה' שח' טו להרמב"ם פרק ח': וחסרונם ויתרונם שם אמר רבא חמש אוני אית לה לריאה תלתא מימינא ותרתי משמאלה ונתבארו פרטי דיניו פ"ה מה' שחיטה להרמב"ם ובטור י"ד סי' לה: ויובש הריאה · שם אמר רבא ריאה שיבשה מקנה טריפה ועד כמה אמר רב פפי משמיה דרבא כדי שתפרך בצפורן וכו' ונתבארו פרטי דיניה בה' שחיטה להרמב"ם פ' ח' ובטור י"ד סי' לו: והמססה · בפ' הנזכר נתמסמס הבשר רואין אותו כאילו איננו היכי דמי נתמסמס אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא איתו קמן הריא' ריא' דכי הוו מותבי לה יתבא שפיר וכי הוו מוקמי לה הוה פלחא פלחי פלחי וטריפנא לה מדרב הונא בריה דרב יהושע · ונזכר דין זה בהלכות שחיטה להרמב"ם פ"ז ובטור י"ד סי' לו: מידיעת' בהערכת האיברים וכו' · כי ערך יש בין האיברים הנפשיים עם הטבעיים כמו שזכר למעלה סי' כ"ה באמרו והאיברים האלה מקום השתתפות כמו הכליות ויעבות וכו' עד אמרו ואיננו תמה שיהיה לכליות כח בהעבת העצה כי אנחנו רואים כמו זה בבנים שאנחנו רואים הסריסים יותר חלושי השכל מהכנסים וכו' ומימרא זו בפ' אלו טריפות על מסכת ניקב קרום של מוח אמר רבה בר בר חנה

אמר

תלתא קני הוו הד פריש ללבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא · ומידיעתם בחליים הממיתים ושאינם ממיתים ומה שאמרו חוט השדרה אם עורו קיים מוחו לא מעלה ולא מוריד · ואמ״ר מי שנתמסמס מוחו אינו מוליד · ואמרו קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום · ואמרו גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף · ומדקדוקי דיניהם כשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה טריפה שינקה מן הכשרה קיבתה מותרת מפני שהוא כנוס במעיה וממה (שאמרו מחכמה אמתית והקשם יגיד עליה) לא שאסרו בחכמה ברורה וסברתנו איננה משגת אותו חמשת קרומים אסורים קרום של מוח קרום שעל הביצים קרום שעל גבי הטחול קרום שעל הכליות קרום שעל העוקץ כלם אסורים באכילה · ומהמופלא שבדיניהם בטריפות שדקדקו בהגבלת הגובה אשר אם דוחין הבהמה ממנו למטה תהיה אסורה משום רסוק איברים ירצה ברסיק איברים הרסוק המביא אל המות · ואחר כן אמרו הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה אין חוששין משום רסוק איברים משום דאמדה אנפשה ר״ל כי הבהמה משערת לעצמה ומכונ׳ לדלוג ולא יזיקנה כאשר יזיק אם דוחין אותה כי

אמר ר״ל ובנדו בכנים כיכר (פי׳ שהתחתון מתפרק מן העליון) וכוסף גם הוא מה שכמכא להם קיטור כראם לעינים בחכמת הכיתיה: ואמרו כמין ב׳ פולים וכו׳ · פס אמר ר׳ שמעון בן פזי א״ר״ל משום בר קפרא מום וכל מה שנקדר׳ כידון כמות

פס כיקב נמשהו טריפה · שתחיל לימשך כידון כחוט השדרה שאם נפסק רובו של עור טריפה ומסיכן הוא שתחיל למשך א״ר״ל כמין שכי פולין הן מוכחי׳ על פי שקדרם מן הפולין ולפני׳ כלפנים ומן הפולין ולחוץ כלחוץ · ופולין עצמן איני יודע. ומסתברא דפולין כלפנים · והוזכר דין זה להרמ״בם פ״ו מה׳ שחיטה ובטור י״ד סי׳ ל״א: תלתא קני הוו וכו׳ · פס מימרא דאמימר משמיה דרב נחמן והוזכר בה׳ שחיטה להרמ״ב פ״ו ובטור י״ד סי׳ מ׳ ומ״א: חוט השדר׳ אם עורו קיים וכו׳ · פס ת״ר חוט השדר׳ שנפסק ברובו דברי ר׳ יעקב אומ׳ אפילו נקב הור׳ ר׳ בר יעקב · אמר רב הונא אין הלכ׳ כר יעקב. עד שיפסק ברובו וכמה רובו רב אמ׳ רוב עורו אבל מוח זה לא מעלה ולא מוריד · וכתב׳ דינו בה׳ שחיט להרמ״ב פ״ט ובטו׳ י״ד סי׳ ל״ב: מי שנתמסמס מוחו אינו מוליד: כמדומ׳ לי שמימר׳ זו גם היא בפ׳ הנזכר: קרום שעלה וכו׳ · פס פ׳ אלו טריפות וכתבא׳ ענייכו בה׳ שחיט׳ להרמ״ב פ״ז ובטור י״ד סי׳ לו: גיד הנשה וכו׳ משנה ריש פ׳ גיד הנשה וכתבא׳ דינו בה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב פ״ח ובטור י״ד סי׳ מה: כשרה שינק׳ וכו׳ משנה פ׳ כל הבשר וכתבאר ענייכו בה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב פ״ד ובטור י״ד סי׳ פ״א · וממה שאמרו וכו׳ · הכוונה שהיה מאמרם בזה מחכמה אמתית שהיקשה בלבד הוא שמגיד על בירורה ולא יוכל על זה שום היקש מוולתם · וכנ״א הרחיב שביאו׳ באמרו וממה שאסרו בחכמ׳ ברור׳ וסברתנו איננה משגת אותו וכו׳: חמשה קרומי׳ וכו׳ פ׳ גיד הנשה אמ׳ אביי

ואיתימא רב יהוד׳ חמשה קרמי הוו תלתא משום תרבא ותרי משום דמא׳ דטחלא ודכפלי ודכולייתא משום תרבא · דביעי ודמוקרא משום דמא׳ וקרום שעל דד הטחול אסור וחייבים עליו · ושעל הטחול כלו אסור ואין חייבים עליו וכו׳ עכ׳ · וכפלי הייכו עוקץ שכן פי׳ שם רש״י על חוטים שבעוקץ דהייכו חוטי׳ דכפלי ופי׳ כפלי פלנקס׳ ועוקץ אנקא׳ ושכים סמוכים · ביעי ר״ל בני׳ של זכר ומוקר׳ הוא מוח שנקדקד כתרגום ומוח עצמותיו ישוקה ומוקרא דנרמוסי פטים · ודד הטחול הוא עליונו במקום עביו וזהו שכוון החבר באמרו שעל גבי הטחול · ושוזכרו הנ׳ קרומים שיש בהם משום חלב בטור י״ד סי׳ ס״ד והשנים שמשום דם בסי׳ ס״ה · וכלם הוזכרו בה׳ מאכלות אסורו׳ להרמ״בם פ׳ ז׳: שדקדקו בהגבלת הגובה וכו׳ · פ׳ אלו טריפות שהיכו נפלה מן הגג · וטעמו משום דחוששין שמא נתפרקו חליותיה · ואומם הגבלת הגובה הוא מה שאמרו בלא פ׳ הפרה לעולם אין חנט בפחות מעשרה וכתבאר דינו פ״ט מה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב׳ ובטור י״ד סי׳ נ״ח · ופליאת השנכה אכלי במה שאמר אסר אם דוחין הבהמ׳ וכו׳ · אם כאנו לשכיכו כפשוטו ששרי הרא״ש וכנו והר״ן והנשות מימוכיות והרשב״א כלם כקננו נאו בהסכמת חלוק זה דדוקא בנופל מעצמו שריכן בנובה עשרה אבל אם הפילוהו אחרים אפי׳ בפחות מי׳ חוששין ולא ראיכו בזה שום חולק עליה׳ ואיך ייחס א״כ הנבלת הגוב׳ לדחייה שאין לה שום גבול ושיעור כמו שזכרנו · על כן אמרתי כי באמרו דוחין לא כוון בורק להוציא מן הדלוג בכוכ׳ שיזכו׳ בסמוך היותה מזער לעצמה ולא יזיקכה וכאו אמ׳ אם יש לה שכו׳ דוחו׳ ומביאו׳ אותם ליפול בזולת כוכתה וחפצ׳ עי׳ דלוג: ואח״כ אמרו הניח בהמה וכו׳ · פס מימרא דרב הונא ונתבאר

כי הטבע בדלוג מזומן ונמצא ובנפילה בורח ונידד • ומפלאי דיניהם עוד ונסיונותם חרותה בידי שמים כשרה בידי אדם טרפה משום צמוק ריאה ובדיקותה שרייתה במים פושרים מעת לעת אי הדרא בריא כשרה ואם לאו טרפה • ומה שאמרו ריאה ככוחלא כשר' כדיותא טרפה מאי טעמא האי שחור אדום הוא אלא שלקה ירוקה כשיר' • ומה שאמרו ריאה שהאדימה מקצתה כשירה האדימ' כלה טריפה ורבי נתן הבבלי שהביאו לפניו ילוד כא שהיה ירוק אמר להם המתינו לו עד שיפול בו דמו דל' שלא ימולו איתו עד שיתפשט דמו בבשרו ועשו כן וחיה הילוד אחרי ילדים רבים שהיו מתי' לאשה ההיא תכף למילה • ועוד הביאו לפניו ילוד שהיה אדום ואמר להם המתינו לו עד שיבלע דמו בו ועשו כן וחיה וקראוהו נתן הבבלי על שמו • ואמרו חלב טהור סות' טמא אינו סות' ומדקו' דיניהם מחט שנמצא בעובי בית הכוסות נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא קודם שחיטה לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה למאי נפקא מינה למקח וממכר • מפני שלא יתכן שיהיה על המחט קורט דם לאחר שחיטה בעבור שאין הדם ניכר במרת ואין לו לטעון עליו ולומר שמתה מכרת לי • וכמו זה הגליד פי המכה בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה •

רא

והתנהל במקומותיו הכוכבים: כי הטבע וכו'. כי הנה לדלג מעצמו הוא מכוון מלאכתו להתחלה • וקורא הוא לעדת כחותיו יעמדו לו יחדו לתמכו ולעזרו על השלמות מעשהו והזוכה מלתא היא. כי מתוכה יתאמץ לעיוור על נפשו וכוח לא יקרה לו כדלוגו • אך אמנ' כי יפול הנופל לא ממנו כי אם מגד אוכם • יפוג לבו ויעזבהו כחו וישטהו • ובנפלו יוטל ויטולטל בפרוק חליותיו עד לאין מרפא: חרותא וכו' • במסכת אלו טרפות חרותא בידי שמים כשירה: ופס הל' איזו היא חרותא כל שנמקה ריאה שלה • בידי שמים כשרה בידי אדם טריפה • ופי' הר"ן בידי שמים כגון ששמעה קול רעמים או זיקים וכיוצא באלו ונכנס בה פחד ורעד' ונמקה הריאה שלה וזהו בידי שמים וכשירה • אבל אם ראתה אדם שנחש לפניה בהמה אחרת וכיוצא בה ופחדה ויבשה ריאה שלה וזהו בידי אדם וטריפה • ונזכר דין זה להרמב"ם פ' ח' מה' שחיטה ולטור י"ד סי' לו: ובדיקותה שרייתה וכו' • שם • ומנא ידעינן • בקיטא מייתינן משיכלא דקוני' חיורא ומליא ליה במיא קרירי • בסתוא מייתינן משיכלא שחימא ומלי ליה מיא פשורי ומותיב לה ומנח לה בגויה מעת לעת אי הדרא בידי שמים היא וכשירה ואי לא בידי אדם היא וטריפה • פי' משיכלא דקוניא חיורא כלי חרס לבן ומשיכלא שחימא כלי חרס שחור ואינו מבהיק כל כך כמו הלבן • והוזכר דין זה במקומותיו הנזכרים: ריאה ככוחלא וכו' • שם אמר רב אהלאי ככוחלא כשירה • כדיותא טריפה ושימניך דיותא ארמיתא • (פי' שם עוף טמא נקרא דיה לזכרון שבול מראה כדיו) דאמר ר' חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה • ירוקה כשירה מדל"ר נתן אדומה כשירה מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת • שני ומת • שלישי ומת • רביעי הביאתו לפני וראיתיו שהוא אדום אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיבלע בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי • ושוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא באת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת • שני ומת • שלישי ומת • רביעי הביאתו לפני וראיתיו שהוא ירוק אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיפול בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי • עכ"ל • ומה שזכר החבר ריאה שהאדימה מקצתה כשיר' האדימה כלה טריפה • נפלאתי עליו שהרי מימרא היא דרבא שהקשו שם עליה ואסיקו דלא שנא • ועל זה חלקו הפוסקים אם הכוונה דלא שנא וכשירה או לא שנא וטריפה וכמו שזכר הגאון קארו בטור י"ד סי' לח • ואיך אם כן לקח לו מה שנדחה בגמרא • אכן אמרתי שמא היתה כונתו בכאן להזכיר כמה גדול כחן של חכמים ועד היכן הגיע אופן דקדוקם • כי מפלאי דיניהם היה להבדיל בין האדימה מקצת הריאה להאדימה כלה שכך עלה במחשבת רבא עם היות שלא הוסכם לדעתו בפסק ההלכה • או שמא נסחא מתחלפת נזדמנה לו ואין לנו עסק בנסתרות ממנו: חלב טהור וכו' • שם היא מימרא דרב והטעם משום דחלב טהור אדוק מאד והוי סתימא מעלייתא מה שאין כן חלב טמא • והדין הזה נתבאר להרמב"ם פ' ז' מה' שחיטה ולטור י"ד סי' מו: מחט שנמצאת • שם תנ"ר מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות

מגד

לא הגליד המוציא מחבירו עליו הראיה • ומסמניהם מעוף טהור מותחין (לעוף) נ״א לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתים לכאן בידוע שהוא עוף טמא ג׳ לכאן ואחת לכאן בידוע שהוא טהור • ואמרו כל עוף הקולט מן האויר ואוכל טמא השוכן עם הטמאים ונדמה להם טמא כזרזיר אצל עורב • ואמרו סימן הולד בבהמה דקה טנוף ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא • וממופלה (מחכמתם ודקותם בדרוש) נ״א חכמתם ודקותה נראה קצת בעלי הצפרנים הדורסים מה שאמרו דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים דרוסת חולדה בעוף • ואמרו אין דריס לשועל אין דריסה לכלב אין דריסה אלא מדעת אין דריסה אלא מחיים ואין דריסה לא בצפורן לא בשן אין דריסה אלא ביד לא ברגל רוצה לומר שאין הדורס משליך ארסו בבעלי חיים אלא בצפורן היד ובכונה מהבעל חיים לא במקרה שיאחזו צפרניו בבשר הבהמה מבלי בונת הדריסה ויתר מופלא (מהם) נ״א מוס מה שאמרו מחיים רוצה לומר שאם הזדמן שהיו חותכין יד הדורס וצפורניו נעוצין בבשר בהמה לא היו חוששין לדריסה וזהו מפני שאינו משליך ארסו אלא בהפרדו ממנה והוצארת צפרניו מבשר הבהמה ועל כן אמר מחיים אחר שאמר מדעת • ואמרו

נקב אחד כשירה משני צדדים טריפה • במכה עליה קורט דם בידוע שהיא קודם שחיטה • לא במכה עליה קורט דם בידוע שהיא לאחר שחיטה • הוגלד פי המכה בידוע שהוא ג׳ ימים קודם שחיטה • לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה לאו נפקא מינה למקח וממכר ע״כ • וכל הפוסקים שפה אחת החליטו בנמצא עליה קורט דם בידוע שהיא קודם שחיטה וטריפה ושלא נמצא עליה קורט דם בידוע שהיא לאחר שחיטה וכשירה • ולפי דרכם לא תהיה הנפקותא לענין מקח וממכר רק בהוגלד פי מכה או לא הוגלד דאלו בנמצא עליה קורט דם או לא נמצא הנפקותא דטריפה וכשירה הויא כאמור • אולם המחבר ע״כ היתה רוח אחרת עמו וימלא אחר מחשבתו דכמגלו משני צדדי טריפה בכל מקום בין נמצא קורט דם על המחט בין לא נמצא דלענין איסורא מחמרינן מספק שמא קורט דם היה שם אלא שמשקין העבירוהו דהוה זה אכלו לנמצא בושט • הוצרך לבאר הנפקותא דנמצא קורט דם או לא נמצא לענין מקח וממכר כהנפקותא דהוגלד או לא הוגלד • ונפקותא זו משכחת לה בחד מתרי גווני אם בקונה מן הטבח לאחר שחיטה ותהיה הכרת שהכר כשהיא דר״ן שכתב שם דאיכא למימר דטרפות שאנו אוסרים אותו מחמת ספק לא הוי מקח טעות דמצי אמר ליה מוכר ללוקח אייתי ראיה דטריפה היא ומהדרנא לך והסביר שם לזה שבי ראיה אלא שדחה אותה בסמוך וגם אומ׳ דמ״מ אין לך מום גדול מזה וכיון שהמום מבטל מקח כל שכן טרפות אע״פי שאינו אלא מחמת הספק או מקבלתם של גאונים ז״ל דכיון דמ״מ מבדל בדילי אינשי מינים אין לך מום גדול מזה •

בקונה מקבל עליו אחריות בהמה תכף אחר שחיטתה שאז לא יוכל לטעון על המוכר ולומר כבר נטרפ׳ עודנה תחת רשותך שהרי אחריותה עליך קודם שנשחטה ולא יפול שם טרפות רק בבהמה בחיים • ומתה מכרת לי ואין כאן מכר • כי אמנם תשובת המוכר קרובה לבא באמרו הואיל ולא נמצא קורט דם אין שם הוכחה שהיה זה מחיים אדרבא איפכא משתברא שמקר׳ קרה לה אחר שחיטתה שאז היתה באחריו׳ הקונה ויזכה על זה שאין הדם ניכר במת • ועם היות שספקו חז״ל אם באולי אירע זה מחיים וקורט הדם הועבר משם ע״י משקי׳ ועל טעם זה הטריפוה • לא יספיק זה לבטל טענת המוציא מחבירו עליו הראיה ואפשר קרוב הוא שבמשך לטעם זו מכה אמרו לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה לאו נפקא מינה למקח וממכר • דאי אמרת בשלמא דהמוציא מחבירו חוזר ללא הוגלד ולאו נפקא מינה למקח וממכ׳ מוסב ללא נמצא עליה קורט דם שפיר דמי אלא אי אמרת דכולהו מילתא בלא הוגלד איירי מאי קאמר לאו נפקא מינה והלא כבר נאמר המוציא מחבירו עליו הראיה ופשיטא דלענין מקח וממכר איתמר • אלא לאו שמע מינה דתרתי ניניהו כדאמרן ודבריו של חבר מוכיחין דלגבי קורט דם אמר לאו נפקא מינה למקח וממכר ולגבי הגליד אמר המוציא מחבירו עליו הראיה: מותחין וכו׳ • שם ר׳ אלעזר בר צדוק אומר מותחין לו חוט של משיחה וכו׳ ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל עוף הקולט מן האויר טמא הוא • והא כפרתא דמיקלט קלטא • אמר אביי קולט ואוכל קא אמרינן וכו׳ אחרים אומרים שוכן עם טמאים טמא • עם עטורים עטור • כמאן כר׳ אליעזר דאמר

לא לשנה

ניטלה הכבד ונשתייר ממנה כזית במקום מרה ובמקום שהיא חיה כשרה · ואמרו מוגלא כשר בריאה ופסול בכוליא מים זכים ונקב פסול בריאה וכשר בכוליא ואמרו הגלודה שנשתייר בה כסלע על פני כל השדרה כשירה· ומה שיש במשנה כתוב (בהלכור) נ״א מהלכות טרפית ומומי בכורות ומומי כהנים יארך ספורו כל שכן פירושו וזכרון נתוח העצמות בקצרה מאד נ״א איכו ובדברים מבוארים ביותר נ״א איכו וענין מבואר מאד · נ״א איכו ובדבריהנו נ״א ומלכריסס הנאים אמרם

לא להכנס הלך וזריר אבל עורב אלא מפני שסוא מיכו · אבילו תימא רבנן שוכן וכדמה קא אמרינן · וכתבאר דיכו בה׳ מאכלות אסורות להרמב״ם פ׳ א׳ וכטור י״ד סי׳ פ״ב : סימן סולד וכו׳ · משנה בבכורות פ׳ הלוקח בהמה ופי׳ שם הרמב״ם שסכונה במקום הזה שתפיל שום דבר שיאמרו עליו רועי הבהמות שהוא הריון של שכפשר לעתי שאין בו דמות כל עקר · והוזכר דין זה בה׳ בכורות להרמב״ם פ״ד וכטור י״ד סי׳ שטו: שמופלא וכו׳ · הכונה כי שמופלא שבחכמתם ודקותם במה שדקדקו לדעת איכות אדם שדריסה המנגא בקנת בעלי כנפים שדורסים הוא אה שאמרו וכו׳ · והנה הוא פ׳ אלו טריפות על משנת דרוסת הזאב וכו׳ והמסקנא שם דכנדיים ועופות יש דריסה לחתול ולנמיה · וכן החולדה יש לה דריסה בעופות · גם כל שאר דברין מכוונים עם מה שהוזכר שמה חוץ ממה שנזר על השועל שאין לו דריסה · ושם כאמר שועל איתמר דאית ליה דריסה ואיתמר דלית ליה דריסה וכתב הרי״ף דהויא ספיקא דאיסורא ולחומרא וכן כתב הרא״ש · והשוה דיכו לדין החתול ואין בין הפוסקים מי שיקל בדבר ותימה על עצמו של חבר כזה כתמיהתנו עליו בריאה שהאדימה מקצתה באמור · אך אם תרבה קומה עזרתה לו בהתבוננות שלוף כסתאות שנעלמו מעיניכו · גם אפשר לדחוק ולומר כי לא לפסק הלכה נתכוון רק להודיע פלא חכמתם שהרי בשועל המפורסם למשחית מחבל שמענו אומרים שאין לו דריסה ואין זה כי אם מפלאות חכמם ודקותם · כתבארו דינים אלו בה׳ שחיטה להרמב״ם פ״ה ובטור י״ד סי׳ כ״ז · ומה שאמר שאם הודמן וכו׳ היינו מה שאמרו שם ואין דריסה אלא מחיים לאפוקי לאחר מיתה דלא · פשיטא שלא מדעת אמרת דלא · לאחר מיתה מיבעיא · לא צריכא כגון שדרסה ומקמי דלשקליה למחופי קטליה והא קמ״ל דליכא לדרוסה אלא לנגוף דזיהרא כהדי דשקיל לטחופיה הוא דשדי : ניטלה הכבד וכו׳ · שם גבי מתניתא דתנן ניטלה הכבד ולא נשתייר ממנה כלום אמרו בגמרא הא נשתייר שיעורא כלום כשירה אע״ג דלא שדי בזית והא תנן ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית

כשרה : אמר רב יוסף הא ר׳ חייא הא ר׳ שמעון · הא״ר זירא כזית שאמרו במקום מרה רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה אמ׳ רב פפא הילכך בעינן כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה · ופי׳ הרי״ף שמקום חיותה הוא מקום שהיא תלויה בו · ופרטי דין זה בה׳ שחיטה להרמב״ם פ׳ ח׳ ובטור י״ד סי׳ מ״א : מוגלא וכו׳ · שם בשר בריא׳ ופסול בכוליא מוגלא׳ פסול בריאה וכשר בכוליא׳ נקב · זו היא גרסת רש״י וכוסף על זה בגרסת הרי״ף פסול בזה ובזה לקותא · כשר בזה ובזה מים זכים דכיילי ודלא אסרוח · והכונה דברי שחבר אין להם הסכמה עם שום אחד מהם במה שנרדף מים זכים עם נקב · ושמא נסחא שליטית כודמנה לפניו משובשת מחברותיה : ואם לא איפוא אתפלא בו על זה כמו שהפלאתי על מה שזכר למעלה בריאה שהאדימה מקצתה ובדריסת שועל אם כאשר דמיתי לא היה שם ג״כ שחלוף גרסא איכא ביכייהו כאשר דברתי · ופרטי דין זה הלא שמה בה׳ שחיטה להרמב״ם פ׳ ז׳ וח׳ ובטור י״ד סי׳ מ״ד : הגלודה וכו׳ · משנה שם הגלודה ר׳ מאיר מכשיר וחכמי׳ פוסלי׳ ואמ׳ אם נשתייר בה כסלע כשירה · היכא אמר רב נחמן אמר שמואל על פני כל השדרה וכו׳ ומסקנא דהרי״ף דעבדינן כותיה משום דמחמיר מכולהו · ופי׳ גלודה שהופשטו העור שלה · ופרטי דין זה בה׳ שחיטה להרמב״ם פ׳ ט׳ ובטור י״ד סי׳ כ״ט : מהלכות טריפות וכו׳ · וכר אלה שלשתן מסוכים כדרך הזכרתם אבלו בשני סי׳ ס״ד : וזכרון נתוח העצמות וכו׳ · משנה שלימה סוף פ״ק דאהלות מאתים וארבעים ושמנה איברים באדם ל׳ בפיסת הרגל ו׳ בכל אצבע י׳ בקורסל כ׳ בשוק וכו׳ שהתקבנו שם גם יחד הקצור המופלא והבירור המופלג שהם שני דברים מצטרפים בקושי ועל המעט ואמר בדברים מבוארים וענין מבואר כי להורים אור הביאור על סוראת המכוון · ראוי לשמלא שם מלות נכונות מבוארות בענין ונוסף גם הוא שתהיינה מקושרות באופן באות אל הוראת הכונה · בבירור · ובנגד הראשון אמר בדברים מבוארים וכנגד השני אמר וענין מבואר :

יצאו

יצאו בני מעיה ולא נקבו בשירה · ואחר כך אמרו לא שנו אלא שלא הפך בהם אבל הפך בהם טריפה שנאמר הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקדוש ברוך הוא כונניות באדם כיון שנתהפכה אחת מהם (אינה יכולה) כ"א אינם יכולים וכ"ש אינו יכול לחיות ומה שיש להם מן ההפרש בין דם נדה ובין דם (טהרה) כ"א טוהר וזבת ובתולים (והדם מהווה מן) כ"א ודם החבורות והטחורים וזולת זה וכמיות כ"א וכמות הקפי הנדות ובין זיבות הזכרים והפלאים שיש להם בצרעת (ממה שיהיה עמוק שכלנו): כ"א עמוקים מהשגת דעתנו :

שאו כמי מעיה וכו' · מסכם שם ותתבאר הדין בהל' שחיטה להרמב"ם ז"ל ובטור י"ד סי' מ"ו : ואחר כן אמרו לא שנו וכו' · מימרא זה דר' שמואל בר רב יצחק : ומה שיש להם מן ההפרש וכו' · דוגמת זה מצינו לו בשני סי' ע"ל באמרו והבדלת איכו זיבות לאיש ולאשה וכמות הקפי הנדות ובחלקי החכמות השם מה שאין בשר ודם יכול עליו בדרך שבראם מבלי עזר אלקי · גם בסי' כ"א בזכרו שם מהפלאים שיש להם בצרעת · שם דברתו עליה לאמר והיא חכמה מופלאה שהזהיר עליה הבורא יתברך במה שאמר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים :

מאמר חמישי סימן א

בשומי לשבר חקו קדם מפעלי מאז בכניעת בית השדרים לכל מאמר ממנו ׃ ראה ראית כי החמישי הזה יוסיף לכו תבונתו בענייני החכמות הכזריות ׃ וכי על כן יבא אדם לקראת חכמי הפילוסופים שאם יזכה יבחין בין חכמי ישראל לחכמיהם כיתרון האור מן החשך וכו׳ ׃ כמוזכר שמה ׃ ועתה אמורתי כאן לחלק יצאת כי עד סוף סי׳ י״ב על מי החכמות הפילוסופיות יבהל את המלך על פי כדרו סי׳ ב׳ להכין אותו בהם ולסעדו אל מול החכמה האלקית שהיא עקר שאלתו סי׳ א׳ באמרו שתשמיעני דברים קרובים ומביאים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו׳ ׃ ומאז החל המלך סי׳ י״ג להתפתות אליהן נפשו ויסובב החבר ינחהו במעגלי צדק סי׳ י״ד כי שם ערך לנכחו שלחן כנגד דיעות הפילוסופים ההולכים בגיא צלמות ׃ אז ראה ויתחכן לו המלך סי׳ ט״ו לבלתי עברו על כדרו לשבת לו פרקי בחכמה האלקית ׃ והן הן שרשי האמונות מעקר שאלתו סי׳ א׳ אשר הוטבעו עליהם סי׳ ב׳ והחבר ימלא את חפצו סי׳ י״ח אחר שרוכו פעם ראשונה סי׳ י״ו ׃ סוף דבר הקול נשמע על שאלת הגזרה והנבחרים סי׳ כ׳ אשר בקש זאת מידו המלך סי׳ י״ט ׃ והוא השלים כדרו של חבר סי׳ כ׳ באמרו ואחר כך הגזירה והחפץ והיכולת וכו׳ ׃ כי הוא מקנוע גדול בתורה ׃ ובלעדיו לתוהו והבל היה נחשב כל הכתוב בספר הזה ׃ ומתוך כך בא להזכיר סי׳ כ״א מה כמה של החקירות הראויות ׃ והורה כי החקירה בענין האלקות מכונת ׃ וכי תכלית מה שנדע בו מדרך החקירה הוא שיש שם מניע ראשון והוא לבדו נפרד מההגשמה ׃ ובלעדיו אין אלוה מכוין הגשמיים לפי אמונתנו ונחשבנו ברידה מניע הגלגלים וברוח פיו כל צבאם ׃ והוא המשפיע כל הצורות כי אין בלתו שכל פועל וחלומו המאמינים בזולת זה שוא ידברו ׃ ודרך אמונה בחר להאמין בשוק הזה מדרך הקבלה הנאמנה כי הוא אלקי ׃ אברהם יצחק ויעקב אשר דבקו בהם השגחתו וכו׳ ׃ ועל ידם ובשבילם התפרסם אלקותו על כל ׃ ובכן כעין סוף לדבריו בראשית אשר פתח לדבריו השיר בראשון סי׳ י״א לאמר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו׳ ׃ ומסי׳ כ״ב ואילך סופר התעוררו ללכת אל בני ארצו אשר שם שכינה שורה תמיד כראוי לו בסתרת ׃ עם פרשת גדולת שכר המתהלך לפני ה׳ בארצות החיים ׃ והטלת תוכחה זו על כל גומל נפשו איש חסד ׃ ויצא בברכה מאת המלך וילך למבעיו אל מחוז החפץ ׃

המאמר החמישי

סי׳ א׳ **אמר הכוזרי** אי אפשר שלא להטריח עליך שתשמיעני דברים קרובים׃

סימן א

אי אפשר שלא להטריח עליך וכו׳ ׃ כי יודע המלך דרך צדיק זה להתהלך תום בשרשי האמונות מבלי מחקר ׃ כי שמר אמרתו ובריתו ינצור מתוך הספורים המסכים ביניהם עד הנה ׃ ומכללם אמרו בשני סי׳ כ״ו שהיא תורה מאת האלקים יתע׳ ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שיתחכם בה ויחקר ׃ על כן שמר פתחי פיהו להוציא לשון בקשתו כמתנצל עליה לאמר שאי אפשר לו בזולת זה להיותו חסר המדרגה העליונה מבירור האמונה מבלי מחקר ׃ ודבריו בכאן מסכימים שוים עם מאמר החבר הנמשך לדבריו הקודמים באמרו שם אף מי שנטה מהמדרגה העליונה ההיא אל המחקר ׃ טוב שיוציא בהם מוצאי החכמה משיעזבם לסברות רעות ולספקות המביאות אל האבדון ׃ ע״כ ׃ ואולם רואה אני את פני בעל חובת הלבבות כי איננו אתו בסברא הזאת שכן כתב בהקדמתו אני שאלתי אחד מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמת המצפון ׃ והשיב אותי כי הקבלה תעמוד במקום העיון בזה ובמה שדומה לו ׃ אמרתי לו אין זה ראוי אלא למי שאין כח יכולת לעיין מפני מיעוט הכרתו ורוחק הבנתו כנשים וכקטנים וחסרי הדעת מן האנשים ׃ אך מי שנכח שכלו והכרתו לעמוד על בירור מה שקבל ועכבוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצות האל ובתורתו הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו ׃ וזה הדבר דומה לעבד שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו ושימנה המעות וישקלם ויכינם ׃ והיה העבד פקח בכל אשר צוהו המלך ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים על אשר האמין בהם והביאו הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו ובמרכה והאמין להם והתעצל לעמוד על בירור דבריהם והקל ברצון המלך ׃ וכאשר הגיע הדבר אל המלך צוה להביא הממון לפניו ׃ וכאשר שאל אותו על משקלו ומנינו לא יכול להשיב על הדבר וחייבו המלך על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו בדבר שהיה יכול לעמוד עליו אפילו אם ימצא הממון כדבריהם ׃ ואילו לא היה נקי בענין לא היה מתחייב על אשר סמך עליהם וכן אתה אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצות השמע היה ה

קרובים ומבוארי' בשרשי האמונות לשאמרנו בראשון על דרך המדברים בדרך הנצחון ותהיה מותרת לי שמיעתם כאשר היתה ומותרת לך ידיעתם אם להאמין בהם אז להשיב עליה כי כבר חסרתי המדרגה העליונה מברור האמונה מבלי מחקר · וכבר קדמו לי ספקות וסברות ודברים עם הפילוסופים ובעלי תורות ודתות שונות · והטוב לי שאלמד ואתחדד בהשבת הדעו' הנפסדות כ"א מן הסכלו' כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב הטו' אבל עם רוע הלב החקירה יותר טובה כל שכן כשיוציא המחקר אל אמונת הקבלה ההיא ואז יתקבצו לאדם השתי מדרגות רצוני לומר הידיעה והקבלה יחד:

סי' ב **אמר החבר** ומי לנו בנפש סובלת שאיננה נפתית לדעות העוברו עליה מדעות הטבעיים והאצטגנינים ובעלי הטלסמאות והמכשפים ואנשי הקדמות והפילוסופים וזולתם ולא

ראיתי טענתך טענה בעמדך מחקור עליו · וכן אם היתה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג אליו · לא היית נענש על פשיעתך · ותהיה כנשים וכקטנים אשר הוא בידיהם דרך קבלה · אבל אם אתה איש דעת ותבונה שתוכל לעמוד בהם על בירור מה שקבלת מן החכמי' משם הנביאים מפרשי הדת וקטני המעשים · אתה מצווה להשתמש בהם עד שתעמוד על הענין ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד · ואם תתעלם ותפשע בדבר תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך יתברך · וזה יתבאר וכו' · ע"כ · והנה דברו בשער הראשון פ"ג לאמר אך לדעת אם אנו חייבי' לחקור על היחוד בדרך העיון אם לא · אומר כי כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית · חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח הכרתו · וכבר הקדמתי בתחלת הספר הזה מן הדברים המראים חיוב הענין מה שיש בו די · והמתעלם מחקור אחרי זה מגונה · ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה · והוא דומה לחולה שהוא בקי בחליו ובדרך רפואתו סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות והוא מתעצל לעיין בחכמתו ובהכרתו ברפואות הרופא לדעת אם הוא מתעסק בעניינו על דרך נכונה אם לא · והיה יכול לעמוד על זה מבלי דבר שימנענו · וכבר חייבתנו התורה בזה כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' והראיה וכו' · ע"כ · וכבר ידעת כי המורה קרב למשפטו והיה עד ממהר על ככה במלא רחב ספרו · ובפרט בשלישי פ"נא הוא שנקרא פרק הכונה שמתבודד כי המשל אשר הביא שם די וסותר אל הוראת עניינו · ויהי מה · אמנם בשם החבר נזכיר ביאור כוונתו ודעתו ואמת ה' לעולם: קרובים ומבוארים · שיהיו קרובים אל השכל מצד היותם מתבארים מדרך הסברא והעיון: אם להאמין בהם וכו' · לפי רוב או מעוט חוזק ותקפם לקיום דבר האמונות ההנה: וכבר קדמו לי ספקות ו' מו בזה למה שראה ראשית לו בתחלת עניינו לחקור על דעת הפילוסוף ובעלי התורות · במבואר בראש הספר · ואפשר שהיה דברו ג"כ עם בעלי דתות שונות זולתם · ואם לא נזכר כי הספיק לו זכרון זרע אברה' על דרך וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן שהם הם הרמב"ן הזכיר כל זרע אברהם שאחד מהם לא היה חפץ בתורה זולתי ישראל אבל על כל האומו' ג"כ נגלה לתת אותה להם ולא רצו בה כפי הבא בקבלת רבותינו · ע"כ: בהשבת הדעות הנפסדות השכלות · רוצה לומר להשיב על הדעות הנפסדות אשר אין להם שחר · ולפי הנסח האומר בהשבת הדעות הנפסדות מן השכלות · יתבאר ענינו להשיבם אחור מן השכלות אשר נשקעו בו ע"י חדוד פלפולו בדרכים הנכוחיים: כי אין הקבלה טובה אלא וכו' · כבר קדם לך מאמר החבר בסוף סי' כ"ו שוה ומסכים לדבריו אלה כמוזכר למעלה:

סימן ב

ומי לנו בנפש סובלת וכו' · כי ילדי נכרים הם ישמעאלי' ופרסיים ישפיקו ראיות מזוייפות אשר דרכם חשך וחלקלקות · והם מצודים וחרמים לצודד נפשות כמאמר יחזקאל י"ג · על הנשים הקוסמות והמכשפות הוי למתפרות כסתות על כל אצילי ידי ועושות המספחות על ראש כל קומה לצודד נפשות · הנפשות תצודדנה לעמי ונפשות לכנה תחיינה וגו' · הנני אל כסתותיכנה אשר אתנה מצודדות שם את הנפשות לפורחות וגו' · וקרוב הוא שכוון אל אשר יפתה לב אדם אחריהם בקלות וילכד במצודתם · והקש על זה שאר מחבולות הטבעיים והאצטגניני' ובעלי הטלסמאות וכו' · כי לב הפתי יטה את האדם להמשך אחר ענייניהם כמו שאמר מנשה לר' אשי דאתחזי ליה בחלמיה ולמדהו דבעינן למשרי המוציא מהיכא דקדים בישולא · ואז א"ל ר' אשי מאחר דחכימת כולי האי מאי טעמא פלחיתו ע"ז · א"ל אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בשיכך ורהטת אבתראי (פ' חלק) : ודבר החבר

ולא יגיע אל האמונה עד שיעבור על דעות רבות מהאפיקורוסים · והחיים קצרי והמלאכ׳ (מרובה אלא ליחידים) כ״א אבל היחידים תהיה להם האמונה בטבע ותרחקנה מהם הדעות ההם כלם ויפול בנפשם מיד מקום טעותם ואני מקוה שתהיה מהיחידים ההם · וכיון שלא נוכל לעמוד מעשות רצונך לא אנהג בך על דרך הקראים אשר עלו אל החכמה האלהית מבלי מדרגה אבל אקרב לך ראשי דברים יעזרוך בציור ההיולי והצורה ואחר כן היסודות הנקראים בערבי אסת״קסאת ואחר כן הטבע · ואחר כן הנפש · ואחר כן השכל : ואחר כן החכמה האלהית · ואתן לך ראיות מספיקות שאין הנפש המדברת צריכה לגוף ואחר כן העולם הבא ואחר כן הגזירה וחפץ

לא שב ריקם שהרי התחיל המלך להתפתות לדעות הפילוסופים באמרו סי׳ י״ג אני רואה לדברים האלה הפילוסופיים יתרון דקדוק ובירור על שאר הדברים · ועל זאת היה דבר החבר אליו לאמר סי׳ י״ד · וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתאי ומכוחת הנפש על דעותם וכו׳ : שטבעיי׳ הם הבקיאים בסגולת טבעי הנמצאות שמהם יתחדשו דברי׳ נפלאי׳ במציאות · כענין מה שכתב הרמב״ם בפירושו למשנ׳ פסחי׳ פ׳ מקום שנהגו על ספר רפואות שגנז חזקיהו · באמרו שמחבר הספר הסוא לא חברו שלא על דרך החכמה בטבע שמציאות לא על דרך שיעשה אדם פעולה ממה שכתב באותו הספר וזה מותר וכו׳ : ע״כ · וזה הזכיר ענין הטלסמאות · וכבר עלה זכרונם אצלנו בראשון סי׳ ע״ט · ועל אנשי הקדמות דברנו בשני סי׳ כ״ו · והפילוסופים · אינם הטבעיים שזכר למעלה · רק הם המתעסקים בידיעת טבע הנמצאו׳ וסדרו והקשרו קשירה תמה בהיקש שכלי · לא שירדו לבחינת סגולות הנמצאות לענין המעשה והפעולות המתחדשות מהם כטבעיים הכוכבים · רק יבקשו ויתורו לדעת אמתת מהות׳ בידיעת גדריהם ורשומיהם כאשר תשיג ידם : ולא יגיע אל האמונה וכו׳ · ר״ל שהבא לעמוד על שרשי מחשב האמונות על דרך המדברים ולהתחדד בהשגת הדעות הנפסדו׳ וכו׳ · בכל מה שאל הכוזרי בקודמת · צריך הוא ע״כ להעביר עיונו על פני החכמות כלם · ויבא גם השטן בתוכם לעמוד על ימינו לשטנו : הוא העיון בדעות רבות מהאפיקורוסים ובלעדיה לא ירים את ידו להרוס ולבנו׳ · כי לא תשלם ידיעת דבר בדרך הנכון · אם לא יביא לפניו כל חלקי הסותר · ואז ישוב חרבו ילטוש קשתו ידרוך על הדעות הנפסדות · והדעת האמתית יבוננם בבירית אוכל מתוך פסולת : והחיים קצרים והמלאכ׳ מרוב׳ · הן הן דברי איפוקראטי בראשית פרקיו הידועים : אלא ליחידים וכו׳ · ובכ״א אבל היחידים וכו׳ והכל שב אל כונה אחת · והיא שהיחידים השרידים אשר ה׳ קורא · לזכות נפשם אשר היא להם כענם שמים לטוהר · תהיה להם האמונ׳ בטבע וכמו שיתבאר ענייננו (סי׳ י״ב) באמרו וכבר יבליח הכח הדברי בקצת אנשים וכו׳ · ובסי׳ י״ד באמרו אבל שוממה בטבע וכו׳ : ותרחקנה מהם הדעות כלם וכו׳ · ולא יצטרכו לעבור עליהם בחקירת עיון שיש בו מהסכנה מה שקדם ענייננו׳ כי פתאום לפתע ירגישו בשקרותם מאין פנות אליהם במחשבם שוקעת · וז״א ויפול בנפשם מיד מקום טעותם · והנה ידמה ענינם בסגנת הדעו׳ מעין מה שכתב המור׳ בשני פ׳ ל״ח על הכח המשער באמרו שהוא נמצא בכל האנשי׳ ויתחלף במעט וברב ולא בענייני׳ אשר לאדם בהם השגה גדולם ומחשבתו משוטטת בהם עד שאתה תמצא בעצמך שפלוני כבר אמר כך או עשה כך בענין הפלוני ויהיה הענין כך · ותמצ׳ מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק מאד בכון · עד שאפשר שכל אשר ידמה היותו יהיה כמו שידמה · או יהיה קצתו · וסבות זה רבות מענינים רבים קודמי׳ ומתאחרי׳ והווים · אלא שמכח זה המשער יעבור השכל על ההקדמו׳ ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט · עד שיחשב שזה בלא זמן · ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות · ע״כ : ואני מקוה וכו׳ · הייתי מקוה שתהיה מכללם : וכיון שלא נוכל וכו׳ · כי כבר אמר לו המלך בקודמת כי כבר חסר המדרגה מבירור האמונה מבלי מחקר · וכבר קדמו לו ספקות וכו׳ : בציור ההיולי והצורה : זה השער למתחילים בחכמה הטבעית · שהפילוסופים יבואו בו · והמורה זכר ענינם בראשון פ׳ י״ז ובשלישי פ׳ ח׳ · ואח״כ היסודות וכו׳ · ר״ל שאח״כ אדבר בענין היסודות : הטבע · רוצה בו הדומם · כמו שיתבאר סי׳ י׳ · הנפש · כלל כחות הצמחים והחיים · כמו שיתבאר שם : השכל · הוא השכל ההיולאני שיזכור שמה : החכמה האלקית · נראה שכוון בזה למה שזכר בעשרת פרקיו סי׳ י״ח כי היא החכמה בשרשי האמונות ע״ד המדברים ששאל ממנו בקודמת אלא שרצה החבר שיתלמד המלך תחלה בענייני החכמות הפילוסופיות · למען יתכן לו להבין החכמה הזאת האלקית : ואתן לך ראיות מספיקות וכו׳ · בא יבא דברו סי׳ י״ב באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף וכו׳ : ואחר כן העה״ב · שם באמרו והראיה על

והחפץ והיכלת בתכלית הקירוב והקצור ואומר כי המוחשי' לא השגנו כמותם ואיכותם כי אם בחושינו ויגזור השכל כי הם נשואות בנושא והנושא ההוא יקשה להעלות צורתו על לב ואיך נעלה על לב צורת דבר שאין לו כמות ולא איכות וישפוט הרעיון שמציאותו שקר והשכל משיב עליו כי הכמות והאיכות מקרים לא יעמדו בעצמם ואי אפשר להם מאין נושא וקראו הפילוסופים הנושא הזה היולי ואמרו כי השכל ישיגנה השגה חסרה מפני חסרונה בעצמה בעבור שאיננה נמצאת בפעל איננה ראויה לתואר מהתארים · (ואם היתה בכח הנה התואר גשמי)

ומציאות העצם השכלי שנבדל מהגשמים יעמד לנפש מעמד האור לראות · ושהנפש כשנבדלה מהגשמים תתאחד בו וכו' · עד אמרו ומתדבקת בעצם הזה שנבדל המכונה בעולם העליון · ע"כ · ועה"ב אצלו הוא עולם הנשמות כמו שזכרו דבריו בראשון סי' קט"ו ובשלישי סי' כ' וכ"א : ואחר כך הגזירה והחפץ והיכלת · רוצה לומר שאחר כל אלה יבא דברו להודיע איך הגזירה אמת וחרבות הבחירה איננה שקר · כי כמו שיזכור סי' כ' המעשים הבחיריים שבהם החפץ שבאדם · והוא מונח לעצמו בינו ובין הפכו בדברים האפשריים · אם ירצה יעשם · ואם ירצה יניחם ושם יבאר איך תתכן עם זה גזירת שהאלקי יתברך

והנה נטיתי לבי לבאר החפץ והיכולת בחק האדם · כי לפי המשך הענין כי הוא יותר נאות מהתייחסם אל החפץ והיכולת האלקי שזכר סי' י"ח : כי הם נשואות בנושא · כי הקו דמ"ה בלתי נושא את עצמו וכן הלובן ושאר ענייני הכמות והאיכות · וצריכים הם להנשא על דבר עכ"פ : והנושא ההוא וכו' · והוא החמר שאין לו מעצמו שום תמונה ותכונה אשר תאמר כי שהוא זה כמו שהולך ונושא משך שביאור : וישפוט הרעיון וכו' · כי למראה עיניו ישפוט · והוא להיותו כח מעורב בגשם איננו רואה מעצמו את כל מאומה : והשכל משיב וכו' · כי הוא ישפוט תמיד בצדק גם בדברים שאין העין שולטת בם : ואמרו · ר"ל הפילוסופים : כי השכל ישיגהו השגה חסרה וכו' · כי קושי ההשגה פעמים יקרה מצד המשיג ופעמים מצד המושג · וכל אשר יהיה הדבר נמצא בפעל יהיה מושג מפאת עצמו · וכן כל מה שיהיה חלוש המציאות יהיה מצד עצמו קשה ההשגה · וזה כי כפי מדרגת הדברים במציאות · כן תהיה מדרגתם בהיותם מושגים או בלתי מושגים · והכלל כי חוזק המציאות מגיע הדבר ההוא יותר ראוי בעצמו להיושג · ועל כן הבורא יתברך שהוא בפעל גמור שלם הוא בעצמו מוזמן לכל משיג · ואין חסרון השגתנו בו זולתי מצד קוצר המשיגים · על כן אמר ית' אני אעביר כל טובי על פניך וגו' לא תוכל לראות את פני וגו' · והוא מאמר חבקוק וקרנים מידו לו ושם חביון עוזו · כי מתוך הזוהר השלם

הוא מתחבא ממנו כהעלם אור השמש מעין העטלף אשר לחולשת ראותו לא יוכל להסתכל בעצם אורו · והוא משל אשר נשא הפילוסוף על כיוצא בזה בראשון ממה שאחר הטבע · והיא עצמה כוונת אליהוא באמרו (איוב לז) ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים · שעם היותו בהיר מצד עצמו לא יכלו החכמים לעמוד לפניו להסתכל באורו העצום מצד קוצר השגתם · והן הן דברי החבר בחתימת הספר לאמר ורואה בעדם מסך אור בהיר מכהה הראות וימנע ממנו השיגו בעבור קוצר ראותנו ודעתנו לא בעבור הסתרו וכו' · ע"כ · ולהפך זה חלשת המציאות בדבר תשים אותו בלתי מושג מפאת חסרונו · ולזה רמז החב' בחתימת הספר באמרו לא בעבור הסתרו והסמ"ו וכו' · וזו היא מדרגת החמר הראשון · וכך הם דברי החבר היושבים ממולכו · ואין לנו צורך להרחיב הדבור על ענין החמר הזה זולת מה שכתב הראב"ד בהקדמת ביאורו לספר יצירה וז"ל · וכבר נודע בחכמת הפילוסופים האלקיים כי יש חמר אחד מנוי והוא נושא לכח היסודות והוא שנקרא בלשון יון היולי ומציאות החמר השוה איננו כמציאות שאר הנמצאים · כי מציאות שאר שנמצאים הם נמצאים על אחד משני דרכים והם מצויים בכח על דרך משל כמציאות השבולת בחטה או השנים בולד בן יומו · אך שהחטה עתה איננה שבולת · ולא בן יומו בעל שנים · עתידים הם לצאת מן הכח הזה אל הפועל · וכאשר יצאו מן הכח אל הפועל סר מעליהם הכח הראשון · אבל החמר הנזכר · ר"ל ההיולי · לא סר מהיותו לגוף בכח ד' יסודות · ולא היה זמן מן הזמנים שיעדר כח היסודות ממנו · ולכן אמרו על החמר ההוא שאינו לא בכח ולא בפעל · אך הוא ממוצע במציאותו בין מה שבכח ובין מה שבפעל והוא התחלה וראשית כל הנמצאים · ע"כ : איננה ראויה לתאר מן התארים · כדבר הרמב"ן פ' בראשית וז"ל החמר הזה שהק' היולי נקרא בלשון הקדש תהו · והמלה נגזרת מלשונם בתוהא על ראשונו · מפני שאם בא אדם לגזור בו שם תוהא ונמלך לקראו בשם אחר כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל · ע"כ : ואם היתה בכח הנה התאר גשמי (ונ"א ואם היא בכח התאר הגשמי) :

אמרו

אחרי הודיע הפילוסופים את כל זאת מסמנא שם חמר ראשון נושא לכל הצורות אשר עליו תסובינה ההויה וההפסד המה ראו כן תמהו · איך הוכנו חלקיו לקבל צורות מצורות שונות · כי הן האדם יראה לעינים שבהיו' החמר הזה כלו שוה בהכנתו על אופן אחד · היה ראוי שיקרא בעניינו אחד משני דברים · אם שיקבל בכללו כל הצורות גם יחד · אם היה שיהיה מוכן לכלן · וזה בטל שאם כן היה אפשר להמצא צורות הפכיות בנושא אחד בעת אחת · כאילו תאמר צורת אש וצורת מים וכיוצא הואיל והיתה הכנתו שוה אל קבלת כל הצורות · או שיקבל צורה אחת לבד · אם לא היתה נטייתו מוגבלת רק לאחת מהנה · וזה ג"כ שקר שהרי החוש עד נאמן על מרבית הצורות הנשואות בחלקיו · ואם כן איתן וכדעה איכה ירעה איכה ירבץ בהכנתו אל מול פני הצורו' הנ' · והפילוסופים הללו יבאו דחופים בדבר הזה ויעמיקו עיונם לאמר בשורש בא וכראש בהפסד המורכב · הלא תותך הרכבתו הלוך וחסור עד הגיעו לפשיטות החומר הראשון עצמו · באופן שעליו ממש תחול ותנשא הצורה המתחדשת · בלי שום אמצעי צורה אחרת או זולתה שישאר תמיד דבק בו וכרוך בעקבו · כמו שיתבאר · והנה יצא מעין קצתם ובראשם ן' סינא ון' רש"ד בסמיכת דבריהם על מאמרי ארסטו (כי כלם כמפרשי דבריו נמשכו בהתפלספותם) שזה א"א בשום פנים · שא"כ ברגע השאר לפי הדמיון והמחשבה איזה חלק מן החמר ההוא ערום בלי לבוש כלל · היה החלק ההוא ככלו בלתי מוכן אל הצורה המתחדשת יותר ממה שהוא מוכן אל יתר כל הצורות · כי כן הוא טבעו של חמר ראשון מצד עצמו כמו שזכרנו והיה נמשך מזה אם שיקבל כל הצורות כאמור · או שענין קבלתו צורה מה יפול במקרה כיון שאין לו נטייה מיוחדת ומוגבלת אליה · וזה מגונה שיהיו הענינים הטבעיים המסודרים בכללם · נופלים על דרך זה לא בענם · כי היאך יתכן זה עם מה שראתה עינינו סדר שלשלת הויות כהויה שור או כשב או עז כי יולד משור או כשב או עז למיניהם · ואין זה ראוי להתייחס אל המקרה רק לסבות עצמיות מיוחדות ומסודרות · ומשם יתפרדו שני המתפלספי' שזכרנו והיו לשני ראשים ביסוד הענין הזה לפי שכלם · וכל אחד משניהם יאמין שכוונת דעתו לדעת ארסטו' כאמור · והנה זאת שטת ן' סינא בהתפלספות הזה במה שאחר הטבע · הוא יאמין שצורה אחת כוללת תחבק ותלבש החמר כלו · וגם כי יזקין לא תסור ממנו · ובאמצעותה יהיה ראוי לקבל בפרטי חלקיו הכנות שונות למען יחולו בם הצורות המתחלפות · וחלוק חלקיו ישלם על ידי מרחקים בלתי מוחלטים בפנים מפנים שונים לפי רוב חלקיו שיתחלק אליהם · והמרחקים הללו הבלתי מוחלטים הם כמיות האורך והרוחב והעומק שעל ידם ישלם החלוק בחמר הראשון כמדובר · אך אינם מוגבלים אל תוכן שלמותם כאשר המה בנמצא שהשלם אחר התעצמו על אמתת מהותו בצורתו הטבעית · רק הם בלתי מוחלטים כי לא תאר מוגבל להם ולא הדר · והנה על דרך זה תשלם אצלו ההויה וההפסד · וימשך לדעתו שחמרת המורכב בעת הפסדו תכלה אל הצורה הזאת האחרונה · ולא תעבור לעולם · וזאת הצורה אשר שם רבינו משה לפני בני ישראל בראשון מן המורה פ' מ"ע כי אחרי אמרו שהצורה האחרונה בכל המציאות הוא הש"י · אמר ולא תחשוב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם הוא רמז לצורה האחרונ' אשר יאמר ארס"טו עליה בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהיא בלתי הוה ולא נפסדת · כי הצורה ההיא המוכרת שם טבעית לא שכל נפרד · כי אין אמרנו עליו יתברך שהוא צורת העולם האחרונה על דמיון היות הצורה בעלת החמר צורה לחמר שהוא עד שיהיה הוא ית' צורה לגשם לא על אלו הפנים כאמר אבל וכו' · ע"כ · ובפ"ע אבל הדרך הרביעי כתב · ואומרם אם היה גשם מורכב מחמר וצורה כפי מה שביאר במופת בעל דיננו צריך שיתבאר במופת היות החמר הראשון והצורה הראשונה הוות נפסדות · ואז יתבאר מופת חדוש העולם · ע"כ · וזה שמה אשר יקראוה צורת הגשמיות · ולפי הנראה איננה המרחקי' הבלתי מוחלטים עצמם · אבל על הצורה ההיא יבאו המרחקים ההם אשר על ידם יושלם החלוק בחמר בעל הצורה והלבש אותו הכנות שונות לקבל הצורות המתחלפות · כאשר זכרנו · ובלעדי הצורה הזאת לא ראה ן' סינא שום אפשרות שיוכל החמר לקבל מקרים · ויכינוהו אל קבלת הצורות ההנה · כי כן דרך המקרים לחול על נושא בעל צורה לא זולת זה · על כן חושבני לנרבוני מחטיא במה שערב שם (פ' ב"ט) צורה גשמית עם מרחקים בלתי מוחלטים · והיו לדבר אחד בכפו · ולפי הנראה הם שני ענינים · הן לדעת ן' סינא והמורה שאנחנו עליה · והן לדעת ן' רש"ד שנבאר אח"כ · ואם יפה תפש עליו שם טוב באמרו לא כוון הרב הנה על המרחקים כי שם אינם עצמים לא המוחלטים ולא הבלתי מוחלטים · אבל הם ממאמר הכמה · ע"כ · אלא שגם הוא נטה מני ארח כונת הרב · כמו שיבחן המסתכל בדבריו עם מה שזכרנו למעלה · ראו בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ו' קרא גשם הצורה הזאת וזה

הוא דרך אשר עבר בה איש אלקים החכם ספורנו על ביאור אמרו והארץ היתה תהו ובהו באמרו שאותה הארץ הנבראת אז היתה דבר מורכב מחמר ראשון נקרא תהו· ומצורה ראשונה נקראת בהו· כי אמנם לא היה נאות לחמר הראשון זולתי צורה אחת היא היתה ראשונה לכל צורות המורכבים בהכרח וכו׳· אמנם פתאום לפתע ירע הדרך לנגדו לאמר שנושא הצורה ההיא הראשונה לא עמד עם צורתו זמן נחשב· רק תכף לבש צורות יסודות מתחלפות· ועתה אסב את פני כלפי דעת ן׳ רש״ד אשר גלהו בספרו הנקרא עצם השמים ובמקומות זולתו: והנה לא ראה לבו שתהיה שם צורה כוללת כי אין לנו לגזור על מציאות דבר בלתי הכרח· ויתיישב הענין אצלו בלי צורה· כי ישלם הכל על ידי המרחקים הבלתי מוחלטים שכרוכים בעקבו של חמר· והם אדוקים ודבקים בו תמיד· ובהם הוא מתחלק לחלקים ונכון יאותו לקבל צורות מתחלפות· ובאופן זה יתכן התהוות גשם מגשם כי המרחקי׳ ההם לא יפסדו לעולם· ואליהם תכלה התכת המורכב בעת הפסדו· והצורה המתחדשת תמצא על החמר בעל המרחקים שהם שעל ידם נהיה גשם· ולדעתו לא יהיו במורכב שתי צורות כדע׳ ן׳ סינא שזכרנו· ואולם לא ראינו תועלת להאריך על חקיר׳ איזו משתי הדעות קרוב יותר או אם שתיהן כאחת בטלות כמו שעמדו פלוסופים אחריהם· וזול׳ מאמרתם יעמודו לסותרת כי בזולת צורה גשמית כוללת· גם בזולת מרחקים בלתי מוחלטים דבקים בחמר הראשון· ישלם ענין ההויה הנמשכ׳· והשתדלו להשיב כל הספקו׳ אחורנית· כי כל אלה ראויה שמטעתם להיותם דברים מרבים הכל ואין בם מועיל אל הבנת הדברים שאנחנו על ביאורם· לכך זה ראיתי לזכור לפי דרכנו כי על פי הדברים האלה יתבאר אצלי מה שאמר הראב״ע בספר צחות על צורת הה״א וז״ל· והנה אדבר על צורת הה״א· דע כי כל אות יש לו צורה אחת והטעם שהיא דבוקה חוץ מהה״א שהיא שתי צורות· והנה היא קו באורך וקו ברוחב· כי הקו הוא בין שתי נקודות ואחר כן שמו קו אחר מפורד· והנה האל״ף יורה על עצם הדבר שהוא העקר כאשר פירשתי· הוא העצם הנכון לקבל צורה או יהיה נמצא· והנה הצורה לא תמצא עד היות שנים וזה טעם הה״א כמו הא לכם זרע· וגם אני הא· והנה הטעם כמו הנמצא ואלה הדברים צריכים פירוש ארוך· ע״כ: וכבר הקדים לדבר על האלף כדברים האלה· ודע כי כל גשם הוא מורכב על דעת אנשי שקול הדעת מעצמים רבים כי אין עצם נראה כי אם הגשם והנה האלף הוא בגשם כי הוא העקר· ונקרא בן שהוא מורכב מאלף עצמים· והטעם רבים והנה צורת האלף כגשם בן אדם שיש לו ראש וגוף ויד ורגל· ע״כ· ואתיצבה על מצור ואצפה מה ידבר בנו בלשון הזה הסתום עד שמצאתי עליו ביאור נכון שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאותיו אל בית אמי ואל חדר הורתי בדרוש הזה העמוק· שאנחנו מתהלכים סביבו· והנה אחרי הודיעי כי היו לו דבריו לזרא במה שאמר כי כל אות חוץ מהה״א יש לו צורה אחת רוצה לומר שהיא דבוקה וכו׳· שהרי גם הקו״ף יוצא מן הכלל כאז״ל· (שבת פ׳ הבונה) מאי טעמא כרעיה דקוף תליא וכו׳· והוא הלשון עצמו שמוזכר בה״א במנחות פ׳ הקומץ· אל ביאור דבריו כאשר הם שם את נפשי אשא ואומר כי דעת הראב״ע כדעת ן׳ רש״ד אשר זכרנו מדבקות המרחקים הבלתי מוחלטים בחמר הראשון· ועל שניהם תחול הצורה לא על החמר הראשון לבדו כדעת האחרונים· גם לא על חמר בעל צורה כולל כדעת ן׳ סינא· והנה המרחקים הללו הורה עליהם על ידי שלשה קוים· והם קו האורך· וקו הרוחב וקו העומק· שכוללים את המרחקים כלם· והם שלשת הקוים המתארים אות הה״א· השנים מהם המדובקים יחד מורים על אורך ורוחב אשר יוכלו להרשם על השטח· אמנם העומק אשר לא יעלה רישומו בשטחיות התחכם להורות עליו על ידי קו נפרד מחבירו· ולהיות הה״א בתשלומו מחובר משתי אותיות שהם ה׳ א׳· זכר הוראת האלף שהיא מורה על החמר הנכון לקבל הצורה ואמר שהוא מורכב מאלף עצמים ואין כונתו לדעתי על העצמי׳ הפרדיי׳ והם החלקי׳ הקטני׳ מאד שלא יקבלו החלוקה לדקותם שזכר המורה בראשון פ׳ ע״ג בשם המדברים· וגם גלה את ערותם· כי אין הראב״ע חשוד על כך להיות בו משום דרכי המדברים· אבל הכונה אצלי על חלקים רבים חמריים שהחמר הנראה לעינים יחובר מהם· ובאמרו כי אין עצם נראה כי אם הגשם· רוצה לומר שלא כל חלק חמרי היה אפשר בו שיקבל צורה עד שיוכל להראות· כי קנה אחד ומדה אחת יש לדברים הטבעיים· לכל יראו ובל ימצאו בלתי· וז״א והנה האלף יורה על עצם הדבר שהוא העקר כאשר פירשתי· הוא העצם הנכון לקבל צורה· או יהיה נמצא· והכלל שהאלף מורה על החמר· וה״א מורה על המרחקים· כמו שזכרנו· והנה הם שני דברים שנצמד׳ יחד אור הצורה נגה עליהם· וכבר ידענו כי על ידי הצורה הדבר נמצא· ובלעדיה לא ירים איש את לשונו להורות על מציאות החמר ומרחקיו הבלתי מוחלטים· וכמו שכתבנו למעלה על טבע החמר שאין השם נתפש בו· והנה הה״א בשני אותיותיו מורה על החמר והמרחקי׳

ובהורקת

כ״א ואם היא בכח התאר הגשמי אמר ארסט״ו כאלו היא בושה להראות ערומה ואיננה נראית עד שתלבש צורה וכבר חשבו קצת אנשים כי המים הנזכרים בתחלת מעשה בראשית כנוי להיולי הזאת וכי רוח אלקים מרחפת על פני המים אמנם הוא חפץ האלקי ורצונו הנעשים בכל חלקי ההיולי יעשה בהם מה שירצה בעת שירצה כאשר יעשה היוצר בחומר אשר אין לו צורה · וכינה בהעדר הצורה (והחבור) כ״א והחמר · וכ״א והסדר בחשך ותהו ובהו · ואחר כן חייב חפץ האלקים וחכמתו סבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל עשרים וארבע שעות ויסבב עמו כל הגלגלים בשיהודשו

והוראת עמינו שרונה לומר הנה · כמו הא לכם זרע · וכמו וגם אני הא · מורה על הכונה כי אין אדם רומז רק לדבר כמוצא בפועל · וכאלו הלשון מורה באות ה״א בצורתו ובעניינו כי לא יוכל שום דבר להמצא בצורתו אם לא יוקדמו אליה החמר והמרחקים הרמוזים בה׳ א׳ כאשר הראית · ועתה יגדל נא כח המעיין להביט אל דברי החבר · והשג ישיג הכונתו לפי הנחתנו היה תהיה שעם היות החמר בכח כמו שקדם · הנה התאר גשמי כי לעולם צורת הגשמיות כרוכה בו במציאות לפי דעת ן׳ סינא שזכרנו · ולא תכלה התכ׳ המורכב שיו מעולם כאשר ביארנו · ולפי הכונה השני יחובר עם הקודם אליו בסמוך ויאמר שהחמר הראשון מצד עצמו איננו ראוי לתאר מהתארים מפני חסרונו כאמור עם היותו בכח התאר הגשמי ר״ל עם היות שטבעו פונה תמיד אל תאר צורת הגשמיות הראשונה לחול בו בדבקות בלתי מתפרד כמו שקדם · וכבר היית יכול להסב כונת דבריו אל דעת ן׳ רשד ושאר המרחקים הבלתי מוחלטים כוון בזכרו תאר גשמי · אמנם הביאור הראשון נכון יותר לפי דעתי וקוים מטכהו כי זה הוא · וידוע תדע כי הצורה הכוללת אשר זכרנו מטעם ן׳ סינא עם היותה דבקה תמיד בחמר הראשון לא ינזור על היותו כמצא עמה לבדה מציאות טבעי אפי׳ רגע אחד : אמר ארסטו כאלו היא בושה וכו׳ · הוא מה שכתב המורה בשלישי פ׳ ח׳ וז״ל · וטבע החמר ואמתתו שהוא לעולם לא ימלט מחברת ההעדר · ומפני זה לא תתקיים בו צורה אבל יפשיט צורה וילבש אחרת תמיד · ומה נפלא מאמר שלמה ע״ה בחכמתו בדמותו החמר באשת איש זונה כי לא ימצא חמר מבלתי צורה כלל אב היא אשת איש לעולם לא תמלט מאיש · ולא תמצא פנויה כלל · ועם היותה אשת איש היא מבקשת איש אחר לעולם תמיד בו בעלה וכו׳ · ע״כ : וכבר חשבו קצת אנשים וכו׳ · כבר העירנו לזה ברביעי סי׳ כ״ה באמרו כאשר אומרים על ורוח אלקים מרחפת על פני המים שרצונו במים האלה החמר הראשון בלי איכות אבל תהו ובהו עד שהתאייך בחפץ אלקים הסובב אותו · והנה אותו ברוח אלקים · ודמות החמר שטבעו במים דמיון נכון ביותר כי מה שהוא יותר עבה מן המים לא ישתוו פעולות הטבע בכל חלקיו מפני שהם חזקים וכו׳ · עיין שם : והנה בהעדר הצורה והחבור (כ״א והסדר) וכו׳ · יתבאר זה על פי שתי הבחינות הנמצאות בחמר כמוזכר ברביעי סי׳ כ״ה על אמרו תהו זה קו ירוק וכו׳ · האחת מצד היותו מצד עצמו כעדר הצורה רק הוא דבר מוכן בין המציאות וההעדר והשני׳ מצד היותו כולל כל הצורות בכח להיותו מוכן בשווי אל מול קבלת׳ והנה כנגד הראשונה אמ׳ העדר הצורה וכנגד השנית אמ׳ והחבור ר״ל העדר חבורו שבורו שהכנתו לקבל׳ ולפי הנוסח השני יתפרש אמרו העדר הצורה כנגד הבחינה השני׳ מהעדר הצורה שמטבעו לקבלה ויהיה אמרו והחמר על הבחינה הראשונה מעניינו של חמר מצד עצם מציאותו הממוצע כאמו׳ · אמנם לפי הנוסח השלישי הכונה פשוטה ומבוארת כי בהעדר הצורה בלמות ולא סדרים · ואפשר כי על כן נקרא החמר הזה והעדר הצורה והסדר ממנו בשם תהו להורות כי ההעדר הזה הכרוך בעקבו טוב הוא ובו הוא המציאות והקיום בהויה כי לולי זה לא היתה ההויה נמשכת על דרך מה שהיה כתוב בתורתו של ר׳ מאיר · והנה טוב מות כי אמנם אין דבר רע יורד מלמעלה כדבר המורה בשלישי פ׳ י׳ וי״ב והוא מה שכוון אליו החבר באמרו סי׳ י׳ ולא תהו במעשהו ולא במקרים הנלויים במעשהו כי הלילה הוא זמן העדר השמש אבל הוא עם זה מכוון לתועלות וכו׳ · ע״כ · ותמורת הת״ו בטי״ת כמשפט אותיות דטל״נת שהן ממונא אחד · ואפשר עוד לפי הנסח הא׳ והב׳ שנקרא תהו מצד מציאות החמר בעצמו שהוא דבר ממוצע כעדר הצורה והיא הבחינה הראשונה שזכרנו ונקרא תהו מלשון רז״ל תוהא על הראשונות כדבר הרמב״ן פ׳ בראשית באמרו שנקרא כן מפני שאם בא אדם לגזור לו שם תוהה ונמלך לקראו בשם אחר כי לא לבש צורה שיתפש בו השם כלל כמוזכ׳ למעלה ויקרא בשם בהו מצד שווי הכנתו אל כל הצורות והיא הבחינה השנית המוכר׳ כי על דרך מה שכתב שם הרמב״ן הצורות הנלבשות אל החמר הזה נקראות בלשון הקדש בהו׳ והמלה מורכבת כמו בו הוא כמלת עשהו וכו׳ · אלו המעיינים ידרושו : ואח״כ חייב חפץ האלקים וכו׳ ·

גם אינו מן הכתוב לפי פשטו כי כבר ביאר והארץ היתה תהו ובהו שהחמר הראשון היה בעדר הצורה והתכונה: וחשך על פני תהום שהעדר האור היה כדוק בעקינו על החמר: ורוח אלקים וגו': שהפנו את הים משתלש באיתו החמר לפעול בו ולבוראו באשר ייטב לו: אמנם הוא ק מדעתו בהתפלספות הזה כי עד שהמלך במכינו ובביור החמר הזה בפשו שפנה: בדרו בתן ריחו במה שחייב בחפצו וחכמתו שבוב בגלגל העליון הסובב את כל ארץ כ"ש ממזרח למערב בכל שעות: ועל יתר הגלגלים שמתגלגלים בתנועת עצמם להפך ממערב למזרח: יסבו בלכתו אל עבר פניו שבה מרוכתו אשר העיר ממזרח כנדק יקראהו לרגלו: וכל זה חייב חפץ האלקים: בשיחודשו בזה בהיולי הזאת וגו': שנויים וכו': רוצה לומ' בעבור שיחודשו בגלגול זה שנויים בהיולי הזאת שבאמצע גלגל הירח כפי חלוף תנועות הגלגל והוא בגלגלים כי בכח מערכותם יתחדשו שנויים שונים כמו שהתבאר בראשון סי' א' ועוד יתבאר בזה בי' ו' ואולם בל זה לא מדעת עצמו אמרו: רק כוונתו להמשיך הטעם על דרכי קצת החכמים שזכר למעלה: אך הוא יגלה דעתו באמרו סי' י"ד ואולם על דעת התורה הנה האל ברא העולם כמו שהוא ובעלי חיים שלו וצמחיו מגווריהם ולא יצטרך אליהם אמצעיים ולהרכיב הרכבות וכו': ותחלתם וכו': רוצה לומר שתחלת השנויים המתחדשים בחמר הראשון על ידי סבוב הגלגלים היה חמום האויר הקרוב וכל הקרב אל תנועתם בודבק יותר כמו שמבאר והולך: והיא אצל הפילוסופים וכו': אמר זה לפי שסופק ענינה אצלו כמו שיתבאר בסי' י"ד: אין לה מראה: וברו המורה בשני פ' ל' באמרו שאלו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כלו בלילה מתלהב אש: עכ"ל: וזה כלו לעונ' זכותם בפשיטות וספירות וכמו שנזכר בדברי הפילוסוף: והובא גם נ"כ בפי' הרמב"ן לספר בראשית על הפסוק השני ויבא' עוד ובא בסי' י"ד אמנם שחכם שעורכו הוניא מבח

בשיחודשו בזה בהיולי הזאת אשר היא בחלל גלגל הירח שנויים כפי תנועות הגלגל ותחלתם חמום האויר הקרוב מגלגל הירח בעבור קורבתו ממקום התנועה ושב אש זכה והיא אצל הפילוסופים האש הטבעי אין לה מראה ולא שריפה אבל היא עצם זך דק קל (קראו אותו הפילוסופים) נ"א קראוהו גלגל האש: ואחר כן גלגל האויר: ואחר כן גלגל המים: ואחר כן כדור הארץ אשר היא המרכז כבדה ועבתה בעבור רחקה ממקום התנועה ואלה הארבע יסודות מהמזגם תהיינה ההויות:

סי' ג. אמר הכוזרי: ואני רואה אתם אצלם מתחדשות במקרה באמרם נקרה לאשר קרב מהגלגל מאד שיהיה אש ומה שרחק שיהיה ארץ: ומה שיתמצע היה כפי הקורב מן הגלגל המקיף או מן המרכז אויר ומים:

הכתוב עצמו בהתפלספות קרוב לזה באמרו: וחשך והוא האויר החשוך שבאלו או מהמורכב הראשון: היה על פני תהום על פני שני היסודות השפלים שבאלו או נ"כ מהמורכב הראשון. והיו מקיפין זה את זה ורוח אלקים ממעי הגלגל שנקראו רוח כאמרו עושה מלאכיו רוחות: מרחפת על פני המים שהניעו או האויר החשוך על פני המים השוכבים או את יסוד הארץ: ונכון היה שהחלק ממנו הסמוך לגלגל התלהב בתנועתו: והוא האש היסודיי והחלק ממנו הקרוב אל המים קבה או היה קור מן המים זולתי חלק מועט ממנו שמתחמם במקרה בהשתפכות ניצוצות מאורי אור: עכ"ל:

סימן ג. ואני רואה וכו': איך תאמר שבחפץ אלקי ובחכמתו סודרו היסודות: והלא אני רואה אותם מתחדשים במקרה אבל קצת הפילוסופים באפיקורו'

סי' ד. סיוכי אשר יוזכר סי' ס':

וזה באמרם כי נקרה לכל אחד מהם היותו כך וכן כפי הזדמנו בהיותו קרוב לגלגל או רחוק ממנו: והנה לא הוקשה לו על דבריו כי אם מצד הטוענים במקרה: אבל לטענת הסוברים בקדמות לא הקשה כלל: עם היותם מרחיקים החפץ מחקו יתברך: הפך מה שהונח בקודמת כי חפצו יתברך פעל כל זאת: והטעם בזה כי לדעתו ורצון אחד יעלה לכאן ולכאן: והראיה עצמה אשר תורה על בטול המקרה: מבטל נ"כ טענת החיוב וכמו שזכרנו בשני סי' ו': כי הסדור המונהג הנראה במציאות: עד ממהר בהוראת כונת מכוין מסדר לתכלי' בחפץ פשוט: יעויין שמה ונט בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ו' הוליך הדרך הזה בשרנה להוכיח בירור מציאות הבורא יתברך: כי בבטול אפשרות המקרה בהקיים אצלו שיש שם במנהג בורא ומחדש בחפץ: וזהו שהמשיך דבריו באמרו באמצע הפרק ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו וייוכר סיכרו: ומן התימה בעיני איך תעלה בדעת מדבר בעודנו בבריאותו במחשבה הזאת ואילו היה בעל המאמר הזה שומע אדם שיאמר במאמרו בגלגל אחד

על מים

סי׳ ד אמר החבר

אבל ההכרח יביאם להודות בהכמה

בהפרד עצם מעצם כי לא יפרד עצם האש מעצם האויר והאויר מן המים והמים מהארץ במעט וברב ובחזק ובחלש אך בצור בוחדת לכל אחד השם זה אש וזה אויר וזה מים וזה ארץ ואם איננו כן יש לאומר לומר כי מלא הגלגל כלו ארץ קצתו יותר דק מקצתו ולאחר שיאמר אבל כל כי מלא הגלגל כלו אש אך כל מה שירד היה יותר עב אשיות ויותר קר ואנחנו רואים פגישת יסוד ביסוד וכל אחד מהם שומר צורתו ועצמותו נראה האויר והמים והארץ במקום אחד נוגעים זה בזה ואינם מתדמים עד שישתנה קצתם אל קצתם בסבות אחרות משנות אותם ויקבלו המים צורת האויר והאויר צורת האש ואז יהיה ראוי היסוד לשם חבירו ויהיו

של מים שהוא מתגלגל להשקות חלקה אחת של שדה או גנה וחושב כי זה כתקן מכלי כוכת אומן שטרח בחבורו והרכבתו וגם כל כלי מכליו לעמת התועלת היה לו להפליא ולהגדיל הדבר עליו ולחשוב אותו בתכלית השכלות · וימהר להכזיבו ולדחות מאמרו · וכיון שידחה המאמר הזה בגלגל קטן ופחות וכזה שכעשה בתחבולה קטנה לתקנת חלקה קטנה מהארץ · איך יתיר לעצמו לחשוב במחשבה הזאת בגלגל הגדול הכוכב את כל הארץ וכו׳ · עיין שם אמריו כי כעמו · ואפשר עוד לחסב הדברים אל מה שזכר בקודמת שהאש הזכה היא אצל הפילוסופים האש הטבעית · ומזה שגם יתר היסודות אצלם טבעיים יקראו · ולזה אמר ואני רואה אותם אצלם מתחדשים במקרים וכו׳ · ולפי זה אין לתמוה איך לא הקשה מכל הסוברים בקדמות · כי אמנם אין המקום הזה באות אליו וקושייתו מצד המקרה · לא היתה רק מפני הזכירו האש הטבעית כאמור :

סימן ד אבל ההכרח יביאם וכו׳ · לקיים דברו בחפץ האלקים וחכמתו שזכר סי׳ ב׳ בבריאת היסודות בטל אפשרות שמקרה בחדושם מצד היותם נפרדים בענינים · כי כל אחד מהם מובדל בצורתו ואין ההבדל ביניהם במקרים לבד שיהיה האחד יותר חם מחבירו או יותר יבש וכיוצא מהדברים אשר בהם יוכח למקרה מקום להתגדר בו · וההבדל הזה העצמי שנמצא בעניניהם · הביא שאר הפילוסופים לגזור על היותם מבודדים בעצם אלא שקבתם יחסו כתיבת צורות היסודות למלאך אחד ממונה על כך · קראוהו שכל פועל אלקי ומשכיל נותן הצורות · כמו שיחסו לו נתינת צורות המורכבים מן היסודות ההמה · ואנחנו נתלה הגדולה בבעליה · ונשם ה׳ אלקינו נזכיר כי הוא השכל העליון הפועל נתינת הצורות לכל הראוים אליהם וכחפצו תלוי הכל כמו שיתבאר סי׳ י׳ : במעט וברב וכו׳ · שיהיה מה שנקראהו אש על הדמיון רב וכמו יותר שנקראהו אויר וכיוצא · וכן שיהיה האש יותר חזק בחום מן האויר · והאויר יותר חלש מן המים בלחות וכיוצא : אך בצורה וכו׳ · רוצה לומר כי בצורה מיוחדת בושם כל אחד מהם על אמתת מה שהוא עד שהיה זה אש · וזה אויר וכו׳ : ואם איננו כן · שלא יהיה הבדל עצמי בין זה לזה : יש לאומר לומר וכו׳ · היה מוכרח להודות מפיו דבר מגונה כפי הנחתו הנזכרת · והוא שיהיה ברשות כל אדם לגזור על היסודות כרצונו והכל השוה שבהם אצלכם רק יסוד אחד בלבד · ולא ראי זה כראי זה בקריאת שמו · כי האחד יאמר שמלא הגלגל כלו ארץ וההבדל אינו כי אם ביותר דק או פחות · והאחר יאמר לא כי אבל מלא הגלגל כלו אש אך כל מה שירד ונתרחק מן הגלגל · היה יותר עב אשיות רוצה לומר יותר עב בענין האשיות המשותף לכללו ויותר קר : ואנחנו רואים וכו׳ · דחה המחשבה הנזכרת בשתי ידים · והוסיף תת כח ראיה על היותם מובדלים בעצמים ולא במקרים לבד · וזה מצד מה שנראה עין בעין שעם היות היסודות קרובים ומקרים נוגעים זה בזה יש הבדל עצום ניכר ביניהם בצורה ועצמות ואין שום דמיון ביניהם אפילו במקום פגישתם ונגיעתם · כמו שהיה ראוי ומחוייב אם לא היו נבדלים רק במקרים כפי הנחתם · והנה אינם מתדמים כלל · עד אשר ישתנה קצתם אל קצתם כי תקרה מלחמה והפסד לאחד מהם מהתנגדות הסמוך אליו כי יתגבר עליו כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש · אז יהפך עצם לעצם וככיו הראשונים לא יהיו לו עוד אבל פנים חדשות יבאו לכאן וזה יהיה : בסבות אחרות וכו׳ · לא מצד היותם שוים בצורה עם חלוף מדרגה במקרים לבד · אבל יהיה השתוותם בסבת ההתנגדות וההדמות · כי שני אלו חבו ו בהתהפך עצם אל עצם כאשר יקרה בלחם כשתכה לטבע הניזון · כי היה ראשית הכנוי מצד אויה הפכיות שבין כמשכה למשתכם · אבל תשלם השגתו של עצם אחר מצד ההדמות

שביניהם · ואפשר שזה כוון באמרו בסבות אחרות וכו׳ בלשון רבים : ויהיו העצמים נכרים וכו׳ · פנים אחר שהסתכנות מעצם אל עצם יהיו העצמים ההם ניכרים היכר מפורסם בצורה ובעצמות ובלתי מתדמים כלל לעצמי היסודות שנעתקו מהם : והביא זה הפילוסופים וכו׳ · הכונה כי ראותם השכל הזה שעצמי בין היסודות וזולתם · הביא קצתם ון׳ סינא מכללם המבאר דברי ארסטו׳ ועליו הוא נסמך לפי דעתו לאמר שיש שם שכל פועל אלקי שזכרנו ענינו בראשון סי׳ א׳ והוא נותן הצורות האלה בארבעת היסודות הנזכרים סי׳ ב׳ כאשר הוא אצלם נותן צורות הצמחים והחיים המורכבים מארבעת׳ כאמרו סוף סי׳ ב׳ שמהמזגם תהיינה ההויות · והשמיט זכר המוצאים כי יספק ענייניהם באמרו סי׳ ו׳ ולקצתם דעות במוצאים שכחותם וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלקיות והצורות אינם צריכות כי אם לצמחים ולחיים וכו׳ · והשכל הפועל הזה דבר על אודותיו ן׳ סינא בשני ממאמריו הטבעיים שבתשיעי מספרו במה שאחר הטבע והוא אצלו שכל נבדל ממונה על ג׳ דברים · הא׳ היותו פקיד נגיד על היסודות והמורכבים מהם להניעם ולשנות ענייניהם · כמו שהשכלים אשר למעלה מהם יניעו הגלגלים · ועל בחינה זו יקראהו מושל בעולם התחתון · הב׳ היותו נותן צורות להלבישם החמר התחתון כי כלם מעשה ידיו לפי דעתו · והפועלים הפרטיים אינם רק מכיני החמר אל קבלת הצורה אשר תחול עליו · ומצד זה יקרא אצלו נותן הצורות · והג׳ הוא היותו מאיר ומזהיר על הצורות הדמיוניות אשר בדמיונו של אדם ולשומם צורות מושכלות בשכל ההיולאני ובהם תשלם השגתו · ודמיונו בזה לשמש מאיר על פני כל הארץ אשר באורו יראו אור כל העינים וישיגו המראים הנכונים לקראתם · וכפי זאת הבחינה קורא לו שם שכל פועל · עם היות השמות הללו מתערבים זה בזה מאין חלוק · וכיוצא בדברים אלו זכר המורה בשני פ״ד וז״ל · השכל העשירי הוא השכל הפועל אשר הורה עליו צאת שכלנו מן הכח אל הפעל ויציאת הצורות הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח · וכל מה שיצא מן

ויהיו העצמים נכרים בצורתם מלבד מקריה׳ והביא זה הפילוסופים לאמר כי שם שכל פועל אלקי נותן הצורות האלה כאשר הוא נותן צורות הצמחים והחיים והם כלם מהארבע יסודות ואין הדלית נכרת מן הדקל במקרים אבל בצורות שמו זאת זולת עצם זאת אף יפרד במקרים דלית מדלית ודקל מדקל שתהיה על הדמיון זאת שחורה וזאת לבנה וזאת יותר מתוקה וזאת יותר ארוכה וזאת יותר קצרה ויותר עבה ויותר דקה וזולת זה מן המקרים ואין

הכח אל הפועל · יש לו מוציא בהכרח חוץ ממנו · וצריך שיהיה המוציא ממין המוצא כי הנגר לא יעשה הארון באשר הוא אומן אבל מאשר בשכלו צורת הארון · וצורת הארון אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת הארון לפועל · וכמה אותה בענין כן בלא ספק נותן הצורה נבדלת וממציא השכל שכל והוא השכל הפועל · עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שיורכב מהם · יחס כל שכל נבדל המיוחד בגלגל לגלגל ההוא · ויחס השכל בפעל הנמצא בנו אשר הוא משפע השכל הפועל · ובו נשיג השכל הפועל · יחס שכל כל גלגל הנמצא בו אשר הוא משפע הנבדל · ובו ישיג הנבדל ויציירהו ויכסוף להדמות בו ויתנועע · עכ״ל · והר״ר שם טוב אסף כונת הדברים הללו בספריו באמרו שנה הזורם הרב בזה כי בעבור שני דברים יראה שיש בכאן שכל פועל · הא׳ מצד שכלנו כי הוא נמצא פעם בכח ופעם בפעל וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל צריך אל פועל שיהיה ממינו · והוא שיהיה שכל וזהו השכל הפועל · והשנית שכל אלו הדברים ההוים והנפסדים יבאו מהכח אל הפעל ואי אפשר שיהיו נעשים על ידי פועלים חמריים כי הגשם אין לו אומנות על שיתהוה הבן ממנו ולא אחד מבעלי הגשמות · א״כ התחייב שיהיה בכאן דבר שיהיה לו ידיעה ואומנות לעשות הצורות בהיולי · א״כ יש כאן שכל פועל · עכ״ל · והוסיף המורה שכית ידו לקיים הדבר בחלק הנזכר פ׳ י״ב באמרו אמנם מה שמנהיגו ממחודשים שאינם נמשכים אחר מזג והם הצורות כלם א״א להם ג״כ מבלתי פועל : רוצה לומר נותן הצורה וכו׳ עכ״ל · והרמב״ן בפרש׳ אחרי מות זכר ענייננו לאמר שאמרו חוקרי היונים מן השכל הפועל התכונן זיו וזהר כח מלאך ובהיר · וממנו יבא כיוון נפש הבהמה וכו׳ · והחכם לטיף דבר על אודותיו בספר שער השמים שער א׳ פ׳ ט״ו ובספר גנזי המלך פ׳ כ״ד · והרלב״ג הוסיף קיום במציאות השכל הפועל הזה בספר מלחמותיו בראשון פ׳ ה׳ ובחמישי פ׳ י״ג · והרחיב ענייננו · קום קרא במקומותיו אם אליו תשוקתך · וכבר קדם לדברנו בענייננו בראשון סי׳ א׳ · ועוד ידובר בו מעט מוער במה שיבא סוף סי׳ י׳ · ושם יסירנו החבר מעט פניו · וביותר בקיימת הספר סי׳ כ״ב

ואין בגזרו העצמיו רב ומעט כי אין סוס פחות סוסיות מאחר ולא אנוש יותר אנושיו מאחר כי גדרי הסוסיו והאנושיו (לכל אישיהם מגיעים) נ״א ישנם לכל אישיהם והפילוסופי הודו על כרחם כי אלו הצורות נותן אותם ענין אלקי וקוראי אותו משכיל נותן הצורות :

סי׳ ה אמר הכוזרי זאת היא האמונ׳ כאשר יכריחנו הכרח השכל להודות בכזה (ומה הוצרכו) נ״א ומי הכריחכו לומר במקרה ולמה לא נאמר כי אשר שם זה סוס וזה אנוש בחכמה אשר לא נשיג אנחנו (הפרדתה) נ״א חלקיה הוא אשר שם האש אש והארץ ארץ לחכמה אשר ראה אותה יתברך לא במקרה מקרבת הגלגל (או ממרחקו) : נ״א ורחקו

סי׳ ו אמר החבר וזאת היא הטענ׳ התוריה ומופתה בני ישראל אשר הופך להם מן עיני העצמים מה שהופך

כי שלא ה׳ פעל כל זאת אין שם שכל פועל זולתו : ואין הדלית וכו׳ · לישנא דמתניתא נקט במס׳ פאה פ׳ ד׳ הפאה ניתנת במחובר לקרקע. בדלית ובדקל וכו׳ · והדלית היא גפן מודלית על גבי עצים או אילנות. מלשון ורעו דליותיו · ושיא הנקראת פירגולא בלשון לעז · ווה מבואר שפשוט בתורה אין החלוף ביניהם זולתי במקרים שמקרה אחד גם לשני לא יקרבו בשיעו׳ ערכו ומדרגתו מהם · ואין בגזרות העצמיות רב ומעט וכו׳ · כי כל אחת מהן בלתי מתחלקת מה שאין כן במקרי׳ כי מדרגו׳ מדרגות. יש להם כאורך אמור שתי מדרגות. לובן יש בבגד הזה ושלש מדרגות בכייר הזה וארבע מדרגות בשלג הזה · ובעת יאמר השלג יותר לבן מן הכייר · והכייר יותר לבן מן הבגד · והשם כשאר על זה הדרך · לא כן הגזרות העצמיו׳ וכמו שממשל משלים הוא באמרו כי אין סוס וכו׳ : רוצה לומר שאין סוס אחד פחות בעל סוסיות מסוס אחר · ולא אנוש יותר בעל אנושיות מאחר : כי גדרי וכו׳ · כי גדר הסוסיות שהוא על הדמיון חי מצהיל מגיע בשוה לכל פרטי מין הסוס · ולכל אחד מהם יאות על אופן אחד בלי תוספ׳ ומגרעת׳ וכן גדר האנושיות שהוא חי מדבר · הוא מגיע לכל פרטי מינו בשווי : והפילוסופים הודו וכו׳ · הייכו ן׳ סינא וסיעתו כאמור · עם היות אפיקורוס וסיעתו טוענים במקרה כמו שזכרנו · אולם אנחנו בשם ה׳ אלקינו נזכיר לתלות בו כל הגדולה הזאת כמוזכר למעלה :

סימן ה זאת היא האמונה וכו׳ · מצא הכוזרי קורת רוח בראיות השכליות שהביא החבר בזה לברר האמונה עם המחקר והוא מה שנשא אליו את נפשו בראשית המאמ׳ · וז״א וזאת היא האמונה וכו׳ · כלומר לזאת יקרא אמונה האמנת כאשר יכריחנו על קיומה הכרח המחקר השכלי להודות בה · על מה שכתב המורה בראשון פ׳ נ׳ באמרו כי האמונה היא ההאמנה במה שיצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצוייר

בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה שלא חלוף זאת האמונ׳ בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחייה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית · ע״כ · והנה זה מתנשא לעמת אמרו סי׳ א׳ כבר הסרתי שמדרגה שעליונה מבירור האמונה מבלי מחקר וכו׳ · ואמר בכזה ולא בזה · להורות כי זו היא דרך ישרה לפני איש לברר אמונתו במחקר בדבר כזה. שהביא הכרח על קיומו של דבר כשיספק ענינו · אפס כי בכגון הזה עצמו שהנחנו עליו מסבת המקרה בחדוש היסודות על הדרך המוזכר למעלה · לא היה רואה כי שום צורך לטענותיו שנזכרות · ממילא רואה שמענה ולמפורסמות אין צריך ראיה : וז״א ומה הוצרכו לומר במקרה וכו׳ · (נ״א ומי הכריחכו לומר במקרה וכו׳) · והכונה אחת שהיא לומר כי בזולת הראיות שנזכרות די לנו שנאמר כי דין המורכבים הוא עצמו דין הפשוטים · וכמו שיצר את האדם ויתר הקיים בחכמה נודעת עם היות שלא נדע פרטיה · ואין שם מקום למקרה כלל · כן הענין ביסודות · חקה אחת ומשפט אחד להם : הפרדתה · כאלו אמר חלקיה ופרטים · וכן מצאתי בנסחא :

סימן ו וזאת היא הטענה התוריה וכו׳ · הכונה לומר שאין ענין המורכבים בלתי מגומגם אבל עד שתוקח מהם ראיה על הפשוטים · ועדיין ערכא צריך בדרך המחקר השכלי · אמנם טענתך היא טענה תוריה אמתית שכבר נתאמת ענינה על ידי הנפלאות שהמופת עליהם בני ישראל · אשר בעבורם הופך מה שהופך מעיני העצמים · כהפוך המטה לנחש · והמים לדם · ויתר המכות שנזכרו בראשון סי׳ פ״ג · ועיני העצמים רוצה לומר מהותם ועצמיותם כפי המורגל בלשון לאמר הדבר בעינו במקום אמרנו הדבר בעצמו · וכמו שביארנו ברביעי סי׳ ג׳ על אמרו רואה דברים בעיניהם וכו׳ :

מה שהופך ומרה שנברא להם מן ההויות וכאשר יסתלק המופת הזה ישתוה עמך הטוען עליך בדלית פי' גפן כלשון ערבי על דרך הדמיון כי צמחה במה שקרה שיפול במקום ההוא זרע הענבים וצורת הזרע היתה במדה שנקדרה מסבוב הגלגל ערך מן הערכים נמזגו בו היסודות מזג בא ממנו מה שאתה רואה:

סי' ז אמר הכוזרי ואני אדבר עמו על הגלגל העליון עצמו מה הוא שיגלגלהו ההיה הדבר ההוא במקרה אם לא ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים והם עד אין תכלית מרוב ואנחנו רואים צורות הצמחים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע והיה ראוי שתתחדשנה עם חדוש הערכים צורות ותמחנה אחרות:

סי' ח אמר החבר היא הטענה כל שכן עם השגתנו (מהחכמה) נ"א מה שהשגה בהרבה מהם ומה הצורך אליהם כאשר התבאר בספר תועלת מיני החיים לאריסטו (ולגאלינוס) נ"א וכס' תועלת האברים לגאלינוס וזולת' מפלאי החכמה וכן יתבאר בבהמ' הישוב כצאן והבקר והסוסי' והחמורים שהם בעבור צורך האדם אליהם כי

שוה שנברא להם וכו' כלוחות והמן וזולתם כמו שהוזכר גם בסי' פ"ט וכ"א · ואלה ידחו בלי ספק טענת המקרה אבל מי שיאמין בענינים · אבל אין זה דרך מופת שכלי אשר דרוש דוחה ענינו מראשית דבר: וכאשר יסתלק וכו' · ר"ל כאשר תשב עיניך מנגד המופת הזה הלקוח מקבלת בני ישראל שמעידים על אמתת הפוך הטבעים באמור: ישתוה עמך וכו' · שתהיה טענתו חזקה בטענתך עודנו מחזיק בטומאתו להתעקש בדעת המקרה ולא תוכל לו להפיל אותו חלל לפניך ע"י טענה בזו ועל כן הוצרכתי להכריח הענין בטענות שזכרתי · והנה שעולה על רוח המתעקש היא תהיה כי המורכבים נפלו במקרה גם במה כאשר הזדמן אל מקום שיפול הזרע · שם יהוא מתחדשים ענינים שונים: וכפי מה שהזדמן במקרה מסבוב הגלגל וכו' · כמו שהקדמנו ביאורו בראשון סי' ס': בא ממנו וכו' · כי הצורה אשר תחול בדברי' היא כפי התחלפות המזג שבו כמזגו היסודות · ומלת דלית ביארנו ענינה סי' ד': וכונת החבר בכל זה למען תביא המלך אל השלמת הטענ' שכבר התחיל בה · אין קונים עצמה ילכה כמו שיעשה בתשובתו המספקת:

סימן ז ואני אדבר עמו וכו' · הכונה בזה אם במקרה נפלו הענינים המתהוים כאשר המה כפי חלוף הערכים הגלגליים כדבר הטוען ישפוט נא על תנועת הגלגל עצמו · האם ייוחס זה למקרה עם עוצם סדורו · וכבר קדם בטול זה סי' ג' מטעם המשל אשר ידי בעל חובת הלבבות כוונו בשער היחוד פ"ו כי כל הפ"ק ההוא מתייחס מאד לכונה זו · ובא שם בתוך המשלים זכרון סבוב הגלגלים בתנועותיהם המתחלפות והכוכבים במשמרותיהם על הנהגה מסודרת ומשכל מכוון לא יזח ולא ישתנה וכו': ואחר כן אדבר עמו וכו' · תוקף ראיה זו מוכח ועומד על היות הצורות בעלות תכלית במספר והערכים הגלגליים בלתי בעלי תכלית כמו שזכרנו בראשון סי' ס' · ואיך אם כן ייוחס להם ענין הצורות שנגזר על התחדשם במקרה כפי מה שנקרה מסבוב הגלגל ערך מן הערכים כמוזכר בקודמת והלא היה מן ההכרח על פי ההכחה הזאת שתתחדשנה צורות ענייות לאין תכלית ותמחנה צורות אחרות עד אין מספר · וזה שוא ותפל ושחוק יכחישהו:

סימן ח היא הטענה כפתולי שקים כפשל וגם יכול בגלגול דבריו להביאו אל מחוז חפץ הטענ' היסו' כנגד המתעקש בטענת המקרה · כי היא הראשונה מבעד סי' ה' · ואחרית השניה מאד בספק הקודמת · והוסיף משל עצמו מה שסמך אליו באמרו: כל שכן עם השגתנו וכו' · והאריך בענינו בעל חובת הלבבות בשער הבחינה אשר פיהו פתח בחכמה בפרקו הראשון לאמ' מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הבורא בברואים ושערם בנפש כפי כח הכרת המבחין · כי החכמה ואם שימנית כחלקים בברואים היא ביסודה ועקרה אחת כמו אשר היא אחת בעקרה ובעצמה ומתחלקות מראות כיכונים בשמשות הנעשות מן הזכוכית · וכמים שמשקין מהם הפרדס שפרחיו שונים זה מזה במראה שהם נראים אליהם במראיה' על כן התבונן בבריאו' הבורא מקטנם ועד גדולם והתיישב בכולם ממך מהם תמצאם כאשר ספרתי לך וכו' יעויין שמה במלוא רוחב לשונו · ואמר מהחכמה וכו' כי אפס קצתה נרא' בקצת וכלה לא נראה גם לא הקצת בכלם · וכבר מהם מוסב לנמקים ולקיים הכוכבים בקודמת: וכן יתבאר בבהמות הישוב וכו' ·

אחרי

כי אין התקנה בהם שיהיו מדבריות אבל בישוב לתועלת בני אדם וכל מה שרמז לו דוד ע"ה באמרו מה רבו מעשיך ה' כ"א וכו' לדחות טענת אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה:

סי' ט אמר הכוזרי אף על פי שיצא בא"ה סוכה מעניננו מעט באר לי כונת המזמור הזה:

סי' י אמר החבר הוא הולך על דרך מעש' בראשית התחיל עוטה אור כשלמה רומז אל מאמרו יהי אור. נוטה שמים כיריעה רומז אל יהי רקיע. המקרה במים רומז אל המים אשר מעל לרקיע. ואחר כן מה שיקרה באויר מהעננים והרוחות והאשים והברקים והזועות ושהם כלם ברשיון כמו שאמ' כי בם ידין עמי' והליץ בעדם כלם השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח עושה מלאכיו רוחות ר"ל ששולחם אל מקום שירצה ובמה שירצה וכל

אחרי העירו על החכמה הנראית המתבאר משלימו' הסדר הנראה בבריאת החיים כנעשה. העיר עליה ג"כ מכל הדור קנתם לתכלית תועלת בני האדם. והכל כבלל באורך בשעור הבחינה אשר זכרנו: כי אין התקנה בהם וכו'. הכונה שלא היתה תקנת העולם ותועלתו להיות אלה שוכנים במדברו' אבל ביישוב וכו': וכל מה שרמז לו וכו'. רצה לומר כי כל מה שהורה דוד בדברים ההם היה כדי לדחות טענת אפיקורוס היוני בענין שמקרה שהקשו על בטולו. וכבר בא זכרון אפיקורוס וענינו במורה חלק ב' סוף פ' י"ג באמרו שהוא לא ידע מציאות הש"י ית' אבל חשב שהדברים הווי' ונפסדי' בהתקבץ ובהתפרד כפי המקרה ושאין שם מנהיג ולא סדר מציאות. ע"כ: והמתרגם מלפני אדון כל הארץ אומר מן קדם קיריה ולפי זה אפשר שתפתה המלה אפיק קרום כלומר מוציא מעליו עול אדנות על בלי היותו מאמין בסבה ראשונה פועלת: ויקר מקרה המלה הזאת לכלול בענייננו לשון הפקר והיא מליצתו של בעל העקידה שכתב שער ל"ז לאמר כי כאשר קצרה יד קצת הקדמונים לדעת מופת שכל או ראיה במציאות הנכבדות גזרו בדעתם הנפסד והמשובש כי אלו הנמצאים לא הגיעו למעלת אלקות כלל וכו' אדרבה שכבר היה מציאותם חלוש בעצמו ובלתי ראוי להתייחס אל כונה מכוונות כי אם אל הקרי והזדמן. אוסיפו כן מצאת עצמם ונכונה באלו הדברים המפקירים את האנשים לעשות אותם הפקר בגופם ובנפשותם. והוא דעת אפיקורוס והנמשכים אחריו וכבר הזכיר ארסטו' גנות סכלותם בשני מספר השמע וכו':

סימן ט כונת המזמור הזה. הוא מזמור ק"ד:

סימן י הוא הולך על דרך מעשה בראשית וכו': הן הן דברי הראב"ע בתחלת בראשית וז"ל דבר דוד בתחלה על מעשה בראשית והחל מהאור ואמר עוטה אור. ואח"כ נוטה שמים והוא הרקיע. והמים עליו והאש והשלג והרוח. ואמר כי הרוח שלוחו של הש"י ללכת אל מקום שישלחנו וכן האש ממשרתיו. ואמ' יסד ארץ על מכוניה וזאת היא היבשה. ע"כ. ועל המזמו' עצמו כדברי' האב"ע דבר בראשיתו. בדרך הסברא גם זה המזמו' לדוד כי תחלתו וסופו שוה כראשון. ובמזמור הזה יספר מעשה בראשית והחל מהאור כי הוא שהיה בתחלה. ואח"כ השמים והדשאים והמאורות וכו'. ע"כ. ובהמשך הביאור הזה קצר כלשון הכתוב ולפעמים צריך שיובן בו ונזכר להורות על החלק השמע ממנו. רומז אל המים אשר מעל לרקיע. כבר קדם דברנו על אודות ברביעי סי' כ"ה וז"ל. רוח אלקים הוא רוח הקדש ממנה נבראו המלאכי' הרוחניי' וכו'. ואחריה האויר והזנ ואחריו המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם הקשת הפילוסופים ולא הודו בהם ואפשר שיאמר בו אומרי' שהוא כדור הקרה שקורין בערבי זמהריר ומקו' תכלית הגעת העבים. ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתיר. ע"כ. וכבר קדם ביאורנו עליו שם במקומו. ונתבאר שם כי דעת הראב"ע כדעת האו"ה שהוא כדור הקרה כמו שכתוב מפורש בביאורו על יהי רקיע. גם בפירוש המזמו' כתב המקרה כמו השם קרוהו. ע' יותיו הם העננים בכדור הזמהריר. ע"כ. וקרוב אצלי שראוי לתקן זמהריר במקום סגריר והוא כדור הקרה שנק' כך בערבי כאמור כי לא יכעס לאכי שיאמ' כי העבים הם בכדור המטר הנקר' סגריר כמבואר אצלו במשלי כ"ז. וכדור הקרה הוא חלק האויר האמצעי ממנו שהוא קר באיכותו בערך אל שני חלקיו הקותרים ושם אוצר שלג ומטר וכיוצא. ושהם כלם ברשיון וכו'. ר"ל ברשותו וחפצו ית' לעשות בהם כקמח ותנבחות כמשפט כתוב. והליץ בעדם כלם וכו' ר"ל שדבר בהלכתו על כל זה באמרו השם עבי' רכובו על העבים. המהלך על כנפי רוח וגו' על הרוחות והאשי' והברקי' והזועות. והראב"ע כתב משרתיו אש לוהט האבן הנופלת שליחה ממים. והאש היורד מהשמי' והברקי' ע"כ ר"ל שנופל וכו' כנ

וכל זה תלוי ברקיע׃ ואחר כן הועתק אל יקוו המים ותראה היבשה כאמרו יסד ארץ על מכוניה ושהמים בטבעם מקיפים (ממעל לארץ) נ״א הארץ ויכסוה כלה כלבוש עמקים והרים כמו שאמר תהום בלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים׃ אבל היכולת והחכמה הוציאה אותם מהטבע ההוא והכניסם אל העמקים מקום נ״א מקוה הימים עד שיהיה לשם נ״א בכאן מקום גדול החיים והראו החכמ׳ ואמ׳ מגערתך ינוסון כנוי הכנס׳ אל הימי׳ ותחת הארץ ולזה רמז באמרו לרוקע הארץ על המים כי הוא בנראה כנגד אמרו תהום כלבוש כסיתו וזה כפי טבע המים והמאמר ההוא כפי היכולת והחכמ׳ וכמו שאמ׳ גבול שמת בל יעבורון וכל זה מכוון לתועלת החיים כאשר ידחה האדם בתחבולותיו ומלאכותיו הם מימי הנהרות בסכרי׳ וזולתם לקחת מן המים כפי צרכו לבית הריחים או לתעלה וזולת זה כן רמז הנה באמרו המשלח מעינים בנחלים כדי שישקו כל חיתו שדי כאשר תברא החיה ויהיה עליהם עוף השמים ישכון כאשר יברא העוף ואחר נעתק אל תדשא הארץ באמרו משקה הרים מעליותיו כנוי לואיד יעלה מן הארץ לתועלות אדם וזרעו כמו שאמר מצמיח חציר לבהמה שלא יבוז החציר כי הוא מתועלות בהמות הישוב בקר וצאן וסוסים וחמורים

כבר נתבאר ברביעי סי׳ נ׳ שמלאכות ה׳ כנוי לשליחות׃ וכל זה תלוי ברקיע׳ הן אם לדעתו בענין הרקיע היותו השמים העליונים על אחד מן הדרכי׳ שזכרנו עליו ברביעי׳ סי׳ כ״ה במקומו הנדרש למעלה׳ יצדק בדברו׳ כי כל שמתחדש בתחתונים׳ מקנה השמי׳ מזלו ותולדתו׃ ואם רצה בו גם כן האויר שמרוקע אשר שם כדור הקרים וכדעת הראב״ע יזכה משפטו כי כן עקר האותות העליונות שם יתהוו כנודע׳ ויכסוה כלה כלבוש וכו׳ שיעורו ויכסוה כלה עמקים והרים כלבוש הזה שמכסה הגלגם׳ וזה כפי מה שהיה ראוי מטבעם כמו שיתבאר׃ כמו שאמר תהו׳ כלבוש כסיתו׳ כבר ביאר הראב״ע כי תהום הוא המקום העמוק בים׳ כי בראות שיבשה הים מקום המים׳ ע״כ׳ ותוסיף עוד ביאור באמרו אחר כך וטעם כלבוש כסיתו כי התהום הוא עומק הארץ והוא מכוסה במים כי חצי הארץ היא מגולה׳ ע״כ׳ אך לא מחשבותיו מחשבו׳ החבר בביאור הכתוב הזה׳ כי הראב״ע ביארו על המציאות המיושב אחרי הראות היבשה׃ ועל כן פירש תהום כלבוש כסיתו כאשר הראיתיך׳ ועל הרים יעמדו מים פירש אבלו כי זה הדבר ידוע ונראה בלב כי יש מימי הים על הרי׳ גבוהים גם על חומות שהיו בנוים׳ ונכה מי שיפרש הכתוב כמו הפוך באמרו והפוך דברי אלקים חיים על מים יעמדו הרים תשפוכות כלבוש׳ וביאר מגערתך ינוסון וגו׳ על גלי הים בבא עליהם רוח סערה ועל שרעז העושה מעשה גדול בים׳ והחבר מכלל ביאורו יצא׳ ועל ההפוך ההוא לא בא׳ כי רוח אחרת כוונה היתה אתו בבארו תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים כפי טבע המים להקיף על הארץ בטרם יתעו זו

מנגיעתו ית׳ לכוס מפניו אל מקום אחד בעמקי׳ שלזה כוון באמרו מגערתך ינוסו וגו׳׳ ואז קם ויתעודד המציאות הזה המיושב הנראה על מתכונתו׳ וזה אבל היכולת וכו׳ שסוף ביאור למגערתך ינוסון וגו׳ כמו שמבאר והולך׃ עד שיהיה לשם (נ״א בכאן) וכו׳׳ והכונה על מקום שיכנסו הכו׳ למען יהיה שם גדול הבעלי חיים השלמים והראות החכמה׳ כי החיים אשר במים אין רוב עניניהם ידועים׳ והחכמה בהם איננה נגלית לנו כהגלותה בשו וכמו שינא׃ כנוי הכנס׳ אל הימים ותחת הארץ׳ כי הכתוב באמרו מגערתך ינוסון וגו׳ תאר ענין הכנסם בעמקי הימים ובואם במערו׳ צורים ובמחלות עפר מפחד ה׳ ומהדר גאונו בקומו לגלות הארץ׃ ולזה רמז באמרו לרוקע וכו׳׳ ר״ל של המציאו׳ הזה המיושב בגזירת עליון׳ רמז באמרו לרוקע וגו׳׳ כי בנראה לכאורה ממנו הוא כנגד אמרו תהום כלבוש כסיתו וגו׳׳ ר״ל שהם מאמרים נראים כמנגדים וסותרים זה את זה כאלו הארץ הזאת פעמים נכסית ופעמים נגלית׳ אמנם אין כאן סתירה כלל׳ כי זה ר״ל אמרו תהו׳ כלבוש כסיתו וגו׳׳ הוא כפי טבע המים מתחלת בריתן׳ והמאמר ההוא ר״ל לרוקע הארץ על המים׳ הוא כפי היכלת והחכמה וכו׳׳ וכמו שביארנו׃ כאשר ידחה האדם וכו׳ דמה ענין אמרו המשלח מעיני׳ וגו׳ למלאכת סוכר הנהרות להשיב מרוצת פלגי מים של דרך אחרת כי של כל אשר יחפוץ יטם והסכרים הוא מלשון אמרם במסכת כלים פ׳ כ״ג מגודות הסכרים׳ ופירש בו הערוך שסוכרים הנהר וגודין בו דגי׳ כדכתי׳ כל עושי שכר אגמי נפש׃ ובפ׳ הניזקין על מסכת בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון אמרו בגמרא כי פליגי במיסכר לאשקוי׃ או לתעלה׳

למלאכת

למלאת אמת המים שבשדהו כלשון אל קנה תעלת
הבריכה: כנה בעדם בעבודת האדם וכו' · שמא תאמר
מה ראית לבאר אמרו מצמיח חציר לבהמה על בהמות
הישוב · ומה לך כי תכנס מלבאר אותו גם על המדבריו'
על כן הורה משפט ביאורו
לאמר שבכתוב כנה בעדם
ר"ל הלין וגלה שהרמז היה
עליהם בלבד במה שאמר
לעבודת האדם כי הוא מוסב
אל שהבהמה הנזכרת אשר
יעבד בה להוציא לחם מן
הארץ · כמו שהולך ונושא
משך הביאור · ויהיה אמרו
ועשב מוסב למעלה כאלו אמר
מצמיח חציר ועשב לצורך
בהמות הישוב והבהמות
עצמם הם לצורך עבודת
האדם ותועלתו כאמור:
ויוציא לב הצמח לעצמו וכו'
ר"ל שע"י העבודה ההיא יוציא
האדם לעצמו לב הצמח
ופריו המסותר בקרבו ילקט
התוכות · והקליפות יזרוק
לחית הארץ ולעוף השמים ·
או שרצה באמרו לב הצמח
מבחר הצמח ועקרו וכמו
שקראו הראב"ע בשם צמח
ככבד ויר' בקליפות הצמחי'
הגרועים נערכו · ובכן יהיה
נכון מוצאו לדמיון אמרו הנה
נתתי לכם את כל עשב וגו'
ולכל חית הארץ וגו' ויעלה ביאורו מכוון עם מה שכתב
הראב"ע ז"ל ויאמ' אלקי' הנה נתתי לכם הטי' לבני אדם ולכל
מי שיש בו נפש חיה לאכול כל עשב · וכל פרי עץ מותר
לאדם · והעשב והירק לחיות ולכל רומש · עכ"ל · ולדעתו
יאמר הכתוב · הנה נתתי לכם לכלכם אדם ובהמה וכל
החיים · את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ ·
אך את כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם לבדכם
יהיה לאכלה · אין לשאר החיים שום חלק בו · כי אמנם
לכל חית הארץ ולכל עוף השמים וגו' את כל ירק עשב
בלבד נתתי לאכלה · ולזה כוון הראב"ע באמרו וכל פרי
עץ מותר לאדם ר"ל שאין היתרו זולתי לאדם · ושמא כוון
בו שהוא מותר האדם מן הבהמה כי הוא יתר בו עליה

וחמורים וזולתם · כנה בעדם בעבודת האדם
רוצה לומר עבודת האדמה לעבוד בהם
ויוציא לב הצמח לעצמות כאשר אמר
להוציא לחם מן הארץ דומה לאמרו הנה
נתתי לכם את כל עשב זורע זרע רוצה לומר
שהלב לאדם והקליפות לשאר החיים כמו
שאמר ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים
וזכר (המזונים) נ"א המינים השלשה אשר
יוצאו בעבודת האדמה והם דגן תירוש
ויצהר וכלם לחם · ואחר כן זכר
תועלותם ואמר ויין ישמח לבב אנוש ·
ואחר כן שמן להצהיל פנים משמן
והלחם אשר הוא הלחם הידוע מיוחד (לבב)
נ"א ללבב אנוש יסעד ואחר כן חזר על תועלת
ירידת המטר לאילנים נ"א כמו שאמר ישבעו
עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע ותועלת האילני'
הגבוהים למין מן החיים כמו שאמר אשר שם
צפרי' יקננו כאשר ההרי' הגבוהי' תועלת למין
אחד נ"א אחד מן החיי' כמו שאמ' הרי' הגבוהים
ליעלים · והסלעים תועלת למין אחד מן
החיים כמו שאמר סלעים מחסה לשפנים
והכל נכלל בזכר היבשה · ואחר כן נעתק
אל יהי מאורות באמרו עשה ירח למועדים וזכר
תועלת הלילה ושהוא בכונ' מאצלו לא במקרה
ולא

בעמיני מאכלו: וזכר המזונים (נ"א המינים): השלשה
וכו' · כבר כתב בעל הפרשים כי כל לחם עניינו כולל
לכל מאכל: ואחר כן שמן להצהיל וכו' · לא הארכו דבריו
את כוונתו בביאור הכתוב · ושמא יבאר לתקן בו כבר
להאיר אל עבר פניו · וכמו
שיראה מדברי הראב"ע · שלא
שלפי הגרסא הנזכרת באמרו
המזונים השלשה · היה ראוי
לבאר תועלת השמן בענין
המזון · ושמא זאת היא
כוונתו להצהיל פני אוכליו ·
ואנכי לא ידעתי · ואולי כוון
אל הסיכה בשמן הנהוגה אצל
הקדמונים שב"כ היא מועלת
לאדם כענין מזון · כמו
שהעיד ר' חנינא בעצמו · פ"ק
דחולין סמין ושמן שסכתני
אני בילדותי הם עמדו לי
בעת זקנותי · או שלהיות
השמן מפקח כמאמר ר' יוחנן
(הוריות פ' כהן משוח)
בשם שהזית משכחת תלמוד
של שבעים שנה כך שמן זית
מחזיר תלמוד של שבעים
שנה · בנה ענינו בהצהלת
פנים על דרך חכמת אדם
תאיר פניו: והלחם אשר הוא
וכו' כבר ידעת רגילו' הלשון
להשתמש בשמות בכלל
ובפרט · וכדרך מה שכתב
המורה בראשון פ' מ"ו כי מעני'
הוא שם הדקים בפרט · ושם כל אבר פנימי בכלל ·
כן הלחם הנזכר למעלה נאמר בכלל · ולחם זה נאמר
בפרט על הלחם הידוע ומיוחד מחמשת המינים. ולפי
הצמח השני יאמר כי הוא מיוחד ללבב אנוש יסעד להיותו
עקר מחייתו של אדם עם היות שלא על הלחם הזה לבדו
יחיה האדם · וכמאמר בעל העקידה פ' וירא על וסעדו
לבכם · שהלחם הוא מן המסעדים הלבביים וכמ"ש חכמינו
ז"ל מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים פתא סעודתא
דלבא · והוא מזון מועיל לחזק הכחות הרוחניות כלן
שכיון שהוא מחזיק את הלב ממנו תוצאות חיים · עכ"ל:
והכל נכלל בזכר היבשה · ר"ל שכל אלה המוזכרי' עד הנה
בכללו במאמ' הכתוב ותראה היבשה: ולא קוו כמתע' וכו'

שבוגש

ולא תהו במעשהו ולא במקרים התלויים במעשהו כי הלילה הוא זמן העדר השמש אבל הוא עם זה מכוון לתועלות כמו שאמר תשת חשך ויהי לילה ומה שסמוך לו מן המאמר בזכרון החיות המזיקו לאדם והליכת' בלילה והאספם ביום והאדם והחיים הרגילים עם האדם בהפך זה כאשר אמר יצא אדם לפעלו ולעבודתו וגו · הנה כבר נגדרו לו החיים הארציים כלם בזכר הנהרות ואחר כן בזכר המאורות ונגדר עמהם זכר האדם ולא נשאר לו אלא זכר החיים אשר במים ורוב עניניה אינם ידועי והחכמה בהם איננ' נגלית לנו כהגלותה באלו ושבח על זכרון זה אשר החכמה בהם נגלית באמרו מה רבו מעשיך ה' ואחר כן חזר על זכר הים ומה שיש בו וסמך לו אמרו יהי כבוד יי' לעולם ישמח ה' במעשיו כנוי לאמרו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ואמר על יום השביעי וישבות ויברך ויקדש בעבור שנשלמו המעשים הטבעיים אשר ישלמו בזמן

והגיע

הלילה שאין תהו בעצם מעשה הבורא יתברך · כי הטוב תמיד פעלו לתכלית מכוון · וגם אין תהו במקרים התלויים במעשהו כמו הלילה וכו' · כי פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול · וזה רמוז אצלו במה שאמר תשת חשך ויהי לילה וגו' · כי זו היא שומת חשך · עם היותו העדר שאין בו תפיסת יד הפועל · רק עניינו התועלת המכוון ממנו · והוא פירוש נפלא המוכיח אותנו מידי צורך ביאור התורה על כוונה בו כאמרו בשלישי פ' י' אתה ידע שמסיר המונע הוא המניע בכד אחד כמו שהסיר עמוד שתחת הקורה ונפלה בכבדותה הטבעי · שאמרנו נאמר כי מסיר העמוד הוא המניע הקורה וכו' · ובזה הנה ואמר ג"כ למי שהסיר קנין אחד שהוא עשה ההעדר ואעפ"י שההעדר אינו דבר במנה · כי כמו שנאמר במי שכבה נר בלילה שהוא חדש החשך · כך נאמר במי שהפסיד הראות שעשה העורון וכו' · ולפי זה הפירוש יתבאר מה ישעיה יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע וכו' · ועל זה הנה גם כן הנה אמרו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח וגו' · עכ"ל · אולם לפי דעת החבר יתבאר הכל לא על תשומת יד בפעולת ההעדר שהרי אין בהחלות כו' · אבל על כונת מכוון לתועלת ידוע אצל חכמתו · ועל דרך זה יתבאר היטב מה שאמר הכתוב נטה עליה קו תהו ואבני בהו וכי להיות הכל בהשגחה מאתו יתברך · יהיה כל המתחדש בארץ אף ההעדרים בענין הכין מתוקן בכונה מדוקדקת: ומה שסמוך לו וכו' · כל זה נמשך אל הקודם וכאלו באו דבריו על זה התאר · כמו שאמר תשת חשך ויהי לילה וגו' · עד אמרו תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון שהורה בזה על תועלות הלילה · ומשם ואילך הורה על תועלות היום : וזה והאדם והחיים הרגילים עם האדם בהפך זה כאשר אמר וכו' · והחיים הרגילים עמו כללו באמרו ולעבודתו עדי ערב · כי כבר קדם ביאורו עליהם באמרו למעלה

מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא : הנה כבר נגדרו לו וכו' · רוצה לומר שנגדר ספורו ככללו שהחיים הארציים כלם ביחד הנהרות באמרו המשלח מעיינים וגו' ישקו כל חיתו שדי וגו' וכן בזכר המאורות באמרו עשה ירח למועדים וגו' תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער הכפירים וגו' · וכן בכלל בגדר הספור זכר האדם בשני המקומות כי אצל זכרון הנהרות אמר מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם : ואצל זכרון המאורות אמר יצא אדם לפעלו · כי להיותו העקר והתכלית ראוי שיהיה זכרו בכל מקום לברכה · ואפשר שיהיה עקר הכונה · הנה כבר נגדרו לו החיים וכו' ? ונגדר זכר האדם וכו' · והוא על דרך נוזר אדם · והכונה שנתגלו בספורו בזכירת הנהרות והמאורות כאמור · וכבר הראיתיך דוגמתם ברביעי סי' כ"ו וכ"ט ול"א · שעל הדרך הזה עצמו ישופט עניינם : ולא נשאר לו אלא זכר החיים וכו' · ויזכירם אחר כן בכלל אך לא ייחד עליהם שבחו יתברך באמרו מה רבו וגו' · כי החכמה בהם בלתי נגלית לעינינו · וכמו שהולך ונושא משך הביאור : ואמר על יום השביעי וישבות וכו' · הוראת הכתוב אצלו כי יום השבת הוא מיוחד למנוחה שלימה למה שכבר נשלמו כל המעשים הטבעיים בזמן ששת הימים · ולהשלים בו פעולת השכלה לאדם אין לזמן הנמשך אל התנועה שום מבוא בעניינם כי ברגע אחד יבייר השכל למקנה השמים · ושיא שגולה דבקה בעצם היום ההוא קדוש ה' מכובד · ונמשך בזה למה שכתב הראב"ע ז"ל · ויכל וגו' כלוי מעשה איננו מעשה כאלו אמר לא עשה מעשה · וכן פי' ויכל גם וישבות · וטעם מלאכתו אשר עשה · ביום הששי טרם יום השבת · וטעם וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו מכל הבריאות שברא · ויברך אלקים את יום השביעי פי' ברכה תוספת טובה וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדת ובנשמות כח הכר והשכל ·

דקדש אותו שלא נעשה בו מלאכה כמו חביריו · ע"כ · והנאמן החזיק בידו שלא הסיחה עקידתו להרא"בע עקידת עקרב · ורשנה ושנה אמירתו בזה למעלה למעלה · וכבר קדם דברו של חבר בשלישי סי' ה' על סגולת יום השבת לענין הדבוק באמרו ופרי השבוע יום השבת מפני שהוא מעמד להדבק בענין האלקי · ע"כ · ולהיות ענין השבת בלתי נקשר עם הזמן על כן לא נזכר בו ויהי ערב ויהי בקר · כי כדברי בעל העקידה אחר שהעתות האלו יעידו על הזמן והזמן יעיד על התנועה ולא נמצאו זה זולת זה · איך יאמר המשיג המיוחד אל התנועה ביום שהוא בוראה עצמית על המנוחה לא זולת : והגיע האדם אל מעלת המלאכים · כבר קדם ביאורו ברביעי סי' ג' כי מאמר הכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · רמז של עשיית האדם בכור מלאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה וכו' · והנה ביום השבת הגיע שלמות האדם הלז בתוספת ברכתו וקדושתו · כי בו ישלים פעולת השכלתו במנוחה בלא זמן מעין דוגמא של מעלה כי המלאכים אינם צריכים לכחות הטבעיים להוציא שלימותם מן הכח אל הפעל מפני שהם שכלים וכו' ולא יכחד זה למה שכתבנו ברביעי סי' ג' שהמלאכים אלו הם בעלי נפש · כי אין ענייננו בכאן רק להורות שיש להם שכל בפעל תמיד ויצדק עם זה היותם בעלי נפש דק רוחני כמבואר שמה · ויתכן עוד לפרש כי היתה כונתו להורות שאחרי הדרגות הנזכרים על סדר כמו שזכר ברביעי סי' ג' עד הביאו אותם של מדרג' קרובה מן הסוג האלקי המלאכי והוא האדם בכורת מלאכיו וכו' כאמור · יומם יצוה ה' ברוב חסדו היא יום שבת יום מנוחה יהיה בו רמז לאל"ד כי תכליתו הוא להדבק בעולם המלאכים שהוא עולם המנוחה וזה בהיותו משכיל בפעל שהיא פעולה בשלמות במנוחה בלי זמן כמו שזכרנו · וענין הדבקות הוא כזכר ברביעי ס' כ"ה באמרו רוח הקדש מתנה כבראים המלאכים הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות : והוא עולם המלאכות וכו' · רוצה

והגיע האדם אל מעלת המלאכים אשר אינם צריכים לכחות הטבעיים מפני שהם שכלים אינם צריכים בפעליהם אל זמן כאשר אנחנו רואים השכל יצייר ברגע אחד השמים והארץ והוא עולם המלאכות ועולם המנוחה כאשר תדבק הנפש בו תנוח ועל כן נאמר בשבת שהוא מעין העולם הבא · ועתה נשוב אל דברינו על דעת אנשי ההקשה כי היסודות כאשר ימזגו מזגים מתחלפים כפי התחלף המקומות והאוירים והערכים הגלגלים יהיו ראוים לצורות מתחלפות מאצל נותן הצורות והיה לכל המוצאים מה שיש להם מכחות וטבעים המיוחדים להם ולקצתם דעת במוצאים שכחותם וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלהיות ושהצורות אינם צריכות כי אם לצמחים ולחיים אשר תיוחס הנפש אליהם

ובאשר

לומר ההשכלה בפעל · שהיא תקרא עולם המלאכות להתייחסה למלאכים · ועולם המנוחה להשלמה בלא זמן ומה שלא ישוער בזמן לא יתואר בתנועה כי שניהם דבקים לא יפרדו : ועל כן נאמר בשבת וכו' · על הביאור הראשון יהיה ענייננו מנד תוספת ברכתו כאמור · ועל הביאור השני יהיה ענייננו מנד ההוראה והרמז · ואמנם הראשון לפי דעתי נכון יותר ויתייחס לזה דברי החכם שזכרנו שכתב פ' כי תשא וז"ל ושמרו בני ישראל את השבת בעולם הזה · לעשות את השבת ביום שכלו שבת · וביום השביעי שבת בו היתה המלאכה שלימה ובשלימות תהיה מנוחה · וינפש : ולכך נתן השביעי בעל נפש יתירה והיא תוספת הכנה להשיג מה שכוון אליו האל יתברך בשלמות פעולתו באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · ע"כ : ועתה נשוב וכו' · אל מקום זה נפסק סיפורו סוף סי' כ' באמרו ואלה הארבע יסודות מהמונם תהיינה שוויות : כפי התחלף המקומות וכו' · קדם ביאור זה בראשון סי' א' : והיה לכל המוצאים וכו' · כי על כל מוצא פי ה' תהיה על כל מוצא ומוצא מהדוממים צורה מיוחדת כוללת הכחות המיוחדות לכל מין מהם : ולקצתם דעת במוצאים וכו' · רוצה לומר לקצת אנשי ההקשה הנזכרים · ולהבין אמרי בינה זכר כאן מה שכתב המורה בראשון פ' ע"ב וז"ל הנה כל תנועה שתמצא בעולם התחלתה הראשונה תנועת הגלגל וכל נפש שתמצא לבעל נפש בעולם התחלתה נפש הגלגל · ודע כי הכחות המגיעות מן הגלגלים לזה העולם כפי מה שהתבאר · ארבע כחות · כח יחייב המזוג וההרכבה · ואין ספק שזה מספיק בהרכבת המחצבים · וכח יתן הנפש הצומחת לכל צומח · וכח יתן הנפש החיה לכל בעל חי · וכח יתן כח הדבר לכל מדבר וכו' · ע"כ · וכתב על זה הר"ר שם טוב הרבון בזה כי לדעת הרב אין צריך פועל אחר לעשות צורת המקורים כמו שיחשוב ן' סינא ואבוחמד שיחשבו כי השכלות יקנו הגלגלים · ואמנם צורת כל נמצא יקנוה משכל הנבדל · והרב יש בור

וכאשר נמזגו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבדת תראה בה בחכמה האלקית יותר והיא הצמח אשר לו קצת הרגש והשגה וניזון מן הארץ הטובה הלחה והמים המתוקים ונמנע מהפך זה ויגדל עד אשר יוליד כמוהו ויעשה זרע אז יעמוד מעשהו ויבקש הזרע ההוא כמו המעשה ההוא לחכמה הנפלאה התקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר האיש ההוא בעצמו שהוא מורכב מדברים משתנים · והיה כל אשר לו הכחות האלה לגדול ולהולדה וקבול המזון לא ינוע התנועה המקומית הוא אשר ינהיגהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא יתברך ינהיגם בתכונה מהתכונות : קרא אתה התכונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · וכאשר דק המזג יותר ונזדמן להראות בו החכמה האלקית יותר היה ראוי לתוספת צורה זולתי הכחות הטבעים עד שיגיע אל מזונותיו מרחוק

שהערוב והרכבה יפעלהו הגלגל לבדו מבלתי פועל אחר שהוא השכל הפועל · ולכן אמר בהרכבת המקורים שיספיק הגלגל · ואמנם כאשר תכין הנפש הצומחת ונפש החיה וכח הדברי לא אמר שיספיק הגלגל · ולכן אמר שיתנהו השכל · עכ"ל · ועל דברי המורה בשני פ' י"ב באמרו אמנם מה שנמצאהו מהמחודשים שאינם נמשכים אחר מזג והם הצורות כלם · א"א להם ג"כ מבלתי פועל רוצה לומר נותן הצורה והוא בלתי גשם כי הפועל הצורה צורה לא בחמר וכו' · כתב הר' שם טוב וז"ל · כבר אמרו קצת מאחרוני הפילוסופים · שיש בכאן שכל פועל לא בעבור הויית הדוממים · כי האש כבר יעשה אש כמוהו · אבל בעבור הויות בעלי הנפשות שאלו הדברים א"א שנפעלו אלא אם יהיה בכאן שכל שיפעל אותם · והוא השכל הפועל מפני שא"א שיהיה גוף דבר ויהיו בו כלים רבים ופעולות ש מתחלפות כלם לתכלית מה מבלתי שימצא בכאן שכל שיביא אל התכלית · וכבר אמרו ג"כ שיש בכאן שכל נבדל בעבור הויית הנולדים מבלתי מינם כי למה שיתבאר כי כל פועל לא יפעל אלא מה שבטבעו שיהיה העכבר המתהוה מהעפר נתהוה מבלתי עכבר אחר דומה לו · יתחייב שימצא בכאן שכל שיתן זאת הצורה · וזהו שכל הפועל · עכ"ל · ובכן קמנו ונתעודד בהבנת דברי החבר על בוריין : וכאשר נמזגו מזג יותר דק וכו' · חוזר אל קו סדורו בספור המתהוים ממזג היסודות · ועד הנה ביאר התהוות המוצאים לפי שתי הדעות הנזכרות · ועתה ימשיך דבריו בהתהוות הצמח · ואחר כן בחי ואחר כן במדבר · כי כל אחד מהם כפי דקות מזגו תחול עליו הצורה שהצורות שאפשר לו לקבל והמתוקנת שבהם שאין כילות למעלה וכמו שיבא בי"כ בהקדמה השלישית · ובספקא זו עכמה יתבאר כל דברנו ·

והקרוב אליו מה שכתב המורה בשם הפילוסוף בשלישי פ' י"ז וז"ל · ולא נעזבו ג"כ אישי בעל מין עזובה גמורה אבל כל מה שנזדכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב ימשכו אליו מה שיאות אליו ידחו מעליו מה שאין תועלת לו בו · ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הוסיפו בו כחות אחרים לשמרו ולנצרו והוסיפה לו יכולת אחרת להתנועע לכוין למה שיאות לו ולברוח ממה שהוא כנגדו · ואחר כן נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא · ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר ינהיג בו ויחשוב וישכיל במה שאפשר בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלימות האיש ההוא · עכ"ל : אשר לו קצת הרגש וכו' · ההרגש וההשגה הוא מה שזכר בסמוך וניזון מן הארץ הטובה וכו' ונמנע מהפך זה : אז יעמוד מעשהו · כי הוא תכלית הכח שיש לו להזריע זרע למינהו : ובקש הזרע ההוא וכו' : הנקראת אצלם טבע וכו' · על ענייני הכח הזה קדם דברו בראשון מסי' ע"א עד סי' ע"ז וברביעי סי' כ"ה : שהוא מורכב וכו' · ומנגד השנויים מן ההכרח שיפסד וכמו שזכר ברביעי סי' כ"ה : הוא אשר ינהיגהו הטבע וכו' · כל זה עלה ביאורו בראשון מסי' ע"א עד ע"ז : בתכונה מהתכונות וכו' · באופן מן האופנים אין לא דעתה זולת האלקים : קרא אתה התכונה ההיא וכו' · זכור את אשר כתב הרמב"ן על פסוק ישרצו המים שרץ נפש חיה וגו' וז"ל · לא הזכיר בשלישי בצומח נפש כלל כי אין כח הגדול נפש רק בבעלי התנועה בלבד שיא · ועל דעת היונים שאומרים בשם שאין הגדול במתנועעים רק בנפש · כך בצומח בנפש יגדל · יהיה הפרש כי זאת נפש חיה כלומר נפש שיש בה חיות כי יש נפש אין בה חיות והיא נפש הצומחת והזכירוה רבותינו באילני התמר' תלוש · ואולי הוא כח בצמיחתם לא יקרא נפש · עכ"ל :

ויהיו

והיו כל אבריו קשורים וכו' · כאלו ידיו אסורות ורגליו לנחושתים הוגשו לבלתי התנועע כי אם בחפצו כי נתיבים נתונים שמה לו לעבודת עבד : והרוח משחקת בו · כי ירעש כלבנון פריו כו' וכל יהיה בארץ אל אשר יהיה שמה הרוח : יתירה על הטבע : עם היות שם זה נבחרתו למעלה באמרו קרא אותה התכונה הטבעית אם תחפוץ טבע או כנה או כח · הן עתה חסר לו שם טבע כי כן הורגלה קריאתו אצל [illegible] הרופאים : הטבעים הארבע · רבוע היה כפול דברנו כי הם הארבעה יסודות לארבעת איכיותיהם : עם כוון החכם וכו' · כי כל זה בלתי נופל במקרה כאשר הופך בסי' ג' ובסי' ו' · רק עם כוון החכם יתברך אשר כוון למציאות כל חי וחי לתכלית נערך מה שכל העולם צריך אליו ואם לא נדעה · ומענין זה כתב בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ"ו על היות העה"ז נוסד בחכמה וז"ל · אנחנו מוצאים אותו כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו ואין חלק ממנו נגמר אלא בחלק אחר כערך קשקשי השריון וחלקי המטה ואיברי גוף האדם ושאר המחוברים קצתם אל קצתם בתקונם והשלמתם וכו' · ע"כ : מפורדים לפנינו · מנותחים לנתחיהם ועינינו רואות בכל פרטיהם : והיה מן הדין וכו' · לפי גודל חכמתו לצורך העולם כאמור : ולא השתוו וכו' · לפי השתנו יתבאר כי בכל אלה הכוכבים לא עלה

שווי מזג היסודות במאומה יותר מן החי הבהמי רוצה לומר שלא הוכנו בשווים זולתי אל קבול צורת החי הבהמי והשען לגבולו כל יעברנהו וז"א · ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה וכו' כי השוי הזה הבהמי · לא מגיע בשוויו ההוה באותם תשוקתו נוסף אל צורה יותר נכבדת · אבל השתוו באדם וכו' · כי שם נזדכך המזג בשווי נכון לצורה יתירה וכו' · ולפי שהנה השני יתבאר שלא שוו הטבעים בכל אלה · שנוי לשבח ממדרגת החי הבהמי במאומה · ועל כן לא קבל שום אחד מהם עד הנה צורה יתירה על הבהמית · וז"א ואיננו נכסף וכו' אבל השתנו באדם וכו' כי בו שנו את טעמם לשבח והלוך הלך אל מדרגת השלמות כי נכסוף נכסף בהכנתו אל הצורה הנכבדת : השכל ההיולאני הנפעל · כי כחומר ביד היוצר אשר יפעלהו לרצונו ויצייר בו הצורה הנרצית · כן השכל ההיולאני ביד הפועל בו להשפיע עליו צורות המושכלות למען יהיו לו בפעל כאשר היו מלפנים בכח : טבעיהם נוטים : מיוסד : המכוע : עמו המהירות · רוצה לומר עם השכל הנזכר : והמדות הולכות אחר המזג · וכבר חבר גאלינו ספר מיוחד על זה וזה שמו אשר יקראו שהמדות הולכות אחר המזג : עד אם ימצא וכו' · רוצה לומר שהחלוף הזה שנמצא בטבעי בני אדם ובמדותיהם הנמשכים אחר המזג · שהם הוא משתנה

ויהיו כל אבריו קשורים לא ינועו כי אם בחפצו ויהיה יותר מושל בחלקיו מן הצמח אשר לא יוכל להסתר ממה שיזיקהו ולא לירוץ למה שיועילהו והרוח משחקת בו והיה החי בעד האיברי המניעי' כ"א המתנועעים במקום ונקראת הצורה הנתונה לו יתירה על הטבע נפש והשתנו הנפשות שנוי גדול כפי התגבר הטבעים הארבע עם כוון החכם יתבר' לכל חי וחי לצורך כל העולם אליו אף על פי שאין אנו יודעים מה התועלת ברובם כאשר לא נדע כלי הספינה ונחשבם ללא צורך וידעם בעל הספינה ועושיה וכאשר לא נדע תועלות הרבה מאברינו ועצמינו אלו היו מפורדים לפנינו לא היינו יודעים תועלות כל עצם ועצם וכל אבר ואבר אף על פי שאנחנו משתמשים בהם וברור לנו כי אם היינו חסרים אחד מהם יהיו מעשינו חסרים ונצטרך אליו · וכן כל חלקי העולם ידועים וספורים אצל (בוראם) כ"א בוראו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והיה מן הדין שתהיינה הנפשות שונות זו מזו והיה בדין שיהיו כלי כל נפש ראוים לה וינתן לאריה כלי הטרף (בשנים) כ"א השנים והצפרנים עם הגבורה · וינתן לאיל כלי המנוסה עם המורך וכל נפש תכסוף להשתמש בכחותיה כאשר הוכנו לה ולא (בשתוו) כ"א השתנו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית אבל (נשתוו) כ"א השתנו באדם ונכספו לצורה יתירה ואין כילות אצל הענין האלקי ואצל עליו צורה יתירה נקראת השכל ההיולני הנפעל ובני אדם גם כן שונים זה מזה כי רובם טבעיהם נוטים ויטה שכלם עם הנטייה ההיא אם יטה עם המרה האדומה עמו המהירות והקלות ואם יטה עם המרה השחורה עמו המתון וחיישוב · והמדות הולכות אחרי המזג עד אם ימצא אדם שוה הטבעים והפכי

והפבי המדות אצלו ברשותו כמו שתי כפות המאזנים הישרים ביד השוקל יטה אותם אל אשר ירצה בתוספת האבנים וחסרונם: והאדם ההוא בלי ספק לבו ריק מן התאוות המופלגות ונוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו והיא המדרגה האלקית והוא עומד ומחשב במה שראוי לו לעשות בהגבר' טבעיו ומדותיו ואיננו נותן לכח הכעס רצונו ולא לכח התאוה רצונו ולא לזולתם אבל הוא נועץ ומבקש מאלקיו שיורהו הדרך הישרה וזה הוא אשר יאצל עליו רוח אלקי נבואי אם יהיה ראוי לנבואה: או למודי אם מדרגתו למטה מזאת ויהיה חסיד לא נביא שאין כילות לפניו יתברך אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו: והפילוסופים קוראים נותן המדרג' הזאת השכל הפועל וישימוהו מלאך אחרי האלקי' וכאשר שכלי בני אדם נדבקים בו הוא גן עדנם והתמדתם הנצחית:

סי' יא אמר הכוזרי רצוני שתפרוט לי הכלל הזה על דרך קצרה:

יב אמר

ואולך כהלכה עד אשר ימצא אדם שוה הטבעים · ולא יהיו שני ששני המדות אצלו וברשותו לשכות כו' וכה שהענו ורצונו כפי הצורך כמו שתי כפות המאזנים וכו' · בי לא נקבע בנפשו פחיתות יטנו לכאן ולכאן: רק שוא שוכח כינו לבין עצמו ושוא משקול כם אל אשר יטיה שם רוח חפצו היושר ללכת ואמר אם במקום אשר כמו עד אם כלו לשתו ואולי בחר לשון מסופק לקושי מציאות איש כזה שוה מכל כדיאו ואמר כי ענין הליכת המדו' אחר המזג יניב שכון מאד ימצא אדם שוה עד שלא שטבעי יהיו שני המדו' אצלו ברשותו וכו' אלא שהוא לפי זה מת שב בדוחק: בהגברת טבעיו וכו' · רוצה לומר שבכח יגבר איש על טבעיו ומדותיו להטותם אל אשר יחפוץ: לכח הכעס וכו' הם שני חלקי המתעורר שיתבאר עניינם סי' י"ב · נועץ · כאמרו בשלישי סי' ה' על הכח המתעורר ויכוה אותו שלא יפנה אל השרים המתגנים המתדמים ולא יקבלם ולא יאמין בם עד שיועץ את השכל · ואם יכשיר מה שיש אצלם יקבלם ואם לא ימרם · ע"כ: או למודי וכו' · שילמדהו איזה דרך ישכון אור להתהלך לפניו יתברך והיה תמים: ונראה שאל אצילות הרוח הזה כפי הכנת המקבל כענין חז"ל כאמרם בויקרא רבה לעשות לרוח משקל · אמר ר' אחא אפילו רוח הקדש ששורה על הנביאים אינה שורה אלא במשקל · יש מתנבאים ספר אחד ויש מתנבאים שני ספרים · ויש שני פסוקים · ומים תכן במדה · אמר ר' יודן אפילו דברי תורה שנתנו מלמעלה לא ניתנו אלא במדה · יש שזוכה למקרא ויש שזוכה למשנה ויש שזוכה לגמרא · ויש שזוכה לאגדה ויש שזוכה לכלם · ע"כ · וענין האצילו הוא לומר שלא לבד הגזרות הטבעיות מושפעות על המקבלים כפי הכנתם · כי גם הדברים שהם למעלה מן הטבע יושפעו במדה ובמשקל כפי הזמנת המקבלים לתורה ולתעודה: והפילוסופים קוראים וכו' וישימוהו מלאך אחרי האלקים וכו' ·

כבר נתבאר ענייננו בראשון סי' א' לפי שתי הדעות ושם דעת ן' סינא שקדם ענינו ברביעי סי' כ"ה · ודעת הרלב"ג אשר ביאר ענינו בראשון מספר מלחמותיו פ' ה' · ובחמישי ח"ג פ' י"ג. שהל"ע המאמר שהשכל הפועל הוא ציור כאשר מניעי הגרמים השמימיים כלם · ובזה האופן יהיה שופע מהם זה המציאות השפל · וזה שהם יעשו הכנת החמ' באמצעו' ניצוצי כוכביהם ויתנו הצור' באמצעות השכל השופע מהם וכו' ואחר כן העיר על ספק כי כאשר הונח שאצל השכל הפועל השג' כל הנמצאו' השפלו' בכללם הנה הש"י והשכל הפועל דבר אחד במספר וכו': והשיב לזה כאמרו שאצל הפועל ההשגה שלמה בכיוון בנמצאות השפלו' וסדר ויושר המתחייב מהגרמים השמימיים ואין לו השגה שלימה בכיוון הגרמי' השמימיים · ואיך יתחייב מהם מום הסו' כיוון הנמצא' השפלות · זולת הידיעה החסרה שיש לעלול בעלתו · ואולם אצל הראשון ית' תהיה ההשגה בכיוון הנמצאות כלם העליונים והתחתונים בכל היותר שלם שאפשר · ומזה יתבאר שאין יחס בין הש"י והשכל הפועל · ולהיות השכל הפועל משתתף לש"י בהשגת כיוון הנמצאו' השפלו' בכללותו אמרו עליו חז"ל ששמו כשם רבו וכו' · ע"כ · ואולי כוון החבר לזה באמרו וישימוהו מלאך אחרי האלקי' אך אין דעתי מתקררת בזה · מאשר גלה דעתו ברביעי סי' כ"ה שידו אוחזת בשטת ן' סינא · על כן אמרתי שכוון באמרו מלאך אחרי האלקים בבחינת החמר התחתון והשכל האנושי המיוחדים להכנתו של שכל זה על פי שיטתם וכמו שקדם גם כן סי' ד' · ועוד יתבאר מציאות השכל הפועל לדעת הפילוסופים במה שיבא סוף סי' י"ב: וכאשר שכלי בני אדם וכו' · יפורש הענין הזה סוף סי' י"ב ונתבאר ענינו בראשון מספר המלחמות להרלב"ג :

סימן יא הכלל הזה: בתורת כל נפש: צומחת · וחיה · ומדברת · ולהבדיל בין פרטי הכחות למיניהם :

סימן יב

סי' יג **אמר החבר** יתבאר מציאות הנפש בתנועות וההרגש (לחיים שונה) נ"א והרגשות לחיים שונות מן התנועות היסודיות ונקראת סבתם נפש או כח נפשי ויתחלקו הכחות הנפשיות אל שלשה חלקים והם מה (שישתף) נ"א שהשתתף בו החי עם הצמח והוא הכח הצמחי ומה שאשתתף בו האדם עם שאר החיים והוא הכח החיוני ומה שנתייחד בו האדם ויקרא הכח הדברי ויתבא ענין הנפש הכללי הסוגיית בבחינת הפעולו שהם מחמת הצורו המגיעות בחמר לא מחמת החומר מצד שהוא חומר כי הסכין לא יחתוך מצד שהו גוף אבל מצד שיש לו צורת הסכין וכן החי לא ירגיש וינוע מצד שהוא גוף אך מצד (שהוא) נ"א שיש לו צורת החיות והיא הנקראת נפש. ונקראו אלו הצורו שלמיו' כי בהם ישלמו תכונות הדברים והנפש שלמות ויש שלמות ראשון ושלמות שני והנה הראשון הוא התחלה לפעולות והשני עצמות הפעולות היוצאות מההתחלה.

והנפש

סימן יב יתבאר מציאות הנפש וכו'. דרך ישר לפני איש לחקור תחלה אם הדבר נמצא. ואחר כן מהות הדבר ההוא. וזה התחיל בהוראת מציאות הנפש מצד התנועות שנמצאות בצומח ובחי וכן שהרגש לחיים. וכל זה הנה הוא שינה ומתחלף מן התנועות היסודיות. שהרי הצמח תנועת גדולו מוליך מנקו מעלה ומוריד כי תנועתו לכל צד כנודע. והחיים בלעדי אלה יש להם הרגש אך היסודות הם נעדרי ההרגש. אין שום אחד מהם מתנועע רק לפאה אחת לבד מעלה או לבד מטה ולהיות כי מן הפעולות יודעו הכחות ופעולת כל נמצא תורה על צורתו הנה אמרנו שיוכיחו לנו דבר על שנמצא שם ענין זולת צורת היסודות והמחשב והוא סבת התנועות וההרגש בבעליהן ונקראת סבה ההיא נפש או כח נפשי כי גם הצומח יובלל בשם זה. כאמרו עליו סי' א' קרא אתה התכונה ההיא אם תרצה טבע או נפש או כח. ע"כ. עם היות שייחד לו שם טבע בספורו הנמשך כאשר תראית: או אמר כח נפשי על הצומח לבדו ממה שזכרנו סי' י' כי לדעת קצת אין כח הגידול נפש רק הוא כח בצמיחה לא יקרא נפש. ובביאור אלו הענינים כתב בעל העקרים מא' ד' פ' ל' וז"ל הכחות הנמצאות במורכבות השפלות אע"פי שאינן מושגות בחוש קיים אנחנו ממציאותן מצד הפעולות המושגות בחוש כי מהפעולות יודעו הכחות. וכאשר ראינו הצמח מתנועע לכל הפאות וידענו כי לא יספיק לזה כח טבעי בלבד לפי שהתנועה הטבעית לא תהיה כי אם מהאמצע אל המקיף או מן המקיף אל האמצע או סביב אל האמצע וזה מתנועע לכל הפאות שפטנו שיש בזה המין התחלה אחרת תתחייב ממנה זאת התנועה וקראנו ההתחלה ההיא נפש צומחת. וכן כאשר ראינו בחי שיש בו ההתחלה הזאת שהיא הנפש הצומחת ומוסף על זה שהוא מרגיש ומתנועע ברצון מה שאין כן בכח הטבע ובנפש הצומחת. שפטנו שיש בזה המין התחלה אחרת ימשכו ממנה אלה הפעולות כלומר פעל ההרגשה ופעל התנועה הרצונית וקראנוה נפש חיונית. וכן כאשר ראינו האדם יש בו ההתחלה הזאת ונוסף גם היא שהוא משכיל כללי הדברים ויודע מקומם ומבדיל בין הפגום והמקרה וכיוצא בזה ממה שלא יספיק לזה כח צומח ולא כח חיוני. שפטנו שיש בו התחלה אחרת יותר נכבדת קראנוה הנפש האנושית או הנפש המשכלת ע"כ: ויתבאר ענין הנפש הכללית וכו'. הכוונה לפי הנראה שיתבאר לנו ג"כ מציאות הנפש הכללית הסוגיית והיא הנפש הכוללת שתים מן הנפשות הנזכרות או שלשתן. כנפש החיים שכוללת גם הצומחת ונפש המדבר שכוללת ג"כ הצומחת והמרגשת. וחלוק הכחות הללו יתבאר לנו בבחינת הפעולות הנמשכות. כי מצד פעולת ההזנה והגדול וההולדה בדומה יתבאר שנמצא שם בנפש ההיא הכח הצמחי. ומצד התנועה המקומית וההרגש יתבאר שהיא כוללת גם המרגשת. ומצד פעולת ההשכלה יתבאר שגם הכח השכלי נמצא שם והכוון בעיני שהנה בנפש הכללית הסוגיית הנפש בהשלט הן צומחת הן מרגשת הן מדברת והיא עצמה הנפש הנזכרת בראש הפסקא. ועתה בא להודיע איך יתבאר מציאות הנפש על ידי התכונות הנראות. ולהוציא מלבנו מה שאפשר לספק ולומר שאלו הפעולות נמשכות הן מן החומר. לא מן הצורה. ואיך א"כ נבוא לידיעת מציאות הנפש מכח התנועות. על כן בא לבאר שהפעולות יורו בלי ספק על מציאות הצורות כי מהן ימשכו :. ונקראו אלו הצורות שלמיות וכו'. אחרי דרך מבוא הביאור שהנפש נמצאת לכל מיניה כאמור. בא לנו אל ביאור מהות הנפש ולהכיר גבולה וגדרה: והחפוש הזה יעשה במאמרות החלוקים אשר על ידה יבוקש וימצא בקלו' הסוג והמבדל או המבדלים שבהם יושלם הגדר כנודע. והנה קבע לו תחומין תחלה באמרו שענין הנפש הוא שלמות להיותה צורה. וכל הצורות הן שלימיות בלי ספק. אחר כן חלק

השלמות

והנפש שלמות ראשון כי היא התחלה ליוצא מההתחלה: והשלמות אם שלמות לגשם ואם שלמות לעצם איננו גשם והנפש שלמות לגשם והגשם אם טבעי ואם מלאכותי והנפש שלמות לגשם טבעי: והגשם הטבעי אם כליי ואם בלתי כליי כלומר שישלמו פעולותיו בכלים או בלעדי כלים והנפש שלמות לגשם טבעי כליי בעל חיות בכח רוצה לומר מוצא הפעולות החיוניות בכח (ומכין אותם) נ״א ומוכן להם ויתבאר שהנפש איננה הווה מהתמזג יסודות הגוף לפי שהדבר המתחדש מהתמזג נפרדים אם שיגבר בו אחד מהנפרדים או יותר מאחד נ״א ויסלרו הנחדים על צורתם הנה תהיה הצורה המגעת כפי זה: ואם שינוצחו הנפרדים עד שלא ישאר אחד על צורתו ותחודש מזה צורה מאמצעיותם והנפש איננה ממין דבר מנפרדי הגוף אם כן איננה אלא צורה מחוץ (כנופח) נ״א כפתוח האבן הזך אשר איננו ממין צורות המים והעפר תחלת הכחות הכח הזן והוא ההתחלה: והמוליד בתכלית: והמגדל באמצע המקושר בין ההתחלה והתכלית: ולמוליד

השלמות לראשון ושני ולקח לו לכורך נגדרו השלמות הראשון בהכינו השני אשר הוא ענין לכונתו: וזה הדרך ילך גם הלוך ונסוע בנחלקותיו בתפיסת מה שיאות לכונתו ואת שבלתי ראוי יעזבנו: וזה עד תום כל הדבר להעלות גדר שלם לנפש מקבץ כל החלקים אשר ילוקטו לאחד אחד מאיכוי החלוקות הנכס: והנפש שלמות לגשם טבעי כליי וכו׳ וזהו כלל גדר הנפש המקובץ מן החלקים שנזכרו׳ אחד לאחד למצוא השכון באשר כגדרה אבל הפילוסוף בספר הנפש מאמר ב׳: ומה שאמר בעל חיות בכח הוא ביאור השלמות הראשון המונח להבדל ראשון כנגדרו שנזכרת ואיחר: וזכרו להרחיב בו הביאור שהוא מוצא שפעולות החיוניות בכח וכו׳ כי ממנו תוצאות התחלה לפעולות השנים בכח: והוא מה שרמז אליו: באמרו למעלה כי הנפש שלימות ראשון כי שיא התחלה ליוצא מההתחלה: בעל חיות בכח: ראוי להבין חיות כמו כפשיות כי שנדר שזה כולל גם לצומח: וכן מה שאמר מוצא הפעולות החיוניות אין להבין על החיות שבבעלי החיים בפרט: ויתבאר שהנפש איננה וכו׳ שורש בו בענין הנפש לא יונח מקום לאנשי ההקשה לומר בו מה שאמרו קצתם במוצאים שבחותם וטבעיהם מוגיי בלבד איכם נריכים אל צורות אלקיות כמוזכר למעלה בו׳ לא כן שנפש כי כלם חייבים להודות בה שהיא צורה באה מחוץ לחול על הכוסה המוכן אחר שמזג היסודות והרכבתם כראוי: וטעמו בזה לפי שהדבר המתחדש מהתמזג נפרדים בענין המוצאים שמתחדשים מהתמוג היסודות: לא ימלט הענין בהם אם שהיסוד האחד מהם או השנים מהם בכחם יגברו על השאר: ואז תהיה הצורה מוגיית כפי היסוד או היסודו׳ שמנצחים והגוברים במורכב ההוא ואין שם צורך לצורה אחרת מחוץ: או

שיכלכלו כל היסודות: כי כל אחד מהם ישתבר ויתמזג בפעולת ההתמזגות עד שלא ישאר שום אחד מהם על מתכונת צורתו הראשונה כדבר הראשונים בם׳ יסודי תורה פ׳ ד׳ רק תעלה מכללם צורת המורכב: ואף גם זאת פנים תדעות לא כאו לכאן מחוץ לפי דעת קצת אנשי ההקשה רק מכח התמזגות היסודות כתשוית שם הצורה השיא מכיחסם: אמנם הנפש איננה ממין דבר מנפרדי הגוף בשום אחד מאלו שהמי׳ וזה מבואר מכל הפעולות שמתחלפות הכחשבות אמנה בנראשית הנפקא: שלא יתכן עניינם כי אם מכח צורה מושפעת מחוץ מכותן הצורות כמו שזכרנו בסי׳ ו׳: כנופח אשר אינו וכו׳: נשא משלו על זה אחוז מן הדברים שנעשים במלאכה: והנה הנופח הוא כלי עשוי בכירה: אלא שארכו ברחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת: והוא מלשון משנה׳ (שבת פ׳ כירה) כופה שהסיקוהו בקש ובגבבא ובמנחות פ׳ ה׳ מאפה כופח: וענין המשל כי הצורה אשר יביא האומן בכופח הוא דבר נמשך לו מחוץ זולת השמים והעפר שמורכב מהם: כי הצורה המצויירת בנפש האומן היא אשר הדביקו בצורתו הנמצאת בחמרו: וזה יהיה משפט בעלי הנפש כי תהיה צורתם מושפעת להם מכותן הצורות: ולפי הנסח שכתוב בו כפתוח האבן הזך: יהיה ענינו על פתוחי חותם אשר יפותח על חמר מורכב ממי׳ ועפר הנקרא אבנו בשם אבן זך כי אמנם הפתוח ההוא בלי ספק הוא חלק מזג שמורכב מן היסודות ההם: תחלת הכחות הכח הזן וכו׳: כל זה יובן בבחינת הדבר אחר הויתו שאז מתחיל כח הזן לפעמו: ואחריו הגדול: ולבסוף ההולדה: וזה כדבר נ׳ שהיא באופן ראשון למוד ו׳ פרק ב׳: ושם ביאר כי הזן והמגדל כעוזרים הם לעבודת המוליד וכמו שיזכור החבר בסמוך וקדם דברנו על אודותיו בראשון סי׳ לא: והמגדל באמצע המקושר וכו׳ באמרו

ולמוליד ראשית וקדימה ואם יראה מתאחר
הנה הוא ימשול ראשונה על ההומר המוכן
לקבול ההויות וילבישהו צורת הדבר המכוון
בעבודת המגדל והזן ואחר כן יעזב ההנהגה
לשניהם עד עת ההולדה והמוליד נעבד והזן
עובד והמגדל עובד ונעבד ולזן הארבע כחות
המפורסמים העובדים אותו כל נע בחפץ
הרגש נע ואם איננו כן היה ההרגש לריק
והחכמה לא תתן דבר להבל וריק ולא
להזיק ולא תמנע דבר צריך ולא מועיל עד
שבעלי (הקשקשי׳) נ״א הכשוים ואם יראו נחים
היה להם התקבצות והתפשטות ואם יהופכו
ועל גביהם תנועעו עד שישובו על בטניהם
כדי לקרב להם המזון וההרגשות הנראות
ידועו אבל הנסתרו׳ תחלת׳ ההרגשה המשתתפ׳
כי אשר

וכו׳ כאמרו אחר כן והמגדל עובד ונעבד: ולמוליד
ראשית וקדימה וכו׳ כבר כתבנו כי המאמר הזה הוא
בבחינת הדבר אחר צאת הויתו אל אור הפועל והכונה
לומר כי למוליד ראשית וקדימה אל הזן והמגדל שאחר
ההויה כי המוליד פועל
ההויה עצמה וגם זה לא
יעשה מעשהו רק על ידי
שני הכחות שהללו שעובדים
עבודתו בכלבת והנה
ממשלת הכח הזה הוא קודם
מגדל ומתאחר מגד׳ כי הנה
הוא קודם בהויה לסיומו
פועל בחמר הזרע להוציא
המינו אל אור הפעל הלבש
אותו מחלבות הצורה הראוי׳
להתקבל בחמר ההוא:
וכל זה בעבור הזן והמגדל
כי לעולם בהם יעבוד
כאמור ואמנם הוא מתאחר
מגד׳ סיומו מוליד כדומה
בסוף גדולו: לקבול ההויות
ימבאר על הדרך אשר
ביארנו דוגמתו למעלה שהוא כאילו אמר בהויות למען
יאות ענייני אל החמרים גם כן: והמגדל עובד ונעבד
עובד למוליד ונעבד מן הזן: ולזן הארבע כחות וכו׳
מושך מחזיק מבשל דוחה כמבואר לן׳ סיבא אופן א׳
למוד ו׳ פג׳ ולהראותם בשמם פרקיו המוקדמים לפירוש
שבות פ׳ ראשון: כל נע בחפץ הרגש נע וכו׳ נעתק
לבאר שכל בה׳ המתנועע תנועת הנעתק הנה תנועתו
בלי ספק היא בחפץ הרגש רוצה לומר שאיננה טבעית
בתנועת היסודות ובדומה רק היא תנועת חפץ מבח
הרגש בעבור חושו בו שממנו יתעורר להתנועע וכמו
ראיה לזה שאלולי כן היה ההרגש לריק וכו׳ כי אמנם
תכלית בל ענייני הבעלי חיים הוא הכח המתנועע
לשבלת המצטרך ודחיית המזיק כאמרו אחר כך שהוא
תכלית מחמי ההכמי כי אין ראוי לקבוע לו הכח
המתנועע לתקן לו שבות ההרגש והיכר אך החוש היכרי
בקבע לו לתקן שבות התנועה וכו׳ ע״כ ובמקומו
יתבאר והכח המתנועע הזה קראו בשלישי סי׳ ה׳ הכח
מהפכי שעל ידו תושלם תנועה ספק כאמור וזה שמו
אשר יקראו הרלב״ג בפ׳ משפטים על הבוק ועבדתם את
ה׳ אלקיכם וברך וגו׳: עד שבעלי הקשקשים וכו׳
הם שבקראים בלשון לעז אוכטריגי וקוכקילי בהמצאים
על שפת הים וגם מכת הבעלי חיים הקשרים הנרופים
וכמו שיבא ולשון עד נופל על מה שהניח מהחכמה
שלא תמנע דבר צריך ולא מועיל עד שגם לבעלי
הקשקשים שגם בא׳ פחותים הוכנה להם תנועה כדי
נרכס: וההרגשות הנראות
ידועות חמשה הם יחלקו
חושים עין רואה ואזן שומע׳
אף יריח ורוב חלקי הגוף
ימששו וחיך אוכל יטעם לו:
אבל הנסתרות וכו׳ כל חכמי
התולד׳ ובתיכם ן׳ סינא בשפי
מספריו הטבעיי שמו אותו׳
אותות כי מלבד ההרגשות
הנראו שקד׳ זכר׳ ראוי שתושם
הרגש פנימית משותפת שיש
תובלכה כל הצורות המוחשו׳
בהרגשו׳ השן הנראו׳ ומקנם
ראיותיה לקחו על זה כאמר׳
הנה שכרתנו חלוף מוחשי
ההרגשות הנראות ענתם
בכו שיש שם הרגש׳ משותפת
להכחין שבדל היכר בין זה
לזה כיון שלא היתה יכולה על זה אחת מחמש׳ ההרגשות
הנכה וביאור זה כי מה שבבדיל בין מוחשי הרגשה אחת
לבין מוחשי הרגשה אחרת כאילו תאמ׳ שהלבן הוא זולת
המתוק והקול מתחלף למרא׳ לא יוכל להתייחס להרגשה
אחת מהחמש שהלו כי איך תתפשט בחינתה במה שלא
יפול תחת רשת׳ כי הנה חוש הראו׳ (דרך משל) יבחין בין
מוחשיו המיוחדי׳ כגון שהלבן איננו שחור אמנ׳ איננו יוכל
ורלה בענייני מוחשי שאר החושי׳ כי משול ימשול גם לשים
ריוח היכר נבדל ביניהם על כן אמרו שימצא שם חוש
פנימי משותף לחמשה הנראים אולם החבר לקח לו
ראיה על זה מפנים אחרים יזוכרו בביאור דבריו
ושמו מקום לנושא הכח הזה בעליון המוח לעומת פניו
בחדר הראשון מחדרי המוח אשר יגור שם שרש הגידים
המתעפים ויורדים אל נושאי החושים החמשה הנראים
ועל ידי הגידים ההם יושפעו לכל החושי׳ כחות הרגשתם
בכחלים נטיו ממקור החוש המשותף אשר הוא להם
כמעין נובע בהמשכת הכח הראוי לכל אחד מהם לראות
ולשמוע ולהריח ולמשש ולטעום וכל צורות שנאו
צורות המוחשות לכל אחד מחמשת החושים כן ילכו אל
החוש הזה המשותף כי החושים כלם על ידי הגידים
הנזכרים מתחברים שם גם יחד בך [illegible] נמשכים מן

הסובב ומתאחדים בנקודת המרכז. והמשיל ן' סינא את עיניהם בערכו כעבדים אל יד אדוניהם. בשובם אליו עם השלל כי את אשר ישיגו כל החושים יובילו שי למשותף. ובהיות כל המוחשים מוגשים אליו. כצדק ישפוט ויבדיל ביניהם. כי כששינו למ' ענין הקול והמראה יוכל לדון שלא ראה זה כראוי זה. כי לא הרי המראה כהרי הקול בהיותם מגיעים באופן מתחלף אל חושיהם המיוחדים. את כל אלה עין הראב"ע ראתה באמרו פ' מקץ וירא יעקב כי יש שבר במצרים וכו' בעבור היות ההרגשות כחברות במקום אחד ותליפו זו בזו כמו ראה ריח בני וכו' ומתוק האור. וכן וירא יעקב. כי אחריו כתוב הנה שמעתי. ע"כ. וכשנה הענין אמרו פ' שמות על הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה באמרו דע כי חמש ההרגשות מתחברות במקום אחד למעלה מהמצח. על כן אמרו הרגשה אחת תחת חברתה כמו ומתוק האור. ע"כ. ושלש עוד דברו בזה פ' יתרו אמר וכל העם רואים את הקולות. ולהיות כי המקום אשר יוחד לחוש הזה המשותף בראשית חדרי המוח כאמור. היה בלתי מוכן בעצמו לשמירת הצורות המורגשות. משתעבג ומרוך כי הלחות והרכות מתגבר עליו וכמו שכתב המורה בשלישי פ' ל"ב באמרו המוח מה שלפניו רך מאד. ואשר מאחריו קשה מעט וכו'. ע"כ. ועל כן לא היה רשומן נשאר בו אחרי התעלם הצורות המוחשות ההנה. כדונג הזה בהיותו רך מאד שעם היות צורת הטבעת נרשמת בו בקלות. תטבע כיון מגולה ואין מעמד כי עודך נה ואיננה. הוצרכו להוסיף כח שומר לבית אוצר אל הצורות ההנה אחרי הסתרם מן החושים הנראים. והוא חוש שנימי קראוהו דמיון. והוא שוכן בחדר שני מחדרי המוח אשר הלל להיות שם הרכות והלחות המופלג. ובכן היתה השכנתו קרובה לשמירת רושם הצורות אשר התעלמם. על כן קרא שמו ן' סינא אוצר הצורות המוחשית כי שיו תובלנה מן החוש המשותף ששם עלו מוחשים ואוצרו להם יחדו כאמור. ועל הכח הזה היו היה דבר הרמב"ן סוף פ' בא ש' פרעה אל אשר ולזכרון בין עיניך שיונחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המוח והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפרדן מלפניו. והם מקיפים את כל הראש ברצועותיהם והקשר שהוא על אחרית המוח המשמר לזכירה. ולשון בין עיניך שיהיו כאמצעות הראש לא מצד אחר. או שאם שרשי העינים ומשם יהיה הראות וכו'. ע"כ. ואולם יש בדבריו נגמגים על אשר הורה בלשונו שהתחלפו לו תכונתי החוש המשותף עם הדמיון. באשר כתב שהוא ראשית המוח. והוסיף עוד שהיא שם שרשי העינים ומשם יהיה הראות. ואלו מתכונתי החוש המשותף כאשר דברנו. אלא שנוכל לומר למען הצל אותו מיד תפיסתו כי נטה לבבו לדברי האומרים שגם הדמיון מונח ועומד בראשית המוח במוך ונכרך לחוש המשותף שוכן כנגדו והיא דעת הרופאים. וכן כתב הראב"ע פ' תבוא על ועשית כין וז"ל. דע כי בשנים הבקנים שהם במוח על המצח. שם יתחבר כח חמש הרגשות ושם כח הדמות ושם תחל המחשבה. על כן כתוב על הבין לשאת את עון הקדשים. אולי לא היה מחשבת המקדשים כהוגן. ע"כ. וכזאת השמיענו פ' תשא בלשונו אשר אנכי לפניך בתוך. או כאמור שלא כוון הרמב"ן באמרו תחלת הזכרון וכו'. כי אם אל המשותף שהוא בית שער להכנס ממנו הצורות המוחשות אל הדמיון כמבואר למעלה. ומלבד פעולה זו שזכרנו בכח הזה יחסו אליו פעולה שנית לדעת ן' רשד ושיעתו והוא פעל ההרכבה וההפרדה הדמיונית. כי מאשר היתה שמורה בו צורת אניה וצורות כנפים וזולת זה מהדברי המוחשי' שם יעשה לו בציורו אניה בעלת כנפי' תעופף על פני רקיע השמים וזולת זה מהדברים הבדוים אשר אין להם שחר במציאות. ולא ינום ולא יישן שומר הצורו' המוחשות הללו כי בתנועות עלי מסבב יבא לפעלו ולעבודתו. ובכחו יגבר עד להפליא בהמציאו ענינים מופלאים זרים בדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. כעוכיה כפלאה. ומים קדם. וכפיל המדומה בתאר כדוי הקף שזכר המורה בראשון פ' ס'. וביאר זה המורה בשני פ' ל"ו באמרו וכבר ידעת עוד פעולת זה הכח המדמה מזכור המוחשי' והרכבתם והחקוי אשר בטבעו ושהגדולה שבפעולותיו והנכבדת שבהם אמנם יהיה בנוח החושים ובבטולם לפעולותיהם. ע"כ. אמנם ן' סינא לא כן ידמה ולא כן יחשוב לתלות פעולה זו בשומר הצורות הנזכרות. אבל ייחס אותה לכח אחד שכנו הקרוב אליו במכסת נפשות ומשכנו בחדרי המוח. מכרן וסמוך לחדר הבוכן השומר שקדם זכרו. וזה הוא אשר יקראהו כח מדמה להיותו משיג הצורות המוחשות גם שבלתי מוחשות בהרכבתן כאמור. והראשון יקרא אצלו בשם כח שומר וכיונא. והנה הכח הדמיוני הזה תועלתו רבה ועצומה לבעלי החיים כי לא היו מתעוררים לבקש טרפם ויתר צרכיהם הבלתי נמצאים אצלם מן המוכן. אם לא היתה צורתם ערוכה בכל ושמורה בבית אוצר דמיונם כי לולי הדמיון שהיה להם למזכיר את אשר כבר נסוהו ערב לחכם מכר ולחם ומזון ומשקים כאותים לטבעם. יבהלו מאד וידמו כמו אבן כי לא ידעו מקום ככון למרעיתם ולא ישברו פראים צמאם. אך אמנם במראה הצורות הסן בדמיונם. עקב רב כי יזכרו ישובו אל

הכאות

פלאות להיות לשם לפליטה גדולה · ובלעדי אלה
שוטה כבעלי החיים כח אחר אשר נקרא שמו עליו כח
מחשבי וכונתו באדם שמכנס מוח הראש על משכנו הדמיון
כפי מה שנזכרו אומ׳ על אודותיו ן׳ סינא ון׳ רשד׳ אמנ׳ כונתו
באשר הבעלי חיים נוטה מעט מאמצעו אל אחורי
הקדקוד · ופעולת הכח הזה · להוציא מן הצורות
המוחשות צורות בלתי מוחשות כאהבה ושנאה והכרת
האב והבן והכרת הטוב והרע · והמשל בזה כי בהיות
כח המחשבי מרפפת על פני הדמיון ומסתכלת שם
בצורות המוחשות הנאגרות · כאלו תאמר מה שראה
יעקב את פני לבן ושכם וזועפים ואיננו אתו כתמול
שלשום · הנה צורת פניו זועפים ומשאו ומתנו שמתנהג
עמו בכבודו · הובלו מן ההרגשה הקבוצית של המשתתפת
הפנימית ומשם נתפשטו אל הדמיון ושם נשמרו ·
אחרי כן הכח המחשבי נשקף עליהם ויוציא מן המוחשות
ההם וישפוט שפוט כי לבן אויב שונא הוא לו · והבחנה
זו היא בלתי מוחשת כי לא תבחן אז אלו צורת הדברים
ההם כאשר היו עם פני לבן ודבורו כתאר כך · רק מה
שפעלה מהם כי הוא שונא לו מתמול שלשום · והקש על
זה בכיוצא בו · וכן שה כשבים ושה עזים כאשר ישקיף
בכחו זה על צורת הזאב השמורה בדמיונו יעלה במבודתו
מן הצורה הזאת המוחשת צורת השנאה הבלתי מוחשת ·
ועל כן כשזדמן לפניו צורת הזאב ינוס ויסוב לאחור לא
מצד היות צורתו על זה התאר המוחש כי אם מצד השנאה
הניכרת מתוכה · ותועלת הכח הזה מפורסם מאד כי
בלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעמוד על נפשו
מפני חמת המציק · ולא ינוס כבש מזאב גם לא יכיר את
בנו לתת לו די מחסורו ביניקה ויחדו יכליון · והאדם לא
יראה לעינים אהבתם גם שנאתם של בני אדם ויאמר
לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא יכיר ואת בניו לא
ידע ובריתם לא ינצורו ויחדו ימותו · והכח הזה באדם
וגבולתו מקום הניחו לו להתגדר בו מותר האדם מן
הבהמה · כי הב״ח כלם זולתי האדם זו כחם בהערם
טבעית פשוטה · יתר עליהם האדם להיות מחשבתו
מתפשטת בפעולה זו על ידי איזה הקש פרטי והלא כה
משפטו · הנה זה אויב לי · וזה הוא הזאב · אם כן הזאב
הוא אויב לי · וכמו כן ישתמש בפעולה זו בהקש המשלי
על זה התאר אביו של ראובן הוא שונא לי · א״כ ראובן גם
הוא ככה מאשר טבע המקור ראוי שימצא במה שנחצב
ממנו · ובעבור היות לכח הזה חלק ונחלה בפעולת
ההקשה יש לו מעלה נוספ׳ ביתר שאת על יתר ההרגשות
כי עמד טעמו בו מעין דוגמא של שכל אשר לו נתכנו
עלילות החקירות בהקשים שלמים כוללים · ועל יתרון

הכח הזה קנה שם טוב לעצמו להקרא בשם סברא פרטית
במקום אשר יאמר לשכל סברא כוללת · והכח המחשבי
הזה באדם הוא כח הסברא הישרה לא יפלס מעגל
רגליו · הלא כל דרכיו לא יכונו כי לפעמים לא תכה
בשפטו · ודמיון זה כי ישאל איש מעם רעהו כסף או
כלים · ובעליו אין עמו להשאילם אליו לסבה ראוים מן
הסבות · יוציא הכח הזה משפט מעוקל וגזור אומר כי
איבה הדפו לבלתי השאילו והוא לא שונא לו כפי האמת ·
על כן במתג ורסן עדיו לבלום בהנהגת יושר סברתו
הצודקת · ועל משמרת הצורות הבלתי מוחשות אשר
יוציא הכח המחשבי שזכרנו העמידו כח אחר אשר זכור
יזכרוהו בשם זכרון ועשו לו משכן באחרית המוח אל
מקום זה יסדו לו להיותו כאות לפעולה זו כי יבש הוא
מכל חדרי המוח · ועל כן לכח שמירת הצורות הבלתי
מוחשות אמיץ הכח · לא תפול שם לשכחת יובשו הקרת
מה שקשה מהן על הקלה · והנה זה עומד אחד קדלנו
לשמור משמרת הצורות הבלתי מוחשות · כמו שהדמיון
הוצב על משמרת הצורות המוחשות כאמור · וכמו שזכר
הראב״ע פ׳ יתרו באמרו דע כי באחרית מוח הראש היא
הזכירה והמקום מקום משמרת הצורות · והנה הזכירה
כוללת השמירה וכו׳ · ע״כ · וסדר הבדלות אנו מוכיחים
בכח הזה בין אדם לבהמה כדרך המחובר למעלה בכח
המחשבי כי כל בעל חיים זולתי האדם לעומת מזכרתו
תהיינה הצורות ההן בהערת טבעם · כי כאשר הכלב
מקל שוקד שוא רואה ביד יעקב · פתאום לפתע יתעורר
מטבעו להעלות של מול פניו צורת ההזק הבלתי מוחשת
וצורת המקל המוחשת · וזכור יזכור כי מקל יד הנגב
לקראתו שוקם לו לשטן וינוס ג״כ א׳ סמוכה · והאדם ביקר
ילין כי לא כבהמות נדמה בהעלותו את צורות זכרונו על
ידי סדור הקשי משתלשל מענין לענין וממשל למשל עד
שיעמוד על בריו של דבר · ומן הדומה לדומה של עומת
פני הזכרון וישיבהו על דרך הבנת דבר מתוך דבר ·
ודמיון זה כשבאת להשיב אל זכרונך את אשר דבר לך
לבן הארמי מתמול שלשום בהיותך עמו בינער · או כח
הזכרון יגיש לפניך צורת השנאה המופקדת אתו מן הכח
המחשבי אשר כן הוציא משפטה לאור מעבירי לבן על פי
הדרך הנזכרת · וישוטטו רעיוניך בדרך הקשי לאמר
הלא זה אשר עברתו שמרה נצח לא היה דברו אתי רק
רע בלי ספק שאין תולין את הקלקול אלא במקולקל ·
וכבר תעביר החפוש על פרטי הדבור ההוא ותמצא כי
מדרשנו · אל ארבעת החושים הפנימיים הללו כוון
הראב״ע פ׳ תשא כאשר כת׳ אל ביאור חכמה ותבונה ודעת
ובכן נזכר · החכמה היא הצורות האמורות באחרונים

שם הראש · ואולם תבונה גם היא מגזרת בין [illegible] והיא
ב[illegible] ה' ומלת בין צורות הדעת ובין צורת החכמה
כנגד [illegible] כמוח הראש כי החכמה כנגד
חלק הקדמון והדעת המתחברת בחלקי המוח על
האמצע מההרגשות · ולכן ישמעאל קורין לדעת אל
שכל והתבונה אלתבדה והחכמה אלחכמה · ע"כ ·
וכבר הראית לדעת כי לפי שטתו הנמשכת לשטת
הפילוסופים שהיו כקנים שם במוח על המקום שם יתחבר
כח הה' הרגשות ושם כח הדמות ושם יתחיל המחשבה
וכו' כמוזכר למעלה · ועתה נקומה ונעלה אל בחינת
הכח השכלי באדם · הלא זה אשר נקרא שמו עליו שכל
היולאני מתפעל והוא בלתי מעורב בגוף אבל רק הוא
לפי טבע ארכבתו כח נטוע בנפש האנושית מוכן אל
מול השגת המושכלות בעזר השכל הפועל הזורח עליו
ומוציא אותו מן הכח אל הפעל · והשכל הזה הפועל
יש סוברים היותו חוץ לנפש מלאך משפיע ונותן להיולאני
אורו מקדם · ויש סוברים היותו כח בנפש האנושית
ופעולתו כדמיון מאיר על הצורות הדמיוניות כמו
שנזכיר · וזה כי כשיביט האדם אל שושנת עמקים ד"מ
הלא צורתה המוחשת מובל שי למראה חוש הראות וממנו
אל המשותף ומשם תשוב אל הדמיון ושם בנפש וקורא לה
שם צורה דמיונית והיא מראה דמות השושנה הפרטית
המוחשת עם כל מאורעות מקריה · אמנם אור השכל
הפועל כי יהל על הצורה ההיא יפשיטנה ערומה מכל
המקרים ההם הגשמיים הפרטיים ומן הצורה הזאת
בזוהרה מזהר השכל הפועל הנשקף על פניה כאמור ·
תתחדש מעונה אורו צורת שושנה מושכלת פשוטה
רוחנית בפעל מורה על מהות השושנה בכללות והמקרים
הראשונים יפלו ופרטיותה לא יזכר עוד רק במקום אשר
יאמר עד הנה השושנה הזאת · יאמר מן זו והלאה
השושנה בכלל · וזאת הפעם עצם מעצמי המהות ישכל
בעצמיה · ולזאת יקרא שושנה באמת כי מעקר אמתת
ענינותה לוקחה זאת וכה ישתלם השכל ההיולאני המקבל
אותה · ופעולה זו לא היתה יכולה עליה הצורה הגשמית
הפרטית המוחשת כי איככה יוכל הגשמי לפעול ברוחני
מאומה · על כן הוכרחו ליחס פעולת הוצאת כח השכל אל
אור הפועל לדבר שכלי רוחני מבית או מחוץ מטבעו כפי
התחלק בו הדעות · כי הנה המורה בשני פ' ד' סובר
היותו נבדל · והלא היא הדעת אשר החזיק בה [illegible] היא
בשני מספרו בטבע · ובתשיעי מספרו במה שאחר
הטבע · ונקרא אכלם השכל הפועל · ואחרים לא הודו
לו בזה כי אמרו היותו כח בנפש האדם כמו שזכרנו ·
והנה באמצעות הצורה הזאת המושכלת יושכל הגשמי

ההיא על אמתתה כזו פעל ידי צורתה הראשונה בחוש
הזאת בראות ומוחשת · ומדרגת השכל הפועל אצל
הצורות הדמיוניות להאיר אל עבר פניהם להעלות
צורתם עד היותם מושכלות בפעל · הלא היא כמדרגת
אור השמש המאיר לארץ ולמראים אשר מכונה כנגדו
ושמו נראים בפעל כמו שנזכר בשני סי' נג · והשכל הזה
מתחלק לעיוני ומעשי · העיוני הוא המשקיף על פני
אמתת הענינים מאין פנות אל סדור מעשה מהם · אמנם
המעשי יחוס לו בכחות להניע החפץ אל מול המשכתו
אל אור הפעל · ולהשלמות מלאכת כחי הנפש הזאת
אכינה לך עניך מעט מזער מאשר דברו הפילוסופים על
כח התשוקה שבאדם אשר מחמתו יתנועעו אבריו ללכת
אנה ואנה · והנה שתי תשוקות הן · האחת שכלית
היא הנקראת חפץ או רצון שכלי · והשנית חושית
ונקראת בשם כח מתעורר ומשכנו הלב · החפץ השכלי
מתנועע בתשוקתו אל מול הדבר אשר גזר השכל על
טוביותו וירחק בחפצו ממה שגזר השכל על רעתו ·
והכח המתעורר יתאוה למה שירא' הכח הדמיוני ויסכים
המחשבי עליו היותו נאות · וינעל בהפך זה מה
שישפטהו המחשבי לבלתי נאות · החפץ השכלי לא ימצא
בבעלי חיים זולתי האדם · כמו שהשכל נתייחד בו
מבין כלם · והכח המתעורר ימצא על השלמות בבעלי
חיים השלמים שהושלמו בשם החושים הפנימיים ·
אמנם בבלתי שלמים כזבובים · ובבעלי הקשקשים
שהוזכרו למעלה · ימצא בלתי שלם מאד כמו שנעדר
מהם שלמות הדמיון והמחשבי שאחר משפטם ימשך הכח
המתעורר כאמור · ולשתי מחלקות יתחלק הכח
המתעורר · והם שכח התאווני · והכעסני · כי לשתי
בחינות יפרד מה שישפטהו הדמיון והמחשבי על היותו נאות
או בלתי נאות · הבחינה האחת מצד היותו ראוי לטבעו
לרדוף אחר השגתו או לנוס מפניו · ואל זה יביט הכח
התאווני · והשנית מצד היותו קשה להשיג או לברוח
ממנו להיות שמעיקים והמטרידים המתיצבים בפניו ·
ולעומת זה יתנשא הכעסני להתגבר על המונעים ·
והא לך משל בזה כלב אחד מוצא חתיכת בשר ועל ידי
הכח הדמיוני והמחשבי נדמה לכחו התאווני היותה
מאכל ערב ונאות לטבעו ואז החזיק בו · והבשר עודנו
בין שניו · והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו
להשליך טרף מפיו · או יתמרמר הכלב אליו בכחו
הכעסני להדיח מעליו המעיק אשר קם לו לשטן ולא
יחרץ כלב לשונו · או ינוס ויצא עם הבשר המונס ·
וכן יקום הכעסני לעזור התאווני מפני נוגשיו המונעים
דרכי טובו אשר הביאו לפניו הדמיון והמחשבי · ורבה

בהקש

מוכנים לזכות הבעלי חיים ולהעירם בקבלת פעולה אל הנאות לטבעם כמדובר · לפיכך הרבה להם בשני חלקי המתעורר · ההפעליות האחת עשרה שקדם לנו זכרם בראשון סי' ל"ג · והנה לא היה דברנו עד הנה כי אם על הכחות המשיגות והמשתוקקות שמהן תולדות הנה לאלה הבעלי חיים · אך אמנה לולי כח מניע נטוע באיבריהם [illegible] למו לבעלי חפציהם · איכה ירדופו אחר מזונותיהם וזולת זה מהדברים הצריכים לדי מחייתם על כן גם את זה עשה האלקים לעומת הכחות המשיגות והמשתוקקות למען סור למשמעתם לשמור ולעשות על פי מצותם · והכח המניע הזה יש שיהיה בבעלי חיים הבלתי שלמים · והוא כח ההתפשטות וההתקבצות כמו בבעלי הקשקשים המוזכרים למעלה · כי בלקיחת מזונם מתפשטים ובכניסת דבר בלתי נאות לטבעם מתקבצים אל עצמם · אך מקומם לא יניחו כי אין להם תנועה מקומית שלימה כאשר דברנו · ויש שיהיה בבעלי חיים השלמים והוא הכח שמניע ממקום למקום רחוק או קרוב אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת על בקשת הנאות ודעת לנפשך ינעם · כי הכלל יבדילו הפילוסופים את הכחות המניעות בב"ח השלמים · לשלשה מינים · והם כח מניע מיישר · וכח מניע מניס · וכח מניע משלים ענין הכווי להוציאו לידי גמר מעשה · הן הכח המניע המיישר יפרד לשלשה ראשים באדם · והם השכל המעשי · והדמיון · והמחשבי · שהם שנים בבהמה · הדמיון · והמחשבי לבד כאשר הראית לדעת כי להם משפט הבחינה לגזור על היות הדבר נאות או בלתי נאות · וכמראם אשר הראה אל אחד מהם יוקרב לפני החפץ השכלי או המתעורר · ואולם השכל המעשי לעולם נטייתו לטובה בהכנתו הנזכרת · כי לעולם כל משפט צדקו להקריב לפני החפץ מה שראה לבו דבר טוב וישר · על כן יורה חטאים בדרך · אך הדמיון והמחשבי מועדים לקלקל בנטייתם לרעה · כי מהם יצא משפט מעוקל בשומם אור לחשך וחשך לאור · ובשגיאתם המכוין בהם חוטאים ומחטיאים שכחו שנמשכו אחריהם כמו שנזכיר · גם המניע המאוה יתחלק לשנים בבהמה והם שני חלקי המתעורר · תאוותי וכעסני שזכרנו · נוסף עליהם באדם החפץ השכלי · ושלשת אלה הכחות ממונים על התאוה כי את אשר יגזור השכל המעשי על טובתו · הן החפץ השכלי המולך יבחר בו ויקריב אליו · ובשמע פתגם המלך לגבורי כח מניע עושה דברו כמו שיתבאר · כי כן עלה משלו בפי הפילוסופי' למלך מולך בצדק על כל שאר הכחות · והשכל המעשי הוא יועץ הנאמן המיוסד אצלנו בשלישי סי' ה' · וכן שני חלקי המתעורר הנפתים למה שישפטו הדמיון והמחשבי · ישימו גם הם משטרם בכח המניע שמשלים את המאוה · ואומרים לו גמור · וכבר עלה דמיונם במשל הנזכר לשני הכתים יבאו לפני המלך וישיאוהו עצה בלתי הוגנת לפי דרכם וישנו ישר בדרך רע · כמו שזכרנו שמה · ומעשה ידי אדם להתפאר הוא השתדלו' בכל עוז לעלות במעלות על זכיות יכרו שהמתעורר הזה בשני חלקיו ולשקל את מפלתם ולהרגילם בתאוה מעוררת כראוי על כל פרטי השכלים הנדרשים בפעולות המעלה · או מלך ביפיו תחזינ' עיניו כי ישב החפץ השכלי על כסא ממלכתו הוא המולך מהודו ועד כוש · ולא יהפוך כושי עורו להסב לו את המלוכה · וככל שיובא מפי בשלישי סי' ה' · אלא תבא כי זכור זכרתיהו שם בשלימות פרטיו · אולם הכח המניע אשר ימשיך ענין הכווי הנזכר לידי גמר מעשהו · הוא כח מתפשט באברים בעצביהם ובעורקיהם על ידי הרוחות המיוחדות השופעות מן הלב כי עמו מקור חיים והנה הלב הוא הנושא הראשי אשר בו הכח הזה נטוע מעקרו · על כן היה הלב מתנועע תנועת הדפיקה כנודע · והנושא אליו בשמות הם העצבים והעורקים · כי יאצל מן הרוח אשר בלב ויושם עליהם ונשאו אותו · הוא הנותן בהם כח לעשות חיל בתנועה מקומית · ובכן יתנועעו האברים לכל חפץ · וכבר יוכל להכנס על ענין המניעים והמתנועעים בגוף האדם המשל עצמו הזכר בעל העקידה שער כ"א וז"ל · שהאדם בחלקיו הוא דוגמת העולם הכולל ובחלקיו כי השכל ראוי שיהיה כענין חלק השכלים הנבדלים המניעי' לכל שאר שבנמצאים מבלי שיתנועעו הם לא מעצמם ולא מזולתם · וכחו המתעורר ראוי שיתדמה אל עולם הגלגלים שמתנועעים מכח עולם השכלים אשר עליהם ומניעים היסודות אשר למטה מהן · כי כן ראוי שיקבל העצה וההכנה מהשכלי' ועל פיו יניע כל איברי הגוף וכחותיו אשר תחתיו · וכן בכל כלי הגוף ואבריו הוא דומה של זה העולם השפל שהוא מקבל ההתנועעות ואינו מניע לזולתו ועל זה האופן כבר יתדמ' ממש לרוכב על הסוס המושך העגלה · כי האדם מניע ולא מתנועע · והסוס הוא מתנועע מכח האדם ומניע את הקרון · והקרון הוא מתנועע ולא מניע · והנה כמו שהיות הסוס ההוא בלתי נמשך אחר רצון הרוכב או שיהיו עסקיו רעים ומקולקלים על ידי כן לא תושלם ההמשכה ההיא או שתיעשה בזולת מה שיכוון מהרוכב · ויאמר או שנהפכה המרכבה להיות הרוכב למטה והסוס למעלה · כן כל בן אדם שירוצו חלקי נפשו העכורים ויעביר החפצי מקום החשוב באמת הוא עולם הפוך מסדרו הטבעי · ועל זה המכין עצמו

כי אשר איננו ערב ואשר הוא ערב לא יושגו כי אם בנסיון וצריך לקבוע כח יצורי לשמור צורות המורגשות והיא ההרגשה המשתתפת והכח הזוכר השומר לשמור בו העניני' המושגים מהמורגשות והכח היצרי להקריב בו מה שנמנע מהזכרון והכח המחשבי לעמוד בו על בירור מה שיחדשהו היצרי והפסידו קצת מהעמידה החדשה עד שישיבהו אל הזכרון · והכח המתנועע להביא מה שיצטרך (מקירוב וריחוק ודחיי המזיק) נ"א מקרוב ומרחוק ולדחות הנזק וכל

כאמר שם ר' אליעזר בעת במרום תמריא תשחק לסוס ולרוכבו מלמד לאדם שיש בו רוח רעה כל מעשי' שהוא עושה וכל דברי' שהוא מדבר מדעתו הוא עושה ומדבר · והלא אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו · כך הנחש כל המעשים שעשה ובכל הדברים שדבר לא עשה ולא דבר אלא מדעתו של סמאל ועליו הכתוב אומר ברשעתו ידחה רשע · הנה שזכר ענין המרכבה ההופכת על הדרך שאמרנו וכו' עד אמרו והנה לזה כשנכנס אברהם אבינו רבונו ושעבד תשוקותיו וחמדותיו ותנופיו' בהשכים על הרינה כשו יחידו לקיים מצות השכל שמחייב לשמוע מבוראו · שהוא יקרא באמת רוכב שמורו ורוכב עליו בלי ספק וכו' ע"כ · ראה כתתי לפניך בזה דעות הפילוסופים היותר מפורסמים בזמננו · ועתה הגעת הערה הזאת קח בידך והלכת כי נר לרגלך דברי להאיר אל עבר פניך כוונת החבר בדבריו אלה המסכים עם שיטת שכפשו ויבא בדבריו בכמה פרטים מקו' מקולקלת הפילוסופי' שקד' זכרם כי אולי רוח אחר היתה לפילוסופי' ומנו אשר הוא שתה מים מבורם: כי אשר איננו ערב וכו' · זהו מעין מה שיזכור בסמוך באמרו שהתבאר מצות ההרגשה המשתתפת מאשר אמרנו דבש על הדבש דמ"מ כשנראהו שהוא מתוק · וזה בעבור שענינו כח משותף לחושים החמשה וכו' · והכח תוקף הראיה אבלו ממה שידענו כי למראה עיניו ישפוט האדם שזה מר וזה מתוק דמ"מ אעפ"י שלא יטעום שדבר שהוא באותו טעם · וזה מכח הנסיון · כי אחרי ששנות הרגשתו פעמים רבות בחוש הטעם · או יושג עיניו אבלו הוזמו מר או מתוק על פי הראייה בלבד · ואיך יתכן זה אם לא נקבע חוש משותף לכל החושים אשר בו יתחברו כלם כמוזכר למעלה ויהיו נשמרים בו ענייני הצורו' שמושגות פעם אחר פעם · ומגד השתוף ההוא · עם שמירת צורת הדבר שהוא המיוחד · נוכל לדון על הדבש כשנראהו שהוא מתוק · וכיוצא · עד טעמו וראו כי טוב · ושיעור דבריו כי אשר איננו ערב וכו' לא יושגו כי אם בנסיון · על כן צריך לקבוע כח יצורי לשמור צורות המורגשות והיא ההרגשה המשתתפת והכח וכו' · רוצה לומר כי בכח הזה יתקבצו השתוף לשמירת החושי'

ושמירת הצורות המוחשות ההנה · ובכן ישלם ענין הנסיון כמדובר · וכבר הקדמתי לך כי לא זו הדרך אשר דרכו בה הפילוסופים שנזכרים להורות על המנא הזה שהרגשה הזאת המשתתפת · והראיתיך ג"כ שאין דעתם שוה לדעתו במה שייחסו שמירת הצורות המורגשות לחוש הזה המשותף · ואולם כבר קדמוהו מהרופאים אשר באמינו שהמשותף ושהדמיון כח אחד בעצמו · וכמו שספר ן' סינא בספרו הראשון ברפואה אופן אלמוד ופה · אם שלבנו דחק מהם ונכה את דעתם : והכח היצרי להקריב וכו' · שפעל הזה נקרא בלשו' דימיוניקניא"ה והיא נשלמת בשבב שהשכחו של כח הזוכר שאמור על ידי גלגול דמיוניות רבות משתלשלות מדבר לדבר · ויוסיף עוד שבית ידו לייחס לו ג"כ פעל שהרכבה והשבדלה כאמרו בסמוך ואחר זה כח מרכיב וכו' · וגם בכח הזה לא נאמנה את הפילוסופי' שנזכרים רוחו · כי לא ראינו מפיהם ומפי כתבם שייחסו לכח הזה פעל הדימיוניקניאה · ושמא יבא לו מכח הדברים אשר כתב ן' סינא במקומו שהבנתי לך בינו למעלה באמרו שפעולת הכח הזה היא לשוטט בצורות המובאות אליו מן החושי' וגם בצורות מצורו' שוכות כאשר יעלה על הרוח להרכיב ולהבדיל · באלו תאמר אדם מעופף על הר כספירינון ע"כ · יהבה מכח התשוטטותו בהיותו הולך ומביא מעלה ומוריד הצורות המוחשות עצמה אשר יעמידם לנגדו · יקריב מה שנמנע מהזכרון שהוא הכח הזוכר השומר המושם אבלו בכח היצורי לדעת החבר כאמור · וראה חובה לעצמנו שיונח מקום לפעולה זו להתנדב בה איזה כח מכחות הנפש כמו שזכר שם ן' סינא בסוף הפרק שיש מקום חקיר' אם כח הזכרון האחרון שבחושי' הפנימיים הוא עצמו הכח אשר ישיב אל הזכרון הענייני' המחשביים · או אם הם שני כחות חלוקים · והשאיר שם שאלה זו תלויה ומסופקת · ואולי דעת החבר שבכח היצרי הזה הוא המקריב ג"כ מה שנמנע מהזכרון עצמו כי לא מצאנוהו מיוחס הפעל הזה לזולתו מן הכחות : והכח המחשבי וכו' זהו מעין מה שקדם כי רוח המחשבה מרחפת ומשקפת על פני הדמיון בצורות המוחשות אשר שם להוציא משם משפטו לאור על אודו' הנשכם והשכלם הבלתי מוחשת · ומכלל על השגת הכלות והבלתי באותם

וזה

וכל כחות בעלי חיים אם משיגים ואם מניעים והמניעים אם מניע להביא מועיל והוא הכוסף ואם מניע לדחות מזיק והוא הכועס והמשיגים שני מינים אם נראים כחושים הנראים ואם נסתרים כחושים הנסתרים (והמניע הוא עושה בממשלת המחשבי בהשתמש היצרי) כ"א המניעים אמנם יפעלו במשפט המחשבי בעבודת המדמה והוא התכלית מהחי הבהמי כי אין ראוי לקבוע לו הכח המתנועע לתקן סבות ההרגש והיצרי אך החוש היצרי נקבע לו לתקן סבות התנועה והמדבר בהפך זה נתנה לו התנוע' לתקן הנפש המדברת העוש' הזוכרת' והחושים:

וזה לעמוד בו על בירור מה שיחדשהו היצרי רוצה לומר שהוא כח בורר ומוציא ענין בלתי מוחש מן המוחש אשר יחדש היצרי בשוטטו על הצורות השמורות בהרגשה המשתתפת שנקראת כח יצורי כאמור . כי זו היא אצלו תמיד חדשה על הצורו' האלו אחר העמיד' הראשונ' שעמד הכח היצורי עליהם ומתוך העמידה החדשה הזאת יקריב היצרי מה שנשכח מהזכרון · כי על ידי הולכת הדברים והשבתם בדמיון · כדמי שוכר ובפוכותיו יקנן במדובר · ובהם המחשבי בשברו על מה שיחדשהו היצרי בעמידה החדשה הזאת יברר קצת ויפסיד קצת מהדמיונות ההם כפי צרכו להוציא משפטו לאור על הבנת הנאות והבלתי נאות · ואת אשר יבחר בו ישיבהו אל הזכרון ר"ל יוכילהו שם אל בית אוצרו למשמרת · והוא האחרון שבחושים הפנימיים אשר זכרנו · ואפשר לפרש כנוי מלת והפסידו · אל היצרי כי הוא כח מרכיב הענינים ומבדילם כמו שיתבאר בסמוך · וכנגד ההרכבה אמר מה שיחדשהו · וכנגד ההבדלה אמר והפסידו וכו' כי הוא יבדיל מעמידתו החדשה קצת הענינים · באלו תאמר שידמה עוף עף בלי כנף · וכיוצא · אך רוחי בקרבי מתכנאה לאמר שתיכן ההפסד והפסק קצת מהעמידה החדשה · ולפי זה יתבאר כי המחשבי מלבד התועלת שבו לעמוד על בירור מה שיחדשהו היצרי שהוא הדמיון כאמור · יועיל ג"כ לעמוד על הפסק קצת וכו' · רוצה לומר שבהיות מטבע היצרי להעמיד צורות מחודשות תמיד לא ישקוט · הנה הכח המחשבי מפסיק אותו קצת מהעמידה החדשה שלא יעמוד היצרי לחדש דבר חדש עד שישיב המחשבי אל הזכרון את אשר כבר בררהו · ולולי ההפסק הזה היה מעמד מבטל מעמד צורות לבלות שאול בבטול זכרונם על ידי המשך הצורות הדמיוניות בלי הפסק כמים שנגרים : והכח המתנועע להביא וכו' · אחרי הביאו קביעות ההרגשות הנסתרות · ספק לקביעות הכח המתנועע לצורך הנאת המצטרך וכו' · והנה עם היות שחלקהו הכח המניע למניע מיישיר הוא הכולל באדם השכל המעשי · והכח הדמיוני והמחשבי · ולמניע מגונה הוא הכולל באד' החפץ השכלי והמתעורר בשני חלקיו התאווני והכעסי · ולמניע משולח ענין שנוי הוא הכח המתפשט באיברים בעצבים ובעורקים כאמור · לא כוון הנה בכח המתנועע רק למניע המונח בשני חלקי המתעורר · התאווני והכעסי שנקראו אצלו כוסף · וכועס · ולפעמים קורא אותו כח מתנועע להיותו מתנועע מן המניע המיישיר · ולפעמים קורא אותו מניע להיותו מניע הכח המשולח בזיו · ולא זכר הנה הכח הזה בפרט אבל כללו עם המניע המגונה · כי גם מניע מצטרף למתנועע ממנו וכבר פרט ענינו בשלישי סי' ד' גם לא הזכיר כאן החפץ השכלי כאשר הזכ' שמה ואולי טעמו לפי שאין הדבור הנה רק בכחות אשר יכלו בכליון כליהם כמו שיבא · ומה שאמר וכל כחות בעלי חיים וכו' : הוא להשלמות מלאכתו על ביאור הכחות הללו בדרך החלוקה · ומה שזכרנו בשני חלקי המתעורר יתבאר לך בי אמרו אם מניע להביא מועיל והוא הכוסף · אמת ענינו מה שראוי לטבעו לרדוף אחר הנאתו או לנוס מפניו · ואמרו ואם מניע לדחות מזיק והוא הכועס · אמת ענינו להתגבר על קושי המונעים ממנו הנאת הנאות ובריחתו מהבלתי נאות · ואם באת לפרש דבריו כפשטן · הרי אתה מוציאם מכלל דעת הפילוסופים שקדם זכרם : והמניע הוא עושה בממשלת המחשבי וכו' · כבר ביארנו שהפילוסופים זכרו היצרי והמחשבי בכלל הכח המניע המיישיר · ולא זכר הנה השכל המעשי מן הטעם עצמו שזכרנו למעלה בהשמט החפץ השכלי מהמניעי' · והוא מצד היות זה השפע מיוחד בכחות אשר בכליון כליה' יכליון כמו שיבא : כי אין ראוי לקבוע לו וכו' · כי היה בזה שנוי סדרי בראשית : ההרגש · היא ההרגש המשתתפת : והיצר · הוא היצרי · ולהכיר הקנו' אלף הלך לו מזכר המחשבי והזכרון · אך משפט אחד וחוקה אחת להם : והמדבר בהפך זה וכו' · כי כל כחותיו כפופים המה לו להעלו' לו נר תמיד בשלמו' הנפש השכלי' שידובר בה אח"כ · אמנם שאר הבעלי חיים אין תכלית רק היות מתנועעי' ש' בקשת הנאות ובריחתם מהבלתי נאות להמשיך קיום אישם ומינם כאשר ישית עליהם בעל הטבע : העושה הזוכרת · באלו אמר

לעמוד

לאחר ולהשיג בעיון ובמעשה · רוצה לומר שתהא נפשו מתוקנת ומקושטת בשכליות ובמדותיות · וכבר ידעת שגם במדותיות לא המעשה שיעשה הוא העקר אלא שיעשה בלב כו׳ ולאות שהן על כונן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו וגו׳:

החושים החמשה ידועים ומושגיהם ידועים באמצעותה תושג הדמות והמנין והגודל והתנועה והמנוחה (התבאר) נ״א יתבאר מצוא ההרגשה המשתתפת מאשר אנחנו דנין על הדבש דרך משל כשנראהו שהוא מתוק וזה בעבור שעמנו כח משותף לחושים החמשה וזה הכח הוא היצורי · ופועל בהקיץ ובתנומה ואחר זה כח מרכיב מה שמתקבץ בהרגשה המשתתפת ויבדיל ביניהם ויפיל המחלוקת ביניהם מבלי שיסיר מהצורות ההרגשה המשתתפת · וכן הוא היצרי ויש שיהיה אמת ויש שיהיה שקר · אבל הציורי אמת לעולם ואחריו הכח המחשבי והוא כח שופט דן על דבר שראוי שיבוקש ועל דבר שראוי להתרחק ממנו · ואין ביצורי ולא ביצרי משפט ודין אבל ציור לבד ואחריו הכח השומר מזכיר לעניינים מה שהשיג כמו שהזאב שונא והבן אוהב וההאהבה וההיזק (והאמנה) נ״א והאמות וההכזבה למחשבי · אבל השומר המזכיר הנה ישמור מה שמאמין בו המחשבי והכח היצרי בשהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי ובשהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי ההצטיירות

החושים החמשה ידועים וכו׳ · זכר זה לעם היות שכבר קדם דברו לאמר וההרגשות הנראות ידועות · כדי לבאר ענין מיניהם הכוללים · כי מלבד המיוחדים לכל אחד מהם · יש שם מושגים יושגו ליותר מאחד מהם · והם אשר יזכיר הדמו׳ והמנין וכו׳ וזה כי הדמות במשולש מרובע וכיוצא יושג בחוש הראות ובמשוש · והמנין שגינהו הראות והמשוש והשמע: וכן ליתר המוחשים הכוללים ישתתפו בהשגתם חושים מתחלפים: התבאר מבוא ההרגשה וכו׳ · ש״ב ישוב אליו כעת הזאת לבאר ענין הה׳ חושים הפנימיים ומשמרתו של כל אחד מהם · והנה התבאר אכלו מבוא ההרגשה המשתתפת ממש שכשפוט על פיהלקייה על ענייני הטעם · ואין זה כי אם מצד התחבר החושים והתאחדם כאמור · וכבר הקדמנו הראיה שמדוקדקת אשר לפילוסופים על ככה · והיא בדרך רחוקה מבוכת הסבר: ופועל בהקיץ וכו׳ · פעולתו בהקיץ היא לקבל הצורות המוחשות מן החושים החיצוניים · ופעולתו בתנומה היא שמירת הצורות הכן וזכירתן כי גם זה לדעתו ייוחס אליו כאמור: ואחר זה כח מרכיב וכו׳ · הוא הכח היצרי · וכמו שיורה סיום דבריו באמרו וכן הוא היצרי · שאינו אלא השלמתו של הראשון · והנה פעולתו לפניו להרכיב המוחשים ולהבדיל ביניהם אל אשר יהיה שמה הרוח · ולפי שאמרו ויבדיל ביניהם הוא מוכן על ההבדלה השכלית להבחין בין שבין לשבין והיא ההבדלה בחונן הדעת הכי נכבדת: לזה הוסיף ביאור באמרו שההבדל הזה הוא להפיל מחלוקת ביניהם · רוצה לומר לחלוק בדמיון מה שלא יאות חלוקו · כאלו תאמר שידומה עוף בלא כנף מעופף וכיוצא: מבלי שיסיר מהצורות וכו׳: הכונה שכל פעולת הכח הזה היא מבלי שיסיר מהצורות המוחשות שהרגשה המשתתפת · כי אמנם יסדיר המוחשות הכן על אופן הרגשתם ממש · אלא שמדרכו להרכיב מוחש במוחש ולהבדיל זה מזה כרוח המושל יתגלה עליו · ואמר זה בעבור המחשבי שבתבאר מעניינו היותו מוצא מן המוחשים צורה בלתי מוחשת כבחינת האהבה והשנאה וכיוצא שאין בהם שום רושם מוחש · או כוון באמרו מבלי שיסיר וכו׳ · כי פעל היצרי לא יהיה לעולם במה שלא נפלה עליו הרגשה באופן מה · כי מאשר ראינו אדם וכנפים ימצא מקום היצרי להרכיבם יחד כאלו אדם בעל כנפים נגד לקראתו: אבל היצורי וכו׳ · כי לא ירכיב ולא יבדיל רק הוא שומר המוחשות כאשר המה: ואחריו הכח השומר וכו׳ · הוא החוש החמישי בנסתרי · יהיה פריו להזכיר העניינים ר״ל מה שהשיג המחשבי · כי הן הן העניינים המיוחדים לזכירת הכח הזה · והנה יהיה אמרו לעניינים כמו העניינים כי בלמ״ד נוספת כמו והשליטי לאבשלום: והאהבה והיזק · רוצה לומר הנאות והבלתי נאות: והאמנה וההכזבה רוצה לומר מה שיאמר אדם כי הוא זה אמת ונכון או שיגזור על היותו כזב · כל אלה לכח המחשבי ייחסנו · כי ההיא תקרא הכרה פרטית באדם · כמו שהשכל יקרא בו הכרה כוללת: אבל השומר וכו׳ · כי אין לו לאדם דבר מעתה זולתו לעמוד על משמרתו לבל יפקד ממנו זכרון מה שקיים המחשבי להיות או לבלתי היות: והכח היצרי כשהשתמש בו וכו׳ · הם דברי ר׳ סינא במקומו שהעתקתי לך נוסחו למעלה אשר ביאר בם כי הכח היצרי השני שבחושים הפנימיים כאמור להיותו משרת למחשבי שהוא השלישי שבהם והמחשבי הזה הוא נעלה מאד באדם יותר ממה שהוא בשאר הבעלי חיים

כמו שהקדמנו

הרצטיירות בפני הזכוח והיצרי באמצעיתו והזכרן (במאוחרו) כא באחוריו והמחשבי בכללו והובו (בעת) כא במקום היצרי ·
וכל אלו הכחות מתים כלים בכליון כליהם ואין עמידה למדבר אף על פי שיוחד לעצמו לב הכחו הנ״ה בדרך מדרבי היחוד ושימציאם (בעצמותו) כא לעצמו זה היוצא מדברי האנשי הא״ה במה שלבטה מהנפש המדברת ואמרו במדברת שהיא השכל ההיולני רוצה לומר השכל בכח דומה להיולי אשר הוא דומה לאפס בפעל והוא כל דבר בכח ויהיו בו הצורות המושכלות אם בלמוד אלהי ואם בקנין ואשר הם בלמוד הם המושכלות הראשונות כא אשר ישתתפו בהם כל בני אדם אשר על המנהג הטבעי ואש׳ בקנין הם בהקש׳ ובחדוש

מה שהקדמנו · הנה קרה לו שיפתכה ממו בני מה שישתתם בו המחשבי באדם ובבהמה · כי כאשר ישתמש בו המחשבי בבהמה והדומה לה · או לא יקרא נברי אומאי לאיוס כלעו להתייחסו לנבר. מפאקת היגדי לאנס בשישתמש בו המחשבי במדבר או יקרא מחשבי קוויטאטיוה בלעז · והנה נאמרו כשהשתמש בו המחשבי וכו׳ · רכה בו הנפעל קיום פסות בפעל מחשבה לבד והדבר אין בו · ואמרו וכשהשתמש בו המדבר וכו׳ · כוכתו מבוארת על האדם השלם אשר רוח הדבור הפנימי מפעמת בו · ועוד יאירו דבריו במה שיאמר אחר זה · כי כלי הנפש המדבר הראשוני הם הצורות הרוחניות המצטיירו באמצע המוח מהרוח הנפשי מן הכח היברי השיכשו מחשבי באשר תשלוט בו והרכיבהו הרכבו׳ והבדילהו הבדלות מביאים אל תולדת חכמה · וכבר היה קודם זה יברי כשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שאינו נכון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות וכמי שנשתנה מזגו מחמת חולי עד שיעלמו אותן הממונים מהכנס האכושית בעבור ההרכבו׳ וההפרדות אשר הוכרך אליהם להשלמת העיון וכו׳ : ההצטיירות וכו׳ · שב לבאר מקום משכן החושים הללו הפנימיים · והנה יחד מקום ליכורי בפני המוח · וליברי באמצעו · ולזכרון באחריתו · ולמחשבי הדמיון הנכול בכלל המוח כי מלכותו בכל מעלם · ורונו במקום היברי כי שם יהיה השתמשותו הקרוב · וכמו שהוזכר למעלה באמרו והמכיע הוא עושה בממשלת המחשבי בהשתמש ביברי · ע״כ · ובכן מקום בוכת גם לכסח הראשון : ואין עמידה למדבר וכו׳ · רוכה לומר שעם היות שהאדם מייחד לעצמו המובחר שבכחות האלה באיזה אופן מן היחוד אשר יראה בו יתרונו על יתר הבע״ח בכחות הללו ולא זו בלבד · כי עוד ימציאם לעצמו בהשתדלו׳ מוסיף על טובתם כמו שימכאו לכסים אשר בתחבולו׳ ויטיבו כח הדמיון והזוכר · אעפי׳ כן אין לו המלט מכליון אלו הכחות בכליון כליהם · אלא ואין עמידה וכו׳ · ר״ל שאין לו עמידה והשארות

ענינים · או רצה באמרו וימציאם בעצמותו (לפי הנסח הראשון) שאין המציאות הכחות הללו דבר נפרד מעצמו הנפש המדברת שבו · רק מאור אכוקתה העצים יאירו כרותיהם · ואם כן היה עולה ברעיון שיהיה גם לכחות הללו שארית ופליטה בהפאר עצמותו של אדם שהיא הנפש המדברת · על כן הודיענו שאין לכחות הללו קיום · כי אין אורם שולט זולתי בהיות הנפש המדברת לנפש חיה קשורה בגוף האדם · אמנם אחרי כן בהפרדם ממנו · כל הכחות הנזכרי יאספו כנהם ובהאסף רוח האדם יגועו וכמסכים לזה אמר המשורר (סי׳ ע״ג) כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם · כי להיות נפשות ביתו של אדם · נפש · רוח · ונשמה · ומאלה בפרדו · כל הכחו׳ שבו גזר אומ׳ על כליון שתי׳ נפש׳ ורוח · הנקראות אצלו שארו ולבבו · כי הנפש הבהמית השפלה שבכלן אשר יונקת שיש׳ ענין הרוב והגדול והתולדה · ומשכנה בכבד · קרא אותה בשם שאר · ע״ש כי תאוה נפשך לאכול בשר · והרוח החיונית המנשיא את בעליה ומשכנה הלב · רמז שיש באמרו ולבבי · ואמר שעם היות שו׳ השתי׳ כלות בכליון הגוף · הנה צור לבבו שהיא הנשמ׳ החוק׳ כחלמיש צור · היא כנחית לעולם · וזה חלקו מכל הכחות הנפשיות · כי זולת זה הוא משותף עם הבהמי׳ ויתר הבעלי חיי׳ · אך זה חלק אדם מע׳ והוא חלקו מכל עמלו להחיו׳ לו לפליט׳ גדולה · ומלת שקי׳ עכייכ׳ בכאן לשון קריא׳ כי לפני שקי׳ יספוך שיחו : דומה להיולי · כבר קדם ביאורו בראשון סי׳ ה׳ כי כמו שהחמר הראשון הוא בכח מוכן לקבל כל הצורות הטבעיות · כן השכל השיו לאכי בכח ונבר ש׳ מוך קבלת כל הצורו׳ המושכלות : וזה אשר הוא דומה לאפס וכו׳ · ר״ל שענייכו אמצעי בין ההעדר והפעל בהיולי והוא שביארנו ענייכו למעלה סי׳ כ׳ : והוא כל דבר בכח כי שם יכוחו כל הכוחות בזו אחר זו : אשר על המנהג הטבעי · שלא נטרפה דעתם : בהקשה ובחדוש המופתי : ההקשה הוא בדור ההקדמות באופן שיתכן להמשיך מהן התולדה · אמנם המופת הוא להביא ההקדמות שהן נכור בבחינ׳ להבחין

בקמקתן

באמתת והקדמות השמיר שתכלית הדרכים לזה · ולא חדוש מופתי על מה שיתחדש מן המושכלות השניות על ידי אמיתת מכח המושכלות הראשונות שהם יסוד כל הבנין: בהצטיירות האמתות הדבריות · רוצה לומר שהקשה והחדוש שמופתי יושלם

ובחדוש המופתי בהצטיירות האמתו' הדבריו' כמו הסוגים והמינים (והחלקים והמדות) כא׳ והבדלים והסגולות · ולפי זה כ״ל להוסיף והמקרים הנפרדות והמורכבות) בדרכים הנחלקים) כ״א במינים המתחלפים מההרכבות וההקשות המחוברות האמתיות והכזבניות והגזרות המולידות תולדות הכרחיו' מופתיות או נצחויות או הלציות או הטעאיות או שיריו' ובהתברר

בציור הענינים ההגיוניים על אמתתם · והנה הוא מונה והולך פרטי מלאכת ההגיון כפי סדור בספרים המחוברים על ככה · וירמוז אל סדור כל ספרי ההגיוניות מספר המבוא לפורפיריאו עד ספר השיר לארסטו וימשך בזה אמרו או שיריות · ואחר כך יסדר ענין שחכמות טבעיות עד אמרו ואמתת הצטיירות הנפש את עצמה · ואחר כן הלמודיו עד אמרו והשעורים השמימיים · ואח״כ האלקיות · והן הארבע מדרגות שזכר המורה בראשון פ׳ ל״ד באמרו שאי אפשר למי שירצה השלמות האנושי מבלתי שילמד תחלה במלאכת ההגיון · ואחר כן בלמודיות על הסדר · ואחר כן בטבעיות · ואחר כן באלקיות · ואמנם זכר החבר את הלמודיות קודם הטבעיות לפי שתועלתם הוא להרגיל השכל בפשטות הגזרות המאמרים למען יוכל להגביה עוף לשום שכל בבחינת העליונים שהבדלים מחמר: כמו הסוגים והמינים וההבדלים והסגולות · לפי דעתי ראוי להוסיף כאן והמקרים וכמו שיזכיר שנית במה שיבוא · והם חמשה כוללים שנתבארו בספר המבוא לפורפיריאו · וכבר יכולים היינו לדחוק ולומר שכלל את המקרים בהבדלים · שהרי פורפיריאו בספרו הזוכר עשה חלוקה זה תוארם · ההבדלים יש מהם נפרדים מן הנושא כמו התנועה והמנוחה והבריאות והחולי ויש מהם בלתי נפרדים · ואשר הם בלתי נפרדים או יהיו עצמיים או מקריים · והמקריים כמו שפל החוטם בחוטמו שקוע · והעצמיים כמו הדבור לאדם וקבול החכמה אליו · והעצמיים הם שילקחו בגדר עצם הדבר וכו׳ · ואולם אשר על דרך המקרה לא ילקחו בגדר עצם הדבר וכו׳ · ע״כ · והנה גם המקרים הבדלים נקראו ואפשר שבשביל זה לא זכרם החבר בפרט · אלא שיקשה לו לפי זה מפני מה זכר הסגולות שנכללות גם הנה בהבדלים המקריים · על כן חוזר אני על הראשונות שטעות נפל בספרים להשמיט מלת והמקרי׳ כאמור · ולפי הנוסח שכתוב בו החלקים והמדות במקום ההבדלים והסגולות · יש לפרש החלקים על האישים

שנכללים בכל מין · והמדות יהיה כלל להבדל והסגולה ומקרה · שהם מדות בנושא כנודע · וכבר ידעת דרך משל כי הסוג הוא חי · והמין אדם · וההבדל מדבר · והסגולה שוחק · והמקרה לבן : והמלות הנפרדות שנכתב עניינו בספר המאמרות לארסטו הנקראים פ׳ פרידיקאמינטו כי שם נקבצו בלא כל המלות הנפרדות בכללו באחד מעשר מאמרות שסודרו שם · ולא ימלט דבר מכל הנמצאות לבלתי היכנס תחת כנפי האחד מהם : והמורכבות בדרכים שנחלקים מההרכבות · בכלל עניינם בספר המליצה הנקרא פירויארמיניאה · כי שם שנתבאר אופן חבור המלות הנפרדות והרכבת הספורים מהן והגזרות וההקדמות שיחובר מהן ההיקש · וההרכבה הזאת תעשה בדרכים שונים כמשפט כתוב · כגון הקדמה חיובית · ושוללת · פשוטה ומורכבת : וההקשות המחוברות האמתיות והכזבניות · בכלל זה בספר ההיקש לארסטו הנקרא פריאורים אשר בו יותקנו משפטי חבור ההקשים מן ההקדמות הזוכרות באופן שתמשך מהן תולדה · והן ההקשות האמתיות · או שלא תמשך מהן תולדה והן הכוזביות : והגזרות המולידות וכו׳ · אחרי שנתבאר בספר ההיקש ענין ההיקש במוחלט · רוצה לומר אופן סדורו בהקדמות כראוי להמשיך התולדה מהן מבלי שום לב בהקדמות שהן אם הן אמתיות בעצמן · או איך שתהיינה · חבר ארסטו חמשה ספרי׳ על בחינת ההקדמו׳ בענין שאחד מהם הוא ספר המופ׳ ונקרא פוסטיריאורה אשר נתבאר בו ענין אמתת הגזרות המולידות תולדות הכרחיות מופתיות וזה והגזרות המולידות וכו׳ · הב׳ ספר ההיקש הניצוחי ונק׳ טופיקה התבאר בו ענין ההקדמו׳ שלא יולידו תולדה הכרחית רק במנהג גוברת וזה או נצחיות · הג׳ ספר המליצה הנקרא ריטוריקה שכל עניינו על הגזרות אשר להם פנים שראוי לישב הדבר בלב השומעים וזה או הלציות · הד׳ ספר הטעאה שנקרא אילינכי הוא המורה דרך עשיית ההקשי׳ מהקדמו׳ מזוייפות מטעות וזה או הטעאיות · והחמישי הוא ספר השיר הנק׳ פואיטיקה אשר עניינו תלוי בהקדמו׳ מיוסדו׳ על דרך המשל והדוגמא שמתוך כן לבבו של אדם נפתה אחריהם · וזה או שיריות · ומשל משלו בחמשת חלקי׳ אלו ויאמרו לאמר כי ההקדמו׳ אשר יחובר מהן ההיקש

כערכות

ובהתברר אמיתת הענינים הטבעיים בהיולי והצור' וההעדר והטבע והזמן והמקו' והתנועה והגרמים הגלגליים והגרמים היסודיי' וההויה וההפסד המוחלטים וההויות הנולדות ההוות באויר וההוות במוצאים וההוות על כדור הארץ מצמח וחי · ואמתת האדם ואמתת הצטיירות הנפש את (נפשרת) כ"א עצמה והצטיירות הדברים הבוסריים מהמבינים · והשעורים המלאכיים והשעורים הכוכביים והשעורים הניגוניים והשעורים המראיים והצטיירות

מערכות אליו על חמשה פנים · כמו שאבל המשתנן יוערך ערכו של זהב ע"י הכלי הנעשה ממנו · כי אמנם ההקדמו' הן חמר ההיקש · וצורתו הוא סדור שהקדמות ההן במשפט · ודמיונו בחמרו וצורתו למטבע של זהב בתמונה עגולה שהזהב הוא החמר ותמונת העגול היא צורתו · וכמו שלשה פנים ישחת המטבע אם מצד הפסו' הצורה בהשתנות תמונתו מההוגה ואז אבד שמו לבלתי הקרא בשם מטבע כבתחלה כי אמנם בהשקפת הצורה השמות יוכחו · ואם מצד מאירע פסול בחמר כי זהבו היה לסגים כן ההיקש יפסד באחד משני פנים אלו : אם מצד הצורה שתלויה בסדור הקדמותיו · ואם מצד חמרו שאינו זולת שהקדמות ההן בענין · והנה חמשה במדרגות כזהב אשר נעשה בו הכלי הכוכר · הם אלו · הא' בהיותו זהב מופז מזוקק · הב' כשיש בו תערובו' מה והוא מועט · הג' שירבה תערובתו אך לא ירגיש בו זולתי היודע בטיב עסק הזהב ומעט הוא שירגיש בו זולתו לצרפים · הד' כשהוא מזוייף מתוכו ושפת הזהב יכיא נחשת · אך את הנחשת העלם המזוקק אל מדרגה דומה לזהב עד שימן לפני עור מכשול · וגם טעם הבקיאים יקח ויפתם לבנם לחשוב בו שהוא זהב · הה' בהיותו זיופו גלוי לכל העמים · ולעומת אלו מתבאים חמש מדרגות בהקדמות ההקשים · הא' כשההקדמה אמתית הכרחית בלי ספק ובזולת שניאם · ובכמו אלה יחובר ההיקש המופתי · הב' כשההקדמה קרובה לאמת · ועל דרך הזרות יקרה בענייה טעות בהברתנו · אולם עם טוב הבחינה עדיין ישאר בה אפשרות שנוי אמתתה ואין לבו של אדם בטוח מן הטעות · ובכמו אלה יחובר ההקש הנכוחיי · הג' כשההקדמה תחשב אמתית אצל רבים מעמי הארץ וההקש המחובר מהקדמות כאלה נקרא הקש הלכיי · הד' שישיו להקדמה פני הראות ובתוכה מסיס ארבה להיותה מזוייפת מתוכה בבית הסתרים אמנם בבית החיצון מורה על דבר אמת ומשפט צדק · ואם לוקח ההקש הקדמה מהקדמות כאלה יקרא שמו עליו הקש הטעאיי · הה' בהיות ההקדמה מפורסמת בשקר ואין מי שיטעה בענייה · ואף גם זאת מתוך דוגמא ודמיון אשר לה עם דבר אחר · תתעורר הנפש מחמתה לחשוב על היותו אמתי או מסופק · ובמו שיקרה

שתעוררות האדם אל הקיא מתוך ראיות דבר שידמה במראיתו לדבר נמאס כתעב ונשא עם היות הדבר ההוא הנראה מה טוב ומה נעים · ואין זה כי אם מתוך הדמיון והדוגמא כאמור וההקש המחובר מהקדמות כאלה יקרא היקש שיריי :

ובהתברר אמתת הענינים הטבעיים וכו' מגדר וסולך כל ענייני ספרי ארסטו בחכמת הטבע : בהיולי והצור' וההעד' והטבע והזמן והמקום והתנועה · כל אלה נתבאר ענייניהם בספר השמע הטבעי · וכבר קדם לנו סי' כ' ענין ההיולי והצורה וההעדר בקונטר' מלין · וענין הטבע נתבאר בראשון סי' ע"ג וע"ד וע"ה : והגרמים הגלגליי' והגרמי' היסודיים · בספר השמים והעולם : וההויה וההפסד · בספר נקרא שם זה עליו · ואמר המוחלטים להבדיל בין זו ובין ההויות שיזכיר אחר כן באויר ובמוצאים וכו' כי בספר ההויה וההפסד לא יתבאר כי אם ענין ההויה וההפסד בכלל ואיך יתהוו ויפסדו וישתנו היסודות זה עם זה · אולם הספרים האחרים שיזכיר יוחדו לביאור הויות המורכבים וכמו שיבא : וההויות הנולדות ההוות באויר · הן ההויות הבלתי שלמות שמתבארות בספר האותות העליונות : וההוות במוצאים · הן ההויות השלמות בדומם המתבארות בספר מיוחד וזה שמו אשר יקראו ספר המוצאים או המחצבים : וההוות על כדור הארץ מצמח · בספר הצמחים · וחי · בספר בעלי חיים : ואמתת האדם וכו' · בספר הנפש · כי עם היות קבתו בביאור הנפש בכלל · עקרו הוא בביאור הנעולה הנפש המדברת שהיא אמתת מהותו של אדם · ואיך כחו של אדם משגת עצמה על דרך ההפכות הכיבון כי מתוך היותה משגת הפעולות ההפכיות שימכה היא חוזרת אל השגת אמתת עצמה · ובשלש התפקדו השמנה ספרים שהחכמה הטבעית מפרד אליהם כפי החלוקה הידועה אצל הפילוסופים : והצטיירות הדברים המופרדים וכו' · סדר הנה ארבעת חלקי החכמה הלמודית והם התשבורת · ההנדסה · התכונה · והמוסיקא · ועל התשבורת אמר והצטיירות הדברים המופרדים מהמבינים · וכבר התבנו בשלישי סי' ל"ט כי הלמודיות יקראו אצלו מופשטי' ועל ההנדסה אמר והשעורים המלאכיים רוצה לומר מה שיעורהו השכלי במקדות ההקשים אשר ישתמש בם האדם

והצטיירות הדברים האלקיים וידיעת
התחלות המציאה בסתם מצד שהיא מציאה
והתלויים בה בכח או בפעל וההתחלה
והעלה והעצם והמקרה והסוג והמין וההפך
והדומה וההסכמה והחלוף והאחדות והרבוי
וקיום התחלות החכמות העיוניות מהמוסרי'
והטבעיות מן (הדבריות) נ"א הדברים אשר
לא יגיעו אליהם אלא בזאת החכמה
(בקיום) נ"ל וקיום הבורא הראשון והנפש
הכללית ואיכות המיני' ומדרגת השכל מהבורא
ומדרגת הנפש מהשכל · ומדרגת הטבע
מהנפש ומדרגת ההיולי והצור' מהטבע ומדרג'
הגלגלים והכוכבי' והוויות מההיולי והצור' :
גלמה

לבירך המלאכות וזה המלאכיים · ושמא תוכן הנרכא הוא המלאכותיים וכבר ידעת שארסטו חבר ספר נקרא מיקאניקי · ביאר בו סבת כמה תחבולות מלאכותיות לתועלת האדם · וכתב שם כי השעורים ההם אינם טבעיים מכל וכל גם לא נפרדים מהם · רק ענייניהם הוא משותף מטבעיים ולמודיים · והנה נוסדים על עקרי חכמת ההנדסה · ועל התכונה אמר והשעורים הכוכביים · ר"ל השערות והבחינות השייכות בחכמת הכוכבים · ועל המוסיקא אמר והשעורים הנגוניים · כי אין עניינה זולת ערך והסכמה בין הנגונים · אמנם דרך לזה השעורים המראיים שהיא החכמה המבטית · לפי שגם היא יונקת מן הלמודית ויורדת על פי מדותיה להגביל ענין כינויי הראות · והיא חכמה מפוארה יבאו מכחה אל אור הפעל מלאכות יקרות משובחות מאד : והצטיירות הדברים האלקיים וכו' · מזכיר והולך דברים רבים בכללו במה שאחר הטבע הנקראת אצל הפלוסופי' חכמת האלקות · והחלק העקרי בחכמה הזאת היא החקירה בשכלים הנבדלים ובמה שיתייחס אליו יתברך כאשר תבין ידם · ושם בכללה ידיעת התחלות המציאה בסתם וכו' · מבלי הגביל ענין המציאו' לשום מין ממיני הנמצאות רק להבחין ענין הנמצא במוחלט ובסתם · ומה הם התחלות וסבותיו : והתלויים בה בכח וכו' · כל אלה נכלל ביאורם שם להיות נתלים בבחינת הנמצא בסתם כאמור · כי הנמצא יש ממנו בכח וממנו בפעל · וכן ענין ההתחלה והעלה וכו' כלם מתייחסים אל בחינתו : וקיום התחלות וכו' · רוצה לומר כי החכמה הזאת תבאר התחלות כל שאר החכמות העיוניות · ומזה גם כן נקראת חכמה ראשונה להיותה נותנת קיום אל ההקדמות אשר תלקחנה להתחלות בשאר החכמות שלכן כוללות תחתיה · וממנה להם אורח ובלעדיה תמצאנה בלתי מבוארות וקיימות כמה התחלו' שהונחו בהן ליסוד קיים וברור · והיא אשר הטביעה אדניהם לעמודיהם שבעם · על כן אמר שקיום התחלות החכמות העיוניות מהמוסריו' והטבעיו' הוא מן הדברים אשר לא יגיעו אליהם אלא בזאת החכמה · וראוי שיה

שיאמר מהמוסריות והטבעיות והדבריות שהרי התחלות הדבריות גם הם יעלה קיומם בחכמה הזאת כגון ההתחלה האומרת שבכל דבר ודבר יתאמת החיוב או השלילה · והאומרת שכל הקדמה יצדק היותה אמת או כזב · הן הנה שיו התחלות כוללות בדבריות שקיומם ענינם בחכמה הראשונה הנזכרת · ואם באנו לקיים הנחה שכתוב בו הדבריות צריך להשמיט מלת מן ולתקן והדבריות : וקיום הבורא הראשון · גם זה מן הדברים שלא יגיעו אליהם רק בזאת החכמה אשר בה יתבאר קיום מציאותו יתברך · והנפש היפה תוכל לסבול הדוחק שיתבאר על פי הנחה הראשון כאלו אמר עם קיום הבורא הראשון : והנפש הכללית · אפשר שכיון בזה אל נפש הגלגל שכבר ביאר המור' מטעם הפילוסוף בראשון פ' ד' כי הגלגל בעל נפש : ואיכות המינים · כגון מין האדם ומין האריה אם הם עניינים נמצאים חוץ לנפש או שאין להם מציאות בעצמם רק מה שיצוייר מהם בנפש · ואם נזרכו על היותם נמצאים חוץ לנפש · איך הוא מציאותם · אם בפרטים לבד כאלו תאמר שמציאות הענין הכללי הנקרא מין האדם יהיה מונח ועומד בפרטי אישי האדם וזהו מציאות המין הוא חוץ לנפש · או אם הם צורות נבדלות כצורות האפלטוניות הנקראו' אצל אפלטון אידיאי והן לדעתו חוץ לנפש ונפרדות מן האישים שבמין ההוא : ומדרגת השכל מהבורא · מה הוא הערך והיחס אשר יושם בין השכל ובין הבורא יתברך וכן מדרגת הנפש מהשכל וכן מדרגת הטבע מהנפש הנזכרת · וזכור תזכור מה שכתב המור' בראשון פ' ע"ב וז"ל כמו שבאדם כח אחד יקשור איבריו קצתם בקצתם ויכינם ויתן לכל אבר מה שצריך שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר ביארו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי ופעמים יקראוהו טבע · כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו ג"כ מדת מה שאפשר לשמרם וישמור ג"כ קצת אישי העולם · עכ"ל · ושם הכונה בכאן אל הטבע הפרטי ובסמוך יזכור גם כן הטבע הכללי · והמדרגות מסודרות על זה האופן :

הבורא

ולמה הוטבעו על המחלוקת הזאת והקדימה והאיחור וידיעת האנושות והאלהות והטבע הכללי וההשגחה הראשונה ויש

מבורא יתברך · השכל · הנפש · הטבע · ההיולי והגשם · אמנם יש לכל חלק מאלה מדרגות · אך אין הספור הנה כי אם על דרך הכלל · והזכיר אחר ההיולי והגשם הגלגלים והכוכבים וההויות כי מההיולי והגשם נעשו כל אלה לפי דעת רוב הפילוסופים · אלא שאמר הגלגלים והכוכבים וגשמם מעולים מאד מאמר ההויות השפלות וגשמן: ולמה הוטבעו וכו' · רוצה לומר מפני מה עלתה מחלוקת כל המדרגות הללו על זה התואר עם סדר קדימתם ואיחורם: וידיעת האנושות והאלקות · לדעת מה בין השכל העליון לשכל האנושי: והטבע הכללי וכו' · כבר זכרנו מעט שמורה מה הוא הטבע הכללי · והוא כח קושר קצת העולם בקצתו וכו' כאמור · אמנם ההשגחה הראשונה היא הנהגתו יתברך המסדרת כל ענייני הנמצאות על משמרותיהם כרצונו והיא אשר שמה הטבע הכולל על מכונו ופקידותו · וקרא אותה ראשונה בערך אל הכהנת הטבע הכולל שהיא · ושוב אשוב אליך כעת לבאר הדברי' בדרך אחרת קרובה אלי יותר מן הראשונה · וזה כי אפלטון בספר הטימיאו · וסיעתו · שום ישימו מלך מלכי המלכים הקב"ה מאציל מאתו שכל פשוט אחד שלם בתכלית השלמות שאפשר לעלול · ובו צורות כל הנמצאות למיניהם ועל כן נקרא אצלם העולם המושכל · והעלול הזה הראשון משפיע לדוגמתו העולם המורגש הכולל שמים וארץ וכל צבאם והעולם הזה כלו הוא גוף אחד בעל נפש משכלת כללית ונקראת אצלם נפש העולם · היא המחיה את חלקיו אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ · וזה באמצעות כח אחד מתפשט בכל פרטי חלקי העולם ונקרא כח טבעי ומדרגתו למטה מנפש העולם ולמעלה מן החמר והוא ממשיך הוית הנמצאים על פי הסדר עצמו שנרשם בנפש ההיא · אמנם יש מהם מי שישים בין הבורא יתברך לנפש העולם מספר גדול רב משכלים · אבל תופשי דרך אפלטון באמת אמרו שאין בין זה לזה כי אם שכל אחד בלבד כאמור · ואולם ישימו נפשות רבות שכליות אחר הנפש הכללית שזכרנו · והשלמות שבהן והמעולות הן השמנה נפשות אשר לגלגלים השמנה על דעת הקדמונים והם גלגל המזלות וז' כוכבי לכת · וגם הוא דעת קצת החדשים מקרוב באו: ובכן עלו הנפשות הללו למספר תשע · ואמרו קצתם שאין הן הט' מוזגי שמוזכרות בדברי החכמים הקדומי' שהראשונה מהן נקראת קליאופי והיא נפש העולם הכללית והשמנה הנותרות יוחדו לפי סדרן כל אחת מהן לגלגל וכבר כתבתי בדרוש המכונה הגיון בכנור כי שם קליאופי כנור לדעתי מקול יפה להיותה מאחדת וקושרת כל הגלגלים בהסכמה בערכה נגונית להשמיע קול נאה הדור ומשובח בנעימות · ואמרו כי כמו שנפש העולם היא המעולה שבנפשות המשכילות · כן נפש האדם היא במדרגה שתחתונה שבהן · ועל פי הדברים האלה כרתי ברית הביאור באשר אכתבנו שם כי אל דעת אפלטון וסיעתו הוא כונה את נפשו באמרו וקיום הבורא הראשון והנפש הכללית וכו' · שהיא נפש העולם שזכרנו · ואיכות המינים הם הצורות האפלטוניות הכללות בשכל העלול הראשון אשר בו מהות ועצמיות כל המינים כלם במציאות מעולה ומשובח מאד · אחר כן המשיך דברו בסדר המדרגות באמרו ומדרגת השכל מהבורא · ומדרגת הנפש מהשכל ומדרגת הטבע מהנפש וכו' · הכל מבואר מכח הנעתקנו וממה שכתבנו אצל הדרך הראשון · אמנם לפי דרכנו זה ראוי לבאר ומדרגת הטבע מהנפש על הטבע הכללי שזכרנו · ועם היותו חוזר אחר כן לזכור הטבע הכללי · אין זה כי אם להעריך את ערכו אל מול ההשגחה הראשונה · וכבר זכרו הפילוסופים הנזכרים ענין שתי ההשגחות הללו · וקראו האחת טבעית · והשנית שכלית והכונה מסכמת עם מה שזכרנו בזה למעלה · ומה שאמר וידיעת האנושות והאלקות הוא להבדיל בין הנפש השכלית באדם ובין הנפש הכללית · שזו במדרגה אלקית עליונה וזו במדרגה אנושית פחותה מאד בערכה כאמור · ואולם יש דרך ישר לפני איש טוב מזה ומזה לבאר כונת החבר על פי שטתו שנפש העולם הנקראת אצלו נפש כללית היא השכל הפועל עצמו הממונה על העולם הזה התחתון כמו שיזכור בחתימת הספר סי' כ"ב · ובו ביאור כל מיני הנמצאות כמו שביארנו בראשון סי' א' · ולזה רמז באמרו ואיכות המינים וזה שמו אשר יקראהו במה שיבא · שכל כללי · ובמדרגת השכל יוכללו כל הנבדלים העליונים · ובמדרגת הנפש יוכללו כל הנפשות · וידיעת האנושות והאלקות הוא מה שיזכיר סי' י"ד לאמר במה תוכר נפשי מן נפשך או מן השכל הפועל ושאר העלות והעלה הראשונה · או כאמר שרמז אל אשר יזכיר בחתימת הספר סי' כ"ב באמרו והקרוב מהם אלינו השכל הפועל

(ויש שתקבל) לא וכבר תקנה זאת הנפש המדברת צורה מן ההרגש כאשר תראה על עצמה מה שיש ביצורי השומר להשתמש ביצורי ומחשבי ותמצא הצורו' ההם משתתף קצתם עם קצתם בתבניות ונפרדים בתבניו' אחרות · ומן התבניות ההם צורות עצמיות ומקריות והיא מחלקת אותם ומסדרת אותם ומחדשת הסוגים והמינים והחבדלי' והסגלות והמקרים ואחר תרכיבם הרכבה הקשית ותוליד מהם תועלות התולדות בעזר השכל הכללי הסומך אותם ואם היא נעזרת ראשונ' בכחות ההרגשים איננה צריכה אליה' בציור אלה העניינים בעצמה ובהרכבת ההקשים מהם לא בעת האמות ולא בעת הציור · וכאשר הכחות ההרגשיים, משיגים בכאן מה שמרגישים מן המורגש כן הכחות השכליות בהפשטת הצורה מהחומר והתדבק בה · אלא שבח המרגיש לא יפעל בעצמו · כמו שיפעל המדבר · אבל יצטרך אל הכח המגיע ועזר האמצעיים המגיעים הצורות אליו · אבל

שהוא מכחיש העולם הזה התחתון · ואחר כן השכל השיולאני ואחר כן הנפש · ואחר כן הכחות הטבעיות וכו' · עכ"ל: ויש שתקבל זאת הנפש וכו' · מדי עברו על וכדוקבל חלקי החכמות שנפשו של אדם מוכנת לכן · שב לבאר אופן באותה מן הכח אל הפועל בקנין המושכלות · ואמר שזה ישלם אכם הסרגשה כי (כאשר דבר הפילוסוף בספ' המופ') כל ידיע אנושי היא בעבור חושו בו אם ממנו תוכלו כל מדע · ומה שאמ' כי תקבל זאת הנפש המדברת צורה · הוא כאומר הרמב"ם בה' יסודי תורה פ' ד' שהדעה היא צורת הנפש · כי אמנם בלא דעת נפש לא טוב ומבאר והולך איך תקבל הנפש צורתה מן ההרגש באמרו: כאשר תראה על עצמה וכו' · רוצה לומר כאשר תשקיף בעצמה כמביט באספקלריאה מאירה ויראה בה מה שיש ביצורי השומר והיא ההרגשה המשתתפת שזכ' למעלה אשר בה נרשמי' ונשמרים העניינים המושגי' מהמורגשות כאמור · ואם שיש שם הוא לצורך ההשתמש ביצרי ומחשבי אם' לוקח משם כל התעסקות על הדרך המבואר למעלה · כי היצרי שהוא הדמיון יקבל מן היצורי שהוא החוש המשותף והמחשבי יבררהו אח"כ כי הוא כח שופט ודן על דבר ראוי שיבוקש ועל דבר ראוי שיתרחק ממנו · ויזכיר עוד מעין זה בסמוך באמרו וכליה שראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו': ותמצא הצורות ההם וכו' · הנפש הלזו בהשקיפה על הצורות הנזכרות תמצא אותם משתתף קצתם עם קצתם בתבניות ותכונות כגון אדם לבן ובגד לבן משתתפים בלובן ונפרדים בתבניות ובתכונות אחרות כגון שלובן והשחור: והיא מחלקת אותם ומסדרת וכו' · החלוק והסדור הוא בחמשה הכוללים שהנחם מבט וקנת מקרה והם אשר יזכיר בסמוך באמרו ומחדשת הסוגים וכו' · וגם הוא בעשרה המאמרות המוזכרים למעלה אשר חלקום וסדרום למערכותיהם והראשון מהם עצם והשאר מקרים: ואחר תרכיבם וכו' · ככל הכתוב למעלה כי מתלת יצייר המלו' הנפרדו' ושמו' רכובו' ואחר כן ההקשות וכו': ותוליד מהם וכו' · כאלו אמר את ולדות המועילות רוצה לומר תולדות אמתיו' כנכונות · בעזר השכל הכללי וכו' · אפשר שהא' כללי להבדיל בינו ובין המחשבי הנקר' באדם שכרא פרטי כמו שזכרנו או שקראו כללי כי משפט השכל להפשיט הכללים מן הצורו' הדמיוניו' ולשימם בכללותם כמו שהוא משפט החושים להשיג העניינים בפרטיותם · או כוון בו אל השכל הפועל שנכלל שזכר שי"ד' · וכן יורה אמרו אחר כן וכבר יגלית הכח שדברי בקנית האנשים מהתדבקו בשכל הכללי וכו' · וכפירוש יזכרנו עוד באמרו והראיה על מציאו' ענם שכלי נבדל וכו': ואם היא נעזרת וכו' · כדבר המורה בראשון פ' א' שהשגה השכלית לא ישתמש בחוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל וכו' · וזה אמנם ראוי שיובן בעת הציו' השכלי' לא בזמן סדור ענייניו לבאת מן הכח אל הפועל · כי או על ידי החושי' המלאכה נגמרת · וכמו שיוסיף על ביאורו בסמוך: לא בעת האמות וכו' · שהאמת הוא מתייחס אל השגת תכונת דברי' כאמרך האדם הוא שוחק · וידוע זה הפלם כנו ע' הסיקש · אמנם הציור הוא מתייחס אל השג' מהותו של דבר כאמרך האדם חי מדבר וזה ישלם בנו ע' הגדר: וכאשר הכחות המרגישים וכו' · שורש העניין הזה בערכך כחות מגד העריכו ערך הכחות השכליות אל מול הצורו' המושכלות · כערך הכחות ההרגשיי' אל מול הצורו' המוחשו': והתדבק בה · אמ' זה על שם ההתדבקו' אשר ידבק השכל במושכל ושניהם יהיו לדבר אחד כמו שיבא: אלא שכח המרגיש וכו' · אחר שהרבה דמות ענייני' · מיעט את הדמות באמרו שכח המרגיש לא יפעל בעצמו כמו שיפעל המדבר שזכ' מעניינו למעלה בלתי היותו צריך לכחות ההרגשים בציור את שענייניו בעצמו ובהרכבת ההקשים וכו' · וזכור יזכרנו עוד בסמוך: אבל יצטרך אל הכח המגיע וכו' · הכח המגיע הוא המוחש אשר בכחו יגבר להגיע הח וא

אל

אל הענתו · והאמצעיים המניעים הצורות אליו כגון האויר שהוא אמצעי להוביל צורת המוחש אל הראות או אל השמע · והבשר שהוא אמצעי להוביל צורת הממושש אל חוש המשוש וכיוצא : אבל המשכיל משכיל בעצמו וכו' · כי הוא בלתי צריך לכולו' הדמיוניות יכיעיהו של הענינים הואיל ויצא כבר אל הפעל · והן אז בידו טובו לא יצטרך בהשכלתו לאמצעי כלל : ומשכיל עצמו וכו' · באמרו למעלה ואמתת הנטיירות הנפש את עצמה : ואין השכל בפעל זולת וכו' · הוא אשר דבר המור' בראשון פ' ס"ח באמרו דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בכח · וכשישכיל דבר אחד כאלו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמוז אליו והפשיט צורתו מהחומר שלו וצייר הצורה מופשטת שזה הוא פעל השכל · אז הוא משכיל בפעל · והשכל אשר צלה בידו בפעל הוא צורת האילן המופשט' אשר בשכלו כי אין השכל דבר זולת הדבר המושכל · הנה כבר התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשט' והוא השכל שהוא בפעל ואינו שני דברים השכל וצורת האילן המושכלת כי אין השכל בפעל דבר זולת מה שהושכל · והדבר אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה אשר הוא המשכיל הוא השכל השוב בפעל בלא ספק כי כל שכל שפעלו הוא עצמו · ואין השכל בפעל דבר אחד ופעלו דבר אחר כי אמתת השכל ומהותו היא ההשגה וכו' · וגם הרחיב המאמר עד סוף הפרק לבאורת הענין הוא שהשכל והמשכיל הם דבר אחד בעצמו · גם הרלב"ג הוסיף באור על זה במ"א א' פ' ח' : שיאחד הרב וכו' · ההרכבה היא בשוב הפרטים אל הכלל כגון השבת האישים אל כלל המין · והמינים אל כלל הסוג וזה הוא יחוד הרב · וההתכה היא הפך זה בהפריד הכלל אל פרטיו כגון התכת הסוג אל המינים · והמינים אל פרטיהם · והקרוב אלי שכוון אל מה שיזכיר סי' י"ג בענין המדות ההרכבה שהשכל יעיך המורכבות איכה וירכיב

אבל המשכיל משכיל בעצמו ומשכיל עצמו בעת שירצה ועל כן נאמר כי הכח המרגיש מתפעל והמשכיל פועל · ואין השכל בפעל זולת צורת המושכלות המופשטות בעצם השכל בכח · ולכן נאמר שהשכל בפעל משכיל ומושג כל יחד · ומן הכחות המיוחדות לשכל שיאחד הרב וירבה האחד בהרכבה וההתכה והשכל ואף על פי שנראות מעשהו בזמן בהרכבת ההקשות בעיון ובמחשבה הגבתו לתולדת אינה נתלית בזמן אך עצם השכל מרומם מהזמן והנפש המדברת בשהיא מקבילה אל החכמו' נקראת פעולתה שכל עיוני וכאשר היא מקבילה (לגבור) כ"א · לנגד הכחות הגשמיים נקראת פעולתה הנהגה ונקראת שכל מעשי · וכבר יצליח הכח הדברי בקצת האנשים מהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור עליו הטורח בלמוד בנבואה ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקודש · ובמופת·

מהם ויניח לשם עצמים נושאים ויאמר אש ואויר ומים וארץ כציור וכמאמר · לא שהם היו כלל פשוטים חוץ לשכל ויתרכב מהם כל גוף · ע"כ · והשכל אעפי שנראות מעשהו וכו' · חוזר להשלים הביאור על מה שבוכח למעלה באמרו ואם היא כצורת הדבוקה בכחות הגשמיים איככה צריכה אליהם בציור אלא העניינים בעצמם ובהרכבת ההקשים וכו' : הגבתו לתולדת איננה בתלי' בזמן וכו' · כי כשמש יצא על הארץ יגיע ויאיר כהרף עין ממזרח שמש ועד מבואו כן השכל בהגיעו אל גבול הפעל הלא הוא כצאת השמש בגבורתו להשכיל מושכלו פתאום לפתע כדבר בעל העקידה שער פה' בראשיתו : והנפש המדברת וכו' · חלק ענין השכל לעיוני ולמעשי כפי התחלק הענייני' אשר אליהם הוא נושא את נפשו אם להשכיל טבעי הדברים ההכרחיים כאשר המה · אם להטיב מעשהו בהכנעת כחותיו החמריות : וכבר יצליח וכו' · רוצה לומר שיצליח מצד שהדבקו בשכל הפועל והצלחתו תהיה בענין שהשפע מאת אלקי שירוממהו מהשתמש בהקשה וכו' : ויסור מעליו הטורח בלמוד וכו' · הכונה שעם בלמוד הנה הנבואה יסור מעליו טורח ההקש והעיון · והרי זה כענין אמרו למעלה ואשר הם בלמוד יתן המושכלות הראשונות וכו' · וכן שלמוד שזה הוא המושפע עליו בזולת טורח · ועל כיוצא בזה נאמר כתוב בספר מאזני העיונים לא תצטרך זאת הנפש לקנות הידיעות בהיקשים והקדמות כמו שתצטרך הנפש הפילוסופית כי ההקשים המדעיים אמנם הם תכסיסים לבעלי הנפש החסרה וכשיתכן לאדם בתחלת יצירתו שתהיה לו בריאה שלימה לא יצטרך אל היקשים ויתגלו העניינים השכליים כאלו הם מצויירים בנפש והנה זאת הבריאה לא תצטרך אל ההיקשים השכליים כמו שלא יצטרכו המלאכים · אבל יספיק לה מעט רמז ומעט הערה ויהיו הם השלמים ואת הבריאה כדי שיכשר העולם במציאותם ·

וממופתי עצמיות הנפש (שהיא איננה גשם ולא מקרה ושהיא) כ״א ושאיננה גשם ולא מקרה שהוא צורת הגשם לא תתחלק בעצמותה כהתחלק הגשם ולא במקרה כהחלק המקרה בהחלק נושאו כי המראה והריח והטעם והחמימות והקרירות כבר יתחלקו בהחלק נושאם ואם לא יתחלקו בעצמותם והצורה השכלית איננה כי אם המושכל והמושכל מהאד׳ דרך משל לא יקבל ההלוקה כי לא יצוייר חצי אדם ולא חלק מהאדם אדם כמו שיצוייר חלק מהגשם גשם והלק מהגוון גוון וכן הגוון והגשם מצד שהם מושכלי׳ לא יצטייר בהם חלוק חצי כ״א גוון וחצי גשם מושכל כמו שנאמ׳ חצי הגשם ההוא מוחש וחצי הגוון הנשוא עליו הרמוז אליו · ולא יאמר חצי הנפש המדברת אשר בראובן כמו שנאמר חצי גופו אחר שלא תוכר ולא תוגבל מצד מהצדדים ולא יורמז אליה וכיון שאיננה גשם ולא מקרה
עומד

באמצעיתם · ע״כ · וכבר קדם הדעת הזה אצל הפילוסוף בראשון סי׳ א׳ באמרו ואז תגיע אל בקשתך רוצה לומר הדבק ברוחני רוצה לומר השכל הפועל · ואפשר שיכנה אותך ויודיעך העתידות וכו׳ : וממופתי עצמיות הנפש · רוצה לומר שתהיה עצם ומהות מעמיד הדבר אשר הוא בו · ואחר כן יורה על היותה בלתי צריכה לגוף באמרו ומן הראיה על הפרד הנפש מהגוף וכו׳ · שהיא איננה גשם וכו׳ · וזו ממופתי עצמיות הנפש · וזה מופתו לפי שהכונה היא שהנפש איננה לא גשם ולא מקרה וישאר א״כ שתהיה צורת גשם · אמנם שאינה גשם ולא מקרה יתבאר ממה שלא תוכל להתחלק · ואלו היתה כאחד מהם היתה מתחלקת כמשפט׳ אם בעצם כמשפט הגשם או במקרה כמשפט המקרה · ומבואר הוא שלא תתחלק בשום פנים יורה על זה כי לא יאמר חצי הנפש המדברת אשר בראובן כמו שנאמר חצי גופו וכו׳ · ויתבאר לפי כן שתהיה עצם וצורה כמו שהנחנו וזהו תמצית כח מופתו בכלל · ולפי הנראה השני שכוונה היא נלוית ומבוארת · ואולם מה שכוון להוכיח כי שהנפש איננה מקרה שאלו היתה מקרה היתה מתחלקת כמוהו בהחלק נושאה · לא ידענו מה היה לו מרוב אוכים ואומץ כח שהרי לא כל מקרה מתחלק בהחלק נושאו · וכמו שהורה המורה בחלק השני בהקדמה י״א באמרו כי קצת הדברים אשר עמידתם בגוף יחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים במקרה כמראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגוף · ע״כ · וביארו עליו שאמרו קצת הדברים ולא כל הדברים · הוא לסבת המצא שם דברי׳ שעמידתם בגוף ולא יתחלקו כלל · כמו הקו הבלתי מתחלק לרחבו והשטח הבלתי מתחלק לעמקו · והעגולה הבלתי מתחלקת בהחלק הנושא כי אין חלק העגולה עגולה רק תפסד צורתה בהחלק הגשם · וכן המקרים הנשואים באברים שכליים כח הראות בעין וכח השמע באזן אינם מתחלקים בהתחלק נושאם כי אז יכלו הכחות ההן ויפסדו ·

ואם כן מה יטיב השכר על תוכחתו מי יתן ואדעה : והצורה השכלית וכו׳ · כל זה הכונה למה שיזכיר באחרת ולא יאמר חצי הנפש אשר בראובן וכו׳ ומעגל כדק דבריו מפלם על זה התאר · אמת ואמונה כי חקה אחת ומשפט אחד לצורה השכלית אשר בנפש המשכיל · ולמושכל המופשט ממציאות הדבר בעצמו וכמו שהוזכר למעלה כי השכל בפעל משכיל ומושכל יחד · ואין ספק כי נפש כל משכיל תכיר ותבחן כי המושכל מהאדם (דרך משל) לא יקבל החלוקה כי לא יצוייר חצי אדם וכו׳ · להיות מהות הדבר בלתי מתחלק בשום פנים · כי גדרו של אדם (על שדמיון) שהוא אמתת עצמותו לא יסבול שום חלוקה ולא פחות ולא יתר · ולפיכך לא יצוייר חצי אדם ולא שום חלק מהאדם אדם · כמו שיצוייר חלק מהגשם הזה הרמוז אליו שהוא גשם · וחלק מהגוון הזה הרמוז אליו שהוא גוון : ומשפט ביאור דבריו מוכיח לאור באמרו כי אמנם אם יבחנו הגשם והגוון מצד היותם מושכלים כגדרם המורה על מהות ענינם בשכל באופן כולל · הנה כה יהיו משפטם כמשפט האדם אשר זכרנו · שהרי לא יצוייר בהם חלוק זולתי מצד הגשם והגוון הרמוז שיהם ככל שאמור למעלה · ואם כן מה יתרון לצורת האדם וליתר הצורות העצמיות על הגשמים והמקרים · לזה אמר ולא יאמר חצי הנפש המדברת וכו׳ · כי הנה זה הוא ההבדל אשר בין הצורות העצמיות ובין הגשמים והמקרים כי לא יאמ׳ חצי הצורה הזאת העצמית שאלים כזה הרמוז אליו · כמו שנאמר חצי גופו וחצי גוונו · וזה הוא מצד שלא תוכר הנפש ולא תוגבל בגבול מהצדדים ולא יורמז אליה · ותתם דבריו באמרו וכיון שאיננה גשם וכו׳ · ואין לנו לומר שאינה במציאות שהרי כבר נראה מציאותה במה שיצא ממנה מהפעולות כמו שנתבאר בראש הספק הזאת · ישאר א״כ שתהיה עצם · ובכן הגענו אל מה שהלכנו שכיונו להביא מופת על עצמיות הנפש · ואתה דע לך כי לא כל
הצורות

עומד בגשם חונה בו כבר נראה מציאותה במה שיצא ממנה מהפעולות · ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד בעצמו מתואר בתארי המלאכים והעצמים האלקיים וכליה הראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח מהרות הנפש מן הכח היצרי תשיבהו מחשבי כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבות ותבדילהו הבדלות(יביאו) לא מביאים אל הולדת חכמה · וכבר היה קודם זה יצרי בשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שאינו נכון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות ובמי שנשתנה מזגו מחמת חולי עד (שיעלמו) לא שיעלימו אותן התמונות מהנפש האנושית לא בעבור ההרכבות וההפרדות המצטרך אליהם להשלמת העיון בעצה המכוונת ותבא העצה מחשבית כלה או קצתה ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו כי הכחות הגשמיות יחלשו במושגיהם החזקים כעין אצל השמש והאוזן אצל הקול החזק בהפסד כליהם · והנפש המדברת איננה כך אבל

צורות גוות להיותן בלתי מתחלקות שכן כתב המורה בחלק שני הקדמה י"א כי קצת הכחות שמעמידות לגוף לא יחלקו בגוף שהם כנפש והשכל · ע"כ · ובא הביאור על אמרו קצת שיש צורות טבעיות אשר מתחלקות · כי המים ושאר היסודות ד"מ שכלו החלק להיות מתדמי החלקים גדר החלק כגדר הכל · וכן כשלקח ענף מן הצומח יש באותו ענף צורה צומחת כאשר היא באילן בכללו : ולא מקרה עומד בגשם חונה בו · זכור נא מה שכתב המורה בחלק השני הקדמה עשירית כי כל מה שיאמר שהוא בגשם מתחלק אל שני חלקים · אם שתהיה עמידתו בגשם כמקרים · או שתהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעית ושניהם כח בגשם · עכ"ל · והנה להורות על עמידת המקרה בגשם על האופן הראשון ולהבדילו מן האופן השני שגם הוא מגדר מה בגשם באמור · הוסיף חונה בו לומר שהוא הנשען לגבולו ואין עמידת הגשם בו כענין הצורה : ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד וכו' · מה שנמשך מכח מופתו שנזכר איננו זולת שתהיה עצם וצורה לא גשם ולא מקרה · אולם מה שהוסיף עומד בעצמו מתואר וכו' · משלו הוא זה כמספר דבר שהוא ברור אצלו ממקום אחר · והוא מה שיאמתהו אחר כך באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף וכו' : מתואר בתארי המלאכים וכו' · מעלה עשו ביחוסי שהנפש הזאת לייחס לה עניינים מעין דוגמא של מעלה · ואמר מלאכים ועצמים אלקיים נוסח שקדם כי האמינו קצת הפילוסופי' במציאות נפש העולם והטבע הכללי וכיוצא מהעצמים אשר כזה אלקיים יכונו : וכלים הראשונים הצורות וכו' · כבר זכרנו שעקר התעסקות הנפש המדברת הוא בצורו' שדמיוניות שמתחדשות בכח היצרי שהוא הדמיון השוכן באמצע המוח וכל זה כתבאר למעלה בכמה מקומות מן הספקא הזאת כאשר היטב · ונשרש באמרו והכח היצרי בהשתמש

בו שמחשבי יקרא יצרי ובהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי וכו' · ובאמרו ויש שתקבל זאת הנפש המדברת צורות מן ההרגש כאשר תראה על עצמה מה שיש בציורי וכו' · ומה שאמר מהרות הנפשי · כבר ביארנו עניינו בשני סימן כ"ו כי מן הלב יתנשא דם זך וגלול ויעלה מעלה מעלה אל חדרי המוח ושם יושלם עכולו עד היותו גלול שנגלול דק מחופף בתכלית הזכות ובזה עליו רוח ה' מן הא' ד' העולם והוא רוח דעת לשכנא עליו הנפש המשכלת וזהו מהרות הנפשי שנזכר הנה : וכבר היה קודם זה יצרי וכו' · גם את זה ביארנו למעלה אבל אמרו והכח היצרי בהשתמש בו שמחשבי יקרא יצרי וכו' : עד שיעלימו וכו' · רוצה לומר שהתמונות והצורות שמתחדשות בדמיון הקטני' והמטורפים בחליים יבלבלו ויעלימו מהנפש האנושית ההרכבות וההפרדו' הנזכרות אשר הצריך אליהם להשלמת העיון בעצה השכלי' המכוונ' וכמו שקדם באמרו שכלים הראשונים הצורו' הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו' עד אמרו ותרכיבהו הרכבות וכו' · ולפיכך תבא בקטנים ובמטורפים הנזכרים שעצה מחשבית כלה או קצתה · רוצה לומר שתהיה עצה מבולבלת משובשת ובאה מהשתמשו המחשבי ביצרי כאמרו למעלה והכח היצרי בהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי וכו' כמבואר שם · או לפי הנסח האחר יהיה הביאור שאותן התמונות שקדם זכרם באמרו שכלים הראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו' יעלימו מהנפש האנושית בקטנים ובמטורפי הדעת והן אותן התמונות הראויות והנכונות בעבור ההרכבות וכו' · כמוזכר למעלה : ומן הראיות על הפרד הנפש וכו' · דקדק אמרו ושאיננה צריכה אליו פן יעלה בדעת שאחרי הפרדה ממנו יקראנה אסון · ומעתה יבא דבריו להוכיח השארות הנפש מטעם הפילוסופים · ומופתיהם בנוים על ההבדל העצום אשר נראה בין פעולות הנפש השכלית

השכלית לפעולות הכחות הגשמיות ומאשר לא נשמרו בפעולותיה תכלית הפעולות הנמשכות מן הכחות המעורבות בגוף קבלנו עדות נאמנה כי נבדלו דרכיה מדרכיהם שכי איננה צריכה בפעולתה לגוף כלל · ומזה שאחרי בלותו היתה לה ע"כ קיום תמיד: בהפסד כליהם · כאשר עם אמרו יחלשו מושגיהם וכו' · והכונה שמכח המושגים החזקים יפסדו כלי החושים · כאלו תאמר שהאור החזק יתיך הלחות הזך הספירי אשר הוא הראות שוכן בקרבו ובהפסדו ישיג הפסד לכח הרואה הוא שמה · וכן בהחלש הכלי יחלש הכח השוכן עליו · ועד כמה פעמים נעשה על זה כל אחד ממנו בעל העין בהביטו אל עין השמש בגבורתו ובהסב עיניו מנגדו אל מקום זה אשר הכין בו תחלש הפעלה ממנו מצד חלשת ראותו אשר השיגתהו מן החלשה האוחזת בעקב נושאו מחמת המושג החזק אשר עולל לו: אבל תתחזק כל אשר תשיג מדע חזק ממנה · אין הכונה שיהיה המדע יותר חזק מכח השגתה שא"כ איך השיגתהו · ועוד כי המורה כבר ביאר על זה בראשון פ' ל"ב שהכח יקרה בהשגות השכליות מצד שהן נתלות בחומר דבר ידמה למה שיקרה להשגות החושיות · והוא שאתה כשתעיין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגהו וכשתכריח עיניך ותפליג בעיון ותטרח לעיין על דוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין ברוחקו · או תסתכל בכתיבה דקה או פתוח דק שאין בכחך להשיגו ותכריח ראותך לאמתו לא יחלש ראותך על זה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם כן על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תראה מה שהיית יכול להשיגו קודם הפלגת ההבטה והטרחה · וכן ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות עניינו בענין ההתבוננות כי אם ירבה ההתבוננות ויטריח כל רעיונו יסכל ולא יבין אז אפילו מה שדרכו להבינו כי ענין הכחות הגופיות כלם בזה הענין ענין אחד · וכיוצא בזה יקרה לך בהשגות השכליות וכו' · ע"כ · ולך אל יתאמת אמרנו שתתחזק הנפש המדברת כל אשר תשיג מדע חזק מכח השגתה · אבל הענין אצלי כי שהגבול הזה הקורה לשכל האנושי הוא עם ההפגר במה שעובר גבול השכלתו כי או בקשתו לא תתכן לו ומה שיש לו נועלין ממנו · אך במה שיד השכלתו מגעת ·

אבל תתחזק כל אשר תשיג מדע חזק ממנה ומזה כי הזוקן ישיג הגוף ולא ישיג הנפש אבל תתחזק אחר החמשים שנה והגוף בירידה ומזה שפעולות הגוף בעלות תכלית ופעולות הנפש בלתי בעלות תכלית כי הצורות

הנה מן המושכל החזק לא יפול ולא יוטל כי ה' מוצא ידו להוסיף כח בגבורתו להיטיב להשכיל מה שלמטה ממנו · ובזה יד שכלנו רמה על הכחות הגשמיות אשר גם אצל המושגים שבלתי עוברים גבול השגת יחלש כחם במושג שהלום בכבודם מחזק ממנו · כי כאשר בעינינו ראינו בית מלא אורה צרה ומנוכחת כנגד פנינו כלפי בית שאין אורו כאור נוגה שראשון · עם היות זה וזה מתקיים ביד השגתנו · אעפ"י כן אין כל בריה יכולה לעמוד בעת היות על השגת השני עד שוב העין לאיתנו הראשון · והכה יהיה אמרו חזק ממנה כאלו אמר מושכל יותר חזק מיתר המושכלות אשר בכח השגתה להשיגם · והא לך בזה לשון החכם ר' לוי בן גרשון מספר מלחמות ה' מאמר ראשון פרק שני · כבר יראה בכחות המשיגות ההיולאניות שהם מתפעלים השפעלות מה עם ההשגה · ולזה כאשר נטינו ממוחש חזק אל מוחש אחר חלוש ממנו לא נוכל מיד להשיגו על אמתתו · והמשל כאשר הבטנו בשמש ונטינו ממנו אל מוחש אחר לא נוכל להשיג אותו על אמתתו · וכן הענין בשאר החושים · וזה מחוייב להם מצד קבלם מה שיקבלוהו קבול היולאני באופן מה ואולם בזאת ההכנה אשר בנו (רוצה לומר ההכנה השכלית) הוא בהפך זה רצוננו שכאשר נטינו ממושכל עמוק אל מושכל קל ממנו הנה נשיגהו בקלות יותר · הנה זה מה שיתבאר שיראה ממנו שזאת ההכנה היא בלתי היולאנית · ע"כ: ומזה כי הזוקן ישיג הגוף וכו' · הוא דבר הרלב"ג בספר מלחמותיו מא' א' פ"ב וז"ל כבר יראה בזאת ההכנה שהיא נבדלת לפי שכבר תתחזק השגתה בעת חלשת הכלים החמריים רוצה לומר בעת הזקנה · ואילו היתה היולאנית היה בהכרח הנושא לה יותר חלוש בעת ההיא והיה מחוייב מזה שתחלש פעולתה · והמשל כי כמו שהכח הרואה יחלש בזקן לחלשת נושאו כן יחוייב בזאת ההכנה אם היתה היולאנית · אבל זה הענין כמבואר בהפך רוצה לומר שהשכל בזקן יותר חזק ולזה יראה שהוא ראוי שתהיה זאת ההכנה נבדלת · ע"כ · ומזה שפעולות הגוף וכו' שהרי עין רואה דבר רשום ומוגבל להיותו כח פרטי מיוחד לקנות דברים פרטיים וכן כל שאר הכחות הגשמיות חוץ מפעולות הנפש המשכלת שהן בלתי בעלות תכלית כי אין קצה לצורות הצורות המושכלות אשר בכח שכלנו להקיף ולהשיג · וכמאמר המליץ בראשיתו

שמים

כי הצורות ההנדסיות והמספריות והמשפטיו׳ בלתי בעלות תכלית · והראיה על מציאות עצם שכלי נבדל מהגשמים יעמוד לנפש מעמד האור לראות · ושהנפש כשנבדלת מהגשמים תתאחד בו והוא שהנפש אין מדעיה הוי׳ לה בנסיון כי מה שיהיה בנסיון אין גוזרין עליו גזור גמור כי לא יגזור האדם גזור גמור כי כל אדם לא יניע אזניו כאשר יגזור כי כל אדם מרגיש וכל מרגיש חי וכל חי עצם ושהכל יותר רב מהחלק וזולת זה מהמושכלות הראשונות שהאמנתנו בביתר הדעות לא תתברר בלבד ואם

שמים לרום וארץ לעומק ורוחב לב ככין אין חקר וכו׳ · שיכלכל לב שמים היכיל לב ימים מחקר כללותו קירות לב היקפו כנפי רוח על רוח חכמה מרחפת על מי תבונות ובחבלי עדן היקיפו רחבי ארץ מחשבה הושבה עליות קיר קטנה בכף איש · כי הצורות וכו׳ : שלא יהיה שם להבך לפקפק על המוכח כי אשכה יוכל להתאמת אמרו שפעולות הכח בלתי בעלות תכלית שהרי מחי המצאות הם בבלי תכלית ואין שום בפועל כי אם צור׳ המצאו המופשטת כמו שקדם לזה אמר כי הבלתי בעל תכלית במושכלות ישלם בצורות ההנדסה כי לפנים מזה שוכים יוכל השכל להבחין הויינה עד אין תכלית כי אינה נמצאים בפעל רק יושכלו בזולת חמר כנודע · אכן הצורות המספריות ירבו בשכל עד אין תכלית · וכן המשפטיות שהן צורות בעלי התכונה המשפטית כי כמו שהערכים הגלגליים הם עד אין תכלית מרוב כמוזכר למעלה סי׳ ו׳ · וכבר הקדמנו עניינו בראשון סי׳ א׳ · ככה המשפטים המיוסדים על מתכונתם כפי ערכם בעת ההריון והלידה הם לאין תכלית מרוב · והקרוב אלי שיתבארו הדברים על פי דברי הרלב״ג בספר מלחמותיו מא׳ ח׳ פ״ב וז״ל כבר יראה בכחו׳ המשיגו׳ ההיולאניות שלא ישיגו רבוי הבלתי בעל תכלית לפי שהם יקבלו מה שיקבלוהו קבול פרטי מצד קבלם אותו קבול היולאני · והמשל שהכח הרואה כבר ישיג זה הצבע אשר בזה הנראה אשר הוא בזה השטח ובזו התמונה אשר לזה הנראה לפי שהוא מקבל אותו קבול היולאני באופן מה רוצה לומר שכבר נרשם בראותו זאת ההשגה רושם מה והיה מחוייב מפני זה שיהיה הנראה לו בשטח מוגבל ובתמונה מוגבלת ולא ישיג הצבע במוחלט אבל ישיג זה הצבע · ואולם זאת ההכרה נמצאת שופטת משפט בלתי תכליתי כי הי׳א תשיג הגזרות הכוללות והגדרים אשר כל אחד מהם הוא משפט על רבוי בלתי בעל תכלית הנה הנה ע״כ יראה מזה שהשכל ההיולאני נבדל · ע״כ : והראיה על מציאות עצם שכלי נבדל וכו׳ · ידו נטויה להביא מופת על המצא שם השכל הפועל כאשר הונח מטעם ן׳ סיבת ׳וביאתו כמוזכר בראשון סי׳ א׳

ובר״בימי סי׳ כ״ה ובזה סי׳ ד׳ ו׳ · וכבר זכרנו בי״ב מ״ש שכתב המורה בשני פ׳ ד׳ על מציאות השכל הפועל · והוא דרך מתחלף לדרכו של חבר בכאן : יעמוד לנפש וכו׳ · הוא שדבר אשר דברנו כי מדרגת השכל הפועל אצל הצורות שדמיונו לבאור של עבר שמיכם לפעלו׳ כרותם על שיוחן מושכלות בפעל · כלא היא כמדרגת אור השמש המאיר לארץ ולמראים אשר מכונה נגדו ויושמו נראים בפעל : ושהנפש כשנבדלה וכו׳ · כאמרו סוף סי׳ י׳ והפילוסופים קוראים זוהן המדרגה היא השכל הפועל ויפיותיו מלאך אחרי האלקים וכאשר שכלי בני אדם נדבקי׳ בו הוא גן עדנם והשמדתם בנצחית : הוא שהנפש אין מדעיה וכו׳ · זו היא הראיה על מציאות השכל הפועל · ומשם תקפה וגבורתה מוכח ועומד על מה שנמצא בנפשנו מהמושכלו׳ הראשונות והקרובות אליהן שאמתתן אצלנו ברור וקיים · ואין זה מצד הנסיון בלבד אשר יעמיד אותנו על בירורן · שהרי אנחנו רואי׳ כי הדברים הנודעים לנו מדרך הנסיון אין בירורן עולה יפה באופן שיוכל אדם לגזור עליהם גזרה מוחלטת לומר כי הוא זה נכון וקיי׳ · וכענין אמרנו שכל אדם לא יניע אזניו אשר ידיעתו בעלמא בנו על דרך זה מצד שמעולם לא ראינו אדם שיניע אותם כמו שיניעו אותם שאר הבע״ח כסוס כפרד · ועם היות שמדרך הנסיון ברוב האדם׳ מניעו לגזרה זו אמנם אין מה״ה אפשר שימצאו על אופן אחד בקצת האדם ואם לא נדעה · לא כן אמרנו שכל אדם מרגיש וכל מרגיש חי וכו׳ כי על אלו יגזור השכל גזרה ברורה קיימת · וכן שהכל הוא יותר רב מהחלק וכו׳ · ואלו היו מצד הנסיון לבד לא ה״ה לנפשנו מרגוע בהכרחיות אמתתן · בהנסיון בלתי הגעת החושים אשר זכרנו ואם כן ממקום אחר זולת הנסיון עולה בירורם אצלנו · הוא המלמד לאדם דעת באמונה בלתי מסופק אשר כי היה אפשר לנו לתת שום הבדל בין שני מיני הנסיון הנזכרים · כי להיות בלתי הגעת החושים דבר בלתי נמנע באדם וגם לא התברר היותו בגולה בו נמשכת בהכרח מצורתו הפנימית כשל בעניינו הנזכרים שלא ימצא על אופן אשר בקצת האדם וכח הנסיון בזה כחלם קצת · אמנם בהרגש האדם ·

וחיות המרגיש וכו' הנסיון קיים וברור להיותם דברים עצמיים הכרחיים להמצא בכל מינם אחרי כן המשך החבר להורות אם יעלה על דעת שהבירור במושכלות באלה יעלה בידנו מצד הלמוד בדרך המופתים זה אינו והוא אמרו שהאמתתנו בבירור בדעות לא תתברר בלמוד: ואם לא יהיה כן היה משתלשל הענין וכו' הנה כזה מה שכתב הפילוסוף בראשון מספר המופת שאין המופתים הולכים לאין תכלית רוצה לומר שיתאמת ענין במופת שלמופת ההוא מופת וכן עד בלי תכלית · אבל בהכרח תהיה שם עמידה אצל מושכלות ראשונות שהן התחלות הידיעה שאין למעלה מהם והם בנו מהם טבעי בלי למוד · ובזולת זה לא היתה לנו שום ידיעה כלל

האמתות · וכבר ידענו כי כל למוד הוא מצד ידיעה קודמת · על כן גזר אומר שיש בנו כח טבעי אשר ממנו יתהוו המושכלות והוא השכל כי בהשיג החוש איזה פרטי ממין אחד ונשאר רישומו בזוכר · וכן בהשנות ששנותו בפרטי המין ההוא פעם אחר פעם יתהוה הנסיון שאין ענייני זולת זכרון הפועל פעמים רבות בדבר אחד בעצמו · ואז השכל הפועל שהוא לפי דעתו (מטעם גדולי מפרשיו) כח נטוע בנפש האנושית כמו שזכרנו למעלה משפיע את הכולל ונגזר בכללות על הדבר ההוא אשר קדם הנסיון עליו וזהו מה שזכר החבר שאין הנסיון מספיק ושצריך דבר אחר ישלים השגת הכולל · אלא שהוא תלה זה בשכל הפועל הנבדל על דרך שיטתו שיבא כמוזכר למעלה :

ואם לא יהיה כן היה משתלשל הענין אל מה שאין לו תכלית. ואם כן הוא מאצילות אלהית תדבק בנפש המדברת וכל מה שבו צורה שכלית (בעצמותו הנה) נ"א כעצמו הוא עצם בלתי מתגשם אך עומד בעצמותו וציור הנפש לצורה שלמות לה ויהיה לה בה ההתדבקות בעצם הזה השכלי אבל תעתיקה מההתדבקות ההוא טרדת הגוף הנה לא התאמת ההתדבקות התמים אלא במיאוס וגיעול כל כחות הגוף כי אין מונע לה מההתדבקות בו זולת הגוף וכשתפרד ממנו תשאר פנויה ביצולת ממה שהיה אפשר לו מן ההפסד מתדבקת בעצם הזה הנכבד המכונה בעולם העליון וזולת

כי כל ידיעה וכל למוד ישלם בנו מצד ידיעה קודמת · ואם שהידיעות בדרך המופת היו משתלשלות לאין תכלית לא היתה שם ידיעה ראשונה · ואם אין ראשון אין אחרון הואיל והידיעה המתאחרת היא יובקש מן הידיעה הקודמת כאמור · ולפיכך ראוי ומחוייב שימצא לשכלנו מרגוע אצל התחלות ראשונות קיימות בעצמן שאין צורך לשום מופת על בירורן · ומזה הולידו החבר על דעת הפילוסופים שאם כן הוא מאצילות אלקית תדבק בנפש המדברת · רוצה לומר שאם בירור המושכלות הנזכרות לא יוכל להתייחס אל הנסיון לבד גם לא אל הלמוד במופת · נשאר א"כ שיהיה בטבע ובאצל מענין אלקי אשר אצילותו דבקה בנפשנו ומלאה הנפש דעה את המושכלו' ההן מצד השפעתו · ומכריח שיותו שכל נבדל באמרו וכל מה שבו צורה שכלית וכו' · רוצה לומר שאין שום דבר נותן לזולתו רק שדומה למה שבעצמו ואם מצד האצילות ההוא היתה בנפש האדם צורה שכלית · הנה ראוי שיהיה גם הוא בעצמו עצם שכלי בלתי מתגשם וכו' · ותחזינה עיניך מה שכתב ארסטו בסוף ספר המופת אשר ספק שם תחלה אם שהמושכלות הראשונות הם בנו בטבע או בלמוד · והורה כי אין לומר היותם בטבע שא"כ היו מבוארים בגלוי לאדם מעת לדתו · גם אין לומר היות בלמוד לפי שאין לך דבר קודם להם בפרסום

וציור הנפש וכו' · זו היא ראיה על אמרו שהנפש כשנבדלה מהגשמיים תתאחד בעצם השכלי הנבדל · והנה כה משפטה · הלא ציור הנפש לצורה הוא שלימות שלה כמו שקדם כי אין השכל בפעל זולת צורת המושכלו' המופשטות וכו' · ובהיות שאלו המושכלות הם כלם בנפש השכל הפועל וכמו שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מא' א' פ' י"ב · וכן ראוי שיהיה הואיל ותוצאות השכלתנו ממנו כיון שקל' בדיק ויסר הוא שיהיה לנפשנו באמצעות הצורות המושכלות · שתדבקות בעצם ההוא השכלי כאשר הוכח : אבל תעתיקה וכו' · הכונה להוכיח שהדבקו' הזה לא ישלם זולתי כשנבדלה הנפש מהגשמיים כמו שהיתה הכחתו בדבריו שקודמים · על כן אמר שהדרך להשיג הדבקות הזה אשר שכינוהו הפילוסופים הוא בגעול כל התאוות החמריות כי אמנם תעתיקה מההתדבקות ההוא טרדת הגוף ומזה ראוי לגזור אומר שלא התאמת ההתדבקות התמים אלא במיאוס וכו' · וכיון שהמונע משלמות הדבוק איננו כי אם הגוף ראוי א"כ שנאמר כי כאשר תפרד ממנו תשאר פנויה ניצולת וכו' · ומעין זה כתב הרלב"ג בספר מלחמותיו פ' י"ג עם היותו בלתי מסכים לאפשרות הדבקות הזה בשכל הפועל וז"ל כל מה שיתקרב יותר אחדות מושכליו לאחדו' המושכלו' אשר בנפש השכל הפועל שיהיה הצלחתו יותר עצומה

ונקיה

וזולת זה מהכחות אין מעשהו כי אם בגוף ויאבד בהפסד הכלי אבל הנפש המדברת כבר ציירה אותם הצורו' ההם ולקחה לבותיה' כמו שקדם:

סי' י"ג **אמר הכוזרי** אני רואה לדברים האלה הפילוסופיי' יתרון דקדוק וברור על שאר הדברים:

סי' י"ד **אמר החבר** וזהו מה שהייתי מפחד עליך מ מהפתוי ומנוחת הנפש על דעותם כי לכ֗ה שנתברר מהם המופת בחכמות ההרגליות וההגיון

שתהיה ממחתו ותעמנו כאם שהשיג יותר חזק וכו' עד אמרו וככר נשער זה שערכות כמה שכשינהו כחייכו משו המושכלות זה השיעור המעטיי אשר תכנע הנפש הבהמית ויתבודד השכל בפעולתו שכמנא כו מן שערכו' מה שלא כעריכהו אל שאר שערכיות ואין לו אליהם יחס כלל כ"ש שיהיה זה הערכות יותר אחר המות כי או תהיה שסנתכו אלו המושכלות אשר קניכו אותם בחייכו בהתמדה וכש"נ יחד כל הדברים אשר נשכלכו לפי שכבר כר אחר המות המוכע אשר היה לכו כזה בחייכו מכד החמר וזה כי מפני שהכפש אחת תמכע השגת השכל בהשתמש אחת מכחות הכפש השאלרים בפעולת' וגם בעת שתבודד השכל בפעולתו לא יקרה לו שישיג יחד כי אם המושכלו' תאשר נטתה מחשבתו אליהם כמו שהתבאר במה שקדם ואולם אחר המות ישיג כל המושכלות שהשיג בחייו וכו' ע"כ ועל כל אלה תול כעל אמרת כעל העקרים מא' ד' פ' ל"ג וז"ל הרי האדם דומה לבית שיש כו חמשה שערים יככיכו דרך אותן השערים אל הבית כל הממוכות והקנייכים והמזוכות הצריכים לבעל הבית ויתקבצו כלם בבית אחד ואחר יתחלקו מן הבית ההוא כל הקנייכים והמזוכות אל החדרים ויכיחו בכל חדר הראוי לו ואחר שנתמלאו כל החדרים מכל הממוכו' והקנייכים כל אחד כפי מדרגתו לא יצטרכו אל השערים להביא אל הבית דבר ולא לקיים בתוכן הטובות והקנייכים אבל סתימת השערים יותר טוב אל הבית כדי שיהיה נשמר הטוב ההוא בחדרים וכן האדם שיש לו חמשה חושים אשר יוסנו כל ההרגשות באמצעותם ואחר שיככנו כלם אל החוש המשותף יתחלקו כל הדברים המורגשים בחדרים כפי מה שראוי ויקח הכח שמדמה מן הדברים ההם מה שראוי לו ויקח הכח השכלי מן הדברים כללותם ועצמותם ויפשט חלקיותם ויבדיל המקרים מן העצמים ואחר שיגיע בנפש הכללות הזה מן הדברים לא תצטרך אל החושים וההרגשות כמו שלא יצטרך הבית אל השערים אחר שמלאו החדרים כל טוב ובאו סתימות השערים יותר טוב לשמור הממוכות כן עזיבת הכחות הגשמיות יותר טוב אל הנפש לפי שההרגשות לנפש הם במדרגת

המבודד או השפיכה והבהמה המוליכים את החדש אל המקום המכוון כי אחר שיגיע אל המקום ההוא אין לו צורך בספינה או בבהמה ויהי עליו לטורח גדול ולמשא ככד ואעפ"י שבתחלה לא היה יכול להגיע אל מקום חפצו זולתם כן ההרגשות והכחות הגשמיות אחר שהוסגו כהן המושלות לא יצטרכו הם לקיים אותם המושכל בנפש ואבל שדבר ההוא נהפך כי יטרידו וימכיעו מהשיג אותו על השלמו' ומלהתמיד הדבקות בו לפי שהשכל הפועל שכל פשוט נקי כנגד מחמ' והנפש לא תשיג הדבקות על האמת בהיותה מסתבכת בחמר ואחר המות כבר נמנעה ההסתבכו' שיש לה עם החמר ותשוב פשוטה נקיה ויכולה להדבק עם השכל הפועל הנקי הפשוט כי הדומה יתדבק עם הדומה וזהו כנחיות' והספרות' ושלמותה האמתי ע"כ: וזולת זה מהכחו' וכו' שב למה שממכו כתגלגל כפורו באמרו וכל או הכחו' מתי' כלי' בכליון כליס' וכו' עד אמר וזה הייכא הדברי האנשים האלה במה שלמטה מהנפש המדברת ואמרו במדברת שהיא השכל וכו': אבל הנפש המדברת כבר ציירה הצורות ההם וכו' הם הצורות שזכר למעלה באמרו וכליס הראשונים הצורות הרוחניות המצויירות באמצע המוח וכו' ורמז באמרו ולקחה לבותיהם אל הפשטת המושכל מן החמר ואל הרכבה והפרדה והולדת החכמה שזכר למעלה כי הן הן לבותיהן ועקריהן של הצורות ההם:

סימן יד

וזהו שהייתי מפחד וכו' היה זה כסי' ב' כי שם פחד כאמרו ומי לכו בנפש סובלת שאיננה נפתית לדעות העוברות עליה מדעות הטבעיים וכו': כי למה שנתברר מהם המופת וכו' על אלה היה דברו ברביעי סי' נ' לאמר לך דרכי ההאות כחלקו מהם מדוקדקות עד תכלית וכו' ומן הטעם הזה עצמו היה דברם ז"ל אם תלמיד חכם הגון הוא ממכו תאכל ואם לאו אותו תשחית וכרת כי היתה הקפידה לפתוי ולמנוחת הנפש על דעותיו אשר לא ימלטו מן הזיוף בקנאם מכד היותו במעשיו בלתי הגון וככן יהיה נתלמידו שרש פורה ראש ולענה ואומרי לנרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך: בחכמות ההרגליות

וההגיון בטחו הנפשות על כל מה שאמרוהו בטבע ובמדה שאחר הטבע וחשבו שכל מה שאמרוהו מופת ולמה לא תספק בטענותם ביסודות הארבעה וראשונה ותתבע אותם בעולם האש אשר יטענו ששם האש העליונה אין גוון לו שימנע גוון השמים והכוכבים ומתי השגנו אנחנו אש יסודית אבל איכות חמה בתכלית אם תחול בארץ (היתה) כ״א תסיס גחלת ואם תחול באויר (היתה) כ״א תהיה להבה ואם תחול במים (היתה) כ״א תהיה מים רותחים ומתי ראינו גשם אשי ואוירי נכנסים בחומר הצמח והחי עד שנגזור שהוא מורכב מהארבעה כלם אש ואויר ומים וארץ אמור שהשגנו המים והארץ (והשתנותם) כ״ל כהסתכותם והכנסם בחומר הצמח: ולאויר ולחמימות השמש עזר בהויה בדרך האיכות לא בגשם אש ולא בגשם אויר או מתי ראינו אותם נתקים אל אלה הארבעה בעינם אם ינתק חלק אל דמות העפר אינו עפר אבל היא אפר ראוי

שן הכה התלמוד ות כמבואר למעלה סי׳ י״ב ובפלישי סי׳ ל״ט: ולמה לא תספק בטענותם ביסודות וכו׳: הוא הדבר שהוזכר ראשונה מטעמם אחר החמר הראשון באמרו סי׳ ב׳ ותחלתם חמום האויר הקרוב מגלגל טירח וכו׳ עד אמרו בסוף הפסקא שאלה הד׳ יסודות מהמונם שהיינה ההויות: ותתבע אותם וכו׳ שתעורר תביעתך וטענתך עליהם לבטל טענתם בהכח האש העליונ׳ באמרו ברביעי סי׳ כ״ה ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתור: וכן הוזכר למעלה בזה בי״ב באמרו ושב אש זכה וכיא אבל הפילוסופי׳ שאש הטבעי׳ וכו׳: והנה התחיל לספקף על תחלת מה שהניחו שם אחר החמר הראשון: אין גוון לה וכו׳: הן הן דברי המורה בשני פ׳ ל׳ באמרו בקרא האש היסודי בזה השם (רוצה לומר חשך) להיותה מאירה אבל שפירוש שאלו היתה האש היסודית מאירם שייכו רואי׳ שאויר כלו בלילה מתלהב אש: ע״כ: ומדברי הפילוסוף לוקחו: וכבר זכר זה סי׳ ב׳ באמרו ושיא אבל הפילוסופי׳ האש הטבעית אין לה מראה ולא שריפה אבל היא עגם זך דק קל קראוהו גלגל האש: ומתי השגנו אנחנו אש יסודית וכו׳ כתב בעל יסוד עולם פא״ב פ״א וז״ל יסוד האש לדעת שאומרים כי למעלה מגלגל יסוד האויר יש גלגל של אש: הוא שמוך לבקמימות גלגל הלבנה: ואחרים ואני מהם מכחישים אותם בזה שאמרו כי יש למעלה גלגל של אש הואיל ואין עד עליו ולא נזכר זה במעשה בראשית ולא במקום אחר מהמקרא: ואם השמש שמתפשט על האדמה עם אור היסודו׳ הוא מספיק לתולדת: עכ״ד שיובאו׳ לקראה דברי הרא״בע שכתב בספר יסוד מורא שער א׳ לאמר שהנה דברים רבים במקרא בריכים פירוש כמו שהזכיר קבלת הארבע׳ שרשים שהם שמים וארץ ורוח ומי׳ והנה זורח השמש כנגד שמים והארץ לעולם עומדת וסובב סובב הולך הרוח ואיננו פלא בלל וכל הנחלים הולכים אל הים׳ ושה ארבעתם נזכרים בפ׳ בראשית את השמי׳ ואת הארץ׳ ורוח אלקים מרחפת על פני המים והנה מי מדד בשעלו מים ושמי׳ בזרת תכן וכל בשלים עפר הארץ מי תכן את רוח ה׳ והנה נוטה שמים כיריעה יסד ארץ על מכוניה עושה מלאכיו רוחות המקרא במי׳ והנה כונס כנד מי הים ויראו מה׳ כל הארץ וכנ׳ הזכי׳ בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם׳ והנה לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה׳ והנה מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקי׳ כל אפסי ארץ וכו׳ ע״כ: אבל איכות חמה וכו׳ כדבר בעל יסוד עולם שזכרנו באמ׳ שחום השמש המתפשט על האדמ׳ עם אור היסודו׳ הוא מספיק לתולדת: ומתי ראינו גשם אשי וכו׳: מטיל ספק במה שקיימו וקבלו הפילוסופים לדבר פשוט ומופלם שכל הווה מורכב מארץ ומי׳ ואויר ואש׳ והתחלה מספקק על זה מצד האויר והאש׳ ואחרי כן באמרו או מתי ראינו אותם נתקים וכו׳ ימשיך הנמנע׳ בארבעתן שהרי אפשר היותם איכיות ראשוכות לבד אשר לא ימלט מהם גשם מהנשמים ושהשכל יתיך המורכבות אליה׳ וכו׳ וכמו שיתבאר בסמוך: אמור שהשגנו המים והארץ וכו׳ ר״ל הן לו יהי כדבריך שהשגנו המים והארץ בהסתכותם והכנסם בחמר הצמח מצד שאיבתו מהם למזונו ולגדולו כאמרו ברביעי סי׳ כ״ג והנה היא אשר תשכם הארץ והמי׳ של טבעה וכו׳: עדיין יש לנו לומר כי לאויר ולחמימות השמש עזר בהויה בדרך האיכות להשוות מזגה בחמימו׳ ובלחות לא בגשם אש וכו׳: והכ״ב לא שעלית בידך בירור הרכבתו מארבעתן: והנה שיעור הלשון ימשך על זה שאמר׳ אמור בכל אות כמשך שהמים והארץ נכנסים בחמר הצמח׳ והנה גם אכחנו באמר שהאויר והחמימות עוזרים בהויה בדרך האיכות לבד לא שיכנסו בה בגשמי יסודם ממש: או מתי וכו׳ יעורר ספקו על הכנס גשם יסוד פשוט בחמר הקויה כלל ואפילו המים והארץ אשר

ראוי לרפואה והחלק הנתק אל דמות המים איננו מים אבל הוא סחיטה או לחות ארסי או מזוגיי לא מים ראוים לשתיה והחלק הנתק אל דמות האויר היה איד או קטור לא אויר ראוי להתגשם בו · ואלה גם כן (פעמים ישתנו) כ"א אפשר שישתנו אל בעלי חיים (או צמח) כ"א לצמחים או יקפאו בחלקי הארץ (ושבו) כ"א וילכו מהשתנות אל השתנות ובפלא יפול בהם השתנות אל יסוד גמור אמת כי אחר המחקר (יוצא לנו) כ"א יוכיחנו ההכרח להודות בחמימות והקרירות והלחות והיבשות ושהם איכיות ראשונים לא ימלט מהם או (מאמצעיהם) כ"א ממצועיהם גשם מהגשמים · ושהשכל יתיך המורכבות אליהם וירכיב מהם ויניח להם עצמי' נושאים ויאמר אש ואויר ומים וארץ בציור ובמאמר לא שהם היו כלל פשוטי' חוץ לשכל ויתרכב מהם כל הווה ואיך יאמרו זה והם (יאמרו) כ"א אומרים בקדמות אם כן לא סר האדם הווה משכבת זרע ודם והדם מהמזונות והמזונות (מהצמח והצמח)

האדם יראה לעינים שהגשם נתמר הנמס כאמור · וזה כי כל מורכב יותך אל הפשוטים אשר הורכב מהם · ושנה עין רואה שאין שום מורכב נתך ונפרק אל שום יסוד מן הארבעה הנזכרים כמו שמבאר והולך · א"כ אין שום הווה מורכב מנשמיהם:

ראוי לרפואה · אשר זה להבדיל בינו לבין יסוד העפר אשר לא יצלח לרפואה זה מורה על בלתי היותו יסוד העפר: או לחות ארסי או מזוגיי · כפי איכות המורכב שניתך ממנו: לא אויר ראוי להתגשם בו · שיוכל אדם כאות נפשו לשאוף רוח ככון בקרב לבו על כל נשימה ונשימה אשר הוא נושם · כי בזה יהיה לו קורת רוח להקיר רוב חומו · וגם הוא הכרחי להיות שרוח החיוני וכמו שזכרנו בשני סי' כ"ו : ואלה ג"כ וכו' · רוצה לומר שגם אלה הדברים שהתכת המורכב מגעת שיהם ישתנו לחיים או לצמחים או יקפאו בחלקי הארץ והם המוצאים ומיני הדוממים וסוכב סובב הולך ששתנותם ממורכב למורכב · ושיה דבר פלא נכרי נזר שיפול בהם השתנות אל יסוד גמור זך ופשוט כהכחת שרמב"ם בה' יסודי תורה באמרו ולא כל הנפסד כשיפסד מיד יחזור לארבע היסודות אלא יפסד ויחזור לדבר אחר ודבר אחד לדבר אחר וסוף הדברים יחזור ליסודות ונמצאו כל הדברים חוזרים חלילה ע"כ: אמת כי אחר המחקר וכו' · כי אין המלט מהודות במציאות האיכיות הארבעה בכל הווה · או הם או המתחדש מאמצעיותם · באמרו סי' י"ב שהדבר המתחדש מהתמזגות הנפרדים אם שיגבר בו אחד מהנפרדים או יותר מאחד וכו' · ואם שיגובהו הנפרדי' עד שלא ישאר אחד על צורתו ותחודש מום צורה מאמצעיותם · ע"כ: ושהשכל יתיך וכו' · כי עם היות האיכיות שהורכב המורכב מהם בלתי נמצאי' נפרדים בעצמם חוץ לשכל · מ"מ השכל אשר לו כח שיוחד שיאחד הרב וירבה האחד בהרכבה והתכה כמו שזכר סי' י"ג · הנה הוא המתיך המורכבות אליהם וירכיב מהם וכו': לא שהם היו וכו' · רוצה לומר שהטעמים הנושאים בהם אשר הניחם השכל להרכבת המורכב : ואיך יאמרו זה וכו' · רוצה לומר איך יאמרו שהדברים אשר הורכב כל מורכב מהם יהיו יסודות פשוטים חוץ לשכל וכאמרו סוף סי' ב' מטעמם ואלה הד' יסודות מהמונם תקייכם שהווית · והלא הם סוברים הקדמות: וא"כ לא סר האדם הווה משכבת זרע ודם וכו' והנה בשחתה הנחתם שכל הווה יתרכב מן היסודו' הפשוטים אך אבל מאמיני החדוש לא הקשה זאת שהיו יכולים לומר כי תחלה נבראו היסודות ומהם נתהוו כל ההווים אלא עם היות שנמשכה הוייתם אחר כן בזולת הרכבה מהיסודות ההם · שלא שקיים הבריו בלעדיפא מיכה לומר : שעל דעת התורה אין צורך להיות שם פשוטים אמצעיים בהווים להרכיב הורכבות הנמצאות רק שנבראו כמו שהן בבניינן וקומתן · כי אמנ' ענין הסדורי' והאמצעיי' הללו הוא חוטר יוצא מגזע אמונת חיוב השתלשלות על כן בקשו להם תחבולות רבים לקרב מעלות רוחם אל השכל · אבל בבואו בחדוש יקל כל קשה ויתיישר כל מעקש וכו' כמו שיבא · כי פי ה' הוא צוה ונבראו כל ההווים ורוחו ורצונו הוא קבצם על הדרך אשר שמ"ך יתכן כיקרו · ואל כיגע להעשיר בחקירתו רק מכינתנו כחדל וראיתי לבעל העקדה שכתב שער ב' על מאמר יהי אור וז"ל הקדימה הטבעית תחייב ג"כ שקדימה הזמנית בהרכבה מהנמצאות כי היסודות הפשוטים אף שלא יוקדמו במציאות אל המורכבים מהם כי אם כאמר שנברא העולם בכללו כאיש אחד שנמצא רגע אחד כאשר הוא בדעתו בבניינו ובקומתו הנה אין שנאמר שחלקיו בפשיטות והרכבה נמצאו כאחת · וכן שנאמר שהיסודות בפני עצמן והמורכבים מהם נמצאו יחד ושנמצא לכל אחד מציאות בפני עצמו הנה זה בטל כי הוא קרוב לאומר שהבינה והאפרוח · השפה הורעיות והנוצר ממנה · או שהאב והבן ימצאו יחד · כי על זה

באופן

והצמח) נ״א והנמחים ונמחים כמו שאמרנו מכח (זרעי) נ״א זרע והמים אשר ישתנו לדומה (עצם) בנ״א איננו להם בעזר מהשמש והאויר והארץ (ועוד) נ״א אמת שלכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רשם ועזר בו הנה זה הספק ביסודות על דעתם · ואולם על דעת התורה הנה האל ברא העולם כמו שהוא ובעלי חיים שלו וצמחיו מצויירים ולא יצטרך (אליהם אמצעיים והרכבת מורכביהם) נ״א לפקדים ממוצעים ולהרכיב הרכבות ובהודות בחדוש (קל) נ״א הוקל ונ״א יקל כל קשה (ודתישר) נ״א ויתיישר כל מעקש כשידומה מזה העולם שהוא לא היה (עוד) נ״א ואחר כן היה בחפץ האל בעת שרצה ואיך שרצה לא (תצטער) נ״א תינע בחקירה איך התהוו הגשמיים ואיך נקשרו בהם הנפשו ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע והמים אשר מעל (לשמים) נ״א לרקיע והשדי אשר יזכירו רבותינו והספורי המקווים מן ימות המשיח ותחיית המתים והעולם הבא ומה

האופן ודאי אין שום קדימה לאחד על השני לא זמנית ולא טבעית כללי ע״כ · והנה זו טענה אחר אם פנים מועדות על מציאת ההרכבה מן הפשוטים עם האמונה שהעולם קדמון שאם שהוא השם את פני כל מאמיני החדוש נבת אחת כרגע א״כ הכל סמוך בריאת העולם כמו שהוא ובעלי חיים שלו וצמחיו מצויירים בלי צורך הקדמת ממוצעים והרכבת הרכבות כמו שיבא ירחק ענין התמוה כל ההויות מהפשוטים גם מקדם שהעולם מאז · ובכן לא ינוס אותו בעל העקידה באמרו כי היסודות הפשוטים א״א שלא יוקדמו במציאות אל המורכבים מהם : ונמחים כמו שאמרנו וכו׳ הוא דברו למעלה באמרו אמור שהשנכו שמים : והארץ בהשתנות וככנס כחמ׳ הכאה לאויר ולחמימות השמש עזר בהויה כדרך האיכו׳ לא בנגס אש ולא בנגס אויר · ע״כ · ומעין זה ברביעי סי׳ כ״ג על גרגיר הזרע אשר יפול בארץ שהוא משתנה ומתחלף בבריאה אל הארץ ואל המים ואל הזבל ולא ישאר לו שום רושם מוחש בפי מה שידומה למביט אליו והנה היא אשר משנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה עד שתריק היסודות ותשיבם אל דמות עצמה · ע״כ : לדומה עצם להם · כאלו אמר למה שהוא דומה בעצמותו להם ואפשר שהגרסא מהופכת וראוי שיאמר לעצם דומה להם : ועוד וכו׳ · לפי שזכר השמש מכלל העוזרים בהויה · פן יחשב שהוא לבדו יהיה לבו מן העליונים עוזר בזה · הואיל באר שגם לכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רושם ועזר בו רוצה לומר באדם הוה וזה שקדם זכרו וכענין מה שנזכר בראשון סי׳ א׳ באמרו ולא סר האדם נולד מאדם וכו׳ עד אמרו עם כחות הגלגלים והמזלות וכו׳ : הנה זה הספק ביסודות על דעתם ואולם על דעת התורה וכו׳ · כר לזוק על ראשך מכח שערתנו הקדמת כי אמנם סר גל הספק הזה מעלינו באחד משני נדדים · האחד באמרנו שהפשוטים הוקדמו בבריאה למורכבים מהם ומצד זה כנדק בדברנו שמן הד׳ היסודות בעת יצירתן עם היות שבמשכה קויתן אחר כן על הדרך האמור שהאדם מתהוה מזרע ודם וכו׳ · והשני באמרנו שאין שם פשוטים ישיח להם דין קדימה במורכבים מהם אפילו בעת הבריאה כי הכל נברא בבניינו וצורתו ואין שם צורך להתמזגות ולהרכבה מן היסודות הפשוטים · והנה הדרך הראשון השמיטו החבר ושניהו במבואר בעצמו ואחז במשפט השני ידו כי אותו ראה צדיק לפניו כמו שזכרנו : כמו שהוא · בלי קדימת פשוטים למורכבים מהם כמו שהזכ׳ סי׳ ב׳ מטעם המתפלספים : מצויירים · בבניינם וקומתם וצורתם : ולא יצטרך וכו׳ · כי אמנם הצורך בהשתלשלו׳ הסבות על צד החיוב והסולכים בדרכיהם הם צריכים לכך כדי למצוא דברי חפץ לקדם הסדור הטבעי אל משפט כברתם · ולא כן מאמיני החדוש וכמו שקדם : כשידומה מזה העולם וכו׳ · כקשר עם אמרו אחר כן לא תנטרך בחקירה וכו׳ : כי תנוח נפש המאמין לומר כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמים ובארץ ולא תבקש לה גדולות ונפלאות כאלה אשר עליהם היה רוב חכמת הפילוסופים רוב כעס ובתוספת דעת הוסיפו מכאוב : ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע וכו׳ · באמרו ברביעי סי׳ כ״ה ואחרית המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם קצת הפילוסופים על כן לא הודו בהם : מעל לשמים · עם היות בבחנה אחרת מעל לרקיע כלשון הכתוב · מכל מקום אפשר לתת טעם לשנה לשונו כי במלאכת מחשבת שנה את לשונו להורות על השמים העליונים ממש אשר לא כתורת הפילוסופים הבלתי מודים שיהיו שם מים וכמו שקדם אמרו כי לא השיגתם קצת הפילוסופים וכו׳ : והשדים וכו׳ · כתב בעל עם שלום מאמר ב׳ סי׳ א׳ על מה שאמר רב פ״ק דברכות האי דוחקא דכלה מינייהו הוי וכו׳ · אלו המאמרים ודומיהם רבו בגמרא וזה באמת אחר דעתם במציאות השדים ואם הפילוסופים יכחישו זה אולם מציאותם מפורסם בתורה ובדברי רז״ל עם שהתפרסם ונמשך בעולם

פעולות ונפלאות אבל הנאום · וכבר ידעת מה רז"ל שטה דברים באמרו בשדים ואם הכופר אלבל"נ פירשו על בכחות הבאות ונשפעות מהכללים (כ"ל מהגלגלים) ואמר שחכמי קדם קורים אותם מלאכים נופלים מן השמים וקראה אותם התורה נפילים · וזה הסכל רנה ליחס שכלו מחשבתו שהספר לתורה השלימה ומדוע לא השיב אל לבו כי לפי דעתו איך יפול לומר שהנפילים היו בארץ בימים ההם כראה שעכשו אינם בארץ אם כן בשתנו סדרי בראשית אין זה כי אם רוע לב הותל הטהו כי לא איש בינות הוא לעיין דברי רז"ל ולהבין סודות אמריהם שכל דבריהם אמת והוא רועה רוח · והאמת יש לשדים מציאות ודבר זה יסכים עמו העיון והוא שכאשר ימצא בטבע מורכב מה נוכרים עליו היסודות הכבדים ועם זה הוכן והושם מוגן להיות מקבל נפש מדברת ומשכלת והוא האדם · כן ימצא בטבע מורכב יגברו עליו היסודות הקלים נוטים מדרך השווי שמוגיי ימצא בו הבחירה לרע ואלו הם השדים שמפני היסודות שגובר הוא האשיות והאויריות שהם בקצה האחרון ראוי להיותם בתכלית הכעס והגאוה והקנאה עד שיגיע מהם להשחית ולהזיק האדם כפי מה שאפשר · שלהיות השפסד נמשך לאדם מצד החמר · כן ימשך לאלה השפסד מצד חמרם ורוע הרכבתם ורחקם מהשווי האמתי ויהיו חסרי השכל ורעי התכונה ויתחלפו ביניהם מצד התחלפותם בשווי ההרכבה בפחות ויתר · כמו שיתחלפו האנשים מצד המזג וההכנה הטבעית · ואחרי הודיעך מהות השדים · בנקל תוכל להבין מאמר רז"ל ביחס להם ששה דברים · תדע שדעת אבא בנימין במציאות השדים · ואם נעלמו מהחוש לא נעדר מציאותם בשביל זה שהרי היסודות הקלים לא ישיגם החוש עם היותם נמצא וזה אילמלא נתנה רשות לעין לראות וכו' · ע"כ · ומפורסם ענייניהם אבל רז"ל באמרם בברייתא פ' חלק אין שואלין בדבר שדים בשבת ר' יוסי אומר אפילו בחול אסור אמר רב הונא הלכה כר' יוסי ואף ר' יוסי לא אסר אלא משום סכנה כי הא דר' יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה · ע"כ · ובגיטין פ' קורדייקוס על שכתוב בשלמה ומקבו' והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו שאל לחכמים היכי אעביד א"ל זיל אייתי שידא ושידתין וכן עשה ושאל אותם על השמיר · ובחולין פ' כל הבשר גבי ההוא שקולאי דהוו דרו חביתא דחמרא וכו' · עוד שם ההוא שידא דהוה בי רב פפא וכו' · ומעשים אחרים רבים כיוצא באלו · ובתשובות הרשב"א סי' ת"ג זכר תשובת הרמב"ן ז"ל מה שהתירו בפ' חלק ללחוש על השדים אלא משום סכנה אין זה ללחוש ולהשביע לגלות מן האיש כדרך מעשה בן תמליון ור' יוסי אומר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו בעל כרחו · ואני תמה כי שמעתי בבירור שמנהג חסידי אלמאנ"יא לעסוק בדברי השדים ומשביעין

ומה צרכנו אל זאת התחבולה בהשארות הנפש אחר כלות הגוף והמספר הצודק המקובל כבר אמת אצלנו (היעודים הניחם יהיו רוחניים או גשמיים) כ"א היות הנפש והנחלה שתהיה רוחני' או גשמי' ואם נמשיך דרכי ההגיון לקיים

אותן ומשלחים אותן ומשתמשים בהן בכמה ענינים · ונכון אני שיש לומר דמעשה שדים ומעשה כשפים אחד כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים ופרש"י ז"ל מעשה כשפים על ידי מלאכי חבלה שהם בעשים · והם אשר אסרה תורה · אבל מעשה שדים שרי וזו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשטי השמועות בבן שם ומעשה דבן תמליון ואדרכנטין ויוסף שידא ושאר מעשים בגמרא ומדרש אגדה כך הם נוטים עכ"ל · ועוד זכרם הרמב"ן פ' יתרו אבל אמרו לא יהיה לך וגו' והאריך בעניינם פ' אחרי מות אבל אמרו ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו' · והר"ש טוב זכר ענינם בספר האמונות שער ה' פ' א' · והרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ד' דרוש ו' · והחכם שפורנו דבר גם הוא על אודותם בפ' שנזכרת והרחיב ביאור ענינם בכוונות התורה יעויין שמה · והעה"ב הוא אבל נעלם הנשמות כמו שהורו דבריו בראשון סי' קט"ו ובשלישי סי' כ' וכ"א: ומה צרכנו אל זאת התחבולה וכו' · היא הנזכרת בסי' י"ב באמרו וציור הנפש לבורא שלמות לה ויהיה לה ההתדבקות בענין שזה השכלי וכו' עד אמרו מתדבקת בענין הזה הנכבד המכונה בעולם העליון · ע"כ · ואנחנו אמנם אין לנו לבדות מלבנו שום תחבולה בזה כי כבר אמת אצלנו המספר הצודק המקובל את היעודי' הניחם ר"ל שתהיה נפשנו אחר הפרדה צרורה בצרור החיים בעולם העליון · ומעתה ראוי לך שתניח היעודים ההם על אמתת ענינם בלתי שום חקירה בהם הן שיהיו רוחניים או גשמיי' אל תלך בחפוש ענינם כפעם בפעם לקראת כשיש פלוסופיים ואמר זה כלפי אמרו בסי' י"ב וכל מה שהוא בורא שכלית בעצמותה הנה הוא ענין בלתי מתגשם וכו' · או יתבאר אמרו הניחם כקשר עם היעודים וכאלו אמר היעודים אשר הניחם כי כן מנהג הלשון להשמיט מלת אשר ·

זכן

לקיום הדעות בם ולבטלם יכלו החיי בלעדי
תולדה. (ומי לנו באמתת) כ"א ומאין לנו בירור
מה שהביאונו בשהנפש עצם שכלי לא יוגבל
במקום ולא תשיגהו הויה ולא הפסד ובמה
תוכר נפשי מן נפשך או מן השכל הפועל
ושאר העלות והעלה הראשונה עוד איך לא
יתאחדו נפש ארס"טו ונפש אפל"טון וידע כל
אחד מהם דעת חבירו והאמנתו וסתריו וכלל
הפילוסופים· עוד איך לא ישכילו מושכליהם
פתאום כמו שהם אצל האל ואצל השכל
הפועל ואיך תשיגם השכחה ולמה יצטרכו
אל (התבונה) כ"א המחשבה במושכליהם חלק
אחר חלק עוד איך לא ימצא הפילוסוף
(עצמו) כ"א את נפשו כאשר יישן וכשנשתכר
וכשהגיע לו ברתאם כלומר מורסא במוח
וכשמצא אותו הכאה במוחו וכשיזקין ויבלה
(ומה אשר נגזר) כ"א ומה הוא הקורה על מי
שהגיע (לקצת מחכמת) כ"א של תכלית חכמת
הפילוסופיא וקרהו בלבול שחורי או ברסאם
ושכח כל חכמתו האם (אין זה הוא בעינו)
כ"א הוא החכם בעצמו או נאמר שהוא זולתו עוד
נניח שהבריא מחליו בהדרגה וקבל עליו
להתלמד מראש והזקין ולא ישיג המדע
הראשון (האם ישובו) כ"א הנסייכה לו שתי
נפשות נבדלות (אחת משתיהן בלעדי
האחרת) כ"א האחת פחותה מהשכית עוד נניח
שנשתנח מזנו אל אהבת ההתגברות והתאוות
הנאמר כי יש לו נפש בגן עדן ונפש בגיהנם
ואיזה

וכן מצאתי אחרי כן בכתב' יד שנגלה על שפירוש הרא"ל אין
מה שמצאתי בכ"א תמורת אמרו היעודים השיאם וכו'
כתוב לאמר הויות הנפש והכח לה שתהיה רוחנית
או גשמית · והכונה מבוארת · ולענין ההפרדות הנפשי
עיין מה שכת' הרב ן' חסדאי
בספר אור ה' מאמר ג' כלל ב':
לקיום הדעות בם ולבטלם ·
רוצה לומר לאמת ולתת כחן
ולא כדרך המתוכחים
להעמיד הדבר על כרין :
בלעדי תולדה · רוצה לומר
שלא הועיל כלשונו המוזכר
ברביעי ראש סי' כ"ג : ומי לנו
באמתת וכו' · רוצה לומר מי
משלנו יעלה ויבא אל מדרגת
השגה הזאת : מה שהביאונו
וכו' הוא מה שהאריך בעניינו
סי' י"ב : ובמה תוכר נפשי
וכו' · ר"ל באיזה דבר יוכח
ההבדל בין נפש לנפש :
או מן השכל הפועל וכו' ·
באמרו סי' י"ב וידיע השכוש'
והאלקות כמבואר שם :
עוד איך לא יתאחדו וכו' ·
גם זו חקירה מונעת מאד
לחקור ולומר הואיל ונפש
כל אחד מהם התדבקה
בהשכלתה עם השכל הפועל·
כנזכר סי' י"ב וכמו שקדם בשם
הפילוסוף בראשון סי' א'
באמרו וכחה נפשו בחיים
מפני שכבר בכה הרמס
ואסקלביוס וסקרא' ואפלטון
ואריסטו כי הוא והם וכל מי
שעלה אל מדרגתם והשכל
הפועל דבר אחד עומד לעד · עכ"ל · איך באורו לא יראה
כל אחד מהם האור שגנוז בנפש זולתו ובמה זה יגבר
מהם אשר יזמו חביריהם לעשו' · והכה באמרו דעת רמז
אל מה שיקיימהו האדם בשכלו בחכמה ודעת מופתי ·
ובאמרו והאמנה כוון אל מה שיקיימהו אמונה אומן גם
בזולת מופת וכמו שביארנו בראשון סי' א' · ואמר וסתריו
על סודות גנוזות בקרב איש ולב עמוק : וכלל
הפילוסופים · הכונה שידע ג"כ דעתו והאמנתו וסתריו

של כלל הפילוסופים כי לכלם שהדבקות בשכל הפועל
לפי דעתם כאמור : עוד איך לא ישכילו וכו' · הכונה
שגם זו חקירה מונעת את בעליה לתת פנה איך פתאום
לפתע לא ישכילו מושכליהם הואיל וגם הם שכל כמו
האל והשכל הפועל וכל שכן
בהתדבקם בו כמו שזכרנו ·
ואל הפרש הזה ימשך ג"כ
ענין הספקות במה שאמר :
ואיך תשיגם השכחה ולמה
יצטרכו של התבונ' וכו' שהיה
ראוי שיהיה משכילי הדברים
בפעם ולא יצטרכו להשוטט
במחשבת ניכתם ולהתגלגל
מדבר לדבר עד בוא' של קנה
ההשכלה · והיה זה ראוי גם
מטעם אחר והוא להיו' פעולת
השכל בזולת כלי גשמי ולענין
השכחה היה ג"כ שלא תשיגהו
מגד שהשכל בפעל הוא גור'
המושכלו' המופשטו' כאמור :
עוד איך לא ימצא וכו' · מקום
העיון בזה גם כן הוא מגד
שהתדבק בשכל הפועל כאמ'
הוכח · ואח"כ איך לא תשכיל
נפשו בעת השינה ובשכשתכ'
וכו' ומה הוא שימנענו בכל
זה מפעולת השכלתו הואיל
ושכלו דבק בשכל הפועל
כמדובר וגם לשכ' היו' פעולת
השכל בזולת כלי גשמי כמו
שקדם : ומה אשר נגזר וכו' ·
פירושו בביאורו בכ"א ומה הוא
הקור' וכו' · והתימ' בזה איכה
היתה בדד נפש הפילוסוף
רבתי במושכלו' כלם בהגיעה
של קנה החכמ' הפילוסופי' ודבקה בשכל הפועל והרי היא
בכללת מכלי גשמי כאמור ואיך היתה לשמה כרגע כי על
בלבול שחורי וברס"אם רוצה לומר טירוף מחמת מרה
שחורה או מחמת חולי מורסא במוח כמו שקדם ישכח
כל חכמתו כי עשת תעשה לה כנפים ותעוף עודנו בה
ואיככה כי הא דרב יוסף חלש איעקר ליה תלמודיה ·
ולרבי גם כן קרה מקרהו · כמו שספרו ז"ל בנדרים פ' אין
בין המודר והגון הא שהעיד גאליינוס על אותם ששכחו
תלמודם

ואיזה הוא הגבול מהמדע שתשוב בו נפש האדם נבדלת מהגוף בלתי אובדת ואם היתה בכלל מדע הנמצאות הרבה מה שנשאר על הפילוסוף לא ידעהו ממה שבשמים ובארץ ובים ואם היתה מספיק הקצת הנה כל נפש מדברת נבדלת לפי שהמושכלות הראשונות תקועות בה ואם

בתלמודם שפמי חליים והנכר יד שכחתם עליהם עד בלי השאר בזכרונם שום רושם איך נקראו שמותם עלי אדמות׃ גם נפש טו״ב ידידי כזאת הודע׳ כי מקומות ה׳ שיתה במנפש לשוכני אתיכי׃ וקצת המתלטים אבל זכרם המה כי שכחו הראשונות לגמרי ואף שמם וקרוביהם לא זכרו׃ והנה איש אשר יש לו אם נאמר על אודותיו האם השכל שהיה בו קודם לכן הוא עצמו הנמצא בו לעת עתה׃ או שנאמר שהוא זולתו הואיל ונשתנה ענין השכלתו שקודמת שאם היה הראשון היה משכיל בתחלה׃ עוד הניח שהבריא וכו׳׃ והרי זה סר מעליו הבלבול הראשון וקבל להתלמד מתחלה כי הראשונות נשכחו׃ ועד המדע הראשון לא בא כי לא יכול להחזיר מטרם השנותיו ליושנה׃ האם ישובו לו כשהבריא שתי נפשות האחת מהן מלאה לה חכמה במהראשונה אצפ שאיננה זוכרת׃ והאחת אשר בה יתלמד מראש כי אותה שהית׳ לו בעת חליו היתה מטורפ׳ ואינה שום אחת מאלו׃ או נאמר שלא כוון באמרו ישובו על שוב אליו שתי נפשות אחרות זולת הראשונה רק ענייני מן הלשון שהראיתיך בראשון סי׳ מז׳ ויהיה ביאורו שתחת היות לו קודם זה נפש אחת מיוחדת׃ ישובו אחר כן להיות בו שתים נבדלות זו מזו׃ ואם אין תבין את אשר לפניך מדי אמרו יעוד איך לא יתאחדו נפש ארסטו ונפש אפלטון וכו׳ וכל הנמשך מדבריו עד הנה׃ תבחין ותדע כי כל אלו הספקות ישיגו לכל מי שהניח השכל ההיולאני נבדל ונמצא בעצמו כתמיסטיוס ון׳ רש״ד והמתאחרים שזכר הרלב״ג בס׳ מלחמותיו מא׳ א׳ פ׳ ד׳ לכל אחד מהם על פי הדרך המיוחד אליו כמבואר שם פ״א׃ שלא תראה כמה מתייחס אל המקום הזה מה שזכר שם הרלב״ג בעורר ספקותיו על מחזיקי בדק הטעה הזאת ותחלה כשאתו את כליו את חליו ואת קושיתו על דעת ן׳ רש״ד שאומר שזאת ההכנה אשר בנו (רוצה לומר השכל ההיולאני) היא השכל שפועל בעצמו לא שמגד דבקותו בנו הוא ההכנה ויתנא לו כח על שישכיל מה שבכאן רוצה לומר אלו המושכלות אשר הם כהמכות אל הענייניים המוחשים הנמצאים חוץ לנפש כאלו תאמר אמרנו שכל חי מרגיש וכל אדם מדבר ומה שידמה לזה ומגד עצמו הוא שכל משכיל עצמותו ולא ישכיל מה שבכאן׃ שלח שניו ויפיהם כנגדו שם פ׳ ד׳ ויבא גם השטן הזה בתוכם

לאמר שאם הונח שיהיה לו משכל שהוא דבק בנו מבואר אחד במספר לכל כנגד היו כל השכלים ההיולאניים אשר לכל האנשים אחד במספר ויוחסו להם כנגד אחד במספר ובהיות הענין כן הנה יקרה מזה באחד במספר שיהיה מקבל ההפכים יחד מכל אחד וזה בתכלית הבטול׃ וזה כי מפני שיהיה שכל ראובן יודע מושכל אחד ושכל שמעון ישכלהו או יטעה בו הנה יקרה מזה שיהיה השכל האחד בעינו חכם וסכל יחד בדרוש האחד בעינו׃ ועוד שאם הונח הענין כן אני תמה מה זה שלא ישתמש שכל ראובן במוחשות אשר השיג שמעון וזה שכאשר הונח זה השכל צריך אל החוש במה שישכילהו הוא מבואר שכבר יספיק לו מה שהרגיש איש אחד לכל להיות לו מושכל המורגש ההוא בכל האנשים וזה בתכלית הבטול וכו׳׃ ועוד נעוררו את חניתו על המתאחרים האומרים שזאת ההכנה הוא שכל נבדל הווה בעצמותו לא מדבר׃ כתב ז״ל ומהם שכבר יתחייב מזאת ההנחה שלא יהיה רושם בהשגת החושים אל השגת השכל עד שיהיה השכילנו הדברים אשר לא הרגשנום אפשרי כמו השכילנו הדברים אשר הרגשנום וזה כי אך תגיע אל השכל השגת החושים אם לא היה בינו וביניהם התאחדו׳ האם אשיג מה שהשגת אתה כשהשגת אותו׃ וזה הבטול יתחייב גם כן לתמסטיוס כי הוא יניח ג״כ זאת ההכנה נבדלת ונמצאת בעצמה כמו שזכרנו במה שקדם ע״כ׃ וזאת אשר דבר שם בפרק ההוא ומהם שכבר יתחייב להם בשכל האחד במספר שיקבל ההפכים יחד וזה שכבר יתחייב להם מפני הניחם זה השכל נבדל ונמצא בעצמו שיהיו כל השכלים ההיולאניים הנמצאים יחד אחד במספר כי ההכנה הנבדלת לא תתרבה ברבוי הנושאים ובהיות הענין כן יהיה שכל ראובן יודע דרוש אחד ושכל שמעון יסכלהו או יטעה בו הנה יקרה מזה שיהיה השכל האחד בעינו מקבל החכמה והסכלות יחד בדרוש אחד בעינו ע״כ׃ ואיזה הוא הגבול וכו׳׃ גם זה מן הדברים שנפשו של אדם קוהה עליהם ויגעו הפילוסופים לשתות מים מיאור חכמתם ולמצוא להם פתח תשובה נכונה׃ הרבה מה שנשאר וכו׳׃ ואם כן לא תהיה נפשו נבדלת בלתי אובדת׃ ואם היה מספיק הקצת וכו׳׃ ואין זה ראוי ומתקבל אל השכל שישלם זה בלי השתדלות׃ ובזה על זה משל דבר הרלב״ג במאמר מלחמותיו פ׳ יג׳ בספקו על

ואם היה אמנם הפרד הנפש בציור העשרה מאמרים ומה שלמעלה מהם מהתחלות התבונה ויוכללו בהם הנמצא' כלם כשיקחם הגיוניות מבלעדי השלמה לתכליתם הוא מדע קרוב יושג מיומו ורחוק שישוב האדם מלאך מיומו ואם אי אפשר מבלתי הגעתם לקצה וההקפה בהם הגיוניות וטבעיות הוא עיון בלתי מושג והוא אובד בלי ספק על דעתם והנה כבר נתפתית לדמיונות נפסדות ובקשת מה (שלא נתן לב יוצרך עליו) כ"א שלא נתן לך יוכרך וכ"א שלא ירשה אותך עליו יוכרך ולא השמרת בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושם זה בטבע הנבחרים מסגולת הבורא יתברך הזכים

אם שהונח שם שההשלמה התכליתית תלויה ועומדת בקנין המושכלו' וז"ל מהם שכבר יחשב שיהיה ההשתדלו' ברבוי הידיעה לבטלה וזה כי מפני שהיה התכלית המכוון בנו הוא ההשארות וקיום לשכל והיה השכל נקנה בקנין מושכל אחד לבד שנה יהיה ההשתדלו' ברבו' קנין המושכלו' לבטלה ותהיה מדרגת מי שלא קנה כי אם מושכל אחד מהמושכלות שיוסר חסרו' בזאת ההנחה כמדרגת מי שהגדיל והוסיף חכמה עד שידע סודות כל הנמצאות אם היה זה אפשר וזה מבואר הבטול כי המעיינים ימצאו תמיד בנפשם תשוקה להוסיף בידיעה והתשוקות הטבעיו' לא תהיינה לבטלה ע"כ ועם היות שכבר העלה שם ארוכה לספק זה על פי שטעמו אין סתרו שוה לדעת הפילוסוף המביא דבקותו בשכל הפועל כי על זה היה דברו בכאן מעין מה שזוכר בראשון סי' א' בשם הפילוסוף באמרו ונחה נפשו בחיים מפני שב"ב נכת הרמס ואסקלפיוס וסקרא"ט ואפלטון ואריסטו"ט כי הוא והם וכל מי שעלה אל מדרגתם והשכל הפועל דבר אחד עומד לעד ע"כ: ואם היה אמנם הפרד וכו' רוצה לומר שיושלם לנפש היותה נבדלת בלתי אובדת על ידי השתדלותה בציור העשרה מאמרות המוזכרים למעלה ומה שלמעלה מהם וכו' ויתכן שכוון בזה לעשות הענינים הכוללים הנקראים בלשון לעז טרנשינדי"נטשי והם אלו נמצא: אחד: ענין: דבר: אמתי: טוב: והם למעלה מן המאמרות שאין לך דבר מן הנמצאות בפני עצמו שלא יאות עליו כל אחד מהמאמרים שאלו בבחינות מתחלפות והם רוצים לפתח החכמה העליונה הנקראת אצלם אלקית או מה שאחר הטבע ובאלה ידבק אמרו שהם התחלות התבונה ויוכללו בהם הנמצאות כלם כי אין לשום נמצא המלט משיסופר באחד מאלו כי כל אחד מהם יחשב תחת כנפי איזה מאמר מן העשרה הנזכרים ותחת כנפי הששה הכוללים שזכרנו: ויתכן שקראם התחלות התבונה להיות ראשית דעת שהיותר כוללים כי תחלה ישיג שכלנו ענין הנמצא והאחד וכו' ואחר כך יבין המאמרות אם עצם אם מקרה וזולת זה: ומה שאמר כשיקחם הגיוניות וכו' רצה בו כשיקחם באופן כולל כמשפט ההשערה ההגיונית לבחון הנמצאות בבחינה כוללת ועל כן אמר שאם היה גבול המדע להשאיר אחריו ברכה בהשארות הנפש בציור המאמרות והכוללים אשר יוכללו בהם הנמצאות כלם באופן הגיוני כולל מבלי שום שכל בהבנת ענינם הבנה פרטית שלימה עד תכלית כי זה איננו נשלם זולתי בחכמת הפילוסופיא לבד אלקיה הנה הוא מדע קרוב וכו' ורחוק וכו' שהרי אמרו שהנפש תדבק במלאך הנקרא שכל פועל כמוזכר למעלה: ואם אא וכו' הכוונ' שאם אי אפשר מבלתי השג הנמצא' על שלמות תכליתם ומבלתי ההקפה בהם הן בהגיוניו' והן בטבעיות: ר"ל בדרך כולל הגיוני ובדרך פרטי מיוחד פילוסופי: אוי מי יחיה בהשארות נפשו משומו אליו על מתכונת שלימות השגתם להיותו עיון בלתי מושג והנה הוא עדי אובד כי מניאות עיון כזה הוא כעדר עם הודאת בעל דין וז"א על דעתם: או יושג כנוי והוא אובד אל הפילוסוף שקדם זכרו כי להנכר ממנו גבול המדע ההכרחי לקיום הנפש המדברת הנה הוא כלה ואובד אין ישועתה לו: והנה כבר נתפתית וכו' חוזר לראש דברו בתחלת הפסקא באמרו וגם שהייתי מפחד עליך משפתוי וכו' והפחד הזה נכון מובאו ממה שאמר אליו סי' ב' כמו שזכרנו: ומה שאמר ובקשת כוון בו לבקשת המלך ממנו בסימן א' שישמיעהו דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות וכו': מה שלא נתן לב יוכרך עליו רוצה לומר שלא שם אליו לבו שישתדל האדם על השגתו ודרוש לא ידרשנו מעמו על דרך מה שכתב המורה בראשון פ' ל"ח באמרו והם עוד דברים נסתרים מאד ואין מיסודי האמונה השגתם ולא השגתם קלה על ההמון: ולפי הנסחא האומרת ובקשת מה שלא נתן לך יוכרך הכונה מבוארת שלא נתן לך יוכרך יכולת על השגתו: והוא מה שביאר הנסח האומר שלא ירשה אותך עליו יוכרך: בטבע הנבחרים מסגולת הבורא וכו' סגולת הבורא נקראת האומה הזאת כמאמ' הכתוב והייתם לי סגולה וגו' וכאמרו בראשון סי' כ"ו והתחברות כבודו אלינו בעבור שאנחנו היינו נקראים סגולתו

הזכים מזכי הבריאה בתנאים אשר הזכרנום יגיעו אותן הנפשות אשר יציירו העולם בכללו ויראו אלקיהם ומלאכיו ויראה קצתם את קצתם וידע קצתם סתרי קצתם כמו שנאמר גם אני ידעתי החשו · ואנחנו לא נדע זה (ובמה זה) נ״א מה זה ועל מה זה אם לא שיבואנו מדרך הנבואה ואלו היתה הכמת (הפילוסופיא) נ״א הפילוסופים בזה אמת היו זוכרים דברים בנפשות ובנבואה והם כשאר בני אדם · אמת שיש להם יתרון בחכמה האנושית כמו שהיה אומר סקראט הראשון לעם אני לא אכפור חכמתכם האלהית אבל אני אומר (לא אדעה) נ״א שאינני יודעה אמנם אני חכם בחכמה האנושית ויש להם התנצלות למה שנצטרכו הקשיה״ל העדר הנבוא׳ והאור האלהי אצלם הבטיחו

הסגולה מבני אדם · ובמקומות רבים זולתו · והכוונה שסגולת הבורא הם סגולת הסגולה וכמו שזכר בשני סי׳ מ״ד באמרו והכל כפים בעבור הסגולה ההיא להדבק בה הענין האלקי והסגולה ההיא בעבור סגולת הסגולה כמו הנביאים והחסידי׳ וכו׳ · ועל אלו אמר ברביעי סי׳ ג׳ ושם למי שבחר מבוראיו עין בסתרת רואה דברי בעיניהם וכו׳ : הזכים מזכי הבריאה רוצה לומר הזכים שבזכי הבריאה שיהיו שלימי היצירה בכל הדבר הטוב אשר דבר המורה בתנאי הנביא בשני פ׳ ל״ו שיהיה ענס מושו בעקר בריאתו על תכלית השווי בזכות ממלו ומזגו המיוחד בכל חלק מחלקיו ובשיעורו והכחתו ולא יתמעטו מוכנים מזגי׳ מפני אבר אחר · ע״כ · וכל כיוצא בזה כאמר למעלה סוף סי׳ י׳ עד אשר ימצא אדם שוה הטבעים ושלם המדות אכלו ברשותו וכו׳ עד אמרו וזהו אשר יאצל עליו רוח אלקי בנואי וכו׳ : בתנאים אשר הזכרנום · רוצה לומר שיהיה מקום ראוי לנבואה ובעת המנאי הנבוא׳ כפי מה שהוזכר בשני סי׳ י״ד · ובפלישי סי׳ ס״ה שים דברו שאברהם ומשה וכו׳ שם עצמם מעון לשכינה ובהמנאם יקנו הממנאים מדרגת הנבואה: גם ברביעי סי׳ ג׳ אמר והוא כאשר שם גבולו מים סוף ועד ים פלשתים וכו׳ עד אמרו כאשר הזדמן מי שיגע שתנאים התוריים וכו׳: יציירו העולם בכללו · לא כפילוסופים אשר לא נשא לבם אותם בחכמה להגיע אל ציור ידיעת אפילו בעניני העולם הזה התחתון : ויראה קצתם וכו׳ · הוא כנגד אמרו למעלה וידע כל אחד מהם דעת חבירו והאמנתו ובאלו אמר ויראה קצתם את שאר השכילו קצתם כי כפם כל בשר עצמו בנפשו הוא: וידע קצתם סתרי קצתם · כנגד אמרו שם ומתריו : כמו שאמר גם אני ידעתי החשו : דברי אלישע לבני הנביאים יום הלקח אליהו (מלכים ב׳ סי׳ ב׳) וכבר זכר עניינו ברביעי סוף סי׳ י״א באמרו כל שכן שרבו והיו קהלות משתוים עם אלישע בידיעת יום לוקח בראליהו וכו׳ : ואנחנו לא נדע זה וכו׳ · הכוונה שאין לנו דרך לדעת זאת הידיעה המוכרת וגמם

זה רוצה לומר באיזה דרך תוכה אם לא שיבואנו מדרך הנבואה · ובנ״א כתוב לאמר ואנחנו לא נדע מה זה ועל מה זה ויהיה הביאור שאנחנו לא נדע אופן הידיעה הזאת · גם לא נדע סבתה אם לא וכו׳ ומדרך הנבואה רוצה לומר אם שתבואנו הנבואה על זה או שנדעהו על פי הגדת הנביא כי שתי אלו בדבור אחד באמרו : ואלו היתה חכמת הפילוסופי׳ וכו׳ לפי שזכר למעלה סי׳ י״ב מטעם הפילוסופים שכבר יגלים הכח הדברי בקנת האנשים שמתדבקו בשכל הכללי כמה שירוממהו מסמתם בהקשה והעיון ויגזור מעליו הטורח בלמוד בנבואה ותקרא סגולתו ואת קדושה ותקרא רוח הקדש · ונראה אם כן שגם הפילוסופי׳ מודים באפשרות דבקות הנפש בעליונים עד יערה עליה רוח ממרום רוח מלא מאלה אשר יושנו בהקשה והוא דבר הפילוסוף אשר זכר בראשון סי׳ א׳ באמרו ואז תגיע אל בקשתך רוצה לומר הדבק ברוחני רוצה לומר השכל הפועל ואפשר שיבנא אותך ויודיעך העתידות וכו׳ ומאמר המורה קיים בשם הפילוסופים פ׳ ל״ב מהפנג וכמו שהעירותיך שמה · לזה אמר שאלו היתה חכמת הפילוסופים בזה אמת שיוכלו לעשות גם הם בלעיקם כן : היו זוכרים דברים בנפשות ובנבואה וכו׳ · והוא כענין אמרו בראשון סי׳ ד׳ היה ראוי כפי מעשה הפילוסופי׳ וחכמתם ואמתתם והשתדלותם שתהיה הנבואה ידועה בהם ובמנאת ביניהם מפני שדבקם ברוחניות ושיספר עליהם כפלאות ונוראות וכבוד וגדולה ואנחנו רואים שהחלומות הנאמנים למי שלא התעסק בחכמה וכו׳ · ובכם אמרו היו זוכרים וכו׳ נ״ל שהיה זכר הפילוסופים לברכה להגיד ולספר איך הגליחה נפשם שדבריהם מהתדבקות השכל הכללי ההוא כאשר הזכירו ושאות מהם הגיע למדרגת הנבואה והנה לא שמענו עד כה מאומה על אודותם רק הם בשאר בני אדם שהדבר אין בהם : אמת שיש להם יתרון וכו׳ · כבר זכרו ברביעי סי׳ י״ג : ויש להם התנצלות וכו׳ · באמרו עליהם ברביעי סי׳ י״ג אך אם ימרחקו ברוחק הזה אין להאשים אותם

(הבטיחו) כ"א וקנו החכמות המופתיות (בטחון אין תכלית אחריו) כ"א תקון שאין אחריו כלום והתיחדו בזה ואין חלוף בין שני אישים בחכמות ההם וכמעט שאין החכמה בין שני אישים במה (שיתחלפו אחר זה) כ"א שנחלקו בו אחר כן מהדעות במה שאחר הטבע גם בהרבה מהטבע ואם נמצא כת אחת מסכמת על דעת אחת הנה אין זה לחקירה ותולדת שעמד עליהם דעתם אבל (שהם) כ"א הם סיעה מהמדברי קבלו ממנו כסיעת פיתאגוריש וסיעת אבנדקלים וסיעת אפוקראט וסיעת ארסטו וסיעת אפלטון וזולתם ובעלי (החשך והאור) כ"א הגל וההולכים והם מסיעת ארסטו ולהם.

מפני שלא הגיעו אל הידיעה האלקית אלא בדרך הקשה וזה מה שהביא אליו הקשתם וכו'. והתכללות הוא על מה שקדם יד' שכלם מסכימים כמוזכר למעלה: הבטיחו החכמות המופתיות וכו' פירושו כתרגומו נ"א תקנו החכמות המופתיות תקון שאין אחריו כלום: רוצה לומר שתקנו עניינם בסדור שלם ברור ובטוח עד שאין בטחון למעלה הימנו: וכבר זכר בראש הספר כי החכמות ההרגליות והקניין הן הנה שנתברר בהן המופת: ושנתייחדו בזה וכו'. הכוונה שלא חלק לכם בתקון הזה כי אין ביניהם בחכמות שמופתיות ההן שום מחלוקת לעולם אמתן וברורן: וכמעט שאין הסכמה וכו'. הכוונה להורות שאחר החכמות שמופתיות הנזכרות כמעט אין להם הסכמה מן זו והלאה בשום דעת מן הדעות במה שאחר הטבע ובהרבה מהטבע רק הם מתחלפי הדעות בכלם. אין הסכמה בין שני אנשים בהתחלפות השוא רק אם יקים זה מנגד הסכימם לדעת אחד מן הפילוסופים אשר שמוהו להם אלוף לראש בסומכים על קבלתו וז"א ואם נמצא כת אחת מסכמת וגו'. וכך הם דבריו ברביעי סוף סי' כ"ה באמרו שלא תנהיגך הפילוסופיא ותחשוב שאם תלך אחרים שיית' מביא לכפסך במופת הברור אבל התחלותם כלם לא יסבול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשה ועוד כי אין בין שנים מהם הסכמה אלא המקבלים מהם שסומכים על דעת אחד אם אבנדקלים ואם פיתאגורש או ארסטו או אפלטון וזולתם הרבה אין אחד מהם מסכים עם חבירו עכ"ל: סיעת אחד מן המדברים קבלו ממנו כסיעת פיתאגורש וכו'. מן שמקום הזה נראה מבואר שמלת המדברים אין משמעותה אצלו כפי מה שכתב עליה הר' שמואל ן' תבון בביאור מלות המורה בשרש דבר וז"ל. המדברים שם לכת מן שמתחכמים בלא חכמה גוזרים בנמצאות לא לפי השכל ולא לפי המציאות רק לפי דמיונם ומהבילי בני אדם ברוב דברים ממין המאמרי' שמספיקים שאין אמתות להם בקראה חכמתם חכמת הדברי' כלומר שאינו חכמה שכלית: עכ"ל. אמנם לפי הנראה מדעת החבר בקראו כן על שם חכמת הדבור שהיא בהם וכדרך

שאמר המלך למעלה סי' א' דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים בדרך הנצחון: וכן קראם בפסקא הכוללת חכמי שרשי האמונה הנקראים אבל הקראים בעלי חכמת הדברים. ויוסיף גלוי לזה מה שיאמר החבר סי' י"ו ולא ישיב על חולק בדרך הדבור ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה וכו'. אך אמנם אפשר קרוב הוא שנאמר שם זה אחרי כן בכת המתחכמי' בלא חכמה ובאילו נתייחד בשם מהחכמות המכונה מצד היותם בעלי דברים רבים כמו שהעיד עליהם המורה בראשון פ' ע"ד באמרו על אודותם שאתה תמצא דברים יותר רחבים ולשונות נאים ויפים ואולי אוזנו בשירים ונסקלו במליצו' ובבחר להם נחות דברים וכו' עכ"ל. אמנם עקר המלה הזאת בראש היותו נגזר מלשון דבור שכלי בחכמה ודעת ודברי החבר יוכיחו על זה כאשר דברתי: ובעלי הגל. הם לדעתי כת הפילוסופי' המכוני' אקדומיכי בלשון לעז והוא שם נגזר מן אקדימיאה שהיה מקום בית מדרשו של אפלטון בינות עצי יער וחורש מגל. וכפי מה שכתב מרסיליאו פיציכו באגרותיו לא אל ארץ זבת חלב ודבש נשא אפלטון את נפשו עם היות לו עושר ונכסים וכבוד מנחלת אבותיו רק את הכל נתן מתנה לאחיו ולא השאיר לעצמו זולתי נחלת שדה וכרם קרובים לעיר אתיני וקרא לה אקדימיאה ששם היה יושב בשבת תחכמוני. כאשר עשו בני קיני חותן משה שעלו מעיר התמרי' מדשבה של יריחו כדברי חז"ל והלכו ללמוד תורה במדבר יהודה בנגב ערד עם עתניאל בן קנז הנק' יעבץ ככתוב בד"ה ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' המה הקיני' הבאים מחמת אבי בית רכב. וגם לפי שנראה להאומר בעלי החשך והאור. יתבאר ענייננו על כל עצי היער ההוא שהיה ענינו ממוצע בין האור ובין החשך. והם עכ"פ אנשי כת אפלטון כאמור. והחבר הזכיר שהולכים שהם אנשי כת ארסטו הנקראים בלשונם פירופאטיטיצי על שם שהיו מעיינים בחכמות דרך הלוכם וטיולם אנה ואנה. וכבר נקראו משאיים וכתב ן' תבון על מלה זו שהיא מורה על כת מן הפילוסופים נמשכת אחר דעת אריסטו בכל דעותיו וארסטו עצמו ראש למשאיי' ופירוש מהלכים

ולהם בהתחלות דעות מפסידות והשכלים יבזם השכל כהעללתם בסבוב הגלגל שהוא יבקש שלמות יחסר לו (כדי שיהיה נכחי לכל צד) כ״א ולהיות נכח לכל פאה. ולמה שלא יתכן זה תמיד לכל חלק יבקשהו על המזרח והעקב וכמו התעצמם בשפעים השופעים מהראשון יתברך ואיך התחייב מהמדע בראשון מלאך ומן המדע בעצמו גלגל והודרגו עד אחת עשרה מדרגות ועמדו השפעי׳ אצל השכל הפועל ולא יתחייב ממנו לא גלגל ולא מלאך ודברים (הם בספוק) כ״א כהספקם למטה מספר יציר׳ ובכלן יש ספקו ואין הסכמ׳ בין פילוסוף וחביריו אבל ינוצלו על כל פני ונתן להם שבח על מה שטענו ממופשט הקשיהם וכוננו.

שמאים הולכים כי היו לומדי׳ והם הולכים און למדינה לא יושבים · כדי שיתעמלו בהליכה לשמירת הבריאות ע״כ · אבל אחרים אמרו שנקראו כן על שם הליכתם בארץ ניה ושאיה · ולפי מה שיראה מדברי החבר שנה הוא מבדיל בין סיעת ארסטו לסיעת ההולכים שהרי זכר תחלה סיעת ארסטו ואחר כן זכר ההולכים · ועליהם כתב שהם מסיעת ארסטו וכאילו יש ביניהם הפרש קצת וכמו כן יש לומר בסיעת אפלטון ובעלי הגל׳ · אף שאנכי לא ידעתי שהבדל הזה מה טיבו : ולהם בהתחלות דעות וכו׳ · כאמרו ברביעי סוף סימן כ״ה אבל התחלותם כלם לא ישגול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשה : כהעללתם בסבוב הגלגל · לומר שהיא כגון מה שכתבו עלה וסבה בסבוב הגלגל באמרם שסבת זה היא להיותו מבקש שלמות יחסר לו והוא שלימות המצאו לנכח כל צד · ולהמנע זה ממנו כי לא יוכל כל חלק ממנו להמצא נגד כל צד ופאה אחת יבקשהו כזה אחר זה על המזרח והמערב ז׳ עקב זה וזה חלוף ותמורת זה · והרי זה כמין שחוק כל השומע יצחק לו וזהו שאמר יבזם השכל · ובכר זכר המורה בשני פ״ד ארבע סבות לתנועת הגלגל שהם כדוריותו ונפשו ושכלו ושכל יחשוקו אך לא ביאר ענין המזרח והמערב המוזכר הנה אמנם הוא מבואר אצל הפילוסופים · וכתבו טעם לזה הכוסף אשר לגלגל להמצא בכל צד ופאה מפני שהשכל חשוקו להיותו בכ״ל מנשא איכנו מוגבל במקום ולפיכך יתגלגל הגלגל נכח כל הפאות בכל חלק ממנו לשוכם חשקו להדמות אליו כי על ידי הדמוי הוא ישיג שלמות ויתעלה בו אשכה בתעכונים · ואלו הם דברים בדויים יבזם השכל כאמור · ובכר עוררו על חלוף תנועת הגלגלים בצד התנועה ומהירות ואיחורה · והנה הם ירבו ידברו גבוהה גבוהה וגם הנפש לא תמלא כי כלם הבדות אנושיות בלתי מסתלקות מן הספק : וכמו התעצמם בשפעים וכו׳ הכונה שהם יגיעו עצמותיהם להתעצם בדין מחלוקתם ונכוחם להוכיח ענין אצילות השכלי׳ מן העלה הראשונה בזה אחר זה כמו שזכר ברביעי סוף סי׳ כ״ה : ואיך התחייב מהמדע הראשון מלאך וכו׳ · המאמר הזה כאמרו על שם הפילוסופים כי מאחד לא יהיה מאומה כי אם אחד וקבעו מלאך קרוב נאצל מן הראשון ואחר כן אמרו כי המלאך הזה יש לו ב׳ מדות · אחת שהוא יודע מציאותו בעצמותו · והשנית ידיעתו שיש לו סבה · והתחייב ממנו שני דברים מלאך וגלגל הככבים הקיימים וכו׳ · אשם כי מאמרו בכאן שהודרגו אל אחת עשרה מדרגות הוא נמשך לדעת מי שסובר הגלגלים עשרה · עם היות מאמרו שם נמשך לדעת מי שסובר היותם שמנה כי על כן התחיל שם מגלגל הככבים הקיימים שהוא השמיני · וסבת זה כי רצה להורו׳ בכאן עד היכן הרבה המעדיף לספר אצילותם שהוא עד י״א מדרגות · וכבר הורה על בטול המחשבה הזאת ברביעי סוף סי׳ כ״ה באמרו וזאת שיטה נרדא אין בה ספוק ומקשים עליה בכמה פנים וכו׳ : ודברים הם בספוק וכו׳ · לפי שעניני ספר היצירה הם רחוקים מאד מהקשתנו השלימו המאמר שהפילוסופים החושבים לייסד דבריהם על דרכי המופת אמרו דברים זרים שהם בספוק ופחות ראיה למטה מספר יצירה · וכבר ראית מה שהורגל בלשונו לשון הספק על מה שאין לו מופת רק סברא חלושה נרדא · וכוונת דבריו שמעט הוא הספוק שהספיקו ראיה בזה · והוא למטה מן הספוק שבספר היצירה · וזכר זה בכאן אבל אצילות השכלים כי כן נזכר שם ענין האצילות הזה לדעת הפילוסופים אבל עניני ספר יצירה לפזרות איך נתרבו הדברי׳ מן האחד הפשוט · ושם כאמ׳ וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל וכו׳ יעויין שמה : ובכלן יש ספקו׳ לא סוף דבר שאין ראיה על דבריהם אבל גם כן יש דבריהם בטלים כנגדם : על מה שטענו ממופשט הקשיהם · ר״ל כהקשה מופשטת מן הקבלה כי אין להם דבר מקובל על מה שיסמוכו והוא דומה למאמרו בראשון סי׳ ס״ה אך שבריע הקשותיו הנוטים אל הקדמות במחשבתו המופשטת ולא ראה לשאול על מכין שני מי שהיה לפניו וכו׳ ואלו היה הפילוסוף באומה מיכחלת מקובלות וכו׳ ובכר זכר זה למעלה באמרו ויש להם

וכוונו הטוב ועשו הנימוסים השכליים ומאסו העולם והם על כל פנים מעולים אחר שלא יתחייב להם קבול מה שאצלנו ואנחנו יתחייב לנו קבול העדות והקבלה אשר היא כראייה :

סי׳ טו **אמר הכוזרי** השמיעני בחסדך כללים מקוצרים

הדעות אשר נתבררו אצל חכמי שרשי האמונה והם הנקראים אצל הקראים בעלי חכמת הדברים :

סי׳ יו **אמר החבר** אין בזה תועלת זולת החדוד בדברי׳

והעזר על מה שנאמר הוי זהיר כ״א ללמוד תורה במה שתשיב לאפיקורוס כי החכם התמים כמו הנביאים על הדמיון מעט הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד ולא ישיב על חולק בדרך הדבור ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה עד שישיב לו השומע יתרון על התמים ההוא החסיד אשר חכמתו אמונות לא ישיבהו מהם משיב ותכלית המדבר הוא בכל מה שילמדהו וילמדוהו שיכנס בנפשו ובנפש תלמידו האמונות אשר בנפש התמים ההוא המוטבע ואפש שתפסיד חכמת הדברים הרבה מאמונות האמת במה (שיביאהו) בא שיבואוהו מהספקות והדעות והנעתקות באשר

השכליות למה שנצטרכו להקשיה להעדר הנבואה וכו׳ : וכוונו הטוב וכו׳ : כאמרו ברביעי סי׳ יט אבל כוונו על הטוב והזהירו מן הרע וכו׳ וקבעו הנימוסי׳ השכליי׳ וכו׳ : אחר שלא יתחייב להם קבול וכו׳ כאמרו על ארסטו בראשון סי׳ סה שהטריח את שכלו ומחשבתו בעבור שלא היה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו וכו׳ : אשר היא כראיה · כדברו בראשון סי׳ כה הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין :

סימן טו כללים מקוצרים מן הדעות וכו׳ וכו׳ העקר אשר שאל עליו בתחלת המאמר שישמיעהו דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו׳ אלא שהקדים לו החבר ביאור ענינים טבעיים למען יעלה במדרגות על מזבח החכמה האלקית וכמו שזכר ש״ו סי׳ ב׳ : חכמי שרשי וכו׳ · אשר יבקשו לעשו׳ שמונות לעקרי האמונה בראיות שכליות על פי החכמה הדברית להשיג הדברים בדרך העיון וכמו שיור׳ על זה מה שיזכור החבר בחתימת הספר סוף סי׳ כא באמרו ובצווי דוד הקראים כמצות דוד לבנו ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וראייתם מזה שצריך לדעת וכו׳ : חכמת הדברים : כבר כתבנו על זה בקודמת :

סימן יו אין בזה תועלת וכו׳ · כי מעשה חדודין הוא זה לשאת ולתת בדרך הויכוח ולדעת לעות את יעף דבר אמנם החבר דורש לבות וכליות תמימות תהיינה וכאמרו למעלה סי׳ כ אבל היה דים שתהיה להם האמונה בטבע וכו׳ עד אמרו ואני מקוה שתהיה מהיחידים ההם : מעט הוא וכו׳ · כל זה עד סוף הפסקא בכלל ענינו כאמרו ברביעי סי׳ יז וכל מי שרדף השימוש האלקי הוא ההולך אחרי בעלי הראות ואחת והנוהו בנשותם להאמין להם עם תמימות דבריהם

ועתי משליהם מה שלא יכוחו להאמין לפילוסופים עם דקות חקירותיהם וישר סדר הנחותיהם ומה שנראה עליהם מהמופת אך אין ההמון הולכים אחריהם באלו הנפשות שהתבארות באמת וכמו שאמר ככרים דברי אמת : בדרך הדבור · רוצה לומר בדרך הניסיון במוענות ודעת בגבולים הניוכיים שקראם דבריים סימן יב : ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה וכו׳ · כדבר הקודם בשני פ׳ טו באמרו הרוב השומעי׳ שהם השכילו ולעפי שלא יבינו דבר מן החכמות יגזרו על קדמות העולם קבלה ממי שהתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו וישליכו דברי כל הנביאים בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד אבל בדרך ההגדה בשם ה׳ והוא הדרך אשר לא כמישרו בו רק יחידי׳ השלמים השכל · ע״כ : לא ישיבהו מהם משיב · להיותו קיימות בנפשו קיום חזק כל ימות שילמדהו לאחרים : שיכנס בנפשו · במה שילמדוהו : ובנפש תלמידו · במה שילמדהו אל זולת : במה שיביאהו מספקות וכו׳ · כי מה שיביא מן הספקות בדרוש ההוא אשר יחקרהו יבלבל שכלו ולא ימצא מפלט לו מן הספקות אשר יעורר וגם יפול שדוד ואמונתו בזה הנה בשתים · ובמקרה הזה יקרהו במה שיביא בדרוש ההוא מהדעות הנעתקו׳ ומעט איזה חכם מן הפילוסופים והדבר ההוא אשר לבנו פונה אליו יראה מנגד לאמונתו ולא ימצא ידיו ורגליו בבית מדרשו להטיל שלום בין שני המאמרים ובמנאת אמונתו כפשלת מתוך בלבולו על דרך אמרו סי׳ ב׳ ואוי לנו בנפש סובלת וכו׳ עד אמרו ולא יגיע ש האמונ׳ עד שיעבור על דעו׳ רבות מהאפיקורוס׳ ע״כ · ולשון אמרו והדעות הנעתקות הוא דומה למאמר הכוזרי סי׳ יט זה אשר זכרת מענין הנפש והשכל ואלה האמונות אמנם הוא מועתק מהם שאתה זוכר מהבר וזולתך ·

באש נרא מאש לומדי מקצבי השיר ומדקרקי במשקלם ונשמע להם המייה ודברי מבהילי בחכמתם ונראה המוטבע הוא טועם משקל השיר ולא יעבור עליו דבר כא מניחל בשום פנים ותכלית האנשי ההם שיחיו כמו זה אשר נראה סכל במקצב מפני שאינו יכול ללמדו להם והם יכולים ללמדו אמת כי המוטבע הזה יוכל ללמד מוטבע כמוהו ברמז מעט וכן העם המוטבעים לתורה ולהתקרב אל האלקים יקדחו בנפשותם ניצוצות מדברי החסידים וישובו מאורות בלבותם וזולת המוטבע הוא צריך אל חכמת הדברים ואפשר שלא תועילהו ואפשר שתזיקהו׃

סי׳ יז אמר הכוזרי איננ מבקש ממך שתעמיק בענין הזה אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה יהיה לי למזכרת מפני ששמעתי שמעו ונכספה נפשי אליו׃

סי׳ יח אמר החבר (פרק א׳) (תחלה מה שצריך להעמיד חדוש העולם ולקיים הדבר בבטול קדמות העולם) כא תחלת מה שצריך להעמיד החדוש לעולם הדבור בבטול קדמות העולם אם היה החולף אין לו ראשית הנה האשים הנמצאים בזמן החולף עד העת הזאת אין תכלי׳ להם ומה שאין לו תכלית לא יצא אל הפועל ואיך יצאו האישים

אלהך׳ עכ׳ והורה על הגלגול הקורה מנד ספק מתעורר מכח סברתו ומנד ספק מתעורר מכח מאמר אחד מן המפורסמים בחכמה: באשר נרא וכו׳ אשר נרא ומפוד לקוח מן הנאים ללמוד מקצבי השיר רוכה לומר לחבר שירים באדם במשקל ובמשורה׃ ודוגמת הלשון הזה זכר בשני סי׳ ע״ח באמרו ותחלת מה שיפסד כמקצב השיר ענין אלה השני בתים וכו׳ עכ׳׃ והכ׳ הם ירבו תורו ומשפטי׳ ותקים להכין השיר על מתכונתו וכמה טרחות יטרחו עד בואם לקנה חבור באלה דבור על אפניו׃ אשר ונטעו בקנה אחד בזולת פעל מי שהוכן בטבעו לומר שיר מעולה שבשירים כמו שכתבו רבים כבונים לכך מצרם יבינו כאשר באזניהם שמעו ואבותיהם ספרו לנו׃ וכנה כל ההתלות הבלתי מוטבע בשיר הוא להדמות למוטבע וכן הענין במוטבע התמים בענייני האמונה אבל הבלתי מוטבע בהם כמו שהלוך ילך ונושא משך בביאור׃ ומה שאמר ונשמע להם המיה וכו׳ הוא כענין אמרו בראשון סי׳ ע״ה והדברים מבהילים השומעי׳ אבלשון המורה על המדברים ראש פ׳ ע״ד מהראשון באמרו ואולי אוזנו בשירים ונשקלו במליצות ונבחר להם נחת דברים ואולי באמרו בלשון סתום וכוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן עכ׳ והנה הורה על המייתם בסוף חק ומשפט לדרכי השיר והיותם משמיעים בחבוריהם בחכמה הואת דברים מבהילים כמבהנם ביתר החכמות על פי עדות המורה כמדובר׃ הוא טועם וכו׳ רוצה לומר נותן טעם לשבח במשקל שירו ולא יצא מתחת ידו דבר בלתי מתוקן׃ והם יכולים ללמדו מפני שהנם נבובות השירים למספר שבנותיהם לכל דבריהם ולכל משפטיהם ומודיעים הדברים בשנותיהם׃ וכן העם המוטבעים לתורה וכו׳ לפי דברו ברביעי סי׳ יז באמרו ויכוחו בפשותם לאמין להם עם תמימות דבריהם ועוני הפליהם וכו׳ כמו שהזכרנו בפסקא זו׃

סימן יח פרק א
בטול הקדמות

תחלת מה שצריך להעמיד חדוש העולם לקיי׳ וכו׳ להיות ידו אחת משקעת לבטל הקדמות וידו אחת מגלת לקיי׳ דבר החדוש׃ על כן רמז לשתיהן מן מונא דבר׃ והנסח השני יותר נכון בעיני כי על פיו יבא משמעו׳ הדברים פשוט מאד שתחלת מה שצריך להעמיד החדוש הוא הדבור בבטול הקדמות ואחרי כן בפרק השני ימשיך טענתו בהעמדת החדוש׃ אם היה החולף וכו׳ רוב אלה הטענות שבזה הפרק המנא רישומם בינר בדברי המורה פ׳ ע״ד מ׳ הראשון אך עם תשובתם בנדם כי לא לרבון היו לפניו׃ ויסודם ושרשם ההקדמה האחת שגרם המדברים שזכר שם פ׳ ע״ג היא האומרת שמציאות מה שאין תכליה לו הוא שקר על כל ענין גם בבוא זה אחר זה כדור הולך ודור בא וכמו שביאר שם המורה לאמר שהמדברים אין הפרש אצלם בין מציאות דברים אין תכלית למספרם מסודרים יחד כאלו תאמר אישי האדם הנמצאים עתה או אמרך שהדברים שניעו במציאות אין למספרם תכליה ואעפ״י שנעדרו ראשון ראשון כאלו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה כי זה נ״כ אצלם שקר כראשון׃ ועל זאת כתב המורה בפ׳ ע״ג הנזכר וז״ל יכוין בעל הראיה אל אחד מהמינין אשר אישיהם הווים נפסדים וישים מגמתו וכוונתו אל זמן עובר ויתחייב לפי אמונת הקדמות כי כל איש מהמין ההוא מן הזמן

הזמן הפלוסופי אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם וכן כל איש מזה המין בעצמו מאחר אותו הזמן המונח כאלף שנה על דרך משל אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם וזה הכלל שאחרון יותר מן הכלל הראשון במספר הנולדים כאלף שנה שהם. ויחייבו במחשבתם כזאת הנחיה שיהיה מה שאין תכלית יותר ממה שאין תכלית. וכיוצא בזה יעשו בסבובי הגלגל וכו' ויחייבו ממנו במחשבתם שסבובים אין תכלית להם יותר מסבובים אין תכלית להם והם מקישים גם כן בין סבובי גלגל אחד וסבובי גלגל אחר יותר מאחד ממנו וכל אחד מהם אין תכלית לו וכן יעשו בכל מקרה מהמקרים המתחדשים שהם ימנו אישיהם הנעדרים וידמו כאלו הם נמצאים וכאלו הם דברים שיש להם התחלה מצויית ואחר כן יוסיפו על הנחשב שהוא או יחסרו ממנו. וכל זו עניני מחשביים אינם נמצאים וכבר הכה אבונצר אלפראבי על קדקד זאת ההקדמה וגלה מקומות הספק בכל פרטיה כמו שתמצאהו מבואר נגלה עם ההתבוננות המופשט מן התאוה בספרו הידוע בנמצאות המשתנות. ע"כ. אמנם בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ה' לקח לו מכתיבות כאלה בקיום הקדמתו השנית שההתחלות יש תכלית למספרן וכיון שיש תכלית למספרן יש להם ראשון שאין ראשון לפניו וז"ל ובירור ההקדמה השנית הוא על הדרך הזה שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה כי כבר יתברר שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה מפני שלא להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו. ומה שנמצא לו אחרית נדע כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו. ותחלה שאין לה תחלה. וכל אשר נעמוד על תכלית מההתחלות הנמצאות בעולם נדע כי היה להם ראשון אין ראשון לפניו. ותחלה שאין לה תחלה. כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם. ועוד מן הידוע כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל. כי אין הכל כי אם כלל חלקיו. ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית. כי גדר החלק איננו כי אם שעור נפרד משיעור כי השיעור הקטן סופר את הגדול כאשר זכר אקלידס בתחלת המאמר החמישי מספר השיעור. ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפעל ונפריש ממנו קצתו. יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם בלי ספק. ואם יהיה הנשאר אין תכלית. יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית והוא מה שאי אפשר. ואם יהיה לנשאר תכלית. אם נוסיף עליו החלק המופרש ממנו והוא יש לו תכלית יהיה הכל דבר שיש לו תכלית. וכבר היה בתחלת דברינו מאין תכלית: וא"כ יהיה בתכלית ומאין תכלית. וזה הפך שא"א להיות. ולא יתכן להפריש

ממה שאין לו תכלית חלק. כי כל מה שיש לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק. וכשנחלק ממה שיבא אל גדר ההויה בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה ע"ה במחשבתנו יהיה חלק מכל אישי העולם והוא מגיע עד תכלית. א"כ הכל הוא מגיע אל תכלית מספר. וכיון שכל העולם הזה מגיע עד תכלה. צריך שיהיו תחלותיו מגיעות עד תכלית מספר. והדין נותן שיהיה לעולם שרש ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתן כאשר הקדמנו. עד כאן דבריו. ונעים כי תשמרם בבטנך למה שנצטרך אליהם בנשאי ידי אל משך ביאור הדברים בפרט. וכבר הראית לדעת כי ראיות כאלו יש בהן משום דרכי המדברים. ובעל כוה שלום במאמר הראשון פ' ו' הכה על קדקד בעל העקרים שאמר כי על דעת ארסטו' המאמין הקדמות יכחיש משה והמשיח ואיש מצויים שיהיה באחר כך יחוייב לו להכחיש לפי שהאיש שלא ימצא אלא בהמצא קודם לו אישים בב"ת א"א שימצא לעולם לפי שבב"ת לא יכלה לעולם. ע"כ. וכתב שם בעל כוה שלום כי הוא טעה בדרך אשר הלך בה אפלטון בחדוש התנועה שהוא אמר כאשר תחודש בכאן תנועה לא היתה הנה לא ימלט אם שתהיינה התנועות אשר לפני זו התנועה אין התחלה להם ואם שתהיה להם התחלה. ואם שלא היה להם התחלה הנה מביאו זו התנועה הרמוזה שיה מגונה. וזה כי היו אלו התנועות אשר כבר נמצאו לא ימצאו עד שיכלו לנכיסת תנועות אין תכלית להם. ושלמות וכליון מה שאין תכלית לו. מגונה. ע"כ. אחרי כן הליץ בעד ארסטו והיה עם פיו להליץ מעליו כח הראיה הזאת. וכלל הכונה שאולם היה זה מגונה אלו אם היו התנועות ההן הקודמות מסודרות סדור עצמי עד שיצדק לומר שהתנועה הזאת היא אחרונה לקודמות אליה. אמנם להיות ענייניהם בכח ובמקרה. לא יצדק בם ראשון ואחרון וימצאו תנועות אין תכלית להם מפני מניע ראשון בלתי אין התחלה לפעולותיו ולא היה קנתם קודם קנת אלא במין מן המקרה לא בעצמות. וכן הענין באישים הנב"ת הנולדים עד משה וזולתו בבא זה אחר זה שזה מחוייב בב"ת שנמצא בכח שימצא חלק ממנו אחר חלק וזה לבלתי תכלית. וזאת אשר דבר בעל כוה שלום באחרית דבריו הנזכרים ואמרנו זה לא כחס על כבוד הפילוסוף בשכבר ידענו גבות סברתו ורעת דעתו כי רבה היא. רק להראות שגם אלו החכמים בעיון פילוסופי ורבו להתחכם יותר ע"כ. ואולם לא היה ראוי לשאים החבר בכאן עם היותו מביא מופתים לא אמון בם. שהרי איננו בזה רק כמספר

דברי

דברי זולתו וכמו שבקש המלך מידו סי' ט' וכן יורה אחר כן סי' י"ט באמרו ובלי ספק שזה אשר זכרת וכו' · אמנם הוא מועתק ממה שאתה זוכר מדברי זולתך וכו' · וכל שכן שכבר יבא הר"לבג בששי מספר מלחמותיו פ' י' להפיל הרבה דברי ארסטו ולהעמיד האומה הזאת על תלה · שיחוייב בזמן היותו בעל תכלית בכמות והכשיר בזה מופתים שהוזכרו כאן בדברי החבר · והרבה נביאו על זה לפיים דעתנו ממנו אמנם כי האדם אלו עץ השדה עושה פרי למינו הישראלי · וטוב אשר תאחוז דרכו בזה אך מאופן הקדום אשר היה תכה ידיך : האישי' רוצה לומר הפרטים שבכל מין : החולף · רוצה לומר הזמן החולף : ואין ספק כי לחולף ראשון וכו' · הרי זו ראיה שנית מצד מה שבארנו מטבע המספר שראוי לספור בו כל האישי' היוצאים אל המציאות כי המוציא במספר שבא רב לכלו כשם יקרא מוגבל בפעל עם שיותו בכח התוספת להוסיף עליו כהנה וכהנה · ומה שאמר ולאישים הנמצאים וכו' רוצה לומר לאישים אשר יבאו אל המציאות עד עתה : כי בכח השכל וכו' רוצה לומר כי אשר יאמר היום שאפשר להוסיף על המספר עד אין תכלית אין זה רק בבעל התוספת לא שנוכל מעולם להעמיד מספר יהיה בב"ת · ועל הדרך שביאר הרלב"ג בששי מספר מלחמותיו סוף פ' ד' : כי אם מה שיצא וכו' · ענינו כי אמנם מה שיצא מן התוספת ההוא אל גבול שפעל הוא לעולם בעל תכלית בלי ספק · אולם הרלב"ג במקומו הנזכר גמר אומר שהמספר לא יתוסף לא בכח ולא בפעל אל מה שהוא בעל תכלית במספר וכו' אחר זה מכח שתי הקדמות האחת שכל מספר הוא בעל תכלית לפי שכל מספר הוא אם זוג אם נפרד וכל אחד מאלו הוא בעל תכלית · השנית שהמספר אין לו כח בזאת התוספה על שיהיה דבר אינו מספר אבל על שיהיה מספר יותר רב ממה שהיה ויבא לו מזה שאין למספר כח בזאת התוספה אבלתי כלל על שיהיה מספר בלתי בעל תכלית ובכן

האישים ההם אל הפועל והם אין להם תכלית מרוב ואין ספק כי לחולף ראשון ולאישים הנמצאים מספר יגיע אל תכלית כי בכח השכל למנות אלפים ואלפי אלפים כפולי' עד לאין תכלית זה בכח אבל שיוציאהו אל גבול הפועל לא כי אם מה שיצא אל גבול הפעל ונמנה אחר כן המנין היוצא אל הפועל יש לו תכלית בלא ספק ומה שאין לו תכלית איך יצא אל גבול הפועל אם כן לעולם התחלה ולסבובי הגלגל מספר מגיע אל תכלית · ומזה כי מה שאין לו תכלית אין לו חצי ולא כפל ולא ערך מספרי ואנחנו נדע כי סבובי גלגל השמש חלק משני' עשר מסבובי הירח וכן שאר סבובי' הגלגלים קצתם אל קצתם ויהיה זה קצת זה ואיך במה שאין לו תכלית קצת ואיך ישוב זה כמו זה ובן גילו אין לו תכלית והוא קצת ממנו או גדול ממנו רוצה לומר שהוא יותר מספר או פחות מספר ומזה

התבאר לו שאין במתדבק כח על חלקים בלתי בעלי תכלית במספר · אבל העדר התכלית הנמצא בחלוקה המתדבק הוא בפעל החלוקה וכו' כמבואר שמה · ונוסף עוד מה שהאריך על זה בששי כי'ס : ומה שאין לו תכלית וכו' : ר"ל שאם האישים ההם בב"ת איך יוכלו להכנס בגדר מספר והגבלתו : ולסבובי הגלגל וכו' : שיש מספר מוגבל לגלגול הגלגל מאז התחיל להתגלגל ועד הנה : ומזה כי מה וכו' · הכונה שמן המתייחס לענין שיש הוא שנאמר לראיה שלישית כי מה שאין לו תכלית אין לו שום ערך מספרי · שהערך אמנם ימצא בדבר שיש לו שיעור מוגבל ועליו יכנ' אמרנו חצי או כפל או זולת זה מהערכים · וכבר ידענו באמת שיש ערך בין סבובי גלגל השמש לסבובי גלגל הירח כערך האחד לשנים עשר · והקש על דרך זה בשאר הכוכבים · אם כן לסבובי הגלגל מספר מגיע אל תכלית : ויהיה זה קצת זה וכו' · הנה נגע זה בשפתיו של בעל חובת הלבבות המוזכר למעלה באמרו כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל כי אין הכל כי אם כלל חלקיו ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית כי גדר החלק אינו כי אם שיעור נפרד משיעור כי בשיעור הקטן סופר את הגדול וכו' · והרי זו ראיה רביעית שהמחובר מחלקי' משם יפרד אל החלקים ההם · ואם היה קצת לבב"ת היה מוגבל במספר מה שלא יספר מרוב : ואיך ישוב וכו' · יגע זה בנכור הראיה האחרת שהביא שם בעל חובת הלבבות באמרו ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפעל ונפרוש ממנו קצתו יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם בלי ספק ואם יהיה הנשאר מאין תכלית יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית וכו' · ובכלל ג"כ בדברי המורה שזכרנו למעלה · וזהו שאמר איך ישוב זה כמו זה וכו' רוצה לומר שיהיה מספר סבובי הגלגל האחד בב"ת · כמספר סבובי גלגל חבירו שעל"פ בהניחנו העולם קדמון נחייבם · אבו לומר שכל אחד בן גילו של חבירו בענין שבלתי תכלית ואיך יתכן

זה שיהיה שוה לו מה שהוא קטן או גדול ממנו · והוא אמר שוה לאמרנו שיהיה הכ"ת גדול או קטן מכ"ת · עם שנאמרנו כ"ת גדול מחבירו ע"ש נ"ב זרו' כלפון כי איך לא נשוננו כנגי' ושפתינו אתנו לדבר ולומ' כמה שלגדולתו אין חקר אשר ימצא שם גדול ממנו · והנה היה זה נידנו לראיה חמשית : ומזה איך הגיע וכו' · השומע ישכיל שאין בין ראיה זו הששית לראשונה אפילו כמלא נימא אמנם עם טוב הבחינה נמצא ביניהם הבדל ניכר כי שם בעביר השקפתו על כלל האישים שבזמן החולף · שלא שיה הכלל שהוא הכ"ת יוצא אל הפעל · ועתה נמנה הבטתו לכל פרט ופרט מאישי הנמצאים להווה שלא היה שום אחד מהם יוצא אל המציאות מפני צורך קדימת הכ"ת · לדוגמת מה שכתב בעל העקרים בדבריו המוזכרים למעלה ובכלל בזה מה שזכרנו מטעם בעל חובת הלבבות שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה מפני שא"א להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו ומה שנמצא לו אחרית נדע כי היה לו ראשון אין לו ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה · והיא הראיה המוזכרת גם בדבריו תחלה וסוף כי גם באחריתם כתב וכיון שכל העולם הזה מגיע עד תכלה צריך שיהיו תחלותיו מגיעות עד תכלית מספר והדין נותן שיהיה לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתן כאשר הקדמנו עכ"ל · והנה זאת כוונת החבר שמן המתייחס לנדון הזה הוא שנבחין איך היה זה באפשרות שיגיע מה שאין לו תכלית אצלנו רוצה לומ' שאם היה לפנינו מן הברואים מה שאין תכלית למספרם איך הגיע המספר אלינו הוא"ל וכאשר יהיה לדבר תכלה כאשר אנחנו רואים באשר ישנו פה עמנו עומד היום · אי אפשר לו מבלי תחלה שהרי אם איננו כן יהיה כל אחד מהאישים צריך במציאותו להמתין וכו' · ולא ימצא כי איננה יוכל להמצא הוא"ל וכל הקודם אליו מן האישים שלא הוא אצלו במדרגת שנה אשר מציאותו ת[...]כה וכן מאיש לאיש הליך והשוא אחורנית על ידי תמו[...] קדימה עד בלי תכלית ולהעדר הראשית בשנות

מציאותו הלא גם הוא ישאר על העדרו וחדל לעולם · אך אמנם מאשר ראינוהו יוצא אל המציאות · ידענו כאמנם כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה וממנה תוצאות חיי מציאותו כמדובר :

ומזה איך הגיע מה שאין לו תכלית אצלנו אם היה לפנינו מן הברואים מה שאין תכלית למספרם איך הגיע המספר אלינו וכאשר יהיה לדבר תכלה אי אפשר לו מבלי תחלה ואם איננו כן יהיה כל אחד מהאישים צריך במציאותו להמתין למציאות אישים לפניו אין להם תכלית ולא ימצא איש :

פרק ב

העולם חדש כי הוא גוף והגוף איננו נמלט מתנועה ומנוחה ושתיהם מקרים מתחדשים עליו באים זה בעקב זה והבא עליו חדש מבלי ספק בעבור בואו והחולף חדש כי אם היה קדמון לא היה נעדר ושניהם חדשים ומה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש כי לא קדם לחדושים והחדושים חדשים אם כן הוא חדש :

פרק ג

פרק ב קיום החדוש

העולם חדש וכו' · אחרי הקדימו בפרק הקודם מה שיבוטל בו לפי דעתו קדמות העולם בא לקיים דבר חדושו במופת הזה שגם הוא יש בו משו' דרכי המדברים האמורים ושזכירנו המורה בראשון פ' ע"ד ושזכרו עמו באמרו הדרך הרביעי · אמרו שהעולם כלו מורכב מעצם ומקרה ולא ימלט עצם מעצמים ממקרה או מקרים והמקרים כלם מחודשים יתחייב שיהיה העצם הנושא להם מחודש כי כל מחובר למחודשים ולא ימלט מהם הוא מחודש אם כן העולם בכללו מחודש · ואם יאמר אומר אולי העצם בלתי מחודש והמקרים הם המתחדשים שבאים עליו זה אחר זה אל לא תכלית · אמרו א"כ יתחייב שיהיו מחודשים אין תכלית להם וזה כבר שמוהו שקר · וזה הדרך הוא החזק שבדרכים והטוב שבהם אצלם עד שרבים חשבוהו מופת וכבר קבלו בזה הדרך ג' הקדמות ינטרכו אל מה שאינו נעלם מבעלי העיון · האחת מהם שמה שאין לו תכלית על דרך בא האחד אחר זה האחר · שקר · והשנית שכל מקרה מחודש ובעל דיננו האומר בקדמות העולם יכחישנו במקרה מן המקרים והוא התנועה הסבובית שארסט"ו יחשוב שהתנועה הסבובית בלתי הווה ולא נפסדת ולזה הוא אצלו זה המתנועע אשר נמצאת לו התנועה הזאת בלתי הווה ולא נפסד · ואין תועלת לנו בקיום חדוש שאר המקרים אשר בעל דיננו לא ירחיק לנו חדושם ויאמר שהם באים זה אחר זה על בלתי מחדש (כלומר שנוי מתחדש) בסבוב · וכן יאמר בזה המקרה לבדו והוא התנועה הסבובית רוצה לומר תנועת הגלגל שאינה ממין מקרה מן המקרי' המחודשים · הנה המקרה ההוא לבדו צריך שיחקר עליו ויבואר חדושו · וההקדמה השלישית אשר קבלה בעל זה הדרך הוא שאין נמצא

מוחש בלתי העצם והמקרים רוצה לומר העצם שהוא הפרדי ומה שהאמינו בו ממקריו ואמנם אם היה גשם מורכב מחמר וצורה כפי מה שביאר במופת בעל דינו צריך שיתבאר במופת היות החמר הראשון והצורה הראשונה הוות ונפסדות ואז יתבאר מופת חדוש העולם. ע"כ. והנה עם היות שהחבר איננו אתם באמונת העצם הפרדי ושכן מקריו רק הוא מאמין בלי ספק שהגשם מורכב מחמר וצורה. אעפ"כ מסברי המורה ונלוה עליו שכרו מבורך החקירה במקרה השכוע השכוני עד שיובאר חדושו ושהחמר הראשון והצורות הראשונות (שכבר ביארנו ענינה סי' כ') הוות ונפסדות. ונצרך גם הוא לחזק ראייתו עם בטול הכ"ת על הדרך האמור בפ' הקודם:

פרק ג מציאות ה'

אי אפשר למתחדש בלי סבה מחדשהו כי א"א למתחדש וכו' כבר ידעת מה שכתב המורה בראשון פ' ע"א כי דרך המדברים להקדים הקדמותיהם ולפסוק הדין במופתיה כי העולם מחודש. וכשהתקיים שהעולם מחודש התקיים בלא ספק שיש לו עושה חדשו. ואחר כן יביאו ראיות על שהעושה ההוא אחד. אחר כן יקיימו בהיותו אחד שאינו גוף. זה הדרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה הענין וכן המחקים להם מאומתנו אשר דרכו דרכיהם. אמנם אופני ראיותיהם והקדמותיהם בקיום חדוש העולם או בבטול קדמותו הם חלוקים אך הענין הכולל את כלם קיום חדוש העולם ובחדושו יתאמת שהבורא נמצא. וכאשר השתכלתי זה הדרך רחקה נפשי ממנו ריחוק גדול מאד וראוי לו שירחק כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישיגוהו הספקות ואינו מופת גמור וכו' עד אמרו ואחר שהענין בזאת השאלה כך: איך נקח הקדמה נבנה עליה מציאות הבורא ויהיה א"כ מציאות ה' מסופק בו וכו' ע"כ. והנה החבר לקח לו לברר מציאות ה' מצד התיחדות המתחדש בזמן התחדשו לא לפניו ולא לאחריו. עם היותו ראוי להתחדש בכל העתים.

פרק ג אי אפשר למתחדש בלי סבה

שתחדשהו כי אי אפשר למתחדש בלי עת שיתיחד בו יתכן לקבוע בו לפניו ואחריו והתיחדו בעתו מבלעדי מה שלפניו ומה שלאחריו מצריך אל מיחד:

פרק ד האלקים קיים קדמון (לא יחלוף)

נ"א לא סר כי אם היה חדש היה צריך אל מחדש וזה משתלשל אל מה שאין לו תכלית ולא יובן עד שיגיע אל מחדש קדמון הוא הראשון והוא אשר אנחנו מבקשים:

פרק ה האלקים נצחי לא יחלוף

כי מה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר. כי חדוש הנעדר צריך אל סבה. כמו שהעדר ההדש צריך אל סבה כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו אך מחמת הפכו. ואין הפך לו ואין דמיון כי מה שהוא דומה לו בכל פנים הוא הוא נ"א והוא אחד לא (יכופר) נ"א יתואר בשנים אבל ההפך המעדיר לא יתכן גם כן שיהיה קדמון כי נ"א וזה כבר התבארה קדמות מציאותו ולא יתכן שיהיה חדש כי כל חדש אמנם הוא עלול לקדמון חזה והיאך יעדיר העלול עלתו:

פרק ו

ואם כן מי ייחד לו זמן זולת זמן שהתחדש בו. בלי ספק אין זה כי אם ביד אלקים שחדש תוכו בזמן אשר בחר בו. ודרך ההתיחדות שכוונה אבל המדברים הלא ידעת ענינה ממה שכתב המורה בראשון פ' ע"ד בדרך החמשי:

פרק ד קדמותו ית'

אלקים קיים קדמון לא יחלוף וכו'. מה שאמר לא יחלוף אין משמעותו על העתיד שהרי אחר כן יבא על זה פרק בפרד באמרו שאלקים נצחי לא יחלוף. רק משמעו אבלי על החלוף כאלו אמר שלא סר היותו. וכן מצאתי בנסחא: וזה משתלשל וכו'. כי היינו שואלים על המחדש ההוא אם יש לו מחדש אם אין. ואם אין לו מחדש זה אלא ואכוסו. ואם יש לו מחדש לא נשנו מלשאול על אודותיו מענין שאלתנו הנזכרת והיה ענין השאלה משתלשל אל לא תכלית: ולא יובן וכו'. רוצה לומר שלא ישכול השכל השתלשלות במחדשים לאין תכלית שאם כן לא היה מחדש ראשון וא"כ לא היה נמצא שום מתחדש כי הפועלים האמצעיים אין כחם בפעולתם זולתי מכח הראשון ואין ראשון למה שאין לו תכלית:

פרק ה נצחיותו יתברך

כי מה שנתקיים לו הקדמות וכו'. והאלקים קדמון כמו שביאר בפרק הקודם: כי חדוש וכו' רצה לבאר ההקדמה שמה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר. ואמר כי כבר השוה בחדוש מה שיהיה נעדר ובהעדר מה שהיה נמצא. הוא היחס שביה

צריכים אל השם כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו כמו שלא יוכל מעצמו להתחדש ועל כן היה ראוי שהקדמון הזה אשר השבת על העדרו אלא ידומה העדרו יהיה מחמת הפכו והרי אין לו הפך ולא דמיון כדבר המורה בשני פ״א בגוף עיין שלישי באמרו כי שמחויב המציאות אין בו השניות כלל לא דומה ולא הפך ועלת זה כלו בפשיטות הגמורה אשר לא יעדיף ממנו דבר חוץ מעצמו ובמינו ובעדר העלה והסבה מכל צד א״כ אין השתתפות בו כלל עכ״ל. והנה הוכיח החבר שאין לו דמיון באמרו כי מה שהוא דומה לו בכל הפנים הוא הוא וכו׳. וזה כי השחר הוא הפך הפרוד ושהכל בצורות הדומות שאין שלובן שאחד מתחלף מלובן אחר כמוהו כי אם מצד השחר הנושא ולו יבטל הנושא ההוא וישאר הלובן פורח באויר היה כלו מתקבץ ללובן אחד הואיל ואין החלוף בו במדרגותיו בן הענין בבורא ית׳ שאינו גוף כמו שיתבאר פ״ז אלו ידומה אחר דומה לו מכל צד יהיה הוא הוא ויש אחד ואין שני ואח״כ לא ישאר אלא שיהיה ההפך הוא הוא המעדיר וזה לא ימלט אם שהיה קדמון או חדש והנה לא יתכן היותו קדמון כי אמנם זה האלוק שאנחנו מדברים על אודותיו כבר התבאר קדמות מציאותו בפ׳ הקודם שפעולתם לא נעדר ואם במה שאין לו תכלית לא העדירו איך יעדירהו במה שיבא גם לא יתכן שיהיה המעדיר חדש כי כל חדש וכו׳:

לו מאורעות הגוף אמנם אין הראיה שזאת מבוארת מה שראוי ג״כ להאמין בו יתברך היותו נקי מכל המקרים אף מן השכליים בענין החכמה והרצון השכלי כי להיותו יתברך בב״ת וכל מדרגות שנמצאים בכללות בעצמותו אין מקום אצלו לשום מקרה שהוא עליו שא״כ לא היה כולל הכל בעצמותו: והמקרה מעולל לגוף כמאמר המורה בראשון פ׳ ע״ג כי כל גשם טבעי יש לו שני מינים מן המקרים מקרים ישיגוהו מצד החמר ומקרים ישיגוהו מצד צורתו בתמהון האדם וצחקו עכ״ל. ואפשר שאל המין הראשון ירמוז באמרו מעולל לגוף הולך אחריו וכלל בדבריו המין השני באמרו נשוא עליו והאלקים יתברך איננו נגבל ולא מתיחד וכו׳ זה נמשך לשטתו שהמלאכים בעלי נפש כמבואר ברביעי סי׳ ג׳ ועל כן יצדק דברו לאמר שכל דבר שאין כחו בב״ת רק הוא נגבל ומתיחד אל גבול זה יוסד לו מאת הבורא יתברך הרי הוא גוף הואיל וגם המלאכים שהם מוגבל ומתייחד בצד מבלתי צד הם גשמיים כמו שזכרנו. והנה הורה על היותו יתברך בב״ת מצד מה שאיננו גוף כמו שהוכיח. ויש לנו כיוצא בו מדברי בעל חובת הלבבות העומד בשטתו שהמלאכי׳ גשמיים בשער היחוד פ׳ ז׳ ולזה נמשך באמרו שם פ׳ ו׳ שכל מוגבל יש לו תכלית וכל אשר יש לו תכלית מחובר:

פרק ו

האלקים איננו גוף כי הגוף איננו נמלט מחדושים ומה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש ומן השקר שיקרהו מקרה כי המקרה עמידתו בגוף הנושא והמקרה מעולל לגוף הולך אחריו נשוא עליו והאלים יתברך איננו נגבל (ואיננו) כח ולא מתיחד בצד מבלתי אחר כי זה מתנאי הגוף:

פרק ז

האלקים יודע כל דבר קטן וגדול ולא ימלט מידיעתו דבר כי התבאר שהוא ברא הכל וסדרו ותקנו כמו שאמר הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט ואמר גם חשך לא יחשיך ממך ואמר כי אתה קנית כליותי:

פרק ח

פרק ו שאינו גוף ולא יקרהו מקרה ואיננו נגבל אבל כחו בב״ת:

ומה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש וכבר הראית לדעת בפרק ד׳ שהוא קדמון בפ׳ ב׳ כתבנו מטעם המורה מה שיש בזה מן הגמגום עיין שם: ומן השקר שיקרהו מקרה וכו׳ כי הגוף הוא נושא המקרים ואם איננו גוף כאמור גם המקרים לא מצאו בו מנוח לכף רגלם וכה הראיה הזאת הוא על מקרי הגוף כמבואר מדבריו. ובדרך מה שכתב הרמב״ם בתחלת משנה תורה באמרו שאינו גוף ולא יקרהו

פרק ז שלא יבחד מידיעתו ית׳ דבר:

כי התבאר וכו׳ כדמות ראיה זו עשה המורה בשלישי פ׳ י״ט וסמך אותה לפסוק זה עצמו הנוטע אזן וגו׳ וכבר קדמו לנו דברים על ככה בשלישי סי׳ י״א באמרו וירא שמה שאמ׳ דוד הע״ה הנוטע אזן וגו׳ וכל מה שאמר במזמור ה׳ חקרתני ותדע וכו׳ עכ״ל: ומה שאמר גם חשך וגו׳ אפשר שיורה בו אל הפרטים החמריים שראויים הם לפחיתותם להתייחס אל החשך ואעפ״י כן לא נעלמו מעיני ידיעתו יתבר ך

פרק ח

האלקים יתברך חי כי כבר נתקיימה לו החכמה והיכולת אם כן נתקיימה לו החיות אך לא כחיותנו הנגדרת בהרגשה ובתנועה אבל חיות ענינה השכל הגמור והיא הוא והוא היא:

פרק ט

האלקים חפץ כי כל הבא ממנו באפשר שיבא הפכו או העדרו או קוד' העת אשר בו או אחריו ויכלתו על שני הענינים שוה ואי אפשר שלא יהיה חפץ ישיב היכולת על אחד מהם מבלתי האחר ויש לאומר (לומר) כ"א שיאמר כי מדעו מספיק משיצטרך אל יכולת וחפץ· כי מדעו מיוחד לכל אחד משני ההפכים ומדעו הקדמון הוא הסבה בכל חדש באשר הוא וזה.

פרק ח חיותו יתברך אך לא כחיותנו:

כי כבר נתקיימה לו החכמה וכו': כמה שהזכרנו מהיות מחדש את העולם ואת כל אלה יד גבורתו עשתם בחכמה בתבונה ובדעת· ועוד שהתבאר בפרק הקודם שהוא יתברך יודע כל דבר קטן וגדול וכו'· אם כן נתקיימה לו החיות שלא יצוייר זה אצלנו בלתי חיות: אך לא כחיותנו וכו'· כדברו בשני פ"ב באמרו ואם נאמר חיים לא כחיותנו שהוא חכמתנו כי לא הכנו אנחנו מעולם חיים כי אם חיינו וכאלו אנו אומרים לא נדע מה הוא: הנגדרת וכו'· כי גדר החי אצלנו מרגיש מתנועע: אבל חיות וכו'· אך בו ית' ראוי שיובן החיות לשכל גמור בלתי נפרד מעצמותו כי הכל אחד:

פרק ט

האלקים חפץ כי וכו' כבר ידעת כי הדבר הפועל בטבע· פעולתו מוגבלת אל דבר אחד והוא מוכרח לפעול פעולתו המיוחדת בכל מקום ובכל זמן אשר ימצאו שם כל התנאים הצריכים לפעולתו מנושא מוכן ומרחק ראוי· ובכלל שלא יעיקנו מעיק· אמנם הפועל בחפץ ענינו לפעול כרצונו בלתי מוגבל אל שום דבר כמו שכתב המורה בשני פ' כ"ב בגזרה השלישית האומרת כי כל פועל שיפעל בכונה ורצון לא בטבע יעשה פעולות מתחלפו' רבו'· והנה זאת ראיתו ית' על היותו חפץ כי כל הבא ממנו הוא באפשר שיבא הפכו או שיעדר ולא יהיה כלל או קודם העת וכו' שכן זכר פ' ראשון ושני מה שיבוטל בו חיוב ההשתלשלות· ובפ' ג' הורה על צורך היותו מייחד הנברא להתחדש בעתו ביום הבראו לא לפניו ולא לאחריו· והנה אז יכלתו יתברך על שני הענינים בשוה· וצריך עכ"פ להטות היכלת ההוא אל פעולת אחד משני הענינים· שיהיה שם חפץ לכל אשר יחפוץ יטנו וזה ואם לא שלא יהיה חפץ וכו' וכבר כתבתי למעלה פ' ג' כי הדרך הוא

מהשתיחדות הנזכר אבל המורה על שם המדברים בראשון פ' ע"ד בדרך החמישי: ויש לאומר שיאמר וכו'· זכור תזכור את אשר דברו המורה בראשון פ' נ"ג על דעת המדברים בתאריו יתברך וז"ל ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו ויחשבו שהוא מושכל ושלא יחשבו בו אחר דברי נביא והם ארבעה תארים חי יכול חכם רוצה· ואמרו שאלו הענינים באלקים ושלימיות אשר מן השקר שיהיה חסורא בעדר מהם מאומה וכו' עכ"ל· וכבר השתדל שם המורה ובפרקי' אחרי' לפניו ולאחריו להרחיק ענין התארים ממנו יתברך כי עצמו אחד פשוט ואין ענין נוסף עליו בשום פנים: ואתה ידעת ושמעת בסי' ט"ו וי"ח כי אחר נוכח לב המדברים הן הן הדברים המובאי' הנה· והנה ארבעת התארים הללו נזכרו ונפקדו בדברי החבר בשלשת פרקיו אלה הסמוכים· ולהרים מכשול מדרך עמו על אודות התארים האלה אשר האמנתם על הדרך ההוא מרחקת את האדם משלמות אמונת אחדותו יתברך וכמו שהשתדל עליו המורה בראשון מפ' נ' ואילך· רצה לתקן שענין זה כמה שיאמר כי מדעו יתברך המוזכר פ' ז' ושקדם דברו עליו בשני סוף סי' ב' באמרו שהוא יתברך עצם החכמה ואין החכמה מדה לו· עכ"ל· הוא לבדו מספיק מבלי שיצטרך לתארי היכלת והחפץ אשר נזכרו בפ' זה· כי כעת יאמר שמדעו ית' הוא מיוחד בסגולתו הנעלמת ממנו לכל אחד משני ההפכים ולא נצטרך לומר שיכלתו על שני הענינים בשוה וכמו כן יאמר שמדעו הקדמון הוא הסבה לכל חדש ולא נצטרך לומר שהחפץ ישיב היכלת אל אחד מהם מבלתי האחר· כי אמנם מאתו יתברך הכל בידיעתו הפועלת והטייתו לטובה אל כל אשר יחפוץ במדעו הקדמון לבדו שהוא עצם כבודו לא זולת· ובפרק הנמשך אחר זה יוסיף בירור על הדבר· ומסכים לזה כתב המורה בשני פ' י"ח וז"ל הדרך השלישי והוא אשר יחייבו בה קדמות העולם להיות כל מה שחייבתהו החכמה שיצא כבר יצא וחכמתו קדומה בעצמו יהיה המתחייב ממנה קדמון וזה חיוב חלושי מאד וזה שאנחנו כמו שנסכל חכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלים

ונזה מסבים לדעת הפילוסופים :

פרק י חפצו יתברך קדמון נאות למדעו לא יתחדש עליו דבר ולא ישתנה (מאצלו) כ"א אצלו והוא יתברך חי בחיות (עצמותו) כ"א עצמו לא קנוייה וכן יכול ביכלתו וחפץ בהפצו כי מן השקר מצוא דבר וסותרו יחד ולא יאמר עליו יכול ביכולת סתם :

סי' יט

חשבה לא יותר ולא יותר פחות ולא יותר גדולים ולא יותר קטנים · כן נשכל חכמתו כבמניאו אחר אשר לא היה מוזן קרוב והכל כמשך אחר חכמתו התדירה אשר איכה משתנה אלא שאנחנו נשכל שכלות נמורה דרך החכמה שהיא ומשפטה אחר שהרצון נג"כ כדעתנו כמשך אחר החכמה והכל דבר אחד רכיכי לומר עצמו וחכמתו שאנחנו לא כאמין בתארים עכ"ל · ועכין אמרו יש לאומר שיאמר וכו' הוא לכל יגזור אומר על אמתת זה כאחד משני הפנים כי כן הוכיח עניינו בפרק במאמרו בדבריו סי' נ' כאשר בחשוב במדות שאי אפשר לדמותם כין על העברה בין על האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ וכו' וכמו שביארנו שמה : וזה מסבים לדעת הפילוסופים · לסלק גנות התארים כאמור · ואפשר שכוון למה שזכר בשני סי' ס"ס שבעאלוביף מרחיק מדת החפץ מן הבורא יתברך · ובזה יתוקן הזרות אשר היה לו על ככה :

פרק י חפצו ית' קדמון והתארים המיוחסים אליו אינם ממין תארינו :

חפצו יתברך קדמון וכו' · ר"ל שהחפץ קדמון בקדמות מדעו · איך שיהיה ענין התארים אם כדרך העברה או על דרך האמת כאמו' · וכבר קדם ענין החפץ הקדמון בשלישי סי' ע"ג : לא יתחדש וכו' · רק מקדם מפעליו כפשו אותה · ויען כרצונו הקדוש והגדיל לעת אשר היה עם לבבו מכי קדם בלי שנוי והתחדשו' בענס חפצו · וכבר העירותיך בשלישי סי' ע"ג על הנמנוס בנופל על זה ממה שכתב בעל העקרים מאמר ב' פ' ב' : והוא יתברך חי בחיות עצמו וכו' · הורה בזה שאין שום תאר מתאריו נוסף על עצמותו ואיננו קנוי לו מחוץ רק הוא מכיפיה מבריך כי מאמתת עצמותו מקור חיים וכל שלמות במדרגה עליונה כשנבה · ולא הזכיר זה במדע להיותו נכלל בחפץ מאשר כללם גם יחד באמרו חפצו ית' קדמון כאות למדעו · והדברים דומים למה שכתב המורה בראשון פ' נ"ז שהוא יתברך חי לא בחיים ויודע לא במדע ויכול לא ביכלת וחכם לא בחכמה אבל הכל שב אל ענין אחד אין רבוי בו · עכ"ל : כי מן השקר מצוא וכו' · כי כבר גזרנו על אמתת היותו

אחד · ובהבחנת התארים בזולת זה הדרך · היינו נוזרים עליו הרבוי וזו סתירה לא תוכל להרפא כי אם על פי הדרך האמור שיהיו התארים בלתי נוספים רק הכל שב אל ענין אחד אין רבוי בו · וכענין זה אמר המורה שהאמר ע"י החיוב הוא כמי שיאמר שהחיוב והשלילה הם נודקות · ושמעתי ממליצי על זה מאמ' המשורר ירבו עצבותם אחר מהרו · כי מי ידבר עם נפשו על משפט התארים באמרו אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך שהכונ' כי טובותיו ושלימותיו של אדם לא יאותו להתיחס אליו יתברך מפני כל החסרון הנכלל בענינים ובפרט על היותם מחייבים הרבוי וזה ירבו עצבותם של אלו המיוחסים תארים של הבורא בדרך חיובי שהרי בעשו בזה מקננים בין האחדות והרבוי וכאלו הם ממהרים האיחוד שהוא דבר לא יסבול השכל שאתו · ולא יאמר עליו יכול וכו' · פן יראה ממנו שהיכלת מוסף על עצמותו כענין היכלת הנאמר באדם · והקש על זה כל יתר התארים שקדם זכרם שלא יאמר עליו חפץ בחפץ סתם וכן בחכמה ובחיות · וכמו שאמר בשני סי' ב' שלא יאמר חיים לא כחיותנו הוא כוכתנו וכו' · ואפשר שרצה באמרו כי מן השקר מצוא וכו' להורות על הכרח אמרנו שהוא ית' חפץ בחפצו וחכם בחכמתו על אופן מיוחד בו · שהרי אם היה חפצו כחפצנו וחכמתו כחכמתנו · וכבר היה האדם בעל בחירה ורצון ויבחר באשר יחפץ כנודע · היה אפשר שתקרה מזה סתירה בשיזדמן שלא יהיה רצונו כרצונו וכתאר הספק אשר עורר בשלישי פ' כ' גם בהקדמת אבות פ' ח' · אבל היתרו במה שכתב שם כי כל מה שיראה בכלל אלו הדברים מסתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כי אם בשם לבד וכן הכונה מאמר על זה שבכוונהו אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתברך כוון אליו בשתוף וכו' עד כאן · ויארך הספור על הדרוש הזה סי' כ' כי שם ביתו · ואפשר כי על כן בא בדבריו האחרונים זכרון היכלת לבדו כי אליו הוא נושא את נפשו לפי דרך זה על דברת יכלת האדם לפעול בבחירתו ואין היכלת האלקים מעיקה אליו :

סי׳ יט **אמר הכוזרי** זה מספיק למזכרת ובלי ספק שזה אשר זכרת בענין הנפש והשכל וזה האמונו׳ אמנם הוא מועתק ממה שאתה זוכר מדברי זולתך ואני איני מבקש כי אם טעמך ואמונתך וכבר אמרת לי כי אתה מזומן לחקור על זה וחדומה לו ואני סבור שאין לך מנוס מחקור בשאלת הגזרה והבחיר׳ מפני שהיא משאלות החכמה אמור דעתך (בזה) נ״א בה:

סי׳ כ **אמר החבר** איננו מכחיש טבע האפש׳ כי אם מתעקש חנף יאמ׳ מה שאיננו מאמין בו כי אתה רואה מהזדמנותו

סימן יט זה מספיק למזכרת · וזאת היתה בקשתו סי׳ י״ז באמרו אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה יהיה לי למזכרת וכו׳ · ובלי ספק שזה אשר זכרת וכו׳ · מראשית המאמר ועד הנה · והנה זה הזכיר לו מהמשך דבריהם אשר הורו על היותם מועתקים מדעות זולתו · וכן היה ענין שאלתו סי׳ א׳ להשמיעו דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו׳ : ואני איני מבקש וכו׳ ר״ל כל חמדת לבי אמנם היא לשמוע דברים באים יוצאים מפיך מטוב טעמך ואמונתך · ומה שהי׳ מגלגל הדברי׳ באמרו׳ בשרשי האמונות על דרך המדברי׳ הנה להם והם קלו׳ בעיני בערך אל מה שתרבה מידיע׳ דברי עצמך אשר לא זולתי מחברם : וכבר אמרת לי וכו׳ · אמירה זו לא מבוארת היכן היתה ואולי כך הבטיחו (ואם איננו בכתובים) להיותו עתיד לבאר לו טוב טעמו בדרושים באלה · אלא שלא רצה עתה להעמיס עליו ביותר מזה ובלבד שישלים נדרו׳ לשנות לו פרקו בשאלת הגזירה והבחירה הנכללת בהבטחתו סי׳ ב׳ · והנה יש לנו מזה הוראה כי בכל אלה הענינים שזכר בנפש והשכל והאמונות · היו לו סברות יותר נכונות לפי טעמו ואמונתו של חבר · ואם לא עלה זכרונם על ספר וחשב המלך כי עוד חזון למועד לשוב על חקירת כל אלה מטעמו של חבר ואמונתו · וקמה תשוקתו וגם נכנס לדעת מה שידובר מטעמו על שאלת הגזירה והבחירה · רוצה לומר לדעת אם הגזירה אמת ואם הבחירה שקר שהיא שאלה יקרה הכי נכבדת ועקרית לענינו של ספר שנושאו הכולל אשר עליו תסוב אמרתו הוא נירך כשרון המעשה הרצוי כמו שכתבנו בהקדמה · ולולי ה׳ צבאות הותיר לנו הבחירה חפשית לפעול ולעשות · שוא עמלו בוני מגדל חקירתם על זאת הואיל ושוא תשועת אדם להשתדל בכשרון מעשהו · ועוד שהיה זה מכלל שאלות החכמה שהבטיחו עליהם למעלה סי׳ ב׳ באמרו ואחר כך הגזירה והחפץ והיכולת שנראה שכיונו על שאלת הגזירה והבחירה כמו שביארנו · וזהו טעם ואני סבור שאין לך מנוס וכו׳ · אך הוא שואל בזה מה שדעת החבר נוחה הימנו לא בדבריו הקודמים שהלאה עצמו רחוק מהאמנתם להיותו בהם כנוכר דעות המדברים ומעתיקם ודיליה לא סבירא ליה וזאת במעוך אמור דעתך בזה · ואם לא תפרשהו על דרך זה נראה שאין בו כדי בתיבת טעם מספיק למה שאין לו מנוס מחקור על שאלה זו בפרט שהרי מן הטעם ההוא עצמו לא יהיה לו מנוס מחקור על כל שאלות החכמה · רק אם נאמר שהנה זה היותה מן השאלות המפורסמות והעצומו׳ שבסתרי החכמה ובדין היא לייחד החקור עליה יותר מכל שאר השאלות · גם הנה ענין שאלה זו הוא מעין מדתו ויכלתו וחפצו יתברך דשליק מניה בקודמת וקשה מאד לזווגם עם בחירת האדם אבל בחינתנו · עוד שכתי יראה כי יתכן לומר שבקשת המלך סי׳ א׳ באמרו שתשמיעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים נדרך הבחון : וכן באמרו סי׳ טו׳ השמיעני בחסדך בכללים וכו׳ לא היתה להשמיע לו כמו אלה דברים מועתקים מהם · רק כל ישעו וכל חפץ כי לו ישמיע טעמו ואמונתו בהם בדברים · הודשיב מדעתו ובלבד שיהיו בדרך השכל והבחון · והנה זאת היתה כאן תלונתו באמרו ובלי ספק שזה וכו׳ ואני איני מבקש וכו׳ וכבר אמרת לי וכו׳ והוא מה שהבטיחו סי׳ ב׳ באמרו וכיון שלא נוכל לעבור מעשות רצונך לא אכחד וכו׳ אבל אקרב לך ראשי דברים וכו׳ וחשב המלך שיחדש לו החבר דברים נובעים ממקור חכמתו לפי שכלו וטעמו ולא ישא על שפתיו דברים מועתקים מזולתו · ועתה הואיל ולא עלה זה בידו אבל השאלות שכבר דבר על אודותם על פי הדרך הקודם · הן עתה את פניו יבקש לחקור כפי טעמו ואמונתו על שאלת הגזירה והבחירה שהיא לבדה נשארה משאלות החכמה אשר הניב לו סי׳ ב׳ להקור על ענייהם וזה׳ ואני סבור שאין לך מנוס וכו׳ :

סימן כ טבע האפשר · שיוכל האדם לעשות כל אחד משני הספקי׳ בזולת הכרים :

כי אתה רואה וכו׳ · והנסיון יוכיח שאין לו הכרח במעשיו הואיל ומטבעו הוא מתעורר להשתדל בדברים מה שלא היה כן אם היה הקירוב שקר · אלא ודאי לנו

משפט הבחירה ואם לא אפוא היה אומר הנה אנכי הולך למות בגזרת עירין ולמה זה לי בחירת כלי מלחמה וכו' ולחם ומזון להציל ממות נפשי ולחיותה ברעב: מהזדמנותו לפגע שהוא מקוה או ירא · לרדוף ולהשיג את הנאות אשר יקוהו ולדחות הבלתי נאות אשר הוא ירא מפניו: בקשר עם אמרו כי אתה רואה וכו' · ומלמד שהיה סדר הזמונים קודם לכן ראוי כנחת על היותו מאמין באפשרות מעשהו: ולא בשבר לרעבונו · מלשון שבר רעבון בתיכם: ואם יאמר כי הזימון וכו' · הכונה שהכל בגזרת עליון שאין ראוי להוציא מגזרתו יתברך מאומה ועל כן הזימון ההוא אשר יזדמן אדם לשבור אוכל לשבר רעבונו ולהתאזר חיל למלחמה כנגד האויב · הנה הוא צריך למי שלא הוכן לזה בזולת המגוע שהוא שגם הוא מאת האלקים המכריח אותו להזדמן בזמן ההוא למען יהיה מוכן אל ההנצל מן האויב ואל שבר רעבונו כי זולת הזמון ההוא לא יהיה מוכן לכך והאלקים עשה שיושלם צרכו באמצעו' ההכנה שהיא המוכרחת ואין מקום לבחירה כלל: כבר הודה וכו' · הנה זה נפל במה שברח ממנו כי כל השתדלותו בבטול בחירתו

של אדם לא היה כי אם לתלו' כל המעשים בבורא יתברך לבלתי הוציא דבר מדינו וגזרתו · והנה זה לא נתקיים בידו במה שאמר כי הזמון ההוא צריך למי שלא הוזמן באמור שהרי לא נמלט מהנחת סבות אמצעיות אשר בהם עמידת המתאחרות רוצה לומר שלא ישלם זולתם מציאות הדברים המסובבים · והנה לא הרויח מאומה להעמיד הנחתו בגזירת האלקים: והוא ימצא בעתיד וכו' · רוצה לומר כי דין שוה הוא אצלו להודות בבחירה

האלקים · כמו שחוייב להודו בשאר הסבו' האמצעיו' כי גם היא מכללם ומה לי זה מה לי זה · וז"א והוא ימצא בעתיד וכו' · ר"ל כי במה שעתיד להתברר בכדון ימצא שהחפץ הבחירייי הוא מכלל הסבו' האמצעיו' אם יודה האמת וכו' ·

מהזדמנותו למה שהוא מקוה או ירא מה שיורך שהוא מאמין כי הדבר ההוא באפשר ויועיל בו הזימון ואלו היה מאמין כי יהיה על כל פנים היה נמס ולא היה מזדמן בכלי מלחמה לאויבו ולא בשבר לרעבונו ואם יאמר כי הזימון ההוא צריך למי שלא הזדמן כבר הודה בסבות אמצעיות ושבהם עמידת המתאחרות והוא ימצא בעתיד החפץ בכלל הסבות האמצעיות אם יודה האמת ולא יתעקש ועתיד להודות כי ימצא עצמו מונח לו בינו ובין חפצו בדברים האפשריים לו אם ירצה יעשם ואם ירצה יניח ואין באמונה הזאת הוצאת דבר מדין האלקים אך הכל שב אליו על פנים מתחלפים כאשר אבאר:

ואומר כי כל (הידיעות) נ"א שעלולים מיוחסות אל העלה הראשונה על שני דרכים אם על הכונה הראשונה אם על דרך ההשתלשלות ודמיון הדרך הראשון הסדור וההרכבה הנראים בחי ובצמח ובגלגלים אשר לא יתכן למשכיל המשתכל שייחסהו אל המקרה אך אל כונת עושה חכם ישים כל דבר במקומו ויתן לו חלקו ודמיון השני שרפת האש הזאת על הדמיון לקורה הזאת כי האש גוף דק חם פועל והקורה גוף (מתלחלח) נ"א מתחלחל נפעל ומדרך הדק הפועל שיעשה בנפעלו והחם היבש שיחמם ויבלה לחות הנפעל עד שיתפרדו חלקיו וסבות

ובא הא' שוה בשמו כחלוקתו המתחלת · ואומר כי כל הידיעות מיוחסות וכו' עד אמרו כי הכלתך או אבדתך אינם נגמרים כי אם בסבות האמצעיו' ומכללם אך שחוק' שנה שתבא בוריזו' ובהשתדלו' או בעצלם ובעכוב · ע"כ: ועתיד להודות וכו' · ר"ל כי במה שיתבא' אח"כ הוא עתיד ומזומן להודו' כי ימצא עצמו מונח לו ברשותו בינו לבין חפצו אין שום דבר מפסיק בינינו למנוע פעולתו שהפשי' בדברים האפשריים וכו': ואין באמונה הזאת וכו' · גם זה יתבאר במה שיבא כי אין נכנס הסבו' האמצעיו' והבחירים מכללם הוצא' דבר מדין השי"ת כי את הכל עשה יפה בעתו ומצד זה אין להרחיק עניינם מאמונתנו: כל הידיעו' וכו' · ר"ל הפעול' כי אמנם ידיעתו ית' היא הפועלת אותם בזולת כלי · והכונה השניית לה זה באמרו כל שעלולים וכו': ודמיון הדרך הראשון הסדור וכו' · כבר זכר במקומות כי לו ית' לבדו נתכנו עלילות הבורא בלי שום אמצעי בהשפעתם

על החמרי' המוכני' וכי הככבי' והיסודו' אין פעולתם רק להכין ולהזמין החמרי' מול קבלת הצורות ההכ' · ומכלל המקומו' שמיוחדי' לו הורא' כונה זו הוא אמרו בראשון סי' ע"ז אבל יש ליסודו' וכו' אבל הגיור וכו' · וכמו כן בפסקא הזאת בהקדמה השכית והשלישים: ובחי ובצמח · לא הזכיר הדומם לסבה הנזכרה בשלישי סי' כ"ג באמרו אשר היא ראויה להם מחייב ונמחים · ולמעלה סי' ו' · באמרו ולקנתם דעת כמונאים וכו': שייחסהו אל המקרה · כלל

וסבות הפעלים האלה וההפעליות האלה כאשר תבקשם לא ימנע ממך השגתם ואפשר שתמצא סבות סבותם עד שתגיע אל (הפלכים) כ"א הגלגלים ואחר כך אל עלות (הפלכים) כ"א הגלגלים ואחר כן אל העלה הראשונה ובאמת אמר האומר כי הכל מגזירת הבורא ובאמת אמר האחר בבחירות ובמקרים בלתי שיוציא מאומה מהדברים ההם מגזירת האלקים ואם תרצה תקרב מציאות זה בחלוקה הזאת המעשים יהיו אלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים והאלקיים מהסבה הראשונה יוצאים על כל פנים אין להם סבה זולת רצון האלקים ית׳ והטבעיים מסבו אמצעיות מוכנות להם ומגיעות אותם אל תכלית שלמותם בעוד שלא ימנע מונע מאחד מהשלשה חלקים והמקריים מסבות אמצעיות גם כן אך הם במקרה לא בטבע ולא בסדר ולא בכונ ואין להם (הכנה) כ"א הזדמנות לשלמו יגיעו עדיו ויעמדו אצלו ומתנים בהם בחלקי השלשה · אבל הבחיריים סבתם חפץ האדם בעת בחירתו והבחירה מכלל הסבות האמצעיות ולבחירה

פני באמרו אקרא כל אשר איננו בכונה ראשונה מאתו יתברך · אמנם אחרי כן יפרט חלוקתו ויסדרה בשלמות באמרו ואם תרצה תקרב מציאות זה בחלוקה הזאת וכו׳ : וסבות הפעלים וכו׳ · אמר הפעלים בבחינת הפועלים כאש השורפת · ואמר ההפעליות בבחינת שהפעלים בקורה הנשרפת · וסורה בזה שגם המקרים אפשר להעלות שנייהם אל שנים · וכדרך מה שכתב הר״לבג בספר מלחמותיו מאמר ב׳ פ׳ ב׳ באמרו כי שגם תכלית הגלגלו שמקרי אחד כלם מסודרים מהגרמים השמימיים וכו׳ : של הפלכים · רוצה לומר הגלגלים והורגל בלשון הזה בערבי כמו שיורו דברי המפרש בהלכות יסודי תורה להר״מבם ס״ג כי למקנת הגלגלים בשם יקרא פלך אלכו״אכב אלמרכז · ואלפלך אלמאיל · ואלפלך אלגוזהר · אלפלך אלטלאם ע״ש · ומזה אצלי מאמר המלך תבוב פלכיו כשיכיו מטריפי חקיו וכו׳ : ואחר כן אל עלות הפלכים · כאלו תאמר המלאכים :

ובאמת אמר האומר וכו׳ · שאומרים הללו יש לשניהם על מה שיסמוכו כל אחד מהם על בחינה מיוחדת · כי האומר שהכל מגזרת הבורא הוא מצד שהכל שב אליו כי מאתו הכל : והאומר בבחירות ובמקרים כי יגזור אומר שהרבה דברים תלוים בבחירה והרבה מהם נמשכים במקרה · הוא מצד השתלשלם באמצעיים כמו שיתבאר : המעשים יהיו אלקיים וכו׳ · היו הדברים האלה קרובים למה שכתב המורה בשני פרק מ״ח אלא שלא שזכיר שם המעשים האלקיים בלא אמצעי · אכן בעל העקידה שער כ״ו עשה בזה חלוקתו שלימה טוב מחלוקתנו באמרו אחר שהפעולות האישיות לא ימלטו מהתהייבה אם מההשגחה האלקית האישית אם מפאת המערכה השמימית או על ידי השתדלות אנושי או על צד ההזדמן · והשכל והדת והנסיון

כלם יעידו שלא יהיו בדרך אחת לבד הנה אם כן יחוייב שתשוכה על ידי כלן וכו׳ לך בא אל השער הרוא כי תמצאנו מתייחס מאד אל הדרוש הזה שאנחנו עליו : בעוד שלא ימנע וכו׳ · שלא יגנד לזה החפץ שלך חי או זה מקרה שזו בחירה : אך הם במקרה · שאינם מכוונים בעצמם אבל הגיעו למציאות דרך קרי והזדמן לא בטבע ולא בסדר אלקי ולא בכונת בוחר : ואין להם הכנה לשלימות וכו׳ · כי להיותן בלתי מכוונות אל תכלית · אין להן בדור והכנה קודמת אשר יגיעו בה לשלמות יכוונו אבלי במו שיש לשלש החלקי הנותרים · ומתנים בהם וכו׳ : שאו יקרה המקרה כשלא ימנעהו מונע משלשת החלקים שקדם זכרם : אבל הבחיריים סבתם חפץ האדם וכו׳ · לא התנה על זה כיתר החלקים · ומכוונו אבי בטעמו אם היה זה בכונה ממנו להורות שאין בחירת האדם מסתלק ממנו בשום סבה לא אלקית ולא טבעית ולא מקרית כי כן גזרה החכמה האלקית להזהירו על טבע בחירתו לעולם ובטה לו מקום למחב שטת הר״מבם בה׳ תשובה פ״ו ויבאר אמרו ואני אקשה את לב פרעה וכיונא על דרך מה שנשא עליו החכם בפירכו פ׳ וארא באמרו אין כפק שלולי הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישראל בלי ספק לא על צד תשובה והכנעה לאל יתברך שיתנחם מהיות מורד אע״פי שהכיר גדלו וטובו אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את כרת המכות כמו שהגידו כאמר עבדיו הטרם תדע כי אבדה מצרים וזאת לא היתה תשובה כלל אבל אם היה פרעה חפץ להכנע לאל יתברך ולשוב אליו בתשובה שלימה לא היה לו מזה שום מונע והנה אמר האל יתברך ואני אקשה את לב פרעה שיתאמץ לסבול המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל · והיא שטתו אשר האל בה אבל אמרו פ׳ שמות הנה אנכי הורג את בנך בכורך יצווין

שאם · ומיסודו של הרמב"ן לוקחה זאת שכתב פ' וארא אל ואני אקשה וגו' והטעם השני כי היו חצי המכות עליו כפשעו כי לא נאמר בהן רק ויחזק לב פרעה ויכבד פרעה את לבו והנה לא רצה לשלחם לכבוד ה' אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם רך לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכות לא לעשות רצון בוראו אז הקשה ה' את רוחו ואמץ את לבבו למען ספר שמו וכו' עכ"ל · ואלו חרש בעל העקידה בענלם זו להבין אמרי בינה שהרמב"ן בדבריו הנזכרים לא היה נכשל בהם והיה מונח כונתו האמתית הבלתי סובלת ספקותיו אשר הקשה ואמץ כנגדו פ' וארא שער ל"ו כי אמנם בשער תיחום יסודם וקורי עכבים יארוגו כמו שיתבאר בקבלה לכל עומד עליהם בטוב ההתבוננות וההשקפה אל הכונה שזכרנו ועל כונה זו יתבאר מאמר שכתוב (איכה ג') תתן להם מגנת לב תאלתך להם · כי מגנת מלשון מגן ותאלתך מלשון אלה וקללה · וענינו לומר תאלתך וקללתך שתתמיד עליהם היא תתן להם מגן ומחסה כנגד לבם להיות לו אומץ לסבול המכות ולהתריס ובכן משגם שברון תשברם · וכשוב לענינו לאמר כי בכר יורו על כוונם זו הדברים שיבאו אחרי כן באמרו ולא הועילו הענינים המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה וכו' ואלו הבחיריים לא הוזכרו שם · אך אמנם מאשר יזכיר שם והיה באפשר שיהיו כלם אלקיים ירצה הספק זה · והיה אם כן הדבר תלוי על שתי כפות המאזנים · כי לענין שמיעו התכלית מן הבחיריים אפשר לומר שהיה זה לאחת משתי סבות · אם מפני שהבחירה לא תתבטל לעולם עם היות שלא תעלה ולא תוריד בהתבטל הסבות הטבעיו' והמקריו' כחפץ אלקים כי כל זכות שהוא זוכה בבחירתו המתקיים בידו לא ישלים לו פנותו לצד ימין לסייעו לזכות ולהצלה הואיל ויתר הסבות משמאילות לחובתו ולרעתו · על דרך מה שכתב החכם שפירשו אל אמרו הנאן ובקר ישחט להם ומצא להם וז"ל איך יספיק זה להסיר תלונתם מאחר שאינם שואלים בשר אלא כדי לשבוע כאמרו ונפשנו וכו' בלבבם הלא אין ספק שכמו שנפשו בזה יכנו במאכלים זולת זה לאין שכלי ואתה לא תסיר את בחירתם בא"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים היד ה' תקצר מלמצוא דרך שימאסו כל מאכל תאוה באמרו עד אשר יצא מאפכם ועתה תראה היקרך דברי תראה שיקר זה שיאכלו מן הבשר בהמשכם בבחירתם אחר התאוה עד שיצא מאפם וימאסו בו מבלי שאסיר בחירתם · עכ"ל · או שהיתה השמטה זו מפני שלא היה אפשר לו · להתבות עליה בשלשת החלקי' כלם עם היות התכלי' קיים מצד החלק המגיע לרצון האלקים

כי בידו הכל לשנות בחירתו של אדם וכאמרו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו אלא שאין מזה הכרח כי יש הפרש בין הטיה להכרח ויכולנו לפרש הטיה זו לענין הסבות המזדמנות לפני המלך עם היותו עדיין ברשות עצמו מוכן ועומד · וקרוב יהיה שהכל הראשון אולי יותר מן האחרון ממה שיאמר אחר כן אך אשר יהיה בגזירה גרידא וכו' עד אמרו ובהם יאמר כי לא יועיל בהם ההזדמנות' וכו' · והנה מקום אתי כשר בעיני להודיעך בו קשט אמרי אמת שינהאים מפי לאחד מנכבדי ארץ אשר היה דברו אתי על עסקי זווג ועל ידי גלגול הדברים זכר עשה לאמרות טהורות בורקו מפי ארבעה אנשים מצויינים בחכמה (והמה בכתובים) משיבי טעם ש' ששואל לפעולות אדם אשר יעשה לחטוא בהנה עם רוב השתדלותו בהשלמתן איזו היא שמסופקת שבכלן אשר בכתם ערוכה · ויען אחד מן החכמים המסופרים אין זו כי אם עבודת המלך אשר בה ישתדל שעבד להתרבות אל אדוניו והיא מדה חוזרת ריקם כי לב מלכים אין חקר והוא לא ידע ואשם ונשא עונו · ויען השני ויאמר המלחמה היא רבת הסכנה והספק עד מאד ואל יתהלל חוגר כמפתח · וימצא השלישי מענה בפיהו הן הספק והסכנה העצומה עד מאד היתה באניות סוחר עובר ארחות ימים מרוח סועה מסער · והרביעי היה פרי תבונתו כי עזה כמות שכבת לקיחת אשה הוגנת לו כי רחוק מפנינים מכרה · ויהי בשמעי את אמריהם כי בעמו רוח דעת על פני יחלוף דממה וקול אשמע יתמוך דברי לכך כי באלה התפקדו' ארבעת הענינים הנכללים במשלי שלמה סי' ל' שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים · דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה וגו' כי הנשר רמוז אל המלכות כאמרו אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך וכבר א"ל מלך בעופות נשר · וידענו ג"כ כי צורת הנשר היתה לקיסרי לאות · ובהגדות היוני' יסופר כי בלידת אלכסנדר מוקדון נראה נשר אחד שהיה יושב על היכל המלך פיליפו אביו ולא זז משם כל אותו היום ותמיד היה מתהפך מצד אל צד ופורש כנפיו לד' רוחות העולם לאות על מעלת מלכותו וקלותו לכבוש כל העולם והנחש רמוז אל המלחמה כאמרו יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי ארח · ואניה בלב ים משמעה על אניות סוחר כמו שקדם · ודרך גבר בעלמה כי יקח איש אשה · והנה להיות סוף מגמת כונתו לסדורו כמה קשה לזווג לו לאדם אשה הוגנת כי הוא עקר יסודו של ספר משלי ובו בחתמו גזר דינו אשת חיל מי ימצא וגו' והוא גם הוא נכשל בכך כי נשיו הטו את לבבו כנודע ·

ולבחירה סבות משתלשלות אל הסבה הראשונה השתלשלות מבלי דוחק בעבור שהאפשר נמצא והנפש מובח לה בין העצה והפכה תעשה מה שהיא רוצה מהם · וצריך שתשובח או שתגונה על הבחירה ההיא מה שלא יתחייב זה בשאר הסבו׳ האמצעיות כי לא תגונה סבה טבעית ולא מקרית אף על פי שהאפשר נמצא בקצתם באשר

מודע · שא״ל באמר שהדבר הזה עם שלשת הדמויים הקודמי׳ ועל כן הפריד השלשה לעצמם ולא אמר ארבעה המה נפלאו ממני · ונעשה כאומר כמו שנפלאת היא בעיני דרך נשר בשמים כי לא ישאר רושם כדרך שהיא ודוגמת זה כי בעלמה מעיני כל פי דרך משכבותיו של אלך שמשוטטות על פני רקיע שמי רעיונו אשר אין להם חקר כמו שקדם · וכן דרך נחש עלי צור עין לא שזפתו כי אין שם כדר׳ שהוא רושם ניכר ודוגמת זה לא ידע אנוש ערך המלחמה להיכן דיכה נוטה לעלות לפה ינודכו כנור משגב ובית מצודות ושפק בוכה שפק כבות · וכן דרך אניה בלב ים לא ישאר משלול ודרך אשר תאמר עליו כי הוא זה ודוגמתו כי מדי באת אנית סוחר מחוף ימים עד הגיעה למחוז החפץ רבות מחשבות בלב איש ואין ולאו ורפיא בידיה על טוב אחרית דבר · ושלולי תמה יביאה בגילה · כן משפטו תרבכו לגבר אשר דרכו נסתרה בלקיחת אשה הוגנת לו כמו שנעלם ממנו דרך גבר בעלמה כי אין דרך לנטות ימין ושמאל לדעת אם שכב איש אותה אם לאו כמו שכתב רד״ק בשרש עלם · על כן שתם דבריו בעקר בוכתו לאמר כן דרך אשה מנאפת וגו׳ כלומר לזאת יקרא אשה מסופקת מאד ומסובכת יותר מכל שאר החלקים שזכרנו כי באשר מאיש לוקחה זאת לאשה יש לחוש לה מאד פן ילכד בפגיעתה רעה כי השטים אשתו ושכב איש אותה ונעלם מעיניו ונסתרה והיא נטמאה וזהו אמרו אכלה ומחתה פיה וגו׳ והוא במין אב לכל יתר הקלקולים היוצאים מזונה · והדק בדבריו וכם נשפטו להכריע לבד חובת סכנת האשה הבלתי הוגנת כי אמנם דלף טורד ביום סגריר ואשת מדינים נשתוה בשבת׳ תמיד בירכתי ביתו בכם ובתקל בה יזנה ובתקל בה · ולא כן שלשת הנשארים כי לכלם יש לסכנת קצבה ולא יתמידו עם האדם כל ימי חייו · ועוד כי עם היות סכנתם מרובה איכה כל כך מצויה כסכנת פגיעת האשה הבלתי הוגנת · ואולם אין ליתם התקון בשום אחד מאלה בלתי לה׳ לבדו כי על דרך הנשר בשמים כתוב לאמר פלגי מים לב מלך ביד ה׳ אל כל אשר יחפוץ יטנו · וכנגד דרך נחש עלי צור כאמר סוס מוכן ליום מלחמה ולה׳ התשוע׳ וכתו׳ כנור ירום ממני תכחני · וכנגד דרך אניה בלב ים הלא הוא יתברך לחוף אניות כאמרו יורדי הים באניות וגו׳ יקם סערה לדממה וגו׳ · וכנגד דרך גבר בעלמה הכתוב עומד וצווח מה׳ אשה משכלת וכאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳ · ולמען תזכור כי סוף תשועת אדם בכל אלה גם כי ירבה חריצות והשתדלות בכל תקף ·

תמו בכיון עינך כי דרך הנשר בלא בשמים היא כי אלקי השמים הוא אדוני האדונים · ודרך נחש היא עלי צור תמים פעלו כי עליו היא מוטלת להימין או להשמאיל · ודרך אניה היא בלב ים זה הים גדול שרו של ים שעליו נאמ׳ כל הנחלים הולכים אל הים הרומז אצל המקובלים למדת מלכו׳ כמו שכתב בעל מערכת האלקות פ׳ ח׳ ונרמז בביאור הרמב״ן על ים ודרום ירשה · והוא ישקיט שאון מזעפו עד תעבור אניה אל מחוז חפצה · ודרך גבר היא בעלמה רמז אל הנעלם מכל חי שנאמר עליו זה שמי לעולם לעלם כתיב כאמרת חז״ל · והוא המוציא לאור תעלומה מזווג זווגים בת פלוני לפלוני אפי׳ מעבר לים ולא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים · והנה להשלמת הביאור הנזכר הבאתי אצלו הכיון הלז למזכרת : ולבחירה סבות וכו׳ · שאם תשאל לפעולות אדם בדבר שפתיך מפני מה עשה פלוני כך וכך ותהיה תשובתך בזה כי היתה סבתו כך וכך מן הסבות ומסבה לסבה ישתלשל הענין עד עלות התשובה אל חפץ האלקי׳ · לא יובן בסבות ההם שום הכרח לבחירת הפועל כמו שהיה ענינם בדברים הטבעיים וקצת המקריים : בעבור שהאפשר נמצא · כי לעולם כל משפט טבע האפשר ישאר קיים על עמדו אין אונס : והנפש מובח לה וכו׳ · רוצה לומר שהוכח לה מקום להתיכב בין זה לזה ותפן כה וכה על אשר תחפוץ · לא יעיקה מעיק ולא יכריח מכריח : בין העצה · לעשו׳ : והפכה · שלא לעשו׳ : וצריך שתשובח וכו׳ · בא להכריח אמתת ענין הבחירה לאדם ולזה בגיע ההבדל אשר בין הדבר הבחיריי לבין הדבר הנמשך בטבע או במקרה · וזה כי לבחירה כבר ייוחס השבח והגנות על כל הנמצאים מטוב ועד רע מה שאינו כן במקרה ובטבע : אעפ״י שהאפשר נמצא בקצתם · כי יש מקרים שאינם מסודרים בהכרח ואין ענינם במקרי האדם שזכר הרלב״ג בספר מלחמותיו מאמר ב׳ פ׳ ב׳ שזכרנו למעלה · ואין לתלות ענין השבח והגנות בענינים הבחיריים מצד המצא בהם האפשר כי לפי זה

כאשר לא תאשים התינוק והישן כאשר יזיקו והיה באפשר הפך זה אבל אינך מאשימו מפני הסתלק המחשבה ממנו התראה אשר הם מכחישים האפשר (האינם כועסים) לא שלא יכעסו על מי שיזיקם בכונה או הנמסרים הם למי שיגנוב בגדיהם ויזיקם בקור כאשר נמסרים אל הרוח הצפונית כשהיא מנשבת ביום קור עד שתזיקם או יאמרו שהכעס כח כוזב נקבע לבטלה שיכעס האדם על דבר מבלעדי דבר אחר וכן שישבח ויגנה ויאהב וישנא וזולת זה אם כן אין לבחירה מצד שהיא בחירה סבה הכרחית כי תשוב הבחירה ההיא הכרח ויהיה דבור האדם הכרחי במו תנועת דפקו ובזה מה שתכחישהו הראיה כי אתה מוצא עצמך יכול על הדבור ועל השתיקה בעוד שתהיה בממשלת השכל ולא ימשלו בך מקרים אחרים. ואלו היו החדושים מכוונים כונה ראשונה מהעלה הראשונה היו נבראים לעתם עם כל רגע והיינו יכולים לומר בעולם וכל אשר בו כי עתה בראו הבורא ולא היה למופתים ענין שיפלא האדם מהם כל שכן שיאמין בעבורם ולא היה לעובד יתרון על הממרה כי שניהם עובדים עושים מה שהושמו לעשותו והובאו אליו עם דבות גדולות משיגות האמונה הזאת והגדולה שבהן הכחשת העין באשר אמרנו אבל הדבה המשגת מי שאומר

גם במקרים היא כיפל השגחה והנהגה לשמנה גם באפשרו' נ"כ. וזה אינו וידעת כי המקרים שני מינים. מקרה נמשך מבחירה והמשל בזה יכרה איש בור וימצא מטמון. ומקרה נמשך מדברים טבעיים כמקרה שריפת הבנין על ידי שרוח המנשבת לתועלת הנחים וכיוצא. ובשמות מתחלפים יפקדו אותם חכמי הפילוסופים כי קראו בלשון לעז שם הראשון פורטונה. ושם השני קאסו. ואמת הם שקרי והזדמן שכוונו עכ"ל. אבל כונו בכפל לשון. הקרי כנגד קאסו והזדמן כנגד הפורטונה. ובכל שוה שבשניהם היות' במשכים בלא כונת מכוין ובזולת סדר והקש רק אל מקום שיפולו שם יהוא. ולפי שנראה מדעת החבר המקרים הנופלים מן הבחירה הם אשר יפול בהם האפשר ועל כן בא משלו לאמר: כאשר לא תאשים התינוק וכו'. והכונה שאם בא לדונו מצד האפשריות. היות מנכהו ואין ספק שלא עלתה כזאת על לב משכיל. אלא ודאי שרש הנכות והשגחה הוא בעשות הדבר בכונה ומלאכת מחשבת: התראה אשר הם מכחישים וכו'. הורה על אמתת המוכח מצד שהבעל כדין עצמו מוכרח להודות עליו במה שיכעוס על המזיק בכונה וכן לא יכעוס על המזיק שלא בכונה. וסבה שרש זה הוא מה שקדם זכרו כי השגחה והנהגות אין להם מקום בשאר הסבות זולת הבחירה מן הפועל בכונה ורצון: או הנמסרים הם וכו'. שאין שבות עליו להתרים כנגדו: שיזיקם בקור. בהשבת בגדיו: או יאמרו שהכעס וכו'. אם לא יהיה זה הוראה מכלם על הבחירה. ישיב לשם דבר שאין לו שחר לומר שהיותו כועס על דבר זולת דבר* וכיוצא. הוא ענין בלתי מובדל בטבע'

אבל רוח היא בהכות בתוקף בו בגבולם ולבונ' ויזה שוא ותפל לא תסבלהו הדעת: אם כן וכו'. ר"ל שאין לבחירה מצד עצמותה שום סבה דוחקת שא"כ תשוב הבחירה ההיא הכרח ויבטל בה ענין השגחה והנהגות וכיוצא אשר לא כתורתה שזכרנו למעלה: מהיות דבור וכו'. נוסף גם הוא להורות שעל"פ יוחס לבחירה מקום בפעולו' האדם שאלו יהיה דבור האדם הכרחי וכו': ויש בזה מה שתכחישהו הראיה וכו': בממשלת השכל. שיצא מכלל תינוק שנזכר למעלה או שלא ישיגהו טירוף הדע' מחסרון היכולת או מחמת חולי: ולא ימשלו בך מקרי' אחרים. כענין השכ' ודברי' מעבירים את האד' על דעתו ומבלבלי' את מחשבתו: ואלו היו החדושי' וכו'. טענה זו כוללת להורות על צורך הסבות האמצעיות וכי לא טוב היות שהאדם מייחס הכל אל הסבה הראשונה לבדה בכונה ראשונה ממנה בזולת דרך ההשתלשלות כמו שקדם: שא"כ היו כל החדושי' נבראי' לעתם תמיד בכל רגע חדוש אחר חדוש. ומתוך החדוש הזה המתמיד היתה הוראת המופתים בטלה מעקרה על בלי המצא דבר יוצא מן ההקש הנהוג ולא ישאר מקום לפליאת דעת האדם מבריאתו יברא ה' להפליא וזה ולא היה למופתים וכו': ואמר כל שכן שיאמין וכו'. שאם לא יחשיבם לדבר פלא כל שכן שלא יתעורר מחמתם לקבוע בנפשו אמונ' אומן על בורא תהלות עושה פלא בתעצומו ורומו לשנות הטבעים לכל חפץ כי כבר זכרנו בשלישי סי' א' כי כל אשר יתמידו הדברים ויורגלו כן ימעט הרושם הנמשך מעבייהם. ולפיכך עם היות כל פעולות ה' בטבעיות פלאות נוראות ראויות גם הן שיושם לב על אודותם

מי שאומר בבחירה בעבור הוציאו קצת הדברים מגזירת האלקים יתברך יש לטעון עליה במה שקדם זכרו כי לא הוציא אותם מגזירתו כל עקר אבל משיבם אליו בדרך ההשתלשלות ותשיגנו אחרי כן דבה אחרת והוא הוציאו הדברים ההם מידיעתו כי האפש' הגמו' מוכרח בטבעו וכבר האריכו בזה המדברי' ויצא להם כי (הדע' אותו) לא תמנע בו במקרה ואין

בדבר הרלב"ג מזמור כ"ג. וזה לשונו הקולות מים רבים יותר מקולות מים רבים שהם אדירים שהם משברי ים אתה אדיר ה' במרום וזה לאות כי לגלגלים קולות וכן כתוב ביחזקאל כקול מים רבים ואלה הקולות לא ישמעו החרשי' כאשר לא יביטו העורי' מעשי ה' נוראים ע"כ לענ"ד כן אין טבעו של אדם מתעורר כי אם מן הפלאי' המתחדשים לפרקים וכמו שכתב הראב"ע על אמרו עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר הנותן מטר וגו' (איוב ה' ה') ז"ל כי בעבור שהאדם רגיל לראות השמש זורחת ושוקעת אין זריחתה ושקיעתה פלא בעיניו ובעבור כי הגשם לפרקים מעטי' גם יש עתים שיכלא הגשם בשעת הצורך ויצעקו בני אדם אל הבורא ויצוה על העבים להמטיר וזה יהיה להם אות גדול. על כן הזכיר אחר עושה גדולות הנותן מטר. ע"כ. ואתה ידעת שמעת שחדוש הדברים ובריאתם בכל רגע היא דעת המדברים כמו שזכר המורה בראשון פ' ע"ד. אמנם הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ו' פ' ז' השיג הדעת הזה והורה שזה המציאות השלם איננו שופע תמיד מאתו יתברך עם היות קיומו שופע ממנו בכל שעה ובכל רגע. כי כבר קבל מציאותו השלם הראוי לו מעת הבריאה ואין צורך רק להמשיך לו הקיום בהדיבות בשפעתו יתברך. כי מן הבאר ההיא ישקו כל העדרים לנאות המציאות ולהתמידו לכל זמן ועת לכל חפץ: ולא היה לעובר וכו'. זו טענה אחרת מיוחדת לקיום דבר הבחירה. שאלו היו כל החדושים מכוונים כונה ראשונה מאתו ית' כאמור. היה בזה בטול הבחירה והיה אם כן הצדיק כרשע ואין הפרש בין עובד אלקים לאשר לא עבדו כי כל אשר הם עושים הוא יתברך היה עושה בילא מלבם, ושניהם היו כקרואים עובדים כי לא ימושו מרצונו ית' אשר על פעל ידיהם יכוון בגזירתו המכרחת. וזה דבר מגונה ירחיקהו השכל: עושים מה שהושמו וכו'. רוצה לומר שהוצאו אליו על צד ההכרח להיות כל החדושי' לפי המוכח מכוונים כונה ראשונה מן העלה הראשונה. ועיין מה שכתב המורה פ' ע"ד בהקדמה הששית בשם המדברים ז"ל כאלו האדם כשיניע הקולמוס לא האדם הניע כי זה התנועה אשר נתחדשה בקולמוס הוא מקרה ברא' ה' ביד המניעה ואמנם ה' הכינו שתסובב תנועת היד לתנועת הקולמוס לא יש לה מעשה כלל.

וכו' ע"כ: עם רבות גדולות וכו': הכוכב שיש גם כן זולת אלה הכוכבים בטולי' אחרים חזקים משיגי' האמונה הזאת בחדושים ובבחירה כאמור: מי שאומר בבחירה שנגזר על אמתת הבחיר' בא"ד: בעבור הוציאו וכו'. מצד מה שנגזר כי הרשות נתונה לבחירתו של אדם: יש לטעון עליה וכו' להתגלגלו הדעת הזאת: אבל משיבם אליו וכו' לסיבותו שבת הכל כי הוא אמר ויהי בבחירה חפשית באדם וביד ה' להחליף ולהמיר בעת הצורך וא"ל אשר יחפוץ יטנו לטוב ולמוטב לפעולות היושר בערכך הנפשות. או כאמר שאליו הם שבים ללכת מצד היותו יוצר את האדם בחכמה על תנאי כך שיהיה בחירי במעשיו ומידו יתברך הכל ומידו נתנו לו פאר ושבח על כל המעשה שם עם היותו נשלם בבחירתו של אדם כי כן יסד רצונו של מלך אשר השכים על זה במלאכת יצירתו ובכן הכל משתלשל אליו יתברך אין גורע דבר וכדומה. זה ויסוד למה שכתב הרמב"ם בה' תשובה פ' ה' וז"ל אל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורין לו. וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ובלא חפצו והכתוב אומר כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ. דע שהכל כחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורים לו ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו הא-ל עושה כל שהאדם יכול לעשות וכו'. ע"כ: ותשיגנו וכו'. זו דבה שנית אשר תשיג למאמין הבחירה שאם כן יש שם דברים לא ישיגם הבורא והם הדברים האפשריים אשר לא תפול בהם ידיעה כיון שיש להם אפשרות לשני ההפכים. והרלב"ג העיר המבוכה על זה בשלישי מספר מלחמותיו פ' ב' אופן שני: וכבר האריכו וכו'. זה החלו בתשובת הדבה הנזכרת כי שדעת אותו במקרה. ואין ידיעת הדבר וכו'. שאין זו ידיעה פועלת ממין ידיעתו בדברי' אשר יחדשם בכונה ראשונה וידיעתו בהם היא סבת חדושם כי אין פעולתו באמצעו' כלי' אבל בידיעתו לבד. אמנם בדברי' האפשרי' עם היות לו ידיעה בהם איננה ידיעה פועלת רק

ידיעה

ואין ידיעת הדבר סבה להיותו ולא תדחה
ידיעת האלקים בהוות והם עם זה באפשר
שיהיו ושלא יהיו כי אין הידיע׳ במה שיהיה
היא הסבה בהיותו כאשר הידיעה במה
שהיה איננה סבה להיותו אך ראיה עליו
כי הידיעה

וידיעה במקרים אבל מה שלא יחייב בידיעתו אותם וזה : ואין ידיעת הדבר סבה וכו׳ · ומעין דוגמת זה באופן מה הוא מה שכתב החכם בעל העקידה שער כ״א באמרו ועל זה האופן באמת שידיעתו ית׳ שהתחיל באדם משני קצו המשפט׳ במעשי הבחירי היא כמשכת מה שיבא מהם אל המציאו׳ לא מביאותם ממה שידע כי אחר שלא תפול בהם שום שלילת שכלו או העדרו למה שנודע שיהם התלו׳ ואת השלילת או ההעד במציאו׳ הפעולו׳ הכן ובו יעצוין שמה שכתב בתשובו׳ הריב״ש סי׳ קי״ט כתוב לאמ׳ אין מעשה האד׳ נמשך לידיע׳ ה׳ אותו מעשה טרם יבא לפעל אבל ידיעתו נמשכ׳ למעש׳ ההוא הנעש׳ בבחיר׳ ובאפשרו׳ לעשו׳ הפכו ואם ידעם ה׳ טרם יבא לפעל ובזה נשא׳ האד׳ בחירי׳ וידיעת ה׳ יתברך שלימה בלי שום חסרון ובלתי מוציאה האדם מבחירתו ע״כ : ולא תדחה ידיעת האלקים וכו׳ · רוצה לומר שמקום הונח לשתי אלו להקבצם גם יחד בנושא אחד כי אמנם יש לו יתברך ידיעה במה שיתהוה בבחירת האדם והכל צפוי לפניו כסא כבודו ועם זה הרשות נתונה וטבע שאפשר ישאר על עמדו וכמו שכתב המורה בפליש׳ פ׳ כ׳ · ובהלכות תשובה פ׳ ה׳ והמשיך כתיבת הסכמה לזה : כי אין הידיעה וכו׳ · רוצה לומר כי איננה ידיעה פועלת ומחדשת המעשים ההם האפשריים כמשפט ידיעתו שהיא פועלת שמחייבים המתחדשים ממנו כוכה לאשובה ·כמו שידיע׳ הדבר שכבר היה איננה סבה מחדשת מציאותו כי מה שהיה כבר הוא לא יצטרך לפועל · אך היא ראיה עליו כשאר הרושם בידיעת שיודע את אשר כבר עשוהו · וכן הענין בידיעתו יתברך אשר יכר את האדם בחכמה שליט בבחירתו על מעשיו הבחיריים וידיעתו יתברך מקפת במעשים העתידים לימשך מבחירתו וצפויים הם לפניו בידיעת מה שהיה כיון שכבר הוגמו בכח בחירתו והידיעה הזאת הנקראת ידיעה במקרה אין בה שום מעשה ופעולה כי איננה ידיעה פועלת כמדובר · וכבר אמרו משל למה הדבר דומה לעומד על מקום גבוה ורואה עוברי׳ קצתם עברו וקצתם עוברים וקצתם עתידים לעבור והכל צפוי לפניו כי הוא מרומים ישכון וכל אשר הוא רואה אין ספק באמתתו ואין ראייתו מכרחת מציאותם כלל · וכענין זה היו כל הנמצאים וכל המעשים קרובים אליו יתברך כשוה הם לפניו במעמד אחד וכאמרו היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ואין הבדלי עבר עתיד והווה ברשמים לפניו כי כלם

בסקרים אצלו בסקירה אחת ולכלם בשם אחד יקרא וזה הכל צפוי והרשות נתונה ר״ל שעם היו כל המעשי׳ העתידי׳ צפויי׳ לפניו ית׳ ישובח ויהיו על פי הבחירו׳ ומעשיו הבחירים שמסור ברשותו של אדם · וקרוב לזה ביארו הרמב״ם בפי׳ המשנה ואחריו נמשך בעל העקרים מאמר ד׳ פ״ג · והנה בעל העקידה גם הוא אחריו ירון מהונת הביאור הזה על מאמר הכל צפוי וכו׳ ומשלו הוסיף בהשלמת אמרו ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה מה שכתב שער י״ט וזה לשונו: אמנם היותו גוזר על עצם הדרוש באמרו הכל צפוי והרשות נתונה כבר פרסמוהו הראשונים ואני רואה כי בשאר דבריו השלים תוכן הענין ואמתתו וזה כי ענין הסכמת שתי אלו הגזרות הנראות אחר שלא יבחן משפטו אלא בטוב ומבחר העולם שהוא השכל הבקי השוקל הדברים בכף מאזנים ומכריע אל צד היושר והאמת · והכוון שיכוין אל השכל האלקי הכבודיי שמכשיר אותנו ויהיה מאמרו שוה למאמר שלמה החכם אל תוסף על דבריו כמו שאמרנו · גם אמר כי זה הענין מחפשיות הבחירה לגמרי איננו אלא לפי רוב המעשים אשר יעשו אותם מין האדם כי ודאי יש מעשים רבים אשר יעשום האנשים לא לפי בחירתם אלא שיוכרחו בהם מפאת ההשגחה האלקית על השכר או העונש כמ״ש ידעתי ה׳ כי לא לאדם דרכו כמו שאנו עתידים לבאר פ׳ וישלח (שער כ״ו) כ״ה · ע״כ · והנה על פי הדרך הזה יותר הספק אשר יסופק לאמר אם ה׳ יודע שכל הכם הוא אם כן מכריח הויתם ושוא שקד שומר משמרת עבודתו בפעולותיו וכמו שיזכיר עוד אבל טענת העגל על הזרין · כי אמנם היתר זה ברור ממה שזכרנו ונזכור עוד במה שיבא · ותמוהני לנגד עיני כי קרנה שטם זו בקצת למה שכתב הראב״ד בהשיגו על הרמב״ם המעיר אל ספק זה פ״ה מהלכו׳ תשובה · ולפתרו העלה שאין בנו כח לידע איך ידע הקב״ה כל הברואי׳ ומעשיהם וכו׳ · וקשתם עליו יד הראב״ד באמרו לא נהג זה המחבר מנהג החכמי׳ שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו · והוא החל בשאלות וקושיות · והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה · וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימי׳ ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק · ואולי שעה אחת יבא הרהור בלבם על זה · ואף על פי שאין תשובה נכחת על זה טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה · ואומר אם היו צדקת האדם ורשעתו תלויים בגזירת הבורא

כי הידיעה לאלקים ולמלאכים ולנביאים ולידעונים ואלו היתה הידיעה סבה להויה היתה בדי שיהיו עתידים בגן עדן לידיעת האלקים אלו שהם צדיקים מבלי שיעבדו ואחרים בגיהנם לדעתו שהם עתידים לחטא מבלתי שיחטאו והיה בדין שישבע האדם מאין אכילה לידיעת אלקי' שהוא ישבע בעת פלוני ובטלו הסבות האמצעיות ואלו היו בטלות היה מסתלק מציאות הכחות האמצעיות והיה מאמרו והאלקים נסה את אברהם על נכון להוציא עבודתו מן הכח אל הפועל להיות זה סבת טובתו כמו שאמר יען אשר עשית את הדבר הזה כי ברך אברכך ובעבור שהיו החדושים צריכים להיות אלקיי' או זולתם מן החלקי' והיה (האפשר) כא באפשר שירחיו כלם אלקיים בחר ההמון ליחסם כלם אל האלקי' להיות זה יותר חזק באמונה אך

אם היינו אומרים שידיעתו היא גזירתו והיה לנו השאלה קשה מאד ועכשיו שמסר הבחיר זו הממשלה מידו ומסרה ביד האדם עצמו אין ידיעתו גזירה אבל היא כידיעת האיצטגנינים שיודעים מה אחד מה יהיו דרכיו של זה. והדבר ידוע שכל מקרה האדם קטן וגדול מסרו השם בכח המזלות אלא שנתן בו השכל להיותו מחזיקו לצאת מתחת המזל והוא שבא שנתון באדם להיותו טוב או רע והבורא יודע כח המזל ורגעיו אם יש כח בשכל להוציאו לזה מידו אם לא או שידיעה אינה גזירה וכל זה אינו שוה עכ"ל: כי הידיעה לאלקים פתים זו שמענו מוכחות לפנינו הא שלא תדע ידיעת האלקים בהווה' והב' שהם עשוה באפם שיהיו ושלא יהיו וכו' ועתה יוסיף לקח בקיום שתיהן ועל הראשונה אמר כי הידיעה לאלקים וכו' ועל השנית אמר ואלו היתה הידיעה סבה וכו' והנה ראשונה יפעו דבריו לאמר פן יהיה עם לבבך דבר בליעל לאמר מי מכריחנו בתגר זה להכנים אל ידיעת האלקי' בדברים האפשריים הואיל וצריכים אנו עם זה להפליא טבע שאפשר על תלו והנה מורה ארשת שפתינו בהכרע שלא ושלא טוב לנו לפטור עצמנו מן הדוחק ולומר שאין ידיעתו יתברך מקפת בהם וכמו שהלך על דעת הרלב"ג בספר מלחמותיו שאם לוקח האל שמץ מידיעות כאלה למה זה לי בחירה כי אשר ידעו האלקים הוא יהיה לעולם עכ"פ על כן הוציא לחם ויין בטוב טעם כי הידיעה בעניינים האפשריים היא מפורסמת לאלקים ולמלאכים ולנביאים משפע נבואתם ולידעונים כתחבולו' הקסם ומכל זה הורנו כי יודעת דעת עליון את אשר יתחדש מן הבחלה בבחירתו של אדם מודעת זאת מן הכתוב ומן הנסיון ולענין היותם עם זה באפשר שיהיו ושלא יהיו כבר הקדים דברו שאלולי כן היתה הידיעה סבה להויה כדרכה בשאר הדברים להיותה בהם פועלת ומחדשת והנה הפליא כאן פה עצתו באמרו שאלו היתה הידיעה סבה להויה בדברים האלו האפשריים היה ראוי שעכ"פ יהיו הצדיקים עתידים

ומזומנים לגן עדן מכח ידיעת האלקי' הפועלת בהכרח מבלי שיפעלו הם כלל בעבודתו ואחרים בגיהנם מכח ידיעתו שהם עתידים לחטוא מבלתי יחטאו שהרי ידיעתו הפועלת מספקת להוציא הדבר בסוף אל הפעל בזולת אמצעי כלל: והיה בדין וכו' הרי זה מעין משלו שזכר למעלה באמרו ולא נשבר לרעבונו: ובטלו הסבות האמצעיות שלא היה צריך אדם להשתדל בפעולת השוב ולא להזדמן בשבר לרעבונו וכיוצא בזה: ואלו היו בטלות וכו' ובהתבטל הסבות האמצעיות הנה היה ג"כ מסתלק מציאות הכחות האמצעיו' והם כחות נפשו של אדם אשר בכחם יגבר איש אל מול ההשתדלו' וההזדמנות שהוא שהרי לבטלה היו והאל ית' לא יעשה דבר לאין צורך: ושרש הדברים האלה כלם כבון מובאו מספר האמונות לגאון רב סעדי' וכבר הביא דבריו בעל העקרים מא' ד' פ' ראשון וז"ל והנה הגאון רב סעדיה ז"ל פירש בספר האמונות והדעות במגלה הרביעית אמר שאין ידיעת הש"י הדברים האפשריים סבת מציאותם כמו שאין ידיעתו מה שהיה סבת הויתו אבל כשא' על טבעו כן ידיעתו הדברי' האפשריי' אינה סבת מציאות' ועל כן נשארו על טבע אפשרות' שאלו היתה ידעתו סבת מציאותם היו נמצאי' תמיד כדברי' הטבעיי' המוכרחי' ואחר שאנחנו רואי' אותם מתחדשים מיום ליום יתחייב שאין מציאות' תלוי בידיעתו ובענין זה נשארו הדברי' על טבע אפשרות' ע"כ דברי הגאון ז"ל ונמשך אחריו בעל ספר הכוזר במאמר הה' מספרו ואין זה מספיק לפי שהדברי' האלו קרובי' לדברי האומרי' שאין הש"י יודע הדברי' האפשרי' שאם היה יודע אותם קודם שאין מציאותם תלוי בידיעתו כבר היה אפשר שתהיה ידיעתו בחלוף היותה של המציאו' משני חלקי האפשר ולא יהיה א"כ ידיעה של' שכלות עכ"ל ואולם על פי הדברים שהקדמנו על ביאור הכוכ' ובפרט במשלנו שמוכב ארצה וראשו מגיע השמימה לשבר את האון סר כל המפק' הזה מעלינו וה' אתנו מלבד מה שכבר זכרנו מדברי בעל העקידה כי גם לפי דרכו הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: והיה מאמרו וכו' ואם באת להקשות מנסיון אברהם

אשר

אך יש למכיר להכיר עם מעם ואיש מאיש וזמן מזמן ומקום ממקום ועניינים מעניינים אחרים: ויראה כי החדושים האלקיים לא נבראו על הרוב כי אם בארץ מיוחדת והיא אדמת הקדש ובעם מיוחד והם בני ישראל ובעלי דת האמיתי ובזמן ההוא ועם העניני׳ ההם אשר נתלו בהם ממצות וחקים נראה בכדו״ם כל מאווי לב ונראה בקלקולם כל רעה ולא הועילו העניני׳ המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה ולא הזיקו בשע׳ הסדר: ועל כן היו בני ישראל טענה בכל אומה על האפיקורוסים אשר ראו דעת אפיקורוס היוני באמרו כי כל הדברים הם נופלים במקרה כי לא תראה בהם כונת מכוון וסיעתו נקראים בעלי ההנאה כי סברתם כי ההנאה היא התכלית המבוקשת והיא הסובה סתם ובקשת בעל התורה מן המצוה בדה שיהיה נכבד אצלו מוסר כל חפציו אליו יתברך ומבקש למוד אם הוא חסיד או אותות וכבוד אם הוא נביא או המון נרצה עם העניינים הנזכרים בתורה מן העתים והמקומות והמעשים ואיננו משגיח בסבות הטבעיות והמקריות · ודע כי רעתם דחויה ממנו אם בלמוד שיתקדם לו בהצעה לרעה ההיא או בכבוד שיעשה לו בעת הרעה ההיא · אך טובת הסבות המקריות איננה נמנעת מן הרשע כל שכן מהחסיד וטובת הרשעים היא בסבות ההם המקריות והטבעיות ואין דוחה לרעתם כשתבא אבל החסידים יצליחו

אשר ויראה ממנו העדר סידיעה סולת מבוראו יתברך · דע לך כי היה הענין ההוא על הכון לפי כונתנו לא לנורך סמנסה רק לנורך המנוסה לסוציא עבודתו וכו׳ וכדרך מה שכתב שם הרמ״ן ז״ל ענין הנסיון לדעתי בעבור היות מצות האדם רשות מוחלטת כידו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה יקרא נסיון מצד המנוסה אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד ודע כי ה׳ צדיק יבחן כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה: ע״כ: ובעבור שהיו וכו׳ כשפתק לתת טעם למה שנתפזע בהמון לייחס הכל לשקי׳ ולא בכינו מקו׳ לשום אחת מיתר הסבות הנז׳ זכרם והפרסום הזה יור׳ על הפך מה שהוכח מהסבות האמצעיות׳ על כן הורה סבת זה באמרו שעם היותו כורע לכל שהחדושי׳ מתחלקי׳ על החלוקה הנזכרת לשקיי׳ וטבעיי׳ ומקריים ומבחריים: אמנם כיון שהיה באפשר שיהיו כלם אלקיים וכמו שהתבאר למעלה בטבעיים באמרו בעוד שלא ימנע מונע מאחד מהשלשה חלקים: ובמקריי׳ באמרו ומתני׳ בהם בחלקי׳ השלשה · על כן בחר ההמון ליחס כלם אל האקי׳ וכו׳ ולא שיכוונו לבם להרחיק הסבות האמצעיו׳ על פי החלוקה הנזכרת · ואנכי לא ידעתי אם כוון לכלול בלשונו גם הבחיריו׳ לומ׳ שאפשר בעולם גם הם מנזרת על ין כשאר החלקים הנותרים · או אם יצאו הבחיריים מן הכלל כמו שהורו דבריו למעלה בהשמיטו אותם התחלה המונה׳ כטבעיי׳ ובמקריים בהערתנו שמה · ובהוראת דבריו ג״כ הכלים אחר זה באמרו ולא הועילו העניינים המקריי׳ והטבעיים דבר בשעת הקלקלה וכו׳ ואפשר שכוון באמרו והיה כאשר וכו׳ כי היה אפשר היותם אלקיי׳ מצד הסבה שיוו בדרך ההשתלשלות כאמור · אמנם הראשון נכון יותר: אך יש למכיר וכו׳ · למה שהניח בראשית חלוקתו שיש שם מעשים אלקיים אשר אין להם סבה זולת רצון האקי׳ · ולפי מה שזכר ג״כ כי כל החדושי׳ היה כאפשר שיהיו כלם אלקיי׳ הנה זה בא לבאר לנו כי הוא ראוי למשכיל להבחין ולשום הבדל בזה בין עם לעם וכו׳ כי אין הכל שוה בענין ההנהגה הזאת המכוונ׳ מאתו ית׳ כונה ראשונ׳ כמו שיחשוב ההמון כאפשרו׳ היותם כלם אלקיי׳ בזולת בחינה בין ענין לענין · ואת כל אלה מפרש והולך אחד לאחד בדבריו הנמשכים באמרו ויראה כי החדושים וכו׳ ר״ל כי ראוי למכיר שיראה ויכיר כל העניינים הללו · ובאמרו ואיש כוון אל החסיד והנביא שיזכיר אח״כ · ושא נא עיניך וראה כי כל המינהגים אשר חודשו בכוונה ראשונה מאתו יתברך בשביל ישראל · כוון הכתוב באמרו ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים · ולפי מה שהטיב בה הניאו החכם בזורנו באמרו ויוציאך בפניו בפעולו׳ באות מפניו למעלה מן הטבע לא מאחוריו בפעולו׳ הטבעיו׳ ע״כ · ומזה נוכל לבוא׳ כל יתר הסבות האמצעיו׳ המשתלשלו׳ שיו ית׳ בהם אסורי׳ : בראש במדור וכו׳ · שבהיו כל שה מסודרי׳ כתוקן היו בראשי׳ באמרו כל מאווי לב וכל מאמר עין · ובהפך להפך : ולא הועילו וכו׳ · כבר הע׳ דותיך על מה שאפשר לחשוב בהשמטת זכרון הבחיריים : דעת אפיקורוס וכו׳ · כבר קדם דברנו על זה סי׳ א׳ גם ברביעי סי׳ י״ג : ובקשת בעל התורה וכו׳ · אבל מה שזכר עד הנה פסיותו ית׳ שליט על כל חלקי הסבות

הסבות לשנותם כרצונו על הדרך שאמרנו · ויסיר לפני בעל התורה דרכו בבקשתו מאת בוראו יתברך המנוחה בה וזה כי ישים ענין בקשתו שיהיה המבוקש נכבד אצלו יתברך רוצה לומר שלא ישיב פניו ריקם ע"ד אמרו אחלצהו ואכבדהו אשגבהו כי ידע שמי · והנה הוא מוסר לבוראו כל חפציו שהוא בעיניו יתברך יעשה ועם היות לב הדורש חפץ בדברים המבוקשים · לא יזמין לו מהם רק הטוב לו באמת : ומבקש למוד וכו' · לשני פני' יתחלק אופן הצלתו מן הפגעים או השגת שאלות המבוקש ממנו · האחד על ידי למו' כי יגלה ה' את עיניו לדעת מה יעש' לצאת מתוך ההפכ' או לסבב את הנכסף השאלות · מבלי שיודעו לו אותות ומופתים נגלים · והם הנסים הנסתרים שכל בית התורה נכון עליהם כדבר הרמב"ן פ' וארא בראשיתה לאמר ענין שכתוב כי נראה לאבות בשם הזה שהוא מכנה מערכות השמים ולעשות עמם נסים גדולים שלא נתבטל בהם נוהג העולם ברעב פדם אותם ממות ובמלחמה מידי חרב וכו' והם בכל היעודים שבתורה וכו' אבל שכר כל התורה ועונשה בעה"ז שכל נסים והם נסתרו' ויחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם והם באדם שכר ועונש באמת וכו' עכ' · והשני שיבא לתכלית מבוקשו על ידי אותות ונבוד במופתים מפורסמים משנים טבעו של עולם גלוי לכל העמים · כי מנהליו ינהל על דרך זה לעין כל · והראשון מיוחד לחסיד שלא הגיעה מדרגתו למדרגת הנביא · והשני מיוחד לנביא או להמון ברנה כי זכותא דרבים עדיף עם הענינים הנזכרים וכו' · והנה אלה הדברים לעומת מה שזכר למעלה עם ואיש וזמן ומקום וענייני' · וגם פה לא זכר מאומה ענין הסבות הבחיריות וכבר קדם דברנו על ככה · וכלל כונת דבריו כי בעל התורה ידע באמנה בלב נכון בטוח בקרבו כי דעת הסבות הטבעיות והמקריות לחוש ממנו באחד משני דרכים הנזכרים אם בלמוד שיתקדם לו באופן ההכנה וההזמנה שראוי לו לעזות להנצל מן הצרה הבאה המעותדת לבא וזה אם הוא חסיד כאמור · או בכבוד וכו' ע"י האותות המפורסמות המכבדות את בעליהן · אם הוא נביא או המון ברנה וכו' כמו שזכרנו · ואפשר שכוון בכבוד אל המראות הנפלאות הדקות הנראות לנביא כי זה שם זר קרא להם ברביעי סי' ג' כבוד ה' והוא על דרך

יצליחו בסבו' ההם והם בטוחי' מרעת' וכמעט (שלא אצא מכונתי) נ"א שאבא מענין כונתי ועת' אשוב ואומ' כי דוד עליו השלום הביא שלשה חלקי' בסבו' המות ואמ' כי ה' יגפנו והיא הסבה האלקי' · או יומו יבא ומת והיא הסבה הטבעי' : או במלחמה ירד ונספה והיא הסבה המקרית והניח החלק הרביעי רוצה לומר הבחירי כי אין אדם שיש לו דעת בוחר במות ואף על פי ששאול המית את עצמו לא מבחרו (המות) לא במות אך לדחות התעוללות האויב בו · וכמו

והנה כבוד ה' נראה בענן · ודוגמת הלשון הזה זכר בראשון סי' ד' באמרו ושיסופר עליהם בפלאות ובוראות וכבוד וגדולה · וברביעי סי' ט"ו באמרו והוסיף לאמר לו אלקי העברים רמז ש' שאבות אשר העידו עליהם עדים בנבואה ובכבוד עכ' · וכבר המשיל הרא"בע האופן הראשון מן ההצלה באמרו פ' תשא ואתן לך משל חשוב שהיתה מערכת הכוכבים שיגדל נהר על עיר אחת וישטוף אנשים או ימותו ובא נביא והזהירם שישובו אל ה' בטרם בא יום רעתם ושבו שיו בכל לבם ובעבור שדבקו בו נתן בלבם שיצאו אנשי העיר לחוץ להתפלל אל ה' והנה עשו כן · וביום הבוא גדל הנהר פתאום כמנהגו כאשר ראינו בעינינו פעמים רבות ושטף כל העיר והנם לא סרה גזרת ה' והוא הצילם · וחשוב כי המשרתים ירוצו כסוסי' עוברי' במסלה ולא ירוצו להרע או להיטיב רק ככה דרכ' וחשוב כי במסלה איש עור לא ידע מהלך הסוסים מתי הולכי' ש' ימין או שמאל והוא נשען על פקח שידע סודם והנה הוא ישמר כי ברוב' כבד זה יוליך העור לצד האחר ומרוצת הסוס לא ישתנה והעור ימלט וכו' · עכ' · וכיוצא בזה כתב פ' וארא סמוך לראשיתו והוסיף שם ענין הדרך השני באמרו והנה האבות לא הגיעה מעלתם לדבקה בשם כמשה אשר ידעו ה' פנים בפנים על כן היה יכול משה לשנות תולדת העולם השפל ולחדש אותות ומופתים שלא יכלו האבו' לחדשם עכ' : אך טובת הסבות וכו' · אחר שייחד טובת הסבות האלקיו' בזולת אמצעי אל חסידי עליון ונביאיו · בא לו אבל טובת הסבו' המקריות והטבעיו' וגזר אומר כי טובת' מתפשט' גם על הרשעים וכאז"ל · ר' אלעזר רמי כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקוויו וגו' משל לאד' שיש לו פרדס כשהוא משקה משקה את כלו כשהוא עודר אינו עודר אלא הטובים שבהם · עכ' · ובאמרו הסבו' המקריות כללנו בכאן גם הטבעיו' דלגבי אלקיו' מקריין' קרי להו ויסכימו לזה דברי הרלב"ג ברביעי מספר מלחמותיו פ"ו באמרו שלא יתחייב מהנח' ההשגחה שלא יהיה אפש' שיגוע לרעי' הטובו' הנכונו' לבא עליה' מצד המערכ' אבל אמרנו שהם משולחי' ונעזבי' ש' המקרי' ההם המסודרים מהגרמים השמימיים ולא ישמרם הש"י מהרעות הנכונו' לבא עליהם מצד המערכת אחר שאינם במדרגה יתכן שתדבק בהם זאת ההשגחה האלקית · עכ' : יצליחו בסבות ההם וכו' · כי אין מונע טובם מהם כשיבאו

וכמו החלקים האלה בדבור כי דבור הנביאי' בעת שלובשת אותם רוח הקדש בכל דבריה' מכוון בן הענין האלקי ואין לנביא דבר בבחירה מדבריו · והדבור הטבעי הם הרמזי' והתנועות הראויות לעניינים שרוצים להליץ בעדם ומביאה הנפש אליהם בלעדי הסכמה קודמת אבל הלשונות המוסכם עליהם הם מורכבים מעניינים טבעי ומבחרי · והדבור המקרי הוא דבור המשוגעים בעת שגעונם לא יכודר ממנו ענין ולא יגיע אל חפץ מכוון · והדבור המבחרי הוא דבור הנביא בעת נבואתו או דברי הדעתן

צידם טובם ויהיו ג"כ בטוחים מרעתם בהזדמנם על דרך לא טוב: וכמעט וכו'. רוצה לומר כמעט שעברתי מעקר כונתי לרוב דברים כשנגלגלו בספור. ועתה הוא חוזר על חלוקתו הראשונה אשר חלק בה המעשים לאלקיים וטבעיים ומקריים ובחיריים. והוסיף השלשה השם על משכנת הכתוב בדברי דוד כי ה' יגפנו וגו' ונתן טעם להשמטת החלק הרביעי וכל דבריו מאירים כשמש. ואלו הביט בעל העקרים בדברים הללו היה מה שהוצרך אליו מאמר ד' פ' כ"א מתוקן יותר ששם על דבריו כי המיתה אי אפשר שתהיה שלא מאחד מג' פנים אם מצד שעונש המגיע אליו יתברך על חטא. או מצד הוראת המערכת. או שהגיע הזמן להפטר ואלו שלשה הם הקיצים הקבועים לחיי האדם. אמר דוד על שאול כי אם ה' יגפנו או יומו יבא ומות או במלחמה ירד ונספה. רמז בזה שהמיתות הן שלשה אם ברתית אם טבעית או מקרית. כי ה' יגפנו ירמוז על המיתה הברתית והיא מיתת העונש על חטא. או יומו יבא ומת על המיתה הטבעית והוא שהגיע זמנו להפטר כפי מזגו. או במלחמה ירד ונספה ירמוז על המיתה המקרית המגעת לאדם בלא עונו ובלא חטא קודם אלא מצד המערכת או הגזירה הכוללת שכל מי שיכנס במלחמה פלונית ימות ואם לא היה יוצא למלחמה לא היה מת ואם יבא ימות מצד ההוראה הכוללת אף על פי שאין בידו עון אשר חטא. ולא הזכיר המיתה הבחירית לפי שאין אדם שיבחר מות מחיים ולא הסכים בזה אל האמת שהרי מיתת שאול בחיריית היתה שנאמר ויקח שאול את החרב ויפול עליה עכ"ל. ואלו הרגיש בעגלת החבר היה מוצא טעמו לשבח במדובר: וכמו החלקים האלה וכו'. שהחלוקה הנזכרת לארבעת רבעים מצא ענייניה גם בדבור כאשר יורה משפטם בדבריו אשר בין שורותם יזהירו: בכל דבריהם מכוון וכו'. רוצה לומר שדבור הנביאים הוא מכוון בכל דבריהם אשר מפיהם יוציאו מילין: מן הענין האלקי וכו'. כי אין בזה בחירתם מאומה מן הדברים ההם רק הם כלם שופעים ונובעים על לשונם כמאמר דוד רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני. ועל כונה זו ביאר

החכם ספורנו מאמר בלעם היכול אוכל דבר מאומה כלום אני יכול לדבר כמכוון כל מדבר דבוריו הדבר אשר ישים אלקים בפי אותו אדבר כענין רוח ה' דבר בי ובאופן זה לא אהיה אני המדבר עכ"ל. וקרוב הוא למה שכתב שם הרמב"ן על אמרו וישם ה' דבר בפי בלעם שלמדו הדברים שיגרום אותם בפיו ולא ישכח ולא יוכל מהם דבר וכו' עכ"ל. ועל דרך זה נכתבו הדברי' ההם על ספר בלי תוספת ומגרעת כי היה לשונו של נביא המתלבש ברוח הקדש כעט סופר מהיר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אין מלה בלשונו בלתי אם ידע ה' את כלה. אמנם לפי דעתו של חבר לא היה כן ענייני בעת ספרו דברי נבואתו לבני אדם כי אז ימלין בבחירתו כרצונו להטעים הדברים ולהכינם להאמין כמו שיבא: הרמזים והתנועות וכו'. דבר על אודותם בשני סימן ע"ב: להליץ בעדם: להטעימם אל זולת. אבל הלשונות המוסכם עליהם וכו'. כאמרו בראשון סימן נ"ד אבל הם חדשות מוסכם עליהם מורה על זה חבורם מן השמות והפעלים והמלות והם מן האותיות הלקוחות ממוצאי הדבור עכ"ל. והענין הטבעי הוא הלקח האותיות ממוצאי הדבור. והמבחרי הוא החבור מן השמות והפעלים והמלות. או שהטבעי הוא להיות האדם מטבעו מוכן אל הדבור כי להיותו מדיני בטבע הוא ללשונו ינבר להודיע לזולתו את הרשום בקרב לבו. והמבחרי הוא על בחירת לשון מבלתי לשון כמו שזכר בראשון סימן נ"ו: דבור הנביא בעת נבואתו וכו'. בבאו להביא להאמין איך הדעת שנפלאת שיאמר להם הדברים עצמם כאשר המה סתומים וחתומים וחתומים על ספר שהרי לא היתה אזן כל אדם יכולה לשמוע ולהבין. והיה חזות הכל כדברי הספר החתום. אכן לכל אדם יחשב דרך הנביא כי בבואו לדבר אתם היה מסיר את המסוה למען יראו בני ישראל את פני דבורו ויקרן עור פניו בהבנה שלמה בלתי מסופקת ולזה היה צריך הנביא להרחיב בבחירתו ולהוסיף דברים שומרי משמרת הכונה להבין משל ומליצה דברי נביאים וחידותם:

הדעתן המחשב (המחבר) לא מסדר מליצתו ובוחר דבריו כפי שירא׳ שהוא ראוי לכוונתו · ואלו היה רוצה היה מחליף כל דבר מהם בזולתו · ועוד אם היה רוצה היה מניח ענין ולוקח זולתו ויש ליחס כל החלקים האלה אל האלקים יתברך בדרך השתלשלות לא שהם בכונה ראשונה ממנו ואם איננו כן דברי התינוק ודברי מטורפי הדעת ומליצת הדברן ושירי המשורר דברי האלקים יתעלה מכל זה · אבל טענת העצל על הזריז באמרו כבר קדם בדעת אלקים מה שיהיה איננה טענה כי זה כמו אמרו אלו היה אומר לי כי אשר יהיה אי אפשר לו שלא יהיה אומר לו אמת הוא אבל לא תמנע הטענה הזאת שיקח האדם העצה הטובה ותזמן כלי מלחמת לאויביך והמזון לרעבונך כאשר יתברר לך כי הצלתך או אבדתך אינם נגמרים כי אם בסבות האמצעיות ומכללם אך החזקה שבהם שתבחר בזריזות ובהשתדלה או בעצלה ובעכוב ואל תטעון במה שיקרה למעטים ובעתות מעוטות ובדרך המקרה מאבוד המשתדל והנצל המופקר הפתי כי שם הבטחה יש לו ענין מובן בלתי ענין שם הסכנה ואין דעתן בורח אל מקום הסכנה ממקום הבטחה כאשר הוא בורח ממקום הסכנה אל מקום הבטחה ומה שיקרה במקום הסכנה מן ההצלה יאמר כי הוא (נפלא) לא דבר חדש ומה שיקרה במקום הבטחה (ממיתה) לא מן האבדן יאמר שהוא דבר חוץ לטבע והבחירה בהשתדלות הובה

ומסבות

הדעתן · האיש חסר בדעת שפתיו ברור ימללו : ואם איננו כן וכו׳ · רוצה לומר כי היו אלו ואלו דברי אלקים חיים הואיל והכונה הראשונה ממנו הגיעו אל הדבור וזה כלו גנות רב ראוי שיסולק ויתעלה האלקים ממנו : אבל טענת העצל וכו׳ · האומר כי החריצות הפקר הואיל וכבר קדם בדעת אלקים מה שעתיד להיות כי הנה מזור הרשות הניתנה לאדם הואיל וידיעתו יתברך כאשר יעשה לא תשיב ריקם : כי זה כמו אמרו אלו היה אומר לי וכו׳ · רוצה לומר הרי זה שוה לאמרו אם היה כן שיאמרהו וכו או יוכח שיאמרהו וכו׳ : והאמירה הזאת המוכחת היא : כי אשר יהיה אי אפשר וכו׳ · והכונה כי אע״ה שתהא ידיעת ה׳ כוזבת : אומר לו אמת הוא וכו׳ · אמת כי הדבר יהיה בלי ספק הואיל וידיעתו יתברך מקפת עליו שאל״כ היא לא תקרא ידיע׳ באמת · ואעפ״כ ידיעתו ית׳ משארת טבע האפשרו׳ ואין להתרשל בלקיחת העצה בשום פנים · וזה דבר לא שופטו עין רואי מבני אדם איך הוא בשלמו׳ וכמו שכתב המורה בשלישי פ׳ כ׳ ובעל העקרים הזכירו ברביעי פ׳ א׳ עם היות שכבר השתדל החבר למעלה להשיב נפש כטוב טעמו כאשר יוכל שאת כי הבדיל בין ידיעה בענין שהיא סבה להויה ובין ידיעה במקרה שאינה סבה להויה והמין הזה מהידיעה הוא כידיע׳ מה שהיה שאינה סבה להיותו · ובאופן זה תובן ידיעתו יתברך בדבר האפשרי שעתיד להיות כי הוא יודע שהדבר ההוא יהיה על ידי בחירת האדם הפועלת אותו בלי שום הכרח רק בהשתדלות חפשי אין אונס ומעתה אין לו להתרשל בפעולתיו ויחשוב כי הוא בן חורין בעשייתן ומה שידע מהם הבורא יתברך היא ידיעה במקרה כידיעה בדבר שכבר היה שאין שם הכרח בלי ספק ובכן לא תמנע הטענה הזאת מהידיעה שיקח האדם העצה הטובה וכו׳ · כי לא ראי הידיעה בענין כראי הידיעה במקרה להכריח מציאות הענין הנודע כאמור · וכבר קדמו לנו דברי בעל העקידה משער י״ט בביאור אמרו ונטוב העולם נידון כי לא יוחלט המשפט בדרוש הזה אלא בטוב ומבחר העולם שהוא השכל הנקי השוקל הדברים בכף מאזנים וכו׳ · כמוזכר למעלה : כאשר יתברר לך וכו׳ · כי אז תחרץ להשתדל בכל אלה כשיהיה ברור אצלך שאין הענין ההוא כגזירה גרידא ובכונ׳ ראשונה מכוונת מאתו ית׳ שאם ככה הוא עושה לך שוא תשקוד שומר כי השג לא תשיג והבל לא תגיל בחר טובך כי מי יוכל לדין עם שתקיף ואת כל אשר חפץ ה׳ עשה וגו׳ והנה אמר כן להבדיל בין זו ובין מה שיזכיר אח״כ באמרו אך אשר יהיה כגזירה גרידא וכו׳ : ומכללם אך החזקה וכו׳ · רוצה לומר שמכלל הסבות האמצעיות היא בחירת הזריזות והחריצות והוא מה שזכר למעלה באמרו והוא ימצא בעתיד החפץ מכלל הסבות האמצעיות ואמר · אך · לפי שאמרו מכללם מורה שהבחירה היא סבה אמצעית טפלה ליתר הסבות האמצעיות על כן הוסיף מלת אך להורות שאין זה טפל כי אם עקר גמור אלא לבחור בזה או בזה כדי לבא לידי תכלית גמר העתיד להתחדש : כי שם הבטחה וכו׳ · הכונה שאם אין בטבע בהשתדלות · ובמקרה המופקר גם המשתדל יקרהו · לא היה שום הבדל ניכר בין מקום למקום ולא יוגדרו בשמות מתחלפים להקרא זה

ומסבות ההשתדלות עצתי זאת למי שיאמין
בה ומסיבות ההפקר העצה שהיא סותרת
העצה הזאת · והכל שב בהשתלשלות אל
האלקים · אך אשר יהיה בגזירה גרידא
הוא הכבוד ותאותו וזה אין מצריך אל סבות
אמצעיות ואפשר שיצריך אליהם כהצלת
משה מן הרעב ארבעים יום מבלתי הכנת
מזון · ואבדן עם סנחריב מבלי סבה נראית
אך בסבות אלהיות אינן אצלנו סבות מפני
שאין אנו יודעים אותם · ובהם יאמר כי לא
יועיל בהם ההזדמנות והוא אמת אבל
הזימונים הנפשיים והם סודות התורה למי
(שידעם והתחכם בהם) כי שעושה אותם על
מתכונתם הם מועילים מביאי הטוב ודוחים
הרע · וכאשר ישתדל האדם בסבו' האמצעיו'
אחר שימסר אל האלקים במה שנעלם ממנו
בלב שלם ימצא טוב ולא יחטיא אבל הכנסו
בסכנה הגמורה לבטחונו באלקים נכנס
תחת ולא תנסו את ה' אבל המאמר בשוא
בצוותו בעבודה למי שקדם בדעתו שימרהו
או שיעבדהו איננו שוא כי כבר הקדמנו
וביארנו כי המרי והעבודה לא יגמרו כי אם
בסבות האמצעיות והיתה סבת עבודת
העובד הצווי בעבוד' וכן קדם בידיעתו שהוא
עובד ושסבת עבודתו שמוע תוכחתו וכן
קדם בדעתו מרי הממרה בסבות האמצעיות
אם בהברת הרעים או בתגבורת מזג הע או
בנטות אל התענוג והמנוחה ותוכחתו לו מקל
ממריו' כי מן המפורסם כי לתוכחת רשם
בנפש על כל ענין וכי הממרה תתפעל בנפשו
לשמע התוכחות אפילו מעט ההפעלות
כל

שהם בטוחים וזה בשם סכנה ולא היה הלעזן בורח
ממקום הסכנה אל מקום הבטוח וכו' · וזה הספק הנראה
לעין כל ואין להביט אל הזר: ומסבות ההשתדלות
עצתי זאת וכו' · רוצה לומר שהעצה בהשתדלות היא
מכלל סבות ההשתדלו' אשר
הורה על היותם ככללת
הסבות האמצעיות והחזקה
שבהם: והכל שב וכו' ·
כי טבעי כל הדברי' למיניהם
מרכונו יבאו: אך אשר יהיה
בגזירה גרידא וכו' · וכמו
אלה לא תועיל עצה
והשתדלות בבחירתנו כי
הגזירה אמת עכ"פ וכמו
שיבא · וע"ל כיוצא בזה ביאר
בעל העקידה מאמר התנא
והכל לפי רוב המעשה על
הדרך שזכרנו מטעמו
למעלה · ובאמרו הוא הכבוד
והאותות ר"ל שהם מפלאות
תמים דעי' אין בהם תוספת
יד אדם מצד השתדלות
אנושי · וכבר זכר ענין
הכבוד והאותות בדבריו
הקודמים: וזה אין מצריך
וכו': ואפשר שיצריך וכו' ·
מחשבתו פוסקת על שני
הענינים כי מצד מה שפראהו
אין הם צורך לסבו' אמצעיות·
אבל אפשר גם כן שיפעל זה
בסבות עליונות אלקיו' ואנחנו
לא נדע · כהצלת משה וכו' ·
בשא משלו להורות על המשך
דברים בגזירה גרידא ואין
להם הכרע אם בזולת אמצעי
מכל וכל או אם היו שם סבות
אלקיות לא ידענום: מבלי
סבה נראית כנגד אמרו למעלה וזה אין מצריך אל סבות
אמצעיות: אך בסבות אלקיות וכו' · כנגד אמרו ואפשר
שיצריך אליהם: והוא אמת · מה שלא כתאמת זה
בשאין שם גזרה גרידא כמו שקדם: אבל הזימונים
הנפשיים וכו' · ביאר טעם היות כל חריצות אנושי בטל
בכמו שהם החשבים בגזירה גרידא · מ"מ יש שם השתדלו'

מועיל והוא הנקרא אצלו זמון נפשי והוא השתדלות
עליון בתיקון כחי הנפש בידיעת הסודות התוריות שלא
היה הדעת אותו יתברך והקורבה אליו כי בזה ימצא חן
ושכל טוב בעיני אלקים ויהיה כדיק מושל ביראתו לבטל
הגזרות ולהחליף רע בטוב:
וכאשר ישתדל וכו' · הנה זה
דרך ישר לחכי חיים ואחריתם
דרכי חיים נעימים כי יתקן
עצמו לזמון האנושי והנפשיי
וזה בהשתדלו בסבות
האמצעיות לצורך המזון
הראשון אחר שימסר אל
האלקים וכו' · לצורך המזון
הנפשי כי באלה שמן חלקו
ומאכלו בריאה כיגיע כפיו
כי יאכל אשריו וטוב לו כל
פוכות שהוא פוכה וזה ימצא
טוב ולא יחטיא · וזמן המזו'
הזה סוביל בעל העקידה
מה שכתב על זה הדרוש פ'
וישלח שער כ"ו: אבל הכנסו
וכו' · הכונה כי בכל זאת
הבזמנה לא יהרוס אל מסירת
עצמו לסכנות בסמכו על
הנם כי יחטא ואשם: אבל
המאמר בשוא וכו' · כאלה
יכנה את אדם אשר יאמר
כי הוא זה שוא ותפל שיכוה
האל יתברך בעבודה למי
שכבר קדם בדעתו יתברך
שיהיה עובד אלקי' או ימרהו:
כי איננו שוא לפי האמת
מטעם הדברי' אשר הקדמנו:
כי אם בסבות אמצעיות ·
לא בגזירה גרידא כבונת
ראשונה מהעלה הראשונה ·
וכנן לא היתה ידיעתו במה
שיתחדש באפשרים מכרחת חדושו רק כשאר טבע
האפשרות על תלו וידיעתו יתברך במתחדשים
היא ידיעת חדושם עם ידיעת דרכי המגוע אשר
בהם יגיעו לידי גמר התכלית כי כבר זכרנו שאין ידיעתו
באפשריי ידיע' בעצ' רק במקר' ובלתי מכרח' כידיע' דבר
שכבר היה וזה: והיתה סבת עבודת וכו' וכן קדם וכו' ·
רצה לומר

כל שכן כשתהיה התוכחת להמון כי יש בהם על כל פנים מקבל וכבר הועיל ואינו שוא :

תחלת ההקדמות אשר בהם (קיום) נ״א תקון העצה הזאת

ההודאה בסבה הראשונה ושהוא עושה (וחכם) נ״א חכם ושאין במעשיו שוא אך כלם בחכמה וסתר אין בהם קלקול וכבר התיישב זה בנפשות בהתבונן ברוב הבריאה ומה שנשתרש ממנה בנפש המשתכל עד שהאמין שאין במעשיו קלקול ואם יראה במקצת לא תתקלקל אמונתו בעבור זה אבל ייחסהו אל סכלות נפשו ומעוט הבנתו :

וההקדמה השנית ההודאה בסבות אמצעיו׳ אך אינם

פועלות אבל הם סבות על דרך החומר או על דרך הכלים כי השכבת זרע והדם חומר לאדם ואברי ההזרעה מחברים והרוחות והכחות כלים משמשים ביניהם בחפץ האלקים ויגמר בהם צלמו וקוו וגדולו והזונו ואפילו

רוצה לומר שלהיות הסבה האמצעית להשלים עבודת העובד הוא שנוי בעבודה אשר בו יוזהרו לינצול ולמשא׳ על כן מה שקדם מזה בידיעתו יצטרך הוא היותו עובד ושיהיה סבת זה מה שישמע תוכחתו · כמה שנוהו · וכן קדם בדעתו · אמרי שאמרה באמצעות הסבות שיבאוהו לכך בזולת מבריח · ועל כן תועילהו תוכחתו ית׳ ע״י נביאיו וחסידיו ואף אם יהיה שופלג בגרי לא תשוב תוכחתו ריקם כי תועילהו עכ״פ להקל מעליו מגריו וכו׳ : וז״א על כל ענין ר״ל אעפ״י שיהיה הכוכב שקוע במריו לא ימלט מהיותו משיג תועלת מה מן התוכח׳ כי מכל מקום תעשה רושם בנפשו אם מעט ואם הרבה וכאמרו וכי אמרה תתפעל נפשו לשמע התוכחות ואפילו מעט הפעולות ר״ל אעפ״י שלא יושג לו מן התוכחת כי אם הפעולות מזער : בכל זאת לא תשוב פעולה זו לריק כי תועילהו באופן מה כאמור ווכור יזכרנו · עוד נהקדמה השמשית : כל שכן כשתהיה התוכח׳ וכו׳ · כי ברוב כן לא יחטיא הטוב התוכח׳ להשיב הקנת מהם מעין ועכ״פ יושג תועלת התוכחת ואין זה אם כן דבר שוא ותפל · כמאמר הנזור שוא כוונתו ית׳ בעבודה למי שקדם בדעתו שימרהו כמוזכר למעלה : תחלת ההקדמות אשר בהם קיום העצ׳ הוא׳ יהיה העב׳ היעוב׳ בסבת הבחירה על הפכי שהזכיר במה שקדם ועליה שם דבריו למעלה לאמ׳ ומשנו׳ שם שתחלו׳ עבתי ואת למי שיאמין בה ומשנות שהפקר שענה שהיא מותרת העצה הזאת וכו׳ · והנה בהקדמות הללו יקויים מניאות הסבות האמצעיות עם היותן כלן בחפץ · וגם גם שנים ללכת דרך השתלשלות · וכי לחפשיו בחירתו אין הוכח להתנדר בו עם הכל לוב כדבריו הקודמי׳ :

הקדמה א

ובהקדמה הראשונה יתיישב בנפש כי כל דבר לא יכחד מן המלך העליון כי להיותו חכם עד להפליא ואין ידיעתו מכרח לפעולות

אדם כי היה זה קלקול בחקו להכריח על פעולת הרע ולענוש עליו וכבר התבאר שאין שום קלקול במעשי הא׳ : בהתבונן ברוב הבריאה כי אפס כלה לא נראה לחלשת שכלנו אלא שמן הרוב הבריאה מתנה כשפוט על המיעוט הנעלם וז״א ומה שנשתרש ממנה בנפש המשתכל עד שהאמין שאין במעשיו קלקול וכו׳ והריזה דומה למה שאמר הפלוסו׳ הי׳ מג׳ שמי שהתברר אצלו צדק הבורא וחכמתו כוללת · איננו מביט למה שהוא נראה בעולם מן העול וכו׳ והלא כה דברו שם הי׳ ז״א איך איחס העול ל׳ חכם שהתברר לי צדקו וכו׳ :

הקדמה ב

וההקדמה השנית ההודאה בסבות אמצעיות וכו׳ · וכבן יקויים דברו למעלה לשפלי טבע האפש והבחירה כי אין הכל נמשך בגזירה גדולה וכוכה ראשונ׳ מהמעלה הראשונ׳ : אך אינם פועלות וכו׳ · כאמרו בראשון הי׳ ע״ז אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים ע״ד החימום והקירור והסנו טפה וקיובם והתלויים בהם מבלי שהיותם להם חכמה רק עבודה וכו׳ ובמקומות זולתו הוזכר זה כמו שהעירותיך שמה : כי השכבת זרע וכו׳ · כן כתב רלב״ג בתחלת תזריע וז״ל רבים אמרו שהאשה מזרעת תחלה יולדת זכר על כן וילדה זכר ועל כן דעת חכמי יון שהזרע לאשה וזרע הזכר מקפיא וכל הבן מדם האשה והנה פי׳ תזריע תתן זרע כי היא כמו הארץ ע״כ · גם שהזכר זה שם כפי׳ הרמב״ן : ואברי ההזרעה מחברים · רוצה לומר שמחברים השכבת זרע שהזכר עם דם האשה : והרוחות והכחות וכו׳ · שם הרוחות והכחות שבזרע ועל ידם תשלם ההכנה להכין אותה ולהעדר כפי מה שגוזרת חכמתו יתברך וחפצו להיות הדבר נגמר על ידם : ויגמר בהם צלמו וכו׳ · שע״י המכינים הללו יגמר הצלם הגשמי לתארו במחוגת קוו ותכונתו · וכן יגמר על ידם גדולו והזונו עד בואו לכלל קבלת הצורה השלמה

ואפילו בדבר הנוצר יש שצריך אל הסבה האמצעית כעפר אשר (הוא) כא סיס חומר אדם ואי אפשר שלא להודו בסבות אמצעית:

והקדמה השלישית כי הבורא יתברך נותן לכל חומר הטובה שבצורות שאפשר לו לקבל והמתוקנת שבהם ושהוא יתברך מטיב לא ימנע חנינתו וחכמתו והנהגתו מדבר וכי חכמתו בפרעוש וביתוש על הדמיון איננה מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים אך התחלפו הדברים מחמת חמריהם ואין לך לאמר למה לא בראני מלאך כאשר אין לתולעת לאמר למה לא בראני אדם:

והקדמה הרביעית ההודאה כי למציאות מדרגות עליונות ותחתונות וכל מה שיש לו הרגש

הויתו היא השופעת עליו אחר הכנתו מאת הבורא ית׳ כי זה חלק אדם מאל כבהקדמה הנמשכת ושלשה שותפים יש ביצירת האדם וכגודע מאמרת חז״ל׳ ומדבריו ברלה שלא תיחד אלוו יתברך רק השפעת הצורה המיוחדת המשלמת מציאותו של דבר׳ על כן יוחס פועל ההוין והגדול בהוית האדם אל הסבות שאמצעו ולהיו׳ שם הפעולות באד״ לא מצד מה שהוא אדם כי אם מצד היותו צומח׳ והרי זה מעין מה שהבין א״כן רשד מדברי הפילוסופי כמו שזכר הרלב״ג בספ׳ מלחמותיו מאמר ה׳ פ״א כי אחרי הזכירו דעת תמסטיום ואבונכר ן׳ סינא והב׳ כב׳ שכלם מתאימי׳ הסכמתם על היות הפועל לאלו ההויות הוא שכל והוא יפעל אותם אם בעצמו ואם באמצעות כחות יסודרו ממנו כאמר המתהווה וכו׳׳ כתב ז״ל והנה הבין ן׳ רשד מהם לפי מה שמגלאנו ממה שטען לבטל דעותיהם שזה הפועל הנבדל יתן הצורה למתהוה בסוף ההויה ואולם שדריכה לקבול הצורה איכה מיוחס אבלם אל זה הפועל הנבדל ולא ידענו אם מצא כן ן׳ רשד זה הדעת להם בביאור או הבינו מדבריהם כי אין אבלם מדברי אלו הפילוסופים כי אם מעט ע״כ׳ ועוד תשוב תראה דברים מתייחסים לזה בחתימת הספר אבל זכרון דעת גאליכוס בכח המצייר אשר שם לו יתרון על שאר הכחות באמרו שאיננו מחמת מזג אבל שוא כח אלקי כמו שיתבאר שמה׳ ומה שאמר הכה בחפץ האלקים הוא מכוון לעומת אמרו שם שהוא כח אלקי׳ והכה הכח האלקי הנמשך ובא בטפת הזרע מכח צורת המוליד שהושפע עליו מאת הבורא יתברך כמשפט כל צורה שאיננה מושפעת מזולתו׳ הוא הכח הזה הכאלדי נכח עד שיכלול בקרבו כחות רבות וז׳ שמש בחפץ האלקים לגמור כל הדברים עד הנה׳ ובסוף ההכנה כלה תושפע הצורה על הכוכר מאת הבורא יתברך המשפיע כל הצורות בזולת אמצעי כמו שזכרנו׳ ואפילו בדבר הנוצר וכו׳׳ משעת ימי בראשי׳ אעפ״י שלא היו שם הסבות האמצעיו׳ על בדורם שנמשך אחרי כן: כעפר אשר הוא חמר אדם׳ הוא אדם

הראשון אשר לב ולם אין לו רק הוא יציר כפיו של הב״ה:

הקדמה ג

והקדמת השלישית כי הבורא יתברך וכו׳ הקדמה זו היא השלמ׳ הק׳דמ׳ להורו שהכל הדברים מסורה ביד הסבו׳ האמצעיו׳׳ אולם מפתח השפעת צורתם העצמי׳ לא נמסר ביד שליח׳ ויש עוד בהקדמ׳ הזאת מעין דוגמת צורתו בהקדמה הראשונ׳ להודיענו כי חכמתו יתברך והנהגתו שלימ׳ בכל הברואים ואם כן לא נוכל להעלות על לב שיעכים את האדם על רוע מעשהו עם היותו בלתי בחיריי עליו: וכי חכמתו בפרעוש וכו׳׳ כבר קדם דברו שלזה בראשון סי׳ כ״א׳ ובשלישי סי׳ י״ו: אך התחלפו הדברי׳ וכו׳׳ אפשר שכוון בזה כי החכמה אחת היא בכל אחד מהם אמנם התחלפות הדברים לייחס לקנת מעלה יתיר׳ על קנת מכד עלוי חמריהם׳ וכעין אמרו ברביעי סי׳ כ״ה שאם המנאו מתחלפות ושוכו׳ זו מזו בהתחלפות מחמריהם וכו׳׳ עד אמרו הכל מחמת נותן הצורות וכו׳׳ כהה החכמה בהם אחת וכו׳׳ ועוד זכר שם כיונא בו שהחכמה בשלם׳ חלקי העולם אחת והענין השקי אחד והחלוף ביניהם איננו כי אם בהתחלפות היולי׳ ע״כ׳ ושם באמר כי אין החכמ׳ בגלגלי׳ גדולה מהחכמה בקטן שבחיי׳ אך גדולת מעלת׳ בעבור שהם מחמר זך וקיי׳ לא יכלם כי אם בוראם וכו׳ ע״כ: ויסכול הביאו נ״כ טעם היות חנינתו ית׳ וחכמתו ענומ׳ מאד מה׳ אין להפלא מאם לא כתן לכל כמנא צורה מעולה מאד כי החלוף הזה בבורו׳ קרה לחלוף החמרים המקבלי׳ ואין זה כילו׳ מלמעלה וז״א ואין לך לאמ׳ למה לא בראני מלאך וכו׳ לא שיתעוקק שיש כמנא לבאת מגדרו ולהפתכו למין אחר וכמו שכוכיר בפסקא הנמשכת שברי זה ימאכהו הטבע כי טבע כל דבר יקיימהו בתשוקת היותו הוא אך עם השלימיו׳ אשר יתנשא חפצו שיהם בזולת שנויו בעצמו׳ המכם הכונה בכאן היא לספר כי שכל נעשה נכוין קומתו ושלמותו כפי זכות חמרו:

הקדמה ד

והקדמה הרביעית ההודא׳ כי למציאו׳ מדרגו׳ וכו׳׳

בפס

(הרגש והשגה) כ"א הסנה והרגש וחוש מעולה מאשר אין לו זה בעבור קורבתו ממדרגת הסבה הראשונה אשר הוא השכל בעצמו וכי הפחות שבצמח יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבמוצאים והפחות שבבהמה יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבצמח והפחות שבאדם יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבבהמה · וכן הפחות שבבני תורת האלקים יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבאומו' עכו"ם שאין (בהם) כ"א להם תור' האלקי' כי התורה שהיא מאת האלקים מקנה הנפשו' מנהג המלאכים ותכונתם וזה מדה שאין משיגים אותו בלמוד · והראיה על זה כי ההתמדה על מעשה התורה ההיא מביאה אל מדרגות הנבואה אשר היא הקרובה שבמדרגות האנושיות אל האלקים אם כן בעל התורה הממרה טוב מאשר אין לו תורה כי הוא כבר הקנתהו תורת האלקים מנהג מלאכותי השקיף בו על מדרגת המלאכים אף על פי שמריו בלבל אותו עליו והפסידו נשאר לו ממנו רשמים ונשאר באש הכוסף אליו אבל אם היו נותנין לו הבחירה לא היה בוחר שיהיה במדרגה מי שאין לו תורה כאשר האדם (כאשר יחלה) כ"א כשיחלה ויעונה במכאוביו אלו היו נותנין לו הבחירה שיהיה סוס או דג או עוף מתענג בלי מכאוב ויובדל בינו ובין השכל אשר יקרבהו אל מדרגת האלהות לא היה בוחר בו:

והקדמת

לזה שזכר בהקדמה הראשונה כי כל מעשי הא"ל בחכמה וסדור · ובהקדמה השנית חזרה על מציאות הסבות האמצעיות שהולכות על סדר · גם בשלישית חזרה על בחינתו יתברך לכל סמר הטובה שנגזרות שאפשר לו לקבל · המשיך ענין סדור השמאלות למדרגותיהם · ומן הסדור הנפלא הזה הנראין בדק ארח תיו · וכן לא כייחס לו דבר יניקה ופתלתול לומ' שהאדם בלתי בחירי במעשיו ואף גם זאת יקבל עונש על פעולת הרע ובסוף הקדמה זו יזכור נ"כ על ענין הבחירה לאמר אבל אם היו נותנים לו הבחירה לא היה בוחר וכו': הרגש והשגה וחוש · כלל הגמש עם הנ"ח למה שזכר הי"י שיש לצמח קנת הרגש והשגה · אמנם החוש הוא מיוחד לבח: הוא השכל בעצמו · כאמרו בשני סי' ב' שהוא עצם החכמה: מקנה הנפשו' מנהג המלאכים וכו' · כי מבלת חכמה של מעלה תורה · שאין משיגים אותו בלמו' · בהקש טבעית: והראיה על זה וכו' · ענין הנבואה הוא עד מאמר על אמתת דבריו שהתורה מקנה הנפשו' מנהג המלאכי' כמו שנבאר והולך · אשר היא הקרובה שבמדרגו' וכו' · כדבר הכוזרי בראשון סי' מ"ב אבל המעלה הזאת אלקית מלאכיית וכו': אם כן בעל התורה הממרה וכו' · כענין חז"ל (בסנהדרין פ' כנמר סדין) חטא ישראל אמר ר' אבא בר זבדא אמר רבא אעפי שחטא ישראל הוא אמר רב פפא הייכו דאמרי איכשי אסא קאי בכי חילפי (פי' מיני קונים) אסא שמיה ואסא קרו ליה · עכ"ל · ונראה זה כסותר מה שזכר ברביעי סי' י"ג כי האומו' הנ"ל ככו' שם והכלל זה הככים ירבעם וסיעתו · לולי האמנתי לראות בביטול סתירה זו כי

שם יבחן הממרה אחר המות שטוב אין לו תקנה עולמית ולפיכך היתה קרבתו מוסיפה בריחוקו כמוזכר שמה · וכאן יבחן עוד בחיים חייתו כי עדיין אם הכוסף תוקד בו אל המנהג המלאכיי שהוא חלק מן התשובה וכו' · כמו שיבא בפרקא הבאה · ולפיכך הוא יותר במדרגה מן המעולה שבעכו"ם כאמור: השקיף בו וכו' · כי מכח המנהג ההוא המלאכותי הקנוי לו באמנעות התורה עלתה בידו הכנה להשקיף בסודות המלאכים ואע"פ שמריו בלבל עליו אותו המנהג המלאכותי והפסידו מ"מ נשאר לו ממנו רשמים וכו': אבל אם היו נותנים לו הבחירה וכו' שיבחר היותו נולד בין יתר האומות והיא בחירה בטבע כבחירת האדם להיות דג או עוף שיזכיר בסמוך · אכן שעיפי יהרו חטא ילדו קוצי באמרו שלא היה בוחר האדם שיהיה סוס או דג וכו' מכל מה שיובדל בינו ובין השכל וכו' · ונראה שאין הטעם הזה עצמי במה שאנחנו עליו שהרי חקה זאת לאדם ולכל זולתו כפי מה שהוכיחו הפילוסופים לבלתי היותו חפץ בשנוי מינו או אישו אפי' מכוה רע לנוה יפה כשו תאמ' שישתנ' עצמו לעצם המלאך · והטעם בזה לפי שא"א להעשות השנוי הזה כי אם בהפסד עצמו ואיך יבחר דבר בהפסדו · ולמי יחפוץ לעשות יקר יותר ממנו · שהרי בהיותו מלאך עד היותו שנוי לשכח · לא לו יהיה הזרע כי איננו אתו כתמול שלשום · רק הוא עצם אחר כי העצם הראשון הכה כשחת ואיך יסבול הטבע תשוקה זו · על כן אמרתי שלא כיון החבר בדבריו לומר שלולי טעמו היה בוחר האדם לבלתי מגדר מינו רק ליפות בחו כפשה כאומר שגם בזולת

בזולת טעם אחר היה נמנע האדם מבחירת היותו סוס או דג וכו׳ כדי שלא יובדל בינו ובין השכל וגו׳ ולדמיון הממרה בערך של האומות אשר נשא משלו על אודותם וכבר זכרנו מענין זה בקודמת:

למשול בעם ההוא כי לרש אין כל גם לא ידע משפטו הציר להיותו מעם נכרי וחכמה מה לו באפני ההנהגה וכבר ידענו כי בכל החכמות ובכל הכסף ראוי שיהיה המתכם של מדרגת המושל ולעבדים לא יראו ראה כי סבותיו האמצעיות נעדרו: ואלו היו נמצאו וכו׳

הקדמה ה

והקדמה החמישית כי נפשות השומעים וכו׳ יש בהקדמה זו הרחבת ביאור על מה שזכר למעלה באחרית ספורו על דבר הבחירה. בטרם יתחיל ענין ההקדמות כאשר תהיה וכו׳ או התוכחת מסוגלת בכך כאשר תהיה בדברים מקובלים ומתישבים על הלב: ולתוכחת באמת וכו׳ באמרו למעלה כי לתוכחת רושם בנפש על כל ענין וכו׳: יקדח בנפשו וכו׳ כי תהיה התוכחת ההיא בלבו כאש בוערת עצור בעצמותיו לתנוח שוכו לשכוח: והתחלה לה בו׳ רוצה לומר התחלה לתשובה בשומע את התוכחת:

הקדמה ו

והקדמה הששית כי האדם וכו׳ הקדמה זו מורה בעצם על מציאת הבחירה באדם מצד מה שימצא לנפשו יכולת לעשות הרע או לעזבו בענינים האפשריים. והוא שמו עד ראה וידע כי כל עוד שיהיו שם סבות אמצעיות אשר יתכן בם להשיג אל מחוז החפץ אין נגרע מבחירתו דבר. אמנם מה שנמנע ממנו איננו אלא להעדר הסבות האמצעיות או להעלמם ממנו שהרי הם אצלו כאלו נעדרו. ועוד יתבאר זה אח״כ בהמשל הסאקאקי: רש נכרי איננו יודע להנהיג. כן האדם הלז נעדרו ממנו הסבות האמצעיות אשר יתכן לו בהם למשול בעם

והקדמה החמישית כי נפשות השומעים מקבלות רושם לתוכחת המוכיח כאשר תהיה בדברי מקובלים ולתוכחת באמת על כל פנים תועלת ואם איננה משיבה חממרה מעשות הרע יקדח בנפשו מן התוכחת ההיא ניצוץ ורואה כי המעשה ההוא רע וזה חלק מן התשובה והתחלה לה בו:

והקדמה הששית כי האדם מוצא מנפשו יכולת (לעשות) נ״א בעשות ונ״א על עשות הרע ועזבו (הענינים) נ״א בענינים אשר הם אפשר לו ומה שנמנע ממנו לא נמנע כי אם להעדר הסבו׳ האמצעיו׳ או לסכלות האדם בהם: והדמיון בזה רש נכרי איננו יודע להנהיג רוצה למשול בעם וזה נמנע ממנו ואלו היו נמצאות הסבות האמצעיו ויהיה הוא חכם להתעסק בהם היה נגמר רצונו כאשר נגמר רצונו במי שסבותיו נמצאות וידעם וינהיגם ממה שמושל בביתו ובבניו ובעבדיו ויותר מזה אבריו יניעם כאש׳ ירצה וידבר כמה שירצה ויותר מזה מחשבתו ודמיונו יצטייר לו הקרוב והרחוק בעת שירצה ועל הענין שירצה כי הוא מושל בסבותיו האמצעיות ועל כן לא יתכן שינצח החלש את החזק בשחוק האשקאקש הנקראת שט״רנג בערבי ולא יאמר הצלחה ורוע מזל (אשדשיר ובמלחמת האשקאקש) נ״א במלחמת השטרנג כאשר יאמר במלחמת שני מלכים נלחמים כי סבות (האשדשיר ומלחמת שט״רנג) נ״א מלחמת השטרנג נמצאות כלם וינצח החכם כהנהגתו תמיד ולא

כאלו תאמר שהיה לו עושר וכבוד ויוצא ממה שראוי למצא במושל עם: ויהיה הוא חכם וכו׳ לדעת לשות בתבונתו דבר ההנהגה השכל ההנהגה לפי מקומו ושעתו כמשפט המושלים: היה נגמר רצונו. ולא היה שם מונע חפצו ושיתה בחירתו חפשית מכל צד: כאשר נגמר רצונו במי וכו׳ כשא משלו במי שלא נעדרו סבותיו ממה שראוי למושל בביתו כי אז לא ימנע חפצו בתקון הבית לכל משפטיו כיון שלו נתכנו עלילות בתיקון עניינו: ואמר וידעם: כי השכלות בסבות האמצעיות עם היותן נמצאות אצלו הוא משים אותם כאלו הם נעדרים כאמור. וינהיג׳ שיהיה לו הכח התבוני על שלמותו להנהיג הסבות ההן כפי הצורך: ויותר מזה איבריו וכו׳: הוסיף משל יותר קרוב מן הראשון ויסודתו במושל בעצמו להניע איבריו אל אשר יהיה שם הרוח ללכת וכן הוא מושל בנפשו להניע מחשבתו ודמיונו לצייר מה שיחפוץ בכל עת ועניין שירצה וכל זה כקל אצלו כי קרוב שיו הדבר מאד בפיו ובלבבו לעשותו להיות כל סבותיו האמצעיות דבקות עמו ועל כן אמר ויותר מזה איבריו וכו׳: ויותר מזה מחשבתו: כי בקלות כמרץ ינביס עוף הדמיון והמחשבה לעוף בעפיפה אחת מסוף העולם ועד סופו: ועל כן לא יתכן וכו׳ בחוק עשה לכן האיש הוא להמלין כונתו על השלם

ולא יירא סבה טבעית שצריך להתבונן בה ולא סבה מקרית אלא בעת נכרי מחמת התעלמות וההתעלמות נכנס בסכלו כאשר אמרנו ועם כל זה הכל מיוחס אל הסבה הראשונה בדרכים הנזכרים אך אל הכונה הראשונה בחדושי בני ישראל כל ימי היות השכינה בתוכם · אבל אחר כן הענין מסופק אלא בלבות המאמינים האם החדושים האלה בכונה ראשונה מן האלקים או בסבות גלגלים או מקרים · ואין טענה פוסקת אך הטוב שייוחס הכל אליו יתברך כל שכן הדברים הגדולים כמות : והנצוח · והמלחמות : וההצלחה : והחסרון : והדומה לזה :

השלם שהסבות ועקר ענינו תלוי בזה כי כשתהא שם הסבות האמצעיות ביד האדם אז הוא ברשותו ובחירתו להשיג חפצו כדת אין אונס ואין מניעתו מאשר יכספהו כי אם בהעדר מאחד הסבות האמצעיות הראויות לתת לו להשלים מעשהו · ועל כן מי שיודע בטיב בחוק האלקי לא יבוטח לעולם ממי שלא ישים לו כידיעה ההיא · וטעם זה כי הסבות אשר הנהיגו הש' הנה בידו כיתנו ואין אומר השב · וזה שאין כן במלחמת רשות בין המלכי' כי עתה יגבר אחד מהם אשר יוס לעשות בנצחון במלחמה שהיא מאיזו שנה אמצעית מנגדת כי הן לא בידו עוכו כבמלחמת האלקי : ולא יאמר שנלחם וכו' כי בכל אחד ממיני הנצחון הללו כמשרו סבות הנצחון ביד היודע לבחק בו ואין שם שנה מונעת מעיקה אל הנצחון : ולא ייראו סבה טבעית שצריך להתבונן בה · כי לא יבטח בזה להתבונן בסבה הטבעית לומר ובלבד שלא תמנע הסבה הטבעית כדרך שהתנה כאן למעלה במעשים המקריים באמרו ומתנים בהם כחלקי' השלשה : אלא בעת נכרי וכו' · שיקרה על המעט כדרך הזרות מחמת התעלמות שיתעלם ממנו איזה מקום מכוחתו של מלך או כיוצא : והתעלמות נכנס בסכלות וכו' · כאמרו למעלה או לסכלות האדם בהם : ועם כל הכל מיוחס וכו' כי הוא יתברך המסדר כל דבר על מתכונת טבעו ומשפטו כי ממנו הכל ומידו נתנו לו · בדרכים הנזכרים : רוצה לומר בסבות האמצעיות שקדם זכרם : אך אל הכונה וכו' · רוצה לומר אך ייוחס הכל אל הכונה הראשונה בזולת סבות אמצעיות בענין החדושים המתחדשים בבני ישראל בעתם המונהגת כמוזכר למעלה : אבל אחר כן וכו' אחרי דרך מגא השמש בהסתלק השכינה מביניהם : אלא בלבות וכו' · מון אלו שאמונתם נכונה בקרב לבם כי השכינה הנסתרת עדין היא שוכנת עם כל ישראל אזרחי וכו' כמו שיבא בסי' כ"ג · ונראה שהדבר הזה תלוי במחלוקת ר' חנינא ור' יוחנן (פ' במה דשבת) דר' חנינא אמר יש מזל לישראל ור' יוחנן אמר אין מזל לישראל וכר' יוחנן קיימי רב ושמואל ור' עקיבא ורב נחמן בר יצחק וכמו שמוכר שם מעניינם : ואין טענה פוסקת · שאין בנו טענה חזקה פוסקת הדין כנכון · ועם היות שם פ' במה דשבת מעשים מוכיחים שאין מזל לישראל · אעפ"י כן מקום הוכח למתעקש להטות עקלקלותיו : אך הטוב וכו' · עם היות שאין לנו ראיה מופתי' על זה · טוב לנו כי ישא מדברותיו לייחס הכל אל הבורא יתברך לא אל הטבע או למקרה · ובכל זאת לא בטא בשפתיו שהשא לבבנו אל כפים לייחס בחירתנו אל ש' בשמי' כי אמנם הרשות נתונה לנו בחפשיות גמורה והבחירה כדת אין אונס כי כן יסד מלכו של עולם לעשות כרצון איש ואיש :

חתימת הספר

סי' כא אמר החבר זה והדומה לו החקירה עליו טובה ועל איכות דיני האלקים בעבדיו ותלותם

סימן כא

החקירה עליו טובה וכו' בעבור היותם דרושי התורה לא מדרושי הפילוסופיא שצריך לדבר בם לבקשתו מראש המאמר · ובעבור היותם גם בלתי נוגעים בענין כבודו יתברך ותאריו וכאמרו אחר כן וכאשר יגיע בדבריו אל ענין הראשון ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם וכו' · ומה שאמר באלו שהחקירה טובה בהם ראוי שיובן עם התנאי שהתנה בשני סוף כי כלו בענין הקרבנות באמרו ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שהתחכם בה וחקר · אך מי שנטה מהמדרגה העליונה ההיא אל המחקר טוב שיוציא בהם מוצאי החכמה וכו' · ונשנו הדברים בראש המאמר הזה בשם שהלך לאמר כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב הטוב אבל עם רוע הלב החקירה יותר טובה : ועל איכות דיני האלקים בעבדיו · לייסב בדעתנו משפטי צדקו בעבדיו הן לטוב הן למוטב כי הכל דין אמת וראוי למי שלבו נוקפו שיחקור עד ימלא דברי קטן כגיור כדקס ויוטרס ·

ותלותם במה שתלאם הנביא עליו השלום מן פוקד עון אבות על בנים לשונאיו ועושה חסד לאלפים לאוהביו ושקול עון ועון עם עונש ועונש ממה שבא במקרא ובדברי רבותינו ומה שמשיבין אותו בתשובה ומה שאין משיבין ותנאי התשובה ומה שיבא מן הצרות על דרך הבחינה והנסיון ועל דרך הפרעון מעון שקדם ועל דרך התמורה בעולם הזה ועל דרך התמורה בעולם הבא או בעבור עון אבות ומה שיבא מן הטובות לזכות שקדם או בעבור זכות אבות או לבחינה ונסיון · והמזג הפנים האלה וזולתם ממה (שדעתם עמוקה) נ"א שביאורו עמוק ואפשר שיגלה בחקירה ברוב הסבות כצדיק ורע לו רשע וטוב לו · ומה שאיננו נגלה ימסר בו הענין אל דעת האלקים וצדקו יתברך ויודה האדם בסכלותו בסבות האלה הנגלות כל שכן הנסתרות וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם

ורוא'

ותלותם וכו' לדעה למה תלה עון אבות על בנים וכן לפנין מדה טובה מרובה כעשות חסד לאלפים וכו' ראוי שישקיפו השכלים על משפטי ה' אמת צדקו יחדו: ושקול עון ועון וכו' · להגיד כי פלא ומאוד משפט ביד ה' לשקול העונש הראוי כנגד העון ויעביר הפושע על זה באזהרות ובעונשים כלם ממה שכתוב במקרא ומבואר בדברי חז"ל · וכבר ביאר לנו הרמב"ם בפירושו למסכת אבות פ"ב על אמרו שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות · כי מנו לא תעשה דבר שכתוב העונש על כל אחת מהן מלבד שמעט מהן וחייב על קצתן המיתה ועל קצתם הכרת ומיתה בידי שמים ומלקות וידענו שעונשי מצות לא תעשה כלם אין מהם אסור גדול ומה מהם למטה ממנו והם ח' מדרגות וכו' עד אמרו ומאלו המדרגות נדע חומר העון וקלותו אבל מנו' עשה לא התבאר שכר כל אחת מהן אם הוא אצל הש"י וכו' ע"כ: וכה' תשובה פ"ג דבר על סודותם בכללות ועל היות יחס העונש אל העונש ביחס החטא אל החטא אמר המקונן (איכה ד') ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים· כי אם שארכו ישראל בגרתם על ידי גריהם השמחים לאידם · העיר על גודל עונם מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע וכו' ועל כן קרא לאשמתם עון ושל סדום חטאת כי נדקה בפשה סדום מהשובם ישראל וזדונות בעצו לסדום כשגגות כערך אלו: ומה שמשיבין אותו וכו' · כל זה ככלל בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ד באמרו כ"ד דברים מעכבין את התשובה ד' מהם עון גדול והעושה אחת מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשו' תשובה וכו': על דרך הבחינה וכו' כאמרו בקודמת והיה מאמרו והאלקים נסה את אברהם על הכין להוציא עבודתו מן הכח אל הפועל להיות זה סבת טובתו וכו': ועל דרך הפרעון מעון שקדם · כגון בבחינת היות העונש מעין העון אשר קדם לו כי מדרכי טובו ית' למדוד מדה כנגד מדה וכמו שאמרו ז"ל על זה מאמר הכתוב ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כי נגד חסדו ע"ל מי שיביא עליו תשלומי עונו כפי איכות מעשהו מדה כנגד מדה כי זאת ישיב אל לבו לתקן עוותו וע"ל דרך התמורה בעה"ז שמביא עליו רעה בעה"ז בקצת ומכו להטיב לו באחריתו טובה יתירה בעה"ז ג"כ כענין איוב שהוסיף ה' את כל אשר לו למשנה · או בעבור עון אבות · כענין מה שאז"ל · בעון אבות הבני' מתים כשהם קטנים · או בעבור זכות אבות · ומה שאמר למעלה ועושה חסד לאלפים לאוהביו אשר לפרשו על אוהביו המוסרים נפשם על קדושת שמו ית' כדרך שכתב בו הרמב"ן פ' יתרו על כן הוסיף כאן זכות אבות ר"ל כל זכות שתהיה שנה שהיא עומדת לבנים: או לבחינה ונסיון · כי גם ה' יתן הטוב לבחינה ונסיון כמו שזכר מביאת הברות לתכלית זה עצמו וכענין אמרם ז"ל פ' אמר לפס המאמינה שהלל מחייב את העניים ואלעזר בן חרסו' מחייב את העשירים:

והמזג הפנים האלה וכו' · ר"ל שהחקירה טובה ג"כ על המזג הפנים הללו והרכבתם גם יחד כי לפעמי' יתמזגו מהם פנים רבים בגופא אחד בעצמו · או ירצה על המזגתם לידע פשר דבר בכל אחד מהם לישבו על מתכונתו כדחיית הספקות המתרגשות והעמדת הדבר על בוריו: וזולתם ממה שדעתם עמוקה ואפשר שיגלה וכו' ר"ל שעם היות ביאורו עמוק אפשר בו שיגלה עכ"ז אבל לא בחקירה ברוב הסבות כי כח חקירתנו בכמו אלה הלוך ילך כה וכה עד הגיעו לכלל ישוב מה שלא יתכן זה בחקירה על העצם הראשון יתברך כאמרו אחר כן וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם: כצדיק ורע לו וכו': זהו אחד מן הדברים שרמז אליהם באמרו וזולתם ממה שדעתם עמוקה וכו': ומה שאיננו נגלה וכו' · וכדק כדק ירדוף מן הנגלה אל הנעלם בכל דברו הטוב בהבהקה הקודמת

בהקדמה

ורוא בעדם מסך אור בהיר מנצח הראו׳ ומנע ממנו השינוי בעבור (קצרח) כא קוצר ראותנו ודעתנו לא בעבור הסתרו והחסרו כי הוא בהיר ונגלה ומפורם ביותר אצל בעלי הראו׳ הנבואיו׳ משיצטרכו כ״א כו אל הבאת ראיה · ותכליתנו מהכרת אמתתו שנכיר בטבעיות מה (שלא היתה סבה דבר) כ״א שאין בו סבה מאומה מן הטבעי׳ וניחסהו אל כח בלתי גשמי אבל כח אלקי כאש אמר גאלינוס בכח המצייר וישים לו יתרון על שאר הכחות ורואה שאיננו מחמת המזג אבל לענין אלקי ובאותות שאנחנו רואים (כהפוך) כ״א הפוך ענין העצמים ושנוי המנהגי׳ ובריאת ג מצאות לא היו מבלי תחבולה קודמת וזהו

בהקדמה הראשונה: ויורה שאדם בשכלותו וכו׳ · שיוכיח ויאמר שגם אלו הסבות אשר תשג באפשרותה לא יד״ע שיותם כבר על שאמת הבורא: אל שענם הראשון · שוא נביא מצב נביה ראשון הוא לנו: ומה שהתחייבו בו מן המדות: הם המארים שבכר על אודותם בשני סי׳ כ׳ וכלם ברביעי סי׳ ג׳ באמרו וכאשר נחשוב במדות שלא לדמות בין על הפעלים בין על האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ ושומר וכו׳ ונזכרו ג״כ בזה סי׳ י״ח: ורואה בעדם · ר״ל כנגדם כלשון ויסגור ה׳ בעדו וכמו שפי׳ רש״י כל בעד שבמקרא לשון כנגד הוא: מסך אור בהיר וכו׳ · כבר קדם דברנו על זה סי׳ ג׳ וגם ביארנו כי קושי השמירה על אמתת דבר פעמים יקרה להיות שהדבר בעצמו חזק המציאות מאד עד יקשה שישיג מהשיגו לעוצם יקרתו · ופעמים יקרה לחלשת מציאותו של דבר ועל כן הוא מעלת חסרונו בלתי מושג: אבל בעלי הראות וכו׳ · כבר דבר על אודותם ברביעי סי׳ ג׳ ושם ביאר כי הבורא שם למי שבחר מברואיו עין כסתר׳ רואים דברים וכו׳: ותכליתנו מהכרת אמתתו וכו׳ · שני דרכים מוכחים לפנינו להכיר בם אמתת הבורא · ובם אשר זכר הראב״ע פ׳ יתרו על פסוק אנכי ה׳ אלקיך באמרו שיוכר מעשה ה׳ במתכות ובצמחים ובחיות ובגוף האדם בעצמו וכו׳ ויגבה לבו אחרי כן לדעת דברי הגלגלים וכו׳ ומדרכי ה׳ ידע המשכיל את ה׳ וכו׳ עד אמרו ומשה שמע אותם מכחישים כי ה׳ הוא לבדו עושה שמי׳ וארץ רק הם אומרי׳ כי ה׳ הוא עושה תמיד בלי ראשית ואחרית והנה ה׳ עשה אותות ומופתים במצרים עד שהוציאם משם להיות להם לאלקים וכו׳ וחתם דבריו לאמר והנה הזכיר למשכיל אנכי והוסיף אשר הוצאתיך שיבין המשכיל ושאינו משכיל · ע״כ · והנה כנגד הדרך הראשון אמר שנכיר בטבעיות וכו׳ וכנגד השני אמר ובאותות שאנחנו רואי׳ בהפוך ענין העצמים וכו׳: שנכיר בטבעיות מה וכו׳ · ר״ל מה שאי אפשר לייחס ענינו לסבת הטבעים שהרכבם שהם הד׳ יסודות ואיכיותם שזכר ברביעי סי׳ כ״ה גם במאמר הזה סי׳ י׳ ולומר שהתמונותם יהיה סבה להויתו · פי׳ שענם כמערך עבה לייחסו אל כח בלתי גשמי וכו׳ ופי׳

כן אנוש יביע מרחיק את הבורא ית׳: בכח שמצייר · הטיכן בתוך הזרע: וישים לו יתרון וכו׳ · יקרונו היא לפלא עניינו בציור איברים ותמונות שונות כי דברים רבים יוכרו מחמתו ולו ענין אחד בהם להיותו כעדר החלוק בפעל וכאלו הוא במדרגת מתדמה החלקים ועל כן גם אצל ארסטו ון׳ רשד יכונה בשם כח אלקי וכח פועל לדוגמת השכל אמנם יקרא אנלם כח אלקי על דרך הדמיון כי כאשר הכח האלקי הוא נעלם ומשלים הדברי׳ עד גמר תכליתם · כן הכח הזה שבזרע שם הוא נחבא ונסתר ושם ישלים פעולתו ויקרא אנלם בדרך הדמיון ג״כ כח פועל לדוגמ׳ השכל כי כאשר השכל בלתי פועל פעולתו על ידי כלי גשמי כן הכח הוא לא יפעל שצייר על ידי כלי מוגבל כי להיות הזרע גוף מתדמה החלקים וכל חלק ממנו הוא זרע ובאמצעות כל אחד מחלקיו יפעל הכח כלו · הן בזה יבדל מיתר הכחות הנפשיות · כי הכח כח השמע יגמור פעולתו על ידי האזן · והראות על ידי העינים וכן ליתר החושים · אם שאין כן בכח המצייר שבזרע כי להיותו כולל לאדרי בכח איננו פועל על ידי חלק פרטי מוגבל וכבר דברנו על זה בקודמת בהקדמה השנית יעויין שמה · וכך שם דברי הרלב״ג בחמישי מספר מלחמותיו ח״ב פ״ג באמרו בשם ן׳ רשד וכזה הענין יובדלו אלו בכחות המהוים וגם אשר יכנו אותם הרופאים שמציירי׳ מהכחו׳ הטבעיו׳ אשר בגופות בע״ח וזה שאלו יפעלו פעל השכל ממעמדי לפי שהם יפעלו בכלים מוגבלים ואיברים מיוחדי׳ אמנם שכח המצייר שבה לא יפעל באבר מיוחד ולזה יספק גליכום ויאמר איני יודע אם זה הכח הוא הבורא אם לא אבל הוא לא יפעל אלא בחום אשר בזרע לא על שהוא בורה בו כמו שכפש שהוא בורה בחום היסודי אבל הוא נעשר בו לדמיון מה שתשי״ג השמש כאשר נגרמו השמימיו׳ ולזה ינדיל ארסטו זה הכח וייחסהו אל ההתחלו׳ האלקיו׳ לא לטבעיות וכו׳ ע״כ · והנה שהכר לקח זה למשל על דבר הכרתנו בטבעיות מה שיישיר אותנו אל מציאות דבר בלתי גשמי ומזה יתעלה שכלנו אל הכרת אמתת הבורא יתברך: ואמר שאיננו מחמת מזג כענין המונחים

שאמר שי"כ לדעת קצת הפילוסופים השונים וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלקיות · ואולם שמע בא אליו של הרלב"ג המתייחסי' לזה מספר מלחמותיו באמרו בחמישי ממנו ח"ג פ"א בעבור שהיתה החקירה בזה שמקום מענין הנמצא שנבדל אם הוא נמצא ומה הוא לפי מה שאפשר לנו והיו בזאת החקירה שני גדרים מהביאור הנה שאחד מצד הוית שבעלי נפש אשר בכאן כמו שהתבאר בספר בעלי חיים לפי מה שהניחו המפרשים כלם זולת אבן רשד לפי מה שנראה מדבריו בפירושו למה שאח' הטבע והנה השני הוא מצד מה שנמצא מענין שהנוטע אשר לגרמים השמימיים כמו שהתבאר בספר השמע ובמה שאחר הטבע והיה מבואר שידיעתנו באלו השוים בבעלי נפש אשר בכאן היא יותר חזקה מידיעה אשר לנו בגרמים השמימיים לפי שהם מרחקם ממנו בעצם ובמקום הנה ראוי שנשים התחלת זאת החקירה מהוית הנמצאת לבעלי הנפש אשר בכאן אם יחוייב ממנה שיהיה שם נמצא נבדל הוא הפועל לזאת ההויה או לא יחוייב ממנה זה כמו שיראה אבן רשד וכו' והזכיר שם דעות הקודמים בזאת החקירה והעלה את שמות תמסטיוס ואבובכר ן' ציגא ואבונצר על שפתיו שכלם מתאימים שהסכמתם על היות הפועל לאלו ההויות הוא שכל והוא יפעל אותם אם בעצמו ואם באמצעות כחות יבודלו ממנו בחמר שמתהוה וכו' ושם ידבר עמנו על מה שהבין ן' רשד מהפילוסופים הנזכרים באמרו והנה הבין ן' רשד מהם לפי מה שמצאנו ממה שטען לבטל דעותיה' שזה שהפועל הנבדל יתן הצורה למתהוה בסוף ההויה ואולם שצריכה לקבול הצורה הכנה מיוחסת אצלם אל זה שהפועל הנבדל ולא ידענו וכו' כמוזכר למעלה סי' כ' בהקדמה השנית · וסמך לזה דעת ן' רשד והחליף את מזכרתו לשלשת פנים כפי מה שנמצא חלוף בדבריו במקומות שונים כי במקום אחד מצאנוהו שהסכים כי השכל הפועל הוא שפועל לאלו ההויות אשר לבעלי נפש · ובמקום אחר נמצא לו שהמהוה לאלו ההוים איננו שכל אבל הוא כח נפשיי הוא בזרע המתהוה והמהוה אותו הכח הנפשיי הוא נבדל כי כשהונח החמר והיה בו החום המשוער באמצעות הגרמים השמימיים ישפע מזה הכח הנבדל זה הכח הנפשיי בזרעים ויראה ן' רשד בזה המאמר שיהיה המהוה לזה הכח הנפשיי הוא השכל הפועל ויבאר בזה שלא ישים השכל הפועל הוא הסבה הראשונ' לכל הנמצאות לפי שהוא לא יוכל לעשו' פעולתו אם לא הכינו החמר הגרמים השמימיים וכו' · ועל השלישי בא אשר נמצא לו במקום אחר שזה הכח המהוה הוא בזרע והוא מתילד בו מהבעל הזרע והגרמי' השמימיי'

שהוא איננו נבדל כל שכן שאינו שכל כי הצורה ההיולאנית חוייב אצלו שמתחדש מצורה היולאנית ולזה לא יכנים באלו ההויות צורה נבדלת כי אם בצורת האש' לבדו לפי שהכחות השכליות הם בלתי מעורבות להיולי בפנים מה וכו' · ואחר יבא אחינו זה אשר על יד פרקו השני וזכר מה שיש מאופני ההראות כדעת דעת מאלו הנזכרים ויקרא שמו זרח להורות שמשם לפי מה שנמצא בדבריהם או בכח דבריהם ויהי כמשיב ידו בפ' השלישי והנה היא אוחז בעקב הדעות האלו לחקור בטענותיה' אם חוייב מהם חיוב אמתי כאשר יחשבו ויקרא שמו פרץ כי שם יפרוץ פרץ על פני פרץ לבטל הטענות אשר הוכיחו לקיום דעת ן' רשד כנמצא לו שלא תעלה זאת ההויה לפועל נבדל · ויהי בעת לדתו בפרק הרביעי השלמת חקירה זו מדעת עצמו והנה דעת תמסטיוס בנשנו לקיים שבכאן פועל נבדל תתעלה אליו ההויה · ויתן יד להשלים המאמר על קיומו אשר הראנו משם לארכו ולרחבו וכחתום בטבעתו בסוף הפרק לאמר ובכאן התבאר שהפועל להוית הבעל נפש הוא נבדל ושהוא יפעל היצירה בבעלי נפש בזולת אמצעי זולת החום היסודי הנמצא בזרעים וכו' · וכבר קדמו לו דברים על זה בראשון מספרו הנזכר פ"ו באמרו שכבר יתבאר ממה שהתבאר בנפש עשר מספר בעלי חיים שבכאן פועל בצמחים ובב"ח הוא שכל והוא אשר יקראהו הפילוסוף הנפש הנאצלת מהגרמים השמימיים ואמר בו שהוא כח אלקי והוא השכל ויקראוהו הרבה מהפילוסופי' האחרונים השכל הפועל וזה כי אין די בזרע בנתינת הנפש כי הוא מתדמה החלקים ואינו חלק מבעל נפש שיוכל לומר שיהיה בו כח נפשי וזה כי הוא מותר המזון האחרון כמו שהתבאר בספר ב"ח · ואולם מה שאפשר שיהיה בזרע הוא חום מה מתייחס בפנים מה אל החום הטבעי אשר לבעל נפש המתהוה וזה החום המשוער כבר אפשר בו שיהיה שופע מהגרמי' השמימיים באמצעו' כינון השמש ושאר הככבי' כמו שזכר הפילוסוף אבל לא יתכן בו שיהיה בו כח מצייר יצייר האיברים ויבראם בזאת החכמה הנפלאה אשר כלאו הדעו' באלכושיו' להשיג אותה על אמתתה כי זה לא יתכן שיהיה מן החום הזה אם לא יתחבר בו כח אלקי הוא שכל כמו שזכר הפילוסוף לפי מה שמצאנו במה שנעתק לנו מלשונו · וזה כי זה הכח יעשה מה שיעשה בזולת כלי כי אין הזרע דבר כליי אבל הוא מתדמה החלקים · וכבר נמצאהו ג"כ עושה מה שיעשה מן האיברים בזולת כלי ייוחס לו עשייתם וזה כי האברים נמצאים מתהוים בחלקיהם בבעל נפש מהאבר הראשון לבעל נפש ההוא ומשאר

האברים

וזהו ההפרש בין מה שנעשה על ידי משה ובין מה שעשו החרטומים בלטיהם אשר אם היו מחפשים עליהם היו מוצאים התחבולה כמו שאמר ירמיה הבל המה מעשה תעתועים בעת פקודת׳ יאבדו ור״ל אם תפק ותחפש עליה׳ יהיו לאפס והנעשה ע׳ משה כל אשר תחפש עליו תמצאהו כזהב הנקי וכאשר יגיע אל המדרגה הזאת נאמר כי יש שם בלי ספק ענין שאיננו גשמי מנהיג כלל הגשמיו׳ ודעותינו נלאות מחקור עליו אם כן נבחן בפעליו ית׳ ונעמוד מספר עצמו כי אלו היינו משיגים אמתתו היה זה חסרון בו ואל נשגיח לדברי הפילוסופים אשר מחלקים העולם האלהי ל׳ מדרגות אך כלם אצלנו מדרגה אלהית מאחר שנפרד מההגשם ואין כי אם [illegible] מנהיג הגשמיו׳ ואשר

הדברים על מדרגותיהם · המשל שהחלק מן הכחות אשר יתחדש מן השווי יתחדש באמצעות שלו והכח ושאר כלי הגשמי אשר להם מבוא בזה ונסיות העניין בן רצוני שזה הכח יברא הדברים בכללם וזולת כלי והכח אשר בבעל נפש לא יברא כי אם חלק מה מהדברים וזה גם כן יעשה אותו בכלי הכח הוא מבואר שזה הכח הוא זולת הכח אשר יעשה בבעל נפש דבר מתייחס לזה באמצעות הכלים הטבעיים ושהוא יותר נעלה ממנו לאין שעור וה״א שכאמר שיהיה זה הכח הנכנס בזרע מבעל זרע כי אין בבעל זרע כמו זה הכח הנפלא וה״א לו שיתן כי אם דומה למה שנעמו וכו׳ · עד אמרו ואולם מה שיהיה בו מבעל הזרע הוא חום מה מתייחס התייחסות מה אל החום הטבעי אשר לבעל הזרע והוא מבואר שהחום איננו נפש אבל הוא כלי לנפש באופן מה כמו שהתבאר בטבעיות ולזה הוא מבואר שהנולד יצטרך כח אלקי הוא שכל לפי שהוא לא יעשה פעולתו בכלי היולאני כענין בכחות הנפש ה׳ זה ולאכיים · ע״כ · את כל אלה עיני ראתה להבינ׳ לפניך להסביר הכתוב אל מול הכונה כונת דבריו של חבר על ענין תומם עם היות אבלו הכח האלקי הזה הפועל בזרע הוא הבורא יתברך עצמו כמו שיבא לא השכל הפועל אשר הניח לו הרלב״ג כאשר הראית: ובאותות וכו׳ · אמר זה כלפי אמרו במה שקדם שתכליתנו מהכרת אמתתו שנכיר הטבעיות וכו׳ ובא לומר כי באותות גם כן ובפניה יותר שלמים נכיר אמתת הבורא יתברך כמו שזכרנו בהבעת החלוקה וזה שאנחנו רואים בהפוך עין העצמים רוצה לומר עצמות הדברים כמבואר אצלינו ברביעי סי׳ ג׳ על אמרו רואה אני דברים בעיניהם וכו׳ · והרי זה כענין אמרו למעלה סי׳ ו׳ ומופתי בני ישראל אשר הופך להם מן עיני העצמים מה שהופך ומה שנברא להם מן ההויות: וזהו ההפרש בין מה שנעשה על ידי משה וכו׳ כאמרו בראשון סי׳ מ״ט מאשר לא יעמדו במחקר מפני שהם כמו הדבר המזוייף והענין האלקי כזהב המזוקק הולך ומוסיף: אם כן נבחן בפעליו וכו׳ ·

באחד משני הדרכים שזכרנו · אך השני מהם אחד כאשר הורו משפטיו פעמים רבות ובפרט ברביעי סי׳ ג׳ באמרו אל יבקשו ראיה בהולם מסמכיו עמהם ויקבלוהו כן וכו׳ · גם כדבריו הבאים דרך אזוכה זו בחר לישראל שנגלה כאשר משפטיו שזה כביאור אמרו דע את אלקי אביך ועבדהו ושם יתבאר: היה זה חסרון בו׳ · כי היה זה על בלי היותו כב״ת ועל השג׳ יחס בין מדעו למדענו ובין עצמנו לעצמו יתרומם ויתעלה מן הכינוי הזה ומן הדומה לו: ואל נשגיח לדברי הפילוסופי׳ אשר מחלקי׳ וכו׳ · כי אמת׳ כלבבך עם היותנו מבחינ׳ מן הפעולו׳ מציאו׳ כח בלתי גשמי עדיין לא באנו של הכר׳ אמתת הבור׳ ית׳ שהרי הם כפי לבבנו של מחקרי ארץ הפילוסופי׳ הכח שמו אותות אותו׳ שהעולם השקי׳ הרוחני הבלתי גשמי מתחלק למדרגות רבות כי אין הבלתי גשמי אצלם עצם אחד בלבד כאשר הוגד מראש · על כן יבא לקראתנו לקיים דברו כי אין שם בעליונים דבר בלתי גשמי זולת הבורא ית׳ · וכאשר מכח מעשיו הגיד לעמו מציאות הבלתי גשמי כאמור · כבר נתן להם בחלת אמתת מציאותו יתברך כי אין קדוש כה׳ כי אין בלתו אשר לא ימלא בו דבר מענייני הגשמיות כמו שקדם ברביעי סי׳ ג׳ אבל אמרו ומכוין בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם וכו׳ גם במקומות זולת זה אשר העירותיך שם כי המלאכים לדעתו בעלי גשם דק · ואל דברי הפילוסופים לא נשים לבנו כי הרפיון הם הרפיון אשר אין כח בהם לעמוד על בריו של דבר כי לא באו הבירור בדבריהם על המנא המניע בגלגל יותר מאחד אבל כל דבריהם אומדנות חלושות מאד במספרם ינתקו כהנתק פתיל השעורה בהריחו אש · ואם לא כאמנו דברים כהשתדלו׳ הרבות שכלים כגלגלים מחמר בבחינ׳ חלוף התנועו׳ הגלגלים כי אמר כל התנועו׳ הסך יכולים אנו לייחסם אל הבורא ית׳ אשר ישגיח בכחו ובמאמרו ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו · בטלו גם כן אבלנו ובשל בדרך כחם כל יקומו להוכיח ראי׳ מהם על תכונ׳ הגלגלי׳ ע״י המלאכים בשום ענין · וכפי מה שיורו דבריו אבלי במראה אשר הראית לדעת בראשית

במאמר

ואשר הביא הפילוסופים להרבות האלקים
בחינתם (תנועת) כ"א ובתנועות הגלגלים
ספרום והגיעום אל יותר מארבעים וראו כי
לכל תנועה מהם סבה זולת סבת האחרת
והוציא להם העיון כי התנועות ההם חפציות לא
הכרחיות ולא טבעיות והתחייב שתהיה לכל
תנועה מהם נפש ולכל נפש שכל והשכל ההוא
הוא מלאך נפרד מחומר וקראו השכלים ההם
אלקים ומלאכים ועלות שניות וזולת זה מהשמות
ואחרית מדרגתם והקרוב מהם אלינו השכל
הפועל אמרו כי הוא מנהיג העולם הזה
התחתון ואחר כן השכל ההיולני ואחר כן
הנפש ואח"כ הכחות הטבעיות והכחות החיוניות
וכה אבר אבר וזה כלו דקדוק יקנה חדוד לא
אמת ותנפחה לו על כל פנים אפיקורוס ·
ונעזוב

שהשאר הפילוסופי' אשר הסכימו גם הכנת ביאור ענינו הם עיקר עליו: העולם האלקי · שהכלל מאמר הכל והכל: אך כלם אצלו וכו' · שאין שם נפרד מהכל חוץ הנמצא וזולתו יתברך: ואשר הביא הפילוסופים וכו' · כל זאת באמרו במורה פ' ד' מספרם · קים קרא כי אמרו היכולת הכנת המקום הוא על שלימותו: אל יותר מארבעים · הם זכר המורה כי היו בזמן אריסטו חושבים שהגלגלים חמשים וכרוכם כן ירבו ויפרדו מניעיהם שהגלגלים: כל תנועה רוצה לומר כל תנועה חפצית כתנועת הגלגלים אצלם כמבואר שם במורה: מנפש רוצה לומר בעל נפש משכלת שהוכל לבייש כמבואר שם: ולכל נפש שכל: הוא המשוק אשר תשוקת נפש הגלגל הנפשית אליו כמוזכר שם · וקדם ענייני סוף סי' יד: השכל הפועל גם כאן זכר במקום ההוא וקדם זכר ענינו למעלה סי' ד' וי"ב: ואחר כן השכל ההיולאני וכו' · כמבואר ענינים למעלה סי' י' וי"ב: ואחר כן הנפש · כלל בזה הצומחת והחיונית · ואחר כן הכחות הטבעיות · הם כחות הצומחת: והכחות החיוניות · הם כחות החיונית כי הלא ידעת שהכחות הם מקרים בעצם הנפש ולפיכך הבדילם לעצמם · ולא שמר סדר בקדימת וכרך הטבעיות לחיוניות עם היות מעלת החיוניות למעלה מהם אבל ערב' יחד כלם' עשה כקודם' בהקדמה הרביעית כי את תערובתם יקח גם באמרו וכל מה שיש לו הרגש והשגה ושוא וכמו שמתבאר שם: וזה כלו יקנה חדוד וכו' · באמרו סי' יו אין בזה תועלת זולת החדוד בדברים: ותנפחה לו וכו' · כי אכתנו בשם ה' שקינו כוכיר שהוא המניע לגלגלים בכחו הכבד אין צורך למלאכים מניעים · ועוד שאם אמרנו לייחס התנועות הללו למלאכים יתחייב היותם בלתי גשמיים כי תנועות מתמידות כאלו לא ראו הפילוסופים אפשרות המשכם מבעל גשם וכמו שיובן מן המורה בהקדמותיו ובהמשך מהן בחלק השני ממנו · והנה זה מקום מדרגה שהוא מיוחד אליו יתברך כי אין קדוש כה' כהכלל מאמר בלתו כמו שזכרנו · וכן הוא יתברך מנהיג עולמו

בענינו ובגבולו ואין שם צורך לשכל פועל ושפיעת הצורות כי אין המפיח בזה מסור ביד שליח כמבואר למעלה בהקדמה השלישית · ואשר והכפיתה וכו' · כלפי אמרו סי' ב' ואי לכו כנפש סובלת שאוכלה כמתים לדעו' המוכרח' עליה מדעות הטבעיים וכו' וכמו שרמז אליו באמרו סי' יד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתי וכו' · גם באמרו שם והנה ככר נפתחים לדמיונות כהפסדות וכו' · ואפיקורוס שמוזכר הנה לא ראיתי לו ענין לפרשו על הדרך שנתבאר למעלה סי' ח' · שהכרי אין סורות הדברים הללו על כונת היות העולם במקרה · על כן אמרתי שכיון בו לבזי שדעותיו מבוכות והפסדות · ואולם שלא לא ידך ונ"ב בכל אשר למורה בפרקו שהוכר אם לא על פניך יברכך בעבור התועלת שמושג ממנו על הכנת הדברים הללו כאשר הודעתיך · כי על כן ראיתי להעתיק מלשונו כאן מה שהזכרנו אליו לצרוך שלא לפני המעיין להקל מעליו · ענה דודי ואמר לנו · ואמנם היות הגלגל בעל נפש הוא מבואר עם שהשתכלות אבל יקשה בשומע שזה ענין קשה להבינו או ירחיקהו גם כן להיותו מדמה שאמרנו שהוא בעל נפש שהוא כנפש האדם או החמור והשור ואין ה ענין המאמר אבל ענין האומר שתנועתו המקומי' מורה על היות כי התחלה בו יתנועע בלא ספק וההתחלה ההיא היא נפש בלא ספק וביאור זה כי אין ספק שהסיבה תנועתו הסבובית כתנועת האבן הישרה למטה או כתנועת האש למעלה עד שתהיה שהתחלת התנועה ההי' טבע לא נפש כי אשר יתנועע זאת התנועה הטבעית אמנם תניעהו שהתחלה ההיא אשר בו כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו וכשיגיע למקומו ינוח וזה הגלגל מתנועע במקומו בסיבוב: ולא מפני היותו בעל נפש גם כן יתחייב שיתנועע כן כי כל בעל נפש אמנ' יתנועע מפני טבע או מפני ציור · רצוני באמרי הנה טבע לכוון אל הנאות ולברוח ממה שהוא בלתי נאות ואין הפרש בין היותה מניעו לזה מחוץ כבריחת בע"ח מחום השמש וכוונו אל מקום המים בשיצמא או יהיה מניעו דמיון כי בדמיון מה

ונעזוב ראית הקראים במצות דוד לבנו · ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וראיתם מזה שצריך לדעת את האלקי ידיעה ברורה ואחר כן התחייב עבודתו אבל הזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעק׳ אשר דבקה בהם השגחתו וקיים להם יעודיו בהרבות זרעו והנחילם ארץ כנען וחנות שכינתו בתוכם וזולת זה והדומה לו וכמו זה הוא אמת אלקים אשר לא ידעום ואשר לא ידעתם לא רצה בהם הידיעה באמתתם אבל אשר לא (תראו) כ״א רק שם מהם לא טוב ולא רע ואין צריך שתקוום ולא שתיראום : ואחר

שהוא כנגד ומה שאות יתנועע נ״ל הוי וזה הגלגל לא יתנועע לברוח ממה שהוא כנגד או לבקש הבאות כי כל מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע וכל מה שממנו יתנועע אליו יתנועע · ועוד שאלו היתה תנועתו מפני זה היה מתחייב שיהיה מגיע אל מה שיתנועע אליו ויכוח כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח מדבר ולא יוכל למצאו לעולם תהיה א״כ התנועה לבטלה הכה וזאת התנועה אם כן המכוני׳ תהיה בציור אחד מחייב לו הציור ההוא שיתנועע כן ולא היה ציור כי אם בשכל אם כן הגלגל הוא בעל שכל ואין כל מי שיש לו שכל שיצייר בו ענין אחר ושיהיה לו נפש בה יוכל להתנועע · מתנועע בשיצייר: כי הציור לבדו לא יחייב תנועה כבר שתבאר זה בפילוסופיאה הראשונה · והוא מבואר שאתה תמצא מעצמך שתצייר ענינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם אך לא תתנועע אליהם בשום פנים עד שתתחדש לך תשוקה בהכרח לענין ההוא אשר ציירתו ואז תתנועע להגיע אל מה שציירתו · הנה כבר שתבאר נ״כ שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה ולא השכל אשר בו יצוייר הדבר מספיקי׳ בהתחדש כמו זאת התנועה עד שתתחד׳ אל זה תשוקה לענין ההוא המצוייר · יתחייב נ״כ מזה שיהיה לגלגל תשוקה למה שיציירהו והוא הדבר שאהוב והוא הא׳ יתברך שמו ובאלו הפנים אמר שיניע ה׳ הגלגל רוצה לומר בהיות שהגלגל כוסף להדמות במה שהשיג והוא הענין ההוא המצוייר אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שנוי בו כלל ולא שתחדשות ענין והטוב ממנו שופע תמיד ואי אפשר כן לגלגל מאשר הוא גשם אלא אם תהיה תנועתו תנועת סבוב ולא דבר אחר כי זה תכלית מה שאפשר בגשם שתתמיד פעולתו עליו ושיהיה הפשוטה שבתנועות ההוות בגוף ולא יהיה בעצמו שנוי ולא בשפע מה שיתחייב מתנועתו מן הטיבות וכאשר שתבאר לארסטו זה כלו · שב והסתכל ומצא הגלגלים רבים באופן תנועת זה מתחלפת לתנועת זה במהירות ובאיחור ובכל התנועה ואף על פי שתכלל כלם התנוע׳ הסבובית ויתחייב לפי העיון שטבעי שיאמין שהענין אשר יציירהו זה הגלגל עד שיתנועע התנועה המהרת ביום אחד בלתי הענין אשר יציירהו שהגלגל אשר יתנועע תנועה אחת בשלשים שנה. ופסק מזה שיש שכלי׳ נפרדים כמספר הגלגלים כל גלגל מהם יכסוף לשכל ההוא אשר הוא התחלתו והוא מניעו זאת התנועה המיוחדת בו והשכל ההוא הוא מניע הגלגל ההוא ולא גזר אריסטו ולא זולתו ממספר השכלים עשרה או מאה אבל זכר שהם על מספר הגלגלים עד שהיו חושבים בזמנו שהגלגלים חמשים · ואמר אריסטו אם הענין כן השכלי׳ הנפרדים גם כן חמשים · כי היו הלמודי׳ בזמנו מעטי׳ ולא היו שלמים והיו חושבים שכל תנועה צריכה גלגל ולא היו יודעים שמנטיית הגלגל הא׳ יתחדשו תנוע׳ רבות נראות כאלו האמר תנוע׳ האורך ותנועת הנטיי׳ והתנועה הנראית נ״כ בעגולת האופק ברוחב המזרחים והמערביים ואין זה כוונתנו · ונשוב אל מה שהיינו בו· אמנם מאמר האחרונים מן הפלוסופים שהשכלי׳ הנפרדי׳ עשרה מפני שהם מנו הכדורים שיש בהם כוכבים והמקי׳ ואף על פי שבקצת הכדורים ההם גלגלים רבים · והכדורים במספרם תשעה · המקיף בכל וגלגל הכוכבים העומדים וגלגלי השבעה כוכבים והשכל העשירי הוא השכל הפועל אשר מורה עליו צאת שכלנו מן הכח אל הפועל והוית צורות הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל יש לו מוציא בהכרח חוץ ממנו וצריך שיהיה המוציא ממין המוצא כי הנגר לא יעשה האוצר באשר הוא אומן אבל מאשר בשכלו צורת האוצר וצורת האוצר אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת האוצר לפעל ושמה אותה בעץ · כן בלי ספק נותן הצורה צורה נבדלת וממציא השכל שכל והוא השכל הפועל עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שמורכב מהם· יחס כל שכל נבדל המיוחד בגלגל לגלגל ההוא · ויחס השכל בפעל הנמצא בנו אשר הוא משפע השכל הפועל ובו נשיג השכל הפועל יחס שכל כל גלגל הנמצא בו אשר הוא משפע שנבדל ובו ישיג הנבדל ויציירהו ויכסוף להדמות בו ויתנועע ע״כ · וכבר קדם לנו בדברינו סימן כ״ה מה שבו נתגלה מום הדעת הזה מהשתלשלות הדברים דרך עלה ועלול קום קרא:

ונעזוב ראית הקראים וכו׳ לפי שזכר למעלה כי תכליתנו

שקבלתנו ההכרת אמיתתו יתברך הוא שהכיר בטבעיות הם שאין בו כלל מאומה מן הטבעים ויחסהו אל כח בלתי גשמי אבל כח אלקי וכו' ובאותות שהכה עוקים בספוק עין השכמים וכו' קול דברו הנה זה בא להורות לנו כי האופן השני המיוסד על האותות והמופתי' שנתפרסמו אצל אבותינו הקדושי' ושהגיעה אלינו קבלת' בהאמנה · הוא המשובח והמהולל מאד לא כדעת האומרים שראוי להשתדל על השגתו בראיות שכליות מופתיות ואחר כך לעבדהו ולמכור דבריהם על שכתוב בדם א'כה ואתה שלמה בני דע וגו' והנה הקראי' המוכרי' בכתוב כמו כנלהו לא ידעו ולא הבינו שמלה זו תפול על שולת הידיעה המופתית · וכבר העירותיך למעלה סימן ט"ו על אמרו שם והם הנקראים אצל הקראי' בעלי חכמת הדברים : כי האנשים ההם מתעסקים מאד בידיעת העיונית ועל כן ייחס בכאן דבר זה אליהם באמו' ונעזוב ראיית הקראים וכו' · ואולם דרך אמונה בזה היא יותר בטוחה מדרך החקירה בטבעיות שזכר למעלה לפי שמדרך החקירה אי אפשר לעמוד על אמיתת כל מה שעמדנו עליו מדרך האמונה כי הרבה פנות אמתיות נתבררו בדרך זה ולא סבלו הבירור בדרך אחרת · על כן זכר ברביעי סוף סימן ג' כי הם כבוד ה' ומלכות ה' יאמרו בענם וראשיה על הכבוד הנראה לנבואתו ובחיריו עם היות שלפעמים יושאלו למשפטים הטבעיים ואם אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם יתברר לאפיקורוס כי יש לאלקי' ממשלה ומלכות קיימת וידיעה באלקי מעשי היצורים וכו' ע"כ · וכבר ידעת המאמר המפורסם אצל הפלוסוף ובעל נוה שלום הביאו מאמר א' פרק כ' שהידיע' המופתית נקנית אם מהמושכלות הראשונות אם מהמוחשו' אם מהנסיוניות ואם מהמקובלות · וזה שמופתי ההנדסה כלם בנוים על המושכלות הראשונות והמופתי' הטבעיים בנויים על המוחשות ואין ספק בהם אחר שהנחתם ידועה וניכרת · וכן המופתים הבנויים על הנסיונות אף על פי שהנחתם נסתרת אין לספק בהם אחר שהעיד החוש על מציאותם · וכן המקובלות כידיעתנו שירושלים ארץ מיושבת בעולם ואף אם לא ראינוהו בחוש מפני היותם אמת כאלו השגנום וזה למה שנמשכה אמתתם מאנשים רבים ואין חולק עליהם כלל · ע"כ מדברי בעל נוה שלו' בכתבם ובלשונם · ולמדנו מזה שעם היות האמת על דרך אחד מכל מקום אופני ידיעתו הם על דרכים רבים ומלת ידיעה תכלול את כלם · והנה מאמר דוד אל בנו דע את אלקי אביך וגו' אשר ממנו לוקחה ראיית הקראים לאמר שצריך לדעת את האלקים ידיעה ברורה וכו' ·

אינו מסכים להם פנים לכוונת דעת' כי אמנם הרבה דרכים נמצאים לדעת אותו כפי אפשרותנו שאם היתה לנו בזה האמת בעדות מגד המושכלות הראשונות · הנה השגנו בהקדמות מוחשות נסיוניות ומקובלות · אם לזה המוחשות כי עין בעין נראה המעמד הקדוש הנזכר באמרו פרשת ואתחנן אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בכחו הגדול ממצרים להוריש גוים גדולים ועצומים ממך מפניך להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקי' וגו' · ולפי משמעות הכתוב ראיה זו היא ראיה חושיית מאשר ראו עיניהם במעמד ההוא שממנו הכירו וידעו כי יש ה' בקרבם מגיד דבריו ליעקב וגו' · והלא שמפת דברי החבר בראשון סי' כ"ה לאמר כי קהל ישראל התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם ואחר כן בקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין ע"כ · ואם למשפט הנסיונו' למין הנה אמר הכתוב פ' יתרו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים וגו' · שביאורו הנכון לבעבור עשות אתכם בעלי נסיון בהשגות חושכם על מראות אלקיות נוראות שמהם תעמדו על בירור אמיתתו יתבר' וזהו שסמך אליו ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' · ובלעדי הנסיון הנמשך להם מקבלות חושם בכמה פנים עד בואם לכלל דעת את ה' השוכן אתם להכירם ולהענישם שהוא נסיון גדול באמת כי עיניהם תראינה והם יאמרו יגדל ה' מעל לגבול ישראל וכמו שזכר בשני סימן כ"ח באמרו העדה שנופה מעונשה וגומלה לעתה כמוכה ר"ל השכינה וכו' · עוד בה עשיריה אשר נסו אל בישימון כמאמר התנא (אבות פרק ה') עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי · ראה עד היכן הגיע עונש משתדלות לבלי חק למען חזק עמודי מופתיהם ולהעמידם על אדני ההקדמות הנסיוניות · וכבר קדם דברו בראשון סי' כ"ה כי מה שאירע לאבות סימן מובהק לבנים היורשי' קבלתם הנאמנת · והנה זה הוא ענין ההקדמות המקובלו' אשר זו בהם נמוחשות כמו שנתבאר שם ובמקומות זולתו ובפרט בשלישי מסימן כ"ד והלאה כי שם הוכיח אמיתת קבלתנו · והסתכל מה למעלה ממך עין רואה בירור הענין הזה באמרו הלה' תגמלו זאת וגו' הלא הוא אביך קנך וגו' שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך וגו' הן כל אלה משפטי בדקו של חבר והם עדותיו אשר ענתו על ביאור אמר' דע את אלקי אביך וגו' לסמוך על אביו וזקניו וכו'

כי כל

כי לא אמרו לסמוך על אביו וזקניו על דרך שאל אביך ויגדך וגו' והיא הידיעה המיוסדת על ההסכמות כאמור ובאמרו לבאמין וכו' אשר דבקה בהם וכו' כיון אל השתופים הכוזבים מש' ואח"כ אתה הראת לדעת וגו' ותחת כי אהב את אבותיך וגו' להביאך לתת לך את ארצם וגו' וידעת היום וגו' ועקר כל אלה ויסודם הוא החוש והבחינה אשר עמדו על אמיתתם אבותינו הנאמנים אשר ספרו לנו והם דברים מפורסמים ברוב עם הדרת מלך אשר לא תעבור על כמותם החכמה וטעות ואחר בדמי לה באמרו וכמו זה הוא אמרו אלקים אשר לא ידעום וכו' כי הדבר ברור שאין מניעת עבודתם מפני העדר הידיעה באמיתתם כי לו יובח שידע אדם אמתת אמות המלאך לא בשביל זה הורשה לעבוד אותו · אבל ענינו שלא תראו מהם לא טוב ולא רע כי לא ירעו ולא ישאתו מעצמם גם היטיב לא ידעו כי אם מגד הכח השופע להם מגבוה מעל גבוה · והנה מניעת עבודתם היתה מאשר לא ראו מהם בדרך הנסיון לא טוב ולא רע אמנם כור ישראל אבן בוחן בחון ומבוסה כמו שזכרנו ויבא הנסיון ויוכיח בין שניהם אם ה' הוא האלקים ילכו אחריו ואם הבעל ילכו אחריו והלא היא הדעת אותו שרמז דוד בדבריו לבנו כאמור · וכבר הורה בעל העקיד' פ' בשלח שער מ' במה גדול כח הנסיון ותקפו יעויין שמה וקרוב לשמוע מטעמו של חבר כי נגלו העיקרים אשר הזכיר הכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים וכיוצא · שהכונה על הידיעה המקובלת הסמוכה על החוש והנסיון כמדובר שהרי עם כל המון ישראל ידבר ואיך יסבול שכל כלם הידיעה המופתית · והנה כה משפט הכתוב הזה שהכחנו עליו כי באמרו דע את אלקי אביך ולא אמר דע את אלקיך לאמר דעת כי על ידיעתו מגד האבות שנתפרסם בהם דבקות ההשגחה ית' שיהיה הכונה לא על ידיעת החקירה והמופת · ושוב אשוב אליך בעת הזאת לבאר לך איך ישוער לשון הכתוב על פי ביאורו של חבר והאיך יתישבו דבריו על דברי הכתוב · והנה עיני תחזינה כי אמרו שהזהיר לסמוך על אביו וזקניו אינו מן המפורש בכתוב לאמר אלקי אביך על שיהיה הפירוש דע את האלוק אשר ידעו אביך וזקניך בדרך הקבלה ויהיה לפי זה מה שזכר הכתוב אביך וזקניך נופל על לשון אביך המוזכר בכתוב · כי אמנם הפירוש הזה הוא מגומגם אצלי מפנים ואין לעתי כוחם הימנו · [illegible]ית הכוון אצלי כי אין זכרון מפורש בכתוב למאמר [illegible] וזקניך רק הוא נמשך מכלל משמעותו [illegible]ם אלקי אביך הנזכר בו ענינו אבלו [illegible]עקב בדבר הרמב"ן פ' שמות וז"ל

אנכי אלקי אביך על דרך הפשט כמו אלקי אבותיך אבל יזכיר יחיד במקום רבים אלקי כל אב ואב מאבותיך כי כלם יקראו לאיש אב וכן דוד אלקי אביך · זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו אלקי אבותי · עכ"ל · וכן דעת הרלב"ע אלא שהרמב"ן תפה בדרך הבנת דבריו כי אמר הדברים האלה הנזכרים כתב שם וז"ל ור"א אמר כי אלקי אביך אברהם כי הוא החל לקרוא בשם ה' ואח"כ הזכירו בשם עירך אליו ושאר האבות · עכ"ל · ואם תסתכל בלשון הרלב"ע אז תדע באמת כי לא יפה כוון הרמב"ן לאמיתת ביאורו כי הנה דבריו שמה על מאמר הזה שם כתובים ויאמר אנכי אלקי · אחר שהזכיר אלקי אביך פירש כי הם אברהם יצחק ויעקב והחל מאברהם כי הוא החל לקרוא בשם ה' לבנות מזבח לשם כי אביו וגם אחיו היו עובדים ע"ז וכו' עכ"ל · ולפי הנראה חשב הרמב"ן כי אמרו והחל מאברהם כוון בו למה שהחל הכתוב באלקי אביך לשון יחיד ואין זה משמעות דבריו רק שכלל באלקי אביך כל האבות ואחר כן פרט אותם והחל מאברהם ולא מאבו ומעלה כי מתחלה עובדי עבודת כוכבים היו האבות שקודמים אליו · וכבר המשיך טעמו לאמר לא זכר האבות המתאחרים ליעקב לוי קהת ועמרם עם היות כלם נכללים במלת אביך וכמו שתראה מבואר נגלה מתוך דבריו · ותדע לך שהרי אבל אמרו זה אלי ואנוהו אלקי אבי וגו' כתב הרלב"ע זה שירת בעבור אחר זה אלקי אבי והטעם אלקי אברהם יצחק ויעקב עכ"ל · והנה אין בין ביאורו לביאור הרמב"ן אפילו כמלא נימא · ואולי נסחא אחרת היתה אתו בלשון הרלב"ע והיא היתה לו למוקש כי אין לדייק אלא מה שעינינו רואות · ושוב נשוב אל ענייננו · הנה ישוער הכתוב הזה על דעת החבר · דע ידיעת נסיון את אלקי אבות עולם אברהם יצחק ויעקב כי בהם ובשבילם נתפרסמה דבקות השגחתו תמיד וכמו שהורה על זה ברביעי סי' נ' אצל ביאור אהיה אשר אהיה באמרו וסמך לו מה שדומה לזה באמרו אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב המפורסמים בהמצא הענין האלקי עמם תמיד · עכ"ל · גם שם סי' ט"ו באמרו והוסיף לאמר לו אלקי העברים רמז אל האבות אשר העידו להם עדים בנבואה ובכבוד וכו' עכ"ל · ואם תאמר זו מכין לנו כי אין אנחנו רואים את כל מאומה בעינינו מהנסיון הזה שזכרת מהשגחת האבות · לזה אמר שהזהיר לסמוך בזה על אביו על שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך כי ע"י קבלתם הנאמנת מימי הראשונים לא יפולו לשיות הקבלה הנמשכת במראה העין והנה כלנו חכמים כלנו יודעים ובעלי נסיון · ואפשר ג"כ שכוון באמרו וזקניו אל זקני ישראל שהיו שם במעמד הר ס

השגתו כמו שיורה הכתוב שם (ד״ה א׳ כ״ח) ויקהל דוד את כל שרי ישראל שרי השבטים ושרי המחלקות וגו׳ ושם באמר ואתה שלמה בני דע וגו׳ · הן בקדש חזיכו כלי זיינו של חבר אשר ישמרוהו מרבים לוחמים לו מרום בביאור הכתוב הלז · כי הנה גם בעל חובת הלבבות שער היחוד פ׳ ג׳ כתב וז״ל אך לדעת אם אנו חייבים לחקור על היחוד בדרך העיון אם לא · אומר כי כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח הכרתו וכו׳ כמו שקדם זכרו בראשי המאמר · ובמשכיל פנים לדבריו כתב שם ואמר דוד ע״ה ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וגו׳ · ולזה כוונו דברי המורה בשלישי פ׳ נ״א סוף פרק הכונת המתבודד וז״ל אמנם ראוי להתחיל בזה המין מן העבודה אחר הציור השכלי והיה כאשר תשיג השם ומעשיו כפי מה שישכלהו השכל אחרי כן תתחיל להמסר אליו ותשתדל להתקרב לו ותחזק הדבוק אשר בינך ובינו והוא השכל אמר אתה הראית לדעת וגו׳ ואמר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו׳ ואמר דעו כי ה׳ הוא האלקים והנה באר התורה כי זאת העבודה האחרונה. אשר העירונו עליה בזה הפ׳ לא תהיה של אחר השגה. אמר לאהבה את ה׳ אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם והנה ביארנו פעמים רבות כי האהבה היא כפי ההשגה · ואחר האהבה תהיה העבודה ההיא אשר כבר העירו רז״ל עליה ואמרו זו עבודה שבלב והוא אצלי שישים האדם כל מחשבתו במושכל הראשון ולהתבודד בו כפי היכולת ולזה תמצא דוד ע״ה צוה שלמה בנו והזהירו מאד בשני הענינים האלה רצה לומר להשתכל בהשגתו ולהשתדל בעבודתו אחר ההשגה אמר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד והאזהרה לעולם היא על ההשגות השכליות לא על הדמיוניות כי המחשבה בדמיונו לא תקרא דעה ואמנם תקרא העולה על רוחכם · הנה שתבאר כי הכונה אחר ההשגה היא להמסר אליו וכו׳ ע״כ · ועם היות שלא הוציא מכלל דעת כי אם המשיגים בהשגות דמיוניות כהשגת היותו ית׳ בעל גשם ותארים. וכיוצא וכמו שיורו דבריו בראשון פ׳ ס׳ והוא מה שכוון אליו פ׳ נ״א הנזכר באמרו כי הדבר ההוא אשר בדמיונו ואשר יזכור בפיו איננו באמת נמצא כלל אבל הוא דבר בדוי שבדהו דמיונו כמו שבארנו בדברנו על התארים ע״כ · וכבר הורנו בראשון פ׳ ל״ו שהמקבלים מן המאמינים שמעיינים יש להם חלק באלקי ישראל לא כדעת מי שחולק עליו [illegible] לומר שאינו חולק כבוד כי אם לבעלי המעיינים בי...

שם באמר בסוף הפרק אין התכלות אם כן למי שלא יקבל מן המאמתי׳ המעיינים אם היה מקבל מן העיון שלבי לא אחשוב לכופר מי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמו׳ אבל אחשוב לכופר מי שלא יאמין הרחקתה וכו׳ · ע״כ · אף גם זאת משפט הכתוב ההוא רחק אבלו משעתו של חבר ונשען לגבול בעל חובת הלבבות והנה זה שחלוף הוא מוטר יורה מנוגע חלוק דעתם אשר זכרנו בראש המאמר · וגם הנה הרב״ע יורה אחריהם באמ׳ פר׳ יתרו על אנכי ה׳ אלקיך הנה בעבור האותות שעשה ה׳ במצרי׳ אמר משה אתה הראית לדעת שהכל ראו זה חכמים ושאינם חכמים גדולים וקטנים גם הוסיף עוד בדבר מעמד הר סיני ששמעו קול ה׳ על כן אמרו מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ואמר באחרונה כי הדעת הגמורה שישיב האדם אל לבו עד שיתברר לו בראיות כי ה׳ הוא לבדו על כן אמר וידעת היום והשבות אל לבבך ואמר דוד דע את אלקי אביך ועבדהו והדעת הוא בלב לא כהוראת השפה · והנה הזכיר למשכיל אנכי והוסיף אשר הוצאתיך שיבין המשכיל ושאינו משכיל ע״כ · וכן כתב בספר יסוד מורא פ״א וז״ל והאדם חייב לתקן עצמו ולהכיר מצות ה׳ שברא הכל ולהבין מעשיו אז ידע בוראו והנה אמר משה הודיעני נא את דרכיך ואדעך · והנביא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו אין החכמה שתהיה כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וכתוב בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך ואמר דוד דע את אלקי אביך ועבדהו אח״כ כי בעבור זה נברא האדם · ע״כ · ולזה נמשך בעל העקידה פ׳ לך לך שער י״ו באמרו שמופתי התורה בכל הדרושים האלקיים אינם הקשים שכליי׳ אנושיי׳ אבל במה היו האותות והמופתי׳ המורגשי׳ בחושים אשר נתפרסמו בהם התורה בקיומה שעשה משה לעיני כל ישראל והנה לזה באמת נריכים נוחלים חוק האמונה ביושר הדעת והתמימות אין באהלם כבתל ועקש כי על כן אמר המשורר תורת ה׳ תמימה משיבת נפש כו׳ אשרי תמימי דרך כו׳ ואהי תמים עמו ואשתמר מעוני · והנה האמונה הזאת אע״פי שהיא טובה ונכונה בעיני האלקים לפי קלותה גם שיוכלו להשתתף בה כלל ההמונים · הנה באמת האמונה הנלוה אחר החקירה והמשלמת החסרונה היא היותר חזקה והיותר שלמה והמיוחדת של החרידים בלי ספק כמו שאמר ראש המלכים לבנו ע״ה ואת׳ שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה׳ וזהו על הדעת אמתו בלב שלם חפצה · ע״כ · וכבר העיר שתב על בכון וכו׳

ובעל השפטו הכנה שיו הוא בעל שער ה' החדש אשר עלה
זכרונו למעלה ברביעי סי' ג' כי הכה זה עומד אח' כתלנו
משגיח מחלונות שכלו מציץ מן חרכי ביכתו בפרקו
השמי כתב כ'אשר כטעה שם ימינו למוכח קיים כי חובה
מוטלת על כל בר ישראל לחקור ולדרוש בידיעת מהותו
ית' ותאריו לכל היד שחוקם שבאפשרות האדם ואחרי
כן כתב וז"ל ולפי שראיתי לחבר שבטל כל אלו הראיות
וביונא בם · אזכיר דבריו ואבטל אותם · הכה אמר סוף
ספרו שאי אפשר בשום צד לדעת שום דבר כלל במהותו
ואחר אמר זה לשונו וכעזוב ראיית הקראים במצות דוד
לבנו ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך וכו' עד ואין
צריך שתקוום ולא שתיראום עכ"ל · ואני אומר במחילה
מכבוד מעלת חכמתו שזו איננה דחיה כלל לכל אלו
הראיות כי מתחלת לשונו נראה שהוא מפרש דע את
אלקי אביך סמוך על מה שאמרו לך אבותיך בענין אלקי
אביך · ולזה הפירוש יקשה כמה קושיות · תחלה יקשה
שהכתוב אמר אביך והוא מפרש אביך וזקניך · ואפשר
שהוא מפרש סמוך על מה שאמר לך אביך כפי מה שאמרו
לו אבותיו · ועדיין יקשה שנראה שהוא מפרש דע סמוך
ולא מצינו לשון ידיעה שיתפרש על הסמיכה · גם
שלפי זה לא הביא ראיה כלל מאשר לא ידעום ואשר לא
ידעתם שהרי אלו אין פירושם סמיכה · ועוד שאם דע
פירושו סמוך אם כן יהיה פירוש דע את אלקי אביך סמוך
את אלקי אביך ואין הכונה לאלו הדברים · ולא היה לו
לומר כן אלא דע על מה שאמר אביך בשוק ויהיה פירושו
או סמוך על מה שאמר אביך באלוק · גם אין לומר שהיה
מפרש דע האמן שעם היות שעם זה הפירוש יצדק
אומרו דע את אלקי אביך ויהיה פירושו האמן באלקי אביך
עדיין יקשה שהיה לו לומר באלקי אביך לא את אלקי
אביך · ועוד שעם זה הפירוש ג"כ איננו מביא ראיה כלל
מאשר לא ידעום ואשר לא ידעתם שהרי אלו אין פירושם
לשון האמנה · וא"א לומר שהוא מפרש דע ראה כמו לא
ידעתם שהביא ראיה שפירושו לא ראיתם מהם טוב או
רע שאם כן לא יפול על זה נווי דע שיאמר ראה והיותר
טוב שיאמר שהוא מפרש דע לשון ידיעה ממש · אלא
שהוא אומר שאין פירוש זאת הידיעה ידיעה שלימה
מאמתתו דרך חקירה שכלית אלא הכונה היא ידיעה מה
דרך אמונה וקבלה ושו' שתאמין ותדע ששבחתו היתה
דבקה באבותיך ושקיים להם יעודיו וזולת זה כמו שאמ'
[illegible]יא אלא שעדיין יקשה לזה שידיעה כזו לא תקר' ידיעה
[illegible]עה כדבר היא ידיעת אמתת הדבר ההוא
[illegible]ת המורה על העצמות וכן לא ידעום
[illegible]ם וכן לא ידעתם אבל ידיע' המקרי'

שדבר לא תקרא ידיעה אבל תקרא הכרה כי ההכרה
היא להכיר הפרטי במקריו שבהם הוא נבדל מפרטי
אחר ואם כן ידוע שכל ידיעה בדבר היא ידיע' העצמות
שהדבר ההוא · ואכ"כ פירוש לא ידעום לא ידעו בהם
היותם אלקים וכן אלקים אחרים אשר לא ידעתם ר"ל לא
ידעתם בהם היותם אלקים ואם היו יודעים בהם
היותם אלקים היו יודעים אמתתם והוא היותם אלקים
ועוד כ"ל לפרש והוא הנכון אלקים לא ידעום לפי שאין
בהם ידיעה להיותם כעדרי המציאות כי הידיעה היא
לדבר הנמצא שיש לו מציאות ומהות אבל השוק המדומה
אחר שאין לו מציאות אין לו מהות ולכן אין בו ידיעה
וכן אלקים אחרים אשר לא ידעתם וזה מבואר · ועוד
קשה לחבר ואומר שאפילו אודה לו ואפרש לא ידעום
ידיעה חסרה שלא ידעו מהם לא טוב ולא רע הרי
שידיעה שזאת היא חלק מה מידיעת האמתות מהם כי
אם היו רואי' מהם טוב או רע היו יודעי' בהם היות בהם
אי זה אלקות א"כ כאמ' גם אנחנו דע את אלקי אביך דע
אי זה ידיעה ממנו כל מה שתוכל לדעת ולפחות תדע
ממנו שבא ממנו טוב או רע והרי זו ידיעה מה כי אין
אנו אומרים שהיה מגוס לו שידעהו בשלמות גמור שזה
נמנע הוא גם לדעתנו וכמו שיתבאר עד כאן מדבריו
של בעל שער ה' החדש · ראה כמה הוא מתלבט
בדרכי ביאור דבריו לעוות אותם בריבו בדברים אין
להם שחר כי כבר זרחה עליהם שמש ביאורנו לפי מה
שחשבנו עד בלי שהאיר לו מקום לתשובותיו · ובוראות
כפלאתי על מעט הדודיו בדקדקו מה שפי' החבר דע כמו
סמוך ובקש להקשות את שיכיו מצד הלשון הבלתי נאות
על הכונה לפי סברתו ולא שת לבו כי בהמנה שבי לשונו'
מורים על ענין אחד לא ישוער כל אחד על מדה אחת
וקנה אחד כי עם היותנו מבארים דע את אלקי אביך
על ידיעתו בדרך קבלה שאין זה כי אם סמיכת דעתו
על קבלת אבות · אין ענינו שהלשון האחד מאלו ישוה
לחבירו באופן שמושו רק מצד ענינו המכוון · ומזה לא
יתחייב שיהיה קשורו של זה כקשורו של זה בסמוך אל·
וכבן לא יתחייב שיפול לשון סמיכה על את אלקי אביך ·
וכן בהיות ענין הידיעה נופל גם על ידיעת הדבר
בדרך הנסיון כמו שזכרנו · ועל זה הדרך יתבאר אמרו
אלקים לא ידעום ואשר לא ידעת' אין שם מקום לפקפוקו
לאמר שאלו אין פירושם סמיכה · והכלל כי שרש טעותו
בכל אלה הוא מצד בלתי הבחינו טבע הלשון ודרכיו
במוצאיהם למסעיהם על פי ה' · ואחרי שובו מדרכיו שם
בבאו לכלל דעת כי הידיעה תאמר על פנים שונים
באמרו אלא שהוא אומר שאין פירוש זאת הידיעה ידיעה

שלימה וכו' אלא הכוונה היא ידיעה מה דרך אמונה שקבלה וכו' עדין חביו שכוכים במלין לא יסכין גם כי אמר שעדיין יקשה לזה כי ידיעה כזו לא תקרא ידיעה וכו' רק הכרה וכו' ומלבד מה שכבר עלה תקונו בדברים הקודמים הרי הוא בעצמו טבע האמת הכריחו לומר אחר כך על אז"ל פ' כמה מדליקין מ"ד והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו אמונת זה סדר זרעים וכו' ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו אי איכא יראת ה' אין אי לא לא שרנו בזה שאפילו יקרא ויקיים כל אלו הסדרים שכוללו כל התורה אם עושה זה מצות אנשים מלומדה אינו כלום עד שיעשה אותה בידיעת שבה ראשונה וידיעת קצת מאחריו לפחות ידיעת קבלה מהחכמים או מספרי התורה והנבואה עכ"ל והרי הוא בזה עד ממשך על שהקבלה גם היא תקרא ידיעה וככל דברי החבר דבריו. אמנם הקושיא האחרונה שהקשה על החבר לא ידעתי מה טיבה שהרי גם שהחבר יפרש דע את אלקי אביך שידעהו בדרך הנסיון מצד הגמול והעונש הבראה ממנו וזה יודע בשלמות ע"י השם כי בקבלת אבות כי בשלשלת קבלתם בעמוד על אמתת הדרך הזה הנסיוני אשר בו בקנה ידיעה בשקותו יה כאמור ומי לא יודה לו בכל אלה ועל מי ירחיב פה ויאריך לשון. והכלל כי את אשר שם אלקים בפי מראשית דבר על אופני הידיעה אותו אמור לדבר להיות בו היורה זקים חצים בקשת וכבן כל משברי גלי הספקות מעליו עברו. ואין זו בריבה לפנים. בינה שמעה זאת אחי עור בן עמי שדי כי מה שממנו התבונע ספורו של חבר בראשון סי' י"א. אליו יתבונע בחתימת דבריו אלה כי שם היה דברו ראשון לו להשיב את מלכו לאמר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים וכו' וחזר ושנאם כאן בחתימה מעין פתיחה וכען סוף ספורו בתחלתו בסדר נכון לקיים טוב אחרית דבר מראשיתו:

סימן כב אמר החבר השכינה הנראית וכו'

סי' כב ואחר כן היה מענין החבר שהסכים לצאת מארץ כוזר ללכת ירושלם ויחר למלך כוזר על פרידתו ודבר עמו על זה ויאמר לו מה תבקש היום בירושלם ובארץ כנען והשכינה נעדרת מהם והקורבה אל האלקים מושגת בכל מקום בלב הטהור והכוסף החזק ולמה תכנים עצמך בסכנת המדברות והימים והאומות המתחלפות:

סי' כג אמר החבר השכינה הנראית עין בעין היא אש' נעדרה כי איננה נגלית כי אם לנביא או להמון נרצה במקו' המיוחד והיא אשר אנחנו מצפים לה באמרו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון. ובאמרנו בתפלתנו ותחזינה עינינו בשובך לציון אך השכינ' הנסתר' הרוחני' היא עם

כאים הדברים היוצאים מפיו דוגמת אלו בשלישי סי' י"ג נאמרו על החסיד שהוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים עמו בכח ואם יתחזק בחסידות ויהיה במקומות הראויים לשכינה יתחברו בפעל ויראה אותם עין בעין וכו' עכ"ל ומענין זה הורה שם סי' י"ט באומרו ויתפלל סמוך לא לפראות השכינה עין בעין וכו' כאמרו ותחזינה עינינו בשובך לציון וכו' עכ"ל. והנה השכינה הנראית והנסתרת שזכר בכאן הן הן השכינה בכח ובפעל שזכר שמה. וכבר ביארתי שנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות על השכינה הנראית ומציץ מן החרכים על השכינה הנסתרת. והפסוק הזה עצמו דרשו ר' אבא בתנחומא שאין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלינו. ועל זאת אמרו ז"ל פ' בני העיר כל מקום שגלו שכינה עמהם וכו':

ועל כוונה זו ביאר השם שעודנו מה שכתוב פרשת וילך ואנכי הסתר אסתיר פני מהם וז"ל לא כמו שחשבו הם באמרם שאין בקרבם כי אמנם בכל מקום שיהיו תמיד שכינתי נגועים שם כאז"ל פר' בני העיר בכל מקום שגלו שכינה עמהם אבל אסתיר פני מהבילם עכ"ל. קרובים דבריו לדברי הרמב"ן שכתב שם לא כמסתר פנים הראשון שהסתי' פני רחמיו ומצאום רעות רבות וצרות רק שיהיו בהסתר פני בגאולה ויעמדו בהבטחת פני רחמיו ואף גם זאת וכו' ומה טוב ומה נעים שבת היחסים גם יחד בין אומה זו לירח כי גם בתת ה' את ירחם כופלת אור ירחה לא יאסף לגמרי כי שמש ומגן ה' יהיה לה לאור עולם ואין שקיעת אורה זולתי למראית עינינו כענין אמ' ברביעי סי' כ"א אינו שוקע אלא בעיני מי שאינו רואה אותו בענין פקוחה וכו' וזאת אשר דבר בעל העקידה שער ל"ו אבל היחס השעירי כי כמו שהלבנה תמיד מלאה אור מנדה האחד ולא יחסר ממנו שבהתחלף מקומות מעמדה מיד עינינו חסרי אורה עד שירי אותנו את אורה מיר

עם כל ישראל אזרחי ועם כל בעל דת האמיתית זך המעשים טהור הלב נפשו ברה לאלהי ישראל וארץ כנען מיוחדת לאלהי ישראל והמעשים לא ישלמו כי אם בה והרבה ממצות ישר׳ בטלו ממי שאינו דר בארץ ישראל והלב

זה סדרך לפי דעתינו יהיה ענין האור המגיע מהאל יתברך אל האומה הזאת כי תמיד לא סרה ולא תסור השגחתי ואור פניו מעליהם ואפילו בהיותם בתוך חשכת אפלתם כמו שאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים ונו׳ להפר בריתי אתם ולזה לא כאור בתיכתו והסירותי פני או אסיר שא והסתרתי או הסתר אסתיר כי תכלית כועס הוא היות לו עמהם אהבה מסותרת עם תוכחת מגולה וכן אמר הכתוב כי אל רחום ה׳ אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם כי אפילו בשעת ההסתר יזכור רחמיו וכן נאמר בשצף קצף הסתרתי פני רגע וגו׳ ע״כ ועל השבת עטרה זו ליושבה דבר הכניא ישעיה עליכו זרח לפי דעתינו באמרו סימן ס׳ קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה׳ עליך זרח ירצה לפי שעתכו קומי אורי בשכינה הנראית כי בא ושקע האור שהיה לך בגלות עד הנה מהשכינה הנסתרת ונשתנה ענייכו אכלך למעלה ולשבה בגונך לעדרגתך הקודמת וזה וכבוד ה׳ עליך זרח בשכינתו הנראית והגלויה לכל העמים על כן אמר אחר כך ועליך יזרח ה׳ וכבודו עליך יראה לא כאשר היה עניינו עד הנה כי עם היותו זורח עליך לא היה זה כי אם בשכינתו הנסתרת כי עתה עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון׃ זהשלים זה במשל הירח אשר זכרנו באמרו לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה׳ יהיה לך לאור עולם וגו׳ ועניכו מבואר מדברינו הקודמים׃ ומה טובו דברי התבס שפורכו סוף פ׳ פנחס על ענין המשל הזה של מקומו זורח הוא שם ע״כ׃ כל ישראל אזרחי׳ הטכה בזה אורחי למה שזכר בראשון שיקנו כי לעולם לא ישוה הגר עם האזרח ונו׳ זך המעשים וכו׳ באמרו מי יעלה בהר ה׳ וגו׳ נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו׳ ואמר טהור הלב על המעלות המדותיו׳ ונפשו ברה על המעלות השכליות׃ ושים כא עיניך לטובה על אמ׳ עם כל ישראל אזרחי וכו׳ כי מקרה הוא קרה לכו בזה דוגמת מראה של זכוכית דכתותי מכתת שיעור ולכמה חלקים קטני׳ ואף גם זאת בהיותם בהרס שבריהם לא ימנע מפני זה להראות בכל חלק מהם דמות דיוקן הנראה מתחלה המראה בכללה הוא המשל הזה אשר ציירו בו הפילוסופים הכמגאת כלה בכל חלק מחלקי הגוף ובכן אבר או אברים׃ הלא הנפש בכללה יבואר ענין אומתכו היא המראה

אשר יאיר אור השכינה אל מול פניה פעמים בגלוי פעמי׳ בנסתרת כפי היות המראה הזאת מעלת חבודה או מבוחכחת׃ ובענין מה שהמשיל החבר בא״מ בשלישי סימן י״ז וכן יתן אל לבו באהבת עולם שדבק הענין האלקי בעד המוכן לקבלו כהדבק האור במראה הזכה ע״כ ומשלם נ״כ לגוף מוטבע לחול בו רוח החיות האלקי כהוראת דבריו בשם סי׳ ל״ ושנה כמשפט המראו׳ שבוכ׳ ועשם לה כי אף גם זאת בהיות מתפוכב לכמה חלקי׳ פי׳ גלותם ועלטול לא ימיש חול השכינה בכל א׳ מפרטים בעל החלקים אשר הזכיר ואפילו לא ישאר מהם אלא אח׳ כהכר שחבר עצמו בשלישי סוף סימן י״א באמרו ימכחם תחלה בבדוק הדין כאשר אמרתי ואח׳ כן בכבוי עוכותיו׃ ובשכר הכפון לעה״ב ונהדבק הענין האלקי בעה״ז ואם יואשכו שטכו מזה באמרו שתחייכה העצמות האלה לגודל מה שכבחרכו מנוי וכו׳ עד אמרו ולא יהיה רחוק שעיכיו איך בשוב לקדמותכו אפי׳ א׳ לא ישאר ממכו שא א׳ וכו׳ ע״כ׃ וארץ כנען מיוחדת וכו׳ והמעשים לא ישלמו כי אם בה הרי זו תשובה למה שאמר הכוזרי בקודמת והקורבים אל האלקים מושגת בכל מקום וכו׳ כי השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון׃ וכבר קדם דברו על מעלת ארץ ישראל לענין קיום המצות במשל הכרם שהמשיל בשכל סי׳ י״ב ומן הוא והלאה׃ ועוד שורה על מעלתה בכלל ברביעי סימן ט״ו וזה גם בסימן י״ז באמרו ובקרא אלקי הארץ בעבור שיש לה בה מיוחד מאוירה וארצה ושמיה עוזרים על זה וכו׳ ושם ביארכו׃ והראב״ע כזאת הודיע פרש׳ וילך על אלקי נכר הארץ ובמקומות זולתו וכמו שהעירותיך שם סימן ט׳׃ ואחריו החזיק הרמב״ן במקומות מבואור התורה ובפרט פ׳ אחרי מות על ותקיא הארץ את יושביה כי בכלל אורך ספורו על מעלת הארץ ההיא למד דעת כי שם עקר שמירת המצות כלם ואמ׳ שמן הענין הזה אמרו בספרי ואגדת מהר״א ע״פ ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה לארץ היו מצוייכין במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים משל למלך שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה אמר לה הוי מתקשטת בתכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים אלו המצות שישראל מצויינים בהם והנה שכתו׳ שאמר ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו׳ איכו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות ופירשו בסן כדי שלא יהיו חדשים עליכו כשנחזור לארץ כי עקר

כל המצות ליושבים בארץ ולפיכך אמרו בספרי וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות · ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה וכך היא בתוספתא דע"ז וכו' כמו שהאריך בדבריו שמה : והרשב"א בפי' האגדות שלו על אמרם ז"ל בתענית פ"ק בקרבך קדוש ולא אבא בעיר אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלים של מטה ומי איכא ירושלים של מעלה אין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו · כתב שם וז"ל דע שירושלי' של מטה וציון ובית המקדש כלם מוכנים לענייני' שכליים דקים מאד גם כל ארץ ישראל ועל כן נקראת שהארץ ארצות החיים ונחלת ה' ועל כן תלויות בארץ כמה מצות התורה ועל כן אמרו כל בר ישר' הדר בחוצ' לארץ דומה כמי שאין לו אלוק וכן המקדש מיוחד לענייני' ותכיי' [illegible] והוא אמרו ולכה ועשה [illegible]

והלב והנפש אינם טהורים וזכים כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקי' · ואלו היה זה בדמיון ובמשל כל שכן שהוא אמת כאשר קדם באורו · ותתעורר התשוקה אליו ותטהר הנפש בו כל שכן מי שהולך אליו ממקום רחוק וכל שכן למי שקדמו לו עונות והוא מבקש כפרת האלקים ואי אפשר לו בקרבנות אשר היו קבועים לכל עון ועון מזדון ושגגה ויסמוך על מה שאמרו רבותינו גלות מכפרת עון כל שכן אם יהיה הגלות למקום רצוי אבל הסכנה בים וביבשה איננה נכנסת באמרו לא תנסו את ה' אלקיכם אך סכנה שהוא (מסוכן כמו) כ"א מסכן כמוהו במי שתהיה לו סחורה מקוה שירויח בהם ואלו היה (מסוכן) כ"א מסכן יותר מזה מצד כספו כפי (תשוקתו וקוו הכפר) כ"א וקוות הכפרה היודה הדין עמו בהכנסו בסכנות [illegible] אורח [illegible]

כי אמור יאמר שאלו לכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי · בי כן ויירא ויאמר ביעקב אבינו מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים · ואם כן למה זה אנכי לא אתעורר ללכת לדרוש את ה' בלב טהור ולהיות מכוון לעבודתו : ואלו היה זה בדמיון וכו' : רצ"ל שאף אם היה המקום ההוא נחשב למיוחד אליו ית' כמקדש מעט שבידי אדם עשוהו ויכוונוהו לקביעות מקום לתפלה לדמיון ומשל לבד דוגמת הבי' הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו באמת כענין אמ' בראשון סי' צ"ז על מה שאנחנו עושים היום מעשות בתים ובחירתנו אותם וגדלנו להם והתברכנו בהם ולפעמים יאמר שהשכינה חלה בהם והמלאכים חונים סביבותיהם ולולי הצורך להתחברות קהלנו שזה הדבר הוא כבדו וכו' כמוזכר שמה · [illegible] שמקשב' הסיה לבדסכי [illegible] שמקום היא [illegible] שטוב

בתבניתם אשר אתה מראה בהר עכ"ל: גם בתשובותיו סי' קל"ח כתוב לאמר שאת זה שאמרו כל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוק · תשובה לפי שארץ ישראל נקראת נחלת ה' דכתיב כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' והוא יתבר' נקרא אלקי הארץ ומיוחד לו ולא לשרי מעלה כדכתי' בכותיים כי לא ידעו את משפט אלקי הארץ ועל כן קרא לעכו"ם אלקי נכר הארץ וכתיב תמיד עיני ה' אלקיך בה ועקר מצות התורה כלם בארץ הן עד כי כמה מצות אין נוהגות כלל אלא בארץ כמו שאמרו במדרש הביני לך ביוכים ועל כן כשבירך יצחק את יעקב שלא מדעתו ונתן לו את הברכה דכתיב ויתן לך האלקים מטל השמים וגו' מיד זכה יעקב בברכת אברהם שהיא ירושת הארץ ולא היה יכול ליתנה לעשו והוא אמרו ולך איפוא מה אעשה בני · עד כאן דבריו שדומים בכל מכל כל לדברי הרמב"ן אשר זכרנו · ובעל מערכת האלקות האריך מאד בהתייחס לזה פרק י' ועיין שמה · והרב ן' חסדאי דבר על יתרון המקום הזה (בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב') אליו המעיינים ידרושו : והלב והנפש אינם טהורים כי אם וכו' · כי אז חשיבות המקום גורם לטהרתה של נפש

טהרת הלב והנפש עד לספליא · כ"ש שמקום ארץ ישראל הוא מיוחד לאלקים באמת לא על דמיון לבד כאשר קדם באורו למעלה בזה גם בשני מסי' י"ב ואילך : כל שכן מי שהולך אליו ממקום רחוק · שהליכתו לשם בעוצם התשוקה מוספת אומץ בהתעוררות לבו אשר עשה יעשה לו כנפים כנשר לעוף השמימה בבוכת נפש ברה ונכה : וכל שכן למי שקדמו לו עונות וכו' · כי כל זה יהיה אכום עד דכא ודכדוכה של נפש ואחר תטהר בתשובה שלימה לעבודת אל רחום וחנון מכפר עון ע"י יסורי גלות מכפרת : אבל הסכנה בים וכו' · השיב בזה למה שאמר המלך בקודמת ולמה תכניס עצמך בסכנת המדברו' והימים וכו' והורסו כי בהליכתו לכבוד קונו אל ארץ מרחקים דרך המדבר ים סוף והרי הוא בזה כמוסר עצמו לסכנות · איננו בכלל לא תנסו וגו' אשר זכרנו למעלה סימ' כ' אבל היא סכנה שעושי אדם ליכנס בכיוצא בה לעסקי שעה להורי[illegible] תבואתו בסחורות אשר על אודו[illegible] ויעשה מלאכת סחורתו [illegible]
הסכנה · ואף [illegible]
ואלו היי[illegible]

דאויס לו מכל הכוסף והתשוקה והתקוה שהוא ככסף ומשתוקק ומקוה א״ל כוונתו הנזכרת אשר זהב וזכוכית לא יערכנה: אחר אשר חשב עם נפשו והודה וכו׳ ר״ל אחר שבא לידי חשבון עם נפשו ומתוך החשבון בא לכלל נזרכו עליה לאמר שסכנת הליכת הארץ טובה וקלה הימנה· אבל נ״ב כגזור אומר שהסכנה הזאת היא יותר קלה וכושה מאשר יכנס במלחמת הרשות כדי לקבל השכר הנקוב במלחמות כזולת הנכנס לסכנות העצומות

אחר אשר חשב עם נפשו והודה על מה שעבר מימיו הסתפק בו והחזיק בשאר ימיו ברצון אלקיו ויכנס בסכנה ואם יצילנו אלקיו ישבח ויודה ואם ימיתהו בעוונתיו ירצה ויודה ויאמין כי תתכפר לו בא במיתתו רב עונותיו והוא אני זהו יותר עצה טובה מאשר יסכנו בנפשם במלחמות בעבור שיזכרו בגבורה או בעבור שיקחו שכר גדול ושיותר קלה היא הסכנה הזאת מאשר יכנסו במלחמת הרשות כדי לקבל שכר על המלחמה:

סי׳ כד אמר הכוזרי לפנים היית בוחר בחירות ואני רואה אותך עתה שאתה רוצה להוסיף עבודות וחובות שתהיה חייב בהם כשתהיה בארץ ישראל ממצות שאין אתה חייב בהם הנה·

סי׳ כה אמר החבר אבל אני מבקש החירות מעבדות הרבים אשר אני מבקש רצונם ואיננו משיגו ואפי׳ אם אשתדל בו כל ימי חיי ואלו הייתי משיגו לא היה מועיל לי רצוני לומר עבדות בני אדם ובקשת רצונם ואבקש עבודת אחד אשר ישוג רצונו בטורח מעט והוא מועיל בעולם הזה ובבא והוא רצון האלקים· ועבודתו הוא החירות האמתי (ההשפלה לו הוא הכבוד) בא׳ זהשפל לו הוא הכבוד וכ״ו והשפל לו הוא הכבוד על האמת:

סי׳ כו אמר הכוזרי כאשר אתה מאמין בכל מה שזכרת כבר ידע האל מצפונך ורחמנא לבא בעי יודע המצפונים ומגלה הנסתרות:

כ״ז אמר החבר

הודאה על מה שעבר מימיו פלירת חוצה לארץ כאו״ל כל ה׳ הדר בחוצה לארץ דומ׳ כמי שאין לו אלוק: והסתפק בו כי לא רצה להוסיף אולת בכלות שאר ומכו כעוזכר ממכו זאת והחזיק בשאר ימיו ברצון אלקיו: ויכנס בסכנה וכו׳ ר״ל בזאת יבא של שקדם בכניסת סכנת ימים ומדברו׳ ולא יחוש לכל אשר יקרהו כי בה׳ יהלל דבר ובאלקים יהלל דבר: ירצ׳ ויודה ויאמין וכו׳ יקבל מיתתו ברצו ויוד׳ על חטאתיו ויאמין כי שמית׳ מכפרתו· ואמ׳ רב עונותיו כי עדין אפשר שירד לגיהנ׳ כל סיפא דאיכ׳ דופא עונו או אפילו במחנה עינו׳ וכללם עון פושעי ישראל בגופם כנפק׳ לה״ ולפיכך לא דנם השכר להחליט מאמר הכפרה על כל עונותיו: והוא אני זה יותר עצה טוב׳ מאש׳ יסכנו וכו׳ ושיותר קלה היא וכו׳ הודה על האומו׳ שעצה בסכנה הזאת יותר מבוללת משני פניה: תחלה אמר כי היא עצה טובה ובכונה יותר מעצת הגבור היורד למלחמה וגם הוא משתדל לעשו׳ לו שם תפארת בגבורה בעלותו אל עיר או מגדל עוז או שיעשה כן לתקות שכר גדול: כי הנה עצת המסכן עצמו [ל]שם שמים היא יותר טובה בלי ספק מן ...לות הסכנה· אח״כ הורה ...אדם לשים נפשו ...ידאית

לקנות לו שם גבורה או שכר הרבה מאד· ועכ״פ טוב אשר תאחוז בסבה שתכלית׳ לשם שמים ולא בסכנות אחרות שתכליתם דמיוני· כי כפי יתרון מעלת התכלי׳ שמכוון תהיה עצת הסכנה לסבנתו יותר טובה וקלה בעיני הנכנסים בסכנה· או כאמ׳ כי באמרו והוא אני זה יותר עצה טובה וכו׳ כוון לעלוש התכלית לבד· ובאמרו ושיותר קלה היא וכו׳ כוון לקלות הסכנה· וטעם היות שם במלחמה סכנה מרובה· התכלית הוא גרוע כמו שקדם:

סימן כד לפנים היית בוחר בחירות וכו׳· תשוקת החירות מן המלכו׳ שזכר בראשון סימן קט״ו באמרו ואילו היינו סובלים הגלות הזה והדלות הזה לשם האלקים כראוי היינו לפאר הדור שאנו מנפים עם המשיח והיינו מקרבים עת הישועה העתידה שאנו מיחלים אותם עכ״ל: וברביעי סימן כ״ג אמר אבל חשבתי בחשובי׳ ממנו שהם היו יכולים לדחות הגוון והעבדות מעל נפשותם במלא שיאמרוה מבלי טורח וישובו בני חורין ותרום ידם על מעבידיהם וכו׳:

סימן כה אבל אני מבקש וכו׳ ר״ל אין השכר כן כמו שחשבת כי בחירות בהחלט נפשי חפצה· רק אני מבקש החירות מן העבודה לבני אדם וכו׳ ולא אבקש חירות מהעבודה לאלקים וכו׳ כי מחוקה

מחזקה שכר העובד לאלקיו · וסדר ההבדלות הוא מונה
בין העבודה לבני אדם לעבודה לאלקים כי אלו רבים
וזה אחד · אלו לא יושג רצונם וזה יושג רצונו · אלו אין
בהשג רצונו תועלת כלל וזה מועיל תועלת עליונה · ומכל
זה גזר אומ' כי עבודתו ית'
הוא החירות באמתי והשפל
לו הוא הנכבד באמת דומה
למה שכתב בעל העקידה
פרשת כי תבא שער צ"ח
שההשתעבד לו אשר יאמ' שיו
שהשתעבדות והכנעה אל
אשר תחוייב לו ההכנעה הוא
דבר יותר יקר מן החירות
והחפשיות והוכיח אמתת זה
מן הכתובים ומדברי חז"ל ·
והוא אשר דבר החכם רבי
ידידיה הנקרא פילוני בראש ספרו המיוסד על יורש
שעבודים האלקיים : וכתב הרמ"ן פ' קרח על אמ' עבודת
מתנה אתן את כהונתכם שאינה לכם עבודת שעבוד
כעבודת עבדי המלכים אבל עבודת מתנה גדולה נתתי
לכם בה לכבוד ולתפארת וכו' עכ"ל · ועל דעתי כי להורו'
על חיוב ההכנעה וההשתעבדות הלז בכל איש כפי ערכם
מדרגת גדלו להתהלל בשם ולתפאר' היתה כריעת המלך
בכריעותיו בתפלה יותר מכריעת הכהן גדול ושל כ"ג
יותר מכריעת ההדיוט כי ההדיוט כורע חמש כריעות
הייגו באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף ובגמר
תפלתו בפסיעת ג' פסיעות וכ"ג בתחלת כל ברכה ובסוף
כל ברכה והמלך כיון שכרע ושחה בראשונה שוב אינו
זוקף ראשו עד שגומר כל תפלתו כר"י בר נחמני דפר' אין
עומדין וכתובה היא להרמב"ם פה' מהלכות תפלה וכדק
ברכתו דוד מלך ישראל אני עבדך בן אמתך פתחת
למוסרי כי היותו עבד עולם אל הבורא ית' נחשב הוא לו
חירות חפשיות כאלו מוסרות צוארו נתקו · והפך הדבר
בשבת המלך בשר ודם על כסא מלכותו · כי אמנם
מלכות מכוננת היא לו בשעבוד ועבדות בשאתו את
משא כל העם המתנהג על ידו · ועל כן בעזיהו מלך
יהודה כשנצטרע נאמר וישב בבית החפשית (מלכים ב'
יד) כי אז נעשה חפשי מעבודת מלכותו · וכתוב מפורש
הוא במלכים א' י"ב מטעם הזקני' אשר יועץ בם רחבעם
ויאמרו אליו לאמר אם תהיה עבד לעם הזה ועבדתם
וגו' וכמו שהטיבו לראות חז"ל פ' כהן משיח :

סימן כו   כאשר את זה מאמין וכו' · כאלו אמר
מי מכניסך שתבא למקום שכנה להשלים
מה שאמרת והלא ה' הוא יודע תעלומות לב ועצמו בלא
לאומנה תכנס · והנה בטוב כונתך וזוך לבך באמונתך
אין לך צורך לבקש מעשים ממקום אחר הואיל והמקום
אשר אתה עומד עליו לא אדמת קדש הוא אשר יחייבך
במצות שתתחייב בם בארץ
הקדש וכמו שקדם בסימן כ"ט ·
ודי לך שתאמין בכל המצות
בכונה רצויה שהיית פועל
אות' במעשה גמור אם היית
במקום ראוי לשמירתן ·
אבל לא תחוייב ללכת שמה
כדי שתחול חובתם עליך
ואנכי חזון הרביתי בבאור
זה כי אנכי רואה טוב ויפה
ליחס אליו הפסוק בענין
המעשים האם הם צריכים אל
השלמות אם לא הואיל ורובו של ספר על הקוטב הזה
סובב והולך מראשית ועד אחרית · ואיך אם כן יהיה
ספקו עליו חוזר וניעור אחרי התיישב הכל בדעתו כמו
שהתבאר מהמשך דבריהם על כן ראיתי להטעים
הדברים על ידי מלח וחבלין אשר שמתי בם : יודע
המצפונים ומגלה הנסתרות · על דרך גלי עמיקתא
ומסתרתא ידע מה בחשוכא · אלא שהקדים הנה
ידיעת המצפונים להיות זה עקר המכוון :

סימן כז   אמר החבר זה אמת וכו' · ענינו ויאמר
לו שאילו היה לכתו אל אדמת הקדש
לדבר נמנע אצלו · היה בלי ספק נפטר בדינו · אך
בהיות לאל ידו לקום ולעלות למקום עקר עשייתן של
מצות כמבואר סי' כ"ב · אין טוב הכונה ממלא את חסרונו ·
וז"א זה אמת כאשר ימנע המעשה · כי אז בהמנעו נדון
באמונתו יקום והנה מצרף מחשבתו הטובה למעשה :
אבל האדם מונח לו וכו' · כי הרשות נתונה בבחיר האדם
אין אונס כאמ' סי' כ' כי ימצא עצמו מונח לו בינו ובין חפצו
בדברים האפשריים לו אם ירצה יעשה ואם ירצה יניחם
עכ"ל · והנה תאותו בידו ומעשהו ברשותו להטותם אל
אשר יחפוץ · ובכלל זה הוא לכתו אל בני ארצות
להשלים חובתו במצות כאמור · והנמנע מזה יחטא ואשם
וז"א והאדם נאשם כאשר איננו מביא וכו' · שכונת האדם
עולנו עומד על טוב כונת לבו בנסתרו הרי הוא שלם
בכח · ויהי אך יבא טוב הכונה אל חסרון המעשה
בנגלה זה יולד שם שלם בפעל ואז הוא ראוי
והוא אשר קרא אותו שכר נראה · וד
דוגמת מה שכתב הראב"ן בפירושו ·

סי' כז אמר החבר זה אמת כאשר ימנע המעשה אבל האדם מונח לו בינו ובין מאוויו ומעשהו והאדם נאשם כאשר איננו מביא השכר הנראה אל המעש' הטוב הנראה ועל כן נאמר והרעותם בהצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם והיו לכם לזכרון לפני האלקיכ' זכרון תרועה לא שהאלקי' צריך אל הזכר' והער' אך שהמעשי' צריכים לשלמות ואז יהיו ראוים לגמול כאשר

את הכרם באמרו כי המכשה ית' יבוש בו להוציא הדבר מן השכר אל הפעל להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד עכ"ל: כאשר צריכים עניני התפלה וכו' כי מלבד השלמות הגמור מהתחנה והבקשה בלבבות·

שיחוננו אבניה ועפרה · כאז"ל פרק בתרא דכתובות גבי שבח ארץ ישראל אבלם ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפר' שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו עכ"ל ושמא כוון למה שזכר בראשון סימן ב"ז לאמר כאשר אנחנו עושים היום במקומות המכובדות אצלנו עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ואבניהם · על פי הדרך שנתבאר שם תחלה:

כאשר צריכים עניני התפלה לבטא בהם על השלמות הגמור מהתחנה והבקשה וכאשר יהיה המעשה והכונה שלמי' בראוי יהיה עליהם הגמול ויהיה זה על דרך בני אדם כאלו הוא זכרון ודברה תורה כלשון בני אדם ואם היה המעש' בלעדי כונה או כונה בלתי מעשה תאבד התוחלת אלא במה שאי אפשר המצאת הכונה והתוות על המנע המעשה מועיל קצת תועלת בהתודותנו בתפלתנו באמרנו מפני חטאינו והזמרה לזה · ובהערת בני אדם והתעוררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש ונבחן הענין המיוחל שכר גדול וגמול רב כמו שנאם אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננ' כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו רוצה לומר כי ירושלם אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה:

ס' כח אמר הכוזרי אם הדבר כן מנעך אשם ועזרך מצוה

האלקים יעזרך על כונתך ויגזור לך הטוב כבקשתך והשתדלותך ויהיה לך עוזר וסומך וירבה שכרך על בר לבך ומצפונך כי הוא בעל הטובה ואלקי החסד והגמול אין אלוה מבלעדיו ואין צור זולתו יעשה עמך כחסדו ועם המכוונים כונתך לשמו ברחמיו · אמן אמן סלה:

נשלם ספר הכוזר · תהלה לאל שהיה לי לעוזר · אשר בו בל בושל נעזר:

גם מוכ' שפתיו ישמור לבטא בשפתים את אשר בללוהו קירות לב: ויהיה זה וכו' ר"ל המאמר שכתוב וזכרתם לפני ה' אלקיכם וגו' שהוא כנוי אל הבאת הגמול כמו שימשוך הביאור אחר זה: תאבד התוחלת מלקבל עליו שכר שאם אין שם כל אחד מאלו כתפרדם השכילם: אלא במה שאי אפשר וכו' · הכונ' כי במה שאין אנו יכולי' על השלמ' מעשינו או תועיל בו קצת תועלת המחשבה הכונה בעניינו והעוודו על המנע במעשה כשנצטער על ככה וזה הוא בענין הודותנו בתפלתנו וכו' · והנה בהיות עקר כל המצו' ליושבים בארץ ובאמרו סימן כ"ב שמצותי' לא ישלמו כי אם בם והרבה ממצות ישראל תלויות במי שהיה דר בארץ ישראל וכו' · והיה השליכתו לשם אפשרי ומוכרח להשירתו בסי' כ' ואין בתשובת הדרך התנצלות מספיק כמו שקדם סי' כ"ג · הרי זה תשובה מספקת לשאלת המלך לאמר באשר אתה מאמין וכו' כמו שנתבאר: ובהערת בני אדם וכו' · הוסיף על שאמור ... שבה בענין שבה המזומן אל ארץ חפץ כי הפעולות לפניהם בהבנים את הארץ · המיוחל שהוא קבוץ הגליות · ובהערת בני אדם · ירבה באמרו · יחד

סימן כח אם הדבר כן מנעך אשם וכו' · יהיה אשם בנפשו במה שימנעהו מללכת · ואלקים בעזרתו מדה טובה היותה זכאי מצוה מועלת על האדם · ויגעך ועזרך הנים מקור ועניינו מניעה ללכת · אשם ולעזור על ההליכ' מצו' תקרא: האלקי' יעזרך על כונתך · שהתכוונת ללכת אל עיר הקדש ירושל' ויניעך אל מחוז חפצך הבא עליך: ויגזור לך הטו' כבקשתך והשתדלותך לך ישלם לך שכר טוב על כי נכסוף נכספת תכלית הכוסף אל הארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד: ויהיה לך עוזר וסומך · בשלמות המעשים במקום הנבחר אשר אתה הולך שמה: וירבה שכרך על בר לבך ומצפונך · במה שלא תוכל עשותו לשבה מונעת כי את כל אלה הביא במשפט דבריו סימן כ"ז: ועל כלם את פני האל יבקש לשלום עזרו מקדש: כי הוא בעל הטובה · ויש ספק בידו לפתוח לך את אוצרו הטוב: ואלקי החסד · כי חפץ חסד הוא לפניו מן הבורא: והגמול · כי צדיק ה' צדקות אהב לתת לאיש כדרכיו באמן לשלם שכר טוב להולכים בתמים: אין אלוה מבלעדיו · כי כל אלהי העמים הרי מעלה המשפיעים בעולם

בעולם עם כל הכחות למיכיהם · אין שר בית סוהר
הצלחן ברוך הוא רואה את כל מאומה בידם ורשותם ·
כי את אשר הם עושים ה׳ מצליח בהשפעתו העליונה כי
אם בבאר ההוא יפקו הנעדרים בכח ומתלחנו קא זכו·
ליטול פרס ומידו נתנו לנו : ואין צור זולתו · כי הוא
לבדו מחויב המציאות קיים לעד : עם המכוונים כוונתך
לשמו · שכוונתם לשמים כמוך גם הם יחוננם ה׳ ושמר
להם את הברית ואת החסד :

הנה נא עזרני ה׳ ללדת בן · לשכני הקרובים אל בינתי במכסת נפשות · שלשה המה מטיבי
סעד (כאשר מראש הספר דברתי) היושבים בגנים בשבת תחכמוני חברים מקשיבים
לקולי קול יהודה אשר השביעוני בצבאות להעיר ולעורר את האהב׳
עד שתחפץ למלאת חפציהם חפצי שמים · ועתה עדת
בחותי שמען קולי האזנה אמרתי · כי
איש ארגתי לשפעי וילד
לחברתי שאו
בשערים ראשיכם והנשאו בפתחי עולם לעומת
מלך הכבוד ובקול רנה ותודה
הבו לה׳ כבוד ועוז
השתחוו
לפניו בהדרת קדש :

בהגיע תור שלמות מלאכה מלאכת הקדש בא המגיה מש״ן ויאמר :

בני איש תנו את לבבכם להבין דבר שר וגדול ובעל בעמיו
בעיומות ימינו ינופף בכוזר הכינו חקרו ועלה בשמיו
וכל רז מבאר וחולק עלי כל משקר וחוקר וצולל בימיו
והיה בפי איש דבש צוף למתוק בקול עיר וקדיש וצופה מרומיו
ארי גור יהודה מכהן פאר הוד מגלה שכיות מפזר בשמיו
ואיש כי נשאו לבבו בחכמה ייחל לפריו וירוה במימיו
ויתן יבולו וצדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו :

תם